

I 21949

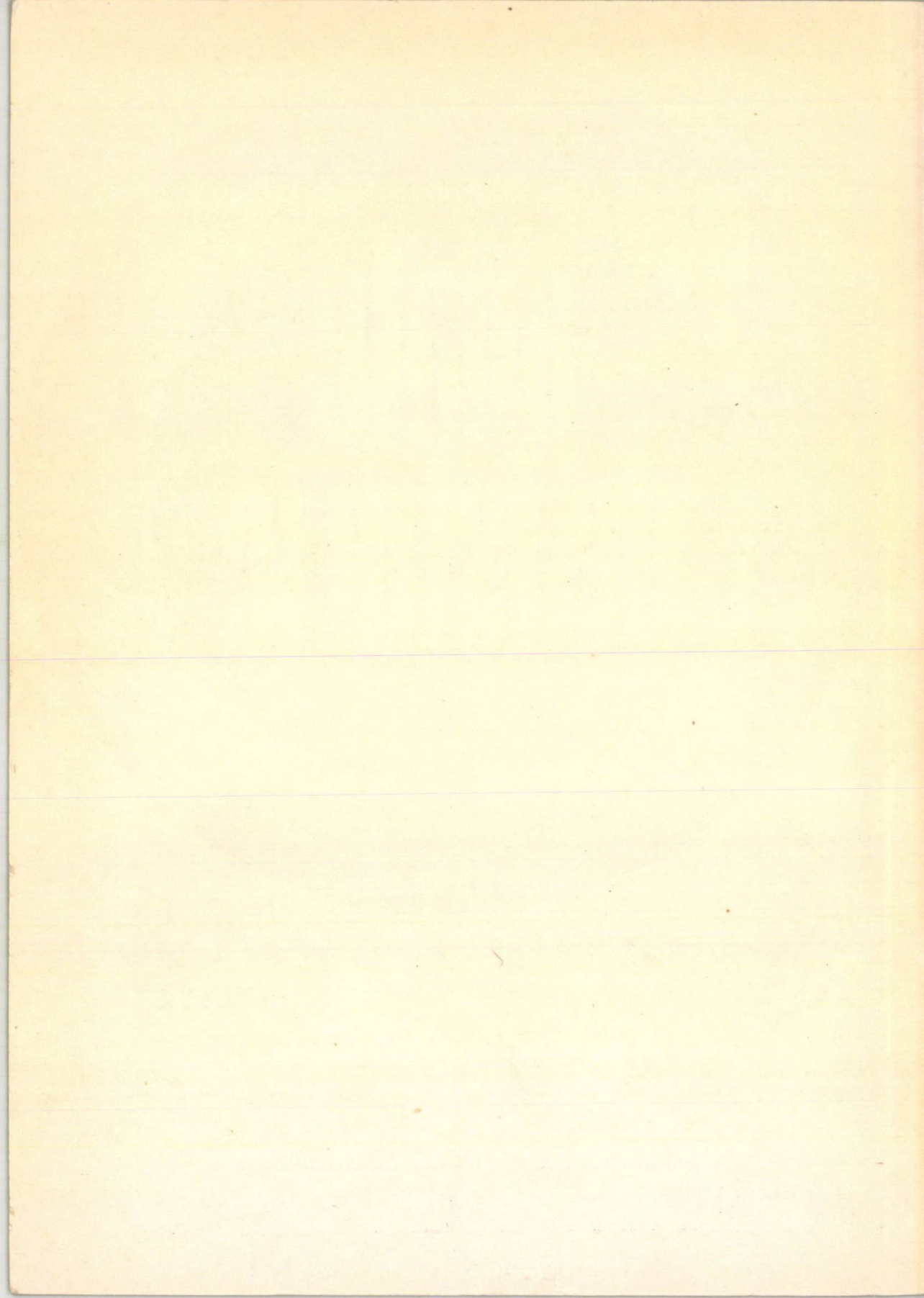

anale de istorie

anul XXXIV

1

1988

19

**CONFERINȚA NAȚIONALĂ A PARTIDULUI —
EVENIMENT POLITIC DE ÎNSEMNĂTATE
FUNDAMENTALĂ ÎN JALONAREA
ȘI DINAMIZAREA OPEREI DE EDIFICARE
A SOCIALISMULUI MULTILATERAL
DEZVOLTAT ÎN ROMÂNIA**

63
1406

Sub semnul unei vibrante angajări de cuget și faptă revoluționară, oamenii acestei țări, strîns uniți în jurul partidului, al secretarului său general, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU, sînt conectați indestructibil la orizonturile noi și luminoase deschise de Conferința Națională a partidului din 14—16 decembrie 1987 — eveniment istoric în viața noastră politică, ce înscrie, asemenea tuturor marilor forumuri comuniste ale epocii inaugurate de cel de-al IX-lea Congres, o nouă dată de referință în istoria României. Într-un climat de înaltă exigență și responsabilitate, Conferința Națională — precedată de o vastă activitate organizatorică și politică-educativă pregătitoare, de conferințele extraordinare ale organizațiilor județene de partid și a municipiului București —, a dezbătut probleme fundamentale ale operei de edificare a noii orînduiri, a analizat stadiul actual al construcției și dezvoltării socialiste a patriei și, în acest cadru, modul în care se îndeplinesc obiectivele stabilite de Congresul al XIII-lea, a adoptat hotărîri istorice menite să asigure, în continuare, mersul nostru viguros înainte. Ea a definit direcțiile de acțiune în vederea ridicării pe o treaptă superioară a întregii activități economice-sociale, asigurării progresului multilateral al patriei, realizării unei noi calități a vieții și a muncii întregului popor, creșterii neconținute a bunăstării sale materiale și spirituale, oferind perspective de amplitudine pentru prezentul și viitorul României socialiste, inspirate de înalta răspundere a partidului, a secretarului său general față de destinele țării, față de progresul și propășirea națiunii noastre socialiste.

Problematica deosebită înscrisă pe ordinea de zi a Conferinței îi conferă acesteia atributul acelor momente politice semnificative care au dat puternic relief vieții noastre economice-sociale în cei aproape 23 de ani de cînd în fruntea partidului și a țării se află tovarășul Nicolae Ceaușescu, cel mai iubit și stimat fiu al poporului român, eminent conducător revoluționar și patriot înflăcărat, neobosit luptător pentru propășirea, libertatea și independența patriei socialiste, militant de seamă al mișcării comuniste și

muncitorești internaționale, personalitate proeminentă a lumii contemporane.

Această problemă a fost analizată în cadrul următoarelor puncte ale ordinii de zi, adoptate în unanimitate de Conferința Națională :

1. Stadiul dezvoltării forțelor de producție, al societății socialiste în general, al relațiilor de producție și sociale, al democrației muncitorești-revoluționare, al perfecționării conducerii, pe baza principiilor autoconducerii și autogestiei, al perfecționării și continuării procesului revoluționar în noua etapă de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare a României spre comunism.

2. Cu privire la înfăptuirea hotărârilor Congresului al XIII-lea și a Programului partidului de dezvoltare economico-socială a României, a programelor de perfecționare a organizării și modernizare a proceselor de producție, aplicarea normativelor economico-financiare și creșterea eficienței economice în toate sectoarele de activitate.

3. Cu privire la dezvoltarea economică și socială echilibrată și proporțională a tuturor zonelor țării, înfăptuirea programului de sistematizare a teritoriului, înflorirea neconținută a localităților patriei, ridicarea nivelului de trai material și spiritual al întregului popor.

4. Măsuri organizatorice.

Documentele deosebit de importante dezbătute și adoptate de Conferința Națională în probleme și domenii de prim ordin ale ascensiunii noastre istorice, elaborate sub directă îndrumare și cu contribuția hotărâtoare a tovarășului Nicolae Ceaușescu, pun cu pregnanță în evidență gîndirea profund novatoare, spiritul revoluționar cu care secretarul general al partidului abordează problemele majore, complexe ale dezvoltării țării în actuala etapă și în perspectivă, rolul său determinant în stabilirea strategiei și tacticii edificării noii orînduiri, în organizarea și conducerea operei istorice de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare a României spre comunism.

Înaltul forum al comuniștilor români a exprimat, asemenea tuturor comuniștilor, întregului popor, cea mai fierbinte recunoștință tovarășului Nicolae Ceaușescu pentru contribuția inestimabilă și determinantă la elaborarea și la înfăptuirea politicii partidului și statului nostru, la întărirea rîndurilor, coeziunii și creșterea continuă a rolului de conducător politic al partidului, pentru aportul hotărîtor la victoria cauzei socialismului și a păcii în lume.

Conferința Națională a adus, totodată, cu deosebită stimă și respect, un profund omagiu tovarășei Elena Ceaușescu, remarcabil om politic, personalitate științifică de înalt prestigiu și recunoaștere internațională, pentru contribuția sa valoroasă la elaborarea și la înfăptuirea politicii interne și externe a partidului și statului nostru, pentru activitatea prodigioasă desfășurată în vederea dezvoltării cercetării științifice, învățămîntului, artei și culturii în concordanță cu cerințele noii etape pe care o parcurge România socialistă.

Lucrările Conferinței Naționale s-au desfășurat sub puternica impresie generată de magistralul Raport prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu, intitulat : Cu privire la stadiul dezvoltării forțelor de producție, al societății socialiste în general, al relațiilor de producție și sociale, al democrației muncitorești-revoluționare, al perfecționării conducerii, pe baza principiilor autoconducerii și autogestiei, al perfecționării și continuării procesului revoluționar în noua etapă de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare a României spre comunism —

nou și strălucit program de acțiune al întregului nostru partid și popor, a cărui aplicare va marca o nouă și însemnată etapă pe drumul luminos al făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării țării spre comunism. În spiritul propriu gândirii secretarului general al partidului, Raportul jalonează noi orizonturi ascensiunii societății românești pe calea progresului și civilizației socialiste — proces complex, indisolubil legat de prodigioasa activitate teoretică și practică a ilustruului conducător al partidului și statului, Erou între eroii neamului, care, de peste cinci decenii și jumătate, își consacră forța gândirii creatoare și fapta cutezătoare împlinirii aspirațiilor supreme ale poporului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

În paginile Raportului sînt cuprinse, într-un ansamblu armonios, aprecieri cu privire la profunde transformări revoluționare din anii construcției socialiste și la cutezătoarele obiective ale viitorului, teze, idei și concepte de mare valoare principială și practică, ce îmbogățesc — prin sintetizarea experienței partidului și poporului nostru în construcția socialistă — tezaurul gândirii și practicii revoluționare internaționale, o pătrunzătoare analiză a fenomenelor și problemelor lumii contemporane. Prin toate acestea, Raportul prezentat Conferinței Naționale de secretarul general al partidului se așază firesc în rîndul acelor documente programatice care orientează hotărîtor, dintr-o perspectivă riguros științifică, drumul de muncă și de viață al întregului popor, obiectivele care îi mobilizează, acum și în anii care vin, energiile și puterile creatoare.

Prin întreg conținutul său ideatic, acest important document de gîndire dialectică revoluționară adaugă noi pagini monumentalei opere științifice a tovarășului Nicolae Ceaușescu, care îmbrățișează o vastitate de probleme ridicate de progresul societății românești, de evoluția lumii contemporane, conține aprecieri și orientări, previziuni și soluții de cea mai mare importanță pentru înțelegerea dinamicii actuale a societății, a progreselor innoitoare pe care le cunoaște sub impactul revoluției științifice-tehnice contemporane. Edificată într-un permanent dialog cu realitățile României, ale lumii de azi, această operă ilustrează pilduitor o rară capacitate de generalizare teoretică, un profund atașament la valorile și idealurile socialiste, voința fermă de a contribui la triumful lor, preocuparea de a analiza problemele în dialectica și devenirea lor legică, de a le raporta la exigențele viitorului, de a orienta permanent investigația, precum și soluțiile conturate cu fața la cerințele zilei de mîine. Rolul gîndirii tovarășului Nicolae Ceaușescu de veritabilă călăuză a procesului revoluționar ce se desfășoară astăzi în România își află temeiul în aceste trăsături ale gîndirii și personalității sale, în spiritul creator și capacitatea de a sintetiza fenomenele noi, de a întemeia noi orientări care deschid orizonturi generoase activității practice constructive a milioanei de oameni din patria noastră.

Dînd o înaltă apreciere ideilor și tezelor cuprinse în Raport, participanții la Conferința Națională au hotărît ca acest document de o excepțională valoare ideologică și politică, teoretică și practică, ce prefigurează viitorul strălucit al patriei, să devină „programul de muncă și de luptă al partidului, al întregului popor, să stea la baza activității organelor și organizațiilor de partid pentru unirea eforturilor tuturor oamenilor muncii, pentru mobilizarea energiilor lor creatoare în vasta operă de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare fermă a patriei spre comunism“.

Raportul prezintă bilanțul însuflețitor al realizărilor poporului nostru în anii construcției socialiste și, îndeosebi, după cel de-al IX-lea Congres al partidului, etapă unică în istoria multimilenară a poporului nostru prin proporția și amplitudinea transformării geografiei economice a țării, prin schimbarea radicală a vieții poporului, prin ridicarea permanentă a bunăstării sale materiale și spirituale, o etapă de afirmare fără precedent a României în viața internațională ca promotoare a năzuințelor supreme ale popoarelor de pace, dezarmare, independență, colaborare și progres social, etapă desemnată grăitor și concentrat, cu mândrie patriotică de către poporul român — Epoca Nicolae Ceaușescu.

În viziunea atotcuprinzătoare a secretarului general al partidului, revoluția, construcția socialismului și comunismului constituie un proces dialectic continuu de dezvoltare economică și socială. Tovarășul Nicolae Ceaușescu a fundamentat cu clarviziune în forumul democratic al partidului, al întregului popor criteriile științifice de periodizare a procesului revoluționar, caracteristicile fiecărei etape, trăsăturile esențiale ale intercondiționării dintre diferitele momente ale construcției socialiste, parte integrantă a istoriei noastre naționale. Importantele aprecieri conținute în Raport aduc noi lumini și creează noi și generoase perspective adâncirii cercetării și relevării istoriei noastre contemporane, a istoriei românești în genere.

Etapale uriașei transformări revoluționare din țara noastră sînt privilegiate și analizate ca un tot unitar al procesului de organizare și dezvoltare socialistă a României. „În primii ani după revoluția de eliberare socială și națională — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu —, o dată cu participarea activă a României la războiul de eliberare a patriei și pentru zdrobirea fascismului, s-a trecut la refacerea economiei distruse de război, la înfăptuirea unor reforme sociale, a revoluției agrare. În această perioadă s-au dezvoltat diferite forme de proprietate capitalistă, socialistă de stat și cooperatistă — dar în care baza economiei o reprezenta proprietatea capitalistă.

Anul 1948 marchează trecerea la înfăptuirea revoluției socialiste. O dată cu naționalizarea industriei, băncilor și a altor mijloace de producție a fost lichidată orînduirea burghezo-moșierească și s-a trecut la dezvoltarea socialistă a industriei și altor sectoare de activitate. Au avut loc cooperativizarea agriculturii, care a cerut o perioadă lungă de timp — din 1949 pînă în 1962 —, organizarea pe baze socialiste a tuturor sectoarelor economico-sociale. Practic, se poate spune că această perioadă a durat aproape 20 de ani, în care s-a realizat organizarea pe baze socialiste a proprietății de stat și cooperatiste, a tuturor sectoarelor economice și sociale, aceasta asigurînd victoria primei etape a revoluției socialiste“.

Cu toate aceste realizări importante din economia românească — se arată în Raport —, patria noastră continua, însă, să rămînă o țară cu un nivel slab de dezvoltare. „În 1965, Congresul al IX-lea al partidului a pus cu acuitate problema dezvoltării în ritm înalt a industriei și a celorlalte ramuri de activitate, creșterii puternice a producției agricole, consolidării economiei socialiste, în general. Această activitate a necesitat o perioadă de circa 10 ani în care s-a realizat dezvoltarea intensă a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării, ceea ce a permis trecerea la o altă etapă a dezvoltării socialiste a României — aceea a făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, care trebuie să asigure dezvoltarea puternică a forțelor de producție în toate domeniile, a tuturor celorlalte ramuri de activitate, perioadă care se apreciază că se va încheia în jurul anilor 2000“.

O dată cu dezvoltarea puternică a forțelor de producție s-a acordat o atenție deosebită perfecționării conducerii, relațiilor sociale, dezvoltării puternice a democrației muncitorești-revoluționare — factor hotărîtor pentru înaintarea cu succes pe calea socialismului.

În prezent — subliniază Raportul —, România se află într-o etapă hotărîtoare, în faza superioară a făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și creării condițiilor pentru trecerea la edificarea societății comuniste. În realizarea acestui obiectiv, potrivit hotărîrilor Congresului al XIII-lea al partidului, pînă în 1990, țara noastră trebuie să depășească stadiul de țară socialistă în curs de dezvoltare și să treacă la un stadiu nou, superior — cel de țară socialistă mediu dezvoltată. „Trebuie să menționăm însă — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — că, din punct de vedere al producției pe locuitor, România se află, încă de pe acum, la nivelul multor țări mediu dezvoltate, iar în cîteva domenii industriale importante chiar la nivelul unor țări cu cea mai mare dezvoltare. Toate acestea ne dau garanția că avem toate condițiile pentru a realiza cu succes, pînă în 1990, obiectivul strategic stabilit de Congresul al XIII-lea al partidului nostru“.

În același timp, pe baza Programului partidului, a orientărilor de perspectivă pînă în anul 2000, vor fi îndeplinite toate obiectivele privind dezvoltarea puternică a forțelor de producție, a industriei, a agriculturii, a celorlalte sectoare de activitate. România va deveni o țară cu o industrie și o agricultură puternice, comparativ cu țările dezvoltate, va asigura progresul general al tuturor sectoarelor de activitate, astfel încît se va realiza dezvoltarea armonioasă, multilaterală a întregii societăți, creîndu-se condiții tot mai bune de muncă, de viață, de manifestare plenară a personalității umane pentru toți cetățenii României. „Am în vedere — subliniază secretarul general al partidului — îndeosebi dezvoltarea forțelor de producție, a industriei, agriculturii pentru că, din punct de vedere social, România, prin realizarea principiilor socialiste de proprietate, de repartitie, de etică și echitate, se află cu mult înaintea celor mai dezvoltate țări capitaliste. Numai o dată cu îndeplinirea Programului partidului — deci în jurul anilor 2000 — într-o perioadă de 50 de ani, vom putea spune că am realizat societatea socialistă multilateral dezvoltată, că socialismul își va afirma cu putere caracteristicile sale superioare în domeniile economic și social, al bunăstării materiale și spirituale a întregului popor, în dezvoltarea societății în toate domeniile“.

Realizările istorice ale României, cu deosebire din perioada inaugurată de Congresul al IX-lea, rod al muncii unite, pline de răspundere a întregului popor, confirmă pe deplin — așa cum se reliefează în Raport — justetea politicii partidului nostru de alocare a unei părți însemnate din venitul național pentru dezvoltarea economică-socială multilaterală. „Am făcut aceasta pentru a asigura înaintarea rapidă a patriei noastre pe calea progresului economic și social — arată secretarul general al partidului —. Încă de acum 20 de ani am pus în fața partidului și poporului necesitatea unui ritm înalt și am hotărît să mergem pe această cale, subliniind că dacă nu vom acționa astfel țara noastră va rămîne în urmă din punct de vedere al dezvoltării și va fi greu să mai recuperăm această situație. Acum putem spune că am ales o cale bună, justă, am dezvoltat puternic patria noastră, am transformat-o dintr-o țară slab dezvoltată într-o țară industrial-agrară. Pe această bază am asigurat și creșterea avuției naționale, a venitului național, a retribuției, a nivelului de trai material și spiritual al poporului.

Înfățișind tabloul amplu al făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, tovarășul Nicolae Ceaușescu reafirmă, de asemenea, necesitatea vitală de a se întări neconținut proprietatea socialistă — **legitate obiectivă a construcției noii orânduiri, temelia trainică a conducerii unitare planificate, care creează condițiile evitării dereglărilor proprii economiei de piață și asigură dezvoltarea proporțională, echilibrată a tuturor sectoarelor vieții economice și sociale** : „Este necesar să continuăm cu fermitate dezvoltarea proprietății socialiste, aplicînd neabătut principiile autoconducerii, autogestiei, să asigurăm creșterea răspunderii colectivelor de oameni ai muncii — în calitatea lor de proprietari și producători — pentru administrarea unei părți a avuției generale a națiunii încredințate lor spre folosință“.

O mare valoare principială și practică are concluzia secretarului general al partidului potrivit căreia socialismul se construiește în condiții diferite de la țară la țară, de la o etapă la alta, **că nu există și nu poate exista un model unic în construcția socialismului și că fiecare partid și fiecare popor trebuie să opteze liber pentru căile dezvoltării proprii, în funcție de tradițiile și realitățile concret istorice, de interesele legitime ale fiecărei națiuni.**

Prezintă, tot astfel, o însemnătate deosebită aprecierea privind continuitatea neîntreruptă a procesului revoluționar de construire a societății socialiste și comuniste. „În întreaga noastră activitate — **se evidențiază în Raport** — am pornit și pornim de la faptul că instaurarea puterii politice a muncitorilor și țăranilor constituie numai începutul realizării socialismului, că procesul revoluționar nu se încheie o dată cu aceasta, ci continuă într-o formă nouă în fiecare etapă a construcției socialiste, că va continua totdeauna, pentru că numai în acest fel, al procesului revoluționar, vom asigura permanent perfecționarea societății, înaintarea fermă spre noi și noi piscuri, spre împlinirea visului de aur — asigurarea pentru totdeauna a independenței și suveranității țării“.

Este un merit deosebit al partidului nostru, al tovarășului Nicolae Ceaușescu de a fi cristalizat, în anii care au trecut de la Congresul al IX-lea, teza teoretică a făuririi socialismului cu poporul și pentru popor — și, în același timp, de a fi creat ansamblul organizatoric și instituțional atotcuprinzător pe plan social capabil să asigure materializarea acestei teze. Acestea sînt funcția și menirea sistemului democrației revoluționare, socialiste. „Am pornit și pornim de la faptul — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu în **Raportul prezentat Conferinței Naționale** — că socialismul însuși reprezintă — și trebuie să asigure — cea mai largă democrație, cel mai corespunzător cadru pentru ca toate clasele și categoriile, întregul popor să poată participa direct la conducerea societății. Această formă de democrație răspunde socialismului, viitorului omenirii !“.

Experiența originală a acestui sistem se reliefează în procesul dublu de dezvoltare a democrației : pe de o parte, extinderea continuă și multiplicarea formelor democrației directe, prin care oamenii muncii participă ei înșiși la actul de conducere — prin forme ca adunările generale ale oamenilor muncii din întreprinderi, consiliile oamenilor muncii, congresele oamenilor muncii, ale țăranimii, ale științei și învățămîntului, ale educației și culturii socialiste —, în cadrul cărora mii și zeci de mii de oameni dezbăt și hotărăsc asupra problemelor fundamentale ale dezvoltării economice-sociale a patriei. În același timp — așa cum se subliniază în **Raport** —, au fost asigurate dezvoltarea și perfecționarea continuă a democrației reprezentative — prin Marea Adunare Națională, consiliile populare, alte

organe de stat — care, în strinsă colaborare cu organele democrației muncitorești-revoluționare, asigură un cadru unitar, democratic, unic în felul său de conducere a societății. Ca rezultat, „îmbinarea armonioasă a acestor două forme de activitate democratică deschide calea unei noi democrații, cu mult superioară oricăror forme de democrație de pînă acum“.

Se distinge, prin cea mai înaltă ținută științifică, tezele secretarului general al partidului cu privire la necesitatea conducerii, unitare a tuturor sectoarelor de activitate, a societății în ansamblu, asigurîndu-se folosirea conștientă a legităților construcției socialiste, a legilor economice obiective — condiție esențială a dezvoltării susținute a forțelor de producție, a perfecționării relațiilor de producție, a progresului general al României. Tovarășul Nicolae Ceaușescu definește trăsăturile conceptului românesc de plan național unic, indivizibil și atotcuprinzător — sistem complex de decizii politice-economice fundamentale —, care realizează atragerea și valorificarea deplină, în procesul reproducției socialiste lărgite, a totalității resurselor naturale, de muncă și financiare ale țării. În acest cadru — așa cum subliniază secretarul general al partidului —, revin noi și mari răspunderi activității de conducere și planificare, pentru mobilizarea tuturor oamenilor muncii în dezvoltarea producției materiale, a științei, a învățămîntului, a tuturor domeniilor vieții economice-sociale, în creșterea continuă a venitului național — baza bunăstării întregului popor.

Tezele, ideile și orientările privind dezvoltarea economică-socială în continuare a patriei, grija statornică pentru ridicarea nivelului de trai material și spiritual al poporului, măsurile de trecere, începînd cu a doua jumătate a anului 1988, la majorarea cu 10 la sută a retribuției tuturor oamenilor muncii reflectă politica înalt umanistă a partidului și statului nostru, a tovarășului Nicolae Ceaușescu.

Evidențiînd dialectica interacțiunii dintre dezvoltarea materială și spirituală a societății noastre, Raportul relevă, în baza exigențelor formulate în Programul partidului și în Programul ideologic, rolul tot mai important al științei, învățămîntului și culturii, al activității politice, ideologice, de educare patriotică și revoluționară în edificarea noii societăți. Analiza aprofundată a realității arată o anumită rămînere în urmă a nivelului activității ideologice, politice, educative față de dezvoltarea forțelor de producție, a societății în general. De aici decurge cerința, subliniată cu exemplară principialitate de secretarul general al partidului, a îmbunătățirii întregii activități politico-educative, afirmării spiritului de partid ca legitate a dezvoltării revoluționare, ridicării nivelului ideologic al comuniștilor, al tuturor oamenilor muncii, educării lor, a tineretului în primul rînd, în spiritul dragostei de țară, al hotărîrii de a înfăptui neabătut politica partidului, direcții în care, la rîndul său, domeniul istoriei are a-și adînci și amplifica aportul, prin modalitățile ce-i sînt specifice.

Sarcinile complexe ale stadiului actual de dezvoltare a țării reclamă înfăptuirea unei adevărate revoluții în modul de gîndire și în modul de a fi al oamenilor : „Trebuie să nu uităm nici un moment — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — că, pentru a asigura înfăptuirea Programului partidului, înaintarea spre comunism, este necesară dezvoltarea puternică a conștiinței revoluționare, ridicarea continuă a nivelului politico-ideologic, a conștiinței socialiste a comuniștilor, a tuturor oamenilor muncii.

În noua etapă a dezvoltării societății românești nu numai că nu se diminuează importanța activității ideologice, ci, dimpotrivă, ea se accentuează și devine tot mai importantă.

Problemele complexe pe care le ridică uriașele transformări care au loc în țara noastră și în lumea contemporană cer un larg orizont ideologic și politic, o înțelegere și cunoaștere temeinică a legilor generale ale dezvoltării sociale, a interdependenței dintre diferitele fenomene, atât pe plan național, cât și internațional“.

Perfecționarea ca necesitate obiectivă, legică a făuririi socialismului, societate de tip superior pe scara progresului umanității, perfecționarea ca permanență a spiritului revoluționar se reliefează cu pregnanță din întreg fondul ideatic al Raportului prezentat de secretarul general al partidului la Conferința Națională. Firesc, ideea forță a perfecționării pe toate planurile, în toate domeniile emană cu tărie din centrul vital al națiunii noastre, din gândirea și acțiunea sa creatoare, exprimând în cel mai înalt grad voința și aspirațiile unui popor liber și stăpîn pe destinele sale, care își făurește viitorul sub conducerea încercată a Partidului Comunist Român, a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Rememorînd, într-o magistrală sinteză istorică, drumul de luptă al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu pune în relief faptul că toate mărețele realizări ale națiunii noastre sînt strîns asociate cu munca și activitatea partidului, cu îndeplinirea rolului său de forță politică conducătoare a procesului revoluționar din România.

În anii luptei împotriva regimului exploatare — se relevă în Raport —, nu a fost bătălie mai importantă a clasei muncitoare, a forțelor democratice și progresiste în care partidul clasei muncitoare să nu fi avut un rol de seamă, ca organizator și conducător al luptelor sociale și naționale, de apărare a independenței și suveranității României, după cum, astăzi, nu există domeniu de activitate în care mărețele realizări obținute să nu reflecte nemijlocit și felul în care organizațiile de partid, comunistii, partidul au acționat și și-au îndeplinit misiunea istorică. „În întreaga activitate am pornit și pornim de la faptul că în toate sectoarele și domeniile vieții economico-sociale partidul trebuie să-și îndeplinească misiunea istorică, să aibă rolul conducător, să asigure unirea forțelor întregii națiuni în îndeplinirea politicii interne și externe a partidului și statului nostru. Partidul reprezintă centrul vital al națiunii noastre, de la care radiază lumina, gândirea creatoare ce călăuzesc înaintarea fermă a poporului nostru pe drumul socialismului și comunismului“.

În același timp — se subliniază deschis în Raport —, lipsurile și minusurile care se mai manifestă într-un domeniu sau altul reflectă minusurile și lipsurile din activitatea organelor și organizațiilor de partid, a membrilor acestora. Are, de aceea, o mare valoare principială și practică îndemnul secretarului general al partidului ca — avîndu-se în vedere că rolul conducător al partidului nu reprezintă o noțiune abstractă, ci se materializează în munca fiecărei organizații de partid, a fiecărui comunist — să se acționeze cu toată hotărîrea pentru creșterea răspunderii fiecărei organizații de partid în buna organizare și conducere a activității, pentru perfecționarea stilului și metodelor sale de muncă.

Raportul prezentat Conferinței de tovarășul Nicolae Ceaușescu întreprinde o amplă analiză asupra fenomenelor internaționale, a tendințelor ce se conturează în dinamica vieții politice și social-economice mondiale, înarmînd partidul și poporul cu orientări limpezi, de largă perspectivă privind problemele fundamentale ale lumii contemporane. În toate acestea își găsesc manifestarea plenară trăsăturile definitorii ale gândirii și acțiunii revoluționare ale tovarășului Nicolae Ceaușescu — umanismul și înalta principialitate, clarviziunea politică și spiritul științific, capaci-

tatea sa profundă de a investiga și de a sintetiza evoluțiile, contradicțiile și tendințele noi ale lumii contemporane, de a desprinde concluziile practice ce se impun.

Relevind marile transformări revoluționare petrecute în viața internațională, în raportul mondial de forțe, contradicțiile care se manifestă în dezvoltarea lumii contemporane — cea mai puternică și importantă fiind cea dintre țările dezvoltate și țările în curs de dezvoltare, dintre bogați și săraci —, secretarul general al partidului subliniază că în aceste condiții se impun, ca o necesitate vitală, o nouă gândire, o nouă abordare a problemelor păcii și războiului, dar și a celor privind relațiile dintre state, să se acționeze pentru a se da o perspectivă nouă, luminoasă viitorului. În acest context, sînt reafirmate cu claritate obiectivele politicii externe a partidului și statului nostru, poziția României față de problemele majore ale contemporaneității, poziție aflată statornic în consens cu aspirațiile vitale ale popoarelor, cu cerințele progresului social : necesitatea intensificării luptei popoarelor pentru eliminarea totală a armelor nucleare, pentru încetarea totală a experiențelor nucleare, pentru renunțarea la militarizarea Cosmosului, pentru noi inițiative și măsuri în vederea înlăturării pericolului de război, pentru eliminarea din viața internațională a politicii de forță și amenințare cu forța, a conflictelor militare, pentru soluționarea tuturor problemelor litigioase dintre state numai pe cale pașnică, prin tratative. Prin glasul președintelui Nicolae Ceaușescu, România s-a pronunțat, încă o dată, pentru grabnica rezolvare a problemelor subdezvoltării și instaurarea unei noi ordini economice internaționale bazate pe deplină egalitate și echitate în relațiile dintre state. S-a exprimat convingerea fermă că, deși problemele internaționale sînt deosebit de grave, popoarele, forțele progresiste și democratice pot să determine, prin acțiune unită, o schimbare a cursului evenimentelor, pot să dea o perspectivă luminoasă problemelor care confruntă astăzi omenirea. „Pornind de la realitățile lumii contemporane, de la complexitatea situației internaționale — arată președintele țării noastre —, România consideră că omenirea se află într-un moment hotărîtor al existenței sale. Avem convingerea că, acționînd unite, forțele progresiste, realiste din Europa și din întreaga lume, toate popoarele lumii pot și vor determina o schimbare a raportului de forțe în favoarea păcii și colaborării, pot asigura triumful rațiunii, apărarea vieții pe planeta noastră“.

Conferința Națională, într-o deplină unanimitate, a adoptat Raportul, celelalte documente și Rezoluția, care dau o minunată perspectivă de înaintare neabătută a României spre noi culmi de progres și civilizație, spre ridicarea continuă a bunăstării materiale și spirituale a întregii națiuni, constituind un program limpede și mobilizator de acțiune, în concordanță cu imperativele fundamentale ale timpului pe care îl străbatem. Ea a reafirmat cu putere justetea planului cincinal 1986—1990, a programelor de organizare științifică și modernizare a producției, de normare și perfecționare a activității economice-financiare și de aplicare fermă a autoconducerii, autogestiuunii, a tuturor hotărîrilor istorice ale Congresului al XIII-lea al partidului.

Marele forum al comuniștilor români a constituit o nouă și elocventă expresie a unității indestructibile a întregii națiuni în jurul partidului, al secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Este profund elocvent că, pe adresa Conferinței Naționale, a tovarășului Nicolae Ceaușescu personal, au sosit 4 811 telegrame și scrisori prin care organe și organizații de partid, de masă și obștești, organe de stat, colective de oameni ai

muncii din toate domeniile de activitate au raportat rezultatele de seamă obținute în cinstea Conferinței Naționale și au urat succes deplin lucrărilor acesteia. În telegrame și scrisori s-a exprimat hotărîrea fermă a comuniștilor, a tuturor oamenilor muncii de a acționa cu răspundere comunistă și spirit revoluționar pentru traducerea exemplară în viață a sarcinilor ce le revin din Raportul prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu, din celelalte documente adoptate de Conferința Națională a partidului.

Eveniment de referință în istoria țării, a Partidului Comunist Român, Conferința Națională s-a încheiat cu noi zori de lumină la orizontul societății românești. Ecourile ei reverberează puternic în conștiința națiunii, însuflețind munca tuturor comuniștilor, a întregului popor. Acum cuvîntul îl au faptele. Semnătura cu care au fost întărite toate marile evenimente în cei patruzeci de ani ai Republicii, ani de muncă și de luptă eroică, de mărețe înfăptuiri sub stindardul glorios al partidului. Acum, datoria supremă a comuniștilor, a întregului popor este de a urma marile, patrioticele îndemnuri adresate de la tribuna Conferinței Naționale de secretarul general al partidului, în Cuvîntarea rostită la încheierea lucrărilor acesteia : „Să dezvoltăm tot mai puternic spiritul revoluționar, să acționăm, în orice împrejurare, ca adevărați comuniști, revoluționari, să servim, în toate împrejurările, poporul, partidul, socialismul și pacea !

Să dezvoltăm puternic sentimentul patriotismului revoluționar, dragostea față de țară, de trecutul ei glorios ! Să acționăm întotdeauna în spiritul acestui patriotism socialist, să facem totul pentru întărirea independenței și suveranității patriei noastre — România !”.

**GÎNDIREA ISTORICĂ
DE ÎNALTĂ VIZIUNE REVOLUȚIONAR-ȘTIINȚIFICĂ
A TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU**

**NICOLAE CEAUȘESCU —
O VIAȚĂ DEDICATĂ PATRIEI,
POPORULUI ROMÂN**

ION POPESCU-PUȚURI

Este în firea poporului nostru să-i omagieze pe cei mai vrednici și mai bravi fii ai săi, să evoce, cu prilejul unor momente solemne, faptele lor de trăinicie în folosul acestor meleaguri ; să glorifice eroismul maseilor, din rîndul cărora s-au ridicat, în tumultul istoriei, personalități luminoase, care și-au înțeles menirea de a lupta pentru înălțarea patriei și care și-au îndeplinit cu cinste această măreață îndatorire. Istoria înscrisă pentru totdeauna în galeria marilor oameni pe care i-a născut poporul nostru în decursul existenței sale multimilenare, a marilor eroi ai patriei, numele tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU, secretarul general al partidului, președintele Republicii, personalitate proeminentă de conducător și gînditor revoluționar al lumii contemporane, simbolul celor mai fertile, mai triumfătoare și mai demne timpuri din întreaga istorie românească.

Cu prilejul aniversării zilei sale de naștere și a peste 55 de ani de activitate revoluționară, muncitorii, țărani, intelectualii, întregul popor, cu simțăminte de aleasă cinstită, de profundă dragoste și prețuire, aduc un vibrant omagiu ilustrului strateg și ctitor al României socialiste moderne, strălucitului cîrmaci pe drumul făuririi măreției și gloriei patriei, al edificării celei mai bune și mai drepte orînduiri din istorie pe pămîntul strămoșesc. Obștea țării este recunoscătoare comunistului dîrz și patriotului înflăcărat, care, cu pilda sa de înțelepciune, dinamism și eroism revoluționar, cu nestrămutata-i încredere în geniul și capacitatea creatoare, regeneratoare ale clasei muncitoare, ale poporului, s-a identificat, prin toate fibrele ființei sale, cu nepieritoarea cauză a socialismului, a ridicării României pe cele mai impunătoare culmi ale progresului și civilizației, dobîndind un inegalabil prestigiu și devenind cel mai de seamă, cel mai iubit și mai stimat fiu al acestei țări.

Sărbătorindu-l pe tovarășul Nicolae Ceaușescu, poporul român cinstește pe cel care, aflat de aproape 23 de ani în fruntea partidului și statului, ctitorește cu strălucire destinul de libertate și demnitate al patriei, ascensiunea ei istorică. Analizînd cu o excepțională putere de pătrundere problemele teoretice pe care le ridică socialismul contemporan,

afirmînd cu vigoare înaltele principii revoluționare care au stat și stau la temelia opțiunilor strategice ale partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu a pus în fața comuniștilor, a întregului popor un însuflețitor program de acțiune, de o forță și o limpezime excepționale. Promotor curajos al noului, al autenticului spirit revoluționar, al deschiderilor teoretice și practice de largă perspectivă istorică, al aplicării creatoare a adevărurilor generale, a principiilor fundamentale ale materialismului dialectic și istoric, ale socialismului științific la realitățile specifice țării noastre, la etapele procesului revoluționar actual, secretarul general al partidului este fondatorul noii viziuni asupra procesului revoluționar românesc, inițiatorul unui puternic suflu înnoitor în întreaga dezvoltare a societății noastre socialiste.

Sărbătorindu-l pe tovarășul Nicolae Ceaușescu, strîns unit în jurul său ca un singur om, poporul român omagiază, deopotrivă, gloriosul Partid Comunist Român, în rîndurile căruia s-au format asemenea militanți, s-au oțelit asemenea caractere, au crescut asemenea oameni puternici prin fermitatea convingerilor, prin statornicia gîndului și faptei, prin tăria de a descifra sensurile evoluției evenimentelor, de a mobiliza energiile națiunii spre un țel înalt. El omagiază lupta revoluționară a partidului nostru cu conștiința vie că datorează secretarului general opera istorică de regîndire a locului și rolului partidului în viața societății, de afirmare infinit mai bogată, mai complexă a misiunii lui istorice în opera de făurire a unei noi Româнии. Proclamînd că socialismul se construiește cu poporul pentru popor, secretarul general a făcut din această axiomă adevărul fundamental al devenirii noastre istorice, dimensiunea majoră a sistemului social-politic edificat în anii care au urmat Congresului al IX-lea al partidului.

Sărbătorindu-l pe tovarășul Nicolae Ceaușescu, oamenii muncii din țara noastră — și, alături de ei, oameni ai muncii de pe toate meridianele, partide și organizații politice și obștești, șefi de state și de guverne, personalități ale vieții politice, sociale și cultural-științifice din lumea întreagă — omagiază pe marele om politic al lumii contemporane, militant de frunte al mișcării comuniste și muncitorești internaționale, eroul păcii și înțelegerii între popoare. Strălucitele inițiative de pace, dezarmare și colaborare promovate de tovarășul Nicolae Ceaușescu în viața internațională, principalitatea și consecvența politicii externe a României, a președintelui ei au adus țării noastre, conducătorului său stima și prețuirea întregii lumi — reafirmate în chip pregnant și în aceste zile aniversare.

Prin geniala sa gîndire social-politică, prin titanica sa activitate revoluționară, tovarășul Nicolae Ceaușescu ilustrează, astfel, la cele mai mari altitudini istorice identitatea noastră ca popor, ca națiune, detașîndu-se între acei luminați patrioți despre care Nicolae Bălcescu scria că întrupară voința și cugetarea poporului, spre a le manifesta lumii.

Sînt nenumărate faptele care vin din istorie pentru a-i defini personalitatea. Din ele se întregesc imagini încărcate de vibrație patriotică, semnificative pentru participarea tovarășului Nicolae Ceaușescu, pe drumul luminos al revoluției, la marile bătălii ale partidului, ale întregului popor pentru libertate și independență națională, pentru progres social, pentru socialism. Ele se împletesc cu alte imagini, proprii noului timp al țării, din care se desprinde adevărul că, de aproape 23 de ani încoace, în viața economică, socială și politică a patriei noastre este propulsat cu putere un suflu nou, pe care îl datorăm secretarului general al partidului.

Și-a consacrat viața, din cea mai fragedă tinerețe, binelui și fericirii poporului român. De aceea, s-a călăuzit, dintru început, spre acele

forțe politice care apărau interesele vitale ale poporului, care luptau pentru un viitor mai bun al tuturor, și aceste forțe se aflau în partid și în jurul partidului clasei muncitoare, al partidului comunist — chintesența gândirii și acțiunii novatoare, transformatoare a tuturor vremurilor istoriei românești. Exemplara sa biografie revoluționară se împletește astfel intim cu înseși viața și lupta Partidului Comunist Român, în cadrul căruia s-au forjat alesele trăsături de militant revoluționar și înaltele sale virtuți de conducător.

Anii îndelungați petrecuți în lagăre și închisori nu numai că nu i-au putut clinti nici o clipă credința nestrămutată în partid, nu numai că nu i-au putut frînge voința de luptă, ci i-au sporit și mai mult dirzenia și energia revoluționară, hotărîrea de a face totul pentru triumful cauzei clasei muncitoare, a poporului. În toate acțiunile de luptă, în toate inițiativele și atitudinile mișcării revoluționare și democratice de la noi, începînd cu eroicele lupte din 1929—1933 și pînă în ziua de astăzi, istoria înscrie în șirul factorilor progresului și libertății viața, activitatea și contribuția esențială ale tovarășului Nicolae Ceaușescu. Această integrare a omului de excepție în istorie, această permanentă întrepătrundere dintre voința, dirzenia și personalitatea individuală cu miezul proceselor care au avut ca rezultată situarea patriei pe coordonatele socialismului și comunismului pun în evidență, de la nivelul celor mai marcante valori, biografia revoluționarului neînfriecat.

Intrînd în mișcarea muncitorească, tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a distins, de la început, prin activitate viguroasă și rodnică, desfășurată sub semnul unei înalte viziuni revoluționare, prin abnegație și curaj în îndeplinirea sarcinilor, dar și prin înfruntarea demnă și hotărîtă a prigoanei forțelor represive. În 1933 reprezenta tineretul într-una din cele mai largi organizații de masă — Comitetul Național Antifascist —, alături de personalități binecunoscute ale vieții publice românești. Pentru a primi o astfel de însărcinare de mare autoritate, este incontestabil că revoluționarul Nicolae Ceaușescu se afirmase, atrăgînd atenția celor din jur prin înaltele sale calități de comunist, patriot, antifascist ferm, de internaționalist consecvent. Ulterior, s-a aflat în fruntea Comitetului Național Antifascist al Tineretului, constituit în septembrie 1933. La vîrsta de 16—17 ani era secretarul Comitetului regional Prahova al Uniunii Tineretului Comunist, la 17 ani se afla în fruntea militanților comuniști și antifasciști implicați în procesul de la Brașov, devenit un proces istoric, cu profund ecou atît în rîndul maselor populare din țară, cît și în opinia publică democratică de peste hotare, iar la 21 de ani avea un rol de seamă în organizarea uneia dintre cele mai mari demonstrații antifasciste, antirăzboinice și antirevizioniste.

Întreagă această activitate marcantă, pătrunsă de o deosebită acuitate și cutezanță, alesele sale trăsături de militant revoluționar și patriot l-au situat de timpuriu în primele rînduri ale cadrelor mișcării noastre muncitorești, ale Partidului Comunist Român, ale Uniunii Tineretului Comunist.

Simțul organizatoric, dinamismul și clarviziunea sa politică l-au impus în cadrul activității, în conducerea Comitetului Național Antifascist, organism național de luptă împotriva fascismului, care a fost creat de P.C.R., în iunie 1933, la numai cîteva luni de la venirea lui Hitler la putere în Germania și care, prin obiectivele sale, de fundamentală însemnătate pentru destinele țării, ale poporului român, prin cuprinderea unor forțe sociale largi, prin linia întregii sale acțiuni politice, a format, practic,

momentul de deschidere pe drumul spre făurirea consensului național de luptă care a stat la baza înfăptuirii revoluției de eliberare socială și națională. De altminteri, întreaga tinerețe a tovarășului Nicolae Ceaușescu a fost marcată de marele imperativ al luptei antifasciste, antihitleriste, biografia sa însoțindu-se cu cele mai importante evenimente din istoria luptei poporului român împotriva fascismului și războiului.

Epoca acelor lupte antifasciste de mare importanță, datorită cărora s-a reușit să se frneze pentru o vreme ascensiunea legionarilor spre putere și împingerea României în orbita Germaniei naziste, reprezintă o contribuție importantă a poporului român la cauza generală a antifascismului. Referindu-se la acei ani, tovarășul Nicolae Ceaușescu, într-o ade-vărată profesiune de credință, spunea : „*Am început activitatea revoluționară în condițiile grele ale ilegalității. Am intrat în mișcare în anii luptei împotriva fascismului — care se dezvoltă și în România —, împotriva războiului ; deci de la început am participat activ la lupta împotriva războiului și a fascismului. Din această experiență, din ceea ce au însemnat fascismul și cel de-al doilea război mondial, trebuie să tragem toate învățămintele. Să facem totul pentru a nu se mai repeta, în nici o țară, dictatura fascistă, pentru a asigura libertățile democratice ale popoarelor, dreptul lor la dezvoltarea liberă, independentă așa cum o doresc, fără nici un amestec din afară !*”.

Consacrându-se cu toată ardoarea și puterea de muncă misiunii de dinamizare a forțelor politice democratice și progresiste ale poporului român, în lupta împotriva fascismului, pentru apărarea drepturilor și libertăților democratice ale maselor, a independenței și integrității patriei periclitată de politica agresivă și revizionistă a statelor fasciste, tânărul militant comunist Nicolae Ceaușescu a fost prezent la adunările, întrunirile și acțiunile revendicative muncitorești, la demonstrațiile șomerilor, exercitînd, prin forța exemplului personal, o puternică înrîurire asupra maselor. A fost arestat în mai multe rînduri în cursul anilor 1933—1934. Înfruntînd cu tenacitate măsurile represive ale autorităților, mereu drept în fața nedreptății, și-a urmat, însă, cu fidelitate crezul politic și patriotic care îi însușește gîndul și fapta cutezătoare. Izvorul tăriei, al dîrzeniei sale de neînfînt, al spiritului de sacrificiu erau devotamentul fierbinte față de partid, patriotismul neșărmurit, credința nestrămutată în viitorul luminos al patriei, al poporului, de ale cărui virtuți era profund încredințat.

În iunie 1934, s-a aflat la Craiova, în fruntea unei delegații de tineri uteciști, pentru a-și manifesta solidaritatea cu conducătorii luptelor muncitorești din ianuarie-februarie 1933, implicați în procesul judecat de Consiliul de Război al Corpului I Armată. A fost din nou arestat, iar la interogatoriul luat de Parchetul Tribunalului Dolj a recunoscut cu demnitate și curaj că a fost delegat de organizațiile muncitorești din Capitală pentru a face declarații în favoarea muncitorilor acuzați, cerînd stingerea procesului și punerea lor în libertate. Mai mult, a declarat că a venit la Craiova ca unul care a participat nemijlocit la stringerea semnăturilor pe cele 22 de documente pe care le adusese și care i-au fost confiscate la percheziție.

Revenit în Capitală, a reluat lupta cu aceeași nepuizabilă energie, în condițiile unei neconținute supravegheri polițienești. Organele represive l-au arestat din nou, de două ori într-un interval de o lună de zile, respectiv la 20 august și la 20 septembrie 1934, și au ajuns la concluzia că prezența sa în Capitală era mult prea „periculoasă” pentru a mai putea fi

admisă, fapt pentru care au hotărît expulzarea și trimiterea în satul natal sub escortă.

Cel care își închinase viața cauzei dreptății celor mulți, interesele fundamentale ale poporului nu se putea, însă, împăca cu situația de a fi rupt de lupta revoluționară, față de care simțea o irezistibilă atracție. A revenit în București, primind tot mai multe și mai importante sarcini, îndeosebi pe linia activității de mobilizare și organizare a tineretului. A fost trimis într-o serie de județe — Argeș, Prahova, Dîmbovița, Mehedinți —, acolo unde era nevoie de dirzenia și dăruirea sa.

Impresionantele valori revoluționare ale activității tînărului luptător revoluționar, prestigiul de care începuse să se bucure în rîndul militanților partidului, al muncitorimii în mijlocul căreia se afla în permanență, precum și experiența dobîndită în organizarea și desfășurarea a numeroase acțiuni revoluționare au fost principalele argumente care au determinat decizia conducerii P.C.R. de a-i încredința, în toamna anului 1935, sarcina de mare răspundere de secretar al Comitetului Uniunii Tineretului Comunist al regiunii Prahova, zonă cu veche tradiție revoluționară și cu importantă pondere în viața economică a țării. Această hotărîre se înscrisa în orientarea de bază a partidului comunist de întărire a activului său cu cadre muncitorești tinere, de perspectivă, cu experiență și călute la școala luptei revoluționare, capabile să transpună în viață linia sa politică, obiectivele de însemnătate primordială ale acelei perioade. Totodată, se avea în vedere faptul că, în zona petroliferă, principală în acei ani, în această regiune rîvnită de Germania hitleristă, era necesară organizarea în timp a rezistenței în acea perspectivă sumbră.

Hotărîrea conducerii partidului a fost strălucit confirmată printr-o rodnică activitate politică și organizatorică în care s-au relevat calitățile moral-politice ale tînărului militant comunist Nicolae Ceaușescu — energie și putere de muncă, capacitate organizatorică și de înrîurire politică, combativitate și desăvîrșită conduită revoluționară. Zilnic, mereu prezent în mijlocul tineretului revoluționar — la Ploiești, Tîrgoviște, Băicoi, Moreni sau Gura Ocniței, în alte localități de pe raza Regionalei U.T.C. Prahova — a acționat energic, cu forță mobilizatoare, pentru extinderea ariei de cuprindere organizatorică a U.T.C. și a posibilităților sale de manifestare legală prin crearea unor secțiuni locale ale Blocului Democratic, pentru promovarea în rîndul tinerei generații a liniei politice revoluționare, profund patriotice, a Partidului Comunist Român de unire a forțelor vitale ale poporului în lupta pentru un regim democratic, împotriva primejdiei fascismului, pentru apărarea intereselor supreme ale patriei. Aflîndu-se în fruntea acestor importante activități, participînd la ampla muncă politică și cultural-educativă desfășurată de partidul comunist în rîndul tineretului, tovarășul Nicolae Ceaușescu a imprimat un suflu nou activității revoluționare din raza comitetului regional pe care îl conducea. Așa se explică și faptul că autoritățile au declanșat împotriva lui o minuoasă campanie de urmărire și supraveghere, acțiune încheiată cu arestarea sa, în seara zilei de 15 ianuarie 1936, în comuna Ulmi (județul Dîmbovița); concomitent, alți tineri comuniști și antifasciști au fost arestați la Ulmi, Moreni, Gura Ocniței și în alte localități din Prahova și Dîmbovița.

Au urmat episoadele dramatice ale celor aproape cinci luni de instrucție judiciară la închisoarea din Brașov, în timpul cărora organele de anchetă au pus în aplicare „tradiționalul” lor arsenal de brutalități și presiuni morale pentru „confecționarea delictelor” incriminatorii. În

toată această perioadă, tînărul militant revoluționar Nicolae Ceaușescu a constituit pentru tovarășii săi de luptă un strălucit și pilduitor exemplu de tărie, de atitudine curajoasă și demnă care, în timpul procesului ce a urmat, a dobîndit noi și semnificative forme de manifestare.

În atmosfera grea dominată de practicile abuzive ale Consiliului de Război al Corpului V Armată din Brașov s-au evidențiat deosebitele sale trăsături morale și politice : maturitatea politică remarcabilă, patriotismul inflăcărat și devotamentul nemărginit față de interesele vitale ale clasei muncitoare, ale poporului român. Conducerea partidului i-a încredințat rolul principal în orientarea politică a procesului, în transformarea lui într-o tribună de luptă revoluționară și antifascistă. În adevăr, pe parcursul celor cinci luni de anchetă și, în mod deosebit, în timpul procesului, desfășurat între 27 mai și 5 iunie 1936, militantul comunist Nicolae Ceaușescu a constituit pentru ceilalți acuzați un înalt exemplu de atitudine curajoasă și demnă, de tărie revoluționară. El a demascat și a avertizat asupra primejdiei grave pe care o reprezenta fascismul în viața internațională, a făcut să răsunе vibrant în sala procesului, ca și dincolo de zidurile acesteia, chemările Partidului Comunist Român la acțiune antifascistă hotărîtă, la concentrarea tuturor forțelor progresiste, democratice, patriotice într-un front comun de luptă pentru a se bara calea fascismului în România, pentru apărarea drepturilor și libertăților democratice ale maselor, a independenței și suveranității patriei.

În acel moment al istoriei, cînd trebuiau apărate interesele naționale vitale ale poporului român, viitorul său într-un stat național unitar așa cum fusese el alcătuit prin actele plebiscitare din gloriosul an 1918, comunistul Nicolae Ceaușescu s-a dovedit a fi un exponent de onoare al celor mai înaintate forțe ale societății românești care își asumaseră misiunea de a mobiliza poporul la lupta împotriva celui mai teribil flagel ce se abătuse asupra omenirii, fascismul, și, mai ales, varianta lui cea mai cruntă, cea mai feroce, nazismul german. Fermitatea convingerilor sale revoluționare a surprins chiar și pe judecători, i-a determinat pe avocați să-l privească cu alți ochi, ca pe o personalitate care excludea schemele lor de apărare, iar pe cei admiși în sala de judecată să înțeleagă de ce este considerat de către cei arestați conducătorul lor. Privirile tuturor au fost ațintite asupra tînărului revoluționar Nicolae Ceaușescu. Era creierul și sufletul grupului de militanți uteciști și antifasciști arestați, poziție pe care și-a dobîndit-o prin calitățile sale de excepție și pe care le-a afirmat cu fiecare prilej. Procesul de clasă de la Brașov s-a transformat, astfel, într-o curajoasă lecție de demnitate comunistă și de patriotism fierbinte. Acesta a sporit prestigiul Partidului Comunist Român și a demonstrat încă o dată că el își crease cadrele necesare care să-i asigure forța politică și organizatorică pentru realizarea misiunii lui istorice de conducător al luptei clasei muncitoare, a poporului pentru făurirea unei Românie libere și a libertății naționale și a dreptății sociale.

Justiția burgheză a pronunțat sentința cea mai grea împotriva revoluționarului Nicolae Ceaușescu — doi ani și jumătate de închisoare, plata unei grele amenzi și un an interdicție de a părăsi localitatea natală, după executarea sentinței privative de libertate. A fost întemnițat la închisoarea Doftana, renumită prin regimul dur de distrugere fizică și morală a deținuților politici comuniști. Viața grea între zidurile Doftanei nu i-au putut înfrînge voința de luptă, nu l-au putut abate din credința fermă în înfăptuirea idealului nobil căruia își închinase viața, în viitorul socialist al țării. Lupta revoluționară, viața în colectivele din închisori și

lagăre — așa cum arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — „au constituit o înaltă școală de pregătire politico-ideologică, de educare și formare în spiritul principiilor eticii și echității socialiste și comuniste. Activiștii revoluționari, comuniștii puneau mai presus de orice interesele maselor populare, lupta împotriva asupritorilor; ei renunțau la tot, împărțind de multe ori între ei ultima bucată de pâine, dar ținând sus steagul luptei revoluționare. În mod deosebit aș dori să menționez viața organizată în închisori în spiritul principiilor eticii comuniste, care au dat tărie și forță tuturor celor închiși să reziste prigoanei, înfometării, mizeriei și să țină sus steagul luptei revoluționare, să nu se plece nici un moment în fața claselor exploatare“.

Înaltele sale calități morale și politice, dovedite în focul înfrunțărilor revoluționare, i-au atras dragostea și prețuirea celorlalți militanți comuniști întemnițați, fapt ce s-a manifestat în alegerea sa în conducerea colectivului de deținuți și a organizației de bază (celulei) de partid. În această calitate, tovarășul Nicolae Ceaușescu a acționat pentru organizarea activității politice, pentru dezvoltarea legăturilor cu comuniștii și uteciștii din celelalte închisori. El s-a impus și aici prin curaj și o deosebită capacitate politică, aducând o contribuție importantă la organizarea învățămîntului politic și de cultură generală ce se desfășura la Doftana, s-a situat, împreună cu alte cadre de partid cu experiență, în fruntea mișcării împotriva maltratărilor și pentru reintroducerea și respectarea regimului politic pentru comuniști, ceea ce s-a și obținut în aprilie 1938.

După eliberarea din Doftana, la sfîrșitul anului 1938, s-a avîntat cu același caracteristic entuziasm și cu experiență îmbogățită în mișcarea muncitorească revoluționară. A contribuit la intensificarea activității politice și cultural-educative a tineretului muncitoresc, în cadrul breslelor de muncitori, create după desființarea sindicatelor de către regimul dictaturii regale. În 1939 a participat activ la acțiunile desfășurate de partidul comunist împotriva fascismului și războiului, pentru salvagardarea democrației și apărarea fruntariilor naționale, a independenței și suveranității României.

Momentul culminant al manifestațiilor și demonstrațiilor antifasciste l-a constituit, după cum se știe, marea demonstrație patriotică, antifascistă, antirăzboinică și antirevizionistă de la 1 Mai 1939 din Capitală, ca și din alte centre ale țării. Organizarea și desfășurarea acesteia ilustrează în modul cel mai elocvent locul partidului comunist în viața politică a României, faptul că el se afla, de fapt, în fruntea luptei poporului nostru împotriva pericolului fascist.

Conducerea partidului, în spiritul orientării de a chema toate forțele antihitleriste, de a afirma într-un consens politic național atitudinea antifascistă a poporului român, a organizat marea demonstrație populară de la 1 Mai 1939 din Capitală pe fundalul Congresului general al breslelor, convocat în acea zi. În acest scop, a fost constituită o comisie de partid, îndrumată nemijlocit de Secretariatul C.C. al P.C.R. și de Biroul Organizației București a P.C.R., cu sarcina concretă a orientării delegaților la Congresul breslelor și a organizării demonstrației de la 1 Mai.

Din această comisie, alături de activiști din conducerea partidului, a făcut parte tovarășul Nicolae Ceaușescu, cunoscut pentru patriotismul său înflăcărat și capacitatea sa de organizator, care aducea, totodată, o valoroasă experiență din activitatea Comitetului Național Antifascist, din care făcuse parte cu câțiva ani în urmă. Faptele istoriei evidențiază con-

tribuția de mare însemnătate a tovarășului Nicolae Ceaușescu la pregătirea și la organizarea marii demonstrații antifasciste din mai 1939, capacitatea sa remarcabilă de a mobiliza și a îmbărbăta, de a convinge masele, afirmarea sa ca militant înflăcărat și strălucit conducător politic.

Alături de tovarășul Nicolae Ceaușescu, de alți militanți revoluționari, s-a remarcat tînăra muncitoare comunistă Elena Ceaușescu (Petrescu), care a desfășurat o bogată activitate politică-organizatorică în cadrul breslelor, în lupta și acțiunea clasei muncitoare, în mișcarea antifascistă, afirmîndu-se ca o luptătoare dîră, neînfîrțată împotriva asuprii și nedreptății, împotriva pericolului fascist.

În acea memorabilă zi de 1 Mai 1939, umăr la umăr, muncitorii, masele de oameni ai muncii — comuniști, socialiști, social-democrați sau fără apartenență de partid —, în număr de peste douăzeci de mii, au manifestat, într-un același gînd, într-o aceeași hotărîre în inima Capitalei României, afirmînd marile idealuri de pace, democrație, libertate și progres, care erau nu numai ale lor, ci și ale tuturor oamenilor muncii, ale popoarelor din Europa, din întreaga lume de fapt, amenințate de fascism.

Marea și răsunătoarea demonstrație antifascistă de la 1 Mai 1939, prin care poporul român și-a afirmat poziția sa antihitleristă, a determinat o intensificare a luptei forțelor patriotice, a stimulat tendințele spre realizarea Frontului Unic Muncitoresc și a Frontului Național Antifascist, asigurîndu-se încă din acea etapă o bază de masă a mișcării de rezistență antifasciste. În același timp, ea a fost un semnal de alarmă cu valoare internațională privind accentuarea pericolului hitlerist și apropierea declanșării marii conflagrații mondiale.

Puternicele mișcări antifasciste din România, colaborarea principală a P.C.R. cu celelalte partide muncitorești, cu partide politice burgheze sau burghezo-democratice au împiedicat, în tot deceniul al patrulea, instaurarea fascismului la putere, înlesnind menținerea păcii printr-un curs al politicii interne și externe ostil fascismului, hitlerismului. Consensusul național al tuturor forțelor patriotice, progresiste, antifasciste, dovedit la 1 Mai 1939, va acționa la o scară și mai mare după făurirea Frontului Unic Muncitoresc, asigurînd victoria de la 23 August 1944.

Ca urmare a calităților sale politice și organizatorice, conducerea partidului comunist i-a încredințat tovarășului Nicolae Ceaușescu sarcina de mare răspundere de a acționa în vederea reorganizării Uniunii Tineretului Comunist, în care scop a fost desemnat în fruntea Comisiei din București și ca membru în Comisia centrală pe țară. Ne este mereu vie în minte imaginea militantului comunist, care a condus cu înaltă eficiență politică acțiunile în vederea îndeplinirii acestei importante sarcini încredințate de partid. Apreciînd activitatea revoluționară și excepționalele sale calități moral-politice, ca și contribuția deosebită la ampla acțiune de reorganizare, Conferința națională a Uniunii Tineretului Comunist, care a avut loc la București către sfîrșitul anului 1939, l-a ales pe militantul comunist Nicolae Ceaușescu în Secretariatul Comitetului Central al organizației refăcute a tineretului comunist. În noua sa calitate, în organul de conducere a U.T.C., el a contribuit hotărîtor la intensificarea activității organizației comuniste de tineret, la creșterea influenței partidului comunist în rîndurile tineretului muncitor.

Avea să fie din nou arestat, la mijlocul anului 1940, în timp ce participa la pregătirea unei acțiuni a tineretului comunist din București. Începea, din nou, un lung și greu drum prin închisori, urmîndu-și cu fidelitate, bărbăție și demnitate crezul politic și patriotic ce îi însuflețea gîn-

dul și fapta cutezătoare. A fost înțemnițat la închisoarea Văcărești, apoi transferat la închisoarea militară Jilava, unde urma să execute sentința privativă de libertate de trei ani, cu adăugarea altor trei ani interdicție politică, sentință pronunțată în contumacie, în august 1939. În februarie 1942 a fost mutat la închisoarea de la Caransebeș, iar în 1943, când expirase detenția, a fost internat în lagărul de izolare de societate de la Tîrgu-Jiu, unde a rămas pînă la 4 august 1944, cînd a fost pus în libertate împreună cu un grup de comuniști.

În cursul celor patru ani de detenție, tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a afirmat printr-o asiduă muncă politică pentru sporirea eficienței activității organizației de partid, pentru menținerea și lărgirea legăturilor cu mișcarea muncitorească și antifascistă din afara închisorilor și lagărului, ceea ce l-a impus ca unul dintre militanții de bază ai partidului comunist. În conducerea organizației de colectiv și a organizației de bază (celula) a partidului, a depus, alături de alte cadre de bază ale P.C.R., o muncă tenace pentru stabilirea, prin intermediul echipelor care lucrau pe diferite șantiere din zonă, a unor puncte de legătură cu diferite personalități politice, cu alți antifasciști dispuși a colabora în vederea menținerii legăturii organizației din lagărul de la Tîrgu-Jiu cu conducerea P.C.R. care activa afară, în clandestinitate, pe linia pregătirii actului crucial din August 1944.

Minunatele sale calități de revoluționar și patriot au fost continuu dezvoltate în condițiile noi create în țara noastră ca urmare a victoriei revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944, în luptele purtate de masele muncitoare, conduse de partid, pentru înfrîngerea forțelor reacțiunii și cucerirea puterii politice și economice. În funcțiile de mare răspundere pe linie de partid și de stat ce i-au fost încredințate atunci cînd țara a pășit în noua sa istorie, s-a impus prin vasta activitate teoretică și practică, prin adîncimea viziunii și amplitudinea orizonturilor pe care le scruta, avînd un rol de frontispiciu în toate marile cuceriri ale acestei epoci și detașîndu-se, în conștiința poporului ca un dîrz apărător al independenței țării, ca un promotor consecvent al democrației, ca un fîrvent luptător pentru propășirea în demnitate a națiunii noastre. S-a aflat în fruntea unor comitete regionale de partid, s-a pregătit ca ofițer superior în armata română, a făcut parte din cadrele de conducere ale agriculturii, a activat intens în conducerea partidului în perioada de după Eliberare. Toată această experiență de partid și de stat, de viață politică a forjat caracterul și orientările sale principale privind dezvoltarea poporului român, orientări pe care avea să le propună Congresului al IX-lea al partidului, Congreselor X, XI, XII și XIII, Conferințelor Naționale din 1967, 1972, 1977, 1982 și 1987, orientări înscrise în Programul partidului.

Dimensiunile personalității sale revoluționare, vasta sa experiență, remarcabilele sale însușiri s-au exprimat în marea lor deplinătate, s-au exercitat în modul cel mai fructuos, spre binele poporului nostru, în perioada de cînd a fost investit cu cele mai înalte răspunderi în conducerea partidului și a statului. Este perioada marcată de Congresul al IX-lea al partidului, din 1965 — eveniment crucial în crearea unei baze proprii de edificare a noii societăți, socialiste, în dinamizarea procesului revoluționar

unic de construire socialistă a țării, care a însemnat înnoire, perfecționare și creativitate în toate domeniile, o nouă fertilizare a mersului înainte. Începînd din acel iulie 1965, s-a produs în România, în viața de zi cu zi a celor care am fost și sîntem martorii memorabilului eveniment, o deschidere cu adevărat epocală, o iluminare profundă a orizonturilor devenirii noastre, o descătușare năvalnică, la dimensiuni fără precedent, a energiilor întregii națiuni, focalizate spre țelul unic al triumfului idealurilor sale socialiste și comuniste, ale libertății și independenței patriei. Prefigurînd, încă de pe atunci, marele rol al Congresului în ascensiunea României socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta, de la tribuna înaltului forum comunist : „*Cel de-al IX-lea Congres al Partidului Comunist Român va rămîne înscris cu litere de aur în istoria României*“.

În consens cu gîndurile și voința tuturor comuniștilor, ale tuturor oamenilor muncii din patria noastră, forumul din iulie 1965 a investit în suprema funcție de conducere de partid pe tovarășul Nicolae Ceaușescu, care, în toată această perioadă, s-a impus conștiinței naționale ca un luminat și înflăcărat patriot, ce a făcut din înălțarea țării țelul suprem al vieții sale revoluționare, ca un conducător de mare cutezanță, întruchipînd în mod exemplar spiritul novator, ca un om de adîncă omenie, ce și-a pus pecetea remarcabilei sale personalități pe toate marile transformări ale acestor ani, imprimîndu-le caracteristici specifice, inegalabile. Legea care face ca omul cerut stringent de vremuri să-și facă apariția la timpul potrivit și-a confirmat și de această dată valabilitatea. Omul care a devenit simbolul viu al unității noastre, al năzuințelor țării, ale poporului de progres și prosperitate, de pace, al împlinirii idealurilor socialiste, al hotărîrii noastre de a urca mereu, sub conducerea partidului, pe drumul deschis de mărețul August 1944, spre culmile visate ale comunismului. Această istorică opțiune, desemnînd vocația unui întreg partid, a unui întreg popor s-a dăltuit ca moment crucial în desfășurarea operei de construcție socialistă în România.

Raportul prezentat Congresului al IX-lea, rod al gîndirii cutezătoare, de amplă deschidere către nou a tovarășului Nicolae Ceaușescu, a supus unei analize riguroase, lucide, drumul parcurs în edificarea noii societăți, a adus în conul de lumină al analizei științifice, obiective, fapte, procese, fenomene noi, a inițiat o vastă operă de elaborare și reelaborare teoretică, statuînd o nouă viziune, dinamică, modernă, umanistă despre construcția socialistă, a definit într-un chip magistral principalele orientări — dezvoltate și îmbogățite în anii ce au urmat — ale devenirii noastre, ale edificării noii societăți a muncii și creației, a dreptății, egalității și demnității socialiste pe pămîntul românesc. Spiritul nou, proaspăt, deschis al Raportului era așteptat cu încredere de către popor și poporul întreg a cunoscut o mare bucurie civică la prezentarea sa în cadrul Congresului de către tovarășul Nicolae Ceaușescu. S-au discutat deschis lucruri esențiale pentru devenirea țării, pentru climatul social, pentru angajarea pe un drum nou, eroic. Oamenii au simțit că cel ce se afla în fruntea partidului li se adresează direct, cu sinceritate și căldură, cu încredere și speranță, că, de fapt, în Raport sînt spuse propriile lor gînduri, aspirații, vrieri, că ideile și orientările rostite de conducătorul partidului de la cea mai înaltă tribună izvorau direct din inimile și cugetele întregului popor.

Istoricul forum al comuniștilor din România din iulie 1965 a prezentat, astfel, în fața întregii națiuni, un cutezător program de prefaceri radicale în toate domeniile vieții economice și sociale. Un program care izvora din gândirea originală, profund științifică a tovarășului Nicolae Ceaușescu, întemeiată pe cunoașterea istoriei noastre multimilenare, pe tradițiile luminoase ale luptelor revoluționare de eliberare națională și socială, pe analiza riguroasă a experienței construcției socialiste în România și a realităților lumii contemporane. Au fost trasate, atunci, direcții absolut noi de creștere economică, s-au stabilit ritmuri de dezvoltare menite să asigure deplina valorificare a resurselor materiale și umane ale țării. Secretarul general a adresat întregului popor chemarea însuflețitoare de a se cunoaște mai bine pe sine, de a-și evalua, în spirit realist, forțele, capacitatea de muncă, de a-și mobiliza toate energiile creatoare pentru progresul multilateral al patriei.

Epoca istorică inaugurată de Congresul al IX-lea — epoca cea mai fecundă în împliniri, de cea mai mare distincție din întreaga noastră istorie — este dominată decisiv de puternica personalitate a secretarului general, poartă, din plin, pecetea gândirii și acțiunii sale revoluționare, fundamentate pe aplicarea creatoare a principiilor materialismului dialectic și istoric, ale socialismului științific la condițiile de fapt ale țării noastre. Întregul popor cunoaște și dă o înaltă apreciere rolului hotărîtor pe care l-a avut și îl are tovarășul Nicolae Ceaușescu în elaborarea și înfăptuirea mărețelor obiective ale edificării societății socialiste multilateral dezvoltate pe pămîntul României, strălucitei sale contribuții la promovarea celor mai viabile căi și soluții pentru rezolvarea problemelor complexe menite să asigure mersul ferm înainte al țării pe calea socialismului și comunismului.

Au trecut peste două decenii de la istoricul forum din 1965. O perioadă care, dacă o evaluăm cu măsurile așa de cuprinzătoare ale istoriei, ne pare scurtă ; dar sub arcul glorios de timp care leagă momentul de atunci cu cel de astăzi sînt incluse atîtea realizări economice și sociale, politice și culturale, atîtea fapte de mare frumusețe și demnitate, o așa de mare densitate de evenimente, încît putem afirma cu reală satisfacție că această epocă se înscrie ca o etapă de prestigioase și neasemuite înfăptuiri în toate domeniile construcției socialiste, de măreț tumult revoluționar. Ea se măsoară astăzi prin monumentale realizări, mărturii elocvente ale capacității partidului de a gândi prezentul și viitorul patriei, ale vocației constructive și creatoare a poporului. Este epoca ce a așezat pe chipul țării ctitorii demne de acest ev socialist — Canalul Dunăre—Marea Neagră, Canalul Poarta Albă—Midia—Năvodari, ansamblul feroviar și rutier de poduri dunărene din zona Fetești—Cernavodă, Metroul bucureștean, Transfăgărășanul, mari hidrocentrale pe Dunăre și pe principalele râuri ale țării, puternice citadele industriale, prestigioase cetăți ale științei, vaste sisteme de irigații, moderne construcții social-edilitare și amenajări citadine.

În frunte cu comuniștii, întregul popor a muncit și a învățat. În condițiile asigurării unei înalte rate a acumulărilor și ale întăririi proprietății socialiste au fost ridicate noi obiective economice în întreaga țară, România a dobîndit o nouă industrie, o nouă agricultură, moderne, dezvoltate.

De fapt, întreaga economie națională a cunoscut o dezvoltare fără precedent. Practic, s-a trecut la reorganizarea, în toate domeniile, a întregii vieți economice-sociale, la transformarea României dintr-o țară înapoiată din punct de vedere economic și social într-o țară industrial-agrară în plin progres, care asigură condiții de viață, de muncă dintre cele mai bune pentru întregul popor.

Istoriacele înfăptuiri din acești ani, înscrise pentru totdeauna în memoria timpului, se constituie într-un amplu bilanț constructiv pe care partidul, întregul popor îl prezintă ca suprem argument al unei epoci trăite fertil și eficient, pe care poporul nostru o denumeste, cu legitimă mândrie, „EPOCA NICOLAE CEAUȘESCU“.

În această epocă nouă, a crescut, de asemenea, preocuparea pentru îmbogățirea socialismului științific, a teoriei revoluționare cu noi concepte despre partid și societate, despre stat și democrație, despre rolul și locul națiunii în procesul construcției socialismului și comunismului. Secretarul general al partidului și-a afirmat capacitatea excepțională de a-și înțelege vremea, de a defini teze, concluzii care să lumineze calea țării spre progres. Opera sa social-politică, al cărei conținut cuprinde vaste domenii ale cunoașterii, de la economie la politică, de la filosofie la istorie, de la sociologie la morală, se caracterizează printr-un profund caracter unitar, a cărei esență o constituie spiritul dialectic, conceperea și dezvoltarea dialecticii materialiste și a materialismului istoric atât ca instrument metodologic de analiză a realității, cât și ca teorie revoluționară de înțelegere, interpretare și schimbare a lumii. De altfel, o contribuție de cea mai mare însemnătate a sa la dezvoltarea creatoare a gândirii revoluționare științifice constă tocmai în repunerea dialecticii materialiste în drepturile ei firești, ca dialectică revoluționară.

Cunoașterea temeinică a realităților, prin contactul nemijlocit cu făuritorii bunurilor materiale, capacitatea de a privi cu curaj marile probleme ridicate de viață, forța de pătrundere în esența fenomenelor economice-sociale aflate într-o permanentă mișcare, legătura intrinsecă dintre vorbă și faptă constituie trăsături definitorii ale conducătorului partidului și țării noastre, care și-au găsit puternice ilustrări teoretice, de o remarcabilă originalitate, pe baza cărora s-au operat schimbări radicale, dialectice în strategia construcției socialismului în România.

Prezintă o mare semnificație pentru adecvarea științifică a acestei strategii la cerințele perioadei istorice, la necesitățile țării elaborarea conceptului de *societate socialistă multilateral dezvoltată*. Punctul de plecare al acestui concept îl constituie ideea de tot coerent, de structură unitară a dezvoltării. Nu este suficient să faci eforturi pentru a dezvolta un domeniu, oricât de important ar fi el. Esențial este ca societatea să înainteze și să se dezvolte respectând anumite raporturi între diferitele sale laturi — viteza de înaintare a ansamblului depinzând foarte mult de asigurarea acestor corelații, de prevenirea unor disfuncționalități și contradicții. Fi-rește că, dintotdeauna, au existat și vor exista priorități, dar acestea sînt concepute și integrate cerințelor de progres ale ansamblului, în care preocupările pentru dezvoltarea economiei se împletesc strîns cu cele pentru înflorirea științei, învățămîntului, culturii, pentru perfecționarea rela-

țiilor sociale, adîncirea democrației socialiste, afirmarea umanismului revoluționar. Atenția deosebită acordată de partid, de tovarășul Nicolae Ceaușescu înfăptuirii noii strategii de dezvoltare economică a țării, fundamentată la Congresul al IX-lea, incluzînd asemenea elemente definitive cum sînt menținerea unei înalte rate a acumulării, promovarea ramurilor de vîrf, purtătoare ale progresului economic, repartizarea echilibrată, pe tot cuprinsul țării, a forțelor de producție, stabilirea unui echilibru dinamic între industrie și agricultură, între acestea și celelalte ramuri ale economiei naționale, lărgirea bazei proprii de materii prime și energie, creșterea gradului de acoperire din resurse interne a nevoilor economiei, implementarea cuceririlor revoluției tehnico-științifice contemporane, se cere apreciată prin prisma contribuției de cea mai mare importanță pe care o are acest domeniu la modernizarea întregii vieți sociale, la progresul de ansamblu al țării și, în nici un fel, ca o diminuare a rolului celorlalte laturi și domenii ale construcției socialiste. De altfel, în toți acești ani, o atenție de prim ordin s-a acordat dezvoltării științei și învățămîntului. Reafirmînd concepția partidului nostru despre legăturile dialectice dintre noua societate și știință, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază că nu se poate realiza comunismul decît pe baza celor mai înalte cunoștințe tehnice și științifice. Însuși comunismul reprezintă tot ce are mai bun conștiința lumii. Știința înaintată se va materializa într-o măsură tot mai mare în tehnică și tehnologie avansată, în automatizarea complexă și flexibilă, în robotizarea, electronizarea și cibernizarea producției materiale, în procese de muncă din ce în ce mai rațional organizate și, deci, mai eficiente.

La temelia dezvoltării și modernizării complexului economic național a fost situată teza *rolului primordial al forțelor de producție*, necesitatea realizării unei puternice baze tehnico-materiale care să permită valorificarea superioară a resurselor materiale și a muncii poporului român.

Coloana vertebrală a edificării complexului economic național unitar și echilibrat a constituit-o și o constituie *politica de industrializare socialistă a țării*. Meritul esențial al tovarășului Nicolae Ceaușescu este de a fi ancorat această politică în realitățile și condițiile țării noastre, de a fi inițiat, la Congresul al IX-lea al partidului, o amplă regenerare a gîndirii și practicii construcției noii societăți, care a respins tendințele atît de dăunătoare de mimetism, de preluare a unor modele străine, de subapreciere a posibilităților și aspirațiilor noastre, care s-a ridicat împotriva dogmatismului și viziunilor înguste sau voluntariste cu privire la căile ce trebuiau urmate. Se cuvine, însă, menționat, în același timp, că secretarul general al partidului a fost preocupat de asigurarea liniei de continuitate a întregii politici economice cu tendințele cele mai progresiste din gîndirea economică românească.

Este meritul tovarășului Nicolae Ceaușescu de a fi atras atenția că, acordînd o deosebită importanță ramurilor de vîrf ale industriei, nu trebuie neglijată cealaltă ramură de bază a economiei, *agricultura*. Dezvoltarea ei este hotărîtoare pentru asigurarea economiei naționale cu materii prime agricole și aprovizionarea populației cu produse agroalimentare —

factor esențial al asigurării nivelului de trai al poporului. În procesul de perfecționare a complexului economic național, de modernizare a acestuia, o mare atenție s-a acordat dezvoltării bazei tehnico-materiale a agriculturii pe seama unor mari investiții care au permis crearea unei game largi de sisteme de mașini, promovarea unor tehnologii avansate, înfăptuirea unui amplu program de irigații și îmbunătățiri funciare. Toate acestea s-au concretizat în recolte tot mai mari, tot mai sigure și tot mai stabile de la un an la altul, în ciuda unor condiții climaterice nu dintre cele mai favorabile. Datorăm secretarului general al partidului fundamentarea științifică a conceptului de *nouă revoluție agrară*, ca o cerință a actualei etape de dezvoltare a agriculturii în consens general cu revoluția științifică-tehnică. Sensul și esența acestei revoluții le reprezintă ridicarea substanțială a fertilității economice a pământului — principalul mijloc de producție —, revoluționarea tehnicii și tehnologiilor de producție, ridicarea considerabilă a competenței profesionale, a pregătirii forței de muncă, mecanizarea înaltă a lucrărilor agricole, perfecționarea relațiilor de producție în agricultură, realizarea unei adevărate revoluții în modul de a gândi și a acționa al lucrătorilor de la sate.

Ideea privind legătura organică dintre dezvoltarea forțelor de producție și dezvoltarea *proprietății socialiste* reprezintă un adevărat ax al gândirii revoluționare a secretarului general al partidului. „*Practica noastră — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — a demonstrat și demonstrează pe deplin că proprietatea socialistă, ca proprietate a întregului popor, indiferent sub ce formă este — de stat sau cooperatistă —, întărirea și dezvoltarea ei reprezintă singura cale pentru înfăptuirea în viață a principiilor de echitate și dreptate socială, de dezvoltare puternică a forțelor de producție, de asigurare a bunăstării și independenței fiecărei națiuni*”. Proprietatea capitalistă, pe care se întemeiază vechea orînduire, este, după cum se știe, rezultatul violenței, al forței și reprezintă o deformare a raporturilor dintre producătorii bunurilor materiale și rezultatele muncii lor. Rolul istoric al socialismului este, așa cum arăta secretarul general al partidului, să restabilească echilibrul în conformitate cu legile dezvoltării societății omenești, lichidînd pentru totdeauna societatea împărțită în clase, proprietatea capitalistă, exploatarea omului de către om, realizînd un echilibru nou pe baza proprietății comune asupra mijloacelor de producție, asigurînd deplina egalitate și echitate socialistă între toți oamenii muncii. Chiar dacă socialismul este încă o orînduire tînă, el a reușit să soluționeze într-un interval relativ scurt la scara istoriei și într-un mod incomparabil mai bun probleme fundamentale ale asigurării progresului economic și social, ale bunăstării poporului, ale independenței și suveranității fiecărei țări.

Este un adevăr profund gravat în conștiința poporului că toate marile victorii obținute în această perioadă de realizări cu totul remarcabile sînt inseparabile de rolul determinant al tovarășului Nicolae Ceaușescu în regîndirea, într-o concepție profund revoluționară, a locului partidului în societate, partid de care poporul nostru și-a legat cele mai scumpe aspirații de progres și prosperitate. Firește, partidul nostru comunist s-a transformat mult în cele peste șase decenii și jumătate de existență ca număr și sferă de cuprindere, dar și în ceea ce privește modalitățile de

lucru, formele prin care își exercită răspunderile ce-i revin în societate. În acest proces de ample transformări revoluționare au fost redimensionate rolul și misiunea sa în societate. Secretarul general a elaborat teza de esență revoluționară potrivit căreia, partidul trebuie să se înnoiască mereu, să-și perfecționeze activitatea, pentru a putea determina, mai departe, schimbări radicale în întreaga societate. Azi, de la partid emană lumina ce dinamizează energiile creatoare ale țării. De la partid pornesc ideile ce însușesc munca poporului, hotărîrea sa fermă de a transpune exemplar în viață mărețele programe de continuă dezvoltare economică-socială a patriei. Partidul este propulsor de noi fapte, care pun în valoare resursele de inițiativă, de gândire novatoare, de creativitate ale națiunii române. Este factorul care pulsează viață nouă în toate arterele societății. Este, de fapt, centrul vital al întregii noastre societăți. „*Partidul — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu la Conferința Națională a P.C.R. din decembrie 1987 — reprezintă centrul vital al națiunii noastre, de la care radiază lumina, gândirea creatoare ce călăuzesc înaintarea fermă a poporului nostru pe drumul socialismului și comunismului*“.

În lumina acestei viziuni fundamentale, răspunderea partidului nostru, partid aflat la vîrsta deplinei maturități, se materializează cu prioritate în soluționarea problemelor pe care le ridică dezvoltarea patriei, în asigurarea tuturor condițiilor ca mersul construcției socialiste să se situeze pe o linie mereu ascendentă. Procesul dezvoltării cunoaște în momentul de față etape superioare, care cer soluții calitativ deosebite, noi obiective strategice. Cum așa de pregnant arată secretarul general al partidului, sîntem contemporanii unei puternice revoluții științifice-tehnice, ce ridică exigențe deosebite în fața tuturor țărilor, mai cu seamă în fața statelor socialiste care și-au propus să-și dezvolte economia la nivelul celor mai înalte cuceriri ale științei și tehnicii mondiale. A soluționa problemele dezvoltării în lumina acestor exigențe, a învinge și a depăși influențele negative ale crizei economice mondiale, a valorifica integral avantajele pe care le prezintă sistemul nostru de conducere și planificare, proprietatea socialistă, este nu numai o problemă economică, ci o fundamentală răspundere politică a partidului în ansamblu.

Dacă dezvoltarea României în actuala etapă ridică probleme noi și complexe, care solicită competență, dăruire, răspundere, atunci, așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, *spiritul revoluționar*, afirmarea sa în viață se constituie într-o condiție esențială a soluționării judicioase a problemelor ce apar, a exercitării în bune condiții a rolului conducător al partidului, a însuși progresului nostru economic-social. Actualitatea spiritului revoluționar decurge, deci, nemijlocit din faptul că procesul revoluționar nu s-a încheiat odată cu cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare și aliații săi și nici odată cu făurirea bazelor noi orînduiri. În luminoasa concepție a secretarului general al partidului nostru, întemeiată pe analiza profundă a realităților concret-istorice, întreaga operă de edificare a socialismului și comunismului constituie, în ansamblul său, un proces revoluționar unic, înaintarea pe drumul făuririi societății socialiste și comuniste așezînd mereu în fața partidului, a poporului probleme noi, tot mai complexe, cu o amplitudine și o diversitate sporite.

Această apreciere, asupra căreia tovarășul Nicolae Ceaușescu a stărut din nou în cadrul lucrărilor Conferinței Naționale a partidului din decembrie 1987, se dovedește nu numai de mare valoare teoretică, ci și de o uriașă valoare practică, evidențiind faptul că fiecare generație are un larg câmp de afirmare a vocației și virtuților sale creatoare, șansa de a pune efectiv umărul la progresul accelerat al patriei, datorită de a duce mai departe prin vremea torță preluată de la înaintași, înălțând patria pe culmile visate ale socialismului și comunismului.

În deplină concordanță cu concluziile istoriei patriei, cu realitățile societății noastre socialiste și cu tendințele ce se manifestă în lumea contemporană, secretarul general al partidului a elaborat o concepție originală și științifică despre *participarea întregului popor la conducerea societății*. Se poate spune, pe drept cuvânt, că întreaga sa operă social-politică constituie un fundament teoretic trainic al sistemului de norme și principii proprii *democrației muncitorești-revoluționare*, iar aceasta, transpusă în viața societății noastre, a conferit o esență nouă, superioară, democrației socialiste. Prin titanica sa activitate practică în funcțiile supreme de secretar general al partidului și de președinte al țării, acest sistem de esență superioară, unic în felul său, se dezvoltă fără încetare, se perfecționează continuu. Pentru că, în concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu, democrația socialistă, departe de a fi o realitate statică, se transformă continuu, pe cale revoluționară. De la o etapă la alta, sistemul democrației muncitorești-revoluționare, ca urmare a activității rodnice a partidului nostru, a preocupării constante a tovarășului Nicolae Ceaușescu, a dobândit structuri noi, perfecționate, au fost instituționalizate noi forme de acțiune, noi modalități de activitate. Iar acest proces continuă, căci socialismul face nu numai posibilă, ci și obiectiv necesară edificarea unui tip nou de democrație muncitorească, revoluționară, superioară oricăror forme și structuri democratice cunoscute de orînduirile care s-au succedat în evoluția istorică a societății omenești.

Nucleul întregului sistem al democrației noastre muncitorești revoluționare îl constituie partidul comunist, centrul vital al întregii societăți. Exercițarea de către partid a rolului de forță politică conducătoare a societății noastre s-a manifestat ca un factor de regenerare și de dinamizare a procesului democratic, fiind nu doar chează înaintării victorioase pe calea socialismului, ci însăși condiția primordială a înfăptuirii în mod democratic a socialismului cu poporul și pentru popor. „*Dezvoltarea democrației muncitorești-revoluționare — așa cum accentua secretarul general la recenta Conferință Națională a P.C.R. — nu presupune diminuarea rolului partidului, ci impune, cu atît mai mult, creșterea rolului său ca forță cea mai înaintată, conștientă, ca centru vital al națiunii, care are menirea unirii forțelor întregului popor într-o direcție unică*”.

În perioada inaugurată de Congresul al IX-lea al partidului s-a afirmat o nouă concepție despre istoria patriei, despre rolul cercetării istorice în epoca pe care o străbatem. Esența acesteia constă în înțelegerea istoriei ca un factor fundamental al întregii activități ideologice și politice-educative desfășurate în țara noastră, ca temelie a tuturor acțiunilor consacrate formării profilului nou al constructorilor noii societăți, ca puternică pîrghie a întăririi conștiinței de sine a poporului nostru. În cele peste două decenii care au trecut de la Congresul al IX-lea, istoriei i-a fost conferit caracterul unei discipline științifice vii, cu puternică înrîurire

asupra conștiinței maselor, fiind chemată să participe activ la călirea sentimentelor de dragoste față de patria socialistă, față de partidul nostru comunist, la întărirea răspunderii generațiilor de astăzi față de prezentul și viitorul țării, la înțelegerea și mai profundă — și, implicit, asumarea deplină conștiință — a datoriei de a prelua și a duce mai departe torța visurilor înalte ale înaintașilor, de a apăra și a îmbogăți continuu moștenirea pe care au făurit-o și pe care ne-au păstrat-o, adesea prin grele vitregii ale vremurilor, cei ce ne-au premers.

Inițiatorul și promotorul consecvent al acestei concepții este tovarășul Nicolae Ceaușescu. El însuși strălucit făuritor de istorie, ctitor de țară mândră și nouă, secretarul general al partidului s-a aplecat cu neabătută consecvență, cu dragoste profundă, dar și cu rigoare științifică, asupra trecutului național, luminând marile permanente ale poporului român, reliefind marea sa forță de creație, setea de dreptate și libertate, voința de a trăi liber și independent, singur stăpîn pe soarta sa, vocația sa de pace, prietenie și colaborare. Nu există moment de seamă al istoriei naționale din timpuri imemorabile și pînă în prezent asupra căruia secretarul general să nu-și fi spus cuvîntul realist, cugetat și autorizat, cu profunzimea și cutezanța gândirii sale științifice, revoluționare asupra evoluției societății omenеști, cu spiritul său creator în pătrunderea celor mai complexe probleme ale devenirii noastre istorice. Marile probleme ale istoriei, o istorie unică a întregului popor, începînd cu vechimea acestui popor și pînă la epopeea făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate din zilele noastre, sînt definite și apreciate într-o viziune unitară, în concordanță cu filosofia materialist-dialectică, cu adevărurile fundamentale ale existenței istorice a poporului nostru. Exemplul tovarășului Nicolae Ceaușescu și îndemnul său de a scrie istoria așa cum a fost ea, nu după dorințele subiective ale oamenilor, nu după nevoi politice de moment, constituie o călăuză și un îndreptar care a făcut și va face din știința istorică o știință a adevărului și respectului față de toate popoarele, o oglindă a cunoașterii de sine a fiecărui popor.

Se spune — și pe bună dreptate — că omul nu are cuvînt mai nobil pentru a arăta cine este decît numele său. Ceea ce am cîștigat în ultimii ani este *renumele*, în primul rînd renumele istoric — conștiința de sine a poporului, memoria existenței sale multimilenare, și meritul primordial pentru aceasta revine secretarului general al partidului. În opera sa, conducătorul partidului și statului nostru face o cuprindere fundamentală și o tălmăcire supremă a semnificațiilor și imperativelor luptei revoluționare în anii de suplicii ai ilegalității. Și arată că, în trecut, să fii revoluționar era mai mult decît greu. Lupta revoluționară implica un imens spirit de sacrificiu, adesea însăși jertfa vieții. Nu este o concluzie extrasă din cărți, ci din propria experiență, din participarea sa, într-o deplină continuitate, încă din tinerețe, an de an, zi de zi, la dinamizarea procesului revoluționar din România. Dar lumea se schimbă — relevă secretarul general al partidului. Apar generații noi, care nu cunosc decît din scris ceea ce a fost atunci, în acei ani eroici. A acționa așa cum cere tovarășul Nicolae Ceaușescu, pentru o temeinică înțelegere a adevărului că procesul marilor transformări revoluționare nu s-a încheiat

și nu se va încheia niciodată, înseamnă a *aprofunda istoria, a asigura însușirea de către membrii partidului, de către întregul popor a concluziilor ce se desprind din analiza trecutului, înțeles nu ca un depozit de amintiri, ci ca o sursă de învățăminte pentru prezent și pentru viitor*. Pentru că și azi, ca și în trecut, revoluționarului i se cere spirit de sacrificiu, dăruire, abnegație. Și azi, ca și în trecut, i se cere să determine importante schimbări în cadrul societății, să lupte pentru a impune o realitate nouă, superioară. El trebuie, de aceea, să facă dovada unor alese calități umane. Dar azi, față de trecut, el se confruntă cu probleme mult mai complexe, pe care le va soluționa numai în temeiul însușirii celor mai înalte cuceriri ale științei și culturii, ale cunoașterii umane.

Idealurile nobile ale libertății și independenței, care au însuflețit prin veacuri poporul român, își găsesc deplina afirmare în anii socialismului. Aceste idealuri, proprii celor mai înaintate conștiințe ale umanității, își au o strălucită continuitate în politica externă, profund principială, dinamică și constructivă, promovată de România socialistă.

Rolul hotărîtor și meritul esențial în elaborarea și promovarea politicii externe, a întregii activități internaționale a partidului și statului nostru revin secretarului general al partidului, președintele Republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu. În conștiința națiunii române, personalitatea sa proeminentă se împletește în mod dialectic cu magistrala sa activitate pentru împlinirea idealurilor supreme ale întregului popor de independență și suveranitate, de progres și civilizație socialistă. Președintele României, prin demersurile sale de larg ecou mondial, prin participarea activă la soluționarea marilor probleme ale vieții internaționale, a intrat în conștiința umanității ca promotor consecvent al înțelegerii, colaborării și cooperării între popoare, al cauzei nobile a păcii. Cu deplin temei se poate afirma că, în tot ceea ce a întreprins și întreprinde România în sfera vieții internaționale, își găsesc manifestarea plenară trăsăturile definitorii ale modului său de gândire și acțiune : spiritul revoluționar, umanismul și înalta principialitate, clarviziunea politică, capacitatea profundă de a investiga și sintetiza evoluțiile și tendințele noi ale lumii contemporane, de a surprinde contradicțiile ei și de a desprinde concluziile practice ce se impun, perseverența în atingerea scopurilor propuse, abnegația și pasiunea cu care slujește aspirațiile fundamentale ale poporului nostru, de pace, prietenie și colaborare între popoare, aspirații comune în esența lor cu ale tuturor statelor lumii.

Poporul român dă o înaltă apreciere și acordă sprijinul cel mai deplin concepției atotcuprinzătoare a tovarășului Nicolae Ceaușescu asupra evenimentelor vieții internaționale, demersurilor sale deosebite pentru edificarea unei lumi mai bune și mai drepte, fără arme și războaie, pentru apărarea păcii și întărirea colaborării între popoare, țeluri puternic reafirmate în Raportul prezentat la cea de-a 5-a Conferință Națională a partidului din decembrie 1987.

Se bucură de un larg prestigiu și o puternică audiență internațională poziția de principiu a partidului nostru, a secretarului său general potrivit căreia în soluționarea problemelor complexe ale vieții internaționale trebuie să se pornească de la renunțarea cu desăvîrșire la politica de forță și amenințarea cu forța, să se respecte neabătut, în relațiile dintre state, principiile deplinei egalități în drepturi, independenței și su-

veranității naționale, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc, dreptul fiecărui popor de a-și alege liber calea dezvoltării economice-sociale.

Dînd glas sentimentelor de respect, considerație și aleasă prețuire, personalități din numeroase țări de pe glob — șefi de state și guverne, oameni politici de vază, conducători de partide, lideri ai unor organizații obștești, reprezentanți ai unor prestigioase foruri internaționale, oameni de artă și cultură — elogiază personalitatea conducătorului partidului și statului nostru, dinamismul, principialitatea și spiritul său de inițiativă, contribuțiile inestimabile la cauza păcii și înțelegerii internaționale. Pe bună dreptate, opinia publică mondială vede în președintele nostru pe cel care a ridicat prestigiul țării pe culmi neatinse vreodată, un adevărat erou al eroilor epocii noastre.

Avîndu-l în frunte pe marele erou național, militantul neobosit pentru apărarea păcii și a vieții pe planeta noastră, călît în peste cinci decenii și jumătate de luptă revoluționară, poporul nostru, făcînd zid de neclintit în jurul său, urmîndu-l în deplină unitate, cu nemărginită încredere și devotament, își consacră toate energiile și capacitățile înfăptuirii grandioaselor programe adoptate de partid, durează temelii trainice socialismului multilateral dezvoltat, se îndreaptă neabătut spre societatea comunistă — visul de aur al oamenilor de ieri, certitudine pentru cei de azi și de mîine.

DEZVOLTAREA ȘTIINȚEI ISTORICE PE TEMELIILE DE ADEVĂR ALE MATERIALISMULUI DIALECTIC ȘI ISTORIC — TRĂSĂTURĂ DEFINITORIE ÎN OPERA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU

MARIN NEDELEA

Aplicarea materialismului dialectic la studiul fenomenelor sociale a permis întemeietorilor marxismului să înfăptuiască o adevărată revoluție în înțelegerea și explicarea vieții societății, să înarmeze clasa muncitoare cu o concepție consecvent științifică și revoluționară asupra necesității căilor de urmat pentru eliminarea definitivă a oricărei exploatare și asupririi și făurirea unei orînduiri sociale profund umane — societatea socialistă și comunistă.

Crearea materialismului istoric a făcut posibilă, în același timp, transformarea istoriei într-o știință, eliminînd subiectivismul în adunarea și interpretarea faptelor istorice, punînd în locul îngrămădirii haotice și arbitrare de date rigurozitatea științifică, determinarea cauzală, desprinderea legităților generale sau particulare ale procesului istoric.

Faptul obiectiv că istoria ca știință își are geneza organic legată de concepția revoluționară despre lume a clasei muncitoare este deosebit de semnificativ pentru relevarea interesului acestei clase, al forțelor sociale înaintate, al popoarelor care luptă pentru cucerirea sau apărarea libertății lor în cunoașterea și afirmarea adevărului istoric.

În lumina acestei corelații esențiale putem înțelege și aprecia la justa ei valoare poziția principală a Partidului Comunist Român, formulată cu toată claritatea în documentele sale programatice, în opera secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cu privire la călăuzirea neabătută după principiile materialismului istoric, după cerințele adevărului științific în cercetarea și scrierea istoriei poporului român și — în cadrul acesteia — a istoriei mișcării muncitorești și democratice, în studierea și prezentarea istoriei popoarelor vecine, a istoriei europene și universale.

În Raportul la Congresul al IX-lea al partidului, din 1965, în contextul general al orientării spre o cotitură radicală în direcția adîncirii permanente a cunoașterii științifice, a dezvoltării creatoare a gîndirii teoretice, eliberate de tarele dogmatismului, ale închistării și rigidității, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia : „În acești ani au fost elaborate o serie de lucrări importante în domeniul istoriei patriei. Continuîndu-se

această activitate de deosebită însemnătate, trebuie aprofundate, de pe pozițiile materialismului istoric, cele mai importante etape și evenimente din istoria țării și a poporului român, oglindindu-se faptele în mod obiectiv, în deplină conformitate cu realitatea“¹.

Această orientare fundamentală a fost reafirmată cu consecvență în documentele Partidului Comunist Român, în lucrările tovarășului Nicolae Ceaușescu, ea constituind, de fapt, formularea sintetică a poziției principale, a politicii partidului în acest domeniu, care a devenit firul roșu, călăuzitor, criteriul principal de apreciere a întregii activități de cercetare științifică, dezbateri, elaborare, predare și propagare a istoriei în România.

Știința istorică românească a beneficiat, totodată, de o serie de indicații teoretice, cu valoare metodologică, principală, cuprinse în expunerile și scrierile secretarului general al partidului, care concretizează cerințele de bază ale studierii trecutului în lumina concepției materialismului dialectic și istoric, aducând contribuții valoroase la dezvoltarea și aplicarea lor creatoare, la elucidarea teoretică a unor probleme de bază ale istoriei patriei. În rîndul acestora se înscrie, pe primul plan, definirea complexă, cuprinzătoare, formulată în lucrările tovarășului Nicolae Ceaușescu, în mod deosebit în *Expunerea la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982*, a obiectului științei istorice: „După cum se știe, istoria omenirii, deci și istoria poporului român, este istoria dezvoltării forțelor de producție și a relațiilor sociale, istoria luptelor de clasă, a luptelor împotriva asupririi și dominației străine, pentru eliberare națională și dezvoltare de sine stătătoare, istoria înfruntării continue între vechi și nou“². Punînd, în mod firesc, pe primul plan studiarea modurilor de producție, a forțelor și relațiilor sociale, ea subliniază, în același timp, importanța deosebită ca forță motrice a progresului istoric a luptelor de eliberare socială și împotriva asupririi străine. Înțelegerea dialectică a procesului istoric, luarea în considerare a multitudinii factorilor materiali și spirituali care intervin, în forme și grade diverse, în determinarea traiectoriei acestui proces rezultă, de asemenea, din definirea istoriei ca o înfruntare continuă între vechi și nou. În această concepție știința istoriei este chemată să desprindă legitățile generale ale dezvoltării societății și ale diferitelor orînduiri sociale, rolul modurilor de gîndire, al conștiinței sociale, al concepțiilor despre lume ale diferitelor clase sau grupuri sociale. Însușirea de către istoricii români a acestei concepții revoluționare, consecvent științifice asupra laturilor principale ale procesului istoric a avut și are o importanță hotărîtoare pentru asigurarea caracterului științific al demersului lor profesional, pentru dezvoltarea de ansamblu a științei istorice românești.

O deosebită valoare metodologică, principală pentru înțelegerea și aplicarea corectă la studiul istoriei a concepției materialist-dialectice și istorice are sublinierea de către secretarul general al partidului a rolului hotărîtor al maselor populare în făurirea istoriei, a raporturilor dintre factorii obiectivi și subiectivi în desfășurarea evenimentelor istorice. Fără a stărui, în studiul de față, asupra rolului maselor, problemă fundamentală a concepției materialiste asupra istoriei, dezbătută pe larg în litera-

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 89.

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, Editura politică, București, 1983, p. 6.

tura noastră istorico-filosofică, se impune să relevăm semnificația teoretică primordială a înțelegerii corecte a raportului obiectiv-subiectiv pentru explicarea judicioasă a fenomenelor istorice.

Concepțiile idealiste, neștiințifice, care au dominat în orientarea ideologică a istoricilor din trecut, nu au permis, de regulă, depășirea unei înțelegeri subiective a istoriei, înfățișată, în esență, ca produs al voinței oamenilor, mai ales a unor personalități; evenimentele istorice erau interpretate, în ultimă instanță, de pe poziția intereselor claselor stăpînitoare ale vremii, și aceasta transpusă prin prisma ideologiei dominante în epocile cărora au aparținut istoricii respectivi. Mai prezente la marii istorici ai epocilor trecute, explicațiile reușite, corespunzătoare adevărului obiectiv, se mărgineau, adesea, la analize parțiale, neputîndu-se constitui într-o metodă consecventă de interpretare a procesului istoric de ansamblu. Chiar și acei autori care se situau, conștient ori spontan, pe o poziție filosofică materialistă, au rămas, pînă la apariția marxismului, idealişti în explicarea fenomenelor sociale, a evenimentelor istorice.

Idealismul vechilor școli istorice — ca și al multor autori contemporani occidentali, de altfel — nu consta, desigur, în a releva, ca atare, rolul jucat în istorie de factori subiectivi — voință, dorință, mentalități, credințe religioase sau filosofice etc. ale unor persoane, grupuri ori chiar popoare întregi —, ci în a atribui acestor factori un rol decisiv în istorie, în neputința de a se ridica la nivelul înțelegerii rolului hotărîtor al factorilor obiectivi, de a desprinde legitățile procesului istoric global, ale epocilor și domeniilor particulare ale acestuia.

Materialismul istoric nu ignoră, nu minimalizează rolul factorului subiectiv în istorie, ci îi dă o explicație consecventă sub raport științific. Este bine cunoscută celebra expresie a lui Marx, după care ideile înseși devin o forță materială de îndată ce au cuprins masele. Întruchiparea cea mai elocventă a acestui adevăr este procesul pătrunderii ideilor revoluționare în mase, al formării și dezvoltării conștiinței de sine a clasei muncitoare, al creării și activității partidului ei revoluționar, care, ca expresie conștientă a unui proces spontan, obiectiv, joacă un rol hotărîtor, decisiv în asigurarea premiselor subiective fără de care nu sînt posibile victoria maselor populare, înfăptuirea rolului lor hotărîtor în schimbarea orînduirii sociale. În deplin consens cu cerințele materialismului istoric, ale rigurozității științifice în istorie, partidul nostru, secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, au elaborat o concepție unitară asupra obiectivării acțiunii sociale a unor factori subiectivi cum sînt partidul, alte organizații politico-sociale, conștiința socialistă înaintată, care joacă un rol decisiv în coagularea voinței și acțiunii întregului popor, expresie a unității dialectice între obiectiv și subiectiv în dezvoltarea societății noastre, a înfăptuirii rolului hotărîtor al maselor în istorie.

Sublinierea, în lucrările secretarului general al Partidului Comunist Român, a necesității înțelegerii juste a raportului între factorii obiectivi și subiectivi, a eliminării subiectivismului în tratarea istoriei este îndreptată, în același timp, mai ales împotriva denaturărilor subiectiviste, inconștiente sau deliberate, comise de istorici contemporani de peste hotare, unii dintre ei cu pretenția că sînt autori marxiști, că lucrările sau tezele respective sînt rezultatul unei analize materialist-dialectice și istorice. „Tendențele de denaturare a datelor istorice, interpretarea lor subiectivă, eronată, în funcție de anumite conjuncturi sau potrivit unor interese unilaterale — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, nu slujesc cauzei prieteniei între popoare. Asemenea practici sînt străine prin-

ciilor materialismului dialectic și istoric — concepția științifică despre lume a proletariatului —, spiritului de dreptate și adevăr al clasei muncitoare, poziției ei critice juste în valorificarea moștenirii trecutului”³.

Istoria, ca știință socială, nu este o disciplină științifică neutră, indiferentă partidelor politice, curentelor de idei. În sarcina ei intră elucidarea științifică, obiectivă a trecutului raporturilor dintre popoare, state, națiuni, a confruntărilor — uneori sîngeroase — care au avut loc între ele, aprecierea mobilurilor și rezultatelor unor asemenea diferende și confruntări, prezentarea cadrului teritorial în care s-au zămislit și s-au dezvoltat istoricește diferite popoare, ea furnizează argumentele istorice ale legitimității frontierelor actuale ale acestora. Evident, răspunsurile la asemenea chestiuni sînt influențate de pozițiile ideologice ale istoricilor, de tradițiile istoriografice naționale, care, în multe cazuri, au exprimat punctele de vedere ale fostelor clase exploatare, de mentalitățile naționaliste, șovine care se mai pot menține, în anumite condiții, chiar și în unele țări socialiste, în rîndurile unei părți a populației ca rezultat al educației primite în trecut ori pe fondul unor stări de spirit înclinate să idealizeze trecutul, să regrete vechile rînduiri caracterizate prin dominația unor popoare asupra altora, prin existența unor imperii clădite pe principiul subordonării brutale, lipsei de drepturi și exploatării altor națiuni. Prinși în angrenajul unor asemenea influențe și stări de spirit, unii istorici părăsesc, de fapt, terenul științei, recurg la selectarea arbitrară a faptelor și documentelor istorice, la confecționarea unor scrieri care denaturează adevărul, se pun în slujba unor interese străine nu numai științei, ci și conlucrării pașnice între popoare, îndeosebi între cele vecine.

Tendințele și orientările fățișe spre prezentarea denaturată a realităților istorice parazitează, în bună măsură, pe faptul că unele probleme ale trecutului nu au fost încă pe deplin elucidate, pe existența unor deosebiri de vederi între istoricii din diferite țări asupra unor probleme și evenimente istorice.

„Desigur — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, trebuie să avem în vedere că în probleme de istorie există puncte de vedere diferite, confruntări de idei și chiar încercări de denaturare a adevărului istoric. Tocmai de aceea sarcina istoricilor noștri este de a contribui activ la clarificarea acestor probleme pe baze științifice și, în același timp, de a da o ripostă fermă oricăror încercări de a falsifica istoria, de a denatura realitatea”⁴.

Pentru condițiile țării noastre, ca și pentru alte țări — socialiste sau nesocialiste — în care dezvoltarea impresionantă a mișcării muncitorești și democratice, marile ei cuceriri revoluționare au determinat, în chip firesc, o creștere considerabilă a interesului pentru studierea istoriei acestei mișcări, o importantă problemă metodologică constă în înțelegerea și prezentarea științifică, justă, a corelației dintre istoria generală a patriei, a poporului, și istoria partidului, a mișcării muncitorești și democratice, ca parte componentă a acesteia. În acest domeniu, și în țara noastră au existat, pînă nu demult, anumite neclarități, confuzii și chiar orientări neștiințifice, de rupere a istoriei partidului, a mișcării revoluționare și democratice din contextul istoriei naționale, de prezentare a

³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, Editura politică, București, 1977, p. 72.

⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 20, Editura politică, București, 1981, p. 61—62.

celeii dintîi după scheme prestabilite, preluate din istoriografia de peste hotare. Asemenea practici constituiau o reflectare a concepției eronate după care mișcarea muncitorească, partidele comuniste ar reprezenta o acțiune extrastatală și supranațională, inspirată sau condusă din afară, fără legătură organică cu condițiile istorice și sociale naționale.

Dezvoltînd concepția despre partid ca parte integrantă a poporului, continuatorul celor mai înaintate tradiții de luptă ale acestuia, elaborînd viziunea și practica integrării organice a partidului în societate, Partidul Comunist Român, secretarul său general au dat o fundamentare teoretică nouă, contemporană raporturilor dintre partid și societate. În contrast cu aceasta, prezentarea separată a istoriei patriei și a istoriei partidului contravenea practicii istorice concrete din ultimele decenii, contribuind, de fapt, la acreditarea unor puncte de vedere eronate privitoare la istoria mișcării muncitorești, cum s-a arătat mai sus.

În acest context, istoricii din România, lucrătorii pe tărîmul ideologic-educational au primit cu deosebită satisfacție aprecierile făcute de tovarășul Nicolae Ceaușescu la Plenara lărgită a Comitetului Central al partidului din 1—2 iunie 1982 cu privire la necesitatea elaborării unei istorii unitare a poporului, care să cuprindă și istoria mișcării muncitorești, a partidelor clasei muncitoare. „Va trebui — arăta, cu acel prilej, secretarul general al partidului — să avem o istorie unitară, care să redea corespunzător fiecare etapă de dezvoltare economico-socială, fiecare perioadă istorică și luptele sociale, activitatea politică, să caracterizeze, în lumina adevărului bazat pe fapte și documente, atît rolul claselor sociale, al poporului, cît și al diferiților conducători ai statului și personalități politice, științifice, culturale. În această concepție a unei istorii unice, istoria poporului român va trebui să cuprindă și istoria mișcării muncitorești revoluționare, a Partidului Muncitoresc Social-Democrat, precum și a Partidului Comunist Român. Nu pot exista două istorii, una a poporului și una a partidului. Poporul nostru are o singură istorie, iar activitatea Partidului Comunist Român, ca și a altor partide în diferite perioade, constituie o parte inseparabilă a istoriei patriei”⁵.

Contribuții teoretice importante, cu valoare metodologică, a adus tovarășul Nicolae Ceaușescu în problema criteriilor de apreciere a rolului personalității în istorie. După cum este cunoscut, în primii ani postbelici, în epoca inițială a revoluției și construcției socialiste, încercările de aplicare a concepției materialist-istorice la studiarea istoriei României au fost însoțite de o serie de vulgarizări, între care și aprecierea negativă globală a domnitorilor patrioți ai țărilor române, a altor personalități din istoria patriei ca reprezentanți ai claselor exploatare, refuzul de a judeca în mod științific, dialectic personalitatea și opera acestora, în contextul condițiilor respective, al cerințelor specifice ale progresului luptei pentru libertate socială și națională. Aceste orientări greșite, antiștiințifice au adus mari daune cercetării istorice, activității educative în rîndurile tineretului, ale celorlalți oameni ai muncii, activității politice a partidului în mase.

O situație paradoxală a existat în acel timp, atît la noi, cît și în contextul internațional, în legătură cu aprecierea activității militanților de frunte din rîndul partidului, al mișcării muncitorești și populare. Caracterizată prin proslăvirea nemăsurată și nejustificată a meritelor unor

34 ⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, p. 67.

persoane, prin transplantarea zeloasă și în țara noastră a practicilor legate de cultul personalității lui Stalin, această atitudine, care contravenea vădit principiilor teoretice proclamate în chip formal, a adus grave prejudicii partidului, dezvoltării sale, întăririi legăturii partidului cu masele, prestigiului său în rîndul poporului.

Congresul al IX-lea al partidului, orientarea principală și activitatea practică profund novatoare ale tovarășului Nicolae Ceaușescu au pus capăt și în acest domeniu unor fenomene negative, care constituiau o frînă în calea dezvoltării. Opinia publică din România, istoricii și ceilalți oameni de știință au întâmpinat cu justificată satisfacție și deplină aprobare aprecierile făcute de secretarul general al partidului în Expunerea la adunarea festivă organizată cu prilejul aniversării a 45 de ani de la crearea P.C.R., care constituie o strălucită aplicare a spiritului cutreant, consecvent revoluționar al concepției materialist-dialectice și istorice la analiza fenomenelor vieții social-politice, la formularea unor concluzii cu valoare metodologică pentru știința istorică. „Istoria — releva cu acel prilej tovarășul Nicolae Ceaușescu — trebuie să prezinte întregul proces al luptei revoluționare în complexitatea sa, să pornească de la analiza științifică a realității sociale, să înfățișeze faptele nu după dorințele subiective ale oamenilor, nu după nevoi politice de moment, după criterii de conjunctură, ci așa cum s-au petrecut ele, corespunzător adevărului vieții. Este necesar să se analizeze și să se aprecieze cu maximum de obiectivitate contribuția pe care a adus-o fiecare militant, la timpul respectiv, în mișcarea muncitorească, în viața poporului. Valoarea unei istorii cu adevărat științifice constă în înfățișarea obiectivă a faptelor, în interpretarea lor justă, constituind astfel o oglindă a conștiinței de sine a poporului, a claselor, înmănunchind experiența de viață și de luptă a maselor și a conducătorilor“⁶.

În lumnia acestor aprecieri și orientări de principiu, a tezelor și indicațiilor ulterioare în acest domeniu, știința istorică românească a desfășurat, în ultimele decenii, o bogată și valoroasă activitate de reconsiderare științifică a vieții și activității personalităților de seamă din istoria poporului, inclusiv din rîndul mișcării muncitorești, reasezate, pe bună dreptate, în panteonul memoriei colective recunoscătoare a generațiilor contemporane și viitoare.

În concepția Partidului Comunist Român, a tovarășului Nicolae Ceaușescu, valoarea științei istorice nu poate fi relevată pe deplin într-o perspectivă exclusiv paseistă. Studiarea trecutului ajută la înțelegerea prezentului și la desprinderea unor concluzii pentru viitor. Valorificarea cunoașterii istorice pentru orientarea politicii partidului și statului se legitimează prin faptul că aceasta dezvăluie legile generale obiective ale dezvoltării societății omenești, care acționează în toate epocile, în toate orînduirile sociale.

Legătura dintre politică și istorie are o întemeiere principală, implică respectarea riguroasă a cerințelor adevărului științific. Ea nu înseamnă — cum se mai întâmplă, din păcate, cu unii istorici de pe alte meleaguri — o proiectare a prezentului în trecut, o deformare a opticii cercetătorului prin încercarea deliberată de a justifica cu argumente căutate în istorie poziții sau orientări politice actuale. În scopul justificării unor stări de lucruri inechitabile, atît din trecut, cît și din prezent — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, „pe plan mondial se fac

⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, p. 338.

frecvente încercări de a prezenta istoria dominației imperialiste, coloniale, politica de asuprire și jefuire a altor popoare, promovată timp de secole, drept manifestări progresiste, care au venit în sprijinul dezvoltării popoarelor asuprite. Dezmembrarea unor state, divizarea arbitrară a unor popoare sînt prezentate, de asemenea, drept expresii ale unor necesități istorice, iar rezultatele unor asemenea situații artificial create sînt teoretizate și interpretate ca un proces firesc de formare a unor națiuni distincte”⁷. O asemenea practică pornește de la abordarea neștiințifică, conjuncturală a studiului istoriei, adepții ei situîndu-se, de fapt, pe o poziție idealistă, subiectivistă, care concepe procesul istoric ca o aglomerare haotică de fapte și orientări, din care selectează în mod arbitrar pe acelea care consideră că servesc susținerii tezelor lor preconceptuate.

De aici nu decurge, însă, nicidecum o incompatibilitate între trecut și prezent, o identificare automată a folosirii învățămintelor istoriei ca suport pentru fundamentarea unor orientări politice actuale cu părăsirea terenului științei, cu o proiectare arbitrară a intereselor și concepțiilor actuale în trecut.

Orientarea consecventă a politicii partidului și statului nostru spre afirmarea dreptului popoarelor la dezvoltare liberă, independentă, expresie a unor cerințe și posibilități de profunzime ale epocii contemporane, se situează, totodată, pe linia de confluență a marilor procese ale trecutului, care, așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu, au arătat că oprimarea popoarelor, dominația străină „au putut întîrzia progresul unor comunități umane, au produs mari daune civilizației, dar n-au izbutit să oprească în loc procesul ireversibil de afirmare a voinței popoarelor de a trăi libere și independente, de a se dezvolta de sine stătător, ca națiuni suverane; marile imperii s-au prăbușit, iar pe ruinele lor au apărut zeci și zeci de noi state independente, ale căror popoare își afirmă puternic hotărîrea de a înainta neabătut pe calea emancipării sociale și naționale, a progresului material și social”⁸.

Înțelegerea materialist-științifică a istoriei nu are nimic comun cu pretențiile eclectice, conservatoare, de a acorda o valoare egală în auto-mișcarea procesului istoric tuturor „factorilor” care acționează în cadrul acestuia, tuturor „actorilor” săi individuali sau colectivi. Ea respinge, totodată, pe bună dreptate, ca neștiințifice pozițiile acelor istorici care, inspirîndu-se din filosofia pozitivistă, se mărginesc la o simplă „descriere” a faptelor, considerînd că interpretarea acestora, aprecierea lor valorică ar contraveni adevărului istoric, ar introduce din afară o ierarhizare, o cauzalitate care, în realitate, fie că n-au existat, fie că nu ar putea fi dovedite cu instrumentele obiective ale științei.

În opoziție cu asemenea concepții, partidul nostru, secretarul său general promovează consecvent, în aprecierea fenomenelor istorice, un punct de vedere de clasă, operează distincția necesară între elementele progresiste din moștenirea trecutului, din opera înaintașilor, și elementele retrograde, legate de poziția și interesele claselor reacționare, ale forțelor ce beneficiau de pe urma politicii de dominare și asuprire a altor popoare. Cercetarea istorică științifică, obiectivă este chemată, în această

⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 11, Editura politică, București, 1975, p. 379—380.

⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 6, Editura politică, București, 1972, p. 424.

viziune, să ofere elementele de judecată pentru stabilirea politicii partidului pe planul valorificării critice a moștenirii trecutului. „Desigur — arată în această ordine de idei tovarășul Nicolae Ceaușescu —, noi acordăm o mare atenție tradițiilor progresiste minunate pe care le-a acumulat de-a lungul istoriei sale poporul român. Dar, preocupându-ne de cultivarea respectului și dragostei pentru aceste tradiții, valorificându-le, preluând de la ele tot ceea ce este bun și servește mersului nostru înainte, nu trebuie să uităm nici un moment că în trecut au existat în țara noastră — și nici nu puteau să nu existe — și concepții retrograde, reacționare, care au servit claselor asupritoare. Față de toate acestea trebuie să luăm poziție hotărâtă. Firește, chiar și în cazul unor personalități progresiste din trecut trebuie să acționăm cu discernămint, să analizăm bine ce preluăm — pentru că nu putem să luăm totul în bloc”⁹.

Este marele merit științific și patriotic al secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, că, prin îndemnul și prin pilda sa personală, a reasezat cunoașterea istoriei patriei în centrul atenției conștiinței naționale, a elaborat cadrul principal, teoretic, al metodologiei autentice științifice, materialist-dialectice și istorice în studierea trecutului poporului nostru, a chemat cu pasiune revoluționară comuniștii, tineretul, întregul popor să cunoască acest trecut glorios, de care, pe bună dreptate, trebuie să fim mândri, să tragă din el concluziile ce se impun pentru prezent și viitor.

Ridicându-se cu hotărîre împotriva unei tratări a istoriei patriei într-un spirit dogmatic, neștiințific și anational, fără fiorul patriotismului, secretarul general al partidului a exprimat, implicit și explicit, opinia și așteptările maselor largi, ale clasei muncitoare, ale țărânimii și intelectualității, necesitatea de a uni într-un tot adeziunea poporului la idealurile socialismului cu atașamentul patriotic pentru valorile naționale.

Repunând în drepturile sale legitime știința istoriei naționale, partidul, secretarul său general au pornit de la înțelegerea faptului că poporul român a manifestat întotdeauna o preocupare deosebită pentru cunoașterea și prețuirea istoriei proprii, în care, cum în chip fericit spunea Nicolae Bălcescu, el a văzut și vede „cea dintii carte” a națiunii.

Propria lui istorie l-a învățat temeinic o serie de adevăruri care sînt tot atîtea legități ale devenirii istorice și în care se înscrie lupta necurmată pentru libertate și independență, pentru unitate, împotriva stăpînirilor străine, pentru dăinuire, pentru progres. Ca la orice popor care, a luptat vreme îndelungată pentru independență și unitatea național-statală, la români se manifestă mai acut sentimentul comunității cu propriul trecut, al întemeierii prezentului și viitorului pe linia de continuitate cu acest trecut plin de învățăminte contingente, valori perene într-o lume în care respectarea independenței și suveranității națiunilor n-a devenit încă o practică fără excepții. Faptul că poporul român n-a asuprit niciodată alte popoare, ci a fost el însuși victima opresiunii străine ori a amenințării cu dominația l-a făcut receptiv, prin însăși istoria sa, la principiile de libertate și dreptate națională și socială, principii care au astăzi o atît de largă audiență internațională.

Aceste realități și caracteristici obiective ale conștiinței de sine și psihologiei poporului român explică, în bună măsură, disponibilitatea lui

⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 173—174.

pentru promovarea neştirbită a adevărului istoric, pentru înfățișarea obiectivă a faptelor istorice.

Cheia de boltă a concepției riguros științifice și, totodată, de largă perspectivă politică elaborată de partidul nostru, de secretarul său general în problemele istoriei naționale rezidă în aprecierea la justa ei valoare a mării importanțe progresiste a formării națiunii române și constituirii statului național român unitar, momente cruciale în istoria poporului român, care au definit cadrul social-politic al accelerării dezvoltării țării, al intensificării și victoriei luptei forțelor populare, în frunte cu clasa muncitoare, pentru instaurarea noii orînduiri sociale.

Procesul istoric al constituirii poporului în națiune — apreciat, pe bună dreptate, în concepția materialist-dialectică și istorică drept un fenomen social obiectiv necesar și progresist — s-a desfășurat pe solul românesc în împrejurări care i-au imprimat un deosebit potențial progresist, revoluționar. Dezvoltarea conștiinței naționale, creșterea luptei pentru afirmarea națiunii române unitare reprezentau continuarea directă și ridicarea pe o treaptă superioară a necurmatei lupte duse de poporul român, de la constituirea sa în spațiul carpato-danubian-pontic, pentru dreptul de a fi liber, unit și stăpîn în propria țară. Ele au avut drept obiective social-politice primordiale eliberarea națională de sub dominația străină, unirea tuturor țărilor române într-un stat național unitar, liber și independent și înlăturarea vestigiilor anacronice ale feudalismului, emanciparea socială a masei principale a poporului — țărănimea. Faptul că aceste obiective au determinat conținutul principal al revoluției române de la 1848, al unirii din 1859, al războiului de independență din 1877 și al Marii Uniri din 1918, care a încheiat procesul formării statului național român unitar, s-a răsfrînt în mod corespunzător asupra conținutului și consecințelor acestor momente esențiale ale istoriei patriei, determinînd semnificația lor istorică progresistă, revoluționară.

„Istoria — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — demonstrează justetea incontestabilă a luptei popoarelor pentru eliberarea și constituirea lor în entități proprii, în state naționale unitare, independente. Aceasta constituie calea dezvoltării economico-sociale rapide a fiecărui popor, precum și a instaurării în lume a unor raporturi noi, de colaborare egală între toate națiunile“ ¹⁰.

Împrejurările istorice particulare menționate mai sus au făcut ca această legitate a dezvoltării universale să se manifeste cu deosebită stringență în condițiile țării noastre. „Unirea de la 1918 — apreciază secretarul general al partidului — a răspuns cerințelor și legilor obiective ale dezvoltării sociale, bazîndu-se pe realități fundamentale, cum sînt originea și limba comună, identitatea de interese și aspirații ale întregului popor, dornic să trăiască într-o singură țară“ ¹¹. Ea a fost rezultatul luptei hotărîtoare a celor mai largi mase ale poporului, un act de profundă dreptate națională. Rolul decisiv în înfăptuirea unirii l-au avut proletariatul, ce se afirma tot mai puternic pe scena politică a societății, mișcarea muncitorească și socialistă, precum și masele țărănimii, care legau de unire atît nădejdea eliberării naționale, cît și a unor profunde transformări sociale, a democratizării consecvente a societății, a dezvoltării libere și prospere.

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 17, Editura politică, București, 1979, p. 274.

¹¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 17, p. 269.

În aceste condiții, cu toate limitele ei de clasă, burghezia, aflată la conducerea statului înainte și după unire, a acționat în sensul cerințelor obiective ale dezvoltării istorice. Legitimitatea istorică a actului unirii, auspiciile populare și democratice sub care s-a înfăptuit au făcut ca acest act istoric să se bucure de sprijinul și adeziunea oamenilor muncii aparținând naționalităților conlocuitoare. Tratatul de pace, încheiat ulterior, n-a făcut decît să consfințească acest mare act de suveranitate înfăptuit de poporul român. Făurirea statului național unitar român a marcat intrarea României într-o etapă nouă, superioară a dezvoltării sale, a creat premisele pentru dezvoltarea mai intensă a forțelor de producție, pentru accelerarea progresului economic și cultural al țării, pentru creșterea forțelor proletariatului, ale mișcării muncitorești, revoluționare și intensificarea luptei democratice.

Punerea în lumină a adevărului istoric privind semnificația progresistă a formării statului național unitar este strîns legată, în documentele partidului nostru, în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu, de aprecierea stadiului dezvoltării economice-sociale a României la începutul secolului al XX-lea și definirea caracteristicilor statului român în perioada interbelică.

Este cunoscut că, prin preluarea mecanică a unor aprecieri elaborate în afara țării și introduse în documentele primelor congrese ale P.C.R., în primii ani de după Eliberare au fost puse în circulație, în literatura istorică, economică și social-politică, o serie de teze eronate, care defineau țara noastră în perioada interbelică drept stat imperialist, multinațional. Din păcate, aceste teze continuă să fie vehiculate și astăzi de istorici din unele țări vecine.

Asemenea teze erau, pe de o parte, determinate de necunoașterea realităților românești, căroră li se aplica, fără discernămint, teza intrării capitalismului în stadiul său imperialist de dezvoltare, extrapolată fără temei la țara noastră, care nu numai că nu avea o economie care să prezinte caracteristicile imperialismului, ci era ea însăși obiect al penetrației capitalului străin, al exploatării străine. Sub raport politic, pornindu-se de la caracterizarea — justă în ansamblu — a primului război mondial drept un război imperialist, se aplica, în mod nejustificat, eticheta de imperialistă participării României la acest război. Or, așa cum au demonstrat, pe larg, istoricii noștri, România a intrat în război și a participat la el nu mînată de scopuri imperialiste, acaparatoare, nejuste, ci urmărind obiective naționale, juste, de eliberare a unei importante părți a poporului român de sub dominația străină. Pe de altă parte, tezele menționate erau inspirate de interese iredentiste străine, ținînd, de fapt, la dezmembrarea României ca stat, sub lozinca falsă a dreptului la autodeterminare a naționalităților conlocuitoare, declarate drept națiuni asuprite.

Cunoașterea aprofundată a realităților românești, aplicarea creatoare la aprecierea acestora a concepției materialismului dialectic și istoric au permis tovarășului Nicolae Ceaușescu să dezvăluie lipsa de suport științific și finalitatea politică a tezelor care denaturau înțelegerea condițiilor și proceselor de bază ale evoluției României moderne, oferind o perspectivă teoretică justă, deosebit de fertilă, cercetării marxiste a istoriei României.

Din această perspectivă s-au întreprins multiple și rodnice cercetări, care permit trecerea la elaborarea unor lucrări de sinteză de amplă cuprindere, cu o solidă bază științifică, care să contribuie la afirmarea adevărului despre formarea și dăinuirea istorică a poporului român pe vatra

lui strămoșească, despre contribuția sa la dezvoltarea civilizației umane, să spulbere afirmațiile eronate, răuvoitoare și jignitoare făcute la adresa poporului român, a istoriei sale de către cercurile reacționare de peste hotare. Redevenită, prin forța adevărului propagat, cea dintii carte a națiunii, istoria patriei pune în lumină liniile de forță, marile învățăminte ale trecutului, exemplul glorios de slujire devotată a țării de către marile personalități ale neamului, constituind premisa esențială a educației patriotice, revoluționare a oamenilor muncii.

Istoria arată că avem un trecut cu care ne putem mindri, din care putem trage prețioase învățăminte atât pentru prezent, cât și pentru viitor. „Noi, comuniștii — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu —, considerăm că este o datorie de onoare de a studia, cunoaște și cinsti cum se cuvine pe cei care au contribuit la făurirea națiunii noastre, care și-au dat viața pentru libertatea națională și socială a poporului român. Noi, comuniștii, sintem continuatorii a tot ceea ce are mai bun poporul român. Partidul comunist nu a apărut întâmplător în România. El este rezultatul unui întreg proces istoric de dezvoltare economico-socială care a dus la maturizarea clasei muncitoare, a luptei revoluționare și la formarea Partidului Comunist Român. Oare cum ar fi posibil ca un partid care își propune să conducă poporul pe calea făuririi unei orînduirii mai drepte, a orînduirii socialiste, să nu cunoască trecutul de luptă? Îmi închipui că un asemenea partid ar fi sărac, ar fi lipsit de vlagă și fără nici o îndoială că nu s-ar putea bucura nici de sprijinul, nici de încrederea poporului. Or, tocmai pentru că partidul nostru continuă cele mai bune tradiții de luptă ale poporului, trage învățăminte din experiența trecutului și depune eforturi pentru a asigura mersul înainte spre o viață mai bună a poporului, pentru construirea orînduirii socialiste, el se bucură de stima și de încrederea nelimitată a întregului nostru popor”¹².

Această pasionată profesiune de credință, din care respiră adeviziunea nestrămutată la idealurile socialismului, identificarea partidului comunist cu gloriosul trecut de luptă al poporului român, ai cărui continuatori legitimi sint comuniștii, a devenit, în perioada care a trecut de atunci, o realitate socială largă, care cuprinde întregul popor. Îmbinarea idealului revoluționar comunist cu valorile perene ale patriotismului popular, fundamentată pe plan teoretic și tradusă cu succes în viață de către Partidul Comunist Român, sub conducerea secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, reprezintă o strălucită dezvoltare a gândirii materialist-dialectice, revoluționare, o puternică forță motrice spirituală, la care știința istoriei patriei, ea însăși reasezată pe baze științifice, va continua să aducă o importantă contribuție.

CONCEPȚIA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU CU PRIVIRE LA ROLUL ISTORIEI ÎN CUNOAȘTEREA ȘI APROPIEREA ÎNTRE POPOARE, ÎN ÎNTĂRIREA COLABORĂRII ȘI PĂCII ÎN LUME

GHEORGHE UNC

Istoria ca știință a fost și rămâne implicată direct în fluxul viu al practicii sociale. Capacitatea ei de cunoaștere, în continuă creștere, a oferit și oferă din ce în ce mai multe concluzii apte să înrîurească nu numai conștiința istorică, dar, adesea, și conținutul deciziilor politice, dat fiind faptul că ea participă, prin viziunea asupra trecutului, la procesul de cunoaștere și de înțelegere a prezentului, acționind asupra conștiinței politice a epocii căreia îi aparține. Posibilitatea de a folosi concluziile desprinse din cunoașterea trecutului în desfășurările contemporane sau de a încerca, pe temeiul acestor concluzii, de a scruta viitorul, conferă istoriei statutul de „magistra vitae” („învățătoare a vieții”).

Este un merit deosebit al partidului nostru, al secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, de a fi formulat magistral valențele cognitive și educative ale științei istorice, precum și ale relației dialectice dintre trecut, prezent și viitor. „Cercetarea istorică — arată conducătorul partidului și statului nostru —, departe de a constitui o investigație cu caracter strict documentar a trecutului, este în bună măsură — așa cum arată viața — și o știință a prezentului. Istoria oferă concluzii și învățăminte despre marile procese ale dezvoltării societății, ale existenței popoarelor de-a lungul timpului, punînd în evidență atît ceea ce a fost valoros, progresist și a servit mersului înainte al societății, cît și piedicile ridicate de-a curmezișul evoluției și care au costat scump umanitatea, au întîrziat progresul unor națiuni. Rezultatele cercetărilor istorice sînt de natură să ajute omenirea contemporană să înțeleagă mai bine legile obiective care guvernează societatea, necesitatea de a acționa în spiritul cerințelor progresului. De asemenea, istoria este chemată să sprijine, prin concluziile sale, perfecționarea organizării societății de azi, relațiile dintre state și națiuni, conlucrarea pașnică dintre toate popoarele lumii”¹.

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 6, Editura politică, București, 1972, p. 423—424.

Așadar, funcția militantă a istoriei constă în aceea că investigarea trecutului trebuie să fie în strînsă corelație cu prezentul, punînd în lumină acele fapte și fenomene de care are nevoie societatea timpurilor noastre. Or, una din trăsăturile fundamentale pe care le pune în evidență dezvoltarea lumii contemporane este necesitatea conlucrării strînse, a cooperării tot mai intense și pe multiple planuri a popoarelor în vederea realizării aspirațiilor lor de progres și civilizație, de pace și independență națională.

În acest spirit, menirea istoricului este să evidențieze faptul că popoarele sînt produsul trecutului lor, al tradițiilor, al experienței lor de viață și să sublinieze, totodată, factorii care au unit, în decursul vremurilor, popoarele. A adapta formele educației prin istorie la lumea contemporană înseamnă, de fapt, a cultiva, prin însușirea cunoștințelor istorice, o dată cu iubirea față de patrie și respectul față de celelalte popoare, solidaritatea cu forțele democratice și progresiste din întreaga lume în lupta pentru progres social și independență națională, împotriva războiului, pentru destindere și pace. Legăturile științei istorice cu viața practică și cu sarcinile epocii prezente, cu idealurile acestora, fac din ea o știință a acțiunii.

Pentru a sluji comandamentelor de astăzi ale națiunilor, care aspiră la pace, securitate și cooperare, cartea de istorie are nobila misiune de a studia și difuza în rîndul cititorilor legăturile tradiționale care au existat de-a lungul secolelor între popoare, relațiilor lor de solidaritate și întrajutorare în lupta pentru libertate și independență, pentru a-și putea asigura un climat de dezvoltare pașnică. Relevînd concepția Partidului Comunist Român cu privire la rolul istoriei în cunoașterea și apropierea între popoare, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază : „În cadrul întregii politici a statului nostru socialist, acționăm ca cercetarea istorică națională să servească neabătut cauza înțelegerii și bunei vecinătăți, a prieteniei și colaborării popoarelor, a păcii și securității internaționale. În acest sens, pornim de la necesitatea de a pune cit mai deplin în lumină procesele obiective, deosebit de complexe, care au avut loc în această parte a Europei și care au dus la formarea și dezvoltarea poporului nostru, ca și a popoarelor vecine, au determinat conviețuirea, influențarea reciprocă și întrajutorarea lor de-a lungul veacurilor”².

Întreaga operă teoretică a tovarășului Nicolae Ceaușescu evidențiază momentele semnificative de colaborare între poporul român și alte popoare, între națiunea română și celelalte națiuni care, nu o dată, s-au aflat alături în lupta pentru libertate, independență și progres social³. Încă din antichitate — arată secretarul general al partidului — strămoșii noștri geto-daci au conlucrat cu popoarele vecine, s-au aflat în ample relații de influențare reciprocă cu marile civilizații ale antichității, cum au fost cea greacă, cea persană și apoi cea romană. În evul mediu, cronica legăturilor de prietenie și colaborare dintre poporul român și popoarele vecine s-a îmbogățit continuu în procesul luptei comune pentru scuturarea asupririi străine, pentru cucerirea independenței, pentru apărarea și consolidarea ei⁴. Un rol esențial în afirmarea acestor legături l-a avut

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 20, Editura politică, București, 1981, p. 339.

³ A se vedea : Nicolae Ceaușescu, *Istoria poporului român*, Editura militară, București, 1983.

⁴ Ion Popescu-Puțuri, *Trecutul de luptă pentru libertate națională și socială — fundamentul trainic al legăturilor statornice de prietenie și colaborare între popoarele sud-estului european*, în „Anale de istorie”, anul XXIX, nr. 5/1983, p. 3—20.

faptul că dintre toate popoarele din această zonă a Europei numai poporul român a reușit să-și păstreze, în ciuda împrejurărilor vitrege, organizarea statală proprie și un statut politico-juridic de autonomie în raporturile cu Imperiul otoman, ceea ce i-a permis să-și dezvolte mai liber viața internă și să dea popoarelor vecine asupra unui sprijin pe multiple planuri, care a atins punctul de vîrf în zorii epocii capitaliste, cînd mișcările de eliberare națională din sud-estul Europei au atins cote din ce în ce mai înalte. Relevînd acest fapt, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată: „Întreaga luptă de eliberare națională purtată de forțele înaintate ale poporului bulgar este legată de colaborarea și sprijinul frățesc al poporului român. Pe teritoriul țării noastre și-au găsit adăpost și s-au organizat revoluționarii bulgari“. De asemenea, „Faptele, istoria arată că și alte popoare din Balcani, cum sînt grecii, sirbii, albanezii, au găsit sprijin în organizarea luptei lor de eliberare națională pe teritoriul țării noastre. În perioada războiului de la 1877, în România s-au format și s-au instruit grupuri de luptători sirbi care au luat parte la bătăliile duse pe teritoriul Iugoslaviei împotriva dominației otomane. Aceste puternice manifestări de solidaritate și frăție sînt o ilustrare elocventă a relațiilor strînse de prietenie, bună vecinătate, colaborare și solidaritate care au existat timp de secole între popoarele din Balcani în lupta lor împotriva asupririi, pentru libertate, pentru o viață demnă“⁵.

Știința istorică oferă și alte pilde grăitoare cu privire la eficiența colaborării popoarelor în lupta pentru apărarea ființei lor naționale, pentru independență, pentru formarea sau reîntregirea statelor lor naționale. Un astfel de moment, prezent pe larg în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu, îl constituie anul 1918, cînd lupta de eliberare și unitate națională a popoarelor asuprite din centrul și sud-estul Europei a fost încununată de succes. Prăbușirea imperiilor opresoare și crearea statelor naționale independente au dat un puternic impuls evoluției progresiste a societății, au dus la transformarea profundă a raporturilor internaționale. Dezvoltarea istorică, arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, a confirmat pe deplin „justețea incontestabilă a luptei popoarelor pentru eliberarea și constituirea lor în entități proprii, în state naționale unitare, independente. Aceasta constituie calea dezvoltării economico-sociale rapide a fiecărui popor, precum și a instaurării în lume a unor raporturi noi, de colaborare egală între toate națiunile“⁶.

În perioada interbelică, România, statele din centrul și sud-estul Europei nou formate sau reîntregite au colaborat în cadrul celor două organizații de securitate regională — Mica Înțelegere (România, Iugoslavia, Cehoslovacia) și Înțelegerea Balcanică (România, Grecia, Iugoslavia, Turcia) — în scopul salvagărdării independenței și suveranității naționale, a apărării păcii și libertății popoarelor⁷.

În epoca modernă și contemporană, la impulsionearea relațiilor de colaborare între țări și popoare un rol important a revenit mișcării muncitorești care, de la începuturile afirmării sale pe scena politică a fiecărui stat, și-a manifestat solidaritatea cu lupta forțelor înaintate ale na-

⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 14, Editura politică, București, 1977, p. 330—331.

⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 17, Editura politică, București, 1979, p. 274.

⁷ A se vedea: *Din cronica relațiilor poporului român cu popoarele vecine*, vol. I, Editura militară, București, 1984.

țiunilor respective împotriva asupririi sociale și naționale, pentru progres și pace. În ceea ce privește țara noastră, așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu, „încă de la apariția lor, mișcarea revoluționară din România, partidul nostru comunist și-au înscris pe steagul de luptă unirea cu proletariatul și oamenii muncii din întreaga lume. Se poate spune că nu au existat bătălii mai importante ale clasei muncitoare din alte țări — începînd cu Comuna din Paris — la care reprezentanți ai proletariatului român, ai forțelor revoluționare, progresiste din România să nu fi luat parte. Spiritul internaționalist a animat mișcarea noastră revoluționară încă de la începuturile ei, manifestîndu-se cu putere de-a lungul anilor în sprijinirea și apărarea Marii Revoluții din Octombrie, în solidaritatea cu revoluția proletară ungară, cu lupta revoluționară a poporului chinez, în participarea revoluționarilor și patrioților români la lupta cu arma în mînă împotriva fascismului în Spania, în mișcarea de rezistență din Franța și Belgia, în rîndul partizanilor din Uniunea Sovietică, Iugoslavia și Cehoslovacia”⁸.

Tot astfel, participarea României la războiul antihitlerist, alături de coaliția Națiunilor Unite, s-a soldat nu numai cu eliberarea țării noastre și cu alungarea trupelor germane și horthyste, ci și cu un valoros și unanim recunoscut aport la eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei și Austriei, la scurtarea războiului mondial, cu toate urmările pozitive ale acestui act pentru soarta popoarelor cotoprite. Actele de eroism ale ostașilor români pentru eliberarea țărilor respective „vor evoca de-a pururi spiritul de jertfă al armatei noastre, constituie o expresie elocventă a solidarității internaționale manifestate de poporul nostru față de cauza libertății naționale a acestor popoare, pentru salvarea lor de sub dominația hitleristă și fascistă”⁹.

În anii revoluției și construcției socialiste, Partidul Comunist Român, statul român „au acordat un sprijin activ luptelor de eliberare națională din diferite țări, precum și luptelor pentru consolidarea și întărirea independenței naționale a popoarelor”¹⁰.

Beneficiind de indicațiile teoretice și metodologice ale partidului, ale secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, istoriografia românească s-a îmbogățit, îndeosebi în anii de după cel de-al IX-lea Congres al partidului, cu numeroase lucrări care pun în evidență colaborarea statornică, de-a lungul secolelor, între poporul român cu popoarele din zonele învecinate, precum și din alte țări, pentru impulsivarea dezvoltării lor economice și sociale, pentru apărarea independenței amenințate de politica de cuceriri, de forță și dictat a marilor imperii, pentru pace și prietenie între națiuni. Apreciind însemnătatea și actualitatea tematică a acestor preocupări, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată : „Cercetarea noastră acționează pentru a pune cît mai puternic în evidență această realitate istorică, arătînd, cu argumentele și dovezile materiale ale trecutului, că însăși existența națiunilor noastre de azi este, pînă la urmă, rezultatul faptului că înaintașii au știut să găsească calea de a se sprijini și colabora strîns, atît la bine, cît și în momente grele. Apreciem că, acționînd în felul acesta, cercetarea istorică servește pe deplin politica statului nostru

⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 5, Editura politică, București, 1971, p. 926—927.

⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 11, Editura politică, București, 1975, p. 572.

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 28, Editura politică, București, 1985, p. 653.

socialist, de colaborare și bună vecinătate, de întărire a încrederii și înțelegerii între națiuni”¹¹.

În același timp, pornind de la faptul că trecutul nu poate constitui sursă de învățăminte pentru prezent numai prin „experiența pozitivă”, ci și prin „experiența negativă”, cartea de istorie are datoria de a denunța politica imperialistă de cuceriri, de dictat, de încălcare a drepturilor fundamentale ale popoarelor la viață liberă și independentă, de împărțire a lumii în sfere de influență, de amestec în treburile interne ale altor țări. O astfel de abordare corespunde spiritului științific, adevărului istoric și, în același timp, unor necesități practice, fiindcă stabilirea unor relații de prietenie și colaborare, de încredere între popoare, statornicirea unui climat de pace pe continentul european și în lume nu se poate face decât pe baza cunoașterii adevărului. Evidențiind aceste învățăminte ale trecutului, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată că „studierea istoriei permite cunoașterea legăturilor tradiționale care au existat de-a lungul secolelor între popoare, în special între popoarele vecine, a relațiilor lor de solidaritate și întrajutorare în lupta pentru cauza libertății și independenței, precum și a aspectelor legate de vechea politică de dominație și asuprire promovată de marile imperii din trecut, de învrăjbire între popoare cultivată de clasele exploatoare. Iată de ce înfățișarea profund obiectivă și interpretarea justă, corectă, principială a datelor și faptelor istorice au o importanță esențială pentru lichidarea surselor de neîncredere și animozitate create de-a lungul timpului între popoare”¹².

Așa cum arată istoria, întotdeauna marile imperii au încercat să dezbinе popoarele prin cunoscuta politică „divide et impera”, să stimuleze și să perpetueze conflicte — reale sau inventate — pentru a le putea domina și stăpîni mai ușor. Iar lecțiile trecutului mai îndepărtat sau mai apropiat atestă că atunci cînd popoarele n-au acționat unite, ele au căzut victime politicii imperialiste de dominație și dictat. Din numeroasele pilde oferite de istorie în acest sens, se detașează un exemplu mai recent, ca cel referitor la perioada premergătoare celui de-al doilea război mondial cînd, datorită concesiilor marilor puteri în fața hitlerismului, lipsei de fermitate și unitate a statelor europene și a altor țări în fața politicii agresive a imperialismului german și a aliaților lui, s-a permis celui de-al treilea Reich să dezlănțuie marea conflagrație mondială. În legătură cu acest fapt, tovarășul Nicolae Ceaușescu, evocînd însemnătatea internă și internațională a marilor demonstrații antifasciste și antirăzboinice din România de la 1 Mai 1939, arată : „Cînd în multe țări era o oarecare stare de așteptare, muncitorimea română, sub conducerea comuniștilor, s-a ridicat și a demonstrat că nu trebuie să ne plecăm în fața fascismului, că trebuie să ridicăm steagul luptei și că, unită, muncitorimea, popoarele, pot bara calea fascismului ! Și dacă în 1939 popoarele ar fi acționat unite, hitlerismul nu ar fi dezlănțuit al doilea război mondial ! Iată de ce acum, cînd ne reamintim și cinstim această mare demonstrație revoluționară, trebuie — și doresc să mă adresez muncitorimii din Europa, din întreaga lume, forțelor progresiste — să tragem toate învățămintele, să nu lăsăm să se mai repete evenimentele din '39, să întărim unitatea ! Dispunem de forța necesară pentru a opri calea spre război, spre prăpastie, pentru a

¹¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 20, p. 339.

¹² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 13, Editura politică, București, 1977, p. 72.

asigura pacea, independența tuturor popoarelor, dreptul oamenilor la libertate, la bunăstare și fericire !”¹³.

Cercetarea istoriei pune, de asemenea, în evidență, ca o concluzie fundamentală, ideea că dominația străină a putut întârzia progresul unor comunități umane, a produs mari daune civilizației, dar n-a izbutit să oprească în loc procesul ireversibil de afirmare a voinței popoarelor de a trăi libere și independente, de a se dezvolta de sine stătător, ca națiuni suverane. Drept urmare, existența marilor imperii asupraitoare a fost însoțită în toate timpurile, dar mai ales în epoca modernă, de o luptă neîntreruptă a popoarelor și națiunilor subjugate pentru libertate, pentru afirmarea identității lor etnice și mai apoi naționale. De aceea, de-a lungul istoriei, toate imperiile au avut o durată limitată în timp, unele au fost pur și simplu efemere, altele au durat mai multe secole, dar, finalmente, au sfârșit prin a fi supuse dizolvării prin lupta eroică a popoarelor asuprite.

Astfel, în anii de grea cumpănă a celui de-al doilea război mondial, forțe uriașe din lumea întreagă s-au unit în lupta pentru nimicirea barbariei fasciste, pentru salvagardarea bunurilor celor mai de preț ale omenirii — libertatea, democrația și independența națională. Războiul popoarelor împotriva agresorilor fasciști a fost de la început un război just, eliberator, avînd pe tot parcursul lui un caracter progresist. În lupta împotriva pericolului comun a devenit posibilă coalizarea unor state cu sisteme social-politice diferite, realizîndu-se alianță dintre U.R.S.S., Anglia, S.U.A., Franța și China. Această coalitie de state îndreptată împotriva blocului țărilor fascisto-militariste s-a dezvoltat pe tot parcursul războiului prin intrarea succesivă în luptă a altor zeci de țări, inclusiv a României, care, de la 23 August 1944, s-a alăturat coaliției Națiunilor Unite.

Un adevăr la fel de prețios pentru experiența multimilenară a umanității, pe care acest război l-a ilustrat cu mare forță, este acela că, dacă popoarele acționează unite, ele își pot apăra libertatea, independența și suveranitatea, pot înfrînge orice agresor, oricît de puternic ar fi, pot impune pacea și securitatea în lume. „Victoria epocală asupra fascismului în cel de-al doilea război mondial — subliniază secretarul general al Partidului Comunist Român — a demonstrat încă o dată, la scara celei mai ample înclăștări din cîte a cunoscut istoria, forța cu care popoarele se ridică în apărarea unei cauze drepte, adevărul incontestabil că rolul hotărîtor în făurirea istoriei, în apărarea libertății și independenței naționale îl au masele populare, milioanele și milioanele de oameni ai muncii de pretutindeni. Războiul antifascist a relevat că oricît de puternice ar fi potențialul aruncat în luptă de forțele reacțiunii, oricît de puternice ar fi armatele imperialiste invadatoare, ele nu pot înfrînge voința de libertate a popoarelor, dorința acestora de a-și hotărî singure soarta”¹⁴.

Am stăruit asupra învățămintelor oferite de istoria celui de-al doilea război mondial deoarece ele au o mare actualitate în zilele noastre, cînd evoluția contemporană este marcată de un șir de probleme de o gravitate deosebită, de fenomene și manifestări anacronice, care creează pericole tot mai mari la adresa păcii și independenței popoarelor, a civilizației făurită de omenire cu atîta trudă de-a lungul mileniilor.

¹³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 27, Editura politică, București, 1984, p. 159.

¹⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 4, Editura politică, București, 1970, p. 377.

Într-adevăr, la peste patru decenii de la terminarea celui de-al doilea război mondial, viața internațională prezintă un tablou neliniștit : a continuat politica de forță și de amestec în treburile interne ale altor țări, a avut loc o intensificare irațională a cursei înarmărilor, îndeosebi a celor nucleare, s-au menținut, în diferite zone ale globului, vechile conflicte militare și au apărut altele noi, s-a accentuat decalajul dintre țările bogate și cele sărace, toate acestea generînd pericolul unui nou război mondial, care, inevitabil, ar duce la o catastrofă nucleară. Pe fondul agravării situației internaționale, în unele țări capitaliste, elemente fasciste încearcă să se regrupeze din nou, apar grupări neofasciste care propagă rasismul, șovinismul, ura între popoare.

În aceste condiții complexe de încordare a situației internaționale, concluzia logică ce se desprinde a fost formulată cu claritate de către conducătorul partidului și statului nostru, care subliniază că „problema fundamentală a epocii noastre este problema preîntîmpinării războiului și asigurarea păcii. Mai mult ca oricînd trebuie să facem totul pentru a bîra calea războiului, pentru a asigura pacea. Nu există țel mai înalt decît dezarmarea, în primul rînd dezarmarea nucleară, asigurarea securității fiecărei națiuni, a păcii mondiale”¹⁵. Se poate spune că, îndeosebi după Congresul al IX-lea, nu a existat document al partidului și statului nostru, cuvîntare a secretarului general al partidului, întîlnire la nivel înalt sau la alte niveluri, reuniune internațională în care România să nu se fi pronunțat cu fermitate în sprijinul păcii. În această angajare totală a țării noastre în lupta pentru triumful păcii se regăsește, pe deplin, aspirația de secole a poporului român de a trăi în liniște și pace — aspirație care izvorăște nu dintr-o pură meditație filozofică, ci din realitatea crudă a numeroaselor bătălii și, odată cu acestea, a uriașelor sacrificii pe care a fost nevoit să le dea în cursul istoriei sale multimilenare în apărarea pămîntului străbun, a avuției adunate prin muncă, a libertății și independenței sale.

În această amplă mișcare care se desfășoară pe plan mondial pentru prevenirea unei catastrofe nucleare, cercetătorii pe tărîmul istoriei au nobila menire de a pune în lumină acele fapte și fenomene care, petrecute într-un trecut mai îndepărtat sau mai apropiat, pot să servească drept învățăminte pentru generațiile actuale, să contribuie la educarea maselor în spiritul păcii, înțelegerii și colaborării între popoare. Relevînd acest fapt, în Mesajul adresat participanților la cel de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice de la București, din august 1980, președintele României a arătat : „Relevînd învățămintele trecutului — atît factorii care au favorizat progresul și civilizația, cît și cauzele care au dus la perioade de regres, la războaie și suferințe —, istoria poate mobiliza larg conștiințele oamenilor de pretutindeni, popoarele din întreaga lume pentru a spune un NU hotărît războiului, politicii de înarmări, de forță și de amenințare cu forța, pentru a se asigura soluționarea exclusiv pe cale pașnică, prin tratative, a problemelor litigioase, evitîndu-se conflictele și înfruntările militare, pentru apărarea celui mai fundamental drept al oamenilor, al națiunilor : *dreptul la viață, la pace, la existență liberă și independentă*”¹⁶.

¹⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 25, Editura politică, București, 1984, p. 55.

¹⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 20, p. 338.

Desigur, cercetătorii pe tărîmul istoriei își desfășoară astăzi activitatea într-o lume extrem de diversificată, care este împărțită în state cu orînduiri social-politice diferite : în țări care edifică societatea socialistă și comunistă, în țări în curs de dezvoltare, care trec pe calea consolidării independenței lor politice, și în țări capitaliste, cu stadiu mediu sau avansat de dezvoltare economică. Existența deosebirilor de orînduire social-politică din statele în care istoricii acționează, precum și deosebirile de concepții filozofice care stau la baza interpretării istoriei nu trebuie să constituie o piedică pe calea colaborării, pentru ca știința pe care o slujesc să servească marilor comandamente ale lumii contemporane: pacea, dezarmarea și, în primul rînd, cea nucleară, conlucrarea liberă și egală între popoare.

După cum este știut, istoria umanității oferă atît pagini luminoase cît și numeroase umbre. În ceea ce privește cazurile din urmă, așa cum se știe, pe planeta noastră a avut loc un șir neîntrerupt de războaie. Un exemplu în acest sens îl reprezintă Europa, unde, cu unele excepții, aproape toate statele s-au confruntat între ele. Dacă s-ar pedala pe aceste umbre ale trecutului — așa cum au procedat, la vremea lor, istoricii din Germania nazistă și din alte state fasciste —, istoria s-ar transforma într-un teren de disensiune și ar genera suspiciuni și tensiuni și nu armonie și solidaritate între popoare, deziderate reclamate cu putere în condițiile de astăzi. Dar istoria nu înseamnă doar războaie, ci și epoci de activitate creatoare, de progres economic și cultural, de pace și largă colaborare între popoare. În concepția românească, pe scena actualității trebuiesc aduse nu umbrele trecutului, ci epocile de prosperitate, pace și progres cu care umanitatea se poate într-adevăr mindri. Cartea de istorie cu o atare tematică are menirea de a sensibiliza opinia publică, de a o mobiliza în lupta pentru consolidarea păcii și întărirea cooperării internaționale, pentru o lume a conlucrării constructive.

Pornind de la faptul îngrijorător că, în diferite regiuni ale lumii, se înregistrează încă stări de conflict și încordare, care reprezintă un pericol pentru pacea și securitatea internațională, România socialistă, președintele său, se pronunță pentru soluționarea problemelor litigioase dintre state numai pe cale pașnică, prin tratative. Experiența istoriei, ca și realitatea zilelor noastre, atestă faptul că folosirea forței, războaiele nu au condus niciodată la soluționarea durabilă și echitabilă a problemelor dintre state și nu au contribuit la progresul general al umanității ; dimpotrivă, ele au înveninat raporturile bilaterale, climatul politic internațional, au adîncit și mai mult conflictele, îngreunîndu-le rezolvarea și sădind germeii revanșei, ai unor noi conflicte și războaie. Conducătorul partidului și statului nostru subliniază, în această privință : „Trebuie să facem astfel ca toate problemele litigioase dintre diferite state, lăsate moștenire de istorie, urmare a dezvoltării nu totdeauna juste din trecut, să fie soluționate nu pe calea forței, ci pe calea tratativelor pașnice dintre state. Nimic nu poate fi viabil atunci cînd este impus cu forța. Orice se obține cu forța este sortit, pînă la urmă — așa cum a demonstrat, de altfel, nu o dată istoria —, să dispară mai devreme sau mai tîrziu. Rămîne ceea ce se realizează în fiecare țară în dezvoltarea economiei, științei și culturii, în ridicarea bunăstării fiecărui popor, a omenirii în general, ră-

mine ceea ce se soluționează în concordanță cu interesele și aspirațiile popoarelor, cu cerințele dezvoltării legitime a istoriei“¹⁷.

Punind în lumină caracterul primordial al păcii, ca valoare fundamentală general-umană, care trebuie ferm apărată și ocrotită, tovarășul Nicolae Ceaușescu, pornind de la învățămintele istoriei și de la analiza situației internaționale, apreciază că securitatea popoarelor este legată nemijlocit de oprirea cursei înarmărilor, în primul rând a celor nucleare. Și în această direcție, istoriei, prin concluziile sale, îi revine nobila misiune de a face educație pentru dezarmare, menită să conștientizeze opinia publică în legătură cu natura și complexitatea acestei probleme, dar mai ales cu necesitatea întreprinderii de acțiuni practice, concrete în vederea opririi cursei înarmărilor și îndeplinirii dezarmării, îndeosebi a celei nucleare. Știința istorică trebuie să avertizeze popoarele că dacă, de pildă, în cele două conflagrații mondiale care au afectat planeta noastră în acest secol, desfășurate cu mijloacele tehnice cunoscute, au pierit pe câmpul de luptă sau din rîndul populației civile peste 75 de milioane de oameni, nu este greu de imaginat ce cataclism ar reprezenta în cazul unui război folosirea armamentului nuclear, care ar putea să însemne distrugerea întregii civilizații, a însăși vieții pe pămînt. Dimpotrivă, „Realizarea dezarmării — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — ar elibera uriașe mijloace de producție și forțe de muncă pentru îmbunătățirea condițiilor de viață ale popoarelor, accelerarea dezvoltării economico-sociale a națiunilor și, în primul rînd, a celor rămase în urmă. Dezarmarea ar asigura ca minunatele cuceriri ale științei și tehnicii, ale cunoașterii contemporane să nu mai fie subordonate cauzei războiului și distrugerii, ci să fie puse în slujba progresului și civilizației, a bunăstării și fericirii omului, a ameliorării existenței sale pe planeta noastră“¹⁸.

Pornind de la învățămintele trecutului, istoricii din Europa, în actualele circumstanțe, trebuie să-și aducă o contribuție mai mare la crearea unui climat de pace, dezarmare, securitate și cooperare pe pămîntul „bătrînului“ continent. „Să nu uităm, totuși — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, că Europa a avut și are o istorie comună, o dezvoltare economico-socială comună, că, peste deosebirile de orînduire socială, ea reprezintă o unitate geografică, economică și socială și că trebuie să ne preocupăm de a întări și dezvolta această unitate a continentului european, bazată pe respectul fiecărui popor, al independenței naționale, al orînduirii din fiecare țară. Trebuie să ne preocupăm de a întări întrajutorarea dintre popoarele europene, astfel ca fiecare să-și asigure progresul, dezvoltarea economico-socială într-o formă care să țină seama și de specificul național, și de tradițiile și istoria fiecărui popor“¹⁹.

Strîns legată de lupta pentru pace, securitate și dezarmare este și combaterea mișcărilor, curenților și ideologiilor de esență fascistă care continuă să se activeze în diferite țări capitaliste. Aceste grupări neofasciste, ca și fascismul din perioada interbelică și din cea a anilor războiului al doilea mondial, sînt promotoare deschise ale unei ideologii anti-umane, iraționaliste, antidemocratice, șovine, antisemite, anticomuniste, adepte ale practicilor teroriste. Față de aceste pericole ale zilelor noastre,

¹⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 17, p. 406.

¹⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 11, p. 1 033.

¹⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 23, Editura politică, București, 1983, p. 181.

tovarășul Nicolae Ceaușescu pune în fața frontului istoric sarcina combaterii și demascării cu fermitate a oricăror manifestări de esență fascistă, a tuturor diversiunilor și încercărilor de abatere a atenției maselor largi de la problemele fundamentale, grave ale contemporaneității. „Nu trebuie să uităm — atrage atenția președintele României — că tocmai în împrejurări internaționale grele cercurile reacționare imperialiste, fascismul au recurs la asemenea concepții pentru a-și promova politica de dominație și asuprire a popoarelor“²⁰.

Se constată, de asemenea, în unele state occidentale, recrudescența unor grupări care ar dori să revizuiască situația creată după cel de-al doilea război mondial, ele constituind un pericol pentru pacea continentului. Asemenea tendințe revanșarde nocive se degajă și din unele cărți care apar în diferite țări. Și la acest capitol istoria, prin învățămintele ei, are un cuvânt de spus. Așa după cum se știe, în perioada de după primul război mondial, în programul de politică externă a Germaniei naziste, Ungariei horthyste și ale altor țări fasciste, la loc de frunte s-a situat problema revizuirii statu-quo-ului teritorial creat după acest război. Așa s-a ajuns la punerea în discuție a legitimității împlinirilor național-statale înregistrate de multe popoare, între care și de poporul român. Această politică revanșardă și revizionistă a fost mobilul declanșării celui de-al doilea război mondial. Pornind de la lecția dură a istoriei, se impun luări de poziții ferme împotriva forțelor revanșarde și revizioniste oriunde s-ar manifesta, deoarece ele sînt în contradicție cu interesele destinării și securității, ale păcii și colaborării internaționale. „Deși își propune să cerceteze trecutul, istoria — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — trebuie să pornească de la realitățile existente astăzi, pe care nimeni nu le mai poate schimba. Aceste realități arată că astăzi în Europa există națiuni independente, state care au granițe ce trebuie respectate — și orice punere în discuție a independenței și granițelor lor înseamnă o politică revanșardă, care nu ar duce decît la război. Tocmai de aceea trebuie să se combată orice încercări de a pune în discuție aceste realități existente astăzi în lume“²¹.

Istoria a demonstrat și demonstrează cu putere că o condiție fundamentală a păcii și colaborării între națiuni este respectul independenței și suveranității fiecărui stat, al fiecărui popor. Așa cum subliniază, de fiecare dată, președintele României, hotărîtor pentru înfăptuirea păcii și securității internaționale sînt respectarea neabătută, în toate împrejurările, a dreptului suveran al popoarelor de a-și hotărî singure destinele, de a se dezvolta liber, potrivit voinței și aspirațiilor proprii, fără nici un amestec din afară, așezarea la baza relațiilor dintre toate statele a principiilor independenței și suveranității naționale, deplinei egalități în drepturi, neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc, renunțării la forță și la amenințarea cu forță.

În lumina acestor realități, acum, cînd conștiința independenței naționale a devenit mai acută ca oricînd, apar, cît se poate de anacronice, unele teze vehiculate de ideologi și doctrinari aflați în slujba forțelor retrograde, imperialiste și neocolonialiste care atacă ideea de națiune și de stat național, pentru că văd în dezvoltarea și afirmarea acestora un ob-

²⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 24, Editura politică, București, 1983, p. 70.

²¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 20, p. 59—60.

stacol în calea politicii lor de dominație și de menținere a sferelor de influență în lume. Potrivit acestor teze, națiunea și statul național, ce stau la baza organizării societății contemporane, sînt categorii sociale perimate, ce n-ar mai corespunde, chipurile, actualului stadiu al dezvoltării istorice. Argumentul frecvent invocat pentru susținerea acestor idei, cunoscute în literatura politică sub numele de idei „mondialiste”, este creșterea gradului de interdependență în lumea contemporană, ca urmare a actualei revoluții științifico-tehnice, a micșorării distanțelor de pe pămînt, în condițiile perfecționării transporturilor și telecomunicațiilor, internaționalizării forțelor de producție, existenței în lume a cîtorva sute de companii transnaționale sau multinaționale cu o mare pondere în economia mondială și cu o însemnată influență politică, mai ales asupra unor state în curs de dezvoltare. Alternativa la existența națiunilor independente, devenite „șubrede” și „foarte dăunătoare”, atît din punctul de vedere al dezvoltării economice, cît și al desfășurării politicii internaționale, confruntate cu multiple probleme, a căror rezolvare ar „trena” tocmai ca urmare a imposibilității armonizării intereselor unui număr atît de mare de state și națiuni, ar fi, după aceste teorii, înlocuirea modului actual de organizare a societății, centrat pe națiuni-state cu „un sistem de ghidare centrală”, cu o „societate globală”, fără granițe teritorial-statale, societate bazată pe comunități organizate la nivel regional sau continental, avînd, deci, un caracter transnațional și suprastatal. În categoria tezelor ce minimizează rolul statului național și al națiunii pot fi încadrate și unele puncte de vedere emise de unii autori din țări socialiste care susțin că, în numele internaționalismului proletar, „particularul trebuie să se subordoneze generalului” în promovarea „unei linii comune” a mișcării comuniste și muncitorești internaționale.

Aceste puncte de vedere, ca și altele, de altfel, de aceeași factură globală, ignoră cu desăvîrșire datele, faptele și procesele istorice aflate în curs de desfășurare și care, prin conținutul lor, relevă funcția propulsivă a națiunii și a statului național în realizarea progresului economico-social, necesitatea respectării independenței și suveranității, ca elemente indispensabile pentru o cît mai intensă colaborare economică, științifică și culturală.

De altfel, procese fundamentale pentru epoca contemporană, așa cum sînt edificarea socialismului într-un anumit număr de țări sau revoluțiile de eliberare națională desfășurate după al doilea război mondial, urmate și în prezent de efortul conștient al popoarelor recent eliberate de a-și consolida independența, demonstrează, cu puterea probatorie a realității istorice înșăși, că națiunea este o forță propulsivă deosebit de activă în realizarea progresului economico-social și își găsește o amplă reflectare în conștiința națională a popoarelor, hotărîte în prezent, mai mult ca oricînd, să-și apere independența și suveranitatea. Evidențiind acest fapt, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată: „Subaprecierea cauzei suveranității popoarelor dovedește o gravă neînțelegere a realităților lumii contemporane, în care apărarea și consolidarea independenței constituie o cerință legitimă, progresistă, revoluționară, aflată la ordinea zilei. Se știe că noile națiuni create recent sînt profund însetate de independență și dornice să-i simtă gustul din plin, conștiente fiind că întărirea și consolidarea acestei mari cuceriri, dobîndite prin luptă grea, cer o lungă perioadă de timp. Chiar și în cadrul națiunilor dezvoltate, masele muncitoare, cercurile sociale progresiste nu mai sînt dispuse să-și cedeze prerogativele suverane, ridicîndu-se cu hotărîre pentru promovarea unei politici

independente, autonome. Cu atât mai stringent se pune această sarcină în fața popoarelor din țările socialiste, profund interesate în dezvoltarea lor independentă, în afirmarea plenară a națiunii noi, socialiste, care prezintă o uriașă forță dinamică în mobilizarea energiilor întregii societăți în lupta pentru înflorirea economică, științifică și culturală a patriei, pentru edificarea socialismului și comunismului. Fără îndoială că națiunea, întărirea independenței naționale sînt factori determinanți ai progresului, ai însuși viitorului comunismului pe planeta noastră!“²².

Relevînd actualitatea acestei problematici, secretarul general al partidului nostru a făcut apel la istoricii români de a elabora lucrări în acest sens, prin care, dezvăluindu-se inconsistența tezelor „mondialiste“, să se evidențieze rolul și locul națiunii și ale statului național în lumea contemporană, precum și necesitatea conlucrării lor pe baza unor principii unanim recunoscute. Astfel, în Expunerea la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982, se arată că, „ținînd seama de marile transformări revoluționare din lume, se impune să elaborăm lucrări cu privire la schimbările și noul raport de forțe pe plan mondial, punînd în-deosebi în evidență lichidarea colonialismului, dezvoltarea a zeci și zeci de state independente, creșterea luptei popoarelor pentru consolidarea independenței, pentru a fi deplin stăpîne pe destinele lor, pentru a-și organiza viața așa cum o doresc, fără nici un amestec din afară. Cu atât mai mult apare necesitatea unor asemenea lucrări, cu cît, pe plan mondial, din partea unor cercuri, apare tendința de a nesocoti și de a minimaliza importanța luptelor de eliberare națională și după care formarea națiunilor nu ar mai reprezenta o importanță prea mare în actualele condiții; sînt, de fapt, concepții promovate și în trecut de imperialism și care servesc tocmai planurile de dominație și asuprire ale marilor țări imperialiste“²³.

Pe lîngă funcția ei fundamentală, aceea de educare a propriului popor în spirit național și patriotic și al respectării independenței și suveranității fiecărei țări, istoria are, totodată, menirea de a cultiva sentimentele de stimă față de tradițiile și cultura celorlalte națiuni, de a contribui la întărirea relațiilor de prietenie și solidaritate între popoare.

În concepția Partidului Comunist Român, a secretarului său general, patriotismul revoluționar socialist se află într-o relație de unitate organică cu solidaritatea internațională. „Nu poți fi internaționalist — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — dacă nu îți iubești propria națiune, dacă nu lupti pentru eliberarea ei, pentru făurirea națiunii noi, socialiste și comuniste. Tot astfel, nu poți să fii un bun luptător pentru interesele națiunii tale dacă nu acționezi cu fermitate pentru dezvoltarea colaborării cu celelalte națiuni, pe baza deplinei egalități în drepturi și respectului reciproc. Între interesele naționale și internaționale nu numai că nu este nici o contradicție, ci, dimpotrivă, există o deplină unitate dialectică“²⁴.

Un rol important în cultivarea prieteniei între popoare o au lucrările de istorie care abordează problematica solidarității între toate forțele înaintate ale lumii. Este o tematică actuală, ținînd seama de faptul

²² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 12, Editura politică, București, 1976, p. 610.

²³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, p. 68—69.

²⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 7, Editura politică, București, 1973, p. 556.

că, în condițiile de astăzi, întărirea continuă a solidarității și colaborării între toate forțele progresiste, între toate popoarele este necesară, mai mult ca oricând. Este un merit deosebit al Partidului Comunist Român, al secretarului său general, care, pornind de la analiza noilor realități mondiale, de la studierea experienței mișcării comuniste și democratice, a formulat și fundamentat o concepție înnoitoare, originală cu privire la natura și formele de manifestare ale solidarității internaționale acutale, la sfera de acțiune și obiectivele acestora, la principiile și normele de relații între partide, la căile și modalitățile prin care să se asigure, pe baze noi, unitatea tuturor forțelor revoluționare și progresiste, a tuturor popoarelor și națiunilor lumii.

Potrivit viziunii românești, conceptul de solidaritate internațională trebuie înțeles, în zilele noastre, ca o noțiune de largă cuprindere, care, corespunzător marilor schimbări petrecute în lume, nu se mai poate limita doar la unele din forțele revoluționare și antiimperialiste, ci trebuie să includă, în mod necesar, atît țările socialiste, partidele comuniste și muncitorești, cît și partidele socialiste și social-democrate, mișcările de eliberare națională, partidele de guvernămînt din țările în curs de dezvoltare, partidele democratice de pretutinderi. Așa cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, înflăcăratul apel revoluționar lansat de Marx și Engels cu aproape un secol și jumătate în urmă, „Proletari din toate țările, uniți-vă“ ! ar trebui completat, în noile condiții istorice, cu apelul : „Muncitori, țărani, intelectuali, forțe progresiste, antiimperialiste de pretutindeni, popoare din toate țările, uniți-vă în lupta pentru progres și pace, pentru lichidarea imperialismului și colonialismului, pentru libertate națională și socială, pentru dezvoltare liberă și independentă ! Acționați ferm pentru colaborare, pentru destindere, pentru securitate, pentru o lume mai bună și mai dreaptă pe planeta noastră, pentru pace !“²⁵.

Pornind de la experiența istorică a mișcării comuniste și muncitorești internaționale, de la cerințele contemporaneității, Partidul Comunist Român a fost unul dintre primele partide care a fundamentat conceptul înfăptuirii unității de tip nou în raporturile dintre toate detașamentele revoluționare. Acest concept subliniază necesitatea ca la temelia unității mișcării comuniste și muncitorești să se afle, în mod ferm, independența fiecărui partid, deplina lor egalitate în drepturi, excluderea oricărui amestec în treburile interne ale altor partide, a oricăror tendințe de dirijare a partidelor din vreun centru de conducere supranațional, colaborarea și întrajutorarea tovarășească. Respectarea strictă a acestor principii este o condiție primordială a consolidării solidarității internaționale.

Vasta problematică aflată astăzi în fața popoarelor, relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu, „cere unitate, unitate și iar unitate. Cere unitatea forțelor naționale, progresiste din fiecare țară, cere unitatea pe plan mondial, unitatea țărilor socialiste, a mișcării internaționale revoluționare, dezvoltarea colaborării cu partidele socialiste și social-democrate, cu mișcările de eliberare națională, cu alte partide și forțe democratice din toate țările, cu toate forțele antiimperialiste. Însăși destinderea, însuși viitorul omenirii depind de lupta popoarelor. Considerăm că, dacă popoarele vor

²⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 19, Editura politică, București, 1980, p. 283.

acțiunea unite, vor putea asigura triumful noii politici de colaborare, de pace, progresul general al omenirii“²⁶.

De altfel, în concepția românească, bazată, în interpretarea istoriei, pe materialismul dialectic și istoric, masele populare, popoarele au rolul hotărîtor în determinarea evoluției societății omenеști, a cursului vieții politice mondiale. Realitatea demonstrează că toate prefacerile sociale și naționale, soluționarea unor probleme complexe ale vieții internaționale sînt rodul nemijlocit al voinței și luptei popoarelor. Însuși faptul că, timp de peste patru decenii, a fost evitată izbucnirea unui nou război mondial constituie, fără îndoială, rezultatul cel mai de preț al luptei popoarelor, pentru că numai astfel omenirea a putut înregistra noi și însemnați pași pe calea progresului și civilizației, a afirmării libere a națiunilor.

O altă problemă majoră a lumii contemporane, la soluționarea căreia poate și trebuie să-și aducă contribuția și istoria, prin învățămintele ei, este aceea a lichidării subdezvoltării — fenomen anacronic, ce afectează două treimi din omenire — și făuririi unei noi ordini economice internaționale. Concepția românească cu privire la semnificația și componentele esențiale ale acțiunii în aceste domenii — fundamentată și dezvoltată în lucrările tovarășului Nicolae Ceaușescu — se întemeiază atît pe analiza științifică a schimbărilor intervenite pe plan mondial, cît și pe concluziile și experiențele care se desprind din studiul istoriei. „Legitățile obiective, dialectica socială, necesitățile progresului societății — subliniază secretarul general al Partidului Comunist Român — reclamă sfărîmarea vechilor cătușe, care pun în pericol însăși civilizația umană, cer făurirea unei lumi a dreptății sociale și naționale, atît în cadrul fiecărui stat, cît și pe plan mondial, care să asigure un nou avînt al forțelor de producție, al științei și culturii, al progresului general“²⁷.

Desigur, o înrîurire pozitivă asupra conștiinței popoarelor poate fi realizată cu ajutorul istoriei numai dacă rezultatele cercetării sînt produsul cunoașterii aprofundate a realității, dacă analiza izvoarelor este întemeiată pe o critică științifică, obiectivă, dacă interpretările și concluziile desprinse nu sînt rezultatul altei preocupări decît al aceleia de a sluji adevărul. Punerea istoriei, ca știință, în slujba practicii politice, o acțiune dorită și necesară, nu trebuie făcută în spiritul utilitarismului pragmatic și, cu atît mai mult, nu trebuie să conducă la transformarea cunoașterii istorice în instrument al unor deformări subiective, fie prin sistematizarea arbitrară a datelor și faptelor, fie prin ignorarea brutală a unora dintre acestea. „Iată de ce — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — înfățișarea profund obiectivă și interpretarea justă, corectă, principală a datelor și faptelor istorice au o importanță esențială pentru lichidarea surselor de neîncredere și animozitate create de-a lungul timpului între popoare. Tendințele de denaturare a datelor istorice, interpretarea lor subiectivă, eronată, în funcție de anumite conjuncturi sau potrivit unor interese unilaterale, nu slujesc cauzei prieteniei între popoare. Asemenea practici sînt străine principiilor materialismului dialectic și istoric — concepția științifică despre lume a proletariatului —, spiritului de dreptate și adevăr al

²⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Editura politică, București, 1973, p. 618.

²⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, p. 72.

clasei muncitoare, poziției ei critice juste în valorificarea moștenirii trecutului“²⁸.

Trecutul mai îndepărtat sau mai apropiat oferă — din păcate — și nedorite exemple de subordonare a cercetării istorice unor interese străine de adevăr. De-a lungul vremurilor, în diferite părți ale lumii, apelandu-se la istorie, i s-au mistificat adevărurile, s-au „justificat“ anexiuni, s-au glorificat tiranii, s-au prezentat evenimente într-o viziune diametral opusă realității. Combaterea nocivității acestor teze — relevă secretarul general al partidului nostru — se impune cu atât mai mult cu cât, și în zilele noastre, „în lume se formulează tot felul de interpretări denaturate, falsificatoare ale unor procese și realități istorice, în scopul justificării unor stări de lucruri inechitabile atât din trecut, cât și din prezent. Astfel, pe plan mondial, se fac frecvente încercări de a prezenta istoria dominației imperialiste, colonialiste, politica de asuprire și jefuire a altor popoare, promovată timp de secole, drept manifestări progresiste, care au venit în sprijinul dezvoltării popoarelor asuprite. Dezmembrarea unor state, divizarea arbitrară a unor popoare sînt prezentate, de asemenea, drept expresii ale unor necesități istorice, iar rezultatele unor asemenea situații artificial create sînt teoretizate și interpretate ca un proces firesc de formare a unor națiuni distincte“²⁹.

În concepția partidului nostru, pentru ca opera istoricului să devină un factor al progresului general al omenirii, este necesar ca toate problemele trecutului să fie abordate în așa fel încît să nu ducă la ascuțirea divergențelor și contradicțiilor, ci la găsirea a ceea ce a fost și este comun, la sublinierea învățămintelor care trebuie să le tragem pentru prezent și viitor. În acest spirit, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată : „După părerea mea, istoria trebuie să servească — așa cum am mai spus-o nu o dată — nu accentuării stărilor de lucruri negative, ci apropierii și înfrățirii între popoare. În multe din evenimentele istorice — mă refer mai cu seamă la perioada mai apropiată — un rol au avut clasele dominante dintr-o țară sau alta. Dar existența unor momente negative, într-o anumită perioadă a istoriei, în relațiile dintre diferite țări, trebuie nu să fie scoase în evidență, ci să se realizeze o delimitare de politica fostelor clase exploata-toare, dominante, să se pornească de la necesitatea dezvoltării și realizării unei istorii noi, de prietenie, de colaborare“³⁰.

Desigur, în problemele de istorie există puncte de vedere diferite, dar sarcina istoricilor este de a contribui activ la clarificarea tuturor problemelor pe baze științifice și, în același timp, de a da o ripostă fermă oricăror încercări de a falsifica istoria, de a denatura realitatea. Dezbaterile dintre oamenii de știință în probleme controversate nu trebuie să ducă la abandonarea celui dintîi obiectiv al istoricilor, acela de a sluji adevărul, ci, impunîndu-i recunoașterea, să realizeze conlucrarea constructivă, să facă din istorie nu un teren de disensiune, ci un domeniu de convergență, o punte între oameni, popoare și națiuni, un catalizator al prieteniei și

²⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, p. 72.

²⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 11, p. 379—380.

³⁰ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la ședința comună a consiliilor oamenilor muncii de naționalitate maghiară și germană*. 27 februarie 1987, Editura politică, București, 1987, p. 19.

înțelegerii. Subliniind importanța dezbaterilor între istorici pentru clarificarea unor probleme controversate, tovarășul Nicolae Ceaușescu relevă : „avînd în vedere că în unele țări, inclusiv în unele state socialiste, o serie de evenimente istorice care privesc nemijlocit poporul nostru sînt prezentate nerealist, cîteodată denaturat, apare necesitatea organizării unor dezbateri comune cu istoricii din țările respective, pornind de la necesitatea clarificării și prezentării problemelor în lumina adevărului istoric, precum și a punerii în valoare a acelor momente și evenimente menite să contribuie la întărirea colaborării și prieteniei între popoarele noastre, a politicii de solidaritate și pace”³¹.

Sarcina pe care conducătorul partidului și statului nostru a trasat-o istoricilor români este ca, întotdeauna și în toate cazurile, toate problemele trecutului să fie abordate în așa fel încît să ducă nu la ascuțirea divergențelor, ci la găsirea a ceea ce a fost și este comun, la sublinierea învățămintelor pe care trebuie să le tragem pentru prezent și viitor. Acționînd în acest spirit, cercetarea istorică românească este ferm hotărîtă ca, și în viitor, să facă din știința trecutului un instrument în cunoașterea și apropierea între popoare, în întărirea colaborării și păcii în lume.

În concepția partidului nostru, pentru ca opera istoricului să devină un factor al progresului general al omenirii, este necesar ca toate problemele trecutului să fie abordate în așa fel încît să nu ducă la ascuțirea divergențelor și contradicțiilor, ci la găsirea a ceea ce a fost și este comun. În sublinierea învățămintelor care trebuie să le tragem pentru prezent și viitor, în acest spirit, tovarășul Nicolae Ceaușescu spune : „După părerea mea, istoria trebuie să servească — așa cum am mai spus-o nu o dată — nu recunoașterii stărilor de lucruri negative, ci apogiei și înfrîngerii întregii istorii. În multe din evoluțiile istorice — mă refer mai cu seamă la perioade mai apropiate — un rol au avut clasele domnitoare dintr-o țară sau alta. Dar existența unor momente negative, într-o anumită perioadă a istoriei, în relațiile dintre diferite țări, trebuie nu să fie scosese în evidență, ci să se realizeze o delimitare de politici fostelor clase exploatare, care să se realizeze o delimitare de la necesitatea dezvoltării și realizării unei istorii noi de prietenie și colaborare”³².

Deigur, în problemele de istorie există puncte de vedere diferite. Dar sarcina istoricilor este de a contribui activ la clarificarea tuturor problemelor pe bază științifică și în același timp de a da o răspuns ferm și clar celor încercări de a falsifica istoria, de a denatura realitatea. Debatările dintre oamenii de știință în probleme controversate nu trebuie să ducă la abandonarea celui dintr-un obiectiv al istoricilor, acela de a știți adevărul, ci, impunîndu-i tehnologia, să realizeze cunoașterea constructivă, să facă din istorie nu un teren de discutație, ci un domeniu de convergență. O bună parte dintre probleme și națiuni, un catalizator al prieteniei și

³¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 24, p. 67—68.

ISTORIA POPORULUI ROMÂN ÎN OPERA SECRETARULUI GENERAL AL PARTIDULUI, PREȘEDINTELE ȚĂRII, TOVARĂȘUL NICOLAE CEAUȘESCU

ION ARDELEANU

În activitatea teoretică și politico-ideologică a Partidului Comunist Român, istoria ca știință a ocupat și ocupă un loc proeminent, iar opera secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu reflectă pregnant această realitate. Tovarășul Nicolae Ceaușescu a readus în circuitul științific, ca și în câmpul ideologic al țării imaginea de ansamblu a evoluției poporului român¹, avîndu-se în vedere considerentul fundamental că istoria, ca știință, „constituie fundamentul oricărei activități ideologice, teoretice și politico-educative. Nu se poate vorbi de educație patriotică, socialistă fără cunoașterea și cinstirea trecutului, a muncii și luptei înaintașilor noștri. Avem un trecut glorios, care reprezintă cea mai prețioasă moștenire a poporului nostru. Avem datoria să ridicăm pe o treaptă nouă și să îmbogățim cu noi cuceriri materiale și spirituale această prețioasă moștenire, să ridicăm pe noi culmi de civilizație poporul, națiunea noastră socialistă”².

Criticînd cu asprime erorile de interpretare a istoriei noastre, falsurile ce fuseseră inserate în imaginile despre dezvoltarea prin timp a poporului român, mai ales în perioada 1948—1964, partidul nostru, personal tovarășul Nicolae Ceaușescu, au formulat teze și interpretări noi, întemeiate riguros pe concepția materialismului dialectic și istoric, cerînd istoricilor să ofere constructorilor societății socialiste multilateral dezvoltate o istorie bazată pe adevăruri, o istorie în care poporul român să se regăsească cu modul său de a fi și a gândi, istoria ca știință să fie un îndreptar real pentru practica social-politică, o sursă de învățăminte, un izvor al dezvoltării conștiinței istorice și politice a omului nou. „Cercetarea istorică — apreciază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, departe de a constitui o investigație cu caracter strict documentar a trecutului, este în bună măsură — așa cum arată viața — și o știință a prezentului. Istoria oferă concluzii și învățăminte despre marile procese ale dezvoltării societății, ale existenței popoarelor de-a lungul timpului, punînd în evi-

¹ Nicolae Ceaușescu, *Istoria poporului român. Culegere de texte*, Editura militară, București, 1983.

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, Editura politică, București, 1983, p. 15.

dență atît ceea ce a fost valoros, progresist și a servit mersului înainte al societății, cît și piedicile ridicate de-a curmezișul evoluției și care au costat scump umanitatea, au întîrziat progresul unor națiuni”³. Iar „rezultatele cercetărilor istorice sînt de natură să ajute omenirea contemporană să înțeleagă mai bine legile obiective care guvernează societatea, necesitatea de a acționa în spiritul cerințelor progresului. De asemenea, istoria este chemată să sprijine, prin concluziile sale, perfecționarea organizării societății de azi, relațiile dintre state și națiuni, conlucrarea pașnică dintre toate popoarele lumii”⁴.

Din perspectiva legăturii nemijlocite dintre istorie ca știință și practica social-politică, în documentele de partid, în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu sînt relevate rădăcinile adînci ale dezvoltării societății umane în spațiul carpato-danubiano-pontic, atestate de nenumărate urme de cultură și civilizație. „Faptele — subliniază conducătorul partidului și statului nostru — atestă că pe meleagurile de azi ale României s-au succedat în decursul mileniilor toate orînduirile sociale cunoscute în istoria umanității, că istoria poporului român este istoria dezvoltării forțelor de producție, a relațiilor de producție și sociale, a luptelor de eliberare socială și națională, împotriva cîmpirii și dominației străine, pentru libertate și neafîrnare”⁵. Analiza științifică, în spiritul materialismului dialectic și istoric, a făuririi și dezvoltării poporului român, a națiunii române demonstrează că — așa cum, în repetate rînduri, a relevat tovarășul Nicolae Ceaușescu — toate transformările s-au înscris într-un amplu proces revoluționar de lupte eroice pentru apărarea ființei proprii, pentru dezvoltarea și făurirea națiunii, pentru libertate și independență, pentru progres economic și social. De-a lungul acestui proces unic și unitar, legic și dialectic, odată cu luptele legendare pentru libertate și independență, au avut loc mari bătălii împotriva asupririi sociale, pentru transformarea revoluționară a forțelor de producție și a relațiilor sociale, pentru progresul economico-social al patriei. Aceasta pune în lumină strînsa interdependență și unitate dialectică dintre luptele pentru libertate și independență națională și cele pentru dreptate socială, pentru transformarea revoluționară, înnoitoare a societății, cît și dintre luptele revoluționare interne și cele din alte țări, colaborarea și solidaritatea între mișcările progresiste din România și luptele pentru independență și progres social de pretutindeni.

Un loc distinct în documentele de partid, în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu este rezervat ogîndirii istoriei culturii și civilizației geto-dacilor. Referindu-se la evenimentele petrecute acum peste 2 500 de ani, marele istoric Herodot i-a apreciat, după cum se știe, ca fiind „cei mai viteji și cei mai dreپți dintre traci”. Dacia a cunoscut o puternică înflorire economico-socială, care a fost ridicată la un grad foarte înalt în timpul lui Burebista, făuritorul celui dintîi stat centralizat și independent al geto-dacilor, apoi al lui Decebal — eroul legendar, intrat în conștiința poporului nostru ca un simbol al neînfîcării și spiritului de jertfă în apărarea libertății și independenței.

³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 6, Editura politică, București, 1972, p. 423.

⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 6, p. 423—424.

⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 13, Editura politică, București, 1977, p. 34.

S-a apreciat, de asemenea, că nivelul de cultură și civilizație atins de geto-daci a fost deosebit de avansat, rezultat al dezvoltării forțelor de producție, al relațiilor sociale, al spiritului de inventivitate, al hărniciei lor, dar, „la această evoluție pozitivă a poporului dac, o contribuție importantă au avut-o și amplele relații de influențare reciprocă cu marile civilizații ale antichității, cum au fost cea greacă, persană și apoi romană“⁶.

După războaiele daco-romane, în cursul cărora „lupta eroică a dacilor a stîrnit aprecierile cele mai elogioase ale istoricilor lumii vechi“, Dacia a fost, în bună măsură, cucerită și transformată în provincie a Imperiului roman. Ca orice cucerire, aceasta „a avut și urmări tragice pentru poporul dac“, dar, „pe baza împletirii strînse a celor două civilizații, ce au conviețuit vreme îndelungată, viața economică, socială și culturală din aceste ținuturi a cunoscut un nou și puternic progres“, iar „din unirea dacilor cu romanii s-a plămădit, în decursul secolelor, un popor nou, plin de energie și vigoare, moștenitor al marilor virtuți și tradiții ale glorioșilor săi înaintași — poporul român. Păstrînd de la daci setea nestinsă de libertate, voința de a nu-și pleca fruntea sub jugul străin, hotărîrea de a rămîne mereu el însuși, unic stăpîn pe viața și pe soarta sa și continuînd spiritul rațional, judecata și pasiunea creatoare a romanilor, poporul român, nou apărut în lume, avea să împlinească, într-o existență de aproape două milenii, un eroic, zbuciumat și măreț destin istoric, dezvoltîndu-se continuu și afirmîndu-se cu putere în rîndul popoarelor și, astăzi, al națiunilor lumii“⁷.

Unii autori de peste hotare au afirmat și mai afirmă că, în anii 271—275, împăratul Aurelian, sub presiunea marilor migrații ale popoarelor, ar fi transferat întreaga populație din nordul Dunării la sudul acesteia. Analiza științifică a izvoarelor probează însă că au fost retrase numai armata, administrația și o parte a populației avute. Descoperirile arheologice, numismatice, epigrafice au scos la iveală dovezi materiale ale continuității poporului nostru, care a rămas să-și apere glia și comunitatea de interese în vechea sa vatră de locuire. Așa cum subliniază secretarul general al partidului, „în cele mai grele timpuri, înaintașii nu și-au părăsit pămîntul unde s-au născut, ci, înfrățindu-se cu el, cu munții și cîmpiile, cu riurile și codrii falnici, au rămas neclintiți pe aceste meleaguri, apărîndu-și ființa, dreptul la existență liberă“⁸.

Continuitatea și dezvoltarea unitară ale poporului român sînt demonstrate și prin modul în care s-a realizat organizarea lui statală de tip feudal. Organizate pe văi și cursuri de ape, în depresiuni montane, în alte zone propice, cnezatele și voievodatele românești au constituit modalități de organizare ale unuia și aceluiași popor. De la aceste formațiuni statale mai mici s-a trecut, apoi, la o organizare superioară, la formațiuni statale mai mari, formîndu-se cele trei principate medievale — țările românești Muntenia, Moldova și Transilvania —, care s-au născut și s-au dezvoltat în lupta împotriva dominației străine, pentru unirea într-un stat puternic, în măsură să facă față invaziilor străine, să-și asigure existența de sine stătătoare.

⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 14, Editura politică, București, 1977, p. 318.

⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 14, p. 318—319.

⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, p. 14.

Nivelul de dezvoltare economică și socială care a determinat organizarea politico-statală a poporului român nu putea fi precedat nicidecum de vreun „vid istoric“, dimpotrivă, el demonstrează, o dată în plus, continuitatea, rădăcinile adânci ale poporului român pe propriul teritoriu strămoșesc. Combătind falsa teorie a „vidului de populație“, tovarășul Nicolae Ceaușescu apreciază : „Tuturor celor care vor să înțeleagă cum s-a născut și s-a dezvoltat poporul nostru le spunem : priviți rezultatele cercetărilor și săpăturilor arheologice, citiți scrierile marilor învățați ai timpurilor și veți înțelege mai bine cum s-a născut poporul român, cum s-a format cultura și limba sa“. Aici, în spațiul pe care-l locuiește și astăzi națiunea română, n-a fost nici un vid de populație, vid există numai în conștiința politică a unor istorici străini. Pentru aceștia, „cel mai bun răspuns este realitatea, faptul că din toate popoarele migratoare nici unul nu a putut înlocui poporul plămădit pe aceste meleaguri, că urmașii dacilor și romanilor, noul popor care își afirma propria entitate s-a dezvoltat continuu și a rămas adevăratul și singurul stăpîn al vechii Dacii“⁹.

În evoluția sa ascendentă, pe fondul destrămării structurilor societății vechi, poporul român și-a făurit noi structuri economice, sociale și politico-instituționale specifice epocii medievale. Românii și-au continuat existența comună, s-au organizat, s-au dezvoltat și au luptat pentru a trăi liberi și independenți. În această perioadă s-a format conștiința de sine a poporului nostru, conștiința continuității, a unității de origine și cultură a tuturor locuitorilor din cele trei principate.

În documentele de partid sînt adesea subliniate semnificația istorică deosebită a formării și dezvoltării structurilor politice ale statelor feudale românești de sine stătătoare, faptul că la constituirea lor s-a ajuns în condiții grele și că ele au trebuit să-și mențină existența luptînd împotriva dominației sau a tendințelor de dominație a trei mari imperii — Imperiul otoman, Imperiul habsburgic, continuat de cel austro-ungar, și Imperiul țarist. Un moment de seamă în afirmarea acestor năzuințe l-a constituit epoca lui Mircea cel Mare, care, prin regimul capitulațiilor, a inaugurat o perioadă deosebită în raporturile româno-otomane.

Pe temeiul a ceea ce cuceriseră țările românești prin regimul autonomiei, se desemnează obiectivul statornicirii independenței absolute, promovat constant de poporul român, alături de acela al unirii naționale. La 1600, pentru înția oară de la Dacia lui Burebista și a lui Decebal, s-a înfăptuit unirea politică a celor trei țări românești — Muntenia, Moldova și Transilvania — sub domnia lui Mihai Viteazul. Cu toate că această epocală înfăptuire istorică a fost de scurtă durată, „ideea unirii țărilor românești, idealurile formării unui stat puternic pe meleagurile Daciei — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — nu au putut fi ucise niciodată, pentru că ele sînt adînc împlîntate în înseși sîngele, în conștiința și spiritul întregului nostru popor!“¹⁰. În ciuda realităților istorice și naționale evidente, unii istorici au încercat și mai încearcă să susțină că unirea celor trei țări românești sub Mihai Viteazul ar fi fost o expresie a „politicii de cucerire“ duse de marele domnitor român. În realitate — așa cum apreciază tovarășul Nicolae Ceaușescu — „istoria însăși a confirmat justetea și necesitatea obiectivă a actului săvîrșit de Mihai Viteazul prin reali-

⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 22, Editura politică, București, 1982, p. 8.

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 11, Editura politică, București, 1975, p. 694.

zarea ulterioară a idealului său — ideal al tuturor românilor —, prin înfăptuirea în epoca modernă a statului național român unitar. Iată de ce Mihai Viteazul rămîne o figură luminoasă, progresistă în cartea de aur a poporului român“¹¹.

Lichidînd actul istoric al Unirii de la 1600, imperiile otoman și habsburgic și-au accentuat dominația, fără a reuși să desființeze autonomia țărilor românești. În pofida oricăror obstacole, în secolele următoare, relațiile economice și culturale dintre țările române se intensifică tot mai mult, contribuind la afirmarea crescîndă a conștiinței unității poporului român; o tot mai mare amploare capătă tipărirea de cărți „pentru toată suflarea românească“, „pentru învățătura tuturor românilor“.

În documentele de partid este relevată și riguros argumentată teza că una dintre trăsăturile caracteristice ale dezvoltării poporului român în evul mediu, dar și în epoca modernă, este aceea a împletirii organice pe care au cunoscut-o lupta pentru libertate socială cu lupta, cu efortul susținut pentru unitate, neatîrnare și independență națională. „Marile mișcări de eliberare socială și națională — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu —, cum sînt revoluția lui Horea, Cloșca și Crișan, revoluția lui Tudor Vladimirescu, revoluția burghezo-democratică, înfăptuirea Unirii în 1859, războiul de independență din 1877, răscoala țăranilor din 1907 și alte nenumărate lupte sociale și naționale demonstrează, cu puterea faptelor, unitatea dialectică dintre luptele naționale și sociale, că, o dată cu apărarea gliei strămoșești și a ființei sale, poporul nostru a luptat cu hotărîre pentru libertate și dreptate socială, pentru a fi stăpîn deplin pe destinele sale“¹².

S-a mai reținut și s-a subliniat cu tărie, ca o concluzie istorică și politică de mare preț, că „dominația străină, existența în vecinătatea țării noastre a unor imperii au întîrziat într-o perioadă sau alta dezvoltarea economico-socială a poporului, formarea națiunii române, a statului național unitar. Aceste împrejurări vitrege nu au putut însă împiedica realizarea năzuințelor poporului român, bazate pe comunitatea originii, de a înfrînge orice greutăți și de a obține victoria prin formarea sa ca națiune liberă și independentă, prin realizarea statului național unitar, prin trecerea la făurirea societății socialiste. Din îndelungată și zbuciumată istorie a poporului român se poate trage concluzia, mai generală, că dominația și ocupația străină, oricît ar dura, nu pot împiedica manifestarea comunității de interese a unui popor, păstrarea specificului său, formarea națiunii și a statului național unitar. Acestea sînt legități obiective în dezvoltarea oricărui popor“¹³.

Prin documentele partidului nostru, care au reflectat orientările și ampla deschidere politico-ideologică realizate odată cu Congresul al IX-lea al P.C.R., din 1965, în imaginea istorică a dezvoltării poporului român a fost reconsiderată contribuția marilor personalități care s-au situat în fruntea luptei poporului nostru pentru unitate, dreptate și libertate.

În documentele de partid, în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu, un loc deosebit ocupă istoria modernă și contemporană, cu accent pe

¹¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 11, p. 692.

¹² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 29, Editura politică, București, 1987, p. 450—451.

¹³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, p. 15.

semnificația istorică a revoluțiilor naționale și sociale din 1784 și 1821, a revoluției din 1848—1849, a Unirii din 1859, a reformelor lui Al. Ioan Cuza și constituirii statului național român modern, a cuceririi, în 1877, a independenței naționale — evenimente istorice marcante, care „au stimulat mersul înainte al societății, creșterea forțelor de producție ale țării“¹⁴.

De o mare însemnătate este teza formulată de secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, referitoare la netemeinicia afirmațiilor unor istorici și economiști potrivit cărora România intrase la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea în stadiul capitalismului monopolist, devenind un stat imperialist. Aceasta a impus concluzia eronată că participarea României la desfășurarea primului război mondial a fost una de factură imperialistă. Realitatea este aceea că, deși „primul război mondial a avut un caracter imperialist, poporul român nu a participat la acest război călăuzit de intenții de cotopire și anexiune teritorială“¹⁵. Poporul român a acționat pentru unirea cu Țara a provinciilor românești aflate încă sub dominație străină, astfel că „participarea țării noastre în război alături de această coalitie (Antanta — *n.n.*) a coincis cu dorința arzătoare a maselor largi populare de a realiza unirea cu Transilvania, făurirea statului român unitar“¹⁶. Iar marele act al Unirii de la 1 Decembrie 1918, împreună cu cele care îl precedaseră — unirea Basarabiei și Bucovinei cu Țara —, prin întreaga desfășurare a evenimentelor, „demonstrează în modul cel mai categoric faptul că Unirea nu a fost efectul unei întâmplări, rodul unei simple conjuncturi favorabile sau al înțelegerilor intervenite la masa tratativelor, ci rezultatul luptei hotărâtoare a celor mai largi mase ale poporului, un act de profundă dreptate națională, realizarea unei concordanțe legice între realitatea obiectivă și drepturile inalienabile ale poporului, pe de o parte, și cadrul național cerut cu stringență de aceste realități. Tratatul de pace încheiat ulterior n-a făcut decît să consfințească starea de fapt existentă, situația creată ca urmare a luptei maselor populare“¹⁷.

Un loc proeminent în imaginea dezvoltării moderne a poporului român este rezervat apariției clasei muncitoare, forța socială consecvent revoluționară, organizării timpurii a rîndurilor sale pe plan profesional și politic, fenomenului receptării și dezvoltării creatoare a teoriei socialismului științific, locului și rolului partidului, creat în 1893, în viața social-politică a țării, contribuției socialiștilor români la îmbogățirea teoriei și practicii revoluționare, tradițiilor luminoase de solidaritate internațională făurite de mișcarea revoluționară și democratică din țara noastră. Secretarul general al partidului relevă, în acest sens, că „Mișcarea muncitorească revoluționară, Partidul Comunist Român și-au asumat misiunea istorică de a apăra interesele naționale, independența și suveranitatea țării și, totodată, de a lichida pentru totdeauna aspirarea și

¹⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 341.

¹⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, Editura politică, București, 1968, p. 467.

¹⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 713.

¹⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 17, Editura politică, București, 1979, p. 275.

exploatarea burghezo-moșierească, de a realiza o societate a dreptății sociale și naționale, socialismul și comunismul în România“¹⁸.

Trăgându-și seva din istoria multimilenară a poporului român, continuator legitim al mișcării revoluționare și socialiste din România, exponent al clasei muncitoare, al celor mai înaintate forțe politice, Partidul Comunist Român — de la făurirea sa, în mai 1921 — s-a afirmat, de la început, ca parte organică, esențială a vieții social-politice, a întregii istorii moderne și contemporane a țării. Așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „trebuie să înțelegem că partidul nostru nu este în afara națiunii și poporului, că națiunea noastră are o singură istorie, că partidul nostru s-a născut în luptele sociale, în cadrul istoriei poporului; istoria sa este istoria națiunii noastre și deci istoria națiunii este singura istorie care trebuie să oglindească întreaga dezvoltare a poporului nostru“¹⁹.

Istoria contemporană și-a găsit o amplă oglindire în documentele de partid după Congresul al IX-lea, în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu. Referindu-se la această epocă, tezele și aprecierile științifice formulate au vizat necesitatea unor clarificări importante, cum sînt: caracterul unitar al statului român făurit prin actele de unire din 1918; consolidarea unirii și eforturile poporului român de a-și apăra integritatea teritorială, independența și suveranitatea națională atacate de forțele revizionismului și ale fascismului; dezvoltarea economico-socială a țării între cele două războaie mondiale și caracterul regimului social-politic din România pînă la 23 August 1944 etc. Un loc aparte a fost rezervat dezvoltării mișcării muncitorești, revoluționare, ca parte integrantă a istoriei poporului român, între care, în prim-plan, este descifrarea semnificației istorice a făuririi Partidului Comunist Român „moment de însemnătate crucială în istoria României“, care „a încununat îndelungatul proces de maturizare, clarificare ideologică și organizare politică parcurs de mișcarea noastră muncitorească după înființarea, în 1893, a Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România“²⁰.

Referindu-se la istoria noastră contemporană, tovarășul Nicolae Ceaușescu a pus în evidență existența a două perioade distincte în evoluția activității Partidului Comunist Român. Prima, de la 1921 la 1944 și a doua de la 23 August 1944 la zi. În prima perioadă, partidul „a parcurs o cale importantă de formare și maturizare organizatorică și ideologică, de întărire a legăturilor cu masele largi populare“²¹, cînd el s-a afirmat în organizarea și conducerea luptei maselor atît pe plan social cît și în apărarea integrității teritoriale, a independenței și suveranității naționale, contra fascismului și revizionismului. „Semnificativ în această privință — subliniază secretarul general al partidului — este faptul că toate marile bătălii de clasă s-au desfășurat sub semnul unității, al Frontului Unic Muncitoresc, al colaborării între comuniști, socialiști și social-democrați, precum și cu alte forțe antifasciste, progresiste și democra-

¹⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 29, p. 451.

¹⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, p. 68.

²⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 5, Editura politică, București, 1971, p. 798.

²¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 29, p. 451.

tice“²². Sub același semn distinctiv s-a realizat eroica luptă antifascistă a poporului român — când în conducerea Comitetului Național Antifascist din România s-a aflat tovarășul Nicolae Ceaușescu —, luptă al cărei moment culminant l-a reprezentat marea demonstrație antifascistă, antirevizionistă și antirăzboinică de la 1 Mai 1939, în organizarea căreia un rol determinant au avut tovarășul Nicolae Ceaușescu, tovarășa Elena Ceaușescu.

În condițiile instaurării dictaturii antonesciene și impunerii de către Germania hitleristă a odiosului dictat fascist de la Viena, prin care o parte din teritoriul patriei a fost smuls și predat Ungariei horthyste. Partidul Comunist Român a fost forța politică ce s-a ridicat cu cea mai mare hotărîre în apărarea hotarelor, chemînd întregul popor la luptă împotriva dezmembrării țării, pentru apărarea integrității, independenței și suveranității patriei, împotriva Germaniei naziste, a fascismului și războiului. „În aceste împrejurări grele pentru însăși existența națiunii noastre — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, Partidul Comunist Român a trecut cu toate forțele sale la organizarea luptei împotriva războiului, pentru ieșirea României din lupta dusă alături de Germania hitleristă și alăturarea ei Uniunii Sovietice și țărilor coaliției antihitleriste“²³.

În documentele de partid s-au subliniat, cu tărie, locul și rolul Partidului Comunist Român în organizarea rezistenței antifasciste, politica suplă a comuniștilor de realizare treptată a unei largi coaliții de forțe social-politice: „Realizarea Frontului Unic Muncitoresc, a Frontului Democratic, cît și contactele cu armata și Comandamentul Suprem, precum și cu alte forțe naționale au creat condițiile necesare trecerii la înfăptuirea insurecției armate, la victoria revoluției de eliberare socială și națională, antiimperialistă și antifascistă“²⁴.

A doua perioadă din activitatea partidului a fost inaugurată de actul insurecțional de la 23 August 1944, ce a marcat începutul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă care „a pus capăt participării României la războiul purtat alături de Germania hitleristă și a dus la trecerea întregii armate române la lupta împotriva hitlerismului, pentru eliberarea deplină a patriei și înfrîngerea fascismului“; totodată, ea „a deschis calea unor mari transformări revoluționare, democratice în patria noastră. O dată cu victoria revoluției de eliberare socială și națională începe o nouă perioadă în activitatea partidului, în dezvoltarea independentă a României“²⁵.

Lupta revoluționară a clasei muncitoare pentru transformarea revoluționar-democratică a țării în perioada august 1944—decembrie 1947, culminată, acum patru decenii, cu proclamarea Republicii, a deschis epoca marilor transformări economice, sociale în istoria României.

În anii care au urmat s-a consolidat unitatea clasei muncitoare, a forțelor democratice, iar în 1948 a fost creat partidul unic al clasei noastre muncitoare. „Prin aceasta — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — s-a pus capăt sciziunii vremelnice, s-a realizat un partid revoluționar unic,

²² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 29, p. 452.

²³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 29, p. 453.

²⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 22, p. 17—18.

²⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 29, p. 453.

care și-a asumat rolul de a conduce poporul pe calea socialismului și comunismului, a independenței și suveranității țării”²⁶.

În anii socialismului s-au produs profunde transformări în viața țării, în structura sa economică, socială, politică și culturală. Dintr-o țară agrară, România s-a transformat într-o țară industrial-agrară, cu o industrie puternică, modernă, dotată în cea mai mare parte cu tehnica cea mai avansată, cu o agricultură socialistă în plin avânt. O puternică dezvoltare au cunoscut, totodată, știința, învățămîntul, cultura. Ca urmare a acestor transformări structurale, a fost realizată unitatea de nezdruccinat a poporului în jurul partidului. Națiunea română a dobîndit trăsături noi, un grad tot mai înalt de unitate, întemeiat pe existența unor clase și categorii sociale prietene, animate de aceleași țeluri și interese fundamentale, pe afirmarea puternică a concepției revoluționare despre lume și viață.

Marile înfăptuiri obținute pe parcursul unei perioade de peste patru decenii de muncă avîntată — perioadă în cadrul căreia se profilează distinct cele peste două decenii de la Congresul al IX-lea, de cînd în fruntea partidului nostru a fost ales tovarășul Nicolae Ceaușescu — ilustrează elocvent justetea politicii partidului nostru comunist, forța politică conducătoare a națiunii, care își îndeplinește cu cinste misiunea istorică de a conduce poporul român spre cele mai înalte culmi de progres și civilizație.

Din perspectiva celor aproape 23 de ani care au trecut de la cel de-al IX-lea Congres — care a marcat o nouă etapă, legică în procesul dezvoltării economico-sociale a țării —, se evidențiază cu putere originalitatea și realismul soluțiilor adoptate de partidul nostru pentru dezvoltarea și modernizarea economiei, asigurarea eficienței întregii activități, perfecționarea cadrului democratic, de participare activă a întregului popor la conducerea vieții social-economice, formarea conștiinței revoluționare a maselor. Ca urmare a aplicării ferme a liniei politice elaborate de Congresul al IX-lea, de următoarele congrese și de conferințele naționale ale partidului, România a obținut mari realizări în creșterea și modernizarea forțelor de producție, în înfăptuirea consecventă a industrializării, în dezvoltarea celorlalte ramuri economice, ceea ce a asigurat condițiile necesare pentru ridicarea nivelului de viață al poporului, pentru un grad superior de civilizație al întregii societăți, pentru întărirea forței materiale și spirituale a patriei, a independenței și suveranității naționale.

Viața, experiența istorică au dovedit și dovedesc, fără încetare, că Partidul Comunist Român nu a avut și nu are țeluri mai înalte, scopuri mai nobile decît slujirea clasei muncitoare, a poporului din care s-a născut și face parte, a cauzei socialismului, păcii și colaborării între popoare. Tocmai de aceea partidul și-a cîștigat un binemeritat prestigiu, se bucură de încrederea deplină a muncitorilor, țăranilor, intelectualilor, a tuturor oamenilor muncii, a întregului popor.

O dată cu transformările revoluționare produse în societate, partidul însuși a cunoscut prefaceri calitative înnoitoare, în funcție de etapele istorice pe care le-a parcurs, de cerințele prezentului, de noile realități și

²⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 29, p. 455.

exigențe ale vieții, ale dezvoltării societății românești, ca și ale vieții internaționale. Astăzi, Partidul Comunist Român este un partid unit, un puternic partid de masă, centrul vital al națiunii, forța mobilizatoare și dinamizatoare a energiilor întregului popor pe calea socialismului și comunismului. Așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „partidul reprezintă nucleul în jurul căruia gravitează întreaga societate și de la care radiază energia și lumina ce pun în mișcare și asigură funcționarea întregului angrenaj al orînduirii socialiste. La rîndul său, partidul se regenerează continuu sub impulsul puternicelor fascicule de energie și luminează ce se îndreaptă continuu spre el din rîndul națiunii noastre socialiste”²⁷.

În istoriografia străină apar, destul de frecvent, lucrări referitoare la trecutul poporului român, fie în cadrul unor monografii de istorie universală, fie în al unor lucrări sau studii special consacrate istoriei poporului român. Multe dintre aceste lucrări prezintă trecutul poporului nostru în mod obiectiv, așa cum este el înfățișat de izvoarele istorice. Altele, însă, ne ponegresc istoria, manipulînd datele trecutului și folosind tendențios materialul documentar.

Referindu-se la lucrările neștiințifice, denigratoare ale istoriei și realizărilor poporului român tipărite în străinătate, secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată: „Nu ne preocupă prea mult, și nu ne-a preocupat niciodată faptul că unele cercuri reacționare imperialiste denaturează, cu bună știință, realizările și activitatea poporului nostru. Ele o fac în interesul lor de clasă. Este însă de neînțeles cînd asemenea lucruri apar într-o țară socialistă sau alta... E greu să înțelegi reeditarea unor teze horthyste, fasciste, șoviniste, inclusiv rasiste. Cum se poate concepe ca o Academie de științe să dea girul său unor texte și lucrări care jignesc alte popoare? Ce știință este aceasta? Cui servește o asemenea așa-zisă știință decît celor mai reacționare cercuri imperialiste? În nici un fel asemenea teze nu servesc cauzei prieteniei și colaborării, cauzei socialismului!”²⁸.

Frontul istoriografic românesc a dat, în ultimii ani, o serie de răspunsuri. Desigur, cea mai bună ripostă ce se poate da unor teorii care, pornind, chipurile, de la datele istoriei, pun în discuție frontierele statului român, este elaborarea unor lucrări solide, argumentate și susținute documentar, pe temele și perioadele controversate, sarcină de cea mai mare însemnătate aflată în fața tuturor istoricilor români.

O amplă fundamentare a modului științific de abordare a istoriei poporului român și a mișcării muncitorești revoluționare, a necesității tratării unitare a istoriei patriei a fost realizată în Expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982, în care s-a evidențiat necesitatea elaborării unei istorii unice și unitare, „care să redea corespunzător fiecare etapă de dezvoltare economico-socială, fiecare perioadă istorică și luptele sociale, activitatea politică, să

²⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, Editura politică, București, 1970, p. 314.

²⁸ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la ședința comună a consiliilor oamenilor muncii de naționalitate maghiară și germană*. 27 februarie 1987, Editura politică, București, 1987, p. 17—19.

caracterizeze, în lumina adevărului bazat pe fapte și documente, atît rolul claselor sociale, al poporului, cît și al diferiților conducători ai statului și personalități politice, științifice, culturale“²⁹. În această optică se evidențiază cu claritate concluzia că partidul nostru a apărut și s-a dezvoltat nu în afara, ci, dimpotrivă, în cadrul poporului, că națiunea noastră are o singură istorie, că partidul comunist s-a născut în luptele de eliberare socială și națională desfășurate de poporul român, iar istoria acestuia cuprinde și istoria mișcării muncitorești, a partidului comunist, că, deci, activitatea Partidului Comunist Român, ca și a altor partide, în diferite perioade, constituie o parte organică, inseparabilă, a istoriei unice și unitare a patriei. Criticînd viziunea profund eronată, rămasă a unor vechi concepții din cadrul Internaționalei a III-a, potrivit căreia ar exista „două istorii paralele“ — una a partidului comunist și alta a patriei —, secretarul general al partidului a relevat necesitatea de a aborda în mod unitar istoria patriei, singura istorie care oglindește întreaga dezvoltare a poporului român.

În spiritul acestor orientări, în lucrările de istorie editate, în anii 1982—1987, istoria poporului român este redată ca o istorie unică și unitară. Aceasta presupune : o mai mare preocupare pentru scrierea istoriei poporului român în mod unitar, din cele mai îndepărtate timpuri și pînă astăzi ; prezentarea istoriei de pe întreg teritoriul locuit de români, cu redarea dezvoltării economice, politice, sociale, culturale a poporului ; prezentarea, în contextul istoriei poporului român, a luptei clasei muncitoare, a partidului său politic, a Partidului Comunist Român, a mișcării revoluționare și democratice din România. Aceste orientări stau la baza activității de cercetare, scriere și predare a istoriei.

Avînd în vedere orientările de largă perspectivă, teoretice și practice, ale Programului ideologic al partidului, adoptat de Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982 și aprobat de Conferința Națională a partidului din 1982, cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român, din 1984, a hotărît ca acest program să devină o parte integrantă a Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare a României spre comunism.

Concepția despre istoria unică și unitară a poporului român, despre rădăcinile istorice ale partidului comunist și rolul său în istoria poporului nostru a fost îmbogățită cu noi și importante teze în magistralele expuneri și cuvîntări ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, care călăuzesc activitatea frontului istoriografic românesc.

Asigurîndu-se cercetarea și scrierea istoriei la cotele unei înalte ținute științifice, în strînsă legătură cu viața și evoluția politicii urmate de poporul nostru, istoricii au datoriat să urmărească formarea și dezvoltarea, în rîndurile oamenilor muncii, a dragostei neîțarmurite față de trecutul de luptă al poporului, de Partidul Comunist Român, de marile înfăptuiri din „Epoca Nicolae Ceaușescu“, față de conducătorul partidului și statului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Dezvoltînd puternice sentimente patriotice, se va asigura înțelegerea, de către noile generații, a adevărului științific despre trecutul glorios de luptă al poporului și

²⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, p. 67.

partidului nostru. „În educarea socialistă a maselor — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, cunoașterea istoriei proprii constituie un factor important al dezvoltării conștiinței de sine a poporului, al cunoașterii a ceea ce a fost înaintat, cu adevărat revoluționar în trecutul său, precum și a ceea ce a fost retrograd și trebuie combătut“³⁰.

În actualele condiții internaționale, deosebit de complexe, așa cum arată președintele României, tovarășul Nicolae Ceaușescu, „cea mai înaltă îndatorire și răspundere a istoricilor este ca, studiind dezvoltarea societății, evenimentele istorice, să desprindă din uriașa comoară de experiență acumulată de-a lungul mileniilor și să îmbogățească activitatea prezentă și viitoare cu învățăminte și concluzii pentru mersul înainte al popoarelor pe calea civilizației, pentru pacea și progresul întregii umanități“³¹.

³⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, p. 71—72.

³¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 20, Editura politică, București, 1981, p. 336.

UNITATEA MULTILATERALĂ A POPORULUI ROMÂN LA TEMELIA ISTORIEI UNICE, CONCEPT FUNDAMENTAL ÎN OPERA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU

MIRCEA MUȘAT

Istoria românilor este istoria unui popor statornic, plămădit unitar în vatra vechii Dacii ; este istoria dezvoltării forțelor de producție și a relațiilor sociale, istoria luptei maselor populare împotriva asupririi și dominației străine, pentru libertate națională și dezvoltare de sine stătătoare, aici, în spațiul carpato-danubiano-pontic, unde poporul român a locuit neîntrerupt, făurind, începînd cu strămoșii săi geto-daci, o înfloritoare și originală cultură materială și spirituală. Așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Istoria milenară a poporului român, ca, de altfel, a tuturor popoarelor, este istoria dezvoltării forțelor de producție, a producerii și perfecționării uneltelor de muncă, ce au determinat unirea și organizarea oamenilor în grupe și formațiuni statale, pînă la statul centralizat al dacilor, sub Burebista, și apoi, corespunzător diferitelor epoci, pînă la orînduirea capitalistă și trecerea la făurirea societății socialiste”¹. Însuși acest proces învederează marea vechime a poporului nostru, care a însemnat, în același timp, o puternică exprimare a sa în istorie. „Este vorba — remarcă Nicolae Iorga — de un popor care, prin strămoșii săi, își are rădăcini de patru ori milenare ; aceasta este mîndria și aceasta este puterea noastră”².

Încă din cele mai vechi timpuri, viața poporului român s-a desfășurat într-o confruntare permanentă cu numeroase adversități și vicisitudini. El a înfruntat, timp de secole, valurile succesive, pustiitoare ale populațiilor migratoare, a trebuit să facă față politicii de cuceriri și anexiuni a unor mari imperii, care îi rîvneau pămîntul și bogățiile. În aceste condiții, o constantă a istoriei poporului român a devenit lupta pentru apărarea gliei strămoșești, a ființei naționale și de stat. Relevînd acest adevăr, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată că „De la formarea de către

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, Editura politică, București, 1983, p. 10.

² Nicolae Iorga, *Originea, firea și destinul neamului românesc*, în *Enciclopedia României*, vol. I, București, 1938, p. 4.

Burebista, în secolul I înainte de era noastră, a statului dacic centralizat, de la epoca înfloritoare a societății dacice a lui Decebal și apoi de-a lungul a două milenii de existență, pînă în ziua de azi, poporul nostru a trebuit să ducă lupte grele pentru a-și constitui și apăra ființa proprie, entitatea națională³.

Mărturiile arheologice și scrise ale antichității amintesc despre strămoșii poporului român, geto-dacii, care făceau parte din numerosul neam al tracilor, cu adînci rădăcini în spațiul balcanic⁴. Constituiți în formațiuni politice viguroase din punct de vedere economic și politic, locuind un teritoriu întins cu numeroase bogății ale solului și subsolului, geto-dacii au atins un nivel economic ridicat în cea de-a doua jumătate a mileniului I î.e.n. Atît din scrierile lui Herodot, cît și din cele ale atîtor alți istorici și învățați ai antichității rezultă că agricultura era ramura cea mai importantă a economiei geto-dace, alături de care se remarcă apicultura, pescuitul, creșterea vitelor, precum și prelucrarea metalelor. În acest sens, istoricul Louis Leger menționa că acest popor era „agricultor și abil în prelucrarea metalelor”⁵.

Preluînd cu inteligență și în mod creator elemente de cultură material-spirituală de la popoarele cu care au venit în contact, geto-dacii „primeau — cum aprecia istoricul Vasile Pârvan — puternice înrîuriri grecești pe Dunăre în sus — și apoi romane pe Dunăre în jos —, dar, în aceeași vreme, ofereau, la rîndul lor, și grecilor și romanilor, o consistență spirituală superioară și foarte caracteristică, pe care literatura antică a consemnat-o uneori cu mirare și admirație, făcînd din geto-daci aproape un popor fabulos, prin vitejie, înțelepciune și spiritul lui de dreptate”⁶.

Dezvoltarea economică și social-politică a geto-dacilor a favorizat și a impus, în jurul anilor 70 î.e.n., unificarea diferitelor formațiuni statale din Dacia într-un stat centralizat și independent, sub conducerea regelui Burebista. În timpul acestuia, „cel dintîi și cel mai mare dintre regii din Tracia”⁷, statul dac se întindea spre nord-vest pînă la Munții Slovaci și Dunărea Mijlocie, spre sud pînă la Munții Balcani, iar spre sud-est pînă la țărmul Mării Negre, cuprinzînd și orașele grecești aflate aici. Julius Jung menționează că „Burebista stăpînea un regat puternic, care se întindea pe ambele părți ale Dunării, ajungînd pînă la Tracia, Illirya și Noricum”⁸.

Epoca lui Burebista a pregătit epoca lui Decebal, regele „erou” al dacilor, care a avut de înfruntat una din cele mai mari forțe ale antichității — Imperiul roman. Relatarea aprigei înclăștări dintre daci și romani este făcută cu admirație de autori ca R. Berger, L. Leger, N. S. Derjavin, J. F. Neigeaur, A. Ubicini, J. A. Vaillant ș.a. „Timp de decenii întregi, o rezistență deosebit de îndrîjită față de cuceritorii romani — scrie isto-

³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, Editura politică, București, 1977, p. 34.

⁴ M. Mușat, *Izvoare și mărturii străine despre strămoșii poporului român*, Culegere de texte, Editura Academiei R. S. România, București, 1980.

⁵ Louis Leger, *Histoire de l'Autriche-Hongrie depuis les origines jusqu'à l'année 1878*, Paris, Hachette, 1879, p. 14.

⁶ Vasile Pârvan, *Dacia*, ediția a V-a revăzută și adăugită de Radu Vulpe, Editura științifică, București, 1972, p. 150—151.

⁷ Inscriptie din Dionysopolis pusă în cinstea lui Acornion, în „Inscriptiones Graecae in Bulgaria reperte”, Editat Georgius Mihailov, volumen I, Serdicae, in Aedibus typographias Academiae Litterarum Bulgariae, MCMLXX, p. 52.

⁸ Julius Jung, *Roemer und Romanen in den Donauländern*, Innsbruck, 1877, p. 11.

ricul sovietic N. S. Derjavin — au opus dacii care ocupau teritoriul Transilvaniei, Valahiei, Moldovei și Basarabiei pînă la Marea Neagră și Nistru... Ce importanță serioasă au acordat conducătorii romani victoriei asupra dacilor se poate aprecia după faptul că, timp de 123 de zile, Roma a sărbătorit victoria lui Traian prin grandioase reprezentații de circ, la care au luat parte 10 000 de gladiatori și 11 000 fiare sălbatice”⁹.

După cucerirea unei părți a Daciei de către romani, în urma războaielor din 101—102 și 105—106, pe baza împletirii celor două civilizații, viața acestor ținuturi a cunoscut un nou progres. „În caracterul poporului român, în dorul său nestins de libertate și neatîrnare se regăsesc întruchipate înaltele virtuți ale strămoșilor noștri : dîrzenia, mîndria și înțelepciunea dacilor și romanilor, eroismul și neînfricarea lui Decebal și Traian”¹⁰. Între 271—275 e.n. a avut loc retragerea administrației și armatei romane din Dacia — măsură determinată de slăbirea puterii imperiului, de atacurile tot mai insistente ale dacilor rămași în afara teritoriului intrat sub stăpînirea romană, ca și ale populațiilor migratoare. Prin retragerea romană nu trebuie înțeleasă o abandonare totală a Daciei, căci puternice capete de pod au rămas în continuare să lege imperiul cu regiunea nord-dunăreană a fostei provincii. Procesul de consolidare și împletire a celor două civilizații a continuat și după retragerea aureliană.

Permanența elementului autohton, procesul de împletire etnoculturală dintre daci și romani, proces care s-a desfășurat pe timpul ocupației romane și după aceea, au avut drept rezultat etnogeneza poporului român. Năvălirea populațiilor migratoare, începînd cu secolul al III-lea e.n., aflate într-un stadiu inferior de evoluție, a provocat strămoșilor noștri mari distrugerii și pustiiri, dar n-a putut schimba comunitatea lor de viață, de limbă și cultură, n-a putut împiedica cursul istoric spre forme superioare de organizare politică, social-economică și statală.

În acele condiții istorice, s-au conturat unele particularități ale procesului dezvoltării poporului român. Mai întîi, desfășurarea acestuia în mediul sătesc, satul fiind izvorul și forța continuității rezistenței sale ; în al doilea rînd, spre deosebire de celelalte popoare romanice, care s-au format în cadrul unor regate barbare, românii au cunoscut forme specifice de organizare : obștii sătești, uniuni de obști — romanii populare —, cnezate, ducate, voievodate. Acestea s-au întins în anumite zone geografice și economice, ca, de pildă, pe văile rîurilor sau pe ariile închise de lanțuri muntoase ori deluroase și au primit denumirea de „țări”, în accepțiunea de stat, de organizații politico-administrative, conduse de duci sau voievozi¹¹. Așa cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, „După retragerea armatelor romane din fața năvălirii popoarelor migratoare, noul popor în formare a rămas să-și apere glia și comunitatea de interese. Treptat, el a trecut la organizarea de noi formațiuni, de voievodate, care au dus lupte grele împotriva năvălitorilor, pentru apărarea ființei proprii”¹².

⁹ N. S. Derjavin, *Istoriia Bolgarii*, vol. I, Moskva, 1945, p. 60.

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Editura politică, București, 1973, p. 101—102.

¹¹ Ștefan Olteanu, *Structuri social-economice și politice militare pe teritoriul României în secolele II—XI e.n.*, în *File din istoria militară a poporului român*, Editura militară, București, 1982.

¹² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, p. 11.

Procesul istoric obiectiv de constituire a statului feudal centralizat, ca rezultat al dezvoltării și unificării voievodatelor de pe întreg teritoriul românesc, a fost îngreunat atât de tendințele procesului de fărîmîtare feudală caracteristic întregii Europe din acea vreme, cit și de vitregiile permanentului pericol extern¹³. Așa se face că, începînd din secolul al X-lea, după sedentarizarea lor în Cîmpia Panonică și înfrîngerile suferite în expansiunea spre apus, în pofida unei puternice rezistențe a românilor, cetele regilor unguri au început să se infiltreze în Transilvania dinspre apus spre răsărit. Ei au reușit, în decursul cîtorva secole, să ocupe, treptat, părți din teritoriul din nord-vestul României, iar către sfîrșitul secolului al XIII-lea și începutul secolului al XIV-lea să-și extindă autoritatea politico-administrativă în Transilvania. Dar chiar și după această dată, românii și-au păstrat vechea organizare voievodală în „țări“, rezistînd și perpetuînd cultura lor materială și spirituală moștenită de la înaintașii lor. Documentele vremii, inclusiv cele ale regilor unguri, datînd din acea vreme, pomenesc de terra Blacorum pe întreg teritoriul Transilvaniei. Toate acestea atestă că, la începutul secolului al XIV-lea, se manifestau încă larg libertățile și individualitatea politică a românilor în întreaga Transilvanie.

În aceste condiții, organizarea administrativă a Transilvaniei a avut o structură deosebită de restul statului feudal ungar, păstrîndu-se pentru aceasta forma autohtonă de organizare : voievodatul, comun și celorlalte două țări românești. În această privință, umanistul ungar Losontzy István scria : „Țara Ardealului, cu care Ungaria se învecina la răsărit, se numea cîndva Dacia de mijloc“ ; referindu-se la venirea, în acest spațiu, a ungarilor, el arăta că „regii unguri l-au stăpînit prin voievozi ai Ardealului“¹⁴. În aceeași problemă, Nicolae Iorga preciza că : „Dintre toate provinciile pe care le-a stăpînit coroana Ungariei, singura care sub unguri a păstrat ca șef al ei un voievod este Ardealul“¹⁵.

Astfel, sub coroana Sfîntului Ștefan, Ungaria și Transilvania erau entități diferite, fiecare cu structura sa, cu propria ei organizare politică și cu propria sa orientare economică. Istoricul Szilágyi Sándor afirmă că „Transilvania și Ungaria nu s-au confundat niciodată, ele au format întotdeauna două țări diferite“¹⁶.

Accentuarea autonomiei voievodatului Transilvaniei și orientarea lui spre celelalte două țări românești, „de la sud și est de Carpați“, țara românească a Munteniei și țara românească a Moldovei, se explică, în primul rînd, prin faptul că toate cele trei erau locuite de o masă etnică românească a cărei omogenitate nu a putut fi distrusă, cu toate cuceririle și colonizările¹⁷. Dovezile istorice atestă că, în toate timpurile, datorită similitudinilor dezvoltării economice, sociale, a comunității de limbă, neam și cultură, Transilvania a gravitat către celelalte teritorii românești care aparținuseră cîndva Daciei.

¹³ *Constituirea statelor feudale românești*, Editura Academiei R.S. România, București, 1980 ; Ilie Ceaușescu, *Transilvania — străvechi pămînt românesc*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983.

¹⁴ Losontzy István, *Hármas kis tükör (Triplă oglindă mică)*, Pozsony, 1783, p. 27.

¹⁵ N. Iorga, *Români și slavi, români și unguri*. Două conferințe ale Institutului pentru studiul Europei sud-orientale, București, 1922, p. 48.

¹⁶ Szilágyi Sándor, *Erdélyország története (Istoria Ardealului)*, vol. I, Pesta, 1859, p. 56.

¹⁷ Ștefan Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, vol. I, 1971, vol. II, 1979, Editura Dacia, Cluj-Napoca.

La sud și est de Carpați, în secolele XIII-XIV, formațiunile politice românești s-au unificat, determinând constituirea și afirmarea statelor centralizate, independente și suverane prin dinastiile Basarabilor și Mușatinilor. Începînd din această perioadă istorică, o realitate definitorie o constituie continuitatea statelor românești, existența lor fără întrerupere într-o Europă în care, prin evoluția raporturilor de forțe, o serie de state au cunoscut întreruperi ale existenței lor timp de sute de ani, sau au fost definitiv desființate.

Existența țărilor române ca state feudale separate n-a afectat unitatea etnică a poporului român, exprimată în comunitatea de limbă și cultură, în similitudinile structurilor economice și sociale ale întregului teritoriu românesc. Între ele s-au păstrat, în permanență, legături strînse politice, economice, spirituale, organizarea internă (domnia, dregătoriile, justiția, armata, alte instituții feudale) fiind identică sau asemănătoare. Poporul și-a păstrat, în continuare, numele generic și străvechi pentru toți locuitorii patriei, acela de român, chiar dacă, pe lângă acest nume, a mai avut și altele, luate după denumiri politice, zone geografice, denumirile apelor, munților. Denumirile de munteni, moldoveni, olteni, ardeleni, bănațeni, maramureșeni, dobrogeni, sau — în cuprinsul acestora — denumiri și mai particularizate — moți (în Munții Apuseni), vrînceni (în Vrancea), bîrseni (în Țara Bîrsei) etc. — sînt subsumate categoriei istorice de popor român. Aceste adevăruri se regăsesc în opera științifică a multor savanți de renume mondial.

Țările române, abia constituite în state feudale independente, au trebuit să facă față pericolului reprezentat de Imperiul otoman¹⁸, care, după ce cucerise întreaga Peninsulă Balcanică și transformase țările bulgarilor și sîrbilor în pašalicuri, se afla, către sfîrșitul secolului al XIV-lea, în contact direct cu hotarul lor de sud. În anul 1417, Imperiul otoman a reușit să smulgă Țării Românești teritoriul dintre Dunăre și Mare — Dobrogea — pe care o va ține sub stăpînire pînă în anul 1378. „Multe jertfe a trebuit să dea poporul nostru în îndelungata sa istorie milenară. Dar, înfruntînd cu eroism, fără teamă, toate greutățile — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu —, a găsit în sine forța de a rămîne întotdeauna el însuși. Chiar atunci cînd a suferit înfrîngeri, nu s-a lăsat înrobît“¹⁹.

La mijlocul secolului al XV-lea, în fruntea Transilvaniei s-a ridicat Iancu de Hunedoara, descendent dintr-o veche familie românească. În timpul acestuia, țara a ajuns la o situație înfloritoare, Transilvania constituind centrul spre care gravitau și celelalte două țări românești, în scopul creării unui bloc antiotoman. Această unitate, sub conducerea directă a lui Iancu de Hunedoara, a avut o semnificație deosebită: în acest timp s-a realizat o uniune și mai strînsă între cele trei țări românești. Este semnificativ faptul că, în 1447, acesta, pe lângă titlurile sale obișnuite, și l-a adăugat și pe acela de „căpitan“ al Țării Românești²⁰, iar Bogdan al II-lea, domnul Moldovei, îl socotea „părinte“, stînd sub ascultarea sa, „cu căpităniile“ și „cu toate oștile sale“, cele două țări, „fiind

¹⁸ Gheorghe Zaharia, Mircea Mușat, *Lupta pentru independență și unitate statală — permanență a istoriei poporului român*, în „Anale de istorie“, anul XXI, nr. 1/1975, p. 58—80.

¹⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 8, p. 101.

²⁰ Csaki D., *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak kiráiban (Geografia istorică a Ungariei în epoca Huniazilor)*, 1954, p. 227.

una”²¹. Această importantă realizare politică era, în fond, o măsură necesară pentru consolidarea frontului antiotoman într-un moment când, după cucerirea Constantinopolului de către sultanul Mahomed al II-lea (1453), primejdia otomană devenea tot mai amenințătoare.

Vremea glorioasei domnii a lui Ștefan cel Mare, domnul Moldovei, a constituit o altă perioadă de strînsă colaborare între cele trei țări românești. Spre Ștefan cel Mare, spre acest strălucit domn moldovean, socotit a fi „erou al creștinătății”, „cel mai viteaz dintre principii vremii aceleia”, spre Moldova se îndreptau privirile tuturor românilor.

Aceste strînse legături economice, politice, militare și culturale între cele trei țări românești s-au datorat și faptului că muntenii și moldovenii au stăpînit — vreme îndelungată — domenii întinse în Transilvania: Amlașul, Făgărașul, Vințul, Vurpărul, Geoagiul, cetatea Bologa lângă Cluj, ca și Ciceul, Cetatea de Baltă, Ungurașul, Bistrița, Rodna ș.a. Domnul Moldovei, Ștefan cel Mare, în același scop al întăririi legăturilor dintre țările române, a înființat episcopia ortodoxă de la Vad, în apropierea Dejului, care-și exercita jurisdicția asupra unei mari părți a Transilvaniei și a ajutat o altă episcopie românească, cea de la Feleac, de lângă Cluj, să-și construiască o impunătoare biserică, iar unii boieri moldoveni i-au dăruit cărți prețioase, cu ferecătură de argint.

Rezistența comună a țărilor române împotriva pericolului otoman, victoriile repurtate în timpul domniei lui Mircea cel Mare (1386—1418), Iancu de Hunedoara (1441—1456), Vlad Țepeș (1456—1462), Ștefan cel Mare (1457—1504) și a altor domnitori, au permis țărilor române să încheie înțelegeri și tratate cu Poarta otomană, încă din secolul al XIV-lea, prin care se recunoștea puterea suverană a domnitorilor, iar în schimbul unei sume de bani, pe care aceștia erau obligați s-o plătească sultanului, sub formă de tribut, Poarta se obliga să le respecte autonomia și integritatea teritorială. Chiar și mai tîrziu, la mijlocul secolului al XVI-lea, cînd asupra țărilor române s-a accentuat presiunea politică și economică a Porții, aceasta nu a însemnat ocuparea și transformarea lor în provincii otomane, administrate direct de sultan pe baza obiceiurilor și legilor mahomedane, ci prin tratatele politice cunoscute sub denumirea de „Capitulații” (numite în izvoarele otomane „ahidname”), țărilor române menținîndu-și autonomia administrativă, conducîndu-se după legile și obiceiurile lor, păstrîndu-și privilegiile recunoscute în aceste acte oficiale²². Acest statut a jucat, la rîndul său, un important rol în direcția dezvoltării conștiinței naționale, a luptei pentru făurirea statului național unitar român. „Statutul de autonomie al țărilor române — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — a asigurat condiții pentru un progres mai intens al forțelor de producție, pentru apariția noilor relații capitaliste, precum și pentru întărirea conștiinței unității naționale și desfășurarea luptei în vederea făuririi statului unitar deplin suveran”²³.

Menținerea vechilor privilegii politice ale principatelor române, așa cum au fost ele înscrise în primele tratate, respectarea acestor drepturi de către Poartă — într-o perioadă cînd puterea militară și politică a Impe-

²¹ M. Costăchescu, *Documente moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, vol. II, Iași, 1932, p. 751.

²² Mihai Maxim, *Din istoria relațiilor româno-otomane — „Capitulațiile”, în „Anale de istorie”, anul XXVIII, nr. 6/1982, p. 34—50.*

²³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 14, Editura politică, București, 1977, p. 323.

riului otoman era la apogeu, cînd statele vecine românilor cădeau, rînd pe rînd, sub sabia sultanilor și erau incluse în imperiu, fiind transformate în pašalicuri, cînd, în inima Europei, regatul ungar era desființat, iar cea mai mare parte a sa era transformată în pašalic (1541), cu capitala la Buda, iar, mai tîrziu (1683), Viena era asediată —, atestă faptul că puterea otomană nu a putut înfrînge rezistența românilor. Tratatul amintit au fost încheiate de domnitorii români nu de pe poziții de învinși, ci pe picior de egalitate, asigurîndu-și, astfel, pacea și liniștea internă pentru dezvoltarea țării.

În fața politicii permanente ofensive a Imperiului otoman, care găsea o Europă dezbinată de propria-i politică de expansiune și măcinată de luptele feudale interne, domnii români au înțeles necesitatea realizării unui front comun al țărilor românești; ei au știut să folosească rivalitățile marilor puteri pentru a evita pericolele; au folosit politica apărării țării prin războiul popular²⁴; au stabilit contacte și au trimis soli vecinilor apropiați sau mai îndepărtați, mijlocind și întărind alianțe politice; au cultivat relații cu Vaticanul, spre a-l avea alături în conflictul cu marile puteri catolice și spre a determina realizarea unui front european anti-otoman; au stabilit raporturi de bună vecinătate cu Poarta, cînd situația internă și externă le era defavorabilă unei confruntări armate. Pe plan internațional, existența țărilor române autonome în zona Carpaților, a Dunării și Mării Negre a constituit un punct de sprijin al luptei de eliberare a popoarelor subjugate.

La mijlocul secolului al XVI-lea, cînd Imperiul otoman, în urma victoriei de la Mohács, din 1526, a transformat Ungaria în provincie otomană (1541), principatul românesc al Transilvaniei s-a desfășurat din toate legăturile politice avute cu Ungaria și a stabilit cu Poarta raporturi juridice asemănătoare cu cele ale celorlalte două principate române. O astfel de situație a fost de natură să determine strîngerea legăturilor între românii de pe ambele versante ale Carpaților, să stimuleze intensificarea colaborării, pe multiple planuri, între cele trei țări românești.

În aceste condiții istorice, înfăptuirea unirii țărilor române apărea ca o cerință obiectivă a unui proces istoric legitim. Imperativele epocii au impus, astfel, apariția unei personalități de talia lui Mihai Viteazul, care, în cursul scurtei sale domnii (1593—1601), a dat viață idealului suprem al românilor — unitatea națională și de stat²⁵. Înțelegerea lucidă a necesităților firești de dezvoltare și progres ale țărilor române, înțelegere care a depășit concepțiile închistate și feudale, intuirea sensului evoluției istorice la scară europeană l-au făcut pe Mihai Viteazul să acționeze energic pentru fructificarea integrală a tuturor posibilităților politice, interne și internaționale ale momentului, în interesul poporului său, al înfăptuirii năzuinței sale sacre de unire și libertate²⁶.

După Mihai Viteazul, ideea reconstituirii vechii Dacii, a unității țărilor române în hotarele lor firești a dominat planurile politice, diploma-

²⁴ Constantin Olteanu, *Contribuții la cercetarea conceptului de putere armată la români*, Editura militară, București, 1979; Ilie Ceaușescu, *Războiul întregului popor pentru apărarea patriei la români. Din cele mai vechi timpuri pînă în zilele noastre*, Editura militară, București, 1980.

²⁵ *Mihai Viteazul în conștiința europeană*, vol. I—IV, Editura Academiei R. S. România, București, 1982—1986.

²⁶ Vasile Petrișor, Nicolae Rauș, *Unirea politică de la 1600 — întruchipare a păstrării și dezvoltării unității de neam a poporului român*, în „Anale de istorie”, anul XXX, nr. 2/1984, p. 48—68.

tice și militare ale multor domnitori, printre care amintim pe Mihnea al III-lea, Matei Basarab, Gheorghe Ștefan, Șerban Cantacuzino, Gabriel Bethlen, Constantin Brîncoveanu și mulți alții. „Idea unirii țărilor românești — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, idealurile formării unui stat puternic pe meleagurile Daciei nu au putut fi ucise niciodată, pentru că ele sînt adînc împlintate în înseși sîngele, în conștiința și spiritul întregului nostru popor”²⁷.

Secolele al XVIII-lea și al XIX-lea au cunoscut o accentuare a contradicțiilor dintre marile puteri în sud-estul Europei, acestea vizînd, printr-o politică expansionistă, unitatea și independența țărilor române. În anul 1688, prin metode militare forte, habsburgii au obținut de la Dieta Transilvaniei renunțarea, „de bună voie”, la suzeranitatea Porții și acceptarea „protecției împăratului” de la Viena. Practic, Transilvania devenea — sub forma de „mare principat” — o provincie a Imperiului habsburgic, „legalizată și statornicită” politico-juridic prin Diploma leopoldină din 1691. După războiul austro-turc din 1716—1718, Oltenia a fost anexată, între 1718—1738, de Imperiul habsburgic, iar Banatul pînă în 1918. La sfîrșitul războiului ruso-otoman din anii 1768—1774, cîștigat de Rusia țaristă, a fost cedată Imperiului habsburgic partea de nord a Moldovei, teritoriu cu numeroase vestigii ale istoriei românești, inclusiv vechea capitală a Moldovei feudale, Suceava. Expansiunea Imperiului țarist către Europa centrală și spre Constantinopol a făcut ca, începînd cu anul 1793, Moldova să se învecineze la est cu Imperiul țarist, hotarul constituindu-l Nistrul. În anul 1806 a izbucnit un nou război ruso-otoman pentru supremație în bazinul Mării Negre și al Dunării, încheiat cu pacea de la București, din 28 mai 1812. În urma acestei „păci”, Poarta otomană a încălcat din nou, în mod flagrant, obligațiile asumate prin tratatele cu țările române, smulgînd Moldovei jumătate din teritoriul său — partea dintre Prut și Nistru — și cedîndu-l Rusiei țariste ca recompensă pentru obținerea păcii.

În teritoriile cotoprite, românii au fost deposedați, treptat, pe cale violentă, de pămînt, de drepturi și libertăți și supuși unei duble exploatare, sociale și naționale. S-a accentuat, îndeosebi de către Imperiul habsburgic, intoleranța religioasă și culturală față de români, intensificîndu-se presiunile de catolicizare a lor prin folosirea tuturor mijloacelor: de la persuasiune și ademenire, la înșelăciune și amenințare. Sarcinile fiscale excesive, destinate să susțină cheltuielile militare ale imperiului, au fost dublate de Curtea de la Viena. Cu toată politica de deznaționalizare, românii au continuat, însă, să constituie majoritatea absolută a populației din provinciile ocupate²⁸.

În profunde transformări ce s-au petrecut pe plan general european în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, în mișcarea social-politică și de idei innoitoare care se afirma neconținut, poporul român și-a adus o contribuție originală, întemeiată pe propriile realități, pe experiența sa multiseculară de luptă pentru menținerea ființei sale, a instituțiilor și teritoriului strămoșesc. O deosebită semnificație a avut, în acest

²⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 11, Editura politică, București, 1975, p. 694.

²⁸ A se vedea, pe larg: Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, p. 182—202.

sens, marea ridicare socială și națională a românilor transilvăneni din anul 1784, condusă de Horea, Cloșca și Crișan²⁹. Pe bună dreptate, Karl Marx scria că Horea a devenit „simbolul renașterii Daciei”³⁰.

Programul politic românesc a fost concretizat în documente de profundă analiză și sinteză a intereselor națiunii române în ansamblul său, cum a fost *Supplex Libellus Valachorum* (1791). Acest program-document a deschis o etapă nouă în mișcarea națională românească. Ideea de națiune română, cu drepturi imprescriptibile asupra teritoriului său strămoșesc, cu dreptul de a-și organiza viața în mod liber și nestingherit, a devenit suportul tuturor acțiunilor politice și sociale. În 1804, un nou *Supplex* a afirmat limpede că românii sînt moștenitorii firești ai Daciei, „care să cuprindă din Ardeal, Valahia, Moldo-Valahia și Banatul”. În acest cadru, mișcarea pentru libertate și unitate națională a căpătat dimensiuni noi prin Școala ardeleană, ca și prin mișcările și asociațiile culturale și politice din Muntenia și Moldova³¹.

Aspirația spre unitate politică va iradia, treptat, cuprinzînd masele largi ale poporului, angajate, în pofida presiunii imperiilor habsburgic, otoman și țarist, în mari bătălii pentru dreptate socială și națională.

În timpul revoluției de la 1821, condusă de Tudor Vladimirescu, masele poporului au urmărit cu dîrzenie „mîntuirea țaranului din robia boierului”, au răspuns cu însuflețire la chemarea de unire, „la un gînd și într-un glas cu Moldova”, pentru că atît moldovenii, cît și muntenii sînt „de un neam, de o lege”, și au de îndeplinit o luptă comună „pentru dreptățile și privilegiile, ce din vechime au avut țara aceasta”. Concomitent, s-au produs ample manifestări ale sentimentului național la țaranii din Transilvania, care așteptau ca crăiuțul Tudor „să facă și aicea dreptate”³².

Aceste idealuri aveau să-și găsească o și mai puternică exprimare în cursul revoluției române de la 1848, care a avut cauze proprii, decurgînd din realitățile și necesitățile obiective ale dezvoltării societății noastre, în primul rînd din cerința înlăturării rînduielilor feudale și a dominației străine, din convergența legăturilor economice și social-politice ale tuturor teritoriilor românești.

Unitară în desfășurare și program politic, revoluția română de la 1848 a fost înăbușită de forțele armate otomane, habsburgice și țariste, ultimele rezistențe fiind cele ale moșilor lui Avram Iancu, în vara anului 1849. În timpul revoluției au ieșit în evidență momente de puternică manifestare a potențialului revoluționar al maselor și s-au înregistrat victorii ale cercurilor revoluționar-democratice, victorii care au aparținut întregului popor român. Revoluția poporului român din 1848—1849 a fost unitară atît prin obiective cît și prin acțiune, conducătorii revoluției conlucrînd strîns și intrajutorîndu-se permanent. Revoluția română de la 1848 — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — „a dezvoltat și mai puternic conștiința de sine a poporului român, convingerea locuitorilor celor trei

²⁹ D. Prodan, *Răscoala lui Horea*, vol. I—II, Editura științifică și enciclopedică, București, 1979.

³⁰ Karl Marx, *Însemnări despre români* (Manuscrise inedite), Editura Academiei R.P.R., București, 1964, p. 115.

³¹ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 202—225.

³² A se vedea, pe larg : G. D. Iscru, *Revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu*, Editura Albatros, București, 1982.

state românești asupra necesității unității naționale în cadrul frontierelor aceluiași stat”³³.

Ideea realizării statului național unitar s-a înscris ca o preocupare majoră a revoluționarilor români, ca o dorință vie, exprimată cu vigoare de masele românești. La Adunarea națională de la Blaj, din 3-5 mai 1848, zecile de mii de români adunați, printre care se aflau și reprezentanții moldovenilor și muntenilor, au cerut într-un glas unanim : „Noi vrem să ne unim cu Țara !”³⁴.

Lupta dreaptă a poporului român a continuat și după înăbușirea revoluției de către trupele imperiilor absolutiste. La 1859, prin actul de voință al maselor populare³⁵, s-a înfăptuit Unirea Moldovei cu Muntenia, victorie de seamă în luptele purtate de atâtea generații de înaintași și, în același timp, rezultat al transformărilor economice și social-politice, reclamate în mod obiectiv de înaintarea națiunii române pe calea progresului și punerii bazelor statului modern. Pe bună dreptate, scria mai târziu ziarul transilvănean „Tribuna”, „Unirea fusese cea mai îndrăzneată și cea mai înțeleaptă faptă a națiunii românești. Îndrăzneată pentru că s-a săvârșit împotriva voinței și dorinței tuturor marilor puteri europene și înțeleaptă pentru că, după veacuri de zbuciumări, părinții patriei prevăzuseră, în sfârșit, că numai Unirea poate să fie pirghia de înălțare a neamului românesc”.

Unirea din 1859, sub domnia lui Al. Ioan Cuza, a constituit un pas decisiv pe drumul reunirii, într-un singur stat, a tuturor românilor. Conștiința unității naționale a căpătat, în aceste circumstanțe, noi impulsuri, stimulând mișcarea generală de eliberare a pământurilor străbune cotoprite de imperiile absolutiste. „Victorie remarcabilă a maselor de țărani, meșteșugari, lucrători și țigoveți, a cărturarilor progresiști și patrioți — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu —, Unirea Principatelor a reprezentat actul care a pus bazele statului național român modern. Ea a avut un puternic ecou și în Transilvania, întărind conștiința unității naționale a maselor populare din această provincie, stimulând lupta lor pentru unire cu țara”³⁶.

Sarcini deosebit de grele s-au ridicat în fața mișcării naționale după instituirea dualismului austro-ungar, care a sancționat — la 1867 — incorporarea forțată a Transilvaniei la Ungaria și, implicit, lichidarea autonomiei sale. Poporul român a fost privat de cele mai elementare drepturi ; el a fost supus unei și mai crunte exploatare și asupriri naționale, care, în mîna nobilimii ungare, a luat forma deznaționalizării brutale.

După încheierea compromisului dualist austro-ungar, lupta românilor pentru drepturi politice a intrat într-o etapă nouă. S-a conturat, tot mai mult, în rîndurile fruntașilor politici români și ai celorlalte naționalități, ideea că, numai sprijindu-se pe masele populare și cu ajutorul opiniei publice din întreaga Europă, se puteau obține rezultatele dorite în lupta lor pentru dreptate socială și națională. Ca urmare directă a Unirii Principatelor și creării statului național român modern, în 1877—1878 a

³³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 294.

³⁴ Cornelia Bodea, *1848 la români. O istorie în date și mărturii*, vol. I—II, Editura științifică și enciclopedică, București, 1982.

³⁵ *Rolul maselor populare în făurirea Unirii Principatelor Române (1859)*, Editura politică, București, 1979.

³⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, p. 710.

fost cucerită independența de stat deplină a României, care „a deschis o epocă nouă în istoria milenară a poporului român, afirmînd cu putere, în fața întregii omeniri, voința și hotărîrea sa de a trăi liber, stăpîn în țara și pe destinul său”³⁷.

Declanșarea primului război mondial a dat un nou impuls și a extins dimensiunile luptei de eliberare națională în întreg Imperiul austro-ungar. Hotărîrea României din august 1914, prin care s-a adoptat neutralitatea față de conflict și, apoi, intrarea, în august 1916, în război alături de Antantă apar ca acte legitime izvorîte din necesitatea desăvîrșirii unității statale și nu din țeluri de jaf și cotropire.

În perspectiva istoriei, marile înfăptuiri ale poporului român din 1918 sînt expresia luptei și sacrificiilor națiunii române, a asiprațiilor de veacuri ale unui popor hotărît să trăiască unit, liber și independent în vatra strămoșească. Relevînd împrejurările istorice ale desăvîrșirii acestui proces, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază: „Formarea statului național unitar român nu este rezultatul unor înțelegeri încheiate la masa tratativelor, ci rodul luptei întregului popor, însuflețit de năzuința seculară a unității, de hotărîrea de a împlini visul pentru care au luptat și s-au jertfit atîtea generații de înaintași”³⁸.

Marea Unire din 1918 a ridicat pe o treaptă superioară comunitatea de viață economică și spirituală statornicită de-a lungul veacurilor între toate teritoriile românești, a realizat cadrul național și statal pentru dezvoltarea mai rapidă a forțelor de producție, a marcat înmănuncherea în granițele aceluiași stat a energiilor și capacităților creatoare ale întregului popor, a unit la scară națională forțele politice, patriotice, revoluționare. Reunind în vatra strămoșească și provinciile românești aflate sub stăpînire străină, România a continuat să rămînă un stat național unitar, românii constituind covîrșitoarea majoritate a populației țării.

Întărirea potențialului uman și economic al țării a creat condițiile necesare fructificării, la scară națională, a bogățiilor solului și subsolului, a accentuat rolul industriei în ansamblul economiei naționale. Legăturile economice tradiționale au căpătat acum un nou cadru geografic-statal, ceea ce a asigurat pieței naționale un caracter pe deplin unitar. Acest fapt a determinat o restructurare cantitativă și calitativă, o întregire a sistemului industriei și agriculturii, a sistemului de transport și de comunicații, a mărit masa mijloacelor de producție din fiecare ramură, a completat structura internă a unora, ca și a organismului economiei capitaliste în general. Provinciile românești reunite cu țara prin actele plebiscitare larg democratice s-au încadrat treptat în economia națională, unde le era locul legitim, firesc.

Reformele din anii 1918—1923 au schimbat în chip radical vechile structuri sociale și politice, dînd naștere, din punct de vedere instituțional, unei României deosebite de cea veche. Dar România nu a însemnat doar provincii reunificate; a însemnat și un nou sistem social și un nou sistem politic; a însemnat trecerea de la liberalismul nedemocratic la democrația liberală; și din acest punct de vedere, intern, România a fost opera și contribuția luptei forțelor democratice și patriotice, a personali-

³⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 14, p. 316.

³⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, p. 716.

tăților politice care au impus reforme radicale de natură a moderniza din temelii structurile economice, sociale și politice ale noului stat ³⁹.

După Marea Unire din 1918, în dispozitivul forțelor sociale s-au produs importante modificări, generate de actul făuririi statului național unitar, precum și de mutațiile survenite în baza economică. Dezvoltarea industriei a dus la creșterea numerică a clasei muncitoare, la întărirea rolului său în viața social-politică a României.

În condițiile efervescentei politice generate de Marea Unire, precum și de înfăptuirea reformei agrare și a celei electorale, de avântul revoluționar al maselor, s-au produs mutații în structura partidelor politice din România. În afara P.N.L. și P.N.Ț., în deceniile II—IV s-au mai perindat la cirna țării, pentru scurt timp, alte câteva grupări politice eterogene, cum au fost Partidul Poporului, Partidul Naționalist Democrat al profesorului Nicolae Iorga, Partidul Național-Creștin al lui Goga—Cuza ; în același timp, pe scena politică a țării și-au făcut apariția și unele grupări de extremă dreaptă care nu au ajuns niciodată să guverneze, dar care au jucat un rol politic mai ales după 1933.

În sistemul partidelor politice naționale din România acelor ani, un rol important l-a avut partidul politic al clasei muncitoare, făurit în mai 1921, al cărui obiectiv strategic era înlăturarea orînduirii existente și făurirea societății socialiste pe pămîntul României ⁴⁰. De asemenea, au luat ființă Partidul Social-Democrat și alte grupări socialiste. Societatea românească prezenta taboul unei națiuni tinere și viguroase, intrată istoricește pe fâgașul firesc al unității ei etnice și politico-administrative, prielnic descătușării energiilor creatoare, atît pe planul construcției economice, cît și pe plan revoluționar. Definitorie pentru societatea românească în această perioadă a fost puternica aspirație a maselor largi populare spre libertate și democrație, dorința lor de a înscrie țara pe coordonatele progresului și civilizației. Frontul larg al celor antrenați în efortul merit să asigure ascensiunea societății românești pe drumul democrației și progresului a cuprins pe toți cetățenii României. Structura de clasă, sistemul partidelor politice, al guvernării și vieții parlamentare, exprimate în modul de organizare a justiției, învățămîntului, culturii, au imprimat regimului social-politic al României trăsăturile unui regim politic burghezo-democratic.

România a militat pentru păstrarea statu-quo-ului consfințit prin sistemul tratatelor de pace de la Paris și a celor adiacente, din anii 1919 și 1920, pentru menținerea unui climat de pace generală și indivizibilă, pentru crearea unor zone regionale de securitate și bune relații de vecinătate și realizarea unor tratate sau convenții mutuale ; a luptat împotriva politicii revizioniste și revanșarde, favorizată de instaurarea unor regimuri fasciste și dictatoriale în unele țări ale Europei.

Primii ani ai celui de-al patrulea deceniu al veacului nostru au înregistrat fenomene care aveau să provoace grave perturbări în viața politică mondială și mai cu seamă în cea europeană. După instaurarea dictaturii hitleriste în Germania, în ianuarie 1933, pericolul fascist și revizionist a căpătat noi dimensiuni, amenințînd nu numai cuceririle democratice obținute de numeroase popoare, ci, îndeosebi, și în primul rînd, existența sau

³⁹ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, vol. 2, partea 1, Editura științifică și enciclopedică, București, 1986.

⁴⁰ *Crearea Partidului Comunist Român (mai 1921)*, Editura științifică, București, 1971.

integritatea teritorială a multor state și popoare, pacea și securitatea mondială. Vechile tendințe revanșarde, revizioniste ale burgheziei monopoliste germane au fost transformate în țeluri politice primordiale ale celui de-al treilea Reich. În Europa centrală, de est și sud-est, acest pericol era amplificat de faptul că în cadrul planurilor generale de dominație a Europei, Germania nazistă elaborase așa-numita strategie a „spațiului dunărean“, care viza includerea țărilor din această zonă (Austria, Bulgaria, Iugoslavia, România și Ungaria) în mecanismul economic german.

În fața pericolului revizionist și fascist, în anii 1934—1939 importante cercuri ale vieții politice și cultural-științifice românești, guvernele care s-au succedat la cîrma țării, forțele democratice și antifasciste în rândurile cărora s-au regăsit reprezentanții tuturor claselor și categoriilor sociale, partide și grupări politice democratice, antifasciste — de la comuniști și social-democrați la național-țărăniști și național-liberali —, români, maghiari, germani, evrei și de alte naționalități, au întreprins numeroase acțiuni, atât în țară cît și pe plan internațional, menite a uni toate forțele naționale interesate în apărarea statu-quo-ului teritorial postbelic, pentru apărarea păcii și securității internaționale, a independenței, suveranității și integrității teritoriale a țării noastre.

Începînd cu anul 1938, situația internațională a României a devenit tot mai complexă; aceasta se datora, în primul rînd, extinderii agresiunii statelor fasciste spre sud-estul european. După anexarea Austriei de către cel de-al treilea Reich, în martie 1938, în martie 1939 expansiunea Germaniei naziste spre centrul și sud-estul european a fost marcată de o nouă acțiune agresivă — cîmpirea și dezmembrarea Cehoslovaciei — acțiune în care a fost secundată de Ungaria horthystă⁴¹.

Guvernul român, prezidat de Armand Călinescu, a întreprins o seamă de acțiuni de apărare a granițelor de vest ale țării, precum și pentru avertizarea opiniei publice asupra situației grave în fața căreia se găsea România ca urmare a tendințelor expansioniste ale Germaniei naziste și Ungariei horthyste. Obiectivul principal și imediat al Germaniei era România. În realizarea acestui obiectiv strategic, Germania se bizuia, în afara potențialului său militar, pe Ungaria horthystă, luînd în calcul faptul că aceasta își putea realiza revendicările teritoriale față de România numai cu sprijinul nemijlocit al celui de-al treilea Reich.

După dezlănțuirea, de către Germania hitleristă, a războiului împotriva Poloniei, la 1 septembrie 1939, și declanșarea celui de-al doilea război mondial, guvernul horthyst și-a intensificat acțiunile pentru pregătirea și declanșarea, cu ajutorul Germaniei naziste, a unui atac împotriva României pentru cîmpirea Transilvaniei. În acest sens, Marele Stat-Major german a cerut guvernului horthyst mobilizarea a 250 000 de soldați la granița cu România.

Pe măsură ce agresiunea fascistă se extindea asupra unor noi popoare, Germania hitleristă a intervenit din ce în ce mai activ în favoarea pretențiilor teritoriale ale Ungariei horthyste, în funcție de interesele politice, strategice și militare ale celui de-al treilea Reich.

Presiunile guvernului nazist și actele militare agresive ale Ungariei horthyste împotriva României au îngrijorat profund opinia publică româ-

⁴¹ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Apărarea independenței și suveranității naționale — obiectiv fundamental al Partidului Comunist Român, al întregului nostru popor*, în „Anale de istorie“, anul XXX, nr. 1/1984, p. 90—115.

nească și au trezit puternice sentimente patriotice în rîndurile maselor muncitoare pentru apărarea intereselor supreme ale țării. Tocmai în aceste împrejurări — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — „partidul nostru și-a intensificat activitatea împotriva fascismului și războiului, împotriva alianței cu Germania hitleristă. Un rol deosebit au avut în această privință syndicatele, breslele de atunci, folosirea formelor legale de activitate, care au făcut ca anii 1938—1939 să fie ani de puternice greve și mișcări ale oamenilor muncii, culminînd cu marea demonstrație de la 1 Mai 1939 împotriva fascismului și războiului, pentru apărarea libertăților democratice, a independenței și integrității țării“⁴².

Dezlănțuirea celui de-al doilea război mondial, concesiile și cedarea în fața Germaniei hitleriste, lipsa de fermitate și unitate a statelor europene și a altor state în fața politicii agresive a imperialismului german, schimbarea raportului de forțe pe plan european în favoarea țărilor agresoare, adevărate ale politicii de revizuire și cîmpiri teritoriale, dezmembrarea frontului țărilor și forțelor ce militau pentru menținerea păcii și securității mondiale au contribuit la izolarea României în viața politică internațională, au favorizat aducerea la cîrma țării a unui regim de dictatură militară-fascistă. La 26 iunie 1940, în urma unor note ultimative ale guvernului sovietic, guvernul român a fost nevoit să cedeze teritoriul dintre Prut și Nistru și partea de nord a Bucovinei care au fost încorporate Uniunii Sovietice.

Bazîndu-se pe simpatia Reichului și fiind convinși de sprijinul efectiv al acestuia în materializarea politicii lor revizioniste și expansioniste, horthystii au devenit tot mai zgomotoși și mai agresivi în pretențiile lor față de România. Încă de la 3 august 1940, șeful guvernului ungar, Teleky Pál, a înaintat un „Pro-memoria“ șefului guvernului italian, Mussolini, în care expunea întreaga strategie expansionistă horthystă față de România, pretenții ce vizau o mare parte a Transilvaniei, inclusiv zona locuită de secui. Documentul avertiza asupra faptului că guvernul ungar respingea ideea unui transfer de populație maghiară sau secuiască din România în Ungaria, unica soluție fiind anexarea la Ungaria a unor teritorii românești. Ca urmare, invocînd toate falsurile posibile cu privire la originile și continuitatea poporului român în vatra străvechii Dacii, șeful guvernului horthyst îi cerea lui Mussolini concursul pentru „anexarea întregii Transilvanii și stabilirea frontierei dintre România și Ungaria pe întregul arc carpatic“, avertizînd că „granița Carpaților este de neșchimbă“⁴³.

Concomitent cu acțiunile diplomatice și pregătirile militare împotriva României, bazate pe sprijinul celorlalte state revizioniste, regimul horthyst a desfășurat în vara anului 1940 o puternică activitate diversionistă pe teritoriul nord-vestic al țării, pentru a pregăti intervenția trupelor sale.

După cum se știe, odiosul dictat fascist de la Viena a provocat o adîncă durere și o puternică revoltă în rîndurile întregului popor român, silit să fie martor la sfîșierea teritoriului național, pentru a cărui apărare, unitate și integritate se jertfiseră generații succesive. În întreaga țară au avut loc puternice manifestații de protest, în cadrul cărora cetățenii

⁴² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 22, Editura politică, București, 1982, p. 15—16.

⁴³ *Jocul periculos al falsificării istoriei. Culegere de studii*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1986, p. 46.

români aparținând celor mai diferite clase și pături sociale și-au exprimat indignarea, hotărîrea de a lupta pentru curmarea acestei insuportabile nedreptăți. În fruntea celor ce-și ridicau glasul, chemînd la rezistență, s-a situat și de această dată Partidul Comunist Român. Dînd membrilor săi consemnul de a lupta cu arma în mînă pentru apărarea gliei strămoșești, P.C.R. și-a făcut datoria patriotică pe care o avea în calitate de exponent al celor mai arzătoare aspirații de libertate și dreptate ale poporului. Așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Partidul comunist a chemat poporul la lupta armată împotriva «Dictatului de la Viena», care smulgea Ardealul de nord din trupul țării. Poziția sa a determinat un puternic protest în rîndul clasei muncitoare, al organizațiilor democratice, al unor personalități politice și al maselor largi populare, inclusiv din rîndul naționalităților conlocuitoare”⁴⁴.

În contextul unor asemenea grave evenimente, în septembrie 1940 a fost instaurată dictatura legionaro-antonesciană, România fiind proclamată „stat național legionar”, iar la 23 noiembrie 1940 aceasta a aderat la „Pactul tripartit”, alianță politico-militară încheiată, la 27 septembrie 1940, la Berlin, între Germania, Italia și Japonia. În ianuarie 1941, legionarii, contînd pe simpatia și sprijinul Germaniei, au încercat să acapareze întreaga putere printr-un puci, în cursul căruia jafurile și asasinatele au atins punctul culminant. Haosul și actele anarhice ale legionarilor i-au convins însă pe hitleriști că gruparea legionară nu era capabilă să asigure o stare de ordine în care Germania să poată exercita sistematic și în mod organizat exploatarea economică a bogățiilor României și atragerea armatei române în războiul antisovietic. Faptul acesta a determinat guvernul german să dea cîștig de cauză grupării antonesciene, care și-a asumat monopolul puterii statale.

La 22 iunie 1941, împotriva voinței poporului român, România a fost împinsă în războiul hitlerist, antisovietic; la 4 decembrie 1941 ea a fost pusă în stare de război cu Marea Britanie, iar la 6 iunie 1942 cu Statele Unite ale Americii. Cîrdășia reacțiunii române cu fascismul german a dus la subordonarea țării Germaniei naziste, la ruinarea economiei naționale, la sărăcirea și înfometarea maselor. Participarea la război alături de Germania hitleristă, jefuirea bogățiilor țării de către imperialismul german au dus România în pragul unei catastrofe naționale.

În această perioadă de grea cumpănă pentru poporul român, cînd însăși ființa României ca stat era grav amenințată, partidele și grupările politice democratice, revoluționare și-au asumat cu îndrăzneală și luciditate răspunderea de a organiza și conduce la victorie lupta forțelor muncitorești și populare, patriotice și naționale, a întregului nostru popor pentru eliberarea de sub dominația fascistă. Mișcarea de rezistență antifascistă din România, al cărei organizator și conducător a fost P.C.R., s-a manifestat sub diverse forme, cu intensități diferite de la o perioadă la alta. Avînd un rol hotărîtor în cadrul acestei mișcări, partidul comunist a dat dovadă de o remarcabilă capacitate de îmbinare a principialității revoluționare cu elasticitatea în stabilirea obiectivelor și metodelor de luptă.

Partidul Comunist Român a fost singurul partid politic din România care a avut, în acele împrejurări, o orientare clară și a acționat în virtutea ei pe direcții de larg interes patriotic, național, popular. Este meritul

⁴⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 26, Editura politică, București, 1984, p. 442.

istoric al P.C.R. de a fi văzut perspectiva eliberării țării de sub jugul fascist în unirea, pe baza unei platforme comune, a tuturor forțelor naționale care se pronunțau în acest sens.

Avînd în vedere că interesele fundamentale ale poporului român, în etapa istorică respectivă, impuneau, pe prim plan, făurirea unei largi alianțe antihitleriste, P.C.R. a inclus în platforma sa de acțiune doar obiective care să asigure colaborarea, în cadrul unui program minimal, a tuturor forțelor politice interesate, dintr-un motiv sau altul, în înlăturarea dominației hitleriste. Propunînd „lupta comună a tuturor partidelor, grupărilor, persoanelor politice și tuturor patrioților români pentru realizarea Frontului unic național al poporului român“, P.C.R. sublinia că „pentru zdrobirea fascismului cotropitor, pentru cucerirea drepturilor și libertăților democratice și cetățenești, a independenței poporului român, [comuniștii] renunță la orice lozincă sau acțiune care ar putea să-i DESPARTĂ de celelalte partide și grupări politice care sînt pentru dezrobirea națională a poporului român. Însă ei nu renunță la programul lor, la propagarea programului lor și a lozincilor finale.“

Coaliția forțelor patriotice antihitleriste s-a sudat verigă cu verigă, moment cu moment. În septembrie 1943 s-a creat Frontul patriotic antihitlerist, care grupa P.C.R., Frontul plugarilor, Uniunea patrioților, Partidul Socialist Țărănesc, Madosz-ul și organizații ale P.S.D., dîndu-se astfel expresie, pe plan organizatoric, voinței celor mai diverse forțe social-politice de a acționa în mod unitar pentru eliberarea țării. Crearea Frontului patriotic antihitlerist a marcat un moment de seamă în procesul de unire a forțelor antihitleriste, a înlesnit o mai bună coordonare a mișcării de rezistență antifascistă, impulsînd dezvoltarea ei rapidă.

Un alt factor esențial al întăririi potențialului de luptă al forțelor antidictatoriale și antihitleriste l-a constituit realizarea, în aprilie 1944, a Frontului Unic Muncitoresc între P.C.R. și P.S.D. Prin făurirea F.U.M. s-a realizat unitatea de acțiune a clasei muncitoare și s-a întărit capacitatea ei de luptă pentru eliberarea patriei. Manifestul programatic al F.U.M., dat publicității cu prilejul zilei de 1 Mai 1944, chema toate forțele patriotice, antihitleriste la lupta unită și hotărîtă pentru pace imediată, răsturnarea guvernului Antonescu, formarea unui guvern național din reprezentanții tuturor forțelor antihitleriste, izgonirea armatelor hitleriste din țară, făurirea unei Românie libere, democratice și independente.

Realizarea Frontului Unic Muncitoresc, acțiunile comune desfășurate de reprezentanții celor două partide muncitorești pe linia apărării intereselor fundamentale ale patriei au dat un nou impuls coalizării forțelor antihitleriste. În aceste condiții, la 26 mai 1944, P.C.R. și P.S.D. au semnat un acord cu gruparea liberală condusă de Gh. Tătărescu și Partidul Naționalist Democrat, condus de dr. Petre Topa, iar în noaptea de 13—14 iunie, într-o casă conspirativă a comuniștilor, a avut loc o consfătuire a unor reprezentanți ai P.C.R., ai palatului și armatei pentru stabilirea unui plan comun de acțiune antifascistă. După îndelungi dezbateri, participanții la consfătuire au acceptat punctul de vedere și planul P.C.R., plan care preconiza răsturnarea prin forță a dictaturii antonesciene, pe baza luptei insurecționale desfășurate energic de către forțele interne, în corelare cu situația externă favorabilă creată de înfrîngerile suferite de către armatele Germaniei naziste pe toate fronturile.

În acest context, liderii P.N.Ț. și P.N.L. s-au văzut nevoiți să accepte, la 20 iunie 1944, încheierea unui acord cu Partidul Comunist Român și

Partidul Social-Democrat. Rezultat al politicii de largi alianțe general-democratice, antihitleriste preconizată de P.C.R., acest acord, exprimat prin crearea Blocului Național-Democrat (B.N.D.), a reprezentat unirea în lupta antifascistă a celor mai diverse clase și păături sociale, partide și grupări politice. La baza făuririi acestor alianțe au stat, în esență, obiectivele de luptă stabilite și propuse de P.C.R. încă din anii 1940—1941. Fiind prezent în toate înțelegerile realizate din inițiativa și la insistențele sale, P.C.R. a jucat rolul conducător, dinamizator al tuturor forțelor politice capabile să-și aducă, într-o măsură mai mare sau mai mică, indiferent de motive și scopuri proprii, contribuția la opera de eliberare națională a țării de sub dominația fascistă. În acest context, în perioada dintre 20 iunie și 23 august 1944 au avut loc o serie de ședințe conspirative, la care au participat reprezentanți ai partidelor din B.N.D. și ai cercurilor palatului regal, în cadrul cărora s-au discutat probleme privind structura noului guvern, întocmirea proclamației regale, a decretelor ce urmau să fie adoptate imediat după înlăturarea dictaturii militaro-fasciste și alte probleme cu caracter general⁴⁵.

Acțiunea insurecțională de la 23 August 1944, care a declanșat revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, a dovedit caracterul realist al orientării politice și tactice a partidului comunist, modul creator în care el a aplicat, în condițiile specifice țării noastre, principiile materialismului istoric privind rolul maselor populare în istorie. S-au vădit în mod elocvent importanța deosebită a unității de acțiune a clasei muncitoare, rodnicia alianțelor ei cu alte clase, partide și grupări sociale în lupta pentru înlăturarea unor obiective cu caracter național vital, necesitatea unei juste corelări a factorilor obiectivi și subiectivi în cucerirea puterii politice de către mase, în înlăturarea revoluției populare. Odată cu arestarea mareșalului Antonescu și a colaboratorilor săi apropiați, s-a constituit un nou guvern, ale cărui obiective — așa cum se arăta în declarația publicată în ziarul „România liberă” din 24 august 1944 — erau : „încheierea imediată a armistițiului, scoaterea României din Axă și curățirea teritoriului românesc de ocupația hitleristă, instaurarea unui regim de drepturi și libertăți publice”.

Înlăturarea victorioasă a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă a marcat începutul unor ample mișcări sociale ale maselor largi ale poporului, în frunte cu clasa muncitoare, conduse de partidul comunist, pentru transformarea revoluționară a societății românești. Așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Declanșarea revoluției de eliberare socială și națională din august 1944 a inaugurat o etapă nouă în istoria patriei, a deschis calea împlinirii idealurilor și năzuințelor de dreptate și libertate ale poporului român, a cuceririi depline a independenței și suveranității naționale, a afirmării României ca națiune liberă și demnă în rîndul națiunilor lumii”⁴⁶.

Idealurile pentru care au luptat forțele revoluționare, progresiste, cei mai buni fii ai poporului român și-au găsit împlinirea pe măsura înlăturării mărețelor obiective ale revoluției și construcției socialiste. În cei 43 de ani care au trecut de la actul din August 1944, poporul român, urmînd cu devotament și încredere politica partidului comunist, a schim-

⁴⁵ Gheorghe Zaharia, *Consensul național — factorul decisiv al victoriei poporului român din August 1944*, în „Anale de istorie”, anul XXX, nr. 3/1984, p. 108—119.

⁴⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 18, Editura politică, București, 1979, p. 581.

bat radical chipul patriei. Liber și deplin stăpîn pe soarta sa, el își făurește cu tenacitate un viitor fericit și demn.

Datorită mărețelor realizări ale epocii socialiste, și cu deosebire a celor din perioada de după Congresul al IX-lea al P.C.R., de cînd la conducerea partidului nostru se află tovarășul Nicolae Ceaușescu, România se înalță cu mîndrie între popoarele lumii, fiind cunoscută ca o țară a demnității, a progresului, a libertății, ilustrînd, prin faptele și împlinirile sale, forța pe care o dobîndește un popor stăpîn pe propriile destine. Urmare a succeselor interne, precum și a politicii sale externe, principiale și constructive, patria noastră socialistă se bucură astăzi de un prestigiu fără precedent în întreaga sa istorie.

Trăgînd învățăminte din lupta sa îndelungată și grea pentru unitate națională și independență de stat, poporul român acționează consecvent pentru dezvoltarea prieteniei și colaborării cu toate țările socialiste, cu țările în curs de dezvoltare, cu țările nealiniat, cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială, militează cu fermitate pentru securitate și colaborare în Europa și în lume, pentru oprirea cursei înarmărilor și trecerea la dezarmare, în primul rînd la dezarmare nucleară, pentru lichidarea subdezvoltării și realizarea unei noi ordini economice internaționale, pentru afirmarea principiilor noi de relații între state, pentru edificarea unei lumi mai bune și mai drepte pe planeta noastră.

Politica internă și externă a țării noastre poartă amprenta puternicei personalități a tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, președintele Republicii Socialiste România, al cărui rol determinant, esențial, în elaborarea și înlăptuirea obiectivelor dezvoltării noastre economico-sociale asigură organizarea și conducerea științifică a întregii activități menite să ducă la aplicarea în viață a Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

CREAȚIA ISTORICĂ

A TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU

DESPRE PERMANENȚA CONSENSULUI NAȚIONAL

ÎN LUPTA PENTRU APĂRAREA PATRIEI

Col. GHEORGHE TUDOR

În magistrala sa cuvîntare la Congresul al III-lea al educației politice și culturii socialiste, secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, făcea remarcă, de importanță principială, potrivit căreia „Este necesar să avem în vedere că popoarele s-au dezvoltat în anumite condiții istorice și sociale care și-au pus amprenta pe însușirile și felul de a gândi și trăi al fiecărui popor. Istoria poporului nostru, de mai bine de 2 000 de ani, de la daci pînă în prezent — care demonstrează cu putere aceasta — este istoria luptelor împotriva asupririi străine, a luptelor pentru libertate și independență, pentru progres economic și social. Iată de ce, în munca politico-educativă, de formare a omului nou, cunoașterea istoriei patriei constituie una din laturile de importanță excepțională ale întregii activități”¹.

Cercetarea aprofundată a izvoarelor istorice și a literaturii de specialitate relevă că tocmai condițiile concret-istorice în care a evoluat și s-a dezvoltat poporul român au determinat ca, ori de cîte ori țara a fost în mare primejdie, el să se ridice la luptă, ca un singur om, animat de voința și hotărîrea neclintită de a apăra patria pe baza unui larg consens național, fără a ține seama de eforturile ce trebuiau făcute și de sacrificiile impuse. S-a născut, astfel, pe firul timpului și spațiului istoric, o modalitate proprie, originală și cu maximă finalitate, o mare și neprețuită tradiție — aceea a ridicării la arme a tuturor celor care erau în măsură să le poarte pentru a apăra ființa etnică, glia strămoșească, unitatea și independența poporului român în fața unor mari imperii și a unor puternice armate de invazie.

Rolul și locul consensului național în lupta pentru apărarea patriei au crescut în proporții egale cu faptul că poporul român și strămoșii săi geto-dacii au dus, din punct de vedere tipologic, un conflict armat asimetric, fiind obligați să se opună unor armate cötropitoare mult mai nu-

¹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Congresul al III-lea al educației politice și culturii socialiste*. 17 august 1987, Editura politică, București, 1987, p. 10.

meroase și mai bine echipate de luptă. Cu lărgă sa deschidere către istoria militară națională și universală, Nicolae Bălcescu constata că românii „se luptau totdeauna unul împotriva a zece“, ei avînd „temeinice principii de artă militară, care nu sînt altele decît de a învinge o putere mai mare cu alta mai mică“.

Nevoia adînc resimțită de a întrerupe, temporar, desigur, activitatea constructivă, vocația și identitatea dintotdeauna ale poporului român, și de a lupta cu arma în mînă împotriva celor care, în repetate rînduri, au încălcat, ca vrăjmași, spațiul carpato-danubiano-pontic, cu scop de înstăpînire și de pradă a determinat, încă din cele mai vechi timpuri, un anumit mod de a privi și de a organiza viața și munca, atît la nivel statal, cît și pe plan local, urmărindu-se constant, prin consensul general și participarea sub o formă sau alta la ducerea războiului de apărare în ansamblu a întregului popor, cu prioritate la frontierele și pe direcțiile cele mai amenințate de inamic. Relevînd această realitate profundă, ca doctrină și practică, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată că „întotdeauna poporul nostru, muncind pentru progresul țării, s-a pregătit și pentru apărarea ei; nu o dată în trecut, lîngă plug, lîngă uneltele de muncă, oamenii păstrau și armele, fiind oricînd gata să apere glia strămoșească“².

Apariția și aplicarea acestei doctrine ar fi fost cu neputință dacă ar fi lipsit consensul național, dacă n-ar fi existat, în mod real, acea unitate de voință și de acțiune a întregului popor român, în frunte cu conducătorii săi. Firește că o recompunere panoramică a felului și modalităților prin care s-a exprimat consensul național în lupta pentru apărarea patriei implică urmărirea itinerarului spre geneza lui, spre acea epocă de înfloritoare civilizație materială și spirituală și de glorie, ca o parte intrinsecă a istoriei poporului român, „un popor care, prin strămoșii săi, își are rădăcini de patru ori milenare“³; avem în vedere poporul geto-dac care a înscris pagini nepieritoare în istoria națională și universală în lupta dusă pentru a-și apăra etnia și vatra de neconținută locuire — spațiul carpato-danubiano-pontic.

Lupta eroică a dacilor a stîrnit aprecierile cele mai elogioase ale istoricilor lumii vechi. Studiul atent al lucrărilor și textelor celor 63 de autori antici de limbă greacă și de limbă latină care au evocat apreciativ numele și faptele strămoșilor noștri, mărturiile smulse „arhivelor“ pămîntului de reputată școală arheologică românească pun într-o reală lumină factorii care au determinat atît opțiunile ostășești, modalitățile de acțiune, cît și extraordinara finalitate a luptei lor împotriva unor imperii ale vremii. Existența consensului etnic și național s-a constituit într-un factor de primă mărime în eforturile deloc ocazionale de realizare timpurie a sintezei statale geto-dace, inițial în anumite arii locuite de ei, iar, mai tîrziu, la scara întregului spațiu carpato-danubiano-pontic. Este aceasta o profundă realitate, deoarece vizibile procese economice au dus la intensificarea legăturilor și schimburilor între triburi, între uniunile de triburi, la dezvoltarea generală a societății daco-getice. Dezvoltarea forțelor de producție, producerea și perfecționarea uneltelor de muncă — așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — „au determinat unirea și organizarea oamenilor în grupe și formațiuni statale, pînă la statul centrali-

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, Editura politică, București, 1970, p. 595.

³ Nicolae Iorga, *Originea, firea și destinul neamului românesc*, în *Enciclopedia României*, vol. I, București, 1938, p. 34.

zat al dacilor, sub Burebista"⁴, deoarece, „încă cu mult înainte, populația geto-dacă — o parte a marelui neam al tracilor — a avut o organizare înaintată, lucru demonstrat, de altfel, și în cursul războaielor cu perșii conduși de Darius și cu macedonenii de atunci"⁵.

Condiționat istoric, consensul național s-a realizat pe temeinice fundamente etnice, politice și social-economice, pe statornicia unui popor cu o civilizație proprie, care, spre deosebire de alte seminții ale acelor vremuri, ce duceau o viață nomadă, geto-dacii erau „realitatea unei lumi statornice de veche așezare"⁶. Însuși Strabon, la vremea lui, scria despre „trecutul îndepărtat al geților"⁷. Ei aveau o vatră — spațiul carpato-danubiano-pontic —, care le oferea condiții optime de muncă, viață și apărare, întrunind atributele unei țări frumoase și bogate — Dacia —, despre care Miron Costin rostea: „Dacă zeitele din fabulele grecești ar fi aflat de aceste ținuturi, ar fi venit desigur aci din Olimpul lor"⁸, fiind considerate un autentic Eldorado al lumii antice.

Fundamentele consensului etnic și național izvorau din faptul că geto-dacii, și apoi românii, ca oameni ai pământului, fără gând de migrare, pentru a-și găsi aiurea „o nouă patrie“, și-au făurit, printr-o eroică epopee a muncii și creației, o civilizație proprie de înaltă factură și deosebită longevitate, au conceput și au pregătit totul în chip durabil, pentru a rezista cu succes tuturor viforنیہlor. În succesiunea lor, generațiile nu au fost nevoite să ia totul de la început, ci s-au aflat în fericita ipostază de a adăuga cît mai mult la ceea ce exista ca o moștenire sacră și de a o apăra, instituindu-se o adevărată lege a pământului geto-dac, a pământului românesc. În lupta pentru apărarea ființei etnice și a gliei străbune, a patriei, nimic n-a fost întîmplător, accidental, conjunctural, de moment, ci ceva firesc, logic, acesta fiind modul geto-dacilor și al românilor de a gândi, de a fi. Motoul comportamentului geto-dacilor ni l-a lăsat, de altfel, Herodot, pîrintele istoriei, care i-a împodobit cu măgulitoarea apreciere de a fi „cei mai viteji și cei mai dreپتی dintre traci"⁹, pentru ca Rufus să-i numească „cei mai viteji oameni"¹⁰. Sînt embleme onorante, pe care strămoșii poporului român le-au purtat cu strălucire de-a lungul întregului ev antic, adăugîndu-le noi nestemate în războaiele duse împotriva unor mari imperii și armate de invazie.

Determinat legic și solicitat în mod obiectiv de necesitatea de a accelera înaintarea pe calea progresului și civilizației, pe de o parte, de nevoia de apărare, pe de altă parte, consensul etnic și național s-a exprimat în plan organizatoric în alcătuirea unui sistem militar adecvat, în structura căruia „Oastea cea Mare"¹¹ ocupa un loc principal. Dion Chrysostomos, care a trăit în secolul I e.n. și a fost, probabil, la curtea lui Decebal

⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 24, Editura politică, București, 1983, p. 10.

⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 16, Editura politică, București, 1979, p. 141.

⁶ Nicolae Iorga, *Istoria românilor*, vol. I, *Strămoșii*, București, 1936, p. 120.

⁷ Strabon, *Geografia*, VII, 3, 11, în *Izvoare privind istoria României*, vol. I, *De la Hesiod la Itinerarul lui Antoninus*, Editura Academiei R.P.R., București, 1964, p. 237.

⁸ Miron Costin, *Opere*, vol. I, Ediție critică îngrijită de P.P. Panaitescu, București, 1965, p. 257.

⁹ Herodot, IV, p. 93, în *Izvoare privind istoria României*, vol. I, p. 49.

¹⁰ Quintus Curtius Rufus, *Viața și faptele lui Alexandru cel Mare*, București, 1970, p. 64.

¹¹ Colonel dr. Gheorghe Tudor, *Armata geto-dacă*, Editura militară, București, 1986, p. 182—183.

(a scris o istorie a geților), surprinzând pregătirile geto-dacilor pentru a face față invaziilor străine, relatează: „Se întâmplă că am făcut acum o călătorie lungă, drept la Istru și în țara geților sau a misilor, așa cum îi numește Homer și cum e denumită astăzi populația...”¹², am „ajuns la niște oameni întreprinzători... Acolo, la ei, puteai să vezi peste tot săbii, platoșe, lănci, toate locurile fiind pline de cai, arme și oameni înarmați...”¹³. Însuși Ovidiu, cel care străjuiește în bronz Pontul Euxin, ne informează că geto-dacul din Dobrogea „cu o mână ară, cu cealaltă ține arma”¹⁴. Făcându-se interpreții acelor timpuri, unii dintre cei mai de seamă reprezentanți ai școlii istorice românești pun în atenție faptul că, pentru a respinge armatele invadatoare, geto-dacii recurgeau la o „periodică ridicare în masă a populației țărănești”¹⁵. În acest fel, armata dacilor era, în fapt, „o ridicare în masă a populației”¹⁶, deoarece „atunci când era vorba de apărarea statului luau armele toți cei care erau în stare să le poarte”¹⁷. Este o realitate de necontestat faptul că, pentru a face față cu succes valurilor invadatoare, poporul geto-dac, a cărui strategie militară avea ca „obiectiv fundamental apărarea cu orice sacrificiu a gliei, a vieții lor pașnice, care le asigura o existență liniștită și îndestulătoare”¹⁸, s-a ridicat la arme ca un singur om, aceasta fiind o necesitate obiectivă.

Pe secvențele arcului de timp măsurat în milenii consensul etnic și național ne apare ca factor major în opțiunea, conceperea și desfășurarea războaielor de apărare de către poporul geto-dac, împotriva armatelor tuturor statelor sau imperiilor care au atentat la glia, libertatea și demnitatea lui, fără să se intimideze în fața forței și marilor efective ale acestora. Ceea ce i-a introdus pe strămoșii poporului român, geto-dacii, în imperiul istoriei scrise în frumoasa ipostază de apărători ai vetrei străbune a fost momentul-reper 514 î.e.n., când geto-dacii au înfruntat armata persană, compusă din 700 000 de combatanți, fiind singurii dintre traci care s-au hotărât la o împotrivire îndărătnică.

Forța lăuntrică a puternicului consens etnic și național, a unității de voință și de acțiune a geto-dacilor s-au exprimat cu o deosebită vigoare și eficiență în timpul grelelor războaie purtate împotriva armatelor macedonene conduse, în anul 335 î.e.n., de Alexandru Macedon, care, cu toate că dispunea de 30 000 de luptători, iar geto-dacii numai de aproximativ 15 000, n-a reușit să-și îndeplinească planul de campanie. Așa că „cel mai mare cuceritor al lumii antice, Alexandru, fiul lui Filip, a venit pînă la Dunăre, a trecut puțin pe celălalt mal, dar s-a întors cum a venit. Iar

¹² Dion Chrysostomos, *Discursuri*, XII, 16, în *Izvoare privind istoria României*, vol. I, p. 449.

¹³ *Ibid.*

¹⁴ Ovidiu, *Tristele*, cartea a V-a, X, V, 25, în *Izvoare privind istoria României*, vol. I, p. 303.

¹⁵ Vasile Pârvan, *Getica. O preistorie a Daciei*, București, 1926, p. 150.

¹⁶ Radu Rosetti, *Istoria artei militare a românilor pînă la mijlocul veacului al XVII-lea*, Monitorul oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Națională, București, 1947, p. 35.

¹⁷ Ion Horațiu Crișan, *Începutul organizării statale și ostășești la geto-daci*, în *File din istoria militară a poporului român*, vol. II, Editura militară, București, 1983, p. 14.

¹⁸ General-maior dr. Ilie Ceaușescu, *Războiul întregului popor pentru apărarea patriei la români. Din cele mai vechi timpuri pînă în zilele noastre*, Editura militară, București, 1980, p. 22.

urmașii lui au fost bătuți și luați prizonieri“¹⁹. În anul 300 î.e.n., Lisimah a trimis împotriva geto-dacilor un puternic corp expediționar, pus sub comanda fiului său, care avea de înfruntat, însă, la nord de Dunăre, așa după cum scria Pausania, „niște bărbați foarte pricepuți în războaie“²⁰, în fruntea lor fiind Dromichaite, care i-a crescut pe geți pentru „o viață curat ostășească, bărbătească“, după cum se exprima Nicolae Iorga, constituind „Adunarea poporului înarmat“, expresie concentrată a organizării militare pe baza largului consens etnic și național. Pausania scria că armata lui Agatocle a fost încercuită, însuși Agatocle „fu luat prizonier de către geți“²¹, fiind eliberat după opt ani de captivitate, încărcat cu daruri și trimis tatălui său. Dar, în anul 292, Lisimah a trecut Dunărea cu o armată de 100 000 de oameni, împărțând, însă, aceeași soartă ca și fiul.

În epoca lui Burebista, fondatorul primului stat dac centralizat și independent la scara întregului spațiu carpato-danubiano-pontic, după cum ne informează Strabon, și care a reprezentat un moment de cea mai mare importanță în istoria multimilenară a poporului nostru, consensul etnic și național a jucat un rol covârșitor, deoarece procesul de centralizare, determinat obiectiv de stadiul avansat la care ajunsese societatea geto-dacă, a prins făptură mai „puțin prin forță decît prin persuasiune. Unitatea geto-dacilor era stimulată de iminența primejdiei romane și înlesnită de împrejurarea că nenumăratele triburi geto-dace erau mai dinainte concentrate în uniuni regionale, în număr doar de patru“²², atîngînd, prin urmare, noi dimensiuni și cote valorice impresionante, concordante cu remarcabila personalitate politică și militară a marelui rege²³. Cu flacăra geniului său politic și militar, Burebista, ca rege al regilor, a inaugurat nu numai tradiția organizării statale centralizate, ci a consolidat o străveche „datină de apărare națională“²⁴, organizînd armata, care însuma 200 000 de oameni²⁵. Prin tot ceea ce a gîndit și a înfăptuit pentru neamul său, marele rege a depășit limitele epocii, înscriindu-și numele în galeria celor mai reprezentative personalități ale lumii antice. El a adăugat eroicei epopei geto-dace componenta consensului etnic și național în expresie statală la scara întregului spațiu carpato-danubiano-pontic. Mihail Sadoveanu exclama că se simte „onorat de a fi coborîtor din băștinașii care erau sub oblăduirea vechiului nostru rege Burebista“²⁶.

Fundamentată pe un simțămînt plenar de demnitate etnică și națională, pe nestinsele sale idealuri de libertate și independență, lupta poporului geto-dac pentru apărarea țării împotriva celor care i-au încălcat hotarele — deoarece conceptul geografic de Dacia însemna, implicit, existența unei țări aparținînd unei anumite etnii, chiar dacă conturarea ei nu

¹⁹ Simion Mehedinți, *Vechimea poporului român și legăturile sale cu elementele alogene* (1924), în *Carmen Saecularie Valachicum*. Ediție și prefață de Vasile Netea, Editura Minerva, București, 1979, p. 14.

²⁰ Pausania, *Peridesis res Ellados*, I, 9, 5, în *Izvoare privind istoria României*, vol. I, p. 619.

²¹ *Ibid.*

²² *Istoria poporului român*. Sub redacția acad. Andrei Oșeșea, Editura științifică, București, 1970, p. 49.

²³ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983.

²⁴ Nicolae Iorga, *Istoria armatei românești*. Vol. I (pînă la 1599), ediția a II-a, Editura Ministerului de Război, București, 1929, p. 39.

²⁵ Ion Horațiu Crișan, *Burebista și epoca sa*. Ediția a doua revăzută și adăugită, Editura științifică și enciclopedică, București, 1977.

²⁶ Apud *Carmen Saecularie Valachicum*, p. 7.

era făcută ca în zilele noastre — a continuat, cînd cu vîlvătăi, cînd mai potolit, în același spațiu istoric geografic și după moartea lui Burebista. Este, de altfel, o profundă realitate că poporul geto-dac n-a dus niciodată lipsă de conducători de marcă. Iordanes ne oferă o autentică cronologie dinastică între Burebista și Decebal, deci într-un interval istoric de 130 de ani, unul dintre marii regi, pe nume Corillus, domnind nu mai puțin de patru decenii ²⁷.

În epoca lui Decebal, unitatea de voință și de acțiune a strămoșilor poporului român și consensul național au uimit lumea și au ilustrat istoria universală cu pagini nepieritoare. Continuator al operei înaintașilor săi, Decebal este — așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — „marele erou al dacilor“ ²⁸. Situația politică-strategică pe eșichierul european era de așa natură încît confruntarea dintre Dacia și Roma căpăta o însemnătate cel puțin continentală, pentru că — afirmă Nicolae Iorga — „Decebal, rege dac, nu este doar rege al dacilor; el reprezintă frontul barbar în fața puterii militare a Romei. A-l ataca, a-i ocupa citadela transilvană, ce domina cîmpiile dunărene, însemna a sfărîma acest front... Astfel, cele două expediții ale lui Traian capătă o însemnătate de istorie generală, în loc de a fi o acțiune eroică într-un cerc strict limitat“ ²⁹.

Regatul dac se înfățișa ca o autentică putere a lumii antice, capabilă să se confrunte cu Imperiul roman. Resursele de expresie ale puterii militare a poporului dac își aveau sorgintea, îndeosebi, în unitatea neamului geto-dac, în consensul general al întregului popor de a se opune prin forța armelor puterii imperiale romane. Pe aceste fundamente, Decebal a ridicat efectivul oștirii sale la peste 100 000 de oameni, înarmînd, în același timp, întregul popor, iar pădurile au devenit, la nevoie, soldați. „Ceea ce a făcut nemuritori pe daci și a ridicat pe Decebal în rîndul oamenilor mari — aprecia A.D. Xenopol — a fost crîncenul război purtat de ei, pentru a-și apăra țara și poporul său, opunînd romanilor o împotrivire atît de cerbicioasă“ ³⁰. Era o urmare a faptului că Decebal avea un stat puternic și „o conștiință regală“. De pe asemenea poziții, el „le vorbește romanilor cînd ca implorator al păcii, cînd ca egal, pro pari“ ³¹.

Decebal era considerat de Dio Cassius „foarte priceput la planuri de război și iscusit în înfăptuirea lor, știind să aleagă prilejul pentru a-l ataca pe dușman și a se retrage la timp. Dibaci în a întinde curse, era un bun luptător și se pricepea să folosească izbînda, dar și să iasă cu bine dintr-o înfrîngere. Din această pricină, multă vreme a fost un dușman de temut pentru romani“ ³². El a elaborat și a aplicat o strategie adecvată momentului istoric pentru a întîmpina, după datina ostășească străbună, armatele romane conduse de Traian. Desfășurate timp de cîteva decenii, cu momente de înțelegere și acalmie, războaiele daco-romane s-au încheiat în anul 106 cu ocuparea unei părți a Daciei, dar eroicul popor geto-dac n-a putut fi ingenuncheat și, cu atît mai puțin, lichidat. Ca urmare, ocupanții romani au avut parte, pe toată perioada de stăpînire a unei

²⁷ Iordanes, *Getica*, în *Izvoarele istoriei României*, vol. II, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1970, p. 419.

²⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 277.

²⁹ Nicolae Iorga, *Locul românilor în istoria universală*. Ediție îngrijită de Radu Constantinescu, Editura științifică și enciclopedică, București, 1985, p. 26.

³⁰ A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. I, Iași, 1888, p. 115.

³¹ Nicolae Iorga, *op. cit.*, p. 27.

³² Dio Cassius, *Istoria romană*, LXVII, 6, în *Izvoare privind istoria României*, vol. I, p. 683.

părți a Daciei, de o mișcare de rezistență foarte activă și de frecvente atacuri date de dacia liberi.

Consensul național a fost o prezență cu multiple determinări în lupta pentru apărarea patriei în perioada care a urmat retragerii legiunilor și autorităților romane din teritoriul ocupat (271—275 e.n.). Acest moment a marcat începerea procesului de refacere a unității Daciei, care devine „autonomă și creștină”³³. S-a ajuns astfel la situația în care, pe malul stîng al Dunării, exista, pe la anul 400, „România și cine o locuiește păstrează numele de român”³⁴.

Dialogul cu izvoarele istorice, valorificarea fără discriminare și părtinire a pluralității surselor, între care a celor arheologice, dau relief adevărului, devenit axiomatic, potrivit căruia, în aceeași vatră ca și strămoșii săi, poporul român are o singură și indivizibilă istorie, el este una dintre cele mai vechi seminții ale continentului, singurul popor din sud-estul Europei care n-a venit din altă parte³⁵, fiind printre puținele popoare ale continentului care nu și-au schimbat niciodată vatra ancestrală, definită de Carpați, Dunăre și Marea Neagră. Prin urmare, „Țara în care trăiesc astăzi românii constituie deci patria lor dintotdeauna”³⁶. Această realitate — înfățișată și relevată în scrierile oneste și probe apărute peste hotare³⁷ — spulberă reziduurile și epavele „teoriei” discontinuității românești în spațiul carpato-danubiano-pontic, ale istoricilor îndeletniciți cu crearea de vid demografic în zona carpatică. „Vidul — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — nu pe aceste meleaguri a fost, ci, poate, în conștiința acestor istorici, care, servind interese străine de națiunile și popoarele lor, lucrînd în interesul politicii imperialiste, de dominație, încearcă în continuare, ca și în trecut, să învenineze și să dezbine oamenii muncii de diferite naționalități”³⁸.

Privite în perspectiva istorică, consensul național, unitatea de conștiință și de voință în lupta pentru apărarea patriei, de fapt a vetrei pe care s-au născut, au trăit și au luptat strămoșii poporului român — geto-dacii —, ne apar ca o curgere de timp pe aceleași coordonate fundamentale, dar într-un cadru nou, determinat, inițial, de puternicele mișcări de populație care s-au abătut, încă din secolul al III-lea e.n., asupra teritoriului locuit de români, cu impact puternic asupra evoluției organizării lor politice-statale, iar apoi de existența unor imperii limitrofe expansioniste. Chiar în acele condiții poliedrice și complexe, poporul român a găsit soluții și modalități adecvate pentru a-și apăra ființa, glia străbună și independența, apelînd, în acest scop, la bogatul tezaur de experiență a strămoșilor săi. La această continuitate se referea, desigur, I. Heliade Rădulescu atunci cînd afirma : „Noi avem înainte, nu un os, ci scheletul întreg al anticelor noastre instituțiuni”³⁹. Se poate afirma — scria Radu

³³ I. Heliade Rădulescu, *Instituțiunile României*. Tabel istoric de la Traian pînă în zilele noastre, Tipografia Heliade și Asociații, București, 1863, p. 24.

³⁴ Nicolae Iorga, *Istoria românilor*. Vol. II, *Oamenii pămîntului* (pînă în anul 1000), București, 1936, p. 77.

³⁵ Ion Horațiu Crișan, *op. cit.*, p. 23.

³⁶ Albert Armand, *Nouvelle Europe*, Editions A. Pédone, Paris, 1936, p. 55.

³⁷ A se vedea : Juliusz Demel, *Historia Rumunii*, Wroclaw, Warszawa, Krakow, Gdansk, Lodz, Zaklad Narodowy Im. Ossolinskich Wydawnictwo, 1936, p. 78—79.

³⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 19, Editura politică, București, 1980, p. 414.

³⁹ I. Heliade Rădulescu, *op. cit.*, p. 65.

Rosetti — că arta militară românească, așa cum se înfățișa ea la nivelul secolului al XIII-lea, provenea din dezvoltarea firească a artei militare pe care o practicasă „populația Daciei din secolul al III-lea, care artă militară este, la rîndul său, continuarea firească a artei războiului... a celor mai vechi locuitori ai Daciei“⁴⁰.

În consens cu dezvoltarea forțelor de producție, cu evoluția societății românești pe coordonatele progresului și civilizației, tradiționale obști satești, comunale și teritoriale, lărgindu-și tot mai mult legăturile economice, politice și cultural-științifice, se reunesc în entități mai largi, mai corespunzătoare ca formă de organizare superioară — politică, administrativă și militară —, care își concentrează o parte din eforturi în direcția lărgirii și perfecționării lucrărilor de apărare. Se instituie, astfel, adevărate „centre de dominație socială și economică“⁴¹, cit și centre de putere militară; de fapt, este vorba despre un „spațiu întărit, care ține țara și o stăpînește“⁴². Pe noua bază socială a germinării relațiilor feudale în interiorul sau în afara obștilor satești, se restructurau și se diversificau diferite categorii de oaste⁴³.

Sistemul organizării militare se baza pe principiul obligativității tuturor membrilor colectivităților sociale în stare de a purta arme de a participa, în caz de necesitate, la apărarea comunității respective, astfel că, la „nevoie, întreaga populație bărbătească a uneia sau a mai multor așezări se strîngea la un loc“⁴⁴. Nu întîmplător, se consideră că ar fi „o mare greșeală să se creadă că, după retragerea autorităților romane din Dacia, această provincie a rămas în voia întîmplării, fără nici o conducere, fără nici o apărare“⁴⁵.

Consensul etnic și național s-a exprimat pe căi și în modalități diferite specifice noilor condiții, trăsătura caracteristică fiind însă aceeași, adică înarmarea întregului popor ca o condiție hotărîtoare a apărării țării împotriva cötropitorilor. Folosindu-se pe scară largă avantajele naturale ale habitatului nord-dunărean, au fost executate lucrări întărite, unele dintre ele suprapunîndu-se pe cele moștenite de la înaintași, și s-au refăcut cele existente. S-a ajuns ca, în multe situații, rîurile, din punct de vedere al „intențiilor militare, să fie privite ca hotare“, după cum nota Nicolae Iorga, dar ele nu despărteau „viața locuitorilor înșiși“. Acest sistem a trecut cu succes aspra probă a marilor valuri migratoare, care s-au abătut ca un uragan asupra spațiului carpato-danubiano-pontic. Într-un interval istoric scurt, au avut loc șapte năvăliri ale populațiilor turanice și trei de origine germanică, care au distrus importante forțe de producție și au frînat evoluția spre progres a societății românești. Dar forța și vitalitatea urmașilor „celor mai viteji și celor mai dreپți dintre

⁴⁰ Radu Rosetti, *Istoria artei militare a românilor pînă la mijlocul veacului al XVII-lea*, București, 1947, p. 57, 61.

⁴¹ Jaques Le Goff, *Civilizația occidentului medieval*. Cu o prezentare de M. Berza, Editura științifică, București, 1970, p. 595.

⁴² Al. Grecu, *Influențe semantice latine medievale în limba română*, în SCL, V, 1950, M, 2, p. 239.

⁴³ Constantin Olteanu, *Evoluția structurilor ostășești la români*, Editura militară, București, 1986, p. 74.

⁴⁴ Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 56.

⁴⁵ Ioan Anastasiu, *Oastea română de-a lungul veacurilor*, București, 1933, p. 13.

traci" — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — „s-au manifestat cu putere tocmai în aceste împrejurări grele“⁴⁶.

Consensul național în lupta pentru apărarea patriei a intrat într-o nouă și importantă etapă — așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, odată cu trecerea „la organizarea de noi formațiuni, de voievoodate, care au dus lupte grele împotriva năvălitorilor, pentru apărarea ființei proprii“⁴⁷. Începutul procesului de constituire a formațiunilor statale este sesizabil încă din secolul al V-lea, determinat de un șir de factori obiectivi și subiectivi, el având loc pe tot teritoriul Daciei reînțregite, în cadrul cărora consensul național și conștiința orginii comune au jucat un rol hotărâtor. Oștile formațiunilor statale, împreună cu care au luptat masele populare, au avut un rol însemnat în lupta împotriva valurilor de migratori. „În cele mai grele timpuri — relevă secretarul general al partidului nostru —, înaintașii nu și-au părăsit pământul unde s-au născut, ci, înfrățindu-se cu el, cu munții și cîmpiile, cu riurile și codrii falnici, au rămas neclintiți pe aceste meleaguri, apărîndu-și ființa, dreptul la existență liberă“⁴⁸.

Constituirea statelor feudale de sine stătătoare, la jumătatea secolului al XIV-lea, în condiții complexe, reprezintă o însemnată înfăptuire a poporului român și exprimă contribuția sa la accelerarea procesului de realizare a hărții politice a Europei medievale, fiind, în același timp, o grăitoare expresie a consensului național și a eforturilor unitare de apărare împotriva cîmpitorilor străini.

Analiza organizării puterii militare a românilor în evul mediu este de natură să dea relief adevărului potrivit căruia consensul național nu s-a realizat la întîmplare, ci a avut la bază principii temeinice, care au fost aplicate cu consecvență și maximă finalitate, toate urmărind asigurarea apărării patriei cu participarea întregului popor, singura soluție corespunzătoare în circumstanțe caracterizate prin planurile și acțiunile expansioniste ale regatului feudal ungar, pînă la dispariția lui de pe harta Europei, după bătălia de la Mohács, din anul 1526, Poloniei panilor, imperiilor otoman, habsburgic și țarist.

Cel dintîi principiu a constat în obligativitatea generală a populației de a presta slujba militară, emanînd din „Datina ostășească a românilor“⁴⁹. Sau, mai complet, „Cea mai veche alcătuire ostășească a românilor să reazămă pe datoria de a lupta a tuturor“⁵⁰, deoarece, „Mai mult ca oricare alt popor, românii, ca să-și asigure existența, au trebuit să fie continuu cu arma în mînă“⁵¹. Obligativitatea participării la apărarea patriei începe din momentul în care orice bărbat „putea mînu o coasă, un topor, o sulită, o praștie sau un arc“⁵². Firește, „îndatorirea tuturor de a merge la oaste, indiferent de starea socială, este o moștenire a organizării obștești. Datorită acestei organizări, primii voievozi au avut la

⁴⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, p. 14.

⁴⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, p. 11.

⁴⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, p. 14.

⁴⁹ Nicolae Iorga, *Istoria armatei românești*, Editura militară, București, 1970, p. 25.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 25.

⁵¹ D. I. Georgescu, *Istoria armatei române și a războaielor poporului românesc*, ediția a II-a, Tipografia ziarului „Universul“, București, 1936, p. 7.

⁵² Radu Rosetti, *op. cit.*, p. 77.

îndemînă un instrument puternic, o oaste numeroasă, cu care au putut face față încercărilor de cotorpire venite din afară”⁵³. În acest sens, Mircea cel Mare a instituit cadrul juridic concretizînd în fapt o doctrină militară a cărei cerință fundamentală era apărarea patriei cu participarea întregului popor. Rezultă în mod evident acest lucru din documentul prin care domnitorul a scutit pe locuitorii satului Ciulnița, ai mănăstirii Snagov, de slujbe și dări, „afară de singură oastea cea mare să se ridice pentru domnia mea”. De-a lungul întregului Ev Mediu, baza sistemului militar de apărare a constituit-o țărănimea, care a dus greul luptelor împotriva armatelor cotorpitoare, fiind întotdeauna acolo unde s-a cerut jertfă, avînd „acea iubire adîncă a pămîntului strămoșesc”⁵⁴.

Largul consens național a făcut posibil ca cei mai de seamă voievozi să realizeze adevărate „confederații” ale țărilor române. Astfel, de cîte ori s-a înălțat cîte un domnitor însemnat în fruntea țărilor române, istoria lor s-a unificat într-un singur tot⁵⁵. Nicolae Iorga notează că oștirile române au luptat, adesea, cu steagurile nedeslipite. Cel mai semnificativ moment îl constituie vremurile lui Mihai Viteazul, care a realizat, în anul 1600, unirea românilor sub un singur steag — cel al biruinței, libertății și demnității, constituind, totodată, prima armată națională la scara spațiului carpato-danubiano-pontic. Grigore Tocilescu remarcă faptul că „Mihai a rămas pururea eroul național al tuturor românilor, simbolul de unire al fraților despărțiți de vitrega soartă și de vecini cotorpitori”⁵⁶. „A-l uita pe Mihai, acum și întotdeauna — scria Nicolae Iorga —, ar fi să ne uităm pe noi înșine, să părăsim menirea noastră”⁵⁷.

Întemeiat pe consensul național statornic, sistemul militar al românilor în timpurile medievale a absolvit cu succes asprele examene prin care a trecut, fiind unul dintre factorii principali în lupta pentru apărarea statalității românești, a unității de neam, a independenței și autonomiei țărilor române. Oștenii români, care, împreună cu întregul popor, au pus, mai presus de orice, interesele fundamentale ale patriei, n-au pregetat în fața jertfei supreme pentru binele și libertatea țării. Așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Viteaza armată a neînfricatului Decebal — conducătorul legendar al dacilor ; dîrjii oșteni ai vestiților noștri voievozi și mari comandanți de oști — Mircea cel Bătrîn, Ioan de Hunedoara, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, exprimînd nestinsa dragoste de libertate a poporului, au apărat cu eroism și bărbăție glia străbună, și-au vărsat generos sîngele pentru ea, au ales la nevoie moartea vitejească, dar nu s-au lăsat îngenuncheați de dușmani”⁵⁸.

Pășind în secolul revoluțiilor cu o statalitate autonomă, poporul român și-a exprimat plenar consensul național în lupta pentru apărarea

⁵³ Manole Neagoe, *Problema centralizării statelor feudale românești Moldova și Țara Românească*, Editura Scrisul românesc, Craiova, 1977, p. 86—87.

⁵⁴ Ioan Bogdan, *Documentul Rizenilor din 1484 și organizarea armatei moldovene în secolul al XIV-lea*, București, 1908, p. 21.

⁵⁵ A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. VI, p. 50.

⁵⁶ Grigore Tocilescu, *534 documente istorice slavo-române din Țara Românească și Moldova privitoare la legăturile cu Ardealul. 1346—1603*, București, 1931 p. 110.

⁵⁷ Nicolae Iorga, *Scrisori de boieri. Scrisori de domni*, ediția a III-a, Vălenii de Munte, 1932, p. 201.

⁵⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 359—360.

patriei, care a intrat într-o nouă și importantă etapă a dezvoltării lui odată cu deschiderea spre epoca modernă marcată de marea revoluție populară din anul 1784 de sub conducerea eroilor națiunii : Horea, Cloșca și Crișan, considerată ca uvertură a revoluțiilor moderne românești. Ne aflăm în intervalul istoric în care poporul român, greu încercat în lupte, făcea eforturi deosebite pentru a imprima dezvoltării țării un curs ascendent spre progres și civilizație, animat de ideea că viitorul este un prezent posibil. Continuarea pluralismului statal românesc devenea tot mai anacronică și, ca atare, *Restitutio Daciae* căpăta din ce în ce mai mult caracterul unui program politic fundamentat pe temeuri de neam, economice și de limbă. Prin eforturi militare fără preget pentru apărarea ființei sale, a demnității și a independenței, poporul nostru apropiase momentul ca totul să fie „copt pentru ca românismul să se așeze în aceeași albie națională”⁵⁹, fiind convins că nu e departe timpul când „va răsări, odată, frumosul arbore al unirii tuturor românilor”⁶⁰.

În înfăptuirea programului național de unitate și independență, participării întregului popor la efortul militar îi revenea, în acele circumstanțe istorice, un rol de prim ordin. Pe temeiul marilor tradiții ale organizării și modului de luptă, armata română intra tot mai mult în era modernității, dar pe cale revoluționară. Începuturile acestui proces sînt sesizabile la confluența veacurilor al XVIII-lea și al XIX-lea, cu deosebire în timpul revoluției din anul 1821, conduse de eroul național Tudor Vladimirescu, care declarase răspicat că „fără de arme nu o să putem izbăvi țara din miinile celor care au mîncat-o atîția ani”. Rolul ostirii în devenirea istorică a poporului român a fost pus încă o dată în evidență în timpul revoluției de la 1848, cînd trupele ei au sprijinit înfăptuirea programului preconizat de forțele înaintate ale momentului istoric. În Transilvania, Avram Iancu, erou național, a constituit o puternică armată revoluționară în chip simbolic acolo unde Decebal, șoimul Carpaților, avea centrul rezistenței sale în confruntarea cu Imperiul roman, și s-a opus vitejește în Munții Apuseni⁶¹.

Spiritul și flacăra revoluției de la 1848—1849 n-au încetat să domine conștiința românească, determinînd noi și noi eforturi pentru împlinirea idealurilor de libertate și unitate, care, în anul 1859, s-au concretizat în Unirea Munteniei cu Moldova și punerea bazelor statului național modern român, moment de referință în devenirea istorică a armatei noastre, pentru că la revoluția unității naționale ea a participat activ atît prin opțiune, cît și practic, sub diferite forme⁶². Mai trebuie oare dovedit și argumentat rolul pe care l-a jucat consensul național în pregătirea și desfășurarea cu sorți de izbîndă a celei de-a cincea revoluții române din epoca modernă — cucerirea independenței de stat depline a României în timpul războiului din 1877—1878 ? Firește că nu. Aceasta nu înseamnă, însă, că evenimentele nu trebuie evocate la adevăratele lor dimensiuni și cu impactul pe care l-au avut asupra dezvoltării țării pe calea progresului și civilizației. În expresia sa organizatorică, armata independenței s-a înălțat pe baza unor legi importante, care instituiau, de fapt, un amplu

⁵⁹ Constantin Mille, *Bolnavul Europei*, în „Adevărul”, anul XXVI, nr. 9 578 din 31 iulie 1913.

⁶⁰ A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. I, p. 21.

⁶¹ General-locotenent dr. Ilie Ceaușescu, *Transilvania — străvechi pămînt românesc*, Editura militară, București, 1984, p. 65.

⁶² Colonel Gheorghe Tudor, *Oștile Principatelor Române — sprijin al Unirii*, în „Buletinul Academiei Militare Generale”, nr. 1/1967, p. 5—12.

și ramificat sistem militar. S-a ajuns astfel ca, în ajunul războiului pentru independență, România să dispună de o putere armată cu un efectiv de peste 100 000 de oameni. Au fost constituite 30 de batalioane de miliții și o gardă națională. Armata independenței a îndreptățit întru totul speranțele poporului român, acoperindu-și stindardele de luptă de o nepieritoare glorie, neatîrnarea țării, proclamată la 9 mai 1877, fiind consfințită și apărată de cei 52 000 de ostași români care au luptat pe teritoriul Bulgariei, împreună cu ostașii ruși, timp de aproape șase luni, luind parte la bătălii grele, pînă la victoria finală împotriva Imperiului otoman.

Consensul național în lupta pentru apărarea patriei a fost pus la grea încercare în anii 1916—1918, în timpul războiului eliberării și reîntregirii naționale a poporului român, un război drept, așa cum au fost, de altfel, toate confruntările armate purtate prin vremuri de români împotriva cotropitorilor⁶³. Caracterul profund popular al războiului dus de România a avut un puternic impact asupra largului și statornicului consens național. Chiar în condițiile deosebit de grele cînd inamicul cucerise aproximativ două treimi din teritoriul țării, poporul român nu a încetat lupta, atît pe front, cît și în teritoriul cotopt. După cum se știe, în vara și în toamna anului 1917, armatele Puterilor Centrale, cele mai puternice ale timpului, care însumau peste 40 de divizii, făceau eforturi furibunde pentru a cuceri întregul teritoriu românesc și a desființa statul român. În fața acestei primejdii de moarte, poporul român și ostașii săi au găsit în pămîntul fierbinte al patriei, în propria lor istorie forțele și resursele trebuitoare pentru a potoli apetitul expansionist și de cucerire al inamicului, obținînd strălucitoare victorii, cu impact continental și asupra desfășurării primei mari conflagrații mondiale în ansamblu. „În aceste clipe dramatice pentru soarta țării — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, forțele patriotice s-au ridicat la luptă, și-au adunat toate puterile și au hotărît să reziste cu orice preț în fața armatelor invadatoare. În acest cadru se înscriu eroicele bătălii de la Mărăști, Mărășești și Oituz, care au dovedit încă o dată că peste voința poporului ce-și apără dreptul la viață și libertate «nu se poate trece»”⁶⁴.

Piatră unghiulară a edificiului național-statal centralizat la scara întregului spațiu carpato-danubiano-pontic, simbiozat prin istoricul 1 Decembrie 1918, act suveran al poporului român de împlinire a idealurilor de unitate, bătăliile și luptele duse în ani primului război mondial, ca părți constitutive ale războiului unității și eliberării naționale din anii 1916—1918, au declanșat toate energiile și resorturile poporului român centrat pe Carpați, Dunăre și Pontul Euxin. Ele s-au exprimat în voința sa neclintită de a se opune în fața întregului arsenal al mașinii de război a Puterilor Centrale, ceea ce a imprimat o puternică tărie morală trupelor de toate armele. „Spiritul de sacrificiu al ostașilor și ofițerilor care au oprit înaintarea năvălitorilor — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — exprimă voința întregului popor român de a scutura jugul ocupației străine, de a salva țara de robia imperialistă”⁶⁵, consensul său general de a lupta cu toată hotărîrea pentru îndeplinirea obiectivelor majore reclamate de momentul istoric.

⁶³ Ion Popescu-Puțuri, *Semnificația istorică a marilor victorii repurtate de armata română în vara anului 1917*, în „Anale de istorie”, anul XXXIII, nr. 4/1987, p. 19.

⁶⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, Editura politică, București, 1968, p. 468—469.

⁶⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, p. 469.

După 1918, consensul național s-a exprimat corespunzător datelor unei noi etape a dezvoltării istorice a țării. Intrau acum în ecuație noi factori politici, economici, sociali, geografici și demografici care determinau cursul politicii de apărare a României. În acei ani, populația țării a crescut, potențialul economic și militar a sporit la rindul său. În 1922, în cadrul statului național unitar român, cu o suprafață de 295 049 km², trăiau 16 500 000 de locuitori ⁶⁶.

O proiecție asupra consensului național în perioada de referință implică sublinierea că, la scurt timp după primul război mondial, Europa, care se ridica anevoios din noroaiele tranșelor și se desprindea greu din rețelele de sîrmă ghimpată, privea cu teamă la viitorul ei. Locul dorințelor și speranțelor de pace ale popoarelor, greu încercate în prima conflagrație mondială, l-au luat perioadele de tensiune și încordare, amenințările și pregătirile militare. Apăreau la orizont state revizioniste, care tindeau să se grupeze în ideea de a se impune revederea tratatelor internaționale, de a se modifica statu-quo-ul. „Războiul, deși încetase prin tratatele de pace, era pregătit... în umbră de națiunile învinse” ⁶⁷.

Mai mult ca oricînd în noile circumstanțe istorice, largul consens național era unica opțiune pentru elaborarea și înfăptuirea unei politici care să asigure consolidarea și apărarea statului național român unitar, a independenței și integrității lui. Pe filonul uriaș al tradițiilor și experienței multimilenare, îndeplinirea acestor obiective a fost concepută prin două cuprinzătoare formule doctrinare: națiunea înarmată și războiul întregului popor, care, în coloritul vremii, nu sînt, bineînțeles, identice, dar nici opuse, ele avînd foarte multe puncte de contact. Prin recurgerea la formula războiului întregului popor se urmărea, de asemenea, atît definirea caracterului unui eventual război, cît și configurarea forțelor participante ⁶⁸. Se poate spune, fără nici o exagerare, că, în exprimarea opțiunilor pentru tipul de război pe care trebuia să-l ducă România, în caz de nevoie, un rol esențial a jucat marea tradiție istorică, pentru că trecutul țării e bogat în ridicări la arme ale întregului popor pentru apărarea cauzei sale drepte, pentru a rezista în fața unor oști invadatoare mai numeroase și mai bine dotate. Această amplă experiență multimilenară s-a întipărit în conștiința publică, în caracterul și firea poporului ⁶⁹. Nu întîmplător, în *Enciclopedia României*, editată în 1938, se făcea o semnificativă și cuprinzătoare caracterizare a comportamentului ostășesc al poporului român, a caracterului nonagresiv al acțiunilor sale militare: „Poate n-am găsi în Europa un al doilea popor care să aibă drept a se mîndri cu isprăvile sale militare ca poporul nostru, ale cărui biruințe multe și înfrîngeri și putere să se fi înscris nu în războaie de ofensivă și de subjugare a vecinilor săi, ci pentru apărarea moșiei și a «legii»” ⁷⁰.

⁶⁶ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *România după Marea Unire*, vol. II, partea I, Editura științifică și enciclopedică, București, 1986, p. 9.

⁶⁷ *Întreținerea armatei române de-a lungul timpurilor*, București, 1941, p. 394.

⁶⁸ Colonel dr. Gheorghe Tudor, *Războiul întregului popor pentru apărarea patriei — componentă a gândirii militare românești interbelice*, în „Buletinul Academiei Militare”, nr. 1/1981, p. 28.

⁶⁹ Constantin Olteanu, *Doctrina militară românească — expresie a gândirii tovarășului Nicolae Ceaușescu privind apărarea. Principalele direcții de efort pentru aplicarea în practică a principiilor noastre doctrinare*, în volumul *Tovarășul Nicolae Ceaușescu — fondator al doctrinei militare a României socialiste*, Editura militară, București, 1980, p. 43.

⁷⁰ *Enciclopedia României*, vol. 1, București, 1938, p. 716.

Sub raport caracterial, un eventual război pe care România ar fi fost obligată să-l ducă, cu toată vocația și dorința ei de pace și înțelegere cu alte popoare, apare cu o limpezime deosebită atît în literatura de specialitate a vremii, cît și în documentele operative. „România — se arăta într-un document al Marelui Stat-Major — nu cunoaște scopuri expansioniste teritoriale. România își propune să respecte actuala organizare a Europei Centrale pe baza tratatelor existente. Cu alte cuvinte, să păstreze integritatea teritoriului național; să împiedice îngenuncherea aliaților săi“⁷¹. La baza legii din 1933 asupra organizării națiunii și a teritoriului pentru timp de război a stat principiul că „Apărarea națiunii și a teritoriului român este unica rațiune de a fi a românilor“⁷². Războiul întregului popor nu e, însă, un concept abstract, lipsit de conținut, iar aplicarea acestui concept fără existența și statornicia unui larg consens național este cu neputință, nu poate fi nici pregătit și, cu atît mai puțin, dus cu succes. În mod legic, documente oficiale și literatura de profil conțineau aprecieri de următoarea factură: în anul 1934, Marele Stat-Major considera că „În condițiile sociale, politice și tehnice de azi, armata reprezintă numai unul din elementele de forță de luptă și de rezistență, națiunea armată fiind totul“⁷³; „Războiul e opera întregului popor“⁷⁴.

În realizarea largului și puternicului consens național în lupta pentru apărarea patriei un rol esențial revine Partidului Comunist Român, care, încă de la făurirea sa, în 1921, a semnat gîndirea și spiritul creator, prin aceea că a conceput problemele privind apărarea patriei în termenii particularităților naționale, luptînd împotriva încercărilor de claustrare a gîndirii și activității revoluționare în formule gata făcute, a schemelor și modelelor valabile în toate condițiile. Vor rămîne înscrise în istorie, cu trăinicia și perenitatea marilor acte, cu valoarea pe care numai orientările, aprecierile și concluziile majore le-o conferă, politica și atitudinea Partidului Comunist Român, capacitatea sa de a descifra din complexul evenimentelor tendințele principale și direcțiile de acțiune. În condițiile agravării situației internaționale, partidul avertiza că „Nori grei se strîng de-asupra țării noastre. Existența ei liberă este amenințată“⁷⁵. La situația creată prin instaurarea regimului antonescian și împingerea României în războiul hitlerist, P.C.R. a răspuns prin elaborarea și aplicarea strategiei largului consens național pentru înfăptuirea următoarelor obiective: răsturnarea dictaturii antonesciene, încetarea războiului împotriva Uniunii Sovietice și alăturarea României la coaliția Națiunilor Unite, recucerirea libertății și independenței naționale, care, însumate, exprimau o necesitate legică, obiectivă și alcătuiau un autentic program de salvare națională, cu un profund caracter patriotic și o puternică rezonanță internațională.

Stăpînind și aplicînd cu o rară clarviziune și suplețe arta revoluționară, partidul comunist a considerat că, în acele împrejurări, România se afla în fața unei situații limită, fiind în joc însăși existența ființei poporului nostru și a statalității sale, și, ca urmare, contradicțiile interne, chiar cele antagoniste, nu trebuie menținute pe primul plan și, mai cu seamă, nu

⁷¹ Arhiva M.Ap.N., dosarul nr. 1 200/117 (Planuri de campanie pe anul 1936), fila 12.

⁷² Loc. cit., secția I, dosarul nr. 1 476, fila 44.

⁷³ Loc. cit., fondul nr. 332, dosarul nr. 1 476, fila 44.

⁷⁴ Din trecutul „României militare“. Cu prilejul comemorării a șaptezeci și cinci de ani de la apariția ei în viața militară. 1864—1938, București, 1939, p. 420.

⁷⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 217, fila 91.

trebuie să împiedice unirea și convergența eforturilor tuturor forțelor politice naționale pentru a înlătura un pericol comun imposibil de perpetuat. Profund originală și fără corespondent în analele celei de-a doua conflagrații mondiale, această strategie a Partidului Comunist Român a grupat, pe baza platformei sale, toate celelalte partide și organizații democratice, patriotice, inclusiv monarhia și cercurile palatului, deși comuniștii erau cei mai înfocați antimonarhiști, punându-se doar o singură condiție : participarea, sub o formă sau alta, la eliberarea țării de sub dominația fascistă⁷⁶ și răsturnarea guvernului mareșalului Antonescu.

Ni se dezvăluie astfel componentele unui scenariu strategic impresionant, care, privit pe ecranul realităților românești și în contextul internațional, dă măsura caracterului creator, original și de largă perspectivă al politicii partidului nostru. Conceptual și metodologic, frontul unic național a trecut din sfera documentelor în câmpul practicii, prin îndeplinirea cu răbdare și migală a obiectivelor operativ-tactice, moment cu moment, verigă cu verigă, într-o viziune strategică pe termen lung și în chip sincron cu maturarea condițiilor pentru declanșarea cu sorți de izbândă a revoluției. În aprilie 1944 a fost creat Frontul Unic Muncitoresc, care a jucat un rol hotărâtor în unirea tuturor forțelor revoluționare, democratice, în creșterea autorității partidului nostru, în alianță cu Partidul Social-Democrat, a autorității clasei muncitoare⁷⁷. În ultima decadă a lunii mai 1944 s-a format „coalitia național-democratică”, iar în iunie 1944 Blocul Național Democrat, a cărui platformă o constituiau, în fond, obiectivele formulate de comuniștii români încă din septembrie 1941.

Apelul insistent adresat armatei, inclusiv cadrelor cu funcții-cheie în ierarhia militară, înzestra cu o dimensiune nouă strategia și activitatea Partidului Comunist Român pe linia consensului național, asociind un garant al planului său de eliberare a țării de sub dominația fascistă, pe măsura momentului istoric, a potențialității strategice a trupelor Germaniei naziste aflate pe teritoriul țării și în zonele limitrofe. Dezlănțuită asemenea unui resort comprimat la maximum timp de peste patru ani, în condițiile favorabile create de evoluția situației atât pe frontul sovieto-german, cât și pe celelalte fronturi, unde trupele Națiunilor Unite înaintau pas cu pas, revoluția din August 1944 s-a desfășurat cu un deosebit succes, în numai nouă zile fiind eliberat un teritoriu cu o suprafață de aproximativ 150 000 km², concomitent cu menținerea unui cap de pod transcarpatic de dimensiuni și valori strategice. Consensul național a jucat un rol hotărâtor în timpul luptelor pentru eliberarea întregului teritoriu al țării de sub dominația horthysto-hitleristă, al bătăliilor pentru eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei și Austriei, în mobilizarea eforturilor de război pe baza vibrantei chemări „Totul pentru front, totul pentru victorie !” adresate poporului de Partidul Comunist Român.

Rostirea istoriei detășează faptul că, prin răspunderile încredințate și prin activitatea desfășurată, tovarășul Nicolae Ceaușescu și-a înscris pentru totdeauna numele în cronica vie a luptei partidului, în realizarea largului consens național și în asigurarea participării active a tineretului român la pregătirea și la desfășurarea actului istoric de la 23 August 1944, la marile bătălii pentru eliberarea patriei de sub dominația fascistă,

⁷⁶ Ilie Ceaușescu, *Aspecte contradictorii în atitudinea unor forțe politice burgheze din România față de problemele militare și politice ale țării în perioada septembrie 1940—august 1944*, în „File din istoria militară a poporului român”, vol. 1, Editura militară, București, 1973, p. 184.

⁷⁷ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 126.

la transformarea revoluționară a societății românești. Încă din fragedă tinerețe, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta că unitatea este o condiție sine qua non a succesului în lupta revoluționară. Cuvântul său plin de îmbărbătare și încredere în victoria celor mulți și obidiți răsună cu vigoare : „N-o să încetăm lupta. Sîntem mulți ca boabele de grâu. Uniți, e cu neputință să nu învingem“.

Este o profundă și distinctivă realitate faptul că participarea tinerețului român la revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă și la războiul antihitlerist a fost puternic influențată de viziunea profund patriotică a tovarășului Nicolae Ceaușescu cu privire la caracterul și la scopurile fundamentale ale acestora, la rolul și locul generației tinere în cadrul evenimentelor. Este încărcat de semnificații faptul că, chiar în timpul desfășurării acestor istorice evenimente, înflăcărutul militant revoluționar și patriot a arătat cu toată limpezimea — în articolul intitulat semnificativ : *Lupta tineretului în trecut și datoriiile lui în viitor*, publicat în ziarul „Scînteia tineretului“ din 1 ianuarie 1945 — că războiul dus de România împotriva Germaniei naziste este „războiul întregului popor“⁷⁸, că el este purtat „pentru interesele întregului popor român“⁷⁹. Ca urmare, „Tineretul din România întîmpină noul an în condițiuni noi, deosebite de cele din trecut. El întîmpină noul an în condițiunile războiului pentru independența și libertatea României“. În acest context — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — „... Toți tinerii trebuie să se considere soldați ai luptei contra fascismului... Lozinka întregului tineret să fie «totul pentru front», «totul pentru victoria armatelor aliate asupra bandelor fasciste», tineretul să fie în fruntea muncii pentru mărirea producției de război“⁸⁰.

Aceste aprecieri, îndemnuri și chemări ne apar ca reliefante contribuții la fundamentarea unor concepte politico-doctrinare pe linia consensului național, cu puternice rezonanțe în conștiința și inima tineretului român, ale întregului nostru popor. Cu inepuizabila sa energie, militantul comunist Nicolae Ceaușescu a organizat și a participat la numeroase acțiuni de natură să asigure atît mobilizarea tuturor tinerilor la lupta cu arma în mînă, cît și la sprijinirea trupelor de pe front cu cele necesare organizării și desfășurării operațiunilor. Astfel, adresîndu-se cu forța-i de convingere recunoscută, miilor de tineri participanți la mitingul maselor populare din Capitala eliberată de insurecția națională în desfășurare, organizat în ziua de 30 august 1944, în chip simbolic în jurul statuii lui Mihai Viteazul, a celui care a realizat pentru înflia oară, la 1600, unirea tuturor românilor într-un singur stat, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în calitate de secretar general al Comitetului Central al Uniunii Tineretului Comunist, a arătat : „Ziua de 23 August este o zi de sărbătoare, este o zi din cele mai importante pentru întreg tineretul român. Doborîrea dictaturii lui Antonescu a deschis tineretului drumul spre o viață liberă, dîndu-i posibilitatea organizării sale pentru înfăptuirea unui trai mai bun, mai fericit... Uniunea Tineretului Comunist, în lupta pe care a dus-o tineretul român, a stat sub conducerea Partidului Comunist Român, căutînd să mobilizeze întreg tineretul. Mă adresez tineretului social-democrat, chemîndu-l alături în înfăptuirea și consolidarea Frontului Unic Muncitoresc pentru a lupta împreună pentru drepturile tineretului. Mă adresez

⁷⁸ „Scînteia tineretului“ din 1 ianuarie 1945.

⁷⁹ *Ibid.*

⁸⁰ *Ibid.*

tineretului național-tărănesc, național-liberal și tineretului din toate organizațiile democratice și patriotice pentru formarea Blocului Patriotic al tineretului. Tineri ! Intrați în organizațiile de luptă patriotică. Tineri ! Alăturați-vă Uniunii Tineretului Comunist pentru o Românie liberă, democratică și independentă. Lupta tineretului comunist este lupta întregului tineret român... Prin luptă unită, spre o viață liberă și independentă“⁸¹.

În cadrul aceleiași mari adunări patriotice a rostit un cuvânt înflăcărat militanta comunistă Elena Petrescu (Ceașescu), care a arătat : „Astăzi, cînd armatele fasciste sînt bătute pretutindeni, femeia romîncă a scăpat de jugul apăsător. Femeile romînce trebuie să susțină lupta mai departe împotriva lui Hitler și a cozilor sale de topor. Femeile muncitoare trebuie să se organizeze în syndicate pentru cîștigarea drepturilor lor, pentru un trai mai bun alături de tovarășii lor. Trăiască România liberă și democratică !“⁸².

Istoricul contemporan constată cu îndreptățită mîndrie patriotică și încearcă sentimente de aleasă grațitudine față de conducătorul Romîniei socialiste, atunci cînd, prin investigațiile făcute, readuce în actualitate teze și idei care înflăcărează cugetele și cucerește inimile generației evului socialist. Încărcate de patos patriotic și revoluționar, cuvîntările și scrierile tovarășului Nicolae Căușescu dezvăluie concepția și trăsăturile unei personalități de excepție, ale unui om politic și militant remarcabil, care desprinde cu claritate veriga principală a evenimentelor istorice, conturează obiective, deschide orizonturi și indică practic căi de urmat pentru înfăptuirea idealurilor supreme ale poporului român.

Tradițiile apărării patriei, izvorite și dezvoltate din consensul național, și participarea întregului popor au fost ridicate pe o treaptă calitativ superioară în anii revoluției și construcției socialiste, cu deosebire după Congresul al IX-lea al partidului, din 1965, care a marcat epoca ce o definim cu nume de erou : „EPOCA NICOLAE CEAȘESCU“. Învățăminte și concluziile desprinse din școala românească a meșteșugului armelor, încă din cele mai vechi timpuri, constituie o importantă parte componentă și temelie istorică a doctrinei militare a Romîniei socialiste, al cărui strălucit fondator este tovarășul Nicolae Ceașescu.

Retrospectiva istorică pune în lumină izvoare de valoare inestimabilă, deoarece, în viziunea revoluționară a secretarului general al partidului, „Noi avem izvoare nesecate care, dacă bei din ele, te întineresc, îți dau noi puteri de viață, îți stimulează forța creatoare“⁸³. Doctrina militară națională este puternic ancorată în realitățile trecute și prezente românești, întrucît dînd răspunsuri în concordanță cu cerințele actualității, se valorifică, în același timp, un imens tezaur de gîndire și fapte acumulate de nenumăratele generații în lupta pentru apărarea patriei prin consensul național. Însăși înțelegerea mai profundă a sensului funcțiilor și elementelor ce compun doctrina noastră militară actuală este facilitată de o retrospectivă istorică⁸⁴.

Elaborînd concepția cu privire la apărarea patriei prin largul consens național, tovarășul Nicolae Ceașescu arată, în Raportul prezentat

⁸¹ „România liberă“ din 31 august 1944.

⁸² *Ibid.*

⁸³ Nicolae Ceașescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, Editura politică, București, 1977, p. 83.

⁸⁴ *Apărarea națională în concepția Partidului Comunist Român*, Editura militară, București, 1969, p. 55.

la Congresul al X-lea al partidului : „Apărarea patriei este o îndatorire a fiecărui cetățean ; în condițiile de azi, în cazul unui război, nu numai armata, ci toți cetățenii trebuie să fie gata de a lupta pentru apărarea libertății, suveranității și integrității patriei. Noi apreciem că un război antiimperialist, un război de apărare nu poate fi decît un război popular și că victoria se va obține nu numai pe frontul de luptă, ci prin lupta generală a întregului popor. Acesta este sensul măsurilor luate de partid și guvern pentru formarea gărzilor patriotice și pentru pregătirea militară a tineretului — prin care se realizează dezideratul clasicilor marxism-leninismului cu privire la înarmarea de către revoluție a întregului popor“⁸⁵. S-a instituit astfel principiul cardinal potrivit căruia apărarea patriei este cauză și operă a întregului popor, care sintetizează atît ceea ce a avut esențial lupta pentru libertate și neatîrnare purtată de poporul român, timp de peste două mii de ani, cît, mai cu seamă, marile comandamente contemporane de ordin politic, etic și militar ce decurg din nevoia străjuirii vigilente a istoricelor înfăptuiri din anii socialismului, a uriașului efort constructiv aflat în plină desfășurare pentru făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate și a comunismului pe pămîntul României⁸⁶.

Monumentală prin profunzimea și bogăția ideilor și a tezelor pe care le cuprinde, concepția Partidului Comunist Român cu privire la apărarea patriei, valorificînd coordonatele teoriei și practicii războiului întregului popor, dă expresie autentică a ceea ce am fost, a ceea ce sîntem și a ceea ce vrem să fim, oglindește cu fidelitate gîndirea originală, novatoare a secretarului general al partidului, excepționala sa capacitate de a pătrunde și de a dezvălui sensurile fenomenelor economice-sociale și ostășești. Potrivit principiilor doctrinei noastre militare, apărarea patriei este atît misiunea fundamentală a armatei, cît și a întregii națiuni, oștirea reprezentînd, de fapt, — așa cum o definește tovarășul Nicolae Ceaușescu — „parte integrantă a poporului nostru, detașamentul său înarmat“⁸⁷.

Multilateral condiționat istoric, consensul național de luptă pentru apărarea patriei a evoluat în anii revoluției și construcției socialiste pe asemenea coordonate, în mod sincron cu omogenizarea societății, încît, în etapa actuală, s-a transformat în unitatea morală și social-politică de nezdruincinat a întregului popor în jurul Partidului Comunist Român, în frunte cu secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cel mai iubit și mai stimat fiu al poporului român. Este o profundă realitate faptul că socialismul a cimentat unitatea monolitică a poporului român, a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, o unitate frățească, realizîndu-se „o forță puternică a tuturor fiilor României, care asigură mersul ferm înainte al patriei spre socialism și comunism !“⁸⁸. S-a realizat o unitate de tip superior față de toate concentrările de forțe naționale cunoscute în trecut, cu un caracter atotcuprinzător, permanent și indestructibil, care își are corespondent în concepția apărării naționale. Dacă

⁸⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, p. 300.

⁸⁶ Ion Coman, *Apărarea patriei — cauză și operă a întregului popor*, în *Armata Republicii Socialiste România*, Editura militară, București, 1975, p. 157.

⁸⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 20, Editura politică, București, 1981, p. 512.

⁸⁸ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Congresul al III-lea al educației politice și culturii socialiste*. 17 august 1987, p. 10.

Retrospectiva istorică pune în relief faptul semnificativ că niciodată în trecut România nu a avut atâtea inimi viteze și atâtea brațe vinjoase hotărâte să o apere împotriva oricărui agresor ! „Istoria poporului român și, în general, istoria lumii — așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — au demonstrat că, atunci cînd o armată, un popor luptă să-și cucerească și să-și apere independența, sînt de neînvins !“⁸⁹. La apelul Partidului Comunist Român, al președintelui Republicii, la ordinul comandantului suprem al Forțelor noastre Armate, tovarășul Nicolae Ceaușescu, sînt gata să răspundă cu arma în mînă, ca un singur om, nu numai militarii, ci toți cetățenii patriei reușiți în „Oastea cea Mare“ a României socialiste. Componentii ei nu uită nici un moment că, de pe creștele semețe ale Carpaților, veacurile de statornicie în aceeași vatră — spațiul carpto-danubiano-pontic —, de civilizație și luptă eroică ne privesc, pentru că fiecare națiune, fiecare popor, dacă vrea să prospere, să-și mențină existența și identitatea, trebuie să știe a-și aminti.

105

TEZELE TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU CU PRIVIRE LA ROLUL MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI, AL PARTIDULUI REVOLUȚIONAR AL CLASEI MUNCITOARE ÎN CONTEXTUL EVOLUȚIEI SOCIETĂȚII ROMÂNEȘTI

ION MAMINA, VASILE NICULAE

Dintotdeauna poporul român a avut un acut sentiment al istoriei. Pentru noi, românii, cunoașterea istoriei n-a reprezentat niciodată un act în sine, de simplă rememorare a valorilor trecutului, ci unul dintre argumentele forte prin care ne-am legitimat, în fața lumii, vechimea pe meleagurile străbune, autohtonitatea neabătută și ascensiunea prin vremuri, contribuția proprie adusă la tezaurul culturii și civilizației universale.

De aceea multe dintre marile personalități ale neamului românesc s-au exercitat și ca mari istorici, calitate care le-a permis elaborarea unor concepții ideologice și politice cu înaltă valoare, ce încorporau, ca o trairnică temelie, și experiența trecutului. Se includ, în această categorie, valoroși oameni politici și de stat ce acoperă, prin activitatea lor, îndelungi epoci istorice : erudiții noștri cronicari Grigore Ureche, Miron Costin, stolnicul Constantin Cantacuzino, care au fost și membri marcanți ai sfaturilor domnești, domnitorul-cărturar Dimitrie Cantemir, corifeii Școlii ardelenene, luptători de prim-plan pentru cauza emancipării românilor transilvăneni, ilustra generație de la 1848, îndeosebi Nicolae Bălcescu și Mihail Kogălniceanu, marele savant și om politic Nicolae Iorga, ca și militanți de seamă ai mișcării muncitorești din țara noastră, precum Ioan Nădejde, și ai Partidului Comunist Român, cum a fost Lucrețiu Pătrășcanu.

Așadar, fenomenul înregistrat în zilele noastre — cu deosebire după al IX-lea Congres al Partidului Comunist Român, deschizător de noi și profunde orizonturi în toate domeniile vieții economice, sociale, politice, culturale ale țării — de prețuire, la adevărata ei valoare, a istoriei poporului român, se legitimează prin ridicarea, pe o treaptă superioară, a unor valoroase tradiții și în acest important domeniu ideologic.

Datorăm aceasta secretarului general al partidului, președintele României socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu, marele făuritor și iubitor de istorie, care, prin gândirea sa de mare amplitudine, prin aprofundatele analize efectuate asupra trecutului nostru, ne-a redat dreptul de a ne scrie istoria așa cum a fost, de a ne-o căuta la noi acasă, pornind de la condițiile fiecărei etape istorice în parte, de a avea măsura clară și exactă

a valorii acestei istorii. În ampla operă teoretică a tovarăşului Nicolae Ceauşescu se regăsesc, în formulări precise, încărcate de ardent patriotism, teze, idei şi analize substanţiale asupra întregii istorii naţionale, a tuturor perioadelor şi problemelor de maximă semnificaţie ale trecutului nostru istoric¹.

Parte componentă a acestei opere de înaltă valoare ideologică şi metodologică, referirile la apariţia şi dezvoltarea proletariatului şi a mişcării muncitoreşti din România, a Partidului Comunist Român, constituie un inestimabil tezaur teoretic pentru cunoaşterea acestui însemnat capitol de istorie într-o viziune unitară, organic integrată istoriei patriei. Din acest punct de vedere, caracteristică este Expunerea la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982, în care conducătorul partidului şi statului nostru a definit cu claritate conceptul de istorie unică şi unitară a poporului român.

Beneficiind de o atare viziune teoretică novatoare, frontul nostru istoric are posibilitatea adâncirii cercetării în direcţia unei mai clare puneri în relief a rădăcinilor mişcării revoluţionare şi ale partidului politic proletar, împlintate adinc în societatea românească, a sublinierii rolului şi locului lor de cea mai mare însemnătate în derularea evenimentelor istorice; a concepţiei formulate şi a contribuţiei concrete aduse la soluţionarea problemelor fundamentale ale dezvoltării patriei în epocile modernă şi contemporană; a înţelegerii clare a ideii de consens naţional în momentele de maximă intensitate ale procesului istoric; a demonstrării faptului că partidul nostru comunist şi-a cucerit pe drept, prin luptă eroică, statutul său de astăzi, acela de centru vital al naţiunii noastre socialiste. Aşa cum subliniază tovarăşul Nicolae Ceauşescu, „Partidul Comunist Român este continuatorul logic al mişcării revoluţionare şi socialiste din România. Totodată, ca exponent al clasei muncitoare şi al celor mai înaintate forţe politice, partidul nostru comunist este continuatorul celor mai bune tradiţii de luptă pentru dreptate socială şi naţională, pentru formarea şi păstrarea fiinţei poporului, a naţiunii şi a statului naţional unitar român. Mişcarea revoluţionară muncitorească şi partidul nostru s-au născut o dată cu apariţia clasei muncitoare şi pătrunderea ideilor socialismului ştiinţific în ţara noastră, dar rădăcinile sale, ca ale unui stejar secular, sînt ancorate adinc în pămîntul strămoşesc, în istoria de peste 2 500 de ani a dacilor, pe care Herodot îi caracteriza drept «cei mai viteji şi mai dreپţi dintre traci»”².

Într-adevăr, ca pretutindeni în lume, în ţara noastră elementul muncitor, proletar, purtătorul social al ideii de mişcare muncitorească, de transformare revoluţionară a societăţii, a apărut în condiţiile destrămării relaţiilor de producţie feudale şi ale începutului închegării celor burghezo-capitaliste, fenomen pe care istoria noastră l-a înregistrat încă din primele decenii ale secolului al XVIII-lea. De aceea, tovarăşul Nicolae Ceauşescu apreciază că „Istoria mişcării muncitoreşti din România este strîns legată de dezvoltarea generală economico-socială a societăţii noastre, de progresul forţelor de producţie şi de schimbările petrecute în relaţiile de producţie ale ţării”³.

¹ Nicolae Ceauşescu, *Istoria poporului român. Culegere de texte*, Editura militară, Bucureşti, 1983.

² Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul construirii societăţii socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 29, Editura politică, Bucureşti, 1987, p. 450.

³ Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul construirii societăţii socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Editura politică, Bucureşti, 1973, p. 254.

Trăsăturile evoluției societății românești au făcut ca acest proces cu istorică semnificație să poarte însemnele unui început și ale unei dezvoltări de asemenea specifice, determinate de unii factori care au acționat ca veritabile opreliști, îngreunând ritmul dezvoltării noastre economico-sociale. Este vorba, mai întâi, despre faptul că țările române erau încă despărțite prin hotare nefirești, moștenite de la vechea orînduire feudală și întreținute de disputele sau de coalițiile dintre marile imperii absolutiste vecine — otoman, habsburgic și țarist. În al doilea rînd și în strînsă legătură cu aceeași realitate istorică, relațiile românilor cu cele trei imperii erau diferite. În timp ce Moldova și Muntenia se aflau în raporturi bazate pe vechi tratate cu Poarta otomană, care le garanta autonomia, Dobrogea era încorporată la Imperiul otoman, iar Transilvania era principat încadrat în Imperiul habsburgic. În al treilea rînd, în această epocă, cele trei imperii au purtat un lung șir de războaie, deseori chiar pe pămîntul românesc, cu toate consecințele lor negative : jafuri, distrugerii, regimuri de ocupație și, mai grav decît toate, încorporarea unor teritorii românești la Imperiul habsburgic și la Imperiul țarist⁴.

Toate aceste împrejurări vitrege au avut repercusiuni negative asupra dezvoltării economice a țărilor române. Cu toate acestea, trecerea la formațiunea economico-socială capitalistă s-a produs, pe parcursul veacului al XVIII-lea și, în ritm mai intens, în cel următor.

Istoria demonstrează că în acest interval de timp țările române, iar, din 1859, statul național român modern, au trebuit să parcurgă, în ritmuri tot mai accelerate, etape străbătute de state ale apusului și centrului Europei în sute de ani : de la atelierele bazate pe cooperarea capitalistă simplă, întemeiate mai întîi pe moșiile domniei sau ale marilor boieri (ale statului și nobililor din Transilvania), la manufacturi, exploatări miniere, petroliere și saline, în care s-a trecut, către jumătatea veacului al XIX-lea, la utilizarea mașinilor cu aburi, profilîndu-se, treptat, zone și centre cu pronunțat caracter industrial : București, Valea Prahovei, Valea Jiului, Reșița, Hunedoara, Galați, Brașov, Turnu Severin, Valea Troșului ș.a.

În mod firesc, procesul industrializării a generat apariția treptată a elementului muncitor, principalele surse de formare a acestuia fiind masele de țărani lipsite de pămînt, venite la orașe în căutare de lucru (îndeosebi după adoptarea legiurilor rurale ale lui Constantin Mavrocordat din 1746 — în Țara Românească și 1749 — în Moldova și după patenta imperială din 1785 — în Transilvania, de desființare a dependenței personale a țăranilor, fără împrumietărire), ca și meșteșugarii și meseriașii proprietari de mici ateliere, ruinați pe măsura ascensiunii producției masinate. Ca și în cazul activității industriale ca ramură economică, dinamica muncitorimii salariate este la fel de edificatoare. Față de anii 1830—1859, războiul cuceririi independenței absolute de stat din 1877-1878 —, ateliere, manufacturi și exploatări miniere, în 1860 numărul lor era de circa 120 000, în 1890 de 189 000⁵, pentru a ajunge la circa 450 000 în preajma primului război mondial⁶.

⁴ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, p. 162—202.

⁵ *Condițiile istorice ale apariției și dezvoltării clasei muncitoare din România. Făurirea și afirmarea partidului său politic (1821—1893)*, Editura politică, București, 1984, p. 54, 94.

⁶ *Istoria economiei naționale a României*, Editura didactică și pedagogică, București, 1974, p. 302.

Tinăra clasă muncitoare din țara noastră și-a făcut ucenicia revoluționară atît prin ridicarea la luptă pentru apărarea propriilor interese de clasă, cît și prin implicarea hotărîtă în acțiunea energică a maselor populare orășenești și țărănești, a națiunii întregi, pentru înfăptuirea marilor idealuri naționale și sociale ale poporului român. O atestă, în modul cel mai clar, marile evenimente ce vizau atît libertatea națională, cît și emanciparea socială — revoluțiile de la 1784, 1821 și 1848, Unirea din 1859, războiul cuceririi independenței absolute de stat din 1877—1878 —, care încorporează și contribuția tinerei clase muncitoare.

În mod firesc, în focul luptei revoluționare cu conținut național și social s-a născut ideea organizării de clasă a proletariatului. Începutul procesului de organizare a muncitorilor a fost marcat de apariția unor asociații profesionale de întraajutorare — mai întîi la Brașov, în 1843, apoi și la București, Timișoara, Brăila, Iași, Cluj, Arad. Un moment cu implicații deosebite în evoluția procesului de organizare a clasei noastre muncitoare l-a constituit înființarea, în 1872, a Asociației generale a tuturor lucrătorilor din România, care-și propunea, pentru prima dată în istoria noastră, unirea muncitorilor din întreaga țară.

În același timp se fac primii pași pe drumul receptării, asimilării și aplicării createore a ideilor socialiste și a organizării pe baza acestor principii. Cunoscuta pe meleagurile românești încă din fața lor utopică, aceste idei și-au aflat o întruchipare practică prin constituirea, în anii 1835—1836, a falansterului de la Scăieni-Prahova, din inițiativa lui Teodor Diamant, apreciat de tovarășul Nicolae Ceaușescu drept „figură reprezentativă a socialismului fourierist pe plan european”⁷.

Receptarea ideilor socialismului științific s-a realizat, de asemenea, de timpuriu, pe fundalul tradițiilor democrate, progresiste din gîndirea social-politică românească, ilustrată strălucit mai ales de generația de la 1848. Drept rezultat, încă din primii ani ai deceniului al șaptelea al veacului trecut încep să se înființeze organizații socialiste, purtînd denumiri diverse — comitete, grupuri, cercuri (cele din București, Iași, Brăila, Galați), sau de asociații generale muncitorești (la Timișoara, Reșița, Anina, Oravița, Brașov, Sibiu, Cluj), formate mai ales din tineri intelectuali, cu deosebire studenți, dar și din muncitori, îndeosebi în Transilvania⁸. Ele desfășoară o intensă activitate organizatorică și propagandistică, mai ales în paginile publicațiilor editate — „Socialistul”, „Contemporanul”, „Dacia viitoare”, „Emanciparea”, „Revista socială” —, „prin intermediul cărora — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — socialismul științific este larg răspîndit în rîndul proletariatului, al maselor muncitoare, precum și al unor cercuri de intelectuali progresiști”⁹.

După cucerirea independenței de stat a României, mișcarea muncitorească și socialistă cunoaște o etapă superioară de dezvoltare. Caracteristica sa esențială a constatat în rapida evoluție a organizațiilor socialiste existente spre centralizarea la nivelul întregii țări, în vederea „formării în România a unui partid socialist”. Documentele consemnează folosirea din ce în ce mai intensă a denumirii de „partid al muncitorilor”, de

⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 344.

⁸ Ion Popescu-Puțuri, 1893 — *moment istoric în organizarea clasei muncitoare, în afirmarea ei pe scena politică a României*, în „Anale de istorie”, anul XXIX, nr. 2/1983, p. 25—28.

⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, p. 259.

„partidă socialistă“, prin care era desemnată organizația socialistă din România. „Încă din anii 1885—1886 — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu —, în presa socialistă a vremii a început să se vorbească tot mai frecvent despre necesitatea creării unui «partid muncitoresc», a unui «partid socialist», a «partidului marxist al muncitorimii»“¹⁰.

În contextul dat, s-a simțit nevoia elaborării unui program marxist unitar de acțiune, care să coordoneze și să îndrume activitatea întregii noastre mișcări muncitorești¹¹. El a fost publicat, în 1886, sub forma lucrării semnificativ intitulată *Ce vor socialiștii români*, care, subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „poate fi considerată, pe drept cuvânt, primul program al mișcării revoluționare marxiste din țara noastră“¹². Avînd acest îndreptar ideologic limpede, mișcarea noastră muncitorească înregistrează noi progrese. În 1887 s-a constituit la București, Iași, Brăila, Bacău, Turnu Severin și în alte localități cercuri muncitorești, transformate, începînd din 1890, în cluburi ale muncitorilor, organizații politice cu un număr mai mare de membri, care „și-au propus ca principal obiectiv pregătirea congresului socialist ce avea să statueze înființarea partidului politic muncitoresc“¹³.

Congresul de constituire a partidului politic al clasei muncitoare din România, desfășurat în Capitală, în zilele de 31 martie—3 aprilie 1893, a dezbătut și aprobat programul și statutul partidului și a votat o serie de moțiuni și rezoluții privind direcțiile de acțiune ale statului major marxist al proletariatului român. Pe baza unei aprofundate analize a coordonatelor dezvoltării economice și social-politice a României, care au generat în mod obiectiv și necesar proletariatul și mișcarea noastră revoluționară, programul partidului a subliniat rolul istoric al proletariatului în eliberarea întregului popor muncitor de exploatare și în întemeierea societății socialiste.

Constituirea partidului politic al clasei muncitoare din România, pe baza principiilor socialismului științific, a intrat în istorie ca un moment de excepțională însemnătate pentru destinele luptei revoluționare a proletariatului român. „Crearea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, în 1893 — relevă secretarul general al partidului —, a deschis era organizării politice a clasei muncitoare la scară națională, a afirmat cu putere rolul clasei muncitoare ca forța socială cea mai progresistă în dezvoltarea națiunii noastre pe calea progresului și civilizației“¹⁴. De aceea, „Anul 1893 — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — este anul nașterii detașamentului revoluționar, de avangardă, al clasei muncitoare din România. Iată de ce putem spune, cu deplin teimei, că adevăratele începuturi ale Partidului Comunist Român — care continuă cele mai înalte tradiții de luptă ale poporului și își are rădăcinile împlîntate adînc în mișcarea muncitorească, socialistă din a doua jumătate a secolului tre-

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, p. 260.

¹¹ Vasile Niculae, *100 de ani de la publicarea primului program marxist al mișcării noastre muncitorești* — „Ce vor socialiștii români“, în „Anale de istorie“, anul XXX, nr. 3/1986, p. 88—103.

¹² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, p. 261.

¹³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, p. 262.

¹⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 22, Editura politică, București, 1982, p. 10.

cut — coincid cu începutul activității partidului muncitoresc călăuzit de teoria revoluționară marxistă”¹⁵.

Partidul proletariatului român și-a asumat, din prima clipă, misiunea istorică de a conduce lupta revoluționară pentru cucerirea puterii politice, împreună cu masele muncitoare de la orașe și sate, pentru transformarea socialistă a societății românești. El și-a creat o puternică bază de susținere în rîndurile clasei muncitoare și ale altor pături exploatare, înregistrînd însemnate succese pe planul întăririi și dezvoltării organizațiilor socialiste, al celor profesionale, al mișcării de tineret și de femei, al acțiunilor revendicative, al călirii ideologice marxiste a maselor proletare.

Atenția predilectă conferită efortului intens de organizare unitară și centralizare a definit, așadar, una dintre caracteristicile esențiale ale mișcării noastre muncitorești. Aceasta s-a exprimat în existența permanentă a forței politice unice organizate, conducătoare a procesului revoluționar, treptele de ascendență organizatorică și politică a partidului, sub diferitele denumiri pe care le-a purtat — Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România (1893), Uniunea Socialistă din România (1907), Partidul Social-Democrat din România (1910), Partidul Socialist din România (1918) — fiind rezultatul unor cuceriri calitative succesive.

Un proces similar a parcurs și mișcarea muncitorească din teritoriile cotopte, reflectat în făurirea unor organizații politice puternice, în consolidarea organizațiilor profesionale, în prezența activă a muncitorimii pe arena vieții social-politice, în întărirea legăturilor multilaterale dintre masele proletare din toate ținuturile românești.

Demersul analitic de excepție întreprins de tovarășul Nicolae Ceaușescu pune în relief adevărul fundamental că, întreaga existență a partidului politic al clasei muncitoare este indestructibil legată de problemele fundamentale, de năzuințele și idealurile poporului și ale țării. Este forța înnoitoare, care, avîndu-și rădăcinile adînc ancorate în pămîntul strămoșesc, realizează în toate momentele esențiale ale istoriei partea cea mai vie, cea mai dinamică și generatoare de sensuri a complexului divers și bogat al realității românești. Țelurile de acțiune ale partidului revoluționar sînt astfel marile țeluri sociale și naționale ale întregului popor. Aceasta este, de altfel, una dintre cele mai valoroase idei metodologice pe care istoriografia noastră a asimilat-o, la îndemnul constant cuprins în scrierile secretarului general al partidului, și care și-a găsit exprimarea în realizările notabile ale cercetării istorice românești în „Epoca Nicolae Ceaușescu”.

Platforma politică generală a partidului clasei muncitoare, care a înscris ca obiectiv suprem întemeierea societății socialiste, a subsumat cîștigurile luptelor de veacuri pentru dreptate socială și libertate națională ale poporului român, propria experiență dobîndită în descifrarea căilor și mijloacelor de urmat în vederea făuririi României noi. „Ancorat în realitățile social-politice ale țării — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, partidul muncitorilor din România și-a spus cuvîntul față de toate marile probleme care frămîntau societatea românească din acea vreme, luînd poziție și preconizînd soluții în conformitate cu interesele de clasă, cu aspirațiile revoluționare ale proletariatului”¹⁶.

¹⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, p. 263.

¹⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, p. 265—266.

Cursul evenimentelor a demonstrat că această angajare nu a fost declarativă, că previziunea *României noi* a reprezentat rodul cunoașterii adânci a legilor devenirii istorice, a evaluării lucide a drumului care trebuia parcurs spre țelul final.

Gînditorii socialiști au sesizat, foarte de timpuriu, că șansa de viitor a patriei, a socialismului însuși pe pămîntul românesc, se afla în realizarea unei economii puternice, pe temeiul industriei naționale — „problema problemelor țării noastre” —, prin care se puteau asigura apărarea și consolidarea independenței, micșorarea treptată a decalajului existent între România și statele avansate ale lumii ¹⁷. „Pornind de la analiza științifică a stării de înapoiere economică a țării, de la rămînerea în urmă a forțelor de producție, socialiștii subliniau importanța deosebită a dezvoltării intense a unei industrii naționale noi, ca o condiție atît pentru progresele generale ale societății, cît și pentru creșterea rîndurilor proletariatului, pentru amplificarea luptei revoluționare a acestuia, pentru crearea premiselor în vederea trecerii, în perspectivă, la edificarea societății socialiste” ¹⁸.

De asemenea, militanții mișcării muncitorești au legat indisolubil procesul industrializării țării de necesitatea îmbunătățirii situației economice a clasei muncitoare, preconizînd un larg evantai de reforme necesare realizării acestui deziderat: ziua de lucru de opt ore, repausul săptămînal, măsuri de protecție a muncii, asigurări sociale etc. În această direcție, lupta partidului proletariatului pentru condiții mai bune de muncă și de trai ale muncitorimii, pentru obținerea unei legislații a muncii a determinat adoptarea, de către guvernul vremii, a unui ansamblu de legi care, cu toate insuficiențele, s-au înscris printre cuceririle importante ale clasei muncitoare ¹⁹.

Preponderența covârșitoare a sectorului agrar în ansamblul economiei țării, anomaliiile socio-economice care minau realitatea rurală românească defineau elementele esențiale ale chestiunii țărănești ce a polarizat preocupările programatice, doctrinare și practice ale tuturor partidelor și grupărilor politice ale vremii. Se distinge, în acest cadru larg, viziunea socialistă asupra structurilor societății românești și, cu precădere, a celei agrare. Militanții socialiști au evidențiat rolul țărănimii în istoria poporului român și s-au preocupat în mod concret pentru atragerea țărănimii la acțiune politică conștientă. Așa s-au putut crea, la sfîrșitul veacului al XIX-lea, peste 300 de cluburi socialiste în mediul rural, prelungiri ale obiectivelor și activității revoluționare în lumea satului românesc ²⁰. Iar atunci cînd truditorii pămîntului s-au ridicat la luptă — cum au fost, în șirul acțiunilor țărănimii, marile răscoale din anii 1888 și 1907 —, clasa muncitoare s-a afirmat drept singura forță socială care, în ansamblul ei, a dat întregul sprijin țărănimii.

Detașîndu-se ca purtător autentic și promotor consecvent de progres, partidul clasei muncitoare a înțeles să folosească toate pîrghiile

¹⁷ Ion Popescu-Puțuri, *Anul istoric 1893*, în „Anale de istorie”, anul XXVIII, nr. 5/1982, p. 33—34.

¹⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, p. 266.

¹⁹ *Mișcarea muncitorească și legislația muncii în România. 1864—1944*, Editura științifică, București, 1972.

²⁰ Gh. Matei, *Cluburile socialiste la sate (1898—1899)*, Editura științifică, București, 1968.

posibile, să dialogheze și să se confrunte cu toate formațiunile politice ale regimului, într-un unic efort de soluționare, atunci, în epocă, a dezideratelor și obiectivelor menite a apăra și dezvolta cuceririle democratice, în-deosebi a votului universal, prin care se sconta un acces mai larg al maselor la viața politică activă²¹.

Partidul clasei muncitoare a acordat o atenție deosebită și relațiilor externe ale țării, fapt ce a reprezentat o mărturie elocventă a înțelegerii sarcinilor majore aflate în fața României pe linia desăvârșirii statului național unitar, a apărării suveranității și integrității sale, în împrejurările complexe ale vieții internaționale dominată de politica forței și a intervenției brutale a marilor puteri imperialiste, afirmând drepturile popoarelor la independență și egalitate, în sensul instaurării unor norme și relații în viața internațională menite să elimine forța și să proclame dreptul. „Reprezentanții de frunte ai partidului — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — se ridicau cu putere împotriva dominației străine, proclamînd solemn dreptul imprescriptibil și inviolabil al națiunii noastre, ca, dealtfel, al tuturor națiunilor, la o viață liberă și independentă”²². Egalitatea și libertatea fiecărei națiuni, înscrise ca deziderate fundamentale ale unei gândiri revoluționare novatoare, își vădesc și azi valoarea prin simbolul și reverberația lor în contemporaneitate.

Cerință istorică inexorabilă, reclamată de legile obiective ale evoluției societății românești, desăvârșirea procesului făuririi statului național unitar a angrenat toate clasele sociale și forțele politice atât din România liberă, cât și din teritoriile istorice cotate, înscriindu-se ca o coordonată de prim-ordin a luptei poporului pentru dreptate și libertate națională. Cu deplină îndreptățire publicațiile socialiste puteau să scrie că „asupra unirii toți românii sînt de o părere”²³. Problema luptei de eliberare și-a găsit o temeinică fundamentare în programul partidului clasei muncitoare, în scrierile militanților săi de frunte. În cadrul acestei concepții, reîntregirea vechii Dacii reprezenta o premisă esențială a luptei poporului român pentru făurirea unui stat unitar, liber, fundat pe dreptate socială și pe egalitatea tuturor cetățenilor, indiferent de naționalitate. „Munca”, organul central al partidului, declara : „Voim o Românie mare și puternică, o Românie însă liberă și alcătuită din cetățeni liberi economici și politicește. Acesta ne este idealul nostru în ceea ce privește chestiunea națională”²⁴.

Unirea a fost văzută de socialiști ca o cerință fundamentală a tuturor românilor, ce izvoră din antecedentele și drepturile nezdruincinate ale unei istorii multimilenare : „Voim Dacia așa cum ea fu, fiindcă istoria și dreptul, tradițiunea și plebiscitul, trecutul și prezentul ne dau dreptul de a aspira la o Dacie română. Acest pămînt, udat cu sîngele și sudoarea străbunilor noștri, înmulțit cu țărîna lor de douăzeci de ori seculară, e al nostru. Voim dar ca ceea ce este al românului, lui să-i aparțină, ca injusta, neomenoasa și nedemna de secolul în care trăim, de dominațiune a unei națiuni asupra alteia să înceteze, ca românii să fie toți liberi și să formeze un stat, iar nu să geamă sub niște dominațiuni străine și vitrege. Dacă dreptul are vreo putere pe pămînt, Transilvania și celelalte părți ale

²¹ Ion Mamina, Vasile Niculae, *Partidul clasei muncitoare în viața politică a României (1893—1918)*, Editura politică, București, 1983, p. 201—202.

²² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, p. 267.

²³ „România muncitoare”, anul VI, nr. 65 din 21 octombrie 1910.

²⁴ „Munca”, anul III, nr. 18 din 21 iunie 1892.

vechii Dacii, unde românii sînt în majoritate, trebuie să fuzioneze și se vor fuziona mai devreme sau mai tîrziu în statul român”²⁵.

Patriotismul fierbinte al partidului muncitorimii române s-a afirmat, la o înaltă amplitudine, în timpul primului război mondial, la care România a participat, în anii 1916—1918, pentru împlinirea aspirației seculare de unire a tuturor fiilor țării²⁶. S-a vădit, în condiții complexe și dramatice, înțelegerea adîncă de către socialiștii români a unui proces istoric fundamental. De altfel, militanții clasei muncitoare, condamnînd războaiele imperialiste cîmpitoare, relevaseră, în mod constant, necesitatea istorică și justetea luptei de apărare și de eliberare națională.

Stă mărturie faptul că, în împrejurările grele ale invadării unei mari părți a teritoriului țării de către trupele Puterilor Centrale, mișcarea muncitorească a dovedit, prin eroism și jertfe, dragostea sa fierbinte de patrie. În fruntea mișcării de rezistență împotriva cîmpitorilor, care a cuprins cele mai largi clase și pături sociale, s-a aflat clasa muncitoare, animată de profund patriotism. Militanții socialiști rămași în teritoriul ocupat au reorientat activitatea organizațiilor partidului în noile și grelele împrejurări. Încă din octombrie 1916, în Capitală, la Ploiești, Turnu Severin, Craiova, Galați, Brăila și alte localități, ele au desfășurat o vie activitate potrivnică invadatorilor, au ridicat masele la lupta pentru libertate. „În aceste clipe dramatice pentru soarta țării, forțele patriotice s-au ridicat la luptă, și-au adunat toate puterile și au hotărît să reziste cu orice preț în fața armatelor invadatoare”²⁷. Sustragerea de la munca forțată, sabotarea mașinii de război germane, activitatea propagandistică, mitingurile de protest, grevele, demonstrațiile de stradă au constituit, în pofida măsurilor represive, mijloace eficace folosite de clasa muncitoare în acțiunea amplă de subminare a dominației cîmpitoare²⁸. În teritoriul liber, muncitorimea, înfruntînd greutăți de tot felul, a depus o activitate asiduă în fabrici și ateliere, de înalt sacrificiu obștesc, pentru întărirea potențialului militar al armatei. Un mare număr de socialiști s-au distins în bătăliile ce au atins momentele de culme ale eroismului popular la Mărăști, Mărășești și Oituz, pentru salvarea ființei naționale a poporului, mulți dintre ei jertfindu-și viața în apărarea pămîntului străbun²⁹.

În împrejurările create de prăbușirea monarhiei austro-ungare și de victoria Revoluției din Octombrie, luptele revoluționare și de eliberare națională ale popoarelor s-au intensificat, ducînd la constituirea sau la unificarea unor state naționale suverane și independente în centrul și sud-estul Europei. În această mișcare a popoarelor se încadrează și lupta românilor³⁰. Bătălia pentru desăvîrșirea statului național unitar a angrenat întregul popor, atît din România liberă, cît și din teritoriile cîmpite, unde, sub îndrumarea organismelor larg reprezentative de conducere a luptei eliberatoare, masele largi populare au impus o administrație româ-

²⁵ „Dacia viitoare”, anul I, nr. 2 din 16 februarie 1883.

²⁶ Ion Popescu-Puțuri, *Pentru o cauză dreaptă. Intrarea României în război în august 1916*, în „Anale de istorie”, anul XXIII, nr. 6/1977, p. 7—23; anul XXIV, nr. 2/1978, p. 3—16.

²⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, Editura politică, București, 1968, p. 468—469.

²⁸ Augustin Deac, Ion Toacă, *Lupta poporului român împotriva cîmpitorilor. 1916—1918*, Editura militară, București, 1978.

²⁹ Ion Mamina, Vasile Niculae, *Independența patriei — ideal și acțiune ale muncitorimii române*, Editura politică, București, 1977, p. 58—60.

³⁰ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, p. 554 și urm.

nească și și-au exprimat, în cadrul unor impresionante adunări publice, voința nestrămutată de unire cu Țara.

Organizațiile muncitorimii s-au situat în primele rînduri ale luptătorilor pentru unitate națională, aducîndu-și o prețioasă contribuție la înfăptuirea Marii Uniri. Rolul clasei muncitoare, al mișcării socialiste s-a manifestat pregnant și prin influența exercitată asupra programelor politice adoptate în această epocă de puternică efervescență patriotică, în susținerea unor obiective cu caracter democratic în favoarea poporului muncitor.

Rezoluția Marii Adunări Naționale, prin care se proclama Unirea Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului cu România a fost primită cu înălțător entuziasm și într-o deplină unanimitate de toți participanții la adunare. În declarația delegaților socialiști s-a subliniat, între altele : „Astăzi, venim și noi aici, adevărații reprezentanți ai muncitorimii române din Transilvania și Banat, venim și declarăm, în fața dv., în fața Internaționalei socialiste și în fața întregii lumi, că vrem unirea tuturor românilor. Noi vrem și sintem gata de a lupta cu toate mijloacele pentru înfăptuirea și apărarea Unirii“³¹. Actul de justițe istorică al făuririi statului național unitar român a fost rodul luptei revoluționare a maselor populare de la orașe și sate, luptă la care muncitorimea română și-a adus o contribuție valoroasă. Încununare a aspirațiilor de veacuri ale poporului român pentru libertate, independență, unitate, moment crucial al istoriei noastre naționale, Unirea din 1918 a reprezentat, așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „rodul luptei întregului popor, însuflețit de năzuința seculară a unității, de hotărîrea de a împlini visul pentru care au luptat și s-au jertfit atîtea generații de înaintași“³².

Rezultat al voinței și acțiunii poporului român, formarea statului național unitar a deschis o etapă nouă în dezvoltarea României, în lupta clasei muncitoare, a întregului popor pentru dezvoltarea de sine stătătoare a patriei unite. Marea Unire din 1918 a generat mutații profunde în toate domeniile vieții economice, sociale și politice ale țării. Pentru proletariat, Unirea a adus cu sine un cadru nou, propice dezvoltării luptei sale dezrobitoare. Participantă activă, ca forță înaintemergătoare, în procesul desăvîrșirii unității statale a poporului român, clasa muncitoare și-a făcut public crezul său politic : „România nouă de astăzi trebuie să devină România socialistă de mîine“³³.

Așa cum relevă analizele teoretice pe care tovarășul Nicolae Ceaușescu le-a consacrat procesului făuririi statului național unitar român, Marea Unire din 1918, act profund progresist, a realizat cadrul național și economico-social pentru dezvoltarea mai rapidă a forțelor de producție, a însemnat înmănuncherea energiilor și capacităților creatoare ale întregului popor, unirea pe scară națională a mișcării muncitorești revoluționare, a tuturor forțelor înaintate ale societății.

În ceea ce privește mișcarea revoluționară a clasei muncitoare, ea s-a întărit considerabil. Partidul Socialist din România și celelalte partide socialiste și social-democrate din teritoriile unite cu Țara s-au întărit nu-

³¹ Tiron Albani, *Douăzeci de ani de la Unire. Monografie comemorativă a Unirii*, vol. I : *Cum s-a făcut Unirea*, Oradea, 1938, p. 240.

³² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 716.

³³ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, Editura politică, București, 1966, p. 166—167.

meric și calitativ, reușind, în 1919, să devină partide de masă; ele cuprindeau circa 150 000 de membri, iar syndicatele înglobau un număr și mai mare de aderenți — circa 250 000.

Avind în vedere noile condiții istorice, tradițiile luptei revoluționare care validaseră valoarea acțiunii politice unite în cadrul unui singur partid al clasei muncitoare, centralizat la scară națională, capabil să-și îndeplinească misiunea istorică de a transforma revoluționar societatea, sarcina fundamentală era aceea a unificării, în cadrul României reîntregite, a tuturor forțelor politice muncitorești.

Acesta este sensul profund al apelului lansat, la 13 februarie 1919, de Partidul Socialist din România pentru unificare, pentru formarea unui „singur bloc socialist“, a unui „singur partid proletar“, care, „să ducă înainte lupta clasei muncitoare din noua Românie spre realizarea idealului ei socialist“³⁴. Ca o expresie a unanimității de aspirații, celelalte forțe muncitorești au receptat cu entuziasm apelul. „Chemarea aceasta la unire — scria la 24 februarie/9 martie 1919 gazeta socialistă transilvană „Adevărul“ — va afla cel mai viu răsunset în inimile muncitorilor români și sîntem siguri că în cel mai scurt timp unirea tuturor partidelor socialiste din România ... va deveni un fapt împlinit ... Să ne unim, deci puterile“.

Într-adevăr, scurta perioadă ce a urmat pînă la istoricul Congres din mai 1921 a fost puternic marcată de acest efort unificator³⁵. Mișcarea noastră revoluționară preluase o glorioasă moștenire, în cadrul căreia forța unității trecuse proba de foc a istoriei. Era acum momentul ca, pe traiectul unității, continuității și progresului, să se înregistreze saltul istoric către partidul revoluționar unic, la scara unei țări unite, partid care să se situeze pe pozițiile ideologice comuniste.

Derularea evenimentelor avea să demonstreze justetea acestei orientări. Intensa activitate ideologică desfășurată în acești ani pune în lumină adeviziunea muncitorimii organizate de pe tot cuprinsul țării la idealul revoluționar comunist, iar marile acțiuni revendicative muncitorești probau unitatea proletară nu doar ca un ideal, ci ca o realitate de fapt. Adoptarea programului unitar de activitate al mișcării socialiste, în mai 1919 — program ce își propunea ca principal scop „cucerirea puterii politice ... pentru ca, prin socializarea mijloacelor de producție, să ajungem la transformarea societății capitaliste în societate socialistă“³⁶ — și constituirea Consiliului General al partidului, ca organ conducător unic al mișcării muncitorești din România, în decembrie 1919, au înscris pași însemnați în acest sens.

Clasa muncitoare se prezenta, deci, încă din anii 1919—1920, unită pe scena politică a țării, influența ei în societate sporind neconținut. O atastă concepția pe care partidul o formulează față de problemele fundamentale ale evoluției țării în etapa respectivă: dezvoltarea în ritm accelerat a industriei naționale, aceasta implicînd naționalizarea marilor unități industriale, a mijloacelor de transport, instituțiilor de credit și asigurare și trecerea lor sub control muncitoresc, ca și îmbunătățirea condițiilor de muncă și viață ale lucrătorilor, noi exproprieri de moșii și împărțirea pămînturilor la țărani fără despăgubire, sufragiul realmente

³⁴ *Ibidem*, p. 166.

³⁵ Ion Popescu-Puțuri, *Organizarea partidului clasei muncitoare pe temelia României reîntregite. Locul partidului clasei muncitoare în istoria patriei*, în „Anale de istorie“, anul XXVI, nr. 5/1980, p. 3—22.

³⁶ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, p. 205.

universal, fără nici o restricție și, ca un corolar, apărarea și consolidarea unității și independenței statului național român³⁷; o întărește importantul succes obținut în confruntările electorale din 1919 și 1920, când socialiștii au trimis în Parlament 7 deputați, respectiv 20 deputați și 3 senatori, ca și bogata activitate parlamentară a acestora³⁸; o confirmă marile bătălii de clasă, îndeosebi greva generală din 1920, care au scos în evidență forța și unitatea clasei muncitoare, voința sa de a-și cucerii, prin luptă, dreptul la o viață mai bună.

Momentul de culme al procesului revoluționar din acești ani l-a reprezentat convocarea, pentru zilele de 8—14 mai 1921, la București, a lucrărilor Congresului general al partidului socialist, menit să înfăptuiască, pe bazele comuniste și ale statului național român, unitatea forțelor muncitorești din întreaga țară.

Cu toate că înaltul forum — Congresul de făurire a partidului comunist din mai 1921 — nu și-a putut încheia lucrările (un mare număr de delegați fiind arestați în ziua de 12 mai 1921), obiectivul său major fusese atins: din acel moment ființa în România un singur partid revoluționar al clasei noastre muncitoare — primul din întreaga scenă politică românească.

Din primele momente ale existenței sale, în spiritul vechilor și glorioaselor tradiții ale clasei muncitoare, ale poporului român, partidul comunist s-a manifestat drept organizatorul și conducătorul luptei clasei muncitoare, a țărânimii, intelectualității, a maselor largi populare împotriva exploatării și asupririi, pentru apărarea intereselor naționale ale întregului popor.

În anii următori, activitatea eroică a partidului comunist s-a desfășurat în condiții deosebit de grele. În pofida acestor greutăți, a reperiunilor guvernamentale, a activității în ilegalitate, partidul comuniștilor, militanții săi de seamă au depus eforturi eroice pentru mobilizarea proletariatului, a maselor largi muncitoare la puternice acțiuni revoluționare — cu punctul lor de maximă amplitudine pe care l-au reprezentat luptele muncitorești-revoluționare din 1933 —, au desfășurat o intensă activitate pentru refacerea unității clasei muncitoare — cheazășia izbîndei idealului revoluționar comunist.

Îmbinînd formele acțiunii ilegale, la care fusese silit să recurgă, cu activitatea legală — prin intermediul a numeroase organizații de masă pe care le-a inițiat, condus sau influențat —, partidul comunist nu numai că nu și-a pierdut legăturile cu poporul, ci le-a întărit și mai mult, evenimentele demonstrînd, așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu, „marea forță mobilizatoare a partidului, consecvența revoluționară și devotamentul său profund față de cauza poporului, de idealurile socialismului“³⁹. În același timp, pentru partidul comuniștilor, problemele luptei pentru apărarea și întărirea independenței și suveranității naționale au constituit un comandament de bază al întregii sale activități, fundat pe sarcina istorică asumată în mod conștient — „răspunderea pentru existența, li-

³⁷ Gheorghe Unc, *Mișcarea muncitorească din România în anii 1918—1921. Însemnătatea marelui congres al partidului clasei muncitoare din mai 1921*, în „Anale de istorie“, anul XXIII, nr. 1/1977, p. 77—79.

³⁸ *Deputații socialiști în Parlamentul român — Discursuri (1888—1899; 1919—1921)*, Editura politică, București, 1983, p. 143—350.

³⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 5, Editura politică, București, 1971, p. 800.

bertatea și independența poporului“⁴⁰, concepție care decurgea din însăși natura partidului revoluționar al clasei muncitoare, din tradițiile îndelungate ale mișcării muncitorești și socialiste din România, pe care le-a încorporat pe o linie de continuitate neabătută, din sarcinile sale fundamentale de făurire a noii orînduiri sociale, socialiste, într-o patrie liberă și independentă.

Comuniștii, relevă secretarul general al partidului, au fost cei dintîi care au tras semnalul de alarmă asupra primejdiei fasciste, sesizînd faptul că, „prin politica sa agresivă, războinică, fascismul pune a tot mai evident în primejdie gravă libertatea și independența popoarelor, pacea și securitatea mondială“⁴¹. Îndeosebi după instaurarea regimului nazist în Germania, în 1933, fascismul a introdus în viața internațională un factor de instabilitate și amenințare, a cărui pondere a sporit permanent, declanșînd, în cele din urmă — pe fondul politicii marilor puteri de dominație și asupra a altor popoare, de reîmpărțire a lumii în sfere de influență —, o criză care și-a aflat deznodămîntul în cel de-al doilea război mondial. Exacerbind ideea de revanșă, în urma înfrîngerii suferite în război și, odată cu aceasta, vechile aspirații imperialiste ale militarismului german, politica externă a Reichului nazist a reprezentat o încurajare pentru ansamblul forțelor revizioniste de pe continent.

Germania hitleristă și Ungaria horthystă și-au îndreptat privirile și asupra bogățiilor și fruntariilor patriei noastre. În acest scop, au acționat fățiș pentru a-și crea agenturi trădătoare pe teritoriul românesc. Din deceniul al patrulea a început, cu sprijin politic și financiar străin, să prolifereze ideologia fascistă în țara noastră, să se manifeste ascensiunea organizațiilor reacționare de dreapta și de extremă dreaptă, cea mai periculoasă dintre acestea dovedindu-se a fi Garda de fier, adevărata coloană a V-a a Germaniei naziste în România. Tocmai de aceea, arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Unul din obiectivele de cea mai mare importanță ale activității politice a Partidului Comunist Român în perioada dintre cele două războaie mondiale a fost organizarea luptei forțelor democratice împotriva pericolului grav pe care îl reprezenta fascismul pentru destinele poporului român“⁴².

În aceste împrejurări de grea cumpănă, partidul comuniștilor a înțeles că singura cale de soluționare a problemelor complexe cu care se confrunta România era unirea tuturor forțelor sociale și politice într-un unic efort patriotic, avînd ca sens apărarea țării. Din acest unghi de vedere, constituirea în România, din inițiativa partidului comunist, a Comitetului Național Antifascist, în iunie 1933, la numai cîteva luni după venirea nazismului la putere în Germania, apare ca un fapt istoric de semnificație majoră, care depășea hotarele țării. Comitetul Național Antifascist, în conducerea căruia, ca reprezentant al tineretului revoluționar, a fost desemnat, de către partidul comunist, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a reprezentat o organizație la scară națională, deschisă tuturor cetățenilor țării, indiferent din ce formațiune politică făceau parte, cu sarcina precisă și clară care interesa întregul popor român — lupta împotriva pericolului fascist, pentru pace, pentru salvagardarea democrației, a independenței și a integrității teritoriale a țării⁴³.

⁴⁰ „Scînteia“, anul V, nr. 27—28 din decembrie 1935.

⁴¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 18, Editura politică, București, 1979, p. 240.

⁴² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, p. 719—720.

⁴³ Comitetul Național Antifascist Român, Editura politică, București, 1985.

În acest spirit, P.C.R. și-a lărgit contactele cu grupările și organizațiile democratice, a stabilit legături cu diferite fracțiuni ale forțelor politice burgheze și cu un număr mare de personalități politice. S-au creat zeci de organizații de masă democratice, antifasciste — între care Liga Muncii, Blocul Democratic, Frontul Plugarilor, Uniunea Oamenilor Muncii Maghiari (Madosz), Frontul Studentesc Democrat, Frontul Feminin⁴⁴ — care au constituit, pentru P.C.R. un sprijin eficient în acțiunea sa dusă cu asiduitate pentru ralierea, pe o platformă comună, a tuturor forțelor democratice, patriotice, antifasciste, antihitleriste⁴⁵. Totodată, Partidul Comunist Român a desfășurat o activitate multilaterală pentru unitatea clasei muncitoare, ca temelie a frontului tuturor acelor care se opuneau fascismului. Realizarea, în această perioadă, a unor acțiuni comune ale P.C.R. cu Partidul Socialist Unitar, precum și cu unele organizații ale Partidului Social-Democrat, a întărit unitatea și combativitatea clasei muncitoare, influența ei în viața politică a țării⁴⁶. Din inițiativa comuniștilor s-au editat numeroase publicații legale cu caracter democratic, s-a desfășurat o intensă muncă de propagandă în rândurile intelectualilor, în vederea atragerii lor la lupta împotriva fascismului și revizionismului.

Puternicele manifestări de masă împotriva fascismului, ampla activitate pentru făurirea frontului democratic au contribuit la întărirea unității și coeziunii forțelor progresiste, capabile să stăvilească pericolul fascist. Acordurile de la Băcia, București și Tebea, încheiate la sfârșitul anului 1935, între organizații de masă legale conduse sau influențate de P.C.R. și Partidul Socialist, Frontul Plugarilor și Madosz, succesul forțelor democratice în alegerile parlamentare parțiale din județele Mehedinți și Hunedoara (februarie 1936), demonstrațiile antifasciste, antihitleriste din mai 1936, marile întruniri antifasciste din decembrie 1937 au constituit un succes al orientării partidului spre un consens național istoricește reclamat de imperativele vremii⁴⁷.

Dar actele de agresiune ale Germaniei naziste și ale aliaților ei s-au extins, în condițiile politicii conciliatoare a puterilor occidentale. Creșterea pericolului izbucnirii războiului și, implicit, a primejdiei încălcării teritoriului țării noastre de către statele fasciste revanșarde au alertat toate forțele conștiente ale poporului nostru. În aceste condiții grave partidul comunist și-a făcut auzit din nou cuvântul. El a lansat apelul — cum glăsuia manifestul C.C. al P.C.R. din 17 martie 1939 — „să fie pregătit de luptă întreg poporul român..., pentru apărarea țării împotriva cotropitorilor fasciști“, declarînd că militanții partidului, „comuniștii, vor lupta cu arma în mână, în primele rînduri“. Manifestul reînnoia chemarea

⁴⁴ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Idealele dreptății și libertății naționale, ale unității și independenței — coordonate fundamentale ale activității partidului politic al clasei muncitoare din România*, în „Anale de istorie“, anul XXIX, nr. 2/1983, p. 63 și urm.

⁴⁵ Gheorghe I. Ioniță, *P.C.R. și masele populare. 1934—1938*, ediția a II-a revăzută și adăugită, Editura științifică și enciclopedică, București, 1978.

⁴⁶ Ion Ardeleanu, *Luptele forțelor revoluționare, democratice și patriotice din România împotriva revizionismului*, în „Anale de istorie“, anul XXXIII, nr. 1/1987, p. 100—116.

⁴⁷ Ion Popescu-Puțuri, *Marile manifestații și demonstrații politice organizate de Partidul Comunist Român împotriva fascismului și a războiului, pentru apărarea independenței și integrității țării*, în „Anale de istorie“, anul XXX, nr. 6/1984, p. 20—30; Ion Iacoș, *Marile manifestații muncitorești și democratice din 1936 împotriva primejdiei fasciste și revizioniste*, în „Anale de istorie“, anul XXXII, nr. 3/1986, p. 57—72.

adresată tuturor forțelor sociale și politice de angajare la acțiune fermă, la rezistență neabătută, în slujba libertății patriei : „Uniți-vă cu toții într-un singur front puternic contra lui Hitler și a aliaților săi revizionisti“ ⁴⁸.

În lumina acestor coordonate ale activității partidului comunist și a celorlalte forțe revoluționare, a stării de spirit patriotice și antifasciste a maselor largi se reliefează, pregnant, prin amploarea și caracterul său, marea manifestație populară de la 1 Mai 1939. „Marea demonstrație de la 1 Mai 1939, desfășurată sub semnul unității, al Frontului Unic dintre comuniști și socialiști — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, a evidențiat cu putere hotărîrea eroicei noastre clase muncitoare de a se opune fascismului și politicii de război, de a apăra interesele naționale supreme ale României. Manifestații similare cu cele din București au avut loc și în alte centre ale țării, la Ploiești, Iași, Cluj, Timișoara, Alba Iulia, în Valea Jiului și altele. Toate acestea au exprimat combativitatea revoluționară a clasei muncitoare, hotărîrea oamenilor muncii, a forțelor democratice, antifasciste de a lupta pentru cauza libertății și democrației, a independenței și integrității României“ ⁴⁹.

1 Mai 1939 s-a înscris în istoria patriei ca un moment remarcabil al acțiunii poporului nostru împotriva pericolului fascist revizionist. „Ziua aceasta — scria ziarul „Timpul“ — a însemnat sărbătorirea și legămîntul muncitorimii românești pentru apărarea și cimentarea unității și independenței naționale... 1 Mai 1939 a arătat, o dată mai mult, că muncitorimea este — în toate timpurile și sub orice semn — temeiul, baza și substanța națiunii, cheazășia prosperității ei în pace și apărătorea ei atunci cînd patria o cere“ ⁵⁰. Demonstrația antirăzboinică, antihitleristă și anti-revizionistă din 1939 — în organizarea și conducerea căreia tînărul militant comunist Nicolae Ceaușescu a acționat dinamic, mobilizator, în direcția unirii eforturilor, pe plan național, pentru salvagardarea independenței patriei — a avut și o semnificație internațională, întrucît s-a constituit într-un mare semnal pe care România îl adresa Europei pentru concentrarea eforturilor în vederea împiedicării dezlănțuirii unui nou cataclism mondial. „Ea a fost prima și poate printre cele mai importante demonstrații din Europa în acea perioadă, după invadarea de către hitleriști a Cehoslovaciei. Cînd în multe țări era o oarecare stare de așteptare — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, muncitorimea română, sub conducerea comuniștilor, s-a ridicat și a demonstrat că nu trebuie să ne plecăm în fața fascismului, că trebuie să ridicăm steagul luptei și că, unită, muncitorimea, popoarele pot bara calea fascismului ! Și dacă în 1939 popoarele ar fi acționat unite, hitlerismul nu ar fi dezlănțuit al doilea război mondial !“ ⁵¹.

Același caracter de unitate muncitorească — lărgită și prin participarea celorlalte forțe progresiste, democratice — l-au avut demonstrațiile împotriva dictatului fascist de la Viena, din august 1940, prilej de afirmare a hotărîrii forțelor revoluționare și patriotice de a apăra independența și integritatea țării. Sentința arbitrară de la Viena, prin care,

⁴⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 6, dosarul nr. 1 199, filele 117—118.

⁴⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 18, p. 240—241.

⁵⁰ 23 August 1944. *Documente*, vol. I : 1939—1943, Editura științifică și enciclopedică, București, 1984, p. 19—20.

⁵¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 27, Editura politică, București, 1984, p. 159.

din trupul României unitare, a fost smuls și predat Ungariei horthyste un vast teritoriu, o mare parte din avuția sa națională și o numeroasă populație românească, a răscolit puternic conștiința unui popor care, timp de secole, făcuse totul pentru unitate, pentru cîștigarea independenței și păstrarea integrității patriei. Vigoarea și forța protestului maselor împotriva nelegiuitei intervenții au dobîndit un profund caracter patriotic. În fruntea acțiunilor protestatare, relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu, s-a aflat Partidul Comunist Român, care „a organizat puternice manifestații populare, a lansat chemarea la luptă armată pentru apărarea integrității și suveranității naționale”⁵². Prin amploarea și caracterul lor antifascist, antirăzboinic și antirevizionist, prin vibrantele apeluri și lozinci sub care s-au desfășurat, prin larga participare a maselor populare, reunind clase și pături sociale dintre cele mai diferite, demonstrațiile împotriva dictatului fascist de la Viena au evidențiat setea de adevăr și de dreptate a poporului român, au demonstrat cît de scumpe îi erau independența și integritatea teritorială a țării.

Ca urmare a politicii marilor state europene din anii 1939—1940, România a fost complet izolată. Aflată singură în fața agresiunii fascistului german și a acoliților acestuia, lipsită de orice sprijin din afară, ea a devenit victima politicii imperialiste de forță și dictat, de subjugare și asupra, de acaparare a unui vast teritoriu și de uzurpare a unității naționale. Ce a urmat se știe. Sfirtecată, cu demnitatea națională încălcată, România a rămas la discreția Germaniei hitleriste, în a cărei sferă de interes fusese „repartizată”. Instaurarea regimului de dictatură militară-fascistă, aderarea la Axă și împingerea țării, în vara anului 1941, în războiul împotriva Uniunii Sovietice și a celorlalte state ale coaliției antifasciste n-au fost decît tragicele consecințe ale acestor evenimente. Toate aceste acte impuse țării noastre erau potrivnice voinței și tradițiilor poporului român, care, în îndelungata sa istorie, a luptat cu dîrzenie pentru apărarea propriilor hotare, a independenței și libertății sale. Răspunsul adevărat al poporului nostru s-a concretizat în rezistența acerbă antihitleristă, care a reunit, în jurul clasei muncitoare și sub conducerea comunistilor, toate forțele patriotice dornice să contribuie la eliberarea țării, în participarea activă la lupta pentru zdrobirea blocului statelor fasciste⁵³.

Pe baza necesității vitale, obiective, a atingerii unor țeluri de care depindea însăși soarta poporului și a țării s-a realizat largul consens național, fără de care ar fi fost de neconceput acțiunea istorică ce a dus la declanșarea revoluției de eliberare națională și socială, antifascistă și antiimperialistă din August 1944⁵⁴. În istorie va rămîne înscris, cu trăinicia și perenitatea marilor fapte și cu valoarea pe care numai rezultatele majore, de perspectivă, le-o conferă, că acest rol l-a avut, în anii grei de luptă împotriva dictaturii militare-fasciste și a ocupației hitleriste, ca și în asigurarea desfășurării revoluționare a evenimentelor ulterioare, Partidul Co-

⁵² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, p. 721.

⁵³ Gheorghe Zaharia, *România și rezistența popoarelor din centrul și sud-estul Europei în preajma și în timpul celui de-al doilea război mondial*, în *Rezistența europeană în anii celui de-al doilea război mondial. 1938—1945*, vol. I, Editura militară, București, 1973, p. 387—438.

⁵⁴ Gheorghe Zaharia, *Consensul național — factorul decisiv al victoriei poporului român din August 1944*, în „Anale de istorie”, anul XXX, nr. 3/1984, p. 108—119.

munist Român, forța politică conducătoare a clasei muncitoare și a poporului⁵⁵.

Înarmat cu o experiență politică proprie, moștenită de la trecutul de luptă al poporului și puternic îmbogățită în anii de fermă luptă antifascistă, capacitatea creatoare a partidului s-a bazat pe analiza temeinică, în spiritul principiilor socialismului științific, a noii situații istorice. Apreciind în mod just natura contradicțiilor care se aflau pe prim-plan în România, ca și situația internațională, P.C.R. a înțeles că problema majoră care se punea era aceea a mobilizării tuturor forțelor patriotice, naționale, antihitleriste la lupta pentru doborârea dictaturii militare-fasciste, pentru libertate și independență națională. În platforma sa politică, elaborată încă de la 6 septembrie 1941, partidul a formulat drept obiective principale, pe baza cărora chema la unire toate forțele antihitleriste, țeluri corespunzând intereselor naționale ale întregului popor, în măsură într-adevăr să reunească și să canalizeze toate energiile sale : alăturarea țării la coaliția antihitleristă, recucerirea libertății patriei, răsturnarea dictaturii militare-fasciste și formarea unui guvern al independenței naționale compus din reprezentanții tuturor forțelor patriotice, eliberarea pământului străbun răpit prin odiosul dictat de la Viena, restabilirea drepturilor și libertăților democratice, îmbunătățirea temeinică economică, culturală a situației maselor.

Frontul național preconizat de partidul comunist s-a sudat verigă cu verigă, în focul luptei de rezistență, avînd drept pivot unitatea de acțiune a clasei muncitoare, prin întărirea forțelor antifasciste, la care s-au raliat, treptat, grupările politice burgheze, armata română, precum și cercurile Palatului, toate elementele patriotice. „Pe baza acestui plan — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — partidul nostru a desfășurat o intensă activitate politică, organizatorică în rîndul celor mai largi categorii sociale. În 1943 a fost creat Frontul patriotic antihitlerist, reunind forțe politice care reprezentau clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, păturile mijlocii de la orașe, oamenii muncii de naționalitate maghiară. O importanță deosebită a avut făurirea, la 1 Mai 1944, a Frontului unic muncitoresc ; înțelegerea intervenită între partidul comunist și partidul social-democrat a sporit capacitatea de acțiune și forța de organizare a clasei muncitoare, deschizînd perspectiva realizării unității sale politice-organizatorice, a exercitat o puternică influență asupra unirii celorlalte forțe patriotice, antihitleriste. La scurt timp partidele comunist și social-democrat realizează un acord de colaborare cu partidele liberal și național-țărănesc, în cadrul Blocului național-democrat, pe baza unei platforme de acțiune ce prevedea ieșirea României din coaliția fascistă, încetarea războiului împotriva Uniunii Sovietice, alungarea trupelor germane din țară, înlăturarea regimului dictatorial și înlocuirea lui cu un regim constituțional, democratic. Totodată, partidul comunist a stabilit legături cu monarhia și cercurile grupate în jurul palatului regal. O deosebită însemnătate au avut legăturile partidului comunist cu cadre de comandă ale armatei, cu ofițerii și generalii patrioți care au colaborat activ la pregătirea militară a insurecției”⁵⁶.

⁵⁵ Ion Popescu-Puțuri, *Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, eveniment de importanță epocală pentru destinele poporului român*, în „Anale de istorie”, anul XXX, nr. 4/1984, p. 11 și urm.

⁵⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, Editura politică, București, 1970, p. 371—372.

S-a realizat, astfel, cea mai largă coaliție de forțe politice din istoria României, cuprinzând practic întreaga națiune română. Totodată, P.C.R. a ținut seama, în organizarea asaltului final din August 1944 — act care a luat prin surprindere atât Germania hitleristă, cât și puterile din coaliția Națiunilor Unite — de condițiile internaționale favorabile create de victoriile militare repurtate de Uniunea Sovietică, de loviturile aplicate mașinii de război germane de forțele aliate pe fronturile din Italia și Franța, de succesele mișcărilor de eliberare națională care diminuau capacitatea de agresiune și opresiune a coteropitorilor fasciști. Răsturnarea guvernului dictatorial antonescien a marcat declanșarea insurecției și începutul revoluției de eliberare națională și socială, antifascistă și antiimperialistă, „care a deschis poporului român calea făuririi unei vieți noi, a preluării destinului în propriile mîini, a lichidării exploatării și asupririi, a realizării unei Românie socialiste, așa cum au dorit-o în momentele constituirii statului național unitar revoluționar, masele muncitoare din România”⁵⁷.

Capacitatea partidului comunistilor de a dirija concret energiile revoluționare ale națiunii, de a fixa obiectivele esențiale ale luptei sale a făcut, așadar, ca din mișcarea antifascistă a întregului popor să se dezvolte nemijlocit revoluția de eliberare națională și socială, antifascistă și antiimperialistă. Actul istoric din August 1944 a deschis poporului calea spre realizarea năzuințelor sale multiseculare. „Masele populare și-au dobîndit, cu arma în mînă, dreptul la libertate și neatințare, dreptul de a fi deplin stăpîni pe bogățiile naționale, de a-și făuri destinele potrivit intereselor și aspirațiilor proprii, precum și posibilitatea de a construi pe pămîntul patriei cea mai dreaptă și mai înaintată orînduire socială — orînduirea socialistă și comunistă”⁵⁸.

Sinteză revoluționară a întregii noastre istorii, Partidul Comunist Român intruchipează astăzi centrul vital al națiunii române, conducătorul încercat al poporului în marea operă de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

⁵⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 26, Editura politică, București, 1984, p. 442.

⁵⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 18, p. 578.

24 IANUARIE 1859 — MOMENT DE REFERINȚĂ PE DRUMUL CONSTITUIRII STATULUI NAȚIONAL UNITAR ROMÂN

Dimensiune esențială a spiritualității noastre, forțată în împrejurări vitrege, conștiința unității a călăuzit cugetul și fapta înaintașilor, a tuturor acelor care, prin eforturi eroice, au dus la împlinirea năzuinței supreme a făuririi statului național unitar român. Pe acest traiect de lupte neostoite purtate, veacuri de-a rîndul, de poporul nostru în vederea realizării aspirațiilor sale de unitate și independență, Unirea Moldovei cu Muntenia din 1859 se înscrie ca un moment de majoră însemnătate. „Victorie remarcabilă a maselor de țărani, meșteșugari, lucrători și țigoveți, a cărturarilor progresiști și patrioți, Unirea Principatelor a reprezentat — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — actul care a pus bazele statului național român modern“.

Actul din memorabilul an 1859 concretiza un străvechi ideal de unitate, ideal ce și-a pus pecetea de neșters pe întreaga istorie a românilor, înscriindu-se ca o permanență a devenirii lor prin vremuri. „Gîndul Unirii“, moștenit de la străbunii geto-daci, s-a menținut mereu treaz de-a lungul secolelor de viață medievală românească, exprimîndu-se tot mai plenar în năzuința fierbinte a românilor de a viețui laolaltă, în fruntariile firești ale pămîntului străbun. Mai presus de hotare vremelnice, mai presus de cotropiri și dominații străine, a fost conștiința unității și solidarității neamului românesc, „unit în cuget și simțiri“, prin forța puternică a legăturilor economice, a identității instituțiilor politice, prin puterea tradițiilor spirituale comune, moștenite și păstrate cu dragoste fierbinte. „Ideea unirii țărilor românești, idealurile formării unui stat puternic pe meleagurile Daciei — relevă secretarul general al partidului — nu au putut fi ucise niciodată, pentru că ele sînt adînc împlîntate în înseși sîngele, în conștiința și spiritul întregului nostru popor“.

Sălășluind în mințile și inimile oamenilor, însuflețit prin scrierile patriotice ale unor luminați cărturari, idealul unității a căpătat forma acțiunii politice în timpul unor iluștri Basarabi, Mușatini, Corvinești. „Unitatea națională — scria, pe bună dreptate, Nicolae Bălcescu — fu visarea iubită a voievozilor noștri cei viteji, a tuturor bărbaților noștri cei mari, cari întrupară în sine individualitatea și cugetarea poporului, spre a o manifesta lumii. Pentru dînsa ei trăiră, munciră, suferiră și muriră“. În focul bătăliilor pentru libertate se conturează tot mai clar necesitatea imperioasă a înfăptuirii unității politice a țărilor române, obiectiv fundamental determinat de însăși evoluția poporului nostru. Ma-

rele voievod Mihai Viteazul a transpus-o pentru întâia oară în fapt, realizând, la 1600, unirea într-un stat centralizat a Țării Românești, Moldovei și Transilvaniei, pagină înălțătoare în cronica de aur a patriei. Opera ilustrului domnitor, de reunire într-un tot firesc a pământurilor vechii Dacii, deși vremelnică, s-a constituit într-un simbol însuflețitor, într-o adevărată poruncă testamentară pentru generațiile ce au urmat.

Măreța năzuință de unire a tuturor românilor s-a impus cu vigoare la sfîrșitul veacului al XVIII-lea și începutul celui de-al XIX-lea, în condițiile afirmării națiunii române, a luptei unui întreg popor împotriva asupririi străine, a tendințelor expansioniste ale marilor imperii ale vremii.

La 1784, marea ridicare la luptă a românilor din Transilvania sub conducerea lui Horea a pus în evidență obiective esențiale naționale și sociale. Horea a intenționat să-și unească forțele cu cele ale românilor din Moldova și Muntenia, pentru ca împreună să lupte atât pentru emanciparea socială a poporului român, cât și pentru refacerea unității românilor din vechea Dacie. Emisari ai săi au trecut Carpații spre a obține sprijin în luptă și, drept urmare, cete de țărani de la est și sud de Carpați erau gata să pătrundă prin trecătorile Carpaților în Transilvania. Cauza românilor transilvăneni căpătase, astfel, caracterul unei cauze generale românești. După cum scria K. Marx, referindu-se la țelurile naționale ale revoluției, Horea, căruia contemporanii i-au atribuit titlul de „rex Daciae”, devenise „simbolul renașterii Daciei”.

La 1821, revoluția condusă de Tudor Vladimirescu a dezvăluit cu putere marile resurse revoluționare ale maselor populare, idealurile lor de unitate politică și neatîrnare. Tumultul evenimentelor a cuprins, într-o formă sau alta, toate teritoriile locuite de români. În timp ce în Țara Românească, Tudor restaura domnia pămînteană după mai mult de un veac de încălcare brutală de către Poarta otomană a prevederilor cuprinse în tratatele încheiate cu țările române, în Moldova aveau loc frămîntări și mișcări naționale și sociale, care au dus la înlăturarea cu forța a unor reprezentanți ai administrației impuse de fanarioți, pas important spre restaurarea și în această țară românească a domniei pămîntene. Mai mult, Tudor s-a angajat pe calea unității politice a românilor, declarînd că era necesar ca, „la un gînd și într-un glas cu Moldova, să putem cîștiga deopotrivă dreptățile acestor Prințipaturi, ajutorîndu-ne unii pe alții”. De asemenea, credința pe care românii transilvăneni o aveau în misiunea eliberatoare a „crăiutului Todoraș”, evidentă în temerea habsburgilor ca „spiritul de libertate și independență pe care ... Tudor l-a insuflat valahilor ... să nu cuprindă, ca o boală molipsitoare, și pe românii ardeleni”, dădea expresie pregnantă afirmării conștiinței naționale, rezultat al unei dezvoltări pe aceleași coordonate a națiunii române.

Pe acest fundal istoric, conștiința națională și ideea de unitate au dobîndit valențe mult sporite, potențate prin răspîndirea doctrinei politice a daco-românismului, prin meritoria muncă de apostolat a cărturarilor înaintați de ridicare politică și culturală a națiunii române, prin întreaga acțiune propagandistică patriotică a unor publicații — precum „România” (1837), „Gazeta de Transilvania” (1838), „Dacia literară” (1840), „Pro-pășirea” (1844), „Magazin istoric pentru Dacia” (1845) și a unor asociații și societăți cu scopuri naționale — ca „Asociația literară a României”, „Societatea studenților români de la Paris”, „Frăția”, prin declanșarea unor mișcări revoluționare, prin întemeierea unei tot mai puternice Partide naționale. S-a prefigurat, astfel, programul politic comun de luptă socială și națională, avînd drept țeluri supreme : înlăturarea rînduielilor feudale și a

stăpînirii străine, crearea unui stat modern unitar, democrat și neatîrnat. „Cu un teritoriu îmbucătățit și împărțit — se sublinia în Declarația de principii a Partidei naționale —, ar fi cu neputință pentru români să se împotrivescă prin ei înșiși puternicelor imperii care-i înconjoară. Stăruim asupra fuziunii întregului popor român... Avem datoria să redăm o patrie independentă tuturor membrilor risipiți ai neamului nostru“. Toate acestea au pregătit și prefațat marea bătălie a românilor din înflăcăratul an 1848.

Desfășurată într-un șuvoi revoluționar unitar, revoluția română de la 1848 „a dat — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — un puternic impuls creșterii conștiinței de sine a poporului român, a exprimat hotărîrea moldovenilor, muntenilor și transilvănenilor de a sfărîma vechile relații feudale, de a deschide calea noii orînduiri, de a făuri unitatea națională în cadrul frontierelor unui și aceluiași stat, de a înainta neabătut pe drumul progresului și democrației“.

Ideea unificării politice și statale a dominat întregul curs al furtunii revoluționare care a cuprins toate meleagurile românești, penetrînd adînc în conștiința maselor largi. „Numai cînd vom fi un singur trup, precum sîntem și un singur suflet, vom fi liberi“ — sînt cuvintele ce au dat glas nu numai unor speranțe unanim nutrite, ci au conturat o direcție fundamentală de acțiune. O atestă documentele programatice ale revoluției, care se adresau „unei nații de mai mult de 8 milioane de suflete“, adică populației tuturor provinciilor românești. O confirmă dezbaterile de idei și conținutul presei pașoptiste, care relevau că „România toată, această mare familie de frați, nu poate fi fericită, nu poate fi tare și puternică, decît numai prin unire“. O afirmă cu vigoare marile adunări populare și naționale de la Iași și Blaj, de la Islaz, București și Lugoj, manifestări elocvente ale solidarității întregului bloc etnic românesc, ale forței și voinței românilor opuse coaliției contrarevoluționare a imperiilor limitrofe. O exprimă acțiunile comune preconizate și desfășurate de revoluționarii români și proiectele lor de înfăptuire a României întregite, declarîndu-se deschis că, „toate țările locuite de români trebuie să se numească îndeobște România și să formeze un stat, pentru că toate sînt patria românilor și pentru că toți patrioții români, locuitori pe dinsele, formează nația română, care să fie una și nedespărțită“.

Formulînd clar principiul unității în cadrul unui stat național român, revoluția i-a căutat și făgașe posibile de împlinire. Ținînd seama de împrejurările externe, de faptul că Țara Românească și Moldova aveau același statut internațional, oamenii politici români au emis ideea statului național român reunind, mai întîi, cele două Principate. Era, desigur, o primă etapă în lupta națiunii române pentru organizare statală unitară, impusă și de împrejurarea că imperiile vecine, în ciuda unor puternice lovituri primite din partea forțelor revoluționare europene, nu fuseseră dislocate, erau încă în măsură să nu permită, în acele momente, o Românie întregită, alcătuită din toate provinciile strămoșești. Sub raportul unității naționale, revoluția a asigurat o moștenire ideologică și politică de excepțională însemnătate, ea guvernînd și animînd întregul efort românesc din epoca formării, organizării și desăvîrșirii unității statului român modern.

În anii ce au urmat revoluției, Unirea Principatelor s-a detașat ca obiectivul de bază al mișcării naționale a românilor. Trecînd peste împrejurările silnicei ocupații străine, luptătorii uniونيști au declanșat o vastă acțiune în slujba acestui ideal. Pentru îndrumarea opiniei publice s-au

editat gazete și reviste — ca „România literară“, „Steaua Dunării“, „Patria“ — care au militat cu convingerea declarată că „Unirea Principatelor este dorința vie și legică“ a românilor —, s-au publicat broșuri, poezii, manifeste unioniste. În strînsă legătură cu mișcarea națională din țară, revoluționarii emigrați în multe părți ale Europei au popularizat drepturile istorice ale românilor prin intermediul unor publicații intitulate semnificativ „România viitoare“, „Junimea română“, „Republica română“, au declanșat o vastă campanie pentru atragerea opiniei publice internaționale, a guvernelor statelor europene alături de cauza poporului român. Tot mai mult, mișcarea națională pentru unire a antrenat, într-un adevărat torent revoluționar, straturile sociale cele mai largi, masele de țărani, meșteșugari și țigoveți, toate spiritele înaintate ale vremii, într-un cuvînt, toate forțele unui popor decis să-și făurească propriul destin istoric, și reușind să o facă, în clipe de răscruce, în pofida atîtor greutăți și atîtor manevre de culise ale unor mari puteri, ce își vedeau stîngenite, prin crearea statului român modern, interesele lor expansioniste în această parte a Europei.

Consecință a contradicțiilor dintre marile puteri, războiul Crimeii a determinat formarea pe continentul european a unui nou echilibru de forțe. Înfîngerea militară a Rusiei țariste, izolarea Austriei, în condițiile slăbirii tot mai accentuate a Turciei, intensificarea luptei popoarelor pentru o viață de sine stătătoare au creat împrejurări mai favorabile acțiunii naționale a românilor. În noua situație, chestiunea Unirii Principatelor a devenit o problemă internațională de prim rang. O dovedesc lucrările Congresului de pace de la Paris (1856), în cadrul căruia delegații puterilor participante s-au pronunțat pentru sau împotriva unirii Moldovei cu Muntenia, în măsura în care constituirea statului român unitar dădea satisfacție sau nu intereselor lor economice și politice. Congresul a hotărît, în cele din urmă, după multe discuții, ca o comisie alcătuită din reprezentanții puterilor semnatare ale Tratatului de pace să cerceteze starea internă a Principatelor și să se convoace Adunările ad-hoc, care să exprime dorințele populației cu privire la organizarea viitoare a țărilor române. Era evident faptul că marile puteri nu erau în măsură de a da soluții necesare și așteptate de poporul român, că rezolvările lor se limitau la compromisuri, la măsuri incomplete. De aceea, dezbaterea europeană a oferit doar un cadru de acțiune, căci soluția a dat-o tot națiunea română.

Generația Unirii s-a dovedit a fi la înălțimea chemării sale și a momentului istoric. Mișcarea unionistă a căpătat un caracter organizat și centralizat. În cursul pregătirii alegerilor pentru Adunările ad-hoc s-au creat Comitete centrale ale Unirii la București și Iași, care dirijau activitatea comitetelor înființate în toate județele țării și întreaga mișcare unionistă. S-a declanșat o puternică propagandă în favoarea Unirii, efectuată în strînsă legătură cu realitățile economice și politice românești, avîndu-se în vedere necesitatea de a se modifica stările de lucruri ce mențineau stagnarea materială și spirituală și asuprirea națională, de a se introduce reformele necesare pentru progresul societății.

Chemări la unire erau adresate peste tot și tuturor ; legături permanente s-au statornicit între unioniștii munteni și moldoveni. Unirea, dorința ce încălzea inimile tuturor patrioților, era exprimată de la un capăt la altul al țării. Numeroase petiții, întărite prin sute și mii de semnături, afirmau drept cea mai arzătoare dorință a românilor: Unirea Principatelor. Participanții la adunările populare — intelectuali, țărani, meseriași, oră-

șeni, boieri înaintați — se declarau în unanimitate, „din suflet“, pentru „Unirea Principatelor și iarăși Unirea Principatelor“, întrucît „Unirea este tîria“. Ziarele „Steaua Dunării“, „Concordia“, „Timpul“, „Secolul“, „Buciumul“, „Românul“, „Naționalul“, „Dîmbovița“, „Zimbrul și Vulturul“, broșurile, manifestele, memoriile — toate lucrau în sensul înfăptuirii Unirii, care „este principiul existenței nației noastre, a întăririi, dignității, a viitorului poporului nostru“. Din tot și din toate rezultă că acest ideal măreț „străbătea munții, cîmpiile, văile și dealurile“, dovedind lumii că Unirea era „sufletul poporului român“, „glasul României“, „visul de aur săpat în inima fiecărui adevărat român“.

Într-o asemenea atmosferă efervescentă s-au alcătuit, din deputați ai tuturor claselor sociale, și s-au întrunit, în 1857, Adunările ad-hoc. De parte de a fi simple adunări consultative, cum le-au dorit marile puteri, ele s-au constituit în autentice forumuri reprezentative ale națiunii române. Dînd glas unei voințe unanime, Adunările ad-hoc au votat pentru *Unirea Principatelor într-un singur stat sub numele de România*. Ele au marcat un evident succes al cauzei unirii pe plan internațional, Europa fiind pusă în fața unei noi exprimări categorice a năzuințelor unui popor dornic de a se consolida prin întemeierea statului național. În același timp, Adunările ad-hoc au prilejuit dezbaterile unei vaste problematice de ordin socio-economic și politic menită să ofere temei structurilor statului român modern.

Hotărîrile Adunărilor ad-hoc au fost aduse la cunoștința reprezentanților marilor puteri întruniți la Paris. Fără să țină seama de voința românilor, acestea au stipulat, printr-o Convenție semnată în august 1858, unirea celor două țări sub denumirea de „Principatele Unite ale Moldovei și Țării Românești“, fiecare avînd însă cîte un domnitor, un guvern și o Adunare electivă separate. Aproximarea trebuia să se facă prin înființarea, la Focșani, a unei Comisii centrale avînd scopul de a elabora proiectele legilor comune, a unor Curți de casație și justiție unice, ca și prin organizarea similară a celor două oștiri, puse sub comanda unui singur șef suprem.

Rezultat al compromisului intervenit între marile puteri, Convenția nu a satisfăcut dorința românilor de unire deplină a Principatelor. S-a demonstrat, încă o dată, că deziderate fundamentale, ca unirea, libertatea, neatîrnarea nu puteau veni de la cabinetele marilor puteri. Poporul nostru a înțeles că, pentru a-și împlini obiectivul național, trebuia să se sprijine în primul rînd pe propria sa acțiune, pe înțelepciunea sa politică. „Acum — declarau oameni înaintați ai timpului — ne rămîne să știm a profita de puținul care ne-a fost acordat, pentru a ne organiza în toată liniștea, reliefind resursele noastre materiale și morale“; acum „depinde de noi ... să ne angajăm pe adevărata cale a progresului, să înfăptuim Unirea“.

Drept urmare, lunile ce au urmat — aflate sub semnul acțiunilor pentru constituirea adunărilor electivă care urmau să desemneze pe domnitori — s-au definit printr-o largă desfășurare a mișcării unioniste. Societatea românească trăia febril clipe decisive. Manifestările pentru unire, paralele și identice, au înregistrat o și mai mare intensitate. Fruntașii unioniștilor munteni se arătau gata să accepte candidatura domnului ales la Iași, după cum se întrezărea și posibilitatea ca alesul muntenilor să fie

proclamat domn și de moldoveni. Peste jocul diplomatic al unor mari puteri, românii s-au pregătit și au reușit, prin înțelepciune și inventivitate politică, să-și impună voința de unire, să-și deschidă, prin propriile lor forțe, drum larg către viitor.

La 5 ianuarie 1859, Adunarea electivă a Moldovei a consacrat, în unanimitate, ca domn pe colonelul Alexandru Ioan Cuza, cunoscut ca adept înflăcărat al ideilor înaintate și ca militant fidel al mișcării unioniste. Alegerea lui Al. I. Cuza a fost primită cu o nestăvilită bucurie. „N-am văzut niciodată un astfel de entuziasm ca în acea zi — scria un martor al evenimentului. Erau poate peste 10 000 de oameni în Piața palatului... Toată Strada Mare era plină de lume. Ore întregi au durat strigătele entuziaste ale poporului... Patru zile orașul a fost iluminat. Timp de patru zile procesiunile, la lumina a 400 sau 500 de făclii, veneau să felicite pe prinț“. Prin aceste manifestații, la care s-a strigat : „Trăiască libertatea !“, „Trăiască Unirea Principatelor una și indivizibilă !“, masele își demonstau largul sprijin ce înțelegeau să-l dea cauzei Unirii.

Intervenția hotărâtă a maselor orășenești și a miilor de țărani veniți în București pentru a susține Unirea a constituit factorul decisiv care a determinat, la 24 ianuarie 1859, Adunarea electivă a Munteniei, unde reacțiunea era puternică, să-l aleagă ca domnitor tot pe Al. I. Cuza. Prin această îndoită alegere unanimă, Unirea Principatelor era fapt împlinit.

La aflarea veștii atât de așteptate, „nu se mai auzea în toată capitala — se scria în „Românul“ — decît cele mai vii demonstrații de bucurie. Să trăiască Cuza ! Să trăiască viitorul nostru stăpînitor ! zbură din gură în gură, din inimă în inimă ; îmbrățișările cele mai cordiale, sărutările cele mai înfocate, expresia celei mai entuziaste bucurii a ochilor, erau singurul spectacol ce se vedea pe toate ulițele, pe toate răspîntiile, pe toate locurile publice ale Bucureștilor“. Entuziasmul popular nu a mai cunoscut zăgazuri în toate orașele și satele moldovene și muntene. Manifestații asemănătoare s-au desfășurat și pe plaiurile transilvane, unde, în pofida greutăților și primejdiilor datorate asupririi străine, întreaga suflare românească și-a manifestat deschis bucuria nemărginită, precum și dorința unificării depline a statului român. Unirea a avut un larg ecou și într-o serie de țări ale Europei, în care înfăptuirea unității statale era o problemă la ordinea zilei, s-a bucurat de aprecierile unor personalități cu vederi progresiste, democratice.

Eveniment de o multilaterală și esențială semnificație, Unirea din 1859 n-a fost doar rodul votului citorva zeci de deputați și nici numai cel al străduințelor neostoite ale fruntașilor mișcării unioniste, ci, înainte de toate, Unirea a fost rezultanta luptei necurmate a poporului român, încununarea jertfelor sale patriotice. „Unirea — spunea pe drept cuvînt Mihail Kogălniceanu —, eu nu recunosc nimănui dreptul să zică că-i actul său individual, proprietatea sa exclusivă ; Unirea e actul energic al întregii națiuni române“. Formarea statului național român prin dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza, soluție curajoasă și destoinică a românilor, prin care ei, cu forțe proprii, au înfăptuit practic prima etapă a procesului de unificare statală a națiunii, a permis angajarea țării noastre pe drumul progresului și civilizației pe multiple planuri, a deschis largi orizonturi desăvîrșirii întregului program de eliberare socială și națională. „Unirea Principatelor — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — a avut

o uriașă însemnătate pentru evoluția social-politică a poporului nostru, ea a deschis noi perspective dezvoltării forțelor de producție, angajării României pe drumul civilizației moderne, constituind un moment epocal în procesul plămădirii statului național unitar român“.

Moment încrustat cu litere de aur pe răbojul marilor evenimente trăite și făptuite de poporul nostru, Unirea din 1859 a constituit un pas decisiv pe drumul reunirii într-un singur stat a tuturor românilor. Punerea bazelor statului român modern, consolidarea sa internă — prin adoptarea unor reforme cu caracter burghezo-democratic, întărirea poziției sale internaționale — prin instituirea unei monarhii constituționale cu un prinț dintr-o casă domnitoare europeană, amplificarea legăturilor, pe multiple planuri, dintre românii de pe ambele versante ale Carpaților, au conferit cheazășie sigură, temeieri puternice împlinirii idealului Marii Uniri. Pentru masele românești din teritoriile cotoprite, un ideal de veacuri căpătase acum aspectul certitudinii, strins legată de dezvoltarea și întărirea statului român. „Așteptăm ca România să devină un soare, ale cărui raze să încălzească și să lumineze pe toți românii“ — scria, deosebit de sugestiv, la 1870, gazeta „Albina“.

În cugetul și sufletul poporului român nu numai că se dezvoltă cu vigoare sentimentele de solidaritate națională, dar se conștientiza tot mai mult cerința fundamentală a întregirii României. Aici găsim explicația de ce fiecare reviriment al luptei naționale, stîrnit în ținuturile robite sau în țara liberă, a găsit ecouri pe întreg spațiul românesc. Așa a fost, la Blaj, la 3/15 mai 1868, unde masele au exprimat protestul întregii națiuni române împotriva încorporării forțate a Transilvaniei la Ungaria (după constituirea statului dualist austro-ungar, în 1867). Așa a fost la Putna, la 15 august 1871, unde țărani, alături de studenți, intelectuali, funcționari, veniți din toate ținuturile românești, au întins o horă simbolică a „Daciei întregi“. Așa a fost, în anul 1875, cînd masele au boicotat serbările centenarului răpirii Bucovinei, organizate de guvernânții austrieci. Așa a fost, mai ales, la 1877, cînd proclamarea independenței depline a statului român la 9 mai 1877 și războiul drept al neatîrnării au prilejuit exprimarea, cu o deosebită tărie, a dezideratului unic și de nedespărțit al libertății și unității naționale, nutrit de românii din întreaga vatră strămoșească. Operă a întregului popor, din țara liberă și deopotrivă din teritoriile aflate sub dominații străine, cucerirea independenței depline a României s-a înscris, prin toate aceste fapte, ca o verigă importantă în lupta pentru desăvîrșirea statului național unitar. În tumultul evenimentelor, ideile unității naționale au pătruns și mai adînc și s-au statornicit puternic în rîndul celor mulți, viitorii și autenticii săi făuritori.

Factorul cel mai activ în lupta poporului român pentru unitate și libertate națională, pentru drepturile sociale ale maselor a fost mișcarea muncitorească, care s-a dezvoltat unitar, sub semnul acelorai idealuri revoluționare și naționale, în toate teritoriile românești, afirmîndu-se tot mai viguros pe scena politică a țării. *Voim Dacia așa cum ea fu* — a devenit un program conștient de acțiune politică al mișcării muncitorești, al partidului proletariatului făurit în anul 1893, izvorît din cunoașterea coordonatelor fundamentale ale devenirii noastre istorice, a comandamentelor economice și social-politice la ordinea zilei.

130 Procesul inexorabil avînd ca sens desăvîrșirea unității național-statale s-a desfășurat năvalnic, fiind consfințit în anul 1918, prin voința

unanim exprimată a teritoriilor cotoprite de unire cu patria-mamă. Marea Unire a încununat astfel năzuințele seculare ale poporului român spre unitate, independență și libertate națională, deschizând o nouă etapă în dezvoltarea patriei.

În condițiile României întregite, lupta clasei muncitoare, a forțelor democratice, pentru dreptate socială, pentru afirmarea dezideratelor profunde ale poporului muncitor, pentru apărarea independenței, suveranității și integrității patriei, a fost ridicată la nivelul cel mai înalt de Partidul Comunist Român — constituit la Marele Congres din mai 1921 —, continuatorul glorioaselor tradiții revoluționare ale poporului, ale mișcării muncitorești și socialiste. „*Noi, comuniștii, sîntem gata să apărăm cu arma în mînă independența României*” — a fost legămîntul care a conferit expresie vie dragostei fierbinte de țară a partidului nostru, strălucit ilustrată de acțiunile patriotice de masă inițiate împotriva expansiunii fasciste imperialiste și revizioniste, ce viza grav integritatea teritorială și suveranitatea patriei. Au rămas încrustate în filele de aur ale cronicii neamului puternicele bătălii de clasă, marile acțiuni antifasciste, care au antrenat largi categorii sociale, chemările comuniștilor de a riposta cu arma în mînă dictatului imperialist de la Viena, lupta pentru sfărîmarea mașinii de război fasciste și pentru alungarea din țară a cotoptorilor hitleriști, fapte care au pus cu putere în evidență patriotismul partidului comunist, al maselor largi ale poporului român.

Lupta eliberatoare pentru reîntruparea României independente, pentru libertate și emancipare deplină și definitivă a poporului român a fost încununată cu succes prin victoria insurecției din August 1944, început al revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă. Se poate afirma, cu mîndrie pe deplin îndreptățită, că în condiții grele, comuniștii și antifasciștii români au înscris o pagină nepieritoare în glorioasa bătălie pentru libertatea și neatinerea țării, ca și în întreaga epocă de mari lupte sociale ce a urmat. Ei au stat neclintiți la datorie, făcînd suprema dovadă a neînfricării, dovedindu-se cei mai vajnici, cei mai devotați și fideli apărători ai intereselor naționale fundamentale ale întregului nostru popor.

În anii revoluției democrat-populare, ai construcției socialiste și făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate — operă revoluționară a întregului nostru popor, în strînsă unitate, în frunte cu Partidul Comunist Român —, luptele și jertfele înaintașilor, între care și cele ale făuritorilor Unirii Principatelor, s-au ridicat la cele mai înalte cote ale cinstirii și omagiului, au devenit și mai mult pilde vii pentru toți fiii patriei. Epoca eroică pe care o trăim și care poartă cu mîndrie numele de *Epoca Nicolae Ceaușescu* își află permanent izvoare de tărie în trecutul glorios al poporului român, trecut străbătut ca un fir roșu de lupta pentru păstrarea ființei naționale, pentru unitate și independență.

Anul acesta, cînd se împlinesc 129 de ani de la Unirea din 1859, România se înfățișează ca o republică socialistă, liberă și independentă, ca o țară înfloritoare, în plină afirmare a capacităților creatoare ale poporului. Ideea de unitate a întregului nostru popor se regăsește, în zilele noastre, mai vie ca oricînd. Strîns uniți în jurul Partidului Comunist Român, al secretarului său general, președintele Republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu, națiunea română, toți fiii patriei, construiesc societatea so-

cialistă multilateral dezvoltată și pun temelii mereu mai trainice înaintării României spre comunism. Învățămintele istoriei românești demonstrează, o dată mai mult, un adevăr cu valoare universală, că asuprirea străină poate frâna un timp, poate întârzia evoluția unui popor, dar nu-l poate împiedica să-și realizeze aspirațiile de libertate, unitate și progres, nu poate anihila acțiunea legilor inexorabile ale dezvoltării sociale dacă acest popor este hotărât să trăiască liber. Luptei multiseculare duse de poporul român pentru unitate și independență, operei înaintașilor, tuturor patrioților, maselor populare, care au durat societății românești temelii trainice, urmașii îi aduc omagiul prin munca susținută pentru înfăptuirea mărețelor obiective ale făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate pe pământul scump al patriei libere, neatîrnate și prospere.

Lupta eliberatoare pentru reîntruparea României independente pentru libertate și emancipare deplină și definitivă a poporului român a fost înmărunțată cu succes prin victoria învinsului din August 1944. Începutul revoluției de eliberare socială și națională, antifașiste și antimonarhice, a deschis drumul spre unitate și independență, spre o societate socialistă multilateral dezvoltată. Se poate afirma, cu încredere pe deplin îndreptățită, că în condițiile grele, comuniste și antifasciste, românii au înțeles o pagină nouă în istoria lor, în lupta pentru libertate și democrație, că și în prezent, epoca de mari lupte sociale ce a urmat. Ei au stat nerădăciți la datorie, făcând supraomă dovadă a reînfrântului, dovedindu-se cei mai vitezi, cei mai devotați și fidei apărători ai intereselor naționale fundamentale ale întregului nostru popor.

În anul revoluției democrat-populare și construcției socialiste și înaintii societății socialiste multilateral dezvoltate — opera revoluționară a întregului nostru popor în struna unității în frunte cu Partidul Comunist Român —, luptele și jertfele înaintașilor, între care și cele ale lămuritorilor Lăzii Principalelor, s-au ridicat la cele mai înalte cote ale curajului și omagialului, au devenit și mai mari pilde vii pentru toți tinerii țării. Epoca eroică pe care o trăim și care poartă cu încredere numele de Epoca Nicolae Ceaușescu își are permanent izvoare de tărie în prezentul gloriei al poporului român, trecut strălucit ca un fir roșu de lupte pentru păstrarea lăzii naționale, pentru unitate și independență.

Anul acesta, când se împlinesc 128 de ani de la Unirea din 1858, România se înfățișează ca o republică socialistă, liberă și independentă, ca o țară înfloritoare în plină aflorire a capacităților creatoare ale poporului. Ideea de unitate a întregului nostru popor se regăsește în zilele noastre, mai vie ca oricând. Străns unit în jurul Partidului Comunist Român, al secretariatului său general, președinției Republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu, nașterea română, toți lui parții, conștient și activ, so-

„TRICOLORUL ROMÂNESC” — O ISTORIE GLORIOASĂ

MARIA DOGARU

Deși primele mărturii de care dispunem despre steagurile românești datează din secolul al XIV-lea, este neîndoielnic faptul că ele au fost folosite și în epocile istorice anterioare. Frumoasa definiție pe care a dat-o steagului, la începutul secolului al XVI-lea, domnitorul-cărturar Neagoe Basarab probează înțelegerea profundă, de către contemporanii voievodului, a semnificației unui astfel de însemn: „Astfel, mintea se află în trupul omului asemenea steagului când stă la mijlocul luptei, iar în luptă toată oastea privește la steag. Și pînă stă steagul în luptă, acea luptă nu se chiamă biruită, chiar dacă are năvală grea [spre sine], iar ei toți privesc spre steag și toți se strîng în jurul lui. Iar dacă cade steagul, toată oastea se risipește și nu se știe unul de altul cum și încotro merg. Așijderea este și domnul: pînă stă mintea lui întrînsul întreagă, toți oștenii se strîng împrejurul său, ca și oștile împrejurul steagului”¹.

Astfel, înaintașii noștri geto-daci, apreciați de părintele istoriei, Herodot, drept „cei mai viteji și cei mai dreپți dintre traci”, au folosit, asemenea tuturor popoarelor, însemne menite a-i individualiza. Dintre piesele de o deosebită valoare ajunse pînă la noi, care reflectă evoluția steagului geto-dac, remarcăm fragmentul de ceașcă geto-dacică descoperit în comuna Budureasca, județul Prahova². Datată în secolul IV î.e.n., aceasta reprezintă un elocvent izvor intern despre stindardul strămoșilor noștri și înfățișează un șarpe cu cap de lup și coadă penată, susținut de o prăjină (suliță). De asemenea, în cadrul scenelor sculptate pe Columna lui Traian, steagul geto-dac apare conturat în mai multe imagini, amintind confruntările dintre cele două armate.

Născut din nevoia de a servi militarilor ca punct de recunoaștere în luptele cu năvălitorii, steagul geto-dac a avut o înfățișare deosebită pentru cele două categorii de unități militare: unitățile de infanterie au folosit un drapel format dintr-o bucată de pînă, pe care era conturat un

¹ *Invătăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*, București, 1970, p. 296.

² Piesa se păstrează la Muzeul județean de istorie Prahova.

șarpe, în timp ce cavaleria dispunea de un însemn confecționat din metal, reprezentînd un cap de lup cu gura deschisă, susținut de o prăjină, care, în bătaia vîntului, scotea un anumit sunet. De cele mai multe ori, cele două însemne-simbol s-au contopit, alcătuiind o insignă specifică — un șarpe cu cap de lup. Cei care s-au aplecat asupra acestor izvoare, străduindu-se să le descifreze semnificația³, au apreciat că șarpele (considerat și astăzi, în filozofia populară, drept simbolul înțelepciunii și al credinței) semnifica cultul patriei și cultul strămoșilor. Capul de lup, menit a scoate sunete care să-i impresioneze pe dușmani, simboliza opoziția generală a locuitorilor acestor meleaguri față de cei care cutezau să le calce hotarele.

În epoca feudală, Țara Românească și Moldova s-au individualizat prin steaguri⁴ a căror cromatică reda, în limbaj plastic, autoritatea domniei, sublinia independența, apoi autonomia statală, tendința permanentă spre neatîrnare deplină. Astfel, sînt cunoscute drapelele avînd o cromatică roșie⁵, galbenă⁶ ori albă⁷. Galbenul și albul, de fapt cele două culori ale aurului și argintului, ocupînd locul cel mai înalt în ansamblul smălțurilor folosite de arta heraldică la compunerea stemelor, au o semnificație deosebită, primul exprimînd măreția, puterea, suveranitatea, iar cel de-al doilea desemnînd veșnicia, nemurirea, seninătatea, pacea și colaborarea. Roșul, prima dintre cele șase culori folosite la alcătuirea blazoanelor, semnifică, de asemenea, autoritatea deosebită, puterea, mărirea⁸.

În anii 1831—1832, cu prilejul punerii în aplicare a Regulamentelor Organice, s-a fixat și înfățișarea drapelelor celor două țări, atribuindu-se roșul și albastrul Moldovei, iar galbenul și albastrul Țării Românești⁹.

În 1834, în urma solicitărilor domnului Alexandru Dimitrie Ghica, Poarta otomană a aprobat, prin firmanul sultanului Mahmud al II-lea, din 7—16 august 1834, utilizarea de către oștirea Țării Românești a drapelului tricolor¹⁰. Acest drapel reunea culorile roșu, galben și albastru, dispuse orizontal, însă inegale, în sensul că jumătatea superioară a suprafeței era roșie, iar partea inferioară se partaja, în mod egal, între galben și albastru. Pe cîmpul roșu se aflau mai multe stele de aur, iar în centru s-a imprimat stema heraldică a țării — acvila cruciată. Tot de atunci, navele militare românești au circulat sub pavilion propriu tricolor, recunoscut oficial.

Cu toate că numai din 1834 avem primele știri despre folosirea oficială a tricolorului, apreciem că opțiunea pentru utilizarea acestor culori are, îndeosebi pentru Țara Românească, o îndelungată tradiție. Conținutul opisului domnesc emis în 1834 în legătură cu acordarea noului steag

³ Dumitru Berciu, *Asupra balaurului dacic*, Extras din „Buletinul Monumentelor istorice”, București, 1937.

⁴ În legătură cu drapelele folosite în epoca feudală în Moldova și Țara Românească, vezi : C. Rezachievici, *Steagurile militare ale Țării Românești și Moldovei în veacul al XVII-lea*, în „Revista de istorie”, tom 29, nr. 8/1976, p. 1 199—1 213.

⁵ Se cunosc steaguri cu o cromatică roșie din timpul domniei lui Radu Șerban și Ștefan Cantacuzino.

⁶ Au folosit drapele, avînd fondul galben, Ștefan cel Mare și Eustație Dabija.

⁷ Cunoaștem astfel de steaguri la Mihai Viteazul și Radu Mihnea.

⁸ În legătură cu semnificația fiecăruia dintre smălțurile heraldice, vezi : Marcel Sturdza-Săucești, *Heraldica*, București, 1975, p. 40—44.

⁹ Vezi : *Regulamentele Organice ale Valahiei și Moldovei*, vol. I, București, 1944.

¹⁰ Arhivele Statului București, Colecția documente turcești, XIV, 1614 (Vezi și : Mihai Guboglu, *Catalogul documentelor turcești*, vol. I, București, 1960, p. 540).

unităților militare evidențiază, dealtfel, faptul că, la data respectivă, tricolorul era considerat însemn național : „Steagurile acestei de Dumnezeu păzite țări din vechime au fost fala oștirilor sale și semnele slavei lor... Miliția pămînteană, organizată pe temeiul de regulă și disciplină europeană, dobîndește iarăși acel drept din vechime și primește steagurile sale cu fețe naționale și cu pajerea principatului“¹¹.

Pot, de asemenea, să fie reținute, în sprijinul acestei idei, insistența cu care s-a solicitat Porții otomane recunoașterea unui drapel astfel compus, ca și importanța ce s-a acordat instituirii lui. Este semnificativ, în acest sens, și faptul că, în sigiliile folosite de cancelaria numitului domn, s-au cuprins, alături de acvila cruciată, semnele convenționale folosite de arta și știința heraldică pentru a exprima culorile roșu, galben și albastru¹².

Numeroase gânduri rostite sau scrise în veacul trecut, datorate unor fruntași ai vieții culturale și politice românești, unor iubitori ai istoriei, ca și oamenilor simpli, despre vechimea îndelungată a tricolorului românesc, aria largă pe care o acoperă folosirea acestui drapel, cu semnificația de „însemn venind de la străbuni“¹³, prețuirea ce i s-a acordat în contextul luptei pentru înfăptuirea aspirațiilor majore ale poporului — neatîrnarea și unitatea națională —, constituie, după opinia noastră, argumente ce susțin ipoteza menționată mai sus și îndeamnă spre descifrarea mai atentă a evoluției tricolorului și căutarea izvorului său în frământările tumultuoase ce-au avut loc pe meleagurile românești în veacurile anterioare instituirii sale oficiale.

Într-adevăr, depășind filele istoriei, aplecîndu-ne cu grijă asupra hrisoavelor și a cărților de demult, putem desprinde date importante în legătură cu originea tricolorului românesc. Este demn de relevat faptul că deși, cum s-a arătat mai sus, în epocile feudală și modernă, țările române s-au individualizat prin drapele aparte, de-a lungul veacurilor s-au instituit și unele însemne însumînd cele trei culori ce vor forma steagul național al poporului nostru.

Remarcăm, în acest sens, faptul că aceste trei culori — roșu, galben și albastru — au intrat, o perioadă, în compunerea stemei familiei domnitoare din Țara Românească, iar uneori sigiliile ce validau actele de cancelarie erau prinse de suport cu un șnur tricolor. Printre cele mai interesante documente de acest fel menționăm hrisovul domnului Țării Românești Vlad cel Tânăr (Vlăduț) prin care, în 1511, făgăduia brașovenilor și locuitorilor din Țara Bîrsei „pace și prietenie“¹⁴. Încadrîndu-se documentelor autentificate cu sigiliul domnului și ale membrilor sfatului domnesc, acest act de cancelarie conservă, alături de marea pecete a țării, unsprezece sigilii de dimensiuni mai mici, primul dintre ele, aparținînd fiului voievodului, plasat în dreapta impresiunii sigilare ce-l desemnează pe domn, fiind prins de suport cu un șnur de mătase reunind culorile roșu, galben și albastru.

Cîteva diplome acordate de Mihai Viteazul unor români din Transilvania, alcătuite în special într-o cromatică cu roșu, galben și albastru,

¹¹ Constantin Căzanișteanu, *Trei culori cunosc pe lume*, în „Magazin istoric“, anul I, nr. 8/1967, p. 35—36.

¹² Matricea sigilară mare se conservă la Muzeul de istorie al R.S.R. (Vezi : Maria Dogaru, *Sigiliile — mărturii ale trecutului istoric*, București, 1976, p. 97—98).

¹³ A. Pădurean, *Tricolorul — conștiința originii străvechi*, în „Astra“ (Brașov), nr. 3/1983, p. 1.

¹⁴ Arhivele Statului Brașov, colecția Privilegiilor, nr. 724, original.

au fost interpretate de unii specialiști tot ca o aluzie la un simbol românesc cu o tradiție mai veche, recunoscut de contemporanii ilustrului voievod ¹⁵. Tricolorul a fost uneori utilizat în realizarea miniaturilor înfățișând, de regulă, stema țării de pe frontispiciul documentelor, evidențiere plastică a statutului juridic autonom al Principatelor Române. Din vremea domniei lui Radu Mihnea — cel care se va numi apoi, pentru a sublinia înrudirea cu familia Corvin ¹⁶, „Radu Mihnea-Voievod Corvinul“ — ni s-a păstrat un monument miniaturistic în care roșul, galbenul și albastrul se armonizează într-o originală compunere ¹⁷. De la acest domn s-a păstrat (peste hotare) și un steag avînd pe flamura roșie-vișinie un medalion de aur încărcat cu acvila bicefală și cu o cruce, ambele albastre, tot albaștri fiind și ciucurii de la marginea flamurei.

Stema conferită domnitorului Țării Românești Constantin Brîncoveanu de către împăratul habsburgic Leopold I ¹⁸ (compusă, credem, după modelul propus de posesor), înfățișînd, într-o tentă tricoloră, un călăreț, avînd în mina dreaptă o suliță în care se află înfipt un cap de turc, evocă angajarea românilor în lupta pentru neatîrnare. Iar pe harta realizată în 1700 de stolnicul Constantin Cantacuzino identificăm și un steag cu fundul roșu, galben și albastru, peste care se suprapune un medalion avînd cîmpul de azur încărcat cu stema heraldică a Țării Românești, acvila cruciată ¹⁹.

Tricolorul a intrat și în compunerea stemei Transilvaniei alcătuită în 1765. Diploma, emisă de Maria Tereza, cuprindea următoarea descriere a stemei Ardealului : scut tăiat de un brîu îngust roșu ; în partea superioară, pe albastru, acvila ieșindă, naturală, avînd ciocul de aur și limba roșie, însoțită de un soare de aur și de o semilună de argint ; în partea inferioară, pe galben, șapte turnuri roșii ²⁰.

Profundele prefaceri ce au avut loc în secolul al XIX-lea, dezvoltarea și afirmarea tot mai puternică a conștiinței naționale a românilor au marcat instituirea steagului tricolor ca simbol național.

Un prin moment în afirmarea tricolorului ca simbol al națiunii române îl reprezintă desfășurarea revoluției din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu. Este semnificativ faptul că steagul revoluției, care poartă însemnul acvilei cruciate, însoțit de un text amintind „tot norodul românesc“, era dotat cu ciucuri reunind, într-o originală și elegantă compunere, culorile roșu, galben și albastru ²¹.

¹⁵ Marcel Sturdza-Săucești, Alexandru Gonța, *Tricolorul românesc — simbol al unității naționale sub Mihai Viteazul*, în „Revista arhivelor“, anul XI, nr. 2/1968, p. 68—78.

¹⁶ Stănică Vitalie, *Radu Mihnea Voievod Corvinul, stăpîn al Moldovei și Țării Românești (1623—1626)*, în : Ștefan Meteș la 85 de ani, Cluj-Napoca, 1977, p. 263—268.

¹⁷ Arhivele Statului București, fondul Mănăstirea Dealul, XI/3 (1614).

¹⁸ Maria Dogaru, *Aspirația poporului român spre unitate și independență oglindită în simbol. Album heraldic*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1981, p. 42.

¹⁹ Biblioteca Academiei R.S. România, Secția Stampe.

²⁰ Textul diplomei se află la Budapesta. Vezi : Jean N. Mănescu, *Zür Geschichte des Landeswappen von Siebenbürgen in XVI-ten Jahrhundert*. Referat la cel de al X-lea Congres Internațional de Științe Genealogice și Heraldice, Viena, septembrie 1970.

²¹ G. D. Iscriu, *Steagul revoluției din 1821*, în „Revista arhivelor“, anul LVII, vol. XLIII, nr. 2/1981, p. 204—212 ; *Tricolorul — simbol al unității românești*, în *Pagini de istorie românească și universală. Culegere de studii și articole*, București, 1984 ; Olivia Alexandru Strachină, *Tricolorul românesc. Tradiție și permanență*, în „Manuscriptum“, anul XVIII, nr. 2/1986, p. 148—152.

Un izvor deosebit de interesant, care demonstrează utilizarea tricolorului cu semnificația expresă de însemn al tuturor românilor, este medalia *Norma*, emisă în 1838 de Societatea Filarmonică, cu ocazia unui proiectat spectacol în limba română cu opera cu același nume datorată lui Bellini²². Pe aversul medaliei s-au reprezentat trei scuturi, având fiecare ca fundal una din culorile ce au intrat în compunerea drapelului național românesc, încărcate cu stemele Țării Românești, Transilvaniei și Moldovei.

În timpul domniei lui Gheorghe Bibescu (1842—1848) se menține steagul tricolor în dispunerea orizontală, dar de această dată suprafața sa era partajată în mod egal între cele trei culori. Cu toate acestea, în 1845 se constată utilizarea în armată a unui steag asemănător celui din 1834 (cu o cromatică tricoloră inegal distribuită). Faptul că și în perioada domniei lui Gheorghe Bibescu în sigiliile țării se evoca heraldic tricolorul constituie desigur o dovadă a prețuirii pe care societatea românească o acorda acestui simbol²³.

Revoluția română din 1848 a prilejuit afirmarea drapelului tricolor drept cel mai reprezentativ însemn național al locuitorilor din vechea Dacie. Apreciat drept „simbol și călăuză în revoluție“, el a dat o mai mare profunzime acțiunilor de masă desfășurate, a marcat transformările înnoitoare produse în societatea românească.

Este grăitor pentru a înțelege rolul simbolului în stimularea luptei revoluționare faptul că primul Decret emis de guvernul provizoriu al Țării Românești avea menirea de a stabili înfățișarea celui mai înalt însemn al națiunii, steagul tricolor. Decretul din 14 iunie 1848 preciza : „steagul național va avea trei culori : albastru, galben și roșu. Deviza română, care va fi scrisă atît pe steaguri cît și pe monumentele și decret-tele publice, se va compune din două cuvinte : Dreptate, Frăție“²⁴. Prin cel de-al doilea decret referitor la componența drapelului, emis la 13 iulie 1848, se preciza : „lingă lemn vine albastru, apoi galben și apoi roșu filfiind“²⁵. Constatăm, din conținutul acestui decret, faptul că revoluționarii pașoptiști au menținut culorile pe care le considerau că vin de la străbuni, interpretîndu-le drept o expresie a continuității poporului român în vatra strămoșească. Principiile înnoitoare ale revoluției s-au marcat pe suprafața drapelului țării prin schimbarea poziției cromatice (de această dată culorile fiind plasate pe verticală), prin înlăturarea însemnului domnitorului anterior — Gheorghe Bibescu (inițiala domnească încoronată și înconjurată de lauri), prin reprezentarea stemei țării (a acvilei cruciate), conform principiilor democratice (fără coroană) și adăugarea, pe suprafața flamurei, a devizei revoluționare „DREPTATE—FRĂȚIE“.

Credem, însă, că tricolorul alcătuit într-o factură asemănătoare drapelului fixat în iunie—iulie 1848 a fost adoptat de către revoluționari încă dintr-o perioadă anterioară declanșării revoluției, și aceasta tocmai

²² Medalia se păstrează la Muzeul de istorie al R.S.R. (Vezi : Constantin Moisil, *Două medalii privitoare la istoria teatrului românesc*, în „Cronica numismatică“, anul I, nr. 8/1920, p. 53—58. Reprodușă în albumul Mariei Dogaru, *Aspirația poporului român spre unitate și independență oglindită în simbol. Album heraldic*, p. 82—83).

²³ Arhivele Statului București, colecția Sigilii (matrice sigilare), nr. 3 038—3 039.

²⁴ *Anul 1848 în Principatele Române*, tomul I, București, 1902, p. 567.

²⁵ *Ibidem*, tomul II, p. 477.

pentru că în conștiința generației respective se păstra vie semnificația sa din timpul revoluției din 1821. Această opinie se bazează pe informațiile transmise de mărturiile documentare create chiar în perioada desfășurării revoluției sau imediat următoare zilei de 13 septembrie 1848. Astfel, „Comisia pentru cercetarea celor amestecați în fapte revoluționare“, al cărui scop era de a stabili pedepsele ce trebuiau aplicate persoanelor implicate în revoluție, a reținut faptul că „Iancu Ignatie, cu o lună înaintea revoluției, avea stindardul ascuns în grădină“²⁶, iar unii tineri, „la 11 iunie, au ridicat întâi stindardul cu muzica și se preumblau cu pene tricolore la capete“²⁷. Din alte izvoare documentare aflăm că la 11 iunie 1848 ofițerii din garnizoana București și-au exprimat, în fața domnitorului Gheorghe Bibescu, adeziunea la ideile revoluționare, prilej cu care au arborat o flamură tricoloră, declarînd că „sub steagul acesta sînt jurați a muri pentru patrie și nație“²⁸. În ziua amintită, poporul demonstra pe străzi purtînd cocarde și steaguri tricolore, mărturiile documentare consemnînd că „de seara pînă dimineața Bucureștii întregi s-au aflat în cea mai mare mișcare, gloate de oameni pe jos se plimbară în deosebite direcții, trăsuri cu stindarde umblară pe toate ulițele“²⁹.

Aducem, în sprijinul ideii enunțate mai sus, și informația cuprinsă în raportul administratorului și al ofițerului delegat pentru cercetarea „tulburărilor“ care au avut loc la 13 iunie 1848 la Giurgiu, conform căruia pentru acea zi „a fost hotărîtă“ și s-a desfășurat „solemnitatea sfințirii steagului libertății“, la adunare participînd „o mulțime de popol“³⁰. Iată, deci, că masele populare au folosit frecvent steagul tricolor înainte de a se fi emis primul decret al guvernului provizoriu referitor la acest însemn. De aceea apreciem, în acest context, că actul normativ din 14 iunie 1848 nu avea menirea de a institui tricolorul, ci de a-i da o bază legală, iar pe de alta de a-i asigura uniformitatea necesară unui simbol de importanță națională.

Mărturiile documentare, ca și gravurile de epocă, ne permit a constata frecvența și diversitatea utilizării însemnului tricolor în timpul revoluției. Se întîlnesc steaguri, eșarfe, cocarde, pene. Se detașează, între acestea, prin puterea de expresivitate, gravura înfățișînd grupul de revoluționari, datorată lui Costake Petrescu³¹. Drapelul pe care îl poartă grupul de revoluționari (tricolorul pe orizontală, avînd în partea superioară culoarea albastră) este, după unele opinii, steagul Societății „Frăția“.

Implicat profund în toate prefacerile preconizate, strîns legat de aspirațiile cele mai înalte ale poporului, tricolorul trebuia să fie purtat permanent de cei chemați să transpună în practică programul revoluționar. Decretul însuși prevedea, în acest sens : „Toți amployații statului vor purta eșarfe cu culorile naționale în vremea în care se află în funcție. Membrii guvernului provizoriu și miniștrii vor purta eșarfe de la dreapta spre stînga. Amployații poliției vor purta eșarfe la mîna stîngă, ceilalți amployați o vor purta încinsă“³².

²⁶ Ibidem, tomul VI, p. 72.

²⁷ Ibid.

²⁸ Ibidem, tomul I, p. 540.

²⁹ Ibidem, p. 544.

³⁰ Ibidem, p. 612.

³¹ Mărturii ale trecutului. Album de documente, București, 1981, p. 182.

³² Anul 1848 în Principatele Române, tomul I, p. 619.

În timpul guvernării revoluționare, armata țării, căreia i se concepea un nou rol, a fost dotată cu steaguri tricolore³³. La 18 iunie 1848, prin Decretul nr. 5 al guvernului provizoriu în legătură cu jurământul ce urma să fie depus de oștire, se arăta că „trebuința fiind a se schimba steagurile, vi se vor trimite peste puțin timp alte steaguri noi”³⁴, ordonându-se ca pînă atunci drapelele vechi să fie scoase din uz. Acordarea drapelelor tricolore unităților militare a constituit un prilej de a stimula dragostea ostașilor față de patrie și revoluție și de a determina o mai puternică angajare în lupta pentru apărarea hotarelor străbune.

Analiza atentă a mărturiilor documentare emise la mijlocul secolului trecut ne permite a constata faptul că tricolorul a semnat, în contextul evenimentelor revoluționare din 1848—1849, unitatea națională a tuturor românilor. Relevăm, în acest context, conținutul articolului inserat, la 16 martie 1848, în „Gazeta de Transilvania”, atestînd că, în acea lună, studenții români din Paris au salutat noul guvern francez cu un steag avînd culorile albastru, auriu și roșu³⁵.

Este demn de subliniat și faptul că pe lucrarea de epocă a lui Adolphe Billecocq, *Album moldo-valaque*, s-a reprezentat o originală compunere. În dreapta și stînga unui stîndard s-au plasat două steaguri tricolore: în dreapta, drapelul Republicii Franceze — albastru, alb, roșu, cu deviza cunoscută (LIBERTÉ, FRATERNITÉ, EGALITÉ) —, iar în stînga, flamura tricoloră românească compusă din albastru, galben, roșu, purtînd cuvintele „NATIONALITÉ ROUMAINE”³⁶. Era o primă recunoaștere externă a folosirii tricolorului ca însemn al naționalității române.

În același sens, al luptei pentru unitate sub faldurile tricolorului, administratorul districtului Rîmnicu Sărat, informa că la solemnitatea semnării Constituției și sfînțirii drapelului, ce a avut loc, în timpul revoluției, în capitala acestui județ, „au luat parte și mulți din orășenii moldoveni, care ne-au mărturisit că asemenea prilej de obștească veselie doresc să sosească și la dinșii cît mai curînd, ca împreună să poată striga: trăiască unirea poporului român”³⁷. Îngrijorate de extinderea spiritului revoluționar, autoritățile de la Iași ostile revoluției au ordonat să se ia măsuri „a nu îngădui nicidecum să treacă în pămîntul Moldovei locuitori din acest Principat (al Țării Românești — *n.n.*), purtînd asupra lor cocarde și eșarfe românești ca semne neîncredințate de Ocîrmuire”³⁸.

Românii din Transilvania foloseau și ei, încă din deceniul trei al veacului trecut, „cocarde tricolore”, iar la 1848—1849 steaguri de această factură au dat o mai mare profunzime acțiunilor revoluționare³⁹. La tribuna Marii Adunări Naționale din 3/15 mai de la Blaj, unde peste 40 000 de participanți au rostit sacrul jurămint „Noi vrem să ne unim cu Țara”, a fost arborat un steag alb, albastru, roșu — culorile cele mai des întîlnite în costumul popular românesc. Steagul era tivit cu franjuri galbeni, deci el însuma, pe lîngă cele trei culori ce vor deveni simbolul nos-

³³ Arhivele Statului București, fondul Departamentul Ostășesc, dosarul nr. 1/1848, fila 34.

³⁴ *Anul 1848 în Principatele Române*, tomul I, p. 140.

³⁵ *Ibidem*, tomul II, p. 62.

³⁶ P.V. Năsturel, *Steagul, stema română, însemne domnești, trofee. Corectare critică pe terenul istoriei*, București, 1903, p. 57.

³⁷ *Anul 1848 în Principatele Române*, tomul II, p. 62.

³⁸ *Ibidem*, p. 56.

³⁹ În legătură cu drapelele românilor transilvăneni din veacul al XIX-lea, vezi: A. Bunea, *Steagul poporului român din Transilvania în revoluția din 1848—1849*, în „Anuarul Institutului de istorie”, Cluj, nr. 12/1969, p. 37—52.

tru național, și culoarea albă, care desemna, încă din vechime, dorința de pace și colaborare. Categorie, între steagurile arborate la Blaj și cele ale revoluționarilor din Țara Românească a existat o legătură, o afinitate națională, sesizată de contemporani. Astfel, revoluționarul sas Stephan Ludwig Roth aprecia, cunoscând „comunitatea spirituală unitară“, că „flamura cea mare tricoloră a națiunii române“ înălțată la Blaj, „trebuie să fi făcut inimile din Iași și București să bată la unison“⁴⁰.

Sînt edificatoare, pentru cunoașterea rolului și prețurii tricolorului, cuvintele prin care reprezentantul guvernului provizoriu, Ion Ghica, argumenta Porții otomane caracterul autohton al drapelului arborat cu atîta insistență de către masele populare : „culorile eșarfelor tricolore au fost de mult ; străbunii noștri le purtau pe pavilioanele lor și pe steagul lor“⁴¹. Relevînd faptul că tricolorul nu constituia „o amenințare pentru viitor“, guvernul provizoriu arăta că steagul semnifică „intenția legală manifestată cu voce tare de către țară de reconstituire a trecutului pe bazele vechi, după tratatele sultanului Baiazid și Mahomed al II-lea“⁴².

Furia cu care trupele de ocupație venite să înăbușe revoluția au confiscat și distrus steagurile tricolore⁴³, ca și insistența cu care au urmărit, după 13 septembrie 1848, pe cei care au cutezat să salveze astfel de însemne dovedesc, după opinia noastră, faptul că și reprezentanții marilor imperii vedeau în steagul avînd această cromatică mai mult decît se putea spune oficial în documentele vremii.

În timpul domniei lui Barbu Știrbei (1848—1853 ; 1854—1856) s-a menținut drapelul tricolor. În izvoarele sigilare folosite în cancelaria acestui domn, drapelul național este redat pe verticală⁴⁴, cu dispunerea albastru, galben, roșu, deosebit de modelul inclus în *Albumul oștirii*, realizat în 1852, unde tricolorul ne este înfățișat vertical, cu roșul la hampă.

Evenimentele care s-au derulat în continuare pe întregul teritoriu locuit de români însumează și istoria tricolorului. Consemnăm, de pildă, faptul că în Convenția de la Paris a celor șapte mari puteri din august 1858, referitor la drapelul Principatelor Române se prevedea : „oștirile Moldovei și Munteniei își vor păstra steagurile lor actuale ; la ele se va atașa o banderolă de culoare albastră, aceasta din urmă fiind menită a simboliza unirea“.

Cu toată opoziția manifestată constant și direct de marile puteri față de însemnele naționale românești după Unirea din 1859, în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza a fost introdus drapelul unic tricolor. Plasat ca fundal al stemei unite, gravat discret pe matricele sigilare ce atestau, în limbaj plastic, noul statut juridic al țării⁴⁵, imprimat pe tipărituri, tricolorul avea menirea de a releva marile idealuri ale poporului român, ardenta aspirație spre neatîrnare și unire deplină. Urmărind a se da glas acestor sentimente profunde, în 1860, cînd s-a instituit prima decorație românească, PRO VIRTUTE MILITARI — dedicată eroilor care

⁴⁰ Stephan Ludwig Roth, *Viața și opera*, Editura științifică, București, 1966, p. 52.

⁴¹ *Anul 1848 în Principatele Române*, tomul II, p. 539.

⁴² *Ibid.*

⁴³ Vezi : Maria Dogaru, *Tricolorul și cocardele în contextul revoluționarilor pașoptiști*, în „Revista de istorie“, tomul 31, nr. 5/1978, p. 861—869.

⁴⁴ Vezi și compoziția realizată pe documentul conservat la Arhivele Statului București, Colecția Suluri II, 29.

⁴⁵ Maria Dogaru, *Colecțiile de matrice sigilare ale Arhivelor Statului*, București, 1983, p. 83.

au înfruntat, jertfindu-și propria viață, la 13 septembrie 1848, oștile străine venite să înăbușe revoluția —, s-a prevăzut ca aceasta să fie prinsă cu panglica tricoloră⁴⁶.

În aprilie 1861 autoritățile românești au solicitat marilor puteri recunoașterea tricolorului ca pavilion al navelor comerciale ale țării⁴⁷. În conformitate cu conținutul notelor difuzate în străinătate cu această ocazie, drapelul României reunea culorile roșu, galben și albastru dispuse orizontal, însoțite, în partea superioară, pentru a creea impresia că se respectă prevederile Convenției de la Paris, de o eșarfă, de asemenea tricoloră. Neprimindu-se răspuns, ministrul afacerilor externe, Apostol Arsachi, s-a adresat din nou, în aprilie 1862, marilor puteri, cerându-le să intervină la Poartă în vederea reglementării pavilionului național, subliniind că guvernul țării a făcut în acest sens repetate demersuri. Modul de redactare a acestor note, stilul direct de proclamare a tricolorului ca însemn național oficial au dus, în cele din urmă, la recunoașterea acestuia și de către puterile garante. În august 1862 s-a renunțat și la banderola albastră atașată, conform prevederilor Convenției de la Paris, țara impunându-și propria voință și în ceea ce privește însemnul național⁴⁸.

În contextul evenimentelor care s-au succedat apoi, drapelul tricolor a dobândit o semnificație tot mai profundă. Alesul nației, Al. I. Cuza, domnitorul care a reunit tronurile glorioase ale lui Ștefan cel Mare și Mircea cel Mare, avea să definească drapelul tricolor în cuvinte pline de simțăminte patriotice. Dotarea armatei cu steaguri tricolore, în ziua de 1/13 septembrie 1863 — zi semnificativă pentru trecutul de glorie al poporului nostru, întrucât ea amintea de eroica bătălie din Dealul Spirei, de la care se împlineau 15 ani —, a prilejuit domnitorului rostirea unei cuvântări impresionante: „Drapelul este România, acest pământ binecuvântat al Patriei, udat cu sîngele străbunilor noștri și îmbogățit cu sudoarea muncitorilor. El este familia, căminul fiecăruia, casa în care s-au născut părinții voștri și în care se vor naște fiii voștri. Drapelul este, în același timp, trecutul, prezentul și viitorul, este istoria întreagă a României“⁴⁹. Steagurile din 1863 cuprindeau tricolorul dispus pe orizontală, roșul fiind plasat în partea superioară, în centrul flămurei aflându-se stema unită, acvila cruciată și capul de bour, însemne îngemănate, vorbind despre trecutul glorios al nației. Deseori imaginea era însoțită de o eșarfă pe care sta scrisă deviza HONOR ET PATRIA, iar în colțurile pînzei s-a țesut inițiala domnului.

Din timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza s-au mai păstrat și alte tipuri de steaguri. Modul în care ele se înfățișează, textele scrise pe suprafața lor („UNIREA PRINCIPATELOR, FERICIREA ROMÂNILOR, TRĂIASCĂ ALEXANDRU IOAN I“⁵⁰ și „REPREZENTANȚII ROMÂNIEI V-AU ÎNCREDINȚAT STINDARDUL“) ⁵¹ probează că ele au fost confecționate din inițiativa unor instituții ori a unor particulari și oferite domnitorului Cuza în semn de omagiu pentru contribuția adusă la înfăptuirea unirii și la reformarea societății românești.

⁴⁶ Ștefan D. Greceanu, *Eraldica română*, București, 1890.

⁴⁷ „Monitorul oastei“, anul II, 1861, p. 343.

⁴⁸ Biblioteca Academiei R. S. România, Arhiva Cuza.

⁴⁹ C. C. Giurescu, *Alexandru Ioan Cuza*, București, 1973, p. 31.

⁵⁰ P. V. Năsturel, *Steagul, stema română, însemne domnești, trofee*, p. 81—82.

⁵¹ *Ibidem*, p. 82—83.

Prin Constituția din 1866 s-a statornicit, de asemenea, ca steagul țării să cuprindă culorile „albastru, galben, roșu”. Faptul că nu s-a fixat poziția și nici modul de dispunere a culorilor a determinat apariția unor variate tipuri de drapele. Uniformizarea s-a realizat prin prevederile legii în legătură cu alcătuirea stemei de stat din 1867⁵². În cuprinsul acestui act legislativ s-a prevăzut că „drapelul domnului, ca și cel al armatei vor avea dispuse culorile naționale în modul următor : albastrul perpendicular și alături cu hampa, galbenul în mijloc, roșul la margine flotînd. În mijloc vor fi armele țării”. Steagurile gărzilor orășenești aveau o înfățișare asemănătoare, însă pe suprafața acestora, în locul stemei țării, urma a se aplica însemnul districtual sau cel al orașului respectiv⁵³. În conformitate cu prevederile legii pentru alcătuirea stemei României din 1872⁵⁴, înfățișarea drapelului național s-a menținut ca și în 1867. Ca urmare a aplicării acestor legi, compunerea drapelului a dobîndit stabilitatea necesară unui simbol național.

Din timpul războiului pentru neatîrnarea deplină cunoaștem date și informații demne de reținut în legătură cu tricolorul românesc. Unitățile militare participante la campaniile desfășurate în 1877—1878, atît cele care făceau parte din armata activă și miliții, cît și cele din formațiunile gărzilor orășenești, s-au individualizat printr-un drapel propriu. Pentru a se deosebi de steagurile autorităților civile, drapelele armatei aveau în centru stema țării, înconjurată de frunze de laur. Unitățile făcînd parte din gărzile orășenești purtau în centrul flamurei tricolore stema orașului respectiv, înconjurată de o cunună din frunze ce desemnau, în limbaj heraldic, victoria (laur). Purtat cu mîndrie în toate confruntările, apărât cu devotament fără de margini, înălțat pentru a marca victoriile dobîndite, drapelul este considerat „însăși onoarea României”⁵⁵. Devenind expresia unității de aspirații și de voință a ostașilor, orice faptă și acțiune a militarilor dintr-o unitate sau alta erau raportate la steag, acesta fiind izvorul care sporea puterea de jefită și dîrzenia în luptă, imboldul permanent spre biruință. De aceea, toate faptele de bravură, eroism și curaj ale ostașilor erau relevate prin omagierea drapelului sub faldurile căruia aceștia au luptat. Este concludent, în acest sens, faptul că decorațiile — instituite în deceniul opt al veacului trecut tocmai în scopul dezvoltării virtuților ostășești și stimulării dragostei de patrie — erau conferite, în primul rînd, drapelelor diferitelor unități. Aceste realități sînt exprimate sintetic, prin limbaj propriu științei heraldice, pe aversul medaliei sugestiv intitulată „Apărătorilor independenței în resbelul 1877—1878”. Adevărată metaforă plastică, imaginea înfățișează un personaj feminin (România) înălțînd cununa de lauri menită a-i răsplăti pe eroii neamului ; alături de aceasta un geniu înaripat (evocînd victoria) susține un steag desfășurat decorat, expresie a faptului că militarii pe care-i reprezintă s-au acoperit de glorie pe cîmpul de onoare⁵⁶.

Noi și emoționante pagini s-au înscris în istoria tricolorului românesc în Transilvania celei de-a doua jumătăți a secolului trecut și de la înce-

⁵² „Monitorul”, nr. 75 din 2/14 aprilie 1867, p. 450—451.

⁵³ *Ibid.*

⁵⁴ „Monitorul oficial”, nr. 57 din 11 martie 1872.

⁵⁵ Înalt ordin de zi nr. 29 (Arhivele Statului București, fondul Marele Stat-Major, dosarul nr. 432/1877, fila 295).

⁵⁶ Maria Dogaru, *Aspirația poporului român spre unitate și independență oglindită în simbol. Album heraldic*, p. 131—133.

putul secolului nostru, epocă de puternică impulsie a luptei pentru făurirea statului național unitar românesc. Într-adevăr, cercetînd măturile documentare purtînd patina acestei tumultuoase perioade, constatăm faptul că utilizarea steagului compus din culorile roșu, galben și albastru s-a însumat în ansamblul mijloacelor de luptă pentru emancipare națională și unire. În acest context se reliefează, totodată, adevărul conform căruia tricolorul cu o astfel de compunere, menit pe de o parte a aminti marea înălțare națională de la 1848 și pe de altă parte desemnînd simbolic națiunea română a fost mai frecvent folosit de românii de peste Carpați după ce el a fost adoptat ca însemn oficial al României.

După formarea, în 1867, a monarhiei dualiste austro-ungare, deși românii din Transilvania au cerut cu insistență să li se permită utilizarea tricolorului roșu, galben și albastru, motivînd această solicitare prin faptul că sînt culori ce provin din stema Marelui Ducat al Transilvaniei, autoritățile de la Viena și Budapesta s-au opus, legea naționalităților din 1868 recunoscînd pentru Ungaria (la care fusese anexată, forțat, și Transilvania) doar un singur steag, desigur steagul național ungur.

Cu toate măsurile severe de interzicere a utilizării tricolorului, în ciuda proceselor intentate celor care cutezau să-l arboreze, românii nu au renunțat nici un moment la steagul de care își legau aspirațiile de viitor. Toate acțiunile întreprinse pentru obținerea de drepturi politice, orice manifestare în favoarea mișcării de emancipare națională, orice sărbătoare importantă erau marcate prin arborarea tricolorului.

Astfel, elevii liceului „Andrei Șaguna” din Brașov, la fiecare aniversare a zilei de 3/15 mai 1848, arborau tricolorul cu orice risc, pe dealul Tîmpei și la mormîntul poetului patriot Andrei Mureșanu⁵⁷. În 1870 s-a arborat tricolorul pe casa lui Avram Iancu, iar în 1872, la moartea marelui patriot, tricolorul a evidențiat, simbolic, hotărîrea maselor de țărani de a milita neconținut pentru împlinirea idealurilor cărora acesta și, înaintea lui, „Crăișorul Horea” le-au închinat întreaga lor existență.

Treptat, pe măsura intensificării activității asociațiilor culturale, în special a Societăților „Arboroasa” și „România Jună”, folosirea tricolorului a provocat mari neliniști oamenilor politici de la Viena și Budapesta.

În timpul mișcării memorandiste din 1892—1894 lupta pentru instituirea tricolorului ca însemn național al tuturor românilor cunoaște o și mai mare extindere. Arborînd atunci steagul tricolor pentru a-și exprima protestul față de asuprirea națională, masele și-au demonstrat adeziunea totală față de conținutul memorandumului, menit a dezvălui adevărul în legătură cu situația românilor, ca și deosebita prețuire față de conducătorii mișcării.

Steagul tricolor a devenit, în acest context, un liant al românilor angajați în lupta contra oprimării, un catalizator al voinței colective. Un episod de neuitat s-a petrecut la Sibiu, cu prilejul Conferinței extraordinare a Partidului Național Român din Transilvania din 23—24 iulie 1893, în cadrul căreia problematica memorandumului înaintat, cu un an în urmă, Curții de la Viena și opiniei publice democratice din Europa a fost declarată drept deziderat al întregii națiuni⁵⁸. Sala în care s-a desfășurat Conferința a fost împodobită sărbătorește cu flori, ramuri de brad și stea-

⁵⁷ Arhivele Statului București, fondul Consiliul Național Român din Viena, dosarul nr. 19/1816.

⁵⁸ V. Vesa, *Conferința extraordinară a Partidului Național Român din Transilvania (23—24 iulie 1893)*, în „Acta Musei Napocensis”, Cluj, anul V, 1968, p. 604—605.

guri. Pentru a se depăși interdicțiile impuse de autoritățile dualiste, tricolorul a fost alcătuit din trei părți separate. Practic, în sală s-au plasat patru flamuri : pe flamura de culoare albă s-a scris, ca o sacră deviză, un vers din poemul *Un răsunet* : „Uniți-vă în cuget, uniți-vă în simțiri“ ; pe flamura roșie s-au inserat cuvintele „Totul pentru națiune“ ; pe cea galbenă „Trăiască poporul român“ ; pe cea albastră, un text menit a sublinia legământul tinerimii române de a duce mai departe lupta pentru libertate începută de înaintași : „Pe voi vă urmărm“. Sesizând intenția organizatorilor, organele polițienestre au cerut să fie scoasă flamura albastră, motivându-se că „nu se poate admite a se reconstitui cromatic stindardul român“⁵⁹. În cele din urmă, flamura de azur, semnificând, în limbajul propriu științei heraldice, speranța, veșnicia, seninătatea, a fost scoasă din sală și plasată la intrarea încăperii, astfel încât să poată fi privită de toți.

Opoziția autorităților dualiste față de tricolor a sporit și mai mult adeziunea generală a românilor față de acest înalt simbol național. Steagul tricolor a devenit o constantă a conștiinței fiecărui român, el dobîndind o valoare spirituală majoră. Expresie a ardentelor simțăminte față de patrie, simbol al victoriei cucerite prin mari jertfe și sacrificii, tricolorul însufla încredere în cauza dreaptă și sfîntă, sporea forța de acțiune în luptă. În atmosfera de puternic tumult, generată de lucrările Conferinței, s-a emis ideea de a se păstra cele trei părți componente ale tricolorului și, pentru a se evidenția, o dată în plus, faptul că el constituie simbolul comuniunii spirituale românești, s-a hotărît ca fiecare parte să fie păstrată în altă zonă a pămînturilor românești⁶⁰. Tot atunci s-a născut o nouă formă de manifestare a voinței de unitate : părțile steagului urmau a fi purtate din oraș în oraș, din sat în sat, din cătun în cătun, pînă cînd toată suflarea românească va fi angajată în transpunerea în practică a dezideratelor majore cuprinse în memorandum.

Într-o atmosferă de puternic entuziasm față de cauza națională, la cîteva zile după Conferință, sub auspiciile „Ligii pentru unitatea culturală a tuturor românilor“, în prezența unui numeros public, a avut loc, la Predeal, înmînarea flamurilor ce-au constituit, în ansamblu, tricolorul românesc delegațiilor formate din reprezentanți ai tineretului studios. Flamura albastră a fost preluată de studenții din București, cea roșie a fost încredințată delegației venită de la Iași, iar flamura galbenă a fost predată tinerilor din Transilvania⁶¹. Flamura albastră s-a păstrat la sediul Societății semnificativ denumită „Unirea“, constituită în același an în capitala României, tocmai în scopul intensificării luptei pentru împlinirea acestui deziderat major.

Drumul ștafetei tricolore spre orașele reședință s-a constituit într-un marș triumfal. Pretutindeni delegațiile care purtau prețiosul însemn au fost întîmpinate cu ovații și flori, românii de pe tot cuprinsul vechii Dacii manifestîndu-și, în acest mod, ardenta și legitima aspirație spre unitate.

Părțile steagului au fost reunite de cîte ori au avut loc acțiuni la care participau tineri din toate părțile locuite de români. În septembrie 1893 a avut loc, la Buzău, un Congres studentesc, prilej de a se reuni cele trei părți ale steagului tricolor. În anul următor, părțile s-au reunit la

⁵⁹ A. Bunea, *Steagul României — simbol de unire a Transilvaniei cu România în perioada dualismului*, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie“, Cluj, anul XIV, 1971, p. 292—311.

⁶⁰ „Gazeta Transilvaniei“, anul LVI, nr. 159 din 22 iulie/3 august 1893.

⁶¹ „Tribuna“, anul X, nr. 154 din 14/26 iulie 1893, p. 614.

Constanța, unde s-a desfășurat o reuniune asemănătoare. În cadrul dezbatărilor ce au avut loc aici s-a hotărât să se continue lupta pînă cînd „tricolorul va triumfa pe întregul teritoriu românesc”⁶².

Steagul roșu, galben și albastru s-a folosit, de asemenea, intens și în cadrul luptei de emancipare națională desfășurată de românii din Bucovina. Nemulțumiți de insistența cu care românii afixau tricolorul, la 16 decembrie 1898, printr-o ordonanță a guvernatorului Bucovinei, s-a interzis abordarea lui în întreaga provincie. Românii au protestat vehement, cerînd anularea acestei ordonanțe și argumentînd că tricolorul face parte integrantă din costumele naționale. Apreciînd că tricolorul desemna ființa etnică românească, intelectualii patrioți declarau că interzicerea acestor culori însemna „prigonirea individualității sale naționale”. Frământările în chestiunea tricolorului au devenit una din problemele acute ce preocupau tot mai mult autoritățile, care au întreprins chiar o anchetă pentru a determina și lămuri semnificația utilizării acestor culori. Steagul tricolor exprima adevăratul patriotism al maselor, se aprecia cu acest prilej, mase care nu își mai ascund aspirațiile. Aceste concluzii au făcut să crească opoziția autorităților dualiste față de tricolor, printre actele care dovedeau această atitudine aflîndu-se arestarea — în anul 1898 — a unui elev de la Școala industrială din Cîmpulung pentru că purta un brîu tricolor, ca și Ordinul din 1 noiembrie 1900 referitor la confiscarea în Bucovina a tricolorului, sub orice formă s-ar fi prezentat⁶³.

Simbol al patriei, steagul tricolor a fost folosit și în cadrul mișcării muncitorești și democratice din țara noastră. La diferite manifestări politice și culturale inițiate de organizațiile muncitorești s-au arborat flămuri tricolore și steaguri roșii, însemne îngemănate vorbind plastic despre trecutul glorios al neamului, despre obiectivele înnoitoare înscrise în programul celei mai înaintate clase sociale.

După intrarea României în războiul drept al reîntregirii naționale, sub faldurile tricolorului au luptat, cu vitejie și eroism, unitățile armatei române angajate în campaniile din 1916 și 1917. Flamurei de veche tradiție reunind culorile roșu, galben și albastru i s-au adăugat cuvintele pline de semnificație lansate în toamna anului 1916, ca expresie a angajării în lupta pentru apărare: „Pe aici nu se trece!”. Imprimată în conștiința ostașilor, această deviză a devenit, în marile bătălii de la Mărăști, Mărășești și Oituz din vara anului 1917, expresia hotărîrii lor neclintite de a face totul pentru salvarea țării. Bravura dovedită de militari pe cîmpul de onoare în aceste bătălii a fost răsplătită ulterior prin conferirea de decorații și dotarea unităților care s-au distins cu steaguri tricolore avînd imprimată stema țării din 1921 (compoziție menită a aminti drumul de luptă al poporului român spre împlinirea dezideratului deplinei unități naționale) și deviza „Pe aici nu se trece!”.

Declanșarea, în 1918, a revoluției burghezo-democratice în Imperiul austro-ungar a determinat și creșterea fără precedent a luptei românilor pentru unitate statală. Diferitele acțiuni revoluționare au fost marcate de prezența tricolorului, unul din mijloacele prin care transilvănenii și-au

⁶² „Dezbaterile Adunării Deputaților”, nr. 4 din 24 noiembrie 1894, p. 51—52 (Vezi și „Almanahul Societății Academice Petru Maior”, Cluj, 1929).

⁶³ „Patria”, nr. 216 din 16/28 decembrie 1898; nr. 221 din 30 decembrie 1898/12 ianuarie 1899; nr. 234 din 2/14 februarie 1899.

exprimat independența față de Ungaria, hotărîrea lor, pe temeiul dreptului fiecărei națiuni de a dispune liber de soarta sa, de a se afla „printre națiunile libere“, dorința lor nestrămutată de a se uni cu frații de peste Carpați.

Mărturiile documentare și memoriile contemporanilor confirmă faptul că drapelul românesc a jucat un rol deosebit în stimularea luptei revoluționare și în afirmarea aspirațiilor de viitor. Sint concludente informațiile în legătură cu arborarea drapelului tricolor în foarte multe localități⁶⁴. La Blaj, de pildă, „în timpul descătușării din robie“, drapelele compuse din roșu, galben și albastru, „culorile scumpe inimilor noastre, filfiau în deplină siguranță pînă la cea mai umilă căscioară“. Întregul proces de preluare a puterii în propriile mîini, constituirea organelor de administrație românească — consiliile naționale și gărzile naționale —, au fost pretutindeni însoțite de arborarea tricolorului.

Pregătirea și desfășurarea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia din 18 noiembrie / 1 decembrie 1918 au înscris noi pagini grăitoare în istoria tricolorului românesc. Emoționante și grăitoare file evocă pregătirea locuitorilor din diferite localități în vederea participării la Marea Adunare Națională⁶⁵. Din numeroase mărturii istorice constatăm rapiditatea cu care s-a generalizat, ca și la 1848, acțiunea de confecționare a diferitelor însemne tricolore pe tot cuprinsul provinciilor românești asuprite. Puternica adeziune față de culorile naționale, în care românii vedeau eliberarea socială și unitatea națională, este probată și de faptul că în diferite sate s-au țesut și brodat straie populare reunind aceste culori, straie păstrate cu cinste în muzeele de istorie de pe tot cuprinsul țării.

Relevăm, în context, opoziția fostelor autorități față de aceste însemne, opoziție care s-a manifestat prin încercări de a opri utilizarea tricolorului, uneori chiar prin bruscări și violențe soldate cu victime. Astfel, drumul spre Alba Iulia, după cum evocă martorii oculari, „n-a fost un marș de paradă fără de primejdii“. Sint, în acest sens, concludente faptele petrecute la Salonta unde un grup de reacționari maghiari, înfuriați de modul în care românii, prin cocarde tricolore, își afirmau adeziunea față de marile hotărîri ce urmau a fi luate, i-au somat pe aceștia să coboare din tren⁶⁶. Printre eroii a căror amintire va rămîne în conștiința neamului se afla și Ion Arion, stegarul care „a fost ciuruit de gloanțe ținînd tricolorul“⁶⁷.

Aspectul orașului Alba Iulia în acel neuitat 1918 a produs o vie impresie participanților la eveniment. Din relatările unora dintre aceștia înțelegem că, prin arborarea tricolorului, românii și-au exprimat, simbolic, simțămintele profunde, dorința de libertate și unire cu frații de peste Carpați.

Moment crucial în istoria poporului român, Marea Unire din 1918 marchează astfel și în domeniul însemnului național un episod de maximă semnificație. Tricolorul românesc a sintetizat, în această epocă de efervescență revoluționară, sentimentele și aspirațiile întregului neam românesc, chemat în fața istoriei să-și probeze încă o dată maturitatea politică, să-și făurească, prin forțe proprii, patria unită, suverană, neatîrnată.

⁶⁴ Vezi : Gh. Pop, *La Năsăud în preajma Unirii*, în „Plaiuri năsăudene“, nr. 1, iulie 1943, p. 3.

⁶⁵ Arhivele Statului București, fondul Consiliul Național Român, Arad, dosarul nr. 15.

⁶⁶ Roman Ciorogariu, *Zile trăite*, Oradea, 1926, p. 143.

⁶⁷ D. Gorun, *Participanți sălăjeni la Marea Unire*.

Perioada care a urmat actului istoric de la 1 Decembrie 1918 s-a caracterizat prin măsurile luate în vederea consolidării țării reîntregite în hotarele sale firești. Acest amplu proces, cu rezonanțe în toate sferele economice, sociale, politice, a presupus utilizarea intensă a tricolorului. Devenit chintesența idealului împlinit prin faptă de gând și acțiune ale întregului popor român, tricolorul este arborat în toate manifestările naționale, ca și cu prilejul acțiunilor întreprinse de societățile culturale.

Pentru a se marca tradiția istorică îndelungată, cromatica tricolorului românesc a fost folosită în alcătuirea armelor țării, fixate după desăvârșirea statului național român (1921)⁶⁸, ca și a însemnelor oficiale menite a individualiza unele localități și județe⁶⁹.

Aniversarea periodică a evenimentelor cruciale ale istoriei presupunea arborarea falnicului tricolor. El desemna adeziunea generală față de împlinirea dezideratului secular al unității, dar și hotărârea neclintită de a face totul pentru apărarea teritoriului străbun. Este edificator, din acest punct de vedere, steagul Asociației foștilor voluntari români (creată în 1924), care cuprinde flamura tricoloră pe care s-au imprimat versurile : „MURIM MAI BINE-N LUPTĂ / CU GLORIE DEPLINĂ / DECÎT SĂ FIM SCLAVI IARĂȘI / ÎN STRĂVECHIUL NOST[RU] PĂMÎNT“⁷⁰.

Flamura tricoloră s-a înălțat hotărît în manifestările menite a da riposta cuvenită pericolului fascist și îndeosebi teoriilor și acțiunilor revizioniste. Prin tricolor s-a exprimat mîhnirea și protestul maselor populare față de pierderile teritoriale arbitrar impuse României prin odiosul dictat de la Viena din august 1940. Impresionează, de aceea, faptul că în localitățile ocupate vremelnice de horthyști, precum odinioară, în perioadele de restriște, tricolorul, deși interzis, era izvorul care dădea oamenilor țării de a rezista, constituind pretutindeni expresia credinței în biruința dreptății. Astfel, la Mureșeni de Cîmpie, Jibou și la Carei populația, care păstrase cu venerație flamurile tricolore, îi va întâmpina pe ostașii români eliberatori cu acest însemn legat indestructibil de sufletele lor⁷¹.

Declanșarea, în vara fierbinte a anului 1944, a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă a presupus înălțarea drapelului tricolor pe o nouă treaptă a devenirii sale. Folosit pentru a se exprima faptul că forțele insurecționale concepeau noile prefaceri în cadrul statului național în condițiile întăririi independenței și suveranității de stat, tricolorul a reprezentat și în această perioadă cel mai înalt însemn al națiunii. O dovadă elocventă în acest sens este faptul că membrii formațiunilor de luptă patriotice au purtat la braț, pentru a se individualiza, o banderolă tricoloră, pe care era imprimată litera P⁷².

Unitățile militare românești participante la războiul antihitlerist au purtat cu mîndrie steagul tricolor, în care au văzut expresia sacrei datorii față de patrie, permanentul imbold spre eroism și abnegație.

⁶⁸ Legea din 23 iunie 1921, publicată în „Monitorul oficial“, nr. 92 din 29 iunie 1921.

⁶⁹ Vezi stemele fixate diferitelor centre urbane și unităților teritorial-administrative de Comisia consultativă heraldică, în *Enciclopedia României*, vol. II, București, 1938.

⁷⁰ Steagul se păstrează în patrimoniul Muzeului de istorie al R.S. România.

⁷¹ Gh. Bejancu, V. Mocanu, *Chemare din tricolor*, Editura militară, București, 1983, p. 117—121.

⁷² Se conservă astfel de banderole în patrimoniul Muzeului de istorie a R. S. România, ca și la Muzeul Militar Central.

Exprimînd angajarea poporului român în vederea susţinerii războiului antihitlerist, manifestul purtînd deviza „Totul pentru front, totul pentru victorie !” reprezenta tricolorul, însoţit de o imagine alegorică evocînd un ostaş, un muncitor şi un ţăran, sugestivă evidenţiere a principalelor forţe chemate să-şi înzecească eforturile pe cîmpul de luptă şi pe ogorul muncii ⁷³.

Organizaţiile politice — cum a fost Frontul Naţional Democrat, Confederaţia Generală a Muncii — create în vederea antrenării tuturor forţelor patriotice la desfăşurarea cu succes a revoluţiei popular-democratice şi apoi a revoluţiei socialiste, proces istoric în cadrul căruia o importanţă deosebită au avut-o îndepărtarea de la putere a reprezentanţilor reacţiunii şi trecerea pîrghiilor de conducere în miinile forţelor democratice, au utilizat simboluri heraldice avînd în compunere tricolorul.

Proclamarea Republicii, la 30 decembrie 1947, a fost evidenţiată heraldic prin adoptarea unei noi steme de stat ⁷⁴, descrisă prin Constituţia din martie 1948, compoziţie menită a exprima sintetic elogiul adus factorilor de bază care pot asigura progresul social — munca şi natura —, completată cu o eşarfă tricoloră, pe care s-au imprimat literele R.P.R., însemn menit a individualiza poporul român.

După biruinţa deplină şi definitivă a socialismului în România, prin Constituţia din 1965 statul nostru a fost proclamat Republica Socialistă România, fapt pentru care, în stemă, eşarfă tricoloră cuprinde noua denumire, marcîndu-se astfel schimbările calitative produse în viaţa socială, economică şi politică a ţării ⁷⁵. Stema cu reprezentarea de mai sus a fost imprimată pe steagul ţării, compus, cum era firesc, din culorile roşu, galben şi albastru (ultima culoare fiind plasată la hampă) ; ea a fost totodată, gravată în sigiliul statului.

Însemn oficial, descris în Constituţia ţării, tricolorul îşi găseşte cea mai înaltă apreciere în Cuvîntarea rostită de tovarăşul Nicolae Ceauşescu, secretar general al Partidului Comunist Român, preşedintele Republicii Socialiste România, rostită la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R., din 1—2 iunie 1982, în cadrul căreia se subliniază : „Drapelul unic de stat este Tricolorul, ca simbol al unităţii, suveranităţii şi independenţei naţionale a Republicii Socialiste România. Drapelul de stat, Tricolorul, nu poate fi înlocuit cu nici un alt drapel” ⁷⁶.

⁷³ Maria Grigoruţă, *Cocarde emise între anii 1944—1947. Din colecţia Muzeului de istorie a oraşului Bucureşti*, în „Materiale de istorie şi muzeografie”, Bucureşti, anul IV, 1966, p. 329.

⁷⁴ *Constituţia Republicii Populare Române*, Editura de stat, Bucureşti, 1948, art. 99 ; vezi şi *Constituţia Republicii Populare Române*, Bucureşti, 1952, art. 102.

⁷⁵ *Constituţia Republicii Socialiste România*, Editura politică, Bucureşti, 1965, art. 110.

⁷⁶ Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul construirii societăţii socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 24, Editura politică, Bucureşti, 1983, p. 44.

SEMNIFICAȚIA ISTORICĂ A STEAGULUI PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

AUGUSTIN MUREȘAN

Steagul Partidului Comunist Român are o profundă semnificație. El exprimă, plastic, țelul măreț al membrilor săi, construirea celei mai drepte și mai înaintate orînduiri sociale, amintește drumul de luptă, de jertfă și de glorie parcurs de cei angajați în lupta revoluționară¹. Steagul roșu întruchipează hotărîrea și dirzenia cu care muncitorii au luptat împotriva exploatării și a nedreptății, unitatea de voință și acțiune a partidului revoluționar. El evocă sacrificiul muncitorilor uciși de forțele represive ale regimurilor burgheze din diferite țări, pe străzile marilor orașe industriale, în timpul demonstrațiilor organizate pentru cucerirea de drepturi politice și economice, ori în beciurile închisorilor. Cromatica specifică a acestui steag — simbolul singelui vărsat de eroii patriei — exprimă, de asemenea, sentimentele de solidaritate internațională ale clasei muncitoare din lumea întreagă. Adoptarea steagului roșu, ca însemn al proletariatului de pretutindeni, a fost legată de împrejurările instituirii zilei de 1 Mai ca zi internațională de luptă a clasei muncitoare împotriva ofensivei patronale².

Desigur, și în țara noastră steagul roșu a fost adoptat, în a doua jumătate a veacului trecut, ca simbol specific muncitoresc, al luptei revoluționare, utilizarea sa fiind urmarea afirmării proletariatului român pe arena vieții politice a țării. Cu toate acestea, cercetarea mărturiilor docu-

¹ Steagul roșu a fost utilizat, prima oară, ca însemn, în timpul revoluției franceze în 1789. Inițial, el a fost folosit de forțele represive ca o amenințare împotriva maselor. La arborarea steagului roșu, masele trebuiau să se împrăștie, în caz contrar urmînd a se trage împotriva lor fără somație. În ziua de 17 iulie 1791, deși amenințate în acest fel, masele din Paris au continuat să rămînă pe poziție chiar și cînd s-a trecut la represiune. De atunci, steagul, avînd o astfel de cromatică, s-a impus ca simbol al luptei revoluționare (Vezi: I. Felea, *Steagul roșu*, Biblioteca socialistă, București, nr. 94).

² Vezi, pe larg: Olimpiu Matichescu, Elena Georgescu, *1 Mai în România (1890—1970)*, București, 1970.

mentare confirmă că tradiția steagului roșu, ca însemn al luptei împotriva nedreptății și asupririi, are o îndelungată existență.

Într-adevăr, steagul roșu, considerat, în mentalitatea populară, drept expresia împotrivirii hotărâte față de împilatori, a fost utilizat încă de la sfârșitul evului mediu și începutul epocii moderne. Este semnificativ, în acest sens, faptul că astfel de steaguri s-au folosit în timpul revoluției din 1784 condusă de Horea, Cloșca și Crișan³, izvoarele consemnând faptul că „oastea lui Horea” avea în frunte steaguri „de culoare roșie”⁴.

Primele informații ale utilizării steagului roșu de către proletariatul român datează din a doua jumătate a veacului trecut. Ele atestă faptul că primele asociații muncitorești din România s-au individualizat prin steaguri tricolore, pe care s-a reprezentat un simbol exprimând obiectivele de luptă ale membrilor acelor societăți. Treptat, clasa noastră muncitoare a început să folosească, pentru a-și exprima hotărârea de luptă, steaguri având fondul roșu. Menționăm, printre cele mai vechi steaguri având o cromatică roșie, pe cele ale Asociației muncitorilor mineri din Roșia Montană (1896)⁵ și ale Reuniunii corului sindicatului muncitorilor mineri din Baia de Fier (1900—1909)⁶.

Etapă de etapă, utilizarea drapelelor roșii s-a extins, iar simbolurile au devenit tot mai expresive. Este concludent că, deseori, se exprima direct, în documentele emise de mișcarea muncitorească, raportul dialectic existent între steagul roșu și obiectivele luptei revoluționare. Ampla activitate desfășurată pentru constituirea, în 1872, a Asociației generale a tuturor lucrătorilor din România⁷, moment deosebit de important în evoluția proletariatului român, a presupus, printre altele, editarea, în organul său de presă, gazeta „Uvriierul”, a unui articol-program în care se arăta: „Uniți într-un adevărat scop de înaintare și îmbunătățire a soartei, cea mai mare parte a lucrătorilor tipografi am găsit de cuviință de a ne grupa sub un stindard care să reprezinte, de acum și în viitor, unirea și înfrățirea tuturor lucrătorilor pentru ca astfel să putem dărîma răul și in Justiția ce de multă vreme bîntuie clasa lucrătorilor... De aceea să fim astfel uniți și întăriți în credință, în principiul de îmbunătățire a soartei și al ridicării lucrătorilor la pozițiunea ce o merită, încît să preferăm ca mai bine să nu mai existăm decît să privim la ruinele stindardului nostru”⁸.

³ David Prodan, *Răscoala lui Horea*, vol. I, Editura științifică și enciclopedică, București, 1979, p. 402.

⁴ Relatările țăranului iobag Gheorghe Popuța zis Cătana, în: David Prodan, *op. cit.*, p. 402. Vezi și: Constantin Ucrain, *Oastea lui Horea*, Editura militară, București, 1980, p. 69—70.

⁵ Acesta se află în patrimoniul Muzeului de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România. *Imagini ale unui trecut glorios. Din istoria mișcării muncitorești și a Partidului Comunist Român* — coordonator conf. univ. Ion Ardeleanu, Editura didactică și pedagogică, București, 1974; vezi și „Magazin istoric”, anul III, nr. 11(32)/1969, p. 35.

⁶ Păstrat în colecția Muzeului de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România (Maria Arimia, Silvia Furo, *Mesajul unui steag*, în „Magazin istoric”, anul IV, nr. 10(43)/1970, p. 26; *Imagini ale unui trecut glorios. Din istoria mișcării muncitorești și a Partidului Comunist Român*; Maria Dogaru, *Aspirația poporului român spre unitate și independență oglindită în simbol. Album heraldic*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1981, p. 171—172.

⁷ *Condițiile istorice ale apariției și dezvoltării clasei muncitoare din România. Făurirea și afirmarea partidului său politic (1821—1893)*, Editura politică, București, 1984, p. 204.

⁸ *Ibidem*, p. 204—205.

După constituirea, în 1893, a Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, steagul roșu a devenit stindardul de luptă al forței politice muncitorești din țara noastră. El era arborat la sediile organizațiilor muncitorești, la întruniri și demonstrații, cu prilejul congreselor partidului și al altor manifestări de clasă.

Astfel, cu prilejul sărbătoririi zilei de 1 Mai 1895, organul central de presă al partidului, „Lumea nouă“, scria că la „vila Băicoianu de la Filaret, muncitorii Capitalei veneau grupe-grupe spre a sărbători ziua de 1 Mai. Toată grădina era frumos împodobită cu pancarte și stindarde roșii, pe care erau scrise : 8 ore, *Vrem votul universal, Jos legea expulzării, Ajung 8 ore de muncă pe zi* și altele. Pe o estradă mare, care a servit de tribună oratorilor, se aflau, de asemenea, drapele roșii“⁹. Sărbătorirea zilei de 1 Mai 1897 a avut loc concomitent cu desfășurarea lucrărilor Congresului al IV-lea al P.S.D.M.R. Pregătirea sărbătoririi zilei muncii a început din timp. Printr-o chemare lansată în „Lumea nouă“, se preciza importanța adunării, sub faldurile steagului roșu, a întregului proletariat : „Muncitori luminați ! Stăruiți să aduceți sub cutele steagului roșu pe frații care stau încă nepăsători și robi ai capitalului“¹⁰. Cu același prilej, „Lumea nouă“ relatează că „Muncitorii de toate meseriile, muncitoare, funcționari, studenți, într-un cuvânt tot ce muncește cu brațele și cu mintea, s-au strâns ieri la apelul Partidului Socialist în jurul drapelului roșu și, în sunetul imnurilor socialiste, au dovedit mai puternic ca oricând vigoarea și strălucitul viitor al social-democrației române“¹¹. Iar în martie 1899, atunci când s-a produs criza din conducerea partidului, ca urmare a trecerii unor lideri în Partidul liberal — fapt care n-a produs întreruperea activității muncitorești organizate din țara noastră —, cunoscutul militant socialist Alexandru Ionescu, în cuprinsul articolului *Sîntem și rămînem*, valoros manifest exprimînd continuarea activității partidului în spiritul ideilor socialismului științific, releva : „Noi sîntem și rămînem soldați credincioși ai steagului roșu al proletariatului internațional și în această direcție vom lupta“¹².

La începutul secolului al XX-lea, ideea luptei pentru socialism era exprimată plastic printr-o luptătoare (personaj aflat, desigur, în strînsă legătură cu *Libertatea*), care purta steagul roșu și chema la luptă¹³. Într-adevăr, utilizarea drapelului roșu a fost strîns legată de activitatea organizatorică și propagandistică a partidului muncitorilor. Prezent la marile acțiuni muncitorești, prin care se da glas revendicărilor economice și politice proprii, el a însoțit acțiunile revendicative, menite a duce la îmbunătățirea condițiilor de viață și de muncă ale muncitorilor, a întărit solemnitatea manifestărilor, a insuflat încredere în izbînda luptei pentru o viață mai bună, pentru socialism. Reținem, din numeroasele fapte, doar cîteva exemple.

⁹ „Lumea nouă“, anul I, nr. 169 din 3 mai 1895 ; *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893—1900*, Editura politică, București, 1969, p. 331—332.

¹⁰ „Lumea nouă“, anul III, nr. 822 din 4 aprilie 1897.

¹¹ „Lumea nouă“, anul III, nr. 835 din 22 aprilie 1897 ; *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893—1900*, p. 525.

¹² „Lumea nouă“, anul V, seria a II-a, nr. 19 din 28 martie 1899 ; *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893—1900*, p. 663.

¹³ Mai multe cărți poștale, avînd o astfel de reprezentare, se conservă la Muzeul de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România.

În timpul răscoalei flotei române din porturile dunărene și de la Marea Neagră, din ianuarie 1918, pe vasele care au intrat în stăpânirea marinarilor români s-au arborat — ca expresie a luptei pentru drepturi politice — drapele roșii ¹⁴. „Ținând pe catarge, timp de aproape trei luni, steagul roșu, ca simbol al vremurilor noi — se apreciază în literatura de specialitate —, marinarii și soldații români au ridicat pe noi trepte tradiția revoluționară a poporului român de a înfăptui o lume mai bună și mai dreaptă“ ¹⁵.

Mișcarea muncitorească din România, profund atașată idealurilor poporului român, intereselor și dezideratelor sale fundamentale, a militat, încă de la începutul afirmării sale pe scena vieții social-politice românești, pentru libertate socială, unitate și suveranitate națională. Dând expresie acestor țeluri, în ziua de 1 Decembrie 1918, muncitorii veniți din diferite colțuri ale țării la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia purtau, alături de steagurile tricolore, steaguri roșii, iar unele grupuri aveau drapele roșii, în vârful cărora se prindea câte o panglică tricoloră ¹⁶. Întrebat ce semnifică această împletire simbolică a tricolorului cu steagul roșu, un delegat al muncitorilor din Uioara a răspuns: „înseamnă că vrem dreptate socială, dar aceasta o vom prin unirea cu România“ ¹⁷.

Este semnificativ și faptul că, în timpul mării demonstrații a muncitorilor tipografi din București, din 13 decembrie 1918, pe poarta mare a intrării clădirii Ministerului Industriei și Comerțului a fost arborat, de către greviști, „un steag roșu“ ¹⁸. Sint edificatoare, pentru a înțelege prețuirea ce s-a acordat drapelului roșu, aprecierile cuprinse în presa socialistă, conform cărora steagul roșu simboliza „ca fiecare om să fie stăpîn pe munca sa, fiecare să aibă atîta cît muncește și să se folosească de toate roadele muncii sale“, prin „dezrobirea tuturor muncitorilor de sub stăpînirea unei mîini de oameni hrăpăreți, lacomi și fără suflet“ ¹⁹.

Periodicul „Socialismul“, relevînd rolul drapelului roșu în întărirea unității partidului clasei muncitoare, arăta că „partidul întreg rămîne unit împrejurul steagului purtat cu cîinste prin atîtea bătălii“ ²⁰. Menționăm că, în august 1929, tînărul Vitoș Gavrilă a prins în vârful coșului Uzinei electrice din Lupeni steagul luptei ce anunța intrarea minerilor în grevă ²¹. Evocînd luptele revoluționare ale muncitorimii de la Fabrica

¹⁴ *Crearea Partidului Comunist Român (mai 1921)*, (sub redacția: Ion Popescu-Puțuri, Augustin Deac), Editura științifică, București, 1971, p. 81.

¹⁵ *Ibidem*, p. 84.

¹⁶ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, p. 629; vezi și: Ion Mamina, Vasile Niculae, *Partidul clasei muncitoare, factor activ al acțiunii viguroase a poporului român pentru libertate socială și unitate națională*, în „Anale de istorie“, anul XXIX, nr. 6/1983, p. 86.

¹⁷ Tiron Albani, *Douăzeci de ani de la Unire. Monografie comemorativă a Unirii*, vol. I, *Cum s-a făcut Unirea*, Oradea, 1938, p. 228; vezi și: Ștefan Pascu, *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, încununare a ideii, a tendințelor și a luptelor de unitate ale poporului român*, Cluj, 1968, p. 372—377.

¹⁸ *Greva generală din România. 1920*, București, 1970, p. 55.

¹⁹ *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. I (1865—1900), partea I (1865—1889), Editura politică, București, 1964, p. 581.

²⁰ „Socialismul“, anul XV, nr. 17 din 6 februarie 1921.

²¹ Elisabeta Ioniță, *Preluînd drapelul falnicilor tradiții*, Editura politică, București, 1982, p. 60.

de vagoane „Astra“ (Arad) din 1930, amintim faptul că, în timpul agitației, „O acțiune de mare efect a comuniștilor, cu un conținut propagandistic eficient, a fost realizată la 1 august, aceștia arborând un drapel roșu pe cel mai înalt coș de fum și desfășurând apoi un miting cu pronunțate tendințe de grevă politică“²².

Cunoscînd puterea de înfrîurire a drapelului roșu, simbol al luptei revoluționare, imbold spre întărirea eforturilor, mijloc de mobilizare a celor ce nutreau sentimente înaintate, autoritățile represive ale regimului burghez au luat măsuri pentru interzicerea utilizării unor astfel de steaguri. Astfel, în ordonanțele Ministerului de Interne, emise între anii 1922—1939 și adresate prefectilor și chestorilor, se interziceau categoric manifestațiile de stradă, deplasarea muncitorilor în grupuri la locul de întrunire sau la petreceri cîmpenești, precum și arborarea de steaguri roșii²³. Cu toate aceste măsuri drastice, muncitorii foloseau drapele roșii; o dovedesc rapoartele înaintate Siguranței în unele localități din țară, în care se consemna că au fost găsite arborate steaguri roșii, pe care erau imprimate secera și ciocanul²⁴.

Izvoarele de epocă mai atestă și faptul că purtarea drapelului roșu era considerată de autorități drept o culpă deosebit de gravă. Astfel, tinerii luptători comuniști și antifasciști, în frunte cu tovarășul Nicolae Ceaușescu, implicați în procesul de la Brașov, judecat în fața Tribunalului militar al Corpului V Armată — ce s-a desfășurat între 27 mai și 5 iunie 1936 — au fost acuzați, printre altele, și pentru utilizarea steagurilor roșii. Se știe că în ordonanța definitivă de trimitere în judecată a tovarășului Nicolae Ceaușescu, pe atunci secretar al Comitetului Regional Prahova al Uniunii Tineretului Comunist, printre cele 150 de „capete de acuzare“ formulate și, ca urmare, reținute în rechizitoriul procurorului regal, figurau: încălcarea unor articole din legile pentru „apărarea liniștei publice“ și „securității în stat“, „apartenența la organizații politice comuniste interzise prin lege“, „crearea unor filiale locale ale acestor organizații“ în diverse localități din Prahova și Dimbovița, „deținerea și difuzarea materialelor conspirative“, „arborarea de steaguri roșii“²⁵ etc.

Este concludent și faptul că, prin legile privitoare la „liniștea publică“, adoptate în perioada 1940—1944, steagul roșu a fost trecut în categoria materialelor prohibite²⁶.

Flamura drapelului Partidului Comunist Român, de obicei de formă dreptunghiulară, confecționată deseori din mătase ori din pînză de diferite dimensiuni, reunește, pe cele două părți identice cromatica roșie²⁷, exprimînd, conform legilor heraldicii, curajul, îndrăzneala și hotărîrea, cu simbolul său specific — stema proprie —, aluzie plastică la obiectivele luptei sale revoluționare. Flamura roșie a drapelului P.C.R. este prinsă

²² *Monografia Uzinei de vagoane Arad (1892—1972)*, Arad, 1972, p. 13.

²³ Olimpiu Matichescu, Elena Georgescu, *op. cit.*, p. 156—269.

²⁴ *Ibidem*, p. 223.

²⁵ Emil Poenaru, *Procesul de la Brașov din 1936 — o aleasă pagină din lupta revoluționară a tineretului comunist român*, în „Anale de istorie“, anul XXXII, nr. 3/1986, p. 38—56.

²⁶ Legea nr. 521 din 18 august 1943 și *Dispozițiile Consiliului de Miniștri*, nr. 23 din 3 septembrie 1943.

²⁷ Marcel Sturdza-Săucești, *Heraldica. Tratat tehnic*, Editura științifică, București, 1975, p. 40—41.

de o hampă, terminată, în partea superioară, în forma unei lăncii, purtînd, uneori în centru, cele două simboluri — secera și ciocanul — încrucișate.

Stema Partidului Comunist Român înfățișează ciocanul, avînd capul îndreptat spre partea dreaptă, încrucișat cu secera, care are vîrfurile spre partea stîngă, figuri heraldice înconjurată de o ghirlandă din spice de grîu, reunite, în partea inferioară, printr-o panglică, avînd în partea superioară, la extremitățile spicelor, inițialele P.C.R. Aceste elemente sînt, de regulă, redată cromatic prin cel mai reprezentativ smalț utilizat de arta și știința heraldică, aurul²⁸. Interpretate, aceste elemente relevă faptul că Partidul Comunist Român s-a constituit ca un detașament revoluționar al muncitorilor, al cărui rol conducător este evidențiat prin plasarea vîrfului ciocanului în partea dreaptă, locul prim din punct de vedere heraldic. Prin reprezentarea, alături de aceasta, a secerii, figură care desemnează pe cei ce trudesce pe ogoare, s-a făurit un însemn nou, de o importanță deosebită — simbolul care evocă, în limbaj plastic, alianța muncitorească-țăărănească, constituită și dezvoltată în lupta comună împotriva asupririi sociale și naționale, pentru progres economic și social. Spicele de grîu, înlocuind în această compoziție ramurile de lauri și de măsline (odinioară expresia victoriei pe deplin meritate), au, în stema P.C.R., un dublu rol. Ele constituie, în ansamblu, un elogiu adus oamenilor muncii, celor care făuresc, prin truda brațelor și a minții, avuția socială și probează, pe de altă parte, unitatea întregii națiuni în jurul partidului — exponentul intereselor întregului popor român. Panglica, reprezentînd steagul roșu al proletariatului de pretutindeni, exprimă solidaritatea internațională cu muncitorii din lumea întreagă²⁹.

Elementele însumate în stemă au o profundă semnificație. Desigur, cea mai semnificativă figură heraldică, folosită încă din evul mediu³⁰ ca simbol al mineritului, este ciocanul, devenit, în emblematica mișcării muncitorești din țara noastră, expresia forței, a hotărîrii de luptă a celei mai înaintate clase sociale. Stema Partidului Comunist Român, ca și drapelul roșu își trage seva din emblematica muncitorească și socialistă³¹. Într-adevăr, stema, prin care s-a individualizat, în anii 1918—1921, Partidul Socialist³² este foarte asemănătoare cu însemnul actual al partidului nostru. Preluarea și menținerea îndelungată a vechilor simboluri constituie o dovadă plastică a faptului că Partidul Comunist Român a fost făurit, în 1921, ca un continuator firesc, în noile condiții istorice de după Marea Unire din 1918, al partidului clasei muncitoare, constituit în 1893³³.

²⁸ *Ibid.*

²⁹ Maria Dogaru, *Aspirația poporului român spre unitate și independență oglindită în simbol. Album heraldic*, p. 194—195.

³⁰ Identificăm acest simbol în sigiliile unor instituții miniere, ca și în sigiliile unor localități. Tirgul Trotuș a utilizat un astfel de sigiliu încă din veacul al XVI-lea (Arhivele Statului București, fondul Mănăstirea Cașin, IX/5).

³¹ Maria Dogaru, *Aspecte privind emblematica muncitorească din România*, în „Anale de istorie”, anul XXIII, nr. 5—6/1976, p. 100—105.

³² Stema Partidului Socialist a fost imprimată și pe un număr al revistei „Lupta de clasă” (1920). Vezi: Maria Dogaru, *Aspirația poporului român spre unitate și independență...*, p. 180—181.

³³ Ion Popescu-Puțuri, *Făurirea Partidului Comunist Român*, în „Anale de istorie”, anul XXXII, nr. 6/1986, p. 34—35.

În primii săi ani de activitate, Partidul Comunist Român a utilizat o stemă avînd drept fundal, pentru figurile descrise mai sus, soarele — înfățișat în centrul imaginii sub forma unui disc cu raze. În perioada februarie 1948—iulie 1965, stema Partidului Comunist Român a cuprins, în partea superioară, inițialele P.M.R., desemnînd denumirea din acei ani a partidului politic al clasei noastre muncitoare, făurit în februarie 1948 prin unificarea politică și organizatorică a Partidului Comunist Român cu Partidul Social-Democrat.

În iulie 1965, în cadrul lucrărilor istoricului Congres al IX-lea al Partidului Comunist Român, înscris cu litere de aur în istoria României, s-a revenit la vechea denumire de Partidul Comunist Român, care exprimă transformările petrecute în societatea noastră, țelul său final și evocă bogata și glorioasa sa istorie. Desigur, din 1965, stema partidului cuprinde, în partea superioară, inițialele P.C.R.

În epoca pe care o străbatem, drapelul Partidului Comunist Român este prezent în toate manifestările politice, culturale, științifice, împreună cu drapelul țării, tricolorul românesc, însemnul cel mai înalt al Republicii Socialiste România. Tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, președintele Republicii, în Expunerea la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982, referindu-se la raportul dialectic dintre partidul comunist și statul socialist, a făcut importante aprecieri privind legătura dintre steagul tricolor al țării, drapelul partidului și cele ale organizațiilor politice și de masă. „Drapelul partidului oglindește simbolul de luptă revoluționară a partidului, ca și steagurile altor organizații — Uniunea Tineretului Comunist, Organizația de pionieri, Șoimii patriei. Dar drapelul partidului — și cu atît mai mult alt drapel — nu poate înlocui drapelul de stat, Tricolorul. Și pentru partid, cît și pentru celelalte organizații, drapelul suprem este Tricolorul, simbolul unității întregului popor, al independenței și suveranității patriei“³⁴.

Pentru a se stabili raportul dintre drapelul Republicii Socialiste România, drapelul partidului și cele ale organizațiilor de masă și obștești, a modului de arborare a acestora, în Statutul Partidului Comunist Român s-a introdus, la cel de al XIII-lea Congres, un nou capitol, intitulat *Drapelul Partidului Comunist Român*, în care se precizează (art. 60) : „Drapelul de stat al Republicii Socialiste România este și drapelul Partidului Comunist Român și al organizațiilor de masă și obștești. Partidul are și propriul său drapel, care se arborează la toate manifestările de partid, împreună cu drapelul de stat al Republicii Socialiste România. De asemenea, organizațiile de masă și obștești, care, potrivit statutului lor, au drapel propriu, îl arborează împreună cu drapelul de stat al Republicii Socialiste România la toate manifestările organizate“³⁵.

Se evocă plastic, în acest mod, unitatea de monolit dintre istoria poporului român și istoria Partidului Comunist Român — stegarul luptei pentru progres, centrul vital al națiunii noastre socialiste, purtătorul de biruinți spre culmile luminoase de mîine.

³⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 24, Editura politică, București, 1983, p. 44.

³⁵ *Statutul Partidului Comunist Român*, Editura politică, București, 1984, p. 115.

INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.

anale de istorie

Anul XXXIV

1

1988

SUMAR

Conferința Națională a Partidului — eveniment politic de însemnătate fundamentală în jalonarea și dinamizarea operei de edificare a socialismului multilateral dezvoltat în România 1

GÎNDIREA ISTORICĂ, DE ÎNALTĂ VIZIUNE REVOLUȚIONAR-ȘTIINȚIFICĂ A TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU

- ION POPESCU-PUȚURI : Nicolae Ceaușescu — o viață dedicată patriei, poporului român 11
- MARIN NEDELEA : Dezvoltarea științei istorice pe temeliile de adevăr ale materialismului dialectic și istoric — trăsătură definitorie în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu 30
- GHEORGHE UNC : Concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu cu privire la rolul istoriei în cunoașterea și apropierea între popoare, în întărirea colaborării și păcii în lume 41
- ION ARDELEANU : Istoria poporului român în opera secretarului general al partidului, președintele țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu 57
- MIRCEA MUȘAT : Unitatea multilaterală a poporului român la temelia istoriei unice, concept fundamental în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu 69
- Col. GHEORGHE TUDOR : Creația istorică a tovarășului Nicolae Ceaușescu despre permanența consensului național în lupta pentru apărarea patriei 87
- ION MAMINA, VASILE NICULAE : Tezele tovarășului Nicolae Ceaușescu cu privire la rolul mișcării muncitorești, al partidului revoluționar al clasei muncitoare în contextul evoluției societății românești 106

*** 24 ianuarie 1859 — moment de referință pe drumul constituirii statului național unitar român 124

MĂRTURII ISTORICE

MARIA DOGARU : „Tricolorul românesc“ — o istorie glorioasă 133
AUGUSTIN MUREȘAN : Semnificația istorică a steagului Partidului Comunist Român 149

ИСТОРИЧЕСКИЕ СВИДЕТЕЛЬСТВА

МАРИЯ ДОГАРУ : «Трёхцветный флаг» — история
национального единства 133
АВГУСТИН МУРЕШАН : Историческое значение
флага Коммунистической партии 149

CODEX CANINE

ИСТОРИЧЕСКИЕ СВИДЕТЕЛЬСТВА
МАРИИ ДОГАРУ — «Трёхцветный
флаг» — история национального единства 133
АВГУСТИНА МУРЕШАНА — Историческое
значение флага Коммунистической партии 149

CONTENTS

The National Conference of the Party — a Political
Event of Fundamental Importance in the History
and Development of the Party of Builders of the
Socialist Society in Romania 1

CONFERINȚA NAȚIONALĂ A PARTIDULUI
COMUNIST — UN EVENIMENT
DE FUNDAMENTALĂ IMPORTANȚĂ
ÎN ISTORIA ȘI ÎN DEZVOLTAREA
PARTIDULUI CONSTRĂTORILOR
SOCIETĂȚII SOCIALISTE ÎN ROMÂNIA 1

ION POPESCU-PULUI : Nicolae Ceaușescu —
a Lifetime Devoted to the Romanian People and
Homeland 11

MARTIN WEDDELL : The Development of the
Historical Science Based on the Fundamental
Principles of Historical and Marxist Methodology —
a Dialectical Feature in Communist Nicolae
Ceaușescu's Work 20

GHEORGHE ION : Nicolae Ceaușescu's
Outlook on the Role of History in Building
Socialism and Communism — a Marxist
and Scientific Approach and Position in the
World 27

ION ARDELEANU, AUGUSTIN DEAC, GHEORGHE I. IONITA,
MIRCEA T. MUȘAT, NICOLAE PETREANU, VASILE PETRIȘOR —
secretar responsabil de redacție, NICOLAE POPESCU, GHEORGHE
SURPAT, GHEORGHE UNC, GHEORGHE ZAHARIA 30

COLECTIVUL DE REDACȚIE

ИОН ПОПЕСКУ-ПУЛУИ : Николай Чаушеску —
жизнь, посвященная Румынскому народу и
Родины 11

МАРТИН ВЕДДЕЛ : Развитие исторической
науки на основе фундаментальных принципов
марксистско-ленинской методологии —
диалектическая особенность работы
коммуниста Николае Чаушеску 20

ГЕОРГЕ ИОН : Взгляд Николае Чаушеску на
роль истории в строительстве
социализма и коммунизма — марксистский
и научный подход и позиция в
мире 27

ИОН АРДЕЛАНУ, АУГУСТИН ДЕАК, ГЕОРГЕ И. ИОНИТА,
МИРЦЕА Т. МУШАТ, НИКОЛАЕ ПЕТРЕАНУ, ВАСИЛЕ ПЕТРИШОР —
редактор-ответственный, НИКОЛАЕ ПОПЕСКУ, ГЕОРГЕ
СУРПАТ, ГЕОРГЕ УНКА, ГЕОРГЕ ЗАХАРИЯ 30

МІРЦЕА Т. МУШАТ : Розвиток історичної
науки на основі фундаментальних
принципів марксистсько-ленінської
методології — діалектична особливість
роботи комуніста Ніколає Чаушеску 20

ГЕОРГЕ ІОН : Погляд Ніколає Чаушеску на
роль історії в будівництві
соціалізму та комунізму — марксистський
і науковий підхід та позиція в
світі 27

ІОН АРДЕЛАНУ, АУГУСТИН ДЕАК, ГЕОРГЕ І. ІОНІТА,
МІРЦЕА Т. МУШАТ, НИКОЛАЕ ПЕТРЕАНУ, ВАСИЛЕ ПЕТРИШОР —
редактор-відповідальний, НИКОЛАЕ ПОПЕСКУ, ГЕОРГЕ
СУРПАТ, ГЕОРГЕ УНКА, ГЕОРГЕ ЗАХАРІЯ 30

СОДЕРЖАНИЕ

Национальная конференция партии-политическое событие особой важности в отмечание и динамизации дела построения всесторонне развитого социализма в Румынии. 1

ИСТОРИЧЕСКОЕ МЫШЛЕНИЕ ТОВАРИЩА НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ — ПОДЛИННАЯ РЕВОЛЮЦИОННАЯ НАУЧНАЯ КОНЦЕПЦИЯ

ИОН ПОПЕСКУ-ПУЦУРЬ: Николае Чаушеску — жизнь посвященная Родине, румынскому народу 11

МАРИН НЕДЭЛЯ: Развитие исторической науки на основе истины диалектического и исторического материализма-основная черта в произведениях товарища Николае Чаушеску 30

ГЕОРГЕ УНК: Концепция товарища Николае Чаушеску о роли истории в взаимном понимании и сближении народов, в укреплении сотрудничества и мира во всем мире 41

ИОН АРДЕЛЯНУ: История румынского народа в произведениях генерального секретаря партии, президента страны, товарища Николае Чаушеску 57

МИРЧА МУШАТ: Всестороннее единство румынского народа на основе единой истории, основная концепция в произведениях товарища Николае Чаушеску 69

ГЕОРГЕ ТУДОР: Историческое творчество товарища Николае Чаушеску о постоянстве национального единения всего народа в борьбе за защиту Родины 87

ИОН МАМИНА, ВАСИЛЕ НИКУЛЯЕ: Тезисы товарища Николае Чаушеску о роли рабочего движения, революционной партии рабочего класса на фоне развития румынского общества 106

*** 24 января 1859 г. — знаменательный момент на пути создания единого национального румынского государства 124

ИСТОРИЧЕСКИЕ СВИДЕТЕЛЬСТВА

МАРИЯ ДОГАРУ: «Румынский национальный трехцветный флаг» — героическая история 133

АВГУСТИН МУРЕШАН — Знамя Румынской коммунистической партии — историческое значение 149

CONTENTS

The National Conference of the Party — a Political Event of Fundamental Importance in the Marking Out and Stimulation of the Work of Building Up the Multilaterally Developed Socialism in Romania 1

COMRADE NICOLAE CEAUSESCU'S HIGHLY VISIONARY, SCIENTIFIC, REVOLUTIONARY AND HISTORICAL THOUGHT

ION POPESCU-PUTURI: Nicolae Ceausescu — a Lifetime Devoted to the Romanian People and Homeland 11

MARIN NEDELEA: The Development of the Historical Science Based on the Truthful Principles of Historical and Dialectical Materialism — a Distinctive Feature in Comrade Nicolae Ceausescu's Work 30

GHEORGHE UNC: Comrade Nicolae Ceausescu's Outlook on the Role of History in Fostering Better Knowledge and Rapprochement Among Peoples, in Strengthening Co-operation and Peace in the World 57

ION ARDELEANU: The History of the Romanian People in the Work of Comrade Nicolae Ceausescu, General Secretary of the Party, President of Romania 57

MIRCEA MUSAT: The Multilateral Unity of the Romanian Party at the Basis of the Unique History — a Fundamental Concept in Comrade Nicolae Ceausescu's Work 69

Col. GHEORGHE TUDOR: Comrade Nicolae Ceaușescu's Historical Creation on the Permanence of the National Consensus in the Struggle for the Defence of the Homeland 87

ION MAMINA, VASILE NICULAE: Comrade Nicolae Ceaușescu's Theses About the Role of the Working-Class Movement, of the Revolutionary Party of the Working Class in the Context of the Evolution of the Romanian Society 106

* * * January 24, 1859 — a Momentous Event in the Process of Constituting the Unitary National Romanian State 124

HISTORICAL EVIDENCE

MARIA DOGARU: The Romanian National State Flag — „The Tricolour” — a Glorious History 133

AUGUSTIN MUREȘAN: The Historical Significance of the Flag of the Romanian Communist Party 149

SOMMAIRE

La Conférence Nationale du Parti — événement politique d'importance essentielle dans le jalonement et stimulation de l'œuvre d'édification du socialisme multilatéralement développé en Roumanie 1

LA PENSÉE HISTORIQUE DU CAMARADE NICOLAE CEAUȘESCU — UNE PENSÉE PROFONDEMENT VISIONNAIRE, SCIENTIFIQUE ET RÉVOLUTIONNAIRE

ION POPESCU-PUTURI: Nicolae Ceaușescu — une vie consacrée à la patrie, au peuple roumain 11

MARIN NEDELEA: Le développement de la science historique fondée sur les justes principes du matérialisme dialectique et historique — trait essentiel dans l'œuvre du camarade Nicolae Ceaușescu 30

GHEORGHE UNC: La conception du camarade Nicolae Ceaușescu à l'égard du rôle de l'histoire dans la connaissance et rapprochement entre les peuples, pour l'enforcement de la collaboration et de la paix dans le monde 41

ION ARDELEANU: L'histoire du peuple roumain dans l'œuvre du Secrétaire général du Parti, le Président de la Roumanie, camarade Nicolae Ceaușescu 57

MIRCEA MUȘAT: L'unité multiforme du peuple roumain fondée sur l'histoire seule et unique — concept essentiel dans l'œuvre du camarade Nicolae Ceaușescu 69

Col. GHEORGHE TUDOR: L'œuvre historique du camarade Nicolae Ceaușescu sur la permanence du consensus national dans la lutte pour la défense de la patrie 87

ION MAMINA, VASILE NICULAE: Les thèses du camarade Nicolae Ceaușescu au sujet du rôle du mouvement ouvrier, du parti révolutionnaire de la classe ouvrière dans le contexte de l'évolution de la société roumaine 106

* * * Le 24 Janvier 1859 — moment de référence sur la voie de la constitution de l'Etat national unitaire roumain 124

TÉMOIGNAGES HISTORIQUES

MARIA DOGARU: „Le drapeau roumain à trois couleurs” — une histoire glorieuse 133

AUGUSTIN MUREȘAN: La signification historique du drapeau du Parti Communiste Roumain 149

INHALT

Die Nationalkonferenz der Partei — ein politisches Ereignis von grundlegender Bedeutung für das Werk des Aufbaus des vielsertigentwickelten Sozialismus 1

DAS HISTORISCHE DENKEN, VON HOCH REVOLUTIONÄR — WISSENSCHAFTLICHER VISION DES GENOSSEN NICOLAE CEAUȘESCU

ION POPESCU-PUTURI: Nicolae Ceaușescu — ein Leben für Vaterland, für das rumänische Volk 11

MARIN NEDELEA: Die Entwicklung der Geschichtswissenschaft auf dem Basis der Wahrheit des dialektischen und historischen Materialismus — Grundzug im Werk des Genossen Nicolae Ceaușescu 30

GHEORGHE UNC: Die Auffassung des Genossen Nicolae Ceaușescu über die Rolle der Geschichte in der besseren Erkennung und Annäherung, in der Festigung der Zusammenarbeit und des Friedens in der Welt 41

ION ARDELEANU: Die Geschichte des rumänischen Volkes im Werk des General-Sekretär der Partei, des Präsidenten des Landes, des Genossen Nicolae Ceaușescu 57

MIRCEA MUȘAT: Die vielseitige Einheit des rumänischen Volkes auf Grunde der einzigen Geschichte — Grundkonzept im Werk des Genossen Nicolae Ceaușescu 69

Col. GHEORGHE TUDOR: Das geschichtliche Schaffen des Genossen Nicolae Ceaușescu über die Permanenz des nationalen Konsenses im Kampf für die Verteidigung des Landes 87

ION MAMINA, VASILE NICULAE: Die Thesen des Genossen Nicolae Ceaușescu über die Rolle der Arbeiterbewegung, der revolutionären Partei der Arbeiterklasse im Rahmen der Entwicklung der rumänischen Gesellschaft 106

* * * 24 Januar 1859 — Hauptereignis auf dem Weg des Aufbaus des rumänischen einheitlichen Nationalstaates 124

GESCHICHTLICHE BEWEISE

MARIA DOGARU: Die rumänische „Trikolore” — eine siegreiche Geschichte 133

AUGUSTIN MUREȘAN: Die geschichtliche Bedeutung der Fahne der Rumänischen Kommunistischen Partei 149

SUMARIO

Conferencia Nacional del Partido — acontecimiento político de importancia esencial en jalonar y dinamizar la obra de edificación del socialismo multilateralmente desarrollado en Rumania. 1

EL PENSAMIENTO HISTÓRICO, DE ALTA VISION REVOLUCIONARIA CIENTIFICA DEL CAMARADA NICOLAE CEAUSESCU

ION POPESCU-PUTURI: Nicolae Ceaușescu — una vida consagrada al pueblo rumano 11
MARIN NEDELEA: El desarrollo de la ciencia histórica a base de la justeza del materialismo dialéctico e histórico — el rasgo definidor que caracteriza la obra del camarada Nicolae Ceaușescu 30

GHEORGHE UNC: La concepción del camarada Nicolae Ceaușescu con respecto al papel de la historia en el conocimiento y acercamiento entre pueblos, en la consolidación de la colaboración y de la paz en el mundo 41

ION ARDELEANU: La historia del pueblo rumano en la obra del secretario general del partido, el PRESIDENTE del país, el camarada Nicolae Ceaușescu 57

MIRCEA MUȘAT: La unidad multilateralmente del pueblo rumano — a base de la historia única,

el concepto fundamental en la obra del camarada Nicolae Ceaușescu 69

Cr. GHEORGHE TUDOR: La creación histórica del camarada Nicolae Ceaușescu sobre la permanencia del consenso nacional en la lucha por la defensa de la patria 78

ION MAMINA, VASILE NICULAE: Las tesis del camarada Nicolae Ceaușescu con respecto al papel del movimiento obrero, del partido revolucionario de la clase obrera en el contexto de la evolución de la sociedad rumana 106

* * * 24 de enero de 1859 — momento de referencia al camino de la constitución del estado nacional unitario rumano 124

TESTIMONIOS HISTÓRICOS

MARIA DOGARU: El tricolor rumano — una historia gloriosa 133

AUGUSTIN MUREȘAN: La significación histórica de la bandera del Partido Comunista Rumano 149

Redactori : Ion Mamina, Vasile Nicolae, Constantin Petculescu, Nicolae Raus

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17 01 60, interior 722 ; 442.

Revista „Anale de istorie” a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Prețul unui număr — 12 lei ; abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROMPRESFILATELIA” — Sectorul export-import presă, P.O. BOX 12—201, telex 10.376 prsfir. București, Calea Griviței nr. 64—66.

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii”

AU APĂRUT

CEAUSESCU

Scritti scelti
1965 - 1970

Edizioni del Calendario

CEAUSESCU

Scritti scelti
1971

Edizioni del Calendario

CEAUSESCU

Scritti scelti
1972

Edizioni del Calendario

CEAUSESCU

Scritti scelti
1973

Edizioni del Calendario

CEAUSESCU

Scritti scelti
1974

Edizioni del Calendario

CEAUSESCU

Scritti scelti
1975

Edizioni del Calendario

CEAUSESCU

Scritti scelti
1976

Edizioni del Calendario

CEAUSESCU

Scritti scelti
1977

Edizioni del Calendario

CEAUSESCU

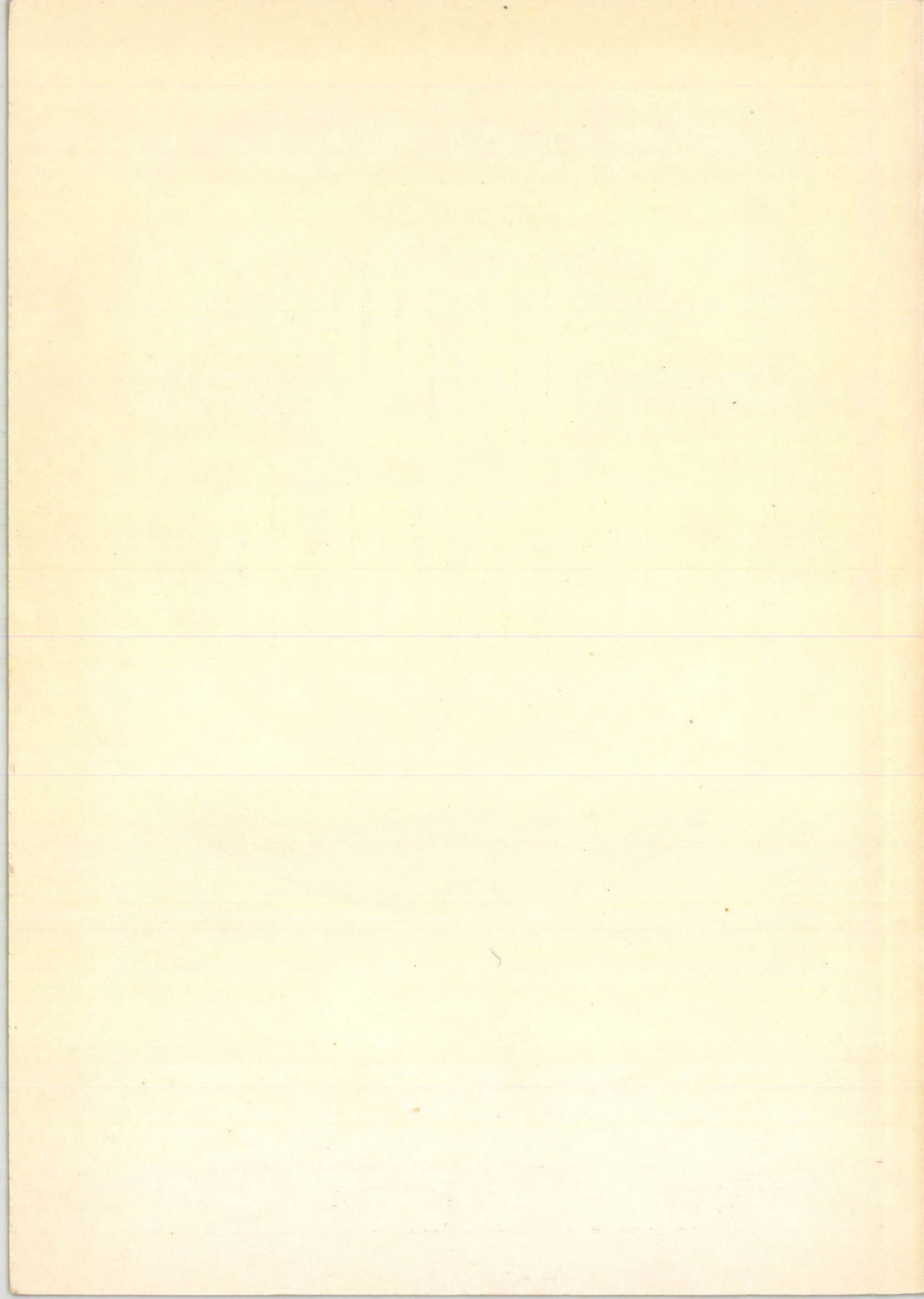
Scritti scelti
1978

Edizioni del Calendario

CEAUSESCU

Scritti scelti
1979

Edizioni del Calendario

I 21950

**anale
de istorie**

anul XXXIV

2

1988

1900

97

21950

BIBLIOTECA "ASTRA"
SIBIU

22. IUL. 2005

Proletari din toate țările, uniți-vă!

INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE
DE PE LÎNGĂ C. C. AL P. C. R.

63
2014

anale
de istorie

Anul XXXIV
2
1988

SUMAR

OMAGIEREA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU CU PRILEJUL CELEI DE A 70-A ANIVERSĂRI A ZILEI DE NAȘTERE ȘI SĂRBĂTORIRII A PESTE 55 DE ANI DE ACTIVITATE REVOLUȚIONARĂ	
MESAJUL OMAGIAL DE FELICITARE adresat tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU de Comitetul Central al Partidului Comunist Român, Consiliul de Stat, Guvernul Republicii Socialiste România, Marea Adunare Națională și Frontul Democrației și Unității Socialiste	3
HOTĂRIRE — DECRET a Comitetului Politic Executiv al Comitetului Central al Partidului Comunist Român și Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România privind conferirea Titlului de Onoare Suprem „EROU AL REPU- BLICII SOCIALISTE ROMÂNIA“, Ordinului „Victoria Socialismului“ și Medaliei Jubiliare tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România . .	10
NICOLAE CEAUȘESCU. Cuvîntare la Adunarea solemnă omagială consa- crată celei de a 70-a aniversări a zilei de naștere și sărbătoririi a peste 55 de ani de activitate revoluționară	12
★	
SCRISOAREA adresată tovarășei ELENA CEAUȘESCU de Comitetul Politic Executiv al C.C. al P.C.R. cu prilejul aniversării zilei de naștere	20
★	
Înaltă și aleasă cinstire tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU. Sesiunea națio- nală solemnă organizată de Comitetul Central al Partidului Comunist Român	22

44464

MIRCEA BOȚA : Concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu cu privire la îmbinarea conducerii unitare, centrale cu autoconducerea și autogestiunea activității economico-sociale.	41
BUJOR MĂNESCU, GHEORGHE CIULBEA : Satul românesc sub semnul noii revoluții agrare	54
GHEORGHE PRISĂCARU : Contribuția de inestimabilă valoare a președintelui Nicolae Ceaușescu la făurirea unei lumi a păcii, dezarmării și colaborării între popoare	67

ARTICOLE — COMUNICĂRI

ION POPESCU-PUTURI : 1 Mai 1939 în România — moment de seamă în lupta clasei muncitoare, a poporului român pentru apărarea suveranității, independenței și integrității țării	84
ȘTEFAN LACHE : Făurirea partidului revoluționar unic muncitoresc	104
ION ILINCIOIU : 1888 — pagină eroică din lupta revoluționară a țărânimii române	119

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ

Activitatea internă și internațională a Institutului de studii istorice și social-politice pe anul 1987 : <i>Constantin Petculescu, Gheorghe Unc</i>	131
Simpozion științific româno-chinez (Beijing, 29 septembrie 1987) : <i>Vasile Niculae</i>	145

CRITICĂ ȘI BIBLIOGRAFIE

„Rezistența antifascistă și antiimperialistă în Asia și Africa (1931—1945)“, Editura militară, București, 1986, 400 p. : <i>Ilie Schipor</i>	148
ADRIAN T. PASCU, „Ioan Axente Sever (1821—1906). Viața și activitatea militantă“, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 276 p. : <i>Ion Iacoș</i>	153

COLEGIUL DE REDACȚIE

ION ARDELEANU, AUGUSTIN DEAC, GHEORGHE I. IONIȚA,
MIRCEA T. MUȘAT, NICOLAE PETREANU, VASILE PETRIȘOR —
secretar responsabil de redacție, NICOLAE POPESCU, GHEORGHE
SURPAT, GHEORGHE UNC, GHEORGHE ZAHARIA

**OMAGIEREA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU
CU PRILEJUL CELEI DE-A 70-A ANIVERSĂRI
A ZILEI DE NAȘTERE ȘI SĂRBĂTORIRII A PESTE
55 DE ANI DE ACTIVITATE REVOLUȚIONARĂ**

**MESAJUL OMAGIAL DE FELICITARE
adresat tovarășului Nicolae Ceaușescu
de Comitetul Central al Partidului Comunist Român,
Consiliul de Stat, Guvernul Republicii Socialiste România,
Marea Adunare Națională
și Frontul Democrației și Unității Socialiste**

MULT STIMATE ȘI IUBITE TOVARĂȘE NICOLAE CEAUȘESCU,

Cu prilejul celei de-a 70-a aniversări a zilei dumneavoastră de naștere și al împlinirii a peste 55 de ani de eroică activitate revoluționară, dorim să vă adresăm, din adincul inimilor noastre, în deplină unitate de gând și simțire cu întregul partid și popor, cele mai calde felicitări și urări de sănătate și fericire, de ani mulți și rodnică de viață, plini de mari satisfacții și realizări, nesecată putere de muncă, pentru a ne conduce mereu, prin vremi viitoare, cu aceeași clarviziune și cutezanță revoluționară, spre noi și mărețe victorii, spre împlinirea destinului socialist și comunist al scumpei noastre patrii.

În această zi aniversară — zi de luminoasă și vibrantă sărbătoare națională — însoțim urările noastre fierbinți cu cele mai alese sentimente de dragoste, stimă și profundă recunoștință pe care, asemenea tuturor fiilor țării, le nutrim față de dumneavoastră, mult stimată și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu — Erou între eroii neamului, patriot înflăcărat și revoluționar consecvent, strălucit gânditor și om politic de largă recunoaștere mondială, ce întruchipați cu strălucire înaltele virtuți ale poporului român, idealurile sale de echitate și dreptate, de progres și prosperitate, de libertate socială și independență națională, conducătorul genial al mersului nostru neabătut înainte, spre împlinirea visului de aur al omenirii — comunismul.

Omagiindu-vă astăzi, mult stimată și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, națiunea română își omagiază tot ce are mai valoros în istoria sa, voința seculară de a-și apăra și afirma ființa națională, de a lupta neobosit pentru binele și fericirea țării. Prin înalta cinstire adusă personalității dumneavoastră, poporul întreg cinstește gloriosul nostru partid comunist, patria socialistă, ale cărei idealuri de independență și progres le întruchipați cu atita strălucire.

Constituie un mare și profund adevăr — pe care istoria națională l-a consemnat în paginile ei nepieritoare — faptul că, din cei mai tineri ani ai vieții, dumneavoastră ați ales, cu fermitate și curaj, calea luptei pentru cauza celor mulți, pentru suveranitatea și independența țării, pentru transformarea revoluționară a societății românești și făurirea unei orinduii noi bazate pe deplină egalitate și echitate socială, pe dreptul sacru al poporului de a-și făuri liber propriul destin socialist și comunist.

Legat trup și suflet de glia străbună, demn continuator al marilor înaintași, ferm și neînfricat militant comunist, inzestrat cu o rară capacitate de a întui și înțelege imperatiile vremii, v-ați afirmat, încă de la începutul activității dumneavoastră revoluționare, prin dirzenia, curajul și demnitatea cu care ați înfruntat, în anii grei ai ilegalității, prigoana și teroarea regimului burghezo-moșieresc, rigorile

odioaselor sale lagăre și închisori. Zdrobitoarele rechizitorii pe care le-ați rostit împotriva acuzatorilor, a exploatatorilor și asupritorilor, acțiunile hotărâte pe care le-ați desfășurat împotriva fascismului și războiului sînt și vor rămîne întotdeauna pentru noi, ca și pentru generațiile viitoare, mărturie de cea mai înflăcărată și pilduitoare cucerire comunistă. În toate marile momente revoluționare, în pregătirea, organizarea și asigurarea victoriei revoluției de eliberare socială și națională de la 23 August 1944, în ieșirea României din războiul nedrept dezlănțuit de Germania hitleristă și în participarea sa, cu toate forțele, la marile bătălii pentru zdrobirea deplină și definitivă a fascismului, în întregul proces de adînci schimbări revoluționare din acea perioadă v-ați afirmat cu strălucire înaltele dumneavoastră calități de militant comunist de partid și revoluționar, care a știut să pună, în orice împrejurare, mai presus de orice interesele țării, ale poporului, ale independenței, suveranității și libertății patriei.

După victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și anti-imperialistă, uriașa dumneavoastră activitate revoluționară s-a ilustrat, într-o deplină continuitate istorică, în luptele purtate de masele muncitoare, conduse de partid, pentru înfringerea forțelor reacționare și cucerirea puterii politice și economice, în întreaga operă de refacere și reconstrucție a economiei naționale, de democratizare a țării, de organizare a societății românești pe baze socialiste.

Abnegația și devotamentul pentru idealurile socialismului, gîndirea clarvăzătoare și nesecata putere de muncă — trăsături definitorii care s-au afirmat încă de la începutul activității dumneavoastră revoluționare —, vasta experiență de militant de frunte al partidului acumulată în decursul multor ani au cunoscut o deplină incununare în perioada inaugurată de Congresul al IX-lea cînd, prin voința unanimă a întregului popor, istoricul forum al comuniștilor v-a ales în funcția supremă de secretar general al partidului. Această unanimă opțiune națională, urmată de alegerea dumneavoastră ca primul președinte al României pun cu putere în lumină dragostea neîfărmurită pe care întreaga națiune o nutrește față de dumneavoastră, încrederea nemărginită a poporului în capacitatea marelui său fiu de a-i călăuzi, prin ani și decenii, drumul de mărețe împliniri spre comunismul atotbiruitor.

Ne facem o datorie de conștiință din a sublinia, și cu acest prilej aniversar, că puternica dumneavoastră personalitate, gîndirea prospectivă și acțiunea revoluționară, suflul innoitor pe care l-ați imprimat, după Congresul al IX-lea, vieții economico-sociale din patria noastră și-au pus din plin amprenta asupra cursului dinamice, profund novator al întregii opere de edificare a socialismului în patria noastră. Promotor curajos al noului, al deschiderilor originale, teoretice și practice, aplicînd în mod creator adevărurile generale ale socialismului științific, ale materialismului dialectic și istoric la realitățile concrete ale țării noastre, ați regîndit, cu înaltă rigoare științifică și într-o cuprinzătoare viziune revoluționară, întreaga strategie de edificare a noii orînduiri, ați înlăturat idei și teze preconcepute, neconforme cu realitățile românești, și ați pus în valoare capacitatea partidului de a stabili obiectivele de acțiune corespunzătoare fiecărei etape istorice, potențialului creator al poporului. Pe această bază au fost elaborate programe realiste și profund mobilizatoare de dezvoltare economico-socială a patriei, care au asigurat ritmuri înalte de creștere a forței economice, făurirea unei puternice și moderne baze tehnico-materiale, racordarea întregului teritoriu al patriei la pulsul unei vieți economice dinamice, continua înflorire a științei, învățămîntului și culturii, ca factori de cea mai mare însemnătate în asigurarea progresului multilateral al întregii țări. Întregul nostru partid și popor apreciază rolul dumneavoastră hotărîtor în perfecționarea organizării și conducerii tuturor domeniilor vieții economice și sociale, în crearea unui larg și cuprinzător sistem democratic, unic în felul său, a unei autentice democrații muncitorești-revoluționare, care asigură înfăptuirea concretă în viață a principiului fundamental — de făurire a socialismului cu poporul și pentru popor.

Situîndu-vă cu strălucire, prin întreaga dumneavoastră activitate, în rîndul celor mai de seamă fii și patrioți ai țării, între marii eroi ai neamului nostru care au așezat, cu dragoste și abnegație, faptele lor de muncă și vitejie la temeliea proșirii țării, ați inaugurat, mult stimate și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, în istoria patriei o perioadă bogată de înfăptuiri fără egal în multimilenara existență a poporului român. Reprezentînd o etapă distinctă a revoluției și construcției socialiste în țara noastră, cei aproape 23 de ani care au trecut de la Congresul al IX-lea alcătuiesc strălucita „Epocă Nicolae Ceaușescu“, timp excepțional de dens în înfăptuiri revoluționare, în cursul căruia România a cunoscut cea mai puternică dezvoltare economică și socială.

Comuniștii, întregul popor vă datorează dumneavoastră, tovarășe secretar general, o concepție de largă cuprindere privind locul și rolul partidului în societate, ca nucleu și centru vital al națiunii, în jurul căruia gravitează întreaga societate, care și-a îndeplinit și își îndeplinește cu cinste misiunea istorică de forță politică conducătoare a întregului popor pe calea nouă a socialismului și comunismului.

Cu magistrala capacitate de analiză și sinteză ce vă este atât de proprie, acționînd pentru unirea tuturor energiilor creatoare ale poporului, ați formulat teza de mare actualitate și însemnătate, profund științifică și novatoare, privind continuitatea procesului revoluționar, ridicarea pe trepte calitativ superioare a spiritului revoluționar al tuturor organelor și organizațiilor de partid, al tuturor comuniștilor. Rodnica și neobosită dumneavoastră activitate teoretică și practică, consacrată întăririi continue a rolului conducător al partidului în viață și în societate, constituie pentru noi un strălucit exemplu mobilizator în promovarea permanentă cu fermitate, în activitatea de zi cu zi, a spiritului revoluționar în muncă, în cultivarea responsabilității comuniste, a disciplinei de partid, în promovarea criticii și autocriticii, astfel încît să asigurăm îndeplinirea în cele mai bune condiții a sarcinilor ce ne-au fost încredințate, de a servi, prin întreaga noastră activitate, poporul, cauza socialismului, a independenței și suveranității României.

Sîntem cu toții mîndri de faptul că astăzi Partidul Comunist Român, condus cu înțelepciune și clarviziune de dumneavoastră, se prezintă ca un partid puternic, viguros, un partid tînăr, înconjurat de stima și prețuirea întregii națiuni, urmat cu neabătută încredere de toți oamenii muncii, un partid care și-a îndeplinit și își îndeplinește cu cinste, prin întreaga sa activitate, misiunea istorică asumată față de popor — de a-l conduce neabătut spre culmile tot mai luminoase ale socialismului și comunismului.

MULT STIMATE ȘI IUBITE TOVARĂȘE NICOLAE CEAUȘESCU,

Partidul și statul nostru dau cea mai înaltă apreciere rolului de însemnătate excepțională pe care îl aveți în orientarea energiilor și capacității de creație ale întregului popor, a resurselor materiale și umane ale patriei în direcția creșterii puternice a forțelor de producție, a dezvoltării intensive a industriei, agriculturii, a tuturor ramurilor economiei naționale, a perfecționării continue a relațiilor sociale — factori hotărîtori ai progresului multilateral al României, ai înaintării sale neabătute pe calea socialismului și comunismului. Prin laborioasa dumneavoastră activitate v-ați afirmat ca un neobosit cercetător al fenomenelor și proceselor social-economice, ca un inspirat inițiator de soluții practice, esențiale pentru dezvoltarea economică și socială a țării, pentru construcția noii orînduiri în patria noastră. Vasta și prodigioasa dumneavoastră operă teoretică, aparținînd unui gînditor de mare profunzime și anvergură, bun cunoscător al tezaurului experienței revoluționare, larg deschis noului și înnoirii, a dus la afirmarea unei viziuni superioare privind ansamblul procesului de edificare a societății socialiste, a înarmat partidul nostru cu orientări limpezi, de largă perspectivă, cu soluții valoroase privind dinamica procesului revoluționar. Pe această bază ați fundamentat cutezătoare strategii de dezvoltare economico-socială în deplină concordanță cu nesecatele energii și posibilități creatoare ale națiunii, cu marile resurse materiale ale țării și cu imperatiile și cerințele obiective ale fiecărui moment istoric. În alegerea drumului spre progres al României, dumneavoastră v-ați afirmat strălucita capacitate de a înțelege cerințele și sarcinile fiecărei etape, proiectînd și afirmînd magistral direcțiile, căile și mijloacele înaintării ferme a României de la stadiul de țară în curs de dezvoltare la cel de țară socialistă cu dezvoltare economică medie și, în perspectivă, în lumina prevederilor înscrise în Programul partidului, la stadiul de țară avansată din toate punctele de vedere, în care să se manifeste plenar principiile de muncă și viață comuniste.

De mare valoare principală și practică s-a dovedit viziunea dumneavoastră cuprinzătoare, originală, profund revoluționară asupra transformărilor calitative din economia națională, dezvoltării și modernizării forțelor de producție, amplasării lor raționale, armonioase pe întreg teritoriul patriei, creării unei puternice baze tehnico-materiale — factori determinanți ai asigurării progresului susținut al întregii țări. Pe baza indicațiilor și orientărilor dumneavoastră au fost elaborate cutezătoare programe de organizare și modernizare a industriei, de dezvoltare intensivă a acesteia, bazate pe introducerea tehnologiilor moderne, pe ritmuri de producție tot mai dinamice, pe ridicarea continuă a productivității muncii, creșterea calității produselor și a eficienței economice în toate domeniile. Pe temeiul concepției dumneavoastră,

procesul industrializării în țara noastră este orientat astăzi cu fermitate spre dezvoltarea ramurilor și subramurilor de înaltă tehnicitate, care asigură valorificarea cu eficiență maximă a materiilor prime, resurselor energetice, a muncii sociale, o competitivitate mereu sporită a produselor românești pe piețele externe.

Cunoscător profund al realităților agrare din țara noastră, ați reconsiderat în mod creator locul agriculturii în dezvoltarea generală a societății, punind puternic în evidență rolul important pe care aceasta îl deține în complexul economic național. Vă revine dumneavoastră, mult stimat și iubit tovarășe Nicolae Ceaușescu, marele merit de a fi elaborat conceptul noii revoluții agrare, vast program de acțiune în baza căruia s-a trecut cu fermitate la transpunerea consecventă în viață a programului național de transformare a naturii, a satului românesc, a însuși modului de a munci, trăi și a gândi al întregii țărăniimi. Îndrumată și orientată pe calea obținerii unor producții agricole tot mai mari, de neconceput în trecut, agricultura noastră socialistă se afirmă astăzi cu putere — împreună cu industria — ca factor hotărâtor în dezvoltarea continuă a patriei, în ridicarea bunăstării poporului.

Este meritul incontestabil al dumneavoastră, mult stimat și iubit tovarășe Nicolae Ceaușescu, de a fi fundamentat realist, de a fi demonstrat convingător necesitatea obiectivă pentru țara noastră a unei rate înalte a acumulării, ca o opțiune politică și socială majoră, de durată, de mare responsabilitate pentru destinul patriei și al întregii națiuni. Viața, realitățile au confirmat, pe deplin, justetea acestei opțiuni.

Prețuim în mod unanim gândirea dumneavoastră clarvăzătoare care, cuprinde, într-o largă perspectivă, ansamblul realităților noastre economice și sociale, pune în lumină cu pregnanță rolul determinant al proprietății socialiste asupra mijloacelor de producție, concept fundamental, hotărâtor pentru antrenarea și participarea largă, conștientă a maselor de oameni ai muncii — în calitatea lor de proprietari, producători și beneficiari a tot ceea ce se realizează pe pământul țării — la întreaga operă de creștere a forței economice și sociale a patriei, de făurire a noii societăți, de ridicare generală a nivelului de trai, material și spiritual, al poporului.

Strălucit strateg al dezvoltării științei și învățămîntului românesc, ați elaborat și aplicat în viață, în strînsă legătură cu cerințele obiective de progres ale societății noastre, ideea de însemnătate capitală potrivit căreia dezvoltarea și modernizarea forțelor de producție, în condițiile desfășurării unei ample și complexe revoluții tehnico-științifice pe plan mondial, nu sînt posibile fără incorporarea celor mai noi și avansate cuceriri ale științei și tehnicii, ale cunoașterii umane în general. Pornind de la această cerință obiectivă, încă din primii ani de după Congresul al IX-lea ați pus bazele unei strategii realiste privind creșterea potențialului național de cercetare și ați acționat, în modul cel mai consecvent, pentru așezarea științei românești pe baze moderne, pentru transformarea ei într-o puternică forță materială de producție. Vă revine, de asemenea, dumneavoastră, rolul hotărâtor în elaborarea conceptului revoluționar care a dus la legarea tot mai puternică a învățămîntului cu producția și cercetarea, la integrarea organică a școlii în viața economico-socială a țării, la crearea unor premise puternice pentru formarea și educarea tinerelor generații în spiritul dragostei față de muncă, față de țară, partid și popor, al patriotismului și răspunderii revoluționare pentru interesele generale ale patriei noastre, ale socialismului și păcii în lume. Dorim să subliniem cu profundă satisfacție, și cu acest prilej aniversar, că dezvoltarea puternică, din ultimele două decenii, a cercetării naționale și învățămîntului, implicarea largă și aportul hotărâtor al acestora în soluționarea unor probleme prioritare, fundamentale ale dezvoltării economice și sociale a țării, prestigiul tot mai mare de care se bucură astăzi în lume știința și școala românească sînt în mod indisolubil legate de activitatea dumneavoastră, a tovarășei Elena Ceaușescu, eminent om politic și savant de reputație mondială, căreia îi exprimăm, și la această mare sărbătoare, întreaga noastră grațitudine și prețuire pentru contribuția de mare însemnătate pe care o aduce la transpunerea în viață a politicii partidului și statului, la asigurarea progresului general al societății.

Apreciem în cel mai înalt grad preocuparea dumneavoastră deosebită, mult stimat tovarășe secretar general, în direcția perfecționării permanente a relațiilor de producție și sociale, concepția științifică, originală cu privire la creșterea tot mai puternică a rolului statului în etapa actuală, la perfecționarea funcțiilor sale în organizarea și conducerea întregii societăți pe baza planului național unic de dezvoltare economico-socială.

Întregul partid și popor dau o înaltă apreciere activității deosebite pe care o consacrați dezvoltării însușirilor noi ale națiunii noastre socialiste, întăririi unității întregului popor în jurul partidului — ca unul din factorii decisivi ai victoriei socialismului și comunismului în România. Se bucură, în același timp, de unanimă

recunoaștere modul just, profund creator, în care a fost asigurată dezvoltarea armonioasă, echilibrată a tuturor localităților și județelor patriei și crearea, pe această bază, a condițiilor de deplină și reală egalitate pentru toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, de întărire a frăției, solidarității și colaborării între toți fiii patriei.

Promotor al unei concepții de cea mai mare însemnătate teoretică și practică, potrivit căreia socialismul și democrația sînt de nedespărțit, dumneavoastră, mult stimate și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, ați inițiat și condus amplul și complexul proces de făurire în țara noastră a unui cadru larg, unic în felul său, al democrației muncitorești-revoluționare. Sistemul democrației noastre muncitorești-revoluționare, perfecționat continuu în decursul ultimilor 20 de ani, asigură cadrul de acțiune eficientă și de participare largă a clasei muncitoare, a țărânimii și intelectualității, a întregului popor la elaborarea, adoptarea și înfăptuirea hotărîrilor, la conducerea tuturor sectoarelor de activitate, a întregii societăți.

Este meritul dumneavoastră deosebit de a fi stabilit, pe baza unei analize aprofundate a legilor obiective și a cunoașterii nemijlocite a realităților românești, forme superioare de organizare și conducere științifică a tuturor sectoarelor de activitate, a societății în ansamblu, de a fi conferit planului național unic un profund caracter dinamic, întărindu-i rolul de principal instrument în mobilizarea și orientarea eforturilor întregului popor în direcțiile hotărîtoare pentru asigurarea progresului susținut al întregii societăți, pentru ridicarea nivelului de trai al poporului. Pornind de la analiza problemelor complexe ale organizării și conducerii activității economice și sociale, ale practicii construcției noii orînduiri în țara noastră, ați promovat, fundamentat și elaborat principiile, profund novatoare, ale autoconducerii și autogestiei economico-financiare, noul mecanism economico-financiar, care asigură gospodărirea cu înaltă eficiență a mijloacelor materiale și financiare ale societății, întărirea răspunderii și participării oamenilor muncii la sporirea avuției socialiste, la creșterea forței economice și sociale a patriei.

Constituie pentru noi un fericit prilej de a sublinia cu satisfacție, și în această zi aniversară, preocuparea dumneavoastră permanentă pentru afirmarea deplină a omului în societatea noastră, pentru dezvoltarea conștiinței sale socialiste și înarmarea lui cu o concepție înaintată, materialist-dialectică despre viață și societate. Apreciem, în acest cadru, marea importanță pe care o acordați activității ideologice, politico-educative de formare a omului nou, înaintat al societății noastre, de cultivare trainică în rîndurile întregului popor a nobilelor sentimente ale patriotismului, dragostei și răspunderii față de țară și partid, de promovare fermă în viața socială și în relațiile dintre oameni a principiilor eticii și echității socialiste.

Caracterul profund umanist al concepției dumneavoastră este evidențiat cu o deosebită forță de faptul că întotdeauna ați pornit de la adevărul că scopul suprem al întregii politici a Partidului Comunist Român, însăși esența societății socialiste multilateral dezvoltate o constituie omul, satisfacerea în cel mai înalt grad a cerințelor sale materiale și spirituale.

Vă asigurăm, mult stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu, că întregul nostru popor este ferm hotărît să înfăptuiască neabătut politica partidului, să acționeze cu toate forțele, strîns unit în jurul dumneavoastră, pentru a transpune în mod exemplar în practică orientările și indicațiile dumneavoastră privind dezvoltarea economică și socială a țării, realizarea unei noi calități a muncii și vieții întregii națiuni.

MULT STIMATE ȘI IUBITE TOVARĂȘE NICOLAE CEAUȘESCU,

Geniala dumneavoastră contribuție la stabilirea și înfăptuirea întregii strategii a dezvoltării patriei, a politicii interne a partidului și statului nostru se împletește în mod organic cu politica desfășurată de Partidul Comunist Român, de România socialistă în sfera vieții internaționale pentru împlinirea idealurilor de pace și colaborare ale poporului român, ale tuturor națiunilor.

Sub impulsul hotărîtor al gândirii și acțiunii dumneavoastră, România și-a extins neîntrerupt relațiile cu toate statele, și-a sporit continuu participarea activă la viața internațională, la eforturile pentru soluționarea constructivă a marilor și complexelor probleme ale lumii contemporane. În tot ceea ce a făcut și face România pe arena internațională se regăsesc trăsăturile definitorii ale modului dumneavoastră de gândire și de acțiune: cutezanța și caracterul novator al ideilor și concepțiilor promovate, profundul umanism și marea răspundere pentru destinele întregii umanități.

Este unanim apreciată ampla activitate pe care o desfășurați pe plan internațional, în scopul împlinirii aspirațiilor popoarelor de a trăi în pace, securitate și colaborare. Vă revine, mult iubite și stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu, marile

merit de a fi formulat teza de excepțională însemnătate potrivit căreia problema fundamentală a epocii noastre o constituie oprirea cursei înarmărilor, trecerea la dezarmare, și în primul rînd la dezarmarea nucleară, apărarea dreptului fundamental al popoarelor, al oamenilor — la viață, la pace, la existență liberă și demnă.

Propunerile, inițiativele și demersurile dumneavoastră pentru înfăptuirea dezarmării și înlăturarea primejdiei nucleare, pentru încetarea experiențelor nucleare, oprirea militarizării Cosmosului, precum și pentru reducerea substanțială a armelor clasice și realizarea unui echilibru militar la un nivel cît mai redus al înarmărilor s-au bucurat și se bucură de un puternic ecou internațional, sint apreciate și însușite tot mai larg de opinia publică mondială. Sint, de asemenea, larg apreciate inițiativele și eforturile României pentru întărirea securității și colaborării pe continentul european, pentru edificarea unei Europe unite, fără arme și fără războaie, a unei Europe a păcii, înțelegerii și conlucrării pașnice între națiuni.

Pătrunsă de profund umanism este concepția dumneavoastră privind soluționarea pe cale pașnică, prin tratative, a tuturor problemelor litigioase dintre state, lichidarea subdezvoltării și instaurarea noii ordini economice mondiale, făurirea unei lumi mai bune și mai drepte, în care fiecare popor, fiecare națiune să se poată dezvolta liber, potrivit voinței și aspirațiilor proprii, fără nici un amestec din afară.

Din bogăția de idei ce caracterizează opera și activitatea dumneavoastră, o însemnătate deosebită prezintă întărirea solidarității și unității de luptă a popoarelor, a forțelor înaintate de pretutindeni pentru înfăptuirea țelurilor supreme de pace și progres ale omenirii. În spiritul acestei concepții, partidul nostru acționează cu fermitate pentru întărirea continuă a colaborării și solidarității între partidele comuniste și muncitorești, socialiste și social-democrate, mișcările de eliberare națională, partidele democratice din noile state independente, alte grupări și forțe politice, democratice și antirăzboinice — unirea acestora constituind un comandament major al zilelor noastre.

Pornind de la teza fundamentală potrivit căreia îndeplinirea cu succes a misiunii istorice a partidelor comuniste și muncitorești trebuie să se bazeze pe respectarea independenței fiecărui partid, a dreptului său inalienabil de a-și elabora de sine stătător propria linie politică, corespunzător condițiilor concrete din țara sa, v-ați pronunțat și acționați cu consecvență pentru dezvoltarea raporturilor dintre partidele comuniste și muncitorești, pentru o unitate de tip nou, ca o cerință de prim ordin pentru succesul luptei comune pentru instaurarea trainică în întreaga lume a unui climat de înțelegere și colaborare, de securitate și pace. Toate acestea v-au impus în conștiința lumii contemporane ca o personalitate de frunte a mișcării comuniste și muncitorești internaționale, ca un ferm și neobosit promotor al păcii, înțelegerii și colaborării între națiuni.

MULT STIMATE ȘI IUBITE TOVARĂȘE NICOLAE CEAUȘESCU,

Partidul, întregul nostru popor sărbătoresc astăzi în persoana dumneavoastră pe eroul și revoluționarul temerar care de peste o jumătate de veac și-a închinat viața, întreaga energie servirii cu credință a poporului român, a intereselor sale supreme, edificării noii orînduiri pe pămîntul patriei.

Pentru tot ceea ce ați făcut și faceți spre binele și fericirea întregii națiuni, spre măreția patriei noastre libere și suverane, spre gloria și strălucirea partidului comunist, întregul popor nutrește față de dumneavoastră, mult stimate și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, cele mai calde sentimente de stimă, dragoste, prețuire și recunoștință, exprimîndu-și dorința fierbinte de a vă ști mereu în fruntea partidului și a statului — aceasta fiind cea mai sigură garanție a înfăptuirii marilor noastre idealuri și năzuințe de progres și bunăstare, de ridicare a României pe culmile cele mai înalte ale civilizației socialiste și comuniste. Omagiul nostru vibrant, omagiul întregului partid și popor îl constituie, în aceste înălțătoare momente, legămintul de a urma neabătut îndemnul și orientările dumneavoastră — simbolul și conducătorul revoluției noastre socialiste — de a munci cu abnegație și dăruire pentru înfăptuirea politicii interne și externe a partidului și țării, pentru neconținută înflorire și propășire a scumpei noastre patrii, Republica Socialistă România.

Însuflețiți de ideile, tezele și orientările cetezătoare, profund științifice, cuprinse în magistralul Raport pe care dumneavoastră l-ați prezentat în fața Conferinței Naționale, vom acționa, cu înaltă angajare comunistă, în spirit revoluționar, pentru îndeplinirea exemplară a marilor răspunderi ce ne-au fost încredințate de partid, a importanțelor planuri și programe de dezvoltare continuă a patriei noastre. Vom face totul pentru ca în acest an să se obțină cele mai bune rezultate din actualul cincinal, asigurînd, astfel, transpunerea neabătută în viață a istoricelor hotărîri stabilite de Congresul al XIII-lea al partidului, înaintarea fermă a patriei noastre pe

calea societății socialiste multilateral dezvoltate, spre piscurile luminoase ale civilizației comuniste.

În acest moment sărbătoresc, dînd glas celor mai alese gînduri și simțăminte ale comuniștilor, ale tuturor oamenilor muncii din patria noastră, vă adresăm, încă o dată, mult stimate și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, cele mai calde urări de sănătate și viață îndelungată, spre binele și fericirea poporului român, spre gloria și înălțarea României socialiste.

Vă dorim, cu toții, tinerețe veșnică, pentru a acționa mereu, în fruntea partidului și statului, cu neseceate energii creatoare, spre desăvîrșirea măreței opere istorice pe care o înfăptuiți cu atîta strălucire, împreună cu poporul și pentru poporul care v-a ales să-i călăuziți destinele spre comunism.

Să trăiți ani mulți și fericiți, tovarășe Nicolae Ceaușescu, împreună cu stimata tovarășă Elena Ceaușescu, cu toți cei ce vă sînt dragi și apropiați. Din toată inima, vă adresăm, în această zi aniversară, un călduros „La mulți ani !”

**COMITETUL CENTRAL AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN,
CONSILIUL DE STAT,
GUVERNUL REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA,
MAREA ADUNARE NAȚIONALĂ,
FRONTUL DEMOCRAȚIEI ȘI UNITĂȚII SOCIALISTE**

HOTĂRÎRE-DECRET

**a Comitetului Politic Executiv al Comitetului Central
al Partidului Comunist Român și Consiliului de Stat
al Republicii Socialiste România**

**privind conferirea Titlului de Onoare Suprem
„EROU AL REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA“,
Ordinului „Victoria Socialismului“ și Medaliei jubiliare
tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU,
secretar general al Partidului Comunist Român,
președintele Republicii Socialiste România**

Pentru îndelungata și eroica activitate revoluționară, patriotismul inflăcărat, dirzenia, demnitatea și curajul în lupta pentru apărarea intereselor clasei muncitoare, a libertății, independenței și suveranității patriei, pentru dreptate socială și națională, bunăstarea și progresul poporului român,

Pentru rolul hotărîtor în elaborarea strategiei generale de dezvoltare economico-socială a patriei, pentru contribuția determinantă la creșterea și modernizarea forțelor de producție, a industriei, agriculturii, a tuturor ramurilor economiei naționale, la afirmarea tot mai puternică a revoluției tehnico-științifice și a noii revoluții agrare, la sporirea rolului științei, învățămîntului și culturii, la ridicarea continuă a nivelului material și spiritual al întregului popor, la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea spre comunism,

Pentru rodnică și intensă activitate consacrată întăririi rolului conducător al Partidului Comunist Român, centru vital al națiunii în întreaga operă de construcție socialistă din patria noastră, perfecționării neîntrerupte a funcțiilor statului, dezvoltării democrației muncitorești, revoluționare și creării unui cadru larg democratic, care asigură participarea nemijlocită a oamenilor muncii la conducerea tuturor domeniilor vieții economice și sociale, a întregii societăți,

Pentru contribuția determinantă adusă la dezvoltarea gândirii și practicii revoluționare în țara noastră, la fundamentarea și stabilirea direcțiilor, obiectivelor și orientărilor privind dezvoltarea în perspectivă a societății românești, la îmbogățirea cu noi teze, concepte și idei originale, de o inestimabilă valoare, a patrimoniului socialismului științific, a cunoașterii universale,

Pentru strălucita și neobosită activitate desfășurată pe plan internațional, pentru valoroasele inițiative și acțiunile deosebite consacrate apărării păcii, înfăptuirii dezarmării nucleare și convenționale, soluționării, pe calea tratativelor, a problemelor complexe ale lumii contemporane, lichidării subdezvoltării și instaurării noului ordinii economice mondiale,

Pentru contribuția esențială adusă la întărirea prieteniei și colaborării României cu țările socialiste, cu țările în curs de dezvoltare, cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială, pentru aportul hotărîtor la fundamentarea și

orientarea întregii politici externe a partidului și statului, la creșterea continuă a prestigiului României în lume,

Exprimind sentimentele de nețărmurită dragoste și aleasă stimă, de înaltă considerație, pentru întreaga activitate pusă în slujba intereselor supreme ale națiunii, ale progresului și prosperității patriei,

În semn de profund omagiu, înaltă cinstire și recunoștință ale întregului partid și popor,

Cu prilejul celei de-a 70-a aniversări a zilei de naștere și a peste 55 de ani de neîntreruptă și eroică activitate revoluționară, patriotică,

Comitetul Politic Executiv al Comitetului Central al Partidului Comunist Român și Consiliul de Stat al Republicii Socialiste România

HOTĂRÂSC ȘI DECRETEAZA :

ARTICOL UNIC : — SE CONFERĂ TITLUL DE ONOARE SUPREM „EROU AL REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA“, ORDINUL „VICTORIA SOCIALISMULUI“ ȘI MEDALIA JUBILIARĂ TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU, SECRETAR GENERAL AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN, PREȘEDINTELE REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA.

**Semnează membrii Comitetului Politic Executiv
al Comitetului Central al Partidului Comunist Român
și membrii Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România**

NICOLAE CEAUȘESCU

Cuvîntare la Adunarea solemnă omagială consacrată celei de-a 70-a aniversări a zilei de naștere și sărbătoririi a peste 55 de ani de activitate revoluționară

Dragi tovarăși,

Sînt profund emoționat de marea adunare solemnă, de toate manifestările organizate în vederea aniversării zilei mele de naștere și îndeosebi a peste 55 de ani de activitate revoluționară în mișcarea muncitorească, în rindurile Uniunii Tineretului Comunist și ale glorioșului nostru partid comunist. (Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceaușescu — La mulți ani !“).

De aceea mi-e greu, mi-e tare greu să găsesc cele mai alese cuvinte pentru a exprima tot ce aș vrea să spun în aceste momente deosebite pentru mine. (Aplauze prelungite). În aceste împrejurări sărbătorești, gîndurile mele se îndreaptă, în primul rînd, către marele nostru partid, forța politică conducătoare a întregii națiuni, care își îndeplinește cu cînstă misiunea sa istorică, către minunata noastră clasă muncitoare și toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, către țărănime, intelectualitate, către întregul nostru popor, cărora le mulțumesc din toată inima pentru manifestările de dragoste și încredere și le adresez, totodată, cele mai bune urări de noi și noi realizări, de împliniri în muncă și viață, în dezvoltarea continuă a patriei noastre și ridicarea ei pe noi culmi de progres și civilizație. (Aplauze și urale prelungite ; se scandează îndelung : „Ceaușescu — România, stima noastră și mîndria !“, „Ceaușescu și poporul !“).

Mulțumesc în mod călduros Comitetului Central al partidului, Consiliului de Stat, Guvernului, Marii Adunări Naționale și Frontului Democrației și Unității Socialiste pentru felicitările, urările și aprecierile la adresa activității mele, cuprinse în mesajul ce mi-a fost adresat.

Toate aceste aprecieri le consider o reafirmare a justeței liniei generale a partidului, elaborată în mod colectiv de organele conducătoare ale partidului și statului, de întregul nostru partid, precum și a justeței activității practice a tuturor oamenilor muncii, de făurire a socialismului și edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate, de înaintare neabătută a României spre visul de aur al omenirii, spre comunism ! (Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează îndelung : „Ceaușescu — La mulți ani !“, „Ceaușescu — P.C.R. !“, „Ceaușescu și poporul !“).

De asemenea, mulțumesc călduros pentru titlul de „Erou al Republicii Socialiste România“ și pentru înaltele distincții ce mi-au fost acordate, pe care le consider ca o apreciere a activității mele în slujba partidului și poporului, a cauzei socialismului și păcii, o cînstire a partidului în care am desfășurat întreaga mea activitate. (Aplauze și urale puternice, prelungite).

Aceleași calde mulțumiri adresez tuturor comitetelor județene și organizațiilor de partid pentru mesajele ce mi-au fost adresate. Totodată, adresez cele mai vii mulțumiri tuturor organizațiilor de masă și obștești, organelor de stat, organelor

democrației muncitorești-revoluționare pentru mesaje de felicitare și urările ce mi-au fost adresate cu acest prilej. (Aplauze puternice).

În mod deosebit doresc să adresez cele mai vii mulțumiri pionierilor și șoimilor patriei, tineretului patriei noastre, pentru cuvintele calde ce mi le-au adresat, care mi-au reamintit într-un fel de perioada de mai bine de 55 de ani cînd mi-am început activitatea mea ca revoluționar.

Astăzi, copiii patriei noastre au asigurat tot ce e necesar pentru învățătură, pentru viață, pentru un viitor liber, luminos; pot să gîndească spre visul de aur — comunismul, să-și propună și să realizeze cele mai mărețe visuri. Merită ca pentru viitorul națiunii noastre, pentru viitorul copiilor patriei noastre, pentru viitorul tuturor națiunilor și copiilor de pretutindeni să facem totul pentru o lume mai bună, a păcii și colaborării! (Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung „Ceaușescu — La mulți ani!”).

Toate aceste manifestări, aprecieri și felicitări ce mi-au fost adresate cu prilejul aniversării îndelungatei activități revoluționare le consider ca o expresie a faptului că, în cei peste 55 de ani de activitate revoluționară, de comunist, am îndeplinit întotdeauna misiunile încredințate de partid, de popor, am servit în toate împrejurările cauza socialismului, a comunismului, interesele generale ale națiunii noastre, cauza independenței și suveranității României, a păcii și colaborării internaționale. (Aplauze și ovații prelunge; se scandează cu putere „Ceaușescu — La mulți ani!”).

Dragi tovarăși,

La aniversarea a 70 de ani de viață, mai cu seamă a peste 55 de ani de activitate revoluționară, gîndurile mele se duc cu multe decenii în urmă. De aceea, consider necesar să mă refer, chiar și foarte pe scurt, la unele evenimente importante din istoria patriei și a partidului nostru. Este bine cunoscută lupta îndelungată a poporului nostru, a forțelor celor mai progresiste, a mișcării muncitorești-revoluționare pentru formarea națiunii române, a limbii și culturii române, a statului național unitar. În întreagă această activitate, poporul a reprezentat întotdeauna o adevărată forță motrice care a asigurat dezvoltarea națiunii și a patriei noastre, înaintarea ei pe calea progresului. Poporul este deci adevăratul făuritor al istoriei, al patriei noastre! Lui trebuie să-i aducem toate mulțumirile și cinstirea! (Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung: „Ceaușescu și poporul!” „Ceaușescu — La mulți ani!”).

Vreau să fiu bine înțeles. Nu neg rolul activiștilor, al personalităților din istoria patriei, al forțelor înaintate, dar toți aceștia nu ar fi putut realiza nimic fără sprijinul poporului, fără unitatea întregii noastre națiuni și hotărîrea ei fermă de a-și făuri un viitor liber, independent. (Aplauze puternice).

Înfăptuirea statului național unitar în 1918 a deschis o nouă perspectivă dezvoltării forțelor de producție, dezvoltării generale a țării noastre.

Trebuie să spunem însă deschis că așteptările clasei muncitoare, ale țărânimii, intelectualității, practic ale întregului popor, nu s-au putut realiza datorită politicii claselor exploatare burghezo-moșierești, a puternicei dominații imperialiste asupra României.

Astfel, la sfîrșitul celui de-al treilea deceniu și începutul celui de-al patrulea, situația în România devenea tot mai grea. Asuprirea moșierilor și capitaliștilor era agravată și mai mult de dominația monopolurilor imperialiste străine, care dețineau mai mult de 50 la sută din economia națională.

În aceste împrejurări, lupta maselor populare împotriva asupririi și dominației străine a cunoscut o amploare deosebită. Mișcarea muncitorească, îndeosebi Partidul Comunist Român, creat la începutul deceniului al III-lea, avea un rol tot mai important în organizarea și conducerea luptelor de clasă împotriva asupririi sociale și naționale, împotriva dominației străine.

Este necesar de subliniat faptul că înrăutățirea situației din România era strîns legată de marea criză economică mondială, care a cuprins întreaga omenire și a avut urmări deosebit de grave și în țara noastră.

În aceste împrejurări, am intrat în mișcarea muncitorească revoluționară, apoi în rîndurile Partidului Comunist Român.

Am venit în București în 1929, iar în 1930 am intrat în mișcarea sindicală a tineretului, în Uniunea Tineretului Comunist și, în 1933, am devenit membru al Partidului Comunist Român. (Aplauze puternice, prelunge).

Aceștia au fost ani de puternice lupte de clasă, dar și de intensificare a activității, a luptei împotriva fascismului și a pericolului de război. Pe plan internațional, erau anii ascensiunii fascismului, ai instaurării dictaturii naziste în Germania. În România, agentura hitleristă — Garda de Fier — își intensifica acțiunile

teroriste împotriva forțelor muncitorești, democratice, inclusiv a unor oameni politici mai democrați din rîndurile burgheziei. I-a revenit Partidului Comunist Român răspunderea, dar și cinstea de a se ridica cu toată fermitatea în apărarea intereselor maselor populare, ale întregii națiuni, în lupta împotriva fascismului, a pericolului de război. (Aplauze puternice, prelungite).

Puternicele greve muncitorești din 1932 și 1933, între care marile greve din Ploiești și grevele ceferiștilor din București — februarie 1933 — au demonstrat cu putere capacitatea organizatorică a Partidului Comunist, au arătat că forța cea mai consecventă de luptă împotriva fascismului și pentru democrație o reprezintă clasa muncitoare, în alianță cu țărănimia, cu intelectualitatea progresistă, unitatea tuturor forțelor muncitorești și democratice.

Merită de subliniat importanța politică a grevelor din februarie 1933, care au fost primele mișcări de masă din Europa după venirea la putere a hitlerismului în Germania. Ele au demonstrat că numai clasa muncitoare și forțele antifasciste, acționînd în strînsă unitate, pot să bareze calea fascismului, pot să asigure dezvoltarea democratică a societății, să împiedice războiul și să asigure pacea în lume. (Aplauze și urale puternice).

În aceste împrejurări, partidul mi-a încredințat munci de răspundere în conducerea tineretului antifascist și în cadrul Comitetului Național Antifascist, apoi în conducerea unor organizații de tineret din unele regiuni ale țării.

Astfel, ca mulți activiști ai partidului, am devenit revoluționar de profesie, consacrîndu-mi întreaga activitate luptei revoluționare pentru eliberarea socială și națională, pentru apărarea independenței patriei, pentru cauza partidului, a poporului, a socialismului și comunismului. (Aplauze și urale puternice, prelungite; se scandează îndelung: „Ceașescu — P.C.R.!", „Ceașescu și poporul!").

Au fost ani de luptă grea, de arestări, de teroare și prigoană sălbatică. Atunci comuniștii se aflau în primele rînduri ale celor care au făcut totul și și-au dat chiar și viața pentru apărarea intereselor maselor populare, pentru apărarea democrației, a independenței țării, pentru asigurarea păcii.

Au urmat ani grei de închisoare, din care aproape doi ani și jumătate la Doftana. În închisoare, comuniștii au dat dovadă de fermitate, de dirzenie, ținînd în continuare sus steagul luptei revoluționare, și au transformat Doftana, ca și alte închisori, în adevărate universități revoluționare, de educație și formare revoluționară, patriotică a comuniștilor, a antifasciștilor. (Aplauze puternice, prelungite).

În țară se dezvolta puternic Frontul Popular, unitatea clasei muncitoare, a forțelor democratice și patriotice.

În același timp, situația mondială devenea tot mai grea. Germania hitleristă a trecut la ocuparea Austriei, apoi a Cehoslovaciei, acționînd cu toate forțele în direcția unui nou război mondial.

În aceste împrejurări, în România avea loc o puternică luptă între două tendințe diametral opuse — între forțele realiste, în rîndul cărora mișcarea muncitorească, partidul comunist ocupau un loc important, și forțele reacționare, fasciste, care acționau pentru a arunca România în război, alături de Germania nazistă.

Trebuie să menționăm faptul că în primăvara anului 1939, o dată cu ocuparea Cehoslovaciei, în România a fost decretată mobilizarea generală. A urmat marea demonstrație de la 1 Mai 1939, care a reprezentat prima manifestare de asemenea amploare din Europa, după ocuparea Cehoslovaciei, în care poporul român s-a ridicat cu hotărîre împotriva fascismului, a războiului, pentru apărarea independenței și integrității României. (Aplauze puternice, prelungite).

Lipsa de unitate deplină în rîndurile forțelor muncitorești, democratice din țara noastră, dar și evoluția situației mondiale, compromisurile și capitularea rînd pe rînd în fața Germaniei hitleriste au împins întreaga omenire — deci și România — spre război, spre catastrofă.

Instaurarea dictaturii militaro-fasciste în țara noastră a reprezentat nu numai un regim de teroare sălbatică împotriva forțelor democratice, progresiste, a întregului popor, dar și trădarea intereselor vitale naționale, ale întregii națiuni.

Pe plan internațional au avut loc noi evenimente grave. A fost ocupată Polonia. Germania hitleristă a impus României Dictatul de la Viena, prin care o parte din teritoriul țării a fost ocupat de Ungaria horthystă. România a fost aruncată astfel în războiul antinațional, împotriva Uniunii Sovietice, alături de Germania hitleristă.

În această situație deosebit de gravă pentru însăși existența patriei noastre, Partidul Comunist Român a fost singura forță consecventă care s-a ridicat împotriva Dictatului de la Viena, pentru apărarea integrității și suveranității României, care a luptat cu hotărîre împotriva dictaturii militaro-fasciste, împotriva războiului antisovietic.

Se poate vorbi mult — și se poate scrie și mai mult — despre evenimentele din acea perioadă. Dar viața, adevăratul judecător, a demonstrat cu putere că nici o înțelegere realizată cu Germania hitleristă nu a servit păcii și independenței popoarelor, ci, dimpotrivă, toate acestea au constituit în realitate un puternic sprijin în pregătirea războiului, care a costat atât de mult omenirea, și în primul rând Uniunea Sovietică.

Împreună cu mulți activiști ai partidului nostru am fost participant activ la multe din aceste evenimente și mai cu seamă la lupta fermă a partidului, a forțelor revoluționare împotriva războiului, pentru apărarea intereselor supreme ale țării noastre, a integrității și independenței României. (Aplauze și urale puternice, prelungite; se scandează îndelung: „Ceașescu — P.C.R.!", „Ceașescu — România!").

Dragi tovarăși,

În toată perioada războiului, Partidul Comunist Român a acționat cu întreaga hotărâre pentru realizarea unității clasei muncitoare, a tuturor forțelor progresiste, antifasciste, pentru realizarea puternicului front antifascist și antirăzboinic.

După cum este bine cunoscut, victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă a deschis o nouă eră în istoria României. Partidul nostru s-a angajat cu toate forțele în organizarea luptei pentru eliberarea deplină a țării și participarea activă, alături de armatele sovietice, la războiul împotriva cotropitorilor străini, împotriva fascismului pînă la victoria finală. (Aplauze puternice, prelungite).

În același timp, partidul și-a concentrat forțele pentru organizarea sa, a Uniunii Tineretului Comunist, a sindicatelor și a altor organizații obștești, pentru trecerea la înfăptuirea unor profunde transformări democratice în țară.

Totodată, încă în timpul războiului împotriva fascismului s-a trecut, din inițiativa Partidului Comunist Român, la înfăptuirea reformei agrare, iar la 6 Martie 1945 s-a instaurat primul guvern democratic, care a asigurat dezvoltarea pe o cale nouă a țării noastre, realizarea unor importante reforme sociale și naționale care au deschis calea trecerii la înfăptuirea revoluției socialiste.

La Conferința Națională a partidului din decembrie anul trecut am făcut un larg bilanț asupra schimbărilor petrecute în România, al stadiului actual în care se găsește astăzi patria noastră. De aceea nu doresc să mă refer din nou la toate acestea.

Merită însă de subliniat că, într-o perioadă scurtă, în România s-au produs asemenea transformări revoluționare care reprezintă mai multe etape istorice de dezvoltare, de la orinduirea burghezo-moșierească la societatea socialistă multilateral dezvoltată pe care o edificăm cu succes în România. Au fost ani grei de luptă și muncă, dar am ieșit victorioși! (Aplauze puternice, prelungite; se scandează îndelung „Ceașescu și poporul!").

În această perioadă, țara noastră s-a transformat dintr-o țară agrară, cu o industrie slabă, într-un puternic stat industrial-agrar, cu o industrie puternică, organizată pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, cu o agricultură socialistă în plină dezvoltare.

S-au dezvoltat puternic știința, învățămîntul, cultura, s-a asigurat ridicarea continuă a nivelului de trai material și spiritual al poporului — țelul suprem al politicii partidului, esența societății socialiste multilateral dezvoltate pe care o edificăm cu succes în România. (Aplauze puternice, prelungite; se scandează îndelung „Ceașescu, România — stima noastră și mîndria!").

Merită de subliniat, în mod deosebit, marile realizări înfăptuite după Congresul al IX-lea al partidului, care a deschis calea afirmării forțelor creatoare ale clasei muncitoare, tărînimii, intelectualității, ale întregului nostru popor. Am pornit de la necesitatea înțelegerii și aplicării creatoare a legităților și adevărilor generale, universal valabile, la condițiile și realitățile din țara noastră, de la necesitatea că trebuie să renunțăm la dogme, la șabloane, că nu există și nu poate exista un model pentru edificarea societății socialiste, ca, de altfel, a oricărei alte societăți, că trebuie să studiem realitățile românești în stabilirea celor mai bune căi pentru asigurarea dezvoltării generale a țării. Dar, în același timp, am avut întotdeauna și vom avea permanent în vedere experiența practică, generală a construcției socialiste, a dezvoltării societății omenești în general.

Oricine poate privi orașele și satele patriei noastre, înfățișarea generală a României. Am aplicat în dezvoltarea generală a patriei principiul repartizării forțelor de producție pe întreg teritoriul țării. Astfel, în toate județele s-au realizat și s-au dezvoltat, după Congresul al IX-lea, peste 180 de noi platforme industriale, mii și mii de întreprinderi industriale și din alte domenii. Practic, în toate județele patriei noastre — așa cum s-a subliniat la Conferința Națională a partidului — s-a

realizat o dezvoltare armonioasă a industriei, agriculturii, a celorlalte sectoare de activitate, ceea ce asigură adevărata egalitate în drepturi, condiții de muncă și viață egale pentru toți cetățenii patriei noastre, perspectiva înfloririi României, a unei vieți tot mai fericite, a împlinirii reale a autoconducerii în toate domeniile. (Aplauze puternice, prelungite).

Am dezvoltat larg sistemul democrației muncitorești-revoluționare. Am pornit și pornim de la faptul că socialismul îl construim cu poporul și pentru popor, că dezvoltarea democrației muncitorești-revoluționare, participarea activă a întregului popor la făurirea conștiinței a propriului său viitor constituie factorul decisiv al făuririi socialismului și comunismului.

Așa cum am apreciat, în deplină unanimitate, la Conferința Națională a partidului, România se găsește astăzi într-un stadiu nou de dezvoltare. Pe baza hotărârilor Congresului al XIII-lea, a Programului partidului, trebuie să acționăm pentru împlinirea neabătută a obiectivelor privind trecerea României în stadiul de țară socialistă mediu dezvoltată, de ridicare a ei pe noi culmi de progres și civilizație. (Aplauze puternice, prelungite).

Toate mărețele realizări din anii construcției socialiste sînt rodul activității minunatei noastre clase muncitoare, a țărânimii, intelectualității, a muncii unite a întregului popor, care împlătește neabătut politica partidului, ce corespunde pe deplin intereselor vitale de bunăstare, de fericire a întregii națiuni! (Aplauze și urale puternice, prelungite; se scandează îndelung: „Ceașescu — P.C.R.!", „Ceașescu și poporul!", „Ceașescu — La mulți ani!")

În anii de început ai construcției socialiste au fost mulți, în străinătate, care se îndoiau de capacitatea poporului nostru de a lichida într-un termen scurt înapoierea, dar, din păcate, au fost chiar și în rîndurile noastre unii care priveau cu o anumită neîncredere în capacitatea creatoare a poporului nostru. Viața a dezmințit pe toți și a demonstrat că acest popor, care de două milenii și jumătate a trăit și apărât aceste meleaguri, a făcut, într-un timp record, o țară înaintată, modernă, demonstrînd forța sa creatoare, ceea ce constituie garanția viitorului luminos al patriei noastre! (Aplauze și urale puternice, prelungite; se scandează îndelung „Ceașescu și poporul!")

Iată de ce privim cu îndreptățită mîndrie la tot ce am realizat sub conducerea partidului în construcția socialistă și dezvoltarea patriei noastre! Știm că acestea le datorăm, așa cum am menționat, întregului nostru popor, dar trebuie să declar, ca o datorie de conștiință, că toate acestea le-am putut împlini datorită existenței gloriosului nostru partid comunist, care, de la înființarea sa, în momentele hotărîtoare, și-a îndeplinit cu cinste misiunea istorică de organizare a activității și luptei pentru revoluția socialistă, pentru dezvoltarea economico-socială, pentru întărirea continuă a forței materiale a patriei, a independenței și suveranității României. (Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung: „Ceașescu — La mulți ani!")

Ca unul din vechii activiști, cu o îndelungată activitate în partidul nostru, pot să declar fără nici o rețineră că partidul nostru a îndreptățit pe deplin încrederea poporului, că a acționat și a făcut totul pentru înlăturarea asupririi și pentru dezvoltarea liberă și independentă a patriei noastre. (Aplauze puternice, prelungite).

Fără nici o îndoială că, în toată această activitate îndelungată, au fost și lipsuri, s-au făcut și unele greșeli, dar ele se datoresc nu concepției revoluționare a partidului, nu principiilor științifice ale luptei revoluționare, ci lipsurilor, minuserilor unor activiști, unor cadre ale partidului. Dar, bazîndu-se tocmai pe concepția materialist-dialectică, pe principiile socialismului științific, partidul nostru a reușit să îndrepte la timp și să înlătore unele lipsuri, unele greșeli, să asigure mersul ferm înainte al patriei noastre pe calea socialismului și comunismului. (Aplauze puternice, prelungite).

Poate că unii pot spune că nu este cel mai potrivit moment, dar consider că este de datoria mea să aduc un omagiu tuturor activiștilor și militanților partidului nostru, care, într-o formă sau alta, într-o perioadă sau alta, și-au adus o contribuție mai mare sau mai mică, pe măsura capacităților, la dezvoltarea generală a patriei noastre. (Aplauze puternice, îndelungate).

Dragi tovarăși,

Privim cu mîndrie la tot ceea ce am realizat. Pornind de la stadiul în care se găsește România astăzi, trebuie să privim cu încredere viitorul și să ne angajăm de a acționa cu întreaga răspundere, în spirit revoluționar, pentru împlinirea neabătută a obiectivelor de dezvoltare economico-socială a patriei noastre. Să asigurăm poporului român un viitor demn, liber, o viață îmbelșugată, să acționăm pentru organizarea pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii a întregii activități economico-sociale!

Vorbind de noua gândire în dezvoltarea omenirii, trebuie să pornim de la principiile revoluționare ale socialismului științific, dar și de la necesitatea de a așeza la baza întregii activități cele mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, ale cunoașterii umane în general.

Avem programe minunate, o perspectivă sigură pentru înfăptuirea tuturor acestora, dar doresc, și în acest moment, să menționez că ne aflăm într-o asemenea etapă a dezvoltării societății omenеști cînd, pentru a asigura progresul națiunii noastre, al întregii omeniri, se cere un spirit nou, revoluționar. În același timp, se cer o atitudine nouă și o înțelegere nouă a rolului științei și tehnicii în asigurarea progresului general al societății omenеști. Se poate afirma, fără teama de a greși, că viitorul națiunii noastre, al omenirii este legat de dezvoltarea continuă a științei, a învățămîntului, de o gândire nouă, revoluționară în toate domeniile ! (Aplauze și urale puternice ; se scandează îndelung : „Ceașescu — P.C.R. !“, „Ceașescu — La mulți ani !“).

Pentru înfăptuirea în cele mai bune condiții a perspectivelor mărețe de dezvoltare a patriei noastre, este necesar să întărim tot mai puternic partidul, rolul său conducător în toate domeniile, unitatea și forța sa revoluționară invincibilă de acțiune, să intensificăm permanent activitatea politico-educativă de formare a omului nou, constructor conștient al socialismului și comunismului. Să nu uităm nici un moment că forța invincibilă a partidului constă în nivelul politic și ideologic, în concepția sa științifică, revoluționară, în unitatea sa de nezdruccinat, dar și în strînsa legătură a partidului cu poporul. Putem fi siguri că atît timp cît partidul nostru, activității de partid, comuniștii vor fi strîns legați de popor, vom fi de neînvins ! Numai astfel partidul își va putea îndeplini cu cinste misiunea istorică de a conduce în continuare întreaga națiune spre o lume mai dreaptă și mai bună, spre visul de aur — spre comunism ! (Aplauze și urale puternice, îndelungate ; se scandează îndelung : „Ceașescu — România !“, „Ceașescu și poporul !“).

Dragi tovarăși,

Așa cum am menționat, lupta împotriva fascismului, a războiului, lupta pentru pace a constituit dintotdeauna una din trăsăturile principale ale activității internaționale a partidului nostru. Întărirea solidarității și colaborării cu mișcarea comunistă și muncitorească, cu forțele antifasciste, progresiste și revoluționare de pretutindeni a reprezentat, în toate împrejurările, o caracteristică a activității comuniștilor români.

Iată de ce consider necesar să afirm și acum, în aceste împrejurări, hotărîrea Partidului Comunist Român de a întări necontenit colaborarea și relațiile cu toate partidele comuniste și muncitorești, cu partidele socialiste, social-democrate, cu alte mișcări și partide democratice, în lupta pentru progres, pentru dezarmare și pace.

Vom întări neabătut relațiile cu țările socialiste, cu țările în curs de dezvoltare, precum și cu țările capitaliste dezvoltate în spiritul politicii de coexistență pașnică. Pornim de la faptul că în actualele împrejurări nu există decît o singură cale care să asigure dezvoltarea independentă și liberă, progresul fiecărei națiuni, și această cale este dezarmarea și pacea ! (Urale și aplauze puternice).

Noua gândire trebuie să pornească de la renunțarea cu desăvîrșire la politica de înarmare, de aspirare a altor națiuni și popoare, de la neamestecul în treburile interne.

Așa cum am menționat la Conferința Națională a partidului, România este hotărîtă să facă totul pentru a contribui la dezarmare, și în primul rînd la dezarmarea nucleară, pentru asigurarea păcii, a dreptului suprem al popoarelor la libertate și independență, la existență, la viață, la pace ! (Aplauze și urale puternice ; se scandează îndelung : „Ceașescu — pace !“, „Dezarmare — pace !“).

Semnarea Acordului dintre Uniunea Sovietică și Statele Unite ale Americii cu privire la rachetele nucleare cu rază medie și mai scurtă de acțiune reprezintă un eveniment istoric, dar el nu constituie decît un prim pas pe calea înlăturării uriașelor stocuri de arme nucleare în stare să distrugă de mai multe ori întreaga omenire.

Iată de ce este necesar să intensificăm eforturile pentru realizarea de noi acorduri în direcția reducerii cu 50 la sută a armelor nucleare strategice, pentru oprirea experiențelor nucleare, pentru renunțarea la militarizarea Cosmosului, pentru trecerea la reducerea armelor convenționale în Europa și în întreaga lume. Mai mult ca oricînd este necesar ca toate statele și popoarele din Europa, din întreaga lume să-și unească forțele în această activitate.

Trebuie să acționăm pentru soluționarea tuturor problemelor pe calea tratativelor, pentru renunțarea cu desăvîrșire la forță și la amenințarea cu forță.

Situația economică mondială este deosebit de gravă. Prevederile pentru anul viitor sînt sumbre. În mod deosebit țările în curs de dezvoltare se găsesc într-o situație de nesuportat.

Iată de ce este necesar să se acționeze cu toată hotărîrea pentru o soluție globală a problemelor subdezvoltării, și în primul rînd a problemei datoriei externe a țărilor în curs de dezvoltare, pentru organizarea, în cadrul Organizației Națiunilor Unite, a unei conferințe internaționale în aceste probleme. Trebuie să se asigure participarea tuturor statelor, fără deosebire de orînduire socială, la soluționarea problemelor internaționale complexe. Se impune să crească și mai mult rolul Organizației Națiunilor Unite și al altor organisme în viața internațională !

Situația internațională gravă și complexă impune ca o necesitate unirea tuturor forțelor pentru oprirea cursului periculos al evenimentelor spre război, spre catastrofa nucleară, spre înrăutățirea situației economice a țărilor în curs de dezvoltare.

Să acționăm pentru realizarea unor noi relații economice și politice, de prietenie și colaborare între toate popoarele, asigurînd dezvoltarea economico-socială liberă a fiecărei națiuni ! Numai așa se va asigura viitorul omenirii, se va impune dezarmarea, se va asigura pacea ! Numai așa se vor afirma o nouă gîndire și un nou mod de acțiune în soluționarea problemelor complexe internaționale, care să asigure un viitor liber, independent, de bunăstare și fericire tuturor națiunilor lumii ! (Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează cu însuflețire : „Ceaușescu — P.C.R. !“, „Ceaușescu și poporul !“).

Dragi tovarăși,

Încă o dată, de la tribuna mării adunări solemne, doresc să exprim cele mai calde mulțumiri Comitetului Central al partidului, tuturor organelor și organizațiilor de partid, organelor de stat, organizațiilor de masă și obștești, organelor democrației muncitorești pentru felicitările, urările și aprecierile ce mi-au fost adresate. Toate aceste manifestări la adresa activității mele le consider, totodată, adresate partidului, în rîndul căruia mi-am desfășurat și-mi desfășor întreaga activitate revoluționară, în slujba poporului, a socialismului și comunismului. (Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează îndelung : „Ceaușescu — P.C.R. !“, „Ceaușescu — La mulți ani !“).

Totodată, de la această înaltă tribună, vă adresez vouă, tuturor participanților la adunare, Comitetului Central, organelor și organizațiilor de partid, organelor de stat, organizațiilor de masă și obștești, organelor democrației muncitorești-revoluționare, urările cele mai bune de succes în întreaga activitate, de multă sănătate, de satisfacție și fericire ! (Aplauze puternice, prelungite ; se scandează cu însuflețire : „Ceaușescu și poporul !“, „Ceaușescu, România — stima noastră și mindria !“).

Încă o dată, privind retrospectiv la întreaga mea activitate revoluționară de peste 55 de ani, trebuie să declar că au fost ani nu ușori, ani grei de muncă și luptă, dar și de multe satisfacții. Împreună cu mulți tovarăși din generația luptei ilegale și a revoluției, a construcției socialiste, am avut fericirea de a participa activ la realizarea mărețelor programe de făurire a socialismului în România, de ridicare a bunăstării materiale și spirituale a întregii națiuni. Nu există și nu poate exista pentru un revoluționar o satisfacție mai mare decît aceea de a fi participant activ la realizarea năzuințelor poporului de bunăstare, de libertate, de fericire ! (Aplauze puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Ceaușescu și poporul !“).

Acum, la aniversarea zilei mele de naștere și a peste 55 de ani de activitate revoluționară, doresc să declar din nou că dacă, prin abstract, ar trebui să reiau activitatea de la început, aș face-o ca și atunci, fără nici o rețineră, cu încrederea deplină în cauza luptei revoluționare a partidului, fiind convins că numai și numai pe calea luptei revoluționare, în rîndurile Partidului Comunist, se pot lichida asuprirea, inegalitățile sociale și naționale, se poate asigura triumful celei mai drepte societăți din lume — a socialismului și comunismului —, se poate asigura pacea ! (Aplauze puternice, prelungite ; se scandează îndelung : „Ceaușescu, România — stima noastră și mindria !“, „Ceaușescu și poporul !“, „Ceaușescu — La mulți ani !“).

În aceste momente solemne, asigur Comitetul Central, partidul, întregul nostru popor că, și în viitor, voi face totul pentru realizarea Programului partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare spre comunism, că nu voi precupeți nîci un efort pentru a asigura dezvoltarea tot mai puternică a forțelor de producție, a patriei noastre socialiste, ridicarea continuă a bunăstării materiale și spirituale a întregii națiuni, întărirea forței materiale și spirituale a țării, a independenței și suveranității României ! (Aplauze și urale prelungite ; se scandează îndelung : „Ceaușescu și poporul !“, „Ceaușescu — P.C.R. !“).

Mă adresez tuturor tovarășilor de muncă și luptă, Comitetului Central, tuturor organelor de partid și de stat, ale democrației muncitorești-revoluționare, întregului nostru popor cu chemarea de a acționa într-o deplină unitate, de a face totul pentru realizarea mărețelor obiective de dezvoltare a patriei noastre și de ridicare a ei pe noi culmi de progres și civilizație, asigurând întregii națiuni o viață demnă, liberă, un viitor luminos ! (Aplauze și urale puternice ; se scandează îndelung : „Ceașescu — P.C.R. !“, „Ceașescu și poporul !“).

Doresc să asigur, și în aceste momente solemne, pe toți prietenii noștri de peste hotare, toate statele și popoarele lumii că vor avea întotdeauna în poporul român un participant activ în lupta pentru o lume mai dreaptă și mai bună, pentru dezarmare, pentru pace și colaborare între toate națiunile lumii ! (Aplauze și urale prelunge ; se scandează îndelung : „Ceașescu — pace !“, „Ceașescu — România, pacea și prietenia !“).

Încă o dată, vă adresez tuturor — partidului, poporului — cele mai vii mulțumiri și totodată urarea de noi și noi succese în întreaga activitate în slujba partidului, a poporului ! (Aplauze și urale puternice, prelunge ; se scandează îndelung „Ceașescu și poporul !“).

Vă doresc tuturor, întregii noastre națiuni împlinirea tuturor năzuințelor de mai bine, multă sănătate și fericire ! (Aplauze și urale puternice, prelunge ; se scandează îndelung : „Ceașescu — P.C.R. !“, „Ceașescu și poporul !“, „Ceașescu — pace !“, „Ceașescu — România, stima noastră și mândria !“, „Ceașescu — La mulți ani !“. Toți cei prezenți în sală se ridică în picioare și, într-o atmosferă de mare însuflețire și puternică unitate în jurul partidului, al secretarului său general, aclamă și ovacionează îndelung pentru cel mai iubit fiu al țării, conducătorul partidului și statului, tovarășul Nicolae Ceașescu).

SCRISOAREA

adresată tovarăsei Elena Ceaușescu

de Comitetul Politic Executiv

al C.C. al P.C.R.

cu prilejul aniversării zilei de naștere

Mult stimată tovarășă ELENA CEAUȘESCU,

Cu cele mai alese sentimente de stimă, respect și prețuire, dorim, la aniversarea zilei dumneavoastră de naștere, să vă adresăm, din adîncul inimilor noastre, calde felicitări și urări de sănătate și fericire, de ani mulți și luminoși, plini de satisfacții și împliniri, alături de tovarășul Nicolae Ceaușescu — strălucit conducător al partidului și statului nostru, genial ctitor și strateg al înaintării României moderne pe drumul victorios al socialismului și comunismului, proeminentă personalitate a lumii contemporane.

Ne este tuturor deosebit de plăcut ca, în această zi aniversară, să vă aducem un fierbinte omagiu și să vă exprimăm, împreună cu toți comuniștii, cu întreaga noastră națiune, înalta cinstire ce o dăm rodnicei și îndelungatei dumneavoastră activități în mișcarea comunistă și muncitorească, dăruirii patriotice exemplare pe care ați manifestat-o și o manifestați în lupta pentru eliberarea socială și națională a patriei, pentru transformarea revoluționară a societății și făurirea noului destin al României socialiste, pentru întărirea independenței și suveranității sale, ridicarea patriei pe culmi superioare de civilizație, progres și bunăstare.

Întregul nostru partid și popor dau o deosebită și unanimă apreciere activității dumneavoastră de militant de frunte al partidului și statului și eminent om de știință, contribuției determinante ce o aduceți — ca membru al Comitetului Politic Executiv al Comitetului Central al Partidului Comunist Român, prim viceprim-ministru al guvernului și președinte al Consiliului Național al Științei și Învățămîntului — la fundamentarea și punerea în aplicare a mărețelor planuri de dezvoltare economică-socială a țării, a importantelor programe de organizare și modernizare a producției, de creștere a productivității muncii și a eficienței economice, la realizarea obiectivelor noii revoluții tehnico-științifice și noii revoluții agrare, la înfăptuirea neabătută a Programului de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

Îmbinînd armonios vocația muncii de creație științifică cu patosul activității revoluționare, dumneavoastră oferiți membrilor partidului, întregului popor un luminos și înalt exemplu de savant-cetățean și om politic multilateral, de fermitate și principialitate comunistă, de o mare și profundă omenie. Prin întreaga viață și activitate consacrată înfăptuirii nobilelor țeluri ale socialismului și comunismului, slujirii neabătute, cu devotament nemărginit și abnegație, a partidului comunist și patriei socialiste, prin spiritul creator și militant, prin sentimentul răspunderii angajate în elaborarea și înfăptuirea grandioaselor programe de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, dumneavoastră, mult stimată tovarășă Elena Ceaușescu, ilustrați în mod fericit cele mai nobile calități și virtuți ale poporului român.

Constituie pentru noi o deosebită plăcere — și ne facem, totodată, o datorie de inimă și conștiință — din a releva, și cu acest prilej, strălucita activitate pe care o desfășurați în domeniul cercetării științifice și tehnologice, rolul hotărîtor pe care îl aveți — ca eminent om de știință de largă recunoaștere mondială — în dezvoltarea și înflorirea științei, învățămîntului și culturii românești, în unirea și organizarea forțelor din acest important sector de activitate pentru asigurarea progresului multilateral al țării și desfășurarea cu succes a revoluției tehnico-științifice în patria noastră, pentru îmbogățirea vieții spirituale și lărgirea orizontului de cunoaștere și cultură al întregului popor.

Ca președinte al Consiliului Național al Științei și Învățămîntului, ați contribuit în mod hotărîtor la organizarea și dezvoltarea pe baze noi a cercetării științifice și tehnologice, angajînd-o și implicînd-o tot mai activ în întreaga operă de creștere intensivă a economiei naționale și modernizare a forțelor de producție, de valorificare superioară a întregului potențial material și uman al țării, de sporire a calității și eficienței în toate domeniile de activitate. De asemenea, învățămîntul românesc, așezat de dumneavoastră pe baze moderne, științifice, asigură absolvenților o temeinică pregătire profesională și tehnică — corespunzătoare cerințelor și exigențelor tot mai mari pe care le ridică nivelul tehnic înalt al industriei noastre, noua revoluție tehnico-științifică și noua revoluție agrară. Școala românească asigură milioanele de tineri ai țării un larg orizont de cultură, îi formează, în spiritul unei atitudini înaintate față de muncă și viață, față de îndatoririle sociale, ca adevărați constructori conștienți ai societății noi, socialiste, în patria noastră.

Înălțător exemplu de patriotism și angajare revoluționară, de neobosită activitate pentru înfăptuirea celor mai cutezătoare năzuințe ale poporului nostru, ale tuturor popoarelor, viața și activitatea dumneavoastră, mult stimată tovarășă Elena Ceaușescu, se bucură de o înaltă apreciere pe plan internațional datorită contribuției originale, prețioase pe care o aveți la afirmarea științei românești, la dezvoltarea cunoașterii universale, la deplina valorificare a virtuților științei și culturii în promovarea nobilelor idealuri ale păcii și înțelegerii între popoare. Sînt bine cunoscute și apreciate în țară și peste hotare lucrările dumneavoastră științifice, de remarcabilă valoare, în domeniul chimiei și tehnologiei polimerilor — rod al unei laborioase activități de cercetare, al unei înalte capacități personale de investigare și sinteză — care înlesnesc lumii întregi cunoașterea unor realizări originale, cu caracter prioritar, și fac să sporească prestigiul științei românești pe toate meridianele globului.

De o largă prețuire se bucură în rindurile comuniștilor, ale întregului popor prestigioasa activitate ce o desfășurați — în calitate de președinte al Comitetului Național Român „Oamenii de știință și pacea” — pentru întărirea colaborării și conlucrării cu alte organizații ale oamenilor de știință din întreaga lume, în lupta pentru apărarea păcii, pentru dezarmare și înlăturarea primejdiei unei catastrofe nucleare pentru ca știința, învățămîntul și cultura să fie puse exclusiv în slujba progresului și civilizației umane, a colaborării și înțelegerii între națiuni, a dezvoltării lor libere și demne.

Vă asigurăm, mult stimată tovarășă Elena Ceaușescu, că neobosita dumneavoastră activitate consacrată propășirii României și înfloririi națiunii noastre socialiste constituie pentru noi, pentru toți comuniștii și cetățenii patriei un strălucitor și minunat exemplu, un mobilizator îndemn de a acționa cu toată fermitatea și puterea noastră de muncă pentru înfăptuirea neabătută a politicii partidului în toate sectoarele de activitate, a sarcinilor actualei etape de dezvoltare a țării, pentru îndeplinirea cu succes a istoricelor hotărîri ale Congresului al XIII-lea și Conferinței Naționale ale partidului.

În aceste momente de aleasă sărbătoare, exprimînd cele mai înălțătoare și nobile gânduri ale comuniștilor, ale întregului popor, vă aducem, mult stimată tovarășă Elena Ceaușescu, prinosul nostru de profundă admirație și considerație, de fierbinte recunoștință și înaltă prețuire și vă dorim, din adîncul inimilor noastre, viață îndelungată și fericită, mari și strălucite realizări în întreaga activitate, multă sănătate și putere de muncă pentru a contribui și pe mai departe — împreună cu cel mai iubit fiu al națiunii noastre, mult stimatul și iubitul nostru secretar general, tovarășul Nicolae Ceaușescu — la înaintarea patriei române, libere și demne, pe calea luminoasă a civilizației și progresului socialist, a bunăstării și fericirii.

Cu cele mai alese sentimente de respect și afecțiune tovarășească vă adresăm, cu toată căldura inimilor noastre, tradiționala urare „La mulți ani!”.

COMITETUL POLITIC EXECUTIV AL COMITETULUI CENTRAL
AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

ÎNALTĂ ȘI ALEASĂ CINSTIRE TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU

Sesiunea națională solemnă organizată de
Comitetul Central al Partidului Comunist Român

În ziua de 24 ianuarie, la Ateneul Român a avut loc Sesiunea națională solemnă, organizată de Comitetul Central al Partidului Comunist Român, cu prilejul omagierii celei de-a 70-a aniversări a zilei de naștere și a peste 55 de ani de glorioasă activitate revoluționară a secretarului general al partidului, președintele Republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Sesiunea a avut ca temă: „EROICA ACTIVITATE REVOLUȚIONARĂ CONSACRATĂ CU NEASEMUITĂ DĂRUIRE PATRIOTICĂ, COMUNISTĂ, DE PESTE 55 DE ANI, DE TOVARĂȘUL NICOLAE CEAUȘESCU, MARELE EROU ÎNTRE EROII NEAMULUI, CITITORUL ROMÂNIEI SOCIALISTE MODERNE, CAUZEI PARTIDULUI ȘI POPORULUI ROMÂN, EDIFICĂRII SOCIETĂȚII SOCIALISTE MULTILATERAL DEZVOLTATE ÎN PATRIA NOASTRĂ ȘI ÎNĂLȚĂRII EI, ÎN GLORIE ȘI MĂREȚIE, SPRE COMUNISM“.

Au participat membri și membri supleanți ai Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., secretari ai Comitetului Central al partidului, membri ai C.C. al P.C.R., ai Consiliului de Stat și ai Guvernului, reprezentanți ai unor instituții centrale, organizații de masă și obștești, vechi militanți ai mișcării muncitorești din țara noastră, oameni ai muncii din întreprinderi bucureștene, oameni de știință și cultură, activiști de partid și de stat.

Deschizind lucrările Sesiunii naționale solemne, tovarășul Emil Bobu, membru al Comitetului Politic Executiv, secretar al C.C. al P.C.R., după ce a prezentat semnificația deosebită a acestei manifestări științifice și politice, a spus: Sesiunea națională solemnă, la care participăm, se înscrie, și ea, ca un moment important în suita amplelor manifestări prin care comuniștii, întregul nostru popor cinstesc pe eminentul conducător de partid și de țară, care întruchipează cele mai alese virtuți ale națiunii române, idealurile sale de libertate și dreptate socială și națională, de independență și progres.

Deschidem Sesiunea națională solemnă sub semnul profundeii prețuiri, stimei și recunoștinței pe care partidul și poporul nostru le poartă tovarășului Nicolae Ceaușescu, căruia întreaga țară îi adresează, în aceste zile, cele mai calde urări de sănătate, viață îndelungată, nesecată putere de muncă creatoare, spre binele și fericirea națiunii noastre, spre înălțarea, în glorie și demnitate, a României Socialiste.

În comunicarea „ROLUL HOTĂRÎTOR, DETERMINANT AL SECRETARULUI GENERAL AL PARTIDULUI, PREȘEDINTELE REPUBLICII, LA EDIFICAREA CELEI MAI MĂREȚE ȘI FERTILE EPOCI DIN ISTORIA PATRIEI — EPOCA NICOLAE CEAUȘESCU, EPOCA DE AUR A ROMÂNIEI SOCIALISTE, DE GLORIOASE ÎNFĂPTUIRI ȘI LUMINOASE PERSPECTIVE ÎN DEZVOLTAREA ECONOMICO-SOCIALĂ A PATRIEI, ÎN CREȘTEREA PRESTIGIULUI EI MONDIAL“, prezentată de tovarășul CONSTANTIN DĂSCĂLESCU, membru al Comi-

tetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., prim-ministru al Guvernului Republicii Socialiste România, se spune : Omagiem astăzi cu cele mai alese simțăminte de prețuire și înaltă considerație personalitatea multilaterală, de excepție, a marelui Erou al țării, strălucit ctitor și cirmaci al destinelor națiunii noastre socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, președintele Republicii, neobosită sa activitate revoluționară consacrată cu neasemuită dăruire patriotică, comunistă, de peste 55 de ani, în slujba partidului și poporului, a cauzei socialismului. Sărbătorim pe cel mai bun, cel mai iubit și stimat fiu al poporului, care, adinec încrezător în marile energii creatoare ale națiunii noastre, în forța și geniul ei constructiv, a îndemnat-o să năzuiască mereu mai sus, să-și cunoască și să-și pună în valoare deplin puterile uriașe, să înalțe patria română în glorie, demnitate și măreție.

Stadiul înalt de dezvoltare pe care îl cunoaște astăzi România, marele prestigiu de care se bucură în lume, perspectivele luminoase ce se deschid în fața societății românești, entuziasmul și hotărîrea cu care partidul este urmat de întregul popor constituie realități legate indisolubil de numele, de gândirea și acțiunea decisivă a celei mai strălucite personalități a neamului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu — eminentul om politic și de stat, care a imprimat în chipul cel mai fericit un nou destin României socialiste. Iată de ce, în acest moment aniversar, doresc să aduc un fierbinte omagiu genialului nostru conducător, pentru laborioasa și neobosită sa activitate de militant politic, vizionar și revoluționar de excepție, întru chipare a celor mai nobile virtuți ale poporului român, luptător ferm pentru realizarea țelurilor supreme ale clasei muncitoare. Dinamismul și energia tovarășului Nicolae Ceaușescu, ardoarea și tenacitatea cu care acționează pentru mersul ne-stăvilit înaintea patriei noastre, preocuparea perseverentă pentru promovarea unui stil de muncă innoitor în toate domeniile vieții economice, politice și sociale se constituie drept un strălucit exemplu pentru fiecare comunist, pentru întregul nostru popor.

Omagiind activitatea revoluționară neasemuit de rodnică desfășurată de tovarășul Nicolae Ceaușescu, trebuie reliefat în mod cu totul deosebit că în istoria multimilenară, atât de frământată, dar și atât de glorioasă a poporului român, perioada de după Congresul al IX-lea al partidului, jalonată de prefaceri radicale în economie, în structurile sociale, în gândirea și modul de existență ale oamenilor, în fizionomia întregii societăți, s-a impus, pe bună dreptate, în conștiința poporului nostru ca Epoca de aur a României socialiste — Epoca Nicolae Ceaușescu.

Valorificînd tezaurul gândirii social-politice progresiste și al experienței revoluționare a partidului nostru, contopind într-un tot unitar analiza profundă a realităților în continuă evoluție cu clarviziunea remarcabilă în precizarea obiectivelor fundamentale ale dezvoltării viitoare, secretarul general al partidului a dat problemelor cardinale ale dezvoltării societății noastre soluții realiste, fundamentate profund științific. În acest cadru, se desprind tezele și conceptele de inestimabilă valoare teoretică și practică ale tovarășului Nicolae Ceaușescu privind : creșterea puternică a forțelor de producție pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii contemporane ; stabilirea proporției optime între acumulare și consum ; industrializarea socialistă a țării, dezvoltarea intensivă a agriculturii, asigurarea unui raport corespunzător între cele două ramuri de bază ale economiei, între toate sectoarele activității economice și sociale ; repartizarea rațională a forțelor de producție pe întreg cuprinsul țării ; valorificarea cu maximă eficiență a resurselor materiale și de muncă ; participarea activă a României la diviziunea internațională a muncii ; construcția socialismului cu poporul și pentru popor ; creșterea rolului și funcțiilor statului în construcția socialistă ; înfăptuirea democrației muncitorești-revoluționare, perfecționarea formelor și metodelor de conducere și planificare a societății, a mecanismului economico-financiar ; înflorirea învățămîntului, artei și culturii ; ridicarea continuă a nivelului de trai, a calității vieții întregului popor.

Model de unitate între teorie și practică, de aplicare creatoare a legităților generale și adevărurilor științifice la condițiile concrete ale țării noastre din fiecare etapă de dezvoltare, de sinteză a concluziilor care rezultă din analiza profundă a sarcinilor prezente și de viitor, concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu a imprimat un nou curs, calitativ superior, întregului proces de edificare a noii orînduirii în patria noastră, aducînd, totodată, contribuții de seamă, cu valoare universală, la dezvoltarea socialismului științific.

După ce a prezentat pe larg succesele remarcabile obținute de poporul nostru în Epoca Nicolae Ceaușescu, vorbitorul a subliniat : Strategia reproducției socialiste lărgite în ritm susținut a avut ca premisă majoră dimensionarea judicioasă a utilizării venitului național pentru dezvoltare și consum. Evoluția economiei naționale demonstrează că orientarea dată de tovarășul Nicolae Ceaușescu de a aloca circa

o treime din venitul național pentru dezvoltare reprezintă alternativa sigură a creșterii și modernizării potențialului tehnico-productiv al țării, a creării de noi locuri de muncă, a dezvoltării forțelor de producție pe întregul teritoriu al patriei, a sporirii constante a bunăstării materiale și spirituale a întregului popor, a reducerii decalajelor față de țările dezvoltate. Realismul politicii de acumulare apare clar dacă comparăm rezultatele obținute în condițiile ratei înalte ale acumulării cu cele ce s-ar fi înregistrat în cazul adoptării unor rate de acumulare mai mici. Astfel, dacă în perioada 1966—1987 s-ar fi alocat pentru acumulare numai 25 la sută din venitul național, s-ar fi obținut la finele intervalului niveluri inferioare ale venitului național cu 28 la sută, iar ale fondului de consum cu 25 la sută.

Evidențiind multiplele determinări pozitive ale ratei înalte de acumulare asupra procesului de industrializare, de modernizare a structurii întregii economii, de creștere rapidă a producției materiale și, pe această bază, a bunăstării întregului popor, vorbitorul a precizat: La temelia prefacerilor structurale petrecute în Epoca Nicolae Ceaușescu, în toate domeniile activității economice și sociale, ca o uriașă forță a întregii dezvoltări multilaterale a patriei, se situează strategia partidului, de o anvergură fără precedent, privind rolul decisiv al cercetării științifice proprii în dezvoltarea multilaterală a țării. Tovarășului Nicolae Ceaușescu îi revine meritul excepțional de a fi elaborat o concepție unitară, de largă deschidere privind locul și însemnătatea cercetării științifice și dezvoltării tehnologice potrivit necesităților complexe ale construcției socialiste în patria noastră și tendințelor manifestate pe plan mondial, concepție care are la bază teza programatică despre știință ca puternică forță nemijlocită de producție, ca factor hotărâtor al mersului înainte al economiei, al întregii societăți.

Programele speciale elaborate și aplicate în acest domeniu au orientat întreaga activitate de cercetare spre soluționarea problemelor majore privind dezvoltarea susținută a potențialului național de materii prime și energie, asimilarea de noi produse și tehnologii, extinderea mecanizării și automatizării, creșterea mai accentuată a productivității muncii, a eficienței în toate domeniile de activitate. În fiecare cincinal, aproape jumătate din producția industriei prelucrătoare a fost înnoită și modernizată, ceea ce a contribuit hotărâtor la satisfacerea în cele mai bune condiții a nevoilor economiei, la sporirea competitivității produselor românești pe piețele externe.

Concomitent cu transformările profunde ce au avut loc în întreaga noastră dezvoltare economico-socială, etapa istorică deschisă de Congresul al IX-lea al partidului a dat noi dimensiuni prezenței țării noastre în viața economică internațională, rolul decisiv revenind tovarășului Nicolae Ceaușescu, care a orientat cu energie România spre o participare mai intensă și mai largă la circuitul economic mondial.

Prezentind coordonatele politicii externe a partidului și statului nostru, vorbitorul a spus: Întreaga politică externă a României poartă pecetea de neconfundat a ctitorului României moderne, președintele Nicolae Ceaușescu, a cărui energie clocotitoare este îndreptată spre promovarea năzuințelor pașnice ale poporului român, afirmarea suverană și independentă a națiunii noastre între toate națiunile lumii. Aș dori să subliniez, în mod deosebit, valoarea inestimabilă, teoretică și practică, a conceptului de pace și colaborare internațională a tovarășului Nicolae Ceaușescu, potrivit căruia realizarea planurilor și programelor de dezvoltare ale tuturor statelor este posibilă numai în condiții internaționale de pace, de destindere și colaborare între toate popoarele lumii, punându-se capăt uriașelor cheltuieli militare și orientind forțele materiale și umane, cuceririle științei pentru progresul economic și social al omenirii. În acest cadru, trebuie subliniate numeroasele acțiuni și inițiative ale României, ale președintelui său, pentru dezarmare și pace. Referendumul național privind reducerea armamentelor și a cheltuielilor militare a demonstrat hotărârea fermă a poporului nostru de a contribui activ la dezarmare, voința sa unanimă de pace.

Indemnurile înflăcărate ale genialului nostru conducător, pătrunse de realism și luciditate, la încetarea cursei înarmărilor, la dezarmare, reliefează încă o dată puternica sa personalitate de eminent om politic, promotor al celui mai de preț bun al omenirii — pacea —, grija statornică pe care o poartă pentru prezentul și viitorul țării noastre, și, în același timp, pentru soarta întregii umanități.

În încheiere, vorbitorul a subliniat: Omagiindu-l din adîncul inimilor pe secretarul general al partidului cu fierbinte dragoste și aleasă prețuire pentru îndelungata sa activitate revoluționară, cu prilejul zilei sale de naștere, țara omagiază partidul nostru comunist, care a format în rîndurile sale pe marele și strălucitul Erou al unui neam de eroi. În această zi sărbătorească este omagiat, totodată, poporul român, ale cărui alese virtuți — dragostea de țară, omenia, statornicia, încrederea în adevăr și dreptate, tăria de a se ridica deasupra vitregiilor vremu-

rilor, vocația de pace, bună vecinătate și colaborare — își află cea mai deplină întrupare în viața și opera tovarășului Nicolae Ceaușescu.

În comunicarea „CONCEPȚIA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU PRIVIND ÎNTĂRIREA CONTINUĂ A ROLULUI DE CONDUCĂTOR POLITIC AL PARTIDULUI, DE CENTRU VITAL AL NAȚIUNII ÎN GRANDIOASA OPERĂ DE FĂURIRE A SOCIETĂȚII SOCIALISTE MULTILATERAL DEZVOLTATE ȘI ÎNĂNTARE A ROMÂNIEI SPRE COMUNISM”, prezentată de tovarășul EMIL BOBU, membru al Comitetului Politic Executiv, secretar al C.C. al P.C.R., se spune :

Cu mindria îndreptățită de a avea în fruntea partidului și a țării un mare și încercat conducător, la această măreață sărbătoare exprimăm tovarășului Nicolae Ceaușescu, împreună cu întregul popor, recunoștința fierbinte pentru tot ceea ce a făcut și face spre binele și fericirea celor ce muncesc, spre gloria și măreția scumpei noastre patrii, pentru uriașa activitate pe care a desfășurat-o și o desfășoară cu abnegație și eroism, nesecată putere de muncă, clarviziune, înalt patriotism și spirit revoluționar în organizarea și conducerea vastei opere de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, în promovarea fermă a nobilelor idealuri ale păcii și înțelegerii între toate națiunile lumii.

Cei aproape 23 de ani care au trecut, de la istoricul Congres al IX-lea, de când iubitul și stimatul nostru conducător se află, prin voința unanimă a comuniștilor, a întregii națiuni, în fruntea partidului și a statului, reprezintă cea mai înfloritoare perioadă din întreaga existență a patriei, în care au cunoscut un avânt fără precedent dezvoltarea industriei, agriculturii, științei, artei și culturii, a crescut nivelul de trai al poporului, s-a afirmat puternic personalitatea și demnitatea umană, înfăptuiri grandioase care au făcut ca poporul nostru să definească acest mare timp istoric, în semn de aleasă prețuire și statornică recunoștință, „Epoca Nicolae Ceaușescu” care va rămâne înscrisă pentru totdeauna cu litere de aur în analele partidului și ale scumpei noastre patrii.

Este meritul decisiv al secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, care a înarmat permanent partidul nostru cu cea mai autentică ideologie revoluționară a clasei muncitoare, conferindu-i unitate de monolit și putere de granit, vigoare revoluționară, forță și capacitate de influențare și mobilizare a maselor largi de oameni ai muncii în opera de edificare în patria noastră a celei mai drepte și umane orînduiri. În fundamentarea strategiei și tacticii edificării societății socialiste multilateral dezvoltate și a înaintării României spre comunism, tovarășul Nicolae Ceaușescu a acordat o atenție primordială definirii locului și rolului partidului comunist, ca forță politică conducătoare a întregii noastre societăți, căruia i-a dat, datorită inițiativei creatoare și gândirii sale novatoare, profund revoluționare, primul său Program — adevărată carte ideologică, teoretică și politică, aducînd astfel o contribuție originală la dezvoltarea tezaurului socialismului științific, a teoriei și practicii construcției socialiste, îmbogățind experiența universală într-un domeniu hotărîtor al edificării socialismului și comunismului.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu a elaborat teza fundamentală privind rolul partidului ca forță politică organizatoare și dinamizatoare a întregii activități economico-sociale, acesta reprezentînd nucleul în jurul căruia gravitează întreaga societate și de la care radiază energia și lumina ce pun în mișcare și asigură funcționarea întregului angrenaj al orînduirii socialiste. La rîndul său, partidul, ca orice organism viu, se regenerează continuu, corespunzător diferitelor etape parcurse, sub impulsul puternicelor fascicule de energie și lumină ce se îndreaptă continuu spre el din rîndul națiunii noastre socialiste. Toate acestea fac ca Partidul Comunist Român să îndeplinească rolul de centru vital al întregului nostru sistem social.

Datorită acestor strălucite contribuții ale secretarului general al partidului în conducerea vastei opere de edificare a socialismului și comunismului, Partidul Comunist Român și-a cucerit încrederea și dragostea întregului popor, slujind fără preget interesele oamenilor muncii și îndeplinind cu cinste misiunea istorică de a conduce națiunea pe calea făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

În anii care au trecut de la Congresul al IX-lea, România a înaintat victorios pe drumul socialismului, iar partidul nostru s-a întărit continuu, devenind tot mai puternic, mai unit, stimat și urmat cu încredere de întregul popor. Unitatea de nezdruccinat a comuniștilor, a tuturor cetățenilor patriei în jurul partidului, al secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, reprezintă chezașia marilor prefaceri revoluționare și garanția înaintării neabătute a țării spre culmile înalte ale progresului și civilizației.

Gîndirea revoluționară a tovarășului Nicolae Ceaușescu a demonstrat că trebuie depășită interpretarea limitată care privea partidul doar ca avangardă, fiind

promovată o concepție de largă deschidere asupra rolului partidului, fundamentată pe relațiile concrete economice, sociale și politice ale țării.

O excepțională valoare teoretică și practică o are elaborarea de către secretarul general al partidului nostru a conceptului potrivit căruia conducerea de către partid a activității economice și sociale se exercită prin integrarea organelor și organizațiilor de partid în viața și munca fiecărui colectiv, prin participarea directă, în primele rinduri, a comuniștilor la lupta pentru aplicarea politicii partidului, pentru buna desfășurare a activității fiecărei unități economico-sociale.

Creșterea rolului conducător al partidului depinde în ultimă instanță de activitatea fiecărei organizații de partid, de munca fiecărui membru de partid. Criteriul suprem pentru aprecierea eficienței activității de partid îl reprezintă modul în care sînt îndeplinite sarcinile de plan în profil teritorial, precum și la nivelul întreprinderilor, secțiilor și atelierelor de producție. Aceste prețioase orientări au determinat creșterea inițiativei în muncă și a răspunderii organelor și organizațiilor de partid, a tuturor comuniștilor față de realizarea sarcinilor, stimularea preocupărilor pentru valorificarea superioară, în cadrul întrecerii socialiste, a întregului potențial uman și tehnic, a resurselor și rezervelor existente în societatea noastră.

Pe baza viziunii de largă perspectivă a tovarășului Nicolae Ceaușescu, a fost elaborată teza că Partidul Comunist Român, conducind amplul proces de edificare a noii societăți, asigură construirea socialismului cu poporul și pentru popor. Ca urmare, în ultimii 23 de ani s-a realizat un edificiu al democrației muncitorești revoluționare, unic în felul său, care înlesnește participarea efectivă a tuturor categoriilor de oameni ai muncii, a întregului popor la făurirea conștientă a propriului viitor.

Datorită prodigioasei activități teoretice desfășurate de secretarul general al partidului, s-a făurit o concepție profund științifică privind raportul între partid și stat în perioada construcției socialiste. În vasta operă a secretarului general al partidului, străbătută de spiritul revoluționar comunist, sînt tratate într-un mod armonios, în cadrul programului ideologic al partidului, problemele fundamentale privind organizarea și conducerea în ansamblu a întregii activități economico-sociale, accentuîndu-se rolul muncii politico-ideologice de formare și dezvoltare a conștiinței socialiste, înarmarea comuniștilor, a tuturor cetățenilor patriei cu o concepție nouă, înaintată despre lume, viață și societate.

Contribuții originale a adus tovarășul Nicolae Ceaușescu și în politica de cadre, domeniu deosebit de important al muncii organizatorice de partid, prin tezele, ideile și activitatea laborioasă desfășurată, zi de zi, pentru formarea unui puternic detașament de cadre, de militanți comuniști, care acționează cu pasiune și nu precupețesc nimic pentru traducerea în viață a politicii partidului și statului nostru.

În acest moment aniversar ne îndreptăm gândurile și simțămintele noastre de dragoste fierbinte, de înaltă prețuire și profund respect către secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, care, prin întreaga sa activitate revoluționară, patriotică s-a impus în conștiința poporului român ca un conducător de excepție, iar în viața internațională ca un mare Erou al păcii, prieteniei și colaborării între popoare.

Dînd dovadă de o inegalabilă clarviziune, tovarășul Nicolae Ceaușescu a adus o contribuție inestimabilă la întronarea în raporturile dintre partidele comuniste, muncitorești și forțele revoluționare a unui nou tip de relații, bazat pe respectarea cu strictețe a autonomiei, a dreptului fiecărui partid și popor de a-și alege propria cale de dezvoltare, pe solidaritatea cu lupta clasei muncitoare, cu mișcările revoluționare. Toate acestea au făcut ca secretarul general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, să fie unanim recunoscut ca una dintre cele mai proeminente personalități ale mișcării comuniste și muncitorești internaționale, iar gloriosul nostru partid comunist să fie apreciat ca un strălucit exemplu în ce privește întreținerea unor adevărate relații de solidaritate, prietenie cu toate partidele comuniste și forțele iubitoare de pace de pretutindeni.

Avem tot dreptul să ne exprimăm profunda satisfacție că facem parte dintr-un asemenea partid, cum este Partidul Comunist Român, căruia genialul nostru conducător, tovarășul Nicolae Ceaușescu, i-a asigurat, prin uriașa sa activitate revoluționară teoretică și practică, un fundament ideologic bazat pe principiile socialismului științific, ale materialismului dialectic și istoric, pe experiența proprie a mișcării muncitorești revoluționare din țara noastră, pe tradițiile luptei și jertfei date de cei mai buni fii ai Partidului Comunist Român.

Cel mai profund omagiu pe care-l putem aduce tovarășului Nicolae Ceaușescu în acest înălțător moment sărbătoresc, cînd, alături de comuniști, de toți fiii patriei, cîstîm, cu nemărginită dragoste și recunoștință înflăcărată și îndelungată sa luptă revoluționară, viața sa clocotitoare, pilduitoare, dăruită cauzei libertății și fericirii

celor ce muncesc, este ca împreună cu întregul partid, cu întregul popor să înfăptuim cu nemărginită încredere, devotament și abnegație revoluționară Programul partidului, hotărârile Congresului al XIII-lea și Conferinței Naționale ale partidului, planul pe acest an și pe întregul cincinal, fiind pe deplin convinși că în acest fel durăm temelii trainice înaintării victorioase a României spre țelurile nobile și luminoase ale comunismului.

La această înălțătoare sărbătoare, scumpă comuniștilor și întregii noastre națiuni, aducem tovarășului Nicolae Ceaușescu, cu întreaga căldură a inimilor noastre, în gând și simțire cu toți fiii patriei, un vibrant omagiu, o dată cu urările respectuoase de ani mulți și fericiți în sănătate deplină, spre gloria partidului, prosperitatea și măreția scumpei noastre patrii, Republica Socialistă România.

În comunicarea „MONUMENTALA OPERĂ SOCIAL-POLITICĂ, ECONOMICĂ ȘI FILOZOFICĂ A TOVARĂSULUI NICOLAE CEAUȘESCU — STRĂLUCITĂ CONTRIBUȚIE LA DEZVOLTAREA CREATOARE A TEZAURULUI GÎNDIRII ȘI PRACTICII REVOLUȚIONARE, LA ÎMBOGĂȚIREA FONDULUI DE AUR AL SPIRITUALITĂȚII ROMÂNEȘTI ȘI UNIVERSALE”, prezentată de tovarășul MANEA MĂNESCU, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., vicepreședinte al Consiliului de Stat, se spune: Poporul nostru aduce un înălțător omagiu, la a 70-a aniversare a zilei de naștere și împlinirea a peste 55 de ani de continuă activitate eroică, revoluționară, a tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, înflăcărat patriot și gânditor umanist, a cărui strălucită operă social-politică a îmbogățit patrimoniul spiritualității românești și universale.

În epopeea luptei de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, a construcției socialiste, s-a afirmat cu putere proeminența personalitate a tovarășului Nicolae Ceaușescu, așa cum a intrat în conștiința poporului, ca un exemplu de nestrămutată iubire de țară, de dăruire totală pentru libertatea, independența și măreția patriei.

Dimensiunile timpului au înscris pentru totdeauna, ca act suprem al voinței unanime a întregii națiuni, istorica alegere a tovarășului Nicolae Ceaușescu în cele mai înalte răspunderi din societatea noastră, de secretar general al partidului și cel dintîi președinte al României.

Uriasele înfăptuiri, din cele peste două decenii de la Marele Congres din 1965, sînt puternic legate de monumentala operă social-politică, economică și filozofică a înțeleptului conducător al partidului și statului, de titanica sa activitate revoluționară, ilustrate în contribuții de o excepțională valoare la fundamentarea realistă, creatoare a programelor cu privire la dezvoltarea multilaterală a țării, a căror exemplară transpunere în viață asigură progresul națiunii noastre socialiste.

Om politic și de stat cu vocație pentru studiu și cercetare, a realizat o analiză cuprinzătoare, cu argumente de o deosebită obiectivitate științifică, a pozițiilor retrograde ale dogmatismului ideologic, filozofic și economic, a elaborat teze și concepte noi, originale, care evaluează dinamica revoluției, a preluării puterii și construcției noii orînduiri în raport cu stadiul dezvoltării forțelor și relațiilor de producție, cu realitățile specifice ale societății românești, ale vieții internaționale.

Vasta operă a tovarășului Nicolae Ceaușescu dimensionează răspunsuri și soluții realiste pentru prefacerile cerute de desfășurarea actuală și de perspectivă a procesului revoluționar, pentru problemele majore apărute în epoca noastră. Gîndirea sa creatoare, de largă deschidere social-politică, este cuprinsă în Programul partidului, care călăuzește întreaga națiune, în deplină unitate și voință de acțiune, pe drumul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și al înaintării României spre comunismul atotbiruitor.

În continuare, vorbitorul a arătat: Strateg de mare amplitudine politică și științifică, tovarășul Nicolae Ceaușescu a înfățișat în ecuații noi raporturile dintre gîndirea teoretică și activitatea practică, dintre general și particular, dintre existența socială și conștiința socială, a elaborat noua concepție despre partid, stat și democrație, despre rolul poporului și al personalității în istorie, în deplină concordanță cu cerințele edificării socialismului și comunismului.

Este meritul tovarășului Nicolae Ceaușescu de a fi pus în lumină adevărul că revoluția socială reprezintă un proces legic neîntrerupt, a cărui dialectică impune în mod obiectiv perfecționarea neîncetată a întregii societăți, cu participarea activă și creatoare a poporului, sub conducerea Partidului Comunist Român. În gîndirea sa, revoluția pentru făurirea noii orînduiri, pentru profunde transformări economico-sociale constituie prerogativa fundamentală a partidului, a comuniștilor, a întregii națiuni.

Dezvoltarea procesului revoluționar în societatea românească, în anii de după Congresul al IX-lea al partidului, reliefează uriașa contribuție a tovarășului Nicolae Ceaușescu la elaborarea științei conducerii. Are o deosebită însemnătate analiza profund științifică a sistemului legilor dezvoltării, a fenomenelor vieții sociale, a contradicțiilor ce apar în construcția socialistă, cunoașterii și soluționării lor, a înălțurării neajunsurilor, cerințe esențiale pentru folosirea conștientă a factorilor obiectivi și subiectivi în elaborarea și înfăptuirea programelor menite să asigure progresul neîncetat al țării. Pe această bază, secretarul nostru general a imprimat un spirit viu, profund neovator activității de partid și de stat, a acționat și acționează cu fermitate pentru promovarea unui stil de muncă revoluționar, dinamic, eficient, în condițiile întăririi neîncetate a rolului conducător al partidului în societate, căruia i-a conferit noi trăsături fundamentale, de partid de masă, de centru vital al națiunii, catalizator al tuturor energiilor creatoare ale poporului român.

La temelia procesului de făurire a noii orînduiri în țara noastră se situează întărirea continuă a proprietății socialiste, de importanță cardinală pentru activitatea de conducere unitară, de planificare, pentru asigurarea unei rate înalte, judicioase a acumulării, a creșterii accelerată a productivității muncii sociale — legități determinante ale reproducției largite, ale dezvoltării proporționale, echilibrate, în deplină concordanță, a forțelor de producție și perfecționării relațiilor de producție.

Conceptul românesc de conducere științifică, pe baza planului național unic, dă expresie dreptului inalienabil al partidului și statului, al poporului de a stabili liniile directoare ale dezvoltării economice și sociale — condiție hotărîtoare a mobilizării resurselor materiale și umane spre obiectivele care au o însemnătate decisivă pentru progresul continuu al patriei noastre socialiste.

Putem afirma, cu deplin temei, că uriașa transformare economico-socială a țării, înfăptuită de popor, sub conducerea înțeleaptă a ilustrului nostru președinte, în perioada ce a urmat Congresului al IX-lea al Partidului Comunist Român, este o mare operă revoluționară, științifică și umanistă.

Matricea centrală a gândirii laborioase a tovarășului Nicolae Ceaușescu, a activității sale teoretice și practice — a subliniat vorbitorul — o constituie edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea patriei spre comunism, concepție fundamentală ce are la bază analiza științifică aprofundată a cimpului de acțiune a legilor obiective, a proceselor și fenomenelor specifice țării noastre și lumii contemporane, puternicul potențial creator al poporului român.

Concepția științifică a tovarășului Nicolae Ceaușescu privind edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea României spre comunism — nucleul focalizator al operei sale social-politice — se înscrie ca o contribuție originală la dezvoltarea creatoare a teoriei și practicii revoluționare, pe plan național și internațional.

În procesul complex al construirii societății socialiste multilateral dezvoltate, are o importanță hotărîtoare concepția președintelui României cu privire la făurirea unei economii puternice, a dezvoltării intensive a industriei și modernizării agriculturii, pe baza cuceririlor revoluției tehnico-științifice, a obiectivelor noii revoluții agrare, de transformare a naturii, a înfăptuirii programului de perfecționare a organizării și modernizare a producției, în condițiile aplicării ferme a mecanismului economico-financiar, a autoconducerii muncitorești și autogestunii.

Magistrala operă de făurire a noii societăți reliefează rolul hotărîtor al tovarășului Nicolae Ceaușescu, al tovarăsei Elena Ceaușescu în elaborarea și înfăptuirea grandioaselor programe pentru valorificarea superioară a imensului fond de inteligență și creativitate al poporului român. Au fost asigurate condiții dintre cele mai bune pentru progresul continuu, pe multiple planuri, al spiritualității românești, reflectat de marele avînt al științei, de creșterea rolului educativ și profesional al școlii, dezvoltarea conștiinței patriotice și revoluționare, pătrunderea în mase a gândirii social-politice înaintate, a concepției noi, superioare despre unitatea dialectică a istoriei noastre naționale, înflorirea literaturii și artei, a culturii, afirmarea multilaterală a omului, de asigurarea noii calități a muncii și vieții, a bunăstării — țelul suprem al Partidului Comunist Român.

Partidul, întreaga națiune au în monumentală operă politică și ideologică a tovarășului Nicolae Ceaușescu un izvor viu de gândire și acțiune, de însuflețitor patriotism, un mobilizator program de muncă pentru progresul multilateral al României socialiste.

Vibrantele chemări ale tovarășului Nicolae Ceaușescu la salvagardarea păcii proiectează în conștiința popoarelor un mesaj luminos de speranță și de luptă pentru triumful idealurilor de libertate, al principiilor nobile și generoase ale umanismului, pentru făurirea unei lumi mai bune, mai drepte, fără arme și fără războaie, ceea ce i-a conferit, în rîndul șefilor de state și guverne, al oamenilor politici, de știință

și cultură de pretutindeni, al opiniei publice, imensul prestigiu de Erou al păcii mondiale.

Sistemul de idei, teze și concepte fundamentat de eminentul nostru conducător, ce acoperă întinse domenii ale cunoașterii umane — economia, filozofia, istoria, sociologia, dreptul, morala, etica, relațiile internaționale — activitatea creatoare dedicată construcției socialismului și comunismului în România, întreaga sa operă monumentală, social-politică, constituie o strălucită contribuție la dezvoltarea tezaurului gândirii și practicii revoluționare, la îmbogățirea fondului de aur al spiritualității românești și universale.

Drumul României spre noi culmi de progres, de civilizație socialistă este luminat de învățătura revoluționară a secretarului nostru general. Pe acest drum, avem deplina garanție că vom obține realizări tot mai mari, tot mai importante și în noul an, în îndeplinirea prevederilor planului cincinal.

În incheiere, vorbitorul a arătat: Munca întregii națiuni este puternic însuflețită de indemnul pe care l-a adresat eminentul nostru conducător, de a înfăptui exemplar istoricele hotărâri ale Congresului al XIII-lea, ale Conferinței Naționale, de a face totul pentru a da o perspectivă largă dezvoltării țării, creșterii forței sale materiale și spirituale, ridicării bunăstării generale a poporului, de a asigura întărirea și mai puternică a independenței și suveranității României.

Să urmăim cuvântul înflăcărat al secretarului nostru general, care ne îndeamnă continuu să fim animați de spirit cutezător, de hotărârea de a promova tot ce este nou și înaintat în gândirea și practica socială, de a ne însuși și aplica în viață cele mai noi cuceriri ale genului uman.

Este datoria cea mai înaltă a poporului român față de înțeleptul și luminatul nostru președinte.

Este supremul omagiu pe care întreaga națiune îl aduce marelui Erou, în acest moment de înălțătoare sărbătoare, cind tovarășul Nicolae Ceaușescu împlinește 70 de ani de viață și peste 55 de ani de continuă activitate revoluționară.

Partidul, țara și poporul, în deplină unitate de crez și voință patriotică, urează genialului conducător — fiu bun și drept al pământului nostru strămoșesc — să trăiască întru mulți ani, în deplină sănătate și putere de muncă, pentru a ridica pe culmile luminoase ale socialismului și comunismului scumpa noastră patrie — Republica Socialistă România.

În comunicarea „ROLUL DETERMINANT AL TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU ÎN CEI PESTE 55 DE ANI DE ACTIVITATE EROICĂ, PATRIOTICĂ, ÎN ORGANIZAREA ȘI CONDUCEREA PROCESULUI REVOLUȚIONAR DIN ROMÂNIA, ÎN EDIFICAREA SOCIETĂȚII SOCIALISTE ȘI COMUNISTE ÎN PATRIA NOASTRĂ”, prezentată de tovarășul GHEORGHE RĂDULESCU, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., vicepreședinte al Consiliului de Stat, se spune: Omagiul pe care i-l aducem, an de an, în aniversarul ianuarie, tovarășului Nicolae Ceaușescu, este prinosul recunoștinței noastre față de militantul care, din cea mai fragedă tinerețe, s-a contopit cu voința și lupta partidului comunist. E omagiul adus revoluționarului neînfriecat care, înfruntând cu eroism și curaj prigoana, temnița, lagărele, a participat, alături de alți militanți ai partidului, la cele mai importante evenimente ale istoriei societății românești contemporane, a adus contribuții de mare preț la unirea și mobilizarea clasei muncitoare, a tinerei generații, a tuturor forțelor progresiste ale țării în lupta împotriva claselor exploatare și a exploatarii, la marile bătălii împotriva fascismului și războiului hitlerist, la victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, la opera de edificare a noii orânduiri în România.

În comunicare sînt evocate pe larg momente de seamă din istoria mișcării comuniste și muncitorești din țara noastră, în care tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a impus prin neasemuita sa dăruire și pasiune revoluționară, prin tenacitate și curaj, prin calități organizatorice deosebite, fiind subliniată contribuția sa, de inestimabilă valoare teoretică și practică, la elaborarea și realizarea cu succes a edificării bazelor economice ale socialismului în România, la fundamentarea și promovarea celor mai viabile căi și soluții în vederea propășirii patriei, a înaintării sale ferme pe calea socialismului.

Alegerea, în fruntea partidului, a tovarășului Nicolae Ceaușescu, la cel de-al IX-lea Congres din iulie 1965 — se arată în comunicare — a fost dovada incontestabilă a prețurii și stimei națiunii noastre socialiste, ale întregii țări față de cel mai iubit fiu al său. Această unanimă opțiune, urmată de alegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu ca primul președinte al României, a fost, de fapt, expresia cea

mai elocventă a acordului unanim al întregului partid, al tuturor cetățenilor, fără deosebire de naționalitate, al tuturor conștiințelor naționale.

A devenit un adevăr unanim prețuit că, în istoria partidului și a țării, Congresul al IX-lea a inaugurat o nouă epocă, a marcat decisiv înnoirea și trecerea spre o altă etapă, calitativ superioară, în revoluția socialistă românească. Dar se simțea și nevoia unei personalități și a unei energii capabile să asigure succesul noilor obiective. Și această personalitate creatoare, energie cutezătoare și conștiință revoluționară care au înfăptuit această istorică mutație a fost cirmaciul nostru înțelept, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Secretarului nostru general îi datorăm devenirea noastră pînă astăzi și, deopotrivă, înălțătoarele perspective spre care năzuim.

Cu o impresiionantă pasiune și capacitate de studiu, analiză și sinteză, tovarășul Nicolae Ceaușescu este un profund cunoscător a tot ceea ce e mai valoros și important în mișcarea de idei a lumii contemporane. Ceea ce se cuvine relevant înainte de toate e faptul esențial că de gîndirea politică și activitatea practică ale tovarășului Nicolae Ceaușescu este legată în mod direct promovarea, în țara noastră, în ultimele două decenii, potrivit unei concepții unitare și originale, a noului în toate domeniile, de la investigația teoretică la acțiunea concretă, atît în politica internă, cit și pe plan internațional.

În concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu, edificarea României moderne este legată, în primul rînd, de dezvoltarea forțelor de producție, de crearea unei puternice industrii, care să dispună de o bază proprie de energie și materii prime și să cuprindă, totodată, ramurile de vîrf ale industriei prelucrătoare, de care depind dezvoltarea armonioasă a agriculturii și a celorlalte ramuri ale economiei naționale, creșterea avuției socialiste și a venitului național, ridicarea generală a nivelului de viață și de civilizație al întregului popor.

În nucleul esențial al întregii concepții despre dezvoltarea economico-socială a țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu a situat și situează necesitatea trecerii de la dezvoltarea extensivă la cea intensivă a industriei, agriculturii, a tuturor ramurilor economiei românești, în așa fel încît să se obțină o nouă calitate, superioară, sporirea continuă a eficienței economice în toate domeniile. E în aceasta, să recunoaștem, un punct de vedere modern și înnoitor, probă de neconfundat a concepției științifice înaintate a secretarului nostru general.

Relevante pentru orientarea spre o nouă calitate, superioară a întregii noastre activități economice sînt obiectivele concrete privind creșterea mai puternică a productivității muncii. În hotărîrile Congresului al XIII-lea și ale recentei Conferințe Naționale ale partidului se preconizează, astfel, cel puțin dublarea acesteia pînă în anul 1990, prin finalizarea activității de organizare științifică a întreprinderilor, a producției, a muncii, prin introducerea de noi tehnologii și extinderea mecanizării și automatizării producției, asigurarea unei eficiențe economice maxime.

Gîndirea economică și politologică a secretarului nostru general a înglobat, în alcătuirile ei coerente, adevărul fundamental că o societate și o economie modernă nu se pot făuri fără sincronizarea cu progresele științei. Congresul al XIII-lea al partidului a recomandat — de aceea — creșterea rolului științei și tehnologiei în toate sectoarele de activitate. În consecință, s-a adoptat Programul de cercetare științifică, dezvoltare tehnologică și introducere a progresului tehnic pe perioada 1986—1990, elaborat sub directă conducere a tovarășei Elena Ceaușescu, militant de seamă al partidului și statului nostru, eminent om de știință, îndrumător al întregii activități desfășurate pe tărîmul cercetării, învățămîntului și culturii în patria noastră.

Un alt element însemnat al concepției secretarului general al partidului, președintele țării noastre, privind căile dezvoltării economiei românești în condițiile făuririi noii orînduiri, este participarea activă a României la schimburile economice internaționale, preconizîndu-se înscrierea ei eficientă în diviziunea internațională a muncii, în circuitul mondial al valorilor materiale și spirituale.

În acest cadru, România acționează pentru amplificarea în continuare a schimburilor comerciale și a cooperării cu toate țările socialiste, adîncirea colaborării economice și tehnico-științifice în cadrul C.A.E.R., lărgirea relațiilor economice cu țările în curs de dezvoltare, promovarea colaborării economice și tehnico-științifice cu țările capitaliste dezvoltate, cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu mobilizează forțele, energia și voința întregului popor pentru a perfecționa activitatea economico-socială în toate domeniile, pentru a valorifica la un nivel tot mai înalt potențialul material și uman de care dispune societatea noastră socialistă. E drept să vedem în această trăsătură, înainte de toate morală, expresia adevăratului spirit revoluționar pe care secretarul nostru general îl întruhițează în chip exemplar. Dezvoltarea democrației, asigurarea cadrului instituțional pentru participarea activă și conștientă a tuturor oamenilor muncii la conducerea societății, a activității economico-sociale, a statului au devenit, în țara

noastră, în ultimele două decenii, o orientare fundamentală a activității partidului, a secretarului său general. Măsurile concrete aplicate în țara noastră, după Congresul al IX-lea, pentru adâncirea și perfecționarea democrației socialiste au cuprins toate sferile de activitate — politica, economia, cultura —, creînd treptat un cadru instituțional original, unic în felul său, care oferă condițiile pentru îmbinarea organică, eficientă a activității de stat și obștești, a formelor democratice reprezentative cu cele care asigură participarea directă, nemijlocită a maselor la elaborarea politicii interne și externe, la conducerea activității economico-sociale, a întregii societăți.

Îi datorăm tovarășului Nicolae Ceaușescu și concepția de largă cuprindere și de mare importanță teoretică și practică privind locul și rolul partidului în societatea socialistă românească, ca nucleu și centru vital al națiunii, în jurul căruia gravitează întreaga societate, care și-a îndeplinit și își îndeplinește cu cinste misiunea istorică de forță politică conducătoare a întregului popor pe calea socialismului și comunismului.

În sfârșit, secretarului general al partidului, președintelui țării noastre îi revine și meritul excepțional de a fi artizanul politicii externe a României socialiste, de înțelegere, pace și colaborare cu toate statele lumii, indiferent de sistemul lor politic și social. Iar această politică, izvorită din esența noii orînduiri, socialiste, pe care o edificăm, a adus țării noastre un imens prestigiu și numeroși prieteni pe toate meridianele globului, opinia publică internațională văzînd, pe bună dreptate, în șeful statului român un adevărat „erou al păcii”. Spre mîndria noastră, a tuturor, nu există problemă majoră, dezbateri internațională arzătoare în care țara noastră, secretarul general al partidului, președintele României, să nu-și fi adus o contribuție pozitivă, de substanță, în vederea găsirii unor soluții în concordanță cu interesele popoarelor, ale păcii, că nu există cauză dreaptă care să nu se bucure de sprijinul și solidaritatea țării noastre. Viața, evoluția evenimentelor au confirmat, de la o etapă la alta, justetea analizelor și concluziilor, realismul propunerilor, inițiativelor și acțiunilor conducătorului partidului și statului nostru pe plan mondial.

La această mare sărbătoare națională, omagiîndu-l cu infinită stimă pe tovarășul Nicolae Ceaușescu, îi prețuim, cu mare recunoștință, contribuția sa determinantă la edificarea noii României, socialiste, urîndu-i multă sănătate, tot atît de mare putere de muncă. Îi exprimăm, totodată, emoționați, cu acest prilej aniversar, convingerea neștrămutată că ne va conduce mereu, cu înțelepciunea sa de excepțional revoluționar, pe drumurile împlinirilor năzuite de întregul popor român.

În comunicarea „NOUA REVOLUȚIE AGRARĂ — CONCEPT CE SINTE-TIZEAZĂ EXPERIENȚA PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN ÎN REVOLUȚIA ȘI CONSTRUCȚIA SOCIALISTĂ, EXPRESIE A GÎNDIRII ȘI ACȚIUNII NOVA-TOARE, PROFUND ȘTIINȚIFICE A SECRETARULUI GENERAL AL PARTIDULUI, TOVARĂȘUL NICOLAE CEAUȘESCU”, prezentată de tovarășul VASILE BĂRBULESCU, secretar al C.C. al P.C.R., se spune: Alăturîndu-mă gîndurilor și simțămîntelor întregului partid, ale întregului popor, doresc să exprim, și în acest moment de puternică vibrație în conștiințele noastre, profundele sentimente de dragoste, prețuire și respect pe care le nutrim față de secretarul general al partidului, înalta recunoștință și cele mai alese și mai vii mulțumiri pentru tot ceea ce a făcut și face spre binele țării și poporului, al cauzei socialismului și păcii în lume, în îndelungata sa activitate revoluționară. Pentru noi, fiii acestui pămînt, tovarășul Nicolae Ceaușescu reprezintă nu numai conducătorul înțelept al partidului și statului, ci și omul de lingă inimă, eroul istoriei noastre contemporane, făuritorul acestei epoci de glorie intrate în conștiința națională — în semn de legitimă mîndrie și aleasă recunoștință — drept „Epoca Nicolae Ceaușescu”.

După ce se subliniază că, asemenea întregii țări, agricultura noastră socialistă a cunoscut prefaceri profunde, a dobîndit rezultate remarcabile în toate sectoarele, fapt ce confirmă justetea politicii agrare a partidului, elaborată și înfăptuită sub conducerea nemijlocită a tovarășului Nicolae Ceaușescu, în comunicare se spune: Tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, a îmbogățit permanent teoria și practica construcției socialiste cu teze și soluții de mare profunzime, care au în vedere atît legile economice obiective și legitățile procesului revoluționar, cît și condițiile concrete și experiența țării noastre. În cadrul acestor teze un loc esențial îl ocupă definirea clară a locului și funcțiilor importante ale agriculturii în ansamblul economiei naționale, a liniilor directoare privind evoluția acestei ramuri, a aportului deosebit pe care trebuie să-l aducă la dezvoltarea și înaintarea patriei spre comunism.

Comunicarea evocă apoi procesul revoluționar de cooperativizare a agriculturii, care a dus la crearea economiei socialiste unitare, la triumful relațiilor noi,

socialiste, atât la orașe, cât și la sate, rezultatele remarcabile obținute în dezvoltarea acestei ramuri de bază a economiei naționale, după Congresul al IX-lea al partidului, precum și noua etapă, de după Congresul al XIII-lea, marcată de orientarea spre noua revoluție agrară, pe care agricultura o parcurge în prezent.

Conceptul noii revoluții agrare — se subliniază în comunicare — elaborat în mod strălucit de tovarășul Nicolae Ceaușescu, cuprinde într-o viziune științifică unitară, de largă perspectivă, obiective menite să determine transformări revoluționare radicale de ordin calitativ, atât în domeniul forțelor și al relațiilor de producție, în sistemul de repartitie, în baza tehnico-materială, în creșterea rolului cercetării științifice, cât și în modul de gândire și acțiune al celor care lucrează în agricultură.

Pornind de la experiența țării noastre, ca și de la realizările pe plan mondial, care demonstrează că, în epoca noastră, știința reprezintă o puternică forță a progresului economic și social, conducerea partidului a orientat procesul de înfăptuire a noii revoluții agrare spre dezvoltarea tot mai puternică a cercetării științifice și accelerarea introducerii progresului tehnic în toate sectoarele agriculturii. Dorește să relev, cu alese sentimente de respect, cu deosebită stimă și recunoștință, remarcabila activitate desfășurată de tovarășa Elena Ceaușescu, activist de frunte al partidului și statului nostru, savant de largă recunoaștere internațională, în domeniul cercetării științifice. Aducem viile noastre mulțumiri tovarăsei Elena Ceaușescu pentru orientarea nouă, profund revoluționară imprimată cercetării științifice în agricultură, pentru preocuparea constantă și sprijinul nemijlocit pe care îl primim în vederea desfășurării largi a revoluției tehnico-științifice în această ramură de bază a economiei naționale.

În continuare, în comunicare se spune: În cadrul concepției secretarului general al partidului privind noua revoluție agrară, o dată cu modernizarea agriculturii și sporirea producției agricole, aceasta trebuie să ducă la profunde transformări de ordin economic și social în mediul rural. În această concepție, ridicarea nivelului de trai și a calității vieții la sate este văzută ca un proces deosebit de complex, care trebuie să determine mutații radicale, de ordin economic, cultural și social-politic. Pornind de la aceasta, așa cum se cunoaște, au fost făcute eforturi mari în vederea creșterii veniturilor țărănimii, gradului de instruire și cultură, asigurării stării de sănătate, a condițiilor de muncă și odihnă. Acestea au adus mutații importante în poziția socială a țărănimii, a celorlalți lucrători din agricultură.

Înfăptuirea cu succes a noii revoluții agrare, cauză a întregului popor, se înscrie ca o importantă contribuție la cimentarea și mai puternică a alianței dintre clasa muncitoare și țărănimie, la consolidarea unității națiunii noastre — factor hotărâtor al întăririi orânduirii noastre noi, al făuririi cu succes a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării României spre comunism.

Prin grija și preocuparea statornică, zi de zi a tovarășului Nicolae Ceaușescu, prin munca susținută a țărănimii, mecanizatorilor, a tuturor oamenilor muncii din agricultură, care urmează cu încredere și înfăptuiesc neabătut politica agrară a partidului, principiile noii revoluții agrare prind viață în tot mai mare măsură.

Omagiul pe care țărănimia, toți oamenii muncii din agricultură îl aduc în acest moment de aniversare ctitorului României socialiste moderne, pentru tot ceea ce a făcut și face spre binele națiunii noastre, pentru triumful cauzei socialismului și păcii în lume, este întărit de angajamentul solemn de a înfăptui neabătut obiectivele stabilite de Congresul al XIII-lea și Conferința Națională ale partidului. Din adâncul inimilor noastre adresăm tovarășului Nicolae Ceaușescu, strălucit conducător de partid și de țară, urarea să ne trăiască ani mulți și fericiti, cât țara pentru țară, pentru înflorirea României socialiste de azi, comunistă de mâine.

În comunicarea „CONCEPȚIA SECRETARULUI GENERAL AL PARTIDULUI, TOVARĂȘUL NICOLAE CEAUȘESCU, PRIVIND ROLUL ȘTIINȚEI ȘI TEHNOLOGIEI ÎN FĂURIREA SOCIETĂȚII SOCIALISTE MULTILATERAL DEZVOLTATE, TEMEI AL CELOR MAI RODNICI ANI AI ȘTIINȚEI ROMÂNEȘTI“, prezentată de tovarășul ION URSU, membru suplenat al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., prim-vicepreședinte al Consiliului Național al Științei și Învățămîntului, se spune: Într-un gând și o simțire cu întregul popor, aducem cea mai înaltă cinstire Eroului partidului nostru comunist, al țării și al păcii, conducătorului iubit al națiunii pe calea făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și a înaintării României spre comunism, tovarășul Nicolae Ceaușescu, omagiind, cu toată căldura sufletelor noastre, exemplara sa viață și activitate revoluționară dăruită în întregime înfăptuirii celor mai scumpe năzuințe ale poporului. Exprimind ctitorului României socialiste moderne prețuirea noastră fierbinte pentru tot ce a făcut și face spre binele și gloria țării, avem toate temeiurile — și ținem în mod deosebit — să punem în lumină rolul determinant și contribuția hotărâtoare pe care secretarul

general al partidului, președintele Republicii, o aduce, de 23 de ani glorioși la progresul revoluționar al științei și tehnologiei românești, la afirmarea lor ca forțe esențiale ale dezvoltării materiale și spirituale a poporului în toate etapele uriașei transformări revoluționare a societății românești.

Conducătorul Partidului Comunist Român a sesizat cu acuitate ceea ce caracterizează dezvoltarea științei în epoca noastră — statutul cu adevărat demiurgic conferit Omului care, în acest tulburător final de secol, își poate măsura cu deplină îndreptățire forțele cu Natura, precum și răspunderea morală fără precedent ce revine celor ce muncesc pe tărîmul științei față de aplicațiile cuceririlor acesteia. Tovarășul Nicolae Ceaușescu a fundamentat conceptul însușitor și mobilizator al noii revoluții tehnico-științifice — o revoluție a marilor performanțe, cu deosebire calitative, în cunoaștere și înfăptuire, performanțe care trebuie să fie folosite numai și numai în folosul omului, al demnității, bunăstării și fericirii sale, al păcii. Una din directivele de bază a politicii partidului este integrarea cercetării științifice cu învățămîntul și producția, în care tovarășul Nicolae Ceaușescu vede, în esență, o întărire continuă a conlucrării oamenilor de știință cu masele largi de făuritori ai bunurilor materiale.

Înălțarea întregului popor la luminile științei, la marea bucurie a creației științifice și tehnice exprimă, în concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu, nu numai conștiința necesității obiective a mobilizării, pe această cale, a tuturor energiilor națiunii la făurirea unui nou destin, socialist, ci, în egală măsură, și aceea a participării plene la mișcarea mondială pentru progres — în cel mai cuprinzător înțeles al cuvîntului.

Transpusă în viață cu energie și consecvență, sub conducerea tovarășei academician doctor inginer Elena Ceaușescu, ilustru om de știință de renume mondial, militant de seamă al partidului, această atotcuprinzătoare concepție cu privire la rolul social al științei în viața națiunilor, ca și în relațiile dintre ele, a făcut posibil, pe parcursul a două decenii, ca oamenii de știință din țara noastră să poată raporta în fața partidului și poporului că roadele muncii lor se regăsesc în sute de miliarde de lei producție fizică, în cele mai performante și competitive dintre produsele cu care România se afirmă în diviziunea internațională a muncii și schimbul mondial de valori, în obiective industriale de înalt nivel tehnologic. Epoca pe care, cu îndreptățită mîndrie, o recunoaștem prin numele genialului ei făuritor, tovarășul Nicolae Ceaușescu, reflectă în mod strălucit valoarea ce a animat și continuă neabătut să însușelească pe făuritorul ei de căpătii — ideea de Revoluție ca expresie a Istoriei în acțiune, împreună cu viziunea științei ca factor constitutiv al mersului revoluției. Realizate la inițiativa secretarului general al partidului, sub îndrumarea și cu contribuția directă a tovarășei Elena Ceaușescu, o legislație specifică, un nou mecanism financiar ce măsura mai bine amploarea efortului necesar și randamentul muncii, precum și noi structuri instituționale — institutele centrale de cercetare și academiile de profil — dau o nouă coerență și orientare energiilor reunite ale cercetătorilor, proiectanților, cadrelor didactice din învățămîntul superior, specialiștilor din producție, a căror capacitate este astfel mobilizată cu tot mai multă eficiență în folosul îndeplinirii Planului național unic de dezvoltare economică și socială a țării.

În temeiul indicațiilor date de tovarășa academician doctor inginer Elena Ceaușescu, președintele Consiliului Național al Științei și Învățămîntului, la recenta plenară a consiliului, pentru anul 1988 se prevede încheierea etapei a II-a a programelor de perfecționare a organizării și modernizare a proceselor de producție — programe adoptate în toate ramurile și domeniile economiei naționale din inițiativa secretarului general al partidului.

Pentru înfăptuirea acestor planuri mărețe de cercetare, pentru realizarea acestor programe de ridicare a bunăstării oamenilor, arăta secretarul general al partidului, este necesară instaurarea unei lumi a păcii și securității generale, a unei lumi bazate pe echitate, pe principiile dreptului internațional, pe apărarea independenței și suveranității națiunilor, pe respectarea dreptului fiecărui popor de a decide singur asupra propriului său destin. Se întregeste astfel imaginea valorilor cardinale ce animă dintotdeauna convingerile marelui om de stat, Erou al țării sale și al păcii, convingeri ce au dat autoritate și strălucire politicii Partidului Comunist Român și României socialiste în cei 23 de ani de cînd în fruntea partidului se află tovarășul Nicolae Ceaușescu; o politică a cărei motivație și esență au fost exprimate cu magistrală concizie de conducătorul nostru iubit în cuvintele de neuitat: „Progresul și independența națională, pacea și știința sînt inseparabile!“.

Sărbătorind, cu vibrante sentimente de bucurie și dragoste, aniversarea zilei de naștere și îndelungata activitate revoluționară a conducătorului iubit al parti-

dului și statului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cercetătorul de geniu al științei naționale și universale, aducem un fierbinte omagiu ctitorului celei mai rodnice Epoci din istoria României, făuritor al noului destin al științei, învățămîntului și culturii în patria noastră, dorindu-i, din toată inima, ani mulți, bogați în noi și strălucite împliniri în fruntea partidului și țării, spre binele și gloria României socialiste, pentru înaintarea neabătută a scumpei noastre patrii spre înfăptuirea visului de aur al omenirii — comunismul !

În comunicarea „ÎNFLORIREA ÎNVĂȚĂMÎNTULUI, CULTURII ȘI ARTEI ÎN «EPOCA NICOLAE CEAUȘESCU» —, EXPRESIE A GRIJII PARTIDULUI, A SECRETARULUI SĂU GENERAL, TOVARĂȘUL NICOLAE CEAUȘESCU, PENTRU FORMAREA MULTILATERALĂ A OMULUI NOU, CU O ÎNALTĂ CONȘTIINȚĂ PATRIOTICĂ ȘI DEZVOLTAT SPIRIT REVOLUȚIONAR, DEVOTAT PARTIDULUI ȘI POPORULUI, CONSTRUCTOR CONȘTIENT AL NOII SOCIETĂȚI ÎN PATRIA NOASTRĂ“, prezentată de tovarășa SUZANA GÂDEA, membru supleant al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., președintele Consiliului Culturii și Educației Socialiste, se subliniază că perioada de impetuoasă dezvoltare economico-socială inaugurată de Congresul al IX-lea al partidului, purtînd ca simbol suprem pecetea personalității tovarășului Nicolae Ceaușescu, este, în egală măsură, și o epocă de puternică afirmare a învățămîntului, culturii și artei, ca domenii de primă însemnătate pentru opera de amplă perspectivă istorică a construcției socialismului.

Întreaga activitate de înaltă răspundere politică, în fruntea partidului nostru comunist, a tovarășului Nicolae Ceaușescu — se arată în comunicare — este jalornată de preocuparea neabătută pentru formarea unor conștiințe revoluționare înaintate, a unor capacități superioare de gîndire și acțiune creatoare, a unor înalte calități care să definească personalitatea omului nou, cu un larg orizont de cunoaștere, cu o înaltă conștiință revoluționară, însuflețit de o fierbinte dragoste față de patrie, de un neîfărmit devotament față de socialism, față de partid.

Ceea ce definește, în sensul cel mai cuprinzător, viața noastră spirituală în ultimii 23 de ani este autenticul ei democratism, care valorifică, la niveluri superioare, valoroasele tradiții naționale. Democrația culturii statuează cadrul de participare a tuturor oamenilor muncii la viața spirituală a societății, nu numai ca beneficiari ai învățămîntului, științei, artei, ci și în calitate de creatori, de protagoniști activi ai procesului de continuă îmbogățire a tezaurului spiritual al patriei. În acest sens, deosebit de semnificativă este puternica forță de înriurire asupra conștiințelor a Festivalului național „Cîntarea României“, genială ctitorie a tovarășului Nicolae Ceaușescu, definit ca un festival al muncii și creației libere, potențînd forța de creație a poporului nostru și consacrinđ cele mai autentice valori culturale-artistice și tehnico-științifice.

În legătură cu modul în care este structurat învățămîntul românesc modern, activitatea școlii de toate gradele ca principal factor de cultură și civilizație, activitatea de educare și formare pentru viața socială și muncă a tinerei generații, pentru împlinirea capacităților personale ale fiecărui tînăr în strînsă legătură cu slujirea marilor idealuri ale poporului, ale înaintării spre comunism, comunicarea pune în evidență realizarea unei unități organice între învățămînt, producție și cercetarea științifică care oferă în prezent roade tot mai viguroase prin sprijinul neprecupețit al tovarășei academician doctor inginer Elena Ceaușescu, militant de frunte al partidului nostru, savant de largă recunoaștere internațională. În acest sens, sînt menționate implementarea pe platformele industriale a unor instituții de învățămînt superior și mediu de specialitate, care a dat rezultate deosebite atît în pregătirea profesională a viitorilor specialiști la nivelul celor mai moderne soluții tehnologice aplicate în marile cetăți industriale, cit și în introducerea în producție a unor invenții, inovații și perfecționări elaborate de colective din instituțiile de învățămînt, precum și programele analitice ale instituțiilor de învățămînt, care sînt concepute larg, fără închistări dogmatice, astfel încît pot integra permanent cele mai recente achiziții ale cunoașterii științifice și artistice omenești.

Datorăm, în egală măsură, secretarului general al partidului — se subliniază în continuare în comunicare — o nouă viziune asupra rosturilor sociale ale literaturii și artei, viziune eliberată de orice dogmatism sau formalism, pătrunsă de un suflu înnoitor, dătător de viață, asigurînd ample deschideri libertății de creație. Înțelegem această libertate ca asumare responsabilă a îndatoririlor ce ne revin în modelarea a ceea ce societatea noastră are mai de preț — Omul, constructor conștient al celei mai umane societăți.

Cei 23 de ani care au trecut de la Congresul al IX-lea al partidului au conțurat și o nouă imagine despre rolul și responsabilitatea omului de cultură și artă

în reflectarea veridică a realităților socialiste, a vieții și muncii, a preocupărilor și aspirațiilor celor mai fierbinți ale poporului. În toate documentele partidului nostru, în numeroasele sale întâlniri cu oameni de artă, de la tribuna recentului Congres al educației politice și culturii socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu a enunțat principiile definitorii și a trasat direcțiile de dezvoltare a culturii, a creației literar-artistice, privind întărirea misiunii sociale a creatorilor, aprofundarea caracterului angajat, militant, a forței educaționale a artei și culturii. Putem afirma, cu mândrie și satisfacție, în aceste momente sărbătorești, că pentru slujitorii culturii și artei nu există ideal mai nobil decît acela de a-și pune talentul, imaginația și fantezia sub generoasele auspicii ale formării și afirmării omului nou, ale idealurilor umanismului și patriotismului revoluționar. Dispunem, în acest scop, de condiții dintre cele mai fertile pentru dezvoltarea tuturor genurilor artistice, pentru o diversificare a stilurilor, care să-i permită fiecărui creator să-și poată manifesta din plin personalitatea.

Sub aceleași însemne ale patriotismului și umanismului revoluționar, a căror expresie superioară o constituie concepția și acțiunea politică promovată direct pe plan mondial de președintele Republicii, se desfășoară și demersul nostru în sfera relației culturii naționale cu valorile culturale ale altor popoare și, în legătură strînsă cu aceasta, înțelegerea culturii ca factor important al prieteniei și înțelegerii între popoare. Datorită acestei înțelepte politici în domeniul relațiilor culturale internaționale, imbinată strîns cu promovarea valorilor adevărate în toate domeniile creației, a celor mai valoroși creatori și interpreți din toate generațiile, România a devenit cunoscută în lume ca o forță culturală de prim ordin.

În comunicare este manifestată hotărîrea ca înaltul omagiu de muncă al slujitorilor învățămîntului și culturii cu prilejul zilei de naștere a tovarășului Nicolae Ceaușescu să se caracterizeze prin contribuții mereu sporite la formarea conștiințelor înaintate, la înfrumusețarea prin opere de valoare a chipului spiritual și moral al omului nou.

Să ne trăiți ani mulți și fericiți, stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu, pentru binele țării, al întregului nostru partid și popor.

Comunicarea „ROLUL DETERMINANT AL TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU PRIVIND CREAREA UNUI SISTEM ORIGINAL, LARG DEMOCRATIC, UNIC ÎN FELUL SĂU, DE PARTICIPARE A OAMENILOR MUNCII — ÎN CALITATE DE PROPRIETARI, PRODUCĂTORI ȘI BENEFICIARI — LA CONDUCEREA SOCIETĂȚII, LA CONSTRUIREA SOCIALISMULUI CU POPORUL ȘI PENTRU POPOR“, prezentată de tovarășul MIU DOBRESCU, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., președintele Consiliului Central al U.G.S.R., exprimă profundul și vibrantul omagiu de inimă și conștiință al milioanele de oameni ai muncii membri ai sindicatelor față de grandioasa operă social-politică și acțiunea revoluționară ale strălucitului conducător al partidului și statului, cel mai iubit fiu al poporului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, care a deschis noi și însușitoare orizonturi întregii națiuni, a descătușat și înflăcărat energiile celor ce muncesc, dinamizînd cu o forță fără egal întreaga operă de construcție socialistă a țării, ridicarea gradului de civilizație materială și spirituală a societății noastre, a bunăstării și prosperității poporului.

Se aduce, totodată, un cald omagiu muncitoresc tovarășei academician doctor inginer Elena Ceaușescu, eminentă personalitate a conducerii partidului și statului nostru, savant de amplitudine și prestigioasă recunoaștere internațională, pentru contribuția de înaltă valoare la elaborarea și înfăptuirea programelor de dezvoltare economică-socială a țării, la înflorirea științei, învățămîntului și culturii românești, la afirmarea voinței de pace și colaborare a poporului român cu toate popoarele lumii.

În continuare, comunicarea se referă la conceptul secretarului general al partidului nostru cu privire la democrația muncitorească-revoluționară, concept de largă viziune științifică, novatoare, ce a deschis și a asigurat participarea reală, directă, efectivă a clasei muncitoare, a oamenilor muncii, a întregului popor la conducerea societății socialiste românești.

Este un adevăr istoric — se subliniază în comunicare — că secretarul general al partidului, ilustru gînditor și militant revoluționar, a înțeles ca nimeni altul cît socialismul și democrația sînt de nedespărțit, că făurirea socialismului este strîns legată de lărgirea și perfecționarea continuă a democrației socialiste, aceasta constituind o condiție de prim ordin a realizării cu succes a sarcinilor complexe ale organizării și conducerii societății, a mersului înainte al patriei noastre. Formulînd teza construcției socialismului cu poporul și pentru popor, secretarul general al partidului a inițiat și a acționat pentru instituționalizarea cadrului corespunzător în care masele populare, întregul popor să poată participa în mod organizat și con-

știent la conducerea întregii societăți. Constituirea consiliilor de conducere în toate întreprinderile și instituțiile economico-sociale, instituționalizarea adunărilor generale ale oamenilor muncii ca organe de conducere colectivă, au asigurat și asigură participarea directă a clasei muncitoare, a tuturor oamenilor muncii la conducerea unităților, a întregii vieți economico-sociale. La nivel național au fost înstitute congresele oamenilor muncii, agriculturii, culturii și educației socialiste, științei și învățămîntului, consiliilor populare, iar în perioada dintre congrese funcționează cu caracter permanent consilii naționale de conducere ale acestor ramuri și activități.

În cadrul acestui sistem care dă expresie voinței și intereselor întregii națiuni și asigură înfăptuirea socialismului cu poporul și pentru popor, își găsește expresie instituționalizarea, din inițiativa secretarului general al partidului, a autoconducerii și autogestiuunii muncitorești, instituție a democrației economice, forma cea mai cuprinzătoare de participare directă și organizată a oamenilor muncii la conducerea activității atât la nivelul unităților, cât și la cel al întregii economii naționale, de afirmare a clasei muncitoare — cea mai revoluționară forță socială, sub conducerea partidului, în opera de edificare socialistă și comunistă a patriei.

Este meritul istoric al secretarului general al partidului nostru că, pornind de la legitățile generale ale dezvoltării sociale, de la realitățile și condițiile societății românești, a fost conceput și instituționalizat acest sistem de guvernare original, care, cu mindrie trebuie să spunem, suscită astăzi interesul și al altor țări, sistem care intruchipează atât cadrul instituțional, organizatoric și juridic de participare a oamenilor muncii, a întregului popor la făurirea conștientă a propriului destin, cât și valorile și normele fundamentale ale societății noastre: libertatea și responsabilitatea socială și națională, etica și echitatea socialistă, umanismul socialist revoluționar.

În comunicare se spune în continuare: O direcție principală a perfecționării sistemului democrației muncitorești revoluționare, rod al concepției secretarului general al partidului, o constituie creșterea rolului organizațiilor de masă și obștești. Nutrim cea mai profundă recunoștință față de conducătorul partidului și statului, care a configurat cu claritate științifică rolul și răspunderea sindicatelor, cea mai largă organizație de masă a clasei muncitoare, a celorlalți oameni ai muncii, în calitatea lor de proprietari, producători și beneficiari ai avuției naționale. Secretarul nostru general a încredințat sindicatelor misiunea de a organiza participarea clasei muncitoare la conducerea activității economice și sociale, de la nivelul fiecărei unități și pînă la cel național, de a contribui deci la înfăptuirea rolului istoric al acestei clase în conducerea societății.

În vederea îndeplinirii înaltei lor misiuni, syndicatele au fost investite cu largi atribuții în toate organismele autoconducerii muncitorești. Însușindu-ne ca program de muncă și luptă ideile, tezele și orientările de imensă valoare teoretică, programatică cuprinse în monumentalul raport al secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, prezentat la recenta Conferință Națională a partidului, syndicatele sint conștiente de marile îndatoriri ce le stau în față, de necesitatea de a acționa, sub conducerea organelor și organizațiilor de partid, cu întreaga lor capacitate, cu un înalt spirit de răspundere în vederea îndeplinirii, în cele mai bune condiții, a atribuțiilor lor în cadrul autoconducerii muncitorești, pentru a-și aduce o contribuție sporită la întărirea forței materiale și spirituale a societății noastre socialiste, a independenței și suveranității patriei.

În acest moment aniversar, de mare sărbătoare a țării — se spune în încheierea comunicării — marelui nostru erou, omagiat acum de întregul popor, stimat și venerat pe toate meridianele globului, pentru demersul său pătruns de patos revoluționar în lupta pentru pace și înțelegere între popoare, pentru o lume a libertății, dreptății și echității pe planeta noastră, tovarășului Nicolae Ceaușescu îi aducem din adîncul inimilor noastre, cu cele mai alese sentimente de respect și recunoștință, urarea fierbinte de ani mulți, cu sănătate, multă putere de muncă, spre a ne conduce cu aceeași neasemuită înțelepciune, vigoare revoluționară, cu același pilduitor devotament față de cauza poporului, ce caracterizează întreaga sa viață și luptă, spre orizonturile comuniste, visul de aur al întregii omeniri.

În comunicarea „EPOCA NICOLAE CEAUȘESCU — EPOCĂ DE STRĂLUCITĂ AFIRMARE INTERNAȚIONALĂ A ROMÂNIEI SOCIALISTE, A POLITICII SALE EXTERNE CONSCARATE DEZVOLTĂRII LIBERE ȘI INDEPENDENTE A FIECĂREI NAȚIUNI, ÎNTĂRIIRII PĂCII ȘI COLABORĂRII ÎNTRE POPOARE, SOLUTIONĂRII PROBLEMELOR COMPLEXE, POLITICE, ECONOMICE ȘI SOCIALE ALE OMENIRII, FĂURIRII UNEI LUMI MAI BUNE ȘI MAI DREPTE PE PLANETA NOASTRĂ“, prezentată de tovarășul IOAN TOTU, membru supleant al

Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., ministrul afacerilor externe, se spune :

Avînd la bază coordonate științifice elaborate și clădite pe ampla perspectivă deschisă de programul Partidului Comunist Român și de hotărîrile congreselor partidului, politica externă a României socialiste s-a constituit într-o forță motrice a vieții internaționale contemporane, a progresului social-economic pe plan mondial, a cauzei păcii și colaborării între toate națiunile. Subliniindu-se că această trăsătură calitativă a determinat înaltul prestigiu al țării noastre pe toate meridianele Pămîntului, în comunicare se menționează că pozițiile principiale și inițiativele tovarășului Nicolae Ceaușescu au asigurat dezvoltarea neîntreruptă a relațiilor economice și politice ale României cu toate țările lumii. Ceea ce a imprimat un nou conținut acestor relații este promovarea consecventă de către președintele României a principiilor deplinei egalități în drepturi, respectului independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc, neamestecul și nerecurgerea la forță.

Un loc central ocupă în viața internațională concepția și acțiunile tovarășului Nicolae Ceaușescu cu privire la problemele dezarmării, păcii și colaborării dintre popoare. În decursul perioadei parcurse de la Congresul al IX-lea al partidului, activitatea prodigioasă, continuă a tovarășului Nicolae Ceaușescu pentru soluționarea problemelor dezarmării și păcii — domenii esențiale ale vieții internaționale — s-a concretizat în numeroase și vaste inițiative și propuneri de mare răsunet și prestigiu.

În comunicare se arată, de asemenea, că tovarășului Nicolae Ceaușescu îi revine meritul general recunoscut și apreciat de a fi elaborat și fundamentat conceptul de securitate europeană. De personalitatea președintelui României sînt asociate direct geneza ideilor privind „Europa unită”, procesul general-european de largă cooperare economică, tehnico-științifică, culturală și în alte domenii, acțiunea comună pentru destindere, înțelegere și colaborare între toate popoarele europene. În același cadru se înscriu propunerile și inițiativele pentru dezvoltarea largă a colaborării în Balcani, pentru transformarea acestei regiuni într-o zonă a bunei vecinătăți, a păcii și cooperării, fără arme nucleare și chimice, fără trupe și baze militare străine.

Referindu-se la acțiunea constantă a președintelui României privind dezarmarea în Europa, comunicarea relevă : Încă din momentul agravării situației pe continentul nostru, legată de amplasarea în Europa a rachetelor nucleare cu rază medie de acțiune, președintele României s-a pronunțat ferm pentru găsirea de soluții pe calea dialogului, pentru oprirea amplasării rachetelor și eliminarea lor, pentru realizarea de acorduri separate în problemele dezarmării nucleare, fără a condiționa soluționarea unei probleme de alta. Aceste propuneri, prezentate la sesiunea Adunării Generale a Națiunilor Unite din toamna anului trecut, au stat la baza hotărîrii forumului mondial de a adresa Uniunii Sovietice și Statelor Unite ale Americii apelul tuturor popoarelor pentru încheierea, în cel mai scurt timp posibil, a unui acord privind eliminarea rachetelor cu rază medie de acțiune și operative-tactice din Europa și din întreaga lume.

Punînd în centrul preocupărilor dezarmarea nucleară, țara noastră a hotărît, la inițiativa profund umanistă a președintelui Nicolae Ceaușescu, pe baza referendumului național din noiembrie 1986, reducerea în mod unilateral, cu 5 la sută, a armamentelor, efectivelor și cheluielilor militare, trecînd de la vorbe la fapte și oferînd astfel un exemplu concret de urmat și pentru alte țări în ceea ce privește folosirea sumelor eliberate în scopul dezvoltării economice și sociale.

În continuare, în comunicare sînt ilustrate concepția și activitatea internațională ale tovarășului Nicolae Ceaușescu privind problemele lichidării subdezvoltării, instaurării unor noi relații bazate pe egalitate și echitate, care să asigure progresul economic al tuturor statelor, și în primul rînd al țărilor rămase în urmă.

În acest sens, sînt prezentate propunerile României privind soluționarea globală și graduală a datoriei externe și a dobinzilor, între care convocarea unei conferințe internaționale în cadrul O.N.U. la care să participe cu drepturi egale atît țările dezvoltate, cit și cele în curs de dezvoltare.

În ultimele două decenii, care s-au caracterizat printr-o intensificare și agravare a vechilor conflicte și apariția de noi focare de tensiune în diferite regiuni ale lumii — se arată în comunicare — rolul de excepție al președintelui României în soluționarea acestora numai pe calea negocierilor și excluderea cu desăvîrșire a căilor militare a dobîndit o largă recunoaștere și prețuire.

Cronica acestor ani înregistrează, cu cinstirea cuvenită, numeroasele inițiative și acțiuni ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, dintre care se detașează, prin actualitatea și valoarea ei practică, propunerea privind organizarea unei Conferințe internaționale în problema Orientului Mijlociu, sub egida O.N.U., cu participarea

tuturor țărilor interesate, inclusiv a Organizației pentru Eliberarea Palestinei și a membrilor permanenți ai Consiliului de Securitate.

Expresie elocventă a profundului democratism și umanism care caracterizează în mod strălucit întreaga operă și gândire social-politică ale tovarășului Nicolae Ceaușescu sînt tezele privind creșterea rolului popoarelor, a întăririi unității lor în lupta pentru dezarmare, dezvoltare, pace și progres social, necesitatea afirmării depline a drepturilor statelor mici și mijlocii pe arena internațională, participarea lor activă la soluționarea problemelor majore cu care este confruntată omenirea.

Omagiind îndelungata și prestigioasă activitate revoluționară, ziua de naștere a tovarășului Nicolae Ceaușescu — se spune în încheierea comunicării — întreaga națiune, toți cei care trăiesc și muncesc pe străvechea vatră strămoșească îi adresează tovarășului Nicolae Ceaușescu urarea tradițională „LA MULȚI ANI!”, tinerete veșnică și multă putere de muncă, în fruntea partidului și statului, spre desăvîrșirea măreței opere istorice pe care o făurește cu atîta strălucire cu poporul și pentru popor.

În încheierea Sesiunii naționale solemne, într-o atmosferă însuflețitoare, de puternică vibrație patriotică, participanții au adoptat o telegramă adresată tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România.

Mult stimate și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu,

Participanții la Sesiunea națională solemnă consacrată celei de-a 70-a aniversări a zilei dumneavoastră de naștere și împlinirii a peste 55 de ani de eroică și continuă activitate patriotică, revoluționară vă aduc un înalt omagiu și vă adresează, din adîncul inimilor, în aceste momente cînd, în strînsă unitate, întregul nostru partid și popor își sărbătoresc conducătorul, cele mai calde urări de viață îndelungată și fericită, de sănătate și nesecate energii creatoare, pentru a conduce națiunea română spre noi și tot mai însemnate victorii pe drumul împlinirii idealurilor sale socialiste, al afirmării libere, independente și demne a scumpei noastre patrii.

Pentru omagierea vieții și activității dumneavoastră — Erou între eroii neamului, eminent militant revoluționar și patriot înflăcărat, strateg genial al înaintării patriei pe drumul victorios al socialismului și comunismului, al ridicării ei pe culmi tot mai înalte de civilizație și progres, proeminentă personalitate a lumii contemporane — v-au fost dedicate, în cadrul Sesiunii naționale omagiale, comunicări științifice ce au pus în evidență rolul decisiv și contribuția hotărîtoare pe care ați adus-o și o aduceți la elaborarea și înfăptuirea întregii politici interne și externe a partidului și statului, la edificarea României socialiste, moderne, la permanenta îmbogățire a patrimoniului științific al socialismului și comunismului, la dezvoltarea teoriei și practicii revoluționare. A fost evocată, în acest cadru solemn, monumentală dumneavoastră operă teoretică, ce cuprinde întinse domenii ale cunoașterii, magistral sintetizată într-o vastă și prestigioasă operă social-politică și economică, ce s-a înscris definitiv, prin caracterul ei profund științific, în fondul de aur al spiritualității românești și universale.

Comunicările prezentate în cadrul sesiunii au pus cu putere în evidență faptul că dintre cele mai de seamă personalități care s-au ridicat din rîndurile poporului și l-au condus spre biruință în bătăliile purtate veac după veac, generație după generație, pentru afirmarea ființei naționale, pentru libertatea, unitatea, independența și progresul patriei, strălucește cu putere numele dumneavoastră, iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu — fiu și patriot luminat al națiunii române, care de peste cinci decenii și jumătate v-ați identificat viața și activitatea cu cele mai înalte năzuințe și aspirații ale poporului român.

În cadrul Sesiunii solemne au fost subliniate eroismul și dîrzenia cu care v-ați avîntat — încă din anii cei mai tineri ai vieții — în marile bătălii patriotice, revoluționare, desfășurate de partid, pentru libertate și dreptate socială și națională, în apărarea unității și integrității statale a României, împotriva fascismului și războiului, pentru victoria revoluției de eliberare socială și națională. Au fost evocați, de asemenea, anii ce au urmat eliberării țării, perioadă în care dumneavoastră ați îndeplinit înalte răspunderi în conducerea partidului și statului român, afirmîndu-vă, în toate aceste munci, înaltele calități politice, organizatorice și morale, proprii conducătorului de excepție — în temeiul căroră Congresul al IX-lea al partidului v-a încredințat, în unanimitate, funcția supremă de secretar general al Partidului Comunist Român, iar Marea Adunare Națională, exprimînd voința întregului popor, v-a ales cel dintîi președinte al Republicii Socialiste România.

Lucrările sesiunii au evidențiat elocvent contribuția dumneavoastră hotărîtoare, decisivă, în elaborarea conceptului de societate socialistă multilateral dezvoltată, în fundamentarea politicii partidului de creștere armonioasă și în ritm susținut a economiei naționale, pe baza dezvoltării intensive a industriei, înfăptuirii noii revoluții agrare și afirmării puternice a rolului științei și învățămîntului — factori esențiali ai progresului multilateral, ai asigurării unui nivel tot mai ridicat de bunăstare și civilizație pentru întregul popor. S-a dat o unanimă apreciere concepției dumneavoastră științifice, novatoare și activității practice cu privire la creșterea continuă a rolului conducător al partidului, la afirmarea sa ca centru vital al întregii națiuni, în unirea forțelor creatoare ale poporului și conducerea întregii opere istorice de construire a socialismului și comunismului în România. A fost, de asemenea, relevantă contribuția dumneavoastră esențială la sporirea rolului statului socialist și perfecționarea funcțiilor sale în organizarea și desfășurarea unitară a întregii activități, la realizarea unui larg cadru democratic, unic în felul său, de participare activă a poporului la conducerea tuturor domeniilor vieții economice și sociale, a întregii societăți. A fost unanim apreciat rolul dumneavoastră hotărîtor în fundamentarea căilor de formare a omului nou, în ridicarea nivelului conștiinței socialiste a comunistilor, a tuturor oamenilor muncii. S-a subliniat cu tărie că tot ceea ce a înfăptuit poporul român în perioada de la Congresul al IX-lea al partidului, tot ceea ce își propune să înfăptuiască în viitor, pe baza unor cutezătoare planuri și programe de dezvoltare, este indisolubil legat de activitatea și rolul dumneavoastră, hotărîtor, mult iubite și stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu, demn continuator al marilor noștri înaintași.

Legătura strînsă cu poporul și realitățile țării, dinamismul și spiritul profund înnoitor imprimat întregii activități de construcție a noii orînduiri au făcut și fac ca numele dumneavoastră, mult stimate și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, să se identifice cu epoca cea mai generoasă în înfăptuiri din multimilenara existență a poporului român, înscrisă pentru totdeauna în cronică de aur a patriei — „Epoca Nicolae Ceaușescu“.

Prin puternica dumneavoastră personalitate, prin deosebita capacitate de a descifra sensurile adînci ale realităților sociale și direcțiilor devenirii lor, prin profundul spirit creator și neîncetata luptă împotriva inerțiilor, a dogmelor, prin dialogul direct și deschis cu masele, cu întregul popor, ați trasat un grandios și cuprinzător program de construcție socialistă în plan material și spiritual, ați unit întreaga națiune în marea operă de înfăptuire a unei noi societăți în România, fundamentînd teza con-

struirii socialismului „cu poporul și pentru popor“. Punerea în lumină a acestei vaste opere revoluționare, profund științifice, originale, de descătușare a energiilor creatoare ale poporului a constituit, de fapt, tema sesiunii noastre.

Lucrările Sesiunii naționale solemne au pus, totodată, în evidență contribuția de seamă a tovarăsei Elena Ceaușescu, militant de frunte al partidului și statului nostru, savant de largă recunoaștere internațională, la elaborarea și înfăptuirea planurilor și programelor de dezvoltare economică și socială a patriei, la înflorirea fără precedent a științei, învățămîntului și culturii, la progresul și civilizația României socialiste.

O deosebită apreciere s-a dat, în cadrul sesiunii noastre, amplei activități pe care dumneavoastră, stimate tovarășe secretar general, o desfășurați pe plan internațional pentru întărirea prieteniei și colaborării cu țările socialiste, cu toate țările lumii, fără deosebire de orînduire socială, propunerilor și acțiunilor de larg ecou mondial pe care le-ați inițiat în vederea opririi cursei înarmărilor și trecerii la dezarmare, a apărării păcii și vieții popoarelor, a soluționării constructive, pașnice a marilor și complexelor probleme ale lumii contemporane, care au adus României un imens prestigiu internațional și v-au impus în conștiința tuturor popoarelor ca un mare și strălucit Erou al păcii.

Avînd în frunte un partid puternic, un mare și clarvăzător conducător, însoțit de un fierbinte patriotism revoluționar, poporul român, făurindu-și din cutezătoarele dumneavoastră idei și orientări — cuprinse într-o strălucită operă social-politică — programul cotidian al faptelor sale de muncă și acțiune creatoare, este hotărît să militeze neabătut, strîns unit în jurul partidului, al dumneavoastră, mult iubite și stimate tovarășe secretar general, cu abnegație și dăruire patriotică, revoluționară pentru a da un nou avînt dezvoltării multilaterale a patriei socialiste, înfăptuirii politicii interne și externe a partidului și statului, transpunerii ferme în viață a hotărîrilor Congresului al XIII-lea și Conferinței Naționale ale partidului.

Vă asigurăm, și cu acest prilej aniversar, mult stimate și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, că sîntem, cu toții, hotărîți să facem totul, să acționăm cu răspundere și spirit revoluționar, pentru a asigura transpunerea exemplară în viață a Programului partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, a obiectivelor și orientărilor pe care le-ați stabilit pentru progresul și înălțarea țării, pentru bunăstarea și fericirea întregii națiuni.

De ziua aniversării dumneavoastră, evocînd cu profund respect și recunoștință îndelungată activitate revoluționară pe care ați desfășurat-o și o desfășurați pentru promovarea intereselor supreme ale poporului român, dăm cu toții expresie hotărîrii noastre ferme de a vă urma neabătut cuvîntul însoțitor și fapta cutezătoare, de a munci cu dăruire, cu abnegație pentru viitorul socialist și comunist al patriei, pentru independența și suveranitatea României.

În aceste momente înălțătoare, vă adresăm din adîncul inimii, mult stimate și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, urarea pe care o rostește astăzi, într-o puternică unitate de gînd și simțire, întregul nostru popor : „La mulți ani !“.

CONCEPȚIA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU CU PRIVIRE LA ÎMBINAREA CONDUCERII UNITARE, CENTRALE CU AUTOCONDUCEREA ȘI AUTOGESTIUNEA ACTIVITĂȚII ECONOMICO-SOCIALE

MIRCEA BOȚA

Dezvoltarea creatoare a teoriei proprietății socialiste, a funcționării acesteia ca bază obiectivă a îmbinării conducerii unitare, centrale, a întregii activități economico-sociale pe baza planului național unic, cu autoconducerea și autogestiunea unităților socialiste economice, social-culturale și administrativ-teritoriale, ocupă un loc important în gândirea economică și social-politică a secretarului general al partidului nostru. Aceste probleme, și în mod deosebit cunoașterea și aprofundarea contribuției în acest domeniu a Partidului Comunist Român, personal a tovarășului Nicolae Ceaușescu, sînt de mare actualitate și au o importanță deosebită teoretică și practică, politică și ideologică, deoarece „în ultimii ani se discută mult, pe plan internațional, despre problemele proprietății și căile de construcție socialistă, despre necesitatea perfecționării conducerii și planificării economice”¹.

Prezentînd o sinteză a trăsăturilor și funcțiilor proprietății socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază faptul că, „Proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție asigură îndeplinirea năzuințelor fiecărei clase și pătri sociale, ale fiecărui individ, permite realizarea concordanței între interesele generale ale societății și interesele individuale ale cetățenilor. Dezvoltarea și înflorirea proprietății socialiste reprezintă izvorul bunăstării și fericirii maselor populare, cheazăia valorificării depline a capacității, energiei și talentelor lor, a împlinirii personalității umane”², că „Proprietatea socială asupra mijloacelor de producție, relațiile de colaborare proprii orînduirii socialiste asigură premisele pentru conducerea planică pe toate treptele economiei, inclusiv la nivelul întregii societăți, fac necesară și posibilă în același timp coordonarea unitară a întregului proces de reproducție, dirijarea conștientă a producției și repartiției, dis-

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 29, Editura politică, București, 1987, p. 462.

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 616.

tribuirea resurselor pe ramuri și pe unități de producție, aplicarea pe scară largă a progresului tehnic și științific contemporan”³.

Pe baza analizei profunde și multilaterale a esenței și trăsăturilor caracteristice ale proprietății socialiste și a calității noi, complexe, pe care o au oamenii muncii în socialism, de coproprietari, stăpîni ai mijloacelor de producție și ai rezultatelor activității economico-sociale, de producători socialiști uniți, conducători și gestionari în comun, și de beneficiari integrali ai bunurilor materiale și spirituale create, ai întregii avuții naționale, tovarășul Nicolae Ceaușescu a aprofundat și a dezvoltat în mod creator teoria și practica conducerii, organizării și planificării economiei naționale, a aplicării principiului centralismului democratic prin îmbinarea armonioasă dintre conducerea unitară, centrală, a întregii activități economico-sociale și autoconducerea și autogestiunea unităților socialiste.

Pornind de la teza după care, fiecărei orînduiri sociale, fiecărei etape de dezvoltare a societății îi corespunde o anumită formă de organizare și conducere a activității economico-sociale și că formele de conducere, organizare și planificare a economiei naționale trebuie să reflecte, într-o strînsă îmbinare, condițiile economico-sociale, trăsăturile și principiile fundamentale ale socialismului și particularitățile istorice, specifice, naționale, din fiecare țară, concretizate în urmărirea și realizarea sistematică a unor obiective și sarcini pentru fiecare etapă de dezvoltare a țării respective, secretarul general al partidului nostru a fundamentat, într-o viziune novatoare, profund științifică, sistemul conducerii unitare a întregii activități economico-sociale pe baza planului național unic, îmbinată armonios cu autoconducerea și autogestiunea unităților socialiste. Sistemul unitar de conducere a societății este fundamentat și ancorat puternic pe temelia proprietății socialiste — care constituie condiția determinantă a mutațiilor fundamentale din structura economico-socială a societății și care funcționează ca bază obiectivă a legilor economice ce acționează în economia socialistă —, pe principiile generale ale socialismului științific și pe condițiile și particularitățile concrete naționale, istorice, interne și internaționale, ale construcției socialiste în țara noastră.

Toate acestea determină trăsăturile și particularitățile specifice ale întregii activități de conducere, organizare și planificare. Dintre acestea menționăm : conținutul socialist și caracterul planificat atât la nivelul unităților socialiste cît și la nivelul întregii societăți ; fundamentarea obiectiv-științifică pe baza studierii profunde a realității și a cerințelor legilor obiective ; caracterul profund democratic, cu o largă participare a maselor de oameni ai muncii ; sfera de cuprindere largă, formată din întreaga activitate economico-socială ; îmbinarea obiectivelor și etapelor curente cu cele de largă perspectivă, care vizează viitorul poporului nostru ; îmbinarea conducerii unitare a întregii activități economico-sociale, cu autoconducerea și autogestiunea unităților socialiste ; caracterul dinamic, novator și perfectibil al formelor de conducere, organizare și planificare ; caracterul național specific, prin care se reflectă condițiile concret istorice ale construirii socialismului și comunismului în țara noastră ; caracterul de atribut esențial, fundamental și inalienabil, al suveranității statului nostru socialist ; caracterul de acțiune programatică, conducătoare a P.C.R., care îndeplinește rolul conducător în întreaga activitate de con-

³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, Editura politică, București, 1968, p. 532.

ducere, organizare și planificare a dezvoltării societății ; o înaltă eficiență concretizată în rezolvarea la nivel superior și în mod armonios a intereselor generale și individuale ale oamenilor muncii, a intereselor naționale și intereselor internaționale ale socialismului, progresului social și apărării păcii în lume.

Elaborarea formelor de conducere, organizare și planificare a activității economico-sociale și perfecționarea continuă a acestora trebuie să fie fundamentate în mod științific, pe baze obiectiv-realiste. „Studierea aprofundată a vieții, a fenomenelor și proceselor noi — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, reprezintă principala condiție a unei juste conduceri și planificări economice“⁴. În această ordine de idei, o importanță deosebită pentru îndeplinirea obiectivelor și sarcinilor construirii socialismului și comunismului, pentru satisfacerea pe deplin a tuturor nevoilor sociale, la un nivel înalt de eficiență economico-financiară, social-politică și ecologică, o are îndeplinirea unei conduceri, organizări și planificări unitare, integrate a întregului complex al economiei naționale. Așa cum se precizează în Programul partidului, „în condițiile societății noastre, este imperios necesară asigurarea unei conduceri unitare a întregii activități economico-sociale“, iar „conducerea planificată a activității economico-sociale, nu se poate limita la activitatea economică, ci trebuie să cuprindă în egală măsură laturile vieții sociale, toate compartimentele societății“⁵.

Din natura complexă, conștientă, democratică și profund revoluționară a procesului de făurire a socialismului și comunismului, care nu se poate îndeplini decât „cu poporul și pentru popor“, rezultă necesitatea imperioasă a participării conștiente a maselor largi de oameni ai muncii, nu numai ca executanți ai sarcinilor construcției socialiste și comuniste, ci și la activitatea de conducere, organizare și planificare a vieții economico-sociale. Pe baza aceasta, conducerea societății socialiste este o conducere cu o participare largă de masă, care se îndeplinește atât prin participarea directă, cât și prin participarea reprezentativă a oamenilor muncii la conducerea, organizarea și planificarea vastei opere a construirii socialismului și comunismului. Așa cum subliniază secretarul general al partidului nostru, „dezvoltarea democrației muncitorești revoluționare, participarea maselor, a poporului, la conducerea tuturor sectoarelor de activitate constituie o parte inseparabilă a procesului revoluționar de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare spre comunism“⁶.

Complexitatea relațiilor socialiste de proprietate — stăpânirea socială generală la nivelul întregii societăți și stăpânirea și administrarea socială colectivă a bunurilor la nivelul unităților socialiste ; folosirea, conducerea și gestiunea colectivă în comun a mijloacelor și activității unităților socialiste ; însușirea socială generală sau colectivă a produsului obținut și folosirea acestuia pentru satisfacerea nevoilor și intereselor generale,

⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvârșirii construcției socialiste*, vol. 2, p. 534.

⁵ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura politică, București, 1975, p. 98—99.

⁶ Nicolae Ceaușescu, *Cuvintare la Plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român*. 10 decembrie 1986, Editura politică, București, 1986, p. 14.

colective și personale ale oamenilor muncii, care sînt, în același timp, coproprietari, producători, conducători, gestionari și beneficiari — determină existența, în mod obiectiv și concomitent în socialism, a formelor centrale, unitare de conducere, organizare și planificare, la nivelul societății și a celor autonome, colective, de conducere și gestiune la nivelul unităților socialiste. Proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție, asupra rezultatelor producției și a altor bunuri obștești, al cărei conținut se manifestă prin interesele socialiste generale, colective și personale ale membrilor societății socialiste, determină și se corelează, deci, atît cu formele unitare, centrale, cît și cu cele autonome, colective, de conducere, organizare și planificare a activității economico-sociale, forme care trebuie să funcționeze în mod unitar și să se îmbine armonios.

Fundamentînd formele socialiste de conducere, organizare și planificare pe temelia relațiilor socialiste de proprietate, tovarășul Nicolae Ceaușescu oferă o explicație profund științifică naturii formelor de conducere respective, arătînd că ele au și trebuie să aibă o natură complexă, mixtă : centrală, unitară și colectivă, autonomă. Pe baza aceasta, se demonstrează insuficiența, simplismul, unilateralitatea acelor argumentări după care formele socialiste de conducere sînt caracterizate, în mod greșit, ca forme exclusiv centraliste sau exclusiv autonomiste. Precizînd această teză principală, de mare importanță pentru caracterizarea naturii formelor socialiste de conducere, organizare și planificare, secretarul general al partidului relevă : „Măsurile de perfecționare a conducerii și planificării pornesc de la principiul îmbinării dirijării unitare, pe baza planului național unic, a activității de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate cu autonomia economico-financiară a unităților administrative și de producție, cu principiul autoconducerii muncitorești, cu autogestiunea întreprinderilor“⁷.

Potrivit acestei concepții, formele de conducere, organizare și planificare ale activității economice și sociale au un caracter dinamic, perfectibil și trebuie să fie îmbunătățite odată cu dezvoltarea forțelor și relațiilor de producție ale societății, cu progresul științei, tehnicii și culturii. În mod necesar trebuie să se găsească forme noi, corespunzătoare de conducere, organizare și planificare, care să stimuleze multilateral dezvoltarea și perfecționarea activității economico-sociale, însă, întotdeauna, acestea să pornească de la principiile socialiste, de la necesitatea întăririi și dezvoltării proprietății socialiste, și de la cerințele îndeplinirii obiectivelor și sarcinilor stabilite în țara respectivă în etapa construcției socialiste pe care o parcurge. Însăși schimbările care au loc în mod continuu în activitatea economico-socială impun preocuparea permanentă pentru perfecționarea organizării și conducerii economiei și a vieții sociale, în vederea dezvoltării armonioase a țării, a soluționării la timp a contradicțiilor, asigurării progresului neîntrerupt al întregii societăți. În acest sens, „Îmbunătățirea și perfecționarea sistemului de planificare, ridicarea nivelului științific al activității de organizare și conducere a vieții economice și sociale au o importanță hotărîtoare pentru asigurarea în continuare a concordanței între forțele de producție și relațiile de producție, pentru progresul general al societății noastre“⁸.

⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 15, Editura politică, București, 1978, p. 591.

⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, Editura politică, București, 1970, p. 294.

Înțelegînd în mod profund și înfăptuind consecvent, în procesul revoluției și construcției socialiste din țara noastră, corelația dintre general și particular, prin aplicarea creatoare a principiilor fundamentale ale socialismului la condițiile concret istorice, în perioada deschisă de Congresul al IX-lea al partidului, din inițiativa și sub îndrumarea directă a tovarășului Nicolae Ceaușescu, au fost fundamentate și aplicate forme noi, originale privind conducerea, organizarea și planificarea întregii activități economico-sociale, au fost stabilite obiective, sarcini, căi și soluții pentru rezolvarea corespunzătoare a problemelor puse de construirea noii orînduiri.

În gîndirea economică și social-politică a secretarului general al partidului, conducerea, organizarea și planificarea întregii activități economico-sociale, are ca trăsătură fundamentală, distinctivă, caracterul de acțiune programatică a Partidului Comunist Român, care îndeplinește rolul conducător al întregii activități ce se desfășoară pentru construirea socialismului și comunismului. Realizarea rolului conducător al partidului, centrul vital al națiunii, reprezintă garanția fundamentării obiectiv-științifice, realiste și a aplicării consecvente a tuturor formelor de conducere, organizare și planificare a întregii activități economico-sociale care se desfășoară în țara noastră.

Înfăptuirea Programului partidului, a hotărîrilor Congresului al XIII-lea impun ridicarea la un nivel tot mai înalt a activității politice și organizatorice a partidului nostru, a tuturor organelor și organizațiilor sale, pentru soluționarea problemelor noi, deosebit de complexe ale dezvoltării țării, a contradicțiilor ce apar în acest proces de extraordinară complexitate, pentru perfecționarea formelor de conducere, organizare și planificare, care trebuie să fie folosite ca o pîrghie importantă în asigurarea conducerii unitare, democratice și armonioase a societății în vederea realizării progresului în toate sectoarele de activitate. „În asigurarea conducerii și perfecționării întregului sistem economico-social — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — am elaborat formele noi ale autoconducerii și autogestiunii, care au dus la creșterea puternică a răspunderii tuturor unităților, a oamenilor muncii. În același timp, am acționat și acționăm pentru perfecționarea sistemului de conducere și planificare, pornind de la necesitatea creșterii rolului statului în conducerea și dezvoltarea conștientă, armonioasă a tuturor sectoarelor de activitate“. Și aceasta pentru că, „problemele dezvoltării generale impun o politică unică, conducerea de către stat, pe baza planului național unic de dezvoltare economico-socială“⁹.

În primul rînd, coordonarea de ansamblu a desfășurării activității economico-sociale la nivelul societății constituie o cerință a oricărei economii moderne, intensive, bazată pe progres tehnico-științific înalt, pe forțe de producție dezvoltate, pe diviziunea socială a muncii, pe interconexiuni, intercondiționări și interdependențe foarte accentuate, cu grad mare de multiplicare, dintre ramuri, subramuri, unități productive, de cercetare, proiectare, comerciale, financiare, servicii etc. Ea este cerută de caracterul de organism unitar al economiei naționale, pe baza proprietății socialiste, care, caracterizîndu-se prin stăpînirea socială la nivelul întregii societăți a părții covârșitoare a mijloacelor de producție și a avuției națio-

⁹ Nicolae Ceaușescu, *Raport la Conferința națională a Partidului Comunist Român*. 14 decembrie 1987, Editura politică, București, 1987, p. 35.

nale, unește, într-un organism economico-social integrat, unitar, toate ramurile, subramurile, centralele, unitățile socialiste și subunitățile lor. În condițiile acestea, economia socialistă, bazată pe proprietatea socialistă comună și indivizibilă, nu se poate dezvolta decât prin conducerea unitară, centrală a întregii activități economico-sociale pe baza planului național unic.

Mărețul scop al creșterii bunăstării generale a tuturor membrilor societății, pe care socialismul îl determină pe baza proprietății socialiste, creșterea în ritmuri înalte, cantitativă, calitativă și diversificată a întregii activități economice și social-culturale impun o estimare, protejare și utilizare planică, rațională și eficientă, a tuturor resurselor societății, o mobilizare a eforturilor umane generale și o concentrare a tuturor resurselor și eforturilor asupra obiectivelor principale. Omogenizarea treptată a dezvoltării tehnico-economice și social-culturale pentru toate ramurile, subramurile și sectoarele economice și social-culturale, pentru toate zonele, județele și localitățile, proces foarte important pentru progresul general și multilateral al întregii societăți și care nu se poate realiza decât prin constituirea, redistribuirea și folosirea resurselor tehnice, materiale, umane și financiare în mod prioritar pentru sectoarele, județele și localitățile mai puțin dezvoltate, impune, de asemenea, o conducere unitară, centrală a economiei naționale. Protejarea bogățiilor naturale ale țării și a întregului mediu ambiant național, cere, la rîndul ei, o dezvoltare coordonată, echilibrată, armonioasă și cu o eficiență complexă, economică, socială și ecologică, pe o perioadă de largă perspectivă.

Conducerea unitară, centrală a întregii activități economico-sociale pe baza planului național unic se constituie într-o pirghie puternică, prin care masele populare, partidul comunist și statul nostru socialist promovează toate măsurile de politică internă și externă, în vederea realizării intereselor vitale ale națiunii noastre, de dezvoltare liberă, independentă pe calea progresului social și a prosperității, a asigurării unității, independenței și dăinuirii continue a poporului român în vatra străbună.

În etapa actuală a dezvoltării țării noastre se accentuează necesitatea obiectivă a conducerii unitare, centrale a activității economico-sociale, deoarece crește complexitatea activității economico-sociale, gradul ei de socializare, concentrare, specializare și cooperare ; se accentuează procesele complexe calitative, prin trecerea la dezvoltarea preponderent intensivă ; se amplifică dimensiunea eforturilor tehnice-materiale, de cercetare și financiare și a cerințelor de coordonare unitară pe plan național, în vederea îndeplinirii sarcinilor revoluției tehnico-științifice, a noii revoluții agrare, ale cercetării științifice, dezvoltării tehnologice și introducerii progresului tehnic în toate sectoarele de activitate ; crește gradul de dificultate a problemelor privind folosirea integrală a capacităților de producție, aprovizionarea cu materii prime, utilizarea economiei naționale, realizarea unor mari obiective — construcții industriale, energetice, canale, sisteme de irigații etc. — de interes național, care au deplasat spre verigile superioare, și chiar la nivel central, locul de fundamentare și soluționare optimă, eficientă a deciziilor cu privire la împlinirea acestor proiecte. Îndeplinirea obiectivelor actualului cincinal și ale dezvoltării de perspectivă a României pînă în anul 2000 „împun, ca necesitate obiectivă, creșterea și mai puternică a rolului statului în planificarea, organizarea

și conducerea unitară a întregii activități economico-sociale, pe baza planului național unic”¹⁰.

Sintetizînd toate aceste aspecte, tovarășul Nicolae Ceaușescu a arătat, în repetate rînduri, necesitatea obiectivă a asigurării conducerii unitare, coordonate a întregii activități economico-sociale, pe baza planului național unic de dezvoltare a economiei naționale socialiste. „Noi — relevă secretarul general al partidului — acordăm o mare însemnătate rolului planului național unic. Nici nu este posibil să asigurăm dezvoltarea armonioasă a patriei fără a avea un plan general care să asigure dezvoltarea armonioasă a tuturor ramurilor și sectoarelor, ridicarea generală a patriei”¹¹.

Caracterul realist, profund științific și spiritul ferm, revoluționar, al tezelor tovarășului Nicolae Ceaușescu despre necesitatea obiectivă a conducerii unitare, centrale a întregii activități economico-sociale sînt confirmate și întărite prin prezentarea funcțiilor pe care le îndeplinește conducerea unitară a economiei naționale : promovarea intereselor generale ale tuturor membrilor societății socialiste prin realizarea unor obiective economico-sociale de largă perspectivă, prin studierea și cunoașterea temeinică a resurselor și nevoilor, și ordonarea lor prioritară după gradul în care satisfac interesele generale, creșterea bunăstării generale materiale și spirituale ; realizarea cerințelor legilor economice și canalizarea acțiunii acestora în direcția împlinirii intereselor întregii societăți ; utilizarea unitară, centrală și coordonată a resurselor naturale, tehnice, materiale, umane, financiare și valutare, în vederea satisfacerii, într-o măsură mai mare, a nevoilor sociale și folosirii la un înalt nivel de eficiență a tuturor acestor resurse ; realizarea unei diviziuni sociale a muncii rațională și echitabilă, menită să asigure stabilitatea și eficiența generală a dezvoltării economico-sociale, îmbinarea intereselor unităților și colectivelor de oameni ai muncii cu interesele întregului popor ; asigurarea unei dezvoltări echilibrate, proporționale a economiei naționale ; promovarea largă a cercetării științifice, dezvoltării tehnologice și introducerea progresului tehnico-științific în întreaga activitate economico-socială ; stimularea sporirii populației, pregătirea temeinică și utilizarea rațională a forței de muncă, creșterea gradului de instruire și educație a întregii populații ; repartizarea optimă a venitului național pentru fondul de consum și fondul de dezvoltare economico-socială ; repartizarea echilibrată și echitabilă a activităților economice și social-culturale în profil teritorial ; asigurarea creșterii, pe baze echitabile și stimulative, a veniturilor individuale și sociale ale întregii populații ; asigurarea participării active, largi și eficiente a țării noastre la diviziunea mondială a muncii și promovarea intereselor naționale, vitale, de dezvoltare liberă, independentă și prosperă a poporului român în cadrul relațiilor internaționale ; fructificarea la nivel macroeconomic, pentru progresul societății socialiste, a proprietății socialiste, a avantajelor și superiorității socialismului.

Numai simpla enumerare a acestor multiple, complexe și deosebit de importante funcții ale conducerii unitare, centrale a întregii activități

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 28, Editura politică, București, 1985, p. 56.

¹¹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român*, 10 decembrie 1986, p. 15.

economico-sociale arată rolul ei de condiție fundamentală, imperios necesară pentru construirea socialismului și comunismului și, în același timp, caracterul dăunător, cu consecințe negative multiple, pe care îl are înlăturarea și, chiar, limitarea sau restrângerea sferei ei de cuprindere. Iată de ce, arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Niciodată societatea noastră socialistă nu va putea să renunțe la planul național unic. Orice altă abordare a problemelor ar însemna să facem loc anarhiei, stihiei mic-burgheze, să aducem grave daune construcției socialismului și comunismului”¹². Și aceasta, pentru că, „Dacă am renunța la principiul conducerii pe baza planului unic de dezvoltare economico-socială, s-ar produce, inevitabil, dezorganizarea activității, ar apărea o serie de contradicții, cu repercusiuni grave asupra făuririi societății socialiste, a dezvoltării patriei și ridicării nivelului de trai material și spiritual al poporului”¹³.

Din analizele aprofundate ale secretarului general al partidului se poate, așadar, reține că, în urma renunțării la conducerea unitară, centrală a economiei naționale s-ar ivi următoarele consecințe negative: apariția anarhiei, a concurenței, spontaneității și stihiei mic-burgheze; dezorganizarea activității, dezechilibre și disproporții în dezvoltarea economico-socială; încălcarea cerințelor diviziunii sociale a muncii stabilite și abaterea întreprinderilor de la interesele generale ale economiei naționale; apariția mecanismelor de dezvoltare economico-socială spontană, care generează risipă și ineficiență pe plan economic; apariția fenomenelor de inechitate privind retribuția și a contradicțiilor economico-sociale orientate pe un făgaș antagonist; tendința de realizare prioritară a unor interese individualiste și de grup în defavoarea intereselor generale; dezintegrarea treptată a proprietății socialiste, apariția unor elemente capitaliste în economie și a exploatării muncii străine. Toate acestea ar duce, treptat, la anularea unora din cuceririle fundamentale obținute în lupta revoluționară a maselor muncitoare, la diminuarea capacității de dezvoltare a țării prin frînarea factorilor interni și externi ai progresului economico-social, avînd repercusiuni grave asupra făuririi societății socialiste. „Viața, practica dezvoltării sociale pun în evidență lipsa de fundament științific și caracterul profund eronat al tezelor potrivit cărora ar trebui să se limiteze sau să se renunțe la rolul și funcțiile statului în conducerea activității economico-sociale”¹⁴.

Punînd la baza concepției sale despre formele de conducere ale societății socialiste, înțelegerea profundă și multilaterală a relațiilor proprietății socialiste, fundamentînd aceste forme de conducere pe baza principiilor generale ale socialismului și, în special, pe baza principiului centralismului democratic, ancorînd adînc activitatea de conducere în realitățile concrete ale țării noastre și permanentizînd legătura largă, temeinică a organismelor de conducere cu masele muncitoare, întreaga construcție socialistă se realizează „cu poporul și pentru popor”. Partidul Comunist Român a acordat, în elaborarea sistemului unitar al conducerii, organizării și planificării activității economico-sociale, o mare atenție dez-

¹² Nicolae Ceaușescu. Cuvîntare la Plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român, 10 decembrie 1986, p. 15.

¹³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 28, p. 57—58.

¹⁴ Nicolae Ceaușescu. *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 28, p. 59.

voltării și perfecționării formelor democratice ale participării efective, largi a maselor muncitoare, la procesul de conducere a vieții sociale.

Această activitate, desfășurată din inițiativa și sub conducerea tovarășului Nicolae Ceaușescu, s-a concretizat în elaborarea și aplicarea noului mecanism de funcționare a economiei noastre socialiste, bazat pe o largă autonomie a unităților socialiste, realizată sub formele *autoconducerii de către oamenii muncii* a tuturor unităților socialiste, *autogestiunii economico-financiare* și *autofinanțării* pentru unitățile economice socialiste și parțial pentru celelalte unități și *autoaprovizionării* pentru unitățile administrativ-teritoriale. O mare atenție a fost acordată și asigurării unui cadru organizatorico-juridic larg democratic, prin crearea unor organisme instituționale democratice la nivelul fiecărei verigi organizatorice, pentru sectoare separate sau grupe de ramuri și activități — Consiliile de conducere ale oamenilor muncii, Adunările generale ale oamenilor muncii, Consiliile naționale și Congresele pe grupe de ramuri sau sectoare, etc. — și prin elaborarea unor legi și acte juridice normative pentru funcționarea corespunzătoare a acestora.

În concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu, formele democratice, colective de conducere, organizare și planificare a activității economico-sociale, bazate pe autoconducerea unităților de către oamenii muncii, autogestiunea economico-financiară și autofinanțarea sînt determinate în mod obiectiv de proprietatea socialistă și au la bază principiile fundamentale ale socialismului, în special principiul centralismului democratic, particularitățile concrete, naționale ale construcției socialiste din țara noastră. La temelia acestor forme colective de conducere stau laturile colective ale proprietății socialiste cooperatiste și acele laturi cu caracter colectiv ale proprietății socialiste de stat, cum sînt : relațiile de stăpînire a mijloacelor de producție sub forma administrării colective a acelei părți din averea întregului popor, încredințată lor spre gospodărire și dezvoltare, relațiile de folosire în mod colectiv a acestora în activitatea economico-socială ca producători socialiști uniți, relațiile de autoconducere și autogestiune a activității unităților și relațiile de însușire, prin repartitia socialistă, a veniturilor obținute pe baza muncii depuse.

Referindu-se la determinarea de către proprietatea socialistă de stat a formelor colective de conducere, organizare și planificare bazate pe autoconducere și autogestiune economico-financiară, secretarul general al partidului nostru arată : „Această proprietate nu este o noțiune abstractă, ea se materializează în mijloace de producție și bunuri de altă natură, administrate de organele de conducere colectivă și de oamenii muncii din mii și mii de unități economico-sociale”¹⁵. Precizînd laturile colective ale proprietății socialiste de stat și funcțiile formelor colective de conducere, organizare și planificare pe care ea le determină, tovarășul Nicolae Ceaușescu menționează : „Oamenii muncii dintr-o întreprindere trebuie să înțeleagă faptul că ei sînt proprietarii acelei întreprinderi, că ei poartă direct răspunderea pentru păstrarea și apărarea proprietății, pentru dezvoltarea ei, că datoria lor este de a obține, cu mijloacele de care dispun, creșterea continuă a eficienței economice, asigurînd pe această cale și mijloacele necesare retribuiri lor și participării la beneficii, și

¹⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 15, p. 594.

mijloacele necesare acumulării, dezvoltării forțelor de producție, precum și satisfacerea unor necesități generale ale statului, apărării țării“¹⁶.

Formele colective de conducere, organizare și planificare ale activității economice și sociale reprezintă, ca și formele unitare, centrale, o necesitate obiectivă deosebit de importantă pentru construirea socialismului și comunismului. „În condițiile proprietății comune asupra mijloacelor de producție se impune — releva tovarășul Nicolae Ceaușescu în Raportul prezentat la Congresul al X-lea al partidului din 1969 — ca o necesitate obiectivă realizarea conducerii colective, participarea nemijlocită a oamenilor muncii la conducerea activității economice“¹⁷. Această orientare generală a fost urmărită în mod consecvent de partidul nostru, acționându-se cu fermitate, așa cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu, în Raportul prezentat la Congresul al XIII-lea al P.C.R. din 1984, „pentru așezarea întregii activități economico-sociale pe principiul autoconducerii și autogestiunii, făcând totul ca fiecare unitate să obțină creșterea continuă a eficienței economice și rentabilității“¹⁸.

Necesitatea obiectivă a formelor colective de conducere, organizare și planificare a activității economico-sociale este determinată de un complex de cerințe. Mai întâi, laturile colective ale proprietății socialiste impun în mod obiectiv formele colective de conducere, organizare și planificare, pentru înfăptuirea concretă, la nivelul unităților economice, a proprietății socialiste, a calității de coproprietari, producători, conducători, gestionari și beneficiari pe care o au oamenii muncii în societatea socialistă. Prin aceste forme colective de conducere, organizare și planificare se realizează utilizarea eficientă la nivel microeconomic a tuturor resurselor naturale, tehnice, materiale, umane și financiare, prin promovarea unei economisiri complexe a resurselor în activitatea de proiectare-planificare și, în mod deosebit, prin folosirea lor eficientă în procesul de creare a bunurilor materiale și spirituale; dezvoltarea inițiativei creatoare a maselor largi de oameni ai muncii în activitatea de conducere, organizare și planificare, care trebuie și poate să contribuie la dezvoltarea și perfecționarea întregii activități economico-sociale; cointerесarea colectivă și personală, materială și morală a oamenilor muncii, care constituie o pîrgie deosebit de importantă în construirea socialismului și comunismului; răspunderea nemijlocită a colectivelor de conducere, a tuturor lucrătorilor din unitățile respective și a fiecărui om al muncii în parte, pentru păstrarea, apărarea și dezvoltarea acelei părți din avuția societății primită spre administrare și gospodărire, pentru folosirea completă și eficientă a bunurilor respective, a mijloacelor necesare retribuirii lucrătorilor și participării lor la beneficii, realizării dezvoltării unității respective, restituirii fondurilor primite de la societate, precum și pentru satisfacerea unor necesități generale ale societății.

În gîndirea tovarășului Nicolae Ceaușescu, formele conducerii, organizării și planificării unitare, centrale ale activității economico-sociale există concomitent, se condiționează reciproc și se îmbină armonios cu formele colective, autonome, bazate pe autoconducerea și autogestiunea economico-financiară a unităților socialiste și au ca temelie comună pro-

¹⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, Editura politică, București, 1983, p. 31.

¹⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, p. 294.

¹⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 28, p. 45.

prietatea socialistă și principiul centralismului democratic. Prin aceasta se creează sistemul unitar al conducerii, organizării și planificării activității economico-sociale socialiste, în cadrul căruia formele respective nu numai că nu se opun și nu se exclud, dar ele se stimulează și-și creează reciproc cadrul și deschiderea necesare pentru îmbinare și armonizare între ele. Gîndirea economică și social-politică a tovarășului Nicolae Ceaușescu nu numai că a sesizat această deschidere reciprocă a celor două forme de conducere, care se stimulează între ele, creîndu-și reciproc condiții pentru amplificare și consolidare, ci a indicat direcțiile și căile prin care să se dezvolte și să se perfecționeze fiecare, în vederea îmbinării și armonizării lor.

În acest sens, „planul național unic trebuie să devină nu un mijloc birocratic de adunare a diferitelor date în dosare cît mai multe ci un instrument viu de stimulare a inițiativei creatoare a tuturor organismelor statului nostru democratic, a tuturor colectivelor de oameni ai muncii, să asigure o bună folosire a mijloacelor de care dispune societatea noastră într-un moment dat, atît în direcția dezvoltării, cît și în direcția ridicării generale a nivelului de trai al poporului”¹⁹. Totodată, „Conducerea pe baza planului național unic necesită lărgirea rolului și atribuțiilor ministerelor, centralelor și consiliilor oamenilor muncii din toate unitățile economico-sociale. Aceasta trebuie să se realizeze pe baza principiului centralismului democratic, ce îmbină armonios inițiativa largă a maselor, a consiliilor oamenilor muncii cu principiul conducerii unice a tuturor sectoarelor”, cadru în care „Înlăturarea birocratismului, lărgirea atribuțiilor organelor locale, ale centralelor și întreprinderilor sînt cerințe importante în perfecționarea activității de conducere și planificare”²⁰.

În lumina acestor orientări s-a urmărit realizarea prioritară a intereselor generale ale membrilor societății socialiste în strînsă îmbinare cu interesele colective și personale ale acestora ; înlăturarea și împiedicarea elementelor și tendințelor de centralism excesiv, birocratism, voluntarism și subiectivism din activitatea organelor centrale și a altor verigi cu funcții conducătoare ; rezolvarea la nivel național numai a problemelor fundamentale ale dezvoltării de ansamblu ale activității economico-sociale și numai pe baza unor teame în informări și propuneri făcute de unitățile de bază ; elaborarea planurilor și a programelor de dezvoltare economico-socială — anuale, cincinale și pe o perioadă mai mare — numai prin respectarea principiului fundamentării planului de jos în sus, pe baza participării efective a maselor largi muncitoare, organizate în colectivele unităților de bază ; crearea unui cadru stimulatîv dezvoltării inițiativei creatoare a colectivelor de oameni ai muncii din unitățile socialiste de bază ; înlăturarea elementelor excesiv centralizate, rigide, învechite și foarte complicate din mecanismul de funcționare a economiei socialiste, din formele de informare și din formele de conducere, organizare și planificare ale activității economico-sociale.

Forumurile partidului nostru comunist au stabilit direcțiile orientative, căile de dezvoltare și perfecționare și pentru formele de conducere, organizare și planificare autonomă, colectivă ale activității economico-sociale a unităților socialiste, în vederea îmbinării și armonizării acestora

¹⁹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român*, 10 decembrie 1986, p. 15.

²⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 28, p. 57.

cu formele de conducere unitară, centrală ale întregii economii naționale. „Este necesar — subliniază secretarul general al partidului — să aplicăm cu hotărîre principiul autoconducerii și autogestiei muncitorești. În calitate de producător, de proprietar al unei părți a avuției naționale — proprietate a întregului popor — și de beneficiar al acesteia, fiecare colectiv de oameni ai muncii poartă răspunderea comună deplină asupra gospodăririi și dezvoltării unității în care lucrează. Drepturile adunărilor generale, ale consiliilor oamenilor muncii de a adopta hotărîri în toate problemele privind planurile și activitatea economico-socială trebuie să se îmbine cu aplicarea prevederilor planurilor naționale de dezvoltare unitară. Să avem permanent în vedere că nu putem slăbi sub nici o formă conducerea unitară a activității economico-sociale pe baza planului unic — care trebuie să îmbine interesele fiecărei unități, ale fiecărui colectiv de oameni ai muncii cu interesele generale ale societății noastre socialiste, ale întregului popor“²¹.

În ceea ce privește direcțiile în care trebuie să fie orientate activitatea întreprinderilor și inițiativa colectivelor de oameni ai muncii, tovarășul Nicolae Ceaușescu precizează că, „fiecare unitate de producție trebuie să țină seama de necesitățile generale, să se încadreze în prevederile stabilite prin planul unic de dezvoltare economică și socială. Aceasta corespunde intereselor construcției socialiste, ale întregii națiuni“²². În același timp, „Elaborarea planului de către unități, adoptarea sa de către consiliile oamenilor muncii și adunările generale trebuie să aibă la bază prevederile planului național unic de dezvoltare și să asigure realizarea în cele mai bune condiții a obligațiilor ce revin fiecărui colectiv din planul general“²³.

Dezvoltarea și perfecționarea formelor de conducere autonomă, colectivă, bazate pe principiile autoconducerii și autogestiei economico-financiare, trebuie să conducă la creșterea atribuțiilor, a puterii de decizie și a răspunderii directe și nemijlocite ale fiecărui colectiv de oameni ai muncii pentru gospodărirea cu maximum de eficiență a mijloacelor și bunurilor încredințate de societate, veghind însă și acționînd pentru înlăturarea oricăror tendințe anarhice, de „patriotism“ local, de încălcare a legilor și hotărîrilor obligatorii pentru toate organele de partid și de stat, pentru toți cetățenii patriei. Prin dezvoltarea și perfecționarea lor — potrivit concepției tovarășului Nicolae Ceaușescu — trebuie să se realizeze îmbinarea organică a intereselor colective și personale ale unităților, colectivelor de oameni ai muncii și lucrătorilor, cu interesele generale ale societății, orientarea activității unităților socialiste în direcția cerută de conducerea unitară, echilibrată, proporțională, armonioasă și stabilă a întregii activități economico-sociale. Autonomia formelor bazate pe autoconducere și autogestie economico-financiară nu trebuie să afecteze în nici un fel conducerea planificată, unitară, centrală a întregii activități economico-sociale, ci să fie limitată pe baza acestei cerințe ca sferă și atribuții. Creșterea autonomiei și a atribuțiilor unităților socialiste trebuie să fie însoțită de sporirea răspunderii unităților, a colectivelor de conducere și a tuturor lucrătorilor pentru : păstrarea, dezvoltarea și apărarea

²¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 28, p. 57.

²² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 28, p. 58.

²³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 28, p. 60.

părții din proprietatea socialistă pe care o gospodăresc ; realizarea ritmică, calitativă și sortimentală a producției și serviciilor pe baza planului și a contractelor ; obținerea unei eficiențe și rentabilități în activitatea desfășurată ; asigurarea fondurilor necesare pentru dezvoltarea unității ; retribuirea muncii lucrătorilor, participarea lor la beneficii și acțiuni sociale ; restituirea fondurilor primite de la societate în momentul intrării în funcțiune și, după aceasta, contribuția unității la constituirea fondurilor pentru nevoile generale ale societății și la apărarea țării. O deosebită importanță o are fundamentarea științifică, realistă și mobilizatoare a elaborării planului, pornindu-se de la unitățile de bază, care trebuie să-și orienteze proiectele de plan pe baza unei analize temeinice a potențialului productiv de care dispun, a nivelurilor orientative și a normativelor de plan, corelându-le și cu principalele obiective și sarcini stabilite în documentele programatice ale P.C.R. pentru dezvoltarea economico-socială a țării, concomitent cu orientarea rațională, eficientă a inițiativei unităților socialiste, a colectivelor și lucrătorilor, inițiativă creatoare, care „trebuie să se manifeste în realizarea exemplară a sarcinilor de plan, în ridicarea nivelului tehnic și a calității producției, în perfecționarea continuă a activității economice“²⁴.

Întreaga concepție a tovarășului Nicolae Ceaușescu referitoare la proprietatea socialistă ca bază a îmbinării conducerii unitare, centrale a întregii activități economico-sociale cu conducerea autonomă, colectivă, bazată pe autoconducerea și autogestiunea unităților socialiste a fost aplicată și înfăptuită în mod treptat în țara noastră, în perioada de după Congresul al IX-lea al partidului — cea mai rodnică în realizări din întreaga noastră istorie națională —, denumită de către poporul nostru, cu îndreptățită mândrie patriotică, „Epoca Nicolae Ceaușescu“.

²⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 28, p. 58.

SATUL ROMÂNESC SUB SEMNUL NOII REVOLUȚII AGRARE

BUJOR MĂNESCU, GHEORGHE CIULBEA

Străveche formă de organizare a populației rurale, creată inițial după criteriul rudeniei și alcătuită dintr-o aglomerare de case și dependențe („vatra“), precum și dintr-un anumit teritoriu („hotarul“), satul a constituit celula organizării sociale românești, ca o neobosită cariadidă a culturii originale, materiale și spirituale, a însăși istoriei poporului nostru. De-a lungul vremurilor, „țărănimea — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — a asigurat permanența neclintită a poporului nostru pe aceste meleaguri, păstrînd, totodată, comoara limbii și culturii naționale și înaltele virtuți ale spiritului popular. Ea a fost mult timp principala făuritoare a bunurilor materiale și spirituale, clasa care prin munca ei îndirjită a făcut să renască, de atîtea ori, din cenușă și ruină, țara distrusă și prădată de cotropitori. Sensibilitatea și înțelepciunea țăranimii noastre și-au găsit expresie nu numai în bogăția artei populare, de o mare frumusețe, profunzime și originalitate, ci și într-un cod moral superior, în care sînt înscrise, la loc de frunte, cîntea și omenia, dragostea de muncă și de natură, dîrzenia și neînfricarea în fața greutăților, vitejia și eroismul“¹.

Arc peste timp, această înaltă apreciere a virtuților și rolului țăranimii completează, în chip magistral, elogiul satului românesc pe care l-au formulat, la vremea lor, mari cărturari patrioți. Într-adevăr, virtuțile și pitorescul fără seamăn în lume ale acestuia au inspirat artiști și oameni de știință de mare prestigiu național și universal, au animat idei și acțiuni progresiste. Dar satul a fost, nu arareori, în trecut și obiectul feluritelor mașinațiuni politicianiste ale acelor care, uitînd marile sale dureri, porneau de la imaginea unui sat idilic, „privit — cum scria „Cuvîntul liber“ din 12 noiembrie 1935 — din tren sau din automobil“ și de la „cunoașterea țăranului doar din conversații“. Privit, însă, din interior și analizat cu obiectivitate și dragoste nedisimulată de gînditorii și mili-

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 14, Editura politică, București, 1977, p. 231—232.

tanții comuniști și progresiști, satul românesc a constituit nu numai obiectul analizei științifice, ci și coautorul marilor transformări ale întregii societăți românești.

Numai în ultimele patru decenii, sub conducerea partidului comunist, acest sat a devenit, realmente, de nerecunoscut în peisajul general al construcției socialiste, în care a avut loc transformarea socialistă a agriculturii. Referindu-se la marile prefaceri pe care le-a cunoscut agricultura, tovarășul Nicolae Ceaușescu remarcă, în Raportul la Conferința Națională a partidului : „Producția agricolă este de aproape 9 ori mai mare decât în trecut. S-au realizat irigații pe o suprafață de peste 3,5 milioane hectare, precum și alte importante lucrări de îmbunătățiri funciare, de sporire a potențialului productiv al pământului. Pe această bază s-au obținut marile realizări în creșterea producției agricole, în transformarea satelor, a vieții întregii țărâni”². În acest răstimp, țara noastră a traversat cu succes două mari revoluții agrare, în prezent fiind confruntată plenar și pentru o lungă perspectivă cu cea de-a treia, care pune pe primul plan aplicarea științei, realizarea unei calități noi, a unei agriculturi superioare, în concordanță cu proprietatea întregului popor asupra pământului, cu proprietatea socialistă în agricultură. Mutațiile survenite în fizionomia satului nostru socialist sînt efectul unei inspirate politici agrare a P.C.R., al rezolvării simultane atât a problemei agrare, cît și a celei agricole, respectiv al unei dezvoltări rurale integrate.

În concepția Partidului Comunist Român, a secretarului său general, dezvoltarea rapidă, armonioasă și proporțională a complexului economic național este condiționată de realizarea unui raport optim între industrie și agricultură. Reconceptualizînd tipologia de structură a economiei românești, în cadrul modelului propriu de dezvoltare economico-socială a țării noastre, potrivit cu condițiile sale și cu felul de a fi al poporului nostru, partidul a respins tezele care, fie că minimalizau importanța industriei și absolutizau pe cea a agriculturii, pe baza concepției fiziocrate a „eminației agricole”, fie că exacerbau locul și rolul industriei în detrimentul agriculturii, pe baza înțelegerii simpliste și unilaterale a legii creșterii cu precădere a sectorului I al producției sociale. Or, în cadrul diviziunii naționale a muncii, al raporturilor obiective dintre diversele compartimente ale muncii sociale, s-a învederat cu prisosință faptul că industria și agricultura aparțin, deopotrivă, atât sectorului producător de mijloace de producție, cît și celui producător de mijloace de consum, că dezvoltarea și modernizarea agriculturii sînt condiționate de progresul industriei, iar aceasta, la rîndu-i, de dezvoltarea și modernizarea agriculturii. „În întreaga activitate din agricultură — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — trebuie să pornim permanent de la faptul că ridicarea puternică a producției agricole vegetale și animale reprezintă o necesitate obiectivă pentru înfăptuirea cu succes a Programului partidului, că agricultura constituie, împreună cu industria, ramură de bază hotărîtoare pentru dezvoltarea societății noastre. De aceea, nu trebuie să subapreciem nici industria, nici agricultura, ci să acordăm toată atenția necesară dezvoltării armonioase a acestor două ramuri fundamentale ale economiei românești cît și celorlalte sectoare de activitate. Numai pe această bază vom asigura înlăturarea diferitelor contradicții care pot apărea la un moment sau altul și dezvoltarea economico-socială armonioasă,

² Nicolae Ceaușescu, *Raport la Conferința Națională a Partidului Comunist Român*. 14 decembrie 1987, Editura politică, București, 1987, p. 10.

echilibrată a patriei, care să creeze tot ceea ce este necesar pentru înaintarea fermă a României spre noi culmi de progres și civilizație”³.

Definind, pentru prima dată în gândirea economică marxistă contemporană, locul agriculturii, ca a doua ramură de bază a economiei naționale, pornind de la criteriul contribuției specifice a acesteia la crearea bazei tehnico-materiale a societății și reconsiderînd rolul agriculturii în dezvoltarea economico-socială a României în cadrul unei tipologii industrial-agrar pe termen lung, Congresul al XIII-lea al P.C.R. a formulat o concepție unitară, de largă perspectivă, cu privire la dezvoltarea agriculturii în corelație cu industria, respectiv a satului în corelație cu orașul, ca suport economic trainic al alianței muncitorești-tărănești, al înseși construcției socialiste.

În strînsă legătură cu doctrina noii revoluții agrare, s-au deschis noi perspective modernizării și intensificării agriculturii, pe baza proprietății socialiste, a noii revoluții științifico-tehnice contemporane, ca și a noii revoluții în conștiința tuturor celor ce activează în agricultură, care să asigure atît ridicarea competenței lor profesionale, cît și nivelul de organizare, conducere și participare, schimbarea mentalității țărănimii. Este vorba de un proces revoluționar sistemic și continuu, care afectează deopotrivă infrastructura, structura și suprastructura satului românesc. Punînd știința la temelia dezvoltării rapide și moderne a întregii economii naționale, partidul nostru a asigurat promovarea, în toate ramurile agriculturii, a progresului tehnico-științific, pe direcțiile sale principale: ridicarea capacității productive a pămîntului, generalizarea mecanizării, chimizarea, aplicarea rezultatelor științei biologice, perfecționarea auto-gestiunii economice-financiare în toate unitățile agricole.

Modernizarea aparatului tehnico-productiv al agriculturii este de neconceput fără modernizarea corespunzătoare a producției industriale, fără asigurarea unei corelații optime dintre industrie și agricultură, fără optimizarea fluxurilor reciproce de produse dintre acestea, sub raport cantitativ, structural, calitativ și valoric. Întreaga experiență a construcției noastre socialiste confirmă justetea politicii P.C.R. de industrializare socialistă, efortul titanic de creare a unor puternice ramuri de avangardă ale industriei, capabile să reorganizeze întreaga economie națională și să o propulseze pe orbita modernizării, a noii revoluții științifico-tehnice contemporane. Iată de ce, în ultimele două decenii, ramurilor industriei prelucrătoare, cu spectru larg de generare și antrenare a progresului tehnic în toate celelalte ramuri, li s-au imprimat cele mai înalte ritmuri de creștere: electrotehnicii și electronicii — 14,4% anual, construcțiilor de mașini — 13,2%, chimiei — 12,5% etc.⁴. În consecință, a avut loc și continuă să se manifeste o puternică restructurare a producției industriale, în condițiile trecerii de la creșterea economică preponderent extensivă la cea preponderent intensivă.

Procesul de restructurare a producției industriale a fost strîns legat și de cerințele dezvoltării intensive și ale modernizării agriculturii, de dezvoltare și modernizare a bazei sale tehnico-materiale, în vederea înfăptuirii noii revoluții agrare. Este cunoscut faptul că, în vederea creșterii

³ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Congresul al III-lea al consiliilor de conducere ale unităților agricole socialiste, ale întregii țărănime, al consiliilor oamenilor muncii din industria alimentară, silvicultură și gospodărirea apelor*. 29 mai 1986, Editura politică, București, 1986, p. 11—12.

⁴ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România*. 1986, Direcția Centrală de Statistică, București, p. 91—99.

contribuției agriculturii la sporirea venitului național, Directivele Congresului al XIII-lea al partidului au stabilit ca producția netă agricolă să sporească, în actualul cincinal, mai rapid decât producția globală (7,1—7,5%, față de 5,4—5,8%). Această corelație se realizează pe baza dezvoltării intensive și a accentuării laturilor calitative ale producției agricole, a creșterii eficienței întregii activități economice din agricultură. „Noua revoluție agrară — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — are ca obiectiv principal dezvoltarea intensivă a producției, obținerea unor recolte record, sporirea pe această bază a contribuției agriculturii la dezvoltarea generală a țării”⁵.

Ca și în industrie, placa turnantă a modernizării agriculturii o constituie reducerea consumurilor energetice. În acest sens s-au prevăzut normative științifice de utilizare a mijloacelor mecanizate și de chimizare a întregii agriculturi socialiste. În vederea reducerii gradului de poluare a mediului natural, se preconizează generalizarea unui sistem integrat de combatere a bolilor, dăunătorilor și buruienilor prin îmbinarea rațională a mijloacelor chimice cu cele biologice, prin folosirea metodelor fizico-mecanice, de igienă a culturilor, în condițiile aplicării măsurilor agrofitehnice, ale respectării rotației culturilor, ale folosirii de soiuri și hibrizi rezistenți sau intoleranți la atacuri etc. Totodată, pentru reducerea costurilor de producție, încă ridicate, atât la produsele vegetale cât și la cele animale, s-au stabilit baremuri maxime de cheltuieli, care să asigure creșterea eficienței economice în fiecare unitate agricolă. În aceste condiții, de pildă, consumul de energie primară se reduce, în acest cincinal, cu 8% anual, majorându-se resursele de energie refolosibilă cu 27%. Folosirea energiei neconvenționale va căpăta o creștere considerabilă, extinzându-se folosirea instalațiilor solare de încălzire a apei în fermele zootehnice, a filtrelor și grupurilor sanitare, a atelierelor, a abatoarelor de păsări și a instalațiilor de uscarea cerealelor și finului. De asemenea, se extinde folosirea turbinelor eoliene pentru pomparea apei, în scopul alimentării fermelor zootehnice, în special a celor izolate, ca și a funcționării stațiilor de prelucrare a deșeurilor agricole.

Având ca direcții principale modernizarea bazei tehnico-materiale a agriculturii, ridicarea capacității productive a pământului, creșterea rolului științei în promovarea progresului tehnic, îmbunătățirea conducerii, organizării și planificării unitare a agriculturii, concomitent cu întărirea rolului consiliilor unice agroindustriale, noua revoluție agrară pune în evidență preocuparea constantă a partidului nostru pentru dezvoltarea și perfecționarea proprietății socialiste de stat și cooperatiste. Secretarul general al partidului, pornind de la cerințele legii concordanței relațiilor de producție cu nivelul și caracterul forțelor de producție, de la principiile socialiste și de la realitățile concrete și experiența țării noastre, subliniază că „tocmai pe această bază, a proprietății socialiste de stat și cooperatiste, am obținut marile realizări în dezvoltarea forțelor de producție, a industriei, agriculturii, științei, culturii, a întregii noastre activități”, trăgând concluzii de o deosebită importanță „cu privire la necesitatea întăririi continue și perfecționării proprietății socialiste din toate domeniile, a creșterii răspunderii colectivelor de oameni ai muncii, a țărănimii, în buna gospodărire — în calitatea lor de proprietari, de stăpîni a

⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 28, Editura politică, București, 1985, p. 37.

tot ceea ce există în România, a tot ceea ce se realizează”⁶. Este aceasta o condiție sine qua non a înfăptuirii noii revoluții agrare, a accelerării procesului de intensificare a producției agricole, a reducerii decalajelor și contradicțiilor dintre industrie și agricultură, a sporirii productivității muncii agricole, a creșterii nivelului de viață materială și spirituală a țărănimii.

Dinamica productivității muncii în principalele ramuri ale producției materiale între anii 1950 și 1985 atestă faptul că, în industrie, productivitatea muncii a sporit de 11 ori, iar în agricultură de 10 ori⁷. Aceasta a contribuit la reducerea disparităților dintre veniturile personalului muncitor din agricultură față de cel din industrie, la atenuarea contradicției esențiale dintre sat și oraș, la omogenizarea socială. În concepția Partidului Comunist Român, a tovarășului Nicolae Ceaușescu, problema creșterii productivității muncii agricole trebuie abordată în mod sistemic și multilateral, pornind de la obiectivul strategic al trecerii României, în cursul acestui cincinal, la stadiul de țară cu dezvoltare economică medie. Potrivit acestei viziuni științifice, revoluționare, reducerea decalajului economic de productivitate dintre întreprinderile agricole de stat și cooperativele agricole de producție, dintre industrie și agricultură, condiționează, de fapt, reducerea decalajelor externe în acest domeniu.

Deși s-au obținut realizări remarcabile în anii construcției socialiste, decalajele de productivitate agricolă rămân încă mult mai mari decât în industrie dintre România și țările dezvoltate; se menține încă un decalaj absolut între nivelul productivității muncii agricole față de cel din industrie. Astfel, dacă în 1950, când aceste ramuri erau la începutul modernizării, productivitatea industrială depășea de 2,8 ori pe cea agricolă, în 1955, decalajul reprezenta 3,6 : 1; în 1964 — 4,4 : 1; în 1965 — 5,6 : 1; în 1970 — 7,9 : 1, pentru ca, după această dată, chiar în condițiile creșterii mai rapide a productivității muncii industriale, să apară tendința reducerii decalajului, ca urmare a noii revoluții agrare: în 1975 decalajul respectiv fiind de 5 : 1; în 1980 de 4,4 : 1, iar în 1985 de 3 : 1.

Pe baza hotărârilor adoptate de Congresul al XIII-lea al partidului, în perioada 1986—1990, productivitatea muncii urmează să se dubleze în industria republicană, iar în agricultură să crească de 2,25 ori. După calculele de prognoză, datorită pătrunderii multilaterale a progresului tehnico-științific în agricultură, ritmul mediu de creștere a productivității muncii din această ramură îl va devansa pe cel din industrie în deceniul următor. În 1986—1990, productivitatea muncii va crește, în industrie cu 10⁰/₀, iar în agricultură cu 6,5⁰/₀; în 1991—1995, în industrie cu 2,44⁰/₀, iar în agricultură cu 5,44⁰/₀; în 1996—2000, în industrie cu 2,13⁰/₀, iar în agricultură cu 4,42⁰/₀⁸. Întărirea rolului conducător al industriei în economia națională reprezintă temelia realizării acestor prognoze care condiționează devansarea ritmului de creștere a productivității muncii industriale de către cea agricolă, tendință caracteristică economiilor dezvoltate.

⁶ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la ședința de închidere a programului de pregătire și instruire a organizatorilor de partid, președinți ai consiliilor unice agroindustriale de stat și cooperatiste*. 24 februarie 1987, Editura politică, București, 1987, p. 11—12.

⁷ Calculat după *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România*. 1986, p. 51—52; 156—161.

⁸ *Indicatorii privind nivelul de dezvoltare a agriculturii României comparativ cu alte țări*, Institutul de economie agrară, București, 1983, p. 33.

Experiența țării noastre demonstrează că dezvoltarea rapidă a industriei a constituit condiția hotărâtoare a modernizării agriculturii — și a celorlalte ramuri —, asigurând valorificarea superioară a resurselor naturale și de muncă, promovarea progresului tehnico-științific, ridicarea bunăstării poporului, întărirea independenței și suveranității naționale. Dar nu mai puțin valabilă este și reciproca acestui proces : dezvoltarea industriei și, în general, a activității economico-sociale, este strâns și indisolubil legată de dezvoltarea agriculturii ca ramură ale cărei multiple funcții sînt binecunoscute. Ca urmare a măsurilor întreprinse pe toate direcțiile noii revoluții agrare, 150 de unități agricole au obținut, în 1986, titlul de „Erou al Noii Revoluții Agrare“, cu producții de 9 000 kg orz la ha, 8 800 kg grâu la ha, sau 22 000 kg porumb știuleți la ha, iar în anul 1987, în pofida condițiilor naturale neprielnice, numărul unităților cu producții record s-a dublat. Pe temeiul tuturor acestor realizări, agricultura a căpătat deschideri largi în cadrul complexului economic național, lumea satului cunoscînd deplasări și mutații de mare anvergură structurală și suprastructurală.

Continuînd cu fermitate înfăptuirea Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, la orizontul anului 2000, România va deveni „o țară industrial-agrară, multilateral dezvoltată, care va asigura condiții de viață, conform cerințelor științifice, pentru dezvoltarea sănătoasă, fizică și intelectuală, a tuturor cetățenilor patriei noastre“⁹. De la subdezvoltare la performanțe economice ridicate, la civilizație și bunăstare, la înflorirea personalității umane — iată coordonatele de bază ale unui mare salt la scara istoriei, roadele înfăptuirii, prin munca entuziastă a întregului popor, a strategiei originale a partidului de dezvoltare economico-socială, în care, un loc central îl ocupă strategia agrară și dezvoltarea rurală integrată.

În concepția Partidului Comunist Român, a tovarășului Nicolae Ceaușescu, noua revoluție agrară se constituie ca o strategie de largă perspectivă, care vizează realizarea unor profunde transformări de ordin tehnic și economic în mediul rural, îmbunătățirea radicală a condițiilor de muncă și de viață ale țărănimii, ridicarea satului românesc pe noi culmi de civilizație materială și spirituală. Finalitatea socială a politicii de dezvoltare intensivă și modernizare a agriculturii constituie o coordonată esențială a concepției unitare, umaniste a secretarului general al partidului, concepție ce stă la baza întregii politici agrare a partidului nostru.

Doctrina noii revoluții agrare ocupă un loc proeminent în panopia tezelor și conceptelor economice novatoare ale partidului nostru. Definită pe coordonatele materialismului istoric ale procesului revoluționar unic și neîntrerupt, ale cărui premise au fost statuate prin cooperativizarea agriculturii, această remarcabilă construcție teoretică, originală, dublată de măsurile operaționale în planul politicii agrare, constituie o expresie elocventă a contribuției hotărâtoare a tovarășului Nicolae Ceaușescu la dezvoltarea creatoare a gândirii agrare marxiste. Formulată explicit la Congresul al XII-lea, dar anticipată încă de la Congresul al IX-lea al partidului, doctrina noii revoluții agrare reprezintă un sistem complex și coerent de idei privind dimensiunea tehnică, economică, socială, organizațională și suprastructurală a problemei agrare și a vieții rurale românești în etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, a

⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 28, p. 49.

trecerii la o nouă calitate, în condițiile noii revoluții științifico-tehnice contemporane. Partidul nostru pornește de la concepția că transformarea relațiilor de producție la sate reprezintă abia începutul operei de făurire a unei agriculturi socialiste puternice, moderne. Încheierea cooperativizării agriculturii, relevă secretarul general al partidului, „crează condițiile cele mai favorabile pentru avântul continuu al producției agricole. Dar aceasta constituie de fapt numai punctul de plecare în asigurarea progresului agriculturii noastre”¹⁰. Valorificarea superiorității orînduirii socialiste în agricultură impune eforturi materiale și financiare susținute pentru făurirea unei agriculturi intensive cu o înaltă productivitate socială.

Deosebită prin locul istoric, anvergura, obiectivele și direcțiile de înfăptuire față de prima revoluție agrară socialistă, care s-a desfășurat în prima etapă a revoluției și construcției socialiste și a avut ca obiectiv principal transformarea socialistă a agriculturii, noua revoluție agrară, desfășurată în etapa societății socialiste multilateral dezvoltate, în condițiile noii revoluții științifice și tehnice, este înțeleasă ca un proces complex de transformare a agriculturii socialiste, pe baza intensificării și industrializării acesteia, într-o variantă a muncii industriale, într-o ramură cu eficiență economică la nivelul țărilor cu agricultură dezvoltată, care să contribuie la soluționarea contradicțiilor apărute între agricultură și industrie, între producție și consum și la ștergerea deosebirilor esențiale dintre oraș și sat.

În împrejurările actuale, o asemenea revoluție nu poate fi înfăptuită în afara științei și tehnicii moderne. Iată de ce, acordînd o însemnătate primordială noii revoluții științifico-tehnice contemporane și în agricultură, tovarășul Nicolae Ceaușescu apreciază că, pentru a realiza revoluția în acest domeniu, trebuie să se înfăptuiască mai întîi revoluția în știință, în conducerea agriculturii, în modul de a lucra al specialiștilor, al țăranimii. „Trebuie să realizăm o revoluție în conștiința tuturor oamenilor muncii din agricultură, astfel încît ei să fie conștienți de forța de care dispun, conștienți că de ei depinde înfăptuirea revoluției agriculturii românești”¹¹. Nu este, așadar, vorba numai de o „revoluție agricolă”, ci și de o „revoluție agrară”, atotcuprinzătoare, care vizează mutații radicale atît în nivelul forțelor de producție și volumul activității agricole, cît și în fizionomia relațiilor de producție și a diverselor elemente suprastructurale ale vieții rurale.

În acest cadru de preocupări, corespunzător procesului de accelerare a intensificării și industrializării agriculturii, de dezvoltare a industriei mici și a prestărilor de servicii în mediul rural, de către toate unitățile agricole, au loc însemnate mutații în condițiile de muncă și de viață ale țăranimii. Un rezultat esențial al acestor transformări în viața țăranimii noastre îl constituie creșterea veniturilor reale, a gradului de civilizație materială și spirituală a satului românesc, ștergerea treptată a deosebirilor esențiale dintre oraș și sat, începînd cu reducerea disparităților de venituri din aceste medii. Astfel, în perioada 1960—1965, retribuirea medie netă a personalului muncitor din agricultură a crescut de aproape 4 ori (de la 703 lei la 2 752 lei lunar), iar în industrie de 3,4 ori (de la 829

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 184.

¹¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 17, Editura politică, București, 1979, p. 166.

la 2 824 lei lunar), în timp ce, pe întreaga economie, aceasta a crescut, în medie de 3,75 ori ¹².

În cadrul politicii partidului de satisfacere crescândă a variatelor trebuințe de consum ale populației, ca rezultat al industrializării socialiste și al modernizării, și pe această bază, a agriculturii, s-au înregistrat, în perioada de după Congresul al IX-lea al partidului, realizări remarcabile în ceea ce privește dotarea familiilor urbane și rurale cu bunuri de folosință îndelungată, exprimând ridicarea gradului de confort și civilizație a locuitorilor țării. De reținut faptul că sporirea mai accentuată a veniturilor reale ale țărănimii decât ale populației urbane în ultimele două decenii determină puternice deplasări ale consumului țărănesc, mai ales spre bunurile de folosință îndelungată. Din această categorie fac parte și construcțiile de locuințe. Urmare a modernizării economiei în general și, în speță, a agriculturii, a intensificării procesului de urbanizare, de sistematizare teritorială și de ridicare a nivelului de dotare a localităților, în prezent peste 80% din populația țării trăiește în locuințe noi, dispunând, astfel, de condiții de trai calitativ superioare, civilizate. Numărul de locuințe noi în mediul rural a crescut în perioada construcției socialiste de peste 12 ori. Paralel, s-a dezvoltat o importantă infrastructură pentru deservirea populației — unități comerciale, sanitare, de învățământ, cultural-educative, prestatoare de servicii — cu implicații favorabile asupra ridicării continue a calității vieții. Au fost electrificate, pînă în 1985, peste 11 000 de localități rurale, au fost racordate la rețeaua de apă potabilă aproape 1 500 și realizată o densitate de 31 km drumuri publice și 46,5 km rețele de cale ferată în mediul rural ¹³.

Ca urmare a procesului de modernizare a agriculturii și a celui de sistematizare a localităților au avut loc mutații structurale și calitative elocvente și în domeniul nivelului cultural și profesional al populației satelor. Sînt edificatoare, în acest sens, și datele referitoare la dinamica numărului de specialiști cu studii medii și superioare din agricultură. Luînd ca referință anul 1960=100, numărul specialiștilor cu studii medii reprezenta 219,8 în anul 1970 ; 283,6 în 1975 ; 357,8 în 1980 ; 389,3 în 1985, iar al celor cu studii superioare 308,8 în anul 1970 ; 393,6 în 1975 ; 496,1 în 1980 ; 521,1 în 1985. În consecință, numărul persoanelor ocupate în agricultură ce revin la un specialist cu studii superioare a scăzut semnificativ, de la 1 170 lucrători agricoli în anul 1960, la 295 în anul 1970, la 183 în anul 1975, la 115 în anul 1980 și la 82 în anul 1985 ¹⁴.

De asemenea, numărul școlilor generale din mediul rural se ridică la peste 12 000, iar al sălilor de clasă la peste 55 000, asigurînd școlarizarea a circa două milioane elevi, cu un personal didactic de circa 100 000 de dascăli. Ministerul Educației și Învățămîntului a asigurat ca în toate centrele comunale din mediul rural să funcționeze cel puțin o școală pentru treapta I de liceu ¹⁵.

¹² Indicatorii privind nivelul de dezvoltare a agriculturii României comparativ cu alte țări, p. 80.

¹³ Epoca Ceaușescu — epocă de împliniri istorice în dezvoltarea și modernizarea economiei românești, Editura politică, București, 1985, p. 231.

¹⁴ Indicatorii privind nivelurile de dezvoltare a agriculturii României comparativ cu alte țări, p. 79—80.

¹⁵ Agricultura socialistă a României, Editura politică, București, 1983, p. 506.

În strînsă interdependență cu activitatea instructiv-educativă școlară, la ridicarea nivelului de cultură și civilizație a lumii satelor socialiste din patria noastră contribuie întreaga activitate politică-educativă și cultural-artistică desfășurată în cadrul Festivalului național „Cîntarea României“. Accesul la cultură al oamenilor muncii din mediul rural a sporit sistematic și prin activitatea cinematografelor, care numai în 1980 depășeau numărul de 5 100, revenind, deci, în medie, cîte două la fiecare comună. Interesul țărănimii pentru știință și cultură apare și mai elocvent din faptul că, prin rețeaua de librării, se vînd anual circa 10 milioane de cărți, reprezentînd peste 2 500 titluri, din care 137 din literatura social-politică, peste 700 din cea agrozootehnică și tehnico-științifică și peste 1 300 din literatura beletristică ¹⁶.

Evoluția raportului urban-rural, pe scara transformării agriculturii într-o variantă a producției industriale, a antrenat nu numai implantarea, în lumea satelor noastre, a industriei mici, care a provocat schimbări înnoitoare în statutul ocupațional și social al țărănimii, ci și a unei ample și diversificate rețele de activități „terțiare“. În acest cîncinal și apoi în perspectiva anului 2000 va avea loc o creștere a prestărilor de servicii într-un ritm mediu anual de 13⁰/₁₀, superior celui din mediul urban (spălătorii, curățătorii, reparații, băi publice) și, în general, celorlalte sectoare ale economiei, fiecare comună acoperind nevoia socială pentru cel puțin 15 profiluri diferite de servicii. A crescut, de asemenea, rețeaua prestațiilor de servicii sanitare la sate. În prezent, în mediul rural funcționează 90 spitale și 2 800 dispensare, revenind trei sate, respectiv 5 130 locuitori, la o circumscripție sanitară, față de 4 700 media pe țară, ceea ce constituie rezultate fruntașe pe plan mondial ¹⁷.

Făurirea și perfecționarea continuă a relațiilor de producție socialiste la sate, modernizarea agriculturii și dezvoltarea unităților economice de tip neagricol în mediul rural au determinat mutații esențiale și în structura socială a populației rurale. Țărănimea a devenit o clasă nouă, de bază, a națiunii noastre socialiste, un factor important al progresului material și spiritual al țării. În anii socialismului, ea a dobîndit trăsături specifice. A crescut considerabil forța ei socială, exprimată printr-o contribuție esențială la creșterea venitului național, la satisfacerea cerințelor populației și industriei cu produse agroalimentare. Țărănimea este astăzi purtătoarea unei noi conștiințe sociale, ale cărei coordonate valorice sînt expresia noilor condiții de muncă și de viață, a relațiilor de cooperare și întrajutorare reale, a angajării responsabile a întregii țărănime în procesul de transformare a satului românesc într-o organizare umană modernă, civilizată, armonios dezvoltată.

Ca proces de perspectivă, omogenizarea socială a clasei muncitoare și a țărănimii se identifică cu profesionalizarea populației rurale, în raport cu ritmul progresului tehnic și al modernizării agriculturii. Creșterea reală a prestigiului meseriilor din agricultură, formarea țaranului-politehnician, de care vorbea N. Iorga, implică o pregătire profesională corespunzătoare noii revoluții științifice-tehnice, care se afirmă și în această

¹⁶ *Ibidem*, p. 509.

¹⁷ „Revista economică“, nr. 3 din 17 ianuarie 1986, p. 6.

ramură, precum și crearea condițiilor de viață ale comunităților rurale, comparabile cu a celor urbane. „Agricultura — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — cere cunoașterea foarte serioasă a științelor biologice, agricole, înțelegera științifică a ceea ce trebuie făcut pentru a obține maximum de la pământ. Din acest punct de vedere, cred că noi am greșit mult timp neglijând tocmai ridicarea nivelului tehnic, profesional al țăranimii, pentru a avea astfel un lucrător agricol cu o înaltă calificare, care să nu fie cu nimic inferior ca pregătire electronistului sau oricărui alt lucrător“¹⁸.

Colectivitățile muncitorești devin modele de organizare și acțiune politică la sate, de responsabilitate și angajare în îndeplinirea misiunii lor sociale. Consecință firească a dezvoltării și modernizării agriculturii socialiste, creșterea numărului de unități industriale și agroindustriale, diversificarea instituțiilor și serviciilor social-culturale, profesionalizarea și specializarea lucrătorilor agricoli, ridicarea eficienței sociale a muncii, sporirea veniturilor și apropierea nivelului de muncă și de viață dintre sat și oraș constituie coordonatele definitorii ale noii revoluții agrare, ale dezvoltării rurale integrate. Din această perspectivă, organizarea și conducerea politico-administrativă a comunităților rurale este orientată în direcția cunoașterii și stimulării tuturor factorilor — obiectivi și subiectivi — care favorizează dezvoltarea proceselor economice, sociale și culturale, în consens cu valorile politice și morale promovate de partidul și statul nostru socialist, valori ce exprimă interesele și aspirațiile fundamentale ale întregului popor.

În Programul partidului se apreciază că, pe baza dezvoltării forțelor de producție și a perfecționării relațiilor de producție, a creșterii nivelului de cunoștințe și calificare al oamenilor muncii, al progresului tehnic, va avea loc ștergerea treptată a deosebirilor esențiale dintre sat și oraș, dintre munca agricolă și cea industrială. „Ca urmare a urbanizării vieții satelor se va accentua dispariția deosebirilor dintre sat și oraș, se va omogeniza tot mai mult nivelul general de civilizație al societății. Aceste transformări, ce se vor accentua pe măsura edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, vor genera o tot mai mare apropiere între muncitorime și țăranime, între toate categoriile sociale, vor determina întărirea unității și coeziunii întregului popor, omogenizarea crescândă a societății noastre“¹⁹. Așadar, viziunea Partidului Comunist Român cu privire la raportul dintre tradiție și modernizare se deosebește în chip radical, atât de paseismul sămănătorist, care oferea ca soluție păstrarea satului arhaic și prelungirea unor rînduiri sociale vetuste, cît și de ideea țăranistă, din perioada interbelică, care lega destinul satului de trăinicia micii gospodării țărănești, de evoluția industriei casnice și cooperăției rurale sau de aceea — formulată în țările superindustrializate — a păstrării, drept monumente istorice, a unor „enclave ale trecutului“, total izolate de civilizația contemporană, a unor „rezervații“ private de orice rol economic și social-cultural.

¹⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, Editura politică, București, 1983, p. 96—97.

¹⁹ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura politică, București, 1975, p. 105—106.

Locul și rolul pe care dezvoltarea așezărilor umane îl ocupă în sistemul dezvoltării social-economice a țării noastre au fost definite, cu toată claritatea, de tovarășul Nicolae Ceaușescu, în sensul că problemele așezărilor umane și ale mediului de viață constituie parte integrantă a politicii generale de dezvoltare economică și socială planificată a țării. Înfăptuirea programelor de dezvoltare economico-socială armonioasă a tuturor județelor și localităților impune măsuri hotărâte în vederea realizării programelor de sistematizare și organizare teritorială, de restrângere a suprafețelor construite, de modernizare a orașelor, comunelor și satelor patriei noastre. În acest cadru, se impune îndeplinirea cu fermitate a programelor de sistematizare a comunelor și satelor, acordându-se o atenție deosebită centrelor agroindustriale. „Pînă în 1990 — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — va trebui să încheiem prima etapă a sistematizării și organizării teritoriale a satelor. Aceasta impune de a se stabili toate schițele de sistematizare, sistemul de construcții și de organizare a fiecărei localități. Toate construcțiile să se realizeze numai pe baza și în conformitate cu schițele de sistematizare ! Avînd în vedere că avem aproape 900 de comune, cu o populație mai mică de 3 000 de locuitori, din care 290 cu mai puțin de 2 000 de locuitori, este necesar să ne propunem realizarea unor comune mai mari, pornind de la cel puțin 3 000 de locuitori. În programul de sistematizare va trebui să prevedem ca, pe această bază, să avem cel mult 2 000 de comune. În același timp, trebuie să reducem în mod radical numărul de sate — de la circa 13 000 în prezent la cel mult 5 000—6 000”²⁰.

În acest sens se vor stabili programe de sistematizare a comunelor și satelor în trei etape : 1990—1995—2000. Pe primul plan se va situa realizarea în cele 558 de consilii agroindustriale a unor centre sau orașe agroindustriale, în jurul fiecăruia din acestea aflîndu-se circa trei comune“. Pînă în 1990 — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — trebuie să realizăm cel puțin 2—3 asemenea centre în fiecare județ, iar pînă în 1995 să asigurăm efectuarea unor vaste lucrări de organizare și modernizare a tuturor noilor orașe agroindustriale, astfel ca pînă în anul 2000 să încheiem construirea celor 558 de centre orășenești agroindustriale”²¹.

Revalorizarea statutului social și a prestigiului profesiei de agricultor se înscriu drept rezultantă firească a diversificării profesiilor agricole, a ridicării nivelului tehnic și profesional al muncii agricole, a modernizării edilitare a satului, a serviciilor social-culturale și educative din mediul rural. Structura socială a satelor trebuie să se caracterizeze și printr-un aflux sporit de cadre cu pregătire medie și superioară, ceea ce contribuie la deversificarea structurii socio-profesionale a populației ocupate în agricultură, prin specializări noi, ca mecanizatori, zootehnicieni, constructori,

²⁰ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Conferința a IV-a pe țară a președinților consiliilor populare*. 3 martie 1988, în „Scînteia“, anul LVII, nr. 14 164 din 4 martie 1988.

²¹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Conferința a IV-a pe țară a președinților consiliilor populare*. 3 martie 1988, în „Scînteia“, anul LVII, nr. 14 164 din 4 martie 1988.

motopompiști pentru irigații, tehnicieni etc. În acest sens — releva tovarășul Nicolae Ceaușescu în Cuvîntarea la cea de-a IV-a Conferință pe țară a președinților consiliilor populare — „va trebui să se ia măsuri ca toți cetățenii care își desfășoară activitatea în comune să se mute încă în acest an în comune. De altfel, în conformitate cu legile țării, aceasta este valabil pentru toți inginerii, medicii, învățătorii, profesorii, pentru toți cei care lucrează în sate. În conformitate cu prevederile planului cincinal, trebuie să se treacă, din acest an, la construcția, în toate comunele, a locuințelor necesare pentru toți cei care trebuie să se mute în comune — și, cel mai tirziu anul viitor, să fie terminată realizarea acestor construcții. Dar, pînă atunci, sînt condiții ca întregul personal să se mute, din acest an, în comune. Nu se poate nici conduce agricultura, nici îngriji sănătatea oamenilor, nici desfășura un bun învățămînt fără a trăi în mijlocul satului, al cetățenilor, împreună cu cei cu care trebuie dezvoltată comuna și construi socialismul!“²². Diversificarea profesiilor agricole, industrializarea agriculturii, dezvoltarea ei intensivă și multilaterală se armonizează cu activitățile de industrie mică și prestațiile de servicii organizate în mediul rural, în scopul valorificării depline și superioare, atît a resurselor naturale, cît și a celor umane locale, ceea ce are ca rezultat mai buna satisfacere a cererii de produse și servicii, creșterea veniturilor țărănimii și, respectiv, apropierea condițiilor de muncă și de viață ale satului față de cele ale orașului.

Remodelarea satelor, datorită plurifuncționalizării acestora, implică, de asemenea, modificări esențiale ale profilurilor social-economice ale așezărilor rurale, care, în orice caz, nu trebuie să reprezinte o „standardizare“ sau uniformizare, ci o diversitate în unitatea sistemului agroindustrial. Trecerea de la monofuncționalismul agricol la multifuncționalism se va realiza, în optica partidului și statului nostru, prin accentuarea treptată și nuanțată a serviciilor. În timp ce, de pildă, fiecare așezare își va ridica gradul de dotare cu servicii de așezare, numai unele vor avea servicii zonale, astfel încît să se realizeze o mare diversitate funcțională, locul central ocupîndu-l activitatea agricolă. Pe baza studiilor de zonare a producției agricole la nivel național și teritorial-administrativ, localitățile rurale trebuie să-și organizeze astfel profilul de activitate, încît să asigure cît mai rațional posibilitățile de îmbinare a ramurilor agricole și neagricole.

În ce privește modernizarea echipamentelor așezării, se preconizează integrarea funcțională, astfel încît echipamentele culturale, sportive, de agrement, medico-sanitare și veterinare, de învățămînt să-și exercite acțiunea specifică asupra ștergerii deosebirilor esențiale dintre oraș și sat. De la un anumit nivel de satisfacere a cerințelor, acestea se realizează în cadrul sistemelor urban-rurale, orașele agroindustriale asigurînd deserviri superioare de ordin cultural, de învățămînt, medical sau sportiv, în timp ce satele îndeplinesc atribute ale mediului natural, inclusiv de turism agricol sau sate de vacanță, fără a se șabloniza sau a se izola ca „rezervații“, ci, dimpotrivă, a fi receptivă la progres, asimilînd valorile moderne, materiale și spirituale.

²² Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Conferința a IV-a pe țară a președinților consiliilor populare*. 3 martie 1988, în „Scînteia“, anul LVII, nr. 14 164 din 4 martie 1988.

Pe fundalul structurilor rurale în curs de modernizare se detașează două categorii de poli integratori ai dezvoltării rurale : centre de convergență rurală — cele care se disting printr-o modernizare accelerată, concomitent cu exercitarea unor funcțiuni în teritorii privind fluxurile umane, materiale și spirituale ; centre în curs de urbanizare — la care accelerarea procesului de modernizare este însoțită de mutații funcționale și caracteristici urbanistice care le schimbă apartenența, integrându-le mediului urban. Acești poli ai dezvoltării rurale integrate formează un sistem ce asigură condițiile modernizării generale a așezărilor, funcțiile de deservire a totalității satelor, în strînsă corelare cu rețeaua unităților agroindustriale. În condițiile noii revoluții agrare, rolul consiliilor unice agroindustriale de stat și cooperatiste este acela de poli de integrare urban-rurală.

Perfecționarea activității consiliilor unice agroindustriale este organic implicată în sistematizarea rurală, avînd obiective și sarcini prioritare, de ordin politico-social și organizatoric, fără a se suprapune, însă, cu cele ale consiliilor populare comunale. În atare condiții, consiliul agroindustrial devine un centru politic, economic și social, o citadelă a dezvoltării socialiste a agriculturii, care contribuie la ridicarea nivelului de civilizație a satului românesc, se implică în reorganizarea și sistematizarea acestuia, în dezvoltarea și diversificarea activităților industriale. Marile probleme cu care se confruntă consiliile agroindustriale sînt, așadar, acelea de a asigura apropierea conducerii județului de nevoile populației, de a construi noi localități moderne ce vor deveni orașe agroindustriale și comune-model, de a stimula o viață socială și culturală mai bogată, mai plină de acțiuni, prin atragerea unui număr mare de oameni ai muncii, mai ales tineretului, la asemenea activități.

Realizarea acestor programe de sistematizare, organizarea teritorială și modernizarea localităților constituie o parte integrantă a dezvoltării socialiste a patriei, a realizării Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare spre comunism. „În acest fel se vor lichida în mod radical deosebiri esențiale dintre oraș și sat, se vor apropia tot mai mult condițiile de muncă, de viață ale oamenilor muncii de la sate de cele de la orașe, se vor asigura dezvoltarea armonioasă a întregii țări, omogenizarea tot mai puternică a societății noastre socialiste, făurirea poporului unic muncitor, constructor conștient al viitorului său liber, al socialismului și comunismului“²³.

Toate cele arătate exprimă trecerea — nu arareori resimțită în plan sentimental ca o „ruptură“ de imaginea satului „din copilărie“ — de la monofuncționalism la plurifuncționalism, în condițiile asimilării progresului tehnic, ale promovării structurilor organizatorice adecvate, ale ridicării nivelului de pregătire profesională și de cultură generală, ale modernizării echipamentelor edilitar-gospodărești și de confort, ale noilor sisteme de valori și mentalități. Rămîn tot mai mult în urmă amintirile satului înapoiat de altădată, a cărei singură prezență urbană era vreo gară, vreo moară mecanică sau vreo presă de ulei. În prezent, satul lasă moștenire cîte un oraș agroindustrial, fapt care ar fi fost cu neputință fără organizarea agriculturii pe baze socialiste, în strînsă și indisolubilă corelație cu industrializarea țării.

²³ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Conferința a IV-a pe țară a președinților consiliilor populare*. 3 martie 1988, în „Scînteia“, anul LVII, nr. 14164 din 4 martie 1988.

CONTRIBUȚIA DE INESTIMABILĂ VALOARE A PREȘEDINTELUI NICOLAE CEAUȘESCU LA FĂURIREA UNEI LUMI A PĂCII, DEZARMĂRII ȘI COLABORĂRII ÎNTRE POPOARE

GHEORGHE PRISĂCARU

Lumea contemporană este, așa cum arată plastic tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, ca o mare involburată, străbătută de puternice furtuni politice, militare și economice. Cursa înarmărilor și, îndeosebi, a înarmărilor nucleare, cunoaște o intensificare fără precedent, care pune în pericol existența vieții pe pământ; continuă să se manifeste politica imperialistă de forță și de amenințare cu forța, de consolidare și de reimpărțire a sferelor de influență; în diferite zone ale globului s-au agravat unele conflicte militare și au apărut altele noi, care produc nu numai mari pagube materiale și imense suferințe popoarelor din țările respective, dar amenință înseși pacea și securitatea mondială; se accentuează în mod periculos fenomenul subdezvoltării, amplificându-se prăpastia dintre țările bogate și cele sărace.

În această lume complexă și în continuă schimbare, România socialistă se manifestă — prin amplele raporturi de prietenie și colaborare pe care le întreține cu toate statele lumii, prin contribuția sa constructivă la dezbateră și soluționarea problemelor majore ale lumii contemporane, la promovarea aspirațiilor înaintate ale popoarelor de pretutindeni — ca o prezență activă, dinamică în lupta pentru dezarmare, securitate, înțelegere și largă colaborare internațională.

Arhitectul și constructorul întregii politici externe românești este secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu — personalitate de excepție a vieții politice mondiale, militant de frunte al mișcării comuniste și muncitorești internaționale, luptător înflăcărat pentru socialism, pentru cauza libertății și independenței popoarelor, pentru dezarmare, colaborare și pace în lume. Din această perspectivă, perioada inaugurată de Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român — care, prin mărețele realizări obținute în toate domeniile de activitate, a intrat în istoria multimilenară a patriei drept „Epoca Nicolae Ceaușescu” — a adus și cea mai strălucită afirmare a României în viața internațională.

Continuînd cele mai înaintate tradiții ale diplomației românești, politica noastră externă a înregistrat, în perioada de cînd tovarășul Nicolae Ceaușescu se află în fruntea partidului și a țării, profunde mutații de ordin calitativ, care au situat România pe un loc demn, de cinste în rîndul tuturor națiunilor lumii. Eliberată de influența oricăror elemente dogmatice și conjuncturale, deschisă permanentei înnoiri și îmbogățiri, *politică externă a României socialiste se caracterizează prin principialitate, consecvență și dinamism, prin originalitate și realism, prin profund umanism și înaltă responsabilitate față de destinele omenirii*, îmbinînd în mod armonios interesele poporului român cu năzuințele fundamentale ale celorlalte popoare.

Gîndirea de inegalabilă profunzime și excepțională forță de sintetizare a președintelui Nicolae Ceaușescu, activitatea sa neobosită — concretizată într-o multitudine de inițiative și acțiuni de largă apreciere internațională, consacrate făuririi unei lumi mai drepte și mai bune pe planeta noastră — au făcut ca numele președintelui Nicolae Ceaușescu să se identifice, în conștiința popoarelor, cu „Eroul păcii”, omul politic care și-a consacrat și își consacră întreaga energie înfăptuirii unei lumi fără arme și războaie, promovării păcii și colaborării internaționale, libertății și independenței națiunilor.

Adversar neîmpăcat al oricăror viziuni și aprecieri șablonarde, învechite, al pasivității și fatalismului, al resemnării în fața manifestărilor politicii de forță și de încălcare a dreptului popoarelor la o dezvoltare liberă și suverană, președintele Nicolae Ceaușescu a adus și aduce o contribuție de inestimabilă valoare teoretică și practică la *descifrarea fenomenelor și tendințelor noi din viața internațională*, la definirea și fundamentarea, pe această bază, a unor orientări și direcții de acțiune realiste, de natură să asigure succesul luptei popoarelor, al forțelor revoluționare, progresiste și democratice de pretutindeni, pentru dezarmare, securitate, colaborare și pace.

Secretarul general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a sesizat, încă de la mijlocul deceniului trecut — pe baza unei temeinice analize științifice a realităților sociale și politice din lume —, *marile schimbări ce se conturau în raportul mondial de forțe*, care au condus omenirea la o răspîntie a existenței sale și pentru a cărei supraviețuire se impunea acțiunea hotărîtă și responsabilă a tuturor factorilor politici de decizie, acțiunea unită a popoarelor de pretutindeni. În acest sens, președintele României a subliniat că vechiul raport de forțe stabilit după cel de-al doilea război mondial, ca și echilibrul bazat pe blocurile militare, nu mai corespund realităților; ca urmare a acumulărilor cantitative care s-au produs în lume în ultimele decenii, *are loc un proces de reaşezare a raportului de forțe, de realizare a unui nou echilibru mondial între diferite state și grupări de state*. Lichidarea colonialismului a determinat apariția pe harta politică a lumii a zeci de state independente, care, împreună cu alte state mici și mijlocii, reprezintă o importantă forță pe plan mondial. În același timp, noi state și grupări de state doresc să se afirme independent, să participe tot mai activ la viața internațională, la schimbul de valori materiale și spirituale. De aceea, noul echilibru mondial se va baza pe o mai mare diversitate a centrelor de putere, va ține tot mai mult seama de rolul statelor mici și mijlocii, al țărilor în curs de dezvoltare și nealiniat, care, respingînd politica de bloc, vor participa tot mai

activ, de pe poziții de egalitate, la discutarea și soluționarea democratică, în interesul popoarelor, a problemelor majore ale lumii contemporane.

Aplicînd în mod științific, original concepția despre lume și viață a clasei muncitoare — materialismul dialectic și istoric — la dezvoltarea contemporană, tovarășul Nicolae Ceaușescu a pus în evidență *aparitia, pe arena internațională, a unor contradicții noi* : alături de contradicția globală, de sistem, dintre socialism și capitalism — care continuă să se manifeste, deși, în prezent, există o mai bună înțelegere cu privire la necesitatea coexistenței pașnice între țările cu orînduiri social-politice diferite —, s-a dezvoltat o contradicție nouă, aceea dintre țările bogate și cele sărace. Lipsa de rezultate concrete în încercările de a se ajunge la anumite înțelegeri în privința lichidării fenomenului subdezvoltării și a instaurării unei noi ordini economice internaționale, adîncirea pe mai departe a prăpastiei dintre bogați și săraci fac ca această ultimă contradicție să se transforme într-o contradicție fundamentală a epocii noastre.

O deosebită însemnătate pentru activitatea politică practică are teza — elaborată de secretarul general al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu, pe baza unui amplu efort de investigație științifică a evenimentelor mondiale — potrivit căreia *viața internațională se caracterizează prin confruntarea a două tendințe diametral opuse* : una din aceste tendințe acționează în direcția politicii de forță, de încordare, de amestec în treburile interne ale altor state, de continuare a înarmărilor, îndeosebi a celor nucleare, care fac să crească pericolul de război, al unei catastrofe nucleare ; cealaltă tendință se pronunță pentru destindere, împotriva forței, a cursei aberante a înarmărilor, pentru dezarmare și pace. Forțele care se pronunță pentru înarmare și politica de dominație nu pot acționa după bunul lor plac, așa cum o atestă realitatea de fapt. De aici, se degajă nemijlocit concluzia mobilizatoare privind necesitatea unirii tuturor forțelor care acționează în direcția destinderii, a dezarmării și păcii, pentru izolarea politică internațională a forțelor războinice, imperialiste.

Desfășurarea evenimentelor internaționale a confirmat pe deplin justetea aprecierilor secretarului general al partidului nostru cu privire la principalele trăsături și fenomene ale vieții mondiale, valoarea orientărilor și acțiunilor întreprinse pe plan extern de România socialistă. Au avut loc profunde prefaceri revoluționare, naționale și sociale, consolidarea transformărilor progresiste de pe arena mondială, întărirea independenței naționale a popoarelor care au scuturat jugul dominației coloniale, s-a intensificat lupta popoarelor împotriva politicii imperialiste de forță și dictat, pentru apărarea independenței și suveranității naționale, pentru rezolvarea democratică — în consens cu aspirațiile popoarelor, cu interesele păcii, securității și colaborării internaționale — a marilor probleme ale lumii contemporane. În același timp, pe plan mondial au avut loc o serie de manifestări ale politicii imperialiste de forță și de amestec în treburile interne ale altor state, s-au prelungit unele conflicte militare și au apărut altele noi ; criza economică mondială — care depășește, prin proporțiile ei, marea criză din 1929—1933 — a generat șomaj și inflație, scăderea nivelului general de trai al maselor populare, precum și restrîngerea drepturilor și libertăților democratice în cele mai multe țări capitaliste.

O mare valoare principală și practică are aprecierea tovarășului Nicolae Ceaușescu potrivit căreia *situația internațională continuă să ră-* 69

mină deosebit de gravă și complexă ; a continuat în chip accelerat cursa înarmărilor, inclusiv a înarmărilor nucleare, s-au amplasat noi arme nucleare în Europa și s-au desfășurat, pe mai departe, experiențele nucleare ; au avut loc noi acțiuni de forță împotriva unor state independente și suverane ; s-au menținut și chiar s-au agravat unele conflicte militare din diferite zone ale lumii ; a crescut povara datoriilor externe și s-a adâncit prăpastia dintre țările bogate și cele sărace. În ultimii ani — mai mult decât oricând de la terminarea celui de-al doilea război mondial —, s-a ajuns la o încordare deosebită în relațiile dintre state, la creșterea și mai puternică a pericolului unui nou război mondial.

În actuala situație internațională — subliniază, pe bună dreptate, președintele Nicolae Ceaușescu — *problema fundamentală a epocii contemporane este oprirea cursei înarmărilor, în primul rînd a celor nucleare, trecerea la dezarmarea nucleară și generală, asigurarea unei păci trainice în lume.*

Evidențiind că preîntîmpinarea războiului și asigurarea păcii constituie dezideratul fundamental al contemporaneității, tovarășul Nicolae Ceaușescu a manifestat nu numai o supremă răspundere față de interesele poporului român, dar a descifrat, în același timp, o opțiune prioritară a maselor populare de pretutindeni, a celor mai înaintate forțe sociale și politice ale omenirii. „Nu există și nu poate exista astăzi o altă problemă mai importantă — subliniază secretarul general al partidului nostru — decât asigurarea dreptului suprem al oamenilor, al popoarelor la existență, la libertate, independență, la viață și pace”¹. În această angajare totală a președintelui Nicolae Ceaușescu în lupta pentru triumful păcii se regăsesc, înainte de toate, vocația de pace a poporului român — care de-a lungul multimilenarei sale istorii a aspirat să trăiască în libertate și pace —, precum și convingerea fermă că pacea, înțelegerea și larga conlucrare internațională reprezintă condiții esențiale pentru edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate în România, pentru înfăptuirea grandioaselor programe de dezvoltare economică și socială a țării, pentru ridicarea patriei pe noi trepte de progres și civilizație. Totodată, președintele Nicolae Ceaușescu a subliniat, cu consecvență, că planurile de progres ale tuturor popoarelor nu vor putea fi duse cu succes la îndeplinire decât în condiții de pace și colaborare internațională, decât într-un climat de înțelegere și securitate deplină.

Așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu, în Raportul prezentat la Congresul al XIII-lea al P.C.R., „dezvoltarea armelor nucleare, stocurile deținute de cele două mari puteri — Statele Unite ale Americii și Uniunea Sovietică — care pot distruge de mai multe ori întreaga omenire, au creat o situație cu totul nouă. Existența unor puternice mijloace de distrugere a înseși vieții pe planeta noastră face ca războiul să nu mai fie posibil de conceput”². Această situație nouă apărută în viața mondială impune — potrivit aprecierilor tovarășului Nicolae Ceaușescu — *un nou*

¹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Sesiunea Marii Adunări Naționale. „Activitatea internațională a României privind dezvoltarea relațiilor politico-economice, a colaborării multilaterale cu toate statele, participarea activă la soluționarea problemelor complexe ale vieții mondiale, prin dialog și negocieri, la lupta pentru dezvoltare și pace în lume”*. 23 octombrie 1986, Editura politică, București, 1986, p. 12.

mod de gândire, o abordare nouă, responsabilă a problemelor războiului și păcii, a căilor de soluționare a problemelor internaționale. Trebuie să se pornească de la faptul că armele nucleare, în mîna oricui s-ar afla, nu pot asigura pacea, ci sînt arme ale distrugerii civilizației, a vieții. Pacea apare, în aceste condiții, ca singura alternativă rațională și posibilă la un nou război mondial, iar dezarmarea și, în primul rînd, dezarmarea nucleară se impune ca obiectiv prioritar al luptei tuturor popoarelor, al forțelor realiste de pretutindeni.

În personalitatea tovarășului Nicolae Ceaușescu și-au găsit o fericită imbinare calitățile gînditorului și analistului profund cu virtuțile omului de inițiativă și acțiune, în măsură să asigure transpunerea în practică a concluziilor teoretice, să stimuleze și să mobilizeze forța popoarelor, capacitatea lor de a influența nemijlocit cursul istoriei. *Ideile novatoare ale președintelui României au fost, în permanență, asociate cu o intensă și neobosită activitate politică consacrată soluționării marilor probleme ale lumii contemporane, cauzei unirii forțelor revoluționare, progresiste și democratice din întreaga lume în lupta pentru oprirea agravării situației internaționale și reluarea cursului spre destindere, pentru o politică de pace, înțelegere și largă colaborare, pentru dezarmare, pentru asigurarea dreptului fiecărei națiuni la o dezvoltare liberă, independentă.*

Secretarul general al partidului nostru s-a afirmat, înainte de toate, ca un promotor înflăcărat și consecvent *al încetării cursei înarmărilor, al înfăptuirii dezarmării și, în primul rînd, a dezarmării nucleare.*

Este bine știut că, într-o epocă în care revoluția științifică și tehnică mondială a permis depășirea unor bariere ale cunoașterii încă nebănuite, geniul uman a creat și mijloacele în măsură să distrugă întreaga civilizație acumulată de umanitate de-a lungul mileniilor. Înarmările au înregistrat, îndeosebi în ultimele decenii, o accelerare vertiginoasă atît pe orizontală, prin sporirea cantitativă, cît și pe verticală, prin creșterea forței de distrugere, prin crearea unor generații de arme — convenționale, chimice, bacteriologice, dar, mai ales, nucleare — tot mai sofisticate, în măsură să distrugă de cîteva ori întreaga planetă. În aceste condiții, România apreciază că actuala cursă a înarmărilor :

a) *constituie principalul instrument al menținerii și împărțirii sferelor de influență, a politicii imperialiste de forță și dominație, de amestec în treburile interne ale unor state și încălcare a suveranității lor naționale, îndeosebi a țărilor mici și mijlocii.* În condițiile în care, în diferite zone ale globului, se mențin surse de încordare și conflict, stări de război, armamentele — mai ales cele nucleare — exacerbează pericolul izbucnirii unei conflagrații mondiale cu efecte catastrofale pentru întreaga omenire ;

b) *reprezintă, prin costul enorm pe care-l implică, o uriașă povară care apasă tot mai greu asupra popoarelor, asupra economiilor tuturor țărilor, fără excepție, reprezentînd unul din principalii factori care au contribuit la declanșarea, agravarea și cronicizarea actualei crize economice mondiale.* Sumele irosite pentru înarmare — care au ajuns, în acest an, la peste 1 trilion de dolari — afectează nemijlocit eforturile de dezvoltare

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 28, Editura politică, București, 1985, p. 84.

tare, de ridicare a nivelului de civilizație al tuturor țărilor : capitaliste sau socialiste, bogate sau sărace, mari, mijlocii și mici. Deosebit de pregnant a ieșit în evidență acest fapt în ultimii ani, cînd deficitele bugetare în creștere ale statelor dezvoltate — datorate îndeosebi sporirii cheltuielilor militare — au dus la o puternică instabilitate financiară, la reducerea investițiilor și la slăbirea activității productive, precum și la agravarea problemei datoriilor și blocarea procesului dezvoltării în țările rămase în urmă. În aceeași ordine de idei, într-un document al O.N.U. se relevă că de la sfîrșitul celui de-al doilea război mondial — deși nici una din marile puteri nu s-a aflat în război cu o alta — costul direct al cursei înarmărilor a depășit suma de 6 000 de miliarde dolari, ceea ce reprezintă produsul național brut al întregii lumi pe anul 1975³.

Bugetele militare ale tuturor statelor absorb anual între 5 și 8 la sută din producția mondială ; cheltuielile militare mondiale echivalează cu aproape 50 la sută din produsul național brut al tuturor țărilor în curs de dezvoltare și îl vor depăși, în curînd, pe cel al tuturor statelor africane și asiatice ; în fiecare minut se cheltuiesc pe glob cite 2 milioane dolari în scopuri militare. Aceste sume uriașe au fost irosite — așa cum se relevă în Mesajul președintelui Nicolae Ceaușescu adresat Conferinței internaționale a O.N.U. privind relația dintre dezarmare și dezvoltare — în condițiile în care, în lume, există numeroase probleme economice și sociale grave, nesoluționate : șomajul, care numai în țările capitaliste dezvoltate afectează grav viața a peste 30 de milioane persoane, îndeosebi tineri ; analfabetismul, lipsa de locuințe și scăderea calității vieții ; bolile și subnutriția, care seceră viața a zeci și sute de milioane de oameni de pe toate continentele⁴.

Pe lângă cheltuirea unor sume fabuloase și deturnarea spre industria de război a unor mari cantități de materii prime, materiale și energie, cursa înarmărilor are ca rezultat și irosirea unui uriaș potențial uman, de muncă și creație. Cele 55 de milioane de persoane aflate sub arme la nivel mondial, precum și alte 60 de milioane implicate, direct sau indirect, în activități legate de armată ar putea aduce — prin participarea la viața productivă a societății — o contribuție importantă la dezvoltarea națională, la ridicarea generală a nivelului de civilizație al popoarelor ;

c) *acaparează energia creatoare a unui important număr de oameni de știință, precum și o însemnată parte din totalul resurselor alocate cercetării științifice și tehnologice.* Astfel, potrivit aprecierilor O.N.U., 40 la sută din fondurile de cercetare-dezvoltare și 50 la sută din totalul cadrelor calificate din lume sînt antrenate în activități cu caracter militar ;

d) *se dovedește a fi unul din factorii principali ai menținerii și adîncirii decalajelor economice dintre state,* cu implicații profunde asupra întregii vieți internaționale. Aceasta mai ales din cauza faptului că politica imperialistă antrenează tot mai mult țările în curs de dezvoltare în vîltoarea înarmărilor ; numai în ultimul deceniu și jumătate, cheltuielile militare ale acestora au crescut într-un ritm dublu față de cel al țărilor dezvoltate, ridicîndu-se de la 27,8 miliarde dolari în 1970, la circa 200 de miliarde în 1986.

Pornind tocmai de la consecințele profund negative pe care armele acumulate le au asupra securității mondiale și progresului general al

³ *Economic and Social Consequences of the Armaments Race and its extremely harmful Effects on World Peace and Security*, Doc. A/32/88, 12 august 1977, p. 29.

⁴ Nicolae Ceaușescu, *Mesaj adresat Conferinței internaționale privind relația dintre dezarmare și dezvoltare*, în „Scînteia”, anul LVII, nr. 13 999 din 25 august 1987.

umanității, *România se pronunță cu toată hotărîrea pentru oprirea cursei înarmărilor, pentru trecerea la măsuri reale și urgente de dezarmare, de lichidare a armelor nucleare și de reducere substanțială a armamentelor clasice, a forțelor armate și cheltuielilor militare.*

În rapoartele prezentate la congresele și conferințele naționale ale partidului, în cuvîntări rostite la numeroase forumuri politice naționale sau la reuniuni internaționale, în mesaje și interviuri, în frecventele contacte și convorbiri cu conducători ai altor țări, cu lideri de partide și guverne, cu reprezentanți ai vieții politice, științifice și culturale internaționale se regăsește exprimată clar *concepția profund umanistă a tovarășului Nicolae Ceaușescu cu privire la căile și modalitățile practice de oprire a cursei înarmărilor și de înfăptuire a dezarmării.*

Programul românesc de dezarmare, elaborat din inițiativa și sub îndrumarea nemijlocită a secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, și-a găsit concretizarea în numeroase propuneri prezentate de țara noastră la O.N.U., la alte organizații și forumuri internaționale. Documentul prezentat, în 1975, la O.N.U., intitulat „*Poziția României în problemele dezarmării, în primul rînd ale dezarmării nucleare, și instaurarea unei păci trainice în lume*”, precum și propunerile formulate la sesiunile speciale ale Adunării Generale a O.N.U. din 1978 și 1982 consacrate dezarmării, preconizează o strategie globală și realistă de natură să conducă la făurirea unei lumi fără arme, în care popoarele să-și poată consacra nestingherite eforturile și resursele propășirii lor economice și sociale.

Documente ale O.N.U. relevă că, în prezent, există în lume peste 50 000 încărcături nucleare, a căror putere de distrugere echivalează cu aceea a peste un milion de bombe de tipul celei lansate la Hiroshima, respectiv cu 12 miliarde tone trinitrotoluen. În acest fel, puterea actuală a armelor nucleare este suficientă pentru distrugerea de cinci ori a vieții pe pămînt și transformarea acestuia într-un înspăimîntător pustiu. O situație deosebit de gravă s-a creat pe continentul european prin trecerea, la sfîrșitul anului 1983, la amplasarea de către S.U.A. a rachetelor nucleare cu rază medie de acțiune în unele țări vest-europene și, ca urmare, la aplicarea contramăsurilor nucleare de către Uniunea Sovietică, ceea ce a făcut să crească, în mod considerabil, încordarea internațională și pericolul unui nou război mondial.

De aceea, avînd în vedere amenințarea pe care armele nucleare o reprezintă pentru întreaga omenire, *președintele României, tovarășul Nicolae Ceaușescu, acordă, în mod justificat, cea mai înaltă prioritate măsurilor de dezarmare nucleară.* Așa cum sublinia, cu deplin temei, tovarășul Nicolae Ceaușescu la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român, în condițiile existenței unui asemenea arsenal nuclear, „nimic nu poate justifica continuarea cursei înarmărilor! Atunci cînd se dispune de arme nucleare în stare să distrugă de mai multe ori întreaga omenire, nu se mai poate susține că un număr de cîteva sute de rachete în plus sau în minus ar afecta raportul de forțe între cele două părți. Dimpotrivă, orice noi arme nucleare fac să crească și mai mult pericolul declanșării războiului mondial, al războiului nuclear”⁵. De aici, concluzia firească, anume că nu există și nu poate exista problemă mai importantă

⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 28, Editura politică, București, 1985, p. 84—85.

decît salvarea omenirii de la distrugerea nucleară, că tuturor statelor nucleare şi, în primul rînd, Uniunii Sovietice şi Statelor Unite ale Americii — care deţin marea majoritate a armamentelor nucleare şi a celorlalte armamente —, tuturor forţelor realiste le revine răspunderea opririi, cît este încă posibil, a cursei înarmărilor şi, îndeosebi a înarmărilor nucleare, trecerea la măsuri practice, efective de dezarmare, sub un strict control internaţional.

De aceea, preşedintele Nicolae Ceauşescu a salutat semnarea, în decembrie 1987, a Tratatului dintre Uniunea Sovietică şi Statele Unite ale Americii privind eliminarea rachetelor nucleare cu rază medie şi mai scurtă de acţiune, apreciind că aceasta reprezintă „un eveniment de însemnătate istorică mondială”. Semnarea acestui prim acord de lichidare a unor rachete nucleare — obiectiv pentru care România a militat cu consecvenţă — constituie o victorie a politicii realiste şi, totodată, un rezultat nemijlocit al intensificării luptei popoarelor de pretutindeni care s-au pronunţat şi au acţionat ferm pentru dezarmarea nucleară, pentru o politică de pace. În acelaşi timp, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, pornind de la pericolul pe care-l reprezintă existenţa celorlalte arme nucleare, relevă necesitatea continuării tratativelor şi eforturilor „în vederea realizării tratatului privind reducerea cu 50 la sută a armelor strategice, oprirea experienţelor nucleare, renunţarea la programele de militarizare a Cosmosului, trecerea hotărîtă pe calea lichidării totale, în perspectivă, a armelor nucleare. Aceasta corespunde pe deplin atît intereselor celor două mari popoare, cît şi intereselor tuturor naţiunilor lumii, cauzei apărării păcii şi vieţii pe planeta noastră”⁶.

Ţara noastră consideră, totodată, că este necesar să se treacă la reducerea radicală a armamentelor convenţionale, clasice, astfel încît, pînă la sfîrşitul acestui secol, să se realizeze o reducere cu cel puţin 50 la sută a armamentelor, efectivelor şi cheltuielilor militare.

Pornind de la necesitatea unei abordări noi, mai îndrăzneţe a acestei probleme cardinale a contemporaneităţii — în consens cu noile realităţi şi cerinţe ale vieţii internaţionale —, România a trecut în mod unilateral, încă din anul 1986, la adoptarea unor măsuri reale de dezarmare. În acest sens, la iniţiativa tovarăşului Nicolae Ceauşescu şi pe baza hotărîrii exprimate de întregul popor, în cadrul referendumului naţional din noiembrie 1986, ţara noastră a redus cu 5 la sută armamentele, efectivele şi cheltuielile sale militare. Prin realizarea acestei hotărîri, personalul forţelor noastre armate a fost redus cu 10 000 de ofiţeri, maiştri militari, subofiţeri şi soldaţi; armamentele au fost reduse cu circa 250 de tancuri şi maşini blindate, 130 de tunuri şi aruncătoare de mine, 26 de avioane şi elicoptere de luptă; cheltuielile militare totale au fost reduse, la nivelul anului 1987, cu circa 1 350 000 000 lei⁷. Înfăptuirea acestor reduceri — care nu pun în nici un fel în pericol capacitatea de apărare a ţării, independenţa şi suveranitatea sa — reprezintă o nouă opţiune istorică a poporului român pentru făurirea unui viitor de pace şi colaborare, o contribuţie efectivă la realizarea dezarmării, la lupta popoarelor pentru o lume fără arme, fără războaie.

Apreciind că orice demers înfăptuit în direcţia dezarmării, fie şi numai parţial, este de natură să sporească încrederea între state, să des-

⁶ Nicolae Ceauşescu, *Raport la Conferinţa Naţională a Partidului Comunist Român*, 14 decembrie 1987, Editura politică, Bucureşti, 1987, p. 67.

⁷ Nicolae Ceauşescu, *Cuvîntare la marea adunare populară din Capitală consacrată dezarmării şi păcii*, 21 noiembrie 1986, Editura politică, Bucureşti, 1986, p. 20.

chidă calea unor măsuri mai ample, președintele Nicolae Ceaușescu a salutat încheierea cu succes a Conferinței de la Stockholm consacrată măsurilor de creștere a încrederii, securității și dezarmării în Europă și se pronunță pentru finalizarea, cu rezultate pozitive, a Conferinței de dezarmare de la Geneva și a Conferinței de la Viena privind reducerea unor efective militare în Centrul Europei. În același timp, avînd în vedere sumele enorme care se irosesc pentru înarmări, România a propus înghețarea bugetelor militare la nivelul anului 1987 și reducerea lor, în prima etapă, cu cel puțin 5 la sută, urmînd ca economiile realizate să fie folosite atît pentru nevoile social-economice proprii, cît și pentru sprijinirea din punct de vedere economic a țărilor în curs de dezvoltare.⁸ O reducere cu 20—30 la sută a cheltuielilor militare ar elibera fonduri uriașe, care ar putea contribui la soluționarea multor probleme sociale grave cu care se confruntă astăzi omenirea, îndeosebi tineretul, precum și țările în curs de dezvoltare.

Ca țară europeană, România acordă — în ansamblul politicii sale externe — o importanță deosebită *problematicii dezarmării, securității și colaborării pe continent*. După cum bine se știe, istoria i-a oferit Europei nu doar menirea de a fi leagănul unor înfloritoare civilizații, focar de cultură și propășire spirituală a umanității, dar și teren al unor grave confruntări armate, inclusiv al celor două războaie mondiale, care au provocat popoarelor uriașe pierderi umane și materiale, frînînd puternic progresul întregii omeniri. Deși reprezintă doar 15 la sută din populația lumii, țările europene — în marea lor majoritate puternic industrializate — au avut și continuă să aibă un rol de seamă în dezvoltarea forțelor de producție, a tehnologiei și culturii, dețin o pondere deosebită în economia mondială. În Europa s-a născut democrația burgheză și, apoi, orînduirea socialistă; aici s-a declanșat „războiul rece” și, tot aici, a început în anii '70 procesul de destindere. De aceea se poate afirma, pe drept cuvînt, că toate evenimentele de natură economică, politică sau militară din Europa s-au răsfrînt și se răsfrîng nemijlocit asupra celorlalte regiuni ale globului. Aceste cîteva considerații justifică pe deplin aprecierea tovarășului Nicolae Ceaușescu potrivit căreia atît „din punct de vedere militar, cît și din punct de vedere politic, economic, tehnico-științific, cultural, Europa continuă să reprezinte un factor important în contextul dezvoltării vieții mondiale. Se poate afirma că nu există în lume o altă forță care să poată contribui mai mult ca Europa la soluționarea problemelor mondiale...”⁹.

La mijlocul anilor '60, Europa reprezenta o realitate politică complexă, în care coexistau state cu orînduiri sociale diferite, state mari, mijlocii și mici, state aparținînd blocurilor militare și state neutre, nealinierte. Eșecul politicii „războiului rece”, ca și potențialul distructiv — îndeosebi nuclear — de care dispuneau statele continentului au impus, cu necesitate, instituirea, în această zonă a lumii, a unor relații noi în care fiecare națiune, indiferent de orînduire socială, de mărime sau de participarea la diferite blocuri militare, să aibă asigurate integritatea terito-

⁸ Nicolae Ceaușescu, *Mesaj adresat Conferinței internaționale privind relația dintre dezarmare și dezvoltare*, în „Scînteia”, nr. 13 999 din 25 august 1987.

⁹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Sesiunea Marii Adunări Naționale. „Activitatea internațională a României privind dezvoltarea relațiilor politico-economice, a colaborării multilaterale cu toate statele, participarea activă la soluționarea problemelor complexe ale vieții mondiale, prin dialog și negocieri, la lupta pentru dezarmare și pace în lume”*. 23 octombrie 1986, p. 17—18.

rială, independența și suveranitatea națională, dreptul de a-și decide singură destinele, fără nici un amestec din afară. În acest context, *România, președintele ei s-au relevat printre promotorii înfăptuirii securității, colaborării și păcii pe continent, a unei Europe unite*, „bazată pe respectarea orînduirilor sociale din fiecare țară, o Europă a păcii și colaborării, fără arme și fără războaie, o Europă care să-și concentreze forțele în direcția progresului economico-social, a dezvoltării puternice a științei și culturii, a unei culturi puse în slujba omului, a popoarelor.“¹⁰

Este meritul președintelui Nicolae Ceaușescu de a fi făcut din edificarea securității și cooperării europene una din preocupările statornice ale politicii externe românești și de a fi adus o contribuție de maximă însemnată la evoluțiile și mutațiile pozitive de pe continent, la pregătirea și desfășurarea cu succes a Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa. Semnarea, la 1 august 1975, de către șefii de stat și de guvern ai celor 35 de state participante la Conferință a Actului final de la Helsinki a inaugurat un climat nou în relațiile internaționale, prin convenirea unui ansamblu de principii și măsuri practice menite să asigure tuturor popoarelor continentului garanția că se pot dezvolta în liniște, la adăpost de orice agresiune și amenințări din afară, a deschis perspectiva unei colaborări fructuoase între popoare.

Considerînd, în mod justificat, că, în condițiile exacerbarii tot mai puternice a contradicțiilor pe plan mondial, realizarea securității europene va avea o puternică influență pozitivă asupra întregii vieți politice internaționale, președintele Nicolae Ceaușescu a acordat o mare atenție desfășurării reuniunilor general-europene de la Belgrad, Madrid și Viena, astfel ca acestea să contribuie la aplicarea integrală a prevederilor Actului final și la asigurarea continuității procesului inițiat la Helsinki, să marcheze noi pași în direcția rezolvării marilor probleme comune — îndeosebi a dezarmării nucleare și convenționale —, înfloririi civilizației și întăririi conlucrării rodnice între toate popoarele continentului.

Președintele Nicolae Ceaușescu acționează statornic pentru ca țările europene să-și asume răspunderi mai mari, să fie mai active și să acționeze pentru a impune acorduri și înțelegeri corespunzătoare, îndeosebi în domeniul dezarmării și soluționării problemelor economice. Avînd în vedere că împărțirea Europei în blocuri militare opuse — rezultat funest al „războiului rece“ — a stimulat escaladarea continuă a cursei înarmărilor, a alimentat stările de tensiune din viața internațională, România se pronunță pentru reducerea caracterului militar al celor două blocuri și crearea condițiilor în vederea desființării concomitente atît a blocului N.A.T.O., cit și a Pactului de la Varșovia, ceea ce ar reprezenta un pas hotărîtor pe calea dezarmării și păcii.

În același spirit, țara noastră militează cu consecvență pentru dezvoltarea largă a colaborării între toate statele din Balcani, pentru transformarea acestei regiuni într-o zonă a păcii și bunei vecinătăți, lipsită de arme nucleare și chimice, de baze militare străine. O expresie a acestei politici o reprezintă participarea României la recenta reuniune, de la Belgrad, a miniștrilor afacerilor externe ai țărilor din Balcani — eveniment de însemnată deosebită pentru popoarele din această zonă a Europei, precum și pentru ansamblul vieții internaționale.

76 ¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Congresul al III-lea al educației politice și culturii socialiste*. 17 august 1987, Editura politică, București, 1987, p. 27.

De asemenea, țara noastră se pronunță pentru organizarea unei conferințe sau a unei întâlniri a șefilor de state și guverne din țările balcanice care să dezbată problemele acestei regiuni și care ar avea un rol hotărâtor în promovarea căilor pentru întărirea încrederii, colaborării multilaterale și prieteniei între toate popoarele din regiune, s-ar înscrie ca un eveniment pozitiv în viața continentului nostru, în lupta pentru securitate, colaborare și pace în întreaga lume. Țara noastră susține, totodată, realizarea unor zone fără arme nucleare în nordul și centrul Europei, a altor măsuri de dezarmare și conlucrări pe continentul european, ca și în alte regiuni ale lumii.

În concepția și acțiunea tovarășului Nicolae Ceaușescu consacrată făuririi unei lumi mai drepte și mai bune, un obiectiv de seamă îl reprezintă *încetarea tuturor conflictelor militare existente în diferite zone ale globului, soluționarea acestora și a oricăror probleme litigioase dintre state numai pe cale politică, prin tratative*. Este mai actuală decât oricând aprecierea președintelui României socialiste că singura cale rațională de soluționare a stărilor de război și conflicte o reprezintă calea pașnică, că oricât de anevoioase și lungi ar fi negocierile, acestea sînt întotdeauna de preferat conflictelor armate, că recurgerea la acțiuni armate nu soluționează, ci, dimpotrivă, complică problemele, provoacă mari pierderi materiale și umane, înveninează raporturile dintre statele aflate în conflict, generează grave pericole la adresa păcii și securității internaționale. În acest cadru este cunoscută în lume activitatea neobosită a tovarășului Nicolae Ceaușescu pentru soluționarea conflictului din Orientul Mijlociu, pentru instaurarea unei păci trainice și juste în această regiune, pentru încetarea războiului dintre Iran și Irak în concordanță cu interesele ambelor popoare, ale securității și păcii în întreaga lume, precum și pentru rezolvarea conflictelor și din alte zone numai pe cale politică. De o largă apreciere se bucură, în lume, propunerea președintelui Nicolae Ceaușescu privind organizarea unei conferințe internaționale cu privire la Orientul Mijlociu, sub egida Organizației Națiunilor Unite, care să ducă la soluționarea globală a tuturor problemelor și, în primul rînd, a problemei palestiniene, pe baza dreptului poporului palestinian la autodeterminare și la crearea unui stat propriu. Acestui obiectiv al politicii noastre externe i s-a circumscris și documentul promovat de România și adoptat de Adunarea Generală a O.N.U., în noiembrie 1985, intitulat : „Apelul solemn către statele aflate în conflict de încetare fără întârziere a acțiunilor armate și de soluționare a problemelor dintre ele pe calea tratativelor și Angajamentul statelor membre ale O.N.U. de a reglementa stările de încordare și conflict, diferendele existente pe cale politică, de a se abține de la folosirea forței și amenințarea cu forța, de la orice intervenții în treburile interne ale altor state”. Acest demers, care poartă amprenta gândirii politice strălucite a președintelui Nicolae Ceaușescu, constituie o nouă contribuție românească la îmbunătățirea climatului internațional, la promovarea păcii, înțelegerii și colaborării între popoare.

Una din problemele majore ale lumii contemporane, căreia președintele Nicolae Ceaușescu îi acordă o maximă atenție, o constituie *lichidarea fenomenului subdezvoltării și instaurarea unei noi ordini economice internaționale*.

Deși epoca noastră a făcut dovada unor capacități economice și tehnice fără precedent, prăpastia dintre țările bogate și cele sărace s-a adîncit continuu : produsul național pe cap de locuitor al țărilor subdezvoltate este de peste 40 de ori mai scăzut decât cel al țărilor dezvoltate ;

cu toate că dispun de un potențial demografic majoritar, țările în curs de dezvoltare dețin numai 33 la sută din produsul social global, 35 la sută din producția agricolă mondială, 13 la sută din cea industrială și mai puțin de 5 la sută din activitatea de cercetare științifică. Expresie a fenomenului subdezvoltării, o mare parte a populației globului trăiește în sărăcie și mizerie; aproximativ 780 de milioane de oameni sînt supuși zilnic în lume foametei, iar 50 de milioane mor, în fiecare an, din cauza malnutriției; 850 de milioane de locuitori ai Terrei sînt analfabeți, iar 1,5 miliarde nu au acces la asistența medicală; din zece copii ai lumii, trei mor înainte de împlinirea vârstei de 5 ani, ca urmare a sărăciei cronice în care se nasc și trăiesc.

Tocmai de aceea, președintele Nicolae Ceaușescu s-a pronunțat și se pronunță cu consecvență pentru lichidarea subdezvoltării, a împărțirii lumii în țări sărace și bogate — rezultat al îndelungatei politici de dominație imperialistă, colonialistă și neocolonialistă —, a adoptării de măsuri urgente și eficiente pentru accelerarea progresului economic și social al țărilor în curs de dezvoltare, pentru instaurarea unei noi ordini economice internaționale.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu a jucat un rol de prim ordin atît în cristalizarea — în plan teoretic — a conceptului de nouă ordine economică internațională, cît și în definirea — cu îndrăzneală și realism — a direcțiilor și modalităților practice de acțiune pentru transpunerea în viață a acestui obiectiv. Viziunea revoluționară, globală a secretarului general al partidului nostru cu privire la împărțirea lumii în țări bogate și țări sărace și la căile de depășire a acestui anacronism al secolului al XX-lea — care afectează peste două treimi din populația globului și a cărui perpetuare constituie o gravă amenințare la adresa păcii și securității internaționale — i-a adus un larg și binemeritat prestigiu pe plan mondial, ca o recunoaștere a eforturilor pe care le depune pentru ca toate popoarele lumii să se bucure de binefacerile epocii în care trăim. În viziunea sa, lichidarea subdezvoltării, a decalajelor care separă țările dezvoltate de cele în curs de dezvoltare reprezintă o necesitate obiectivă pentru depășirea crizei economice mondiale, pentru relansarea activității economice și asigurarea progresului general al umanității, pentru menținerea păcii și promovarea unei largi colaborări internaționale.

În concepția președintelui Nicolae Ceaușescu, instaurarea unei noi ordini economice internaționale înseamnă: înfăptuirea, la nivel mondial, a unui ansamblu încheiat de măsuri care să asigure mai multă echitate și dreptate socială, să conducă la progresul economic mai rapid al țărilor în curs de dezvoltare; asigurarea mobilizării intense a potențialului material și uman al fiecărei țări rămase în urmă, ceea ce presupune alocarea unei părți însemnate din venitul național în scopul dezvoltării; promovarea unei cooperări internaționale în condiții de deplină egalitate și avantaj reciproc, de natură să impulsioneze eforturile proprii ale statelor în cauză; adoptarea de măsuri vizînd soluționarea globală a problemei datoriilor externe ale țărilor în curs de dezvoltare — care, în prezent, se ridică la peste 1 000 de miliarde dolari — și restructurarea sistemului monetar-financiar internațional; combaterea protecționismului și realizarea unui comerț liber, fără discriminări și fără nici un fel de condiționări politice sau de altă natură; renunțarea la politicile de blocadă, embargo și sancțiuni; stabilirea unui raport just, echitabil între prețul materiilor prime și cel al produselor industrializate; asigurarea accesului larg, neîngrădit al tuturor statelor la cuceririle științei și teh-

nicii moderne, în vederea propășirii lor economice ; prevenirea consecințelor negative ale exodului de cadre calificate din țările în curs de dezvoltare către cele industrializate. Realizarea acestor obiective, apreciază tovarășul Nicolae Ceaușescu, depinde, în mare măsură, de capacitatea țărilor în curs de dezvoltare de a întări unitatea, solidaritatea și colaborarea lor. Acestui scop i-ar sluji propunerea președintelui României privind convocarea unei conferințe internaționale, la nivelul cel mai înalt, a țărilor în curs de dezvoltare.

În același timp, țara noastră consideră că un rol deosebit de important în eliminarea decalajelor îl au colaborarea economică internațională, acordarea unui sprijin autentic — material, financiar și tehnologic — de către țările avansate celor rămase în urmă din punct de vedere economic. De aceea, tovarășul Nicolae Ceaușescu accentuează că o mare însemnătate ar avea organizarea unei conferințe internaționale, în cadrul Organizației Națiunilor Unite, cu participarea atât a țărilor dezvoltate, cât și a țărilor în curs de dezvoltare, care să ducă la înțelegeri privind soluționarea globală a problemelor subdezvoltării și ale instaurării unei noi ordini economice mondiale.

Unul din obiectivele majore urmărite cu statornică atenție de tovarășul Nicolae Ceaușescu îl reprezintă *democratizarea relațiilor internaționale, soluționarea marilor probleme ale vieții politice mondiale prin participarea, pe bază de egalitate, a tuturor statelor lumii și, în mod deosebit, a țărilor mici și mijlocii, a țărilor în curs de dezvoltare, nealiniate*. În acest sens este cunoscută importanța pe care președintele României o acordă creșterii rolului Organizației Națiunilor Unite ca for democratic, reprezentativ în discutarea problemelor majore ale lumii contemporane, în concordanță cu interesele vitale ale tuturor popoarelor. Această orientare decurge din aprecierea, cu valoare principială, potrivit căreia O.N.U. oferă, în momentul de față, un cadru organizatoric adecvat pentru dezbaterile democratice, cu participarea activă a tuturor statelor, a unor probleme globale, vitale pentru întreaga omenire, cum sînt : pacea și securitatea internațională, oprirea cursei înarmărilor și trecerea la dezarmare, problemele dezvoltării, ale energiei, hranei, educației, spațiului extraatmosferic ș.a. Poziția României privind necesitatea creșterii rolului O.N.U. în viața internațională și-a găsit expresie în participarea președintelui Nicolae Ceaușescu la sesiunea jubiliară a Organizației Națiunilor Unite din 1975, în întîlnirile cu personalități de frunte din conducerea O.N.U., în manifestările internaționale ale O.N.U. organizate în țara noastră, în mesajele adresate cu prilejul unor acțiuni — congrese, conferințe — inițiate de organizația mondială sau de instituțiile sale specializate, în activitatea dinamică desfășurată în cadrul sistemului Organizației Națiunilor Unite. Din inițiativa tovarășului Nicolae Ceaușescu, la sesiunea din 1975 a Adunării Generale, a fost prezentat documentul : „Poziția României cu privire la îmbunătățirea și democratizarea activității O.N.U., la întărirea rolului său în realizarea colaborării între toate statele, fără deosebire de orînduire socială, a unei lumi mai bune și mai drepte, a unei păci trainice”. Sensul fundamental al propunerilor românești constă în transformarea O.N.U. într-un instrument internațional mai dinamic și eficient, care să acționeze pentru prevenirea conflictelor, să contribuie la statornicirea unor raporturi noi între state, bazate pe principiile dreptului internațional, la promovarea păcii, securității și colaborării internaționale.

O expresie a bogatei și neobositei activități internaționale desfășurate de tovarășul Nicolae Ceaușescu, a imensului prestigiu de care România se bucură pe plan mondial, o reprezintă *amplourea, profunzimea și calitatea raporturilor de prietenie și colaborare statornicite între țara noastră și celelalte țări ale lumii*. Pornind de la convingerea că dialogul politic, conlucrarea în cele mai diferite domenii — îndeosebi în cel economic și tehnico-științific — reprezintă, în zilele noastre, factori de seamă ai asigurării păcii, înțelegerii și securității internaționale, România întreține relații diplomatice și economice cu 155 de țări de pe toate continentele.

Intr-o perioadă în care viața internațională cunoaște evoluții contradictorii, președintele României a încetățenit dialogul politic la nivel înalt ca act politic fundamental, determinant în promovarea unor strînse raporturi de prietenie, înțelegere și colaborare cu alte țări. Este semnificativ, în acest sens, că tovarășul Nicolae Ceaușescu a întreprins, împreună cu tovarășa Elena Ceaușescu, peste 200 de vizite oficiale în cadrul unor itinerarii istorice, în țări din întreaga lume, purtînd mesajul de pace al poporului român, dorința sa de colaborare cu popoarele de pretutindeni. În același timp, tovarășul Nicolae Ceaușescu a avut, în România, întîlniri și convorbiri cu peste 300 de șefi de state și guverne.

La baza relațiilor sale internaționale, România situează cu consecvență principiile deplinei egalități în drepturi, asigurării independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, nerecurgerii la forță și la amenințarea cu folosirea forței, colaborării reciproc avantajoase, respectării dreptului sacru al fiecărui popor de a-și hotărî singur destinele, fără nici un amestec din afară.

A fost și rămîne o preocupare majoră a tovarășului Nicolae Ceaușescu *dezvoltarea continuă a relațiilor României cu toate țările socialiste și, în primul rînd, cu țările socialiste vecine*, întărirea unității și colaborării acestora, statornicirea între ele a unor raporturi de tip nou, care să constituie un exemplu pentru întreaga comunitate internațională. Această orientare a partidului și statului nostru își are originea în convingerea că unitatea și colaborarea cu și dintre țările socialiste reprezintă un important factor al edificării cu succes a socialismului și comunismului în fiecare țară, ceea ce corespunde intereselor popoarelor respective, contribuie la sporirea influenței și puterii de atracție a ideilor socialismului pe plan mondial.

Rolul decisiv în aprofundarea relațiilor României cu țările socialiste revine legăturilor stabilite între Partidul Comunist Român și partidele comuniste și muncitorești respective, întîlnirilor tovarășului Nicolae Ceaușescu cu conducătorii de partid și de stat din aceste țări. Schimbul de opinii și experiență cu privire la construcția socialismului în fiecare țară, hotărîrile și înțelegerile convenite, documentele semnate la cel mai înalt nivel se constituie în momente de referință pentru evoluția raporturilor de strînsă prietenie și colaborare cu celelalte țări socialiste, stabilind orientările și jaloanele colaborării bilaterale în toate domeniile de interes comun pe o perspectivă îndelungată. Alături de colaborarea bilaterală, secretarul general al P.C.R. a subliniat și subliniază importanța pe care România o acordă colaborării economice și tehnico-științifice multilaterale în cadrul C.A.E.R., care să contribuie la accelerarea propășirii economico-sociale a statelor membre. În condițiile adîncirii crizei economice mondiale, cînd principalele țări capitaliste recurg la măsuri discriminatorii, protecționiste în relațiile economice cu statele socialiste,

intensificarea colaborării dintre acestea, în vederea soluționării unor probleme economice stringente, se impune ca o cerință de prim ordin. De aceea, țara noastră a avut un rol activ în convocarea și desfășurarea, în 1984, a întâlnirii la nivel înalt pe probleme economice a statelor membre ale C.A.E.R. și se pronunță pentru realizarea întocmai a înțelegerilor adoptate cu acest prilej. De asemenea, România participă la activitatea Tratatului de la Varșovia, acționând pentru adoptarea de măsuri hotărâte în direcția dezarmării și păcii.

Având în vedere că țările socialiste construiesc noua orînduire în condiții economico-sociale specifice, partidul nostru apreciază că principiile și formele conlucrării dintre țările socialiste trebuie să pornească de la necesitatea exercitării suverane a atributelor pe care fiecare partid le are în conducerea economiei naționale, a asigurării rolului său conducător în edificarea orînduirii socialiste și comuniste, ceea ce face inacceptabilă orice formă de organizare cu caracter supranațional, ca și orice încercare de impunere a unui anumit model. Promovînd ferm concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu, potrivit căreia deosebirile de forme și metode folosite în construcția socialistă, de păreri și aprecieri asupra unor probleme ale procesului revoluționar mondial sau ale realităților lumii contemporane nu trebuie să afecteze buna lor colaborare, partidul și statul nostru au acționat și acționează cu consecvență pentru întărirea unității și coeziunii țărilor socialiste, pentru dezvoltarea prieteniei, colaborării și solidarității acestora. În acest sens, tovarășul Nicolae Ceaușescu a depus eforturi susținute pentru depășirea divergențelor, neînțelegerilor și contradicțiilor apărute între unele țări socialiste, pentru ca problemele litigioase — oricît de complicate ar fi ele — să fie soluționate pe cale pașnică, în spirit tovarășesc, prin discuții de la partid la partid, de la guvern la guvern, într-o atmosferă de calm și respect reciproc, ceea ce are o mare însemnătate pentru întărirea solidarității statelor socialiste, pentru creșterea prestigiului și influenței socialismului în lume, pentru politica de pace, înțelegere și colaborare.

Un adevărat salt cantitativ și calitativ au cunoscut, în anii de cînd în fruntea partidului și a țării se află tovarășul Nicolae Ceaușescu, *relațiile României cu țările în curs de dezvoltare, nealiniate, cu țările mici și mijlocii*. Este semnificativ faptul că țara noastră întreține, în prezent, relații diplomatice cu 95 de țări în curs de dezvoltare, față de numai 30 în 1964, că, alături de raporturile politice, a cunoscut o largă extindere colaborarea economică, tehnico-științifică și culturală, că s-a intensificat conlucrarea cu acestea în sfera vieții internaționale. Rolul fundamental în dezvoltarea raporturilor cu aceste state l-au avut numeroasele vizite întreprinse de președintele Nicolae Ceaușescu, împreună cu tovarășa Elena Ceaușescu, într-un mare număr de țări din Africa, Asia, Orientul Mijlociu și America Latină, întîlnirile de la București cu un număr impresionant de șefi de state și de guverne, conducători de partide și mișcări de eliberare națională, cu personalități de prestigiu ale vieții social-politice, științifice și culturale din întreaga lume. Înțelegerile convenite cu aceste prilejuri au așezat baze solide raporturilor reciproc avantajoase dintre România și statele respective, conlucrării lor active în lupta pentru instaurarea unei noi ordini economice internaționale, pentru consolidarea independenței lor economice și politice. Dialogul la nivel înalt a determinat amplificarea și diversificarea raporturilor economice și, în-deosebi, a cooperării în producție cu țările în curs de dezvoltare; ritmul de creștere a schimburilor comerciale ale României cu aceste state a

fost mai rapid decât creșterea comerțului mondial în general, iar ponderea lor în comerțul exterior al României — peste 20⁰/₀ — este mai mare decât ponderea lor în comerțul mondial. România a construit, în țările în curs de dezvoltare, în colaborare cu ele, peste 120 de obiective economice din diverse domenii de activitate. La inițiativa tovarășului Nicolae Ceaușescu, țara noastră a aderat la activitatea Grupului „celor 77” și participă, în calitate de invitat permanent, la activitatea mișcării de nealiniere, acționând de pe poziții constructive pentru întărirea unității de acțiune și solidarității acestor țări în vederea sporirii contribuției lor la soluționarea problemelor majore ale epocii contemporane.

Având în vedere realitățile obiective ale lumii contemporane, existența pe planeta noastră a unor țări cu orînduiri social-politice diferite, președintele Nicolae Ceaușescu acordă o mare atenție *dezvoltării raporturilor României cu țările capitaliste dezvoltate, cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduirea lor socială*. În acest sens, România a dezvoltat — pe terenul fertil creat de inițiativele de amplă rezonanță internațională ale președintelui Nicolae Ceaușescu, de întîlnirile cu șefii de stat sau de guvern, cu lideri ai forțelor politice democratice din aceste țări — o fructuoasă colaborare pe plan bilateral în domeniile politic, economic, tehnico-științific, cultural, al învățămîntului, turismului și sportului, precum și în lupta pentru pace, destindere și colaborare internațională. Este cunoscut impactul deosebit de pozitiv pe care l-a avut activitatea principală a României asupra stabilirii, la sfîrșitul anilor '70, a relațiilor diplomatice și însănătoșirii raporturilor între toate statele europene, ceea ce a contribuit într-o măsură însemnată la depășirea perioadei „războiului rece”, la promovarea procesului destinderii, securității, colaborării și păcii în Europa.

Președintele Nicolae Ceaușescu a elaborat o viziune nouă, dinamică cu privire la coexistența pașnică, în concordanță cu noile mutații pe care le-a cunoscut epoca noastră. Pornind de la existența armelor de distrugere în masă, de la necesitatea participării tuturor țărilor la diviziunea internațională a muncii și la soluționarea democratică a problemelor vieții internaționale, președintele României socialiste subliniază că, în zilele noastre, coexistența pașnică reprezintă singura alternativă capabilă să asigure supraviețuirea și progresul civilizației umane, că aceasta presupune nu numai absența războiului, dar, mai ales, un proces de colaborare activă, la care trebuie să participe toate țările, indiferent de sistemul lor social, de mărimea și nivelul lor de dezvoltare, de puterea lor economică și militară, de apartenența la anumite alianțe militare sau organisme economice.

În persoana secretarului general, Partidul Comunist Român are un proeminent luptător pentru *dezvoltarea colaborării și solidarității cu toate partidele comuniste și muncitorești, pentru realizarea unei unități de tip nou în mișcarea comunistă și muncitorească internațională*, bazată pe deplina egalitate, pe dreptul fiecărui partid de a-și stabili, de sine stătător, strategia și tactica revoluționară, de a-și elabora linia politică în mod independent, în conformitate cu condițiile istorice, naționale și sociale în care-și desfășoară activitatea. S-a bucurat de un puternic ecou pe plan internațional activitatea tovarășului Nicolae Ceaușescu consacrată lichidării cu desăvîrșire a vechilor practici de amestec în treburile unor partide, depășirii divergențelor și încetării blamărilor, impunerii anumitor puncte de vedere altor partide. A fost subliniată, în mod constant, cerința de a se acționa cu maximă răspundere în direcția întăririi solidari-

tății și colaborării, a înfăptuirii unității de acțiune a partidelor comuniste și muncitorești, care poate și trebuie să se realizeze în probleme fundamentale, în găsirea de soluții comune problemelor arzătoare ce confruntă lumea contemporană.

Secretarul general al Partidului Comunist Român acționează, totodată, pentru *extinderea raporturilor cu partidele socialiste și social-democrate, cu toate forțele care militează pentru transformarea progresistă, socialistă a lumii*, în scopul reconcilierii istorice dintre comuniști și socialiști, care să conducă, în perspectivă, la o nouă unitate a clasei muncitoare. De asemenea, P.C.R. se pronunță pentru dezvoltarea solidarității și colaborării cu mișcările de eliberare națională, cu partidele de guvernământ din țările care au lichidat dominația colonială, imperialistă, cu forțele antiimperialiste de pretutindeni, cu partidele democratice și progresiste din toate țările. În prezent, urmare a acestei orientări statornice, Partidul Comunist Român întreține relații de colaborare cu peste 200 de partide și alte forțe democratice de pretutindeni.

Activitatea neobosită a tovarășului Nicolae Ceaușescu consacrată făuririi unei lumi a păcii, dezarmării și colaborării între popoare — având la bază un nou mod de gândire și de soluționare a problemelor complexe ale vieții politice mondiale, eliberată de dogme și tipare învechite, de evaluări și abordări înguste — se bucură de sprijinul deplin al poporului român, de prețuirea largă și îndreptățită a opiniei publice internaționale. În semn de profund omagiu pentru strălucita sa contribuție la promovarea aspirațiilor popoarelor de pace, independență națională și progres, tovarășului Nicolae Ceaușescu i-au fost conferite peste 100 de înalte ordine, medalii, titluri și alte înalte distincții din partea a numeroase state de pe toate continentele, a unor prestigioase instituții, asociații și organizații naționale și internaționale.

Prin alesele capacități de fin analist și lucid vizionar, ca și prin ampla sa activitate desfășurată în slujba păcii, dezarmării și colaborării internaționale, tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a întipărit în conștiința popoarelor ca o exemplară și proeminentă personalitate a lumii contemporane, ca un militant înflăcărat pentru împlinirea celor mai nobile idealuri ale umanității.

1 MAI 1939 ÎN ROMÂNIA — MOMENT DE SEAMĂ ÎN LUPTA CLASEI MUNCITOARE, A POPORULUI ROMÂN PENTRU APĂRAREA SUVERANITĂȚII, INDEPENDENȚEI ȘI INTEGRITĂȚII ȚĂRII

ION POPESCU-PUȚURI

Sub semnul istoricelor sale biruințe sociale, al deplinei unități de cuget și faptă în edificarea noilor trepte ale viitorului socialist și comunist, poporul nostru, în frunte cu partidul revoluționar, va sărbători, nu peste mult timp, 100 de ani de cînd muncitorimea română a început, împreună cu lumea muncitoare de pretutindeni, să sărbătorească Ziua Muncii, ca zi de luptă pentru înlăturarea dezideratelor fundamentale ale celor ce muncesc, pentru înlăturarea exploatării și asupririi de orice fel, pentru asigurarea independenței și suveranității popoarelor, pentru pace și colaborare în întreaga lume.

Armindenul, „o veche sărbătoare a Daciei“ — cum sublinia, în 1939, Mihail Sadoveanu —, ziua muncii, ziua primăverii de totdeauna, a fost, din cele mai vechi timpuri, pentru poporul nostru un prilej de deosebită sărbătoare.

Muncitorimea română, odată cu afirmarea ei plenară în realitățile social-politice ale societății românești, a sărbătorit 1 Mai din primul an al intrării acestei zile în istoria mișcării muncitorești internaționale, adică din 1890. De atunci s-a încetățenit în mișcarea muncitorească din România datina de a serba fiecare 1 Mai, prilej de evidențiere a sarcinilor esențiale ale perioadei, cît și de trecere în revistă a forțelor maselor muncitoare. Sărbătorirea primului 1 Mai s-a făcut după o îndelungată și atentă pregătire din partea socialiștilor, a organizațiilor muncitorești. Îndemnînd la organizarea manifestației, ziarul „Munca“ scria, la 3 martie 1908, următoarele : „Tot muncitorul să lase lucrul, în această zi, și să sărbătorească frățeste întîia mișcare uriașă a muncitorilor din toată țara, care vor cere, cu acest prilej, ca ziua de muncă să scadă pretutindeni la 8 ceasuri. Ceea ce fac frații noștri din toată lumea să facem și noi ; avem suferințe ca și ei, ca și dinșii muncim azi mai mult decît dau voie puterile omenesti“. Constantin Mille, unul dintre conducătorii mișcării muncitorești și socialiste din acei ani, sublinia rolul politic pe care îl avea ziua de 1 Mai 1890 : „În această zi s-a arătat tuturor că un alt partid s-a ridicat în țară, că o altă clasă de oameni cere dreptul la viață politică și socială

și, în sfârșit, Partidul Muncitorilor are temeinice baze și adânci rădăcini împlintate în inima poporului”¹.

An de an, ziua de 1 Mai și-a mărit înțelesul și menirea. Dacă, la început, după cum am văzut, ea însemna afirmarea noului partid al muncitorilor în arena vieții politice românești, ziua revendicării de bază a întregii muncitorimi — 8 ore de muncă —, dacă, mai pe urmă, ea și-a lărgit conținutul, înglobând în lozincile ei mai toate celelalte revendicări economice ale muncitorimii organizate în partid de clasă și în sindicate revoluționare, cu timpul ziua de 1 Mai a încadrat în manifestările ei și revendicările politice și sociale care tindeau spre emanciparea desăvârșită a clasei muncitoare de sub întreita exploatare : economică, politică și socială.

O caracteristică deosebită a mișcării muncitorești din România, încă de la sărbătorirea primului 1 Mai, a fost accentuarea permanentă a necesității unității principiale și de acțiune a întregii clase muncitoare. Evidențiind această necesitate, ziarul „1 Mai“, tipărit într-un număr unic, în anul 1904, releva dorința de a se manifesta „unitatea de concepții, unitatea de principiu, unitatea în țelul ce-l urmărim cu proletariatul internațional“.

Apresiasi permanent dorința de unire a muncitorilor, gazeta „România muncitoare“ concepea sărbătorirea zilei de 1 Mai ca o grandioasă manifestare a unității proletare : „Dar ca să ajungem aici, tovarăși — scria oficiosul partidului lucrătorilor români la 16—23 aprilie 1906 —, ne trebuie unire, căci această mare îmbunătățire a zilei de 8 ore nu ni se va da de bună voie, de pomană de către stăpînii noștri, ci va trebui s-o smulgem noi de la ei, prin luptă. Și lupta, înțelegeți voi bine, nu poate fi dată decît de o armată bine pregătită, unită și întărită“.

În toți anii de început ai secolului nostru, pînă la primul război mondial, muncitorimea română a manifestat în unire și cu hotărîre la fiecare 1 Mai. Sărbătorirea acestei zile era, de fiecare dată, legată de problemele mari, nodale cu care se confrunta societatea românească a acelor ani. Astfel, sărbătorirea zilei de 1 Mai 1907 a purtat pecetea confruntării de clasă din timpul marii răscoale țărănești, cînd autoritățile au luat noi măsuri coercitive și împotriva muncitorilor. „Cel dintîi strigăt pe care trebuie să-l scoatem astăzi — spunea M. Gh. Bujor — este strigătul de protestare în contra tendinței autocrate a autorităților noastre, care, prin uneltirile lor, caută să suprimă dreptul de întrunire“².

Referindu-se la represaliile împotriva muncitorimii, apelul pentru 1 Mai 1907, lansat de Cercul socialist „România muncitoare“ din Capitală, sublinia, între altele : „Toate acestea, tovarăși, departe de a ne întimida, trebuie să ne îndrjească, din contră, în lupta noastră de revendicări și spre mai bine. La atacurile pătimașe ale celor de sus să răspundem, fără grabă și fără a ne pierde cumpătul, cu organizarea statornică, cinstită și continuă, cu întărirea organizației noastre, care este propria noastră întărire“.

An de an, clasa muncitoare a manifestat, în această zi de 1 Mai, împotriva nedreptăților și a exploatării, pentru înfăptuirea unui regim social mai bun și mai drept.

Campaniile de pregătire și de organizare a sărbătoririi Zilei Muncii au fost o școală de călire proletară, au necesitat îmbogățirea formelor și metodelor de activitate, pentru a fi cît mai variate, mai cuprinzătoare și

¹ „Munca“, anul I, nr. 9 din 22 aprilie 1890.

² „România muncitoare“, seria a II-a, anul III, nr. 9 din 29 aprilie 1907.

corespunzătoare momentului respectiv și pentru a asigura succesul luptei proletare în ansamblul său.

Sărbătorirea zilei de 1 Mai 1916, făcută pentru prima dată în chiar ziua lucrătoare în care cădea, s-a axat, cum era și firesc, pe lupta inversunată a clasei muncitoare împotriva războiului imperialist declanșat de marile puteri, pentru o neutralitate reală, menită să asigure ființa națională și de stat a poporului român. Aniversarea zilei de 1 Mai 1917 a avut loc atît la Iași, cît și în teritoriile ocupate de inamic, prilejuind o veritabilă manifestare a avîntului revoluționar care cuprinsese clasa muncitoare din țara noastră, manifestarea spiritului ei patriotic, dorința de a se vedea unită cu frații din toate teritoriile locuite de români.

În timpul ocupației vremelnice a Capitalei de către armatele prusace, mișcarea noastră muncitorească a manifestat hotărît, de 1 Mai 1917, împotriva ocupanților, fapt pentru care militantul revoluționar Gheorghe Cristescu, viitorul secretar general al P.C.R., a fost condamnat la moarte de către Curtea marțială germană. Numai sub presiunea puternică a maselor, pedeapsa nu a fost executată.

Sărbătorirea zilei de 1 Mai în perioada 1919—1921 a avut o caracteristică deosebită față de anii precedenți, atît sub raportul condițiilor interne în care mișcarea muncitorească se manifesta, cît și al gradului său de combativitate, al obiectivelor sale organizatorice, politice și sociale. Făurirea statului național unitar român, care a reunit la scara României reîntregite, toate forțele proletariatului din toate provinciile țării, ca și victoria Marii Revoluții Socialiste din Rusia, cu răsunetul ei internațional, au determinat o creștere fără precedent în istoria mișcării noastre muncitorești a avîntului revoluționar. „Anul acesta, ziua de 1 Mai are o înfățișare nouă — scria ziarul „Socialismul“ în 25 aprilie 1919. Nu mai este o simplă manifestare a muncii care își strigă dreptul la viață, ci o manifestare a muncii pe cale de dezrobire. Pentru întîia oară ziua de 1 Mai se va serba în jumătate din Europa ca o sărbătoare națională — Rusia, Germania și Ungaria vor vedea fluturînd steagurile roșii ale înfrățirii“. În aceste împrejurări istorice, se menționa, în continuare, „manifestația noastră trebuie să fie o grandioasă întruchipare a stării muncitorimii care își cere drepturile, care cere să poată să-și spună și ea cuvîntul, care cere vot universal real, drept de adunare și coaliție (organizare — *n.n.*), libertatea cuvîntului și toate drepturile adevăratei democrații, care ne apropie de ținta noastră finală : dezrobirea prin socialism. Trebuie ca, prin numărul nostru, să arătăm că sîntem o forță de care trebuie să se țină seama de aici încolo, o putere care miine va schimba înfățișarea țării, regenerînd-o prin forțele pe care le-am trezit din adîncurile populare“.

Făurirea Partidului Comunist Român a marcat ridicarea pe o treaptă superioară a luptei clasei muncitoare, a tuturor forțelor progresiste ale societății românești pentru dreptate socială și libertate națională. Prin ideologia și programul său consecvent revoluționar și patriotice, prin suplețea strategiei și tacticii sale, prin aprecierea lucidă, realistă a evenimentelor, prin excepționala capacitate de organizare și de influențare a mișcărilor sociale progresiste, Partidul Comunist Român s-a afirmat, pe scena vieții politice românești, ca marea forță politică a regenerării revoluționare, conducătorul temerar și clarvăzător al luptelor maselor și autentic continuator și purtător pe noi trepte de făuriri al tuturor valorilor înaintate zămislite în istoria noastră multimilenară. Stegar al intereselor naționale fundamentale ale poporului român, P.C.R. a militat pentru continua consolidare a statului național unitar, la a cărui făurire muncitorimea

română a adus o contribuție majoră, a mobilizat masele la luptă împotriva dominației străine, pentru respingerea ingerințelor monopolurilor internaționale.

După Congresul din mai 1921, adunările, manifestațiile, demonstrațiile de stradă au început să poarte, tot mai mult, pecetea epocii de confruntare încălestată pentru triumful idealurilor revoluționare. Fiecare 1 Mai a constituit un prilej de ample experiențe și concluzii pentru viitoarele bătălii de clasă, fiecare sărbătoare a muncii aducea un element în plus pe scara acțiunilor ascendente ale proletariatului, muncitorimea devenea tot mai matură, tot mai călită în luptele ce era silită să le poarte cu exploatare. Partidul Comunist Român a urmărit îndeaproape pregătirea și desfășurarea sărbătoririi zilei de 1 Mai în fiecare an, militând neobosit pentru ca aceasta să se desfășoare sub semnul unității de acțiune a clasei muncitoare, avîndu-se în vedere necesitatea frontului unic.

Cerința luptei unite a clasei muncitoare s-a impus în mod obiectiv datorită situației create în mișcarea muncitorească din România la începutul deceniului al treilea, cînd unitatea organizatorică, politică și apoi profesională a proletariatului român a fost ruptă temporar. De aceea, sărbătorirea zilei de 1 Mai constituia, de fiecare dată în anii interbelici, un bun prilej de a duce lupta în comun, de a se manifesta deplina unitate a clasei muncitoare. Într-un manifest de 1 Mai 1922 se evidențiază: „Unirea proletarilor va spori puterea lor. În frontul general al muncii împotriva exploatare, proletariatul român trebuie să-și aibă locul lui. Astfel vom manifesta în ziua de 1 Mai pentru unirea proletarilor, iar puterea care va izvorî în toată lumea din această ieșire unită a maselor muncitoare va deschide o nouă epocă de luptă în care pozițiile noastre vor fi mai tari și curajul burgheziei mai slăbit“.

Faptul că eroicele ridicări la luptă ale muncitorimii române din anii 1929—1933 pentru drepturi economice și politice, pentru democrație, independență și suveranitate națională, desfășurate sub semnul unității de acțiune a muncitorilor, indiferent de apartenența lor politică, au dus la eșuarea „planului de la Geneva“ și la retragerea din țară a consilierilor și experților străini, a conferit acestor mari bătălii, în fruntea cărora s-a situat partidul comunist, o puternică semnificație internațională, înscriindu-se, totodată, printre primele mișcări active ale proletariatului din Europa după înscăunarea la putere a nazismului în Germania. Manifestațiile de 1 Mai în perioada interbelică s-au caracterizat printr-o mare combativitate, printr-un ascutit spirit revoluționar, prin gradul sporit de fermitate ale clasei muncitoare față de regimul de exploatare, iar datorită intensificării politicii represive a acestuia lozincile de 1 Mai evidențiau cerința de eliberare a celor închiși, amnistia generală politică.

În deceniul al patrulea, cînd la orizontul internațional se ridicau tot mai amenințători norii negri ai fascismului, care începea să tulbure liniștea și viața popoarelor lumii, poporul nostru a avut în Partidul Comunist Român acea forță capabilă să pătrundă vremurile și să concentreze energiile și voințele pe poziții combatante. P.C.R. a avut un rol deosebit de important în ridicarea maselor, a poporului la rezistență împotriva hitlerismului, a revanșismului și revizionismului, creînd, în 1933, Comitetul Național Antifascist — organizație de preîntîmpinare a pericolului hitlerist, deschisă tuturor patrioților români, indiferent de clasa socială, de partid politic, în conducerea căruia s-a remarcat activitatea dinamică, pilduitoare a tînărului militant comunist Nicolae Ceaușescu.

Prin obiectivele sale — de fundamentală însemnătate pentru destinele țării, ale poporului român —, prin cuprinderea unor forțe sociale largi, prin linia întregii sale acțiuni politice, Comitetul Național Antifascist a format, practic, momentul de deschidere pe drumul spre făurirea consensului național de luptă care a stat la baza marilor înfruntări istorice de mai târziu.

Creșterea spiritului de unitate față de pericolul fascismului a dus la închegarea, în toamna anului 1934, a unui front comun de luptă între Partidul Comunist Român, Partidul Socialist Unitar, Comitetul Național Antifascist și Liga Muncii, pe baza unui program minimal de revendicări general-democratice, antifasciste, urmat de memorabilul legământ democratic antifascist încheiat la Tebea, în decembrie 1935, sub gorunul lui Horea, ca un omagiu adus marelui luptător patriot pentru dreptate socială și eliberare națională, pe baza propunerilor P.C.R., între Blocul Democratic, Frontul Plugarilor, Madosz, Partidul Socialist (Popovici), la care au aderat Frontul Studentesc Democrat și, ulterior, unele organizații locale ale Partidului Social-Democrat și ale Partidului Național-Țărănesc.

Pe baza unei prețioase experiențe acumulate, a studierii atente a ansamblului factorilor interni și externi, Plenara a V-a lărgită a C.C. al P.C.R. din iulie 1936 a dat noi indicații, de mare însemnătate, în legătură cu linia politică tactică a Partidului Comunist Român. Punind în centrul atenției problema creșterii pericolului fascist, revizionist, care amenința integritatea teritorială a țării și însăși ființa națională a poporului român, eliminând erori comise anterior, Plenara a apreciat că „România poate deveni un obiect de reîmpărțire nouă, imperialistă a Europei, iar nu un subiect“. Ea a relevat că triumful hitlerismului va duce la „dezmembrarea României în folosul țărilor vecine fasciste și la înrobirea poporului român, la acapararea tuturor bogățiilor țării de către imperialismul german“. Partidului comunist îi revenea, potrivit aprecierilor Plenarei, sarcina de „a organiza rezistența față de un atac posibil din partea fascismului german și horthyst asupra României“. Exprimând poziția patriotică a comunistilor, Plenara a V-a lărgită a C.C. al P.C.R. din iulie 1936 arăta că ei „vor considera necesară apărarea fiecărei palme de pământ a țării“, vor „intra în primele rinduri ale luptătorilor pentru respingerea agresiunii fasciste“.

Îmbinând și în anii următori munca ilegală cu cea legală, conducând organizații politice autorizate, antrenând energiile și optimismul tineretului democrat, folosind zeci și zeci de organe de presă legale și ilegale, inițiind și susținând mereu crearea Frontului Unic Muncitoresc ca bază a unui larg Front Popular Antifascist, Partidul Comunist Român și-a demonstrat profundul său patriotism și devotament față de interesele naționale ale poporului și ale omenirii întregi. Poziția militantă, activă a P.C.R., exprimând unitatea de năzuințe și de interese ale întregului popor român, a conferit partidului revoluționar al clasei muncitoare rolul de forță conducătoare a luptei pentru democrație.

În realizarea acestei concepții, ținându-se seama de atitudinea de ostilitate față de hitlerism și față de alinierea României la Axa fascistă, manifestată de celelalte partide muncitorești, precum și de grupări și partide burgheze, Partidul Comunist Român a avut ca obiectiv central al activității sale antrenarea și coalizarea Partidului Social-Democrat, sindicatelor, a tuturor partidelor și organizațiilor democratice, a național-țărăniștilor, național-liberalilor, radical-țărăniștilor, conducătorilor și membrilor acestor partide, tuturor muncitorilor și țăranilor, funcționari-

lor și intelectualilor, elementelor progresiste, tuturor acelora cărora pacea, securitatea și independența națională a poporului nostru nu le erau indiferente, într-un larg front unitar democratic, pentru salvarea intereselor supreme ale patriei.

Coalizarea acestor forțe comuniste o vedeau realizabilă și eficientă în jurul proletariatului, în frunte cu P.C.R., care era conștient de rolul său de motor al acțiunii de înfăptuire a Frontului Popular Antifascist. „P.C.R. — se sublinia într-o declarație din anul 1938 — nu-și poate juca rolul de principal motor al mișcării antifasciste și al înfăptuirii Frontului Popular Antifascist decât în măsura în care el este capabil să-și cucerească autoritatea în clasa muncitoare și masele largi ale celor ce muncesc și să înfăptuiască legătura lui cu aceste mase ... Sprijinindu-se pe clasa muncitoare — se arăta în continuare —, P.C.R. lucrează în vederea înfăptuirii Frontului Popular împotriva fascismului și agresiunii, cu participarea tuturor păturilor democratice ale României... Frontul Popular Antifascist trebuie să cuprindă toate partidele care resping dictatura fascistă și orientarea către Germania hitleristă și Italia fascistă”³.

În situația deosebit de sumbră, contradictorie și amenințătoare internațională, cind, după februarie 1938, toate partidele politice existente în țară au fost declarate desființate, P.C.R., cu structuri organizatorice ilegale care împinzeau ansamblul țării reîntregite, constituia singurul partid capabil să organizeze și să opună o înverșunată rezistență. El a tipărit, în continuare, clandestin, o bogată literatură de propagandă, gazete centrale, locale, manifeste, apeluri, broșuri. A avut case conspirative, unde forurile conducătoare ale partidului s-au putut întîlni. Mai mult, avînd drept busolă sigură de orientare materialismul dialectic și istoric, P.C.R. a reușit cel mai realist să se orienteze în analiza condițiilor interne și internaționale, ceea ce i-a dat nu numai convingerea deplină în justiția acțiunilor sale, ci a insuflat membrilor săi și sentimentul dăruirii pînă la jertfă. Forța, înțelepciunea, capacitatea de organizare, toate aceste trăsături deosebite prin care P.C.R. s-a afirmat în momente hotărîtoare pentru soarta întregului popor, a României reîntregite, după cum rezultă din amintirile vechilor militanți ai partidului comunist, au stat la baza unității de acțiune a clasei muncitoare, care s-a manifestat cu succes în bresle, în cadrul căroro comunistii, socialiștii, social-democrații au acționat uniți pentru promovarea intereselor fundamentale ale muncitorimii. Totodată, s-a lărgit colaborarea cu oamenii politici din rîndul fostelor partide burgheze, precum și cu membri ai guvernului de dictatură regală care se opuneau ascensiunii fascismului pe plan extern și agresivității Germaniei naziste.

Subliniind cu claritate menirea și sarcinile deosebite ale Partidului Comunist Român în acele momente de o tensiune deosebită, conducerea sa indica, în ajunul sărbătoririi zilei de 1 Mai 1939 : „Avangardei clasei muncitoare din România — P.C. din România — îi revine sarcina de a lua, împreună cu toate partidele, organizațiile și elementele democratice, pacifiste, patriotice, inițiativa luminării maselor largi populare asupra pericolului imediat de înrobire a țării de către Hitler — înrobire care înseamnă nu numai pierderea independenței naționale, lichidarea oricărui rest de libertăți democratice, intensificarea exploatării, restaurarea barbariei medievale —, dar și prefacerea tuturor popoarelor balcanice în carne de tun pentru războiul totalitar al lui Hitler ... Avangarda clasei muncitoare

³ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa 113.

din România trebuie să-și încordeze și mai mult toate forțele sale și ale simpatizanților ei pentru apropierea de muncitorii social-democrați. Împreună cu aceștia, ea trebuie să pornească la luptă pentru cerințele imediate ale clasei muncitoare, legind luptele clasei muncitoare cu luptele acestor aliați ai proletariatului și împletind lupta pentru cerințele imediate cu lupta pentru apărarea cu arma în mână a independenței naționale contra atacurilor lui Hitler și aliaților lui interni și externi.

Numai în colaborare frățească cu muncitorii social-democrați..., numai în colaborare frățească cu muncitorii din toate sindicatele profesionale și din alte organizații muncitorești am putea înfăptui repede unitatea de acțiune a clasei muncitoare. Colaborând cu P.N.Ț., cu Rad-Țăr., etc. și cu alte elemente și organizații ale Partidului Național-Liberal, care sînt gata să apere cu arma în mână țara în contra lui Hitler, ca și colaborarea cu partidele și organizațiile democratice ale tuturor națiunilor [naționalităților] asuprite, vom putea crea frontul larg popular antifascist și frontul și mai larg al apărării contra lui Hitler și aliaților lui...⁴.

Organul teoretic al C.C. al P.C.R., referindu-se la necesitatea și la modalitatea luptei împotriva fascismului, intern, aprecia : „Apărarea de pericolul extern hitlerist cere în politica internă combaterea și neutralizarea forțelor fasciste, hitleriste și ale reacțiunii și unirea democratică a poporului român, iar nu spargerea și fărîmîțarea poporului prin persecutarea antifasciștilor. Ea cere o politică de unire democratică a tuturor categoriilor sociale, a atragerii minorităților naționale.

Ea cere unirea clasei muncitoare și a tuturor celor ce muncesc, și nu spargerea ei, pentru a fi în stare să unească în jurul său masele populare și ca hegemonul lor să le ducă la lupta glorioasă pentru apărarea bunului suprem al omenirii — pacea”⁵.

Partidul revoluționar al clasei muncitoare, P.C.R., a confirmat astfel rolul încredințat de dezvoltarea istorică a societății românești și l-a dobîndit printr-o luptă eroică, neabătută pe acela de a fi forța cea mai înaintată a societății, capabilă să polarizeze lupta maselor populare, a poporului român pentru apărarea independenței și integrității teritoriale a României reîntregite, împotriva primejdiei fasciste-hitleriste, pentru apărarea și lărgirea libertăților democratice existente și pentru adoptarea unor legiuiri menite să ducă la îmbunătățirea situației social-economice a maselor populare de la orașe și sate, pentru a întări capacitatea de apărare a întregului popor.

În acele condiții istorice grele și deosebit de complexe, au avut loc — ca o încoronare a luptei antifasciste și antirăzboinice desfășurate de masele populare pentru apărarea independenței și suveranității naționale a României — puternicele întruniri și demonstrații de la 1 Mai 1939.

Așa cum apreciază secretarul general al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu, contemporan și participant activ la organizarea și la desfășurarea lor, „1 Mai 1939 s-a transformat într-o puternică manifestare împotriva fascismului și războiului, numărîndu-se printre puținele manifestări din Europa care au avut loc în condițiile cînd fascismul era în ofensivă, după München. Poporul român, sub conducerea comuniștilor, în alianță cu socialiștii, cu alte forțe democrate, și-a exprimat voința de a face totul pentru a împiedica ascensiunea fascismului, instaurarea dictaturii fasciste în România. A fost o dovadă a maturității clasei munci-

⁴ „Lupta de clasă“, anul XX, nr. 6 din august 1939.

⁵ „Lupta de clasă“, anul XIX, nr. 4 din august 1938.

toare, a posibilităților de care dispunea atunci poporul nostru, forțele sale revoluționare și progresiste de a organiza cu succes lupta împotriva războiului și fascismului“⁶. De aceea, marile manifestații și demonstrații anti-fasciste, antirăzboinice și antirevizioniste de la 1 Mai 1939 constituie un moment culminant al valului luptei populare din acea perioadă, în fruntea căreia s-au situat comuniștii. Desfășurate sub semnul unității de acțiune între comuniști și socialiști, ele au marcat, de asemenea, un moment superior în lupta pentru unitatea clasei muncitoare din România.

Este locul să subliniem că atât în perioada premergătoare zilei de 1 Mai 1939 și în timpul mării demonstrații din această zi desfășurate în Capitală, cât și după consumarea acestor mărețe evenimente, tovarășul Nicolae Ceaușescu a fost mereu prezent, mereu în mijlocul acțiunilor organizate, atât în rîndul muncitorilor vîrstnici, cât și în rîndurile tinerilor.

Astfel, la 26 februarie 1939, era semnalată prezența tovarășului Nicolae Ceaușescu la Casa Poporului din București, unde își desfășura activitatea Cercul cultural al breslei metalurgiștilor⁷; la 10 aprilie 1939 tovarășul Nicolae Ceaușescu era prezent la Cercul cultural al breslei îmbrăcăminte⁸, iar la 22 aprilie 1939 era din nou prezent, împreună cu tovarăsa Elena Ceaușescu, la sediul breslelor îmbrăcăminte și pielărie din strada Uranus, nr. 138, unde se organizase pentru tineret o șezătoare literară⁹. În cadrul deselor întîlniri pe care le avea cu muncitorii diferitele bresle, tovarășul Nicolae Ceaușescu, alături de ceilalți comuniști cu munci de răspundere, discuta probleme privind situația economică și culturală a muncitorilor, pericolele mari care amenințau independența și integritatea țării, măsurile care se impuneau și care erau indicate de către partidul comunist pentru organizarea și desfășurarea luptelor muncitorimii cu prilejul apropiatei zile de 1 Mai. Munca entuziastă desfășurată de activiști de frunte ai P.C.R. și de tineri revoluționari în cadrul breslelor, printre care tovarășul Nicolae Ceaușescu și tovarăsa Elena Ceaușescu, a făcut posibilă mobilizarea largă a maselor muncitoare la luptă sub conducerea P.C.R.

„La cererea uniunilor de breaslă — anunța, la 30 aprilie 1939, organul muncitoresc „Lumea nouă“ — și în baza referatului favorabil al Min[isterului] Muncii, d. Ar. Călinescu, președintele Consiliului de Miniștri, a aprobat să se țină întruniri și serbări de 1 Mai anul acesta, sub garanția uniunilor.

... La București va avea loc, în Sala Tomis, o întrunire a breslelor din Capitală.

Tot la 1 Mai se va ține și Congresul general al breslelor din toată țara, într-o mare sală publică, la care vor participa 965 delegați ai organizațiilor noastre de metalurgiști, mineri, tîmplari, tipografi, constructori, muncitori din porturi, funcționari etc.“¹⁰.

În activitatea de organizare și pregătire a zilei de 1 Mai 1939, P.C.R. a sesizat un element nou survenit, și anume : ținînd seama de unanimitatea poziției forțelor democratice din întreaga țară, de la comuniști și pînă la

⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 10, Editura politică, București, 1974, p. 183.

⁷ „Lumea nouă“, anul XXXII, nr. 10 din 5 martie 1939.

⁸ „Lumea nouă“, anul XXXII, nr. 17 din 23 aprilie 1939.

⁹ „Lumea nouă“, anul XXXII, nr. 18 din 30 aprilie 1939.

¹⁰ *Ibid.*

vodă, potrivnică fascismului intern și extern, de dorința hotărâtă de a lupta cu toții cu arma în mână pentru apărarea integrității României reîntregite în 1918, în fața pericolului exterior, regimul burghez al dictaturii regale a preconizat afirmarea acestei zile de 1 Mai nu numai ca o „zi de sărbătoare legală a muncii naționale“ (1 Mai cădea într-o zi de luni), în care urma să se evidențieze „unitatea de interese“ între regim și masele populare în combaterea pînă la lupta de rezistență a agresiunii hitleriste și revizioniste, ci și afirmarea acestei zile ca prim moment de „armonizare“ și de „lichidare“ a contradicțiilor, chipurile, între exploatați și exploataatori, ceea ce, cum era și firesc, ar fi dus la întărirea pozițiilor burgheziei și ale regimului carlist. În acest scop și pentru a da evenimentelor un caracter cît mai oficial, autoritățile au convocat pentru ziua de 1 Mai 1939 primul Congres general al breslelor, la care urmau să participe delegați ai muncitorilor din întreaga țară și la care, inițial, era prevăzut să participe și să țină o cuvîntare chiar ministrul muncii, Mihail Ralea. Paralel, în București urmau să se desfășoare alte două întruniri, în sălile „Tomis“ și „Eintracht“; de asemenea, pentru după-amiaza zilei de 1 Mai se preconiza o serbare cîmpenească la stadionul muncitoresc.

În lumina acestor tendințe, a stării de spirit patriotice și antifasciste a maselor largi populare, se evidențiază și legătura organică dintre amploarea și caracterul demonstrațiilor de la 1 Mai 1939 și întreaga muncă desfășurată de comuniști, de socialiști și social-democrați pentru mobilizarea tuturor forțelor social-politice la lupta împotriva fascismului agresiv, pentru apărarea patriei.

Momentul culminant al manifestațiilor și demonstrațiilor antifasciste din acea perioadă l-a constituit, după cum se știe, marea demonstrație patriotică, antifascistă, antirăzboinică și antirevizionistă de la 1 Mai 1939 din Capitala României, care s-a desfășurat pe fundalul Congresului general al breslelor muncitorești, convocat în acea zi. În vederea orientării delegaților la acest Congres și a organizării demonstrației de la 1 Mai, a fost constituită o Comisie de partid, îndrumată nemijlocit de Secretariatul C.C. al P.C.R. și de Biroul organizației București a P.C.R. Din această Comisie a făcut parte tovarășul Nicolae Ceaușescu, cunoscut pentru patriotismul său inflăcărât și capacitatea sa de organizator, care aducea, totodată, experiența din activitatea Comitetului Național Antifascist. Prin curaj și abnegație, spirit de inițiativă și deosebită clarviziune politică, tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a impus și cu această ocazie ca o mare personalitate a luptei antifasciste, pentru apărarea integrității și suveranității României.

Este meritul Partidului Comunist Român că, înfruntînd condițiile grele în care era nevoit să activeze printr-o vastă muncă de organizare, desfășurată sub conducerea unor cunoscuți activiști ai partidului, cu prestigiu în mase, cum era tovarășul Nicolae Ceaușescu, partidul comunist a dat cuvînt de ordine ca la întrunirile și demonstrațiile din ziua de 1 Mai să se manifesteze puternic împotriva fascismului și pericolului de război, împotriva Gărzii de fier, pentru apărarea independenței și integrității teritoriale a patriei, fără a ocoli, însă, revendicarea drepturilor și libertăților democratice, economice, sociale și politice. S-a indicat, totodată, să se ia atitudine împotriva intenției autorităților de a transforma sărbătorirea zilei de 1 Mai în elogierea regimului carlist.

C.C. al P.C.R. a convocat o ședință largită a Comitetului organizației București a P.C.R., la care au participat și secretarii comitetelor de sector ale partidului comunist din Capitală. La această ședință s-a ajuns la concluzia asupra necesității acțiunii unite a clasei munci-

toare, pentru a se imprima un caracter revoluționar Zilei Muncii. Din inițiativa conducerii P.C.R., au avut loc tratative cu P.S.D., în ideea organizării unei acțiuni comune. Tratatul politic în care s-au angajat cele două partide muncitorești au fost fructuoase, soldându-se cu o înțelegere privind unitatea de acțiune. Acordul convenit cu acest prilej avea să stea la baza manifestărilor revoluționare, a întrunirilor și demonstrațiilor de masă organizate și desfășurate la 1 Mai 1939.

În acest scop, s-a hotărât ca întreaga activitate a partidului comunist în campania politică de 1 Mai în București să se desfășoare în cadrul și prin breslele muncitorești¹¹, în așa fel încât să fie mobilizat un număr cât mai mare de muncitori la cele două întruniri proiectate pentru sărbătorirea zilei de 1 Mai, „în cadrul programului aprobat de autorități, dar pentru îndeplinirea programului partidului comunist”¹².

Comisia centrală a tineretului comunist, în conducerea căreia se afla, în această perioadă, tovarășul Nicolae Ceaușescu, i-au revenit sarcini concrete, între care fixarea unor oratori din rândul membrilor de partid și al uteciștilor, „care să evidențieze, în cuvântul lor, necesitatea concentrării tuturor forțelor muncitorești și țărănești în lupta antifascistă și antirăzboinică”¹³.

Partidul Comunist Român a luat, ulterior, și alte măsuri organizatorice în vederea deplinei reușite a programului său politic pentru ziua de 1 Mai. Astfel, s-a preocupat de alegerea unor delegați pentru Congresul breslelor din rândul comuniștilor sau al simpatizanților partidului, de pregătirea și inițierea lor în acțiunile preconizate. De asemenea, s-a luat legătura cu conducătorii breslelor, pentru a-i determina să accepte ca la Congres și la întrunirile muncitorești de 1 Mai „să fie admiși a lua cuvântul de la tribună și alți muncitori în afară de cei desemnați de Confederație și de conducerea breslelor”¹⁴. Într-o seamă de alte instrucțiuni amănunțite, activul de partid și, mai ales, acei comuniști „care sînt cunoscuți maselor muncitorești și care, prin activitatea lor politică și sindicală, se bucură de autoritate”¹⁵, urmau să se deplaseze în dimineața zilei de 1 Mai în diferite cartiere muncitorești din Capitală (Grivița, Rahova, Dudești, Văcărești ș.a.) pentru a mobiliza și a coordona acțiunile muncitorimii. Organele de poliție, luate prin surprindere de atît de marea mobilizare făcută în dimineața zilei de 1 Mai, apreciau că „și C.C. (al P.C.R. — *n.n.*) era convins că dacă directivele partidului veneau cu o oră mai devreme, ministrul de interne Ghelmegeanu contramanda sărbătorirea zilei de 1 Mai”¹⁶.

1 Mai 1939 a căzut într-o zi de luni. În ajun și chiar în ziua de 1 Mai, în presa muncitorească și democratică au apărut numeroase articole care evidențiau semnificația deosebită a sărbătoririi acestei zile în condițiile deosebit de tulburi internaționale și de pericole grave pentru soarta poporului nostru. „În vremuri de liniște și de lent progres social — remarcă „Lumea nouă” —, clasele muncitoare au manifestat în această zi — 1 Mai — împotriva nedreptăților și a exploatării și pentru înfăptuirea

¹¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 222, fila 320.

¹² *Loc. cit.*, fondul nr. 5, dosarul nr. 1 153, filele 420—422; fondul nr. 1, dosarul nr. 222, fila 320.

¹³ *Loc. cit.*

¹⁴ *Loc. cit.*, fondul nr. 5, dosarul nr. 1 153, fila 417.

¹⁵ *Loc. cit.*, fondul nr. 1, dosarul nr. 227, fila 383.

¹⁶ *Loc. cit.*, fila 384.

unui regim social mai bun și mai drept, de înlăturare a exploatării și a mizeriei celor mulți...

În anul acesta, de Întii Mai, masele populare din lumea întreagă manifestează, aproape exclusiv, pentru pace — condiție primordială pentru progresul și fericirea celor mulți.

Nimeni nu se gindește fără să se înspăimînte de eventualitatea unui război. În condițiile tehnice moderne, războiul, folosind avioanele, gazele toxice, tancurile etc., angajează totalitatea națiunilor și a oamenilor.

Măcelul de la 1914—1918 e considerat de militari competenți ca un joc de copii, față de ceea ce va fi măcelul de mîine, dacă oamenii nu vor fi în stare să oprească, în ultimul ceas măcar, năruirea civilizației umane.

Masele muncitorești, organizate și conștiente, n-au încetat un singur moment să facă propaganda necesară și să preseze asupra guvernanților în sensul menținerii păcii pe principiile de drept public care să asigure popoarelor libertatea și independența lor. Ele reinnoiesc, de Întii Mai 1939, apelul lor cald la colaborarea și solidaritatea popoarelor democrate și pacifiste, pentru ca, prin forța lor superioară, să poată instaura în toată lumea un regim de cooperatie egalitară, economică și politică — chează-șie sigură a păcii generale¹⁷.

Sub titlul : *1 Mai 1939*, Zaharia Stancu scria, în gazeta „Azi“ : „Poate că niciodată măreția acestui simbol nu ne apare într-o lumină mai limpede, mai plină de înțelesuri ca astăzi în vuietul vremilor pe care le trăim. Pentru că dacă ziua de 1 Mai — această singură sărbătoare a muncii — era o zi a biruințelor raportate pe tărîm profesional, ea a fost întotdeauna și un prilej pentru manifestarea dorințelor de pace. Niciodată poporul muncitor, întors din tranșeele războiului, n-a uitat să ceară stăpînitorilor, cu acest prilej, să păstreze ceea ce cîștigase prin jertfe. Moțiunile votate în adunările ce s-au ținut în desfășurarea anilor, de 1 Mai, păstrează și azi mărturia unei voințe neclintite de pace.

Foștii soldați care au schimbat în 1920 arma cu barosul îi cunosc prea bine prețul, pentru că imaginile nebuniei de atunci nu s-au șters încă și mulți au rămas pînă în zilele noastre cu plumbul singeroaselor încheștări în carne.

Pomenim de toate acestea pentru că ziua de 1 Mai 1939 ne găsește în pragul unor noi încăierări între popoare.

1 Mai 1939 se naște sub semnul unor zodii crîncene.

Forțele întunericului, ale pieirii s-au dovedit mai puternice.

Poate că de 1 Mai va răsări și anul acesta soarele. Poate vom auzi discursuri ocazionale și chiote la iarbă verde. Ca altădată¹⁸.

În dimineața acelei zile de 1 Mai, Capitala căpătase un aspect sărbătoresc. La ora 9 dimineața, sala și grădina Cinematografului „Tomis“ din Calea Călărașilor erau arhipline de muncitori. Comuniștii, social-democrații și cei fără partid înălțau pancarte cu revendicări muncitorești și antifasciste : „*Trăiască independența națională a țării !*“ ; „*Jos fascismul !*“ ; „*Vrem front patriotic !*“ ; „*Vrem 8 ore de muncă !*“ ; „*Cerem mărirea salariilor !*“ ; „*Vrem restabilirea regimului democratic parlamentar !*“ ; „*Unire cu toate popoarele democratice !*“ ; „*Trăiască U.R.S.S. !*“ ; „*Trăiască pacea !*“ Aceste lozinci, lansate și în celelalte puncte de concentrare muncitorească, au fost preluate de toți participanții și scandate pe tot parcursul manifestației, în timp ce de la tribuna adunării oratorii, reprezentanți ai

¹⁷ „Lumea nouă“, anul XXXII, nr. 18 din 30 aprilie 1939.

¹⁸ „Azi“, seria a II-a, anul VII, nr. 11 din 30 aprilie 1939.

muncitorilor, înfierau acțiunile coto-pitoare ale naziștilor și revizioniştilor externi și acțiunile fasciștilor interni, cerînd unirea tuturor forțelor democratice pentru a bara calea ascensiunii lor.

Un orator care s-a ridicat la tribună a exprimat cu claritate „nevoile maselor și ale țării «1 Mai este o zi internațională de luptă pentru drepturile și revendicările muncitorimii — o zi de luptă contra fascismului» (Un tunet de aplauze)“¹⁹. Un alt orator sublinia că „Muncitorimea este baza păcii, atît de dorită astăzi“, arătînd, în continuare, că ea știe să-și facă datoria patriotică, să apere cu fermitate granițele țării în fața agresorilor fasciști. „Aceste cuvinte au fost aplaudate îndelungat“ — în forma, în raportul său, unul din agenții organelor de poliție²⁰.

În același timp, în sala Cinematografului „Aro“ (azi „Patria“) din Capitală se desfășurau lucrările primului Congres general al breslelor, unde, alături de delegații aleși de către breslele din întreaga țară, au mai fost mobilizați de către Comisia de organizare a manifestărilor de 1 Mai alte sute de muncitori, astfel că în sală se aflau circa 1 500 de manifestanți.

Poziția profund patriotică, antifascistă a maselor de muncitori-delegați a ieșit cu putere în evidență atunci cînd Ion Fluieraș, însărcinat de Congres, a citit *Moțiunea* primului Congres general al breslelor de muncitori, funcționari particulari și meseriași, adoptată cu unanimitate de voturi. În *Moțiune* se preciza : „Congresul, luînd în considerare situația îngrijorătoare internațională de azi, cînd pacea între popoare este din nou amenințată și cînd și integritatea țării noastre ar putea fi periclitată de agresori externi,

Hotărăște ca toți membrii breslelor ai căror reprezentanți participă la acest Congres să contribuie cu întreg ciștigul lor pe o zi pentru mărirea fondului de înzestrare a armatei și de apărare a integrității țării“²¹.

În fața celor 1 500 de delegați și participanți la Congres au luat cuvîntul, pe lîngă reprezentanții conducerii centrale a breslelor, și reprezentanți ai guvernului, printre care și Armand Călinescu, președintele Consiliului de Miniștri. Prezent și el la marile festivități ocazionate de acest prim congres muncitoresc, Armand Călinescu, după cum informa ziarul „Timpul“, a găsit cuvinte mișcătoare pentru vestea că muncitorimea a hotărît, din propriul ei îndemn, să doneze din ciștigul ei, greu adunat, o parte pentru înzestrarea oștirii²².

¹⁹ „Scinteia“ din 1 iunie 1939.

²⁰ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 5, dosarul nr. 1 153, filele 439—443 ; fondul nr. 68, dosarul nr. 6 146, filele 33—36.

²¹ „Timpul“, anul III, nr. 717 din 3 mai 1939. Sub titlul : *Muncitorii contribuie la apărarea țării*, oficiosul muncitoresc „Lumea nouă“ din 21 mai 1939 sublinia că hotărîrea Congresului general al breslelor de muncitori privind contribuția bănească voluntară a muncitorilor la înzestrarea armatei se desfășura pretutindeni în țară. Astfel, muncitorii elevatoriști din portul Brăila „au hotărît ca o parte din ciștigul lor, realizat ca trudă în praful ucigător din fundul hambarelor, să-l doneze fondului pentru înzestrarea armatei“. „Lumea nouă“ consemna că acest act patriotic succede celui din anul 1928, cînd toți muncitorii din portul Brăila au contribuit cu o însemnată sumă la fondul aviației naționale. De asemenea, muncitorii metalurgiști și electricieni din întreprinderile industriale locale din același oraș au hotărît să contribuie la fondul de înzestrare a oștirii cu salariul lor pe o zi. La rîndul lor, muncitorii manuali din port au decis să contribuie și ei cu cite 2 500 lei de fiecare echipă. Numărul echipelor fiind mare, suma totală s-a ridicat la circa 100 000 de lei. Muncitorii au mai aprobat ca din fondurile sindicatului lor să verse imediat suma de 35 000 de lei pentru opera de înzestrare a armatei („Lumea nouă“, anul XXXII, nr. 21 din 21 mai 1939).

²² „Timpul“, anul III, nr. 717 din 3 mai 1939.

„Reprezentanții cei mai autorizați ai muncitorimii — declara Armand Călinescu —, mărturisind simțămintele lor de dragoste de țară, grija lor de libertatea și de viitorul neamului, au declarat solemn : înțelegem, ca o ilustrare a acestor simțăminte, să jertfim din puținul câștigat cu greu pentru înzestrarea oștirii țării... Da, domnilor ! în declarațiunea dv. s-a rostit instinctul acestei națiuni, care se vrea apărată. Pentru apărarea țării nu numai că nu trebuie să cruțăm nici o jertfă, dar trebuie să arătăm o veghe de fiecare clipă“. Și încheia : „Astăzi avem o muncitorime minată și însuflețită numai de sentimentul patriotic și național“. Acest gest, a spus primul ministru român, „va avea răsunet dincolo de aceste ziduri“²³.

Evidențiind poziția guvernului român în legătură cu politica agresivă și revizionistă promovată de statele fasciste față de România, precum și dorința poporului român de a trăi în pace și bună înțelegere cu toate națiunile lumii, Armand Călinescu preciza : „Țin să declar, ca să nu mai fie nici un echivoc, că România dorește să întretină relațiuni de bună vecinătate și de amicitie cu țările dimprejur... Cînd, însă, se va schița, de undeva, o încercare de atingere a teritoriului nostru, ea se va izbi de cea mai hotărîtă și cea mai neclintită rezistență. Această politică nu e numai politica guvernului sau politica unui grup de oameni : aceasta este politica țării, este politica națională..., generația care ne-a precedat a avut nobila misiune de a realiza unitatea națională. Generația noastră a răspuns la datoria de a se sacrifica pentru păstrarea ei“²⁴.

După terminarea întrunirii de la Sala „Tomis“, care s-a desfășurat potrivit cu programul stabilit de partidul comunist, masele de participanți, încolonate, au parcurs diferite străzi ale Capitalei, îndreptîndu-se spre Sala „Aro“, unde se desfășurau lucrările Congresului breslelor.

În jurul orei 12, participanții la Congres și cei de la cele două întruniri muncitorești desfășurate în sălile „Tomis“ și „Eintracht“ s-au întrîlnit în Piața Romană, de unde, încolonați în șiruri de cîte șase persoane, au pornit demonstrația pe traseul Piața Romană — Calea Victoriei — Splaiul Independenței — Bulevardul 1848 — Bulevardul 11 Iunie — Parcul Libertății. Numărul manifestaților a crescut pînă la 20 000 de persoane. Numeroase rapoarte ale organelor de siguranță consemnau că, pe traseul amintit, „printre manifestații breslelor s-au strecurat grupe compacte de comuniști“²⁵.

Pe tot parcursul s-au strigat lozincile formulate de partidul comunist. „Calea Victoriei avea aspectul unui cîmp de manifestație revoluționară“ — consemnau, în rapoartele lor, reprezentanții organelor de siguranță ale statului capitalist. „*Trăiască democrația !*“ ; „*Vrem România liberă și independentă !*“ ; „*Vrem respectarea granițelor !*“ ; „*Jos fascismul !*“ ; „*Jos hitlerismul !*“ ; „*Nu vrem război !*“ ; „*Trăiască muncitorimea unificată !*“ ; „*Jos cu țările războinice !*“ ; „*Vrem alianță cu țările democratice !*“ ; „*Vrem păstrarea independenței României !*“ ; „*Vrem rezistență față de plănuitul atac al puterilor fasciste !*“ ; „*Trăiască Frontul Popular Antifascist !*“²⁶. Aceste lozinci antifasciste, prin care se cerea guvernului măsuri hotărîte pentru apărarea integrității și independenței

²³ Ibid.

²⁴ Ibid.

²⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 214, fila 72 ; fondul nr. 15, dosarul nr. 924, fila 31 ; dosarul nr. 1 149, fila 417 ; dosarul nr. 825, fila 292 ș.a.

²⁶ Loc. cit., fondul nr. 68, dosarul nr. 6 148, filele 6—14 și dosarul nr. 6 146, filele 3—4.

patriei, s-au scandat cu cea mai mare vigoare la intrarea demonstranților în Piața Palatului regal, după cum informau agenții de siguranță. Și toate acestea în fața regelui, care ieșise la balcon să-și salute „supușii“. Agenții de poliție raportau, ulterior, că : „La toate aceste manifestațiuni ostile (!), (muncitorii — *n.n.*) au fost opriți de către organele polițienești, iar ca drept răspuns uralele continuau mai tare“²⁷.

Sub titlul : *Defilează muncitorii*, ziarul „Timpul“ scria despre această mare demonstrație : „Toate fabricile, toate atelierele au ieșit ieri dimineață pe străzi, s-au încolonat disciplinat și au pornit spre piața Lahovary. De aici, cu toții, se vor duce să defileze — armata muncii — în fața regelui [a Palatului regal], apoi la Mormîntul Eroului Necunoscut.

Orînduiți pe corporații și bresle, cu delegațiile în frunte, cu comisararii de ordine în lături, legiunile de robotari ai uneltelor și mașinilor umpleau B-dul Brătianu.

Delegații aveau — toți — prinsă de rever — cocarda naturei, simbolul sărbătoarei de ieri — mîrgăritărelul de Mai. Cu capul sus, cu ochii sorbind lumina din cer, cu lavaliera înnodată la gît — semn de consacrată eleganță, încă de pe vremea cîntăreților lor — Pincio, Neculuță, Tr. Demetrescu —, mărșăluiau, în sunetul muzicii.

Două muzici exclusiv muncitorești. Aceea a minerilor de la Petroșani și a minerilor de la Lupeni“²⁸.

O mare atenție s-a acordat, în cadrul demonstrației, demascării pericoului pe care îl prezentau organizațiile fasciste din interiorul țării, în primul rînd Garda de fier. O serie de lozinci se refereau la demascarea acestei organizații fasciste teroriste. Între aceste lozinci figurau : „*Jos Garda de fier !*“ ; „*Jos gardismul !*“ ; „*Jos agenții hitleriști !*“ ; „*Jos agenții trădători de țară !*“ ; „*Cerem abrogarea pactului germano-român de trădare a țării !*“.

În fața Prefecturii de poliție s-au strigat lozinci pentru eliberarea militanților comuniști și antifasciști deținuți în fortăreața poliției, manifestanții cerînd să fie închise acolo elementele fasciste și trădătoare de țară. La motivările unor șefi ai breslelor că „Nu e voie să strigați !“, „Nu dă voie dl. ministru !“, cei peste 20 de mii de demonstranți organizați, la care s-au alăturat, pe parcursul demonstrației, alte zeci și zeci de mii, care nu se lăsau intimidăți, au urmat pe muncitorii comuniști și social-democrați. Masele continuau să strige cu entuziasm : „*Vrem România liberă și independentă !*“ ; „*Jos fascismul !*“ ; „*Jos agresorul hitlerist !*“ ; „*Vrem amnistie pentru deținuții antifasciști ! Arestarea fasciștilor !*“.

După ce au ajuns în Parcul Libertății, o delegație formată din rîndul membrilor Comisiei de organizare la care ne-am referit mai sus a depus o coroană de flori, alături de alte organizații participante la festivități, la Mormîntul Eroului Necunoscut, în timp ce fanfarele intonau cîntece patriotice. Coloana muncitorilor a defilat apoi în fața Mormîntului Eroului Necunoscut. O grupă din Regimentul 1 Artilerie grănicerească a dat onorul.

Sub conducerea comuniștilor, au continuat acțiunile revoluționare și în după-amiaza zilei de 1 Mai, în cadrul serbării cîmpenești organizate pe stadionul muncitoresc din Parcul Veseliei. Organele de siguranță menționau, între principalii inițiatori ai „diferitelor manifestațiuni cu carac-

²⁷ Loc. cit., fondul nr. 68, dosarul nr. 6 146, fila 6.

²⁸ „Timpul“, anul III, nr. 717 din 3 mai 1939.

ter comunist”²⁹, pe comunistul Nicolae Ceaușescu. „Nicolae Ceaușescu — se specifica într-un raport al agenților aparatului represiv —, fost condamnat la 3 ani de închisoare pentru activitate comunistă, pedeapsă executată, a strigat în timpul serbării lozincă comunistă «Trăiască Frontul Popular !»”³⁰.

Întruniri muncitorești cu ocazia zilei de 1 Mai 1939 au avut loc în majoritatea orașelor și centrelor din țară : Timișoara, Arad, Cluj, Iași, Reșița, Ploiești, Deva, Constanța, Galați, Brăila, Tirgu-Mureș, Reghin, Oradea, Baia Mare, Baia Sprie, Satu Mare, Bacău, Piatra Neamț, Alba Iulia, Zărnești, Nădrag, în localitățile de pe Valea Jiului, fără însă a fi însoțite de manifestații de stradă. Și la aceste întruniri muncitorești participanții au înfierat pericolul hitlerismului și revizionismului, precum și politica teroristă și trădătoare a organizațiilor fasciste din țară. În toate orașele și centrele amintite, muncitorii au participat la întruniri, scandind lozincile lansate de partidul comunist.

La Timișoara, spre exemplu, în cuvîntul său la adunarea festivă, Simion Gârboveanu, secretarul breslei lucrătorilor metalurgiști din Ținutul Timiș, a remarcat, în consens cu indicațiile primite din partea Partidului Comunist Român : „E drept, sărbătorim Ziua Muncii din anul acesta în condițiuni cu totul speciale... În împrejurările grele de azi, cînd pretutindeni se ațîță ura și se aude zăngănit de săbii, muncitorimea, care este adînc pacifistă, manifestează și pentru triumful păcii între popoare, dar, totodată, ține să-și exprime în mod public hotărîrea ei de a lupta împotriva oricăror tendințe externe sau interne de înfrîngere a independenței naționale și această luptă o va duce fără nici o precupețire pentru salvarea țării și a libertăților.

Sub acest simbol al mai buneistări pentru clasa muncitoare și al păcii, care este cel mai mare bun al omenirii, sărbătorim anul acesta ziua noastră, Ziua Muncii”³¹.

Marile evenimente de la 1 Mai 1939 au fost pe larg dezbătute și analizate de către organizațiile partidului comunist, subliniindu-se cu acest prilej succesele deosebite ale partidului în organizarea și conducerea lor. Astfel, în raportul Plenarei a VI-a a C.C. al P.C.R. din iunie 1939 se arăta că „Întrunirile și demonstrațiile de 1 Mai au fost pregătite [de partid] sub semnul mobilizării clasei muncitoare pentru apărarea țării contra fascismului extern și intern, în conlucrarea strînsă cu muncitorii social-democrați. Lozincile pentru 1 Mai au rămas cele ale campaniei pentru apărarea independenței și a hotarelor țării, contra fascismului agresor”. În cadrul aceleiași plenare se aprecia, în mod întemeiat, că : „Rezultatul întrunirilor și manifestărilor din ziua de 1 Mai se datorește... în primul rînd frontului unic cu muncitorii și activiștii social-democrați din bresle”, iar aceste acțiuni „deschid perspective pentru realizarea frontului unic”³².

La rîndul său, ziarul „Scînteia”, făcînd o prezentare și un bilanț al evenimentelor de la 1 Mai, releva : „Demonstrația de masă din București și adunările din provincie au dovedit cît de adîncă este indignarea poporului contra fascismului... Această demonstrație a dovedit că lozincile partidului nostru sînt urmate de mase. Această demonstrație a fost o bună

²⁹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 68, dosarul nr. 6 148, fila 2. A se vedea și fondul nr. 1, dosarul nr. 227, fila 374.

³⁰ Loc. cit., fondul nr. 1, dosarul nr. 227, filele 385—386.

³¹ „Lumea nouă”, anul XXXII, nr. 20 din 14 mai 1939.

³² „Lupta de clasă”, nr. 6 din august 1939.

trecere în revistă a forțelor muncitorești, meșteșugărești, a femeilor și tineretului contra fascismului și a regimului actual capitulant. Demonstrația din ziua de 1 Mai a dovedit o creștere serioasă a activității politice a maselor și o creștere a influenței și capacității Partidului Comunist de mobilizare a maselor la lupta în front unic”³³.

Evenimentele de la 1 Mai 1939 din București au fost pe larg comentate în cele mai diverse pături ale opiniei publice din țară și, în special, din Capitală. Sub titlul : *Muncitorimea română și unitatea națională*, ziarul „Semnalul” relatează despre manifestația de la 1 Mai 1939 din Capitala României : „Muncitorimea s-a declarat însă gata, la Congresul general al breslelor de muncitori, funcționari particulari și meseriași patroni, la orice nevoie să-și apere țara. Ea a primit de bună voie să lucreze suplimentar pentru înzestrarea armatei și e cert că va fi ferită de a fi speculată de acei profitori care n-au nimic comun cu înzestrarea armatei”. Același articol sublinia că „Pe primul plan al preocupărilor muncitorilor sînt azi, deci, chestiunile de apărare a țării, și elanul cu care muncitorii sînt gata să facă față, în frontul întregului românism, oricărei amenințări, a ridicat sărbătoarea Muncii la o sărbătoare a națiunii”³⁴.

Sub titlul *Patriotismul muncitorilor*, George Ivașcu, într-un admirabil articol publicat în gazeta „Iașul” din 2 mai 1939, evidențiază situația internațională deosebit de încordată datorită agresiunii puterilor fasciste în care popoarele își pierdeau, rînd pe rînd, independența și însăși ființa statală, dar, mai ales, profundul patriotism de care clasa noastră muncitoare a dat dintotdeauna dovadă în clipe de grea cumpănă în care se găsea țara. „Ziua de 1 Mai — «Ziua Muncii» — aprecia George Ivașcu — e un fericit prilej pentru noi de a afirma aici dragostea de patrie și iubirea de națiune a muncitorimii române, patriotism pus de unii la îndoială sau privit cu suspiciune.

Internaționalismul de totdeauna al organizațiilor muncitorești, izvorît dintr-un îndreptățit spirit de solidaritate, s-a identificat, totodată, cu un patriotism hotărît, conștient, creator.

Lucrul este explicabil.

Evenimentele din ultimii ani, care au dus la desființarea a patru state naționale, au avut un adînc ecou în sufletele muncitorești, care au socotit astfel amenințate înseși temeliile păcii și ale progresului, pentru care totdeauna s-au străduit, la care au contribuit cu sînge și cu muncă.

De aici necesitatea pentru muncitorime de a contribui cu forțele ei organizate la apărarea integrității naționale, de aici dorința de a milita pentru afirmarea demnității naționale și a spiritului de independență al țării noastre.

Muncitorimea română își iubește adînc patria, așa cum și-o iubește pe a ei muncitorimea franceză sau engleză. Muncitorul român se simte legat de acest pămînt românesc pe care muncește, din care se hrănește, care-i dă micul lui loc sub soare, siguranța zilei de mîine.

Patriotismul muncitorimii nu poate fi pus la îndoială. El e mai ardent astăzi decît oricînd, căci astăzi mai mult decît oricînd patria constituie simbolul însuși al acțiunii de apărare împotriva dușmanilor ei, declarați sau nu, fățiși sau din umbră.

Nimic nu a dovedit mai bine patriotismul muncitorilor, ca și al micilor funcționari, decît acele modeste, dar grele de semnificație contribuții

³³ „Scînteia” din 1 iunie 1939.

³⁴ „Semnalul”, anul II, nr. 368 din 3 mai 1939.

bănești pentru înzestrarea armatei noastre. Muncitorimea română e demnă în hotărârile ei și în demnitate vrea să trăiască și să acționeze spre binele comun. De aceea, muncitorimea nu s-a dat și nu se va da în lături de a oferi din puținul pe care-l are pentru apărarea și întărirea patriei în care trăiește și pe care o iubește cu devotament.

A mai suspecta deci astăzi muncitorimea română de un internaționalism rău înțeles și rău aplicat înseamnă a-i jigni adînc iubirea de țară, patriotismul ei. Înseamnă a-i jigni sentimentele și convingerile ei, de oameni care au gândit și au lucrat totdeauna cu cinste și dreptate.

1 Mai 1939 e ziua muncii închinată iubirii de patrie și — prin ea — a ideii naționale.

1 Mai e ziua afirmării entuziaste a solidarității tuturor celor ce muncesc în această țară.

1 Mai 1939 e ziua mîndriei de a fi muncitor, ziua bucuriei, a nădejzii în victoria străduințelor spre mai bine.

Să cinstim deci această zi cum se cuvine ; să ducem mai departe firul tradiției, dar să vibrăm adînc la marile răspunderi ale clipelor prin care trecem. Să ne purificăm inimile la flacăra iubirii pămîntului și colectivității naționale ; să ne fortificăm.

Să fim demni de noi înșine !³⁵.

„Armindenul anului acestuia — remarca cotidianul bucureștean „Timpul“ — a fost, ca-ntotdeauna, o sărbătoare universală, sensul pe care noi i l-am acordat a fost unul de unitate națională, de cimentare și deplină afirmare a clasei muncitorești în corpul națiunii“³⁶.

Cît privește afirmarea proletariatului român tot mai mult ca factor imputernicit în viața social-politică a țării, același ziar, „Timpul“, răspîndit în largi cercuri ale societății românești, aprecia astfel demonstrațiile muncitorești : „1 Mai 1939 a arătat o dată mai mult că muncitorimea este temeiul, baza și substanța națională, cheazășia prosperității ei în pace și apărătura ei atunci cînd patria o cere“³⁷.

Conducătorii P.N.Ț. își exprimau, la rîndul lor, într-o oarecare măsură, nemulțumirea în felul următor : „A fost un spectacol unic în analele regimului cînd în plin centrul Capitalei, la cîțiva pași de suveran, dintr-o coloană în fruntea căreia se afla ministrul muncii, s-au strigat lozinci proprii extremei stîngi (adică a P.C.R. — n.n.)“³⁸.

Era în aceste declarații recunoașterea eșecului suferit de șefii acestor partide în tentativa lor de a imprima întrunirilor și manifestațiilor muncitorești un caracter de tocire a spiritului revoluționar, de subordonare a acestor mase scopurilor și politici claselor exploatatoare. Aceste declarații erau diametral opuse celor făcute pe marginea evenimentelor de masele muncitorești și de alte pături sociale progresiste, cu vederi democratice (studenți, funcționari, intelectuali progresiști etc.). Aceștia subliniau, în comentariile lor, că : „muncitorii au fost acei ce au imprimat adevărata semnificație a zilei de 1 Mai și nu autoritățile“ și că „muncitorimea conștientă, în frunte cu partidul comunist, nu se va lăsa atrasă pe calea politicii reformiste dusă de guvern pentru armonizarea intereselor proletariatului cu cele ale burgheziei“³⁹.

³⁵ „Iașul“ din 2 mai 1939. A se vedea și : George Ivașcu, *Jurnal ieșean. 1935—1940*, Editura „Cartea românească“, București, 1971, p. 256—257.

³⁶ „Timpul“, anul III, nr. 717 din 3 mai 1939.

³⁷ *Ibid.*

³⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 5, dosarul nr. 1 153, fila 465.

³⁹ *Loc. cit.*, fila 468.

Amplizarea manifestăției antifasciste, antirăzboinice și antirevizioniste a maselor muncitorești din București a avut un larg ecou și peste granițele țării. Naziștii germani și fasciștii italieni și-au arătat nemulțumirea și au criticat regimul dictaturii regale că nu a luat măsuri pentru reprimarea manifestăției. Guvernul mussolinian a protestat pe lângă ministrul afacerilor externe al României, Gr. Gafencu, aflat tocmai atunci la Roma. Conte Ciano a transmis „nemulțumirea guvernului italian față de guvernul român, care a permis manifestanților libertatea exprimării lor, fără să ia nici o măsură de represiune”⁴⁰.

Dincolo de nemulțumirile conducătorilor statelor fasciste, opinia publică internațională a luat act cu interes de evenimentele de la 1 Mai din România. Ziarele „Daily Herald” din Marea Britanie și „Izvestia” din U.R.S.S. au publicat la 2 și, respectiv, 4 mai 1939, informații în care arătau că, în România, la 1 Mai, 20 000 de muncitori au demonstrat în Capitală sub lozinci antifasciste și antirăzboinice.

La rîndul său, revista „Rundschau” din Basel (Elveția), în numărul din 25 mai 1939, făcînd o amplă prezentare a evenimentelor din România, scria : „Manifestările de 1 Mai din București și din provincie au relevat intensificarea activității antifasciste a maselor, ca și o creștere a influenței partidului comunist, a capacității sale de a mobiliza masele”. Revista remarcă, de asemenea, caracterul profund patriotic al acestei mari demonstrații a muncitorilor români : „Numeroase pancarte exprimau necesitatea apărării independenței și integrității țării, abrogarea tratatului economic cu Germania, alianță cu Franța, Marea Britanie și Uniunea Sovietică”. Aceeași publicație sublinia și caracterul anticarlist al manifestăției : „Pe Calea Victoriei, în momentul în care cei 25 000 de demonstranți au trecut prin fața palatului regal și a regelui, s-au auzit lozinci cerînd restabilirea regimului parlamentar constituțional, front unic și popular, reprimarea muncitorilor concediați, arestarea fasciștilor și a spionilor germani”.

Postul de radio „Paris Mondial”, în emisiunea sa de la orele 8, dădea o deosebită extensiune în reportajul său asupra zilei de 1 Mai la București. El arăta „sensul social și înalta semnificație politică ale acestei manifestațiuni muncitorești”⁴¹.

Presa și radioul din Statele Unite ale Americii s-au referit și ele pe larg la demonstrația de 1 Mai din București, subliniind, îndeosebi, caracterul ei antifascist și antirăzboinic.

Conferința internațională asupra problemelor democrației, păcii și apărării persoanei umane, care s-a ținut la Paris, între 12 și 14 mai 1939, a luat în discuție și situația din România. Documentul dezbătut în cadrul Conferinței, intitulat : *Pentru integritatea și independența României. Amenințarea Germaniei hitleriste. România în frontul păcii*, aprecia că manifestările muncitorești din ziua de 1 Mai 1939 din București sînt expresia voinței maselor și că ele au avut un puternic caracter antifascist și antirăzboinic, „*ceea ce este dovadă că poporul român se raliază la mișcarea antifascistă și că voința sa este de a lupta în mod real împotriva agresorului și fascismului*”⁴².

Moment culminant al valului luptei antifasciste în care se angajase poporul român și expresie dintre cele mai elocvente a voinței sale ferme

⁴⁰ Loc. cit., fondul nr. 1, dosarul nr. 214, fila 94.

⁴¹ „Timpul”, anul III, nr. 718 din 4 mai 1939.

⁴² Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 211, fila 169.

de a-și apăra integritatea teritorială, independența și suveranitatea națională, marea demonstrație revoluționară a clasei muncitoare și a celorlalte păături sociale patriotice, progresiste și democratice de la 1 Mai 1939 din București — cea mai mare manifestație care a avut loc în acel an în Europa împotriva hitlerismului — a exprimat poziția hotărâtă antifascistă și antirevizionistă a României, a poporului, a forțelor politice din țară, a guvernului și a monarhiei. Ea a scos pregnant în evidență forța și capacitatea de acțiune revoluționară ale clasei muncitoare, a relevat temeinicia analizelor politice întreprinse de Partidul Comunist Român și justetea istorică a opțiunilor sale atât în ceea ce privea definirea drumului de luptă pe care trebuia să-l urmeze clasa muncitoare, cât și mijloacele de care putea să uzeze pentru atingerea scopurilor propuse.

Prin toate acestea, manifestațiile patriotice antifasciste de la 1 Mai 1939 au constituit o victorie a Partidului Comunist Român, a politicii sale de front unic cu celelalte partide muncitorești și democratice.

Văzute în această perspectivă, evenimentele revoluționare de la 1 Mai 1939 au confirmat întru totul strategia politică a Frontului Unic Muncitoresc promovată de partidul comunist ca o condiție esențială și inseparabilă pentru afirmarea adevăratului potențial de luptă al clasei muncitoare în confruntarea cu fascismul și pericolul cotozirii țării de către grupul țărilor fasciste și revizioniste, o premisă absolut necesară acțiunii de concentrare, într-unul și același mănunchi, a tuturor forțelor patriotice, progresiste și democratice și al cărei unic obiectiv trebuia să fie sprijinirea, în primul rînd, a efortului de organizare a apărării țării. Sub influența nemijlocită a succesului politic pe care l-a reprezentat marea demonstrație a oamenilor muncii de la 1 Mai 1939, comuniștii au fost primii care au putut deveni mai supli în înțelegerea și abordarea tacticii de Front Unic, în etalarea unor noi propuneri de consolidare a realizărilor deja obținute în încheierea efectivă, atât pe plan politic-ideologic, cât și organizatoric, a unității rîndurilor clasei muncitoare.

Prin marea demonstrație de la 1 Mai 1939 — prima, după mai mulți ani, de o asemenea amploare, organizată pe baza Frontului Unic, împreună, de către P.C.R., P.S.D. și alte forțe democratice și revoluționare — s-au ilustrat puternic idei programatice fundamentale ale luptei antifasciste românești, idei concepute de către Partidul Comunist Român. Ea a evidențiat rolul clasei muncitoare ca principal adversar al fascismului și revizionismului și, în același timp, ca unic factor al concentrării tuturor claselor și categoriilor sociale interesate dintr-un motiv sau altul în salvagardarea democrației, independenței și integrității României reîntregite. Acționînd în strînsă coeziune, clasa muncitoare făcea atunci un pas important pe drumul care avea să ducă, în aprilie 1944, la realizarea Frontului Unic Muncitoresc, iar apoi, pe această bază, la făurirea partidului său unic, în februarie 1948. Alături de clasa muncitoare au acționat masele țărănești, imensa majoritate a intelectualității, celelalte forțe social-politice care încheiaseră acorduri de colaborare pe tărîm antifascist cu comuniștii și cu organizațiile de masă create, conduse sau influențate de Partidul Comunist Român.

Marea demonstrație de masă de la 1 Mai 1939 din Capitala României, prin care poporul român și-a afirmat poziția sa profund antihitleristă și antirevizionistă, pentru apărarea hotarelor țării reîntregite și menținerea păcii, a relevat din nou cu putere exemplara dăruire, devotamentul fier-

binte ale tovarăşului Nicolae Ceauşescu faţă de cauza partidului comunist, înaltele sale calităţi politice şi organizatorice, remarcabila capacitate de a mobiliza şi a îmbărbăta, de a convinge masele largi populare de cauza dreaptă a luptelor revoluţionare, patriotice. Toate acestea izvorau din adevărurile clasei muncitoare, ale poporului român, din marele său patriotism revoluţionar, care i-au călăuzit viaţa şi i-au caracterizat lupta demnă şi curajoasă încă din anii cei mai tineri. Se reliefează viguros faptul că epoca acelor lupte antihitleriste şi antirevizioniste de mare importanţă, datorită cărora s-a reuşit să se frîneze pentru o vreme ascensiunea legionarilor spre putere şi împingerea României în orbita Germaniei hitleriste, a prefigurat puternic personalitatea marelui conducător al partidului comunist şi poporului român, pe care istoria îl desemna să împlinească cele mai nobile aspiraţii şi idealuri de libertate, de progres şi bunăstare în anii edificării socialismului în România.

În acelaşi timp, momentul istoric de la 1 Mai 1939 a proiectat în faţa opiniei publice mondiale imaginea unui popor dornic de pace şi libertate, hotărît să înfrunte forţele fasciste şi revizioniste pentru a apăra independenţa şi integritatea ţării.

Marea demonstraţie politică de la 1 Mai 1939 s-a înscris ca un serios semnal pe care România îl adresa Europei, opiniei publice mondiale pentru unirea eforturilor în vederea împiedicării dezlănţuirii celui de-al doilea război mondial de către Germania hitleristă şi acoliţii ei. „Cînd în multe ţări era o oarecare stare de aşteptare — subliniază tovarăşul Nicolae Ceauşescu —, muncitorimea română, sub conducerea comuniştilor, s-a ridicat şi a demonstrat că nu trebuie să ne plecăm în faţa fascismului, că trebuie să ridicăm steagul luptei şi că, unită, muncitorimea, popoarele pot bara calea fascismului ! Şi dacă în 1939 popoarele ar fi acţionat unite, hitlerismul nu ar fi dezlănţuit al doilea război mondial !”⁴³.

⁴³ Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul construirii societăţii socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 27, Editura politică, Bucureşti, 1984, p. 159.

FĂURIREA PARTIDULUI REVOLUȚIONAR UNIC MUNCITORESC

ȘTEFAN LACHE

Trecerea la înfăptuirea revoluției socialiste în România este indisolubil legată de refacerea unității depline a mișcării muncitorești pe baza teoriei socialismului științific, a concepției materialist-dialectice despre lume și viață. Constituit încă în aprilie 1944, Frontul Unic Muncitoresc între Partidul Comunist Român și Partidul Social-Democrat a condiționat victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, începută la 23 August 1944, realizarea tuturor transformărilor democratice și a reformelor sociale, care au deschis calea revoluției și construcției socialiste în țara noastră. Întărirea unității de acțiune în cadrul Frontului Unic Muncitoresc și rolul ei hotărâtor în desfășurarea neîntreruptă a procesului revoluționar au pus în evidență nu numai necesitatea imperioasă a unității depline, ci și posibilitatea realizării ei, au condus, pas cu pas, la cristalizarea formulei politice a partidului revoluționar unic muncitoresc. Unificarea Partidului Comunist Român cu Partidul Social-Democrat, consfințită la Congresul din 21—23 februarie 1948, a asigurat forța politică revoluționară capabilă să ralieze în jurul său întreaga națiune și să conducă lupta pentru transformarea socialistă a societății românești, pentru afirmarea deplină a independenței și suveranității naționale a patriei. „Făurirea partidului muncitoresc unic, în 1948, prin unirea Partidului Comunist cu Partidul Social-Democrat — subliniază secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu —, a pus bazele unui partid puternic, care număra circa 1,5 milioane de membri și care și-a asumat răspunderea de a conduce destinele poporului român pe calea făuririi celei mai drepte și mai juste orînduiri sociale — orînduirea în care clasa muncitoare a avut și are rolul conducător în toate domeniile de activitate”¹.

Formele, căile și mijloacele prin care s-a realizat, în condițiile specifice ale României, făurirea partidului revoluționar unic muncitoresc reprezintă o contribuție de seamă la îmbogățirea tezaurului teoretic și practic al revoluției și construcției socialiste. Experiența românească în acest

domeniu are o deosebită importanță pentru lupta revoluționară din zilele noastre, pentru creșterea rolului clasei muncitoare, al partidelor comuniste și muncitorești, în procesul de unire a tuturor forțelor democratice, progresiste, antiimperialiste.

*
* *
*

Realizarea unității clasei muncitoare din România, sub forma partidului unic, a constituit rezultatul firesc al unei îndelungate evoluții istorice, în cursul căreia s-a relevat cu pregnanță rolul determinant al coeziunii maselor muncitoare în lupta pentru libertate și dreptate socială și națională, pentru transformarea revoluționară a societății. Voința de acțiune politică unitară a reprezentat o caracteristică fundamentală a afirmării clasei noastre muncitoare în viața social-politică a țării. Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România, făurit în 1893, pe baza principiilor socialismului științific, a grupat, sub o conducere unică, toate organizațiile politice și profesionale proletare, manifestându-se, cu tot mai multă vigoare, ca forță politică centralizată pe scena politică a țării².

În continuarea acestei tradiții, o dată cu făurirea statului național unitar român a început procesul de unificare și reorganizare a mișcării muncitorești pe temeiul programului și acțiunii comuniste. La numai o săptămână de la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918, Comitetul Executiv al Partidului Socialist din România a publicat un proiect de program menit să stea la baza activității partidului muncitoresc unificat la scara României reîntregite. Au urmat, apoi, în toate organizațiile mișcării noastre muncitorești, ample dezbateri ideologice, de elaborare și adoptare a unui program și a unei tactici corespunzătoare noii etape istorice de dezvoltare a societății românești după 1918. „România nouă de astăzi trebuie să devină România socialistă de mâine” — se arăta în declarația din februarie 1919 a Comitetului Executiv al Partidului Socialist și a Comisiei Generale a Sindicatelor. În acest scop, releva același document, este necesară unificarea tuturor organizațiilor muncitorești din vechea Românie și din provinciile unite cu Țara, pentru a se forma „un singur bloc socialist, un singur partid proletar, care să ducă mai înainte lupta clasei muncitoare din noua Românie spre realizarea idealului ei socialist”³.

La Congresul din mai 1921 reprezentanții socialiștilor români din întreaga țară au hotărât transformarea Partidului socialist în Partidul comunist, primul partid unificat la scară națională. Astfel, de la începutul existenței sale, Partidul Comunist Român s-a afirmat ca unic reprezentant legitim al proletariatului din întreaga țară, ca îndrumător și coordonator al activității tuturor organizațiilor muncitorești din România.

Din păcate, însă, în condițiile complexe din acea vreme, unii lideri ai fostului partid socialist nu au aplicat hotărârea adoptată de Congresul general din mai 1921, înființând Federația partidelor socialiste din România,

² Vezi, pe larg : „Condițiile istorice ale apariției și dezvoltării clasei muncitoare din România. Făurirea și afirmarea partidului său politic (1821—1893), Editura politică, București, 1984 ; Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Unitate, continuitate și ascensiune în mișcarea muncitorească din România. 1821—1948*, Editura Academiei R.S. România, București, 1981, p. 25—102 ; Ion Mamina, Vasile Niculae, *Partidul clasei muncitoare în viața politică a României (1893—1918)*, Editura politică, București, 1981.

³ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, Editura politică, București, 1966, p. 166—167.

iar, apoi, în 1927, Partidul Social-Democrat. Scindarea a fost nu numai un fenomen cu repercusiuni negative, ci și în totală neconcordanță cu tradițiile și realitățile mișcării muncitorești din România, ea reflectând, mai ales, situația creată, după înființarea Cominternului, în mișcarea muncitorească internațională.

Perioada sciziunii politice a fost depășită, treptat, prin însăși lupta revoluționară a clasei muncitoare, a maselor populare, care porneau de la interesele și năzuințele lor fundamentale comune⁴. Tradițiile de unitate ale clasei muncitoare, tezaurul ideologic și teoretic al acesteia și-au pus puternic amprenta asupra întregii activități revoluționare a Partidului Comunist Român. Sprijiniți de mulți socialiști și social-democrați, de alte elemente progresiste, convinse de importanța și necesitatea unității muncitorești, comuniștii au reușit ca, în pofida condițiilor grele ale luptei ilegale, să identifice formele și căile potrivite pentru realizarea unității de acțiune, în funcție de sarcinile fiecărei etape istorice, de interesele de clasă ale proletariatului și de cele generale ale întregului popor. În toate marile acțiuni revoluționare, în toate momentele când au fost puse în cumpănă destinele națiunii, unitatea clasei muncitoare s-a manifestat cu tărie. Stau mărturie, în acest sens, amplele și viguroasele acțiuni revoluționare din anii crizei economice din 1929—1933, ale minerilor, metalurgiștilor, textiliștilor, petroliștilor, feroviarilor și ale altor categorii muncitoare din România. Momentele culminante ale acestui uriaș val revoluționar — grevele petroliștilor din Ploiești și ale ceferiștilor din București din ianuarie-februarie 1933 — au fost, așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — „primele mișcări de masă din Europa după venirea la putere a hitlerismului în Germania“, care au „demonstrat cu putere capacitatea organizatorică a Partidului Comunist, au arătat că forța cea mai consecventă în lupta împotriva fascismului și pentru democrație o reprezintă clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea, cu intelectualitatea progresistă, unitatea tuturor forțelor muncitorești și democratice“⁵.

Împrejurările grele din anii ce au urmat, legate de creșterea pericolului fascismului și războiului, de amenințarea directă a integrității și independenței naționale, au impus, mai mult ca oricând, coalizarea tuturor forțelor muncitorești, democratice, antifasciste și antirevizioniste. Confruntările sociale și politice din deceniul al patrulea, îndeosebi amplele acțiuni pentru apărarea libertăților democratice, a independenței și integrității patriei, au deschis perspectiva făuririi unei unități de tip nou a mișcării muncitorești, ca factor fundamental al coalizării maselor populare, al unirii tuturor forțelor progresiste din România potrivnice fascismului și războiului. Astfel, marea demonstrație muncitorească de la 1 Mai 1939 din București — una dintre cele mai mari acțiuni antifasciste, antirăzboinice și antirevizioniste de masă din Europa acelor ani — a reprezentat, sub aspectul pregătirii și desfășurării ei, realizarea în practică a Frontului Unic Muncitoresc⁶, avînd adeziunea tuturor forțelor democratice, patriotice din România. Reflectînd spiritul viu de unitate al clasei

⁴ Ion Ardeleanu, *Semnificația istorică a făuririi Frontului Unic Muncitoresc*, în „Viitorul social“, nr. 2/1979, p. 266.

⁵ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Adunarea solemnă omagială consacrată celei de-a 70-a aniversări a zilei de naștere și sărbătoririi a peste 55 de ani de activitate revoluționară*, în „Scînteia“, nr. 14 131 din 26 ianuarie 1988.

⁶ Vasile Petrișor, *Marea demonstrație de la 1 Mai 1839, expresie a poziției antifasciste, antirăzboinice și antirevizioniste a României, în contextul european al epocii*, în „Anale de istorie“, anul XXX, nr. 2/1985, p. 56—70.

muncitoare, al întregului popor român în lupta pentru apărarea democrației și păcii, demonstrația de la 1 Mai 1939 s-a înscris ca un apel adresat Europei și întregii lumi pentru unirea eforturilor în vederea împiedicării declanșării celui de-al doilea război mondial. Același caracter de luptă unită a forțelor muncitorești, democratice, progresiste l-au avut și demonstrațiile împotriva Dictatului fascist de la Viena, din 30 august 1940, pentru apărarea independenței și integrității teritoriale a statului național unitar român.

Deși Frontul Unic Muncitoresc la scară națională nu s-a putut realiza, precum nu s-a înfăptuit nici frontul național antifascist, datorită unor cauze complexe, perioada ce a precedat declanșarea celui de-al doilea război mondial este străbătută, ca un fir roșu, de lupta eroică a comunistilor, a socialistilor și a celorlalte forțe antifasciste, pentru apărarea libertăților democratice, a independenței și suveranității naționale a patriei.

Evoluția raportului de forțe pe plan european în favoarea statelor fasciste și revizioniste, compromisurile și capitularea în fața Germaniei hitleriste au agravat tot mai mult situația internă și internațională a României. În septembrie 1940, s-a instaurat dictatura legionaro-antonesciană, intensificându-se prigoana împotriva mișcării muncitorești, a tuturor forțelor democratice; țara a fost subordonată Germaniei naziste și aruncată în războiul contra Uniunii Sovietice, război ale cărui scopuri au fost străine poporului român.

Exprimind interesele fundamentale ale națiunii, Partidul Comunist Român s-a ridicat de la început cu hotărîre împotriva regimului dictatorial, a dominației hitleriste și a războiului antisovietic; a fost organizatorul și dinamizatorul amplei mișcări de rezistență antihitleristă, al luptei poporului român pentru eliberarea patriei, pentru redobîndirea independenței și suveranității naționale. Comuniștii au formulat cerința realizării Frontului Unic Național, care să cuprindă toate clasele și păturile sociale din țară, toate partidele, organizațiile și personalitățile patriotice; iar în centrul acestei largi coaliții social-politice era situat Frontul Unic Muncitoresc. „Fără unitatea clasei muncitoare — aprecia Circulara C.C. al P.C.R. din 8 iulie 1941 — nu se poate organiza cu succes nici unitatea de luptă pentru dezrobirea națională a poporului român”⁷.

Evoluția pozitivă a atitudinii Partidului Social-Democrat față de problema unității de acțiune a clasei muncitoare — puternic înrîurită de insistentele propuneri ale Partidului Comunist Român, de mutațiile survenite în însăși structura și compoziția P.S.D., precum și de amplificarea mișcării de rezistență pe plan intern și internațional — a deschis perspective largi contactelor dintre cele două partide.

Înfăptuirea unității clasei muncitoare și coalizarea tuturor forțelor antifasciste a fost ușurată, începînd din vara anului 1943, de actul autodizolvării Internaționalei a III-a Comuniste. La temelia acestui act, cu implicații adînci pentru evoluția întregii mișcări muncitorești internaționale, precum și pentru lupta antifascistă în general, a stat faptul că, „încă cu mult înainte de război, devenea tot mai clar că pe măsura complicării situației atât interne, cît și internaționale a diferitelor țări, rezolvarea problemelor mișcării muncitorești din fiecare țară separat, prin forțele unui centru internațional, oricare ar fi el, va întîmpina piedici de

⁷ 23 August 1944. Documente, 1939—1943, vol. I, Editura științifică și enciclopedică, București, 1984, p. 284.

netrecut“⁸. „Partidul nostru — se arăta în Hotărîrea C.C. al P.C.R. din iunie 1943 — a fost eliberat de obligațiile sale, decurgînd din regulamentele și deciziile Internaționalei Comuniste“, subliniindu-se că prin dizolvarea acesteia „a dispărut și ultima greutate din calea unirii tuturor forțelor naționale cu Partidul Comunist Român în lupta împotriva cotropitorilor hitleriști“⁹.

Lupta împotriva dominației hitleriste, a dictaturii antonesciene și a războiului antisovietic au impus, ca o necesitate stringentă, extinderea acțiunilor unite ale partidelor muncitorești, ale tuturor forțelor patriotice. În aceste condiții, pornind de la interesele vitale ale națiunii, care se situau mai presus de divergențele dintre ele, P.C.R. și P.S.D. au perfectat, în prima jumătate a lunii aprilie 1944, acordul de Front Unic Muncitoresc, documentul programatic care consfințea acest mare act istoric fiind adus la cunoștința clasei muncitoare, a întregului popor român, cu prilejul zilei de 1 Mai 1944. „În ziua de 1 Mai, ziua ei de luptă și de speranță — se arată în acest document — muncitorimea organizată, unită, de la comuniști la social-democrați, cheamă întreaga clasă muncitoare, pe toți muncitorii organizați și neorganizați, întregul popor român, toate clasele și păturile sociale, toate partidele și organizațiile indiferent de culoarea politică, credința religioasă și apartenența socială la lupta hotărîtă pentru : Pace imediată ! Răsturnarea guvernului Antonescu, formarea unui guvern național din reprezentanții tuturor forțelor antihitleriste ! Izgonirea armatelor hitleriste din țară, sabotarea și distrugerea mașinii de război germane ! Sprijinirea Armatei Roșii eliberatoare ! Alianța cu Uniunea Sovietică, Anglia și Statele Unite. Pentru o Românie liberă, democratică și independentă !“¹⁰. Acțiunea comună a celor două partide în vederea luptei antifasciste și antihitleriste, pentru salvagardarea ființei naționale a constituit un pas însemnat pe calea refacerii unității politice a clasei muncitoare, o premisă importantă a înfăptuirii unor profunde transformări democratice, revoluționare în România.

Realizată prin acordul organelor de conducere și al tuturor membrilor celor două partide muncitorești, unitatea de acțiune a comuniștilor și social-democraților a reprezentat un act politic revoluționar de importanță națională cu repercusiuni politice asupra întregii dezvoltări ulterioare a societății românești. Unitatea de acțiune a P.C.R. și P.S.D. a contribuit la creșterea potențialului de luptă al clasei muncitoare, a capacității ei de organizare și de raliere a tuturor forțelor democratice, patriotice care au înfăptuit revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă declanșată în august 1944. „Înfăptuirea revoluției din august 1944 — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — a constituit rezultatul luptei Partidului Comunist Român, de unire a clasei muncitoare, a țărănimii, intelectualității, a tuturor forțelor naționale pentru apărarea intereselor întregului popor, a integrității și independenței patriei noastre“¹¹.

Modul în care Partidul Comunist Român a elaborat strategia de ansamblu a mișcării de rezistență, consecvența orientării sale în realizarea

⁸ Apud : Nicolae Jurcă, *Mișcarea socialistă și social-democrată din România. 1934—1944. Poziția sa față de fascism și război*, Editura Litera, București, 1968, p. 160—161.

⁹ 23 August 1944. *Documente. 1939—1943*, vol. I, p. 548.

¹⁰ „România liberă“, nr. 4 din 26 mai 1944.

¹¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 27, Editura politică, București, 1984, p. 430.

Frontului Unic Muncitoresc ca premisă esențială a desfășurării cu succes a luptei de eliberare, suplețea în relațiile cu partenerii de colaborare, reali sau virtuali — de la partidele politice burgheze și rege pînă la virfurile ierarhiei militare —, au concretizat o cale originală, proprie, în teoria și practica revoluționară privind înlăturarea dominației străine, apărarea independenței și suveranității naționale și declanșarea unui proces social-politic transformator de mari dimensiuni.

Unitatea muncitorească a devenit o realitate vie, indestructibilă, manifestîndu-se pe multiple planuri și chezăsuind afirmarea clasei muncitoare ca principală forță socială a națiunii și înfăptuirea tuturor transformărilor democratice și reformelor sociale care au creat condițiile trecerii la revoluția socialistă. La 1 septembrie 1944 s-a constituit Comisia de organizare a mișcării sindicale unite, iar la congresul general sindical din 26—30 ianuarie 1945 s-a reclădit Confederația Generală a Muncii, ceea ce a contribuit substanțial la promovarea liniei politice a Frontului Unic Muncitoresc.

În cadrul aceluiași proces, un moment important l-a constituit înfăptuirea, la 5 septembrie 1944, a unității de acțiune a tineretului în cadrul Frontului Unic al Uniunii Tineretului Comunist și Uniunii Tineretului Socialist, adevărată coloană vertebrală a unui cuprinzător front de luptă al tineretului democrat, patriotic în lupta pentru propășirea țării¹². Rolul hotărîtor în realizarea acestui deziderat, în elaborarea principiilor unității de acțiune a organizațiilor de tineret l-a avut tovarășul Nicolae Ceaușescu — în acei ani secretar general al Uniunii Tineretului Comunist —, care a militat cu fermitate, înaltă răspundere și pasiune revoluționară pentru realizarea acordului de front unic.

În noile condiții istorice, s-a realizat o mai bună cunoaștere și apropiere între membrii și conducările partidelor comunist și social-democrat. O însemnătate primordială în această privință au avut-o maturizarea și dezvoltarea de sine stătătoare atît a Partidului Comunist Român, cît și a Partidului Social-Democrat, trecerea la elaborarea, în comun, a unei politici de colaborare principală și practică, izvorită din studierea temeinică a realităților concrete ale țării; astfel a fost posibilă cristalizarea unei orientări programatice și tactice unitare, superioară celei din aprilie 1944, cu prilejul creării Frontului Național Democratic. La 2 octombrie 1944, în urma dezbaterii concrete, în spirit de înțelegere și principialitate, a prevederilor proiectului propus de P.C.R., precum și a observațiilor și sugestiilor P.S.D., a fost elaborat un document programatic cuprinzător și unitar, care, supus, apoi, în numele Frontului Unic Muncitoresc, discuției tuturor partidelor politice și organizațiilor obștești, a stat la baza creării, la 12 octombrie 1944, a Frontului Național Democratic.

În ampla acțiune revoluționară de realizare a obiectivelor Platformei F.N.D. — care prevedea, în esență, cucerirea puterii de către masele populare —, Frontul Unic Muncitoresc a dobîndit un conținut mai bogat, avînd stabilite nu numai sarcini și obligații comune, ci și o structură organizatorică proprie; s-au constituit Comitetul Central și comitetele locale ale Frontului Unic Muncitoresc. Lărgirea domeniilor de colaborare a fost însoțită de perfecționarea formelor și metodelor de realizare a unității, ceea ce a dus la atenuarea și dispariția treptată a cauzelor care generaseră și întreținuseră sciziunea, la clarificarea punctelor de vedere exprimate de o

¹² Constantin Petculescu, *Istoria mișcării revoluționare și democratice de tineret din România. Repere cronologice*, Editura politică, București, 1987, p. 132—133.

parte sau de alta. Însăși dinamica procesului revoluționar a pus cele două partide în fața unor probleme teoretice și practice pentru a căror soluționare nu existau rețete sau scheme apriorice, fiind necesară o abordare creatoare, în funcție de noile realități, a principiilor generale ale socialismului științific. Desfășurarea cu succes a procesului revoluționar și întărirea pozițiilor clasei muncitoare în viața politică a țării au creat un cadru deosebit de favorabil pentru adâncirea colaborării dintre P.C.R. și P.S.D.

Rolul Frontului Unic Muncitoresc de forță propulsoare revoluționară s-a relevat, în mod deosebit, în cursul marilor întruniri și manifestații populare care au culminat cu instaurarea puterii revoluționar-democratice, la 6 martie 1945, când comuniștii și social-democrații au susținut în mod public aceleași revendicări și cerințe, au militat cu consecvență și fermitate pentru ca muncitorimea să ocupe locul ce i se cuvenea în mod firesc în viața politică și în conducerea statului.

Problematica unității muncitorești și perspectivele ei au fost amplu analizate de Conferința Națională a P.C.R. din 16—21 octombrie 1945, care a stabilit ca obiectiv prioritar înfăptuirea unității politice depline a clasei muncitoare. „Partidul Comunist Român — se arăta în Rezoluția Conferinței — concepe înfăptuirea Partidului Unic Muncitoresc nu ca o contopire mecanică între două partide existente, ci ca o unificare politică și organizatorică pe baze principiale, în urma unei acțiuni de lămurire ideologică și a înfăptuirii unei depline unități de acțiune”¹³. La rîndul său, C.C. al P.S.D. arăta, în Rezoluția din 25 octombrie 1945, că unificarea deplină a mișcării muncitorești din România constituie o necesitate istorică, posibilă în urma clarificării prealabile a problemelor divergente, teoretice și tactice, dintre comuniști și social-democrați, a consolidării Frontului Unic Muncitoresc. „Cu toate dificultățile — menționa Rezoluția — Partidul Social-Democrat va continua să sprijine tendințele de apropiere, să combată curentele care ar stînjiuni unitatea de acțiune muncitorească și să pregătească astfel condițiile pentru realizarea, pe calea unei dezvoltări organice, a unității”¹⁴.

Frontul Unic Muncitoresc și-a probat vigoarea și importanța cu prilejul primelor alegeri parlamentare postbelice din România, desfășurate la 19 noiembrie 1946. După cum este cunoscut, în scopul înfrîngerii opoziției burgheze și obținerii victoriei în aceste alegeri, Plenara C.C. al P.C.R. din 25—28 ianuarie 1946, a propus prezentarea, în campania electorală, pe liste unice a candidaților forțelor politice care preluaseră puterea la 6 martie 1945, subliniind că muncitorimea unită, partidele ei „trebuie să constituie în alegeri, iar apoi în guvern și în parlament, nucleul în jurul căruia se vor grupa toate forțele democratice ale țării”¹⁵. Pe aceeași linie, Congresul al XVII-lea al P.S.D., din 10 martie 1946, a hotărît, cu o majoritate covârșitoare de voturi, participarea la alegeri în alianță electorală cu partidele și organizațiile care constituiseră la 6 martie 1945 guvernul revoluționar muncitoresc-tărănesc. „Tot ce am reușit să fim în viața muncitorească și în stat — se sublinia într-unul din rapoartele prezentate la acest congres — datorăm nu numai forței noastre proprii, dar și încadrării acestei forțe în realitatea Frontului Unic Muncitoresc”¹⁶. Pornind de la această constatare, se formula concluzia că, dacă formele de colaborare pot și trebuie supuse discuției pentru a se asigura maximum

¹³ „Scînteia”, nr. 367 din 1 noiembrie 1945.

¹⁴ „Libertatea”, nr. 362 din 27 octombrie 1945.

¹⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 8 994, filele 2—3.

¹⁶ „Libertatea”, nr. 474 din 14 martie 1946.

de eficiență, „în nici un caz și sub nici o formă nu poate fi pusă în discuție existența Frontului Unic Muncitoresc — care mai presus de orice considerațiune este expresia supremă a celor mai însemnate interese ale clasei muncitoare, a intereselor ei vitale”¹⁷.

La 23 octombrie 1946, a avut loc o reuniune comună a C.C. al P.C.R., C.C. al P.S.D. și a candidaților propuși de cele două partide în alegeri. Cu acel prilej, o dată cu dezbaterea problemelor curente ale desfășurării campaniei electorale, s-au adoptat hotărâri importante privind întărirea unității clasei muncitoare : elaborarea unui plan concret de perfecționare a relațiilor dintre cele două partide, care să cuprindă colaborarea strânsă între fracțiunile parlamentare și în guvern ; crearea unui organ coordonator parlamentar și guvernamental ; obligativitatea aplicării în practică a hotărârilor luate de comun acord ; responsabilitatea secretarilor regionali și județeni ai celor două partide pentru înfăptuirea hotărârilor Comitetului Central al Frontului Unic Muncitoresc¹⁸. Se prevedea, de asemenea, întărirea și funcționarea permanentă a organelor de front unic în întreprinderi, instituții, cartiere, sectoare, străzi, atât înainte cât și după alegeri. Comentînd aceste hotărâri, „Scînteia” releva că ele marcau o etapă nouă „în istoria relațiilor dintre partidele social-democrat și comunist”, realizîndu-se „o unitate de acțiune bazată mai puțin pe actul formal încheiat și semnat de delegații respectivi, cît pe apropierea organică și din ce în ce mai pronunțată între tacticile și ideologiile fiecăruia din aceste partide”¹⁹. Aprecieri similare a făcut și „Libertatea”, care considera identitatea de vederi a comuniștilor și social-democraților în campania electorală, „un mare pas înainte pe drumul consolidării unității de acțiune muncitorească”²⁰.

În același spirit de unitate au conlucrat partidele muncitorești cu prilejul Conferinței de pace de la Paris din a doua jumătate a anului 1946. Comuniștii și social-democrații care au făcut parte din delegația României la această importantă reuniune internațională, au adus o contribuție de înaltă răspundere la afirmarea drepturilor și intereselor poporului român, a independenței și suveranității sale naționale. Această poziție patriotică și efortul lor pentru apărarea intereselor fundamentale ale națiunii s-au bucurat de o largă apreciere în opinia publică din țară și de peste hotare²¹.

Făurirea partidului revoluționar muncitoresc unic a avut loc în condițiile prodigioase afirmări a Partidului Comunist Român în viața social-politică și ideologică a țării. Imediat după 23 August 1944, partidul comunist și-a reorganizat și adaptat întreaga activitate potrivit noilor condiții de legalitate, constituindu-și organizații puternice în întreprinderi și instituții, la orașe și la sate, pe întreg cuprinsul României ; totodată, P.C.R. dispunea de un important detașament de cadre și de militanți cu o bogată experiență politică și care îndeplineau cu abnegație și înalt spirit revoluționar îndatoririle ce le reveneau.

Partidul Comunist Român dispunea nu numai de o structură organizatorică încheată și de militanți care-i permiteau să se afirme ca un organism politic unitar și extrem de activ, ci și de o concepție revoluționară înnoitoare, de obiective programatice care însuflețeau masele mun-

¹⁷ Ibid.

¹⁸ „Scînteia”, nr. 664 din 30 octombrie 1946.

¹⁹ „Scînteia”, nr. 665 din 1 noiembrie 1946.

²⁰ „Libertatea”, nr. 658 din 25 octombrie 1946.

²¹ Ștefan Lache, Gheorghe Țuțui, *România și Conferința de pace de la Paris din 1946*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1978, p. 239—248.

citoare, întreaga națiune. Consolidarea organizatorică și creșterea influenței partidului comunist au fost, totodată, rodul unei intense activități politico-ideologice de formare și călire revoluționară a membrilor săi, de educare a maselor largi populare. La rîndul său, P.S.D., colaborînd cu P.C.R. în cadrul Frontului Unic Muncitoresc, a devenit o importantă forță în viața politică a României.

Întărirea politico-organizatorică și creșterea influenței partidelor muncitorești, efortul lor permanent de aplicare creatoare a teoriei revoluționare, de combatere, cu forțe unite, a ideilor și practicilor reformiste și sectariste au grăbit evoluția frontului unic spre partidul muncitoresc unic. La începutul anului 1947, abordînd problema unității propriilor rînduri ca o condiție a unificării celor două partide, organul central de presă al P.S.D. aprecia, cu îndreptățit temei, că ideea unității nu poate fi rezultatul unei evoluții spontane, ci al voinței membrilor de partid, ceea ce presupunea întărirea acestei idei în rîndul maselor și o continuă verificare a rezultatelor practice proprii, ale realității obiective și subiective²².

În a doua jumătate a anului 1947, se constată o creștere a fermității politico-ideologice a P.S.D., marcînd orientarea sa de ansamblu spre poziții teoretice și practice revoluționare, dublată de hotărîrea de a trece, împreună cu P.C.R., la realizarea efectivă a unității depline a clasei muncitoare. Astfel, Congresul al XVIII-lea al P.S.D. din 4—9 octombrie 1947 — care a situat unitatea clasei muncitoare în centrul dezbaterilor sale a pus în evidență ideea majoră că trecerea la socialism nu mai era „o chestiune a viitorului“, ci un obiectiv nemijlocit, a cărui realizare presupunea existența unui singur partid politic muncitoresc revoluționar. Rezoluția adoptată de Congres „împuternicește Comitetul Central al P.S.D. să discute cu Comitetul Central al P.C.R. mijloacele practice pentru realizarea unității politice, organizatorice și ideologice a mișcării noastre muncitorești și, pe baza acordului ce se va stabili, să facă toate lucrările și formele pentru desăvîrșirea unității în cadrul unui singur partid al clasei muncitoare“²³.

Hotărîrile Congresului al XVIII-lea al P.S.D., care veneau în întîmpinarea propunerilor de unificare făcute la Conferința Națională a P.C.R. din octombrie 1945, au întrunit aprobarea întregii clase muncitoare, fiind apreciate ca o expresie a înlăturării ultimelor obstacole în calea refacerii unității depline a mișcării muncitorești din România.

În ultimile luni ale anului 1947 și la începutul anului 1948 procesul de unificare a cunoscut o intensificare deosebită. La 29 octombrie 1947, Comitetul Central al Frontului Unic Muncitoresc a început lucrările pregătitoare, constituind două comisii cu mandatul de a elabora Platforma și Statutul Partidului Unic Muncitoresc, precum și de a stabili măsurile organizatorice concrete de unificare. Într-un apel din 1 noiembrie 1947, Comitetul Central al Frontului Unic Muncitoresc releva că mișcarea muncitorească din România se afla în momentul istoric al unificării sale depline și îndemna organizațiile și pe toți membrii celor două partide, „la o cît mai strînsă colaborare în toate sectoarele de activitate“²⁴.

Într-o atmosferă principală, de deplină înțelegere și colaborare, cele două comisii au întocmit proiectele de documente, care au fost dezbătute și aprobate de Comitetele Centrale ale partidelor comunist și social-democrat, reunite în zilele de 11 și 12 noiembrie 1947. Principalul document

²² „Libertatea“, nr. 721 din 15 ianuarie 1947.

²³ „Libertatea“, nr. 943 din 11 octombrie 1947.

²⁴ „Scînteia“, nr. 963 din 1 noiembrie 1947.

adoptat, Platforma Partidului Unic Muncitoresc — rod al activității colective, al unei largi dezbateri în cadrul organelor de conducere ale celor două partide — sintetiza bogata experiență de luptă unită a clasei muncitoare din România pentru transformări revoluționar-democratice și trecerea la socialism, cuprindea principiile organizatorice, politice și ideologice ale partidului unic muncitoresc. „Crearea Partidului Unic Muncitoresc — releva Platforma — este o chestiune vitală pentru clasa muncitoare din România și pentru faptul că, în noua regrupare a forțelor politice, numai unitatea deplină a clasei muncitoare asigură alianța cu țărănimea, cu masele largi populare pentru înfăptuirea celor mai mărețe sarcini istorice care stau în fața poporului român”²⁵.

La 4 ianuarie 1948, Comitetul Central al Frontului Unic Muncitoresc a hotărât formarea unei comisii centrale de organizare a congresului de unificare — formată din cadre de conducere ale celor două partide și împuternicită să soluționeze toate problemele legate de înfăptuirea practică a unității, inclusiv pregătirea congresului — și a stabilit principiile și criteriile de alegere a birourilor organizațiilor de bază, de sector și județene, ca și a delegaților la congres. Până la 20 ianuarie 1948 s-au creat organizațiile locale și teritoriale ale partidului unic și au fost alese organele conducătoare ale acestora ; între 20—25 ianuarie 1948 au avut loc conferințele delegaților pe județe pentru alegerea delegaților la congres²⁶.

Adunările de alegere a organelor conducătoare s-au desfășurat pe baza normelor democratice (candidații erau aprobați nominal) și ele au marcat existența de fapt a partidului revoluționar unic muncitoresc. La începutul lunii februarie 1948, în cadrul unor ședințe ale activului de partid, au fost instalate comitetele județene, de plasă și de sector ale partidului unic în rîndul cărora au fost promovate peste 8 200 de cadre, provenind din ambele partide²⁷.

Procesul de unificare a Partidului Comunist Român cu Partidul Social-Democrat a exercitat o puternică înrîurire asupra tendinței de concentrare și regrupare a tuturor partidelor și organizațiilor politice, de masă și obștești. „Astăzi — se arăta într-un apel al Comisiei centrale de organizare a Partidului Unic — nimeni nu mai poate subaprecia importanța covârșitoare, națională și internațională, a unității organizatorice, politice și ideologice a clasei muncitoare din România, influența ei uriașă asupra mobilizării tuturor forțelor democratice din țară”²⁸. La 12 ianuarie 1948, a fost dată publicității hotărîrea Comitetelor Centrale ale Uniunii Tineretului Muncitoresc și Uniunii Tineretului Socialist privind crearea unei singure organizații revoluționare a tineretului muncitoresc, care „vor lua imediat toate măsurile necesare pe întreg cuprinsul țării în vederea încadrării tuturor membrilor Uniunii Tineretului Socialist în Uniunea Tineretului Muncitor”²⁹.

Tot în luna ianuarie s-a trecut la unificarea Frontului Plugarilor cu Partidul Național Țărănesc (Anton Alexandrescu), ; comunicatul dat pu-

²⁵ *Platforma Partidului Unic Muncitoresc*, Societatea națională de editură și arte grafice „Dacia Traiană”, București, 1947, p. 18.

²⁶ *Contribuții la studierea istoriei contemporane a României*, vol. II, Editura politică, București, 1986, p. 285.

²⁷ *Ibid.*

²⁸ A. Petric, Gh. Tuțui, *Unificarea mișcării muncitorești din România*, Editura Academiei R. S. România, București, 1968, p. 159—160.

²⁹ „Scînteia”, nr. 1 018 din 12 ianuarie 1948 ; Constantin Petculescu, *op. cit.*, p. 160.

blicității cu acel prilej arăta că Frontul Plugarilor puna, în continuare, ca principiu fundamental al activității sale „alianța strinsă cu clasa muncitoare și partidul ei, pentru apărarea bazelor Republicii Populare Române, pentru consolidarea și dezvoltarea democrației populare și pentru propășirea țării”³⁰.

Sub influența procesului de unificare deplină a mișcării muncitorești a avut loc, de asemenea, constituirea organizației unice de femei — Uniunea Femeilor Democate din România. Rezoluția Conferinței de creare a acestei organizații, din 14—16 februarie 1948, sublinia : „Înfăptuirea unității politice și organizatorice a clasei muncitoare din țara noastră într-un partid muncitoresc unic este încă o dovadă că poporul nostru este hotărât să-și făurească un viitor mai bun, pașnic și fericit”³¹.

Congresul de unificare a Partidului Comunist Român cu Partidul Social-Democrat a avut loc în zilele de 21—23 februarie 1948, reunind 830 de delegați, numeroși invitați — personalități ale vieții politice, culturale și științifice —, precum și reprezentanți ai unor partide comuniste și muncitorești de peste hotare. Congresul a consfințit unificarea politică, ideologică și organizatorică a clasei muncitoare, a ales organele centrale de conducere ale partidului revoluționar unic muncitoresc, a adoptat statutul și orientările programatice de viitor. După trei zile de dezbateri, într-o atmosferă de puternică însuflețire, delegații au aprobat activitatea desfășurată de Comitetele Centrale ale P.C.R. și P.S.D. în vederea unificării și au votat, în unanimitate, hotărîrea istorică de refacere a partidului unic al clasei muncitoare din România, stabilind, totodată, sarcinile imediate și liniile directoare ale edificării socialismului în România. Partidul revoluționar unic muncitoresc — se sublinia în Raportul politic prezentat la Congres de Gh. Gheorghiu-Dej — „s-a încheat ca un partid al luptei neîmpăcate împotriva exploatării, pentru dezvoltarea democrației populare spre socialism. Unificarea politică și organizatorică, făurirea organizațiilor de partid unice au izvorît nemijlocit din unitatea de acțiune în cadrul Frontului Unic Muncitoresc, din activitatea de clarificare ideologică și din apropierea tovarășească realizate în lupta și munca comună. Nu numai faptul în sine al creării unui partid muncitoresc unic, dar și felul în care s-a făcut unificarea reprezintă o izbîndă a muncitorimii din România”³².

Confirmînd justetea orientării date de Conferința Națională a P.C.R. din octombrie 1945, congresul a stabilit, ca opțiune fundamentală, de perspectivă, modificarea structurii și profilului economiei românești, astfel încît să se depășească nivelul ei scăzut de dezvoltare în raport cu țările industrializate. „Avem tot ce ne trebuie — se arăta la Congres — pentru îndeplinirea misiunii pe care și-au luat-o regimul democratic, forțele noastre democratice : lichidarea înapoierii noastre economice, transformarea României într-o țară industrial-agrară înaintată și asigurarea unui nivel de trai ridicat maselor muncitoare”³³.

Indicațiile formulate de congres privind politica de investiții și procurarea de mijloace financiare necesare industrializării din resurse interne, din rezervele pe care statul urma să le acumuleze, alături de sarcinile ce

³⁰ „Scînteia”, nr. 1 027 din 13 ianuarie 1948.

³¹ „Scînteia”, nr. 1 043 din 13 februarie 1948.

³² „Scînteia”, nr. 1 053 din 23 februarie 1948.

³³ *Ibid.*

vizau lărgirea bazei de materii prime concretizau concepția unei evoluții industriale pe un fundament trainic intern, apt să asigure României o dezvoltare independentă, la adăpost de presiuni și imixtiuni din exterior³⁴. Situată în prim planul eforturilor consacrate edificării socialismului, industrializarea era privită ca o condiție esențială a progresului agriculturii, a reorganizării ei pe principii socialiste. Totodată, Congresul a relevat necesitatea naționalizării principalelor mijloace de producție din industrie, cerința de a se înfăptui o orînduire care să dea posibilitatea fiecărui membru al societății să ia parte nu numai la producerea, dar și la împărțirea și administrarea produsului social.

O atenție deosebită a acordat congresul întăririi alianței muncitorești-țărănești; creării unui nou organism politic — Frontul Democrației Populare; necesității adoptării unei noi constituții, care să consfințească cucerirea întregii puteri politice de către clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea, intelectualitatea, cu celelalte categorii de oameni ai muncii, să statueze drepturile și libertățile cetățenești, cuceririle democratice ale maselor populare; realizării unei reforme administrative, menite să înlocuiască vechile organe ale administrației locale cu organe de stat noi — consiliile populare, alese de masele de oameni ai muncii; aplicării în practică a reformei justiției, care să ducă la o profundă democratizare a instituțiilor judecătorești; reorganizării pe principii socialiste a tuturor organelor și instituțiilor statale.

Ca forță politică conducătoare a societății, partidului revoluționar unic muncitoresc îi revenea misiunea de a elabora nu numai liniile directe ale politicii interne ci și externe a statului. Raportul politic general prezentat la Congres relua ideea, afirmată la Conferința Națională a Partidului Comunist Român din 1945, privind ostilitatea poporului român față de politica marilor puteri imperialiste de împărțire a lumii în sfere de influență, pronunțându-se pentru o politică de pace, colaborare și bună înțelegere între state și națiuni³⁵.

Făurirea partidului revoluționar unic al clasei muncitoare din România a constituit un eveniment cu profunde rezonanțe în mișcarea muncitorească internațională, apreciat, încă de pe atunci, drept una dintre căile viabile de realizare a unității muncitorești. „Acum 100 de ani — arăta reprezentantul Partidului Comunist Francez la Congresul de unificare de la București, din februarie 1948 — spiritele progresiste din România își întorceau privirile spre luptele noastre revoluționare și, apoi, înfăptuiau acele acte pe care istoria voastră le consemnează la loc de cinste; vom spune poporului francez că e rîndul nostru să ne însușim exemplul vostru, pentru că voi v-ați luat soarta în propriile mâini, pentru că voi știți să eliminați sămînța divizării politice, pentru că voi știți să construiți o nouă economie în care produsul muncii naționale să fie sub controlul poporului”³⁶. Aprecieri elogioase la adresa congresului, ca reprezentînd un important moment al istoriei mișcării muncitorești internaționale, au formulat și reprezentanți ai partidelor comuniste, socialiste și social-democrate din Bulgaria, Iugoslavia, Ungaria, Marea Britanie, precum și din alte țări. „Ecoul pildei voastre — arăta secretarul general al Partidului

³⁴ *România în anii socialismului. 1948—1978*, Editura politică, București, 1980, p. 40.

³⁵ *Congresul Partidului Muncitoresc Român. 21—23 februarie 1948*, p. 72.

³⁶ „Scînteia”, nr. 1 054 din 24 februarie 1948.

Comunist din Austria — va răsună din țară în țară și noi, care sîntem adunați aici, putem spune : noi am fost martorii unui eveniment istoric“ ³⁷.

Aceste aprecieri, ca și altele asemănătoare, însemnau o recunoaștere a importanței experienței unificării mișcării muncitorești din România, a contribuției ei la dezvoltarea colaborării și a acțiunii unite, pe plan național și internațional, a diferitelor detașamente ale clasei muncitoare. O experiență pozitivă privind rezolvarea uneia dintre cele mai complexe sarcini puse de istorie în fața mișcării muncitorești, care demonstrează că unitatea clasei muncitoare este indispensabilă pentru victoria revoluției socialiste. Evident, realizarea acestei unități poate lua forme diferite — menținerea unei independențe a partidelor sau contopirea lor deplină, organică. Deosebit de important este însă faptul că făurirea pe baze principiale a partidului revoluționar unic al clasei muncitoare deschide cîmp larg manifestării în viața social-politică a tuturor militanților mișcării muncitorești, al căror țel suprem este slujirea poporului, a aspirațiilor sale de dreptate socială și națională, de progres și bunăstare.

Experiența și învățămintele ce se desprind din dezvoltarea și întărirea mișcării muncitorești, revoluționare din România, din procesul de consolidare a unității de acțiune a clasei noastre muncitoare, iar, apoi, din procesul de înfăptuire a unității sale depline în cadrul unui singur partid politic reprezintă, astfel, nu numai o cucerire de mare preț a forțelor revoluționare din țara noastră, ci și o contribuție de înaltă valoare teoretică și practică pentru edificarea noii orînduiri, pentru soluționarea problemelor complexe ale colaborării dintre diferitele detașamente ale mișcării muncitorești pe plan național și internațional. „Experiența practică a României — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — demonstrează că lichidarea sciziunii și realizarea unității clasei muncitoare, dezvoltarea colaborării între comuniști și socialiști, între toate forțele revoluționare, democratice care se pronunță pentru transformarea înnoitoare a societății sînt o condiție esențială a victoriei revoluției și construcției socialiste. Tocmai înfăptuirea unității a asigurat ducerea la îndeplinire a sarcinilor de uriașă complexitate puse de transformarea societății noastre pe calea socialismului“ ³⁸.

Făurirea partidului muncitoresc unic a întărit rolul conducător al clasei muncitoare în viața social-politică a societății românești, capacitatea ei de a mobiliza și uni masele largi populare, a asigurat condițiile pentru afirmarea unei forțe politice tot mai puternice, capabilă să-și îndeplinească înalta misiune istorică de organizator și conducător al operei de edificare a socialismului.

În anii care au urmat, partidul unic muncitoresc s-a afirmat viguros, în procesul revoluției și construcției socialiste, drept forța politică conducătoare a societății românești, desfășurînd o vastă activitate politică, organizatorică, teoretico-ideologică pentru soluționarea problemelor complexe ale procesului revoluționar de făurire a noii societăți. O dată cu naționalizarea industriei, băncilor și a altor mijloace de producție, la 11 iunie 1948, a fost lichidată orînduirea burghezo-moșierească și s-a trecut la dezvoltarea socialistă a industriei și a celorlalte sectoare de activitate.

³⁷ „Scînteia“, nr. 1 055 din 25 februarie 1948.

³⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 18, Editura politică, București, 1979, p. 247.

Prin cooperativizarea agriculturii — revoluție profundă în viața țărănimii, a satului românesc —, încheiată în 1962, s-au generalizat relațiile de producție socialiste și s-a făurit economia socialistă unitară. Practic, într-o perioadă care a durat mai puțin de două decenii, așa cum arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu în Raportul prezentat la cea de-a 5-a Conferință Națională a Partidului Comunist Român, din decembrie 1987, „s-a realizat organizarea pe baze socialiste a proprietății de stat și cooperatiste, a tuturor sectoarelor economice și sociale, aceasta asigurând victoria primei etape a revoluției socialiste”³⁹.

În amplul proces revoluționar de edificare a noii orînduiri sociale, un rol de excepțională însemnătate l-a avut Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român din 1965, care a inaugurat o epocă nouă, de mărețe realizări, fără precedent în istoria patriei, și pe care cu mîndrie și demnitate o numim „Epoca Nicolae Ceaușescu”. S-a declanșat atunci, sub conducerea nemijlocită a secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu o vastă operă de consolidare a societății socialiste, prin dezvoltarea în ritm mai înalt a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării, perfecționarea relațiilor de producție și a tuturor domeniilor vieții economice, sociale și politice, prin intensificarea activității ideologice și cultural-educative. Un rol important l-a avut, în acest sens, reorganizarea administrativ-teritorială și constituirea județelor, în 1968, fapt ce a înlesnit dezvoltarea armonioasă a industriei, agriculturii și a celorlalte ramuri economice în toate zonele și localitățile țării. Toate acestea au permis trecerea la o nouă etapă a dezvoltării României — etapa societății socialiste multilateral dezvoltate.

Într-o perioadă istorică scurtă, România a străbătut, astfel, mai multe etape strategice, revoluționare depășind starea de înapoiere în care s-a aflat datorită politicii claselor exploatare și a dominației imperia-liste; ea a devenit o țară industrial-agrară, cu o industrie modernă, puternică, organizată pe baza celor mai înaintate cuceriri ale tehnicii și științei contemporane, cu o agricultură socialistă în plin progres, cu o viață spirituală națională tot mai bogată și înfloritoare.

Sub puternicul impuls al gândirii și acțiunii revoluționare ale secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, al spiritului înnoitor, profund științific, inaugurat de Congresul al IX-lea în viața întregii societăți românești, fiecare nouă etapă parcursă în procesul neîntre-rupt de făurire a socialismului a sudat tot mai puternic unitatea clasei muncitoare, a națiunii în jurul Partidului Comunist Român, dezvoltînd, ca o forță motrice hotărîtoare a progresului istoric, unitatea socialistă a întregului nostru popor. Factorul catalizator al uriașei energii sociale pe care o degajă această nouă și puternică unitate o constituie partidul comunist, unitatea sa de concepție și de acțiune. În cursul prefacerilor revoluționare, al înaintării pe calea socialismului, Partidul Comunist Român s-a transformat într-un puternic partid revoluționar de masă; la sfîrșitul anului 1987, el cuprindea în rîndurile sale peste 3,7 milioane de membri, din care 53⁰/₁₀₀ muncitori, 16⁰/₁₀₀ țărani, 21⁰/₁₀₀ intelectuali, precum și alte categorii sociale⁴⁰. Dintr-un partid de „avangardă a clasei muncitoare”, Partidul Comunist Român a devenit un adevărat centru vital al națiunii,

³⁹ Nicolae Ceaușescu, *Raport la Conferința Națională a Partidului Comunist Român*. 14 decembrie 1987, p. 13.

⁴⁰ Nicolae Ceaușescu, *Raport la Conferința Națională a Partidului Comunist Român*, p. 48.

care dinamizează din interior funcţionarea ansamblului societăţii socialiste ; el este integrat organic în fiecare celulă vie a societăţii, acţionează în tumultul vieţii sociale, politice, ideologice ca cel mai autentic şi nemijlocit exponent al năzuinţelor şi aspiraţiilor naţiunii, conduce nu în numele, ci împreună cu clasa muncitoare, cu toţi oamenii muncii, cu întregul popor. „Partidul — subliniază tovarăşul Nicolae Ceauşescu — va fi puternic şi îşi va îndeplini rolul său numai împreună cu masele populare, cu întregul popor“⁴¹.

Dezvoltarea democraţiei muncitoreşti revoluţionare, impune cu atât mai mult creşterea rolului partidului ca forţa cea mai înaintată şi mai conştientă, ca centru vital al naţiunii, avînd menirea de a uni forţele creatoare ale întregului popor în direcţia unică a progresului multilateral al patriei, întăririi independenţei şi suveranităţii naţionale. Realizarea acestei funcţii din interiorul societăţii, al organismelor social-politice, al poporului, determină întărirea caracterului de legitate al rolului conducător al partidului.

Condusă de partid, opera constructivă a poporului român se înscrie pe traiectoria unei ample perspective istorice de progres şi civilizaţie. În prezent, România se află în faza superioară a făuririi societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintării spre comunism — cea de-a treia etapă a împlinirii Programului partidului —, al cărei obiectiv strategic fundamental îl constituie, potrivit hotărîrilor Congresului al XIII-lea şi ale celei de-a 5-a Conferinţe Naţionale ale partidului, trecerea, pînă în 1990, de la stadiul de ţară socialistă în curs de dezvoltare la cel de ţară socialistă mediu dezvoltată, la afirmarea puternică a caracteristicilor superioare ale socialismului în toate domeniile. „Acum, în preajma aniversării a 40 de ani de la realizarea partidului unic muncitoresc, a unităţii clasei muncitoare — arăta tovarăşul Nicolae Ceauşescu în Raportul la Conferinţa Naţională — putem afirma, pe baza realităţilor, a faptelor de netăgăduit, că fără existenţa unităţii clasei muncitoare, fără un partid unic al acesteia — Partidul Comunist Român — nu am fi putut obţine marile realizări pe calea făuririi societăţii socialiste, a ridicării nivelului de trai al poporului, a întăririi forţei materiale a patriei“⁴².

În marile împliniri ale socialismului şi în certitudinea viitorului luminos al patriei îşi găsesc o profundă motivaţie unitatea de nezdruccinat a clasei muncitoare, ţărănimii, intelectualităţii, a întregului nostru popor în jurul Partidului Comunist Român, încrederea şi adevărata încredere în jurul Partidului Comunist Român, încrederea şi adevărata încredere în jurul Partidului Comunist Român, încrederea şi adevărata încredere în jurul Partidului Comunist Român.

⁴¹ Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul construirii societăţii socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 28, Editura politică, Bucureşti, 1985, p. 66—67.

⁴² Nicolae Ceauşescu, *Raport la Conferinţa naţională a Partidului Comunist Român*, 14 decembrie 1987, p. 48.

1888 — PAGINĂ EROICĂ DIN LUPTA REVOLUȚIONARĂ A ȚĂRĂNIMII ROMÂNE

ION ILINCIOIU

În șirul bătăliilor purtate, de-a lungul timpului, de către poporul român pentru independență și libertate, pentru dreptate și echitate socială, viguroasa ridicare la luptă a țărănimii din primăvara anului 1888 se înscrie ca un moment cu ample semnificații. Subliniind contribuția luptei țărănimii la dezvoltarea societății românești, tovarășul Nicolae Ceaușescu apreciază : „Din cele mai vechi timpuri, lupta țărănimii pentru pământ și o viață mai bună s-a împletit strâns cu lupta întregului popor pentru înlăturarea relațiilor de exploatare și asuprire, pentru dezvoltarea societății românești pe calea progresului social”¹.

Atunci, în marea vîlvătaie revoluționară de acum un veac, urmașii altor generații de țărani care au purtat pe umerii lor edificiul statal românesc, ai țărănilor care ne-au apărat glia, independența și neatîrnarea, care au contribuit decisiv la marile izbînzii din 1859 și 1877—1878, s-au arătat din nou la înălțimea comandamentelor timpului, ce vizau evoluția permanentă a structurilor societății românești pe drumul progresului, afirmarea continuă a noului, făurirea unei vieți mai bune pentru întregul popor român².

Rezultat al puternicelor contradicții menținute în agricultura românească și în deceniile de după înfăptuirea Legii rurale din 1864, contradicții generate de inechitatea raporturilor de proprietate, de exploatarea și abuzurile moșierilor, arendașilor și autorităților, de grelele condiții de trai în care se zbăteau milioane de truditori ai pămîntului, marea confruntare de clasă din 1888 a exprimat voința țărănimii române de a trăi într-o societate întemeiată pe principii economico-sociale și politice drepte,

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Editura politică, București, 1973, p. 885.

² Ion Popescu-Puțuri, *Concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu privind cunoașterea istoriei multimilenare a poporului român — fundament al activității ideologice, al educației patriotice, socialiste a maselor*, în „Anale de istorie”, anul XXIX, nr. 1/1983, p. 48—49.

în care să aibă și ea un cuvînt de spus, pe măsura contribuției majore aduse la făurirea bunurilor materiale și spirituale ale societății.

Reforma agrară înfăptuită de Alexandru Ioan Cuza a determinat una dintre cele mai profunde transformări economice, sociale și politice din întreaga perioadă modernă a istoriei poporului român, constituind o piatră de hotar, un moment de răscruce în dezvoltarea țării. Abolirea servituților feudale a dat posibilitatea întemeierii unei țărâni libere din punct de vedere juridic, deschizînd, în același timp, perspective de dezvoltare forțelor și relațiilor de producție proprii capitalismului, inclusiv extinderii acestui tip de relații în cea mai importantă ramură a economiei naționale pe atunci — agricultura.

În anii 1864—1888, economia românească a rămas preponderent agrară. Agricultura continua să ocupe locul central în peisajul economic al țării, constituind ocupația de bază a mării majorități a poporului român. În același timp, agricultura a cunoscut un sensibil proces de modernizare și dezvoltare, România numărîndu-se printre statele care au folosit de timpuriu în agricultură mașini și utilaje agricole de înaltă productivitate. Astfel, dacă în anul imediat următor Legii rurale existau în țară aproape 750 de mașini agricole de înalt randament, în anul 1888, agricultura românească era înzestrată cu peste 4 100 de mașini-unelte perfecționate, cu diferite întrebuințări³. Cu toate acestea, trebuie remarcat faptul că moșierii și arendașii — principalii deținători ai fondului funciar național —, datorită faptului că aveau la dispoziție mînă de lucru ieftină, nu au acordat interesul ce se cuvenea introducerii, pe măsura necesităților, a uneltelor și mașinilor de muncă perfecționate, astfel că acest proces înnoitor s-a desfășurat într-un ritm lent, fapt care, coroborat cu nivelul rudimentar al inventarului agricol deținut, în cea mai mare parte, de țărani s-a răsfrînt negativ asupra productivității muncii agricole.

Țărănimea avea în proprietate nu numai procentul cel mai însemnat din inventarul agricol, ci, tot ea, era stăpîna majorității vitelor de muncă. Angajată prin contracte de învoieli, țărănimea lucra pămînturile moșiilor și pe cele deținute de arendași cu vitele sale de muncă și cu propriul inventar agricol slab productiv, pentru că, lipsită de resursele materiale care să-i dea posibilitatea efectuării unor investiții, ea a fost forțată să rămînă în afara procesului de introducere a tehnicii perfecționate în agricultură. De aceea, în general, în sfertul de secol de după Legea rurală agricultura românească s-a bazat pe extensivitate, suprafața cultivabilă a țării aproape dublîndu-se. Tot în aceeași perioadă, suprafața cultivată cu grîu și porumb a cunoscut majorări însemnate, dar cele mai importante salturi, din punctul de vedere al suprafețelor însămînțate, l-au înregistrat culturile de plante industriale și legumicole⁴.

Relațiile de muncă evidențiază și ele anume prefaceri în aceeași perioadă, în sensul că agricultura a fost dominată de un amalgam de relații, în care elementele noi, capitaliste, se altoiau pe trupul celor vechi, se contopeau cu acestea, rezultînd un soi de relații de producție în care noul era greu a fi delimitat de ceea ce fusese pînă atunci. Legile de învoieli agricole care au fost adoptate începînd cu anul 1866 și pînă în anii din

³ *Statistica mașinilor și instrumentelor agricole întrebuințate în anul 1905*, București, 1907, p. 26.

⁴ Gheorghe Cristea, *Contribuții la istoria problemei agrare în România. Învoielile agricole (1866—1882). Legislație și aplicare*, Editura Academiei R.S. România, București, 1977, p. 181—189.

preajma marii confruntări au menținut sau au desființat *de jure* constringerea extraeconomică, dar nu au abolit *sistemul*, ci l-au perpetuat.

Instrumentul de dominație asupra țăranului, *pământul*, s-a menținut și după anul 1864. Într-adevăr, pe baza Legii rurale au fost împroprietărite, așa cum rezultă din unele calcule, din numărul total de 441 380 de familii de clăcași, peste 406 000 de familii. Acestea au primit peste 1 650 000 ha din suprafețele de pământ deținute de stat și de moșieri⁵. Dar, circa 60 500 de familii au primit numai loturi de casă și grădină, aproximativ 35 000 de familii, deși au avut dreptul să fie împroprietărite, nu au primit, totuși, pământ din diferite motive, iar 130—140 000 de familii, trecute în rîndurile pâlmașilor, au primit loturi cu totul insuficiente pentru a le putea asigura existența.

După împroprietărire, statul a rămas posesorul a peste 1 090 000 ha, iar moșierii, în speță cei 4 510 de mari proprietari existenți în acea vreme, mai dețineau încă enorma suprafață de peste 6 000 000 ha. Cu alte cuvinte, o neînsemnată minoritate stăpînea, în continuare, 2/3 din fondul funciar al țării, în timp ce marea majoritate a națiunii, țăranimea, își împărțea cu statul dreptul de proprietate asupra celeilalte treimi din suprafața arabilă a țării.

Deci, prin înseși unele prevederi ale legii, ca și prin manevrele la care s-au dat moșierii, de frustrare a țăranimii de drepturile ei, au apărut primele elemente ale problemei agrare, care a stat la baza marii ridicări la luptă a țăranimii din primăvara lui 1888. Acestora li s-au adăugat, de-a lungul anilor, altele care le-au adîncit și agravat pe cele de început. Astfel, între anii 1866—1888, moșierimea, beneficiind de prevederile legilor de vînzare a bunurilor statului, a achiziționat mai mult de 150 000 ha de pământ din domeniile statului, fapt care a dus la întărirea și perpetuarea forței sale economice, în detrimentul stării materiale a țăranimii.

Lipsa de pământ, loturile mici, insuficiente, ca și pulverizarea lor prin moșteniri au creat acea stare de imposibilitate pentru țăranii de a-și mai putea asigura existența prin limitatele lor parcele de pământ și, pentru a putea trăi, ei au fost nevoiți să ajungă la discreția marii proprietăți, căreia a trebuit să-i vîndă forța lor de muncă⁶.

Regimul politic al burgheziei și moșierimii române, prin normativelor de excepție adoptate — legile de învoielii agricole din 1866 și 1872 — a forțat astfel țăranimea a se învoi cu brațele, vitele și uneltele pe pămînturile proprietarilor și ale arendașilor. S-a asigurat, totodată, prin aceeași legislație, prioritatea îndeplinirii muncilor pe pămînturile exploatarelor de către sătenii „învoiți”, inclusiv pe calea executării silite a învoielilor, cu „concursul” dorobanților. Deși în 1882 prevederea executării *manu militari* a fost suprimată, vechile practici continuau, sub forme deghizate, lor adăugîndu-li-se alte numeroase abuzuri.

Prin astfel de mijloace, din clasă eliberată de obligații de muncă, țăranimea a fost pusă în situația de a continua, într-o anume măsură, o mai veche stare de lucruri, căci contractul cu moșierii sau arendașii nu

⁵ Arh. St. București, fondul Consiliul de Stat, dosarul nr. 26/1864, fila 22 ; vezi și : Nichita Adăniloae, Dan Berindei, *Reforma agrară din 1864*, Editura Academiei R.S. România, București, 1967, p. 343.

⁶ A se vedea : Constantin Corbu, *Rolul țăranimii în istoria României (sec. XIX)*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1982, p. 365—421 ; Ion Ilincioiu, *Țărănii, pământul și moșierii în România. 1864—1888*, Editura politică, București, 1982, p. 91—193.

constitua un act încheiat între două părți cu adevărat egale în drepturi, ci un act impus de situația materială grea a țărănimii.

Și Legea poliției rurale, adoptată de corpurile legiuitoare în 1868, și-a adus contribuția la limitarea libertății economice a țărănimii, căci prin ea administrația satelor și comunelor era pusă aproape cu totul la dispoziția moșierilor și a arendașilor. Într-o asemenea situație, abuzurile nu aveau cum să fie controlate și, eventual, pedepsite, lipsind și mai mult țărănimea de orice posibilitate de a se apăra de puterea economico-socială discreționară a marilor proprietari.

Cu toate acestea, în viața de fiecare zi a țărănimii se petrecuseră anumite schimbări. Dispăruseră încet-încet mare parte din colibele și bordeiele existente în urmă cu câteva decenii, fuseseră construite, în locul lor, alte locuințe, este adevărat, modeste, dar care vădeau pași semnificativi pe drumul progresului social. Și în situația sanitară a țărănimii se observau elemente sesizabile de schimbare. În penultimul deceniu al secolului al XIX-lea fusese introdusă la sate asistența sanitară bazată pe deplasarea ambulanțelor medicale militare, care completau asistența mai vechilor și a noilor spitale de la orașe și din câteva comune mai mari ale țării. De asemenea, crescuse numărul vizitelor efectuate de medici la domiciliile bolnavilor din mediul rural. Situația culturală și instructiv-educativă a locuitorilor de la sate a cunoscut și ea un anumit proces de înnoire. În anul școlar 1888—1889 ființau în satele României peste 2 900 de școli, cu aproape 1 100 mai multe decât în urmă cu un deceniu, la care predau aproape 3 000 de cadre didactice. Pe lângă școlile de cultură generală se întemeiasă un învățământ tehnic, specializat, îndreptat și către satisfacerea nevoilor celei mai importante ramuri economice pe atunci — agricultura.

Dar toate aceste realizări erau departe de a satisface necesitățile și aspirațiile țărănimii. Contemporanii acelor timpuri au atras atenția că la sate condițiile de locuit lăsau, în general, încă mult de dorit. În același timp, se semnală o situație gravă în domeniul alimentației, cu repercusiuni asupra sănătății unor mase mari de oameni. Astfel, rapoarte medicale oficiale pe anul 1886 apreciau că principalele maladii de care suferă o parte dintre țărani „provin din reaua nutrire și din relele condiții în care trăiesc”⁷, iar dr. Iacob Felix, releva, în 1887, că „pelagra ia proporțiuni care reclamă măsuri extraordinare pentru combaterea ei”⁸.

Lipsurile materiale, sărăcia au împiedicat pe mare parte dintre copiii țăranilor să frecventeze cursurile școlare, iar mulți dintre cei care le înțepeau erau siliți să le abandoneze pe parcursul anului de învățământ, fiind forțați de nevoi să muncească pentru a se întreține sau a ușura greutățile propriilor familii.

Dimensiunile problemei agrar-țăărănești în România ultimelor decenii ale veacului trecut nu ar căpăta contururile și consistența realităților dacă am rezuma-o numai la aspectele de ordin social-economic, fără a avea în vedere și aspectul politic. Din acest punct de vedere, deși constituia peste 80% din populația țării, masa țărănimii nu conta aproape de loc în eșichierul politic românesc. În fapt, drepturile politice ale țăranilor, care fuseseră declarați oameni liberi, s-au rezumat doar la această formulă principială, întărită și de textul Constituției din 1866, care prevedea: „Toți cetățenii țării sînt liberi și egali în drepturi”. Situația reală

⁷ „Românul” din 26 februarie 1887.

⁸ „Românul” din 10 iunie 1887.

era însă cu totul alta, îndeosebi la capitolul electoral. Legea din 1884 împărțea cetățenii țării în trei categorii, cu dreptul de a vota în tot atâtea colegii electorale. Marei mase a țărănimii i se dădea dreptul de a vota la colegiul al treilea, cel mai slab reprezentat în parlament : 38 de locuri din numărul total de 183 deputați. Votul ei se exercita fie direct — știutorii de carte și cu un venit funciar mai mare de 300 lei (un număr neînsemnat), fie indirect, prin delegați — cei care nu știau carte și nu posedau venitul respectiv, adică numărul cel mai mare al locuitorilor satelor. Aceștia alegeau cite un delegat pentru 50 de locuitori, care participa direct la alegerea unui deputat. Dacă se au în vedere și ingerințele și presiunile de tot felul exercitate asupra țăranilor, se poate ușor deduce că reprezentanții autentici ai țărănimii cu greu puteau pătrunde în Parlament.

Din situația de inferioritate economică și socială a țărănimii a decurs și încălcarea unor drepturi ale ei recunoscute de însăși legislația în materie. Astfel, potrivit legii pentru alegerea consiliilor comunale, țăranii aveau dreptul să-și exercite votul direct și secret. Dar, înainte de scrutin și în timpul desfășurării lui, moșierii și arendașii declanșau resortul forțelor lor de manevrare a electoratului în vederea alegerii unor oameni servili față de interesele lor. În asemenea condiții, întregi consilii comunale, în frunte cu primarii, erau formate din rude, oameni apropiați sau persoane de încredere ale exploatatorilor locali.

Cu o stare materială precară, amenințată permanent de spectrul foamii, exploatată, lipsită de drepturi politice reale, care să-i dea posibilitatea să participe la luarea deciziilor ce urmau a-i diriguia viața și a statua viitorul țării, țărănimea română se afla într-o stare de permanentă nemulțumire care, în mod obiectiv, trebuia să se transforme într-o mișcare revoluționară deschisă. Și aceasta cu atât mai mult cu cât cauzelor generale, deja înfățișate, li s-au adăugat altele imediate, care au accelerat procesul de radicalizare a maselor țărănești, grăbind ridicarea lor la luptă. Astfel, suferințele țăranilor s-au accentuat după seceta care a pîrjolit ogoarele și pășunile în vara anului 1887. În iarna 1887/1888 țăranii s-au văzut nevoiți să-și vîndă vitele de muncă sau să le amanezeze la Creditul agricol, societate creată în 1881, cu scopul declarat de a ajuta țărănimea, dar a cărei activitate era departe de atare menire, astfel că, în final, au rămas și aceștia fără vite. Foamea a început să bînuie țara în lung și în lat. Tot atunci, asupra țăranilor s-au năpustit organele fiscale, ca și moșierii, arendașii, administratorii care cereau achitarea unor datorii mai vechi. Toate acestea au creat în lumea satului o stare de tensiune, de frămîntare și agitație care s-a grefat pe fondul vechilor nemulțumiri ce culminaseră cu izbucniri violente în anii precedenți⁹. Presat de starea tensională din sate, guvernul liberal a trecut prin Parlament un proiect de lege prin care, în limita unui credit minor, era autorizat să cumpere porumb, urmînd ca apoi să-l împartă la țăranii lipsiți de hrană, contra unor sume plătite în rate. Cînd s-a terminat operația de întocmire a tabelelor, s-a constatat că marea majoritate a familiilor țărănești aveau nevoie de ajutor, astfel încît micile cantități de porumb împărțite au putut aduce doar ameliorări de scurtă durată, fără să rezolve problema hranei țăranilor. În aceste împrejurări, mulți arendași, moșieri, diverși intermediari au vîndut țăranilor porumb stricat și cu preț de speulă, ceea ce a accen-

⁹ C. Corbu, *Răscoala țăranilor de la 1888*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1978, p. 191—218.

tuat nemulțumirile și mînia. La toate acestea s-a adăugat și faptul că unii candidați la colegiul al III-lea pentru alegerile parlamentare din ianuarie 1888, pentru a-și asigura reușita, au promis sătenilor că, în cazul în care vor fi aleși, le vor distribui porumb de hrană. Iar în unele județe — Ialomița, Ilfov, Prahova — diverși candidați au avansat și promisiunea împărțirii de pămînturi și a reducerii dijmii. După alegeri, însă, țărani s-au văzut, ca de atîtea ori în trecut, înșelați. Toate acestea au umplut paharul răbdării.

Începutul mării confruntări — care avea să cuprindă 27 din cele 32 de județe ale României — a fost marcat de evenimentele desfășurate la 20 martie/1 aprilie 1888 la Urziceni, pe atunci un mic tîrg din Bărăgan. În acea zi, locuitorii din Urziceni, împreună cu numeroși țărani din împrejurimi, au pus mîna pe unii dintre reprezentanții autorităților, între care și pe subprefectul județului, pe primarul localității și pe cîțiva notari și i-au sechestrat pentru înșelătorie. În fapt, în zelul său față de guvernul liberal, subprefectul ceruse localnicilor să semneze o telegramă, al cărui text se făcea ecoul unor manevre politice împotriva opoziției antiliberale. Iar lor, semnatarilor, li s-a spus că prin acel document se cerea autorităților centrale pămînt și porumb pentru hrană. Descoperirea adevărului i-a determinat pe săteni la sechestrarea autorităților. Pînă către seară sătenii „fură stăpîni pe situație”¹⁰ în Urziceni, așa cum nota un reporter al ziarului „Lupta”, prezent în localitate. Seara tîrziu, un escadron de cavalerie, venit la fața locului, a înăbușit mișcarea, operînd mai multe arestări, atît la Urziceni, cît și în comunele învecinate¹¹.

Desigur, situația materială precară, exploatarea la care era supusă țărănimea au constituit tot atîtea cauze care au împins-o la luptă. Dar, în 1888, ca și în alte confruntări de clasă care au zguduit societatea românească la intervale mai mari sau mai mici de timp, s-a pus în lumină, totodată, adevărul că aspirațiile și năzuințele țărănimii veneau în întîmpinarea procesului de accelerare a progresului țării, că ele și-au adus contribuția la dinamizarea proceselor social-economice și la impulsionearea factorilor politici în luarea unor măsuri cu caracter pozitiv.

Deși se părea că spiritele s-au liniștit la Urziceni în urma sosirii armatei și a arestărilor care au urmat, atmosfera a rămas, totuși, încărcată. A doua zi, cînd a sosit în localitate prefectul județului Ialomița pentru a lua la cunoștință, la fața locului, de situație și a da dispozițiile ce le credea de cuviință, el a fost întîmpinat de o masă impresionantă de țărani veniți din comunele vecine, care i-au expus cerințele lor. În fața dîrzeniei sătenilor ce-l înconjurau, prefectul a fost nevoit să declare că aceștia pot să are pămîntul luat în arendă de un oarecare G. Haracopulo, fără a mai primi îngăduința acestuia sau a încheia un contract de învoială. Crezînd în cuvîntul autorității județene, țărani au arat pentru ei 400 de pogoane de pămînt¹². Încercînd să se opună, arendașul avea să fie ucis de răsculați îndîrjiți.

De la Urziceni, răscoala s-a extins, în zilele următoare, în numeroase comune ale județului Ialomița — Arțari, Dîlga, Gîrbovi, Jilavele, Lehliu, Manuc, Manasia, Rasa, Ulmu, Valea Rusului și Valea Mare, Vărăști, Reviga ș.a.

¹⁰ „Lupta” din 7 aprilie 1888.

¹¹ A se vedea, pe larg : Constantin Corbu, *Răscoala țăranilor de la 1888*, p. 151 și urm.

¹² Cornelia C. Bodea, *Contribuții documentare privind răscoala țăranilor din 1888*, în „Studii. Revistă de istorie”, anul XI, nr. 3/1958, p. 162.

La sfârșitul lunii martie și la începutul lunii aprilie 1888, răscoala a cuprins și numeroase comune din județele Ilfov, Prahova, Rm. Sărat. Mai peste tot țărani au procedat la fel. Au pus mîna, înainte de toate, pe reprezentanții autorităților locale, i-au imobilizat și s-au răfuit cu ei. Aceasta a reprezentat faza de început a răscoalei, ca, de pildă, la Bărcănești, Eliza Stoenеști (Ialomița), Brănești, Tămădău, Lamotești, Tăriceni (Ilfov), Măicănești (Rm. Sărat), sesizată ca atare și de guvern¹³. Dar, paralel cu această primă etapă, începînd cu cele dintîi zile ale lunii aprilie, au avut loc mari și impetuoase acțiuni, în timpul cărora răsculații au mers în grupuri compacte la casele unde locuiau arendașii sau proprietarii și le-au încălcat, împărțindu-și între ei cerealele din pătule.

De asemenea, țărani au atacat primăriile și cancelariile moșiiilor, au pătruns înăuntru și au pus mîna pe contractele de învoieli agricole și pe registrele în care erau înscrise tot felul de „obligatii” ale lor către exploatare, le-au ridicat și distrus, dîndu-le pradă flăcărilor. Astfel s-au desfășurat acțiunile sătenilor din Fulga, Gherghița (Prahova), Sudiți, Bălăceanca, Bobești, Corbeanca (Ilfov). La Dobreni (Ilfov), țărani răsculați au mers, în seara zilei de 3 aprilie, la conacul lui D. Ghica, au pătruns în locuința administratorului de unde au luat „registrele și diferitele acte de datorii”, le-au scos afară în curte și le-au dat foc¹⁴.

În alte localități, sătenii au forțat pe moșieri și arendași să declare nule vechile contracte, determinîndu-i să subscrie altele noi, conținînd clauze pe care țărani le considerau acceptabile. Astfel, locuitorii comunelor Ciocănești-Sîrbi (Ialomița) au mers, în ziua de 4 aprilie, la unul din cei doi arendași locali, E. Enescu, l-au dus la primărie unde „l-au făcut să anuleze înscrisul cel vechi, făcînd un altul nou”¹⁵.

În numeroase sate, ca de pildă la Eliza Stoenеști, Alexeni (Ialomița)¹⁶, Popești, Vasilați (Ilfov)¹⁷, Logrești (Gorj)¹⁸, Crovu (Vlașca)¹⁹, Cobia, Mereni (Dimbovița)²⁰, țărani au intrat în stăpînirea pămînturilor, le-au măsurat după criteriul necesităților și apoi le-au arat. În diverse comune, ei au intrat cu vitele pe islazuri, instituind propria stăpînire asupra acestor suprafețe de pămînt, ca și pe unele parcele forestiere.

Acțiunile răsculaților s-au desfășurat concomitent într-un număr de sate din același județ sau din județele vecine. Unele comune au reprezentat, pentru așezările din vecinătate sau din împrejurimi, adevărate centre în jurul cărora au gravitat acțiunile răsculaților, constituind, în același timp, pentru țărani, exemple demne de urmat. Un asemenea centru mobilizator și, totodată, stimulator, l-a reprezentat comuna Speteni (Ialomița), despre care autoritățile judiciare apreciau că „a dat celorlalte comune vecine semnalul tulburărilor”²¹.

Dorind să atragă atenția autorităților asupra cauzelor care i-au determinat să se ridice la luptă și să trateze cu reprezentanții acestora asupra căilor concrete și imediate de schimbare a situației lor materiale, ță-

¹³ „Dezbaterile Adunării Deputaților”, Ședința din 3 aprilie 1888, p. 404.

¹⁴ Arh. St. Ilfov, fondul Tribunalul Ilfov, dosarul nr. 137/1888, fila 4.

¹⁵ *Loc cit.*, dosarul nr. 302/1888, fila 260.

¹⁶ Cornelia C. Bodea, *op. cit.*, p. 163.

¹⁷ *Răscoala țăranilor din 1888. Culegere de documente*, Editura Academiei R.P.R., București, 1950, p. 446.

¹⁸ *Ibidem*, p. 79.

¹⁹ „Universul” din 10/22 aprilie 1888.

²⁰ *Ibid.*

²¹ Cornelia C. Bodea, *op. cit.*, p. 163.

ranii din mai multe localități ale aceluiași județ, constituiți în cete, formate, uneori, din sute și sute de persoane, au încercat să pătrundă în centrele mai importante din județe sau în reședințele acestora. Slobozia, de pildă, dar mai cu seamă Călărași, capitala județului, au fost localitățile din Ialomița către care s-a îndreptat atenția răsculaților timp de mai multe zile. La Călărași, în ziua de 5 aprilie, sătenii din Ulmu, Manuc, Ciocănești și din alte localități s-au confruntat deschis cu o unitate militară sosită la fața locului. Ziarul „Lupta“, descriind această acțiune, conchidea : „Până în acest moment sînt 60 de țărani morți la Călărași, precum și o mulțime de răniți și arestați“²². În oraș a fost declarată starea de asediu. A doua zi, la 6 aprilie, încercările țăranilor de a repătrunde în localitate s-au soldat cu alte victime : trei morți și zece răniți²³. Și în alte localități din județul Ialomița forțele represive trimise de guvernul conservator-junimist, instalat la conducerea statului la 23 martie / 4 aprilie 1888, după demisia cabinetului liberal, au îndreptat armele împotriva răsculaților. La Ulmu, informa un ziar al vremii, „au căzut 11 săteni morți și peste 20 de răniți“. Apoi, peste 100 de țărani au fost arestați²⁴.

Către sfîrșitul lunii martie, atunci cînd răscoala cuprinsese o bună parte din județul Ialomița, s-au ridicat la luptă și țăranii din Ilfov. În multe comune din acest județ, acțiunile țăranilor, deși înăbușite la scurt timp după declanșare, vor reizbucni peste alte citeva zile cu o nouă viitoare. Ca și în Ialomița, în Ilfov au fost constatate unele elemente proprii unui început de organizare pe plan local a forțelor răsculaților. În comunele Afumați, Moara Domnească, Gonerea, se raporta de către forțele represive, că cei ce au organizat pe răsculați au fost dorobanții și rezerviștii din acele localități, „astfel încît orice trupe sosesc pentru restabilirea ordinii [ei] sună adunarea cu trompetele ce le-au luat de la primari și astfel tot satul se va pune în picioare“²⁵.

Chiar de la declanșarea acțiunilor, țăranii ilfoveni au început să se răfuiască cu moșierii și arendașii, cu reprezentanții autorităților și cu administratorii moșiilor, cerînd ușurarea împovăraătoarelor condiții de muncă și împărțirea pămîntului. La Afumați, Ștefănești, Fierbinti, Lipia-Bojdani, Cătrunești, Dascălu-Creața, Creața-Leșile, Greci-Grădiștea locuitorii au pătruns în primării, au rupt hîrțile și registrele ce le încătușau viețile și au cerut, cum au făcut-o la Drăgoești, ca „dijma să fie una din zece și erbăritul vitelor cum se vor putea învoi“²⁶. În mai toate comunele sătenii și-au împărțit produsele din hambare, bunurile și uneltele de muncă²⁷. În confruntările cu forțele represive au căzut numeroase victime, dar au fost și locuri unde autoritățile au constatat și grave „defecțiuni“. La Greci-Grădiștea, soldații au refuzat să tragă, unii dintre ei lăsîndu-se a fi dezarmați. Comandantul lor a fost sechestrat de răsculați în localul primăriei unde a fost molestat. Mai tîrziu, ostașii acestui detașament au fost judecați de Consiliul de Război și condamnați la peste 6 luni închisoare, pentru motivul că s-au lăsat dezarmați²⁸ și au fraternizat cu răsculații²⁹.

²² „Lupta“ din 6 aprilie 1888.

²³ „România liberă“ din 7 aprilie 1888.

²⁴ „Democrația“ din 12 aprilie 1888.

²⁵ *Răscoala țăranilor din 1888. Culegere de documente*, p. 4.

²⁶ Cornelia C. Bodea, *op. cit.*, p. 173.

²⁷ Arh. St. București, fondul Ministerul Justiției, dosarul nr. 302/1888, fila 320.

²⁸ „Lupta“ din 5 iunie 1888.

²⁹ Vezi, pe larg : C. Căzănișteanu, *Fraternizarea unor soldați cu țăranii în*

În ultimele zile ale lunii martie, atunci cînd răscoala a fost deosebit de puternică, unul dintre obiectivele către care și-au îndreptat atenția sătenii a fost pătrunderea în orașul București. Ei urmăreau să vină în fața autorităților centrale pentru a le atrage atenția asupra grelei lor situații materiale și a-și expune cerințele.

Prima încercare de a pătrunde în Capitală a avut loc în ziua de 31 martie, dar coloana celor peste 300 țărani a fost oprită de unități militare la bariera Pantelimon³⁰. În următoarele două zile încercările repetate ale răsculaților de a pătrunde în București pe la bariera Dudești s-au transformat într-o confruntare deschisă cu armata, în timpul căreia, conform datelor furnizate de primul ministru, au fost uciși 6 țărani³¹. Către sfîrșitul lunii aprilie, lupta țărănimii ilfovene avea să fie înăbușită, cu toate că unele acțiuni izolate s-au mai manifestat.

Paralel cu desfășurarea răscoalei în Ialomița și Ilfov au avut loc și acțiunile sătenilor din alte județe ale țării. În prima săptămînă a lunii aprilie s-au ridicat la luptă țăranii din satele județului Prahova (2 aprilie), apoi cei din Dîmbovița (5 aprilie) și imediat după aceasta flăcările răscoalei s-au aprins în comunele județului Vlașca (7 aprilie). Peste tot în comunele răsculate și chiar în cele în care se semnalau doar agitații și frămîntări, în rîndurile țăranilor, detașamente represive au operat numeroase arestări. S-a încercat, totodată, intimidarea sătenilor prin prezența unor masive forțe represive care patrulau pe raza fiecărui județ răsculat, trecînd aproape prin fiecare comună.

În a doua jumătate a lunii aprilie și în prima decadă a lunii mai, atunci cînd „ordinea” fusese „restabilită” în județele din apropierea Capitalei, răscoala a cuprins și județe mai depărtate — Rîmnicu Sărat, Buzău, Brăila, Muscel și apoi Olt, Argeș, Dolj, Teleorman, Romanați, Vaslui. În județele din răsăritul țării — Roman, Bacău, Covurlui, Dorohoi, Iași, Botoșani —, răscoala s-a desfășurat la cotele cele mai înalte mai ales în ultimele două decade ale lunii mai, scăzînd apoi în intensitate. Cuprinderea ceva mai tîrzie a acestor județe în focul răscoalei s-a datorat mai ales faptului că autoritățile, trîgînd concluziile din experiența de pînă atunci, au grăbit distribuirea către țărani a porumbului atît de necesar acoperirii nevoilor minime de hrană.

De menționat că în Dîmbovița și în Dolj, dar și în Vaslui și în Botoșani, deși înăbușită, răscoala a reizbucnit în mai multe comune după cîteva zile sau după cîteva luni, timp în care se crezuse că voința de luptă a țăranilor a fost înfrîntă. O asemenea reizbucnire s-a semnalat în comuna Corni (Botoșani). Primele acțiuni avuseseră loc la începutul lunii mai, cînd sătenii au cerut primarului „hîrțiile ce au venit pentru a li se da pămînt” și, neprimindu-le, și-au manifestat intenția de „a se duce cu plugul și a tăia din lanurile boierești”³². Apoi, la mijlocul lunii august, aceiași locuitori s-au ridicat la luptă a doua oară, impunînd autorităților schimbarea consiliului comunal.

Frămîntări ale țăranilor și acțiuni izolate în diverse comune au fost semnalate pînă către sfîrșitul anului 1888, ultima verigă a lanțului marii confruntări reprezentînd-o răscoala din decembrie a țăranilor din Șipote (Iași).

timpul răscoalei din 1888, în Studii și articole de istorie, vol. XIII, București, 1969, p. 152—161.

³⁰ „Universul” din 1 aprilie 1888.

³¹ „Lupta” din 6 aprilie 1888.

³² Arh. I.S.I.S.P., fondul nr. 52, dosarul nr. 4 820, fila 19.

Măsurile luate de autoritățile guvernamentale încă din 20 martie, atunci când la Urziceni a izbucnit scinteia ce a aprins flăcările marei vîl-vătăi, s-au manifestat, pe tot parcursul luptei, cu deosebită duritate. Imediat ce era semnalată o acțiune a sătenilor, în localitățile vizate erau trimiși de urgență reprezentanți ai autorităților judiciare, prefectul județului, detașamente militare. Erau cercetate cu repeziciune detaliile desfășurării acțiunilor țărănești, se luau informații despre persoanele influente din rîndul sătenilor și, la adăpostul armelor, se operau masive arestări. Cînd răscoala și-a conturat marile sale proporții, guvernul a cerut armatei, autorităților judiciare și administrative să facă uz de toate mijloacele de care dispuneau pentru a înăbuși lupta țărănimii. Un ordin al primului ministru, dat la 7 aprilie 1888, specifica faptul că unitățile militare erau autorizate, chiar și în lipsa autorităților civile, „a face uz de arme, a restabili ordinea cu orice preț”³³.

Urmarea acestor dispoziții a fost împinzirea județelor răscolate cu detașamente represive, însoțite uneori și de reprezentanți ai justiției. Pentru a fi sigure că ostașii vor da ascultare ordinelor, cercurile guvernante au hotărît permutarea unităților militare dintr-un județ în altul, dintr-o provincie în alta. În acest fel, răpăitul armelor ucigătoare s-a auzit, în zilele marii confruntări, în numeroase locuri din țară. „Sîngele generos al țăranilor curge șiroaie în județul Ilfov — scria G. Panu în zilele de început ale lunii aprilie. Trupele au primit ordine formale de a da în carne vie, de a împușca fără milă, fără cruțare”³⁴.

Instituind, în mai toate județele țării, un regim de ocupație militară, prin operarea a mii de arestări și exercitarea de presiuni asupra celor lăsați în libertate, răscoala avea să fie înăbușită. Un comunicat oficial, care avea în vedere situația din ultimele zile ale lunii aprilie, menționa : „Prahova, Ilfovul, Ialomița, Vlașca, Buzăul sînt în liniște. În Dîmbovița, comuna Mogoșani fusese singură agitată ; căpeteniile au fost arestate înainte ca dezordinea serioasă să se fi întîmplat... În tot restul țării liniște deplină”³⁵.

În timpul desfășurării acțiunilor țărănești și după înăbușirea lor s-a vorbit mult despre „instigatorii” sătenilor la răscoală. În ziare, în luări de cuvînt în Parlament sau în diverse alte împrejurări cercuri interesate au încercat să acrediteze ideea că nu raporturile economice, condițiile materiale, sociale, de viață, ale țărănimii au determinat-o să se ridice la luptă, ci anume factori subiectivi, concretizați în ațîțarea spiritelor în lumea satelor de către „instigatorii”, elemente care vizau, prin activitatea lor, discreditarea factorilor politici, subminarea temelilor statului, schimbarea ordinii sociale. Intelectuali din lumea satului, în special cadre didactice, ca și unii intelectuali de la orașe, care luaseră, în diverse împrejurări, apărarea drepturilor sătenilor, au fost „denunțați” de autorități sau de exploatatorii locali ca fiind „instigatorii” țăranilor. O atenție specială au acordat autoritățile clasei muncitoare, mișcării socialiste și activității desfășurate de socialiștii români în mediul rural. Ministrul justiției în guvernul junimist, de pildă, pune în vedere organelor judiciare să fie „cu osebire fără cruțare pentru pretenșii socialiști,

³³ Arh. St. București, fondul Ministerul Justiției, dosarul nr. 302/1888, fila 3.

³⁴ „Lupta” din 6 aprilie 1888.

³⁵ „Monitorul oficial” din 14 aprilie 1888, p. 289.

apărători de comandă ai drepturilor țăranilor, care-i îndeamnă la revendicațiuni”³⁶.

Dacă „soluția” depistării de „instigatori” era cea mai comodă pentru guvernanți, deoarece prin aceasta se încerca eludarea adevăratelor cauze ale răscoalei, la fel de adevărat este și faptul că lupta țăranimii s-a bucurat de sprijinul și solidarizarea activă a proletariatului și a altor categorii sociale asuprite.

De un larg sprijin s-a bucurat țăranimea, atunci, în primăvara lui 1888, din partea clasei muncitoare și a mișcării socialiste³⁷. La Mizil, Ploiești, Galați, Oltenița, Călărași, Râmnicu Sărat, Zimnicea, București, au fost înregistrate acțiuni prin care populația nevoiașă de la orașe și-a exprimat simpatia cu țăranimea răsculată sau au avut loc manifestări directe de sprijinire a celor ridicați la luptă.

Mișcarea socialistă și-a manifestat, în numeroase locuri din țară, via sa simpatie și larga solidaritate cu lupta și cauza țăranimii. Militantul socialist Th. C. Mănescu, menționa, de pildă, un ziar al vremii, „a mers printre țărani, îndemnându-i la răscoală, făcându-le oarecari petițiuni”. Același ziar, încercând să facă jocul claselor posedante, prin aceea că-i definea pe socialiști drept „agitatorii” țăranilor, constata că Th. C. Mănescu i-a îndemnat pe săteni „să vie cu toții în oraș pentru a asedia casa prefectului pentru a cere pământuri”³⁸. Pentru activitatea desfășurată de el în comunele Gurgueți, Latinu și Scorțaru Nou (Brăila), Th. C. Mănescu avea să fie arestat.

În Mehedinți, D. V. Secară, un alt militant al mișcării socialiste, a fost arestat și, după eliberare, pus sub supraveghere pentru faptul că, la sfârșitul lunii aprilie și în primele zile ale lunii mai, a mers în comunele Schela Cladovei, Bresnița, Jidoștița, unde a împărțit numere din ziarul „Socialistul”, editat la Turnu Severin, și a vorbit locuitorilor „despre votul universal, despre desființarea temnițelor, despre egalitatea femeii, despre trecerea proprietății individuale în proprietatea colectivă”³⁹.

Și în județele Roman, Mehedinți, Covurlui, Ilfov, militanți ai *Partidei socialiste*, cum sînt amintiți aceștia în documentele timpului, au fost prezenți în mijlocul țăranilor, insuflindu-le curaj în acțiuni și solidarizându-se cu lupta lor.

Evenimentele revoluționare din primăvara anului 1888 au produs nu numai un adînc ecou, ci și o stare de efervescență, de precizări de poziție în sinul mișcării socialiste. Se continua astfel mai vechile preocupări ale mișcării față de ansamblul elementelor care configurau problema agrară⁴⁰. Evidențiind aceste preocupări majore, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază : „Astfel, socialiștii români abordează în mod aprofundat problema agrar-țăărănească, de o deosebită acuitate pentru societatea acelei vremi, militînd pentru înfăptuirea reformei agrare, pentru lichidarea formelor de exploatare feudale la sate, pentru împămîntenirea țăranilor și organizarea pe baze noi a muncii acestora, pentru introducerea unor mijloace de lucru avansate în agricultură”⁴¹.

³⁶ Arh. St. București, fondul Ministerul Justiției, dosarul nr. 302/1888, fila 6.

³⁷ D. Hurezeanu, *Cu privire la poziția mișcării socialiste față de răscoala țăranilor din 1888*, în „Studii. Revistă de istorie”, anul XV, nr. 3/1962, p. 557—587.

³⁸ „Ecoul” din 12 aprilie 1888.

³⁹ Cornelia C. Bodea, *op. cit.*, p. 187.

⁴⁰ Ion Mamina, Vasile Niculae, *Partidul clasei muncitoare în viața politică a României. 1893—1918*, Editura politică, București, 1983, p. 90—96.

⁴¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, p. 266.

În toiul răscoalei, mișcarea socialistă și-a exprimat punctul său de vedere privitor la cauzele care au determinat pe țărani să se ridice la luptă, precum și în legătură cu răscoala ca formă de manifestare a profunde nemulțumiri ce domnea în satul românesc. Articolele publicate în organe proprii de presă, ca și manifestele lansate de cercurile muncitorilor din București, Iași și din alte localități au evidențiat poziția mișcării noastre socialiste față de evenimentele revoluționare în curs de desfășurare.

Mișcarea socialistă s-a situat, în totalitatea ei, alături de cauza țărănimii în zilele impetuoasei ridicări la luptă a maselor de trutitori ai pământului. „De ani din munca țăranului se hrănesc stăpînii — se scria în manifestul Cercului muncitorilor din București, dezvăluindu-se adevărul despre temeiurile ridicării la luptă a sătenilor. Fără pământ, fără protejare, apăsați de boieri și de toate stăpînirile, lucrind un pământ care nu dă roade decît proprietarului, muncii și netihniți, bătuți și jefuiți, foamea și neajunsurile i-au scos, în sfîrșit, din răbdare“⁴². Iar organul Cercului muncitorilor din Iași, ziarul „Muncitorul“ sublinia și el că principala cauză a răscoalei o constituie „nespusa sărăcie a țăranului român, despoierea cea fără milă, împilarea crudă și nelegiuită suferită“⁴³.

Seizind interesul mișcării socialiste față de răscoală, autoritățile au încercat să-i zădărnicească avîntul și chiar să o lichideze, prin desființarea unor organizații, inclusiv a celor din mediul rural, prin interzicerea propagandei socialiste la sate, prin trimiterea de dispoziții ca, în cazul în care militanți socialiști ar fi apărut printre țărani, să fie arestați imediat și deferiți justiției. Dar, în pofida acestor măsuri, activitatea cu caracter propagandistic și organizatoric a continuat la sate, înrîurind asupra țărănimii și făcînd ca forța de atracție a ideilor socialiste să devină și mai puternică în întreaga societate românească.

Și, cu toate că cercurile guvernante nu au recunoscut existența cauzelor adînci ale luptei țărănimii în înseși structurile economico-sociale și politice ale țării, răscoala a atras atenția asupra lor, evidențiind gravitatea marilor probleme cu care societatea românească se confrunta. Drept urmare, legislația agrară pusă în aplicare după răscoală și în anii care au urmat, consecință directă a mării confruntări — deși nu a atins elementele de fond ale problemei agrar-țăărănești —, a constituit dovada faptului că, totuși, clasele posedante nu mai puteau ignora necesitatea unor prefaceri, este drept, nu de fond, dar care, în viziunea lor, erau menite să le permită perpetuarea puterii și evitarea unor noi seisme sociale. Masele și-au dat însă tot mai mult seama de puterea lor. Marea răscoală din 1907 avea s-o confirme, iar revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944 să încununeze aspirațiile de veacuri ale românilor pentru emancipare deplină, pentru libertate și independență în patria unită și prosperă, construirea a socialismului și comunismului. În acest temeinic edificiu se află incorporată și acțiunea revoluționară a țărănimii române de acum un veac — pildă vie de abnegație și devotament față de năzuințele spre progres ale poporului român.

⁴² „Dezrobirea“ din 2 aprilie 1888.

⁴³ „Muncitorul“ din 7 aprilie 1888.

ACTIVITATEA INTERNĂ ȘI INTERNAȚIONALĂ A INSTITUTULUI DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE ÎN ANUL 1987

Angajat pe un făgaș statornic de activitate, sub semnul unei continuități și amplificări a operei sale științifice și politico-ideologice, Institutul de studii istorice și social-politice a înregistrat, și în anul care a trecut, rezultate deosebite, care onorează un colectiv plener angajat în investigarea și promovarea istoriei noastre naționale — începînd din cele mai îndepărtate timpuri pînă în zilele evului nostru socialist —, precum și a celei universale. Inspirată și îndrumată consecvent de viziunea revoluționară a partidului nostru, de gîndirea novatoare, de amplă cuprindere și profunzime a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, întreagă această activitate, cu multiplele sale forme de manifestare — științifică, editorială, propagandistică sau didactică — s-a circumscris marilor momente din multi-milenara istorie românească, aniversate în cursul anului 1987, și, pe linia mai vechilor sale preocupări, a unor teme și perioade de un interes istoric primordial.

Pe temeiul acestor coordonate fundamentale, exegeza științifică din Institut a finalizat însemnate obiective în cercetare, pe care le-a materializat în monografii, studii, articole, culegeri de documente (unele publicate, altele predate la edituri) ce se impun printr-un pronunțat caracter analitic și spirit de sinteză, prin rigoarea științifică și ținuta ideologică și, deopotrivă, prin bogăția adevărurilor noi desprinse. Izvorite din investigații științifice temeinice — prin cuprinderea în cîmpul cercetării a unor

surse documentare inedite —, din interpretări ce pun în relief culmile de măreție ale istoriei noastre, realizările din anul 1987 ale Institutului se constituie în cuceriri reprezentative ale istoriografiei românești, și, în același timp, în importante contribuții la vasta activitate politică-ideologică a partidului nostru de educare revoluționară, patriotică a maselor.

Se detașează în rîndul acestora lucrarea elaborată de ION POPESCU-PUȚURI, directorul Institutului de studii istorice și social-politice, *Istorie și revoluție* (Editura Albatros, București, 350 p.), a doua dintr-un ciclu mai amplu intitulat *Pe teme de istorie*, și pe care l-a inaugurat cu primul volum apărut, în aceeași editură, în 1986.

Abordare de o deosebită originalitate și varietate a unor subiecte de mare diversitate tematică, *Istorie și revoluție* este rodul unei pertinente analize a fenomenului istoric — gîndit și pătruns în înșuși nucleul său de manifestare — întreprinsă de Ion Popescu-Puțuri și înfățișată cititorilor sub forma unor eseuri istorice, gen publicistic mai puțin abordat în literatura noastră. Structurată pe trei secțiuni (I. *Gîndirea și practica revoluționară profund novatoare ale conducătorului partidului și statului nostru*; II. *Istoria unică și unitară a poporului român*; III. *Miscellanea historica*), lucrarea abordează — într-o manieră pătrunzătoare, de elevată ținută și vastă erudiție — teme și momente de însemnătate esențială din istoria românească, urmărite atît în chintesența lor de ex-

presie, cît și în întrepătrunderea și conexiunea lor universală. Astfel, demersul științific al autorului cuprinde subiecte de o deosebită actualitate: *Gîndirea și activitatea revoluționară creatoare ale tovarășului Nicolae Ceaușescu în conducerea destinului poporului român*; *Conceptia tovarășului Nicolae Ceaușescu privind cunoașterea istoriei multimilenare a poporului român — fundament al activității ideologice, al educației patriotice, socialiste a maselor*; *Lupta poporului român pentru unitate, independență și suveranitate în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu*; *Voința partidului — voința poporului*; *Nicolae Ceaușescu, personalitate proeminentă a istoriei contemporane (în cadrul primei secțiuni de articole). Popor de nemuritori, popor de eroi*; *Lupta multiseclară a poporului român pentru apărarea dreptului de libertate socială și națională. P.C.R., continuatorul tradițiilor de luptă pentru suveranitatea și independența poporului român*; *Anul istoric 1893*; *Pentru o cauză dreaptă. Intrarea României în război în august 1916*; *Organizarea partidului clasei muncitoare pe temelia României reintregite. Locul partidului clasei muncitoare în istoria patriei*; *Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă — eveniment de importanță epocală pentru destinele poporului român*; *Insurecția din August 1944, început al revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă*; *România socialistă — expresie a continuității și ascensiunii istorice a poporului nostru*; *Un rol istoric în dezvoltarea contemporană a României*; *Realegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu în supremă funcție de secretar general al P.C.R. — cheazășie a mersului neabătut pe calea edificării socialiste și comuniste a României (în cuprinsul celei de-a doua secțiuni). Importanța istorică a făuririi P.C.R. pentru dezvoltarea luptei revoluționare a maselor muncitoare din România*; *Istoria și spiritul revoluționar (în cadrul secțiunii Miscellanea historica)*.

Din fiecare articol, din fiecare pagină a lucrării străbate ca un fir roșu suflul nou, revoluționar imprimat și în cunoașterea istoriei, ca de altfel în toate domeniile vieții noastre politice, economice, sociale și culturale, de Congresul al IX-lea al partidului, de gîndirea cutezătoare, novatoare, de extraordinară adîncime, a tovarășului Nicolae Ceaușescu, care ne-a îndemnat permanent să ne căutăm istoria la noi acasă, să avem măsura clară și reprezentativă a vechimii acestei istorii, pornind de la condițiile fiecărei epoci, de la caracterul legic al dezvoltării social-politice. „Cu

strălucita sa viziune asupra cursului vremurilor, semnificînd dezvoltarea creatoare a materialismului dialectic și istoric — relevă Ion Popescu-Puțuri — tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a aplecat asupra istoriei noastre, i-a deslușit permanențele, i-a detașat și i-a valorificat marile sensuri, conferind înalte dimensiuni relației trecut-prezent-viitor. Secretarul general al partidului a înțeles dragostea, simțămîntul oamenilor acestui multimilenar pămînt românesc pentru istorie“ (p. 26).

În această viziune dinamică, novatoare lucrarea analizează și dezvăluie rădăcinile, liniile de convergență și dimensiunile istoriei poporului român, evidențiază cu pregnanță legătura dialectică între prezentul socialist și trecutul multimilenar, seva mărețelor realizări de azi avîndu-și punctul de plecare în rădăcinile adînc împlintite în glia țării. Firul neîntrerupt al istoriei patriei este urmărit, concentric și evolutiv, în coordonatele sale fundamentale: de la originea poporului român, a statorniciei lui de viață, de luptă și de creație pe pămîntul strămoșesc, la epoca vie și emoționantă a celui mai înalt dinamism al devenirii socialiste românești, „o epocă pe care istoria românilor o cinstește cu faptele cele mai minunate de muncă și de creație, o epocă pe care lumea întreagă o respectă și o admiră“ (p. 85). Și, toate acestea, definite și apreciate într-o viziune unitară, în concordanță cu adevărul istoric, după cum unitatea ne-a fost „în fiecare ceas al istoriei un dat obiectiv-necesar, adevărindu-se ca factor de ascensiune și civilizație“ (p. 53).

Evidențiînd rolul maselor în făurirea istoriei, Ion Popescu-Puțuri, realizează, în același timp, un profil de efigie a celui mai iubit fiu al națiunii, a marelui nostru gînditor și conducător revoluționar, tovarășul Nicolae Ceaușescu, genial strateg și ctitor al României socialiste, personalitate de înalt prestigiu și autoritate a vieții politice internaționale; a celui care prin acțiunea, fapta și gîndirea sa cutezătoare este „identitatea și portdrapelul unui curs istoric nou, profund regenerativ, al creativității, al aripilor larg desfășurate, identitatea cugetului și voinței de progres material și spiritual, simbolul unității, libertății și demnității națiunii noastre socialiste în lumea contemporană“ (p. 309).

Între aparițiile editoriale ale anului 1987 se impune atenției ediția a II-a, revăzută și îmbunătățită, a monografiei *Marea răscoală a țăranilor din 1907* (Editura Academiei R. S. România, București, 316 p.), elaborată în colaborare cu Institutul de istorie „Nicolae Iorga“. Lucrarea — care se înscrie pe linia efortu-

lui istoriografiei noastre de a pune în circuitul științific noi date și concluzii desprinse din cele cinci volume de documente privind răscoala din 1907, publicate în ultimii ani — a apărut sub îngrijirea unui comitet de redacție format din ION POPESCU-PUȚURI (redactor responsabil), AUGUSTIN DEAC, DAMIAN HUREZEANU, ION ILINCIOIU, având ca autori, cercetători ai Institutului: ION POPESCU-PUȚURI, MARIN BADEA, AUGUSTIN DEAC, ION ILINCIOIU, VASILE NICULAE, GEORGETA TUDORAN.

Pe baza unei atente și profunde analize a vastului material documentar investigat, lucrarea pune în evidență cauzele profunde, de ordin economic și social, ale acestei uriașe confruntări de clasă; varietatea formelor sub care ea s-a desfășurat; influența răscoalei în teritoriile românești aflate sub stăpânire străină și importante acțiuni de solidaritate pe care ea le-a generat în rindul clasei muncitoare și al intelectualității; ecoul marii răscoale țărănești din România peste hotare; implicațiile sale asupra vieții economice, sociale și politice românești până la amplul proces de transformare și dezvoltare pe temeiuri moderne a agriculturii românești, îndeosebi în anii de după Congresul al IX-lea al P.C.R. Moment de vîrf în procesul revoluționar din România anilor de pînă la primul război mondial, răscoala a reprezentat un autentic act de voință și de acțiune al țărănimii noastre, care și-a manifestat aspirația de a statornici o societate mai bună, mai dreaptă, în cadrul căreia să aibă și ea un cuvînt de spus, pe măsura muncii depuse, a rolului de făuritoare a bunurilor materiale și creatoare de alese opere spirituale. Prin amploarea și virulența acțiunilor, prin durata și aria geografică mare pe care s-a desfășurat, răscoala țăranilor români din primăvara anului 1907 se constituie în cea mai impresionantă ridicare la luptă a țărănimii din Europa în epoca dezvoltării sale capitaliste.

Acțiunea începută în 1977 de Institutul nostru, în colaborare cu Institutul de istorie „Nicolae Iorga” și Direcția Generală a Arhivelor Statului, de publicare a celor mai importante mărturii referitoare la marea ridicare la luptă a țărănimii române, a fost finalizată anul trecut prin apariția celui de-al V-lea volum din corpusul de *Documente privind marea răscoală a țăranilor din 1907* (Editura Academiei R. S. România, București. 452 p.). La această realizare de referință a istoriografiei românești și-au adus contribuția, din partea Institutului nostru: ION POPESCU-PUȚURI (coordonator), AUGUSTIN DEAC, ION ILIN-

CIOIU, VASILE NICULAE, GEORGETA TUDORAN și, ca referenți științifici, ION MAMINA, GHEORGHE UNC. Acest ultim volum cuprinde, selectiv, cele mai importante și semnificative mărturii documentare ale timpului privind două dintre aspectele majore care s-au circumscriș vigoaroasei ridicări la luptă a țărănimii din primăvara lui 1907, fără de care răscoala n-ar putea fi prezentată și înțeleasă în adevărata ei amploare, cu multiplele ei conexiuni și reverberații în epocă. Au fost inserate documentele care ilustrează atitudinea și solidaritatea clasei muncitoare, a mișcării socialiste, a intelectualității și a altor pături, categorii și forțe sociale față de răscoală, față de cauza și aspirațiile țărănimii, precum și puternicul ecou al luptei truditărilor ogoarelor în teritoriile românești aflate sub dominație străină ca și pe plan internațional.

Producția științifică a cercetătorilor Institutului s-a materializat și în apariția altor lucrări care abordează teme de însemnătate majoră din istoria patriei, a mișcării noastre muncitorești, revoluționare.

În anul aniversării a 110 ani de la dobîndirea independenței de stat depline a României a văzut lumina tiparului lucrarea *România în lupta pentru cucerirea independenței depline de stat. 1877—1878. Repere cronologice* (Editura politică, București, 232 p.), în care VASILE PETRIȘOR și VASILE NICULAE oferă celor mai diverse categorii de cititori, informații prețioase cu privire la desfășurarea evenimentelor istorice care au consacrat suveranitatea deplină a statului român.

Rezultat al investigării unui vast material bibliografic, volumul cuprinde perioada dintre 1 ianuarie 1875 și 8 octombrie 1878, ale cărei date extreme marchează începuturile pregătirii acțiunilor diplomatice și de întărire a capacității de apărare a României și, respectiv, momentul glorios al intrării triumfale a armatei române victorioase în București. Între aceste două date se desfășoară uriașa manifestare de energie patriotică a întregului nostru popor, se succed fapte pe care istoria neamului românesc le-a așezat, pentru todeauna, la loc de înaltă cinstitie.

Datele selectate de autori ilustrează cele mai reprezentative momente ale acestei scurte dar eroice perioade încărcate de profunde semnificații: evenimentele de maximă intensitate ale procesului revoluționar, patriotic și național de la 9 mai 1877 și marile înclătări armate de la Grivița, Rahova, Plevna, Smirdan, Vidin; sprijinul moral și ma-

terial neprecupețit acordat războiului de către întregul nostru popor; ecoul evenimentelor de atunci în opinia publică națională și internațională; locul și rolul României în contextul european al epocii respective, legăturile statornice și dezvoltate cu toate popoarele și, îndeosebi, cu acelea din zona Balcanilor ș.a.

Într-o altă lucrare de aceeași factură, intitulată: *Istoria mișcării revoluționare și democratice de tineret din România. Repere cronologice* (Editura politică, București, 448 p.) realizată de CONSTANTIN PETCULESCU (perioada 1955—1964 a fost elaborată de ELENA CRISTESCU), se reconstituie, pe baza unei bogate informații documentare — parte din ea adusă pentru prima dată în circuitul istoriografic —, cele mai semnificative date, fapte și evenimente care au jalonat activitatea politică și organizatorică a mișcării revoluționare și democratice de tineret de la apariția și afirmarea sa pe arena vieții social-politice românești la mijlocul veacului trecut și până la mărețele înfăptuiri ale evului nostru socialist.

Datele și evenimentele inserate în lucrare sînt încadrate în contextul momentelor de referință din istoria patriei, a mișcării muncitorești revoluționare și a Partidului Comunist Român, sub înrîurirea cărora tinăra generație și-a desfășurat și își desfășoară întreaga activitate revoluționară, patriotică, și față de care și-a exprimat de fiecare dată opțiunea sa politică fermă și a acționat în consecință. Prin conținutul său tematic deosebit de variat, această lucrare întregeste imaginea de ansamblu a devenirii istorice a tinerei generații, a celor 65 de ani de glorioasă și eroică afirmare a Uniunii Tineretului Comunist, a manifestării tineretului drept una dintre forțele sociale principale ale societății românești — viitorul însuși al națiunii noastre socialiste.

Menționăm, în aceeași ordine de idei, lucrarea *România. 1947—1987* (Editura științifică și enciclopedică, București, 86 p.), editată în limbile franceză și engleză, în care ION ALEXANDRESCU surprinde — sub forma unei cronologii istorice — momentele de referință ale uriașelor înfăptuiri ale poporului român, sub conducerea partidului comunist, în cele patru decenii care au trecut de la actul revoluționar al proclamării Republicii în România.

Lucrarea *Clasa muncitoare și orientările politicii externe a României. 1893—1944* (Editura politică, București, 298 p.), realizată de MARIN BADEA, în colaborare cu DOINA SMÎRCEA, conturează o imagine globală asupra interesului cu care clasa muncitoare, partidele ei poli-

tice au urmărit cursul politicii externe românești în perioada imediat următoare obținerii independenței de stat depline și pînă la înfăptuirea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din august 1944; a punctelor de vedere exprimate de mișcarea socialistă și mai apoi de partidul comuniștilor sau de cel social-democrat pe marginea opțiunilor de politică externă ale cercurilor guvernante; a atitudinilor forțelor politice revoluționare față de diferitele fenomene care au dat conținut și sens relațiilor externe în care a fost angrenată țara noastră și, implicit, a unora dintre problemele majore ale vieții internaționale, strîns legate de politica externă a României.

Prin lucrarea intitulată: *Sistemul politic al României moderne. Partidul Conservator* (Editura politică, București, 600 p.), ION BULEI realizează o amplă monografie a unuia din principalele partide politice ale României moderne — Partidul conservator (structură organizatorică, guvernare, operă legislativă, oameni care l-au susținut sau condus, frămîntarea și ambițiile lor) și, totodată, a unui curent politic — conservatorismul, cu trăsăturile și evoluția lui — toate tratate în corelare cu celelalte forțe și curente politice ale epocii.

Rezultat al eforturilor conjugate ale mai multor istorici, lucrarea *Jocul periculos al falsificării istoriei. Culegere de studii și articole* (Editura științifică și enciclopedică, București, 1986, 384 p.) a fost tipărită în anul trecut și în limbile engleză, franceză și germană. Colectivul de autori cuprinde, dintre cercetătorii Institutului, pe: CONSTANTIN BOTORAN, ION CALAFETEANU, GHEORGHE DAVID, AUGUSTIN DEAC, VIORICA MOISUC, CRISTIAN POPIȘTEANU, MARIN C. STĂNESCU, ȘTEFAN MARIAN.

Devenită tradițională, participarea unor cercetători ai Institutului la elaborarea unor lucrări editate de alte instituții științifice s-a concretizat, și în anul 1987, în realizări notabile. Astfel, ampla monografie *România în anii primului război mondial* (Editura militară, București, vol. 1 — 634 p., vol. 2 — 936 p.) — editată sub egida Comisiei române de istorie militară și Centrului de studii și cercetări de istorie și teorie militară — înscrie și contribuțiile cercetătorilor ION BULEI (coautor la capitolele II și III — vol. 1), VIORICA MOISUC (membră în comisia de coordonare a monografiei și coautoare la capitolul IX — vol. 2), GHEORGHE UNC (coautor la capitolul XII — vol. 2); volumul II al lucrării *Români în istoria universală* (Universi-

tatea „Al. I. Cuza“, Iași, 640 p.) cuprinde studiul lui AUREL KARETCHI, LEON EȘANU intitulat: *România și cauza Poloniei în 1939*; în lucrarea *Uniunea Tineretului Comunist, școala de educare comunistă, patriotică și revoluționară a tineretului*. Coordonatori: LINĂ MOTEA și STELIAN NEAGOE (Editura politică, București, 358 p.), STELIAN NEAGOE se referă la *Tineretul comunist, în frunte cu militantul revoluționar Nicolae Ceaușescu, în lupta condusă de P.C.R. împotriva pericolului fascismului revanșard și revizionist, pentru apărarea independenței naționale și integrității teritoriale ale României, și, în colaborare cu ȘTEFAN PISLARU, la Participarea tineretului, sub conducerea comuniștilor, la victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din august 1944 și la războiul antihitlerist*, iar CONSTANTIN PETCULESCU analizează *Întiul deceniu de activitate a organizației revoluționare de tineret sub conducerea Partidului Comunist Român*; volumul *Les conséquences des traités de paix de 1919—1920 en Europe centrale et sud-orientale (Conséquences des traités de paix de 1919—1920 en Europe Centrale et de Sud-Est)*, Association des Publications près des Universités de Strasbourg, 422 p. — care reunește lucrările simpozionului internațional cu aceeași temă, desfășurat la Strasbourg în mai 1984 — include și referențele cercetătorilor Institutului nostru: ION CALAFETEANU, *L'opinion publique roumaine et la Conférence de la Paix de Paris. 1919—1920* (Opinia publică românească și Conferința de pace de la Paris), VIORICA MOISUC, *Le projet de Confédération danubienne et les intérêts des Etats successoraux (Proiectul Confederației dunărene și interesele statelor succesorale)*, CRISTIAN POPIȘTEANU: *La Roumanie et le traité de Trianon (România și tratatul de la Trianon)*. De asemenea, TEODOR POPESCU a asigurat traducerea din limba engleză a lucrării *Bătălia pentru Guadalcanal (The Battle for Guadalcanal)*, de G-ral de brigadă (r.) Samuel B. Griffith II (Editura militară, București, 410 p.).

În spiritul orientărilor și indicațiilor cuprinse în documentele partidului nostru, în opera teoretică a tovarășului Nicolae Ceaușescu, cele două reviste ale Institutului de studii istorice și social-politice — „ANALE DE ISTORIE“ și „MAGAZIN ISTORIC“ — au marcat un pas înainte pe linia ridicării nivelului calitativ al materialelor și diversificării conținutului lor tematic, a sporirii contribuției lor la adâncirea spiritului creator, militant al scrisului istoric și, implicit, la activitatea politică-ideologică a

partidului de educare patriotică, socialistă a maselor. Într-o manieră publicistică specifică fiecăreia și într-o viziune științifică unitară, cele două publicații de avangardă ale exegezei istorice din țara noastră au abordat marile teme și probleme ale devenirii istorice a poporului nostru din cele mai vechi timpuri și pînă la eroica epopee a edificării socialiste a patriei.

Revista ce și-a dobîndit un statornic prestigiu în rîndul publicațiilor istorice și social-politice din țara noastră, „ANALE DE ISTORIE“ s-a ilustrat prin studii și articole de profundă analiză, elaborate în spiritul celor mai recente cuceriri ale cercetării istorice românești și internaționale, privitoare la aspecte fundamentale ale istoriei noastre, ca și ale celei universale. Se detașează, în acest context, exegezele referitoare la însemnătatea excepțională a ideilor cuprinse în opera secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu pentru dezvoltarea teoriei și practicii revoluției, și construcției socialiste, pentru făurirea destinului socialiste de azi și comuniste de mâine ale poporului nostru, la domeniile și momentele de referință ale luptei românilor pentru libertate socială, unitate și independență națională în epocile modernă și contemporană.

Revista a reprodus în paginile sale *Cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu la adunarea solemnă consacrată aniversării a 65 de ani de la crearea Uniunii Tineretului Comunist și a 30 de ani de la înființarea Uniunii Asociațiilor Studenților Comuniști din România* (nr. 3). Au fost, de asemenea, publicate, în numărul 2, documentele de partid care au marcat sărbătorirea tovarășului Nicolae Ceaușescu cu prilejul aniversării zilei de naștere și omagierii îndelungatei sale activități revoluționare și sărbătorirea tovarășei Elena Ceaușescu cu ocazia aniversării zilei de naștere.

Păstrîndu-și structura de bază, „ANALE DE ISTORIE“ și-a îmbogățit și adecvat rubricile cerințelor majore și actuale puse în fața istoriografiei românești de documentele de partid, de cuvîntările secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a prezentat, de la un număr la altul, o tot mai variată paletă de materiale-studii, articole, comunicări, prezentări, recenzii sau semnalări bibliografice adnotate — care au reflectat operativ cuceriri recente ale științei noastre istorice. Studii și articole, reprezentînd notabile contribuții științifice au publicat în paginile revistei, alături de alți colaboratori externi, cercetătorii Institutului: ION POPESCU-PUȚURI, GHEORGHE ZAHARIA, ION IACOȘ, ION ILINCIOIU, VASILE NICULAE, IOAN ȘT. OPREA,

CONSTANTIN PETCULESCU, ELISABETA PETREANU, VASILE PETRIȘOR, VALENTINA POPOVICI, NICOLAE RAUȘ, GHEORGHE SURPAT, GHEORGHE TUDOR, GHEORGHE UNC. Recenzii, prezentări de reviste românești și străine pe profil, însemnări istorice, informații asupra unor reuniuni științifice din țară sau de peste hotare au semnat: MARIN BADEA, ANA BUDURA, ION BULEI, ION CALAFETEANU, ION MAMINA, MILICĂ MOLDOVEANU, ELENA MUREȘAN, GHEORGHE NEACȘU, VASILE NICULAE, VASILE PETRIȘOR, CRISTIAN POPIȘTEANU, VALENTINA POPOVICI, NICOLAE RAUȘ, GHEORGHE SURPAT, GHEORGHE TUDOR, GHEORGHE UNC.

Ca și în alți ani, marilor aniversări ale anului 1987 „ANALE DE ISTORIE” le-a consacrat ample studii reunite în rubrici distincte. Menționăm, în acest sens, studiile și articolele de înaltă competență științifică publicate sub genericul *80 de ani de la marea răscoală a țăranilor din 1907* (nr. 1), care au pus în evidență semnificația istorică a uriașei ridicări la luptă a țăranimii, aspecte relevante ale ampleror acțiuni de solidaritate pe care ea le-a declanșat în rindul clasei muncitoare, a intelectualității și a altor categorii sociale, concepția partidului comunist cu privire la noua revoluție agrară în România; cele consacrate aniversării a *110 ani de la cucerirea independenței de stat depline a României*, care au reliefat excepționala însemnată a actului de la 9 mai 1877 în lupta poporului român pentru libertate și independență națională, caracterul național și popular al războiului neahtării; sau cele prin care s-au evocat cei *65 de ani de la făurirea Uniunii Tineretului Comunist*, ani de eroică angajare a tinerei generații în tumultul aprigelor bătălii de clasă sociale și politice pentru libertate, independență și unitate națională, pentru victoria revoluției socialiste și făurirea unui nou destin patriei noastre. De asemenea, aniversării a *70 de ani de la eroica epopee națională de la Mărăști-Mărășești-Oituz*, revista i-a dedicat cea mai mare parte a studiilor inserate în numărul 4 și integral rubrica „Mărturii istorice”. A fost relevantă, cu acest prilej, însemnătatea istorică a marilor victorii repurtate de armata română în vara anului 1917, au fost reinviat pagini de înalt eroism românesc în legendarele bătălii de la Mărăști, Mărășești și Oituz, precum și ale puternicului lor ecou în opinia publică internațională, file memorabile din lupta maselor populare din teritoriul copleșit împotriva ocupanților străini în anii 1916—1917.

Un alt moment de rezonanță al istoriei românești, omagiat în 1987 pe măsura importanței lui — jubileul celor *40 de ani de la proclamarea Republicii* — a fost marcat în numărul 6 al revistei printr-o rubrică specială, în care au fost puse pregnant în evidență semnificația istorică a actului politic revoluționar săvârșit de poporul român la 30 Decembrie 1947, ideea de republică în gândirea mișcării revoluționare și democratice din România, atașamentul armatei față de proclamarea Republicii, precum și largul ecou internațional al acestui moment care a consacrat cucerirea întregii puteri politice în miinile clasei muncitoare și ale aliaților ei și trecerea la realizarea măreței opere de făurire a socialismului în patria noastră.

Se remarcă, în anul 1987, o mai accentuată diversificare tematică a rubricii permanente *Articole-Comunicări*, care a inserat materiale de analiză referitoare la: gândirea revoluționară de la 1848, precursora a mișcării socialiste românești; România în contextul sud-estului Europei în anii 1900—1914; Marea Unire din 1918 — corolar al înfăptuirilor de unitate națională la români; mișcarea revoluționară și democratică de femei din România în perioada 1918—1944; opinii și controverse în perioada interbelică privind industrializarea țării; criza renană și politica externă a României; actul istoric din august 1944 și contribuția României la înfrângerea Germaniei naziste — încununare a luptei antifasciste a poporului român. De asemenea, un număr de trei materiale incluse în această rubrică (nr. 2 și 3) combat și infirmă, cu argumente și dovezi incontestabile, teze și idei nocive vehiculate în istoriografia de peste hotare, care denigrează și denaturează grosolan istoria poporului român.

Vasta operă constructivă în care se află plenar angajat întregul nostru popor a fost larg reflectată în coloanele revistei, studiile și articolele publicate abordând — prin prisma viziunii științifice, revoluționare a tovarășului Nicolae Ceaușescu —, aspecte nodale ale prezentului nostru socialist: evoluția funcției economico-organizatorică a statului român în anii construcției socialiste; unitatea de monolit a comuniștilor, a întregului popor în jurul partidului, al secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cheazășie a înaintării neabătute a României pe drumul socialismului și comunismului; „Epoca Nicolae Ceaușescu” — epoca celui mai înalt progres economic și social din istoria patriei; viitorul poporului român — obiectiv strategic fundamental al politicii P.C.R. în „Epoca

Nicolae Ceaușescu"; contribuția Partidului Comunist Român la definirea conceptului de solidaritate internațională în epoca contemporană; opera președintelui Nicolae Ceaușescu pe meritele lumii.

Rubrica ce reține tot mai mult atenția specialiștilor cit și a publicului larg cititor — *Studii documentare* — a abordat teme de însemnătate majoră, cum sînt: lupta forțelor revoluționare, democratice și patriotice din România împotriva revizionismului; împotrivirea populației maghiare față de regimul de ocupație fascisto-horthystă asupra nord-vestului României; politica naționalist-șovină a cercurilor conducătoare din Ungaria de deznationalizare și maghiarizare forțată a românilor din Transilvania în perioada dualismului austro-ungar; acțiuni ostile ale poporului ungar împotriva revizionismului fascisto-horthyst, pentru relații de colaborare cu statele vecine ș.a.

Date și fapte inedite referitoare la momente semnificative din istoria noastră națională au fost puse în circuitul istoriografic prin intermediul rubricii *Mărturii istorice*: efortul militar depus de poporul român pentru susținerea cauzei naționale în anii primului război mondial; relațiile României cu Aliații (dec. 1916—ian. 1917); contribuția militarilor genști, a cadrelor didactice și ofițerilor-elevi ai Școlii Superioare de Război în marea epopee a războiului de reîntregire; „Săptămîna” — o curajoasă publicație în lupta împotriva ocupației horthyste a nord-vestului României; acțiuni întreprinse pentru repatrierea diplomaților și trimișilor români aflați în Germania și țările aliate ei și ai acestora în România după actul de la 23 August 1944.

Sub genericul *Pagint de istorie universală*, revista a inserat un studiu asupra evoluției mișcării muncitorești internaționale în anii 1918—1923 soldată cu făurirea partidelor comuniste și un altul consacrat valorilor trainice ale prieteniei și colaborării multilaterale româno-sovietice statornicite în cei 70 de ani care au trecut de la victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie. De asemenea, la rubrica *Militanți de frunte ai mișcării muncitorești internaționale* au fost publicate — cu prilejul aniversării a 75 de ani de la naștere — medalioane biografice ale lui Kim Ir Sen, secretar general al C.C. al Partidului Muncii din Coreea, președintele Republicii Populare Democrate Coreene și Erich Honecker, secretar general al C.C. al Partidului Socialist Unit din Germania, președintele Consiliului de Stat al R. D. Germane.

Un spațiu tot mai larg a rezervat revista „ANALE DE ISTORIE”, în cadrul unor rubrici permanente — *Viața științi-*

fică, Critică și bibliografie, Revista revistelor, Însemnări —, reflectării activității interne și internaționale a Institutului de studii istorice și social-politice, reuniunilor științifice care au avut loc în țară sau peste hotare, recenzării unui număr sporit de lucrări de profil, prezentării revistelor de specialitate editate de alte institute de istorie din România și din alte țări, semnalării a cit mai multor noi apariții editoriale din domeniul istoric și social-politic.

Prezentă de peste două decenii (împlinite în luna aprilie 1987) în publicistica istorică din țara noastră, revista „MA-GAZIN ISTORIC” a oferit, și în anul 1987, numeroșilor ei cititori, articole, studii și evocări pe teme de mare cuprindere, reliefînd momente din istoria patriei, precum și de istorie universală. Aria tematică a revistei, ca, de altfel, a întregii noastre istoriografii, a fost constant înscrisă pe direcțiile fundamentale formulate în documentele Congresului al XIII-lea al partidului, în diferite alte documente programatice ale Partidului Comunist Român, în opera secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu: independența națională, lupta neconținută a poporului nostru pentru unitate statală, efortul de consolidare a acestei unități, aspirația spre dreptate și libertate socială, marile realizări obținute în opera de făurire a socialismului pe vatra străbună.

Pe aceste coordonate, o amplă reflecție și-au găsit în paginile revistei, cum era și firesc, marile aniversări ale istoriei naționale, ce au fost marcate în 1987: împlinirea a opt decenii de la marea răscoală a țăranilor din anul 1907, a 110 ani de la proclamarea independenței de stat a țării, a 1900 ani de la urcarea pe tron a viteazului rege Decebal, a șapte decenii de la epopeea luptelor de la Mărăști, Mărășești, Oituz, împlinirea a patru decenii de la proclamarea Republicii, eveniment aniversat în luna desfășurării Conferinței Naționale a partidului. Se înscrisu în această suită de preocupări, articole, studii și eseuri, evocări și reconstituiri istorice ca: *Istorie și revoluție, Știință și progres istoric, Tărînimea — puternică forță revoluționară, 1907 și semnificația sa istorică, Decebal și epoca sa, Independența — sens și permanență în istoria națională, Mărăști, Mărășești, Oituz — o epopee a istoriei naționale și universale, Patru decenii de republică, România pe coordonatele istorice ale socialismului, Istoriografia — dimensiune reprezentativă a spiritualității românești contemporane, România — factor de pace și progres în istoria universală ș.a.*

Revista a vădit, în continuare, o constantă preocupare spre punerea în va-

loare de documente inedite sau mai puțin cunoscute, spre evidențierea unor noi puncte de vedere și interpretări în cercetarea istorică. Este de subliniat, în această ordine de idei, atenția acordată de „MAGAZIN ISTORIC“ valorificării unor fonduri documentaristice interne și de peste hotare. În paginile revistei și-au găsit astfel locul o serie de documente și însemnări, care îmbogățesc informația istorică despre mari momente ale istoriei noastre, precum: războiul de independență (*Generalul Cerceș raportează: Vidinul a fost încercuit, Presa engleză și norvegiană despre războiul de independență*); participarea României la primul război mondial (*Ofițerul german L. Hetzer despre luptele de la Mărășești*); desăvârșirea unității naționale (*Expunerea lui I.I.C. Brătianu în dezbaterile Conferinței de pace de la Paris*); lupta împotriva fascismului și revizionismului (*În slujba țelului suprem — lichidarea fascismului, România — țintă a expansiunii hitleriste*); susținuta activitate diplomatică desfășurată de țara noastră după al doilea război mondial (*România și Conferința de pace de la Paris*). A continuat și în acest an serialul *Pe urmele strămoșilor* elaborat de Ion Popescu-Puțuri și consacrat geto-dacilor, rolului excepțional pe care l-au avut în istoria antică, largilor legături cu civilizațiile contemporane lor.

„MAGAZIN ISTORIC“ a acordat o susținută atenție combaterii unor teze denigratoare și falsificatoare ale istoriei poporului român, înregistrate în istoriografia de peste hotare. Prin studii și articole ca: *Revizionismul — gravă primejdie pentru relațiile de bună vecinătate și pacea popoarelor, Faptele istorice anulează teoriile reacționare, Falsificarea conștiință a istoriei sub egida Academiei ungare de științe, Teze false privind formarea poporului și limbii române. 1940—1944, Răspunderea horthystilor pentru sălbatica teroare din nord-vestul României, Metode și stiluri în serviciul falsificării intenționate a istoriei, Dictatul fascist de la Viena — expresie a politicii de forță repudiată de istorie, Denaturări și falsificări care jignesc și profanează memoria victimelor terorii horthyste, Literatura istorică revizionistă horthystă văzută de un istoric german, Limba română — autohtonie și continuitate istorică*, s-a demonstrat, cu argumente și dovezi în sprijinul adevărului istoric, falsitatea, lipsa de conținut și caracterul nociv, profund reacționar al tezelor formulate de cei care denigrează istoria poporului nostru.

Literatura memorialistică cu caracter istoric, cu largă audiență la cititori, și-a

găsit și în 1987 locul cuvenit în cuprinsul revistei, ilustrative fiind în această privință paginile din jurnalul generalului Radu R. Rosetti, din însemnările memorialistice ale diplomatului Trandafir C. Djuvara, ale Irinei Mavrocordat, colonelului englez G. Maitland-Edwards ș.a., pagini ce evocă, din unghiuri inedite, fapte și evenimente, precum și personalități ale vieții politice și culturale. Reconstituirea unor momente semnificative din istoria noastră, reliefaarea activității unor reprezentative personalități ale culturii naționale, începind cu epocile mai vechi — *Grigore Ureche, Cronicarul Radu Popescu, Adevăratele călătorii ale stolnicului Constantin Cantacuzino, Nicolae Costin* —, continuând cu epoca modernă — *Dimitrie Bolintineanu — martor și cronicar al Unirii, Precursorul Odobescu*, cu Liviu Rebreanu și Nicolae Titulescu, cu pleiada de cărturari și luptători pentru unitate națională reuniți în cadrul „Astrei“ și a „Societății academice române“ a constituit, de asemenea, o preocupare majoră a revistei. Valorificarea tradițiilor istoriografice românești, înscriindu-se în cadrul acelorași preocupări, s-a concretizat în publicarea unor extrase din studii și articole inedite sau mai puțin cunoscute ale unor reputați istorici români din perioada interbelică, ca Ion Conea, Gheorghe I. Brătianu, I. Moga.

În cuprinsul revistei, cititorii săi au găsit și în 1987 numeroase pagini de istorie universală, ce au relevat momente semnificative din istoria a 20 țări europene și de pe celelalte continente: momente din lupta popoarelor pentru eliberare socială și națională, împotriva dominației străine, episoade ale unor mișcări revoluționare; eroica blocadă a Leningradului, în relatarea unui supraviețuitor; bătălia Moscovei, prin însemnările unui combatant; odiseea tezaurului slovac în anii celui de-al doilea război mondial; independența Albaniei și sprijinul românesc; monumentele rupestre chinezești din Yungang sint doar câteva dintre articolele prin care istoria țărilor socialiste, de exemplu, a fost prezentată în 1987 în paginile revistei. Cititorilor le-au fost oferite numeroase pagini, inedite în literatura istorică, despre episoade semnificative din perioada celui de-al doilea război mondial — de la ascensiunea spre putere a lui Hitler, relatată de un diplomat francez aflat la Berlin sau viața într-un lagăr nazist de concentrare, pînă la file din rezistența belgiană. Prezentarea selectivă a corespondenței Roosevelt—Churchill în anii conflagrației, ca și reconstituirea unor înțeleștări dramatice de pe frontul de luptă, văzute de partici-

panți direcți, se înscriu în această suită de evocări.

Istoria antică a unor țări cu străveche civilizație, ca Egiptul, Grecia, China, a fost, de asemenea, prezentată în paginile revistei. În întîmpinarea bicentenarului Revoluției franceze, care se va aniversa în iulie 1989, în două articole a fost creionat un succint tablou al Franței prerevoluționare.

Spațiul geografic pe care s-au desfășurat temele de istorie universală prezente în paginile revistei este și el semnificativ: de la eschimoșii Canadei la reformele din 1932 ale Thailandei, de la măsurarea timpului în Japonia modernă la tradițiile medievale ale Dahomeyului și la mișcările din India veacului al XVIII-lea. Articole, studii și evocări documentare semnate de istorici de prestigiu atît din țările respective, printre care F. Mowat, A. Miquel, Z.S. Șeinis, S. Chandra, C. Lallouette, Enrique de Obregón, L. Weiss, cit și din țara noastră.

Se cuvine remarcată și contribuția adusă de „MAGAZIN ISTORIC” în domeniul iconografic, prin punerea în circuitul istoric a unor reprezentative opere de artă și cultură, în rîndul cărora se înscriu cele dintîi imagini color ale unor scene de pe Columna lui Traian, imagini ale tezaurului monetar de la Armanul Negru, din județul Constanța, precum și ale altor piese și podoabe de mare valoare istorică și artistică.

Între numeroșii colaboratori ai revistei s-au aflat, cu notabile contribuții științifice, și cercetători ai Institutului, precum: ION POPESCU-PUȚURI, MARIN BADEA, CONSTANTIN BOTORAN, ANA BUDURA, ION BULEI, ION CALAFETEANU, ION MAMINA, VIORICA MOISUC, VASILE NICULAE, MARIN C. STĂNESCU, GHEORGHE SURPAT, GHEORGHE UNC.

Aflată în cel de-al XII-lea an de apariție, „ROMÂNIA. FILE DE ISTORIE” — revistă trimestrială editată în limbile engleză, franceză, germană, rusă și spaniolă de Agenția română de presă „Agerpres” și Redacția publicațiilor pentru străinătate, în colaborare cu Institutul de studii istorice și social-politice — și-a adus, și în cursul anului 1987, o importantă contribuție la promovarea și popularizarea peste hotare a istoriei noastre naționale pe baza celor mai noi cuceriri ale istoriografiei românești.

În spiritul unei vechi și constante preocupări revista a continuat să publice aprecieri ale tovarășului Nicolae Ceaușescu asupra fenomenelor istorice și social-politice contemporane. Astfel, în numărul 1—2 a fost inserată *Cuvîntarea secretarului general al partidului la Sedința comună a Consiliilor oamenilor*

muncii de naționalitate maghiară și germană din 27 februarie 1987, însoțită de textul prescurtat al Rapoartelor prezentate de cele două consilii și de intervențiile participanților la dezbateri.

„ROMÂNIA. FILE DE ISTORIE” a oferit și în anul trecut, prin articolele publicate în cadrul unor rubrici speciale, o imagine sintetică asupra trecutului poporului român, asupra luptei multimilenare a locuitorilor din spațiul carpatodunăreano-pontic pentru independență, libertate și unitate națională. Astfel, studiile inserate în paginile revistei sînt dedicate împlinirii a 1900 de ani de la urcarea pe tronul Daciei a lui Decebal și a 65 de ani de la crearea Uniunii Tinerețului Comunist (nr. 1—2); omagierii strălucitelor victorii românești de la Mărăști, Mărășești și Oituz din anii primului război mondial și celei de-a 40-a aniversări a proclamării Republicii Populare Române (nr. 4). De asemenea, sub genericul „Transilvania — străvechi pămînt românesc” sînt reunite articole în care istoricii români abordează problema dezvoltării unitare a poporului român în vatra vechii Dacii și dau răspunsuri acestora care denaturează și falsifică adevăruri fundamentale ale istoriei poporului nostru.

Număr de număr revista a inclus numeroase articole care pun în evidență marile valori culturale realizate de poporul român de-a lungul istoriei sale multimilenare, contribuția sa la schimbul mondial de valori, politica antirevizionistă a României și acțiunea sa în favoarea păcii, colaborării și cooperării internaționale ș.a.

Dintre cercetătorii Institutului care au publicat studii în coloanele revistei menționăm pe: ION POPESCU-PUȚURI, CONSTANTIN BOTORAN, ION BULEI, VIORICA MOISUC, CONSTANTIN PETCULESCU, CRISTIAN POPIȘTEANU.

Tematica deosebit de bogată, conținutul de idei, precum și condițiile grafice excelente în care apare, fac din „ROMÂNIA. FILE DE ISTORIE” o revistă tot mai apreciată de iubitorii de istorie ca și de specialiști de pe toate meridianele lumii.

Rezultatele investigării științifice ale cercetătorilor Institutului au fost valorificate și prin intermediul altor reviste centrale și locale, cu profiluri înrudite. Astfel, „Era socialistă”, „Revista de istorie”, „Lupta întregului popor”, „Acta musei napocensis”, „Revista română de studii internaționale”, „Revista muzeelor și monumentelor”, „Revista economică”, „Revista de istorie și teorie literară”, „Viața românească”, „Carpica”, „Cercetări istorice”, „Memoria antiquitatis” au inserat, în coloanele lor, studii, articole, recenzii, prezentări ale cercetă-

torilor : ION POPESCU-PUȚURI, GHEORGHE ZAHARIA, MARIN BADEA, CONSTANTIN BOTORAN, ION BULEI, ION CALAFETEANU, LEON EȘANU, ION IACOȘ, ION MAMINA, VIORICA MOISUC, GHEORGHE NEACȘU, STELIAN NEAGOE, VASILE NICULAE, MARIA OFRIM, CONSTANTIN PETCULESCU, CRISTIAN POPIȘTEANU, TEODOR POPESCU, GHEORGHE SURPAT, NATALIA TAMPA, GEORGETA TUDORAN, GHEORGHE UNC.

Răspunzînd solicitărilor ce le-au fost adresate, cercetătorii ai Institutului nostru au fost prezenți cu articole în coloanele ziarelor și revistelor cu caracter social-politic sau cultural din Capitală și din numeroase alte centre ale țării. Menționăm în acest sens publicațiile : „Scînteia“, „România liberă“, „Scînteia tineretului“ și Suplimentul literar-artistic al acesteia, „Lumea“ și Almanahul „Lumea“, „Munca“, „Contemporanul“, „Flacăra“, Almanahul „Săptămîna“, „România azi“, „Tribuna României“, „Ateneu“ și Almanahul „Ateneu“, „Cronica“, „Elöre“, „Convorbiri literare“, „Tomis“, „A Hét“, „Viața studentască“, „Amfiteatru“, „Apărarea patriei“, „Pentru patrie“, „Revista gărzilor patriotice“, „Informația Bucureștiului“, „Steagul Roșu“, „Flacăra Iașului“, „Teleormanul“, „Tribuna Teleormanului“, „Tribuna Ialomiței“, „Cuvînt nou“. Dintre autori amintim pe : GHEORGHE ZAHARIA, MARIN BADEA, CONSTANTIN BOTORAN, ION BULEI, ION CALAFETEANU, LEON EȘANU, ION IACOȘ, ION ILINCIOIU, AUREL KARETCHI, ION MAMINA, GHEORGHE NEACȘU, STELIAN NEAGOE, VASILE NICULAE, MARIA OFRIM, IOAN ȘT. OPREA, CONSTANTIN PETCULESCU, VASILE PETRIȘOR, CRISTIAN POPIȘTEANU, NICOLAE RAUȘ, GHEORGHE SURPAT, NATALIA TAMPA, GHEORGHE TUDOR, GEORGETA TUDORAN, GHEORGHE UNC.

Afirmarea istoriei ca fundament al activității politico-ideologice și de educație revoluționară, patriotică a maselor a constituit și în anul care a trecut o activitate cu caracter de permanență a Institutului de studii istorice și social-politice, exprimată prin participarea activă a cercetătorilor săi cu contribuții de înaltă ținută la manifestările științifice organizate în București și în alte localități, de către comitetele județene ale P.C.R., cabinetele pentru activitatea ideologică și politică-educativă, comitetele județene de educație și cultură socialistă, instituții centrale, muzee ș.a.

În prim-planul acestor manifestări s-au situat cele consacrate relevării concepției partidului nostru, a secretarului său ge-

neral, tovarășul Nicolae Ceaușescu despre istoria unică și unitară a poporului român. Cităm, în acest sens, cîteva contribuții ale cercetătorilor Institutului : GHEORGHE ZAHARIA, „*Probleme de istorie în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu*“ (Casa Centrală a Armatei, 24 ianuarie 1987) ; ION ALEXANDRESCU, „*Probleme de istorie în opera secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu*“ (Focșani, 21 ianuarie 1987) ; MARIN BADEA, „*Spirit novator și contribuția creatoare a tovarășului Nicolae Ceaușescu la dezvoltarea gândirii social-politice contemporane*“ (Curtea de Argeș, 21 noiembrie 1987) ; AUGUSTIN DEAC, „*Concepția secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu despre istorie*“ (Buftea, 8 mai 1987) ; VASILE NICULAE, „*Cunoașterea istoriei patriei, fundament al activității ideologice și de educație patriotică, revoluționară a poporului — teză fundamentală a operei tovarășului Nicolae Ceaușescu*“ (Sibiu, 28 iunie 1987).

Cercetătorii ai Institutului au participat la numeroase simpozioane științifice ce au avut loc în întreaga țară cu prilejul aniversării a 80 de ani de la marea răscoală a țăranilor din primăvara anului 1907, a 70 de ani de la eroica epopee de la Mărăști, Mărășești, Oituz, a 65 de ani de la făurirea Uniunii Tineretului Comunist și a 30 de ani de la înființarea Uniunii Asociațiilor Studenților Comuniști din România, a 40 de ani de la actul istoric al proclamării Republicii, precum și la cele în care au fost evocate momente de referință din lupta poporului nostru, a Partidului Comunist Român pentru libertate, independență și unitate națională, marile izbînzii obținute de țara noastră în marea operă de edificare a socialismului și, cu deosebire, în cele peste două decenii care au trecut de la congresul al IX-lea al partidului, în epoca ce poartă cu îndreptățită mîndrie numele tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România. Amintim, în acest sens, comunicările susținute de : GHEORGHE ZAHARIA, „*Insemnătatea actului istoric de la 23 August 1944*“ (Muzeul de istorie a orașului București, 21 august 1987) și „*Pacea — vocație ancestrală a poporului român*“ (Deva, 16 octombrie 1987) ; MARIN BADEA, „*Ilustră manifestare a potențialului revoluționar al țărănimii*“ (Slobozia, 15 aprilie 1987), „*Epopeea de la Mărăști, Mărășești, Oituz în conștiința istorică a poporului român*“ (Constanța, 26 iunie 1987), „*65 de ani de activitate revoluționară a U.T.C. sub stindardul gloriei nostru partid*“ (Slobozia, 13 iulie

1987), „Clasa muncitoare — forță fundamentală a luptei poporului român împotriva revizionismului” (Zalău, 17—18 februarie 1987); „Rădăcinile istorice ale revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă de la 23 August 1944” (Călărași, 14 august 1987); „Transformarea socialistă a agriculturii și strategia noii revoluții agrare” (Piatra Neamț, 23 ianuarie 1987); „Concepția secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu cu privire la democrația socialistă” (Sfântu Gheorghe, 22 decembrie 1987); CONSTANTIN BOTORAN, „Ideea de unitate în istoria poporului român” (Rimnicu Vilcea, 25 octombrie 1987); „Critica interpretărilor neștiințifice din istoriografia străină cu privire la istoria poporului român” (Buzău, 15 mai 1987); AUGUSTIN DEAC, „Contribuția activă a clasei muncitoare la lupta împotriva coteropitorilor. 1916—1918” (Focșani, 26—28 iunie 1987); „Unitate și independență — idealuri ale luptei de veacuri ale poporului român. Marea Unire de la 1 Decembrie 1918” (Volutari, 30 noiembrie 1987); „Făurirea statului național unitar — act al luptei și voinței poporului român” (Dobroești, 1 Decembrie 1987); LEON EȘANU, „Tărârnimea română în lupta seculară a poporului român” (Iași, 26 martie 1987); „Instaurarea Republicii — moment memorabil al istoriei poporului român” (Iași, 10 decembrie 1987); AUREL KARETCHI, „Ideea de republică la români” (Iași, 23 octombrie 1987); VIORICA MOISUC, „Consolidarea Marii Uniri de la Alba Iulia. Acțiunea diplomatică a României din 1920” (Alba Iulia, 1 decembrie 1987); STELIAN NEAGOE, „P.C.R. — stegar al luptei pentru apărarea independenței naționale și integrității teritoriale a patriei” (Urziceni, 6 mai 1987); VASILE NICULAE, „Semnificația istorică a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944” (Călărași, 14 august 1987); MARIN C. STĂNESCU, „65 de ani de la crearea U.T.C. Tinerețea revoluționară a tovarășului Nicolae Ceaușescu” (Piatra Neamț, 26 ianuarie 1987); GHEORGHE SURPAT, „Unitatea poporului în jurul P.C.R., al secretarului său general — marcantă cucerire a epocii socialiste” (Direcția Generală a Arhivelor Statului, 13 ianuarie 1987); „Evoluția și schimbările calitative în structura populației în anii socialismului” (Academia de studii social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., 5—6 mai 1987); GHEORGHE TUDOR, „Contribuția P.C.R., a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, la dezvoltarea teoriei și practicii revoluționare a construcției socialismului” (București, 10

noiembrie 1987); GEORGETA TUDORAN, „Partidul clasei muncitoare și ideea unității naționale a românilor” (Focșani, 26—28 iunie 1987); GHEORGHE UNC, „Ideea de republică în gândirea mișcării revoluționare și democratice din România” (Arad, 11—12 decembrie 1987).

Insemnate contribuții au adus cercetătorii Institutului în cadrul simpoziunelor anuale ale unor instituții de învățămînt, educație și cultură, punînd în evidență aria largă a preocupărilor lor științifice. În cadrul celui de-al XIX-lea simpozion de lucrări științifice al Muzeului Județean Argeș (Pitești, 5—6 noiembrie 1987), MARIN BADEA s-a referit la „Un argeșan în avanposturile naționale ale luptei antifasciste. Armand Călinescu”, iar la cel de-al XVIII-lea simpozion anual organizat de Complexul Muzeal Golești (Golești, 28—29 noiembrie 1987) a evidențiat „Ideea de republică în concepția goleștilor”; ION BULEI a participat la masa rotundă cu tema: „M. Eminescu în publicistica politică”, organizată de Muzeul literaturii române (București, 12 iunie 1987); în cadrul „Zilelor Institutului de istorie și arheologie «A. D. Xenopol»” (Iași, 8—9 mai 1987), LEON EȘANU a înfățișat „Un răsunător proces desfășurat la Iași după primul război mondial”; la simpozionul anual al profesorilor de științe sociale, organizat de Cabinetul județean pentru activitatea ideologică și politico-educativă, Inspectoratul școlar județean și Comitetul județean U.T.C. Caraș-Severin (Caransebeș, 31 mai — 1 iunie 1987), MILICA MOLDOVEANU s-a referit la „Condițiile reținerii autorităților polone pe teritoriul României în septembrie 1939”.

Ca și în anii precedenți, Institutul s-a implicat activ, cu toate forțele, în ampla activitate politică-ideologică, prilej de popularizare în rîndul maselor de oameni ai muncii a istoriei patriei, a celor mai noi cuceriri ale istoriografiei românești. La dialogul larg cu colectivele de oameni ai muncii din întreprinderi și instituții, școli și facultăți, unități militare, biblioteci, muzee și cenecluri literare, de la cabinete de științe sociale sau de la Universități cultural-științifice, din Capitală și din alte numeroase localități din țară, au luat parte: GHEORGHE ZAHARIA, ION ALEXANDRESCU, MARIN BADEA, CONSTANTIN BOTORAN, ION BULEI, ION CALAFETEANU, ELENA CRISTESCU, LIVIA DANDARA, AUGUSTIN DEAC, LEON EȘANU, ION IACOS, ION ILINCIOIU, AUREL KARETCHI, VIORICA MOISUC, MILICA MOLDOVEANU, STELIAN NEAGOE, NICOLAE NICOLAESCU, VASILE NICULAE, CONSTANTIN PETCULESCU,

ELISABETA PETREANU, VASILE PETRIȘOR, TEODOR POPESCU, CRISTIAN POPIȘTEANU, MARIN C. STĂNESCU, GHEORGHE SURPAT, NATALIA TAMPA, GHEORGHE TUDOR, GHEORGHE UNC.

Conferințele, expunerile și întâlnirile cu cititorii ale cercetătorilor Institutului nostru au abordat probleme fundamentale ale istoriei patriei și Partidului Comunist Român, cum au fost: concepția secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu despre istorie și rolul ei în educarea revoluționară, patriotică a maselor; istoriografia românească contemporană, combaterea unor teze și aprecieri false, denigratoare, despre istoria noastră națională, cuprinse în unele lucrări și publicații din străinătate; lupta pentru unitate și independență națională — permanență a istoriei românești; țărâtimea — puternică forță revoluționară. 1907 și semnificația sa istorică; Mărăști, Mărășești, Oituz — pagini de glorie din epopeea luptei poporului român împotriva cotropitorilor, pentru apărarea patriei; Marea Unire din 1918 și semnificația sa istorică; continuitate și ascendență revoluționară în istoria partidului politic al clasei muncitoare din România; Partidul Comunist Român — port drapel al luptei revoluționare a poporului român pentru apărarea și consolidarea unității, a independenței, suveranității și integrității teritoriale a patriei; rădăcinile istorice și semnificația revoluției de eliberare socială și națională, anti-fașistă și antiimperialistă din august 1944; „Epoca Nicolae Ceaușescu” — epoca celui mai înalt progres economic și social din istoria patriei; strălucitele inițiative de dezarmare și pace ale președintelui României socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu, activitatea sa neobosită pentru statornicirea unui climat de înțelegere și colaborare între națiuni, pentru o lume mai dreaptă și mai bună pe planeta noastră, și multe altele.

Și în cursul anului trecut, un număr însemnat de cercetători ai Institutului au desfășurat o susținută activitate de propagandă în calitate de lectori ai C.C. al P.C.R., C.C. al U.T.C. sau ai Cabinetelor pentru activitatea ideologică și politico-educativă ale Comitetului Municipal București al P.C.R. și Comitetului județean Iași al P.C.R. Ca propagandiști ai C.C. al P.C.R., CONSTANTIN BOTORAN, ION CALAFETEANU, VASILE NICULAE și NICOLAE NICOLAESCU, s-au implicat activ în organizarea și desfășurarea a diverse manifestări politico-educative — simpozioane, conferințe, expuneri etc. — în județele Alba, Buzău, Dimbovița, Harghita, Ialomița și Sălaj. Propagandiști în cadrul Cabinetelor pen-

tru activitatea ideologică și politico-educativă din București și Iași — unde au asigurat desfășurarea în bune condițiuni a cursurilor anilor III și IV ai Universității politice și de conducere cu temele: *Probleme de bază ale activității ideologice și cultural-educative în lumina documentelor Congresului al XIII-lea al Partidului Comunist Român. Cunoașterea istoriei patriei — fundament al activității politico-ideologice a partidului nostru și România și problemele fundamentale ale lumii contemporane* — au fost: ION ALEXANDRESCU, MARIN BADEA, ION BULEI, ELENA CRISTESCU, LIVIA DANDARA, AUGUSTIN DEAC, LEON EȘANU, ION IACOȘ, ION ILINCIOIU, AUREL KARETCHI, ION MAMINA, VIORICA MOISUC, MILICĂ MOLDOVEANU, ELENA MUREȘAN, STELIAN NEAGOE, IOAN ȘT. OPREA, CONSTANTIN PETCULESCU, ELISABETA PETREANU, MARIN C. STĂNESCU, GHEORGHE SURPAT, ȘTEFAN MARIAN, NATALIA TAMPA, GHEORGHE TUDOR, GHEORGHE UNC.

Paralel cu munca științifică, cercetători ai Institutului au continuat să desfășoare, și în anul care a trecut, o susținută activitate didactică în cadrul Cursului de *Probleme fundamentale ale istoriei României*. La facultăți ale Institutului agronomic „Nicolae Bălcescu”, Institutului de construcții, Institutului politehnic — toate din București — și Institutului politehnic din Iași au asigurat predarea și seminarizarea acestei discipline: MARIN BADEA, CONSTANTIN BOTORAN, ION CALAFETEANU, AUGUSTIN DEAC, ION IACOȘ, ION ILINCIOIU, AUREL KARETCHI, MILICĂ MOLDOVEANU, STELIAN NEAGOE, VASILE NICULAE, CONSTANTIN PETCULESCU, VASILE PETRIȘOR, TEODOR POPESCU, GHEORGHE SURPAT, GHEORGHE UNC.

De asemenea, cercetători ai Institutului — MARIN BADEA, CONSTANTIN BOTORAN, STELIAN NEAGOE, VASILE NICULAE, CONSTANTIN PETCULESCU, CRISTIAN POPIȘTEANU, NICOLAE RAUȘ, GHEORGHE SURPAT, GHEORGHE UNC — au participat, cu documentare, evocări, intervenții la mese rotunde și dezbateri, la emisiuni cu profil istoric și social-politic ale posturilor de radio și televiziune.

Un aspect important al activității științifice a cercetătorilor Institutului nostru l-a reprezentat elaborarea de referate la lucrări supuse dezbaterii Consiliului științific sau solicitate de edituri, întocmirea de documentare pe probleme de însemnătate majoră din istoria patriei și a Partidului Comunist Român, participarea la activitatea de perfecționare pro-

fesională prin sistemul doctoranturii : GHEORGHE ZAHARIA, ION ALEXANDRESCU, MARIN BADEA, CONSTANTIN BOTORAN, ANA BUDURA, ION BULEI, ION CALAFETEANU, EMILIA CARABA, ANA-MARIA COMAN, ELENA CRISTESCU, LIVIA DANDARA, AUGUSTIN DEAC, ELENA GHITĂ, ION IACOȘ, CRIȘAN ILIESCU, ION ILINCIOIU, ION MAMINA, ȘTEFANIA MIHAILESCU, VIORICA MOISUC, MILICA MOLDOVEANU, ELENA MUREȘAN, STELIAN NEAGOE, GHEORGHE NEACȘU, VASILE NICULAE, MARIA OFRIM, IOAN ȘT. OPREA, CONSTANTIN PETCULESCU, VASILE PETRIȘOR, TEODOR POPESCU, CRISTIAN POPIȘTEANU, VALENTINA POPOVICI, NICOLAE RAUȘ, MARIN C. STĂNESCU, GHEORGHE SURPAT, NATALIA TAMPĂ, GHEORGHE TUDOR, GHEORGHE UNC.

În cursul anului 1987, la Institutul nostru a avut loc susținerea publică a două teze de doctorat :

La 27 iunie 1987 — Teza cu tema „Contribuții la studierea mutațiilor produse în structura de clasă din România în anii 1918—1938”, elaborată de Margareta Spînu. Comisia de doctorat a fost formată din : Dr. Gheorghe Surpat, șef de sector la Institutul de studii istorice și social-politice — conducător științific ; dr. Gheorghe Zaharia, director adjunct științific la Institutul de studii istorice și social-politice — conducător științific ; prof. univ. dr. Constantin Corbu, de la Facultatea de istorie-filozofie, Universitatea București ; prof. univ. dr. Nicolae Petreanu, de la Academia de studii social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. ; dr. Ion Iacoș, cercetător științific principal la Institutul de studii istorice și social-politice — membri.

La 5 august 1987 — Teza cu tema „Contribuția populației românești din județul Arad la făurirea statului național unitar român”, elaborată de Alexandru Roz. Comisia de doctorat a fost formată din : conf. univ. dr. Gheorghe Zaharia, director adjunct științific la Institutul de studii istorice și social-politice — președinte ; dr. Augustin Deac, cercetător științific principal la Institutul de studii istorice și social-politice — conducător științific ; dr. Gheorghe Surpat, șef de sector la Institutul de studii istorice și social-politice ; prof. univ. dr. Nicolae Petreanu, de la Academia de studii social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. ; dr. Gheorghe Unc, șef de sector la Institutul de studii istorice și social-politice — membri.

În urma discutării lucrărilor, comisiile de doctorat au hotărât, în unanimitate de

voturi, acordarea titlului științific de doctor în istorie autorilor acestora.

În 1987, ca și în anii precedenți, Institutul de studii istorice și social-politice a desfășurat, sub îndrumarea conducerii de partid, o bogată și variată activitate cu caracter internațional. O preocupare constantă a reprezentat-o dezvoltarea relațiilor de colaborare cu instituții științifice de peste hotare. În baza acordurilor de colaborare semnate cu institutele respective, în anul 1987 s-au organizat colocvii și simpozioane bilaterale, participări la sesiuni științifice organizate în alte țări, s-au efectuat schimburi de experiență, deplasări și primiri la documentare etc.

Experiența acumulată de-a lungul anilor a demonstrat încă o dată marea eficiență a simpozioanelor bilaterale cu cercetători de la institute de profil din alte țări, care au contribuit la îmbogățirea reciprocă a cunoștințelor cu privire la diferite momente din istoria modernă și contemporană a popoarelor respective. Tematica cea mai frecventă a acestor întâlniri a fost legată de istoria cea mai nouă, adică de cea contemporană.

Astfel, în intervalul 27 septembrie — 13 octombrie 1987 o delegație a Institutului, formată din VASILE NICULAE, cercetător științific principal, STELIAN NEAGOE, cercetător științific principal, IOAN LĂCUSTĂ, redactor la revista „Magazin istoric” a efectuat o vizită de schimb de experiență în Republica Populară Chineză, la invitația Institutului pentru traducerea și publicarea operelor lui Marx, Engels, Lenin și Stalin de pe lângă C.C. al P.C. Chinei. Cu acest prilej a avut loc, la Beijing, cel de-al treilea simpozion științific bilateral, la care partea română a prezentat comunicările : „Lupta Partidului Comunist Român pentru unitatea clasei muncitoare și coalizarea forțelor naționale împotriva pericolului fascist, pentru apărarea libertății, independenței și suveranității patriei” (de STELIAN NEAGOE) și „Concepția Partidului Comunist Român privind colaborarea cu partidele socialiste și social-democrate în lupta pentru pace și progres social” (de VASILE NICULAE, IOAN LĂCUSTĂ) ; partea chineză a susținut comunicările : „Frontul unic anti-japonez preconizat de Internaționala Comunistă și frontul național anti-japonez creat de Partidul Comunist Chinez” (de YANG YANJUN, cercetător științific principal) și „Considerații ale cercurilor științifice din China cu privire la partidele socialiste, social-democrate și muncitorești din statele capitaliste dezvoltate” (de ZHOU MAYONG, cercetător științific principal). Simpozionul a prilejuit vii dezbateri pe marginea temelor abordate, demonstrând interesul istoricilor români și chinezi

pentru o mai bună cunoaștere a trecutului istoric al celor două popoare, ca și a politicii actuale a partidelor comuniste din România și China în domeniul relațiilor lor cu alte forțe politice muncitorești. După încheierea simpozionului, delegația română a purtat discuții cu conducerea Institutului gazdă, a avut întâlniri cu cercetători chinezi, a vizitat muzee și alte obiective cultural-istorice din Beijing, Xi'an, Nanking și Shanghai.

La București, în zilele de 14—15 octombrie 1987, s-au desfășurat lucrările celui de-al nouălea simpozion științific bilateral dintre cercetători ai Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. și ai Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S. din Moscova, având ca temă: „Politica de pregătire și perfecționare a cadrelor în lumina documentelor Congresului al XIII-lea al P.C.R. și Congresului al XXVII-lea al P.C.U.S.”. Delegația română, alcătuită din: GHEORGHE SURPAT, șef de sector la Institutul de studii istorice și social-politice, ELENA MUREȘAN și GHEORGHE TUDOR, cercetători științifici, a prezentat comunicările: „Concepția P.C.R. privind rolul cadrelor în etapa actuală a edificării societății socialiste multilateral dezvoltate. Sistemul de organizare a pregătirii și perfecționării cadrelor”; „Activitatea P.C.R. pentru pregătirea cadrelor cu o înaltă conștiință revoluționară, competență profesională și ținută moral-politică”; „Principii și criterii ale politicii P.C.R. de selectare, pregătire, repartizare și promovare a cadrelor”. Delegația sovietică, formată din: VASIL IAKOVLEVICI BONDAR, șeful sectorului Construcție de partid din cadrul Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S., RAISA SEMIONOVNA ȘARAVATOVA, GLEB BORISOVICI VÎȘINSKI, NADEJDA DIMITRIEVNA OKONNOVA, BORIS IVANOVICI KUDAȘKIN — cercetători științifici principali la același Institut, a prezentat comunicările: „Politica de cadre a P.C.U.S. și bazele ei teoretice leniniste”; „Democratizarea politicii de cadre în condițiile restrukturării”; „Sporirea exigențelor față de cadre, condiție importantă a consolidării unității partidului”; „Participarea organizațiilor de bază în recrutarea, pregătirea și promovarea cadrelor”; „Perfecționarea sistemului de pregătire și reciclare a cadrelor de partid în etapa actuală”¹.

Cercetători ai Institutului nostru au luat parte la o serie de reuniuni științifice internaționale inițiate de institute

¹ Vezi pe larg informarea cu privire la acest simpozion, publicată în „Anale de istorie”, anul XXXIII, nr. 6/1987, p. 146—148.

similare sau asociații și societăți științifice din alte țări. La Conferința științifică cu participare internațională de la Moscova din zilele de 3—4 februarie 1987, cu tema: „Socialismul în etapa contemporană. Dialectica generalului și particularului”, organizată de Institutul de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S., GHEORGHE SURPAT a susținut comunicarea: „Strategia Partidului Comunist Român de dezvoltare economică și socială a României în etapa actuală”.

În zilele de 3—4 martie, VIORICA MOISUC a luat parte, la Amsterdam, la ședința Biroului Comitetului internațional de istorie a celui de-al doilea război mondial. După încheierea lucrărilor reuniunii, a continuat cercetarea în arhivele de la Paris.

În perioada 1—21 iunie, CRISTIAN POPIȘTEANU a efectuat o vizită în Anglia, la invitația Centrului de studii „Marea Britanie—Europa de est”. La Conferința internațională organizată cu acest prilej, delegatul român a susținut comunicarea: „Viziunea României asupra relațiilor Est—Vest”.

În zilele de 30 iunie—1 iulie, ION CALAFETEANU a luat parte, cu o intervenție, la masa-rotundă cu participare internațională de la Budapesta, având ca temă: „Problema războiului și păcii în mișcarea muncitorească. 1917—1918”.

La Conferința științifică internațională de la Moscova, din 8—10 decembrie, cu tema: „Marele Octombrie și contemporaneitatea”, organizată de Institutul de marxism-leninism, Academia de științe a U.R.S.S., Academia de științe sociale de pe lângă C.C. al P.C.U.S. și Institutul de științe sociale de pe lângă C.C. al P.C.U.S., a fost prezentată comunicarea întocmită de tovarășul ION POPESCU-PUȚURI, directorul Institutului de studii istorice și social-politice, având ca titlu: „Pacea — problema fundamentală a epocii contemporane”. În ziua de 11 decembrie, GHEORGHE ZAHARIA, a reprezentat Institutul de studii istorice și social-politice la Consfătuirea de la Moscova a reprezentanților unor institute de pe lângă Comitetele Centrale ale partidelor Comuniste.

La fel ca și în anii precedenți, și în 1987, cercetători ai Institutului nostru au luat parte la sesiunile Comisiilor mixte ale istoricilor români cu istorici din alte țări. În acest context menționăm participarea lui CRISTIAN POPIȘTEANU la cel de-al VI-lea Colocviu de istorie româno-britanic, desfășurat în zilele de 31 august—7 septembrie 1987 la Cluj-Napoca, unde a susținut comunicarea: „Imagini britanice ale participării României la primul război mondial”.

În anul care a trecut, cercetători de la alte institute de peste hotare au efectuat deplasări de documentare la Institutul nostru. Astfel, între 1—20 iunie 1987, RAISA SEMIONOVNA ȘARAVATOVA, de la Institutul de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S., și-a continuat cercetarea la Institut, avind ca temă de studiu : „Traducerea în viață a hotărîrilor Congresului al XIII-lea al P.C.R. în domeniul construcției de partid”. În zilele de 23 iunie—4 iulie, S.M. ȚİMBAL, cercetător la același institut, a studiat la București materiale legate de fătirea frontului unic și a frontului popular în România în lupta împotriva pericolului fascist.

În anul 1987, Institutul a fost vizitat de numeroși oaspeți de peste hotare — cadre didactice universitare, istorici, politologi, muzeografi, editori, publiciști ș.a. Printre oaspeții străini care au vizitat Institutul menționăm : Dr. MIROSLAV ŠİŠKA, profesor la Școala superioară de partid de pe lângă C.C. al Partidului Comunist Cehoslovac și dr. MIROSLAV TEJCHMAN, cercetător la Institutul de istorie al Academiei Republicii Socialiste Cehoslovace ; delegația de activiști sin-

dicali din Republica Populară Chineză, alcătuită din LI ZHEN, președintele Institutului de cercetare a mișcării muncitorești, și BIAN SINZHAI, șef de sector la același institut ; prof. univ. dr. KURT TIEDKE, rectorul Școlii superioare de partid „Karl Marx” de pe lângă C.C. al P.S.U.G. din Republica Democrată Germană ; ziarista LEA ROSH din Republica Federală Germană ; istoricul LEON VOLOVICI, cercetător la Institutul „Yad Vashem” din Israel ; ziaristul japonez KAZUO YOSHINAKA, de la cotidianul „Asahi Simbun” ; prof. univ. dr. JAREMA MACISZEWSKI, rectorul Academiei de științe sociale de pe lângă C.C. al P.M.U.P. din Varșovia ; ziaristii sovietici : VLADIMIR KORABLIOV, SERGHEI PETRUNICEV și IVAN SCERBINA ; GYORGY NON, directorul Editurii politice din Republica Populară Ungară ; politologul MAURICE EISENSTEIN și istoricul PAUL SHAPIRO din Statele Unite ale Americii.

Oaspeții au fost primiți de tovarășul ION POPESCU-PUȚURI, directorul Institutului de studii istorice și social-politice.

CONSTANTIN PETCULESCU, GHEORGHE UNC

SIMPOZION ȘTIINȚIFIC ROMÂN—CHINEZ

(Beijing, 29 septembrie 1987)

Pe baza convenției de colaborare științifică între Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. și Institutul pentru traducerea operelor lui Marx, Engels, Lenin și Stalin de pe lângă C.C. al P.C. Chinez, în ziua de 29 septembrie 1987 au avut loc, la Beijing, lucrările celui de-al treilea Simpozion româno-chinez (primele două s-au desfășurat la Beijing, în 1984, și, respectiv, la București, în 1986). Delegația română a fost formată din dr. Vasile Niculae, cercetător științific principal, dr. Stelian Neagoe, cercetător științific principal, și Ioan Lăcustă, redactor la revista „Magazin istoric”. Din delegația chineză au făcut parte Bi Ke, secretar științific al Institutului, Li Xinggeng, director adjunct al Institutului de istorie a mișcării comuniste internaționale, Yang Yanjun și Zhou Mayong, cercetători științifici. La lucrări au asistat alți membri ai conducerii și cercetători din cadrul Institutului.

Dezbaterile au fost deschise de Bi Ke, care a relevat importanța schimburilor de experiență pentru întărirea și extin-

derea bunelor legături dintre cele două Institute, pentru adîncirea cunoașterii reciproce a istoriei popoarelor român și chinez, a politicii partidelor comuniste din țările noastre în etapa actuală a construcției socialiste.

Delegația română a susținut comunicările : *Lupta Partidului Comunist Român pentru unitatea clasei muncitoare și coalizarea forțelor naționale împotriva pericolului fascist, pentru apărarea libertății, independenței și suveranității patriei*, de Stelian Neagoe, și *Concepția Partidului Comunist Român privind colaborarea cu partidele socialiste și social-democrate în lupta pentru pace și progres social*, de Vasile Niculae și Ioan Lăcustă.

Partea chineză a prezentat comunicările : *Frontul unic antifascist preconizat de Internaționala Comunistă și frontul național anti-japonez creat de Partidul Comunist Chinez*, de Yang Yanjun, și *Considerații ale cercurilor științifice din China cu privire la partidele socialiste, social-democrate și muncitorești din sta-*

tele capitaliste dezvoltate, de Zhou Mayong.

În comunicarea sa, Yang Yanjun a prezentat dezvoltarea gândirii și acțiunii practice a Partidului Comunist Chinez în domeniul politicii de alianțe în lupta împotriva agresiunii fasciste japoneze, în contextul evoluției concepției Internaționalei Comuniste referitoare la lupta partidelor comuniste împotriva pericolului fascist. Autorul a apreciat că, în anii 1919—1935, Cominternul a emis unele aprecieri neconforme cu realitatea, supraapreciind stadiul de dezvoltare a situației revoluționare în lume în direcția declanșării „revoluției mondiale” și subapreciind posibilitățile ieșirii din criză a sistemului capitalist, pentru care motive a lansat directiva asaltului decisiv împotriva capitalismului de către clasa muncitoare, în frunte cu partidele comuniste, în timp ce social-democrații erau considerați ca „dușmani de clasă”, „principalul sprijin social al burgheziei”, „social-fasciști” sau „inamicul cel mai periculos al forțelor de stînga”. Această atitudine a fost modificată la Congresul al VII-lea al Cominternului, din 1935, în condițiile ascensiunii fascismului la putere în multe țări ale lumii, atunci cînd s-a elaborat, pe baza experienței mișcării muncitorești internaționale, „orientarea fundamentală a frontului unic muncitoresc și a frontului popular antifascist”.

În ceea ce privește poziția Partidului Comunist Chinez, în comunicare s-a arătat că, dacă pînă în 1935 în acțiunea sa a dominat orientarea „stingistă” a Cominternului, după aceasta s-a ajuns la o linie politică justă, conformă realităților Chinei și aspirațiilor poporului chinez. Astfel, în *Declarația de la 1 august* (1935) a C.C. al P.C. Chinez, s-a lansat către membrii partidului chemarea „la încetarea războiului intern, la formarea frontului unic național anti-japonez”, precum și la „încetarea oricăror acțiuni ostile față de partidele, organizațiile și forțele militare anti-japoneze și la alierea cu acestea în scopul salvării în comun a patriei”, inclusiv prin formarea „unui guvern unic al apărării naționale și a unei armate unice anti-japoneze”. Această atitudine a fost reafirmată și prin *Declarația anti-japoneză pentru salvarea patriei*, din 28 noiembrie 1935, dată publicității de Mao Zedong și Zhu De. În comunicare au fost evocate și alte mărturii ale eforturilor Partidului Comunist Chinez în direcția coalizării forțelor patriotice în lupta anti-japoneză, între care și lucrările ședinței Biroului Politic al Partidului Comunist Chinez din decembrie 1935, de la Wayobao, la care Mao Zedong a

prezentat raportul *Cu privire la strategia luptei împotriva imperialismului japonez și a fost adoptată Rezoluția cu privire la situația politică actuală și sarcinile partidului nostru* — documente prin care s-au fundamentat principiile „luptei comune împotriva agresorilor japonezi”.

Concret, a subliniat autorul, în februarie 1937, C.C. al P.C. Chinez s-a adresat Guomindangului cu propunerea „realizării colaborării între Partidul Comunist și Partidul Național, în scopul de a se opune rezistență Japoniei”, propunere ce a fost acceptată, „formîndu-se, treptat, frontul unic național anti-japonez din China”, a cărui constituire oficială s-a realizat în septembrie 1937. „Datorită faptului că partidul comunist a urmărit și aplicat o orientare justă în politica de front unic național anti-japonez de-a lungul întregului război de rezistență — s-a spus în comunicare —, frontul unic, colaborarea dintre Partidul Comunist și Partidul Național nu s-au destrămat și, ca urmare, războiul s-a încheiat victorios”.

Autorul a evidențiat, de asemenea, marea contribuție a poporului chinez la bătălia eroică a popoarelor împotriva fascismului, concretizată în faptul că rezistența anti-japoneză n-a permis Japoniei să dispună de forțe militare suficiente pentru a intra în război, alături de Germania hitleristă, împotriva Uniunii Sovietice, ca și realitatea că, după izbucnirea războiului în Pacific, peste un milion de militari japonezi au fost imobilizați în China, ușurînd presiunea exercitată de puterile aliate de pe acest front contra armatei japoneze.

La rîndul său, în comunicarea prezentată, Stelian Neagoe a subliniat experiența istorică a Partidului Comunist Român în domeniul politicii de alianțe cu celelalte partide muncitorești din țară, cu toate forțele patriotice, progresiste în lupta pentru apărarea intereselor și aspirațiilor fundamentale ale clasei muncitoare, ale întregului popor român, a independenței, suveranității naționale și integrității teritoriale a României. Autorul a prezentat principalele momente ale procesului de încheiere a unității de acțiune a clasei muncitoare și a coaliției patriotice antifasciste, relevînd importanța istorică a creării și activității Comitetului Național Antifascist, în 1933, a hotărîrii de a se păși spre realizarea unității mișcării sindicale, în 1934 — ambele acțiuni, deci, premergătoare hotărîrilor Congresului al VII-lea al Internaționalei Comuniste, din 1935 —, a acordurilor de colaborare democratică, antifascistă de la Băcia, București și Țebea, din 1935,

ca și rolul Frontului Unic Muncitoresc și al Frontului Național Antihitlerist, alcătuite în 1944, în pregătirea și victoria, în deplin consens național, a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944.

În cea de-a doua comunicare a părții chineze, susținută de Zhou Mayong, s-a subliniat că, începând cu anul 1978, Partidul Comunist Chinez a început să stabilească și să dezvolte legături cu partidele socialiste și social-democrate, precum și cu organizații progresiste din statele în curs de dezvoltare, având în vedere „evoluția situației internaționale și a mișcării muncitorești mondiale”, ca și „dorința acestor partide de a stabili relații cu Partidul Comunist Chinez”, constatându-se, în același timp, că partidele socialiste și social-democrate, „atât în propriile lor țări, cât și pe plan internațional, constituie o forță politică influentă”. Totodată, în China se apreciază că aceste partide, acolo unde au devenit guvernamentale, fără să fi realizat înlocuirea sistemului capitalist, au susținut „unele revendicări ale poporului, inclusiv ale clasei muncitoare și au depus eforturi permanente pentru democratizarea sistemului economico-social și politic capitalist, urmărind aplicarea unei linii politice care a asigurat avantaje reale poporului muncitor”. De asemenea, în sfera raporturilor internaționale, partidele socialiste și social-democrate „se pronunță pentru destinderea încordării mondiale, au un rol activ în apărarea păcii, în sprijinirea țărilor în curs de dezvoltare”. În concluzie, a arătat autoarea, „pentru toate aceste motive, promovarea, de către Partidul Comunist Chinez, a colaborării cu aceste partide, dincolo de limitele lor ideologice, se dovedește a fi realistă și justă”.

Comunicarea susținută de Vasile Niculae și Ioan Lăcustă a înfățișat, sintetic, principalele direcții ale concepției și acțiunii politice ale Partidului Comunist Român în etapa actuală în privința relațiilor cu partidele socialiste și social-democrate, pornind de la câteva considerente principale: propria experiență istorică a partidului nostru în problema necesității și căilor de înfăptuire a unității de acțiune a clasei muncitoare atât la nivel național, cât și internațional; analiza orientărilor actuale ale partidelor socialiste și social-democrate către dialoguri și colaborare cu partidele comuniste; aprecierea acestor partide ca parte integrantă, cu însemnată pondere, în miș-

carea muncitorească internațională. Pe aceste temeuri s-a clădit, îndeosebi după Congresul al IX-lea al P.C.R., concepția partidului nostru — fundamentată în lucrările secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu și exprimată cu claritate la congresele și conferințele naționale ale partidului, în cadrul reuniunilor internaționale și al contactelor bilaterale — cu privire la unitatea de tip nou a clasei muncitoare, care presupune relații cu toate partidele comuniste, cu toate partidele muncitorești, socialiste și social-democrate, cu mișcările de eliberare națională, cu toate forțele antiimperialiste de pretutindeni în lupta pentru dezarmare, pentru pace, pentru progresul și independența tuturor popoarelor.

Comunicările au fost urmate de aprofundate dezbateri, cu participarea a numeroși delegați și invitați, dezbateri care au pus în evidență interesul celor două părți pentru adâncirea cunoașterii reciproce a celor mai importante evenimente și probleme ale trecutului lor istoric, a politicii partidelor comuniste român și chinez în epoca contemporană. Ideea a fost subliniată, în încheierea simpozionului, de Li Xinggeng care, în numele conducerii Institutului gazdă, a dat o înaltă apreciere nivelului științific al comunicărilor și discuțiilor ce au avut loc, subliniind necesitatea și utilitatea continuării eforturilor pentru organizarea și în viitor a unor astfel de manifestări științifice.

Cele două delegații au fost primite de prof. Gu Jinping, director adjunct al Institutului pentru traducerea operelor lui Marx, Engels, Lenin și Stalin, cu care prilej s-a realizat un nou și fructuos schimb de experiență între istoricii români și chinezi. De asemenea, delegația română a fost primită de prof. Lin Ji-zhou, director adjunct al Institutului, împreună cu alți membri ai conducerii acestuia, întrevădere la care s-au prezentat informații reciproce în legătură cu rezultatele cele mai noi ale activității științifice și editoriale-publicistice a celor două Institute, fapt considerat ca fiind de cea mai mare însemnătate pentru stringerea tradiționalelor legături și a colaborării între cercetătorii în domeniul istoriei români și chinezi, reflex, în plan științific, al trainicelor raporturi româno-chineze, al prieteniei sincere și statornice dintre partidele, țările și popoarele noastre.

VASILE NICULAE

REZISTENȚA ANTIFASCISTĂ ȘI ANTIIMPERIALISTĂ ÎN ASIA ȘI AFRICA (1931—1945),

Editura militară, București, 1986, 400 p.

Rezistența antifascistă și antiimperialistă în Asia și Africa

1931
1945

Prestigiosul Institut de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. a pus la dispoziția publicului larg cititor și a specialiștilor din domeniul istoriei, al științelor sociale în genere cel de-al treilea volum din seria dedicată analizei pluridisciplinare a rezistenței popoarelor lumii în fața expansiunii fascismului și imperialismului în perioada interbelică și în timpul celui de-al doilea război mondial. Lucrarea, elaborată de un colectiv de opt cercetători*, și apărută la Editura militară, constituie o contribuție adusă de știința istorică românească la cunoașterea și la înțelegerea corectă a proceselor complexe care au marcat evoluția omenirii în epoca contemporană.

Continuind demersul analitic deschis de primele două volume, consacrate re-

zistenței antifasciste și antiimperialiste europene**, noul volum abordează aceeași tematică a epopeicele lupte de eliberare socială și națională, de această dată în spațiile Asiei și Africii.

Lucrarea se deschide cu un capitol elaborat de Gheorghe Unc, în care se face o analiză documentată a solidarității atotcuprinzătoare pe care poporul român a manifestat-o pregnant cu mișcarea de rezistență de pe celelalte continente în preajma și în anii celui de-al doilea război mondial. Este înfățișată vasta activitate a forțelor revoluționare, progresiste din România, în frunte cu Partidul Comunist Român, care a avertizat, de la început, asupra primejdiei ce o reprezentau pentru pacea lumii, pentru independența și însăși ființa popoarelor fascismul, revizionismul și totalitarismul, promovate în Europa în primul rînd de Germania, Italia și Ungaria, și, deopotrivă, militarismul, adoptat ca politică de stat de către cercurile imperialiste din unele țări. În paginile capitolului sînt prezentate extrase din hotărîrile, circularele și manifestele elaborate de C.C. al P.C.R., luările de poziție, din presa românească democratică prin care erau demascate agresiunea imperialismului japonez în China și Asia de sud-est, a fascismului italian în Etiopia și nordul Africii, politica revizionistă a Germaniei hitleriste și aliaților ei.

Manifestările de solidaritate ale proletariatului român din principalele cen-

* Îi menționăm în ordinea capitolelor lucrării: Gheorghe Unc, Ana Budura, Milică Moldoveanu, Lucian D. Petrescu, Constantin Botoran, Marin Badea, Ion Calafeteanu, Constantin Buse.

** *Rezistența europeană în anii celui de-al doilea război mondial. 1938-1945, vol. I: Țările din Europa centrală și de sud-est, 1973; vol. II: Țările din Europa occidentală și nordică, 1974.*

tre muncitorești ale țării — București, Cluj, Galați, ș.a. —, articolele de atitudine apărute în presă și acțiunile organizațiilor de masă aflate sub înfruirea Partidului Comunist Român — înfățișate larg în acest capitol — reprezintă argumente convingătoare ale modului în care poporul nostru a dezaprobat agresiunile imperialiste împotriva unor state independente din Asia și Africa și, în același timp, și-a manifestat simpatia, sprijinul și solidaritatea față de victoriile obținute de forțele progresiste de pe aceste continente în lupta dreaptă de eliberare socială și națională.

În mod deosebit după victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944, opinia publică din România a fost informată de evoluția de pe teatrele de acțiuni militare, terestre și maritime, în care coaliția Națiunilor Unite și, alături de aceasta, forțele patriotice, revoluționare din întreaga lume dădeau lovitură nimicitoare imperialismului german și japonez, grăbind astfel sfârșitul celei mai pustiitoare conflagrații cunoscute de omenire. Victoriile obținute cu contribuția forțelor progresiste din Asia orientală, australă și Indochina — în îndepărtatele spații ale Chinei, Coreei, Filipinelor, Vietnamului, Malaysiei, Thailande și ș.a. — au fost salutate cu deosebită bucurie și satisfacție în ziarele „Scinteia”, „România liberă”, „Libertatea”, precum și în comunicatele Agenției Române de Presă, care reflectau — prin poziția lor față de importante evenimente de pe alte meridiane — atitudinea tradițională de solidaritate a poporului nostru, ce pășise pe calea unor profunde prefaceri democratice, revoluționare.

Ana Budura își începe capitolul despre rezistența antifascistă și antiimperialistă din China cu o scurtă prezentare a istoriei poporului chinez și a luptei de secole a acestuia împotriva numeroaselor agresiuni externe, a apăsătorului regim feudal și a militarismului intern, ce s-a impus, contrar voinței maselor, cu sprijinul imperialismului mondial. Cititorul are posibilitatea să urmărească, într-o prezentare cronologică — în care s-a avut în vedere, totodată, o riguroasă structură problematică —, vasta activitate organizatorică, ideologică și militară a Partidului Comunist Chinez pentru cuprinderea în lupta de eliberare a milioanele de locuitori aflați, secole de-a rândul, sub incidența apăsătoarei exploatare sociale și naționale. În mod deosebit, acțiunile militare desfășurate de Armata Națională și de celelalte forțe patriotice oferă o imagine cuprinzătoare a efortului și sacrificiilor enorme făcute de poporul chi-

nez pentru eliberarea și reconstrucția țării.

În paginile capitolului sînt analizate numeroasele mutații care au avut loc în coaliția anti-japoneză, corelațiile dintre evenimentele de pe continent și desfășurarea pe ansamblu a conflagrației mondiale, transformările de ordin social-politic și economic produse în China pe măsura eliberării teritoriului, pînă la victoria finală din septembrie 1945.

Contribuția poporului chinez la înfrîngerea militarismului japonez și, în general, la încheierea celui de-al doilea război mondial este prezentată în lucrare prin evidențierea duratei îndelungate a rezistenței antiimperialiste, a amplexării forțelor angajate în operațiile eliberatoare, a sacrificiilor umane — peste 18 000 000 de oameni — și materiale — 10 miliarde de dolari S.U.A. —, în slujba triumfului asupra agresiunii străine și reacțiunii interne.

Pe coordonatele rezistenței din sud-estul Asiei continentale se înscriu și capitolele referitoare la *Coreea* și *Indochina*, elaborate de *Milică Moldoveanu* și *Lucian D. Petrescu*, *Birmania* de *Marin Badea* și *Thailanda* de *Constantin Bușe*.

Represiunile singeroase, teroarea socială și politică instituite de autoritățile japoneze în *Coreea* încă de la anexarea acesteia, în 1910, nu au putut înăbuși avîntul forțelor democratice și progresiste din țară, aflate într-un continuu proces de reorganizare în vederea unificării lor complete, sub conducerea clasei muncitoare și a partidului comunist, creat în 1925. Constituirea formațiunilor patriotice de luptă, bazate pe principiul acțiunilor de guerilă, apoi, în iulie 1930, a Armatei Revoluționare Coreene, iar în aprilie 1932 a Armatei de Guerilă Populară Anti-japoneză (reorganizată în martie 1934 în Armata Populară Revoluționară Coreeană) a avut drept scop răsturnarea dominației coloniale, obținerea independenței naționale și eliberarea socială a poporului corean. Succesele obținute de aceste forțe, în special în părțile montane ale țării, au permis crearea unor zone libere, în care s-a trecut la aplicarea reformelor democratice revoluționare înfăptuite în întreaga viață social-economică, sub conducerea partidului comunist. Demonstrațiile, grevele, acțiunile de sabotaj desfășurate în principalele centre muncitorești, sprijinirea forțelor militare patriotice prin producerea de echipament și armament și, mai ales, încadrarea unor categorii tot mai largi de cetățeni în formațiunile de guerilă au conferit rezistenței coreene un profund caracter național și popular. Capitularea trupelor japoneze, la 15 august 1945, a pus capăt unei exploatare

coloniale de aproape o jumătate de secol, înlăturate prin lupta armată, de peste 15 ani, a eroicului popor coreean.

Lucrarea analizează, într-un capitol distinct, modul în care s-a declanșat — în contextul începerii celui de-al doilea război mondial — și s-a desfășurat, în funcție de evoluția politică-strategică din zonă, lupta de eliberare a popoarelor din fosta colonie franceză Indochina. Sînt evidențiate, pe lingă tradiționalele manifestări de rezistență față de colonialism, condițiile noi în care această luptă s-a intensificat, după ce, în toamna anului 1940, Franța, condusă de guvernul mareșalului Pétain, a cedat presiunilor japoneze, lăsînd, practic, cea mai mare parte din Indochina la discreția militarștilor de la Tokio. Aceștia au transformat-o într-o bază de materii prime și resurse umane necesare susținerii efortului de război, din care au fost declanșate ample acțiuni militare împotriva teritoriilor vecine și a trupelor Națiunilor Unite din zonă. Dubla exploatare economică, franceză și japoneză, din perioada 1941—1945, s-a lovit de o opoziție tot mai eficace a populației asuprite, organizată și condusă de comuniști.

Accentuarea divergențelor dintre trupele nipone și autoritățile coloniale franceze a culminat cu dezarmarea, în martie 1945, a armatei aflate sub comanda guvernatorului general — amiralul Decouk. Astfel, *Vietnamul*, *Laosul* și *Cambodgia* au trecut complet sub ocupația japoneză. Pentru popoarele Indochinei începea o nouă fază a luptei de eliberare națională.

Întreaga peninsulă a fost pusă sub administrația militară japoneză. S-a introdus un drastic regim polițienesc de teroare. Au fost elaborate acte normative prin care se aplica pedeapsa capitală pentru sabotarea transporturilor și a producției cu destinație militară, s-a interzis orice activitate politică, declanșîndu-se o acerbă prigoană împotriva forțelor populare, revoluționare, a comuniștilor în primul rînd.

Și de această dată, Partidul Comunist din Indochina, organizațiile sale locale și-au asumat răspunderea conducerii luptei de eliberare socială și națională, pregătîndu-se trecerea la insurecția generală, atunci cînd condițiile vor deveni favorizante. Au fost adoptate, ca mijloace concrete de luptă: acțiunile de guerilă și de autoapărare, activitatea de propagandă, instaurarea puterii populare în zonele și localitățile libere.

Forțele armate revoluționare au fuzionat în cadrul Armatei Naționale de Eliberare a Vietnamului, care a eliberat, în scurt timp, o vastă zonă, de unde aveau să fie declanșate acțiuni de amploare în

întreaga Indochină. Congresul reprezentanților poporului din 16—17 august 1945 a adoptat programul care a stat la baza declanșării și desfășurării insurecției, ce a dus la crearea, la 2 septembrie 1945, a *Republicii Democratice Vietnam*.

În aceeași lună, a triumfat insurecția în Laos și a avut loc plebiscitul din *Cambodgia*, în urma cărora și aceste două state din Indochina au devenit independente.

În *Birmania*, exploatarea colonială britanică a dus, de-a lungul deceniilor, la agravarea situației economice și sociale a locuitorilor, fapt care a contribuit la intensificarea mișcării antiimperialiste, mai ales după anul 1938, cunoscut în istoria birmană ca „an al revoluțiilor”. Grevele, unele cu o durată de mai multe luni, demonstrațiile și manifestațiile de stradă, marșurile revendicative, mitingurile de protest împotriva autorităților coloniale britanice au continuat, după 1943, cu rezistența deschisă, cu arma în mînă, față de prezența militarștilor japonezi, care ocupaseră, practic, cu un an în urmă, țara, disimulîndu-și agresiunea în așa-zisele acțiuni de eliberare a asiaticilor de sub regimul colonial european.

Armata de eliberare a Birmaniei a ajuns, în scurt timp, la 50 000 de oameni. Lupta națională antibritanică și-a schimbat sensul, obiectivul acțiunilor de eliberare devenind regimul de ocupație militară instituit de imperialismul japonez. În paralel cu funcționarea grupelor de partizani, au fost pregătite forțe militare patriotice de amploare, care să înfăptuiască insurecția la scara întregii țări.

La programul luptei de eliberare națională elaborat de Partidul Comunist din Birmania au aderat alte formațiuni politice grupate în Liga Antifascistă a Libertății Poporului. Pe baza planului adoptat de aceasta, la 27 martie 1945 s-a declanșat insurecția birmană. Lupta pentru dobîndirea independenței depline a continuat și în anii următori — de această dată în plan diplomatic —, pînă cînd, la 4 ianuarie 1948, Birmania a devenit stat de sine stătător.

Teritoriul *Thailandeii*, disputat și dominat, încă de la sfîrșitul secolului trecut, de două puteri coloniale ale vremii — Marea Britanie și Franța — a fost teatrul unor importante lupte, care vizau, pe de o parte, stăpînirea unor importante resurse economice de către capitalismul rarea unui popor de sub dubla exploatare, socială și națională. Acțiunile revendicative ale clasei muncitoare desfășurate începînd din 1934 n-au încetat nici după ce, în decembrie 1938, în *Thailanda* s-a instaurat dictatura militară.

Agresiunea declanșată de Japonia împotriva Thaiandei, în decembrie 1941, s-a soldat cu ocuparea țării, subordonarea ei economică, introducerea unui regim polițienesc, împingerea armatei în aventura militarismului nipon în sud-estul continentului asiatic.

Mișcarea de împotrivire a poporului thailandez a fost reorganizată de gruparea politică Thai Liber, care acționa în țară, concomitent cu o largă mișcare de rezistență ce activa în exterior. Lupta de eliberare anti-japoneză a fost sprijinită de forțele Națiunilor Unite, deși, la începutul lui 1942, guvernul marionetă de la Bangkok declarase război S.U.A. În acțiunile preconizate pentru vara anului 1945 și destinate a alunga trupele nipone s-au evidențiat, prin loialitate, flota navală thailandeză și formațiunile de ordine internă. Obligațiile de natură economică impuse Thaiandei pentru atitudinea pro-japoneză a guvernului marionetă după încheierea războiului s-au repercutat negativ asupra dobândirii complete a independenței reale a țării.

Filipinele, căreia îi este consacrat în lucrare capitolul semnat de *Ana Budura*, a avut, dintotdeauna, o poziție strategică importantă, iar în desfășurarea celui de-al doilea război mondial a făcut parte dintr-un principal teatru maritim de acțiuni în care s-au desfășurat marile operații pentru diminuarea forței combative și înfrângerea definitivă a Japoniei militariste. Disputată de marile puteri coloniale de la începutul secolului, acest stat a constituit obiectul unor permanente presiuni exercitate de S.U.A., Japonia, Anglia, Franța.

Încă în august 1938, Partidul Comunist Filipinez a lansat un manifest pentru mobilizarea tuturor forțelor naționale în lupta împotriva expansiunii economice și militare a Japoniei. Agresiunea militaristilor niponi, declanșată la 8 decembrie 1941 asupra Filipinelor și trupelor expediționare americane prezente în arhipelag, s-a încheiat în numai cinci luni. O bună parte a armatei naționale a refuzat să se predea, retrăgându-se în munți, unele efective adoptând tactica luptei de guerilă. Acestora li s-au alăturat categorii tot mai numeroase de cetățeni. Împotriva trupelor de ocupație, a poliției secrete nipone și a colaboraționiștilor a început o lungă luptă de rezistență, condusă din interior de Partidul Comunist Filipinez, care a constituit o importantă armată populară anti-japoneză cu unități și subunități răspândite în aproape toate insulele arhipelagului. A început o amplă acțiune de hărțuire în plan strategic și tactic a agresorului.

În ultima decadă a lunii octombrie 1944, în apropierea insulei Leyte

s-a desfășurat cea mai mare operație navală din întreaga conflagrație mondială. În urma înfringerii unităților japoneze în această confruntare decisivă și în operațiile militare din lunile următoare, s-a trecut la lichidarea completă a trupelor agresoare nipone. În luptele desfășurate s-au remarcat, prin eroism și cutezanță, formațiunile de guerilă filipineze din compunerea Armatei Populare Anti-japoneze.

Agresiunea declanșată de trupele terestre și flota maritimă niponă asupra *Malaysiei* și *Singaporelui* (capitolul despre lupta de rezistență din aceste țări a fost alcătuit de *Constantin Bușe*) s-a încheiat în numai zece săptămâni, prin învingerea apărătorilor (malaezi, englezi, australieni, indieni). Au fost introduse un dur regim polițienesc terorist, sistemul muncii forțate pentru construirea de noi obiective militare; ocupanții au declanșat un sistematic jaf economic. Sub conducerea comuniștilor, s-a trecut la constituirea primelor nuclee ale Armatei Populare Malayeze Anti-japoneze, care număra, în 1945, peste 7 000 de luptători. Aceasta a hărțuit neconținut pe inamic, a organizat ambuscade, a sprijinit nemijlocit debarcarea aliaților din august 1945.

Capitolul despre Japonia, semnat de *Constantin Botoran* și *Milică Moldoveanu*, pune în evidență modul specific în care s-a desfășurat lupta de rezistență a unei însemnate părți din populația unui stat care a constituit, împreună cu Germania hitleristă și Italia mussoliniană, coaliția ce a declanșat cel de-al doilea război mondial. Partea introductivă a studiului recompune contextul și cauzele implicării Japoniei în marea conflagrație a secolului al XX-lea, raportul de forțe în plan social față de problema păcii și războiului.

Evidențierea amplei mișcări naționale antimilitariste din țară — activă încă din deceniul al treilea al secolului nostru —, a puternicei rezistențe față de războiul declanșat în 1931 împotriva Chinei, precum și a împotrivirii față de campaniile agresive ale imperialismului nipon în contextul conflagrației mondiale constituie importante contribuții aduse de autori la explicarea materialist-dialectică a rolului forțelor progresiste din lume în promovarea idealurilor umanității, chiar și în condițiile în care politica de stat era potrivnică intereselor generale ale societății. Mișcarea antirăzboinică japoneză este înfățișată cititorului în multitudinea manifestărilor sale: rezistența ideologică a tineretului studios, a oamenilor de știință și cultură; acțiunile de propagandă ale forțelor progresiste desfășurate

șurate în armată; grevele, sabotajele, locouturile, inițiate și conduse de Partidul Comunist Japonez, în colaborare cu alte formațiuni politice de stînga.

Teroarea instaurată de regimul militarist de la Tokio a impus, după anul 1940, adoptarea unor forme specifice de luptă. Au fost constituite grupuri comuniste de acțiune, economia de război era sabotată prin absenteismul organizat, prin diminuarea ritmului de lucru și deteriorarea utilajelor. Cele mai semnificative manifestări ale rezistenței în armată sînt ilustrate prin pactizarea unor militari japonezi ce luptau în China cu forțele revoluționare de pe continent, creșterea în amploare a mișcării revendicative în rîndul soldaților niponi, distrugerea premeditată a tehnicii de aviație. Aceste manifestări ale rezistenței, deși nu au avut un pronunțat caracter de masă, au demonstrat lumii întregi că militarismul și imperialismul nu sînt, în fapt, expresia opțiunii unor națiuni, ci emanația interreselor de clasă ale unor grupări politice nepopulare în înseși statele agresoare.

Lupta de eliberare a poporului etiopian în fața agresiunii fascismului italian din anii 1935—1936, iar apoi pentru alungarea ocupanților (1936—1941) și redobîndirea independenței depline a Etiopiei este prezentată într-un capitol elaborat de *Constantin Botoran*. Armatei musolinienne li s-au opus, pe lîngă Garda imperială etiopiană — singura unitate instruită a Addis Abebei — și aproape o jumătate de milion de combatanți cu o instrucție militară sumară, slab înarmați și neexperimentați în purtarea războiului modern.

Raportul de forțe net defavorabil și configurația geografică a țării au impus trecerea la lupta de guerilă, pe centre și zone de rezistență, desfășurată cu sprijinul și cu participarea nemijlocită ale populației. Deși în inferioritate sub raport numeric, ca și sub aspectul înzestrării cu tehnică de luptă, trupele etiopiene au obținut unele succese parțiale răsunătoare, care au surprins agresorul, nevoit să adopte tactica impusă de apărători. Copleșite de diviziile motorizate italiene, bombardate neconținut de aviația inamică, lipsite de sprijinul efectiv și eficient pe care sperau să-l primească de la statele membre ale Societății Națiunilor, trupele etiopiene au fost învinse, în cele din urmă, capitala țării fiind ocupată la 5 mai 1936.

Rezistența, pe multiple planuri, pe care poporul etiopian a opus-o agresorilor nu a încetat, însă, nici un moment. Exploatarea economică, regimului instaurat de fascismul italian în Etiopia, discriminărilor rasiale, prigoanei polițienești li s-a răspuns prin largile acțiuni de guerilă

desfășurate în teritoriile ocupate de forțele agresoare. S-au constituit trupe naționale regionale cu efective de zeci de mii de combatanți fiecare, au luat ființă grupuri patriotice care funcționau după principiile luptei de partizani. Comitetul de unitate și colaborare, înființat în 1939, a preluat inițiativa organizării rezistenței armate etiopiene la scara întregii țări. Concomitent, a sporit atitudinea antimonarhică a unei importante părți din populație.

Pe plan intern, s-au produs noi reorientări ale principalelor grupări politice, fapt care a favorizat colaborarea dintre forțele naționale etiopiene și trupele aliate anglo-franceze interesate în dejucarea ofensivei proiectate de Italia spre alte state din nordul Africii.

Ofensiva aliată declanșată la 19—20 ianuarie 1941 pe trei direcții operative a dus la eliberarea, în numai patru luni, a întregii țări, acțiune în care s-au remarcat, în mod deosebit, trupele naționale și patriotice etiopiene.

Rezistența antifascistă din *Africa de Nord* (Tunisia, Algeria, Maroc) este înfățișată în capitolul întocmit de *Marin Badea*, care oferă o imagine sintetică și explicativă în același timp a ampleror desfășurări militare de pe un teatru de luptă de maximă importanță strategică al celui de-al doilea război mondial. Ostilitățile din nordul Africii, începute la 10 mai 1940, sînt prezentate riguros cronologic, analizîndu-se evenimentele care au schimbat, rînd pe rînd, soarta conflictului.

La victoria deplină asupra Axei și-au adus contribuția — așa cum se arată în lucrare — peste trei milioane de luptători provenind din țările africane, tributul de sînge cu care acestea au plătit eliberarea lor națională ajungînd, în cazul Marocului, Algeriei și Tunisiei, la aproape 2,5 milioane de oameni.

Asemenea altor spații afectate de exploatarea colonială și de relațiile anacronice de tip feudal, lupta de eliberare din Africa de Nord a avut, totodată, un pronunțat caracter social. În vîltoarea rezistenței antiimperialiste și antifasciste s-au afirmat formațiunile politice autohtone, care au ridicat stîndardul luptei de emancipare economică, socială și culturală. Nu de puține ori, aceste idealuri — ca și însăși lupta de eliberare națională — s-au izbit de opoziția manifestată de guvernanții statelor aliate alături de care africanii au suportat, cu mari sacrificii, îndelungul efort de campanie pentru obținerea victoriei depline asupra Germaniei hitleriste și Italiei fasciste. Este meritul acestui capitol că a pus în evidență larga solidaritate a popoarelor lumii cu cauza statelor africane angajate

ferm pe drumul dobândirii independenței lor depline.

Considerăm că structurarea lucrării după criteriul geografic este o soluție utilă, permițând evidențierea particularităților organizării și desfășurării rezistenței popoarelor din Africa și Asia împotriva expansiunii planetare a imperialismului mondial de acum o jumătate de secol. Tratarea unei palete largi de aspecte privitoare la contextul politic-strategic general și viața internă a fiecărei țări analizate oferă cititorului posibilitatea de a înțelege nu numai desfășurările concrete ale luptei de rezistență și acțiunilor militare propriu-zise, ci și cauzele, urmările și învățămintele rezultate din acestea. Sub acest aspect lucrarea, elaborată pe principii metodologice materialist-dialectice și istorice, realizează o binevenită sinteză între general și particular, între cauzele și efectele care decurg din acestea.

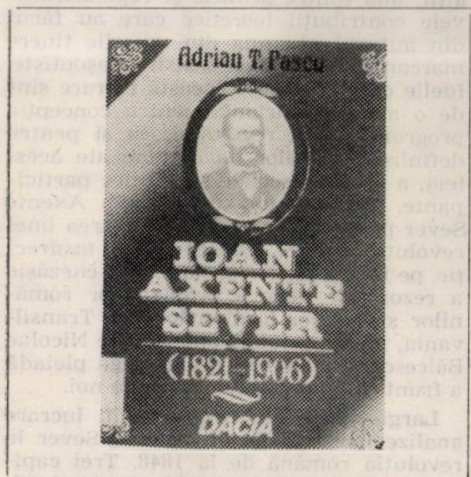
Pentru a se ușura lectura și urmărirea evenimentelor în derularea lor spațială, s-ar fi impus, după opinia noastră, ca

lucrarea să fie însoțită, la fiecare capitol, de câte o hartă de ansamblu a zonei, pe care să se regăsească ilustrate principalele desfășurări militare înfățișate, cu atât mai mult cu cât configurația politică-administrativă din epocă și înseși denumirile unor localități și provincii diferă de cele din prezent.

Reprezentînd, atît prin ansamblul său, cît și prin fiecare capitol constitutiv, o contribuție de seamă la îmbogățirea științei istorice românești contemporane, volumul *Rezistența antifascistă și antiimperialistă în Asia și Africa (1931—1945)*, se recomandă drept o lucrare de referință pentru toți cei ce studiază aspecte ale luptei de eliberare socială și națională a popoarelor, pentru publicul larg cititor, preocupat tot mai mult de cunoașterea efortului popoarelor de pe toate continentele în slujba emancipării lor de sub orice formă de asuprire și exploatare, a edificării unei vieți noi, a păcii și înțelegerii între toate statele lumii.

ILIE SCHIPOR

**ADRIAN T. PASCU,
IOAN AXENTE SEVER (1821—1906).
VIAȚA ȘI ACTIVITATEA MILITANTĂ,
Editura Dacia, Cluj-Napoca, 276 p.**

Ideea centrală a cărții elaborate de Adrian T. Pascu o constituie lupta permanentă, dinamică și realistă, a românilor transilvăneni pentru libertate și unire națională, pentru dreptate socială în epoca de la 1848 și în perioada dualis-

mului austro-ungar, ilustrată prin unul dintre militanții revoluționari de frunte ai poporului nostru — Ioan Axente Sever. În această viziune, autorul și-a grupat materialul documentar, extrem de bogat, dar și inegal ca valoare științifică și informațională, în nouă capitole, precedate de *Cuvînt înainte*, semnat de acad. Ștefan Pascu, și de *Introducere*, corespunzător principalelor momente din viața și activitatea lui Ioan Axente Sever, pe care le încadrează, de fiecare dată, în problematica generală a societății românești, a revoluției române, unitare pe ambele versante ale Carpaților.

Introducerea oferă o imagine substanțială a istoriografiei temei. Se analizează aici, cu probitate și discernămint critic, principalele lucrări de sinteză, monografii, colecții de documente, studii și articole, publicate de-a lungul timpului, pînă în zilele noastre, datorate unor istorici români și străini, apoi corespondența, lucrările memorialistice, scrierile principalilor conducători și doctrinari ai revoluției, care întregesc materialul documentar și aduc noi lumini în proble-

mele examinate. În felul acesta, cititorul are posibilitatea să se edifice asupra bazei de cercetare a temei și, mai ales, să evalueze potențialul analitic al monografiei, contribuția remarcabilă a autorului în cadrul studierii și adîncirii momentului românesc 1848.

Primul capitol al lucrării — *Formarea revoluționarului* —, restrîns ca întindere, este bogat în fapte și dens în substanță ideatică. Prin intermediul unui material istoric elocvent, este înfățișată perioada de formare culturală și revoluționară a lui Ioan Axente Sever, fiu de țaran iobag de pe Tirnave, crescînd în contextul istoric inaugurat de revoluțiile române de la 1784 și 1821. La Blaj și Sibiu, ca student în pedagogie și filosofie, va avea ca profesori pe Timotei Cipariu, Vasile Rațiu și Simion Bărnuțiu, acesta din urmă jucînd un rol hotărîtor în formarea lui. Era epoca unei mari tensiuni și efervescențe, proprii adîncirii procesului de destrămare a feudalismului, de ascensiune a burgheziei, de ascuțire a contradicțiilor sociale și politice. Cu atît mai mult atare contradicții s-au manifestat în Transilvania, unde exploatarea socială era dublată de opresiunea națională. În timp ce țărănimea, care reprezenta 80% din populație, era formată, în marea ei majoritate, din români, clasă dominantă era, în majoritate, maghiară, interesată în stăvilirea mișcării sociale și naționale. Cu ajutorul habsburgilor, aceasta urmărea să proclame „uniunea” Transilvaniei cu Ungaria, act contrar dreptului și dreptății istorice, principiilor democratice afirmate în epocă, pe care Axente Sever le învățase la școală, dar și din viața de zi cu zi a românilor. Potrivit unei surse germane, din cei 2 143 000 de locuitori, cît număra Transilvania în 1844, 1 291 000 erau români, față de 606 000 maghiari și secui (la un loc) și 214 000 sași (p. 26). Redeschiderea Dietei Transilvaniei în 1841—1842, constituită pe baza „dreptului” nobiliar, a însemnat un nou atac pe tărîm național al aristocrației maghiare, în primul rînd împotriva românilor, mai ales prin proiectul de lege care urmărea introducerea limbii maghiare în toate instituțiile. Fruntașii revoluționari români, cărora li s-au raliat cei ai sașilor, au protestat pe toate căile împotriva acestui proiect, care, după cum scria un martor al timpului, era „sentința morții ce se pregătea națiunii române” (p. 36). Ioan Axente Sever, ca student, era martor și participant tot mai activ la asemenea momente și acțiuni, care pregăteau și anunțau marea explozie revoluționară de la 1848.

Datorită presiunii autorităților habsburgice, în 1845 au fost eliminați din șco-

lile Blajului mai mulți profesori și studenți, între care și Ioan Axente Sever. Mereu urmărit, prezentat ca „tulburător” al ordinii, acesta a trecut Carpații, în primăvara anului 1847, și s-a stabilit la București. Ca profesor de limba și literatura română și de limba latină, a participat, împreună cu Aaron Florian și A.T. Laurian, la dezbaterile Asociației Literare a României și a stabilit legături cu Societatea politică secretă „Frăția”, întemeiată din inițiativa lui Nicolae Bălcescu. S-a integrat organic în mișcarea revoluționară de aici, care cunoștea un intens proces de amplificare și de radicalizare, ceea ce a contribuit la formarea personalității sale de militant revoluționar.

Cu o remarcabilă acuitate, autorul analizează, în capitolul al doilea — *Promotor de idei noi* —, unele scrieri concepute în acea perioadă de Ioan Axente Sever, care definesc gîndirea sa în domeniul național și social, contribuția teoretică pe care a adus-o la pregătirea revoluției române, aspecte mai puțin abordate pînă acum în istoriografia noastră consacrată epocii pașoptiste.

Porînd de la datele și cerințele societății românești și pe fundalul intensificării acțiunilor pentru declanșarea revoluției, Ioan Axente, profund cunoscător al mișcării de idei din Europa revoluționară a vremii sale, a elaborat, în a doua jumătate a lunii martie 1848, articolul-studiu *Românii să facă ce fac și alții*, una dintre primele și reprezentativele contribuții teoretice care au făcut din autorul său una din valorile tinere marcante ale gîndirii noastre pașoptiste. Ideile care călăuzesc această lucrare sînt de o mare importanță pentru concepția programatică a revoluției, ca și pentru definirea formelor de acțiune ale acesteia, a forțelor sociale și politice participante. Înainte de toate, Ioan Axente Sever pleda aici pentru organizarea unei revoluții *unitare*, concepute ca *insurecție*, pe întreg teritoriul țării, ca o cheazăie a rezolvării juste a problemelor românilor și tuturor locuitorilor din Transilvania, idee formulată anterior de Nicolae Bălcescu și subscrisă de întreaga pleiadă a fruntașilor revoluționari de la noi.

Largi spații sînt rezervate în lucrare analizei participării lui Axente Sever la revoluția română de la 1848. Trei capitole — *Revoluționar în Muntenia și Oltenia*; *Prefectul Legiunii Blaj-Primaria* și *Apărător al „Cetății Iancului”* — tratează rolul și contribuția militantului revoluționar transilvănean la ampla luptă pentru înfăptuirea aspirațiilor de libertate națională și de unire ale întregului popor român. Prin angajarea sa în pro-

cesul revoluționar de dincoace de Carpați, apoi în Transilvania, pe meleagurile natale, a contribuit într-un mod specific la evidențierea caracterului unitar al revoluției române. Axente Sever a constituit un exemplu de conlucrare permanentă a conducătorilor revoluționari, demonstrând cu puterea faptelor că vicisitudinile istorice care au dus la menținerea românilor în cadrul unor granițe politice diferite și artificiale nu puteau împiedica exprimarea revoluției ca act unic și unitar al meleagurilor noastre. „Prin slujirea cauzei revoluționare atît în Muntenia și Oltenia, cit și în Transilvania — se remarcă în lucrare —, Ioan Axente a contribuit la ridicarea raporturilor dintre toți românii cu vederi înaintate pînă la cea mai înaltă și curată expresie a luptei pentru unitatea politică națională” (p. 67). Faptele sînt de o vibranta semnificație, demonstrînd că Ioan Axente Sever, alături de ceilalți revoluționari transilvăneni aflați în București ori în alte centre politice și culturale din Moldova, Muntenia, Oltenia, dar, mai ales, de conducătorii revoluției române de dincoace de Carpați, a devenit un neobosit promotor și animator al mării ridicări la luptă a poporului român. A avut misiuni concrete privind organizarea maselor populare din București în vederea declanșării revoluției. Urma să ridice la acțiune neguțătorii, tabacii și măcelarii din mahalaua Dobroteasa (p. 75). S-a aflat, de asemenea, în fruntea maselor la impunătoarea Adunare de pe Cîmpia Libertății din 15 iunie 1848 sau în acțiunea pentru apărarea regimului revoluționar victorios în fața atacului elementelor reacțiunii. Cu aceeași abnegație a acționat în calitate de comisar al propagandei în județul Ilfov și ca sprijinitor al cîrmuirii revoluționare în Dolj, unde a avut un important rol în fondarea și apariția, la Craiova, a ziarului „Naționalul” (12/24 august 1848).

Experiența pe care a dobîndit-o în cadrul revoluției victorioase din Muntenia și Oltenia, îndeosebi în privința mobilizării maselor la acțiune și a sprijinirii pe mase, avea să se transpună și să se îmbogățească în Transilvania, unde s-a întors în septembrie 1848. În intervalul septembrie 1848—martie 1849, s-a remarcat prin organizarea primei prefecturi populare românești în împrejurimile Blajului și prin punerea bazelor Legiunii Primăria Blaj, cu un efectiv inițial de 6 000 de voluntari, în cadrul organizării de către revoluție a „țării românești libere” în Transilvania. Așa cum se subliniază în lucrare, „el se manifestă ca un deschizător de drum, drumul luptei cu arma în mînă împotriva tuturor ne-

dreptăților vechiului regim, în primul rînd împotriva guvernului de la Pesta și a oligarhiei nobiliare din Transilvania. Începea pentru Axente Sever perioada cea mai glorioasă a vieții lui, perioada de comandant în cadrul armatei revoluționare populare, de adevărat erou național” (p. 98). A participat la cea de a treia Adunare de pe Cîmpul Libertății, de la Blaj (15—25 septembrie 1848) și a semnat pentru prima dată, alături de Avram Iancu, Simion Bărnuțiu, August Treboniu Laurian și de alți tribuni, un document programatic al revoluției, manifestîndu-se ca „un fruntaș revoluționar apt să conducă lupta pentru satisfacerea revoluționară a revendicărilor sociale și naționale românești, ca un luptător consecvent pentru realizarea «Daciei unite și independente»” (p. 97). Il întîlnim în apărarea punctelor strategice de pe Valea Mureșului și Valea Tîrnaveilor, mai ales după proclamația lui Kossuth din 10 octombrie 1848, care instiga la un război de exterminare a românilor, iar gărzile maghiare nobiliare au dezlănțuit o cruntă teroare, apoi ca participant activ la întîlnirea conducătorilor revoluționari de la Zlatna, la care au luat parte Avram Iancu, Petru Dobra, Ioan Buteanu, Simion Balint, Nicolae Vlăduțiu, Vasile Moldovan, precum și revoluționari de dincoace de Carpați, Al. C. Golescu-Albu, Ion Ionescu de la Brad, Barbu Iscovescu ș.a. La această întîlnire a fost dezbătută modalitatea susținerii cauzei românilor prin rezistența hotărîtă în interior și prin antrenarea opiniei publice europene.

Pe baza unor noi elemente documentare, autorul aduce cunoașterea istorică privitoare la rolul lui Ioan Axente la apărarea Munților Apuseni, în intervalul martie-august 1849, cînd acționa sub comanda lui Avram Iancu, în strînsă colaborare cu alți fruntași revoluționari transilvăneni, remarcîndu-se în luptele de la Zlatna, Brad, Alba Iulia, în apărarea punctelor strategice de pe Ampoi și Mureș.

În condițiile intervenției habsburgotariste împotriva revoluției române din Transilvania, Ioan Axente Sever și Avram Iancu au alcătuit, împreună, și au adresat țarului un memoriu în care argumentau cauza îndreptăririi naționale a românilor. Colaborarea revoluționară și prietenia tradițională dintre cei doi militanți revoluționari înscriu o minunată pagină de unitate în gînd și faptă, confirmînd că Axente Sever s-a dovedit „capul strategic cel mai luminat și consilierul cel mai iscusit...”, mîna dreaptă a lui Avram Iancu” (p. 135). Așa cum va scrie Virgil Șotropa, „îl

aflăm întotdeauna unde primejdia e mai mare; el merge neînfricat în fruntea oamenilor săi, îi direcționează și-i îmbărbătează, dînd însuși pildă de eroism" (p. 135).

Alte trei capitole ale cărții: *Militant pentru dezvoltarea limbii și literaturii naționale*; *Purtător de mandat național și Luptător împotriva dualismului austro-ungar* abordează aspecte privind activitatea lui Ioan Axente Sever în perioada imediat următoare revoluției, a unirii Moldovei cu Muntenia, în 1859, și făuririi statului național modern român, ecoul acestui act istoric în Transilvania și, mai ales, perioada luptei împotriva dualismului austro-ungar. Deși mai puțin încheiate, datorită multitudinii de probleme, aceste capitole redau imagini veridice asupra unei perioade grele din viața lui Ioan Axente Sever. Arestat în mai multe rânduri, supus cercetării pentru învinuiri false de aristocrația ungară în cîrdășie cu autoritățile imperiale, fostul luptător revoluționar de la 1848 s-a integrat în noua pleiadă de militanți transilvăneni, întreținînd, în același timp, un permanent dialog cu vechii colaboratori Avram Iancu, George Barițiu și contribuind la mobilizarea maselor în lupta pentru țelurile și revendicările naționale ale românilor transilvăneni. „Nu și-a zdrobit ultimele nădejdi" — spunea Nicolae Iorga. Dimpotrivă, a continuat să rămînă în fruntea mișcării naționale. Și-a împletit organic acțiunile cu cele organizate la sud de Carpați.

Dragostea sa fierbinte față de popor, dorința nemărginită de eliberare și unire a tuturor românilor, manifestate consecvent în anii luptei împotriva dualismului austro-ungar, s-au ilustrat cu putere și în *Planul de eliberare a Transilvaniei* pe care l-a conceput în perioada de după cucerirea independenței de stat depline a României. Acest document preconiza organizarea unei acțiuni militare convergente a românilor de pe ambele versante ale Carpaților pentru eliberarea Transilvaniei și reunirea ei cu Țara, organizarea, în acest scop, a unei baze insurecționale în Munții Apuseni, etapele și zonele geo-

grafice ale desfășurării războiului popular eliberator (p. 230 și urm.).

Ultimul capitol — „*Taica Axentie*" —, de fapt un epilog al cărții, se oprește, îndeosebi, asupra participării lui Ioan Axente Sever la activitatea și manifestările „Astrei", la promovarea vie a idealului unității, la animarea luptei naționale a românilor. El susține energic mișcarea memorandistică din anii 1892—1894, ca una dintre cele mai largi mișcări naționale de masă ale românilor de peste Carpați. În coloanele „Gazetei Transilvaniei", „Tribunei", „Revistei Orăștiei", „Tribunei poporului" angajează o dezbateră publică asupra tacticii mișcării naționale, arătînd că trebuia încriminată Casa de Habsburg, denunțate și combătute deschis abuzurile autorităților dualiste, politica guvernelor ungare de deznacionalizare forțată. Un ecou deosebit a avut studiul lui Axente Sever *Răspuns la „Cartea neagră"* (Brașov, 1896), o valoroasă lucrare despre revoluția română de la 1848. Autorul îmbogățește informația istorică despre mersul revoluției în perioada octombrie 1848-august 1849 și combate argumentat scrierile baronului Kemény István, care zugrăvea în culori nefavorabile pe luptătorii români de la 1848. Se evidențiază, pe tot parcursul lucrării, respectul militantului și gânditorului revoluționar pentru adevăr, înaltul simț al responsabilității istorice.

Cartea scrisă de Adrian T. Pascu reprezintă o pagină întregitoare a istoriei revoluției române de la 1848, prin varietatea materialului istoric prospectat, prin înfățișarea și analiza probă a activității și gândirii lui Ioan Axente Sever, prin concluziile desprinse, atît asupra marii ridicări naționale și sociale a poporului nostru de la mijlocul veacului trecut, cît și asupra altor momente și contribuții ale militantului revoluționar și patriot la mișcarea națională a românilor în a doua jumătate a secolului trecut și la începutul secolului nostru. O carte care duce mai departe cercetarea, pe temeiul redării adevărului istoric potrivit cu realitatea istoriei.

ION IACOS

СОДЕРЖАНИЕ

ДАТЬ УВАЖЕНИЯ ПРЕЗИДЕНТУ НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ ПО СЛУЧАЮ ПРАЗДНОВАНИЯ 70-й ГОДОВЩИНЫ ЕГО ДНЯ РОЖДЕНИЯ И БОЛЕЕ 55 ЛЕТ РЕВОЛЮЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

ЮБИЛЕЙНОЕ ПОЗДРАВИТЕЛЬНОЕ ПОСЛАНИЕ, адресованное товарищу **НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ** Центральным Комитетом Румынской коммунистической партии, Правительством Социалистической Республики Румынии, Великим Национальным Собранием и Фронтом Демократии и Социалистического Единства 3

РЕШЕНИЕ-ДЕКРЕТ Политисполкома ЦК РКП и Государственного Совета СРР о присуждении высшей почетной награды «ГЕРОИ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОЙ РЕСПУБЛИКИ РУМЫНИИ», Ордена «Победа социализма» и Юбилейной медали товарищу **НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ**, генеральный секретарь РКП, президент Социалистической Республики Румынии 10

НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ Речь: на юбилейном торжественном собрании, посвященное празднованию 70-й годовщины со дня рождения и более 55 лет революционной деятельности .. 12

ПИСЬМО, адресованное товарищу **ЕЛЕНЕ ЧАУШЕСКУ** Политисполкомом ЦК РКП по случаю празднования ее дня рождения 20

Выражение глубокого уважения товарищу **НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ**. Торжественная национальная сессия, организованная Центральным Комитетом Румынской коммунистической партии. 22

МИРЧА БОТА: Концепция товарища Николае Чаушеску о переплетении единого центрального руководства со самоуправлением и самодисциплиной общественно-экономической деятельности. 41

БУЖОР МЭНЕСКУ, ГЕОРГЕ ЧОЛБЯ: Румынское село под знаком новой аграрной революции 54

ГЕОРГЕ ПРИСĂКАРУ: Неосценимый вклад президента Николае Чаушеску в создании мира, разоружения и сотрудничества между народами всего мира 67

СТАТЬИ И СООБЩЕНИЯ

ИОН ПОПЕСКУ ПУЦУРИ: 1 Мая 1939 г. в Румынии-важный момент борьбы рабочего класса, румынского народа за защиту суверенитета, независимости и неприкосновенности страны 84

ШТЕФАН ЛАКЕ: Создание единой революционной партии рабочего класса — объективная необходимость борьбы за социалистическое преобразование румынского общества 104

ИОН ИЛИНЧОЮ: 1888 г. героическая страница революционной борьбы румынского крестьянства 119

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

Внутренняя и внешняя деятельность Института исторических и социально-политических исследований на 1987 г.: *Константин Петкулеску, Георге Уик* 131

Румынско-китайский научный симпозиум (Бейкинг, 29 сентября 1987 г.): *Василе Николае* 145

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

„Rezistența antifascistă și antiimperialistă în Asia și Africa (1931—1945)” (Антифашистское и антиимпериалистическое сопротивление в Азии и Африке 1931—1945), Военное издательство, Бухарест, 1986, 400 стр.: *Илие Скивор* 148

ADRIAN T. PASCU, „Ioan Axente Sever (1821-1906). Viața și activitatea militantă” (Иоан Аксенте Север 1821-1906). Жизнь и боевая деятельность», из-во «Дачна», Клуж-напока. 276 стр.: *Пон Якош* 153

CONTENTS

TRIBUTE TO PRESIDENT NICOLAE CEAUȘESCU ON HIS 70 TH BIRTHDAY AND THE CELEBRATION OF OVER 55 YEARS OF REVOLUTIONARY ACTIVITY

HOMAGE — PAYING CONGRATULATORY MESSAGE Sent to Comrade **NICOLAE CEAUȘESCU** by the Central Committee of the Romanian Communist Party, the State Council, the Government of the Socialist Republic of Romania, the Grand National Assembly and the Socialist Democracy and Unity Front 3

DECREE-RESOLUTION of the Executive Political Committee of the Central Committee of the Romanian Communist Party and of the State Council Regarding the Conferring of the High Distinction of „HERO OF THE SOCIALIST REPUBLIC OF ROMANIA”, the „Victory of Socialism” Order and the Gold Jubilee Medal, to Comrade **NICOLAE CEAUȘESCU**, General Secretary of the Romanian Communist Party and President of the Socialist Republic of Romania 10

NICOLAE CEAUȘESCU: Speech at the Homage — Paying Solemn Meeting That Marked His 70th Birthday and over 55 Years of Revolutionary Activity 12

The Letter Addressed to Comrade **ELENA CEAUȘESCU** by the Executive Political Committee of the C.C. of the R.C.P. on the occasion of the

Anniversary of Her Birthday 20

Full Gratitude and Praise Rendered to Comrade **NICOLAE CEAUȘESCU**. The National Solemn Session Organized by the Central Committee of the Romanian Communist Party 22

MIRCEA BOTA: Comrade Nicolae Ceaușescu's Outlook on the Linking between the Central and Unitary Management and the Self-Management and Self-Administration of the Economic and Social Activity 41

BUJOR MĂNESCU, GHEORGHE CIULBEA: The Romanian Village under the Badge of the New Agrarian Revolution 54

GHEORGHE PRISĂCARU: President Nicolae Ceaușescu's Inestimable Contribution to the Creation of the World of Peace, Disarmament and Cooperation among Peoples 67

ARTICLES — PAPERS

ION POPESCU-PUTURI: May Day 1939 — an Important Moment in the Struggle of the Working Class, of the Romanian People for the Defence of the Sovereignty, of the Independence and Integrity of the Country 84

STEFAN LACHE: The Creation of the Single Revolutionary Party of the Working Class — an Objective Necessity in the Struggle for the Socialist Transformation of the Romanian Society 104

ION ILINCIOIU: 1888 — A Heroic Page in the Revolutionary Struggle of the Romanian Peasantry 119

SCIENTIFIC LIFE

The Internal and International Life of the Institute of Historical and Socio-Political Studies in 1987: *Constantin Petculescu, Gheorghe Unc* 131
Romanian-Chinese Scientific Symposium (Beijing, September 29, 1987): *Vasile Nicolae* 145

CRITICISM AND BIBLIOGRAPHY

„Rezistența antifascistă și antiimperialistă în Asia și Africa (1931–1945)” („The Antifascist and Anti-imperialist Resistance in Asia and Africa, 1931–1945”), Military Publishing House, Bucharest, 1986, 400 p.: *Ilie Schipor* 148

ADRIAN T. PASCU, „Ioan Axente Sever (1821–1906). Viața și activitatea militantă” („Ioan Axente Sever 1821–1906). His Life and Militant Activity”), „Dacia” Publishing House, Cluj-Napoca, 276 p.: *Ion Iacoș* 153

SOMMAIRE

HOMMAGE AU CAMARADE NICOLAE CEAUSESCU A L'OCCASION DE SON 70-ÈME ANNIVERSAIRE ET DE LA CÉLÉBRATION DE PLUS DE 55 ANNÉES D'ACTIVITÉ RÉVOLUTIONNAIRE MESSAGE DE FÉLICITATION QUI REND

HOMMAGE au camarade NICOLAE CEAUSESCU adressé par le Comité Central du Parti Communiste Roumain, le Conseil d'Etat, le Gouvernement de la République Socialiste de Roumanie, la Grande Assemblée Nationale et le Front de la Démocratie et de l'Unité Socialistes 3

RÉSOLUTION-DÉCRET du Comité Politique Exécutif du Comité Central du Parti Communiste Roumain et du Conseil d'Etat de la République Socialiste de Roumanie concernant l'attribution du Titre d'Honneur Suprême de „HÉROS DE LA RÉPUBLIQUE SOCIALISTE DE ROUMANIE”, l'Ordre „La Victoire du Socialisme” et la Médaille Jubilaire au camarade NICOLAE CEAUSESCU, secrétaire général du Parti Communiste Roumain, président de la République Socialiste de la Roumanie 10

NICOLAE CEAUSESCU: Discours prononcé à l'Assemblée solennelle en signe d'hommage consacrée à son 70-ème anniversaire et à la célébration de plus de 55 années d'activité révolutionnaire 12

LA LETTRE adressée à la camarade ELENA CEAUSESCU par le Comité Politique Exécutif du C.C. du P.C.R. à l'occasion de son anniversaire 20

Haute et distinguée appréciation à l'adresse du camarade NICOLAE CEAUSESCU. La session nationale solennelle organisée par le Comité Central du Parti Communiste Roumain 22

MIRCEA BOTA: La conception du camarade Nicolae Ceausescu sur l'imbrication de la direction unitaire et centrale avec l'autodirection et autogestion de l'activité économique et sociale 41

BUJOR MĂNESCU, GHEORGHE CIULBEA: Le village roumain sous le signe de la nouvelle révolution agraire 54

GHEORGHE PRISĂCARU — La contribution d'incalculable valeur du président Nicolae Ceausescu pour l'édification d'un monde de la paix, du désarmement et de la collaboration entre les peuples 67

ARTICLES — EXPOSÉS

ION POPESCU-PUTURI: La 1 Mai 1939 — moment de grande importance dans la lutte de la classe ouvrière, du peuple roumain pour la défense de la souveraineté, de l'indépendance et l'intégrité du pays 84

ȘTEFAN LACHE: La création du parti révolutionnaire unifié de la classe ouvrière — nécessité objective dans la lutte pour la transformation socialiste de la société roumaine 104

ION ILINCOIU — 1888 — une page héroïque de la lutte révolutionnaire de la paysannerie roumaine 119

LA VIE SCIENTIFIQUE

L'activité interne et internationale de l'Institut d'études historiques et social-politiques en 1987: *Constantin Petculescu, Gheorghe Unc* 131
Colloque scientifique roumain-chinois (Beijing, le 29 septembre 1987): *Vasile Nicolae* 145

CRITIQUE ET BIBLIOGRAPHIE

„Rezistența antifascistă și antiimperialistă în Asia și Africa (1931–1945)” („La résistance antifasciste et antiimperialiste dans l'Asie et l'Afrique (1931–1945)”), Editions Militaires, Bucarest, 1986, 400 p.: *Ilie Schipor* 148

ADRIAN T. PASCU, „Ioan Axente Sever (1821–1906). Viața și activitatea militantă” („Ioan Axente Sever (1821–1906). La vie et l'activité militante”), Editions „Dacia”, Cluj-Napoca, 276 p.: *Ion Iacoș* 15

INHALT

DIE EHRUNG DES GENOSSEN NICOLAE CEAUSESCU ANLÄSSLICH DES 70. GEBURTSTAGS UND DER WÜRDIGUNG VON MEHR ALS 50 JAHRE REVOLUTIONÄRER TÄTIGKEIT

GLÜCKWUNSCH — EHRENBOTSCHAFT AN GENOSSEN NICOLAE CEAUSESCU seitens des Zentralkomitees der Rumänischen Kommunistischen Partei, des Staatsrates, der Regierung der Sozialistischen Republik Rumänien, der Grossen Nationalversammlung und der Front der Sozialistischen Demokratie und Einheit 3

BESCHLUSS UND DEKRET des Politischen Exekutivkomitees des Zentralkomitees der Rumänischen Kommunistischen Partei und des Staatsrates der Sozialistischen Republik Rumänien über die Verleihung des Höchstens Ehrentitel „HELD DER SOZIALISTISCHEN REPUBLIK RUMÄNIEN”, des Ordens „Steg des Sozialismus” und der Jubiläumsmedaille an Genossen NICOLAE CEAUSESCU, Generalsekretär der Rumänischen Kommunistischen Partei, Präsident der Sozialistischen Republik Rumänien 10

NICOLAE CEAUSESCU: Rede an die feierliche Ehrenversammlung anlässlich des 70. Geburtstags und der Würdigung von mehr als 55 Jahre revolutionärer Tätigkeit 12

EHRENBRIEF an Genossin ELENA CEAUSESCU seitens des Politischen Exekutivkomitees des ZK der RKP anlässlich des Geburtstags 20

Hohe Würdigung des Genossen NICOLAE CEAUSESCU. Feierliche Landestagung, veranstaltet von Zentralkomitee der Rumänischen Kommunistischen Partei 22

MIRCEA BOTA: Die Auffassung des Genossen Nicolae Ceausescu über die Verbindung der zentralen, einheitlichen Führung mit der Selbstleitung und der Selbstversorgung der ökonomisch-sozialen Tätigkeit 41

BUJOR MĂNESCU, GHEORGHE CIULBEA: Das rumänische Dorf unter dem Zeichen der neuen Agrarrevolution 54
GHEORGHE PRISĂCARU: Der wertvolle Beitrag des Vorsitzenden Nicolae Ceausescu zum Aufbau einer Welt des Friedens, der Abrüstung und der Zusammenarbeit zwischen Völkern... 67

ARTIKELN — MITTEILUNGEN

ION POPESCU-PUTURI: Der 1. Mai 1939 — ein wichtiges Moment in dem Kampf der Arbeiterbewegung, des rumänischen Volkes für die Verteidigung der Souveränität, der Unabhängigkeit und der Integrität des Landes..... 84
STEFAN LACHE: Die Gründung der revolutionären einzigen Partei der Arbeiterbewegung — eine objektive Notwendigkeit im Kampf für die sozialistische Verwandlung der rumänischen Gesellschaft 104
ION ILINCIOIU: 1888 — ein heldvolles Blatt des revolutionären Kampfes der rumänischen Bauernschaft 119

WISSENSCHAFTLICHES LEBEN

Die Inn- und Aussentätigkeit des Instituts für geschichtliche und sozial-politische Studien im Jahr 1987: *Constantin Pelculescu, Gheorghe Unc* 131
 Die rumänisch-chinesische wissenschaftliche Tagung (Beijing, den 29. September 1987): *Vasile Niculae* 145

KRITIK UND BIBLIOGRAPHIE

„Rezistența antifascistă și antiimperialistă în Asia și Africa (1931—1945)“ („Der antifaschistische und antiimperialistische Widerstand in Asia und Afrika, 1931—1945), Editura militară, București, 1986, 400 S.: *Ilie Schipor* 148
ADRIAN T. PASCU, „Ioan Axente Sever (1821—1906). Viața și activitatea militantă“ („Ioan Axente Sever (1821—1906). Das Leben und militante Tätigkeit“), Editura Dacia, Cluj-Napoca S. 276: *Ion Iacov* 153

SUMARIO

HOMENAJE AL CAMARADA NICOLAE CEAUȘESCU CON MOTIVO DE LA CELEBRACIÓN DE SU CUMPLEAÑOS Y DE MÁS DE 55 AÑOS DE ACTIVIDAD REVOLUCIONARIA

EL MENSAJE DE HOMENAJE dirigido al camarada NICOLAE CEAUȘESCU por el Comité Central del Partido Comunista Rumano, el Consejo de Estado, el Gobierno de Rumania, la Gran Asamblea Nacional y el Frente de la Democracia y Unidad Socialistas 3

DECISIÓN-DECRETO del Comité Político Ejecutivo del CC del PCR, y el Consejo de Estado de la República Socialista de Rumania con respecto al otorgamiento del Título Supremo de Honor „HEROJE DE LA REPUBLICA SOCIALISTA DE RUMANIA“ de la Orden „Victoria del Socialismo“

y la „Medalla Jubilar“ al camarada NICOLAE CEAUȘESCU, secretario general del Partido Comunista Rumano, el presidente de la República Socialista de Rumania 10
NICOLAE CEAUȘESCU: Discurso en la Reunión solemne de homenaje consagrada al 70 cumpleaños y al aniversario de más de 55 años de actividad revolucionaria 12

LA CARTA dirigida a camarada ELENA CEAUȘESCU por el Comité Político Ejecutivo del CC del PCR con motivo de su cumpleaños.... 20

Elevado y distinguido aprecio al camarada NICOLAE CEAUȘESCU. La sesión nacional solemne organizada por el Comité Central del Partido Comunista Rumano 22

MIRCEA BOTA: La concepción del camarada Nicolae Ceausescu con respecto a la junta de la conducción unitaria, central con autodirección y autogestión de la actividad económico-social... 41

BUJOR MĂNESCU, GHEORGHE CIULBEA: La aldea rumana bajo el signo de la nueva revolución agraria 54

GHEORGHE PRISĂCARU: La contribución de inestimable valor del presidente Nicolae Ceausescu en la construcción de un mundo de paz, de desarme, y colaboración entre pueblos.... 67

INFORMES-COMUNICACIONES

ION POPESCU-PUTURI: 1 de Mayo de 1939 en Rumania — momento marcado en la lucha de la clase obrera, del pueblo rumano por la defensa de la soberanía, independencia y de la integridad del país 84

STEFAN LACHE: La creación del partido revolucionario único de la clase obrera-necesidad objetiva en la lucha por la transformación socialista de la sociedad rumana 104

ION ILINCIOIU: 1888 — página heroica en la lucha revolucionaria del campesinado rumano... 119

VIDA CIENTÍFICA

La actividad interna e internacional del Instituto de estudios históricos y social-políticos en lo año de 1987: *Constantin Pelculescu, Gheorghe Unc* 131

Simposio científico rumano-chino (Pekín) 29 de setiembre de 1987): *Vasile Niculae*..... 145

CRÍTICA Y BIBLIOGRAFIA

„Rezistența antifascistă și antiimperialistă în Asia și Africa (1931—1945)“ („La resistencia antifascista y antiimperialista en Asia y Africa, 1931—1945“), Editorial Militar, Bucarest, 1986, 400 p.: *Ilie Schipor* 148

ADRIAN T. PASCU, „Ioan Axente Sever (1821—1906). Viața și activitatea militantă“ („Ioan Axente Sever (1821—1906). La vida y la actividad militante“), Editorial „Dacia“, Cluj-Napoca, 276 p.: *Ion Iacov* 153

BIBLIOTECA „ASTRA“
SIBIU

Redactori : **Ion Mamina, Vasile Niculae, Constantin Petculescu, Nicolae Raus**

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17 01 60, interior 722 : 442.

Revista „Anale de istorie“ a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile postale, prin factorii postali și difuzorii din întreprinderi, institutii și de la sate.

Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Pretul unui număr — 12 lei ; abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROMPRESFILATELIA” — Sectorul export-import presă, P.O. BOX 12—201, telex 10.376 prsfir, București, Calea Grivitei nr. 64—66.

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii”

1900

97

AU APĂRUT

NICOLAE CEAUSESCU

Scritti scelti
1980

NICOLAE CEAUSESCU

Scritti scelti
1981

Editori Riuniti

NICOLAE CEAUSESCU

MOMENTI DI STORIA DEL

POPOLO ROMENO

EDITORI RIUNITI

齐奥塞斯库选集

1965-1968

1969-1973

1974-1980

1981-1983

1984-1986

J 21951

anale de istorie

anul XXXIV

3

1988

1990

97

21951

BIBLIOTECA „ASTRA”
SIBIU

22 JUL 2005
Proletari din toate țările, uniți-vă!

INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE
DE PE LÎNGĂ C. C. AL P. C. R.

63 JUL 2005

anale
de istorie

Anul XXXIV

3

1988

SUMAR

*** Naționalizarea principalelor mijloace de producție — act istoric hotărîtor
al revoluției socialiste în România 3

140 DE ANI DE LA REVOLUȚIA ROMÂNĂ DIN 1848

ION POPESCU-PUȚURI : 1848 — eveniment fundamental în dezvoltarea
României moderne 14

VASILE PETRIȘOR, NICOLAE RAUȘ : Masele populare — factorul decisiv în
pregătirea și desfășurarea revoluției române de la 1848 27

VASILE NICULAE : Răsunetul internațional al revoluției române de la 1848 49

MĂRTURII ISTORICE

NICOLAE ISAR : Aprecieri ale publiciștilor francezi privitoare la istoria ro-
mânilor în epoca de la 1848 61

ARTICOLE — COMUNICĂRI

STANA BUZATU : Edificarea socialismului în România, tărîm istoric al eman-
cipării și afirmării depline a femeii în societate (I) 75

44559.

CONSTANTIN PETCULESCU : Comitetul Național Antifascist — momentul de deschidere pe drumul spre făurirea consensului național de luptă împotriva fascismului	91
ELISABETA PETREANU : Concepția și acțiunea României socialiste, ale președintelui Nicolae Ceaușescu privind colaborarea în sud-estul Europei — contribuție fundamentală la edificarea păcii și securității internaționale	106

DIN ISTORIA CONTEMPORANĂ A ROMÂNIEI

Făurirea economiei naționale moderne a societății socialiste multilateral dezvoltate în România. 1965—1987 (I)	122
--	-----

CRITICĂ ȘI BIBLIOGRAFIE

ION ALEXANDRESCU, „Economia României în primii ani postbelici (1945—1947)“, Editura științifică și enciclopedică, București, 1986, 290 p. : <i>Gheorghe Ciulbea</i>	143
CORNELIU BOGDAN, EUGEN PREDA, „Sferele de influență“, Editura științifică și enciclopedică, București, 1986, 324 p. : <i>Constantin Botoran</i>	147

INSEMNĂRI

Cărți de istorie apărute în anul 1987 (II) : <i>Ion Mamina</i>	151
--	-----

COLEGIUL DE REDACȚIE

ION ARDELEANU, AUGUSTIN DEAC, GHEORGHE I. IONIȚĂ,
MIRCEA T. MUSAT, NICOLAE PETREANU, VASILE PETRIȘOR —
secretar responsabil de redacție, NICOLAE POPESCU, GHEORGHE
SURPAT, GHEORGHE UNC, GHEORGHE ZAHARIA

NAȚIONALIZAREA

PRINCIPALELOR MIJLOACE DE PRODUCȚIE —

ACT ISTORIC HOTĂRÎTOR

AL REVOLUȚIEI SOCIALISTE ÎN ROMÂNIA

Naționalizarea principalelor mijloace de producție, înfăptuită în urmă cu patru decenii, la 11 iunie 1948, a reprezentat una din marile cuceriri ale revoluției socialiste din țara noastră, marcînd începutul procesului de constituire și de dezvoltare a proprietății sociale comune a întregului popor, temelia de neclintit a noii orînduiri, factorul esențial al progresului multilateral al României în epoca socialismului.

Actul naționalizării din 1948 a corespuns aspirațiilor clasei muncitoare, ale maselor largi populare, de egalitate și echitate socială, unui ideal spre care au năzuit mișcarea muncitorească și socialistă, partidul revoluționar al clasei muncitoare de la începutul afirmării lor în viața social-politică a României; a fost un act de dreptate istorică pe deplin legitim, căci prin el s-a efectuat o „expropriere a expropriatorilor“, clasa muncitoare, întregul popor muncitor recuperînd astfel o parte din averea societății însușită fără echivalent de clasele exploatare în decursul istoriei. În același timp, naționalizarea a dat expresie, în condițiile concrete ale României, unei legități obiective a edificării orînduirii socialiste, aceea a înlăturării proprietății capitaliste, generatoare de exploatare, și făuririi noului tip de proprietate, bazată pe stăpînirea și folosirea în comun, de către oamenii muncii, a mijloacelor de producție, în calitatea lor de producători și beneficiari ai întregii avuții naționale.

Naționalizarea principalelor mijloace de producție de la 11 iunie 1948 a devenit posibilă pe fundalul amplului proces revoluționar, declanșat la 23 August 1944, și s-a realizat efectiv la numai cîteva luni de la proclamarea Republicii și instaurarea puterii politice a clasei muncitoare, în alianță cu țărănimea muncitoare, intelectualitatea și celelalte categorii de oameni ai muncii. În aceste condiții, preluarea din mîinile burgheziei a principalelor mijloace de producție și pîrghii economice și crearea proprietății socialiste de stat au determinat mutații profunde în viața economică-socială și politică a țării, jalonînd întreaga operă de construire a societății socialiste în România. În lumina schimbărilor calitative și a consecințelor multiple pe care le-a determinat — economice, sociale, poli-

tice, juridice etc. — a rolului ei hotărîtor în accelerarea progresului societății românești, naționalizarea de la 11 iunie 1948 și-a dovedit pe deplin justificarea istorică. „Prin naționalizare — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — a luat naștere în economia națională sectorul socialist, lichidîndu-se în industrie contradicția dintre caracterul social al producției și însușirea privat-capitalistă. Naționalizarea, crearea proprietății socialiste au deschis calea trecerii la conducerea planificată a economiei naționale, la folosirea conștientă a legităților economice în interesul sporirii avuției naționale, al dezvoltării armonioase a forțelor de producție. S-au creat premisele aplicării politicii de industrializare socialistă, condiție a lichidării într-un termen scurt a înapoierii moștenite din trecut, a întăririi independenței naționale, a ridicării nivelului de bunăstare și civilizație al întregului nostru popor“.

După cum se știe, ideea naționalizării mijloacelor de producție s-a cristalizat în gîndirea social-politică românească plecînd, de fapt, din fondul programatic al revoluției române de la 1848 ; ea a fost abordată și fundamentată de mișcarea muncitorească și socialistă în spiritul teoriei marxiste, pornindu-se de la inevitabilitatea prăbușirii capitalismului ca rezultat legic al dezvoltării societății, al luptei revoluționare a proletariatului. Astfel, Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România, constituit în 1893, și-a propus de la început în programul său, alături de o serie de revendicări practice, economice și politice imediate, corespunzătoare stadiului de dezvoltare a societății românești la sfîrșitul secolului trecut, drept obiectiv final „prefacerea mijloacelor de producție din proprietate privată a unei clase în proprietate socială a societății întregi și prefacerea producției de mărfuri în producția socialistă condusă pentru societate și prin societate“.

Un moment important în precizarea dezideratului naționalizării și a căilor înfăptuirii lui l-a reprezentat Congresul P.S.D. din 1910. Dacă în 1893 se releva doar ideea recunoașterii, în principiu, a socializării mijloacelor de producție, iar activitatea practică a socialiștilor se orienta prioritar în domeniul propagandei și al organizării, programul din 1910 preciza, fără echivoc, că scopul partidului clasei muncitoare este „desființarea exploatării muncii sub orice formă și înlocuirea ei prin socializarea mijloacelor de producție“, și că în acest scop partidul „vrea să cucerească puterea guvernamentală ca unul din mijloacele de prefacere socială“.

Platforma politică generală a partidului clasei muncitoare — exprimată în programul din 1893, dezvoltată și nuanțată în programele ulterioare din 1907 și 1910 — înmănușea, într-un tot unitar, deziderate ale prezentului izvorîte din cerințele epocii, dar și perspectivei istorice, viitorului socialist al României.

Partidul Comunist Român a preluat și a dus mai departe idealurile luptei de eliberare socială și națională ale poporului nostru, cele mai înaintate tradiții ale mișcării muncitorești și socialiste ; el s-a afirmat din primul moment al existenței sale ca partid al acțiunii revoluționare, a înfățișat întregului popor — așa cum relevă secretarul general al partidului — „perspectiva însuflețitoare a răsturnării de la putere a exploata-torilor, a transformării revoluționare a societății, a făuririi unei vieți mai bune și mai fericite pentru cei ce muncesc“.

Teza marxistă potrivit căreia construirea socialismului este de ne-conceput fără lichidarea proprietății privat-capitaliste și instaurarea proprietății întregului popor asupra mijloacelor de producție, alături de aceea a cuceririi puterii politice, a figurat ca o adevărată piatră unghiulară în

documentele programatice ale Partidului Comunist Român, începînd cu cele adoptate de istoricul Congres din mai 1921. „Proletariatul revoluționar — se sublinia în unul din aceste documente — îndată ce va ajunge stăpîn pe puterea politică trebuie să treacă la exproprierea și socializarea tuturor mijloacelor de producție“.

Înfruntînd cu eroism și spirit de sacrificiu grelele condiții în care a fost nevoit să-și desfășoare activitatea, datorită represiunii dezlănțuite împotriva lor de regimul burghez, comuniștii au menținut permanent contactul cu muncitorii și țărani, cu masele largi populare, le-au cunoscut nevoile și aspirațiile, au organizat lupta lor pentru revendicări economice și politice, pentru drepturi și libertăți democratice. Partidul Comunist Român a știut, întotdeauna, să găsească forme și metode potrivite de luptă împotriva exploatării și asupririi capitaliste și moșierești, și-a spus cuvîntul și s-a manifestat activ în toate evenimentele importante ale dezvoltării țării, s-a aflat în fruntea forțelor politice care s-au ridicat cu fermitate împotriva încercărilor de încălcare a suveranității naționale de către monopolurile străine.

În condițiile instaurării hitlerismului la putere în Germania și ale exacerbării politicii revizioniste, revanșarde, Partidul Comunist Român a situat în primul plan al activității sale problematica apărării independenței și suveranității naționale și a ralierei în acest scop a tuturor forțelor democratice, patriotice într-un larg front popular antifascist.

Declanșarea celui de al doilea război mondial și evoluția desfășurărilor politice și militare în favoarea statelor fasciste și revizioniste, s-au răsfrînt direct și dur asupra României, căreia i-au fost smulse însemnate părți din teritoriul național ; la conducerea statului au fost impuse grupe politice care au subordonat țara Germaniei naziste.

Partidul Comunist Român a fost forța cea mai activă a uriașei mișcări de rezistență a poporului român împotriva dominației naziste și a războiului hitlerist ; a fost promotorul restabilirii unității mișcării muncitorești și al coalizării tuturor forțelor sociale și politice democratice, patriotice în frontul unic național antihitlerist ; a organizat și a condus cu succes revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și anti-imperialistă, care a deschis o eră nouă în istoria poporului român.

Marele act istoric de la 23 August 1944 și procesul revoluționar care i-a urmat au creat treptat premisele nemijlocite ale naționalizării principalelor mijloace de producție. Clasa muncitoare, țărănimea, celelalte categorii sociale muncitoare, urmînd cu încredere partidul comunist, au cucerit treptat puterea în stat și au devenit factorul hotărîtor al evoluției social-politice a României, asigurînd înaintarea ei rapidă spre revoluția socialistă. Acțiuni revoluționare de o vigoare și amploare necunoscute pînă atunci în România au determinat instaurarea, la 6 martie 1945, a puterii revoluționar-democratice, cu pronunțat caracter muncitoresc-țărănesc. În cursul acestor mari acțiuni și mișcări sociale s-a înfăptuit o etapă distinctă a revoluției agrare — lichidarea rămășițelor marii proprietăți moșierești —, care a ridicat pe o treaptă superioară participarea țărănimii la viața social-politică și a cimentat alianța muncitorească-țărănească, forța social-politică hotărîtoare a desfășurării neîntrerupte a procesului revoluționar și, implicit, suportul de masă al transpunerii în fapt a naționalizării principalelor mijloace de producție și a altor prefaceri ale revoluției socialiste.

Partidul Comunist Român s-a preocupat, de asemenea, de integrarea în procesul revoluționar a intelectualității, a diferitelor categorii de specialiști, acțiune favorizată de atitudinea democratică, antifascistă a imensei sale majorități, de spiritul patriotic și militant în care s-a format în genere intelectualitatea românească.

Un moment de referință în dezvoltarea procesului revoluționar la capătul căruia s-a înfăptuit naționalizarea l-a constituit Conferința Națională a Partidului Comunist Român din octombrie 1945, care a polarizat atenția celor mai largi clase și categorii sociale, a tuturor forțelor democratice ale țării. Pregătirea și desfășurarea Conferinței Naționale au avut loc într-o perioadă cînd refacerea economiei naționale, lichidarea urmărilor războiului, democratizarea vieții publice se aflau în centrul preocupărilor poporului român. În acest context, Partidul Comunist Român și-a fixat, ca obiectiv principal al activității sale, elaborarea unui program care să înmănuncheze într-un tot unitar concepția sa privind redresarea și dezvoltarea în perspectivă a economiei naționale, pe baza industrializării, consolidarea regimului politic, instaurat la 6 martie 1945, dezvoltarea democratică a țării și întărirea unității maselor populare în jurul clasei muncitoare. „Încă la puțin timp de la terminarea războiului, la Conferința Națională din 1945 — apreciază secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu —, partidul a înfățișat direcțiile principale ale programului său de reconstrucție economică a țării, precum și modul de soluționare în perspectivă a problemelor economice și sociale fundamentale ale României“.

Potrivit orientărilor date de Conferința Națională, partidul comunist a desfășurat o intensă activitate politică, ideologică, organizatorică cu prilejul primelor alegeri parlamentare postbelice din țara noastră, din 19 noiembrie 1946, în urma cărora forțele democratice coalizate au obținut o strălucită victorie — aproape 80% din voturile exprimate de cei aproximativ 7 milioane de alegători. Partidele și grupările politice burgheze de opoziție au suferit o înfrîngere răsunătoare și decisivă urmată la scurt timp de înlăturarea lor din viața social-politică a României. Clasa muncitoare, țărănimea și ceilalți oameni ai muncii și-au lărgit pozițiile în organele centrale ale statului, atît în guvern, principalul instrument al puterii executive, cît și în parlament, forul de exercitare a puterii legislative.

În aceste condiții, Partidul Comunist Român a inițiat un ansamblu de măsuri și reforme economice și sociale cu caracter anticapitalist care au concurat la pregătirea actului naționalizării din 1948. Aceste reforme au fost inaugurate prin etatizarea Băncii Naționale, la 20 decembrie 1946 — un adevărat punct de pornire, atît pentru eliminarea gravelor inechități și abuzuri de tot felul, generate de sistemul bănesc și de credit capitalist, cît și pentru făurirea sistemului bancar socialist pus în slujba conducerii planificate a economiei naționale și a intereselor maselor populare. În aprilie 1947, Ministerul Industriei și Comerțului, intrat după alegerile parlamentare în cadrul departamentelor conduse direct de comuniști, a fost reorganizat lărgindu-i-se atribuțiile care facilitau o intervenție mai eficientă a statului în îndrumarea și reglarea mecanismului producției și repartiției bunurilor materiale, în orientarea întreprinzătorilor capitaliști pe linia refacerii și dezvoltării economiei naționale. Aceasta s-a realizat, îndeosebi, prin intermediul oficiilor industriale, formă avansată de control muncitoresc și de coordonare a activității economice a întreprinderilor de stat și particulare.

La 15 august 1947 s-a înfăptuit o reformă monetară care a dat o puternică lovitură capitalului speculativ, a lichidat inflația și a contribuit la pregătirea trecerii la sistemul bănesc socialist. Tot în vara anului 1947 s-a instituit controlul utilizării creditelor și normativelor de creditare emise de Banca Națională, ceea ce a dat posibilitate guvernului revoluționar-democratic să dispună, în întregime, de credit și de aparatul bancar și să acționeze asupra fondurilor proprii ale capitaliștilor.

Reformele economice și sociale, înfăptuite la sfârșitul anului 1946 și în anul 1947, în ansamblu și fiecare în parte, au întărit pozițiile politice ale forțelor revoluționare, au îngăduit exploatarea capitalistă, înrîurind în mod pozitiv producția și circulația mărfurilor, funcționarea sistemului financiar și bancar în interesul refacerii și dezvoltării economiei naționale. Puterea de stat democratică a intervenit, astfel, mai activ și mai eficient în viața economică, exercitînd importante funcții economice-organizatorice de control, dirijare și îndrumare a producției, aprovizionării și desfacerii mărfurilor, în interesul maselor populare, al pregătirii trecerii la naționalizarea principalelor mijloace de producție.

Pregătirea naționalizării a comportat și o serie de măsuri care vizau direct înfăptuirea ei practică. Dintre acestea menționăm recensămîntul întreprinderilor industriale, de transport și credit, efectuat în octombrie 1947, care a dat o imagine clară asupra numărului și situației acestora și a permis orientarea precisă asupra unităților ce urmau să fie naționalizate. Cu acel prilej s-a constatat că din totalul de 35 729 întreprinderi industriale, cîte existau în întreaga țară, 1 186 aparțineau statului, ponderea acestora, calculată după numărul salariaților, fiind de circa 15% în industria extractivă, în cea prelucrătoare de 21%, iar în industria metalurgică de 35%. Statul era proprietarul întreprinderilor de produs tutun, sare, alcool, care erau monopoluri de stat, iar în domeniul transporturilor deținea 94% din forța motrice și 92% din personalul utilizat. Proprietatea de stat era, de asemenea, reprezentată în domeniul agriculturii și silviculturii (9 030 700 ha, adică 38% din suprafața totală a țării), în comerț, în sectorul financiar-bancar.

După abolirea monarhiei și proclamarea Republicii Populare Române s-a trecut la crearea premiselor juridice ale naționalizării principalelor mijloace de producție. Elemente extrem de importante cuprindea, în această privință, Constituția din 13 aprilie 1948, care a consfințit dreptul statului român de a acționa pentru transformări revoluționare, socialiste în structura economică a societății. Articolul 6 prevedea că bogățiile de orice natură ale subsolului, zăcămintele miniere, pădurile, apele, izvoarele de energie naturală, căile de comunicație ferate, rutiere, fluviale și maritime, poșta, telefonul și radioul, aparțin statului, ca bunuri ale poporului, iar articolul 11 stipula : „Cînd interesul general va cere, mijloacele de producție, băncile și societățile de asigurare care sînt proprietate particulară a persoanelor fizice sau juridice pot deveni proprietate a statului, adică bun al poporului, în condițiile prevăzute de lege“.

Întreaga acțiune de pregătire și înfăptuire practică a naționalizării s-a desfășurat sub conducerea Partidului Comunist Român, pe baza unui plan general de măsuri politice, economice, juridice, tehnice etc., care a fost pus în aplicare în numai două zile. La nivel central, prin hotărîri speciale ale C.C. al P.C.R., s-a constituit și a funcționat *Comisia superioară de naționalizare*, din care au făcut parte reprezentanți ai Consiliului Superior Economic, Ministerului Industriei, Ministerului Afacerilor Interne, Ministerului de Finanțe și Ministerului Justiției. Au fost constituite, de

asemenea, 35 de comisii județene de naționalizare și colective pentru fiecare întreprindere prevăzută a fi naționalizată, cu sarcina de a duce la îndeplinire operațiunile de naționalizare în cuprinsul județelor respective. Comisiile județene erau formate din secretarul comitetului județean de partid sau un înlocuitor al acestuia din biroul județean, prefectul județului, președintele sau secretarul consiliului județean al sindicatelor, delegatul Direcției generale a controlului economic și administratorul financiar.

În zilele de 10 și 11 iunie 1948 s-au desfășurat lucrările Plenarei C.C. al P.C.R., care a dezbătut și aprobat hotărîrea cu privire la naționalizarea principalelor mijloace de producție și transformarea lor în bun comun al întregului popor. În ziua de 11 iunie 1948 a avut loc ședința Consiliului de Miniștri, care, la propunerea P.C.R., a adoptat proiectul legii de naționalizare, supunîndu-l spre deliberare și aprobare Marii Adunări Naționale, convocată pentru aceeași zi. După dezbateri, cei 400 de deputați prezenți, reprezentanți ai clasei muncitoare, țărănimii muncitoare, intelectualității și ai celorlalte categorii de oameni ai muncii, fără deosebire de naționalitate, au votat, în unanimitate, în seara zilei de 11 iunie 1948, *Legea pentru naționalizarea întreprinderilor industriale, miniere, bancare, de asigurări și de transport*. Era ziua cînd se împlineau 100 de ani de la izbînda revoluției de la 1848, în Țara Românească. „După un secol de la revoluția burghezo-democratică din 1848, după un veac de luptă îndrîjită și eroică luptă de clasă — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, proletariatul, în alianță cu țărănimea, unind în jurul său intelectualitatea, forțele largi populare, toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, a reușit să pună pentru totdeauna capăt dominației exploataților, să cucerească puterea politică și economică în stat“.

După transmiterea la posturile de radio a textului Legii, în întreaga țară și-au început activitatea comisiiile județene, care au pus în aplicare prevederile acesteia, sub conducerea nemijlocită a comitetelor județene de partid. Colectivele de oameni ai muncii au preluat întreprinderile, conducerea acestora fiind încredințată noilor directori, în majoritate muncitori.

Actul revoluționar al naționalizării principalelor mijloace de producție a întrunit adeziunea deplină a întregului popor muncitor. În mitinguri și adunări entuziaste — numai în Capitală au avut loc 554 de mitinguri, la care au participat sute de mii de persoane —, oamenii muncii din fabrici, uzine, birouri, laboratoare se angajau să apere și să păstreze bunurile naționalizate, să-și intensifice eforturile pentru creșterea producției și îmbunătățirea calității produselor, să continue, cu și mai multă hotărîre, lupta pentru a cuceri noi victorii pe drumul socialismului.

În conformitate cu prevederile Legii, au fost naționalizate 8 894 de întreprinderi, dintre care 3 560 de interes local. Bunurile naționalizate au trecut în administrarea ministerelor sau a consiliilor populare. Potrivit articolului 5 din Lege au fost exceptate de la naționalizare întreprinderile sau partea din capitalul acestora care se găseau în proprietatea statelor făcînd parte din Națiunile Unite și care dobîndiseră respectivele bunuri ca urmare a aplicării Tratatului de pace dintre România și Puterile Aliate și Asociate, sau prin achitarea de către România a unor despăgubiri de război.

Întreprinderile și atelierele mici nu au fost naționalizate, trecerea acestora pe calea socialismului fiind soluționată prin crearea cooperativelor meșteșugărești. De asemenea, în România, ținîndu-se seama de mo-

dul în care s-a format proprietatea țărănească, de natura micului producător și de alianța muncitorească-țărănească, pământul nu a fost naționalizat. Instaurarea proprietății sociale asupra pământului s-a realizat în anii următori, în procesul cooperativizării agriculturii.

Actul revoluționar al naționalizării a determinat o schimbare fundamentală a structurii economice și sociale a României. A fost desființată marea burghezie ca clasă ; s-a făurit o bază economică pentru noua structură a economiei naționale, sectorul socialist devenind preponderent în industrie, transporturi, în sistemul bancar-financiar, creîndu-se premisele dezvoltării planificate a economiei naționale ; de asemenea, au fost lichidate pozițiile economice ale capitalului străin. Alături de sectorul socialist, care avea rolul conducător în economia națională, au continuat să existe un sector privat-capitalist, reprezentat de întreprinderi particulare industriale și comerciale, care nu au fost supuse naționalizării, precum și de gospodăriile burgheziei rurale ; un sector al micii producții de mărfuri, format din gospodăriile țărănimii muncitoare, precum și din atelierele meseriașilor și meșteșugarilor. Desființarea completă a relațiilor de exploatare a omului de către om, lichidarea pozițiilor deținute de elementele capitaliste de la orașe și sate au avut un caracter treptat și s-au realizat prin măsuri de îngrădire a bazei lor economice și de eliminare a acestora în procesul construirii societății socialiste.

În cele patru decenii care au trecut de la actul revoluționar al naționalizării, proprietatea socialistă s-a dezvoltat și s-a perfecționat neînterupt. Odată cu încheierea cooperativizării agriculturii, în 1962, cele două forme de proprietate socialistă — de stat și cooperatistă — s-au dezvoltat într-o unitate organică. Pe fundamentul proprietății socialiste al economiei, în general, s-a clădit întregul edificiu al democrației noi, socialiste, oamenii muncii avînd garantate dreptul la muncă, dreptul la învățătură, dreptul de a participa la repartitia echitabilă a rezultatelor muncii, la conducerea unităților socialiste, a societății noastre în ansamblul său. „Socialismul — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — și-a propus să dezvolte caracterul social al muncii, să intensifice și să perfecționeze munca socială și diviziunea muncii în societate, lichidînd proprietatea particular-capitalistă și transformînd-o în proprietate socială asupra mijloacelor de producție, lichidînd repartitia inechitabilă și înlocuind-o cu principiul repartitiei în raport cu munca și contribuția fiecăruia la dezvoltarea generală a societății după principiul «nici muncă fără pîine, nici pîine fără muncă».

Societatea noastră socialistă a realizat aceste principii socialiste de proprietate, de muncă și de repartitie. Oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, sînt astăzi proprietarii mijloacelor de producție, ai întregii avuții naționale, producătorii și beneficiarii nemijlociți a tot ceea ce se produce în societate“.

În procesul construcției socialiste, îndeosebi în ultimele două decenii, proprietatea socialistă, forțele de producție au cunoscut un proces intens și multilateral de dezvoltare și modernizare. Ca urmare a unei politici judicioase de alocare a venitului național, a repartizării, mai ales după Congresul al IX-lea al P.C.R., a unei părți importante a acestuia — circa o treime pentru acumulare — în vederea industrializării țării, au crescut considerabil fondurile fixe — componenta de bază a avuției naționale. Referindu-se la dezvoltarea și întărirea continuă a proprietății socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta în Expunerea la Ședința comună a Consiliului Național al Oamenilor Muncii și a Consiliului Național al Agriculturii din 2 iunie 1988 : „În această perioadă istorică scurtă, țara

noastră s-a transformat dintr-o țară cu o industrie și agricultură slab dezvoltate, într-o țară cu o industrie puternică, modernă, organizată pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, și cu o agricultură socialistă, înaintată.

Merită subliniat faptul că fondurile fixe productive reprezintă în prezent peste 2,5 trilioane lei, față de numai circa 80 miliarde lei în anul naționalizării, că producția industrială a crescut, în comparație cu 1945, de peste 120 ori, iar agricultura de peste 6 ori, că venitul național a sporit de peste 32 de ori — și, pe această bază, s-au asigurat fondurile necesare dezvoltării forțelor de producție, a întregii societăți, cât și ridicării necentenite a nivelului de trai, material și spiritual, al poporului. Se poate spune că, practic, în totalitate, baza tehnico-materială a societății noastre a fost creată în anii construcției socialiste, îndeosebi după Congresul al IX-lea al partidului. Aceasta a asigurat realizarea marilor transformări, victoria socialismului în România și trecerea la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate !“

Partidul nostru, secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, au conceput dezvoltarea și perfecționarea proprietății socialiste într-un cadru concret-istoric adecvat, într-o viziune multifactorială. Paralel cu dezvoltarea cantitativă și calitativă a obiectului proprietății socialiste, de stat și cooperatiste, paralel cu repartizarea armonioasă a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării, s-a asigurat și perfecționarea relațiilor de proprietate prin dezvoltarea autoconducerii muncitorești și autogestiuunii economico-financiare, a relațiilor între unitățile de stat și cele cooperatiste, între acestea și stat — în calitate de reprezentant al întregului popor —, precum și între unitățile economice și oamenii muncii. Acest mod de dezvoltare și perfecționare a obiectului proprietății comune a oamenilor muncii și a relațiilor de proprietate socialistă constituie o expresie avansată a democratismului economic socialist, un factor esențial de progres al complexului economic național, în care își are izvorul mersul ascendent al țării pe calea progresului și civilizației socialiste.

În concordanță cu hotărârile Congresului al XIII-lea și ale Conferinței Naționale, în acest an se va trece la majorarea cu 10 la sută a retribuiției personalului muncitor, cu aplicarea principiilor stabilite de retribuire și cointeresare materială. Se are în vedere ca această acțiune de mare importanță politică și socială să înceapă la 1 august anul acesta și să se încheie în a doua parte a anului viitor, înainte de 23 August.

În prima etapă, care va cuprinde lunile august, septembrie și octombrie, se va asigura creșterea retribuiției minime la 2 000 lei lunar. De fapt, prin acțiunea de majorare a retribuiției s-a pornit de la necesitatea creșterii mai puternice a veniturilor oamenilor muncii cu venituri mai mici, în așa fel încât să se realizeze retribuiția minimă de 2 000 de lei, ceea ce, practic, înseamnă o majorare foarte importantă pentru aproape 2,5 milioane de oameni. Aceasta privește îndeosebi tinerii care intră în primii ani de activitate. Sporirea mai accentuată a retribuiției oamenilor muncii cu venituri mai mici reprezintă o nouă expresie a grijii partidului și statului nostru pentru asigurarea condițiilor corespunzătoare de viață tuturor categoriilor de personal muncitor, pentru aplicarea fermă a principiilor eticii și echității socialiste.

În ultimele două luni ale acestui an se va aplica majorarea pentru oamenii muncii care au retribuiții de pînă la 2 250 de lei lunar, care va

cuprinde circa 1 800 000 de persoane. În continuare, retribuiția se va mări în mod eşalonat în cursul anului viitor pe ramuri şi sectoare de activitate.

Prin aceste măsuri se va asigura ca retribuiția medie să ajungă, la sfârşitul cincinalului în 1990, la 3 285 lei, cu o creştere de 10 la sută faţă de 1985, aşa cum s-a stabilit la Congresul al XIII-lea şi la Conferința Națională ale partidului.

În anii actualului cincinal şi în perspectivă, pînă în anul 2000, dezvoltarea puternică şi modernizarea forţelor de producție şi, în corelație cu acestea, perfecționarea relațiilor de producție şi sociale urmează să se realizeze prin creşterea intensivă a întregii economii, a industriei, agriculturii şi a celorlalte ramuri. La baza dezvoltării proprietății socialiste, a creşterii economice intensive stă, în primul rînd, înfăptuirea fermă a noii revoluții științifice şi tehnice şi a noii revoluții agrare.

Dezvoltarea intensivă a forţelor de producție şi, pe această cale, a proprietății socialiste, se întemeiază pe creşterea puternică a productivității muncii şi a eficienței economice. În cincinalul 1986—1990, se prevede ca productivitatea muncii să crească anual cu 8—10%, iar pînă în anul 2000 de 2,3—2,5 ori, urmînd să atingă nivelul productivității muncii din țările dezvoltate.

Vor spori considerabil eficiența fondurilor fixe, gradul de valorificare a materiilor prime şi materialelor, combustibilului şi energiei, nivelul tehnic şi calitativ al produselor, astfel încît să se realizeze o înaltă eficiență şi rentabilitate a producției sociale. În acest sens, prezintă o însemnătate primordială înfăptuirea programelor de organizare şi modernizare a proceselor de producție, pe baza cărora, pînă în 1990, se va realiza dublarea productivității muncii, concomitent cu reducerea substanțială a cheltuielilor materiale, a consumurilor specifice de materiale şi energie. Obținerea, pînă la sfârşitul actualului cincinal, a 95% din produse la nivel mondial ridicat şi a 2—5% peste acest nivel, în condițiile creşterii gradului de valorificare a materiilor prime, a energiei şi reducerii consumului pe unitatea de produs şi de venit național realizat, reprezintă dovezi concludente ale accentuării proceselor de creştere economică intensivă în țara noastră.

Dezvoltarea intensivă a economiei, a forţelor de producție pe baza celor mai noi cuceriri ale științei şi tehnicii se asigură prin alocarea din venitul național a circa o treime pentru acumulare, ceea ce va permite nu numai o însemnată creştere cantitativă a fondurilor fixe, ci şi o dotare tehnică înaltă, un nivel ridicat de mecanizare, automatizare şi cibernetizare a producției. Asimilarea noutăților tehnico-științifice din fiecare domeniu de activitate se va asigura prin calificarea şi perfecționarea temeinică a forței de muncă, prin dobîndirea de către fiecare om al muncii a unor ample cunoștințe tehnice, economice şi culturale. În cincinalul actual, vor fi pregătiți peste 1,2 milioane de muncitori calificați, tehnicieni şi maîstri, 146 000 de ingineri şi alte cadre de specialiști cu studii superioare, precum şi 596 000 de cadre pentru agricultură. De asemenea, programele de perfecționare a pregătirii profesionale vor cuprinde anual circa 3 milioane de persoane, punîndu-se accentul pe însuşirea mai multor meserii, ceea ce va crea condiții pentru adaptarea rapidă a acestora la nevoile producției materiale.

În condițiile noii revoluții tehnico-științifice, forța de muncă se manifestă tot mai mult sub forma muncitorului productiv colectiv, însăși noțiune

nea de clasă muncitoare — așa cum arată secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu — implicînd o abordare nouă. Integrarea învățămîntului cu cercetarea științifică și producția, dezvoltarea creativității științifice, tehnice și economice în corelație cu exigențele bunei gospodăririi și ale folosirii eficiente a tuturor categoriilor de resurse economice, materiale, energetice, financiare și umane impun perfecționarea întregului proces de pregătire a forței de muncă sub aspectul dimensiunilor, structurii și calității. Școala, celelalte forme de perfecționare sînt chemate să răspundă cerințelor superioare de pregătire temeinică a muncitorilor și specialiștilor cu un larg orizont de cunoștințe profesionale, de specialitate și social-politice, capabili să stăpînească și să dezvolte tehnica modernă, să se integreze cu bune rezultate și cu fermitate revoluționară în munca întregului popor pentru dezvoltarea economică și socială, pentru construirea societății socialiste multilateral dezvoltate în România.

Procesele profunde, revoluționare care stau la baza dezvoltării intensive a economiei României socialiste în actualul cincinal și în perspectivă, pînă în anul 2000, vor permite creșterea puternică a proprietății socialiste, a mijloacelor necesare ridicării continue a nivelului de trai material și spiritual al poporului, precum și dezvoltării, în continuare, a forțelor de producție, a științei, învățămîntului și culturii — factori hotărîtori ai ridicării patriei noastre pe noi culmi de progres și civilizație.

În corelație strînsă cu dezvoltarea intensivă a economiei pe temelia proprietății socialiste, cu mutațiile calitative din viața economico-socială, partidul nostru acționează cu fermitate și consecvență pentru perfecționarea organizării, planificării și conducerii democratice a întregii vieți economice și sociale. De mare profunzime și originalitate sînt, în acest sens, tezele tovarășului Nicolae Ceaușescu referitoare la creșterea rolului conducător al partidului în societate, perfecționarea activității statului și organelor sale, a întregului sistem de conducere democratică a vieții economice și sociale, la raportul dialectic dintre partid, stat și democrația muncitorească, revoluționară în etapa actuală și în perspectiva dezvoltării societății românești.

Un loc deosebit în acest cadru larg democratic, profund original, îl ocupă mecanismul economic, bazat pe autoconducerea muncitorească și autogestiunea economico-financiară. În centrul acestuia se află utilizarea rațională a resurselor materiale, financiare și umane, creșterea mereu mai accentuată a calității și eficienței întregii activități economico-sociale.

Mecanismul economico-financiar îmbină armonios conducerea unitară a economiei, pe baza planului național unic de dezvoltare economico-socială a țării, cu consolidarea democrației la toate nivelurile și în toate structurile economiei naționale. Funcționînd pe temelia proprietății socialiste, în strînsă corelație cu sistemul de retribuire bazat pe acordul global și acordul direct, mecanismul economico-financiar asigură unitatea intereselor generale cu cele de grup și personale ale membrilor societății noastre socialiste, potențînd aportul fiecărui om al muncii la valorificarea superioară a resurselor, la sporirea eficienței, într-un climat exemplar de ordine și disciplină, de maximă responsabilitate în toate domeniile activității economico-sociale și în activitatea tuturor categoriilor de specialiști, a tuturor oamenilor muncii.

Autoconducerea muncitorească, ca principiu și, totodată, ca sistem de organizare, funcționare și conducere a societății noastre socialiste — în

ansamblul ei și la nivelul unităților economico-sociale și teritorial-administrative — de către proprietarii socialiști uniți se dovedește tot mai mult o formă eficientă de realizare a democrației muncitorești, revoluționare, de valorificare superioară a proprietății socialiste. În cadrele oferite de aceasta, oamenii muncii iau parte direct la elaborarea, adoptarea și înfăptuirea deciziilor privind dezvoltarea social-economică și poartă răspunderea deplină pentru buna funcționare, gospodărire și dezvoltare a părții din averea națională ce le-a fost încredințată spre administrare.

Noua stare calitativă a oamenilor muncii, care sînt, în același timp, producători, proprietari și beneficiari ai rezultatelor muncii, determină exigențe și responsabilități specifice și pentru statutul lor de conducători ai activității din unitățile în care își realizează prerogativele de gospodari ai unei părți din averea națională ; pe de o parte, de a participa la punerea în valoare a tuturor rezervelor de creștere a producției și eficienței activității economice încă din faza de pregătire și elaborare a planului, iar pe de altă parte, de a se identifica cu obiectivele și sarcinile prevăzute în plan, participînd cu întreaga lor capacitate la înfăptuirea deplină și optimă a prevederilor de plan. În acest fel, conducerea planificată și autoconducerea muncitorească se constituie în pîrghii de consolidare și dezvoltare a proprietății socialiste. Autoconducerea muncitorească implică necesitatea ca toți oamenii muncii, în noua lor calitate, să participe direct la organizarea și conducerea activității din producția materială și sectoarele social-culturale, să răspundă de folosirea cu eficiență maximă a mijloacelor și resurselor, aducînd astfel o contribuție mereu sporită la progresul economic-social al țării. Referindu-se la această cerință vitală pentru întreaga noastră societate și pentru fiecare om al muncii, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată : „Este necesar să continuăm cu fermitate dezvoltarea proprietății socialiste, aplicînd neabătut principiile autoconducerii, autogestiunii, să asigurăm creșterea răspunderii colectivelor de oameni ai muncii — în calitatea lor de proprietari și producători — pentru administrarea unei părți a averii generale a națiunii încredințate lor spre folosință“.

Înțelegerea de către toți oamenii muncii a unității lor de acțiune față de mijloacele de producție de care dispun, față de partea din averea națională care le este dată în grijă și gospodărire rațională, reprezintă o mutație fundamentală în existența și conștiința socială. Accentuînd tocmai caracterul social-uman al raporturilor de proprietate, subliniind calitatea oamenilor muncii de a fi proprietari, producători, beneficiari și organizatori direcți ai procesului productiv, Partidul Comunist Român, secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, soluționează creator o problemă de ordin principal și practic, deslușesc veriga principală a stadiului actual și a perspectivelor sistemului proprietății socialiste în țara noastră și, corelativ, a funcțiilor propulsive pe care le exercită autoconducerea muncitorească în dezvoltarea averii naționale, în întreaga activitate economică și socială concretă.

Înfăptuind, cu spirit revoluționar obiectivele și sarcinile stabilite de Congresul al XIII-lea și de cea de-a V-a Conferință Națională ale partidului în vederea dezvoltării și perfecționării proprietății socialiste, a întregii vieți economice-sociale a țării și a făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, poporul nostru, liber și stăpîn pe propriul său destin, este pe deplin conștient că opera pe care o înfăptuiește, în condiții profund democratice, contribuie la cauza generală a socialismului, păcii și colaborării internaționale, la progresul umanității.

1848 — EVENIMENT FUNDAMENTAL ÎN DEZVOLTAREA ROMÂNIEI MODERNE

ION POPESCU-PUȚURI

În istoria poporului nostru revoluția din 1848, de la declanșarea căreia se împlinesc 140 de ani, constituie un eveniment cu profundă semnificație, ea reprezentând rezultatul firesc al unor multiseculare și eroice eforturi în izbînda celor mai arzătoare năzuințe ale românilor în plan național și social-politic și, în același timp, marcînd începutul de drum spre înfăptuirea unității și independenței depline, a emancipării și progresului.

Desfășurată într-un context european de maximă complexitate, în care revoluțiilor ce au cuprins atunci aproape întreaga Europă — de la Palermo, la Paris și Berlin și de la Viena, la Praga, Bratislava și Pesta — li se opuneau reacționarele imperii absolutiste otoman, habsburgic și țarist, revoluția română și-a făcut cunoscute, de la început, scopurile proprii, determinate de realitățile specifice românești, aceleași în întreaga vatră Dacică. „Plămădite în condiții asemănătoare — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, proclamînd țeluri comune, evenimentele revoluționare din 1848 au avut un caracter unitar în toate țările române ; în centrul lor se aflau pretutindeni desființarea servituților feudale și eliberarea țărănimii iobage, introducerea libertăților democratice burgheze, scuturarea dominației străine și realizarea unității și independenței naționale — obiective democratice care interesau cele mai largi păături sociale, corespundeau năzuințelor afirmării de sine stătătoare a națiunii române”¹.

La 1848, așadar, românii au realizat *o singură revoluție*, fapt atestat de procesul pregătirii sale ideologice, de programele formulate, de desfășurarea, într-un flux unic, a evenimentelor revoluționare, îndreptățind, prin toate acestea, aprecierile lui Nicolae Bălcescu, conform cărora „Revoluția română de la 1848 n-a fost un fenomen neregulat, efemer, fără trecut și viitor, fără altă cauză decît voința întîmplătoare a unei minorități sau mișcarea generală europeană. Revoluția generală fu ocazia iar nu cauza revoluției române. Cauza ei se pierde în zilele veacurilor. Unel-

14 ¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 287.

titorii ei sînt 18 veacuri de trude, suferințe și lucrare a poporului român asupra lui însuși“².

Într-adevăr, revoluția de la 1848 a sintetizat cu strălucire o întreagă istorie românească, începînd cu timpul de nepieritoare glorie al înaintașilor geto-daci, atestați, *prin documente scrise*, ca viteji apărători ai pămîntului străbun încă de acum peste 2 500 de ani și care, sub Burebista și, apoi, sub Decebal, și-au făurit o organizare statală centralizată și independentă de peste două ori milenară ; continuînd, firesc, cu epopeea eroică a luptei pentru independență și unitate desfășurată de popor, sub conducerea unor viteji voievozi — precum Mircea cel Mare, Iancu de Hune-doara, Ștefan cel Mare, Vlad Țepeș, Ioan Vodă cel Viteaz, și, mai ales, a lui Mihai Viteazul, restauratorul, la 1600, al țării întregi și suverane a tuturor românilor — și datorită cărora țările române și-au păstrat ființa statală autonomă ; și încheind, pe temeuri de veche și glorioasă tradiție, cu evenimentele imediat anterioare revoluției de la 1848, care au pregătit-o direct și au prefăcut-o — revoluțiile din 1784 și 1821, care au vizat două obiective fundamentale și au angrenat, într-o formă sau alta, întregul pămînt românesc, masele largi ale poporului. Este vorba despre *independența și unitatea național-statală și despre lichidarea rînduielilor feudale*, cu toate consecințele lor benefice asupra evoluției societății românești pe drumul propășirii naționale și social-politice. Așa cum aprecia Nicolae Bălcescu, „Unitatea națională fu visarea iubită a voievozilor noștri cei viteji, a tuturor bărbaților noștri cei mari, care întrupară în sine individualitatea și cugetarea poporului spre a o manifesta lumii. Pentru dînsa ei trăiră, munciră, suferiră și muriră“³.

Perioada care a urmat acestor două revoluții deschizătoare de ev modern românesc a fost marcată și ea de intense manifestări cu caracter național-revoluționar, care au îmbrăcat o gamă variată de forme și metode de acțiune, desfășurate *într-o strînsă unitate, pe cuprinsul întregii țări*. Astfel, presa românească de pe ambele versante ale Carpaților — „Curierul românesc“, „Albina românească“, „Gazeta de Transilvania“, „Dacia literară“ și numeroase alte ziare și reviste — au militat cu consecvență și dăruire pentru afirmarea dreptului sacru al românilor la o patrie unită și liberă, pentru emanciparea lor socială. Prezența în paginile lor a unor colaboratori din toate provinciile istorice românești a reprezentat o modalitate concretă de evoluție a acestor publicații într-o viziune ideologică și tematică unitară.

Reprezentanți de frunte ai istoriografiei noastre, îndeosebi Nicolae Bălcescu și Mihail Kogălniceanu, au contribuit, într-o măsură considerabilă, prin punerea în valoare a tradițiilor luptei poporului român, la creșterea conștiinței necesității împlinirii năzuințelor pentru care au luptat și s-au jertfit strămoșii. La deschiderea Cursului său de istorie națională de la Academia Mihăileană din Iași, în 1843, Mihail Kogălniceanu, de pildă, arăta : „Eu privesc ca patrie a mea toată acea întindere de loc unde se vorbește românește, iar ca istorie națională istoria Moldovei întregi, înainte de sfîșierea ei, a Valahiei și a fraților din Transilvania“⁴. Iar Nicolae Bălcescu, scriind despre fapta eroică a lui Mihai Viteazul, arăta

² N. Bălcescu, *Opere*, tomul I, partea a II-a, ediția G. Zane, București, 1940, p. 99.

³ *Ibidem*, p. 105.

⁴ Mihail Kogălniceanu, *Opere*, tomul I, Scrieri istorice, Ediția Andrei Oțetea, București, 1946, p. 647—648.

că ea a reprezentat „o idee măreață și singura mîntuitoare pentru noi“, deoarece unirea „trebuie să fie ținta politică a românilor de astăzi“⁵.

Asociațiile politice și culturale care au activat în acești ani în țară sau în străinătate — *Societatea pentru învățătura poporului român* (1839), *Frăția* (1843), *Asociația literară a României* (1845), *Societatea studenților români de la Paris* (1845), *Tînăra Dacie și Tînăra Românie* (1847) și multe altele —, constituite din patrioți din toate colțurile pămîntului românesc (între care Nicolae Bălcescu, C. A. Rosetti, Cezar Bolliac, Mihail Kogălniceanu, Ion și Dimitrie Brătianu, George Barițiu, Vasile Alecsandri, Ion Ghica), au militat, la rîndu-le, pentru luminarea poporului, pentru dezvoltarea culturii naționale unitare, pentru transformarea din temelii a societății românești și, mai presus decît toate, pentru închegarea frontului comun al românilor în vederea înfăptuirii unității național-statale și a suveranității depline.

În sfîrșit, mișcările revoluționare din anii 1821—1848 s-au constituit și ele în încercări succesive de a impune, din interior, prin mobilizarea la luptă a maselor populare, rezolvarea obiectivelor majore naționale și sociale românești. În anii 1837—1839 mișcarea revoluționară condusă de Ion Cîmpineanu s-a pronunțat pentru înlăturarea suzeranității otomane și a protectoratului țarist, pentru unitate și independență. O atestă documentele sale programatice — mai ales *Declarația de principii a Partidei Naționale din Țara Românească*, denumită și *Act de unire și independență*, în care erau înscrise obiectivele „dă a mîntui suveranitatea română, dă a întoarce o patrie slobodă tuturor mădulărilor răspîndite ale neamului“⁶.

Alte mișcări revoluționare — Conjurația confederativă din Moldova (1839), mișcarea organizată în 1840 de Dimitrie Filipescu în Țara Românească (ca o continuare a celei din 1837—1839), mișcarea națională a românilor din Banat și Transilvania împotriva politicii de desnaționalizare — și-au adus și ele contribuția la adîncirea spiritului revoluționar în țările române, la pătrunderea ideilor înnoitoare adînc în mase. Ele au pregătit și programul revoluționar național și social românesc, dezbătut în nenumărate reuniuni comune ale fruntașilor revoluționari — fie la Paris, fie în țară, mai ales la Mînjina, la locuința lui Costache Negri. Însăși declanșarea revoluției a fost, inițial, stabilită a fi concomitentă, dar împrejurările au făcut ca ea să înceapă la date diferite, dar foarte apropiate, ceea ce a reliefat plenar caracterul de *unitate și continuitate* al fluxului revoluționar.

Unitatea revoluției române din 1848 se relevă, de asemenea, cu putere, prin *documentele sale programatice*. Cu toate că purtau denumiri diverse și erau concepute pentru fiecare dintre provinciile istorice românești, prin obiectivele pe care le conțineau — identice, în fondul lor —, ele s-au constituit, practic, într-un *singur* program, al *unicei* revoluții române, rezultat obiectiv al comunității de aspirații ale întregului popor român⁷.

Principalele programe elaborate în timpul revoluției de la 1848 au fost : în Moldova : *Petițiunea-proclamațiune*, alcătuită la Iași și înaintată domnitorului Mihail Sturdza la 28 martie / 9 aprilie 1848, și progra-

⁵ N. Bălcescu, *Opere*, tomul I, partea I, p. 101.

⁶ Cornelia Bodea, *1848 la români, O istorie în date și mărturii*, vol. I, Editura științifică și enciclopedică, București, 1982, p. 118.

⁷ Ion Popescu-Puțuri, *Semnificația istorică a revoluției române din 1848 în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu*, în „Anale de istorie“, anul XXIV, nr. 3/1978, p. 3—15.

mele elaborate de revoluționarii moldoveni refugiați la Brașov — *Prințișii noastre pentru reformarea patriei* (întocmit la 12/24 mai 1848), respectiv *Dorințele Partidei Naționale în Moldova*, redactat, în august 1848, la Cernăuți, de Mihail Kogălniceanu ; în Transilvania — *Punturile națiunii române transilvane*, adoptat de Adunarea națională de la Blaj din 3—5 / 15—27 mai 1848 ; în Țara Românească — *Proclamațiunea* citită la Islaz, la 9/21 iunie 1848 ; în Banat, Crișana și Maramureș — *Petiția neamului românesc* din 3—9 / 15—21 mai 1848, precum și moțiunile adunărilor populare de la Lugoj (15 / 27 mai 1848) și Timișoara (25 iunie / 7 iulie 1848) ; în Bucovina — *Petiția țării*, alcătuită în martie-aprilie 1848.

O analiză profundă a acestor programe învederează realitatea istorică conform căreia dominante în cuprinsul lor sînt *obiectivele comune* — atît pe plan național, cît și social-politic —, fapt care le conferă atributele de părți constitutive ale *unui întreg complex programatic românesc* ⁸.

De exemplu, în exprimarea dorinței legitime a *unității și independenței naționale*, programele au ținut seama, în primul rînd, de împrejurările externe puțin favorabile — determinate de atitudinile potrivnice ale imperiilor vecine — otoman, habsburgic și țarist. Din această cauză, formulările programatice, îndeosebi cele alcătuite în focul luptei revoluționare, au fost extrem de prudente, dar, în fond, explicite, așa cum o demonstrează *Proclamația de la Islaz*, în care se afirma că românii, care „sînt o nație de mai mult de opt milioane de suflete” ⁹ — adică totalitatea populației românești de atunci —, se vor ridica la luptă cu toții în cazul unei intervenții externe.

În alte programe se susținea obiectivul parțial al unirii Țării Românești și Moldovei, mai ușor realizabil, dat fiind faptul că aceste două Principate se aflau sub același statut politic extern — de suzeranitate (otomană) și protectorat (țarist). Ideea apare în *Prințișii noastre pentru reformarea patriei* („Unirea Moldovei și Valahiei într-un singur stat neatîrnat românesc”), ca și în *Dorințele Partidei Naționale în Moldova*, în care unirea celor două țări surori era apreciată drept „cheia bolței fără care s-ar prăbuși tot edificiul național” ¹⁰.

În strînsă relație cu obiectivul *unității naționale*, cel al *independenței depline* s-a constituit, de asemenea, într-un deziderat fundamental al programelor revoluției, formulat în expresii aproape identice — mărturie a acelorași comune aspirații. În chiar primul său punct, *Proclamația de la Islaz* cerea independența administrativă și legislativă a Țării Românești, „pe temeiul tratatelor lui Mircea și Vlad V și neamestecul niciunei puteri din afară în cele dinăuntru ale sale” ¹¹ ; în *Dorințele Partidei Naționale în Moldova* același prim obiectiv era formulat astfel : „Neatîrnarea administrativă și legislativă în toate cele dinlăuntru, fără amestec a orice puteri străine” ¹² ; iar în Transilvania, așa cum s-a stabilit prin *Programul* adoptat la Blaj, „Națiunea română, răzimată pe principiul libertății și frățietății, pretinde independența sa națională în respectul politic, ca să figureze în numele său, ca națiunea română să-și aibă reprezentanții săi în Dieta țării în proporțiune cu numărul său, să-și aibă

⁸ C. Căzănișteanu, D. Berindei, M. Florescu, V. Niculae, *Revoluția română din 1848*, Editura politică, București, 1969, p. 109—149.

⁹ *Anul 1848 în Principatele Române. Acte și documente*, tomul I, București, 1902, p. 500 (în continuare : *Anul 1848. Acte și documente*).

¹⁰ *Ibidem*, tomul IV, p. 109.

¹¹ *Ibidem*, tomul I, p. 495.

¹² *Ibidem*, tomul IV, p. 97.

dregătorii săi în toate ramurile administrative, judecătorești și militare în aceeași proporțiune, să se folosească de limba sa în toate trebile ce ating de dinsa, atît în legislațiune, cît și în administrațiune“¹³. Același obiectiv a fost susținut și în adunările de la Lugoj și Timișoara ale românilor bănățeni, pe atunci încorporați la Ungaria, ca și în *Programul bucovinean* care viza dobîndirea autonomiei acestei provincii românești răpite Moldovei, în 1775, de către habsburgi.

Tot un conținut unitar au avut și *obiectivele cu caracter economic și social-politic* ale revoluției, care urmăreau modernizarea societății românești și îmbunătățirea situației social-economice a maselor muncitoare. Aceasta presupunea înlăturarea relațiilor de producție feudale, asigurarea liberei dezvoltări a noilor relații sociale, capitaliste — deci o prefacere revoluționară din temelii a structurilor societății din țările române.

La loc de frunte între obiectivele programatice sociale și politice ale revoluției s-a aflat soluționarea problemei agrar-țărănești, prin desființarea servituților feudale și improprietărirea țăranilor cu pămînt, deoarece de rezolvarea ei depindeau progresul țării și adeziunea maselor țărănești la lupta revoluționară. *Programul de la Islaz* a proclamat emanciparea clăcașilor, „ce se fac proprietari prin despăgubire“, în temeiul dreptului, recunoscut de revoluție, de a fi stăpîni asupra pămîntului de muncă, „răscumpărat de atîtea veacuri cu sudorile lor“¹⁴; în Transilvania, *Programul de la Blaj* cerea „desființarea iobăgiei, fără nici o despăgubire din partea țăranilor iobagi“¹⁵; ideea apare și în *Prințipiile noastre pentru reformarea patriei* — „improprietărirea lăcuiitorilor săteni fără nici o despăgubire din partea lor“, iar *Dorințele Partidei Naționale în Moldova* decretau „a se face proprietari pre toți gospodarii săteni, dîndu-se însă o dreaptă despăgubire vechilor stăpîni ai pămîntului“¹⁶.

De asemenea, programele revoluției stipulau: desființarea dărilor și a altor obligații ale țăranilor către proprietarii de moșii, desființarea privilegiilor feudale și legiferarea de drepturi și libertăți politice pentru toți cetățenii, așezarea instituțiilor statului pe baze noi, democratice, reformarea democratică a instituției domniei, a învățămîntului, puterii judecătorești și administrației, instituirea gărzii naționale, libertatea comerțului, industriei și înflorirea sistemului bancar și de credit. Se demonstra, prin aceasta, că poporul român nu urmărea doar o *atenuare* a racilelor societății românești, ci o *profundă prefacere înnoitoare*, în condițiile dobîndirii independenței depline și făuririi unității statale.

Împreună cu documentele sale programatice, *desfășurarea revoluției*, într-un unic șuvoi revoluționar — pe parcursul căruia s-a evidențiat uriașul potențial de luptă al maselor populare, receptivitatea lor la ideile înnoitoare ale timpului, năzuința fierbinte spre libertate, independență și unitate națională, spre progres social — a pus puternic în relief *caracterul unitar* al evenimentelor de la 1848. Revoluția a început la Iași în martie 1848, a cuprins apoi Transilvania, Banatul, Crișana și Maramureșul, s-a extins în Țara Românească și s-a menținut pînă în vara anului 1849 în Munții Apuseni.

Pe întregul său parcurs, masele țărănești și orășenești — lucrători meseriași, negustori —, avînd în frunte iluștri luptători, personalități de

¹³ G. Barițiu, *Părți alese din istoria Transilvaniei*, vol. II, Sibiu, 1890, p. 120—121.

¹⁴ *Anul 1848. Acte și documente*, tomul I, p. 493.

¹⁵ G. Barițiu, *op. cit.*, p. 121.

¹⁶ *Anul 1848. Acte și documente*, vol. IV, p. 107—108.

seamă ale vieții politice românești, precum : Nicolae Bălcescu, Avram Iancu, Mihail Kogălniceanu, Dimitrie și I. C. Brătianu, Vasile și Iancu Alecsandri, Ion Heliade Rădulescu, Al. G. Golescu, Al. I. Cuza, George Barițiu, Simion Bărnuțiu, Eftimie Murgu, Eudoxiu Hurmuzachi, Ion Ghica, Gh. Magheru, Al. Papiu-Ilarian și mulți alții, — au acționat ca *forțe motrice* ale revoluției, demonstrând eroism și abnegație în marile momente care au jalonat anii 1848—1849. „Deșteptarea de la 1848 — avea să scrie Ion Ghica — nu a fost opera unui singur om, nici a unui grup sau a unui partid, ci a fost opera simțului național al României întregi... Cugetătorul și organizatorul a fost națiunea”¹⁷.

Începutul revoluției l-au marcat evenimentele de la Iași, unde Comitetul revoluționar, bazat pe adeziunea deplină a populației Capitalei Moldovei — „mulți patrioți, tineri și bătrâni, fără osebire”¹⁸ și pe țărani care, la chemarea lui, se aflau în oraș în ultimele zile ale lunii martie 1848, a încercat să impună domnitorului Mihail Sturdza *Programul* formulat la întrunirea din 27 martie / 8 aprilie 1848. Dar respingerea, de către domnitor, a unora din prevederile *Programului* — desființarea Adunării Obștești, ce nu reprezenta voința poporului și făurirea gărzii naționale — a făcut ca poporul să-și exprime cu fermitate hotărîrea de a apăra revoluția. Mulțimea a ridicat baricade pe străzile Iașilor ; au avut loc ciocniri cu forțele represive ale domnitorului Sturdza, care acționa și la îndemnul Rusiei țariste, soldate cu victime omenești, cu sute de arestați și întemnițați, iar fruntașii revoluției au fost siliți să se refugieze în Țara Românească, în Transilvania și Bucovina, unde au continuat lupta, în timp ce în Moldova mișcările și frământările țărănești prelungeau, în timp, starea revoluționară.

Revoluția a cuprins apoi Transilvania, un prim moment de afirmare plenară a hotărîrii poporului de a-și cuceri drepturile naționale și sociale constituindu-l cea dintâi Adunare de la Blaj, din 18/30 aprilie 1848, unde miile de țărani, lucrători, meseriași, intelectuali au întâmpinat cu entuziasm obiectivele revoluționare înfățișate lor de conducătorii revoluției. La întoarcerea acasă, participanții la Adunare au răspândit ideile eliberatoare în masele poporului, mobilizându-le la acțiune revoluționară.

În acest fel, cea de-a doua Adunare națională de la Blaj, din 3—5 / 15—17 mai 1848, la care au fost prezenți și mesageri ai muntenilor și moldovenilor, s-a constituit într-o mare manifestare a sentimentului dreptății sociale și unității tuturor românilor. Imensa mulțime participantă la Adunare — peste 40 000 de persoane, ceea ce i-a conferit dimensiunile celei mai mari întruniri populare din întreaga Europă cuprinsă de revoluție —, s-a strîns sub faldurile steagului tricolor, respingînd preconizata „uniune” a Transilvaniei cu Ungaria, împotriva voinței românilor și dînd tărie de granit hotărîrilor luate pentru prosperitatea și unitatea națiunii române. Această mare adunare demonstra că masele populare erau convinse că venise vremea ca românii să reintre în posesia drepturilor lor ca popor și ca națiune, pe temeiul dreptății istorice, al numărului preponderent în totalitatea populației Transilvaniei. „Ziua aceasta — scria gazeta blăjană „Organul național” — de mii de oameni însetați de libertate ca ziua răscumpărării așteptată, răsări”. Toți cei prezenți la adunare erau convinși

¹⁷ Ion Ghica, *Scrieri*, vol. III (*Scriori către Vasile Alecsandri*), ediția Petre V. Haneș, Editura „Minerva”, București, 1914, p. 405.

¹⁸ *Anul 1848. Acte și documente*, tomul I, p. 184.

că viitorul Transilvaniei era strâns legat de unirea cu Țara Românească și Moldova. „De acum — spuneau participanții la Adunare — *Ardealul nu mai e Ardeal, ci România*“ (subl. ns.)¹⁹.

Prezența, la Blaj, alături de români, a unui număr însemnat de țărani din rîndurile naționalităților conlocuitoare constituia o mărturie elocventă a înțelegerii necesității luptei unite împotriva exploatării, a politicii reacționare a marilor imperii. Și aceasta cu atât mai mult, cu cît fruntașii revoluției române au arătat că libertatea ce se va dobîndi va fi deopotrivă egală pentru locuitorii Transilvaniei, așa cum se arăta în *Jurămîntul* depus de participanții la Adunare, în care erau exprimate atît legămîntul solemn al apărării propriiei națiuni — „voi susține totdeauna națiunea noastră română pe calea dreaptă și legiuită și o voi apăra cu toate puterile împotriva oricărui atac și asupriri“ —, cît și respectarea drepturilor naționalităților — „voi respecta toate națiunile ardeleni, poftind egală respectare de la dînsle, nu voi încerca să asupresc pe nimeni, dar nici nu voi suferi să ne asuprească nimenea“.

Adresîndu-se mulțimii de pe Cîmpul Libertății, Avram Iancu — simbolul viu al revoluției române — reliefa forța de care dispunea poporul în lupta sa dreaptă, națională: „Uitați-vă la cîmp, românilor! Sînteți mulți ca cucuruzul brazilor! Sînteți mulți și tari!“, idee întărită și de Al. Papiu-Ilarian, în cuvintele: „În țara aceasta, care este țara noastră, nimic nu vom mai suferi a se face fără știrea și învoirea noastră ... Voi sînteți milioane, dotați cu facultăți splendide, cu însușiri sublime. Îndărătul vostru, o tradițiune de glorie, care vi-o poate invidia toată lumea, înaintea voastră străluce un viitor nemărginit ..., împrejură-vă surîde cea mai frumoasă natură — Carpații și Marea“²⁰, prefigurînd astfel adevăratele fruntarii ale patriei române unite.

Participanții la Adunare au întîmpinat cu cea mai mare satisfacție programul revoluționar, în care se arăta că „Națiunea română se declară și se proclamă de națiune de sine stătătoare și de parte întregitoare a Transilvaniei, pe temeiul libertății legale“²¹, ceea ce l-a determinat pe revoluționarul Stephan Ludwig Roth să remarce faptul că la toți cei prezenți „se deșteptase gîndul naționalității. Acest gînd prinse rădăcini atît de adînci, încît el nu va putea fi niciodată scos din inimile românilor“²².

Referindu-se la istorica semnificație a mării adunări a românilor transilvăneni, la care se proclamase abolirea iobăgiei, independența Transilvaniei și „mîntuirea de sub orice domnie străină, prin unitate națională“²³, Nicolae Bălcescu aprecia, cu îndreptățire: „Zi de 15 mai 1848! Zi de lumină, de libertate și de mărire română, te pomenim și te serbăm ca drag! Tu minunași lumea și arătași lumii că nația română e matură, vrednică de libertate, vrednică de a intra în frăția cea mare a națiilor. În analele române altă zi nu strălucește mai frumos decît tine și cea asemenea-ți, sora ta iubită, ziua de 11 iunie 1848 a poporului din București. Te pomenim și te serbăm cu drag, o zi măreață! Căci întîiași dată auzirăm

¹⁹ Silviu Dragomir, *De acum Ardealul nu mai e Ardeal, ci România*, în „Transilvania“, nr. 7/1941, p. 442.

²⁰ Al. Papiu-Ilarian, *Istoria românilor din Dacia Superioară*, ediția a II-a, tomul II, Viena, 1852, p. 237.

²¹ *Ibidem*, p. 732.

²² *Din istoria Transilvaniei*, ediția a II-a, vol. II, Editura Academiei R.P.R., București, 1963, p. 55.

²³ N. Bălcescu, *Opere*, tomul I, partea a II-a, p. 127.

atunci un popor întreg răspunzînd celor ce vorbeau de unirea Ardealului cu Ungaria, prin această strigare : «Noi vrem să ne unim cu Țara»²⁴.

În iunie 1848 s-a ridicat la luptă și Țara Românească. După Iași și Blaj, momentul revoluționar de la Islaz din 9/21 iunie 1848 a demonstrat, încă o dată, adevărul deplin al poporului la cauza revoluției. Miile de participanți la această adunare populară au primit cu entuziasm *Proclamația revoluționară* citită de I. Heliade Rădulescu, considerată, pe drept cuvînt, o adevărată *Constituție* a țării, au jurat să lupte pentru izbînda tuturor obiectivelor pe care le conținea și au aclamat constituirea primului guvern revoluționar, compus din I. Heliade Rădulescu, Ștefan Golescu, Cristian Tell, Nicolae Pleșoianu, preotul Radu Șapcă. Apoi, de-a lungul marșului său spre Craiova și București, guvernul provizoriu a fost însoțit de o mulțime de țărani și orașeni, fiind întîmpinat, la trecerea prin sate și orașe, cu cuvintele patriotice : „Trăiască libertatea !“, „Trăiască Constituția !“.

În istorica zi de 11/23 iunie 1848 revoluția a învins la București, unde populația orașului a salutat Constituția, angajîndu-se să facă totul pentru ca ea să fie transpusă în viață. Însuși domnitorul Gheorghe Bibescu a fost nevoit să subscrie programul revoluționar, după care a abdicat și părăsit Țara Românească. Iar la 15/27 iunie 1848, pe Cîmpia Libertății din Dealul Filaretului, populația Capitalei a depus jurămint pe *Constituție* și pe steagul tricolor, instituit ca prim act de autoritate al guvernului provizoriu, în a cărui componență, alături de I. Heliade Rădulescu, Ștefan Golescu, Cristian Tell, Gheorghe Magheru, au intrat Nicolae Bălcescu, Al. G. Golescu, C. A. Rosetti, I. C. Brătianu, în calitate de secretari ai guvernului. Jur, s-a auzit atunci din mii de piepturi, „că voi fi credincios voinței nației române, apărînd-o din toate puterile împotriva oricărui atac și asuprire; jur că nu voi lucra niciodată în contra intereselor țării și că voi ține și aproba cele douăzeci și unu de puncturi (ale Programului — *n.n.*), conlu-crînd după putință-mi și jertfind viața mea chiar pentru dînsule și pentru națiune“²⁵.

Victoria revoluției în Țara Românească a fost considerată ca aparținînd întregului popor român. Exprimînd cu claritate această idee, transilvănianul C. Roman îi scria lui Al. G. Golescu : „Izbutirea cea norocită o auzirăm din jurnale și din alte știri private, care ne dete și nouă un motiv de viață și ne-am bucurat prea mult... Acum așteptăm cu nerăbdare să vedem cum va izbuti și în Moldova“. Deviza tuturor românilor, aprecia C. Roman, trebuie „să fie formarea Daciei“²⁶ ; bănățeanul Eftimie Murgu transmitea lui Nicolae Bălcescu aceleași sentimente de frăție și unitate : „Eu, frate, să știi că am plîns de bucurie cînd am luat știre de triumful libertății în România ; și cu nerăbdare aștept să văd România slobodă și să mă bucur de fericirea fraților mei, care de mult ar fi meritat această soartă. Eu, din parte-mi, voi căuta să pregătesc Adunarea (românilor din Banat — *n.n.*), spre a pași la o alianță cu Moldoromânia“²⁷ ; la fel, moldoveanul Vasile Alecsandri se adresa lui Nicolae Bălcescu și, prin el, „tuturor fraților din Țara Românească... vrednici fii ai libertății“, cu înflăcăratele cuvinte : „Trebuie să vă înștiințez că dorul cel mai înfocat al

²⁴ *Ibidem*, p. 125.

²⁵ *Anul 1848. Acte și documente*, tomul I, p. 451.

²⁶ *Ibidem*, tomul II, p. 136.

²⁷ *Ibidem*, p. 138.

nostru, al unei mari partide din Moldova, este unirea Moldovei cu Valahia, sub un singur guvern și sub aceeași Constituție“²⁸.

Sprijinul total al poporului față de revoluție, hotărîrea lui nestrămutată de a apăra Constituția și guvernul provizoriu au fost demonstrate cu prilejul zădărnicii comploturilor contrarevoluționare din 19 iunie / 1 iulie și 29 iunie / 11 iulie 1848, urzite de reacțiunea internă, cu complicitatea forțelor contrarevoluționare străine.

Aceste evenimente au demonstrat cu claritate că poporul român, în întregul lui, era de partea revoluției și că forțele reacțiunii interne erau prea slabe pentru a se putea opune prefacerilor revoluționare. Au înțeles-o și marile puteri contrarevoluționare care au început să se gîndească la desfășurarea, în consens, a intervenției militare pentru a înăbuși revoluția.

În timpul guvernării revoluționare, în Țara Românească au fost inițiate numeroase acțiuni pentru aplicarea programului revoluționar : a fost instituit, oficial, drapelul tricolor, ca simbol al suveranității românești ; a fost formată o Comisie a proprietății, care a dezbătut problema emancipării și improprietății clăcașilor ; s-a constituit corpul comisarilor de propagandă — în care au fost cuprinși și numeroși români transilvăneni —, instituție menită să mențină trează în mase cauza revoluției, să conștientizeze poporul de menirea, de drepturile și îndatoririle lui ; a fost reorganizată armata, spre a face față atacurilor din partea imperiilor reacționare vecine, accentul punîndu-se atît pe oastea permanentă, cît și pe gărzile naționale, dar instituindu-se, totodată, armata nepermanentă, aflată sub conducerea lui Gheorghe Magheru, conform vechiului principiu al cuprinderii sub arme a întregului popor („oastea cea mare“), folosit în trecut de marii noștri voievozi.

Prin legăturile directe deja existente între fruntașii revoluției, prin corespondență și pe alte căi s-a trecut, totodată, la realizarea frontului comun românesc în apărarea guvernului provizoriu de la București, ce întruhipa revoluția victorioasă. Astfel, Eftimie Murgu preconiza recrutarea de ostași români din Banat și Transilvania, îndeosebi din regimentele de graniță, pentru a susține cuceririle revoluționare din Țara Românească și a apăra Moldova în cazul unei invazii țariste, iar „Gazeta de Transilvania“ scria că, în caz de agresiune străină, „frații transilvăneni vor alerga să apere cauza naționalității române“²⁹.

Idealul unității și al independenței naționale a fost larg popularizat și prin presa de la 1848. În primul său număr, „Pruncul român“ lansa o înflăcărată chemare — *Către frații noștri din Moldova* — în care se spunea : „Uniți-vă cu noi, frați de dincolo de Milcov... Să ne dăm mîna ca niște frați și să ne ajutăm unii pe alții. Uniți vom fi tari, uniți vom sta împotriva oricărui vrăjmaș al libertății noastre“³⁰ ; „Bucovina“, publicație românească ce apărea la Cernăuți, considera și ea solidaritatea drept „o datorie și o neapărată nevoie națională“, iar „Poporul suveran“, cerea Porții otomane „a recunoaște Constituția română pentru ambele Principate“ (Țara Românească și Moldova — *n.n.*)³¹.

Ample semnificații avea și continuarea luptei revoluționare pe pămîntul Transilvaniei unde, cu prilejul celei de-a treia Adunări de la Blaj,

²⁸ *Gîndirea social-politică despre Unire (1859)*, Editura politică, București, 1966, p. 43.

²⁹ *Anul 1848. Acte și documente*, tomul I, p. 673.

³⁰ *Ibidem*, p. 547.

³¹ *Ibidem*, tomul V, p. 358 ; tomul IV, p. 196.

din 3—13 / 15—25 septembrie 1848, s-a protestat energic împotriva ho-tărârii Dietei de la Cluj de „uniune“ forțată a Transilvaniei cu Ungaria, după care masele populare au înscris și aici, ca pe întregul cuprins al pământului românesc, noi pagini eroice în lupta pentru apărarea revolu-ției, împotriva intervenției conjugate a forțelor armate străine.

Și aceasta pentru că, așa cum a demonstrat desfășurarea evenimen-telor, nicăieri pe pământul românesc revoluția n-a putut fi înăbușită de forțele reacțiunii interne — slabe și lipsite de o bază socială —, ci de coa-liția contrarevoluționară a imperiilor otoman, habsburgic și țarist, care erau potrivnice marilor idei naționale și sociale proclamate de revoluție și susținute cu tărie de întregul popor. Așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Un factor principal care a dus la înfrângerea revoluției a fost intervenția brutală a forțelor reacționare din exterior, a marilor imperii vecine profund ostile tendinței de emancipare a poporului român, eliberării sale naționale și sociale, unirii lui într-un singur stat ; revoluția de la 1848 din țările române apărarea ca un pericol pentru existența ace-sor imperii reacționare“³².

După ce Moldova a fost ocupată, încă din iunie 1848, de trupele țar-iste, în Țara Românească, masele de țărani, lucrători, meșteșugari erau pregătite să facă față asaltului armatei otomane. La București mulțimea a ars, în ziua de 6 / 18 septembrie 1848, Regulamentul Organic și Arhon-dologia, gest simbolic, de afirmare a idealurilor independenței depline și progresului social, iar peste 100 000 de oameni erau masați la barierele orașului spre a se opune intervenției străine. Punctul culminant al rezis-tenței românești l-a constituit episodul eroic al luptei din Dealul Spirii, de la 13 / 25 septembrie 1848, mărturie vie a dăruirii și devotamentului românilor pentru cauza patriei, după care regimul revoluționar a mai fost menținut în Oltenia, pînă la 28 septembrie / 10 octombrie 1848, prin pre-zența, în tabăra de la Rîureni—Vilcea, condusă de Gheorghe Magheru, a unei numeroase oștiri nepermanente.

Odată cu instaurarea ocupației otomane în Țara Românească, ur-mată curînd și de cea țaristă, centrul rezistenței revoluționare românești s-a menținut în Transilvania, unde, sub conducerea lui Avram Iancu, Munții Apuseni au fost organizați ca o țară românească liberă, cu regim popular, cu administrație aleasă pe principii democratice și cu armată na-țională. Deși dorită de români, o colaborare revoluționară româno-ma-ghiară nu s-a putut realiza la timp, întrucît conducătorii revoluției ungare, Lajos Kossuth în primul rînd, urmărind libertatea Ungariei și chiar fău-rirea „Ungariei mari“, refuzau dreptul la independență și unitate al româ-nilor transilvăneni.

În atare condiții, venit în Transilvania spre a perfecta colaborarea revoluționară română-maghiară (înfăptuită prea tîrziu, în împrejurările intervenției militare țaristo-habsburgice, prin *Proiectul de pacificare*, în-cheiat la 14/26 iulie 1848), Nicolae Bălcescu a rămas foarte impresionat de „viața românească înfocată și puternică“ de aici, de „oastea țărănească“ organizată de Avram Iancu, ce deprinsese „adevăratele principie ale războiului“ și, luptînd cu eroism, „cîștiga bătălii“³³.

Forțele coalizate ale habsburgilor și țariștilor au determinat, însă, înăbușirea, în august 1848, a revoluției și pe pământul Transilvaniei.

³² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, p. 293.

³³ N. Bălcescu, *Opere*, tomul I, partea a II-a, p. 129.

Aceasta nu a împiedicat continuarea luptei poporului român pentru unitate, independență și progres social, încrederea lui într-un viitor mai bun. Prin întreaga sa desfășurare, prin avântul revoluționar demonstrat de masele populare, prin obiectivele fundamentale pe care le-a proclamat și care au rămas de îndeplinit în deceniile următoare, „Revoluția română din 1848 — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — a continuat să se desfășoare sub diferite forme, găsindu-și expresia în realizarea unirii principatelor, în îndeplinirea reformelor sociale ulterioare, în toate transformările și mișcările revoluționare care au avut loc în țările românești, apoi în România, până la revoluția socialistă. Deci revoluția din 1848 a continuat să fie, într-o formă sau alta, trează. Poporul a ținut sus steagul libertății și independenței naționale până la îndeplinirea revoluției socialiste, care a adus adevărata libertate națională și socială pe pământul României”³⁴.

Într-adevăr, istoria noastră modernă stă mărturie faptului că toate marile obiective formulate la 1848 și-au aflat, treptat, împlinirea — în 1859, 1864, 1877—1878, 1918, 1944. Și, de fiecare dată, masele poporului român au fost cele care au constituit fundamentul solid și forțele motrice ale acestor istorice realizări. În fruntea luptei pentru unitate deplină și apărarea independenței, pentru dreptate și progres social s-au aflat clasa muncitoare, partidul său politic făurit în 1893 și devenit, în 1921, Partidul Comunist Român — continuatorul, pe o treaptă superioară, al tradițiilor celor mai glorioase ale poporului, al valorilor fundamentale ale istoriei noastre naționale și îndeplinitorul, în noile condiții istorice și la cote tot mai înalte, al aspirațiilor celor mai fierbinți ale națiunii române, ale eroice generații de la 1848.

Revoluția de la 1848 n-a avut însă numai profunde implicații interne, reflectate în marile îndepliniri amintite. Ca fenomen general european, ea a produs mutații de esență, în perioada care a urmat, în evoluția Europei și a lumii întregi. Pentru Europa, ideea dominantă a procesului istoric deschis de revoluție a fost aceea a necesității destrămării imperiilor absolutiste contrarevoluționare — otoman, habsburgic și țarist —, a făuririi statelor naționale unitare și, prin aceasta, a *statornicirii unui tip nou de relații între țările europene*.

Atare proces s-a desfășurat și s-a desăvârșit în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și în primele două decenii ale secolului al XX-lea. Românii au avut printre primii cinstea de a-și făuri statul național modern, în 1859, adică înaintea Italiei și a Germaniei. Înaintașii noștri, cucerindu-și apoi, prin forțe proprii, independența absolută de stat, în războiul din 1877—1878, au adus o contribuție prețioasă la accelerarea procesului de prăbușire a Imperiului otoman, tradus atunci și prin obținerea independenței Serbiei și Muntenegrului și a autonomiei Bulgariei (devenită în 1908 independentă). Iar după primul război mondial, o dată cu prăbușirea, în 1917, a țarismului și cu dezagregarea, un an mai târziu, a Imperiului austro-ungar, sub presiunea luptei naționale a popoarelor oprite, s-a putut ajunge la constituirea sau reîntregirea statelor naționale unitare în centrul și sud-estul Europei, inclusiv la făurirea statului național unitar român, în 1918.

Etapă nouă în care a intrat Europa după primul război mondial impunea statornicirea unui nou tip de relații între țări și popoare pe deplin suverane. Evident, n-au lipsit nici felurite adversități, între care încercă-

rile de restaurare a Imperiului habsburgic sau politica revizionistă a statelor fasciste, potrivnică noii configurații a Europei, realizată de popoare și consfințită prin tratatele de pace. Dar dominantă a început să fie politica de promovare a unor principii și idei ce proclamau, ca un scop fundamental, pacea și cooperarea între națiuni, iar instrumentul cel mai potrivit pentru împlinirea acestor deziderate a fost Societatea Națiunilor. După cum este știut, România, ca membru fondator al Societății Națiunilor, s-a pronunțat cu consecvență pentru apărarea independenței și suveranității tuturor țărilor, pentru consolidarea statu-quo-ului teritorial, pentru prietenia și colaborarea tuturor popoarelor. Țara noastră a aplicat aceleași principii și în cadrul alianțelor regionale defensive din care a făcut parte — Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică —, precum și în raporturile cu ceilalți vecini, inclusiv cu Uniunea Sovietică, cu care a stabilit, în 1934, relații diplomatice.

În epoca interbelică diverse cercuri politice vest-europene, mizînd pe tendința manifestă a popoarelor spre conlucrarea strînsă, spre o *Europă unită*, au avansat diverse propuneri de înfăptuire a acestui obiectiv, cum a fost, de pildă, planul Aristide Briand de creare a unei *Uniuni federative europene*, formulat în septembrie 1929, la a X-a Sesiune a Societății Națiunilor, precum și anume proiecte de uniuni regionale (Uniunea economică danubiană, Uniunea statelor baltice)³⁵. Aceste planuri nu s-au dovedit realizabile, deoarece experiența istorică demonstrase clar ineficiența încercărilor de a înlocui căutarea răbdătoare a unor multiple căi și canale de asigurare a cooperării între toate statele, de punere de acord a intereselor lor și de depășire a divergențelor, cu propuneri de anvergură tinzînd, în ultimă instanță, spre formule suprastatale, ce nesocoteau suveranitatea țărilor și popoarelor, ca remediu pentru problemele dificile ale realității.

În condițiile actuale atît de complexe ale lumii contemporane, în care evidenta întrepătrundere de culturi și civilizații în Europa și în lume coexistă alături de mari disensiuni dintre țări și popoare, amplificate și de cursa înarmărilor care a transformat Europa într-un imens arsenal nuclear, făurirea *Europei unite* constituie o necesitate imperioasă. Aceasta presupune, în concepția partidului și statului nostru, respectarea neabătută a intereselor și aspirațiilor tuturor popoarelor, a independenței și suveranității lor naționale, a frontierelor statornicite pe continentul european, crearea tuturor posibilităților pentru o cooperare egală, pentru un schimb echitabil de valori materiale și spirituale, în care fiecare stat să-și aducă propria contribuție. Numai o astfel de *Europă unită* poate deveni viabilă, iar orice încercare de unire artificială de țări, stabilirea unei conduceri centrale și a unei capitale, acceptarea atotputerniciei conducerilor transnaționale sînt sortite, ca și planurile mai vechi, eșecului.

Așa cum a demonstrat-o în repetate rînduri activitatea internațională a partidului nostru, politica externă a României socialiste, în relațiile bilaterale cu statele europene, în foruri continentale, în cadrul Organizației Națiunilor Unite și al organismelor sale specializate, România este hotărîtă să militeze, în baza acestor principii, pentru dezvoltarea colaborării, pentru o Europă a prieteniei și păcii, o *Europă unită* a tuturor statelor, fără deosebire de orînduire socială.

³⁵ A se vedea, pe larg : Ion Popescu-Puțuri, *Indemn la creație*, Editura politică, București, 1984, p. 307—339.

În Raportul prezentat la Conferința Națională a Partidului Comunist Român, din decembrie 1987, tovarășul Nicolae Ceaușescu a subliniat că în condițiile actualului raport de forțe pe plan mondial „Europa unită poate să aducă o contribuție de mare însemnătate la soluționarea tuturor problemelor din viața internațională, și, în primul rînd, la dezarmarea nucleară și convențională. Avem marea răspundere în fața popoarelor noastre, a întregii lumi, de a întări unitatea și colaborarea țărilor europene, de a face totul pentru a asigura viitorul generațiilor de azi și de mâine, al copiilor țărilor noastre, viitorul de pace al întregii omeniri”³⁶.

Participantă activă la Conferința de la Viena consacrată dezarmării și cooperării în Europa, România este hotărîtă să-și aducă întreaga contribuție la realizarea unor acorduri și înțelegeri menite să conducă la dezarmare, la colaborare și cooperare, la înfăptuirea unei *Europe unite*, a dezvoltării democratice și independente, a progresului multilateral al tuturor popoarelor de pe continent, a unei Europe a păcii.

În plan regional, România acționează, de asemenea — așa cum s-a demonstrat și la recenta consfătuire de la Belgrad a miniștrilor de externe din statele balcanice —, pentru dezvoltarea largă a colaborării în Balcani, pentru transformarea acestei zone într-o regiune a păcii, cooperării și bunei vecinătăți, fără arme chimice și nucleare, fără baze militare și trupe străine. În același timp, țara noastră sprijină eforturile pentru realizarea unor astfel de zone în nordul și în centrul continentului, în Mediterana și în alte regiuni ale lumii.

Pornind de la lecția istoriei și avînd în vedere realitățile concrete ale lumii contemporane, Partidul Comunist Român, România socialistă nutrește convingerea și militează consecvent pentru o acțiune unită a forțelor progresiste, a popoarelor europene și a lumii întregi, singura care poate determina schimbarea raportului de forțe în favoarea păcii și colaborării, a respectării independenței și suveranității naționale, a apărării vieții pe planeta Pămînt.

MASELE POPULARE — FACTORUL DECISIV ÎN PREGĂTIREA ȘI DESFĂȘURAREA REVOLUȚIEI ROMÂNE DE LA 1848

VASILE PETRIȘOR, NICOLAE RAUȘ

Înțelegerea rolului maselor în edificarea istoriei implică, în mod firesc, considerarea lor într-un cadru spațial și temporal determinat. Nu există mase în genere, aceleași oricând și oriunde, ci mase care aparțin unui pământ anume, ancorate într-o istorie anume, cu o fizionomie în continuă evoluție, exercitându-se de la aceste date, potrivit cu fiecare epocă sau perioadă, ca temelia devenirii unui popor, ca forța primordială a mișcării și regenerării vremurilor.

Identitatea maselor care au făurit revoluția română de la 1848 este expresia structurii social-istorice specifice a poporului nostru, a obiectivelor istorice în fața cărora se găsea societatea românească. Așa cum evidențiază tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, „Îmbinarea luptei pentru răsturnarea vechii orînduiri feudale cu lupta împotriva asupririi străine a imprimat mișcării revoluționare românești din 1848 un caracter deosebit în ansamblul mișcărilor revoluționare ale timpului, a făcut ca această luptă să antreneze cele mai largi mase populare — meseriașii, meșteșugarii și țirgoveții, țărănimea și intelectualii animați de ideile progresiste ale epocii”¹.

Forța socială cea mai largă a revoluției, în același timp precumpănitoare numeric a poporului român, a fost țărănimea, epoci întregi principalul creator al patrimoniului material și spiritual al societății, pavăza ființei de neam, firea însăși a țării. „Voi și numai voi sînteți Țeara Românească — spunea C.A. Rosetti, adresîndu-se țăranilor, la deschiderea lucrărilor Comisiei proprietății —, pentru că voi sînteți două milioane și jumătate, pentru că pînea ce hrănește pe tot omul voi o dați, voi ați făcut toate casele acestea, voi ați făcut toate cite se vād pe pămîntul acesta românesc, și iarăși voi sînteți în stare să fericiți țeara și să o apărați de orice rele”².

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 287.

² *Anul 1848 în Principatele Române. Acte și documente* (în continuare: *Anul 1848. Acte și documente*), tomul III, Institutul de arte grafice „Carol Göbl”, București, 1902, p. 393—394.

Este vorba de o țărănime aparținând unui popor cu o vechime de mai multe ori milenară, care a avut a trăi în condițiile unei mari densități a evenimentelor și momentelor de încordare extremă, de jertfe și sacrificii fără șir, a solicitărilor și presiunilor din felurite direcții. N-a fost loc aici pentru serenitate și latență. A trebuit să se reziste aproape fără conținere primejdiilor și amenințărilor străine, să se reclădească de atâtea ori țara prădată de cotropitori — în condițiile unei tăioase exploatare de clasă —, să se mențină o neslăbită stare de veghe, să se cumpănească pas cu pas desfășurarea vremurilor și să se proiecteze în consecință șansele dezvoltării de sine stătătoare în vatra strămoșească. O asemenea condiție de viață a poporului, care s-a transpus în fibra sa intimă, l-a situat întotdeauna de partea cauzei drepte și a spiritului de dreptate, a sensului de progres, l-a călît în lupta pentru țelurile libertății naționale și sociale, a fecundat acel fond de spiritualitate democratică și revoluționară ce-i definește individualitatea. S-a înrădăcinat la poporul nostru o adevărată artă socială a cultivării valorilor etice și morale cu impresionante răsfrîngeri de progres. Împrejurarea că s-a aflat „în calea răutăților“, încadrat de mari imperii opresive și acaparatoare, care i-au întîrziat dezvoltarea în linie modernă, nu l-a copleșit. Luînd în calcul tot ceea ce decurgea din această condiție, el și-a urmat statornic făgașul.

Sînt virtuți pe care țărănimea le-a încorporat în ființa ei, le-a apărut și le-a dezvoltat, ilustrîndu-se, veacuri în șir, ca purtătorul celor mai nobile tradiții ale acestor locuri. Departe de a fi pasivă și inertă, ea a dovedit forță istorică, potențial revoluționar de acțiune. Țărănimea a urmărit cu toată luarea-aminte cauzele și evoluția stării ei sociale, ca și a tuturor celor obidiți, soarta țării. Și, de altfel, principalele probleme cu care se confrunta erau, în același timp, problemele de bază ale acestor meleaguri, după cum marile aspirații ale truditorului ogoarelor erau, de fapt, aspirațiile fundamentale ale celorlalte categorii sociale împilate, ceea ce îi conferea, la rîndu-i, locul central — alături de elementul muncitoresc al epocii — în cadrul maselor. Ea a și probat, de la flacăra luptei, capacitatea reală de a concepe și de a materializa revoluții naționale și sociale sau de a participa cu rol esențial la desfășurarea lor. Masele țărănești constituiseră principala forță socială a două mari revoluții din epoca modernă a istoriei românești premergătoare momentului de sinteză 1848 — cea de la 1784 și, respectiv, de la 1821 —, care au propus un fond programatic de radicalitate potrivit cu noile deschideri ale acelei epoci.

O astfel de implicare a făcut să se vadă spiritul de responsabilitate al maselor țărânimii față de problemele lor și ale societății, elementele de conștiință revoluționară, simțul lor politic sănătos. Așa cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, „nu o dată, țărănimea noastră a demonstrat, secole de-a rîndul, înaltul ei spirit de răspundere și de sacrificiu“³, ceea ce pune în lumină existența și manifestarea conștiinței politice a maselor țărănești corespunzător cu orizonturile vremurilor.

Pe fundalul exercitării factorilor economici-sociali și politici din societatea românească, această virtute a fost mijlocită de fondul mereu viu al ideilor sociale pe care le-au cristalizat masele țărănești în timp și care, în incandescența evenimentelor, s-au reconfirmat și au inspirat noi înțeleșuri, au condus la noi praguri de radicalitate. Sînt cristalizări care vin

din practica muncii și a vieții, din aplecarea spre datele prezentului, iar nu din înfriuriri exterioare, și ținesc la soluționarea problemelor imediate, dincolo de intenția unor abstracțiuni. Pe bună dreptate, „poporul român își datorează izbînzile pe plan istoric și politic tocmai acestei atitudini spirituale și consecințelor ei, ce s-au manifestat pînă în pragul epocii moderne”⁴.

În tensiunea politică-socială care avea să conducă în linie dreaptă la revoluția de la 1848, masele țărănești au vădit o acuitate deosebită în pătrunderea și tălmăcirea realităților, a substratului evenimentelor și s-au afirmat cu o energie irezistibilă pe scena socială, aceasta devenind neobișnuit de bogată. „Cețurile zilei — va scrie Dimitrie Brătianu, într-o corespondență către Jules Michelet — nu-l împiedică pe țăranul român să distingă la orizont soarele care va străluci mîine și pe care doctorii voștri sînt departe de a-l bănuî”⁵.

Se lămurește, în acest fel, fie și sumar, că țărănimea, cu o uriașă zestre de făptuire istorică — și materială, și spirituală —, cu o personalitate socială și politică proeminentă, angrenată în pulsul social, a simțit ceasul vremii și a venit deliberat spre revoluție, în cadrul căreia a acționat ca forță de bază, propunînd sau inspirînd obiective de însemnătate cardinală pentru condiția sa și a maselor largi în general, pentru evoluția țării în lumea modernă.

Împreună cu țărănimea, au acționat ca forță motrice a revoluției de la 1848 masele orășenești, în rîndul cărora se detașează, prin combativitate și dinamism, *muncitorimea*⁶. Este o dovadă a vitalității crescînde a acestei clase în devenire, al cărei leagăn de formare e țărănimea, a ancorării ei în problematica poporului, a societății românești. La 1848, muncitorul de la noi nu era cel aparținînd momentului incipient al nașterii noii clase, care va juca rolul istoric hotărîtor în evoluția modernă și contemporană a țării, ci avea o existență de cel puțin un veac și acumulase experiență în bătăliile sociale și naționale, în primul rînd în cele două revoluții anterioare, de la 1784 și 1821. Formarea sa este un proces specific, al cărui început se situează în secolul al XVIII-lea⁷. Apare atunci nu doar lucrătorul iobag de manufactură, care, totuși, în această nouă condiție, va avea un „statut juridico-economic cvasicapitalist”⁸, ci *lucrătorul salariat*. Pe măsura dezvoltării forțelor de producție și a folosirii unei tehnici mai înaintate, ponderea muncii salariate va crește, ajungînd ca, spre sfîrșitul aceluiași secol, să aibă un caracter mereu mai accentuat în producție⁹.

⁴ Virgil Cîndea, *Note definitorii ale culturii românești*, în „Secolul 20”, nr. 5 (113), 1970, p. 162. A se vedea și: Ernest Bernea, *Cadre ale gîndirii populare românești*, Editura Cartea românească, București, 1985.

⁵ Marin Bucur, *Jules Michelet și revoluționarii români în documente și scrisori de epocă (1846—1874)*. Cu un studiu introductiv, note și comentarii, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1982, p. 73—74.

⁶ A se vedea, pe larg: Vasile Petrișor, *Muncitorimea — forță socială activă în desfășurarea revoluției române de la 1848*, în „Anale de istorie”, anul XXIX, nr. 3/1983, p. 112—124.

⁷ Condițiile istorice ale apariției și dezvoltării clasei muncitoare din România. Făurirea și afirmarea partidului său politic (1821—1893), Editura politică, București, 1984, p. 24 și urm.

⁸ *Ibidem*, p. 32.

⁹ *Ibidem*, p. 34.

Cu toate că, la 1848, muncitorimea nu se cristalizase ca clasă, ea se afla într-un viu proces care convergea spre această calitate, atrăgând atenția asupra ei. Nu numai că lucrătorii au participat la revoluție, ci au fost o importantă forță combativă a acesteia. Ei au acționat în rîndul maselor pentru țelurile generale, naționale și sociale, ale revoluției și, totodată, au adus o notă nouă, prezentînd o seamă de revendicări social-politice proprii.

Revoluționarii pașoptiști au sesizat existența în categorii deja conturate a lucrătorilor și potențialul lor de acțiune ca forță socială împilată, socotind muncitorimea, așa cum remarcă Lucrețiu Pătrășcanu, drept „elementul de bază, elementul dinamic din toate manifestațiile revoluționare, ea a dat elementul combativ întregii mișcări”¹⁰. Este simptomatic, de pildă, că organizatorii revoluției au pus un mare accent pe ridicarea la acțiune a zonei Prahova, unde muncitorimea era destul de numeroasă. Aici se concentraseră lucrătorii din atelierele manufacturiere, calfele și ucenicii din cadrul breslelor, dintre care cei mai mulți erau tăbăcari, și, mai cu seamă, numărul mare de lucrători din saline, ca cele de la Telega și Slănic. Apreciind hotărîrea în luptă a muncitorilor din saline, militanții pașoptiști au stabilit ca două din cele patru puncte de declanșare a revoluției să fie centrele muncitorești de la Telega și Ocnele Mari. Fraților Nicolae și Costache Bălcescu, precum și altor revoluționari le-a revenit misiunea de a ridica pe ciocănași și măglași la acțiune. În acest sens, într-una din scrisorile sale către Vasile Alecsandri, Ion Ghica precizează că „Nicu Bălcescu cu Teologu erau destinați a merge la Telega, unde Marin Serghieșcu (Naționalul), Telegescu și Duca erau înțeleși, cu ciocănașii, ca de acolo să pornească să răscole Ploieștii”¹¹, fapt confirmat pe deplin de evenimente care au avut loc aici în cursul revoluției¹².

La 1848, muncitorimea din mine și din întreprinderile metalurgice pe cale de dezvoltare, din saline și manufacturi, din atelierele meșteșugărești a avut un cuvînt de spus, exprimat prin implicarea, fără rezerve, în toate provinciile istorice românești, în tumultul luptei. O găsim prezentă la București și Iași, la Pitești și Rîmnicu-Vilcea, în centrele miniere de la Reșița, Hunedoara, Baia Mare, la Telega, Ocnele Mari și Slănic-Prahova, la Cluj, Aiud, Dej, Alba Iulia, Tîrgu-Mureș, Odorhei și Lugoj, la Blaj și în Munții Apuseni, la Iași, Ploiești, Cîmpulung-Muscel, Caracal, Brăila, Focșani, Slatina și Craiova, ca și în multe alte centre. Tabacii și măcelarii, care constituiau, la București, o categorie destul de bine conturată, primii fiind concentrați într-o mahala care număra peste 6 000 de familii¹³, fuseseră organizați, încă înainte de începutul revoluției, în grupuri de 10—20 de frații¹⁴. Li s-au alăturat, în frunte cu meșterii lor, lucrătorii din manufacturile și atelierele răspîndite în toată Capitala, pînzarii, croitorii și pantofarii, lucrătorii de la moara lui Ioniță Olteanu și cei de la „fabrica de postav” de la Dragomirești (jud. Dîmbovița) a lui Nicolae Băleanu, fierarii, cărămidarii și cojocarii. S-au înregimentat, tot asemenea, calfele și uce-

¹⁰ Lucrețiu Pătrășcanu, *Un veac de frămîntări sociale. 1821—1907*, Editura politică, București, 1969, p. 202.

¹¹ Ion Ghica, *Scrisori către V. Alecsandri*. Ediție îngrijită și repere istorico-literare alcătuite de Ion Roman, Editura Minerva, București, 1976, p. 354.

¹² N. I. Simache, *Revoluția de la 1848 în Ploiești și județul Prahova*, București, 1948, p. 10—11.

¹³ Lucrețiu Pătrășcanu, *Adevărul 1848*, în „Anale de istorie”, anul XIV, nr. 2—3/1968, p. 107.

¹⁴ C. Colescu-Vartic, 1848. *Zile revoluționare*, Institutul de arte grafice „Carol Göbl”, București, 1898, p. 194.

nicii din diferite meserii, ca și băieții de prăvălie, lucrătorii hamali și cei fără calificare formînd majoritatea populației „mărginașilor”¹⁵.

Făurirea de către mase a marii ridicări naționale și sociale de la 1848 cunoaște, în cazul meleagurilor noastre, o seamă de caracteristici și manifestări care subliniază într-un chip deosebit adîncimea și amplitudinea fenomenului, conferindu-i amprenta de revoluție pregnant *populară*. Aici se afirmă, într-un mod excepțional, rolul și forța maselor, capacitatea lor de a duce societatea înainte, acordul dintre cerințele obiective ale istoriei și voința lor de acțiune, afinitatea dintre mase și conducătorii revoluționari, rolul decisiv al maselor în inspirarea și cristalizarea fondului programatic unitar al revoluției, ca și în desfășurarea acesteia ca expresie unică a aceleiași popor ridicat la luptă, iar apoi în apărarea regimurilor revoluționare victorioase. Gînditorii revoluționari au surprins aceste caracteristici, au adus o seamă de noi dezvoltări în legătură cu rolul maselor în revoluție, au conturat un tablou relevant al existenței și manifestării acestor caracteristici într-un mod unitar, la nivelul întregii revoluții române, dincolo de unele împrejurări sau coloraturi locale.

Se detașează, în acest cadru, ideea privind *revoluționarea generală a maselor ca trăsătură caracteristică a conceiverii și abordării obiectivelor dezvoltării pe făgaș modern a societății românești*. Aaron Florian, într-o scrisoare din București către George Bariț, la Brașov, constata, în iunie 1848, că „Spiritele, în general, erau toate înflăcărate și, de la o margine a țării pînă la cealaltă, toți simțeau trebuința de o prefacere mare în toate, o îmbunătățire radicală în tot corpul soțial. În toată întinderea țării circulau proclamații tipărite ce coprindeau puncturile nouăi Constituții. Va să zică, toată țara era revoluționată”¹⁶. Nicolae Bălcescu avea să facă aceeași observație într-o corespondență către A. G. Goleescu, din noiembrie 1848, scriind că „în toată țeara voiau a se bate”¹⁷. Ziarul „Pruncul român”, care apărea sub redacția lui C.A. Rosetti și E. Winterhalder, observa, în același spirit, că „Nația română, apăsată de tronul tiraniei, avea în sine acea firească împotrivire ; avea dar în sine revoluția”¹⁸. Avram Iancu surprindea într-un mod specific același fenomen în Transilvania, scriindu-i lui Simion Bărnuțiu, la Sibiu : „vedeam că oamenii-s ațîțați asupra făcătorilor de rele”¹⁹. Aceeași era situația în Moldova. „Nu numai tinerimea — arăta „Gazeta de Transilvania”, într-o corespondență de la Iași din mai 1848 —, ci întreaga Moldovă a dorit și dorește a-și scăpa Patria de sistemul despotismului, care, la noi, ca și la d-voastră, prinsese rădăcini adînci, și a-i prepara un viitor de care să se bucure urmașii noștri”²⁰. Cotidianul parizian „Démocratie pacifique” informa, în aprilie 1848, că, în Moldova, „Toți cetățenii s-au neliniștit, considerîndu-și drepturile amenințate. Pretutindeni, fără deosebire de clasă, ei se adună și se consultă. Această agitație îl sperie pe domnitor [Mihail Sturdza — *n.n.*], care vrea să

¹⁵ Ioana Cristache-Panait, *Unele probleme privind situația din București după 13 septembrie 1848*, în „Studii. Revistă de istorie”, anul 16, nr. 4/1963, p. 890, 891, 894.

¹⁶ 1848 la români. O istorie în date și mărturii, de Cornelia Bodea (în continuare : 1848 la români), vol. I, Editura științifică și enciclopedică, București, 1982, p. 543.

¹⁷ Nicolae Bălcescu, *Opere*. Vol. IV. *Correspondență*. Ediție critică de G. Zane, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1962, p. 116.

¹⁸ *Doctrina îndatoririlor*, în „Pruncul român”, anul I, nr. 26 din 12 august 1848.

¹⁹ Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, Editura științifică, București, 1965, p. 56.

²⁰ „Gazeta de Transilvania”, anul XI, nr. 40 din 17 mai 1848.

dea ordin ca adunările să fie împrăștiate prin forța armată, dar nu poate găsi un ministru să-i contrasemneze ordinul ; toți dau înapoi în fața gravității unei asemenea măsuri. Încurajată de această aprobare tacită, exaltarea mulțimii crește ; *întreaga capitală alcătuiește un singur partid (subl. ns.)*²¹.

Presiunile și actele potrivnice ale puterilor contrarevoluționare externe n-au moderat starea de revoluționare a maselor, ci, din contra, aceasta s-a menținut și chiar s-a amplificat. „Poporul din București — notează G. Bariț într-o scrisoare din septembrie 1848 către Ioan Maiorescu, la Frankfurt — este tot cel din 11 Iunie, și mai mult”²². Tot asemenea, în Moldova. Reprimarea extrem de dură la care s-a dat domnitorul Mihail Sturdza, începînd din martie 1848, n-a putut anihila starea de revoluționare a poporului. „Gazeta de Transilvania” conchidea, într-o corespondență de la Iași din mai 1848, că „evenimentele acelea fatale [din martie 1848 — *n.n.*] formează astăzi o părere publică sprijinită de tot adevărul moldovean, fie tînăr, fie bătrîn”²³. Cît privește pe săteni — așa cum făcea cunoscut „Pruncul român”, în vara anului 1848 —, „toți sînt gata a se revolta, nemaiputînd suferi robia, mai vîrtos de cînd aflară că frații lor [din Țara Românească — *n.n.*] sînt liberi”²⁴.

Decurge, din fapte ca cele de mai sus, nu numai că starea de revoluționare a maselor era generală în provinciile istorice ale țării, ci, deopotrivă, că a cunoscut pretutindeni aceeași intensitate — care a și condus *peste tot* la revoluție —, dovadă a lucrării acelorași factori obiectivi și subiectivi proprii unuia și aceluiași popor angajat pe calea regenerării moderne. Posibilitățile de desfășurare a luptei au diferit, însă, în primul rînd, în funcție de nivelul presiunilor și amenințărilor externe, care nu au fost dintr-o dată și pretutindeni aceleași, după cum intervențiile contrarevoluționare din afară nu au survenit în același moment. În Moldova, cum se știe, represiunea instituită de Mihail Sturdza sub pavăza unei iminente și apropiate intervenții țariste, care s-a și produs scurt timp după începutul revoluției, a făcut ca aceasta să nu-și urmeze traiectoria preconizată inițial. Dar, datorită maselor, revoluția a continuat, în diverse forme, adoptîndu-se „o anumită manieră de a proceda, o anumită tactică ce trebuia să corespundă situației interne și internaționale, să fie compatibilă cu mijloacele de realizare a programului revoluționar”²⁵. Oricum, moldovenilor le revine meritul de a fi începătorii revoluției române. „Voi, frați, ați făcut începutul... — scria „Pruncul român” —, vouă vă rămîne gloria că ați început, nouă gloria că am sfîrșit [izbîndit]”²⁶.

Elementul nou care survine odată cu izbînda revoluției în Țara Românească este acea conectare funciară a stării de spirit a maselor populare din toate celelalte părți de pămînt românesc la pulsul acesteia. Se poate spune că moldovenii, transilvănenii, bănățenii, bucovinenii au trăit îndeaproape revoluția în desfășurare la sud de Carpați, cu gîndul de a acționa în același pas cu ea pentru înfăptuirea practică a marilor sale obiec-

²¹ 1848 la români, vol. I, p. 382.

²² Ibidem, vol. II, p. 861.

²³ „Gazeta de Transilvania”, anul XI, nr. 40 din 17 mai 1848.

²⁴ Moldavia, în „Pruncul român”, anul I, nr. 22 din 3 august 1848.

²⁵ Gh. Platon, *Masele în revoluția română de la 1848, în Revoluția română de la 1848 în țările române*. Culegere de studii, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1974, p. 102.

²⁶ Către frații noștri din Moldova, în „Pruncul român”, anul I, nr. 1 din 12 iunie 1848.

tive naționale și sociale, în primul rînd a unirii naționale. Izbînda revoluției în Țara Românească a și fost considerată, de aceea, o victorie a întregului popor român. Transilvăneanul Constantin Roman-Vivu îi scria, în această idee, lui A. G. Golescu : „Izbutirea cea norocită o auzirăm din jurnale și din alte știri private, care ne dete și nouă un nou motiv de viață și ne-am bucurat prea mult... Acum așteptăm cu nerăbdare să vedem cum va izbuti și în Moldova... toată mintuirea românilor atîrnă de la unirea și bunăstarea Principatelor“²⁷. Revoluționarul transilvănean aprecia că, în respectivul moment, comandamentul primordial, de însemnătate europeană, era reconstituirea vechii Dacii : „Deviza noastră să fie formarea Daciei“²⁸. Bănățeanul Eftimie Murgu transmitea lui Nicolae Bălcescu aceleași sentimente de frăție și unitate, în clipele eroice ale izbînzii : „Eu, frate, să știi că am plîns de bucurie cînd am luat știre despre triumful libertății în România ; și cu nerăbdare aștept... să văd România slobodă și să mă bucur de fericirea fraților mei, care de mult ar fi meritat această soartă... Eu, din parte-mi, voi căuta să pregătesc Adunarea [românilor din Banat — *n.n.*], spre a pași la o alianță cu Moldoromânia“²⁹. Iar moldoveanul Vasile Alecsandri se adresa lui Nicolae Bălcescu și, prin el, „tuturor fraților din Țara Românească..., vrednici fii ai libertății“ cu înflăcăratele cuvinte : „Trebuie să vă înștiințez că dorul cel mai înfocat al nostru, al unei mari partide din Moldova, este unirea Moldovei cu Valahia, sub un singur guvern și sub aceeași Constituție“³⁰. Aceași era vocația nu numai a militanților revoluției, ci a întregii mase a moldovenilor. Gh. Dulcescu o surprinde îndepăroape, într-o scrisoare de la Iași, din iulie 1848, către Comitetul revoluționar din Cernăuți : „Vestea că Constituția Valahiei s-au cunoscut de Poartă au produs în poporul de aici cea mai vie mulțămire, încît, desigur, îl vom ave în parte la cea dintîi încercare de a o proclama și la noi, asămînea și prin ținuturi“³¹.

Procesul de radicalizare a maselor, lupta lor în revoluție au făcut să se vadă și mai mult forța socială, politică și morală, rolul lor ca axul societății și ca resortul înaintării ei în istorie, realitate pe care conducătorii și doctrinarii revoluționari au evidențiat-o ca atare. „Puterea și fericirea unui Stat — remarcă Mihail Kogălniceanu, în programul revoluționar *Dorințele Partidei Naționale în Moldova* — se află în puterea și fericirea mulțimii, adică a nației“³². Pe „Cîmpul Libertății“ de la Blaj, Avram Iancu se adresa astfel poporului, la cea de a doua Adunare Națională de la Blaj, din 3/15—5/17 mai 1848 : „Uitați-vă pe cîmp, românilor ; sintem mulți ca cucuruzul brazilor. Sintem mulți și tari !“³³. Iar Simion Bărnuțiu, în discursul rostit în catedrala din Blaj, la 2/14 mai 1848, făcea această celebră considerație : „țineți cu poporul toți, ca să nu rătăciți“³⁴.

Aceași puternică radicalizare a maselor a inspirat ideile gînditorilor pașoptiști despre revoluție ca operă a maselor, iar nu a unui grup sau a unor

²⁷ Anul 1848. Acte și documente, tomul II, p. 136.

²⁸ Ibidem, p. 138.

²⁹ Gîndirea social-politică despre Unire (1859). Culegere, Editura politică, București, 1966, p. 40.

³⁰ Ibidem, p. 43.

³¹ 1848 la români, vol. I, p. 635.

³² Mihail Kogălniceanu, Opere alese, Editura Cugetarea—Georgescu Delafras, București, f.a., p. 114.

³³ Alexandru Russo, Scrieri, București, 1908, p. 43.

³⁴ 1848 la români, vol. I, p. 482.

indivizi, indiferent de poziția lor în cadrul evenimentelor, idei care evocă spiritul gândirii revoluționar-științifice în problemă. „Revoluția din iunie — observa Nicolae Bălcescu, într-o scrisoare din martie 1850 către A.G. Goleșcu — n-a fost inventată, nici fabricată, nici de mine, nici de voi, nici de d-l Eliad, nici de vreun alt revoluționar. Ea nu-i decît dezvoltarea aceluï proces neîncetat și natural început în societatea noastră, ca și în toate societățile, de la originea lor“³⁵. Ideea este conținută și în ziarul „Pruncul român“: „Cine a făcut revoluția noastră? un om sau zece — sau nația românească? Negreșit că nația, căci 10 și 20 și 100 măcar rebeliști, cu toată activitatea lor, nu ar fi izbutit..., prin urmare dar revoluția a făcut-o toată nația“³⁶. În Transilvania, „Foaie pentru minte, inimă și literatură“ făcea încheierea că numai înfăptuită de popor revoluția își poate împlini menirea: „Dar oare în țara românească se putea aștepta vreo reformă dacă nu s-ar fi ridicat poporul?... Deci, în Țara Românească, nu era alt mijloc de a putea dobîndi reforme decît ca poporul să se ridice și să-și ia îndărăt suveranitatea din mîinile foștilor tirani, cari puterea răpită de la popor o întrebuițau spre apăsarea lui“³⁷.

Momentul 1848 a afirmat legătura perfectă, de nedesfăcut dintre masele revoluționate și conducătorii revoluționari, una dintre marile resorturi ale pregătirii, desfășurării și victoriei acestei ridicări naționale și sociale a poporului nostru. Sînt legături care vin din identitatea de cuget și de țel, din voința de a înfăptui și de a dezvolta revoluția. Al. Papiu-Ilarian ilustrează aceasta cu referire la „intelighenția națională din Transilvania“, care — afirma el — a acționat „într-o armonie cerească cu poporul“³⁸. Este un aspect relevant al exprimării unitare a revoluției. În cadrul acesteia, masele și conducătorii își au locul lor bine determinat. „Pruncul român“ surprindea aceasta într-o imagine care învedera înțelegerea de expresie științifică a relației mase—conducători: „Firea lucrurilor cere ca o apăsare să aducă împotriviri... Însă chiar prafului de pușcă, ce are focul într-însul, îi trebuie o pricină de aprindere; așa și focului revoluției i-a trebuit o pricină de izbucnire, și numai o mină de oameni au dat-o. Nu trebuie dar să le tăgăduim acest merit, nu trebuie să le tăgăduim recunoștința ce fiecare adevărat român le este dator, precum și ei asemenea nu pot tăgădui meritul ce dă puterea focului revoluției aflat în ceilalți, și fără care poate că astăzi am fi fost subț o povară mai grea decît cea dintîi. Numai pricina, fără putere, nu ar fi avut efect, și puterea fără pricină ar fi stat în amortire“³⁹.

Cerințelor istoriei și așteptărilor maselor poporului i-a corespuns o pleiadă de fruntași revoluționari — cea mai mare din cîte a afirmat un moment de pisc al istoriei noastre de pînă atunci și, în același timp, produsul tuturor pămînturilor românești, al tuturor provinciilor istorice ale țării. „Evenimentele de la 1848 — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — au consacrat în istoria României o serie de personalități proeminente — luptători politici, gînditori și cărturari remarcabili, cum au fost Nicolae Bălcescu, Avram Iancu, Alexandru Ioan Cuza, Mihail Kogălniceanu, Ion Eliade Rădulescu, Vasile Alecsandri, Simion Bărnuțiu și alții —, care au

³⁵ Nicolae Bălcescu, *Opere*. Vol. IV. *Correspondență*, p. 277.

³⁶ „Pruncul român“, anul I, nr. 20 din 29 iulie 1848.

³⁷ „Foaie pentru minte, inimă și literatură“, anul XI, nr. 34 din 23 august 1848.

³⁸ Al. Papiu-Ilarian, *Istoria românilor din Dacia Superioară*, ediția a II-a, tomul II, Viena, 1852, p. 54.

³⁹ „Pruncul român“, anul I, nr. 26 din 12 august 1848.

dat glas idealurilor revoluționare ale poporului, au fundamentat teoretic revendicările progresiste ale maselor, au organizat și condus lupta revoluționară pentru emanciparea socială și națională a poporului român⁴⁰. Sînt figuri de forță prospectivă, teoreticieni pe tărîm social și, cel mai adesea, științific și cultural, care-și luau seva din experiența multimilenară a poporului nostru, dar, în același timp, oameni de exprimare practică, promotori ai acțiunii, capabili să galvanizeze masele. Ei au avut șansa să se exercite în circumstanțe deosebite, impuse de comandamentul accelerării cursului istoric în toate planurile edificării României moderne. Au venit în mișcarea pentru revoluție animați de idealul libertății și unirii naționale, obiectiv pe care îl concepeau nu în sine, ci corelat cu cel al dreptății sociale pentru mase, al propășirii societății românești pe direcții moderne.

Dacă, sub raportul etapei istorice, ei aparțineau unei revoluții cu caracter burghezo-democratic, care propunea și proclama obiective programatice — naționale și sociale — adecvate cerințelor societății românești din respectiva etapă, sub raport ideologic se înscriau, prin convingeri și vocație, în linia idealurilor și crezurilor populare, militînd pentru promovarea și materializarea lor. Foarte grăitor, în Transilvania, așa cum făcea precizarea Al. Papiu-Ilarian, conducătorii revoluționari erau numiți „oameni ai poporului”⁴¹. În a sa *Istoria românilor din Dacia Superioară*, el și folosea, cu funcție sinonimică, sintagma „om al poporului”, pentru a-l desemna pe Simion Bărnuțiu⁴². I-am putea numi, din acest punct de vedere, gînditori și luptători *democrat-populari*⁴³. Revoluția de la 1848 — va observa gazeta socialistă „Besarabia” — „a dat națiunii cîțiva democrați adevărați, oameni care au făcut pentru popor tot ce era în puterile lor”⁴⁴. Nu numai că, în momentul dat, s-au detașat de mobilurile clasei care va ajunge la identitatea de clasă conducătoare în revoluție — burghesia —, ci le vor combate, vor acționa împotriva actelor și firii acestora de pe poziția maselor populare⁴⁵.

Poporul i-a urmat cu încredere, regăsindu-și gîndurile în gîndul lor. Referindu-se la această unitate de cuget dintre mase și conducători în manifestarea ei pe „Cîmpul Libertății” din Dealul Filaretului, „Pruncul român” scria că cine dorește să aibă „desăvîrșita credință că nu mai poate pieri nația română, trebuie să vie să asiste la o astfel de adunare..., să vie să vadă cum fiecare vorbă ce iese din gura oratorilor se coboară drept la inima săteanului român”⁴⁶. Al. Papiu-Ilarian evoca, referindu-se la Transilvania, „Încrederea cea nemărginită ce o avea poporul către oamenii săi”⁴⁷. Cît despre „Craiul Munților”, generalul Lüders constata că „Sufletul mișcării românești, Iancu, a cucerit încrederea nețărmurită și dragostea poporului său. Oriunde se arăta era primit cu entuziasm. Toate privirile

⁴⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Editura politică, București, 1973, p. 391—392.

⁴¹ Al. Papiu-Ilarian, *op. cit.*, tomul II, p. 143.

⁴² *Ibidem*, p. 144.

⁴³ A se vedea: Nicolae Rauș, *Gîndirea revoluționară de la 1848, precursora a mișcării socialiste din România*, în „Anale de istorie”, anul XXXIII, nr. 3/1987, p. 56—57.

⁴⁴ „Besarabia”, anul I, nr. 9 din 28 octombrie 1879.

⁴⁵ Nicolae Rauș, *op. cit.*, p. 57 și urm.

⁴⁶ „Pruncul român”, anul I, nr. 21 din 31 iulie 1848.

⁴⁷ Al. Papiu-Ilarian, *op. cit.*, tomul II, p. 136.

se îndreptau către dînsul, iar naţiunea română vede în persoana lui pe eroul şi conducătorul său“⁴⁸.

Desigur, militanţii şi doctrinarii paşoptişti şi-au îndeplinit rolul distinct în organizarea şi direcţionarea luptei, în fundamentarea teoretică-programatică a revoluţiei şi, în această operă, au avut mereu în faţă aspiraţiile şi simţămintele poporului. Nu înseamnă, de aici, că masele doar au inspirat pe ideologii revoluţionari în conceperea fondului programatic paşoptist. Ele au avut un rol esenţial în pregătirea şi în făurirea revoluţiei sub raport ideologic-programatic, în însăşi cristalizarea programelor acesteia, în îmbogăţirea conţinutului lor, învederînd un simţ deosebit în individualizarea obiectivelor, în ierarhizarea şi nuanţarea lor şi, deasupra a toate, în accentuarea gradului lor de radicalitate. Aşa cum subliniază tovarăşul Nicolae Ceauşescu, referindu-se la impresionanta manifestare a revoluţiei române în Transilvania prin Adunarea Naţională de la Blaj din mai 1848, cei peste 40 000 de reprezentanţi ai maselor, ai naţiunii s-au întrunit „pentru a elabora într-un larg consens public platforma politică a revoluţiei şi pentru a alege în mod democratic conducătorii luptelor sociale“⁴⁹. Bălcescu, de altminteri, şi evidenţia că masele şi vizionarii au avut capacitatea cea mai înaltă de a întui aceste obiective. Numai poporul şi poezii, cum se exprimă el, în *Mișcarea românilor din Ardeal la 1848*, „avură conştiinţa întîmplărilor viitoare, numai ei cetiră şi destăinuiră aceea ce era scris în fundul inimei fiecărui român: mîntuirea de orice domnie străină prin unitatea naţională!“⁵⁰.

Cercetarea procesului de concepere a obiectivelor revoluţiei denotă că o seamă de documente programatice fundamentale ale acesteia au fost emanaţia nemijlocită a maselor, că altele au cunoscut reorientări la intervenţia populară. Este un aspect de proeminenţă al întăririi conţinutului şi manifestării unitare a revoluţiei, a unităţii de aspiraţii, în acest caz prin infuzia de radicalitate a maselor. Bunăoară, *Petiţia-proclamaţiune* a moldovenilor, pentru redactarea căreia întrunirea populară de la Iaşi din 27 martie / 8 aprilie 1848 însărcinase un comitet revoluţionar, a fost, de fapt, transpunerea prin pana lui Vasile Alecsandri a ceea ce se proiectase la respectiva întrunire. Sub presiunea maselor, precumpănitor ţărăneşti, *Punturile naţiunii române transilvane*, program aprobat de consfătuirea tribunilor poporului, ţinută la Blaj în 2/15 mai 1848 şi înfăţişat, iniţial, de Simion Bărnuţiu, a cunoscut importante amendări în linie de radicalitate atunci cînd a fost supus dezbaterii Marii Adunări Naţionale a poporului, care a urmat imediat acestei consfătuiri. În hotărîrile Adunării şi-a găsit loc dezideratul fundamental pentru naţiunea română privind „independinţa sa naţională în respectul politic ca să figureze în numele său ca naţiune română“⁵¹ (la care cea de a doua consfătuire a tribunilor din 2/14 mai renunţase, sub influenţa celor care preconizau o supralicitare a circumspecţiei), ca şi cererea de desfiinţare neîntîrziată a iobăgiei, fără dezdăunare, care figura numai în *Jurămînt*, rejudecarea cazurilor de răpire de

⁴⁸ Silviu Dragomir, *op. cit.*, p. 299.

⁴⁹ Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul construirii societăţii socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, p. 454.

⁵⁰ Nicolae Bălcescu, *Opere*, Vol. II. *Scrieri istorice, politice şi economice. 1848—1852*. Ediţie critică şi note de G. Zane şi Elena G. Zane, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1982, p. 115.

⁵¹ *1848 la români*, vol. I, p. 484—485.

păduri, pășuni sau ogoare de către stăpînii de moșii⁵². Pînă și anumite cuvinte din proiectul de *Jurămînt*, care a fost, de asemenea, supus acreditării mulțimii, au suscitat dezbateri, formula definitivă fiind stabilită de mase⁵³. Înființarea de către regimul revoluționar victorios din Țara Românească a *Comisiei proprietății*, ca urmare a insistențelor presiuni ale țărănimii, este, iarăși, un mare pas înainte în interpretarea de pe baze mai înalte de radicalitate a cunoscutului articol 13 din *Proclamația de la Islaz*, în ultimă instanță a soluționării problemei agrar-țărănești. Să mai amintim, în sfîrșit, că hotărîrea Marii Adunări Naționale de la Blaj din mai 1848, manifestată de mase într-un unic glas: „*Noi vrem să ne unim cu Țeara!*“ — prima exprimare publică de o asemenea anvergură populară și atît de tranșantă pentru circumstanțele vremii a acestui deziderat general românesc — și-a găsit imediat reflectarea în documentul programatic conspirativ *Prințipiile noastre pentru reformarea patriei!*, întocmit de fruntașii revoluționari care participaseră la Adunarea Națională de la Blaj. Punctul al șaselea al acestui document prevedea „Unirea Moldovei și a Valahiei într-un singur stat neatîrnat românesc“⁵⁴.

Desfășurarea revoluției se relevă, în toată densitatea și diversitatea ei de evenimente și momente nodale, ca operă a maselor, care i-au imprimat căi de luptă, forme și modalități unitare de îndeplinire și de apărare, instituții cu rol și profil esențialmente identice. Este o atestare mai mult decît reprezentativă a faptului că același popor, ridicat la luptă pentru aceleași obiective istorice, avea să procedeze pretutindeni pe pămîntul său la fel, dincolo de granițele politice artificiale ridicate în calea sa. În întreg acest curs vor strălumi marile virtuți ale maselor revoluționate. „Masele orășenești și țărănimea împilată, care au acționat ca forțe motrice ale revoluției — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, au manifestat un înalt eroism, combativitate, consecvență revoluționară, clarviziune în luptă“⁵⁵.

S-au desfășurat, în toate țările românești — la Iași, Blaj, Islaz, București, Lugoj — *adunări populare* de amploare, care au avut ca scop exprimarea de către mase a dezideratelor lor sociale și naționale, stabilirea, prin consensul mulțimii, și votarea, în urma dezbaterilor, a programelor revoluționare, alegerea conducătorilor regimului revoluționar victorios, adoptarea măsurilor de guvernare revoluționară, organizarea rezistenței împotriva contrarevoluției externe. Unele dintre acestea, ca, de pildă, Marea Adunare Națională de la Blaj din mai 1848, a fost un fenomen unic în Europa vremii. „Cît privește aspectul exterior al acestei mărețe adunări populare — va scrie Mészáros Károly —, așa ceva n-a prea văzut Europa“⁵⁶. Generalul Schuster — informează Al. Papiu-Ilarian — „declara public în adunare cum că... «adunare de popor atît de numeroasă, care, totuși, să fie condusă întru atîta lenitate, să documenteze atîta cultură, atîta seriozitate, atîta entuziasm nobil n-a văzut toată Europa»“⁵⁷.

⁵² *Revoluția română din 1848*. Autori: Constantin Căzănișteanu, Dan Berindei, Marin Florescu, Vasile Niculae, Editura politică, București, 1969, p. 186—187.

⁵³ Al. Papiu-Ilarian, *op. cit.*, tomul II, p. 253.

⁵⁴ *1848 la români*, vol. I, p. 508.

⁵⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, p. 291.

⁵⁶ Mészáros Károly, mint a nemzeti kormány által megbízott történetjegyző, *A Magyar szabadságharc előjátéka 1848-dik évben* (Mészáros Károly, cronicar al evenimentelor imputernicit de guvernul național, *Prologul luptei maghiare pentru libertate din anul 1848*), Ungvár, 1862, p. 25.

⁵⁷ Al. Papiu-Ilarian, *op. cit.*, tomul II, p. 231.

Adunările de acest fel au îndeplinit rolul de veritabile *parlamente ale națiunii române* sau de „congrese naționale“, învederînd specificitatea fenomenului revoluționar românesc în epocă⁵⁸. Fiindcă participanții la aceste adunări deveneau mesagerii, deputații întregului popor, ei întru-nindu-se pentru a *dezbate* și a *hotărî* în numele și în interesul obștei poporului. Așa au fost ele considerate încă atunci. La Adunarea populară de la Iași din martie 1848, așa cum menționa „Gazeta de Transilvania“ la 4 mai a aceluiași an, „cu toții alergară în Capitală spre a se sfătui în ce chip s-ar putea vindeca patria de multele rane ce o copleșiseră“. La cea de a doua Adunare Națională de la Blaj — observă Al. Papiu-Ilarian — „poporul veni pentru aceea pentru ca să vadă însuși de cauza sa“⁵⁹. Era „o adunare unde ținea consiliu poporul «despre scăparea republicei»“⁶⁰.

Este grăitor că cele mai răsunătoare adunări au fost acelea care au devenit sistematice, care, să spunem așa, s-au instituționalizat. Ele au avut loc în provinciile istorice în care s-au instaurat regimuri revoluționare. Așa a fost cazul adunărilor de la Blaj și al celor de la București, de pe Dealul Filaretului, adevărate *forumuri constituante*, care au dezbătut și au hotărît ceea ce viza libertatea poporului prin revoluție. Referindu-se la acest aspect în cazul Transilvaniei, tovarășul Nicolae Ceaușescu evidențiază că, la Blaj, „«Cîmpia Libertății» avea să devină în tot cursul revoluției de la 1848 locul în care, în momente hotărîtoare, de cumpănă, era convocat forumul popular, se adunau zeci de mii de cetățeni pentru a lua hotărîri asupra sorții luptei revoluționare“⁶¹. Iar în București „Cîmpul Libertății“ „de la începutul revoluției și pînă la sfîrșitul ei devenise locul de sfătuire zilnică a poporului cu fruntașii săi“⁶².

Nu este lipsit de interes pentru ilustrarea caracterului unitar imprimat de masă revoluției și faptul că locurile unde s-au desfășurat aceste adunări au primit, toate, denumirea de „Cîmpul Libertății“. S-au numit astfel Cîmpul Blajului, Cîmpul Filaretului (prin Decretul Guvernului provizoriu din 17 iunie 1848) și „Cîmpul liber sub Dealul Viilor“ de la Lugoj, unde, așa cum menționa „Organu național“ din 7 iulie 1848, s-a desfășurat Adunarea Națională Română din 15/27 iunie 1848.

Atare adunări au fost de mare eficiență revoluționară. Ele au arătat gradul înalt de radicalizare a maselor, capacitatea lor de a sesiza și de a aborda ceea ce se înscrisa în cerințele și stringențele istoriei, au afirmat deschis vrerea și îndreptățirea lor, au lucrat ca puncte de puternică iradiere a obiectivelor revoluției în toate părțile țării, de stimulare a luptei, de continuă revoluționare a poporului. Pretutindeni în țările românești declanșarea revoluției a fost marcată de asemenea adunări populare. În Transilvania și în Țara Românească ele au condus în linie directă la o nouă condiție, poporul devenind stăpîn pe situație. Așa au conceput lucrurile înșiși cei care au făurit evenimentele. Prima Adunare de la Blaj, din 30 aprilie 1848, în Apelul pentru a doua întrunire de pe „Cîmpul Libertății“, semnat : „Românii de la duminica Tomii“, se adresa astfel : „Fraților ! Acum pu-

⁵⁸ A se vedea : Vasile Niculae, 1848 — *revoluție națională și socială unitară a poporului român*, în „Anale de istorie“, anul XXIX, nr. 3/1983, p. 91.

⁵⁹ Al. Papiu-Ilarian, *op. cit.*, tomul II, p. 227.

⁶⁰ *Ibid.*

⁶¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 8, p. 457.

⁶² C. Colescu-Vartic, *op. cit.*, p. 274.

terea este în mîna poporului⁶³. Adunarea de la Islaz, din 9/21 iunie 1848, care a adoptat *Proclamația* ce avea să devină Constituția regimului revoluționar victorios din Țara Românească, și a ales primul guvern provizoriu, a fost urmată, la 11/23 iunie 1848, de izbînda revoluției în Țara Românească. Și aici, „Popolul dar... luă puterea în mîinile lui“⁶⁴. Și aici, Constituția revoluționară a fost sancționată articol cu articol de popor, „într-o unanimitate rară în istoria lumii“⁶⁵ — cum consemnează Decretul nr. 215 al Guvernului provizoriu. „La fiecare citire — menționează același document —, mii de strigări de bucurie consfințiră fiecare articol. La citirea fiecărui rînd, ieșea cite un român soldat al viitorimei, gata a-și sacrifica viața pentru apărarea lui“⁶⁶.

Datorită poziției și luptei poporului, revoluția s-a exprimat ca înfăptuire viabilă istoricește. Regimul politic pe care l-a instituit a durat în Țara Românească 105 zile, iar în Transilvania, după cea de a treia Adunare Națională de la Blaj, din 2/14—16/28 septembrie 1848, s-a trecut la organizarea regimului politic și militar al țării românești libere a Transilvaniei, care a rezistat aproape un an de zile — cu rezultate benefice pentru mase —, și numai intervenția militară a imperiilor contrarevoluționare din zonă a curmat existența sa. Masele au făcut cu prisosință dovada că sînt în stare, că știu și pot să guverneze, să gestioneze societatea.

Responsabilitatea cu care poporul acționa pentru revoluție s-a vădit, de asemenea, în faptul că și în Țara Românească, și în Transilvania a depus jurămint de credință față de revoluție. Pe „Cîmpul Libertății“ de la Blaj, jurămintul a răsunit din pieptul a 40 000 de revoluționari, iar pe „Cîmpul Libertății“ din Dealul Filaretului, la 15/27 iunie 1848, așa cum menționează *Proclamația* dată a doua zi de Guvernul provizoriu, „cu toți jurară credință nației și acelor 21 puncturi decretate de popor“⁶⁷. Au depus jurămint pe Constituție și pe stindardul tricolor „mădularele Guvernului provizoriu, miniștrii, clerul, gvarda, oștirea și poporul“⁶⁸.

Masele poporului nu numai că au constituit baza socială, politică și de apărare a revoluției, ci *au participat, nemijlocit, la opera de guvernare*. În Țara Românească, din momentul în care domnitorul Bibescu „a iscălit Constituția, văzîndu-se silit de popor“⁶⁹ — cum scrie Nicolae Bălcescu —, urmare directă a acțiunii maselor, care au asaltat palatul, acestea au dovedit un activism politic deosebit. Practic, au luat în mîinile lor ansamblul problemelor consolidării și dezvoltării revoluției, desigur conlucrînd strîns cu Guvernul revoluționar. În totul și în toate se simțea că, într-adevăr, „Constituția — cum sublinia Guvernul provizoriu — s-a proclamat în numele poporului român și a învederat suveranitatea poporului“⁷⁰. Masele au făcut proba unui realism nedezmințit, a unei mari lucidități politice. Românii — nota Florian Aaron, într-o corespondență din iunie 1848 către George Bariț, la Brașov — „arătară Europei civilizate că știu ce vor“⁷¹.

Bucureștiul, centrul revoluționar al țării, devenise un punct de permanență propulsare a revoluției de către mase, fenomen și el unic ca am-

⁶³ 1848 la români, vol. I, p. 445.

⁶⁴ Al. Pelimon, *Revoluția română din anul 1848*, București, 1868, p. 109.

⁶⁵ *Anul 1848. Acte și documente*, tomul II, p. 359.

⁶⁶ *Ibid.*

⁶⁷ *Ibidem*, tomul I, p. 616.

⁶⁸ „Pruncul român“, anul I, nr. 3 din 11 iunie 1848.

⁶⁹ Nicolae Bălcescu, *Opere*. Vol. IV. *Corespondență*, p. 95.

⁷⁰ *Anul 1848. Acte și documente*, tomul II, p. 332.

⁷¹ 1848 la români, vol. I, p. 545.

plitudine în Europa revoluționară de la 1848. Aici soseau mii și mii de oameni din diverse părți ale țării, în primul rînd muncitori ai ogoarelor, pentru a-și exprima sprijinul față de regimul revoluționar, jurînd pe Constituție, și a participa la actele colective de decizie de pe „Cimpul Libertății”. Fenomenul avea să se accentueze odată cu creșterea primejdiei externe. „Pruncul român” informa, la 31 iulie 1848, că „Pe toată ziua deputații săteni sosesc la București”.

O ilustrare reprezentativă pentru sprijinirea regimului revoluționar pe mase o formează și instituirea *comisarilor de propagandă*, din rîndurile cărora vor face parte, alături de munteni, revoluționari transilvăneni și din alte părți ale țării, ceea ce îi va imprima un profund specific românesc. Menirea lor era menținerea și dezvoltarea conștientizării politice a poporului, a spiritului său de radicalitate prin larga difuziune a ideilor revoluționare, mai cu seamă printre țărani. Ion Ghica aprecia, în această ordine de idei, că guvernul revoluționar trebuie „să reverse revoluția ca o convingere în sufletul poporului și, după aceea, să-i pună arma în mînă și să-i zică : acum, cînd ai credință, fii gata să mori pentru ea”⁷². În strînsă conlucrare cu masele, comisarii de propagandă aveau sarcina să urmărească, la fața locului, în județe, procesul de statornicire a regimului revoluționar, să participe la crearea noilor autorități și, mai ales, să asigure alegerea în Adunarea constituantă a reprezentanților autentici ai poporului, atașați trup și suflet revoluției. În acest fel, prin instituția comisarilor de propagandă s-a realizat o conectare directă a maselor la ideile revoluției și, în același timp, la înfăptuirile ei.

Acțiunea unitară a maselor în revoluție este definită și de instituirea *gărzii naționale (civice)*, preconizate în toate cele trei provincii istorice ale țării și materializate acolo unde au fost organizate regimuri revoluționare, respectiv în Țara Românească și în Transilvania. Gărzile naționale, orășenești și rurale, erau formațiuni militare în sprijinul revoluției și transpuneau în practică tradiționala concepție românească despre ridicarea obștei poporului la caz de nevoie⁷³. Considerațiile despre rolul și însemnătatea lor conținute în documente programatice de bază ale revoluției — *Proclamația de la Islaz*, *Punturile națiunii române transilvane*, *Dorințele Partidei Naționale în Moldova* ș.a. — situează în centrul de interes masele ca forța apărătoare a revoluției față de orice acte potrivnice, fie din interior, fie din afară. O confirmare de profundă relevanță a menirii acestei componente de bază a oștirii revoluționare găsim în *Proclamațiunea generalului Tell asupra organizării gardei naționale*, din iulie 1848, în care se spune că aceasta „este garanția cea mai tare a mîntînerii Constituției noastre... Ea a apărut libertatea noastră de cîte ori a fost amenințată ; ea face puterea și ea poate să ne asigureze în toată vremea acele articole pe cari am jurat în Cimpul Libertății”⁷⁴.

Constituite la scurt timp după victoria revoluției în Țara Românească, gărzile naționale au cunoscut un semnificativ aflux de muncitori. În București, s-a înrolat în rîndul lor un număr mare de meșteșugari și lucrători — tîmplari, croitori, zidari, cizmari, sacagii, cavafi, bucătari, măcelari, curelari ș.a. —, reprezentînd 114 membri din totalul de 338⁷⁵.

⁷² Ion Ghica, *Amintiri din pribegie*, București, 1890, p. 482.

⁷³ A se vedea : *Istoria militară a poporului român*, vol. IV, Editura militară, București, 1987, p. 288 și urm.

⁷⁴ *Anul 1848. Acte și documente*, tomul II, p. 291.

⁷⁵ *Documente privind anul revoluționar 1848 în Țara Românească*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1962, p. 45—52.

Alți lucrători, de pildă cei din salinele prahovene, au urmat același curs. I. Cariagdi de la Cămărășia ocnelor Slănic Prahova raporta îngrijorat Direcției ocnelor că, în ultimul timp, „și mai virtos acum, unii dintre ei au început să se scrie în guardia națională ; și alții zic ca să se scrie la panduri, fără a mai întreba pe cămăraș”⁷⁶.

Gărzile naționale au suscitât un mare interes și în Transilvania. Constantin Roman-Vivu îi cerea lui A. G. Golescu, în iunie 1848, să-i trimită *Proiectul de atribuțiile și îndatorirea gvardiei naționale*, care avea să fie aprobat de Guvernul provizoriu la 21 iunie / 3 iulie 1848 : „Mă rog trimiteți-mi prin acest prilej Regulamentul milităresc, unde se află mustra, că, poate, vom forma și noi garda națională”⁷⁷. Nu peste multă vreme, în toamna anului 1848, revoluționarii transilvăneni au organizat, la rîndul lor, gărzile naționale pe aceleași principii ca în Țara Românească, astfel că, la cea de a treia Adunare Națională de la Blaj, românii s-au prezentat „ca o gardă națională”⁷⁸. Organizarea gărzilor naționale s-a desfășurat cu repeziciune. Așa cum îl informa A. T. Laurian, din Sibiu, pe G. Bariț, la Brașov, în 22 septembrie / 2 octombrie 1848, „Gvardia română s-a format în toată țara. Avem peste 200 mii de români înarmați”⁷⁹.

Caracterul larg de masă pe care l-a avut revoluția în Țara Românească este viu ilustrat și de hotărîrea cu care populația a intervenit pentru apărarea Guvernului provizoriu de manevrele contrarevoluției interne și externe, pentru salvagardarea cuceririlor dobîndite prin luptă. La 19 iunie / 1 iulie 1848, după cum se știe, marii proprietari, sprijiniți de unele cadre ale armatei, în frunte cu coloneii Ioan Odobescu și Ioan Solomon, au organizat arestarea guvernului revoluționar. Cum au aflat de aceasta, masele populare bucureștene — meșteșugarii, calfele, lucrătorii, precum și țărani, veniți în număr mare în Capitală — în frunte cu Ana Ipătescu —, au invadat străzile și s-au îndreptat spre palat. Al. Pelimon estimează că „Niciodată Bucureștii n-au ridicat din vastele lui mahalale un mai mare număr de oameni ca acei ce s-au văzut în acea zi pe strada Podului Mogoșoaiei înarmați. Pe lingă sineți, securi, furcoale și ciomege, uneltele cu care lucraseră sătenii în cele șase zile de lucru, după Regulament, la formarea grădinii Cișmigiului, și care unelte : lopeți de fier, tirnăcoape și tot felul de fier ce se găseau grămădite la casa cea mare din apropierea heleşteului... a contribuit la înarmarea gloatelor pentru a se apăra de armată, dacă ar mai fi făcut încă o călcare”⁸⁰.

În fața ridicării hotărîte a maselor, complotiștii au dat înapoi, guvernul legitim al poporului a fost eliberat, iar revoluția salvată. „La 19 iunie — conchidea „Pruncul român” — românii au dovedit nu numai că știu să dobîndească libertatea, dar s-o și apere, s-o și păstreze ; prin acea zi, tristă și glorioasă totdeodată, poporul și-a cunoscut puterea, a văzut cît de mare este voința lui dacă își cere dreptul”⁸¹. Între cei căzuți răpuși de gloanțele trupelor, care au deschis focul asupra mulțimii, majoritatea erau meseriași croitori, tinichigii, sacagii, rîndași, vizitii, slugi din ma-

⁷⁶ I. Cojocaru, *Documente privitoare la economia Țării Românești. 1800—1850*, vol. II, Editura științifică, București, 1958, p. 498.

⁷⁷ *Anul 1848. Acte și documente*, tomul II, p. 138.

⁷⁸ „Organu națiunale”, anul I, nr. 18 din 8 septembrie 1848.

⁷⁹ Cornelia Bodea, *Lupta românilor pentru unitatea națională. 1834—1849*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1967, p. 340.

⁸⁰ Al. Pelimon, *op. cit.*, p. 129.

⁸¹ „Pruncul român”, anul I, nr. 4 din 22 iunie 1848.

halalele Bucureștiului⁸². Dintre cele 20 de victime, 19 erau oameni sim-briași, care duceau o viață anevoioasă⁸³.

După anihilarea acestui complot, masele populare, temîndu-se de noi acte ale elementelor reacțiunii, au luat noi măsuri de apărare a revolu-ției. „Pruncul român“ relatează că poporul „făcu două baricade în ulița din dosul palatului, ca să nu se poată înconjura Guvernul fără veste; toți alergară și se armară; puști, săbii, iatagane, pistoale, cuțite, sape, lopeți, coase, topoare, furci, tot felul de unelte se vedeau în mîinile cetățenilor, fiecare lua ce putea căpăta; în tipografia «Pruncului român» se turnau gloanțe din litere tipografice; tot orașul era în cea mai mare mișcare, în cea mai mare întăritare, toți cetățenii erau gata a-și apăra Guvernul cu primejdia zilelor lor“⁸⁴.

Aceeași fermitate a caracterizat intervenția maselor — în frunte situîndu-se elementul muncitoresc — pentru dejucarea complotului con-trarevoluționar din 29 iunie / 11 iulie 1848. Complotiștii lansaseră zvonul fals despre intrarea trupelor străine în țară. Guvernul provizoriu a părăsit Capitala și s-a îndreptat spre munți. În atare condiții, reacțiunea a insta-lat o căimăcămie alcătuită din doi mari boieri. Populația Bucureștiului, peste 40 000 de oameni, a intervenit prompt. „Locuitorii Capitalei — scria „Pruncul român“ — nu putură suferi decît numai cîteva oare lipsa libertății și restatornicirea despotismului“⁸⁵. Ei ai înconjurat cazarma Mihai Vodă, unde se aflau capii complotului, aceiași colonei Odobescu și Solomon, cerînd reinstaurarea guvernului revoluționar și fraternizînd cu soldații, care au depus un nou jurămint de credință față de puterea revoluționară. Nicolae Bălcescu surprinde în esența lor acele evenimente, scriindu-i lui Ion Ghica, în iulie 1848: „Popolul nostru al capitalei, trebuie însă să știi, fără flaterie, că au întrecut pe toate popoarele Europei, chiar și pe pa-risieni. Îndată fu în picioare, răsturnară căimăcămiea, ce abia domni vr-o cîteva ceasuri. Și popoul strigă și trimise deputații ca să ne cheme îndărăt, numînd pînă la sosirea noastră un guvern interimar, în care și Cîmpineanu. Odobescu și Solomon se închid în cazarmă. Popolul încungiură cazarma în număr de vr-o 40 000; și o iau“⁸⁶.

Un rol important în apărarea guvernării revoluționare a avut pre-zența permanentă în București a circa 15 000 de țărani, proveniți din toate județele țării⁸⁷. După anihilarea complotului, numeroase deputațiuni ale țărănilor au venit în Capitală pentru a adresa Guvernului provizoriu în-curajările satelor, afirmînd „chezășuirea reazemului ce-i sînt gata a-i da la trebuință. Satele cele mai depărtate trimiteau pe reprezentanții lor, însoțiți purure de învățătorul sătesc și de preut. Locuitorii din munți, ce nici odinioară nu ieșiseră din locurile lor, plecară la drum în carăle lor și

⁸² Arhivele Statului București, fondul Administrativ, dosarul nr. 23/1848, fila 97.

⁸³ Arhivele Statului București, fondul Ministerul de Interne, Administrative, dosarul nr. 23/1848, fila 97; Ioana și P. I. Panait, *Participarea maselor populare din București la înfringerea comploturilor reacționare din iunie 1848*, în „Studii. Revistă de istorie“, tomul 13, nr. 6/1960, p. 89.

⁸⁴ „Pruncul român“, anul I, nr. 4 din 22 iunie 1848.

⁸⁵ „Pruncul român“, anul I, nr. 8—10 din 6—8 iulie 1848.

⁸⁶ Nicolae Bălcescu, *Opere*. Vol. IV. *Correspondență*, p. 97.

⁸⁷ A se vedea: Constantin Corbu, *Rolul țărănimii în istoria României* (sec. XIX), Editura științifică și enciclopedică, București, 1982, p. 189—206.

veniră la București, îmbrăcați în vechile lor costume daciane și mândri de a întinde mâna către șefii națiunii regenerată”⁸⁸.

Zădărnicierea acestor comploturi a marcat victorii pe drept cuvânt istorice, fiindcă a însemnat, de fiecare dată, salvarea revoluției, continuarea rînduieiilor revoluționare. Libertatea patriei, tot ceea ce se obținuse la 11 iunie 1848 se putea pierde „dacă poporul român n-ar fi arătat atîta curaj, atîta simțiment, dacă nu s-ar fi împotrivit cu toată puterea lui reacției aristocrației”⁸⁹. De aceea, ridicările maselor la 19 iunie / 1 iulie și, respectiv, la 29 iunie / 11 iulie 1848 au fost calificate, foarte grăitor, drept *revoluții*. C. Aristia, „împlinitorul de șef al gardei naționale”, evocă „ziua revoluției de la 19 ale trecutului iunie”⁹⁰, iar Nicolae Bălcescu „revoluția din 30 iunie”⁹¹.

Spulberarea comploturilor contrarevoluționare de genul celor de mai sus argumentează într-un mod deosebit că masele reprezentau o uriașă forță revoluționară, care s-a impus net în cadrul evenimentelor, a dominat hotărîtor scena istoriei, în timp ce reacțiunea era pe cît de redusă, pe atît de slabă, fără suprafață și fără credit în noua configurație social-politică a societății românești. Aceasta și explică de ce revoluția română nu a fost și nu putea fi niciodată înăbușită din interior, ci numai de intervenția marilor imperii contrarevoluționare în cîrdășie — otoman, țarist, habsburgic —, care căutau să-și exercite aici tot mai mult suzeranitatea, „protectoratul”, stăpînirea. Acest mesaj al revoluției române este unul de vădită generalizare istorică pentru înțelegerea atîtor evoluții internaționale în vremurile în care aceste imperii au existat.

În condițiile accentuării imixtiunilor străine în mersul revoluției, poporul s-a arătat decis și clarvăzător, acționînd în sensul unic al menținerii stabilității regimului revoluționar, a instituțiilor lui. El a manifestat o poziție fermă și curajoasă atunci cînd, la 19/31 iulie 1848, trupele otomane au trecut Dunărea pe teritoriul românesc. Cu toate că Guvernul provizoriu a ripostat prin mijloace diplomatice, așa cum se arăta în *Protestația popoului român în Cîmpul Libertății*, din 20 iulie 1848, „poporul socotește că nu este de prisos de a protesta și el de-a dreptul înaintea Europei întregi în protiva intrării trupelor turcești pe pămîntul român”⁹². Prin același document, masele declarau că „orice legi, orice așezăminte vor fi impuse românilor de la străini, sau prin influența armii străine, acele legi, acele așezăminte vor fi socotite ca ilegale (nepravilnice) și, prin urmare, este de datoria oricărui român de a nu se supune la dînselle de bunăvoie”⁹³.

Datorită poziției maselor, care argumentau și impuneau viguros realitatea că revoluția era operă a poporului, iar nu actul cîtorva persoane, s-a reușit deturnarea intențiilor inițiale ale otomanilor de a înlătura Guvernul provizoriu și de a-l înlocui cu locotenența unei persoane. Adunîndu-se pe „Cîmpul Libertății”, la 23 iulie / 4 august 1848, și „citind publicația prin care Guvernul provizoriu făcea cunoscut că se transformă în locotenență domnească, întrebau pentru ce această schimbare ? pentru ce lipsește formula : «În numele poporului român», pentru ce nici unul din

⁸⁸ Elias Regnault, *Istoria politică și socială a Principatelor Dunărene*, Iași, 1856, p. 483.

⁸⁹ „Pruncul român”, anul I, nr. 8—10 din 6—8 iulie 1848.

⁹⁰ Anul 1848. *Acte și documente*, tomul II, p. 296.

⁹¹ Nicolae Bălcescu, *Opere*. Vol. IV. *Correspondență*, p. 95.

⁹² Anul 1848. *Acte și documente*, tomul II, p. 97.

⁹³ *Ibid.*

secretarii Guvernului nu se vede subînsemnat în publicație ? pentru ce se zice că nouăle Constituții nu vor avea desăvîrșită putere pînă nu se vor întări de M.S. sultanul, de vreme ce țara, după vechile tractate, are dreptul a-și da singură legi și a-și face înăuntru îmbunătățirile ce va găsi de cuviință”⁹⁴.

Și tot datorită maselor, Guvernul provizoriu a fost înlocuit cu o locotenență domnească din mai multe persoane, care, practic, s-a transformat în Guvern provizoriu. Era un cîștig imens în raport cu ceea ce intenționase Imperiul otoman, căci era vorba de o guvernare care păstra aceeași esență. Iar locotenența a fost nu numită de otomani, ci *aleasă* de mase, la 23 iulie/4 august 1848, pe „Cimpul Libertății”. „Gazeta de Transilvania” surprindea astfel dimensiunile acestui act : „Poporul adunat în Cimpul Libertății (Filaret), ca 40 000 la număr, își alege acum pe bărbații cari să reprezinte locotenența. Aceia reieșiseră iarăși cei șase, cari fuseră membrii Guvernului provizoriu. Actul acest solenel se trimise de loc lui Suleiman pașa în Rusciuc, totodată se compuse o adresă cuprinzătoare de petițiunile poporului, întărită cu 24 000 subscrieri din Capitală, la cari se mai adăuseră vreo 40 sate, cari, prin jurații lor, puseră pecețile satești, arătînd că vor Constituția ; asemenea se subscrise și garnizoana din Capitală, punînd și pecețile regimentelor și se trimise la padișahul în Constantinopole. De atunci, în toate zilele, poporul se adună în Cimpul Libertății”⁹⁵. Cu același prilej, masele au ținut să reafirme atașamentul lor la cauza revoluției, voința de a lupta pînă la jertfirea vieții în apărarea ei : „răspunse poporul cu un glas cutreierător : «Noi am primit Constituțiunea în 11 iunie, și acum din nou manifestăm că e cu voia poporului întreg ; pe acestea jurăm încă o dată că, de va cere trebuința, vom apăra pînă la cea din urmă picătură de sînge ; să piară vrăjmașii patriei și ai Constituțiunii noastre»”⁹⁶.

Dacă, în perioada premergătoare evenimentelor de la 1848, poporul învedera o stare de radicalitate intensă, tot asemenea în împrejurările în care regimurile revoluționare din Țara Românească și din Transilvania se aflau în fața unor iminente acte de forță ale puterilor contrarevoluționare externe, iar în Moldova masele nu-și puteau descătușa întregul potențial de acțiune, s-au declarat gata de luptă. Pretutindeni în țările românești acesta era cuvîntul de ordine, indiciu al poziției unice în revoluție. „Poporul — consemna C. Colescu-Vartic — se arată conștient de însemnătatea vremurilor”⁹⁷. Fiind vorba de unul și același neam, modalitățile luptei au fost identice sau asemănătoare și, desigur, au avut aceeași esență.

În virtutea unor vechi tradiții, acolo unde condițiile îngăduiau, au fost organizate *centre de rezistență populară în munți*, care concentrău importante efective de luptători, alcătuind, de fapt, *armata revoluției*. Primul dintre ele, al moldovenilor, a fost constituit în aprilie 1848, imediat după declanșarea de către Mihail Sturdza a represiei împotriva participanților la evenimentele de la Iași din martie — care au însemnat începutul revoluției române — și în condițiile în care imperiul țarist își înțetise amenințările și avea desfășurate trupe pe malul stîng al Prutului încă din februarie. Era un centru unde s-au adunat în jur de 10 000 de țărani, înzestrat cu arme de foc, inclusiv cu tunuri, lucrate cu resurse

⁹⁴ Pe Cimpul Libertății, în „Popolul suveran”, anul I, nr. 14 din 30 iulie 1848.

⁹⁵ „Gazeta de Transilvania”, anul XI, nr. 62 din 29 iulie 1848.

⁹⁶ Ibid.

⁹⁷ C. Colescu-Vartic, op. cit., p. 257.

locale⁹⁸. La baza organizării acestuia au stat și principiile constituirii armatei nepermanente din Țara Românească⁹⁹.

Ideea folosirii munților în interesul luptei revoluționare avea să imbrace, la 1848, noi înțelesuri. Moldovenii considerau că munții lor puteau deveni *centrul național de salvagardare și de continuare a revoluției*, în cooperare cu forțele revoluționare de pe tot cuprinsul pământului românesc. Într-o scrisoare din iulie 1848 a Comitetului revoluționar din Cernăuți către Comitetul revoluționar din Iași se arăta că, „la munte, s-ar face, totodată, și un centru a tuturor bărbaților cu inimă din Moldova, un centru de scăpare cătră care ar alerga toți lăcuiitorii înspăimântați de venirea dușmanilor ; un centru care, întemeindu-se atît pe puterea adunată din țară, cît și mai virtos pe puterile din Transilvania și din Banat, ar fi în stare să facă manifestații mult mai serioase și mai mîntuitoare în înțelegere cu Valahia”¹⁰⁰.

În Transilvania, pe temeiul hotărîrilor celei de a treia Adunări Naționale de la Blaj, care a marcat trecerea la ridicarea insurecțională armată, Comitetul Național Român, considerat de mase drept guvernul revoluționar român, a decis, în octombrie 1848, formarea unei armate revoluționare alcătuite din 15 legiuni, care să asigure apărarea revoluției și continuarea ei. Munții Apuseni deveneau atunci centrul revoluției, nu numai dincolo de Carpați, ci pe întreaga cuprindere a țării. Imediat, țărani și lucrătorii s-au înrolat. Simeon Prodan Probul, prefectul celei de-a doua Legiuni revoluționare, arăta că poporul era „o masă de neclintit împotriva nobilimii transilvane și voluntarilor ; și, după ce a gustat din sfînta libertate, e atît de îndîrjit împotriva celor ce o tulbură încît ar fi nevoie de o cumplită forță și cumpănire pentru înfrinarea ei ; anume strigînd că mai degrabă este gata să moară de o mie de ori decît să renunțe a trăi nu numai cu promisiunea, ci chiar cu folosirea drepturilor cetățenești și naționale”¹⁰¹.

Concentrarea luptătorilor a fost rapidă și eficientă, astfel că, în scurtă vreme, Munții Apuseni au devenit o cetate revoluționară solid organizată și apărată. „Au bună poziție în munți — observa Nicolae Bălcescu — și sînt vr-o 40 mii, între care 2 mii regulați și toți au puști cu baionetă. Iancu e peste dif. Im pare bine că românii țin bine”¹⁰². Avram Iancu va scrie, în noiembrie 1849, că „De la șesuri sosia pe toată zioa fugari în munți... Prin urmare, numărul luptătorilor ne creștea pe zi ce mergea, cum și al înțelegînților cari era în stare a ne ajuta cu faptă și cuvînt. Spre încurăgierea inimelor adaose mult venirea la noi a prefectului Acsențiu Sever cu 1000 lănceri disciplinați și 200 vînători bine deprinși, pentru că fama curagiului și a bravurei lor străbătuse pînă la fiii munților”¹⁰³.

În tumultul luptei, revoluția victorioasă a organizat Transilvania ca *țară românească liberă* — pe temeliile republicane și populare —, așa cum procedaseră revoluționarii de dincoace de Carpați odată cu victoria din iunie, fapt care atestă cît de adînc și de rapid lucra și se dezvoltă revoluția în condițiile în care apărarea ei de vrăjmașii externi era asigurată. Bălcescu a înregistrat entuziast această remarcabilă înfăptuire, arătînd că românii din Banat și din Transilvania „au început a organiza districte

⁹⁸ A se vedea : Constantin Corbu, *op. cit.*, p. 288 și urm.

⁹⁹ *Revoluția română din 1848*, p. 215.

¹⁰⁰ *1848 la români*, vol. I, p. 639.

¹⁰¹ *Ibidem*, vol. II, p. 990.

¹⁰² Nicolae Bălcescu, *Opere*. Vol. IV. *Correspondență*, p. 177.

¹⁰³ *1848 la români*, vol. II, p. 1 035.

românești, puind funcționari români și introducînd limba română în ac-tele publice“¹⁰⁴. De altfel, marele gînditor revoluționar i-a văzut la față locului pe luptătorii din Munții Apuseni și a fost adînc mișcat. „Fusei fericit — nota el — a găsi acolo, pe acele piscuri urieșe, pe deasupra norilor, o naționalitate și o viață românească înfocată și puternică“¹⁰⁵.

În Țara Românească, masele s-au aflat, practic, în stare de alertă maximă din primele momente ale descinderii trupelor otomane pe teritoriul național, hotărîte să apere cuceririle revoluției. Membrii locotenentei domnești au manifestat, însă, vizibile reticențe și slăbiciuni în organizarea rezistenței armate. „Nenorocirea — va spune Bălcescu — a fost că nu am putut avea și a ne gîndi [în] grabă la loarea armelor“¹⁰⁶, cu toate că populația — fapt manifest — voia să se ridice la arme. Dar și în atare condiții, masele populare bucureștene și din împrejurimi, chiar lipsite de arme, s-au ridicat, în zilele de 10—13 septembrie 1848, împotriva intervenției trupelor otomane de sub comanda lui Fuad-efendi, care căutau să pătrundă în Capitală. În masa mulțimii, care, în unele momente, a atins cifra de 100 000 de oameni¹⁰⁷, s-au aflat, în primele rînduri, numeroși lucrători meseriași, calfe și ucenici, alături de tabacii de pe Dîmbovița, orezarii de la Obor, măcelarii din cartierul Scaune, precum și de negustorii dughenelor, cu vinzătorii și băieții de prăvălie din centrul și din cartierele orașului, veniți cu toții să țină piept invadatorilor¹⁰⁸.

În scopul evitării unei confruntări cu masele de orășeni și țărani, care-și exprimau hotărîrea de a apăra cauza revoluției, Fuad-efendi și-a așezat tabăra la Sîntești (10/22 septembrie), apoi, la 12/24 septembrie, în Dealul Cotrocenilor. La rîndul lor, masele populare au părăsit în grabă bariera Podului Beilicului (azi Calea Șerban Vodă) și s-au masat la capătul Podului de Pămînt (azi Calea Plevnei)¹⁰⁹.

La 13/25 septembrie, cei peste 20 000 de militari otomani au forțat, pe trei coloane, barierele Bucureștiului. Întîmpinată de o dîrză rezistență a poporului neîarmat, infanteria otomană înainta cu greu prin mulțime. Neputînd străbate zidul viu creat de mase, otomanii au acționat cu cavaleria. Bărbați și femei, tineri și bătrîni încercau, în continuare, să împiedice înaintarea inamicului. Zeci și sute de oameni au fost călcați de copitele cailor sau răpuși de gloanțe și baionete. Dîrza rezistență de la poalele Cotrocenilor a pus în evidență adevărul că, în condițiile în care ar fi fost înarmate, masele ar fi dat o ripostă hotărîtă armatelor invadatoare.

Momentul de culme al rezistenței maselor bucureștene a fost episc-dul eroic din Dealul Spirii de la 13/25 septembrie 1848. În acea zi, un ba-talion din Regimentul 2 infanterie (600 de ostași) și o companie din Regi-mentul 1 infanterie (150 de ostași), sub comanda maiorului Nicolae Gre-ceanu, precum și compania de pompieri (160 de ostași), sub comanda că-pitanului Pavel Zăgănescu, refuzînd să dea curs cererii otomane de a preda armele, au purtat o eroică luptă cu forțele invadatoare, net superioare, în timpul căreia pierderile otomane (mori și răniți) s-au cifrat la aproxi-mativ 200, iar ale românilor la peste 185¹¹⁰. Acțiunea ostașilor din garni-

¹⁰⁴ Nicolae Bălcescu, *Opere*. Vol. IV. *Correspondență*, p. 115.

¹⁰⁵ Nicolae Bălcescu, *Opere*, vol. II, p. 116.

¹⁰⁶ Nicolae Bălcescu, *Opere*. Vol. IV. *Correspondență*, p. 116.

¹⁰⁷ C. Colescu-Vartic, *op. cit.*, p. 385—387.

¹⁰⁸ Vasile Petrișor, *op. cit.*, p. 117—118.

¹⁰⁹ *Revoluția română din 1848*, p. 321.

¹¹⁰ Col. Pavel Zăgănescu, *Amintiri de fapte glorioase săvîrșite de pompieri*

zoana București împotriva coloanei otomane de la cazarma din Dealul Spirii s-a înscris ca o mărturie vie a hotărârii nestrămutate a ostășimii române de a apăra cauza revoluției, a libertății țării.

În Țara Românească, asemenea Munților Apuseni, ultima tentativă de rezistență populară armată a revoluției a constituit-o tabăra organizată la sud de Rîmnicu-Vilcea, între Rîureni și Ocnele Mari, sub conducerea generalului Gheorghe Magheru, care concentra unități din armata regulată, trupe din formațiuni nepermanente și membri ai gărzilor naționale. Amploarea înrolării poporului în tabăra de la „Cimpul lui Traian“ a fost de-a dreptul impresionantă, demonstrînd, la rîndu-i, că și dincoace de Carpați poporul voia să opună o rezistență fermă cötropitorilor. Odată cu intrarea trupelor otomane și țariste în Țara Românească, spre tabăra de la Rîureni se îndreptau mii și mii de luptători, mai cu seamă țărani, totalizînd, la un moment dat, în jur de 30 000 de oameni. La apelul lui Magheru — scrie Al. Pelimon — „toți veteranii ostași, panduri și toți junii săteni alergau să se înscrie sub drapelul național. Păstorii își lăsară vitele și unii dintre săteni chiar lucrul cimpului, de a alerga și a umplea cadrele deschise în lagărul său“¹¹¹. Se adunaseră sub steagul rezistenței revoluționare — așa cum remarcă ziarul „Bucovina“ — trupe regulate și neregulate „care nu vroiau a cunoaște guvernul nou, compus de Duhamel, Fuad și Cantacuzino. Toată armia era insuflată de cel mai mare entuziasm; și atît oștenii, cît și sătenii cereau să meargă în protiva dușmanului“¹¹².

Luptătorii de sub comanda generalului Magheru formau un corp unic cu întreaga populație din această parte a țării, care se considera, la rîndul ei, mobilizată și era gata ca, în orice moment, să i se alătore în luptă. „Gazeta de Transilvania“ relatează că, „Pe lîngă trupe, se mai afla o mulțime nenumărată de săteni, țărani din deosebite districte, cari venise să se informeze cînd și încotro pornește armia, pentru ca și districtele lor cu toții, cu mici cu mari, să se ridice și să sprijinească curajul și vitejia bravilor soldați pentru cîștigarea și apărarea drepturilor țării“¹¹³. Dacă acest puternic bastion de salvagardare a rînduieiilor revoluționare s-a autodizolvat, faptul se datorează exclusiv intervenției din afară — otomane și țariste pe plan militar, engleze pe plan diplomatic —, intervenție care denotă că el inspira teamă puterilor contrarevoluționare externe, căci era întemeiat, de fapt, pe forța și voința unui întreg popor și reprezenta punctul de reluare, de restabilire a mersului revoluției dincoace de Carpați.

Deși înăbușită de forțele contrarevoluționare externe, revoluția română de la 1848 nu a fost înfrîntă. Prin condițiile social-economice și politice interne, prin atașamentul și acțiunea energică dovedite de un întreg popor ea ar fi dăinuit în deplinătatea valorilor ei. Atîta vreme cît potrivniciile din afară nu aveau să capete forma intervențiilor militare concertate, revoluția s-a dezvoltat adînc și rapid prin opera maselor largi, afirmîndu-se ca una dintre cele mai proeminente, mai dinamice și mai prodigioase în latura de construcție din întreaga Europă a timpului. Nicăieri pe continent ridicările revoluționare de la 1848 nu au cunoscut durată, amploarea, formele acțiunii de masă, unitatea de aspirații și nivelul de radicalitate ca pe cuprinsul țărilor românești. Este ilustrativ, de pildă,

¹¹¹ Al. Pelimon, *op. cit.*, p. 102.

¹¹² „Bucovina“, anul I, nr. 3 din 22 noiembrie 1848 (supl.).

¹¹³ „Gazeta de Transilvania“, anul XI, nr. 82 din 7 octombrie 1848.

că aici revoluția a avut loc nu la nivelul doar al capitalei sau al unei părți de țară, ci pe toată întinderea pământului românesc, cu numeroase și mari centre de polarizare a luptei — practic, centre ale acțiunii de masă —, fenomen iarăși unic pentru momentul 1848 pe continent. Prin mase, revoluția a fost concepută și s-a exprimat, atât în plan teoretic-programatic, ci și al desfășurării, ca o ridicare politică unică a meleagurilor românești, caracterul unitar fiindu-i conferit, în același timp, de infuzia de radicalitate a maselor revoluționate, contribuind, și sub acest raport, la grăbirea făuririlor de unitate la români.

Construită pe atare baze de soliditate, revoluția română de la 1848 a continuat, practic, atât prin permanența obiectivelor ei, cit și prin variate forme de acțiune a maselor. În 1859, la un deceniu de la momentul 1848, a avut loc „revoluția de unitate“, iar în 1877, la aproape două decenii, „revoluția de independență“, finalizându-se pe tărîm național prin Marea Unire din 1918, iar pe tărîm social-politic prin legea rurală de la 1864, prin alte acte care au marcat ascensiunea țării spre progres și, îndeosebi, prin tot ceea ce a însemnat gîndirea și acțiunea ei de radicalitate ca precursoră a mișcării noastre muncitorești, ca prolog al marilor înfăptuiri ce aveau să urmeze de atunci și pînă în contemporaneitatea socialistă a țării.

RĂSUNETUL INTERNAȚIONAL AL REVOLUȚIEI ROMÂNE DE LA 1848

VASILE NICULAE

Eveniment de cea mai mare însemnătate al istoriei noastre, care, sintetizând cu strălucire și ridicînd la un nivel superior multiseculara experiență de luptă a poporului român, a conferit baze trainice programului național și social al evoluției României moderne pe drumul dobîndirii unității și independenței absolute, al reînnoirii și modernizării structurilor economico-sociale și politice, revoluția română de la 1848 a stîrnit un puternic ecou internațional. S-a dat, în acest fel, încă o dată, expresie interesului major stîrnit dincolo de hotarele țărilor române față de lupta pe care poporul nostru a desfășurat-o necurmat pentru reașezarea pe temelii trainice a propriului edificiu statal unitar, independent și întemeiat pe principii democratice, proprii evului modern.

Este demn de subliniat faptul că și înainte de declanșarea revoluției de acum 140 de ani, strălînată era la curent cu năzuințele și eforturile românilor pentru emancipare națională și socială. Înșiși întemeietorii socialismului științific, Karl Marx și Friedrich Engels — care, după cum este știut, s-au aplecat cu multă stăruință asupra trecutului nostru istoric, din studierea căruia au extras concluzii prețioase în vederea elaborării monumentalei lor opere teoretice — au scos în evidență numeroase aspecte ale acestei lupte glorioase, unele dintre ele premergătoare și pregătitoare ale revoluției române de la 1848. Astfel, studierea atentă a mărturiilor de epocă l-a condus pe Karl Marx către formularea aprecierii potrivit căreia, în timpul revoluției din 1784, Horea „plănuiește eliberarea neamului său“, devenind, „simbolul renașterii Daciei“¹, iar pe Tudor Vladimirescu, conducătorul revoluției din 1821, ni-l înfățișează ca un adevărat „patriot român“, al cărui program revoluționar „are un caracter național“, în sensul că urmărirea recunoașterea de către Poarta otomană a „vechilor drepturi“ ale țării².

¹ K. Marx, *Însemnări despre români (Manuscrise inedite)*. Publicate de acad. A. Oțetea și S. Schwann, Editura Academiei R.P.R., București, 1964, p. 115.

² *Ibidem*, p. 110, 111.

Alte mărturii externe din perioada de pregătire a revoluției de la 1848 sînt și ele unanime în a aprecia că poporul român năzuia către unitate și independență deplină. În mai 1834, diplomatul francez Bois-le-Compte, aflat la București, își informa guvernul : „Crearea unui mare ducat al Daciei, care să reunească cele două Principate (Țara Românească și Moldova — *n.n.*), ni s-a părut a fi aici expresia dorinței celei mai generale a acestei țări“³; în decembrie 1838, în plină desfășurare a mișcării revoluționare conduse de Ion Cîmpineanu, cînd se alcătuisese, de către Partida națională, programul politic *Act de unire și independență*, însoțit de Proiectul de Constituție intitulat *Osebitul act de numirea suveranului rumânilor*, emisarul polon Woronicz constata că „ideea reunirii tuturor românilor sub un singur sceptru ocupă toate mințile“⁴; în ianuarie 1839, consulul Franței la Iași, Félix Colson, scria că, în Țara Românească, „Partida națională lucrează pentru a ajunge să declare independența țării“ și unirea ei cu Moldova, fapt care a stîrnit reacția potrivnică a Austriei, ce „se teme ca populațiile române din Banat, Bucovina, Transilvania să nu se unească cu mișcarea care ar aduce Țării Românești libertatea“⁵; și, cu referire la aceleași evenimente, diplomatul francez Huber consemna, într-un raport din 16/28 februarie 1839, printre soluțiile înfățișate de Partida națională „moldo-valahilor“, următoarele posibilități : „1. Țara Românească așa cum este, cu un alt domnitor decît cel actual (Alexandru Ghica — *n.n.*) ; 2. Reunirea celor două Principate și ridicarea lor la rang de regat ; 3. Ideea națională a unei națiuni române prin populațiile care se află în Basarabia, în Transilvania, în Banat și în Bucovina“⁶. Iar în ianuarie 1848, „*Revue de Deux Mondes*“ publica constatărea publicistului francez H. Desprez, după o vizită în Principatele Dunărene, în care se arăta că, deși separat, datorită vitregiilor istoriei, în mai multe state, poporul român are conștiința că „alcătuieste încă de acum un corp și întinsul teritoriu pe care-l cuprinde în unitatea sa se numește România, dacă nu în limbajul tratatelor, cel puțin în acela al patriotismului“⁷.

A fost firesc, deci, ca declanșarea revoluției române, în martie 1848, să fie urmărită cu atenție, pe fundalul unor stări de lucruri deja cunoscute, iar derularea vertiginoasă a evenimentelor — desfășurată unitar, într-un singur șuvoi revoluționar, pe întregul cuprins al meleagurilor românești⁸ — să fie receptată cu repeziciune și amplu comentată peste hotare. Desigur, pozițiile față de revoluția românilor au fost diferite, în funcție de interesele politice, de moment și de perspectivă, ale mediilor de informare și de decizie din diverse state. În țările cuprinse ele însele în șuvoiul revoluționar și îndeosebi în opinia publică progresistă, revoluția românilor a fost privită cu simpatie și aprobare, în timp ce reacția cabinetelor celor trei puteri absolutiste — otoman, habsburgic și țarist, bastioane ale contrarevoluției europene — a vădit îngrijorare și teamă

³ Cornelia Bodea, *1848 la români. O istorie în date și mărturii*, vol. I, Editura științifică și enciclopedică, București, 1982, p. 89.

⁴ P. P. Panaitescu, *Problema unificării politice a țărilor române în epoca feudală, în Studii privind Unirea Principatelor*, Editura Academiei R.P.R., București, 1960, p. 91.

⁵ Cornelia Bodea, *op. cit.*, p. 131, 136.

⁶ *Rolul maselor populare în făurirea Unirii Principatelor Române (1859)*, Editura politică, București, 1979, p. 66.

⁷ *Anul 1848 în Principatele Române. Acte și documente*, tom. I, București, 1902, p. 118.

⁸ A se vedea, pe larg : Constantin Căzănișteanu, Dan Berindei, Marin Florescu, Vasile Niculae, *Revoluția română din 1848*, Editura politică, București, 1969.

față de extinderea și izbînda revoluției, precum și intenția trecerii la brutale intervenții concertate, care, de altfel, s-au și produs. Așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Revendicările sociale și naționale înscrise pe steagul de luptă al revoluționarilor pașoptiști, idealurile pentru care s-au ridicat aceștia, eroismul și abnegația cu care au înfruntat represiunea reacțiunii, dirzenia și spiritul de jertfă dovedite de masele largi populare în aceste bătălii au stîrnit un viu interes în rîndurile opiniei publice europene, au provocat stima, aprecierea și admirația cercurilor progresiste, înaintate de pe continent”⁹. Iar reacția ostilă a marilor puteri, relevă secretarul general al partidului, se explică prin faptul că „ridicarea la luptă a revoluționarilor români pentru cucerirea de drepturi și libertăți democratice, pentru înlăturarea vechilor rînduiri era considerată ca primejdioasă pentru însuși regimul absolutist, pe care-l reprezentau atît țarismul, cît și imperiile otoman și habsburgic”¹⁰.

Răsunetul internațional al revoluției române de la 1848 este atestat printr-un impresionant număr de mărturii de factură și proveniență extrem de diverse : scrieri din epocă ale lui Karl Marx și Friedrich Engels¹¹, rapoarte ale agenților consulari acreditați la București și Iași, acte oficiale emise de cancelarii ale unor mari puteri și însemnări ale unor personalități politice străine, martore oculare ale evenimentelor¹², știri, corespondențe și articole apărute în presa din numeroase țări ale continentului¹³.

Nota dominantă a ecourilor favorabile revoluției românești a constituit-o ideea că marea ridicare la luptă a întregului popor român — care, așa cum aprecia ziarul francez „Le Siècle” la 4/16 iulie 1848, „numără opt milioane de locuitori” în toate provinciile sale istorice —, deși se înscrisa în fluxul general al luptei popoarelor europene pentru triumful ideilor de libertate, egalitate și dreptate, s-a declanșat datorită unor condiții specifice, care au impus în prim-planul preocupărilor programatice și de acțiune politică idealurile unității și independenței național-statale¹⁴. Sintetizînd aceste supreme aspirații, ziarul german „Allgemeine Zeitung” din 10/22 iunie 1848 scria că „poporul român din toate provinciile vrea să se unească într-o singură țară”.

Alte organe de presă, îndeosebi cele franceze, acreditau din ce în ce mai des noțiunea de *România*, ca reprezentînd denumirea viitorului stat

⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Editura politică, București, 1973, p. 395.

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, p. 397.

¹¹ Marx, Engels, Lenin despre România, Editura politică, București, 1965 ; K. Marx, *Însemnări despre români (Manuscrise inedite)*.

¹² Anul 1848 în Principatele Române. Acte și documente, tom. I—VI, București, 1902 (în continuare : *Anul 1848. Acte și documente*) ; Cornelia Bodea, *1848 la români. O istorie în date și mărturii ; Documente privind revoluția de la 1848 în Țările Române*, B. Țara Românească, 12 martie 1848—21 aprilie 1850, Editura Academiei R.S. România, București, 1983 (în continuare : *Documente privind revoluția de la 1848*) ; Titu Georgescu, *Mărturii franceze despre 1848 în Țările Române*, Editura științifică, București, 1968.

¹³ Olimpiu Boitoș, *Raporturile românilor cu Ledru-Rollin și radicalii francezi în epoca revoluției de la 1848*, Editura „Cartea românească”, București, 1940 ; Constantin Șerban, *Ecoul revoluției române de la 1848 în presa europeană a vremii, în Revoluția de la 1848 în Țările Române*. Culegere de studii, Editura Academiei R.S. România, București, 1974, p. 185—200.

¹⁴ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, p. 245—261.

național român unitar. Ziarul „Le National“ din 9/21 iunie 1848 cunoștea că dorința supremă a românilor este unirea, ca și „La Démocratie Pacifique“ din 14/26 iulie 1848¹⁵, iar același „Le National“ considera, la 3/15 iulie 1848, că guvernul revoluționar al Țării Românești ar putea organiza lupta împotriva agresiunii externe doar cu sprijinul „României întregi“¹⁶. Mai mult chiar, ziarul „La Réforme“ exprima cu claritate, la 12/24 martie 1848, atît idealul unității românești — „Munteni, moldoveni, transilvăneni își spun cu toții români, iar teritoriul atîta vreme martor durerilor lor este România“ —, cît și pe acela al independenței depline, afirmînd că națiunii române, „pentru meritul unei atît de nestrămutate iubiri de patrie și naționalitate, îi va fi dat... să înfigă stindardul independenței între Turcia și Rusia“¹⁷. Tocmai pentru formularea hotărîtă și curajoasă a acestor înalte țeluri naționale și social-politice, ziarul „Le Courrier Français“ releva, în decembrie 1848, deci după înăbușirea revoluției în Moldova și în Țara Românească, superioritatea luptei românilor în comparație cu alte revoluții din Europa : „Căci, la Viena, la Berlin, la Napoli a fost o luptă de interes local ; acolo s-a pus problema formei de guvernămînt și principiul monarhiilor austriacă, prusiană și napolitană a fost amenințat în mod serios. Dimpotrivă, în provinciile de la Dunăre, mișcarea revoluționară lua proporții europene ; aici n-a fost o luptă între popor și tron, ci lupta liberalismului împotriva despotismului“¹⁸. Ziarul francez, din motive ușor de înțeles, nu a inclus și revoluția franceză în rîndurile celor din Austria, Germania și Italia, deși aceasta a avut același scop principal — înlăturarea monarhiei și proclamarea celei de-a doua republici.

În vederea împiedicării transpunerii în fapt a obiectivului unirii și independenței românilor, deziderat cu mare forță de înrîurire și asupra altor popoare oprite, s-a alcătuit — în pofida unor vechi și profunde divergențe — coaliția contrarevoluționară a otomanilor, habsburgilor și țariștilor, care și-au făcut publice intențiile agresive, sub diverse motivații¹⁹. În nota circulară din 19/31 iulie 1848 a guvernului țarist către reprezentanții săi diplomați din străinătate, evenimentele revoluționare din Țara Românească erau puse pe seama agitațiilor întreprinse „de o minoritate turbulentă, animată de o propagandă democratică și socialistă“, dar nu se putea ascunde neliniștea cauzată de programul revoluționar ce urmărea „a constitui, sub numele de Regatul daco-român, un nou stat separat și independent, la formarea căruia îi invită pe frații lor din Moldova, din Bucovina, din Transilvania și din Basarabia“, concludîndu-se că acest proiect, „dacă s-ar lăsa liberă îndeplinirea lui, ar avea consecințe serioase“, căci, „în virtutea aceluiași principiu, sub influența aceleiași dorințe, vom vedea curînd că Bulgaria, Rumelia, toate rasele de limbi diferite din care se compune Imperiul otoman, vor pretinde și ele să se emancipeze pentru a forma fiecare un stat separat“. La rîndul lor, habsburgii respingeau doleanțele românilor transilvăneni, deoarece, se specifica într-un ordin guvernamental din 7/19 martie 1849, acceptarea lor ar fi echivalat cu constituirea unei țări „de sine stătătoare — România“.

¹⁵ O. Boitoș, *op. cit.*, p. 128.

¹⁶ *Anul 1848. Acte și documente*, tom. II, p. 277.

¹⁷ O. Boitoș, *op. cit.*, p. 98.

¹⁸ *Ibidem*, p. 55.

¹⁹ Cornelia Bodea, *op. cit.*, vol. II, p. 811, 813, 814, 867, 970.

Cît privește Poarta otomană, aceasta considera, așa cum se exprima Fuad Efendi în proclamația din 13/25 septembrie 1848, că lupta românilor reprezenta „o revoluție izvorită din acel duh al comunismului împotriva căruia se bate și triumfează acum Europa întreagă”, evident prin „Europa” înțelegîndu-se cele trei puteri ostile oricăror prefaceri revoluționare.

Reține, desigur, atenția insistența cu care Poarta otomană și Rusia țaristă invocau, în sprijinul intervenției lor contrarevoluționare, „duhul comunismului” ce a cuprins Principatele Române Dunărene, adeziunea fruntașilor revoluției la ideile „democratice și socialiste”. Era evident că aceste două imperii reacționare nu se puteau împăca cu faptul că românii, animați, la 1848, de năzuința firească spre unitate, independență și progres, spre dreptatea socială a maselor și-au demonstrat capacitatea atât de receptare a celor mai înaintate idealuri ale timpului — inclusiv a ideilor socialismului științific formulate atunci de Marx și Engels în *Manifestul Partidului Comunist* —, cît și de elaborări teoretice proprii de expresie socialist-științifică, reflectînd aria problematică specifică societății românești, îndeosebi în chestiunea agrar-țăărănească și în domeniul luptei naționale²⁰. Însuși Karl Marx avea să scrie, cîțiva ani mai tîrziu, în timpul războiului Crimeii, că „dacă Omar-pașa ar păși acum cu armata sa victorioasă în Valahia, turcii, care au tras unele învățăminte din recenta lor experiență și care se află în stare de război cu Rusia, ar restabili constituția din 1848 care ar duce la o reparație «a republicii, a comunismului și a tuturor inovațiilor anului 1848»”²¹.

Desfășurarea revoluției române, cu participarea largă, entuziastă a maselor populare, a fost urmărită pas cu pas, fiecare moment de seamă al acesteia — cu deosebire adunările populare de la Iași, Blaj, Islaz și București, izbînda revoluției în Țara Românească, guvernarea revoluționară din Apuseni, ca și intervențiile contrarevoluționare ale marilor puteri — fiind consemnat, interpretat și privit ca o componentă a procesului revoluționar unic al românilor, aflați cu toții „în plină fierbere”, așa cum aprecia ziarul francez „Le Siècle” la 18/30 aprilie 1848. Îndeosebi ziarele franceze, germane, austriece, italiene au inserat deseori informații privind lupta revoluționară a românilor, ca și ample relatări despre dezbaterile ce aveau loc pe această temă în Adunarea națională franceză, în Parlamentul central german de la Frankfurt, în Camera austriacă sau în Camera comunelor din Anglia.

Începutul revoluției s-a produs, după cum este știut, la Iași, în ziua de 27 martie/8 aprilie 1848, prin alcătuirea, de către o Comisie special constituită, a programului revoluționar intitulat *Petiția-proclamație*, considerată de publicația franceză „Journal des Débats” din 20 aprilie/2 mai 1848 drept „o Chartă moldavă”. Diverse organe de presă („Wiener Zeitung”, „Giornale del Regno delle Due Sicilie”, „Le National” ș.a.) au ținut la curent opinia publică din statele Europei în legătură cu conținutul programului revoluționar, cu adeziunea poporului la ideile revoluției, cu reacția brutală a domnitorului Mihail Sturdza, bazat pe sprijinul țarist, cu odiseea conducătorilor revoluției, arestați sau siliți să ia drumul exilului. „O zi întreagă — scria ziarul francez „La Démocratie Pacifique” la 18/30 aprilie 1848 — din toate colțurile orașului, de la țară și chiar din județe, o mulțime de delegați au venit să aducă Comisiei adeziunea celor pe care-i

²⁰ A se vedea, pe larg : Nicolae Răuș, *Gîndirea social-politică a revoluționarilor români de la 1848 și rolul ei în cadrul mișcării de idei europene*, în „Anale de istorie”, anul XXIX, nr. 3/1983, p. 98—111.

²¹ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 10, Editura politică, București, 1961, p. 331.

reprezentau și să acopere această petiție cu semnături“. Prin aceasta, poporul „a dat într-o măsură atît de nobilă dovada forței, generozității și inteligenței sale la propășirea unor nemuritoare principii ale viitorului : libertate, egalitate, fraternitate“.

Contemporanii străini ai evenimentelor au sesizat și faptul că înăbușirea luptei în Moldova n-a însemnat și stingerea ideii de acțiune revoluționară, care a continuat să se manifeste în acest principat sau în emigratie sub alte forme, lupta cuprinzînd apoi celelalte teritorii românești, în numele ideii-forță, evidențiată și de Karl Marx — „restaurarea vechii Dacii“²².

Evenimentul de intensă amplitudine a fenomenului revoluționar în Transilvania — marea adunare națională de la Blaj din 3/15—5/17 mai 1848 — a fost și el înregistrat în străinătate ca un veritabil forum românesc, singurul îndreptățit să formuleze programul politic de luptă al românilor, forum care a reunit peste 40 000 de români transilvăneni, ca și reprezentanți ai revoluționarilor munteni și moldoveni. „Cît privește aspectul exterior al acestei mărițe adunări populare — a recunoscut însuși împuternicitul guvernului ungar, Mészáros Károly — așa ceva n-a prea văzut Europa“. Și, confirmînd aspirația cea mai scumpă a românilor, exprimată în cuvintele „Noi vrem să ne unim cu Țara“, el scria : „«Trăiască libertatea ! Trăiască Daco-România !» se auzea din toate părțile“²³. La Blaj, releva Karl Marx, poporul „proclamă națiunea română națiune independentă și parte integrantă a Transilvaniei, cu drepturile ce le conferă egalitatea și libertatea“²⁴.

Ample relatări despre mare adunare națională de la Blaj au apărut în presa europeană a timpului. „La Démocratie Pacifique“, de pildă, „a publicat cea mai amănunțită informație din tot ce s-a scris în presa pariziană despre acest moment“²⁵, reproducînd în întregime programul revoluționar adoptat — *Puncturile națiunii române transilvane*.

Desfășurarea, în continuare, a revoluției, sub steagul programului de la Blaj, a fost amplu reflectată în presa europeană a timpului, evidențiindu-se îndeosebi împotrivirea românilor față de actul Dietei de la Cluj, formată din reprezentanții naționalităților privilegiate, care, la 17/29 mai 1848, decretase „unirea“ Transilvaniei cu Ungaria, în pofida atitudinii atît de clar exprimată de români la Blaj. Chiar ziarul „Márczius Tizenötödike“, din Pesta, era nevoit să aprecieze, la 14/26 mai 1848, că „în Ardeal, două puteri au să hotărască asupra soartei unirii : Dieta și poporul român. Dieta nu reprezintă decît cîteva sute de oameni — românimea înseamnă Ardealul întreg... Unirea Ardealului cu Ungaria, fără consimțămîntul românilor, e un lucru de care nici nu ne apucăm“²⁶.

„Le Moniteur Universel“ din 11/23 mai 1848 relata despre protestele românilor față de „unirea“ forțată a Transilvaniei cu Ungaria, iar „Le National“ releva „marea fierbere“ ce domnea în Transilvania datorită acestei măsuri abuzive. Era, de asemenea, cunoscută unitatea românească de acțiune în revoluție, fapt reflectat de publicația „Giornale del Regno delle Due Sicilie“, care aprecia, în iunie 1848 : „Cît privește pe românii din Transilvania, aceștia, folosindu-se de simpatia de care se bucură din partea lo-

²² K. Marx, *Insemnări despre români (Manuscrise inedite)*, p. 150.

²³ Cornelia Bodea, *op. cit.*, vol. I, p. 504.

²⁴ K. Marx, *Insemnări despre români (Manuscrise inedite)*, p. 149.

²⁵ O. Boitoș, *op. cit.*, p. 37.

²⁶ *Din istoria Transilvaniei*, vol. II, Editura Academiei R.P.R., București, 1961,

cuitoarelor din Principatele Dunărene, se apără împotriva Ungariei și a Casei de Austria“. Iar consulul britanic la București, R. G. Colquhoun informa, la 17/29 mai și la 28 mai / 9 iunie 1848, pe ministrul britanic de externe, H.J.T. Palmerston, că evenimentele din Transilvania erau urmărite cu interes în celelalte țări române, între revoluționarii de pe ambele versante ale Carpaților existând strânse legături și o activă corespondență²⁷.

De o puternică rezonanță internațională s-au bucurat evenimentele din Țara Românească, unde revoluția a izbucnit, instaurându-se, pentru o perioadă de peste trei luni de zile, guvernarea revoluționară. „Valahii — consemnau Karl Marx și Friedrich Engels la 21 iulie/1 august 1848 — răstoarnă vechiul guvern și pun în mod provizoriu în locul lui unul nou. Ei vor să schimbe în întregime vechiul sistem și să se organizeze după modelul popoarelor civilizate“²⁸, adică să-și făurească o patrie unită pe deplin, independentă și întemeiată pe principii democratice. Iar ziarul „La Réforme“ aprecia că victoria revoluției constituie, „triumful ideilor democratice împotriva tiraniei și despotismului“²⁹.

O contribuție importantă la informarea exactă a cabinetelor și a parlamentelor europene despre desfășurarea evenimentelor a adus-o prezența și intensă activitate a unor reprezentanți ai guvernului provizoriu la Paris — A. G. Golescu, la Frankfurt — Ioan Maiorescu, la Constantinopol — Ion Ghica, la Viena și Pesta — Dumitru Brătianu și August Treboniu Laurian, care au pledat, cu destoinicie și patriotism, cauza românilor, dobândind de partea luptei lor drepte numeroase simpatii între oamenii politici și în opinia publică democratică. Atare acțiune va înlesni, apoi, după înăbușirea revoluției, lupta desfășurată în emigrație de mulți dintre conducătorii revoluției.

Conținutul programului revoluționar de la Islaz, considerat, pe bună dreptate, drept *Constituție* a țării, a fost repede cunoscut peste hotare, împreună cu intensă activitate a guvernului provizoriu — format din personalități ce „reprezentau elita generației române a acelei epoci“³⁰, după cum scria J.H.A. Ubicini în însemnările de la fața locului, ce vor sta, mai târziu, la baza lucrării sale *Valahia—1848* — pentru transpunerea în fapt a ideilor revoluției. Evenimentele din Țara Românească, aprecia, la 4/16 iulie 1848, „Le Siècle“, în articolul semnificativ intitulat *Revoluția din Moldo-Valahia*, „voiau să arate ce poate un popor mic și viteaz și bine organizat“, exprimându-și, totodată, convingerea că „principiile proclamate la București vor trăi“. Iar programul revoluției, se scria în gazeta vieneză „Constitution“ din 3/15 august 1848, „arată că poporul român e demn a fi liber, că el are un mare viitor“. Un emoționant mesaj de felicitare și de înaltă apreciere față de revoluție a sosit, la 8/20 iulie 1848, pe adresa guvernului provizoriu, din partea Comitetului Revoluționar Central Polonez : „Vă felicităm din inimă că ați înfăptuit cu atita noblețe și generozitate glorioasa voastră revoluție. Ea stârnește în favoarea națiunii voastre toate simpatiile lumii civilizate și va găsi în voi, cetățeni, cîrmaci pe cît de luminați, pe atît de patrioți pentru a o duce neîndoios într-un port bun... Români ! Curaj ! Mergeți înainte ! Europa vă privește, Polonia vă urmărește cu inima și binecuvîntează această nobilă acțiune a unui popor eroic“³¹.

²⁷ *Documente privind revoluția de la 1848*, p. 11—13.

²⁸ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 5, Editura politică, București, 1959, p. 331.

²⁹ O. Boitoș, *op. cit.*, p. 137.

³¹ Cornelia Bodea, *op. cit.*, vol. II, p. 779.

Dincolo de hotare s-a aflat și despre puternicul sprijin pe care revoluția îl avea în masele populare. În zilele revoluției, scria „Wiener Zeitung“, la 2/14 iulie 1848, Bucureștiul „nu mai era un oraș, ci o mare a bucuriei. Procesiuni și serbări populare se succedau unele după altele“, realitate confirmată de consulul britanic R. G. Colquhoun³², ca și de Ubicini, care nota : „Revoluția, victorioasă la București, era aclamată cu entuziasm în județe și nu trecea o zi în care guvernul să nu trebuiască să-și întrerupă pentru o clipă ședința pentru a primi deputățiile satelor care îi aduceau, în semn de adeviziune, snopul de grâu și butucul de vie înfășurate în ghirlande, după vechiul obicei“³³.

O impresie deosebită a produs în afara țărilor române hotărîrea cu care poporul a apărut guvernul provizoriu în timpul celor două comploturi cotrarevoluționare, din 19 iunie/1 iulie și 29 iunie/11 iulie 1848, definite de Marx drept „o reacțiune violentă, de o cruzime lașă“³⁴. În legătură cu primul dintre ele, Ubicini consemna : „Reacțiunea triumfa, dar ea își făcuse calculele fără popor. La vestea arestării șefilor săi, el s-a îndreptat în masă spre Palat, cu strigăte de «Trăiască Constituția ! Trăiască guvernul provizoriu !». Trupa, pe care o împingea prin forța sa, s-a masat la picioarele zidurilor și și-a pregătit armele. Mulțimea continua să înainteze și a înconjurat-o într-un semicerc, care se strîngea din ce în ce. Cuprinși de spaimă, soldații trag ; un strigăt imens se ridică. Vreo cincisprezece oameni, morți sau răniți, sînt căzuți la pămînt. Dar întreg poporul se simte lovit. Sare peste cadavre, străbate treptele Palatului, sparge porțile și pătrunde victorios în incinta lui, în timp ce soldații fug înapoi, înspăimîntați prin toate ieșirile. Prizonierii sînt eliberați“³⁵. Tot poporului i s-a datorat și zădărnicierea celui de-al doilea complot, așa cum aprecia consulul Franței la București, Hory : „Gravitatea acestei mișcări, în întregime populară, a determinat căimăcămia să renunțe la restabilirea vechii ordini, cu abuzurile și privilegiile sale“, ajungîndu-se la „restabilirea Constituției și întoarcerea guvernului provizoriu“³⁶. Relatări despre aceste evenimente au fost transmise guvernului britanic de consulul Colquhoun³⁷, iar altele au fost publicate în „Allgemeine Zeitung“, „Wiener Zeitung“, „Le National“ ș.a.

Rapoartele diplomatice, ca și relatările de presă au reflectat și temerile manifestate la București față de o iminentă intervenție străină, a puterilor suzerană (Turcia) și protectoare (Rusia) — deși, inițial, la 23 iulie/4 august 1848, trimisul otoman, Suleiman Pașa, recunoscuse locotenența domnească, gest dezavuat apoi de Poartă la insistențele Rusiei țariste —, intervenție facilitată și de lipsa oricărui sprijin practic din partea celorlalte puteri, ce s-au declarat fie neutre (Anglia, potrivit deschiderii unui nou conflict în sud-estul european), fie preocupate de rezolvarea propriilor probleme (Franța și Germania). Un singur glas s-a auzit atunci în Aduunarea națională franceză — la 5/17 iulie 1848 —, cel al deputatului A.J. L'Herbette, care atrăgea atenția asupra acestui pericol³⁸, dar el n-a putut determina o poziție tranșantă de sprijin din partea Franței.

³² Documente privind revoluția de la 1848, p. 28—29.

³³ Titu Georgescu, op. cit., p. 222.

³⁴ K. Marx, *Insemnări despre români (Manuscrise inedite)*, p. 153.

³⁵ Titu Georgescu, op. cit., p. 220.

³⁶ Ibidem, p. 83.

³⁷ Documente privind revoluția de la 1848, p. 30—32 ; 56—57.

³⁸ O. Boitoș, op. cit., p. 51.

Mărturii externe evidențiau, totodată, măsurile luate de guvernul provizoriu pentru apărarea revoluției. Încărcat de profunde semnificații apare, în acest context, gestul simbolic al poporului ridicat la revoluție de a arde, pe Cîmpia libertății de pe Dealul Filaretului — acolo unde el însuși depusese jurămint pe Constituție, la 15/27 iunie 1848 — Arhondologia (condica titlurilor boierești, abolite de revoluție) și Regulamentul Organic (expresia asupririi străine impusă românilor). Acest eveniment, petrecut în prezența unei mulțimi de peste 40 000 de oameni, a avut loc la 6/18 septembrie 1848 și ne este înfățișat de același Ubicini : „Un țăran a fost însărcinat să pună focul... și cînd ultima licărire a flăcărilor s-a stins, s-a auzit un nesfîrșit uraaa ! și lumea s-a scurs mulțumită, ca după o ultimă datorie împlinită”³⁹.

Această „datorie” n-avea însă să fie ultima ; a urmat lupta cu arma în mînă pentru apărarea regimului revoluționar, împotriva invaziei otomane — deși, așa cum scria Karl Marx, Poarta „nu avea dreptul să se amestece în treburile interne ale Principatelor”⁴⁰, urmată curînd de cea țaristă. În țară a fost proclamată „ridicarea în masă” a poporului. „Poporul român — scria, la 31 septembrie/12 octombrie 1848, „Journal des Débats” — văzîndu-se părăsit și trădat din toate părțile, s-a hotărît să ia o măsură extremă, care singură îl poate regrupa pentru a salva libertățile... Mobilizarea în masă a fost proclamată și voluntarii aleargă din toate părțile. 16 000 de oameni s-au și constituit într-o armată și se află concentrați în orașele de la poalele munților... Toți soldații care alcătuiesc această legiune jură să lupte pînă la unul pentru libertățile țării”.

Cu cîteva zile înainte de sîngerosul 13/25 septembrie 1848, locuitorii Bucureștiului împreună cu „mase de țărani, în număr de cel puțin 30 000, orînduite după sate”⁴¹, așa cum raporta consulul britanic R. G. Colquhoun, se aflau la barierele orașului pentru a se opune invadatorilor. Reliefind atașamentul sincer al poporului la cauza revoluției, în cele mai grele momente ale sale, Ubicini scria : „Cînd nu a mai fost posibil să existe îndoieli asupra intențiilor ostile ale turcilor, acești oameni simpli și hotărîți s-au îndreptat în masă către Palatul guvernamental, cerînd cu mare zarvă să fie duși împotriva inamicului. «Dar sînteți fără arme — li se striga — și nu avem să vă dăm». «Și ce dacă ? — răspundeau ei — Noi avem brațele»”⁴². Iar „Journal des Débats” consemna, la 30 septembrie/12 octombrie 1848, că la București „populația întregă a ieșit la porțile orașului să oprească înaintarea dușmanului. În același timp, corpuri de voluntari și mase de țărani, cu securi și sulii, aleargă din toate părțile pentru a apăra Constituția”.

La 13/25 septembrie 1848, își informa superiorii consulul francez la București, Hory, „s-a auzit bubuind tunul turcilor. Populația, opunînd o rezistență încăpătînată, deși neînarmată, la porțile orașului, a fost dată la o parte de cavalerie. Mai mulți oameni au fost mutilați de sabie și călcați în picioare de cai”⁴³. A urmat eroica rezistență a soldaților garnizoanei București, împreună cu compania de pompieri a căpitanului Pavel Zăgănescu, pe care Marx a numit-o „baia de sînge de la București”⁴⁴. Lupta din

³⁹ Documente privind revoluția de la 1848, p. 230.

⁴⁰ K. Marx, F. Engels, Opere, vol. 10, p. 330.

⁴¹ Cornelia Bodea, op. cit., vol. II, p. 863.

⁴² Titu Georgescu, op. cit., p. 231.

⁴³ Ibidem, p. 115.

⁴⁴ K. Marx, F. Engels, Opere, vol. 5, p. 484.

Dealul Spirii a fost astfel înfățișată de consulul Colquhoun, în raportul trimis, la 16/28 septembrie 1848, ambasadorului britanic la Constantinopol, Stratford Canning : „Un puternic detașament de trupe a primit ordin să înainteze spre București... Însoțite de 6 tunuri, trupele au înaintat cu iuteală spre oraș pe înălțimile dominante din vecinătate unde este situată cazarma infanteriei. Când s-a ajuns la cazarmă, s-a ordonat colonelului Golescu să depună armele și să evacueze cazarma. Colonelul a replicat : «Ca soldat nu pot face aceasta fără ordinul guvernului». Trupele române, în număr de circa 480, erau adunate pe vastul teren de exerciții din curte, cu armele neîncărcate. Între timp, colonelul Golescu ordonase corpului de pompieri să se prezinte la cazarmă, iar aceștia, înaintînd în sus pe deal, s-au întîlnit cu trupele turcești. Numai Dumnezeu știe de unde a pornit primul foc ! Atît Fuad Efendi, cît și Omer Pașa afirmă că s-a tras asupra turcilor, care au răspuns cu foc, în apărare... Dar este greu de conceput că o mîină de oameni să fie așa de nepăsători cu viața lor, ca să deschidă focul asupra unui detașament de armată regulată, înzestrată cu tot echipamentul de război. Rezultatul a fost înfricoșător“⁴⁵.

După această cruntă represiune, consemna consulul francez Hory, turcii „au jefuit, au prădat mahalalele din această parte, au despuiat pe nenorociții de locuitori, au spintecat femeile, bătrînii și copiii fără apărare pentru a pune stăpînire pe rămășițele bunurilor lor“⁴⁶, realitate atestată și de consulul britanic, care scria că turcii au comis „acte înfricoșătoare de pradăciune și violență“⁴⁷. Ample relatări ale evenimentului au publicat și ziare străine. „La bombardamentul tunurilor și la împuscăturile armatei turcești — scria, la 30 septembrie/12 octombrie 1848, „Le Moniteur Universel“ — locuitorii n-au putut să opună decît curajul și disperarea lor. Măcelul a fost îngrozitor. Turcii au străbătut mahalalele orașului dedîndu-se la tot felul de excese, dar curînd ajunși aproape de cazarma unde soldații români așteptau în zadar ordine, ei au fost opriți în goana lor de o grindină de gloanțe. Soldații români, copleșiți și expuși focului artileriei numeroase, au opus o rezistență eroică. Ei luptau strigînd : „«Trăiască Constituția»“.

Chiar în aceste condiții, lupta revoluționară n-a putut fi pe deplin înăbușită în Țara Românească. Ea a continuat prin acțiunea generalului Gh. Magheru, în Tabăra lui Traian de la Rîureni—Vilcea, unde se aflau adunați mii de țărani și un mare număr de oșteni care, după evenimentele din 13/25 septembrie 1848, așa cum informa consulul Colquhoun pe ambasadorul englez la Constantinopol, Stratford Canning, „au părăsit orașul luînd drumul spre Pitești sau Rîmnic, localitate lîngă care se spune că se găsește pandurul Magheru, cu o puternică forță armată“⁴⁸. Tabăra avea să fie dizolvată abia la 28 septembrie/10 octombrie 1848, sub amenințarea represiunii otomane și la insistențele aceluiași consul britanic, deși doar cu cîteva zile înainte de aceasta, la 24 septembrie/6 octombrie 1848, el aprecia că „pandurul Magheru e hotărît să reziste în poziția sa întărită de lîngă Rîmnic și este susținut de locuitorii celor cinci județe din Oltenia — oameni tenerari și destul de bine aprovizionați cu arme și muniții“⁴⁹. Oricum, țara întreagă, ca și străinătatea, au remarcat gestul sublim al poporului de a apăra revoluția pînă la capăt, fapt subliniat de Karl Marx : „În tabăra

⁴⁵ Cornelia Bodea, *op. cit.*, vol. II, p. 869—870.

⁴⁶ Titu Georgescu, *op. cit.*, p. 115.

⁴⁷ Cornelia Bodea, *op. cit.*, vol. II, p. 870.

⁴⁸ *Ibid.*

⁴⁹ *Ibidem*, p. 885.

de la Islaz poporul de țărani inaugurează revoluția ; la București o salvează ; în tabăra lui Traian numai el nu-și pierde nădejdea”⁵⁰.

Alte știri din presa străină informau despre consecințele negative ale ocupației otomane și țariste în Țara Românească și Moldova. „Mizeria începe să se resimtă — scria „Le National“ la 8/20 noiembrie 1848 —, numărul a dispărut odată cu încrederea, comerțul este nimicit, o mare parte a recoltei a fost pierdută din lipsă de brațe de muncă, lucrătorii agricoli fiind în grevă față de proprietari nu vor să mai muncească“.

În continuare, a revenit Transilvaniei, acolo unde Avram Iancu transformase zona Apusenilor într-o puternică citadelă revoluționară românească, datorită de a duce mai departe lupta pentru afirmarea drepturilor legitime ale românilor. „Acest ținut al minelor (centre : Zlatna, Turda, Abrud) — scria Karl Marx — deveni centrul adevăratului război național”⁵¹. Această situație era bine cunoscută peste hotare. În ziarul german „Neue Rheinische Zeitung“ din 1/13 ianuarie 1849, F. Engels aprecia, de pildă, că „românii ocupă poziții excelente, în parte din pricina terenului muntos, în parte pentru că au în stăpânire majoritatea orașelor și cetăților”⁵². Dar tot la fel de bine erau cunoscute și manevrele curților imperiale de la Viena și Petersburg de a desfășura o acțiune comună în vederea „pacificării” Transilvaniei, ele profitând și de disensiunile dintre revoluționarii români și maghiari, provocate de politica conducătorilor revoluției ungare care refuzau îndeplinirea cerințelor populației românești majoritare formulate, în mai 1848, la Blaj și în adunările naționale care au urmat. Astfel, publicistul francez H. Desprez critica aspru pe Lajos Kossuth, conducătorul revoluției ungare, care, susținând, contrar evidenței, că acordarea dreptului de despărțire a națiunilor oprimate de Ungaria ar reprezenta o „crimă împotriva patriei”⁵³ și acționând ca atare, „a provocat pe români la război”, arătând că el „era foarte departe de sentimentele pe care i le bănuiau democrații Europei”⁵⁴, atitudine împărtășită și de „Journal de la Vraie République”⁵⁵.

În aceste condiții, *Proiectul de pacificare româno-maghiar*, încheiat la 2/14 iulie 1849, la insistențele lui Nicolae Bălcescu, în numele emigrației revoluționare române, a venit prea târziu pentru a mai putea împiedica izbînda contrarevoluției țaristo-habsburgice. Dar Avram Iancu și eroicii lui moși și-au păstrat nestinsă dorința libertății. În pofida ordinului din 26 august / 7 septembrie 1849 dat de baronul Wohlgemuth, guvernatorul Transilvaniei, pentru depunerea armelor, Avram Iancu, informa Parisul consulul Franței la București, Poujade, „a refuzat, adăugînd că valahii nu vor depune armele decît după ce vor obține drepturile politice pentru care s-au ridicat”⁵⁶.

Prin programul revoluționar formulat, prin întreaga sa desfășurare, prin azeziunea unanimă a maselor populare, prin eroismul cu care poporul și-a apărat cuceririle revoluționare, subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, revoluția română din 1848 „a făcut cunoscute lumii marea sete de libertate și neatîrnare a poporului român, voința sa de neînfrînt de a

⁵⁰ K. Marx, *Însemnări despre români (Manuscrise inedite)*, p. 157..

⁵¹ *Ibidem*, p. 158.

⁵² K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 6, Editura politică, București, 1959, p. 191.

⁵³ G. Barițiu, *Părți alese din istoria Transilvaniei*, vol. II, Sibiu, 1890, p. 756.

⁵⁴ Cornelia Bodea, *op. cit.*, vol. II, p. 1083.

⁵⁵ O. Boitoș, *op. cit.*, p. 40.

⁵⁶ Titu Georgescu, *op. cit.*, p. 211.

scutura jugul asupririi sociale și al dominației străine, de a-și făuri o viață liberă și demnă, de a participa, alături de celelalte națiuni, la dezvoltarea civilizației umane”⁵⁷.

Înăbușirea revoluției române — receptată dincolo de frontiere ca un „triumf” al forței brutale a imperiilor absolutiste otoman, habsburgic și țarist — n-a putut pune capăt luptei drepte a românilor, ca și a altor popoare asuprite, ce-și afirmau cu putere propria identitate națională și statală. În mod obiectiv, deci, revoluția română trebuia continuată și ea a continuat, conducând la împlinirea marilor obiective formulate cu atîta claritate în 1848. A continuat, de asemenea, lupta revoluționară a numeroase alte popoare împotriva imperiilor asupritoare, îndreptățind aprecierile și previziunile lui Karl Marx : „Începînd din 1789 hotarele revoluției înaintază neîncetat. Ultimile ei avanposturi au fost Varșovia, Debrețin și București ; avanposturile viitoarei revoluții trebuie să fie Petersburgul și Constantinopolul”⁵⁸. Atare previziuni aveau să fie confirmate de istorie, cu mențiunea că ordinea cronologică a fost inversă și că procesul a cuprins, treptat, toate imperiile absolutiste : sub puternicele lovituri ale luptei popoarelor, mai întîi s-a dezagregat Imperiul otoman, apoi a căzut Imperiul țarist și s-a destrămat Imperiul habsburgic, dînd posibilitatea încununării victorioase a bătăliei pentru constituirea sau reîntregirea statelor naționale din centrul și sud-estul Europei, inclusiv făurirea statului național român unitar — visul de aur al generației ridicate la acțiune revoluționară energică, națională și socială, cu 140 de ani în urmă.

maioritatea
rmat. Astfel, publicistul francez H. Desprez critica aspru pe Lajos Kossuth, conducătorul revoluției ungare, care, susținînd, contrar evidenței, că acordarea dreptului de despășire a națiunilor oprimate de Ungaria ar reprezenta o „crimă împotriva patriei”⁵⁹ și acționînd ca atare, „a provocat pe românii la război”, arătînd că el „era foarte departe de sentimentele pe care i le pănuia democrația Europei”⁶⁰, atitudine împășășă și de „lounal de la Vriate Republicue”⁶¹.

În aceste condiții, proiectul de pacificare româno-ungară, încheiat la 3-14 iulie 1849, la insistențele lui Nicolas Bălcescu, în numele emigranților revoluționari români, a venit prea tîrziu pentru a mai putea împiedica înfrîngerea definitivă a forțelor țariste-habsburgice. Dar Avram Iancu și eroicii lui moși și-au păstrat nestinsă dorința libertății. În politica ordinului din 28 august / 7 septembrie 1849 dat de baronul Wohlgenuth, guvernatorul Transilvaniei, pentru depunerea armelor, Avram Iancu, informînd Parisul, consului Franței la București, Ponișade, „a refuzat, adăugînd că valahii nu vor depune armele decît după ce vor obține drepturile politice pentru care s-au ridicat”⁶².

Prin programul revoluționar formulat, prin intrarea sa deslășurată, prin adheșterea unanimă a maselor populare, prin evismul cu care poporul și-a apărut cucuriturile revoluționare, audiență favorabilă, Nicolae Ceaușescu, revoluția română din 1848 „a făcut cunoscută lumii marea sete de libertate și neastîrnare a poporului român, voința sa de neîntîrînt de a

⁵⁷ K. Marx, *Încercări despre România* (Manuscrisuri inedite), p. 157.

⁵⁸ Ibidem, p. 158.

⁵⁹ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 8, Editura politică, București, 1959, p. 191.

⁶⁰ G. Baril, *Parti oisee din istoria Transilvaniei*, vol. II, Sibiu, 1890, p. 156.

⁶¹ O. Bolos, *op. cit.*, p. 40.

⁵⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, p. 463.

⁵⁸ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 9, Editura politică, București, 1959, p. 35.

APRECIERI ALE PUBLICIȘTILOR FRANCEZI PRIVITOARE LA ISTORIA ROMÂNILOR ÎN EPOCA DE LA 1848

NICOLAE ISAR

Așa cum este cunoscut, dintre scrierile străine referitoare la români elaborate în epoca pașoptistă, cele mai numeroase, în același timp cele mai valoroase, sînt de proveniență franceză. Destinate, în majoritate, tiparului sau rămase, multă vreme, în manuscris, unele pînă în zilele noastre, aceste scrieri, în ansamblul lor, reflectă aspirațiile românești de unire și independență națională, de progres social, subliniază locul important pe care revoluția română de la 1848 l-a avut în cadrul mișcării democratice europene. În cele mai multe cazuri, autorii lor sînt prieteni de seamă ai poporului nostru de la jumătatea secolului al XIX-lea; adăruind la cauza revoluției române, ei au făcut cunoscute peste hotare năzuințele înaintate românești, prin aceasta aducînd o contribuție meritorie la mișcarea de renaștere politică și socială a poporului român în epoca pașoptistă.

Prima din seria scrierilor franceze ale epocii premergătoare revoluției¹ — memoriul din martie 1834, redactat de Bois-le-Comte, document diplomatic care nu era destinat publicării — aparține, cum este știut, unui diplomat de formație și răspundea, la acea dată, interesului crescînd al Franței pentru țările românești². Alte cîteva scrieri — în majoritate publicate — sînt datorate, de asemenea, unor francezi care au luat contact cu realitățile românești cu prilejul unor misiuni diplomatice. Este vorba de A. Cochelet, F. Colson, A. Billecocq, F. Sabattier, ultimul trimis

¹ Eudoxiu Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*. Vol. XVII. 1845—1846. Corespondență diplomatică și rapoarte consulare franceze, Institutul de arte grafice Carol Göbl, București, 1913. Despre țara românească a Munteniei a se vedea doc. nr. DXI din 10 mai 1834, p. 328—334; nr. DXII din 11 mai, p. 334—344; nr. DXIII din 12 mai, p. 344—351; nr. DXIV din 13 mai, p. 351—359; despre țara românească a Moldovei: doc. nr. DXV din 14 mai, p. 358—371; nr. DXVI din 15 mai, p. 371—382; nr. DXVII din 16 mai, p. 382—383; nr. DXVIII din 17 mai, p. 383—395; nr. DXVII din 18 mai, p. 395—403.

² În legătură cu stadiul evoluției relațiilor româno-franceze la acea dată, a se vedea: N. Iorga, *Histoire des relations entre la France et les Roumains*, București, 1918, p. 159 și urm.

la București în vara anului 1848, în misiune specială de informare asupra evenimentelor, de către ambasadorul francez la Constantinopol.

Alți autori au cunoscut societatea românească cu prilejul unor călătorii particulare, cum au fost, de pildă : Saint-Marc Girardin, Ed. Thouvenell — viitorul ambasador francez la Constantinopol în epoca Unirii —, R. Perrin, A. de Gérando, S. Bellanger. Un important autor de scrieri despre români, H. Desprez, călătorea, în ajunul revoluției, în Principate, avînd misiuni speciale, secrete, cu caracter revoluționar. În sfîrșit, unul dintre reputații autori de scrieri franceze despre români — J. A. Vaillant — face parte din grupul francezilor stabiliți un timp în Principate în calitate de dascăli.

Între cei amintiți mai sus, în afara unor diplomați de prestigiu în epocă — cum erau Bois-le-Comte sau, într-o măsură, A. Cochelet —, din seria călătorilor particulari fac parte cîteva personalități de seamă ale vieții culturale franceze ; este vorba, în primul rînd, de Saint-Marc Girardin, care, la data călătoriei sale în Principate, în 1836, și a publicării în Franța a cunoscutelor sale impresii de călătorie, la sfîrșitul aceluiași an, era profesor la Sorbona, iar ulterior avea să se numere printre membrii Academiei Franceze³, apoi de A. de Gérando, de asemenea cunoscut erudit francez, la data publicării principalei sale scrieri despre Transilvania, în 1845⁴, și, în sfîrșit, de un autor care era scriitor de oarecare reputație în Franța, S. Bellanger⁵. Alții, mai puțin cunoscuți în Franța și în Apusul Europei, rămîn importanți pentru noi tocmai în calitatea lor de autori ai unor remarcabile scrieri despre români. Avem în vedere aici pe F. Colson, J. A. Vaillant, A. Ubicini, ultimul luînd contact cu societatea românească în cursul desfășurării revoluției de la 1848.

Fără îndoială că dintre scrierile franceze ale acelei epoci, cele destinate de autori publicității sînt de o importanță deosebită, avînd rolul de a forma în Occident o opinie publică favorabilă cauzei românești, de a servi astfel direct mișcarea de emancipare politică și socială a poporului nostru.

Prima dintre scrierile franceze despre români ale epocii date publicității a fost aceea a lui Saint-Marc Girardin, apărută la sfîrșitul anului 1836⁶, în una dintre cele mai prestigioase gazete franceze, „Journal des Débats”. Cîțiva ani mai tîrziu, în 1839, apăsereu, la Paris, lucrările lui Ed. Thouvenell și R. Perrin⁷. Ed. Thouvenell a publicat, mai întîi, în „Revue des Deux Mondes” din 15 mai 1839, studiul *La Valachie en 1839*, pe care îl dezvoltă apoi și îl integrează într-o lucrare mai amplă, editată în anul următor⁸. Tot în 1839 apar, la Paris, lucrările lui Félix Colson în care acesta — primul dintre autorii francezi — scrie, la acea dată, despre necesitatea unirii tuturor provinciilor locuite de români, stîrnind astfel reacția reprezentanților marilor puteri potrivnice. Este vorba, în ordinea

³ N. Isar, *Saint-Marc Girardin și contribuția sa la lupta de eliberare națională a românilor*, în „Revista de istorie”, tom. 32, nr. 1/1979, p. 111—128.

⁴ A. de Gérando, *La Transylvanie et ses habitants*, tom. I—II, Paris, 1845, 428 + 404 p.

⁵ A se vedea : George Ciorănescu, *La mission de Stanislas Bellanger dans l'Empire Ottoman*, Institute for Balcan Studies, Thessaloniki, 1981, 295 p., cu două ample rapoarte, din 1846, asupra învățămîntului românesc.

⁶ Această scriere, publicată în serial în gazeta franceză, a fost reeditată, mai tîrziu, în : *Souvenirs de voyages et d'études*, Amyot, Paris, tom. I, 1852—1853, p. 332.

⁷ Raoul Perrin, *Coup d'oeil sur la Valachie et la Moldavie*, Paris, 1839, 69 p.

⁸ Ed. Thouvenell, *La Hongrie et la Valachie (Souvenirs de voyages et notices historiques)*, Paris, 1840, 381 p.

apariției, în acel an, mai întâi, de cele două broșuri ale sale⁹, apoi de lucrarea mai amplă, *De l'état présent et de l'avenir des Principautés de Moldavie et de Valachie*, în care găsim o seamă de idei dintre cele mai avansate.

În 1842 a apărut, la Paris, broșura fostului consul francez la București, A. Cochelet, intitulată : *Itinéraire des Principautés de Valachie et de la Moldavie*, lucrare mai modestă ca viziune asupra realităților românești, dar cu neîndoielnică linie pozitivă. Din același an datează și apariția broșurii anonime *Épisode de la Question d'Orient*, al cărei autor este J. A. Vaillant și care anunța lucrarea din 1844, *La Romanie*, cea mai amplă scriere franceză despre români pînă la acea dată.

Din 1844, odată cu apariția cunoscutei lucrări a lui J. A. Vaillant, ne înscriem în problematica avînd ca obiect analiza situației imediat premergătoare revoluției de la 1848. În afara faptului că unele dintre aceste lucrări — cum este cazul celor aparținînd lui H. Desprez — sînt o expresie a participării autorilor la mișcarea de renaștere națională din Principate și a legăturilor strînse întreținute de ei cu revoluționarii români, ele reprezintă, în general, mărturii autentice ale străinătății asupra aspirațiilor și realităților românești de la 1848. În strînsă legătură cu aceste aspirații, asemenea scrieri aduc grăitoare mărturii de bună credință și înțelegere asupra originii și caracterului unitar al dezvoltării istorice a poporului român, asupra trecutului său de luptă.

Trebuie precizat că aspirațiile românești de unire și independență sînt observate și consemnate, în scrierile lor, de majoritatea călătorilor sau publiciștilor francezi din acea epocă, nu numai de cei de care ne vom ocupa în mod special în studiul de față. Dorința de unire națională a poporului român era remarcată, în 1834, de Bois-le-Comte, cînd el scria : „Crearea unui regat al Daciei, care ar reuni cele două provincii, ni s-a părut a fi expresia dorinței celei mai generale a acestei țări“¹⁰. Era o dorință pe care diplomatul francez o văzuse afirmîndu-se cu vigoare atît la București, cît și la Iași. R. Perrin, la rîndul său, referindu-se la ideea unirii Principatelor, scria : „Interesele celor două Principate sînt colective și sînt atîtea raporturi în origine, e atîta puritate în putere, atîta afinitate în moravuri, atîta unitate în acțiune încît a trata de unul e a vorbi de celălalt, fără a greși față de exactitudine și de adevăr“¹¹. Un alt publicist, Ed. Thouvenell, care ajungea la București în 1839, tocmai în răstimpul în care se desfășurau dezbaterile din Adunarea Obștească în legătură cu articolul adițional, reținea, în cursul călătoriei, afirmația uneia dintre gazdele sale, pe care o redă în lucrare, anume că „independența e visul lor“¹².

În mod deosebit a tratat problema unirii și independenței românilor Félix Colson. Cum am mai menționat, el este primul dintre publiciștii francezi care, în scrierile sale, punînd în mod deschis problema înapoițuirii unirii țării românești a Munteniei și țării românești a Moldovei, în condițiile înlăturării dominației străine, a considerat această unire ca o

⁹ *Coup d'oeil rapide sur l'état des populations chrétiennes de la Turquie d'Europe*, Paris, 1839, 36 p. ; *Précis des droits des Moldaves et des Valaques, fondés sur le droit des gens et sur les traités*, Paris, 1839, 35 p.

¹⁰ Eudoxiu Hurmuzaki, *Op. cit.*, vol. XVII, doc. nr. DXVIII din 17 mai 1834, p. 394.

¹¹ Apud N. Iorga, *Istoria românilor prin călători*, tom. III, „Cultura neamului românesc“, București, 1922, p. 202.

¹² *Ibidem*, p. 191.

primă etapă pe calea înfăptuirii unirii tuturor românilor. În acest sens, referindu-se la românii din Transilvania, el nota că aceștia „nutresc speranța de a se uni cu frații lor din Moldo-Valahia”¹³.

În bună măsură, ideile lui F. Colson aveau să fie reluate și amplificate de publiciștii francezi din etapa următoare, începînd cu J. A. Vaillant. Stabilît la București cu mult timp în urmă, acest cărturar se implicase activ în mișcarea de renaștere culturală românească, mai întîi ca dascăl la „Sf. Sava”, apoi ca autor de dicționare și de gramatici pentru uzul francezilor. Participase, însă, cum se știe, și la activitatea revoluționară din Principate, în 1840, avînd un rol important în mișcarea condusă de Dimitrie Filipescu și fiind obligat să părăsească țara pentru a scăpa de condamnare. Încercarea de a reveni la București a fost respinsă de autorități, scrierile sale de istorie asupra românilor stîrnind noi valuri de minie împotriva sa¹⁴.

Înainte de a publica, în 1844, cunoscuta sa lucrare despre români, în broșura din 1842, la care ne-am referit, J. A. Vaillant a enunțat unele dintre ideile sale de bază. El a condamnat tendințele de expansiune ale marilor puteri, a făcut, mai ales, procesul „protectoratului” țarist și a cerut intervenția puterilor occidentale — a Franței, în primul rînd — în sprijinul Principatelor Române¹⁵. Vaillant a insistat asupra ideii capitulațiilor, pe care, în acea epocă, o tratase, mai întîi, în lucrările sale, F. Colson¹⁶. „Valahia și Moldova — scrie el —, în termenii capitulațiilor lor cu Poarta, capitulații pe care ea însăși le-a recunoscut, au o existență politică ce le este proprie; ele sînt suverane și au dreptul ginților în întregime; de aici, orice intervenție în favoarea lor este legitimă, necesară chiar. Să sperăm că se vor găsi voci generoase pentru a pleda, în Camerele noastre, cauza moldo-valahilor”¹⁷. Tot aici, într-o notă, publicistul francez remarcă: „Toți cei care se cunosc sub numele de valahi, moldoveni, basarabeni, bucovineni, bănățeni (locuitori ai Banatului), transilvăneni, se numesc români”, iar țara lor „este vechea Dacie”¹⁸.

Principală lucrare a lui Vaillant, intitulată: *La Romanie*¹⁹, apărută la Paris, în 1844, în trei volume, cea mai importantă lucrare despre români scrisă de un francez pînă la acea dată, este binecunoscută în istoriografia noastră și nu e cazul să insistăm asupra ei, și nici a împrejurărilor în care a văzut lumina tiparului. Remarcabile, în primele două volume, așa cum observa N. Iorga, sînt argumentele pe care el le aduce în sprijinul continuității poporului nostru în Dacia după retragerea aure-

¹³ F. Colson, *De l'état présent*, Paris, 1839, p. 265—266.

¹⁴ N. Isar, J. A. Vaillant și profesorii francezi din cadrul Colegiului național „Sf. Sava” (1829—1848), în „Analele Universității București”, Istorie, anul XXI, 1972, p. 37—51.

¹⁵ *Épisode de la Question d'Orient, Russie, Valachie, Moldavie*, Paris, 1842, cap. I.

¹⁶ La Felix Colson, ideea capitulațiilor stă la baza broșurii sale *Précis des droits des Moldaves et des Valaques*, al cărei text, în cea mai mare parte, este încorporat în *De l'état présent*.

¹⁷ *Épisode de la Question d'Orient*, p. 13.

¹⁸ *Ibidem*, p. 40.

¹⁹ Titlul exact al lucrării este: *La Romanie ou histoire, langue, littérature, orographie, statistique des Romans*, Paris, 1844. Cuprinde: tom. I, 404 p. — Istoria veche și modernă pînă la Mihai Viteazul; tom. II, 455 p. — Istoria românilor de la Mihai Viteazul pînă în epoca lui Bibescu Vodă (1600—1716—1821—1844); tom. III, 464 p. — Statistică, limbă, literatură, orografie (geografie, folclor, psihologie), cu o hartă a „Daciei vechi și moderne”.

liană²⁰. Cu deosebită înțelegere și simpatie prezintă J. A. Vaillant istoria românilor din Transilvania, scoțind în evidență rolul unor personalități din această parte a țării noastre. Lupta antiotomană a românilor, cum remarcă tot N. Iorga, este prezentată, în același timp, ca un factor de salvagardare a independenței Ungariei și Poloniei de-a lungul mai multor veacuri, iar Mihai Viteazul este evocat ca un mare erou al neamului.

Deosebit de importante sînt relatările lui J. A. Vaillant din volumul al doilea al lucrării privind istoria „contemporană” a românilor, multe din evenimentele relatate fiindu-i cunoscute direct. Date prețioase oferă lucrarea asupra mișcării naționale conduse de Ion Cîmpineanu, asupra activității francezilor la București, a domnitorilor regulamentari, a mișcării revoluționare de la 1840, în fruntea căreia s-a aflat D. Filipescu ș.a. Referindu-se la starea de lucruri a momentului, la regimul condus de Gheorghe Bibescu — cel care îi interzisese revenirea în țară —, autorul a insistat asupra tendințelor de dominație ale țarismului și, în raport cu aceasta, asupra necesității unirii Principatelor.

Volumul al treilea al lucrării este o descriere, sub pretextul unei călătorii, a bogățiilor și frumuseților țării, constituind, după aprecierea lui N. Iorga, „una dintre cele mai importante materii despre noi în această epocă”²¹.

Evident, titlul însuși pe care Vaillant l-a dat lucrării sale, întreaga viziune a acesteia reprezentau o pledoarie plină de căldură pentru unirea națională a românilor și o atare scriere nu putea să nu dispacă exponenților marilor puteri interesate, adversarilor idealurilor poporului nostru de unire și independență. Ea a și adus autorului un nou val de adversități, pe care încercarea sa din anul următor, 1845, de a reintra în țară, le-a pus în evidență²². Oricum, publicistul francez nu va înceta nici în anii următori să contribuie la lupta de eliberare națională a poporului român, continuînd să fie în Franța, așa cum s-a scris, „mesagerul aspirațiilor românești de unitate politică integrală, alături de mai vechiul Félix Colson”²³.

O altă importantă lucrare franceză din intervalul imediat premergător revoluției, referitoare, mai ales, la românii din Transilvania — *La Transylvanie et ses habitants* —, aparține savantului A. de Gérando. Apărută la Paris, în 1845, această lucrare, cu toate neîmplinirile de ordin științific sau inconsecvențele de concepție, este cea mai amplă și mai obiectivă descriere a românilor de peste Carpați făcută de un călător francez pînă la acea dată, depășind cu mult viziunea unor lucrări anterioare. Autorul prezintă pe larg istoria țării românești a Transilvaniei ca parte a vechii Dacii. El indică originea comună a românilor de pe teritoriul țărilor românești Transilvania, Muntenia și Moldova, caracterul lor unitar. Referitor la structura etnică a populației din Transilvania, lucrarea constată existența, pe de o parte, a celor trei „națiuni unite” privilegiate, maghiari, sași, secui, iar pe de altă parte a românilor, „vechii stăpîni ai pămîntului și cei mai numeroși locuitori, care nu posedă teritoriu și sînt dispersați pe

²⁰ N. Iorga, *op. cit.*, p. 229.

²¹ *Ibidem*, p. 236.

²² N. Isar, J. A. Vaillant și dascălii francezi, în „Analele Universității București”, Istorie, anul XXI, 1972, p. 41—46. A se vedea și: Dan Berindei, *Le témoignage de J. A. Vaillant sur la société roumaine*, în „Revue roumaine d'histoire”, anul 22, nr. 4/1983, p. 325—330.

²³ Cornelia Bodea, *Lupta românilor pentru unitatea națională. 1834—1849*, Editura Academiei R. S. România, București, 1967, p. 36.

întreaga suprafață a țării“²⁴. Deși cei mai numeroși și cei mai vechi locuitori ai Transilvaniei, ei erau considerați „națiune tolerată“, lipsită de orice drepturi politice. Plină de simpatie e relatarea lui A. de Gérando atunci când se referă la pitorescul costumelor românilor din Transilvania, la obiceiurile lor. El își exprimă deschis afinitatea pentru români atunci când, amintind de *Supplexul* din 1791, subliniază justetea luptei lor naționale. „Noi nu ne ascundem — declara el — simpatia pe care ne-o inspiră neamul valah“. Valahii „locuiesc nu numai în Ungaria și Transilvania, dar încă în Basarabia, Moldova, Valahia și alte provincii [aflate sub stăpâniri] turcești“²⁵.

Lui A. de Gérando nu-i sînt străine planurile de unire națională ale românilor ; în lucrarea sa, amintește de proiectul constituirii unui stat românesc prin alăturarea la Muntenia și Moldova a provinciilor românești aflate sub dominații străine, în această privință trimițînd la lucrările lui David Urquhart. El își exprimă, însă, părerea că realizarea unirii politice a românilor în condițiile existenței imperiilor habsburgic și țarist era iluzorie. Ceea ce se detașează la acest autor sînt viziunea globală asupra caracterului unitar al poporului român, chiar dacă nu deduce de aici toate consecințele necesare, simpatia și preocuparea lui insistentă pentru „cei mai vechi locuitori ai pămîntului“ din țara românească a Transilvaniei, cuvintele de înțelegere pentru luptătorii de sub conducerea lui Horea²⁶, aprecierile pozitive, numeroase, despre obiceiuri, jocuri populare, tradiții, despre ospitalitatea românilor.

Lucrarea scriitorului francez Stanislas Bellanger, *Le Keroutza*, apărută la Paris, în 1846, are un caracter cvasiliterar și, cu toate că abundă în confuzii, nu este lipsită de unele observații care merită toată atenția. Călătorise cu circa zece ani în urmă în țara românească a Munteniei, unde venise în legătură cu moștenirea unchiului său, Parant, consul francez la București, decedat în 1806. Stătuse cîteva luni la București, dar vizitase și țara românească a Moldovei. Pe lingă informațiile asupra monumentelor istorice vizitate și a bogățiilor Principatelor, sînt de remarcă observațiile sale critice la adresa boierilor, în paralel cu aprecierile pozitive despre țărănime. Rețin, în capitolul al II-lea, insistențele lui asupra istoriei geto-dacilor, datele privitoare la Deceneu, Zamolxis și Decebal, faptul că scoate în evidență virtuțile militare ale geto-dacilor, spiritul de sacrificiu și dorința lor de libertate, referirile largi la luptele cu romanii.

Este de observat că, în 1842, Bellanger scrisese pagini pline de căldură despre români, în lucrarea *Trois ans de promenades en Europe et en Asie. De Paris à Bucarest* (2 vol.), care premerge și se află la baza lucrării *Le Keroutza*, afirmîndu-și concepția asupra originii comune și a caracterului unitar al dezvoltării poporului român. Semnificativ este că pe românii din țara românească a Transilvaniei îi numește „transilvano-valahi“, descendenți din geto-daci²⁷. Bellanger este autorul capitolului *Le moldo-valaque* din culegerea *Les étrangers à Paris* (1844)²⁸, care va înregistra o circulație intensă în Franța, capitol scris cu multă simpatie și mărturisind adeziunea autorului la aspirațiile de unitate ale românilor.

²⁴ A. de Gérando, *La Transylvanie et ses habitants*, tom. I, Paris, 1845, p. 52.

²⁵ *Ibidem*, p. 222.

²⁶ *Ibidem*, p. 332.

²⁷ Stanislas Bellanger, *Trois ans de promenades en Europe et en Asie. De Paris à Bucarest*, tom. II, Paris, 1842, p. 334.

²⁸ A se vedea : Cornelia Bodea, *op. cit.*, p. 102.

Din seria scrierilor care au apărut în lunile premergătoare izbucnirii revoluției amintim studiul publicat sub semnătura lui Saint-Martin, nume care este, se pare, un pseudonim, autorul adevărat fiind, foarte probabil, H. Desprez. Este vorba de studiul intitulat : *La Romanie ou Moldo-Valachie*, publicat în 1847, în „Revue Indépendante“, în care se face una dintre cele mai judicioase analize privind aspirațiile revoluționare românești din epoca de la 1848. Autorul scrie despre luptele pentru păstrarea ființei etnice a poporului nostru în epoca migrațiilor, pentru apărarea în fața politicii expansioniste a regatului Ungariei sau a Imperiului otoman, mai apoi a țarismului. Pentru a-i judeca mai bine pe români — notează el —, trebuie să cunoaștem trecutul lor : „diplomația nu ar avea nimic de obiectat dacă s-ar vorbi de ceea ce a fost în trecut, un popor liber și stăpîn pe soarta sa“²⁹. Referindu-se la primul tratat încheiat cu Poarta, în vremea lui Mircea cel Mare, autorul observă, ca și Colson sau Vaillant, că acesta avea caracterul unei *alianțe* între cele două părți, îndreptate împotriva amenințărilor Ungariei și Poloniei. Un alt tratat, cel din 1460 — se arată în context —, chiar dacă aducea cu sine, pe lângă mărirea tributului, dreptul sultanului de a recunoaște alegerea domnului, avea în vedere numai o suzeranitate formală a Porții, conferea, de drept, o independență reală românilor. În sensul acestei interpretări, este citat, între alții, Félix Colson.

O subliniere aparte face autorul în legătură cu epopeea lui Mihai Viteazul, scriind : „Eforturile pe care le făcură valahii sub Mihai, supra-numit Bravul, le aduseră o glorie și o putere pentru care națiunile cele mai mari puteau să-i invidieze. Conducătorul lor cucerii [eliberă] aproape toată Dacia... și, într-o domnie de 8 ani, el reuni sub sceptrul său Valahia, Moldova și Transilvania“³⁰.

Fără îndoială, analiza autorului asupra trecutului viza, în cele din urmă, situația politică a momentului. Dacă se ocupa de vechile tratate încheiate de români cu Poarta o făcea — așa cum însuși preciza — pentru a revendica drepturile poporului nostru, cerînd Occidentului cu hotărîre să sprijine cauza independenței sale. În acest sens, în încheiere, el conchide : „în ceea ce privește părerea noastră, dreptul unui popor la independență se plasează atît de sus încît nici un fapt omenesc nu-l poate atinge. Un popor poate înstrăina independența sa printr-un act de o zi al voinței sale ; însă mai puțin poate s-o piardă prin acte străine voinței sale... Moldova și Valahia au supraviețuit violenței, opresiunii, intrigilor, servituții. Ele își îndreaptă privirile spre Europa uitucă, pe care au apărut-o cu inimile lor nemuritoare ; este suficient, este mai mult decît ne trebuie pentru ca noi să admitem și să fim hotărîți a susține drepturile Moldovei și Valahiei la independență, trai liber, la marea viață a civilizației“³¹.

Studiul lui Hippolyte-Félix Desprez, *La Moldo-Valachie et le mouvement roumain*, publicat la începutul anului 1848, la Paris, în cunoscuta „Revue des Deux Mondes“, oferă imaginea unei depline identificări cu cele mai înaintate poziții aparținînd revoluționarilor români. Așa cum s-a remarcat, prin conținutul său, constituia un adevărat *manifest-pro-*

²⁹ Saint-Martin, *La Romanie ou Moldo-Valachie*, în „Revue Indépendante“, din 10 decembrie 1847, p. 297.

³⁰ *Ibid.*

³¹ *Ibid.*

gram³², publicistul francez înțelegînd să facă cauză comună cu revoluția română. Expresie a contactului direct cu tinerii revoluționari români, cu gîndirea progresistă din Principate, acest studiu rămîne, înainte de toate, mărturia capacității de înțelegere și a spiritului de sacrificiu ale publicistului francez în numele aspirațiilor naționale și sociale ale poporului român în epoca de la 1848.

Indicînd semnificația titlului studiului său și definînd mișcarea națională a românilor, Desprez scrie despre poporul român în întregul său, despre națiunea română, despărțită de vitregia vremurilor în mai multe provincii, despre idealul de unitate națională al locuitorilor de pe teritoriul vechii Dacii. Evocînd imaginea unui stat național unitar român, el face această remarcă de fond: „Carpații, Tisa, Dunărea și Marea Neagră formează o frontieră naturală în jurul acestor provincii împărțite între trei mari imperii: Rusia, Austria și Turcia, iar acest teritoriu foarte întins pare să fie astfel așezat încît să fie locuit de o singură națiune“³³.

Desprez se referă la strămoșii noștri geto-daci, la vitejia lor, la luptele cu romanii. Cu aceeași înțelegere proprie fruntașilor revoluției române de la 1848, el prezintă trecutul de luptă al românilor, rolul lor în stăvilirea dominației otomane. De la organizarea lor în state, românii — scrie Desprez — „au devenit aici strălucitorii apărători ai creștinătății, în secolul al XV-lea sub Mircea și Ștefan cel Mare, în secolul al XVI-lea sub Radu [de la Afumați], și în secolul al XVII-lea sub Mihai Viteazul, luptînd, totodată, pentru cauza națională — unitatea tuturor românilor“³⁴. În cele din urmă, loviți nu numai de Imperiul Semilunei, ci și de alte puteri, ei au fost nevoiți să accepte suzeranitatea otomană, în mod condiționat, garantîndu-li-se „guvernămînt liber și național“; dar Poarta — arată Desprez — a încălcat această obligație, înlocuind pe domnii pămînteni cu cei fanarioți³⁵.

Merită relevat în mod deosebit faptul că prezentarea pe care o face Desprez situației din Muntenia și Moldova, în timpul regimului fanariot, cauzelor care au dus la revoluția din 1821, condusă de Tudor Vladimirescu, este făcută în strînsă legătură cu evoluția istorică a celorlalte provincii românești. Între soarta românilor din Transilvania, pe de o parte, și cea a românilor de la sud și răsărit de Carpați, pe de altă parte, el constată legăturile funciare de origine și destin, ca și între idealurile revoluției din 1784, conduse de Horea, și cele ale revoluției din 1821, conduse de Tudor Vladimirescu.

Despre Horea scrie că „el nu dorea decît să înfăptuiască opera de unitate națională“³⁶. Evident, viziunea este asemănătoare cu cea a lui N. Bălcescu; chiar dacă presupunem, în cazul de față, influența exercitată de opera revoluționarului român sau rezultatul contactului direct cu acesta³⁷, meritele publicistului francez în prezentarea idealurilor de unire

³² Cornelia Bodea, *op. cit.*, p. 101.

³³ H. F. Desprez, *Le Moldo-Valachie et le mouvement roumain*, în „Revue des Deux Mondes“ din 1 ianuarie 1848, p. 9.

³⁴ *Ibidem*, p. 11.

³⁵ *Ibidem*, p. 13.

³⁶ *Ibidem*, p. 35.

³⁷ Este vorba, în primul rînd, de articolul lui Nicolae Bălcescu, *Românii și fanarioții*, publicat în „Magazin istoric pentru Dacia“ la data cînd Desprez întreprindea călătoria sa în Muntenia și în cursul căreia este probabil că l-a întîlnit pe Bălcescu (Cornelia Bodea, *op. cit.*, p. 100).

națională ale românilor nu rămân mai prejos, fiind vorba aici nu de preluări oarecare de texte, ci de o adeziune profundă la idei, strâns legată, cum am văzut, de o activitate propriu-zisă în acest sens. Discutind programul revoluției de la 1784, Desprez scrie că Horea, „după ce a înfrînt pe maghiarii (nobilii maghiari — *n.n.*) din Transilvania și Ungaria orientală, se gîndea să dea o lovitură de moarte fanarioților din cele două Principate de la Dunăre“³⁸.

Idealul unității naționale reieșea nu numai din programul revoluției lui Horea, ci și din mișcarea culturală a Școlii Ardelene, în strînsă legătură cu mișcarea culturală din Muntenia și Moldova, cu întreaga mișcare de emancipare politică și socială care se desfășura de cealaltă parte a Carpaților. Această mișcare culturală — scrie publicistul francez — „se vărsa în mișcarea politică din acel timp, care l-a îndemnat pe Tudor Vladimirescu la revoltă“³⁹.

Referindu-se la Tudor Vladimirescu, „cel mai bun patriot“ dintre români, cum îl numește el, Desprez configurează imaginea unui conducător cu o largă viziune asupra intereselor propriiei sale națiuni, dar și asupra problemelor sud-estului european. După el, Tudor nu s-a unit cu Eteria, conștient fiind de interesele fundamentale deosebite ale celor două mișcări, dar, în același timp, dovedind o mare capacitate de înțelegere a complexității situației reale, a permis eteriștilor libera trecere prin țară în lupta împotriva Imperiului otoman⁴⁰.

Istoria ultimelor două decenii premergătoare apariției lucrării sale este prezentată de Desprez în aceeași viziune a revoluționarilor români de la 1848, ca stînd sub semnul presiunilor puterii „protectoare“, al tendințelor acesteia de reprimare a ideii naționale, în scopuri proprii de dominație, de substituie dominației otomane⁴¹. Prin noua fază a influenței puterii „protectoare“, avînd ca limită inferioară momentul Convenției de la Akkerman, care a restabilit calitatea țarului de „protector“ al Principatelor, explică autorul caracterul Regulamentului organic. Răul cel mai mare pe care acesta îl cauza — ulterior „clarificat“ prin textul articolului adițional — îl constituiau atingerea gravă adusă autonomiei țării, limitarea puterilor Adunării Obștești și a domnului, care nu puteau aduce „nici o modificare în legile fundamentale, și nici la rînduirea impozitului, fără consimțămîntul celor două curți“. În acest fel — scrie Desprez —, „Moldo-valahii, care păreau că regăsiseră viața ca popor de sine stătător, pierdeau această suveranitate parțială, pe care Poarta le-o recunoscuse cu ocazia vechilor acte...“⁴².

Publicistul francez, fără a renunța la speranța sprijinului pe care puterile occidentale erau datorare să-l dea românilor, în maniera proprie spiritelor celor mai înaintate ale revoluției de la 1848 își exprimă convingerea că viitorul românilor depinde de ei înșiși, că, la nevoie, ei vor face totul singuri, așa cum făcuseră și în trecut pentru izbînda cauzei lor. „În acest drum anevoios — constată Desprez —, ei au mers fără vreun sprijin din afară, prin sacrificiu și dăruire, așa încît meritul le aparține numai lor. Ei au marcat astfel dinainte, și prin propria lor ener-

³⁸ H. F. Desprez, *op. cit.*, p. 35—36.

³⁹ *Ibidem*, p. 38.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 34.

⁴¹ *Ibidem*, p. 28.

⁴² *Ibidem*, p. 45.

gie, locul și rolul ce-l vor juca în ziua cînd vreo mare schimbare ar transforma în realități visurile generoase ale Europei orientale. Mîndrul scop al ideii românești ar fi să formeze atunci o Romînie unitară. Această dorință a mișcării românești va căpăta — sperăm — o expresie din ce în ce mai precisă și, după cum se pare, Franța nu va descuraja niciodată o astfel de ambiție⁴³.

Încrederea lui Desprez în rolul determinant pe care poporul român însuși îl va avea în realizarea idealurilor de unire și independență națională se întemeia, înainte de toate, pe potențialul de acțiune al țărănimii, forța socială de bază a societății românești⁴⁴.

Evident, studiul lui Desprez, sintetizînd idealurile românești de unire și independență de la 1848, constituie cea mai importantă dintre lucrările sale. Dar preocupările autorului au fost reluate și în alte cîteva scrieri. În studiul : *La Révolution dans l'Europe Orientale*, apărut la sfîrșitul anului 1848, la Paris, într-un moment internațional critic, cînd avusesese loc intervenția otomano-țaristă împotriva revoluției în țara românească a Munteniei, dar continua revoluția în țara românească a Transilvaniei, publicistul democrat francez analiza, cu o remarcabilă putere de pătrundere, sensul evenimentelor din Principate. Înăbușirea cu ajutorul trupelor străine a revoluției din țara românească a Munteniei, a ceea ce autorul numea „prima încercare de democrație de la București“, nu însemna nicidecum — avertiza el — sfîrșitul luptei românilor. Cauza revoluției era dreaptă, și intervenția străină nu putea fi decît grav condamnată. „Cauza moldo-valahilor — scrie Desprez — era serioasă și bună ; dreptul era clar și incontestabil“⁴⁵.

Desprez relatează, mai întîi, desfășurarea revoluției române, începînd cu momentul martie 1848 de la Iași, iar apoi de la București, subliniind marele succes al revoluției din țara românească a Munteniei, aprobarea unanimă de către masa poporului a programului ei. „Imensa majoritate a populației și înșiși boierii salutară cu fericire această revoluție“ — notează el —, iar înăbușirea ei se datora numai intervenției externe. Desprez se referă la prima intervenție otomană, condusă de Suleiman-pașa, la atitudinea de înțelegere a acestuia, în anumite limite, cu fruntașii revoluționari, apoi la a doua intervenție otomană, condusă de Fuad-pașa, datorată, după el, Rusiei țariste, care se declarase nesatisfăcută de comportarea lui Suleiman-pașa. În legătură cu încercarea de rezistență armată a generalului Magheru, se apreciază că aceasta era sortită eșecului atîta timp cît era îndreptată concomitent împotriva ambelor mari puteri, imperiile otoman și țarist, mai ales în condițiile în care lipseau armele și munițiile necesare, dar, adăuga el, în spiritul binecunoscuței poziții a publicisticii franceze asupra problemei orientale, alta putea să fie perspectiva acestei rezistențe dacă s-ar fi îndreptat împotriva unei singure puteri și dacă Poarta n-ar fi făcut jocul puterii protectoare.

În raport cu desfășurarea evenimentelor, la acea dată, publicistul francez mai credea în posibilitatea unei schimbări a poziției otomane și pleda pentru necesitatea ei : „Dacă Turcia dorește mai mult să se trans-

⁴³ *Ibidem*, p. 78.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 17.

⁴⁵ H. Desprez, *La Révolution dans l'Europe Orientale*, Paris, 1848, p. 10.

forme, admitînd dezvoltarea popoarelor creștine, decît să piară, ora a venit pentru ea să adopte în această privință o poziție deschisă și hotărîtă“⁴⁶.

Este interesant de observat că Desprez vedea ridicarea la viață națională a popoarelor aflate sub dominații străine în strînsă legătură cu emanciparea lor socială, cu dezvoltarea lor pe făgaș democratic. Făcînd o inspirată analiză a consecințelor revoluției din Muntenia și Moldova, reprimată de intervenția trupelor străine, arătînd că aceste consecințe sînt deosebit de importante și că sacrificiile nu au fost zadarnice, el notează : „Ideea de naționalitate, însoțită de cea de democrație, a înflăcărat puternic inima țăranilor. Țăranul, mai mult sau mai puțin supus pe pămîntul boierului, nu era liber, nu era proprietar ; el a primit de la revoluția din iunie libertate și proprietate“. Chiar dacă guvernul instalat odată cu reprimarea revoluției ar retrage aceste promisiuni făcute țăranilor — sublinia Desprez —, el n-ar putea retrage amintirea lor, iar ocupația străină, cu toate suferințele pe care le-a adus, nu va putea slăbi, ci, dimpotrivă, va întări ideea unirii naționale, în pofida oricăror intervenții externe. Sînt idei și aprecieri care fac cinste lui Desprez și dau nota de adîncă înțelegere cu care el s-a apropiat de problematica emancipării naționale și sociale a poporului român în epoca de la 1848.

Remarcabile sînt, tot asemenea, observațiile publicistului francez asupra revoluției române în curs de desfășurare în Transilvania. El reliefează legătura firească intrinsecă dintre evenimentele din Muntenia și Moldova și cele din Transilvania, ca parte a aceluiași tot revoluționar, ca operă a unuia și aceluiași neam.

Înăbușirea revoluției în țările românești Muntenia și Moldova prin intervenția trupelor străine era socotită de Desprez provizorie, concluzia sa fiind cît se poate de optimistă. „Înfrîngerea moldo-valahilor — scria el — nu va fi deci decît de moment, și mișcarea care duce Europa Orientală la renaștere nu va lăsa deoparte neamul românesc“⁴⁷.

Cu unele modificări și completări, Desprez a inclus cele două studii ale sale într-o lucrare amplă, în două volume — *Les peuples de l'Autriche et de la Turquie. Histoire contemporaine des illiriens, des magyars, des roumains et des polonais* —, publicată la Paris, în 1850, o lucrare semnificativă pentru interesul publicistului francez față de cauza emancipării popoarelor din sud-estul Europei de sub dominația marilor imperii⁴⁸.

Prin lucrările sale, cu idei dintre cele mai avansate privind emanciparea românilor la jumătatea secolului trecut, prin adeziunea sa la ideile și programul revoluției române de la 1848, H. Desprez este unul dintre cei mai de seamă prieteni de peste hotare ai poporului român în acea epocă⁴⁹. Lucrările lui la care ne-am referit alcătuiesc, în ansamblul lor, valoroase mărturii privind aspirațiile de unire și independență na-

⁴⁶ Ibidem, p. 24.

⁴⁷ Ibidem, p. 23.

⁴⁸ În anexe la volumul al II-lea este inclus un *Mémoire sur la situation légale des Principautés de Moldavie et de Valachie dans leurs rapports avec la Porte Ottomane et le protectorat russe*.

⁴⁹ A se vedea în legătură cu acest aspect și : Liviu Maior, *O pagină din legăturile franco-române. Hippolyte Desprez călător în țările române*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai“, Series Historia, Cluj-Napoca, anul XIII, 1968, fascicula 2, p. 103—113.

țională, de progres social ale poporului român la jumătatea secolului trecut.

O altă lucrare apărută în cursul revoluției române aparține lui Adolf Billecocq, fost consul francez la București între 1839 și 1846. Este vorba de acel *Album moldo-valaque* publicat în toamna anului 1848, la Paris⁵⁰, care constituie lucrarea cea mai semnificativă sub raportul opiniilor despre români ale autorului. În partea întâi, el face o prezentare plină de căldură a istoriei și aspirațiilor românești, scriind despre originea și caracterul unitar al poporului român, trecutul său eroic de luptă, tratatele încheiate cu Poarta, care, ulterior, au fost încălcate abuziv de otomani, despre relațiile româno-franceze. Partea a doua a lucrării prezintă evenimentele revoluționare din Principate și, în acest context, este reprodus, în românește și franțuzește, textul *Proclamației de la Islaz*, devenite constituția regimului revoluționar victorios din țara românească a Munteniei⁵¹. Tot aici, descriind itinerarul întoarcerii sale în Franța, în forma unui dialog cu un partener de călătorie, Billecocq insistă asupra pericolului expansiunii țariste⁵². El inserează aici și o serie de știri din presa franceză despre evoluția evenimentelor din Principate, precum și două scrisori ale generalului Magheru, cuvântul unui deputat francez în Adunarea Deputaților, în care pledează pentru intervenția guvernului francez în sprijinul revoluției române.

Analizele din această lucrare nu se deosebesc, în esență, de cele ale altor publiciști care se aflau de partea cauzei revoluționare a poporului român. Arătând că „protectoratul” țarist nu este compatibil cu prerogativele care se nasc din dreptul internațional, stabilit de mai multe secole între otomani și creștini⁵³, Billecocq avertiza asupra riscurilor unei politici de indiferență față de tendințele țariste de expansiune. În textul prezentării sale, el reproducea afirmațiile unui ofițer țarist, comunicate de un călător sosit de la București, la 9 noiembrie 1848, în legătură cu știrea despre intrarea armatei țariste în acest oraș. „Noi formăm — ar fi spus ofițerul — avangarda armatei ruse și ne aflăm aici numai în trecere, urmînd să mergem la Viena și Berlin, și cînd vom restabili acolo ordinea, ajutați de soldații Prusiei și Austriei, va fi Republica franceză aceea în care vom pași”⁵⁴.

Cu asemenea avertismente, trimițînd la rolul țarismului de jandarm al Europei, cum îl definea Marx, autorul își propunea să forțeze sprijinul pe care Republica franceză, în numele propriilor ei interese de apărare, ar fi trebuit să-l ofere revoluționarilor români, aceștia fiind „sentinele avansate, eroice, ale democrației”⁵⁵. Arătînd că „chestiunea moldo-valahă” atîrnă ca o „adevărată sabie a lui Damocles” asupra Republicii franceze Billecocq preconiza, mai întii, ca guvernul francez să ceară generalului Aupick, ambasadorul francez la Constantinopol, să facă o anchetă asupra abuzurilor săvîrșite de puterea „protectoare” în Principate și „să pună această anchetă sub ochii Porții otomane”⁵⁶.

⁵⁰ [A. Billecocq], *Album moldo-valaque ou guide politique et pittoresque à travers les Principautés du Danube*, Paris, 24 septembrie 1849, număr al revistei „Illustration”, cu reproduceri din cunoscuții pictori Bouquet și Doussault, călători în Principate.

⁵¹ *Ibidem*, p. 16—19.

⁵² *Ibidem*, p. 19—24.

⁵³ *Ibidem*, p. 3.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 23.

⁵⁵ *Ibid.*

⁵⁶ *Ibidem*, p. 4.

În anii următori, 1849 și 1850, Billecocq publică cea mai amplă lucrare a sa : *Le nostre prigionieri ou le Journal de Billecocq, diplomate français*, în două volume⁵⁷, în care reia, între altele, și cea mai mare parte a textului din *Album moldo-valaque*⁵⁸. Autorul dedică lucrarea — fapt semnificativ pentru adeziunea sa la cauza revoluționară a poporului nostru — compatriotului Hippolyte Desprez, la acea dată unul dintre redactorii cunoscutei „*Revue des Deux Mondes*“. El îi amintește lui Desprez că ideea de bază a *Albumului* său era „condamnarea indiferenței Franței“ și, în sensul orientării pe care o dădea lucrării, o dedică, totodată, noului ministru francez de externe, Toqueville.

Astfel, în cele două volume, Billecocq publică corespondența sa diplomatică din răstimpul consulatului la București, în care se cuprind numeroase și ample descrieri ale stărilor de lucruri din Principate, insistându-se asupra legăturilor acestora cu autoritățile franceze de dinainte de 1848, îndeosebi cu prim-ministrul Guizot, căruia îi reproșează o lipsă totală de inițiativă și înțelegere față de soarta Principatelor⁵⁹. Sînt incluse aici și numeroase documente atestînd poziția guvernului francez față de revoluția română de la 1848, lucrarea constituind, în ansamblul ei, o importantă colecție de surse pentru istoria relațiilor româno-franceze din perioada premergătoare și din timpul revoluției și, în același timp, de mărturii asupra aspirațiilor românești din acea epocă.

Din seria lucrărilor care analizează evenimentele de la 1848 face parte, de asemenea, o scriere, în manuscris, datorată ofițerului francez Sabattier, *Mémoire sur la Valachie et la Moldavie*, datată 1 februarie (st. v.) 1849⁶⁰. Memoriul este rezultatul misiunii de informare a autorului în Principate, în cursul lunilor august-octombrie 1848, din însărcinarea ambasadorului francez la Constantinopol, generalul Aupick, din al cărui stat-major făcea parte⁶¹. Autorul analizează, în genere, cu obiectivitate programul intern și extern al revoluției române. Între altele, în spiritul viziunii lui N. Bălcescu, el atrage atenția asupra justetei reformei agrare pe care o preconizau revoluționarii români⁶². În mod deosebit se referă Sabattier la programul extern al revoluției, pe care îl aprobă. „Există — scrie el — două puncte care ne-au izbit mai ales în dorințele arzătoare ale moldo-valahilor de reconstituire a naționalității lor române, adică : reunirea celor două provincii într-una singură și alegerea domnului che-

⁵⁷ În volumul al doilea al lucrării este reprodusă o scrisoare către Victor Hugo conținînd date despre români.

⁵⁸ Este de observat că nu găsim nici măcar amintită, în această lucrare, broșura anonimă *La Principauté de Valachie sous le Hospodar Bibesco*, apărută la Bruxelles, în 1847, care i-a fost atribuită și care conține idei subiective de alt gen decît cele mai sus-menționate. Oricum, scrierea rămîne nesemnificativă în privința opiniilor publicistului francez despre români. (A se vedea : Cornelia Bodea, *op. cit.*, p. 100).

⁵⁹ Pentru o apreciere a rolului său în contextul relațiilor româno-franceze din epocă, a se vedea și : N. Iorga, *Les relations entre la France et les Roumains*, p. 162 ; N. Iorga, *Istoria românilor prin călători*, tom. III, p. 226.

⁶⁰ Arhivele Statului București, microfilme, Franța, Ministerul de Război, rola 173/II, c. 754—793.

⁶¹ În legătură cu această lucrare și cu opiniile lui Sabattier privitoare la români, a se vedea : N. Isar, *Mărturii franceze privind revoluția de la 1848 din Țara Românească*, în „*Revista de istorie*“, tom. 36, nr. 5/1983, p. 464—477 ; Al. Ungureanu, *O misiune franceză în Țara Românească, Moldova și Dobrogea în anul 1848*, în „*Revista arhivelor*“, anul XII, nr. 1/1969, p. 81—90.

⁶² Arhivele Statului București, microfilme, Franța, rola 173/II, c. 774 și urm.

mat a-i guverna”⁶³. În același sens, Sabattier adaugă : „Noi am admirat acest sentiment viu de naționalitate..., care îi face pe patrioți să viseze la reconstituirea vechii Dacii”⁶⁴. În genul altor publiciști francezi, el se referă la „masa de 8 milioane de oameni” din Principate și evocă ideea unității naționale a tuturor românilor, deci a unirii nu numai a Munteniei și Moldovei, ci și a provinciilor românești aflate sub dominații străine⁶⁵.

În rîndul mărturiilor privind revoluția română, rețin interesul, de asemenea, opiniile formulate de A. Ubicini într-o lucrare din 1849, intitulată : *Mémoire justificatif de la révolution roumaine du 11/23 juin 1848*. Este vorba, așa cum s-a subliniat deja, de o operă de colaborare a publicistului francez cu revoluționarii români din exil⁶⁶, în care sînt apărute ideile revoluției române și este condamnată vehement intervenția militară străină.

Aflat la București, în vara și la începutul toamnei anului 1848, în răstimpul desfășurării cunoscutelor evenimente, pe care le va relata în mod expres mai tîrziu⁶⁷, în această lucrare publicistul francez — unul dintre autorii străini cei mai prolifici în scrieri despre români din epoca de la 1848 și 1859 — dezvoltă pe larg punctul de vedere al lui Nicolae Bălcescu după care revoluția de la 1848 era expresia realităților interne din țările românești. „Ea nu fusese improvizată ca un decor de teatru — scrie el — ; istoria celor 17 ani din urmă o arată urzind în spirite și anunțînd din cînd în cînd, prin bubuituri surde, explozia apropiată. Și dacă nu este posibil să evităm a recunoaște că zguduirea transmisă pămîntului Europei de revoluția din 24 februarie a contribuit la precipitarea acestei explozii, nu se poate mai puțin susține că în ea însăși găsim condiția primară, unică, necesară, afară numai dacă se confundă ocazia unui fapt cu cauzele sale reale. Ea a putut să ajute mișcării, nu a produs-o”⁶⁸.

Importantă categorie de mărturii străine despre români în epoca de la 1848, toate aceste scrieri franceze la care ne-am referit, din anii de dinainte sau din timpul revoluției, reflectă veridic esența aspirațiilor românești de unire și independență națională, de progres social din acea epocă. Ele subliniază dimensiunea europeană a acestor aspirații, sugerează relația obiectivă dintre revoluția română și mișcarea democratică europeană. Iar autorii lor se înscriu în galeria celor mai de seamă propagatori peste hotare ai idealurilor revoluționare românești din epoca de la 1848, a prietenilor de seamă ai poporului nostru din secolul trecut.

⁶³ Loc. cit., c. 783.

⁶⁴ Loc. cit., c. 784.

⁶⁵ Loc. cit.

⁶⁶ Pe lîngă notele și observațiile personale ale lui Ubicini, lucrarea avea la bază notele lui N. Bălcescu și ale altor fruntași revoluționari români (G. Zane, *Note și materiale*, în N. Bălcescu, *Opere*. Vol. IV. *Correspondență*. Ediție critică de G. Zane, Editura Academiei R.P.R., București, 1964, p. 502).

⁶⁷ Aceste relatări au apărut în „Le Siècle”, numerele din 17 și 19 decembrie 1847, 24 ianuarie și 7 aprilie 1848, sub titlul : *La Valachie en 1848. Souvenirs et épisode de voyage*, și au fost reproduse apoi în colecția *Anul 1848 în Principatele Române. Acte și documente*, vol. V, Institutul de arte grafice Carol Göbl, București, 1904, p. 787—819, sub titlul : *Trois mois en Valachie*.

⁶⁸ *Mémoire justificatif de la révolution roumaine du 11/23 juin 1848*, Paris, 1849, p. 11.

EDIFICAREA SOCIALISMULUI ÎN ROMÂNIA, TĂRÎM ISTORIC AL EMANCIPĂRII ȘI AFIRMĂRII DEPLINE A FEMEII ÎN SOCIETATE (I)

STANA BUZATU

În conștiința acestui secol, denumit, pe drept, un secol al revoluțiilor, în configurația idealurilor ce inspiră și animă cauza progresului și civilizației umanității, condiția femeii constituie unul din domeniile de referință majoră. Spunem „unul din domenii” și înțelegem de fapt o amplă și profundă sinteză a stărilor de istorie în dinamica proprie alcătuirilor vieții materiale și spirituale, în tensiunea confruntărilor dintre real și ideal, dintre prezentul ca legatar al imensei moștenirii transmise din generație în generație și al acelui prezent în care, după o inspirată expresie, viitorul penetrează impunând reasezări ale sistemelor de valori și ale realităților vieții astfel încât condiția subiectului istoric să fie plener afirmată — la masculin și feminin.

A devenit emblematică aprecierea, potrivit căreia, emanciparea femeii este măsura emancipării generale a societății. Tumultul marilor prefaceri din geografia economică, social-politică și culturală a lumii, cu firescul ei reflex în diversitatea orientărilor și disputelor ideologice, procesele și tendințele legice ale progresului istoric, în marea și dramatica înfruntare dintre forțe sociale și politice adverse, au contribuit imens la cristalizarea unor noi și tot mai bogate în semnificații expresii ale acestui adevăr, punând în lumină indisolubila legătură dintre caracteristicile tipurilor de civilizație proprii diferitelor sisteme și orînduirii sociale, pe de o parte, și condiția umană a femeii, pe de altă parte.

Subliniind o atare perspectivă a înțelegerii problematicii feminine în epoca noastră, ne facem un titlu de mîndrie patriotică, comunistă din adevărului virtuțile teoretico-metodologice profund creatoare, originale ale demersului filosofic și politic întreprins de Partidul Comunist Român, de secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cu deosebire în epoca istorică inaugurată de Congresul al IX-lea al partidului. Un demers multilateral, întruchipat într-o operă de vastă cuprindere, deschisă achizițiilor cunoașterii științifice contemporane, dialogului dintre teorie și practică, inovației în gîndirea și acțiunea revoluționară. Evocăm, așadar, înaltele virtuți ale unei opere ce repune definitiv în rosturile lor

funcțiile critice și constructive ale socialismului științific, ale concepției materialismului dialectic și istoric, proiectînd și definind în acest spirit dimensiunile multiple — sociale, politice, juridice, etice, filosofice — ale proceselor de emancipare și eliberare autentice a femeii. Orizonturile creatoare deschise de o atare operă în toate planurile vieții social-politice și ideologice, impactul său considerabil asupra revirimentului petrecut în România, sub auspiciile căruia problematica feminină dobîndește perspective calitativ noi, atît pe planul întemeierilor teoretice cît și al practicii transformatoare, consacră *Doctrina Nicolae Ceaușescu*, așa cum este cunoscută și recunoscută astăzi în lume, drept o contribuție de prestigiu la dezvoltarea tezaurului gîndirii și experienței universale.

Rezonanța umanistă a unei atare doctrine este cu atît mai mare dacă avem în vedere faptul că elaborările teoretice marxiste într-un asemenea domeniu extrem de complex sînt marcate de sensibile întirzieri față de ritmul și amploarea schimbărilor din epoca noastră, și că nu în puține împrejurări atare limite au fost suplinite de „ajustări” pragmatice, conjuncturale ale diferitelor principii menite să consacre în mod explicit și consecvent substanța social-istorică, umană a problematicii feminine în ansamblul articulațiilor progresului social. Tributul plătit unor asemenea stări se regăsește, între altele, și în evantaiul disputelor ideologice contemporane, în cadrul cărora nu puține sînt izbucnirile cu accente contestatare ale feminismului contemporan (și nu numai), care, sesizînd ceea ce se cheamă „parti pris-ul” subiectivist al unor poziții promovate chiar și în cadrul gîndirii marxiste, ierarhizările și evaluările limitative ale proceselor și fenomenelor istorice care adesea au obturat calea spre înțelegerea și evaluarea la întreaga lor importanță a stratificărilor și segregațiilor pe sexe, perpetuate pe un lung traiect al civilizației umane, au avansat critici ce merită întreaga sollicitudine.

Așa cum se relevă în documentele programatice ale partidului nostru fidelitatea față de concepția materialist dialectică și istorică nu are nimic comun cu ceea ce s-ar putea numi catehizarea unor teze clasice. „Trebuie să înțelegem că nu este suficient să repetăm unele teze elaborate cîndva — subliniază secretarul general al partidului nostru. Trebuie să ținem seama că în orice știință, cu atît mai mult în științele sociale, economice, este necesar să ținem pasul cu schimbările care au loc pe plan național și pe plan internațional”. Tocmai de aceea — îndeamnă tovarășul Nicolae Ceaușescu — „trebuie învățat și iar învățat, studiat și dat — ca să mă exprim într-un limbaj mai plastic — friu liber gîndirii, creației, imaginației, bazîndu-ne însă pe realități, pe studierea cerințelor dezvoltării economico-sociale”¹. Iată, așadar, formularea limpede a exigențelor care trebuie să întemeieze întreprinderea unei opere teoretice înnoitoare, pe potruiva timpului pe care îl trăim și a vocației umaniste a teoriei revoluționare.

Sînt exigențe cu atît mai necesare, cu cît ținem seama de faptul că, în problematica la care ne referim, contemporaneitatea moștenește o situație perpetuată de milenii, prezentă în cea mai mare parte a lumii cu întregul cortegiu de prejudecăți și dogme antrenate de ea, ca și de faptul că eradicarea acestor situații depinde de temeinicia perspectivelor proprii opțiunilor în cadrul proceselor revoluționare, progresiste contemporane, marilor și decisivelor alternative de dezvoltare socială.

Demersul concret-istoric, creator întreprins de secretarul general al partidului în această privință este menit să ne faciliteze efortul de luminare a anevoiosului și complicatului drum al universalității, dar și al particularităților ce generează și întrețin stările de inegalitate socială a femeii în specificitatea și diversitatea fenomenelor sociale respective. Pe această bază se pot proiecta, într-un mod consecvent realist și lucid, soluții din unghiul de vedere al acțiunii revoluționare complexe, al raportului dintre unitatea și diversitatea forțelor care se afirmă și acționează pentru progres, democrație și libertate socială, pentru lichidarea oricăror forme de discriminare și asuprire. În această viziune, tovarășul Nicolae Ceaușescu apreciază că femeile, pe bună dreptate, nu mai pot fi considerate astăzi doar un obiect supus implacabil orinduirilor bazate pe exploatare proprii capitalismului contemporan, ci, deopotrivă, sau, mai ales, drept un mare potențial de progres, o mare forță revoluționară a contemporaneității: „Viața demonstrează că, în zilele noastre, femeile — care reprezintă mai mult de jumătate din populația globului — se impun tot mai evident ca o puternică forță socială, joacă un rol esențial, alături de bărbați, în viața economică, politică și socială, în accelerarea progresului material și spiritual al popoarelor, a întregului proces de înnoire progresistă a societății”².

Pornind de la premise materialist-dialectice și istorice, interpretând, pe baza lor, noile realități istorice, secretarul general al partidului nostru promovează în mod strălucit o viziune realistă, care ține seama de faptul că marile transformări economice, sociale și politice, științifice, caracteristice secolului nostru, au situat definitiv femeile în fața a noi și importante responsabilități, confirmând cu putere faptul că succesul oricărei lupte sociale și politice de emancipare și eliberare umană reclamă participarea și unirea a milioane de femei ale căror interese sînt strîns legate de progresul social, de democrație, pace și socialism. „Dacă într-o serie de țări transformarea revoluționară a structurilor societății a determinat eliberarea socială și politică a femeii, asigurarea drepturilor ei economice, juridice și civice depline, trebuie spus că pe o mare parte a planetei femeile continuă încă să fie menținute într-un regim de inegalitate, fiind private de importante drepturi sociale și politice, împiedicate să participe la dezvoltarea economico-socială a țărilor lor, la lupta pentru soluționarea problemelor complexe care confruntă omenirea de azi”³.

Realitățile dure, discriminatorii hărăzite femeilor pe cea mai mare parte a planetei noastre, marile contraste și paradoxuri care brăzdează dramatic peisajul actual al lumii, în care performanțele extraordinare ale geniului cunoașterii coexistă cu alarmante fenomene ale subdezvoltării și alienării condiției umane, în numeroase țări unde femeile ilustrează prin excelență „geografia ignoranței”, discriminările de jure și cele de facto ne fac să ne gândim la adevărul rostit de Toynbee: „trăim cu toți același timp și nu toți sîntem contemporanii lui”. Organisme internaționale specializate furnizează informații alarmante despre decalajele existente în lume. La limita de jos a acestor decalaje se află însă pretutindeni condiția muncii și vieții femeii, dublu și triplu discriminată, chiar și în țările care își arogă poziția de lider în ce privește nivelele de dezvoltare, acolo

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 11, Editura politică, București, 1975, p. 830—831.

³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 11, p. 831.

unde se caută cu orice chip denumiri dintre cele mai sofisticate ale societăților — industrială, post-industrială, de consum etc.

Considerente de esență profund umanistă, inspirate din principiile unei etici comuniste în acțiune, stau la baza aprecierii secretarului general al partidului, potrivit căreia drepturile femeii sînt o componentă firească a drepturilor fundamentale ale omului, realizarea acestora din urmă trebuind să includă și eliberarea definitivă a femeii de orice servitute. Se înțelege, eliberarea deplină și definitivă a femeii nu este posibilă cîtă vreme problema asigurării drepturilor umane într-o seamă de țări este redusă la un principiu abstract, mascat de manipulările ideologiilor apologetice conservatoare. „Nu se poate vorbi de o democrație reală, de libertate, de asigurarea drepturilor fundamentale ale omului într-o societate care nu asigură unor mase de milioane de oameni posibilitatea primordială de a-și câștiga existența prin muncă, de a participa la conducerea diferitelor sectoare de activitate, a societății, la luarea hotărîrilor ce privesc propria existență, propriul viitor”⁴.

Amploarea pe care o cunosc astăzi dezechilibrele sistemului economico-social și politic capitalist, instabilitatea și iraționalitatea acestuia, presiunile inflaționiste apăsă greu asupra condiției umane și, în speță, asupra acelei categorii dublu exploatate, care sînt femeile. Tot mai multe curente de opinie și poziții contestatate nu ezită să vadă în aceste fenomene o expresie gravă a „pierderii identității femeii”, a mistificării condițiilor de existență a acesteia, expresia înjosirii ei sub cele mai diverse planuri și forme, oglinda însăși a crizei valorilor unei civilizații bazată pe exploatare, discriminare și asuprire.

Aceste succinte referințe la peisajul contradictoriu al progresului în capitalism, la dialectica paradoxurilor unei civilizații care-și reclamă, prin propaganda mai mult sau mai puțin deschisă a diferiților apologeți, atribuțiile „modernității” etc., toate acestea, și multe altele, nu constituie o simplă introducere la problematica prezentului studiu. Căci revenind la motivația teoretică și, deopotrivă, la dialectica vieții sociale reale vom sublinia odată mai mult că alternativa socialistă a dezvoltării este unica compatibilă cu eradicarea moștenirii lăsate și agravate de întreaga preistorie a dezvoltării umanității — în accepțiunea pe care Karl Marx a dat-o acestui termen.

Totodată, perspectiva revoluționară are nevoie, mai mult decît oricînd, de un efort de elucidare teoretică, în esența lui critic, militant, capabil să integreze marea bogăție a realităților concret-istorice în, și prin care putem identifica treptele emancipării și eliberării femeii. Este meritul secretarului general al partidului nostru de a fi orientat o atare activitate spre depășirea stărilor de circumstanță, a practicilor limitate la descriere și descriptivism factologic, orientînd analiza spre surprinderea acelor profunzimi istorice pe care le reclamă autenticul spirit științific pentru a potența astfel capacitatea teoriei revoluționare în perceperea și înfățișarea în toată complexitatea sa a istoriei contemporane. Or, așa cum arătam, istoria condiției umane a femeii cumulează stări și fenomene de o considerabilă rezistență în timp. „Înjosirea sexului feminin — remarcă Ch. Fourier — este o trăsătură caracteristică esențială atît a civilizației cît și a barbariei, cu singura deosebire că orice viciu pe care barbaria îl practica într-o manieră simplă este ridicat de civilizație la un mod de

⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 16, Editura politică, București, 1979, p. 542.

existență complexă, ambiguu, echivoc și fățarnic. Pentru faptul că femeia este menținută într-o stare de sclavie, nimeni nu e pedepsit mai crunt decît însuși bărbatul”⁵.

Istoria reală a emancipării femeii este marcată, aşadar, de existența unor decalaje considerabile între universul valorilor legitimate (justificate), ca fiind proprii condiției femeii, și cel al valorilor investite cu universalitate, privind, deci, ansamblul umanității. Vreme de milenii femeia s-a raportat la societate ca la ceva străin și ostil, iar în secolul nostru, al marilor performanțe și, totodată, contraste, tot mai frecvent se pune întrebarea dacă nu cumva „Declarația drepturilor omului”, a fost, încă de la început, doar a drepturilor bărbaților. Dezvăluirea acestui decalaj, ca și a inconsecvențelor inerente unei viziuni teoretice cu vocație totalizatoare asupra civilizațiilor umane, a istoriei umanității, reprezintă o operă temerară care, departe de a privi doar „un interes feminin”, constituie deopotrivă condiția emancipării generale a societății.

Pentru a scoate la lumină adevărul asupra naturii problematicei feminine și pentru a o formula în termeni compatibili cu virtuțile de universalitate ale cunoașterii istoriei condiției umane este, credem noi, obligatorie nu numai recitirea, ci și reinterpretarea stărilor generate de disparitățile și inegalitățile pe sexe. Este vorba de un efort care privește demolarea întregului eșafodaj al alienărilor, în virtutea cărora discriminarea femeii a devenit o a doua natură a condiției și relațiilor umane, fiind pînă astăzi tărîmul celor mai variate mistificări și mitificări. O asemenea operă necesară nu este feministă ci, prin excelență, condiția înfăptuirii umanismului autentic care refuză abstracțiile despre om, omenire, umanism etc. Acesta este unul din mesaje de puternică rezonanță civilizatorie a operei elaborată de tovarășul Nicolae Ceaușescu, ea însăși semnificativă pentru efortul de universalizare a judecăților vizînd istoria și făuritorii ei — bărbați și femei. Căci, distanțele care separă istoria trăită a sexului feminin — frecvent identificată cu predestinarea — de istoria scrisă, consacrată ca universală și însușită astfel de fiecare generație trasează încă aproape două lumi paralele. Expresia cea mai potrivită pentru a reda aceste decalaje este majoritatea absentă. Este aceeași expresie care s-ar cuveni folosită pentru a desemna „omisiunile” din istorie ale civilizațiilor unor întregi popoare care, trăind vreme de secole pe vaste întinderi ale globului supuse dominației străine, n-au reprezentat mai mult decît pete albe pe harta planetei noastre.

Demersul filosofic și social-politic propriu partidului nostru, secretarului său general, subliniază faptul că dobîndirea conștiinței acestor decalaje constituie o parte componentă a însăși emancipării femeii și, respectiv, în efortul de a restitui adevărul integral despre istoria umanității, o conștiință capabilă să-și asume destinul condiției umane la masculin și feminin. Prin implicațiile sale social-istorice, o atare operă se identifică cu renașterea unor valori esențiale pentru civilizație. Ea exprimă, totodată, o delimitare și un refuz. Este refuzul unei prezențe în istorie „prin procură” și „tutelă”. Delimitarea privește asumarea efectivă a prerogativelor identității de sine, a condiției de subiect în stare să mediteze cu lumea și să denunțe prețul oricăror dependențe chiar și a aceloră deghizate în protecție. Este refuzul condiției de „minor” și asumarea „majoratului” social-uman. Această primă condiție a cuceririi și identității de sine, afirmată și înfăptuită în luptă cu opreliștile istoricești constituite

⁵ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 2, Editura politică, București, 1962, p. 221.

conferă perspectivei teoretice și practice a emancipării și eliberării femeii dimensiunile unei revoluții umaniste. „Cînd, în sfîrșit, va fi posibil ca fiecare ființă umană să-și situeze orgoliul dincolo de diferențierea sexuală, în dificila glorie a existenței sale libere, numai atunci femeia își va putea confunda propria istorie, propriile probleme, îndoilele și speranțele sale cu acelea ale umanității; numai atunci va putea ea căuta, prin viața și operele sale, să descopere realitatea în întregimea sa și nu numai în propria sa persoană“⁶.

În această perspectivă, socialismul este menit să redea și să consacre întreaga semnificație socială a problemei feminine, asigurînd condițiile umanismului integral, consecvent. „Putem spune cu mîndrie — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — că orînduirea noastră socialistă a asigurat descătușarea și afirmarea tot mai puternică a energiilor creatoare ale femeilor în toate domeniile, ceea ce demonstrează cu putere că numai în condițiile cînd poporul devine stăpîn pe destinele sale, cînd este lichidată orînduirea împărțită în clase antagoniste se creează condiții pentru adevărata egalitate în drepturi a femeii cu bărbatul, pentru participarea activă a femeilor la conducerea întregii societăți“⁷.

Nici un argument în favoarea unor judecăți de valoare nu poate fi mai puternic decît argumentele istoriei însăși, a realităților de fapt din care se durează stările de civilizație, în care se definesc în mod concret condițiile sociale ale muncii și vieții femeilor. În „cartea de căpătii a neamului“, așa cum a fost numită de Nicolae Bălcescu istoria, se află în crustată biografia femeilor din patria noastră, își află izvorul judecățile de valoare asupra creației, în anonimatul faptelor cotidiene, zidite în temeiurile păstrării ființei naționale, ca și în expresia faptelor de excepție mărturisind eroismul, curajul și dîrzenia pentru cauza dreptății, a libertății și demnității.

În cronică de aur a patriei este tezaurizată o memorie a destinului femeii române, părtășe la tot ce ne dă identitatea noastră prin vremuri și răs_pîntii de vremuri. „De-a lungul timpurilor — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu —, femeile din țara noastră au luat parte activă la lupta pentru eliberarea socială și națională, pentru drepturi și libertăți democratice, pentru o viață mai bună. Din rîndurile femeilor s-au afirmat figuri luminoase de luptătoare neînflicate pentru cauza progresului, proeminente personalități culturale, militante animate de patriotism înflăcărat, care și-au consacrat energia, puterea de muncă propășirii României“⁸. Socialismul este moștenitorul celor mai bogate tradiții ale muncii, vieții și luptei poporului nostru, tradiții devenite stîlpi de rezistență ai educației patriotice revoluționare a maselor, a dobîndirii conștiinței istorice a realităților pe care le trăim și ni le asumăm noi toți — bărbați și femei —, sub semnul împlinirii celor mai nobile aspirații de libertate și demnitate umană.

Sîntem un popor cu un respect deosebit pentru istorie și adevărurile ei. Memoria vie a trecutului istoric se reversă cu generozitate în făgașul cuceririi conștiinței depline, cu inepuizabila lecție a învățămîntelor tezaurizate în experiența poporului nostru.

⁶ Simone de Beauvoir, *Le deuxième sexe*, tom. II, Éditions Gallimard, Paris, 1949, p. 558.

⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 16, p. 103.

⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 501—502.

În această perspectivă, revenirea, fie și sumară, la traiectoriile definitorii pentru această moștenire este pilduitoare. Pe un plan de principiu, mai cuprinzător, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază faptul că raportarea la trecut are drept călăuză o înțelegere dialectică a istoriei în totalitatea componentelor sale materiale și spirituale : „Trebuie să înțelegem că partidul nostru nu este în afara națiunii și poporului, că națiunea noastră are o singură istorie, că partidul nostru s-a născut în luptele sociale, în cadrul istoriei poporului ; istoria sa este istoria națiunii noastre și deci istoria națiunii este singura istorie care trebuie să oglindească întreaga dezvoltare a poporului nostru”⁹.

Înțelegem trecutul condiției femeii române ca o componentă a trecutului întregului nostru popor și ca o sursă permanentă de referință pentru ceea ce reprezintă permanența idealurilor sale de libertate, cultivate în istoria poporului nostru, înscrise pe steagul de luptă al comuniștilor, al operei de înfăptuire a revoluției și construcției socialiste. Din izvoarele cele mai îndepărtate, mit și poezie, balade și legende, din filele scrise cu bucurie sau durere, la biruință sau în restriște, din adevărurile transmise prin viu grai reconstituim, într-o operă mereu deschisă forjării conștiinței de sine, chipul femeii truditoare, al mamei, soției, figura luminoasă a femeii patriot, revoluționară, comunistă. Reconstituim și evocăm dăruirea și duiosenia fără seamăn a mamei, atît de des încercată de inechitățile vieții, blindețea luminoasă a chipurilor materne brăzdate de prematură bătrînețe. Și, tot pe aceste nesfîrșite drumuri ale dobîndirii conștiinței de sine prin istorie, ne vom reîntîlni cu dramele atîtor vieți tinere strivite de tăvălugul orînduirilor sociale nedrepte, ori al durității datinilor zămislite frecvent din neputință și opreliști, cu dragostea jertfită cînic pe altarul învoielilor și tirguieiilor matrimoniale. Dar vom retrăi cu bucurie, nu o dată, emoția victoriei asupra neîmplînzitelor pravile ale mecanismului economic social retrograd.

În memoria vie a poporului se proiectează un drum lung și pilduitor care întregește, prin frumusețea morală, prin sacrificiul și curajul de care au dat dovadă neconținut femeile, epopeea noastră națională. Este un drum care pornește de la soția dacului încrustată în piatra Columnei Traiane și urcă spre cea a meșterului Manole, pînă la zidirile de înțelepciune și artă ale poporului nostru, cu tot ce semnifică devoțiune, forță de a răzbi spre împlinirea aspirațiilor legitime de libertate și demnitate.

România a avut întotdeauna un fond feminin de autentică valoare, așa cum, firește, fiecare țară a lumii, posedă un asemenea fond valoric. Să amintim de Ana Ipătescu, Ecaterina Teodoroiu sau de Sofia Nădejde. Să alăturăm acestor remarcabile personalități sute de alte nume care și-au înscris definitiv identitatea în constelația valorilor din care s-au durat fibrele milenare ale istoriei poporului nostru¹⁰. Să spunem că în plămădirea chipului Vitoriei Lipan, eroina romanului *Baltagul*, regăsim de

⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 24, Editura politică, București, 1983, p. 68.

¹⁰ A se vedea, pe larg : Maria Totu, Doina Smârcea, *Femeile române în lupta pentru independența națională a țării*, în „Anale de istorie”, anul XXIII, nr. 3/1977, p. 125—140 ; Ștefania Mihăilescu, *Mișcarea revoluționară și democratică de femei din România în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, în „Anale de istorie”, anul XXXII, nr. 4/1986, p. 60—77 ; Ștefania Mihăilescu, *Mișcarea revoluționară și democratică de femei din România la începutul secolului al XX-lea*, în „Anale de istorie”, anul XXXII, nr. 5/1986, p. 60—79 ; Elisabeta Ioniță, *Mișcarea revoluționară și democratică de femei din România în perioada 1918—1944 (I—II)*, în „Anale de istorie”, anul XXXII, nr. 6/1986, p. 65—78 ; anul XXXIII, nr. 5/1987, p. 21—39.

fapt acea fericită armonizare a cinstei și dreptății, a dirzeniei și cutezanței, dacă nu o întreagă psihologie a ceea ce simplu se numește în lume femeia română.

Dar oricît de mare ar fi efortul sîntem conștienți că însuși referințele nu pot avea decît valoarea celui simbol în măsură să sugereze zestrea morală și spirituală a femeilor țării. Căci vigurosul filon al valorilor feminine s-a înălțat într-o istorie scrisă în pagini nemuritoare ale luptei poporului român pentru libertate socială și națională. Nu este de aceea întimplător că însuși chipul patriei, surprins în marile sale evenimente istorice a luat chipul unei femei denumite generic „România revoluționară“, „Victorie“, ori „Maternitate“.

Toate acestea sînt fapte cunoscute. Ceva însă trebuie subliniat și la care trebuie să revenim ori de cîte ori subiectul se află în discuție, anume că, în idealurile pentru care au luptat și s-au jertfit înaintașii se regăsesc statornic și aspirațiile femeii spre emancipare, spre afirmarea sa la întregul său potențial de creație liberă și demnă și că împlinirea acestor nobile năzuințe avea să constituie cauza intrinsecă a luptei și activității neobosite a comuniștilor, a Partidului Comunist Român încă de la crearea sa.

Nu există momente ale istoriei patriei noastre, ale activității desfășurate de comuniști în lupta împotriva nedreptelor rînduiri, pentru libertate socială și națională, în care femeile să nu-și fi consacrat întreaga energie, curajul și eroismul. În această înălțătoare epopee, conștiința noastră istorică înscrie la loc de cinste grandioasele manifestații prilejuite de sărbătorirea zilei de 1 Mai 1939, punct culminant al valului luptei antifasciste a poporului român, pentru apărarea independenței naționale a patriei. În mijlocul miilor de demonstranți s-au aflat și numeroase femei comuniste, socialiste, antifasciste, cu poziții democratice, progresiste care, alături de soții lor, au scandat : „Vrem România liberă și independentă !“, „Trăiască Frontul popular antifascist !“, „Jos fascismul !“ și altele. În coloanele manifestanților era prezentă tinăra comunistă Elena Petrescu (Ceașescu) conducătoarea secției de tineret din Sectorul II Negru, care și de această dată s-a remarcat prin acțiune dirză, neînfreată, și-a dovedit devotamentul față de năzuințele clasei muncitoare, față de înaltele idealuri ale poporului ¹¹.

Numeroase femei au luat parte la lupta împotriva armatelor hitleriste, pentru eliberarea deplină a patriei de sub dominația străină și, apoi, alături de bărbați, au luptat, dînd jertfe grele, pentru eliberarea Ungariei și Cehoslovaciei, pînă la zdrobirea deplină a fascismului. „În marile bătălii revoluționare purtate de clasa muncitoare, condusă de partidul nostru comunist — subliniază tovarășul Nicolae Ceașescu —, în lupta maselor pentru răsturnarea vechii orînduiri și instaurarea puterii populare, pentru construirea socialismului, femeile au dat numeroase exemple de devotament, de eroism și spirit de abnegație“ ¹².

Victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă a marcat o piatră de hotar între două epoci din viața poporului nostru, o cotitură istorică realizată prin luptele revoluționare și patriotice, pline de jertfe, ale maselor largi populare, conduse cu dem-

¹¹ Paraschiva Căncea, *Mișcarea de femei pentru emanciparea femeii din România*, Editura politică, București, 1976, p. 136.

¹² Nicolae Ceașescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, p. 502.

nităte, curaj și clarviziune de Partidul Comunist Român — partidul revoluționar al clasei muncitoare, exponentul fidel al intereselor întregii națiuni române. Trebuie relevat faptul că, de la începutul existenței sale, partidul comunistilor a considerat emanciparea femeii ca unul din obiectivele importante ale luptei pentru lichidarea exploatarei omului de către om, pentru înfăptuirea marilor transformări revoluționare și a avut permanent în atenție atragerea femeilor la activitatea generală a națiunii, la eforturile întregului popor pentru reconstrucția țării, edificarea societății socialiste, pentru ridicarea tuturor cetățenilor patriei la un nivel de viață și civilizație tot mai ridicat.

Schimbarea vechilor orînduiri a trebuit să pornească de la termenii concreți ai discriminării femeii în țara noastră. O moștenire în cele mai diverse planuri ale vieții sociale. În domeniul juridic, să consemnăm mai întâi faptul că moșteneam prevederi îndepărtate în timp ale Codului civil intrat în vigoare în 1865 și care puneă femeia „sub protecția bărbatului” *. O expresie eufemistică pentru că, în fapt, sub multe privințe, ea semnifica supunerea și dependența totală față de bărbat. Odată măritată devenea incapabilă din punct de vedere civil, iar actele juridice pe care le încheia fără autorizația soțului erau nule de drept. În ceea ce privește dreptul de a alege sau de a fi aleasă în foruri parlamentare, nu putea fi vorba. Apoi, tot bărbatul era acela care condiționa, prin acordul sau dezacordul său, îmbrățișarea unei profesii. Rămînînd tot pe tărîmul moștenirii trecutului în reglementările juridice, să mai reținem că abia în 1929 — prin Legea contractelor de muncă — se anticipa legea generală de emancipare a femeii măritate, ea nemaiavînd nevoie de autorizarea soțului nici pentru încheierea contractului de muncă și nici pentru exercițiul acțiunilor ce decurg din ele.

Moștenire și mărturii — argumente ale legilor care sancționau inegalitatea, inechitatea realităților discriminatorii în toate domeniile vieții social-umane. Astfel, la recensămîntul populației din 1930, structura populației active feminine în totalul populației active indica o cvasimajoritate a acesteia ocupată în agricultură, proporții asemănătoare în servicii și o pondere sensibil scăzută în ramuri industriale. Ramurile în care munca auxiliară a femeilor, ca membre de familie, era cea mai răspîdită, respectiv în agricultură, reprezentau 80,8% din populația ocupată feminină și în comerț 33,1%. Proporția forței de muncă feminine, în totalul populației active, nu depășea 13,1%, dacă se face abstracție de femeile ocupate în munca auxiliară, ca membre de familie, care, datorită caracterului ei patriarhal, nu putea să contribuie la emanciparea femeii ¹³. Este motivul pentru care autorii *Enciclopediei României* din 1938 scriau că, „participarea femeii la efortul colectiv de producție așează România în fruntea tuturor celorlalte țări..., dar aceasta nu poate să ne bucure, fiindcă nu corespunde unei emancipări reale a acestui sex” ¹⁴. După recensămîntul din 1930 a avut loc o creștere a numărului femeilor salariate în ramurile

* Inegalitatea femeii în viața de familie și în acțiunile publice este o caracteristică a evului mediu românesc, consemnată în legislații a căror putere se va extinde și asupra începutului epocii moderne. Astfel, pînă în 1865, cînd intră în aplicare Codul civil, erau în vigoare legiurile Caragea (1818) și Calimach (1817) ale căror prevederi erau categoric opuse egalizării în drepturi a sexelor. „Numai bărbații se fac boieri, judecători și ocîrmuitori obștești — se decreta în legiurile Caragea — ... Femeile sînt depărtate de toate cinurile politicești, stăpîniri, slujbe publice”.

¹³ Ana Glovacov, *Afirmarea femeii în viața societății*, Editura politică, București, 1975, p. 83.

¹⁴ *Enciclopedia României*, București, 1938, vol. III, p. 52.

neagricole. Statistica anului 1947 ne indică date importante privind integrarea femeilor în întreprinderile industriale și restrângerea sensibilă a formei auxiliare predominantă anterior.

Totodată, statisticile sînt relevatoare pentru „aprecierea” socială a acestei munci în ceea ce privește salarizarea. Pentru a avea, astfel, o imagine mai completă asupra realităților moștenite în ce privește condiția femeii, pentru a recepta adevărurile apăsătoare care răzbat din datele statistice oficiale, să mai reținem : interdicția dreptului de a alege și a fi ales, care situa femeia în aceeași categorie cu cea a minorilor și debilor mintali ; istovitoare programe de 10—14 ore de muncă pe zi, la care femeia primea un salariu net inferior celui primit de bărbat (în industria ceramică salariul brut mediu al femeilor reprezenta doar 54,5% din salariul bărbaților, în industria de rafinărie 78,8%, în industria textilă, unde majoritatea erau femei, ele nu primeau decît 58,1% în raport cu salariile încasate de bărbați)¹⁵ ; covârșitoarea parte a femeilor țării trudeau din zori și pînă în nopți ogoarele ale căror roade erau dijmuite după regulile silniciei și nedreptății sociale ; maternitatea confruntată permanent cu spectrul privațiunilor de tot felul, a lipsei de asistență medicală, iar marea bucurie de a avea copii, convertită atît de frecvent în durerea de a-i fi pierdut în luptă cu bolile diferite ce situau România acelor vremuri la cote alarmante ale mortalității infantile.

Aceste realități, apuse demult, se impun, așa cum am mai subliniat, nu în ideea unui exercițiu în sine, de rememorare pur și simplu a istoriei trecute în date, ci pentru a da măsura răspîntiilor de istorie și a destinului oamenilor — bărbați și femei —, pentru a verifica prin prisma faptelor și argumentelor valoarea acelor adevăruri care identifică condiția umană a femeii cu însăși condiția societății și care pledează astfel pentru ceea ce numim simplu — umanismul orînduirii socialiste.

Revoluția și construcția socialistă au determinat transformarea întregului mod de existență al oamenilor, așezînd libertatea și demnitatea umană pe un teren nou, statornicind cadrul unor relații, concepții și convingeri noi între oameni, între ei și societate, ridicînd istoria la acea calitate în care omul se regăsește, treptat, în ipostaza de făuritor conștient al propriului său destin. În acest amplu proces revoluționar s-au constituit, pas cu pas, premisele obiective reale ale afirmării unui statut nou, radical deosebit, al femeii în societate, cu imense consecințe pe planul vieții de familie, pentru creația materială și spirituală în toate domeniile.

În noile condiții istorice, afirmarea liberă și egală a femeii în viața societății se impunea cu necesitate, ca efect și, totodată, ca o condiție pentru realizarea progresului general, pentru eradicarea racilelor trecutului. Pe plan instituțional-politic, imediat după 23 August 1944, se organizează, pe baze noi, în condiții legale, organizații de femei, ca, de altfel, și celelalte organizații de masă și obștești. În planul evoluției fenomenelor de conștiință social-politică se poate vorbi de o influență deosebită pe care starea de spirit revoluționară, imensa activitate politică desfășurată de Partidul Comunist Român în această perioadă o exercită asupra celor mai diverse categorii de femei de la orașe și sate. Evenimentele decisive care se înlanțuie în cronică primilor ani ai revoluției — reforma agrară, instaurarea primului guvern revoluționar-democratic, democratizarea aparatului de stat, victoria obținută în alegerile parlamentare din 1946, în-

¹⁵ Gh. Retegan, *Statistica muncii. Ore lucrate și salarii*, Institutul central de statistică, București, 1949, p. 15, 55.

făptuirea unui număr însemnat de reforme sociale, proclamarea Republicii — sînt tot atîtea momente istorice în schimbarea destinului maselor de femei de la orașe și sate, tărîmul de inserție și de evoluție al unor complexe procese pe planul conștiinței politice a acestora. De altfel, se cuvine subliniat adevărul istoric că, în aceste momente, după cum remarcă secretarul general al partidului nostru, nenumărate militante comuniste s-au aflat în primele rînduri: „Merită, de asemenea, subliniată activitatea intensă desfășurată de organizațiile democratice ale femeilor, care, pentru prima dată, dobîndeau egalitatea în drepturi, erau chemate să-și afirme interesele și aspirațiile, să participe la viața social-politică a țării. Femeile au adus o contribuție deosebit de prețioasă la luptele politice desfășurate în această perioadă, au jucat un rol activ în cucerirea revendicărilor democratice, la înfringerea greutăților mari în care se zbătea țara”¹⁶.

Pe baza primelor cuceriri ale revoluției s-au desfășurat, ulterior, acele transformări radicale care aveau să marcheze o nouă întocmire economico-socială și politică a societății, o nouă condiție socială a oamenilor muncii — bărbați și femei — și prin care aveau să se afirme, din plin, statutul, rolul și valoarea lor de autentici subiecți ai dezvoltării istorice. Eforturile eroice ale poporului pentru refacerea economiei țării și lichidarea urmelor războiului, pentru creșterea producției, naționalizarea principalelor mijloace de producție au creat condițiile pentru începuturile operei de edificare a bazei tehnico-materiale a socialismului. Se impune constatarea că, în asemenea condiții, pe fondul unor ample confruntări social-politice și al forjării opțiunii definitive și irevocabile a maselor populare pentru socialism, era firesc ca dezbaterea teoretică a condiției femeii să cedeze teren acțiunii practice nemijlocite, să se lase pentru moment absorbită de efortul constructiv general, deși nici în aceste împrejurări reflecțiile teoretice în acest domeniu nu au lipsit, ele fiind, în mod prioritar, întrupate în opțiunile strategiei revoluționare. Efectele integrării, în proporție de masă, a femeilor în producție și necesitatea calificării profesionale aveau să se răsfrîngă și asupra condiției lor sociale.

Fenomenul a corespuns, de altfel, unei situații sociologice mai complexe, respectiv urmărilor acelor mutații, în care, deși nespectaculos, totuși, în mod tot mai evident, chingile tradițiilor trebuiau să cedeze treptat, sub puterea pătrunderii unor contingente de femei, îndeosebi tinere, în fabricile naționalizate, în școli profesionale de ucenici. Își spuneau, de asemenea, cuvîntul acele orizonturi deschise de lumina științei de carte, ca urmare a giganticului efort desfășurat, sub conducerea partidului, pentru alfabetizarea populației, în care, după cum se știe, majoritatea o formau femeile. Accesul la litera cărții, ampla activitate politică, culturală, ideologică și de profesionalizare calificată a femeilor, cu toate limitele determinate de condițiile istorice respective, a redimensionat, treptat, locul lor în viața colectivităților sociale, profesionale, ja-lonînd aspirații noi, conturînd mlădițele unor noi comportamente sociale ale sexelor, inclusiv în planul familiei.

În mediul muncitoresc, pe fondul tradițiilor istorice ale luptei revoluționare, noile comportamente au cunoscut o dinamică cu mult mai rapidă decît în mediul rural; zestrea ideologică a luptelor purtate de

¹⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, Editura politică, București, 1970, p. 631.

clasa muncitoare sub conducerea partidului, școala unor experiențe dobândite în împrejurări istorice dure își spuneau cuvântul într-un climat social propice, marcat de cucerirea puterii politice și economice de către clasa muncitoare, aliată cu țărănimea și celelalte categorii de oameni ai muncii, de extinderea în mase a influenței partidului.

Desigur, ar fi simplist să se generalizeze, la scară socială, fenomene de o mare complexitate care au cumulat și mai cumulează încă și astăzi diferite variabile ale dezvoltării socio-culturale și educative. O asemenea remarcă s-ar impune, cu atât mai mult, pentru perioada de început a revoluției socialiste, când țara, poporul, mai resimțeau încă privațiunile inerente începutului și limitele rezultate din necesitatea orientării eforturilor spre cerințe economice imediate, de o deosebită stringență. Sacrificiul a fost asumat de către femei și bărbați deopotrivă. Înseși aspectele sociale prin care se înfățișa, de pildă, nivelul pregătirii profesionale a femeii erau tributare limitelor de timp, greii moșteniri.

Egalitatea femeilor în planul drepturilor politice avea să fie consemnată încă de Legea nr. 560 din iulie 1946, înainte ca ea să fi fost stipulată în prima Constituție a Republicii, din 1948. Au fost recunoscute numeroase alte drepturi pe care celelalte constituții ale țării aveau să le consacre succesiv în 1952 și 1965.

În viața satelor, desfășurarea amplelor procese de cooperativizare socialistă a agriculturii, pe parcursul unei perioade cuprinse între anii 1949 și 1962, manifestate prin exprimarea de voință a ambilor soți, a stat la temelia unor mutații treptate de ordin calitativ nu numai în evoluția ascendentă a organizării și a producției în agricultură, ci și în evoluția colectivităților rurale. Aici se originează și multiple elemente de inovație sociologică, psihologică, culturală și moral-politică, pe care victoria noului cadru de organizare și conducere a muncii în agricultură, sistemul democrației cooperatiste le vor fructifica și dezvolta în sensul valorificării potențialului de creație al femeilor, al propășirii condiției lor spirituale.

În noile condiții istorice s-au creat premise obiective ale înfăptuirii egalității femeii cu bărbatul în toate domeniile sociale. Aceste premise rezidă, înainte de toate, în înfăptuirea industrializării socialiste, a cooperativizării socialiste a agriculturii, în dezvoltarea științei, învățămîntului, culturii, în prefacerile adânci petrecute în structura socială a țării. „În noile condiții istorice, când a fost definitiv lichidată exploatarea omului de către om și generalizate relațiile socialiste de producție, iar clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea și cu celelalte categorii de oameni ai muncii, a devenit proprietara întregii avuții naționale și beneficiară a roadelor muncii sale, în statutul social-politic al femeii au intervenit schimbări radicale”¹⁷.

Condiția socială de astăzi a femeii în țara noastră apare ca un rezultat cumulativ al dezvoltării premiselor obiective menționate și, în același timp, ca un element dinamic de potențare a ritmului și profunzimii dezvoltării sociale, care materializează și contribuția considerabilă a acelor ce reprezintă peste jumătate din populația țării. Faptul că în *Programul partidului* se consacră un capitol aparte rolului femeilor în societatea noastră, constituie o dovadă grăitoare a importanței pe care

¹⁷ Hotărîrea Plenarei C.C. al P.C.R. din 18—19 iunie 1973 cu privire la creșterea rolului femeii în viața economică, politică și socială a țării, Editura politică, București, 1973, p. 20—21.

partidul și statul o acordă contribuției femeii la întreaga activitate economică, politică și social-culturală a țării, la dezvoltarea multilaterală a societății. Statutul social-politic al femeii în țara noastră se regăsește, însă, pe un plan mai larg, în totalitatea documentelor de partid și de stat, căci, atât sub raportul drumului parcurs, cât și sub cel al perspectivelor de viitor, munca și viața femeilor se află într-o indisolubilă interdependență cu ansamblul componentelor sistemului economic, social-politic, juridic și moral al societății românești contemporane. Sublinierea acestui fapt vine să releve caracterul unitar al strategiilor de dezvoltare elaborate de Partidul Comunist Român, a căror realizare solicită valorificarea la maximum a resurselor materiale și umane ale țării, pentru accelerarea progresului material și spiritual al națiunii, în totalitatea ei. În acest mod, cunoscuta apreciere, după care gradul de emancipare a femeii constituie și un veritabil etalon de măsurare a emancipării generale a societății, a însuși nivelului de civilizație atins, are pentru noi semnificații precise, reflectate de realități incontestabile.

Înfățișarea unor momente ale drumului de început în revoluționarea statutului social al femeii în țara noastră și evidențierea greii moșteniri de la care s-a pornit, așa cum am precizat, nu reprezintă o simplă rememorare a istoriei, un scop în sine. Dimpotrivă, ea se situează în logica analizei realiste, responsabile, a dialecticii procesualității edificării noii orînduiri, permițându-ne să înțelegem ansamblul proceselor și fenomenelor circumscrise ca părți integrante a ceea ce, pe bună dreptate, se cheamă o „operă deschisă” noilor sinteze valorice și valorizatoare în continuitatea și discontinuitatea variatelor componente ale progresului material și spiritual. Realismul și principialitatea gândirii filosofice a secretarului general al partidului nostru aveau să impună «u tot mai multă vigoare concluzia după care, radicalizarea premiselor obiective ale statutului social al femeii, lichidarea relațiilor de exploatare, instaurarea și generalizarea relațiilor sociale socialiste la scara întregului complex al economiei naționale, nu epuizează, ci fundamentează desfășurarea unor procese istorice calitativ noi în acest domeniu, ca și în altele. „Victoria socialismului, exproprierea expropriatorilor și instaurarea proprietății socialiste — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — au schimbat baza vieții materiale, au înlăturat înegalitatea economică și politică de clasă, au creat temelia dreptății sociale. Prin aceasta nu am soluționat ansamblul problemelor sociale pe care le implică înfăptuirea pleneră a principiilor socialismului și comunismului”¹⁸.

Iată, așadar, formulată în mod expres o concepție care conferă problematicei femeii valoarea unei „opere deschise” și tot aici aflăm temeiul înțelegerii și soluționării acestei problematicei potrivit etapelor pe care le cunoaște dezvoltarea noii societăți, pornind de la dialectica continuității procesului revoluționar, de la faptul că acestea nu se epuizează în actele revoluționare de cucerire a puterii de către clasa muncitoare și aliații săi.

Firul călăuzitor al strategiei partidului consacrată ridicării rolului femeii în societate la valoarea și demnitatea pe care le presupun înfăptuirea umanismului revoluționar îl reprezintă crearea condițiilor propice pentru armonizarea optimului economic cu cel social, acestea fiind înțelese în totalitatea componentelor obiective și subiective. O asemenea

¹⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 6, Editura politică, București, 1972, p. 648.

armonizare este desigur o condiție intrinsecă superiorității tipului de progres pe care îl inaugurează orînduirea socialistă. Dar, realizarea lui în expresia concretă a realităților social-economice nu este nici simplă și nici nu este lipsită de dificultăți. În eforturile consacrate problemei feminine de către partidul nostru distingem, cel puțin, următoarele caracteristici, în funcție de care este evaluată dialectica progresului social în acest domeniu.

— *Redimensionarea ontologică fundamentală, revoluționarea conținutului și esenței sociale a condiției femeii sau redobîndirea de către ea a adevăratei sale esențe de ființă umană generică, socială.*

O atare subliniere este extrem de importantă, întrucît caracterul atotcuprinzător al relațiilor socialiste de producție are o înrîurire esențială asupra declanșării întregului lanț de fenomene și procese care intervin în revoluționarea datului social, a tuturor componentelor vieții sociale care conferă libertății umane un caracter integral, unitar și autentic. Aceasta pentru că, structural, sistemul social este compatibil cu satisfacerea treptată a ansamblului cerințelor esențial umane ale tuturor membrilor societății fără nici un fel de discriminare. În accepțiunea ontologiei marxiste abia socialismul realizează, în fapt, premisele obiective ale recunoașterii sociale a problematicei feminine.

— *Crearea condițiilor pentru ca progresul condiției femeii să se înfăptuiască la scară de masă, determinînd astfel ca identitatea intereselor fundamentale ale tuturor membrilor societății să se afirme efectiv ca unul din factorii propulsori ai dezvoltării societății.*

Recunoașterea, în obiectivele de dezvoltare ale societății noastre, a intereselor proprii maselor de femei este de natură să genereze o participare activă a acestora la înfăptuirea progresului social de ansamblu, fapt care, la rîndul său, creează condiții materiale și spirituale pentru soluționarea la un nivel superior a problemelor specifice, a instituirii unui nou statut socio-profesional și civic al femeii, liber de orice îngrădire și prejudecăți. Referindu-se la acest aspect al problemei, tovarășa Elena Ceaușescu arată : „Una din marile cuceriri ale socialismului în România este tocmai asigurarea deplinei egalități în drepturi pentru masele de femei, crearea condițiilor în vederea afirmării lor în toate domeniile de activitate ale societății noastre”¹⁹.

— *Instituirea și promovarea, pe baza noilor relații sociale, a unei noi finalități a întregii dezvoltări economice și oglindirea adecvată a acesteia în dinamica calitativă a statutului femeii.*

Din această perspectivă, dacă ne-am limita doar la dimensiunile, la expresiile statistice ale schimbărilor în diferite planuri, integrarea în activitatea social-productivă, de pildă, nu ar fi concludentă pentru aprecierea noii condiții a femeii în țara noastră. Mai mult, o asemenea limitare ar deschide drumul unor neînțelegeri de principiu cu numeroasele implicații, în diferite planuri, ale vieții social-politice, cultural-ideologice, ale evoluției familiei etc. A devenit aproape loc comun teza potrivit căreia libertatea se exprimă în acțiune, în operă, în primul rînd în actul muncii. Logica acestei teze constă în definirea proporționalității între muncă, activitate, creație, participare solidară la efortul social, pe de o parte, și dimensiunile libertății, pe de altă parte. Se știe că emanciparea econo-

¹⁹ Elena Ceaușescu, *Cuvîntare la întîlnirea cu membre ale Biroului Consiliului Național al Femeilor din cadrul Partidului Socialist Senegalez*, în „Scînteia”, anul XLVI, nr. 10 736 din 25 februarie 1977.

mică în și prin procesele muncii sociale este încărcată de profunde consecințe sociale și acesta este motivul pentru care această emancipare s-a impus în concepția marxistă, în sensul că „o ființă se consideră de sine stătătoare numai atunci când stă pe propriile ei picioare, și stă pe propriile ei picioare numai atunci când își datorează sieși existența”²⁰. Dar această accepțiune acordată emancipării menționate nu se rezumă, așa după cum pretind diversele concepții tributare economicismului vulgar, la echivalentul material, bănesc al muncii —, deși acest aspect nu poate fi subestimat mai ales când avem în vedere o evaluare a naturii relațiilor de producție pe care se întemeiază munca. Partidul nostru are meritul de a fi elaborat și promovat o concepție de amplă anvergură umanistă, consecventă spiritului marxist, privind valoarea emancipatoare a muncii femeii. Problema progresului efectiv al condiției femeii în socialism, pornind de la noul cadru social al muncii, este privită de partidul nostru în multitudinea condițiilor, nu numai ținând de esența relațiilor socialiste, ci și ale modului cum aceste relații își dau măsura lor emancipatoare într-o practică socio-umană adecvată naturii, esenței acestor relații.

— *Finalitatea umanistă a societății noastre implică însușirea și garantarea de către societate, printr-un sistem adecvat de măsuri sociale, a uneia din condițiile fundamentale a dezvoltării societății, respectiv recunoașterea în fapt a maternității ca funcție socială.*

Aici aflăm una dintre cele mai concludente expresii a armonizării economicului cu natura umană în accepțiunea genezei și determinării sociale a acesteia. Rămânând mamă și soție, femeia nu se mai definește exclusiv prin aceste atribuții, ele însele cunoscând noi semnificații sociale, ci, prin afirmarea deopotrivă a sa în viața socială, aceasta din urmă potențând simțitor funcția sa tradițională de mamă-educatoare a copilului. În societatea socialistă, afirma Bebel, dragostea, căsătoria, familia nu mai sînt grevate de proprietatea privată..., femeia este deci liberă, iar copiii pe care-i are nu-i pot diminua această libertate; ei nu pot decît să-i sporească bucuria de viață”²¹. Un adevăr valabil ca principiu și esență, un adevăr verificat în însăși evoluția realităților societății noastre socialiste. Acest adevăr nu trebuie însă simplificat, mai cu seamă în aria de referință atît de complexă a evoluției familiei, a raporturilor intra-familiale, a cuplului în genere. Odată mai mult, partidul nostru se impune și în acest plan prin acutul simț al realismului, sistematic întemeiat pe idealurile și valorile umanismului nostru socialist, revoluționar, prin combaterea deductivismului facil, inefficient și nociv pentru conștientizarea problemelor care le ridică dialectica progresului condiției umane a femeii în familie.

— O caracteristică care sintetizează, într-un anume fel, pe toate celelalte menționate anterior, privește vasta sferă a *acțiunii factorului conștient în orientarea și dirijarea proceselor sociale spre atingerea obiectivelor majore pentru întreaga societate și, în acest context, a obiectivelor care privesc creșterea rolului și locul femeii în întreaga viață socială, economică, politică și culturală a țării.*

— În consecință, semnificațiile deosebite ale noului tip de progres social-istoric în problematica feminină privesc nu numai cunoașterea legăturilor sociale, ci și efortul de aplicare a acestora, de acțiune practică în sensul cerințelor obiective ale progresului. În această perspectivă se si-

²⁰ K. Marx, F. Engels, *Scrieri din tinerețe*, Editura politică, București, 1958, p. 583.

²¹ August Bebel, *Femeia și socialismul*, Editura politică, București, 1963, p. 514.

tuează întreaga arie de probleme care privesc creșterea rolului factorului subiectiv în fundamentarea științifică a planificării vieții economico-sociale și rezolvarea unitară, deliberată a problemelor sociale ale maselor de femei de la orașe și sate. În aceeași perspectivă se situează perfecționarea tuturor pirghiilor de conducere democratică a societății, a participării la decizie în cunoștință de cauză a tuturor membrilor societății, femei și bărbați. Democrația, definită prin esența sa ca democrație a acțiunii conștiente, conferă condiției femeii tocmai valoarea manifestării ei ca subiect social, în accepțiunea armonizării ontologice a valorilor ideale cu valorile materiale, afirmarea, pe acest teren, a funcțiilor culturale, formative ale politicului, cu toate consecințele favorabile pentru dezvoltarea personalității umane a femeii.

Accentul pus pe rolul politicului în acest domeniu pornește de la adevărul că, sub multiple aspecte, structurale și funcționale, politicul focalizează în societatea noastră, într-o sinteză dinamică, valori specifice noii orînduirii, determinînd, prin opțiunile programatice elaborate de P.C.R., modelarea realităților sociale potrivit acestor valori și principii. În acest sens se impune sublinierea tovarășului Nicolae Ceaușescu, potrivit căreia „manifestarea largă a capacității mîiloanelor de femei din țara noastră în sfera activității materiale și spirituale, în conducerea treburilor politice este o expresie a superiorității democrației noastre socialiste în plan dezvoltare”²².

Creșterea responsabilității factorului politic în ceea ce privește afirmarea, pe un plan superior, a femeii în societatea noastră nu se poate rezuma nici la declarații de principiu, nici la o activitate de campanie ori la ocazii festive. „Organizațiile și organele de partid, la toate nivelurile — arată secretarul general al partidului —, nu trebuie să se mulțumească numai cu rezoluții și hotărîri — oricît ar fi ele de importante —, ci trebuie să asigure realizarea lor concretă în viață. Preocuparea de a asigura condiții pentru participarea femeilor la întreaga viață socială nu trebuie considerată doar ca ceva de zile mari — cum se spune —, de care să-și amintească numai cu prilejul unor conferințe sau la Ziua femeii, ci ca o sarcină de zi cu zi”²³.

În măsura în care rolul partidului, al statului în dezvoltarea societății noastre nu se diminuează, ci, dimpotrivă, crește, se exercită la nivelele calitative noi, exigențele în problema pe care o analizăm sporesc, fie și pentru motivul că prezența activă a femeilor în toate domeniile vieții economico-sociale ale societății noastre este considerabilă, de eficiența activității lor depinzînd înfăptuirea obiectivelor propuse sub semnul și în numele umanismului revoluționar. Aici se situează, nu în cele din urmă, tărîmul mereu actual, mereu mai complex al dialecticii raporturilor dintre existența și conștiința socială, rolul și locul strategiilor de dezvoltare a culturii, științei, activitatea ideologică și politică în toate componentele sale.

Iată cîteva aspecte care pun în lumină faptul că procesualitatea edificării noii orînduirii și, respectiv, configurația distinctă a progresului marcat de diferitele etape care se succed au drept plan de referință definitoriu armonizarea optimului economic cu cel social, iar condiția femeii constituie o măsură edificatoare a acestui imperativ.

²² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, p. 503.

²³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 16, p. 108.

COMITETUL NAȚIONAL ANTIFASCIST — MOMENTUL DE DESCHIDERE PE DRUMUL SPRE FĂURIREA CONSENSULUI NAȚIONAL DE LUPTĂ ÎMPOTRIVA FASCISMULUI

CONSTANTIN PETCULESCU

Adânc înrădăcinat în destinul acestor străvechi meleaguri, permanent racordat la datele și problematica dezvoltării generale a societății, Partidul Comunist Român s-a considerat și a acționat, de la intrarea sa în arena social-politică a țării, ca exponentul fidel al idealurilor și intereselor fundamentale ale clasei muncitoare, ale întregii națiuni. Dovedind o remarcabilă capacitate de analiză și înțelegere a fenomenelor din viața social-politică internă și internațională, a marilor probleme de ordin social și național ce se ridicau în fața poporului nostru în fiecare etapă istorică, partidul comunistilor români și-a definit științific strategia politică, în centrul căreia s-au aflat — în conexiune nemijlocită — lupta pentru împlinirea aspirațiilor spre dreptate socială ale maselor muncitoare și acțiunea unită a tuturor forțelor revoluționare, democratice și patriotice pentru apărarea independenței, suveranității și integrității statului național român făurit prin Marea Unire din 1918.

Din cronica acestei lupte tenace și eroice, purtate în grele condiții și circumstanțe, se detașează — ca un moment de referință — activitatea *Comitetului Național Antifascist**, *organism național de luptă împotriva fascismului*, constituit în urmă cu 55 de ani, în iunie 1933, din inițiativa celei mai înaintate și mai consecvente forțe politice revoluționare, patriotice — Partidul Comunist Român. O inițiativă cu adevărat istorică, ce a exprimat orientarea fundamentală, unitară și consecventă a partidului nostru spre o politică de largi alianțe, care își va produce roadele prin strălucita victorie a insurecției naționale din august 1944 — deschizătoarea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă în România. „Înfăptuirea revoluției din august 1944 — relevă secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu — a consti-

* A se vedea, pe larg : *Comitetul Național Antifascist Român*, Editura politică, București, 1985 ; Ion Popescu-Puțuri, *Comitetul Național Antifascist — expresie a atitudinii antinaziste a poporului român, a rolului P.C.R. în organizarea și desfășurarea luptei antihitleriste*, în „Anale de istorie“, anul XXX, nr. 2/1984, p. 21—32.

tuit rezultatul luptei Partidului Comunist Român, de unire a clasei muncitoare, a țărănimii, a intelectualității, a tuturor forțelor naționale pentru apărarea intereselor întregului popor, a integrității și independenței patriei noastre”¹.

Momentul întemeierii acestei cuprinzătoare organizații de masă le-gale a partidului comunist, resorturile și modalitățile acțiunii sale deta-șează mari și multiple semnificații, care vin să ilustreze direcții și trăsă-turi fundamentale ale bătăliei revoluționare generale a maselor munci-toare, a poporului în acel început de epocă istorică când, varianta cea mai agresivă a fascismului — nazismul, proaspăt înscăunat în Germania, și sti-pendiata acestuia de la noi — Garda de fier, amenințau grav independența și integritatea țării, democrația, libertatea, dreptul la cultură.

Cum se știe, violența organizată a fascismului în România — al cărui exponent era Garda de fier — a întâmpinat, de la primele ei manifestări, rezistența hotărâtă a imensei majorități a poporului nostru, care a văzut în fascism un corp străin societății românești, intereselor de stat, factorilor tradiționali ai civilizației și culturii. Forțele politice revoluționare, pro-gresiste, unele grupări și personalități politice burgheze, tot ce avea mai autentic, mai valoros știința și cultura românească au repudiat fascismul. În fruntea tuturor acestora s-a aflat Partidul Comunist Român, care a aver-tizat de la început și consecvent asupra gravității și nocivității fascismu-lui, a pericolului pe care hitlerismul îl reprezenta pentru ființa națională a statului unitar român, pentru pacea și securitatea popoarelor, asumându-și, totodată, patriotica răspundere de a organiza — într-o diversitate de forme politice — lupta întregului popor împotriva acestui adevărat flagel ideo-logic și politic. Sub conducerea P.C.R., clasa muncitoare a devenit coloana vertebrală a mișcării împotriva fascismului, principalul adversar al ace-s-tuia, forța cea mai activă și nucleul de concentrare a tuturor celor hotă-rîți să lupte pentru salvagardarea democrației, a independenței și integri-tății patriei.

Profund preocupat de soarta poporului, a țării în acele grele împre-jurări ale vremurilor, partidul comunist a ridicat, cu stringență, în fața întregii națiuni imperativul activizării și unirii tuturor forțelor revolu-ționare, patriotice, antifasciste într-un cuprinzător front democratic de luptă — avînd drept nucleu de raliere frontul unic al mișcării muncito-rești —, unicul în măsură să acționeze energic și decisiv pentru a bara calea fascismului în România. „Trebuie pornit hotărît o acțiune antifas-cistă largă de masă — scria ziarul „Scînteia“ în numărul din 1—15 iunie 1933. Nici o întreprindere fără comitet antifascist... Nici un oraș, sat fără comitetul său antifascist ! Pentru un Comitet Central Antifascist cu adînci rădăcini în mase !“. Existau, în acest sens, toate condițiile pentru împlini-rea acestui deziderat fundamental ; o atestă, cu prisosință, puternicele lupte muncitorești din ianuarie-februarie 1933 — primele mișcări de masă din Europa după venirea la putere a hitlerismului în Germania —, care au pus pregnant în evidență forța și capacitatea partidului comunist de a organiza și conduce o asemenea acțiune de înaltă luciditate și respon-sabilitate istorică, au demonstrat că — așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — „numai clasa muncitoare și forțele antifasciste, acționînd în strînsă unitate, pot să bareze calea fascismului, pot să asigure dezvoltarea —

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 27, Editura politică, București, 1984, p. 430.

țarea democratică a societății, să împiedice războiul și să asigure pacea în lume“².

Forma concretă și eficientă de luptă a fost găsită de partidul comunist prin constituirea, în iunie 1933, a *Comitetului Național Antifascist*, organizație de preîntâmpinare a pericolului hitlerist, a cărei menire era cuprinderea, *la nivelul întregii țări*, a luptei antifasciste a poporului român. „Facem apel la unirea tuturor forțelor muncitorești și intelectuale să formeze pretutindeni, în toate orașele, satele, fabricile, birourile și cartierele din țară, comitete antifasciste... — glăsuia apelul-program lansat de Comitetul Național Antifascist. Strângînd în jurul acțiunii antifasciste pe toți cei care lucrează cu brațul sau cu mintea la orașe și sate vom putea stăvili în România triumful unui curent care poartă în el germenul de distrugere a tot ce este izvor de muncă și gîndire“³.

Constituirea în România a Comitetului Național Antifascist, la numai cîteva luni după venirea național-socialiștilor la putere în Germania, a reprezentat un fapt istoric de însemnătate deosebită : a fost unul dintre primele comitete de acest gen din Europa, fapt ce își păstrează și astăzi o deosebită semnificație, ilustrînd reacția promptă a poporului român de respingere a fascismului. Prin această inițiativă remarcabilă, Partidul Comunist Român a dovedit, înaintea celorlalte partide, clarviziune politică și consecvență în orientarea de la început a luptei antifasciste a poporului român spre forme organizate de acțiune, la nivelul întregii țări. Departe de a fi o simplă organizație legală a partidului comunist, care să-i reprezinte la suprafața vieții politice principiile și obiectivele de acțiune — cum au fost atîtea altele inițiate, organizate și conduse de el în acest scop —, C.N.A. s-a impus ca o *organizație la scară națională, deschisă tuturor cetățenilor țării, indiferent de clasă socială, din ce organizație sau partid politic făceau parte*, cu sarcina precisă și clară care interesa întregul popor român — lupta împotriva pericolului fascist și de război, pentru salvagardarea democrației, a independenței, suveranității și integrității teritoriale a patriei. Prin strădania partidului comunist se puneau, astfel, bazele unui consens național al luptei antifasciste și ale unui puternic curent de opinie antifascistă în țara noastră : muncitorilor și țăranilor li s-au alăturat personalități progresiste de seamă din lumea politică, din cea a artelor și a literaturii, din cultură și știință, care împreună și-au propus să militeze, într-un efort comun, împotriva unui adversar care era al tuturor.

Ampla și viguroasa mișcare antifascistă din România a detașat în prim plan personalitatea de excepție a militantului revoluționar și patriotului înflăcărat Nicolae Ceaușescu, desemnat de Partidul Comunist Român să reprezinte tineretul muncitoresc revoluționar în conducerea Comitetului Național Antifascist. În cadrul acestei cuprinzătoare organizații și, deopotrivă, al Comitetului Național Antifascist al Tineretului — în fruntea căruia s-a aflat de la constituirea sa în septembrie 1933 — tînărul comunist Nicolae Ceaușescu s-a consacrat cu toată ardoarea și puterea de muncă misiunii de dinamizare a unor largi forțe politice democratice și progresiste ale poporului român, în lupta împotriva fascismului, pentru apărarea drepturilor și libertăților democratice ale ma-

² Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Adunarea solemnă omagială consacrată celei de-a 70-a aniversări a zilei de naștere și sărbătoririi a peste 55 de ani de activitate revoluționară*, în „Scînteia“, anul LVII, nr. 14 131 din 26 ianuarie 1988.

³ „Dimineața“, anul 29, nr. 9 532 din 13 iulie 1933.

selor, a independenței și integrității patriei periclitate de politica agresivă și revizionistă a statelor fasciste. Remarcabila capacitate organizatorică, dinamismul și clarviziunea politică, forța exemplului personal de înrîurire a maselor, patriotismul ardent — ca izvoare ale activității sale rodnice, desfășurate sub semnul unei înalte viziuni revoluționare — aveau să-l situeze, de timpuriu, în primele rînduri ale cadrelor de bază ale mișcării noastre muncitorești, ale partidului comunist, dobîndind stima și prețuirea tineretului revoluționar, ale muncitorimii în mijlocul căreia se afla în permanentă, precum și ale unor intelectuali de prestigiu.

Adeziunea largă a maselor la programul și acțiunea revoluționar-patriotice ale C.N.A. — care a determinat constituirea de comitete antifasciste regionale la Iași, Cluj, Galați, Chișinău, comitete antifasciste locale în numeroase orașe din țară și într-o serie de județe cu specific dominant agrar, precum și a Comitetului național antifascist al tineretului (septembrie 1933) și al femeilor (iulie 1934) — a confirmat rodnicia metodelor folosite de partidul comunist în permanenta acțiune de extindere și consolidare a mișcării antifasciste unice din România. Comitetul Național Antifascist a reprezentat în peisajul vieții social-politice a țării un eficient mijloc de manifestare a unității de acțiune a clasei muncitoare în frunte cu comuniștii, care, pe temeiul acelorași deziderate, s-a afirmat drept cea mai puternică forță revoluționară și centru dinamizator al luptei antifasciste a poporului român.

Acționînd în spiritul liniei politice tactice a partidului comunist și sub îndrumarea sa directă, Comitetul Național Antifascist s-a ilustrat, încă de la întemeiere, printr-o viguroasă și fecundă activitate politică-organizatorică — în ingenioase și variate forme de manifestare — pentru cuprinderea în mișcarea antifascistă unică a unor cît mai largi categorii de cetățeni, avînd preocupări și convingeri politice diferite, dar animați de dorința de a da o ripostă fermă nazismului și agenturii sale din România, Garda de fier ; a adus o însemnată contribuție la activitatea partidului comunist de demascare a nocivității ideologiei și propagandei fascismului, ridicîndu-se în apărarea valorilor perene ale culturii românești și universale, periclitate de marșul tenebros al nazismului ; s-a afirmat ca o puternică și activă forță în lupta pe plan internațional împotriva fascismului, exprimîndu-și, prin cele mai diverse mijloace, solidaritatea militantă cu acțiunea forțelor antifasciste din alte țări.

În acei ani de dramatică înfruntare a fascismului, presa s-a dovedit a fi unul dintre principalele mijloace prin care forțele revoluționare, democratice, antifasciste au acționat pentru dezvăluirea și combaterea caracterului profund reacționar al ideologiei de circumstanță înjghebată de doctrinarii fascismului internațional și intern, a odioasei ideologii a răului, ale cărei coordonate principale erau rasismul, antidemocratismul, cultul morții și al aventurii, misticismul cel mai întunecat, spiritul anti-național. Articolele inserate în coloanele numeroaselor publicații editate prin grija C.N.A. sau a comitetelor sale regionale și județene („Buletinul de acțiune împotriva fascismului“, devenit de la numărul 2 „Buletinul mișcării antifasciste“, „Clopotul“, „Alte zări“, „Ecoul“, „Cuvînt nou“, „Momentul“, „Îndrumarea“ ș.a.), ale presei comuniste, socialiste, social-democrate sau democrat-burgeze — purtînd semnătura unor distinse personalități ale științei și culturii românești — cărțile, broșurile sau manifestele au reprezentat pagini de analiză pătrunzătoare și virulentă stigmatizare a fascismului extern, ca și a celui intern, cu întreg arsenalul său

terorist și criminal, dar și de lucide avertismente la vigilență activă ; de demascare a silniciilor sociale care apăsau pe cei mulți ; de caldă și vibrantă pledoarie pentru unitatea de acțiune a clasei muncitoare și a întregului popor, pentru promovarea democratismului și a libertății oamenilor și țării, cultivarea valorilor autentice în literatură și artă, pentru virtuțile gândirii raționaliste, dar, mai ales, pentru apărarea independenței naționale și a integrității teritoriale a patriei, grav amenințate de politica agresivă și revizionistă a statelor fasciste.

Afirmându-și public hotărîrea de a face din lupta antifascistă țelul principal al existenței sale, „Buletinul de acțiune împotriva fascismului“ făcea apel „la toți aceia care sînt alarmați de primejdia fascistă“ să se înroleze în mișcarea antifascistă, atrăgînd atenția că „simpla adeziune sentimentală este cu totul insuficientă, dacă aderenții noștri nu pășesc în toată țara, în sate, fabrici și ateliere, în birouri, în sălile facultăților și școlilor, în cartierele sărace și uitate de edilități occidentalizate, deci peste tot locul unde trăiesc muncitori necăjiți și nevoiași, la crearea de grupe antifasciste și comitete antifasciste, care să-și trimită adeziunea Comitetului Național Antifascist de la București“⁴. Numeroase articole și editoriale au demascat cu vigoare doctrina fascistă, punînd în evidență caracterul ei retrograd, antinațional și agresiv, rolul ei nefast în viața societății omenești ; au analizat și dezavuat esența ultrareacționară a unor curente prin care ideologii extremei drepte căutau să justifice acțiunile teroriste ale organizațiilor fasciste, aducînd la suprafață obscurantismul, agnosticismul și iraționalismul mistic, sadismul și ura față de om, negarea valorilor culturii naționale.

O atenție aparte a acordat Comitetul Național Antifascist cuprinderii în mișcarea antifascistă a tinerei generații — asupra căreia se îndrepta periculoasa acțiune a Gărzii de fier de atragere sub influența sa nefastă — atrăgîndu-i în repetate rînduri atenția asupra esenței retrograde, diversioniste a fascismului, a rolului lui de instrument în slujba celor mai reacționare cercuri ale claselor dominante. Într-unul din articolele sale, publicația antifascistă „Clopotul“ releva faptul că fascismul, sub diferitele sale aspecte, s-a adresat „tinerilor unei generații care a suferit toate urmările războiului“, încercînd prin promisiuni demagogice să le sădească „credința într-o regenerare a societății actuale“. În realitate, însă, „fascismul, în Germania, ca și în alte părți, nu reprezintă decît o diversiune în slujba marelui capital... Fascismul, instrument de dominare a marelui capital, nu reprezintă pentru tineret decît o agravare a situației sale economice și culturale, și prin războiul pe care-l prepară, distrugerea fizică“⁵.

Acțiunii pe tărîm publicistic Comitetul Național Antifascist i-a asociat o paletă largă de forme și mijloace — consfătuiri, conferințe, întruniri și demonstrații, șezători și serate literare — în cadrul cărora au fost dezvoltate probleme stringente în acel ceas al istoriei privind organizarea, pe bază de front unic, a luptei împotriva pericolului fascist, pentru combaterea influenței și propagandei sale nocive în diferite medii sociale ; ele erau, în același timp, căi principale pentru dezvoltarea legăturilor cu masele, de popularizare în rîndurile acestora a scopului și lozincilor de luptă ale C.N.A., a acțiunilor întreprinse de forțele antifasciste pe plan intern și internațional.

⁴ „Buletinul de acțiune împotriva fascismului“, anul I, nr. 1 din 23 octombrie 1933.

⁵ „Clopotul“, anul I, nr. 9 din 25 august 1933.

Una din direcțiile majore ale acțiunii politice a C.N.A. a constituit-o apărarea și ajutorarea militanților partidului comunist și ai organizațiilor sale legale de masă — muncitori, intelectuali, studenți, țărani ș.a. — deținuți în închisori, acțiune ce a îmbrăcat multiple forme de manifestare: de la desfășurarea unor adevărate campanii de presă în care era demascată și incriminat regimul de exterminare fizică și morală aplicat deținuților politici comuniști și antifasciști și până la implicarea sa activă în amplele acțiuni organizate de P.C.R. pe linia „Ajutorului Roșu“ pentru sprijinirea morală și materială a militanților clasei muncitoare aflați în închisori. Deosebit de relevantă este, în acest sens, ampla campanie de protest împotriva procesului intentat conducătorilor luptelor muncitorești din ianuarie-februarie 1933, judecat la Craiova, în vara anului 1934, de Consiliul de Război al Corpului I Armată.

În spiritul indicațiilor partidului comunist, Comitetul Național Antifascist și-a concentrat eforturile, alături de „Ajutorul Roșu“, syndicatele muncitorești și alte organizații democratice, în direcția dezvoltării în rândul maselor populare a unui larg curent de opinie în sprijinul muncitorilor implicați în proces, pentru organizarea unor ample și viguroase acțiuni de solidaritate, cerind stingerea procesului și eliberarea celor arestați. Prin eforturile conjugate ale C.N.A., ale comitetelor sale regionale, județene și locale, pe adresa Consiliului de Război au fost trimise, pe cele mai diverse căi, proteste purtând un impresionant număr de semnături, care condamnau înscenarea judiciară.

În acest context se înscrie prezența la Craiova, în iunie 1934, a tinărului militant comunist Nicolae Ceaușescu, în fruntea unei delegații de uteciști, pentru a-și manifesta solidaritatea cu conducătorii luptelor muncitorești din ianuarie-februarie 1933. A fost arestat, iar la interogatoriul ce i s-a luat de Parchetul Tribunalului Craiova a recunoscut, cu demnitate și curaj, că a fost delegat de organizațiile muncitorești din Capitală pentru a face declarații în favoarea muncitorilor acuzați, cerind stingerea procesului și punerea lor în libertate. Mai mult, tinărul militant revoluționar a declarat că a venit la Craiova ca unul care a participat nemijlocit la strângerea semnăturilor pe cele 22 de documente pe care le adusese și care i-au fost confiscate la percheziție. Cum în niciuna din legile țării nu exista o prevedere care să-i incrimineze faptele — ci, dimpotrivă, arestarea era abuzivă, fără temei legal — autoritățile s-au văzut nevoite, în cele din urmă, să-l pună în libertate. Dar Ministerul de Interne n-a întârziat să trimită o notă Prefecturii poliției Capitalei, prin care solicita un plus de vigilență asupra activității ulterioare a tinărului militant comunist: „Vă semnalăm, în vederea luării măsurilor de rigoare, pe comunistul Nicolae Ceaușescu, care făcându-se vinovat de adunare de adeziuni de solidaritate a muncitorilor cu cefești condamnați în procesul de rebeliune, a fost deferit Parchetului Tribunalului Craiova, și apoi pus în libertate, după care s-a întors în Capitală“.

Înfruntând, în continuare, cu aceeași tenacitate și demnitate revoluționară măsurile represive ale autorităților, militantul comunist Nicolae Ceaușescu și-a urmat cu fidelitate crezul politic și patriotic care îi însuflețea gândul și fapta cutezătoare. Izvorul tăriei și dîrzeniei sale, al spiritului de sacrificiu erau devotamentul fierbinte față de partid, patriotismul nețărmurit, credința neșălbăduită în viitorul luminos al patriei, al poporului, de ale cărui virtuți era profund încredințat.

Amplora și intensitatea înregistrate de mișcarea antifascistă din România în perioada de la sfîrșitul anului 1934 au fost nemijlocit deter-

minate de hotărârile adoptate de plenara Comitetului Național Antifascist din 9—10 septembrie 1934. Făcînd o aprofundată analiză a activității Comitetului, a succeselor obținute pe linia demascării pericolului fascist în România și a mobilizării maselor largi de la orașe și sate la acțiuni antifasciste, plenara a apreciat că „cea mai hotărîtoare sarcină a mișcării este înrădăcinarea cit mai adîncă a mișcării antifasciste în toate păturile amenințate și lovite de fascism“, adoptînd, în acest sens, un cuprinzător plan de măsuri organizatorice care vizau extinderea ariei de cuprindere și de înrîurire a C.N.A. în toate mediile sociale, sporirea tirajului publicațiilor antifasciste și editarea de noi organe de presă, dezvoltarea în jurul comitetelor antifasciste a unei mișcări culturale cit mai largi (teatre populare, festivaluri, manifestări sportive ș.a.). Apreciînd că pentru îndeplinirea acestor sarcini era imperios necesară „închegarea frontului unic al tuturor antifasciștilor“, plenara a cerut C.N.A., comitetelor sale regionale și locale să reinnoiască propunerile de front unic, pe baza unui program minimal, „tuturor partidelor și membrilor lor care se declară dușmani ai fascismului și războiului, cit și oricăror organizații sindicale sau de orice alt fel care au interese antifasciste și antirăzboinice“⁶.

Preocuparea statornică pentru realizarea unității muncitorești de acțiune ca premisă esențială a închegării frontului național de luptă, care să însumeze cele mai diverse categorii și pături sociale cu stare de spirit patriotică, antifascistă și antirăzboinică s-a constituit, astfel, într-o coordonată centrală a acțiunii politice a Comitetului Național Antifascist și, deopotrivă, a comitetelor naționale antifasciste ale tineretului și femeilor. Aceste stăruitoare eforturi și-au aflat încununarea în încheierea, în toamna anului 1934, a unui cuprinzător acord de front unic între organizații de masă conduse de P.C.R. — Comitetul Național Antifascist și Liga Muncii, pe de o parte, și Partidul Socialist Unitar, pe de altă parte, pe baza unui program de revendicări comune : îmbunătățirea condițiilor de muncă și de viață ale oamenilor muncii ; dreptul de organizare și întrunire ; libertatea presei ; împotriva Gărzii de fier și a celorlalte organizații fasciste ș.a. Pentru realizarea acestui program de acțiune a fost alcătuit un Comitet Central de coordonare al frontului unic, format din cîte cinci reprezentanți ai fiecărei organizații semnatare. De asemenea, propunerea de front unic adresată de Comitetul național antifascist al tineretului Congresului Uniunii Tineretului Muncitor Socialist din septembrie 1933, a fost primită cu interes de către delegații organizațiilor social-democrate din Constanța, Cluj, Reșița, Lupeni, Petrila ș.a., care s-au pronunțat în favoarea înfăptuirii unității de acțiune a tineretului pe terenul luptei antifasciste. Apeluri similare de colaborare democratică, antifascistă pe baza frontului unic a adresat Comitetul național antifascist al femeilor, la începutul lunii noiembrie 1934, femeilor muncitoare din sindicatele social-democrate, independente, tuturor femeilor, indiferent de apartenența politică, propunîndu-le unirea „într-un singur front pentru combaterea mizeriei actuale și zădărnicirea fascismului premergător războiului“⁷.

Acționînd energic împotriva primejdiei fasciste din propria țară, Comitetul Național Antifascist s-a implicat activ în lupta împotriva fascismului pe plan internațional, manifestîndu-și, prin fapte dintre cele mai relevante, solidaritatea militantă cu forțele antifasciste din Europa

⁶ „Cuvîntul liber“, anul I, nr. 11 din 14 octombrie 1934.

⁷ „Ecoul“, anul I, nr. 14 din 4 noiembrie 1933.

și din lume împotriva războiului, pentru pace și colaborare între popoare, pentru democrație. Mișcarea antifascistă din România — al cărei nucleu conducător și dinamizator îl constituia Comitetul Național Antifascist — a inițiat ample acțiuni de solidaritate în timpul procesului de la Leipzig înscenat de naziști lui Gheorghi Dimitrov sau pentru eliberarea militan-
tului comunist german Ernst Thälmann ; și-a manifestat caldă simpatie față de insurecțiile proletariatului din Austria și Spania (Asturia) din 1934, față de lupta revoluționară a poporului chinez ; a avut, prin reprezentanții săi, un rol deosebit de activ în cadrul congreselor sau al altor reuniuni antifasciste internaționale (Paris — iunie și septembrie 1933, august 1934 ; Bruxelles — decembrie 1934).

Adeziunea largă a diferitelor categorii de cetățeni din întreaga țară la programul și acțiunea politică ale Comitetului Național Antifascist, activitatea sa virulent demascatoare a pericolului fascismului în România și pe plan internațional, întrunirile organizate de el și încheiate, uneori, cu manifestații de stradă au determinat, încă din vara anului 1933, măsuri de supraveghere și îngrădire din partea organelor represive, în contrast cu atitudinea tolerantă față de acțiunile teroriste ale Gărzii de fier și ale altor organizații de extremă dreaptă. „Activitatea mișcării antifasciste din România — se arăta într-o sinteză întocmită de biroul de studii al Direcției generale a poliției — este cu atât mai periculoasă ordinii și siguranței statului cu cât s-a dovedit că programul de luptă contra fascismului și războiului este prevăzut cu manifestațiuni, demonstrațiuni și greve de masă în toate întreprinderile publice și de utilitate publică, pe baza frontului unic de jos, contra stării de asediu, contra legilor considerate de represiune și pentru eliberarea tuturor deținuților politici”⁸. Drept urmare, nimic nu a lipsit din tradiționalul arsenal de metode : descinderi și percheziții la sediile Comitetului Național Antifascist și ale organizațiilor sale locale, urmărirea și arestarea militanților antifasciști, interzicerea adunărilor și întrunirilor, confiscarea sau suspendarea publicațiilor antifasciste.

Relevant din lungul șir de ilegalități este cazul grupului de tineri antifasciști, în frunte cu tânărul militant comunist Nicolae Ceaușescu — membri ai comitetelor antifasciste ale tineretului — care, întruniți la 20 septembrie 1934, la sediul din str. Foișor, nr. 9 al Comitetului antifascist din Sectorul II Negru, într-o obișnuită ședință săptămînală de analiză a activității, a fost victima unei agresiuni din partea organelor de poliție și a unui grup de legionari. După o dîrză rezistență de o oră și jumătate, tinerii antifasciști au fost arestați, transportați la Circumscripția 13, apoi la Prefectura poliției Capitalei, unde au fost deținuți în mod abuziv timp de două zile fără să li se ia vreo declarație.

Actul samavolnic al autorităților a fost condamnat de Comitetul Național Antifascist, care a protestat cu „indignare împotriva încercărilor de compromitere a legalității mișcării noastre”, declarînd că „va continua lupta începută într-un ritm care va crește odată cu teroarea dezlănțuită împotriva lui”⁹. Totodată, o delegație a Comitetului Central de coordonare al frontului unic s-a prezentat la Ministerul de Interne, pentru a protesta împotriva actelor abuzive și ilegale comise de organele de poliție la București și pe întreg cuprinsul țării contra mișcării antifasciste și a aderenților ei. „În fața acestor acte de teroare care se comit împotriva ade-

⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul 4 177, fila 96.

⁹ „Clopotul”, anul II, nr. 54 din 30 septembrie 1934.

renților și organizațiilor noastre... — releva protestul înmînat secretarului general al Ministerului de Interne — cerem intrarea în legalitate și încetarea tuturor abuzurilor îndreptate contra noastră”¹⁰.

Departe de a se lăsa intimidată de abuzurile și îngrădirile organelor represive, militanții antifasciști au continuat cu aceeași vigoare acțiunea de mobilizare a maselor la lupta împotriva pericolului fascist, pentru apărarea intereselor lor fundamentale. Reamintind peste cîțiva ani cititorilor faptele petrecute la 20 septembrie 1934, ziarul „Arena” scria într-unul din numerele sale : „Era într-o simbătă seara. La ședința comitetului antifascist din sectorul Negru erau adunați 40—50 tineri. Ceaușescu printre ei. Poliția, cu metodele ei de hipnoză cu vîna de bou, fugărea și atunci pe antifasciști. Toți aceștia sînt arestați, bătuți și reținuți pînă luni dimineața. Luni seara, sediul se deschide din nou. Mereu printre primii Ceaușescu. Din nou poliția, din nou arestări, din nou bătaie și, după o deținere de alte două zile, din nou eliberați. Și Ceaușescu iarăși printre primii la deschiderea sediului, la munca de organizare a tineretului...”¹¹.

Măsurile represive îndreptate împotriva mișcării antifasciste au culminat cu ordonanța Comandamentului Corpului II Armată, din 25 noiembrie 1934, în baza căreia un număr de 32 organizații de masă create, conduse sau aflate sub înrîurirea partidului comunist, între care și Comitetul Național Antifascist, împreună cu Comitetul național antifascist al tineretului și cel al femeilor, au fost scoase în afara legii și dizolvate; ca urmare, presa antifascistă a fost suspendată, iar sediile comitetelor antifasciste și ale organelor lor de presă au fost închise.

Reacția de protest a opiniei publice democratice, antifasciste a fost promptă și vehementă. Condamnînd actul ilegal, abuziv de scoatere a organizației în afara legii, membrii Comitetului Național Antifascist arătau că această măsură constituia „o încălcare a dreptului de organizare garantat tuturor cetățenilor prin Constituție și o lovitură dată maselor muncitoare din România în lupta pe care o duc împotriva fascismului și războiului”¹².

Pagină memorabilă din bălălia poporului român pentru democrație și independență națională, pentru apărarea valorilor culturii naționale și ale umanității, activitatea multilaterală și rodnică desfășurată de Comitetul Național Antifascist în scurta sa existență a reprezentat o prețioasă experiență pentru Partidul Comunist Român, pentru dezvoltarea pe scară largă a mișcării antifasciste în România ; s-a demonstrat, astfel, realismul politicii de alianțe a partidului comunist, posibilitatea reunirii în jurul obiectivelor general-democratice, naționale, a unor foarte largi forțe sociale și politice, conferind mișcării antifasciste românești un profund caracter național. Prin obiectivele sale — de fundamentală însemnătate pentru destinele țării, ale poporului român —, prin cuprinderea unor largi forțe sociale, prin linia întregii sale acțiuni politice, *Comitetul Național Antifascist, sub conducerea P.C.R., a format, practic, momentul de deschidere pe drumul spre făurirea consensului național de luptă, care a stat la baza înfăptuirii mărețului act al demnității noastre naționale de la 23 August 1944*¹³.

¹⁰ „Dimineața”, anul 30, nr. 10 015 din 14 noiembrie 1934.

¹¹ „Arena”, anul I, nr. 8 din 11 iunie 1936.

¹² „Cuvînt nou”, anul I, nr. 12 din 8 decembrie 1934.

¹³ Ion Popescu-Puțuri, *op. cit.*, p. 26.

Linia politică generală a P.C.R. promovată prin intermediul Comitetului Național Antifascist — fixată ca o constantă a acțiunii sale împotriva pericolului hitlerist — s-a dovedit a fi singura justă și viabilă, și ea a cunoscut, în continuare, multiple și originale forme de traducere în viață, care au activizat în jurul clasei muncitoare largi categorii sociale neproletare — țărani, intelectuali, funcționari, pensionari, invalizi, studenți, mici întreprinzători, precum și unele elemente burgheze, alarmate de creșterea primejdiei fasciste, reprezentată de ascensiunea spre putere a Gărzii de fier și de agresivitatea mereu sporită a Germaniei naziste. Acțiunile organizate prin intermediul C.N.A., precum: și al altor organizații de masă legale inițiate, conduse sau influențate de P.C.R. (Blocul democratic, Frontul plugarilor, Madosz, Frontul Studentesc Democrat, Frontul feminin ș.a.), lichidarea, în februarie 1935, a sciziunii sindicale, prin existența unei singure centrale sindicale pe plan național — Confederația Generală a Muncii, au înrădăcinat în mod decisiv opinia publică progresistă, determinând o vie efervescență a luptei antifasciste românești.

Analizând în mod realist poziția celorlalte partide față de pericolul fascist, P.C.R. a ajuns la concluzia că, în acele circumstanțe ale istoriei, era necesară și posibilă concentrarea tuturor forțelor revoluționare, patriotice și antifasciste într-un atotcuprinzător front național antihitlerist, având drept coloană vertebrală mișcarea muncitorească unită. Pe temeiul acestei orientări — îmbogățită cu noi concluzii politico-tactice puse în evidență de plenarele C.C. al P.C.R. din februarie 1935 și iulie 1936, în urma studierii atente a ansamblului factorilor interni și externi — partidul comunist a dezvoltat colaborarea cu partidele muncitorești pentru realizarea unității muncitorești de acțiune, și-a lărgit contactele cu grupările și organizațiile democratice, a stabilit legături cu diferite fracțiuni ale forțelor politice burgheze și cu un mare număr de personalități politice ale căror interese concordau cu interesele țării. Cursul ascendent al colaborării dintre forțele muncitorești, democratice și-a găsit o elocventă formă de exprimare în acordurile de front popular democratic de la Băcia, București și Tebea, încheiate la sfârșitul anului 1935 între organizații de masă legale conduse sau influențate de P.C.R. (Blocul democratic, Frontul plugarilor și Madosz) și Partidul Socialist; aceste acorduri au avut un puternic ecou în întreaga țară, determinând o amplă și viguroasă mișcare în rindul tuturor celor care erau ostili fascismului, hitlerismului, politicii de revizuire teritoriale.

Experiența bogată și capacitatea P.C.R. de a influența într-o măsură tot mai mare evoluția și tendințele muncitorimii spre unitate, starea de spirit antifascistă a celor mai largi mase ale poporului român, voința lor fermă de a apăra libertățile democratice, independența și integritatea patriei s-au vădit deosebit de pregnant cu prilejul alegerilor parlamentare parțiale din județele Mehedinți și Hunedoara, din februarie 1936 — soldate cu o strălucită victorie a candidaților coaliției forțelor democratice — sau generale din decembrie 1937, dar, mai ales, în timpul marilor demonstrații, întruniri și mitinguri antifasciste (din 13 martie, 31 mai și de la începutul lunii noiembrie 1936), sau în ampla mișcare pentru apărarea păcii, inițiate de comuniști în deceniul patru, cu momentul lor de maximă amplitudine — grandioasa manifestație patriotică, antifascistă, antirăzboinică și antirevizionistă din București și din celelalte orașe din țară, de la 1 Mai 1939, organizată de partidul comunist și având la bază ideea consensului național.

Marea demonstrație populară de la 1 Mai 1939 din Capitala României — prima, după mai mulți ani de o asemenea amploare, organizată pe baza Frontului Unic și una dintre cele mai mari din Europa acelei vremi — a ilustrat pregnant ideile programatice fundamentale ale luptei antifasciste românești, idei făurite de partidul comunist, posibilitățile de care dispunea în acea epocă plină de amenințări și pericole poporul nostru, forțele sale revoluționare și progresiste de a organiza cu succes lupta împotriva fascismului agresiv și revizionist. O deosebită semnificație a avut prezența, în primele rînduri ale organizatorilor demonstrației de la București, a tovarășului Nicolae Ceaușescu, patriot și revoluționar înflăcărat, care a acționat dinamic, mobilizator, în direcția unirii eforturilor pe plan național împotriva fascismului, pentru apărarea independenței naționale a patriei, ilustrînd, odată în plus, înalta sa viziune și discernerea politică, adîncă înțelegere a imperativelor istoriei, devotamentul fierbinte pentru cauza patriei primejduite. După cum, în același moment de vîrf al luptei antifasciste și antirevizioniste românești, s-au evidențiat calitățile de eminent militant revoluționar ale tovarășei Elena Ceaușescu, care s-a remarcat printr-o bogată activitate politică-organizatorică, prin acțiunea dirză, neînfricată împotriva exploatării și nedreptății sociale, a pericolului fascist, prin devotamentul față de clasa muncitoare, de poporul român, ale căror năzuințe le-a slujit și le slujește cu pilduitoare abnegație.

Punct culminant al valului luptei antifasciste în care se angajase poporul român, evenimentele revoluționare de la 1 Mai 1939 au demonstrat maturitatea, forța și capacitatea de acțiune ale clasei muncitoare, au relevat temeinicia analizelor politice întreprinse de partidul comunist și justetea istorică a opțiunilor sale programatice și tactice; muncitorimea și-a evidențiat, cu acest prilej, rolul de principal adversar al fascismului și revizionismului, de unic factor al concentrării tuturor claselor și categoriilor sociale interesate, dintr-un motiv sau altul, în salvagardarea democrației, a independenței și integrității României reîntregite.

Momentul 1 Mai 1939 a adus în prim planul opiniei publice mondiale imaginea unui popor dornic de pace și libertate, ferm hotărît să înfrunte cu arma în mîini forțele fasciste și revizioniste, să apere independența și integritatea patriei. Totodată, marea demonstrație de la 1 Mai 1939 a constituit un semnal de alarmă pe care România îl adresa Europei, opiniei publice internaționale pentru unirea eforturilor în vederea împiedicării dezlănțuirii celui de-al doilea război mondial de către Germania nazistă și sateliții ei. „Cînd în unele țări era o oarecare stare de așteptare — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, muncitorimea română, sub conducerea comuniștilor, s-a ridicat și a demonstrat că nu trebuie să ne plecăm în fața fascismului, că trebuie să ridicăm steagul luptei și că, unită, muncitorimea, popoarele pot bara calea fascismului! Și dacă în 1939 popoarele ar fi acționat unite, hitlerismul nu ar fi dezlănțuit al doilea război mondial”¹⁴.

Același caracter de unitate muncitorească — lărgită prin participarea celorlalte forțe patriotice, democratice — au avut și viguroasele demonstrații împotriva Dictatului fascist de la Viena, din august 1940, un nou prilej de manifestare a voinței de neclintit a revoluționarilor și pa-

¹⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 27, p. 159.

trioților români și de altă naționalitate din România de a salvagarda independența și integritatea țării.

Eroica luptă dusă în acei ani de clasa muncitoare, de largi forțe progresiste, în frunte cu comuniștii, sub steagul democrației și independenței patriei, amplexarea mișcării democratice, cât și atitudinea realistă a unor personalități și grupări politice burgheze au stăvilit, pentru un timp, ascensiunea spre putere a organizațiilor fasciste, demonstrând că în România fascismul era o ideologie nepopulară, repudiată de forțele democratice, de marea masă a poporului român. Această caracteristică dominantă a vieții politice românești — unitatea de gândire și de acțiune, consensul național — avea să se afirme cu putere și în anii de la începutul deceniului cinci, atunci când intrarea României în sfera de dominație a Reichului hitlerist, instaurarea dictaturii antonesciene, pătrunderea trupelor germane în țară și apoi împingerea ei vremelnică, contrar voinței poporului nostru, în război alături de Germania nazistă, au afectat grav interesele națiunii.

În acea perioadă de grea cumpănă pentru poporul român, când însăși ființa României ca stat era grav amenințată, P.C.R. și-a asumat cu îndrăzneală și luciditate patriotică răspundere de a organiza și conduce la victorie lupta tuturor forțelor muncitorești și populare, patriotice și naționale, a întregului nostru popor pentru eliberarea de sub dominația hitleristă. Integrat organic în larga mișcare patriotică, de rezistență anti-hitleristă care s-a dezvoltat în acei ani, P.C.R. s-a detașat prin superioritatea concepției sale strategice, tactice și organizatorice, printr-o înțelegere superioară a înseși intereselor naționale vitale pentru asigurarea cărora se purta lupta, prin legarea — pe plan strategic — a eliberării naționale de cea socială. Partidul comunist a înțeles că problema majoră care se punea în acele împrejurări era unirea tuturor forțelor revoluționare, patriotice, antihitleriste într-un front național unic al poporului român de luptă împotriva dictaturii antonesciene, a Germaniei hitleriste, pentru restabilirea independenței și suveranității naționale a României.

Spre deosebire de forțele politice burgheze — care au evoluat de la atitudini și soluții parțiale, de compromis, inefficiente, spre acceptarea, în ultimă instanță, a necesității înlăturării lui Antonescu de la putere —, partidul comunist a fixat în Platforma-program din 6 septembrie 1941, intitulată *Lupta poporului român pentru libertate și independență națională*, dar și în alte documente, obiective ce și-au păstrat valabilitatea pe întreaga perioadă, obiective menite să ducă la încetarea războiului contra Uniunii Sovietice, eliberarea țării de sub dominația celui de-al III-lea Reich și alăturarea ei Națiunilor Unite în lupta împotriva Germaniei hitleriste și a aliaților ei, la formarea unui guvern cu participarea reprezentanților tuturor forțelor patriotice, la eliberarea părții de nord-vest a României de sub ocupația fascisto-horthystă ș.a.

Așadar, Partidul Comunist Român oferea tuturor forțelor patriotice o soluție realistă pentru scoaterea României din impas. Esența acestei soluții consta în faptul că poporul român nu trebuia să aștepte pasiv rezolvarea destinului său pe fronturile luptei purtate de coaliția antihitleristă, ci să se ridice cu propriile forțe la luptă, asigurându-și în felul acesta un viitor demn. Tocmai de aceea, obiectivele formulate de P.C.R., acceptate pe deplin și susținute în întreaga perioadă de forțele politice patriotice, au devenit, ulterior, platforma pe baza căreia s-a realizat consensul tuturor forțelor antihitleriste din țară, inclusiv cercurile Palatului și armata, în cadrul Frontului Național Antihitlerist : de la Comitetul Frontului

Patriotic Antihitlerist, creat în toamna anului 1943, la Blocul Național Democrat din 20 iunie 1944.

Considerînd unitatea de acțiune a clasei muncitoare ca factor decisiv al luptei de eliberare, coloana vertebrală a unei cuprinzătoare alianțe patriotice antifasciste pe plan național, conducerea Partidului Comunist Român a stabilit și dezvoltat în acei ani strînse legături cu conducerea Partidului Social-Democrat. În aceste condiții, realizarea Frontului Unic Muncitoresc, în a doua jumătate a lunii aprilie 1944, a reprezentat premisa esențială a trecerii la făurirea efectivă a Frontului Național Antihitlerist, a fost principala cheazășie a energicului act de voință înfăptuit de poporul român la 23 August 1944.

Expresie a politicii de alianțe, inițiată și urmărită cu tenacitate de partidul comunist, Frontul Național Antihitlerist a angajat la o luptă hotărîtoare pentru interesele naționale fundamentale cele mai largi pături ale populației. În toate înțelegerile stabilite prin consens, partidul comunist a fost prezent și a acționat ca un liant și nucleu dinamizator. Vigoarea și fermitatea cu care întregul popor s-a ridicat la luptă și a asigurat istorica izbîndă a revoluției de eliberare socială și națională demonstrează în mod peremptoriu că August 1944 a reprezentat un energic și determinant act de voință al întregii noastre națiuni, o strălucită afirmare a hotărîrii poporului de a zdrobi orice dominație străină, de a fi liber și deplin stăpîn în țara sa, de a-și decide singur viitorul.

Capacitatea partidului comunist de a dirija concret energiile revoluționare, patriotice ale națiunii, de a fixa obiectivele esențiale ale luptei sale a făcut ca din mișcarea antifascistă a întregului popor să se dezvolte nemijlocit revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă. Actul istoric din August 1944 a deschis poporului român calea spre realizarea năzuințelor sale multiseculare de eliberare națională, independență, progres economic și social, a marcat — așa cum relevă secretarul general al partidului — „începutul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, care a dus la cucerirea adevăratei independențe a patriei, la transformarea revoluționară, socialistă a României“.

În perioada care a urmat, consensul național al tuturor forțelor revoluționare, patriotice — în centrul căruia s-a aflat unitatea muncitorească de acțiune — a asigurat izolarea și înfrîngerea rezistenței grupărilor politice burgheze de către clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea, cu celelalte categorii de oameni ai muncii, abolirea monarhiei și proclamarea republicii, înfăptuirea unor profunde reforme social-economice și politice, care au creat condițiile trecerii la noua etapă a revoluției — edificarea socialismului pe pămîntul României. Forța de neînvins a mișcării populare s-a întemeiat pe unitatea de acțiune a clasei muncitoare, pe participarea la amplul proces înnoitor, alături de aceasta, a țărănimii — și făurirea alianței muncitorești-țărănești —, a intelectualității legate de popor, a altor pături mijlocii orășenești ; s-a bazat pe unitatea de gînd și faptă a tuturor celor ce muncesc, fără deosebire de naționalitate, pe înmănuncherea, într-un front unic, a principalelor forțe ale națiunii, a imensei majorități a poporului.

În anii socialismului și, mai cu seamă, în perioada istorică inaugurată de Congresul al IX-lea al partidului — care, prin orientările programatice și prin generalizările teoretice aduse, prin spiritul novator imprimat întregii evoluții a societății românești, a marcat o nouă perioadă în viața partidului și a țării — poporul român, sub conducerea partidului — cen-

trul vital și conștiința națiunii — și avînd în frunte pe cel mai iubit și stimat fiu al său, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a obținut realizări de importanță decisivă pentru înaintarea neîntreruptă a țării pe calea noii orînduirii, a progresului istoric. Într-o perioadă istorică scurtă, țara noastră a parcurs mai multe etape ; instaurarea puterii democrat-populare, cucerirea întregii puteri economice și politice de către clasa muncitoare, în alianță cu țărănimia muncitoare, lichidarea claselor exploatatoare, înfăptuirea sarcinilor revoluției socialiste, desfășurarea cu succes a operei de edificare a orînduirii socialiste, consolidarea societății socialiste și trecerea la construirea societății socialiste multilateral dezvoltate. Ca urmare a acestui amplu și profund proces revoluționar, România s-a transformat dintr-o țară cu o economie preponderent agrară, cu o industrie slab dezvoltată, într-un stat industrial-agrar, cu o industrie modernă, bazată pe cele mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, cu o agricultură socialistă în plin proces de modernizare ; înfăptuirile istorice ale socialismului au creat condițiile pentru afirmarea plenară a ființei naționale a poporului român, pentru dezvoltarea și înflorirea pe baze noi a națiunii, pentru consolidarea unității moral-politice a poporului, pentru creșterea puternică a forței statului nostru național unitar.

În condițiile și pe fundalul transformărilor revoluționare din anii socialismului, care au schimbat structural baza economică și socială, politică și ideologică a societății românești, unitatea poporului s-a ridicat pe un plan nou, a devenit unitatea morală și social-politică pe temeiuri socialiste. Este comunitatea de gînduri și simțiri, de voință și acțiune a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, a întregului **popor pe baza acelorasi interese și aspirații supreme**, a dreptului de a fi deplin stăpîn pe destinele sale, de a-și făuri conștient viitorul liber, socialist și comunist.

Viața, realitatea demonstrează că înfăptuirea și dezvoltarea continuă a unității societății socialiste nu sînt un proces spontan, care se desfășoară de la sine, în virtutea transformărilor ce au loc în viața socială. Un asemenea proces se realizează în mod conștient, presupune intervenția activă a partidului comunist, factorul fundamental în jurul căruia s-a format și se consolidează permanent coeziunea social-politică a poporului.

Este meritul tovarășului Nicolae Ceaușescu de a veghea permanent ca întreaga politică a partidului să fie cu adevărat emanația voinței și intereselor clasei muncitoare, ale poporului. Aceasta și-a găsit o elocventă expresie în concepția novatoare, revoluționară a secretarului general al partidului, a cărei esență o constituie ideea integrării organice a partidului în viața societății. În această viziune, Partidul Comunist Român exercită rolul conducător în mod atotcuprinzător ; el nu se situează deasupra claselor sociale, a statului, a societății, ci acționează din interiorul societății, ca nucleu vital al acesteia, ca principală forță motrice a progresului social. „În întreaga activitate — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — am pornit și pornim de la faptul că în toate sectoarele și domeniile vieții economico-sociale partidul trebuie să-și îndeplinească misiunea istorică, să aibă rolul conducător, să asigure unirea forțelor întregii națiuni în înfăptuirea politicii interne și externe a partidului și statului nostru.

CONCEPȚIA ȘI ACȚIUNEA ROMÂNIEI SOCIALISTE, ALE PREȘEDINTELUI NICOLAE CEAUȘESCU PRIVIND COLABORAREA ÎN SUD-ESTUL EUROPEI — CONTRIBUȚIE FUNDAMENTALĂ LA EDIFICAREA PĂCII ȘI SECURITĂȚII INTERNAȚIONALE

ELISABETA PETREANU

Constituie o realitate definitorie că România socialistă desfășoară o vastă și prodigioasă activitate pe arena mondială, în vederea asigurării condițiilor internaționale favorabile dezvoltării multilaterale a patriei, afirmării ei în viața internațională ca stat independent și suveran, asigurării păcii, înțelegerii și colaborării dintre națiuni. Întreagă această activitate poartă amprenta gândirii de înaltă luciditate istorică, de profund realism a tovarășului Nicolae Ceaușescu, ilustrul conducător al partidului și țării noastre, ctitor genial al României moderne, personalitate proeminentă a lumii contemporane. Pornind de la analiza materialist-dialectică și istorică a realităților mondiale, a evoluțiilor și tendințelor fundamentale ale lumii contemporane, tovarășul Nicolae Ceaușescu a elaborat o politică externă originală, cutezătoare și realistă, de amplă deschidere, validată zi de zi de întreaga desfășurare a vieții internaționale, care atestă justetea ei deplină, caracterul ei profund constructiv, în consens cu cerințele obiective ale dezvoltării istorice.

Înfăptuirea obiectivelor acestei politici consecvente și prestigioase are loc în condițiile unei complexități deosebite a lumii contemporane, o lume aflată într-o dinamică perpetuă, traversată de numeroase crize economice, politice și, în unele regiuni, militare, o lume frământată, pe multe meridiane, de problemele grave ale existenței imediate și, pretutindeni, de perspectiva catastrofală a unui holocaust nuclear, ca urmare a cursei aberante a înarmărilor, inclusiv a înarmărilor nucleare, o lume în care raporturile dintre nu puține state intră tot mai mult sub incidența forței — economice și, mai ales, militare —, o lume unde, în condițiile supralicitării „echilibrului armelor”, echilibrul politic se menține fragil, creînd, astfel, un pericol permanent pentru securitatea internațională, pentru prezentul și viitorul popoarelor.

În atare condiții, unica perspectivă pozitivă este aceea a păcii și colaborării între țări și popoare, a prieteniei și înțelegerii, a respectului reciproc. Pentru români, care, în îndelungata lor existență, și-au demonstrat vocația pentru munca pașnică, pentru prietenie și conlucrare cu toate

popoarele și cu toate statele, pacea se constituie acum, ca întotdeauna, drept una dintre cerințele primordiale ale mersului înainte în istorie, ca un imperativ fundamental al lumii contemporane. Asupra tuturor problemelor pe care le implică salvagardarea și statornicirea păcii, ca, de altfel, asupra întregului complex al relațiilor internaționale, România are o viziune funciar constructivă, care vine în întâmpinarea intereselor și aspirațiilor tuturor popoarelor de pe continentul nostru și de pe întreaga planetă.

În concepția românească, opera de apărare a păcii are o dimensiune complexă. Ea incumbă răspunderea și participarea tuturor popoarelor și statelor lumii, fără deosebire de mărimea lor. Aceasta implică instaurarea unor relații noi între state — fondate pe dreptul inalienabil al fiecărui popor de a fi stăpîn pe propriul destin, de a-și hotărî liber, fără vreun amestec din afară, calea dezvoltării sociale și politice —, relații de înțelegere și colaborare, de încredere și respect reciproc, în spiritul și pe baza normelor și principiilor dreptului internațional, edificarea unui climat de securitate internațională, care să asigure dezvoltarea și înflorirea economică și culturală a popoarelor. Împlinirea acestor deziderate este condiționată, de asemenea, de profunzimea și eficiența soluțiilor menite să ducă la limitarea și la lichidarea subdezvoltării, fenomen care influențează procesele lumii contemporane și agravează inegalitatea între state, accentuează politica de dictat și imixtiune în treburile interne ale altor popoare, menținerea unor stări sau zone conflictuale, de nesiguranță și tensiune. Atașamentul statornic cu care România, președintele ei, tovarășul Nicolae Ceaușescu, militează pentru înfăptuirea acestor deziderate cardinale ale lumii contemporane, pentru edificarea unor relații noi între țări și popoare constituie expresia elocventă a convingerii că în acest fel se acționează în consens cu cerințele vitale, de azi și de mâine, ale popoarelor.

În acest cadru unic și unitar de gândire și acțiune se înscrie politica țării noastre în sud-estul european, o politică ce urmărește, prin ansamblul componentelor sale, dezvoltarea continuă a colaborării cu toate statele de aici, indiferent de orînduirea lor socială, de regimul politic, de grupările politice, economice sau militare din care fac parte, iar aceasta înseamnă o contribuție majoră la statornicirea unui climat de pace și cooperare în Europa. În coordonatele acestei politici se regăsesc, aplicate la scară regională, principiile și conceptele generale promovate de România în viața politică internațională.

Președintele țării noastre a acordat și acordă o importanță deosebită atît evoluției relațiilor României cu toate țările din sud-estul european, cît și evoluției raporturilor dintre aceste țări, căci, așa cum s-a vădit de atîtea ori în decursul istoriei, între pacea și securitatea României și pacea și securitatea statelor din această parte a continentului există o strînsă conexiune. În atenția României s-au aflat și se află, permanent, climatul politic din regiune, situația raporturilor politice, economice, culturale dintre statele de aici, cauzele, cît și dinamica stărilor conflictuale existente între unele din aceste state, poziția țărilor sud-est europene, atît a celor socialiste, cît și a celor nesocialiste, față de procesele politice din zonă, din Europa și din lume, eforturile lor în vederea soluționării problemelor care periclitează pacea și securitatea în regiune, poziția adoptată față de politica și de acțiunile marilor puteri interesate sau implicate în evenimentele politice din sud-estul european. Analizînd în întreaga lor profunzime tendințele și opțiunile politice ale statelor din zonă, detașîndu-le semnificațiile în toată complexitatea lor, tovarășul Nicolae Ceaușescu a imprimat

activității politice-diplomatice a României consacrate sud-estului european orientării de suprem orizont, în concordanță cu realitățile din regiune, în consens cu interesele imediate și de perspectivă ale poporului român, cu imperativele dezvoltării unor relații de înțelegere și colaborare între toate statele din regiune, ale edificării unui climat de pace și securitate inter-națională în Europa și în lume.

În stabilirea coordonatelor politicii României în sud-estul european a fost luat în considerare ansamblul factorilor de însemnătate majoră, între care tradiția colaborării poporului român cu popoarele de aici, faptul că întreaga noastră istorie, din cele mai vechi timpuri, este legată de evenimamentele politice și culturale care au avut loc în această regiune și că între poporul român și popoarele din această parte a continentului au existat, de-a lungul timpului, relații de prietenie și colaborare, de înțelegere și respect reciproc. „Condițiile de dezvoltare istorică — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — au făcut ca popoarele balcanice să fie animate de aspirații și idealuri comune în lupta împotriva coteropitorilor, pentru eliberarea națională și socială, pentru unitate de stat și neam”¹. Pentru popoarele din sud-estul european, istoria a fost marea școală care a demonstrat, pas cu pas, cât de profundă este interdependența dintre ele și cât de imperios necesară e, întotdeauna, colaborarea și înțelegerea dintre ele. Președintele României socialiste relevă, în acest sens, că studiul istoriei universale „pune în evidență interdependența și legăturile strânse care au existat de-a lungul secolelor între popoarele care trăiesc pe aceste meleaguri; viața a ridicat întotdeauna în fața lor cu imperiozitate necesitatea de a conviețui pașnic, de a se cunoaște și conlucra strâns pentru afirmarea ființei lor naționale, pentru apărarea intereselor vitale împotriva dominației străine”².

Relațiile poporului român cu popoarele din sud-estul european, așa cum o atestă istoria, sînt foarte vechi, practic tot atît de vechi cît însuși poporul nostru, și se întemeiază pe existența unor factori comuni și esențiali, cum sînt: apropierea geografică, unele elemente de complementaritate a economiilor naționale, interferențele culturale, vocația libertății și progresului, a independenței și suveranității naționale. Istoria poporului român nu poate fi înțeleasă în afara istoriei popoarelor și statelor din spațiul balcanic. Desigur, România nu este o țară exclusiv balcanică, ci aparține, din multiple unghiuri, zonei mai largi a sud-estului european. Sub raport geografic, teritoriul ei este situat la limita de nord a Balcanilor, jur împrejurul arcului carpatic. Această poziție a asigurat românilor o situație specifică în contextul evoluțiilor politice și culturale care au avut loc în sud-estul european și în Europa. O poziție ce le-a permis să stabilească legături economice, politice și culturale, contacte istorice, esențiale pentru politica lor, pentru evoluția lor economică și culturală, atît cu popoarele din sud-estul continentului, cît și cu alte popoare din Europa. De-a lungul veacurilor, diplomația românească a împletit coordonatele unei politici europene cu cele ale unei politici sud-est europene.

În decursul veacurilor, între poporul român și popoarele din sud-estul continentului au existat relații de temeinicie. Ele au cunoscut un flux continuu, radiant și polarizator, de evenimente politice și culturale.

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1963, p. 581.

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 6, Editura politică, București, 1972, p. 425.

Păstrători ai unor tradiții care vin, prin milenii, de la strămoșii săi, îmbogățindu-se și dezvoltându-se mereu, românii s-au înscris cu însemnate făuriri de civilizație și cultură în istoria acestei părți a continentului și, la rîndul lor, au receptat valori de cultură existente aici. Ei și-au păstrat autonomia statală, fiind, astfel, în măsură să-și dezvolte mai nestinjenit civilizația proprie, să sprijine material, cultural și politic popoarele din Balcani. De aici rolul pe care l-au jucat în viața sud-estului european, rol care s-a accentuat, înregistrînd unul dintre momentele de apogeu în epoca mișcărilor de eliberare națională. Lupta antiotomană, de eliberare dusă de poporul român în frunte cu Mihai Viteazul, cum este știut, a avut răsfrîngeri și asupra popoarelor din Balcani, care căzuseră sub stăpînirea Porții. Voievodul român era așteptat ca un eliberator al lor, sprijinit și înconjurat ca atare. Bulgarii, de pildă, îl numeau „steaua” lor, iar grecii îl considerau urmașul împăraților din Bizanț. Tot astfel, bulgarii i-au cerut stăruitor domnitorului român Matei Basarab să refacă Bulgaria de odinioară, să acționeze pentru ca steagul cu leul de Tirnovo să se ridice din nou. Corpul voluntarilor bulgari care a luptat pentru independența țării lor la 1877 s-a format, precum se știe, în România, la Ploiești. Timp de mai multe secole, orice luptător pentru libertate din Balcani (grec, bulgar, sîrb ori albanez) a avut un punct de reazem pe pămînt românesc. Desigur, sprijinul nu s-a exercitat într-un singur sens. Între poporul român și popoarele din sud-estul Europei au existat, permanent, interferențe politice și culturale. „Noi am lucrat împreună o mie de ani — spunea Nicolae Iorga —. N-a existat unul din statele acestea care să nu exercite influență asupra celorlalte și n-a existat națiune care să nu dea elemente de gîndire celorlalte”.

În perioada constituirii statelor naționale, dar și după aceea, între poporul român și popoarele sud-estului european au existat strînse relații de înțelegere și colaborare. În contextul evenimentelor politice din regiune, românii au avut contribuția lor marcantă la dezvoltarea relațiilor cu și între statele de aici. În condițiile apariției și manifestării unor interese și tendințe imperialiste pe scena politică europeană, reexaminarea globală a raporturilor dintre statele sud-est europene, consolidarea lor potrivit cu circumstanțele date s-au impus ca o condiție *sine qua non* a libertății lor naționale. Într-un cadru internațional minat de politica expansionistă și agresivă a statelor care intraseră sub dominația politică și ideologică a cercurilor și partidelor fasciste, unele țări din sud-estul continentului au căutat forme de colaborare în vederea apărării independenței și suveranității naționale, a ființei lor istorice. În acest efort, România, cu vocația ei tradițională, a impulsionat căutările și a oferit soluții practice întemeiate pe principiile egalității și respectului reciproc, ale colaborării și asistenței mutuale.

Majoritatea țărilor din sud-estul european, înțelegînd interdependența dintre interesele lor fundamentale și pacea și securitatea acestei regiuni, a conlucrat la organizarea păcii în această parte a continentului, înscriindu-se astfel în direcția de acțiune menită a asigura pacea și securitatea în Europa. Dacă eforturile lor nu au fost încununate de rezultatele scontate aceasta s-a datorat politicii marilor puteri ale vremii, schimbării raportului de forțe pe scena europeană în favoarea politicii imperialiste, anexioniste a Germaniei hitleriste și Italiei fasciste. Unele state din regiune s-au lăsat antrenate de tendințe centrifuge și de speranțe expansioniste, încurajate și, parțial, înfăptuite, ceea ce le-a îndepărtat de aliații lor firești din sud-estul continentului și le-a plasat pe orbita politică a

acelor state angajate deja în acțiuni politice, economice și, mai apoi, militare care au determinat ruperea echilibrului european, încălcarea integrității teritoriale și a independenței naționale a multor state de pe continent și, în cele din urmă, declanșarea în Europa a celei mai mari conflagrații din istoria umanității.

În anii celui de-al doilea război mondial, statele și popoarele sud-estului european au traversat experiențe dureroase și, în același timp, eroice în lupta împotriva dușmanului comun: fascismul. Evenimentele petrecute atunci în acest spațiu și, în mod deosebit, cele care au angajat popoarele de aici în lupta pentru eliberarea lor de sub dominația Germaniei naziste sau a Italiei fasciste, pentru redobândirea independenței și suveranității naționale, pentru refacerea integrității teritoriale au pus din nou în evidență valențele prieteniei și colaborării, ale similitudinii unor mari țeluri și aspirații ale lor. Noi fapte au îmbogățit tradiția istorică a colaborării dintre ele.

Această dimensiune istorică a prieteniei și colaborării poporului român cu toate popoarele din sud-estul european este reliefată în complexitatea valențelor și semnificațiilor sale în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu.

Evocînd tradiția colaborării poporului român cu poporul bulgar, conducătorul partidului și țării noastre arată că „Secole de-a rîndul românii și bulgarii au avut o soartă asemănătoare, au suferit jugul asupririi naționale și sociale și nu o dată, fiii înaintași ai celor două popoare au luptat împreună, s-au sprijinit în lupta împotriva cîmpitorilor străini, pentru eliberarea națională și socială”³. Pagini memorabile ale acestei prietenii înscriu epopeea războiului pentru cucerirea independenței de stat depline de la 1877—1878, glorioasele fapte de arme, singele vărsat la Grivița, Plevna, Smîrdan.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu a relevat fundamentele și dimensiunea istorică ale prieteniei și colaborării dintre poporul român și popoarele Iugoslaviei. Situate într-o zonă frămîntată a continentului, ele și-au putut păstra și afirma ființa națională numai printr-o rezistență eroică și printr-o luptă îndelungată și tenace împotriva celor care, prin diferite mijloace — politice, economice, militare — atentau la integritatea teritorială, la știrbirea independenței și suveranității lor naționale. Așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Trăind, de-a lungul secolelor, în bună vecinătate, animate de aceleași aspirații de libertate națională și socială, luptînd pentru neatîrnare împotriva unor dușmani comuni, poporul român și popoarele iugoslave s-au ajutat frățeste, s-au stimat și respectat reciproc”⁴.

Între poporul român și poporul albanez s-au statornicit, tot astfel, de-a lungul istoriei, legături de prietenie și colaborare, care s-au dezvoltat în anii socialismului, pe baza respectării principiilor independenței și suveranității naționale, egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc.

Popoarele român și grec s-au întrajutorat în momente istorice grele, au instaurat relații de colaborare fertilă și totdeauna pașnică. Președintele României a subliniat vechimea și statornicia relațiilor româno-elene de-a

³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, Editura politică, București, 1968, p. 236.

⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, p. 426—427.

lungul istoriei : „Popoarele celor două țări ale noastre se poate spune că întrețin legături de prietenie și colaborare milenare“⁵. Ceea ce a apropiat și a constituit liantul acestei prietenii a fost lupta, nu o dată comună, pentru libertate și independență națională, împotriva cotropitorilor și a dominației străine.

În condițiile modificării raportului de forțe pe scena politică a sud-estului european, ca urmare a luptei popoarelor din regiune pentru eliberare națională, pentru dobândirea independenței lor, ale destrămării definitive a Imperiului otoman și ale întemeierii statului modern turc, între popoarele din această parte a Europei și poporul turc au intervenit raporturi noi, de prietenie și colaborare, de stimă și respect reciproc. Statornicirea unor asemenea relații între România și Turcia a constituit obiectivul preocupării și acțiunii stăruitoare din partea celor mai de seamă reprezentanți ai celor două națiuni. Prin eforturi reciproce s-a creat astfel o tradiție a acestor bune relații, neumbrite de nici un fel de probleme litigioase, care, în secolul nostru, a fost îmbogățită continuu. Referindu-se la acest aspect, tovarășul Nicolae Ceaușescu a subliniat convergența de interese și aspirații spre o prietenie sinceră, reciprocă ce s-a creat între cele două țări și popoare. „Rațiunile unor legături de bună vecinătate și colaborare între România și Turcia au fost înțelese la vremea lor de o serie de personalități clarvăzătoare aparținând ambelor popoare. Aș dori să relievez în această privință rolul cu totul deosebit pe care l-a avut în acest sens întemeietorul Turciei moderne, marele om de stat Mustafa Kemal Atatürk, care vedea în relațiile bune cu România — după propria sa expresie — «un motiv de continuă satisfacție», precum și activitatea desfășurată în acest sens de cunoscutul om de stat și diplomat român Nicolae Titulescu, care afirma că «România și Turcia sînt menite să practice o prietenie sinceră și activă»“⁶. Aceste deziderate legitime — arată președintele României — sînt „în deplină concordanță cu interesele celor două popoare, cu interesele păcii mondiale“⁷.

Istoria a învățat popoarele din sud-estul european că progresul și propășirea fiecăruia sînt condiționate de progresul și propășirea tuturor, de cunoașterea, prețuirea și respectul reciproc, de dezvoltarea continuă a colaborării dintre ele. S-a impus, ca un adevăr indubitabil, faptul că ori de cîte ori au conlucrat și s-au sprijinit au dobîndit succese în lupta pentru cucerirea sau apărarea independenței și suveranității lor naționale, pentru dezvoltarea economică și socială. Ele au urmat această direcție chiar și în condițiile în care mari imperii ale vremurilor au căutat neîncetat să le atragă în hățișul intereselor lor expansioniste și anexioniste și, în acest scop, au urmărit să cultive în rîndul lor învrăjbirea și neîncrederea pentru a-și putea promova politica de dominație și dictat. „Întotdeauna — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — marile imperii au încercat să dezbinе aceste popoare, să stimuleze și să perpetueze conflicte — reale sau inventate — pentru a le putea domina și stăpîni mai ușor. Învățămintele istoriei arată însă că numai atunci cînd au acționat unite, aceste po-

⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, p. 427.

⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 4, Editura politică, București, 1970, p. 25—26.

⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 4, p. 26.

poare au putut obține victoria, au putut avansa pe calea progresului, a eliberării naționale și sociale”⁸.

În abordarea problematicii sud-estului european, tovarășul Nicolae Ceaușescu acordă o atenție deosebită locului și rolului pe care această parte a continentului l-a avut și îl are în viața internațională. Analiza evenimentelor petrecute aici în decursul timpului pune în evidență o țesătură complicată de interese și contradicții, care au stat la baza acțiunilor politice și, uneori, militare ale puterilor ce s-au implicat în evoluțiile sud-estului european cu scopul de a-și menține sau de a-și extinde influența și dominația. O atare politică a avut întotdeauna consecințe nefaste pentru popoarele din acest spațiu, pe care puterile imperialiste au căutat să le folosească drept „pioni de manevră” în politica lor de dominație și asuprire. Reprezentând un spațiu de confruntare a unor interese contradictorii, de exercitare a politicii marilor imperii pentru menținerea sau extinderea sferelor lor de influență, sud-estul european a cunoscut multe conflicte, care au periclitat raporturile dintre unele state, pacea și echilibrul în regiune, cât și în Europa.

Această situație a fost determinată și de importanța strategică a regiunii, care decurge din faptul că ea facilitează accesul spre trei continente: Europa, Asia, Africa. Diverse mari puteri au căutat, de aceea, să-și asigure controlul asupra ei sau măcar a unor părți din ea. Imperiul otoman a fost una dintre acestea. Dorind să-și croiască drum spre centrul continentului, Poarta a anexat atît Balcanii, cît și alte teritorii situate în afara lor, cu intenția vădită, și adesea declarată, de a „înghiți Europa”. Tentativa, se știe, n-a reușit în totalitate, datorită, în primul rînd, luptei popoarelor, în cadrul căreia românii au adus o contribuție largă și, în diverse momente, decisivă. Luptînd pentru independența țărilor române, împotriva expansiunii și tendințelor de dominație ale Imperiului otoman, toți marii noștri domnitori au avut, în același timp, în mod clar, conștiința că luptă pentru apărarea întregii Europe. Astfel s-a format acel „scut” care a permis popoarelor din apusul Europei să se dezvolte în relativă securitate, la adăpost de furia „uraganelor asiatice”.

Mari puteri europene ale timpului, ca Austria și Rusia țaristă, au fost atrase, la rîndul lor, de „mirajul Balcanilor”. Perspectiva antrenării acestei zone în sfera lor de influență și de interese era cu atît mai ademenitoare cu cît Semiluna se adîncea în degringolada ei ireversibilă. În planurile de expansiune ale Austriei zonele situate la sud-estul granițelor sale constituiau un punct de atracție cu șanse de izbîndă mai mari decît cele de la granițele de vest, aflate deja sub dominația unei Franțe puternice. Cît privește Rusia țaristă, aceasta tindea spre Mediterana și spre Orientul Mijlociu. În planurile ei Balcanii constituiau astfel o țintă-cheie. Nu mai puțin interesate erau Anglia și Franța. Prin penetrația altor puteri în zonă, interesele lor puteau fi afectate, ceea ce le-a determinat să se implice tot mai mult în jocul forțelor interesate să-și extindă sau să-și mențină aici influența sau dominația. Pe măsura creșterii forței sale politice, Germania a intrat și ea în țesătura politicii sferelor de influență și dominație în Balcani. Această zonă a fost, astfel, obiectul unor aprige dispute între puterile europene. Războaiele purtate între armatele habsburgice, otomane și țariste s-au desfășurat, îndeosebi, pe teritoriul statelor balcanice. Încheiate, nu o dată, cu o pace de compromis pe seama

112 ⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 6, p. 425.

popoarelor de aici, ele au adus acestora imense pierderi materiale și umane, anexiuni sau rășluiri teritoriale, de care nu a fost ferit nici poporul român.

Cu toate aceste mari vitregii, popoarele din sud-estul Europei s-au afirmat cu putere în lupta pentru emanciparea națională, pentru organizarea lor în entități statale independente. Dar modificarea configurației politice a zonei ca urmare a formării statelor naționale nu a înlăturat amestecul marilor puteri, exercitat în variate forme, printre care una dintre cele mai rafinate și mai perfide a fost învrăjbirea națională. Referindu-se la acest aspect al politicii marilor puteri în sud-estul european, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată că „În trecut cercurile imperialiste au căutat să cultive învrăjbirea și neîncrederea între popoarele din Balcani pentru a-și putea promova politica lor de dominație și asuprire asupra țărilor din această parte a continentului”⁹. Printr-o politică de menținere a stărilor conflictuale, marile puteri au folosit în interesul lor situațiile create în regiune. Dificultățile acestei regiuni nu s-au datorat atât disensiunilor interbalcanice, cât mobilurilor politice și militare ale unor puteri extrabalcanice. Schimbarea perpetuă a raportului de forțe pe arena politică internațională a făcut ca partenerii în lupta pentru sfere de influență în sud-estul european să se schimbe mereu. Obiectivele acestei lupte au rămas, însă, aceleași : supremația politică, economică și, nu în cele din urmă, militară, dominarea strîmtorilor și a „mării calde” de la sudul lor, a căilor de acces spre Asia, spre Orientul Mijlociu, cât și spre Europa.

Timp de secole, sud-estul continentului nostru a fost astfel în centrul vieții politice europene. În aceste condiții, lupta pentru apărarea independenței și suveranității naționale, pentru păstrarea integrității teritoriale s-a impus ca un obiectiv de prim ordin pentru popoarele din regiune. A fost imperativul care a făcut ca, de cele mai multe ori, popoarele și statele de aici să acționeze într-o strînsă și fructuoasă colaborare.

Ca urmare a victoriei lor în lupta împotriva dominației Germaniei hitleriste, pentru eliberarea socială și națională, popoarele mai multor țări sud-est europene (Albania, Bulgaria, România, Iugoslavia), sub conducerea partidelor comuniste și muncitorești, au trecut la transformarea revoluționară a structurilor politice și sociale din propriile țări, la edificarea unei noi orînduiri sociale, orînduirea socialistă. Celelalte state din regiune (Grecia, Turcia) au rămas mai departe în structurile politice și economice capitaliste. Această situație a determinat modificarea configurației politice a regiunii. Apartenența statelor sud-est europene la blocuri militare diferite a complicat climatul politic din regiune și a influențat politica lor. În primii ani postbelici, relațiile dintre unele țări sud-est europene au fost marcate de recrudescențe polemice pe teme teritoriale sau de altă natură, de nesoluționarea unora dintre problemele izvorîte din încheierile celui de-al doilea război mondial, de atmosfera proprie „războiului rece”. La toate acestea s-au adăugat acțiunile unor mari puteri care au penetrat în unele state din regiune și le-au inclus în sferile lor de interese și influență. Printre consecințele cele mai nefaste ale acestei penetrații a fost instalarea unor baze militare străine, înzestrate cu armament atomic, ceea ce a creat un pericol deosebit în regiune, o sursă potențială de nesiguranță și tensiune.

Realitățile postbelice ale sud-estului european, consecințele lor pentru evoluția relațiilor politice, economice și culturale dintre popoarele și

⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 10, Editura politică, București, 1974, p. 685—686.

statele regiunii s-au aflat și se află în atenția României. Președintele țării noastre, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a detașat din complexitatea lor problemele care decurg din faptul că aici există state cu orînduiri sociale și politice diferite, care aparțin unor blocuri militare diferite, și a pus în evidență valențele colaborării în spiritul normelor și principiilor dreptului internațional. „Faptul că în Balcani sînt țări care aparțin unor blocuri militare diferite — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — constituie, într-un anumit fel, o greutate. Dar, pornind de la interesul tuturor țărilor balcanice, considerăm că trebuie depuse eforturi pentru a se depăși aceste stări de lucruri, pentru a găsi căile — chiar pînă la desființarea blocurilor militare — de a realiza o colaborare activă. Considerăm că este posibil acest lucru”¹⁰. Președintele României subliniază ideea de însemnătate deosebită că, deasupra oricăror obstacole, trebuie să primeze colaborarea și înțelegerea, că „deosebirile de sistem social-politic, apartenența la o alianță sau alta nu pot — și nu trebuie — să împiedice dezvoltarea de relații normale între state”¹¹. Referindu-se la faptul că în această parte a continentului există atît țări socialiste, cît și țări nesocialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată că „Tocmai această realitate este un motiv de a se acționa pentru ca între toate țările să se dezvolte, în spiritul coexistenței pașnice, relații ample de colaborare, bazate pe încredere și respect reciproc, pe principiul independenței și suveranității naționale, pe deplină egalitate în drepturi și neamestec în treburile interne”¹².

În viziunea României, colaborarea economică, științifică și culturală este un domeniu în care țările din sud-estul european pot înfăptui mult în direcția unor relații ample de colaborare. Realizarea unor importante obiective economice, cît și a unor lucrări de interes comun constituie tot atîtea mijloace menite să faciliteze progresul și dezvoltarea fiecărui stat, să contribuie la crearea unui climat de cooperare rodnică reciproc avantajoasă între toate popoarele care trăiesc în această zonă. De altfel, într-un șir de domenii există forme de colaborare între țările balcanice create de-a lungul timpului și care s-au dovedit foarte utile. Așa cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Aceasta poate stimula interesul pentru stabilirea unor modalități de colaborare concretă între țările balcanice în domeniile economic, științific, tehnic și chiar politic pe baza respectării dreptului fiecărei țări, a fiecărui popor de a-și organiza viața așa cum dorește”¹³.

În concepția României, realizarea colaborării politice între toate statele din sud-estul Europei constituie un prim pas spre înfăptuirea formei de colaborare în plan multilateral care este *înțelegerea regională*. Președintele țării noastre a relevat importanța înțelegerilor regionale ca formă de colaborare multilaterală între statele aparținînd unei anumite zone geografice, între care zona Balcanilor, rolul lor pe plan internațional în genere: „România apreciază că realizarea unor înțelegeri regionale este necesară, că astfel de înțelegeri pot exercita o influență pozitivă asupra îmbunătățirii situației internaționale. În acest sens, ne pronunțăm

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Editura politică, București, 1973, p. 147.

¹¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, p. 31—32.

¹² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 7, Editura politică, București, 1973, p. 261—262.

¹³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 7, p. 262.

pentru crearea în Balcani a unei zone a păcii și cooperării, pe care o concepem ca o parte a securității Europei“¹⁴.

În condițiile în care tensiunea în relațiile internaționale continuă să existe, devine deosebit de necesar ca, în regiunile unde sînt state cu sisteme social-politice diferite, unde blocurile politice și militare postbelice vin în contact direct sau apropiat și unde există surse potențiale de neînțelegere și conflict, să fie luate măsuri care să contribuie la eliminarea problemelor litigioase, la îmbunătățirea relațiilor dintre statele acelei regiuni. Realizarea unei înțelegeri regionale între statele unei anumite zone geografice presupune, însă, un ansamblu de măsuri. În viziunea României este necesară, mai întîi, *consolidarea relațiilor de bună vecinătate*. În acest scop, guvernele statelor respective trebuie să inițieze tratative pentru înlăturarea cauzelor care pot crea încordare în relațiile bilaterale și pentru lichidarea problemelor litigioase existente între ele, pentru instaurarea unor relații de colaborare, de înțelegere și respect reciproc. O însemnătate deosebită prezintă adoptarea de către statele angajate în opera de îmbunătățire a relațiilor cu vecinii lor a unor angajamente ferme de a se abține de la violență și de la orice alte acțiuni care ar putea dăuna bunelor relații dintre ele, cit și relațiilor internaționale, încheierea între ele a unor tratate de înțelegere și colaborare multilaterală, stabilirea altor forme de colaborare regională corespunzătoare condițiilor specifice din regiune.

Avînd în vedere interdependența dialectică dintre pacea și securitatea internațională și pacea și securitatea regională, România consideră că orice îmbunătățire a relațiilor dintre state pe plan regional contribuie, în mod direct, la îmbunătățirea ansamblului relațiilor internaționale. Din perspectiva cerințelor vitale ale lumii contemporane, tovarășul Nicolae Ceaușescu apreciază înțelegerile regionale drept „acțiuni îndreptate spre o colaborare liberă între statele din zonele respective și totodată încadrate în contextul general al realizării unei politici de colaborare și pace între toate națiunile“¹⁵.

Este profund semnificativ, de asemenea, faptul că România concepe înțelegerea regională nu ca o grupare care să întreprindă acțiuni îndreptate împotriva altor națiuni sau altor zone, deci nu ca un bloc, ci ca un instrument de întărire a colaborării dintre state, de promovare și respectare a principiilor și normelor dreptului internațional. Așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Nu concepem crearea vreunui nou bloc, sub orice formă, în zona noastră, ci, dimpotrivă, dezvoltarea unor relații care să excludă politica de bloc, să așeze colaborarea pe principii de egalitate și respect al independenței, să excludă folosirea sub orice formă a forței și a amenințării cu forța, orice intervenție din afară în treburile statelor din Balcani“¹⁶. În întreaga sa activitate internațională, România s-a pronunțat și se pronunță cu fermitate împotriva blocurilor politice și militare, pentru desființarea celor existente și clădirea vieții internaționale, a relațiilor dintre state nu prin intermediul blocurilor și al politicii de bloc, ci pe baza dreptului internațional, a egalității și respectului reciproc.

Țara noastră a militat și militează pentru realizarea unei înțelegeri între statele din sud-estul european care să ducă la transformarea regiunii

¹⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 6, p. 710.

¹⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 6, p. 711.

¹⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 18, Editura politică, București, 1979, p. 37.

nii într-o zonă a păcii și colaborării. Propunerile României în această direcție se înscriu în linia generală a politicii sale externe de dezvoltare a colaborării cu toate statele, fără deosebire de orînduire socială. Eforturile sale în acest sens se află într-o conexiune directă cu ale altor state din sud-estul european, din Europa în genere pentru realizarea unui climat de securitate internațională. Precum se știe, au fost avansate propuneri de înțelegeri regionale și în alte părți ale continentului nostru, în Europa centrală, în zona nordică a continentului sau în aceea a Mediteranei. Toate laolaltă se înscriu în efortul general de edificare a unor relații noi și a unui climat nou în Europa. „Realizarea unor asemenea înțelegeri între statele dintr-o zonă sau alta — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — nu este în contradicție cu interesele țărilor din Balcani ; dimpotrivă, asemenea înțelegeri regionale se completează reciproc și pot constitui împreună un cadru adecvat pentru o înțelegere generală în Europa”¹⁷.

Una dintre problemele ce se constituie ca o cerință primordială a sud-estului european postbelic este aceea a transformării acestei regiuni într-o zonă fără arme nucleare. Această cerință decurge din realitățile postbelice ale regiunii, din interesele vitale ale popoarelor de aici și, îndeobște, ale Europei. După cum se știe, statele din regiune, în majoritate, se găsesc situate în tabere opuse din punct de vedere al apartenenței la grupările militare postbelice (Pactul Nord-Atlantic și Tratatul de la Varșovia). Bazele militare instalate pe teritoriul unora dintre aceste state sînt înzestrate cu arme nucleare și deservite de trupe străine. Introducerea armelor atomice în regiune nu aparține inițiativei statelor de aici. De altfel, pe teritoriul a patru dintre statele sud-estului european (Albania, Bulgaria, Iugoslavia, România) nu sînt staționate forțe militare străine înzestrate cu asemenea tipuri de arme. Celelalte state din regiune (Grecia și Turcia) sînt într-o situație oarecum diferită. Deși pe teritoriul lor se află armament nuclear, la bazele militare aparținînd Pactului Nord-Atlantic, practic ele nu sînt posesoare de arme nucleare, armamentul existent, cît și controlul acestuia aparținînd, în exclusivitate, uneia dintre marile puteri posesoare și producătoare de arme nucleare, membră a Pactului Nord-Atlantic : S.U.A. Mai este de observat, tot asemenea, că aici nu există un centru de putere militară care să încerce să-și subordoneze regiunea din interiorul ei. Ecuația militară a sud-estului european postbelic conține, astfel, termeni care nu sînt ai statelor din regiune.

Văzută din acest unghi, transformarea regiunii într-o zonă fără arme nucleare nu ar face decît să confirme o situație existentă deja sub raportul condițiilor interne, al dorinței popoarelor de aici. Ca state neposesoare și neproducătoare de arme nucleare, statele din sud-estul european și-ar putea asuma obligațiile pe care le incumbă declararea și transformarea regiunii într-o zonă fără arme nucleare, respectiv de a nu produce și de a nu deveni posesoare de arme nucleare, de a nu admite, acolo unde nu există baze militare înzestrate cu armament atomic și forțe armate străine, introducerea, instalarea și staționarea pe teritoriul lor a unor asemenea componente ale angajării militare, iar acolo unde asemenea arme, baze și forțe militare străine există deja de a se obține atît retragerea acestora, cît și angajamentul ferm că ele nu vor fi reintroduse. Unele inițiative politice-diplomatice întreprinse în diverse momente de către anumite cercuri guvernamentale ale statelor pe teritoriul cărora se află baze mi-

¹⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 6, p. 582.

litare înzestrate cu armament atomic și trupe străine indică existența unor preocupări în direcția reglementării, restrîngerii sau înlăturării prezenței forțelor militare străine de pe teritoriul lor.

Realitatea a demonstrat că prezența trupelor străine, a bazelor militare înzestrate cu orice fel de armament, nu numai atomic, nu mărește coeficientul de securitate a statelor pe teritoriul cărora ele se află. Dimpotrivă. În plus, oricît ar fi de bine precizat statutul lor, nu sînt excluse situațiile în care independența și suveranitatea națională pot fi încălcate. România s-a pronunțat și se pronunță cu consecvență împotriva prezenței bazelor militare și a trupelor unor state pe teritoriul altor state, care devine o barieră în calea colaborării dintre popoare. „Existența blocurilor, precum și dislocarea de trupe în alte țări — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, reprezintă un anacronism incompatibil cu independența și suveranitatea națională a popoarelor, cu relațiile normale dintre state”¹⁸.

Cît privește perspectiva transformării sud-estului european într-o zonă a păcii, fără arme nucleare, fără baze militare și trupe străine, președintele țării noastre, tovarășul Nicolae Ceaușescu, accentuează că aceasta este una dintre cerințele fundamentale ale păcii și colaborării în această parte a continentului european, ale unui viitor care să asigure popoarelor și statelor de aici condițiile necesare împlinirii propriilor lor năzuințe și idealuri. În trecut — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, regiunea balcanică „a avut faima tristă de focar al încordării și conflictelor. De-a lungul timpurilor, marile puteri străine, călăuzite de interese de dominație, au promovat în mod deliberat învrăjbirea țărilor balcanice. Trăgînd învățăminte din lecțiile istoriei, națiunile balcanice pot evita repetarea acestui trecut numai pe calea dezvoltării unor relații de bună vecinătate și conlucrare multilaterală, a transformării acestei regiuni, prin eforturi comune, într-o zonă a păcii și destinderii, lipsită de baze militare, de arme nucleare”¹⁹. În concepția României, Balcanii pot deveni o zonă într-adevăr pașnică numai cu condiția desființării bazelor militare străine existente pe teritoriul unora dintre statele din regiune, retragerii trupelor militare străine și a armamentului nuclear. „O zonă balcanică cu adevărat pașnică — subliniază președintele României — trebuie să fie o zonă în care să nu mai existe trupe militare și baze străine, în care să fie abolită cu desăvîrșire politica forței și a amenințării cu forța, în care popoarele să acționeze unite pentru soluționarea problemelor economice, sociale și politice importante, de interes comun”²⁰.

Se impune, în același timp, așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu, ca statele sud-est europene să fie lăsate să-și rezolve singure problemele ce grevează relațiile dintre ele sau climatul politic din regiune: „Cred că marile puteri ar trebui să stimuleze eforturile popoarelor din această regiune europeană pe calea destinderii, în așa fel încît să se creeze condiții pentru ca țările balcanice să se poată ocupa ele însele de propriile lor probleme”²¹. În acest context, președintele Româ-

¹⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, p. 412.

¹⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 11, Editura politică, București, 1975, p. 684.

²⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 11, p. 684.

²¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 6, p. 583.

riei a subliniat necesitatea ca Statele Unite ale Americii, care au trupe și baze militare în Balcani, „să-și retragă aceste trupe, să desființeze bazele militare, lăsînd țările din această zonă să-și rezolve problemele fără amestec din afară, în spiritul unei colaborări multilaterale, care să excludă forța și amenințarea cu forța în soluționarea oricăror probleme dintre ele”²². Cerința neamestecului din afară în problemele pe care unele state din regiune le au între ele sau în cele care privesc ansamblul relațiilor din sud-estul european, datele climatului politic de aici nu înseamnă că statele din regiune nu sînt interesate în colaborarea cu marile puteri. Evocînd faptul că aproape toate țările balcanice — socialiste și ne-socialiste — au relații bune de colaborare cu Uniunea Sovietică, Franța, Anglia, inclusiv cu Statele Unite ale Americii, președintele României a precizat că, de fapt, „colaborarea între țările balcanice nu presupune izolare, ci, dimpotrivă, dezvoltarea largă a colaborării cu celelalte state”²³. Transformarea acestei regiuni într-o zonă a păcii, fără arme nucleare — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — „nu poate fi îndreptată împotriva nimănui, nu poate dăuna nici unei țări sau grupuri de țări; dimpotrivă, asemenea colaborare pașnică cu caracter regional constituie o cale sigură de consolidare a destinderii și securității întregului continent, a păcii mondiale”²⁴.

Avînd în vedere gradul de interdependență care există între statele din sud-estul european, impactul unor diferențe sau situații conflictuale dintre unele state asupra întregii regiuni, România a urmărit cu deosebită atenție evoluția relațiilor politice din zonă și s-a pronunțat cu fermitate pentru soluționarea pe cale politică a problemelor litigioase. Țara noastră a venit în întîmpinarea eforturilor pentru reglementarea problemelor care împiedicau dezvoltarea de bune relații între unele state, salutînd, de asemenea, inițiativele altor țări în această direcție. După cum, atunci cînd au intervenit noi situații conflictuale, ca, de exemplu, între Grecia și Turcia, România s-a pronunțat pentru soluționarea, direct de către părțile implicate, pe calea tratativelor, a tuturor problemelor ivite ca cea mai sigură cale pentru realizarea unui climat de înțelegere, de pace și securitate internațională în sud-estul european, cît și în Europa. Referindu-se la încordarea relațiilor dintre Grecia și Turcia în legătură cu problema cipriotă, președintele României a apreciat că „Această situație afectează, în primul rînd, țările balcanice, România fiind foarte îngrijorată de urmările acestei încordări. În această situație, cînd sînt în joc și interesele altor popoare, pacea în Balcani, nu se mai poate vorbi de probleme bilaterale”²⁵. Subliniînd necesitatea de a se ajunge la o soluție politică în această problemă, președintele României apreciază că „Este cauza vitală a tuturor popoarelor din Balcani să găsească drumul spre o colaborare activă în toate domeniile de activitate, în vederea instaurării unei păci trainice în această regi-

²² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 6, p. 583.

²³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 6, p. 584.

²⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 12, Editura politică, București, 1976, p. 307.

²⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 11, p. 288—289.

une, care să dea fiecărui popor posibilitatea să-și poată concentra energiile și resursele în direcția dezvoltării sale economico-sociale”²⁶.

În lumina principiilor și orientărilor care stau la baza politicii externe românești, elaborate de tovarășul Nicolae Ceaușescu, România a dezvoltat colaborarea sa cu toate statele din sud-estul european. Amplificarea substanțială a bazei juridice a relațiilor, cât și a activității susținute a comisiilor mixte de colaborare economică bilaterală a făcut ca această conlucrare să cunoască o dinamică ascendentă, pe multiple planuri. Obiective economice de mare importanță, construite și exploatate în comun de țara noastră cu unele țări balcanice, cum sînt : Complexul hidroenergetic „Porțile de Fier I” și „Porțile de Fier II” (în construcție), realizat de România și Iugoslavia ; Uzina de mașini și utilaj greu Giurgiu-Ruse, Complexul hidroenergetic Turnu Măgurele—Nicopole — în colaborare româno-bulgară — sau Rafinăria „Anatolia Centrală”, construită în Turcia cu asistența României, sînt dovezi peremptorii ale posibilităților de colaborare existente între toate statele din sud-estul european. Prospectării și extinderii acestor posibilități le-au fost consacrate reuniunile de experți care s-au ținut în ultimul deceniu în capitalele diferitelor state sud-est europene (Atena, Ankara, Sofia, București). Au fost studiate, analizate și formulate numeroase propuneri privind realizarea unei colaborări complexe între toate statele sud-estului european, pentru soluționarea unor probleme privind comunicațiile și telecomunicațiile, interconectarea sistemelor energetice, cooperarea în domeniul transporturilor, participarea la lucrările pentru construirea autostrăzii Nord-Sud sau colaborarea în domeniul materiilor prime și energetice.

Acțiunile și manifestările reprezentanților științei, artei, culturii, învățămîntului, sportului, turismului (balcaniade, întruniri ale universitarilor, simpozioane pe teme culturale și științifice, inclusiv colaborarea în domeniul elaborării și publicării unor studii pe teme regionale) au devenit tradiționale. În procesul complex al afirmării coexistenței pașnice în Balcani, s-au impus organizațiile specializate cu caracter regional : Asociația Internațională de Studii Sud-Est Europene, Uniunea Medicală Balcanică, Uniunea Balcanică a Matematicienilor ș.a., care au pus în evidență, prin activitatea lor, valoarea și eficacitatea formelor neguvernamentale în efortul de edificare a unui climat de înțelegere și colaborare.

Realitățile sud-estului european postbelic conduc la concluzia că, în această parte a continentului, ca și în alte zone, de altfel, există un evantai larg de posibilități de colaborare. Se relevă, în acest cadru, propunerea de importanță deosebită a președintelui României, tovarășul Nicolae Ceaușescu, privind realizarea unei întâlniri între reprezentanții țărilor balcanice, care „să discute problema transformării Balcanilor într-o zonă fără arme atomice, fără baze militare, care să ducă la realizarea unei înțelegeri sub forma unor declarații sau acorduri cu privire la bazele colaborării economice, politice și cultural-științifice între țările din Balcani. Realizarea unei asemenea colaborări în Balcani corespunde pe deplin intereselor securității europene, cauzei colaborării și păcii în general”²⁷.

De o importanță deosebită pentru evoluția relațiilor pe multiple planuri în sud-estul european s-au dovedit întîlnirile dintre reprezentanții la nivelul cel mai înalt al statelor din regiune. Țara noastră, președintele ei,

²⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 11, p. 289.

²⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 7, p. 577.

tovarășul Nicolae Ceaușescu, s-au pronunțat cu consecvență pentru pregătirea și desfășurarea unei întâlniri a șefilor de state din sud-estul european. Începînd din 1975, la Atena, Ankara, Sofia, București au avut loc o serie de reuniuni la nivel de experți în cadrul cărora au fost luate în discuție probleme ale colaborării multilaterale în domenii de interes comun și cu caracter zonal, precum : transporturi, telecomunicații, energie, materii prime energetice ș.a. Aceste reuniuni au ilustrat interesul statelor din regiune pentru cultivarea dialogului și pentru dezvoltarea cooperării pe baze echitabile. Totodată, ele au constituit etape pregătitoare ale unei întâlniri la nivelul șefilor de state — propunere avansată de președintele Nicolae Ceaușescu în mai multe rînduri și reiterată în cadrul convorbirilor româno-elenе care au avut loc în toamna anului 1986 la București, cu ocazia vizitei în România a primului ministru al Republicii Elene, Andreas Papandreu. Examinînd aspectele colaborării în sud-estul european, președintele României și premierul elen au apreciat experiența acumulată deja în domeniul colaborării în plan multilateral și au relevat necesitatea continuării dialogului nu numai la nivel de experți, ci și la nivelul șefilor de state. În acest context, președintele Nicolae Ceaușescu și premierul elen au decis să adreseze statelor din sud-estul european invitația de a participa la o întâlnire la nivel înalt. În declarația româno-elenă, dată publicității la București, la 12 septembrie 1986, în cuprinsul căreia a fost lansată această propunere, s-a evidențiat că o întâlnire la nivel înalt a șefilor de stat și de guvern din sud-estul european ar avea o însemnătate deosebită pentru climatul politic din regiune. Or, așa cum a subliniat în mai multe rînduri președintele Nicolae Ceaușescu, o întâlnire la nivelul conducătorilor de stat din sud-estul european necesită faze pregătitoare care să asigure caracterul de lucru al unei asemenea întâlniri, finalizarea ei cu rezultate concrete.

Această modalitate, sugerată de președintele României, s-a dovedit deja ca un mijloc eficace de lucru. Consfătuirea miniștrilor de externe ai statelor sud-est europene, care a avut loc la Belgrad în zilele de 24—26 februarie 1988, poate fi considerată ca o etapă pregătitoare a unei întâlniri la vîrf în sud-estul european. În cadrul acestei Consfătuiri, țara noastră a propus participanților ca întâlnirea șefilor de stat și de guvern din sud-estul european să se țină la București. Potrivit concepției României, realizarea unui consens al tuturor participanților pentru atingerea acestui obiectiv ar deschide o largă perspectivă pentru concentrarea eforturilor tuturor statelor din sud-estul european în direcția edificării unui climat de înțelegere, de pace și colaborare.

Reuniunea miniștrilor de externe ai statelor sud-est europene de la Belgrad s-a înscris ca un moment deosebit de pozitiv, ca o expresie concretă a efortului conjugat al tuturor statelor din această zonă de a pune în valoare numeroasele posibilități de colaborare pe multiple planuri, inclusiv colaborarea politică, existente în sud-estul european, de a evidenția virtuțile dialogului la nivel înalt în cadrul bi și multilateral.

Analizînd rezultatele reuniunii de la Belgrad din februarie 1988, perspectivele ce se deschid colaborării politice și economice în sud-estul european, președintele Nicolae Ceaușescu a apreciat această întâlnire ca o etapă rodnică în pregătirea și organizarea Conferinței reprezentanților la nivel înalt ai statelor din această regiune. „Întîlnirea recentă a miniștrilor

de externe ai țărilor balcanice, de la Belgrad, înțelegerile la care s-a ajuns cu acest prilej — a spus președintele Nicolae Ceaușescu — reprezintă un eveniment de importanță deosebită, demonstrând că este posibil — și trebuie — să se acționeze pentru realizarea unor relații noi între toate țările din Balcani²⁸. Pronunțându-se din nou pentru organizarea unei asemenea întâlniri, președintele Nicolae Ceaușescu a subliniat că „organizarea, la București, a unei întâlniri la nivel înalt a șefilor de state și guverne din țările balcanice reprezintă o necesitate vitală, este de actualitate, în vederea stabilirii unui program complex de dezvoltare a colaborării economice, tehnico-științifice, culturale și în alte domenii, ca o parte a realizării colaborării în Europa și în întreaga lume”²⁹. În concepția României, această întâlnire ar avea un rol hotărâtor în dezvoltarea relațiilor de prietenie, colaborare multilaterală și înțelegere între toate țările și popoarele din regiune, ar impulsiona puternic acțiunile de transformare a Balcanilor într-o zonă a păcii și cooperării, s-ar înscrie ca un important eveniment pozitiv în viața continentului nostru, în lupta pentru destindere, dezarmare, securitate și largă colaborare internațională. Așa cum s-a arătat și în ședința Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. din 5 martie 1988, România este hotărâtă să militeze pe mai departe pentru promovarea spiritului de conlucrare și dialog între statele balcanice, pentru identificarea de noi căi și mijloace privind amplificarea colaborării pe cele mai diferite planuri, întărirea păcii, a bunei vecinătăți, a încrederii între toate țările din Balcani, pe baza principiilor egalității depline în drepturi, respectului independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc, a dreptului fiecărei națiuni de a se dezvolta liber, potrivit voinței și aspirațiilor proprii. În acest scop, au fost aprobate o serie de propuneri privind dezvoltarea largă a relațiilor României cu țările balcanice — și, îndeosebi, extinderea colaborării economice, tehnice-științifice și în alte domenii —, pentru instaurarea în Balcani, în Europa și în lume a unui climat trainic de securitate, înțelegere și pace³⁰.

Prin conceptele novatoare elaborate de tovarășul Nicolae Ceaușescu, prin neobosita sa activitate politică-diplomatică, România se înscrie ca una dintre forțele active ale edificării unui climat de pace, de înțelegere și colaborare între toate statele din sud-estul Europei în concordanță cu tradiția istorică și în consens cu aspirațiile cele mai nobile ale popoarelor din această parte a continentului, cu interesele conlucrării constructive și păcii în întreaga lume. Se reflectă viguros, în activitatea pe plan internațional a partidului și statului nostru, în inițiativele și demersurile tovarășului Nicolae Ceaușescu pentru soluționarea echitabilă a marilor probleme ale contemporaneității, pozițiile statornice ale României socialiste în perioada ultimilor 23 de ani, perioadă care, și în acest domeniu, este cea mai bogată în înfăptuiri din întreaga istorie a țării.

²⁸ Nicolae Ceaușescu, *Cuvintare la Conferința pe țară a președinților consiliilor populare*, 3 martie 1988, Editura politică, București, 1988, p. 33—34.

²⁹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvintare la Conferința pe țară a președinților consiliilor populare*, 3 martie 1988, p. 34.

³⁰ „Scinteia”, anul LVII, nr. 14 166 din 5 martie 1988.

FĂURIREA ECONOMIEI NAȚIONALE MODERNE A SOCIETĂȚII SOCIALISTE MULTILATERAL DEZVOLTATE ÎN ROMÂNIA. 1965-1987 (I)

1. Dezvoltarea și modernizarea industriei naționale în pas cu cerințele revoluției tehnice-științifice contemporane

În perioada edificării economiei socialiste unitare au fost obținute rezultate însemnate în industrializarea țării, industria devenind ramură conducătoare a economiei naționale. România a depășit, în respectiva perioadă, stadiul de țară slab dezvoltată din punct de vedere economic și a trecut într-un stadiu nou, de țară socialistă în curs de dezvoltare. În fața națiunii noastre se ridica astfel obiectivul transformării României într-o țară socialistă dezvoltată, al ridicării ei la acel stadiu de dezvoltare economică și socială care să asigure poporului o înaltă civilizație materială și spirituală.

Ținând seama de noile condiții create după generalizarea relațiilor de producție socialiste în economia națională, de stadiul de dezvoltare a țării, de cerința creșterii impetuoase a forțelor de producție pe baza industrializării, a sporirii productivității muncii în vederea făuririi unei economii naționale multilateral dezvoltate, Congresul al IX-lea al partidului din 1965 a fundamentat, într-o concepție unitară și de largă perspectivă, necesitatea continuării industrializării, a dezvoltării puternice a industriei pe baza asimilării celor mai noi și mai eficiente cuceriri ale revoluției tehnice-științifice mondiale. „Experiența poporului român, ca și istoria dezvoltării societății omenеști — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu în Raportul prezentat la Congres — demonstrează că industrializarea este singura cale care duce spre progres și civilizație, spre ridicarea standardului de viață, asigură în fapt independența și suveranitatea națională”¹.

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 21.

Această concepție, izvorită din cunoașterea profundă a legilor dezvoltării sociale, a condițiilor istorice concrete ale țării, a fost dezvoltată cu noi teze și orientări la congresele al X-lea (1969), al XI-lea (1974), al XII-lea (1979) și al XIII-lea (1984) ale P.C.R. Partidul a conceput industrializarea țării ca un proces de lungă durată, complex, cu implicații profunde de ordin economic, tehnic-științific, social-politic, cultural-uman, cu efecte nemijlocite asupra locului și rolului României în diviziunea internațională a muncii.

În epoca contemporană, epoca revoluției tehnice-științifice, dezvoltarea și modernizarea forțelor de producție, a industriei naționale, crearea unei structuri moderne a industriei, capabile să valorifice la un nivel înalt de eficiență resursele materiale și umane ale țării, să asigure creșterea continuă a productivității muncii și a nivelului tehnic al produselor, constituie o necesitate pentru dezvoltarea multilaterală a societății și ridicarea continuă a nivelului de trai, material și spiritual, al poporului.

În lumina hotărârilor adoptate de congresele P.C.R. din perioada 1965—1984, partidul și statul nostru au acționat pentru înlăturarea următoarelor obiective : promovarea unei rate înalte a acumulării, respectiv alocarea unei părți importante din venitul național în scopul dezvoltării și modernizării economiei naționale, al făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate ; dezvoltarea echilibrată, armonioasă a economiei naționale prin realizarea unui raport optim între industrie și agricultură, între aceste ramuri de bază ale economiei naționale și celelalte ramuri și sectoare ale vieții economice-sociale ; optimizarea corelației dintre producția mijloacelor de producție și producția bunurilor de consum, dintre ramurile energetice și de materii prime și ramurile industriei prelucrătoare ; înlăturarea decalajelor economice între județele țării prin dezvoltarea și amplasarea armonioasă a forțelor de producție pe întreg cuprinsul țării ; dezvoltarea științei, a cercetării științifice românești, legarea tot mai strinsă a științei de producție și învățământ, sporirea aportului cercetării, a creației științifice naționale la progresul multilateral al țării ; modernizarea structurii industriei și orientarea ei spre laturile calitative, în concordanță cu cerințele revoluției tehnice-științifice mondiale, spre valorificarea eficientă a potențialului material și uman al țării ; dezvoltarea și modernizarea continuă a ramurilor de bază ale industriei (energetica, metalurgia, chimia, construcțiile de mașini), a ramurilor și subramurilor generatoare de progres tehnic — electronica, electrotehnica, automatica, mecanica fină, optica, producția de calculatoare, de mijloace de automatizare etc. ; extinderea bazei naționale energetice, de materii prime și materiale și economisirea resurselor de energie și materii prime ; creșterea în ritm susținut a productivității muncii și ridicarea nivelului tehnic al producției ; înlăturarea noii revoluții agrare ; realizarea unei calități noi, superioare a muncii și vieții întregului popor.

Experiența dezvoltării industriale a României în anii edificării noii orînduiri sociale a demonstrat și demonstrează că progresul economic și social al țării, făurirea unei economii naționale puternice pot fi asigurate numai prin *mobilizarea și folosirea eficientă a tuturor mijloacelor materiale și umane proprii, prin alocarea unui procent important din venitul național pentru dezvoltare*, care să asigure îmbinarea țelurilor imediate și de perspectivă ale societății socialiste românești. „Istoria milenară, îndeosebi ultimele secole de existență a patriei noastre — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — ne duc la constatarea că ceea ce a determinat progresul, formarea națiunii și a statului național unitar, pînă la victoria

socialistă, a fost gradul de acumulare, de creștere a bogăției generale naționale; numai pe această bază, poporul nostru, ca, de altfel, toate popoarele, a putut obține dezvoltarea economico-socială, a putut să-și întărească independența și suveranitatea”². Experiența istorică a dezvoltării social-economice arată că numai printr-o rată înaltă a acumulării se asigură reproducția lărgită și progresul continuu al unei națiuni.

În condițiile concrete ale dezvoltării economiei românești, opțiunea pentru o rată înaltă a acumulării, conjugată cu o largă cooperare internațională, a fost și este determinată de cerințele construirii societății socialiste, de necesitatea recuperării decalajului economic față de statele industriale avansate ale lumii. Promovarea unei rate înalte a acumulării — circa o treime din venitul național în perioada 1965—1985 — a constituit o constantă a politicii economice a statului român³. Pe această bază s-au asigurat sporirea venitului național, dezvoltarea și modernizarea industriei și agriculturii, ridicarea nivelului de trai al poporului, consolidarea independenței și suveranității naționale.

Congresul al XIII-lea al P.C.R., din noiembrie 1984, a stabilit ca, pentru perioada 1986—1990, circa 70% din venitul național să fie alocat pentru fondul de consum și 30% pentru fondul de dezvoltare. Aceste proporții corespund stadiului actual de dezvoltare a României, asigurând condițiile dezvoltării intensive a economiei naționale, făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate.

Promovarea constantă a unei rate înalte de acumulare a asigurat sporirea continuă a investițiilor. Astfel, valoarea totală a investițiilor realizate în economie, în cele patru cincinale din perioada 1966—1985, a fost de 2 961,8 miliarde lei, reprezentând un efort investițional, în medie, anual, de circa 150 de miliarde lei⁴. În perioada 1966—1985, fondurile de investiții au fost orientate prioritar spre dezvoltarea industriei. Datorită acestor orientări producția industrială a crescut, în perioada 1965—1985, de aproape șapte ori, de la 175,5 miliarde lei la 1 221,1 miliarde lei⁵. În anul 1985, industria contribuia la obținerea produsului social cu 68,7% față de 57,3% în 1965 și 40,6% în 1950, iar a venitului național cu 62,7%, față de 48% în 1965 și 44% în 1950⁶. În 1985, industria cuprindea 37,1% din populația ocupată⁷. Sporirea continuă a investițiilor a asigurat creșterea volumului fondurilor fixe de la 460,4 miliarde lei în 1965 la 2 770,8 miliarde lei în 1984⁸.

Industria României se bazează pe proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție, asigurând 99,5% din totalul producției, diferența de 0,5% fiind asigurată de atelierele micilor meseriași individuali⁹.

Numărul total al întreprinderilor din industria socialistă de stat și cooperatistă s-a ridicat de la 1 572 în 1965 la 19 131 în 1985¹⁰, sporind, cu precădere, numărul întreprinderilor mari. Astfel, în 1985, întreprinderile

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, Editura politică, București, 1983, p. 26.

³ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România. 1986*. Direcția Centrală de Statistică, București, 1987, p. 60.

⁴ *Epoca Ceaușescu — epocă de împliniri istorice în dezvoltarea și modernizarea economiei românești*. Editura politică, București, 1985, p. 33.

⁵ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România. 1986*, p. 50.

⁶ *Ibidem*, p. 54—55.

⁷ *Ibidem*, p. 70.

⁸ *Ibidem*, p. 50.

⁹ *Ibidem*, p. 115.

¹⁰ *Ibidem*, p. 82.

din industria republicană cu peste 2 000 de persoane dețineau o pondere de 38,1% din totalul întreprinderilor și realizau 71,3% din producția industrială ; numai întreprinderile cu peste 5 000 de persoane, care reprezentau 9,5% din totalul întreprinderilor, realizau 38,4% din producția industrială ¹¹.

Creșterea în ritm susținut a forțelor de producție, modernizarea și restructurarea calitativă a industriei au avut la bază dezvoltarea învățămîntului, științei, a cercetărilor științifice și tehnologice naționale. În concepția Partidului Comunist Român, știința și tehnica, aplicarea celor mai noi cuceriri în acest domeniu au un rol hotărîtor în progresul neîntrerupt al economiei naționale. „Un aport hotărîtor la realizarea înaltelor idealuri sociale de care este animat poporul nostru — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — trebuie să-l aducă știința și tehnica, cunoașterea tot mai aprofundată a legilor obiective ale naturii, a legităților dezvoltării societății umane. Iată de ce știința este indisolubil legată de țelurile fundamentale ale partidului și poporului nostru, de cauza nobilă a făuririi noii orînduiri sociale pe pămîntul României” ¹². În această lumină, cercetarea științifică românească a cunoscut o dezvoltare continuă ; s-a extins puternic baza ei materială și a crescut substanțial numărul cadrelor de cercetare. Țara noastră dispune de o rețea puternică de cercetare științifică și dezvoltare tehnologică formată din 215 unități și centre de cercetare la care se adaugă 100 de stațiuni de cercetare și producție agricolă, adică de peste două ori mai mult decît în 1965. Numărul personalului angajat în sfera cercetării-dezvoltării a crescut de cinci ori, ajungînd la peste 240 000 de persoane ¹³. S-a realizat integrarea științei cu învățămîntul și producția.

Cercetarea științifică, fundamentală și aplicativă, s-a integrat organic în procesul de dezvoltare și modernizare a economiei naționale. În vederea dezvoltării producției ramurilor de vîrf s-a intensificat activitatea de cercetare și inginerie tehnologică, îndeosebi în domenii cum sînt : fizica și tehnica nucleară, matematica, microelectronica, electronica și electrotehnica, automatizarea, construcțiile aeronautice ș.a.

Deschizînd țării calea spre o etapă calitativ nouă a dezvoltării sale, Congresul al XII-lea al partidului a adoptat *Programul-directivă de cercetare științifică, dezvoltare tehnologică și de introducere a progresului tehnic pînă în anul 2000*. Orientarea lui de bază o constituie afirmarea revoluției tehnice-științifice în toate domeniile de activitate, creșterea rolului științei în modernizarea economiei naționale, a întregii vieți sociale, în conducerea societății, legarea tot mai strînsă a cercetării de producție, accentuarea contribuției creației științifice românești la progresul multilateral al țării. Potrivit prevederilor Programului-directivă, în perioada 1986—1990 activitatea de cercetare este orientată spre : dezvoltarea cercetării fundamentale în domeniul matematicii, fizicii, chimiei, biologiei ș.a., modernizarea economiei naționale ; dezvoltarea mai rapidă și valorificarea superioară a bazei de materii prime și materiale a economiei naționale ; dezvoltarea bazei energetice ; sporirea nivelului tehnic și calitativ al produselor ; creșterea eficienței economice și sporirea productivității muncii ș.a.

¹¹ Ibidem, p. 86—87.

¹² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 10, Editura politică, București, 1974, p. 929—930.

¹³ *Epoca Ceaușescu — epocă de înfăptuiri istorice în dezvoltarea și modernizarea economiei românești*, p. 124.

Dezvoltarea în ritm susținut a ramurilor industriei. În perioada 1965—1986, industria, în ansamblul ei, s-a dezvoltat într-un ritm mediu anual de 9,4%. În ritmuri mult superioare mediei s-au dezvoltat ramurile și subramurile moderne, strâns legate de progresul tehnic-științific contemporan : construcțiile de mașini — 12,7% ; electrotehnica — 14,4% ; chimia — 12,5%.

Structura producției industriale în industria extractivă și prelucrătoare și pe unele ramuri ¹⁴

1965 = 100

	1965	1975	1986
Industrie — total	100	100	100
Din industrie — total:			
Industria extractivă	7,4	4,9	4,5
Industria prelucrătoare	90,0	93,1	95,5
Energie electrică și termică	2,6	2,0	3,4
Combustibili	7,0	5,7	9,1
Cărbune	1,4	0,8	1,0
Petrol	4,6	3,5	6,6
Metalurgie feroasă și neferoasă	11,5	11,3	10,5
Construcții de mașini și prelucrarea metalelor	21,2	30,4	29,7
Chimie	6,7	8,6	10,1
Materiale de construcții	3,3	3,0	3,3
Industria ușoară — textile, confecții, pielărie și încălțăminte	14,0	14,0	13,6
Alimentară	22,0	15,2	11,3

În anul 1986, industria construcțiilor de mașini și prelucrarea metalelor, metalurgia și chimia contribuiau, împreună, la realizarea producției industriale din țara noastră în proporție de 51%.

Un rol hotărâtor au, în cadrul economiei naționale, industria constructoare de mașini și prelucrării metalelor, care, datorită creșterii puternice a producției de mașini-unelte, de mijloace de automatizare și de tehnică de calcul, de mecanică fină și optică, de aparate de măsură și control electrotehnice și electronice, a dobândit o structură complexă, modernă. În ramura construcției de mașini au prioritate electrotehnica, electronica, mecanica fină, producția instalațiilor complexe, de elemente de automatizare. În 1986, industria constructoare de mașini și prelucrării metalelor deținea o pondere de 29,5% în totalul producției industriale, din care industria electrotehnică — 4,1% ¹⁵.

Industria constructoare de mașini produce utilaje tehnologice, instalații moderne pentru chimie, energetică, metalurgie, construcții, transport, industria petrolieră, pentru platformele de foraj marin, roboți industriali, mașini-agregat multifuncționale, operaționale, cu comandă program, locomotive electrice și diesel electrice de 2 000—5 100 C.P., motoare diesel semirapide de 8 400 C.P. și lente de 20 000 C.P. pentru propulsia navală, nave maritime de mare tonaj, autoturisme „Dacia“, „Aro“ și „Oltcit“, o gamă diversă de tractoare — peste 40 de tipuri —, cu motoare între 14 și 350 C.P., combine moderne autopropulsate pentru cereale, autocamioane, autobuze, autobasculante de 50 pînă la 100 de tone, calculatoare electronice, aparatură modernă de radio-telecomunicații,

¹⁴ Anuarul statistic al Republicii Socialiste România. 1987, p. 27.

¹⁵ Ibidem, p. 27.

avioane destinate transportului de pasageri pe distanțe scurte și medii (ROMBAC-1-11), avioane ușoare de cursă scurtă destinate transportului de pasageri și marfă („BN-2 Islander“), avioane de antrenament cu reacție, elicoptere, planoare cu motor și fără motor etc. S-a extins, de asemenea, gama produselor agroalimentare, a producției industriei ușoare. În 1984, construcțiile de mașini asigurau circa 99% din utilajele și instalațiile necesare programului de investiții.

O dezvoltare continuă a cunoscut industria *electrotehnică, electronică și mecanică fină*. Produsele acestor subramuri de vîrf acoperă multe domenii, inclusiv echipamente de măsură și control pentru industrie, echipamente pentru conducerea automată a proceselor industriale din industriile chimică, petrochimică, energetică, construcției de mașini, metalurgică, minieră etc., echipamente de comandă centralizată a mașinilor-unelte, centrale electronice de telefonie, echipament medical, calculatoare cu destinații din cele mai diferite, computere ș.a.

Locul al doilea, ca dezvoltare, după industria constructoare de mașini, îl ocupă *industria chimică*. Chimia a cunoscut o impresionantă ascensiune, înregistrînd cel mai înalt ritm de creștere (12,5%). În 1986, ponderea ei în totalul producției industriale a ajuns la 10,6%, față de 6,7% în 1965. În cadrul industriei chimice, locul principal revine petrochimiei. Combinatele petrochimice de la Pitești, Borzești, Ploiești, Midia, combinatele de îngrășăminte de la Craiova, Roznov, Năvodari, Arad, Slobozia, Bacău, Turnu Măgurele, uzinele de fire și fibre artificiale și sintetice de la Brăila, Săvinești, Iași, Roman, Vaslui, Cîmpulung Muscel, combinatele de articole tehnice din cauciuc de la Jilava, Pitești și Botoșani ș.a. — în total 1 800 de mari unități chimice ridicate după anul 1965 — reprezintă o elocventă ilustrare a ritmului susținut în care s-a dezvoltat această ramură modernă a industriei românești. Concomitent, s-a îmbunătățit structura industriei chimice, prin fabricarea, cu precădere, a produselor cu un înalt grad de prelucrare. S-a diversificat și s-a dezvoltat continuu producția de fibre și fire chimice, mase plastice, cauciuc sintetic, amoniac de sinteză, propilenă, etilenă, îngrășăminte chimice, substanțe farmaceutice și medicamente. Ponderea principală (peste 50%) în cadrul industriei chimice este deținută de petrochimie.

Industria *metalurgiei și siderurgiei*, sporindu-și producția, în perioada 1965—1986, de peste cinci ori, a asigurat economia națională cu toate sortimentele de metal. În 1985, producția de oțel a ajuns la 13 795 de mii tone, față de 3 426 de mii tone în 1965. În același an, producția de fontă a sporit la 9 912 de mii tone, față de 2 019 mii tone în 1965¹⁶. Totodată, a fost îmbunătățită structura producției de metal, a crescut gradul de valorificare a acestuia, a sporit ponderea oțelului de convertizor, a oțelului aliat și aliat superior, precum și a produselor cu un grad înalt de puritate. Dacă, în 1948, România se afla pe locul 24 din lume, cu o producție de 353 000 de tone oțel, în 1965 ea urca pe locul 19 în ierarhia mondială a producătorilor de oțel, cu o producție de 2,4 milioane tone, pentru ca, în 1985, cu o producție de 14 milioane tone oțel, să se afle printre primii 10 producători din lume în ceea ce privește producția de oțel pe locuitor.

Un ritm rapid de dezvoltare a cunoscut *ramura construcțiilor*, care a contribuit la desfășurarea reproducerii largite în toate domeniile de activitate : construcții industriale și agrozootehnice, construcții de drumuri,

¹⁶ Ibidem, p.28.

de căi ferate, rețele de transport de energie și telecomunicații, rețele de conducte de alimentare, clădiri industriale, de locuit și social-culturale ș.a. În 1986, această ramură participa la producerea venitului național cu 8,7%¹⁷.

În strinsă corelație cu ramurile producătoare de mijloace de producție și pe temelia lor, *industria bunurilor de consum* și-a lărgit și diversificat producția, asigurând cantități sporite de mărfuri necesare aprovizionării populației în condiții tot mai bune. În cadrul industriei ușoare, *industria textilă, a pielăriei și încălțămintei* și-a sporit continuu producția. Astfel, producția de țesături a sporit de la 431 de milioane mp în 1965, la 1 201 de milioane mp în 1985; la tricotaje de la 77 de milioane bucăți la 279 de milioane bucăți; la încălțăminte de la 42 566 de mii de perechi la 117 151 de mii perechi¹⁸. Industria ușoară și-a îmbunătățit continuu structura sortimentală și calitatea produselor. Industria alimentară, cu subramurile ei producătoare de alimente de bază — carne, pește, lactate, uleiuri, zahăr, conserve —, a înregistrat creșterea continuă a producției sale. Astfel, producția de unt a crescut de la 21 753 de tone la 46 900 de tone; de zahăr de la 402 000 de tone la 582 000 de tone; de uleiuri comestibile de la 172 000 de tone la 328 000 de tone¹⁹.

Ca urmare a progreselor realizate de industrie, România a reușit să ajungă și chiar să depășească țări cu veche tradiție industrială în ceea ce privește producția pe locuitor la o serie de produse, ca, de pildă: la oțel (Suedia, Marea Britanie, S.U.A.); la fire și fibre sintetice (Austria, Canada, Cehoslovacia, Franța); la ciment (R. F. Germania, Marea Britanie, Norvegia); la aparate de radio (Canada, Cehoslovacia, Italia, Marea Britanie); la țesături de bumbac (Japonia, R. F. Germania); la țesături de lână (Marea Britanie, Japonia, R. F. Germania)²⁰.

În cadrul dezvoltării industriale a țării o atenție deosebită a fost acordată lărgirii *bazei energetice și de materii prime* — condiție hotărâtoare pentru progresul întregii economii naționale. În acest scop, au fost intensificate cercetările geologice în vederea descoperirii și punerii în valoare de noi rezerve de țiței, gaz metan, minereuri feroase, neferoase și minerale nemetalifere, s-a acționat pentru dezvoltarea bazei energetice prin creșterea producției de cărbune, extinderea amenajărilor hidroenergetice pe Dunăre și riurile interioare, prin trecerea la construcția centralelor nucleare-electrice. Pentru efectuarea lucrărilor de noi amenajări, de foraj și deschideri miniere în industria cărbunilor, industria petrolului, în extracția gazului metan, în ramurile extracției minereurilor feroase și neferoase, precum și pentru dezvoltarea industriei energiei electrice și termice au fost destinate importante fonduri de investiții, reprezentând peste 27% din totalul investițiilor industriale alocate în perioada 1966—1984²¹. Ca urmare, în perioada 1965—1985, producția de cărbune a sporit de la 12 095 de mii de tone la 49 819 de mii tone, de gaz metan de la 13 038 de milioane mc la 27 196 de milioane mc. În aceeași perioadă, producția medie anuală de țiței extras a fost de circa 12 000 mii tone. În

¹⁷ Ibidem, p. 12.

¹⁸ Ibidem, p. 36.

¹⁹ Ibid.

²⁰ Epoca Ceaușescu — epocă de înfăptuiri istorice în dezvoltarea și modernizarea economiei românești, p. 39.

²¹ Ibidem, p. 69.

vederea sporirii producției de țiței au fost amplasate patru platforme de foraj marin în Marea Neagră.

Creșteri importante au fost obținute și în producția de *energie electrică*. În perioada 1965—1985 au fost construite numeroase unități energetice, ca, de pildă: Sistemul hidroenergetic și de navigație „Porțile de Fier”, hidrocentralele de pe Argeș și de pe Olt, Lotru-Ciunget, Târnița, Râmnicu Vâlcea—Govora, Tismana, Brădișor ș.a., centralele termoelectrice Brăila, Rovinari etc. În aceeași perioadă, puterea instalată a crescut de la 3 258 de mii kW la 19 176 de mii kW, din care puterea instalată în hidrocentrale reprezenta 4 421 de mii kW în 1985. De asemenea, producția de energie electrică a sporit de la 17 217 milioane kWh la 71 585 milioane kWh. Ca urmare, producția de energie electrică pe locuitor a ajuns în 1985 la 3 160 kWh ²².

Potrivit prevederilor planului cincinal pe 1986—1990, cea mai mare parte a fondurilor de investiții este orientată spre lărgirea bazei energetice și de materii prime, spre realizarea programului de dezvoltare intensivă a industriei, a programului de irigații și îmbunătățiri funciare, precum și a celui de mecanizare a agriculturii, transporturilor și altor sectoare de activitate.

Realizări remarcabile au fost obținute și în *ramura transporturilor și telecomunicațiilor*. A crescut lungimea și densitatea rețelei de cale ferată și au fost construite sau modernizate drumuri și poduri de însemnătate națională sau județeană. Lungimea liniilor de cale ferată s-a mărit de la 10 979 km, în 1965, la 11 269 km în 1985, reprezentând 47 km la 1 000 kmp de teritoriu ²³. În aceeași perioadă au fost electrificate 25% din liniile ferate ale țării. Modernizarea tehnicii tracțiunii s-a caracterizat prin înlocuirea, pînă în 1965, a locomotivelor cu abur prin locomotive electrice și diesel-electrice. Parcul de vagoane de marfă a fost considerabil mărit cu vagoane de mare capacitate, de diferite tipuri, iar parcul de vagoane de călători a fost dotat cu vagoane moderne. S-a extins folosirea blocurilor de linie automate, a centralizării electrodinamice a stațiilor. A avut loc mecanizarea unor stații noi de triaj și s-a trecut la completa automatizare a unora dintre acestea. În asigurarea unui trafic sporit, un rol important au podurile peste Dunăre, la Cernavodă — pod mixt rutier și de cale ferată, inaugurat în mai 1984 — și peste brațul Borcea, la Fetești. O realizare importantă o constituie construcția metroului în București, care s-a extins, pînă în 1985, pe o lungime de aproape 30 km.

În *transportul auto*, a sporit lungimea drumurilor modernizate de la 8 508 km, în 1965, la 15 762 km, în 1985 ²⁴. Totodată, au fost construite autostrăzile București—Pitești, București—Vadul Oii.

În *transporturile maritime*, printre principalele realizări obținute pe linia modernizării acestora se înscrie transformarea șantierelor de reparații de nave în șantiere de construcții navale, punîndu-se bazele creării unei flote comerciale românești moderne. Un rol important în creșterea traficului maritim de mărfuri a avut construirea noului port Constanța, cu o capacitate de patru ori mai mare decît a vechiului port, a porturilor Mangalia și Constanța-Sud. S-au modernizat și s-au dezvoltat toate porturile fluvial-maritime, șantierile navale de la Galați, Brăila,

²² *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România. 1986*, p. 114.

²³ *Ibidem*, p. 238.

²⁴ *Ibidem*, p. 256.

Oltenița, Giurgiu, Drobeta Turnu-Severin, Orșova și s-au construit noi șantiere navale la Constanța, Mangalia și Tulcea. În domeniul construcțiilor navale s-a realizat, după anul 1965, un progres uriaș. De la primele nave de 2 000 tdw și de 4 500 tdw, realizate în perioada până în 1965, s-a ajuns, în ultimul deceniu, la construcția unor nave mari, moderne, de o mare diversitate — de la vase de linie mineraliere de 55 000 și 65 000 tdw și petroliere de 35 000 tdw, la cele de 85 000 și 150 000 tdw.

În ceea ce privește *transporturile fluviale* o importanță hotărâtoare pentru dezvoltarea lor are utilizarea Canalului Dunăre—Marea Neagră, a cărui construcție a durat circa opt ani, din toamna anului 1975 până la sfârșitul lunii mai 1984 — și s-a realizat cu mijloace financiare, tehnice și umane autohtone, fără să se recurgă la licențe străine, și nici la ajutor tehnic din afară. Prin construirea Canalului Dunăre—Marea Neagră — a cărui lungime este de 64,2 km, lățimea la fund între 70 și 90 de metri, iar adâncimea între 7 și 10 metri —, distanța de transport dintre punctul fluvial Cernavodă și portul maritim Constanța se scurtează cu circa 400 km. De-a lungul traseului său, Canalul este traversat de șapte poduri : podul mixt (rutier și feroviar) de la Cernavodă (peste ecluză), lung de 571 m și cu deschiderea maximă de 81 m ; podul rutier (lung de 689 m, din care deschiderea peste Canal este de 131 m) și podul de cale ferată (292 m lungime) de la Medgidia ; podul de cale ferată Nazarcea (141 m lungime) ; podul rutier Basarabi (225 m lungime) ; podul rutier Agigea (peste șoseaua ce străbate litoralul românesc al Mării Negre) cu patru benzi de circulație, lung de 266 m, susținut de 10 hobane (cabluri groase de oțel) prinse de un pilon de 83 m înălțime ; podul de cale ferată Agigea (peste portul de așteptare din aval de ecluze), lung de 358 m. Canalul poate prelua anual un volum de trafic de circa 75 de milioane tone. Pe Canal pot circula, în dublu sens, remorchere cu șase barje până la 3 000 de tone fiecare și nave fluviomaritime de până la 5 000 tdw. Canalul asigură, totodată, irigarea a peste 200 000 de hectare de teren agricol.

În *transportul aerian* s-au obținut realizări remarcabile. Flota aeriană românească a fost dotată cu aeronave care asigură legătura Capitală României cu numeroase orașe din țară și din străinătate, printre care Londra, Moscova, Paris, Roma, Beijing, New York, Singapore ș.a. Au fost construite sau modernizate radical aeroporturile București-Otopeni, Constanța-Kogălniceanu, Timișoara, Arad ș.a.

În domeniul *telecomunicațiilor* realizările s-au concretizat în creșterea numărului unităților de poștă, telegraf, telefon și în dotarea lor cu echipamente moderne. De asemenea, volumul tot mai mare de activitate în acest domeniu a determinat sporirea numărului personalului muncitor de la 50 900 în 1965 la 81 500 în 1985.

În perioada 1966—1985 a crescut și s-a diversificat volumul tuturor tipurilor de transport, în raport cu cerințele economiei naționale. Parcurusul mărfurilor cu transportul feroviar a sporit de 2,4 ori, cu cel auto de 4,8 ori, cu cel fluvial de 2 ori, cu cel maritim de 12 ori, cu cel aerian de 16 ori. În aceeași perioadă, numărul mediu al personalului muncitor din transporturi a crescut de la 288 100 la 593 500 ²⁶.

În strategia făuririi noii orînduiri sociale, Partidul Comunist Român a acordat și acordă o maximă importanță *repartizării și amplasării ra-*

ționale a forțelor de producție pe teritoriul țării. Pe această cale se asigură ridicarea economică și socială a tuturor județelor și, îndeosebi, a celor rămase în urmă, lichidarea migrației populației spre orașele mari, transformarea armonioasă a întregii structuri și vieți sociale, asigurarea deplinei egalități în ceea ce privește condițiile de muncă și de viață, exercitarea drepturilor și afirmarea în câmpul vieții sociale a tuturor cetățenilor țării.

Pe baza hotărârilor și măsurilor adoptate de Congresul al IX-lea din 1965 și de Conferința Națională din 1967 ale partidului au fost create condițiile favorabile repartizării armonioase și echilibrate a forțelor de producție în toate județele și localitățile țării, sistematizării teritorial-administrative și economice. Instituționalizarea Congresului consiliilor populare județene, a conferințelor pe județe ale deputaților consiliilor populare, municipale, orașenești și comunale, crearea Camerei Legislative a consiliilor populare au impulsionat procesul amplasării armonioase a forțelor de producție pe teritoriu.

Politica partidului și statului nostru de repartizare armonioasă a forțelor de producție pe teritoriu a avut și are la bază un complex de criterii economice și sociale care iau în considerare atât obiectivele și sarcinile prezente, cât și cele de perspectivă. Astfel, la amplasarea unităților economice noi sau la dezvoltarea celor existente, cerințelor eficienței economice li se asociază permanent cele referitoare la soluționarea unor probleme sociale, cum sînt: folosirea rațională a resurselor de muncă din fiecare județ și localitate, valorificarea superioară a resurselor, realizarea unei structuri demografice echilibrate pe teritoriu, dezvoltarea armonioasă a centrelor urbane și rurale, crearea condițiilor pentru asigurarea egalității în drepturi între toți cetățenii țării ș.a.

În perioada 1966—1985 au fost obținute importante realizări în repartizarea teritorială a forțelor de producție, datorită orientării, cu precădere, a investițiilor spre dezvoltarea mai rapidă a industriei în județele rămase în urmă în trecut: Alba, Argeș, Bistrița-Năsăud, Botoșani, Buzău, Călărași, Constanța, Covasna, Dimbovița, Giurgiu, Gorj, Ialomița, Olt, Sălaj, Teleorman, Tulcea, Vaslui, Vilcea, Vrancea ș.a. Față de creșterea volumului investițiilor pe ansamblul țării de circa 5 ori, această creștere a fost de 14 ori în județele Bistrița-Năsăud și Mehedinți, de 13 ori în Covasna, Giurgiu și Vilcea, de 12 ori în Constanța, de 10 ori în Gorj, Sălaj și Tulcea, de peste 7 ori în Alba, Călărași și Vaslui. Ca urmare, în județele în care industria constructoare de mașini era aproape inexistentă sau foarte puțin dezvoltată, ponderea acestora a înregistrat, în perioada 1965—1985, o creștere sensibilă: de la 2,8% la 30,4% în județul Bistrița-Năsăud; de la 2% la 34,3% în județul Covasna; de la 7,7% la 28,1% în județul Olt; de la 9% la 27% în județul Teleorman ș.a. Ca urmare a amplasării raționale a forțelor de producție, a noilor unități economice pe întreg teritoriul țării, în toate județele s-a ajuns ca, în 1985, să existe un potențial productiv care asigură realizarea unui volum de activitate economică de cel puțin 70 000 de lei pe locuitor. Evident, aceasta a necesitat eforturi și cheltuieli deosebite pentru investiții și formarea forței de muncă, dar a asigurat valorificarea mai rapidă a bogățiilor naturale și resurselor de muncă din toate județele, egalitatea în fapt a tuturor cetățenilor țării ²⁷.

²⁷ *Epoca Ceaușescu — epocă de împliniri istorice în dezvoltarea și modernizarea economiei românești*, p. 53 și urm.

Programul-directivă privind dezvoltarea economică-socială a țării în profil teritorial în perioada 1986—1990, adoptat de Congresul al XIII-lea al partidului, asigură continuarea politicii de repartizare armonioasă a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării. Programul prevede ca, pînă în anul 1990, să se ajungă în fiecare județ la un volum de activitate economică de cel puțin 80 000 de lei pe locuitor, iar într-un număr de 29 de județe la peste 100 000 de lei pe locuitor, ceea ce va conferi potențialului economic din fiecare județ un echilibru dinamic, prin dezvoltarea armonioasă a tuturor ramurilor economice și a tuturor localităților.

Dezvoltarea și modernizarea industriei au determinat creșterea populației ocupate, a muncitorilor în această ramură de bază a economiei naționale. În perioada 1965—1985, populația ocupată în industrie a sporit de la 1 862 900 la 3 865 500, reprezentînd 35% din populația ocupată în economia națională. O importantă creștere a numărului muncitorilor s-a înregistrat în ramurile hotărîtoare, de înaltă tehnicitate, cum sînt construcțiile de mașini, electronica și electrotehnica, metalurgia, chimia ș.a. Semnificativ este faptul că industria constructoare de mașini cuprindea, în 1984, peste o treime din totalul muncitorilor industriali. A crescut, de asemenea, numărul muncitorilor din construcții, transporturi și telecomunicații, circulația mărfurilor, gospodăria comună, de locuințe și alte prestări de servicii, precum și din agricultură.

Una dintre caracteristicile principale ale procesului de creștere a rîndurilor clasei muncitoare o constituie sporirea gradului de concentrare a muncitorilor în mari unități dotate cu tehnică și tehnologie avansată. În 1984, întreprinderile din industria republicană cu peste 3 000 de muncitori dețineau o pondere de 59% din totalul muncitorilor, față de 9,2% în 1955.

Creșterea numerică a clasei muncitoare a fost și este însoțită de ridicarea continuă a gradului ei de pregătire profesională, științifică și culturală, precum și de o serie de schimbări structurale rezultate din afirmarea revoluției tehnice-științifice în conținutul și caracterul muncii. Complexul de măsuri adoptate de statul nostru pentru dezvoltarea învățămîntului de toate gradele, îmbunătățirea conținutului acestuia și asigurarea gratuității lui, mărirea duratei învățămîntului obligatoriu, extinderea învățămîntului mediu, a învățămîntului profesional, a liceelor de specialitate, perfecționarea învățămîntului seral și fără frecvență, introducerea sistemului național de perfecționare continuă a pregătirii profesionale a tuturor oamenilor muncii prin cursuri de reciclare etc. au asigurat ridicarea continuă a gradului de pregătire profesională și generală a muncitorilor. Clasa muncitoare, strîns legată de mijloacele de producție cele mai avansate, de tehnica modernă, aduce contribuția hotărîtoare la formarea venitului național.

Dezvoltarea în ritm susținut a forțelor de producție, a industriei și amplasarea lor rațională pe întregul teritoriu al țării au avut ca rezultat transformarea României dintr-o țară slab dezvoltată din punct de vedere economic într-o țară industrial-agrară, cu o industrie modernă, cu o agricultură în plin progres. Față de anul 1950 — începutul primului cincinal —, producția industrială a crescut de 6,5 ori în 1965 și de 40 de ori în 1985 ; față de același an, producția agricolă a crescut, în 1965, de 1,9 ori, iar în 1985 de peste 4 ori. Pe această bază, a avut loc o sporire continuă a

venitului național, care a crescut în 1985 de peste 4,3 ori față de 1965 și de 18 ori față de 1950. Corespunzător creșterii puterii economice a țării, venitul național pe locuitor a sporit, în 1985, de 3,6 ori față de 1965 și de peste 13 ori față de 1950²⁸.

În lumina hotărârilor adoptate de Congresul al XIII-lea al partidului — care a stabilit sarcinile și obiectivele trecerii la cea de-a treia etapă a realizării Programului partidului — în perioada planului cincinal 1986—1990 se va accentua dezvoltarea intensivă a activității în toate domeniile: industrie, agricultură, în celelalte ramuri și sectoare ale economiei naționale. În noua etapă se acordă o atenție primordială ridicării calității și nivelului tehnic al producției, sporirii gradului competitivității produselor românești pe piețele externe, creșterii mai puternice a productivității muncii. În cursul acestei etape România urmează să treacă de la stadiul de țară în curs de dezvoltare la stadiul de țară mediu dezvoltată din punct de vedere economic și social, urmînd ca, pînă la sfîrșitul deceniului viitor, să devină o țară socialistă multilateral dezvoltată.

Referindu-se la sarcinile planului cincinal 1986—1990 și la rezultatele dobîndite pînă în prezent, în Expunerea la ședința Comitetului Politic Executiv din 29 aprilie 1988, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia că „pe baza rezultatelor pe care le avem în primii doi ani ai cincinalului și în primele luni ale acestui an, putem spune că planurile și programele corespund pe deplin realităților economico-sociale, cerințelor progresului și dezvoltării, pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, a societății noastre socialiste. Ele corespund și posibilităților poporului nostru și necesităților de ridicare continuă a gradului de civilizație, a dezvoltării forțelor de producție, a științei, învățămîntului, culturii și de creștere a nivelului de trai material și spiritual al poporului”²⁹.

2. Dezvoltarea intensivă a agriculturii.

Înfăptuirea noii revoluții agrare

Odată cu încheierea procesului revoluționar de transformare socialistă a agriculturii, s-a schimbat fundamental conținutul problemei agrare, deschizîndu-se calea pentru soluționarea ei radicală. În noua etapă de dezvoltare a societății socialiste românești, Partidul Comunist Român a pornit, în stabilirea strategiei de dezvoltare a agriculturii, de la faptul că relațiile de producție constituie numai cadrul social pentru realizarea unei agriculturi moderne intensive, de înaltă productivitate. Congresul al IX-lea al P.C.R. a definit rolul și locul agriculturii în noua etapă de dezvoltare economică-socială a României, a elaborat conceptul de agricultură modernă intensivă, de înaltă productivitate, care stă la baza întregii activități a partidului și statului nostru în domeniul agrar. Au fost definite funcțiile agriculturii ca bază alimentară a populației și de materii prime pentru industrie, ca mijloc de intensificare a schimbului cu alte țări și ca importantă sursă a fondului național de dezvoltare economică și socială.

²⁸ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România*, 1986, p. 51—52.

²⁹ Nicolae Ceaușescu, *Cu privire la unele probleme ale conducerii activității economico-sociale, ale muncii ideologice și politico-educative, precum și ale situației internaționale*. Expunere la ședința Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. din 29 aprilie 1988, în „Scînteia”, anul LVII, nr. 14 216 din 4 mai 1988.

Aceste funcții se vor amplifica în viitor, agricultura continuând să constituie, alături de industrie, o ramură de bază a economiei naționale.

Concepția privind făurirea unei agriculturi moderne intensive, de înaltă productivitate și-a găsit o strălucită confirmare în documentele congreselor al X-lea și al XI-lea ale partidului nostru, care au abordat științific problemele modernizării agriculturii și rolul acestei ramuri în dezvoltarea echilibrată a economiei naționale. Trecerea la edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate a pus probleme calitativ noi în domeniul agriculturii, care decurg din problematica generală a depășirii stadiului unei economii socialiste în curs de dezvoltare și atingerii, în perspectivă, a unui nivel comparabil cu cel al țărilor cu o economie avansată. Definind strategia de dezvoltare a acestei ramuri în cadrul strategiei generale a noii etape, Programul Partidului Comunist Român subliniază : „Pornind de la realitatea că agricultura constituie o ramură de bază a economiei noastre naționale, partidul va pune în centrul politicii sale agrare realizarea unei agriculturi moderne intensive, de înaltă productivitate, care va folosi cele mai noi cuceriri ale științei”³⁰.

Documentele congreselor al XII-lea și al XIII-lea ale partidului au prevăzut accelerarea procesului de dezvoltare intensivă și de modernizare a agriculturii ca una din prioritățile principale — alături de asigurarea bazei de materii prime și energie — de care depind însăși dezvoltarea industriei, a întregii economii naționale, ridicarea bunăstării poporului. Congresul al XII-lea a trasat sarcina dezvoltării puternice a agriculturii, a realizării unei noi revoluții agrare în ceea ce privește producția, productivitatea muncii, nivelul tehnic, eficiența economică, activitatea socială generală din agricultură. Conceptul de nouă revoluție agrară, elaborat de secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în spiritul socialismului științific, este un concept global, care cuprinde nu numai forțele, ci și relațiile de producție, întregul proces de perfecționare a organizării sociale a producției.

Modernizarea bazei tehnice-materiale a agriculturii prin introducerea în producție a progresului tehnic-științific contemporan. Intensificarea agriculturii constituie o legitate a dezvoltării acestei ramuri a producției materiale. În România, revin pe locuitor 0,67 ha teren agricol și 0,44 ha teren arabil. Întrucât, în perspectivă, populația va crește, iar posibilitățile de atragere în circuitul agricol a noi suprafețe sînt limitate, și în viitor orientarea de bază a agriculturii o va constitui intensificarea, pentru a se putea asigura necesarul crescînd de produse agricole al economiei naționale.

Partidul și statul nostru acordă o atenție deosebită dezvoltării bazei tehnice-materiale a agriculturii, asigurînd modernizarea acesteia prin introducerea progresului tehnic-științific contemporan pe direcțiile sale principale : ridicarea capacității productive a pămîntului, extinderea mașinismului, chimizarea, aplicarea rezultatelor științelor biologice, în special ale geneticii și nutriției, creșterea nivelului de calificare a forței de muncă, perfecționarea organizării, conducerii și gestiunii unităților agricole. Creșterile cantitative, dar, mai ales, schimbările calitative ale acestor direcții ale progresului tehnic-științific constituie o componentă esențială a noii revoluții agrare.

³⁰ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, București, Editura politică, 1975, p. 75.

Făurirea unei puternice baze tehnice-materiale și perfecționarea continuă a acesteia — factor esențial al progresului agriculturii — au putut fi asigurate numai printr-o justă politică de investiții. La Congresul al IX-lea al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu releva, în acest sens, că „în agricultură eforturile principale trebuie îndreptate în viitor spre dezvoltarea multilaterală a producției, asigurarea unei puternice baze tehnice-materiale”³¹, ținându-se seama de criticile făcute pentru perioada anterioară încheierii cooperativizării, când în repartitia investițiilor s-au manifestat unele subaprecieri ale agriculturii în condițiile specifice ale economiei noastre și, ca urmare, acestei ramuri nu i-au fost acordate suficiente mijloace pentru modernizarea proceselor de producție. Începând cu cincinalul 1966—1970, volumul investițiilor alocate agriculturii au înregistrat creșteri substanțiale, an de an. Ele au crescut de la 51,6 miliarde lei, în cincinalul 1966—1970, la 77 de miliarde lei în 1971—1975, la 124,9 miliarde lei în 1976—1980 și la 155 de miliarde lei în 1981—1985. În actualului cincinal, investițiile pentru agricultură, silvicultură și gospodărirea apelor se ridică la 210 miliarde lei.

Investițiile s-au concretizat în lucrările de ridicare a potențialului productiv al fondului funciar agricol, extinderea mecanizării și chimizării, modernizarea tehnologiilor, atât în sectorul vegetal, cât și în zootehnie, în formarea și încadrarea în unitățile agricole a unui mare număr de specialiști, ridicarea nivelului de pregătire profesională a tuturor oamenilor muncii din agricultură.

Imperativ de interes național, creșterea suprafețelor agricole, gospodărirea, ameliorarea și folosirea rațională a pământului au stat permanent în preocuparea partidului, pământul fiind avuția națională cea mai de preț a poporului nostru, factor de bază în obținerea unor producții superioare și satisfacerea, pe această cale, în condiții mereu mai bune, a necesarului de produse agroalimentare.

Prin efectuarea de lucrări hidroameliorative, până la sfârșitul anului 1985 au fost amenajate pentru irigații, în sisteme mari, 2 873,9 mii ha, față de 230 de mii ha existente în 1965, au fost realizate desecări pe o suprafață de 2 687 de mii ha, combaterea eroziunii solului pe 1 990 de mii ha, precum și lucrări împotriva inundațiilor pe 1 610 mii ha.

În vederea îndeplinirii sarcinilor stabilite prin Programul partidului în acest domeniu, a fost elaborat, din inițiativa și cu contribuția hotărâtoare a tovarășului Nicolae Ceaușescu, *Programul național pentru asigurarea unor producții sigure și stabile, prin creșterea potențialului productiv al pământului, mai buna organizare și folosire în mod unitar a terenurilor agricole, a întregii suprafețe a țării, realizarea irigațiilor pe circa 55—60% din suprafața stabilă, a lucrărilor de desecări și combaterea eroziunii solului*. Acest program, aprobat de Plenara C.C. al P.C.R. din 29—30 iunie 1983, reprezintă cea mai importantă investiție care se realizează în țara noastră și care asigură creșterea potențialului productiv al pământului, condiție esențială pentru realizarea unor producții mari și stabile, indiferent de influența factorilor climatici. Prin îndeplinirea lui, suprafața agricolă va spori cu circa 500 de mii ha prin atragerea în circuitul agricol a unor suprafețe neproductive; vor fi amenajate, de asemenea, până în anul 1990, 1—2,3 milioane ha pentru irigații, ajungându-se,

³¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, p. 34.

la sfârșitul cincinalului, la 5,5—6 milioane ha ; lucrări de desecări vor fi efectuate pe 1,5 milioane ha și de combatere a eroziunii pe 800 de mii ha.

Mecanizarea lucrărilor agricole constituie o direcție principală a progresului tehnic în agricultură, exercitându-se în strînsă dependență cu factorii biologici, cu potențialul productiv al pămîntului, cu acțiunile de chimizare și irigații. Începînd cu anul 1965 a fost extinsă mecanizarea lucrărilor în toate ramurile agriculturii, paralel cu crearea de noi mașini perfecționate, potrivit cerințelor agrotehnice moderne. Dacă, în anul 1938, energia mecanică reprezenta doar 15%, iar energia animală 85% din forța de tracțiune totală, în 1985 energia mecanică reprezenta peste 95%, mașinismul afirmîndu-se ca o direcție principală a procesului de modernizare a bazei tehnice-materiale a agriculturii.

În perioada 1965—1985 a fost asigurată mecanizarea lucrărilor de bază din culturile de cîmp, legumicultură, pomicultură și viticultură, din complexele zootehnice de tip industrial și din fermele zootehnice de tip gospodăresc. În această perioadă au fost introduse tractoarele de 65 CP modernizate, de 80 CP și de 180 CP pe roți și pe șenile, împreună cu sistemul de mașini agricole pentru culturile de cîmp, combinele autopropulsate de recoltat cereale păioase și porumb (boabe și știuleți), precum și alte numeroase tipuri de mașini. Prin crearea sistemului național de tractoare și mașini agricole s-a realizat o tehnologie corespunzătoare de lucru cu mijloace mecanice, în flux continuu, cu mașini corelate și cu eficiență economică mărită în exploatare.

Una din pîrghiile de bază ale procesului de modernizare a bazei tehnice-materiale a agriculturii o constituie chimizarea. Utilizarea îngrășămintelor și a substanțelor fitofarmaceutice în producția vegetală reprezintă factorul esențial al modernizării tehnologiilor de cultură a plantelor, de sporire a producției prin menținerea și îmbunătățirea fertilității solului. La nivelul cincinalului 1981—1985, agricultura României a beneficiat de o cantitate de îngrășămintă substanță activă de circa 14 ori mai mare decît în intervalul 1961—1965.

În cincinalul 1986—1990 cantitatea de îngrășămintă chimice va ajunge la 2,5—4 milioane de tone substanță activă, revenind 335—380 de kg pe un hectar teren arabil. Vor spori, de asemenea, livrările de substanțe chimice, care vor asigura combaterea bolilor, a dăunătorilor și buruienilor.

Pornind de la propria experiență, ca și de la practica pe plan mondial, care demonstrează că știința constituie factorul primordial al progresului, Partidul Comunist Român acordă o atenție deosebită promovării cercetării științifice în agricultură, în strînsă concordanță cu necesitatea soluționării problemelor majore ale acestei ramuri de bază a producției materiale. În strînsă legătură cu cerințele mereu sporite ale activității productive din agricultură, cercetarea științifică a cunoscut progrese cantitative și calitative de mare însemnătate după Congresul al IX-lea al partidului. A fost creată și dezvoltată o amplă rețea de institute și stațiuni, amplasate pe întreg teritoriul țării. În 1985, rețeaua de cercetare — ca activitate mixtă, de cercetare și producție — cuprindea 127 de institute și stațiuni de cercetare, față de 47 în 1965, la care se adaugă cele șase institute de învățămînt superior care participă la activitatea de cercetare coordonată de Academia de Științe Agricole și Silvice.

Pe baza indicațiilor și cu participarea nemijlocită a tovarășului Nicolae Ceaușescu au fost stabilite direcțiile fundamentale ale cercetării științifice în agricultură, asigurîndu-se o îmbinare armonioasă a cercetă-

rilor aplicative cu cele de perspectivă. Programul de cercetare științifică din agricultură are ca obiectiv creșterea contribuției cercetărilor biologice la sporirea producției și a bioconversiunii, folosirea rațională a resurselor naturale și protecția mediului pe baza cercetărilor de pedologie, agrochimie, hidrologie, metrologie, îmbunătățiri funciare și gospodărirea apelor, reducerea consumurilor energetice clasice și folosirea de surse energetice regenerabile, ridicarea nivelului calitativ al tehnologiilor, prin perfecționarea celor existente și elaborarea de noi tehnologii pentru toate procesele de producție din agricultură.

În domeniul producției vegetale au fost obținute realizări importante la principalele plante de cultură. În perioada 1970—1983, la grîul de toamnă au fost obținute soiuri cu un potențial biologic de producție de 5 000—8 500 kg la ha ; la orz de 6 000—10 000 kg la ha ; la porumb boabe de 12 000—18 000 kg la ha ; la floarea soarelui de 3 500—4 500 kg la ha ; la cartoful de toamnă de 60—65 tone la ha în cultură neirigată și de 85—90 tone la ha în cultură irigată.

Progrese importante au fost realizate la legume, pomi fructiferi, viță de vie etc. Stocul important de creație, de material biologic, accelerarea transferului cercetărilor și a noilor tehnologii asigură sporirea contribuției științei la potențarea resurselor, la sporirea producției agricole și a eficienței ei economice.

În procesul de intensificare și de modernizare a agriculturii, forța de muncă constituie elementul hotărîtor, singurul factor conștient al producției materiale, unicul factor productiv creator de valoare. Accelerarea procesului de industrializare a determinat profunde mutații în structura economiei naționale, implicit în structura socială și profesională a populației ocupate în agricultură. Procesul de diminuare a resurselor de muncă ocupate în agricultură a început, practic, după încheierea cooperativizării și s-a intensificat simțitor, îndeosebi după anul 1965. În perioada 1966—1985, resursele active de muncă transferate din agricultură în alte ramuri și sectoare de activitate au totalizat aproape 2,4 milioane persoane, ponderea populației ocupate în agricultură în totalul populației ocupate în economia națională reducîndu-se de la 55,5% în 1965 la 28,5% în 1985. Fenomenul de reducere a resurselor active de muncă din agricultură s-a datorat, în principal, intensificării procesului de industrializare socialistă a țării, care a asigurat, pe de o parte, o puternică dezvoltare și diversificare a ramurilor și activităților neagricole, sporindu-se, în acest fel, numărul locurilor de muncă, iar pe de altă parte a furnizat agriculturii o bază de mecanizare a proceselor de muncă, în continuă creștere, micșorînd substanțial necesarul de forță de muncă.

În cincinalul 1986—1990 și în perspectivă, ritmul mediu de creștere a productivității muncii din agricultură, care din anii '70 a început să se apropie și îl devansează pe cel din industrie, se va accelera. Ritmul de reducere a forței de muncă din agricultură se va atenua, utilizarea cît mai completă și mai productivă a resurselor de muncă realizîndu-se atît prin intensificarea proceselor tehnologice, cît și prin dezvoltarea sectoarelor economice și a serviciilor în mediul rural.

Dezvoltarea continuu ascendentă a agriculturii noastre s-a datorat, într-o foarte mare măsură, și faptului că, în politica partidului de asigurare și de utilizare rațională a resurselor de muncă din această ramură, s-a acordat o atenție deosebită pregătirii și folosirii cît mai eficiente a cadrelor de specialiști agricoli. Față de anul 1960, în 1985 numărul de specialiști agricoli cu studii superioare s-a ridicat de la 5 327 la 32 135 de

ingineri agronomi, zootehniști, medici veterinari și ingineri mecanici. A crescut, de asemenea, efectivul specialiștilor cu studii medii, de la 5 893 la 27 230 de agronomi, zootehniști, veterinari. În ceea ce privește pregătirea profesională a membrilor cooperatori și a diferitelor categorii de muncitori agricoli, a fost organizat și perfecționat continuu învățământul agro-zootehnic de masă.

În întreaga perioadă a construcției socialiste și, cu deosebire, după Congresul al IX-lea, în acțiunea de pregătire profesională a lucrătorilor din agricultură s-a pus un accent mereu mai mare pe legarea strânsă a învățământului agrozootehnic de masă cu practica agricolă, cu cerințele progresului tehnic și cu cuceririle științifice.

Pe baza hotărârilor Congresului al IX-lea, precum și ale Conferinței Naționale a partidului din 1967 s-a perfecționat neîntrerupt activitatea întreprinderilor agricole de stat, a stațiunilor pentru mecanizarea agriculturii, a cooperativelor agricole de producție, socialismul consolidându-se și în agricultură și creîndu-se, astfel, una din premisele esențiale ale trecerii la o nouă etapă de dezvoltare a societății socialiste românești — edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate. În procesul de realizare a unei agriculturi moderne o importanță deosebită a avut înfăptuirea hotărârilor congreselor al X-lea, al XI-lea și al XII-lea ale partidului. Transpunerea lor în viață a asigurat o puternică dezvoltare a bazei tehnice-materiale, perfecționarea relațiilor de producție, a organizării unităților agricole, extinderea asocierii și cooperării între unitățile socialiste, perfecționarea planificării și conducerii unitare a agriculturii.

În întreprinderile agricole de stat, unități bazate pe proprietatea socialistă a întregului popor, s-au efectuat importante investiții, care au asigurat ridicarea nivelului tehnic al producției. Totodată, s-a acționat pentru concentrarea și specializarea producției, astfel încât acestea să devină model de organizare socialistă a agriculturii, o bază puternică pentru realizarea fondului central al statului, pentru organizarea superioară a muncii în toate unitățile. Întărindu-se considerabil și extinzându-și aria de activitate, stațiunile pentru mecanizarea agriculturii au devenit pîrghia hotărîtoare în introducerea multilaterală a progresului tehnic în agricultura cooperatistă, în organizarea științifică a producției și a muncii, în sprijinirea dezvoltării cooperativelor agricole.

Alături de întreprinderile agricole de stat și de stațiunile pentru mecanizarea agriculturii, importante transformări calitative au avut loc în cooperativele agricole de producție. Dată fiind importanța lor economică — ele deținînd cea mai mare parte a suprafețelor agricole și a resurselor de muncă — s-a acordat o atenție deosebită îmbunătățirii organizării producției și a muncii, dezvoltării proprietății obștești și perfecționării sistemului de retribuire a muncii.

Pornind de la faptul că schimbările în societate au un caracter deosebit de dinamic, în perioada de după 1965 a avut loc un amplu proces de perfecționare a organizării și conducerii unităților agricole, a întregii agriculturi. Asemenea întregii economii, în agricultură s-a instituționalizat principiul muncii și conducerii colective, înlocuindu-se conducerea unipersonală cu conducerea colectivă, s-au instituționalizat adunările generale, consiliile oamenilor muncii în toate unitățile, s-au întărit autoconducerea muncitorească și autogestiunea economică.

Autoconducerea muncitorească, autogestiunea economică, dînd expresie autonomiei economice funcționale a unităților în cadrul conducerii unitare a societății pe baza centralismului democratic, constituie pîrghii

importante în creșterea producției și a eficienței economice. Ca formă principală prin care se realizează latura democratică a centralismului, autoconducerea cuprinde totalitatea formelor de conducere colectivă și de luare a deciziilor la nivelul unităților economice. Trecerea la autoconducere a impus, în același timp, lărgirea conținutului gestiunii economice, respectiv trecerea la autogestiune, care presupune acoperirea integrală a cheltuielilor din venituri proprii, obținerea de beneficii care să asigure propria dezvoltare, o cotă pentru dezvoltarea generală a societății, resurse pentru participarea oamenilor muncii la beneficii și acoperirea cheltuielilor destinate satisfacerii unor nevoi social-culturale.

Concomitent cu perfecționarea organizării și conducerii cooperativelor agricole, întreprinderilor agricole de stat și stațiunilor de mașini și tractoare, s-a acționat pentru îmbunătățirea legăturilor și conclucrării dintre unitățile agricole. Astfel, în anul 1971, s-a trecut la organizarea consiliilor intercooperatiste, ca formă superioară de realizare a cooperării în producție a unităților agricole cooperatiste, de unire a eforturilor pentru introducerea tehnicii și științei moderne în producție, pentru realizarea unei agriculturi intensive, de înalt randament.

În ansamblul de măsuri menite să îmbunătățească organizarea și conducerea agriculturii, un loc deosebit ocupă crearea, în 1979, a consiliilor unice agroindustriale de stat și cooperatiste, ca factor de importanță majoră în perfecționarea activității economice. Instituționalizarea lor are la bază criteriile economice, organizatorice și sociale de mare însemnătate practică și principală : asigurarea conducerii unitare a tuturor sectoarelor agriculturii, pe toate treptele organizatorice ; accentuarea procesului de concentrare și integrare a producției și de specializare a unităților și subunităților, ca premise ale modernizării agriculturii, ale creșterii eficienței economice a producției agricole ; folosirea rațională și în mod unitar a bazei tehnice-materiale, adîncirea procesului de integrare a cercetării și învățămîntului cu producția, în vederea introducerii mai rapide a progresului tehnic ; creșterea rolului și răspunderii specialiștilor în aplicarea diferențiată a tehnologiilor de cultură și de creștere a animalelor ; îmbunătățirea și perfecționarea pregătirii cadrelor de specialiști, a tuturor lucrătorilor din agricultură, în concordanță cu cerințele modernizării producției agricole, cu sarcinile importante pe care le are agricultura în dezvoltarea economiei naționale.

Perfecționarea organizării și conducerii agriculturii constituie o componentă esențială a înfăptuirii noii revoluții agrare. Întreg ansamblul de măsuri adoptate de conducerea partidului are drept coordonată fundamentală imbinarea conducerii unitare pe baza planului național unic, a activității de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate cu principiul autoconducerii muncitorești. În acest scop, se va acționa, în continuare, pentru întărirea proprietății socialiste în întreprinderile de stat, stațiunile pentru mecanizarea agriculturii și cooperativele agricole de producție.

Creșterea producției agricole. Pornind de la locul și rolul agriculturii în formarea și dezvoltarea complexului național unitar, partidul nostru, secretarul său general au orientat această ramură spre o dezvoltare intensivă și multilaterală. Agricultura multilaterală s-a dovedit mai puțin sensibilă la oscilațiile inerente ale factorilor naturali și ale pieței externe, asigurînd o folosire mai completă a resurselor naturale, materiale și umane, o îmbunătățire a aprovizionării populației în concordanță cu puterea ei de cumpărare a produselor agroalimentare, o participare sporită

la creșterea venitului național, la progresul general al economiei românești.

Orientarea agriculturii pe baza dezvoltării intensive, a perfecționării organizării muncii în această ramură a creat condițiile pentru creșterea continuă a producției agricole vegetale și animale. Astfel, în anul 1986, producția de cereale a fost de 30,3 milioane tone — din care 7,4 milioane tone grâu și secară și 20,1 milioane tone porumb —, față de 15,2 milioane tone cereale în 1975 și 12,6 milioane tone în 1965. Elocvent, în acest sens, este și faptul că, față de media anuală a producției de cereale de 8,2 milioane tone în 1951—1955, s-a realizat, în cincinalul 1981—1985, o producție medie anuală de 22 milioane tone cereale. Totodată, s-au înregistrat creșteri importante și la alte produse : producția de sfeclă de zahăr a sporit de la 3 milioane tone în 1965 la 7 milioane tone în 1986, producția de floarea-soarelui de la 564 mii tone la 1 003 mii tone ; producția de legume de la 1,6 milioane tone la 6,9 milioane tone ; producția totală de fructe de la 1,1 milioane tone la 2,5 milioane tone.

Efectivele de animale au înregistrat, de asemenea, o creștere continuă. În anul 1987 numărul bovinelor a fost de 7 225 mii capete, față de 4 935 în 1966, al porcinelor de 14 711 mii capete, față de 5 365 mii, iar al ovinelor de 18 762 mii capete față de 13 125 mii. Producția de carne a sporit de la 1,1 milioane tone în 1965 la 2,6 milioane tone în 1986.

Sporirea producției agricole vegetale și animale a dus la creșterea producției agricole pe locuitor în perioada 1965—1986 : la cereale boabe de la 662 kg la 1 329 kg ; la floarea soarelui de la 29 kg la 44 kg ; la cartofi de la 115 kg la 399 kg ; la legume de la 87 kg la 302 kg ; la carne de la 58 kg la 166 kg ; de lapte de la 170 kg la 247 kg.

Creșterea producției agricole a avut loc în condițiile reducerii absolute și relative a populației ocupate în agricultură de la 56,5% în 1965 la 28,3% în anul 1986³².

Congresul al XIII-lea al Partidului Comunist Român din noiembrie 1984, adoptând direcțiile de dezvoltare economico-socială a țării în perioada planului cincinal 1986—1990, a stabilit ca obiectiv fundamental pentru agricultură „realizarea noii revoluții agrare, ce presupune transformarea generală a felului de muncă, de viață și de gândire al țărănimii noastre cooperatiste, realizarea unei producții agricole care să satisfacă din plin necesitățile de consum ale întregului popor, precum și alte cerințe ale dezvoltării economiei naționale”³³. Noua revoluție agrară, punând pe primul plan omul, principala forță de producție, are ca obiectiv principal dezvoltare intensivă a producției, obținerea unor recolte mari, stabile, creșterea pe această bază a contribuției agriculturii la dezvoltarea generală a țării.

În primii doi ani — 1986 și 1987 — ai cincinalului 1986—1990 au fost obținute realizări însemnate pe calea dezvoltării intensive a agriculturii, pentru îndeplinirea obiectivelor noii revoluții agrare. În concordanță cu prevederile programului național pentru asigurarea unor producții agricole sigure și stabile s-a realizat un volum important de lucrări de îmbunătățiri funciare, s-au executat lucrări de amenajări pentru irigații în sisteme mari și locale pe o suprafață de 643,4 mii hectare, inclusiv 172 mii hectare cu lucrări terminate și în stadii avansate care urmează a fi puse în funcțiune în primăvara anului 1988, asigurându-se condiții

³² Anuarul statistic al Republicii Socialiste România. 1986, p. 20, 50—53.

³³ Nicolae Ceaușescu, Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român. 19 noiembrie 1984, Editura politică, București, 1984, p. 19.

pentru irigarea unei suprafețe totale de peste 3 500 mii hectare. De asemenea, s-au efectuat importante lucrări de desecări ; la sfârșitul anului 1987, suprafața ameliorată prin lucrări de desecare a ajuns la 3 259,5 mii hectare. În aceși doi ani au fost livrate agriculturii importante cantități de îngrășăminte chimice și alte produse chimice pentru combaterea dăunătorilor ³⁴.

Eforturile depuse pentru modernizarea agriculturii au asigurat creșterea puternică a producției agricole : 30,3 milioane tone cereale în 1986 și 31,7 milioane tone în 1987 ³⁵.

Pornind de la aceste importante realizări, Consiliul de Stat al Republicii Socialiste România, din inițiativa tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului și președintele țării, a hotărât instituirea titlului de „Erou al Noii Revoluții Agrare”, care este acordat județelor, unităților de producție și de cercetare agricolă și persoanelor ce realizează producțiile prevăzute în obiectivele noii revoluții agrare.

În semn de înaltă stimă și aleasă prețuire, cel dintâi titlu de „Erou al Noii Revoluții Agrare” a fost conferit tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, pentru rolul hotărîtor în fundamentarea conceptului privind noua revoluție agrară în România, în înfăptuirea politicii agrare a partidului și statului nostru de făurire a unei agriculturi moderne, intensive, de înalt randament, pentru aportul fundamental la creșterea tot mai accentuată a agriculturii, ca ramură de bază a economiei naționale, la dezvoltarea generală a țării, la ridicarea bunăstării întregului popor.

În perioada planului cincinal 1986—1990, dezvoltarea intensivă și modernizarea agriculturii se realizează, în primul rînd, în baza sa tehnico-materială, în forța de muncă, în organizarea producției și a muncii, a întregii activități din acest domeniu. Pîrghia principală a modernizării bazei tehnico-materiale a agriculturii o constituie investițiile. Planul cincinal 1986—1990 prevede pentru agricultură un volum de investiții de 190 miliarde lei pentru înfăptuirea programului de îmbunătățiri funciare, mecanizarea completă a lucrărilor agricole, modernizarea plantațiilor viti-pomicole și a sectorului zootehnic etc. ³⁶.

Baza tehnico-materială a agriculturii se va dezvolta și diversifica prin dotări cu tractoare și alte mașini agricole. În 1986, de exemplu, re-
veneau la un tractor 54 hectare teren agricol. Pînă în 1990 agricultura va dispune de un complex de mașini de înaltă productivitate, care vor efectua simultan mai multe operațiuni. De asemenea, dezvoltarea mai rapidă și intensivă a producției agricole se va realiza prin folosirea mai rațională a pămîntului, creșterea randamentului la hectar, ameliorarea solului și efectuarea unor ample lucrări de irigații și îmbunătățiri fun-

³⁴ Comunicat cu privire la îndeplinirea Planului național unic de dezvoltare economico-socială a Republicii Socialiste România pe anul 1986, în „Buletinul oficial”, nr. 7 din 31 ianuarie 1987 ; Comunicat cu privire la îndeplinirea planului unic de dezvoltare economico-socială a României pe anul 1987, în „Buletinul oficial” nr. 8 din 4 februarie 1988.

³⁵ Ibid.

³⁶ Legea Planului național unic de dezvoltare economico-socială a Republicii Socialiste România pe perioada 1986—1990, nr. 2 din 27 iunie 1986, în „Buletinul oficial”, partea I, nr. 42 din 2 iulie 1986.

ciare. Agricultură va primi în cursul cincinalului 1986—1990 peste 14,5 milioane tone de îngrășăminte chimice de substanță activă³⁷.

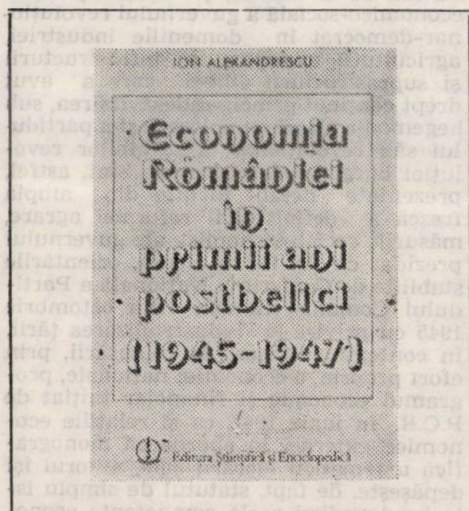
În înfăptuirea noii revoluții agrare, un rol de cea mai mare importanță revine științei, învățămîntului și culturii. Cercetarea științifică va trebui să pună la îndemîna practicii agricole tehnologii superioare, cu consumuri mai reduse de energie și combustibili, să obțină un material biologic de înaltă productivitate și animale de rasă cu valoare zootehnică ridicată, să promoveze metode eficiente de utilizare a pămîntului și de organizare a producției, să ofere noi soluții de creștere a productivității muncii. Aplicarea tot mai susținută și pe scară tot mai largă a rezultatelor cercetării științifice în producție, întărirea economico-organizatorică a tuturor unităților agricole, creșterea calificării lucrătorilor din agricultură etc. vor asigura sporuri anuale de producții vegetale și animale cu mult superioare celor obținute în cincinalul 1981—1985. Potrivit prevederilor planului cincinal 1986—1990, producția globală agricolă va crește în medie anuală cu 6,1—6,7% față de perioada 1981—1985.

În sectorul zootehnic, a cărui pondere în totalul producției agricole, potrivit prevederilor planului, va ajunge la 46—48% în 1990, față de 42,70% în 1985, se va pune accentul pe sporirea efectivului de animale și a producției de carne, lapte, lînă și alte produse animaliere³⁸.

Realizarea hotărîrilor Congresului al XIII-lea al partidului va asigura participarea crescîndă a agriculturii la dezvoltarea economică, generală, la creșterea continuă a nivelului de trai al poporului, la ridicarea țării pe noi trepte de progres și prosperitate.

ION ALEXANDRESCU,
ECONOMIA ROMÂNIEI ÎN PRIMII ANI POSTBELICI
 (1945—1947),

Editura științifică și enciclopedică, București, 1986, 290 p.

Întreprinzând o amplă analiză monografică asupra stării economice a României din perioada 1945—1947, prezenta lucrare a istoricului Ion Alexandrescu se constituie într-un eveniment editorial care nu poate scăpa interesului istoricilor și economiștilor din țara noastră.

Cartea la care ne referim se distinge, înainte de toate, printr-o metodologie riguroasă științifică, înscrisă pe coordonatele deschiderilor operate după cel de-al IX-lea Congres al Partidului Comunist Român, de îndemnul formulat de secretarul general frontului ideologic de a reflecta veridic și de a analiza obiectiv,

în spiritul materialismului dialectic, fenomenele, procesele și concepțiile socio-economice din orice etapă a dezvoltării patriei și partidului nostru. Evitând afirmații teziste și judecăți apodictice, minuind cu virtuozitate sistemul criteriologic marxist de analiză și evaluare a fenomenului economic, autorul îndreptățește cu prisosință aprecierea că această lucrare se înscrie ca o realizare remarcabilă a istoriografiei economice marxiste din țara noastră.

Lucrarea îmbină prezentarea faptelor și evenimentelor economice din perioada analizată — scurtă, dar extrem de densă în conținutul și semnificațiile ei — cu raționamente și modalități de interpretare originale. Articulând economicul cu politicul și chiar cu elemente extra economice conjuncturale, precum și elementul național cu contextul său internațional, monografia oferă cititorilor o imagine de larg orizont, incitând la reflecții cu privire la marea însemnătate a conducerii de către partidul comunist a complexelor prefaceri revoluționare din această perioadă, la realismul politicii sale economice, la rolul determinant al efortului propriu, național, în realizarea acestor prefaceri, la învățămintele care se desprind pentru orientarea de viitor a strategiei dezvoltării economice a țării noastre. În spiritul acestor coordonate metodologice, calitatea cărții lui Ion Alexandrescu rezidă, totodată, și în faptul că dezvăluie adevăruri dureroase privind consecințele războaielor asupra popoarelor și, mai cu seamă, tratamentul discriminatoriu la care sînt supuse țările

mici și mijlocii de către marile puteri imperialiste, tratament tipic vechii ordini economice și politice internaționale.

Despre perioada 1945—1947 s-au scris, mai ales după Congresul al IX-lea al P.C.R., studii și cărți valoroase. Se părea că ceea ce se va mai scrie pe această temă n-ar mai constitui decât unele completări sau accente în interpretarea aceluiași fapt. Dar autorul lucrării *Economia României în primii ani postbelici (1945—1947)* redeschide dosarele uneia din perioadele istoriei patriei noastre, a economiei sale naționale, scurte ca durată, dar, totuși, încă pasibilă de a-i fi adăncită cunoașterea atât de economiști, cât și de istorici. În legătură cu aceasta, subliniem, ca valoare definitorie a lucrării menționate, caracterul său monografic și, respectiv, holistic, pe care i-l conferă documentarea de excepție: 127 lucrări și studii; 46 titluri de publicații periodice; 6 cuvântări și declarații publice ale unor personalități din epocă; 38 documente oficiale cu privire la starea economică a țării din această perioadă; 6 fonduri arhivistice și 15 lucrări teoretice, ca să nu mai vorbim și despre cele 330 de acte normative privind legislația economico-socială din epoca cercetată, respectiv peste 560 de referințe bibliografice. Meticulozitatea cu care autorul a utilizat aceste generoase izvoare informaționale permite cititorului reconstituirea veridică — cu luminile și cu umbrele respective — a istoriei economice a României din perioada analizată, amplificând, astfel, forța de convingere a întregului demers științific.

Este, astfel, mult sporită puterea de sugestie a imaginii economiei românești de după război, grevate atât de cele 464,2 milioane de dolari pierderi economice suferite de România în anii 1941—1944 prin efectul „tratatului economic” cu Germania hitleristă, cât și de cele 300 milioane dolari despăgubiri de război datorate Uniunii Sovietice plus obligațiile de a plăti despăgubiri celorlalte state aliaste pentru daunele pricinuite lor în țara noastră, obligații rezultate, cu totul pe nedrept, din tratarea României ca o țară necobeligerantă în războiul antihitlerist și care, prin efectul insurecției de la 23 August 1944, a scurtat cu 200 de zile durata războiului. Bogata documentare a lucrării, calculele și analizele efectuate de autor, scot, de asemenea, în evidență faptul că României i s-a impus, prin Tratatul de pace cu Puterile Aliate și Asociate, transferarea către U.R.S.S. a tuturor averilor germane din România, în valoare de circa 400 milioane dolari, valoare suplimentară creanțelor rezultate din exportul românesc către Germania, în timpul războiului, ceea ce însemna că

„România era obligată, în urma anulării creanțelor sale față de Germania de către marile puteri, să exporte a doua oară în vederea lichidării aceluiași datorii” (p. 216), în condițiile unei economii slab dezvoltate, afectate, în plus, de rezultatele dezaastroase ale secetei din 1945—1946.

Dar, ca tabloul refacerii economice prin forțe proprii să fie și mai edificator, lucrarea nu ocolește nici adevărul neplăcut și dur că, în ciuda principiilor stipulate în acordurile sovieto-române din 8 mai 1945 de la Moscova, de promovare a raporturilor economice „în sensul cel mai favorabil intereselor reciproce ale părților” (p. 214), cu toate efectele pozitive realizate prin livrările de materii prime, semifabricate și utilaje sovietice pentru refacerea unor importante ramuri economice românești, totuși cele 16 sovromuri create s-au dovedit o formă neadekvată de colaborare, „rezultatele financiare pentru statul român nefiind cele scontate” (p. 217).

Paginile cărții îl informează pe cititor, cu lux de amănunte, și despre politica economico-socială a guvernului revoluționar-democrat în domeniile industriei, agriculturii, transportului, infrastructurii și suprastructurii etapei care a avut drept conținut principal desăvârșirea, sub hegemonia clasei muncitoare și a partidului său revoluționar, a sarcinilor revoluției burghezo-democratice. Sint, astfel, prezentate detalii inedite din ampla frescă a definitivării reformei agrare, măsurile social-economice ale guvernului prezidat de dr. Petru Groza, orientările stabilite de Conferința Națională a Partidului Comunist Român din octombrie 1945 cu privire la industrializarea țării, în contextul refacerii și relansării, prin efort propriu, a economiei naționale, programul economic și financiar inițiat de P.C.R., în iunie 1947, ca și relațiile economice externe. În abordarea monografică a tematicii lucrării sale, autorul își depășește, de fapt, statutul de simplu istoric, dovedind reale competențe economice, statistice, sociologice, filosofice și politologice, ceea ce conturează caracterul interdisciplinar al elaboratului la care ne referim. Aceasta i-a permis autorului efectuarea unor analize multifactoriale a fenomenelor și proceselor economice care fac obiectul cercetării sale. Și trebuie remarcat că, în acest travaliu, el se manifestă sobru, echilibrat, coerent și convingător, ceea ce îl particularizează, evident meritoriu, în acest domeniu.

Totodată, lucrarea se distinge printr-un conținut bogat și o structură judicioasă. Reține în mod deosebit atenția, în acest sens, faptul că înainte de a trata proble-

matica perioadei la care se referă, se analizează, pe aproape o sută de pagini, bogat documentate și pertinent realizate, economia românească din preajma celui de-al doilea război mondial, ceea ce conferă suportul unei mai bune înțelegeri a evoluției sale din anii 1945—1947. Astfel, după opinia noastră, este deplin legitimă prezentarea, în cadrul primului capitol al cărții, a unor considerații privind nivelul și caracterul dezvoltării economice a României în preajma mării conflagrații mondiale, urmările evenimentelor din vara anului 1940, ale războiului și ale Convenției de armistițiu asupra economiei românești, precum și analiza stării economiei românești în perioada războiului antihitlerist. Este aici relevant, pe larg, efortul material, uman și financiar de excepție făcut pe poporul nostru la îndemnul partidului comunist, la care s-au aliat toate forțele naționale patriotice, în slujba luptei duse pentru înfrângerea fascismului. „Pronunțându-se și acționînd cu fermitate pentru a contribui cu tot potențialul uman și material la războiul împotriva Germaniei fasciste și Ungariei horthyste, precum și pentru îndeplinirea cu rigurozitate a prevederilor Convenției de armistițiu — scrie autorul —, forțele politice din România sperau ca pe această cale să obțină nu numai îmbunătățirea relațiilor cu Națiunile Unite și, în primul rînd, cu Uniunea Sovietică, ci și schimbarea statutului juridic al României în vederea participării la lucrările viitoarei Conferințe de pace de pe poziții mai favorabile intereselor naționale ale poporului român. Se avea în vedere — apreciază Ion Alexandrescu —, pentru realizarea acestui dezerat, recunoașterea statutului de cobeligeranță, cu toate consecințele pozitive ce decurgeau de aici pentru redobîndirea mai rapidă, cu un ceas mai devreme, a independenței și suveranității naționale” (p. 51). Detaliile informaționale privind acest uriaș efort întreprins la chemarea înflăcărată lansată de partidul comunist: „Totul pentru front, totul pentru victorie!” sînt mai mult decît edificatoare. Prin caracterul inedit al multora dintre ele, cartea provoacă cititorului un sentiment de autentică și justificată mîndrie patriotică.

Un capitol distinct al lucrării realizează, pe aproape o sută de pagini, o amplă și profundă cercetare științifică asupra evoluției economiei românești între anii 1945—1947, pe baza politicii economico-sociale a guvernului revoluționar-democrat. Folosind izvoare documentare, în mare parte arhivistice, autorul apreciază, cu deplină justețe, că, „în aceste condiții, guvernul revoluționar-democrat a acționat în domeniul social-economic, cu precădere, pentru asigurarea

unui minim de bunuri strict necesare existenței întregii populații a țării și ameliorarea, totodată, a situației economice grele a maselor muncitoare, concomitent cu sprijinirea cu întreg potențialul economic și uman a frontului antihitlerist și îndeplinirea obligațiilor ce decurgeau din Convenția de armistițiu. Pentru realizarea acestor țeluri, el a adoptat o politică elastică, de dirijare și control crescînde a proceselor de circulație și distribuție a mărfurilor, respingînd cererile tot mai insistente ale burgheziei — începînd din 1946, chiar și a celei reprezentate în guvern prin gruparea liberală tătărăsciană — de liberalizare a vieții economice prin înlăturarea treptată a măsurilor de dirijare și control din partea statului” (p. 101).

Bineînțeles, lucrarea relevă că, în această perioadă, unul din obiectivele prioritare ale politicii social-economice l-a constituit definitivarea reformei agrare, proces în esență burghez-democratic înfăptuit de către masele muncitoare. De asemenea, tot același conținut, dar cu perspective mai largi, l-a avut și programul P.C.R. de redresare și dezvoltare a economiei naționale, pe baza industrializării țării, elaborat de Conferința Națională a partidului din octombrie 1945, ca și programul economico-financiar din 1947.

Într-un ultim capitol, lucrarea analizează stadiul și evoluția relațiilor economice externe ale României din perioada 1945—1947, pornind de la faptul că reluarea, extinderea și reorientarea acestora constituia o necesitate vitală pentru redresarea și dezvoltarea economică a țării. Aici sînt abordate, într-o măsură mai însemnată decît în alte lucrări de specialitate, problemele colaborării economice sovieto-române prin intermediul comerțului exterior și al celor 16 sovromuri. Deși autorul nu prezintă datele statistice cu privire la activitatea economico-financiară a sovromurilor, concepute inițial ca societăți mixte, bazate pe principiul parității aportului de fonduri române și sovietice și al avantajelor reciproce, se menționează că „în momentul lichidării sovromurilor s-a ajuns, potrivit protocoalelor de răscumpărare a participației sovietice, la stabilirea unei sume disproporționat de mari față de aportul efectiv adus de partea sovietică din propriul său venit național” (p. 218). Sînt înfățișate, apoi, datele cu privire la volumul și orientarea relațiilor economice externe ale României cu țările vecine, și îndeosebi cu U.R.S.S. (în 1947 acestea dețineau 91% din exportul și 70% din importul României față de numai 18% cît reprezentau în 1938).

Meritorie este grija autorului pentru

acuratețea ideologică, coerența logică și priceperea de a articula trecutul cu prezentul și viitorul, ceea ce imprimă lucrării nu doar o tentă retrologică, ci, extrapolând tendințele legităților procesului revoluționar unic și neîntrerupt al dezvoltării economico-sociale a patriei noastre de după 23 August 1944, și mai cu seamă de după 1945, cartea lui Ion Alexandrescu are, într-o anumită măsură, și o vocație prospectologică. În acest sens, sint evidențiate, de exemplu, tradițiile poporului nostru ca în toate momentele nodale ale dezvoltării sale să acționeze în mod unitar, adăugând astfel la potențialul material de care a dispus, uriașă energie sinergică pe care o degajă numai unitatea națională. De asemenea, perenă este și tradiția românească, subliniată în cartea la care ne referim, de a așeza la baza realizărilor acestui multi-milenar popor, efortul propriu, istoria lui învederind paradigmatică că — așa cum apreciază tovarășul Nicolae Ceaușescu — „Nimic nu am avut pe gratis ! Nimic nu a venit din cer !” De fapt, întreaga lucrare în discuție este străbătută de mesajul tonic al adevărului că „toate marile realizări ale României de azi au fost dobândite printr-o muncă uriașă și multe sacrificii” (p. 6).

Lucrarea lui Ion Alexandrescu dezvoltă un demers științific meritoriu de stabilire a adevărului istoric asupra economiei românești din anii 1945—1947, pe baza studierii nemijlocite și a interpretării marxiste a realității, a reconstituirii acesteia cu trăsăturile, legitățile și tradițiile sale, cu stările, structurile și dinamica sa, formulând caracterizări sintetice, concluzii pertinente și relevând modalitățile de funcționare a mecanismului economiei naționale. Aceasta îi permite autorului să reliefeze, într-un mod original, însăși obiectul și metoda istoriei economiei naționale ca ramură autonomă, pluridisciplinară, a științei economice. Criteriul folosit în abordarea problematicei nu este rigid : în unele locuri unitatea tratării se realizează pe ramuri economice (industrie, agricultură, transport, circulația mărfurilor etc.), în altele problemele economice sînt prezentate sintetic, într-un context unitar, în care de fiecare dată se reflectă legătura dintre laturile endogene și cele exogene ale acestora, ca și cea dintre economic și politic, dintre infrastructură, structură și suprastructură. Cartea *Economia României în primii ani postbelici* are, astfel, o mare încărcătură de fapte semnificative și de aspecte care îndeamnă la meditații profunde.

Privită critic, se desprinde, așadar, concluzia că în lucrarea amintită predo-

mină elementele care o recomandă drept un valoros eveniment științific, aspectele mai puțin realizate avînd o pondere și o însemnătate neglijabile. Semnalarea unora dintre acestea ar constitui și un dialog constructiv cu autorul, pentru propria noastră lămurire, avînd în vedere caracterul pluridisciplinar al lucrării în discuție, sau, cel mult, jalonarea unor direcții de îmbunătățire a textului în vederea unei eventuale reeditări.

Astfel, credem că în această perioadă, în care s-au desăvîrșit, sub hegemonia clasei muncitoare și a partidului său de avangardă, sarcinile revoluției burghezo-democratice, programele și măsurile de dezvoltare economico-socială, inspirate de P.C.R. și adoptate de parlament, nu puteau avea un caracter „net anticapitalist”, atîta timp cît țara mai avea încă o suprastructură monarhică și, din punct de vedere economic, un caracter capitalist. Dimpotrivă, chiar în această perioadă, partidul comunist a dat indicații clare „să nu se agite lozinci socialiste”, avînd în vedere că altele erau sarcinile momentului istoric respectiv, iar trecerea peste etape ar fi fost dăunătoare. De asemenea, în lucrare se manifestă tendința de a se identifica intervenția crescîndă a statului în economie cu strategia anticapitalistă, ceea ce este cu totul altceva, atît în țările capitaliste dezvoltate (capitalism monopolist de stat), cît și în cele subdezvoltate (capitalism de stat) acolo unde nu s-a trecut încă la revoluția socialistă. E adevărat că face și cartea referire la capitalismul de stat din România, dar numai după 1947, înțelegîndu-l, limitativ, ca o „relație dintre statul socialist și întreprinderile particulare” (p. 228). Lucrarea ar fi avut, poate și mai mult de cîștigat în substanță sa științifică și ideologică, dacă, în legătură cu programele social-economice ale guvernului dr. Petru Groza, ar fi întreprins și o analiză a principalelor confruntări de idei, pentru a pune în relief și mai pregnant superioritatea gîndirii economice marxiste a P.C.R. și P.S.D. în raport cu cea burgheză (liberală și țărănistă) sau mic-burgheză, fie cu privire la reforma și problema agrară sau la industrializare, fie cu privire la relațiile economice externe și capitalul străin, sau la caracterul, structura și perspectivele economiei românești.

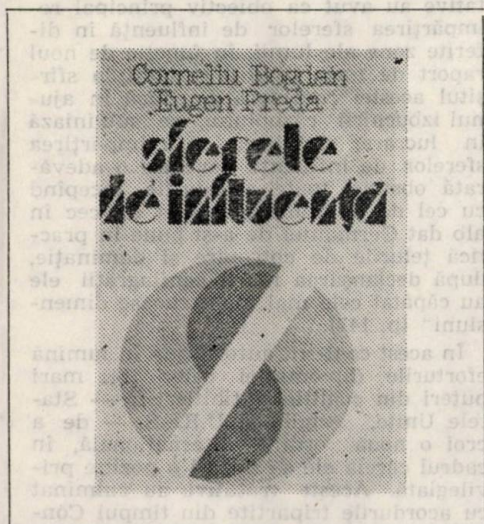
Dar, dincolo de acestea, monografia lui Ion Alexandrescu se impune ca un elaborat științific prestigios, de utilitate remarcabilă, atît pentru istorici, cît și pentru economiști, pentru întregul front ideologic.

GHEORGHE CIULBEA

CORNELIU BOGDAN, EUGEN PREDA,

SFERELE DE INFLUENȚĂ,

Editura științifică și enciclopedică, București, 1986, 324 p.

Analiza unei problematici atât de complexe cum este cea a sferelor de influență, cu întregul mănunchi de implicații și primejdii pentru pacea și securitatea popoarelor pe care acest fenomen le generează, ridică, în fața cercetătorului, dificultăți multiple, decurgând, pe de o parte, din numărul redus de studii consacrate exclusiv acestui subiect (autorii, specialiști în materie, ne încredințează că în literatura contemporană lucrările despre sferele de influență „se pot număra pe degetele de la o mână”), iar, pe de altă parte, din insistența cu care specialiști sau factori de decizie din țările care promovează politica sferelor de influență, de regulă mari puteri, încearcă să demonstreze că, în epoca actuală, acest fenomen ar fi dispărut, el aparținând definitiv trecutului. Aceasta a și fost, credem, rațiunea pentru care autorii au considerat necesar, chiar în introducerea la lucrare, să dea un răspuns clar și fără echivoc la întrebarea *dacă există sau nu sfere de influență* în lumea contemporană. Intemeindu-și răspunsul pe aprecierile cuprinse în documentele partidului și statului nostru cu privire la conținutul și caracteristicile epocii pe care o trăim, observând, în același timp, natura și sensul schimbărilor survenite în evoluția raporturilor internaționale în cele patru decenii postbelice, autorii afirmă: „Nu numai că sferele de influență continuă să existe, dar intensifi-

carea luptei pentru menținerea, consolidarea și reîmpărțirea lor rămâne una din tendințele principale ale vieții internaționale actuale” (p. 6). Cum, însă, opinia publică repudiază politica declarată de dominație, puterile care dețin sau aspiră la o sferă de influență preferă recunoașterii formale a acestei realități înțelegerile tacite sau, pur și simplu, acceptarea în practică a unei situații de fapt.

Odată stabilit adevărul existenței sferelor de influență, adevăr confirmat, de repetate ori, în anii postbelici, de nenumăratele intervenții ale marilor puteri în afacerile interne și externe ale unor state suverane, pe simplul considerent că statele în cauză fac parte dintr-o regiune considerată zonă de interese vitale, autorii își propun să formuleze definiția cât mai exactă și cuprinzătoare a sferelor de influență. Aceasta deoarece, după opinia lor, definițiile date sferelor de influență în dicționarele diplomatice și în lucrările enciclopedice și, în general, cercetările făcute până în prezent, lasă neelucidate o serie de aspecte esențiale ale fenomenului, în primul rând dinamica sa, ca și explicația durabilității sale. După opinia celor doi cercetători, sfera de influență implică, în mod necesar, un element de inegalitate în drepturi, o relație de dominație, de coerciție, de atingere a suveranității și independenței naționale. Politica sferelor de influență, precizează ei, este, esențialmente, o politică de mare putere, „o formă preferată azi a promotorilor politicii puterii”. De aceea este necesară cercetarea, mai îndeaproape, a legăturii dintre sferele de influență și politica puterii, politica de dominație (p. 15—16).

Înțelegerea cauzelor care au generat sferele de influență și a celor care le mențin și le propulsează în zilele noastre, precum și explicația cu privire la rolul și perspectivele lor în evoluția relațiilor internaționale au făcut necesară o amplă analiză a evoluției istorice a sferelor de influență, din care rezultă că fenomenul creării, împărțirii și reîmpărțirii sferelor de influență datează din cele mai vechi timpuri, ele căpătând contururi tot mai precise de-a lungul secolelor și afectând toate teritoriile globului, inclusiv teritoriul locuit de poporul român. Sint, astfel, surprinse principalele etape ale procesului de formare și afirmare a sferelor de influență, rolul nefast pe care l-au avut și îl au în evoluția societății umane, a raporturilor

dintre popoare, națiuni și state. Analiza istorică a fenomenului a permis, totodată, autorilor să fundamenteze definiția sferelor de influență, să le sublinieze trăsăturile specifice prin raportarea lor la alte modalități de organizare a relațiilor dintre state, cum sînt: compensațiile teritoriale, alianțele dintre state etc.

Comparînd, de pildă, politica sferelor de influență cu cea colonialistă, promovată de marile puteri imperialiste, autorii țin să precizeze că, în timp ce imperiile se caracterizează prin anexarea și administrarea directă a teritoriilor și țărilor de sub dominația lor, sferile de influență se disting, în primul rînd, prin aceea că dominația unui stat mai puternic asupra altuia mai slab se exercită pe căi indirecte, fără anexiuni, cu păstrarea formelor exterioare ale suveranității și cu un grad de autonomie, mai mare sau mai mic, după împrejurări (p. 23).

Pe baza analizei datelor și faptelor istorice, autorii formulează concluzia potrivit căreia, pînă în secolul al XIX-lea, sferile de influență au avut „un caracter mai curînd sporadic și s-au impus mai curînd ca rezultat al unei dezvoltări legitime a relațiilor interstatuale decît ca rezultat al unei concepții încheiate și al unei politici deliberate” (p. 223). Începînd din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, pînă la prima conflagrație mondială din anii 1914—1918, perioadă care abundă în tratate oficiale sau secrete încheiate între marile puteri, în cadrul cărora sferile de influență ocupau un loc central, realitatea existenței acestora nu este contestată de nimeni. Congresul de la Berlin, din vara anului 1878, Conferința internațională ținută, în același oraș, între noiembrie 1884—februarie 1885, tratatele dintre Anglia, Franța, Rusia, cele dintre statele care alcătuiau Tripla Alianță, precum și întreaga suită de tratate secrete din anii războiului mondial, toate urmăreau delimitarea sferelor de influență în lume, în raport de forța economică și militară a statelor participante și, pe această cale, soluționarea, prin compromisuri și împărțiri teritoriale, a litigiilor dintre ele. În anii interbelici, așa cum rezultă din lucrare, deși sferile de influență au avut un statut de semi-legalitate, ele au continuat, în fapt, să prospere, chiar dacă sub nume diferite. „Diplomația petrolului” și „umplerea vidului de putere”, creat în diferite zone ale lumii prin dispariția imperiilor multinaționale, constituie, după opinia autorilor, politica ce va duce, în cele din urmă, la izbucnirea celei de-a doua conflagrații mondiale.

O atenție deosebită este acordată de autori tratativilor secrete purtate de

marile puteri în ajunul și în anii celui de-al doilea război mondial. Bazați pe date și fapte provenite din documentele editate și inedite, precum și din lucrări de specialitate apărute în țară și în străinătate, ei demonstrează că aceste tratative au avut ca obiectiv principal reîmpărțirea sferelor de influență în diferite zone ale lumii, în funcție de noul raport de forțe care a rezultat la sfîrșitul acestei conflagrații. „Dacă în ajunul izbucnirii războiului, se subliniază în lucrare, stabilirea și reîmpărțirea sferelor de influență devenise o adevărată obsesie, toate acordurile, începînd cu cel de la München, fiind un cec în alb dat Germaniei de a-și pune în practică țelurile de cîmpire și dominație, după declanșarea mării conflagrații ele au căpătat cele mai monstruoase dimensiuni” (p. 147).

În acest context, autorii pun în lumină eforturile diplomației celor trei mari puteri din coaliția antihitleristă — Statele Unite, Anglia și U.R.S.S. — de a croi o nouă ordine internațională, în cadrul căreia ele să dețină o poziție privilegiată. Aceste tratative au culminat cu acordurile tripartite din timpul Conferinței de la Ialta, din februarie 1945, al căror conținut încă nu poate fi cunoscut pe deplin. Din acest motiv autorii manifestă rezerve față de teza persistentă că la Ialta s-a consacrat „împărțirea” Europei, dar exprimă, totodată, cu privire la acest moment, un punct de vedere ce merită a fi subliniat. Ialta, după opinia autorilor, „trebuie privită atît în contextul tuturor înțelegerilor interaliate din timpul și din perioada imediat următoare încheierii războiului, cît și în contextul unui sistem internațional, în care echilibrul de putere opera aproape ca o lege a organizării relațiilor dintre state. Cert este, se arată în continuare în lucrare, că în momentul Ialtei exista o hartă clară a prezențelor militare pe continent și că ceea ce s-a căutat la Conferința din Crimeea a fost realizarea unei răspunderi sau influențe comune, care nu altera însă această hartă” (p. 196).

Dacă pentru anii războiului, pe baza documentelor accesibile, nu poate fi probată teza împărțirii între superputeri a sferelor de influență în diferite zone de pe glob, existența acestui fenomen, ca realitate palpabilă a relațiilor dintre state, a apărut, în toată lumina, în anii 1945—1947, cînd în relațiile dintre U.R.S.S. și partenerii săi occidentali a avut loc trecerea de la politica de colaborare din timpul războiului la politica de confruntare, trecere generată de interesul fiecăreia dintre cele două superputeri, S.U.A. și U.R.S.S., de a ocupa

o poziție cât mai avantajoasă în noua organizare postbelică. În această perioadă, precizează autorii, „au ieșit, deci, la suprafață contradicțiile latente și s-au ascuțit conflictele politico-diplomatice, în care problema zonelor de influență și a redistribuirii lor a căpătat un loc tot mai marcat“ (p. 202). „Doctrina Truman“ și „Planul Marshall“ au constituit cele două momente care, așa cum se subliniază în lucrare, „au grăbit polarizarea în jurul celor două puteri cele mai puternice“ (p. 205). Prin urmare, autorii descifrează premisele sferelor de influență existente azi în lume în realitățile celui de-al doilea război mondial, când alianța antihitleristă a operat într-un sistem internațional în care echilibrul de putere și sferele de influență constituiau elemente structurale, iar zonele de interes erau echivalente cu teritoriile în care marile puteri își desfășurau operațiile militare.

Tot la capitolul analizei istorice merită a fi menționată grija autorilor de a prezenta pe larg, în context, locul și rolul țărilor române ca obiect al sferelor de influență în competiția dintre marile puteri. Astfel, se fac ample referiri la raporturile lor cu Imperiul otoman, definindu-se corect statutul politico-juridic de care s-au bucurat în perioada cuprinsă între secolele XV—XIX; se relevă importanța păstrării statalității la români, factor fundamental pentru menținerea autonomiei interne; sînt, apoi, prezentate, documentat, rivalitățile dintre cele trei imperii vecine — otoman, habsburgic și țarist —, soldate cu anexarea de către acestea a unor importante teritorii românești; este, de asemenea, evidențiată politica de pace și securitate, de apărare a independenței naționale și integrității statale promovate de România în anii interbelici, politică opusă celei a sferelor de influență dusă de marile puteri.

La capătul acestei investigații istorice, autorii conchid că sferele de influență au drept element central faptul că ele „sînt un produs și o componentă indispensabilă a politicii puterii, a sistemului internațional întemeiat pe forță ca principal criteriu al raporturilor dintre state; tocmai în acest fapt rezidă sursa principală a durabilității sferelor de influență“ (p. 269).

Ultimele două capitole din lucrare sînt afectate analizei sferelor de influență în noua lor ipostază, cea din zilele noastre, cînd cei care le dețin sau aspiră la obținerea lor le refuză formal, dar, în practică, desfășoară o politică orientată spre menținerea și consolidarea lor. În cazul în care poziția ideologică oficială este incompatibilă cu concepția care stă la baza politicii sferelor de influență, dar

interesele de mare putere dictează factorilor de decizie acceptarea și chiar promovarea unei asemenea politici, „rezultatul este că, de multe ori, o categorie de interese este subordonată celeilalte, în funcție de condițiile interne și internaționale, de natura problemei etc.“ (p. 224).

După părerea autorilor, refuzul de a accepta deschis politica sferelor de influență este un tribut al forței crescînde a opoziției față de această politică și prezintă anumite avantaje pentru țările mici și mijlocii, îngăduindu-le să combată cu mai mult succes efectele ei.

În subcapitolul *Noi alternative pentru țările mici*, autorii apreciază că, în epoca contemporană — caracterizată și prin accentuarea crizei energetice, a materiilor prime și a resurselor naturale în general, a fenomenului companiilor transnaționale, prin intensificarea cursei înarmărilor și a competiției pentru noi sfere de influență pe gheață, pe fundul oceanelor și în spațiul extraterestru, prin consolidarea alianțelor și blocurilor militare etc. —, pentru țările mici și mijlocii nu există decît o singură alternativă: cea a unei politici proprii, în cadrul unei alianțe sau chiar în afara ei. Expresia acestei opțiuni o reprezintă mișcarea de nealiniere, care cuprinde majoritatea statelor lumii și la a cărei activitate participă, ca invitați, și un număr crescînd de state aparținînd unor alianțe politico-militare, printre care și România. Tendința internațională, așa cum se arată în lucrare, este împotriva blocurilor de putere și a noțiunilor de ordine internațională bazată pe echilibrul puterii și pe sferele de influență, care implică pericolul unor noi războaie, inclusiv al unui război mondial.

Analizînd cele două tendințe ce se manifestă pe arena mondială — cea de forță și dictat, de amestec în treburile altor state, de menținere și împărțire a sferelor de influență, și cea opusă acestei politici imperialiste, de instaurare a unor relații noi între state, bazate pe egalitate, pe respectul independenței și suveranității, al dreptului fiecărui popor la dezvoltare liberă —, autorii încearcă o explicație cu privire la perspectiva sferelor de influență. Ei consideră că lichidarea acestora — devenite inevitabil din ce în ce mai periculoase pentru pacea mondială — nu poate avea loc decît în condițiile revoluționării întregului sistem internațional; aceasta presupune o înțelegere între toate statele interesate, inclusiv cele care dețin poziții privilegiate în actualul sistem internațional sau care beneficiază de atributele echilibrului de putere. „Ni se spune, se precizează în

lucrare, că va trebui să trăim încă multă vreme — și nu se știe cât — cu politica de forță și cu politica blocurilor militare, cu sferile de influență. Acest lucru este adevărat. Dar problema reală este nu dacă va trebui să trăim multă vreme cu blocurile militare, ci cum vom trăi cu ele. Vom trăi oare sub spectrul permanent al convulsiei și încordării, al unei confruntări globale, al unui holocaust nuclear? Sau vom trăi cu echilibrul de putere și sferile de influență, în condițiile unei diminuări continue a presiunii blocurilor militare, încetării cursei înarmărilor și începerii procesului de dezarmare, a atenuării diviziunii Europei, având permanent înaintea noastră îndeplinirea obiectivului final — desființarea blocurilor militare și crearea unei Europe unite? (p. 272).

Pentru atingerea acestui obiectiv final, care implică depășirea politicii sferelor de influență, autorii consideră necesare intensificarea politicii de securitate națională și bună vecinătate, creatoare de zone de pace și sfere de abținere, lichidarea fenomenului de subdezvoltare, oprirea cursei înarmărilor și, în primul rând, a celor nucleare, știut fiind că politica sferelor de influență și cursa înarmărilor se condiționează și se sprijină reciproc. În acest context se apreciază că procesul inițiat de Conferința pentru securitate și cooperare în Europa, precum și o serie de inițiative ale O.N.U. de a găsi soluții globale unor probleme globale se dovedesc a fi o alternativă realistă la politica sferelor de influență.

Țara noastră apreciază că politica de securitate europeană este incompatibilă

cu existența sferelor de influență. Ea s-a pronunțat împotriva discuțiilor de la bloc la bloc care ar putea încetățeni părerea că în acest fel s-ar consacra ideea zonelor de influență. Propunerile românești, acceptate de participanții la Conferința pentru securitate și cooperare în Europa, ținută la Helsinki în 1975, ca lucrările Conferinței să se desfășoare în afara alianțelor militare, precum și aplicarea unor reguli de procedură democratice (rotația la organizarea și conducerea lucrărilor, dreptul fiecărui stat de a fi prezent și de a-și susține, în cadrul negocierilor, interesele legitime, formula consensului în adoptarea deciziilor), sînt considerate de autori ca reprezentînd „o ruptură cu practica acceptată în mod curent, pînă la Helsinki, în organismele interguvernamentale (inclusiv la O.N.U.), practică menită să păstreze, într-o formă sau alta, poziții privilegiate pentru marile puteri și, prin aceasta, în ciuda profesiunilor de credință contrare, să consacre, în fapt, echilibrul de putere.

Am considerat necesar să subliniem pe larg o parte din concluziile cuprinse în studiul întreprins de Corneliu Bogdan și Eugen Preda avînd în vedere valoarea lor deosebită pentru înțelegerea sensului în care evoluează viața internațională din epoca pe care o trăim. Prin argumentația solidă pe care se întemeiază aprecierile și tezele pe care le conține, lucrarea *Sferele de influență* se înscrie ca un moment de seamă în cercetarea științifică a relațiilor internaționale contemporane.

CONSTANTIN BOTORAN

CĂRȚI DE ISTORIE APĂRUTE ÎN ANUL 1987 (II)

ALEXANDRU VULPE, MIHAIL ZAHARIADE, *Geto-dacii în istoria militară a lumii antice*, Editura militară, București, 1987, 224 p. + 16 p. planșe.

secolele III-IV e.n. Apariția acestei civilizații unitare în sec. II î.e.n. oglindește unitatea limbii, a culturii spirituale, factori care, în ultimă instanță, au favorizat îndeplinirea unei unificări politice în sec. I î.e.n." (p. 43).

O altă secțiune a lucrării reunește aprecieri ale autorilor antici despre însușirile miștate și morale ale geto-dacilor. Diodor din Sicilia, Herodot, Pomponius Mela, Solinus relatează despre disprețul lor față de moarte ce izvora din credința și practica de a deveni nemuritori. „Dacii — nota gramaticul Servius — au obiceiul ca atunci când pornesc la război, să nu se apuce de treabă înainte de a jura că nu se vor întoarce la lăcașurile părintești decât după ce vor ucide pe dușmani“. Prin imagini sugestive, numeroși scriitori de limbă greacă și latină au ilustrat dirzenia și iscusința, bărbăția și vitejia dovedite în lupte de geto-daci: „Cei mai viteji și cei mai drepți dintre traci“ (Herodot); „gata să înfrunte moartea“ (Pomponius Mela); „cea mai adevărată întru chipare a lui Marte“ (Ovidius); „dacul cel dirz“ (Horatius); „oameni energici...“, oameni care luptă pentru libertate și patrie“ (Dion Chrysostomos). Alte relatări dovedesc perpetuarea unei tradiții constante despre virtuțile ostă-

Studiul istoriei și civilizației geto-dacilor se îmbogățește cu o nouă contribuție, datorată lui Alexandru Vulpe și Mihail Zahariade, ale cărei analize insistă cu precădere asupra semnificației în plan universal a principalelor evenimente și fapte din viața strămoșilor noștri.

Un relevant capitol al lucrării se referă la: „Civilizația geto-dacă. Sinteză și originalitate“, argumentându-se că o adevărată unitate culturală se realizează pe o arie întinsă a Daciei în secolul VIII î.e.n., iar sinteza deplină a unei civilizații originale, cuprinzând toate ținuturile locuite de geto-daci, se manifestă cu pregnanță din secolul II î.e.n. „Este civilizația epocii de maximă dezvoltare, pe care o numim și «clasică», a geto-dacilor și care s-a manifestat ca atare pe toată întinderea Daciei, persistând în regiunile locuite de dacii liberi pînă în

șești ale geto-dacilor. „Este bine cunoscut — arăta Vegetius — că întotdeauna dacii, moesii și tracii au fost războinici în așa măsură încît se spune că povestirile despre însuși zeul Marte s-au născut la ei“. Împăratul Iulianus releva că, „neamul geților care au fost mai războinici decît oricare dintre oamenii care au trăit cîndva și aceasta nu numai datorită tăriei trupului lor dar și pentru că îi convinsese să fie astfel slăvitul Zalmoxis. Crezînd că nu mor, ci doar își schimbă locuința, ei sînt mai porniți pe lupte, decît ar fi înclinați să întreprindă o călătorie“. La rîndul său,

împăratul Iustinian scria, în *Novela* dată la 17 mai 535 : „dacă zice cineva Tracia, ne vine imediat în minte ideea de bărbăție, mulțime de oști, războaie și luptă ; căci acestea sînt innăscute și-și au patria în țara aceea“. Toate aceste aprecieri converg „spre a atesta o serie de calități și însușiri ale strămoșilor noștri, bine cunoscute și recunoscute de istoriografii sensibile la tot ce se întîmplă în regiuni de o importanță deosebită atît din punct de vedere economic cît mai ales politic și strategic și la un popor de mărimea și forța celor etalate de geto-daci“ (p. 203).

GHEORGHE BRANCOVICI, *Cronică românească*. Ediție critică de Damaschin Mioc și Marieta Adam-Chiper. Studiu introductiv de Damaschin Mioc, Editura Academiei R. S. România, București, 1987, 94 p.

Scrierea lui Gheorghe Brancovici (1675—1711), intitulată *Cronica slovenilor Illiricului, Mysii cei de Sus și cei de Jos Mysii*, beneficiază, după editările făcute de Aron Densușianu în anul 1893 și de Nicolae Iorga în anul 1917, de o ediție critică, bazată pe toate manuscrisele cunoscute, realizată de Damaschin Mioc și Marieta Adam-Chiper.

Studiul introductiv surprinde, mai înții, etapele vieții cronicarului transilvănean, cu un popas distinct asupra acțiunilor sale din timpul refugului în Țara Românească (1680—1689), unde s-a bucurat de multă considerație din partea domnului Șerban Cantacuzino ; apoi, întreprinde o analiză asupra cronicii pe care Gheorghe Brancovici a elaborat-o în limba română și în care se află „importante momente de istorie a poporului român, din vremea celor mai glorioși domni ai săi, care nu au fost niciodată puse în valoare în studii sau monografii și nici în lucrările de sinteză“ (p. 22).

Reluăm câteva exemple date de îngrijitorii ediției pentru a argumenta aceste aprecieri. Astfel, despre victoria decisivă dobîndită de Basarab asupra lui Carol Robert de Anjou în anul 1330, Gheorghe Brancovici relatează : „Carol, craiul unguresc..., cu oastea cea cu cruci a papei de la Roma au mers în Țara Munte-

nească împotriva domnului Băsărab voevod și au fost luat Severinul fără de nici o pricină. Și pentru că nici o treabă nu avea cu dînsul, să-i calce țara, Dumnezeu au fost intru ajutor lui Basarab voevod și au bătut pe craiul Carol“ (p. 55) ; în legătură cu bătălia de la Rovine din 17 mai 1395, el scrie : „Domnul Mircea, voevod al Țării Muntenesti, au bătut pre împăratul Baiazit la Rovine și atîta i-au znotit de tare pre turci, cît n-au fost mai pomenit nici ei războiu groaznic ca acela ; că să vărsasă singele ostașilor pre cîmp pînă deasupra de chișăile cailor“ (p. 61) ; referitor la rezistența opusă de Vlad Tepeș puhoiului otoman, în 1462, notează : „Împăratul turcilor au mers în Țara Muntenescă să bată pre Vlad voevod și nimica n-au putut isprăvi, ci deabea au scăpat și el cu viață. Încă de nu s-ar fi tras pre brînci, să se ascunză în lunca Dunării, ar fi perit. Că se află scris în «Istoriile războaelor Țării Românești» precum au fost fugînd sultanul pedestru, cînd l-au fost încungiurat rumanii de toate părțile și i-au prădat toate corturile și l-au fost pușcat într-o mînă. Și pre cum spun unii, că dintru acéia să fi murit“ (p. 66) ; iar despre Mihai Viteazul relatează : „Domnul Mihaiu, voevodul Țării Muntenesti, duple ce au bătut multe războaie turcești și de alte neamuri, au bătut și pre Batorie Andraș, prințepsul Ardealului, la Sibiu, și i-au luat țara, între care au făcut și pravoslavnică sfînta mănăstire Mitropoliia. Cu vitejie vrednică oțîrmuind, au lătit puterea neamului rumănesc și cu fericire stăpinînd măriia sa cîte trei țări, adecă Ardealul, Moldova și Țara Muntenescă, pre urmă, după cîțiva ani, au perit la Turda“ (p. 73—74).

DUMITRU TUDOR, *Călătoriile împăraților Hadrian și Caracalla*. Cuvînt înainte de acad. Emil Condurachi, Editura sport-turism, București, 1987, 168 p. + 24 p. planșe + 1 hartă.

Călătoriile celor doi protagoniști ai cărții — împărații Hadrian și Caracalla, — au însemnat, de fapt, acțiuni de cunoaștere mai aprofundată, la fața locului, a o seamă de realități politice și militare ce necesitau măsuri urgente menite să concure la întărirea unității Imperiului. „Lucrul acesta — scrie, în *Cuvînt înainte*, acad. Emil Condurachi — e cu atât mai important, cu cît marea «criză» a statului roman era foarte aproape. În lumina acestei «crize», călătoriile în Imperiu ale lui Hadrian și Caracalla capătă noi dimensiuni. Ele sînt cu atât mai evidente cînd e vorba de Dacia, adevărat «bastion» al Imperiului la una din cele trei granițe grav primejduite, și anume, frontiera renană, cea dunăreană și cea orientală» (p. 5).

În anii 117—118, prezența lui Hadrian în Dacia este legată de necesitatea de a face față tulburărilor grave produse de

Cel de-al VIII-lea tom al acestui impresionant epistolar cuprinde o parte însemnată a corespondenței de familie a celui care a fost ziaristul, scriitorul, îndrumătorul cultural, istoricul, luptătorul pentru drepturile și dreptățile românilor transilvăneni asupra de monarhia dualistă — George Bariț. Autentic roman epistolar, mărturiile reunite în volum sînt deosebit de valoroase, contribuind la îmbogățirea biografiei sale cultural-istorice,

năvala sarmaților roxolani, dublată de o răscoală puternică a populației autohtone — un adevărat război „dacic” după cum îl denumesc un papyrus găsit în Egipt și o inscripție din Pergam. Tocmai aceste evenimente l-au determinat pe împărat să ia hotărîrea de divizare a Daciei, în Dacia Superior și Dacia Inferior. O altă vizită, în anul 123, a dus la o nouă reorganizare administrativă, prin crearea Daciei Porolissensis (detășată din partea de nord a Daciei). De asemenea, Hadrian a dispus fortificarea graniței de răsărit a Daciei Inferioare, înspre Muntenia. Se cunoaște că s-a oprit la Sucidava, Drobeta, Romula-Malva, Ulpia Traiana Augusta Dacia Sarmizegetusa —, careia îi adaugă și numele de Sarmizegetusa —, Apulum, Potaissa, Napoca (care primește titlul de municipium Aelium Hadrianum).

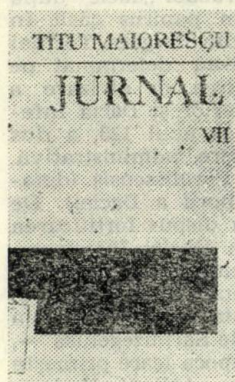
Împăratul Caracalla a zăbovit mai mult timp în Dacia în anul 214. „Țelul călătoriei sale era hotărul nordic al Daciei, care trebuia refortificat și, în același timp, trebuia protejat, prin tratative diplomatice sau prin acțiuni militare, împotriva unor triburi germanice și a dacilor liberi din nord” (p. 140). Împreună cu mama sa, Iulia Domna, au vizitat Ulpia Traiana Augusta Dacia Sarmizegetusa, Micia, Apulum, Potaissa, Napoca, Porolissium.

* * * George Bariț și contemporanii săi, vol. VIII : *Corespondență de familie*. Ediție de Ștefan Pascu, Ioan Chindriș, Gheorghe Asanache, Alexandru Matei și Ioan Gabor. Coordonator : Ștefan Pascu, Editura Minerva, București, 1987, 432 p.

nuanțîndu-i, prin cadrul familial, dimensiunile umane. Corespondența de familie — subliniază acad. Ștefan Pascu și Ioan Chindriș în cuvîntul înainte, sugestiv intitulat *Bariț în cetate și în familie* — „întregește și reconfirmă, așa cum era de așteptat, o imagine monumentală, patetică în același timp prin suflul de viață care îi animă gîndurile și faptele. L-am cunoscut din cele șapte volume consacîndu-și întreaga energie intereselor și năzuințelor cetății, o cetate pe care Bariț o vedea într-o îngemănată accepțiune : cea concretă și prezentă, constînd din ființa națională a românilor transilvăneni, care trebuia apărută și consolidată pentru țelurile viitorului, și cetatea ideală a acestui viitor, în care a crezut cu rară și molipsitoare putere. Iar acum el în-

suși în ipostaza de cetățean-tată al națiunii sale mult iubite, crescându-și și educându-și copiii, păzind cu strășnicie focul sacru al coeziunii familiei, risipind un noian de energie în administrarea bunurilor acestei familii, care constau dintr-o brumă de avere, ca în cazul mai

tuturor intelectualilor români din Transilvania secolului trecut". În acest sens, „epistolarul de familie scoate în relief o componentă hotărâtoare a măreției lui, anume concordanța desăvârșită dintre ideologia și etica sa socială, și existența sa în mijlocul oamenilor“ (p. 5).

TITU MAIORESCU, Jurnal și epistolar, vol VII (18 aprilie 1870 — 28 aprilie 1872). Ediție îngrijită de Georgeta Rădulescu-Dulgheru, Editura Minerva, București, 1987, 384 p.

Acest al șaptelea tom de însemnări și corespondență se referă la perioada 18 aprilie 1870 — 28 aprilie 1872, răstimp în care Titu Maiorescu devine tot mai cunoscut pe scena vieții publice românești. „Acum își face debutul în lupta politică, ajunge, după mai multe încercări zadarnice, deputat, începe să se afirme la bară, devenind unul dintre avocații cei mai solicitați, publică atît de importantul studiu critic *Direcția nouă*, începe traducerea *Aforismelor* lui Schopenhauer, în același timp continuîndu-și neobosit activitatea în sinul Junimii, sprîjinind studiile și activitatea literară a

tinerilor ei colaboratori, în rîndurile cărora își fac apariția Eminescu, Slavici ș.a. Tot acum are de înfruntat mari adversități, fiind nevoit să părăsească, pentru o perioadă de 13 ani, învățămîntul universitar“ (p. 5).

Volumul conține date de interes privind angajarea grupării junimiste în viața politică. Mai precis, despre formarea guvernului condus de Manolache Costache Epureanu, la 20 aprilie 1870 (va dura pînă în 14 decembrie același an), în care Petre P. Carp a fost numit titular la Ministerul Afacerilor Străine, iar Vasile Pogor la Ministerul Instrucțiunii și Cultelor. Aparent surprinzător, protagonistul junimiștilor, Titu Maiorescu, nu a fost numit în cabinetul ministerial; numele lui a figurat doar la un loc de rezervă pe un proiect de listă guvernamentală. Ascendența socială și averea au prevalat în fața competenței și faimei intelectuale. De asemenea, din lectura corespondenței din acei ani se pot cunoaște, de pildă, ideile lui Titu Maiorescu vizînd organizarea învățămîntului românesc, precum și aspecte ale vieții sale de familie.

RADU ROSETTI, Pentru ce s-au răscolat țărani. Ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Z. Ornea, Editura Eminescu, București, 1987, XLIX + 456 p.

Preponderența covârșitoare a sectorului agrar în ansamblul economiei țării, anomaliile socio-economice care minau realitatea rurală românească — ponderea excesivă a mării proprietăți, rămășițele semifeudale din sfera raporturilor sociale, lipsa de pămînt și drepturi po-

litice resimțită de masele țărănești, exploatarea la care erau supuse și revoltele lor necontenite, ce au culminat cu marea ridicare din 1907 — defineau elementele esențiale ale chestiunii agrar-țărănești ce a polarizat, în epoca modernă a istoriei noastre, preocupările programatice, ideologice și practice ale partidelor politice, ale gînditorilor înaintați ai vremii. În acest context larg s-a înscris și lucrarea lui Radu Rosetti — apărută în ianuarie 1908 —, deseori invocată în *Neoîobăgia* și caracterizată de C. Dobrogeanu-Gherea ca un „remarcabil studiu“, ca o „remarcabilă operă“, ca o „frumoasă carte“. Și tot fruntașul socialist scria, în 1910: „Opera aceasta e, la rîndul ei, un *unicum* și o surpriză, după cum în general

sintem o țară a surprizelor. În toiul unei literaturi sociale foarte abundente dealtfel, mai ales după 1907, dar din care o parte caută să mascheze adevărul, iară alta plinge sincer, dar neputincios, suferințele țărânului, apare o carte scrisă de un boier de neam — și de neam vechi — care pune chestia pe adevăratul teren, îi caută explicația în relațiile economico-sociale, în lupta de clasă, silindu-se s-o lămurească istoricește și economiceste" (*Opere complete*, vol. 4, Editura politică, București, 1977, p. 139).

Sint acestea citeva aprecieri, extrem de judicioase, ce justifică pe deplin reeditarea operei de căpății a lui Radu Rosetti, care a avut meritul de a fi adus, la momentul apariției sale, ca un element cu totul nou, perspectiva istorică în aprecierea întregului fenomen agrar-țărănesc. Să amintim, pentru a

sublinia importanța lucrării, felul cum Radu Rosetti reliefează semnificația mării ridicări țărănești din 1907: „Răscoalele din primăvara anului trecut înseamnă că țărănimea română nu voiește să mai rabde soarta ce i-a fost croită de egoismul conștient și inconștient și de nepriecerea clasei stăpînitoare... Obștia este sătulă de siluirile, de batjocurile, de împilările, de înșelăciunile a căror jertfă este, atît de la mîna stăpînitorilor cît și de la aceea a slujbașilor lor și de la acei ai statului, pe cari la urma urmei mai adesea îi plătește. Obștia este sătulă să vadă cum ea nu are cum să facă glasul ei auzit în sfatul țării prin oameni de-ai ei, căci în *boierii* vechi sau noi, nu are încredere... Răscoalele de astă primăvară alcătuiesc întîiul semn că obștia s-a deșteptat, că este hotărîtă să nu mai rabde soarta de care a avut parte pînă astăzi, că are conștiință de puterea ei“ (p. 402).

IOANA URSU, DUMITRU PREDĂ, *Biografia unei conștiințe* — Ioan Ursu. Cuvînt înainte de acad. Ștefan Pascu, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1987, 296 p. + 20 p. planșe.

Pe temeiul unui bogat fond documentar, incluzînd și un valoros material inedit, cartea de față reconstituie, cu pasiune și talent, viața și activitatea lui Ioan Ursu, a unui luptător dirz pentru înfăptuirea marelui ideal al unirii tuturor românilor. Din filele ei răzbate — peste calitățile exemplare ale omului de știință dedicat studiului trecutului neamului românesc (la numai 35 de ani era ales membru corespondent al Academiei Române), peste virtuțile deosebite de profesor și educator manifestate la catedrele universitare din Iași și Cluj (Ioan Ursu s-a aflat printre cei care au pus bazele Universității românești clujene) — imaginea unei conștiințe puse ardent în slujba luptei pentru eliberarea românilor transilvăneni de sub opresiunea străină și unirea lor cu Țara.

În împlinirea idealului național, Ioan Ursu vedea „chezășia nu numai a existenței, dar a viitorului nostru“ (p. 88). Așa cum pe larg descriu autorii, în coloanele presei — în ziarele și revistele din București și Iași, în gazetele transilvănene, precum și în „Revista neamu-

lui“, pe care a înființat-o în toamna anului 1915 —, prin conferințe publice, la cursurile de vară de la Vălenii de Munte inițiate de Nicolae Iorga, de la catedră, în calitate de conducător al secției „Ligii culturale“ din Iași, el a militat neobosit pentru unirea tuturor energiilor naționale, în vederea pregătirii marelui efort de reîntregire a neamului. Cu deplină satisfacție, Ioan Ursu putea să noteze că, în noaptea de 14/27 august 1916, „soldații noștri au dărîmat bariera care despărțea poporul nostru în decursul veacurilor pentru ca să ducă fraților de peste munți vestea libertății“ (p. 170). În această ordine de idei se remarcă și secțiunea lucrării consacrată strădaniilor lui Ioan Ursu din anii primului război mondial, în cadrul emigrației românești, pentru luminarea opiniei publice europene și americane în dreptatea cauzei naționale.

Întregul conținut al cărții, redat succint în aceste rînduri, ne determină să subscrîm întru totul la concluzia „Cuvîntului înainte“ semnat de acad. Ștefan Pascu: „Ridicînd, prin *Biografia unei conștiințe*, vîlul de pe viața și activitatea plină de învățăminte ale unui dîntre adevărații istorici ai istoriografiei și învățămîntului istoric românesc din primele trei decenii ale veacului nostru, cartea Ioanei Ursu și Dumitru Predă este mai mult decît o restituire științifică valoroasă; ea prelungește cu o undă de emoții galeria bărbatilor transilvăneni care fără ezitare și cu un desăvîrșit devotament s-a dăruit slujirii patriei și strălucirii istoriei românești“ (p. 9).

ION ZAMFIRESCU, *Oameni pe care i-am cunoscut*, Editura Eminescu, București, 1987, 314 p.

Cu un verb încărcat de emoție și căldură sufletească, Ion Zamfirescu rememorează în cartea sa chipul spiritual al unor personalități de seamă ale științei și culturii noastre, al unor remarcabili oameni de școală, toți vrednici și adevărați promotori ai valorilor înalte ale civilizației românești. Precumpănitor afective, aceste aduceri aminte se constituie într-o suită de portrete memorabile, prilej totodată pentru autorul lor să dezvăluie imagini și înțelesuri românești profunde.

Creionind figura lui Dimitrie Gusti, de pildă, Ion Zamfirescu arată că, în sistemul de gândire propus de acesta, națiunea este considerată drept unitatea socială completă, ea avînd, ca un imperativ categoric, menirea și capacitatea să-și asume obligația culturii, a unei culturi active, autentice (p. 16—17). Opera lui Nicolae Iorga, scrie autorul, ne învață și cum să citim în cartea de istorie pentru a înțelege în profunzime cadrele de viață, de formare și dezvoltare ale poporului român, popor care, într-o existență zbuciumată, și-a perpetuat și amplificat, în pofida tuturor greutăților, disponibilitățile sale umaniste: „Măreția

trecutului nostru, mai mult decît în victoriile pe care le-am cucerit, stă în rezistența de care ne-am dovedit vrednici. Bogăția noastră sufletească s-a manifestat, nu în felul cum ne-am sărbătorit bucuriile, ci în felul cum ne-am trăit suferințele. În reazămul nostru de viață, acela în care am găsit comunicări fundamentale cu noi înșine și cu soarta noastră, nu a fost scris să visăm cuceriri ori să urzîm răzbunări, ci să trăim interior, să credem într-un mănunchi de valori, să ne exprimăm simțirea artistică, să creăm literatura populară, să întemeiem tradiții și să respectăm bucoavne de ceasloave vechi” (p. 46). Din preocupările lui Victor Papacostea, memorialistul desprinde pe aceea dominantă și care a reprezentat-o istoria Peninsulei Balcanice, înțelegă ca o complexă întrepătrundere de așezări etnice, de civilizații, de modalități de viață, fiecare cu individualitatea sa aparte. „Dincolo de atîtea particularități etnice și naționale, de asemenea dincolo de înfățișarea caleidoscopică a atîtor conflictualități locale, există totuși în Peninsula Balcanică și fapte de convergență, și trăsături comune ori permanente, toate acestea în măsură să ilustreze afinități politice și spirituale, să producă așezări umane stabile, să conducă înspre o unitate istorică” (p. 231).

De asemenea, cititorul află din filele cărții aspecte relevante ale activității lui C. Rădulescu-Motru, Ion Simionescu, C. Kirițescu, Ion Petrovici, G. G. Antonescu, I. Rădulescu-Pogoneanu, N. Cartoian, Alice Voinescu și ale multor alora, cu privire insistentă asupra menirii lor patriotice de creatori de școală, de îndrumători spirituali și modelatori de conștiințe ai tinerei generații.

CONSTANTIN DANIEL, *Pe urmele vechilor civilizații*. Cu un cuvînt înainte de Aurel-Dragoș Munteanu, Editura sport-turism, București, 1987, 208 p. + 24 p. planșe.

ridiane — traduceri ale unor sinteze de referință privind civilizațiile vechi ale omenirii semnate de Sebastino Moscati, Jean Deshayes, Guide A. Mansuelli, Jacques Gernet, E. Jefferson Murphy, Raymond Bloch, Claire Lalouette ș.a. Ele vizează o problematică vastă, prezentă și în cîmpul de interes al istoriografiei noastre, mărturie stînd și scrierile orientalistului Constantin Daniel. *Pe urmele vechilor civilizații*, cea din urmă lucrare a sa, radiografiază realități istorice dispuse pe o întinsă arie: în inima Africii, în Nubia — unde primul mare stat al

negrilor („Țara Kuș“) își are începuturile atestate documentar odată cu cele ale Romei, Cartaginei și ale polisurilor grecești; în sudul Arabiei — unde a înflorit fabulosul regat Saba, despre ale cărui bogății s-au brodat legende; în jurul Mării Moarte, pe locurile unde s-au aflat cetățile Sodoma și Gomora; pe Valea Indusului, la Mohendjo-Daro și

Harappa; în răsăritul Mesopotamiei, pe rămășițele civilizației elamite; în Anatolia, pentru a afla cine au fost fiii lui Het, creatorii „Imperiului hittit“; pe țărmurile lacului Van — unde a luat naștere statul Bianili, numit de asirieni Urartu; în deșertul Siriei — unde s-a ridicat Palmyra, renumita cetate de la răscrucea drumurilor din deșert.

OVIDIU DRIMBA, Istoria culturii și civilizației, vol. 2, Editura științifică și enciclopedică, București, 1987, 670 p. + 42 p. planșe.

„Cultura și civilizația Evului Mediu european este o sinteză a unor componente (celtică, germanică, bizantină, islamică) adăugate fondului latin — care asimilase elemente elenistice —, modelat ulterior de ideologia și instituțiile creștinismului. Ceea ce urma să devină, nu doar o realitate geografică, ci și o (relativă) unitate politico-culturală numită «Europa» și care începe să se definească chiar din Evul Mediu timpuriu, își are de fapt originea în perioada de declin a Imperiului roman“ (p. 342). Această problematică acoperă conținutul celui de-al doilea tom al amplei sinteze de istorie a culturii și civilizației universale pe care o realizează Ovidiu Drimba.

Sînt descrise invaziile și migrațiile barbare declanșate începînd din secolele IV și V, construcțiile statale feudale în evoluția lor istorică, cu atenție deosebită

conferită analizei structurilor politice și administrative (regalitatea, statul, biserica creștină și poziția ei politică, raporturile dintre imperiu și papalitate, instituția monastică). Pe larg sînt înfățișate: economia rurală, baza civilizației Evului Mediu, clasele și categoriile sociale, societatea feudală (feudul și regimul vasalității, orașele, relațiile urbane și formarea burgheziei, comunele, mișcările eretice, răscoalele populare). Capitole distincte sînt destinate prezentării activității comerciale, meșteșugurilor și tehnologiei, organizării militare și operațiunilor militare de amploare cum au fost cruciadele, dreptului și justiției, vieții cotidiene. „Din mărturii și documente, din drumul de glorie și tragedii parcurs de-a lungul veacurilor, din eforturile care au dovedit o uriașă capacitate creativă de cultură și civilizație, precum și din moravurile grosolane și brutale ale anumitor epoci, regiuni și medii sociale, se constituie imaginea unui mileniu extrem de divers, colorat, complex și contradictoriu. La capătul celor zece secole, în care s-au pus temeliile vieții materiale și spirituale moderne, cadrul atît de impresionant prin realizări în toate domeniile nu este lipsit de umbre — uneori tragice sau odioase, alteori doar vulgare sau ridicole“ (p. 619).

ION MAMINA

ION ALEXANDRESCU, „Economia României în primii ani postbelici (1945-1947)“.

140-LETIE RUMÛNÛSCOII REVOLUȚIIII 1848
 GOAA

СОДЕРЖАНИЕ

Национализация основных средств производства-решающий момент социалистической революции в Румынии3

140-ЛЕТНИЕ РУМУНСКОЙ РЕВОЛЮЦИИ 1848 ГОДА

ИОН ПОНЕСКУ-ПУЦУРИ: 1848 год-фундаментальное событие в развитии современной Румынии14

ВАСИЛЕ ПЕТРИШОР, НИКОЛАЕ РАУШ: Народные массы — решающий фактор в подготовке и развёртывании румынской революции 1848 года27

ВАСИЛЕ НИКУЛАЕ: Международный отзыв румынской революции 1848 года49

ИСТОРИЧЕСКИЕ СВИДЕТЕЛЬСТВА

НИКОЛАЕ ИСАР: Оценки французских публицистов о истории румын в эпохе 1848 г68

СТАТЬИ И СООБЩЕНИЯ

СТАНА БУЗАТУ: Построение социализма в Румынии-основа для полного освобождения и утверждения женщин в обществе (I)75

КОНСТАНТИН ПЕТКУЛЕСКУ: Антифашистский национальный комитет — момент открытия дороги к национальному согласию в борьбе против фашизма91

ЕЛИСАБЕТА ПЕТРЯНУ: Концепция и действие Социалистической Румынии, президента Николае Чаушеску в области сотрудничества в южно-восточной Европе — важный вклад в созидании мира и международной безопасности106

ИЗ НОВЕЙШЕЙ ИСТОРИИ РУМУНИИ

Строительство современного народного хозяйства многосторонне развитого социалистического общества в Румынии 1965—1987 гг. (I) 122

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

ION ALEXANDRESCU, „Economia României în primii ani postbelici (1945-1947)“.

CORNELIU BOGDAN, EUGEN POTRA, „Sferele de influență“.

ЗАМЕТКИ

Исторические книги выходящие в 1987 г. (II): Ион Мамма157

CONTENS

*** The Nationalization of the Main Means of Production — a Decisive Historical Act of the Socialist Revolution Romania2

140 YEARS SINCE THE ROMANIAN REVOLUTION OF 1848

ION POPESCU-PUTURI: 1848 — A Fundamental Event in the Development of Modern Romania14

VASILE PETRIȘOR, NICOLAE RAUȘ: The Popular Masses — the Decisive Factor in the Preparing and Development of the Romanian Revolution of 184827

VASILE NICULAE: The International Echo of the Romanian Revolution of 184849

HISTORICAL EVIDENCE

NICOLAE ISAR: Remarks of the French Newspapermen Regarding Romanian History during the 1848 Epoch68

ARTICLES — COMMUNICATIONS

STANA BUZATU: The Edifying of Socialism in Romania, a Historical Field of Women's Complete Emancipation and Plenary Affirmation in Society 75

CONSTANTIN PETCULESCU: The National Antifascist Committee — an Inaugurating Moment on the Road Towards the Creation of the National Consensus of Fight Against Fascism .. 91
ELISABETA PETREANU: The Outlook and Activity of Socialist Romania, of President Nicolae Ceausescu Regarding Cooperation in South-Eastern Europe — a Fundamental Contribution to the Building Up of Peace and International Security 106

PAGES FROM THE CONTEMPORARY HISTORY OF ROMANIA

The Building Up of the Modern National Economy of the Many-Sidedly Developed Socialist Society in Romania 1965 — 1987 (I) 122

CRITICISM AND BIBLIOGRAPHY

ION ALEXANDRESCU: „Economia României în anii postbelici (1945 — 1947)“ (The Economy of Romania During the First Post-War Years, 1945 — 1947), Scientific and Encyclopaedic Publishing House, Bucharest, 1986, 290 p. Gheorghe

Ciulbea 143
CORNELIU BOGDAN, EUGEN PREDA: „Sferele de influență“ (The Influence Spheres), Scientific and Encyclopaedic Publishing House Bucharest, 1986, 324 p.: Constantin Botoran

NOTES

Books on History Published in 1987 (II): Ion Mamina 151

SOMMAIRE

*** La nationalisation des principaux moyens de production — acte historique décisif de la révolution socialiste en Roumanie 3

140 ANS DEPUIS LA RÉVOLUTION ROUMAINE DE 1848

ION POPESCU-PUTURI: 1848 — événement fondamental dans le développement de la Roumanie moderne 14

VASILE PETRIȘOR, NICOLAE RAUS: Les masses populaires — le facteur décisif dans la préparation et déploiement de la révolution roumaine de 1848 27

VASILE NICULAE: L'écho international de la révolution roumaine de 1848 49

TÉMOIGNAGES HISTORIQUES

NICOLAE ISAR: Considérations des publicistes français concernant l'histoire des Roumains dans l'époque de 1848 61

ARTICLES — COMMUNICATIONS

STANA BUZATU: L'édification du socialisme en Roumanie, domaine historique de l'émancipation totale et de l'affirmation plénière des femmes en société (I) 75

CONSTANTIN PETCULESCU: Le Comité National Antifasciste — moment inaugural sur la voie vers la réalisation du consensus national de lutte contre le fascisme 91
ELISABETA PETREANU: La conception et l'action de la Roumanie socialiste, du président Nicolae Ceausescu sur la collaboration dans le sud-est de l'Europe — contribution fondamentale à l'édification de la paix et de la sécurité internationale 106

PAGES DE L'HISTOIRE CONTEMPORAINE DE LA ROUMANIE

La création de l'économie nationale moderne de la société socialiste multilatéralement développée en Roumanie 1965 — 1987 (I) 122

CRITIQUE ET BIBLIOGRAPHIE

ION ALEXANDRESCU: „Economia României în primii ani postbelici (1945 — 1947)“ (L'économie de la Roumanie pendant les premières années postbeliques, 1945 — 1947), Editions Scientifiques et Encyclopédiques Bucarest, 1986, 290 p.: Gheorghe Ciulbea 143

CORNELIU BOGDAN, EUGEN PREDA: „Sferele de influență“ (Les sphères d'influence) Editions Scientifiques et Encyclopédiques, Bucarest, 1986, 324 p.: Constantin Botoran 147

NOTES

Livres d'histoire publiés en 1987 (I): Ion Mamina 151

INHALT

*** Die Verstaatlichung der Hauptproduktionsmitteln — eine entscheidend Tat der sozialistischen Revolution in Rumänien 3

140 JAHRE SEIT DER RUMÄNISCHEN REVOLUTION VON 1848

ION POPESCU-PUTURI: 1848 — ein grundlegendes Ereignis für moderne Entwicklung Rumäniens 14

VASILE PETRIȘOR, NICOLAE RAUS: Die Volksmassen — der entscheidende Factor in Vorbereitung und Entfaltung der rumänischen Revolution von 1848 27

VASILE NICULAE: Das Welt Echo der rumänischen Revolution von 1848 49

HISTORISCHE BEWEGE

NICOLAE ISAR: Meinungen der französischen Publizisten über Geschichte der Rumänen in der 1848 — Epoche 61

ARTIKELN — MITTEILUNGEN

STANA BUZATU: Der Aufbau des Sozialismus in Rumänien — Epoche der völligen Emanzipation und der vollkommen Verwirklichung der Frauen in der Gesellschaft 75

CONSTANTIN PETCULESCU: Das antifaschistische Nationalkomitee — ein Moment zur Eröffnung der Verwirklichung, des nationalen Konsensus im Kampf gegen Faschismus 81

ELISABETA PETREANU: Die Auffassung und die Aktion des Präsidenten Nicolae Ceausescu über die Zusammenarbeit im Süd-Ost Europas —

einen fundamentalen Beitrag zur Errichtung des Friedens und der internationalen Sicherheit 106

AUS DER ZEITGESCHICHTE RUMÄNIENS

Die Schaffung der modernen Nationalwirtschaft der vielseitigentwickelten sozialistischen Gesellschaft in Rumänien 1968—1987 (I) 122

KRITIK UNB BIBLIOGRAPHIE

ION ALEXANDRESCU: „Economia României în primii ani postbelici (1945—1947) (Die Wirtschaft Rumäniens in den ersten Nachkriegsjahre. 1945—1947). Editura științifică și enciclopedică București, 1986, 290 p.: Gheorghe Ciulbea 143

CORNELIU BOGDAN, EUGEN PREDĂ: „Sferele de influență” (Einflussphäre), Editura științifică și enciclopedică, București, 1986, 324 S.: Constantin Botoran 47

ANMERKUNGEN

Die im 1987 erschienene Bücher (II): Ion Mamina 151

SUMARIO

*** La nacionalización de los principales medios de producción — acto histórico decisivo de la revolución socialista en Rumanía 3

140 ANOS DESDE LA REVOLUCIÓN RUMANA DE 1848

ION POPESCU-PUTURI: 1848 — acontecimiento esencial en el desarrollo de Rumanía moderna 14

VASILE PETRIȘOR, NICOLAE RAUȘ: Las masas populares — el factor básico en la preparación y desenvolvimiento de la revolución rumana de 1848 27-

VASILE NICOLAE: El eco internacional de la revolución rumana de 1848 49

TESTIMONIOS HISTÓRICOS

NICULAE ISAR: Consideraciones de los publicistas franceses con respecto a la historia de los rumanos en la época de 1848 68

INFORMES — COMUNICACIONES

STANA BUZATU: La edificación del socialismo en Rumanía, campo histórico de la emancipación soberana y de la afirmación plenaria de la mujer en la sociedad (I) 75

CONSTANTIN PETCULESCU: El Comité Nacional Antifascista — el momento de apertura hacia el camino de la formación del consenso nacional de lucha contra el fascismo 91

ELISABETA PETREANU: La concepción y la actividad de Rumanía socialista, del presidente Nicolae Ceaușescu con respecto a la colaboración en el sud este de Europa — la contribución fundamental de la edificación de la paz y de la seguridad internacional 106

DE LA HISTORIA CONTEMPORÁNEA DE RUMANIA

La creación de la economía nacional moderna de la sociedad socialista multilateralmente desarrollada en Rumanía. 1965—1987 (I) 122

CRÍTICA Y BIBLIOGRAFÍA

ION ALEXANDRESCU: „Economia României în primii ani postbelici (1945—1947)“ (La economía de Rumanía en los primeros años de posguerras. 1945—1947), Editorial científico y enciclopédico, Bucarest, 1986, 290 p.: Gheorghe Ciulbea 143

CORNELIU BOGDAN, EUGEN PREDĂ: „Sferele de influență” (Las esferas de influencia), Editorial científico y enciclopédico, Bucarest, 1986, 324 p.: Constantin Botoran 147

APUNTES

Libros de historia publicados en el año de 1987 (II): Ion Mamina 157

Redactori : Ion Mamina, Vasile Nicolae, Constantin Petculescu, Nicolae Rauș

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17 01 60, interior 722 ; 442.

Revista „Anale de istorie” a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Prețul unui număr — 12 lei ; abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROMPRESFILATELIA” — Sectorul export-import presă, P.O. BOX 12—201, telex 10.376 prsfir. București, Calea Griviței nr. 64—66.

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Scintei”

BIBLIOTECA „ASTRA”
SIBIU

AU APĂRUT

NICOLAE
CEAUȘESCU

ISTORIA POPORULUI ROMÂN

STORIA DEL
POPOLO ROMENO

1

STORIA DEL
POPOLO ROMENO

2

STORIA DEL
POPOLO ROMENO

3

The History of the Romanian People

ルーマニア史

アンドレイ・オツェナ編
鈴木四郎・鈴木孝 訳

罗马尼亚人民史

罗马尼亚 人民史

(罗) 安德烈·奥茨纳 主编

THE HISTORY OF THE ROMANIAN PEOPLE

Edited by
ANDREI OJTEA

TWAYNE PUBLISHERS, INC.

ISTORIJA RUMUNSKOG NARODA

721952

anale de istorie

anul XXXIV

4

1988

1990

97

21952

BIBLIOTECA „ASTRA”
SIBIU

Proletari din toate țările, uniți-vă! 22.11.2005

INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.

anale de istorie

Anul XXXIV

4

1988

63.2.2014

SUMAR

NICOLAE CEAUȘESCU : Expunere cu privire la perfecționarea activității organizatorice, ideologice și politico-educative, în vederea creșterii rolului conducător al partidului în întreaga viață economico-socială. 23 iunie 1988 . 3

ARTICOLE-COMUNICĂRI

ION POPESCU-PUȚURI : Masele populare făuritoare ale istoriei — teză fundamentală a cunoașterii și explicării întregii evoluții istorice la români . 14

GHEORGHE TUDOR : Grandioasele ctitorii ale Epocii Nicolae Ceaușescu . 29

STANA BUZATU : Edificarea socialismului în România, tărîm istoric al emancipării și afirmării depline a femeii în societate (II) . 45

ION ALEXANDRESCU : Contribuția României la înfrîngerea fascismului și la scurtarea duratei celui de-al doilea război mondial . 61

*

*** Semnificația istorică a revoluției de eliberare socială și națională, anti-fascistă și antiimperialistă din August 1944 . 81

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ

Simpozionul științific cu tema: „Contribuția determinantă a tovarășului **NICOLAE CEAUȘESCU** la elaborarea și înlăptuirea politicii partidului și statului nostru de industrializare socialistă a țării, de întărire și dezvoltare a proprietății socialiste, baza trainică pentru făurirea cu succes a socialismului și comunismului în România”, dedicat celei de-a 40-a aniversări a actului istoric al naționalizării principalelor mijloace de producție din România (București, 11 iunie 1988) . 97

44668.

Simpozionul științific cu tema : „Semnificația istorică a revoluției române de la 1848. Concepția tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU privind dezvoltarea patriotismului revoluționar socialist și întărirea unității întregului popor pentru afirmarea liberă și demnă a României în rîndul statelor lumii” (București, 18 iunie 1988)	106
---	-----

CRITICĂ ȘI BIBLIOGRAFIE

„România în anii primului război mondial”, vol. I, 634 p. ; vol. II, 936 p., Editura militară, București, 1987 : Octavian Burcin	119
VASILE PETRIȘOR, VASILE NICULAE, „Românii în lupta pentru cucerirea independenței depline de stat. 1877—1878. Repere cronologice”, Editura politică, București, 1987, 232 p. : Constantin Căzănișteanu	125
„Mihai Viteazul în conștiința europeană”, vol. 4 : Relatări și presă, Editura Academiei R.S. România, București, 1986, 420 p. : Nicolae Rauș	129
„Documente din istoria mișcării revoluționare și democratice de tineret din România”, vol. II (1922—1933), Editura politică, București, 1987, 366 p. : Radu Homer	134
C. Gh. MARINESCU, „Națiunea și conștiința națională în lumea contemporană”, Editura Junimea, Iași, 1986, 304 p. : Marin Badea	138

REVISTA REVISTELOR

„Lupta întregului popor”, 1(11)—4(14)/1987 : Marian Ștefan	142
--	-----

INSEMNĂRI

Cărți de istorie apărute în anul 1987 (III) : Ion Mamina	149
--	-----

COLECTIVUL DE REDACȚIE

ION ARDELEANU, AUGUSTIN DEAC, GHEORGHE I. IONIȚĂ,
MIRCEA T. MUȘAT, NICOLAE PETREANU, VASILE PETRIȘOR —
secretar responsabil de redacție, NICOLAE POPESCU, GHEORGHE
SURPAT, GHEORGHE UNC, GHEORGHE ZAHARIA

NICOLAE CEAUȘESCU

EXPUNERE CU PRIVIRE LA PERFECTIONAREA ACTIVITĂȚII ORGANIZATORICE, IDEOLOGICE ȘI POLITICO-EDUCATIVE, ÎN VEDEREA CREȘTERII ROLULUI CONDUCĂTOR AL PARTIDULUI ÎN ÎNTREAGA VIAȚĂ ECONOMICO-SOCIALĂ

23 iunie 1988

Stimați tovarăși,

Consfătuirea de lucru cu activul și cadrele de bază din domeniile activității organizatorice, ideologice și politico-educative a dezbătut, în spiritul Tezelor din aprilie, activitatea organelor și organizațiilor de partid în vederea înlăptuirii neabătute a hotărârilor Congresului al XIII-lea și ale Conferinței Naționale, a Programului partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și crearea condițiilor pentru trecerea României spre comunism. (Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung: „Ceaușescu și poporul!”, „Ceaușescu — eroism, România — comunism!“).

Discuțiile în cele două grupuri de lucru, pe problemele organizatorice și problemele de propagandă, și în ședința comună au evidențiat cu putere că întregul nostru activ din aceste sectoare reprezintă o forță uriașă și are un rol important în înlăptuirea întregii politici a partidului de dezvoltare economico-socială, de ridicare a țării noastre pe noi culmi de progres și civilizație, de creștere a bunăstării materiale și spirituale a poporului. (Aplauze puternice, prelungite).

În ședințele pe grupuri și în ședința comună s-au dezbătut, în spirit critic și autocritic, problemele activității din aceste sectoare. Pe drept cuvânt s-au evidențiat importante realizări obținute în toate domeniile, precum și rolul important pe care l-au avut și îl au activitatea de partid, organele și organizațiile de partid în înlăptuirea hotărârilor partidului, a legilor țării, a programelor de dezvoltare economică și socială.

S-au formulat o serie de critici, s-au luat și poziții autocritice — deși acestea puteau fi și ceva mai ferme —, s-au formulat unele propuneri privind îmbunătățirea activității în aceste sectoare.

Îată de ce se poate spune că această consfătuire cu activul și cadrele din cele două sectoare a răspuns și răspunde pe deplin cerințelor unei dezbateri largi în partid a problemelor perfecționării întregii activități, ale realizării unui spirit revoluționar de muncă în toate domeniile, aceasta răspunzând necesităților noii etape a dezvoltării patriei noastre, a construcției socialiste, noii etape a activității multilaterale a partidului, de conducere a întregii societăți spre cele mai înalte culmi de progres și civilizație comunistă. (Aplauze puternice, îndelungate).

În ședința comună a Consiliului Național al Oamenilor Muncii și a Consiliului Național al Agriculturii, înaltul forum al democrației muncitorești-revoluționare, m-am referit pe larg la marile realizări din anii construcției socialiste și, în mod deosebit, la rezultatele obținute în prima jumătate a cincinalului 1986—1990, precum și la măsurile necesare în vederea înlăptuirii în cele mai bune condiții a planului

și programelor privind dezvoltarea economică și socială, realizarea obiectivelor strategice până în anul 1990 și, în perspectivă, până în anul 2000.

De aceea, consider că problemele activității economice sînt bine înțelese de activul nostru de partid din toate domeniile și nu doresc acum să mă opresc asupra lor. Însă este necesar ca în întreaga noastră activitate să pornim, întotdeauna, de la faptul că de felul cum se înlăptuiesc planurile și programele de dezvoltare economico-socială depinde viitorul patriei. În aceasta se reflectă și activitatea tuturor sectoarelor — organizatoric, de propagandă și din alte domenii — ale partidului nostru. Munca partidului, activitatea sa se reflectă, până la urmă, în construirea cu succes a societății socialiste multilateral dezvoltate.

Anul acesta s-au împlinit 40 de ani de la trecerea la edificarea socialismului în patria noastră. Tot în acest an s-au împlinit 40 de ani de la realizarea unității politico-organizatorice a forțelor politice revoluționare din patria noastră și crearea partidului unic al clasei muncitoare — Partidul Comunist Român. (Aplauze puternice, prelungite).

Se poate afirma, cu deplin temei, că nici nu se putea pune problema trecerii la construcția socialismului fără un partid unic, revoluționar, al clasei muncitoare, care să îndeplinească rolul de forță politică conducătoare în această uriașă activitate de transformare a întregii țări. (Aplauze puternice, îndelungate).

Toate mărețele transformări revoluționare din țara noastră s-au realizat, după cum este bine cunoscut, sub conducerea permanentă a gloriosului nostru partid comunist, care și-a îndeplinit și își îndeplinește cu cinste misiunea istorică de a conduce națiunea noastră spre cele mai înalte culmi de progres și civilizație. (Urale și aplauze puternice, prelungite; se scandează îndelung: „Ceașescu — P.C.R. !“, „Ceașescu și poporul !“).

Într-o perioadă scurtă, țara noastră a parcurs mai multe etape istorice de dezvoltare. S-au lichidat pentru totdeauna orinduirea burgheză-moșierească și dominația imperialistă străină, au fost lichidate exploatarea și asuprirea oamenilor muncii, s-a înlăptuit cu succes socialismul și s-a pășit la realizarea societății socialiste multilateral dezvoltate. Dintr-o țară agrară slab dezvoltată, România a devenit o țară industrial-agrară în plin progres, cu o industrie modernă, realizată pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, cu o agricultură socialistă înaintată.

S-au dezvoltat puternic forțele de producție — și, pe această bază, au crescut producția industrială, venitul național, s-a ridicat nivelul de trai material și spiritual al poporului.

Tot în acest an se împlinesc 20 de ani de la reorganizarea teritorial-administrativă a țării, care a deschis calea înfloririi tuturor județelor și zonelor țării, ca urmare a politicii juste a partidului și statului nostru de amplasare a industriei și a celorlalte ramuri de activitate în toate județele și zonele țării. S-au asigurat, astfel, condițiile necesare pentru ridicarea generală a gradului de civilizație a tuturor oamenilor muncii, a realizării adevăratei egalități în drepturi pentru toți cetățenii patriei socialiste, care, prin munca lor, sub conducerea partidului nostru comunist, au făcut ca România să devină o țară socialistă înfloritoare, în plin progres. (Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung: „Ceașescu și poporul !“, „Ceașescu, România — stima noastră și mîndria !“).

O puternică dezvoltare au cunoscut știința, învățămîntul, cultura, activitatea politico-educativă de formare a omului nou. Putem afirma cu îndreptățită mîndrie că, în această perioadă istorică scurtă, știința românească, învățămîntul, cultura au devenit o puternică forță a progresului general al societății noastre. Activitatea politico-educativă a avut un rol important în ridicarea conștiinței revoluționare și unirea eforturilor tuturor oamenilor muncii, a întregii noastre națiuni în lupta pentru lichidarea vechilor stări de lucruri și făurirea noii orinduii a socialismului — a societății care asigură adevărata dreptate socială și națională, adevăratele condiții pentru creșterea continuă a nivelului de trai material și spiritual al întregului nostru popor, țelul suprem al politicii partidului, esența societății socialiste multilateral dezvoltate pe care o edificăm cu succes în România. (Aplauze puternice, prelungite).

Am acordat o atenție deosebită perfecționării continue a conducerii societății noastre socialiste, în raport cu realitățile din patria noastră, și am dezvoltat puternic democrația muncitorească-revoluționară, realizînd un nou sistem democratic de conducere, unic în felul său, care asigură participarea maselor muncitoare, a întregului popor la conducerea tuturor sectoarelor de activitate, la elaborarea și înlăptuirea politicii interne și externe, la făurirea socialismului cu poporul și pentru popor, considerînd că această teză științifică, revoluționară trebuie să stea întotdeauna la baza activității de conducere, la baza democrației noastre muncitorești-revoluționare. (Aplauze puternice, îndelungate).

În dezvoltarea generală a patriei noastre socialiste, un moment de importanță deosebită — s-ar putea spune hotărîtor pentru destinul socialist al patriei noastre — îl reprezintă Congresul al IX-lea al partidului, din vara anului 1965.

Congresul al IX-lea a marcat o nouă etapă în activitatea partidului nostru comunist, în întregul proces revoluționar, a deschis calea gândirii și activității creatoare, a perfecționării întregii munci de conducere și făurire a noii orînduirii, a socialismului în România. (Urale și aplauze puternice; se scandează îndelung: „Ceașescu — P.C.R. !“, „Ceașescu și poporul !“, „Ceașescu, România — stîmna noastră și mîndria !“).

Am parcurs un drum lung, de luptă politică, ideologică. Am desfășurat o intensă activitate de construcție economico-socială, de dezvoltare generală a patriei, în lupta hotărîită împotriva dogmatismului, imobilismului, a șablonismului și — aș sublinia, în mod deosebit — a cursului foarte periculos, care își făcuse loc la un moment dat, chiar de negare a trecutului și istoriei milenare a poporului nostru, a caracteristicilor limbii române, de nihilism, de cosmopolitism, de ploconire față de tot ce era străin, de servilism, de lipsă de patriotism și spirit revoluționar. (Aplauze puternice, îndelungate).

Fără această luptă hotărîită împotriva acestor stări de lucruri nu am fi realizat tot ceea ce am înfăptuit în dezvoltarea generală a patriei, nu am fi putut menține spiritul revoluționar al partidului nostru. Subliniez aceasta pentru că este necesar ca, în permanență, să acționăm cu hotărîre împotriva a tot ce este vechi, ce este străin de concepția revoluționară, pentru promovarea noului, a spiritului cu adevărat revoluționar al socialismului științific în întreaga noastră activitate. (Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung: „Ceașescu — P.C.R. !“, „Ceașescu, România — stîmna noastră și mîndria !“).

În cei 23 de ani care au trecut de la Congresul al IX-lea, s-au lichidat cu desăvîrșire multe stări de lucruri negative și greșeli din trecut. S-a dezvoltat larg și s-a precizat mai bine rolul științei și culturii în făurirea noii orînduirii sociale, pornindu-se de la faptul că nu se poate vorbi de realizarea socialismului și comunismului fără a așeza la temelie lor cele mai noi cuceriri ale științei și culturii, ale cunoașterii umane, în general. Numai și numai pe baza celor mai noi cuceriri ale științei, tehnicii, culturii, ale cunoașterii se pot făuri cu succes socialismul și comunismul, se pot asigura bunăstarea și fericirea întregii națiuni ! (Aplauze puternice, îndelungate).

Putem afirma că — în lupta împotriva manifestărilor străine de care am vorbit — s-au redat partidului, cu adevărat, spiritul revoluționar, demnitatea și conștiința sa de partid revoluționar, comunist, de partid al clasei muncitoare, al întregii noastre națiuni. (Aplauze puternice, îndelungate). Lichidînd stările negative din trecut, s-a redat poporului nostru sentimentul mîndriei patriotice, de respect pentru trecutul său milenar, de demnitate națională și sentimentul forței și capacității sale de a-și făuri viața nouă, socialistă, așa cum o dorește. (Aplauze și urale puternice; se scandează îndelung: „Ceașescu și poporul !“, „Ceașescu — eroism, România — comunism !“).

În același timp, în această perioadă s-a dezvoltat puternic sentimentul solidarității internaționale cu toate forțele antiimperialiste și progresiste de pretutindeni. Aceasta se reflectă în relațiile largi, internaționale, ale României socialiste și ale partidului nostru cu alte partide și forțe progresiste, cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială.

Acum, cînd ne pregătăm pentru plenara Comitetului Central al partidului, care va discuta Tezele din aprilie, este necesar să facem o analiză temeinică, critică și autocritică, a întregii activități din trecut, pentru a putea ca, pe baza învățămintelor — atît din ceea ce a fost bun, dar și din ceea ce a fost negativ — să stabilim măsuri de perfecționare a activității partidului, de creștere a rolului său conducător în toate domeniile, aceasta reprezentînd garanția sigură a mersului înainte, a realizării mărețelor obiective strategice de ridicare a patriei noastre pe noi culmi de progres și civilizație ! (Aplauze și urale puternice, prelungite; se scandează îndelung: „Ceașescu — P.C.R. !“, „Ceașescu și poporul !“).

Stimați tovarăși,

Țara noastră se află într-o etapă hotărîitoare pentru realizarea obiectivelor strategice, pentru însuși viitorul patriei. Dispunem de o puternică bază materială, tehnică, științifică, culturală și mai presus de toate avem un puternic partid, care și-a demonstrat capacitatea de a conduce întregul popor spre cele mai înalte culmi de civilizație și progres. Avem o clasă muncitoare, o țărănime, o intelectualitate, un minunat popor, care — în deplină unitate — urmează cu încredere partidul, vîzînd în partid garanția viitorului său liber, a independenței și suveranității României !

(Aplauze și urale prelungite; se scandează îndelung: „Ceașescu — P.C.R.!", „Ceașescu — eroism, România — comunism!").

Avem planuri și programe de largă perspectivă, care asigură dezvoltarea pe o bază tehnico-științifică nouă a forțelor de producție și ridicarea generală a nivelului de civilizație. Trebuie să înfăptuim cu toată fermitatea hotărârile Congresului al XIII-lea și ale Conferinței Naționale privind dezvoltarea intensivă și realizarea unei noi calități a muncii și vieții, pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, ale noii revoluții agrare.

Acum, hotărâtoare este trecerea cu toată energia și fermitatea la activitatea pentru realizarea în viață a tuturor planurilor și programelor, a hotărârilor Congresului al XIII-lea și ale Conferinței Naționale. În acest scop, se impun perfecționarea conducerii și creșterea răspunderii tuturor organelor de stat și a organismelor democrației muncitorești-revoluționare.

Consiliile oamenilor muncii din întreprinderi și centrale, toate colectivele de oameni ai muncii răspund — în calitate de proprietari și producători — de întreaga activitate din unitățile respective, de progresul multilateral al patriei noastre. În același timp, o deosebită răspundere revine organelor centrale, care trebuie să asigure o îmbinare armonioasă a răspunderii organelor democratice din întreprinderi și centrale cu planul unic de dezvoltare economico-socială, cu asigurarea dezvoltării unitare a tuturor sectoarelor de activitate.

Conform principiilor democratice de conducere — ale autoconducerii și auto-gestiunii — toate aceste organe poartă întreaga răspundere pentru realizarea planului, a programelor, pentru aplicarea neabătută a legilor țării, a hotărârilor partidului în toate sectoarele.

Este bine cunoscut că întreaga activitate se bazează pe legi clare, adoptate de Marea Adunare Națională, care exprimă, astfel, voința întregului nostru popor și sint obligatorii pentru toți cetățenii patriei, pentru toate organismele democratice, pentru toate cadrele noastre și — cu atât mai mult — pentru cadrele de conducere, care trebuie să constituie un exemplu de felul cum veghează la respectarea și aplicarea neabătută a legilor țării.

Conform principiilor conducerii activității social-economice, organele de partid nu pot și nici nu trebuie să înlocuiască organele economico-sociale, dar membrii de partid din organele de stat și economico-sociale răspund, atât în fața partidului, cât și în fața organelor de stat, pentru activitatea lor. Membrii de partid au obligația de a fi exemplu de felul cum își îndeplinesc sarcinile încredințate. Creșterea rolului conducător al partidului înseamnă ridicarea răspunderii comuniștilor în întreaga activitate de construcție socialistă. Toate organele și organizațiile de partid trebuie să acționeze cu întreaga hotărâre pentru realizarea neabătută a planurilor și programelor din fiecare sector de activitate. Aceasta impune o bună organizare științifică și perfecționarea continuă a activității economico-sociale, în raport cu noile probleme care se pun în dezvoltarea diferitelor sectoare de activitate.

Deci comuniștii trebuie să se alege în locurile hotărâtoare, să fie în primele rânduri, să acționeze pentru unirea eforturilor tuturor oamenilor muncii în buna desfășurare a activității de înfăptuire a planului și programelor.

Fiind partid de guvernământ, partidul nostru poartă întreaga răspundere pentru realizarea planurilor și programelor de dezvoltare economico-socială. În acest cadru, fiecare organizație de partid — în domeniul său — poartă deplina răspundere a realizării tuturor planurilor și programelor, a bunei desfășurări a întregii activități. Delimitarea și precizarea răspunderilor organelor de partid și de stat constituie o parte inseparabilă a perfecționării conducerii pe baza autoconducerii și auto-gestiunii.

În acest sens, trebuie înțeles bine că răspunderile ce revin organelor de partid și răspunderile ce revin organelor de stat nu se exclud, nu vin în contradicție, ci, dimpotrivă, ele reprezintă o unitate dialectică a conducerii științifice, a democrației muncitorești-revoluționare. Trebuie să facem să fie bine înțeles de către organele de stat, de toate organele democrației muncitorești-revoluționare că au răspundere depline în buna gospodărire și realizare a planurilor și a programelor din sectoarele unde își desfășoară activitatea. Dar, în același timp, ele trebuie să înțeleagă că poartă răspunderea în fața partidului, a poporului — și trebuie să dea socoteală de felul cum își desfășoară activitatea.

Este necesar să acționăm continuu pentru întărirea spiritului revoluționar, a răspunderii, ordinii și disciplinei în toate sectoarele de activitate. Aceasta este valabil atât pentru activitatea organelor de partid, cât și pentru activitatea organelor de stat, a organismelor economico-sociale.

În realizarea bunei conduceri științifice, un rol important îl au cadrele, oamenii, care hotărăsc, până la urmă, succesul activității într-un domeniu sau altul.

De aceea, este necesar să perfecționăm și să îmbunătățim activitatea de formare și promovare a cadrelor, munca cu activul de partid, de ridicare a pregătirii profesionale, tehnice și politice a cadrelor din toate sectoarele. Dispunem de zeci și zeci de mii de cadre de partid și de stat, de minunați activiști care, zi de zi, desfășoară o intensă activitate în înfăptuirea hotărârilor partidului, în realizarea programelor de dezvoltare generală a patriei noastre. Cu asemenea cadre putem avea deplina convingere și încredere că vom lichida multe din stările de lucruri negative care se mai manifestă într-un domeniu sau altul, că vom asigura buna desfășurare a întregii noastre activități, creșterea mai puternică a spiritului de combativitate și realizarea, în mai bune condiții, a tuturor obiectivelor stabilite de partid, a cerințelor întregii noastre națiuni. (Aplauze și urale puternice, prelungite).

Stimați tovarăși,

Avem un partid puternic, care numără peste 3 600 000 de membri. Avem organizații puternice de partid în toate unitățile economico-sociale, în toate domeniile de activitate.

Se impune să acordăm mai mare atenție perfecționării activității organelor și organizațiilor de partid, inclusiv creșterii partidului, primirii de noi membri ai partidului. Trebuie să acționăm în așa fel încât primirea în partid să constituie un act solemn, dar, în același timp, să determine o schimbare în activitatea și viața celui care devine membru al Partidului Comunist Român. Calitatea de membru al partidului trebuie înțeleasă nu ca o formalitate, ci ca o schimbare profundă în viața și munca fiecărui membru de partid, în activitatea sa — în societate, la locul de muncă, în familie.

Să facem astfel încât calitatea și înaltul titlu de membru al Partidului Comunist Român să reprezinte întotdeauna o mindrie, un simbol al dreptății, al luptei pentru progres, pentru socialism, pentru interesele întregii națiuni! (Aplauze și urale puternice, îndelungate).

Am statornicit, ca regulă, dezbaterile în partid a principalelor probleme ale politicii interne și externe, ale activității partidului nostru. Aceasta reprezintă o necesitate vitală pentru democrația internă de partid, pentru creșterea forței și capacității de luptă a partidului. Este necesar să acordăm și în continuare toată atenția dezbaterii în partid, cu toți membrii partidului, atât a problemelor generale, dar și a problemelor din fiecare sector de activitate. Numai astfel organizațiile de partid — și partidul în întregime sa — își vor putea îndeplini rolul de forță politică conducătoare în societate. În acest sens, trebuie să aplicăm cu toată fermitatea prevederile statutului privind alegerea organelor de partid și rolul organizațiilor de partid în adoptarea hotărârilor. Sint cunoscute toate acestea și nu doresc să mă opresc asupra lor.

Să dezvoltăm puternic critica și autocritica, care reprezintă o parte inseparabilă a activității partidului, a bunei conduceri și a democrației de partid. Însă critica și autocritica nu trebuie să devină o formalitate, ci un principiu de bază al activității partidului, al analizei stărilor de lucruri și al tragerii concluziilor și învățămintelor pentru activitatea viitoare. Numai în activitatea practică se va demonstra, până la urmă, dacă critica și autocritica au fost reale sau nu, dacă au fost formale. Și trebuie să luptăm pentru o critică și o autocritică reale. Numai aceasta înseamnă o poziție revoluționară, comunistă, numai aceasta va contribui la creșterea forței și capacității de luptă a partidului! (Aplauze puternice, prelungite).

În același timp, trebuie să acționăm cu toată hotărîrea pentru întărirea disciplinei de partid, dezbătînd larg în partid toate problemele societății noastre, creînd condiții ca fiecare membru de partid să-și poată spune deschis părerea asupra tuturor problemelor politicii noastre generale și ale activității concrete din diferite sectoare de activitate. În același timp, trebuie să asigurăm ca fiecare membru al partidului, după luarea hotărîrilor, să acționeze cu întreaga energie pentru aplicarea în viață a măsurilor adoptate, conform principiilor prevăzute în statut. Nimănui nu-i este îngăduit — și nu trebuie să-i fie îngăduit — să nesocotească principiile activității de partid, ale disciplinei de partid, să încalce normele și regulile activității comuniste!

Trebuie să veghem permanent la înfăptuirea neabătută a hotărîrilor de partid, a legilor țării — acestea constituind o necesitate obiectivă pentru buna desfășurare a activității de construcție socialistă.

În același timp, aș dori să atrag atenția asupra necesității întăririi continue a legăturilor partidului cu clasa muncitoare, cu țărănimea, cu intelectualitatea, cu toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, cu întregul nostru popor. Legătura inseparabilă și indestructibilă între partid și popor constituie garanția supremă

a înfăptuirii rolului politic conducător al partidului, a făuririi cu succes a socialismului și comunismului în România ! (Aplauze și urale puternice ; se scandează îndelung : „Ceașescu și poporul !“, „Ceașescu, România — stima noastră și mândria !“).

Acționind cu toată hotărîrea pentru realizarea în viață a principiilor de bază ale partidului nostru, trebuie să facem totul pentru întărirea continuă a unității politico-organizatorice și ideologice a partidului. Numai un partid cu o înaltă conștiință revoluționară, cu o unitate deplină își poate îndeplini misiunea istorică de a conduce întreaga națiune pe cele mai înalte culmi de progres și civilizație. Partidul nostru este o uniune de oameni liberi, cu o înaltă conștiință revoluționară, care se unesc și intră de bunăvoie în partid — ca să mă exprim așa — și se angajează să lupte în deplină unitate pentru idealul de dreptate și libertate, pentru socialism și comunism, pentru fericirea poporului, pentru independența și suveranitatea României ! (Urale și aplauze puternice ; se scandează îndelung : „Ceașescu — P.C.R. !“, „Ceașescu și poporul !“).

Partidul reprezintă centrul vital al întregii națiuni, de la care radiază energia și căldura revoluționară, care dinamizează întreaga activitate economico-socială. Este bine cunoscut că fără energia și căldura soarelui nu poate exista viața pe Pământ. Tot așa, fără un partid revoluționar nu pot exista transformări progresiste, nu se pot făuri cu succes socialismul și comunismul — visul de aur al omenirii. (Aplauze și urale puternice, îndelungate).

Este necesar să întărim continuu partidul, să avem în vedere că, încă multă și multă vreme — inclusiv în societatea comunistă — partidul va avea un rol important. Să dezvoltăm mândria de a fi membru al Partidului Comunist Român, de a fi în rândurile celor care și-au asumat răspunderea în fața întregii națiuni de a conduce poporul spre visul de aur, spre o viață demnă, liberă, independentă și fericită ! (Aplauze și urale puternice ; se scandează îndelung : „Ceașescu — P.C.R. !“, „Ceașescu — eroism, România — comunism !“, „Ceașescu, România — stima noastră și mândria !“).

Stimați tovarăși,

Activitatea ideologică, ridicarea nivelului politico-educativ, a spiritului revoluționar constituie o latură hotărîtoare pentru creșterea rolului conducător al partidului. Se poate afirma cu deplină temei — așa cum am menționat — că am obținut rezultate importante și în activitatea ideologică, în ridicarea nivelului de conștiință socialistă, de formare a omului nou. Înseși rezultatele pe care le-am obținut în întreaga dezvoltare a patriei noastre demonstrează cu putere aceasta.

Cu toate acestea — așa cum am subliniat în ședința Comitetului Politic Executiv al Comitetului Central al partidului din aprilie — se constată o anumită rămînere în urmă, mai cu seamă în activitatea ideologică. Cauzele rămînerii în urmă pot fi mai multe. Printre acestea cred că se numără și aceea că ne-am concentrat forțele principale pe problemele economico-sociale, ale dezvoltării generale. În al doilea rînd, cred că marile realizări au putut să lase impresia că se pot obține bune rezultate fără să se acorde neapărat prea multă atenție activității politico-educative. Și, după părerea mea, a avut loc chiar o anumită subapreciere, o anumită delăsare în activitatea activului din domeniul muncii politico-educative.

Nu am pretenția că am formulat pe deplin răspunsul la întrebarea „de ce s-a produs această rămînere în urmă ?“. Va trebui să mai gîndim, să mai analizăm și să dăm un răspuns mai complet la plenara Comitetului Central al partidului.

Dar, oricum, este necesar să înțelegem că ne găsim într-o asemenea etapă de dezvoltare, în care activitatea ideologică, politico-educativă, nivelul general de cultură reprezintă un factor de importanță deosebită pentru întreaga noastră activitate de partid și de stat, pentru însăși opera de făurire cu succes a societății socialiste.

Marile schimbări în dezvoltarea economico-socială, în structura socială și în altele nu s-au reflectat în mod corespunzător în activitatea ideologică și politico-educativă. Trăgînd învățămintele din întreaga activitate din trecut, nu trebuie să ne întoarcem și să căutăm răspunsul în trecut, ci trebuie să privim înainte, spre viitor și să găsim răspuns problemelor noi, corespunzător noilor cerințe ale dezvoltării social-economice.

În același timp, se poate spune că schimbările petrecute în raportul de forțe și în dezvoltarea mondială nu au fost în mod temeinic studiate pentru a se înțelege mai bine sensul evenimentelor și perspectivele luptei revoluționare, ale luptei pentru progres și pentru pace.

Este deci necesar — avînd în vedere toate acestea — să tragem toate învățămintele și să acționăm cu hotărîre pentru îmbunătățirea activității ideologice, în toate sectoarele științelor sociale.

Este necesar să perfecționăm activitatea generală de cercetare în domeniul științelor sociale, să acordăm o mai mare atenție Academiei de științe sociale, să perfecționăm și să îmbunătățim activitatea în domeniul cercetării sociologice și în alte sectoare.

Pornind de la învățămintele desprinse din activitatea practică, din schimbările care s-au produs, atît pe plan național, cit și internațional, să se tragă concluziile corespunzătoare pentru activitatea viitoare, pentru perfecționarea concepției revoluționare despre lume, a socialismului științific în general. Pornind de la faptul că principiile revoluționare ale socialismului științific nu au fost elaborate o dată pentru totdeauna, că ele trebuie permanent îmbunătățite pe baza noilor cuceriri ale cunoașterii, ale științei, ale practicii sociale, fiecare partid — și, deci, și partidul nostru — poartă răspunderea, deplină și egală, pentru a studia noile realități, pentru a-și aduce contribuția la îmbogățirea tezaurului științelor sociale, a concepției revoluționare despre lume, a socialismului științific.

Trebuie să punem cu mai mare putere în evidență faptul că viața, realitățile, practica au demonstrat justetea tezei revoluționare că socialismul nu se construiește după șabloane și modele, ci pe baza aplicării creatoare a legilor obiective, diferit de la o țară la alta, de la o etapă la alta. Să punem cu mai multă putere în evidență justetea politicii partidului nostru, care a știut să acționeze — și acționează — pentru a aplica creator adevărurile generale la realitățile din țara noastră !

Sînt multe probleme noi, care așteaptă să fie mai bine înțelese și lămurite, mai cu seamă acum, cînd există o preocupare generală pentru perfecționarea activității diferitelor partide comuniste și muncitorești, pentru perfecționarea activității de construcție socialistă.

Este necesar, deci, să ne angajăm mai hotărît în studierea și clarificarea noilor probleme, pentru a da partidului orientare și o linie de perspectivă clare. Printre acestea aș menționa : problema proprietății socialiste de stat și cooperatiste, acumularea și fondul de dezvoltare, sistemul de cointeresare materială și de retribuție, principiile eticii și echității socialiste, structura socială, democrația muncitorească-revoluționară, căile de apropiere dintre oraș și sat, de omogenizare a societății și formare a poporului unic muncitor, rolul maselor muncitoare, al poporului în conducerea societății, contradicțiile în socialism, acțiunea legilor obiective în socialism și așa-zisul socialism de piață, precum și o serie de probleme mondiale privind războiul, dezarmarea, armele nucleare, pacea.

Este necesar să dăm răspunsuri clare și să luăm o atitudine combativă în lămurirea problemelor și realizarea în viață a drepturilor fundamentale ale omului, avînd în vedere încercările cercurilor imperialiste, ale diferitelor altor cercuri de a denatura și de a neglija sau chiar de a lăsa la o parte unele din problemele fundamentale ale omului — dreptul la muncă, la învățătură, dreptul la viață și multe altele.

Este necesar, ținînd seama de problemele complexe din viața internațională, să ne angajăm cu toată hotărîrea în a clarifica mai bine ce se înțelege și ce trebuie să se înțeleagă prin noua gîndire în relațiile dintre state, în soluționarea problemelor internaționale.

În activitatea noastră ideologică trebuie să ne angajăm mai hotărît în studierea problemelor și fenomenelor crizei economico-sociale mondiale, a problemelor subdezvoltării, ale noii ordini economice mondiale, a problemelor rolului monopolurilor supranaționale și a capitalului financiar internațional.

O atenție deosebită va trebui să acordăm și în continuare principiilor de bază ale relațiilor dintre state, de deplină egalitate, de respect al independenței și suveranității, de neamestec în treburile interne și altor și altor probleme și fenomene naționale și internaționale.

De asemenea, este necesar să acordăm o atenție mai mare problemelor ecologice, ale mediului înconjurător, aceasta constituind o necesitate pentru activitatea noastră generală și practică de construcție socialistă, de a asigura națiunii noastre cele mai bune condiții de viață, dar și pentru problemele tot mai complexe care apar pe plan internațional în acest domeniu.

De asemenea, activitatea noastră ideologică trebuie să abordeze într-o formă corespunzătoare și să sublinieze cu mai multă tărie rolul științei și culturii, al cunoașterii universale, în dezvoltarea omenirii pe calea progresului și civilizației.

Sînt multe probleme care se pun astăzi în fața omenirii, care se pun, deci, și în fața partidului și poporului nostru. Activitatea noastră ideologică nu trebuie să rămînă în afară sau să abordeze numai unele din ele, să reamintească despre acestea, ci trebuie să se angajeze cu toate forțele — și dispunem de forțele necesare ! — pentru lămurirea și înțelegerea corespunzătoare a problemelor. Pentru că numai pe această bază vom înțelege — repet — atît perspectivele dezvoltării societății noastre socialiste, viitorul poporului nostru, cit și evoluția și tendințele generale ale dezvoltării în-

tregii omeniri pe calea progresului, a socialismului, a păcii ! (Aplauze și urale prelungite ; se scandează îndelung : „Ceașescu — pace !“, „Ceașescu — România, pacea și prietenia !“).

Subliniez acestea deoarece omenirea — deci și România — se află într-o perioadă de mari prefaceri revoluționare. În acest cadru, activitatea ideologică, teoretică, din domeniul științelor sociale, dar și activitatea politico-educativă au un rol de importanță deosebită pentru înțelegerea științifică a noilor realități, în vederea stabilirii strategiei revoluționare pentru viitor. Să avem permanent în vedere și să nu uităm niciodată că procesul revoluționar nu s-a încheiat și nu se va încheia, că avem obligația, ca revoluționari, să asigurăm conducerea și dezvoltarea conștientă a transformărilor revoluționare ! Să pornim permanent de la materialismul dialectic și istoric, concepția revoluționară despre lume, de la socialismul științific, dar și de la noile cuceriri ale științei și tehnicii, care îmbogățesc și vor îmbogăți continuu concepția revoluționară despre lume și viață, cunoașterea umană, în general. Numai așa vom acționa ca adevărați revoluționari și comuniști ! Numai așa întreaga activitate ideologică și politico-educativă va constitui o puternică forță materială de transformare a societății, de asigurare a victoriei socialismului și comunismului în patria noastră ! (Aplauze și urale puternice, prelungite).

Stimați tovarăși,

Este necesar să perfecționăm activitatea de ridicare a nivelului politic, ideologic al membrilor de partid, să perfecționăm învățămîntul de partid, să îmbunătățim învățămîntul politic de masă. Avem un învățămînt bun de partid. Este necesar însă să-i aducem continuu perfecționările necesare, care să asigure cunoașterea de către participanți a noilor realități, însușirea concepției revoluționare despre lume, să-i ajute să înțeleagă cum trebuie legate mai bine teoria cu practica, activitatea generală cu activitatea concretă de construcție a societății socialiste.

Să intensificăm activitatea politică de masă, de formare a omului nou, de dezvoltare a conștiinței revoluționare la toți cetățenii patriei noastre ! Să avem permanent în vedere că teza socialismului științific, după care libertatea presupune înțelegerea necesității, impune ridicarea nivelului cultural și științific, o înaltă educație revoluționară, de formare a omului nou, constructor conștient al propriului destin, al viitorului său liber, de bunăstare — a comunismului ! Numai un om educat și stăpîn pe cele mai înalte cunoștințe din toate domeniile poate înțelege legile obiective, cerințele dezvoltării economico-sociale, poate sesiza la timp schimbările care au loc în societate, poate sesiza ceea ce este vechi și nu mai corespunde noii etape a progresului, poate sesiza noul care se va dezvolta și care reprezintă viitorul. Numai un asemenea om, în înțelesul științific, poate fi un om cu adevărat liber ! (Aplauze puternice, prelungite).

Un om cu o slabă cultură, ignorant și înapoiat va fi întotdeauna dominat de bigotism, de misticism, de tot felul de prejudecăți. Un asemenea om va fi întotdeauna prada influențelor retrograde, șovinismului, naționalismului, rasismului și altor influențe reacționare și va putea ușor să devină un instrument al celor mai reacționare curenturi imperialiste, mergînd, cîteodată, pînă la însăși trădarea poporului său. Un asemenea om, fără îndoială, nu poate înțelege sensul evenimentelor, al schimbărilor, nu poate ține pasul cu mersul revoluționar înainte al maselor, al popoarelor ! Și un asemenea om nu poate fi niciodată cu adevărat liber !

Consider că e bine să reamintesc aici unele versuri ale lui Eminescu, care sînt pline de învățăminte și astăzi :

Cu umbre, care nu sînt, v-a-ntunecat vederea
Și v-a făcut să credeți că veți fi răsplătiți...
Nu ! moartea cu viața a stîns toată plăcerea —
Cel ce în astă lume a dus numai durerea
Nimic n-are dincolo, căci morți sînt cei muriți.

(Aplauze puternice, prelungite).

Iată de ce este necesar să punem în centrul activității de propagandă, politico-educative, lupta împotriva ignoranței și inculturii, lupta pentru formarea omului cu o înaltă cultură, constructor conștient al societății socialiste și comuniste. Acesta trebuie să fie cetățeanul societății socialiste și comuniste din România ! (Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează îndelung : „Ceașescu — P.C.R. !“, „Ceașescu, România — stima noastră și mîndria !“).

În această uriașă activitate politico-educativă, culturală, este necesar să dăm un conținut tot mai larg Festivalului național „Cîntarea României“, care reprezintă o puternică mișcare a întregii noastre națiuni, o participare a întregului popor, tineri

și bătrâni, bărbați și femei, inclusiv a copiilor, la formarea și dezvoltarea culturii noi, la asigurarea unui nivel tot mai înalt al culturii noastre socialiste. Să dezvoltăm puternic și să folosim toate mijloacele de care dispunem — cluburile, căminele culturale, casele de cultură, teatrul — să le asigurăm conținutul corespunzător, cîntecele, marșurile, poeziile, piesele de teatru și tot ce este necesar pentru ca această uriașă activitate să-și îndeplinească în tot mai bune condiții rolul de însemnătate deosebită pe care îl are în munca de formare a omului nou !

Nu este locul acum — și nu e timpul — dar merită să subliniem că Festivalul național „Cîntarea României“ a dus la punerea în valoare a mii și zeci de mii de talente din rindul poporului, că el demonstrează, încă și încă o dată, cu putere, că adevăratul creator al culturii și limbii române este poporul, întreaga națiune, că numai împreună și în strînsă legătură cu întregul popor putem asigura o cultură nouă, înaintată, socialistă ! (Aplauze și urale puternice).

Trebuie să se asigure perfecționarea și dezvoltarea în continuare a activității uniunilor de creație, din domeniile respective de activitate.

Cu 23 de ani în urmă, cu puțin timp înaintea Congresului al IX-lea, în întîlnirea pe care am avut-o cu unii lucrători din domeniul creației literar-artistice am pus problema că adevărata inspirație pentru toți creatorii trebuie să fie poporul, realizările societății noastre, și m-am referit la ceea ce spunea cu mult în urmă Leonardo da Vinci — că e mai bine să bei apa din izvor, decît din ulcior. Cu atît mai actual este acum acest lucru, cu cit, din păcate, mulți caută ulcioarele foarte vechi, le dezgroapă, pentru a bea apa din ele, în loc să meargă la izvoarele dătătoare de viață — ale științei, ale progresului din toate domeniile de activitate. (Aplauze puternice, prelungite).

Avem nevoie — și dăm o înaltă apreciere creațiilor literare și artistice, din toate domeniile, dar societatea noastră are nevoie de noi și noi opere de artă, care să-l reprezinte pe omul de astăzi, realizările sale. Avem nevoie de noi romane, de noi poezii, de noi piese de teatru, de lucrări în domeniul artei plastice, de noi lucrări muzicale. Sînt, multe, bune. Dar avem nevoie încă de unele și mai bune, în toate sectoarele. Am convingerea că oamenii de creație din toate sectoarele vor înțelege că ne aflăm într-un asemenea moment al dezvoltării societății românești încît trebuie să se angajeze, cu mai multă hotărîre, de a lucra zi și noapte pentru a contribui, pe calea creației lor, la ridicarea generală a nivelului de cultură al poporului. (Aplauze și urale puternice, prelungite).

Este necesar, de asemenea, ca radioul și televiziunea să-și perfecționeze și să-și îmbunătățească activitatea, ținînd seama de cerințele care se pun astăzi în fața lor. De asemenea, presa noastră trebuie să-și asume un rol mai activ și mai important în buna înțelegere a problemelor actuale ale dezvoltării sociale, în dezbaterea largă a acestora, dar și pentru a contribui la unirea eforturilor întregului nostru popor în asigurarea îndeplinirii neabătute a programelor de dezvoltare generală.

Consider că întreaga activitate ideologică și politico-educativă trebuie să devină o forță mobilizatoare mai puternică, care să lumineze calea și să reîncească eforturile întregii națiuni spre culmile de aur ale societății comuniste. Este misiune nobilă și trebuie să o realizăm în cele mai bune condiții. Numai așa activitatea ideologică, propaganda noastră, educația își vor îndeplini menirea în societate, vor răspunde intereselor întregii națiuni ! (Aplauze și urale puternice, prelungite ; se scandează îndelung „Vom munci și vom lupta, țara o vom înălța !“).

Este necesar ca, în activitatea politico-educativă, să se manifeste o atitudine mai intransigentă față de diferite manifestări naționaliste, șoviniste, față de unele manifestări retrograde, de misticism, să dezvoltăm puternic sentimentul dragostei față de patrie, față de popor, patriotismul revoluționar ! Să educăm, în același timp, masele în spiritul solidarității internaționale, al prieteniei cu toate țările socialiste, cu toate forțele progresiste, antiimperialiste, cu toate popoarele care se pronunță pentru pace, pentru libertatea și independența fiecărei națiuni ! (Aplauze puternice, prelungite).

Este necesar să desfășurăm o luptă hotărîtă împotriva diferitelor tendințe de parvenire, de căpătuială, de necinste, străine principiilor socialismului și omeniei. Nu trebuie să se treacă peste diferite stări de lucruri negative ! Nu trebuie să ne comportăm ca struțul care-și bagă capul în nisip pentru a nu vedea anumite stări de lucruri ! Trebuie să înțelegem că asemenea stări de lucruri — care, din păcate, se mai manifestă în societatea noastră — sînt străine principiilor de etică și echitate socialistă, sînt un rezultat al lipsurilor în munca politico-educativă, al influențelor străine, burgheze, inclusiv al rămășițelor din trecut, dar și al influențelor din afară. De aceea trebuie să adoptăm o poziție fermă, combativă față de toate aceste probleme !

Este necesar ca organizațiile de masă și obștești să înțeleagă mai bine rolul important pe care-l au și în activitatea politico-educativă. În mod deosebit se impune perfecționarea activității sindicatelor, a Uniunii Tineretului Comunist, a Uniunii Aso-

ciațiilor Studenților Comuniști, a Organizației Pionierilor și, în general, a tuturor organizațiilor de masă și obștești.

Este necesar să educăm tineretul și copiii patriei noastre în spiritul celor mai înaintate concepții revoluționare și cuceriri ale științei. Să înțelegem că aceasta constituie o obligație a întregului partid, a întregului popor. Tineretul, copiii reprezintă viitorul de aur al patriei noastre — și trebuie să facem totul pentru a forma o tină generație cu înalte cunoștințe revoluționare, cu o înaltă cultură. Așa creăm viitorul de aur al României! (Aplauze și urale puternice, îndelungate; se scandează: „Ceașescu — P.C.R.!", „Ceașescu, România — stima noastră și mândria!“).

Stimați tovarăși,

Viața, evenimentele demonstrează cu putere justetea liniei politice internaționale și a politicii externe a partidului și a patriei noastre.

După cum este bine cunoscut, situația internațională continuă să fie foarte gravă. Pașii spre destindere nu au schimbat raportul de forțe și nu au înlăturat pericolul pentru însăși existența vieții pe planeta noastră.

Trebuie să se înțeleagă bine că imperialismul nu și-a schimbat caracterul său agresiv, că pericolul războiului se menține. Lupta pentru dezarmare este strâns legată de realizarea unor noi relații internaționale, de lichidarea politicii de forță și dictat. Viața demonstrează cu putere că, acționind unite, popoarele pot schimba cursul evenimentelor, pot asigura dezarmarea, și în primul rînd dezarmarea nucleară, pot asigura pacea și dreptul vital al oamenilor la existență, la libertate, la viață.

Problemele grave internaționale ale lumii de astăzi nu pot fi soluționate numai de cîteva state. Este necesar ca toate statele să-și asume răspunderea și să acționeze cu toată forța pentru dezarmare, pentru pace, pentru noi relații, bazate pe principiile egalității.

Nu doresc să mă refer la problemele concrete, sint bine cunoscute. Subliniez numai cîteva probleme asupra cărora consider că activitatea noastră ideologică, politică trebuie să-și concentreze atenția.

Este necesar să crească și mai puternic rolul partidelor, al forțelor politice revoluționare, progresiste și democratice în lupta pentru soluționarea problemelor complexe ale vieții internaționale, pentru asigurarea unor relații noi, democratice între toate statele lumii.

În epoca uriașelor cuceriri ale științei și cunoașterii umane în general, asistăm — din păcate — la o serie de manifestări de întoarcere spre trecut, spre o serie de concepții vechi, retrograde.

După cum se știe, în a doua parte a secolului trecut a avut loc o puternică activitate de afirmare a concepțiilor noi despre lume, atît în domeniul social, politic, cît și în domeniul științelor generale, în biologice, în toate domeniile. Acum, omenirea a realizat mari descoperiri, s-a realizat zborul în Cosmos, se descoperă noi și noi taine ale naturii. Se pare însă că omenirea se află la un moment de răscruce, cînd apar multe neclarități și nedumeriri. Este deci necesar să se dea răspuns noilor probleme și realități, o perspectivă clară, progresistă pentru dezvoltarea generală a omenirii.

Este necesară, cu adevărat, o nouă revoluție în gândire. Aceasta se poate realiza nu prin întoarcerea la concepții vechi, care și-au trăit traiul, ci privind înainte, făcînd loc cu hotărîre noilor cuceriri ale științei, tehnicii, ale cunoașterii umane, în general. Nostalgia trecutului este întotdeauna un rău sfătuitor. Omenirea a trecut prin multe etape. Sclavagismul, feudalismul au fost, fără nici o îndoială, etape importante în dezvoltarea societății omenestii, dar ele au dispărut și au trebuit să dispară. De asemenea, capitalismul a reprezentat o nouă etapă în progresul omenirii, dar capitalismul aparține de acum vechiului și, mai devreme sau mai tîrziu, el trebuie să dispară și să facă loc noii societăți, fără clase, fără asupritori, să facă loc societății socialiste. Socialismul, care este o societate tină, reprezintă noul, viitorul omenirii. Iar pentru a fi cu adevărat revoluționari, trebuie să privim la tot ceea ce este nou, trebuie să privim înainte, să avem deplină încredere în socialism, în comunism — care reprezintă viitorul și visul de aur al întregii omeniri! (Aplauze și urale puternice, prelungite; se scandează îndelung: „Ceașescu și poporul!", „Ceașescu — eroism, România — comunism!“).

Este bine cunoscut că întreaga dezvoltare a societății omenestii este istoria luptei între vechi și nou, istoria luptei de clasă, a luptei împotriva asupririi, a luptei pentru libertate și independență. În acest sens, întreaga noastră activitate politico-ideologică trebuie să pună cu putere în evidență politica de pace și colaborare a partidului, a României socialiste, să contribuie activ la înțelegerea corespunzătoare a schimbărilor ce se petrec în lume, a noilor tendințe, a perspectivelor, a viitorului omenirii. Dispunem de forțele necesare pentru aceasta. Avem un partid puternic, avem activiști de partid în stare să desfășoare o intensă activitate în toate aceste

domenii. Tot ceea ce am realizat pînă acum stă mărturie capacității și forței partidului nostru de a înțelege realitățile, de a înțelege noul, de a rămîne permanent un partid tinăr, revoluționar, strîns legat de popor, acționînd împreună cu poporul și pentru popor, pentru socialism, pentru comunism, pentru pace, pentru colaborare internațională. (Aplauze și urale prelungite; se scandează îndelung: „Ceașescu — P.C.R. !“, „Ceașescu și poporul !“, „Ceașescu — pace !“).

Stimați tovarăși,

Dezbatînd problemele organizatorice, ideologice și politico-educative, trebuie să nu uităm nici un moment că în centrul întregii noastre activități trebuie să se afle munca pentru realizarea planului pe acest an și a întregului cincinal, că rezultatele activității de partid, activității de propagandă, de educație, trebuie să se reflecte în felul în care organele și organizațiile de partid, toți oamenii muncii, întregul popor acționează pentru a asigura realizarea neabătută a hotărîrilor Congresului al XIII-lea și ale Conferinței Naționale.

O atenție deosebită trebuie să acordăm problemelor economice, eficienței economice, calității, să punem în centrul activității realizarea exportului și a tuturor celorlalți indicatori privind dezvoltarea economico-socială.

Aș menționa necesitatea realizării măsurilor stabilite pentru stringerea la timp a recoltei de vară, a orzului și griului, pentru depozitarea în cele mai bune condiții a întregii recolte și, în general, pentru desfășurarea în bune condiții a tuturor celorlalte activități din agricultură.

Deci, o dată întorși acasă, trebuie să puneți cu toată hotărîrea, în fața organelor de partid respective, necesitatea concentrării forțelor în activitatea de înfăptuire a obiectivelor dezvoltării economico-sociale, o dată cu realizarea tuturor măsurilor în domeniul activității organizatorice, ideologice și politico-educative. Toate acestea trebuie să constituie un tot unitar în activitatea partidului, a tuturor organelor de stat, a organismelor democrației muncitorești-revoluționare.

Aș dori, în încheiere, să subliniez încă o dată că partidul nostru dă o înaltă prețuire activității clasei noastre muncitoare, forța politică conducătoare a întregii națiuni, care s-a format și a devenit o puternică forță socială, cu o înaltă cultură tehnică și generală.

Partidul nostru dă o înaltă apreciere activității țărănimii cooperatiste și întregii țărănime, tuturor oamenilor muncii din agricultură, care, în strînsă unitate cu clasa muncitoare, constituie o forță importantă a întregii noastre dezvoltări, a înfăptuirii noii revoluții agrare, a mersului general înainte al societății noastre.

În anii socialismului, intelectualitatea a devenit o puternică forță socială, cu un rol activ în întreaga operă de construcție a societății socialiste. Partidul nostru dă o înaltă apreciere nu numai științei și culturii, dar și făuritorilor științei și culturii, intelectualității, oamenilor de știință și de cultură din toate sectoarele de activitate, strîns legați de clasa muncitoare, de țărănime, de întregul popor. Intelectualitatea reprezintă o puternică forță socială, care asigură dezvoltarea intensă a științei, a culturii, ridicarea patriei noastre pe culmile cele mai înalte ale cunoașterii, în toate domeniile. (Aplauze și urale puternice, prelungite).

Desigur, vom avea plenara, vom discuta aceste probleme, dar am ținut să menționez și în încheierea consfăturii noastre rolul important și preocuparea partidului nostru — și, deci, a întregului nostru activ — pentru dezvoltarea și perfecționarea activității sociale, a rolului muncitorilor, țăranilor, intelectualității, a întregii noastre națiuni, a poporului — adevăratul făuritor, adevăratul realizator al socialismului și comunismului, garanția victoriei comunismului în România, a viitorului liber și independent al patriei noastre ! (Urale și aplauze furtivoase; se scandează îndelung: „Ceașescu — P.C.R. !“, „Ceașescu și poporul !“, „Ceașescu, România — stima noastră și mîndria !“).

În încheiere, vă adresez tuturor, întregului partid, tuturor oamenilor muncii, întregului nostru popor, urări de noi și noi împliniri, de noi succese în toate domeniile, multă sănătate și fericire ! (Urale și aplauze puternice, prelungite; se scandează îndelung: „Ceașescu și poporul !“, „Ceașescu — P.C.R. !“, „România să-nflorească, Ceașescu să trăiască !“, „Ceașescu — pace !“. Într-o atmosferă de puternică însuflețire și de strînsă unitate, toți cei prezenți în sală ovacionează îndelung pentru Partidul Comunist Român — forța politică conducătoare a întregii națiuni — pentru secretarul general al partidului, președintele României, tovarășul NICOLAE CEAȘESCU).

MASELE POPULARE FĂURITOARE ALE ISTORIEI — TEZĂ FUNDAMENTALĂ A CUNOAȘTERII ȘI EXPLICĂRII ÎNTREGII EVOLUȚII ISTORICE LA ROMÂNI

ION POPESCU-PUȚURI

Rolul maselor populare ca făuritoare ale istoriei este o teză proprie filosofiei clasei muncitoare, socialismului științific. Enunțată teoretic în *Lucrările fundamentale* ale lui Karl Marx și Friedrich Engels, esența ei este rezultatul analizei succesiunii modurilor de producție, a factorilor care au avut rolul cel mai important în schimbarea acestora. Se știe că, până la Marx și Engels, istoricii nu-și puseseră asemenea probleme, cărțile de istorie tratând, cu precădere, rolul personalităților, al comandanților militari. Revoluția pe care a produs-o marxismul în gândire a cuprins, așadar, și istoria. Cum era de așteptat, această teză a fost însoțită de partidele clasei muncitoare, între care s-a aflat și partidul clasei muncitoare din România.

Poporul român are un trecut istoric îndelungat, bogat în evenimente glorioase, în care masele populare au avut o prezență majoră. „Întreaga istorie a țării — arată secretarul general al partidului — demonstrează că poporul muncitor, forțele sale revoluționare, progresiste și patriotice au înfăptuit toate marile transformări revoluționare, au asigurat mersul înainte al societății noastre. Toate momentele importante din viața patriei noastre sînt legate de lupta maselor, a întregului popor — motorul progresului social, adevăratul făuritor al istoriei României”¹.

În istoria noastră sînt trei categorii de fapte — operă a maselor populare, și ele brăzdează toate epocile : lupta pentru apărarea pămîntului, a libertății și independenței sale împotriva agresiunilor și invaziilor străine ; lupta pentru progres social, exprimată prin marile ridicări ale țărănimii din Evul mediu și prin mișcarea revoluționară organizată a clasei muncitoare din epoca modernă, care au dus la sfîrșirea vechilor relații sociale, contribuind la procesul de trecere de la orînduirea feudală la cea capitalistă și, respectiv, de la aceasta la orînduirea socialistă ; lupta maselor populare din toate teritoriile românești, dusă în toate epocile istorice, pen-

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 336.

tru înfăptuirea, apărarea și menținerea statului național unitar al poporului român.

În fiecare din aceste categorii de fapte istorice rolul maselor populare a îmbrăcat forme specifice, determinate de obiectivele urmărite. Astfel, de pildă, luptele de apărare a pământului propriu, consemnate în documentele vremii încă de acum 2 500 de ani, au fost susținute de conducătorii statului cu ajutorul maselor, de țărani în primul rînd. Masele au reprezentat, așadar, forța materială pe care au folosit-o regii daci, voievozii și domnitorii românilor în toate timpurile pentru apărarea gliei lor. Ca expresie a participării maselor în războaiele de apărare, în tradiția istorică s-a păstrat formula „Oastea cea Mare”, care cuprindea întreaga suflare a țării capabilă de luptă.

Cu totul alt rol au avut masele populare în istorie cînd a fost vorba despre lupta pentru dreptate socială, cazul marilor răscoale țărănești din Evul mediu și din epoca modernă a României, cînd masele s-au ridicat împotriva claselor bogate, privilegiate, a boierilor și nobililor feudali, a moșierimii latifundiare. Acest „război civil”, cum a și fost numită marea răscoală revoluționară a țăranilor din 1907, ca și celelalte mișcări țărănești antif feudale și anticapitaliste, au fost socotite de istoricii din trecut evenimente regretabile pentru popor, mai ales că ele se terminau cu represii sîngeroase, ei nevăzînd rolul pe care l-au avut aceste furtuni violente în primenirea vieții social-economice a societății, în ansamblul ei. Pentru acest motiv, cărțile de istorie scrise înainte de 1944, cu rare excepții, nici nu au amintit cel puțin marile răscoale țărănești din istoria poporului român. Și mai puțină atenție a fost acordată mișcării muncitorești, luptelor revoluționare ale proletariatului din România, care aveau să culmineze cu cucerirea puterii de către partidul revoluționar al clasei muncitoare și cu făurirea noii orînduiri, socialiste pe pămîntul României.

O categorie importantă de evenimente în care masele au îndeplinit un important rol istoric o reprezintă cele legate de lupta pentru realizarea unității naționale depline, pentru făurirea unui singur stat al poporului român. Se știe că, în istoria multor popoare, procesul de unificare națională s-a înfăptuit pe diferite căi, între care și pe calea războaielor. În cazul poporului nostru acest proces, care a avut loc în epoca modernă, s-a realizat, în principal, pe cale revoluționară, de afirmare directă a voinței maselor, piedicile fiind, mai ales, de ordin extern, respectiv poziția imperiilor vecine, ce stăpîneau părți importante din vatra strămoșească a românilor. În asemenea situație, masele populare au constituit forța hotărîtoare, fără de care factorii din conducerea țărilor române nu ar fi reușit atingerea obiectivelor propuse. La 1859 și la 1918, acțiunile politice, diplomatice și militare ar fi rămas inefficiente fără contribuția amplă, hotărîtoare a maselor largi ale întregului popor român. Aceste evenimente au ocupat totdeauna un loc de seamă în preocupările istoriografiei naționale pînă la 1944, dar interesele politicianiste, mai ales în cazul Marii Uniri din 1918, au generat lucrări de istorie care, proslăvind rolul unor conducători politici, minimalizau rolul decisiv pe care l-au avut acțiunea maselor, participarea lor în sensul cel mai propriu la făurirea unității naționale depline a statului și poporului român.

În aceste condiții, este necesar să se arate că, din punct de vedere al reflectării rolului maselor în istoria națională, prima mare cotitură a marcat-o anul 1944, anul declanșării revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă.

Înainte de această dată, după cum s-a menționat la începutul acestor rânduri, singurul partid care a încorporat în concepția sa teza privind rolul maselor populare în istoria poporului român a fost partidul clasei muncitoare, făurit în 1893.

Literatura socialistă cu caracter istoric, publicată în organele de presă ale mișcării noastre muncitorești încă în ultimele decenii ale veacului trecut, are meritul de a fi fost precursora aplicării acestei teze în cercetarea istoriei poporului român. Articolele și studiile despre marea răsccoală țărănească din 1514, condusă de Gheorghe Doja², despre revoluția lui Horea din 1784³, despre revoluția de la 1848⁴ au exprimat, pentru prima oară, într-o formă firește încă nedesăvârșită, principiul și necesitatea relevării rolului maselor în istoria poporului român, în lupta pentru progres social, pentru libertatea și unitatea națională a acestuia. Spre cinstea istoriografiei românești antebelice, ea a înregistrat și o lucrare despre revoluția din 1784 elaborată în chip științific, pe baza unui bogat material documentar, datorată lui Nicolae Densușianu⁵. Autorul relevă rolul esențial al maselor populare în revoluție, scriind, textual, în 1884, că poporul român „dorea pământul ocupat de nobili, fiindcă avea conștiința că a fost odată proprietatea sa, dorea domnia Transilvaniei fiindcă se credea singurul moștenitor legitim al acestei patrii, dorea, în fine, expulsiunea elementului dominant, fiindcă numai singur se considera națiune legală în Transilvania”⁶.

Deși recunoscută pentru valoarea ei documentară — autorul explorând pentru prima oară fondurile arhivistice privind acest eveniment —, lucrarea lui N. Densușianu nu a mai fost reeditată niciodată, dar avea să fie folosită de autorii unor lucrări despre Horea, tipărite în deceniul al patrulea al veacului nostru, prilejuite de aniversarea a 150 de ani de la revoluție⁷. În epoca noastră, cel mai profund cercetător al revoluției de la 1784, acad. David Prodan, în semn de pioasă recunoaștere a meritelor de înaintaș ale lui Nicolae Densușianu, i-a dedicat acestuia ampla sa monografie⁸. Dintre istoricii comuniști, Miron Constantinescu s-a ocupat de revoluția lui Horea, chiar prin prisma rolului maselor⁹.

Foarte semnificativ ne apare destinul unei alte lucrări de aceeași natură, consacrată răscobalei iobagilor de la Bobilna¹⁰. Imprimată în 1937, într-o mică tipografie din Piatra-Neamț, de către M. Diaciuc-Dăscălescu, militant al partidului comunist, lucrarea a fost socotită subversivă de către autoritățile de stat, motiv pentru care a fost confiscată și distrusă aproape în totalitatea tirajului ei. Fiu de țaran, autodidactul autor al acestei prime

² *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. I (1865—1900), partea a II-a (1890—1900), Editura politică, București, 1964, p. 514—518.

³ *Vechimea, permanența și unitatea poporului român în scrierile socialistilor*, Editura politică, București, 1980, p. 133—134.

⁴ *Ibidem*, p. 79—80.

⁵ Nicolae Densușianu, *Revoluțiunea lui Horea în Transilvania și Ungaria. 1784—1785*, Tipografia „Românul”, Carol Göbl, București, 1884, p. 523.

⁶ *Ibidem*, p. 3.

⁷ Ion Rusu-Abrudeanu, *Moșii. Calvarul unui popor eroic, dar nedreptățit. Studiu istoric-politic*, București, „Cartea românească”, 1928, 544 p.; I. Lupaș, *Răscoala țăranilor din Transilvania la 1784*, Cluj, Tipografia „Astra”, 1934, 230 p.

⁸ David Prodan, *Răscoala lui Horea*, vol. I—II, Editura științifică și enciclopedică, București, 1979, 603 p. + 767 p.

⁹ Miron Constantinescu, *Cauzele răscobalei lui Horea. Încercare de sociologie istorică*, Independența economică, București, 1940, 52 p.

¹⁰ M. Diaciuc-Dăscălescu, *Răscoala iobagilor de la Bobilna*, ediția a II-a, București, 1970, 227 p. (Colecția „Mica bibliotecă de istorie”).

lucrări monografice despre răscoala iobagilor români și maghiari de la Bobilna făcea precizarea în Prefață, că s-a dedicat acestei probleme deoarece „De mișcările țărănești nu s-a ocupat pînă astăzi nimeni sau aproape nimeni”¹¹.

Este, așadar, necesar să se sublinieze că aplicarea concepției cu privire la rolul maselor populare în dezvoltarea istorică a poporului a depins de poziția politică-filosofică a istoricului. Dacă în problema afirmării rolului țărănimii, Siguranța Statului se erija în cenzor al istoricilor, este ușor de înțeles cît de rău văzută era mișcarea muncitorească și încercările eventuale ale istoricilor de a o prezenta ca un factor-motor al evoluției societății moderne românești. Aceasta este una, desigur nu singura, dintre explicațiile faptului că, în marile sinteze ale istoriei poporului român apărute înainte de 1944, evenimente ca marea răscoală revoluționară a țăranilor din 1907 sau probleme ca rolul maselor muncitorești și țărănești în făurirea statului național unitar român sînt aproape absente.

Cercetarea istorică românească dezvoltată după 1944, cunoscînd influența binefăcătoare a concepțiilor partidului comunist — concepții moștenite de la Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România, creat în 1893, și dezvoltate pe un plan superior — a putut să înscrie, între preocupările sale principale, abordarea istoriei naționale prin prisma relevării rolului maselor populare. Publicarea mai multor volume de documente privind marea răscoală a țăranilor din 1907, elaborarea unor studii consacrate mișcării muncitorești și momentelor de afirmare puternică a rolului maselor în trecutul poporului român au deschis o nouă orientare generală în cercetarea istorică românească¹². Marcată, însă, de o serie de influențe din afară, de propria lipsă de experiență, precum și de o îndrumare politică nu totdeauna corespunzătoare, aceasta nu a produs, totuși, pînă în 1965, lucrări notabile, care să pună în relief teza privind rolul maselor populare în istoria multimilenară a poporului nostru.

Se poate spune, prin urmare, că pentru cartea de istorie a poporului român epoca inaugurată de Congresul al IX-lea al partidului, din 1965, a fost epoca unor profunde schimbări de concepție, prin materializarea rolului maselor populare ca adevărate făuritoare ale istoriei. Omul care a declanșat această acțiune, care i-a conferit dimensiuni greu de imaginat mai înainte, care a înscris istoria în preocupările conducerii partidului și care a atribuit cunoașterii istoriei naționale rolul de fundament ale activității ideologice, al educației patriotice, socialiste a maselor a fost secretarul general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Căile de realizare a acestui obiectiv au fost multiple și ele au imprimat un caracter dinamic, mobilizator științei istorice. Alături de investigarea tradițională a surselor documentare, de publicarea unor corpusuri de documente și a unor monografii consacrate direct marilor evenimente din istoria poporului român, Epoca Nicolae Ceaușescu a adus aceste evenimente din trecut sub ochii tuturor contemporanilor, prin marile manifestări organizate cu prilejul aniversării lor periodice. Aceste aniversări,

¹¹ *Ibidem*, p. 28.

¹² *Răscoala țăranilor din 1907* (Documente), vol. 1—3, Editura de Stat, București. 1948—1949 ; *Răscoala țăranilor din 1888* (Culegere de documente), Editura Academiei R.P.R., București, 1950, 502 p.

pe lângă caracterul lor de popularizare a istoriei — și de transformare a acesteia într-o adevărată armă ideologică a partidului, de educație politică și patriotică a maselor —, au avut și rolul de a reconsidera, pe baza izvoarelor documentare, în lumina concepției materialismului dialectic și istoric, coordonatele principale ale unor mari momente istorice din trecut. Una dintre acestea a constituit-o tocmai evidențierea rolului maselor populare în făurirea istoriei.

O trăsătură a manifestărilor cu caracter istoric a fost localizarea lor. Secretarul general al partidului a rostit numeroase discursuri și cuvântări de evocare istorică chiar în locurile și localitățile legate direct de evenimentele istorice din trecut. În felul acesta, președintele României, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a efectuat nu numai călătorii de lucru în toate județele, ci și o lungă călătorie în istoria întregii țări, a întregului popor român. Cu deosebită solemnitate au fost evocate, în fața generațiilor contemporane de pe aceleași meleaguri, luptele țărănimii de la Bobilna, ale răsculaților din 1907 de la Flămânzi, luptele muncitorilor de la Lupeni din 1929, ale metalurgiștilor, textiliștilor, ceferiștilor și petroliștilor din anul 1933. Bătăliile istorice pentru apărarea libertății și independenței poporului nostru au fost cinstite prin mari adunări populare (Mărășești—1967, Vaslui—1975 ș.a.), la fel ca și locurile care amintesc de revoluția română de la 1848, de Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918. Aniversarea datelor de fondare a unor mari localități (Craiova, Turnu-Severin, Cluj), a prilejuit, de asemenea, evocări istorice însoțite de restituirea vechilor denumiri — Drobeta-Turnu Severin și Cluj-Napoca. Nu în puține locuri, începînd cu Capitala țării, au fost ridicate monumente impunătoare — care amintesc eroismul maselor, au fost așezate plăci comemorative care subliniază semnificația istorică a edificiilor respective.

Noua carte de istorie care a început să fie scrisă după Congresul al IX-lea, orientată sistematic de *Programul Partidului*, adoptat la Congresul al XI-lea, din 1974, și de *Programul ideologic* prezentat de secretarul general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982, se structurează tocmai pe coordonatele menționate mai sus.

Valorificînd tot ceea ce a realizat cercetarea istorică națională pînă în 1965, frontul istoric a adunat, în Epoca Nicolae Ceaușescu, în primul rînd, un adevărat tezaur documentar privind toate principalele momente și evenimente, începînd de la primele lupte ale dacilor pentru apărarea pămîntului și libertății lor, atestate documentar în urmă cu peste 2 500 de ani, pînă la rolul maselor populare în înfăptuirea politicii partidului comunist de construire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare spre comunism.

Un loc important în acest tezaur documentar a fost consacrat istoriei clasei muncitoare, forța cea mai înaintată din societatea românească în epoca modernă, clasă căreia, în frunte cu partidul său politic, i-a revenit, în virtutea legităților istorice, misiunea edificării unei noi orînduri sociale pe pămîntul României — orînduirea socialistă și comunistă.

*

Așa cum se arată în cuvîntul introductiv al *Programului Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, semnat de tovarășul Nicolae Ceaușescu, Președintele Comisiei de Redactare, „Programul face o retrospectivă sintetică a existenței de două milenii a poporului nostru, relie-

find — în spiritul socialismului științific — rolul maselor largi populare în lupta îndelungată și grea pentru progres social, împotriva exploatării și asupririi sociale și naționale, a dominației străine, pentru apărarea ființei sale, a libertății și neatinării, pentru o viață mai bună, mai demnă”¹³.

Această teză fundamentală privind istoria poporului nostru, așezată chiar în fruntea *Programului Partidului*, a călăuzit activitatea întregului front istoric, a generat o operă tumultuoasă de investigare a marilor fonduri documentare, de publicare a unor corpusuri de documente, de elaborare a unor mari monografii privind rolul maselor populare în edificarea istoriei.

Rolul maselor, al poporului în făurirea istoriei, adică în desfășurarea proceselor istorice, nu a rămas un enunț teoretic, ci a devenit un principiu orientativ în activitatea practică de reconstituire a trecutului. S-a observat, desigur, că urmărirea rolului maselor în fluxul dezvoltării societății prezintă unele dificultăți: în primul rînd, pentru epocile mai îndepărtate nu sînt suficiente surse documentare nici pentru a reconstitui procesele istorice propriu-zise, prin urmare și mai dificil ar fi să se dovedească documentar o anumită latură a fenomenului; în al doilea rînd, se poate lua în considerare și ipoteza că rolul maselor s-a afirmat în istorie numai în anumite împrejurări, nu totdeauna. Este în afară de orice îndoială că multe fapte din istorie s-au petrecut, ca să spunem așa, peste capul popoarelor.

Lăsînd la o parte atît epocile mai îndepărtate, cît și cazurile din istoria universală, ne vom opri, în rîndurile de față, asupra fenomenului afirmării rolului maselor în istoria medie, modernă și contemporană a românilor.

Izvoarele documentare ale istoriei noastre ne informează, alături de alte aspecte privind societatea — cum erau războaiele, activitatea economică și comercială, succesiunea domnitorilor —, despre unele mari răscoale ale țărănimii.

Socotită drept una dintre cele mai puternice mișcări țărănești din Europa, răscoala iobagilor de la Bobilna¹⁴ a fost evocată în cuvîntările secretarului general al partidului de fiecare dată cînd s-a referit la rolul maselor în istorie. Arătînd, în Expunerea la ședința jubiliară a Marii Adunări Naționale consacrată sărbătoririi semicentenarului Unirii Transilvaniei cu România, că „Lupta maselor populare împotriva asupririi și împilării, pentru libertate socială și națională, s-a desfășurat de-a lungul secolelor în toate țările române”, secretarul general al partidului începea enumerarea acestora cu „marile lupte țărănești de la Bobilna”¹⁵.

Uitată, înainte vreme, sub colbul documentelor¹⁶, răscoala din 1514, condusă de Gheorghe Doja, a devenit un adevărat reper în istoria luptei

¹³ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura politică, București, 1975, p. 8.

¹⁴ Constantin Corbu, *Rolul țărănimii în istoria României*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1982, p. 76—77.

¹⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 708.

¹⁶ Despre răscoala țaranilor de sub conducerea lui Doja a publicat un studiu revista socialistă „Munca literară și științifică” în 1894, semnat de Gregorian (Max Vexler).

comune a iobagilor români și maghiari împotriva rînduieiilor feudale. Secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, relevînd „aportul maselor populare la marile evenimente istorice din trecut“, arăta, cu prilejul unei vizite de lucru pe meleagurile mureșene că „Din această regiune s-a ridicat Gheorghe Doja, conducătorul marii răscoale țărănești din 1514 îndreptată împotriva feudalismului, la care au participat țărani maghiari și țărani români“¹⁷.

În mod firesc, evocîndu-se luptele sociale duse de masele țărănești, s-a menționat, de fiecare dată, momentul culminant al acestora — marea răscoală a țărănimii române din primăvara anului 1907. Aniversată, pentru prima oară, pe plan național, în 1957, printr-o mare adunare solemnă, unde evocarea răscoalei a fost făcută chiar de un contemporan al ei, de socialistul M. Gh. Bujor, participant activ la acțiunile de solidarizare ale muncitorilor cu lupta țărănimii¹⁸, cercetarea istorică aproape exhaustivă a răscoalei din 1907 s-a realizat după Congresul al IX-lea al partidului. Au fost investigate toate arhivele județene, presa contemporană evenimentelor, inclusiv presa străină, astfel încît, în 1967, a putut fi publicată o mare monografie consacrată acestui eveniment¹⁹. Au fost publicate, de asemenea, numeroase studii în revistele de specialitate pe diferite aspecte ale răscoalei, iar în întreaga presă românească au apărut zeci de articole despre momentul revoluționar 1907.

În cinstea celei de a 70-a aniversări a răscoalei, Comitetul Politic Executiv al C.C. al P.C.R., a adoptat o Hotărîre specială, care prevedea, pe plan istoric, tipărirea unui corpus de documente privind marea răscoală. Hotărîrea a fost adusă la îndeplinire, astfel încît, în 1987, s-a încheiat publicarea celor cinci tomuri de documente²⁰.

Sesiunea științifică organizată pe baza aceleiași Hotărîri de partid, în zilele de 31 martie—1 aprilie 1977, ale cărei lucrări au fost publicate integral în volum, merită să fie menționată nu atît pentru informația documentară a comunicărilor, cît, mai ales, pentru optica ei cu totul deosebită, în sensul integrării istoriei, a faptelor din trecut în viața și activitatea oamenilor, a maselor care făuresc istoria nouă, a construirii socialismului. Alături de academicieni și cercetători care au evocat lupta de veacuri a țărănimii, au prezentat comunicări țărani din localitățile unde s-au ridicat vîlvățiile răscoalei din 1907, martori oculari ai evenimentului, care au comparat situația din satul românesc pe parcursul a 70 de ani, scriitori care au vorbit despre proiectarea istoriei maselor în conștiința națională, vechi militanți ai partidului, care au evocat tradițiile de alianță muncito-

¹⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, p. 601.

¹⁸ Expunerea lui M. Gh. Bujor la adunarea solemnă consacrată aniversării a 50 de ani de la răscoalele țărănești din 1907 (24 martie 1957), în Mihail Gheorghiu Bujor, *Scrieri social-politice (1905—1961)*, Editura politică, București, 1979, p. 311—317.

¹⁹ *Marea răscoală a țăranilor din 1907*, Editura Academiei R.S.R., București, 1967, 910 p. Lucrarea a fost publicată și în limba italiană, la Roma, sub titlul: *România 1907. La grande rivolta contadino*, Editori Riuniti, 1975, p. 605.

²⁰ *Documente privind marea răscoală a țăranilor din 1907*. Vol. 1—5, Editura Academiei R.S.R., București, 1977—1987. Vol. I : *Situația economică și social-politică a țărănimii din România la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea* (575 p.) ; vol. II : *Desfășurarea răscoalei. A. Moldova* (776 p.) ; vol. III : *Desfășurarea răscoalei. B. Muntenia* (592 p.) ; vol. IV : *Desfășurarea răscoalei. B. Muntenia—Oltenia* (455 p.) ; vol. V : *Acțiuni de solidarizare cu răscoala, ecoul internațional* (598 p.).

rească-țărănească, lupta partidului comunist pentru înfăptuirea reformei agrare din 1945, participanți la opera de cooperativizare a agriculturii.

În 1987, evocarea mării răscoale a țăranilor din 1907 s-a realizat împreună cu aniversarea a 25 de ani de la încheierea cooperativizării agriculturii în cadrul unei sesiuni științifice naționale, în care accentul a fost pus pe istorica transformare socialistă a agriculturii și a țăranimii, pe noua revoluție agrară ²¹.

În decursul a mai puțin de trei sferturi de veac, de la 1784 pînă la 1848, istoria poporului român a cunoscut trei mari ridicări ale maselor populare la lupta lor pentru apărarea drepturilor străvechi, a libertății și unității sale. Indiferent că în cărțile de istorie aceste mari evenimente au fost calificate răscoale, mișcări sau revoluții, toate au angajat mari mase ale poporului român, expresie a unei conștiințe naționale, obștești, active. Indiferent de faptul că aceste ridicări au avut loc în Transilvania, în Muntenia sau în Moldova, ecoul lor s-a extins de fiecare dată și în celelalte părți ale țării, producînd o largă solidarizare. Horea a devenit pentru toți românii o figură eroică, simbol al jertfei de sine pentru binele obștesc; revoluția de la 1821 de sub conducerea lui Tudor Vladimirescu pentru drepturile naționale ale Țării Românești era privită de românii din Transilvania și din Moldova ca propria lor luptă și așteptau ca aceasta să se extindă și la ei pe temeiul aceleiași dorințe de libertate; în sfîrșit, revoluția română de la 1848 s-a sincronizat atît în timp, cît și în obiective pe toată cuprinderea țării.

Elementul caracteristic tuturor acestor mari evenimente din istoria epocii moderne a poporului nostru îl reprezintă existența *activismului* politic al maselor, nivelului ridicat al conștiinței lor naționale, patriotice. Ceea ce a intrat în istorie sub numele de revoluția condusă de Tudor Vladimirescu este un lung șir de mii de oameni atașați ca voluntari în lupta dusă spre binele patriei.

Desigur, prezența poporului în determinarea cursului evenimentelor nu era rezultatul nemijlocit al unui sistem politic deosebit de democratic. La mijlocul veacului trecut, de altfel, în nici o țară europeană nu se atinsese plafonul votului universal — formulă magică a lumii capitaliste moderne, la adăpostul căreia se pretinde a se afla cea mai perfectă democrație. Pe atunci, la mijlocul veacului trecut, replica lui Guizot domina concepția claselor dominante cu privire la democrația timpului. „Îmbogățiți-vă și veți deveni alegători” — spusese Guizot, căruia i se imputase sistemul restrictiv al dreptului la vot al cetățenilor francezi înainte de revoluția de la 1848.

În timp ce într-o țară capitalistă ca Franța burghezia își etala fără perdea secretul parvenirii sale la putere, țările române erau încă marcate de practicile feudale într-o măsură mai mare decît țările apusene. Cu toate acestea, ideile noi, democratice și chiar socialiste erau bine cunoscute de tineretul intelectual român și experiența falansterului de la Scăieni—Prahova din 1835, oricît de insolită părea în peisajul valah, nu a fost nici fără semnificație, nici fără consecințe. Ion Ghica, unul dintre cei mai atenți cronicari ai veacului său, spunea, mai tîrziu, că mulți revoluționari de la 1848 se formaseră la ideile lui Teodor Diamant, socialistul utopic creator al falansterului de la Scăieni. Cu o asemenea mărturie din partea unuia dintre protagoniști nu s-ar mai putea considera un fapt surprinzător culoarea foarte democratică a revoluției române din 1848, al cărei Program so-

²¹ „Scinteia”, anul LVI, nr. 13 905 din 7 mai 1987.

cial-politic, pledînd pentru regim republican, preconiza un sistem de vot universal în sensul cel mai complet al termenului. Se ştie, în paranteză fie spus, că acest vot „universal”, atît în istoria ţării noastre, cît şi a altora, nu a fost, totuşi, universal, multe categorii de cetăţeni fiind excluşi, sub diverse motive (militari, femei ş.a.).

Programul revoluţionarilor de la 1848 prevedea, însă, cu claritate, că „de azi înainte alegerea [este] *largă, liberă, dreaptă, unde tot românul* (subl. ns.) are dreptul de a fi chemat [la vot — *n.n.*] şi unde numai capacitatea, purtarea, virtuţile şi încrederea publică să-i dea dreptul de a fi ales”²².

La 1848, zeci de mii de români din Transilvania s-au adunat pe Cîmpul Libertăţii de la Blaj pentru a-şi susţine aspiraţia spre libertate şi pentru unire cu fraţii lor de dincolo de munţi. La Izlaz, apoi în Bucureşti, pe dealul Filaretului, momentele solemne ale revoluţiei s-au desfăşurat în prezenţa şi sub controlul popular al miilor de participanţi. Aceştia nu constituiau un partid de clasă al burgheziei, cum s-a întîmplat în ţările occidentale, ci erau exponenţii întregului popor — ţărani, muncitori, negustori, mică şi chiar mare boierime. Obiectivele principale ale revoluţiei priveau interesele generale ale poporului, ale ţării, aveau un caracter naţional. Obiectivele social-economice şi politice de clasă veneau în al doilea rînd. Aceasta nu scade cu nimic măreţia revoluţiei, ci îi pune în evidenţă caracterul popular, determinat de condiţiile concrete interne şi internaţionale în care se afla poporul român. Evocînd în toate cele trei centre ale ţării unde revoluţia de la 1848 a atins momente de mare incandescenţă, la Bucureşti, la Iaşi şi la Blaj, cu prilejul aniversării, în 1973, a 125 de ani de la desfăşurarea acesteia, secretarul general al partidului a pus în evidenţă tocmai prezenţa maselor în mersul revoluţiei la români, hotărîrea şi spiritul lor de radicalitate, caracterul profund popular al mării ridicări naţionale şi sociale a poporului român. Dacă revoluţia română a reprezentat, în răsăritul Europei, cel mai înaintat avanpost al marilor mişcări politice şi schimbări sociale care cuprinseseră continentul nostru începînd de la marea revoluţie franceză din 1789 — arată tovarăşul Nicolae Ceauşescu —, „Aceasta relevă gradul înalt de radicalizare a spiritului militant al maselor populare din provinciile româneşti, voinţa de luptă a poporului român, conştient de interesele sale vitale, hotărît să-şi cucerească cu orice sacrificii libertatea socială şi naţională, dreptul de a trăi unit, liber şi stăpîn în propria sa ţară”²³.

Obiectivul numărul unu, UNIREA, aşa cum îl clasifica Nicolae Bălcescu, mentorul revoluţiei române, va fi repus în noile circumstanţe interne şi internaţionale, după războiul Crimeii, şi urmărit cu tenacitate, spirit patriotic şi înţelepciune politică de către toţi românii.

Aceeaşi caracteristică ce s-a subliniat în evenimentele revoluţionare anterioare, adică o amplă prezenţă şi participare a maselor, însoţeşte şi evenimentele din anii 1857—1859, care au dus la unirea Moldovei cu Muntenia. Cunoscutele cuvinte ale lui Mihail Kogălniceanu că Unirea a fost actul energetic al naţiunii, al poporului era o expresie sintetică a unui adevăr istoric profund. Cărţile noastre de istorie, poate pe nedrept, delimitează evenimentele de la 1848—1849, numindu-le revoluţie, de cele din

²² *Culegere de texte pentru istoria universală. Epoca modernă*, vol. II, 1848—1918, Editura didactică şi pedagogică, Bucureşti, 1974, p. 57.

²³ Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul construirii societăţii socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Editura politică, Bucureşti, 1973, p. 395.

1857—1859, pe care le așează sub alte denumiri, fără să mai sublinieze caracterul lor revoluționar, așa cum l-au avut. În realitate, evenimentele din anii 1857—1859 s-au desfășurat în continuarea revoluției de la 1848, iar în fruntea lor au fost aproape aceiași oameni care conduseseră revoluția. Faptul era nu numai remarcat de contemporani, dar în notele biografice ale candidaților la Adunările ad-hoc se sublinia, în mod deosebit, participarea candidatului respectiv la revoluția din 1848. Cît de important a fost rolul maselor populare în realizarea Unirii rezultă și din faptul că în timpul campaniei electorale pentru alegerile de deputați în cele două Adunări, în unele locuri alegătorii i-au adus în biserică pe candidați și i-au pus să jure că vor vota pentru Unire, cu alte cuvinte candidații erau obligați să dea curs opțiunii populare a alegătorilor, să susțină cauza Unirii. Nu este lipsit de interes să se sublinieze caracterul foarte democratic (pentru acea epocă) al Adunărilor de la Iași și București din 1857. În nici o adunare reprezentativă din Europa, clasa cea mai numeroasă a societății, țărănimea, nu a avut reprezentanți reali în număr atît de mare, peste 30, în ambele Adunări, cum a fost cazul românesc. Prezența acestora nu a dat numai culoare Adunărilor, ci și un puternic caracter popular.

Marele ziarist al timpului, C.A. Rosetti, el însuși prezent ca deputat în Adunarea de la București, a surprins, într-o inspirată frază antologică, prezența poporului în mijlocul evenimentelor, pe Dealul Mitropoliei din București. „Cerule era înnoirată și o ploaie mărunțică cădea din cînd în cînd ; dar poporul român nu se sfîi nici de nori nici de ploaie și stătu necurmat în cea mai mare liniște și cucernicie spre a sfinți cu prezența lui ziua aceasta”²⁴. Presiunea pe care a exercitat-o prezența maselor în jurul palatelor unde își desfășurau lucrările cele două Adunări a avut un efect puternic nu numai asupra deputaților, ci și asupra Comisiei puterilor europene, aflate tot timpul la București spre a urmări evenimentele. Reprezentanții puterilor europene au putut constata, la fața locului, ardoarea poporului român pentru înfăptuirea Unirii, voința de a lupta pentru ea. În aceste condiții, hotărârile Adunărilor ad-hoc au fost profund izvorîte din opțiunile populare : Unirea celor două țări, recunoașterea autonomiei de tradiție istorică multiseclară, neutralitatea teritoriului românesc (clauze rezultate din faptul că zeci de ani pămîntul nostru fusese teatrul de război între diverse puteri).

Se știe că dorințele exprimate atît de ferm de români în Adunările ad-hoc nu au fost împărtășite de puterile „garante”, care, întrunite la Paris, în mai—august 1858, au elaborat un document numit *Convenție*, un fel de constituție a Principatelor Române. Aceasta recunoștea numai în parte dreptul celor două țări surori de a se uni, soluție neviabilă, sortită eșecului, respinsă de masele populare. De aceea, acestea au rămas la fel de vigilente în urmărirea scopului major — Unirea — și, în iarna anilor 1858—1859, au reușit să facă pasul decisiv spre realizarea lui. În aceste condiții, Adunările electivă, care trebuiau să aleagă pentru fiecare țară un domnitor, au ales — sub aceeași presiune a poporului — un singur domnitor în ambele Principate în persoana lui Alexandru Ioan Cuza. Ziua de 24 Ianuarie 1859, cînd Adunarea de la București l-a ales pe Alexandru Ioan Cuza, a intrat în istorie ca simbol al făuririi unirii.

²⁴ *Rolul maselor populare în făurirea Unirii Principatelor Române* (1859), Editura politică, București, 1979, p. 225.

Într-o apreciere de strălucită sinteză asupra însemnătății istorice a Unirii Moldovei cu Muntenia la 1859 și a rolului maselor în înfăptuirea acestui act istoric, în *Expunerea la Adunarea festivă consacrată sărbătoririi a 65 de ani de la făurirea statului național unitar român*, tovarășul Nicolae Ceaușescu spunea că, „Prin acțiunea lor energică, masele populare au dejucat, deopotrivă, manevrele unor cercuri reacționare interne, ca și intențiile unor puteri europene, care-și vedeau stinjenite, prin crearea unui stat național român, planurile expansioniste în această parte a continentului”²⁵.

În lumina celor de mai sus, în cadrul bogatei istoriografii românești realizate în ultimele decenii, un loc aparte ocupă lucrarea *Rolul maselor populare în făurirea Unirii Principatelor Române (1859)*, care a deschis seria monografiilor ce au apărut ulterior, concepute metodologic pe relevarea prezenței maselor în marile evenimente românești. Un astfel de eveniment a fost războiul românilor din 1877—1878, război dus pentru cauza lor dreaptă a independenței depline a țării într-un conflict militar de anvergură turco-țarist, axat pe lupta pentru dominație în această parte a Europei²⁶.

Istoria partidului clasei muncitoare din România, istorie adânc integrată în existența poporului român din epoca modernă, a conferit caracterul conștient, deliberat, rolului maselor în lupta pentru dezvoltarea societății românești pe calea progresului social-economic, politic și cultural. Prin însăși natura și structura sa, partidul muncitorilor, spre deosebire de partidele celelalte, bazate pe principiul selecției, al elitei sociale, era un partid de masă, deschis celor mai largi categorii sociale, adept al tezei privind rolul maselor în făurirea istoriei.

Întreaga activitate și luptă a partidului, încă de la crearea sa, în 1893, s-au desfășurat cu ajutorul maselor. Nici o idee, nici un principiu nu au rămas pironite în documentele teoretice, dimpotrivă, ele au fost răspândite și însușite de masele muncitorești, treptat și de cele țărănești, care aveau să militeze, să lupte, să-și verse chiar sângele pentru înfăptuirea lor. Dacă se cercetează, de pildă, modul cum s-a ajuns la realizarea celor mai mari reforme social-economice și politice înfăptuite în România, în răstimpul 1877—1944 : reforma agrară și reforma electorală (introducerea votului universal) se poate constata că aceste reforme au fost *rezultatul* luptei maselor populare, mobilizate de partidul clasei muncitoare, timp de peste două decenii. În vreme ce Partidul liberal — cel care avea să fie nevoit să legifereze reformele din 1919—1921, înainte de 1914 respingea atât ideea votului universal, cât și a unei exproprieri — fie și parțiale — a moșierimii, masele muncitorești, la fiecare întrunire publică și cu prilejul oricărei demonstrații de stradă, cereau cu hotărîre, mai ales după răscoala din 1907, introducerea votului universal și exproprierea silită a marilor proprietari. Se păstrează în Arhiva națională de filme o peliculă, realizată, în 1912, care arată „pe viu”, în mișcare, o mare demonstrație muncitorească cu lozincile scrise vizibil pe pancarte privind cele două reforme. Prin prisma acestui document atât de convingător, cât și al altora, provenite din paginile presei muncitorești pe durata a mulți ani, apare o

²⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 26, Editura politică, București, 1984, p. 433.

²⁶ *Masele populare în războiul pentru cucerirea independenței absolute a României. 1877—1878*, Editura politică, București, 1979, 444 p.

deosebire fundamentală între rolul maselor muncitorești, călăuzite la acea dată de Partidul Social-Democrat din România, în determinarea evoluției societății românești și rolul altor partide, care și-au atribuit lor marele merit al realizării reformelor, când, de fapt, nu au făcut altceva decât să îndeplinească o cerere, care, în condițiile anilor 1917—1918, devenise o adevărată poruncă, a maselor. Exemplul acestor reforme, în ceea ce privește rolul maselor în istorie, cel puțin în istoria poporului nostru, este deosebit de grăitor, dar nu este singurul.

Istoriografia mișcării muncitorești, mai ales prin corpusurile de documente tipărite în ultimile două decenii ²⁷, a reconsiderat fundamental istoria modernă a României, prin prezentarea, susținută documentar, a rolului maselor în desfășurarea evenimentelor.

Este deosebit de semnificativ modul cum s-a afirmat acest rol în cel mai important eveniment politic-național — Unirea Transilvaniei cu Țara, în 1918. Cum se întâmplă de obicei în scrierea (tradițională) a istoriei, marile evenimente sînt asociate cu numele unor personalități care s-au aflat în fruntea lor. Unirea Transilvaniei cu patria-mamă s-a produs într-un complex de împrejurări — războiul României împotriva Austro-Ungariei, declanșarea, în Rusia, a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, cu puternicele ei ecouri asupra luptei de eliberare a popoarelor asuprite, revoluția de eliberare națională pe teritoriul Transilvaniei. Toți acești factori și-au avut, indiscutabil, contribuția lor la desăvîrșirea procesului de făurire a statului național unitar român, dar cel mai important factor l-au constituit masele populare, adunate într-un adevărat forum plebiscitar la Alba Iulia, în ziua de 1 Decembrie 1918. Și de data aceasta rolul de călăuzitor al maselor l-a avut Partidul socialist, partidul clasei muncitoare. Tocmai pentru că ideologia acestuia avea ca fundament recunoașterea rolului maselor și făurirea istoriei cu adeziunea maselor, reprezentantul partidului muncitorilor a fost autorul propunerii convocării întregului popor român din Transilvania la Alba Iulia. La această chemare, toate satele trasilvănene și-au trimis delegați la Adunarea Națională convocată simbolic în localitatea care amintea Unirea Transilvaniei cu Țara din anul 1600. „Puternice mărturii ale hotărîrii maselor populare din Transilvania de a se uni cu Țara — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — au fost marile demonstrații politice de afirmare a dreptului la autodeterminare națională, constituirea consiliilor muncitorești și a gărzilor naționale care au preluat puterea din mâinile autorităților habsburgice, sutele de mii de semnături pe mandatul delegaților la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, participarea la adunare a peste 100 000 de români” ²⁸. Cauza dreaptă, legitatea istorică pe care a proclamat-o unanim Marea Adunare Națională de la

²⁷ *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. I (1865—1900). Partea I (1865—1889). Partea a II-a (1890—1900); vol. II (1900—1921). Partea I (1900—1907). Partea a II-a (1907—1916); vol. III (1917—1921). Partea I (septembrie 1917—iunie 1919). Partea a II-a (iulie 1919—mai 1921); vol. IV (1921—1924), Editura politică, București, 1964—1978; *Documente privind începuturile mișcării muncitorești și socialiste din România (1821—1878)*; *Documente din istoria mișcării muncitorești din România*, vol. 1879—1892; vol. 1893—1900; vol. 1900—1909; vol. 1910—1915; vol. 1916—1921; vol. mai 1921—august 1924, Editura politică, București, 1966—1975.

²⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 17, Editura politică, București, 1979, p. 274—275.

Alba Iulia la 1 Decembrie 1918 stau la temelia unității de neclintit a poporului român, operă istorică măreață înfăptuită de mase ²⁹.

Experiența istorică a poporului nostru arată, mai ales prin prisma evenimentelor din 1918, că opera maselor este deosebit de trainică. A curs multă cerneală din izvoarele revizioniste care continuă să bocească pe mormîntul Imperiului austro-ungar, socotindu-l o victimă a Tratatului de pace de la Versailles, dar hotărîrea maselor de la Alba Iulia este inatacabilă. Combătînd pe acei istorici care leagă Unirea Transilvaniei cu Țara de Conferința de pace de la Versailles, secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a subliniat faptul că „Unirea nu este rezultatul tratativelor de pace, al Tratatului de la Trianon, ea fusese hotărîtă și realizată prin lupta maselor populare din Transilvania și România încă din 1918” ³⁰.

Acest democratism profund, s-ar putea spune funciar, al poporului nostru a fost pus în valoare de cea mai înaintată forță politică a societății românești moderne, care ea însăși s-a dezvoltat prin pirghiile aceluiași democratism. Congresul partidului din mai 1921, Congresul unui partid revoluționar, și-a început lucrările numai după ce masele largi muncitorești își exprimaseră în chip democratic opțiunile privind viitoarele hotărîri ale acestuia. Și prima opțiune era realizarea unității partidului la scara României reîntregite, prin unificarea tuturor organizațiilor muncitorești, realizată mai întîi în congresele regionale ³¹, și prin afirmarea unității de principii, înfăptuită și aceasta printr-o amplă dezbateră publică, democratică.

O asemenea concepție de profund democratism și de încredere în forța maselor a fost caracteristică Partidului Comunist Român în întreaga sa activitate, în pofida marilor greutăți pe care le-a avut de întîmpinat, în urma interzicerii activității sale legale. Deși împins la o existență în condiții de clandestinitate, partidul comunist a știut să găsească formele corespunzătoare pentru a se menține în mijlocul maselor. Cea mai cunoscută formă a fost crearea mai multor organizații de masă legale („Blocul Muncitoresc-Țărănesc“, „Prietenii Presei Proletare“, „Ajutorul Roșu“, „Blocul Democratic“, ș.a.) ³².

În acțiunea generală de elaborare a cărții de istorie a partidului, a mișcării revoluționare, ca parte integrantă a istoriei poporului român, știința istorică românească a realizat mai multe lucrări monografice privind organizațiile de masă și locul lor în istorie. În afara celor consacrate

²⁹ Monografii consacrate acestei epopei istorice : 1918. *Unirea Transilvaniei cu România*, Editura politică, București, ediția I : 1970 (791 p.) ; ediția a II-a, 1972 (775 p.) ; ediția a III-a revăzută și adăugită, 1978 (743 p.) ; Ștefan Pascu, *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, încununarea ideii, a tendințelor și luptelor de unitate a poporului român*, f.e., Cluj, 1968, 510 p. ; Gheorghe Unc, *1918. Gărzile naționale române din Transilvania*, Editura militară, București, 1979, 231 p.

³⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 26, p. 438.

³¹ Ion Popescu-Puțuri, *Organizarea partidului clasei muncitoare pe temelia României reîntregite. Locul partidului clasei muncitoare în Istoria Patriei*, în „Anale de istorie“, anul XXVI, nr. 5/1980, p. 3—22.

³² A se vedea : *Organizații de masă legale și ilegale, create, conduse sau influențate de P.C.R., 1921—1944*, vol. I, Editura politică, București, 1970, 580 p. ; vol. II, 1981, 264 p.

organizațiilor sindicale, de tineret, de femei, de studenți ³³, au fost elaborate monografiile consacrate Comitetului Național Antifascist, organizație legală, creată din inițiativa partidului comunist, menită să angajeze pe toți cetățenii țării, indiferent de clasă socială, de religie, de naționalitate, de sex sau vîrstă în marele front de luptă și rezistență împotriva pericolului fascist ³⁴. Exemplul acestei organizații de masă, căreia, din inițiativa conducerii partidului, i-au fost dedicate, în anul 1973, la a 40-a aniversare, două manifestări publice, o adunare omagială și o sesiune științifică, este ilustrativ pentru modul cum s-a îmbogățit cartea de istorie ³⁵, prin afirmarea concepției privind rolul maselor. În timp ce Comitetul Național Antifascist a inaugurat orientarea partidului comunist de mobilizare a maselor largi ale poporului în frontul de rezistență și luptă antifascistă, marea demonstrație populară de la 1 Mai 1939, în organizarea căreia tînărul luptător comunist Nicolae Ceaușescu a îndeplinit sarcini importante din partea conducerii partidului, exprima concret această orientare : tocmai cînd unele popoare și state europene cădeau victime ale agresiunii hitleriste, poporul român, în frunte cu detașamentul său cel mai înaintat — clasa muncitoare —, lua o poziție hotărîtă împotriva planurilor agresive și expansioniste ale Germaniei hitleriste și acoliților ei, Italia fascistă și Ungaria horthystă. Marea demonstrație de la 1 Mai 1939, care, pînă la Congresul al IX-lea al partidului, nici nu era amintită în cărțile de istorie, a devenit, pe baza respectării adevărului, reflectat în mod corespunzător chiar în documentele epocii, un reper istoric sărbătorit în fiecare an ³⁷, în capitolul privind lupta antifascistă a poporului român. Ca și Comitetul Național Antifascist din anii 1933—1934, evenimentul de la 1 Mai 1939 reprezintă un jalon antemergător strălucitei victorii a poporului român din August 1944.

Eveniment de răspîntie în destinele poporului român, marele act istoric de la 23 August 1944 a fost el însuși opera maselor, care, la diferite eșaloane — armata, formațiunile patriotice de luptă ș.a. au acoperit aproape întregul teritoriu cu o forță activă și, mai ales, combativă împotriva agresorului hitlerist. La o analiză atentă a faptelor, se poate constata că evenimentele petrecute „sus“ ar fi rămas fără urmări, adică ar fi eșuat în obiectivele lor, dacă percuția produsă în Palatul regelui, prin arestarea antoneștilor, nu ar fi avut larga azeziune a întregului popor.

Marile evenimente istorice din 1944—1945 au cunoscut adevărate momente de vîrf în ceea ce privește participarea poporului, a maselor largi populare. Partidul comunist, partidul cel mai popular din țară, care s-a aflat în fruntea evenimentelor, a antrenat, odată cu răsturnarea regimului antonescian și angajarea țării în războiul antihitlerist, masele largi

³³ Fl. Dragne, I. Iacoș, N. G. Munteanu, V. Petrișor, *Mișcarea sindicală din România*, vol. I, Editura politică, București, 1981, 603 p. ; *File din istoria U.T.C.*, Editura politică, București, 1971, 416 p. ; ediția a II-a revăzută și completată, 1980, 575 p. ; Paraschiva Cîncea, *Mișcarea pentru emanciparea femeii în România, 1848—1948*, Editura politică, București, 1976, 164 p. ; Florea Dragne, Constantin Petculescu, *Frontul Studențesc Democrat. Pagini din lupta antifascistă a studențimii române*, Editura politică, București, 1977, 190 p.

³⁴ *Comitetul Național Antifascist Român*, Editura politică, București, 1985, 364 p. O sinteză privind modul cum a activat partidul comunist în mijlocul maselor, în condițiile ilegalității, o reprezintă lucrarea lui Gh. I. Ioniță, *P.C.R. și masele populare (1934—1938)*, Editura științifică, București, 1971, 375 p.

³⁵ A se vedea : „Anale de istorie“, anul XIX, nr. 3/1973, p. 207—208.

populare în marea revoluție de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă³⁶.

Perioada 23 August 1944—6 martie 1945 a cunoscut, pe planul vieții interne, o adevărată efervescență a maselor populare, fără egal în istoria României. Această prezență masivă și activă în viața social-politică a țării, în toate sectoarele de activitate ale societății românești s-a aflat la temelia revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, care, așa cum arată secretarul general al partidului, a dus la cucerirea adevăratei independențe a patriei, la transformarea revoluționară, socialistă a României. „Masele populare — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — și-au dobândit, cu arma în mână, dreptul la libertate și neatințare, dreptul de a fi deplin stăpîne pe bogățiile naționale, de a-și făuri destinele potrivit intereselor și aspirațiilor proprii, precum și posibilitatea de a construi pe pământul patriei cea mai dreaptă și mai înaintată orînduire socială — orînduirea socialistă și comunistă”³⁷.

Epoca făuririi socialismului ridică în chip legic, pe un plan superior, rolul maselor în uriașul proces istoric de transformare a lumii vechi, de creare a noilor realități specifice orînduirii socialiste. În toate etapele pe care le-a parcurs societatea românească în ultimii 44 de ani, masele s-au aflat pe primul plan : în procesul muncii de realizare a marilor embleme economice și culturale ale socialismului ; în viața politică, prin participarea organizată la afirmarea direcțiilor politice promovate de conducerea partidului și statului socialist în viața culturală.

În acest sens, o realizare de răsunet, mai ales în ultimele două decenii, o constituie organizarea pe baze democratice a întregii vieți economice și sociale din România. Din inițiativa și sub îndrumarea directă a secretarului general al partidului a fost creat un sistem organizatoric original, unic în felul său, care asigură participarea efectivă, nemijlocită, a tuturor oamenilor muncii la conducerea societății, exercitarea deplină a prerogativelor poporului de adevărat stăpîn al țării, de făuritor conștient al propriilor destine. Au fost create organe și organisme democratice în toate unitățile economice și sociale de bază și la nivel național, în centrul acestui amplu sistem democratic situîndu-se principiile autoconducerii și autogestiuunii muncitorești, care dă posibilitate tuturor oamenilor muncii — în calitatea lor de proprietari, producători și beneficiari — să-și spună cuvîntul și să ia parte nemijlocită la dezbaterile și luarea hotărîrilor, la conducerea democratică a tuturor sectoarelor de activitate. Ca urmare, avem astăzi în România o democrație de tip nou, superioară din toate punctele de vedere oricărei democrații burgheze, expresie a voinței maselor, a domniei poporului prin popor.

³⁶ Actului istoric de la 23 August 1944 și participării României la războiul anti-hitlerist i-au fost consacrate numeroase lucrări istorice, atît la nivel național, cît și pe plan local. Menționăm ca lucrare fundamentală corpusul de documente *23 August 1944*, vol. I—IV, Editura științifică și enciclopedică, București, 1984—1985.

³⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 18, Editura politică, București, 1979, p. 578.

GRANDIOASELE CTITORII ALE EPOCII NICOLAE CEAUȘESCU

GHEORGHE TUDOR

Prin ampla deschidere efectuată de Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, din 1965, în toate domeniile vieții economico-sociale și politice a țării s-au creat condiții pentru desfășurarea unei opere constructive de o amplitudine și o cutezanță cum nu a cunoscut niciodată istoria multimilenară a patriei noastre.

Caracteristica acestei perioade istorice, ale cărei grandioase izbînzii sînt strîns legate de ilustra personalitate a tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, președintele României socialiste, o reprezintă dinamismul fără precedent înregistrat în evoluția societății noastre, suflul nou, revoluționar ce a revitalizat energiile întregii națiuni și a deschis noi orizonturi activității constructive a poporului român.

Pornind de la determinarea conținutului real, a trăsăturilor și cerințelor fiecăreia dintre etapele construcției socialiste, ale fiecărui stadiu de dezvoltare a țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu a elaborat în mod magistral strategia complexă de progres multilateral și dinamic, imprimînd un curs radical nou și vital necesar evoluției țării noastre. Viața însăși a demonstrat că, spre deosebire de statele dezvoltate, care și-au realizat în bună măsură progresul pe seama exploatarei popoarelor din colonii, dezvoltarea țărilor care, precum România, au pășit pe calea socialismului și progresului se poate înfăptui numai printr-un intens efort propriu. „Poporul român — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — cunoaște din proprie experiență, din îndelungata sa istorie că o națiune își poate asigura independența reală numai în măsura în care reușește să pună bazele unei economii puternice, moderne, care să-i permită să colaboreze în deplină egalitate cu celelalte țări și popoare, să-i asigure un nivel de viață tot mai ridicat”¹.

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 7, Editura politică, București, 1973, p. 343—344.

Dintr-o asemenea perspectivă, partidul nostru, secretarul său general au fundamentat teza potrivit căreia complexul național unitar este cadrul de bază al progresului economico-social al fiecărui popor. În consens cu acest concept, începînd cu Congresul al IX-lea al partidului, acționîndu-se în direcția alocării unei importante cote din venitul național pentru dezvoltare, prin înfăptuirea unor ample programe de investiții, cît și prin creșterea puternică a eficienței acumulărilor și a investițiilor, s-a asigurat dezvoltarea prioritară a industriilor de vîrf, purtătoare ale progresului tehnico-științific, restructurarea industriei, revoluționarea agriculturii, creșterea eficienței economice, repartizarea rațională a forțelor de producție în profil teritorial. Referindu-se la justetea politicii P.C.R. de dezvoltare intensivă, pe baze moderne, a economiei naționale, politică promovată cu consecvență după Congresul al IX-lea, ca o condiție fundamentală a progresului general al societății, secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, subliniază în magistrala *Expunere* prezentată în ședința Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. din 29 aprilie 1988 : „Creșterea continuă a bogăției naționale, în primul rînd a fondurilor fixe, pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii avansate, repartizarea echitabilă a venitului național reprezintă singura cale pentru ridicarea continuă a bunăstării materiale și spirituale a întregului popor, pentru întărirea independenței și suveranității României. Aceasta este valabil pentru toate sectoarele economico-sociale”². În același timp, o atenție însemnată s-a acordat dezvoltării susținute a științei și învățămîntului, înfăptuirii revoluției tehnico-științifice și așezării pe această temelie solidă a întregii dezvoltări și activități, înfloririi vieții spirituale a societății, perfecționării tuturor raporturilor sociale, înfăptuirii în practică a principiului echității socialiste și afirmării multilaterale a personalității umane, cultivării trăsăturilor eticii comuniste ș.a.³.

În strategia Partidului Comunist Român de realizare a premiselor fundamentale ale asigurării dezvoltării, progresului, prosperității și dăinuirii veșnice a poporului nostru pe meleagurile străbune, un rol de primă importanță au epocalele construcții ale prezentului socialist, ale viitorului comunist al patriei, care au fost create sau sînt în curs de înfăptuire în anii Epocii Nicolae Ceaușescu și care au un rol determinant în dezvoltarea armonioasă a țării noastre⁴.

După cum este știut, poporul român, posesor al unui recunoscut geniu constructiv, a realizat, de-a lungul istoriei noastre, minunate ctitorii cu care, pe bună dreptate, ne mîndrim și astăzi. Chiar și unele dintre marile ctitorii ale etapei actuale au fost preconizate de minți vizionare cu secole sau cu decenii în urmă, la unele dintre ele începîndu-se construcția în primii ani ai socialismului, dar renunțîndu-se apoi din motive economice. Realizarea lor și a altora, mai cutezante, mai grandioase, a devenit posibilă în perioada deschisă de cel de-al IX-lea

² Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la unele probleme ale conducerii activității economico-sociale, ale muncii ideologice și politico-educative, precum și ale situației internaționale*. 29 aprilie 1988, Editura politică, București, 1988, p. 20.

³ Ion Popescu-Puțuri, *Congresul al IX-lea al P.C.R. — deschizător al unei noi etape istorice în dezvoltarea socialistă și comunistă a României*, în „*Anale de istorie*”, anul XXXI, nr. 3/1985, p. 9.

⁴ Mircea Boța, *Viitorul poporului român — obiectiv strategic fundamental al politicii P.C.R. în Epoca Nicolae Ceaușescu*, în „*Anale de istorie*”, anul XXXIII, nr. 1/1987, p. 54.

Congres al P.C.R., ca urmare a obținerii unor impresionante performanțe economice, a asigurării dezvoltării puternice a forțelor de producție, a consolidării bazei tehnico-materiale, a modernizării industriei și agriculturii, a ridicării la cote de înaltă eficiență a cercetării științifice proprii, a pregătirii de cadre valoroase și capabile să facă față oricăror situații, a creării unor condiții superioare de viață materiale și spirituale pentru toți oamenii muncii. Deosebit de importante în realizarea unor lucrări de anvergură, ca și în asigurarea unei dezvoltări multilaterale a țării, s-au dovedit crearea unui climat politic de puternică emulație, în cadrul căruia partidul își exercită rolul de forță politică conducătoare în societate, făurirea unui larg sistem al democrației muncitorești revoluționare, bazat pe participarea nestingherită a tuturor oamenilor muncii la adoptarea marilor decizii și opțiuni de politică internă și externă și la materializarea lor în viață.

Transformările de amploare, fără precedent, care au loc în întreaga țară, ca și înălțarea unor ctitorii de excepție pe cuprinsul întreg al României se datorează viziunii originale și înnoitoare a tovarășului Nicolae Ceaușescu, care, cu abnegație și înaltă responsabilitate, participă la conceperea și la edificarea tuturor operelor grandioase pe care le realizăm în etapa actuală și care, prin importanța lor deosebită, vor dăinui peste secole, amintind generațiilor viitoare măreția timpurilor pe care le parcurge națiunea noastră socialistă în Epoca Nicolae Ceaușescu. Secretarul general al partidului este prezent la stabilirea pe teren, în cadrul vizitelor de lucru, a amplasamentelor celor mai multe dintre aceste ctitorii, revine apoi pe fiecare șantier, purtând un dialog permanent și fructuos cu constructorii și specialiștii, după cum în prezența tovarășului Nicolae Ceaușescu sînt inaugurate obiectivele social-economice de mare valoare, adevărate opere naționale.

Din rîndul numeroaselor ctitorii înfăptuite în Epoca de glorie Nicolae Ceaușescu, o operă menită să redea măsura contemporană a capacității de efort și de creație a poporului român o constituie construcția *Canalului Dunăre—Marea Neagră* — obiectiv economic de importanță națională. De-a lungul timpului au existat mai multe propuneri de a se realiza această lucrare monumentală, printre cele mai interesante fiind cea avansată de agronomul și luptătorul pașoptist Ion Ionescu de la Brad, în 1850, apoi, în 1927, de inginerul român Jean Stoenescu-Dunăre, acesta din urmă propunînd discuției publice un proiect de canal pe traseul Cernavodă—Medgidia—Basarabi—Valul lui Traian—Constanța. În 1949, la puțin timp după cucerirea deplină a puterii politice de către clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea muncitoare, și după proclamarea Republicii, au început lucrările pentru executarea unei căi navigabile între Cernavodă și Midia dar, în iunie 1953, lucrarea a fost întreruptă, deoarece ea depășea posibilitățile noastre economice. Din excavațiile realizate în acea perioadă s-a dezvoltat, între anii 1965—1970, sistemul de irigații Carasu.

Considerată ca o operă încadrată în sfera intereselor majore ale țării, problema construirii Canalului Dunăre—Marea Neagră a fost reactualizată în climatul stimulator, de mare avînt și strînsă unitate, inaugurat de cel de-al IX-lea Congres al partidului. Astfel, din inițiativa și potrivit orientărilor tovarășului Nicolae Ceaușescu, Plenara C.C. al P.C.R. din 18—19 iunie 1973 a hotărît realizarea Complexului hidroenergetic și de transport Dunăre—Marea Neagră, prin reluarea lucrărilor de execuție a

canalului. Cu acest prilej, s-a subliniat că marele obiectiv reprezintă o necesitate a dezvoltării economice a țării și reflectă, totodată, potențialul economiei românești, capacitatea creatoare a națiunii noastre, exprimându-se convingerea că „stă în puterea muncitorilor, tehnicienilor, specialiștilor, a întregului nostru popor, să înfăptuiască acest măreț obiectiv al edificării socialismului și comunismului în România”⁵.

În baza tezelor cuprinse în Raportul prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu la Congresul al XI-lea al partidului, din 1974, și în *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multi-lateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, adoptat la același congres, teze care prevedeau dezvoltarea transportului maritim și fluvial, s-a stabilit începerea lucrărilor de construcție, iar în trimestrul al IV-lea al anului 1975 s-a înființat unitatea constructoare — Centrala Canalului Dunăre—Marea Neagră și a fost demarată construcția canalului.

În ziua de 26 mai 1984, în prezența tovarășului Nicolae Ceaușescu și a tovarăsei Elena Ceaușescu, a fost inaugurat Canalul Dunăre—Marea Neagră („Magistrala albastră”) — lucrare monumentală care, prin obiect și anvergură, nu are precedent în România. Apreciind măreția acestei construcții, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată cu acel prilej : „Vor trece decenii, secole, milenii și multe din construcțiile de astăzi — și întreprinderi, și locuințe, și altele, vor fi, fără îndoială, refăcute pe o bază nouă. Dar peste secole și milenii, această nouă magistrală va rămâne permanent ca o mărturie vie a forței și capacității creatoare a poporului român, a societății noastre socialiste, a generației noastre, care am schimbat cursul Dunării, creîndu-i o nouă cale, care va dăinui cât timp va dăinui planeta noastră”⁶.

Monumentala construcție începe la sud de Cernavodă. Din aval de localitatea Ștefan cel Mare, canalul se apropie de partea stîngă a văii Carasu, continuă prin Medgidia și Basarabi, traversează satul Straja, lacul Agigea, vărsîndu-se în mare în noul port Constanța Sud. Canalul transdobrogean, pe traseul Cernavodă—Basarabi—Agigea, are o lungime de 64,2 km. Transportul naval care, pînă la darea în funcțiune a canalului, se realiza numai prin Sulina, s-a scurtat cu circa 400 km, ceea ce înseamnă un câștig de aproape 27 de ore. Traficul anual va putea să atingă, la sfîrșitul secolului, 80 milioane de tone mărfuri anual. De asemenea, canalul asigură apa atît de necesară în zona secetoasă a Dobrogei, pentru nevoile populației și ale industriei, pentru irigarea a 200 000 ha, îmbunătățirea condițiilor pedoclimatice și dezvoltarea economico-socială și turistică a întregii zone. Poziția geografică a canalului avantajează, totodată, aprovizionarea cu materii prime a platformelor industriale Cernavodă, Medgidia și transportul produselor finite.

Sub raport tehnic, canalul asigură următoarele niveluri de exploatare : nivelul normal de adîncime — 7,50 m, nivelul maxim — 8,50 m, nivelul minim — 7 m și nivelul minim excepțional — 6 m. El permite o navigație fluvială în două sensuri, avînd o lățime minimă de 70 m pe valea Carasu și de 90 m în zona de platou. Convoiul de calcul care poate circula

⁵ Hotărîrea Comitetului Central al Partidului Comunist Român cu privire la realizarea Complexului hidroenergetic și de transport Dunăre-Marea Neagră, în *Documente ale plenarelor Comitetului Central al Partidului Comunist Român. 1965—1985*, vol. I, Editura politică, București, 1986, p. 596.

⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 27, Editura politică, București, 1984, p. 218.

pe canal este alcătuit din 6 barje, de pînă la 3 000 de tone fiecare. Pot naviga pe canal și nave maritime de 5 000 de tone. Pescajul pe canal este de 5,50 m, iar viteza maximă de 9 km pe oră. Ecluzele de la Cernavodă și Agigea sînt gemene : fiecare are o lungime de 310 m și o lățime de 25 m, cu porturi de așteptare în amonte și în aval. La km 4, lîngă Cernavodă, se află stația complexă de pompare, care asigură un debit instalat de 250 de metri cubi pe secundă în situațiile în care cotele apelor Dunării coboară sub +7,50 m. Canalul are trei porturi la Cernavodă — două de așteptare și unul industrial —, cu o capacitate de 1 milion de tone pe an, cu posibilități de dezvoltare pînă la 7 milioane de tone ; un alt port este la Medgidia, conceput pentru un volum de 11,5 milioane de tone pe an ; portul de la Basarabi are o capacitate de 0,7 milioane de tone pe an.

Volumele de lucrări depuse pentru executarea canalului sînt unice în țara noastră și foarte rar consemnate la nivel mondial : au fost executate excavații de 300,9 milioane de metri cubi, au fost turnate 4 milioane de metri cubi de betoane, s-au executat apărări de protecții de taluz pe o suprafață de 4,1 milioane metri pătrați, au fost folosite 13 000 tone echipamente hidromecanice și tabliere metalice pentru poduri, în greutate de 11 085 de tone. Totodată, s-au restabilit rețelele de drumuri dezafectate de construcție, au apărut drumuri noi de acces la diferite obiective, toate în lungime de 167 km, și s-au construit 87 kilometri de cale ferată. Toate aceste operațiuni au durat opt ani și jumătate și au făcut ca pe harta țării să apară o nouă cale de navigație, operă exclusiv românească, un canal de navigație situat în clasa a VI-a conform normelor C.E.E.—O.N.U., cea mai mare clasă atribuită canalelor interioare. Dintre marile canale din lume, Canalul Panama, cu o lungime de 81 de km, a fost realizat în 28 de ani, cu un volum de excavații de 160 milioane metri cubi și cu 3,9 milioane metri cubi de beton, iar Canalul de Suez, lung de 164 km, a necesitat excavații însumînd 275 milioane metri cubi și a fost executat în 10 ani ⁷.

Eficiența complexă pentru transporturi, agricultură, industrie și pentru alte destinații a „Magistralei albastre“ a sporit prin construirea, în perioada mai 1984—noiembrie 1987, a Canalului Poarta Albă—Midia—Năvodari. „Inaugurarea Canalului Poarta Albă—Midia—Năvodari — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — constituie încă o expresie a muncii pline de abnegație a întregului nostru popor, sub conducerea partidului comunist — forța politică conducătoare a întregii națiuni pentru înfăptuirea hotărîrilor Congresului al XIII-lea, ale Programului partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare fermă spre comunism“ ⁸. Prin realizarea acestei noi ctitorii s-a asigurat legătura directă a Canalului Dunăre—Marea Neagră cu portul maritim Midia, printr-o circulație în dublu sens a navelor de transport. Totodată, prin înfăptuirea acestui canal s-au creat condiții pentru preluarea, într-o primă etapă, a unui trafic anual de circa 5,4 milioane de tone, în principal de materii prime pentru Combinatul de lianți și azbociment de la Medgidia, de

⁷ „Scînteia“, anul LIII, nr. 12 988 din 27 mai 1984 ; „România liberă“, anul XLII, nr. 12 286 din 3 mai 1984.

⁸ Cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu la inaugurarea podurilor de la Fetești și Cernavodă și a Canalului Poarta Albă—Midia—Năvodari. 21 noiembrie 1987, în „Scînteia“, anul LVI, nr. 14 076 din 22 noiembrie 1987.

mărfuri generale operate în portul Midia, de produse ale combinatelor chimice de la Midia și Năvodari, de cărbune și diferite minereuri din zonă.

Noua arteră de navigație se desprinde din Canalul Dunăre—Marea Neagră la km 35, urmînd un traseu ce trece prin apropierea localității Ovidiu, apoi prin lacul Mamaia, la limita sa nordică, pentru a debarșa în portul maritim Midia ; o altă ramificație a sa ajunge în lacul Năvodari avînd ca punct terminus al șenalului navigabil portul mineralier Luminița. Ea are o lungime de 26,6 km, plus 5 km de șenal navigabil în lacul Năvodari ; adîncimea apei în canal este de 5,5 m și gabaritul de trecere pe sub poduri de 12,5 m ; principalele obiective hidroenergetice ale canalului sînt : ecluza Ovidiu, cu o cădere de 6,5 m, ecluza Năvodari, cu o cădere de 2 m, porturile Ovidiu și Luminița. Și edificarea acestui canal a necesitat un mare volum de lucrări : excavarea a peste 70 milioane metri cubi de pămînt și rocă, 6 milioane metri cubi de umpluturi în maluri, turnarea a 250 000 metri cubi de beton, consolidarea taluzelor pe o suprafață de 1 135 mii de metri pătrați ; au fost încorporate 10 000 de tone confecții metalice și tabliere, 2 000 de tone echipamente diverse, 35 000 de tone oțel-beton, 8,5 milioane de tone de piatră spartă și brută etc. În vederea asigurării unui transport operativ și fluent peste albia canalului, acesta este traversat de 7 poduri rutiere, care constituie realizări de seamă ale ingineriei noastre tehnologice⁹.

Aceasi puternică mobilizare de forțe umane și materiale este folosită în prezent pentru realizarea unui alt mare obiectiv de interes național, care se înscrie plenar în rîndul ctitoriilor Epocii Nicolae Ceaușescu : *Canalul Dunăre—București*, a cărui construcție a fost aprobată de Comitetul Politic Executiv al C.C. al P.C.R. în ședința din 21 iulie 1984. Noua cale navigabilă, aflată în plin proces de înfăptuire, va măsura, în final, peste 72 km și va permite o legătură directă a Capitalei cu Dunărea, cu Marea Neagră și cu rețeaua europeană de căi navigabile interioare. Dimensionat pentru traficul unor barje de 2 000 de tone, mărfurile tranzitate pe viitorul canal se vor realiza la un preț de cost al transporturilor de aproape de patru ori mai mic față de costurile de pe calea ferată, avantaj ce rezultă din consumurile de combustibil cu mult mai reduse.

Concomitent cu construirea canalului, la indicația secretarului general al partidului, s-a abordat și problema amenajării rîului Argeș, prin prisma asigurării unei complexități de funcțiuni, menite a conferi valoare maximă resurselor existente, utilizabile, deopotrivă, pentru navigație și irigații, ca și pentru producerea de energie electrică și alimentarea cu apă potabilă și industrială a unor localități și obiective economice. Ca urmare a acestor ample amenajări, în zona dintre București și Dunăre vor fi scoase de sub incidența inundațiilor circa 40 000 de hectare teren arabil, precum și 28 de localități din județele Giurgiu și Călărași și din sectorul agricol Ilfov. Se va crea, astfel, posibilitatea acumulării unui volum de apă pînă la nivelul a 1,5 miliarde metri cubi, care va permite atenuarea debitelor de viitură, irigarea unor suprafețe de peste 100 000 de hectare, asigurarea unor resurse de apă potabilă pentru 4,5 milioane locuitori. Lucrările de amenajare a Argeșului vor mai reda agriculturii 57 000 de hectare, prin desecarea și drenarea unor suprafețe cu exces de umiditate¹⁰.

Între obiectivele monumentale înfăptuite în anii Epocii Nicolae

⁹ „Scînteia“, anul LVI, nr. 14 076 din 22 noiembrie 1987.

¹⁰ „România liberă“, anul XLVI, nr. 13 521 din 27 aprilie 1988.

Ceaușescu *Transfăgărășanul* ocupă un loc aparte, atât datorită dificultăților deosebite, naturale și tehnice, întâmpinate în realizarea lui, cât și a faptului că această lucrare a inaugurat seria participării masive a ostașilor armatei române la edificarea unor opere de mare interes național ¹¹.

Construcția Transfăgărășanului a început în primăvara anului 1970 și s-a încheiat după circa patru ani, inaugurarea sa oficială avînd loc la 20 septembrie 1974. În cuvîntarea rostită la marea adunare populară organizată cu acel prilej, tovarășul Nicolae Ceaușescu a apreciat că acest drum monumental, care leagă Muntenia cu Transilvania, „constituie o realizare măreață a oamenilor muncii din patria noastră, demonstrează forța și capacitatea creatoare ale unui popor liber, stăpîn pe destinele sale, care își făurește viitorul așa cum dorește” ¹².

Drumul național transfăgărășan este o operă complexă, o realizare de acest gen unică în țara noastră, atât prin caracteristicile constructive, cât și prin dificultățile traseului pe care îl străbate. Este drumul modernizat care atinge cea mai mare altitudine (2 045), care cuprinde tunelul rutier cel mai lung din țară (887 m), situat la cea mai mare înălțime (2 042 m); are lungimea de 91,5 km, iar lățimea părții carosabile este de 6 m. Pentru realizarea lui au fost executate, în condiții deosebit de grele, peste 3,8 milioane metri cubi de săpături, din care mai mult de jumătate în stîncă, peste 26 000 metri cubi de zidărie, peste 870 de lucrări transversale, din care 27 de viaducte și poduri, 80 km de parapeti ¹³.

Sub raportul utilității, Transfăgărășanul asigură o legătură directă între județele Argeș și Sibiu. De asemenea, el contribuie la exploatarea rațională a bazinelor forestiere aferente, la punerea în valoare, pentru turismul de masă, a unei zone de o rară frumusețe, înscriindu-se, în același timp, ca o înfăptuire de seamă în contextul general de pregătire a teritoriului pentru apărarea patriei ¹⁴.

Pe același plan al utilității pentru economia națională, al anvergurii operei, cât și al dificultăților înregistrate pe timpul realizării se înscriu și amplele lucrări efectuate pentru construirea celui mai mare complex feroviar și rutier din țară, cel din zona Fetești—Cernavodă.

Înfăptuirea unei asemenea lucrări se impunea datorită faptului că 75 la sută din importurile și exporturile românești, expediate sau preluate prin portul Constanța, au ajuns să se deruleze pe magistrala București—Constanța. De asemenea, tot această arteră este implicată nemijlocit în realizarea investițiilor de interes național din zona Dobrogei: Canalul Dunăre—Marea Neagră, Combinatul de la Midia—Năvodari, Centrala atomo-electrică de la Cernavodă, Portul Constanța-Sud, artera de navigație Poarta Albă—Midia—Năvodari. Distanța București—Constanța coincide, totodată, cu cel mai intens trafic de turiști din sezonul de vară, generat și stimulat de litoralul Mării Negre.

¹¹ General colonel dr. Constantin Olteanu, General-locotenent dr. Ilie Ceaușescu, colonel dr. Vasile Mocanu, colonel dr. Florian Tucă, *Mișcarea muncitorească, socialistă, democratică, activitatea Partidului Comunist Român și apărarea patriei la români. Repere cronologice*, Editura militară, București, 1983, p. 1 046—1 047.

¹² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 10, Editura politică, București, 1974, p. 766.

¹³ „Scînteia”, anul XLIII, nr. 9 979 din 21 septembrie 1974; anul LIII, nr. 12 980 din 18 mai 1984.

¹⁴ „Scînteia”, anul XLIII, nr. 9 980 din 22 septembrie 1974.

În aceste condiții, deși s-a efectuat o magistrală dublată aproape în întregime, circulația feroviară pe artera București—Constanța înregistra serioase perturbații datorită faptului că, în zona aferentă podurilor Borcea și Dunăre, traficul se făcea numai într-un singur sens. Din aceste necesități, temeinic analizate și rezolvate, s-a născut cel mai mare complex feroviar și rutier al României, inaugurat oficial în noiembrie 1987 și care, prin concepții, soluții și tehnologie se înscrie în rîndul realizărilor de vîrf cunoscute pînă în prezent în lume în domeniul construcției de poduri combinate.

Amplasate la o distanță minimă față de podurile existente, în scopul unei racordări lesnicioase cu liniile aflate în circulație și al evitării unei inutile prelungiri a traseului, noile ctitorii de la Dunăre și Borcea se constituie într-o replică modernă la ceea ce, cu aproape un secol în urmă, făcuse faimă construcțiilor similare, realizate de celebrul inginer român Anghel Saligny. Comparabile din punctul de vedere al creativității tehnice românești, vechile și noile edificii se diferențiază esențial sub raportul mesajelor enunțate în timp cu privire la stadiul atins de societatea care le-a înfăptuit : Anghel Saligny, creatorul vechilor poduri, le-a construit cu oțel străin, cu firme străine, cu specialiști străini, în timp ce noile poduri — de la concepție, la materialele și tehnologiile folosite — aparțin, în totalitate, creativității și tehnicii românești, situîndu-se în avanpostul tehnicii mondiale.

Din punct de vedere al caracteristicilor tehnice, complexul feroviar și rutier Fetești—Cernavodă se prezintă astfel : podul Cernavodă — cel mai mare pod de acest fel construit în Europa — are o lungime totală de 1 600 de metri, din care 470 de metri deasupra albiei Dunării, cu două deschideri de cîte 140 de metri și o deschidere maximă de 190 de metri, permițînd navigația în ambele sensuri a unor nave fluviale de dimensiuni maxime. Lungimea podului Borcea măsoară în total 970 m (420 de metri deasupra apei), iar celei trei deschideri ale sale au fiecare cîte 140 de metri. Cuprins între Fetești și Cernavodă, tronsonul de autostradă însumează 17 km, din care 3 km sînt construiți din viaducte și din pasaje, în zona de traversare a apei, iar benzile de șosea evoluează pe consolele podurilor de cale ferată.

Prin realizarea acestei monumentale lucrări, în prezent, de la un capăt la altul al magistralei București—Constanța, se circulă pe ambele sensuri, fără nici un obstacol limitativ, fiind complet eliminate punctele de strângulare, ceea ce influențează, în mod pozitiv, traficul de mărfuri și călători. De asemenea, prin construirea tronsonului rutier, distanța dintre București și Constanța s-a redus cu 50 km față de itinerarul vechi, care traversează podul Giurgeni-Vadul Oii ¹⁵.

Marile hidrocentrale construite sau aflate în construcție pe râurile interioare și pe Dunăre, *termocentralele electrice* și *centralele atomo-electrice* reprezintă și ele mari ctitorii ale prezentului socialist, de care vor beneficia și generațiile viitoare. Prin efectuarea, în faza construcției, aproape a întregului efort investițional, prin solicitarea, în etapa următoare, a unor cheltuieli mici de exploatare și prin durata multidecenală de funcționare, hidrocentralele, care vor produce, în 1990, circa 25 % din energia electrică a țării noastre, reprezintă un mare efort al generațiilor prezente, pentru dezvoltarea actuală și de perspectivă a patriei.

În acest context, un obiectiv economic de importanță majoră, înscris prioritar în linia generală a politicii promovate de Partidul Comunist Român pentru industrializarea socialistă a țării, pentru utilizarea superioară a potențialului hidrografic al patriei noastre l-a reprezentat construirea *Sistemului hidroenergetic și de navigație Porțile de Fier I*. Realizată în cooperare cu R.S.F. Iugoslavia, această lucrare „constituie — așa cum apreciază tovarășul Nicolae Ceaușescu — o minunată demonstrație a capacității creatoare a omului, a uriașelor resurse de care dispune societatea socialistă pentru a asigura dezvoltarea accelerată a forțelor de producție, progresul omenirii, ridicarea gradului de civilizație și de bunăstare al popoarelor”¹⁶.

Lucrările la acest important obiectiv au demarat în septembrie 1964 și s-au încheiat, după 86 de luni de efort intens și de puternică mobilizare materială și umană, la 15 mai 1972, când a avut loc inaugurarea oficială. Ca momente de vîrf pînă la finalizarea sistemului hidroenergetic Porțile de Fier I sînt de consemnat: februarie 1970 — a început betonarea la baraj; august 1970 — intrarea în funcțiune a primului hidroagregat; februarie 1971 — punerea în funcțiune a ultimului hidroagregat¹⁷.

Realizarea acestei lucrări a necesitat eforturi uriașe și a impus rezolvarea unor probleme de o complexitate cu totul deosebită. „Semnificativ pentru amploarea construcției — apreciază tovarășul Nicolae Ceaușescu — este faptul că lacul de acumulare are un volum de 2 miliarde m³ și ocupă o suprafață de 170 km², iar barajul deversor are o lungime de 441 m și o capacitate de deversare de 15 500 m³ pe secundă. Puterea instalată a hidrocentralei se ridică la 2 050 MW, dînd o producție medie anuală de energie electrică de 10,4 miliarde kWh”¹⁸.

În același timp, datorită acestui complex hidroenergetic s-a îmbunătățit și navigația în zonă, reducîndu-se de aproape patru ori timpul de parcurgere a distanței de 117 kilometri dintre Drobeta-Turnu Severin și Moldova Veche și determinînd o creștere a tonajului navelor care parcurg, într-un singur an, această zonă de la 15 milioane tone la peste 30 milioane tone.

Pe baza experienței dobîndite la construirea hidrocentralei Porțile de Fier I s-a trecut, începînd din decembrie 1977, la construirea hidrocentralei Porțile de Fier II, de asemenea în colaborare cu R.S.F. Iugoslavia, realizîndu-se, pînă în prezent, un volum însemnat de lucrări. Grandioasa lucrare va îngloba, în final, două baraje deversoare, două hidrocentrale — una pe malul iugoslav și una pe malul românesc —, dotate cu cîte 8 turbine fiecare, avînd o putere instalată de 432 MW, care vor livra anual cîte 1,2 miliarde kWh fiecărei părți¹⁹.

În efortul uriaș spre o dezvoltare intensivă și eficientă, propriu economiei noastre începînd cu Congresul al IX-lea al partidului, construirea a numeroase *platforme industriale* a însemnat una din căile de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate. Pe această bază, în ultimii douăzeci și trei de ani au fost create peste 180 de noi platforme industriale, concomitent cu dezvoltarea puternică a celor existente, asi-

¹⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 7, p. 318.

¹⁷ „Scinteia”, anul XLI, nr. 9 147 din 14 mai 1972.

¹⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 7, p. 318.

¹⁹ „Scinteia”, anul XLVII, nr. 10 977 din 4 decembrie 1977.

gurindu-se, în fiecare județ, existența a cel puțin 4—5 centre industriale²⁰. Peste 90 la sută din valoarea fondurilor fixe existente în prezent în economia noastră revin platformelor industriale, ceea ce face ca ele să fie pe drept numite ctitorii de seamă ale Epocii Nicolae Ceaușescu.

Ideea de platformă industrială este strîns legată de necesitatea de a construi, rapid și grupat, unități industriale cu amplă dinamică de dezvoltare și cu următoarele caracteristici : gruparea în unități productive de profil apropiat sau din ramuri înrudite, apte să utilizeze în comun facilități industriale, servicii și căi de acces, iar, în măsura posibilităților, să valorifice și produsele între ele ; amplasarea în perimetre urbane sau rurale dens populate, pentru evitarea fenomenului de navetism ; găsirea unor amplasamente apte să reducă poluarea în orașe și în municipii, pentru obținerea unui grad cit mai ridicat de civism al populației ; găsirea soluțiilor de integrare a învățămîntului și cercetării cu producția, inclusiv prin amplasarea acestor unități pe platforme ; ameliorarea structurii industriale prin valorificarea superioară a materiilor prime din resurse interne, în special din cele existente în apropierea platformelor industriale²¹.

Construcții întrunind asemenea înalte exigențe există astăzi în București — platformele de fizică nucleară de la Măgurele, de aeronautică de la Băneasa, de electronică de la Pipera, platformele de la Oradea și Pitești, din Craiova est și vest, de la Galați și Focșani, din Brăila, Tecuci și Călărași (oțeluri), de la Slatina (aluminiiu), de la Hunedoara, Tîrgu-Secuiesc și Mediaș, Blaj, Sibiu, Sighișoara, Miercurea Ciuc, Odorheiu Secuiesc, Tirnăveni, Tg. Mureș, Zalău, Bistrița, Baia Mare, Tulcea, Drobeta-Turnu Severin, Reșița, Rîmnicu Vilcea (chimie—metalurgie), Alba Iulia, Vaslui, Năsăud, Buzău (electrotehnică), Botoșani, Suceava, Bacău, Piatra Neamț, Zimnicea, Giurgiu, Cluj-Napoca și altele.

În cadrul acestor platforme industriale, realizate prin mari investiții infrastructurale și direct productive, au fost create și funcționează, ca mari unități socialiste, în subramuri de vîrf, cu fonduri fixe de nivel tehnic ridicat, în valoare de mai multe miliarde de lei și cu durată mare de funcționare : combinate mari siderurgice, combinate de mașini grele, întreprinderi miniere și constructoare de mașini, platforme petroliere maritime continentale, mari combinate chimice și petrochimice, șantiere navale, întreprinderi electrotehnice și electronice, de mecanică fină și de construcții aeronautice, mari combinate forestiere, alimentare și zooindustriale. Prin continua lor modernizare, ele constituie o solidă bază economică pentru edificarea cu succes a societății socialiste multilateral dezvoltate și a comunismului în patria noastră²².

În Cartea de Aur a glorioasei Epoci Nicolae Ceaușescu la loc de frunte sînt înscrise și *impresionantele construcții din Capitală* menite să confere celui mai mare oraș al țării o înfățișare demnă de o metropolă socialistă modernă. Referindu-se la importanța majoră pe care procesul de modernizare a Capitalei îl reprezintă pentru progresul general al societății românești, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază : „Va trebui să acționăm cu toată hotărîrea pentru realizarea în cele mai bune

²⁰ Nicolae Ceaușescu, *Raport la Conferința Națională a Partidului Comunist Român*. 14—16 decembrie 1987, Editura politică, București 1987, p. 23.

²¹ Nicolae Ceaușescu, *ctitor al economiei socialiste românești*, coordonator Barbu Gh. Petrescu, Editura politică, București, 1987, p. 269.

²² Mircea Boța, *op. cit.*, p. 55.

condiții a tuturor acestor lucrări, pentru ca tot ceea ce realizăm, și din punct de vedere constructiv, dar și al arhitecturii, să fie la un nivel tot mai înalt, spre a asigura și condiții tot mai bune de locuit, dar și de a da o înfățișare frumoasă și demnă Capitalei noastre. Să facem astfel ca, într-adevăr, Bucureștiul să constituie un oraș-model din punct de vedere arhitectural pentru toate orașele patriei”²³.

Printre grandioasele lucrări edilitar-urbanistice de mare funcționalitate și cu o certă valoare arhitecturală se înscrie sistematizarea centrului municipiului București. La 25 iunie 1984, în anul celui de-a 40-a aniversări a victoriei revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă de la 23 August 1944 și al celui de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român, au fost inaugurate lucrările de construcție a Casei Republicii și a Bulevardului Victoria Socialismului. Cu acest prilej, tovarășul Nicolae Ceaușescu și tovarăsa Elena Ceaușescu au așezat la temelia Casei Republicii un cilindru de oțel inoxidabil, în care se află pergamentul care conține un vibrant mesaj, mărturie peste veacuri a inaugurării lucrărilor de construcție a operelor urbanistice ce se vor înălța în inima Capitalei. Pergamentul, care poartă stema Republicii Socialiste România, încadrată de drapelele țării și partidului, are înscrise, cu litere de aur, cuvintele: „Astăzi, 25 iunie 1984, în al patruzecilea an al aniversării revoluției de eliberare socială și națională, de dezvoltare liberă și independentă a României, am inaugurat lucrările de construcție la Casa Republicii și Bulevardul Victoria Socialismului, mărețe și luminoase ctitorii de adânci transformări înnoitoare, construcții monumentale ce vor dăinui peste veacuri ca o impresionantă mărturie a voinței locuitorilor Bucureștiului, a întregului popor român, de a conferi demnitate și măreție Capitalei țării, patriei noastre socialiste”²⁴.

Marcind o etapă de cea mai mare importanță în evoluția Capitalei, noul centru politico-administrativ cuprinde obiective cu adevărat reprezentative, care vor deveni punctele principale de referință ale întregului ansamblu.

Casa Republicii, construcție monumentală ce va domina întregul ansamblu, va constitui sediul Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Consiliului de Stat și Guvernului Republicii Socialiste România. De aici pornește, spre Piața Unirii, impresionantul Bulevard Victoria Socialismului, avînd o lungime de peste 3 km și o lățime de 92 m, de-a lungul căruia se înalță moderne construcții de locuințe și spații comerciale, șiruri de arbori și spații verzi. Pe axa Bulevardului Victoria Socialismului s-au amplasat importante componente urbanistice ale noului centru: Piața Ministerelor, Biblioteca Națională, marele Centru Cultural Național, precum și alte dotări social-culturale.

O înfățișare nouă va căpăta Piața Unirii, punîndu-se în valoare atît sub aspect urbanistic, cît și funcțional. Marea arteră continuă peste riul Dimbovița — reîntînerit și el prin amplele lucrări de modernizare —, încheindu-se într-o altă nouă și modernă piață, în mijlocul căreia va fi înălțat Monumentul „Victoria Socialismului”.

Ansamblul urbanistic complex, de o deosebită amploare și monumentalitate al noului centru, este întregit și de amplele lucrări de modernizare și de completare cu noi construcții ce se efectuează pe două

²³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 28, Editura politică, București, 1985, p. 16.

²⁴ „Scînteia”, anul LIII, nr. 13 013 din 26 iunie 1984.

artere de mare importanță din apropierea sa : Calea Călărașilor și bulevardele Izvor—Coșbuc, care pun în valoare, în mod armonios, impunătoare construcții.

Un moment de referință în vasta operă edilitară ce se desfășoară în Capitală l-au constituit importante lucrări legate de amenajarea complexă a râului Dimbovița. Momentul de început al acestei importante ctitorii l-a reprezentat ședința Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. din 5 iulie 1984, la care s-a subliniat că, potrivit orientărilor date de secretarul general al partidului, această importantă lucrare urmărește să creeze în municipiul București o nouă arteră de apă curată, ce se va încadra în ansamblul arhitectonic al noului centru civic al Capitalei. În acest fel, în zona vestică a municipiului s-a realizat o acumulare care asigură apa curată pentru râul Dimbovița, apărarea municipiului împotriva inundațiilor, precum și un mare lac de agrement pentru locuitorii săi. Totodată, se va asigura igienizarea și îmbunătățirea microclimatului și ocrotirea mediului înconjurător. Se prevede, de asemenea, amenajarea, în continuare, a râului Dimbovița, de la Podul Vitan până la stația de epurare Glina, pentru navigație și asigurarea legăturii existente cu traseul Canalului București—Dunăre ²⁵. Gradul înalt de prefabricare și mecanizare a lucrărilor — peste 90 la sută — a permis ca această monumentală lucrare să fie realizată într-un timp record, de doi ani, performanță cu care se pot mândri doar puține țări în lume.

Amenajarea Dimboviței a impus, în primul rînd, realizarea unui mare canal colector, alcătuit din casete de beton, cu rolul de a prelua apele uzate și pe cele pluviale de pe cei aproximativ 250 km pătrați ai Bucureștiului.

În timpul lucrărilor, Dimbovița a fost deviată metru cu metru, creîndu-i-se o albie uscată, în prealabil decolmatată, pe care a fost montat canalul colector ²⁶.

Lungimea totală a amenajării complexe a râului Dimbovița, inclusiv Lacul Dimbovița, măsoară 24 km. Dintre aceștia, 5 km sînt în amonte, între comunele Roșu și Dragomirești, unde s-au executat lucrări de regularizare a albiei și diguri de apărare împotriva inundațiilor. În București noua albie a râului măsoară 10 km.

Lacul Dimbovița, cea mai mare acumulare de apă din Capitală, are o suprafață de 240 hectare și un volum de apă de 20 milioane metri cubi. Adîncimea lacului variază între 5 și 10 metri. În mijlocul lacului a fost înălțată o insulă artificială, cu o suprafață de 5 hectare, rezervată în exclusivitate unei frumoase zone de agrement, în care locul principal îl ocupă un mare ștrand. O altă lucrare monumentală legată de noul lac bucureștean este barajul, al cărui rol este de a menține apa la cota superioară, permițînd deversarea surplusului cu un debit constant pentru alimentarea și primenirea apelor Dimboviței în aval. Noua albie betonată a Dimboviței, care pornește de la baraj, are un luciul de apă cu o lățime ce variază între 28 și 30 metri, față de 6—8 metri cît avea în trecut și o adîncime de 2,5—4,5 metri, față de 1,5—2 metri.

Pe traseul Dimboviței prin Capitală s-au realizat noduri hidrotehnice, care vor asigura diferența de nivel — circa 15 metri între Ciurel și Vitan.

²⁵ „Scînteia”, anul LIV, nr. 13 334 din 6 iulie 1985.

²⁶ *București. Omagiu marelui erou*, Editura Meridiane, București, 1988, p. 164—165.

De-a lungul Dîmboviței au fost construite și date în exploatare un număr de 13 poduri : Roșu, Insula și Chiajna, din amonte de Lacul Dîmbovița, Ciurel și Grozăvești, în aval de marea acumulare de apă bucureșteană, precum și podurile Eroilor, Izvor, Operă, Operetă, Mărășești, Timpuri Noi, Mihai Bravu și Vitan-Bîrzești²⁷. Amenajarea complexă a râului Dîmbovița este întregită de construirea Lacului Văcărești, a doua mare acumulare de apă a Capitalei, care, în final, va acoperi o suprafață de 145 hectare, avînd un volum de apă de 10 milioane metri cubi și o adîncime de 10 metri.

Opera de modernizare urbană complexă a Dîmboviței este întregită de Stația de epurare de la Glina — o uriașă uzină prin care trec zilnic două miliarde metri cubi de apă. Este un obiectiv de proporții, menit să purifice apele poluate deversate în rîu și să le aducă la un asemenea grad de limpezime, încît să le asigure o multiplă utilizare : pentru alimentarea sistemelor de irigații din jurul Bucureștiului și pentru navigația pe Dîmbovița, în aval de podul Vitan-Bîrzești, apoi în continuare pe Argeș și, mai departe, pe Dunăre, asigurînd ieșirea Bucureștiului la mare și, totodată, o nouă legătură cu restul țării²⁸.

O operă-simbol legată de modernizarea Bucureștiului și care caracterizează, în cel mai înalt grad, preocuparea constantă a partidului nostru, a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, pentru îmbunătățirea continuă a condițiilor de muncă și de viață ale locuitorilor Capitalei, o reprezintă construcția *metroului* bucureștean.

Realizarea unei lucrări de o asemenea complexitate relevă, alături de numeroase alte performanțe, stadiul atins de industria românească, de creația noastră științifică și tehnică. Din cele 73 de orașe din lume care și-au durat artere subterane de circulație, doar șapte țări, între care și România, le-au construit după propriile proiecte, cu propria tehnică, cu propriile forțe, cu echipamente originale, capabile să le asigure funcționarea în condiții de siguranță ireproșabilă.

Actul de naștere a metroului bucureștean a fost semnat de Congresul al XI-lea al partidului, din 1974. După nouă ani de muncă eroică, prima magistrală subterană a fost dată în exploatare, unind două mari platforme industriale : 23 August și I.R.E.M.O.A.S. Construcția acestei importante magistrale s-a realizat în trei etape : la 19 decembrie 1979 a fost dat în folosință primul tronson, în lungime de 8,1 km, cu șase stații, de la „Semănătoarea” pînă la „Timpuri noi” ; la 28 decembrie 1981 a fost pus la dispoziția publicului al doilea tronson, în lungime de 9,2 km, cu alte șase stații, de la „Timpuri Noi” pînă la „Republica” ; tronsonul al treilea, pe distanța „Eroilor—Industriilor” în lungime de 8,1 km, a fost inaugurat oficial la 19 august 1983²⁹.

Această magistrală a fost întregită cu încă un tronson, de circa 2,2 km, pe distanța Crîngași—Gara de Nord, inaugurat la 24 decembrie 1987. Stația de metrou Gara de Nord, prevăzută cu căi de acces în diferite puncte, poate prelua 50 000 de călători pe oră și pe sens. Paralel cu construcțiile aferente metroului s-a realizat și un pasaj la intersecția Calea Griviței—Bulevardul I. Gh. Duca, pentru circulația pietonilor în acest punct aglomerat al Capitalei³⁰.

²⁷ România liberă, anul XLV, nr. 13 274 din 11 iulie 1987.

²⁸ București, *Omagiu marelui erou*, p. 164 ; „România liberă”, anul XLVI, nr. 13 579 din 4 iulie 1988.

²⁹ București. *Monografie*, Editura sport-turism, București, 1985, p. 205.

³⁰ „Scînteia”, anul LVI, nr. 14 105 din 25 decembrie 1987.

În felul acesta, întregul traseu al magistralei I (est—vest), are o lungime de peste 26 km și 18 stații, amplasate, de regulă, în apropierea intersecțiilor principalelor artere de circulație de suprafață. Avînd o viteză comercială de 36—40 km pe oră, metroul parcurge distanța dintre uzinele „Republica” și I.R.E.M.O.A.S. în numai 30 de minute, adică într-un timp de trei ori mai scurt decît în condițiile folosirii mijloacelor clasice de transport.

Caracteristicile și amploarea lucrărilor sînt puse, în special, în evidență de principala stație a metroului — „Unirii”, impresionantă realizare arhitectonică și tehnică, cu multiple funcționalități. Proiectată pentru o capacitate de 60 000 de călători pe oră și pe sens, stația măsoară 300 metri lungime, permițînd gararea unui tren format din șase vagoane. Ea dispune de sisteme de circulație care asigură o maximă siguranță de regularitate traficului, precum și condiții superioare de climatizare. Dispusă pe două niveluri, stația realizează legătura pietonală subterană între toate marile artere de circulație care converg în marea Piață a Unirii.

Continuîndu-se, în mod susținut, eforturile pentru a conferi Bucureștiului o nouă strălucire, atributele unei metropole socialiste moderne, înfloritoare, la 24 octombrie 1987 s-au încheiat lucrările și a fost dată în folosință magistrala a II-a a metroului, ce se desfășoară pe axul nord-sud al capitalei, în lungime totală de 18,7 km, făcînd legătura între două puternice zone industriale — Pipera și I.M.G.B. — și partea centrală a orașului.

Ca și la construcția magistralei I, realizarea celei de-a doua magistrale s-a făcut în etape: la începutul anului 1986 a fost dat în funcțiune primul tronson, în lungime de 10,4 kilometri, cu 7 stații, pe distanța Unirii II—I.M.G.B.; după aproape 18 luni au fost încheiate lucrările și la tronsonul al doilea, în lungime de 8,4 km, dispunînd de 6 stații, între Unirii II—Pipera. La realizarea liniei s-au întîmpinat dificultăți importante, generate de construcția tunelelor sub albia lacului Herăstrău, dar, ca și în cazul subversării Dîmboviței sau al trecerii scuturilor pe sub liniile feroviare în funcțiune din zona pasajului rutier Grant, specialiștii, îndrumați îndeaproape de secretarul general al partidului, au găsit soluțiile cele mai favorabile de rezolvare a acestor situații majore.

În prezent se lucrează intens la construirea magistralei a III-a a metroului, care va lega Gara de nord — trecînd prin Piața Victoriei și pe sub marile artere Ștefan cel Mare și Mihai Bravu — cu zona Dristor, la confluența cu magistrala I. O dată cu execuția acestei noi artere subterane, rețeaua de metrou va spori de la circa 50 km, cît măsoară actualmente la circa 60 km, rezolvîndu-se o parte însemnată din necesitățile de transport în comun ale Capitalei. În acest fel, arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, „s-a realizat un vis de mult al bucureștenilor de a avea un metrou”³¹.

Opera de construcție, sistematizare și modernizare își află fidelă oglindire în cadrul glorioasei Epoci Nicolae Ceaușescu și în *importantele transformări care s-au produs în numeroase municipii și orașe, care se prezintă astăzi cu centre și cartiere noi*, edificate într-o concepție arhitecturală modernă, originală, purtînd amprenta propriei personalități. Printre acestea se înscriu: Constanța, Pitești, Miercurea-Ciuc, Satu-

Mare, Vaslui, Craiova, Ploiești, Suceava, Buzău, Focșani, Piatra-Neamț, Deva, Tulcea, Bacău, Botoșani, Zalău, Brașov, Sfintu Gheorghe, Slobozia, Iași, Alexandria, Baia Mare, Reșița, Slatina, Râmnicu Vâlcea și altele. De fapt nu există oraș pe harta țării care să nu se mîndrească cu noi ansambluri urbanistice de factură modernă și cu o certă valoare arhitecturală. Între cartierele și ansamblurile noi de locuințe, care se disting printr-o personalitate proprie, sînt de semnalat : „Decebal“ și „Proletarilor“ din Oradea, „Aurel Vlaicu“ din Cluj-Napoca, „Banu Mărăcine“ din Arad, „Mihai Viteazul“ din Zalău, „Unirii“ din Craiova, „Știrbei Vodă“ din Râmnicu Vâlcea, „Soarelui“ din Timișoara, „Cuza“ din Slatina, „Bălcescu“ din Buzău, „Hipodrom“ din Brăila, „Bistrița-I“ din Bacău.

Pe același plan de preocupări se înscriu și noile și puternicele centre urbane construite sau reconstruite din temelii : Motru, Rovinari, Beclean, Tîrgu Frumos, Zimnicea, Roșiori de Vede, Fetești, Alexandria, Șimleu Silvaniei, Negrești—Oaș, Reghin, Pașcani, Odorheiu Secuiesc, Măcin etc ³².

Același proces de permanentă înnoire înregistrează și *azezările rurale* ale României socialiste. În prezent, în fiecare comună funcționează o școală generală, în unele chiar licee agroindustriale, un dispensar și o casă de nașteri, un cămin cultural, un magazin universal. În același timp, în numeroase așezări rurale au apărut elemente de confort urban. Astfel, în peste 1 000 de comune au fost realizate instalații de canalizare, iar în altele s-au înălțat puternice centre civice, moderne și funcționale.

Acționîndu-se cu consecvență în vederea dezvoltării armonioase și echilibrate a tuturor localităților țării, pentru îndeplinirea programului de asigurare a unor condiții de viață egale pentru toți cetățenii României socialiste și ștergerea treptată a deosebirilor esențiale între sat și oraș, în anii ce urmează se va îndeplini un amplu program de sistematizare a localităților rurale. Datele fundamentale ale acestei acțiuni au fost înfățișate de tovarășul Nicolae Ceaușescu în Cuvîntarea la Conferința pe țară a președinților consiliilor populare din 3 martie 1988 și în Expunerea rostită în cadrul Ședinței Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. din 29 aprilie 1988, prilejuri cu care s-a hotărît că este necesar să se stabilească programe de sistematizare a comunelor și satelor, în trei etape, 1990—1995—2000, urmărindu-se anual realizarea programului de modernizare a tuturor localităților. „Este necesar — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — să punem pe primul plan realizarea în cele 558 de consilii agroindustriale a unor centre sau orașe agroindustriale în jurul fiecăruia din acestea aflîndu-se circa 3 comune. Pînă în 1990 trebuie să realizăm cel puțin 2—3 asemenea centre în fiecare județ, iar pînă în 1995 să asigurăm efectuarea unor vaste lucrări de organizare și modernizare a tuturor marilor orașe agroindustriale, astfel ca pînă în anul 2000 să încheiem construirea celor 558 de centre orășenești agroindustriale“ ³³. Concomitent, în cadrul aceluiași proces de sistematizare rurală, numărul comunelor va fi redus la circa 2 000, iar al satelor la 5 000—6 000. Considerînd, însă, sistematizarea rurală ca un proces deosebit de complex, secretarul general al partidului subliniază : „Va trebui desigur, un timp mai lung, nu este necesar să forțăm lucrurile. Aceasta necesită și mijloace materiale și muncă, dar să le facem corespunzător. În jurul Ca-

³² „România liberă“, anul XLV, nr. 13 380 din 12 noiembrie 1987.

³³ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Conferința pe țară a președinților consiliilor populare*. 3 martie 1988, Editura politică, București, 1988, p. 22.

pitalei, în Sectorul agricol Ilfov va trebui practic să încheiem, în linii generale, sistematizarea în următorii 3—4 ani”³⁴.

Prin activitatea de sistematizare rurală — așa cum se subliniază în documentele de partid — se urmărește utilizarea rațională a terenului, folosirea în condiții cât mai bune a potențialului productiv al pământului și a resurselor sale, realizarea de perimetre de construcții cu densități optime și a unor construcții noi, cu cel puțin un etaj. În același timp, în concepția de sistematizare a satului românesc se are în vedere păstrarea valoroaselor tradiții ale arhitecturii locale, valorificarea particularităților fiecărei zone a țării. Totodată, în vederea sporirii în așezările rurale a elementelor de confort urban, pentru fiecare comună urmează să fie elaborate și aprobate norme privind dotările social-culturale, în condițiile folosirii eficiente a terenului și asigurării unui nivel ridicat de funcționalitate.

În rîndul ctitoriilor Epocii Nicolae Ceaușescu se încadrează și alte mari obiective realizate în cadrul politicii partidului de dezvoltare multilaterală, echilibrată a tuturor județelor țării, al amplului Program de creștere a potențialului productiv al pământului, prin mai buna folosire a terenului agricol, a întregii suprafețe a țării, realizarea irigațiilor pe circa 55—60 la sută din suprafața arabilă, a lucrărilor de desecări și de combatere a eroziunii solului, al Programului pentru executarea lucrărilor complexe privind amenajarea și exploatarea Deltei Dunării, al Programului național pentru conservarea și dezvoltarea fondului forestier, continuarea construcției de locuințe pentru populație și de obiective social-culturale.

Toate aceste impresionante valori materiale și spirituale făurite în anii de după Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român adevăresc, cu o neasemuită forță, că, sub conducerea înțeleaptă a ilustrului ctitor de eră nouă, tovarășul Nicolae Ceaușescu, eroicul nostru popor, angajat cu hotărîre, dăruire și nețărmurit devotament în marea epopee națională a edificării socialismului și comunismului pe pământul scump al patriei, va dobîndi noi și însemnate victorii, va face pași înainte spre realizarea visului de aur al omenirii — comunismul.

³⁴ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la unele probleme ale conducerii activității economico-sociale, ale muncii ideologice și politico-educative, precum și ale situației internaționale*. 29 aprilie 1988, p. 22.

EDIFICAREA SOCIALISMULUI ÎN ROMÂNIA, TĂRÎM ISTORIC AL EMANCIPĂRII ȘI AFIRMĂRII DEPLINE A FEMEII ÎN SOCIETATE (II)

STANA BUZATU

Componentă intrinsecă a criteriilor de evaluare a superiorității tipului de progres social inaugurat de orînduirea socialistă, condiția socială a femeii reflectă mutațiile calitative în universul existenței și conștiinței sociale, în configurația sistemului de valori și idealuri ce călăuzesc edificarea socialismului și comunismului în România.

În viziunea determinist-istorică, consecvent revoluționară, profund creatoare proprie demersului teoretic și practic întreprins de Partidul Comunist Român, de secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, promovarea unui statut nou, de deplină egalitate a femeii cu bărbatul în toate domeniile de dezvoltare ale societății noastre socialiste, nu reprezintă nici un element conjunctural și nici un deziderat abstract. Creșterea rolului femeii în ansamblul vieții sociale constituie o parte integrantă a întregii strategii de dezvoltare economico-socială, de înflorire a personalității umane corespunzător telurilor orînduirii noi, mijloacelor pe care le pune în funcțiune sistemul social-politic socialist pentru înfăptuirea principiilor de libertate și demnitate umană.

Dimensiunile actuale și de perspectivă ale statutului femeii în societatea noastră sînt astfel strîns corelate cu elaborarea unui complex de măsuri economice, politice, juridice, culturale, instructive și educative capabile să susțină în mod efectiv înfăptuirea în practică a principiilor socialiste în toate planurile privind afirmarea plenară și egală a femeii în societate și familie.

În ansamblul factorilor care condiționează conținutul statutului femeii în societate și familie, integrarea socio-profesională deține un loc de primă însemnătate. Subsumată caracteristicilor înfățișate anterior¹, participarea femeilor la producția socială, atît sub raport cantitativ, dar mai ales calitativ, este rezultatul opțiunilor științific fundamentate de dez-

¹ A se vedea, prima parte a studiului, în „Anale de istorie“, anul XXXIV, nr. 3/1988, p. 75—90.

voltare economico-socială a țării. Aceste opțiuni, sub toate aspectele pe care le comportă, au fost și sînt strîns legate de perfecționarea relațiilor de producție în special, a relațiilor sociale în ansamblul lor, astfel încît numai prin această împletire a celor două laturi economice și sociale poate fi evaluată, la întreaga dimensiune valorică, integrarea socio-profesională a femeii.

Desigur, participarea femeilor la producția socială, pe baza noului statut de egalitate cu bărbatul, este o realitate proprie tuturor etapelor parcurse de noua orînduire socială în țara noastră. Această realitate a dobîndit, însă, ca amploare și semnificații, noi dimensiuni în epoca deschisă de Congresul al IX-lea al partidului. În această perioadă, ca urmare a consecvenței cu care tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a preocupat de elaborarea unor hotărîri și măsuri anume consacrate creșterii rolului femeii în viața socială și de aplicare în practică a orientărilor stabilite în documentele de partid și de stat, integrarea socio-profesională a femeilor a cunoscut ritmuri fără precedent.

Se cuvine insistat asupra ritmurilor și calității integrării socio-profesionale a femeii, întrucît nu se poate vorbi de afirmarea reală a proceselor de emancipare a acesteia fără crearea condițiilor propice cultivării și valorificării superioare a potențialului creator al femeii în toate sferile producției materiale și spirituale. Dinamica ascendentă a acestor procese este revelatoare pentru puternicul impact exercitat de orientările programatice elaborate de partidul nostru, pentru spiritul de exigență imprimat activității forurilor de partid și de stat învestite cu răspunderi precise în acest sens. Femeile reprezintă astăzi circa 40% din totalul personalului muncitor. Deosebit de semnificativă este creșterea ponderii femeilor în totalul personalului muncitor din industrie, de la 26,5% în 1965, la 42,6% în prezent². Acest considerabil progres este strîns legat de apariția a noi și puternice platforme industriale, a noi unități productive, ceea ce a însemnat, totodată, sute de mii de noi locuri de muncă și pentru femei în toate zonele țării. Ca urmare a diversificării și modernizării ramurilor și subramurilor economiei naționale și a preocupărilor deosebite ale conducerii de partid și de stat pentru a corela tot mai strîns progresele în acest domeniu cu promovarea statutului socio-profesional al femeii, an de an a crescut numărul femeilor care lucrează în ramuri de înaltă tehnicitate.

Drept consecință, s-a asigurat o extindere considerabilă a sferelor de integrare a femeii în producția socială. Concomitent cu ocuparea lor în ramuri de tradiție, cum sînt industria confecțiilor, industria textilă — unde reprezintă circa 80% — a crescut participarea lor în ramuri noi, care au cunoscut o mare dezvoltare în procesul general de modernizare a industriei românești, astfel încît, în prezent, ele dețin o pondere de 50% în electronică și automatizări, 40% în chimie, aproape 30% în construcții de mașini. Este semnificativă, de asemenea, creșterea sensibilă a ponderii femeilor în domeniul științei, de la 32% în 1965, la aproape 43% în prezent. În învățămînt, cultură și artă, femeile reprezintă peste 65% din totalul personalului care își desfășoară activitatea în aceste domenii, iar în sectorul de ocrotire a sănătății ele reprezintă trei sferturi din totalul personalului muncitor³.

² „Scînteia“, anul LVII, nr. 14 167 din 8 martie 1988.

³ *Ibid.*

Agricultura — ramură de bază a economiei naționale, aflată în plin proces de modernizare în cadrul noii revoluții agrare — este, ca și industria, un teren propice de afirmare a hărniciei și priceperii femeilor de la sate, de a da noi valențe îndeletnicirilor moștenite din generație în generație.

Dimensiunile calitative proprii proceselor de integrare socio-profesională a femeii sînt puternic influențate și stimulate de democratismul profund al politicii partidului nostru în dezvoltarea și modernizarea învățămîntului, care asigură accesul nestîngherit la formarea și calificarea profesională a tuturor fiilor țării, potrivit aptitudinilor și înclinațiilor proprii, legarea strînsă a acestuia de practica productivă și cercetarea științifică, calificarea și ridicarea calificării forței de muncă corespunzător lărgirii evantaiului și conținutului profesiilor sub înrîurirea revoluției științifice și tehnice contemporane.

Este revelator în această privință faptul că, în prezent, fetele reprezintă în învățămîntul liceal 46%, în cel de specialitate post-liceală peste 67%, iar în învățămîntul superior ponderea studentelor este de peste 44%. Asemenea date ilustrează convingător posibilitățile largi, create de statul nostru în egalitatea șanselor pentru cultivarea capacităților și aptitudinilor creatoare ale femeilor și explică nivelul actual atins de România în formarea unui valoros fond de cadre feminine cu o temeinică pregătire. Astăzi, asigurarea necesarului de muncitoare calificate se realizează, în principal, din rîndul absolventelor de școli și licee, ceea ce, an de an, conduce la creșterea „patrimoniului uman” cu pregătire profesională de calitate corespunzătoare. Femeile reprezintă peste jumătate din numărul cadrelor cu studii medii și peste o treime din numărul celor cu studii superioare, peste 20% din totalul inginerilor, iar în învățămîntul superior depășesc 30% din numărul cadrelor didactice. Un număr important de femei sînt membre ale Academiei R.S. România, ale Academiei de Științe Sociale și Politice, ca și ale altor prestigioase foruri de învățămînt, știință și cultură din România și de peste hotare.

Datele menționate sînt o măsură a realismului strategiilor de dezvoltare a țării noastre, argumente pertinente în favoarea ideii că îndeplinirea obiectivelor programatice nu se poate concepe fără o asemenea cultivare și valorificare judicioasă a potențialului creator pe care-l reprezintă femeile, jumătate din populația țării noastre. Atare dimensiuni ale integrării socio-profesionale se regăsesc și se întregesc în planul vast al participării competente a femeilor la conducerea democratică a vieții economice, sociale și politice a țării. Practic, nu există domenii în care femeile să nu fie prezente activ, alături de ceilalți oameni ai muncii, la îndeplinirea programelor de dezvoltare materială și spirituală, la realizarea tuturor obiectivelor stabilite de partid pentru dezvoltarea României pe calea socialismului și comunismului.

Partidul nostru, secretarul său general dau o înaltă prețuire contribuției femeilor la progresul multilateral al societății noastre. Sistematic, pe parcursul anilor care s-au scurs de la istoricul Congres al IX-lea, în evaluările de ansamblu ale realizărilor dobîndite de poporul nostru, ca și în orientările de perspectivă, hărnicia, competența și conștiinciozitatea femeilor au beneficiat de deosebite aprecieri. Subliniind marile împliniri ale socialismului și în acest domeniu, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată :

„Societatea noastră se mîndrește cu faptul că a reușit să asigure femeii un rol demn în rîndurile făuritorilor de bunuri materiale și spirituale, o egalitate deplină cu bărbatul, posibilități reale de afirmare în viața politică, economică și socială, în societate și familie. Aceasta demonstrează cu putere că numai în condițiile înlăturării exploatării și asupririi, ale lichidării orînduirii bazate pe clase antagoniste, în condițiile socialismului, cînd poporul devine cu adevărat stăpîn pe destinele sale, se poate asigura o reală egalitate în drepturi a femeii“⁴.

Așa cum este știut, partidul nostru nu idilizează progresele înregistrate de noua orînduire, nici în acest domeniu al vieții sociale și nici în altele. Refuzul oricărei imagini despre socialism ca un marș triumfal este sistematic însoțit de angajarea lucidă în cunoașterea și soluționarea diverselor contradicții și greutăți care apar. Deci, cunoașterea, recunoașterea și promovarea unor soluții noi, concordante cu legile obiective ale dezvoltării sociale, constituie cadre esențiale ale înțelegerii dialecticii proceselor de integrare socio-profesională a femeii în societatea noastră.

Care sînt semnificațiile acestui mod de a privi lucrurile și care sînt problemele concrete cu care ne confruntăm, ce trebuie să le soluționăm în acest domeniu ? Numai răspunsurile la aceste întrebări ar putea și, de fapt, constituie subiectul unor vaste teme de cercetare de sine stătătoare⁵. Încercînd o selecție a priorităților atestate de datele cercetărilor și, nu mai puțin, de cele ale vieții însăși, vom înfățișa cîteva dintre aspectele subsumate proceselor de integrare socio-profesională a femeii, insistînd asupra originalității demersului întreprins în acest sens de partidul nostru, de secretarul său general.

O primă problemă privește raportul dintre potențialul forței de muncă feminină — înțeleasă în accepțiunea sociologică și nu strict economică a termenului — și nivelul, caracteristicile infrastructurilor tehnice și tehnologice ale economiei noastre, un raport pe care trebuie să-l situăm în cadrul exigențelor de ansamblu ale țării, al afirmării corespunzătoare a personalității femeii în producția socială. Această problemă cumulează în prezent multiple și diverse contradicții.

În mod obiectiv, stadiul modernizării producției, nivelul diviziunii muncii condiționează integrarea socio-profesională a femeii într-o măsură considerabil mai mare decît pe aceea a forței de muncă masculină, dacă avem în vedere caracteristicile morfo-funcționale ale organismului femeii, importanța lor în determinarea capacității de muncă a acesteia. Deosebiri ce țin de funcția de reproducere, pe de o parte, și caracteristicile motivaționale, pe de altă parte, sînt factorii principali care determină deosebirea în capacitatea de muncă între femeie și bărbat. Dezvoltarea tehnicii, modernizarea și automatizarea au creat, desigur, premisele obiective pentru diminuarea eforturilor fizice în componentele muncii, în favoarea acelor care țin de capacitățile intelectuale solicitate de activitatea socială. Cu toate acestea, stadiul actual de modernizare a producției în

⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 28, Editura politică, București, 1985, p. 332.

⁵ A se vedea : Georgeta Dan Spinoiu, *Munca profesională a femeii*, în *Statutul social al femeii salariate*, Editura politică, București, 1971 ; Georgeta Dan Spinoiu, *Factorii obiectivi și subiectivi în integrarea profesională a femeii*, Editura Academiei R. S. România, București, 1974 ; Aneta Spornic, *Utilizarea eficientă a resurselor de muncă feminină în România*, Editura Academiei R. S. România, București, 1975 ; Ana Gluvacov, *Afirmarea femeii în viața societății*, Editura politică, București, 1975.

țara noastră nu ne îndreptățește să ignorăm acest aspect, cu atât mai mult, cu cât ponderea pe care femeile o dețin în prezent în ramurile economiei este importantă, iar nevoile de forță de muncă, potrivit obiectivelor stabilite de Congresul al XIII-lea al partidului, de dezvoltare economico-socială a țării, cresc. Să mai adăugăm, în această privință, marile investiții pe care statul le face în pregătirea forței de muncă, prin toate formele și nivelele de învățămînt, calificare și perfecționare a calificării.

În lumina acestor ultime considerații, este limpede că o judicioasă analiză și soluționare echitabilă (eficiență economică și social-umană) a problemelor privind raportul dintre integrarea socio-profesională și caracteristicile morfofiziologice a forței de muncă feminine semnifică o valorificare optimă a potențialului uman și material în vederea progresului accelerat al țării. Principial, problema apare limpede și nu solicită argumente în plus. Și, totuși, dacă ne-am limita numai la condițiile „obiective“, nu s-ar mai justifica o continuare a dezbaterii în această problemă. În realitate, condițiile „obiective“ sînt, la rîndul lor, evaluate, valorificate într-un mod determinat la nivelul posibilităților existente și cu atât mai mult a celor pe care abia trebuie să le creăm, încorporînd, în perspectivă, în opțiuni de modernizare a tehnologiilor (evident respectînd criteriile eficienței economice, rentabilității, productivității etc.), variabila „forță de muncă feminină“, pornind de la particularitățile menționate. Or, viața demonstrează că distanța dintre condițiile obiective și evaluarea lor (prezent și perspective) nu este de neglijat. Aici intervin nu numai cunoștințe și posibilități de a le aplica pentru armonizarea celor două planuri, ci și voința, nivelul de conștientizare a importanței soluționării multiplelor aspecte, începînd cu cea mai simplă operație : identificarea locurilor de muncă potrivite pentru forța de muncă feminină — sub raportul capacității sale fizice — și repartizarea corespunzătoare a personalului muncitor.

Cît de mult contează această primă și simplă preocupare ? Să revenim la un moment semnificativ și hotărîtor în acest sens. În cadrul Plenarei C.C. al P.C.R. din 18—19 iunie 1973, tovarășul Nicolae Ceaușescu, relevînd cerința de a asigura, în anumite sectoare, condiții de ocrotire și protecția muncii, în general pentru toată lumea, și, în anumite locuri, în special pentru femei, critica cu fermitate practicile prin care „condițiile obiective“ deveneau prilej de justificare a limitării integrării femeilor în anumite ramuri. Justificare, pentru că, așa cum arăta secretarul general al partidului, încă la acea dată, în urma unor măsuri luate, de pildă, în construcțiile de mașini — unde se considera că pot lucra femei —, s-au asigurat locuri de muncă și condiții corespunzătoare pentru încadrarea acestora. „Trebuie să recunoaștem, desigur, că sînt și anumite domenii de activitate unde e mai bine să lucreze bărbații“ — spunea tovarășul Nicolae Ceaușescu — dar, preciza, mai departe, „În loc să-i ținem pe bărbați în munci ușoare, să-i îndreptăm spre muncile mai grele, unde se cere și un efort fizic mai mare. În schimb, să asigurăm condiții ca femeile să ocupe locurile de muncă unde, din punct de vedere fizic, nu se cer eforturi deosebite. Uneori, însă, astăzi se întîmplă tocmai invers. Nu mai vorbesc de agricultură, unde muncile mai ușoare sînt făcute de bărbați, iar activitatea de producție propriu-zisă, la cîmp, este executată aproape în întregime de femei. Deci, este încă mult de îndreptat pentru a așeza mai bine lucrurile în societatea noastră“⁶.

⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 8, Editura politică, București, 1973, p. 649.

Și, într-adevăr, de atunci s-au îndreptat anumite lucruri, fapt care se exprimă concludent în datele citate anterior. Căci, criticile au fost însoțite de ample și judicioase programe de măsuri care au angrenat toți factorii de răspundere ai organizării și conducerii vieții sociale. În cadrul acestor măsuri, un loc extrem de important îl au nomenclatoarele de meserii, specialități și locuri de muncă care pot fi ocupate de către femei. Progresele înregistrate concretizează, într-o bună măsură, efectele pozitive ale acestui nomenclator elaborat de Ministerul Muncii, Ministerul Educației și Învățământului, Ministerul Sănătății, Uniunea Generală a Sindicatelor din România și Consiliul Național al Femeilor, care, în prezent, cuprinde 759 de asemenea meserii. Cert, nomenclatorul este un instrument valoros pentru optimizarea încadrării femeilor în activitatea profesională, pentru utilizarea rațională a forței de muncă feminine ocupată. Este vorba, însă, și de restructurarea, pe sexe, a forței de muncă ocupate, de adaptarea locurilor de muncă corespunzător structurii morfofuncționale și capacității de muncă a femeilor, de optimizarea pregătirii profesionale a femeilor în raport cu cerințele economiei naționale, sub impactul revoluției tehnico-științifice și al mutațiilor ce au loc în ansamblul vieții economice, sociale și politice din țara noastră. Or, din acest punct de vedere, așa cum a fost conceput de către partidul nostru, nomenclatorul respectiv, pentru a-și atinge scopul, trebuie să fie permanent adaptat la noile schimbări aduse de progresul tehnic.

Faptul că s-a debutat cu circa 700 de meserii, iar astăzi, după mai bine de un deceniu, s-a ajuns la 759, este îmbucurător, dar nu trebuie să rămînem la simpla constatare. Dispunem oare de un tablou cît mai veridic al posibilităților existente și mai cu seamă al celor nedepistate? Care este ritmul în care se valorifică cercetările științifice în acest domeniu? În lipsa unor date convingătoare (ca arie de cuprindere, referințele fiind dispersate și neomogene sub raportul criteriilor de evaluare) vom insista asupra faptului că trecerea la o nouă calitate, și în acest plan, obligă la o viziune unitară și de perspectivă în măsură să întrețină spiritul revoluționar în expresia sa de conținut (de interes general și nu numai feminin). În acest sens, pledează o seamă de puncte de vedere exprimate în diferite lucrări publicate privind necesitatea întocmirii, pe baze științifice, a unor profesiograme în care să se descrie concret condițiile și cerințele profesiunilor adecvate pentru femei (la nivelul actual și cu acel coeficient care revine soluțiilor urmărite prin cercetare, proiectare). Astfel s-ar putea asigura un conținut tot mai corespunzător proceselor de selecție, orientare profesională și ocupării locurilor de muncă pe criterii obiective, științifice, pornind de la cunoașterea particularităților biofiziologice ale subiecților umani.

O a doua problemă (nu neapărat ca ordine de importanță) este aceea a conceperii și realizării integrării socio-profesionale din perspectiva a cel puțin trei variabile: sociologice, psihologice și biofiziologice. Avem în vedere factorii de motivație ai alegerii și exercitării profesiei, procesele psihosociologice și psihosociale care mediază integrarea socio-profesională și calitatea propriu-zisă a integrării active, cît mai rapide, în colectivele de muncă respective ș.a. Diversele studii de sociologie a muncii, de psihologie socială pun în lumină rolul extrem de important al mecanismelor instructiv-educative, cu deosebire învățămîntul, calitatea colectivelor de muncă, unde intră în acțiune o multitudine de elemente și procese psihologice, psihosociale, din înlănțuirea cărora se forjează modelele sociale, idealurile profesionale. Cunoașterea determinărilor

cauzale ale tuturor acestor forme este menită să ofere factorilor de decizie temeiul unor acțiuni eficiente, care să elimine stările de disfuncționalitate și să potențeze valoarea formativă a muncii pentru personalitatea femeii. Puterea motivației este foarte mare. Ea poate modifica sensul conduitei omului, o poate dirija și intensifica de multe ori în sensuri neașteptate. Situațiile sînt și individualizate, dar pot să devină și semnificative pentru colectivități, prin forța de înrîurire a exemplului, prin generarea unor anumite stări de spirit. Sfera motivațională a muncii femeii este profund restructurată. Numeroase cercetări atestă acest lucru. Tot mai mult în motivația alegerii profesiei prevalează criteriile ale aptitudinilor și ale capacității fără ca prin aceasta să neglijăm unele limite ale integrării socio-profesionale.

Cercetările, investigațiile sociologice relevă că, deși dubla solicitare a femeii în muncă nu se resimte direct în randamentul la locul de muncă, influențează pregătirea continuă și sistematică pentru profesie și, mai ales, pentru dezvoltarea personalității sale, în sensul dobîndirii unui orizont cultural general tot mai adecvat rolului ei în societate și familie.

Dinamica procesului de integrare socio-profesională a femeii nu poate fi analizată decît pornind de la ceea ce frecvent numim triplul său rol de : „mamă, muncitoare, cetățean“. Deocamdată nici în dezbaterile teoretice și nici în cele ale vieții nu se abordează problema triplului rol al bărbaților de : „tată, muncitor, cetățean“, deși la întemeierea familiei stă deplină răspundere a ambilor soți pentru creșterea și educarea copiilor, pentru echilibrul necesar al vieții de familie. Analiza bugetului de timp liber, categorie sociologică în accepțiunea conținutului educativ și formativ care sintetizează o seamă de factori de o deosebită importanță pentru dezvoltarea personalității în genere, reprezintă una din problemele de prim ordin pentru toate aspectele privind integrarea socio-profesională a femeii.

Din datele statistice referitoare la bugetul de timp al femeii muncitoare rezultă că o mare parte de timp afectată activităților casnice de gospodărie, de îngrijire a copiilor este mult mai substanțială la femei decît la bărbați⁷. Este interesant să constatăm că din unele analize sociologice se desprinde tendința, mai ales în cadrul cuplului tînăr, de participare crescîndă a bărbaților la activitățile familiei. Implicațiile disparităților existente între bugetele de timp ale femeilor și, respectiv, cele ale bărbaților, sînt încă departe de a fi evaluate la importanța lor pentru acum și pentru perspectivă, mai ales. Orice detașare a universului profesional și social al femeii de aceste aspecte riscă să conducă la imagini false, la concluzii ineficiente pentru viața și munca femeii.

Formarea și dezvoltarea idealului profesional, performanțele atinse în îndeplinirea personalității femeii în viața socială încorporează multe date ale universului familial. Așa cum conchideau datele unei cercetări, structura muncii concrete depusă de femeie, calitatea acestei munci, nivelul pregătirii ei profesionale, aprecierea socială depind în mare măsură de complexitatea vieții de familie. Acest parametru este și rămîne deci,

⁷ Aneta Spornic, *op. cit.*, p. 61—69 ; Ana Gluvacov, *op. cit.*, p. 179 ; Sorin Rădulescu, *Timpul destinat transportului — un domeniu în care se poate acționa în favoarea timpului liber*, în „Viitorul social“, anul VI, nr. 1/1977, p. 64.

pe mai departe, elementul condițional al construirii idealului profesional al femeii⁸.

Întreaga concepție a secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, se distinge prin profundul său umanism, prin înțelegerea multilaterală a proceselor vieții sociale și, în acest sens, abordarea condiției femeii în cadrul familiei este considerată, de drept și de fapt, una din sferele de primă importanță ale creșterii rolului ei în întreaga viață socială. „Partidul nostru — precizează tovarășul Nicolae Ceaușescu — poartă răspunderea pentru viitorul poporului și de aceea acordă o mare atenție cultivării unei atitudini pline de grijă și răspundere socială față de familie, față de tinerele generații. Familia are un rol de mare însemnătate în dezvoltarea societății, a națiunii noastre socialiste și de aceea este necesar să se manifeste cea mai înaltă răspundere față de întemeierea și consolidarea ei”⁹.

Opțiunile cu valoare programatică formulate, mai cu seamă în anii de după Congresul al IX-lea al P.C.R., dau măsura deosebită a gradului de asumare de către conducerea de partid și de stat a noilor și complicatelor probleme pe care le ridică afirmarea rolului și funcțiilor familiei, promovarea unor soluții consecvente principiilor umanismului nostru socialist. Din punct de vedere istoric și din acela al etapei pe care o parcurgem, participarea femeii la viața societății, pe temeiul deplinei egalități *de jure și de facto*, este însoțită de preluarea de către societate a unor însemnate probleme care, prin tradiție, au revenit femeii-mame, cu precădere și adesea exclusiv și inechitabil numai ei. Însăși integrarea femeii în viața economică și social-politică a țării se constituie în una din premisele extrem de importante ale mutațiilor valorice pe care se întemeiază familia, ale evoluției, pe trepte calitativ noi, a relațiilor intrafamiliale exprimate în ceea ce numim dialogul cuplului, al generațiilor etc. Insistăm asupra acestui aspect, întrucât, după cum se știe, atașamentul față de valorile și normele însușite, deprinse și trăite în familie, experiențele primare din acest mediu nemijlocit al relațiilor umane, asimilate cu puterea afectivității, a stărilor sufletești, marchează profund personalitatea. Înțelepciunea geniului poporului nostru a condensat acestea în expresia „cei șapte (acum șase) ani de acasă”. Experiența acumulată de generații potrivit acestei înțelepciuni dobândește semnificația unei constante valorice deosebite privind rolul familiei, aceea care încarcă „cartea de vizită” a fiecăruia dintre noi (la vîrsta cînd alte medii de socializare și instrucție — educative și instructive — încă nu și-au spus, la rîndul lor, un greu cuvînt).

Rolul și funcțiile familiei au fost sensibil revigorate și amplificate, ele nutrindu-se din solul dreptății sociale consacrate de legi juridice, de norme și principii morale care recunosc și asigură, la scara întregii societăți, pentru toate femeile, demnitatea condiției lor umane dobîndită prin deplina lor egalitate cu bărbatul în toate sferele vieții sociale. Așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Asigurarea egalității depline în drepturi a femeilor cu bărbații — una din marile înfăptuiri ale socialismului —, cultivarea în societate a principiilor eticii comuniste, întemeierea căsniciei pe comunitate de idealuri și respect

⁸ Natalia Popa, *Idealul profesional și problemele vieții de familie*, în *Statutul social al femeii salariate*, p. 143.

⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, Editura politică, București, 1968, p. 105.

reciproc sînt premise importante ale trăinicieii familiei, ale unei înalte ținute morale în viața familială”¹⁰. În consens cu această apreciere, esențială pentru problema relațiilor umane, conducerea partidului și statului nostru a adoptat un complex de măsuri de ordin economic, social, cultural-educativ, care vine să susțină familia în îndeplinirea misiunii sale nobile, pentru afirmarea în cadrul ei a unor raporturi bazate pe egalitatea soților, pe cultivarea unui climat propice emancipării reale a femeii.

Participarea masivă a femeilor la activitățile extrafamiliale — în viața economică, social-politică, culturală a țării —, lărgirea posibilităților lor de instrucție, de ridicare a nivelului de cultură generală și asumarea unor importante responsabilități în conducerea societății, favorizează statornicirea unor relații de egalitate între partenerii cuplului. Toate acestea au imense consecințe pentru formarea și educarea în spirit socialist a tinerei generații, pentru promovarea în viața socială a unor concepții și modele înaintate de comportament. Multiplele aspecte subordonate acestui domeniu constituie obiectul politicii de partid și de stat față de familie, fapt dovedit nu numai de evantaiul dens al reglementărilor legislative, ci, totodată, de investițiile importante alocate de statul nostru pentru crearea unei largi rețele de maternități, creșe și cămine pentru copii, pentru protecția socială a mamei și copilului, extinderea și diversificarea, an de an, a gamei de servicii destinate ușurării muncii casnice etc.

Consemnăm, în acest context, de pildă, că astăzi 99,30% din femei nasc într-o instituție sanitară, bucurîndu-se de asistența unor cadre medicale de specialitate¹¹; în întreprinderi și instituții, în dispensare și policlinici există cabinete care asigură condiții de îngrijire a sănătății mamei și copilului. Capacitatea actuală a unităților medicale de pediatrie este de 36 000 de paturi, majoritatea în spitale noi, modern utilizate. Se adaugă numeroasele dispensare de profil aflate în toate localitățile, la îndemîna tuturor mamelor. Ca urmare a aplicării succesive a unui întreg sistem de măsuri în vederea sprijinirii familiilor cu copii, sute de mii de mame cu mai mult de trei copii beneficiază de ajutoare bănești lunare din partea statului, între 400 și 500 lei. În perioada 1965—1987, numărul copiilor cuprinși în grădinițe a crescut de la 353 721 la 836 225; de asemenea, un prețios ajutor pentru familiile cu copii mici îl reprezintă cele 861 de creșe cu circa 81 000 de paturi¹².

Sînt acestea doar cîteva din numeroasele fapte și date reale care se constituie în puternice pîrghii materiale și spirituale ale politicii de stat față de familie, creîndu-se astfel condițiile propice pentru evoluția ascendentă a funcțiilor acestei celule de bază a societății, pentru ca astfel să se realizeze armonizarea echitabilă a rolurilor multiple ce revin femeii în societatea noastră socialistă.

Independența relativă a familiei față de dinamica structurilor și conținutului vieții sociale explică și elaborarea coerentă a sistemului de măsuri consacrate politicii față de familie. Este însă limpede că nici un program, oricît ar fi de minuțios elaborat, nu se realizează de la

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 505.

¹¹ *Anuarul statistic al R. S. România. 1987*, Direcția Centrală de Statistică, p. 94.

¹² „Scînteia”, anul LVII, nr. 14 167 din 8 martie 1988.

sine și fără dificultăți. Această autonomie relativă a vieții de familie nu trebuie privită la nivel de principiu, pentru că efectele care decurg din acest fapt nu sînt aprioric determinate. În repetate rînduri secretarul general al partidului a criticat tendințele de absolutizare a acestei autonomii a vieții familiale, combătînd cu putere orice subestimare a preocupărilor societății noastre pentru soluționarea problemelor care privesc evoluția acesteia în sensul umanismului socialist. „Nu ne poate lăsa indiferenți — precizează tovarășul Nicolae Ceaușescu — ceea ce se întîmplă în familie, felul cum se căsătoresc sau cum se descăsătoresc unii tineri, pe considerentul că aceasta este viața lor personală. Desigur, este viața lor personală, dar societatea întotdeauna s-a ocupat și trebuie să se ocupe de viața personală a oamenilor. Faptul că ne preocupăm de a asigura locuințe, ajutoare pentru copii, pentru familii nu arată grijă pentru familie, pentru om ? Preocuparea pentru viața omului nu este ceva abstract, ci grija atît pentru satisfacerea cerințelor materiale, cît și pentru nivelul moral, spiritual al existenței cetățenilor și în mod deosebit a tineretului. Nici o organizație de partid sau de U.T.C. nu poate fi indiferentă la ceea ce se întîmplă în viața oamenilor. Este necesar să înțelegem că, preocupîndu-ne de problemele mari, trebuie să ne îngrijim și de problemele așa-zis mărunte. În fond nu există probleme mari și mici, iar conduita în viața personală, în viața de familie constituie o condiție de bază a bunului mers al întregii vieți sociale”¹³.

Pătrunzînd în analiza a ceea ce pe nedrept se consideră universul strict al vieții personale de familie, răspundem deci unei cerințe nu numai „feminine”, ci general sociale. Și astfel, problema triplului rol al femeii se impune abordată ca atare, sub multiple aspecte social-educative, culturale, această problemă avînd o importanță națională.

În spiritul realismului pe care îl definește perspectiva menționată mai sus, se relevă că, într-o măsură însemnată, rolurile emancipative asumate și onorate cu cînte de femeile țării noastre, în virtutea statutului lor de egalitate cu bărbatul în viața socială, cumulează în mod inechitabil sarcini tradiționale în viața de familie. Problema privește multiple laturi ale formării și educării tinerei generații pe măsura idealurilor și aspirațiilor comuniste de muncă și viață. Reamintind, în acest plan, analiza structurii bugetelor de timp — ca un indicator sociologic al armonizării acestui triplu rol al femeii —, vom constata că, deocamdată, dezechilibrele respective afectează misiunea mamei de primă educatoare a copilului, a tineretului. Există un decalaj considerabil între potențialul profesional, cultural-științific, politic al personalității femeii-mamă și obiectivarea, valorificarea acestui potențial de cunoaștere și experiență în dialogul din cadrul cuplului familial, dintre mamă și copil. Atare dezechilibre grevează asupra ridicării nivelului de pregătire a femeii, trăirea autentică a statutului de egalitate și realizarea misiunii mamei în creșterea și educarea tineretului pe măsura exigențelor civilizației noastre socialiste. Putem oare subestima influența acestor condiții în ceea ce privește forjarea și consolidarea unor noi concepții înaintate, în combaterea și eradicarea unor mentalități retrograde față de familie ? Putem oare considera că acestea constituie doar o chestiune de „bună înțele-

gere“ a partenerilor cuplului familial și a membrilor familiei, fără o subiectivizare a explicării proceselor de formare și evoluție a acestor stări de spirit ?

Consecvent premiselor sale teoretice, materialist-dialectice și istorice, partidul nostru a combătut permanent asemenea tentative facile de a tranșa probleme atât de complicate și care au, direct sau indirect, o încărcătură socială, fără ca prin aceasta să anulăm particularitățile individului. „Este necesar — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — să se manifeste o grijă deosebită pentru soluționarea unor probleme de viață și de muncă ale femeilor. Am în vedere adoptarea de măsuri pentru ușurarea muncii lor și, totodată, care să le permită să-și îndeplinească în mai bune condiții atât îndatoririle în producție, cât și obligațiile în viața obștească, în familie, în creșterea și educarea copiilor, a tinerei generații. Este necesar să se acționeze cu cea mai mare perseverență pentru realizarea programului stabilit de partid în ceea ce privește construcția de creșe, grădinițe și cămine de zi. Totodată, pentru ușurarea activității femeilor în gospodărie, în familie, industria noastră trebuie să asigure o producție cât mai variată de articole de menaj, de uz casnic, de semifabricate și semipreparate, de natură să economisească timpul femeilor, să le permită să se consacre unei activități multilaterale“¹⁴.

Pe linia acestor indicații s-a făcut mult, dar, în spiritul realismului, al exigențelor care decurg din complexitatea acestor probleme, nu trebuie să ne limităm la a înfățișa doar plusurile, ci și ceea ce își așteaptă rezolvarea, inclusiv analiza perspectivei în care se cuvine acționat de către toți factorii de răspundere pentru înfăptuirea integrală a prevederilor cuprinse în programele elaborate de partid.

Așa cum dezvăluie investigațiile sociologice, activitățile primare de îngrijire a copiilor, de gospodărire a căminului au o pondere mult prea mare față de cele cu un conținut educativ, care solicită pregătirea culturală, politică, științifică a femeii. În acest context, înseși criteriile referitoare la structura și calitatea serviciilor sociale destinate ușurării muncii casnice trebuie considerate mai mult și din unghiul de vedere al importanței pe care acestea le dețin în emanciparea condiției umane, în mutațiile din sfera moravurilor, a luptei cu prejudecățile care persistă încă în conștiința și comportamentul unor membri ai societății noastre. Climatul afectiv, întreținerea acelei atmosfere prielnice comunicării, răgazului pentru cunoașterea stărilor sufletești și cultivarea sentimentului de încredere, de siguranță, atât de necesar educației în familie, nu pot fi despărțite de structura bugetelor de timp, de factorii obiectivi ce condiționează această structură.

Trecerea la o nouă calitate în ceea ce privește rolul și răspunderile familiei în educarea tinerei generații solicită și regândirea critică a unei experiențe în care dedublarea teoriei cu practica, sub multiple aspecte, a avut și are consecințe asupra gradului în care reușim să edificăm convingeri și nu simple adaptări la normele instituite, sub presiunea constrângerii exterioare exercitată de reglementările respective. Asimilarea imperativelor sociale în structuri motivaționale puternic individualizate este o cerință de seamă a educației în familie, ca de altfel și în celelalte structuri și medii de influențare a personalității umane.

¹⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 16, Editura politică, București, 1979, p. 106.

În lumina obiectivelor cuprinse în documentele partidului nostru, activitățile educative trebuie mai sistematic orientate în sensul promovării unor căi și forme apte pentru integrarea socială, care să depășească minimul efort, acela al simplei acomodări la realitate, să cultive structuri de comportament în care se sudează trăiri, capacități, dorințe situate în planul mai larg al motivației social-istorice. Notele de relativă independență a familiei față de caracteristicile proprii ansamblului sistemului social la care ne-am referit, indicii de conservare a unor obiceiuri și tradiții, care adesea se prezintă drept rezistențe la schimbare, întrucît, după cum se știe, se bazează pe un mare fond afectiv, sentimental, solicită cu atît mai mult perfecționarea activităților educaționale în vederea formării personalității umane în spiritul normelor și valorilor proprii societății socialiste.

O însemnătate deosebită prezintă pentru calitatea mijloacelor de educare și formare pe care le deține familia, forța modelului înaintat oferit de părinți copiilor, prin însuși modul de viață și de muncă, prin relațiile de stimă și afecțiune ce trebuie să caracterizeze mediul familiei. Lipsa de coeziune a familiei, de respect reciproc, imoralitatea, viciile, brutalitatea și alte asemenea fenomene retrograde marchează comportamentul copiilor, generînd adesea stări dramatice, fisuri puternice în profilul lor moral. Iată de ce, concomitent cu analiza cauzelor care alterează climatul moral sănătos al familiei, preocupările educaționale trebuie să militeze pentru ca normele și principiile eticii și echității socialiste să-și afle manifestarea concretă, integrală, nu numai în planul relațiilor din societate, ci și în mediul microsocial al familiei, acolo unde forța reglementărilor normative este mediată înainte de toate de atitudini, de comportamente reglementate de valori morale, de principii morale. Orice dedublare a acestor planuri ale vieții sociale și particulare provoacă grave perturbări în procesul extrem de complex al formării și educării copiilor, asupra trăsăturilor lor de comportament, avînd repercusiuni serioase asupra integrării lor în societate.

Părinții poartă răspunderea în fața societății de modul cum pregătesc copiii pentru viață, pentru formarea la aceștia a principalelor deprinderi fondate pe însușirea unor cunoștințe de bază privind relațiile sociale și naționale în care cresc și se formează și, totodată, în cultivarea unei configurații spirituale afective de o imensă valoare educativă. În toate aceste componente ale procesului de socializare a copilului trebuie să fie încorporate organic fondul de valori ale muncii, ale comportării civilizate, dragostea față de patrie, partid și popor. Familia exercită o înrîurire deosebită asupra cultivării la tineri, din cea mai fragedă vîrstă, a dragostei pentru muncă, a înțelegerii faptului că a fi om înseamnă, înainte de toate, a te pregăti prin muncă și pentru muncă, a fi util societății. În dezbaterea realităților de fapt ale acestor preocupări nu putem subestima consecințele negative grave, stările incompatibile cu umanismul nostru revoluționar, stări întreținute de mentalitățile retrograde, mic burgheze ale unor părinți față de copii, în numele unei pretense ocrotiri și griji părintești greșit înțelese care, nu de puține ori, perturbă procesul de maturizare a tînărului, impietează asupra afirmării și asumării de către tînăr a responsabilităților corespunzătoare vîrstei, ajungîndu-se, astfel, pînă la fenomene care iau forma unui adevărat parazitism social.

În întreaga activitate cultural-educativă și politico-ideologică, mijloacele de informare și formare a opiniei publice dețin un loc important în cultivarea responsabilității tineretului, atît în ceea ce privește

comportarea lui în familie, cât și în întemeierea familiei, în combaterea oricărei manifestări de ușurință și superficialitate. Ansamblul acestor probleme constituie o parte integrantă a evoluției familiei și a condiției femeii în cadrul familiei.

Rezultantă de mare anvergură istorică a mutațiilor calitative care au loc în statutul social al femeii, participarea sa la viața politică, statală și obștească, la conducerea democratică a societății constituie unul din tărîmurile revelatoare pentru condiția femeii din țara noastră și, totodată, o importantă forță motrice a progresului patriei. Egalitatea în drepturi înseamnă și egalitatea în participarea la conducerea societății, aceasta reprezentînd o cerință a consecvenței revoluționare, a democra-tismului socialist.

Problema promovării femeii în conducerea întregii vieți sociale este motivată de înseși legitățile și anvergura proceselor revoluționare ale edificării societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, de principiile politice și morale care călăuzesc afirmarea plenară a personalității umane pe vastul tărîm al creației istorice conștiente.

Participarea femeii la conducerea societății a reprezentat și reprezintă una din componentele constante ale politicii partidului nostru de edificare a noii orînduiri. Cu toate acestea, despre promovarea femeii în munci de răspundere nu se poate vorbi în mod efectiv și realist decît abia în perioada care urmează celui de-al IX-lea Congres al partidului. În acest cadru, Plenara C.C. al P.C.R. din 18—19 iunie 1973 a marcat momentul în care se înregistrează un salt calitativ în această privință, pentru că, pentru prima dată în anii socialismului, se întreprinde în România o analiză multilaterală, de fond, asupra stadiului împlinirii principiilor privind egalitatea femeii cu bărbatul în viața societății, adoptîndu-se programe de măsuri concrete menite să asigure ridicarea rolului femeii la cerințele progresului întregii societăți.

Numitorul comun al demersului teoretic și practic, firul călăuzitor îl constituie echitatea, înțeleasă și realizată în totalitatea domeniilor și sferelor de activitate. Echitatea în competiția și promovarea valorilor umane, femei și bărbați, astfel încît normele de egalitate, stipulate în legi și reglementări politice, juridice, morale, realități în care acestea se materializează social, să fie oglindite adecvat în toate domeniile și la toate nivelele de asumare a răspunderilor ce le revin în conducerea vieții sociale. Or, în momentul în care se întreprinde istorica analiză de către P.C.R., în cadrul Plenarei C.C. al P.C.R. din vara anului 1973, între contribuția efectivă adusă de femei în anii revoluției și construcției socialiste, între eforturile lor consacrate dezvoltării economiei naționale, a tuturor sectoarelor de activitate și locul pe care îl dețineau, efectiv, în conducerea societății, erau mari discrepanțe. Aceste stări de lucruri, criticate de tovarășul Nicolae Ceaușescu, au fost, pe drept cuvînt, calificate ca inechitabile, ca inconsecvențe în aplicarea integrală a principiilor de dreptate socială. „Femeile — remarcă tovarășul Nicolae Ceaușescu — nu au făcut cu nimic mai puțin decît au făcut bărbații în diferite împrejurări grele ale luptei revoluționare. Tot astfel în știință, în producție. Femeile nu numai că nu fac mai puțin, dar în multe domenii fac chiar mai mult și cu mai multă pricepere. Pornind de aici trebuie să asigurăm

ca femeia să ocupe locul corespunzător, în raport, dacă vrei, pînă la urmă cu procentul de 51% care îl deține în societatea noastră”¹⁵.

Însăși echitatea, ca valoare fundamentală în promovarea valorilor umane, bărbați și femei, se corelează strîns cu rigorile finalității umane ale democrației participative, avînd în vedere faptul că sistemul democrației, în ansamblu, este conceput de partidul nostru ca o modalitate specifică, definitorie orînduirii noastre. Avem în vedere deci valoarea instructivă, educativă și formativă a participării la conducerea democratică a societății, a exercitării, în fapt, a prerogativelor de putere pe bază de egalitate de către toți membrii societății — bărbați și femei. Problema este cu atît mai importantă, cu cît eficiența actelor decizionale este condiționată de capacitatea celor care participă la elaborarea și înfăptuirea hotărîrilor ce se iau de a-și asuma, în cunoștință de cauză, răspunderile ce decurg din drepturile conferite prin lege. Arta de a învăța să conducem cît mai bine înseamnă, în fond, și stimularea capacităților creative, de cunoaștere și acțiune, sursa unei motivații extrem de importante pentru autodepășire, pentru o raportare activă și conștientă la problemele de ansamblu ale dezvoltării noastre.

Democratismul învățămîntului nostru, vasta activitate cultural-educativă, politică și ideologică se regăsesc în fondul valoros de cadre feminine a căror capacitate profesională și politică se cere, firește, fructificată corespunzător. Și astfel, echitatea promovării, virtuțile instructive și formative ale sistemului de participare la conducere devine o condiție esențială pentru optimizarea sistemului democratic unitar, vast, unic în felul său, edificat în România în „Epoca Nicolae Ceaușescu”.

Strîns legată de valorile menționate se află problema armonizării intereselor specifice cu cele generale ale întregii societăți, domeniu de o deosebită actualitate și importanță în adoptarea și înfăptuirea deciziilor ce se iau, în gradul de motivare a acțiunii convergente a tuturor membrilor societății implicați în conținutul și finalitățile acestor decizii — indiferent de domeniu, arie de cuprindere și nivel de elaborare.

Nu credem că se poate omite încărcătura previzională, realistă a politicii partidului nostru în acest sens, respectiv, adevărul că implicarea directă a femeilor în forurile de conducere, investirea lor cu funcțiuni de răspundere asigură o oglindire cît mai adecvată a problemelor specifice în contextul celor generale, prevenirea unor disfuncționalități care grevează asupra ritmurilor și profunzimii dezvoltării noastre multilaterale. Astfel, soluționarea la timp a unor contradicții din sfera integrării femeii în producție și, respectiv, în evoluția familiei, depășirea inerției și stărilor de conservatorism, în vederea îndeplinirii integrale și sistematice a programelor de măsuri elaborate de P.C.R. în acest sens, condiționează nemijlocit atît fenomenele participării, cît și implicațiile social-politice și umane ale acestora. Este de la sine înțeles, deci, că atare probleme nu pot fi considerate ca adiacente sau ca secundare în dialectica socială a participării femeilor la conducerea societății.

Condiția omniprezentă a progresului și în domeniul promovării femeii ca, de altfel, în toate celelalte rezidă din permanenta muncă de educație și de formare a unei conștiințe sociale socialiste înaintate, în sensul căreia strategia edificării societății socialiste concentrează toate mijloacele învățămîntului, științei, artei și culturii, ale activității educative în cele

mai diferite forme. Problema cea mai arzătoare a actualității muncii educative rămîne, și în această privință, transpunerea cunoștințelor în fapte de comportament, asigurarea unui ascendent al dinamicii mutațiilor noului în luptă cu vechiul. Referindu-se la cauzele unor decalaje și discrepanțe care persistă, în ce privește proporția femeilor, în anumite ramuri și locul necorespunzător pe care îl dețin în conducerea respectivelor sectoare de activitate, secretarul general al partidului sublinia, în Cuvîntarea la Conferința națională a femeilor din 1978: „Se impune să fie combătute cu cea mai mare energie și lichidate cu desăvîrșire orice tendințe sau manifestări retrograde de subapreciere a femeilor, a capacității lor de a conduce și organiza, de a îndeplini cele mai mari răspunderi în viața noastră socială. În spiritul hotărîrilor adoptate de Comitetul Central al partidului, trebuie să sporească preocuparea generală pentru promovarea femeilor în munca de conducere, încredințîndu-li-se răspunderi tot mai însemnate în toate domeniile de activitate. Să nu uităm nici un moment că femeile reprezintă mai mult de jumătate din populația țării și că deci participarea lor la întreaga activitate economico-socială constituie o necesitate; fără aceasta nu se poate concepe desfășurarea cu succes a construcției socialiste și comuniste”¹⁶.

Rămîne un adevăr faptul că ritmul și proporțiile pe care le cunoaște fenomenul social al promovării femeii în perioada de după 1965 sînt remarcabile. Pe temeiul orientărilor conducerii de partid, al sarcinilor stabilite în documentele programatice ale P.C.R. și cu deosebire grație neobositei activități desfășurate personal de tovarășul Nicolae Ceaușescu, cu o exemplară consecvență revoluționară, potențialul de pregătire și de experiență al femeilor, calităților lor cunoscute și recunoscute în practica productivă și social-politică, aveau să fie consacrate, în termenii firești ai promovării lor, într-un număr mult mai mare, adică mai echitabil. Astăzi, importante funcții de conducere pe linie de partid și de stat sînt îndeplinite de femei. A crescut simțitor numărul femeilor care conduc mari centrale și întreprinderi industriale, unități agricole de stat și cooperatiste. Aproape 250 000 de femei fac parte din organele de conducere colectivă, din forurile de conducere ale organizațiilor de masă și obștești. Importante funcții de conducere pe linie de stat — directori generali, miniștri, miniștri adjuncți etc. sînt îndeplinite de femei. Femeile reprezintă peste 34% din totalul membrilor de partid. În componența Comitetului Central au fost alese 126 de femei. În rîndul activiștilor care fac parte din aparatul de partid, femeile dețin o pondere de 28,2%, față de numai 20,4% în 1983¹⁷. Pentru prima oară în anii socialismului au fost promovate femei prim-secretari și secretari ai comitetelor județene, a crescut numărul femeilor secretari ai comitetelor municipale, ori secretari ai comitetelor de partid orășenești, secretari ai comitetelor comunale de partid, ai comitetelor de partid din mari unități economico-sociale, culturale, științifice etc.

În acest cadru, se cuvine a fi subliniat remarcabilul exemplu de devoțiune revoluționară și politică al tovarășei academician doctor inginer Elena Ceaușescu, militant de frunte al partidului nostru, eminent savant de reputație mondială. Îmbinînd armonios vocația muncii de creație științifică cu patosul activității revoluționare, tovarășa Elena Ceaușescu oferă

¹⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 16, p. 105—106.

¹⁷ „Scînteia”, anul LVII, nr. 14 167 din 8 martie 1988.

membrilor partidului, întregului popor un luminos și înalt exemplu de savant-cetățean și om politic multilateral, de fermitate și principialitate comunistă, de o mare și profundă omenie. Prin întreaga viață și activitate consacrată înfăptuirii nobilelor țeluri ale socialismului și comunismului, slujirii neabătute, cu devotament nemărginit și abnegație, a partidului comunist și patriei socialiste, prin spiritul creator și militant, prin sentimentul răspunderii angajate în elaborarea și înfăptuirea grandioaselor programe de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, tovarășa Elena Ceaușescu ilustrează în mod fericit cele mai nobile calități și virtuți ale poporului român. Strălucitele calități ale tovarăsei Elena Ceaușescu, recunoscute și consacrate cu înalte titluri științifice, decernate de prestigioase foruri din țară și de peste hotare, au fost în mod fericit întregite de investirea sa în funcțiile de membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., prim viceprim-ministru al guvernului și președinte al Consiliului Național al Științei și Învățămîntului. Evocînd succint o seamă de date esențiale ale remarcabilei personalități a tovarăsei Elena Ceaușescu, aducem, în fapt, un elogiu înțelepciunii Partidului Comunist Român, capacității lui de a promova din rîndurile sale valori autentice, capabile să propulseze, prin însuși exemplul și activitatea lor, procesele mai vaste ale promovării femeii în conducerea tuturor domeniilor vieții sociale. Este un adevăr că tovarășa Elena Ceaușescu, îndeplinind aceste munci de răspundere, manifestă o preocupare constantă pentru ca toate organele de partid și de stat să aplice cu fermitate orientările și sarcinile stabilite de documentele de partid privitoare la creșterea rolului femeii în societate.

În evoluția ascendentă a participării femeilor la conducerea societății mișcarea de femei joacă un rol însemnat, sarcinile ce revin Consiliului Național al Femeilor, comitetelor și comisiilor de femei fiind înseși sarcinile programatice elaborate de partid. Perfecționarea sistemului democrației socialiste creează condiții propice pentru o integrare mai puternică a comisiilor de femei în activitatea de conducere a societății. Aidoma tuturor organizațiilor obștești, mișcarea de femei este reprezentată în toate forumurile de conducere economică și social-politică a societății. Reprezentarea mișcării de femei în guvernul țării îi conferă o înaltă responsabilitate, solicitînd prezența activă a acesteia, inclusiv în inițierea, formularea sau revederea unor reglementări ale legislației noastre, corespunzător premiselor create de dezvoltarea societății pentru afirmarea crescîndă a rolului femeii la conducerea societății.

Procesele cu valoare revoluționară ale promovării femeii în întreaga viață a societății trebuie considerate din perspectiva dialecticii etapei pe care o străbate țara noastră, a confruntării permanente dintre nou și vechi și, respectiv, a cerinței de a fundamenta opțiunile prezente și viitoare pe conștiința înțelegerii multilaterale a fenomenelor care consacră condiția femeii ca o condiție a civilizației noastre socialiste și comuniste. Este esențial să constatăm cu toții stăruințele și preocupările permanente ale conducerii de partid și de stat pentru a asigura o corelație cit mai armonioasă între evoluția generală a țării și promovarea unei condiții social-umane a femeii pe măsura valorilor și normelor ce călăuzesc edificiul civilizației socialiste.

CONTRIBUȚIA ROMÂNIEI LA ÎNFRÎNGEREA FASCISMULUI ȘI LA SCURTAREA DURATEI CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

ION ALEXANDRESCU

În condițiile internaționale dramatice generate de succesiunea evenimentelor din perioada august 1939—august 1940, ale escaladării agresiunilor hitleriste din primăvara și vara anului 1940, România s-a aflat într-o totală izolare politică, devenind, la mijlocul anului 1940, victima unor grave amputări teritoriale. Atare circumstanțe au smuls-o de pe făgașul politicii ei tradiționale de asigurare a unui cadru internațional favorabil dezvoltării pașnice, apărării independenței naționale și integrității teritoriale, de colaborare cu statele interesate în instaurarea unui climat de pace și cooperare și în crearea unui sistem de securitate, aruncînd-o în brațele Germaniei hitleriste. Intrarea în orbita Berlinului nu a fost urmarea unei opțiuni a României, ci un act făcut sub constrîngerea unor realități politice și militare inexorabile. „Poporul român — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, aflat singur în fața agresiunii nazismului german, lipsit de orice sprijin din afară, a devenit victima dictatului fascist de la Viena, prin care o parte a Transilvaniei era predată Ungariei horthyste, a fost aruncat în brațele Germaniei hitleriste”¹.

Noua situație contravenea flagrant politicii de pînă atunci a României care s-a aflat constant în rîndul țărilor potrivnice fascismului, actelor agresive ale acestuia pe plan internațional, manifestîndu-și solidaritatea cu victimele agresiunii fasciste.

În octombrie 1940, în timp ce la cîrma României se afla un regim militar-fascist, impus de Germania nazistă, condus de generalul Ion Antonescu, în care Garda de fier, agentură hitleristă, a dominat țara prin teroare timp de 129 de zile (14 septembrie 1940—21 ianuarie 1941), pe teritoriul național au fost aduse trupele de ocupație ale Wehrmachtului, iar la 22 iunie 1941 România a fost împinsă în agresiunea hitleristă împotriva Uniunii Sovietice, contrar voinței, intereselor și aspirațiilor fundamentale

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, Editura politică, București, 1970, p. 368.

ale poporului nostru, ca o consecință directă a contextului politic-militar din Europa de est a anilor 1939—1940.

Participarea la războiul hitlerist, împotriva Națiunilor Unite apărea, în raport cu întreaga politică externă românească din cele două decenii interbelice, ca un tragic nonsens ; România nu putea fi nici aliata țării care prezidase amputarea ei teritorială, nici partenera mării puteri care urmărea instaurarea unei „noi ordini“ întemeiate pe negarea independenței și suveranității popoarelor și statelor, valori cu care politica sa se asociase pînă la identificare². „Aliatul“ german însuși era principalul dușman al independenței și integrității teritoriale ale României. Împotriva lui se realiza consensul tuturor forțelor social-politice ale societății românești, în frunte cu clasa muncitoare și partidul său revoluționar, interesate în redobîndirea independenței și suveranității naționale, înlăturarea regimului antonescian, sprijinit din exterior, alungarea sau nimicirea trupelor străine, recîștigarea libertății politice și militare a României în contextul internațional. Aceste cerințe vitale pentru ființa națională și viitorul țării au constituit punctele principale ale strategiei mișcării de rezistență românești desfășurate de întreaga națiune, încă din toamna anului 1940, în frunte cu Partidul Comunist Român³.

În anii care au urmat, lupta împotriva dominației străine a dobîndit caracteristicile unei mișcări de rezistență populară, care țintea pregătirea unei lovituri hotărîtoare împotriva regimului militar dictatorial antonescian și a dominației hitleriste.

Organizatorul și factorul cel mai combativ al rezistenței antihitleriste din România a fost partidul comunist, care, integrat organic în larga mișcarea patriotică, antihitleristă ce s-a dezvoltat în anii 1933—1944, s-a detașat prin concepția sa strategică, tactică și organizatorică, printr-o înțelegere superioară a înseși intereselor naționale vitale ale țării, prin legarea — pe plan strategic — a eliberării naționale de cea socială⁴. În frunte cu P.C.R., s-a realizat cea mai amplă coaliție de partide și organizații politice din istoria României — Blocul Național Democratic —, care, în împrejurările cînd rezistența națională a atins amplitudinea maximă, iar situația militară și politică internațională era favorabilă, a răsturnat pe calea armelor, la 23 August 1944, regimul de dictatură și dominația celui de-al treilea Reich, a readus România alături de aliații ei firești, declanșînd, totodată, revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă.

Alăturarea României la coaliția antihitleristă a fost un act de voință al poporului nostru, consecința unei hotărîri suverane a statului român, consemnată în documente emanînd de la factorul constituțional de atunci al țării, de la guvern și organele de conducere ale armatei și tradusă în fapt prin acțiunea întregii armate române, cu sprijinul larg al întregii populații. Proclamația regală, formulată în termeni asupra cărora se căzuse de acord cu reprezentanții celor patru partide din B.N.D., a fost

² Dr. Ilie Ceaușescu, dr. Florin Constantiniu, dr. Mihail E. Ionescu, *200 de zile mai devreme. Rolul României în scurtarea celui de-al doilea război mondial*. Ediție revăzută și adăugită, Editura științifică și enciclopedică, București, 1985, p. 37.

³ Constantin Olteanu, *Victoria împotriva fascismului în cel de-al doilea război mondial — rezultat al luptei popoarelor pentru libertate, independență și progres social*, în „Anale de istorie“, anul XXVI, nr. 2/1980, p. 8.

⁴ Ion Popescu-Puțuri, *Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă — eveniment de importanță epocală pentru destinele poporului român*, în „Anale de istorie“, anul XXX, nr. 4/1984, p. 11.

transmisă la radio, în seara zilei de 23 August 1944, ca prim document de stat de după înlăturarea guvernului antonescian. Ea exprima hotărîrea tuturor forţelor patriotice de a purta războiul antihitlerist împreună cu Naţiunile Unite, precizînd că, „alături de armatele aliate şi cu ajutorul lor, mobilizînd toate forţele naţiunii, vom trece hotarele impuse prin actul nedrept de la Viena, pentru a elibera pămîntul Transilvaniei noastre de sub ocupaţia străină”⁵. Aşa cum arăta directiva operativă a Marelui Stat Major al armatei române, emisă în noaptea de 23 spre 24 august 1944, ţelul politic al insurecţiei naţionale era încetarea luptei alături de armatele germane „în scopul de a obţine pacea cu Naţiunile Unite şi de a reîncepe lupta alături de forţele armate ale acestora pentru eliberarea Ardealului de Nord”⁶.

Războiul dintre România şi Germania nazistă devenise fapt împlinit. Ministrul de externe român a cerut, în zorii zilei de 24 august 1944, să se aducă urgent la cunoştinţa guvernelor principalelor puteri ale coaliţiei antihitleriste înlăturarea guvernului antonescian şi formarea guvernului de „uniune naţională”, care are „intenţiunea de a semna imediat armistiţiul şi de a contribui, cu toate forţele, la eliminarea de pe întreg teritoriul român a germanilor”⁷. Printr-o proclamaţie către populaţie, guvernul român a anunţat oficial că Germania hitleristă, împotrivindu-se acţiunii ţării noastre, „s-a pus în stare de război faţă de România”⁸.

Este profund semnificativ că România a declarat război Germaniei naziste fără a cere asentimentul vreunei puteri din coaliţia Naţiunilor Unite, fără o înţelegere prealabilă, scrisă sau verbală, cu vreuna din ele şi fără a urmări alte scopuri decît cele corespunzînd exclusiv intereselor naţionale fundamentale ale poporului român: înlăturarea dominaţiei Germaniei naziste şi eliberarea părţii de nord-vest a României de sub ocupaţia hitleristo-horthystă. Cînd puterile alianţei Naţiunilor Unite au luat cunoştinţă de acest act istoric al României, armata şi întregul popor român se găseau deja în luptă împotriva trupelor hitleriste aflate pe teritoriul naţional. Intrarea României în războiul împotriva Germaniei naziste a fost un act suveran, independent, înfăptuit prin opţiunea liberă a întregului popor⁹.

La începutul lunii septembrie a fost precizată oficial situaţia relaţiilor dintre România şi Ungaria. Hotărîrea guvernului român, adoptată la 30 august 1944¹⁰, de a nu lua iniţiativa unei declaraţii de război împotriva Ungariei, avînd în vedere asentimentul Marilor Puteri în sensul acceptării caracterului nejust al dictatului de la Viena din 30 august 1940, nu a fost luată, însă, în considerare de guvernul ungar. Deoarece trupele horthyste au opus rezistenţă primelor unităţi române care au depăşit, încă în zilele de 30—31 august 1944, linia vremelnică de demarcaţie din Podișul Transilvaniei, iar apoi au participat la atacurile trupelor hitleriste împotriva forţelor române, ministrul de externe al României a comunicat,

⁵ „România liberă”, nr. 11 din 24 august 1944.

⁶ Gheorghe Zaharia, Ion Alexandrescu, *Lupta maselor populare pentru cucerirea puterii politice. Instaurarea regimului revoluţionar-democratic la 6 martie 1945*, în „Anale de istorie”, anul XXXI, nr. 1/1985, p. 49.

⁷ Arhiva Ministerului Apărării Naţionale, dosarul nr. 457/106, filele 34—39.

⁸ „România liberă”, nr. 12 din 26 august 1944.

⁹ Ilie Ceauşescu, *Contribuţia României la obţinerea victoriei din mai 1945 asupra fascismului*, în „Anale de istorie”, anul XXXI, nr. 2/1985, p. 33.

¹⁰ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 8 464, fila 4 (Stenograma şedinţei Consiliului de Miniştri din 30 august 1944).

în declarația publicată în presă la 9 septembrie 1944, că „Guvernul român constată că, prin această nouă agresiune, Ungaria s-a pus în stare de război cu România”¹¹.

Intrarea României în război împotriva Germaniei hitleriste și a Ungariei horthyste a fost, prin urmare, determinată de necesitatea apărării intereselor naționale ale țării și de hotărîrea poporului român de a participa la zdrobirea fascismului. Ea a constituit un act de voință al poporului român, act înlesnit, totodată, de evoluția situației internaționale, a situației generale de pe fronturi.

Odată cu declanșarea insurecției, la 23 August 1944, și cu intrarea în război împotriva Germaniei naziste, toate resursele umane și materiale ale țării au fost concentrate pentru sprijinirea luptei de eliberare a întregului teritoriu național și participarea, în continuare, la războiul antihitlerist, pînă la încheierea lui victorioasă. Curățirea teritoriului de trupele hitleriste și eliberarea părții de nord-vest a României, garantarea posibilităților de dezvoltare pașnică, democratică, prin înfrîngerea definitivă a hitlerismului, constituiau scopuri de război care corespundeau în cel mai înalt grad intereselor de stat ale României, ale întregii națiuni.

Adeziunea largă, sprijinul hotărît al națiunii române acordat războiului împotriva Germaniei hitleriste și Ungariei horthyste — formă superioară, principală a luptei antifasciste a întregului popor —, concordanța deplină dintre acțiunea armatei și interesele maselor populare, legătura strînsă dintre sarcinile războiului antihitlerist și perspectivele dezvoltării libere și democratice a țării au imprimat participării României la acest război, alături de Națiunile Unite, trăsăturile unui adevărat război popular.

Întoarcerea armelor de către România, operațiile de curățire a teritoriului de trupele hitleriste și de acoperire a frontierelor, precum și primele acțiuni de cooperare directă cu marile unități militare sovietice s-au desfășurat în condițiile în care convenția de armistițiu nu fusese încă încheiată. Guvernul sovietic reafirmase, însă, la 25 august 1944, pe baza informațiilor referitoare la evenimentele din România, într-o declarație a comisarului poporului pentru Afacerile Externe, poziția sa cu privire la scopurile operațiilor militare și respectarea independenței României, precizînd că unitățile române care vor trece la luptă împotriva hitleriștilor nu vor fi capturate sau dezarmate. În interpretarea guvernului român, această declarație, corelată cu participarea în fapt a României la războiul împotriva Germaniei naziste, constituia, pînă la semnarea armistițiului, cadrul juridic al relațiilor româno-sovietice, în special în ceea ce privește purtarea în comun a războiului.

La 28 august 1944, Ministerul Afacerilor Externe al României a cerut să se comunice ambasadorului U.R.S.S. la Ankara că : „Începînd din ziua de 24 august, ora 4 dimineața, România se află în stare de război cu Germania... Guvernul român a luat act cu satisfacție de declarațiunea [lui] Molotov făcută la 25 august. Condițiunea formulată de acesta, pentru ca trupele române să nu fie dezarmate după ce au încetat lupta împotriva armatelor sovietice, este realizată prin faptul intrării României în războiul împotriva Germaniei. Astfel fiind, guvernul român roagă ca toate trupele române care au fost pînă acum dezarmate să fie reînarmate și puse la dispoziția sa pentru acțiunea împotriva Germaniei, potrivit promisiunii guvernului sovietic... Guvernul român, care se găsește de

pe acum în situațiunea de fapt a cobeligeranței, dorește a i se recunoaște de către Națiunile Unite calitatea de aliat¹².

Punctul de vedere și mandatul delegației guvernamentale române imputernicită să semneze armistițiul cu Națiunile Unite — sosită la Moscova la 29 august 1944 — erau că România, prin însuși actul istoric de la 23 August 1944, a acceptat și se găsea, de fapt, în stare de armistițiu cu Națiunile Unite, avînd ca bază de referință propunerile sovietice și prevederile asupra cărora se purtasera negocieri înainte de 23 August 1944 la Stockholm și la Cairo. Dar încheierea documentului care să consfințească starea de fapt a fost mult întîrziată, pînă la punerea definitivă de acord a textului între guvernele U.R.S.S., S.U.A., Marii Britanii. Delegația română și-a putut prezenta observațiile la proiectul textului de armistițiu abia la 12 septembrie 1944, dar ele nu au fost puse în dezbateri, trecîndu-se, în aceeași zi, la semnarea Convenției.

Trebuie remarcat faptul că, la data semnării, la 12 septembrie 1944, a Convenției de armistițiu, hotărîrea poporului român de a participa la războiul antihitlerist, cu toate forțele sale umane și materiale, începînd de la 23 August 1944, devenise o realitate care polariza strădaniile și speranțele de viitor ale întregii națiuni. Participarea cu toate forțele la înfrîngerea fascismului constituia o hotărîre a României care era anterioară semnării Convenției de armistițiu, ceea ce atestă, o dată în plus, caracterul sincer și loial al alăturării țării noastre coaliției Națiunilor Unite.

Forțele interne care-și aduseseră contribuția, sub diferite forme, la realizarea victoriei insurecției naționale au acționat în diverse modalități pentru continuarea luptei armatei române alături de Aliați, pentru eliberarea teritoriului anexat de Ungaria, pentru redobîndirea independenței și suveranității naționale. Concentrarea de forțe sociale și politice realizată în cadrul B.N.D., care reprezenta marea majoritate a poporului român, nu a întîmpinat nicăieri în țară o rezistență sau un dezacord demne de consemnat, fapt ce a permis României să-și îndrepte din primul moment întregul potențial împotriva ocupanților străini și pentru înfrîngerea Germaniei naziste.

Partidul Comunist Român a militat cu hotărîre pentru menținerea și dezvoltarea unității tuturor forțelor politice, naționale și patriotice, capabile să contribuie la organizarea eforturilor întregului popor pentru participarea la război, pînă la zdrobirea fascismului. În concordanță cu linia sa strategică și tactică privind rolul hotărîtor al forțelor interne în lupta de eliberare a poporului român, Comitetul Central al partidului chema muncitorimea, tărănimea, intelectualitatea, pe toți cetățenii României să lupte „fără cruțare, cu toate armele, împotriva dușmanului de moarte al poporului român, pentru asigurarea viitorului său”¹³. În Apelul adresat întregului popor român în primul număr legal al organului său central de presă — „Scînteia” —, partidul comunist reliefa ideea unirii tuturor forțelor naționale, care „trebuie să sprijine prin toate mijloacele eforturile războiului nostru de eliberare și consolidare a independenței țării”¹⁴. Muncitorii erau chemați să se situeze, ca forță organizată, în fruntea acțiunii patriotice de susținere a

¹² Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, dosarul nr. 71/1939, E.9.XX, filele 36—37, în Gheorghe Zaharia, Ion Alexandrescu, *op. cit.*, p. 50.

¹³ „România liberă”, nr. 11 din 24 august 1944.

¹⁴ „Scînteia”, nr. 1 din 21 septembrie 1944.

frontului, asigurând bunul mers al producției, învingând orice neajunsuri, iar țărani să contribuie cu produsele lor la buna aprovizionare a trupelor de pe front și a populației orășenești ¹⁵.

Apelurile P.C.R. și-au găsit o amplă concretizare în atitudinea energetică a clasei muncitoare și în eforturile sale deosebite pentru realizarea unui ritm viu al activității economice. Este concludent faptul că, înțelegând în toată profunzimea sa legătura dintre efortul de război al întregului popor și mărirea producției, muncitorimea și-a pus ca scop principal rezolvarea acestei sarcini, dând astfel dovadă de un înalt spirit patriotic. Sindicatele, care, la sfârșitul anului 1944, cuprindeau aproape totalitatea maselor salariate de toate categoriile, erau chemate să colaboreze la efortul general de organizare și creștere a producției, pentru a ajuta „la ducerea pînă la victorie a războiului antihitlerist, alături de Națiunile Unite” ¹⁶.

Pentru sprijinirea luptei armate împotriva Germaniei naziste și a Ungariei horthyste s-au pronunțat și au acționat și partidele tradiționale ale burgheziei române, Partidul Național-Liberal și Partidul Național-Țărănesc. În pofida rezervelor ce le aveau cu privire la rezolvarea progresistă a problemelor sociale și politice interne, menționate în declarația de constituire a B.N.D., și care aveau să se transforme curînd în divergențe ireconciliabile, ele apreciau, în momentul dat, că toate problemele trebuiau subordonate țelului comun al României și Națiunilor Unite „de a continua războiul cu toate forțele de care dispune țara noastră, pînă la obținerea victoriei definitive”, afirmînd, totodată, că „din punct de vedere național și internațional, nu ar putea să existe o altă politică viabilă pentru România” ¹⁷.

Indemnurile însuflețitoare adresate poporului român de către Partidul Comunist Român, de a face „Totul pentru front, totul pentru sprijinirea armatelor care luptă pentru existența noastră națională”, au devenit cuvîntul de ordine căruia i s-au raliat toate forțele naționale patriotice din România, fapt ce evidențiază meritul P.C.R. în elaborarea strategiei celei mai adecvate intereselor naționale fundamentale ale poporului român : aceea a mobilizării tuturor forțelor umane și materiale ale țării în lupta pentru eliberarea întregului teritoriu național și zdrobirea definitivă a fascismului.

Consensul general al națiunii pentru sprijinirea fără rezerve a războiului antihitlerist s-a reflectat în conduita ireproșabilă, în eroismul armatei române pe front și în eforturile umane și materiale cu adevărat uriașe ale poporului nostru, raportate la potențialul militar și economic al României, în masiva participare a populației civile, alături de armată, la lupta pentru eliberarea patriei și pentru apărarea întreprinderilor și a bunurilor obștești, împotriva distrugerilor și jafurilor hitleriste și horthyste.

În zilele insurecției și după aceea, guvernul a avut ca principal punct al activității sale aspectele de ordin militar, care au fost soluționate rapid, cu aprobarea tuturor reprezentanților partidelor politice componente. Faptul că România se afla acum alături de aliații săi firești, în plin război pentru alungarea hitleriștilor și eliberarea teritoriului național, pentru redobîndirea independenței și suveranității naționale depline

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ „Libertatea”, nr. 134 din 22 ianuarie 1945.

¹⁷ „Viitorul”, nr. 9 332 din 17 octombrie 1944.

constituia elementul principal care a stat la baza colaborării partidelor politice participante la guvernare.

Programele și activitatea guvernelor care s-au succedat la conducerea treburilor țării după 23 August 1944 și pînă la capitularea Germaniei naziste aveau ca principal obiectiv ducerea, cu toate forțele umane și materiale, a războiului antifascist. Acțiunea de sprijinire a războiului s-a desfășurat fără disensiuni, cu sprijinul miniștrilor partidelor politice reprezentate în guvern, al autorităților române, al celor mai largi clase și pături sociale.

Hotărîrea României de a face efortul maxim de război se exprimase deja, la data semnării armistițiului cu Națiunile Unite, prin fapte. Discutarea în guvern, timp de două zile, la 15 și 16 septembrie 1944, a modalităților de aplicare și a posibilităților de îndeplinire a prevederilor Convenției de armistițiu, precum și a efectelor acestora asupra situației interne și externe a României¹⁸ a prilejuit evidențierea unanimității membrilor acestuia privitoare la necesitatea îndeplinirii cu rigurozitate a armistițiului și a hotărîrii lor de a face din acest document un instrument de îmbunătățire a relațiilor României cu Uniunea Sovietică. Pornind de la considerentul că perspectivele României erau legate, în acel moment, și de îndeplinirea armistițiului, Lucrețiu Pătrășcanu aprecia cu acel prilej: „Armistițiul cred că trebuie privit de noi ca un instrument și să facem ca acest instrument să fie în folosul intereselor poporului român“¹⁹.

Declanșarea revoluției de eliberare socială și națională, în îndeplinirea căreia s-au angajat totalitatea armatei române, clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, practic întregul popor, a constituit un eveniment fără precedent în lupta popoarelor pentru cucerirea libertății și independenței. Revoluția a marcat încheierea etapei acțiunilor clandestine desfășurate împotriva fascismului și a războiului hitlerist și trecerea plenară, pe un front larg, alături de forțele coaliției Națiunilor Unite, la înfrîngerea Germaniei naziste²⁰. Începută la 23 August 1944, printr-un act de mare încercătură politică — răsturnarea dictaturii antonesciene —, și-a mutat centrul de greutate în cel al luptei armate, transformîndu-se într-un adevărat război al întregului popor pentru eliberarea patriei de sub dominația străină. Trupele hitleriste au avut ca adversar nu o armată în accepțiunea clasică a cuvîntului, ci „țara“ pornită pe drumul eliberării²¹.

La 23 August 1944, armata română dispunea de peste 1 100 000 de militari mobilizați, din care peste 700 000 de militari (63% din totalul efectivelor mobilizate) se aflau încadrați în comandamente, mari unități, unități și formațiuni dislocate în spatele dispozitivului de luptă în Moldova. România dispunea, deci, de o forță militară capabilă să facă față cu succes necesităților purtării războiului împotriva Wehrmachtului în

¹⁸ 23 August 1944. *Documente. 1944—1945*, vol. III, Editura științifică și enciclopedică, București, 1985, p. 30—91 (Stenogramele ședințelor Consiliului de Miniștri din 15 și 16 septembrie 1944).

¹⁹ *Ibidem*, p. 75.

²⁰ Conf. univ. dr. Ion Ardeleanu, *Partidul Comunist Român — organizatorul și mobilizatorul luptei națiunii române în războiul antihitlerist*, în *File din istoria militară a poporului român. Studii*, vol. 16, Editura militară, București, 1985, p. 45.

²¹ Colonel dr. Gheorghe Tudor, *Revoluția din August 1944 — expresie a luptei întregului popor român pentru independență și unitate națională*, în *File din istoria militară a poporului român. Studii*, vol. 16, p. 60.

cadrul coaliției Națiunilor Unite²². La 23 August 1944, toate aceste efective, întreaga armată au întors în totalitate armele, fără nici o defecțiune sau ezitare, împotriva Germaniei naziste și a participat activ, alături de întregul popor român, la lupta pentru eliberarea patriei, pentru asigurarea independenței și suveranității naționale.

La luptele insurecționale, duse între 23 și 31 august 1944, au participat 37 de divizii, diferite alte unități și școli militare, zece regimente de artilerie antiaeriană, unități de aviație și de marină, de jandarmi, pompieri și premilitari — cu un efectiv total de peste 465 000 de oameni, precum și formațiuni de luptă patriotice²³.

Inamicul a suferit pierderi care s-au cifrat la peste 61 000 de militari, prizonieri și căzuți în lupte, echivalentul a șase divizii. Forțele militare și populare românești au capturat de la armata germană 222 de avioane, 438 de nave fluviale și maritime, o mare cantitate de tehnică de luptă și mijloace de transport, preluate ulterior de comandamentul sovietic²⁴.

Prin forțe proprii, în perioada amintită a fost eliberat un teritoriu de 150 000 km pătrați, adică circa 75% din suprafața teritoriului aflat în acel moment sub autoritatea statală românească, echivalând cu suprafața Belgiei, Olandei, Danemarcei și Elveției luate la un loc. La 30 august 1944, în Bucureștiul eliberat de forțele române au intrat primele unități sovietice, care străbătuseră rapid teritoriul Munteniei răsăritene, curățat anterior de inamic de către trupele române, fiind salutate cu satisfacție de masele largi ale populației.

Dezarmarea și capturarea, între 23 și 31 august 1944, a trupelor hitleriste de pe teritoriul de sud-est, din centrul și sud-vestul țării, împiedicarea lor de a pune stăpânire pe Carpații Răsăriteni, pe linia fortificată Focșani—Nămolosa—Brăila și pe Carpații Meridionali au asigurat victoria deplină a insurecției naționale românești.

Desfășurată cu succes în împrejurările favorabile create de ofensiva armatei sovietice pe frontul Iași—Chișinău, insurecția din August 1944 a poporului român a creat, la rîndul ei, condiții propice operațiilor ulterioare ale armatelor sovietice. Linia de contact de la aripa de sud a frontului din estul Europei a putut fi mutată cu 400—800 km spre vest, în numai cîteva zile. Dispozitivul strategic german din Balcani, cheia menținerii dominației naziste asupra acestei zone, a fost puternic zdruncinat; linia Dunării, culoarul cel mai direct de pătrundere militară din sud-est către centrul continentului, a putut fi valorificat cu eficiență de către trupele sovietice, care afluau spre vest. Totodată, disponibilitățile economice ale României — în primul rînd petrolul, de care a fost privată mașina de război germană — au fost puse în întregime în slujba forțelor coaliției antihitleriste²⁵.

²² Căpitan Alesandru Dușu, *Organizarea și înzestrarea armatei române în războiul antihitlerist. Aspecte definitorii*, în *File din istoria militară a poporului român. Studii*, vol. 16, p. 150—151; *Pagini eroice din marea epopee*, Editura militară, București, 1986, p. 12, 93—94.

²³ Gheorghe Zaharia, Ion Cupșa, *Participarea României la înfringerea Germaniei naziste*, Editura politică, București, 1985, p. 129; *România în războiul antihitlerist. 23 August 1944—9 Mai 1945*, Editura militară, București, 1966, p. 600—620 (Anexa 2).

²⁴ *Ibid.*

²⁵ Ilie Ceaușescu, *op. cit.*, p. 34.

Detășind semnificațiile politice și militare ale revoluției din August 1944, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază că, „prin întoarcerea armelor și angajarea României, cu întregul ei potențial, alături de Uniunea Sovietică și aliați, în războiul antifascist, s-a dat o puternică lovitură planurilor strategice ale Germaniei hitleriste. Aceasta a dus la prăbușirea întregului front din sud, a deschis calea înaintării rapide a trupelor sovietice, a accelerat zdrobirea dispozitivului militar al Germaniei în această parte a Europei. Așa cum menționa presa Uniunii Sovietice și a țărilor aliate, acțiunea insurecțională a României, intrarea ei în lupta împotriva Germaniei hitleriste au avut repercusiuni uriașe asupra desfășurării cursului războiului”²⁶.

Prin dezagregarea întregului sistem militar german din Europa de sud-est, prin eliminarea posibilității de aprovizionare a Reichului cu carburanți din perimetrul petrolifer al Văii Prahovei și cu alte produse românești, precum și prin criza politică declanșată în Bulgaria, Ungaria și Croația, ca urmare a alăturării României la coaliția Națiunilor Unite, actul istoric de la 23 August 1944 a scurtat războiul cu circa 200 de zile²⁷.

După stăvilirea acțiunilor ofensive ale trupelor germano-ungare în Podișul Transilvaniei și în Banat, declanșate cu scopul de a ajunge pe aliniamentul Carpaților, armata română, împreună cu trupele sovietice, care s-au putut concentra nestingherite în capul de pod acoperit de armatele 1 și 4 române, a trecut la alungarea ocupanților hitleristo-horthyști. Cu prețul unor mari sacrificii, prin lupta eroică a armatei române, în cooperare cu trupele sovietice, inamicul a fost alungat definitiv de pe teritoriul național. Aceasta a fost rodul unității de voință și de acțiune a întregului popor și armatei, al eforturilor populației pentru susținerea frontului, al sprijinului acordat de populație armatei române.

Desăvârșirea eliberării întregului teritoriu național, la 25 octombrie 1944, depășea cu mult semnificația unui eveniment militar. Ea marca atingerea unuia din principalele obiective urmărite de poporul nostru în cadrul participării sale la războiul antihitlerist — înlăturarea de fapt a consecințelor teritoriale ale dictatului fascist de la Viena din 30 august 1940. Lupta cu arma în mână, eliberarea, cu prețul singelui vărsat de fiii săi, a teritoriului răpit au constituit un act de demnitate națională a poporului român, hotărât să facă orice sacrificii în numele independenței naționale și al integrității teritoriale.

În bătăliile purtate între 1 septembrie și 25 octombrie 1944 armata română a angajat în luptă 27 de divizii de infanterie, cavalerie și vânători de munte, un corp aerian, două brigăzi de artilerie antiaeriană și alte unități și formațiuni militare, totalizând circa 266 000 de militari. Ele au pricinuit inamicului pierderi care se cifrează la peste 11 000 de prizonieri și morți lăsați pe câmpul de luptă, în afară de morții ridicați și răniți evacuați. Pierderile proprii s-au ridicat la 49 744 de oameni (morți, răniți și dispăruți)²⁸.

După depășirea frontierei cu Ungaria (primele unități române au trecut-o la 24 septembrie 1944), armata română și-a continuat lupta

²⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 10, Editura politică, București, 1974, p. 623—624.

²⁷ Dr. Ilie Ceaușescu, dr. Florin Constantiniu, dr. Mihail E. Ionescu, *op. cit.*, p. XII, 165, 174 ; *Pagini eroice din marea epopee*, p. 111—112.

²⁸ Dr. Ilie Ceaușescu, dr. Florin Constantiniu, dr. Mihail E. Ionescu, *op. cit.*, p. 216—217.

alături de armata sovietică pentru înfrângerea Germaniei naziste și a Ungariei horthyste. Pe teritoriul Ungariei trupele române au participat, în perioada 8 octombrie 1944—19 ianuarie 1945, la cele două mari operații organizate de comandamentul sovietic cu scopul de a scoate Ungaria din luptă : operația „Debrețin“ și operația „Budapesta“.

Cele 17 divizii de infanterie, cavalerie și vânători de munte, Corpul aerian, două brigăzi de artilerie antiaeriană au însumat un efectiv de circa 210 000 de oameni ²⁹. Ele au dus sau au participat la 7 operații și 81 de lupte importante, au forțat patru cursuri de apă (Tisa, Bodrog, Hernad, Ipoly), au străbătut prin lupte trei masive muntoase (Hegyálja, Bükk, Matra). Acționînd pe o adîncime de 250—300 km, unitățile române au eliberat 1 237 de localități și puncte populate, dintre care 14 orașe, și au produs inamicului pierderi cifrate la 30 745 de militari (prizonieri și morți). Pierderile armatei române s-au ridicat la 42 700 de militari (morți, răniți și dispăruți) ³⁰.

Curajul și spiritul de sacrificiu ale militarilor români, demnitatea, omenia și comportamentul lor ireproșabil față de poporul ungar s-au înscris în conștiința locuitorilor din așezările eliberate. Recunoștința populației ungare a căpătat forme variate. Au fost ridicate zeci de cimitire ale eroilor români. Fiilor poporului român care s-au jertfit pentru eliberarea poporului ungar, pentru zdrobirea fascismului le-au fost dedicate monumente, obeliscuri sau plăci comemorative. Astfel de însemne memoriale se află la Orosháza și Cegléd, Tiszakeske și Nyiregyháza, Debrecen și Tiszalök, Megyászo și Miskolc, Tápiószék, Győr și Budapesta etc. ³¹

Pe măsură ce își îndeplineau misiunile în partea de nord a Ungariei, marile unități ale armatei române au pătruns, succesiv, pe teritoriul Cehoslovaciei ; la 18 decembrie 1944 diviziile Armatei 4 române, la 26 decembrie 1944 trupele Corpului 4 armată, iar în a doua jumătate a lunii ianuarie 1945 Corpul 7 armată, cu un efectiv de circa 36 000 de militari — care aduseseră o contribuție de primă importanță, alături de trupele sovietice, pînă la 15 ianuarie 1945, la eliberarea Budapestei —, precum și Divizia 10 infanterie trimisă din țară pe front pentru a spori contribuția României la înfrîngerea fascismului ³².

Participarea la luptele pentru eliberarea Cehoslovaciei reprezintă una dintre cele mai grele etape ale angajării armatei române în războiul antihitlerist. Cele 17 divizii de infanterie, cavalerie, munte și două brigăzi de artilerie antiaeriană, un corp aerian, un regiment de tancuri și numeroase alte unități, subunități și formațiuni, care au totalizat 248 430 de militari, au acționat timp de cinci luni de zile, în condiții deosebit de grele, într-un teren puternic accidentat și împădurit, au înfruntat rigo-

²⁹ *România în războiul antihitlerist*, Anexa 5, p. 648—663.

³⁰ Gheorghe Zaharia, Ion Cupșa, *op. cit.*, p. 273 ; Maior dr. Ioan Talpeș, *Luptele duse de armata română pentru eliberarea Ungariei*, în *File din istoria militară a poporului român. Studii*, vol. 16, p. 115.

³¹ Colonel dr. Florian Tucă, *Eroismul, vitejia și jertfele românești pe frontul antihitlerist oglindite prin monumente*, în *File din istoria militară a poporului român. Studii*, vol. 16, p. 311—318. A se vedea și : colonel dr. Gheorghe Romanescu, *Armata română în operațiile pentru eliberarea Cehoslovaciei și a unei părți din Austria*, în *Pagini eroice din marea epopee*, p. 192—241.

³² Colonel dr. Constantin Ucrain, *Armata română în luptele pentru eliberarea Cehoslovaciei*, în *File din istoria militară a poporului român. Studii*, vol. 16, p. 119. A se vedea : colonel dr. Gheorghe Romanescu, *op. cit.*, p. 192—241.

rile unei ierni aspre, cu zăpezi și geruri mari, lipsa căilor de comunicație, lucrările de fortificații executate din timp de inamic³³. Cele două armate române au acționat între 12 ianuarie și 25 martie 1945 în cadrul marii ofensive sovietice de iarnă, iar apoi și-au adus contribuția, în cadrul operațiilor Viena și Praga, la bătăliile din faza finală a războiului. În cursul a 259 de lupte importante, ostașii români au eliberat 1 722 de localități și puncte populate, printre care 31 de orașe, cum sînt Rožňava, Bánovce, Kremnica, Banská Bystrica, Kojetin și Kroměříž.

Trupele române au pătruns prin luptă în dispozitivul inamic pe o adîncime de 400 km pe un front cu o anvergură de 80—130 km, au străbătut prin luptă zece masive muntoase (Silička, Metalici, Javorina, Tatra Mică, Fatra Mică, Fatra Mare, Carpații Albi, Nitra, Inovec și Chribi), au forțat patru cursuri mari de apă — Hron, Nitra, Váh și Morava. Jertfele de singe ale ostașilor români pentru eliberarea Cehoslovaciei au însumat 66 495 de militari, adică peste 25 la sută din efectivele angajate³⁴.

Numărul prizonierilor luați pe teritoriul Cehoslovaciei s-a ridicat la 20 478. Eroismul, bărbăția, spiritul de dăruire dovedite de ostașii români în timpul luptelor pentru eliberarea Cehoslovaciei sînt evocate prin zeci de cimitire și numeroase monumente, obeliscuri și plăci comemorative înălțate de poporul cehoslovac pe teritoriul țării sale în memoria luptătorilor români. Astfel de monumente se întîlnesc la Michalova și Lučenec, Krupina și Pliešovce, Kremnica și Pustimer, Velká, Stará Turá și Bánov, Vrakov, Kroměříž, Humpolek, Brno și în alte localități³⁵.

Aproximativ 2 000 de militari români din Regimentul 2 care de luptă și-au adus contribuția la eliberarea părții de nord-est a Austriei. Ei au înfrînt inamicul în luptele grele desfășurate la Hohenrappersdorf, Mistelbach, Zisterdorf, Poysdorf ș.a. În afară de unitățile combatante, pe teritoriul Austriei au participat la restabilirea liniilor spre Viena și Brün, cu rocada dintre ele, subunități din două regimente de căi ferate, care și-au prelungit activitatea pe teritoriul acestei țări și după capitularea Germaniei hitleriste³⁶. Deși mai redusă ca proporții, sub raportul forțelor angajate și al duratei desfășurării acțiunilor — față de operațiile militare purtate în Ungaria și Cehoslovacia —, participarea trupelor române la luptele duse pentru eliberarea Austriei se înscrie ca un moment de referință în epopeea celui de-al doilea război mondial.

Aportul principal al României la înfrîngerea hitlerismului a fost, fără îndoială, cel militar. Materializat neînterupt timp de 263 de zile — între 23 August 1944 și 12 mai 1945 —, acesta a început într-un moment în care, așa cum se preciza chiar în epocă, în decretul de decorare a șefului statului român cu Ordinul sovietic „Victoria”, „încă nu se precizase clar înfrîngerea Germaniei”³⁷, cînd Reichul mai avea însemnate disponibilități militare defensive și chiar ofensive, cînd deznodămîntul celui de-al doilea război mondial nu se profilase în mod cert. Întreg organismul militar național a fost pus în serviciul cauzei victoriei coaliției antihitle-

³³ Constantin Olteanu, *op. cit.*, p. 10.

³⁴ Colonel dr. Constantin Ucrain, *op. cit.*, p. 131, 132; Gheorghe Zaharia, Ion Cupșa, *op. cit.*, p. 324.

³⁵ Colonel dr. Florian Tucă, *op. cit.*, p. 319—324.

³⁶ Colonel dr. Vasile Alexandrescu, căpitan Eftimie Ardeleanu, *Acțiunile purtate de trupele române pe teritoriul Austriei*, în *File din istoria militară a poporului român. Studii*, vol. 16, p. 136—149; colonel dr. Gheorghe Romanescu, *op. cit.*, p. 235—241.

³⁷ 23 August 1944. *Documente. 1944—1945*, vol. III, p. 542—543.

riste, raportul dintre „armata de campanie” și „armata din interior” fiind strict determinat de stipulațiile Convenției de armistițiu, ale protocolului militar româno-sovietic și de alte exigențe ale Comisiei aliate (sovietice) de control³⁸. România a angajat, în cursul celor nouă luni, circa 540 000 de militari, dintre care în linia întâi s-au aflat, constant, peste 175 600, ceea ce echivalează, în medie, privit strict din punct de vedere al efectivelor de control, cu circa 21 de divizii de infanterie sau, scăzând efectivele Corpului aerian, cu 19 divizii. Desigur, efectivele armatei române ar fi fost mai numeroase în condițiile în care Comandamentul sovietic ar fi luat în considerare dorința exprimată de ofițerii și de trupa a circa trei corpuri de armată din Moldova și a unităților de marină, care, în lunile septembrie și octombrie 1944, au fost dezarmați și, în cea mai mare parte, internați în lagăre de prizonieri în U.R.S.S.³⁹

Pierderile înregistrate de armata română în cele 263 de zile de înfruntare a inamicului s-au ridicat la 169 822 de militari (21 035 morți, 90 344 răniți și 58 443 dispăruți)⁴⁰.

Comparativ cu media efectivelor menținute de România în prima linie de luptă, cifra pierderilor este cvasiidentică, ceea ce înseamnă că a fost pierdut în război, „un rînd” de efective ale armatei de campanie. Țara noastră a angajat progresiv totalul disponibilităților militare în războiul antifascist. Diferența izbitoare dintre potențialul operativ existent pe front și cel din țară este grăitoare pentru fidelitatea necondiționată cu care România a fost consecventă, din punct de vedere militar, obligațiilor sale de aliată în coaliția Națiunilor Unite⁴¹. Este un adevăr de necontestat faptul că nici unul din statele cu un statut juridic asemănător României care au luptat alături de Națiunile Unite nu a adus o contribuție militară egală sau superioară celei a țării noastre din punct de vedere al efectivelor, al duratei, precum și al spațiilor cucerite prin luptă⁴². „Dintre națiunile care luptă împotriva Germaniei hitleriste — se sublinia într-un comentariu transmis de postul de radio B.B.C. la 7 ianuarie 1945 —, România se situează azi în al patrulea rînd în ceea ce privește numărul de ostași care participă la bătălia de distrugere a nazismului”⁴³. Aprecierile privind locul al patrulea deținut de România în ierarhia puterilor care au luptat împotriva Germaniei naziste au fost emise, cu prioritate, în intervalul ianuarie—februarie 1945, cînd numărul diviziilor românești aflate pe front nu era întrecut decît de marile unități puse în linie de U.R.S.S., S.U.A. și Marea Britanie, realitate istorică incontestabilă, ce și-a găsit ecou în istoriografia și publicistica postbelice⁴⁴.

Acțiunile militare desfășurate de forțele românești în războiul anti-hitlerist au cunoscut toate nivelurile artei militare : strategic, operativ și tactic. De la 23 August 1944 și pînă la sfîrșitul războiului în Europa,

³⁸ Maior dr. Mihail E. Ionescu, *Contribuția militară a României la înfrîngerea fascismului : bilanț și consecințe*, în *File din istoria militară a poporului român. Studii*, vol. 16, p. 274.

³⁹ Gheorghe Zaharia, Ion Cupșa, *op. cit.*, p. 332.

⁴⁰ Colonel Leonida Loghin, căpitan Alesandru Duțu, *Participarea armatei române la războiul antihitlerist*, în „*Revista de istorie*”, tomul 33, nr. 4/1980, p. 618.

⁴¹ Maior dr. Mihail E. Ionescu, *op. cit.*, p. 277.

⁴² Valeriu Dobrinescu, *România în cadrul relațiilor internaționale (1944—1947)*, în *Actul de la 23 August 1944 în context internațional. Studii și documente*, coordonator Gh. Buzatu, Editura științifică și enciclopedică, București, 1984, p. 476.

⁴³ „Viitorul”, nr. 9 400 din 14 ianuarie 1945.

⁴⁴ *Pagini eroice din marea epopee*, p. 341.

armata română a desfășurat, singură sau în cooperare cu forțe sovietice, două mari operații strategice, 16 bătălii operative și 367 de acțiuni tactice, lupte de mari unități și unități, obținând rezultate de o deosebită importanță în desfășurarea generală a războiului ⁴⁵.

Forțele militare ale României au parcurs prin lupte peste 1 000 km în dispozitivul inamic — de pe linia Mureșului pînă pe platoul Boemiei —, sau circa 1 700 km, de la țărmul Mării Negre pînă la același punct terminus, atins la 12 mai 1945, au străbătut 19 masive muntoase, au forțat 12 cursuri de apă, au eliberat 3 831 de localități sau alte puncte populate, dintre care 53 de orașe. Armata română a provocat inamicului pierderi cifrate la peste 118 000 de prizonieri și aproximativ 20 000 de morți lăsați de inamic pe teren, cifre care, însumate, dau efectivele a circa 14 divizii, a produs forțelor hitleriste și horthyste grele pierderi în armament și tehnică militară ⁴⁶. Trebuie subliniat că armata română a menținut, în principal, singură, în intervalul 23 august—20 septembrie 1944, un front de acoperire cu o deschidere de 1 400 km, în luptele pentru eliberarea părții de nord-vest a țării un front larg de 120—150 km, în Ungaria de 100—120 km, iar în Cehoslovacia de 50—130 km ⁴⁷.

Pentru faptele săvîrșite pe cîmpul de luptă, pentru iscusința cu care au luptat, pentru vitejia și eroismul de care au dat dovadă, peste 300 000 de soldați, ofițeri și subofițeri români au fost distinși cu ordine și medalii de război române, sovietice, cehoslovace și ungare. Eroismul și meritele armatei române au fost evidențiate în șapte ordine de zi ale Comandamentului suprem sovietic (semnate de I. V. Stalin), fiind citate Armatele 1 și 4, Corpul aerian român și Regimentul 2 care de luptă, precum și prin 21 de comunicate de război sovietice, mai multe ordine de zi ale Frontului 2 Ucrainean, sub a cărui coordonare a acționat armata română după 7 septembrie 1944, și ale comandamentelor grupurilor de armate sovieto-române. Aprecieri elogioase la adresa ostașilor români au consemnat jurnalele de operații ale unităților sovietice. Posturile de radio și presa din diferite țări din Europa, America sau Asia au apreciat pozitiv importanța de excepție a actului de la 23 August 1944 și participarea, cu toate forțele, a României la războiul antihitlerist ⁴⁸.

Mobilizarea tuturor resurselor țării pentru sprijinirea masivă a războiului împotriva Germaniei naziste a constituit unul dintre factorii de primă însemnătate care au stat la baza marilor succese repurtate de armata română pe frontul antihitlerist. Oștirea română s-a bucurat în lupta sa de concursul întregului popor. Potențele națiunii noastre au fost concentrate în direcția organizării și susținerii armatei, asigurării sale cu hrană, muniții și tehnică de luptă.

Împreună cu oștirea, care a reprezentat principala forță combativă a țării noastre în războiul antihitlerist, au luptat sau au sprijinit acțiunile trupelor române, într-o deplină unitate de voință și acțiune, mii și zeci de mii de „luptători fără uniformă“, care au constituit elementele com-

⁴⁵ Maior dr. Mihail E. Ionescu, *op. cit.*, p. 279.

⁴⁶ *Ibid* ; *Pagini eroice din marea epopee*, p. 18 ; General-locotenent dr. Ilie Ceaușescu, colonel dr. Florian Turcă, maior dr. Mihail E. Ionescu, căpitan Alesandru Duțu, *România și marea victorie. 23 August 1944—12 mai 1945*, Editura militară, București, 1985, p. 140—142.

⁴⁷ *Ibid*.

⁴⁸ A se vedea pe larg : *Ecoul internațional al revoluției din August 1944 și al contribuției României la războiul antihitlerist*, Editura politică, București, 1984.

ponente ale „Oastei celei mari“ a României anilor 1944—1945⁴⁹. Mii și zeci de mii de cetățeni patrioți s-au încadrat în „frontul muncii“, au sporit rîndurile celor din fabrici și uzine, de pe ogoare, înlocuind pe cei plecați sau aflați pe front. Prin munca și prin elanul tuturor forțelor națiunii noastre, întreaga țară a devenit un „al doilea front“, dovadă a totalei angajări a României în război împotriva Reichului nazist.

La efortul militar deosebit s-a adăugat, astfel, contribuția tuturor ramurilor economiei naționale. Germania a fost lipsită de petrolul și cerealele românești, situație apreciată la timpul respectiv ca o lovitură egală în importanță cu cea primită prin trecerea armatei române de partea Națiunilor Unite. Presa marilor puteri a evidențiat, de altfel, grelele repercusiuni economice pentru Germania ale alăturării României la lupta Națiunilor Unite.

România a fost în măsură să asigure pe toată durata războiului un ridicat potențial de luptă. În vara anului 1944, ea dispunea încă de însemnate rezerve și resurse materiale — petrol, cereale, alte produse agro-alimentare, lemn —, pe care le-a pus la dispoziția frontului antihitlerist. Existau, de asemenea, anumite rezerve de materii prime necesare producției militare⁵⁰. La efortul militar deosebit — care și-a găsit o largă recunoaștere internațională, inclusiv din partea marilor puteri învingătoare — s-a adăugat, astfel, contribuția tuturor ramurilor economiei naționale. Toate resursele au fost subordonate efortului pentru susținerea frontului. Masele populare, imensa majoritate a poporului român, care apăraseră cu prețul multor sacrificii fondurile de producție ale țării, au acceptat, conștient, lipsurile impuse prin reducerea masivă a cantităților de bunuri destinate consumului intern, în condițiile intensificării eforturilor, atât în industrie, cât și în agricultură, cerute de necesitățile crescînde ale trupelor de pe cîmpul de luptă.

Asigurarea, cu prioritate, a procesului de producție în întreprinderile care lucrau pentru nevoile frontului, a transporturilor militare, cât și a celor necesare desfășurării producției industriale și aprovizionării populației cu un minimum de produse strict necesare traiului a devenit obiectivul principal al activității economice. Baza pentru aprovizionarea armatei române cu armament, muniții, subzistențe, carburanți, lubrifianti, echipament și alte materiale necesare operațiilor militare a constituit-o, în exclusivitate, economia națională, fără nici un ajutor extern.

Căile ferate, care ocupau locul principal în sistemul transporturilor necesitate de aprovizionarea armatelor și de activitatea economică internă, au fost puse în întregime la dispoziția frontului. Parcul de vagoane (52 614 buc.) și locomotive (2 377 buc.) a fost utilizat în proporție de 90% pentru necesitățile frontului. Circa 80% din capacitatea de lucru a atelierelor căilor ferate a fost folosit pentru repararea materialului rulant destinat transportului militar⁵¹.

Pînă în vara anului 1945, rețeaua de căi ferate, cu o lungime de 7 986 km, a fost utilizată, în raport cu capacitatea ei maximă de transport, în proporție de 63% de către Înalțul Comandament Sovietic. În folosința acestuia s-au aflat, în afara granițelor țării, 23 000 de vagoane

⁴⁹ *Pagini eroice din marea epopee*, p. 246—247.

⁵⁰ Ion Alexandrescu, *Economia României în primii ani postbelici (1945—1947)*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1986, p. 44.

⁵¹ *Mémoire sur l'effort militaire et économique de la Roumanie dans la guerre contre l'Allemagne et la Hongrie* (în continuare : *Mémoire sur l'effort...*), București, 1945, p. 21.

de marfă, 322 de locomotive, 10 trenuri speciale și peste 2 500 de vagoane cărora li s-au dat utilizări speciale ⁵².

În perioada septembrie 1944—martie 1945, media zilnică a vagoanelor încărcate pentru necesitățile frontului a fost de 1 156, în timp ce media zilnică a vagoanelor încărcate pentru nevoile interne s-a situat între 357 și 772 de vagoane lunar ⁵³. În aprilie 1945, peste 61%, iar în iulie a aceluiași an, la aproape trei luni de la încetarea operațiilor militare, peste 70% din numărul total al vagoanelor încărcate era destinat transporturilor militare. Cea mai mare parte a transporturilor feroviare efectuate pentru nevoile economiei naționale serveau, în fapt, tot nevoilor de aprovizionare a frontului antihitlerist, aceste transporturi fiind făcute, mai ales, în interesul industriei de război. În perioada 12 septembrie 1944—23 februarie 1945, numărul trenurilor-km parcurs pentru nevoile frontului era egal cu cel înregistrat pe ansamblul transporturilor feroviare în întregul an 1944 ⁵⁴.

Eforturile susținute pentru refacerea căilor de comunicație s-au concretizat în restabilirea, până în martie 1945, a 639 km linii ferate — din care 306 km în nordul Transilvaniei, a sute și mii de macaze, podețe, tunele și poduri. Fuseseră redată circulației liniile de cale ferată care legau sudul cu nordul Transilvaniei, ușurându-se astfel transporturile către frontul antihitlerist. Se construiseră 65 km de cale ferată nouă, circa 400 km de linii fuseseră transformate la ecartament larg pentru uzul garniturilor de tren sovietice, 226 km linie erau în curs de lărgire la același ecartament ⁵⁵.

Pe măsura refacerii lor, toate atelierele C.F.R. au lucrat pentru Înalțul Comandament Sovietic. În vara anului 1945 atelierele din Iași și Galați lucrau încă exclusiv pentru nevoile acestuia, iar restul atelierelor în proporție de 80% din capacitatea lor ⁵⁶. Subunități de poduri și subunități pentru exploatarea căilor ferate au efectuat, de asemenea, pentru nevoile militare, reparații și construcții de mijloace de comunicație feroviare în afara frontierelor naționale, în Ungaria, Cehoslovacia și Austria ⁵⁷.

Întregul transport de trupe, armament, muniții, subzistențe, evacuarea răniților, precum și legăturile cu spatele zonei de operații, atît pentru armata română, cît și pentru armatele sovietice care luptau la aripa de sud a frontului sovieto-german, îndeosebi a Frontului II Ucrainean, au fost efectuate pe căile ferate române ⁵⁸.

Pentru exploatarea mijloacelor feroviare de transport, C.F.R. a pus la dispoziția Înalțului Comandament Sovietic întreaga rețea telegrafică și telefonică (circa 20 000 km) și toate posturile T.F.F., care, în perioada

⁵² *Ibid.*

⁵³ *România în anii revoluției democrat-populare. 1944—1947*, Editura politică, București, 1971, p. 74.

⁵⁴ Arhiva Istorică Centrală, fondul Președinția Consiliului de Miniștri, Comisia română pentru aplicarea armistițiului, dosarul nr. 12/1945, fila 18 (*Dare de seamă privind aplicarea Convenției de armistițiu pe perioada 12 septembrie 1944—12 martie 1945*).

⁵⁵ *România în anii revoluției democrat-populare. 1944—1947*, p. 74.

⁵⁶ *Dare de seamă a Comisiei române pentru aplicarea Convenției de armistițiu pe perioada 12 septembrie 1944—12 iulie 1945* (Loc. cit., fila 240).

⁵⁷ Loc. cit., fila 19.

⁵⁸ Vasile Anescu, *Efortul economic al poporului român în războiul antihitlerist*, Editura militară, București, 1964, p. 57.

efortului de război, au fost utilizate de comandamentul respectiv în proporție de 80% din lungimea lor ⁵⁹.

În folosința Înaltului Comandament Sovietic s-au aflat, într-o importantă proporție, și instalațiile de exploatare feroviară aflate în stații: cheiuri sau rampe, magazine, clădiri, depouri, castele de apă, macarale ș.a., iar pentru întreținerea lor au fost puse la dispoziție materialele și personalul necesar ⁶⁰.

Transporturile rutiere, mult diminuate în raport cu perioada antebelică, datorită distrugerilor suferite în urma bombardamentelor și operațiilor de război purtate pe teritoriul României, ridicării unora de către trupele germane, preluării altora de către trupele aliate aflate în trecere pe teritoriul țării, lipsei de anvelope, de carburanți și lubrifianți, precum și a pieselor de schimb, au fost utilizate în mare parte pentru satisfacerea cerințelor militare ⁶¹.

Transporturile navale, a căror importanță în ansamblul mijloacelor naționale de transport cunoscuseră, în perioada antebelică, o continuă creștere, au fost folosite, în cvasitotalitatea lor, pentru nevoile armatei.

După sosirea autorităților sovietice în porturile românești, toate navele, proprietate de stat sau particulară, au fost blocate la dispoziția Comandamentului sovietic. Vasele maritime aveau să fie utilizate în exclusivitate de Comandamentul sovietic pentru nevoile frontului. Flota fluvială a fost utilizată, de către același Comandament, pînă la închiderea navigației pe Dunăre (8 decembrie 1944—28 februarie 1945), în proporție de 73% din puterea de tracțiune și 86% din capacitatea de transport. Pentru transporturile economice interne s-a folosit, în aceeași perioadă, 8% din puterea de tracțiune și 8% din capacitatea de transport ⁶². Porturile Sulina și Constanța au fost folosite în întregime pentru satisfacerea nevoilor armatei sovietice. Celelalte porturi, șantiere navale și instalații portuare, cheiuri, magazine, docuri, după executarea reparațiilor și amenajărilor cerute, potrivit necesităților exprimate de Comandamentul Aliat (sovietic), au putut fi folosite pentru cerințele interne doar în măsura în care rămîneau disponibile ⁶³. La șantierul naval Constanța, s-au executat lucrări de reparații la un număr de 440 de aparate, nave și mașini de luptă, iar la atelierul de reparații navale din Giurgiu, în perioada 5 noiembrie 1944—sfîrșitul lunii iunie 1945, s-au efectuat reparații la peste 200 de vase — șleपुरi, remorchere, drăgi, tancuri petroliere ș.a. Peste 350 de lucrări de reparații la navele de luptă, comerciale, de dragaj au fost executate la șantierul naval Turnu-Severin ⁶⁴.

Pentru transporturi militare au fost utilizate 12 aerodromuri, căroro li s-a asigurat funcționarea normală, precum și aerodromurile aviației civile, amenajate cu dotația și infrastructura corespunzătoare ⁶⁵.

România a pus la dispoziția frontului antihitlerist, în ceea ce privește transporturile, toate mijloacele de transport feroviare, fluviale și

⁵⁹ *Dare de seamă a Comisiei române pentru aplicarea Convenției de armistițiu pe perioada 12 septembrie 1944—12 iulie 1945* (Loc. cit., fila 230; Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., fondul nr. 9, dosarul nr. 534 (*Efortul României în aplicarea Convenției de armistițiu pe perioada 12 septembrie 1944—31 martie 1947*).

⁶⁰ Loc. cit., fila 240.

⁶¹ *Pagini eroice din marea epopee*, p. 252.

⁶² *Ibid.*

⁶³ *Mémoire sur l'effort...* p. 21.

⁶⁴ Vasile Anescu, *op. cit.*, p. 91, 93.

⁶⁵ *Mémoire sur l'effort...*, p. 21.

maritime, șantierele, porturile și instalațiile portuare, prestări de servicii și materiale ș.a. Numai într-o proporție cu totul redusă — în măsura în care rămăneau disponibile — unele din aceste mijloace au putut fi folosite și pentru nevoile economiei românești.

Industria petrolieră a adus o contribuție cu totul remarcabilă în cadrul efortului economic cerut de participarea plenară a României la războiul împotriva Germaniei naziste. Prin munca și prin sacrificiile muncitorilor, ale specialiștilor români au fost repuse în scurt timp în funcțiune rafinăriile avariate, spațiile de depozitare și instalațiile de manipulare a produselor petroliere. Cantitatea de țiței extras și prelucrat a crescut rapid și s-a menținut la un nivel ridicat față de lunile anterioare. În primele șase luni ale anului 1945, s-a obținut, prin intensificarea exploatării sondelor existente, o producție de 2 300 000 tone de țiței⁶⁶, realizându-se o medie lunară mult superioară celei înregistrate în anul 1944. Cea mai mare parte a acesteia a fost utilizată pentru aprovizionarea frontului antihitlerist.

Din producția totală de 3 200 000 tone de țiței extras în perioada septembrie 1944—iunie 1945⁶⁷, au fost livrate Uniunii Sovietice 2 300 000 tone (71,90%)⁶⁸. În aceeași perioadă, cantitatea livrată pentru consumul intern totaliza aproape un milion de tone (28,10%), ponderea fiind mai redusă față de anii de război anteriori. Din acest consum intern redus, înregistrat în perioada septembrie 1944—iunie 1945, au fost satisfăcute și cerințele de carburanți și lubrifianți ale armatei române.

În industria carboniferă, a cărei producție avea o însemnătate esențială pentru funcționarea atât a transporturilor feroviare, cât și pentru unele ramuri industriale care lucrau pentru nevoile frontului și cărora le furniza, în mare măsură, combustibilul necesar, producția a crescut constant, în pofida existenței unui număr insuficient de brațe de muncă, resimțită cu o acuitate crescândă în întreaga perioadă a războiului antihitlerist. La sfârșitul lunii martie 1945, se realiza o producție de aproape două ori mai mare decât cea obținută în septembrie 1944⁶⁹. În acest fel, necesitățile de cărbune ale C.F.R. și ale industriei au putut fi satisfăcute în proporții crescînde. Mai mult de 80% din producția netă de cărbune a țării era folosită de căile ferate, a căror activitate a fost subordonată aproape în exclusivitate purtării războiului antihitlerist.

Industriile siderurgică și mecano-metalurgică au asigurat producția necesară frontului. Uzinele constructoare de armament, ca Reșița, „Astra”—Brașov, I.A.R. din Brașov, „Concordia“, Copșa Mică—Cugir, ș.a., au produs, în perioada septembrie 1944—aprilie 1945, cantități însemnate de tunuri, aruncătoare de mine, mitraliere, puști-mitralieră, puști etc. Lipsa importurilor de tehnică de luptă, de armament și muniții, care au încetat cu desăvîrșire după 23 August 1944, a fost suplinită prin eforturile specialiștilor și muncitorilor români, ei reușind să satisfacă ne-

⁶⁶ „Bursa“, nr. 1 992 din 25 aprilie 1945, p. 121 ; nr. 1 999 din 28 noiembrie 1945, p. 402.

⁶⁷ *Ibid.*

⁶⁸ *Dare de seamă a Comisiei române pentru aplicarea Convenției de armistițiu în perioada 12 septembrie 1944—12 iulie 1945* (Loc. cit., filele 70, 341).

⁶⁹ „Bursa“, nr. 1 999 din 28 noiembrie 1945.

voile frontului cu tehnică nouă și muniții produse în țară, pe toată durata războiului antihitlerist ⁷⁰.

Sarcini mari au revenit industriei bunurilor de consum pentru aprovizionarea cu echipament a ostașilor români, precum și pentru asigurarea întreținerii unor importante contingente sovietice care luptau împotriva hitleriștilor și horthyștilor. Dificultățile de amploare întimpinate de economia națională în asigurarea continuității procesului productiv nu au diminuat efortul economic de război. S-au asigurat livrările solicitate, recurgându-se, deseori, la comprimarea continuă, la maximum, a consumului civil, sacrificiile impuse populației și acceptate de aceasta fiind de-a dreptul impresionante.

Industria încălțămintei a furnizat trupelor care luptau împotriva Germaniei hitleriste mai mult de jumătate din producția totală de încălțăminte a țării din anul 1944 ⁷¹. În perioada 23 august 1944—9 mai 1945, fabricile de confecții au produs pentru front peste 1,3 milioane mantale, bluze și vestoane, peste 6,5 milioane metri diverse țesături, precum și alte bunuri.

Industria alimentară a livrat mari cantități de subzistențe atât pentru ostașii români care au participat la războiul antihitlerist, cât și pentru armata sovietică. Acestea din urmă i-au fost livrate, pînă la 30 iunie, 385 086 de tone subzistențe în valoare de 21,7 milioane dolari ⁷². Asigurarea livrării acestui volum important de produse, precum și a furajelor necesare, s-a făcut prin efortul excepțional al țărănimii, care a dat, cu toată situația deosebit de grea a gospodăriilor ei, datorată distrugerilor de război și rechizițiilor anterioare, cantități impresionante de făină de grâu, carne, grăsimi, zarzavaturi, grăunțe și furaje, cai.

Subzistențele primite de armata sovietică au asigurat întreținerea — luîndu-se ca bază livrările de făină raportate la rațiile stabilite de Comandamentul Trupelor Sovietice din București —, în medie, în perioada 1 septembrie 1944—30 iunie 1945, a unui efectiv de circa 400 000 de oameni ⁷³. Cantitățile de zahăr, cartofi, carne, sare, tutun și țigări, arpaș ș.a. furnizate în aceeași perioadă armatei sovietice corespundeau, în conformitate cu rațiile stabilite, întreținerii unor efective care variaua între 528 și 1 356 mii de oameni ⁷⁴.

Satisfacerea multiplelor nevoi ale frontului, menținerea activității economice la nivelul cerut de acestea au fost realizate în condițiile amplificării continue a dificultăților financiare legate de unificarea circulației monetare și îndeplinirea celorlalte obligații ce rezultau din noua situație a țării. Existența în circulație, alături de moneda românească, a rublei și pengö-ului de război, emise de Înalțul Comandament Sovietic în perioada în care frontul s-a deplasat pe teritoriul României, afecta grav stabilitatea leului și a prețurilor interne, dînd, totodată, noi impulsuri inflației monetare. Existau, de asemenea, în condițiile neinstalării încă a grănicerilor români la frontiera de est, nord-est și vest pînă în vara anu-

⁷⁰ General-maior Vasile Anescu, *Efortul economic al poporului român în războiul contra Germaniei naziste, în Armata Republicii Socialiste România — tradiții și contemporaneitate*, Editura militară, București, 1975, p. 104—105.

⁷¹ „Bursa”, nr. 2 000 din 28 decembrie 1945, p. 412.

⁷² *Dare de seamă a Comisiei române pentru aplicarea Convenției de armistițiu pe perioada 12 septembrie 1944—12 martie 1945*. (Loc. cit., filele 48—49) ; *Mémoire sur l'effort...*, p. 22.

⁷³ *Ibidem*, p. 30.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 174, 811.

lui 1945, largi posibilități de pătrundere de peste hotare a unor însemnate cantități de monedă, cu deosebire a pengö-ului din Ungaria, precum și a rublei din Bulgaria și Iugoslavia, care accentuau dezordinea monetară ⁷⁵.

Costul unificării circulației monetare, operație dificilă, de durată și complexă, care a început la 1 octombrie 1944 și a continuat pînă în primăvara anului 1945, s-a ridicat la peste 68 de miliarde lei. Cheltuielile statului român pentru unificarea circulației monetare și plățile făcute Înalțului Comandament Sovietic pînă la 30 iunie 1945, care au servit pentru asigurarea plății soldelor trupelor sovietice aflate pe teritoriul țării și pentru procurarea de mărfuri contra numerar (diverse comenzi directe la industriași), s-au cifrat la 105,9 miliarde lei, sau 54 de milioane dolari ⁷⁶. Această sumă reprezenta aproximativ 10% din venitul național al anului 1945, care depășea cu puțin o jumătate de miliard de dolari.

În comparație cu resursele ordinare ale bugetului, care s-au ridicat, în perioada 1 aprilie 1944—28 februarie 1945, la 167,8 miliarde lei, retragerea și răscumpărarea monedelor respective echivalau cu circa 40% din aceste venituri ⁷⁷.

Participarea la războiul antihitlerist alături de Națiunile Unite a angajat economia românească într-un impresionant efort de susținere a frontului. Așa cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu, „contribuția economică a României la războiul contra Germaniei hitleriste se ridică la circa 770 000 000 de dolari” ⁷⁸. La această sumă trebuie adăugată valoarea pagubelor provocate prin bombardamente și alte operații militare, prin distrugerea bunurilor publice și particulare efectuate de trupele fasciste izgonite de pe teritoriul României și care s-au ridicat, în perioada 23 august—25 octombrie 1944, la 350 de milioane dolari, valută 1938.

Contribuția economică a României la războiul antihitlerist se ridică, în acest fel, la peste 1 miliard dolari, în valuta anului 1938, sumă care depășește de peste două ori venitul național al României realizat în anul 1945 ⁷⁹.

Se cuvine remarcat, totodată, că acest uriaș efort economic s-a realizat într-o perioadă scurtă și că, datorită operațiunilor militare sau distrugerilor suferite, Moldova și partea de nord-vest a țării, îndeosebi, nu au putut lua parte la efortul economic general, în mare măsură ele însele trebuind să fie aprovizionate de celelalte zone ale patriei noastre. În atare condiții, asigurarea nevoilor frontului s-a făcut pe seama reducerii producției destinate satisfacerii cerințelor elementare ale populației și prin diminuarea avuției naționale, astfel încît, după terminarea războiului, poporul român a făcut mari sacrificii pentru refacerea economică.

Actul de la 23 August 1944 și alăturarea României la coaliția Națiunilor Unite s-au înscris ca evenimente politice-militare majore ale celui de-al doilea război mondial, fapt care a atras atenția tuturor popoarelor angajate în efortul pentru zdrobirea fascismului. Informațiile, consemnările și aprecierile din epocă și imediat după aceea reliefaș importanța strategică-militară, politică și economică a acțiunii României

⁷⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 8 947, filele 3—11 ; dosarul nr. 8 954, fila 7 ; dosarul nr. 8 955, fila 7 (*Stenogramele ședințelor Consiliului de Miniștri din 27 septembrie, 7 și 9 octombrie 1944*).

⁷⁶ *Mémoire sur l'effort...*, p. 23.

⁷⁷ Ion Alexandrescu, *op. cit.*, p. 74.

⁷⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 381.

⁷⁹ A se vedea : Ion Alexandrescu, *op. cit.*, p. 155.

asupra evoluției celui de-al doilea război mondial. Remarcabilul volum de informații provenite prin multiple canale — radio, presă, telegrame, declarații, analize și decizii politice-militare — oferă o imagine elocventă asupra impactului și semnificațiilor marii ridicări la luptă din August 1944 a poporului român împotriva Germaniei hitleriste. Indiferent de proveniența și de caracterul lor, aceste informații apreciază lupta României alături de Națiunile Unite ca un „act decisiv“, „eveniment hotărâtor“ și „act extraordinar“, cu o puternică influență asupra desfășurării finale a celui de-al doilea război mondial în Europa⁸⁰.

Hotărîrea României din august 1944 de a se alătura luptei coaliției Națiunilor Unite a fost unul dintre factorii esențiali ai evoluției războiului în ultima sa parte, prin efectele sale contribuind, cu certitudine, la victoria Puterilor Aliate și Asociate și la scurtarea celui de-al doilea război mondial. Cu toate acestea, recunoașterea statutului de cobeligeranță, care, odată acceptat, ar fi schimbat radical poziția internațională a României și, de aici, tratamentul ei la Conferința de pace de la Paris, nu a fost obținută. Ignorînd promisiunile făcute anterior, ca și numeroasele declarații prin care contribuția României la victoria comună a Națiunilor Unite a fost unanim recunoscută, încă înaintea terminării războiului, Puterile Aliate și Asociate, reunite la Paris, au tratat România ca țară învinsă, deși ieșirea din război și alăturarea sa luptei coaliției antihitleriste fuseseră un act de deplină și legitimă suveranitate națională, expresia voinței nestrămutate a poporului român de a salvagarda independența propriului stat, de a-și croi de sine stătător viitorul.

Punînd în slujba luptei Națiunilor Unite întregul potențial militar și economic — într-un moment în care soarta războiului nu era încă decisă, iar Germania nazistă era departe de a fi fost învinsă —, poporul nostru a contribuit semnificativ la grăbirea victoriei depline asupra fascismului. Efortul de mari proporții pe care poporul român l-a făcut cu hotărîre pentru eliberarea patriei și înfrîngerea definitivă a Germaniei naziste constituie o mărturie de necontestat despre aportul remarcabil al României la apropierea victoriei asupra fascismului, obținută prin eforturile unite ale Națiunilor Unite.

Bilanțul participării României la războiul antihitlerist ilustrează cu pregnanță atît angajarea totală a potențialului militar național și economic, fapt care demonstrează fără tăgadă că poporului român i-a fost totdeauna străin fascismul, cît și faptul că independența și suveranitatea națională ale țării își au un temei de neclintit în jertfele și sacrificiile pe care poporul român le-a făcut pentru cauza democrației și libertății popoarelor, a păcii pe planeta noastră.

⁸⁰ A se vedea pe larg : Gheorghe Zaharia, *Unitatea național-statală, independența și progresul social — esența vieții poporului român*, Editura militară, București, 1986, p. 343—356.

SEMNIIFICAȚIA ISTORICĂ A REVOLUȚIEI DE ELIBERARE SOCIALĂ ȘI NAȚIONALĂ, ANTIFASCISTĂ ȘI ANTIIMPERIALISTĂ DIN AUGUST 1944

Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944 — uriașă ridicare la luptă a unui popor hotărât să-și ia soarta în propriile mâini, să asigure libertatea și independența patriei sale și înfăptuirea unor profunde transformări democratice, revoluționare — a marcat o piatră de hotar între două epoci ale istoriei noastre naționale, o ruptură cu un trecut de oprimare națională și socială, unind, totodată, trecutul milenar de luptă pentru progres național și social cu prezentul de încheștare cu dușmanul de moarte — fascismul — și cu viitorul pe care avea să și-l făurească poporul român liber și suveran.

În această largă perspectivă, pe care o datorăm excepționalei opere teoretice a tovarășului Nicolae Ceaușescu, revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă își află rădăcinile în lupta milenară neîntreruptă a poporului nostru pentru apărarea drepturilor sale inalienabile, a independenței și suveranității naționale, a gliei strămoșești. Ea vine spre noi din timpuri îndepărtate, fiind pregătită „de lucrarea veacurilor“, de cei peste 2 000 de ani de lupte duse de poporul nostru pentru a-și asigura continuitatea neîntreruptă în spațiul străbun carpato-danubiano-pontic, formele sale de muncă, viață și organizare specifice, împlinirea idealurilor sale de libertate, unitate și progres. Generații după generații ale înaintașilor au avut permanent conștiința clară că numai apărându-și vatra strămoșească, valorile civilizației proprii își afirmă energic dreptul la existență de sine stătătoare, că pentru afirmarea libertății și demnității neamului trebuie să aibă voința, curajul și îndrăzneala gestului de mari dimensiuni, cu ample rezonanțe și influențe pe plan internațional. Rezistența românească împotriva expansiunii otomane, de pildă, nu numai că a avut ca rezultat menținerea neabătută a individualității statale românești, într-o vreme cînd dispăruseră de pe harta Europei numeroase state, unele mari și puternice, ci a permis ca, la adăpostul zidului ridicat de români prin jertfe și sacrificii eroice, să se dezvolte nestingherit civilizația occidentală.

În toate momentele de majoră semnificație ale istoriei noastre, cînd s-a pus problema apărării patriei, a intereselor ei supreme, s-a realizat un consens, o unitate de gîndire și acțiune a întregului popor, care s-a angajat unit, fără șovăire, în luptă, sub conducerea celor mai înaintate forțe sociale și politice ale societății. Consensul național a asigurat Unirea din 1859, dobîndirea independenței de stat absolute la 1877, făurirea deplinei unități național-statale în memorabilul an 1918.

Aceste constante ale devenirii istorice românești reliefează rădăcinile robuste ale revoluției declanșată în August 1944 în toate marile bătălii pentru libertate și dreptate ale poporului, legăturile ei determinative cu toate înfăptuirile revoluționare care au trasat cursul făuririi României moderne, pun, totodată, cu putere în evidență mărețele orizonturi ale vieții noi pe care ea le-a deschis și luminat.

Antecedentele istorice imediate ale revoluției din August 1944 le regăsim în evoluția societății românești din perioada interbelică, în intimă legătură cu complexa desfășurare a raporturilor internaționale care au dus la declanșarea celei de-a doua conflagrații mondiale.

Marea Unire din 1918 a determinat intrarea României într-un stadiu nou al evoluției sale economico-sociale, caracterizat printr-o creștere mai rapidă a forțelor de producție și prin accelerarea dezvoltării capitaliste ¹. Totodată, s-a accentuat însă și penetrația marilor monopoluri străine în economia românească, s-a intensificat exploatarea maselor muncitoare de către capitaliștii autohtoni și străini și s-au ascuțit tot mai puternic contradicțiile de clasă. Societatea românească înfățișa tabloul unei națiuni intrată pe făgașul firesc al unității ei politico-administrative, cadru prielnic descătușării energiilor creatoare, atît pe planul construcției economice, cît și pe planul impulsiei elanului revoluționar. Greutățile, eforturile au fost duse de masele largi de oameni ai muncii, cu deosebire de proletariat și țărănime.

Pe plan extern, pentru a face față cu succes complicatelor probleme ale epocii, țara noastră a militat pentru păstrarea statu-quo-ului legiferat prin tratatele de pace de la Versailles și a celor adiacente, pentru statornicirea unui climat în viața internațională care să chezească pacea generală și indivizibilă, pentru crearea unor zone regionale de securitate, pentru bune relații de vecinătate. Și, mai cu seamă, s-a pronunțat împotriva politicii revizioniste susținute de dictaturile fasciste. Se știe că, încă de la sfîrșitul celui de-al doilea deceniu și începutul deceniului al treilea din acest secol, forțele cele mai reacționare ale burgheziei au trecut la lichidarea libertăților democratice și la instaurarea unor dictaturi de tip fascist. În 1920 s-a instalat la putere dictatura fascistă horthystă în Ungaria, în 1922 s-a instaurat fascismul la conducerea Italiei, în 1923 a acaparat puterea o dictatură fascistă în Bulgaria, în 1926 acest flagel s-a întins în Portugalia ; au urmat, în 1926, venirea la putere a dictaturii militare în Polonia și în 1929 a dictaturii militaro-regale în Iugoslavia, în 1933 instaurarea dictaturii hitleriste în Germania și în 1934 a fascismului în Austria, în 1936 preia puterea dictatura militară în Grecia, iar în 1939, după un lung și sîngeros război civil, fascismul în varianta sa franchistă se instalează în Spania.

Îndeosebi după instaurarea regimului hitlerist în Germania, care a fost expresia cea mai brutală și mai agresivă a fascismului, a apărut

în viața internațională un factor de instabilitate și amenințare, a cărei pondere a crescut mereu, declanșând, în cele din urmă, pe fondul politicii marilor puteri de dominație și asuprire a altor popoare, o criză care și-a aflat deznodământul în cel de-al doilea război mondial. Exacerbând ideea de revanșă și, odată cu aceasta, vechile aspirații imperialiste ale militarismului german, politica Reichului nazist a reprezentat un permanent factor de încurajare a forțelor fasciste, revizioniste de pe continent. România s-a aflat printre cele dintâi țări vizate de Germania hitleristă în cadrul politicii sale de destabilizare a continentului și de pregătire a revanșei învinșilor din primul război mondial. Ostilă din primul moment instaurării regimului nazist, politicii de agresiune și expansiune a Germaniei hitleriste, România a militat energic pentru menținerea unui climat de pace, securitate și bună înțelegere între toate națiunile lumii, pentru salvagardarea independenței, unității și integrității sale teritoriale. Dar nefasta politică conciliatoristă, ca și concesiile și înțelegerile de delimitare a sferelor de influență promovate de unele state față de Reichul nazist au slăbit pozițiile României și au dus la totala ei izolare diplomatică în vara anului 1940, la cunoscutele amputări teritoriale și, în cele din urmă, la instaurarea regimului de dictatură militară-fascistă.

Definitorie pentru societatea românească din această perioadă a fost puternica aspirație a maselor populare de a înscrie țara pe coordonatele unei dezvoltări libere, democratice, progresiste. Este caracteristic faptul că, pînă la venirea naziștilor la putere, fascismul a rămas în viața românească un fenomen marginal. Obscurantism, șovinism, anticomunism au fost ingrediente ale unei ideologii retrograde care își căuta izvoarele, în ciuda exaltării autohtonismului, la Berlin și la Roma. Produs mai mult de import, dar aceasta nu-l făcea mai puțin primejdios, în condițiile cînd Germania hitleristă a făcut din Garda de Fier o adevărată coloană a V-a în țara noastră. Tocmai de aceea, eforturilor României de a-și apăra independența națională și integritatea teritorială în fața agresivității politicii externe a celui de-al treilea Reich i-au corespuns pe plan intern lupta forțelor social-politice fidele principiilor democratice împotriva organizațiilor fasciste.

Oricine își va îndrepta atenția cu obiectivitate spre acei ani de luptă eroică, plină de sacrificii, dar încununată de o victorie ce s-a înscris — în August 1944 — ca un moment remarcabil al istoriei naționale și universale, va constata că unul dintre factorii hotărâtori ai acestei victorii a fost acel spirit creator, acea capacitate de a descifra din complexul evenimentelor tendințele principale și direcțiile de acțiune necesare, care au caracterizat activitatea Partidului Comunist Român și i-au dat putința de a-și îndeplini nobila misiune de conducător al luptei eliberatoare a poporului.

Continuatorul direct al partidului politic marxist constituit în 1893, a celor mai înaintate tradiții ale mișcării muncitorești și socialiste din România, partidul comunist s-a manifestat, din primele momente ale existenței sale, drept organizatorul și conducătorul luptei clasei muncitoare, a țărănimii, intelectualității, a maselor largi populare împotriva exploatării și asupririi, dînd o înaltă pildă de patriotism, de devotament fierbinte în slujirea intereselor fundamentale ale patriei.

Partidul comunistilor a înfățișat poporului din sînul căruia s-a născut perspectiva însuflețitoare a transformării revoluționare a societății în vederea construirii României noi, socialiste, reușind să mobilizeze în jurul programului său înnoitor masele largi, forțele progresiste ale

națiunii române. Înfruntînd represiunile regimului burghez, depășind cu succes condițiile grele ale activității în ilegalitate, partidul a organizat și condus în perioada interbelică mari bătălii de clasă ale proletariatului, ale maselor largi de oameni ai muncii, fără deosebire de naționalitate, împotriva asupririi claselor dominante, pentru promovarea drepturilor și libertăților democratice, s-a ridicat ferm în apărarea independenței, suveranității și integrității țării. În această luptă, el a acumulat o bogată experiență în acțiunea de făurire a unității clasei muncitoare, a tras prețioase învățăminte asupra valorii inestimabile a tendinței spre unitate, care s-a manifestat în rîndurile proletariatului, în pofida scindării temporare a mișcării sale politice.

Pentru partidul comunistilor, problemele luptei pentru apărarea și întărirea independenței și suveranității naționale au constituit un comandament de bază al întregii sale activități, fundat pe sarcina asumată în mod conștient — „răspunderea pentru existența, libertatea și independența poporului“. Partidul comunist are meritul istoric de a fi înțeles cel dintîi esența fascismului și primejdia pe care el o reprezenta atît pentru existența ca stat a României, cît și pentru regimul democrat-parlamentar de esență burgheză. Pornind de la această premisă, arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, „unul din obiectivele de cea mai mare importanță ale activității politice a Partidului Comunist Român în perioada dintre cele două războaie mondiale a fost organizarea luptei forțelor democratice împotriva pericolului grav pe care îl reprezenta fascismul pentru destinele poporului român“².

Avînd această orientare politică consecventă, P.C.R. s-a adresat tuturor partidelor și organizațiilor, în calitate de exponente ale forțelor social-politice ale căror interese erau amenințate de instaurarea unei dictaturi fasciste, a chemat la unirea forțelor sociale și politice într-un front comun, avînd ca sens apărarea țării. Din acest unghi de vedere constituirea în România, din inițiativa partidului comunist, a Comitetului Național Antifascist, în iunie 1933, la numai cîteva luni după venirea nazismului la putere în Germania, apare ca un fapt istoric de semnificație majoră, care depășea hotarele țării. Comitetul Național Antifascist, în conducerea căruia, ca reprezentant al tineretului revoluționar, a fost desemnat, de către partidul comunist, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a reprezentat o organizație la scară națională, deschisă tuturor cetățenilor țării, indiferent din ce formațiune politică făceau parte, cu sarcina precisă și clară care interesa întregul popor român — lupta împotriva pericolului fascist, pentru pace, pentru salvarea democrației, a independenței și integrității teritoriale a țării. Se poate aprecia că între viziunea care a guvernat crearea Comitetului Național Antifascist și cea care a stat la baza alianțelor politice largi avînd ca obiectiv constituirea Frontului Unic Național Antihitlerist — chezașul victoriei epocale a poporului român din August 1944 — există o legătură de continuitate, de consecvență politică și de împlinire istorică³.

În acest spirit, partidul comunist a desfășurat o activitate multilaterală pentru unitatea clasei muncitoare, ca temelie a frontului tuturor forțelor ce se opuneau fascismului, hitlerismului, politicii de revizuire teritoriale. Pentru realizarea frontului unic al tuturor muncitorilor Parti-

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 719—720.

³ *Comitetul Național Antifascist Român*, Editura politică, București, 1985.

dul Comunist Român a inițiat sistematic tratative cu Partidul Social-Democrat și cu Partidul Socialist-Unitar, adresându-le acestora propuneri de colaborare privind organizarea de acțiuni revoluționare, pentru apărarea drepturilor și libertăților democratice, împotriva primejdiei fasciste și a războiului. De asemenea, comuniștii și-au lărgit contactele cu grupările și organizațiile democratice, au stabilit legături cu diferite fracțiuni ale forțelor politice burgheze și cu un număr mare de personalități politice cu orientare democratică, antifascistă. Pentru a asigura caracterul larg popular al luptei antifasciste, P.C.R. a inițiat o amplă acțiune de mobilizare a tuturor claselor și categoriilor sociale ostile fascismului, prin crearea unui lung șir de organizații de masă, între care Liga Muncii, Blocul Democratic, Frontul Plugarilor, Uniunea Oamenilor Muncii Maghiari (Madosz), Frontul Studentesc Democrat, Frontul Feminin. Totodată, au fost editate numeroase publicații — „Clopotul“, „Arena“, „Blocul“, „Cuvîntul liber“, „Manifest“, „Dacia nouă“, „Era nouă“, „Horia“, „Înainte“, „Korunk“, „Torța“, „Vremuri noi“, „Orizont“, „Reporter“, „Spiritul vremii“ ș.a. —, în coloanele cărora s-a condamnat ideologia fascistă, aceasta fiind denunțată ca o primejdie pentru libertatea individului și a națiunilor.

Hotărîrea fermă de a apăra prin orice mijloace și cu orice sacrificii independența națională și integritatea teritorială, linia politică realistă a partidului comunist de mobilizare în jurul acestui obiectiv fundamental a forțelor revoluționare, progresiste, antifasciste, au fost probate de acordul de Front popular democratic între Blocul pentru apărarea libertăților democratice, Partidul Socialist, Frontul Plugarilor și Madosz, din decembrie 1935, de înfringerea forțelor reacționare în alegerile parlamentare parțiale din 1936 din județele Mehedinți și Hunedoara și în alegerile din 1937 pentru consiliile județene la Ploiești, Iași, Bihor și în alte localități. Erau acestea dovada limpede a marilor posibilități politice pe care le includea formula de front democratic preconizată de partidul comunist, a succesului înregistrat de orientarea sa spre un consens național istoricește reclamat de imperativele vremii.

Actele de agresiune ale Germaniei naziste și ale aliaților ei au continuat, în condițiile politicii conciliatoare a puterilor occidentale. Creșterea pericolului izbucnirii războiului și, implicit, a primejdiei încălcării teritoriului țării de către statele fasciste revanșarde au alertat toate forțele conștiente ale poporului nostru. În aceste condiții grave partidul comunist și-a făcut auzit din nou cuvîntul. El a lansat apelul — cum glăsuia manifestul C.C. al P.C.R. din 17 martie 1939 — „să fie pregătit de luptă întreg poporul român...“, pentru apărarea țării împotriva cotorpitorilor fasciști“, declarînd că militanții partidului, „comuniștii, vor lupta cu arma în mînă, în primele rînduri“. Manifestul reînnoia chemarea adresată tuturor forțelor sociale și politice de angajare la acțiune fermă, la rezistență neabătută, în slujba libertății patriei: „Uniți-vă cu toții într-un singur front puternic contra lui Hitler și a aliaților săi revizionisti“.

În lumina acestor coordonate ale activității partidului comunist și a celorlalte forțe revoluționare, a stării de spirit patriotice și antifasciste a maselor largi se reliefează, pregnant, prin amploarea și caracterul său, marea manifestație populară de la 1 Mai 1939, în organizarea și conducerea căreia tînărul militant comunist Nicolae Ceaușescu a acționat dinamic, mobilizator, în direcția unirii eforturilor, pe plan național, pentru salvarea independenței patriei. Manifestările patriotice de la 1 Mai 1939 au reprezentat o victorie a partidului comunist, a politicii sale de Front

unic cu celelalte partide muncitorești și democratice. Demonstrația anti-războinică, antihitleristă și antirevizionistă din 1939 a reliefat poziția hotărât antifascistă a României, a forțelor politice din țară. Ea a avut și o semnificație internațională, întrucât s-a constituit într-un serios semnal pe care România îl adresa Europei, opiniei publice mondiale pentru concentrarea eforturilor în vederea împiedicării dezlănțuirii unui nou cataclism mondial⁴.

Dar, ca urmare a politicii marilor state europene din anii 1939—1940, România a fost complet izolată. Aflată singură în fața agresiunii Germaniei hitleriste și a acoliților acesteia, lipsită de orice sprijin din afară, ea a devenit victima politicii imperialiste de forță și dictat, de subjugare și asuprire, de acaparare a unui vast teritoriu și de uzurpare a unității naționale. Instaurarea dictaturii militaro-fasciste cu sprijinul forțelor fasciste internaționale, ocuparea țării de trupele Wehrmachtului, intrarea precipitată a statului român în orbita politică și militară a Reichului hitlerist și participarea sa la războiul hitlerist au însemnat smulgerea României de pe făgașul politicii ei tradiționale, conturând o situație de o gravitate excepțională pentru poporul român.

Erau imperios necesare redobândirea independenței și suveranității țării, înlăturarea regimului aflat la putere și sprijinit din exterior, alungarea sau nimicirea trupelor străine, recăpătarea libertății politice și militare a României în contextul internațional. Aceste exigențe prioritare ale momentului istoric au constituit obiectivele esențiale ale mișcării de rezistență românești, inițiate și desfășurate de întreaga națiune, sub conducerea Partidului Comunist Român, încă din toamna anului 1940.

Partidul comunist a întreprins o analiză de remarcabilă profunzime a contextului politic intern și internațional pentru a găsi căile și mijloacele de preîntâmpinare a tragediei naționale ce se contura la orizont. Concluzia desprinsă din această analiză a fost aceea că salvarea României nu se putea realiza decât prin forțele națiunii înseși. În acest sens se impuneau mobilizarea și organizarea, în cadrul unui front național, a întregului evantai al forțelor democratice, antihitleriste, care să acționeze în direcția răsturnării regimului antonescian, a scoaterii României din războiul împotriva Națiunilor Unite și a întoarcerii armelor împotriva Reichului nazist.

Sursele istorice oferă dovada peremptorie că P.C.R. a fost cel dintâi partid al țării care s-a preocupat de găsirea unei formule politice în măsură să ofere o bază comună pentru cooperare partidelor și altor formațiuni politice, ale căror orientări în ceea ce privește organizarea internă rămăneau încă divergente. Înțelegând că, în noile condiții istorice, contradicția principală — de a cărei rezolvare depindeau însăși existența de sine stătătoare a națiunii române și posibilitățile dezvoltării luptei forțelor ei avansate pentru progres social — devenise contradicția dintre poporul român, pe de o parte, și imperialismul fascist german și regimul dictatorial antonescian, care împinsese țara în război, pe de altă parte, P.C.R. a precizat că problema majoră ce se punea nu era cea a unei ridicări la luptă de tipul „clasă contra clasă”, ci a mobilizării tuturor forțelor patriotice, naționale, antihitleriste, concentrarea lor într-un Front Unic Național în vederea înlăturării dominației germane, a recuceririi

⁴ Ion Popescu-Puțuri, *1 Mai în România — moment de seamă în lupta clasei muncitoare, a poporului român pentru apărarea suveranității, independenței și integrității țării*, în „Anale de istorie”, anul XXXIV, nr. 2/1988, p. 84—103.

libertății și independenței naționale. „Comuniștii — indica ca o sarcină prioritară Circulara C.C. al P.C.R. din 8 iulie 1941 — trebuie să-și concentreze toate forțele pentru formarea *Frontului Unic Național*“. De asemenea, în documentul intitulat : *Frontul unic al popoarelor iubitoare de libertate, împotriva fascismului german*, elaborat de C.C. al P.C.R., la începutul lunii august 1941, se arăta : „În urma acordului între Uniunea Sovietică și Anglia și, mai pe urmă, în urma acordului între Uniunea Sovietică și Cehoslovacia și Polonia... s-a deschis și în România drumul larg spre realizarea unui singur *front unic de luptă* al poporului întreg împotriva ocupanților fasciști... România trebuie să se încadreze în lupta gigantică a Uniunii Sovietice, a țărilor democratice și a popoarelor subjugate, pentru zdrobirea fascismului german, dușmanul de moarte al întregii omeniri, pentru libertate și independență națională“.

Această linie politică și-a găsit exprimarea pregnantă în Platforma-program a C.C. al P.C.R. din 6 septembrie 1941, intitulată *Lupta poporului român pentru libertate și independență națională*, în care s-a fundamentat linia politică și strategică a partidului în vederea răsturnării dictaturii antonesciene și scoaterii țării din războiul hitlerist. „Partidul Comunist din România — se arăta în documentul din 6 septembrie 1941 — propune lupta comună a tuturor partidelor, grupărilor, personalităților politice și tuturor patrioților români, pentru realizarea Frontului Unic Național al poporului român contra ocupanților hitleriști și a slugilor lor trădătoare din țară, pentru cucerirea cerințelor din platformă, care sînt cerințele cele mai arzătoare și comune ale poporului român“. Avînd în vedere că interesele fundamentale ale poporului român, în etapa istorică respectivă, impuneau pe prim plan făurirea unei largi alianțe antihitleriste, P.C.R. a inclus în platforma sa de acțiune doar obiective care să asigure colaborarea tuturor forțelor patriotice, democratice, antifasciste. În document se sublinia în mod expres că „pentru zdrobirea fascismului cotropitor, pentru cucerirea drepturilor și libertăților democratice și cetățenești, a independenței poporului român, [comuniștii] renunță la orice lozinci sau acțiune care ar putea să-i *despartă* de celelalte partide și grupări politice care sînt pentru dezrobirea națională a poporului român“, cu precizarea, în perspectiva procesului revoluționar, că „ei nu renunță la programul lor, la propagarea programului lor și a lozincilor finale“.

Platforma-program din septembrie 1941 prevedea, în esență : încetarea războiului împotriva Uniunii Sovietice și participarea României la lupta împotriva Germaniei hitleriste alături de statele coaliției antifasciste ; alungarea trupelor germane din România ; răsturnarea guvernului antonescian și instituirea unui guvern cu participarea reprezentanților tuturor forțelor patriotice naționale ; eliberarea părții de nord-vest a României de sub ocupația horthystă ; amnistie generală ; desființarea lagărelor de internare ; restabilirea drepturilor și libertăților cetățenești ; îmbunătățirea situației economice și culturale a celor ce muncesc și altele. În concepția partidului comunist, coloana vertebrală a Frontului Unic Național trebuia să fie unitatea de acțiune a clasei muncitoare, a celor două partide ale sale — Partidul Comunist Român și Partidul Social-Democrat.

Cadrul programatic stabilit prin acest document corespundea condițiilor concrete în care se găsea țara, dinamicii raportului de forțe interne. Relevatoriu este faptul că, spre deosebire de forțele burgheze din opoziție, care au evoluat de la atitudini și soluții parțiale, de compromis,

ineficiente, spre acceptarea, în ultimă instanță, a necesității înlăturării regimului antonescian, partidul comunist a propus, în platforma din 6 septembrie 1941, obiective ce și-au păstrat valabilitatea pe întreaga perioadă, s-au dovedit corespunzătoare realității și tendințelor de dezvoltare a acesteia, singurele care ofereau o soluție adecvată.

Istoria mișcării de rezistență care s-a dezvoltat în țară include, ca o componentă de cea mai mare însemnătate, uriașa activitate politico-organizatorică, teoretică și practică, desfășurată de comuniști pentru transpunerea în viață a strategiei optime de salvare națională. Pe această linie, partidul comunist a militat neobosit pentru constituirea Frontului Unic Național al tuturor forțelor patriotice, dornice și capabile să declanșeze la momentul potrivit revoluția eliberatoare. Închegarea, sub conducerea P.C.R., a acestei unități politice naționale a reprezentat o soluție originală dată imperativului imperios al momentului — realizarea unității de voință și de acțiune a întregului popor în vederea eliberării sale de fascism. În elaborarea strategiei și tacticii mișcării de rezistență antifascistă, partidul comunist a luat în considerare bogatele tradiții de luptă pentru libertate și independență ale poporului român, învățămintele puternicelor acțiuni antifasciste ale maselor largi din perioada interbelică, elementele de bază ale situației politice și militare, interne și internaționale, cărora li se încadra lupta de eliberare a românilor. „În acele condiții — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, dovedindu-se la înălțimea răspunderii sale revoluționare, naționale, Partidul Comunist Român a acționat cu fermitate în unitate cu forțele muncitorești, democratice, naționale, pentru răsturnarea dictaturii fasciste, ieșirea din războiul antisovietic și alăturarea țării noastre la coaliția antihitleristă în lupta pentru eliberarea deplină a patriei și zdrobirea definitivă a Germaniei fasciste”⁵.

Pe aceste temeuri, mișcarea de rezistență organizată și impulsionată de comuniști a cuprins grupări politice și categorii sociale dintre cele mai diverse, s-a dezvoltat cu putere. În această eroică și grea luptă, partidul comunist, învingând dificultățile activității în ilegalitate, s-a menținut ca organizație politică centrală, a condus și s-a sprijinit pe o serie de organizații de masă, ca Uniunea Tineretului Comunist, Apărarea Patriotică, Frontul Plugarilor, Madosz etc. În anul 1942, P.C.R. a creat Uniunea Patrioților, organizație ce avea sarcina de a reuni și mobiliza la luptă pe intelectuali, funcționari, studenți, meseriași, mici comercianți și industriași. Comitetul Central al partidului, comitetele sale regionale, județene sau locale au tipărit și difuzat numeroase manifeste, circulare și apeluri, au editat peste 30 de gazete, adecvate cerințelor luptei eliberatoare.

Clasa muncitoare a pornit în fruntea acestei lupte, manifestînd combativitate, demonstrînd un înalt grad de fermitate în acțiune, spirit de abnegație și sacrificiu. Deși cele mai multe întreprinderi fuseseră militarizate, deși guvernul adoptase un cortegiu de măsuri represive, conflictele de muncă și grevele care loveau mașina de război hitleristă au fost numeroase, cuprinzînd mari întreprinderi din București, Brașov, Galați, Constanța, Timișoara, Valea Jiului, Ploiești și alte centre. Alte forme de rezistență larg utilizate de muncitori au fost neprezentarea sau prezentarea cu întîrziere la muncă, prestarea lucrului în ritm lent și de

⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, p. 908.

slabă calitate, avînd drept consecință scăderea simțitoare a producției. În numeroase întreprinderi metalurgice, petroliere, miniere, marine, la C.F.R. au fost deteriorate mașini și instalații, produse piese cu defecte, rebutate șarje de oțeluri speciale ; s-au distrus parțial sau în întregime unele depozite de armament și muniție. Deseori a fost perturbată rețeaua de transmisiuni a aviației și unităților germane și a cablurilor electrice. Ceferiștii au întîrziat transporturi feroviare prin provocarea deliberată a unor accidente, îndrumarea trenurilor pe linii greșite, blocarea unor noduri de cale ferată.

O dirză împotrivire față de războiul hitlerist și de dictatura antonesciană au manifestat masele largi ale țărănimii. În numeroase localități, sătenii s-au sustras de la rechizițiile și prestațiile obligatorii, ascunzînd cerealele și vitele, au refuzat să se prezinte la concentrările și mobilizările pentru front, să subscrie la împrumuturile pentru înzestrarea armatei, au provocat defecțiuni la rețeaua de transmisiuni germană, s-au opus exproprierii unor terenuri în favoarea armatei germane. În mobilizarea țărănimii la lupta antihitleristă o contribuție însemnată a adus, alături de partidul comunist, organizația Frontul Plugarilor.

Un puternic curent de opinie antifascistă a cuprins intelectualii de toate categoriile — oameni de știință, scriitori, artiști, medici, profesori universitari și secundari, învățători. Expresie elocventă a stării de spirit din rîndul intelectualilor este memoriul întocmit în primăvara anului 1944, în care se cerea încetarea grabnică a participării țării la războiul hitlerist. „În clipa în care un cumplit dezastru amenință ființa neamului nostru — scriau semnatarii memoriului — noi, membri ai Academiei Române și profesori ai universităților din București, Iași și Cluj, martori ai exodului și ai devastării satelor și orașelor românești transformate în cîmpuri de bătălie..., am hotărît să vă adresăm apelul de față. Interesele vitale ale statului și poporului nostru cer imediată încetare a războiului, oricare ar fi greutățile acestui pas“.

Starea de spirit potrivnică regimului antonescian și celui de-al treilea Reich a crescut și în armată ; în multe unități militare, comuniștii au organizat grupuri antifasciste, care au furnizat informații și armament forțelor din rezistența civilă, au întreprins acțiuni de pregătire a întoarcerii armelor, la momentul ce urma a fi hotărît, împotriva hitleriștilor. Concomitent s-a relevat din ce în ce mai explicit un curent de opoziție și rezistență la nivelul forurilor superioare de comandă — demisii cu caracter protestatar, măsuri de sabotare a participării românești la război — preocupate de limitarea consecințelor dezastruoase ale politicii aventuriste a regimului.

Creșterea mișcării de rezistență a determinat creșterea disensiunilor în rîndul claselor exploatatoare, activizînd noi forțe antihitleriste. Reprezentanți ai partidelor și grupărilor politice burgheze, industriași și financieri, comercianți, cercurile Palatului regal își manifestau adversitatea față de dominația hitleristă, fie din rațiuni de ordin economic — acapararea de către monopolurile germane a unei părți a industriei românești și perspectiva sumbră de hinterland agrar rezervată României de către Reichul hitlerist, lezîndu-le grav interesele —, fie din motive politice. Conducătorii principalelor partide politice burgheze — Partidul Național-Țărănesc și Partidul Național Liberal — au avut o atitudine contradictorie față de dictatura antonesciană și de războiul hitlerist. Ei au sprijinit, în anumite momente, regimul lui Antonescu și unele mă-

suri întreprinse de acesta. În același timp, legați prin interese de afaceri de Anglia, Franța și Statele Unite ale Americii, ei nutreau sentimente potrivnice Germaniei naziste, erau convinși de înfrângerea finală a acesteia. După faza inițială a războiului antisovietic, cu care s-au declarat de acord, fruntașii P.N.Ț. și P.N.L. s-au pronunțat împotriva continuării ostilităților de către România. Totodată, ei au luat atitudine față de unele acte de guvernământ. Opoziția lor era, însă, limitată, manifestându-se, mai ales, prin memorii și scrisori adresate mareșalului; ei se temeau de ridicarea la luptă a maselor, erau împotriva unor metode de acțiune ca sabotajele industriale, agitațiile politice în rândurile armatei, preconizate și utilizate de partidul comunist, care își dovedeau eficacitatea. Între mareșalul Ion Antonescu și Palatul regal au apărut o serie de fricțiuni determinate de preluarea de către acesta a celor mai importante prerogative regale, de excluderea sistematică a regelui de la luarea unor decizii importante. Pe parcurs, în condițiile înfringerilor militare suferite de Germania nazistă și ale dezvoltării rezistenței antihitleriste din România, aceste fricțiuni s-au agravat. Dându-și seama că, rămânând inactivă, monarhia nu va supraviețui prăbușirii regimului antonescian, cercurile Palatului și-au pus problema găsirii căilor pentru scoaterea țării din război. Apropiații regelui au intensificat legăturile cu liderii diferitelor partide și grupări burgheze opoziționiste, au recrutat aderenți din rândurile generalilor activi și de rezervă, care au început să caute soluții pentru ieșirea din război.

Pe fondul general caracterizat prin creșterea gradului de împotrivire a poporului român, în ansamblul său, față de Reichul nazist, s-a desfășurat activitatea Partidului Comunist Român de coalizare, într-un front comun de luptă, a tuturor forțelor patriotice naționale⁶.

Urmărind cu consecvență linia sa politică de raliere a tuturor forțelor antihitleriste, partidul comunist a pus în centrul acestei activități înfăptuirea unității de acțiune a clasei muncitoare, conștient fiind — așa cum se sublinia în Rezoluția C.C. al P.C.R. din ianuarie 1942, intitulată *Pieirea sau salvarea poporului român* — că „fără realizarea unității de acțiune a Frontului Unic al clasei muncitoare nu se poate crea nici Frontul Unic patriotic al poporului român“. Pe linia împlinirii acestei sarcini istorice, Comitetul Central al P.C.R. a stabilit contacte cu conducerea Partidului Social-Democrat, i-a făcut propuneri de colaborare și de realizare a unui acord de luptă comună.

Un prim și important succes în direcția făuririi largului front de rezistență națională antifascistă și antihitleristă l-a reprezentat crearea, în toamna anului 1943, a *Comitetului Frontului Patriotic Antihitlerist*. Răspunzând apelului din iunie 1943 al partidului comunist, în lunile septembrie-octombrie 1943 s-au aliat cu el, în lupta pentru eliberarea patriei, partide și organizații patriotice ce se aflaseră și anterior alături de comuniști în acțiunile contra fascismului și a nazismului, ca Frontul Plugarilor, Uniunea Patrioților, Uniunea Oamenilor Muncii Maghiari (Madosz) și Partidul Socialist-Țărănesc. Inițial, a aderat și Partidul Social-Democrat, dar, după o lună, președintele său, Constantin-Titel Petrescu, a anunțat retragerea P.S.D. din comitet, pretextând că, fără P.N.Ț. și P.N.L., Frontul Patriotic nu ar putea avea eficiența necesară. Faptele n-au confirmat,

⁶ Gheorghe Zaharia, *Consensul național — factorul decisiv al victoriei poporului român din August 1944*, în „Anale de istorie“, anul XXX, nr. 3/1984, p. 108—119.

însă, opinia acestuia ; dimpotrivă, crearea Frontului Patriotic Antihitlerist a constituit o etapă importantă în procesul de unire a forțelor rezistenței românești, existența lui atestând maturizarea condițiilor pentru ca lupta antihitleristă să ia cursul spre coordonarea tuturor acțiunilor și dezvoltarea lor spre pregătirea efectivă a scoaterii țării de sub dominația Germaniei naziste.

Discuțiile purtate de activiști de frunte ai Partidului Comunist Român și Partidului Social-Democrat în iarna anilor 1943—1944 au dus la o apropiere a pozițiilor și la încheierea, în aprilie 1944, a acordului de *Front Unic Muncitoresc*. Manifestul programatic, dat publicității cu prilejul zilei de 1 Mai, chema toate forțele patriotice antihitleriste să se unească în lupta hotărâtă pentru : pace imediată, răsturnarea guvernului Antonescu, formarea unui guvern național din reprezentanții tuturor forțelor antihitleriste din țară, sabotarea și distrugerea mașinii de război germane, alianța cu coaliția Națiunilor Unite, pentru făurirea României libere, democratice și independente.

Realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare a exercitat o influență deosebită asupra celorlalte clase sociale, partide și grupări politice, în sensul grăbirii procesului de unire a tuturor forțelor antihitleriste. La 26 mai 1944 s-a creat *Coaliția Național-Democratică*, în care erau reprezentate Partidul Comunist Român și organizațiile democratice aflate sub influența sa (Frontul Plugarilor, Uniunea Patrioților, Madosz), Partidul Socialist-Țărănesc, gruparea liberală tătărăsciană și Partidul Naționalist Democrat. Coaliția Național-Democratică își propunea să acționeze pentru : 1. Pregătirea acțiunii politice menite să realizeze ieșirea României din război și încheierea armistițiului și a păcii cu Națiunile Unite ; 2. Eliberarea teritoriului național de sub dominația trupelor de ocupație și reîncorporarea Transilvaniei de nord prin alungarea coto-pitorilor ; 3. Ieșirea României din Axă, restabilirea raporturilor tradiționale ale României cu puterile occidentale și cu foștii ei aliați și prieteni, precum și încheierea, în același timp, pentru epoca de după pace, a unei alianțe cu U.R.S.S., organizându-se astfel o colaborare permanentă în toate domeniile ; 4. Reașezarea instituțiilor democratice la temeliiile vieții politice a statului român.

În aceste împrejurări, în mai 1944, conducătorii Partidului Național-Țărănesc și Partidului Național Liberal au consimțit să participe la constituirea unui *Comitet Central de Acțiune*, format din reprezentanții P.C.R., P.S.D., P.N.Ț. și P.N.L. și a unui *Birou* ca organ executiv al acestuia. Dezbaterile purtate în cadrul acestor organisme au dus la definitivarea platformei propuse de comuniști pentru constituirea *Blocului Național Democratic*. Declarația comună a celor patru partide, publicată la 20 iunie 1944, prevedea : 1. „Încheierea, fără întârziere, în baza ofertei făcute de Aliați, a unui armistițiu cu Națiunile Unite (Uniunea Sovietică, Marea Britanie și Statele Unite ale Americii), căutînd a obține condițiunile posibile cele mai bune pentru interesele țării ; 2. Ieșirea României din Axă, eliberarea țării de ocupație germană, alăturarea ei de Națiunile Unite și restabilirea independenței și suveranității naționale ; 3. În acest scop : înlăturarea actualului regim de dictatură și înlocuirea lui cu un regim constituțional democratic, pe baza acordării drepturilor și libertăților civice tuturor cetățenilor țării ; 4. Menținerea unei ordini democratice și realizarea păcii, conform cu interesele statului și poporului român ; 5. Prezentul acord intră imediat în vigoare și obligă părțile contractante la organizarea și ducerea în comun, fără nici o întârziere, a

acțiunii pentru realizarea punctelor mai sus stabilite“. În Declarație se menționa că formațiunile politice care alcătuiau Blocul Național Democratic își păstrau „întreaga independență ideologică și politică, acordul intervenit neprivind decît punctele mai sus fixate“.

S-a realizat, astfel, *Frontul Național Antihitlerist*, expresie a politicii de alianțe, inițiată și urmărită cu tenacitate de partidul comunist, ceea ce a angajat la o luptă hotărîtoare pentru interesele naționale fundamentale cele mai largi păături ale populației, întregul popor român. În toate înțelegerile stabilite prin consens, partidul comunist era prezent și acționa ca un liant și nucleu dinamizator, ceea ce nu a scăpat observației organelor informative germane care relatau, la 5 august 1944, că „evoluția politicii interne din ultimele săptămîni arată clar o trecere a tuturor opozițiilor spre stînga cu preluarea conducerii acestei opoziții de partidul comunist“.

Paralel cu pregătirea acțiunilor de ordin politic, partidul comunist a desfășurat și o intensă activitate de pregătire militară a declanșării acțiunii revoluționare insurecționale decisive. Preocupat de asigurarea unei largi baze populare pentru mișcarea de rezistență, P.C.R. a urmărit crearea unor formațiuni patriotice de luptă, care să formeze cadrul organizatoric și militar al luptei antifasciste și antihitleriste. Concomitent cu constituirea depozitelor de armament pentru aceste formațiuni, ce urmau să intre în luptă la momentul potrivit, partidul a organizat detașamente de partizani în Valea Prahovei, Munții Vrancei, Munții Semenicului. Un moment important în această pregătire l-a reprezentat consfătuirea din noaptea de 13—14 iunie 1944, cînd reprezentanții Partidului Comunist Român, ai armatei și ai Palatului regal au discutat și adoptat planul elaborat de P.C.R. pentru răsturnarea prin forță a regimului antonescian și întoarcerea armelor împotriva Germaniei naziste.

În vara anului 1944 erau reunite toate condițiile obiective și subiective pentru declanșarea unei uriașe acțiuni politice și militare eliberatoare. Factorii principali care indicau această realitate erau : starea de efervescentă a maselor ; adîncirea crizei politice și militare a regimului antonescian ; atitudinea profund ostilă a armatei române față de continuarea războiului hitlerist ; înfăptuirea, în ansamblu, a măsurilor politice și militare de pregătire a declanșării revoluției române. Pe plan extern existau condiții favorabile create de succesele militare hotărîtoare ale armatei sovietice, care ducea greul războiului, de acțiunile ofensive ale armatelor anglo-americane în vestul Europei după deschiderea celui de-al doilea front în iunie 1944, de amploarea luptei antifasciste a popoarelor Europei, ce dădeau puternice lovituri mașinii de război hitleriste, de forțele populare, care au adus o contribuție de mare însemnătate la cauza generală a victoriei în războiul antifascist.

La 23 August 1944, în jurul orei 17, a început insurecția poporului român, care a marcat declanșarea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă în România. Planul politic și militar al acesteia, elaborat cu mare răspundere istorică pentru destinele poporului de către Partidul Comunist Român, a fost pus imediat și ireproșabil în aplicare. Dictatorul Ion Antonescu și colaboratorii săi apropiați au fost arestați la Palatul regal de o grupă de militari și preluați apoi pentru a fi păziți într-o casă conspirativă de o formațiune de luptă patriotică organizată în clandestinitate de partidul comunist. Acest fapt a consemnat și semnalul punerii în aplicare a planului ridicării la arme a întregului popor român.

Un nou guvern, aflat sub egida politică a partidelor componente ale Blocului Național Democratic, a preluat imediat frinele puterii statale. S-au radiodifuzat, începînd cu orele 22,20, și s-au tipărit în tiraje de masă pentru a doua zi documentele politice pregătite în prealabil — Proclamația către țară a șefului statului, Declarația guvernului și Declarația C.C. al P.C.R. — care defineau noua orientare politică și militară a României pe plan intern și pe arena internațională. În interior, doborîrea dictaturii antonesciene însemna, totodată, instituirea unui regim democratic, garantarea drepturilor și libertăților civice. România se declara gata a încheia armistițiul cu Națiunile Unite și declanșa lupta pentru eliberarea teritoriului național de sub ocupația fascisto-horthystă.

În Declarația C.C. al P.C.R. se releva : „Partidul Comunist din România, partid al clasei muncitoare, reprezintă însă interesele întregii colectivități românești, deopotrivă ale muncitorimii și țărănimii, ale intelectualității și ale tuturor păturilor orășenești, ale întregului popor român în lupta sa de eliberare națională, în lupta sa pentru cîștigarea drepturilor cetățenești și democratice... În ciocnirea inevitabilă cu forțele hitleriste, Partidul Comunist din România cheamă muncitorimea, țărănimea, intelectualii și pe toți cetățenii României la lupta fără cruțare, cu toate armele, împotriva dușmanului de moarte al poporului român, pentru asigurarea viitorului său“.

Proclamația către țară a șefului statului scotea în relief caracterul ferm al actului înfăptuit de poporul român în virtutea dreptului său imprescriptibil de a-și decide el însuși viitorul : „Poporul nostru înțelege să fie singur stăpîn pe soarta sa. Oricine s-ar împotrivi hotărîrii noastre liber luate și care nu atinge drepturile nimănui este un dușman al neamului nostru. Ordon armatei și chem poporul să lupte prin orice mijloace și cu orice sacrificii împotriva lui“. Declarația noului guvern, consemnînd cu tărie aceeași trăsătură de suveranitate integrală a orientării impriimate politicii interne și externe a României, sublinia, la rîndul său : „Orice piedică pusă în drumul înfăptuirii năzuințelor spre pace și libertate ale poporului român va dezlănțui o luptă fără milă și fără cruțare din partea tuturor forțelor armate și populare împotriva celor care ar încerca să mențină țara noastră în război cu Națiunile Unite, prelungindu-i astfel zadarnic suferințele“. Iar Directiva operativă emisă de Marele Stat Major și comunicată tuturor comandamentelor marilor unități încă în noaptea de 23 spre 24 august prevedea : „a) încetarea imediată a focului contra trupelor Națiunilor Unite (sovietice) ; b) recuperarea forțelor armate române de pe frontul din Basarabia și Moldova în scopul ulterioarei lor întrebuițări în operațiunile vizînd recucerirea Ardealului de nord ; c) eliberarea teritoriului național de trupele germane ; d) acțiune ofensivă pentru recucerirea Ardealului de nord“.

Odată cu declanșarea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, poporul român și-a afirmat deschis hotărîrea nestrămutată de a-și apăra drepturile sale imprescriptibile : independența, suveranitatea și integritatea patriei. La chemarea înflăcărată a partidului comunist, poporul român s-a angajat cu toate forțele, cu entuziasm și spirit de jefită, în lupta pentru victoria revoluției. Armata țării, ca un singur om, „de la soldat la general“, a întors armele împotriva

hitleriștilor. În această bătălie un popor întreg, fără nici o fisură, a format o unitate de granit, care i-a chezășuit izbînda ⁷.

Pentru zdrobirea hitleriștilor, forțele militare și populare românești au purtat lupte înverșunate la București și în împrejurimi, la Ploiești și pe Valea Prahovei, în Bucovina și Banat, în Dobrogea și Muntenia, în Oltenia, în sudul Transilvaniei și Crișana, de-a lungul Dunării, în nordul și sudul Moldovei. Pretutindeni, armata română, sprijinită de formațiunile de luptă patriotice, de alte formațiuni de factură populară organizate ad-hoc, practic tot poporul, a aplicat lovituri nimicitoare dușmanului. Localitățile patriei au fost transformate în adevărate cetăți de luptă; coloanele inamicului au fost permanent hărțuite, fracționate și nimicite; „zonele întărite” organizate de hitleriști au fost încercuite, asaltate și lichidate. Prin toate acestea, revoluția română a dobîndit caracterul unui autentic război al întregului popor, ceea ce și explică victoria rapidă și deplină obținută.

În cele opt zile de acțiuni insurecționale, forțele revoluționare au eliberat circa 150 000 km² din teritoriul național, au scos din luptă peste 60 000 de militari germani — echivalentul a 6 divizii ale Wehrmachtului — și au capturat o cantitate substanțială de material de război (între care 222 avioane și 438 nave). Forțele române au pus stăpînire pe tre-cătorile Carpaților Meridionali, spulberînd toate încercările naziștilor de a-și reface apărarea pe arcul carpatic. Pierderea aliniamentelor favorabile de apărare din România a avut grave consecințe pentru Germania nazistă, punînd în pericol întregul ei sistem defensiv din Balcani. Mărețul act românesc a dat o lovitură puternică din punct de vedere politic coaliției dominate de Reichul nazist, catalizînd procesele centrifuge din sînul acesteia. Exemplul României a fost urmat, de scurt timp, de Bulgaria și Finlanda și a generat puternice crize politice în Ungaria și Croația. În lunile următoare, armata română, sprijinită de întreaga națiune, în cooperare cu armata sovietică, a desăvîrșit eliberarea teritoriului național — la 25 octombrie 1944 —, participînd apoi la înfringerea inamicului pe teritoriile Ungariei, Cehoslovaciei și Austriei, pînă la victoria finală asupra Germaniei hitleriste, la 9 mai 1945.

Vigoarea și fermitatea cu care s-a ridicat la luptă și a asigurat istorica izbîndă din August 1944 a reprezentat un energic și determinant act de voință al națiunii române, o strălucită afirmare a hotărîrii poporului român de a zdrobi orice dominație străină, de a fi liber și stăpîn în țara sa. „Ținînd seama — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — de amploarea forțelor populare care au participat la insurecția armată și în primul rînd a clasei muncitoare, condusă de Partidul Comunist — exponentul intereselor vitale ale întregului popor —, de faptul că a răsturnat regimul politic al dictaturii militaro-fasciste, forțele cele mai reacționare vîndute Germaniei fasciste, și a lichidat dependența de imperialismul german și de orice imperialism, ducînd la întoarcerea armelor împotriva armatelor hitleriste și la izgonirea lor de pe teritoriul țării, insurecția din august 1944 a marcat începutul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, care a dus la cucerirea adevăratei independențe a patriei, la transformarea revoluționară, socialistă a României. Masele populare și-au dobîndit, cu arma în mînă,

⁷ Dr. Ilie Ceaușescu, dr. Florin Constantiniu, dr. Mihail E. Ionescu, *200 de zile mai devreme. Rolul României în scurtarea celui de-al doilea război mondial*. Ediție revăzută și adăugită, Editura științifică și enciclopedică, București, 1985, p. 67 și urm.

dreptul la libertate și neatîrnare, dreptul de a fi deplin stăpîne pe bogățiile naționale, de a-și făuri destinele potrivit intereselor și aspirațiilor proprii, precum și posibilitatea de a construi pe pămîntul patriei cea mai dreaptă și mai înaintată orînduire socială — orînduirea socialistă și comunistă”⁸.

Revoluția din August 1944, condusă de Partidul Comunist Român și la care au luat parte activă toate forțele ce se pronunțau pentru independența țării, a înscris una din cele mai strălucitoare pagini în lupta poporului român pentru libertate socială și națională. Ea a redat României onoarea, demnitatea națională ce-i fuseseră știrbite prin dominația fascistă și i-a impus numele în marele capitol al istoriei universale pe care l-a înscris triumful coaliției antihitleriste a popoarelor asupra Germaniei naziste. Desprinzîndu-se, printr-o energică acțiune, de o încorsare politică care-i periclita însăși ființa națională, poporul român a adus, în același timp, o contribuție însemnată la eforturile generale pentru edificarea unei lumi mai drepte și mai bune. Aportul său la înfrîngerea nazismului s-a bucurat de o binemeritată apreciere în opinia publică internațională.

În numeroase comentarii ale unor importante ziare și posturi de radio, agenții de presă, personalități politice sau militare s-a subliniat faptul că, prin consecințele militaro-strategice și politice, revoluția română a avut un rol însemnat „în grăbirea sfîrșitului” războiului și, implicit, în reducerea numărului de jertfe omenești și de distrugerii de valori ale culturii și civilizației umanității. Astfel, radio Londra aprecia chiar în ziua de 24 august că „fapta României constituie un act de mare curaj și acest act va grăbi sfîrșitul războiului... Prăbușirea hitleriștilor se apropie cu pași repezi”. La 27 august, ziarul sovietic „Pravda” aprecia, cu teme, că actul de independență al poporului român „are o importanță covârșitoare nu numai pentru această țară, ci pentru întreg Balcanul, deoarece prin această lovitură se prăbușește întregul sistem de dominație german din sud-estul Europei”. „Istoria — își încheia ziarul american „The New York Times” unul din articolele sale din 25 august — poate consemna, pe bună dreptate, retragerea României [din Axă] ca unul din evenimentele decisive ale întregului război”. Cu o deosebită luciditate și perspicacitate comenta, la 30 august, „istorica decizie a României” ziarul „Le Figaro”: „Acum cîteva zile o *revoluție politică și militară* a izbucnit în România... Astfel se încheie dezmembrarea fostului sistem pe care diplomația — și tunurile — Reichului s-au străduit să-l construiască de la Marea Tireniană pînă la Marea Neagră. Schimbarea intervenită în poziția României este, fără îndoială, lovitura cea mai puternică pe care a primit-o Germania în această zonă a Europei”.

Actul din August 1944 a fost rezultatul acțiunii convergente, unitare a tuturor forțelor interesate în salvarea țării de pericolul care o amenința. Modul cum partidul comunist a elaborat strategia desfășurării de ansamblu a revoluției, consecvența orientării sale de făurire a Frontului Unic Național al întregului popor ca temelie a desfășurării cu succes a bătăliei de eliberare, suplețea și elasticitatea în relațiile cu partenerii reali sau virtuali — de la forțele politice burgheze și monarhie pînă la virfurile ierarhiei militare — în efortul pentru salvarea țării au concretizat exemplar o cale românească în teoria și practica revoluționară inter-

⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 18, Editura politică, București, 1979, p. 577—578.

națională privind înlăturarea dominației străine și declanșarea unui proces social-economic și politic transformator de mari dimensiuni. Prin aceasta, experiența românească a contribuit la îmbogățirea tezaurului socialismului științific cu noi metode și forme de luptă, cu noi soluții date marilor probleme ridicate de transformarea socialistă a societății.

Înfăptuirea actului istoric de la 23 August a deschis o nouă eră în istoria poporului român. Declanșarea revoluției a marcat doborîrea unui regim agresiv — dictatura antonesciană — și a proiectat în avanscena vieții politice cele mai înaintate forțe ale națiunii române, în frunte cu comuniștii. În acest sens, uriașa ridicare la luptă din August 1944 a însemnat și primul pas, istoricește vorbind, al luptei forțelor revoluționare, democratice, ale maselor largi pentru înfăptuirea unor adinci prefaceri sociale, care să lichideze definitiv vechile stări de lucruri și să ducă la făurirea unei noi orînduiri sociale — orînduirea socialistă. „Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — a deschis calea înfăptuirii revoluției democratice, a revoluției socialiste și trecerii la construcția socialismului, a asigurat condițiile necesare marilor transformări revoluționare”⁹. Într-adevăr, ansamblul transformărilor care au condus la angajarea plenară a poporului român în efortul de construire a socialismului a găsit în actul de la 23 August impulsul inițial. Succesiunea fazelor acestui proces revoluționar și validarea lor istorică prin succesele care au încununat revoluția democratică și cea socialistă au confirmat atît caracterul istoricește necesar al procesului revoluționar, cît și orientarea corectă a partidului și justetea soluțiilor oferite de el problemelor dezvoltării societății românești pe drumul progresului și civilizației.

Idealurile pentru care a luptat poporul român în istoria sa multimilenară, toate forțele revoluționare, progresiste, cei mai buni fii ai națiunii, și-au găsit împlinirea în anii construirii socialismului pe pămîntul patriei. România, care în decursul istoriei a luptat continuu pentru asigurarea independenței și suveranității naționale, se înalță astăzi între poamele lumii ca o țară a demnității, a progresului, a libertății și democrației, ilustrînd prin faptele și împlinirile sale forța pe care o dobîndește un popor stăpîn pe destinele sale.

Întreaga politică internă și externă a țării noastre poartă amprenta puternicei personalități a tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, președintele Republicii Socialiste România, al cărui rol determinant, esențial, în elaborarea obiectivelor dezvoltării noastre economico-sociale asigură organizarea și conducerea științifică a întregii activități de aplicare în viață a Programului partidului comunist de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

Unitatea și coeziunea întregului popor, a tuturor fiilor țării, fără deosebire de naționalitate, în jurul încercatei forțe politice călăuzitoare — Partidul Comunist Român — constituie izvorul forței și trăiniciei de nezdruincinat a orînduirii noastre, garanția apărării și consolidării libertății, independenței și suveranității patriei, a cuceririlor revoluționare obținute prin lupta și munca întregului popor, cheazășia unor noi și minunate victorii pe calea socialismului și comunismului.

SIMPOZIONUL ȘTIINȚIFIC CU TEMA :
„CONTRIBUȚIA DETERMINANTĂ A TOVARĂȘULUI
NICOLAE CEAUȘESCU
LA ELABORAREA ȘI ÎNFĂPTUIREA POLITICII PARTIDULUI
ȘI STATULUI NOSTRU DE INDUSTRIALIZARE SOCIALISTĂ
A ȚĂRII, DE ÎNTĂRIRE ȘI DEZVOLTARE A PROPRIETĂȚII
SOCIALISTE, BAZA TRAINICĂ PENTRU FĂURIREA CU
SUCCES A SOCIALISMULUI ȘI COMUNISMULUI ÎN
ROMÂNIA“,

dedicat celei de-a 40-a aniversări a actului istoric al naționalizării
 principalelor mijloace de producție din România
 (București, 11 iunie 1988)

Cu prilejul împlinirii a patru decenii de la naționalizarea principalelor mijloace de producție din România, simbătă, 11 iunie, s-au desfășurat în Capitală lucrările Simpozionului științific cu tema „Contribuția determinantă a tovarășului Nicolae Ceaușescu la elaborarea și înfăptuirea politicii partidului și statului nostru de industrializare socialistă a țării, de întărire și dezvoltare a proprietății socialiste, baza trainică pentru făurirea cu succes a socialismului și comunismului în România“.

La lucrările simpozionului, organizat sub egida Consiliului Național al Științei și Învățămîntului, de Academia Republicii Socialiste România, au participat membri și membri supleanți ai Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., membri ai C.C. al P.C.R. și ai guvernului, reprezentanți ai unor instituții centrale, organizații de masă și obștești, activiști de partid și de stat, oameni de știință, artă și cultură, cadre de conducere din unități industriale, centrale și ministere, cercetători, studenți, militari, oameni ai muncii din Capitală.

Luînd cuvîntul, tovarășul **Constantin Olteanu**, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., a spus :

„Vă rog să-mi permiteți să dechid lucrările Simpozionului științific dedicat împlinirii a 40 de ani de la naționalizarea principalelor mijloace de producție din România. «Remarcabilele înfăptuiri obținute de țara noastră în edificarea noii orînduiri sociale — sublinia secretarul general al partidului, tovarășul

Nicolae Ceaușescu — demonstrează, cu puterea faptelor, însemnătatea istorică a actului revoluționar de acum patru decenii, justetea politicii generale a Partidului Comunist Român, capacitatea și energiile creatoare ale poporului nostru, eliberat de exploatare și asuprire, devenit pe deplin stăpîn pe destinele sale, hotărît să acționeze cu toată fermitatea pentru a-și făuri un viitor luminos, corespunzător năzuințelor sale fundamentale de libertate, de bunăstare și fericire».

Plecînd de la această generoasă apreciere, în lumina vastei opere a ilustrului conducător al partidului, statului și poporului nostru, de la ideile și orientările de inestimabilă valoare teoretică și practică, cuprinse în magistrala expunere a tovarășului Nicolae Ceaușescu în ședința Comitetului Politic Executiv din 29 aprilie a.c., comunicările prevăzute în programul simpozionului își propun să abordeze laturile esențiale ale dezvoltării economiei noastre socialiste, punînd un accent deosebit pe avîntul ce l-a cunoscut după Congresul al IX-lea al partidului.

Printr-o fericită coincidență, actul naționalizării a avut loc atunci cînd se împlinea un secol de la revoluția română de la 1848, ceea ce se înfățișează atît ca o rezultantă legică și componentă organică a marilor momente din devenirea României moderne, cît și ca jalon definitoriu pentru modelarea viitorului.

Pe drumul deschis la 23 August 1944, instaurarea și consolidarea puterii muncitorești-țărănești, măsurile anticapitaliste inițiate de partidul nostru comu-

nist în etapa democratică a revoluției au pus la ordinea zilei și cerința preluării pirghiilor economice. Exprimând voința maselor populare, la 11 iunie 1948 Marea Adunare Națională a adoptat, în unanimitate, Legea pentru naționalizarea întreprinderilor industriale, bancare, de asigurări și de transport.

Retrospectiva deceniilor ce au trecut de la evenimentul aniversat acum pune și mai mult în evidență caracterul conținutului și unitar al procesului revoluționar din țara noastră, ridicat la cotele sale superioare prin cotitura decisivă realizată de istoricul Congres al IX-lea al partidului, care a inaugurat cea mai rodnică perioadă din îndelungata existență a românilor, denumită cu îndreptățită mândrie patriotică Epoca Nicolae Ceaușescu.

Minutul tablou al acestei epoci, care conferă anilor noștri semnificația unei adevărate renașteri, a validat plenar opțiunea istorică a poporului român de a fi încredințat, în neuitatul an 1965, conducerea destinului patriei personalității de excepție ce întrușchipează în cel mai înalt grad alesele însușiri și vocația națiunii, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Așa cum a apreciat secretarul general al partidului, într-un interval scurt, România s-a transformat dintr-o țară cu o industrie și agricultură slab dezvoltate, într-o țară cu o industrie puternică, cu o agricultură socialistă avansată, cu o economie diversificată și complexă.

A avut loc o dezvoltare impetuoasă a științei și învățămîntului, domenii de cea mai mare însemnătate pentru progresul multilateral al țării, conduse cu distinsă autoritate de tovarăsa academician doctor inginer Elena Ceaușescu, militant de frunte al partidului și statului nostru, eminentă personalitate a științei și tehnicii românești, savant de largă recunoaștere internațională.

Sub înfrîurirea gîndirii cutezătoare, a acțiunii revoluționare a tovarășului Nicolae Ceaușescu au cunoscut și cunoscut un ritm intens de creștere și modernizare forțele de producție, repartizate rațional și echilibrat pe tot întinsul țării, proces care, în contextul înlăptuirii amplului program de sistematizare a teritoriului, dobîndește noi valențe și semnificații politice, economice, sociale. Dezvoltarea accelerată a forțelor de producție este însoțită de perfecționarea continuă a relațiilor de producție și sociale, de înlăptuirea principiilor eticii și echității socialiste, dezvoltarea conștiinței patriotice, revoluționare, proprie omului nou, constructor demn al noii orînduirii.

Marile înlăptuiri din anii socialismului, mai ales de după Congresul al

IX-lea, atestă justetea drumului pe care l-a ales poporul, conținutul profund științific și clarviziunea politicii partidului, care își onorează superlativ răspunderea încredințată de istorie, de a conduce nobila operă de construire a socialismului cu poporul și pentru popor.

Înlăptarea României pe piscurile civilizației socialiste și în perspectivă ale celei comuniste, afirmarea sa prestigioasă în comunitatea mondială, sporirea contribuției ei la rezolvarea gravelor probleme internaționale, care preocupă în cel mai înalt grad omenirea, în vederea edificării unei lumi fără arme și fără războaie, o lume a colaborării și păcii, își au chezașia sigură în faptul că în fruntea destinului național se află cel mai strălucit fiu al poporului nostru, arhitectul de geniu al României socialiste moderne, marele erou al neamului și al păcii, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

În comunicarea intitulată „**Concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu privind industrializarea socialistă a țării, dezvoltarea puternică a proprietății socialiste de stat și cooperatiste — baza trainică a progresului multilateral al patriei, a întăririi independenței și suveranității naționale**”, tovarășul Manea Mănescu, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., vicepreședinte al Consiliului de Stat, a arătat :

Se împlinesc, astăzi, 40 de ani de la înlăptuirea, la 11 iunie 1948, prin voința și lupta eroică a poporului, sub conducerea Partidului Comunist Român, a naționalizării principalelor mijloace de producție — eveniment istoric care a pus bazele proprietății socialiste, ale edificării noii orînduirii sociale în România.

După patru decenii, perioadă în care proprietatea socialistă s-a dezvoltat continuu, asigurînd o trainică temelie industrializării, revoluției agrare, conducerii planificate a societății, mecanismului economic și social, întăririi independenței și suveranității naționale, România se înfățișează lumii ca o țară cu structuri moderne, dinamice și eficiente, puternic luminată de mărețele realizări din glorioasa Epocă Nicolae Ceaușescu.

Evenimentele politice și sociale, prefacerile înnoitoare din cei dintîi ani ai revoluției și construcției socialiste — înlăptuite sub conducerea partidului, a cadrelor sale de bază, între care s-a aflat continuu, în primele rînduri, cel ce este astăzi, spre mîndria unui întreg popor, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România — au evidențiat în continuare, pe un plan superior, strălucitele calități de eminent conducător ale marelui tribun revoluționar și ctitor de

țară nouă, inspiratorul și organizatorul înaintării ferme a patriei noastre spre culmile luminoase ale comunismului, eroul național al poporului român — tovarășul Nicolae Ceaușescu.

În perioada care a trecut de la naționalizarea principalelor mijloace de producție, în conștiința poporului și în marea carte a faptelor sale s-a înscris, prin uriașe realizări, epoca de profunde transformări revoluționare deschisă de Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român.

În cuprinsul vastei opere social-politice a tovarășului Nicolae Ceaușescu se distinge — printr-o înaltă ținută teoretică, prin raportarea în permanență a cerințelor legităților generale la problemele concrete, politice, economice și sociale — o concepție înaintată cu privire la rolul fundamental al proprietății socialiste în întregul proces de construcție a noii orinduirii sociale.

Are profunde semnificații faptul că în tezele pentru plenara Comitetului Central al partidului, în expunerea rostită la ședința comună a Consiliului Național al Oamenilor Muncii și a Consiliului Național al Agriculturii, tovarășul Nicolae Ceaușescu a pus în lumină, în mod magistral, concepte și idei de importanță decisivă pentru prezentul și viitorul țării, ce definesc rolul proprietății socialiste de nucleu focalizator al progresului multilateral al patriei, al creșterii bunăstării materiale și spirituale a întregului popor, al întăririi independenței și suveranității naționale.

Amplele programe de investiții, corespunzătoare strategiei revoluționare a partidului nostru, a secretarului său general, de dezvoltare economico-socială a României, au asigurat creșterea în ritmuri înalte a forțelor de producție, repartizarea lor armonioasă și echilibrată pe întregul teritoriu al țării, într-o concepție unitară și de largă perspectivă, o dată cu perfecționarea neîncetată a relațiilor de producție.

Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, congresele și conferințele naționale ale partidului de după 1965 au adoptat directivele pentru planurile cincinale și programele de perspectivă pe baza concepției revoluționare a accelerării procesului de dezvoltare și modernizare a industriei socialiste. S-au implementat, în fiecare județ, obiective economice grupate în mari platforme industriale, fapt de însemnătate hotărâtoare pentru valorificarea superioară a importanțelor resurse materiale și a forței de muncă existente în toate zonele țării.

În constelația vastei opere economice și social-politice a tovarășului Nicolae Ceaușescu, industrializarea a fost concepută ca un proces amplu și complex, în care s-au integrat nu numai marile centre economice, dar și toate orașele, precum și multe localități rurale. Marea epopee a industrializării, care a cuprins practic întreaga țară, a schimbat din temelii harta economică a României, a conferit un curs nou muncii și vieții poporului, a racordat orașele și comunele, în totalitatea lor, la ritmurile civilizației socialiste.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu a elaborat, într-un model original, modern și eficient, o strategie unitară a sistematizării teritoriului, a județelor și localităților țării, determinantă pentru evoluția dinamică, înnoitoare a întregii vieți economico-sociale din societatea românească. Pătrunsă de un puternic caracter revoluționar, profund științific, prin îmbinarea cuprinzătoare, în mod armonios, a criteriilor economice și sociale, din perspectiva cerințelor prezentului, dar îndeosebi cu o largă deschidere spre viitor, strategia sistematizării teritoriale a asigurat și asigură dezvoltarea puternică a forțelor de producție și repartizarea lor armonioasă, echilibrată pe întregul teritoriu al patriei.

Aplicarea consecventă în viață a strategiei industrializării, întemeiată pe strălucita concepție științifică a marelui nostru președinte, a avut un rol determinant în creșterea potențialului economic al României. Au fost obținute importante transformări pe plan calitativ, fapt reflectat cu deosebire în diversificarea producției, creșterea productivității muncii, înnoirea producției și ridicarea continuă a parametrilor tehnico-economici ai produselor, reducerea cheltuielilor materiale și realizarea unei eficiențe superioare în întreaga activitate industrială.

Un rol de seamă în dezvoltarea puternică a potențialului de cercetare științifică și creație tehnologică al țării noastre, în introducerea și extinderea progresului tehnic în industrie, în celelalte ramuri ale economiei naționale, îl are tovarășa academician doctor inginer Elena Ceaușescu, președintele Consiliului Național al Științei și Învățămîntului, care aduce o contribuție deosebit de importantă la afirmarea științei românești pe plan național și internațional.

Elaborate din inițiativa și sub conducerea politică și științifică a tovarășului Nicolae Ceaușescu, obiectivele cutezătoare pentru actualul cincinal și pentru viitorul deceniu, pînă la orizontul 2000, prevăd cu deosebire creșterea puternică

a forțelor de producție, dezvoltarea intensivă a industriei, agriculturii și celorlalte sectoare de activitate, înfăptuirea noii revoluții tehnico-științifice, a noii revoluții agrare, perfecționarea, în continuare, a conducerii activității economico-sociale, creșterea avuției naționale, a bunăstării întregului popor.

Evoluția dinamică și înnoitoare a vieții economice și sociale a țării, ilustrare a concepției revoluționare a tovarășului Nicolae Ceaușescu privind dezvoltarea armonioasă, echilibrată a tuturor județelor, a localităților urbane și rurale, a centrelor agroindustriale, va continua pe un plan superior, contribuind în mod fundamental la amplificarea forței economice a patriei noastre. Așa cum a indicat secretarul general al partidului, se va acorda o atenție sporită, în acest cincinal și în viitorul deceniu, înfăptuirii politicii de sistematizare, organizare a orașelor și comunelor, de modernizare a tuturor localităților, program revoluționar atotcuprinzător, la nivelul întregii noastre societăți, a cărui înfăptuire se va încheia, în linii generale, în perspectiva anului 2000, înscriindu-se ca o contribuție hotărâtoare la dezvoltarea proprietății socialiste, a forțelor de producție, la progresul societății socialiste multilateral dezvoltate. Prin obiectivele prevăzute în programele de sistematizare se va schimba întreaga înfățișare a țării, se vor apropia condițiile de muncă și de viață ale satului de cele ale orașului, vor fi create premisele necesare pentru realizarea unei societăți omogene a oamenilor muncii, a poporului muncitor unic, constructor conștient al socialismului și comunismului.

Relevindu-se afirmarea cu putere a năzuințelor nobile ale poporului român de a trăi într-o lume fără arme și fără războaie, a păcii și colaborării, în comunicare se arată: Sînt cunoscute și apreciate, în întreaga lume, politica externă a României socialiste, contribuția activă a țării noastre la soluționarea marilor probleme ale vieții internaționale, al căror promotor vizionar este ilustrul conducător politic și de stat ce a intrat în conștiința umanității ca un mare erou al păcii — președintele României, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Strîns unit sub conducerea partidului, a secretarului său general, președintele țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu, întregul nostru popor, înțelept, harnic și cutezător, mîndru de prezentul socialist al patriei, încrezător în viitorul comunist, își afirmă cu putere, prin munca sa rodnică, voința fermă de a înfăptui exemplar hotărârile Congresului al XIII-lea și Conferinței Naționale ale

partidului, spre gloria și măreția patriei noastre — Republica Socialistă România.

În comunicarea „**Concepția Partidului Comunist Român, a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, privind perfecționarea organizării și modernizarea economiei naționale, afirmarea științei și învățămîntului ca factori fundamentali în făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea României spre comunism**“, prezentată de tovarășul **Emilian Dobrescu**, ministru-secretar de stat la Comitetul Național pentru Știință și Tehnologie, punindu-se în evidență importanța evenimentului de la 11 iunie 1948, se arată că schimbările calitative care au intervenit în această perioadă, și îndeosebi după Congresul al IX-lea al partidului, au dus la făurirea unei noi baze tehnico-materiale a economiei, la crearea — practic din temelii — a unui puternic sector național de cercetare și inginerie tehnologică, la dezvoltarea considerabilă a rețelei unităților de învățămînt. Aceste realizări au făcut posibilă afirmarea tot mai viguroasă a științei și învățămîntului ca factori fundamentali ai edificării societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării României spre comunism.

Subliniindu-se că principala opțiune conceptuală a actualei etape este promovarea noii revoluții tehnico-științifice, ca suport determinant al transpunerii în viață a orientărilor Congresului al XIII-lea cu privire la dezvoltarea economico-socială a României în prezentul cincinal și în perspectiva anilor 2000, în comunicare se arată:

Concepția partidului nostru, a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în domeniul perfecționării organizării și modernizării economiei naționale, prin promovarea mai rapidă a rezultatelor științei și tehnicii contemporane, se distinge prin cîteva caracteristici definitorii. Merită a fi relevată, înainte de toate, anvergura deosebită a acestei complexe acțiuni, ce se desfășoară la scara întregii economii naționale. Acțiunea nu se rezumă la producția materială nemijlocită, deși aceasta rămîne sfera ei hotărâtoare, ci cuprinde și alte laturi ale vieții economico-sociale. Ea se înfăptuiește în condițiile aplicării unui ansamblu de măsuri pentru perfecționarea mecanismului economico-financiar.

Comunicarea relevă că în desfășurarea acestei acțiuni, coordonată de Comisia de partid și de stat condusă de tovarăsa Elena Ceaușescu, s-au identificat însemnate posibilități de creștere a producției și de sporire a eficienței econo-

mice, prin organizarea superioară a fluxurilor de fabricație și a muncii, ridicarea nivelului de pregătire a cadrelor, modernizarea tehnologiilor și asimilarea de noi produse, la nivelul celor mai bune realizări pe plan mondial.

Se poate afirma cu certitudine că promovarea consecventă a concepției stabilite de partid, de secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, privind organizarea științifică și modernizarea economiei naționale va da un nou și puternic impuls întregii opere constructive a poporului nostru, va așeza un solid fundament progresului multilateral al României, înaintării sale ferme pe calea socialismului și comunismului.

În comunicarea „Rolul determinant al tovarășului Nicolae Ceaușescu în crearea și perfecționarea continuă a sistemului larg democratic de participare a oamenilor muncii — în calitate de proprietari, producători și beneficiari — la conducerea societății, la construirea socialismului cu poporul și pentru popor”, prezentată de tovarășul Barbu Petrescu, viceprim-ministru al guvernului, se arată :

În concepția secretarului general al partidului nostru s-a vădit și se vedește o legătură organică între dezvoltarea economiei naționale, progresul și propășirea țării și realizarea acestor obiective strategice complexe în mod conștient, cu participarea deplină a oamenilor muncii, țeluri exprimând însăși voința întregii națiuni. Niciind, în istorie — a arătat și arată secretarul general al partidului — fără participarea poporului nu s-au putut realiza opere durabile — și cu atât mai mult noua orinduire, socialismul și comunismul, care se făuresc pentru popor, nu pot fi înfăptuite fără participarea deplină, conștientă a acestuia.

Țara noastră beneficiază în prezent de un profund, cuprinzător și superior sistem al democrației muncitorești-revoluționare. Dacă cetățenii țării au cu toții posibilitatea să-și spună răspicat cuvântul în conceperea și desfășurarea treburilor țării, acest fapt îl datorăm spiritului original și novator imprimat vieții economico-sociale și politice a României socialiste o dată cu anul 1965, orientărilor stabilite de secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, care au permis descătușarea energiilor creatoare ale poporului, a înțelepciunii sale, a potențialului său de muncă pentru ridicarea României pe cele mai înalte culmi ale progresului și civilizației.

Acest concept exprimă noi și valoroase valențe ale teoriei și practicii eco-

nomice românești, el realizează și valorifică, la cote înalte, aptitudini umane fundamentale, disponibilitățile intrinseci ale omului zilelor noastre de a trăi în colectivitate și de a se integra acesteia. Personalitatea individului nu este estompată, ea este puternic potențată, consacrată binelui individual și binelui comun.

Din inițiativa și cu contribuția hotărâtoare a tovarășului Nicolae Ceaușescu au fost elaborate și aplicate acțiuni și măsuri cu efecte de amploare în ce privește antrenarea largă, cuprinzătoare a oamenilor muncii la luarea deciziilor, la aplicarea lor și obținerea unor rezultate înalte. Se remarcă, în acest sens, rolul major și atribuțiile largi ce au fost conferite adunărilor generale ale oamenilor muncii din întreprinderi, din toate unitățile din economie, consiliilor oamenilor muncii. Pe plan național se evidențiază măsurile de mare importanță cu privire la instituirea unor organisme larg democratice, ce dezbăt și aprobă programele dezvoltării noastre economico-sociale : Consiliul Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale, Consiliul Național al Oamenilor Muncii, congresele și consiliile pe domenii de activitate ș.a. Toate acestea sînt organisme politice în cadrul cărora mii și mii de oameni ai muncii își aduc în mod nemijlocit contribuția la conducerea țării. Într-o etapă caracterizată de multiple imperative tehnice, economice, sociale sînt larg și intens implicate colectivele de muncă, fiecare om al muncii, creativitatea, eforturile și responsabilitățile respective, în elaborarea și realizarea exemplară a obiectivelor naționale de progres economico-social al României socialiste.

Concepția secretarului general al partidului cu privire la făurirea noii orinduiți cu poporul și pentru popor — se arată în comunicare — a fost și este continuu, și în mod superior, validată de practică. Transpunerea în viață a acestei concepții revoluționare și originale a făcut și face posibilă creșterea continuă și în ritm rapid a venitului național și, pe această bază, a nivelului de trai material și spiritual al poporului, ridicarea pe noi culmi de progres și civilizație a României.

În comunicarea „Contribuția de excepțională însemnată teoretică și practică a tovarășului Nicolae Ceaușescu la fundamentarea, elaborarea și perfecționarea mecanismului economico-financiar, bazat pe autoconducerea muncitorească, autogestiune și autofinanțare”, prezentată de tovarășul Neculai Ibănescu, membru supleant al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., viceprim-

ministru al guvernului, se subliniază că etapele de perfecționare a mecanismului economico-financiar românesc sînt marcate de contribuții permanente, de maximă însemnătate teoretică și practică ale tovarășului Nicolae Ceaușescu. Multe din acestea depășesc ca însemnătate și semnificație cadrul strict al economiei noastre, ele constituindu-se în valori ale tezaurului gândirii economice și social-politice mondiale, contribuții la teoria și practica socialismului.

Referindu-se la mecanismul economico-financiar, introdus încă din 1978 în practica economică din țara noastră, menit să îmbine în mod unitar proprietatea socialistă, modul de producție socialist cu o largă inițiativă și cointeresare materială a maselor, comunicarea reliefează însemnătatea pe care o are în concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu conducerea colectivă în creșterea participării directe și active a oamenilor muncii, a rolului și răspunderii lor la gospodărirea eficientă a tuturor resurselor materiale, umane și bănești, la crearea venitului național. Se evidențiază, totodată, importanța introducerii autogestiei economico-financiare, care a pus la dispoziția conducerilor colective din unitățile socialiste un complex de pirghii, instrumente și mijloace, atribuții și răspunderi, asigurînd realizarea în cele mai bune condiții a sarcinilor de plan, acoperirea integrală a cheltuielilor prin venituri proprii, constituirea beneficiilor necesare dezvoltării întreprinderii, stimulării materiale a colectivelor de oameni ai muncii, precum și satisfacerea într-o măsură tot mai mare a nevoilor generale ale societății.

În comunicare este pus în evidență complexul de măsuri privind îmbunătățirea activității de planificare, a sistemului de indicatori, a bugetelor de venituri și cheltuieli și a planului financiar centralizat al activității economico-sociale, elaborat și transpus în viață sub directa îndrumare a secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

În acest sens, se subliniază că, analizînd critic, creator științific, în spirit novator și revoluționar fenomenele complexe ale dezvoltării economico-sociale actuale ale țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu a indicat concret modul de îmbunătățire a sistemului de formare a prețurilor și tarifelor, astfel încît acestea să reflecte cît mai exact eforturile reale ale unităților economice, să asigure aplicarea fermă a mecanismului economico-financiar, a autoconducerii muncitorești, autogestiei și autofinanțării tuturor unităților.

Exemplu de maximă dăruire patriotică, revoluționară al marelui Erou al României contemporane, se evidențiază în comunicare, constituie un resort important în conștiința întregului popor, a tuturor oamenilor muncii, chemați ca, prin noi eforturi, printr-o angajare plină, să își aducă o contribuție decisivă la înfăptuirea neabătută a planurilor și programelor partidului, al căror caracter realist, științific fundamentat, poartă pecetea gândirii revoluționare, permanent novatoare a tovarășului Nicolae Ceaușescu.

În comunicarea „**Concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu cu privire la participarea mai activă și eficientă a României socialiste la diviziunea internațională a muncii, la schimbul de bunuri materiale și valori spirituale între toate statele lumii**”, prezentată de tovarășul Ștefan Andrei, membru supleant al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., viceprim-ministru al guvernului, este relevant faptul că dezvoltarea puternică a forțelor de producție după naționalizare, și în mod cu totul deosebit după Congresul al IX-lea al partidului, de cînd în fruntea forței politice conducătoare în societatea noastră se află tovarășul Nicolae Ceaușescu, eminent om politic și strateg revoluționar, de personalitatea căruia sînt legate mărețele transformări în economia românească, a creat premisele necesare pentru creșterea și adîncirea participării României socialiste la diviziunea internațională a muncii, la circuitul economic mondial. Este meritul de necontestat al secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu — se spune în comunicare — de a fi conceput strategia generală a făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate ca unitate dialectică a factorilor interni și externi, în cadrul căreia, desigur, factorilor interni le revine rolul hotărîtor, determinant.

Reliefînd faptul că tovarășul Nicolae Ceaușescu a elaborat întreaga politică economică externă a partidului și statului nostru, stabilind bazele principiale și obiectivele ei în consens cu interesele naționale, comunicarea subliniază că această politică profund patriotică are, în același timp, o dimensiune universală prin principiile noi, democratice pe care le afirmă și aplică promovarea unui comerț echitabil, bazat pe interes și avantaj reciproc, eliberat de orice bariere protecționiste.

Sub impulsul dinamizator al activității prodigioase desfășurate de secretarul general al partidului, al vizitelor întreprinse de tovarășul Nicolae

Ceaușescu, împreună cu tovarăsa Elena Ceaușescu, în numeroase țări, al convorbirilor și înțelegerilor la nivel înalt, după Congresul al IX-lea al partidului relațiile economice internaționale ale României și-au extins sistematic aria geografică prin încheierea unui mare număr de acorduri și convenții interguvernamentale, s-au lărgit considerabil posibilitățile de acțiune, piețele de desfacere și sursele de aprovizionare. Sînt semnificative în acest sens creșterea numărului țărilor cu care România întreține relații economice, de la 98 în 1965 la 148 în 1987, extinderea participării țării noastre la activitatea organizațiilor economice, comerciale și financiare internaționale.

În contextul dezvoltării unor raporturi stabile cu partenerii de peste hotare, care să răspundă situațiilor complexe create de progresul contemporan, se înscriu încheierea unui număr important de acorduri pe termen lung și amplificarea cooperării economice și tehnico-științifice ca formă avansată a relațiilor economice internaționale. În prezent, aproape o treime din volumul total al schimburilor României cu străinătatea s-a derulat în cadrul a diverse forme de cooperare.

În comunicare sînt prezentate o serie de date semnificative privind creșterea volumului exporturilor și diminuarea importurilor, mutațiile înregistrate în structura acestora, care evidențiază pro-

fundele prefaceri petrecute în ansamblul economiei naționale, sporirea forței competitive a principalelor ramuri ale industriei românești. Totodată, este înfățișată pe larg concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu conform căreia participarea tot mai activă a României la diviziunea internațională a muncii impune extinderea și adîncirea relațiilor de colaborare cu țările socialiste, cu cele în curs de dezvoltare, lărgirea conlucrării economice cu țările capitaliste dezvoltate, cu toate statele lumii.

Relevîndu-se că reperele afirmării tot mai puternice a țării noastre pe scena economică mondială reprezintă expresia și materializarea, pe terenul practicii revoluționare, a concepției teoretice, de largă cuprindere, a secretarului general al partidului despre rolul și importanța extinderii relațiilor economice dintre state în epoca noastră, în încheierea comunicării se subliniază că această concepție — strălucită sinteză a gândirii creatoare — se înscrie ca o contribuție de mare valoare la patrimoniul gândirii științifice — politice, economice și sociale — a umanității.

În încheierea simpozionului, într-o atmosferă de puternică vibrație patriotică, participanții au adresat o telegramă tovarășului **NICOLAE CEAUȘESCU**, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România.

TELEGRAMA ADRESATĂ TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România

MULT STIMATE ȘI IUBITE TOVARĂȘE NICOLAE CEAUȘESCU,

Participanții la Simpozionul științific dedicat aniversării a 40 de ani de la naționalizarea principalelor mijloace de producție — desfășurat în atmosfera de puternică angajare patriotică, revoluționară cu care comuniștii, toți oamenii muncii acționează pentru transpunerea neabătută în viață a tezelor, ideilor și orientărilor de inestimabilă valoare teoretică și practică cuprinse în magistrala expunere la ședința Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. din 29 aprilie a.c. — vă aduc dumneavoastră, mult iubite și stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu, strălucit conducător al partidului și al țării, Erou între eroii neamului, personalitate proeminentă a lumii contemporane, un cald și vibrant omagiu pentru tot ce ați făcut și faceți spre binele și fericirea poporului român, spre gloria nepieritoare a scumpei noastre patrii, liberă, suverană și independentă — Republica Socialistă România.

Într-o deplină unitate de cuget și simțire cu întregul nostru popor, lucrările simpozionului au reliefat cu putere contribuția dumneavoastră determinantă, de strălucit gânditor și militant revoluționar, la orientarea tuturor energiilor și capacităților de creație ale națiunii noastre, a resurselor materiale și umane ale țării spre creșterea și modernizarea continuă a forțelor de producție, perfecționarea relațiilor

sociale, dezvoltarea și întărirea proprietății socialiste — de stat și cooperatiste — ca factori hotărâtori ai progresului multilateral al României, ai înaintării sale ferme pe calea socialismului și comunismului.

Participanții la simpozion au adus cea mai înaltă cinstire eroicului și gloriosului nostru partid comunist, inițiatorul și făuritorul actului istoric de la 11 iunie 1948, care, așa cum l-ați definit dumneavoastră, mult iubite și stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu a dus la lichidarea proprietății burghezo-moșierești asupra mijloacelor de producție, la crearea în economia patriei noastre a proprietății socialiste a întregului popor și apoi a proprietății cooperatiste — moment ce a marcat începutul edificării societății socialiste în România.

Comunicările prezentate au ilustrat plenar vasta activitate revoluționară pe care ați desfășurat-o în acele momente fierbinți ale istoriei patriei, de după 23 August 1944, în pregătirea și înfăptuirea procesului revoluționar al naționalizării principalelor mijloace de producție, în întreaga operă de refacere și reconstrucție a economiei naționale, de democratizare a țării, de organizare a societății românești pe baze noi, socialiste.

În deplin consens cu întreaga națiune, participanții la simpozion au înfățișat, cu deosebită satisfacție, remarcabilele realizări obținute în perioada inaugurată de Congresul al IX-lea, care a marcat începutul perioadei celor mai mărețe împliniri din multimilenara existență a patriei, înscrisă pentru totdeauna în conștiința poporului, cu litere de aur, în semn de aleasă prețuire și profundă grațitudine față de strălucitul ei cititor, drept Epoca Nicolae Ceaușescu.

În tot ce s-a înfăptuit în această perioadă se reflectă cu putere clarviziunea, cutezanța gândirii și acțiunii dumneavoastră revoluționare, izvorite dintr-o nemărginită dragoste față de poporul al cărui eminent fiu sunteți, din suprema răspundere față de prezentul și viitorul patriei, din atașamentul profund față de principiile socialismului științific, la a cărui îmbogățire contribuiți fără încetare prin geniala dumneavoastră operă pusă în slujba prosperității țării și a demnității poporului român.

Comunicările prezentate au reliefat pe larg contribuția dumneavoastră decisivă la fundamentarea și înfăptuirea strategiei dezvoltării economico-sociale a patriei în actuala etapă și în perspectiva anului 2000, la perfecționarea organizării și modernizarea industriei, agriculturii, științei, învățămîntului și culturii, celorlalte ramuri de activitate, prin aplicarea principiilor mecanismului economico-financiar bazat pe autoconducere, autogestione și autofinanțare, preocuparea dumneavoastră statornică pentru perfecționarea continuă a sistemului larg democratic de participare a oamenilor muncii — în calitate de proprietari, producători și beneficiari — la conducerea societății, la construirea socialismului cu poporul și pentru popor.

Comunicările prezentate au pus cu putere în lumină marele merit ce vă revine dumneavoastră, mult iubite și stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu, în definirea locului și rolului industriei ca ramură de bază a economiei naționale, ca factor hotărâtor în dezvoltarea continuă a patriei, în ridicarea bunăstării poporului, în elaborarea și fundamentarea programelor speciale privind dezvoltarea intensivă și modernizarea producției, creșterea tot mai accentuată a productivității muncii, ridicarea calității și eficienței întregii activități economico-sociale, aplicarea pe scară largă a obiectivelor noi revoluții tehnico-științifice. Pe baza concepției dumneavoastră, profund novatoare și revoluționară, procesul industrializării în țara noastră este orientat în prezent, cu fermitate, spre dezvoltarea ramurilor și subramurilor de înaltă tehnicitate, care asigură valorificarea cu eficiență maximă a materiilor prime, resurselor energetice, a muncii sociale, o competitivitate mereu sporită a produselor românești pe piețele externe.

În cadrul simpozionului au fost relevate pe larg justețea politicii partidului și statului nostru, rod al gândirii dumneavoastră cutezătoare — de aplicare consecventă a adevărilor generale ale socialismului științific, ale materialismului dialectic și istoric la condițiile concrete din țara noastră —, faptul că printr-o politică consecventă de întărire și dezvoltare permanentă a proprietății socialiste, de repartizare judicioasă a venitului național și asigurare a unei rate înalte a acumulării, de peste 30 la sută, au putut să fie valorificate superior eforturile materiale și umane ale întregii națiuni, în direcția făuririi unei economii moderne, dinamice și eficiente.

Totodată, au fost evidențiate cu deosebită satisfacție, cu sentimente de înaltă recunoștință, rezultatele politicii juste, profund științifice și umaniste, promovate cu neabătută consecvență de partidul și statul nostru, de dumneavoastră personal, mult iubite și stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu, de repartizare echilibrată a forțelor de producție și de continuare a vastei opere de sistematizare a teritoriului, ceea ce

a dus și va duce la crearea unor condiții tot mai bune de muncă și viață pentru toți cetățenii României socialiste, la apropierea tot mai accentuată a satului de oraș, la înflorirea multilaterală și creșterea gradului de bunăstare, progres și civilizație al tuturor zonelor și localităților patriei.

În comunicările prezentate a fost subliniată, totodată, deosebita însemnătate teoretică și practică a concepției dumneavoastră cu privire la instituirea formelor superioare de organizare și conducere științifică a tuturor sectoarelor de activitate, a societății în ansamblul său, precum și la creșterea rolului planului național unic de dezvoltare economico-socială ca instrument principal în unirea și mobilizarea eforturilor întregului popor pentru transpunerea neabătută în viață a tuturor planurilor și programelor prezente și viitoare, a hotărârilor istorice ale Congresului al XIII-lea și Conferinței Naționale ale partidului.

Lucrările simpozionului au reliefat cu tărie excepționala dumneavoastră contribuție la inițierea și conducerea amplului și complexului proces de făurire în țara noastră a unui cadru larg democratic, unic în felul său, de participare directă, nemijlocită a clasei muncitoare, a țărănimii, intelectualității, a întregului popor la elaborarea și înlăptuirea politicii interne și externe a partidului și statului nostru, la conducerea tuturor sectoarelor de activitate, importanța deosebită a principiilor autoconducerii și autogestiei, a noului mecanism economico-financiar pe care l-ați fundamentat și pus în practică încă în urmă cu două decenii, la mobilizarea intensă a tuturor resurselor naționale în scopul dezvoltării, al creșterii neconținute a forței economice și sociale a patriei.

Cu alese sentimente de respect și deosebită stimă, participanții la simpozion au dat o înaltă apreciere remarcabilei activități desfășurate de tovarăsa Elena Ceaușescu, eminent om politic și ilustru savant de largă recunoaștere internațională, pusă în slujba elaborării și înlăptuirii tuturor planurilor și programelor de dezvoltare economico-socială a patriei, a promovării celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii în toate domeniile, înfloririi și afirmării neconținute a științei, învățămîntului și culturii românești.

Cu nețărmurită mîndrie patriotică, participanții la simpozion au adus un înalt omagiu activității prodigioase desfășurate de dumneavoastră, mult iubite și stimate tovarăse Nicolae Ceaușescu, proeminentă personalitate a vieții politice contemporane, militant de frunte al mișcării comuniste și muncitorești internaționale, pentru promovarea unui climat de pace, securitate și colaborare între toate națiunile lumii. A fost reliefat caracterul profund umanist, de larg răsunset internațional, al propunerilor, inițiativelor și demersurilor dumneavoastră, în direcția realizării dezarmării, în primul rînd a dezarmării nucleare, a soluționării tuturor conflictelor existente în lume numai pe cale pașnică, prin tratative, lichidării subdezvoltării și instaurării unei noi ordini economice mondiale, pentru rezolvarea constructivă, pe calea dialogului, a marilor probleme ale lumii contemporane.

Strîns uniți în jurul partidului, al dumneavoastră, mult stimate și iubite tovarăse Nicolae Ceaușescu, noi, participanții la Simpozionul dedicat celei de-a 40-a aniversări a actului istoric al naționalizării, în deplin consens cu gîndurile, sentimentele și voința întregului popor, ne reinnoim angajamentul solemn de a acționa cu toate forțele, capacitatea și energia creatoare, cu cea mai înaltă răspundere comunistă, revoluționară, de a face totul pentru înlăptuirea cutezătoarelor obiective stabilite de Congresul al XIII-lea și Conferința Națională ale partidului, a luminosului Program de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

Exprimîndu-vă încă o dată cele mai alese și fierbinți sentimente de recunoștință, pentru grija permanentă pe care o manifestați pentru ca tot ceea ce se înlăptuiește în țara noastră să servească oamenilor muncii, ridicării permanente a nivelului lor de trai material și spiritual, vă adresăm din adîncul inimilor, mult stimate și iubite tovarăse Nicolae Ceaușescu, cele mai calde urări de viață îndelungată, multă sănătate și nescăpată putere de muncă, pentru a conduce pe mai departe partidul și țara spre împlinirea pe pămîntul patriei a visului de aur al omenirii — comunismul !

SIMPOZIONUL ȘTIINȚIFIC CU TEMA :
„SEMNIFICAȚIA ISTORICĂ
A REVOLUȚIEI ROMÂNE DE LA 1848.
CONCEPȚIA TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU
PRIVIND DEZVOLTAREA PATRIOTISMULUI
REVOLUȚIONAR SOCIALIST ȘI ÎNTĂRIREA UNITĂȚII
ÎNTREGULUI POPOR PENTRU AFIRMAREA LIBERĂ
ȘI DEMNĂ A ROMÂNIEI ÎN RÎNDUL STATELOR LUMII“
(București, 18 iunie 1988)

Sub egida Consiliului Național al Științei și Învățămîntului, în ziua de 18 iunie 1988 a avut loc în Capitală simpozionul științific cu tema : „Semnificația istorică a revoluției române de la 1848. Concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu privind dezvoltarea patriotismului revoluționar socialist și întărirea unității întregului popor pentru afirmarea liberă și demnă a României în rîndul statelor lumii“.

La lucrările simpozionului, organizat de Academia Republicii Socialiste România și Ministerul Apărării Naționale, au participat membri și membri supleanți ai Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., secretari ai Comitetului Central al partidului, membri ai C.C. al P.C.R. și ai guvernului, reprezentanți ai unor instituții centrale, organizații de masă și obștești, activiști de partid și de stat, oameni de știință, artă și cultură, cercetători, studenți, militari, oameni ai muncii din Capitală.

Luînd cuvîntul, tovarășul **Manea Mănescu**, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., vicepreședinte al Consiliului de Stat, a spus :

Vă rog să-mi permiteți să deschid lucrările Simpozionului științific dedicat împlinirii a 140 de ani de la revoluția română din 1848, eveniment crucial în dezvoltarea istorică a poporului român, a luptei sale pentru dreptate socială, unitate și independență națională.

Epopoea luptelor eroice, de secole, ale românilor evidențiază cu putere cauzele adînci, de ordin social și național, continuitatea și unitatea procesului revoluționar din țara noastră, caracterul legitim, necesar al revoluției de la 1848.

Contradicțiile sociale, politice și naționale cunoscute de societatea românească au constituit izvorul acțiunilor și revendicărilor generației pașoptiste, au determinat mersul revoluției de la 1848 ca singura cale posibilă de schimbări radicale.

Pregătită în condiții asemănătoare, desfășurîndu-se aproape simultan în cele

trei țări române, proclamînd aceleași țeluri supreme, ca o ilustrare a comunității de interese și aspirații ce-i uneau pe fiii aceluiași popor, despărțiți prin hotare artificiale și vremelnice, revoluția de la 1848 a avut un caracter unitar și național. Deși s-a desfășurat separat — în Moldova, Transilvania și Muntenia — revoluția a exprimat programul unitar al întregului popor, în centrul căruia obiectivul cel mai imperios era unirea tuturor românilor în granițele aceluiași stat național, democratic, modern și independent. Așa se explică faptul că, în tot cursul desfășurării revoluției, militanții pașoptiști din toate teritoriile românești au avut contacte strînse, au colaborat și s-au întrajutorat îndepărate.

Revoluția n-a avut hotare, conducătorii ei au trecut dintr-o țară românească în cealaltă, ca și ideile lor, slujindu-i cauza dreaptă.

Începută la Iași, printr-o mare întrunire a maselor țărănești și orășenești din Moldova, în martie 1848, revoluția a continuat în Transilvania, prin adunările din aprilie și mai, cu elaborarea „Programului de la Blaj“ și a urmat, în iunie, în Muntenia, prin adunarea care a adoptat „Programul de la Islaz“, acte istorice de însemnătate fundamentală, ce alcătuiau programul revoluționar unitar în cele trei țări române.

În toate aceste adunări, desființarea iobăgiei și reforma agrară, emanciparea clăcașilor, egalitatea civilă și politică a tuturor cetățenilor, independența administrativă și legislativă, reorganizarea școlilor și alte reforme erau considerate obiective cardinale, politice, economice și sociale, ale transformărilor revoluționare, determinante pentru asigurarea progresului, pentru mobilizarea țărănimii, a clasei muncitoare în formare, a poporului, în numele cauzei revoluției, al ideii de patrie unică, la împlinirea țelului suprem al unității naționale.

Adevărate forumuri de guvernare revoluționară, marile adunări de la 1848, din cele trei țări române, au afirmat pe

deplin ideea unității tuturor românilor, a necesității unității statale. „Eu privesc ca patria mea, toată acea întindere de loc unde se vorbește românește, și ca istorie națională, istoria Moldovei (...), a Valahiei și a fraților din Transilvania“, spunea Mihail Kogălniceanu, în timp ce Bălcescu lansa, ca pe un adevărat program unitar revoluționar, cuvintele-manifest: „Ținta noastră nu poate fi alta decât unitatea națională a românilor“.

Dar revoluționarii din țările române, în lupta lor pentru împlinirea idealurilor de dreptate socială și națională, aveau de înfrînt reacțiunea internă și, mai cu seamă, opresiunea străină, datorată cu deosebire așezării geografice în zona de confluență a intereselor marilor imperii otoman, țarist și habsburgic. O situație aparte a existat în Transilvania, unde românii au fost nevoiți să se confrunte și cu vederi naționalist-înguste ale unor forțe ce se proclamau revoluționare, însă în fond nutreau convingeri de dominare politică și socială a populației majoritare.

Pagini de veritabil adevăr istoric ne-a lăsat despre acele momente Karl Marx, care scria: „Pînă în 1848 românii din Transilvania (...) erau considerați pe propriul lor pămînt națiune tolerată (...) deși formau două treimi din populație“. La începutul procesului revoluționar — așa cum arăta fondatorul socialismului științific — a ființat un consens între revoluționarii români și unguri, dar curînd românii li s-a refuzat recunoașterea drepturilor naționale.

Cei mai de seamă conducători români ai revoluției au făcut insistente și repetate demersuri pentru a-i convinge pe conducătorii revoluției ungare că numai prin eforturi conjugate românii și ungurii își pot îndeplini obiectivele urmărite și se pot opune cu sorți de izbîndă în fața intervenției armatelor imperiilor limitrofe.

Referindu-se la politica și atitudinea conducătorilor revoluției ungare, Karl Marx releva că „...tot atunci primeau propuneri de alianță din partea Țării Românești, prin Nicolae Bălcescu, trimis la Kossuth din partea emigrației române...“. Dar guvernul revoluționar ungar, renunțînd la principiile revoluției, a declanșat ample operații militare împotriva românilor, cu scopul declarat de a anexa Transilvania.

Istoria dovedește că întotdeauna reacțiunea a căutat să dezbinе forțele revoluționare, pentru a le înfrînge mai ușor. Așa a fost și la 1848. Erorile săvîrșite de conducătorii revoluției ungare, respingerea unității de acțiune au adus grave prejudicii forțelor revoluționare. În

aceste condiții, reacțiunea, coalizată cu marile imperii, a reușit să înăbușe în singe revoluția, atît în Ungaria, cît și în țările române.

Acum, cînd se împlinesc 140 de ani de la revoluția din 1848, reamintim aceste învățăminte ale istoriei ce sînt vii în conștiința națiunii române, a partidului nostru comunist — promotorul politicii naționale juste — care acționează neabătut pentru combaterea cu tărie a oricăror concepții naționaliste, șoviniste, pentru educarea tuturor cetățenilor țării, a întregului popor în spiritul frăției și solidarității, al hotărîrii de a munci cu abnegație, în strînsă unitate, pentru continua dezvoltare economico-socială a patriei, pentru făurirea socialismului și comunismului în România, sub conducerea înțeleaptă a ilustrului nostru președinte, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Acțiunile întreprinse pentru răsturnarea vechii orînduiri și lupta împotriva asupririi străine au conferit revoluției române de la 1848, prin îmbinarea lor armonioasă, un caracter distinct în ansamblul mișcărilor revoluționare ale timpului. S-au reliefat astfel, cu forța de nebiruit a adevărului istoric, uriașul potențial revoluționar al poporului român, receptivitatea lui la ideile novatoare, de progres, năzuința fierbinte spre libertate socială și națională, spre unitate statală.

Cerințele obiective și aspirațiile vitale ale poporului român nu au putut fi îndeplinite în 1848 datorită împotrivirii forțelor reacțiunii interne, coalizării acestora cu reacțiunea internațională. Aceasta a frînat evoluția socială a României, a amînat cursul evenimentelor, dar nu a putut împiedica poporul român să dea împlinire năzuințelor sale de libertate, progres social și o viață mai bună. Mersul revoluției la români nu a fost oprit niciodată.

Din această istorie glorioasă s-a întru-pat Partidul Comunist Român, continuator al celor mai înaintate tradiții revoluționare ale poporului, ce a ridicat pe un plan superior lupta sa pentru înălțarea neîncetată a patriei, pentru întărirea unității și independenței naționale.

Din rîndurile partidului, în anii de lupte eroice în numele idealurilor și năzuințelor supreme ale națiunii române, pentru împlinirea lor, s-a ridicat marele tribun al poporului, strălucit continuator al marilor noștri înaintași, pe care istoria l-a desemnat să conducă partidul și țara în epoca de lumină și demnitate deschisă de Congresul al IX-lea — secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Uriașele îndeplinite, din cele peste două decenii de la istoricul Congres al IX-lea al partidului, sînt puternic legate de

monumentala operă social-politică a înțeleptului nostru conducător, de titanica sa activitate revoluționară, ilustrate în contribuția sa hotărâtoare la dezvoltarea multilaterală a țării.

Astăzi, cînd evocăm cu venerație patriotismul înflăcărat al revoluționarilor de la 1848, partidul, țara și poporul, în deplină unitate de crez și voință, aduc un înălțător omagiu celui mai strălucit fiu al patriei noastre socialiste, inspiratorul și organizatorul tuturor victoriilor noastre, marele erou al națiunii, erou al păcii — tovarășul Nicolae Ceaușescu.

În continuare, tovarășul **Constantin Olteanu**, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., a prezentat comunicarea „**Concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu privind revoluția română de la 1848 ca necesitate istorică obiectivă în îndeplinirea idealurilor poporului nostru de libertate socială și națională, de independență, unitate și progres**”. În comunicare se spune: Evocăm astăzi revoluția română de la 1848, una din marile ridicări la luptă ale maselor populare care, prin natura, amploarea și urmările ei, a influențat profund evoluția societății românești, reprezentînd — așa cum apreciază tovarășul Nicolae Ceaușescu — „O piatră de hotar pe drumul cuceririi libertății sociale și naționale a poporului român, al progresului și civilizației patriei noastre”.

Asemenea tuturor marilor momente din trecutul glorios de luptă al poporului nostru, revoluția de la 1848 ocupă un loc deosebit în lucrările de înaltă ținută științifică, de neprețuită valoare teoretică și metodologică ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al partidului, președintele Republicii, care a elaborat o nouă concepție despre rolul istoriei naționale ca factor fundamental al întăririi conștiinței de sine a poporului, al formării omului nou, devotat cauzei socialismului și comunismului.

Opera istorică a ilustrului conducător al partidului și statului nostru, ctitorul României moderne, reprezintă un strălucit exemplu de abordare materialist-dialectică a relațiilor prezentului cu trecutul, a însemnătății valorificării tradițiilor înaintate în făurirea viitorului. Concepțiile, tezele și aprecierile formulate de tovarășul Nicolae Ceaușescu în domeniul științei istorice se constituie într-o contribuție de cea mai înaltă valoare la îmbogățirea tezaurului gîndirii social-politice înaintate, patriotice, revoluționare.

Prin opera sa, tovarășul Nicolae Ceaușescu a redat, de fapt, națiunii noastre istoria sa autentică, așa cum a fost făurită de înaintași, eliberată de balastul contrafacierilor și deformărilor

propagate de pe poziții străine adevărului, spiritului științific și cerințelor obiective ale progresului societății românești. Este și această restituire una dintre marile cuceriri ale epocii celei mai rodnice și mai bogate în realizări din îndelungata existență a societății noastre, căreia, cu îndreptățită mîndrie patriotică, poporul i-a dat numele ctitorului ei, Epoca Nicolae Ceaușescu.

În comunicare sînt prezentate, apoi, cauzele care au determinat izbucnirea și desfășurarea revoluției de la 1848, unul din marile și înălțătoarele momente ale istoriei patriei. În acest cadru, s-a subliniat că revoluția de la 1848 a reprezentat o necesitate obiectivă și a avut un caracter unitar în toate cele trei țări românești, reliefind comunitatea de interese și aspirații ce-i unea pe fiii aceluiași popor, în pofida hotarelor despărțitoare, artificiale și vremelnice: abolirea rînduielilor feudale, desființarea iobăgiei și improprietărirea țăranilor, crearea condițiilor pentru instaurarea unui regim constituțional democratic, pentru unitate și independență.

Prin obiectivul înlocuirii vechii orînduirii cu alta nouă, revoluția de la 1848 era socială, prin urmărirea cuceririi puterii, era politică, iar cerința unității și independenței tuturor românilor o consacra drept revoluție de eliberare națională.

Revoluția română de la 1848 a dezvoltat lumii uriașul potențial revoluționar al poporului român, profundul său atașament față de idealurile nobile de libertate socială, independență, suveranitate și progres. Prin idealuri, organizare și desfășurare, revoluția română s-a integrat, cu specificul său, în procesul transformator care cuprinsese întreaga Europă, fiind avanpostul acestuia în sud-estul continentului.

În comunicare se arată că revoluția română de la 1848 a continuat să se desfășoare sub diferite forme, găsindu-și expresie în transformările și mișcările revoluționare ce au urmat — înfăptuirea, în 1859, a statului național român modern; proclamarea independenței absolute de stat, consfințită prin singele vărsat de ostașii armatei române în războiul antiotoman din 1877—1878; înfăptuirea, în anul 1918, a statului național unitar român; organizarea și conducerea de către P.C.R. a puternicelor bătălii de clasă din anii 1929—1933, a acțiunilor antifasciste din cel de-al IV-lea deceniu, care au culminat cu marea demonstrație de la 1 Mai 1939; victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din august 1944, care a inaugurat o epocă de mari și profunde transformări revoluționare în viața eco-

nomică și politică, în întreaga structură a societății românești.

În comunicare se relevă : În noua etapă istorică, îndeosebi în perioada deschisă de cel de-al IX-lea Congres al Partidului Comunist Român, în țara noastră s-au înfăptuit cele mai cutezătoare năzuințe de dreptate socială și libertate națională pentru care au luptat generații după generații de înaintași, între care pe un loc distinct s-au situat revoluționarii patrioți ai epoci pașoptiste. Continuator legitim al tradițiilor făurite de popor în lupta sa îndelungată pentru libertate, progres social și independență, partidul nostru comunist menține trează în conștiința națiunii răspunderea pentru îmbogățirea acestor tradiții prin muncă, în vederea înfăptuirii programelor consacrate înfloririi continue a patriei.

În condițiile societății noastre de astăzi, supremul omagiu adus memoriei înaintașilor, care, la 1848, ca și în celelalte momente cruciale ale istoriei naționale, au ridicat mereu mai sus steagul luptei pentru triumful idealurilor poporului, constă în realizarea obiectivelor stabilite de Congresul al XIII-lea și Conferința Națională ale Partidului Comunist Român, a întregii politici interne și externe a partidului și statului nostru.

În continuare, tovarășul **Ion Popescu-Puțuri**, membru al C.C. al P.C.R., directorul Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., a prezentat comunicarea „**Partidul Comunist Român — continuatorul celor mai înaintate tradiții de luptă ale poporului român pentru dreptate socială și libertate națională, pentru progres și civilizație**” :

Una din trăsăturile fundamentale și caracteristice ale istoriei poporului nostru constă în faptul că ea își găsește marile resorturi în propria sa dezvoltare, adică mișcarea pe spirala progresului și-a avut, de regulă, punctele de pornire în interiorul societății românești. Oricât de puternice au fost conexiunile internaționale — și ele au fost o realitate, cum se știe, și în cazul revoluției de la 1848 — evenimentul românesc a îmbrăcat veșmîntul cel mai potrivit lui, nu rareori atît de caracteristic, încît, în perspectiva timpului și a istoriei altor popoare, acest eveniment românesc se detașează destul de mult și în profunzime de cele similare din alte părți.

Datorită orientării documentelor de partid, a operei secretarului general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, consacrată istoriei poporului român, cu privire la locul mișcării muncitorești, a partidului clasei muncitoare în istoria modernă și contemporană a României, Partidul Comunist Român este socotit — cu deplin

temei — continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România. În această formulare se află două idei majore, proprii Partidului Comunist Român, aceea că partidul comunist, făurit în 1921, a fost racordat, fapt întru totul corespunzător adevărului istoric, la întreaga mișcare muncitorească din perioada anterioară, la partidul clasei muncitoare din România creat în 1893. A doua idee majoră a enunțului menționat privește raportul dintre mișcarea muncitorească, fenomen specific societății moderne, cu trecutul poporului și țării în care se află.

Trebuie să subliniem că ambele idei, pe care istoriografia românească le-a ilustrat cu numeroase lucrări după Congresul al IX-lea al partidului, angajează principii și metode cu caracter general, avînd în vedere caracterul mișcării muncitorești internaționale, ca parte integrantă a istoriei moderne a numeroase popoare.

Problema raportului dintre mișcarea muncitorească din România și istoria anterioară a poporului român a fost definită de tovarășul Nicolae Ceaușescu ca un fenomen de continuitate, nu numai sub ordin cronologic, ci și în ce privește conținutul, pe liniile fundamentale ale luptei poporului român din trecut mai îndepărtat și mai apropiat pentru apărarea libertății și independenței, pentru unitate națională a întregului popor, pentru dreptate socială.

Procesul istoric al afirmării proleteriului în România a coincis în timp cu procesul istoric al creării statului român modern, al cuceririi independenței sale depline și al făuririi statului unitar național în 1918. Muncitorul român a pășit în istorie, așadar, pe un fundal de evenimente majore care priveau perspectivele de dezvoltare ale poporului din care făcea parte. Un puternic sentiment al istoriei poporului a cuprins, cum era și firesc, pe membrii primelor cercuri și organizații muncitorești, pe tinerii entuziaști din România, adepți ai socialismului științific.

Partidele muncitorești, socialiste au apărut în arena politică a țărilor europene în ultimul sfert al veacului trecut, ca rezultat legic al dezvoltării socio-economice și politice parcurse de societatea capitalistă, exprimată prin două fenomene caracteristice : creșterea numerică a clasei muncitoare și afirmarea conștiinței ei de clasă, ca urmare a însușirii ideilor socialismului științific. La o cercetare mai atentă a istoriei nașterii partidelor muncitorești, și în primul rînd a celui din țara noastră, se observă că fiecare partid s-a născut cu trăsăturile

specifice imprimate de poporul în mijlocul căruia se năştea, adică de trecutul istoric al acestuia, de problemele care îl frământau în acea epocă.

Aşa se explică faptul, surprinzător numai în aparenţă, că mişcarea socialistă din România are un trecut îndelungat, că revoluţia de la 1848 era socotită, în documentele epocii, purtătoare a „duhului comunismului“, pentru că „a instaurat republica şi a proclamat comunismul“, după cum se exprima Karl Marx, parafrazând textele proclamaţiilor oficiale ale armatelor ţariste şi otomane, prin care acestea îşi justificau în faţa Europei conservatoare intervenţia brutală pe teritoriul revoluţiei române.

Revoluţia românilor din 1848 purta, în realitate, caracteristicile obiectivelor ei naţionale, profund populare, de afirmare a unor mari aspiraţii, proprii poporului român în pragul epocii moderne, cum erau: unitatea şi independenţa naţională a poporului, sfărşimarea relaţiilor feudale prin eliberarea şi improprietăţirea ţăranilor, drepturi politice egale pentru toţi cetăţenii, indiferent de clasă socială, forma republicană de guvernare, cultură generală întregului popor ş.a.

Îmbrăţişate şi susţinute cu putere de masele largi ale poporului, ideile revoluţiei române de la 1848 au speriat imperiile vecine, care s-au grăbit să-şi trimită armatele spre a le înăbuşi. În deceniile următoare însă, revoluţia română a reuşit să înfăptuiască două obiective majore: unirea Moldovei cu Muntenia în 1859, act istoric în continuarea firească a revoluţiei, şi cucerirea independenţei depline a statului român modern în anul 1877. Obiective fundamentale privind dezvoltarea societăţii româneşti, încă prinsă puternic în chingile relaţiilor feudale, care figuraseră pe steagul revoluţiei, au rămas nerealizate sau au fost realizate parţial.

Sistemul politic constituit în statul român prin Constituţia din 1866 şi, mai ales, prin succesivele legiferări antipopulare din perioada dominaţiei burgheziei şi moşierimii, fixa societatea românească, în ciuda avântului ei ideologic din epoca revoluţiei de la 1848, într-o structură social-economică semifeudală, cu puternice contraste sociale. Protestul lui Mihai Eminescu, exprimat în scrierile sale politice din deceniile 8—9 împotriva cursului aşa-zis liberal al dezvoltării poporului român, şi-a găsit o expresie sistematică în documentele programatice ale noii forţe sociale pe care o reprezenta clasa muncitoare şi partidul ei, creat în 1893.

În 1898, Vasile G. Morţun, figură prominentă a mişcării socialiste în epocă şi deputat, propunând parlamentului li-

beral amendamentul de introducere a dreptului de vot universal — cerinţă de frunte a revoluţiei de la 1848 — înscrisă şi în programul partidului clasei muncitoare încă din 1893, întrerupt în expunerea sa de un deputat liberal, precum că „partidul liberal a trăit şi fără socialişti“, îi da acestuia un răspuns, edificator pentru concepţia generală cu privire la rolul istoric al partidului socialist, de continuator al revoluţiei de la 1848: „Aci în dreapta mea, spunea Morţun, arătând busturile tuturor preşedinţilor Adunării deputaţilor, aflate în incintă, este Costache Rosetti şi în stînga Ion Brătianu, întemeietorii partidului liberal şi care la 1848 erau socialişti. Partidul liberal nu trebuie numai să păstreze cuceririle generaţiei trecute. Cîtă vreme partidul liberal va avea puterea de asimilare, va fiinţa în ţara românească, dar în ziua cînd va pierde această putere de asimilare Partidul liberal va fi mort, va fi una cu cel conservator, căci îşi va fi pierdut raţiunea, rostul de a fi. Dacă sînt unii care vor să împiedice, de acum înainte, ca socialismul să-şi întindă binefăcătoarea înrîurire, trebuie atunci să se închidă şcolile toate, să se închidă bibliotecile, telegraful, drumurile de fier, să împiedicăm răspîndirea culturii în masele muncitoare şi încă tot nu pot crede că veţi putea stăvili fireasca dezvoltare a omenirii şi a socialismului...“

Sigur, parlamentul burghezo-feudal a respins amendamentul partidului socialist, dar avertismentul deputatului socialist a fost profetic.

Într-adevăr, pe multiple planuri, partidul clasei muncitoare a preluat în ultimele decenii ale veacului trecut marile deziderate ale anului revoluţionar 1848 şi le-a potenţat la nivelul misiunii sale istorice.

Născut în împrejurările încheierii unei etape istorice în dezvoltarea poporului român, partidul clasei muncitoare şi-a căutat şi şi-a definit locul în perspectiva dezvoltării societăţii româneşti, printr-o raportare directă la marile obiective ce se aflau în faţa ei la sfîrşitul veacului trecut. Programul însuşi al partidului, care îşi fixa la temelie marxismul, aşeza în fruntea obiectivelor ceea ce se enunţase la 1848. Între acestea, un loc special ocupa problema ţărănească, soarta majorităţii poporului român, aflată la discreţia cîtorva mii de mari proprietari de moşii. Legătura partidului clasei muncitoare din România cu ţărănimea, afirmată simbolic chiar la congresul de constituire a partidului din 31 martie 1893, a cărui primă şedinţă a fost prezidată de un ţăran, avea să constituie una din trăsăturile sale ca-

racteristice și, evident, o latură puternică a întregii lui activități.

Poziția clasei muncitoare, a organizațiilor sale la începutul veacului nostru de solidarizare și sprijinire a luptei țărănimii pentru pământ, afirmată mai ales în timpul marei răscoale țărănești din 1907, a pus bazele alianței muncitorești-țărănești, ce va constitui cea mai puternică forță socială și politică din societatea românească. Chemînd țărănimea la viață politică și luptînd pentru drepturile ei, inclusiv pentru exproprierea moșierimii, partidul clasei muncitoare prelua, de fapt, cunoscutul punct 13 din Proclamația de la Islaz. Era unul, dar nu singurul dintre motivele care se afla la baza ideii, prezentă în literatura politică de la sfîrșitul veacului al XIX-lea, că „socialiștii se consideră singurii și adevărații urmași ai revoluționarilor de la 1848”. Înțelesul acestei idei era că noua forță socială și politică pe care o reprezenta clasa muncitoare în epoca modernă avea, prin însăși misiunea sa istorică, rolul de conducător în societate, de promotor al intereselor fundamentale ale poporului, de luptător pentru progresul social-economic, pentru apărarea libertății, unității și independenței naționale, pentru dreptate socială, idei pe care le afirmase revoluția de la 1848.

Pornind tocmai de la aceste premise, mișcarea muncitorească din România, încă de la începuturile ei, a fost promotoarea dezvoltării industriale a țării, socotind, așa cum prevedeau statutele primei organizații muncitorești la scară națională — Asociația generală a tuturor lucrătorilor din România, din 1872 —, că industria „este esența puternică și producătoare a unei țări”, „o onoare a națiunii noastre”, motive pentru care „încurajarea industriei noastre naționale trebuie propagată și susținută prin toate mijloacele”. Se cunoaște rolul proeminent al gândirii socialiste românești la începutul veacului nostru în combaterea teoriilor retrograde poporaniste cu privire la căile de dezvoltare a poporului român.

Privită în perspectiva întregii perioade care a precedat marele act istoric de la 1 Decembrie 1918 partidul clasei muncitoare, prin activitatea sa, ne apare ca principal continuator al luptei pentru unificarea întregului popor român, pentru unirea Transilvaniei cu România, mișcarea socialistă fiind, alături de mișcarea culturală, direcțiile cele mai avansate de făurire a statului unitar național. Iar faptul că Partidul Comunist Român a fost primul partid politic care s-a reorganizat, prin marile său Congresuri din mai 1921, la scara României

reîntregite, exprima elocvent rolul lui, al clasei muncitoare în cimentarea unității naționale, în transformarea României Unite de astăzi, cum se spunea într-un document oficial al partidului, în „România socialistă de mîine”.

O strălucită pagină de continuator al celor mai bune tradiții istorice de luptă pentru apărarea intereselor fundamentale ale poporului român a înscris partidul comunist în perioada interbelică în condițiile organizării luptei împotriva hitlerismului. Crearea Comitetului Național Antifascist, în iunie 1933, organizație de luptă antifascistă deschisă tuturor cetățenilor țării, indiferent de clasa socială sau partid politic, istorica demonstrație de la 1 Mai 1939 stau mărturie a clarviziunii politice a partidului comunist ca apărător al intereselor poporului român, al libertății și independenței sale.

Evenimentele de la 23 August 1944, revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă își au rădăcinile în întregul trecut de luptă al partidului comunist, în patriotismul și clarviziunea sa puse în slujba aspirațiilor fundamentale ale poporului român.

În cele peste patru decenii care s-au scurs de cînd partidul comunist conduce destinele poporului român, istoria lui a înscris etape de mărețe înfăptuiri, culminînd cu epoca deschisă de Congresul al IX-lea al partidului, cea mai glorioasă și bogată în realizări.

Raportul dialectic între evenimentul istoric pe care îl sărbătorim astăzi și opera P.C.R. de continuator al celor mai înaintate tradiții de luptă ale poporului român pentru dreptate socială și libertate națională, pentru progres și civilizație a fost strălucit evocat nu demult de secretarul general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, care sublinia că „am dat și dăm o înaltă apreciere forțelor revoluționare, luptei maselor populare, rolului diferitelor personalități”, pornind de la ideea că „întreaga dezvoltare a societății, deci și a socialismului, nu se realizează în gol, ci pe baza a ceea ce s-a înfăptuit în decursul istoriei”. După cum se știe, revoluția de eliberare socială și națională declanșată și condusă de partidul comunist în condițiile luptei antifasciste și antiimperialiste a avut ca principale articulații, în anii 1944—1947, desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice începută în 1848. Și, ne amintim bine că, în anii 1944—1948, partidul, în bătăliile sale pentru înnoirea societății românești, inclusiv pentru instaurarea Republicii, se sprijinea pe lozincile anului revoluționar 1848. Iar începutul noii epoci a socialismului, Partidul Comunist Român 1-a

consacrat chiar în ziua când se împlinea un veac de la revoluția din 1848: la 11 iunie 1948, parlamentul Republicii a votat legea privind naționalizarea principalelor mijloace de producție, care punea temelia proprietății socialiste în țara noastră, expresia cea mai profundă a noii orînduirii sociale.

În comunicarea „Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din august 1944 — încununare strălucită a luptei poporului român pentru independență și apărarea patriei”, prezentată de general-locotenent Ilie Ceaușescu, adjunct al ministrului apărării naționale și secretar al Consiliului Politic Superior al Armatei, se spune:

Act exemplar de energie, voință și acțiune al întregii națiuni române, îndelung și minuțios pregătit și condus de Partidul Comunist Român, revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă declanșată la 23 August 1944 reprezintă un eveniment epocal, cu rădăcini adinci în glorioasa noastră existență multimilenară.

În continuare, în comunicare se arată: Preluînd și ridicînd pe o treaptă superioară glorioasele tradiții de luptă ale poporului român pentru libertate, unitate națională, independență și progres social, clasa muncitoare, în frunte cu partidul ei comunist, a asigurat menținerea nestinsă a flăcării luptei permanente de eliberare socială și națională a poporului român, care a culminat cu declanșarea și înfăptuirea revoluției din august 1944, moment de amplitudine maximă al unui proces desfășurat neîncetat de-a lungul istoriei.

Și de această dată, ca și în trecut, confruntat cu o gravă amenințare pentru însăși existența sa, poporul român, condus de eroicul nostru partid comunist, care, în condiții grele, de cruntă ilegalitate, a stabilit strategia și tactica luptei pentru eliberarea țării, a trebuit să se bazeze pe propriile sale forțe pentru a-și redobîndi independența, suveranitatea și unitatea. Obiectivele imediate ale istoricului act revoluționar: ieșirea României din Axă, alăturarea țării coaliției antihitleriste, nimicirea trupelor hitleriste de pe teritoriul național, eliberarea părții de nord-vest a țării, răpită prin dictatul imperialist de la Viena din 30 august 1940, instaurarea unui regim democratic în România exprimau năzuințele de cuget și simțire, voința nestrămutată de luptă a întregii națiuni.

Asemenea celorlalte revoluții din istoria patriei, problema fundamentală care s-a pus cu deosebire și în august 1944 a fost aceea a luptei împotriva forțelor externe, de această dată reprezen-

tate de trupele Germaniei hitleriste și ale Ungariei horthyste. Victoria asupra trupelor hitleriste și horthyste a fost rezultatul deplinei unanimități de voință și acțiune a întregului popor, al luptei eroice a armatei române, care a trecut imediat la îndeplinirea misiunii patriotice încredințate.

Intrarea României în războiul împotriva Germaniei naziste și Ungariei horthyste a avut, totodată, un puternic impact și sub multiple aspecte asupra desfășurării conflagrației mondiale, reprezentînd o valoroasă contribuție de ordin strategico-militar, economic și politic la obținerea victoriei din mai 1945.

Prin forțele umane și materiale mobilizate pentru susținerea războiului, România a ocupat locul al patrulea în rîndul statelor care au contribuit la înfrîngerea Germaniei naziste, după Uniunea Sovietică, Statele Unite ale Americii și Marea Britanie.

Capitol glorios al istoriei naționale, revoluția din august 1944 a constituit însă nu numai apogeul luptei revoluționare duse de poporul român împotriva fascismului și războiului, ci și actul inaugural al unei ere noi, era în care s-a declanșat un vast proces revoluționar, ale cărui componente fundamentale au fost în planul social — construirea societății socialiste, iar în cel național, dobîndirea și consolidarea realei independențe a patriei.

Sub conducerea înțeleaptă, clarvăzătoare a Partidului Comunist Român, care a pus totdeauna în centrul politicii sale interesele întregului popor, România a parcurs mai multe etape istorice spre culmile civilizației, iar poporul român își vede astăzi — în epoca cea mai fecundă în realizări din întreaga sa existență — împlinite cele mai înalte năzuințe de libertate, independență și progres social.

În comunicarea „Concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al Partidului Comunist Român, privind construirea socialismului cu poporul și pentru popor”, prezentată de tovarășul Gheorghe Oprea, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., prim viceprim-ministru al guvernului, se spune:

Abordînd și soluționînd în mod novator problemele majore ale construcției socialiste în indisolubilă legătură cu aspirațiile primordiale ale poporului, cu realitățile concrete ale fiecărei etape, tovarășul Nicolae Ceaușescu a elaborat teza de referință potrivit căreia schimbările ce caracterizează în prezent și în perspectivă societatea românească pun tot mai pregnant în lumină rolul

hotărîtor al maselor în conducerea și realizarea operei de făurire a socialismului și comunismului. În viziunea originală, cutezătoare, a secretarului general al partidului nostru, creșterea tot mai accentuată a rolului maselor în edificarea noii orînduiri are, astfel, caracter de legitate, de cerință obiectivă, constituind baza socială reală pe care se întemeiază teza construirii socialismului cu poporul, de către popor și pentru popor, teză care dă expresie unității inseparabile dintre socialism, democrație și umanismul revoluționar. În această formulare succintă, dar extrem de cuprinzătoare, se evidențiază tocmai acele elemente esențiale ce conferă vitalitate și viabilitate socialismului și îi asigură superioritatea netă față de capitalism, demonstrînd că noua orînduire este opera conștientă a poporului care, sub conducerea partidului comunist, își făurește în deplină libertate, într-un climat de dreptate socială și națională, de egalitate și echitate, propriul său destin.

În continuare, în comunicare se subliniază că în viziunea tovarășului Nicolae Ceaușescu construirea socialismului cu poporul și pentru popor implică înnoirea concepției despre formele de exercitare a rolului conducător al partidului, despre evoluția naturii și funcțiilor statului, despre menirea organizațiilor de masă și obștești. În acest sens, se arată că o pregnantă expresie a concepției despre construirea socialismului cu poporul și pentru popor și, implicit, a noului mod democratic în care este conceput și înfăptuit rolul conducător al partidului în societatea noastră o reprezintă instituirea, din inițiativa tovarășului Nicolae Ceaușescu, a dialogului sistematic dintre partid și popor, a dezbaterii permanente, directe și deschise cu masele largi de oameni ai muncii a planurilor și programelor de dezvoltare economico-socială a țării, a problemelor privind prezentul și viitorul națiunii noastre.

În ultimii 23 de ani — se menționează în comunicare — unitatea dintre partid și popor a dobîndit noi valențe, determinate de profunde și complexe transformări produse la nivelul bazei economice și al structurii sociale. Această unitate reprezintă factorul determinant ce a asigurat obținerea mărețelor înfăptuiri din perioada inaugurată de Congresul al IX-lea al P.C.R., perioadă de puternic avînt creator, revoluționar, pe care întreaga națiune o numește cu îndreptățită mîndrie patriotică „Epoca Nicolae Ceaușescu”.

În concepția secretarului general al partidului nostru, făurirea socialismului

cu poporul și pentru popor impune, ca o cerință esențială, edificarea unui tip superior de democrație — democrația muncitorească, revoluționară —, în măsură să instituie raporturi noi între stat și societate, între stat și cetățean, să umanizeze relațiile sociale, conferindu-le un profund conținut democratic, să asigure participarea directă a maseilor de oameni ai muncii la conducerea vieții economice, sociale și politice, la dezbateră și soluționarea problemelor obștești.

În lumina adevărului incontestabil, potrivit căruia socialismul și democrația sînt inseparabile, în țara noastră a fost făurit, din inițiativa tovarășului Nicolae Ceaușescu, un amplu și original sistem democratic, unic în felul său, alcătuit din organe și organisme ce funcționează în toate unitățile economice și sociale pe ramuri de activitate, precum și la nivel național. În cadrul acestui sistem al democrației noastre socialiste, care dă expresie voinței și intereselor întregii națiuni, asigurînd înfăptuirea socialismului cu poporul și pentru popor, se îmbină și se întrepătrund organic democrația reprezentativă cu cea direct participativă, democrația economică cu cea social-politică și culturală, ceea ce oferă un amplu teren exprimării și manifestării, la nivel individual și colectiv, a principiilor, valorilor și normelor democrației muncitorești, revoluționare.

Tovarășul Miu Dobrescu, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., președintele Consiliului Central al Uniunii Generale a Sindicatelor, a prezentat comunicarea: „Rolul determinant, hotărîtor al tovarășului Nicolae Ceaușescu în dezvoltarea continuă a democrației muncitorești revoluționare, în crearea și perfecționarea sistemului larg democratic de participare a poporului la conducerea societății”.

În comunicare se spune: Formulînd teza originală, de o inestimabilă valoare teoretică și practică, profund novatoare și revoluționară, după care în România socialismul se construiește cu poporul și pentru popor, tovarășul Nicolae Ceaușescu este ctitorul strălucit al sistemului unitar, original și unic în felul său, al democrației muncitorești revoluționare din patria noastră, superior oricărei democrații burgheze. Acest sistem intruchipează atît cadrul instituțional, organizatoric și politic de participare a poporului la guvernarea țării, cît și valorile și normele morale fundamentale: libertatea și responsabilitatea socială, egalitatea națională, etica și

echitatea socialistă, înaltul umanism revoluționar.

Edificiul unitar și armonios al democrației muncitorești revoluționare din țara noastră își găsește piatra de temelie în instituționalizarea, din inițiativa secretarului general al partidului, a autoconducerii și autogestunii muncitorești, instituție reprezentativă a democrației economice, forma cea mai cuprinzătoare de participare directă și organizată a oamenilor muncii la conducerea activității economico-sociale atît la nivelul unităților, cît și la cel al întregii economii naționale.

Instituționalizarea autoconducerii muncitorești, în general a formelor colective, democratice de conducere, act politic de deosebită importanță, inițiat de secretarul nostru general cu circa două decenii în urmă, și-a dovedit din plin viabilitatea și valoarea principală și practică. Adunările generale ale oamenilor muncii, întreaga activitate a organelor de conducere colectivă de la nivelul întreprinderilor și pînă la scară națională se constituie într-o uriașă forță mobilizatoare și catalizatoare a energiilor creatoare ale oamenilor muncii la îndeplinirea planurilor de dezvoltare economico-socială a țării, a hotărîrilor Congresului al XIII-lea și Conferinței Naționale ale partidului.

Foarte important de subliniat este faptul că procesul de perfecționare a conducerii, de democratizare a societății noastre a cuprins practic toate laturile și domeniile vieții sociale. Creația tehnico-științifică și literar-artistică, domenii conduse și îndrumate cu înaltă competență de tovarăsa academician doctor inginer Elena Ceaușescu, sînt astăzi larg accesibile tuturor celor care prin vocație și muncă pot să adauge noi valențe, noi străluciri tezaurului tot mai bogat de împliniri spirituale al patriei noastre socialiste.

O coordonată de seamă a perfecționării sistemului democrației muncitorești revoluționare, rod al concepției novatoare a secretarului general al partidului, o constituie creșterea continuă a rolului organizațiilor de masă și obștești. Nutrăm cea mai vie și profundă recunoștință față de conducătorul partidului și statului nostru care a configurat și definit cu claritate științifică rolul, atribuțiile și răspunderile ce revin sindicatelor, cea mai largă organizație de masă a proprietarilor, producătorilor și beneficiarilor avuției naționale, direcțiile cardinale ale activității lor în actuala etapă în care se realizează obiectivul strategic stabilit de cel de-al XIII-lea Congres al partidului — trece-

rea României în rîndul țărilor socialiste mediu dezvoltate.

În comunicarea intitulată „**Concepția Partidului Comunist Român, a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cu privire la rolul hotărîtor al științei, învățămîntului și culturii în formarea și dezvoltarea conștiinței revoluționare a omului nou, cu o concepție înaintată despre lume și societate**”, prezentată de tovarășul Ion Ursu, membru supleant al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., prim-vicepreședinte al Consiliului Național al Științei și Învățămîntului, se menționează că, cîstind pe cei care au întărit de-a lungul timpurilor în conștiința națiunii marile valori ale dreptății și libertății sociale, frăției, unității, independenței și suveranității naționale, ale democrației, idealul propășirii materiale și spirituale a poporului se cuvine să aducem omagiul nostru fierbinte forței politice care a pus statornic aceste valori la temelia programului său de acțiune — Partidul Comunist Român — și mai cu seamă celui care a adus la desăvîrșire gîndul celor mai buni dintre fiii neamului, ilustrului conducător al partidului și statului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

În întreaga operă teoretică și practică pe care secretarul general al partidului a consacrat-o făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate în patria noastră — se arată în comunicare — se exprimă cu putere convingerea că știința constituie una din pîrghiile hotărîtoare ale edificării noii societăți. Evocînd etapele parcurse în transformarea revoluționară a științei, învățămîntului și culturii naționale în cei 23 de ani ce au trecut de la Congresul al IX-lea al partidului, în comunicare se subliniază că în fruntea operei de transpunere în viață a politicii partidului în aceste domenii s-a aflat în permanență eminentul om de știință, militant de seamă al partidului și statului, tovarăsa academician doctor inginer Elena Ceaușescu. Sub conducerea distinsului savant, știința națională soluționează în prezent sarcini de însemnătate și răspundere strategică, așa cum sînt asigurarea rezervelor de materii prime și energie, înscrierea produselor românești la cele mai înalte niveluri mondiale de calitate și competitivitate, dublarea în următorii ani a productivității muncii, asigurarea unei baze tehnologice avansate pentru noua revoluție agrară, creșterea aportului cercetărilor fundamentale în sporirea rezervei de soluții pentru sarcinile

dezvoltării viitoare, asigurarea afirmării plenare a omului, într-un mediu înconjurător sănătos și productiv. Legătura cu practica, politehnizarea și policalificarea, integrarea cu cercetarea și producția, reciclarea și perfecționarea permanentă a cadrelor, coordonate definițiilor ale concepției tovarășului Nicolae Ceaușescu asupra rolului învățămîntului, au devenit în acești ani, sub îndrumarea președintelui Consiliului Național al Științei și Învățămîntului, tovarășa Elena Ceaușescu, principalele direcții de acțiune ale școlii românești. Totodată, virtuțile făuritoare de civilizație ale literaturii și artei au primit o orientare clară, exprimată plenar de programul ideologic al partidului, de magistrarele expuneri ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, consacrate acestor domenii de activitate.

În încheierea comunicării se arată că promovarea concepției revoluționare despre lume și viață, a materialismului dialectic și istoric, a eticii și echității socialiste, dezvoltarea educației patriotice, creșterea sentimentului de răspundere față de independența și suveranitatea țării, precum și dezvoltarea spiritului de colaborare și solidaritate internațională, de prietenie cu oamenii muncii de pretutindeni, cu toate forțele care se pronunță pentru pace și progres vor constitui întotdeauna sarcini de căpătii ale tuturor celor ce muncesc pe tărîmul științei, învățămîntului și culturii.

În comunicarea intitulată „**Contribuția hotărîtoare a tovarășului Nicolae Ceaușescu la elaborarea și înfăptuirea politicii externe a partidului și statului nostru consacrată dezvoltării libere și independente a fiecărei națiuni, întăririi păcii și colaborării între popoare**”, prezentată de tovarășul Ion Stoian, membru supleant al Comitetului Politic Executiv, secretar al C.C. al P.C.R., se spune :

Omagiem, în aceste zile, lupta eroică a revoluționarilor de la 1848 care au trezit și mobilizat conștiința maselor din toate cele trei țări române din acea vreme pentru înfăptuirea de profunde transformări în viața politică și social-economică, menite să asigure realizarea unității naționale, cucerirea independenței și formarea statului național unitar.

În indisolubilă concordanță și continuitate cu idealurile luptelor și mișcărilor revoluționare de acum 140 de ani,

politica externă a partidului și statului nostru — parte integrantă a edificării societății socialiste multilateral dezvoltate — este dedicată statornic respectării ființei naționale a popoarelor și dreptului lor inalienabil de a decide de sine stătător asupra căilor dezvoltării lor politice și social-economice, promovării principiilor suveranității și independenței naționale, egalității depline în drepturi, neamestecului în treburile interne, excluderii forței și amenințării cu forța. Este meritul tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar general al partidului, președintele Republicii, de a fi definit magistral fundamentele acestei orientări strategice, izvorită dintr-o viziune unitară asupra fenomenelor și raporturilor internaționale actuale, pe baza adevărului incontestabil că însăși construcția socialistă în patria noastră este strîns legată de soluționarea într-un mod nou, democratic a problemelor internaționale complexe, de asigurarea libertății și independenței fiecărei națiuni.

Izvorite astfel din coordonatele înaltei răspunderi față de poporul român și față de soarta întregii umanități, gîndirea și acțiunile de amplă rezonanță internațională ale tovarășului Nicolae Ceaușescu în sfera politicii externe materializează calitățile sale de eminent conducător revoluționar, militant de frunte al mișcării comuniste și muncitorești, luptător neobosit pentru triumful idealurilor nobile de independență și libertate, de progres social, colaborare între popoare și pace. Asemenea calități s-au afirmat în decursul timpului prin concepte programatice cu fundamentare științifică și prin promovarea unui adevărat program de făurire a păcii, în slujba cărora conducătorul partidului și statului nostru și-a pus neobișnutele sale resurse de energie, optimism revoluționar și perseverență politică.

În comunicare sînt înfățișate pe larg principiile și orientările politicii internaționale a partidului și statului nostru, acțiunile întreprinse consecvent de tovarășul Nicolae Ceaușescu în direcția sprijinirii procesului complex al dezvoltării libere și independente a popoarelor, a opririi cursei periculoase a înarmărilor și trecerii la dezarmare, în primul rînd la dezarmare nucleară, edificării unui climat de securitate, de încredere și colaborare, pe baza egalității și avantajului reciproc, eliminării forței și amenințării cu forța în relațiile dintre state, soluționării pe cale pașnică,

prin negocieri, a stărilor de încordare și conflict, realizării unei noi ordini economice internaționale.

România socialistă — se spune în încheierea comunicării — privește cu optimism viitorul și este decisă să continue cu stăruință activă sa politică externă.

În încheierea simpozionului, într-o atmosferă entuziastă, de vibrant patriotism, participanții au adresat o telegramă tovarășului **NICOLAE CEAUȘESCU**, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România.

TELEGRAMA ADRESATĂ TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU, secretar general al Partidului Comunist Român președintele Republicii Socialiste România

MULT STIMATE ȘI IUBITE TOVARĂȘE NICOLAE CEAUȘESCU,

Simpozionul științific dedicat împlinirii a 140 de ani de la revoluția română din 1848 are loc în atmosfera de puternică eferescență patriotică generată de ideile și tezele de mare valoare teoretică și practică cuprinse în magistrala dumneavoastră Expunere la ședința Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. din 29 aprilie 1988, strălucit program de muncă și acțiune revoluționară pentru îndeplinirea mărețelor obiective stabilite de Congresul al XIII-lea și Conferința Națională ale partidului.

Cu deosebit respect și profundă recunoștință, participanții la simpozion vă aduc și cu acest prilej un vibrant omagiu și vă exprimă cele mai alese gânduri și simțăminte, mult stimulate și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, genial conducător al partidului și poporului, ctitorul României socialiste moderne, marele Erou între eroii patriei, personalitate proeminentă a vieții politice internaționale, pentru monumentală operă teoretică ce a îmbogățit patrimoniul gândirii universale, pentru eroica activitate revoluționară consacrată de peste cinci decenii și jumătate ridicării patriei noastre scumpe pe noi trepte de glorie și măreție, de progres și civilizație, afirmării ei libere, independente și suverane în rindul statelor lumii.

Participanții la lucrările simpozionului au dat o înaltă apreciere tezelor și concluziilor dumneavoastră cu privire la istoria îndelungată și eroică, unică și unitară a poporului român, relevând faptul că acestea reprezintă o contribuție de excepțională însemnătate la cunoașterea și înțelegerea trecutului glorios al patriei noastre. În spiritul acestei luminoase concepții, ce dă o aleasă cinstire faptelor mărețe ale înaintașilor, au fost evocate amplele semnificații ale revoluției române de la 1848, adâncile sale rădăcini istorice, caracterul său legic, obiectiv. S-a subliniat, totodată, că revoluția de la 1848 se înscrie ca un moment istoric în care s-au afirmat cu o vigoare fără precedent idealurile de dreptate, libertate socială și națională, năzuințele poporului român de unitate, independență și progres. Comunicările prezentate au subliniat rolul maselor populare, care au reprezentat forța hotăritoare a revoluției, al revoluționarilor care, animați de patriotism fierbinte, au înscris în cartea istoriei naționale mărețe pagini de dirzenie și eroism. În spiritul concepției dumneavoastră, mult stimulate și iubite tovarășe secretar general, s-a evidențiat că revoluția de la 1848 a avut un caracter unitar în toate cele trei țări române, proclamind țeluri comune de realizare a unor profunde transformări care să deschidă calea progresului economico-social, îmbunătățirea condițiilor de muncă și viață ale întregului popor, îndeplinirea unității naționale, formarea statului național unitar, afirmarea poporului român ca un popor liber în rindul popoarelor lumii.

Comunicările prezentate au reliefat, cu vibrante simțăminte de mândrie patriotică, marea însemnătate pe care a avut-o pentru desfășurarea întregii lupte revoluționare făurirea Partidului Comunist Român, care s-a identificat pe deplin, de-a lungul întregii sale existențe, cu aspirațiile supreme ale poporului de libertate și dreptate socială. Continuatorul strălucit al celor mai înaintate tradiții de luptă ale poporului român, animat de înaltă răspundere pentru prezentul și viitorul patriei,

partidul a desfășurat o vastă activitate politică și organizatorică pentru mobilizarea și unirea tuturor forțelor patriotice, a întregii națiuni în lupta împotriva asupririi și inegalității sociale, a fascismului și războiului, pentru transformarea revoluționară a societății, pentru progres și civilizație.

În comunicările prezentate s-a subliniat că revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din august 1944 a reprezentat o strălucită incununare a luptei poporului român pentru independența și apărarea patriei, un moment deschizător de epocă nouă în istoria României — epoca revoluției și construcției socialiste. Au fost puse în evidență marile succese obținute de poporul nostru în edificarea noului orinduirii, cu deosebire în perioada inaugurată de cel de-al IX-lea Congres al partidului, când, în deplin consens cu gândurile și voința comuniștilor, ale întregului popor, a fost ales în fruntea partidului și a țării cel mai iubit și stimat fiu al națiunii române, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Cu firească mândrie patriotică, lucrările simpozionului au relevat mărețele înfăptuiri socialiste ale acelei epoci, vastul proces de făurire a unei economii moderne, puternice, armonioase, de creștere neconținută a avuției naționale, temelie trainică a independenței și suveranității patriei, România socialistă înfățișându-se astăzi ca o țară prosperă, liberă și demnă, în care trăiește și muncește un popor unit, ferm hotărât să asigure înaintarea neabătută a țării spre piscurile luminoase ale socialismului și comunismului.

Participanții la simpozionul științific au dat o înaltă apreciere contribuției determinante, rolului hotărâtor al activității dumneavoastră, mult iubite și stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu, în dezvoltarea continuă a democrației muncitorești-revoluționare, la crearea și perfecționarea sistemului larg democratic — unic în felul său — de participare a poporului la conducerea societății. Ca toate procesele innoitoare care au avut loc de mai bine de două decenii în societatea românească, înstituirea și perfecționarea sistemului democrației muncitorești-revoluționare, care asigură participarea nemijlocită a tuturor oamenilor muncii la elaborarea și înfăptuirea politicii interne și externe a partidului și statului, sînt indisolubil legate de personalitatea dumneavoastră, mult stimate tovarășe secretar general, care întru-chipează cutezanță revoluționară, înalt patriotism, capacitate creatoare, putere de investigare și sinteză a evoluției societății noastre, a căilor perfecționării întregii activități constructive a partidului și poporului.

În cadrul simpozionului a fost pusă în lumină concepția dumneavoastră, mult stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu, privind rolul hotărâtor al științei, învățămîntului și culturii în formarea și dezvoltarea conștiinței revoluționare a omului nou, cu o viziune înaintată despre lume și viață. Dezvoltarea economico-socială a patriei, creșterea potențialului material și spiritual al societății noastre oferă prin ele însele o imagine concludentă a uriașelor energii creatoare pe care le-a descătușat socialismul, a capacităților de înnoire și progres pe care le are noua societate.

Lucrările simpozionului au subliniat, de asemenea, contribuția remarcabilă a tovarășei academician doctor inginer Elena Ceaușescu, eminent om politic și savant de largă recunoaștere internațională, la elaborarea și înfăptuirea politicii interne și externe a partidului și statului, la creșterea rolului științei și culturii românești în accelerarea progresului economic și social al țării, la înflorirea științei, învățămîntului și culturii în patria noastră.

Simpozionul a adus un profund omagiu activității și contribuției dumneavoastră hotărâtoare la elaborarea și înfăptuirea politicii externe a partidului și statului nostru, consacrată dezvoltării libere și independente a fiecărei națiuni, întăririi păcii și colaborării între popoare. A fost pus în evidență, în acest cadru, puternicul ecou pe care îl au pe plan internațional inițiativele și acțiunile de pace ale României socialiste, ale dumneavoastră, mult iubite și stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu, care reprezintă un pilduitor îndemn în eforturile pentru soluționarea constructivă a problemelor actuale ale vieții internaționale. Această prodigioasă activitate v-a impus în conștiința lumii ca mare Erou al păcii, ca un luptător neobosit pentru destindere, dezarmare și securitate, pentru făurirea unei lumi fără războaie, o lume a înțelegerii, colaborării și păcii.

Vizitele întreprinse de dumneavoastră, mult iubite și stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu, împreună cu tovarășa Elena Ceaușescu, în țări de pe toate meridianele lumii, convorbirile avute în țară și în străinătate cu numeroși șefi de state, de gu-

verne, cu alți oameni politici, participarea și propunerile României în cadrul forurilor internaționale s-au constituit într-o contribuție activă, dinamică la dialogul internațional, caracterizată prin abordarea principială, constructivă, prin realismul căilor și modalităților preconizate, la îndeplinirea dezideratelor de progres, colaborare și pace ale tuturor popoarelor.

În aceste momente, cînd întregul nostru popor sărbătorește un eveniment de seamă din îndelungata sa istorie, în care s-au afirmat cu neostoită putere marea sa sete de dreptate și libertate, uriașul său potențial revoluționar, participanții la lucrările simpozionului dau glas legămîntului lor de a urma neabătut strălucitul exemplu al muncii și vieții dumneavoastră, mult stimate și iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, de a-și pune întreaga energie creatoare, toată puterea lor de muncă în slujba îndeplinirii mărețelor obiective stabilite de Congresul al XIII-lea și Conferința Națională ale partidului, a orientărilor și indicațiilor dumneavoastră, omagii astfel glorioasele fapte ale trecutului și prezentului socialist, înscriind în istoria contemporană a patriei noi și mărețe realizări care se vor adăuga împlinirilor de pînă acum, conferind noi și noi valențe și străluciri epocii pe care, cu justificată și legitimă mîndrie, întregul nostru popor o numește astăzi „Epoca Nicolae Ceaușescu”.

Strîns uniți, asemenea întregului nostru popor, în jurul partidului, al dumneavoastră, mult stimate tovarășe secretar general, vă adresăm din adîncul inimilor, mult iubite tovarășe Nicolae Ceaușescu, cele mai calde urări de viață îndelungată, multă sănătate și putere de muncă pentru a conduce țara și destinele poporului român pe culmile tot mai înalte ale civilizației socialiste și comuniste.

PARTICIPANȚII LA SIMPOZIONUL ȘTIINȚIFIC
DEDICAT ANIVERSĂRII A 140 DE ANI
DE LA REVOLUȚIA ROMÂNĂ DE LA 1848

ROMÂNIA ÎN ANII PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL, vol. I—II,
Editura militară, București, 1987, 634 + 936 p.

În anul aniversării a șapte decenii de la eroicele bătălii de la Mărăști, Mărășești și Oituz a văzut lumina tiparului, în Editura militară, monografia *România în anii primului război mondial*, elaborată, sub egida Comisiei Române de Istorie Militară și a Centrului de Studii și Cercetări de Istorie și Teorie Militară, de un valoros și competent colectiv de specialiști *.

* Comisia de coordonare: general-colonel Vasile Milea — ministrul apărării naționale, acad. Ștefan Pascu, general-locotenent dr. Ilie Ceaușescu — coordonator principal, prof. univ. dr. Nicolae Petreanu, conf. univ. dr. Mircea Mușat, conf. univ. dr. Ion Ardeleanu, dr. Viorica Moisuc, dr. Florin Constantin, colonel dr. Gheorghe Tudor, maior dr. Mihail E. Ionescu, maior dr. Ioan Talpeș; autori: colonel dr. Vasile Alexandrescu, conf. univ. dr. Ion Ardeleanu, dr. Vasile Arimia, colonel (r) dr.

Subintitulată atât de sugestiv și de adevărat: *Caracterul drept, eliberator al participării României la război*, lucrarea este fundamentată pe un vast material documentar, care încorporează izvoare de arhivă românești și străine, materiale din presa timpului, memorii ale unor participanți direcți la evenimente, precum și cuceriri mai vechi sau mai noi ale istoriografiei noastre sau a celei de peste hotare referitoare la acest moment istoric crucial pentru destinele patriei. În elaborarea ei, colectivul de coordonare și autorii au fost călăuziți neabătut de concepția materialist-dialectică asupra istoriei, de tezele și orientările cuprinse în opera teoretică de inestimabilă valoare a secretarului general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cu privire la trăsăturile caracteristice ale luptei poporului român

Victor Atanasiu, prof. univ. dr. Emilian Bold, dr. Ion Bulei, colonel Constantin Căzânișteanu, general-locotenent dr. Ilie Ceaușescu, colonel dr. Nicolae Ciobanu, conf. univ. dr. Vasile Cristian, cercetător științific Maria Georgescu, dr. Anastasie Iordache, dr. Mircea Iosa, colonel dr. Vasile Mocanu, dr. Viorica Moisuc, conf. univ. dr. Mircea Mușat, dr. Constantin Olteanu, cercetător științific principal Paul Opreșcu, acad. Ștefan Pascu, colonel dr. Aurel Petri, colonel dr. Costică Popa, lector univ. dr. Mircea N. Popa, cercetător științific Dumitru Preda, colonel Vasile Priscop, maior Costică Prodan, colonel dr. Gheorghe Romanescu, dr. Dorina Rusu, cercetător științific Cornel Scafes, căpitan Ilie Schipor, colonel dr. Constantin Toderășcu, colonel dr. Florian Tucă, colonel dr. Gheorghe Tudor, colonel (r) dr. Dumitru Tuțu, dr. Gheorghe Unc, căpitan Vladimir Zodian.

pentru libertate socială, unitate și independență națională, ca și de înalta îndatorire a oamenilor de carte de a identifica, în analiza evenimentială, esențele fenomenelor, de a îmbogăți activitatea prezentă și viitoare cu învățăminte și concluzii pentru mersul înainte al popoarelor pe calea civilizației, pentru pacea și progresul întregii umanități.

După un substanțial *Cuvînt înainte*, în primele pagini ale celui dintîi volum al monografiei (eșalonat pe 10 capitole) sînt ample și temeinic analizate trăsăturile principale ale vieții economico-sociale și politice din lume în epoca de sfîrșit a veacului al XIX-lea și la începutul secolului nostru, cu accent special pe: constituirea celor două coaliții politico-militare — Tripla Alianță și Antanta — și influența lor asupra vieții internaționale; confruntarea dintre marile puteri imperialiste pentru reîmpărțirea lumii; conflictele premergătoare declanșării războiului mondial; izbucnirea războiului și impactul avut asupra popoarelor din sud-estul Europei.

În analiza cauzelor declanșării primului război mondial, a caracterului acestuia, a motivației participării diverselor state la marea confruntare, sarcina autorilor nu a fost ușoară, chiar dacă au avut la îndemînă mijloace științifice moderne de investigație și interpretare, ei trebuind să facă distincția corespunzătoare realităților istorice. În acest sens, în lucrare este scoasă în evidență culpa marilor puteri imperialiste din cele două tabere beligerante — Germania și Austro-Ungaria, respectiv Franța, Marea Britanie și Rusia — în declanșarea războiului, toate urmărind scopuri imperialiste, anexioniste și instituirea propriei dominații asupra unor teritorii întinse ale planetei, înlăturînd concurenții prin mijloace militare. Dar, în vîltoarea războiului s-au angajat — vizînd atingerea propriilor obiective naționale, în contextul acestei uriașe confruntări imperialiste la scara mondială — și state mici și mijlocii, cărora țelurile de hegemonie sau de reîmpărțire a lumii le erau complet străine. Participarea unora din aceste state la război a avut un caracter progresist, eliberator, ele căutînd, prin aceasta, satisfacerea unor obiective drepte, de salvare a propriei identități politice — cazul Belgiei sau al Serbiei — amenințate de marile puteri imperialiste, ori de reîntregire națională, prin unirea propriilor teritorii aflate sub dominație străină — elocventă fiind din acest punct de vedere situația României.

Amplul demers științific efectuat în continuare, referitor la evoluția României în perioada anterioară declanșării

primului război mondial, evidențiază cu putere adevărul că dezvoltarea economică, socială, politică și militară impuneau, cu necesitate, unirea națiunii române într-o singură entitate statală. Cercetarea caracteristicilor principale ale nivelului economiei naționale, a structurilor sociale românești în ajunul primului război mondial definește România ca o țară aflată în prima fază a evoluției capitaliste, ca un stat care nu numai că nu exporta capital și nu participa la împărțirea pieței mondiale, dar se afla ea însăși în sfera de influență a marilor puteri imperialiste, făcînd obiectul acestei împărțiri, iar o parte însemnată a teritoriului țării noastre se afla încă sub ocupație străină.

Pe baza evaluării dezvoltării generale ascendente a societății românești, autorii evidențiază efortul notabil desfășurat de România în vederea consolidării sistemului militar național, cu nucleul său principal, armata activă. Așa cum se demonstrează în lucrare, „Politica militară a României — urmărind liniile directoare ale politicii interne și externe ale acesteia — a fost circumscrisă în tot acest timp obiectivului fundamental al apărării independenței și suveranității, menținerii păcii și echilibrului în regiunea sud-est europeană și, în perspectivă, eliberării conaționalilor subjugăți și întregirii țării în frontierele sale istorice” (p. 55—56). În pofida unor greutăți și lipsuri inerente stadiului general de dezvoltare a țării, la începutul secolului al XX-lea s-a ajuns ca armata română să se prezinte satisfăcător pregătită, receptivă la ceea ce era nou pe tărîmul gîndirii și practicii militare internaționale, calități care vor fi supuse unui greu examen pe timpul desfășurării războiului.

Autorii evidențiază, în context, faptul că întregul popor român era ferm convins de necesitatea făuririi statului național unitar, în care vedea o condiție primordială a mersului înainte al țării noastre pe plan economic și social. De aceea, lupta poporului român pentru desăvîrșirea unității statale a îmbrăcat, la începutul secolului al XX-lea, forme de manifestare dintre cele mai variate, la susținerea ei participînd atît românii aflați încă sub dominație străină, cît și cei de la est și sud de Carpați, acest efort eliberator înscriindu-se, totodată, pe coordonatele mai largi ale intensificării acțiunilor de emancipare națională a popoarelor subjugate din cadrul imperiilor austro-ungar și țarist.

Oprindu-se asupra situației țării noastre în anii neutralității (1914—1916), autorii prezintă, pe larg, poziția tuturor

claselor și păturilor sociale românești față de războiul declanșat de marile puteri, eforturile întreprinse pentru pregătirea armatei, a populației și a teritoriului în vederea susținerii războiului, evoluția sistemului de alianțe realizat de statul român și a raporturilor sale cu Antanta, desfășurările militare și politico-diplomatice internaționale din anii 1914—1916. Autorii reușesc să evidențieze convingător realitatea că, în anii 1914—1916, România a acționat numai conform intereselor sale naționale vitale, neutralitatea fiind, în fapt, o parte componentă, cea pregătitoare, a luptei de eliberare, luptă pe care, încrezătoare în izbândă, națiunea română a angajat-o hotărît și eroic.

Față de ceea ce s-a realizat pînă în prezent în istoriografia noastră privitor la primul război mondial, autorii lucrării reușesc să analizeze mai profund și mai nuanțat implicațiile naționale și internaționale ale participării României la primul război mondial. Printr-o interpretare riguroasă a izvoarelor și a literaturii istorice sînt subliniate semnificația și implicațiile aderării țării noastre la Antanta; eforturile depuse pentru ca la baza convențiilor juridice care reglementau această aderare să fie așezat un set de principii de natură să satisfacă ambele părți; strădaniile diplomației românești de a asigura libertatea de acțiune politică a țării și individualitatea comandamentului militar propriu, de a nu accepta ca, în schimbul recunoașterii dezideratului național și al ajutorului militar promise, efortul de război românesc să fie subscris unor obiective care contraveneau dezideratelor noastre fundamentale.

În viziunea reliefată s-a urmărit ca problematica participării României la primul război mondial să fie prezentată în toată complexitatea ei, punîndu-se în lumină intensă activitate de pregătire politică a efortului armat de eliberare și reîntregire. S-a subliniat, astfel, că alianța cu Puterile Centrale, încheiată în 1883, a avut caracteristici exclusiv defensive, fiind determinată de intensificarea, după 1878, a amenințărilor țariste în Balcani, dar și de faptul că această alianță nu a însemnat renunțarea la obiectivul unirii Transilvaniei și Bucovinei cu patria mamă. Mai mult chîr, la cumpăna secolelor XIX-XX, România și-a manifestat cu consecvență împotrivirea față de tendințele expansioniste ale Austro-Ungariei în Europa de sud-est. Concomitent, țara liberă s-a detașat în factor activ de sprijinire a mișcării de emancipare a popoarelor din răsăritul continentului și din Balcani. Prefațată de atare inițiative politico-di-

plomatice, aderarea, în 1916, a României la Antantă — coaliție ce-i recunoscuse aspirațiile naționale legitime — se înscrie pe linia unei orientări externe reieșită din însăși evoluția firească a politicii generale a statului.

În continuare, în paginile monografiei sînt amplu și obiectiv tratate, la scara întregului spațiu românesc, caracteristicile derulării evenimentelor istorice, evidențiîndu-se obiectivele majore ce stăteau în fața națiunii, țelul suprem care a determinat intrarea țării noastre în conflict. Astfel, pornind de la situația reală a țării libere, angajată în plin proces de dezvoltare, ca și de la starea provinciilor istorice aflate încă sub dominație străină, se demonstrează convingător faptul că România avea să-și poarte propriul război de eliberare și reîntregire statală, ce se deosebea, prin conținutul său național și popular, de acțiunile militare ale marilor puteri beligerante. Idealul refacerii unității patriei, a animat, în anii 1916—1918, toate clasele și categoriile sociale, a ridicat la luptă hotărîtă pe românii din întreg cuprinsul Daciei străbune, a menținut nestinsă credința poporului în victorie, în cele mai grave momente ale conflictului armat. În susținerea obiectivului drept vizat de România prin hotărîrea sa istorică din 14/15 august 1916 de a lua armele pentru dezrobirea conaționalilor supuși regimului crunt de ocupație instaurat de Austro-Ungaria la nord și vest de Carpați, își găsesc reflec-tarea toate acumulările interne economice, sociale și politice, toate inițiati-vele diplomatice și militare de pînă atunci, care nu puteau să aibă altă finalitate decît înfăptuirea grabnică, prin ridicarea întregului popor, a Marii Uniri. Soluția profund patriotică, în spiritul tradiției noastre naționale, recursul la ample acțiuni de masă cu caracter eliberator, exprima un adevăr fundamental al istoriei neamului, anume capacitatea românilor de a-și edifica propriul destin, în pofida tuturor obstacolelor externe, de a triumfa asupra oricărui pericol imperialist, anexionist.

Un spațiu larg, cum este și firesc, este acordat în monografie acțiunilor militare desfășurate de oștire — al cărei număr s-a cifrat la 833 600 mobilizați, ceea ce reprezenta 10,73% din populația țării, din care 658 088 constituiau armata de operații (p. 223) —, ca și luptei pline de abnegație și de spirit de sacrificiu dusă de popor pe întregul spațiu românesc pentru împlinirea idealurilor de unitate și independență, locului și rolului românilor, al armatei lor naționale în desfășurările marii conflagrații mondiale, con-

tribuției lor la cauza libertății popoarelor.

Campania anului 1916 se distinge prin amploarea ei deosebită, precum și prin caracterul înverșunat al confruntărilor. Demn de remarcat este efortul colectivului de coordonare și al autorilor de a pune în lumină elementele specifice luptei populare de eliberare în contextul războiului de reîntregire, ca și entuziasmele manifestări de solidaritate cu oștirea țării care au însoțit marșul triumfal al vitezelor trupe române pe strămoșescul pământ al Transilvaniei. Apoi, pe toată durata operațiilor militare din anii 1916—1918 se relevă faptul că românii din Transilvania, Banat, Bucovina, Maramureș, Crișana s-au integrat — sub cele mai diverse forme de manifestare — în eroica luptă de eliberare și reîntregire statală, aportul lor conferind războiului reîntregirii autentice dimensiuni naționale și populare, ca și în 1877—1878.

Un loc aparte își găsesc în lucrare o serie de concluzii și judecăți de valoare asupra capacității structurilor superioare de comandă ale armatei române — Marele Cartier General, Marele Stat-Major, comandamentele de armată și de divizii — asupra ipotezelor de război și planurilor de campanie și, mai cu seamă, asupra modului în care au fost organizate și conduse principalele operații. De pildă, o viziune cu mult mai realistă și mai bogată în nuanțări și concluzii a rezultat pentru descrierea campaniei din anul 1916. Prezentarea, uneori, în trecut, în mod simplist și unilateral, a campaniei anului 1916 — ca o suită de insuccese militare, al căror corolar a fost considerată replierea armatei române în Moldova —, în monografie se conturează ca o realitate mult mai complexă. Oștirea română, chiar în condiții de inferioritate și lipsită de promisiuni sprijin al aliaților — suport luat în calcul în raportul inițial de forțe — s-a bătut cu pricepere și vitejie, a întreprins energice riposte ofensive. Iar atunci când, copleșită de forța inamicului, a fost nevoită să se replieze, ea a executat o retragere strategică în deplină ordine, pe alinamente succesive de rezistență, provocând adversarului pierderi grele.

Pe baza recompunerii riguroase a campaniei anului 1916, autorii desprind o serie de învățăminte de ordin politico-dochinar, relevind, o dată în plus, caracterul popular și național al participării României la război. Astfel, subliniază autorii, „actul politic al intrării României în război a fost primit cu entuziasm și validat de voința națională a unui întreg popor, hotărât să lupte cu toate puterile sale pînă la victoria de-

plină... Comunicatele care vesteau izbînzile românești erau primite cu entuziasm și cu sentimente de aleasă prețuire de opinia publică din toate teritoriile locuite de români, ceea ce exprima comunitatea de interese și idealuri între armată și popor. De asemenea, în timpul invaziei teritoriului național de către trupele inamice, populația a participat la acțiuni militare pentru apărarea unor orașe și localități“ (p. 560—561).

Descrierea operațiilor în contextul politico-strategic general european și al relațiilor în cadrul Antantei permite estimarea cu exactitate a impactului determinat de intrarea României în război asupra situației taberelor aflate în conflict, a caracteristicilor strategice, operative și tactice imprimate confruntărilor de pe frontul românesc, soluțiile adoptate de Marele Cartier General Român, ca și modalitățile practice utilizate pentru materializarea acestora.

Schițind bilanțul militar al campaniei din 1916, autorii înfățișează marelă efort uman și material al țării noastre: această primă campanie a durat 135 de zile, de la 15/28 august 1916, cînd trupele noastre au trecut Carpații, pînă la 28 decembrie 1916/10 ianuarie 1917, cînd armata română, în cooperare cu cea rusă, a reușit să stăvilească definitiv înaintarea invadatorului pe Carpații Răsăriteni și pe cursurile inferioare ale Putnei, Siretului și Dunării. În aceste condiții grele și cu toate că armatele Puterilor Centrale au ocupat vremelnice Oltenia, Muntenia și Dobrogea, ceea ce reprezenta aproximativ 3/4 din teritoriul de atunci al României, aceste state nu și-au putut realiza scopurile de război, anume înfringerea României și scoaterea ei din luptă. „În ciuda unor pierderi grele în efective umane — care s-au cifrat la aproximativ 250 000 de soldați, subofițeri și ofițeri morți, răniți și dispăruți, ceea ce reprezintă aproape 1/3 din forța militară mobilizată în august 1916 — și în tehnică de luptă (67% din armamentul de infanterie individual, 55% din mitraliere și 24% din tunuri), armata română s-a salvat pe sine, continuînd să existe și, împreună cu celelalte elemente ale sistemului național de apărare, să opună rezistență invadatorilor“ (p. 559), se arată în lucrare.

În cuprinsul a numeroase pagini, autorii demonstrează, cu prisosință, bravura ostașilor români, care au apărut cu eroism pămîntul patriei, stropindu-l cu singele lor, ca și eforturile comandamentelor, la toate eșaloanele, pentru a rezolva situațiile grele în care au fost puse în ansamblul operațiilor militare din acel an, înscriind, cu toții, una din-

tre cele mai eroice pagini din istoria luptei de rezistență purtate secole de-a rândul de poporul român împotriva invaziilor externe.

Cel de-al doilea volum al monografiei tratează, pe parcursul a 17 capitole, perioada anilor 1917—1920, marcată de marile bătălii din lunile iulie-august 1917, de la Mărăști, Mărășești și Oituz și încununată prin înfăptuirea istoricelor acte de voință națională ce au materializat desăvârșirea procesului de făurire a statului național unitar român. Reconstituirea istorică evidențiază cu putere uriașa operă de concentrare a tuturor disponibilităților economice, materiale și umane ale țării pentru continuarea efortului militar. Astfel, pornind de la analiza situației economice, sociale, politice și militare a României de la intrarea sa în război până în vara anului 1917, autorii înfățișează, în profunzime, resursele intime care au permis națiunii române să-și optimizeze rapid potențialul material și moral, să pună temelii solide marilor sale izbzi din vara anului 1917. „Într-o disciplină fermă, în condiții deseori vitrege de viață și de muncă, dar animat de o puternică voință și dăruire — se subliniază în lucrare — poporul român a depus un uriaș efort de organizare și refacere a industriei, agriculturii, transporturilor, finanțelor și comerțului țării, punând temelii de granit victoriei” (p. 20).

Pe aceste coordonate s-a declanșat și s-a finalizat cu succes procesul de refacere a armatei române din prima jumătate a anului 1917. La sfârșitul perioadei de reorganizare, în iunie 1917, forțele armate române dispuneau de 207 batalioane de infanterie, 110 escadroane de cavalerie și 245 baterii de artilerie de diferite calibre, cărora li s-au adăugat 60 de „batalioane de marș”, ce includeau completări organizate pe subunități de la „partea sedentară”, instruite și trimise marii unități active, astfel încât efectivul total al forțelor armate române ajunsese la 700 000 de oameni, din care 460 000 formau armata de operații (deci aproximativ 70% din cel de la prima mobilizare sub aspectul armatei de operații), cu o proporție sporită de cadre și cu un grad superior de dotare tehnico-materială. La jumătatea lunii iunie 1917, armata română era gata să reînceapă lupta pentru eliberarea teritoriului național cotopt de forțele armate ale coaliției Puterilor Centrale. Pe această bază, autorii concluzionează că potențialul combativ ridicat, ca și moralul înalt al efectivelor au făcut din armata română o forță care avea să se afirme prestigios într-un șir de aprige înfruntări cu inamicul, căruia i-a apli-

cat lovituri de natură să-i zădărnicească planurile ambițioase de lichidare a suveranității noastre naționale.

Marile victorii înregistrate de armata română în vara anului 1917 pe frontul din Carpații Orientali — îndeosebi cele de la Mărăști, Mărășești și Oituz — și dintre Carpați, Dunăre și Mare aveau să rămână înscrise cu litere de aur în istoria neamului. Așa cum se arată în lucrare, „Realizate, în principal, printr-o exemplară mobilizare și valorificare a resurselor interne, umane și materiale, victoriile din vara anului 1917 au constituit o puternică manifestare a energiilor combative ale poporului român, a capacităților sale politico-organizatorice, de planificare, conducere și execuție a acțiunilor militare de mare anvergură” (p. 337). În același timp, ele s-au constituit în momente de referință în dinamica marii conflagrații mondiale, au avut ample repercusiuni politice, militare, logistice și morale interne și internaționale —, au trezit un ecou larg, puternic în opinia publică din România, în Europa și în afara vechiului continent.

Pornind de la obiectivul legitim pentru care lupta poporul român, autorii acordă un spațiu amplu înfățișării angajării, sub diverse forme, la efortul de subminare a prezenței militare inamice, și a populației civile, atât din teritoriul liber, cât și din spațiul românesc cotopt de forțele militare dușmane sau aflate dinainte sub autoritatea monarhiei austro-ungare. Este subliniat faptul că, în zona vremelnice ocupată, forțele inamice nu numai că au fost confruntate cu o puternică opoziție din partea locuitorilor rămași la vetrele lor, dar au fost nevoite să facă față unei ample mișcări de rezistență.

Adresându-se, deopotrivă, cititorilor militari și civili, lucrarea sintetizează o serie de concluzii referitoare la dezvoltarea artei militare românești în anii participării armatei noastre la înfrângerea conflagrației planetare. Multe din ideile sau conceptele cu care gândirea militară românească s-a îmbogățit în acei ani și-au păstrat valabilitatea vreme îndelungată, iar unele continuă să-și păstreze și în prezent valoarea cognitivă și însemnătatea lor practică. Putem aminti, în acest sens, acțiunile de rezistență ale populației din teritoriul vremelnice ocupat de inamic împotriva invadatorilor, participarea tinerilor neîncorporați din cadrul organizației „cercetașilor” la acțiuni de sprijinire a războiului ca sanitari, curieri, călăuze etc., lupta în spatele frontului inamic a grupurilor izolate de militari etc.

În perspectivă istorică, marile bătălii victorioase de la „Porțile Moldovei” au

avut profunde reverberații, constituindu-se în trepte de granit ale procesului afirmării națiunii române în rîndul națiunilor libere ale lumii. Bogatul material informațional cercetat în arhivele românești și străine, în diferite culegeri de documente sau în lucrări cu caracter memorialistic a permis, în același timp, autorilor să înfățișeze un tablou complex privind rolul ce a revenit în marile efort național pentru reîntregire și acelei părți a națiunii române aflată în provinciile ocupate de imperiile vecine.

Marea victorie dobîndită de poporul român împotriva armatelor Puterilor Centrale invadatoare își are, așadar, izvoarele de forță și continuitate în lupta unită a tuturor fiilor națiunii noastre — fără nici o delimitare de zonă geografică sau de frontul de luptă pe care se aflau în calitate de combatanți —, toți românii fiind animați de năzuința nepieritoare de a trăi în libertate și independență în cadrul statului național unitar ce urma a fi reconstituit pe vatra vechii Dacii.

De o grijă aparte s-a bucurat, în cartea de față, prezentarea obiectivă a impactului evenimentelor internaționale de după încheierea armistițiului de la Brest-Litovsk din 20 noiembrie/3 decembrie 1917 asupra evoluției stărilor politico-militare din România. Situația strategică a țării noastre după această dată era de o complexitate deosebită, teritoriul românesc liber aflîndu-se în fața pericolului iminent de invazie, din cauză că porțiuni întregi ale frontului românesc rămăseseră deschise în fața inamicului. De asemenea, înfățișînd contextul istoric extrem de complicat în care guvernul a fost nevoit să semneze, la 24 aprilie/7 mai 1918, înrobitorul tratat de pace de la București (care însă nu avea să fie niciodată ratificat de către conducerea superioară de stat), lucrarea analizează critic interpretările incorecte date de aliați dictatului aplicat României de către Puterile Centrale, cu urmările sale imediate și de mai tîrziu. Între ele este de amintit încercarea făcută de unele dintre marile puteri din coaliția învingătoare, la Conferința de pace de la Paris, de a-l folosi ca pretext pentru a nu recunoaște României statutul de țară cobeligerantă, drept legitim al nostru, ce decurgea din marile sacrificii umane și materiale pe care le făcusem pentru izbînda finală.

Reconstituirea istorică reliefează cu putere uriașa operă de concentrare a tuturor disponibilităților economice, materiale și umane ale țării pentru continuarea efortului militar în anii 1917—1918, lupta plină de abnegație și spirit de sacrificiu dusă pe întregul spațiu de

locuire românească pentru împlinirea idealurilor de unitate și independență, locul și rolul românilor, al armatei lor naționale în desfășurările marii conflagrații, contribuția lor la cauza libertății popoarelor: peste 1 milion de luptători, adică 11—13% din totalul populației românești, pierderi umane ce au depășit cifra de 335 000 de luptători, la care s-au adăugat mai mult de 650 000 de victime din rîndurile populației civile, 72 milioane lei aur, valoarea efortului economic și financiar; aceste cifre relevă sintetic tabloul uriașului efort făcut de țara noastră în anii primului război mondial (p. 691—698).

Corolar strălucit al luptelor duse de poporul român pentru slavgardarea intereselor sale supreme, unirea provinciilor istorice cu patria-mamă a fost pe deplin înfăptuită prin actele de voință națională din anul 1918, care au marcat realizarea statului național unitar român, idealul tuturor românilor. În legătură cu acest moment cardinal din istoria poporului român, care de-a lungul anilor a constituit un important obiect de studiu pentru numeroși istorici români și străini, în monografie își află locul temeinice argumente privitoare la caracterul popular și plebiscitar al evenimentelor ce au tradus în fapt opera de însemnătate istorică a Marii Uniri.

Este cunoscut faptul că diverși istorici străini, încă și astăzi, pornind de la simultaneitatea istorică a înfăptuirii statului național unitar român și a încheierii ostilităților militare ale primului război mondial, au dedus, în mod eronat, existența unui raport de determinare cauzală între cele două evenimente, apreciind Unirea drept rezultat nemijlocit al victoriei militare a României. Autorii lucrării de față consideră, pe bună dreptate, că numai luarea în considerare a tuturor factorilor care au concurat la izbînda deplină a cauzei naționale — politici, diplomatici, militari, economici etc. — poate conduce la înțelegerea și aprecierea corectă a fenomenului istoric analizat, ca un rezultat al efortului uriaș și conștient al maselor largi populare. Iar în acest context, în sfera largă, atotcuprinzătoare a noțiunii de „masă populară” se include obiectiv și numeroasa categorie a țăranilor și muncitorilor îmbrăcați în haină militară, care au luptat pentru idealul întregului popor și au sîngerat din greu într-un război desfășurat de întreaga națiune română.

Lupta cu arma în mînă pentru apărarea pămîntului natal, pentru eliberarea românilor subjugăți a fost permanent însoțită de o febrilă activitate diplomatică. Cu deplină îndreptățire se poate afirma

că generația patrioților români care a înfăptuit statul național unitar la 1918 a mînuit arma diplomației cu aceeași măiestrie cu care ostașii noștri au folosit pușca și tunul pe cîmpul de luptă. Acțiunea diplomatică, urmărită în detaliile ei în lucrare, a premers, a dublat și a continuat în timp demersul strict militar, apărînd cu strășnicie, la mîsa tratativelor, interesele îndreptățite și obiective ale poporului român. În hățișurile diplomației internaționale, oamenii politici români au depus impresionante stăruințe și au reușit să determine Conferința de pace de la Paris să consacre juridic, prin tratate internaționale, granițele statului român unitar, înfăptuit de popor, să recunoască dreptatea marii înfăptuiri naționale românești.

Pregătită prin strădaniile a generații de înaintași, susținută cu arma în mînă, cu mijloace politice-diplomatice, economice, culturale, acțiunea decisivă de făurire a statului național unitar a fost, așadar, rezultatul unei veritabile revoluții naționale, prin care poporul nostru a înțeles să sfarme structurile opresoarei dominații străine, să refacă unitatea străbunei Dacii.

Acestui glorios capitol al istoriei poporului român, care începe cu intrarea

țării în primul război mondial, pentru a-și realiza propriile obiective naționale, și se încheie cu un bilanț strălucit, prin crearea statului unitar al tuturor românilor, rezultat al luptei și jertfei întregii națiuni, îi este consacrată această amplă monografie, scrisă în respectul deplin al adevărului istoric, pătrunsă de un ardent patriotism, pe deplin convingătoare în relevarea marilor adevăruri ale istoriei noastre naționale din anii de glorie 1916—1918.

Materialul ilustrativ — hărți, scheme geografice, planșe, litografii — în mare parte inedit, întregeste imaginea asupra problemelor abordate, oferind, totodată, cititorului posibilitatea de a pătrunde și mai bine în atmosfera de epocă.

Bogăția faptelor puse în lumină, documentația vastă folosită cu măiestrie și înaltă competență, spiritul științific militant, încercătura emoțională a textului pledează pentru aprecierea monografiei drept una din contribuțiile de prestigiu la dezvoltarea științei istorice românești în *Epoca Nicolae Ceaușescu*, la îndeplinirea, la cote elevate, a rolului ei de factor fundamental în activitatea ideologică, de educație patriotică, socialistă a poporului român.

OCTAVIAN BURCIN

VASILE PETRIȘOR, VASILE NICULAE,
ROMÂNII ÎN LUPTA PENTRU CUCERIREA INDEPENDENȚEI
DEPLINE DE STAT. 1877—1878. REPERE CRONOLOGICE,
 Editura politică, București, 1987, 232 p.

În cei 110 ani care au trecut de la încheierea victorioasă a războiului pentru cucerirea independenței absolute a

României, cercetarea acestui eveniment de importanță cardinală pentru destinul istoric al poporului nostru s-a materializat într-un impresionant număr de lucrări, studii, articole, culegeri de documente, care s-au constituit într-o bibliografie de proporții ample. Ea este acum întregită cu un foarte necesar instrument de lucru: este vorba despre o prețioasă contribuție datorată strădaniilor a doi statornici cercetători ai istoriei patriei, ai perioadei ei moderne cu precădere, Vasile Petrișor și Vasile Niculae, care, sub titlul *Românii în lupta pentru cucerirea independenței depline de stat. 1877—1878*, au publicat o utilă cronologie a participării armatei, a poporului român în întregul lui la ultimul mare conflict desfășurat în a doua jumătate a secolului al XIX-lea în Peninsula Balcanică și în bazinul Mării Negre — războiul ruso-româno—turc din 1877—1878.

Autorii și-au propus și au izbutit să investigheze și să redea, cu o exemplară exactitate și acuratețe, principala problemă a temei supusă cercetării, de la aspectele ei politico-diplomatice și militare, la cele sociale și naționale și de la laturile interne la cele internaționale.

Se știe că lupta pentru independență și unitate a reprezentat una dintre permanențele trecutului nostru istoric, fiind ilustrată cu strălucire de marii domnitori ai evului de mijloc — cum au fost Mircea cel Mare sau Mihai Viteazul —, că ea a fost preluată și dusă mai departe de revoluțiile naționale și sociale din 1784, 1821 și 1848, că a cunoscut o intensificare deosebită în timpul și, mai ales, în urma unirii Munteniei și Moldovei, la 24 ianuarie 1859, pentru ca, în deceniile șapte și opt ale secolului trecut, cucerirea deplinei independențe de stat a țării să se constituie într-o necesitate obiectivă pentru progresul multilateral al societății, pentru afirmarea națiunii române libere în marea familie a popoarelor lumii.

Într-adevăr, după Unirea Principatelor, dobândirea independenței depline de stat, se dovedea, în chip firesc, obiectivul principal al programului emancipării naționale de orice servitute din afară, unica soluție în măsură să asigure modernizarea statului român și desăvârșirea unității noastre naționale, să confere o pondere politică sporită României și să o facă aptă a deveni un factor de seamă în relațiile internaționale.

De aceea, perioada dintre Unirea Principatelor și războiul de independență a înregistrat un șir de demersuri și acțiuni ale guvernului român, care urmăreau să cîștige, pas cu pas, pentru țară, prerogativele independenței și recunoașterea lor internațională. Asemenea acțiuni s-au intensificat, în 1875, odată cu redeschiderea „crizei orientale”, an cu care, de altfel, autorii încep cronologia, pe care o duc pînă la 8/20 octombrie 1878, data intrării triumfale, în București, a trupelor române victorioase pe teatrele de operații din sudul Dunării. „Amintirea acestor fapte de glorie — se arată în Ordinul de zi adresat armatei cu această ocazie solemnă — va îndemna pe urmașii voștri a fi demni de voi, precum voi ați fost demni de străbunii voștri și drapelul vostru va fi de-a pururea respectat ca și numele de român” (p. 210).

În lucrare sînt înfățișate, apoi, pregătirile, în plan diplomatic, pentru proclamarea independenței absolute a patriei — eveniment care s-a produs la 9 mai 1877 și care a întrunit adevăratul întregul popor român —, ca și prepa-

rativale în vederea participării României la război, spre a-și confirma, pe cîmpul de luptă, deplina suveranitate național-statală.

Cum era și firesc, prezentarea desfășurărilor militare — cărora li s-a rezervat o mare parte în economia lucrării — se distinge prin concizia narației, exactitatea datelor și a faptelor, claritatea formulării și corectitudinea terminologiei specifice folosite. Sînt reținute toate operațiile importante de pe frontul european, amic și inamic, punctîndu-se detaliat acțiunile de luptă întreprinse de trupele române, contribuția militară a României, eroismul legendar demonstrat de ostașii noștri în toate împrejurările, tenacitatea și rezistența dovedite în fața multiplelor solicitări ale cîmpului de luptă etc.

După cum rezultă și din paginile lucrării prezentate, războiul a fost declanșat în aprilie 1877 prin bombardarea de către un monitor otoman a detașamentelor armate ruse aflate la Brăila și în împrejurimi. Luptele din luna următoare au continuat cu intermitențe atît pe frontul deschis în Caucaz, cît și la contactul realizat de cei doi beligeranți în nordul Dobrogei.

Alături de aceste mari puteri și de România, la război au participat — în modalități și pe termene diferite — armate naționale sau formațiuni de factură populară aparținînd altor state și popoare balcanice — Serbia, Muntenegru, Bulgaria —, dornice, la rîndu-le, să-și dobîndească, prin luptă, independența sau să-și întregască unitatea statală.

În ceea ce privește România, țara noastră a mobilizat circa 120 000 de luptători, ceea ce reprezenta aproape 30% din totalul populației țării (4 479 813 locuitori) — cea mai mare pondere de folosire a resurselor demografice dintre toți beligeranții implicați în acest război. Efectivul trupelor de „I-a linie” a cuprins 58 700 de militari din care circa 40 000 au luat parte la operațiile de pe teatrul de acțiuni ofensive de la sud de Dunăre.

Pe lîngă date asemănătoare, cronologia mai furnizează și alte elemente de maximă importanță pentru înțelegerea semnificației și rolului decisiv jucat de armata română în înfrîngerea rezistenței otomane de pe teatrul european de acțiuni militare. Se demonstrează, astfel, că armata română a intrat în război, la sud de Dunăre, într-un moment de criză pentru trupele ruse, cînd exista pericolul preluării inițiativei strategice de către comandamentul otoman, care dispunea de puternice grupări de forțe ce rezistau asediului în majoritatea gar-

nizoanelor, cetăților și raioanelor fortificate din sudul Dunării, în special la Plevna. După eșecul înregistrat de trupele ruse în cea de-a doua bătălie, din 18/30 iulie 1877, pentru cucerirea acestei fortărețe, situația trupelor ruse a devenit alarmantă. Telegrama adresată domnitorului Carol, la 19/31 iulie 1877, de către marele duce Nicolae — și reprodusă *in extenso* — este ilustrativă pentru contextul desfășurării războiului la mijlocul anului 1877, când armata română a intervenit hotărât la sud de Dunăre, schimbând radical evoluția acțiunilor ulterioare: „Turcii, adunind cele mai mari mase de trupe la Plevna, ne zdrobesc. Rog să faci fuziune, demonstrațiune, și, dacă se poate, să treci Dunărea cu armata, după cum dorești“ (p. 85).

Descrierea bătăliilor a prilejuit autorilor o prezență vie, antrenantă, pe cât de veridică, pe atât de sobră. Sint relatare, într-un adevărat stil reportericesc, cele mai importante operații de pe teatrul de acțiuni militare din Europa, precum: cele pentru anihilarea garnizoanelor otomane de pe malul drept al Dunării (Vidin, Rahova, Nicopole, Șistov, Turtucaia, Silistra) și a celor din Măcin și Isaccea; cele pentru cucerirea cetăților și raioanelor fortificate de la Lom Palanca, Arcer Palanca, Smîrdan, Inova, la Belogradgic, Plevna, Tîrnovo, Sofia, Niș; cele pentru fortarea și depășirea Balcanilor, în principalele trecători ale acestor munți și pentru cucerirea cetății Adrianopol.

Pe lângă faptul că a intervenit într-un moment decisiv în acest război, România a avut o contribuție militară deosebită, concretizată în participarea forțelor ei armate la trei mari operații, înfățișate detaliat în paginile cronologiei: operația de acoperire strategică a Dunării, operația de distrugere a „abcesului de fixație“ de la Plevna și operația de lichidare a rezistențelor otomane din nord-vestul Bulgariei.

Astfel, operația de acoperire strategică a Dunării, declanșată la începutul lunii aprilie 1877, a permis trupelor ruse să execute în siguranță marșul pentru ocuparea bazelor de plecare la ofensivă din zona Dunării maritime și din aval de Turnu Măgurele, lipsind, în același timp, comandamentul otoman de posibilitatea aplicării planului ce prevedea forțarea Dunării la vest de Olt.

În desfășurarea celei de a treia bătălii de la Plevna (cucerită la 28 noiembrie/10 decembrie 1877) — a doua operație de anvergură la care au concurat forțele militare românești — efectivele

noastre au constituit aproape 1/3 din totalul trupelor antiotomane angajate în asediul și asaltul final al puternicei grupări inamice. Însăși capturarea comandantului armatei otomane din acest obiectiv — generalul Osman pașa — de către trupele române, reprezintă o elocventă demonstrație a rolului însemnat pe care acestea l-au avut în dobîndirea victoriei definitive.

În fine, ultima operație purtînd semătura armatei române, consumată în spațiul cuprins între Dunăre, Munții Balcani și aliniamentul Nicopole-Plevna, incluzînd bătăliile desfășurate la Rahova, Vidin și Belogradgic, a asigurat, în plan strategic, flancul drept al dispozitivului aliat româno-rus, a dus la blocarea, capturarea sau nimicirea unor importante forțe ale inamicului, facilitînd desfășurarea ofensivei rusești la sud de Balcani. Această operațiune, realizată în ultimele luni ale anului 1877 și în primele patruzeci de zile ale lui 1878, prin însemnata contribuție a armatei române — căreia i s-a evidențiat rolul cuvenit printr-o suită de note și consemnări cronologice —, a permis mărirea ritmului ofensivei trupelor ruse spre capitala Imperiului otoman. La 8/20 ianuarie 1878 armatele țariste au ocupat Adrianopolul, pentru ca, peste numai zece zile, să ajungă la cîțiva kilometri de Constantinopol.

Datele cuprinse în lucrare atestă faptul că, aflat în fața unui iminent dezastru militar, guvernul otoman a cerut părții ruse începerea tratativelor de armistițiu, încheiate la 19/31 ianuarie 1878, la Adrianopol. În lumina prevederilor acestuia, reprezentanții celor două state au parafat, la 19 februarie/3 martie 1878, în localitatea San Stefano de lângă Constantinopol, fără participarea delegatului român, neadmis la negocieri, textul tratatului preliminar de pace, ale cărui prevederi au fost apoi definitive — la intervenția marilor puteri — în cadrul Congresului de pace de la Berlin (1/13 iunie — 1/13 iulie 1878).

Consecințele războiului — în special acordul final — beneficiază în lucrare de o prezentare completă, obiectivă, nuanțată. Pentru că la Congresul de pace de la Berlin, deși nu s-au rezolvat, în mod echitabil, marile probleme ale sud-estului continentului, s-a ajuns la recunoașterea independenței pentru trei state din zonă — România (în componența căreia reîntra străvechiul pămînt al Dobrogei), Serbia, Muntenegru — și a autonomiei Bulgariei. Imperiul otoman a pierdut cea mai mare parte a posesiunilor și influenței pe continentul european, iar tendința Rusiei țariste de a

transforma Balcanii într-o zonă de influență exclusivă a primit o puternică lovitură.

Se cuvin, de asemenea, subliniate și alte valențe ale volmului, care-l situează în rindul lucrărilor de referință ale genului. Impresionează, în acest sens, larga lui cuprindere tematică, faptul că nimic din ceea ce a fost relevabil în războiul românilor pentru independență deplină nu a fost lăsat deoparte. Sacrificiile materiale și umane ale țărănimii, cea care a dus greul războiului și ale proletariatului, aflat în plin proces de formare și dezvoltare, contribuția tuturor claselor și categoriilor sociale la susținerea materială și morală a cerințelor cîmpului de luptă, demersurile diplomatice pentru recunoașterea independenței, cooperarea de comandament și în luptă româno-rusă, ca și asperitățile ei, numeroasele relatări ale unor observatori și ale presei străine despre spiritul de jertfă al ostașului român, despre forța combativă a armatei noastre, despre capacitatea de comandă a corpului de cadre, înfățișarea participării oamenilor de artă, cultură și știință la susținerea frontului — toate acestea și multe altele își găsesc locul în paginile cărții, precum și caracterizarea cea mai potrivită.

Dar, deopotrivă, războiul pentru independență deplină de stat a oferit tuturor românilor — din țară și din teritoriile încă subjugate — prilejul de a-și manifesta puternicul sentiment de solidaritate națională. Purtat de statul român, războiul de independență a fost războiul tuturor românilor, care au găsit cele mai variate forme — de la înrolări voluntare în armată, la substanțiale contribuții materiale —, pentru a-și exprima adevărata totală și profundă, manifestări surprinse în cronologie în cele mai diverse ipostaze. Reiese, așadar, foarte limpede — din numeroasele dovezi înfățișate — că independența n-a fost dăruită românilor de alte state, ci cîștigată prin singele și sacrificiile lor în războiul național și popular din 1877—1878.

Această impresionantă solidarizare națională în sprijinul realizării independenței depline — ce se regăsește pe fiecare filă a lucrării — era, în același timp, expresia cea mai grăitoare a aspirației de gînd și faptă a maselor românești din toate provinciile care alcătuiau vatra strămoșească spre desăvîrșirea unității naționale. Pentru că idealurile pentru care militau românii din sudul și răsăritul Carpaților erau idealurile pentru care, cu atîta greutate și înfruntînd atîtea suferințe, luptau și milioane de

români ferecați în lanțurile oprîmării naționale. Zorile libertății care răsăreau în România redeșteptau, prin căldura ce o răspîndeau, nădejile și speranțele în inimile tuturor românilor, iar libertatea națională a fraților de la Dunăre și de pe versantul estic al Carpaților constituia o cheazășie în acțiunea pentru dobîndirea suveranității totale și deschidea îndreptățite speranțe în înfăptuirea apropiată a Marii Uniri.

Nu întîmplător războiul contra Imperiului otoman a fost privit dincolo de munți ca un eveniment de importanță covîrșitoare al întregii națiuni române. „Cauza ostașului român este o cauză generală română; victoria lui e a întregii națiuni, fie aceea risipită în orice parte a lumii”, scria „Gazeta Transilvaniei” din 2/14 iunie 1877, afirmație reținută în cronologie (p. 67), unde, de asemenea, găsim un extras dintr-un articol publicat în ziarul „Telegraful român” din Sibiu, referitor la semnificația evenimentelor petrecute în anul 1877 pentru destinul istoric al tuturor românilor: „astăzi nimeni nu mai cuțează a deosebi pe români: fie oriunde, în Moldova, în Muntenia, în Ardeal, în Banat, în Bucovina, în Basarabia, românul, cînd e vorba de forță bărbătească, e român ca toți românii... Și în curînd acest popor va dovedi că, afară de aceea că știe să apere o graniță, afară de aceea că știe să mențină ordinea, mai știe să primească roadele muncii veacurilor și să se comunice cultura civilizațiilor cu care se atinge, va arăta că poartă comori bogate în sufletul său” (p. 177). În același spirit, o poezie cu largă circulație în Transilvania, intitulată *Cununi de lauri*, scrisă de Petre Dulfu, poezie dedicată eroilor români căzuți pe cîmpurile de luptă ale războiului (p. 174), se făcea ecoul unei puternice stări de spirit existente în rîndurile populației românești, care nutreă speranța că, după căderea Plevnei, armata română se va îndrepta spre Transilvania, pentru a o elibera și uni cu țara-mamă.

Autenticitatea și veridicitatea acestei cronologii — temeinic întocmită, redactată într-o formă aleasă și concisă, care-i sporește evident valoarea și interesul pentru cititor — sînt determinate, printre altele, și de apelul frecvent al autorilor la documentul primar, la sursa originară, la informația de epocă, la relatările presei de atunci, la mărturiile unor participanți nemijlociți la evenimente.

Prin toate acestea, cronologia *Românii în lupta pentru cucerirea independenței*

depline de stat. 1877—1878, de Vasile Petrișor și Vasile Niculae, se înscrie în rîndul uneltelor de lucru indispensabile tuturor acelora care studiază sau vor să cunoască în detaliu efortul desfășurat de poporul român pentru cîștigarea și

păstrarea libertății naționale depline și, totodată, se alătură lucrărilor de istorie cu o importantă funcție patriotică, educativă.

CONSTANTIN CĂZĂNIȘTEANU

MIHAI VITEAZUL ÎN CONȘTIINȚA EUROPEANĂ.

Vol. 4 : *Relatări și presă*,

Editura Academiei R. S. România,

București, 1986, 420 p.

Ca și materialul istoric din precedentele volume ale crestomației *Mihai Viteazul în conștiința europeană*, cel cuprins în volumul de față se ilustrează, în genere, prin unitatea reflectării. Dincolo de știutele mistificări și denigrări, emanație a intereselor și mentalităților politice ale puterilor dornice să stăpînească în această zonă a continentului — și care, de fapt, se elimină ele însele din contextul informațional —, ni se restituie aici, în termeni convergenți, o operă și o epocă românească de răsrîngere europene. Este epoca în care poporul român ridică din rîndurile sale o personalitate de mare gînditor și reformator politic, de strateg și diplomat — pe Mihai-Vodă Viteazul — și, avîndu-l în frunte, înfăptuiește acele acte politice care, anticipînd mișcarea veacurilor, aduc împlinire națională unei întregi istorii a noastre și întemeiază noi deschideri, noi viziuni — de proiecție modernă — în legătură cu unitatea și libertatea de neam ca virtualitate și ca dimensiune practică ale ființei și vieții popoarelor.

Sursele din care se reconstituie, de această dată, momentul Mihai Viteazul aparțin, în bună măsură, unei specii documentare mai aparte, în vogă la acea vreme pe meridianele Europei. Este așa-numita presă, de la formele primare ale culegerilor de știri concepute pentru uzul cancelariilor regală, papală sau imperială pînă la buletinele de informații ori la broșurile și calendarele tipărite. Imbrăcînd haina publicistică a cunoscutelor *Avvisi*, *Zeitungen*, *Nachrichten*, *Avises*, *Nouvelles*, informațiile despre domnitor înregistrează cea mai largă difuziune în întreg spațiul european. Încărcătura documentară a unor astfel de surse vine nu numai din faptul istoric oglindit, ci și din efectele informaționale generate de producerea și de circulația lor. Fiindcă opțiunea pentru convertirea unui fapt în informație, nivelul reflectării elementelor care-l compun și poziția față de el, considerarea și ordonarea lui într-un ansamblu informațional, nivelul și aria vehiculării documentului nou creat induc informație propriu-zisă, care se asociază celei primare. Cu alte cuvinte, procesul nașterii și circulației informației creează informație. Am putea spune, de aceea, că avem de-a face aici cu ceea ce se numește *document in document*.

Prezentul volum este întîiul apărut la noi care apelează precumpănitor la acest fel de surse pentru a reprezenta o temă istorică. Meritul aparține colectivului alcătuitor, care a acumulat o experiență unică în fructificarea izvoarelor despre Mihai Viteazul în oglinda lumii, format din experți în istorie, în exegeza și editarea documentelor : Ion Ardeleanu, Vasile Arimia, Gheorghe Bondoc, Tudor Bucur, Eugenia Ciocan, Maria Dragomir, Costin Feneșan, Ielița Gămulescu, Mircea Mușat, Viorica Oancea, Emilia Poștăriță, Vasile Șimandan, Constantin Vlad. Colectivul de coordonare : Ion Ardeleanu, Vasile Arimia, Gheorghe Bondoc, Mircea

Mușat. Au mai colaborat : Elena Moisuc, Mircea Paicu, Margareta Szabo, Rodica Tanțău.

Ceea ce comunică, de la specificul lor, aceste izvoare este, mai întâi, că românii, în frunte cu Mihai Viteazul, se aflau în prim-planul interesului public al Europei, că erau, prin acțiunea lor, una dintre dominantele actualității politice a timpului. Multe centre mari de pe continent și, alături de ele, atâtea altele deveneau puncte de lansare a știrilor despre faptele voievodului, întocmite „parte din surse proprii, parte din scrieri primite, demne de crezare”, cum își asigura cititorii editorului unui „calendar istoric” german tipărit la Frankfurt am Main, în 1596 (doc. nr. 38, p. 71). Din Constantinopol, Viena, Praga, Frankfurt am Main, Graz, Roma, Veneția, Paris, Lyon, Cracovia, Varșovia, Bratislava, Plzeň, Košice, Tokaj ș.a. iradiuau vești despre Mihai și despre făuririle românești pe care le simboliza, redactate, cele mai multe, în limbi de circulație mondială (germană, italiană, spaniolă, franceză), dar și în altele.

Nu puține dintre relatările acestei prese incipiente atrag atenția într-o manieră accentuată asupra lui Mihai Viteazul prin formulări tranșante ale titlurilor, care vădesc admirație pentru voievodul român și satisfacție pentru izbînzile sale. Reproducem cîteva asemenea titluri : de sursă germană — „Descriere adevărată... cum a înfrînt de mai multe ori pe pașii turci domnul de bun neam, Mihai-Vodă, principe al Valahiei...”, tipărită în 1598, la Nürnberg (doc. nr. 89, p. 121) ; „Știre nouă, bună, despre cum Mihai-Vodă, principele Transilvaniei, l-a înfrînt pe principele Sigismund Báthory”, tipărită mai întîi la Dresda, în 1601 (doc. nr. 273, p. 344) ; de sursă italiană — „Știre despre marea înfrîngere pricinuită de seniorul Mihai, principe al valahilor, lui Ieremia, voievod al Moldovei, la 18 mai 1600, cu dobîndirea zisei țări”, tipărită la Roma, în 1600 (doc. nr. 201, p. 267—268). Victoria de la Călugăreni este plasată în rîndul evenimentelor internaționale de prim rang. „Calendarul istoric” mai înainte menționat o rînduiește într-un ansamblu de știri care poartă titlul : „Descriere adevărată a tuturor întîmplărilor alese și demne de memorat, care au avut loc și s-au desfășurat din cînd în cînd în Germania de Sus și de Jos, de asemenea în [...] Transilvania, Valahia, Moldova, Turcia etc., anume între tîrgul de toamnă tocmai trecut de la Frankfurt și pînă la cel din primăvara acestui an 1596” (doc. nr. 38, p. 71). Unele relatări sînt rimate, „totul pus în cînt”, cum anunță titlul unei știri de limbă germană, tipărite în 1599, la

Neuss (doc. nr. 94, p. 132), indiciu, la rîndul lui, despre importanța publicistică ce se acorda epopeii românești din epoca Mihai Viteazul ; căci versuri de acest fel rețineau, îndeobște, ceea ce era de primă mîna în faptul zilei.

Au fost răspindite, prin atare canale, în pulsul evenimentelor sau foarte curînd după aceea, informații și aprecieri despre Mihai care, altminteri, rămîneau în literatura documentelor de uz oficial, confidentiale cel mai adesea, ori în scrieri cronicărești, toate puse în circuitul public mult mai tîrziu (Aveau să fie devansate astfel — în unele cazuri cu secole întregi — valorile informative din diverse alte genuri de documente atîta vreme inedite, cu care, nu odată, și realizează un acord perfect). Ele evocă trăsături și virtuți ale personalității voievodului, legitimitatea demnității la care s-a ridicat, rolul internațional al evenimentelor în centrul cărora s-a aflat. Sînt frecvente aprecieri ca acestea : „neînfîricatul Mihai” (știre de limbă italiană, redactată la Constantinopol, în 1599 — doc. nr. 108, p. 153) ; „viteazul erou Mihai-Vodă” (știre de limbă germană, datată Alba Iulia, 1600 — doc. nr. 156, p. 212) ; „bărbat frumos, drept și ager” (știre de limbă germană, tipărită la Ursel, în 1600 — doc. nr. 133, p. 189) ; „Din Valahia, viteazul, / îndrăznețul, cel erou” (știre rimată, în limba germană, tipărită prima dată la Praga, în 1601 — doc. nr. 93, p. 127) ; „o persoană aleasă” (știre de limbă germană din 1601 — doc. nr. 242, p. 320) ; „o persoană fină, serioasă” (știre pragheză de limbă germană — doc. nr. 244, p. 322) ; „voievodul are un suflet de erou și este pe deplin potrivit pentru demnitatea la care a ajuns” (aceeași știre de limbă germană, tipărită în 1600 la Ursel — doc. nr. 133, p. 188) ; „Dacă a fost vreodată în lume un principe demn de glorie pentru faptele eroice de el săvîrșite, apoi acesta e seniorul Mihai, principe al Valahiei” (știre de limbă italiană, tipărită la Roma, în 1600 — doc. nr. 261, p. 268).

Transpar din conținutul acelorasi surse efectele salvatoare pentru Europa ale epopeii antiotomane a domnitorului, hotărîrea lui de a sacrifica propriile bunuri și viața în slujba înfrîngerii Imperiului Semilunei, dar și pasivitatea cu care cancelariile „creștine” l-au înconjurat. Voievodul Valahiei — spune o știre de limbă italiană tipărită în 1598, la Roma — „a clătinat acum din temelii întreaga împărăție a sultanului, într-astfel că putem nădăjdui că o va năruși cu totul” (doc. nr. 104, p. 144). Este interesant că, într-un ansamblu de știri de limbă germană despre victoriile lui Mihai în sudul Dunării, tipărite la Nürnberg,

în 1598, au fost inserate fragmente din scrisoarea acestuia către arhiducele Maximilian în care își declara crezul hotărât antiotoman și, implicit, european. Atita vreme cît voi fi în viață — mărturisește voievodul —, „nu voi înceta să slujesc și să fiu de folos întregii creștinătăți cu jertfirea trupului și vieții mele, a averii și singelui meu“ (doc. nr. 89, p. 122). Tocmai funcția europeană a luptei antiotomane a prezidat apelurile din această „publicistică“ la susținerea întreprinderii sale. „Dacă creștinătatea se adună și dă sprijin și ajutor acestui principe creștin — atenționează o știre de limbă spaniolă, datată Zaragoza, 1599 —, vom ajunge să constrîngem pe acest dușman comun [otoman]“ (doc. nr. 105, p. 147). Mihai — sugerează o știre de sursă italiană din același an — „de va fi ajutat, lucru ce se cuvine a fi făcut mai mult decît pentru toți ceilalți, va face astfel de minuni încît va uimi pe oricine, dar de va rămîne singur va fi silit să plece și să-și ia gîndul de la luptă, (și aceasta) cu atît mai mult cu cît se bănuie că, în afară de turc, ar mai avea și alt dușman, (și acesta) cu atît va fi mai aprig cu cît îl va vedea mai lipsit de apărare. Așadar, trebuie a-i da ajutor, căci făcîndu-se așa va fi înfrînt sultanul și ceilalți ce sînt cu el“ (doc. nr. 108, p. 152).

Motive de oportunitate politică și militară implicau, desigur, o anume abilitate diplomatică din partea domnitorului, și ea s-a adăugat fericit acțiunii sale generale într-o Europă și într-o vreme în care era nevoie de multă perspicacitate pentru contracararea viclesugului practicat de imperiile coteropitoare. Mihai a fost mult defăimat și din această pricină de către slujitorii respectivelor imperii, care au voit cu orice chip să-i știrbească aura și să stîrnească adversități împotriva sa și a înfăptuirilor sale de unitate și libertate. Dar această abilitate diplomatică făcea parte din armele de luptă subsumate țelului românesc și european al înfrîngerii otomanilor, țel de onestitate și de construcție în istorie, care nu avea nimic potrivit decît dușmanul asupritor. Însăși diplomații puterii care avea să-l ponegrească atît de veninos și, în cele din urmă, să-i curme viața — puterea habsburgică — au încuviințat-o atunci cînd le era convenabilă, ba chiar au argumentat domnitorului necesitatea ei. Tratatativele pe care Mihai le-a purtat la Alba Iulia, unde a sosit în decembrie 1596, în privința condițiilor războiului cu otomanii — așa cum informează o știre de sursă italiană din ianuarie 1597 — atestă vizibil acest lucru: „Cea dintîi întrebare a voievodului a fost aceea că el dorea să știe dacă avea să fie răz-

boi sau pace cu turcii. I s-a răspuns din partea papei, din partea Maiestății sale împăratul [Rudolf al II-lea] și din partea principelui Transilvaniei că războiul trebuie continuat cu și mai mult sîrg ca pînă acum. A întreat [voievodul] dacă era potrivit să se prefacă a fi de partea sultanului pînă la primăvară, cînd se vor strînge oștile creștinătății. I s-a răspuns că era potrivit, mai ales că voievodul are țara sa învecinată cu dușmanul...“ (doc. nr. 57, p. 93).

Este un fapt remarcabil că piesele acestei „publicistici“ sînt de natură să ofere elementele de bază pentru o bună istorie a românilor din acea epocă, în ceea ce are ea mai caracteristic, contribuind la înfiriparea, atunci, în ardența evenimentelor, a unei conștiințe europene Mihai Viteazul, la promovarea unor aprecieri reale despre marele domnitor înainte de lansarea publică de către forțele potrivnice libertății popoarelor a atîtor neadevăruri și invective la adresa lui.

Ideea unei *insurecții generale românești* ca modalitate de reușită a luptei împotriva Imperiului Semilunei — în condițiile lipsei unui sprijin propriu-zis al puterilor vremii — a fost sesizată și reflectată în manifestarea ei reprezentativă. O relatare de limbă italiană din 1595 face mențiunea că, „În iarna ce a trecut, Mihai, voievodul Valahiei, în ziua de 9 noiembrie [în realitate, 13 noiembrie 1594], s-a răzvrătit împotriva sultanului și a omorît 200 [2 000] de ieniceri și alți turci care, dintr-o pricină sau alta, se aflau în preajma lui [...]. Aron-Vodă, voievodul Moldovei, înștiințat de răzvrătirea lui Mihai Voievod, a ridicat și el armele împotriva sultanului și a pus să fie omoriți turcii care se aflau în țara sa; transilvăneanul îi trimise 9 000 de unguri...“ (doc. nr. 49, p. 86). O știre de sursă franceză, tipărită la Lyon, în 1595, aduce la cunoștință că principele Valahiei, „tot la un gînd“ cu principele Transilvaniei, „a adunat Divanul țării, după ce pusese întîi ca turcii ce se așezaseră aici de multă vreme să fie omoriți“ (doc. nr. 25, p. 57).

S-a observat și faptul de un interes istoric aparte că, în Moldova, asemenea Munteniei, insurecția nu s-a mărginit la eliminarea, a feluriți trimiși ai Porții, ci a însemnat, în același timp, o ridicare armată pentru eliberarea unor părți de țară coteropite de otomani. În vreme ce Mihai lupta împotriva armatelor otomane în sud — glăsuiește o știre venețiană din 1595 —, „Aron, principele moldovean, impresurase Cetatea Albă și cucerise multe ținuturi stăpînite pînă atunci în Moldova de sultan, viziri și pașale“ (doc. nr. 21, p. 53).

Victoria de la Călugăreni, din august 1595, este văzută, la rîndu-i, ca operă a românilor din toate cele trei provincii istorice, care s-au angajat deliberat și la momentul oportun în luptă. Amintitul „calendar istoric” de la Frankfurt observă în acest sens: „Cînd moldovenii, valahii și transilvănenii (care erau în număr de circa 20 000 și care își aveau tabăra la 2 mile depărtare de dușman) au aflat aceasta [despre iminența unei confruntări cu armatele otomane], ei au pornit împotriva lui [Sinan Pașa]” (doc. nr. 38, p. 71). Același conținut dezvăluie o relatare de limbă germană tipărită prima oară la Praga, în 1595: „Dăm știri sigure că moldovenii, valahii și transilvănenii, atunci cînd, în urmă cu 8 zile, Sinan pașa a năvălit cu o mare armată asupra amintitelor țări, punînd să se construiască un pod peste apă și trecîndu-se armata peste el, i-au ieșit înainte, s-au bătut de dimineața pînă seara..., întreaga lui armată a fost nimicită” (doc. nr. 29, p. 61). Otomanii au fost într-atît de copleșiți de înfrîngerea pe care au suferit-o încît, înaintea bătăliei de la Tîrgoviște din octombrie 1595, așa cum informa, în aceeași lună, o știre de limbă franceză, Sinan pașa tot amîna momentul confruntării cu oștirea română, „de parcă s-ar fi temut că ar putea simți încă o dată, cu prea mari pierderi, cît de viteji sînt acești daci războinici” (doc. nr. 43, p. 78).

Noi fațete istorice aduc materialele publicistice din volum în legătură cu realitatea majoră că popoarele balcanice, cotoprite de otomani, erau de partea luptei lui Mihai, o stimulau și o sprijineau. O știre de limbă italiană din 1598 anunța de la Constantinopol că „mulți greci supuși sultanului trec de partea lui Mihai și, cu osebire, mulți bulgari” (doc. nr. 96, p. 137). Cînd „valahul s-a întors acasă, după marea bătălie de la Nicopole (cetate) — se menționează într-o știre venețiană din 1598 —, el avea cu sine 60 000 de bulgari, ce (urmas) să sălășluiește în Valahia, ca, în felul acesta, (voievodul) să-și poată ridica din rîndul lor oameni pentru oaste; aceștia puteau fi aproape 20 000 și, alăturîndu-se oștenilor săi, despre care se zicea că s-ar ridica la 30 000, el putea astfel nu numai să zădărnicească planurile turcilor, ci chiar să le aducă mare pagubă” (doc. nr. 100, p. 140). Înaintea înfruntării cu trupele vizirului Ahmed pașa, oastea lui Mihai Viteazul cuprindea, potrivit unei știri de limbă italiană din 1598 — „15 mii de valahi, 5 000 pedestrași și 10 000 călăreți și 15 000 de bulgari” (doc. nr. 104, p. 145).

Izbînzile „așa de fericite” ale domnitorului — se scrie într-o știre de sursă

italiană din 1599 — „dau temei grecilor să nădăjduiască a scutura jugul tiraniei otomane, așa încît în fiecare zi pleacă cete din Constantinopol spre a merge să-l găsească pe voievod, și nu doar creștini, ci chiar ieniceri care sînt fii de creștini greci” (doc. nr. 111, p. 156).

Cît privește pe sirbi, documentele volumului înregistrează, de asemenea, participarea lor în luptă alături de oștenii lui Mihai Viteazul. O știre de limbă germană, tipărită pentru prima oară la Praga, în 1595, face cunoscut că, „La primirea veștii că Sinan pașa vrea să călătorească de la Belgrad la Constantinopol, valahii și moldovenii, cărora li s-au alăturat și sirbii, s-au hotărît să-l înfrunte pe pașa cu ajutorul transilvănenilor” (doc. nr. 5, p. 37). Iar o știre de la Roma din septembrie 1595 reține că „moldovenii, valahii, sirbii și transilvănenii, în ziua de 4 a acestei luni, s-au înfruntat cu Sinan pașa, care, împreună cu cea mai mare parte a oștirii sale, trecuse Dunărea” (doc. nr. 36, p. 68). Și, în sfîrșit, o sursă de proveniență venețiană din 1598: „Se dă de știre că Mihai, voievodul Valahiei, împreună cu oastea sa, l-a înfrînt și nimicit pe pașa de Silistra, a asediat Nicopole, urmat fiind de un mare număr de sirbi” (doc. nr. 91, p. 123). Și exemplele de acest fel ar putea fi înmulțite.

Sînt substanțiale în volum informațiile care recompun epopeea Unirii de la 1599—1600 a tuturor românilor sub sceptrul lui Mihai Viteazul, exprimarea, într-un chip specific, a unor valori de unitate în cadrul evenimentelor și luptelor care au condus la înfăptuirea acestui țel. Iese în relief aici ideea că și în Transilvania, și în Moldova, Mihai Unificatorul a fost așteptat și dorit de masa locuitorilor, manifestările în favoarea sa și a operei pe care o întreprindea fiind, de fapt, manifestări ale unității de neam. Rînd pe rînd, așezările transilvănene i s-au alăturat. După victoria de la Selimbăr, din octombrie 1599, domnitorul s-a îndreptat spre Alba Iulia. „Locuitorii — spune o sursă franceză de proveniență germană, tipărită la Lyon, în 1600 — îl întîmpinară cu toată cinstea, cu chelle orașului și cu multe daruri bogate” (doc. nr. 161, p. 219). „Voievodul valah — înformează o „relatare istorică” de limbă germană tipărită la Köln, în 1600 — s-a îndreptat spre Alba Iulia și, înainte ca el să ajungă în oraș, locuitorii orașului i-au ieșit în întîmpinare la o depărtare de o milă, l-au primit cu multe plecăciuni și l-au condus spre Alba Iulia și pretutindeni a fost întîmpinat cu bucurie” (doc. nr. 124, p. 167—168). În sfîrșit, o altă „relatare istorică” de limbă germană, tipărită la 1600, înștiințează că

„reprezentanții comitatului și locuitorii din Alba Iulia i-au venit în întâmpinare cu mare cinste și l-au dus cu multă venerație spre Alba Iulia. Acolo, ca și în toate cele șapte orașe [Brașov, Sibiu, Sighișoara, Mediaș, Orăștie, Sebeș, Bistrița], s-au tras multe salve de bucurie“ (doc. nr. 125, p. 170). Înșiși „nobilii țării“, în cea mai mare parte, i-au jurat credință, iar unii dintre ei, din proprie inițiativă, au acționat de partea lui Mihai, prevenindu-l asupra uneltirilor primejdioase la care se dedase Andrei Báthory. „Unii din numiții nobili — dezvăluie o sursă de limbă franceză din noiembrie 1599 — i-au dat de știre că zisul Báthory se învoise cu voievodul Moldovei [Ieremia Movilă] și cu sultanul să se napustească toți trei deodată asupra Valahiei spre a-l izgoni de acolo și a-i nimici țara“ (doc. nr. 131, p. 181).

Baza puterii politice a lui Mihai în Transilvania, resorturile de tărie și de autoritate ale actelor sale politice au fost masa românilor de aici, care — o atestă foarte lămpâie documentele — îl iubeau și îl venerau. „(Turcii) se tem mult de vitejia lui Mihai — glăsuiește o relatare a însuși dragomanului imperial de la Constantinopol, din decembrie 1599 — și cel mai mult acum, (cînd), cu sprijinul Transilvaniei și iubit de popor (subl. ns.), este ascultat peste măsură“ (doc. nr. 137, p. 192). Masele de transilvăneni — adevăresc mărturiile volumului — îl voiau pe el domn și al acestei părți de țară românească. „Cît despre lucrurile din Transilvania — se conchide într-un document anonim de limbă italiană, scris la Plseň, în decembrie 1599 —, nu pot spune altceva Luminăției voastre decît că eu sînt tot mai convins [...] de faptul că cei de acolo se învoiesc să rămînă domn valahul“ (doc. nr. 138, p. 193).

De pe acest temei, a acționat voievodul pentru consolidarea cîrmuirii sale în Transilvania, pentru reinstituirea și aici a domniei ereditare românești, pentru restatornicirea statutului ei politic de țară românească. „Valahul — informează o sursă italiană din februarie 1600 — în mod vădit lasă să se înțeleagă că voiește cîrmuirea Transilvaniei..., știind el că numai pe această cale se poate mîntui“ (doc. nr. 167, p. 223). Pentru că Transilvania nu este a imperialilor — declara deschis Mihai Viteazul. Lui Basta îi trimite „răspuns semeț“, afirmînd că „această țară nu va fi de folos Maiestății imperiale, fiindcă nu este a Maiestății imperiale“ (doc. nr. 282, p. 357). Sau: „voievodul îi răspunse [lui Basta] că acea țară n-ar mai trebui să fie în stăpînirea împăratului, din pricină că nu era a sa“ (doc. nr. 289, p. 368).

Documentele ne revelează în domnitorul Unirii un mare luptător pentru integritatea tradițională a Transilvaniei ca entitate românească, deci pentru o unire politică în care toate teritoriile aparținătoare țării să revină țării. Așa cum consemnează o informație de limbă germană de la 1600, „Mihai-Vodă n-ar voi să cedeze Transilvania, ci mai curînd și-ar lăsa capul pentru aceasta“. Mai mult, el dorește și „restul părții aparținătoare Transilvaniei, pe care o stăpînește Maiestatea sa, împreună cu porțiunea de teritorii pînă la Tisa“ (doc. nr. 173, p. 230). „Acum pretinde de la Maiestatea sa imperială — se scrie într-o informație de limbă germană din 1600 — ca Valahia și Transilvania să-i fie conferite ereditat lui și fiului său și ca Maiestatea sa să-i cedeze din nou Oradea, Hustul, Baia Mare și acele părți din afară care aparținuseră mai înainte Transilvaniei“ (doc. nr. 169, p. 225).

Cu aceeași speranță și satisfacție era așteptat Mihai-Vodă în Moldova. Planul său de eliberare și de unire a acesteia cu celelalte două țări românești coincide cu dorința moldovenilor. La 19 februarie 1600 — spun mărturiile timpului —, locuitorii Moldovei, „printr-un înscris iscălit și pecetluit de aproape toată acea provincie“, s-au plîns că „nu-l mai vor nîcicum ca domn pe Ieremia, ci că se vor supune lui Mihai“ (doc. nr. 168, p. 224). De aceea, așa cum „voievodul, în cîteva zile, a supus [eliberat] întreaga Transilvanie“ (doc. nr. 125, p. 170), tot asemenea — după cum însuși o arată, în mai 1600, din tabăra de la Suceava — „am trecut sub puterea noastră Moldova aproape fără vărsare de sînge“ (doc. nr. 194, p. 259). Populația de aici a trecut imediat de partea sa. O informație de sursă vieneză din 12 iulie 1600 remarcă în termeni indiscutabili că „întreaga Moldovă i-a jurat credință lui (Mihai) și fiului său“ (doc. nr. 214, fila 284).

În acest fel, încununarea lui Mihai-Vodă Viteazul ca „domn al Țării Românești, al Ardealului și a toată Țara Moldovei“ este încununarea năzuinței și voinei obștei românești întregi, idee care se constituie și se argumentează solid din valorile documentare ale volumului. Se legitimează și aici adevărul că epoca Mihai Viteazul a adăugat în istorie noi valori conștiinței unirii de neam, conștiinței politice a luptei deschise și decise a popoarelor asuprite împotriva opresorilor străini, spiritului patriotic sănătos, că a îmbogățit gîndirea politică premergătoare și pregătitoare a marilor idei în domeniul național proprii epocii moderne. Mihai-Vodă Unificatorul se fixează astfel în istorie ca gînditor politic și conducător politic de talie, a cărui

moștenire a lucrat la îndreptățirea istoriei și la progresul ei. Apare, de aceea, cu totul străină realităților istorice, firii lucrurilor, logicii elementare afirmația acelora care, peste hotare, persistă pînă azi în a rămîne tributari mentalității aservirii altor popoare, că Mihai Viteazul ar fi fost un „aventurier“, un „condotier“. Atare calificări, care își denunță singure substratul, nu au putut și nu pot pune sub obroc opera unui mare făptuitor politic, permanent aplecat asupra condiției neamului său și vrăjmaș neîmpăcat al asupritorilor de țări și popoare. Materialul istoric al volumului reține, de altfel, că domnitorul îi îmboldea pe ai săi în luptă „*pentru bunul renume al națiunii*“ (doc. nr. 105, p. 147), că le ce-

rea „*să se poarte cu vitejie pentru faima neamului lor*“ (doc. nr. 107, p. 150).

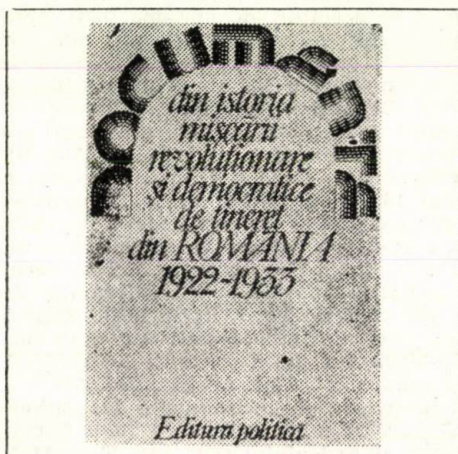
Este meritul specialiștilor care au alcătuit volumul de a fi adus sub luminile tiparului asemenea mărturii de temei ale istoriei românești din trecutul ei pentru prezentul și viitorul ei, dovedind exemplar că publicarea de documente, dacă e concepută și împlinită ca act științific, ca întreprindere de probitate și competență, răspunde foarte bine comandamentelor de actualitate ale științei noastre istorice, întăririi forței sale de impact și convicție, devenind un mijloc de mare funcționalitate în împlinirea rosturilor acestei științe în viața Cetății.

NICOLAE RAUȘ

DOCUMENTE DIN ISTORIA MIȘCĂRII REVOLUȚIONARE ȘI DEMOCRATICE DE TINERET DIN ROMÂNIA,

vol. II (1922—1933),

Editura politică, București, 1987, 366 p.

Manifestînd pasiune, înaltă competență și dăruire, un colectiv de cercetători alcătuit din dr. Constantin Petculescu (coordonator), dr. Gheorghe Sbirnă, dr. Marin C. Stănescu, împreună cu dr. Gheorghe I. Bodea și dr. Olimpiu Matichescu (colaboratori), a întreprins o muncă deosebit de folositoare pentru aprofundarea cunoașterii activității revoluționare și democratice a tineretului român, publicînd, sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., cel de-al doilea volum de *Documente din istoria mișcării revoluționare și democratice de tineret din Ro-*

mânia. 1922—1933 (primul volum, consacrat perioadei 1821—1922, a fost tipărit în 1982).

Volumul pe care-l prezentăm cuprinde, în dispunere cronologică, documente și materiale ilustrative referitoare la istoria mișcării democratice și revoluționare de tineret din România în perioada de după constituirea Uniunii Tineretului Comunist, la Conferința generală a tineretului socialist din 19—20 martie 1922, și pînă în anul 1933, cînd tineretul revoluționar din țara noastră și-a dovedit capacitatea de luptă și forța de înrîurire politică în timpul eroicelor lupte ale muncitorimii române din ianuarie-februarie 1933.

Insumînd 165 de documente programatice, rapoarte, dări de seamă, rezoluții, moțiuni, articole de presă — ale organizației comuniste de tineret sau ale Partidului Comunist Român referitoare la activitatea tinerii generații, dar și documente emenate de la organizațiile de tineret socialiste și social-democrate sau cu orientări politice de stînga, democratice —, volumul ilustrează activitatea tineretului român de pe întregul cuprins al țării, participarea lui la acțiunile cu caracter economic și social-politic desfășurate de proletariatul român, ca și organizarea unor acțiuni proprii pentru impunerea revendicărilor sale specifice.

Cele dintîi documente și materiale incluse în volumul de față contribuie la

o mai adîncă înțelegere a activității duse de tineretul muncitor din România, care se afla în plin proces revoluționar de unificare pe principii comuniste, sub înfrîurirea ideilor emenate de istoricul Congres al Partidului Comunist Român din mai 1921. Pe aceste teme-iuri, Conferința generală a tineretului socialist de la București, din martie 1922, a reunit, pentru prima dată în istoria mișcării noastre revoluționare de tineret, reprezentanți ai organizațiilor sale din toate provinciile istorice ale României. Luînd în dezbatere problemele fundamentale care preocupau organizațiile de tineret în acei ani, Conferința a pus bazele organizației unice comuniste de tineret din România care, la 1 mai 1924, a adoptat denumirea de Uniunea Tineretului Comunist.

Deosebit de semnificativ pentru înțelegerea concepției revoluționare a tinerilor, a apartenenței lor la clasa muncitoare exploatată din România interbelică, ne apare documentul intitulat *Mișcarea tineretului muncitor*, datat 28 mai 1922 (doc. nr. 4, p. 15—16), în care se consemnează creșterea numerică a organizațiilor de tineret și a capacității lor de luptă revoluționară împotriva exploatării capitalului și se cere ca lupta tineretului să fie considerată ca o parte integrantă a luptei revoluționare a întregii noastre clase muncitoare. Aceeași idee se regăsește și în documentul *Directive pentru reglementarea relațiilor între sindicate și organizațiile de tineret* (doc. nr. 7, p. 20—21), unde se precizează că „Tineretul muncitoresc este una din păturile cele mai asuprite și cele mai exploatate ale clasei muncitoare din România. Mișcarea de tineret a apărut drept consecință a apăsării grele a exploatării capitaliste și din voința hotărîtă a tineretului proletar“. Exprîmîndu-și adversitatea față de intenția ideologiei burgheze de a promova în rîndurile tineretului muncitor concepții reacționare, menite să-i separe pe tineri de lupta comună a muncitorimii române împotriva exploatării, documentul demonstrează că năzuințele tineretului pot fi realizate numai prin lupta înfrățiță a muncitorilor tineri și a întregului proletariat revoluționar.

Numeroase alte documente cuprinse în volum reliefează efortul continuu și plin de clarviziune, de realism al tineretului muncitor, revoluționar și democrat din România pentru realizarea frontului unic muncitoresc, a unității de acțiune a tineretului și a întregului proletariat român. Astfel, în articolul *Tineretul muncitor și frontul unic*, apărut în publicația „Tineretul socialist“ din 16

iulie 1922, sub semnătura lui A. Moldoveanu (pseudonim al lui Lucrețiu Pătrășcanu), se argumentează necesitatea realizării frontului unic proletar, acțiune cerută în mod imperios de necesitatea contraracării ofensivei dezlănțuite a capitalismului împotriva muncitorimii, front ce trebuia să cuprîndă și tineretul revoluționar : „Ființa tineretului în momentele actuale e în funcție de puterea clasei muncitoare și această putere azi, în fața reacțiunii, n-o poate da decît frontul unic proletar“ (doc. nr. 8, p. 22).

Constatînd sciziunea vremelnică apărută în mișcarea muncitorească din România, proletariatul tînăr din țara noastră și-a manifestat hotărîrea de a acționa, cu toate forțele, pentru realizarea frontului unic proletar, pentru ca, loialtă cu vîrstnicii, să lupte pentru toate revendicările pe care muncitorimea, indiferent de vîrstă sau de aderența la un partid sau altul al clasei muncitoare, trebuia să le obțină (doc. nr. 13, p. 26—27).

Colectivul de cercetători care a întocmit prezentul volum a introdus în circuitul cercetării și al cunoașterii numeroase documente și materiale referitoare la activitatea eroică desfășurată de Uniunea Tineretului Comunist, sub îndrumarea directă a Partidului Comunist Român, pentru elaborarea unei platforme politice de acțiune în anii care au urmat ilegalizării activității P.C.R. și U.T.C., pentru împletirea muncii legale cu cea ilegală, pentru atragerea tuturor categoriilor sociale ale tineretului muncitor de la orașe și sate la lupta revoluționară. Prin aceste documente se demonstrează că Ordonanța din aprilie 1924, prin care se interzicea activitatea legală a P.C.R. și a tuturor organizațiilor conduse de partid, n-a putut stăvilă mișcarea revoluționară de tineret din România, care, ca și partidul comunist, a stabilit noile modalități de acțiune adecvate situației. În acest sens, la Congresul al II-lea al Uniunii Tineretului Comunist, din octombrie 1924, de la București, s-a lansat lozinca reorganizării Uniunii pe baza nucleelor de fabrică, concomitent cu utilizarea tuturor posibilităților de activitate legală. Această orientare a dat rezultate excepționale, care au obligat la recunoaștere chiar pe reprezentanții autorităților. Iată cum era caracterizată buna organizare a mișcării de tineret, disciplina și influența ei crescîndă în rîndul maselor de către un reprezentant al aparatului represiv : „Totul în această mișcare rulează ca o mașină perfect de bine montată. Fiecare agitator principal are pe lîngă el un tovarăș sau doi, la fel de inițiați, care-l înlocuiesc imediat ce

dispare. În locul organizațiilor prăbușite răsăr, ca din pământ, altele noi, cu alte elemente, tot atât de bine inițiate și mașina rulează. Pentru reușita acțiunilor lor se adaptează mediului, iar tactica lor de luptă variază după împrejurări, după regiunile unde se aplică și categoriile sociale asupra cărora se exercită. Documentul nu figurează în volum — deoarece autorii au inclus, cum am mai arătat, doar mărturii emane de la organizațiile de tineret sau de la partidele muncitorești — dar l-am citat (din „Magazin istoric“, nr. 3/1972, p. 5) pentru că el este edificator pentru impetuoașă dezvoltare a mișcării revoluționare de tineret în anii grei ai ilegalității.

Materialele și documentele publicate ne prezintă și activitatea organizațiilor socialiste și social-democrate de tineret, puternic angajate și ele în lupta împotriva exploatării și asupririi, pentru educația socialistă a membrilor săi. Este înfățișată, astfel, întemeierea și activitatea, începând din 1929, a Uniunii Tineretului Muncitor Socialist — înființată de Partidul Social-Democrat, iar, din 1930, a Tineretului Socialist Independent — organizație creată de Partidul Socialist-Independent.

Numeroase alte documente și materiale, articole, chemări etc. vin să completeze una dintre cele mai frumoase pagini din activitatea și lupta revoluționară a tineretului democrat român din școli și universități, poziția lui potrivnică față de manifestările anarhice apărute printre studenți, care îmbrăcau tot mai mult haina antisemitismului, dar care constituiau, în fapt, diversiuni cu un pronunțat caracter reacționar.

Manifestând o deosebită atenție față de viața și activitatea tineretului universitar progresist, din inițiativa P.C.R. a luat ființă, la 20 iulie 1925, Uniunea Studenților Independenți, organizație democratică, pe bază de front unic a studenților comuniști, socialiști, de alte orientări politice sau neorganizati. Manifestul *Încotro?*, precum și apelul adresat de Uniunea studenților independenți către studențimea universitară, incluse în volum, constituie vibrante chemări la acțiune hotărâtă și curajoasă din partea studențimii democratice pentru întronarea în universități a ordinii, disciplinei, seriozității, împotriva unei minorități naționalist-șovine, de orientare fascistă, care a umbrit, pentru o scurtă perioadă, prestigiul învățământului superior din România (doc. nr. 50, p. 116 și urm.).

Problema educației prin învățământ nu se limita însă la învățământul superior, ci avea în vedere învățământul în general, inclusiv cel profesional, liceal și

al ucenicilor. Ultimul face obiectul articolului *Învățământ, educație. Reforma învățământului ucenicilor*, publicat, la 25 septembrie 1925, în „Societatea de miine“, în care se evidențiază necesitatea așezării învățământului pentru ucenici pe baze temeinice, insistându-se asupra rolului important pe care el îl poate avea în dezvoltarea economico-socială a unui popor, în ridicarea gradului de cultură al viitorilor lucrători din industrie sau comerț (doc. nr. 55, p. 123—124).

În condițiile când țara noastră suferea efectele distructive ale crizei economice din anii 1929—1933, activitatea revoluționară a tineretului din România a căpătat noi dimensiuni, tineretul aflându-se în primele rânduri ale luptei împotriva exploatării.

Între 20 și 22 iulie 1929 a avut loc, la București, al III-lea Congres al Uniunii Tineretului Comunist care a dezbatut necesitatea ridicării pe o treaptă superioară a activității organizațiilor comuniste de tineret, orientarea acestora spre problemele fundamentale care se ridicau în fața proletariatului român, a tineretului în noua etapă a luptei revoluționare determinată de izbucnirea crizei economice (doc. nr. 90, p. 201—216).

Imediat după aceasta, în august 1929, când a avut loc greva minerilor de la Lupeni, înăbușită cu brutalitate de către aparatul represiv burghezo-moșieresc, acțiune revoluționară la care participase și un mare număr de tineri mineri, în „Tinărul leninist“ din septembrie 1929 apărea articolul *La Lupeni a curs sânge muncitoresc*, în care se condamna represiunea sângeroasă dezlănțuită împotriva muncitorilor și se lansa îndemnul la desfășurarea unei susținute munci de dezvoltare a conștiinței revoluționare, de clasă: „Dacă vrem să trezim la conștiință întreaga noastră clasă, dacă vom reuși și vom forma cu ea un detașament de luptă organizat, avându-i de partea noastră pe tinerii militari, atunci nu va mai fi nici o putere sau autoritate în România care să ne poată birui“ (doc. nr. 92, p. 220).

Pe măsura adâncirii crizei economice, s-a accentuat exploatarea tuturor categoriilor sociale de oameni ai muncii, a crescut valul de nemulțumiri față de politica economică și socială promovată de statul burghez român. În aceste condiții a avut loc o puternică mobilizare a clasei muncitoare, a tineretului democrat, care s-au opus cu o forță impresionantă măsurilor represive dezlănțuite împotriva celor care se ridicau la luptă pentru existență. Pe această linie s-a înscris Conferința tineretului ceferist de la București, din august 1932, în cadrul

căreia s-a evidențiat necesitatea ca tineretul să participe mai activ, în deplină unitate cu muncitorii vîrstnici, la lupta împotriva consecințelor nefaste ale crizei economice, pentru cucerirea și apărarea revendicărilor legitime. În septembrie 1932 a apărut în publicația „Lupta C.F.R.” — organ de apărare a intereselor muncitorilor și funcționarilor ceferiști — o relatare, sub titlul *Conferința tineretului C.F.R.-ist* (doc. nr. 140, p. 276—278), în care se constată că „tinerimea ceferistă ocupă 30% din numărul lucrătorilor de la C.F.R., fiind pătura cea mai exploatată”. În articol se evidențiază și faptul că, fără participarea tineretului muncitor și a funcționarilor ceferiști, nu se putea duce lupta pentru cucerirea revendicărilor imediate și generale. Articolul-manifest se termina cu chemarea adresată tineretului de a lupta „pentru pîine, muncă, libertate”.

În perioada premergătoare eroicelor lupte muncitorești din ianuarie-februarie 1933, activitatea revoluționară pentru apărarea drepturilor fundamentale ale tinerei generații s-a intensificat puternic și a dobîndit mai multă combativitate. Cu acest prilej, Comitetul Central al Uniunii Tineretului Comunist din România a adresat chemarea *Către toți tinerii muncitori și ucenici din atelierele C.F.R., către toți tinerii muncitori și ucenici din România*, în care se evidențiază că „prin rețineri și curbe de sacrificiu, prin desființarea plăților pentru alocații și chirie, prin transformarea lucrului în acord, salariul muncitorilor a scăzut cu 75% față de anul 1927, fără ca mărfurile de primă necesitate să se fi ieftinit” (doc. nr. 158, p. 311—314), și se lansa o chemare înflăcărată tineretului de a se solidariza cu acțiunile ceferiștilor, ale tuturor celor aflați în luptă.

O trăsătură specifică poporului român, o permanență a sufletului românesc a constituit-o, dintotdeauna, spiritul de solidaritate militantă cu lupta popoarelor pentru libertate și dreptate socială, independență și progres social. În numeroase momente, românii s-au ridicat la înalta înțelegere a necesității ca, din puținul pe care-l aveau, să ofere în mod dezinteresat și celor căzuți în suferință, fapt care a înfrumusețat noțiunea de omenie. Un exemplu graitor, care nu mai comportă explicații de detaliu, este cel oferit de febrila activitate desfășurată de proletariatul român de ajutorare a populației din unele regiuni ale Rusiei sovietice afectate de secetă în 1922, sau proletariatul german, în 1923, acțiune la care au participat, prin numeroase liste de subscripție, și organizațiile revoluționare de tineret (doc. nr. 2, p. 12—13 ;

doc. nr. 32, p. 64—65). Volumul cuprinde și numeroase mărturii ale solidarității internaționale a mișcării noastre de tineret cu lupta tineretului din China, Austria, Bulgaria, Iugoslavia, Ungaria și din alte țări, ca și documente ce atestă participarea activă a delegaților români la reuniuni și acțiuni ale organismelor internaționale de tineret.

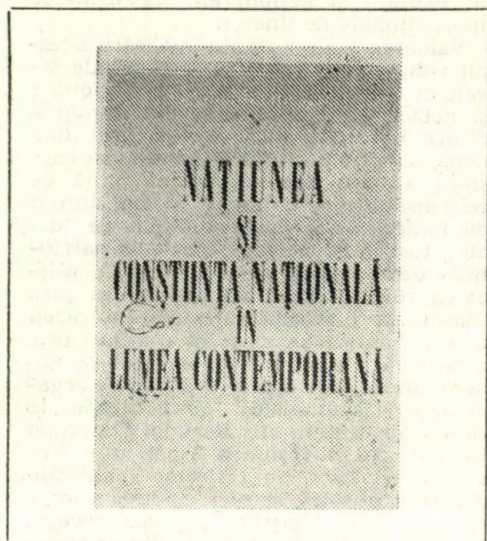
Valoarea și importanța publicării acestui volum de documente și materiale legate de activitatea mișcării revoluționare și democratice de tineret din România dintre ani 1922—1933 sînt cu atât mai mari, cu cît colectivul de cercetători care și-au asumat această sarcină plină de responsabilitate a inclus și un număr de materiale al căror conținut de idei nu a fost în consens cu concepția patriotică, democratică care a călăuzit mișcarea revoluționară de tineret din țara noastră în perioada cercetată. Inserarea acestor materiale, al căror conținut este o reflectare evidentă a punctului de vedere impus din afară, din partea organismelor comuniste internaționale la care erau afiliate atît Partidul Comunist Român, cît și Uniunea Tineretului Comunist, și care nu reflectau realitățile din țara noastră și nici gîndirea comuniștilor și a uteciștilor români, servește înțelegerii clare a drumului plin de greutăți pe care s-a înscris activitatea revoluționară de tineret. Un merit deosebit al colectivului de cercetători se regăsește și în explicația competentă dată în *Adnotări* acestor puncte de vedere greșite, în care, în pagini dense de istorie, se asigură ținuta științifică, plină de adevăr și obiectivitate, menită să faciliteze interpretarea corectă a numeroase probleme ale etapei istorice respective.

Indicele general încheie acest volum, care se recomandă publicului cititor prin bogata și cuprinzătoarea documentare, ca și prin înalta concepție științifică care a stat la baza întocmirii lui.

Apariția primelor două volume de *Documente din istoria mișcării revoluționare și democratice de tineret din România* se cere, firesc, să fie urmată de editarea altor volume, care să cuprindă materiale ilustrative pentru cunoașterea acestui aspect al trecutului nostru de după anul 1933, iar într-un viitor, pe care-l dorim cît mai apropiat, am saluta cu multă satisfacție apariția unei monografii consacrate mișcării revoluționare a tineretului român, în evoluția sa firească de la primele începuturi și pînă în zilele noastre.

C. GH. MARINESCU,
**NAȚIUNEA ȘI CONȘTIINȚA NAȚIONALĂ
ÎN LUMEA CONTEMPORANĂ,**

Editura Junimea, Iași, 1986, 304 p.

Problematica națiunii, a locului și rolului ei în lumea contemporană a stîrnit de mai multă vreme un interes aparte în rîndurile oamenilor de știință (istorici, sociologi, politologi, psihologi etc.). De fapt, interesul pentru cunoașterea unei asemenea realități este în mod obiectiv determinat și alimentat, în ultimă instanță, de amploarea fără precedent a transformărilor social-economice petrecute în societate și pe care națiunea, ca fenomen istoric, nu poate să nu le asimileze, să nu se resimtă în procesul dezvoltării ei. Dacă s-ar lua, de pildă, în considerație numai creșterea vertiginoasă a producției materiale — urmare directă a impetuoasei dezvoltări în domeniul forțelor productive, al științei și tehnicii — și ar fi un indice istoric suficient de relevant pentru a impune analize și reflecții care să îmbrățișeze și realitatea națională. Și aceasta pentru că modificările intervenite în structurile economice nu pot, în mod obiectiv, să nu se răsfrîngă și asupra procesului de maturizare a națiunii, să nu determine apariția unor elemente sau însușiri noi în fizionomia ei. Tot așa cum exigențele înseși ale practicii economice contemporane, cu amplificarea deosebită a legăturilor dintre popoare, cu extinderea neîncetată a schimburilor economice

și cultural-științifice, cu adîncirea din ce în ce mai pronunțată a diviziunii internaționale a muncii — aceasta fiind o expresie concludentă a progresului în epoca noastră — fac să se diminueze și mai mult barierele din calea firească a cooperării dintre națiuni.

În același timp, se poate lesne constata că lumea contemporană prezintă imaginea foarte mobilă a unei realități aflate în veșnică mișcare; că, în baza transformărilor economice și sociale înregistrate, diferite ca ritm de la o zonă istorică la alta, asistăm la un amplu și semnificativ proces de emancipare a diferitelor popoare și națiuni care fac totul pentru afirmarea identității lor, a aspirațiilor legitime de libertate, independență și suveranitate. Și un proces istoric și celălalt, deși, la prima vedere, contrare ca sens și semnificație, sînt în realitate convergente fiindcă afirmarea pleneră a fiecărei națiuni, creșterea neconținută a bogăției sale materiale și spirituale constituie o condiție necesară pentru angajarea și mai puternică în schimbul internațional de valori, în apropierea, pe această cale, de celelalte națiuni, tot așa cum colaborarea și cooperarea, schimbul neîngrădit de experiență pot și trebuie să contribuie la dezvoltarea fiecărei națiuni. Întrucît ambele procese sînt, prin însăși natura lor, obiective, istoricește determinate, neîntemeiate sînt acele teorii ce reclamă deschis ori camuflat sacrificarea identității națiunilor pentru a se impulsiona, chipurile, progresul în zilele noastre, sau altele care, din sens opus, consideră, la fel de neîntemeiat, că îngrădirea și limitarea relațiilor economice și tehnico-științifice ar fi o exigență a intereselor naționale, o conservare atentă a atributelor statului național.

Asupra acestei realități istorice a epocii contemporane, a fenomenelor economice, sociale, culturale, psihologice, politice, ideologice ș.a.m.d. care se regăsesc, prin elementele de impact sau prin însăși dinamica lor, în structura și derularea procesului de dezvoltare a națiunii și a conștiinței naționale, a reflectat și profesorul ieșean C. Gh. Marinescu în recenta sa lucrare. O carte anunțată practic de preocupări și rezultate științifice anterioare ce au văzut lumina tiparului într-o serie de lucrări sau în

coloanele presei social-politice și culturale.

Prin conținutul ei lucrarea pune în evidență o informare largă; o preocupare atentă din partea autorului pentru valorificarea a ceea ce s-a realizat deja în literatura istorică, filozofică și politică din țara noastră pe această temă; o evidență înclinație către dialogul critic, în spiritul creator al teoriei marxiste, cu diversele teze ale gândirii burgheze care înseamnă nu numai critica inconsistenței punctelor de vedere exprimate de diverși autori burghezi și care conduc, în ultimă instanță, către negarea sau cel puțin minimalizarea locului și rolului națiunii în epoca noastră, frizând astfel nihilismul național, dar și preluare și valorificare a observațiilor întemeiate izvorite dintr-o cunoaștere cât de cit obiectivă a realităților naționale. De altfel, în ansamblul ei, cartea lui C. Gh. Marinescu : *Națiunea și conștiința națională în epoca contemporană* este realizată ca un dialog științific și politic. Pe marginea celor două concepte avute în vedere chiar prin titlu, textul demarează *ex abrupto* ca un dialog, capitolul prim sugerind, prin însuși titlul său — *Teze și antiteze privind conceptul de națiune și conștiință națională*, preocuparea autorului pentru a discuta critic diversele teorii cu privire la națiune : de la binecunoscuta teorie a autonomiei culturale, promovată, încă la începutul secolului nostru, de adepții austro-marxismului Karl Renner și Otto Bauer, la holismul din zilele noastre pentru care ar exista o relație de incompatibilitate între două realități, națiunea ca *parte* și comunitatea mondială ca *întreg* (Whole), depășirea acestei incompatibilități însemnând disoluția națiunilor într-o „societate planetară” și dizolvarea conștiinței de sine a popoarelor într-o „conștiință mondială”; de la diversele puncte de vedere având în „structura” lor teoretică idei de factură spiritualistă, psihologistă ori rasistă (fără ca autorul să le fi conturat mai riguros conținutul sau evantaiul „argumentelor” invocate, ci numai finalitatea lor politică), la unele curente de idei ca „Noua dreaptă”, toate având ca numitor comun caracterul așa-zis depășit al națiunii, incompatibilitatea dintre existența națiunilor (a celor mici în mod deosebit) și forța de exprimare a progresului istoric. Structurate lacunar, ignorând elemente fundamentale ale realității desemnate cu conceptul de națiune, supraestimind sau diminuând diverse laturi ale conștiinței naționale, partizanii acestor teorii sau curente de idei nu fac altceva decât să slujească anumite scopuri politice ostile, în ultimă

instanță, intereselor reale ale popoarelor pentru dezvoltarea lor liberă, independentă și suverană.

„Dacă în plan teoretic — conchide cu deplin temei C. Gh. Marinescu — națiunea este concepută ca un fenomen ce se caracterizează doar prin comunitate de limbă, conștiință, cultură, trăiri psihice etc. este mai ușor apoi să se pledeze pentru ideea de integrare economică și politică și să se acționeze în acest sens în practica politică. Dacă sînt eludate cu bună știință din conceptul de națiune trăsături fundamentale, obiective, determinante, cum sînt *teritoriul comun, viața economică comună, statul național* etc. este mai lesne ulterior să se acționeze, în practica politică, în relațiile interstate, internaționale pentru *crearea de organisme supranaționale, suprastructurale* cu caracter economic, politic și militar, să se motiveze, «legitimeze», oportunitatea constituirii și menținerii acestora” (p. 13—14).

La polul opus și în contradicție cu asemenea puncte de vedere autorul evocă virtuțile teoretice ale socialismului științific în analiza națiunii și a conștiinței naționale, valorificînd pertinent unele tradiții luminoase ale istoriei gândirii marxiste, începînd chiar cu observațiile lui Marx și Engels pe marginea problemei naționale, pentru a respinge argumentat atît acuzele nefondate ale ideologilor burghezi cu privire la așa-zisul nihilism național al teoriei marxiste cît și, implicit, unele erori de interpretare dogmatică a naționalului dintr-o anumită perioadă a istoriei mișcării comuniste și muncitorești și, în special, minimalizarea acestuia în raport cu internaționalul, a patriotismului în raport cu internaționalismul.

În strînsă legătură cu problemele națiunii și ale conștiinței naționale autorul discută pe larg locul și rolul statului național, pornind de la ceea ce oferă realitatea istorică a lumii contemporane : existența unei diversități frapante în dezvoltarea economico-socială a popoarelor, a unor nivele diferite de cultură și civilizație însoțite, în viața internațională, de menținerea unor relații de inegalitate, de afirmarea încă a pozițiilor de forță și amenințare cu forța. Și, din perspectiva necesității istorice a afirmării statului, a independenței și suveranității acestuia, autorul lucrării la care ne referim combate, în mod argumentat, adversarii ideologici ai viabilității statului național în lumea contemporană ; pe cei care, de pe pozițiile nihilismului național, încearcă să demonstreze că ar exista o incompatibilitate organică între realizarea unui progres economic

cît mai rapid, prin amplificarea interdependențelor, a cooperării economice, pe de o parte, și suveranitatea națională pe de altă parte; că doctrina suveranității naționale nu ar trebui îmbrățișată de cît mai multe popoare, ci respinsă fiindcă ar reprezenta, în zilele noastre, un obstacol în calea dezvoltării comunității organizate a națiunilor. Cu deplin temei C. Gh. Marinescu afirmă că și teoriile sau doctrinele politice care neagră, dintr-o perspectivă sau alta, nu numai rolul propulsor al națiunii și al conștiinței naționale în zilele noastre dar, implicit, și al statului național independent și suveran, „nu constituie o simplă expresie a confruntărilor ideologice contemporane, ci au implicații politice majore, consecințe multiple reflectă tendința de «motivare», justificare sau facilitare a practicilor politice retrograde, supranaționale, dominatoare, expansioniste și hegemoniste ale marilor puteri imperia-liste sau ale societăților transnaționale. Acestea sînt produsul unei false conștiințe naționale, al unui *nihilism național arogant, șocant și agresiv* care ignoră aspirațiile patriotice, naționale, legitime ale popoarelor” (p. 70).

Aproape două treimi din carte sînt consacrate demonstrării ideii că națiunea este o realitate vie; că are și va avea un rol istoric, constituie și va constitui o forță propulsivă pentru dezvoltarea progresului uman; că, deși sînt realități istorice, deși au un caracter istoric, națiunea și conștiința națională sînt departe de a fi depășite istoricește. Iar pentru susținerea unor asemenea teze ce țin de structura fundamentală a gândirii noastre politice, autorul selectează și aduce în discuție date și fapte elocvente reținute din imaginea națională a societății capitaliste dezvoltate, preponderente fiind exemplele referitoare la națiuni ca cea franceză și cea italiană, din ceea ce oferă mai ilustrativ afirmarea națiunilor și a conștiinței naționale în cadrul lumii a treia și, de asemenea, din ceea ce este națiunea în condițiile societății socialiste.

Un accent deosebit pune autorul pe relevarea concepției novatoare a P.C.R., a secretarului general, tovarășul Nicolae Ceaușescu privind națiunea și rolul ei propulsiv în realizarea progresului social contemporan, independența și suveranitatea națională ca valori fundamentale ale conștiinței naționale românești, modalitatea științifică în care și-a găsit rezolvarea necesară problema națională în țara noastră.

Pornind de la aprecieri fundamentale formulate de partidul nostru, de secretarul său general, tovarășul Nicolae

Ceausescu, lucrarea demonstrează de ce în actuala etapă de dezvoltare a societății și pentru o lungă perioadă de timp națiunea are încă un important rol în facilitarea progresului economico-social; că este încă o forță motrice a dezvoltării producției materiale și spirituale, că dispariția ei nu este posibilă decît după ce a cunoscut o înflorire maximă, după ce și-a epuizat potențele în ceea ce privește inriurirea procesului de înflorire a culturii și civilizației. Și aceasta în concordanță cu aprecierea tovarășul Nicolae Ceausescu, conform căreia „Pornind de la concepția materialist dialectică și istorică privitoare la rolul națiunii în societate — deci și în societatea socialistă, de la faptul că pentru o perioadă lungă de timp, inclusiv în comunism, națiunea va continua să aibă un rol important în progresul societății, în conlucrarea cu alte națiuni, avem obligația să facem totul pentru dezvoltarea însușirilor noi ale națiunii noastre, pentru omogenizarea și întărirea unității ei ca factor fundamental al victoriei socialismului și comunismului”.

Diversitatea condițiilor social-economice și politice care pot fi întilnite de de la o țară la alta, de la un continent la altul, diferențele apreciabile dintre nivelurile de dezvoltare generală atît în plan material cît și spiritual, specificitatea pronunțată a altor elemente ca: psihologia națională, limba, indică, fără îndoială, existența unor trepte diferite de dezvoltare a națiunilor, de afirmare a lor. Dar o serie întreagă de fenomene majore ale lumii contemporane cum ar fi: efortul propriu de dezvoltare al popoarelor, preocuparea pentru afirmarea tuturor potențelor și capacităților lor creatoare, hotărîrea cu care reclamă independența și suveranitatea, consolidarea statelor în limitele unor teritorii istorice precis delimitate, luarea în stăpînire a bogățiilor naturale pentru a fi folosite în scopul propriei dezvoltări, concomitent cu tendința lor firească de a se angaja într-un larg și intens schimb mondial de valori materiale și spirituale, de stabilire a unui nou sistem de relații internaționale sînt tendințe ce reflectă creșterea continuă și nicidecum diminuarea rolului națiunii. Acestea sînt fenomene obiectiv determinate și nu dorințe subiective. Sînt, în ultimă instanță, expresia afirmării neconținute a națiunilor, a personalităților lor proprii. Iar consecința acestui proces istoric este fermitatea cu care sînt respinse și trebuie să fie respinse atît concepțiile sau chiar practicile integraționiste care ar afecta unele atribute esențiale ale națiunii, cît și cele care vizează practicarea unor relații de inegalitate sau chiar de subordo-

nare, de dependență și aservire, fiindcă, prin natura lor, și unele și altele generează contradicții antagonice și fenomene contrare procesului obiectiv istoric de afirmare a națiunii.

Pornind de la aceste realități — subliniază cu deplin temei C. Gh. Marinescu —, partidul nostru, secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, au considerat și consideră că trebuie să se facă totul pentru a asigura dezvoltarea și afirmarea multilaterală a națiunii noastre socialiste, pentru înflorirea și manifestarea plenară a tuturor capacităților ei creatoare. A acționa în acest sens, a răspunde unor cerințe reale, obiectiv determinate, cum ar fi efortul propriu de dezvoltare, de valorificare a tuturor resurselor, sau de a alege singură calea dezvoltării atât economice cât și social-politice proprii, nu înseamnă nici pe departe naționalism, închistare, izolare sau egoism național.

Pe de altă parte, Partidul Comunist Român consideră că, în actualele condiții, trebuie să se facă totul, în virtutea aceluiași tendințe istorice de afirmare multilaterală a națiunilor, pentru amplificarea relațiilor dintre ele, pentru o cât mai largă dezvoltare a cooperării economice și tehnico-științifice. Sigur că aceasta trebuie să se realizeze în condițiile respectării și nu ale subestimării sentimentelor și tradițiilor naționale sau desconsiderării intereselor naționale. Conducătorul partidului și statului nostru apreciază că numai pe calea promovării unor relații internaționale cât mai largi, mai diversificate, în condiții de stimă și respect reciproc, de îmbinare armonioasă și reciproc avantajoasă a intereselor fiecărei națiuni pot fi depășite actualele greutăți din viața economică și politică internațională. Aceasta presupune să se renunțe la metodele vechi de impunere cu forță, pe calea presiunilor economice, politice sau militare, a unor raporturi de inechitate ce lezează în mod inevitabil interesele naționale. Astăzi, mai mult ca oricând, arată secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în Raportul prezentat Congresului al XIII-lea, trebuie „să se pornească neabătut de la necesitatea respectării voinței popoarelor de a-și alege calea dezvoltării independente, libere, pe care o doresc“.

Intr-un subcapitol intitulat : *Un model de rezolvare democratică a problemei naționale*, C. Gh. Marinescu relevă faptul că România este un stat național unitar, în care trăiesc și muncesc naționalități conlocuitoare și că P.C.R., secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, au acționat cu consecvență pentru rezolvarea marxist-leninistă a problemei na-

ționale în țara noastră. Și aceasta cu atât mai mult cu cât realități și împrejurări istorice concrete au făcut ca, de-a lungul secolelor, pe meleagurile patriei noastre să trăiască și să muncească, alături de români și oameni aparținând altor popoare (maghiari, germani, evrei, sârbi etc.), tot așa cum populație românească trăiește și muncește pe teritorii ale țărilor vecine. Iar istoria, cu faptele ei obiective, demonstrează că în decursul secolelor poporul român și naționalitățile conlocuitoare au muncit și au luptat împreună, au înfruntat, umăr la umăr, vitregiile istoriei, s-au angajat în confruntări sociale dirze, acționând laolaltă pentru făurirea unui climat social și național în care să-și poată aduce în comun o contribuție cât mai mare la înflorirea culturii și civilizației, a libertății pe pământul României. Realitatea însăși e o probă concretă și susține viguros adevarul, reafirmat, la Congresul al XIII-lea al partidului, că „În țara noastră am rezolvat pentru totdeauna problema națională pe baza concepției marxist-leniniste, a principiilor socialismului științific, asigurând deplina egalitate în drepturi a tuturor cetățenilor patriei. Indiferent de naționalitate, de limba pe care o vorbesc, toți sîntem fiii unei singure patrii, toți sîntem cetățeni ai Republicii Socialiste România“.

Sigur că acțiunea de ridicare la cote valorice superioare a ideii de unitate și colaborare frățească între națiunea română și naționalitățile conlocuitoare, pe lângă proclamarea egalității în drepturi și asigurarea condițiilor materiale de exercitare a lor, presupune și preocuparea pentru perfecționarea continuă a relațiilor naționale. Aceasta reclamă intensificarea neconținută a cunoașterii reciproce fiindcă dezvoltarea și consolidarea unității dintre națiunea socialistă română și naționalitățile conlocuitoare reprezintă nu numai un proces legic, obiectiv determinat, ci și unul conștient, modelarea lui continuă ține de conducerea științifică a societății realizată de către partid. Și aceasta cu atât mai mult cu cât în zilele noastre, așa cum arată unele fapte, mai pot apărea unele manifestări de naționalism și chiar șovinism, alimentate de influențe străine socialismului. De aceea, în activitatea politico-ideologică se impune a combate cu toată tăria aceste fenomene astfel încât unitatea dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare să fie cheazășie a luptei pentru fortificarea libertății și independenței patriei.

„LUPTA ÎNTREGULUI POPOR“,

nr. 1(11) — 4(14)/1987

Prestigiu și audiență, iată genericul sub care s-a înscris activitatea tinerei și de-acum prestigioasei reviste române de istorie militară „Lupta întregului popor“, ce apare sub egida Comisiei Române de Istorie Militară. Izvorită din comandamentele majore ale activității de educare patriotică, de formare a omului nou în spiritul dragostei de patrie, de mândrie și respect față de marile valori ale trecutului nostru multi-milenar, de atașament față de mărețele cuceriri ale prezentului socialist, revista s-a impus și în cursul anului 1987 ca un factor activ al publicisticii istorice din țara noastră. A populariza trecutul de lupte și jertfe pentru libertate și unitate națională, pentru independență, pentru progresul general al patriei, a face cunoscute marile adevăruri ale

existenței noastre străvechi pe aceste pământuri și a apăra aceste adevăruri prin punerea în circuitul științific a noi date și interpretări ale faptelor istorice — acestea sînt cîteva din obiectivele majore pe care le-au urmărit colegiul de redacție, redactorii revistei și în cel de-al patrulea an al existenței sale.

Studiile și articolele, evocările și reportajele istorice apărute în cursul anului trecut se disting prin siguranța orientării teoretico-metodologice, prin ținuta științifică, prin bogăția informației documentar-istorice. Avînd drept călăuză opera secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, revista își aduce contribuția la înțelegerea corectă, în spiritul adevărului științific, a marilor momente din trecutul poporului român, la încadrarea firească a istoriei patriei în contextul istoriei universale.

Prezentînd principalele componente ale doctrinei militare a României socialiste, articolul *Tovarășul Nicolae Ceaușescu, întemeietorul edificiului doctrinar militar al României socialiste*, apărut în nr. 1, sub semnătura colonelului Emil Burbulea, subliniază faptul că „tezele directoare, oficial adoptate, privind apărarea independenței și suveranității naționale, a integrității teritoriale a țării, ca parte integrantă a procesului de făurire a socialismului și comunismului, ca ansamblu de acțiuni obligatorii, justificate prin necesități aflate în acord cu interesele vitale ale poporului nostru, ale edificării unei lumi

mai bune și mai drepte" (p. 1), își au izvorul în tezaurul de gândire creatoare a tovarășului Nicolae Ceaușescu, elaborat în epoca cea mai fecundă a istoriei patriei, inaugurată de Congresul IX al partidului.

Articolul *Opera tovarășului Nicolae Ceaușescu privind două dintre împlinirile istorice ale poporului român: Marea Unire din 1918 și proclamarea Republicii la 30 Decembrie 1947*, apărut în nr. 4, sub semnătura lui Ion Coman, relevă valoarea teoretică excepțională a operei secretarului general al partidului în înțelegerea și prezentarea acestor importante evenimente istorice din trecutul poporului român. „Cercetător pasionat al istoriei naționale, dar și al celei universale, prezent de peste cinci decenii în vîltoarea marilor evenimente care au marcat drumul poporului român pe calea mărețelor transformări revoluționare" (p. 1), tovarășul Nicolae Ceaușescu a relevat, prin forța și cutezanța gândirii sale creatoare, prin profunzimea analizei științifice, toți factorii care au contribuit la evoluția istorică unitară de milenii a poporului nostru, la lupta pentru dreptate și progres și care au dat caracter legic, obiectiv actelor de la 1 Decembrie 1918 și de la 30 Decembrie 1947.

Alte articole ce se detașează din sumarele revistei pe anul 1987 sînt acelea publicate de general-locotenent dr. Ilie Ceaușescu, sub genericul *Adevăruri fundamentale ale istoriei naționale*, abordînd etape istorice importante din trecutul poporului nostru. *Era revoluțiilor moderne la români*, de pildă, publicat în nr. 1, relevă ideea că „lupta pentru apărarea patriei, a libertății și unității ei constituie o trăsătură definitorie a existenței istorice de peste 2 000 de ani a poporului român. Această caracteristică s-a manifestat cu putere și în modalități multiple în epoca modernă, cînd efortul întregului popor pentru apărarea independenței patriei s-a împletit organic cu intensul proces revoluționar menit să transforme din temelii societatea românească, să asigure afirmarea nestîngerită a progresului social" (p. 27). Urmărind cu atenție evoluția principalilor factori economici, politici și culturali ai epocii, modul în care lupta pentru independență și unitate a poporului român a căpătat valențele și caracterul unei revoluții de eliberare socială și națională, cu desfășurare graduală, dar continuă, autorul ajunge la concluzia că „o serie de mari evenimente cruciale ale epocii moderne a istoriei noastre — revoluțiile de la 1784, 1821 și 1848, unirea țărilor române Moldova și Muntenia în 1859, războiul pen-

tru cucerirea independenței de stat de la 1877—1878, războiul de eliberare și reîntregire națională din 1916—1918 — au cristalizat și jalonat direcții programatice care s-au dovedit valabile pentru lungi perioade, accelerînd cursul înaintării țării pe treptele progresului și impunîndu-se opiniei publice europene prin caracterul lor original, prin largul ecou și considerabilul impact în zonele continentale înconjurătoare" (p. 27).

În nr. 3, general-locotenent dr. Ilie Ceaușescu publică studiul *Victoriile de la Mărăști—Mărășești—Oituz, parte integrantă a luptelor purtate de poporul român timp de peste 2 000 de ani, confirmare a legității potrivit căreia un popor care luptă pentru libertate și independență nu poate fi înfrînt*, care ne oferă o analiză științifică a tuturor elementelor ce au concurat la obținerea strălucitelor victorii din vara anului 1917, subliniind factorii de unitate monolitică dintre popor și oștire, caracterul național și popular al războiului purtat de poporul român: „Semnificația biruințelor poporului român și ale armatei sale în triumful Mărăști—Mărășești—Oituz crește cu atît mai mult cu cît ele au fost obținute aproape exclusiv prin efort propriu" (p. 23).

Aceluiași autor îi aparține articolul publicat în nr. 4 sub titlul *Izvoarele istorice atestă că teritoriul și locuitorii Transilvaniei au constituit și constituie parte organică a poporului român, deci nu pot fi obiectul nici unei tranzacții cămătărești, nici unei polemici, nici chiar al discuției*. El reprezintă o riguroasă analiză a mărturiilor documentare privind evoluția istorică a Transilvaniei ca parte componentă a spațiului geografic, etnic, istoric și cultural românesc, din cele mai vechi timpuri și pînă în zilele noastre. Subliniind simultaneitatea și unitatea dezvoltării istorice a societății românești în întregimea spațiului geografic locuit de strămoșii cei mai îndepărtați ai poporului român, autorul arată că „faptele și datele istorice atestate de documente demonstrează incontestabil că teritoriul Transilvaniei constituie parte organică, încă din cele mai vechi timpuri, a spațiului dacic, apoi a celui românesc. De asemenea, este incontestabil că locuitorii Transilvaniei au fost parte integrantă a poporului geto-dac, apoi de două milenii sînt parte inseparabilă a poporului român" (p. 68). Realități pe care „așa-ziii oameni de știință sau istorici închipuiți" se străduiesc, „falsificînd faptele și sfidînd adevărul istoric", să le ignore, pentru a declanșa „o tranzacție rușinoasă, că-

mătărească, de tarabă, ca samsarii de odinioară, scoțind la mezat acest stră-vechi și permanent pământ românesc, care este Transilvania, și pe locuitorii acestuia, ca și cum ar fi vorba de niște obiecte" (p. 68). Studiul constituie o replică fermă la adresa tuturor celor care, „acum, când lumea se pregătește să încheie mileniul al II-lea și să intre în cel de-al III-lea, când civilizația, știința și cultura au atins culmi demne de acest timp", acționează „împotriva cursului ireversibil al timpului, se umilesc pînă la descalificare, încercînd tranzacții cu teritorii și populații aparținînd altor națiuni" (p. 68).

Aceste practici condamnabile, ostile poporului român și istoriei sale, jignind sentimentul nostru național și care urmăresc să inducă în eroare opinia publică din străinătate și-au găsit răspunsul cuvenit și într-o serie de alte articole apărute în nr. 1—4, sub genericul *Incredibil, dar adevărat. Programul revizionist al regimului horthyst*, și purtînd semnătura lui Mihai Retegan, sau acelea inserate la rubrica *Atitudini: Revizionism! Dar adevărul istoric nu poate fi revizuit* (nr. 2), *Încercări zadarnice de discreditare a unui mare erou [Mihai Viteazul]* (nr. 3), *Încercări zadarnice de falsificare a istoriei românești* (nr. 4), semnate de dr. Florin Constantiniu, cărora li se adaugă articolele „*Historia magistra vitae*", de colonel dr. Gheorghe Tudor, și *O practică nocivă a istoriografiei revizioniste: falsificarea istoriei poporului român*, de dr. Ladislau Gyémánt, publicate în nr. 4.

Anul 1987 a înscris în calendarul marilor aniversări istorice două importante evenimente — împlinirea a 110 ani de la proclamarea independenței absolute de stat a României și sărbătorirea a șapte decenii de la glorioasa epopee națională de la Mărăști-Mărășești-Oituz din vara anului 1917. Cele două evenimente și-au găsit locul cuvenit în paginile revistei. Astfel, nr. 2 a fost conceput monografic și axat special pe teme ilustrînd lupta poporului român pentru cucerirea independenței, subliniindu-se ideea că independența a fost rezultatul luptelor de veacuri ale poporului român din toate provinciile sale istorice. Din sumarul acestui număr se impun atenției articolele: *Dobîndirea independenței de stat, strălucită confirmare a luptei multimilenare a poporului român pentru menținerea entității sale*, de general-locotenent dr. Ilie Ceaușescu; *9 Mai 1877. 110 ani de la proclamarea independenței de stat a României și 42 de ani de la victoria asupra fascismului*, de conf. univ. dr. Mircea Mușat; *Românii de pretutindeni sprijină neatîrnarea României*,

articol datorat acad. Ștefan Pascu. Participarea armatei române la desfășurările militare din sudul Dunării, acțiune sprijinită entuziast de întregul nostru popor, a prilejuit o deplină confirmare a capacităților combative ale trupe și comandamentelor românești, fapt subliniat de general-maior (r) Constantin Antip în articolul *Strălucită afirmare a artei și gîndirii militare originale*. Iar conf. univ. dr. Ion Ardeleanu semnează articolul *Recunoașterea internațională și implicațiile politico-militare ale cuceririi independenței statelor românești*.

Se cuvin, de asemenea, menționate acele articole care se ocupă cu analiza contextului politic și militar sud-est european în anii războiului de independență. Astfel, conf. univ. dr. Nicolae Ciachir semnează studiul intitulat *Sud-estul european în perioada premergătoare războiului de independență: Dumitru Preda reconstituie Dimensiunea europeană a războiului de independență*; căpitan Ilie Schipor prezintă, în articolul *Forțele beligerante*, scurte caracterizări ale oștirilor română, rusă și otomană, iar colonel Constantin Căzanișteanu, în articolul *Operația strategică de acoperire a liniei Dunării*, și maior Costică Prodan, în sinteza *Relații de comandament româno-ruse*, redau o imagine sugestivă a sferei cooperării militare româno-ruse în timpul războiului din 1877—1878.

Sub titlul *Bătăliile neatîrnării. Plevna. Rahova, Vidin, Belogradcik*, colonel dr. Vasile Mocanu realizează un reportaj plin de nerv al celor mai semnificative momente ale participării armatei române la înfrîngerea trupelor otomane masate în interiorul puternicelor fortificații de la Plevna, Rahova, Vidin și Belogradcik. La data de 13/24 februarie 1878, odată cu intrarea armatelor române în această din urmă fortăreață, „oastea țării își îndeplinise în totalitate misiunea încredințată de către națiune, consfințindu-i, pe cîmpul de luptă, neatîrnarea într-o campanie în care a obținut strălucitoare victorii împotriva unor componente din marea armată imperială (otomană — n.n.), cu mari posibilități de luptă și o foarte bună experiență de război" (p. 47).

În sfîrșit, pentru valoarea lor istorică, dar și ca document uman, mai menționăm scrisorile și jurnalul de însemnări inedite ale sergentului Ion (Ioniță) Stanțiu din Călinești-Argeș, prezentate de dr. Silvestru Voinescu, precum și articolul scris de colonel dr. Florian Tucă, *Monumentele luptei*, în care este descris cititorilor complexul de busturi ale unor

eroi din războiul pentru independență aflat în centrul parcului din orașul Giurgiu, unde formează o „Alee a eroilor“, și pe cele ale dr. Alexandru Cebuc și Floricel Marinescu — *Nicolae Grigorescu — pictorul neatîrnării românești* și, respectiv, *Decorații pentru vitejii din 1877—1878*.

Tocmai pentru a sublinia încă odată importanța evenimentului sărbătorit, dar și pentru a contribui la mai buna cunoaștere a istoriei românești de către cititorii din străinătate, sumarul nr. 2 a fost reluat și în versiune engleză („The entire people struggle“, Special issue, nr. 3/1987).

Cel de-al doilea mare eveniment sărbătorit anul trecut — 70 de ani de la victoriile de la Mărăști, Mărășești și Oituz — a prilejuit, de asemenea, redacției editarea unui număr special, cu un sumar ce se impune prin înalta ținută științifică analitică a articolelor, prin varietatea genurilor publicistice abordate, dar, mai ales, prin concepția generală a numărului. Se detașează studiul semnat de general-locotenent dr. Ilie Ceaușescu, sub titlul *Eliberarea teritoriilor de străveche și permanentă viață românească aflate sub ocupația monarhiei austro-ungare, obiectivul principal al participării României la primul război mondial* — analiză limpede și convingătoare, în spiritul adevărului istoric, a caracterului just, eliberator al participării țării noastre la primul război mondial, a faptului că războiul purtat de armata română a fost parte componentă a luptei întregului nostru popor pentru îndeplinirea unei necesități legice, obiective — desăvîrșirea unității naționale și statale. Iată pentru ce, subliniază autorul, „actul intrării României în războiul reîntregirii naționale a fost expresia voinței de uni-re a națiunii române, a necesității afirmării sale ca stat unitar și independent“, iar „hotărârile plebiscitare din anul 1918 ale provinciilor istorice românești, prin care au decis unirea cu România au încheiat apoteotic îndelungatul proces al luptei poporului român pentru independență și unitate națională“ (p. 43).

În spiritul acestei idei rețin atenția și articolele ce reconstituie contextul general european în care s-a integrat lupta poporului nostru pentru desăvîrșirea statului național unitar. Prof. univ. dr. Gheorghe Platon, în articolul *Prima conflagrație mondială tulbură pacea lumii*, face o succintă prezentare a relațiilor internaționale și a evoluției raporturilor de forțe, punctînd sugestiv factorii care au generat prima conflagrație mondială, ca și caracterul acesteia, de război tipic imperialist, cu sub-

linierea că, „spre deosebire de marile puteri, ale căror scopuri expansioniste au imprimat războiului caracterul său imperialist, țările și popoarele mici din centrul și din răsăritul Europei, care susțineau Antanta, s-au folosit de primul război mondial pentru a-și reafirma voința de a-și reconstitui statele naționale sau a-și desăvîrși unitatea“ (p. 2). Pentru mai completa înțelegere a atitudinii și acțiunii factorilor responsabili români în împrejurările impuse de izbucnirea primei conflagrații mondiale, în revistă au fost publicate și articolele *Sistemul de alianțe politico-militare europene la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX*, de lector univ. dr. Mircea N. Popa, și *Forțe beligerante, planuri de campanie, stare de război*, de conf. univ. dr. Vasile Cristian.

Urmează un grupaj de articole care privesc în mod special evenimentele de pe frontul românesc, valoarea efortului propriu în înfrîngerea trupelor Puterilor Centrale, ecoul internațional al participării oștirii noastre la primul război mondial.

Acad. Ștefan Pascu, sub titlul *Două hotărîri istorice pentru români*, analizează desfășurarea și hotărârile adoptate de Consiliile de coroană din 21 iulie/3 august 1914 și 14/27 august 1916, care au decis, în conformitate cu voința țării, neutralitatea și, apoi, intrarea în război pentru împlinirea dezideratelor de unitate național-statală. Maior dr. Ioan Talpeș publică studiul *Armata română în anii 1914—1916*, conchizînd că, prin efective și valoarea combativă, „armata română, la intrarea țării în primul război mondial, reprezenta o forță redutabilă. În condițiile desfășurării «bătăliilor de uzură» în care s-au angajat cele două tabere în campania anului 1916, cînd potențialele lor militare erau mobilizate la maximum, intervenția factorului militar românesc alături de forțele Antantei a determinat o adevărată criză în tabăra Puterilor Centrale, obligîndu-le la un efort ce se va concretiza în peste patruzeci de mari unități dirijate pe noul front deschis în Europa“ (p. 14).

Atmosfera de entuziasm general, caldă și frățească întîmpinare pe care locuitorii Transilvaniei au făcut-o trupelor române în noaptea de 14/27—15/28 august 1916 sînt redate, prin semnificative mărturii de epocă, în articolul *Un ordin al istoriei: „Treceți batalioane române Carpații“*, de Dumitru Preda. Pentru a da o exprimare mai sugestivă a atmosferei din acele zile, în finalul articolului autorul reproduce expresia metaforică a lui Octavian Goga: „Nu mai sînt

Carpații!... Oștirea românească i-a trecut în țara românească", desființând, astfel, o graniță a nedreptăților și împilărilor ce duraseră veacuri. *Planul campaniei militare românești*, de maior Costică Prodan, prezintă ideile directe, militare și politice, ale planului de campanie întocmit de Marele Stat Major Român, a cărui opțiune fermă — ofensivă cu majoritatea forțelor împotriva Austro-Ungariei — corespundea întrutotul intereselor naționale românești.

Răsunătoarele victorii obținute de poporul român și de oștirea sa pe frontul din Moldova formează obiectul articolului *Campania anului 1917 pe frontul român*, de colonel dr. Vasile Alexandrescu, iar general-maior (r) Constantin Antip evidențiază *Elemente de strategie militară românească în prima conflagrație mondială*, precizând că „actul militar, strategia și tactica armatei române de acum 70 de ani și-au avut determinantă în imperativul politic fundamental care a stat la baza opțiunii intrării țării noastre în prima conflagrație mondială” — „realizarea idealului nostru național, adică întregirea neamului” (p. 30).

Relevind, prin date și cifre semnificative, efortul uman și material al României în lupta pentru înfrângerea Puterilor Centrale, căpitan Ilie Deleanu, în articolul *Efortul militar românesc în anii 1916—1918*, ajunge la următoarea concluzie: „Avind un total de 800 000 pierderi (peste 10% din populație) și o medie de aproximativ 1 700 morți, răniți și dispăruți pe zi de campanie, România se situează pe primul loc privind cotele atinse de sacrificiile umane ale întregirii național-statale, dar — în aceeași măsură — și ale susținerii concrete a coaliției din care făcea parte” (p. 27).

Îmbrățișind toate laturile și formele de manifestare ale luptei de eliberare și unitate națională a poporului român în anii 1916—1918, în numărul special a fost inclus și articolul *Lupta de rezistență a poporului român în teritoriul vremelnice ocupat de inamic*, de colonel Constantin Căzănișteanu. Aspectele concrete ale rezistenței relevate de autor vin să confirme observația marelui istoric Nicolae Iorga, făcută încă la 19 decembrie 1916/1 ianuarie 1917: „Armata noastră, în împrejurările de față, reprezintă un popor întreg. În afară de acei care întovărășesc fiecare luptă cu suferința lor, cu adinca vibrațiune a ființei lor întregi, în afară de ei toți nu există popor românesc” (p. 45). Sint fapte care îndreptățesc pe istoricul obiectiv să constate că „reunirea tutu-

ror românilor în cadrul aceluiași front național a fost rezultatul luptei întregului nostru popor, în care rezistența împotriva ocupației germano-austro-ungare nu a reprezentat decât una din formele de manifestare ale acestei lupte” (p. 45).

Pentru o mai ușoară încadrare a evenimentelor comentate în diverse articole, dr. Dorina N. Rusu a întocmit cel de-al patrulea segment din serialul *România în războiul de eliberare și reîntregire națională. Repere cronologice (mai—august 1917)*, iar rubrica *Mărturii*, realizată de maior Gheorghe Vartic, locotenent-colonel (r) Ioan Mihăileanu, Cristian Crăciunoiu, Valeriu Avram, Elena Voicilă, Maria Georgescu, dr. Dumitru Zaharia, locotenent-maior Marius Giurgiu și Cornel Popa, grupează o mare varietate de mărturii de epocă (extrase din pagini memorialistice, din corespondență, din presa timpului, română și străină, sau din diverse dosare de arhivă), ilustrând faptele de arme ale ostașilor noștri, ecoul internațional al victoriilor de la Mărăști-Mărășești-Oituz. În această privință, o mențiune specială se cuvine semnalării făcute de maior dr. Mihail E. Ionescu despre *O sursă înedită privind istoria militară a poporului român. Memoriile generalului francez Berthelot*, care cuprinde câteva fragmente semnificative din însemnările celui care, în calitate de șef al Misiunii militare franceze în România, a fost martor ocular la marile încercări în care a fost angajată armata română în intervalul octombrie 1916—mai 1918.

La rubrica *Mari comandanți*, Adrian Pandea îi prezintă pe generalul Constantin Christescu, comandant al Armatei 1 Române în prima fază a bătăliei de la Mărășești, și pe mareșalul francez J.J.C. Joffre, șeful Marelui Cartier General Francez, supranumit „Eroul de la Marna”. Din sumarul acestui număr de excepție relevăm și cele trei articole de la rubrica *Mari bătălii: Tannenberg*, de colonel dr. Nicolae Ciobanu, *Skagerrak (Iutlanda)*, de Nicolae Koslinski, și *Mărășești*, de colonel dr. Vasile Mocanu.

Un interes deosebit pentru cititorul român prezintă articolul conf. univ. dr. Mircea Mușat cu titlul *Clauzele militare ale tratatelor de pace de la Paris (1919—1920)*, care punctează principalele probleme ivite în cursul dezbaterilor din cadrul Conferinței de pace în chestiunile militare, divergențele de opinii, ca și caracterul limitat și nesigur al unora dintre reglementările cuprinse în tratatele de pace de după primul război mondial. Totodată, prin caracterul său cuprinzător și claritatea expunerii, se impune articolul *Ecoul internațional*

al participării României la primul război mondial, de conf. univ. dr. Ion Ardeleanu.

Tematica și calitatea articolelor și studiilor cuprinse în acest număr justifică pe deplin versiunea sa în limba engleză („The entire people struggle“, Special issue, nr. 2/1987).

Articole consacrate participării României la primul război mondial au apărut și în alte numere din cursul anului 1987, cum sint: *Mărturiile germane privind România în anii neutralității*, de lector univ. dr. Mircea N. Popa (nr. 1); *Marele Stat-Major eludează condițiile „păcii“ de la București*, de căpitan Eftimie Ardeleanu; *Arde Valea Prahovei! Îndeplinirea unei hotărâri dramatice* (distrugerea depozitelor, instalațiilor, sondelor și rafinăriilor pentru a nu cădea în miinile trupelor Puterilor Centrale), de Adrian Pandea (nr. 3).

O altă temă majoră, aflată permanent în atenția colectivului de redacție, este revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă a poporului român din August 1944. Astfel, nr. 3 al revistei debutează cu articolul *Victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă — eveniment de însemnătate epocală în istoria multimilenară a patriei noastre*, de conf. univ. dr. Mircea Mușat, urmat de studiile *Factorul militar în pregătirea și declanșarea acțiunii istorice de la 23 August 1944*, de conf. univ. dr. Gheorghe Zaharia, și *Un meritat loc 4 în cadrul coaliției antihitleriste*, datorat maiorului Alesandru Duțu; iar în nr. 4 se publică articolul *Înlăturarea dominației hitleriste și eliberarea părții de nord-vest a României de sub ocupația horthystă — obiective majore ale revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă*, de maior dr. Ioan Talpeș.

De altfel, acest ultim număr pe anul trecut al revistei, tipărit și într-o variantă în limba engleză („The entire people struggle“, Special issue, nr. 4/1987), se detașează și el, în ansamblu, ca o reușită, fiind conceput ca un mic compendiu de istorie a poporului român din cele mai vechi timpuri și pînă azi. În studiul *Rădăcinile și premisele istorice ale Marii Uniri a românilor de la 1918*, de general-locotenent dr. Ilie Ceaușescu, se face o analiză de teme și celor mai importante momente ale luptei pentru independență și unitate, începînd cu confruntarea dintre geto-daci și trupele invadatoare persane în anul 514 î.e.n. Sint relevante, apoi, eroismul și vitejia poporului dac în luptele sale de apărare împotriva agresiunii Imperiului roman, numeroasele bătălii purtate de români

în cursul evului mediu împotriva politicii de cotropire a marilor imperii vecine, procesul de afirmare a națiunii române, lupta sa necurmată pentru crearea statului național unitar. În cadrul rubricii *Sintem aici dintotdeauna!*, Mihail Zahariade subliniază elementele fundamentale ale vechimii și permanenței poporului nostru în vatra strămoșească iar acad. Alexandru Rosetti, prin studiul *Limba română e patria mea*, aduce ca argument al vechimii și continuității poporului nostru în spațiul carpato-danubiano-pontic însăși limba poporului, limba română, element de cultură a cărui specificitate dă personalitate distinctă poporului român.

Sergiu Iosipescu urmărește procesul de organizare politică și dezvoltare unitară a poporului român în cursul evului mediu timpuriu, în cadrul articolului *Organizarea politică-statală a poporului român în secolele III—IX*, ca treaptă importantă spre *Formarea statelor feudale românești independente, contribuție remarcabilă la realizarea configurației politico-statale a Europei medievale*, așa cum sună titlul articolului publicat de dr. Dorina N. Rusu.

Prof. univ. dr. Camil Mureșan prezintă contextul general istoric în care pe teritoriul românesc s-au așezat grupuri din diferite alte populații și relațiile acestora cu populația autohtonă, în articolul *Stabilirea unor populații străine pe teritoriul românesc și integrarea acestora în viața economico-socială a poporului român*. Subliniind importanța domniei lui Mihai Viteazul și a faptelor sale, colonel dr. Vasile Mocanu publică articolul *Lupta permanentă a poporului român pentru apărarea independenței și realizarea unității politice. Constituirea statului centralizat român în anul 1600*, în care demonstrează că acela care s-a intitulat „domn al Țării Românești, al Ardealului și a toată țara Moldovei“ a rămas în conștiința urmașilor săi ca o personificare a setei de libertate și independență, a voinței de unitate a poporului român.

În studiul intitulat *Revoluția, cale de realizare a progresului social și național al societății românești în epoca modernă*, prof. univ. dr. Gheorghe Platon prezintă întreaga evoluție istorică a poporului român în epoca modernă ca fiind rezultatul luptei revoluționare a maselor largi populare, avînd la bază un program unitar ce s-a cristalizat și înfăptuit în etape istorice distincte, dar cu puternice elemente de continuitate, începînd cu 1784 și continuînd, pe un plan superior, în 1821, 1848, 1859 și 1877. Toate aceste evenimente au pus în evidență eroismul românilor, „dar și pr-

dență și înțelepciune; totodată, au reliefat, mereu, un înalt spirit de solidaritate națională și fermitate care au conferit acestor revoluții caracterul lor specific, particular, le-au încununat cu frumusețea și trăinicia actelor sprijinite pe forțele profunde, naționale" (p. 34—35).

Prezentînd evoluția istorică a românilor din teritoriile aflate sub dominația monarhiei austro-ungare, Andrei Busuioceanu, autorul articolului *Situația dramatică a poporului român din Transilvania în perioada ocupației ungare*, trece în revistă întregul complex de măsuri discriminatorii prin care guvernele din Budapesta au încercat să-i deznaționalizeze pe români și să lichideze dorința lor de a se uni cu patria liberă.

Urmează un ciclu de articole consacrat evenimentelor care au dus la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918: *Oradea, 12 octombrie 1918: Declarația de independență națională*, de dr. Viorel Faur; *Marea Unire din 1918: Voința și biruința întregii națiuni române*, de acad. Ștefan Pascu și *Semnificația internă și internațională a Marii Uniri*, de conf. univ. dr. Mircea Mușat, toate conducînd spre concluzia că, așa cum s-au desfășurat evenimentele istorice, „România nu a făcut parte din rîndul profitorilor unei păci realizate prin bunăvoința învingătorilor sau cîștigătorilor” (p. 47).

Reținem, de asemenea, din sumarul acestui dens număr, articolul dr. Răzvan

Theodorescu, intitulat *Civilizație românească, civilizație universală*, care evidențiază atât interferențele culturii românești cu alte culturi, cît și contribuția originală a românilor la îmbogățirea tezaurului culturii universale.

Major Alesandru Duțu, Maria Sinescu, Irina Guți și căpitan dr. Ștefan Pislaru, sînt autorii unui interesant grupaj de articole, apărut sub genericul 1947—1987. *Res publica — fapta tuturor*, iar prof. univ. dr. Ștefan Lache publică articolul *Alegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu în înalta funcție de președinte al Republicii, eveniment epocal în istoria națiunii române*, punînd în evidență actul de la 28 martie 1974 ca pe un „moment esențial, determinant în accelerarea progresului economic și social al României” (p. 62).

În încheierea acestei prezentări a numerelor revistei „Lupta întregului popor” apărute în cursul anului 1987, se cuvin amintite și elementele ce țin de ținuta generală a publicației, și anume bogăția și calitatea ilustrației, îndeosebi a celei legate de tematica războiului din 1877—1878 și de participarea României la primul război mondial. O plăcută impresie lasă cititorului paginația revistei ca și judicioasa utilizare a imaginilor color, menite să sporească gradul de atractivitate al articolelor publicate. Impresionează, de asemenea, tonul vibrant patriotic, în spiritul celor mai valoroase tradiții ale presei românești.

MARIAN ȘTEFAN

CĂRȚI DE ISTORIE APĂRUTE ÎN ANUL 1987 (III)

NICOLAE IORGA, *Evoluția ideii de libertate*. Ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Ilie Bădescu, Editura Meridiane, București, 1987, 430 p.

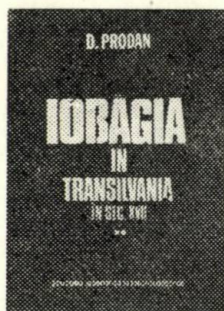
tate care să-i dea, în fine, plenitudinea întreită: în muncă, în politică și în gândire" (p. 10—11).

Departate de a ne propune să rezumăm conținutul lucrării, să amintim doar considerațiile lui N. Iorga asupra „romanilor populare”, organizații proprii social-teritoriale și politice ale românilor, prin excelență forme de libertate țărănească și probe de continuitate creatoare a liniei țărănești în istorie. „Cînd Imperiul Roman s-a retras, oriunde se aflau acele organizații țărănești ele erau foarte bine venite; ele reprezentau o ordine, în locul ordinii imperiale, care se dusesse. Astfel a rămas ordinea tradițională, fără autoritatea imperială, fără organele administrației, precum și fără apărare, numai cu un fel de vagă autoritate a împăratului absent. Și toate aceste formațiuni nu mai atîrnau decît de ele însele”. Atunci „era cineva oltean nu numai fiindcă se afla pe malul Oltului, dar fiindcă acei cari erau pe o parte sau pe alta formau un fel de *corp politic*”; la fel, „dacă-și zicea cineva muscelean, argeșean, prahovean, toate acestea aveau un sens”. În cursul migrațiilor, „ordinea aceasta tradițională a căpătat, prin împrejurările care au venit, o legitimare pe care nu a recunoscut-o însă vre-un act public” (p. 186—187). Ca o mărturie a vitalității și forței lor, romanii populare „n-au putut fi cucerite de unguri”, cum s-a întîmplat cu Galia, cucerită de franci. „Și din aceste Romanii s-a întemeiat statul muntean. Stăpînii lui au împrumutat apoi obiceiuri

Această ediție reproduce textul lucrării apărute în 1928, reunind o suită de optsprezece prelegeri ținute la Universitatea din București, prin care marele învățat și-a propus să cerceteze din punct de vedere istoric „problema libertății supt întreitului său aspect: libertatea muncii, libertatea politică și libertatea gândului” (p. 65). Aceasta îi permite, remarcă Ilie Bădescu în studiul introductiv, să elaboreze, „într-un chip cu totul original, o istorie interioară a omenirii, care nu se reduce la istoria ideii, ci cuprinde înfățișările complexe pe care le ia omul liber în istorie”. Căci, „fiecare formă istorică de societate poartă cu ea un anumit chip al libertății și lasă în urma-i o idee istorică de libertate. Evoluția ideii de libertate este evoluția omului liber, unic și totuși plural, prin multitudinea de timpuri și de geografii sociale cite i-au fost hărăzite să le parcurgă în căutarea acelei forme de liber-

de maiestate, de lux: mortul de la Argeș, Bășarabă, e îmbrăcat deci în purpură, încins cu aur, cu perle pe căciula de pe cap; dar la origine nu este decât o *Romanie medievală evoluată*“ (p. 188—189). Căci „a venit o zi cînd s-a făcut și la noi un fel de *Eidgenossen-schaft*, o legătură a oamenilor din văi...

Pe urma victoriei cîștigate la Posada de țeranii noștri cu căciuli țuguiate, cu co-joc și cu opinci, rostogolind pietre și încordînd arcele ca în miniatura ungu-rească din Codex Pictus, pe urma acestei victorii, zic, s-a întemeiat un stat“ (p. 190—191).

D. PRODAN, *Iobăgia în Transilvania în secolul al XVII-lea, vol II: Stăpînii. Economia domenală*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1987, 528 p.

Istoria socială, mai precis istoria țărănimii, s-a constituit într-o preocupare științifică constantă a istoricului D. Prodan, cu împliniri marcante în beneficiul istoriografiei românești, așa cum este și ciclul de lucrări privind iobăgia în Transilvania. Încă în anul 1948, într-o carte intitulată *Iobăgia în domeniul Băii de Arieș la 1770*, acad. D. Prodan remarcă: „Cunoașterea reală a iobăgiei ardeleni e abia la începuturile sale. Enunțarea aceasta ar putea părea paradoxală. S-a scris doar atîta, s-a vorbit atîta la noi despre iobăgie. Spectrul ei nu lipsește din nici un tratat, din nici un manual de istorie, din nici o evocare a trecutului ardelen. Suferințele noastre de veacuri s-au concretizat doar mai ales în această noțiune, istoria poporului român din Transilvania — s-a insistat doar fără încetare — e în primul rînd istoria țărănimii române, purtătoarea principală a acestei sarcini istorice“.

ALEXANDRU LIGOR, *Prin Moldova în timpul lui Vasile Lupu*, Editura sport-turism, București, 1987, 180 p. + 24 p. planșe.

predilect cursul vieții omului și nici cronica domniei sale, acestea fiind contopite în istoria Moldovei, văzută în strînsă relație cu istoria întregii societăți românești și în contextul european al vremii.

În lucrare se susține că marele vornic Lupu a fost ales domn de către o parte a boierimii din țară și întărit de sultan, cu numele împărătesc Vasile, mai tîrziu fiind confirmat domn pe viață în scaunul de la Iași. Cum scrie N. Iorga în strălucitoarea sa sinteză de istorie a românilor, „«țara» purcesse la alegerea noului domn“. Deși

Cartea oferă o interesantă călătorie în timp, în Moldova domniei lui Vasile Lupu (1634—1653). Așa cum însuși autorul arată, ea nu urmărește în chip

suzeranitatea otomană îngrădea relațiile externe ale Moldovei, Vasile vodă a încheiat tratate cu alte state, aderând, în secret desigur, chiar la coaliția antiotomană la mijlocul secolului al XVI-lea, iar legăturile comerciale ale țării cu lumea europeană s-au intensificat. Mărturiile istorice „ni-l prezintă pe Vasile vodă legiutor și judecător suprem; el numea mării dregători, cum tot el putea să-i destituie; avea rolul hotărîtor în acordarea scutirilor sau în a arunca pe țară noi dări; el confirma stăpînirea moșiilor ș.a.m.d. În treburile interne otomanii de foarte puține ori se amestecau. Stema țării (sculptată în piatră, din cîmpul peceților, gravată etc.) stă marmoră și ea individualității noastre politice. Ne-am păstrat și perfecționat instituțiile proprii. Imperiul nu ne-a impus un nou grai, o altă religie, alte obiceiuri; le-au păstrat mai cu seamă țărani, dar și meșteșugarii și vlădicii etc. Se constată o viață statală proprie, o organizare politică, administrativă, juridică, bisericească, militară etc., tradițională, românească. Era rezultatul unei

stăruitoare lupte populare cu arma, cu pana, cu ființa însăși, nu era o danie împărătească” (p. 22).

Prin numărul, varietatea, măiestria și calitatea operelor, prin locul tradițiilor și al înnoirilor, anii acestei domnii se înscriu ca un moment de referință în cultura românească. „Printre monumentele vremii ridicate în Moldova sau altundeva — Tirgoviște, Lvov, Muntele Athos, Karavryta, Varna ș.a. — un loc aparte îl ocupă, stînd alături de bijuteriile arhitectonice europene, Trei Ierarhi și Golia din Iași. Picturile de aici s-au dovedit a fi remarcabile. Se introduce tiparul și, printre altele, apar două valoroase lucrări: *Cazania* lui Varlaam și *Pravila* lui Vasile Lupu. Majoritatea cărților sînt tipărite în limba română și ele au o largă circulație în spațiul carpato-danubian. Se înființează prima școală superioară din Moldova, precum și prima bibliotecă publică. Scrie acum istoricul — și nu cronicarul, cum s-a spus, nedreptățindu-l — Grigore Ureche” (p. 164).

DAN BOGDAN, *Pe urmele lui Ion Ghica*, Editura sport-turism, București, 1987, 224 p. + 16 p. planșe.

Ne aflăm în fața unei lucrări de largă popularizare a vieții și operei lui Ion Ghica și, mai cu seamă, a călătoriilor prin țară și prin lume ale marelui revoluționar și patriot. Drumurile care l-au condus pe unul din cei mai „umbrați” români ai secolului trecut în diferite colțuri ale continentului nu s-au făcut în sine, din simplă pornire turistică, ci au urmărit interese naționale izvorîte din frământările forțelor vitale ale societății românești la începuturile evului modern.

Cititorul îl întâlnește pe I. Ghica la Paris, unde se afla la studii, începînd din vara anului 1835. Aici, el stabilește legături cu reprezentanții liberalismului francez, se preocupă de captarea opiniei unor cercuri pariziene în susținerea in-

tereselor românilor, publică articole cu caracter republican în ziarul „Le National”, editează broșurile: *Ponderea Moldo-Valahiei în problema Orientului. Vedere generală asupra ultimei ocupații militare ruse a acestor provincii* (1838) și *Scurtă prezentare a drepturilor moldovenilor și valahilor, fondată pe dreptul ginților* (1839), care preluau principalele idei ale programului Partidei Naționale condusă de Ioan Câmpineanu; împreună cu Al. G. Golescu și D. Brătianu, inițiază înființarea primei asociații a studenților români în capitala Franței — Societatea pentru învățatura poporului român — la 20 august 1839. În cursul anului 1840, tînărul absolvent al Școlii naționale de mine pleacă într-o așa-zisă călătorie de documentare dincolo de Canalul Mîncii, prilej de a căuta să cîștige simpatia unor personalități politice influente din Anglia în sprijinul lui I. Câmpineanu, închis în acea vreme la Mărgineni, și a ideilor Partidei Naționale. La sfîrșitul anului 1845 îl regăsim din nou la Paris, I. Ghica fiind ales președinte al Societății studenților români, adevărată prelungire pe plan extern a „Frăției”. Timp de șase ani (1848—1854) îl aflăm la Constantinopol, mai întîi ca agent diplomatic și acționînd intens pentru cauza revoluției române, apoi ca sprijinitor al revoluționarilor emigranți. Din

1854 și pînă în 1858, cînd se reîntoarce în țară, I. Ghica este trimis de sultan ca guvernator al insulei Samos; aici ia măsuri energice de stîrpire a piratilor ce paralizau viața insulei, dovedindu-se și un bun gospodar, ceea ce îl face pe sultan să-i acorde titlul de „bey (prinț) de Samos“. Au urmat și alte călătorii, îndeosebi în intervalul 1881—1890, cînd Ion Ghica a fost numit mi-

nistru plenipotențiar și trimis extraordinar al României la Londra.

Am pomenit doar drumurile peste hotare ale lui I. Ghica, descrise cu lux de amănunte în lucrarea lui Dan Bogdan. Dar cartea descrie și pe cele din țară, precum și activitatea politică și scriitoricească ale unui pionier al renașterii noastre naționale, ceea ce face să fie citită cu un real interes.

ION BULEI, *Sistemul politic al României moderne. Partidul Conservator*, Editura politică, București, 1987, 600 p.

Cercetător pe tărîmul cunoașterii istoriei moderne românești, Ion Bulei ne propune „o carte de viață politică“. Este vorba de o amplă monografie, rodul unor îndelungate strădanii de largă documentare și de analiză profundă întreprinse de autor, consacrată unuia din principalele partide ale României moderne — Partidul Conservator.

Cu rigoare științifică, cu vervă și talent, în paginile lucrării se înfățișează istoria acestui organism politic, de la constituire, în 1880, și pînă la definitivă dispariție din scena publică în anul 1925 (neomițînd nici o ultimă încercare, nesemnificativă, a lui Grigore Filipescu de a reînvia un partid conservator); baza socială („N-a fost un reprezentant exclusiv al moșierimii și nici nu a reprezentat numai interesele ei. Dar a avut mereu în centrul bazei sale sociale moșierimea, în aceeași bază socială încorporîndu-se și părți din burghezia comercială, funcționară, bancară, din intelectualitatea orășenească, în sfîrșit, din unele elemente ale mediului rural“ — p. 8) și structurile sale organizatorice; dizidențele, rupturile, confruntările și crizele sale interne, care au făcut ca starea de disoluție să devină, treptat, acută; oamenii care l-au condus și susținut, frămîntările și ambițiile lor; activitatea sa concretă în timpul guvernărilor sau în opoziție (conservatorii „se vor mulțumi să consolideze o operă începută de alții. Domeniul preferat în care ei vor crea va fi cel administrativ“ — p. 80),

cu referiri concrete la marile probleme ale epocii, cum a fost problema agrară („Conservatorii români, ca de altfel întreaga pătură politică conducătoare din Vechea Românie, n-au văzut dezlegarea, fie și parțială, a problemei agrare“ — p. 140); slăbiciunile de care era minat și cauzele care au condus la dispariția sa din viața politică a țării. Orientarea sa ideologică-politică este investigată pornind de la punctul de vedere judicios, potrivit căruia, „conservatorismul român nu poate fi studiat cu corectitudine decît prin el însuși, ca un produs al unor situații specifice și, bineînțeles, raportat mereu la celelalte curente ideologice din societatea românească“ (p. 462), prin intermediul unor teme mari, ca teoria formelor fără fond, tradiționalism, evoluționism, naționalism (adică, ceea ce se numea în epocă grija pentru păstrarea și dezvoltarea ființei etnice proprii a poporului român), armonie socială (semnificînd intervenționism de stat restrîns la reforme moderate).

Problematica amintită — în fond substanța cărții — este tratată în conexiune strînsă cu celelalte forțe și curente politice ale vremii. La capătul demersului științific, autorul conchide: „Conservatorii, partenerii liberalilor la conducerea țării pînă în 1918, n-au fost o prelungire politică a fostei aristocrații medievale, ci un partid al epocii moderne. La rîndul lor, ei au contribuit la dezvoltarea capitalistă a României, la modernizarea ei, chiar dacă le-au lipsit și ritmul și inițiativa național-liberalilor. De regulă oameni practici, ei au impus în guvernarea țării o bună administrație și soluții legislative de consolidare a realităților de fapt. Sînt oameni politici promotori ai «pașilor mici», nu ai marilor inițiative. Mai ales politica lor socială, impresionată prea mult de interesele proprietarilor funciari, a fost deficitară, prelungind în plină modernitate structuri antagonice, periculoase pentru echilibrul intern al statului“ (p. 566).

RĂZVAN THEODORESCU, *Civilizația românilor între medieval și modern. Orizontul imaginii (1550—1800)*, vol. I—II, Editura Meridiane, București, 1987, 276 p. + 36 p. planșe; 228 p. + 36 p. planșe.

Analiza unui sfert de mileniu de dezvoltare a civilizației românești din *perspectiva imaginii*, a artei, îi permite lui Răzvan Theodorescu să urmărească „modul în care au fost interpretate în spațiu unele dintre înnoirile spirituale și morfologice ale Occidentului și mai ales ale Europei centrale în plină Renaștere și Reformă; cum au fost posibile și cum s-au exprimat unele racordări stilistice ale fenomenului artistic românesc la cel — atât de complex sub veșmintul formelor și ideologiilor — al barocului; cum s-au conturat de timpuriu unele aspecte regionale și provinciale diferite pe harta, de altminteri unitară, a artei românești, dând măsura viabilității, a bogăției, a luxurianței acesteia; cum, în sfârșit, s-au pregătit la palierele decisive ale creației românești — la cel aulic și la cel popular, deopotrivă — înțelegerea, asimilarea și mai apoi exprimarea formelor într-un limbaj esențialmente modern“ (vol. I, p. 6—7).

Privind faptul de artă ca un fapt de civilizație, iar arta în conexiunile firești cu istoria, în vederea redării modelului uman al unui anumit timp istoric, autorul argumentează cu prisosință că acest sfert de mileniu — 1550—1800 — reprezintă o perioadă de tranziție spre modernitate, o punte, dar hotărâtă trecere dinspre evul mediu, pe cale de a se încheia, către epoca modernă, pe cale de a se naște. Pe acest traiect, ca să cităm doar o singură secvență din această valoroasă lucrare, epoca lui Constantin Brâncoveanu se impune ca o piatră de hotar în istoria trecerii românilor de la medievalism la modernitate. „Înnoire a formelor, tradiționalism al structurilor artistice, privire către un trecut medieval nimbant de gloria basarabească, dar și către contemporanii ce încercau să-și exprime pe calea artei cultura lor superioară și locul de excepție dobândit în societatea munteană — este cazul Cantacuzinilor înrudiți cu «principele aurului», ei înșiși pregătind epoca aceasta nemijlocit și împlinind-o apoi printr-un patronaj artistic cu tonalitate distinctă —, sfertul de secol de cîrmuire brîncovenească a însemnat, mai ales, schițarea unei expresii culturale «naționale», în care posteritatea a vrut să vadă, cu mîndrie sau nostalgie, reperul întrupării unui spirit local în morfologii originale, inconfundabile în aceste părți ale continentului“ (vol. II, p. 63—64).

CONSTANTIN BACALBAȘA, *Bucureștii de altădată*, vol. I (1871—1877). Ediție îngrijită de Aristița și Tiberiu Avramescu, Editura Eminescu, București, 1987, XXXVIII + 332 p.

de socialiști români — între altele, în cadrul Cercului socialist din București, asigură secretariatul revistei „România viitoare“ (1880); sub pseudonimul Bacon semnează articolul-program al gazetei „Emanciparea“ (1883); contribuie la apariția primului cotidian socialist, „Drepturile omului“ (1885); poartă, la 12 aprilie 1885, drapelul roșu îndoliat la înmormîntarea lui C. A. Rosetti. Mai tîrziu s-a manifestat în cadrele altor partide ale vremii.

Constantin Bacalbașa (1856—1935) — așa cum se arată și în competentul studiu introductiv scris de îngrijitorii ediției, doi împătimați cercetători — a fost un gazetar de marcă, ce se număra printre creatorii presei noastre moderne. Și-a exprimat primele atitudini politice în rîndurile celei dintîi falange

O biografie sinuoasă, interesantă prin ea însăși. Dar, ceea ce i-a adus lui C. Bacalbașa interesul și recunoșterea posterității s-a datorat, întîi de toate, lucrării sale memorialistice *Bucureștii de altădată* — apărută în patru

volume în anii 1927—1932, care reînvie, în pagini mustind de viață, o lume policromă demult apusă. Este meritul lui Aristița și Tiberiu Avramescu, care, beneficiind de sprijinul Editurii Eminescu, într-o ediție excelent întocmită (să amintim bogatul aparat de note explicative, indici de persoane și de locuri), au început să ne restituie o carte atât de des invocată, dar tot atât de rar de găsit, în folosul istoricilor, dar și al publicului larg. Căci, „opera memorialistică a lui Constantin Bacalbașa și-a câștigat, odată cu trecerea vremii, un loc binemeritat alături (sau în urma)

unor prestigioase lucrări similare referitoare la aceeași perioadă din istoria României, precum «însemnările zilnice» ale lui Titu Maiorescu, memoriile principelui Carol (care se opresc în 1881), «notele politice» ale lui Alexandru Marghiloman, *O viață de om așa cum a fost*, de Nicolae Iorga ș.a., romanul cronologic despre vechiul București înfățișând istoria și anecdotică ei într-o manieră mult mai accesibilă celor mai largi cercuri de cititori care... o vor prețui pentru sinceritatea, puterea de evocare, optimismul și încrederea pe care o exprimă în progres» (p. XXXIV).

* * * *Profesorul Virgil Madgearu. Evocări. Studii*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1987, 350 p.

„Lucrarea cu privire la activitatea științifică a profesorului Virgil Madgearu — se arată în *Cuvîntul înainte*, semnat de acad. prof. Manea Mănescu și prof. dr. Al. Puiu — se înscrie în cadrul acțiunii de reconsiderare a personalităților progresiste românești. Ea este prilejuită de aniversarea, în anul 1987, a 100 de ani de la nașterea profesorului Virgil Madgearu, reputat om de știință, patriot și democrat, care, pentru poziția sa consecvent antifascistă, a fost asasinat, din ordinul hitleriștilor, în noiembrie 1940, în aceeași zi și în condiții similare în care a fost asasinat și marele istoric Nicolae Iorga” (p. 7).

Sînt înscrise în volum, mai întii, gîndurile de înaltă stimă și recunoștință ale unor foști studenți — este vorba de acad. prof. Manea Mănescu, prof. dr. Gheorghe Rădulescu, prof. dr. Roman Moldovan — închinat personalității proeminente a dascălului lor, Virgil Madgearu — erudit om de știință, creator al unei școli economice originale, teoretice și practice, aflat în primele rînduri ale luptătorilor democrați împotriva primejdiei fascismului, pentru apărarea intereselor supreme ale patriei.

După o evocare biografică semnată de acad. prof. dr. Vasile Malinschi, un important număr de studii abordează aspecte multiple ale operei și activității științifice a marelui învățat. Astfel, prof. dr. doc. N. N. Constantinescu analizează obiectul științei economice și metoda ei în opera lui Virgil Madgearu; prof. dr. Viorica Neculau surprinde imaginea profesorului de elită care a conferit atîta strălucire Academiei de Înalte Studii Comerciale și Industriale; prof. dr. Alexandru Puiu, într-un studiu de sinteză, dezvăluie contribuția lui Virgil Madgearu la cunoașterea dezvoltării economice românești în perioada interbelică, în timp ce conf. dr. Dumitru Mureșan și prof. dr. Ivanțiu Nicolae-Văleanu relevă cercetările sale consacrate industriei românești și, respectiv, problemei agrar-tărânești; prof. dr. doc. Constantin Ionescu și lector dr. Ilie Bădescu tratează concepția sociologică a lui Virgil Madgearu, iar prof. dr. Niță Dobrotă și prof. dr. Dumitru Ciucur pe aceea privind cooperația; prof. dr. Iulian Văcărel îl descrie pe practicianul și teoreticianul în problemele financiar-bancare; conf. dr. Gheorghe Ciulbea se referă la preocupările lui Virgil Madgearu privind istoria doctrinelor economice, iar prof. dr. Alexandru Zamfir la cele privind studiile de conjunctură economică; lector dr. Ovidiu Nicolescu prezintă considerații ale lui Virgil Madgearu referitoare la conducerea întreprinderilor, iar conf. dr. Vasile Bozga cercetările savantului în legătură cu industria mică în contextul problemelor satului românesc.

Căpitan dr. ȘTEFAN PÂSLARU, *Republica la români. Ideal și împlinire*, Editura militară, București, 1987, 198 p.

Esența studiului realizat de autor o constituie, așa cum arată și subtitlul cărții, locul și rolul armatei române în procesul revoluționar de edificare și dezvoltare a Republicii socialiste.

În acest cadru, se reliefează prezența armatei, alături de toate forțele patriotice, în acțiunile desfășurate pentru instaurarea guvernului revoluționar-democratic de la 6 martie 1945, participarea activă a militarilor la viața social-politică și economică, semnificațiile politice și militare ale proclamării Republicii. Astfel, în faza decisivă a luptei pentru putere — ca să amintim doar un episod din cele oferite în lucrare —, un grup de ofițeri superiori și generali, unii foști în anturajul monarhului, care dețineau funcții de răspundere în ierarhia militară și se bucurau de prestigiu în armată (printre care generalul de divizie Constantin Vasiliu-Rășcanu, co-

mandantul Corpului 5 teritorial; generalii de brigadă Ilie Crețulescu și Ștefan Bardan, subșefi ai Marelui Stat Major; generalul de brigadă Constantin Popescu, comandantul Pieței București; generalul de brigadă Dumitru Dămăceanu) s-au desolidarizat de politica reacționară dusă de N. Rădescu, președintele Consiliului de Miniștri, pronunțându-se pentru instaurarea unui guvern democratic. Totodată, fără a-și face cunoscută public atitudinea, generalul Constantin Sănătescu, șeful Marelui Stat Major, a dat dispoziții să nu se execute ordinele lui Rădescu și l-a sfătuit pe regele Mihai să accepte formula de guvern propusă de forțele progresiste (p. 57). De asemenea, lucrarea aduce numeroase argumente despre participarea concretă a militarilor la proclamarea și susținerea Republicii.

Într-o ultimă parte a cărții, Ștefan Pâslaru înfățișează rolul oștirii în societatea românească, în condițiile interne și internaționale ale anilor 1948—1965; profunde transformări revoluționare înfăptuite în conținutul și esența statului și modificările de esență survenite în structura armatei în perioada inaugurată de Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român; fundamentarea de către tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, a concepției privind misiunea și locul armatei în viața social-politică a țării.

MIHAI MARTIȘ, *De la Bhārata la Gandhi. Civilizație, istorie și cultură indiană*, Editura științifică și enciclopedică, București, 360 p. + 52 p. planșe.

Expunere sintetică a principalelor momente ale dezvoltării sociale, economice, politice și spirituale a popoarelor uriașului spațiu indian, lucrarea facilitează cititorului introducerea în peisajul unei culturi și civilizații fascinante, datînd din vremuri străvechi. De la cele mai vechi urme ale civilizației Văii Indusului, descoperite la Mohenjo-Daro, la Harappa, la Lothal și Kalibagan, mărturii grăitoare ale gradului înalt de dezvoltare la care ajunseseră locuitorii unei

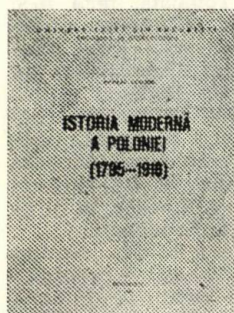
lumi datată cu peste 3 000 de ani î.e.n., la sinteza indo-ariană exprimată în întemeierea Indiei hinduse, care, în secolul al VI-lea, a produs budismul; de la Imperiul Magadha (650 î.e.n. — 28 î.e.n.), care a cunoscut o înflorire în timpul lui Asoka, la imperiile Maurya (324 î.e.n. — 320 e.n.), Gupta (320 e.n. — 496 e.n.) și Kanauj, strălucit afirmat prin împăratul Harsha (606—647 e.n.), neamîțînd invaziile persanilor, macedonenilor și hunilor — se conturează datele istorice esențiale a ceea ce a fost India antică.

Urmărind evoluția societății indiene în cursul evului mediu, un interes aparte îl prilejuiesc paginile cărții destinate înfățișării statului unitar centralizat — Imperiul Mogul —, ajuns o mare putere sub domnia lui Akbar cel Mare (1556—1605). „Două au fost realizările lui Akbar pentru care supranumele de «mare» i-a fost atribuit pe bună dreptate: 1. A transformat, ceea ce fusese numai o

ocupație militară, în unul din cele mai puternice și mai cu renume imperii din lume; 2. A realizat, din teritoriul și popoarele cucerite, un stat și o nație unitară. În timp ce stîlpul infamiei, roata de tortură și ștreangul constituiau priveriști familiare popoarelor Europei creștine, în India el a stabilit un sistem de îngăduință, sub care toți puteau practica liber doctrinele lor, fără opreliști sau persecuții" (p. 159).

În ultima sa parte, lucrarea privește

evoluția Indiei în epoca modernă și contemporană, relevînd subjugarea sa de colonialismul britanic și, îndeosebi, nașterea și creșterea în amploare a mișcării de eliberare națională, finalizată în memorabila noapte de 14/15 august 1947, cînd, în aclamațiile entuziaste a sute de mii de oameni, Mahatma Gandhi și Jawaharlal Nehru au înălțat în Parcul Prințului din New Delhi drapelul indian, semnificînd proclamarea independenței țării.

NICOLAE CIACHIR, *Istoria modernă a Poloniei (1795—1918)*, București, 1987, 204 p.

Lucrarea descrie drumul de luptă presărat cu jertfe, plin de eroism al unui popor hotărît să-și afirme dreptul la existență liberă, de sine stătătoare. Se știe că, în anul 1795, cele trei mari puteri absolutiste — Austria, Prusia și Rusia — au sfîrtecat statul polonez. Congresul de la Viena (1815) a confirmat împărțirea Poloniei: cea mai mare parte a teritoriilor poloneze a intrat în stăpînirea Rusiei țariste, Petersburgul creînd pe ele așa-numitul Regat al Poloniei, monarhie constituțională, legată de Imperiul rus printr-o uniune personală; o parte a revenit Prusiei, din care s-a format Marele ducat al Poznaniei; alta Austriei, unde s-a constituit Regatul Galiției și al Lodomeriei; Cracovia, proclamată oraș liber, va fi anexată de Austria în 1846.

Întreaga perioadă ce a urmat este un lung șir de numeroase și singeroase acțiuni ale polonezilor în numele idealului libertății, pe care istoricul N. Ciachir le descrie pe larg, relevîndu-le resorturile și semnificațiile, inclusiv pe plan internațional: insurecția de la Varșovia, declanșată în noiembrie 1830, care a deschis „perspective reale mișcărilor revoluționare din alte țări, dar mai ales pentru popoarele slave“ (p. 69); insurecția de la Cracovia din anul 1846, care a marcat preludiul acțiunilor revoluționare de la 1848 în Poznanian, ca și în alte părți ale teritoriilor poloneze; ampla răscoală izbucnită, în ianuarie 1863, în Regatul Poloniei și care s-a bucurat de simpatia întregii Europe, inclusiv a statului și poporului român; mișcarea de renaștere națională, precum și acțiunile politice, care au condus, în cele din urmă, la făurirea statului național independent și unitar în anul 1918. De menționat este și faptul că, în demersul său științific, autorul pune pe larg în evidență legăturile strînse care s-au stabilit și s-au dezvoltat între revoluționarii români și cei polonezi de-a lungul întregii epoci moderne.

ION MAMINA

СОДЕРЖАНИЕ

НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ: Выступление относительно совершенствования организационной, идеологической и политическо-воспитательной деятельности для повышения руководящей роли партии во всей общественно-экономической жизни. 23 июня 1988 г. 3

СТАТЬИ-СООБЩЕНИЯ

ИОН ПОПЕСКУ-ПУЦУРИ: Народные массы — Творец истории, основной тезис познания и разъяснения исторического развития румын 14

ГЕОРГЕ ТУДОР: Грандиозные постройки «Эпохи Николае Чаушеску» 29

СТАНА БУЗАТУ: Построение социализма в Румынии — основа для полного освобождения и утверждения женщины в обществе (II) .. 45

ИОН АЛЕКСАНДРЕСКУ: Вклад Румынии в разгроме фашизма и в ускорении конца второй мировой войны 61

*** Историческое значение социальной и национальной освободительной, антифашистской и антиимпериалистической революции в августе 1944 г. 81

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

Научный симпозиум с темой: «Решающий вклад товарища **НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ** в разработке и осуществлении политики партии и государства социалистической индустриализации, укрепления и развития социалистического собственного прочная основа для успешного строительства социализма и коммунизма в Румынии», посвященный 40-летию исторического акта национализации основных средств производства в Румынии (Бухарест, 11 июня 1988 г.) 97

Научный симпозиум на тему «Историческое значение румынской революции 1848 г. Концепция товарища Николае Чаушеску о развитии социалистического революционного патриотизма и укреплении единства целого народа для свободного утверждения Румынии среди государств мира» (Бухарест, 18 июня 1988 г.) 106

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

„România în anii primului război mondial“ («Румыния в годы первой мировой войны»),

том I, 634 стр.; том II, 936 стр., Военное издательство, Бухарест, 1987 г.: *Октавиан Бурчин* 119

VASILE PETRIȘOR, VASILE NICULAE, „România în lupta pentru cucerirea independenței deplină de stat. 1877—1878. Repere cronologice“ («Румыны в борьбе за завоевание полной государственной независимости. 1877—1878 гг. Хронология»), Политическое издательство, Бухарест, 1987, 232 стр.: *Константин Каземитяну* 125

„Mihai Viteazul în conștiința europeană“ («Михай Храбрый в европейском сознании»), том. 4. Сообщения и периодическая печать, Издательство Академии СРР, Бухарест, 1986, 420 стр.: *Николае Рауш* 129

„Documente din istoria mișcării revoluționare și democratice de tineret din România“ («Документы революционного и демократического молодежного движения в Румынии»), Том II (1922—1933), Политическое издательство, Бухарест, 1987, 366 стр.: *Раду Хомер* 134

C. GH. MARINESCU, „Națiunea și conștiința națională în lumea contemporană“ («Нация и национальное сознание в современном мире»), Издательство Жунимья, Яссы, 1986, 304 стр.: *Марин Бадя* 138

ОБЗОР ЖУРНАЛОВ

„Lupta întregului popor“ («Борьба целого народа»), no. 1 (II)/1987: *Мариан Штефан* .. 142

ЗАМЕТКИ

Исторические книги выходящие в 1987 г. (III): *Ион Мамина* 149

CONTENTS

NICOLAE CEAUȘESCU: Exposition on the Improvement of the Organizational, Ideological and Political-Educative Activity with a View to Enhancing the Party's Leading Role in the Whole Socio-Economic Life, June 23, 1988 3

ARTICLES — COMMUNICATIONS

ION POPESCU-PUTURI: The Masses-Builders of History — a Fundamental Thesis of the Romanian People's Entire Historical Development .. 14

GHEORGHE TUDOR: The Grandiose Foundations of The Nicolae Ceaușescu Epoch 29

STANA BUZATU: The Edifying of Socialism in Romania, A Historical Field of Women's Complete Emancipation and Plenary Affirmation in Society 45

ION ALEXANDRESCU: Romania's Contribution to the Defeat of Fascism and the Shortening of the Second World War Duration 61

*** The Historical Significance of the Antifascist and Antiimperialist Revolution of Social and National Liberation, Fascist and Antiimperialist of August 1944 81

SCIENTIFIC LIFE

Scientific Symposium on: „Comrade NICOLAE CEAUȘESCU's Decisive Contribution to the Elaboration and Implementation of our Party and State Policy of the Country's Socialist Industrialization, of the Strengthening and Development of Socialist Property, — the Firm Foundation for the Successful Building Up of Socialism and Communism in Romania” — Devoted to the 40th Anniversary of the of the Historical Act of the Nationalization of the Mains Means of Production in Romania (Bucharest, June 11, 1988) 97

Scientific Symposium on: „The Historical Significance of the 1848 Revolution. Comrade Nicolae Ceaușescu's Outlook Regarding the Fostering of Socialist Revolutionary Patriotism and the Strengthening of the Entire People's Unity for Romania's Free and Dignified Self-Assertion Among the States of the World” (Bucharest, June 18, 1988) 106

CRITICISM AND BIBLIOGRAPHY

„România în anii primului război mondial” („Romania during the First World War”), vol. I, 634 p.; vol. II, 936 p., Military Publishing House, 1987; Octavian Burcin 119

VASILE PETRIȘOR, VASILE NICULAE, „România în lupta pentru cucerirea independenței de stat. 1877—1878. Repere cronologice” („The Romanian's Fight for Conquering the Full State Independence. 1877—1878. Chronological Landmarks”), Political Publishing House, Bucharest, 1987, 232 p.; Constantin Căzănișteanu .. 125

„Mihai Viteazul în conștiința europeană” („Mihai Viteazul in the European Consciousness”), vol. 4, Accounts and Newspapers, The Socialist Republic of Romania Academy Publishing House, Bucharest, 1986, 420 p.; Nicolae Rauș 129

„Documente din istoria mișcării revoluționare și democratice de tineret din România” („Documents from the History of the Romanian Revolutionary and Democratic Youth Movement”), vol. II (1922—1933), Political Publishing House, Bucharest, 1987, 366 p.; Radu Homer 134

C.G.H. MARINESCU: „Națiunea și conștiința națională în lumea contemporană” („The Nation and the National Consciousness in the Contemporary World”), Junimea Publishing House, Iași, 1986, 304 p.; Marin Badea 138

REVIEWS' REVIEW

„Lupta întregului popor” („The Entire People's Struggle”), nr. 11 (II)/(1987: Marian Ștefan .. 142

NOTES

Books on History Published in 1987 (III): Ion Mamina 149

SOMMAIRE

NICOLAE CEAUȘESCU: Exposé sur le perfectionnement de l'activité organisationnelle, idéologique et politique-éducative en vue de l'accroissement du rôle dirigeant du parti dans toute la vie économique et sociale 23 juin 1988 3

ARTICLES — COMMUNICATIONS

ION POPESCU-PUTURI: Les masses populaires, créateurs de l'histoire — thèse fondamentale de la connaissance et de l'explication de l'entière évolution historique chez les Roumains 14

GHEORGHE TUDOR: Les grandieuses fondations de L'époque Nicolae Ceaușescu 29

STANA BUZATU: L'édification du socialisme en Roumanie, domaine historique de l'émancipation totale et de l'affirmation plénière des femmes en société (I) 45

ION ALEXANDRESCU: La contribution de la Roumanie à la défaite du fascisme et à la réduction de la durée de la seconde guerre mondiale 61

*** La signification historique de la révolution de libération sociale et nationale, antifasciste et anti-impérialiste du Août 1944 81

LA VIE SCIENTIFIQUE

Colloque scientifique ayant comme thème: „La contribution décisive du camarade NICOLAE CEAUȘESCU à l'élaboration et l'accomplissement de la politique de notre état et parti pour l'industrialisation socialiste du pays, pour le renforcement et développement de la propriété socialiste, le fondement durable pour l'édification du socialisme et du communisme en Roumanie”, dédié au 40ème anniversaire de l'acte historique de la nationalisation des principaux moyens de production en Roumanie (Bucarest, le 11 juin 1988) 97

Colloque scientifique ayant comme thème: „La signification historique de la révolution roumaine de 1848. La conception du camarade NICOLAE CEAUȘESCU concernant le développement du patriotisme révolutionnaire et socialiste et le renforcement de l'unité du peuple entier pour l'affirmation libre et digne de la Roumanie parmi les états du monde” (Bucarest, le 18 juin 1988) 106

CRITIQUE ET BIBLIOGRAPHIE

„România în anii primului război mondial” („La Roumanie pendant la première guerre mondiale”), vol. I, 634 p.; vol. II, 936 p., Editions Militaires, Bucarest, 1987; Octavian Burcin 119

VASILE PETRIȘOR, VASILE NICULAE, „România în lupta pentru cucerirea independenței de stat. 1877—1878. Repere cronologice” („Les Roumains dans la lutte pour la conquête de l'indépendance complète d'Etat. 1877—1878. Repères chronologiques”). Editions Politiques, Bucarest, 1987, 232 p.; Constantin Căzănișteanu 125

„Mihai Viteazul în conștiința europeană” („Mihai Viteazul dans la conscience européenne”), vol. 4, Editions de l'Académie de la République Socialiste de Roumanie, Bucarest, 1986, 420 p.; Nicolae Rauș 129

„Documente din istoria mișcării revoluționare și democratice de tineret din România” („Documents de l'histoire du mouvement révolutionnaire et démocratique de la jeunesse en Roumanie”), vol. II (1922—1933), Editions Politiques, Bucarest, 1987, 366 p.; Radu Homer 134

C.G.H. MARINESCU, „Națiunea și conștiința națională în lumea contemporană” („La nation et la conscience nationale dans le monde contempo-

rain"), Editions Junimea, Iași, 1986, 304 p.:
Marin Badea 138

REVUE DES REVUES

„Lupta întregului popor“ („La lutte du peuple
entier“), nr. 1(11)/1987: Marian Ștefan 142

NOTES

Livres d'histoire publiés en 1987 (III): Ion Ma-
mina 149

INHALT

NICOLAE CEAUȘESCU: Darlegung über die
Vervollkommnung des organisatorischen, ideo-
logischen und politisch-erzieherischen Tätigkeit für
das Anwachsen der führenden Rolle der Partei
im gesamten sozial-ökonomischen Leben (23. Juni
1988) 3

ARTIKELN — MITTEILUNGEN

ION POPESCU-PUTURI: Die Hauptrolle des
Volksmassen in Geschichte: Grundthese der
Erkenntnis und der Eläuerung unserer ganzen
historischer Entwicklung 14

GHEORGHE TUDOR: Die grossartige Stiftung
der „Nicolae Ceaușescu Epoche“ 29

STANA BUZATU: Der Aufbau des Sozialismus
in Rumänien — Epoche der völligen Emanzipation
und der vollkommen Verwirklichung de-
Frauen in der Gesellschaft (II) 45

ION ALEXANDRESCU: Der Beitrag Rumäniens
zur Niederlage des Faschismus und Verkürzung
des zweiten Weltkrieges 61

*** Die historische Bedeutung der antifaschisti-
schen und antiimperialistischen — für soziale
und nationale Befreiungsrevolution von August
1944 81

DAS WISSENSCHAFTLICHE LEBEN

Wissenschaftliches Symposion: „Der entscheidende
Beitrag des Genossen Nicolae Ceaușescu für Aus-
arbeitung und Durchführung der Politik unserer
Partei und unseres Staates zur sozialistischen In-
dustrialisierung des Landes, zur Festigung und
Entwicklung des sozialistischen Eigentums, der
dauerhaften Grundlage der erfolgreichen Schaffung
des Sozialismus und Kommunismus in Rumänien“
(Bukarest, 11. Juni 1988) 97

Wissenschaftliches Symposion: „Die historische
Bedeutung der rumänischen Revolution von 1848.
Die Auffassung des Genossen NICOLAE
CEAUȘESCU über die Entwicklung des sozia-
listischen revolutionären Patriotismus und die
Festigung der Einheit des ganzen Volkes für die
freie und würdige Behauptung Rumäniens in den
Reihen der Staaten der Welt (Bukarest, 18 Juni
1988) 106

KRITIK UND BIBLIOGRAPHIE

„România în anii primului război mondial“ („Ru-
mänien in den Jahre des Ersten Weltkrieges“),
Band 1: 634 S., Band 2, 936 S., Editura militară,
București, 1987: Octavian Berciu 119

VASILE PETRIȘOR, VASILE NICULAE, „Rumä-
nien in lupta pentru cucerirea independenței
depline de stat 1877—1878. Repere cronologice“
(„Die Rumänen im Kampf um die völlige Staats-
unabhängigkeit. 1877—1878. Chronologische Da-
ten“), Editura politică, București, 1987, s. 232:
Constantin Căzănișteanu 125

„Mihai Viteazul în conștiința europeană“ („Mihai
Viteazul in europäischen Bewusstsein“), Band 4,

Editura Academiei R.S. România, București
1986, s. 420: Nicolae Rauș 129

„Documente din istoria mișcării revoluționare și
democratice de tineret din România“, („Doku-
menten zur Geschichte der demokratischen und
revolutionären Jugendbewegung“), Band II (1922—
1933), Editura politică, București, 1987, S. 366:
Radu Homer 134

C. GH. MARINESCU, „Națiunea și conștiința
națională în lumea contemporană“ („Die Nation
und nationale Bewusstsein im Gegenwart“), Editura
Junimea, Iași, 1986, S. 304: Marin Badea .. 138

ZEITSCHRIFTENSCHAU

„Lupta întregului popor“ („Der Kampf des ganzen
Volkes“), nr. 1 (II)/1987: Marian Ștefan .. 142

ANNOTATIONEN

Die un Jahre 1987 erschienenen Bücher für Ge-
schichte (III): Ion Mamina 149

SUMARIO

NICOLAE CEAUȘESCU: Exposición con respecto
al perfeccionamiento de la actividad organizativo
ideológica y político-educativa, en cuanto al creci-
miento del papel dirigente del partido en toda la
vida económico-social. 23 de junio de 1988 3

INFORMES — COMUNICACIONES

ION POPESCU-PUTURI: Las masas populares
creadores de la historiación fundamental del cono-
cimiento y de la explicación de toda la evolución
histórica rumana 14

GHEORGHE TUDOR: Las grandiosas realiza-
ciones de la [Epoca] Nicolae Ceaușescu 29

STANA BUZATU: La edificación del socialismo
en Rumania en el dominio histórico de la emanci-
pación y de la afirmación plenaria de la mujer
en la sociedad (II) 45

ION ALEXANDRESCU: La contribución de
Rumania a la derrota del fascismo, y el
acortamiento del periodo de la segunda guerra
mundial 61

*** La significación histórica de la revolución
deliberación social y nacional, antifascista y anti-
imperialista de Agosto de 1944 81

VIDA CIENTÍFICA

Simposio científico con tema: „Contribución deci-
siva del camarada NICOLAE CEAUȘESCU en
la elaboración y la realización de la política del
partido y del estado rumano de industrialización
socialista del país de fortalecimiento y de creci-
miento de la propiedad-socialista, base duradera
para edificación con éxito el socialismo y comu-
nismo en Rumania consagrada a 40-a aniversario
del acto histórico de la nacionalización de los prin-
cipales medios de producción de Romania (Bucarest,
11 de junio de 1988) 97

Simposio científico con tema: „La significación
histórica de la revolución rumana de 1848. El con-
cepto del camarada NICOLAE CEAUȘESCU con
respecto al desarrollo del patriotismo revolucionario
socialista y el fortalecimiento de la unidad de todo
el pueblo por la afirmación libre y digna de Rumania
en filas de los estados del mundo“ (Bucarest, 18 de
junio de 1988) 106

CRITICA Y BIBLIOGRAFIA

„România în anii primului război mondial“ („Ru-
mania in los años del primer guerra mundial“)

vol. I, 634 p., vol. II, 936 p., Editorial militar, Bucurest, 1987: *Octavian Burcin* 119

VASILE PETRIȘOR, VASILE NICULAE, „Români în lupta pentru cucerirea independenței depline de stat. 1877—1878. Repere cronologice („Los rumanos en la lucha por la conquista de la independencia absoluta de estado. 1877—1878. Referencias cronológicas“), Editorial política, Bucurest, 1987, 232 p.: *Constantin Căzrnișteanu* 125

„Mihai Viteazul în conștiința europeană“ („Miquel el Valiente en la conciencia europea“), vol. 4, Editorial de la Academia de R.S. de Rumania, Bucurest, 1986, 420 p.: *Nicolae Rauș* 129

„Documente din istoria mișcării revoluționare și democratice de tineret din România“ („Documentos de la historia del movimiento revolucio-

nario y democrático de juventud de Rumania“), vol. II (1922—1933), Editorial política, Bucurest, 1987, 366 p.: *Radu Homer* 134

C.G.H. MARINESCU, „Națiunea și conștiința națională în lumea contemporană“ („La nación y la conciencia nacional en el mundo contemporánea“), Editorial Junimea, Iași, 1986, 304 p.: *Marin Badea* 138

LA REVISTA DE LAS REVISTAS

„Lupta întregului popor“ („La lucha de todo el pueblo“), nr. 1 (II)/1987: *Marian Ștefan* .. 142

APUNTES

Libros de historia publicados en el año de 1987 (III): *Ion Mamina* 149

BIBLIOTECA „ASTRA“
SIBIU

Redactori : **Ion Mamina, Vasile Niculae, Constantin Petculescu, Nicolae Rauș**

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17 01 60, interior 722 ; 442.

Revista „Anale de istorie“ a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Prețul unui număr — 12 lei ; abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROMPRESFILATELIA“ — Sectorul export-import presă, P.O. BOX 12—201, telex 10.376 prsfir. București, Calea Griviței nr. 64—66.

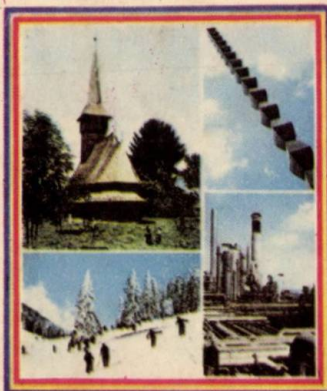

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Scintei”

**Au
apărut**

LA ROMANIA

Calendario del Popolo

РУМЫНИЯ

КАЛЕНДАРЬ НАРОДА

RUMANIA

CALENDARIO DEL POPOLO

ROMANIA

CALENDARIO DEL POPOLO

LA ROUMANIE

CALENDARIO DEL POPOLO

RUMÄNIEN

CALENDARIO DEL POPOLO

521953

**anale
de istorie**

anul XXXIV

5

1988

1990

97

21953

BIBLIOTECA "ASTRA"
SIBIU

22 IUL. 2005

Proletari din toate țările, uniți-vă!

**INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE
DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.**

**anale
de istorie**

Anul XXXIV

5

1988

SUMAR

1988
IUL. 22

70 DE ANI DE LA MAREA UNIRE DIN 1918

IOAN TIBERIAN : Permanența legăturilor economice dintre țările române — premisă a formării statului național unitar	3
AUGUSTIN DEAC : Clasa muncitoare — factor activ în lupta pentru înfăptuirea statului național unitar român	17
CONSTANTIN CORBU : Contribuția țărănimii la făurirea Marii Uniri din 1918	36
ION IACOȘ : Intelectualitatea — componentă organică a mișcării național-populare pentru Unire	53
ȘTEFANIA MIHĂILESCU : Adeziunea tuturor cetățenilor României, fără deosebire de naționalitate, la marele act al Unirii din 1918	72

MĂRTURII ISTORICE

Documente și mărturii inedite privitoare la criza politică europeană din anii 1938—1939 (I) : Viorica Moisuc	91
--	----

PAGINI DE ISTORIE UNIVERSALĂ

Mișcarea muncitorească internațională în anii 1924—1933	104
---	-----

44669.

VIATA ȘTIINȚIFICĂ

- Simpozion științific româno-israelian (București, 8—10 iunie 1988) : *Ion Calafeteanu* 123

CRITICĂ ȘI BIBLIOGRAFIE

- ION POPESCU-PUȚURI, „Istorie și revoluție“, Editura Albatros, București, 1987, 350 p. : *Cristian Popișteanu* 132
- „Marele Mircea Voevod“, Editura Academiei R. S. România, București, 1987, 536 p. : *Petre Otu* 141
- HORIA BRESTOIU, „Impact la paralela 45°. Incursiune în culisele bătăliei pentru petrolul românesc“, Editura Junimea, Iași, 1986, 564 p. : *Florian Tănăsescu* 145

REVISTA REVISTELOR

- „Revista arhivelor“, nr. 1—4/1987 : *Gheorghe Neacșu* 149
- Revista „Shijieshi Yanjiu dongtai“ („Curente în cercetarea istoriei universale“) despre studiile românești privind rezistența antifascistă și antiimperialistă în Asia și Africa : *Kang Chunlin* 152

COLECTIVUL DE REDACȚIE

ION ARDELEANU, AUGUSTIN DEAC, GHEORGHE I. IONITĂ,
MIRCEA T. MUȘAT, NICOLAE PETREANU, VASILE PETRIȘOR —
secretar responsabil de redacție, NICOLAE POPESCU, GHEORGHE
SURPAT, GHEORGHE UNC, GHEORGHE ZAHARIA

PERMANENȚA LEGĂTURILOR ECONOMICE DINTRE ȚĂRILE ROMÂNE — PREMISĂ A FORMĂRII STATULUI NAȚIONAL UNITAR

IOAN TIBERIAN

Cercetarea istoriei ne dovedește că țările române de pe ambele versante ale Carpaților, Țara Românească, Moldova și Transilvania, s-au dezvoltat de-a lungul secolelor în strinsă legătură una cu alta, ca urmare a unității geografice, a unității economice, a formelor de viață materială și spirituală comune, a unității poporului român și a limbii sale. Pe acest temei au apărut și s-au maturizat trăsăturile națiunii noastre. Închegarea națiunii române, ca și procesul de desăvîrșire a unității de stat a poporului nostru au o temelie obiectivă în permanența legăturilor economice, politice și culturale între țările române, legături care au reprezentat osatura în jurul căreia s-au ridicat și consolidat conștiința de sine, cultura națională, o activitate politică îndreptată spre transpunerea în viață a idealului independenței și unității naționale. Dezvoltarea economică unitară a constituit factorul esențial ce a determinat unirea țărilor române, desăvîrșirea unității statului național român. „Desființarea granițelor artificiale dintre cele trei țări române — subliniază secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu — se impunea tot mai evident ca o necesitate de neînlăturat. Datorită economiei lor complementare, legăturilor de schimb intense, statornicite istoricește, țările române nu se mai puteau dezvolta în continuare decît într-un tot unitar, într-un stat unic, liber și independent“¹.

Unitatea economico-socială a țărilor române s-a făcut simțită în decursul istoriei lor prin unitatea de dezvoltare în ansamblu a forțelor de producție, prin unitatea dezvoltării relațiilor sociale de producție, prin complementaritatea economiilor lor și schimbul permanent de mărfuri, precum și prin preocupările economice comune ale poporului român.

Relațiile economice între provinciile românești își au geneza în condițiile naturale proprii teritoriului național. Pe un teritoriu restrîns ce se caracterizează prin complexitatea reliefului și a celorlalte condiții

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 290.

naturale, patria noastră dispune de variate bogății ale solului și subsolului. Diferențierea solului țărilor române și diversitatea produselor lui au constituit baza naturală a diviziunii sociale a muncii, stimulându-l pe om, prin alternarea condițiilor naturale în mijlocul cărora a trăit, să-și înmulțească nevoile, aptitudinile, mijloacele și metodele de muncă și totodată să dezvolte schimbul de produse între diferite regiuni de munte, deal și șes. Acest lucru a fost înlesnit de rețeaua hidrografică unitară. Toate râurile principale de pe teritoriul patriei noastre — cu excepția Dunării — străbat radial munții, dealurile și cîmpiile. Văile acestor artere au oferit omului din cele mai vechi timpuri o rețea de drumuri naturale care au ușurat legăturile dintre așezările omenești, schimbul de mărfuri între cele trei țări române.

Legăturile economice neîntrerupte, ce se dezvoltau continuu, se bazau pe caracterul complementar al economiei țărilor române. „Istoria milenară a poporului român, ca, dealtfel, a tuturor popoarelor — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu —, este istoria dezvoltării forțelor de producție, a producerii și perfecționării uneltelor de muncă, ce au determinat unirea și organizarea oamenilor în grupe și formațiuni statale, pînă la statul centralizat al dacilor, sub Burebista, și apoi, corespunzător diferitelor epoci, pînă la orînduirea capitalistă și trecerea la făurirea societății socialiste”².

Vicisitudinile istorice care au culminat cu ultimul val al populațiilor migratoare (pecenegii, cumanii și mai cu seamă tătarii), manifestate în special pe teritoriile românești de la est și sud de Carpați, au provocat o considerabilă rămînere în urmă a dezvoltării economiei. Această pecete a rămîinerii în urmă a teritoriului național al Moldovei și Țării Românești față de Transilvania, s-a amplificat prin căderea sub suzeranitatea otomană în primul rînd a Moldovei și Țării Românești, iar mai tîrziu și a Transilvaniei. În aceste condiții, Transilvania a jucat rolul unui „atelier”, care aproviziona celelalte două țări române cu produsele meșteșugărești necesare³. Materiile prime — îndeosebi metalele — și uneltele meșteșugărești contribuiau la progresul meșteșugurilor în Moldova și Țara Românească, iar uneltele agricole — fiare de plug, sape, coase, seceri — la cel al agriculturii. Armele aduse din Transilvania aveau menirea, după cum arăta Ștefan cel Mare într-o scrisoare trimisă brașovenilor în anul 1476, „ca să ne fie împotriva păgînilor, căci avem nevoie de ele”⁴.

Dominația străină, rană a veacurilor, a avut repercusiuni deosebit de negative asupra economiei țărilor române. Principatul Transilvaniei și-a păstrat autonomia pînă la încheierea pactului dualist între clasele dominante din monarhia austro-ungară. În același timp însă, obligațiile față de Poartă, iar mai tîrziu față de Imperiul habsburgic s-au resimțit asupra vieții economice, îndeosebi asupra dezvoltării industriei din Transilvania. Subordonarea din ce în ce mai mult a acestei provincii românești intereselor claselor dominante din Imperiul habsburgic a determinat „periferizarea” ei economică. Produsele industriei ardelenice își găseau foarte greu piețe de desfacere în Apus. De pildă, Maria Tereza

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 24, Editura politică, București, 1983, p. 10.

³ Vezi, pe larg : 1918. *Unirea Transilvaniei cu România*, ediția a III-a, Editura politică, București, 1978, p. 28—46.

⁴ Ioan Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. II, București, 1913, p. 338.

luase măsuri ca toate mărfurile cu grad mai înalt de prelucrare din Ungaria, Transilvania și Banat, „care sînt trimise în țările germane ale Coroanei“, să fie „supuse, ca și mărfurile străine, cu 30%, nu mai puțin“. În același timp, fabricatele din aceste țări germane care erau trimise în Ungaria, Transilvania și Banat erau impuse numai cu 5 %⁵.

Viața economică a Transilvaniei a fost condiționată de posibilitatea aprovizionării cu materii prime de peste Carpați și totodată de valorificarea aici a propriilor produse. Astfel, diviziunea socială a muncii — diviziune care n-a avut caracter absolut — a determinat necesitatea schimbului de mărfuri între țările române. Deci, în pofida granițelor artificiale, pe teritoriul național s-a constituit o unitate economică. În anul 1838, spre exemplu, comerțul total al Transilvaniei cu Țara Românească și Moldova reprezenta 2 995 091 florini la export și 4 157 095 florini la import. În același an, comerțul total al Transilvaniei cu Ungaria și cu provinciile austriece era de 89 144 florini la export și de 172 408 florini la import⁶. Exportul spre Ungaria și provinciile austriece reprezenta, față de cel cu Țara Românească și Moldova, 2,97%, iar importul 4,14 %.

În formarea și dezvoltarea comunității de viață economică un rol deosebit de important a avut caracterul unitar al poporului român.

Feudalismul a ridicat, îndeosebi în țările apusene, bariere vamale, politice și, mai ales, a legat pe țărani de pământ. La noi — și în condițiile fărîmîțării feudale — boierii erau subordonați domnitorilor într-un grad mult mai mare decît cei din Apus suveranilor lor și deci izolarea a fost mai puțin efectivă; legarea de pământ s-a făcut mai tirziu și chiar după aceasta strămutările de locuitori au continuat. Contactul permanent între locuitorii din diferitele regiuni ale patriei noastre a determinat dezvoltarea unitară a limbii⁷ — mijloc inegalabil de comunicare —, a favorizat dezvoltarea comunității de cultură. Locuitorii din toate regiunile patriei noastre se înțelegeau cu ușurință, lucru ce asigura, la rîndul său, dezvoltarea legăturilor multilaterale, atît economice, cît și de altă natură, între țările române.

Un rol activ în formarea comunității economice a jucat, în decursul istoriei, transhumanța oierilor ardeleni dincolo de Carpați. Deplasările păstorilor cu numeroasele lor turme au format, de-a lungul timpurilor, o rețea densă de linii de comunicații, dintre care unele au devenit drumuri comerciale. Mulți dintre oierii transilvăneni se statornicesc peste Carpați, unde întemeiază o serie de localități.

Din cele mai vechi timpuri, numeroasele trecători ale Carpaților au fost traversate în ambele sensuri de țărani, negustori, cărturari etc., îndeplinind rolul unor artere vii prin care pulsa viața economică pe teritoriul patriei noastre⁸. Mai mult de 30 de pasuri de largă circulație, prin

⁵ Rezoluția Mariei Tereza la raportul Cancelarului suprem al Cancelariei secrete aulice și de stat Chotek din 22 octombrie 1770, H.K.A., Viena, Commerz. Fasz., rot. 947, fila 31—39, 46, 47 mss. Orig. german (microfilm existent la Arhivele Statului București).

⁶ Kövály László, *Erdélyország Statisztikája (Statistica Transilvaniei)*, Cluj, 1847, p. 278—280; Dr. O. Jickeli, *Der Handel der Siebenbürger Sachsen in seiner geschichtlichen Entwicklung*, Sibiu, 1913, p. 93.

⁷ Al. Graur, *Unitatea limbii*, în *Unitate și continuitate în istoria poporului român*, Editura Academiei R. S. România, București, 1968, p. 99—103.

⁸ Radu Manolescu, *Unitatea economică a țărilor române în evul mediu (secolele XIV—XVI)*, în *Unitate și continuitate în istoria poporului român*, p. 139 și urm.

văile și peste culmile Carpaților, au înlesnit legăturile strânse între cele două părți ale arcului montan. Harta drumurilor comerciale între țările române avea înfățișarea unei „frunze” cu nervurile răsfirate în toate direcțiile. Pe lângă drumurile principale oficiale, țările române erau legate prin multe alte treceri peste Carpați, de numeroasele „cărări ascunse”, de „drumul oilor”; unele utilizate, desigur, în mod clandestin, ocolind punctele de vamă și controlul grănicerilor.

Analizînd pe larg legăturile economice între țările române în decursul vremurilor, observăm că pe măsura dezvoltării forțelor de producție în țările române, a amplificării vieții economice a fiecăreia dintre ele, s-au dezvoltat și relațiile de interdependență, manifestate multilateral prin schimburi economice, culturale ș.a., prin dezvoltarea istorică unitară, organică a poporului român din toate provinciile. Aceasta a constituit expresia consolidării treptate a unității, în condițiile diversificării producției materiale a provinciilor românești.

Comunitatea de viață economică a națiunii române s-a format în condițiile epocii moderne, odată cu dezvoltarea relațiilor capitaliste de producție, reprezentînd astfel continuitatea în condițiile epocii burgheze a unor legături economice statornicite de-a lungul secolelor între toate provinciile românești⁹.

Procesul dezvoltării comunității economice pe teritoriul patriei noastre s-a intensificat îndeosebi după marile evenimente de la 1848 și 1859. Cercetarea legăturilor economice reciproce dintre Transilvania și vechea Românie după 1859 ne demonstrează necesitatea obiectivă a formării statului național unitar român. Economia celor trei țări române ajunsese în acel stadiu în care înaintarea ei pe drumul progresului era posibilă numai într-un tot unitar, în cadrul unui stat național. Această cerință obiectivă și-a găsit expresia în activitatea politică și ideologică pentru unitate și independență națională, pentru înfăptuirea cadrului economic, național și politic, cel mai propice dezvoltării poporului român.

Cerințele economice obiective ale necesității unirii Transilvaniei cu vechea Românie sînt atestate în mod plenar de numeroase documente ale vremii.

Dezvoltarea relațiilor de producție capitaliste, care impunea intensificarea schimbului de mărfuri, cerea formarea unei rețele moderne de comunicații, mult mai eficiente. Se intensifică lupta pentru construirea căilor ferate, care deschideau perspectiva unor legături rapide între zonele economice principale ale Transilvaniei și vechii Românie. Astfel, Camera de comerț și industrie din Arad a cerut cu insistență legarea Văii Jiului prin strîmtoarea Surduc cu România; sibienii acționau pentru construirea liniei ferate Arad—Sibiu și de aici prin strîmtoarea Turnu Roșu spre vechea Românie, iar Camerele de comerț și industrie din Cluj și Brașov au reușit să obțină construirea liniei Oradea—Cluj—Brașov—Pasul Timișului. „S-ar putea spune că această problemă vitală pentru viitorul economic al întregului Ardeal n-a lipsit de pe ordinea de zi a Camerei din Brașov trei decenii de-a rîndul pînă la 1 decembrie 1879, cînd joncțiunea cu vechea Românie prin pasul Timiș—Predeal a de-

6 ⁹ Ilie Rădulescu, *Progresul economic și dezvoltarea națiunii*, în „Probleme economice”, București, XXI (1968), nr. 11, noiembrie, p. 4.

venit un fapt împlinit“¹⁰, la un an după joncțiunea liniei ferate de la Vîrciorova. Nu trebuie să uităm rolul orașelor — îndeosebi al Brașovului, Sibului și Bistriței, situate la porțile de cea mai intensă circulație între țările române — în dezvoltarea legăturilor economice reciproce.

Studierea legăturilor economice dintre Transilvania și vechea Românie în perioada de la instaurarea dualismului austro-ungar (1867), când Transilvania își pierde utimele rămășițe ale autonomiei sale, și pînă în 1876, când a început aplicarea Convenției comerciale dintre Austro-Ungaria și România, demonstrează că, în pofida încercărilor claselor dominante de a orienta fluxul economic al Transilvaniei spre zonele centrale ale imperiului și a frîna raporturile economice cu vechea Românie, aceste legături s-au dezvoltat, totuși, datorită cerințelor obiective¹¹.

După cum rezultă din documentele cercetate, singura piață pentru produsele industriei prelucrătoare transilvane, exceptînd mărfurile destinate consumului local, era vechea Românie. Aici se „exporta“ peste o șeptime din valoarea totală a produselor acestei industrii. Calculele efectuate de noi, pe baza datelor statisticii oficiale ungare, arată că, în perioada 1867—1872, prin oficiile vamale ale Transilvaniei au fost aduse în România produse în valoare medie anuală de peste 5 622 000 florini. În același timp, de aici se aduceau vite, produse animaliere (îndeosebi lînă și piei), precum și cereale. Din România au fost trimise în Transilvania, în perioada amintită, mărfuri în valoare medie anuală de circa 9 925 000 florini. Valoarea mărfurilor „exportate“ din România era, așadar, de aproape două ori mai mare decît a celor „importate“ de Transilvania¹².

Din vechea Românie se aduceau materii prime necesare anumitor ramuri ale industriei transilvane, ea constituind principalul deoseu pentru produsele acestei industrii. Astfel, în perioada menționată, lîna și pieile reprezentau 48,74 % din valoarea mărfurilor aduse din vechea Românie. Aceste produse prelucrate în întreprinderile transilvane se valorificau pe întreg teritoriul național. Ponderea articolelor confecționate din lînă și piele reprezenta 56,66 % din valoarea mărfurilor trimise în România. În aceeași perioadă, în Transilvania se aduceau din România vite (28,28 %) și cereale (8,95 %) necesare industriei de pielărie, industriei alimentare (îndeosebi cea a morăritului, spirtului și de prelucrare a cărnii), precum și pentru consumul populației. Alte ramuri industriale, și anume industria extractivă, metalurgică, a materialelor de construcții, a lemnului, a hîrtiei, a sticlei, a ceramicii ș.a., își aveau baza de materii prime în Transilvania; produsele lor găseau piețe de desfacere și în vechea Românie.

Cu toate încercările de a frîna relațiile comerciale ale provinciei de peste munți cu vechea Românie și de a orienta schimburile economice spre zonele vestice ale imperiului, tendință accentuată după instaurarea dualismului austro-ungar, între anii 1867 și 1872 valoarea mărfurilor trimise din Transilvania în România a crescut de la circa 4 677 700 florini la 5 828 686 florini, iar a celor primite aproape s-a

¹⁰ N.G.V. Gologan, *Cercetări privitoare la trecutul comerțului românesc din Brașov*, București, 1928, p. 80.

¹¹ Vezi, pe larg: Victor Axenciuc, Ioan Tiberian, *Premise economice ale formării statului național unitar român*, Editura Academiei R. S. România, București, 1979, p. 158—178.

¹² *Ibidem*, p. 164, 170.

dublat, și anume de la 8 200 000 florini la peste 15 022 000 florini ¹³. Sporirea substanțială a schimbului de mărfuri se explică prin intensificarea dezvoltării capitaliste a Transilvaniei și a vechii României în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Statisticile oficiale — după cum rezultă din unele documente ale vremii — nu au reflectat însă întreaga amploare a comerțului cu România, deoarece cantități importante de mărfuri nu erau transportate peste Carpați prin punctele de vamă oficiale, nefiind deci înregistrate. În aceleași documente, se atestă că prin munții Carpați era un continuu „du-te-vino” de păstori și negustori. De aceea, se poate aprecia, fără a greși, că valoarea mărfurilor schimbate între Transilvania și vechea Românie era mai mare decât cea calculată după datele oficiale. În ciuda faptului că Transilvania era sub ocupația habsburgilor, iar România era încă dependentă (până în 1877) de Imperiul otoman, schimbul de mărfuri dintre ele avea un caracter constant și dens, iar comunitatea de viață economică continua să se dezvolte.

Convenția — pe 10 ani — încheiată, în 1875, între România și Austro-Ungaria a deschis drumul semnării unor înțelegeri similare în anii 1876—1877, precum și a unor aranjamente comerciale cu alte state, prin care se afirma cu vigoare aspirația și lupta pentru cucerirea independenței de stat depline a României de sub suzeranitatea Imperiului otoman, cu toate că aplicarea ei a provocat daune însemnate economiei României ¹⁴.

Ea a favorizat dezvoltarea comerțului dintre cele două state. În primii ani ai aplicării acestei convenții s-au dezvoltat și legăturile economice dintre țările române. Schimburile între Transilvania și vechea Românie primesc un nou impuls prin Convenția vamală intrată în vigoare la 1 iunie 1876, care a adus excepționale avantaje exportului de produse industriale din Austro-Ungaria în România și a intensificat, în schimb, importul de cereale și vite. Astfel, convenția stingherea interesele latifundiarilor maghiari. Sub presiunea moșierimii maghiare, cercurile conducătoare ale Imperiului austro-ungar au luat măsuri privind reducerea importului de vite, piei, lână și cereale din România. Acest lucru a avut repercusiuni negative asupra unor ramuri întregi ale industriei transilvane și asupra unor domenii ale economiei din vechea Românie. În cercurile comercianților și industriașilor transilvăneni închiderea graniței cu România, care s-a făcut mai simțită de la sfârșitul anului 1877, era considerată ca „cea mai mare calamitate... Pentru industria și comerțul transilvănean — se sublinia într-un raport al Camerei de comerț și industrie din Brașov — nu poate fi concepută o apăsare mai mare decât aceste interziceri. La noi nu există o dorință mai generală și mai adânc simțită decât reîntoarcerea la comunicația liberă cu țara vecină (Româ-

¹³ Atît cifrele absolute, cît și procente menționate au fost calculate pe baza datelor statisticii oficiale ungare. La întocmirea calculelor s-au folosit următoarele izvoare: *Hivatalos Statisztikai Közlemények. Kijáda a Földmívelés — Iparos Kereskedelműgi Magyar Királyi Minisztérium. Statisztikai Osztálya. I. évfolyam IV. Füzet, Pesten, 1868* (*Comunicări statistice oficiale*. Editate de Ministerul Agriculturii, Industriei și Comerțului al Regatului Ungar. Secția Statistică, anul I, caietul IV, 1868), p. 60—111; *Ibidem*, anul III, caietul I, 1870, p. 108—159; *Ibidem*, anul IV, caietul III, 1871, p. 196—235; *Ibidem*, anul V, caietul III, 1872, p. 114—159; *Ibidem*, anul VI, caietul V, 1873; *Ibidem*, anul VII, caietul IV, 1874, p. 192—255.

¹⁴ *Din istoria Transilvaniei*, vol. II, ediția a II-a, Editura Academiei R.P.R., București, 1963, p. 215—218.

nia — *n.n.*), de care bunăstarea noastră economică este strîns și profund legată“ ¹⁵.

Totodată, în perioada de aplicare a Convenției comerciale, piața României era inundată de fabricatele venite din Austro-Ungaria ; capitaliștii austrieci obțineau profituri ridicate. Concurența mărfurilor din Austro-Ungaria a lovit puternic în meșteșugurile și industria care începuseră să se dezvolte în România. În acest timp nici o ramură a industriei n-a putut progresa ¹⁶.

Cercetîndu-se rapoartele minuțios întocmite de Camerele de comerț și industrie din Transilvania, cu ocazia pregătirilor ce se desfășurau pentru încheierea unei noi convenții între Austro-Ungaria și România — rapoarte ce aveau la bază chestionarele completate de industriașii și comercianții ardeleni — se ajunge la concluzia că legăturile economice cu România aveau o importanță vitală pentru industria și comerțul transilvănean.

De pildă, în raportul Camerei de comerț și industrie din Cluj, întocmit în colaborare cu reprezentanții Camerelor din Brașov și Arad, se scria că „din produsele noastre industriale mai bine de 14 0/0, sau a șaptea parte, trece în România“. În continuare, se aprecia că aceste mărfuri sînt confecționate „conform cu trebuințele populației din acea țară, cu care sîntem în legătură de sute de ani, ele sînt avizate de a se vinde exclusiv pe piețele acelei țări și nici că se pot vinde pe alte piețe“. Se sublinia că în interesul industriei Transilvaniei „...întreținerea legăturilor comerciale cu România are o însemnătate deosebită...“ ¹⁷. Necesitatea continuării legăturilor economice era susținută și în raportul Camerei de comerț și industrie din Banat. Opinii despre reînnoirea relațiilor comerciale, „păstrînd liberul import al cerealelor din România“, împărtășeau, „afară de unul singur, toți industriașii de mori și spirt ai circumscriptiunii“ ¹⁸.

În același timp, însă, cercurile conducătoare ale Austro-Ungariei nutreau speranța că vor reuși să impună României o nouă convenție, care să servească și mai mult intereselor claselor dominante din imperiu. Ele urmăreau ca această convenție să asigure condiții pentru obținerea de către capitaliștii din Austria a unor profituri mari, care să depășească chiar pe cele obținute în timpul aplicării convenției de la 1875, sacrificînd astfel industria română. În acest sens, ziarul „Neue Freie Presse“ din Viena scria : „Numărul prietenilor ce pledează pentru o înțelegere cu România nu se va completa decît atunci cînd noua Convențiune va asigura industriei noastre de export o poziție cel puțin analoagă cu cea din Convențiunea expirată“. În același articol, se preciza : „Adversarii

¹⁵ *Bericht der Handels — und Gewerbekammer in Kronstadt über die Gewerbe —, Handels und Verkehrsverhältnisse... für die Jahre 1878 und 1879 (Raportul Camerei de comerț și industrie din Brașov privind situația industriei, comerțului și circulației mărfurilor..., pe anii 1878 și 1879)*, Brașov, 1882, p. 34. În continuare, vom utiliza pentru rapoartele Camerelor de comerț și industrie numai traducerea românească a textului prescurtat.

¹⁶ N. Iorga, *Istoria comerțului românesc. Epoca mai nouă*, București, 1920, p. 179.

¹⁷ *Raportul Camerei de comerț și industrie din Cluj*, supliment la nr. 11 și 12, în „Buletinul Ministerului Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor“, București, I (1885), p. 176.

¹⁸ *Raportul Camerei de comerț și industrie din Timișoara*, supliment la nr. 11 și 12, în „Buletinul Ministerului Agriculturii, Industriei, Comerțului și Domeniilor“, I, (1883), p. 171.

Convențiunii comerciale, care sînt destul de numeroși la noi și care au în frunte pe agrari (moșieri — *n.n.*), nu vor putea fi învinși decît atunci cînd România va renunța la proiectele ei de a crea o industrie națională”¹⁹. Totodată, delegația guvernului austro-ungar urmărea să frîneze și chiar să oprească importul unor produse din România în interesul moșierilor maghiari. În tratativele purtate în acest sens, pretențiile Austro-Ungariei s-au lovit de rezistența delegaților români. Ca urmare, guvernul austro-ungar a rupt negocierile.

În acest context, România nu putea renunța la protejarea și încurajarea industriei naționale, la dezvoltarea propriilor forțe de producție. Pentru cercurile cele mai înaintate din țară devenise tot mai evident că dezvoltarea economiei naționale constituia condiția hotărîtoare a asigurării independenței și suveranității depline de stat, obținută prin războiul din 1877, și a propășirii țării. Referindu-se la poziția României în această problemă, Mihail Kogălniceanu, în discursul său din Adunarea deputaților, a spus : „Țara aceasta trebuie să aibă odată suveranitatea și a intereselor sale economice, ea ține să fie stăpînă la ea acasă, să arate că și ea are puterea ei, că nu are nevoie să cerșetorească nici tratate, nici convențiuni”²⁰. De altfel, istoria dovedise că încheierea unor astfel de convenții nu era de natură să răspundă cerințelor obiective privind dezvoltarea unitară a economiei Transilvaniei cu a vechii României, chiar dacă această Convenție ar fi ușurat, într-o anumită măsură, schimbul de mărfuri dintre cele două țări române.

Mai mult, subordonarea Transilvaniei intereselor claselor dominante din Imperiul austro-ungar și încheierea cu acesta a unei convenții dezavantajoase pentru vechea Românie însemnau frînarea puternică a progresului economiei pe teritoriul național. Or, o economie mai slab dezvoltată presupune și un schimb de mărfuri mai redus ; intensificarea comerțului este determinată, în esență, de dezvoltarea și diversificarea economiei. Totodată, ocuparea Transilvaniei de către Imperiul austro-ungar și deci menținerea unor granițe artificiale între această provincie românească și statul român independent constituiau piedici directe în dezvoltarea comunității de viață economică pe teritoriul național. Înlăturarea acestor piedici provenite din sfera factorilor subiectivi, ce se opuneau acțiunii necesităților obiective tot mai stringente, se putea înfăptui numai prin destrămarea monarhiei dualiste și unirea Transilvaniei cu vechea Românie, într-un tot unitar, într-un stat național, liber și independent.

La 1 iunie 1886, expirînd cei 10 ani de Convenție, Austro-Ungaria a interzis complet importul de animale și a impus mărfurile românești la o suprataxă de import de 30 %. Astfel, a început războiul vamal împotriva României. De la această dată, nici mărfurile din Austro-Ungaria nu s-au mai bucurat de vreun avantaj pe piața românească.

În timpul războiului vamal relațiile economice între vechea Românie și Transilvania, care se găsea sub ocupația Imperiului austro-ungar, au cunoscut cea mai profundă criză din istoria lor²¹. Perturbarea legă-

¹⁹ *Ziaristica austro-ungară asupra viitorului tratat de comerț între România și Austro-Ungaria*, în „Economia națională”, București, X (1886), nr. 52 din 29 decembrie, p. 1 226—1 227.

²⁰ „Dezbaterile Adunării Deputaților” din 7 februarie 1887, p. 516.

²¹ Ion Moga, *Războiul vamal dintre Austro-Ungaria și România în lumina intereselor economice ale Transilvaniei*, Institutul de istorie națională — Cluj, 10 București, 1936.

turilor economice dintre Transilvania și vechea Românie a avut repercusiuni grave pe întreg teritoriul național. Războiul vamal a avut consecințe negative în economia vechii României, mai ales în domeniul creșterii vitelor; deosebit de mari au fost însă pierderile suferite de economia Transilvaniei, fapt ce a creat profunde nemulțumiri în rândurile populației. Oglindind realitatea, ziarul „Pester Lloyd“, în nr. 270 din 29 septembrie 1886, aprecia că „industria din Ardeal suferă astăzi deoarece a pierdut singura ei piață de desfacere, România“. Starea precară a meseriilor, industriei și comerțului a provocat mari pierderi și căilor ferate, care au realizat „în această provincie, în lunile iunie, iulie și august 1886, abia 10—21 % din încasările perioadei respective a anului 1885“²².

Prin gravele sale repercusiuni asupra economiei teritoriilor românești de pe ambele versante ale Carpaților, prin efectele nocive produse, războiul vamal a constituit o nouă dovadă peremptorie a importanței vitale pe care au avut-o legăturile economice multiseculare ale Transilvaniei cu celelalte teritorii românești, de la sud-est de arcu Carpatice. De aceea, în fiecare an, sub diferite forme, Camerele de comerț și industrie de pe întreg cuprinsul Transilvaniei, diferitele asociații cu caracter economic, precum și publicațiile vremii, îndeosebi din orașele care concentrau comerțul cu vechea Românie, cum erau Brașovul, Sibiu, Timișoara, Aradul, Clujul, Oradea, Tîrgu-Mureș, Bistrița, cereau lichidarea îngrădirii schimburilor economice.

Astfel, de pildă, ziarul „Siebenbürgisch—Deutsches Tageblatt“ din Sibiu, polemizînd, la 11 februarie 1888, cu Secretarul de stat Matlekovits, care declarase că, departe de a-și fi restrîns activitatea, industria transilvană ar fi progresat în acel timp, își manifesta cu vehemență indignarea și nedumerirea: „Unde sînt deputații noștri — întreba ziarul — de nu readuc la realitate un astfel de răspuns care dă dovadă de o necunoaștere totală a situației din partea reprezentantului guvernului? Produce într-adevăr ilaritate cînd citești și auzi așa ceva. Camerele comerciale din Transilvania, asociațiile meșteșugărești, individualii, precum și o serie de societăți nu conțin să dovedească prin petiții către guvern, în gazete și oriunde se ivește ocazia, că Transilvania... a suferit pierderi atât de mari, încît o parte din ea e complet ruinată. Însă funcționarul, care trebuie să le știe pe toate acestea, declară că, după informațiile sale, lucrurile ar sta altfel. Să aflăm aceste date! Unde sînt, cine le-a furnizat, pe ce se bazează? N-ar fi prima dată ca astfel de afirmații «oficiale» să stea în contradicție directă cu adevărul!“

Dificultățile economice cauzate de restrîngerea forțată a legăturilor între cele două părți ale teritoriului național român au determinat transferarea mai multor fabrici și ateliere meșteșugărești peste munți, în vechea Românie. Odată cu industriașii, au trecut munții — de cele mai multe ori împreună cu familiile — și un însemnat număr de muncitori, meseriași, calfe, ucenici, indiferent de naționalitate²³.

Datorită caracterului obiectiv necesar, legăturile economice între Transilvania și vechea Românie și-au manifestat din plin capacitatea de rezistență și în momentele cele mai grele. Dovada cea mai convingătoare

²² Carol Göllner, *Consecințele convențiilor vamale dintre Austro-Ungaria și România asupra vieții economice a Transilvaniei (1875—1891)*, în „Studii“, XXI (1968), nr. 2, p. 331.

²³ Arhivele Statului București, Colecția microfilme, R. P. Ungară, rola XXIX, Arhiva Națională a Ungariei, fondul Ministerul Comerțului K; 231, documentul nr. (1997/1886).

„a inoportunității acestei lupte economice și, am putea spune, a imposibilității ei — consemna în raportul său Camera de comerț și industrie din Cluj — e oferită de mulțimea de date care rezultă din traficul nostru feroviar cu țara vecină“²⁴, de continuarea legăturilor dintre cele două părți ale teritoriului național românesc, în pofida măsurilor politico-administrative arbitrare luate de monarhia austro-ungară.

În aceste condiții grele, au fost utilizate și noi forme adecvate situației. Astfel, o parte din vitele care în perioada anterioară erau „exportate“ din România în Transilvania, prin vămile ei, erau trimise acum prin Serbia²⁵. De asemenea, unele mărfuri din Transilvania se trimiteau, alături de produse ale industriei austriece, în Germania, Olanda sau Elveția, unde erau „naturalizate“ și exportate în România ca produse ale economiei acestor țări²⁶.

Pentru burghezia transilvăneană în curs de dezvoltare, piața națională era o necesitate vitală. Referindu-se la aceasta, G. Barițiu scria : „Natura ne-a arătat cu degetul că comerțul nostru... are să caute spre Dunăre, spre acest măreț rîu al Panoniei și al Daciei întregi, cum și spre Marea Neagră... Aceste interese, de la care atîrnă în mare parte însuși viitorul nostru, noi niciodată nu le vom pierde din vedere“²⁷.

Războiul vamal a dovedit că cercurile conducătoare ale monarhiei, în pofida eforturilor lor, n-au reușit să creeze o coeziune economică între diferitele regiuni ale imperiului ; mai mult chiar, aceste măsuri au adîncit și accentuat forțele centrifuge. Orientarea firească a economiei transilvane înspre sud și răsărit nu a putut fi întoarsă în sens contrar. Mărfurile din Transilvania aveau stringentă nevoie de piața din vechea Românie, căci, cu excepția materiilor prime — rîvnite de capitaliștii din apusul Imperiului habsburgic — și a unor produse semifabricate, ele nu-și găseau deubșul acolo. Împrejurarea că se „exporta“ aproape numai în vechea Românie „...respectiv lipsa totală a unui mare comerț către părțile îndepărtate ale Austro-Ungariei a avut ca urmare că articolele industriale transilvănene au o atît de lamentabil de mică desfacere în comitatele Ungariei“²⁸. În același timp, Imperiul austro-ungar n-a putut împiedica dezvoltarea industriei din vechea Românie. Ca urmare a măsurilor adoptate de către statul român privind protejarea și încurajarea industriei naționale, ritmul ei de dezvoltare a crescut în pofida multor greutăți.

Dificultățile de aprovizionare și desfacere din perioada 1886—1891 au favorizat pătrunderea capitalului străin în economia Transilvaniei, în-deosebi în industria extractivă, siderurgică și textilă.

Pierderile suferite de industria și comerțul austro-ungar, ca și trecerea a numeroși locuitori din Transilvania în vechea Românie și în alte țări și continente au determinat guvernul Austro-Ungariei să reînceapă tratativele cu România. Măsurile cercurilor conducătoare ale Imperiului habsburgic de a scinda unitatea economică a teritoriului național româ-

²⁴ *Raportul Camerei de comerț și industrie din Cluj pe anii 1886—1889*, Cluj, 1890, p. 12.

²⁵ *Raportul Camerei de comerț și industrie din Cluj pe anul 1891*, Cluj, 1892, p. 23—26.

²⁶ *Raportul consulului general din Budapesta, partea comercială, întocmit în 1890, 7/19 noiembrie, în Raporturi economice ale legațiunilor și consulatelor României*, București, seria IX, 1891, noiembrie, p. 62.

²⁷ G. Barițiu, *Scrieri social-politice*, Editura politică, București, 1962, p. 81.

²⁸ *Raportul Camerei de comerț și industrie din Brașov pe anul 1889*, Brașov, 1890, p. 8.

nesc nu au produs rezultatul scontat. Clasele dominante din Austro-Ungaria s-au străduit, în zadar, prin măsuri arbitrare, să întrerupă dezvoltarea legăturilor economice dintre Transilvania și vechea Românie. În anul 1891, s-a pus capăt, în mod oficial, războiului vamal, fapt salutat de comercianții, industriașii și meșteșugarii de pe întregul cuprins al Transilvaniei. Cercul de afaceri din Transilvania își manifestau, în mod insistent, dorința de a se încheia o convenție nouă, de durată și reciproc avantajoasă. Ele preconizau să se facă investiții de capital în întreprinderi care să fabrice astfel de produse cărora, pe lângă o desfacere corespunzătoare în interior, să le fie asigurat exportul eficient în România²⁹.

Prin intensificarea schimburilor economice cu vechea Românie, industriașii ardeleni căutau să atenueze dezavantajele fabricilor din Transilvania față de cele ungare și austriece, care le concureau puternic pe piața locală, lucru înlesnit evident de granițele vamale comune. „Cete întregi de agenți comerciali ai celor mai mari fabrici din Austria au vizitat și cele mai mici sate din patria noastră — se spunea într-un raport al Camerei de comerț și industrie din Brașov — și au vândut mărfuri la prețuri derizorii“³⁰.

O analiză amplă a situației economice dificile, ca urmare a diminuării legăturilor economice firești între Transilvania și vechea Românie, este cuprinsă în documentele Congresului secuilor, care a avut loc în 1902 la Tușnad. În aceste documente se demonstra convingător — îndeosebi cu date din regiunile unde locuiau secui — că dezvoltarea industriei transilvane avea nevoie de piața din România; se afirma categoric că „nu se poate concura cu piețele din Apus datorită distanțelor mari care încarcă cheltuielile de transport“, în timp ce vecinătatea vechii Românie reprezintă un mare „avantaj pentru industria din secuime“³¹.

Industria alimentară din Transilvania avea mare nevoie de materii prime din vechea Românie, dar pentru cerealele românești taxa de import era prea mare. De asemenea, tarifele căilor ferate pentru transportul mărfurilor pe teritoriul Transilvaniei erau foarte ridicate. „Un avantaj incalculabil pentru morile din Budapesta față de morile din provincie — constata Camera de comerț și industrie din Oradea — este că ele prelucrează grânele românești și sîrbești, produse care sosesc mai ieftin la Budapesta decât la morile din Oradea“³². De asemenea, din cauza greutateilor de aprovizionare cu porumb de peste Carpați suferea și industria de spirt din Transilvania. Ca mijloc de a opri scumpirea cărnii, se cerea cu insistență să se aprobe importul de vite din România. Reprezentanții cercurilor de afaceri din Transilvania apreciau că pentru tratativele cu România importul de vite și cereale ar fi constituit „cel mai bun obiect de negociere“ pentru obținerea de înlesniri la exportul de produse industriale. Industriașii transilvăneni urmăreau cu cel

²⁹ *Raportul Camerei de comerț și industrie din Brașov pe anul 1893*, Brașov, 1894, p. 6.

³⁰ *Raportul Camerei de comerț și industrie din Brașov pe anul 1895*, Brașov, 1896, p. 83—84; *Raportul Camerei de comerț și industrie din Cluj pe anul 1892*, Cluj, 1893, p. 30.

³¹ *A Székely Kongresszus, tagjainak névsora, tárgyalásaés határozatai* (Organizarea, lista membrilor, dezbaterile și hotărârile Congresului secuiesc). Dat la tipar de Buday Barna, secretar principal al Congresului, Budapesta, 1902, p. 282.

³² *Raportul Camerei de comerț și industrie din Oradea pe anul 1893*, 1894, p. 66.

mai viu interes ca odată cu reducerea taxelor vamale asupra produselor agricole aduse din vechea Românie să obțină scutiri sau reduceri de astfel de taxe la mărfurile ce le „exportau“ aici. Totodată, scumpirea produselor agricole, îndeosebi a cerealelor, presupunea înrăutățirea condițiilor de viață ale muncitorilor și intensificarea acțiunilor lor pentru sporirea salariilor, ceea ce însemna ridicarea costului fabricatelor, restrângându-se astfel posibilitățile burgheziei transilvane de a-și desface mărfurile.

De aceea, în condițiile concurenței copleșitoare a industriei din centrul imperiului, ale creșterii nemulțumirilor diferitelor categorii de salariați, ale acțiunilor revendicative tot mai frecvente ale muncitorilor, capitaliștii din Transilvania erau interesați ca — în această provincie — la unele alimente de larg consum prețurile să nu crească. De pildă, nevoia imperioasă de porumb, atât pentru producția industrială, cât și pentru necesitățile aprovizionării populației, i-a determinat pe fabricanții transilvăneni să protesteze energic împotriva proiectului de sporire a taxelor vamale la porumbul importat din România. Această urcare de taxe vamale o considerau ca „nemotivată, problematică și premediată“. Taxele vamale ridicate asupra produselor agricole din vechea Românie au reprezentat un avantaj pentru moșieri ; în același timp, însă, ele au contribuit la scăderea nivelului de trai al salariaților și au favorizat emigrarea. În fiecare an mii de transilvăneni emigrau în vechea Românie. De pildă, din statisticile oficiale ale vremii rezultă că numai în perioada 1899—1913 din Transilvania au emigrat în România circa 97 700 persoane³³.

Dezvoltarea industriei din Transilvania, îndeosebi în ultimele două decenii ale existenței Imperiului austro-ungar, a avut loc în condițiile procesului de concentrare și centralizare monopolistă a forțelor de producție din Austro-Ungaria, ale pătrunderii masive a capitalului austriac, ungar, german ș.a., ale creșterii dependenței economice a Transilvaniei față de capitalul monopolist străin. Cele mai însemnate mine și fabrici din Transilvania aparțineau monopolurilor străine. Acest fapt, ca și politica economică a claselor dominante din Austro-Ungaria de sustragere masivă și permanentă a mijloacelor de acumulare de pe teritoriul Transilvaniei în interese străine, au frânat puternic dezvoltarea economiei acestei provincii românești. Rezultatul politicii de subordonare a economiei Transilvaniei intereselor claselor dominante ale acestui imperiu reiese din statistica oficială ungară întocmită în anul 1910. Astfel, din 6 423 întreprinderi industriale cu peste 20 muncitori care se găseau pe teritoriul regatului Ungariei, capitala singură adăpostea 1 296, în timp ce Transilvania poseda abia 382. La începutul secolului al XX-lea, în Transilvania salariul mediu reprezenta doar 66,2 % față de salariul din regiunea Budapestei. O situație asemănătoare a existat în salarizarea muncitorilor agricoli. Astfel, analizând datele statisticilor oficiale ungare, muncitorii din Transilvania, indiferent de naționalitate, aveau o condiție inferioară în raport cu cei din zonele centrale ale imperiului. Mai mult, orînduilele nedrepte ale monarhiei austro-ungare puneau în inegalitate pe muncitorii români, chiar și în întreprinderile din Transilvania. Angajarea muncitorilor români în fabricile mari, înzestrate cu utilaj tehnic

superior, era îngreunată. Potrivit recensământului din anul 1910, în Transilvania doar 29,9 % din numărul muncitorilor ocupați în fabricile din industria mare erau români.

În primul deceniu al secolului al XX-lea, procesul transformării capitaliste a agriculturii în Transilvania a dus la ascuțirea contradicțiilor sociale. Din totalul gospodăriilor cu pământ puțin, sub 2,5 ha, și al gospodăriilor lipsite de proprietate, în proporție de cca. 70 % erau românești, cca. 19 % maghiare, cca. 6 % germane și cca. 5 % reprezenta alte naționalități. Din proprietatea mare de peste 500 ha, cca. 85 % aparținea maghiarilor, cca. 8 % germanilor, cca. 6 % românilor și 1 % altor naționalități. Analiza datelor statistice duce la constatarea că proprietatea funciară era concentrată în mâinile marilor moșieri maghiari ; marea majoritate a moșierimii era maghiară. Majoritatea țăranimii era de naționalitate română ; peste trei pătrimi din populația rurală românească era alcătuită din categoria țăranimii sărace, semiproletare și proletare. Lupta pentru o dreaptă împărțire a pământului însemna, în același timp, lupta pentru eliberarea națională. Ca atare, lupta maselor țăranesti din Transilvania la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea s-a caracterizat prin fermitate și îndrjire atât împotriva moșierilor, cât și a organelor locale ale puterii de stat.

Legăturile economice între Transilvania și vechea Românie se desfășurau, în perioada de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, pe fondul agravării contradicțiilor din Imperiul austro-ungar³⁴, motiv pentru care toate organele represive ale statului ungar erau folosite pentru înăbușirea manifestărilor politice și sociale ale maselor populare, pentru deznaționalizarea popoarelor neungare. Se creaseră anumite interese comune între toate clasele și păturile națiunii române împotriva oprimării naționale — chiar dacă interesele de clasă ale unora și ale altora erau diferite sau opuse. Toate forțele sociale asuprite erau cointeresate în lupta comună împotriva claselor dominante ale monarhiei austro-ungare. Monarhia habsburgică se mai menținea, își mai prelungea agonia numai datorită armatelor ce mărșăluiau pe teritoriile imperiului, păturilor suprapuse de birocrați care, din fotoliile lor, susțineau orînduiele nedrepte, clerului catolic, care servea monarhia în genunchi, aparatului coercitiv, denunțătorilor și altora ce se tirau la picioarele stăpînilor lor. Și cu cît opresiunea era mai mare, cu atît erau mai puternice și tendințele centrifuge față de imperiul plurinațional anacronic.

În dezvoltarea ideii de unitate națională, a necesității unirii țărilor române într-un singur organism politico-social, un rol esențial a jucat activitatea culturală. Atît în vechea Românie, cît și în Transilvania, personalități și organizații culturale au desfășurat o intensă acțiune pentru a demonstra legitimitatea aspirațiilor naționale ale poporului român.

Un factor de seamă care a contribuit la intensificarea luptei de eliberare națională a fost afirmarea pe arena politică în provinciile românești a clasei muncitoare, a mișcării muncitorești, proces care a devenit mai marcant din a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Constituirea statelor naționale, ca aspect esențial al soluționării problemei naționale, căpătase o mare acuitate în preajma și în timpul

³⁴ Vezi, pe larg : 1918. *Unirea Transilvaniei cu România*, p. 250—276.

primului război mondial, când, ca urmare a dezvoltării relațiilor economice capitaliste, a afirmării culturii și conștiinței naționale la numeroase popoare, imperiile multinaționale nu mai puteau dăinui. Înăsprirea asupririi naționale în timpul primului război mondial a accentuat lupta de eliberare națională, ridicând-o la nivelul unei uriașe mișcări revoluționare, care-și punea drept obiectiv separarea de statul habsburgic a fiecărei națiuni asuprite, dobândirea independenței și formarea de state naționale unitare sau desăvârșirea acestui proces acolo unde fusese început, dar nu încheiat, ca în cazul României.

Revoluția burghezo-democrată din februarie 1917 din Rusia, prăbușirea țarismului și descompunerea armatelor imperiale au fost semnalul unor reacții în lanț. Victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie și ieșirea Rusiei din război, proclamarea de către șeful guvernului sovietic, V. I. Lenin, a dreptului națiunilor la autodeterminare au constituit un puternic stimulent al luptei de eliberare a popoarelor. Criza politică a Austro-Ungariei se apropia de deznodământ. Revoluțiile burghezo-democratice de pe teritoriul imperiului anacronic au dus la crearea unor noi state naționale independente și unirea unor popoare asuprite cu statul național existent. Formarea statului național unitar român este rezultatul unui îndelungat și inevitabil proces de dezvoltare istorică, rod al luptei întregului nostru popor, însuflețit de năzuința seculară a unității.

Legăturile economice între țările române de pe ambele versante ale Carpaților au fost determinate de necesități obiective, ce își au sursa în condițiile istorice, economice, geografice în care s-a format națiunea română. Ele își au geneza în condițiile naturale proprii teritoriului național. Activitatea creatoare a poporului nostru și luptele sale necurmăte pentru progres social, unitate și independență națională au făcut posibilă acumularea elementelor care au dus la constituirea națiunii și formarea statului național. Factorul hotărâtor, determinant în menținerea și consolidarea legăturilor de schimb l-a constituit caracterul complementar al economiei țărilor române — format istoricește. Profilul dezvoltării economice al țărilor române se completa reciproc. Creșterea și diversificarea producției capitaliste în țările române cereau în mod obiectiv intensificarea schimbului de mărfuri între ele. Astfel, piața națională s-a format paralel cu extinderea economiei de mărfuri, cu dezvoltarea capitalismului în țările române.

Barierile artificiale frâneau, însă, dezvoltarea economică atât a vechii Româнии, cât, mai ales, a Transilvaniei. Cele două țări române nu mai puteau progresa decât într-un tot unitar, prin desființarea granițelor nefirești dintre ele. De aceea, desăvârșirea unificării statului era o problemă vitală pentru națiunea română. Ea a pus de acord forma de organizare statală cu cerințele obiective de dezvoltare ale societății românești. Făurirea cadrului statal al dezvoltării României moderne a avut o înfrîurire pozitivă asupra evoluției economice, politice și sociale a țării noastre, a înlesnit creșterea forțelor de producție.

CLASA MUNCITOARE — FACTOR ACTIV ÎN LUPTA PENTRU ÎNFĂPTUIREA STATULUI NAȚIONAL UNITAR ROMÂN

AUGUSTIN DEAC

Apariția și dezvoltarea relațiilor de producție capitaliste pe teritoriul patriei noastre la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea au dus la nașterea și afirmarea proletariatului român, care devine treptat, așa cum se subliniază în Programul Partidului Comunist Român, „purătorul idealurilor celor mai revoluționare ale maselor populare, exponentul aspirațiilor vitale ale întregului popor muncitor spre dezvoltarea patriei pe calea progresului, spre o viață liberă și demnă, spre făurirea unității naționale și cucerirea independenței de stat”¹.

Încă din această perioadă istorică, muncitorimea română a luat parte activă și într-o măsură mereu crescândă la marile acte care au contribuit la afirmarea poporului nostru, ca luptător hotărât pentru libertate și unitate național-statală, pentru asigurarea dezvoltării patriei pe calea progresului. Astfel, în timpul revoluțiilor cu caracter național și social de la 1784, 1821 și 1848, al Unirii din 1859, în războiul pentru cucerirea independenței deplină de stat a României din 1877, în toate aceste momente, cu larg răsunet internațional, muncitorimea română, în raport cu forțele sale, reprezentând atunci încă o clasă în sine, și-a adus o binepreciață contribuție.

Pe măsura afirmării clasei muncitoare ca o entitate politică fundamental deosebită de celelalte grupări și curente politice din societatea românească, prin crearea partidului său politic în 1893 — rezultat al însușirii temeinice a socialismului științific și al analizării în spiritul acestei concepții a realităților românești —, mișcarea noastră revoluționară se detașează în viața politică a țării printr-un rol deosebit de important în lupta poporului român pentru îndeplinirea dezideratelor sale vitale. Ea a înscris ca unul din țelurile importante ale programului revolu-

¹ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 32.

ționar înfăptuirea deplinei unități național-statale. „Odată cu intrarea pe scena istoriei a clasei muncitoare, cu formarea partidului ei politic — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, mișcarea muncitorească revoluționară, socialiștii români au jucat un rol activ în lupta pentru constituirea statului național unitar român”². Ca urmare, lupta proletariatului român a avut un pronunțat caracter patriotic, ceea ce a contribuit la crearea climatului politic și spiritual propice unirii eforturilor maselor muncitoare, ale tuturor forțelor democratice pentru promovarea intereselor sociale și naționale ale poporului³.

Intregrându-se organic în problematica fundamentală cu care se confrunta poporul român la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul celui următor, și anume aceea a luptei pentru reunirea tuturor provinciilor istorice românești aflate încă sub dominație străină și formarea statului național unitar român, clasa muncitoare din țara noastră, afirmându-se ca forță cea mai înaintată a societății românești, a argumentat cu tenacitate și cel mai limpede decît oricare altă forță politică din România acelor ani, datorită aplicării concepției revoluționare a materialismului dialectic și istoric la realitățile românești, necesitatea logică a unității statale a românilor, a făuririi „Daciei viitoare”, care să constituie cadrul firesc pentru trecerea la construirea societății socialiste.

Pentru a susține justetea refacerii statului unitar român în vatra vechii Dacii, revoluționarii români au întreprins analize științifice asupra istoriei noastre din cele mai îndepărtate timpuri, subliniind permanența multimilenară în spațiul carpato-dunăreano-pontic, lupta neîncetată a poporului român pentru apărarea pămîntului străbun, a libertății, independenței și ființei sale, periclitată de politica de forță și dictat a marilor imperii vecine, impulsînd prin aceasta lupta românilor de pretutindeni în vederea împlinirii idealului suprem de unitate statală românească⁴. De asemenea, partidul clasei muncitoare din România a dezvăluit opiniei publice naționale și internaționale suferințele românilor din provinciile românești subjugate de marile imperii vecine, oprimarea națională și socială exercitată în viața social-economică, politică, culturală de politica reacționară a acestor imperii, rezistența lor dîră și jertfele aduse în slujba cauzei mișcării de eliberare națională.

Așa cum remarcă tovarășul Nicolae Ceaușescu, „în această perioadă, situația populației românești din Transilvania cunoștea o deosebită înrăutățire. Crearea dualismului austro-ungar în cadrul Imperiului habsburgic și includerea Transilvaniei în Ungaria, prin lichidarea statului de principat autonom de care se bucurase timp de sute de ani au avut consecințe grave pentru români. În loc să se îndeplinească misiunile făcute în cursul revoluției burghezo-democratice, de acordare a unor drepturi mai largi românilor, în Transilvania se desfășura un proces de asimilare forțată, urmărind — evident, fără nici o șansă de izbîndă — schimbarea realităților istorice, deznaționalizarea românilor și modificarea structurii și caracterului populației. Se poate spune că, prin această politică de restrîngere și chiar lichidare completă a drepturilor românilor — fapt criticat și de cercuri și personalități progre-

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 26, Editura politică, București, 1984, p. 440.

³ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, p. 414.

⁴ *Vechimea, permanența și unitatea poporului român în scrierile socialiștilor*, 18 Editura politică, București, 1980.

siste maghiare — perioada respectivă s-a înscris ca cea mai neagră din istoria poporului român din Transilvania“⁵. Documentele demonstrează că socialiștii din România nu au rămas indiferenți față de asuprairea națională a populației românești din Transilvania. De remarcat că, printr-o rezoluție specială, Congresul de constituire a partidului clasei muncitoare din România, simpatizînd cu lupta românilor de peste Carpați, a deza-vuat politica reacționară, șovinistă a claselor dominante și statului ungar. Iar la Congresul socialist internațional de la Zürich din vara anului 1893, delegația română a protestat împotriva faptului că, „în Transilvania, trei milioane de români sînt de fapt privați de orice drept politic“, că ei „sînt supuși la neconținute vexațiuni din partea unei administrațiuni fără scrupule“⁶. O atitudine constantă care se regăsește în toate acțiunile partidului clasei muncitoare pe plan intern și internațional din anii ce au urmat.

Cu deosebită hotărîre au luptat socialiștii români aflați sub dominație străină împotriva măsurilor reacționare, șoviniste ale claselor dominante ungare, demascînd politica de colonizare cu elemente ungare a județelor transilvănene cu majoritate românească, noul val de teroare și opresiune îndreptat împotriva românilor, manifestat la începutul secolului al XX-lea. În acest sens, legea lui Apponyi (elaborată în 1907), care prevedea desființarea a sute și sute de școli confesionale românești și înlocuirea lor cu școli de stat în cadrul cărora limba de predare era în exclusivitate cea maghiară, ducea la deznaționalizarea forțată a populației românești. Iată de ce socialiștii români transilvăneni declarau : „Puterea apăsătoare, tiranică și jefuitoare de drepturi a maghiarilor ne este dușmană. Noi demult am strigat că în Ungaria nu este dreptate“. „Starea de azi — scria „Adevărul“ din 1 noiembrie 1905 — e cea mai zăbucimată din cîte ne descrie istoria. Nemulțumirile și protestările se aud pretutindeni. Cruzimile și nedreptățile de tot soiul se țin lanț“⁷. La 13 septembrie 1912, aceeași gazetă, după o suită de materiale în care a înfățișat nedreptățile, atrocitățile săvîrșite de clasele dominante ungare față de români și de celelalte naționalități asupraite din monarhia dualistă, conchidea că regimul politic în ființă „e un regim nefast, tiranic și ticălos, vătămător progresului, vătămător liniștei publice, vătămător libertății“. De aceea „trebuie suprimat, anihilat, distrus“. Pentru aceasta, așa cum s-a subliniat la cel de-al VIII-lea Congres al social-democrației române transilvănene, „noi, românii, care sîntem apăsați de două ori ca nație și ca clasă trebuie să ne pretindem prin luptă hotărîtă drepturile“⁸.

În numeroase articole, presa socialistă a dezvăluit situația deosebit de grea a românilor și în celelalte provincii istorice aflate sub stăpînirea marilor imperii cîmpitoare. „Eu vin din Bucovina, unde trăiesc în total 300 000 de români — releva un militant de frunte al mișcării muncitorești din această provincie, George Grigorovici, la unul din congresele socialiștilor transilvăneni — ... Să nu credeți că în Bucovina le merge mai bine românilor sub austrieci, ca aicea românilor sub maghiari.

⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 26, p. 434.

⁶ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893—1900*, Editura politică, București, 1969, p. 140.

⁷ „Adevărul“, anul II, nr. 7 din 21 februarie 1904.

⁸ „Adevărul“, anul XI, nr. 45 din 7 noiembrie 1913.

Trebuie să știți că clasa stăpînitoare austriacă e mai șireată ca cea maghiară”⁹.

Muncitorii români transilvăneni și bucovineni se simțeau strîns legați de frații lor muncitori din țara-mamă, România. Adresîndu-se lui I.C. Frimu, prezent la Congresul socialiștilor români transilvăneni de la Timișoara, din 1907, unde autoritățile ungare nu i-au permis să ia cuvîntul, unul dintre conducătorii P.S.D. român i-a declarat : „Ție tovarășe din România îți zicem : du-te și spune fraților de peste Carpați ce ți s-a întîmplat și ce ai auzit aici. Spune fraților din România că Ungaria nu este mult lăudată țară a libertăților, ci este țara sugrumării și apăsării. Spune fraților... că simțim cu voi, sîntem cu voi”¹⁰.

În argumentarea necesității eliberării teritoriilor românești aflate sub stăpînire străină, socialiștii români au făcut referiri la mărețele pagini de istorie scrise de poporul nostru de-a lungul vremurilor. „Sub Mihai Viteazul — releva deputatul socialist V.G. Morțun în Parlamentul țării —, Muntenia, Moldova și Transilvania au fost întrunite un minut, mulțumită energiei și geniului acestui viteaz“, dar și dîrzeniei și eroismului maselor populare, ale țărănimii în primul rînd, „care ne-a apărât și limba, care ne-a apărât și unitatea națională, care ne-a apărât și statul român, scăpîndu-l din restriștile vremilor trecute“. Marea izbîndă de la 1600 „și astăzi este crezul intim al neamului nostru : întrunirea românilor într-un singur stat”¹¹.

La aniversarea a 50 de ani de la revoluția română de la 1848, „Lumea nouă“ exprima poziția partidului clasei muncitoare în problema înfăptuirii unității național-statale, afirmînd că socialiștii doreau „din toată inima o mare Dacie ... căci ființa ei ar da cu totul altă înfățișare Europei de sud-est”¹².

Relevînd însemnătatea deosebită a actului Unirii Principatelor pentru dezvoltarea ulterioară a societății românești, revoluționarii români au subliniat că această unire reprezintă doar începutul procesului de făurire a statului național român unitar modern, că în fața mișcării muncitorești și socialiste din România se afla sarcina istorică de a contribui la lupta întregului popor român avînd ca țel suprem desăvîrșirea lucrării începute în 1859. „Astă unire e incompletă. Peste Carpați trei milioane de români ... suferă de cîțiva ani o opresiune“, scria în 1883 revista socialistă „Dacia viitoare“. Afirmînd drepturile românilor de a-și restabili statul unitar în marginile teritoriale pe care rațiunea istorică și de drept i le conferă, aceeași revistă declara : „Voim Dacia așa cum ea fu, fiindcă istoria și dreptul, tradițiunea și plebiscitul, trecutul și prezentul ne dau dreptul de a aspira la o Dacie română. Acest pămînt, udat cu sîngele și sudoarea străbunilor noștri, înmulțit cu țărîna lor de douăzeci de ori seculară, e al nostru. Voim dar ca ceea ce este a românului lui să-i aparțină, ca injusta, neomenoasa și nedemna de secolul în care trăim dominare a unei națiuni asupra alteia să înceteze, ca românii să fie toți liberi și să formeze un stat, iar nu să geamă sub niște dominațiuni străine și vitrege“. Așa cum „Milcovul (ca graniță — *n.n.*) a dispărut cu toată opo-

⁹ „Adevărul“, anul X, nr. 1 din 21 ianuarie 1912.

¹⁰ „Adevărul“, anul V, nr. 2 din 31 decembrie 1906/13 ianuarie 1907.

¹¹ *Deputații socialiști în Parlamentul român — Discursuri (1888—1899 ; 1919—1921)*, Editura politică, București, 1983, p. 104, 117—118.

¹² „Lumea nouă“, anul IV, nr. 1 160 din 21 iunie 1898.

zițiunea austro-turcă, tot așa vor dispărea și Carpații, oricât s-ar opune mozaicul austro-unguresc”¹³.

Publicațiile socialiste românești „Dacia viitoare”, „Emanciparea”, „Contemporanul”, „Drepturile omului”, „Munca”, „Critica socială”, „Democrația socială”, „Lumea nouă”, „România muncitoare”, „Adevărul” („Glasul poporului”), „Viitorul social” ș.a. au publicat în coloanele lor numeroase analize profund științifice asupra drepturilor naționale ale românilor, ținând seama de toate elementele istorice, etnice și geografice, analize menite „a arăta lumii și mai ales Austriei, că elementul românesc nu a renunțat la întrunirea tuturor provinciilor locuite de români într-un singur mănunchi, la formarea Daciei”¹⁴. Considerându-se pe drept continuatorii firești ai generației de la 1848 care a luptat cu atîta ardoare pentru independență și unitate națională, militanții clasei muncitoare remarcă sarcinile mari în fața cărora se aflau: „Străbunii noștri — scria „Evenimentul literar” din 9 mai 1894 — ne-au conservat limba și pămîntul strămoșesc, părinții noștri, generațiunea care se duce, au făcut unirea, independența și mult lucrat-au pentru libertate. Acum e rîndul nostru: nouă ne este dat de a completa unitatea națională, a întări libertatea și a face ca egalitatea să nu fie un van nume”.

Problema luptei de eliberare națională și de făurire a unității statale depline și-a găsit în scrierile socialiste o temeinică fundamentare principială, în spiritul ideilor eliberatoare ale socialismului științific. Încă din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, mișcarea socialistă din România, ca și cea din provinciile românești aflate sub dominația marilor imperii vecine, s-a afirmat ca apărătoare fermă a principiului marxist privind dreptul la autodeterminare al popoarelor: „Noi, ca și toți socialiștii, recunoaștem fiecărui popor dreptul de a se stăpîni și de a se cîrmui pe sine însuși, în care drept intră și acela de a dezvolta liber cultura sa națională. Cu atît mai mult nu putem nega acest drept poporului căruia aparținem. Deci noi, ca toți socialiștii, nu putem decît să vestejim în modul cel mai energic politica de deznaționalizare și apăsare pe care o înfăptușează guvernul unguresc în Transilvania”. Pornind de aici, partidul clasei noastre muncitoare se pronunța „pentru dezrobirea popoarelor, mai ales pentru dezrobirea tuturor românilor”¹⁵. La rîndul său, gazeta „Democrația socială” aprecia la 21 iunie 1892: „O Românie mare care să grupeze pe toți fiii ei, pe cei de dincolo de Carpați ca și pe cei de dincolo de Prut — e un ideal frumos, spre a cărui realizare trebuie să tindem și la care fatalmente vom ajunge dacă vom pricepe cum trebuie să lucrăm”.

Același principiu eliberator era afirmat și în provinciile românești asupraflate. „Idealul socialistului ca individ — sublinia George Grigorovici — este unirea tuturor românilor. . . Dacă se poate opune ceva la unirea fărmîțarilor de aceeași nație sînt tocmai păturile conducătoare, reprezentanții capitalismului, care, frîgînd un popor în multe bucăți, mai ușor îl poate exploata”¹⁶. În septembrie 1908, același socialist bucovinean declara: „Noi, românii, avem trista soartă de a fi sfîșiați în patru părți, sub patru stăpîniri și îndurăm cu greu această soartă... Noi locuim pe laturile Car-

¹³ „Dacia viitoare”, anul I, nr. 2 din 16 februarie 1883.

¹⁴ „Contemporanul”, anul X, 1891, p. 441—442.

¹⁵ „Munca”, anul I, nr. 46 din 6 ianuarie 1891.

¹⁶ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. (în continuare: Arhiva I.S.I.S.P.), fondul nr. 16, dosarul nr. 1216, filele 1—2.

paților, din punct de vedere geografic aceeași țară ca frații noștri din Ardeal, dar între noi, mulțumită statului unguresc, pe care nu-l putem recunoaște, s-a tras o graniță artificială care ne ține de cele trei milioane de români din Transilvania, din care cauză noi nu ne putem dezvolta (nestingherit — *n.n.*) nici ca mișcare proletară, dar nici din punct de vedere național-cultural“¹⁷. „Unirea tuturor românilor e o stea depărtată care și nouă socialiștilor ne încălzește inimile“ — declara același militant socialist la Congresul muncitorilor transilvăneni din ianuarie 1912¹⁸.

Conducătorii organizațiilor socialiste din țara noastră au relevat importanța deosebită a constituirii statelor naționale independente pentru evoluția ascendentă a fiecărui popor, pentru însăși dezvoltarea luptei de eliberare socială. În argumentarea acestor poziții înaintate, socialiștii români făceau referire la tezele de bază ale socialismului științific, care relevau că numai existența liberă a națiunilor, respectarea suveranității și integrității statelor sînt în măsură să creeze un climat propice afirmării capacităților creatoare ale popoarelor, care sînt capabile numai în aceste condiții să contribuie real și integral la dezvoltarea generală a umanității. „O țară ca un organism social trebuie să se dezvolte ca un organism întreg în marginile sale etnice — scria C. Dobrogeanu-Gherea. Împărțită în mai multe părți, cum e Polonia sau cum e în parte România, dezvoltarea sa devine anormală și nesănătoasă în cel mai înalt grad“¹⁹. M.Gh. Bujor argumenta magistral teza după care între socialism și patrie, între interesele proletariatului și idealurile supreme ale poporului se află o deplină identitate. „Patriile — releva el — sînt cadre naturale și istorice de dezvoltare a popoarelor. În aceste cadre s-a întemeiat pentru fiecare națiune o existență proprie, cu tradițiile ei, cu viața ei sufletească, cu idealurile ei, cu civilizația ei, element prețios și indispensabil în concertul civilizației generale. În acest înțeles patriile sînt *necesare*, căci în regimul actual, numai înlăuntrul acestor cadre popoarele și-ar putea dezvolta în voie și pe deplin toată originalitatea și puterea lor de creațiune. Acesta e unul — evident, nu singurul — din motivele pentru care social-democrația se ridică împotriva ciuntirii țărilor constituite, împotriva frîngerii popoarelor în bucăți, împotriva suprimării vieții naționale a popoarelor. Ea a proclamat întotdeauna dreptul imprescriptibil și inviolabil al *tuturor* națiunilor la viață liberă și integrală“²⁰. La rîndul său, dr. Cristian Racovski releva că, „niciodată socialiștii n-au tăgăduit o națiune care este *un fapt*, niciodată n-au tăgăduit o limbă care este *un fapt*, căci nu se pot tăgădui anume factori care de veacuri și-au afirmat existența ... Socialismul revendică respectarea fiecărui popor, cine dacă nu mișcarea socialistă creează condițiile pentru dezvoltarea națiunilor“²¹.

Asemenea poziții erau împărtășite și de conducătorii mișcării muncitorești și socialiste din provinciile istorice românești cotoprite. La această similitudine de gîndire revoluționară au contribuit în mod hotărîtor legăturile dintre reprezentanții proletariatului român de pe ambele

¹⁷ „România muncitoare“, anul IV, nr. 45 din 19 octombrie 1908.

¹⁸ „Adevărul“, anul X, nr. 1 din 21 ianuarie 1912.

¹⁹ C. Dobrogeanu-Gherea, *Opere complete*, vol. 5, Editura politică, București, 1978, p. 59.

²⁰ *Calendarul muncii pe anul 1916*, Cercul de editură socialistă, București, 1915, p. 54.

²¹ „Glasul poporului“, anul III, nr. 12 din 4 decembrie 1909.

versante ale Carpaților²². Schimburile reciproce de delegații, publicații și corespondență, acordarea de sprijin material și moral în diferitele acțiuni întreprinse, faptul că la congresele și întrunirile socialiștilor români de la Brașov, Sibiu, Arad, Timișoara, Cluj etc. luau parte delegați ai socialiștilor din țară — C. Mille, I.C. Frimu, Gh. Cristescu, Cristian Racovski, V. Anagnoste, Al. Constantinescu, D. Marinescu ș.a. —, în timp ce reprezentanți ai muncitorimii române din provinciile subjugate — Aurel Cristea, George Grigorovici, Ioan Flueraș, Tiron Albani, Ioan Mihuț, Ioan Crețu, Iosif Ciser ș.a. — participau, la rîndul lor, la diverse manifestări organizate de socialiștii din Vechiul Regat, la București, Iași, Galați, Ploiești etc. pun în lumină intensitatea, permanența și caracterul multilateral al acestor legături.

Înseși cerințele luptei au impus îndreptarea eforturilor socialiștilor români de pretutindeni spre intensificarea și stringerea legăturilor dintre ei, în direcția creării, în fapt, a unității pe plan național a mișcării muncitorești și socialiste. Relevînd multitudinea legăturilor frățеști existente între fruntașii organizațiilor socialiste și muncitorești ale românilor peste granițele artificiale despărțitoare, care reprezentau și o contribuție a mișcării muncitorești la lupta pentru eliberarea socială și națională a poporului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază că „intensificarea relațiilor dintre socialiștii din România și cei transilvăneni, unitatea tot mai strînsă a forțelor proletariatului de diferite naționalități au constituit factori care au favorizat dezvoltarea mișcării muncitorești, crearea unității naționale a poporului român”²³.

Socialiștii nu numai că au recunoscut legitimitatea dezideratelor naționale ale românilor, dar au și militat cu consecvență pentru împlinirea lor : „Nu vom avea o zi, un ceas de odihnă pe cît timp un frate de al nostru va geme în lanțurile sclaviei, și vom lupta necurmat așteptînd cu nerăbdare și credință în viitor ziua cînd mină în mină vom putea striga liberi și împreună «Trăiască România»”²⁴. Pentru ca era mîntuirii să sîosească pentru ardeleni, „va trebui ca poporul muncitor să se răscoale și încă o dată ca pe vremea lui Horea și ca pe vremea lui Avram Iancu să-și recîștige libertatea politică și economică”²⁵. „La luptă dar — îndemna organul central al partidului socialist, „Munca” — căci numai prin luptă ne vom dezrobi”²⁶.

Superioritatea gîndirii și practicii revoluționare față de cea manifestată de unele elemente burgheze s-a vădit în numeroase articole publicate în gazeta „Adevărul”, în care s-a arătat că muncitorimea nu luptă „împotriva națiunii maghiare, ci împotriva unei părți a ei, care, aflîndu-se de sute de ani în posesia puterii, împilă cu brutalitate pe toți care au alte sentimente, dar mai ales pe celelalte naționalități”²⁷. În același timp, socialiștii transilvăneni au arătat de ce ideea unității tuturor românilor apare cu totul neînțeleasă nu numai de grozii și baronii maghiari, dar, din nefericire, și din partea conducătorilor socialiști maghiari : pentru motivul foarte simplu „că pentru poporul maghiar ideea

²² I. Cicală, *Mișcarea muncitorească și socialistă din Transilvania. 1901—1921*, Editura politică, București, 1976, p. 143—162.

²³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 346—347.

²⁴ „Dacia viitoare”, anul I, nr. 5 din 1 aprilie 1883, p. 189—191.

²⁵ „Drepturile omului”, anul I, nr. 75 din 5 mai 1885.

²⁶ „Munca”, anul III, nr. 18 din 21 iunie 1893.

²⁷ „Adevărul”, anul IV, nr. 36 din 9 decembrie 1906.

unității nu-și are rostul, fiindcă el e unit, dispune de o unire politică și de cea culturală”²⁸. De altfel, ei au criticat poziția Partidului Social-Democrat din Ungaria de nerecunoaștere deschisă a dreptului popoarelor asuprite din monarhia dualistă austro-ungară la viață națională independentă. „Partidul Social-Democrat Ungar — scria „Adevărul” —, care recunoaște că guvernul ungar are o ținută mășteră față de popoarele nemaghiare din țară, cade în aceeași greșală ca și guvernul acesta și în locul egalei îndreptățiri între toate popoarele dă preferință celui maghiar”²⁹.

În concepția partidului clasei muncitoare din România, unitatea națională a poporului român a fost înțeleasă ca un deziderat fundamental imperios necesar atât pentru întărirea și dezvoltarea luptei maselor muncitoare împotriva exploataării, cât și pentru propășirea țării, pentru a asigura națiunii române un loc demn în marele concert al națiunilor lumii. În același timp, condamnând menținerea în stare de dependență a unor popoare, ca și oprimarea exercitată de statele cotropitoare, socialiștii români au îmbrățișat cu simpatie pe lângă idealurile de libertate și unire a tuturor românilor și pe cele ale polonezilor, cehilor, slovacilor, sîrbilor etc., subliniind însemnătatea luptelor naționale pentru eliberarea popoarelor asuprite.

Izbucnirea primului război mondial în vara anului 1914 a creat și pentru România o situație deosebită. Războiul, provocat din dorința celor două mari grupări de state (Puterile Centrale — Germania și Austro-Ungaria și Antanta — Franța, Anglia și Rusia), de împărțire și reîmpărțire a sferelor de influență și dominație, a avut un caracter imperialist din partea acestor state. Pe de altă parte, participarea la război a altor țări și națiuni (a românilor, sîrbilor, polonezilor, de pildă), a fost dictată de interese drepte, naționale. Ele au urmărit apărarea propriilor teritorii, eliberarea unor conaționali subjugăți și, mai presus de orice, constituirea ori desăvîrșirea unificării propriilor state naționale.

Pronunțîndu-se împotriva războiului imperialist al marilor puteri din cele două tabere, socialiștii români au militat activ pentru făurirea deplină a statului național român, a cărui realizare ei nu o legau de jocul politic, diplomatic și militar al marilor puteri, ci o considerau o necesitate legică, cerută de întregul curs al istoriei poporului român, de năzuințele lui de progres, care în mod colectiv trebuia să se înfăptuiască.

Sintetizînd poziția de principiu a partidului clasei muncitoare, revista teoretică „Viitorul social” afirma, în 1913, că mișcarea socialistă, „în concordanță cu concepția și tactica ei, e împotriva războaielor de cotropire, de acaparare..., de jaf și exploatare”, situîndu-se de partea altor războaie, „războaiele de liberare, războaiele cotropiților împotriva cotropitorilor, războaiele civile sau revoluțiile pe care le-ar face clasele subjugate și împilate împotriva împilatorilor”³⁰. Lupta împotriva războiului imperialist, arăta dr. Cristian Racovski în toamna anului 1914, nu înseamnă „să renunțăm la unirea noastră cu românii din Transilvania, Bucovina și Basarabia”, întrucît „nimeni mai mult decît socialiștii nu se ridică împotriva asupririi, sub orice formă, deci și sub formă de jug străin. Tot așa recunoaștem că unirea tuturor oamenilor care grăiesc aceeași limbă

²⁸ *Ibid.*

²⁹ „Adevărul”, anul X, nr. 2 din 18 februarie 1912.

³⁰ „Viitorul social”, anul II, nr. 3—4, mai-iunie 1913, p. 143.

este un drept și o necesitate istorică”³¹. În acest spirit, socialistul Paul Georgescu remarca cu claritate, într-o broșură apărută în același an 1914, caracterul războiului pe care România era nevoită să-l poarte: „Este vorba de războiul ce-l vom face, care va trebui să-l facem, mai curînd, ori mai tîrziu”, și care „ar fi un război de eliberare, ar fi un război îndreptat contra asupritorilor fraților noștri, ar fi un război de unificare a neamului românesc”³².

Războiul drept, național al României, declarat în vara anului 1916, pentru eliberarea provinciilor românești aflate sub dominație austro-ungară a contribuit la eliberarea provinciilor istorice aflate sub dominația monarhiei dualiste austro-ungare³³.

Trebuie să subliniem faptul că în armata română au luptat un mare număr de muncitori însuflețiți de dorința de a-și elibera glia strămoșească de cotropitorii străini. În primele rînduri ale luptei poporul român împotriva cotropitorilor, în teritoriul vremelnice ocupat s-a aflat muncitorimea, care, folosind cele mai diverse mijloace, a sabotat aprovizionarea mașinii de război a Puterilor Centrale. În Moldova unde s-au retras întreprinderile industriale, de asemenea, muncitorii și-au adus o contribuție deosebit de importantă la efortul național. Ei și-au înzecit strădaniile, producînd mari cantități de armament de toate tipurile și muniții pentru înzestrarea armatei. În această acțiune patriotică de mare răspundere au lucrat din toate puterile lor peste 30 000 de muncitori de toate specialitățile, tehnicieni și ingineri³⁴. În același timp, un mare număr de socialiști s-au distins în bătăliile ce au atins momentele de culme ale eroismului popular la Mărăști, Mărășești și Oituz, pentru salvarea ființei naționale a poporului, mulți dintre ei jertfindu-și viața pentru apărarea pămîntului străbun³⁵.

Un moment important în desfășurarea evenimentelor internaționale, cu influențe deosebit de pozitive și asupra istoriei noastre a fost victoria revoluțiilor din februarie și octombrie 1917 din Rusia, care au dus la prăbușirea definitivă a Imperiului țarist, la instaurarea în Rusia a primului guvern al muncitorilor și țăranilor. El a proclamat dreptul popoarelor la autodeterminare, pînă la despărțirea de statul la care au fost încorporate forțat și la constituirea lor în state naționale unitare de sine stătătoare. Aceste principii au exercitat un puternic stimulent în lupta revoluționară a clasei muncitoare, a oamenilor muncii de pretutindeni.

În situația deosebit de grea în care se afla România la începutul anului 1918, cînd poftetele imperialiste ale Puterilor Centrale s-au materializat în „pacea” de la București impusă României, prin care i se luau importante teritorii, iar țara era transformată într-o adevărată colonie

³¹ Cristian Racovski, *Scrieri social-politice (1900—1916)*, Editura politică, București, 1977, p. 245.

³² Petre Georgescu, *Convorbiri sociale*, București, 1916, p. 5.

³³ A se vedea: Ion Popescu-Puțuri, *Pentru o cauză dreaptă. Intrarea României în război în august 1916 (I—II)*, în „Anale de istorie”, anul XXIII, nr. 6/1977, p. 7—23; anul XXIV, nr. 2/1978, p. 3—16.

³⁴ Augustin Deac, Ion Toacă, *Lupta poporului român împotriva cotropitorilor. 1916—1918*, Editura militară, București, 1978, p. 210.

³⁵ Ion Mamina, Vasile Niculae, *Partidul clasei muncitoare în viața politică a României (1893—1918)*, Editura politică, București, 1983, p. 255.

a lor, deputatul socialist român în Parlamentul austriac de la Viena, George Grigorovici, căruia i s-au alăturat și deputații socialiști austrieci Ellenbogen și Glöckel, precum și Pittoni, de naționalitate italiană, au protestat față de „pacea” imperialistă pregătită a fi impusă guvernului român și s-au declarat împotriva oricărei anexări din pământul românesc³⁶. În teritoriul vremelnice ocupat de armatele Puterilor Centrale, clasa muncitoare, organizațiile ei politice și profesionale deși activau în condiții deosebit de grele, exercitate de cotropitori, au luat poziție hotărâtă împotriva păcii imperialiste impuse României, declarând că, „socialiștii români, în numele acestui popor, declină orice răspundere pentru această pace. Ei își iau angajamentul să lupte cu toată puterea, cu toate sacrificiile și prin toate mijloacele ca aceste contribuții să fie luate după spinarea poporului nevinovat”³⁷.

Înțelegând că în eliberarea națională și unirea cu România a provinciilor istorice subjugate de marile imperii vecine erau interesate toate clasele și categoriile sociale, socialiștii români din teritoriile asuprite și-au intensificat colaborarea cu celelalte forțe social-politice, fiind, nu o dată, inițiatorii unor acțiuni menite a uni într-un singur șuvoi revoluționar forțele națiunii pentru completa eliberare a poporului român. De subliniat că, încă la sfârșitul secolului al XIX-lea, socialiștii români au fost conștienți că în făurirea statului național unitar român erau interesate toate clasele sociale, toate partidele și grupările politice. Ei socoteau, pe drept cuvânt, că această problemă — după cum definea gazeta „Munca” din 21 iunie 1892 — „e una din marile chestiuni asupra căreia avem fericitul prilej de a fi cu toții de aceeași vederi, ca toate clasele societății să propună aceeași dezlegare: dezrobirea românilor de sub jugul străin”. De o importanță deosebită pentru consolidarea unității de acțiune a românilor în lupta lor de emancipare națională a fost colaborarea socialiștilor români transilvăneni cu Partidul Național Român, partid burghezo-democrat reprezentând interesele burgheziei, intelectualității și altor păături însemnate ale românilor de la orașe și sate. De altfel, contacte și strânse legături au existat încă din 1907, între conducerea social-democrației române din Transilvania și membrii marcantă ai Partidului Național Român³⁸. Mai târziu, socialiștii au dezvăluit oscilațiile, nehotărârea, moderația unor conducători ai P.N.R. „Dorința unanimă este — scria ziarul „Adevărul” din 19 noiembrie/2 decembrie 1917 — ca fruntașii Partidului Național să părăsească în fine pasivitatea și să pășească pe terenul acțiunii politice... „să intre în acțiune deci, cât mai grabnic”.

³⁶ „Adevărul”, anul XIV, nr. 10 din 11/24 martie 1918.

³⁷ Biblioteca Centrală de Stat, fondul Saint Georges, dosarul LX, nenumărat.

³⁸ Semnificativă în acest sens a fost încheierea înțelegerii de la Găiceana, din august 1907, între Partidul Social-Democrat și Partidul Național Român, care, la punctul al 3-lea, prevedea stabilirea unei colaborări pe baza unor puncte comune din programul lor de acțiune. Aceasta s-a materializat prin publicarea de articole în presă, în participarea la diverse acțiuni comune vizând apărarea intereselor naționale ale românilor, în condamnarea politicii reacționare a guvernelor claselor dominante ungare, în organizarea unor întruniri publice comune, cerându-se drepturi și libertăți politice, în sprijinirea deopotrivă a unor candidați în alegerile parlamentare și locale (Ion Iacoș, Gheorghe Unc, *Mișcarea muncitorească și socialistă a românilor din Transilvania și problemele luptei de eliberare socială și națională (a doua jumătate a secolului XVIII—începutul secolului XX)*, în „File din istoria militară a poporului român”, vol. 11, Editura militară, București, 1983, p. 353—354).

În contextul efervescentei deosebite a mișcării revoluționare muncitorești din Transilvania, ca și al amplificării luptei naționale împotriva asupritorilor străini, la 22 aprilie/5 mai 1918 s-a întrunit cel de-al IX-lea Congres social-democrat român care — după cum aprecia Ioan Flueraș în memoriile sale — „a dat un mare avînt mișcării socialiste, așa că în decursul verii și toamnei 1918, pe cînd *puterea monarhiei pîrîia, noi eram în toată țara ungurească singura forță organizată din români*“ (din rîndurile românilor transilvăneni — *n.n.*)³⁹.

În scrisoarea adresată Congresului de militantul socialist bucovinean George Grigorovici, unindu-se în cuget și simțiri cu lupta de eliberare națională a muncitorimii ardelenene, se arăta „Noi, socialiștii români din Austria, privim cu pumnii încheștați la nelegiuirile comise de maghiarimea imperialistă șovinistă în contra poporului muncitor din Ungaria“⁴⁰.

În urma Congresului, Comitetul Central al P.S.D. român — scrie în memoriile sale Tiron Albani — a „luat în discuție perspectiva apropiatei dezmembrări a Imperiului austro-ungar, ajungîndu-se la concluzia că socialiștii români trebuie să acționeze mai intens pentru eliberarea națională a Transilvaniei de sub stăpînirea habsburgică“⁴¹.

O latură importantă a activității reprezentanților proletariatului român din anii războiului mondial, mai puțin studiată pînă în prezent, din care de asemenea rezultă patriotismul înflăcărat de care a fost dintotdeauna animată clasa noastră muncitoare, preocuparea majoră pentru destinul poporului român și al întregii țări, a fost aceea a activității laborioase desfășurate cu prilejul diferitelor întruniri socialiste internaționale, a numeroaselor contacte cu militanții de frunte socialiști de peste hotare, pentru dezvoltarea politicii de asuprire națională a provinciilor românești cotoprite de marile imperii vecine, pentru atragerea atenției opiniei publice socialiste internaționale asupra problemei teritoriilor românești, pentru recunoașterea dreptului istoric al poporului român la o viață unitară de stat și pentru sprijinirea acțiunii de făurire a statului național unitar român⁴².

În toamna anului 1918, sub loviturile puternice ale popoarelor, destrămarea monarhiei dualiste austro-ungare își anunța zorile. Pentru ca mișcarea de eliberare națională a românilor, care cuprîndea masele de toate orientările politice și din toate straturile sociale, să aibă un singur conducător, în ședința conducerii secțiunii române a P.S.D. din 12/25 septembrie s-a dezbătut necesitatea înființării unui organ conducător unic, Consiliul Național Român, scop în care s-au luat legături și s-au stabilit întîlniri cu reprezentanții Partidului Național Român. O primă întîlnire a avut loc la hotelul „Jägerhorn“ din Budapesta, între împluternicitul P.S.D., Enea Grapini și reprezentanți ai P.N.R. De menționat că, în ședința din 29 septembrie/12 octombrie a Comitetului Executiv al P.N.R. s-a hotărît acceptarea conlucrării cu socialiștii. Ziarul

³⁹ Arhivele Statului București, fondul Ioan Flueraș, dosarul nr. 1, fila 15.

⁴⁰ „Adevărul“, anul XIV, nr. 17 din 29 aprilie/12 mai 1918.

⁴¹ Tiron Albani, *Memorii. Din contribuția clasei muncitoare la desăvîrșirea statului național unitar român. 1 decembrie 1918*, Editura științifică, București, 1969, p. 37—38.

⁴² A se vedea : Augustin Deac, *Contribuția clasei muncitoare la făurirea statului național unitar român*, Editura politică, București, 1986, p. 71—83.

„Adevărul“ a inserat în coloanele sale istorica *Declarație* a Partidului Național Român prezentată în parlamentul ungar la 5/18 octombrie, în al cărei text se afirma răspicat că românii din Transilvania, „pe temeiul dreptului firesc, că fiecare națiune poate dispune, hotărî singură și liber de soarta ei... reclamă în consecință și pentru ea dreptul ca, liberă de orice înrîurire străină să hotărască singură așezarea ei printre națiunile libere“⁴³.

În prima jumătate a lunii octombrie 1918, flăcările revoluției burghezo-democratice care a cuprins monarhia dualistă s-au declanșat cu deosebită forță în Transilvania. Lupta maselor românești a fost îndreptată împotriva asupririi din partea grofilor și baronilor unguri, a regimului reacționar austro-ungar, pentru eliberarea națională și unirea cu statul român și pentru introducerea unor rînduiri democratice. Alături de soldați, țărani, intelectuali, forța principală care a luptat organizat pentru nimicirea opresiunii străine — după cum remarcă și gazeta „Românul“, organul P.N.R., care apărea la Arad — era muncitorimea⁴⁴.

La 18/31 octombrie, la Arad muncitorii au manifestat pe străzile orașului, înfierînd în mari adunări politica reacționară a claselor dominante austro-ungare, după care au trecut la formarea de consilii muncitorești. În aceeași zi, la Timișoara, muncitorimea a demonstrat cerînd înlăturarea autorităților austro-ungare, apoi, a ocupat clădirea poștei și a telecomunicațiilor. În zilele imediat următoare, la Caransebeș, Bocșa Montană, Bocșa Română s-au constituit consiliile muncitorești naționale pentru preluarea puterii administrative. La Oradea, Cluj, Baia Mare, în Valea Jiului, Brașov, Tîrgu Mureș, Zlatna și în alte centre industriale, acțiunile muncitorimii au fost hotărîtoare în răsturnarea vechilor autorități⁴⁵.

De o însemnătate deosebită pentru afirmarea luptei de eliberare națională a românilor din monarhia dualistă austro-ungară a fost propunerea făcută la 16/29 octombrie 1918 de reprezentanții organizațiilor muncitorești, Ioan Flueraș și Ioan Mihuț, conducerii Partidului Național Român de a se forma un Consiliu Național Central al Românilor, „care să preia conducerea teritoriilor locuite de români“. Prin această propunere, revoluționarii români își puneau toată experiența acumulată cu decenii în urmă în slujba mărețului ideal național⁴⁶. După discuții laborioase, purtate în noaptea de 17/30 octombrie între trimișii P.S.D. și ai P.N.R., s-a hotărît constituirea Consiliului Național Român Central. El era alcătuit, pe bază de paritate, din 6 reprezentanți ai Comitetului Central al Partidului Social-Democrat* și din tot atîția reprezentanți ai Partidului Național Român. După crearea Consiliului, acesta a publicat, în dimineața zilei de 18/31 octombrie, un manifest chemînd poporul la luptă :

⁴³ 1918 *la români. Desăvîrșirea unității național-statale a poporului român*, vol. II : Documente externe. 1916—1918, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, p. 1 164—1 165.

⁴⁴ „Românul“, anul VII, nr. 5 din 1/14 noiembrie 1918.

⁴⁵ 1918. *Unirea Transilvaniei cu România* (sub redacția Ion Popescu-Puțuri, Augustin Deac), ediția a III-a, revăzută și adăugită, Editura politică, București, 1978, p. 486—492.

⁴⁶ Tiron Albani, *Douăzeci de ani de la Unire*, vol. I, Oradea, 1938, p. 168.

* Ioan Flueraș, Iosif Jumanca, Enea Grapini, Bazil Surdu, Tiron Albani și Iosif Renoiu.

„Revoluția a învins. S-a constituit Consiliul Național Român..., unicul for care reprezintă voința poporului român“⁴⁷. Așa cum remarcă ziarul „Adevărul“, „vremile mari de azi cer și hotărîri mari. Astfel a fost hotărîrea alcătuirii Consiliului Național Român al națiunii române din Ungaria și Transilvania. Azi, cînd toate semințiile, cînd toate neamurile se ridică la lumină și-și cer dreptul lor, a trebuit ca și neamul nostru să facă așisderea și prin unirea tuturor fiilor acestui neam, fără deosebire de vederi politice, să se alcătuiască Înaltul Sfat al Națiunii Române, care singur este chemat să reprezinte interesele neamului nostru față de națiunile surori lui cu care trăim împreună, precum și față de străinătate“⁴⁸.

Locul firesc și importanța politică deosebită pe care reprezentanții muncitorimii române le-au avut în Consiliul Național Român Central a fost relevat de unul dintre reprezentanții P.N.R., Ion Clopoțel, care a declarat : „Întîi de toate, noi considerăm pe socialiștii români ca o parte integrantă a poporului nostru, o parte organică, vie, de la a cărei funcțiune normală depinde toată structura societății noastre“⁴⁹. Comitetul Central al P.S.D. a trimis împuterniciți în orașele și centrele industriale muncitorești din Transilvania, pentru a sprijini acțiunea de organizare a Consiliilor naționale române județene, orășenești și comunale. Muncitorii, organizațiile lor politice și profesionale au acordat, încă din primele momente ale activității C.N.R.C., sprijinul lor neprecupețit, văzînd în acesta organul suprem prin care se transpuneau în viață dorințele și năzuințele lor vitale : „Îndată ce vestea despre alcătuirea Consiliului Național Român s-a răspîndit prin toate părțile locuite de români, s-au pornit declarațiile de alăturare. Muncitorimea română și-a ținut de datorie ca-n primul rînd să dea cuvînt hotărîrii sale de a sprijini cu toate puterile acțiunea Consiliului Național Român. Sînt în curgere tocmai acum nenumărate adunări populare la care muncitorimea română declară că se alătură cu trup și suflet la Consiliul Național Român și așteaptă ca acest consiliu să fie la înălțimea chemării, lucrînd atît pentru dezrobirea națională a neamului românesc din Ungaria și Transilvania, cît și pentru ridicarea la o treaptă socială mai bună a poporului muncitor român și a țărănimii române“⁵⁰.

Concomitent cu intensificarea mișcării naționale revoluționare din Transilvania, românii bucovineni, folosindu-se și ei de dreptul suveranității naționale, și-au constituit consilii naționale, la care au participat și împuterniciți ai muncitorilor. În ședința Consiliului Național Român din Bucovina din 14/27 octombrie 1918, ședință care s-a declarat Constituantă a Bucovinei, delegații au hotărît să stăpînească singuri țara, pămîntul lor strămoșesc și s-au declarat pentru unirea Bucovinei cu celelalte țări românești într-un stat național⁵¹. Poziția profund patriotică a delegaților muncitorimii s-a reflectat în intervențiile reprezentantului lor. Astfel în ședința amintită din 14/27 octombrie, cînd s-au discutat raporturile viitoare ale Bucovinei cu Viena, George Grigorovici a subliniat : „Depinde de noi, și nu de guvernul din Viena, care va fi viitorul națiunii

⁴⁷ „Adevărul“, anul XIV, nr. 42 din 21 octombrie/3 noiembrie 1918.

⁴⁸ *Ibidem*, nr. 43 din 28 octombrie/10 noiembrie 1918.

⁴⁹ *Ibidem*, nr. 42 din 21 octombrie/3 noiembrie 1918.

⁵⁰ *Ibidem*, nr. 43 din 28 octombrie/10 noiembrie 1918.

⁵¹ Arhiva Ministerului Apărării Naționale, fondul Marele Cartier General, dosarul nr. 42/1918, filele 8—13.

române și al țării noastre. Cu cât mai curînd și mai bine ne vom constitui (independenți de Viena), cu atît mai mari drepturi ne vom asigura⁵².

La 30 octombrie/12 noiembrie 1918, Consiliul Național Român vota „Legea fundamentală provizorie asupra puterilor țării Bucovinei“, în baza căreia se forma guvernul ei. Deputatul socialiștilor bucovineni, George Grigorovici, în ședința Consiliului Național Român din 31 octombrie/13 noiembrie, exprimînd poziția muncitorimii, cerea ca Bucovina să aibă la baza constituției ei principiile democratice, înfăptuirea reformei agrare și insista, totodată, ca muncitorii și țăranii să fie reprezentați în mod corespunzător în Consiliul Național Român. Declarîndu-se hotărît pentru unirea provinciilor românești într-un stat unitar, G. Grigorovici sublinia că „Unirea trebuie să rămînă idealul pentru care dacă nu-l vom împlini nu merităm numele de români“⁵³. Deputații muncitorimii bucovinene și-au adus o contribuție însemnată în ziua de 15/28 noiembrie 1918, cu ocazia Congresului general al reprezentanților populației din Bucovina, români, germani, polonezi și ucrainieni, Congres care a hotărît în unanimitate unirea necondiționată a Bucovinei cu România⁵⁴.

Convocarea Marii Adunări Naționale Constituante a românilor de la Alba Iulia, care să constituie expresia voinței unanime de unire a Transilvaniei cu România, a venit din partea socialiștilor români. Încă la 28 octombrie/10 noiembrie 1918, gazeta socialiștilor români transilvăneni „Adevărul“, într-un articol intitulat *Ce vrem?*, declara răspicat: „Noi, românii din Ungaria și Transilvania o singură dorință am avut totdeauna, aceea ca să putem trăi liberi și să nu fim supuși, să nu fim slugi nimănui. Această dorință a noastră e acum pe cale de înfăptuire. Nimeni nu va fi în stare s-o zădărnicească... Prin urmare a sosit timpul cînd sîntem chemați să spunem ce vrem. *Consiliul Național Român este chemat acum a merge cu un pas mai departe și a declara în mod clar și lămurit că voim ca întreg poporul român din Ungaria, Transilvania și Banat să fie întrebat prin referendum, printr-o votare obștească (subl ns.)*, în ce cadre de stat voiește să trăiască în viitor. Că ne vom îndestuli c-o autonomie sau vom alcătui din provinciile locuite de români un stat cu desăvîrșire independent, ori se va cere ca toți românii să se unească într-un singur stat, aceasta s-o hotărască poporul întreg al acestor provincii prin votul său. Noi social-democrații numai voința poporului o cunoaștem de suverană“.

Marea Adunare Națională Constituantă din 1 Decembrie de la Alba Iulia a constituit momentul culminant care a încheiat lupta de eliberare națională a românilor din anul 1918, în cadrul căreia reprezentanții românilor transilvăneni și-au arătat hotărîrea lor de a trăi într-un singur stat național unitar. Consiliul Național Român Central, cu sediul la Arad, în circulara *Către toate Consiliile Naționale Române comitatense, cercuale și comunale de pe teritoriile locuite de români ale Ardealului, Ungariei și Banatului Timișan*, emisă la 2/15 noiembrie 1918, după ce releva că, în împrejurările date, voința suverană a națiunii

⁵² Ibid.

⁵³ Ion Nistor, *Unirea Bucovinei, 28 noiembrie 1918. Studii și documente*, București, 1928, p. 86.

⁵⁴ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, op. cit., p. 609—610.

române „trebuie să afle cât mai urgent legitima sa exprimare decisivă“, dispunea ca „în termen de 12 zile socotite de la datul acestui ordin, să se facă în toate comitatele locuite de români și fără osebire în fiecare cerc electoral din aceste comitate, alegeri de delegați (deputați) cercuali pentru Marea Adunare Națională Română, ce are să fie convocată în scurt“. Circulara mai sublinia: „Este de dorit, ca Adunarea Națională să întruchieze în mod cât se poate de demn... toate straturile națiunii noastre democratice. Nu ne îndoim așadar, că industriași, comercianți, țărani și *muncitori fruntași* (subl. ns.), decizi și devotați intereselor mari ale neamului românesc — vor afla în frățească înțelegere designarea lor ca deputați ai cercurilor singuratice. Sintem siguri că profesorii marcanți ai institutelor noastre de învățămînt nu vor fi dați uitării“⁵⁵. Trebuie să subliniem faptul că organizatorii Marii Adunări, ținînd seama de contribuția clasei muncitoare la lupta pentru eliberarea națională a poporului român au prevăzut în *Apelul* de convocare lansat la 7/20 noiembrie, ca reprezentanții clasei muncitoare, ai Partidului Social-Democrat să fie prezenți în număr nelimitat, în timp ce prezențele organizațiilor politice, economice, culturale, religioase ale burgheziei erau limitate⁵⁶.

Împreună cu toată suflarea românească de pe teritoriul Transilvaniei, organizațiile social-democrate ca, de exemplu, cele din Hunedoara, Făgăraș, Alba Iulia, Dognecea, Bocșa Română, Bocșa Montană, Anina, Valea Jiului, Banat etc. s-au pronunțat hotărît pentru unirea acestei provincii românești cu statul român și înfăptuirea unor reforme democratice. La 14/27 noiembrie 1918, „Adevărul“ publica o *Declarație* în acest sens: „Partidul Social-Democrat Român din Ungaria și Transilvania stă pe baza dreptului de liberă dispoziție a popoarelor... Am suferit destul, am suportat veacuri de-a rîndul rușinosul jug al robiei naționale, am fost destul slugile altora, am trăit în mizerie, în neștiință, în întuneric, am adunat destule comori altora, deci vrem să fim liberi odată, vrem să fim singurii stăpîni pe destinele noastre. Dar mai mult, unul din visurile noastre cele mai frumoase e unirea tuturor țărilor române, să ne unim într-un popor mare, înaintea căruia să fie deschise toate căile ce duc spre progres și fericire“. Totodată, *Declarația* sublinia necesitatea luptei pentru ca România unită să devină un „stat cu adevărat democratic“.

Textul convocării Marii Adunări Naționale Constituante la Alba Iulia, în ziua de 18 noiembrie/1 decembrie 1918, a fost adus la cunoștința muncitorilor și prin intermediul ziarului socialiștilor „Adevărul“. Subliniind că la Marea Adunare Națională, care „va fi menită să ia hotărîri însemnate pentru toți românii“, se vor întruni „toți reprezentanții chemați ai neamului românesc din Ungaria și Ardeal — și prin cuvîntul lor vor arăta lumii întregi voința întregului neam“, organul socialist declara: „Românii din Ungaria și Transilvania fără deosebire de clasă voiesc să se unească cu frații lor de peste munți, ca împreună cu basarabenii și bucovinenii să alcătuiască o Românie mare, în care să li se asigure

⁵⁵ Arhivele Statului București, fondul Consiliul Național Român, Caransebeș, dosarul nr. 4/1918, fila 1.

⁵⁶ 1918. *Unirea Transilvaniei cu România*, p. 595—596.

toate mijloacele unei dezvoltări înfloritoare. Prin aceasta se va înfăptui în fine ceea ce înainte cu trei sute de ani a fost zdruncinat prin uneltirile barbare ale unor tirani... Drama națională săvârșită pe cîmpia Turzii, se va ispăși acum prin hotărîrea istorică ce va lua-o Adunarea Națională de la Alba Iulia“⁵⁷. Punînd în evidență că la Alba Iulia se va proclama unirea Transilvaniei cu România, socialiștii lansau îndemnul : „Să mergem cu toții acolo, pentru a schimba soarta poporului român... Adunarea Națională va avea chemarea să pună la cale înfăptuirea reformei agrare, ca românul plugar să devină stăpîn pe pămîntul părinților săi. Tot asemenea va trebui să se proclame la Alba Iulia și dreptul de vot universal, precum și alte legi pentru fericirea poporului“.

Alături de celelalte forțe sociale și politice, și organizațiile muncitorești s-au întrunit pentru a-și alege deputații, împuterniciți la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, adevărat Parlament al românilor transilvăneni. Muncitorii, delegîndu-și reprezentanții la Marea Adunare, i-au împuternicit cu dreptul de „vot decisiv“ pentru „a contribui cu votul lor la decidera asupra sorții viitoare a neamului românesc din Transilvania“⁵⁸. Organizațiile social-democrate de pe întreg cuprinsul Transilvaniei s-au pronunțat cu hotărîre pentru decizia de unire cu România⁵⁹.

De o importanță fundamentală pentru cunoașterea rolului istoric jucat de reprezentanții clasei muncitoare în convocarea și desfășurarea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia este faptul că, în redactarea *Declarației* de unire o contribuție substanțială și-au adus-o liderii partidului muncitorilor. În acest sens, I. Flueraș a declarat, în ședința Adunării Deputaților din 18 ianuarie 1929 : „Noi (reprezentanții muncitorimii — *n.n.*) am susținut cu tărie rezoluțiunea de la Alba Iulia. Dar, ceva mai mult, eu pot afirma aici și o pot dovedi la nevoie (cu manuscrisul d-lui Goldiș scris în fața d-lui Cicio Pop) că proiectul rezoluțiunii a fost dictat de modesta mea persoană, cu revendicările Partidului Social-Democrat pentru a duce lupta mai departe față de orice evenimente care ni se vor pune în cale“⁶⁰. Înainte de deschiderea marelui forum național, delegații organizațiilor muncitorești din întreaga Transilvanie au ținut la Alba Iulia o consfătuire la care s-a adoptat o rezoluție în sprijinul desăvîrșirii unității național-statale a poporului român. „Social-democrația română — proclama rezoluția — dorește, ba chiar pretinde din partea sa ca întreg neamul românesc de pretutindeni să-și formeze și să se unească într-un stat independent, în care să-și asigure dezvoltarea și fericirea ca fii ai unei națiuni unite, prin concentrarea comună a tuturor puterilor românești intelectuale și fizice. Expres, accentuăm deci dorința că toate forurile și instituțiile internaționale să sprijine și să asigure contopirea și unirea poporului român cu România“⁶¹.

⁵⁷ „Adevărul“, anul XIV, nr. 46 din 17 noiembrie/1 decembrie 1918.

⁵⁸ Ștefan Pascu, *Făurirea statului național unitar român*, vol. II, Editura Academiei R. S. România, București, 1983, p. 152—153.

⁵⁹ 1918. *Unirea Transilvaniei cu România*, p. 605.

⁶⁰ Dezbaterile Adunării Deputaților, nr. 13 din 6 februarie 1929, p. 446—450.

⁶¹ „Vocea timpului“, anul I, nr. 1 din 1918.

Din cei 1 228 de delegați aleși pentru a participa la Marea Adunare Națională Constituantă cu caracter plebiscitar, 150 au fost delegați ai social-democrației⁶², reprezentând peste 70 000 de muncitori organizați⁶³. Printre aceștia erau Ioan Mihuț, Ioan Flueraș, Tiron Albani, Iosif Jumanca, Enea Grapini, Emil Isac, Bazil Surdu, Iosif Receanu, Petre Berneu, Zaharia Pop, Victor Tafleu, I. Muntean, Iosif Ilie, Constantin Florea, dr. Valeriu Roman, Leon Munteanu, Ghiță Hălmajeanu, George Găzdoi, Dionisie Pîrvu, Petre Seleusean, George Urzică, Ioan Herța, Adam Olteanu, Alexandru Cărdan, Iosif Tăpălagă, Ion Pescariu, Ion Chișiu, Traian Novac, Gavril Deac și mulți, mulți alții, reprezentanți ai organizațiilor social-democrate și profesionale din orașele și centrele muncitorești transilvane.

În semn de recunoaștere a rolului jucat de organizațiile socialiste, în prezidiul Marii Adunări Naționale Constituante, autentic Parlament al românilor de peste munți, ca vicepreședinte a fost ales reprezentantul P.S.D. român, I. Flueraș, iar printre secretari (notari) a fost ales și socialistul I. Ciser.

În afara deputaților aleși în acest impunător Parlament, Marele Sfat al națiunii române din Transilvania, la Alba Iulia au fost prezenți, în memorabila zi de 1 Decembrie 1918, peste 100 000 de români, veniți să întărească hotărîrea istorică de unire cu Țara.

Pe lângă delegații aleși ai social-democrației române, syndicatele muncitorești din toate orașele și centrele industriale și miniere din Transilvania au trimis peste 10 000 de muncitori la Marea Adunare Națională Constituantă⁶⁴, printre care un număr aparținând minorităților naționale. Zecile de mii de reprezentanți ai maselor muncitoare de la orașe și sate au venit la Alba Iulia pentru a-și exprima năzuința ca unirea națională să fie însoțită și de satisfacerea revendicărilor lor sociale, de făurirea unui regim democratic.

Sub titlul *Adunarea Națională din Alba Iulia a proclamat unirea cu România*, oficiosul socialiștilor români „Adevărul” a prezentat pe larg desfășurarea epocalului eveniment. „Duminică, 1 decembrie st.n., s-a ținut la Alba Iulia Adunarea Națională a reprezentanților neamului românesc din Ardeal, Banat și Țara ungurească. Această adunare așteptată cu atîta nerăbdare a creat o situație curată pentru noi românii, a arătat lumii întregi ce voiește neamul românesc de pe aceste teritorii și a croit calea pe care va trebui să umble acest neam în viitor”⁶⁵.

În adunarea deputaților împuterniciți a vota hotărîrea istorică, Vasile Goldiș a prezentat raportul politic și proiectul *Declarației* care, într-un entuziasm de nedescris, a proclamat Unirea Transilvaniei cu România. Au luat cuvîntul Iuliu Maniu din partea Partidului Național Român și Iosif Jumanca în numele Partidului Social-Democrat. Iosif Jumanca, relevînd de pe pozițiile partidului politic al clasei muncitoare

⁶² Arhiva I.S.I.S.P., fondul Problema națională, dosarul nr. 4, filele 13—16.

⁶³ Loc. cit., microfilme, cutia 81, fila 15.

⁶⁴ Arhivele Statului București, fondul *Tiron Albani*.

⁶⁵ „Adevărul”, anul XIV, nr. 47 din 25 noiembrie/8 decembrie 1918.

importanța actului, a declarat : „Astăzi venim și noi aici, adevărați reprezentanți ai muncitorimii române din Transilvania și Banat, venim să declarăm în fața dv., în fața Internaționalei socialiste și în fața întregii lumi că vrem unirea tuturor românilor. Noi vrem și sîntem gata de a lupta cu toate mijloacele pentru înfăptuirea și apărarea Unirii. Noi sîntem proletari, ducem lupta socială de clasă, în lupta aceasta sîntem solidari cu toți frații noștri de orice neam ar fi ei. Cu toții sîntem pentru transformarea socială, ca fiecare om să fie liber și stăpîn pe sine însuși. Dar solidaritatea aceasta n-o înțelegem în așa fel ca să fim și pe mai departe o clasă fără importanță, care n-are la dispoziție nici mijloace de afirmare și dezvoltare ; de aceea, cînd aderăm la unirea tuturor românilor, voim totodată și posibilitatea de dezvoltare a muncitorimii române, voim să deschidem porțile largi ca în această țară românească nouă să se dezvolte și să progreseze și poporul muncitor român așa cum au progresat și popoarele muncitoare din Apus. Social-democrația nu-i identică cu lipsa simțului național, noi nu zicem *ubi bene, ibi patria*, ci zicem că «acolo unde ți-e patria, acolo să-ți crezi fericirea vieții tale». Și noi n-avem teamă că poporul muncitor român, care a rupt acum cătușele unei robii seculare, nu va avea destulă putere ca și în România Mare să-și asigure drepturile la o viață liberă. Cînd aderăm la Unire, nu o facem numai pentru că în interiorul nostru există simțul acesta, ci și am convingerea fermă și conștiința clară că din postulatele luate în rezoluția prezentată sînt asigurate toate celelalte garanții pentru democratizarea României. Noi am trăit într-una cu tovarășii noștri unguri..., dar azi a sosit momentul cînd declarăm că, da, ca clasă sîntem solidari cu ei și nu le sîntem dușmani, dar vrem să fim în viitor o floare neatîrnată în marele buchet al Internaționalei“⁶⁶.

Motivînd istorica hotărîre de votare a Unirii Transilvaniei cu România, „Adevărul“ sublinia, de pe poziții de clasă : „La această adunare istorică au luat parte și reprezentanții partidului nostru, contribuind și dinșii prin votul lor la aducerea hotărîrii. Era de datoria lor să *facă aceasta*, căci chiar social-democrația recunoaște dreptul fiecărui neam de a se dezvolta nestînjinit în cadrele sale naționale. Și noi care am luptat pînă acum și am jertfit muncă fără preget pentru dezrobirea atît națională cît și socială a neamului românesc, *nu ne puteam uita de trecut și ne puteam împotrivi atunci cînd a fost vorba de realizarea dezrobirii naționale. Dar am făcut-o aceasta și pentru ca mai tîrziu, cu atît mai ușor să putem*

⁶⁶ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 4, filele 13—16. Pe adresa Marii Adunări Constituante au sosit numeroase telegrame de susținere a hotărîrilor istorice. Printre altele, consemnăm pe cea a muncitorilor din Sfatul național român din Lupeni, în care se dorea „din inimă succesul Unirii“, a Sfatului național român din Petrila și Petroșani, în care se anunța că „aderăm la rezoluțiunea Adunării Naționale“. Telegrama au sosit și din partea muncitorilor socialiști ieșeni, care, trimițînd salutul lor frătesc organizațiilor socialiste și întregii muncitorimi din ținuturile românești libere de apăsarea străină, îi chema „la conlucrare pentru realizarea idealului socialist“ (Arhiva Muzeului Unirii din Alba Iulia, fondul Marea

lupta pentru nimicirea oricărei stăpîniri de clasă și pentru înfăptuirea societății socialiste"⁶⁷.

Marea Unire de la 1 Decembrie 1918 a fost salutăată cu entuziasm de muncitorimea organizată în Partidul Socialist și syndicate în teritoriile din vechea Românie. La București a avut loc o întrunire publică la care au participat mii de oameni ai muncii, manifestație desfășurată în sălile clubului socialist din strada Sfîntul Ionică nr. 12, precum și în fața clădirii pe străzile din apropiere. După cuvîntările înflăcărâte ale militanților Partidului Socialist, Gheorghe Cristescu, C. Popovici, Ilie Moscovici, muncitorimea bucureșteană a adoptat o moțiune prin care transmitea „un salut tovarășesc muncitorimii din Bucovina și Transilvania care luptă pentru dezrobirea ei“. În declarația intitulată *Unirea*, publicată de conducerea Partidului Socialist, se aprecia : „În ziua de 1 decembrie, Marea Adunare Națională de la Alba Iulia a proclamat alcătuirea poporului român din Transilvania, Banat și Țările ungurești într-un stat român și unirea lui cu România... Noi, ca socialiști nu avem motive de a fi în contra voinței transilvănenilor de a se uni cu România. Ceea ce am cerut de la început a fost ca poporul să-și poată spune voința liber și neinfluențat de nimeni. Astăzi, cînd acest lucru s-a făcut și cînd cunoaștem actul unirii, ne putem arăta credința că românii de dincolo vor fi chemați să joace un rol în regenerarea vieții politice a țării... De astăzi, noi trimitem salutul nostru muncitorimi organizate... de peste munți, chemînd-o la întregirea Partidului Socialist din România Mare“⁶⁸.

Proclamarea Unirii Transilvaniei cu Țara a împlinit procesul de formare a statului național român unitar. El a fost încheiat ca rezultat al luptei revoluționare a maselor populare de la orașe și sate, luptă la care muncitorimea română și-a adus o contribuție valoroasă. Așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu „rolul hotărîtor în înfăptuirea Unirii l-au avut proletariatul, ce se afirma tot mai puternic pe arena politică a societății, mișcarea muncitorească și socialistă, precum și masele țărănimii“⁶⁹. Rolul clasei muncitoare s-a manifestat pregnant și prin influența pe care a exercitat-o asupra programului politic al Unirii, în exprimarea revendicărilor cu caracter revoluționar. Contribuția activă prodigioasă adusă de muncitorime, de reprezentanții organizațiilor politice revoluționare la lupta de eliberare națională a provinciilor românești asuprite și de făurire a statului național unitar român reprezintă o pagină eroică în istoria patriei, prin care clasa noastră muncitoare și-a afirmat profundul său atașament față de susținerea intereselor fundamentale ale poporului român.

⁶⁷ „Adevărul“, anul XIV, nr. 49 din 2/15 decembrie 1918.

⁶⁸ „Socialismul“, anul XIII, nr. 19 din 11 decembrie 1918.

⁶⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 17, Editura politică, București, 1979, p. 274.

CONTRIBUȚIA ȚĂRĂNIMII LA FĂURIREA MARII UNIRI DIN 1918

CONSTANTIN CORBU

Prin datele sale specifice și de la nivelul unei desfășurări îndelungi și dense, istoria noastră confirmă în mod strălucit adevărul de cuprindere universală potrivit căruia forța dinamizatoare a dezvoltării societății, purtătorul și promotorul celor mai înalte traiectorii ale evoluției sociale o formează permanența de granit a unui popor — *masele largi*. Dăinuirea ființei de sine stătătoare a neamului, continuitatea și înaintarea lui pe treptele de progres ale vremurilor, creația materială și spirituală de trăinicie își au temei și făurar în opera celor ce alcătuiesc și imensa majoritate a acestor meleaguri — masele populare, care au rodnicit înfăptuiri perene și care au fost brațul vajnic de înfruntare a oricăror împilări, fie dinăuntru, fie din afară. Toate momentele cardinale de acțiune socială și națională, ca de altfel fiecare clipă a existenței noastre în istorie, detașează rolul maselor ca factor de constanță al proiecției și abordării novatoare a viitorului, de exprimare revoluționară în practica social-politică.

Masele sînt acelea care au dat individualitate specifică istoriei noastre, care au făcut din statornicia în vatra strămoșească o unică operă de creație, de vigoare și relief spiritual. Ele au fost marele suport al unității neamului, al polarizării energiilor și voinței tuturor de a trăi o viață națională proprie, în cadrele firești ale aceluiași corp statal propriu. Prin masele populare, marile valori ale istoriei noastre — vechimea, stabilitatea și continuitatea ascendentă pe pămîntul natal, unitatea de neam, apoi unitatea națională, originalitatea spirituală, permanența luptei revoluționare pentru dreptate socială și libertate națională, pentru progres — își capătă înțelesurile depline.

Datorită specificului dezvoltării istorice a societății românești, structura socială a poporului nostru a fost, epoci în șir, precumpănitor țărănească. Vreme îndelungată țărănimea a reprezentat, practic, identitatea însăși a acestor locuri. Țăranul român este cea mai vie mărturie
36 economică-socială, spirituală, geografică și militară că sîntem aici de mii

de ani. Legătura oamenilor cu țara este, în sinteza ei, legătura țaranului cu pământul strămoșesc, în multitudinea valorilor ei economice-sociale, politice, spirituale. Secole de-a rândul, oricare din momentele luptei naționale și sociale a poporului român a situat în prim-plan masele țărănești.

Împotrivirea țărănimii față de apăsarea exploatării, năzuința fierbinte spre dreptate socială și libertate națională i-au încordat puterile, au făcut-o să se exprime ca factor robust de progres și civilizație, ea constituind expresia înmănuncherii idealurilor fundamentale — sociale și naționale — ale poporului român. „Multă vreme, de-a lungul milenarei existențe a poporului nostru — evidențiază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, țărănimea a reprezentat cea mai importantă forță a progresului social, purtătoarea năzuințelor de neatîrnare și a sentimentului de demnitate națională”¹. Ea a alcătuit oastea vitează a lui Burebista și Decebal, a fost principala forță a armatei lui Mircea cel Mare, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, a constituit elementul social de bază al revoluțiilor naționale și sociale din epoca modernă a istoriei românești, a dus greul bătăliilor pentru unirea țărilor române și independența deplină, pentru făurirea statului național unitar român. Departe, așadar, de a fi pasivă și inertă, ea a dovedit potențial de acțiune istorică, un înalt spirit de răspundere și de sacrificiu pentru cauza acestor meleaguri, ceea ce pune în lumină existența și manifestarea conștiinței politice a maselor țărănești corespunzător cu orizonturile vremurilor².

Un rol remarcabil aveau să joace masele țărănești în cursul luptelor pentru unirea politică integrală purtate de poporul nostru sub conducerea lui Mihai Viteazul. Lor li se datorează, în primul rînd, strălucita victorie de la Călugăreni, care a marcat un moment de bază în cadrul ridicării insurecționale antiotomane a românilor. Nicolae Iorga avea să observe că lupta de la Călugăreni s-a purtat „în condiții care reproduc pe cele de la Podul Înalt : pădure, mlaștini, pod ; atac de pedestri [țărani], sprijinit de tunuri”³. Ea „fusesse reputată cu armata alcătuită în cea mai mare parte cu oameni din țară”⁴.

Izbinda istorică din august 1595, eroismul și jertfele luptătorilor lui Mihai au avut semnificații majore atît pentru înfăptuirea unirii politice complete a românilor, cît și pentru însuși viitorul poporului nostru. Nicolae Bălcescu va sesiza consecințele ei adînci pentru destinele românilor, pentru curajul de a rezista demn în fața cîmpitorilor și opresorilor străini, scriind că a fost „una din faptele cele mai strălucite ale luptei părinților lor pentru libertate”⁵. Ea „ne dete un nume și o bază însemnată în Europa și statornici pentru viitorime drepturile patriei noastre”⁶.

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 277.

² A se vedea pe larg : Vasile Petrișor, Nicolae Rauș, *Masele populare — factorul decisiv în pregătirea și desfășurarea revoluției române de la 1848*, în „Anale de istorie”, anul XXXIV, nr. 3/1988, p. 28 și urm.

³ Nicolae Iorga, *Istoria românilor*, vol. V, București, 1937, p. 385.

⁴ D. I. Georgescu, *Istoria armatei române și a războaielor poporului românesc*, Tipografia Geniului, București, 1928, p. 27.

⁵ Nicolae Bălcescu, *Opere*. Tom. I, partea I. *Scrieri istorice, politice și economice*. Ediție critică adnotată cu o introducere de G. Zane, București, 1940, p. 221.

⁶ *Ibid.*

În cadrul ridicării insurecționale, românii, în frunte cu Mihai Viteazul, au continuat lupta împotriva Porții, înțelegând că aceasta era unica soluție pentru înfăptuirea țelului temerar pe care îl aveau în permanență în inima și cugetul lor — libertatea și unitatea neamului. Dobîndind răgaz din partea otomanilor, care s-au văzut nevoiți să încheie pace, să recunoască independența deplină a țării românești Muntenia, el s-a îndreptat decisiv spre realizarea unirii tuturor românilor. Acest act istoric, înfăptuit la 1599—1600, poartă în sine, mai ales, mesajul de libertate națională al milioaneilor de țărani din toată cuprinderea meleagurilor românești, care erau temelia țării și asupra căroră se exercitau în modul cel mai dur și consecințele de ordin economic și politic ale asupririi străine.

Victoria lui Mihai Viteazul de la Șelimbăr, din 18 octombrie 1599, a stimulat lupta țărănimii împotriva nobilimii, slăbind, pentru un timp, forța economică și politică a acesteia, ceea ce l-a ajutat pe domnitor să-i supună cu mai multă ușurință pe asupritorii Transilvaniei. Odată cu trecerea munților de către un domn român, în fruntea unei oștiri formate, în bună parte, din țărani români, s-a declanșat ridicarea în masă a țărănimii transilvănene — și aici imensa majoritate a poporului —, care a continuat în noiembrie-decembrie 1599 și în tot cursul anului 1600, fiind îndreptată împotriva nobilimii ca expresie a opresiunii naționale și sociale⁷. Țărănimea a reprezentat și peste Carpați acea bază socială largă care a asigurat insurecției românești succesul rapid și deplin. Așa cum scria, la 20 noiembrie 1599, comisarul imperial Sigismund Forgács, „nu există nici un nobil casa căruia să nu fi fost pustiită și să nu i se fi distrus totul. Țăranii s-au răsculat împotriva nobililor”⁸. Iar cronicarul Ștefan Szamosközi recunoștea că „vestea luptei nenorocite [pentru Andrei Báthory] a străbătut repede în toată țara, neamul românilor ce locuiește în satele Transilvaniei a făcut o conspirație și s-a unit cu conaționalii lor veniți de dincolo [de Carpați] și s-au ridicat în toate părțile, întemeiați pe încrederea ce le-o da un principe de neamul lor”⁹. Ei au acționat — spune același cronicar — „atît uniți, cît și deosebit”¹⁰. Insurecția în Transilvania reprezintă, astfel, expresia cea mai marcantă a unității de țeluri și de luptă a poporului nostru în acea vreme, prefigurarea, în ordine imediată, a unirii politice a românilor, ca ideal propriu și ca înfăptuire proprie¹¹.

Pătrunsă de un înalt spirit patriotic, țărănimea s-a aflat permanent în planul central al mișcării pentru unire. Ea considera, în același timp, că, prin reunirea tuturor românilor în fruntariile aceluiași stat propriu, deplin independent, condiția sa socială se va îmbunătăți. La 1600, prin marele resort de acțiune populară, al țărănimii în primul rînd, „românul

⁷ Ștefan Pascu, *Mihai și Transilvania*, în *Mihai Viteazul. Culegere de studii*. Redactori coordonatori: Paul Cernovodeanu, Constantin Rezachevici, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1975, p. 17.

⁸ Apud Ștefan Pascu, *Mișcări țărănești prilejuite de intrarea lui Mihai Viteazul în Transilvania*, în „Studii și materiale de istorie medie”, vol. I, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1956, p. 131.

⁹ *Monumenta Hungariae Historica. Magyar Történelmi Emlékek. Scriptores*, vol. XXVIII, p. 343.

¹⁰ *Ibid.*

¹¹ A se vedea pe larg: Vasile Petrișor, Nicolae Raus, *Unirea politică de la 1600 — întruchipare a păstrării și dezvoltării unității de neam a poporului român*, în „Anale de istorie”, anul XXX, nr. 2/1984, p. 62 și urm.

s-a înfrățiț cu românul și toți au una și aceeași patrie, una și aceeași cîrmuire națională, astfel precum ei n-au fost din vremile uitate ale vechimei" ¹².

Pe fundalul proceselor economice-sociale, aspirațiile și lupta țărâni-mii au constituit un element esențial în grăbirea ivirii zorilor epocii moderne, iar apoi în edificarea noii epoci. Masele muncitorești și țărănești au fost factorul de bază al luptei împotriva dominației străine, al făuririi unor mari acte naționale și sociale care au așezat România pe temelii moderne ¹³. Începutul acțiunilor de amploare în acest plan va fi marcat de revoluția de la 1784, de sub conducerea lui Horea, Cloșca și Crișan, care avea drept obiectiv emanciparea socială a maselor și libertatea națională a românilor. Astăzi, este larg acreditat faptul că fruntașii revoluției s-au gîndit și au acționat în vederea unirii țării românești a Transilvaniei cu țările românești Muntenia și Moldova, a creării statului național unitar român în fruntariile vechii Dacii ¹⁴.

Revoluția de la 1784 a avut o deosebită influență și semnificație pe toată cuprinderea pămîntului românesc. Autoritățile comitatului Hunedoara apreciau, într-un memoriu din toamna anului 1784, că dacă această mișcare ține pînă în primăvara anului următor, se vor ridica la luptă toți românii, inclusiv bănațenii, muntenii și moldovenii, „contra robiei [nobiliare] ungurești” ¹⁵. Iar ziarul hamburghez „Politisches Journal” îi atribuia lui Horea afirmația că va încerca a se „uni cu cei de o credință cu el, cu românii din Țara Românească, ca, împreună cu ei, să cucerească [elibereze] Transilvania” ¹⁶. Tot atunci, ziarul „Magyar Hirmondo”, care apărea la Bratislava, constata că nu numai românii din Banat și Bihor vor să se unească cu cei din Munții Apuseni, ci și populația din țara românească Muntenia „vrea să li se alăture” ¹⁷.

În atmosfera de viguroasă manifestare a năzuințelor sociale și naționale ale poporului român, de abordare novatoare a orizonturilor moderne și ca expresie a acestor năzuințe se desfășoară revoluția de la 1821, condusă de Tudor Vladimirescu, care situează țărînimea ca forță socială centrală în cadrul evenimentelor. Lumea satelor a participat în masă la această revoluție. Trei pătrimi din efectivul armatei revoluționare conduse de Tudor erau constituite din lucrătorii de pămînt. Prin programul său, prin organizare și consecințe, momentul 1821 a însemnat o aprofundare și o dezvoltare a revoluției de la 1784 în condițiile sociale și politice proprii unei noi etape istorice. Urmărind închegarea unui front

¹² Nicolae Bălcescu, *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*. Ediție îngrijită de Andrei Rusu, Editura Minerva, București, 1977, p. 401.

¹³ A se vedea pe larg : Constantin Corbu, *Rolul țărînimii în istoria României* (sec. XIX), Editura științifică și enciclopedică, București, 1982, p. 123 și urm.

¹⁴ Ștefan Pascu, *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia — încununarea ideii, a tendințelor și a luptelor de unitate a poporului român*, Cluj, 1968, p. 52 ; Ștefan Pascu, *Ideea, tendințele și lupta pentru unitate a poporului român*, în *Desăvîrșirea unificării statului național român*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1968, p. 25 ; Nicolae Densușianu, *Revoluțiunea lui Horea în Transilvania și Ungaria. 1784—1785, Scrisă pe baza documentelor oficiale*, Tipografia „Românul”, București, 1884, p. 121 și urm.

¹⁵ I. Toth Zoltán, *Mișcările țărănești din Munții Apuseni pînă la 1848*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1955, p. 157.

¹⁶ Apud D. Prodan, *Răscoala lui Horea*, vol. II, Editura științifică și enciclopedică, București, 1979, p. 685.

¹⁷ *Ibidem*, p. 650.

comun al românilor în vederea impunerii independenței naționale depline și, pe această bază, a realizării unirii naționale, conducătorul revoluției a contat pe sprijinul moldovenilor. În această idee, el a cerut, în aprilie 1821, să se intre în legătură cu ei, ca „unii ce sîntem de un neam, de o lege... să putem cîștiga, deopotrivă, dreptățile acestor prințipaturi, ajutându-ne unii pe alții”¹⁸. Aceste cuvinte formează, de fapt, o adevărată proclamație de unire națională. Iar peste munți, în Transilvania, țărănimea îl aștepta pe Tudor Vladimirescu ca pe un nou Mihai Viteazul. Țăranii din Zarand, Hunedoara, Alba, din toată țara românească Transilvania primeau cu entuziasm știrile despre evenimentele din țara românească Muntenia. Masa românilor transilvăneni aștepta cu nerăbdare ca, împreună cu cei de dincoace de Carpați și sub conducerea politică unică a „crăiutului Tudoraș”, să organizeze o nouă Alba Iulia, care să impună drepturile naționale ale poporului român¹⁹. Autoritățile habsburgice se temeau că „spiritul de libertate și independență pe cari... Tudor l-a în-suflat valahilor ...să nu cuprindă, ca o boală molipsitoare, și pe românii ardeleni învecinați”²⁰.

Masele țărănești au fost, de asemenea, forța socială de bază a revoluției române de la 1848, de la declanșarea evenimentelor, în martie 1848, la Iași, și în toate celelalte momente decisive ale desfășurării și apărării ei, pe „Cîmpia Regenerării” la Islaz, pe „Cîmpul Libertății” la Blaj, București și Lugoj sau în Munții Apuseni și în tabăra oștirii revoluționare conduse de Gheorghe Magheru, ultimul bastion al rezistenței revoluționare armate a maselor. Prin țărănime, în primul rînd prin cei 40 000 de participanți la Marea Adunare Națională de la Blaj, din 3/15 — 5/17 mai 1848, a răsunat istorica aspirație și chemare românească unanimă : „*Noi vrem să ne unim cu Țara !*”. „Revoluția de la 1848 — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — a pus în evidență cu putere uriașul potențial revoluționar al poporului român, receptivitatea lui la ideile inovatoare, de progres, năzuința fierbinte spre libertate socială și națională, spre unitate. Masele orășenești și țărănimea împilată, care au acționat ca forțe motrice ale revoluției, au manifestat un înalt eroism, combativitate, consecvență revoluționară, clarviziune în luptă”²¹.

În acțiunile țărănimii s-au păstrat întregi idealurile promovate de revoluția de la 1848, mișcarea satelor pentru unirea națională fiind „întețită de amintirile și reînnoirea perspectivelor din 1848”²². Angajarea țăranilor în lupta unionistă a fost o angajare de masă, care a dinamizat integral lumea satelor, depășind mobilurile propriu-zise ale lucrătorilor de pămînt și dînd expresie imperativelor de interes național. Așa cum

¹⁸ Chiriac Popescu, *Memoriu despre mișcarea lui Tudor Vladimirescu*, în Nicolae Iorga, *Izvoarele contemporane asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu*, București, 1921, p. 194.

¹⁹ *Documente privind istoria României*. Colecția Eudoxiu de Hurmuzaki (Serie nouă), vol. III, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1967, p. 145.

²⁰ *Documente privind istoria României*. Colecția Eudoxiu de Hurmuzaki (Serie nouă), vol. I, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1962, p. 619.

²¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 291.

²² A. D. Xenopol, *Istoria partidelor politice în România*, vol. I, București, 1910, p. 381.

arată tovarăşul Nicolae Ceauşescu, „Țărănimea a constituit forța socială care a participat activ la înfăptuirea marilor deziderate și aspirații naționale ale poporului nostru, fiind prezentă în toate marile momente ale procesului de făurire a statului național unitar. Animată de conștiința originii comune și a unității de neam, ea a sprijinit, din răspuțeri, alături de celelalte forțe sociale înaintate, realizarea actului istoric al Unirii Principatelor”²³.

Una dintre cele mai impresionante manifestări ale voinței și luptei pentru unire a țăranimii au fost Adunările ad-hoc de la București și Iași din 1857. Pe drept cuvânt, acestea pot fi socotite singurele parlamente democratice și reprezentative din istoria modernă a României, pentru că numai ele au numărat în rândurile deputaților mandatați ai tuturor stărilor sociale și, în primul rând, ai țăranimii, care deținea ponderea covârșitor majoritară în structura societății. Adunările ad-hoc au afirmat în unanimitate principiul Unirii, ca expresie a voinței și aspirației maselor largi ale unui întreg popor²⁴. Iar în zilele lui ianuarie 1859, când avea să se pecetluiască Unirea, masele populare din București, lucrători, calfe, meșteșugari, negustori și, alături de ei, miile de țărani, nu numai din preajma Capitalei, ci și din locuri mai îndepărtate, au constituit un sprijin decisiv al operei care se înfăptuia²⁵.

Victoria în marele război pentru independența de stat deplină a României își are în primul rând resorturile în țăranime²⁶. Baza oștirii române din acest război național și popular au fost lucrătorii ogoarelor. Cea mai mare parte a contribuției pentru susținerea materială a frontului a venit, de asemenea, din partea satelor. Au contribuit, tot astfel, ca voluntari pe front și prin ofrande, un mare număr de țărani români din teritoriile care mai erau sub dominație străină. Războiul independenței, pe drept cuvânt al țăranilor-ostași, a amplificat solidaritatea națională a românilor de pe ambele versante ale Carpaților și a însemnat o importantă premisă pentru grăbirea desăvârșirii unității național-statale.

Idealurile sociale și naționale pentru care a militat țăărănimea vreme îndelungată au fost susținute și ridicate pe o treaptă nouă, superioară de mișcarea noastră muncitorească. Atît clasa muncitoare, cît și masele țărănești luptau pentru aceleași mari obiective ale dreptății sociale, libertății naționale, progresului și democrației, pentru unirea tuturor românilor în cadrul aceluiași stat național independent.

Dezvoltarea economică-socială și politică a României, voința arzătoare de libertate a românilor de pe ambele versante ale Carpaților au făcut deosebit de stringentă eliberarea teritoriilor românești aflate sub dominație străină și făurirea statului național unitar român. Participarea României la primul război mondial a avut ca scop tocmai împlinirea aces-

²³ Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 14, Editura politică, București, 1977, p. 232—233.

²⁴ A se vedea: *Rolul maselor populare în făurirea Unirii Principatelor Române (1859)*, Editura politică, București, 1979, p. 13 și urm.

²⁵ Constantin Corbu, *Contribuția maselor populare la Unirea Moldovei și Țării Românești*, în *60 de ani de la făurirea statului național unitar român*, București, 1978, p. 65 și urm.

²⁶ Constantin Corbu, *1877—1878. Războiul național și popular al românilor pentru independența deplină*, Editura politică, București, 1977, p. 23—24.

tui deziderat general românesc²⁷. În luptele pentru apărarea pământului patriei împotriva ocupanților militariști germani, pentru salvagardarea unității și integrității teritoriale, oștirea țării, masele largi populare au înscris nepieritoare pagini de eroism și abnegație, de spirit de jertfă și patriotism fierbinte. Țărănimea a participat în masă, pe front și în spatele acestuia, la războiul reîntregirii din anii 1916—1918. „Sute de mii de țărani care îmbrăcaseră haina militară — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — s-au acoperit de glorie la Mărășești, Mărăști, Oituz, apărând pământul patriei, și au participat activ, în 1918, la făurirea statului național unitar“²⁸.

Văzându-i cum pleacă, în masă, la război, Eugen Lovinescu remarca gesturile lor „simple și solemne“, „liniștea lor augustă“, „pasul rar și cuminte“. „De unde venea atîta liniște simplă la acest țaran român? — se întreba el —. De la strămoși. Gestul lui era un gest ancestral. Țăranul român n-a făcut numai gestul august al sămănătorului cîntat de poeți. El a făcut și gestul soldatului ce merge la război. Pe ulița pe care trece lungul șirag al căruțelor, a boilor cumînți și al țăranilor liniștiți a trecut de atîtea ori același șirag nesfîrșit. Alți oameni. Aceeași rasă însă. Același dispreț de moarte, același fatalism în privința «surîsului soartei», același supus simț al datoriei, același eroism simplu și firesc... Drumeții de acum erau niște fantome ce se desprindeau din umbra istoriei pentru a mai săvîrși încă odată gestul strămoșesc al jertfei de sine și al iubirii de țară și de pămînt. Cîntecul legănat al clopotelor i-a chemat la război. Odinioară îi chema buciulul lui Ștefan cel Mare și al tuturor voievozilor. Atunci, ca și acum, răsuna cîmpiile și munții de cîntec de război. Părăsind brazda începută, țăranii întorceau boii spre chemarea la arme. Plăieșii se scoborau din munte, muncitorii veneau de pe ogoare. Simplu. Mergeau astfel ca să-și îndeplinească a doua menire a lor : după munca pămîntului, apărarea lui împotriva dușmanilor“²⁹.

Un puternic factor de animare a stării de spirit a maselor de ostași-țărani l-a constituit și anunțarea, în mai 1917, a unui program de reforme sociale, care corespundeau aspirațiilor întregului popor. Promise de cîrmuire încă din primăvara anului 1917, reforma agrară și votul universal, votate în Parlament în cursul lunii iunie a aceluiași an, au reprezentat un stimulent în dinamizarea eroismului de masă, în hotărîrea de a nu ceda nici o palmă de pămînt dușmanilor. Prin legiferarea acestor reforme cu caracter democratic, prin care se promiteau 2,4 milioane hectare de pămînt și votul universal³⁰, aspirațiile de dreptate socială ale maselor găseau o împlinire firească³¹.

Este ilustrativ, în acest cadru, că, alături de armata română, au acționat în Dobrogea și pe fronturile de la Mărăști, Mărășești și Oituz, un

²⁷ A se vedea : Ion Popescu-Puțuri, *Lupta multiseclară a poporului român pentru apărarea dreptului de libertate socială și națională. P.C.R., continuatorul tradițiilor de luptă pentru suveranitatea și independența poporului român*, în „Anale de istorie“, anul XXI, nr. 3/1975, p. 35 și urm.

²⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 14, p. 233.

²⁹ Eugen Lovinescu, *În marginea epopeii (Note de război)*, București, 1919, p. 3—4.

³⁰ Dezbaterile Adunării Deputaților. 1916—1918, ședințele din 24—25 mai și 17 iunie 1917.

³¹ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, p. 511.

mare număr de români din Bucovina și din Transilvania retrași în Moldova în iarna anului 1917, precum și de prizonieri din Rusia, majoritatea fiind țărani. Numai pe fronturi au participat, după unele informații, peste 30 000 de voluntari români din Transilvania și Bucovina ³².

În aprilie 1917, după cum se știe, la Darnița, în vecinătatea Kievului, a avut loc o amplă manifestare românească pentru reunirea teritoriilor cotate cu Țara. La 26 aprilie 1917, în această localitate s-au reunit români din armata austro-ungară făcuți prizonieri de armata rusă. Au participat avocați, medici, funcționari, muncitori, dar cei mai mulți țărani din Transilvania și Bucovina. Aceste două provincii istorice ale țării — cum s-a observat — au fost reprezentate aici „și prin floarea țărănimii” ³³. În Declarația adoptată cu acest prilej, se spunea : „Noi, corporația voluntarilor armatei române, prin delegații noștri, ofițeri, unterofițeri [subofițeri] și soldați români din Austro-Ungaria foști prizonieri din Rusia, noi sîntem gata să ne luptăm și să ne jertfim viața pentru realizarea idealului nostru : unirea întregului popor român, a întregului pămînt românesc intrat în componența monarhiei austro-ungare într-un întreg indivizibil cu România, stat liber și independent” ³⁴. Prin semnificația ei, întâlnirea de la Darnița, ca și Declarația semnată aici de cei aproximativ 500 de delegați ai prizonierilor români din Rusia, a reprezentat „*Prima Alba Iulia*”, cea dintîi acțiune de amploare pentru reunirea cu Țara a teritoriilor românești cotate de monarhia austro-ungară, realizată chiar de românii de aici ³⁵.

O importanță deosebită pentru opera de reîntregire națională a avut lupta maselor populare în cuprinsul teritoriilor românești care se mai aflau sub dominație străină. În această luptă, în prim-plan s-au situat muncitorii și țăranii din Transilvania, Banat, Basarabia, Bucovina, Crișana, Maramureș. Alături de muncitori, masele de țărani au fost forța centrală a revoluției care a izbucnit dincolo de Carpați în toamna anului 1918. Era o revoluție de eliberare și reunire cu Țara, avînd un puternic și implicit caracter social, marcînd, practic continuarea și finalizarea, într-un alt cadru istoric, a revoluției române de la 1848 în domeniul național. Acțiunile țărănimii au fost viguroase și permanent stimulate de mișcarea noastră socialistă, care a înscris pe steagul ei de luptă, încă de la începuturile afirmării sale pe scena vieții politice a societății românești, îndoitul țel al eliberării sociale și naționale a poporului român. Soldații români încorporați în armata austro-ungară, în marea lor majoritate țărani, au părăsit fronturile de război și cazărmile și, întorși acasă, au contribuit la ridicarea în masă a țărănimii pentru înlocuirea aparatului de stat austro-ungar cu cel de drept, românesc, împotriva moșierilor, în majoritate maghiari, accelerînd, astfel, procesul de desăvîrșire a statului național unitar român. Așa cum atestă mărturiile de atunci, „Și în te-

³² Ștefan Pascu, *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia*, p. 276 ; *Desăvîrșirea unificării statului național român*, p. 135—136, 232—233.

³³ Adrian Ganea, *Contribuția voluntarilor români la Marea Unire*, în Tiron Albani, *Douăzeci de ani de la Unire*, Oradea, 1938, p. 325.

³⁴ P. Nemoianu, *Prima Alba Iulia. Voluntarii români în războiul pentru în-
tregirea neamului*, Timișoara, 1929, p. 10.

³⁵ P. Nemoianu, *op. cit.*, p. 9 ; Ștefan Pascu, *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia*, p. 272 și urm. ; V. Popeangă, I. Kovács, *Lupta țărănimii din Transilvania pentru Unirea cu România*, în *Desăvîrșirea unificării statului național român*, p. 232—233 ; Constantin Nuțu, *Noul activism și lupta pentru unitatea de stat (1905—1918)*, în *Desăvîrșirea unificării statului național român*, p. 135—136.

ritoriul românesc al Ardealului satele sînt pretutindeni în fierbere. Soldații, care se întorc, cei mai mulți, înarmați, sînt gata să răzbune nedreptățile suferite de la administrația ungurească. Nemulțumirile acumulate în cursul celor patru ani de război răbufnesc cu violență, iar forța publică nu mai există pentru a strînge în frîne furia dezlănțuită a poporului“³⁶.

Revoluția, declanșată la sfîrșitul lunii octombrie și începutul lunii noiembrie 1918, s-a dezvoltat cu iuțea fulgerului. Lupta maselor țărănești împotriva exponenților vechii puteri de stat austro-ungare s-a împletit organic cu acțiunile împotriva moșierilor, pentru pămînt, înscind un aport de cea mai mare însemnătate la destrămarea și la înlăturarea autorităților străine. Prin aceasta, masele țărănești au avut un rol nemijlocit în grăbirea istoricului act de la 1 Decembrie 1918. „Flăcările devastării — așa cum va remarca un contemporan al evenimentelor — au pătruns pînă în creierul munților. Lumea săracă a crezut că a sosit ceasul să se răzbune pe aceia care i-au supt seva sîngelui secole de-a rîndul, să spargă grănăriile, să împartă mașinile, fabricile, cirezile de vite ale marilor domenii“³⁷.

Revoluția s-a intensificat cu fiecare zi, prin grevele politice și demonstrațiile clasei muncitoare împotriva vechilor autorități austro-ungare, pentru reunirea tuturor părților de pămînt strămoșesc cu patria-mamă. Aceasta a stimulat puternic și lupta soldaților și a țărănimii. Paralel cu refuzul soldaților români de pe fronturi de a mai lupta în armata monarhiei dualiste, s-au declanșat energice acțiuni ale ostașilor din garnizoane împotriva comandanților austro-ungari. Ei au părăsit unitățile militare și s-au întors, înarmați, în satele lor, participînd la desfășurarea revoluției în Banat, Bucovina, Crișana, Transilvania, Maramureș. În Transilvania, numărul „dezertorilor“, în majoritate țărani, s-a ridicat la 80 000³⁸. Foștii soldați-țărani s-au organizat în grupe de acțiune care, în munții și pădurile Transilvaniei, totalizau zeci de mii de combatanți. În împrejurimile Aradului, în munții Bistriței și Maramureșului au avut loc lupte susținute între unități ale forțelor represive și detașamentele alcătuite din țărani foști soldați³⁹, acțiuni care aveau un caracter național și social.

Alături de orașe, satele din această parte a țării au devenit puncte de incandescență a revoluției, de transpunere în practică a obiectivelor acesteia. În ansamblul ei, țărănimea s-a ridicat împotriva vechiului aparat administrativ (prim-pretori, notari, primari), a forței de represiune (jandarmi), împotriva moșierilor, a uneltelor acestora, a instituțiilor economice, sociale și politice ale stăpînirii străine. Masele țărănești au atacat preturile, primăriile, serviciile de poștă, magazinele cu alimente, hambarele cu cereale, depozitele de armament, au împărțit cerealele, animalele, lemnele, armele, au pus stăpînire pe pămînturile moșierilor, pe domeniile bisericii catolice, ale statului austro-ungar, au alungat pe moșieri, autoritățile, jandarmii, iar în unele părți i-au executat. Satele

³⁶ Silviu Dragomir, *Un sfert de veac de la Unirea Transilvaniei*, Sibiu, 1943, p. 18.

³⁷ Ion Clopoșel, *Revoluția din 1918 și Unirea Ardealului cu România*, Cluj, 1926, p. 51.

³⁸ *Destrămarea monarhiei austro-ungare. 1900—1918*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1964, p. 87.

³⁹ *Relații agrare și mișcări țărănești în România. 1908—1921*, Editura politică, 44 București, 1968, p. 250.

arborau tricolorul românesc, oamenii purtau panglici tricolore, cîntau marșuri patriotice, limba română era introdusă în administrație, în învățămînt. Vechea administrație era înlocuită cu una proprie, românească ⁴⁰.

Pretutindeni peste munți, acțiunile satelor au vădit o puternică integrare în fluxul unic al revoluției, masele țărănești fiind, alături de muncitori, forța motrice a acesteia. Este semnificativ că peste tot țărănimea a acționat ca o prezență permanentă și viguroasă în revoluție, declanșată după constituirea, la 31 octombrie 1918, a Consiliului Național Român Central. Faptele sînt pe cît de numeroase, pe atît de elocvente în acest sens. În comuna bănățeană Răcășdia, de pildă, încă în noaptea de 29 spre 30 octombrie 1918, un grup de foști ostași „parcurgeau străzile cîntînd cîntări naționale românești, care, pe acele timpuri de război, nu erau permise... Din cînd în cînd, se auzeau strigăte «Trăiască revoluția!», «Trăiască România!». În dimineața zilei de 30 octombrie, sătenii se adună pentru a primi pe alți soldați români, întorși înarmați de pe front” ⁴¹. În frunte cu soldații, ei au înlăturat inscripțiile în limba maghiară de pe frontispiciile instituțiilor, au eliberat pe cei arestați de către jandarmi și au înlăturat autoritățile locale ale vechiului regim: primar, notar, jurați ⁴². La 2 noiembrie, aproximativ 1 500 de locuitori din Chevereșul (jud. Timiș), „înarmați cu arme de foc”, au atacat primăria și alte instituții comunale ⁴³. La începutul lunii noiembrie, întregul județ Caraș-Severin era cuprins de revoluție, țăranii înlocuind vechile autorități locale.

În aceeași perioadă, țăranii din mai multe sate s-au adunat în fața băncii „Oraviciană” din Oravița și au pornit la acțiune scandînd: „Trăiască România!”, „Trăiască națiunea română una și nedespărțită!”. Ei au înlăturat notarii, jandarmii, funcționarii financiari din zona orașelor Bozovici și Reșița. Așa cum recunoștea, la 6 noiembrie, comitele suprem al comitatului Caraș-Severin, în numeroase locuri țărănimea s-a ridicat cu atîta forță încît autoritățile deveniseră neputincioase, „și din unele localități prim-pretorii, iar din altele, mai numeroase, notarii publici au fost nevoiți să fugă ca să-și poată salva viața. Masa dezlănțuită, care, la început, era compusă doar din soldați înarmați eliberați din garizoanele lor, a atras de partea sa și populația de acasă și nu s-a mulțumit cu nimicirea autorităților locale și a sediilor acestora, ci s-a îndreptat împotriva tuturor acelor factori în care a văzut un inamic al bunăstării sale materiale” ⁴⁴. Același dregător preciza că, în județ, „grupuri de cetățeni, aparținînd populației românești, vor să preia puterea publică,

⁴⁰ 1918. *Unirea Transilvaniei cu România*, ediția a III-a, revăzută și adăugită, Editura politică, București, 1978, p. 496 și urm.; Ștefan Pascu, *Făurirea statului național unitar român. 1918*, vol. III, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1968, p. 78 și urm.; I. Kovács, V. Popeangă, *Lupta țărănimii din Transilvania din toamna anului 1918 pentru unirea cu România*, în „Studii. Revistă de istorie”, tom. 21, nr. 6/1968, p. 1 073 și urm.

⁴¹ Emilian Novacoviciu, *Răcășdia în războiul mondial, revoluțiile și sub ocupațiune sîrbească, de la 1914—1920*, Oravița, 1923, p. 13.

⁴² V. Popeangă, *Destrămarea aparatului administrativ din Banat în timpul luptei pentru Unire (toamna anului 1918)*, în „Studii și materiale de istorie”, XIII, București, 1969, p. 55.

⁴³ *Documente despre mișcările țărănești din Transilvania din noiembrie 1918*, publicate de Ludovic Vajda, în „Anale de istorie”, anul III, nr. 5/1957, p. 147.

⁴⁴ 1918 *la români. Desăvîrșirea unității național-statale a poporului român. Documente externe. 1916—1918*, vol. II, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, p. 1 199.

înființează consilii și somează conducătorii administrației (prim-pretor, notar public) să le predea funcțiile. Conform informațiilor, acestea nu sînt elemente turbulente, ci cetățeni români care consideră că... puterea publică aici trebuie să le aparțină, întrucît sînt majoritari“⁴⁵. La 12 noiembrie 1918, ziarul „Drapelul“, care apărea la Lugoj, informa că „actuala administrație se află deja în stadiul lichidațiunii. În multe locuri s-au constituit comisii locale, care de capul lor au luat administrația în mînă“. În județul Caraș-Severin, doar doi vechi notari mai erau în posturi la începutul lunii noiembrie 1918, ceilalți fiind izgoniți.

În județul Arad, țăranii au atacat, de asemenea, pe primari și notari. Un număr de 88 din cei 92 de notari au fost puși pe fugă, iar în unele locuri acești funcționari au fost executați. În județul Bihor, mai ales în localitățile din preajma Oradei, sub influența mișcării muncitorești — numeroși țărani făcînd parte din organizații socialiste —, lupta țăranimii a cunoscut o și mai mare intensitate. Au fost atacați și alungați funcționarii locali, unii dintre ei fiind executați⁴⁶. „Notarii fug — scria ziarul burghez „Nagyvárad“, la 7 noiembrie 1918 —. Este interesant și trist că, în cele mai multe locuri, ura poporului se îndreaptă împotriva notarilor“. Notarii înșiși explicau de ce țăranimea se ridica atît de vehement împotriva lor : „Regimurile de pînă acum — dezvăluia unul dintre ei, în ziarul „Ujság“ din 10 noiembrie 1918 — ne-au atribuit rolul de călăi. Am fost siliți să jupuim populația comunei în sensul strict al cuvîntului. La rechiziție a trebuit să-i luăm pîinea de la gură“.

În comitatul Hunedoara, lupta țăranimii în cadrul revoluției a fost, de asemenea, viu stimulată de mișcarea socialistă a muncitorilor hunedoreni și a minerilor din Valea Jiului. Așa cum raporta, la 3 noiembrie 1918, conducerea comitatului, zona Hunedoarei înregistra o efervescență deosebită a luptei țăranimii. Ca urmare, „Organele administrative au fugit în mare parte, mai mulți notari cercuali au fost masacrați. Cercul se strînge și devine din ce în ce mai periculos“⁴⁷. La 3 noiembrie, vicepreședintele Consiliului Național maghiar al comitatului Hunedoara telegrafia Consiliului Național maghiar din Budapesta : „Tot județul e în pericol, armata nu există, iar efectivul jandarmeriei este mult prea redus. ... În situația noastră, vă rugăm să trimiteți cît mai urgent forțe armate, eventual avioane de la Arad. În caz de întîrziere, sîntem amenințați de primejdii mortale“⁴⁸.

S-au ridicat la revoluție și țăranii din județele Solnoc-Dobîca și Cojocna, unde cei mai mulți funcționari comunali s-au refugiat în orașul Cluj, precum și cei din județul Sălaj. „În noiembrie 1918 — își amintea un contemporan al evenimentelor —, valurile revoluției s-au abătut și asupra Sălajului. La îndemnul soldaților, țăranii asupriți s-au năpustit și aici asupra asupritorilor lor. Au fost alungați numai asupritorii, reprezentanții regimului oligarhic, nedrept, exploatator și opresor din toate punctele de vedere“⁴⁹. La începutul lunii decembrie 1918, așa cum

⁴⁵ *Ibidem*, p. 1 200.

⁴⁶ I. Kovács, V. Popeangă, *op. cit.*, p. 1 075.

⁴⁷ *Documente despre mișcările țăărănești din Transilvania*, p. 147.

⁴⁸ *Ibid.*

⁴⁹ Alexandru Aciu, *Șimleul sub linie demarcațională*, în Tiron Albani, *op. cit.*,

remarca ziarul „Românul“, circa 300 de notari din județele Timiș-Torontal și Caraș-Severin, respectiv majoritatea reprezentanților vechilor autorități comunale de aici, fugiseră la Timișoara ⁵⁰.

În zona Munților Apuseni și în județele din estul Transilvaniei, lupta țărănimii împotriva vechiului aparat de stat s-a desfășurat sub influența și în legătură cu lupta minerilor și, respectiv, a muncitorilor din centrele mari — Tirgu-Mureș, Sibiu, Brașov ș.a. Pretutindeni, țărani, mulți dintre ei înarmați, alungau vechile autorități, pe unii funcționari executându-i ⁵¹.

În primele zile ale lunii noiembrie 1918, soldații din garnizoanele armatei habsburgice din Bucovina, cei mai mulți țărani, s-au ridicat împotriva ofițerilor, le-au smuls gradele, au distrus însemnele habsburgice, au părăsit unitățile militare și au trecut la dizolvarea autorităților imperiale. Sătenii i-au alungat pe jandarmi și pe strângătorii de biruri. În grupuri mari, ei au atacat orașele, îndeosebi pentru a pune mâna pe arme ⁵².

În strînsă conexiune cu țelurile eliberării naționale și ale reunirii cu Țara a provinciilor cotoșite, țărănimea, alături de muncitori, a imprimat revoluției și un puternic ascuțiș social. De altfel, prin înlăturarea administrației străine la sate, s-a creat posibilitatea să se acționeze cu mai mult succes împotriva moșierilor și altor exploatare ai țaranului. În acest proces, masele de țărani au atacat conacele, au distrus documentele cu obligațiile față de moșieri, au împărțit între ei cerealele, produsele alimentare, uneltele agricole, furajele pentru animale, vitele, arătînd că le aparțin de drept, au tăiat pădurile, au atacat pe moșieri, în unele locuri executîndu-i, au căutat să intre în stăpînirea marilor domenii funciare ⁵³.

Un rol de prim-plan în direcționarea și înfăptuirea revoluției au avut consiliile și gărziile naționale românești județene, cercuale și comunale și gărziile naționale — forțe executive ale acestora —, organizate la sfîrșitul lunii octombrie și în prima jumătate a lunii noiembrie 1918, care au acționat sub conducerea Consiliului Național Român Central. Aceste organe politice de largă cuprindere, constituite din muncitori, țărani, meseriași, intelectuali, soldați și ofițeri întorși de pe front, reflectînd puternic activismul politic al maselor, au condus lupta pentru înlăturarea administrației austro-ungare și înlocuirea ei cu cea românească, pentru unirea Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului cu România, au acționat în vederea rezolvării unor probleme economice, sociale, culturale ș.a. Organizarea politică a populației românești în consilii și gărzi naționale, militare și civile, a accelerat lupta pentru Unire, fiind o expresie a dreptului la autodeterminare în vederea reunirii cu patria-mamă. Practic, aceste organisme politice au preluat puterea, marcînd instituirea autorității românești peste Carpați. Ziarul „Românul“ semnalează aceasta, scriind că, „trezindu-se poporul, revo-

⁵⁰ „Românul“, anul VII, nr. 23 din 24 noiembrie/7 decembrie 1918.

⁵¹ 1918. *Unirea Transilvaniei cu România*, p. 500; *Documente despre mișcările țărănești din Transilvania*, p. 155; I. Kovács, V. Popeangă, *op. cit.*, p. 1076; Traian Mayer, *Contribuțiuni la istoria Unirii. 1918—1919*, Arad, 1939, p. 22.

⁵² *Relații agrare și mișcări țărănești în România. 1908—1921*, p. 286; Ștefan Pascu, *Făurirea statului național unitar român*, p. 83.

⁵³ A se vedea: 1918. *Unirea Transilvaniei cu România*, p. 504 și urm.; I. Kovács, V. Popeangă, *op. cit.*, p. 1077; *Documente despre mișcările țărănești din Transilvania*, p. 154.

luția a spulberat administrația păcătoasă, exponenții ei au fugit, temându-se de darea de seamă pentru mișeliile de secole, și așa comitetele locale au fost necesitate să ia în mîna lor conducerea”⁵⁴.

Pretutindeni, organizarea masei românilor, a țărănimii în consilii și gărzi naționale s-a desfășurat pe fondul unei puternice efervescențe revoluționare. Referindu-se la organizarea locuitorilor din Munții Apuseni în consilii și gărzi naționale, ziarul „Unirea” scria : „Cea mai înflăcărată lume românească pretutindeni și poporul e conștiu de demnitatea sa și de idealul național, a cărui înfăptuire o pretind sus și tare, ca un covârșitor glas de tulnic”⁵⁵. La Vidra, adunarea pentru constituirea moșilor în consiliu și gardă națională a avut loc la 11 noiembrie 1918. Au participat peste 2 000 de țărani, în ochii cărora „strălucesc bucurie și însofletire”. Se scanda : „Trăiască unirea tuturor românilor !”, „Trăiască România Mare !”.

Alegerea consiliilor locale, în cadrul unor largi adunări populare, a prilejuit afirmarea de către masa țărănimii, alături de întregul popor, a dreptului românilor de a decide asupra soartei lor, ca națiune de sine stătătoare, de a fi liberi și uniți într-un același corp național-statal propriu. Bunăoară, în comuna Potoc din județul Cluj, adunarea populară a țăranilor declara că, „în virtutea principiului de liberă dispunere a fiecărei națiuni, fiind recunoscută națiunea română din Ardeal și Ungaria de liberă și coordonată cu alte națiuni [naționalități] conlocuitoare, poporul român din comuna Potoc se declară solidar și aderă la toate hotărârile Consiliului Național Român”⁵⁶.

Tot ceea ce întreprindeau la sfîrșitul lunii octombrie și la începutul lui noiembrie 1918 clasa muncitoare, lucrătorii ogoarelor, intelectualitatea din Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș pe planul unirii și libertății era susținut și acreditat în cadrul adunărilor și întrunirilor care se țineau în fiecare localitate. Sub îndrumarea Consiliului Național Român Central, în a doua jumătate a lunii noiembrie s-au desfășurat, în toate localitățile, astfel de întruniri, țărănimea participînd în masă la alegerea — ca deputați — a reprezentanților lor la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, alegeri care au avut la bază largi principii democratice. În unanimitate, masele populare își votau reprezentanții și îi împuterniceau să le susțină hotărîrea de Unire. Deputații aleși în adunările deschise erau muncitori, țărani, profesori, medici, avocați, preoți, studenți.

Țărănimea a manifestat un mare entuziasm față de această modalitate populară, democratică de votare a propriilor deputați pentru Marea Adunare Națională. Descriind o adunare de acest fel, care a avut loc în ziua de 24 noiembrie 1918, în cercul Chișineu, ziarul „Românul” relatează : „Au venit în impunătoare conducte gardele sătene și țărănimea cu steaguri românești, muzică și banderii, în ordine de model, păstrate și în decursul adunării și la întoarcere”. Au fost aleși doi țărani ca deputați. „Dintre cei aproape trei mii de față, se mai anunță pentru Alba Iulia 150 de participanți benevoli, dintre care aproape 100 țărani”⁵⁷. În zilele care au premers Marii Adunări Naționale de la 1 decembrie 1918, în fiecare sat a avut loc o adevărată Alba Iulia, căci în adunările de împuternicire a

⁵⁴ „Românul”, anul VII, nr. 19 din 18 noiembrie/1 decembrie 1918.

⁵⁵ „Unirea” (Blaj), anul XXVIII, nr. 10 din 11/24 noiembrie 1918.

⁵⁶ Apud 1918. *Unirea Transilvaniei cu România*, p. 581.

⁵⁷ „Românul”, anul VII, nr. 16 din 15/28 noiembrie 1918.

deputaților săteni masa țărănimii își exprima dezideratul Unirii și acredita aceasta prin votul dat reprezentanților aleși de ea, prin acele istorice acte de împuternicire — credenționalele — purtînd semnătura obștei satelor, expresie a hotărîrii populației românești de a decide de sine și de a se reuni cu Țara.

Înainte ca deputații să se întrunească, spre Alba Iulia se îndrepta un mare număr de azeziuni și din partea satelor, cu sute și mii de semnături exprimînd dezideratul Unirii. De pildă, țărani din Țințari (jud. Făgăraș), întruniți în „Marea Adunare obștească“, arătau că l-au împuternicit pe reprezentantul lor ca „necondiționat să se prezinte acolo încă sîmbătă pe 30 d.c. și, în numele celor 2 800 de suflete române care locuiesc în această comună românească, să declare dorința noastră nestrămutată de a ne alipi României și, prin aceasta, a contribui la unirea tuturor românilor într-un singur stat național și independent“⁵⁸. Sătenii din Lesnic (jud. Hunedoara) au împuternicit pe deputații lor, aleși în unanimitate, ca, „în numele nostru al tuturor, să ia parte la Marea Adunare Națională și acolo, în numele la toată suflarea românească din comuna Lesnic, să adereze și să declare sfînt și solemn că noi toți vrem întruchiparea (respectiv făptuirea) marelui ideal național român, adică unirea tuturor românilor într-un stat național român..., care va avea să ne ocrotească și păzească pe noi toți copiii ei, aceasta o vrem, pentru aceasta trăim și muncim“⁵⁹. Țărani din zece comune aparținînd cercului electoral al Branului (jud. Făgăraș) au acreditat pe deputații lor „a lua parte cu vot decisiv la Marea Adunare Națională Română... și a contribui cu votul lor la deciderea asupra sorții viitoare a neamului românesc din Transilvania, Ungaria și Banatul Timișorean“⁶⁰. Locuitorii comunei Hărman (jud. Brașov), în Hotărîrea adoptată, întărită de 766 de semnături, declarau : „așternem tot ce au dorit strămoșii noștri, tot ce ne încălzește pe noi cei de față și tot ce va înălța pururea pe fiii și nepoții noștri“⁶¹. Iar locuitorii din Albac arătau că „Atît Sfatul Național român, cît și întregul popor din comuna Albac, la adunarea națională în 14/27 noiembrie 1918, cu unanimitate s-au declarat că unica și nestrămutată lor dorință, nemaiputînd suferi jugul străin, este *unirea românilor* și că toți aderă și se vor supune întru toate tuturor hotărîrilor aduse de Adunarea Națională Română de la Alba Iulia“⁶². În același document se menționa că „cele 3 000 de suflete rămase acasă, a căror inimă bate după mult așteptata libertate, vor striga la 1 decembrie 1918 acasă că «Să trăiască unirea tuturor românilor»“⁶³.

Ultimele zile ale lunii noiembrie 1918 au înregistrat un adevărat marș triumfal al satelor spre Cetatea Unirii, iar la 1 Decembrie aici a fost pecetluită suprema înfăptuire națională a poporului român. Sînt numeroase mărturiile contemporane evenimentelor, toate scoțînd în evidență participarea în masă a țărănimii, contribuția ei de mare însemnătate la realizarea istoricului act al Unirii. Reproducem, cu titlu de exemplu, cîteva dintre ele, datînd chiar din acele memorabile momente. Cu cîteva zile înainte de Marea Adunare Națională de la 1 Decembrie 1918, ziarul „Românul“ scria : „Abia au trecut două zile de cînd am dat

⁵⁸ Apud 1918. *Unirea Transilvaniei cu România*, p. 602.

⁵⁹ *Ibid.*

⁶⁰ *Ibidem*, p. 603.

⁶¹ *Ibid.*

⁶² *Ibidem*, p. 604—605.

⁶³ *Ibidem*, p. 605.

de știre prin ziarul nostru că duminică, la 1 decembrie c., se va ținea Marea Adunare Națională la Alba Iulia. Glasul nostru are un puternic răsunet în toate colțurile locuite de români și în toate păturile neamului nostru. Azi nu este suflet românesc care să nu fie pătruns de dorul : la Alba Iulia ! O săptămână ne desparte de această zi istorică și începînd de ieri și azi au pornit satele. Nu sînt trenuri deajuns, țărani pleacă pe jos, înfruntînd greutățile unui drum atît de lung în cap de iarnă, dar se duc⁶⁴. Același ziar informa că la Alba Iulia sosiseră, la 1 decembrie, „moșii și satele de cîmpie, sînt aici Sătmărușul și Brașovul, jurul Aradului și toată împrejurimea Sibiului, falnicul Banat, călcat azi de opreliști și, totuși, reprezentat cu mîndrie, tot, tot ce-i românesc în țara asta“⁶⁵. Evocînd participarea țărănimii la Alba Iulia, ziarul „Unirea“ va relata, sub titlul *Poporul la Alba Iulia* : „Poporul nostru — mîndru ca niciodată — s-a manifestat mai presus de toate așteptările. Pe o vreme de iarnă, mizerabilă, cu zăpadă și apă, au venit din toate părțile românești sutele, miile și zecile de mii : pe jos, călări, cu căruțe și cu trenurile. Am văzut la Alba Iulia căciulile Maramurășului, pălăriile Cîmpiei, cușmele Bănățului, sumanele Țării Birsei și ale Poienarilor. Satele din jur au venit toate în grupe puternice, cu steaguri tricolore, cu tăblițe, unele cu banderii de călăreți, cu muzică“⁶⁶.

Satele mai îndepărtate au sosit la Alba Iulia în zilele de 29 și 30 noiembrie, fiecare „cu nelipsitul și falnicul stindard național“. „Grosul a început să defileze duminică dimineața, trecînd peste larga piață a Bălgradului... Grandioasă defilare ! Moșii Abrudului..., satele de la poala munților, Murășul întreg, din jos și din sus de Alba Iulia, Secașul, Săliștea, cu frumoșii ei mărgineni, Orăștia, cu jurul ei puternic, Hunedoara, cu urmașii pletosi ai dacilor : toată lumea de săteni de aproape și de departe, ca treziți de o chemare sfîntă. Fiecare comună cu steagul și tabelele ei, unele cu superbi călăreți împănați, cum numai în povești se întîlnesc... Un singur strigăt umple văzduhul umed de iarnă, repetit de zeci de ori la fiecare clipă : «Trăiască România Mare»“⁶⁷. Falnicii și mîndrii moși ai Munților Apuseni — remarca același ziar — „au venit la Alba Iulia, la marea sărbătoare a libertății, așa precum îi așteptam : în sumane albe, curate, cu războinicele lor căciuli dace, cu frunțile netede și luminoase, cu ochii plini de demnitate... Sînt tot ei, moșii cei vechi : au venit de astă dată la Alba Iulia în numele libertății depline, plătită atît de scump de marii lor vizionari de la Albac și Vidra“⁶⁸.

Alături de deputații acreditați la Alba Iulia, toți participanții, între care zeci de mii de țărani, au cerut cu hotărîre, asemenea tuturor românilor care se aflaseră sub stăpînire străină, Unirea cu patria-mamă. Ziarul „Alba Iulia“, editat cu prilejul marelui eveniment, în articolul : *Cea mai mare sărbătoare națională a românilor. Peste 100 000 de români, într-un glas, au hotărît : Unirea cu România*, scria că, la 1 decembrie 1918, „au curs din toate părțile riuri-riuri spre cetatea istorică a lui Mihai Viteazul. Au venit cu toții, de la vîlădică pînă la opincă, de la copilașul plîpînd pînă la moșneagul gîrbovit de greutatea anilor..., toți erau stăpîniți

⁶⁴ „Românul“ (Arad), anul VII, nr. 15 din 14/27 noiembrie 1918.

⁶⁵ „Românul“ anul VII, nr. 22 din 23 noiembrie/6 decembrie 1918.

⁶⁶ „Unirea“ (Blaj), anul XXVIII, nr. 18 din 4 decembrie 1918.

⁶⁷ „Unirea“, anul XXVIII, nr. 19—20 din 7 decembrie 1918.

⁶⁸ *Ibid.*

de același gînd, de același dor măreț : unirea noastră a tuturor cu România, maica noastră dulce“ ⁶⁹.

Alba Iulia — 1 Decembrie 1918. „Ca fața unui lac de munte — consemna un contemporan al evenimentelor —, așa a fost sufletul acestui popor. O picătură din acest întins de apă îți lămurea toată taina lui. Neamul nostru de țărani era o unitate. Uniți prin îndemnul acelorși credințe, acelorși datini și acelorși suspine înăbușite, gîndurile și nădejtile lui la mai bine aveau o singură matcă“. În acele clipe ale istoriei, „miile de cărturari și o sută de mii de țărani ai Ardealului s-au strîns la Alba Iulia... Sătenii plaiurilor și ogoarelor alergau în zor către cetatea suferințelor lui Horea iobagul, așezată la poala munților lui Iancu. Veneau țărani români de pe Mureș și Tîrnave, veneau mîrginenii din partea Sibiului, cu căciulile lor mari, rotunde, muntenii din Țara Hațegului, cu înfățișarea lor de daci chipeși și pletosi, maramureșenii cu sumanele de lînă, oltenii sprinteni cu cioareci albi și toți de pe valea Someșului și a Crișurilor curgeau mereu în cete albe cîntînd, chiotînd și filfiind steagurile... La poarta cetății îi primeau moșii de la Vidra și Cîmpeni, nepoții lui Iancu și ai popii Balint, cu căciulile țuguiate, stînd cu puștile pe umăr, strajă la zidurile între care avea să se săvîrșească cel mai glorios act din istoria Ardealului. Cîmpia din preajma cetății Bălgradului era o mare de capete, care clocotea de la o margine la alta“ ⁷⁰. Același măreț tablou va contura Ion Clopoțel. „Toată floarea românis-mului de la Panciova la Sighetul Maramureșului și Brașov — avea să scrie el — a plecat la Alba Iulia. Cam o sută de mii de țărani care erau fruntea satelor, în port de sărbătoare, cu flamura națională și muzică, în strigăte de bucurie și cîntece, au pornit cu trenuri speciale ori cu vagoane atașate la trenurile din toate direcțiile spre cetatea visurilor noastre de aur“ ⁷¹.

La Alba Iulia, împreună cu cei 1 228 de deputați, au venit peste 100 000 de participanți din toate categoriile sociale, care au ținut să acrediteze și să sprijine prin prezența lor marele act care se înfăptuia. Zecile de mii de țărani adunați pe Cîmpul lui Horea, așteptînd cu încredere votul solemn al Constituantei — care reafirma votul dat de fiecare în adunările populare din satele lor — au primit documentele adoptate la Marea Adunare cu profundă și nemărginită bucurie. Asemenea momentului — unic în istoria Europei — cînd, în Blajul revoluției române de la 1848, a fost afirmat atît de strălucit idealul național suprem al poporului român, la Alba Iulia „ca o vijelie a răsunit atunci din piepturile maselor : *Vrem să ne unim cu Țara Românească !* Era glasul reînviat al celor patruzeci de mii de pe Cîmpul Libertății. Ardealul ajunsese la etapa istorică de unde își striga în auzul lumii întregi dorul“ ⁷².

În același timp, Unirea era pecetluită pretutindeni peste Carpați de către cei care nu putuseră veni la Alba Iulia. În ziua de 1 Decembrie 1918, la ora zece, cînd se deschideau lucrările Marii Adunări Naționale, locuitorii Transilvaniei, Banatului, Crișanei, Maramureșului s-au întrunit, în satele și orașele lor, pentru a-și declara din nou voința și hotărîrea de Unire. Iar după istorica pecetluire a Marii Uniri, au avut loc manifes-

⁶⁹ „Alba Iulia“, anul I, nr. 1 din 27 noiembrie/10 decembrie 1918.

⁷⁰ Gh. Tulbure, *Praznicul unirii neamului*, Oradea-Mare, 1919, p. 6.

⁷¹ Ion Clopoțel, *Revoluția din 1918 și Unirea Ardealului cu România*, Cluj, 1926, p. 119.

⁷² Gh. Tulbure, *op. cit.*, p. 14.

tări entuziaste, întreaga populație aclamînd hotărîrile de la Alba Iulia. „Praznice se făceau în toate satele — scria un contemporan al evenimentelor —. Codrii răsunau de cîntece de bucurie, cîmpiile păreau că au îmbrăcat haina albă de sărbătoare..., copiii alergau în toate părțile strigînd «Trăiască România Mare». Țăranii și intelectualii se salutau cu aceste trei cuvinte, fetele și femeile la fel. Ceva feeric se petrecea în întreg Ardealul“⁷³.

Înscriindu-se ca unul dintre marii făurari ai Unirii, alături de clasa muncitoare, de cărturari, de întreaga națiune, țărănimea a acționat, în epoca următoare, pentru apărarea ei, pentru consolidarea statului unitar național, pentru independența și suveranitatea patriei, împotriva ingerințelor și dominației străine. Lupta sa, atît în planul social, cît și în cel național, va fi puternic stimulată și înrîurită, își va adînci continuu conținutul prin și de la mișcarea noastră muncitorească, de la forța politică cea mai revoluționară și clarvăzătoare — Partidul Comunist Român —, purtătorul și promotorul programului celui mai înaintat de acțiune al acestor meleaguri, portdrapelul idealurilor de dreptate socială ale maselor, de libertate și unitate națională ale poporului nostru. În acest fel, a fost pus în evidență cu și mai mare forță potențialul revoluționar al maselor țărănești, într-un unic front de luptă, care a dus la înlăturarea orînduirii exploatare și la făurirea societății socialiste pe pămîntul românesc. Prin cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare și principalul său aliat, masele țărănești, prin edificarea societății socialiste, aveau să fie înfăptuite marile deziderate sociale și naționale pentru care țărănimea, alături de întregul popor, a luptat și a dat atîtea jertfe.

INTELECTUALITATEA — COMPONENTĂ ORGANICĂ A MIȘCĂRII NAȚIONAL-POPULARE PENTRU UNIRE

ION IACOS

Marea Unire din anul revoluționar 1918, operă a întregii națiuni, a reunit, prin voința liber exprimată a maselor largi populare, toate teritoriile românești în hotarele aceluiași stat unitar, democratic și independent. Se încununa, astfel, un deziderat străvechi al românilor, o năzuință pentru care au luptat și s-au jertfit numeroase generații de înaintași. A fost o luptă tenace, eroică, cu un larg caracter de masă, care a antrenat clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, cercurile înaintate ale burgheziei, principalele clase și pături sociale, în fond, întreaga națiune română.

Glorioasa și zbuciumata noastră istorie stă mărturie efortului permanent spre independență și unitate, materializat în dîrza rezistență a urmașilor celor „mai viteji și mai dreپți dintre traci“ în fața vrăjmășilor de tot felul, pentru apărarea ființei statale și dezvoltarea de sine stătătoare în vatra strămoșească. Poporul român a făcut întotdeauna dovada capacității sale de înțelegere a imperativelor vremii, fapt reflectat, înainte de toate, în efortul său statornic de-a lungul secolelor pentru reunirea românilor și a teritoriilor locuite de ei în hotarele vechii Dacii. Pe aceste coordonate, momentul Mihai Viteazul și unirea politică de la 1600 au reprezentat una dintre cele mai strălucite pagini, ce s-a înscris pentru totdeauna, cu litere de aur, în hronicul țării, un simbol însuflețitor pentru toate generațiile care au aspirat spre constituirea statului unic național.

Forță socială ce s-a manifestat permanent și activ, în cel mai deplin consens cu vrerile și năzuințele poporului, intelectualitatea a înscris, prin efortul său înnoitor, pagini de referință în cronică națiunii române. Sacerdoți, cărturari și cronicari au militat cu înflăcărare pentru împlinirea înaltelor idealuri de dreptate, libertate și unitate națională, au cultivat, cu aleasă măiestrie, faptele de glorie ale înaintașilor, pildă de urmat și izvor de îmbărbătare pentru generații și generații de urmași. Idealului unității naționale i-au fost consacrate numeroase bătălii și grele jertfe, o gamă largă de manifestări economice, sociale, politice și culturale desfășurate în contextul marilor transformări structurale din societatea românească, ce oferea cadrul favorabil intensificării luptei pentru unirea cea mare. „Pro-

gresul societății românești — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — impunea, ca o cerință obiectivă, încheierea procesului de făurire a statului național unitar, aspirația multimilenară a întregului nostru popor”¹.

Numeroși intelectuali, personalități de prestigiu ale științei, artei și literaturii române, oameni politici, publiciști, preoți și învățători, profesori, medici, avocați, studenți și elevi și-au legat, într-un fel sau altul, numele de amplul și complexul proces al luptei pentru independență și unitate națională a poporului român. Stau mărturie grăitoare peste ani mișcarea Supplexului (1791) și cea a Memorandului (1892—1894), acțiunea corifeilor Școlii Ardelene și a generației de aur de la 1848, a celor care au înfăptuit Unirea Principatelor (1859) și au dobândit independența deplină a țării (1877), a celor care au dat viață „Astrei” (1861) și Ligii culturale (1890), altor numeroase asociații și societăți cultural-naționale, pregătind temeinic opera de desăvârșire a unității național-statale a românilor.

Dezideratul multimilenar al unirii a fost înălțat pe noi trepte ale edificii naționale de clasa muncitoare, în frunte cu partidul său revoluționar făurit în 1893, care s-a ridicat cu tărie împotriva dominației străine, a politicii de deznaționalizare, de forță și dictat, promovată de marile imperii, și a proclamat solemn dreptul imprescriptibil și inviolabil al națiunii noastre ca, de altfel, al tuturor națiunilor, la viață liberă și independentă, în cadrele aceluiași stat național unitar². Prin acțiunea sa patriotică, solidaritatea națională românească pentru împlinirea legitimei aspirații de unitate a dobândit noi dimensiuni, devenind expresia efortului întregii națiuni, a tuturor claselor și categoriilor sociale, a partidelor și grupărilor politice.

Odată cu izbucnirea, în 1914, a primei conflagrații mondiale dintre marile puteri imperialiste, lupta națională a românilor a intrat într-o nouă etapă a dezvoltării sale, mult mai complexă, dar și mai bogată în conținut, în forme de desfășurare, cu o participare din ce în ce mai largă a maselor. În acele împrejurări, statul român, aflat la interferența unor puternice interese ale marilor imperii vecine, a fost nevoit să țină seama de complexitatea împrejurărilor create și, în funcție de acestea, să acționeze în direcția asigurării independenței și intergității sale și, deopotrivă, spre aceea a realizării aspirației de veacuri a poporului — reunirea tuturor românilor în granițele aceluiași stat. A revenit și de această dată intelectualității rolul deosebit de important atât în explicarea împrejurărilor istorice ale epocii, cât și în mobilizarea energiilor maselor, ale întregului popor la lupta de eliberare a românilor asupriți și de unire a lor cu Țara³.

Reorganizarea Ligii culturale, la Congresul din 14 decembrie 1914, într-o organizație politică națională, alegerea în fruntea acesteia a unor personalități de seamă afirmate pe tărîmul luptei naționale a românilor, inclusiv transilvăneni — Vasile Lucaci, Barbu Ștefănescu-Delavrancea, Nicolae Iorga, Simion Mîndrescu, Nicolae Filipescu, dr. Constantin Istrati, Take Ionescu, Octavian Goga, Ion Grădișteanu — a „dovedit că o unitate culturală fără unitate politică nu are nici o cheazășie. Pentru păstrarea unității culturale ni se impune unitatea politică”⁴. Publicațiile vremii au re-

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 14, Editura politică, București, 1977, p. 336.

² *Condițiile istorice ale apariției și dezvoltării clasei muncitoare din România. Făurirea și afirmarea partidului său politic. 1821—1892*, Editura politică, București, 1984, p. 455—473, 544—604.

³ 1918. *Unirea Transilvaniei cu România*, Editura politică, București, 1978.

⁴ „Dimineața”, anul XI, nr. 3 872 din 16 decembrie 1914.

levat semnificația politică a reorganizării Ligii pentru unitatea politică a românilor, au inserat în coloanele lor Manifestul acesteia, care sublinia că în contextul schimbărilor ce se petreceau în lume ca urmare a luptei popoarelor, românii trebuiau să-și reîntregească țara prin propriile forțe : „Nu din fericita coincidență a evenimentelor, nici din bunătatea altora, va ieși România cea Mare. Ca să fie statornică, pe veci inviolabilă, România Mare trebuie să iasă din jertfa supremă a națiunii”⁵.

Activitatea Ligii a fost secondată de cea a altor organizații — Federația Unionistă, Acțiunea Națională, Cercul Românilor de peste Munți, Legiunea Ardeleană, Apărătorii Patriei, Societatea „Carpați”, Liga Bucovinei, Societatea Studenților Români — care și-au unit eforturile în realizarea mărețului ideal național. Prin grija acestora s-au organizat la București, Iași, Galați, Turnu-Severin, Ploiești, Craiova, Bacău, Constanța, Pitești, Botoșani, Buzău și în alte orașe ale țării numeroase întruniri și demonstrații politice cu caracter de masă — adevărate manifestații ale înfrățirii și solidarității naționale. S-au impus în mod deosebit în conștiința opiniei publice românești mitingurile de la „Dacia” și „Arenele Romane”, demonstrațiile de la statuia lui Mihai Viteazul din București și de la aceea a lui Al. I. Cuza din Iași. În cadrul întrunirii de la București, din 15 februarie 1915, Vasile Lucaciu a relevat faptul că „acum, spiritul timpului, cultura, civilizațiunea, libertatea națională, conștiința drepturilor noastre naționale și mai ales luptele și suferințele noastre de două mii de ani ne dau dreptul și ne impun datorința să mergem cu un pas înainte și împreună cu unitatea noastră culturală să proclamăm unitatea politică și națională a tuturor românilor”⁶. Cu deosebită vigoare a fost demascată în aceste întruniri sau în coloanele presei, monarhia dualistă, evidențiindu-se disoluția iminentă a acestui conglomerat de națiuni, democratismul ce caracteriza întreaga luptă de emancipare a românilor. „Noi — scria „Dimineța” — nu voim subjugare, ci voim libertate ; nu voim asuprirea altor țări și popoare, voim dezrobirea neamului românesc. Nu voim încălcarea altor teritorii ce nu ne aparțin, voim numai asigurarea drepturilor noastre naționale, de veacuri răpite cu nedreptul”⁷.

În această amplă și viguroasă acțiune patriotică s-au angajat publicațiile „Adevărul” și „Dimineța”, conduse de Constantin Mille, „Neamul românesc” al lui Nicolae Iorga, „Epoca” condusă de Nicolae Filipescu, „Ardealul” lui S. Mindrescu, „Românismul” condus de G. Bogdan-Duică, „Revista neamului” de sub îndrumarea profesorului Ioan Ursu, „Facla” lui N. D. Cocea, „Tribuna” și „Libertatea” editate prin strădania unor români transilvăneni refugiați în București (O. Ghibu, Vasile Stoica) ; apoi cele de peste Carpați — „Românul” (Arad), „Gazeta Transilvaniei” (Brașov), „Telegraful român” (Sibiu), „Unirea” (Blaj), în pofida regimului sever de cenzură la care erau supuse.

Alte manifestări de rezonanță au dat expresie implicării intelectualetății în amplul proces al edificării statului național unitar român. Încrederea în împlinirea idealului național a fost pusă pregnant în evidență în cadrul Congresului românilor din provinciile asuprite, ținut în București, la 15 martie 1915, care a apreciat că „în scurt timp granițele României

⁵ „Adevărul”, anul XXVII, nr. 9 989 din 28 decembrie 1914 ; V. Netea, C. Gh. Marinescu, *Liga culturală și Unirea Transilvaniei cu România*, Editura Junimea, Iași, 1978, p. 250—253.

⁶ „Informații pentru membrii Ligii”, martie 1915, p. 22.

⁷ „Dimineța”, anul XII, nr. 3 996 din 20 aprilie 1915.

vor fi acolo unde sînt și granițele românismului“. Aceeași convingere o exprima și Barbu Șt. Delavrancea, deoarece, aprecia el, „chestia de care ne preocupăm nu este o chestie specială, unde s-ar cere preparația și experiența... Toți simțim că nu mai există Transilvania, Banatul, Maramureșul, Crișana și Bucovina, trebuind să intre în componența României de miine“. Gînduri și idealuri asemănătoare au exprimat, de la tribuna Congresului, Simion Mindrescu, Gh. Bărbulescu, Ion Tohănescu, C. Mille etc.⁸. Pe aceleași coordonate s-a înscris și Congresul studențesc de la Galați (25 septembrie 1915), care ținea să precizeze : „Vremile de azi ne impun, ca o problemă imperioasă, eliberarea Ardealului și Bucovinei, fără ca aceasta să însemneze că poporul românesc renunță la realizarea în întregime a idealului național“⁹. De asemenea, într-un memoriu din octombrie 1915, prof. Dragomir Hurmuzescu, Emil Pangratti, G. Tașcă, N. I. Păianu, dr. I. Cantacuzino, Alexandru Filipescu, George Diamandi, dr. Petrini-Galați, Elena Bacaloglu ș.a. au condamnat politica de deznaționalizare forțată a popoarelor din imperiul dualist, ca și expansiunea economică și politică a acestuia, care reprezenta un pericol pentru însăși existența statului român¹⁰.

Vara anului 1916 a adus în conștiința și viața întregii națiuni române schimbări de mare profunzime — pășirea României pe calea nemijlocită a eliberării românilor și a teritoriilor locuite de ei de sub dominația străină și unirea lor cu Patria-Mamă. În consens cu împrejurările istorice, cu experiența de luptă a poporului nostru pentru independență și unitate națională, intrarea țării în război definea, fără echivoc, opțiunea generală a întregului popor român. Aspirațiilor profunde ale națiunii spre unitate, care, de acum, intrau în faza împlinirii lor, le-au dat glas declarațiile politice ale vremii, presa, puternicele manifestări publice desfășurate pe întreg cuprinsul țării și, în mod deosebit, entuziasmul nemărginit cu care ostașii români au fost întâmpinați în Transilvania de masele largi populare¹¹. Un mare număr de intelectuali s-au înrolat voluntari în unitățile armatei române ; în același timp, cei rămași acasă au militat, prin scris sau viu grai, pentru unirea tuturor energiilor naționale într-un ultim și decisiv efort, informînd permanent opinia publică despre evoluția operațiunilor militare de pe front și, deopotrivă, despre contribuția maselor largi populare la susținerea armatei române în acest război național eliberator.

Ziarele de toate nuanțele, precum „Viitorul“ (liberal), „Epoca“ (conservator), „Lupta“ (socialist), „Adevărul“, „Dimineata“, „Steagul“, „Universul“, „Cronica“, „Neamul românesc“ ș.a. au publicat documentele de excepțională importanță — Declarația de război a României adresată Austro-Ungariei, Proclamația guvernului către țară și a regelui către armată — însoțindu-le de comentarii ce evidențiau faptul că poporul român „a intrat în luptă pentru înfăptuirea unității sale naționale“, ca în felul acesta „să scăpăm de sub stăpînirea străină pe frații noștri de peste munți și din plaiurile Bucovinei“. A fost relevată cu insistență ideea că „În noi, în vitejia noastră stă putința de a le reda (românilor subjugăți — *n.n.*) dreptul

⁸ *Congresul românilor de peste munți. 15 martie 1915, București, 1915.*

⁹ „Calendarul Minervei pe anul 1916“, București, 1915, p. 120.

¹⁰ „Adevărul“, anul XXVIII, nr. 10 266 din 9 octombrie 1915.

¹¹ Vezi, pe larg : *România în anii primului război mondial*, vol. I—II, Editura militară, București, 1987.

ca într-o Românie întregită și liberă... să propășească în pace potrivit datinilor și aspirațiunilor noastre”¹².

În numeroase forme de manifestare, intelectualitatea a pus în evidență rolul eliberator al armatei române, făcând cunoscut întregii lumi că dreptatea, civilizația și umanitatea au triumfat sub steagul oștirii române biruitoare. Concludente sînt, în acest sens, cuvîntarea lui Barbu Ștefănescu-Delavrancea rostită în ședința Academiei Române (3 septembrie 1916), declarația lui Nicolae Xenopol (24 august 1916) în numele Federației Unioniste, pozițiile exprimate de cunoscuții savanți și oameni politici români — Nicolae Iorga, Ioan Cantacuzino, Nicolae Titulescu, I. G. Duca, Nicolae Filipescu, Vasile Lucaciu, Octavian Goga ș.a. în coloanele ziarelor „Neamul românesc”, „Viitorul”, „Epoca” sau „Universul”. În susținerea morală și materială a armatei române a fost antrenată întreaga națiune. Comitetul Societății Crucii Roșii a lansat liste de subscripții, Societatea „Familia luptătorilor” a chemat poporul la concentrarea tuturor energiilor „pentru România Mare”; aceeași acțiune mobilizatoare au desfășurat Societatea Femeilor Române, Liga pentru unitatea politică a românilor, Federația Unionistă și alte numeroase organizații.

După cum se știe, împrejurări vitrege au făcut ca armata română să nu-și poată dezvolta ofensiva victorioasă și, treptat, cu toată rezistența eroică opusă, armatele germane și austro-ungare, mult superioare ca înzestrare tehnică și ca număr, să ocupe, la sfîrșitul anului 1916, cea mai mare parte din pămîntul țării. „În aceste clipe dramatice pentru soarta țării — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — forțele patriotice s-au ridicat la luptă, și-au adunat toate puterile și au hotărît să reziste cu orice preț în fața armatelor invadatoare”¹³.

Concomitent cu organizarea și înzestrarea armatei, cu instruirea trupelor și mobilizarea ostașilor și ofițerilor în vederea participării lor la viitoarele confruntări militare, s-a acordat o importanță sporită întăririi moralului ostașilor și al celor din spatele frontului, au fost adoptate, în principiu, reforme democratice în domeniul agarar și electoral, menite să consolideze bazele statului român, să confere Unirii o temelie trainică.

În aceste împrejurări, la 7 ianuarie 1917, are loc la Iași întrunirea refugiaților români transilvăneni și bucovineni, prezidată de Vasile Lucaciu, care a ales Comitetul de 12 — organism politic reprezentativ, însărcinat cu puteri depline pentru organizarea detașamentelor de voluntari, din țară și de pe teritoriul Rusiei — și a semnat „Declarația de război” adresată monarhiei austro-ungare, pentru unirea Transilvaniei și Bucovinei cu România. Hotărîrea de luptă a întregului nostru popor pentru împlinirea supremului ideal național era exprimată în declarația prizonierilor români reușiți la Darnița, din 13/26 aprilie 1917 : „Noi sîntem gata să ne luptăm și să ne jertfim viața pentru realizarea idealului nostru : unirea întregului popor român, a întregului pămînt românesc intrat în componența monarhiei austro-ungare într-un întreg indivizibil cu România, stat liber și independent”¹⁴. La rîndul său, Mihail Sadoveanu — redactor la ziarul „România” — creiona, într-un amplu articol, tabloul acelor vremi de

¹² „Universul”, anul XXXIV, nr. 217 din 18 august 1916 ; „Steagul”, anul VIII, nr. 217 din 18 august 1916.

¹³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, Editura politică, București, 1968, p. 468—469.

¹⁴ „România”, anul I, nr. 109 din 24 mai 1917 ; „Libertatea”, anul I, nr. 2 din 9 august 1917.

cumpănă pentru națiunea română, care atunci trebuia să găsească în propria-i durere și jertfă puterea necesară pentru alungarea dușmanului copleșitor și apărarea pământului sfânt al patriei¹⁵.

Eroica epopee națională de la Mărăști, Mărășești și Oituz din iulie-august 1917 a demonstrat spiritul de sacrificiu și înaltele virtuți patriotice ale ostașilor români, care au apărut cu prețul vieții fiecare palmă din pământul patriei invadată de dușman, adăugînd, astfel, o nouă și măreață pagină de glorie și de vitejie în hronicul de aur al luptei poporului nostru pentru libertate, independență și unitate națională. Personalități dintre cele mai prestigioase ale științei și culturii românești, precum : Mihail Sadoveanu, O. Goga, N. Iorga, I. G. Duca, G. Ranetti, Sever Bocu, O. Ghibu, I. Agârbiceanu, Al. Vlahuță, C. Bacalbașa, C. Moldovan, A.D. Xenopol ș.a. au eternizat în coloanele presei — „România“, „Mișcarea“, „Neamul românesc“, „Cuvînt moldovenesc“, „România Mare“ — bărbăția și eroismul poporului român și armatei sale în aceste aprige, memorabile bătălii, semnificația lor militară și politică, cheazășia sigură a reîntregirii naționale a românilor.

Evenimentele politice interne și internaționale din iarna anului 1917—1918, ce s-au derulat cu mare repeziciune, au fost marcate și de victoria Revoluției Socialiste din Octombrie din Rusia, de principalele documente adoptate de puterea sovietică — „Decretul asupra păcii“, „Decretul asupra pământului“ și „Declarația dreptului popoarelor din Rusia“. În acest context istoric, se desfășura activitatea intelectualilor români din Basarabia, angajați plenar în mișcarea național-revoluționară, cu larg caracter burghezo-democratic, ce a cuprins mase tot mai largi. Reprezentanți ai intelectualității participau la diferitele manifestări ale tărânilor și meseriașilor, ostașilor și ofițerilor, ale corpului didactic ; reprezenta elementul dinamizator și polarizator al energiilor naționale în redacțiile ziarelor ce apăreau atunci, în cadrul unor reuniuni ale învățătorilor și profesorilor, ale femeilor, studenților și preoților români.

Proclamarea Republicii Autonome Democratice Moldovenești la 24 ianuarie 1918 a declanșat un nestăvilat entuziasm național în toate straturile societății. Evenimentul a fost salutat cu satisfacție și bucurie de Comitetul Central al studenților români, care releva că „mîntuirea neamului nostru este numai unirea tuturor fiilor noștri într-o singură țară... Noi vrem o Românie a tuturor românilor“¹⁶. În aceeași zi, un grup de intelectuali din toate ținuturile românești, aflați la Chișinău, declarau că „dîndu-și mîna cu tinerimea din Basarabia, au socotit că a sosit vremea ca să intre acum în luptă deschisă pentru înfăptuirea unirii politice a tuturor românilor într-un singur stat“. Gînduri asemănătoare au exprimat, în telegrame, moțiuni și scrisori intelectuali din județele Bălți și Hotin, scriitori și alți oameni de cultură, precum Mihail Sadoveanu, Ion Minulescu, Ion Petrovici, Mihail Codreanu, Radu D. Rosetti, D. Marmeliuc, Claudia Milan, Izabela Sadoveanu, Ion Pillat, Eugen Heroveanu, corpul didactic din învățămîntul primar din ținutul Chișinău ș.a.¹⁷.

¹⁵ „România“, anul I, nr. 127 din 11 iunie 1917.

¹⁶ „România nouă“, anul I, nr. 8 din 24 ianuarie 1918 ; Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, p. 554—572.

¹⁷ Ștefan Ciobanu, *Unirea Basarabiei. Studiu și documente cu privire la mișcarea națională din Basarabia în anii 1917—1918*, Cartea Românească, București, 1929, p. 203—220.

În aceste împrejurări, la 27 martie / 9 aprilie 1918, Sfatul Țării din Chișinău — organism larg democratic, reprezentativ — dînd glas voinței exprimate de masele largi populare, a adoptat, cu majoritate covârșitoare de voturi, hotărîrea de unire a Basarabiei cu România și înfăptuirea unor profunde reforme democratice. Actul unirii a fost salutat cu entuziasm și omagiat în întreaga țară în cadrul unor ample adunări populare, pe larg descrise de ziarele „România nouă“, „Neamul românesc“ și „Drapelul“. În același timp, Universitatea din București și cea din Iași, Academia Română prin Petru Poni, Asociația presei române, voluntarii români ardeleni și bucovineni, Mitropolitul Moldovei, Pimen, Asociația profesorilor universitari români, corpurile legiuitoare prin Emil Porumbaru și V. G. Morțun, Senatul universitar din București au trimis Sfatului Țării telegrame de felicitare pentru actul măreț „spre reîntregirea țării și a neamului“¹⁸.

Încununare a luptei desfășurate timp de peste un secol de românii din această provincie pentru păstrarea ființei lor naționale, pentru drepturi politice și sociale, actul unirii de la 27 martie 1918 a avut un caracter progresist, corespunzător legităților dezvoltării națiunii române, s-a înscris în amplul proces de autodeterminare națională și politică ce se desfășura în Europa în acea epocă istorică. El a stimulat lupta de eliberare națională și de unire cu Țara și a românilor din Transilvania, Banat și Bucovina, aflați sub asuprirea austro-ungară. În acest sens, ziarul „Ardealul“ scria : „Nu se poate ca dreptatea istorică săvîrșită față de popoarele asuprite din Turcia și Rusia să nu se împlinească și față de cele din Austro-Ungaria, nu se poate ca după prăbușirea Turciei și a Rusiei țariste să nu urmeze și prăbușirea Austriei medievale“¹⁹. Tocmai în această viziune, un grup de intelectuali români ardeleni, bănățeni și bucovineni, între care I. Mețianu, G. Baiulescu, O. Goga, I. Nistor, Al. Lapedatu, V. Deleu, S. Bocu, O. Tăslăuanu, au constituit, la 21 ianuarie 1918, Comitetul românilor refugiați din Austro-Ungaria, care a desfășurat o vie propagandă unionistă prin intermediul ziarelor „România nouă“, „Lupta Ardealului“ și „România Mare“, prin alte forme și mijloace de acțiune.

Deosebit de rodnică a fost activitatea intelectualilor români aflați în străinătate, subordonată aceluiași obiectiv major al unității naționale. Mișcarea Patriotică Națională alcătuită din Vasile Lucaciu, Vasile Stoica și Ioan Moța, s-a deplasat, în vara anului 1917, în S.U.A., unde a organizat numeroase întruniri publice în toate orașele locuite și de români, o largă propagandă națională prin ziarele „Românul“, „America“, „Tribuna“, „Transilvania“, „Familia“, „România“, conduse de C. R. Pascu, E. V. Ivanovici, G. Stănculescu, Paul Negulescu, Ioan C. Popovici, G. Lazăr. Congresul național bisericesc — desfășurat la 10 martie 1918, la Youngstown (Ohio), sub președinția lui Ioan Podea —, a declarat solemn că rupe orice legătură cu Ungaria și cu mitropolia Ardealului și se unește cu mitropolia de la București, deoarece numai de la „liberul regat al României așteptăm cu toții dezrobirea neamului nostru, ajuns sub oblăduiri străine și dușmane“²⁰. Tot în S.U.A., a luat ființă, la 5 iulie 1918, Liga națională română, de sub președinția lui Vasile Stoica, ce cuprindea 180 de organizații cul-

¹⁸ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 567—570 ; vezi și : Ion I. Nistor, *Istoria Basarabiei*, Cernăuți, 1923, p. 422—426.

¹⁹ „Ardealul“, anul II, nr. 1 din 3 ianuarie 1918.

²⁰ Arhivele Statului Brașov, fondul Ioan Podea, actul 57/1918 ; „La Transilvanie“ din 15 august 1918, p. 12—13. Vezi și : *Activitatea românilor în străinătate pentru cauza unității naționale*, în : 1918. *Unirea Transilvaniei cu România*, p. 566—587.

turale, avînd ecou în opinia publică și forță de influențare în rîndul cercurilor guvernamentale americane pentru cunoașterea mai îndeaproape a năzuinței și luptei poporului român pentru unitate națională. S-a realizat, totodată, o strînsă colaborare cu emigrația celorlalte națiuni din Austro-Ungaria ; mitingul organizat în comun, la 15 septembrie 1918, la Carnegie Hall, a adoptat o moțiune adresată președintelui S.U.A. prin care românii, cehoslovacii, polonezii și iugoslavii cereau recunoașterea drepturilor lor naționale și se angajau să lupte cu hotărîre pentru unitatea național-statală.

Aceeși intensă și rodnică activitate au desfășurat intelectualii români în Franța, unde Misiunea română formată din Toma și Take Ionescu, D. Drăghicescu, G. G. Mironescu, I. Cantacuzino, a fost primită în mod solemn în Camera deputaților, de președintele Consiliului de Miniștri, G. Clemenceau care a exprimat, cu acest prilej, sentimente de solidaritate cu statul român. Un moment important în lupta națională a românilor aflați în Franța l-a reprezentat constituirea, la 30 aprilie 1918, a Comitetului Național al Românilor din Transilvania și Bucovina, sub președinția lui Traian Vuia, care a acționat în direcția concentrării forțelor naționale, a colaborării cu celelalte națiuni asuprite, editînd, în acest scop, ziarul „La Roumanie” și revista „La Transylvanie”, la care au colaborat personalități ale vieții publice și științifice franceze, ca Paul Deschanel — președintele Camerei, Edourad Herriot, Franklin Bouillon, Albert Thomas — foști miniștri, C. Lacour-Gayet, R. Georges Lévy, Mario Roque, Emmanuel de Martonne. Concomitent, au fost organizate conferințe săptămînale, au fost tipărite lucrări istorice, etnografice și demografice, toate urmărind să demonstreze unitatea pe multiple planuri a românilor.

În vederea organizării cu eficiență sporită a acțiunilor cu caracter național s-a constituit, la 6 septembrie 1918, Consiliul Național Român din Franța, în frunte cu Vasile Lucaciu și Ioan Cantacuzino, care la 3 octombrie 1918 s-a reorganizat, sub denumirea de Consiliul Național al Unității Române²¹, aflat sub președinția lui Take Ionescu. Consiliul a fost recunoscut de puterile aliate ca reprezentant al intereselor României, ca organ de luptă al românilor pentru reîntregirea național-statală.

Și în Italia, intelectualii români au fost la înălțimea misiunii istorice. Comitetul de acțiune al românilor din Transilvania, Banat și Bucovina, constituit la Cittaducale și avînd ca președinte pe profesorul Simion Mindrescu, a desfășurat o amplă activitate națională, a inițiat crearea legiunilor de voluntari români care au luptat contra Puterilor Centrale. Prin reprezentanții săi — D. Drăghicescu și N. Lupu — intelectualii români au avut un rol activ în cadrul Congresului națiunilor, desfășurat la Roma, la 9 aprilie 1918.

Începînd din toamna anului 1918 lupta românilor pentru libertate și unitate națională înregistrează un curs ascendent, încadrîndu-se tot mai mult în mișcarea popoarelor europene pentru autotdeterminare națională, scuturarea dominației străine și constituirea lor în state naționale unitare. Criza monarhiei dualiste s-a adîncit neconținut sub loviturile luptei revoluționare a popoarelor asuprite și ale înfrîngerilor militare suferite pe fronturile de luptă, prăbușirea ei devenind inevitabilă. În aceste condiții, la 6/19 octombrie 1918 românii transilvăneni și bucovineni au dat publici-

²¹ „La Roumanie”, anul I, nr. 35 din 12 septembrie 1918 ; *Actes et documents concernant la question roumaine*, Dupont, Paris, 1918, p. 5—14 ; S. Mindrescu. *În Franța și Italia pentru cauza noastră*, București, 1919, p. 58—64.

tății *Declarația de la Iași*, prin care se declarau desprinși de Austro-Ungharia, care era „osîndită să se descompună și să piară“, angajîndu-se să lupte prin toate mijloacele și pe toate căile ca „întreg neamul românesc să fie constituit într-un singur stat național și liber“²². Acțiunea lor a fost urmată de Declarația comună de la Geneva a Comitetelor naționale român, cehoslovac, iugoslav și polonez, care reafirma necesitatea „constituirii de state naționale independente pe teritoriul Austro-Ungariei“.

Alte acțiuni și inițiative din aceeași zi de 6 octombrie 1918 au marcat această dată drept începutul unei perioade hotărîtoare pentru desăvîrșirea unității național-statale a poporului român²³: studenții bucovineni adresează lui Iancu Flondor o telegramă prin care îl asigură de sprijinul lor în acțiunea de unire a Bucovinei cu România; președintele Clubului parlamentar român din Parlamentul de la Viena — C. Isopescu-Grecul declară că românii din imperiu cer autodeterminarea lor în cadrul unui stat propriu; Teodor Mihali, președintele C.E. al P.N.R., propune lui G. Pop de Băsești, președintele partidului, întrunirea conducerii acestuia pentru a hotărî măsurile ce se impuneau de vremurile epocale pe care le trăiau.

În acest climat deosebit de favorabil, la 11/24 octombrie 1918, un grup de intelectuali români din Bucovina, în frunte cu profesorul Sextil Pușcariu de la Universitatea din Cernăuți, a hotărît editarea ziarului „Glasul Bucovinei“ și a expus programul luptei naționale sub forma unei *Declarații de principii*, în care exprimau dorința maselor largi de a rămîne „români pe pămîntul nostru strămoșesc și să ne ocrîmuim singuri“ și „împreună cu frații noștri din Transilvania și Ungaria, cu care ne găsim în aceeași situație, să ne plămîm viitorul care ne convine nouă, în cadrul românismului“²⁴.

Sub imperiul acestei efervescențe, Clubul parlamentar român din Viena s-a transformat în Consiliul Național Român din Austria; reuniunea acestuia din 14/27 octombrie 1918 — desfășurată cu participarea foștilor deputați din Dieta Bucovinei, a primarilor români din localitățile acestei părți a Moldovei, precum și a altor reprezentanți ai românilor — s-a transformat în *Adunarea Constituantă*, care într-un entuziasm general a hotărît „Unirea Bucovinei integrale cu celelalte țări românești, într-un stat național independent“. Totodată, Adunarea a hotărît ținerea Congresului general al Bucovinei la 15/28 noiembrie 1918 și s-a instituit Consiliul Național, compus din 50 de membri. Cu îndreptățit temei scria ziarul „Glasul Bucovinei“: „Unirea românilor este un ideal și o țintă pe care o vor urmări românii totdeauna și în veci, în tot momentul și în toate împrejurările. Bucovina trebuie restituită patriei“²⁵.

La 15/28 noiembrie 1918, Congresul general al Bucovinei a hotărît unirea necondiționată și pe vecie a Bucovinei cu România — act istoric salutat și aclamat cu mare bucurie de toți românii prin numeroase manifestații, telegrame, scrisori, articole în presă. Ziarul „Glasul Bucovinei“ din 28 noiembrie a apărut în număr festiv, iar publicațiile „Românul“ (Arad), „România nouă“ (Chișinău), „Viața nouă“ (Suceava), „Neamul ro-

²² *Marea Unire de la 1 decembrie 1918*, București, 1943, p. 23.

²³ Ștefan Pascu, *Făurirea statului național unitar român*, vol. II, Editura Academiei R. S. România, București, 1983, p. 50—53.

²⁴ „Glasul Bucovinei“, anul I, nr. 1 din 22 octombrie 1918; Sextil Pușcariu, *Memorii*, Editura Minerva, București, 1978, p. 316—354.

²⁵ „Glasul Bucovinei“, anul I, nr. 3 din 29 octombrie 1918.

mănesc“, „Mișcarea“ (Iași) ș.a. au comentat amplu semnificația istorică a Unirii Bucovinei cu Țara, cât și atmosfera înălțătoare ce cuprinsese inimile românilor ²⁶.

În Transilvania, procesul luptei pentru unire a îmbrăcat un caracter cu mult mai larg, mai profund și mai dinamic. Declarația de autodeterminare de la Oradea (12 octombrie 1918), prezentată în parlamentul ungar la 18 octombrie 1918, a reprezentat un moment istoric fundamental pentru națiunea română, pentru desăvîrșirea unității sale politice și de stat, un document de o deosebită importanță programatică și practică. Pe baza ei și în numele principiilor cuprinse în ea s-au desfășurat toate acțiunile națiunii române din Austro-Ungaria în perioada imediat următoare.

Ca și pînă atunci, intelectualitatea românească — învățători și preoți, avocați, profesori, medici și ingineri, scriitori, oameni de știință și artă, etc. — s-a aflat în centrul evenimentelor. Revoluția de eliberare națională, cu larg caracter burghezo-democratic, care a cuprins întreg edificiul imperiului dualist s-a revărsat cu putere în Banat și Crișana, în Maramureș și Transilvania. „Trăsătura distinctivă fundamentală a acestei lupte — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — a fost largul ei caracter de masă, faptul că a antrenat muncitorimea, țărănimea, intelectualitatea, cercurile înaintate ale burgheziei, principalele clase și pături ale societății“ ²⁷.

Organul conducător al amplei mișcări naționale românești l-a reprezentat Consiliul Național Român Central cu sediul la Arad, constituit la 30 octombrie 1918, din cîte șase reprezentanți ai Partidului Național Român (Vasile Goldiș, Aurel Lazăr, Teodor Mihali, Ștefan Cicio Pop, Al. Vaida Voevod, Aurel Vlad) și șase ai Partidului Social-Democrat (Tiron Albani, Ioan Flueraș, Enea Grapini, Iosif Jumanca, Iosif Renoiu și Bazil Surdu). Emanație a voinței sale, poporul român investise Consiliul cu deplină încredere, recunoscîndu-l drept for suprem executiv. De aceea, crearea lui a fost salutăată cu bucurie de întreaga națiune română din această parte a țării. Recunoscînd în C.N.R.C. „unicul organ îndreptățit și chemat să cîrmuiască soarta națiunii române din Transilvania“, tinerimea studioasă se angaja să „aducă orice jertfă pentru binele neamului din care face parte“ ²⁸, avînd „drept liberă dispunere asupra sorții noastre. ca popor, că prin aceasta vrem să ne unim cu toții cei care sîntem de un neam și de o limbă“ ²⁹. Cercurile studențești românești din Cluj, Tg. Mureș, Oradea au lansat, la rîndul lor, numeroase manifeste și apeluri de adeziune și sprijin față de programul C.N.R.C., îndemnîndu-și colegii la o acțiune comună pentru „Unirea Ardealului și Bucovinei cu România“ ³⁰. În același timp, studențimea română din Iași, în frunte cu Gr. T. Popa, întrunită la 8 noiembrie 1918, a adoptat o *Moțiune* — expresie a dorinței întregului popor pentru realizarea „unirii politice naționale într-un singur stat independent“ — prin care îndemna „pe oamenii culturii, ai școlii, ai luptei

²⁶ Ion Nistor, *Unirea Bucovinei — 28 noiembrie 1918. Studiu și documente*, Cartea Românească, București, 1928 ; Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 608—610, 618—621.

²⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 715.

²⁸ „Adevărul“, anul XIV, nr. 43 din 28 octombrie/10 noiembrie 1918.

²⁹ Arhivele Statului Tîrgu Mureș, Colecția 148, filele 1—2.

³⁰ Arhivele Statului Arad, fond Roman Ciorogariu, dosarul nr. 7, filele 111—113 ; Al. Matei, M. Oprea, *Aportul tineretului la lupta pentru înfăptuirea statului național român*, în „Ziridava“, VII/1977, p. 49—62.

naționale, pe toți factorii conștiinței românești, pe toți românii de convingere, să desăvârșească opera pentru care atîta sînge s-a vărsat, cerînd cu glas tare împlinirea voinței neamului românesc : Unirea“³¹. În aceeași zi, la Teatrul Național și în aula Universității din Iași, Al. Lapedatu și Nicolae Iorga au evocat epoca de măreață împlinire istorică a lui Mihai Viteazul și semnificația sa politică³².

Principalele publicații ale vremii — „Românul“, „Adevărul“, „Drapelul“, „Unirea“, „Telegraful român“ — au susținut activ Consiliul Național Român Central, oglindind în coloanele lor amplul proces de organizare a maselor, manifestările desfășurate în deplin consens de către toate forțele politice, culturale și religioase pentru unitate națională. Biserica română, prin comunicatul comun din 8 noiembrie 1918, a recunoscut C.N.R.C. drept „guvern provizoriu al națiunii române“, „cea mai înaltă autoritate națională a poporului român“ din Transilvania, chemînd preoțimea, întregul popor să „depună jurămîntul de fidelitate Consiliului Național Român Central“, să se angajeze „a aduce orice jertfă pe altarul națiunii noastre“³³.

O contribuție remarcabilă a adus intelectualitatea în acțiunea de constituire a Consiliilor naționale române județene, orășenești și comunale ca organe ale puterii locale. Funcțiile de președinte și de secretar, alte atribuții din Consilii au fost deținute în exclusivitate de intelectuali : profesori, învățători, avocați și preoți. Concomitent cu această importantă acțiune au fost organizate gărzi naționale, militare și civile, ai căror comandanți erau, de asemenea, intelectuali — îndeosebi avocați și învățători — aflați sub îndrumarea directă a consiliilor naționale.

În prima decadă a lunii noiembrie 1918 s-au constituit în toată Transilvania consilii și gărzi naționale române, a căror activitate urma să fie nemijlocit îndrumată și cordonată de Consiliul Național Român Central. Un grup de intelectuali din Sibiu a lansat la 1 noiembrie un manifest, în care aducea la cunoștință maselor prefacerile politice ce aveau loc, chemînd la constituirea Consiliului național ; la scurt timp, *Un apel al intelectualilor români maramureșeni* cerea comunelor să-și trimită delegați la adunarea populară ce va avea loc la Sighet în ziua de 22 noiembrie³⁴ ; Consiliul național constituit în ziua de 2 noiembrie 1918, la Alba Iulia, era alcătuit din protopopii I. Teculescu și V. Urzică, avocații I. Pop, C. Velican, A. Șerban și R. Patiția, ing. R. Stoica, medic dr. Fodor, farmacist V. Vlad, iar garda națională a fost condusă de căpitanii I. F. Negruțiu și Fl. Medrea.

Ample și viguroase manifestații au avut loc în ziua de 2 noiembrie 1918 la Cluj, unde, sub impulsul lui Amos Frincu, un grup de intelectuali și ofițeri (Emil Hațieganu, Valentin Poruțiu, Elie Dăianu, Emil Dandea, Augustin Pordea, Iulian Pop), s-au constituit în Senatul Național Român din Cluj și au hotărît instituirea administrației românești. O impresionantă manifestație populară, cu drapele tricolore și în cîntecele „Deșteaptă-te române !“ și „Pe-al nostru steag“, s-a desfășurat pe străzile orașului, producînd o atît de puternică impresie asupra opiniei publice, încît Consiliul Național Maghiar a fost nevoit să recunoască dreptul românilor de a-și

³¹ „Evenimentul“, anul XXVI, nr. 212 și 213 din 23 și 25 octombrie 1918.

³² „Universul“, anul XXXIV, nr. 5 din 4/17 noiembrie 1918 ; „Steagul“, anul IV, nr. 193 din 4/17 noiembrie 1918.

³³ „Românul“, anul VII, nr. 13 din 11/24 noiembrie 1918. A se vedea și : *Apel către preoțimea română. Circulara sinodului episcopesc ortodox*, în „Glasul Ardealului“, anul I, nr. 16 din 16/29 noiembrie 1918.

³⁴ „Românul“ anul VII, nr. 15 din 13/27 noiembrie 1918.

organiza garda națională, angajându-se să-i pună la dispoziție armament și alimente³⁵. Manifestul *Frați români!*, lansat de adunarea de la Cluj, exprima, în cele opt puncte ale sale, hotărîrea ca „națiunea independentă română să-și croiască singură soarta, rezervînd exclusiv adunării naționale suverane hotărîrea asupra așezării viitoare de stat a întregului popor român“³⁶.

La Sibiu, Consiliul național a declarat că va „susține legătura cu Comitetul național și pentru a lămuri în privința datorinței lor pe fruntașii satelor“, iar profesorii Andrei Bîrseanu și N. Bălan, împreună cu un grup de intelectuali și ziariști alcătuit din Nicolae Bratu, Ioan Banciu, C. Bardoși, R. Damian, Silviu Dragomir, Ioan Montani, Eugen Goga, Iosif Șchiopul, au desfășurat o intensă activitate publicistică prin „Telegraful român“ și „Foaia poporului român“. La Brașov, marea adunare populară a reprezentanților Țării Bîrsei, din 2 noiembrie 1918, prezidată de Dumitru Saftu, a hotărît formarea Consiliului Național, alcătuit din 35 de persoane, dintre care 23 reprezentau satele; o contribuție importantă au avut, în acest sens, intelectualii: Tiberiu Brediceanu, Gh. Dima, Ilie Cristea, Ioan Pricu și, mai ales, Dante Gherman, care a editat ziarul „Glasul Ardealului“. Garda națională s-a constituit a doua zi sub comanda căpitanului Bujor Voinea³⁷. La Oradea, releva presa, „toți intelectualii, toți fruntașii clerului și ai poporului din Bihor s-au întrunit în casa lui dr. Aurel Lazăr, sub președinția căruia s-a constituit Sfatul național și Consiliul militar românesc“³⁸. Profesorii Nicolae Bolcaș, dr. I. Ciordaș din Beiuș au avut un rol primordial în constituirea Consiliului național român. Pentru a se evita neînțelegerile, în localități cu populație mixtă Consiliile Naționale Române au colaborat cu cele maghiare și germane. În acest sens, Teodor Mihali, Hoch Janos și Wilhelm Meltzer au adresat un Apel românilor, maghiarilor și germanilor din Transilvania.

Constituirea consiliilor naționale județene a fost prilej de mare sărbătoare, masele largi populare dînd expresie entuziasmului lor patriotic. Așa, de exemplu, la 3 noiembrie 1918, în fața primăriei din Orăștie s-au adunat peste 3 000 de persoane (în prezența lui Al. Vlad și Ioan Mihu), pentru a constitui Consiliul național și a prelua administrația civilă și militară a orașului și a satelor din plasa respectivă³⁹. O mare manifestație populară s-a desfășurat, în aceeași zi, la Năsăud, convocată de Sfatul național din județul Bistrița-Năsăud, unde activau profesorii N. Drăganu, Ioan Păcurar și Al. Ciple. Cu prilejul constituirii Consiliului Național Român din Lugoj, personalități ale vieții politice și culturale — Valeriu Braniște, Ion Vidu, Virgil Simonescu (pictor), Avram Iambroane (ziarist), au desfășurat o vastă activitate pentru organizarea manifestațiilor „grandioase“ din 3 și 7 noiembrie 1918. „Studentimea zeloasă și înflăcărată — scria „Libertatea“ — s-a răspîndit prin cătunele din jur, mobilizînd masele la adunare“. Și la Blaj, important centru cultural românesc, a avut loc, la 4 noiembrie 1918, o mare adunare populară, care a hotărît organizarea Consiliului național și a gărzii naționale din județul Alba Infe-

³⁵ „Ștefan Pascu, *op. cit.*, p. 95—97.

³⁶ „Telegraful român“, anul LXVI, nr. 114 din 27 octombrie/9 noiembrie 1918; Silviu Dragomir, *Un sfert de veac de la Unirea Transilvaniei cu România*, București, 1943.

³⁷ 1918. *Unirea Transilvaniei cu România*, p. 571—572.

³⁸ „Românul“, anul VII, nr. 16 din 15/28 noiembrie 1918.

³⁹ „Libertatea“, anul XVI, nr. 3 din 15/18 noiembrie 1918: „Drapelul“, anul XVIII, nr. 113 din 23 octombrie/5 noiembrie 1918.

rioară. Căpitanul Florian Medrea, prelatul Vasile Suci, profesorii Alex. Nicolaescu, Al. Ciurea, Petre Suci, Al. Borza, Zenovie Picișanu, Iuliu Maior și Ioan Coltor, studenții Iancu Hărduțiu și Octavian Hodîrnău au rostit înflăcărâte alocuțiuni ce vesteau apropierea ceasului cel mare cînd Carpații „nu vor mai despărți în două fiii aceluiasi neam, avînd aceeași limbă, origine și credință, ci vor deveni coloana vertebrală care va susține trupul întregului neam unificat, devenit mai puternic prin unire”⁴⁰. Întreaga populație a Blajului, căreia i s-au alăturat țărani din satele vecine, a demonstrat pe străzi în cîntecele „Deșteaptă-te române!”, „La arme!”, în sunetele clopotelor, îndreptîndu-se spre Cîmpia Libertății, simbol al dezrobirii și unității naționale.

Aceeași însuflețită atmosferă a dominat și sala primăriei din Caransebeș, unde, la 7 noiembrie 1918, a fost creat, în prezența unui numeros public, Consiliul Național Român, din care au făcut parte și reprezentanți ai corpului didactic — Petru Barbu, Ștefan Jianu, Gh. Neamțu, Ilie Orzescu. Protopopul Andrei Ghidiu a salutat adunarea constituită pe temeiul dreptului de liberă dispunere și a relevat importanța momentului istoric pe care îl trăiau. În numele tineretului a luat cuvîntul dr. George Lobonțiu, urmat de țăranul Pantelimon Ambruș și de învățătorul Iuliu Vuia. În acordul cîntecelor patriotice, mulțimea s-a îndreptat spre reședința episcopală, unde, în ovațiile: „Trăiască România tuturor românilor!”, „Vrem unirea cu frații de același sînge”⁴¹, Miron Cristea a relevat, într-o cuvîntare avîntată, dreptul suveran al românilor de a-și hotărî singuri soarta. Aceeași atmosferă la Sighet, unde în ziua de 22 noiembrie 1918, în prezența a 5—6 000 de oameni s-a constituit Consiliul județean Maramureș, sărbătorind „ceasul măreț al eliberării” și demonstrînd că poporul român „știe să-și croiască viitorul”⁴². Asemenea manifestări au fost precedate sau urmate de lansarea unor manifeste, emanație a fruntașilor intelectuali din orașele respective. De asemenea, pretutindeni drapelele naționale confe-reau solemnității o semnificație sporită, iar cuvîntările rostite relevau ră-săritul soarelui dreptății și libertății pentru națiunea română și exprimau, într-o formă sau alta, solidaritatea națională și adeziunea la acțiunea Consiliului Național Român Central.

Constituirea consiliilor naționale județene a fost urmată de înființarea consiliilor și gărzilor naționale comunale. Totodată, s-au creat consilii naționale cercuale, ca organisme intermediare între cele județene și comunale. Din nou, aceeași atmosferă sărbătorească și entuziasm patriotic. Elementul dinamizator și organizator al acestor acțiuni au fost învățătorii și preoții, cărora le-a revenit sarcina înlocuirii autorităților locale și preluării conducerii administrației, introducerii limbii române în plenitudinea drepturilor ei educative ca limbă maternă a poporului. Astfel, Consiliul Național Român din Oradea și Bihor a hotărît, în ședința din 12 noiembrie 1918, ca în gimnaziul din Beiuș, Preparandia din Oradea, în toate școlile populare comunale și de stat din comunele românești, limba de predare

⁴⁰ „Unirea”, anul XXVIII, nr. 62 din 22 octombrie/4 noiembrie 1918; *Consiliul Național Român din Blaj (noiembrie 1918—ianuarie 1919). Protocoale și acte*, vol. I, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1978, p. 7—9.

⁴¹ Arhivele Statului București, fondul C.N.R. Caransebeș, dosarul nr. 11/1918, filele 1—3; „Drapelul”, anul XVIII, nr. 118 din 3/16 noiembrie 1918; „Lumina”, anul I, nr. 43 din 1/14 noiembrie 1918.

⁴² *Maramureșenii în lupta pentru libertate și unitate națională. 1848—1918. Documente*, București, 1983, p. 302—305; „Sfatul”, anul I, nr. 1 din 7/20 decembrie 1918.

să fie exclusiv cea română. O măsură asemănătoare a fost adoptată de corpul didactic la Bistrița-Năsăud și la Caransebeș, unde, în ziua de 21 noiembrie 1918, învățătorii români din școlile comunale și de stat din fostul Confiniu Militar de graniță s-au constituit în organism independent, sub egida C.N.R. județean Caransebeș, adresînd învățătorilor chemarea de a acționa din toate puterile pentru „a susține ordinea publică, siguranța averii și a vieții cetățenilor fără deosebire de limbă și lege“, apărînd cu strictețe „cauza noastră românească“⁴³.

Un decisiv pas înainte în finalizarea procesului revoluționar din Transilvania l-a reprezentat convocarea, pentru 1 decembrie 1918, a Marii Adunări Naționale Constituante de la Alba Iulia care avea să hotărască unirea Transilvaniei cu România, înfăptuirea unor reforme democratice (agrară și electorală), asigurarea egalității în drepturi pentru naționalitățile conlocuitoare, realizarea unui regim politic democratic. Asemenea deziderate au fost exprimate de C.N.R.C. la 18 noiembrie 1918, prin manifestul *Către popoarele lumii*, și la 20 noiembrie 1918, prin Convocarea Marii Adunări, documente ce au declanșat o efervescentă activitate în toate localitățile de peste Carpați⁴⁴.

Apropiatei întruniri a Adunării Naționale, presa în totalitatea ei i-a consacrat numeroase articole și comentarii ce-i relevau însemnătatea istorică deosebită pentru destinele poporului român. Ziarele „Adevărul“ și „Românul“ — organe ale celor două partide ce alcătuiau Consiliul Național Român Central —, „Unirea“ (Blaj), „Telegraful român“ (Sibiu), „Drapelul“ (Lugoj) și „Libertatea“ (Orăștie), la care s-au adăugat publicații noi — „Glasul Ardealului“ (Brașov), „Glasul vremii“ (Bistrița), „Voința neamului“ (Cluj), „Tribuna Sibiului“, „Sfatul“ (Sighet), „Tribuna Bihorului“, „Timpul nou“ (Viena), „Gazeta poporului“ (Sibiu), „Alba Iulia“, „Legiunea română“ (Oravița) și multe altele au dat glas voinței maselor, demonstrînd „lumii întregi că poporul român una este și că toți împreună pretindem sus și tare formarea statului național român unitar și puternic“. Aceeași poziție au afirmat celelalte publicații din țară — „Neamul românesc“, „Epoca“, „Universul“, „Evenimentul“, „Viitorul“, „Lumina“, „Izbînda“, „Dacia“, „Gazeta Bucovinei“, „România nouă“, „Social-democrația“⁴⁵.

Prin exponenții lor cei mai autorizați, intelectualii s-au pronunțat pentru înfăptuirea statului național român într-o largă viziune democratică. Articole ca : *Programul Adunării Naționale de la Alba Iulia, Pentru România Mare, Noi vrem unirea tuturor, Voința noastră* (Dante Gherman) sau *Unirea Ardealului cu România* (Onisifor Ghibu) relevau faptul că „toate luptele neamului, ca și preocupările de decenii ale bărbaților conducători aveau în vedere sfărîmarea lanțurilor ungurești, dobîndirea libertății naționale și trecerea Ardealului la Regatul frățesc de peste Carpați“⁴⁶. În editorialul intitulat *1859—1918*, ziarul „Viitorul“ demonstra necesitatea înfăptuirii unor profunde reforme democratice pentru ca, în felul acesta, România să se prezinte „în fața lumii nu numai mare, dar și

⁴³ Arhivele Statului București, fondul C.N.R. Caransebeș, dosarul nr. 100/1918, filele 1—2.

⁴⁴ „Românul“, anul VII, nr. 10 din 7/20 noiembrie 1918 ; „Telegraful român“, anul LXVI, nr. 124 din 10/23 noiembrie 1918 ; „Unirea“, anul XXVII, nr. 9 din 10/23 noiembrie 1918 ; „Izbînda“, anul I, nr. 19 din 16/26 noiembrie 1918 ; „Az Ujság“, anul XX, nr. 271 din 21 noiembrie 1918.

⁴⁵ *Contribuții bibliografice privind Unirea Transilvaniei cu România*, București, 1969, p. 206—303.

⁴⁶ „România nouă“, anul II, nr. 218 din 17/30 noiembrie 1918.

puternică, printr-o profundă democratizare în spiritul vremii“⁴⁷. Pentru o reală democratizare a statului român reîntregit — care să reprezinte „un nou capitol al istoriei naționale românești“ — s-a pronunțat, la rîndul său, și Valeriu Braniște. Arătînd că la Alba Iulia se „încheia opera unității naționale, tot din voința liberă și hotărîrea obștei poporului român“, el exprima speranța că, față de naționalitățile conlocuitoare se va manifesta aceeași grijă și același spirit democratic, deoarece „n-avem să cădem în păcatele acelora de sub al căror jug scăpăm acum. Sîntem datori în aceste zile mari să ne gîndim și la cetățenii noștri de altă limbă și lege, care de aici înainte vor fi chemați să împartă cu noi binele și răul... Chemați sîntem să le dovedim prin fapte că n-au de ce să se teamă de noi, pentru că libertatea noastră n-are să însemne pentru ei sclavie ci, din contră, libertate ca și pentru noi“. Și aceasta pentru că — demonstra Valeriu Braniște — lupta poporului român a fost izvorîtă dintr-o necesitate vitală, iar „nu din pofta brutală [de] a schimba rolurile, spre a deveni din împilați împilatori, din oprimați opresori, pentru că, dacă am face aceasta ne-am lipsi pe noi înșine și existența noastră națională de baze morale“⁴⁸.

Concomitent cu intensă propagandă desfășurată în coloanele publicațiilor și, deopotrivă, prin manifeste, apeluri, chemări — emanații în cea mai mare parte ale intelectualității — au avut loc, în întreaga Transilvanie, ample acțiuni pentru alegerea deputaților (delegaților) la Marea Adunare Națională Constituantă de la Alba Iulia. Alegerile au avut un profund caracter democratic, fiind expresia deciziei liber exprimate de cetățeni în cadrul unor largi adunări populare. În fiecare localitate și pe circumscripții electorale, consiliile naționale au convocat obștea cetățenească, care a ales deputații și i-a împuternicit cu mandate imperative pentru a exprima deschis, la Marea Adunare, hotărîrea de unire a Transilvaniei cu România. Mandatele încredințate delegaților — purtînd diverse titlaturi : credențional, împuternicire, proces-verbal, mandat, hotărîrea noastră, protocol —, au fost însoțite de cele mai multe ori de sute și sute de semnături ale celor prezenți la întrunire. Alături de țărani, muncitori și meseriași, au fost aleși ca deputați numeroși intelectuali : profesori, învățători, avocați, medici, ingineri, farmaciști, preoți, funcționari, studenți, bărbați și femei, tineri și vîrstnici. Alături de acești deputați, au participat, cu drept de vot, reprezentanții aleși sau desemnați de diferitele organizații, asociații și societăți culturale.

Binecunoscuta asociație „Astra“ și despărțămintele sale au fost reprezentate de 14 persoane, între care Ioan Banciu și C. Bardoși din Sibiu, Aurel Muntean, preot din Huedin (asasinat de horthyști în 1940), Ioan Ghișa din Brad, Petre Tulbure, învățător din Bogdana, avocat Savu Marta din Oradea, dr. Iuliu P. Mureșianu din Șimleu etc. ; *Societatea pentru Fondul de Teatru Român* a avut 4 deputați, între care Tiberiu Brediceanu, compozitor și directorul filialei Băncii „Albina“ din Brașov, Alexandru Gera din Beiuș, iar *Asociația arădană pentru cultura poporului român*, de doi deputați — dr. Iuliu Herbai din Arad și Silviu Pășcutiu din Ineu. Alături de aceste asociații-„matcă“, s-au aflat cele 16 societăți de lectură din Abrud, Blaj, Beiuș, Brad, Lugoj, Lipova, Caransebeș, Năsăud, Roșia Montană, Cîmpeni etc., reprezentate prin 28 de deputați, și cele 21 de societăți de cînt și muzică, între care : Societatea „Lira“ din Beiuș, Reu-

⁴⁷ „Viitorul“, anul XI, nr. 3 190 din 18 noiembrie/1 decembrie 1918.

⁴⁸ „Drapelul“, anul XVIII, nr. 122 și 123 din 15/28 noiembrie și 17/30 noiembrie 1918 ; V. Braniște, *De la Blaj la Alba Iulia*, Editura Facla, Timișoara, 1980, p. 76.

niunea de cîntări „Hilaria“ — Oradea, Societatea „Armonia“ din Vașcău (Bihor), Reuniunea de cîntări și muzică „Armonia“ din Bocșa, Reuniunea de cîntări din Lugoj prin compozitorul Ion Vidu, Societatea de cînt și muzică din Reșița, Reuniunea de muzică din Sibiu, cu un total de 37 de delegați ⁴⁹.

O pondere însemnată în rîndurile deputaților au deținut-o învățătorii și profesorii. Astfel, *Reuniunile de învățători*, în număr de 37, au ales, pe județe, 61 de deputați, între care : Iosif Moldovan și N. Cristea (Arad), Ștefan Popovici și G. Surariu (Brașov), Ioan Suciu (Reghin), Ioan Popovici (Deva), Ioan Coltor și Iuliu Maior (Alba Iulia), Ioan Bîlt și Grigore Ciple (Maramureș), D. Magda (Abrud), S. Poruțiu (Turda), I. Ionaș și P. Mihailovici (Făget), A. Nascu și A. Simion (cercul Pogăcele), P. Iucicău (Dobra), I. Mihu (Mediaș), A. Nicoară și I. Raț (Satu Mare), I. Danciu (Dej), G. Dateș (Făgăraș), V. Bichigean (Rodna) ⁵⁰ ; cele 27 de institute de învățămînt (gimnazii, institute pedagogice, teologice) au trimis 28 de deputați, cum au fost profesorii Ioan Fodor și Ștefan Pop (Blaj), Nicolae Drăganu (Năsăud), Ioan Pricu și Aurel Ciorte (Brașov), dr. Ioan Radu (Brad), dr. Teodor Botiș și Sabin Evuțian (Arad), dr. George Vidican și Livia Coroianu (Gherla), dr. Victor Bîrlea (Lugoj), dr. Pavel Roșca și dr. Vasile Bologa (Sibiu). Alți profesori și învățători, avocați și medici au reprezentat gărzile naționale : A. Damian (Orăștie), Ștefan Vulpe (Timișoara), Teodor Neș (Tinca), Dănilă Sabo (Blaj), Alex. Vlad, Virgil Cornea, R. Rîmbaș, V. Hotăran, M. Șerb, D. Brătescu (Arad).

Societățile studențești și ale tineretului universitar din Arad, Cluj, Oradea, Viena, Budapesta, Blaj, Caransebeș etc. în număr de 15 — între care Societatea „Inochentie Micu Clain“ din Blaj, Societatea „România Jună“ a universitarilor din Viena, Societatea „Petru Maior“ a studenților din Budapesta —, au fost reprezentate de 29 de deputați, iar cele 23 de societăți economice-financiare, însoțiri și fundații, reuniuni de ajutorare și de înmormîntare prin 44 de deputați, îndeosebi avocați și profesori. De asemenea, biserica română de ambele confesiuni, a fost reprezentată de 154 de deputați : cinci episcopi — Ioan I. Pap, Demetriu Radu, Miron Cristea, Valeriu Tr. Frențiu, Iuliu Hossu, șase vicari și 143 de preoți și alți prelați, aleși în protopopiatele Abrud, Bistrița, Orăștie, Arad, Beiuș, Biserica Albă, Agîrbiciu, Bia, Sebeș, Baia Mare, Oravița, Ardușat.

Reuniunile feminine din diferite localități ale Transilvaniei, în număr de 38, au fost reprezentate la Marea Adunare Națională Constituantă de la Alba Iulia de 80 de deputate, marea lor majoritate intelectuale : Dora Smeu (Deva), Sabina Borza (Aiud), Georgeta Velican și Maria Urzică (Alba Iulia), Elena Pop și Eliza Bodocan (Blaj), Cornelia Hodoșiu, Roza Șerban, Ana Percea — profesoare în Brașov, Elena Goldiș (Arad), Elena Biju — învățătoare în Caransebeș, Ana Macrea (Hunedoara), dr. Dominic Stanca — medic în Petroșani, Cornelia Maniu și Amelia Goga (Rășinari), Eugenia Tordășian și Amelia Suciu — profesoare în Gherla ⁵¹. Tuturora acestora li s-a alăturat un mare număr de profesori, învățători, avocați, medici, aleși în cele 131 circumscripții electorale ca reprezentanți ai poporului român la Alba Iulia.

⁴⁹ A se vedea : Arhiva Muzeului Unirii din Alba Iulia, fond Marea Adunare Națională Constituantă intrunită la 1 decembrie 1918, vol. I—VI.

⁵⁰ V. Popeangă, *Școala românească din Transilvania în perioada 1867—1918 și lupta sa pentru unire*, Editura didactică și pedagogică, București, 1974, p. 208—212.

⁵¹ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice, fondul Problema națională, dosar 1918, filele 14—26.

Angajată plenar în susținerea dezideratului unității naționale a românilor, presa din Sibiu a fost reprezentată prin șapte delegați, între care : George Pop, dr. Silviu Dragomir și Nicolae Bratu ; din Arad de Ioan Clopoțel și Laurențiu Luca ; din Lugoj de dr. Avram Iambroane și Alex. C. Vasile ; din Brașov de Dante Gherman și Ilie Cristea.

Vechi centru cultural românesc, locul celei dintii Uniri politice a românilor sub Mihai Viteazul, al martiriului lui Horea, Cloșca și Crișan, al întemnițării lui Avram Iancu, Alba Iulia era orașul cu numeroase și adânci semnificații în istoria poporului român și, de aceea, locul cel mai indicat pentru desfășurarea Marii Adunări Naționale Constituante de la 1 decembrie 1918. În afară de membrii Consiliului Național Român Central, de cei 1 228 de deputați aleși de masa poporului român, ai unor organizații politice, economice, culturale, religioase, militare și sportive, feminine și de tineret de pe întreg cuprinsul Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului, pe Cîmpul lui Horea s-au adunat, în acea memorabilă zi, peste 100 000 de oameni — țărani, muncitori, intelectuali, meseriași etc —, veniți să consfințească actul legic, obiectiv și progresist al încheierii procesului de făurire a statului național unitar român. Caracterul constituant, plebiscitar al Adunării a fost conferit de conținutul și forma ei juridică, de modul democratic în care au fost aleși delegații și de împuternicirile primite, care au fost întărite prin miile de semnături ale maselor largi populare pe care urmau să le reprezinte la Alba Iulia și să le exprime dezideratul de secole al unității naționale.

Marea Adunare Națională de la 1 Decembrie 1918 a adoptat, cu unanimitate de voturi, istorica Declarație de unire a Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului cu România. Pe lângă decretarea unirii, textul Declarației prevedea, în cele 9 puncte ale sale, modul de alegere a Constituantei pe baza votului universal, cât și principiile fundamentale care trebuiau să stea la temelia statului român reîntregit : deplina libertate națională pentru toți cetățenii țării, indiferent de confesiune și naționalitate; înfăptuirea unui regim democratic pe toate planurile vieții politice ; introducerea votului universal direct, egal și secret ; libertatea presei; dreptul de întrunire și asociere ; reforma agrară radicală ; asigurarea pentru muncitori a unei legislații de protecție, pentru reglementarea muncii și a salariilor. Adunarea Națională dădea expresie dorinței sale ca forumul mondial de pace să înfăptuiască comunitatea națiunilor, în așa fel încît dreptatea și libertatea să fie asigurate pentru toate statele, mari și mici, deopotrivă. Totodată, Adunarea saluta națiunile cehă, slovacă, austriacă, iugoslavă, polonă, ungară pentru constituirea lor în state de sine stătătoare, pentru triumful libertății și democrației⁵².

Visul milenar se împlinise. Entuziasmul delegaților era de nedescris. Vestea s-a răspândit ca fulgerul peste zidurile cetății la mulțimea adunată pe marea cîmpie a unirii. Peste tot urale nesfîrșite, entuziasm înălțător și optimism în viitor. Atmosfera acelor clipe de neuitat a fost eternizată pentru istorie în ample reportaje inserate în „Adevărul“, „Românul“, „Glasul Ardealului“, „Alba Iulia“, „Libertatea“, „Telegraful român“, „Drapelul“, „Mișcarea“, „Unirea“, „Dacia“, „Neamul românesc“, „Izbînda“, „Epoca“, „Universul“, „Opinia“, „Evenimentul“ ș.a. Așa, spre exemplu, sub titluri ca *Socialiștii la Alba Iulia* și *România socialistă*, ziarul „Social-democrația“ din Iași releva măreția evenimentului istoric, aportul mun-

⁵² 1918. *Unirea Transilvaniei cu România*, p. 615—620.

citorimii la marile prefaceri, care în final trebuiau să ducă la „România socialistă de miine”⁵³. La rîndul său, „Românul” scria, cu îndreptăţit te-meii: „Trăim clipe care ni se par perle şi am vrea să le eternizăm pentru toate timpurile ce au să vie... Zilele noastre sînt zilele mari ale istoriei ce se scrie astăzi şi cu drept cuvînt le putem numi ale noastre”⁵⁴.

Memorabilul act al Marii Uniri a fost sărbătorit în întreaga ţară prin însufleţite întruniri şi manifestaţii, prin scrisori şi telegrame de aleasă simţire patriotică trimise la Alba Iulia, care exprimau bucuria şi deplina satisfacţie pentru marea împlinire a visului de veacuri al poporului român. La Bucureşti şi Iaşi, la Cluj şi Braşov, la Chişinău şi Cernăuţi, la Baia Mare şi Timişoara, la Arad şi Oradea, peste tot adunări entuziaste. În cadrul adunării care a avut loc la 4 decembrie 1918 în aula Fundaţiei Universitare Carol din Bucureşti, cadrele didactice universitare — profesorii Ion Bogdan, prorectorul Universităţii, D. Evolveanu, Gh. Țițeica, N. Sihleanu, P. Missir şi I. Mihălceanu au omagiat actul Marii Uniri, iar reprezentanţi ai studenţilor transilvăneni, bucovineni şi basarabeni au evocat semnificaţia acelei zile măreţe⁵⁵. O mare adunare populară s-a desfășurat la Teatrul Național din Iași, în ziua de 8 decembrie, în cadrul căreia N. Iorga a vorbit despre *Ideea Daciei românești*, iar proaspătul student al Facultăţii de litere a Universităţii din localitate — Timotei Marin — s-a referit la multiplele semnificaţii şi implicaţii ale Marii Uniri, la necesitatea consolidării unirii politice printr-o serie de transformări democratice. „Unirea tuturor românilor — arăta Timotei Marin — ne-a dat soarta în mîinile noastre... Dar, pătrunzînd pînă la adîncimea lucrurilor, cunoaştem că unirea politică a românilor de pretutindeni trebuie s-o întărim cu unirea sufletească, iar temeliiile vieţii sociale româneşti le vom înlocui cu principiile democratismului, ce va aduce poporului român, veşnic răstîgnit de împrejurări, dreptatea şi dezvoltarea culturală pe care o merită”⁵⁶.

Un grup de intelectuali din redacţia ziarului „România nouă”, între care O. Ghibu, G. Baiulescu, Nicolae Petra Petrescu, dr. Ioan Matei, dr. Şt. Metiş exprimau bucuria zilei, încrezători în „temelia României Mari aşezate acum”⁵⁷. În numele Academiei Române, Petru Poni, Iacob Negruzzi, Simion Mehedinţi, Grigore Antipa, Dimitrie Onciul, dr. Victor Babeş, Gh. Țițeica, Nicolae Densușianu, Ion Bianu, Al. Lapedatu, Vasile Pârvan, au trimis o telegramă Consiliului Dirigent în care se arăta : „Academia Română, care reprezintă de la întemeierea sa unitatea culturală a românilor de pretutindeni, trimite salutul ei frăţesc Adunării, care a proclamat unirea politică a românilor din Transilvania cu România”⁵⁸. Telegrama profesorilor universitari din Iaşi exprima „sentimente de dragoste frăţească şi adîncă admiraţie pentru realizarea României Mari”⁵⁹, iar Al. Vlahuţă şi Al. Brătescu-Voineşti își încheiau mesajul lor din „Dacia” prin urarea : „Trăiască neamul românesc întreg în țara lui. Sîntem un

⁵³ „Social-democrația”, anul I, nr. 26 și 28 din 2 și 16 decembrie 1918.

⁵⁴ „Românul”, anul VII, nr. 20 din 20 noiembrie/3 decembrie 1918.

⁵⁵ „Dacia”, anul I, nr. 2 din 24 noiembrie/7 decembrie 1918 ; „Românul”, anul VII, nr. 30 din 2/15 decembrie 1918.

⁵⁶ „Neamul românesc”, anul XIII, nr. 329 din 28 noiembrie/10 decembrie 1918.

⁵⁷ „România nouă”, anul II, nr. 220 din 20 noiembrie 1918.

⁵⁸ „Românul”, anul VII, nr. 28 din 13 decembrie 1918.

⁵⁹ „Acțiunea română”, anul II, nr. 569 din 3/16 decembrie 1918.

popor, un pământ, un stat”⁶⁰. Eruditul cărturar Nicolae Iorga exprima, la rîndul său, într-o însuflețită telegramă, bucuria față de istorica împlinire : „În clipa cînd ceea ce au urmărit trudele și suferințele noastre de mucenici timp de atîtea sute de ani ajunge a fi un crez de biruință, lăsați să vie către voi și înduioșatul glas al cuiva, care o viață întreagă a urmărit pas cu pas fiecare din aceste silințe și dureri și s-a împrietenit în gîndul său cu toți aceia dintre voi care, ca și dînsul, au muncit și au crezut”⁶¹. Cu aceeași dragoste, Cezar Petrescu releva că „prin unirea Transilvaniei cu România a reînviat «Vechea Dacie». A rezistat vremurilor și vrăjmășiilor. A renăscut din sîngele cald al celor ce și-au găsit moartea în tranșee”⁶², în timp ce Ion Agîrbiceanu aprecia că unirea „e biruința drepturilor neamului nostru de pretutindeni”⁶³. Numeroase alte mărturii au dat expresie adevărului deplin al intelectualității la făurirea statului național român unitar, la așezarea unor temelii democratice durabile României Mari.

Desăvîrșirea statului național unitar român prin istoricul act de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918, rezultat al consensului tuturor forțelor sociale și politice de pe întreaga cuprindere a meleagurilor românești, a ridicat pe o treaptă superioară comunitatea statornicită de-a lungul veacurilor între toate provinciile țării. „Făurirea statului național unitar român — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — a creat condiții pentru un progres mai puternic al forțelor de producție, a dat noi perspective dezvoltării economico-sociale a țării, creșterii forței și avîntului mișcării muncitorești revoluționare și progresiste”⁶⁴. Marea Unire din 1918 a constituit un moment de mare însemnătate în procesul de dezvoltare a națiunii și a statului român, care a exercitat o puternică înrîurire pozitivă asupra evoluției economice, politice și sociale a țării, a dezvoltării mișcării muncitorești revoluționare, pentru activitatea forțelor progresiste ale societății.

⁶⁰ „Dacia”, anul I, nr. 1 și 2 din 23 și 24 noiembrie 1918.

⁶¹ „Unirea”, număr de propagandă 27—28 din 15 decembrie 1918.

⁶² „Chemarea”, anul I, nr. 63 din 27 noiembrie 1918. A se vedea : I. Agrigoroaie, G. Calcan, M. Strugariu, *Unirea din 1918 și presa din orașul Iași*, în „Cercetări istorice”, nr. 9—10, 1978—1979, p. 451—464 ; Eufrosina Popescu, *Ecoul unirii Transilvaniei cu vechea Românie în presa de dincoace de Carpați, în Unitate și continuitate în istoria poporului român*, Editura Academiei R. S. România, București, 1968, p. 136.

⁶³ „Românul”, anul VII, nr. 15 din 17/30 noiembrie 1918.

⁶⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 26, Editura politică, București, 1984, p. 441.

ADEZIUNEA TUTUROR CETĂȚENILOR ROMÂNIEI, FĂRĂ DEOSEBIRE DE NAȚIONALITATE, LA MARELE ACT AL UNIRII DIN 1918

ȘTEFANIA MIHĂILESCU

Făurirea statului național unitar român, în urmă cu șapte decenii, nu a fost consecința hotărârii arbitrare a unei păci imperialiste și nici expresia voinței subiective a câtorva interesați, așa cum acreditau unii publiciști și oameni politici șovini, contemporani cu evenimentele și, din păcate, continuă să susțină și astăzi anumite cercuri, falsificând în mod intenționat adevărul istoric. Dimpotrivă, unirea tuturor românilor într-un singur stat național a fost o necesitate obiectivă, rezultatul fireesc al dezvoltării economice, sociale, politice și spirituale a societății românești și al luptei multiseculare a maselor populare de pe întreg spațiul carpato-dunăreano-pontic pentru realizarea aspirațiilor lor legitime de libertate socială, independență și unitate națională.

În împrejurările complexe create de prima mare conflagrație mondială, ca urmare a ascuțirii la maximum a contradicțiilor dintre cele două tabere imperialiste, s-au creat condiții favorabile pentru îndeplinirea dezideratului național al popoarelor aflate sub jugul unor imperii reacționare absolutiste. Participarea țării noastre la primul război mondial alături de Puterile Antantei — cu scopul declarat de a elibera milioanele de români aflați sub dominație străină —, sacrificiul de sânge al armatei române și al sutelor de mii de români de pretutindeni, care au contribuit la înfrângerea Puterilor Centrale, impresionantele manifestații populare și rezistența contra ocupației germane, înlăturarea autorităților austro-ungare și țariste în urma declanșării revoluțiilor burghezo-democratice în provinciile românești subjugate, constituie dovezi peremptorii ale dorinței celor mai largi mase populare de a înființa statul național unitar român, singurul cadru fireesc și legitim pentru asigurarea dezvoltării țării pe noi trepte ale progresului și civilizației moderne.

Legitimitatea reîntregirii României în granițele sale istorice s-a bazat pe cunoscutul *principiu al naționalităților*, care s-a impus ca un principiu fundamental în reglementarea raporturilor dintre statele și națiunile epocii moderne. În numele acestui principiu, s-au ridicat la luptă popoarele și națiunile asuprite de imperiile otoman, țarist și austro-ungar.

72 Aceste conglomerate statale anacronice, roase de puternice contradicții

economice, politice și, mai ales, naționale, opuneau principiului naționalităților așa-zisul „drept istoric“, interpretat în mod eronat și tendențios, teza „duratei posesiunii teritoriale“, precum și alte idei cu caracter reacționar cum erau acelea privind „legitimitatea“, „echilibrul static“, „inegalitatea raselor și a națiunilor“ sau „superioritatea statului asupra naționalităților și națiunilor“¹.

În condițiile prăbușirii Imperiului țarist, ca urmare a revoluției burghezo-democratice din februarie 1917 și a victoriei Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, principiul democratic al naționalităților a dobândit și o confirmare juridică prin Declarația drepturilor popoarelor din Rusia, din 15 noiembrie 1917, care proclama egalitatea și suveranitatea popoarelor fostului Imperiu rus și dreptul acestora la autodeterminare pînă la separare.

Pe de altă parte, principiul naționalităților a fost recunoscut și de către președintele S.U.A., Thomas Woodrow Wilson, în fața Congresului, la 8 ianuarie 1918. Cele „14 puncte“ care formulau, în esență, dreptul popoarelor la autodeterminare, au fost larg îmbrățișate de națiunile care luptau pentru eliberarea lor de sub jugul străin și aveau să constituie și punctul de plecare al tratativelor de pace după înfringerea Puterilor Centrale, pentru soluționarea, în spirit democratic, a soartei națiunilor asuprite din fostul Imperiu austro-ungar.

Puternica înfriure exercitată de prăbușirea celor două imperii și recunoașterea principiului naționalităților asupra luptei de eliberare națională și socială a popoarelor subjugate o atestă dezbaterile și hotărârile *Congresului naționalităților din Rusia*, întrunit la Kiev, la 8 septembrie 1917, care a exprimat dorința de înlăturare a jugului țarist a peste o sută de milioane de oameni de pe un imens teritoriu ce cuprindea 4/5 din imperiu. Reprezentanții Transilvaniei și Bucovinei au salutat congresul, considerîndu-l evenimentul de cea mai mare semnificație istorică după declarația drepturilor omului din timpul Marii Revoluții Franceze².

În același spirit, Congresul națiunilor asuprite din Europa Centrală, desfășurat la Roma, la 9 aprilie 1918, a hotărît dreptul deplin al acestor popoare la formarea, în locul monarhiei dualiste, a statelor naționale independente și suverane³. Cu acest prilej, reprezentanții cehoslovacilor, iugoslavilor, românilor și polonezilor și-au proclamat dreptul la independență și suveranitate statală, exprimînd hotărîrea de a lupta împreună pentru înlăturarea dezideratului comun.

Revendicarea reprezentanților români, ca și a celorlalte națiuni oprite, se baza realmente pe dreptul lor asupra teritoriilor locuite în marea majoritate de aceste comunități etnice. În privința dorinței legitime a tuturor românilor din spațiul carpato-dunărean de a se uni într-un singur stat național unitar, se ridicau numeroase obiecții și obstacole, mai ales din partea exponenților marilor puteri imperialiste, amenințate cu pierderea poziției lor dominante. Aceștia — și aidoma lor, în zilele noastre, anumite cercuri politice interesate — contestau că România istorică (în granițele pe care avea să le fixeze Conferința de pace de la Paris) ar reprezenta un stat cu majoritate covârșitoare românească și că nu putea fi vorba decît de existența, alături de ea, a unor naționalități conlocuitoare.

¹ Romulus Seisănu, *Principiul naționalităților. Originile, evoluția și elementele constitutive ale naționalității*, Tipografia „Universul“, București, 1935, p. 117—118.

² „România Mare“ (Kiev) din 21 septembrie 1917.

³ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (în continuare : Arhiva M.A.E.), Franța, vol. 5, fila 132.

Cît de nefondate erau aceste părerii o demonstrează datele statistice analizate de Silviu Dragomir pe baza recensămîntului populației din 1927. Potrivit acestor date, din totalul locuitorilor României întregite, elementul românesc reprezenta 73,40%, în vreme ce nici una din naționalitățile conlocuitoare nu însuma 10% din populația țării ⁴. În ceea ce privește naționalitatea maghiară — incluzînd aici și pe ceangăii din Moldova și din Bucovina și pe cei emigrați în orașele vechiului Regat — aceasta reprezenta 7,70%, iar populația germană doar 4,30%. Același autor observa, cu îndreptățire, că în Ungaria de dinaintea primului război mondial, declarată în mod artificial drept stat național unitar, cu tot efortul de maghiarizare a altor comunități etnice, proporția ungarilor nu totaliza decît 48,10% ⁵.

Statisticile oficiale atestă cu prisosință că în provinciile reunite cu România majoritatea populației era românească. Potrivit datelor recensămîntului din 1930, din totalul de 5 548 363 de locuitori ai Transilvaniei, 3 207 880 (57,80%) erau români, 1 353 276 (24,40%) secui și maghiari, 543 852 (9,80%) germani, 443 355 alte etnii (dintre care 3,20% evrei) ⁶. După datele aceluiași recensămînt, rezultă limpede că și în celelalte două provincii istorice reunite cu România, în Bucovina și Basarabia, elementul etnic românesc reprezenta majoritatea populației. Astfel, în Basarabia, 56,20% din totalul de 2 864 402 de locuitori erau români, iar în Bucovina, 44,50% din cei 853 009 de locuitori reprezenta populația românească ⁷.

⁴ Silviu Dragomir, *La Transylvanie roumaine et ses minorités ethniques*, Imprimeria Națională, București, 1934, p. 52.

⁵ *Ibidem*, p. 53. Din datele statistice ale recensămîntului populației României din 1930 rezultă că din totalul de 18 530 000 de locuitori, 71,90% erau români, 7,9% maghiari, 4,1% germani, 2,3% ruși, 3,2% ucraineni și ruteni, 4% evrei, 2% bulgari, 0,3% sirbi, croați și sloveni, 0,3% polonezi, 0,1% greci, 0,9% turci, 0,1% tătari, 0,6% găgăuți, 1,5% țigani, 0,3% alte naționalități (*Recensămîntul general al populației României din 29 decembrie 1930*, vol. IX, Institutul Central de Statistică, București, 1940, p. 376, 400).

⁶ *Recensămîntul general al populației României din 29 decembrie 1930*, vol. IX, p. 376—377, 400. Din cele 23 de județe transilvănene, 20 erau populate în majoritate de români, iar în cele 2 979 de comune, din totalul de 4 087, elementul românesc era predominant. Elementul maghiar deținea 20% din populație în 12 din cele 23 de județe existente, în alte cinci el depășea cu puțin 20%, în două abia atîngea 30%, într-unul depășea 40%, iar în 3 județe din Țara Secuilor constituia majoritatea. Procentul de peste 20% al maghiarilor din județele Turda, Brașov și Cluj se datora — arăta S. Dragomir — politicii de maghiarizare a orașelor, politică aplicată cu toate mijloacele puterii de stat, îndeosebi în anii dualismului. Este necesar de observat că și în aceste zone — unde din motive știute proporția populației maghiare era mai ridicată în mediul urban — în mediul rural ea rămînea peste tot inferioară populației românești. Este o realitate de necontestat chiar și de către fostul președinte al Consiliului de Miniștri al Ungariei, Ștefan Bethlen, care, într-o lucrare potrivnică românilor, a fost nevoit să recunoască supremația elementului românesc peste un teritoriu care reprezenta 38% din teritoriul „Ungariei istorice”. (Silviu Dragomir, *La Transylvanie avant et après l'arbitrage de Vienne*, Sibiu, 1943, p. 22).

⁷ În Basarabia, celelalte naționalități erau astfel reprezentate : 12% ruși, 11% ruteni și ucraineni, 7,2% țigani, 0,3% polonezi, 0,3% alte naționalități. În Bucovina : 27,7% ruteni și ucraineni, 10,8% evrei, 8,9% germani, 3,6% polonezi, 1,5% huțani, 1,5% maghiari, 0,9% ruși, 0,3% țigani, 0,3% alte naționalități. Pentru a întregi configurația etnică a tuturor provinciilor românești, adăugăm aici și datele statistice privind Dobrogea, obiect și ea a unor revendicări nefondate în cadrul Conferinței de pace de la Paris. Din totalul de 811 000 de locuitori ai acestui străvechi pămînt românesc, 44,3% erau români, 22,8% bulgari, 18,5% turci, 3,4% ruși, 2,7% tătari, 1,5% germani, 1,4% țigani, 1,1% greci, 0,9% găgăuți, 0,7% armeni, 0,5% evrei, 0,3% maghiari, 0,1% sirbi, croați și sloveni, 1,9% alte naționalități (*Recensămîntul general al populației României din 29 decembrie 1930*, p. 376, 400).

Prăbușirea celor două monarhii imperialiste vecine a declanșat un avânt revoluționar nemaîntîlnit în întreaga Europă. Și în provinciile românești anexate de aceste imperii au izbucnit puternice revoluții burghezo-democratice, creîndu-se astfel condiții favorabile pentru realizarea dezi-deratelor naționale și sociale ale celor mai largi mase populare⁸. Caracteri-zînd acest moment de excepțională semnificație istorică pentru soarta în-tregului popor român, unul dintre fruntașii mișcării de eliberare națio-nală din Transilvania, Vasile Goldiș, afirma că principiul naționalităților, principiu recunoscut de lumea contemporană, trebuie să fie tradus numai-decît în viață, că, „odată scăpată din robie“, națiunea română „aleargă în brațele dulcei sale mame. Nimic mai firesc în lumea aceasta. Libertatea acestei națiuni înseamnă : unirea ei cu Țara Românească. Îmbucătățirea poporului românesc n-a fost urmarea vreunei legi economice, în care ter-minologie se ascunde minciuna. Dimpotrivă, teritoriul dintre Nistru, Tisa și Dunăre constituie cea mai ideală unitate economică, aproape autarhie. Îmbucătățirea trupului românesc a fost un act de barbarie. Distrusă fiind barbaria, unitatea tuturor românilor într-un singur stat este cea mai fi-rească pretențiune a civilizației... Nu există putere de a suci logica pînă acolo, ca invadările elementelor străine, dirijate pe aceste teritorii în chip artificial și prin abuzul de putere al statului, cu scopul desființării națio-nale, să poată clătina dreptul nostru de proprietate asupra acestor teritorii. Așa ceva ar fi substituirea dreptului prin brutalitate. După drept și drep-tate, românii din Ungaria și Transilvania, dimpreună cu toate teritoriile locuite de dînșii, trebuie să fie uniți în regatul român“⁹.

În pofida refuzului unor cercuri politice ostile din străinătate de a recunoaște dreptul românilor la existență în cadrul unui stat național uni-tar, majoritatea zdrobitoare a locuitorilor din Transilvania, Basarabia și Bucovina a hotărît în mod liber, fără nici un amestec din afară, unirea lor cu România. Hotărîrea luată în cele trei provincii, în cadre strict juridice, democratice, plebiscitare și constituționale nu mai putea fi con-testată sub nici un motiv de Conferința de pace de la Paris. Delegații pentru Sfatul Țării, întruniți la 27 martie 1918 la Chișinău, pentru marile adunări constituante, plebiscitare de la Cernăuți și Alba Iulia, din 27 oc-tombrie și 1 decembrie 1918, au fost aleși — pentru prima dată în istoria acestor provincii — pe baza votului universal, reprezentînd toate clasele și categoriile sociale, toate organizațiile economice, politice, culturale, religioase, militare și sportive etc.

În conformitate cu regulamentele de alegere, toți acești reprezen-tanți aveau împuternicirea de a exprima „voința suverană a națiunii româ-ne, singura dispunătoare asupra sorții sale viitoare“¹⁰. De asemenea, ale-gerile de deputați au fost efectuate pe circumscripții electorale existente, asigurînd desemnarea, prin vot deschis, precum și investirea cu depline puteri printr-un mandat scris a împuterniciților tuturor unităților admi-nistrative, provinciale, departamentale sau comunale, fapt ce a conferit adunărilor naționale un *caracter larg reprezentativ*. Faptul că, pe lingă cei 1 228 de delegați, dintre care 150 de social-democrați, s-au adunat la Alba

⁸ Ștefan Pascu, *Făurirea statului național unitar român. 1918*, Editura Aca-demiei R.S. România, 1983, p. 72—115 ; *Unirea Transilvaniei cu România. 1918*, ediția a III-a, Editura politică, București, 1978, p. 450—513.

⁹ Vasile Goldiș, *Scrieri social-politice și literare*, Editura „Facla“, Timișoara, 1976, p. 171.

¹⁰ *România în anii primului război mondial*, vol. 2, Editura politică, București, 1987, p. 641.

Iulia peste 100 000 de români veniți din 5 000 de comune, iar la Chișinău și Cernăuți însemnate mase de oameni adunați au manifestat pentru unire, intonând cîntece patriotice, a imprimat celor trei mari adunări reprezentative și un veritabil caracter plebiscitar ¹¹.

Exprimînd voința celor mai largi categorii sociale, cele trei adunări constituante s-au pronunțat pentru înfăptuirea unor profunde transformări democratice în cadrul viitorului stat național unitar. Printre aceste reforme, la loc de frunte se aflau legea electorală și agrară, asigurarea unor largi drepturi și libertăți democratice tuturor cetățenilor României unite, indiferent de naționalitate sau confesiune religioasă *.

Impresionantele și entuziastele manifestații și adunări de solidaritate, care au avut loc în toate provinciile românești, numeroasele declarații de adeziune totală la istoricele hotărîri ale celor trei adunări reprezentative atestă, fără putință de tăgadă, că unirea a fost rezultatul luptei întregului popor, însuflețit de năzuința seculară a unității, de hotărîrea de a îndeplini visul pentru care au luptat și s-au jertfit atîtea generații de înaintași. În același timp, relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Istoricul act al Unirii a găsit sprijin și în rîndul unor reprezentanți progresiști ai poporului maghiar, ca și al oamenilor muncii aparținînd naționalităților conlocuitoare din Transilvania interesați în lichidarea opresiunii naționale și sociale” ¹².

Caracterul popular și hotărîrile democratice ale adunărilor constituante din fostele provincii subjugate au avut o puternică înrîurire asupra celorlalte naționalități, care, în decursul secolelor, au conviețuit și conlucrat cu poporul român atît în condiții normale, cît și în împrejurări grele. „Dezvoltarea forțelor de producție, progresul general realizat pe teritoriile locuite în comun de români, maghiari și alte naționalități constituie rezultatul muncii și luptei lor comune. În decursul istoriei, oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, au luptat împotriva asupririi pentru dreptate socială și națională” ¹³.

Declanșarea revoluțiilor burghezo-democratice în toamna anului 1918, ca rezultat al prăbușirii celor două imperii vecine, a constituit un nou prilej de colaborare între masele asuprite, fără deosebire de naționalitate, interesate, în egală măsură, în înlăturarea vechilor autorități administrative și militare și instaurarea unui regim democratic, care să soluționeze arzătoarele probleme sociale și naționale. Astfel se explică colaborarea rodnică între gărzile, consiliile și sfaturile naționale române, germane și maghiare în numeroase localități de pe teritoriul Transilvaniei, Basarabiei

¹¹ Ștefan Pascu, *Ce este Transilvania?*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1983, p. 194; *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia în ziua de 1 decembrie 1918. Acte și documente*, p. 10—11; Viorica Moisuc, *Tratatul de la Trianon — consacrare internațională a legitimității unirii Transilvaniei cu România*, în „Anale de istorie”, anul XXII, nr. 3, 1976, p. 50; „Glasul Bucovinei” din 19 octombrie 1918.

* Apelul Partidului Social-Democrat din Transilvania, din 15 decembrie 1918, intitulat „Către poporul muncitor român”, releva adeziunea totală a socialiștilor români la Marea Unire și preciza că „dezrobirea națională e numai o floare steapă dacă nu merge împreună cu îndreptățirea socială, cu ridicarea poporului la o treaptă de viață mai înaltă. De aceea, la Alba Iulia s-a hotărît și înfăptuirea celor mai democratice și mai drepte legi, care vor contribui la fericirea întregului popor. Nu putem fi învinuiți, deci, că ne-am despărțit de Ungaria republicană, alăturîndu-ne la România reacționară” („Adevărul” din 2/15 decembrie 1918).

¹² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 17, Editura politică, București, 1979, p. 275.

¹³ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 149.

și Bucovinei. La amplificarea atmosferei revoluționare au contribuit și numeroșii soldați reînțorși din Rusia, în urma încheierii păcii de la Brest-Litovsc, unde revoluția socialistă era în plină desfășurare. Combaterea foametei, asigurarea desfășurării normale a vieții publice impuneau colaborarea tuturor forțelor democratice și revoluționare. De aceea, reformele incluse în rezoluțiile adoptate de adunările constituante plebiscitare de unire cu Țara de la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia au întrunit adevărată largă a muncitorimii, țărănimii și intelectualității maghiare, germane și de alte naționalități, care-și puneau mari și îndreptățite speranțe în înfăptuirea unei patrii comune, cu adevărat democratice.

Masele populare de la orașe și sate, care constituiau „motorul revoluției burghezo-democratice” — așa cum releva „Românul” din 1/14 noiembrie 1918 —, au înlăturat, în numai câteva zile, 90% din totalul notarilor din Transilvania, au alungat autoritățile ungare și pe jandarmii unguri¹⁴. La îndemnul socialiștilor, muncitorii, fără deosebire de naționalitate, au declanșat greve generale și demonstrații politice în principalele orașe și în zonele miniere din Transilvania¹⁵.

În condițiile în care forțele militare austro-ungare erau în plină descompunere, întreg teritoriul Transilvaniei a fost cuprins de puternice răscăleări țărănești, în timpul cărora țărani români și maghiari — care au avut deopotrivă de suferit din cauza exploatării grofilor maghiari și a abuzurilor autorităților locale — s-au găsit alături, ca de atâtea ori în decursul istoriei, făcându-și singuri dreptate¹⁶. Mișcări țărănești asemănătoare au fost îndreptate și împotriva aristocrației austriece din Bucovina și a moșierimii ruse din Basarabia.

Revoluția burghezo-democratică și-a creat propriile sale organe în locul celor austro-ungare, consilii, grăzi și sfaturi naționale*.

Consiliul Național Român Central, creat la 31 octombrie 1918 în focul revoluției burghezo-democratice, a cerut Parlamentului ungar să respecte dreptul românilor la autodeterminare națională. Era cerința revoluționară fundamentală a majorității populației din Transilvania, a cărei justificare deplină a fost recunoscută într-un manifest lansat la 3 noiembrie 1918 de peste 100 de reprezentanți ai vieții științifice, culturale și artistice ungare, adepți ai ideii frăției și colaborării între popoare, printre care Ady Endre (poet), Lukács György (filozof marxist), publiciști și sociologi de orientare marxistă ca Ormos Ede, Diénes László, Varga Jenő, Bela Bartók (compozitor), poeți și scriitori ca Balázs Béla, Babits Mihály, Kaffka Margit, Bölöni György, Molnár Antal. Ei au dezavuat șovinismul și politica de maghiarizare forțată, promovate sub masca unei legislații aparent liberale de regimul dualist, au salutat proclamarea Republicii ungare independente, cerînd recunoașterea dreptului tuturor popoarelor asuprite

¹⁴ Arhiva Ministerului Apărării Naționale, fondul Marele Cartier General, dosarul nr. 27, filele 68—69.

¹⁵ Ștefan Pascu, *Făurirea statului național unitar român. 1918*, p. 72—84; *Unirea Transilvaniei cu România. 1918*, p. 438—459.

¹⁶ „Renașterea română” din 13/26 februarie 1919; „Adevărul” din 28 octombrie/10 noiembrie 1918; *Desăvîrșirea unificării statului național român. Unirea Transilvaniei cu vechea Românie*, Editura Academiei R.S. România, București, 1968, p. 432.

* Populația maghiară și română ia parte frățească deplină la acțiunile de constituire a consiliilor naționale, informa „Székely napló” din 5 noiembrie 1918. O strînsă colaborare a existat și între consiliile naționale române și cele maghiare din Oradea, comitatul Bihor, Tîrgu Mureș, Arad și din numeroase alte localități (*Desăvîrșirea unificării statului național român*, p. 376).

la autodeterminare. „Libertatea națiunilor surori — glăsuia manifestul — este cheazăia libertății noastre. Cine este liber acolo unde neamul său nu e liber ? Să fim liberi. Să trăim unii lângă alții în pace, ca națiuni libere cu națiuni libere !”¹⁷

În scrierile lor, mulți dintre semnatarii acestui manifest au atras atenția opiniei publice asupra pericolului pe care-l prezenta pentru soarta națiunii ungare regimul anacronic dualist, expresie a intereselor celor mai reacționare cercuri ale aristocrației și ale marii burghezii maghiare și austriece. Intelectuali cu vederi radical-burgheze și chiar marxiste, au supus unei critici necruțătoare șubreda alcătuire a monarhiei austro-ungare, luînd poziție hotărîtă împotriva perpetuării sub orice formă a tendinței de menținere a Ungariei în granițele sale așa-zis istorice. Republica ungară nu va putea fi cu adevărat democratică — afirmau ei — dacă va nesocoti cel mai sfînt drept al popoarelor, dreptul la viață liberă și suverană¹⁸.

Era un avertisment cu profunde semnificații de care, din păcate, nu a ținut cont guvernul Károlyi în raporturile sale cu reprezentanții Consiliului Național Român Central. Cu gîndul destrămării „Ungariei istorice”, nu s-a putut împăca, la început, nici cunoscutul sociolog cu vederi radicale Jászi Oszkár, devenit comisar cu problemele naționalităților în guvernul Károlyi, care vedea soluția în asigurarea unei largi autonomii pentru națiunile incluse în granițele așa-numitei „Ungarii istorice”¹⁹.

În condițiile în care aceste națiuni își revendicau dreptul la autodeterminare, soluția lui Jászi nu putea fi acceptată nici de Consiliul Național Român Central de la Arad, unde în zilele de 13—14 noiembrie 1918²⁰ se desfășurau tratativele cu delegația ungară. Delegația guvernului ungar a refuzat să cedeze întreaga putere din Transilvania reprezentanților români, sub pretextul că numai Conferința de pace a Marilor Puteri va putea decide în problema granițelor. Istoricul ungar Juhász Gyula recunoaște că poziția guvernului Károlyi Mihály în problema națională era realmente greșită și nu putea să ducă decît la un eșec total²¹. De asemenea, Jászi Oszkár, însuși, interviuevat de un reporter al ziarului „Világ” din Budapesta, a declarat că Republica Ungară, care a acceptat „principiile wilsoniene”, nu-i va putea împiedica pe români să se separe de statul ungar dacă ei cer înlăptuirea acestui deziderat²².

În sînul guvernului Károlyi, elementele șovine, dornice să mențină cu orice preț „Ungaria istorică”, au depus toate eforturile pentru a ajunge la o înțelegere cu Puterile Antantei în scopul de a preveni o modificare a granițelor pînă la Conferința de pace. Istoricul ungar Beller Béla re-

¹⁷ „Adevărul” din 28 octombrie/10 noiembrie 1918.

¹⁸ Jászi Oszkár, *Visszaemlékezés a nemzeti Komitéval folytatott aradi tárgyalásomra* (Amintiri despre tratativele mele cu Comitetul național de la Arad), Cluj, 1921 ; Ormos Ede, *Mi okozta Magyarország szétbomlását ?* (Care a fost cauza destrămării Ungariei ?), Viena, 1921, p. 120. Analizînd situația creată în Ungaria în urma destrămării monarhiei dualiste, istoricul Juhász Gyula recunoaște și el că, nici în trecut, dar îndeosebi la sfîrșitul războiului mondial, nu existau condiții pentru menținerea națiunilor în cadrele unui stat federal ungar. Tendința dominantă, care se impunea cu necesitate istorică, era crearea de state naționale independente în bazinul dunărean (Juhász Gyula, *Magyarország külpolitikája. 1919—1945*) (*Politica externă a Ungariei. 1919—1945*), Kossúth Kiadó, Budapest, 1969, p. 14, 16).

¹⁹ *Marea Unire de la 1 Decembrie 1918*, p. 36—37.

²⁰ *Desăvîrșirea unificării statului național român*, p. 433.

²¹ Juhász Gyula, *op. cit.*, p. 19.

²² „La Roumanie” din 28 noiembrie 1918.

proşa, pe bună dreptate, guvernului Károlyi că nici în manifestul lansat la 5 decembrie 1918 către naţiunile din Ungaria nu accepta să le recunoască acestora decât dreptul la autonomie. „Din vechea Ungarie — se spunea în manifest — vrem să creăm o Elveţie răsăriteană, liberă şi democratică“. Acelaşi autor aprecia drept o lipsă totală de realism speranţa guvernului Károlyi în privinţa menţinerii cehilor, sîrbilor şi românilor în limitele statului ungar, avînd în vedere că în toamna anului 1918 condiţiile erau complet schimbate²³. Tot Beller observa, cu regret, că nici Partidul Social-Democrat din Ungaria, dar nici membrii partidului comunist nu au fost în stare să depăşească o asemenea viziune anacronică, dorînd „în esenţă să continue politica naţionalistă a claselor dominante, răsturnate de la putere, dar într-o formă mai moderată şi îmbunătăţită prin reforme democratice“²⁴. Socialişti unguri au socotit dreptul naţiunilor la autodeterminare ca fiind un principiu burghez, iar comuniştii ca fiind opus internaţionalismului proletar²⁵.

Această atitudine greşită, care a compromis, în ultimă instanţă, înfăptuirea obiectivelor fundamentale ale revoluţiei burghezo-democratice în plină desfăşurare sub guvernul Károlyi, nu a putut împiedica evoluţia implacabilă a evenimentelor din Transilvania. Modul cum s-au desfăşurat alegerile de delegaţi pe întreg teritoriul locuit de români, impresionanta Adunare Naţională de la Alba Iulia, de la 1 decembrie 1918, au surprins pînă şi cele mai şovine cercuri politice. Astfel se explică şi stupefacţia cu care cele mai importante publicaţii de la Budapesta şi din alte oraşe relateau cu lux de amănunte despre marele eveniment²⁶. Din numeroasele articole de fond, comentarii, reportaje, interviuri, publicate în preajma şi imediat după 1 decembrie 1918, rezulta că guvernul Republicii Ungare *nu se aştepta la o manifestare de o asemenea amploare a voinţei mării majorităţi a populaţiei transilvane de a se uni cu România*²⁷.

Ideea creării unui stat federal dunărean sub egida „Ungariei democratice“ a suferit, la Alba Iulia, un eşec total. Faţă de această realitate, masele populare, muncitorii, ţăranii şi intelectualii maghiari cu vederi democratice au manifestat o atitudine loială, de înţelegere realistă a cauzei naţionale drepte a poporului român. De aceea, în pofida încercărilor disperate ale reprezentanţilor politici ai vechilor clase aristocratice — care, într-adevăr, aveau de pierdut privilegiile şi mai ales întinsele moşii din Transilvania²⁸ —, şi cu toată strădania guvernului Károlyi, care s-a asociat cu forţele retrograde şi revizioniste, nu s-a putut provoca o rezistenţă generalizată a populaţiei maghiare împotriva actului Marii Uniri de la 1 decembrie 1918. Dimpotrivă, există suficiente dovezi care atestă dorinţa maselor populare maghiare de a găsi căile şi posibilităţile concrete de convieţuire cu românii şi cu celelalte naţionalităţi, în vederea edificării lao-

²³ Beller Béla, *Ar ellenforradalom nemzetiségi politikájának kialakulása* (Constituirea politicii naţionale a contrarevoluţiei), Akadémia Kiadó, Budapest, 1975, p. 11—12.

²⁴ *Ibidem*, p. 21.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ Vezi pe larg : I. Kovács, *La presse hongroise au sujet de l'assemblée nationale d'Alba Iulia du 1-er Décembre 1918*, în „Revue Roumaine d'Histoire“, nr. 6/1968, p. 1 077—1 093.

²⁷ „Arad és vidéke“ din 30 noiembrie 1918 ; „Aradi újság“ din 3 decembrie 1918 ; „Az újság“ din 26 noiembrie şi 3 decembrie 1918 ; „Nagyváradai napló“ din 25 decembrie 1918.

²⁸ „Székely napló“ din 12 noiembrie 1918.

laltă a unei orînduiri mai drepte, care să asigure progresul economic, politic și spiritual al tuturor cetățenilor țării ²⁹.

Aceasta a fost adevărata atitudine a naționalității conlocuitoare maghiare față de istoricul act al unirii și nicidecum împotrivirea în masă pe întreg teritoriul Transilvaniei, așa cum au încercat să deformeze adevărul în anii 1918—1919, dar și mai aproape de noi, o seamă de cercuri politice interesate în ațîțarea urii între cele două popoare.

În mai multe localități ale Transilvaniei, reprezentanții cu convingeri democratice ai populației maghiare au luat poziție hotărîtă împotriva instigațiilor șovine și a influențării opiniei publice în defavoarea unirii. Consiliul Național Maghiar, creat la 31 octombrie 1918, la Tîrgu Mureș, în frunte cu omul de știință progresist Antalffy Endre, a convocat o mare adunare populară la 28 noiembrie 1918 — cu contribuția unor intelectuali radicali și social-democrați ca Simó Géza, Cseteri János, Halász József și Lázár Ödön, susținuți de numeroși soldați maghiari demobilizați —, în cadrul căreia au fost dezaprobată partizanii menținerii „Ungariei istorice”, s-a adoptat un program prin care recunoșteau „principiile wilsoniene”, dreptul națiunii române la autodeterminare și necesitatea înfăptuirii unor reforme radicale în favoarea maselor populare ³⁰. Consiliul Național Maghiar din Orăștie, asemenea altor consilii naționale maghiare din alte localități ale Transilvaniei, și-a declarat adeziunea la hotărîrile Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia ³¹. La rîndul său, publicația „Székely nép” („Neamul secuiesc”) releva în editorialul său din 7 decembrie 1918 : „Fie că ne vor deveni frați (românii — *n.n.*), fie vecini, în ambele cazuri vrem să cultivăm față de ei sentimente de prietenie, de care avem nevoie prin firea și prin interesele noastre comune. Ca și cu niște frați, vom putea trăi împreună cu ei, în deplină armonie, într-o aceeași comunitate politică”.

Puternicul ecou al hotărîrilor luate la Alba Iulia nu a putut fi estompat nici de agitația naționalistă a Consiliului Național Maghiar din Cluj, în frunte cu Apáthy István, susținută de guvernul Károlyi. Adept înfocat al ideii menținerii cu orice preț a „Ungariei istorice”, Apáthy István — care încă în 1905 îi declarase drept trădători de patrie pe toți cei care nu-i împărtășeau convingerile — a organizat, cu ajutorul unor bande secuiești fanatizate, o adunare a populației maghiare din Cluj — care, potrivit aprecierilor presei maghiare, ar fi exprimat voința maghiarimii din Transilvania — cu scopul de a dezaproba unirea cu România ³². Asemenea atitudini vădit reacționare, precum și numeroasele articole și co-

²⁹ „Aradi hírlap” din 28 decembrie 1918 ; „Aradi újság” din 28 noiembrie 1918 ; „Reggeli újság” din 29 noiembrie 1918. „Kolozsvári hírlap” din 3 decembrie 1918 declara, în numele populației maghiare, că „noi (maghiarii—*n.n.*) sîntem pe deplin încrezători și siguri, prin declarația conducătorilor națiunii române, că vor fi respectate în întregime libertățile celorlalte naționalități, iar armata română nu va intra ca dușman”.

³⁰ Alexandru Pál Antal, *Consiliul Național Maghiar din Tîrgu Mureș și atitudinea sa față de unirea Transilvaniei cu România*, în „Marisia”, IX, 1979, p. 383—387.

³¹ „Telegraful român” din 29 februarie/13 martie 1919.

³² „Românul” din 28 decembrie 1918 a publicat rezultatele anchetei „inițiate anume pentru a afla adevărul despre «adunarea secuiască» din Cluj. S-a constatat că la adunare au fost de față abia 3 000 de unguri, toți din Cluj. Și nu se pot arunca învinuiri că gărzile naționale române ori autoritățile militare române ar fi pus piedici pentru participanți. Adunarea secuiască de duminică a fost o *întreprindere particulară a bietului Apáthy*”. Cei doi socialiști români, care au condamnat cu acel prilej unirea, nu exprimau atitudinea socialiștilor români — cum în mod eronat apreciază istoriografia ungară mai recentă, care, de altfel, exaltă în mod nemăsurat

mentarii care ațîtau populația maghiară contra celei românești, au determinat pe colonelul francez Vyx, comandantul trupelor franceze de ocupație, în conformitate cu ordinul primit de la Paris, să pună presa maghiară sub cenzură³³. Cu toată împotrivirea elementelor șovine, mulțimea a luat cu asalt închisoarea militară din Cluj, eliberînd pe toți deținuții politici*.

Într-o lucrare consacrată contelui Károlyi, Hajdú Tibor, a condamnat, pe bună dreptate, atitudinea șovină a grupării în frunte cu Apáthy István, care a strîns legăturile cu cercurile revanșarde ale contelui Apponyi în vederea întreprinderii unor acțiuni extreme pentru salvarea integrității teritoriale a Ungariei³⁴. Datorită acțiunilor acestei grupări izolate, s-au produs incidente nedorite cu ocazia ocupării părților nordice și vestice ale Transilvaniei de către trupele române și ale Antantei și au fost săvîrșite crime contra populației civile românești³⁵. Situația s-a complicat și mai mult datorită poziției tot atît de greșite pe care s-a situat și guvernul Republicii Ungare a Sfaturilor³⁶. Comisarul însărcinat cu afacerile externe al noului guvern, Béla Kún, a decretat mobilizarea generală împotriva trupelor române și slovace, nesocotind dreptul reclamat de aceste națiuni la autodeterminare pînă la separare. „Trebuie să spunem — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — că, din păcate, atît revoluția burgheză, cît și puterea sovietică instaurată în Ungaria în 1919, neînțelegînd pe deplin principiile dreptului popoarelor la autodeterminare, nu au recunoscut de la bun început caracterul legic și deci just al unirii Transilvaniei cu România”³⁷.

și importanța adunării de la Cluj — ci erau voci cu totul izolate, de vreme ce poziția oficială a întregului Partid Social-Democrat Român fusese exprimată cu claritate în documente special consacrate acestei probleme. Sînt curioase și de neînțeles asemenea considerații și aprecieri ale unor istorici unguri contemporani, cu atît mai mult cu cît, într-o lucrare apărută la Budapesta, în 1968, Hajdú Tibor recunoaște eșecul încercării lui Apáthy și a partizanilor săi de a contracara, prin adunarea de la Cluj, hotărîrea unanimă a românilor din Transilvania de a se uni cu România. Adunarea nu a fost — după opinia lui Hajdú — decît o agitație deșartă și lipsită de vigoare (Hajdú Tibor, *Az 1918 — az magyarországi polgári demokratikus forradalom (Revoluția burghezo-democratică din Ungaria din 1918)*, Kossúth Kiadó, Budapest, 1968, p. 161—162).

³³ „Românul” din 29 decembrie 1918.

* Pînă în 1918 s-au perindat în temnițele Clujului aproape 26 000 de români, luptători pentru cauza națională (Ion Clopoțel, *Revoluția din 1918 și Unirea Ardealului cu România*, Cluj, 1920, p. 140).

³⁴ Hajdú Tibor, *Károlyi Mihály*, Kossúth Könyv-Kiadó. Budapest, 1978, p. 247.

³⁵ Sub titlul „Barbarii săvîrșite”, ziarul „Adevărul” din 3/16 februarie 1919, incrimina atrocitățile armatei ungare în retragere și ale „bandelor secuiești”. „În chipul acesta — se arăta în articol — populația românească din comitatele Arad, Bihor, Sălaj și Sătmar este expusă mîlțatării neumane a acestor călăi sălbatici, care își îndeplinesc opera lor cu consimțămîntul guvernului unguresc, care le pune la dispoziție arme, bani și toate mijloacele de comunicație”. Ziarul „Le Temps” din 18 februarie 1919 publica memoriul întocmit de Ștefan Cicio Pop cu privire la atrocitățile trupelor ungare împotriva populației românești din Transilvania. În memoriu erau înfierate masacrele de la Beliș și din alte sate și comune românești, precum și izgonirea a peste 40 000 de români din părțile Bihorului și Aradului de către trupele Republicii Ungare. În consecință, Apáthy István a fost trimis în judecată de Marele Stat Major Român sub învinuirea organizării unei rezistențe inutile în fața armatelor române, în numele apărării „granițelor milenare ale Ungariei”, și condamnat la 5 ani închisoare. („Keleti újság” din 18 și 23 iulie 1919; vezi și: Roman Ciorogariu, *Zile trăite*, Oradea, 1918, p. 196—198).

³⁶ Vezi, pe larg: Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1984, p. 650—656; Ștefan Pascu, *Făurirea statului național unitar român. 1918*, p. 234.

³⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 17, Editura politică, București, 1979, p. 276.

Atitudinea șovină a Republicii Ungare a Sfaturilor a avut consecințe grave asupra stării de spirit a populației maghiare din Transilvania și a pricinuit noi și inutile vărsări de sânge pentru o cauză întrutotul nedreptă.

Consiliile naționale române au încercat pretutindeni să anihileze agitațiile naționaliste și să asigure populația de altă naționalitate că hotărârile de la Alba Iulia, privind democratizarea țării și acordarea de drepturi și libertăți pentru toți cetățenii ei, vor fi respectate. În asemenea împrejurări, Antanta a permis trupelor române să treacă la contraofensivă împotriva armatei ungare, în colaborare cu trupele slovace³⁸. Constrâns fiind de supremația armatelor aliate, la 30 aprilie 1919, Bela Kún a trimis o telegramă guvernelor cehoslovac, român și iugoslav, prin care a declarat că statul ungar nu se mai menține pe principiul integrității teritoriale și recunoaște dreptul fostelor națiuni subjugate la autodeterminare³⁹.

Victoria revoluției socialiste din Ungaria, în primăvara anului 1919, a avut, firește, un puternic ecou și în rîndurile maselor populare, care au salutat cu entuziasm măsurile revoluționare luate pentru înlăturarea exploatarei capitaliste⁴⁰. Recunoașterea dezideratului național al poporului român de către Republica Ungară a Sfaturilor a trezit noi speranțe în normalizarea raporturilor între cele două popoare vecine. Dar aceste speranțe au fost din nou înșelate prin nerespectarea angajamentului luat de guvernul Republicii Ungare a sfaturilor în privința dreptului popoarelor la autodeterminare. Reorganizarea armatei roșii ungare, la îndemnul Sovietelor din Rusia, și trecerea ei la ofensivă împotriva armatelor române și cehoslovace au agravat din nou contradicțiile naționale⁴¹. Pe de altă parte, teama Puterilor Antantei și a burgheziei și moșierimii române față de o eventuală extindere a revoluției socialiste din Ungaria, a determinat intervenția armatei române contra Republicii Ungare a Sfaturilor. Ca și în 1848, și în anii 1918—1919, atitudinea șovină, nesocotirea de către forțele revoluționare ungare a cerințelor legitime ale popoarelor și națiunilor subjugate, au dus, în ultimă instanță, la compromiterea luptei maselor populare și la triumful reacțiunii. În urma înăbușirii revoluției socialiste ungare s-a dezlănțuit o cruntă teroare, care urmărea reprimarea oricărei încercări de a salva măcar cele mai elementare drepturi democratice⁴².

Instaurarea regimului horthyst, primul regim fascist din Europa, care avea drept bază socială cele mai reacționare elemente ale societății ungare, a urmărit, de la bun început, revizuirea granițelor stabilite prin Tratatul de pace de la Trianon din 4 iunie 1920⁴³, tratat care nu a făcut decît să recunoască legitimitatea hotărîrii, unanim exprimate de către marea majoritate a populației Transilvaniei la 1 decembrie 1918⁴⁴. Demascînd

³⁸ *România în primul război mondial*, p. 440—446.

³⁹ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice (în continuare : Arhiva I.S.I.S.P.), fondul nr. 3, doc. nr. 161.

⁴⁰ *Tradiții de solidaritate româno-ungară*, Editura politică, București, 1979, p. 49—64.

⁴¹ Juhász Gyula, *op. cit.*, p. 27 ; vezi și *A forradalmi Kormányzótanács jegyzőkönyvei. 1919 (Procese verbale ale Consiliului revoluționar guvernamental)*, Akadémia Kiadó, Budapest, 1986, p. 85.

⁴² Juhász Gyula, *op. cit.*, p. 35 ; „The New York Times” din 3 noiembrie 1919.

⁴³ *Ibidem*, p. 49—57 ; „Le Figaro” din 18 decembrie 1919.

⁴⁴ Cererea contelui Apponyi adresată la Conferința de pace de la Paris, în ianuarie 1920, de a decide problema granițelor Ungariei prin organizarea unui plebiscit a fost pe bună dreptate respinsă. Plebiscitul avusese de fapt loc, fostele națiuni subjugate de dualism își manifestaseră deja dorința de constituire în state naționale suverane.

adevărata față a regimului horthyst, Szikszai Gyula (Eugen Tóth), într-o lucrare consacrată combaterii politicii revanșarde a Ungariei interbelice, afirma că aristocrația din Budapesta „din neam în neam trăiește numai din jaf, plînge după «teritoriile răpite» născocind formula «teritorii vremelnice ocupate». Dar această aristocrație nu se mărginește la plîns și visuri. Din contră, își prepară terenul, atît din punct de vedere politic și diplomatic, cît și din punct de vedere tehnic, economic, militar, pregătind suflătește poporul pentru marele măcel de mîine”⁴⁵.

Masele populare maghiare din Transilvania au repudiat politica șovină, revanșardă a regimului horthyst. Într-un amplu studiu consacrat revizionismului ungar, intelectualul democrat Fényes Samu afirma, cu îndreptățit temei, că „maghiarimea din România și din celelalte state — nici în totalitate și nici cel puțin în marea ei majoritate — nu este iredentistă”, că ea dorește, într-adevăr, să se integreze în comunitatea românească și să militeze, alături de poporul român, pentru o Românie democratică. Prin confesiunea sa de credință în favoarea revizuirii — precizează Fényes — presa maghiară din România „intră în flagrantă contradicție, în prima linie, cu publicul ei cititor. Presa maghiară este cu mult mai iredentistă decît populația maghiară”⁴⁶.

Însuși Jászi Oszkár a cerut populației maghiare, printr-o declarație făcută în „Bukaresti hírlap”, să nu dea crezare incitărilor șovine și să contribuie cu toate forțele creatoare la progresul statului român, care asigură cetățenilor săi, indiferent de naționalitate, aceleași drepturi și libertăți⁴⁷. Era recunoașterea, din păcate mult întîrziată, a unei realități, de care ar fi trebuit să se țină cont, încă mai demult, în interesul întăririi forțelor capabile să stăvilească venirea la putere a regimului horthyst.

⁴⁵ Eugen Tóth, *Înarmarea clandestină a revizionismului ungar*, Cluj, 1935, p. 7. Autorul demonstrează, cu argumente incontestabile reînvierea militarismului revanșard, amestecul direct al regimului horthyst în treburile interne ale statelor succesorale. În acest sens, sub pretextul „pericolului bolșevic”, aristocrația ungară a pus în aplicare un vast plan de înarmare a țării, în pofida restricțiilor impuse prin Tratatul de la Trianon. Ungaria horthystă a reușit să supună disciplinei militare, prin cele mai diverse formule, peste 600 000 de oameni, în loc de 35 000 de soldați, cît îi permitea Tratatul de pace. Imediat după primul război mondial, s-a format în Ungaria o întreagă rețea de societăți secrete, avînd drept scop lupta contra comunismului, propovăduirea antisemitismului și revizuirea granițelor. Astfel, numeroase organizații profasciste se aflau sub directă îndrumare a unui centru de control și conducere intitulat „Alianța de sînge a Crucii Duble Apostolice”. La sfîrșitul anului 1918, ofițerimea reacționară a creat „Asociația Națională a Forțelor Înarmate Ungare”, cu filiale și legături vaste în Cehoslovacia, România, Iugoslavia și Austria. „Liga culturală maghiară”, „Cercul camaraderesc transilvănean” și alte numeroase asociații culturale, au desfășurat în Transilvania o intensă propagandă revanșardă și iredentistă. Prin improprietățile cu 10 pînă la 300 de iugăre a celor care se obligau, prin jurămint, să lupte pentru refacerea „Ungariei istorice”, așa-numitul „Ordin al vitejilor” a creat la granițele de sud și de est ale Ungariei sute de „proprietăți vitejești”, care au devenit focare ale propagandei revizioniste. Prin asemenea „improprietări” regimul horthyst urmărea, în același timp, contrabalansarea revendicărilor țărănești de expropriere a marilor latifundii ungare.

Principalul scop al politicii revizioniste horthyste — confirmă, la rîndul său, Juhász Gyula — era „sustragerea atenției de la înapoierea socială a regimului, de la caracterul reacționar al structurii sale politice”. Se urmărea, de fapt, inducerea în eroare a maselor, care, în locul luptei pentru soluționarea problemelor sociale grave, erau îndemnate să revendice reanexarea teritoriilor pierdute (Juhász Gyula, *op. cit.*, p. 70).

⁴⁶ Fényes Samu, *Ungaria revizionistă*, Edizioni Europa, Roma, 1978, p. 142—145.

⁴⁷ „Bukaresti hírlap” din 23 ianuarie 1921.

În concluzia unei profunde analize sociologice privind situația claselor și păturilor sociale ale naționalității maghiare postbelice, Győri Illés István, releva, fără rezerve, că dorința sinceră a acestei comunități etnice din Transilvania este să trăiască și „să muncească cinstit și înfrățit” alături de poporul român și de celelalte naționalități conlocuitoare⁴⁸. În numele intelectualității maghiare progresiste, Koós Károly și Zágonyi István lansează, în 1920, o chemare către toți maghiarii de bună credință să abandoneze pasivismul politic și să-și pună în valoare întreaga activitate creatoare, folosindu-se de drepturile și libertățile hotărâte la 1 decembrie 1918 la Alba-Iulia⁴⁹.

Deși datorită politicii șovine și revanșarde a reprezentanților burgheziei și moșierimii maghiare, nu s-a putut ajunge în primii ani după unire la crearea unui organism politic unitar al populației maghiare din Transilvania, elementele progresiste din Partidul Național Democratic Maghiar (constituit în 1919) și-au exprimat adevărată dezamăgire față de hotărârile de la 1 Decembrie 1918, în cadrul Adunării Constituante a României reîntregite. În cuvântul său, reprezentantul secuilor, deputatul dr. I. Fay, a declarat că secuii nu numai că au respins, de la început, orice agitație contra unirii, dar „au privit cu liniște și cu încredere unirea cu România”⁵⁰.

La integrarea naționalității conlocuitoare maghiare în noile realități românești a contribuit în mare măsură și adâncirea relațiilor culturale între români și maghiari în anii de după Marea Unire. Militant neobosit pentru întărirea legăturilor frățești între români și maghiari, Avram P. Todor a adus numeroase dovezi ale acestei tendințe, care s-a impus din ce în ce mai mult în viața spirituală românească în perioada interbelică⁵¹.

Numeroase documente stau mărturie adevăratei marii majorități a populației germane din Transilvania și Banat la hotărârea de unire a poporului român într-un singur stat național. În vîltoarea evenimentelor

⁴⁸ *Metamorphosis Transylvaniae. 1918—1836*, Az új Transzilvánia kiadása, Cluj, 1937, p. 22.

⁴⁹ *Kiálto szó. A magyarság útja : politikai aktivitás rendszere (Cuvînt strigător. Drumul maghiarimii : metoda activismului politic)*, Cluj, 1920.

⁵⁰ Dezbaterile Adunării Deputaților (în continuare : D.A.D.), nr. 41 din 21 februarie 1920, p. 594. În cuvîntul său, deputatul Fay a evocat sprijinul dat de secuii lui Mihai Viteazul în acțiunea de unificare a celor trei țări române, subliniind importanța legăturilor tradiționale economice ale secuilor cu vechiul Regat. El a criticat, totodată, regimul dualist pentru neglijarea problemelor arzătoare din Țara Secuilor, care a rămas o zonă subdezvoltată a fostului imperiu : fără căi ferate, fără instituții culturale potrivit cerințelor epocii moderne. Vezi și cuvîntul deputatului secuiei Béla Maurer, în D.A.D., nr. 50 din 3 martie 1920, p. 833—835.

⁵¹ Potrivit datelor deosebit de prețioase oferite de Avram Todor în lucrarea publicată în 1983 sub titlul *Confluente literare româno-maghiare*, s-a creat, în anii '20, o valoroasă echipă de traducători ai literaturii clasice contemporane românești în limba maghiară. Totodată, s-a urmărit cunoașterea de către populația română a creației științifice și artistice a naționalităților conlocuitoare. Idei de apropiere a naționalității maghiare de cultura română i-au servit, din plin, și revistele bilingve care au apărut la Oradea, Cluj și Timișoara la începutul anilor '20. Printre aceste reviste, un rol deosebit l-a avut revista „Culisele”, („A Kulissza”) — Cluj, 1923 —, în care se exprima dorința „să se mărească cît mai mult falanga susținătorilor aprigi ai politicii de înțelegere și ai politicii pentru cultura largă obștească. Destul cu îngrădirile și suspectările ..., aici e momentul să spunem că e o datorie a concetățenilor noștri să respingă încercările făcute de Budapesta ca transporturile de cărți din Ungaria în Ardeal să fie captușite cu pamflete și produse iredentiste. Aceasta constituie un atentat la nobilele intențiuni și eforturi de a realiza o colaborare sinceră între români și unguri pe teren cultural” (Avram P. Todor, *Confluente culturale româno-maghiare pînă în anul 1940*, în Biblioteca Centrală de Stat, fond manuscrise, nr. 17 665, p. 24).

istorice ale anilor 1918—1919, în rîndurile conducerii Consiliului Național German din Ungaria (din care făceau parte și reprezentanții intelectuali-tății și muncitorimii germane din Transilvania și Banat), a avut loc un intens proces de clarificare în ceea ce privește atitudinea față de unirea cu România. Dacă la început unii dintre conducătorii sașilor au optat pentru soluția autonomiei culturale a Transilvaniei în cadrul „Austriei Mari“, pe parcurs, mai ales în urma eșuării tratativelor de la Arad dintre reprezentanții Consiliului Național Român Central și ai Consiliului Național Maghiar (13—14 noiembrie 1918), tot mai numeroși exponenți politici ai sașilor, precum Oskar Wittstok, K. E. Schnell, Heinrich Kalmar, reprezentanți ai Consiliilor Naționale Săsești din Sighișoara, Sibiu și din alte localități, au cerut respectarea dreptului la autodeterminare a românilor transilvăneni⁵². În articolul intitulat „În pragul României mari“, scriitorul H. Fabritius afirma, cu vădită simpatie față de români, că, în sfîrșit, Austro-Ungaria, stat reacționar și anacronic, se prăbușește; din cele 63 de comitate ale „Ungariei istorice“, 26 vor fi unite cu România⁵³. Hotărîrile profund democratice ale Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia au întrunit o largă adeziune în rîndurile populației săsești. Respingînd tendințele separatiste, dr. Adolf Schullerus declara: „noi sașii avem toată încrederea că liderii poporului român, care au luptat și au suferit pentru drepturile naționale proprii, vor recunoaște în întregime și poporului săsesc drepturile lui naționale“⁵⁴.

Sașii din București, întruniți la 9 decembrie 1918, au aprobat hotărîrile Marii Adunări Constituante de la Alba Iulia, îndemnînd populația germană de dincolo de Carpați să se situeze pe aceeași poziție⁵⁵.

În cursul lunii decembrie 1918, în Transilvania au avut loc ședințe comune ale consiliilor naționale românești și săsești. Rudolf Brandsch, reprezentat al Consiliului Național Săsesc, a declarat, cu ocazia întrevederii avute cu reprezentanții Consiliului Dirigent (la 1 ianuarie 1919), că populația săsească aderă la actul unirii și recunoaște noua alcătuire politică a țării⁵⁶. Curînd după aceea, la 8 ianuarie 1919, adunarea convocată, la Mediaș, de Consiliul Național Săsesc proclama că „poporul săsesc ia act nu numai de un proces istoric de importanță mondială, ci și de dreptul legitim al poporului român pentru unire și formarea unui stat“⁵⁷. Asemenea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, și adunarea sașilor de la Mediaș a fost o adunare reprezentativă și plebiscitară, delegații fiind aleși pe baza votului universal și avînd mandatul de a exprima hotărîrea întregii populații germane din Transilvania de a se uni cu România⁵⁸. Rezoluția de la Mediaș a fost adusă la cunoștința Consiliului Dirigent de la Sibiu și a autorităților române de la București.

⁵² K. E. Schnell, *Aus meinem Leben*, Brașov, 1934, p. 188, 190—191; „Kronstadter Zeitung“ din 19 noiembrie 1918; „Schässbürger Zeitung“ din 30 noiembrie 1918. Vezi și: Carol Göllner, *Adeziunea populației germane la Unire*, în *Unirea Transilvaniei cu România. 1918*, p. 637—639.

⁵³ „Schässbürger Zeitung“ din 30 noiembrie 1918.

⁵⁴ *Sächsisch-Schwäbische Chronik*, p. 147.

⁵⁵ „Kronstadter Zeitung“ din 23 decembrie 1918: „Glasul Ardealului“ din 6/19 decembrie 1918.

⁵⁶ „S. D. Tageblatt“ din 2 ianuarie 1919.

⁵⁷ „S. D. Tageblatt“ din 11 ianuarie 1919; „Mediascher Zeitung“ din 11 ianuarie 1919.

⁵⁸ Ștefan Pascu, *Făurirea statului național unitar român. 1918*, p. 241.

În numele populației germane, Rudolf Brandsch, s-a simțit dator să reînnoiască declarația de adeziune la marele act al Unirii în cadrul primei Adunări Constituante a României. Printre altele, el a asigurat poporul român de sentimentele loiale și frățesti ale minorității germane față de România, relevînd că „noi (sașii — *n.n.*) stăm pe tărîmul adevăratei democrații în toate ramurile progresului cultural, social și economic, avînd satisfacția deosebită că împărtășim în această direcție sentimentele fraților noștri români din Transilvania, autorii hotărîrilor din Alba Iulia. Dorim patriei noastre o pace durabilă, corespunzătoare atît demnității, cît și intereselor sale”⁵⁹.

Populația șvabă din Banat s-a implicat și ea activ, alături de români și de celelalte naționalități conlocuitoare, în luptele revoluționare din 1918—1919. În această provincie, cu o populație românească majoritară, aflată în toamna anului 1918 sub ocupația trupelor sîrbești și franceze, conducerea Consiliului Național Șvălesc și a Consiliului Popular Bănățean au renunțat mai greu la ideea menținerii Banatului în granițele Ungariei⁶⁰. Social-democratul șvab Otto Roth a propus crearea „Sfatului Poporului din Banat”, în care să fie reprezentate toate naționalitățile din această provincie⁶¹. La 31 octombrie 1918, în cadrul unei mari adunări populare desfășurate la Timișoara, s-a hotărît crearea unui organism autonom regional, exponent al Consiliului Național Maghiar de la Budapesta⁶². Autoritatea „Sfatului Poporului din Banat” nu a fost însă recunoscută, pentru că populația românească majoritară, prin Consiliile sale militare, urma întru totul directivele Consiliului Național Român din Transilvania⁶³. Reprezentanții populației șvabe, care au participat la tratativele Consiliului Național Român cu delegația guvernului ungar, în frunte cu Jász Oszkár (Arad, 13—14 noiembrie 1918), aveau să se convingă, însă, din ce în ce mai mult de caracterul utopic al planurilor autonomiste⁶⁴.

Cu toate eforturile depuse, atît de către elementele șovine, cît și de către autoritățile militare sîrbești, pentru a împiedica participarea delegaților români la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, peste 1 000 de români bănățeni au ajuns la timp și au votat unirea cu România⁶⁵.

⁵⁹ D.A.D., nr. 15 din 18 decembrie 1919, p. 181—182.

⁶⁰ W. Marin, I. Munteanu, Gh. Radovici, *Unirea Banatului cu România*, Timișoara, 1968, p. 126.

⁶¹ *Ibid.*; vezi și: W. Marin, *Tendințele autonomiste și substratul lor politic, în Unirea din 1918 și poziția șvabilor bănățeni*, Editura Facla, Timișoara, 1978, p. 57—75.

⁶² Josef Gabriel, *Fünfzigjährige Geschichte der Banater Arbeiterbewegung. 1870—1920 (Cincizeci de ani de istorie a mișcării muncitorești din Banat. 1870—1920)*, Timișoara, 1928, p. 67.

⁶³ W. Marin, *op. cit.*, p. 64.

⁶⁴ Adepții orientării autonomiste au lansat, la 8 decembrie 1918, un manifest prin care proclamau „autonomia suverană” a Banatului, urmărind ca printr-un plebiscit să se hotărască ulterior apartenența sa viitoare. Dintre cei potrivnici menținerii Banatului în cadrul „Ungariei istorice”, unii se pronunțau pentru unirea cu Iugoslavia, iar alții pentru respectarea hotărîrii de la Alba Iulia. Presa vremii a reflectat fidel aceste frămîntări din sinul populației șvabe. Nu lipseau, firește, nici ingerințele unor grupuri, care urmăreau ascuțirea divergențelor dintre români și celelalte naționalități conlocuitoare. Astfel, Iacob Bleger, conducătorul intelectualității șvabești maghiarizate, a înființat „Consiliul germano-maghiar”, în scopul menținerii Banatului în cadrele „Ungariei istorice” („Pester Lloyd” din 13 noiembrie 1918).

⁶⁵ „Drapelul” din 3/16 decembrie 1918.

„Temeswarer Zeitung“ a consacrat ample reportaje memorabilului eveniment de la Alba Iulia și hotărârilor luate acolo ⁶⁶.

La începutul lunii august 1919, trupele române au eliberat Banatul, fiind pretutindeni întâmpinate cu satisfacție și bucurie. La 10 august 1919, în cadrul unei entuziaste adunări populare la Timișoara, zeci de mii de români au adoptat o rezoluție prin care se declara unirea Banatului cu România ⁶⁷. În acest context s-a întrunit, tot la Timișoara, în aceeași zi, adunarea șvabilor, convocată de Partidul Popular Șvăbesc, cu participarea șvabilor din 33 de comune; rezoluția adoptată cu acest prilej exprima adeziunea deplină a șvabilor din Banat la hotărârile istorice de la Alba Iulia ⁶⁸. A fost aleasă, cu acest prilej, o delegație de 5 persoane, care a plecat la Paris pentru a comunica Conferinței de pace această hotărâre ⁶⁹; o altă delegație a șvabilor bănățeni a înaintat, la 15 august 1919, o rezoluție similară și Consiliului Dirigent de la Sibiu ⁷⁰.

Dacă în Transilvania și Banat naționalitățile conlocuitoare și-au exprimat adeziunea la marele act al unirii în adunări distincte de cele ale românilor, în Bucovina și în Basarabia, ele și-au trimis delegații, aleși pe baza votului universal, la adunările constituante ale provinciilor respective, exprimându-și, în acest cadru, poziția lor față de unire.

Astfel, la Congresul general al Bucovinei ⁷¹, desfășurat la 15/28 noiembrie 1918, în sala sinodală din palatul mitropolitan din Cernăuți, au fost prezente, pe lângă membrii Consiliului Național Român, și 6 delegați ai polonezilor, 7 ai germanilor, 12 ai rutenilor, reprezentanți ai armatei române în frunte cu generalul Zadic, reprezentanți ai Sfatului Țării din Basarabia, fruntași ai mișcării naționale din Transilvania și Ungaria și o masă impresionantă de oameni proveniți din toate straturile și categoriile sociale din Bucovina ⁷². În cuvântul său, Ion Nistor, fruntaș al mișcării naționale din Bucovina, a ținut să sublinieze că hotărârea de unire a Bucovinei cu România, votată în unanimitate, este „fermă și nestrămutată, fiindcă Austria, în curs de 144 de ani, s-a folosit de toate mijloacele“ ca să desființeze neamul românesc. De aceea, în numele Congresului, el a respins cu fermitate planurile imperialiste de reîmpărțire a Bucovinei ⁷³.

⁶⁶ „Temeswarer Zeitung“ din 3—4 decembrie 1918.

⁶⁷ „Temeswarer Volksblatt“ din 11 august 1919; „Temeswarer Zeitung“ din 12 august 1919.

⁶⁸ „Temeswarer Zeitung“ din 12 august 1919.

⁶⁹ W. Marin, *op. cit.*, p. 113.

⁷⁰ „Deutsche Wacht“ din 21 august și 17 septembrie 1919.

⁷¹ I. Nistor, *Unirea Bucovinei*, I, p. 168—180.

⁷² *Ibid.*

⁷³ La sfârșitul anului 1918, rămășițele armatei austriece în retragere au jefuit cea mai mare parte a Bucovinei. Nesocotindu-se rezoluția Congresului de la Cernăuți, s-a constituit, din grupuri răzlețe de ucraineni, o „armată națională ucraineană“, care a încercat să alipească Bucovina la Ucraina. La propunerea guvernatorului austriac Etdorf, Bucovina urma să fie împărțită într-o zonă sudică pînă la Siret, sub autoritate românească, și o alta nordică, pînă la Prut, sub ucraineni, în timp ce zona dintre Prut și Siret, cu orașul Cernăuți, s-ar fi bucurat de un statut special, de un așa-numit „condominium româno-ucrainean“. Consiliul Național Român a respins, în numele Congresului, acest plan, drept pentru care sediile sale au fost devastate de cete de ucraineni, iar fruntașii naționali maltratați. La cererea C.N.R. din Bucovina, guvernul de la Iași a trimis mai întîi o divizie românească la Cernăuți, iar la 8 noiembrie 1918 armata română a intrat în Bucovina, spulberînd planurile cercurilor revanșarde de a răpi dreptul poporului român la o viață statală suverană („Glasul Bucovinei“ din 12 noiembrie 1918).

În pofida protestului guvernatorului provinciei, contele Etzdorf, Consiliul Național Român ales la Congres, a preluat guvernarea Bucovinei pînă la 28 noiembrie 1918, cînd această provincie s-a reunit cu România și din punct de vedere politico-administrativ.

În aceeași atmosferă de entuziasm a fost votată și unirea Basarabiei cu România, la adunarea Sfatului Țării din 27 martie 1918, unde au fost prezenți delegați ai românilor și ai tuturor naționalităților, aleși în mod liber, pe baza votului universal⁷⁴. Întîmpinat cu ovații furtunoase și îndelungate, C. Stere a declarat că „nimeni în afară de noi n-are dreptul să vorbească și să hotărască ceva în numele poporului Basarabiei”. Răspunzînd celor care încercau să compromită unirea, el a spus răsplat: „Poporul românesc n-a venit în Basarabia din afară, el aici s-a născut, aici a fost acel cazan, unde au fiert și s-au topit toate elementele, din care s-a născut poporul român. Noi n-avem unde ne duce și pe noi nimeni nu ne poate alunga din casa noastră”⁷⁵.

Întregul popor român a întîmpinat, cu explozie de entuziasm, hotărîrea istorică luată de Sfatul Țării. Pe tot teritoriul locuit de români, în pofida numeroaselor dificultăți create de război, de trupele de ocupație, au avut loc mari adunări populare, care au adoptat moțiuni de adeziune deplină la unirea Basarabiei cu România⁷⁶. Sosirea delegației Sfatului Țării, în aprilie 1918, la Iași, pentru a înmîna guvernului român actul unirii, a prilejuit o nouă manifestare populară de aprobare a hotărîrii luate*. De asemenea, delegatul naționalității poloneze în Sfatul Țării, Dudchievici, a dat expresie sentimentelor de care erau animate toate națiunile subjugate din Austro-Ungaria, aspirațiilor lor la existență suverană. „În numele poporului polonez — declara el — susțin în întregime unirea Basarabiei cu România, precum aceasta o doresc moldovenii, locuitorii băștinași ai acestei țări”⁷⁷. La rîndul lor, coloniștii germani din Basarabia au aderat, la Congresul din 7 martie 1919, de la Tarutino, la actul unirii, asigurînd

⁷⁴ Crearea Sfatului Țării a fost decisă la Congresul soldaților moldoveni de la Chișinău, din 20 octombrie 1917, care a declarat „autonomia teritorială și politică” a Basarabiei în cadrul Republicii Federative Rusești. La 8/11 noiembrie 1917, Sfatul Țării a hotărît crearea Republicii Federative Democratice Moldovenești, care la 24 ianuarie 1918 s-a declarat independentă („Cuvînt Moldovenesc” din 28 ianuarie 1918). Ca răspuns la aceasta, Ucraina sovietică a dat publicității, la 16 martie 1918, un comunicat prin care refuza recunoașterea independenței noii republici (Arhiva M.A.E., fondul nr. 71, U.R.S.S., vol. 131). Această hotărîre a dezlănțuit proteste vehemente din partea reprezentanților de seamă ai întregii națiuni române și a determinat convocarea, la 27 martie, a Sfatului Țării — organ suprem, alcătuit din 150 de deputați aleși, reprezentînd toate categoriile sociale și naționale, organizațiile politice, militare, bisericești, studentești, feministe etc. (*Darea de seamă asupra lucrărilor Sfatului Țării*, în „Ardealul” (Transilvania), Chișinău, din 26 noiembrie 1918).

⁷⁵ Arhiva M.A.E., fondul nr. 71, U.R.S.S., vol. 131.

⁷⁶ Loc. cit.; „Cuvînt Moldovenesc” din 28 martie 1918.

* Guvernul ucrainean — care cu prilejul păcii de la Brest-Litovsk nu ridicase pretenții teritoriale asupra Basarabiei — a adresat note de protest guvernului român, prin care considera unirea liber consimțită de majoritatea locuitorilor Basarabiei drept un act de anexiune. În nota sa de răspuns din 12 iunie 1918, adresată guvernului Ucrainei, guvernul român a respins această acuzație și a dezmințit învinuirile nefondate după care prin hotărîrea Sfatului Țării ar fi fost lezate drepturile naționalităților (Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 571).

⁷⁷ Procesul verbal al ședinței Sfatului Țării din 27 martie 1929, citat mai sus.

Sfatul Țării că vor munci și conviețui în pace și înțelegere cu poporul român⁷⁸.

În afară de maghiari, sași, șvabi, polonezi, etc., unirea tuturor românilor într-un singur stat național a fost salutăată și de alte comunități etnice care conviețuiau cu românii și care înțelegeau că respectarea principiului democratic al majorității nu mai putea fi nesocotită în noile împrejurări istorice fundamental schimbate în urma primului război mondial.

Populația evreiască și-a adus o contribuție importantă la realizarea unității naționale, în războiul de reîntregire fiind mobilizați circa 22 000 de evrei, dintre care 681 au fost decorați pentru acte de eroism și spirit de sacrificiu⁷⁹. Guvernul Ion I. C. Brătianu a promulgat, în decembrie 1918, un decret-lege privind încetățenirea străinilor, inclusiv a evreilor născuți în România. Emanciparea politică a evreilor din vechiul Regat a fost întârită printr-un nou decret-lege, din 22 mai 1919⁸⁰. În provinciile românești reunite, evreii se bucurau de drepturi și libertăți cetățenești egale cu cele ale românilor și ale altor naționalități. Astfel se explică și adeziunea lor la actul unirii, adeziune exprimată printr-o moțiune — înaintată Ministerului de Interne — de către reprezentanții populației evreiești transilvănene, întruniți la București, la 31 martie 1919⁸¹. La Timișoara, încă înainte Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, în cadrul unei întruniri publice, peste 400 de meseriași, negustori, medici, avocați și ofițeri evrei, au respins tendința iredentiștilor unguri și șvabi de a crea disensiuni între naționalități, considerînd drept legitimă dorința de unire a poporului român⁸². De altfel, această poziție avea să fie reafirmată, mai târziu, în numele Clubului parlamentar evreiesc, de deputatul Teodor Fischer din Transilvania, care, relevînd caracterul profund democratic al Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia, afirma că „așa precum din stîncă izvorăște apa curată a izvorului, a venit rezoluția din Alba Iulia, în întregimea ei, din sufletul poporului român, reprezentat acolo, din sufletul plin de dragoste către națiunea mare română din care face parte, plin de dorul de unitate și frăție pentru toate popoarele (naționalitățile — *n.n.*) conlocuitoare”⁸³.

În această atmosferă generală de triumf al principiului naționalităților, s-a produs adeziunea la actul Marii Uniri a populației musulmane din Dobrogea, la începutul lui iunie 1919, în cadrul mitingului de la Constanța⁸⁴, a rutenilor din Maramureș⁸⁵, a marii adunări a țiganilor desfășurată la Rupea, la 16 ianuarie 1919, și a celei de la Ibașfalău (Tîrnăveni), din 17 aprilie 1919⁸⁶. Au fost acestea noi și concludente dovezi că marea

⁷⁸ Arhiva M.A.E., fondul nr. 71, U.R.S.S., vol. 133.

⁷⁹ W. Filderman, *Adevărul asupra problemei evreiești în România în lumina textelor religioase și a statisticii*, București, 1925, p. VII—IX, XVII—XXII.

⁸⁰ Livia Dandara, *Populația evreiască în contextul integrării Transilvaniei în viața economică, socială, politică și culturală a României (1919—1940)*, în „Anale de istorie”, anul XXXI, nr. 1/1985, p. 89.

⁸¹ „Patria” din 9/22 martie 1919.

⁸² „Temeswarer Zeitung” din 22 noiembrie 1918 : „Drapelul” din 30 martie/12 aprilie 1919.

⁸³ D.A.D., Ședința din 30 noiembrie 1919, în „Monitorul Oficial”, nr. 6, p. 103.

⁸⁴ „Românul” din 7 iunie 1919 ; vezi și : *Declarația de adeziune la actul unirii a deputatului Mustafa Mehmed Fehim*, în D.A.D., nr. 12 din 16 decembrie 1919, p. 116.

⁸⁵ „Românul” din 24 noiembrie/7 decembrie 1919.

⁸⁶ Arhiva I.S.I.S.P., fondul Problema națională, dosarul 1918 ; *Unirea Transilvaniei cu România. 1918*, p. 666—667.

majoritate a cetățenilor țării a considerat înfăptuirea statului național unitar român ca un act istoric firesc și pe deplin justificat, o încununare a luptei maselor populare împotriva tiraniei marilor imperii, pentru libertate și dreptate națională și socială.

Entuziasmul și însuflețirea cu care a fost omagiată Marea Unire pe întreaga cuprindere a meleagurilor românești au impresionat profund opinia publică internațională, contribuind, în mare măsură, la zădărnicierea încercărilor unor cercuri financiare sau chiar oficiale din S.U.A., Anglia și Franța de a condiționa recunoașterea unității statale de obținerea unor avantaje economice și politice, urmărind ca pe această cale să se amestece în treburile interne ale țării. Dar, în pofida tuturor dificultăților care s-au ridicat în calea realizării idealului secular al poporului român, Conferința de pace de la Paris a consacrat definitiv frontierele României reîntregite, dînd astfel girul recunoașterii internaționale unei situații de fapt în urma marilor acte plebiscitare de unire cu Țara de la Chișinău, Cernăuți și Alba Iulia, manifestări entuziaste și irevocabile ale voinței noastre naționale.

DOCUMENTE ȘI MĂRTURII INEDITE PRIVITOARE LA CRIZA POLITICĂ EUROPEANĂ DIN ANII 1938 — 1939 (I)

În septembrie 1938, la München, Hitler, Mussolini, Chamberlain și Daladier și-au arogat dreptul de a decide mutilarea teritoriului Cehoslovaciei, stat independent și suveran, înfăptuit prin voința și lupta poporului cehoslovac în 1918 și recunoscut pe plan politic internațional prin tratatele de pace de la Versailles, Saint-Germain și Trianon. Cele patru guverne reprezentate la München prin șefii lor, aveau obligații contractuale, înscrise în acorduri și tratate, de a respecta integritatea teritorială a statului cehoslovac și de a-i asigura asistență în caz de agresiune neprovocată. După cum se știe, concesiile făcute lui Hitler pe seama Cehoslovaciei în septembrie 1938 nu numai că „n-au asigurat pacea pentru o generație”, dar au mărit apetitul acestuia, au agravat criza politică europeană, momentul de apogeu fiind marcat de agresiunea contra Poloniei un an mai târziu și de declanșarea celui de-al doilea război mondial.

Criza politică europeană din perioada 1938—1939 a afectat profund, direct și indirect, toate statele antirevizioniste din centrul și sud-estul Europei, rămase, rind pe rind, la discreția planurilor imperialiste ale lui Hitler și ale susținătorilor săi.

Urmărind, în continuare *, desfășurarea crizei politice europene din perioada amintită, cu implicațiile ei grave asupra României, punem la dispoziția cititorilor o serie de documente inedite, altele parțial sau mai puțin cunoscute, mărturii provenite din arhive străine și românești. Începând cu acest număr, publicăm câteva capitole din lucrarea memorialistică manuscrisă a lui Edouard Daladier — primul ministru al Franței în perioada crizei cehoslovace — consacrată conferinței de la München. Scrisă într-o perioadă ulterioară, în această lucrare retrospectivă autorul a folosit, pe lângă însemnările și amintirile sale, mărturii ale contemporanilor, documente din arhiva personală, documente publicate, informații documentare diverse. În ansamblu, lucrarea memorialistică a lui Edouard Daladier reprezintă o sursă de informații de un interes aparte.

Păstrată, împreună cu întreaga arhivă privată a fostului premier francez („Papiers Edouard Daladier”), la Fondation Nationale des sciences politiques din Paris (2 DA1 Dr 3), lucrarea cuprinde 12 capitole (128 de pagini dactilografiate) și are, în forma ei definitivă, numeroase intervenții ale autorului, atât în text, cât și marginale. Pentru mai buna înțelegere a evenimentelor la care se referă autorul, am făcut precizările de rigoare, marcate în text prin paranteze drepte, iar în subsol prin foarte sumare note explicative. Nu au fost operate tăieturi sau comprimări ale textului de bază; punctele de suspensie din text aparțin lui Edouard Daladier.

VIORICA MOISUC

* Vezi „Anale de istorie”, anul XXV, nr. 2/1979, p. 116—140.

CONFERINȚA DE LA LONDRA — RAPORTUL AMBASADORULUI
LÉON NOËLAngajamentele
Franței

Înainte de a pleca la Londra, rezum situația așa cum se prezenta ea de fapt și de drept.

Existau două tratate semnate care reglementau angajamentele reciproce ale Franței și Cehoslovaciei.

Cel dintii, un „tratat de alianță și de prietenie“, fusese semnat la 25 ianuarie 1924 de Beneș și Raymond Poincaré¹. Cele două state se angajau „să se concerteze asupra chestiunilor externe de natură a pune în pericol securitatea lor și a prejudicia ordinea stabilită prin tratatele ale căror semnatare sint și unul și celălalt“.

Ele aveau în vedere măsurile potrivite salvagădării intereselor lor comune, menținerii Tratatului de la Saint-Germain² (acel tratat care crease Cehoslovacia), protocoalelor de la Geneva din 1922, pentru a urmări o politică comună față de orice încercare eventuală de restaurare a dinastiei [de] Hohenzollern sau Habsburg.

Al doilea tratat făcea parte din acordurile încheiate la Locarno, la 16 octombrie 1925. Ministrul german al afacerilor externe, [Gustav] Stresemann, recunoscuse în mod solemn prin acest tratat granițele franceze rezultate din tratatele de la Versailles și Statul Renan. Austen Chamberlain, ministrul afacerilor externe al Marii Britanii, dădea acestui angajament garanția țării sale împotriva oricărei agresiuni neprovocate. Aceeași garanție a dat-o și Italia.

Însă Stresemann refuzase cu tărie să acorde aceeași garanție Poloniei și Cehoslovaciei în privința granițelor lor cu Germania. Nu-și ascundea de fel scepticismul în ce privea viitorul lor. În scrisorile sale către Kronprinz, al cărui prieten era, se lăuda de a fi uzat de „șiretenie“ la Locarno. El ironiza decepția Poloniei și Cehoslovaciei ai căror reprezentanți nu fuseseră la Locarno decît niște invitați de rang secundar, siliți să facă mai întâi anticameră. În continuare [Stresemann] precizase că în ceea ce privea teritoriile germane pierdute de Reich prin tratatul de la Versailles, viitorul era asigurat. La rîndul lor, miniștrii afacerilor externe ai Marii Britanii și Italiei refuzaseră să acorde garanția guvernelor lor pentru [integritatea] granițelor Poloniei și Cehoslovaciei.

p. 37

Cu multă insistență, Aristide Briand obținuse ca Stresemann să binevoiască a semna o convenție de arbitraj. Ministrul german a pus totuși condiția ca această convenție să fie încheiată separat de Germania cu fiecare dintre țările interesate, adică Polonia, Cehoslovacia, Belgia și Franța.

Astfel, Germania și Cehoslovacia, „ambele la fel de hotărîte la menținerea păcii...“, asigurînd reglementarea pașnică a diferendelor ce ar putea surveni între cele două țări“, semnaseră acest angajament de a recurge la arbitraj. Aristide Briand, în numele Franței, acorda garanția sa [Cehoslovaciei], referindu-se însă la Pactul Societății Națiunilor. „În cazul în care Cehoslovacia sau Franța ar avea de suferit din pricina unei încălcări a angajamentelor intervenite acum între ele și Germania în problema menținerii păcii generale, Franța și, reciproc, Cehoslovacia, în virtutea articolului 16 al Pactului Societății Națiunilor, se angajau să-și acorde imediat ajutor și asistență, dacă o atare încălcare ar fi însoțită de un atac înarmat neprovocat“.

„În cazul cînd Consiliul Societății Națiunilor n-ar fi reușit să obțină aprobarea deciziei sale de către toți ceilalți membri (alții decît reprezentanții părților aflate în diferend) și dacă Cehoslovacia (sau Franța) ar fi atacată fără provocare din partea sa, Franța (sau Cehoslovacia), acționînd în virtu-

¹ Tratatul dintre Franța și Cehoslovacia din 1924 și 1925, împreună cu anexele lor, vor fi publicate în continuarea acestui serial.

² Tratatul de pace de la Saint-Germain cu Austria consacrase existența Cehoslovaciei ca stat independent și suveran.

tea articolului 15, paragraful 7 al Pactului, îi va acorda imediat ajutor și asistență“.

Desigur, recurgerea la procedurile greoaie ale Pactului Societății Națiunilor nu s-ar fi făcut fără dificultăți. Se văzuse acest lucru la 7 martie 1936, cînd Hitler trecuse brusc Rinul cu 17 batalioane și cîteva baterii de artilerie, concomitent cu denunțarea acordurilor de la Locarno. Este inutil să amintim lungile și derizoriile deliberări ale Consiliului Societății Națiunilor reunit atunci la Londra. Dacă, în 1938, Hitler ar ataca subit Cehoslovacia, ar mai fi timp pentru deliberări și pentru aplicarea Convenției de arbitraj între această mică națiune și Germania? Este adevărat că, cu toată denunțarea acordurilor de la Locarno la 7 martie 1936, însuși Hitler declarase, în mod expres, că această Convenție continua a fi valabilă. Ar fi respectat-o el oare în 1938, după ce puterea Germaniei crescuse atît de mult? Și ce devenise Societatea Națiunilor după cucerirea Etiopiei, membru al ei, după remilitarizarea Renaniei și, în sfîrșit, după Anschluss?

p. 38

„Locarno este mort, deci este moartă și obligația noastră de asistență“, scria într-un lung articol apărut la 6 aprilie [1938], profesorul de drept Joseph Barthélémy. Același lucru se scria și în ziarul „Gringoire“, cu o patimă dușmănoasă. Erau de fapt tezele lui Goebbels scrise în limba franceză. El le-a reprodus, de altfel, în extenso în trei pagini din ziarul „Angriff“ și a dat expres presei germane să publice largi extrase. Dacă Locarno era mort, ce se întimpla cu garanția dată de Marea Britanie Franței prin aceste acorduri, garanție suspendată din momentul în care Congresul american îi refuzase [Franței], în 1920, garanția Statelor Unite?³

Toate guvernele franceze de după 1925 recunoscuseră acordurile de la Locarno. Cele ce ne precedaseră, guvernele [Camille] Chautemps și Léon Blum, declaraseră categoric că le vor respecta, ca și obligațiile prevăzute prin tratatul încheiat anterior între Franța și Cehoslovacia. S-a pretins că [Aristide] Briand ar fi fost sceptic chiar atunci cînd semnase amintitul tratat. Însă nimeni nu l-a chestionat asupra acestui lucru atunci cînd trăia, deși se afla deseori la tribuna Parlamentului.

În timpul acestei campanii de presă, Quai d'Orsay [Ministerul de Externe] mi-a trimis cîteva studii ale juriconsultului său, Dl. Basdevant, remarcabile prin exactitatea lor, împreună cu o Notă importantă a Direcției politice a ministerului.

Trebuia să venim în ajutorul Cehoslovaciei dacă, în cazul unor grave diferențe cu ea, Germania respingea recursul la arbitraj prevăzut prin tratate și ar fi săvîrșit acte de agresiune neprovocată. Trebuia, de asemenea, ca Cehoslovacia să fie hotărîtă ea însăși să reziste prin forța armelor.

p. 39

Înainte de plecarea mea la Londra, am vrut să cunosc precis care era poziția lui Neville Chamberlain asupra problemei cehoslovace. El și-o definiise în februarie [1938], în timpul unei Conferințe franco-britanice, la care Camille Chautemps, președintele Consiliului, și [Yvon] Delbos, ministrul afacerilor externe, reprezentau Franța. De altfel, Chamberlain pronunțase și unele importante discursuri în Camera Comunelor în această chestiune.

Despre Cehoslovacia, [Yvon] Delbos susținuse la Londra că angajamentele Franței fuseseră luate colectiv, în virtutea acordurilor de la Locarno și a Pactului Societății Națiunilor. Chamberlain a observat că Marea Britanie n-ar avea altă obligație decît aceea ce ar rezulta din aplicarea articolului 16 al Pactului Societății Națiunilor, referitor la securitatea colectivă ce decurgea din asistența mutuală a statelor.

Ministrul său de externe, care era pe atunci [Anthony] Eden, a insistat asupra primului obiectiv ce trebuia atins. După părerea sa, trebuia convins

³ Se referă la angajamentul pe care Marea Britanie și S.U.A. și-l luaseră, încă înainte de încheierea păcii cu Germania, de a garanta integritatea teritorială a Franței și a-i acorda asistență în cazul unui atac neprovocat din partea Germaniei. Congresul S.U.A. a refuzat ratificarea tratatului de pace de la Versailles, a Pactului Societății Națiunilor, invocînd doctrina Monroe. În aceste circumstanțe, nu s-a mai pus nici chestiunea garanțiilor pentru Franța.

În februarie 1938 Chamberlain și Eden discută cu Chautemps și Delbos

guvernul cehoslovac să acționeze mai conciliant decât o făcuse până acum „în raporturile sale cu minoritatea germană”. „În cazul unor negocieri cu Germania, Franța și Marea Britanie ar fi mult mai tari pe poziție dacă guvernul cehoslovac ar face sudeților unele concesii rezonabile...”. Trebuia prin urmare „să încercăm să aflăm care este maximum de concesii avut în vedere de Dl. Beneš în această privință, scopul final rămânând acela de a obține la viitoarele tratative cu Germania garanții teritoriale în favoarea Cehoslovaciei”. Chautemps și Delbos au declarat că sînt de acord cu acest prim obiectiv.

Neville Chamberlain consideră că „Guvernul britanic nu va putea merge mai departe, nici nu va putea da vreo asigurare în cazul unei agresiuni”. El crede „că experiența a dovedit că nu trebuie contat pe faptul că membrii Societății Națiunilor își vor ține angajamentele în cazul unei agresiuni, dacă interesele lor vitale nu ar fi în cauză. Să crezi acest lucru înseamnă să te amăgești și să amăgești și pe alții”.

p. 40

Chamberlain
și Societatea
Națiunilor

De aceea, el consideră oportun „să examineze propunerile D-lui Eden pri-vitoare la transformarea clauzelor coercitive ale Pactului în clauze facultative”.

Declarația privind ineficiența Societății Națiunilor a fost reinnoită în termeni și mai categorici într-un amplu discurs pronunțat la Camera Comunelor, la 22 februarie 1938 [de N. Chamberlain]. „Societatea Națiunilor, în forma ei actuală, nu mai asigură în nici un fel securitatea colectivă ... Guvernul [britanic] nu va interveni prin forță pentru reglementarea conflictelor și nu se va mai referi la Societatea Națiunilor”.

La 15 martie [1938], Jean Paul-Boncour, ministrul afacerilor externe în guvernul Léon Blum, l-a rugat pe sir Eric Phipps, ambasadorul Angliei la Paris, să-i prezinte ministrului său, lordul Halifax, o foarte importantă propunere. El cerea ca guvernul Majestății Sale să declare în mod public că, dacă Franța va acorda asistență Cehoslovaciei în cazul cînd ea ar fi atacată de către Germania, Anglia se va afla alături de Franța.

La 22 martie, Paul-Boncour primise răspunsul lordului Halifax. Acesta, după ce expusese toate motivele pe larg, conchidea că „guvernul englez nu era în măsură să contracteze o asemenea obligație”.

Cîteva zile mai tîrziu, la 24 martie, Chamberlain răspundea direct discursului din 18 martie al lui Léon Blum care afirmase cu tărie, în Camera Deputaților, fidelitatea guvernului în chestiunea obligațiilor luate față de Cehoslovacia. Chamberlain își menținea poziția, adăugînd însă că, dacă im-prejurările ar putea să fie de așa natură încît „Franța, din pricina angaja-mentelor luate, să se afle în pericol, s-ar putea ca Marea Britanie să intervină”.

În acest discurs din 24 martie, Neville Chamberlain expunea motivele care îl făcuse „să abandoneze orice intenție de a da garanții Cehoslovaciei”.

Cu excepția ultimei fraze, el a expus cu rigurozitate argumentele care determinau guvernul britanic să nu intervină cu armata în favoarea Cehoslo-vaciei. Îmi era cu neputință să o interpretez în alt fel. Ce vroia să spună pre-cis prin ultima frază? În ce putea consta „inexorabila desfășurare a fapte-lor”? Nădăjduiam să aflu acest lucru la Londra.

p. 41

În orice caz, într-o scrisoare adresată surorii sale Hilda, Chamberlain scria în aceeași zi [de 24 martie 1938]: „O să-ți fie de ajuns să te uiți pe o hartă, pentru a vedea că, nimic din ceea ce Franța sau noi am putea întreprinde, nu va putea cruța Cehoslovacia de ocupația germanilor, dacă aceștia ar dori-o... Am abandonat prin urmare orice gînd de a da garanții Cehoslo-vaciei sau Franței, în raport cu obligațiile sale față de această țară” (sublinie-rea am făcut-o eu, E.D.).

Neville Chamberlain consideră aparte, și respectă, garanția pe care țara sa a dat-o Franței împotriva unei agresiuni neprovocate din partea Ger-maniei, garanție care, ulterior, devenise reciprocă din partea noastră.

Iată pentru ce, la 28 aprilie, ora 10, intram în cabinetul primului mi-nistru, pe Downing Street — în această casă unde fuseseră luate atît de des hotărîri capitale pentru viața Europei și a lumii, cu o stare de spirit mai curînd pesimistă.

Dezbaterile au fost mai întâi consacrate problemelor italiene și spaniole. Lordul Halifax, ministrul afacerilor externe, ne-a făcut cunoscute principalele articole ale tratatului anglo-italian semnat la Roma, la 16 aprilie 1938. Marea Britanie recunoștea suveranitatea Italiei asupra Etiopiei. Lordul Halifax informase despre acest lucru pe secretarul general al Societății Națiunilor.

Conferința din
28 și 29 aprilie.
Prima zi.

Dintre cele 52 de state care votaseră sancțiunile economice împotriva lui Mussolini, 34 recunoscuseră deja această suveranitate, precum și noua demnitate a regelui Italiei, ridicat la rangul de împărat. Lordul Halifax își propunea să adreseze Societății Națiunilor un proiect de rezoluție cerind Consiliului să redea libertatea în această privință națiunilor membre ale Societății, „fără ca prin aceasta ele să fie acuzate de neloialitate față de ea [Societatea Națiunilor]”. Nici eu, nici Georges Bonnet, nu știam nimic despre acest tratat și despre demersurile ce se făcuseră. Despre ce era vorba? În iulie 1936, Etiopia fiind cucerită și Negusul în exil, eram de părere să menținem la Roma pe excelentul nostru ambasador, Conte de Chambrun, chiar dacă se afla la vîrsta pensionării, cu scopul de a nu recunoaște noul Imperiu, deoarece guvernul lui Léon Blum ținea la acest lucru. În caz contrar, trebuia numit un nou ambasador ale cărui scrisori de acreditare urmau a fi remise oficial Împăratului-rege.

p. 42

În mai multe rânduri Mussolini solicitase o apropiere de Franța. Se adresase în acest sens lui Léon Blum, nu numai prin contele de Chambrun, dar și prin unii oameni politici ca Malvy, pe care îl primise într-o lungă audiență, și unii mari ziariști ca Bertrand de Jouvenel. Mareșalul [Pietro] Badoglio scrisese, în această privință, generalului [Maurice] Gamelin o importantă scrisoare pe care îl rugasem să o prezinte cit mai curînd președintelui Consiliului. Era oare Mussolini sincer? Léon Blum se îndoia de aceasta.

Însă mi se părea mult mai preferabil să avem la Roma un ambasador decît un însărcinat cu afaceri. Pentru mine, chestiunea nici nu se punea altfel. Să fii sceptic sau nu, neîncercător sau nu, și mai ales dacă eram neîncercător, mai bine era să avem la Roma un ambasador decît un funcționar de un rang mai mic. Totuși, Dl. de Chambrun a ieșit la pensie și a fost înlocuit de un însărcinat cu afaceri care, deși om de valoare, era lipsit de titlul de ambasador și de prerogativele inerente acestui titlu.

În tratatul din 16 aprilie, lordul Halifax condiționa aplicarea tratatului său cu Italia, de reglementarea problemei spaniole. Aceasta presupunea, în concepția sa, retragerea efectivă a voluntarilor străini care luptau în Spania. „Italia, a spus el, ne-a dat asigurări în acest sens”.

Am spus atunci că Comitetul de neintervenție, format din [reprezentanții] marilor puteri, ar fi trebuit să ceară în mod imperios, încă de la începutul războiului civil spaniol, retragerea tuturor combatanților străini, interzicerea trimerii materialelor de război și tehnicienilor. Ambasadorul nostru avea să remită foarte curînd lordului Halifax o notă în această chestiune, deoarece subiectul nu figura pe ordinea de zi.

Neville Chamberlain a evocat atunci problema acordurilor noastre de stat major. El a vorbit cu precizie, fără efecte inutile, ca un remarcabil orator, urmărind atent, din spatele monoculului, efectul pe care cuvintele sale le făcea pe fețele noastre. A ținut să amintească că în concepția sa, acordurile de la Locarno nu avuseseră în vedere decît garantarea frontierelor noastre, ajutorul Marii Britanii în cazul în care Franța ar fi devenit obiectul unei agresiuni neprovocate.

Acordurile de
stat-major
franco-engleze

p. 43

„Doar Germania poate fi considerată ca un eventual agresor... Nu este vorba decît de ea și de Franța. Nu poate fi vorba de extinderea acestor acorduri de stat-major la alte puteri”. Așa cum mă așteptam, se nega securitatea colectivă și asistența mutuală pe care Societatea Națiunilor le proclamase de atîtea ori.

Mai mult încă, „această asistență acordată Franței, trebuia să [se efectueze] mai cu seamă pe cale aeriană”. Pe uscat, ajutorul englez va fi de maximum 2 divizii, dotate fiecare cu 120 de avioane, în primele 15 zile după luarea hotărîrii. Chiar și aceste efective vor fi fără îndoială incomplete.

[În ceea ce o privește], „Anglia nu va putea fi atacată decît pe calea aerului. De la o vreme încoace, ea face eforturi enorme pentru [dezvoltarea]

aviației. Acordurile noastre de Stat-major vor avea, prin urmare, ca obiect studierea planurilor pentru eventuale transport al unei forțe britanice de avangardă, trecerea pe deasupra Franței a unor avioane de bombardament, discutarea metodelor potrivite pentru asigurarea cooperării între cele două aviații, „sub rezerva ca fiecare dintre cele două puteri să considere și în continuare apărarea propriului său teritoriu ca o datorie esențială“.

Sedința din
după-amiaza
zilei de 28
aprilie

Acestea fiind zise, dezbaterile a fost amânate pentru după amiază. Neville Chamberlain apăruse cu dirzenie pozițiile sale, refuzând cu obstinație să extindă acordurile de stat-major la forțele terestre și navale. Mi-a spus chiar că nu-și putea lua vreun angajament definitiv nici în privința trimeriei în Franța a 2 divizii. „S-ar putea să nu trimită de loc, după cum s-ar putea să trimită mai multe“. Cuvinte care mi-au adus aminte că Anglia fusese într-adevăr cucerită de normanzi.

p. 44

Obosit poate de insistența mea, el mi-a dat în sfârșit explicația adevărată a acestei surprinzătoare concluzii. Se temea ca acordurile tehnice să nu aibă într-o zi consecințe politice. „Se constată întotdeauna în Anglia, mi-a spus el, o anumită rezervă, atunci când este vorba să contractezi obligații care ar putea antrena eforturi considerabile pe continent... Acceptându-le, trebuie să se recunoască de fapt angajamente pe care Marea Britanie nu era dispusă să le ia“.

Trebuia totuși să ajungem la o concluzie. La urma urmelor, angajamentele refuzate astăzi, ar fi putut deveni inevitabile într-o bună zi, ca urmare a desfășurării evenimentelor. Iar pentru noi, erau esențiale acordurile dintre statele majore ale forțelor aeriene ale celor două țări. Iată pentru ce m-am resemnat să accept propunerea atit de restrictivă a lui Chamberlain : „Statul-major al armatei britanice terestre ar putea avea în vedere convorbiri cu statul nostru major, cu condiția ca acesta din urmă să nu conțene în mod absolut, în planurile sale, pe debarcarea celor două divizii“. În cursul anului 1938, Anglia alocase 24 de miliarde aviației și aparatele sale erau cel puțin egale calitativ cu avioanele ce formau escadrilele germane.

La sfârșitul acestei zile, m-am dus împreună cu D. Georges Bonnet și cu eminentul nostru ambasador Dl. [Charles] Corbin la Palatul Windsor unde eram invitați. Am salutat-o mai întâi pe regină, care ne-a făcut o primire amicală și ne-a prezentat celor două tinere prințese, Elisabeth și Margaret. Pe urmă a sosit regele Georges, politicos și vesel, de-o simplitate cu adevărat regală.

După masă, la care fuseseră invitați și lordul și lady Halifax, am vizitat, călăuziți cu amabilitate de regină, sălile istorice de la Windsor, zăbovind în acelea care fac din Windsor un splendid muzeu. Vizita noastră s-a prelungit pînă tîrziu, spre bucuria noastră.

A doua zi dimineața, am plecat la Londra unde trebuia să începă dezbaterile cu privire la Cehoslovacia.

Sedința din
dimineața zilei
de 29 aprilie

Lordul Halifax a luat primul cuvîntul. Părerea sa era că situația generală era intrutotul favorabilă Germaniei.

„Dacă ea va ataca Cehoslovacia, ar fi imposibil ca, pe calea armelor, să o împiedicăm să obțină succese imediate. Viitorul depinde de un război care ar putea dura mai mulți ani. Chiar dacă [acest război] ar fi favorabil Cehoslovaciei, nu există nici o îndoială că va fi imposibilă reconstituirea acestor țări pe bazele ei actuale“.

p. 45

Apoi, lordul Halifax s-a întrebat pe ce state se putea conta. „După execuțiile care au urmat aceleia a mareșalului Tuhacevski și a mai multora dintre generali prieteni ai săi, Înaltul Comandament al armatei sovietice a fost decapitat. Este foarte improbabil că s-ar putea conta pe o contribuție serioasă din partea Rusiei.“

Atitudinea Poloniei este cel puțin îndoielnică și nu se poate avea în vedere nici un fel de ajutor din partea ei. Guvernul Majestății Sale nu este în măsură de a contracta noi angajamente militare. Esențialul este să se insiste pe lingă Beneș pentru un efort suprem în vederea unui acord cu suedeii“.

Răspunzînd declarațiilor lordului Halifax, am spus că „sînt de acord ca, printr-un nou efort, Dl. Beneș să meargă și mai departe încă [pe calea concesiilor], dar sub rezerva unor anumite condiții. În fapt, ceea ce doresc Dl. Henlein și partizanii săi, nu sînt [doar] concesii ci, evident, distrugerea statului cehoslovac“.

„Mai mult încă, nu la Praga trebuie să se acționeze ; pericolul se află în afara Cehoslovaciei. Congresul de la Karlsbad, agitația ce se desfășoară în rindurile germanilor sudeți sînt tot atîtea simptome ale dramaticei situații în care se află actualmente Europa și ar trebui să fii orb pentru a nu recunoaște realitățile. Acțiunea desfășurată de Germania are ca scop distrugerea și a ceea ce a mai rămas în picioare din tratate [de pace], suprimarea ultimelor vestigii ale echilibrului european, triumful pe continent al unei dominații pe lingă care ambițiile lui Napoleon apar slabe. Este de ajuns să amintim evenimentele desfășurate în ultimele luni. A fost pentru început reocuparea zonei demilitarizate... Pe urmă, a fost Austria... Astăzi a venit rindul Cehoslovaciei, amenințată cu dezmembrarea... ; miine, va fi rindul României sau al Poloniei“.

Poziția
franceză

„Atunci cînd regele Carol al României a dispus arestarea Căpitanului Codreanu, șeful Gărzii de Fier, s-au descoperit la domiciliul său numeroase documente care dovedesc pregătirea unei acțiuni concertate cu Germania pentru instalarea unui regim național-socialist în România. Cînd Germania va fi în posesia petrolului și griului, ea se va putea întoarce împotriva puterilor occidentale care, din slăbiciune, îi dau mijloacele să ducă un război de lungă durată, lucru de care este astăzi încă incapabilă. Aceasta este convingerea mea profundă“.

„În fața unei asemenea situații, se cere să facem eforturi mai mari ca să evităm războiul ; dar acest scop nu va putea să fie atins decît dacă Marea Britanie și Franța se arată hotărîte să asigure menținerea păcii europene prin respectarea dreptului și a libertății : dacă cele două puteri vor dovedi hotărîrea necesară și dacă în timp ce vor interveni la Praga în favoarea unei noi concesi, ele vor acționa pentru apărarea independenței Cehoslovaciei, atunci situația diplomatică se va modifica...“.

p. 46

„Dl. Neville Chamberlain mărturisește că, după invazia Austriei, el însuși a resimțit sentimente asemănătoare cu cele exprimate de mine. Pînă unde se cuvine să ne înclinăm față de manifestările brutale ale forței ? Nu a venit oare momentul să ne expunem la oarecare riscuri pentru a le opri ? Primul ministru s-a gîndit, la început, că problema cehoslovacă ar putea oferi poate prilejul unei declarații analoge aceleia pe care o sugeram eu. Dar cu cît examina mai mult situația militară, cu atît îi părea a fi mai plină de dificultăți ; nu vedea cum, dacă o atare declarație ar duce la război, ar fi posibil să salvăm Cehoslovacia, să o cruțăm de o invazie și să evităm distrugerea armatei sale...“

Poziția
britanică

„Primul ministru mă roagă să-l cred că a ascultat expunerea mea cu o mare emoție. Singele îi fierbe cînd vede cum Germania își extinde dominația asupra Europei și realizează progrese neîntrerupte. Însă trebuie să ținem seama de interesele ce sînt în joc. Dacă se vor face speculații în acest domeniu, ele nu privesc banii, ci ființele umane... Este cu neputință să se calculeze dezastrelle ce ar rezulta pentru Franța și Marea Britanie dintr-un conflict și este îndoielnic ca cele două țări să fie îndeajuns de puternice pentru a-și impune voința lor Germaniei, chiar cu prețul unor suferințe și pierderi teribile. Personal, primul ministru nu crede ca Franța și Anglia să fie la ora actuală destul de puternice pentru a astfel de acțiune“.

De altfel, Dl. Neville Chamberlain se întreabă „dacă tabloul situației europene ar fi chiar atît de sumbru cum îl consider eu. În ceea ce îl privește, el se îndoiește foarte mult ca Dl. Hitler să dorească distrugerea statului cehoslovac... Și chiar dacă Germania ar dori această distrugere, primul ministru nu vede, realmente, cum ar putea ea să fie împiedicată să o facă...“

Declar că „înteleg și împărtășesc sentimentul primului ministru în emoționanta judecată pe care a pronunțat-o asupra războiului. Și eu îl socotesc la fel de monstruos. Am luptat timp de 4 ani în infanterie, am asistat la distrugerea a zece din cele mai bogate provincii din patria mea, i-am văzut căzînd pe cei mai buni prieteni ai mei. Am un singur gînd, acela de a împiedica producerea unor noi asemenea atrocități. De aceea nu pot lăsa să se creadă că aș fi partizanul unui război preventiv, din moment ce socotesc o astfel de idee drept criminală ; însă Franța trebuie să facă față unor asemenea obligații clar definite și să respecte un tratat care, departe de a amenința pe cineva, nu face decît să ocrotească o mică națiune împotriva unei agresiuni neprovocate. Dacă Franța și Marea Britanie vor continua să se incline în fața

Răspuns la
cele spuse de
primul
ministru

p. 47

progreselor violenței, dacă spiritul politic care le este comun este inspirat de slăbiciune, ele nu vor face decît să grăbească folosirea din nou a forței și să pregătească succesul ei... Primul ministru a vorbit de „bluff”; dacă este vorba de un bluff evident, este același la care recurge Germania de mai mulți ani încoace. Atunci cînd Dl. Hitler a dat ordin să fie ocupată Renania, înaltul Comandament al Reichswehr-ului a fost ostil unei asemenea acțiuni de teama unor reacții franceze. Am văzut și auzit eu însumi doi generali germani care [il] sfătuiseră [pe Hitler] să nu se efectueze această operație. Cu toate acestea, dl. Hitler a hotărît să „bluffeze” și a triumfat. Metoda aceasta i-a adus multe succese. De ce oare ar renunța la ea, dacă nu va primi nici un avertisment?”

Adaug că „dacă m-am arătat poate prea pesimist, primul ministru, din contra, dă dovadă de mult optimism crezînd că politica germană este determinată de teama unei încercuiri. Cine se gîndește azi să încercuiască Reichul? Germania a reocupat Renania; a pus mina pe Austria, a creat Axa Roma-Berlin; a atras Polonia în orbita ei; în curînd ea va dezmembra Cehoslovacia și va merge înainte spre dominarea Europei. Unde se poate vedea aci o încercuire? Dinamismul Germaniei trebuie mai de grabă, să provoace neliniște. Mai este încă timp astăzi să barăm drumul acestor ambiții. De nu, mai devreme sau mai târziu, va izbucni un război european pe care puterile occidentale nu-l vor cîștiga...”

„Cu regret trebuie să spun că guvernul francez nu poate împărtăși concepția după care s-ar cuveni să lăsăm politica germană să evolueze liber. Cred că fără o strînsă înțelegere între Franța și Anglia pentru a face să prevaleze principiile dreptului internațional și ale justiției, cele două puteri vor merge în împinșarea unor riscuri încă mult mai grave în următoarele citeva luni de zile. Timpul nu lucrează pentru ele, ci împotriva lor, fiindcă Germania face noi progrese de la an la an și își întărește autoritatea politică odată cu forța ei materială. Dacă va continua pe această cale, popoarele șovăelnice se vor supune încetul cu încetul hegemoniei ei și atunci, așa cum este prevăzut în „Mein Kampf”, drumul spre vest va fi deschis. Dacă Franța și Marea Britanie nu vor fi animate de o hotărîre comună, viitorul lor nu poate apărea decît în culori tragice”.

p. 48

Sedința de
după amiază

Lordul Halifax ne spune că „ministrii britanici sînt pe deplin conștienți de puterea argumentelor colegilor lor francezi demonstrînd necesitatea opririi procesului hegemoniei germane”.

În același timp, însă, este cu neputință pentru guvernul Majestății Sale să meargă pe calea angajamentelor mai departe decît s-a făcut în discursul primului ministru.

Cum se pot calma neliniștile comune ale Franței și Marii Britanii?

Erau perfect conștiente, și o parte și cealaltă, de necesitatea unui compromis. Un eșec al Conferinței ar fi avut cele mai grave consecințe. Trebuia deci căutat un compromis acceptabil pentru cele două țări ale noastre. S-a convenit, după un schimb de opinii, ca cele două guverne să facă un demers la Praga pentru a-l sfătui pe Beneș să acorde concesiile rezonabile minorităților.

De altfel, s-a propus ca înainte de Congresul de la Karlsbad, să le studiem și să le discutăm [aceste concesiile] împreună cu reprezentanții lor [ai sudeților]. Violența discursului lui Henlein a împiedicat acest lucru.

„Guvernul britanic, a adăugat Chamberlain, va face un demers la Berlin pentru a cunoaște exact poziția guvernului german. Va insista pentru ca, în schimbul intervenției [britanice] la Praga, guvernul Reichului să recunoască că nu are nici un motiv să treacă la o acțiune [armată].

Dacă, în pofida tuturor eforturilor, încercarea de negociere ar da greș, Marea Britanie ar putea atunci să declare Germaniei că dacă ea va persista în voința de a recurge la forță, o va face luîndu-și toate riscurile, dat fiind că Franța are obligația să intervină și Anglia n-ar putea garanta că nu ar face același lucru”.

p. 49

Puțin timp după Conferința de la Londra, la 1 mai 1938, Neville Chamberlain scria surorii sale Hilda: „Este o fericire faptul că ziarele nu și-au putut da seama cit de aproape am fost de o ruptură [cu Franța] în legătură cu Cehoslovacia”. Este evident că am fost expuși la acest risc pînă la începutul sedinței de după amiază. O tranzație între cele două teze opuse era mult mai preferabilă. Ruptura ar fi fost o victorie pentru Hitler și numai pentru el.

La întoarcerea de la Conferința de la Londra, am primit raportul pe care Léon Noël, ambasadorul Franței în Polonia, îl întocmise după o scurtă ședere la Praga, în timp ce se înapoia la Varșovia. Timp de trei ani fusese acolo [în Cehoslovacia] în calitate de ministru plenipotențiar al Franței. Devenise un prieten personal al lui Beneș, cunoștea foarte bine pe președintele Consiliului [Milan Hodza], pe ministrul afacerilor externe [Kamil] Krofta, ca și pe alți miniștri, precum și orientarea diverselor partide.

„Confuzie și dezbinare, aceasta este situația politică. Hodza este foarte amenințat; se așteaptă căderea sa în curând. El nu se înțelege, indiferent de ce spun ei, nici cu Beneș, nici cu Krofta. În propriul său partid, Partidul Agrarienilor, are foarte multă opoziție.

«Slovacii populiști» (catolici), care reprezintă ceva mai puțin de jumătate din alegătorii slovaci, trădează aproape deschis și îi ajută pe nemți în opera lor de dezagregare.

«Agrarienii», al căror șef este Beran, atacă pe președintele Republicii și unii dintre ei merg atât de departe încât pretind că îl vor sili pe Beneș să se retragă.

Dezacordul principal între partide și oamenii politici se axează pe concesiile ce trebuie făcute nemților... Beneș și Hodza sînt pentru concesiile reale și destul de cuprinzătoare. Majoritatea «Agrarienilor» este gata să meargă mai departe pe această cale și ar accepta participarea germanilor lui Henlein la putere. Socialiștii nu acceptă decît concesiile limitate.

Cu sau fără voie, partizanii lui Henlein trag după ei cea mai mare parte a germanilor [sudeți]. Toate mijloacele le sînt bune pentru a-și atinge scopurile: boicot, intimidări, amenințări... Declarațiile făcute de Henlein la Congresul de la Karlsbad au condus pe Beneș și Hodza la aminarea, poate cu mai multe luni, a tratativelor pe care erau hotărîți să le înceapă cu acesta.

Armata cehoslovacă se pregătește intens. Armamentul ei, fabricat de Skoda, este de o calitate cunoscută Statului nostru major. Aviația sa pare să dispună de aparate bune, precum și de piloți buni.

Dar «Linia Maginot» cehă, începută acum doi ani, nu va putea fi terminată mai devreme de doi ani. Ea nu acoperă decît o mică parte a frontierei de nord. În alte părți, în afară de Bratislava, nu există decît unele lucrări de campanie și, în cele mai multe cazuri, nu sînt fortificații de fel.

În caz de mobilizare sînt de temut acte de sabotaj.

De la Anschluss încoace, poziția militară a țării s-a agravat în mod deosebit...⁴

Cehoslovacia a încheiat un tratat cu U.R.S.S., care îi asigură asistența acestei puteri, dacă Franța însăși va veni prima în ajutorul ei... Însă nici o precizare nu a fost făcută de U.R.S.S. în acest sens și nici Cehoslovacia n-a solicitat-o.

Beneș nu nutrește nici o speranță să „determine România și Iugoslavia să-și extindă angajamentele lor”⁴. Cit despre Polonia, „la Praga se știe că ea se va opune cu forța la trecerea pe teritoriul ei a trupelor ruse, dacă ele ar veni în ajutorul Cehoslovaciei”.

În legătură cu toate acestea, este foarte cunoscut faptul că guvernul polonez, și mai cu seamă colonelul [Joseph] Beck, ministrul afacerilor externe, sînt animați de o veritabilă ură la adresa Cehoslovaciei. Léon Noël l-a înfruntat [pe Beck] cu curaj și dirzenie. „Beck a mobilizat presa împotriva Pragăi și nu a luat decît un angajament verbal că nu va ataca el însuși Cehoslovacia”.

În concluzie, Léon Noël subliniază rapiditatea agravării situației în Cehoslovacia de la Congresul de la Karlsbad încoace, ca urmare a acțiunii lui Hitler. El consideră „că dacă Hitler va constata că se produce în Franța o nouă cădere [dezinteresare], aceasta i-ar crea un concurs de împrejurări favorabil și, făcînd o dată în plus uz de îndrăzneală, ar putea în scurt timp să bruscheze lucrurile și să pună Cehoslovacia și pe aliații săi în fața acestei dileme: capitularea sau războiul”.

Speram să evit și una și alta. Aceasta nu depindea numai de Franța. Mi se părea că depindea și de Beneș, dacă era hotărît, așa cum era înainte de violentul Congres sudet de la Karlsbad, să acorde minorităților reforme seri-

⁴ Prin tratatele din cadrul Micii Înțelegeri, cele trei țări erau obligate să-și acorde asistență în cazul unei agresiuni neprovocate din partea Ungariei.

oase în sensul descentralizării. Ele ar fi avut consecințe fericite în țara sa și fără îndoială și asupra opiniei publice din Marea Britanie și din Franța, unde voința de a ne respecta angajamentele nu excludea preocuparea de a evita războiul, mai ales dacă țara noastră ar fi rămas izolată.

CAPITOLUL V

PRELUDIILE DRAMEI CECOSLOVACIEI : HITLER LA ROMA,

HENLEIN LA LONDRA —

alerta din 20 mai [1938]

p. 52

În mai multe rânduri Hitler își exprimase convingerea că i se părea dificil, în epoca aceea, să atace Cehoslovacia, dacă nu ar avea și acordul Italiei. Scopul pe care îl urmărea atunci era dezbinarea dintre Franța și Marea Britanie. Acțiunea lor comună împotriva lui ar fi fost desigur imposibilă dacă amenințarea italiană ar fi paralizat Franța. Din acel moment, Marea Britanie n-ar mai fi avut nici mijloacele, nici voința să întreprindă o intervenție izolată.

Ofițerul său de ordonanță, comandantul Schmun a relatat în câteva scurte note redactate în stil telegrafic, reflecțiile Führer-ului în ajunul călătoriei sale în Italia. Pleca, la 3 mai [1938], la Roma să-i răspundă lui Mussolini la vizita pe care acesta i-o făcuse la Berlin.

„Dacă Mussolini consideră opera sa terminată, Cehoslovacia rămâne pentru mai târziu. Acționăm pe frontiera de vest și vedem ce se întâmplă. Întoarcere cu miinile goale.

Hitler la Roma
3-9 mai

Dacă nu, și vrea Imperiul african, nu se poate fără ajutorul Germaniei. De reglementat în prealabil Cehoslovacia. Întoarcere cu Cehoslovacia în buzunar.

Chestiunea de rezolvat : facem față Franței și Angliei, numai într-o alianță strinsă cu Italia. Franța și Anglia nu vor interveni. Retragerea forțelor franceze din Africa de Nord [va fi] atunci imposibilă și [devine] obligatorie menținerea trupelor franceze la frontiera Alpilor“.

Hitler a fost primit la Roma cu un fast pe care nici un împărat sau rege nu l-a cunoscut vreodată. Fără îndoială, a fost impresionat de marea paradă militară cu 30 000 de oameni, de sutele de tunuri și care de luptă, survolate de sute de avioane. O paradă navală care reunise în largul golfului din Napoli 18 crucișătoare cu escortele lor de torpiloare și contra-torpiloare, i-au dat extraordinarul spectacol al imersiunii simultane a 86 de submarine, care au reapărut, cinci minute mai târziu, în aceeași ordine pe suprafața mării. Dar, mai cu seamă, în atmosfera defilărilor triumfale și aclamațiilor populare, a recepțiilor solemne, el a avut și satisfacția să-l audă pe Mussolini omagînd axa Roma-Berlin ca marea operă a timpurilor noi.

p. 53

Puțin timp după plecarea oaspetelui său, dictatorul roman pronunța la Roma un mare discurs. El amintea, făcîndu-și o glorie din aceasta, adeziunea sa la „întoarcerea“ Austriei la Reich-ul german, afirmînd cu tărie solidaritatea celor două imperii. Sublinia, de asemenea, că Italia era națiunea cea mai importantă și cea mai puternică din Mediterana, Mare Nostrum.

Konrad
Henlein
la Londra,
9 mai

Revenit la Berlin, Hitler primi, câteva zile mai târziu, pe Konrad Henlein care l-a informat despre noua sa călătorie de propagandă întreprinsă la Londra. Primit de către Churchill, Archibald Sinclair, lider al Partidului Liberal, [Sir Robert] Vansittart, Înalt Consilier diplomatic al guvernului ca și de alte personalități, el le descrisese, după obicei, suferințele și iritarea compatrioților săi sudeți, „victime ale rasismului ceh“. Însă, după el, mai era încă cu puțință să fie restabilite ordinea și pacea în stat, cu condiția instaurării unui regim federal. Nu era oare o organizație de acest fel cu cea la care se gîndise însuși Beneș la Conferința de Pace, atunci cînd se angajase să facă din Cehoslovacia o republică asemănătoare Elveției ?

După [opinia lui] Konrad Henlein, în această Federație, Parlamentul de Stat ar continua să-și aibă sediul la Praga. Domeniile politicii externe, apărării naționale, finanțelor, justiției, îi vor fi rezervate [centrului]. Minoritățile naționale ar păstra administrația municipală, instituțiile lor cantonale, dar fiecare ar alege și o Adunare sau o Dietă care ar avea sediul în capitala de provincie și ar dezbate propriile sale probleme.

Personalitățile britanice au primit foarte favorabil acest proiect. Churchill declara, într-un discurs pronunțat în comitatul Essex, „că are motive întemeiate să creadă că planul pe care îl prezentase Henlein nu ar fi inacceptabil pentru guvernul de la Praga“. Jean Masaryk, reprezentantul diplomatic al Cehoslovaciei la Londra, fiul marelui [Ian] Masaryk, aproba „un acord ce ar fi încheiat pe aceste baze“. Cît despre Vansittart însuși, îl considera pe Henlein ca „un apostol al împăcării“. Lordul Halifax îl considera ca „un om de bună credință“. Ziarele „Times“ și „Daily Mail“, ca și altele, aveau planul și doreau ca el să fie acceptat de Beneș. Hitler l-a primit pe Henlein la întoarcerea sa de la Londra și l-a felicitat pentru abilitatea de care făcuse dovadă. Unul dintre șefii sudeți, Kundt, de altfel destul de moderat, a fost însărcinat să prezinte acest proiect, la 30 mai, președintelui de Consiliu cehoslovac, Hodza, care promisese să-l studieze.

p. 54

Însă citeva zile mai tirziu surveniseră grave evenimente la Praga. În ziua ce a urmat Consiliului de Miniștri întrunit în seara de 19 mai, generalul Krejzi, șeful statului major al armatei, anunțase, în dimineața de 20 mai, „că posedă dovezi concludente cu privire la concentrarea în Saxonia a opt sau zece divizii germane care înaintau spre Boemia“. În consecință, el ordonă mobilizarea a șase clase [de rezerviști] și declararea stării de alertă la frontieră. Prima clasă a fost mobilizată în chiar după amiaza aceea. De la Praga, agențiile de presă „Reuter“ și „Havas“ au publicat numaidecît știrea care s-a răspândit în Europa.

Alerta din 20 mai

Eisenlohr, reprezentantul diplomatic al Reich-ului în Cehoslovacia, a avertizat imediat Ministerul Afacerilor Externe, la Berlin. Secretarul de stat, [Ernst von] Weizsäcker, s-a interesat îndată la Înalțul Comandament german despre mișcarea de concentrare a trupelor. I s-a răspuns că nu există nimic de acest gen. La sfîrșitul după amiezii, el a dezmințit existența mobilizării germane. Mobilizarea cehă a fost suspendată și s-a redus la o singură clasă. Însă menținerea stării de alertă la granițe rămăsese valabilă. Au rezultat de aici unele tulburări în citeva orașe din Sudeți, în special la Egger, unde 2 nemți, în loc să se oprească la somațiile făcute, au fugit și, ca urmare, au fost împușcați. Izbucniră și numeroase încăierări în orașele din interior ca la Brno, spre pildă, și chiar la Praga, între cehii și germanii din cele două universități.

Beneș părăsise Praga și se afla, la 21 și 22 mai, în casa lui de la țară, la Tabor. La 22 mai a ținut un discurs în care afirma că țara sa trăia „momentele cele mai critice pe care le cunoscuse de la războiul mondial încoace“.

„La Londra, Chamberlain — a spus el — a fost avertizat în seara zilei de 19 mai. A doua zi, l-a însărcinat pe lordul Halifax să intervină la Berlin. Ambasadorul englez, Neville Henderson, remisese lui Ribbentrop, la 21 mai, un mesaj de protest destul de moderat, și un al doilea, la 22 mai, mai viguros. „Dacă se va recurge la forță, vă rugăm să nu nădăjduiți că Marea Britanie va rămîne în afara unei conflagrații europene“.

p. 55

În aceeași zi de 22 mai, la ora 12 noaptea, ambasadorul englez la Paris, sir Eric Phipps, a venit să-i citească lui Georges Bonnet o notă verbală de două pagini din care ministrul a luat o copie sub dictare. Ea ar fi putut să fie rezumată la citeva rînduri: „Guvernul francez nu trebuie să-și facă nici o iluzie cu privire la atitudinea guvernului britanic în cazul cînd sforțările noastre în vederea unei soluții pașnice ar da greș... Franța, Marea Britanie, chiar cu ajutorul Rusiei, nu ar fi în măsură să împiedice Germania să invadeze Cehoslovacia“.

Mă gîndeam, din contra, că dacă s-ar realiza acest acord, Hitler cu generalii săi, nu și-ar fi luat riscul unui război pe două fronturi. Aceasta era și convingerea lui Churchill*.

Între timp, în zilele de 21, 22 și 23 mai, căpitanul [Paul] Stehlin, atașatul francez al aerului la Ambasada din Berlin, survola regiunile germane unde ar fi trebuit să se producă această concentrare a 8 sau 10 divizii**. El nu descoperi nici o urmă. Atașatul militar britanic la Berlin s-a deplasat de-a lungul a mai mult de o mie de kilometri cu mașina fără a observa, nici el, nimic. Dar, la Praga, se explica că mobilizarea unei clase cehe era indispen-

* Cf. Churchill, *Mémoires*, Tome I, L'Orage approche, p. 312 și urm.

** Atașatii aerului ai ambasadelor erau autorizați să execute zboruri de antrenament.

sabilă pentru menținerea ordinii în timpul alegerilor municipale care trebuiau să aibă loc de la 23 mai în districtele sudete.

Starea de alertă care implica câteva întăriri ale fortificațiilor, unele depășiri și construirea unor baraje mai mult sau mai puțin stinjenitoare pentru populație, fusese exploatată de partizanii lui Konrad Henlein. Același lucru se întâmplă și cu moartea celor doi sudeți. În aceste condiții, alegerile dăduseră partidului lui Henlein 67% din voturile germane.

Noi directive
al planului lui
Hitler

p. 56

Însă aceste evenimente avuseseră ca urmare și exasperarea lui Hitler. Ziare străine îl arătasera bătînd în retragere, dînd înapoi în fața amenințării. Minia îl făcu să ordone generalului [Wilhelm] Keitel, șeful statului major al OKW = Comandamentul suprem al armatei, să stabilească după noi directive planul de invazie a Cehoslovaciei, care fusese deja întocmit la 24 iunie 1937.

La începutul Anexei pe care o adresa comandanților de armată și pe care o semna el însuși, pentru prima oară, scria : „Am luat hotărîrea irevocabilă să zdrobesc Cehoslovacia printr-o acțiune militară într-un viitor apropiat“. Data era fixată la 1 octombrie „cel mai tirziu“.

p. 57

„Coloane motorizate, mai înainte staționate în preajma graniței, sprijinite puternic în acțiunea lor de toate avioanele de bombardament și avioane în picaș, vor pătrunde în liniile fortificate ceh pentru a le zdrobi sau a le lua prin învăluire (prendre à revers). Va fi asigurată cooperarea sudeților, înarmați și organizați de către Înaltul Comandament german, la care se vor adăuga dezertorii din armata cehoslovacă“.

„Planul de apărare ceh prevede o repliere înspre Slovacia. Va trebui, pentru a o anihila, ca toate unitățile blindate și motorizate posibile să execute o înaintare spre inima Cehoslovaciei, exploatînd succesele obținute de coloanele de asalt și de aviație. Armata cehă va fi încercuită în câteva zile pe platoul Boemiei“.

„La Vest, față de Franța, acoperirea graniței va fi limitată calitativ și cantitativ, însă va trebui să prevedem transportul unor trupe acolo, chiar în timpul executării Planului împotriva Cehoslovaciei, cu toate că amenințarea italiană în Alpi ca și în Africa de Nord, va fi de natură să pună piedici intervenției Franței“.

Acestea erau noile directive ale Planului de invazie. Generalul Keitel, Șeful Statului-major al Comandamentului suprem trebuia să le transmită în instrucțiunile sale către comandanții de armate însărcinați să le traducă în fapte. „Totul trebuia să fie gata pînă la 1 octombrie cel mai tirziu“. Era pentru prima oară cînd un plan de invazie purta data executării sale. Hitler se gîndea, prin urmare, că îi mai trebuiau câteva luni pentru a-și dezvolta forțele și a recruta aliați.

Tratative
diplomatice

p. 58

Franța însăși angajase negocieri la Geneva unde se desfășura sesiunea Consiliului Societății Națiunilor și a Adunării. Georges Bonnet se dusese la Geneva la 9—10 mai. El avusese convorbiri importante cu Litvinov, comisarul poporului pentru afaceri externe al U.R.S.S., ca și cu Comnen, ministrul afacerilor externe al regatului României, și cu diverse alte personalități.

Scurt timp după Franța, U.R.S.S. încheiase un pact cu Cehoslovacia, în mai 1935. Se angaja să-i vină în ajutor dacă ar fi victima unei agresiuni neprovocate, cu condiția ca Franța să-i vină în prealabil în ajutor. Această clauză a tratatului ceho-sovietic fusese înscrisă la cererea guvernului de la Praga. Fără îndoială, se dorea să se evite dificultățile pe care puternicul partid agrarian, foarte ostil Sovietelor, le-ar fi ridicat dacă Franța n-ar fi acceptat să acționeze prima.

Georges Bonnet a spus atunci lui Litvinov : „Criza este probabilă peste trei luni. Franța va mobiliza. Ce va face U.R.S.S. ?“ Litvinov răspunse că „U.R.S.S. își va respecta angajamentele. Dar statele Baltice, Polonia, România despart Uniunea Sovietică de Germania. Franța este aliată cu Polonia. Ea este prietena României. Va trebui deci să facă uz de influența sa pentru ca aceste țări să lase liberă trecere armatelor rusești. Va trebui, de asemenea, ca, din punct de vedere militar, problema intervenției să fie examinată într-o reuniune a reprezentanților Statelor-majore ale U.R.S.S., Franței și Cehoslovaciei“.

Georges Bonnet știa deja că Polonia nu numai că nu accepta să lase trupele rusești să traverseze teritoriul ei, dar se va opune acestui fapt cu armele. Îi spuse acest lucru lui Litvinov care probabil nu-l ignora.

Cît despre mine, mă temeam ca orgoliul și ambiția lui Beck să nu antreneze Polonia în orbita Germaniei. Poate că se și întîmplase acest fapt. Presa sa abunda în articole pline de ură la adresa Cehoslovaciei, Beck uita că Germania refuzase la Locarno să garanteze granițele Poloniei. Fără îndoială, el primise aceleași asigurări din partea lui Hitler ca și nenorocitul [Kurt-Edler] Schuschnigg.

Cît despre România, și ea se opunea trecerii armatei sovietice pe teritoriul ei. Se temea să nu ocupe Basarabia care fusese reanexată de români în timpul revoluției bolșevice⁵. Nu exista de altfel decît o singură și foarte proastă cale ferată pe care trupele rusești ar fi putut să o utilizeze, și pe această cale ar fi putut merge cîte o singură divizie timp de 10—15 zile. Diviziile motorizate s-ar fi deplasat cu greutate într-o zonă de munte. Dar guvernul român ar putea să închidă ochii dacă avioanele sovietice ar survola teritoriul român la mare altitudine. Însă Bonnet mi-a spus că Litvinov cerea o autorizație oficială pentru trecerea armatei și survolul aviației sovietice. Or, regele Carol al României încunoștințase deja pe Beneș că n-ar autoriza trecerea trupelor rusești pe teritoriul său, de teamă să nu rămînă aci; însă, el ar închide ochii la trecerea în zbor a avioanelor sovietice care s-ar deplasa la mare altitudine. Aceeași atitudine a adoptat și ministrul său, Comnen.

Părea inutil să fie consultată Iugoslavia, al cărei președinte al Consiliului, [Milan] Stojadinovici, fusese la Roma și la Berlin, unde îl asigurase pe Hitler că, în caz de război între Reich și Cehoslovacia, Iugoslavia va rămîne neutră.

p. 59

În realitate, statele Miciei Înțelegeri, România și Iugoslavia, se temeau de puterea germană. Interesele lor economice explicau această atitudine. De cîtiva ani încoace, ele întrețineau un comerț foarte activ cu Germania, schimbînd produsele lor agricole cu produsele industriale ale Reich-ului.

Revenit la Paris, Georges Bonnet a relatat Consiliului de Miniștri obstacolele de care se lovide. Conta totuși să reia negocierile. Societatea Națiunilor va delibera toată luna septembrie.

Dar, la 20 mai, [Robert] Coulondre, ambasadorul Franței în U.R.S.S., i-a propus să organizeze el însuși, la Moscova, convorbiri secrete între atașatii militari cehi și francezi și autorități militare rusești, sub conducerea sa. Bonnet aprobase acest proiect. L-au susținut, de asemenea, generalul Gamelin și Alexis Léger, secretar general al Ministerului Afacerilor Externe. Coulondre a redactat un proiect de procedură. El l-a revăzut pe Bonnet la 23 mai, însă ministrul șovăie și îi cere să-mi supună acest plan. Am găsit că propunerea era foarte importantă și i-am dat pe loc aprobarea. Coulondre l-a revăzut pe Bonnet, care a aprobat atunci deschiderea unor convorbiri militare cu U.R.S.S.

Ministrul afacerilor externe cehoslovac, Krofta, m-a încunoștințat, curînd, că era foarte satisfăcut de decizia luată la 23 mai. Generalul Krejci și statul-major cehoslovac refuzaseră pînă atunci să participe la crearea unei comisii mixte ruso-cehe, care ar fi avut sarcina să studieze un plan de apărare comună între cele două state. Inițiativa din 23 mai a avut totala lor aprobare.

⁵ Basarabia s-a reunit cu România prin hotărîrea din 27 martie 1918 a Sfatului Țării din Chișinău.

MIȘCAREA MUNCITOREASCĂ INTERNAȚIONALĂ ÎN ANII 1924 — 1933

Evoluția mișcării muncitorești în perioada anilor 1924—1933 a avut loc pe fondul a două situații economice și social-politice distincte : una de stabilizare relativă a societății capitaliste (1924—1929) și cealaltă de criză economică profundă, de ample convulsii social-politice, de aspre confruntări de clasă (sfârșitul anului 1929—începutul anului 1934).

Parte integrantă a istoriei universale, istoria mișcării muncitorești internaționale a fost determinată în evoluția ei, și în perioada anilor 1924—1933, ca și pînă atunci, de cursul pe care l-a urmat dezvoltarea societății în plan economic, social, politic și spiritual și care a fost astfel caracterizată în textul Programului partidului nostru : „Profundele mutații săvîrșite în configurația geografică, politică și socială a lumii după primul război mondial au determinat un nou și puternic avînt al dezvoltării forțelor de producție pe plan internațional, un mare pas înainte în cunoașterea științifică, în progresul tehnicii, în viața culturală a popoarelor, au ridicat pe o treaptă nouă întreaga civilizație a societății omenești”¹.

Lumea capitalistă a cunoscut, după 1923, într-adevăr, un proces de refacere a economiei, de accelerare a producției industriale — consecință directă a înnoirii capitalului fix, a aplicării unor metode noi în desfășurarea procesului muncii prin introducerea mai rapidă a progresului tehnic, urmare nemijlocită a aplicării rezultatelor cunoașterii științifice din domenii ca fizica, chimia sau biologia. Așa a fost cu cercetarea din domeniul chimiei, ale cărei rezultate au făcut ca industria de profil să înregistreze progrese uriașe în prelucrarea petrolului, a gazelor naturale, a cărbunelui, celulozei etc. Nu numai atît, dar, în dezvoltarea ei, industria a fost cea care a cunoscut succese de seamă, ca urmare îndeosebi a extinderii automatizării (introducerea benzii rulante, raționalizarea strictă a timpului necesar fiecărei operații).

¹ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura politică, București, 1975, p. 38.

Creșterea economică pe care a înregistrat-o societatea capitalistă s-a realizat în ritmuri diferite de la țară la țară, astfel că au sporit și mai mult decalajele dintre țările dezvoltate și cele mai puțin dezvoltate, pe de o parte, iar, pe de altă parte, între țările dezvoltate înseși. Așa, de pildă, după minicriza din 1921, producția industrială a S.U.A. s-a dublat pînă în 1929, iar venitul pe cap de locuitor a crescut cu 50%. Afacerile au sporit vertiginos, economia americană ajungînd să reprezinte 48% din totalitatea producției mondiale. De altfel, S.U.A. au fost adevăratul învingător la sfîrșitul primului război mondial, perioadă în care aparatul ei de producție funcționase din plin, ele livrînd produse de tot felul aliaților, transformîndu-i, pe aceștia, în ultimă instanță, din învingători militari în debitori veritabili.

În planul dezvoltării economice pe un loc secund s-a situat Anglia, chiar dacă a cunoscut un ritm mai lent de refacere și de dezvoltare, economia britanică reușind ca, numai în 1929 să atingă nivelul anului 1913. Urma Franța, care a depășit nivelul antebellic în 1924 cu 18%, iar în 1930 cu 33%, și, apoi, Germania. Aceasta din urmă a surmontat greutățile economice postbelice mai anevoios dar a ajuns să înregistreze și unele creșteri importante la producția industrială, ca urmare, în bună măsură, a intervenției capitalului străin, furnizorul cel mai important fiind marea finanță din S.U.A. (se apreciază că circa 50% din împrumuturile pe termen scurt și 70% din împrumuturile pe termen lung ale Germaniei au fost contractate în S.U.A.)². Oricum, Europa, pentru prima dată în istoria modernă a societății, ceda înțietatea S.U.A.

Pași importanți pe calea dezvoltării economice mai rapide au înregistrat statele care își dobîndiseră unitatea națională deplină ori se reconstituiseră ca state independente : România, Iugoslavia, Polonia, Cehoslovacia, Finlanda etc.

Și în alte zone ale lumii dezvoltarea economică din perioada anilor 1924—1933 s-a realizat într-un ritm mai rapid. America Latină, de exemplu, a cunoscut o intensificare a extracției de cupru, cositor, zinc, plumb, petrol (numai cauciucul n-a putut reveni la nivelul antebellic), concomitent cu înregistrarea unor progrese notabile și în agricultură : cultura grîului și a altor cereale sau culturile tropicale — cafea, cacao, trestie de zahăr³.

Un semn distinctiv al dezvoltării economice mai rapide l-a constituit intensificarea procesului de concentrare și centralizare a capitalului, de amplificare a puterii și dimensiunilor marilor monopoluri imperialiste : Imperial Chemical Industries, British Steel Corporation în Marea Britanie ; Schneider-Creusot în Franța ; Krupp, Siemens, I.G. Farben în Germania ; Mitsubishi, Sumimoto, Yosuda în Japonia ; Ford, Rockefeller în S.U.A. ș.a.m.d. Este epoca în care au avut loc primele fuziuni între monopolști din diferite țări, luînd astfel naștere trusturile internaționale⁴.

Dezvoltarea economiei capitaliste în perioada la care ne referim a fost strîns legată și de alte fenomene, precum menținerea imperiilor coloniale. Coloniile au continuat a fi importante surse de materii prime și

² N. N. Iakovlev, *Istoria contemporană a S.U.A. 1917—1960*, Editura politică, București, 1963, p. 124.

³ Jean Elleinstein (sub conducerea lui), *Histoire mondiale des socialismes*, vol. III, Armand Collin, Paris, 1984, p. 322—323.

⁴ Raymond Cartier, *Le monde entre deux guerres. 1919—1939*, Paris, 1977, p. 143—160 ; Wolfgang Abendroth, *Histoire du mouvement ouvrier en Europe*, Éditions Maspero, Paris, 1967, p. 99.

piețe pentru desfacerea produselor industriale ale metropolelor, chiar dacă realitatea istorică de după primul război mondial, în condițiile în care forțele național-revoluționare din zonele coloniale și țările dependente și-au început ascensiunea (Siria, Irak, India, Birmania, China), prefigura deja sfârșitul unui asemenea proces istoric. Lupta pentru acapararea de piețe a continuat, un exemplu elocvent constituindu-l ofensiva imperialismului american, a cărui penetrație s-a intensificat în diferite zone ale lumii în dauna Marii Britanii și a altor puteri europene. De altfel, imperialismul american s-a manifestat și pe tărîm militar, cu precădere în America Centrală și Caraibe, ocupînd Cuba, Haiti, Republica Dominicană, Nicaragua, El Salvador, Honduras ⁵.

În U.R.S.S., distinctivă a fost angajarea popoarelor sovietice într-un efort deosebit pentru înlăturarea efectelor provocate de participarea Rusiei țariste la războiul imperialist și de războiul civil. „Noua politică economică” a contribuit la realizarea în ritm mai accelerat a refacerii economiei atât în industrie, cît mai ales în agricultură. În 1925 s-a ajuns ca $\frac{3}{4}$ din capacitatea productivă a industriei să intre în funcțiune ; s-a procedat la aplicarea planului de electrificare ; a fost inițiată, prin hotărîrile Congresului al XIV-lea al P.C.U.S., politica de industrializare rapidă a țării, iar din 1927 s-a trecut la dezvoltarea planificată a economiei, odată cu elaborarea primului plan cincinal ⁶. De menționat că, după moartea lui V.I. Lenin, la nivelul conducerii P.C.U.S. au avut loc acute confruntări de poziții atât în problemele teoretice, cît și în cele ale practicii politice, sociale și economice : posibilitatea edificării socialismului în condițiile înapoierii economice a țării și ale nerealizării revoluției în țările avansate, relațiile clasei muncitoare cu celelalte clase și îndeosebi cu țărăimea, ritmurile dezvoltării economice, prioritățile, metodele de conducere a societății etc. În cursul acestor înfruntări s-au conturat reperele politicii de edificare a socialismului, în condițiile încercuirii capitaliste, avînd la temelie industrializarea socialistă și treptata transformare socialistă a agriculturii.

Din cauze obiective, dar și subiective, procesul complex de înfăptuire a acestei politici a cunoscut numeroase dificultăți și contradicții, care n-au putut să nu se răsfrîngă negativ asupra dezvoltării înseși a noii societăți. Cu toate acestea, construcția socialismului în U.R.S.S. s-a conturat și s-a derulat ca unul din procesele istorice dominante ale vremii, fiind, în epocă, pe de o parte, obiect de spaimă, de groază (în raport cu conștiința politică a claselor dominante), iar, pe de altă parte, de prețuire și de speranță socială, de admirație (în raport cu conștiința politică a maselor, a clasei muncitoare în mod deosebit). Și aceasta cu atât mai mult, cu cît popoarele Uniunii Sovietice au fost nevoite să dea naștere noii societăți „într-o singură țară”, care se vedea înconjurată de ostilitatea burgheziei, cu mijloace materiale și cadre insuficiente. Cu prețul a numeroase sacrificii, ele au construit un tip nou de societate ⁷.

În primul deceniu și jumătate de după conflagrația mondială, societatea omenească a înregistrat și în plan spiritual realizări dintre cele mai deosebite, atît ca urmare a unor mari descoperiri științifice — cele din domeniul fizicii atomice, datorate lui Albert Einstein, Niels Bohr,

⁵ Jean Elleinstein, *op. cit.*, p. 324.

⁶ *Mejdunarodnoe raboceie dvijenie. Voprosi istorii i teorii*, vol. 5, Editura Misli, Moscova, 1981, p. 26 și urm.

⁷ *Istoriia Kommunisticeskoi Partii Sovetskogo Soiuza*, tom. 4, partea I (1921—1929), Politizdat, Moscova, 1964.

James Chadwick, Ernest Rutherford, soților Irène și Frédéric Joliot-Curie —, cît și prin amplificarea progresului tehnic, ceea ce a condus la lărgirea considerabilă a orizontului cunoașterii umane, practic în toate domeniile — de la fizică, chimie și biologie la astronomie sau filozofie, sociologie și istorie — și care au făcut ca omul să fie mult mai încrezător în forța și capacitatea sa de creație. Și dacă în istoriografie a strălucit, spre pildă, opera marelui savant român Nicolae Iorga, ori s-au conturat unele curente noi precum cel al „sintezei istorice“, intrat ulterior în circuitul științific sub denumirea de „Școala Analelor“ (din Franța), în creația literară s-au impus atenției operele unor scriitori ca Maxim Gorki, Romain Rolland, André Gide, Marcel Proust, Rudyard Kipling, Herbert G. Wells, Bertolt Brecht, Ștefan Zweig, Heinrich și Thomas Mann, Eugene O'Neill, Theodore Dreiser, Ernest Hemingway, William Faulkner iar în România ale lui Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu, Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Camil Petrescu etc. Artele plastice au reflectat, cu mijloace noi și în modalități stilistice moderne, aspecte esențiale ale realității, printre inovatori înscriindu-se Henri Matisse, Constantin Brâncuși, Pablo Picasso, Georges Braque, Paul Klee, Marc Chagall, Maurice Utrillo, Henry Moore ș.a. Ca și în domeniul muzicii, în care s-au impus atenției Arnold Schönberg sau George Enescu.

Pe fondul dezvoltării economice înregistrate în anii 1924—1928, în structurile sociale ale societății capitaliste au apărut modificări importante, cu răsfringeri nemijlocite asupra raportului de forțe dintre clase, distinctive fiind, pe de o parte, creșterea numerică și calitativă a rîndurilor clasei muncitoare, iar, pe de altă parte, accentuarea diferențierilor din interiorul țărănimii și al păturilor mijlocii, ca urmare a crizei economice din 1921 și a celei din 1929—1933. Pentru creșterea rîndurilor clasei muncitoare este ilustrativ a menționa că, dacă la începutul secolului al XX-lea în industria țărilor capitaliste dezvoltate lucrau circa 85 milioane de muncitori, în ajunul celui de-al doilea război mondial lucrau 141,2 milioane, adică 65,9% din populația activă. De asemenea, dacă avem în vedere, ca ani de referință, anii 1920 și 1940, se poate consemna că ponderea muncitorilor în populația activă din principalele țări capitaliste a sporit după cum urmează : în S.U.A. de la 68,3% la 77,5%, în Anglia de la 86,8% la 89,1%, în Germania de la 66,5% la 68,3%, în Franța de la 56% la 59,7%, în Italia de la 45,2% la 51,9%, în Japonia de la 37,8% la 46%⁸.

Creșterea economică și lupta clasei muncitoare au făcut ca mai în toate țările capitaliste dezvoltate să se înregistreze din partea cercurilor guvernante unele concesii în materie de politică socială : creșteri de salarii, asigurări etc. Așa, de pildă, în Germania, guvernul de coaliție al partidelor burgheze a adoptat legea cu privire la asigurarea pentru șomaj sau legea referitoare la tribunalele de conciliere.

Viața politică, în unele țări ca Anglia, Franța, Germania, Cehoslovacia, S.U.A. ș.a., a fost marcată de afirmarea mai accentuată a democrației burgheze (victoria, în 1924, a Blocului de stînga în Franța, victoria Partidului Laburist din Anglia în 1923 și 1929), iar în altele de accentuarea tendințelor antidemocratice, pînă la crearea de regimuri dictatoriale și fasciste (Ungaria, Italia, Bulgaria, Polonia, Portugalia)⁹.

⁸ *Mejdunarodnoe rabooce dvijenie. Voprosi istorii i teorii*, vol. 5, p. 85.

⁹ *Regimurile fasciste și totalitare din Europa*, vol. I—III, Editura militară, București, 1979, 1981, 1983 ; Jacques Droz, *Histoire de l'antifascisme en Europe. 1923—1939*, Editions La Découverte, Paris, 1985, p. 8—9.

În plan ideologic, a continuat să se afirme spiritul viu al gândirii raționaliste, iar marxismul să-și sporească audiența și forța însăși de analiză a fenomenelor noi apărute în societate. S-au afirmat curente ca neokantianismul, neohegelianismul, pragmatismul și gânditori ca Benedetto Croce, Karl Jaspers, Max Weber etc. La rîndul său, marxismul, dincolo de interpretările dogmatice care au căpătat o circulație din ce în ce mai largă, a consemnat contribuțiile creatoare ale lui V.I. Lenin, Antonio Gramsci, Lukács Gyorgy ș.a. În cîmpul ideologic al societății au apărut și fenomene tipice crizei spirituale, opere filosofice și social-politice scrise de pe poziții agnostice, iraționaliste, mistice, rasiste și din care avea să se alimenteze copios ideologia fascistă ¹⁰, avînd ca autori pe Oswald Spengler, Ernst Jünger sau Charles Maurras.

Cursul vieții politice internaționale s-a desfășurat sub semnul unei noi configurații a raporturilor de forțe și a contradicțiilor existente. Contradicțiile ce se dezvoltau între puterile învingătoare în primul război mondial se interferau cu celea dintre grupul statelor învingătoare și grupul statelor învinse, cu jocul complex al convergențelor și divergențelor de interese între marile puteri, cu interesele tot mai activ susținute pe arena internațională ale statelor ce își desăvîrșiseră unitatea națională sau își dobîndiseră existența statală independentă și cu contradicția generată de existența, acum, în lume, a unor sisteme social-economice și politice opuse ¹¹. Elementele de divergență au fost multiple : de la politica despăgubirilor de război impuse țărilor învinse, cu precădere Germaniei, dar și unora din țările aflate în tabăra învingătorilor, între care și România, la cele privind cooperarea economică (Conferința de la Genova din 1922) sau organizarea unui sistem de securitate internațională. Acestea au fost și izvoarele care au alimentat o susținută politică a înarmărilor, pe de o parte, și existența, pe de altă parte, a unor inițiative pe linia limitării acestui fenomen aparținînd cu precădere U.R.S.S. dar și altor țări, ca România. De asemenea, între țările capitaliste au existat deosebiri de păreri în jurul recunoașterii statului sovietic, al izolării lui pe mai departe sau al acceptării ca partener atît în planul relațiilor economice, cît și al celor politice, cîștigînd teren această ultimă tendință, soldată, între altele, cu intrarea U.R.S.S. în Liga Națiunilor.

De-a lungul anilor 1919—1933 n-au lipsit momentele de criză din viața internațională (ocuparea Ruhrului de către Franța și Belgia în 1923), sau de confruntare militară (atacul Japoniei împotriva Chinei în 1931). Elemente de tensiune în viața internațională a generat și politica revizionismului promovată de Italia fascistă, Ungaria horthystă, Germania weimariană și mai ales de Germania hitleristă, începînd din ianuarie 1933, făcînd ca existența unor preocupări pentru colaborare și înțelegere între popoare să fie cu timpul subminată din ce în ce mai mult, ca activitatea Societății Națiunilor pe linia apărării păcii, a stingerii focarelor de încordare, să nu-și dovedească eficacitatea deplină, chiar dacă sub egida ei își desfășura lucrările Conferința pentru dezarmare (1932—1933). Nici pactul Briand-Kellog (1929), nici existența și activitatea unor alianțe regionale ca Mica Înțelegere sau Antanta Balcanică, nici politica de securitate,

¹⁰ Karl Jaspers, *Die geistige Situation unserer Zeit*, Berlin-Leipzig, 1931, p. 84 și urm.

¹¹ Ion Popescu-Puțuri, *Indemn la creație*, Editura politică, București, 1984, p. 267.

înțelegere și cooperare promovată de diverse țări între care și România n-au putut înfriuri cursul vieții internaționale pe un făgaș mai fertil, cu atât mai mult cu cât venirea partidului lui Hitler la putere în Germania avea să accentueze tendințele reprezentate de revizionism, revanșă și război.

Să mai consemnăm, pentru tabloul de ansamblu al contextului general istoric în care s-a realizat dezvoltarea mișcării muncitorești internaționale, că, pe fondul realizărilor economice ale anilor 1924—1929, atât în rîndurile burgheziei, cât și ale vîrfurilor unora din marile organizații muncitorești, cele a căror practică politică era inspirată de ideologia reformistă, a luat naștere iluzia apariției unei ere a capitalismului planificat, o eră în care problema recesiunilor și chiar a crizelor economice nu s-ar mai fi putut pune și că principala sarcină ar fi fost doar aceea de a obține noi succese în plan social prin negocieri de compromis cu burghezia. În felul acesta se scăpa din vedere că succesele democratice, inclusiv cele electorale, ca în Anglia, Franța și Germania, erau legate de efectele unor acțiuni sociale de anvergură (greva generală a muncitorilor din Marea Britanie în 1926)¹². Spre deosebire de vîrfurile conducătoare ale social-democrațiilor, comuniștii s-au concentrat asupra analizei societății capitaliste, a contradicțiilor ei generale și specifice, a unor fenomene ca șomajul structural existent în economia uneia sau alteia dintre țările capitaliste sau criza agricolă cvasigenerală, care să prevadă declanșarea unei noi crize economice.

Violența cu care a început a se manifesta criza izbucnită în octombrie 1929, odată cu prăbușirea acțiunilor la Bursa din New York, a făcut ca în S.U.A. producția industrială să scadă cu 46,2% în comparație cu anul 1928, în Germania cu 40,6%, în Japonia cu 36,7%, în Franța cu 32,9%, în Anglia cu 23,8%¹³. În România apogeul crizei a fost atins în 1932, cînd indicele general al producției industriale a scăzut, din punct de vedere valoric, la aproape 58% față de 1929. În general, industria lumii capitaliste a fost aruncată înapoi cu aproape două decenii, situîndu-se la nivelul anilor 1908—1910. Criza a dus la ruinarea a milioane de producători agricoli mici și mijlocii, la reducerea sensibilă a producției agricole, la degradarea acestui important sector economic.

Burghezia de pretutindeni a căutat să iasă din criză pe seama clasei muncitoare, a maselor largi populare. Șomajul a cunoscut cote deosebit de ridicate, totalizînd, pentru principalele țări capitaliste, cifra de aproximativ 50 milioane șomeri (S.U.A. — 17 milioane, Germania — 8,5 milioane, Anglia — 4 milioane, Japonia peste 2,8 milioane, Franța — 2,3 milioane)¹⁴. În România, șomajul a ajuns la circa 35% din totalul salariaților¹⁵. Salariile oamenilor rămași în circuitul producției s-au diminuat simțitor. În S.U.A. fondul de salarii a scăzut de la 11 miliarde dolari în 1929, la 5 miliarde dolari în 1933 ; în Germania de la 44,5 miliarde mărci în 1929, la 25,7 miliarde mărci în 1933. Salariaților din România li s-au aplicat așa-zisele „curbe de sacrificiu“.

¹² Wolfgang Abendroth, *op. cit.*, p. 98.

¹³ M. Krivoguz, I. L. Molcianov, *Lenin i borba za edinstvo rabocego dvijenie*, Leningrad, 1969, p. 195.

¹⁴ William Z. Foster, *Istoria celor trei internaționale*, Editura politică, București, 1958, p. 434.

¹⁵ *Congresul general sindical ținut la București în zilele de 28—30 octombrie 1934*, Tipografia cooperativă „Litera“, București, 1934, p. 23.

Consecința nemijlocită a agravării exploatarei și asupririi maselor populare în perioada crizei economice a anilor 1929—1933 avea să fie desfășurarea unui avînt deosebit al mișcării muncitorești de pretutindeni, mai ales în raport cu anii 1924—1928, care au fost mai puțin tumultuoși, ca dinamism și tensiune revoluționară. Dar și în anii 1924—1928 clasa muncitoare a continuat să fie o prezență activă pe scena social-politică și economică a propriei țări. Așa, de pildă, muncitorii din numeroase țări ale lumii au continuat și în 1924 firul acțiunilor lor revendicative, în prim-plan situîndu-se Germania cu 2 006 greve și 1 663 000 de participanți, S.U.A. cu 1 249 (655 000 greviști), Franța 1 083 (275 000), Polonia 929 (82 000), Marea Britanie 710 (613 000), Austria 426 (293 849) ¹⁶. În 1925, pe teritoriul Austriei se înregistrau 499 de greve cu 155 000 participanți, în Franța 931 (249 000), în Suedia 239 (146 000), în Cehoslovacia 294 (164 000), în S.U.A. 1 301 (428 000) etc. ¹⁷ În anii 1926—1928, de asemenea, s-au desfășurat importante mișcări revendicative, o amploare deosebită punînd în evidență greva generală a muncitorilor englezi din mai 1926. Această ultimă acțiune a avut ca moment de început ziua de 1 mai și s-a încheiat la 12 mai, muncitorii mineri continuînd lupta pînă către sfîrșitul lunii noiembrie. La grevă au participat peste 5,5 milioane de muncitori, cuprinzînd, la un moment dat, toate ramurile industriale ale țării. Lupta eroică a proletariatului englez a fost sprijinită, moral și material, de clasa muncitoare din numeroase țări ale lumii (U.R.S.S., Germania, S.U.A., Franța, Belgia, Olanda, România, Suedia, Finlanda, Norvegia etc.). În cele din urmă greva a eșuat, dar nu fără anumite repercusiuni în ansamblul vieții social-politice a Marii Britanii, între care erodarea mai accentuată a audienței electorale de care se bucuraseră forțele conservatoare.

Anii 1927—1928 au fost marcați de unele importante confruntări sociale într-o țară sau alta, cu prezența în prim-plan a clasei muncitoare. Peste 150 000 de muncitori textiliști din Łódź (Polonia) au încetat lucrul în zilele de 8—21 martie 1927 ; în S.U.A., 175 000 de mineri au susținut o grevă ce a durat de la 1 aprilie 1927 pînă la 18 iulie 1928, bucurîndu-se de sprijinul material al muncitorilor din numeroase ramuri industriale ¹⁸. Un ecou deosebit prin amploarea și forța ei combativă a avut, în vara anului 1927, greva generală a muncitorilor din Viena, determinată de provocările mișcării fasciste. Timp de cîteva zile capitala Austriei a fost scena unor ciocniri sîngeroase între muncitori și forțele militare ale guvernului. Lupta a fost inegală, burghezia reușind să înăbușe lupta clasei muncitoare. Au căzut 85 de morți și numeroși răniți din rîndurile muncitorilor, mulți alții fiind nevoiți să emigreze.

De asemenea, în acești ani importante acțiuni greviste s-au înregistrat și în Asia și în America Latină. În Indochina, muncitorii petroliști din Vietnam s-au ridicat la luptă în martie 1928 ; din aprilie pînă în octombrie, 150 000 de muncitori textiliști din Bombay (India) s-au ridicat împotriva concedierilor, ca urmare a raționalizării procesului de producție, la toate acestea adăugîndu-se lupta a peste 100 000 de țărani indieni din Bolivia și a peste 32 000 de lucrători de pe plantațiile de banane din Columbia (noiembrie-decembrie 1928), greva generală a muncitorilor portuari din Angola (decembrie 1928), a muncitorilor din industria tutunului în Filipine

¹⁶ *Geschichte der internationalen Arbeiterbewegung in Daten*, Dietz Verlag, Berlin, 1986, p. 239.

¹⁷ *Ibidem*, p. 248.

¹⁸ *Ibidem*, p. 254.

ș.a. Toate aceste acțiuni muncitorești, revendicative în cea mai mare parte, dar căpătînd multe dintre ele și o certă coloratură politică, au pus în evidență nu numai realitatea obiectivă a luptei de clasă a proletariatului, chiar în condițiile unui ritm mai accelerat de dezvoltare a economiei capitaliste, dar și diversificarea formelor de exprimare a clasei muncitoare în confruntarea ei cu burghezia, argumentînd o dată mai mult necesitatea acțiunii de fortificare a organizațiilor sale politice și profesionale, de desfășurare a luptei cu rîndurile organizate unitar.

Această necesitate avea să fie relevată cu o forță mult sporită în condițiile izbucnirii și desfășurării crizei economice din 1929—1933, cînd clasa muncitoare avea să-și etaleze din nou capacitatea de acțiune, fiind în măsură ca, prin activitatea partidelor ei politice, a celor comuniste în mod deosebit, să atragă în frontul luptei și alte categorii sociale existente în societate, ea angajîndu-se cu o forță din ce în ce mai mare pe făgașul luptei împotriva ofensivei capitalului contra drepturilor economice și politice ale oamenilor muncii, pentru apărarea libertăților democratice, a suveranității și independenței naționale ale popoarelor amenințate de expansionismul imperialist.

Pe primul plan al luptei sociale din acești ani s-a înscris mișcarea grevistă, care a luat o extindere asemănătoare cu cea din perioada avîntului revoluționar de la sfîrșitul primului război mondial. Așa, de pildă, în anii 1929—1933, numai în 15 țări capitaliste dezvoltate au avut loc aproximativ 19 000 de greve, la care au participat 8,5 milioane de greviști ¹⁹.

Mișcarea revendicativă a clasei muncitoare s-a remarcat printr-o puternică combativitate politică și o pronunțată solidaritate muncitorească. În numeroase țări capitaliste (Germania, Polonia, Anglia, Franța, Belgia, Canada), țări afectate de un puternic șomaj, au avut loc mari demonstrații de stradă și marșuri împotriva concedierilor masive de muncitori. La demonstrația șomerilor din 6 martie 1930, din S.U.A., au participat peste 1 250 000 de oameni ²⁰. La 1 septembrie 1930, în Ungaria s-a desfășurat o puternică demonstrație a 100 000 de muncitori împotriva politicii economice a guvernului. Sub lozinca „împotriva morții de foame“, în septembrie 1931 a avut loc în S.U.A. greva generală a minerilor. În Italia, în iulie 1931 a avut loc una dintre cele mai mari greve ale muncitorilor agricoli, iar în 1933 s-au desfășurat peste 100 de greve la Torino, Milano, Genova și în alte centre industriale. Spania se găsea și ea în fața unor puternice confruntări sociale. Clasa muncitoare spaniolă a jucat un rol important în acțiunea politică de înlăturare, în aprilie 1931, a regimului monarhic, de instaurare a republicii, deschizînd noi fronturi de luptă pentru transformări democratice. Și în Polonia mișcarea grevistă a cunoscut o creștere continuă în rîndurile celor pe care i-a înrolat, de la 50 000 de greviști în 1930 la 300 000 în 1932, pentru ca, în 1934, numărul acestora să se ridice la 400 000. În Cehoslovacia, din inițiativa comuniștilor, în martie 1931. s-a desfășurat congresul național al șomerilor, puternică manifestație împotriva burgheziei și a politicii antimuncitorești a acesteia. Grevă generală a minerilor din Cehia de nord, la care au participat peste 25 000 de muncitori, s-a înscris pe firul luptei revendicative a clasei muncitoare ca o puternică confruntare socială.

¹⁹ William Z. Foster, *Ocerki mirovovo profsoiuznovo dvijenja*, Moscova, 1958, p. 385.

²⁰ William Z. Foster, *Istoria celor trei Internaționale*, p. 441.

Lupte de amploare a cunoscut în acești ani și scena social-politică a României. Prima mare bătălie de clasă din șirul luptelor sociale ale epocii de criză economică a constituit-o marea grevă a minerilor de la Lupeni din vara anului 1929. Treptat, mișcările revendicative s-au extins cuprinzând cele mai importante centre muncitorești ale țării. Între anii 1929 și 1932 au avut loc în România 377 de mișcări greviste, la care au participat muncitori din 1 054 de întreprinderi; grevele au însumat circa 845 000 zile de lucru pierdute. Pe lângă acestea, s-au înregistrat 840 de conflicte latente de muncă într-un mare număr de întreprinderi ²¹. Luptele din acești ani, care au culminat cu marile bătălii revoluționare ale cefe-riștilor, petroliștilor, metalurgiștilor, textiliștilor au pus în evidență semnificația deosebită a frontului unic muncitoresc, la ele participând, de aceeași parte a baricadei, atât comuniștii, cât și muncitorii socialiști și social-democrați. Comitetele de acțiune apărute în cursul acestor lupte au relevat forța unității rîndurilor clasei muncitoare, tendința ei de a găsi forme concrete de luptă mai eficiente pentru o nouă condiție de existență ²². „Desfășurate la scurtă vreme după instaurarea dictaturii fasciste hitleriste în Germania, luptele proletariatului român din 1933 au avut și o însemnătate internațională, înscriindu-se printre primele mari acțiuni ale proletariatului mondial împotriva fascismului” ²³ — apreciază tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Luptele sociale din acești ani, desfășurate în condițiile unei mari diversități de situații, au îmbogățit experiența mișcării muncitorești internaționale. Pentru prima dată s-a desfășurat pe scară largă o nouă formă de luptă, așa cum a fost aceea a ocupării fabricilor și uzinelor pe timpul grevelor (Polonia, România, Franța ș.a.). Totodată, în toil luptelor muncitorești s-au creat comitete de acțiune, comitete ale șomerilor, ale pensionarilor ș.a., constituite din reprezentanți ai comuniștilor, ai altor forțe politice muncitorești.

Criza economică s-a răsfrînt negativ, prin consecințele ei, și în alte zone ale planetei. În America Latină a generat o puternică instabilitate politică, urmată de instalarea unor regimuri de dictatură militară (Argentina, Brazilia, Peru, Bolivia, Guatemala etc.) și care aveau să domine aproape întregul continent, fără a fi în toate cazurile conservatoare, fiindcă a luat naștere și o mișcare națională de apărare sau de recucerire a independenței depline față de S.U.A. În vîltoarea acestei mișcări s-au afirmat ca elemente componente și unele cerințe sociale, precum necesitatea unei reforme agrare mai profunde; au fost și unele mișcări populare mai ample, ca insurecția peonilor din El Salvador (ianuarie 1932), în organizarea și desfășurarea căreia partidul comunist a avut un rol important.

În perioada interbelică, mai mult ca în trecut, mișcările de eliberare națională au început să se afirme ca o parte integrantă a procesului revoluționar mondial. Ele au devenit mai mature și mai organizate și, alături de mișcarea muncitorească internațională, au contribuit la slăbirea și subminarea pozițiilor imperialismului în lume. Printre principalele mișcări de eliberare națională și progres social cunoscute în perioada 1924—1933

²¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 363—364.

²² 1933. *Luptele revoluționare ale muncitorilor ceferiști și petroliști*, Editura politică, București, 1971.

²³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, p. 367.

s-au detașat revoluția antiimperialistă și antifeudală din Mongolia (1921—1924), agitațiile de masă din India (1919—1924), războiul popular de eliberare națională din Siria (1925—1927), mișcarea de eliberare națională din Maroc, declanșată încă din 1921 în regiunea muntoasă a Rifului, revoltele anticolonialiste din Indonezia (1926—1927), puternicele frământări din anii 1929—1933 din Vietnam, Coreea, Filipine, Irak.

Epoca anilor 1924—1933 a fost sensibil marcată de evenimentele din China, unde situația economică, socială, politică și națională era deosebit de încordată, unde forțele politice ale burgheziei ajunseseră la concluzia că se impunea înlăturarea dominației străine imperialiste și așezarea internă a țării pe baze moderne, ceea ce echivala cu necesitatea organizării unei revoluții naționale. O necesitate ce-și găsea reflectarea și în gândirea politică a tinărului Partid Comunist Chinez, care aprecia, încă în anul 1923, în documentele celui de-al III-lea Congres al său, că „sarcina principală în etapa dată este realizarea revoluției naționale”²⁴ și că, în condițiile rămânării în urmă a Chinei, „mișcarea muncitorească independentă nu este încă suficient de puternică” și nici „clasa muncitoare nu a devenit încă o forță socială independentă”²⁵. Ca atare, cu același prilej s-a hotărât ca membrii Partidului Comunist Chinez să se înroleze în Partidul Național (Guomindang), care „ocupă locul conducător în această revoluție”²⁶. Prin înrolarea membrilor săi în Partidul Național, partidul comunistilor nu pierdea însă din vedere „să mențină organizațiile sale secrete și să urmărească cu perseverență programul și politica sa proprie”²⁷.

În urma eforturilor depuse, în mod special de comuniști (care au elaborat și documentele de bază), la primul Congres al Partidului Național (ianuarie 1924) a fost concepută declarația antiimperialistă și antifeudală, precum și politica de „alianță cu U.R.S.S., cu Partidul Comunist Chinez și sprijinirea muncitorilor și țăranilor”, ca documente și orientări fundamentale ale revoluției naționale.

În noile condiții create de formarea frontului unit, mișcarea muncitorească din principalele centre industriale a început să se refacă și chiar să ia avânt, ilustrativ fiind valul de greve ce a cuprins întregul oraș Shanghai în 1925, când numărul participanților s-a ridicat la 200 000. Muncitorilor li s-au alăturat studenții și comercianții și s-a creat un Comitet unit al muncitorilor, comercianților și studenților. Cu lupta muncitorilor din Shanghai s-au solidarizat forțele muncitorești și democratice din întreaga Chină. Semnificativă a fost și greva generală de la Xianggang (Hong Kong), cu participarea a 100 000 de muncitori și care a durat 16 luni.

Amploarea valului revoluționar de la începutul anului 1927 a determinat puterile imperialiste să intervină, bombardând orașul Nanjing, împrejurare care, între altele, a condus la o susținută acțiune de reprimare a luptei revoluționare, căreia i-a căzut victimă floarea clasei muncitoare chineze. Pentru salvarea forțelor revoluționare și crearea unei armate proprii, la indicația C.C. al P.C. Chinez, comuniștii au organizat insurecția de la Nanchang (1 august 1927). Unități ale acestei armate, treptat, s-au retras în bazele revoluționare din Munții Jinggang, create de Mao Zedong și alți conducători comuniști, și tot aici vor găsi refugiu și organele de con-

²⁴ *Zhonggang Dengshi Da Shiji Nianbiao* (Cronologia evenimentelor importante ale istoriei Partidului Comunist Chinez), Secția de cercetare a istoriei Partidului Comunist Chinez, Beijing, 1987, p. 24.

²⁵ *Ibidem*, p. 23.

²⁶ *Ibidem*, p. 24.

²⁷ *Ibidem*, p. 26.

ducere ale Partidului Comunist Chinez. Odată cu lărgirea acestor baze de sprijin, la 7 noiembrie 1931 avea să se formeze Guvernul Central Provizoriu al Republicii Sfaturilor Chineze.

În cadrul mișcărilor de eliberare națională, alături de celelalte forțe sociale, un rol crescând a jucat proletariatul, al cărui număr a început, treptat, să crească. Relevînd acest fapt, gazeta democratică românească „Facla” scria, în numărul său din 16 iunie 1930 : „Cu toată diversitatea condițiilor economice și politice din colonii putem afirma cu toată certitudinea că în toate țările din Asia, nu numai în India și China, ci și în Coreea, Filipine, Indonezia, Arabistan (Peninsula arabică — *n.n.*), ca și în țările din America Latină, proletariatul — toate proporțiile fiind păstrate bineînțeles — începe să aibă un rol activ”.

În întreaga perioadă analizată, din punct de vedere politic, mișcarea muncitorească internațională a continuat să fie divizată în aripile ei comunistă și social-democrată, fapt ce a îngreunat considerabil posibilitățile de ofensivă a proletariatului împotriva capitalismului.

După înăbușirea avîntului revoluționar din anii 1917—1923, partidele comuniste au trecut printr-un proces complex de consolidare organizatorică, de cristalizare a liniei lor general-politice, a tacticii și strategiei. În cadrul acestui proces anevoios, mișcarea comunistă a înregistrat o spore a rîndurilor sale. Așa, de pildă, efectivul partidelor comuniste a crescut, în numai trei ani, de la 445 000 în 1928 la 913 000 în 1932²⁸. În perioada 1924—1933 s-au creat 20 de noi partide comuniste, mărinfluența mișcării revoluționare în cele mai îndepărtate colțuri ale lumii (1924 în Liban ; 1925 în Coreea, Cuba, El Salvador, India ; 1926 în Cipru ; 1928 în Paraguay, Peru ; 1929 în Thailanda, Singapore, Siria, Vietnam ; 1931 în Costa Rica, Ecuador, Venezuela. Partidul Comunist al Uniunii Sovietice și-a sporit rîndurile de la 1 088 000 în decembrie 1925 la 1 972 483 în iunie 1930 și la 2 807 786 membri și candidați în ianuarie 1934²⁹.

Partidele comuniste, ca partide revoluționare, au căutat să se implice cît mai mult în viața social-politică a țărilor în care acționau, să găsească mijloace și forme de angajare a clasei muncitoare, a maselor largi de oameni ai muncii în lupta, pe diferite căi, care putea conduce la rezolvarea diverselor probleme economice, sociale, politice, instituționale. Așa, campaniile electorale au fost folosite de partidele comuniste pentru afirmarea programelor lor, a punctelor de vedere proprii. Rezultatele electorale ale partidelor comuniste reflectau, totodată, și ponderea pe care o dețineau în viața social-politică din țările lor în etapa dată. Astfel, Partidul Comunist German trimitea pe băncile Reichstagului, în 1928, 54 de deputați ; în septembrie 1930 avea 77 de deputați ; în iulie 1932 numărul lor creștea la 89, pentru ca, în noiembrie același an, să dispună de 100 de deputați sau de 16,9% din electorat³⁰. În Franța, în 1925, numărul membrilor partidului comunist se ridica la 83 326, pentru el votînd, la alegerile din mai 1924, 825 812 alegători, numărul acestora crescînd continuu³¹. În 1924, comuniștii italieni au reușit să obțină votul a 268 000 de alegători și să trimită în parlament 19 deputați (în 1926 a fost dizolvat parlamentul pluripartid,

²⁸ „Correspondance Internationale Communiste”, nr. 75—76, 1935.

²⁹ *Istoriia Kommunisticeskoi Partii Sovetskogo Soiuza, tom. 4, partea I*, p. 414, partea a II-a, p. 70, 262.

³⁰ *Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung*, vol. V, Dietz Verlag, Berlin, 1966, p. 160—167.

³¹ *Histoire du Parti Communiste Français*, Editions sociales, Paris, 1964, p. 150, 205.

instituindu-se parlamentul totalitar fascist). Partidele comuniste și-au consolidat rîndurile și în alte țări europene. În 1927 efectivul Partidului Comunist Cehoslovac s-a ridicat la 150 000 de membri. Comuniștii români, deși acționau în ilegalitate, au obținut, în alegerile parlamentare din 1931, 5 mandate de deputați, invalidate abuziv de autorități.

În anii 1924—1933, partidele comuniste, militînd cu hotărîre împotriva exploatării capitaliste, au avut un rol important în organizarea și conducerea unor acțiuni muncitorești pentru drepturi economice și politice, pentru progres social. Încă din primii ani ai stabilizării capitaliste, comuniștii au chemat masele la luptă împotriva ofensivei patronale, pentru apărarea cuceririlor obținute în anii avîntului revoluționar. Iar, mai tîrziu, în perioada crizei economice, partidele comuniste au acționat cu energie în rîndul maselor de muncitori pentru prevenirea declanșării unei noi conflagrații mondiale. Din acest punct de vedere, ilustrativ a fost ecoul pe care l-a avut în epocă mișcarea antirăzboinică ce a luat naștere în vara anului 1932, odată cu convocarea la Amsterdam a unui congres mondial consacrat luptei pentru pace, împotriva războiului.

În preajma congresului, partidele comuniste au făurit în propriile țări Comitete naționale antirăzboinice, care au desfășurat multiple și variate acțiuni pe linia creării unui curent larg de opinie împotriva forțelor imperialiste ce puneau din nou în pericol pacea între popoare, pentru apărarea independenței și suveranității tuturor statelor. La Paris, în iulie 1932, a avut loc un congres al muncitorilor și țăranilor împotriva războiului, la care au fost prezenți peste 2 000 de delegați și 1 000 de invitați. Ample acțiuni antirăzboinice au avut loc în Anglia, țările nordice, Cehoslovacia, Iugoslavia ș.a. Consecvent poziției sale antimilitariste, Partidul Comunist Român a hotărît constituirea, în vara anului 1932, a Comitetului național antirăzboinic, cu sediul la București, care avea organizații în numeroase județe și orașe. Comitetul a editat „Buletinul de acțiune împotriva războiului”.

Congresul mondial contra războiului s-a ținut la Amsterdam, în zilele de 27—29 august 1932. Au participat delegați din 38 de țări, printre care și din România. Au fost prezenți reprezentanți ai unor largi categorii sociale, numeroase personalități de frunte ale culturii și științei mondiale. Apelul final al congresului chema popoarele din toate țările să se unească în lupta pentru apărarea păcii, pentru preîntîmpinarea unui nou război.

Preluînd vechile tradiții ale mișcării muncitorești, partidele comuniste au desfășurat largi acțiuni de solidaritate cu lupta proletariatului și a forțelor progresiste pentru eliberare socială și națională. Comuniștii, implicînd cei români, au sprijinit lupta de eliberare națională și pentru progres social a poporului chinez, s-au solidarizat cu greva minerilor englezi din 1926, cu insurecția proletariatului din Viena (iulie 1927), au condamnat întemnițarea și executarea în S.U.A. a lui Sacco și Vanzetti (august 1927), au înfierat asasinarea de către conducătorii Ungariei horthyste a militanților comuniști unguri Sallai și Fürst (iulie 1932), au susținut mișcările pentru autodeterminare națională a popoarelor din colonii. În același timp, partidele comuniste au continuat acțiunile lor de solidaritate și sprijinire a Uniunii Sovietice, singura țară socialistă din acel timp.

Desigur, drumul parcurs în acești ani de partidele comuniste a fost deosebit de sinuos, plin de greutate și obstacole. Scoaterea în afara legilor a numeroase partide comuniste — în Turcia, Ungaria, Italia, Bulgaria, Polonia, Iugoslavia, Portugalia, România, Germania ș.a. — constituia o

piedică în dezbateră largă și principală a problemelor social-economice ale dezvoltării țărilor respective. Dar chiar și acolo unde partidele activau în mod legal, persistența unor tendințe sectare le îndepărtau de analiza marxistă creatoare a situației concrete, pe temeiul căreia să se dezvolte acțiunea lor revoluționară. La aceasta trebuie adăugat cadrul internațional de organizare a partidelor comuniste, faptul că strategia și tactica luptei revoluționare erau adoptate nu în mod autonom, în funcție de condițiile istorice concrete în care acționau, ci pe baza directivelor primite de la forurile conducătoare ale Cominternului. În acest sens, referindu-se concret la situația Partidului Comunist Român, la modul cum s-au răsfrânt în documentele și practica sa politică analizele eronate, indicațiile neconforme cu realitatea transmise de conducerea Cominternului, secretarul general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, apreciază că „Tezele și lozincile eronate întâlnite în documentele partidului în această perioadă s-au datorat lipsei unei analize aprofundate a istoriei poporului român, a dezvoltării economico-sociale și a raportului de forțe din țara noastră, cit și însușirii mecanice a unor teze elaborate în afară, ca urmare a practicilor Cominternului care stabilea directive ce nu țineau seama de realitățile concrete din țara noastră, dădea orientări tactice și indicații ce nu corespundeau condițiilor economice, social-politice, naționale din România”³².

Slăbiciunile și lipsa de autonomie a partidelor comuniste, în cadrul Internaționalei a III-a, neglijarea condițiilor concrete din țările în care activau, închistările sectariste, au frânat cucerirea de către ele a unei influențe preponderente în rândurile maselor populare, a cercurilor largi democratice³³.

Organizarea Internaționalei Comuniste ca un partid centralizat la scară mondială, în ciuda diversității enorme a contextelor social-politice și istorice în care acționa fiecare partid-sectie, efectuarea unor analize economice și politice globale, fără a ține cont de condițiile specifice existente într-o țară sau alta, și formularea, pe această bază, a unor teze și concluzii obligatorii pentru partide, toate acestea au îngreunat considerabil posibilitățile de inițiativă și afirmare a partidelor comuniste. Totodată, în numele centralismului și monolitismului, al disciplinei riguroase, conducerea Internaționalei Comuniste avea să intervină deschis în fixarea compunerii conducerii partidelor comuniste, practica excluderilor și purificărilor, a înlăturării diferitelor grupuri devenind, din excepție, o regulă.

O problemă esențială ce a confruntat mișcarea muncitorească internațională, în mod deosebit de-a lungul anilor 1924—1933, a fost cea referitoare la lipsa unității ei de acțiune în lupta împotriva exploatarei capitaliste. Fenomenul sciziunii a afectat de o manieră extrem de negativă cursul luptei revendicative a clasei muncitoare pe scena social-politică și ideologică a fiecărei țări.

Consecințele negative ale lipsei unității de acțiune au fost vizibile pentru majoritatea partidelor comuniste. Pentru depășirea acestui fenomen s-au căutat forme și mijloace de acțiune. La Congresul al IV-lea al Internaționalei Comuniste (1922) a fost elaborată tactica frontului unic, în care au fost încorporate sugestiile lui V. I. Lenin, dar, începând mai ales din 1924, nu s-a mers pe această linie, fiindcă tendințele sectare în apre-

³² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvârșirii construcției socialiste*, vol. 1, p. 361.

³³ Ion Popescu-Puțuri, *op. cit.*, p. 416.

cierea social-democrației au căpătat o pondere din ce în ce mai mare. S-a ajuns ca partidele social-democrate, în ansamblul lor, să nu mai fie considerate partide muncitorești, ci partide burgheze, care ar fi devenit „un al treilea partid al burgheziei“, după cum se consemna în documentele Congresului al V-lea al Cominternului (1924) sau o anexă a fascismului, o „aripă a fascismului“ (documentele Congresului al VI-lea, din 1928).

Tratându-se în bloc social-democrația, care avea totuși o puternică influență în masa de muncitori din numeroase țări, nefăcându-se o distincție între pozițiile unor lideri care pactizau într-adevăr cu burghezia, pe de o parte, și masa social-democraților, pe de altă parte, partidele comuniste au fost împinse și mai mult pe făgașul politicii sectare, au ajuns a-și îndrepta focul principal al criticii politice și ideologice împotriva socialiștilor de stînga, apreciați a fi „dușmanii de moarte ai comunismului și ai dictaturii proletariatului...“, cei mai periculoși propovăduitori ai politicii burgheze în clasa muncitoare“.

Tendențele sectare ale mișcării comuniste s-au manifestat nu numai în problema unității de acțiune a clasei muncitoare, ci și în alte componente ale activității ei. Așa a fost problema aliaților clasei muncitoare în lupta împotriva burgheziei. Apreciind unilateral raportul forțelor de clasă din țările capitaliste, Internaționala Comunistă a lansat lozincă „clasă contra clasă“, despre care militantul comunist Palmiro Togliatti arăta că „a fost esențialmente greșită și sursa unei periculoase închistări“³⁴. Într-adevăr, prin această lozincă nu se făceau distincțiile necesare în structura mult mai complicată a raporturilor sociale și de clasă specifice fiecărei țări, ceea ce era de natură a îngusta în mod subiectiv posibilitățile realizării unor alianțe între proletariat și alte păături sociale intermediare, inclusiv cu privire la păturile nemonopoliste în lupta împotriva burgheziei monopoliste și reacționare, pentru apărarea cuceririlor democratice. Teza „clasă contra clasă“ subaprecia aspectele general-democratice ale procesului de eliberare socială și națională, se răsfrîngea negativ asupra posibilităților de descifrare a naturii mult mai complexe și mai dinamice a raporturilor dintre proletariat și straturile sociale intermediare ale societății capitaliste: țărănimea, intelectualitatea, mica burghezie etc. Și aceasta, în condițiile în care criza economică din 1929—1933 afecta nu numai proletariatul, ci și largi categorii sociale, la fel cum pericolul fascist amenința nu numai clasa muncitoare, ci și alte clase și păături sociale, inclusiv grupări de stînga burgheze.

Toate aceste dificultăți, lipsuri și greșeli n-au putut opri dezvoltarea mișcării revoluționare, maturizarea continuă a partidelor comuniste care, ancorîndu-se tot mai mult în viața social-politică a țărilor lor, au desfășurat, în anii următori, ample acțiuni de luptă împotriva fascismului și războiului.

În ceea ce privește social-democrația, aceasta s-a refăcut organizatoric, atît la scară națională, cît și internațională, după frământările puternice pe care le-a cunoscut în primii ani postbelici. În împrejurările transformărilor intervenite în societate și în funcționalitatea însăși a sistemului capitalist, în mod deosebit pe fondul dezvoltării economice care a avut loc de-a lungul anilor 1924—1929, ea și-a sporit audiența în rîndurile proletariatului, ale unei bune părți a intelectualității și chiar ale altor categorii

³⁴ Palmiro Togliatti, *Scrieri alese*, Editura politică, București, 1973, p. 302.

sociale. Aşa s-a făcut că numărul aderenţilor mişcării social-democrate era în 1925 de 6 285 415, în 1928 de 6 637 622, iar în 1931, în plină criză economică, de 6 204 107³⁵. Audienţa de care se bucurau partidele social-democrate au probat-o şi rezultatele consultărilor electorale, pentru politica lor optînd 25 600 000 de alegători în 1925, 25 204 375 în 1928 şi 24 349 976 în 1931³⁶.

Partidele social-democrate erau organizate la scară internaţională prin aderarea lor la Internaţionala Socialistă a Muncitorilor. Aceasta funcţiona ca o federaţie de partide autonome, organizînd cite un congres din trei în trei ani. În documentele sale se reflecta impunerea punctului de vedere reformist, ostil colaborării cu partidele comuniste. De altfel, întreaga perioadă interbelică a fost marcată de rivalitate şi confruntări reciproce între Internaţionala Socialistă a Muncitorilor şi Internaţionala a III-a Comunistă şi doar de unele încercări — rare şi nereuşite — de a se stabili cît de cît o unitate de acţiune între ele.

Cele mai puternice partide socialiste şi social-democrate activau în Anglia, Germania, Franţa, Austria, Suedia, Danemarca, Cehoslovacia, Polonia, aria de răspîndire a mişcării social-democrate rămînînd, în general, limitată la ţările capitaliste din Europa. În afara Europei existau doar cinci partide social-democrate şi acestea fără o influenţă deosebită, cu excepţia celui din S.U.A.

De-a lungul anilor 1924—1933, social-democraţia a putut participa direct la realizarea actului guvernării fie singură, fie în colaborare cu partide burgheze. Din această postură a avut posibilitatea să pună în aplicare unele din reformele preconizate.

În Germania s-a obţinut, între altele, o creştere sensibilă a salariilor, dar fără a determina în acelaşi timp şi o reducere a zilei de muncă, a cărei durată era deosebit de mare; s-a impus legiferarea asigurărilor în situaţii de şomaj şi a arbitrajului în cazul conflictelor de muncă.

În Austria, cu precădere la Viena, administrată mai mulţi ani de social-democraţi, de unde şi supranumele ce s-a dat în epocă marelui oraş — acela de „Viena roşie“ — s-a impus o legislaţie socială avansată (ziua de muncă de 8 ore, interzicerea muncii de noapte pentru femei sub 18 ani şi adolescenţi sub 16 ani, concedii plătite, asigurări de boală, alocaţii de şomaj etc), precum şi construirea de locuinţe ieftine pentru muncitori.

În Marea Britanie, Partidul Laburist, care a avut în două rînduri (1924 şi 1929) posibilitatea de a forma guvernul sub conducerea lui Ramsay Mac Donald, a făcut să se voteze *Housing Act*, prin care au fost construite locuinţe mai ieftine pentru oamenii de condiţie socială mai joasă; a ridicat pensiile; a recunoscut Uniunea Sovietică, angajînd cu ea negocieri comerciale.

În activitatea ei politică, social-democraţia a pus un accent major pe colaborarea cu partidele burgheze de factură democratică. Este adevărat că politica de colaborare cu burghezia şi de participare la actul guvernării n-a fost uniform îmbrăţişată de întreaga social-democraţie. În Franţa, spre exemplu, Partidul Socialist a realizat un cartel electoral cu Partidul Radical şi a mers pe linia susţinerii în Parlament a guvernului condus de Edouard Herriot, dar nu i-a acordat un sprijin necondiţionat

³⁵ Werner Kowalski, Johannes Glasneck, *Die Sozialistische Internationale. Ihre Geschichte und Politik*, Berlin, 1977, p. 31.

³⁶ *Ibid.*

și în bloc în diferite probleme. Unii dintre deputații socialiști au susținut politica colonială a guvernului, alții însă nu, ca în cazul războiului cu rifanii lui Abd-el-Krim în Maroc.

În ansamblul ei, social-democrația era o forță politică neomogenă ca vederi teoretice și chiar ca practică politică. A existat, de pildă, în interiorul P.S.D. din Germania o veritabilă reacție politică de clasă față de conducerea partidului, ca la Congresul de la Heidelberg (1925), când elementele radicale din partid s-au pronunțat vehement pentru menținerea, în documentele adoptate, a ideii de opoziție ireductibilă între exploatatori și exploatați și care a și fost impusă.

Din punct de vedere teoretic, social-democrația a ajuns a conchide, ca în Germania, Anglia, Belgia, țările scandinave etc., că societatea capitalistă ar fi intrat într-o eră nouă a organizării economice stabile, fără crize, în care statul democratic ar fi urmat să aibă un rol din ce în ce mai important, adoptându-se, la Congresul de la Bruxelles al Internaționalei Socialiste a Muncitorilor, lozincă „Prin democratizarea economiei spre socialism”³⁷. Ducînd mai departe interpretările ei pe marginea transformărilor intervenite în societatea capitalistă, social-democrația a renunțat de a mai promova ideea de revoluție socială, acceptînd, ca alternativă, ideea integrării treptate a partidelor social-democrate „în sistem”, pentru a căuta să-l „îmbunătățească” din interior³⁸. De aici pornind, s-a justificat tot mai mult și mai apăsător continuarea practicării coalițiilor politice între social-democrați și partidele burgheze.

O asemenea practică a făcut posibilă apariția iluziei că, sprijinind partidele burgheze în realizarea actului guvernării, partidele social-democrate puteau acționa în mod eficace pentru a împiedica o alunecare a regimurilor politice spre dreapta, în condițiile în care se producea o ascensiune rapidă și alarmantă a forțelor politice de extremă dreaptă. S-a mizat aproape totul pe funcționalitatea mecanismului democrației parlamentare și în unele țări partidele social-democrate, îndeosebi conducerile acestora, au sfîrșit prin a fi învinse, ca și alte forțe politice de factură democratică, în confruntarea cu fascismul. Așa a fost cazul în Germania, în Austria, mai înainte în Italia, apoi și în alte țări.

În efortul de a bara pe calea exclusiv a democrației parlamentare drumul spre putere al fascismului, partidele social-democrate, în conformitate cu așa numita teorie a „răului mai mic”, au acceptat concesii în favoarea forțelor politice de dreapta, pentru ca, în schimb, să dezvolte o aspră și susținută polemică cu forțele de stînga, în special cu comuniștii. Or, această practică, așa cum a dovedit-o cursul evenimentelor din multe țări, a dus la blocarea unor inițiative pe linia înfăptuirii unității de acțiune a clasei muncitoare și a nerealizării frontului de luptă împotriva fascismului. Privind retrospectiv. realitatea, Otto Bauer avea să scrie, în 1936, că îndeosebi marea criză economică din anii 1929—1933 a nimicit „Iluzia socialismului reformist după care clasa muncitoare, în mod pașnic și treptat, pe calea simplă a instituțiilor democratice, poate umple cu conținut socialist, fără un salt revoluționar, formele democrației, să asigure dezvoltarea orînduirii sociale capitaliste spre socialism”³⁹.

³⁷ Gilbert Badia, *La fin de la Republique allemande (1929—1933)*, Editions sociales, Paris, 1958, p. 12.

³⁸ Ion Popescu-Puțuri, *op. cit.*, p. 416.

³⁹ Otto Bauer, *Zwischen zwei Weltkriegen*, Bratislava, 1936, p. 142.

Mișcarea muncitorească, în ansamblul ei, a trebuit să plătească un tribut extrem de greu, să cunoască o experiență deosebit de dură, la finele căreia unitatea de acțiune, verificată în practică, avea să se impună ca un adevărat imperativ al istoriei, ca o condiție sine qua non a victoriei în lupta pentru socialism. Evenimentele „din perioada anilor 1920—1940 — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — demonstrează că în Europa fascismul a putut triumfa într-un mare număr de state atît datorită unor cauze economico-sociale, cît și lipsei de unitate a clasei muncitoare, a comuniștilor și socialiștilor, a celorlalte forțe democratice antifasciste... Iată de ce are o însemnătate vitală ca partidele comuniste, socialiste, social-democrate, toate partidele și organizațiile muncitorești, democratice să nu uite nici un moment lecțiile istoriei, să tragă învățămintele corespunzătoare din greșelile trecutului, întărind colaborarea și unitatea lor, intensificînd lupta actuală pentru apărarea libertăților democratice ale popoarelor, a păcii mondiale“⁴⁰.

O notă distinctă a comportat mișcarea profesională a clasei muncitoare, ce a cunoscut în perioada 1924—1928 o însemnată dezvoltare a rîndurilor sale, o lărgire a influenței în confruntările de clasă, o diversificare a mijloacelor de acțiune. În anul 1928, în mișcarea sindicală din lume erau cuprinși aproape 40 000 000 de salariați.

Sub aspectul organizării, mișcarea sindicală din țările capitaliste prezenta un tablou deosebit de eterogen *. Marea majoritate a centrelor sindicale din aceste țări erau afiliate la Internaționala Sindicală de la Amsterdam, ce reunea, în 1927, 17 500 000 de membri⁴¹. O mare parte a liderilor acestor sindicate se aflau sub influența concepțiilor reformiste, acționau împotriva sindicatelor care se situau pe poziții revoluționare, adîncind și mai mult sciziunea în mișcarea profesională a clasei muncitoare.

Internaționala Sindicală Roșie, creată în iunie 1921, în focul avîntului revoluționar, una în rîndurile sale, în 1928, aproape 17 000 000 membri, dintre care 11 000 000 în U.R.S.S., 2 800 000 în China, 525 000 în Franța, 196 000 în Cehoslovacia, 50 000 în Chile etc. Sindicatele afiliate la Internaționala Sindicală Roșie reprezentau, sub aspectul concepțiilor de luptă, partea cea mai avansată a mișcării sindicale. Aflate sub influența partidelor comuniste, aceste organizații sindicale se situau în centrul marilor mișcări revendicative din lumea capitalistă.

Alături de aceste două tendințe care dominau organizarea mișcării sindicale mondiale, în epoca la care ne referim, în unele țări capitaliste activau și sindicate de orientare religioasă, precum și sindicate neafiliate. În 1928, Federația Internațională a Sindicatelor Creștine avea în rîndurile sale peste 2 000 000 de membri. Avînd la bază concepțiile religioase,

⁴⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, Editura politică, București, 1977, p. 45.

* Caracterul eterogen al organizării sindicale este ilustrat și de aceste aspecte: în Germania, sindicatele care au aderat la Internaționala Sindicală Roșie aveau, în 1925, 543 000 de membri; cele afiliate la Internaționala de la Amsterdam 3 728 000 de membri; sindicatele care depindeau de partidele burgheze aveau un efectiv de 500 000 de membri, iar cele dependente de partidul socialist 700 000 de membri; uniunile catolice aveau 100—125 000 de membri, iar așa-zisele sindicate „galbene“ uneau 300 000 de membri.

⁴¹ *Mejdunarodnoe revoliucionoe dvijenie robocego classa*, Moscova, 1964, p. 349.

aceste sindicate militau pentru introducerea în mișcarea muncitorească a moralei creștine, fiind adepte ale „păcii sociale”.

Sciziunea mișcării profesionale a clasei muncitoare, existența mai multor centre internaționale care coordonau de pe poziții ideologice diferite mișcarea sindicală din țările capitaliste, confruntările dintre diferitele centrale sindicale se repercutau negativ asupra potențialului de luptă al clasei muncitoare. În perioada „stabilizării” capitalismului, liderii reformiști din sindicatele afiliate la Internaționala de la Amsterdam propagau cu o mai mare insistență politica colaborării între clase, refuzau cooperarea cu sindicatele comuniste.

Cu toate acestea, colaborarea sindicală, tendința de a acționa în comun pentru satisfacerea revendicărilor stringente ale clasei muncitoare, solidaritatea muncitorească își făceau tot mai mult loc în practica activității sindicale. În primăvara anului 1925 a fost creat Comitetul anglo-rus de unitate sindicală, care își propunea dezvoltarea colaborării dintre sindicatele sovietice și cele britanice. Numeroase delegații sindicale din țările capitaliste au vizitat Uniunea Sovietică, au cunoscut și au popularizat succesele primului stat socialist. În decembrie 1926 a avut loc la Berlin Congresul muncitorilor din Germania, care a pus problema unității de acțiune sindicală. Pentru unitatea de acțiune sindicală s-a pronunțat „mișcarea minorității” din cadrul trade-unionurilor britanice. Internaționala Sindicală Roșie a adresat Internaționalei Sindicale de la Amsterdam numeroase propuneri de colaborare pe plan național și internațional⁴².

Congresul al IV-lea al Internaționalei Sindicale Roșii (1928) a recomandat centralelor sindicale afiliate să se ancoreze mai adânc în frământările clasei muncitoare din fiecare țară, să inițieze noi propuneri în problema unității sindicale pe plan național. În anii crizei economice, sindicatele aveau să fie mai ferm angajate în vîltoarea luptei revendicative, să se apropie în multe țări, diminuînd prăpastia sciziunii, pentru ca, angajîndu-se și pe frontul luptei antifasciste, în mod obiectiv să se ajungă la crearea unor organizații sindicale unice. Acesta era, de fapt, adevăratul sens pe care trebuia să-l urmeze clasa muncitoare în întregul ei, fiindcă unitatea este izvorul limpede, puternic al forței și capacității de acțiune în lupta pentru înfăptuirea idealurilor nobile ale socialismului și comunismului.

Venirea la putere a lui Hitler și tragedia clasei muncitoare germane au fost resimțite ca un șoc deosebit de puternic în rîndurile mișcării muncitorești internaționale, ceea ce a făcut ca o serie întregă de militanți ai săi (comuniști și social-democrați) să caute a descifra și a înțelege evenimentele petrecute, cauzele care determinaseră o asemenea evoluție și, mai ales, ceea ce trebuia întreprins, calea pe care urma să se înscrie acțiunea clasei muncitoare în lupta împotriva fascismului. Și aceasta cu atît mai mult cu cît fascismul, așa cum probau faptele dintr-o țară sau alta, ori din planul vieții internaționale, căuta să-și extindă influența, să acapareze puterea, vizibil stimulată de victoria nazismului, fie în Franța, fie în Austria, fie în alte părți. Și, odată cu aceasta, era din ce în ce mai clară și mai alarmantă creșterea pericolului unei noi conflagrații mondiale, în joc fiind soarta însăși a culturii și civilizației popoarelor, a vieții oamenilor.

⁴² I. M. Krivoguz, I. L. Molcianov, *Lenin i borba za edinstvo rabocego dvije-
nia*, p. 187.

Trăgînd concluzia că fascismul reușise să vină la putere în Germania datorită, în bună măsură, imposibilității clasei muncitoare de a i se opune cu rîndurile-i unitar organizate (la alegerile din noiembrie 1932, N.S.D.A.P. obținuse 11,7 milioane voturi, în timp ce P.C.G. și P.S.D. împreună au avut peste 13 milioane), Gheorghi Dimitrov, în raportul prezentat Congresului al VII-lea al Cominternului, după ce se referea atît la „răspunderile social-democrației“, cît și la „greșelile comise de partidele comuniste“, aprecia : „Fascismul a reușit să vină la putere, în primul rînd, pentru că din cauza politicii de colaborare de clasă cu burghezia, pe care au dus-o conducătorii social-democrației, clasa muncitoare era scindată, dezarmată, din punct de vedere politic și organizatoric, în fața burgheziei aflate în ofensivă. Totodată, partidele comuniste nu erau destul de puternice, pentru ca să ridice și să conducă masele la lupta decisivă contra fascismului fără social-democrație și împotriva ei“⁴³.

Complexitatea luptei împotriva forțelor de extremă dreaptă, contra pericolului grav al unei noi conflagrații mondiale, pentru apărarea democrației și păcii avea să reclame insistent și să impună treptat preocuparea pentru găsirea căilor și mijloacelor de înfăptuire a frontului unic, de multiplicare a formelor de colaborare cu alte forțe social-politice din societate, animate de vederi progresiste și democratice, pînă la realizarea unui larg și cuprinzător front popular antifascist și antirăzboinic, elemente care vor defini dezvoltarea ulterioară a mișcării muncitorești internaționale.

SIMPOZION ȘTIINȚIFIC ROMÂNNO-ISRAELIAN

(București, 8—10 iunie 1988)

În zilele de 8—10 iunie 1988 s-au desfășurat la București — în baza acordului de colaborare semnat în 1982 de către Ion Popescu-Puțuri, directorul Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. și Itzak Arad, directorul Institutului Yad Vashem din Ierusalim — cel de-al patrulea colocviu de istorie româno-israelian. Delegația israeliană a fost formată din prof. univ. dr. Zeev Sternhell, profesor la Universitatea Ebraică din Ierusalim, dr. Jean Ancel, cercetător la Institutul Yad Vashem, și dr. Arie Steinberg de la Universitatea din Haifa, colaborator al aceleiași institut. Delegația română a fost alcătuită din dr. Constantin Botoran, dr. Ion Calafeteanu și dr. Constantin Petculescu, cercetători științifici principali la Institutul de studii istorice și social-politice.

Delegația istoricilor israelieni a fost primită de tovarășul Ion Popescu-Puțuri. Cu acest prilej s-a făcut o trecere în revistă a modului în care se aplică acordul de colaborare dintre cele două institute, subliniindu-se hotărîrea celor două părți de a continua o colaborare ce s-a dovedit reciproc utilă. În timpul convorbirilor s-a relevat că acordul de colaborare dintre cele două institute a fost prelungit automat pe o nouă perioadă de cinci ani.

În cadrul simpozionului, prof. dr. Zeev Sternhell a prezentat o comunicare despre „Nașterea și dezvoltarea ideologiei fasciste”. Pornind de la stadiul atins de revoluția tehnologică și de cea intelectuală la sfîrșitul secolului al

XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, prof. dr. Zeev Sternhell a susținut punctul de vedere că fascismul nu este un simplu rezultat al crizei care a urmat primului război mondial, rădăcinile lui găsindu-se în epoca anterioară, în cadrul, denumit de autor, „complexului cultural franco-italian”. Franța naționalismului integral și a „dreptei revoluționare” — s-a arătat în comunicare — este adevăratul leagăn al fascismului. Totodată, Franța este și leagănul revizionismului de tip sorelian, ce reprezenta o altă componentă a fascismului. Lansat în Franța, revizionismul sorelian se va îmbogăți și întări în Italia, unde adepții lui au găsit „trupele, condițiile și șeful care le vor permite să transforme într-o forță lungă incubatie intelectuală declanșată la începutul secolului”. Fascismului interbelic, regimului mussolinian, cît și tuturor celorlalte mișcări fasciste din Europa Occidentală — a arătat prof. Z. Sternhell — nu le-a lipsit nici una dintre ideile importante ce s-au maturizat lent pe parcursul sfertului de secol care a precedat declanșarea primului război mondial. Dacă, prin esența sa filosofică, fascismul semnifica un refuz al conținutului raționalist și individualist, pe planul ideologiei și al mișcărilor politice el reprezenta sinteza unui naționalism organic și tribal, cu revizuirea marxismului avansat la răspîntia dintre secole de Georges Sorel și sorelienii francezi și italieni.

Referindu-se, în continuare, la prima dintre cele două componente fundamentale ale fascismului — naționalismul tri-

bal, bazat pe darwinism social și, de-seori, pe determinism biologic —, prof. Sternhell a arătat că, în Franța, acest nou tip de naționalism s-a exprimat cu mai mare claritate în lucrările lui Barrès, Drumont, Maurras și ale membrilor organizației „L'Action française”. În Italia, Enrico Corradini a expus, într-o manieră cu adevărat penetrantă, natura evoluției naționalismului italian de-a lungul timpurilor, încă apropiate, ale luptei pentru independență. Noul naționalism a formulat, încă spre sfârșitul secolului trecut, sensul revoltei dirijate împotriva spiritului revoluției franceze. Prăpastia care-i separa pe Corradini de Mazzini, pe Barrès, Drumont și Maurras de Michelet era pe măsura distanței care s-a interpus între naționalismul iacobinilor și cel al „pămîntului morților”. Această formulă barresiană nu era, de altfel, decît corespondenta franceză a faimoasei formule germane „Blut und Boden” și nu semnifica altceva decît că vechea teorie a colectivității, concepută ca un agregat de indivizi — consacrată de revoluția franceză — va fi de acum înainte înlocuită de teoria solidarității organice a națiunii. În acest sens, sistemul de gândire elaborat de generația franceză a anului 1890 nu se deosebea cu nimic de cel structurat în aceeași perioadă de partea cealaltă a Rinului. Militantismul naționalist al scriitorilor francezi ai epocii nu era mai prejos decît cel al celebrului teoretician al naționalismului german de la sfârșitul secolului al XIX-lea, istoricul Heinrich von Treitschke. Drumont și Wilhelm Marr, Jules Guérin, marchizul de Morès, Adolf Stöcker și austriacul Georg von Schönerer, Vacher de Lapouge și Otto Ammon, Paul Déroulède și Ernst Hasse, liderul „Ligii Pangermane”, se aseamănă ca niște frați gemeni.

În comunicare s-a subliniat — de asemenea — că este vorba de un fenomen european general. Pentru acest nou naționalism — aflat la antipodul celui care a încercat, de la revoluția franceză și pînă la Comuna din Paris, să realizeze o sinteză a „religiei patriei” și a celei umaniste — națiunea era un organism asimilabil unei ființe vii. Acest naționalism „total” se voia a fi o etică, un ansamblu de criterii de comportament dictat de interesul întregului corp, independent de voința individului. Prin definiție, acest nou naționalism nega existența oricărei norme morale universale și absolute: adevărul, justiția, dreptul nu existau decît pentru a servi necesitățile colectivității. O imagine a societății concepută ca un sistem închis și izolat, un antiraționalism violent, cît

și înfrîntarea inconștientului asupra rațiunii, au modelat o viziune cu adevărat tribală a națiunii.

Acest cult al forțelor subterane și misterioase, țesătură a existenței umane — a arătat prof. dr. Z. Sternhell — a atras, ca un corolar necesar și natural, apariția unui virulent antiintellectualism. Pentru acest curent de gândire, lupta împotriva intelectualilor și a raționalismului care îi hrănea, a devenit o măsură de salvare publică. Numeroși naționaliști din timpul pragului dintre secole, ca și cei aparținînd generației dintre cele două războaie, au intentat un lung proces spiritului critic și produselor sale, opunîndu-i instinctul, sentimentul intuitiv și irațional, emoția și entuziasmul, aceste forțe profunde care — în concepția lor — „determinau comportamentul uman și constituiau realitatea și adevărul lucrurilor, cît și frumusețea lor”.

La acest antiraționalism, naționaliștii au adăugat și ideea existenței unei națiuni compacte, omogene, nedivizate în clase sociale antagoniste. Barrès, cel mai important teoretician al acestui „naționalism latin”, a fost unul dintre primii care a înțeles că o mișcare „națională” nu poate exista decît dacă asigură integrarea păturilor sociale cele mai dezmoștenite în cadrul colectivității naționale. Astfel, a apărut în Franța, la sfârșitul secolului al XIX-lea, o nouă sinteză, cea a „socialismului național”, această primă formă a fascismului. Barrès este unul dintre primii gânditori politici ai Europei, dacă nu chiar primul, care a folosit termenul de „socialism național”.

Ideea „socialismului național” s-a extins repede și în alte țări din Europa, printre care și Italia. Aici, Enrico Corradini a căutat să revitalizeze ceea ce el numea „pactul fundamental al solidarității familiale” dintre toate clasele societății italiene. În 1910 el folosea deja termenul de „socialism național” și fixa mișcării socialiste și naționale două obiective: 1. italienii trebuiau să înțeleagă că țara lor constituia, din punct de vedere material și moral, „o națiune proletară”; 2. trebuia stabilită pacea internă între proletariat și clasele avute ale națiunii.

Esențialmente, principiile naționalismului italian nu difereau de cele elaborate în Franța cu 20 de ani în urmă. Singura contribuție originală a lui Corradini o constituia ideea de „națiune proletară”, destinată să pregătească pe italieni în vederea luptei pentru existență, deci pentru război. Starea de război era considerată de Corradini ca o stare naturală, care dintotdeauna a prevalat în raporturile dintre națiuni.

A doua componentă esențială a fascismului, cea care, în simbioză cu naționalismul antiliberal și antiburghez, va forma ideologia fascistă, a fost revizuirea antimaterialistă a marxismului de către așa-numiții „revizionști revoluționari”. Punctul de plecare al acestei revizuirii antimaterialiste a marxismului l-a constituit critica violentă a economiei marxiste. Sorelienii au rămas mereu fideli ideii că orice progres este legat de o economie de piață. De aceea, orice intervenție în mecanismul economiei liberale sau orice legislație care ar interveni în jocul liber al forțelor economice și sociale ar reprezenta — după opinia lor — un pericol de moarte pentru socialism.

Dar marea diferență între sorelienii și revoluționarii era faptul că pentru ei, de la începutul demersului lor, capitalismul în sine nu a fost niciodată pus la îndoială: ei nu propuneau o înlocuire a capitalismului și nu concepeau o perioadă post-capitalistă. Prin aceasta, Sorel se deosebea esențial de toți ceilalți gânditori socialiști europeni, incluzând aici și pe toți acei teoreticieni reformiști din Europa Occidentală care, deși acceptau capitalismul ca pe un dat, rămăneau, în același timp, fideli ideii că o societate bazată pe socializarea proprietății va fi întotdeauna mai bună decât o societate construită pe proprietatea privată. Sorelienii au fost primii teoreticieni veniți dinspre stînga care au refuzat să condamne proprietatea privată, profitul individual și economia de piață. De asemenea, revizionismul sorelian a înlocuit fundamentele raționaliste hegeliene ale marxismului cu o nouă imagine a naturii umane, cu anticartesianismul lui Bergson, cu revolta lui Nietzsche, cu ultimele descoperiri ale sociologiei lui Pareto. Socialismul sorelian, voluntarist, vitalist și antimaterialist, a utilizat bergsonismul contra „scientismului” și nu a ezitat să atace rațiunea. Era vorba de o filosofie a acțiunii bazată pe intuiție, pe cultul energiei și pe elan.

Pe planul teoriei politice — a arătat prof. Zeev Sternhell în finalul comunicării — sinteza fascistă s-a exprimat deja în mod clar în jurul anilor 1910—1912 în publicații ca „La Lupa” în Italia și „Cahiers du Cercle Proudhon” în Franța. După ce primele jaloane ale sintezei fasciste au fost puse în Franța, trebuia așteptat războiul pentru ca și în Italia să apară circumstanțele favorabile transformării unei astfel de mișcări de idei în forță politică. Marele război a constituit pentru fondatorii fascismului un laborator în care au fost verificate concret ideile pe care ei le-au

avansat de-a lungul primului deceniu al secolului nostru.

În comunicarea: „*Trăsături ale antisemitismului în România (1919—1944)*”, dr. Jean Ancel a arătat că în 1945, când au devenit cunoscute ororile din lagărele de exterminare naziste, s-a putut constata cât de nelimitată este iraționalitatea prejudecăților antievreiești. De aceea, o analiză a antisemitismului de oriunde trebuie să țină cont de cele două aspecte ale sale: prezența unor cauze obiective, raționale și a altor cauze iraționale, legate de ceea ce Sartre definește drept „pasiune”. În continuare, în referat s-a arătat: „Pentru majoritatea creștinilor imaginea evreului este mai puțin rezultatul unei experiențe proprii și mai mult influența unor rămășițe vagi de religie, istorie, de idei și atitudini sociale general acceptate. Antisemitismul modern depinde de adaptarea și remodelarea vechilor legende antisemite la noile realități, la crizele economice, sociale, intelectuale etc. care sînt inerente oricărei schimbări, oricărui progres. Dușmăni ereditare, tabuuri și superstiții dăinuiesc în subconștient pentru a fi inviate dacă cineva dorește aceasta. Chiar dacă n-ar exista evrei în «statul pur» descris de istoricul evreu Leon Poliakov, cineva — și poate că nu Dumnezeu — i-ar fi inventat!”.

În România — s-a arătat în referat — antisemitismul a fost rezultatul atît al unor cauze reale, cît și al unor iraționale. „Antisemitismul a constituit un factor latent în societatea românească și în diferitele sale sfere de activitate economică, fiind generat de motive variate, corespunzătoare stadiilor de dezvoltare politică și economică a națiunii române”. „Însă — a ținut să precizeze dr. Jean Ancel — dacă am lua în considerare numai literatura și maculatura antisemită românească, am risca să rămînem cu o imagine eronată, din care ar reieși că viața evreului în România pînă la primul război mondial ar fi fost cea mai precară, cea mai grea, cea mai insuportabilă. Trebuie să subliniem de la început o caracteristică specifică României — și asta nu numai în cazul evreilor — și anume deosebirea între legi, ordine, decizii, dorinți și realitate, datorată în mare parte bunătății poporului român”. La aceasta se adaugă și faptul că autoritățile nu erau nici ele intransigente în aplicarea legiurilor.

Referitor la formarea și consolidarea iudaismului român, ca o comunitate distinctă de celelalte colectivități evreiești din răsăritul Europei, în comunicare s-a arătat că acestea s-au produs, din păcate, într-un moment important pentru poporul român și nefavorabil pen-

tru evrei : în toiul renașterii naționale a poporului român și a luptei sale pentru eliberare nu numai de sub stăpîniri străine, ci și de exploatare internă, luptă care îi absorbea toate energiile. Cadrul politic modern — statul român creat ca rezultat al Unirii Principatelor și al cîștigării independenței — coexistă încă cu înapoierea socio-economică și semi-feudală a țării. Spre sfîrșitul secolului trecut pămîntul arabil se afla încă în mare parte în mîinile a circa 5 000 de boieri, industria modernă era la începuturile ei și clasele conducătoare erau interesate în menținerea unui sistem social care le asigura mînă de lucru ieftină, putere și privilegii. În agricultura românească, după 1864, s-au produs schimbări importante. Dar în ceea ce privește marea proprietate moșierească, aceste schimbări au fost mai puțin vizibile în ceea ce privește metodele de cultivare a pămîntului, cît în modul de a conduce și a administra marile suprafețe agricole. În fiecare an tot mai mulți moșieri își părăseau moșiile și reședințele lor de la sate și le închiriau la arendași, care — cu rare excepții — nu erau agricultori de profesie, pregătiți cu echipament și unelte agricole de care aveau nevoie ; de obicei erau speculanți agricoli, care închiriau pentru o scurtă perioadă de timp suprafețele respective, plătind proprietarilor sume exorbitante. În schimb ei trebuiau să fie siguri că își vor putea recupera capitalul, cu un cîștig corespunzător, cu tot riscul unei asemenea tranzacții. Preocupată de a obține înalte funcții în stat, boierimea a lăsat la dispoziția grecilor, armenilor, evreilor și a altora obligația de a-i procura cît mai mulți bani, determinîndu-i astfel pe acești arendași să exploateze atît pămîntul, cît și pe cei ce îl munceau.

În continuare, autorul a prezentat o serie de elemente de natură diversă, care, după opinia sa, ar fi favorizat apariția antisemitismului în România. El a apreciat, însă, că, „pînă la primul război mondial, nu a existat o mișcare antisemită importantă în România și grupările antisemite, care și-au făcut apariția în ultimele decenii ale secolului XIX, n-au constituit un factor deosebit, care să fi contribuit la persecutarea evreilor. Influența lor în acest domeniu era secundară și uneori chiar și guvernele românești se desolidarizau de activitatea lor“.

Pornind de la arpecierile fostului președinte al Uniunii Comunităților Evreiești din România, W. Filderman, în referat s-a arătat că înainte de primul război mondial antisemiții din România

aduceau evreilor patru acuzații principale : a) sînt prea mulți ; b) sînt noi veniți ; c) refuză asimilarea ; d) exploatează pe români și, în special, pe țărani. În 1936, unul dintre ideologii legionarismului considera că evreii prezentau un mare pericol pentru existența și cultura neamului românesc prin : marele lor număr ; masarea compactă în unele orașe, unde constituiau pătura mijlocie, ce se ocupa cu comerțul și industria, avînd tendința de a pune stăpînire pe funcțiile de conducere ale statului român ; imposibilitatea asimilării ; exploatarea nemiloasă a populației române băștinașe ; spiritul lor de corupție care infectează viața morală a țării ; tendința creșcîndă de imigrare și cucerire ; încercarea de a vorbi, a scrie și a crea opere de cultură și de artă românească, în numele poporului român, dar în spirit iudaic, ceea ce este nu numai monstruos, dar și împotriva naturii. Aceste acuzații aduse evreilor — s-a remarcat în referat — conțineau elemente reale, dar și multe neadevăruri și elemente iraționale, pe care elementele fasciste le-au exploatat în folosul lor.

După o scurtă prezentare a grupărilor fasciste și de extremă dreapta din România din perioada interbelică, care au promovat antisemitismul, a condițiilor economice, sociale și politice ce au favorizat ascensiunea lor, în referat s-a arătat : „Problemele ridicate de șefii celor două mari mișcări antisemite — L.A.N.C. și Legiunea — erau probleme adevărate, dar deformau realitatea și induceau în eroare în ceea ce privește soluțiile. Atunci cînd A. C. Cuza, pornind de la premisa că populația creștină descrește în orașe... și cerea «încurajarea industriei naționale... educație tehnică, comercială a elementului românesc...», stîrpirea falimentelor frauduloase..., controlul alimentelor și băuturilor și pedepsirea falsificatorilor..., combaterea alcoolismului», el formula propuneri care și astăzi par logice și sînt aplicate în numeroase țări. Iar Codreanu, dezorientat de fenomenele care se petreceau în fața ochilor săi, se pronunța, de fapt, în favoarea răsturnării tuturor principiilor care au stat la baza lumii postbelice românești, propunînd nu soluții, ci respingeri : antidemocrație, antiparlamentarism, antisemitism, precum și crearea celui om de un tip nou, pătrunderea tuturor sectoarelor vieții politice, economice, spirituale de pe poziții totalitariste. Nu structura social-politică înapoiată a României trebuia depășită, nu accelerarea integrării țării în circuitul capitalist trebuia realizată, ci eliminarea evreului urma să

rezolve automat problemele de bază ale societății românești. Crizele economice mai mari sau mai mici, șomajul intelectual, scăderea salariilor reale ale unor categorii întregi de funcționari de stat, ofițeri etc. au accentuat frustrația păturilor mijlocii orășenești. Răspunsul lui Codreanu, preluat și adincit de la A. C. Cuza, era simplu și atractiv: «misiunea istorică a generației noastre este rezolvarea problemei evreiești». Ceea ce trebuia schimbat, de fapt — a arătat dr. Jean Ancel —, era întreaga structură socială și economică a țării, fapt imposibil de realizat din cauza dezvoltării specifice a României. Acest lucru a reieșit, în mod clar, când guvernul legionar și apoi cel antonescian au «rezolvat» problema evreiască, îndepărtând pe toți evreii din pozițiile economice, meserii, ocupații, locuințe, drepturi cetățenești, fără ca prin aceasta să fie rezolvate problemele reale și adevărate ale societății românești.

În ultima parte a referatului s-a relevat faptul că „societatea românească nu a acceptat unanim politica antisemită și rasială, precum este adevărat că o mare parte din această societate a privit fenomenul antisemit ca pe un fapt neconform cu legile civilizației. A existat și o burghezie receptivă față de forme umaniste și de cultură apuseană...”.

În comunicarea prezentată de dr. Arie Steinberg, cu tema „Atitudinea regimului antonescian față de problema emigrării populației evreiești (1940—1944)”, s-a arătat că, încă înaintea instaurării regimului antonescian, guvernele din România au permis evreilor cetățeni români să emigreze, iar celor din statele vecine le-a aprobat trecerea prin teritoriul țării pînă la portul Constanța pentru a se îmbarca cu destinația finală Palestina și a se salva, astfel, de la holocaust. Astfel, s-a dat drept de tranzit prin țară refugiaților evrei din Austria (după „Anschluss”), din Cehoslovacia (după ocuparea ei de către Germania nazistă), din Germania și din Polonia. „România — a subliniat dr. A. Steinberg — a devenit, deci, un mare centru pentru refugiații evrei din centrul și răsăritul Europei, evrei care, în mare parte, datorită acestui fapt au fost salvați de la exterminare. Între 1938 și pînă la 1 septembrie 1939 au părăsit porturile române de la Marea Neagră și cele de pe Dunăre, 22 de vapoare cu 12 801 de emigranți din Austria, Germania, Cehoslovacia și Polonia, avînd destinația Palestina (în mare parte aceștia erau considerați imigranți „ilegali” de către autoritățile britanice din Palestina). Birourile palestinienilor din aceste țări — cu ajutorul mișcării sio-

niste din București — au făcut toate pregătirile necesare (precum închirierea sau achiziționarea vaselor, însoțirea emigranților de la graniță pînă la porturile de îmbarcare, aprovizionarea cu alimente și îmbrăcăminte, combustibili, apă etc.). De asemenea, aceste birouri — de fapt reprezentanțe ale entității evreiești din Palestina — au obținut aprobarea autorităților românești, în ciuda presiunilor britanice la București, care cereau interzicerea emigrării evreilor din și prin România spre Palestina (în special după publicarea Cărții Albe din mai 1939)“.

După declanșarea războiului și pînă la venirea la putere a regimului antonescian au părăsit România trei vapoare cu emigranți evrei și alte două vapoare au ridicat ancora din portul bulgar Varna — de asemenea cu emigranți evrei din România —, în total 4 741 de persoane. Emigrarea a continuat și după septembrie 1940, noul regim continuînd să aibă o atitudine pozitivă în problema emigrării evreilor din România. Astfel, pînă la sfîrșitul anului 1941, au mai plecat din România alte cinci vapoare cu circa 4 800 de emigranți evrei, majoritatea lor refugiați din Polonia, care au reușit să treacă granița României în drum spre Palestina. „România — s-a relevat în comunicare — a devenit un punct de tranzit pentru emigranții evrei din centrul și răsăritul Europei, în special după iunie 1940, cînd Italia fascistă s-a alăturat atacului german împotriva Franței. Granițele și porturile Italiei au fost închise ermetic, România devenind practic unica poartă de evadare din Europa Centrală și Răsăriteană, prin care se puteau salva spre Palestina evreii din țările ocupate de Germania nazistă“.

Pînă în luna februarie 1941, cînd au fost întrerupte relațiile diplomatice cu Marea Britanie, nu au încetat nici o clipă presiunile guvernului englez asupra guvernului de la București pentru amînarea sau chiar anularea plecării vaselor cu emigranți din porturile românești. Cu toate acestea, guvernul antonescian nu a interzis ieșirea vaselor cu emigranți evrei din România, cum nu a făcut-o nici după alăturarea sa la războiul antisovietic și nici după 23 octombrie 1941, cînd s-a publicat ordinul lui H. Himmler prin care guvernul de la Berlin interzicea emigrarea evreilor din Germania și din Franța ocupată.

Emigrația evreilor din România a continuat și în perioada 22 iunie 1941—23 august 1944, deși cu dese întreruperi, în pofida pericolelor pe care le prezenta navigația în apele Mării Negre și a sta-

tutului României de satelit al Germaniei naziste.

Trebuie menționat — s-a arătat în referat — că pînă la sfîrșitul anului 1940, reprezentanții populației evreiești au avut un contact permanent cu cercurile guvernamentale în privința emigrării. Aceste legături între frunțașii populației evreiești și cei ai guvernului au continuat și după venirea la putere a generalului I. Antonescu, unul dintre subiecte fiind continuarea emigrării evreilor din România. Din păcate, s-au ivit noi obstacole în calea emigrării după întreruperea legăturilor diplomatice dintre România și Marea Britanie (februarie 1941) și intrarea României în război (iunie 1941): emigranții evrei din România au fost declarați de către guvernul englez „cetățeni ai unei țări dușmane”, fapt care a dat o „justificare” Angliei pentru interzicerea intrării lor în Palestina. Frunțașii populației evreiești din România și șefii Organizației de Emigrare au depus, însă, și în aceste condiții eforturi mari pentru a înfringe acest obstacol și pentru a găsi posibilități noi de emigrare. Ei au exploatat faptul că guvernul antonescian considera că ar fi în interesul statului român ca un număr cît mai mare de evrei să părăsească țara. Deși s-au ivit greutăți — ca, de exemplu, refuzul unor țări de a acorda vize de intrare evreilor (care nu aveau dreptul de a se întoarce în România) sau chiar vize de tranzit —, guvernul antonescian era convins că „emigrarea evreiască din România poate fi executată și dezvoltată cu succes în măsura în care o cer interesele statului român”.

În această atitudine favorabilă emigrării își află explicația și propunerea românească de la sfîrșitul anului 1941. La 30 noiembrie, activistul Agenției Evreiești, Vilenski, l-a înștiințat pe Moshe Shertok, șeful secției politice a acestei organizații, despre o convorbire care a avut loc între diplomatul turc Satvet Lutfi Tozan și I. Antonescu la mijlocul lunii noiembrie, cu privire la emigrarea evreilor din România. Vilenski a anexat și un memoriu al dr.-ului W. Filderman, conducătorul evreilor români, care cuprindea următorul plan, bazat pe propunerea românească: ajungerea la o înțelegere cu guvernele Statelor Unite, Marii Britanii și Turciei în legătură cu găsirea unor țări care să acorde evreilor dreptul de ședere temporară pe teritoriul lor; ajungerea la o înțelegere cu guvernul turc cu privire la dreptul de tranzit al evreilor români spre țările care vor acorda vize de intrare; obținerea, concomitent cu acordul guvernului român pentru emigrarea evrei-

lor, a acordului guvernelor Uniunii Sovietice, Germaniei și al Bulgariei cu privire la transportarea emigranților pe mare sau pe uscat, la asigurarea securității etc.; obținerea consimțămîntului statelor sud și nord americane, a dominațiilor și coloniilor britanice pentru primirea refugiaților evrei pe teritoriile lor.

Guvernul britanic a refuzat însă să aprobe această propunere românească neoficială, astfel că proiectul a eșuat.

În anul 1942 — după scufundarea vasului „Struma” (la sfîrșitul lunii februarie) — emigrarea a stagnat, deși în cursul acestui an au mai reușit să părăsească porturile românești 250 de emigranți evrei cu opt ambarcațiuni mici; de asemenea, au reușit să treacă în tranzit cu trenul prin teritoriul românesc circa 1700 de refugiați evrei din Ungaria. „Trebuie menționat — s-a relevat în referat — că negocierile privind emigrația «legală» sau «ilegală» aveau loc în ciuda presiunilor naziste, care cereau interzicerea emigrării evreilor din România. Bineînțeles că cel mai important lucru care trebuie subliniat este faptul că I. Antonescu a refuzat să deporteze evreii din Regat și Transilvania de Sud către lagărele de exterminare din Polonia. Conducătorul român a preferat emigrația ca soluție a problemei evreiești din Regat în locul exterminării”.

În 1943, prin scrisoarea lui Mihai Antonescu adresată dr. I. Costinescu, președintele Crucii Roșii, s-a făcut cunoscut public că guvernul român este de acord — în mod principal — să faciliteze emigrarea și, în mod practic, să intervină pentru obținerea dreptului de tranzit și asigurarea transportului. În același an, frunțașii sioniști evrei din România i-au convins pe conducătorii români să acorde azil refugiaților evrei din țările vecine și să respingă cererea germană de extrădare a lor; dr. W. Filderman a cerut chiar ca guvernul român să preia răspunderea pentru soarta lor. Cînd, în vara anului 1943, au ajuns în România, la Cernăuți, 300 de refugiați „ilegali”, aceștia — la intervenția evreilor autohtoni — au primit din partea guvernului român dreptul de ședere în România. Totodată, s-a obținut consimțămîntul României de a acorda drept de tranzit la 5000 de evrei din răsăritul Europei, care aveau pașapoarte cu destinația Palestina. Guvernul român a consimțit, de asemenea, să permită cîtorva grupuri de copii evrei din Ungaria să treacă prin teritoriul țării în drum spre Palestina. Primul grup de 200 de copii a trecut prin România spre

Turcia, în luna martie 1943. La fel s-a întâmplat și cu refugiații evrei din Ungaria; la sfârșitul anului 1943, au ajuns în România circa 150 de persoane, pentru ca în vara anului 1944 să treacă ilegal granița mii de evrei unguri, care au ajuns la Constanța în drum spre Palestina. Și, în sfârșit, amintim propunerea din anul 1943 de a readuce din Transnistria pe cei 5 000 de copii orfani și de a-i transporta în Palestina cu consimțământul Marii Britanii (inclusiv toți adolescenții între 16 și 18 ani).

În cursul anului 1943 s-a stabilit și legătura între București și Biroul de la Istanbul care reprezenta Agenția Evreiască în Turcia neutră și se ocupa, printre altele, de salvarea și transportarea evreilor din Europa spre Palestina. Scopul acestei legături era de a relua emigrarea evreilor din România. Și, într-adevăr, în primăvara și vara anului 1944 — până la 23 August — s-au imbarcat în porturile românești 9 vase cu peste 3 000 de emigranți evrei.

Un loc important în referat l-a ocupat evidențierea poziției guvernului român de respingere a ingerințelor celui de-al treilea Reich în modul în care guvernul român înțelegea să rezolve așa-zisa „problemă evreiască” din România, prin sprijinirea emigrației și nu prin lichidarea fizică a acestei populații. „Conducătorii români — s-a arătat, în acest sens, în referat — au încercat să ducă o politică independentă și au refuzat să predea lui A. Eichmann pe evreii din România, deși țara lor era aliată a Germaniei naziste și ei înșiși erau antisemiți. Guvernul de la București a luat uneori măsuri pozitive și publice în legătură cu organizarea emigrării evreilor (inclusiv în presă), în ciuda poziției germane oficiale. Gustav Richter, consilierul pentru probleme evreiești de pe lângă Legația germană la București, delegat din partea secției lui A. Eichmann, IV-B-4, s-a adresat, în 1942, lui Ion Antonescu și a cerut oprirea emigrării evreilor din România, fără succes însă. De aceea, la 12 februarie 1943, ambasadorul Germaniei la București, von Killinger, declara: «Antonescu a revenit asupra soluției finale a problemei evreiești»“.

O dovadă în acest sens au constituit-o îndelungatele tratative în legătură cu posibilitatea întoarcerii refugiaților evrei din Transnistria în România și a emigrării lor în Palestina. Radu Lecca, imputernicitul guvernului român pentru rezolvarea problemei evreiești, i-a promis, încă în 1942, dr.-ului S. Enzer, directorul Biroului Palestinian din București, că nu va „deranja” acțiu-

nile sioniste pentru emigrare. Pe de altă parte, România era gata să accepte emigrarea unei părți a evreilor, cu condiția ca vapoarele românești să se poată întoarce în porturile de origine, fără nici o teamă că vor fi confiscate de către englezi în momentul în care vor ajunge în Turcia. Mareșalul Antonescu a hotărât, la sfârșitul anului 1942, ca emigrarea să aibă loc ca o alternativă a exterminării evreilor. Drept urmare, guvernul român a hotărât să elibereze evreii deportați în Transnistria, cu condiția ca ei să fie transportați imediat în străinătate, cu ajutorul organizațiilor evreiești internaționale. Filderman a declarat că era gata să primească această propunere numai în cazul în care primul pas îl va constitui eliberarea evreilor din Transnistria și întoarcerea lor în România. Presa suedeză a publicat, în februarie 1943, propunerea guvernului român adresată guvernelor Statelor Unite și Marii Britanii în legătură cu permiterea emigrării celor circa 70 000 de evrei aflați între Bug și Nistru. În acest scop, guvernul antonescian a permis plecarea unei delegații a Comitetului de Ajutorare din România în Transnistria și vizita în această regiune a unui reprezentant al Crucii Roșii Internaționale. În octombrie 1943 a apărut un articol în ziarul „Ha'aretz” din Tel Aviv cu titlul „România mai are încă grijă de evreii ei”, în care se sublinia că atitudinea guvernului român față de evrei se integra în reorientarea politicii sale externe de desprindere de Axă.

La începutul anului 1943, I. Goldin, reprezentantul secției de emigrare a Agenției Evreiești la Istanbul, a transmis lui D. Ben-Gurion și lui I. Grinbaum, propunerea lui R. Lecca, predată directorului general al societății Philips Radio în Balcani, olandezul Smith, în legătură cu rezolvarea problemei evreiești din România. Această propunere — care ar fi trebuit să ajungă la marile puteri aliante — cuprindea următoarele puncte: guvernul român este de acord să elibereze toți evreii care au fost deportați în Transnistria și au rămas în viață (circa 70 000 de persoane), să-i transporte la București și să-i cazeze până la găsirea mijloacelor de a părăsi România spre Palestina sau spre o altă destinație (în acest sens era necesară obținerea consimțământului guvernelor de la Londra și de la Washington, ceea ce constituia o condiție indispensabilă pentru realizarea planului); guvernul român va permite transportarea evreilor eliberați din Transnistria cu vapoare românești până la destinație (reprezentantul Vati-

canului în România a transmis acordul Vaticanului de a arbora drapelul său pe vasele de emigrare); guvernul român va încasa o taxă de 200 000 lei de persoană (în total 600 000 de dolari) ca plată pentru cheltuielile de transport din Transnistria pînă la destinația finală. Reacția guvernelor față de această propunere a fost negativă: Statele Unite au susținut că „războiul economic cere evitarea oricăror negocieri care ar permite transferul de dolari americani în mâinile Germaniei“. De asemenea, corespondentul ziarului „New York Times“ a publicat o știre despre propunerea română, apreciind-o ca pe „o manevră nazistă“. La intervenția dr. Haim Weizman pe lângă lordul Halifax, ambasadorul britanic la Washington, privind seriozitatea propunerii române, guvernul englez a răspuns cinic că „nu poate privi în mod serios propunerea de la București“. După părerea Angliei, propunerea guvernului nu era decît un șantaj, care ar fi putut împiedica efortul de cîștigare a războiului! Singura soluție, după opinia guvernului Marii Britanii, era victoria finală asupra Germaniei, fiind interzisă periclitatea acestui efort cu orice alte acțiuni considerate ca secundare. Propunerea nu a fost, deci, acceptată, dar trebuie subliniat că, în anul 1943, guvernul român a permis emigrarea unor grupuri de copii evrei, dar și această ocazie a fost în mare parte pierdută.

O soartă asemănătoare a avut și consimțămîntul României — publicat la 19 martie 1943 — de a pune la dispoziția organizatorilor emigrării ilegale vapoarele românești „Transilvania“ și „Basarabia“. Planul nu a fost îndeplinit din cauza refuzului Germaniei naziste (care susținea că guvernul de la București are o „atitudine neclară“ în privința emigrării evreilor). Cu toate acestea, începînd cu luna decembrie 1943 și continuînd practic pînă în august 1944, din România au plecat spre Palestina nouă nave cu circa 3 000 de evrei din Ungaria, Bulgaria și România.

În referatul prezentat de dr. Constantin Botoran, cu tema: „Aspecte ale situației evreilor din România pînă la al doilea război mondial“ s-a subliniat faptul că în decursul timpului, datorită ospitalității și omeniei poporului român, a totalei sale neaderențe la ideea de exclusivism și de discriminare națională, pe pămîntul românesc s-a așezat un număr de peste 750 000 de evrei, cea mai mare parte dintre ei venind din ținuturile limitrofe, alungați de prigoanele periodice care se dezlănțuiau împotriva lor. Spre deosebire de țări ca Austria, Germania etc. unde antisemi-

tismul s-a întemeiat și pe considerente biologice, rasiale — s-a arătat în referat —, în rîndul poporului român teoriile rasiale n-au făcut prozele. Referitor la apariția antisemitismului în România, în referat s-a relevat că, începînd din a doua jumătate a secolului trecut, pentru burghezia românească — aflată în plin proces de afirmare — și pentru cercurile ei conducătoare problema străinilor, în general, și a evreilor, în special, a devenit în mod esențial o *problemă economică*, generată de teama că principalele pîrgii ale economiei, în primul rînd comerțul, industria, meseriile și finanțele, vor fi acaparate de evrei. Această situație a dat naștere la un curent de opoziție în rîndul unor cercuri ale burgheziei românești, interesate să înlăture concurența capitalului deținut de evrei, cu puternice legături în afară frontierelor țării. De aici unele măsuri limitative luate de guverne cu privire la prezența burgheziei evreiești în economie și în profesiunile libere și de promovare, în aceste domenii, a elementului românesc pînă la atingerea unui anumit plafon. Prin această prismă au fost analizate în referat Legea pentru protecția muncii naționale, din iulie 1934, și Legea pentru revizuirea cetățeniei române din 21 ianuarie 1938. Cît privește antisemitismul organizațiilor de extremă dreaptă — Liga apărării național-creștine și Garda de fier — acesta s-a manifestat printr-o stridentă demagogie, în încercarea de a găsi țapi ispășitori pentru păcatele marelui capital, inclusiv al celui deținut de evrei. În pofida acestui fapt — s-a subliniat în referat —, aceste organizații n-au căpătat o aderență de masă.

În referatul: „*Atitudini antifasciste și antirasiste în opinia publică din România. 1933—1944*“, dr. Constantin Petculescu a pus în evidență vasta și susținută ofensivă declanșată de partidul comunist, de forțele democratice din România pentru demascarea ideologiei înjghebată de doctrinarii fascismului internațional și intern, ale cărui coordonate principale erau rasismul, antidemocratismul, cultul morții și al aventurii, spiritul antinațional cu corolarul său — anticomunismul; energicele acțiuni, uneori cu caracter de masă, împotriva diversiiunii reacționare, antisemite, a tulburărilor huliganice, teroriste ale organizațiilor de extremă dreaptă și, îndeosebi, ale Gărzii de fier.

Un loc central l-a ocupat în referat relevarea manifestărilor de solidaritate și sprijin ale poporului român față de tragedia populației evreiești în anii 1940—1944. Au fost prezentate numeroase acțiuni ale unor forțe politice

influențe, pildele de demnitate, curaj civic, sprijin și solidaritate ale numeroșilor eroi anonimi care, înfruntând vitregiile vremurilor, au salvat numeroase vieți, au ascuns și găzduit familii întregi de evrei supuse unei sălbatice prigoane, au făcut tot ceea ce omenește era posibil pentru a le alina suferințele. Toleranța, umanismul poporului român au salvat — într-o epocă dominată de abominabilul genocid — viața a numeroși oameni din rîndul populației evreiești, în România rămînînd, după cel de-al doilea război mondial, cea mai mare colectivitate evreiască din Europa (peste 300 000 persoane).

Prezentînd referatul cu tema : „*Atitudinea regimului antonescian față de problema emigrării populației evreiești*“, dr. Ion Calafeteanu a arătat că, în anii 1940—1944, guvernul român a avut permanent o atitudine favorabilă emigrării populației evreiești. El și-a menținut acest punct de vedere în pofida tuturor presiunilor la care a fost supus din partea Germaniei naziste. Dacă, totuși, emigrarea nu a atins proporțiile dorite atît de evrei, cît și de guvernul român, aceasta s-a datorat lipsei mijloacelor de transport, a nesiguranței drumurilor, faptului că nu au existat țări dispuse să primească evreii din România (și Eu-

ropa Orientală, în general), unor neînțelegeri din chiar sinul comunității evreiești din România. În referat s-a relevat însemnătatea memoriului înaintat Reichului de România, în martie 1943, prin care guvernul român s-a distanțat clar și deschis de Germania hitleristă în ceea ce privește modul de soluționare a problemei evreiești.

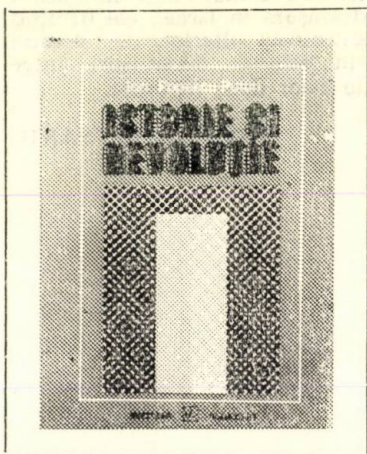
Discuțiile care au avut loc pe marginea referatelor — alcătuite pe baza documentelor existente în arhivele celor două institute — au relevat o arie largă de aspecte asupra cărora istoricii români și israelieni au avut puncte de vedere asemănătoare sau chiar identice.

În ziua de 10 iunie 1988 delegația israeliană a fost primită din nou de tovarășul Ion Popescu-Puțuri. Cu acest prilej, istoricii israelieni și-au manifestat satisfacția pentru modul în care au decurs lucrările simpozionului, au subliniat înaltul nivel științific al referatelor, precum și al dezbaterilor care au avut loc. Totodată, s-a făcut un schimb de vederi asupra temelor următorului simpozion ce se va desfășura în Israel, ele urmînd a fi definitivitate ulterior, de comun acord, prin schimb de scrisori între conducerea celor două institute.

ION CALAFETEANU

ION POPESCU-PUȚURI,
ISTORIE ȘI REVOLUȚIE,

Editura Albatros, București, 1987, 350 p.

„După priveliștea lumii, după minunile naturii, nimic nu este mai interesant, mai măreț, mai vrednic de luarea noastră aminte decât Istoria.

Istoria, domnilor mei, după zicerea autorilor celor mai vestiți, este adevărata povestire și înfățișare a întâmplărilor neamului omenesc; ea este rezultatul virstelor și a experienței“.

Rezultatul vristelor și a experienței...

Ideile formulate de Mihail Kogălniceanu în al său *Cuvînt introductiv la cursul de istorie națională*, rostit la 24 noiembrie 1843, cu prilejul inaugurării cursului de istorie națională la Academia Mihăileană din Iași, constituie încă și astăzi una din cele mai sintetice și, totodată, mai cuprinzătoare de-

finiții date locului Istoriei ca disciplină informativă, dar, mai ales, formativă în rîndul științelor sociale.

De la Herodot încoace și, de fapt, încă mult înainte ca „părintele istoriei“ să fi întocmit narațiunile sale cuprinzînd acea diversitate de informații pe care i le-au îngăduit peregrinările în cuprinsul „oikumenei“ antice, istoria, această amintire a omenirii despre ea însăși, cum, pe bună dreptate, i s-ar putea spune, n-a încetat să-și etaleze acele calități care au făcut din ea „cea dintii carte a unei nații“ și — prin aceasta — cea dintii carte a omenirii privită ca sumă a experiențelor de viață ale națiunilor, popoarelor, statelor.

Considerată, încă din antichitate, ca fiind una dintre arte, patronată de muza Clio, Istoria era, de fapt, încă de la începuturile ei, și artă, și știință. Înainte ca Gianbattista Vico (1668—1744) —, pornind de la ideea că istoria e singura ce poate fi cunoscută de om, pentru că e făcută de el — să transfere conceptul de știință din lumea naturii în lumea istoriei. Și istoria — cea mai umană dintre disciplinele umaniste — a continuat a fi știință în pofida numeroaselor încercări de a i se contesta rigorile și legitățile după care se călăuzește, în mod obiectiv. Din această trăsătură de obiectivitate răzbat însușirile de totdeauna ale scrierilor istorice: inepuizabil rezervor de fapte și pilde de glorie oferite de strămoși generațiilor de azi, autentică și nesecată lecție de patriotisme și dragoste de libertate și independență și, totodată, punte de înțele-

gere și apropiere între oameni și popoare, chiar (sau mai ales) atunci când faptele ce le relevă îmbracă aspecte dureroase și singeroase, pe care scrierea istorică — ea cea dintîi — are datoria de a le explica și de a contribui astfel la eliminarea lor.

Împietind rigorile științei cu trăsăturile operei artistice, scrierea de istorie a cunoscut și cunoaște felurite modalități de expresie: clasicizantă în Epoca Luminilor, romantică atunci când curentul ideologic cu același nume era predominant în viața culturală a omenirii, analitică și riguroasă atunci când critica izvoarelor s-a impus ca metodă fundamentală de investigare. Și aceste tendințe în istoriografie au proliferat, încît, în prima sa apariție pe anul 1986 (nr. 1—2/1986), cunoscuta *Revue de Synthèse* din Franța vorbea de Zece feluri de a scrie istorie intelectuală, relevînd noile curente ale istoriografiei, curente care lasă în umbră tradițiile istorice axate exclusiv pe istoria evenimentială. Se vorbește astăzi, în mod curent, în lumea istoriografică, de o „istorie a trăitului” și de o „istorie a cotidianului” și, asemănătoare ei, totuși diferită, de o „istorie de fiecare zi”, de o „istorie văzută de jos” și de o „istorie văzută dinlăuntru”, pornind de la premisa că orice activitate și orice practică umană sînt susceptibile de o analiză istorică.

Dar oricît de multe ar fi aceste curente și tendințe (fără îndoială, mai numeroase decît cele enunțate de revista franceză citată), ele nu pot înlocui sensul general al scrierilor cu caracter istoric, care trebuie să rămînă, în esență, lecții și mesaje ale generațiilor trecute pentru generațiile prezente și viitoare prin intermediul proceselor, evenimentelor, faptelor istorice. Și așa cum istoria a fost văzută în felurite chipuri: cînd artă, cînd știință, cînd împletire a lor, istoricul a fost privit într-o complexitate de ipostaze, toate reflectînd, însă, o trăsătură comună, de militant în slujba ideilor și năzuințelor fundamentale ale poporului.

Sînt acestea trăsături — începînd cu întîii noștri cronicari și continuînd, generații după generații, pînă în zilele noastre — care au ilustrat școala românească de istorie, au pus cu pregnanță în evidență înaltele virtuți ale strămoșilor: dragostea de independență și unitate, statornicia în vatra străbună, dorința de a trăi uniți pe pămîntul strămoșesc, în bună înțelegere și colaborare cu vecinii, cu toate celelalte popoare. Prin felul în care au știut să scrie istoria faptelor trăite de înaintași, românii au făcut dovada felului în care își prețuiesc

și își cinstesc istoria, trecutul de luptă, aspirațiile spre civilizație și progres. Calități dezvoltate întotdeauna și, cu atît mai mult, în anii luminoși ai socialismului, cînd întreg poporul, cu adevărat liber și stăpîn pe destinele sale, în deplină unitate în jurul Partidului Comunist Român, făurește cea mai dreaptă și mai avansată dintre societăți.

De aici, din acest fel de a percepe trecutul istoric rezultă înalta concepție privind abordarea istoriei formulată de secretarul general al partidului, președintele țării, tovarășul Nicolae Ceaușescu: „Istoria trebuie să prezinte întregul proces al luptei revoluționare în complexitatea sa, să pornească de la analiza științifică a realității sociale, să înfățișeze faptele nu după dorințele subiective ale oamenilor, nu după nevoi politice de moment, după criterii de conjunctură, ci așa cum s-au petrecut ele, corespunzător adevărului vieții... Valoarea unei istorii cu adevărat științifice constă în înfățișarea obiectivă a faptelor, în interpretarea lor justă, constituind astfel o oglindă a conștiinței de sine a poporului, a claselor, înmănușînd experiența de viață și de luptă a maselor și a conducătorilor”. Subliniind faptul că „partidul comunist este continuatorul luptelor seculare duse de poporul român pentru neatîrnarea țării, pentru formarea națiunii române și a statului național unitar, pentru accelerarea progresului social și înaintarea României pe calea civilizației”, conducătorul partidului și al țării evidențiază caracterul unitar în care trebuie analizată și interpretată desfășurarea succesiunilor diferitelor etape și momente istorice, osmoza permanentă pe care trebuie să o facă istoricul în înțelegerea și prezentarea evoluției istorice: „Va trebui — preciza tovarășul Nicolae Ceaușescu în Expunerea la Plenara lărgită a C.C. al P.C.R. din 1—2 iunie 1982 — să avem o istorie unitară, care să redea corespunzător fiecare etapă de dezvoltare economico-socială, fiecare perioadă istorică și luptele sociale, activitatea politică, să caracterizeze, în lumina adevărului bazat pe fapte și documente, atît rolul claselor sociale, al poporului, cit și al diferiților conducători ai statului și personalități politice, științifice, culturale. În această concepție a unei istorii unice, istoria poporului român va trebui să cuprindă și istoria mișcării muncitorești revoluționare, a Partidului Muncitoresc Social-Democrat, precum și a Partidului Comunist Român. Nu pot exista două istorii, una a poporului și una a partidului. Poporul nostru are o singură istorie, iar activitatea Partidului Comunist Român, ca și

a altor partide în diferite perioade, constituie o parte inseparabilă a istoriei patriei“.

Indemnul la interpretare complexă și unitară a istoriei patriei, formulat cu forță, profunzime și limpezime de secretarul general al partidului, își găsește o cuprinzătoare reflectare în culegerea de eseuri *Istorie și revoluție*, datorate lui Ion Popescu-Puțuri, autor sau coordonator al unui mare număr de lucrări monografice, culegeri tematice, studii și articole privind aspecte și momente semnificative ale istoriei patriei și Partidului Comunist Român, ale vieții politice interne și internaționale, ale vieții cultural-ideologice, ale istoriei luptelor revoluționare, pentru democrație și progres, purtate de poporul nostru în epoca modernă și contemporană a României.

Culegerea reunită sub acest semnificativ nume, *Istorie și revoluție*, reprezintă al doilea volum din ciclul de eseuri *Pe teme de istorie**, constituind o abordare de o deosebită originalitate și varietate a unor subiecte de mare diversitate tematică, fiind rezultatul unei pătrunzătoare analize a fenomenului istoric în ceea ce are el substanțial și reprezentativ.

Ca și precedenta lucrare, apărută în Editura Albatros și adresându-se unei largi categorii de cititori, îndeosebi tineretului dornic să cunoască istoria vie și adevărată a țării, această culegere de eseuri este structurată pe trei cicluri tematice: I. *Gîndirea și practica revoluționară profund novatoare ale conducătorului partidului și statului nostru*; II. *Istoria unică și unitară a poporului român*; III. *Miscellanea istorică*.

Primul ciclu tematic, alcătuit din cinci studii — *Gîndirea și activitatea revoluționară creatoare ale tovarășului Nicolae Ceaușescu în conducerea destinului poporului român*; *Concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu privind cunoașterea istoriei multimilenare a poporului român — fundament al activității ideologice, al educației patriotice, socialiste a maselor*; *Lupta poporului român pentru unitate, independență și suveranitate în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu*; *Voința partidului — voința poporului*; *Nicolae Ceaușescu, personalitate proeminentă a istoriei contemporane* —, este consacrat evidențierii contribuției de excepțională valoare a secretarului general al Partidului Comunist Român, președinte al Republicii Socialiste România la fundamentarea tră-

săturilor definitorii ale istoriei patriei, a liniilor ei de forță, a obiectivelor primordiale care trebuie să stea în fața cercetării științifice cu caracter social-politic din țara noastră. „Unul din marile merite obținute în fața națiunii noastre de tovarășul Nicolae Ceaușescu — relevă autorul — îl constituie și faptul de a fi repus istoria reală a poporului român în drepturile ei legitime, de a o fi așezat la temelie activității de educare a maselor“ (p. 25).

Acest proces — arată, în continuare, Ion Popescu-Puțuri — a devenit evident încă de la Congresul al IX-lea al partidului, din iulie 1965, „moment care a imprimat un suflu proaspăt și dinamic întregii vieți sociale, politice, economice, culturale, inclusiv cercetării științifice din țara noastră. Încă de atunci a apărut evident că se declanșase un amplu proces de revitalizare a gândirii teoretice, a practicii revoluționare, căci, de la înalta tribună a Congresului, tovarășul Nicolae Ceaușescu a chemat la abordarea frontală, îndrăzneată, constructivă a tuturor problemelor și domeniilor vieții social-politice și spirituale — autentică pledoarie pentru a restitui materialismului dialectic și istoric funcțiile și virtuțile sale creatoare, ca teorie activă, permanent deschisă vieții, nouului, pentru fertilizarea și lărgirea orizonturilor cunoașterii științifice, pentru un climat de vigoare științifică.

Cu strălucita sa viziune asupra cursului vremurilor, semnificînd dezvoltarea creatoare a materialismului dialectic și istoric, tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a aplecat asupra istoriei noastre, i-a deslușit permanențele, i-a detașat și i-a valorificat marile sensuri, conferind înalte dimensiuni relației trecut-prezent-viitor... Opera teoretică a tovarășului Nicolae Ceaușescu definește, astfel, coordonatele dezvoltării poporului român, istoria noastră regăsindu-și rostul și semnificația sa reală. În această lumină, gîndirea istorică a tovarășului Nicolae Ceaușescu se pătrunde în întreaga sa substanță de principii interpretării și evaluării procesului istoric ca rezultat complex, firească a evoluției societății românești în ansamblul său, în care se înglobează toate forțele sociale și politice în raport cu problemele vitale aflate în fața poporului. Este un principiu de inestimabilă valoare teoretică și metodologică pentru cunoașterea devenirii noastre, de la care se deslușesc cu limpezime fundamentele și trăsăturile istoriei românești și prin care această istorie își dezvoltă culmile de măreție, iar știința istorică se așază pe temelie adevărului“ (p. 25—26).

* A se vedea recenzia primului volum în „Anale de istorie“, anul XXXIII, nr. 3/1987, p. 122—128.

Aceste coordonate — se subliniază în lucrare — sînt cunoaşterea originii poporului român, a statorniciei de viaţă, de luptă şi de creaţie pe pămîntul strămoşesc, a permanenţei şi ascendenţei operei înfăptuite de înaintaşii noştri, capacitatea poporului român de a se opune hotărît cîmpitorilor cu care s-a confruntat de-a lungul veacurilor şi mileniilor, voinţa de a trăi unit în hotarele patriei sale strămoşesti, în înţelegere şi colaborare cu celelalte popoare.

„Puternice lumini — arată autorul — proiectează opera teoretică a tovarăşului Nicolae Ceauşescu asupra fondului sănătos, popular al istoriei noastre... Tovarăşul Nicolae Ceauşescu a restituit trecutului nostru substanţa lui reală, relevînd că ţărănimea a reprezentat, timp de secole, seva istoriei româneşti, neconţinut ascendenţe, istorie care s-a identificat cu însăşi viaţa, făuririle, luptele şi aspiraţiile maselor ţărăneşti“ (p. 35—36).

Analize de înaltă ţinută principală — se relevă în continuare — a întreprins secretarul general al partidului asupra rolului istoric peren al naţiunii şi, în organică legătură cu aceasta, al convieţuirii, muncii şi luptei înfrînte a poporului român şi naţionalităţilor conlocuitoare pentru dreptate socială şi naţională, pentru progresul patriei comune. Elaborînd întreaga bază teoretică şi a activităţii practice în acest domeniu, secretarul general al partidului — subliniază Ion Popescu-Pufuri — a evidenţiat şi a încorporat toate valorile şi semnificaţiile istorice ale unităţii de interes şi de acţiune, de simţăminte şi năzuinţe ale locuitorilor acestor meleaguri, fără deosebire de naţionalitate.

Indemnurile tovarăşului Nicolae Ceauşescu, exemplul strălucit pe care-l oferă opera sa, de a concepe procesul istoric ca o rezultată complexă, firească a evoluţiei societăţii româneşti în ansamblul său, conferă adevărurile fundamentale ale înţelegerii apariţiei clasei muncitoare, a partidului său politic ca expresie obiectivă a realităţilor şi cerinţelor evoluţiei ascendente a poporului nostru. Istoria mişcării muncitoreşti, a partidului politic al clasei muncitoare este — în lumina tezelor elaborate de secretarul general al partidului — legată nemijlocit de apariţia, dezvoltarea şi lupta clasei muncitoare, de stadiile dezvoltării economice, politice, ştiinţifice şi culturale a ţării, de progresul forţelor de producţie, de acţiunea legilor sociale obiective, desemnîndu-se ca parte intrinsecă a istoriei naţionale.

Izvorit din realităţile social-politice ale României, partidul clasei muncitoare s-a orientat, de la început, spre

problemele majore care frămîntau societatea românească în diferitele ei etape, aducînd în peisajul politic românesc o viziune superioară asupra modalităţilor de soluţionare a acestora, corespunzător necesităţilor înaintării României pe calea progresului, fapt care i-a conferit, pe drept cuvînt, calitatea de purtător şi apărător al intereselor fundamentale ale întregului nostru popor. De aceea — conchide autorul —, indiferent de forma organizatorică şi denumirea adoptată într-un moment sau altul, partidul politic al clasei muncitoare din România s-a înscris sub semnul continuităţii, unităţii şi ascendenţei, fiind expresia politică revoluţionară a clasei muncitoare, portdrapelul mişcării muncitoreşti unite şi centralizate din ţara noastră, încît, pe drept cuvînt, istoria mişcării muncitoreşti, a Partidului Comunist Român nu poate fi ruptă de istoria ţării.

Pagini de inestimabilă valoare teoretică şi practică — evidenţiază lucrarea — înscriu gîndirea social-politică şi întreaga activitate revoluţionară ale tovarăşului Nicolae Ceauşescu la îmbogăţirea de către partidul nostru a tezaurului teoretic al socialismului ştiinţific cu experienţa revoluţiei şi construcţiei socialiste din România, la configurarea unei înalte viziuni istorice despre timpul nostru. Ideea de continuitate istorică ascendentă, de ancorare a contemporaneităţii româneşti în întreaga evoluţie anterioară a ţării, de abordare a viitorului pe temeiul şi în lumina datelor, năzuinţelor şi idealurilor poporului nostru şi-a căpătat multiplele ei valori care transformă istoria în „factor esenţial de educare a tuturor oamenilor muncii în spiritul dragostei faţă de ţară, al patriotismului socialist, un instrument inestimabil de dezvoltare a sentimentului de răspundere faţă de destinele naţiunii socialiste, a hotărîrii ferme a tuturor cetăţenilor patriei de a-şi consacra energia, elanul, puterea de muncă şi chiar viaţa, dacă va fi necesar, înfloririi şi apărării patriei, salvagărdării libertăţii, suveranităţii şi integrităţii ei teritoriale, a cuceririi revoluţionare, socialiste ale poporului“ (p. 49).

Gîndirea ştiinţifică revoluţionară a tovarăşului Nicolae Ceauşescu — precizează concluziv autorul —, indicaţiile teoretice şi metodologice de excepţională însemnătate, înaltul exemplu pe care îl oferă în prospectarea istoriei şi în descifrarea experienţei şi mesajului acesteia fac ca istoriografia noastră să beneficieze de un teren sigur şi luminat, pentru a aborda în modul cel mai fructuos obiectivele care îi stau în faţă, pentru a-şi manifesta eforturile în lucrări de sin-

teză și monumentalitate. Istoria trebuie abordată „cutezant și novator“, pentru că numai astfel îi pot fi înțelese sensurile potrivit cu realitatea măreață și demnă a trecutului nostru.

Cel de-al doilea ciclu tematic al eseurilor din acest volum — *Istoria unică și unitară a poporului român* — este consacrat tocmai unor asemenea aspecte „cutezante și novatoare“ de abordare a istoriei, văzută în interdependența dialectică a succesiunii evenimentelor. Statornicia multimilenară a poporului român în vatra străbună getodacică este privită metaforic ca „viața fără de moarte“ spre care au năzuit oamenii acestui pământ. Și dacă pe planul existenței individuale o asemenea năzuință era biologic imposibilă, ea și-a găsit expresie pe planul larg al colectivității umane în credința nestrămutată a românilor că un popor doritor de libertate și dreptate socială, care luptă pentru împlinirea acestor obiective, așa cum au făcut-o românii, nu poate fi înfrânt și desființat. „Românii au dovedit secole de-a rindul lumii întregi că ei sînt urmașii eroicului popor nemuritor al dărilor... Această convingere, această tărie de neclintit, că un popor nu poate fi înfrânt și desființat, i-a ajutat pe români să treacă prin toate încercările istoriei, să-și înfăptuiască marile deziderate de unitate și independență națională, de afirmare spre cele mai mărețe culmi de civilizație și progres“ (*Popor de nemuritori, popor de eroi*, p. 103—104).

Aspectelor legate de dănuirea noastră istorică neîntreruptă îi este consacrat și esul *Lupta multiseculară a poporului român pentru apărarea dreptului de libertate socială și națională. P.C.R., continuatorul tradițiilor de luptă pentru suveranitatea și independența poporului român*, reliefînd ideea că aceste caracteristici — reprezentînd permanențe ale istoriei poporului român — și-au găsit reflectarea într-o politică de o rară complexitate și diversitate. „Numai rezistența activă, neîntreruptă în fața pericolului străin, numai o inteligentă acțiune politică-diplomatică au permis țărilor române să-și păstreze, în pofida unor declarații omagiale, care nu lezau cu nimic atributele lor suverane, ființa de sine stătătoare, asigurîndu-și dezvoltarea liberă și neînfrînată“ (p. 106—107).

Vitejia pe cîmpurile de luptă, dublată de o susținută diplomatie „definită prin înțelepciune, demnitate, sprijin acordat prietenilor, fidelitate față de angajamentele asumate, hotărîre în acțiune atunci cînd lupta i-a fost impusă“, au făcut ca țărilor române — singurele în această parte a Europei — să-și con-

serve identitatea statală, astfel că, atunci cînd epoca modernă și-a anunțat principiile privind dreptul popoarelor de a se constitui în state naționale independente, ele au găsit poporul român apt să-și împlinească aceste sacre drep-turi în pofida împotrivirii surde a imperiilor vecine. Procesul revoluționar al făuririi României moderne a marcat permanenta împlinire a idealurilor de independență și unitate națională, fiecare etapă — 1784—1821—1848—1859—1877—1918 — pregătînd-o și găsindu-și împlinirea în obiectivele și programul etapei următoare, pînă la înfăptuirea statului național unitar independent român, constituit în vatra străbună dacică.

Unul din fenomenele majore care caracterizează istoria modernă a României îl constituie apariția, odată cu relațiile de producție capitaliste, a clasei muncitoare, forța socială careia, prin afirmarea ei crescînd în societate, i-a revenit sarcina istorică de a prelua, continua și dezvolta pe o treaptă superioară tradițiile înaintate ale luptei revoluționare de eliberare națională și socială duse de-a lungul veacurilor de cele mai înaintate forțe social-politice ale poporului român și de a făuri societatea socialistă. Urmărind procesul apariției și dezvoltării clasei muncitoare, autorul relevă „efortul stăruitor și permanent de a păși pe calea luptei organizate prin unirea muncitorilor în organizații profesionale și apoi politice, înțelegînd că aceasta reprezintă o condiție hotărîtoare pentru desfășurarea cu succes a acțiunilor economice și politice, al căror unic țel final era dezrobirea clasei muncitoare, a tuturor celor ce muncesc de exploatare și edificarea societății socialiste“ (p. 141—142), încununarea lor fiind crearea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, în anul 1893. An pe bună dreptate istoric — cum se subliniază în esul *Anul istoric 1893* —, întrucît, așa cum evidențiază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „este anul nașterii detașamentului revoluționar, de avangardă, al clasei muncitoare din România. Iată de ce putem spune, cu deplin temei, că adevăratele începuturi ale Partidului Comunist Român — care continuă cele mai înalte tradiții de luptă ale poporului și își are rădăcinile împlîntate adînc în mișcarea muncitorească, socialistă din a doua jumătate a secolului trecut — coincid cu începutul activității partidului muncitoresc călăuzit de teoria revoluționară marxistă“ (p. 159).

Ancorat încă de la făurirea sa în realitățile social-politice ale țării, partidul muncitorilor din România și-a spus cuvîntul în toate marile probleme care fră-

mintau societatea românească din acea vreme, luind poziție și preconizând soluții în conformitate cu interesele de clasă, cu aspirațiile revoluționare ale proletariatului, ale maselor largi populare. Una dintre aceste aspirații — născută de secole de poporul român — se arăta a fi înfăptuirea unității naționale. Societatea românească era împiedicată în mersul ei firesc spre unitate statală-națională de politica marilor puteri ce înconjurau, încă din Evul Mediu, țările române, imperii care în primele decenii ale secolului nostru intraseră în faza imperialistă a evoluției lor. *Pentru o cauză dreaptă. Intrarea României în război* se înscrisa, așadar, în necesitatea logică a progresului țării noastre, fiind legată nemijlocit de înfăptuirea idealului național — unirea tuturor provinciilor românești într-un stat unitar, constituind — apreciază Ion Popescu-Puțuri — „o problemă fundamentală, de rezolvarea ei depinzând însuși viitorul națiunii române, evoluția sa ulterioară pe calea progresului și civilizației“ (p. 161).

Autorul supune unei complexe analize motivele intrării României în viltoria primei conflagrații mondiale, subliniind caracterul drept, inspirat de legitime aspirații, al demersului politic al României. În acest context, deși s-au pronunțat pentru neutralitate (asemenea cercurilor politice conducătoare ale țării, în prima fază a desfășurării războiului), partidul politic al clasei muncitoare, masele muncitorești și țărănești au înțeles comandamentul momentului. „De bună seamă, poporul român, România de atunci, ar fi dorit sincer făurirea statului său național unitar nu prin război, după cum au subliniat socialiștii români. Dar aceasta nu depindea de el. În condițiile unei țări ca România, cu teritorii cotopte de marile puteri vecine, singura posibilitate de a realiza idealul național în acele condiții istorice era folosirea conjuncturii internaționale create atunci... Oricum, indiferent de calea aleasă sau impusă de împrejurări pentru făurirea statului național, scopul urmărit de poporul român servea progresului și democrației, răspundea năzuințelor lui de veacuri“ (p. 175). Și el și-a găsit elocvente expresii atât în bucuria resimțită de populația românească din provinciile istorice românești care așteptaseră atâtea veacuri împlinirea voinței de a se uni cu țara, exprimată atât de patetic în curgerea vremii, ca și în eroismul vădit de ostașii români pe câmpurile de luptă de la Mărăști-Mărășești-Oituz, în acea tulburătoare deviză a fiecărui regiment, companii, ostaș : „Pe aici nu se trece !“. Și, mai cu seamă, ea

și-a găsit încununarea în marea Adu-nare de la Alba Iulia, din 1 Decembrie 1918, în cadrul căreia cei 1 228 de delegați, dintre care 150 erau reprezentanți de drept ai muncitorimii române organizate, și peste 100 000 de participanți — țărani, muncitori, cărturari —, veniți din toate colțurile Transilvaniei, au salutat „uni-rea pentru toate veacurile“.

Proces profund democratic și revoluționar, înfăptuirea statului național unitar român nu a fost rezultatul arbitrar luat la masa tratativelor, ci rodul unor lupte îndelungate și înverșunate pentru existența etnică de sine stătătoare, pentru afirmarea ființei naționale și, în cele din urmă, pentru izbînda voinței de unitate a românilor. În acest sens o interpretau și socialiștii români, care, în Declarația adoptată la 17 februarie 1919, arătau că „Provinciile românești subjugate de alte națiuni nu puteau să rămînă în afară de aceste prefaceri. Locuite în marea lor majoritate de o populațiune românească, apăsată de secole de dominațiune străină, împiedicate astfel în dezvoltarea lor economică, politică și culturală, aceste provincii s-au emancipat de sub aceste dominațiuni, devenind libere. Prin dreptul de autodeterminare a națiunilor, principiu recunoscut de întregul socialism internațional, românii din teritoriile subjugate și-au manifestat, prin hotărîrile adunărilor lor naționale, voința de a se uni cu România pe baza rezoluțiunilor votate în mod plebiscitar.

Ca socialiști români internaționaliști, salutăm cu bucurie dezrobirea națională a poporului român din provinciile subjugate pînă acum și respectăm legămintele de unire hotărîte de Basarabia, Bucovina și Transilvania. România nouă de astăzi trebuie să devină România socialistă de miine“ (p. 198).

Idealul proclamat cu hotărîre o dată cu cele dintîi forme de organizare a mișcării socialiste din România, transformarea în sens socialist a societății românești a rămas obiectivul primordial al partidului clasei muncitoare — Partidul Comunist Român, cum s-a intitulat după Congresul din 1921 —, cel dintîi partid politic organizat la scara României reîntregite, după 1918, consfințind voința de unitate a întregii clase muncitoare din statul național român. *Organizarea partidului clasei muncitoare pe temelia României reîntregite. Locul partidului clasei muncitoare în istoria patriei* — reliefează Ion Popescu-Puțuri, în eseu astfel intitulat — a reprezentat un moment de maximă importanță pentru istoria patriei. Îmbinînd magistral activitatea pentru apărarea intereselor celor ce muncesc de la orașe și sate, educînd și călăuzind masele muncitoare în lupta

împotriva claselor exploatare, pentru libertate, dreptate socială și progres, cu acțiunea pentru apărarea intereselor fundamentale ale întregului popor, ale țării, Partidul Comunist Român s-a dovedit a fi la înălțimea misiunii sale istorice. Ca exponent al intereselor naționale ale întregului popor, Partidul Comunist Român a fost forța călăuzitoare a țării în lupta împotriva pericolului fascist și revizionist, pentru apărarea integrității teritoriale a României, definind cu acuitate obiectivele rezistenței antifasciste. Stegar al intereselor fundamentale ale națiunii, singurul partid care, prin linia politică promovată, a trasat un drum viabil societății românești, în concordanță cu progresul istoric, Partidului Comunist Român i-a revenit meritul de a fi inițiatorul, organizatorul și conducătorul revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din august 1944, care a deschis calea construcției socialiste, calea făuririi unei vieți noi și libere pentru poporul nostru.

Două studii, *Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă — eveniment de importanță epocală pentru destinele poporului român și Insurecția din august 1944, început al revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă*, întreprind o radiografică analiză asupra acestui fenomen al istoriei patriei, „moment de însemnătate și răsfrângere cardinală, care a inaugurat epoca cea mai proeminentă din întreaga sa existență, epoca înfăptuirii deplinei independențe naționale, a împlinirii idealurilor sale de dreptate socială și națională, a făuririi României libere, socialiste“ (p. 233).

Cu o vastă perspectivă istorică, autorul reliefează semnificația de piatră unghiulară a acestui eveniment. Privită în contextul larg al istoriei naționale, cu raportări atît la etapele care au premers-o, cît și la cele care i-au succedat, revoluția din august 1944 își evidențiază „legăturile determinative cu toate înfăptuirile revoluționare din această țară, ancorarea ei în întreaga devenire anterioară a meleagurilor noastre carpato-dunărene-pontice. O numim, pe drept cuvînt, intruchipare și simbol ale întregii evoluții parcurse de înaintași prin secole, fiindcă în fundamentele sale viază tot ceea ce au clădit și au semnificat bătăliile pentru libertate națională și dreptate socială“ desfășurate în țara noastră (p. 234).

Revoluția din august 1944 se conturează astfel ca o încununare a procesului revoluționar unic și mereu ascendent din

țara noastră și, cu precădere, a luptelor pentru dreptate socială și progres, pentru instaurarea principiilor socialiste purtate de Partidul Comunist Român. Este un titlu de mîndrie al istoriei noastre că în fruntea marii bătălii pentru libertate și independență țării și în întreaga epocă de ample lupte sociale care au urmat s-au aflat comuniștii. Încă de la făurirea sa — arată Ion Popescu-Puțuri — „Partidul Comunist Român s-a afirmat pe scena vieții politice românești ca marea forță politică a regenerării revoluționare, conducătorul temerar și clarvăzător al luptei maselor și autentic continuator și purtător pe noi trepte de făurire al tuturor valorilor înaintate zămislite în istoria noastră“ (p. 237).

Numărînd în rîndurile sale militanți hotărîți, între care un rol de seamă a avut, încă din primii ani ai deceniului al patrulea, tinărul patriot revoluționar comunist Nicolae Ceaușescu, Partidul Comunist Român s-a afirmat în viața politică a țării ca apărător consecvent al drepturilor și libertăților democratice, al integrității teritoriale a țării, ca luptător hotărît împotriva fascismului intern și extern, a revizionismului — idealuri pe care le-a afirmat prin numeroase organizații și prin aprige bătălii de clasă.

Marea demonstrație patriotică, antifascistă, antirăzboinică și antirevizionistă de la 1 Mai 1939 — una din cele mai mari desfășurate în pragul dezlănțuirii celui de-al doilea război mondial — a proiectat în fața opiniei publice mondiale imaginea unui popor dornic de pace și libertate, hotărît să înfrunte forțele fasciste pentru a-și apăra independența. Ea a constituit — apreciază autorul — „un mare semnal pe care România îl adresa Europei pentru concentrarea eforturilor în vederea împiedicării dezlănțuirii celui de-al doilea război mondial de către Germania nazistă“ (p. 246). Guvernele marilor puteri, însă, precum se știe, în loc să coopereze pentru a pune capăt politicii statelor fasciste de coto-piri teritoriale, au încercat să abată agresiunea acestora în direcții care să nu le afecteze nemijlocit interesele.

Intrarea României în sfera de dominație a Reichului hitlerist, instaurarea dictaturii militar-fasciste la conducerea statului, pătrunderea trupelor germane în țară și împingerea acesteia, contrar voinței poporului nostru, în război, alături de Germania nazistă, au afectat grav interesele vitale ale poporului. Partidele și grupările politice revoluționare au trecut la organizarea mișcării de rezistență antihitleristă, organizatorul și factorul cel mai combativ dovedindu-se Partidul Comunist Român. „P.C.R.

— sintetizează autorul acest proces — s-a detașat prin superioritatea sa de concepție strategică, tactică și organizatorică, printr-o înțelegere superioară a înseși intereselor naționale vitale ale țării“ (p. 247).

Vigoarea și fermitatea cu care, în frunte cu P.C.R., întregul popor s-a ridicat la luptă și a asigurat istorica izbândă a revoluției de eliberare socială și națională demonstrează că August 1944 a reprezentat un energic și determinant act de voință al întregii noastre națiuni, o strălucită afirmare a hotărârii poporului nostru de a zdrobi orice dominație străină, de a fi liber și deplin stăpîn în țara sa, de a-și hotărî viitorul.

Înfăptuire definitorie pentru istoria contemporană a României, revoluția declanșată prin insurecția din august 1944 s-a desfășurat — cum subliniază Ion Popescu-Puțuri — „ca un proces istoric profund, complex și multilateral, cuprinzînd o întreagă etapă istorică în care au fost soluționate sarcini multiple, interdependente, ce au determinat conținutul și caracterul revoluției“ (p. 254). Astfel, privită în expresia ei de fond, revoluția din august 1944 se vedește a fi „rezultatul necesar al unei îndelungate evoluții istorice, al acumulării și maturizării condițiilor obiective și subiective ale trecerii societății românești într-un stadiu superior al permanentei sale deveniri“ (p. 255).

Victoria insurecției naționale a deschis calea realizării unui „proces revoluționar înfăptuit de mase foarte largi, menit să rezolve sarcini general-democratice și apoi socialiste, strîns legate între ele, într-un ritm și într-o ordine de succesiune ce nu țineau de o determinare obiectivă dată dinainte, ci erau în funcție de împrejurările concrete interne și internaționale în care se desfășura“ (p. 255).

Obiectivele înfăptuirii acestor ample transformări revoluționare cu caracter socialist sînt analizate, cu pertinentă putere de observație, în următoarele două eseuri: *România socialistă — expresia continuității și ascensiunii istorice a poporului nostru și Un rol istoric în dezvoltarea contemporană a României*. Pornind de la concluzia că istoria noastră contemporană este istoria dezvoltării socialiste a României, se precizează, de la bun început, că arhitectura socialistă a țării încorporează „valorile civilizației unui popor de statornicie și construcție mereu ascendentă în vatra sa de viață, experiența lui istorică, înțelegerea, luciditatea și dîrzenia în înfruntarea poitrivniciilor de tot felul, pentru a face tri-

umfătoare făgașurile de progres“ (p. 273). Pornind de la aceste premise, într-un timp istoricește scurt, poporul român a putut înfăptui o operă materială și spirituală de cea mai mare densitate istorică. În anii scurși de la victoria forțelor insurecționale, țara noastră a parcurs mai multe etape, „fiecare cu un rol precis, bine definit, în cadrul urcușului nostru continuu pe treptele noi, deosebite, ale progresului contemporan“ (p. 276). Transformările uriașe cunoscute în acest răstimp de poporul român au putut fi posibile și pentru că, în toată această perioadă, ca și în anii de luptă pentru afirmarea principiilor democratice, clasa muncitoare, întregul popor au avut o forță politică conducătoare, încercată, călătită în focul luptelor revoluționare, nutrind cele mai ardente aspirații ale poporului. „Generat de realitățile și imperativele naționale, Partidul Comunist Român este, prin cugetul și acțiunea sa, purtătorul și promotorul celei mai grandioase istorii făurite pe pămîntul strămoșesc. În el glăsuiesc vocația luptătoare și transformatoare a muncitorilor, țărănilor și cărturarilor luminați, demnitatea unei națiuni care s-a voit dintotdeauna stăpîna la ea acasă, dornică și capabilă de a asigura progresul neîntrerupt pe meleagurile natale și de a-și aduce o contribuție la îmbogățirea continuă a tezaurului material și spiritual al omenirii“ (p. 296—297).

În îndelungata sa experiență, de peste nouă decenii, partidul revoluționar al clasei muncitoare s-a afirmat necontestat drept cea mai înaintată forță progresistă, revoluționară a societății, atît pentru că a fost permanent fidel ideilor socialiste, cît și pentru faptul de a fi știut să-și desemneze strategia și tactica revoluționară potrivit condițiilor istorice ale țării, devenind, prin aceasta, cel mai fidel exponent al năzuințelor maselor. Expresia cea mai grăitoare a acestei identificări cu vrerea poporului a constituit-o Congresul al IX-lea al partidului — moment de însemnătate epocală în istoria românească —, ce a dat un suflu nou societății românești, caracterizat printr-un dinamism fără precedent, amplificat mereu de Congresele și Conferințele Naționale ale partidului, forumuri de dezbate și analiză responsabilă a stadiului, obiectivelor și perspectivelor care stau în fața societății românești.

Amplele prefaceri cunoscute de țara noastră în toate structurile sale economice, sociale, politice și culturale după Congresul al IX-lea sînt indisolubil legate de prezența, în toată această perioadă, în fruntea partidului, a poporului

și a țării a tovarășului Nicolae Ceaușescu, „identitatea și portdrapelul unui curs istoric nou, profund regenerator, al creativității, al aripilor larg desfășurate, identitatea cugetului și voinței de progres material și spiritual, simbolul unității, libertății și demnității națiunii noastre socialiste în lumea contemporană” (p. 309).

Încrederea nestrămutată de care se bucură tovarășul Nicolae Ceaușescu din partea clasei muncitoare, a țărânimii și intelectualității, a tuturor cetățenilor patriei își are izvorul în îndelungata sa activitate revoluționară de aproape șase decenii, desfășurată în numele celor mai scumpe valori ale poporului român, în aportul său hotărîtor, novator și de profund orizont științific la elaborarea și la realizarea politicii partidului, în abnegația și eroismul cu care a apărut și apără interesele supreme de bunăstare, independență și pace ale națiunii noastre.

Temeiuri istorice, temeiuri ale prezentului, temeiuri ale viitorului pentru care *Realegerea tovarășului Nicolae Ceaușescu în suprema funcție de secretar general al P.C.R. — cheazășie a mersului neabătut pe calea edificării socialiste și comuniste a României* constituie argumentul și certitudinea înaintării tot mai ferme a României spre noi culmi, tot mai înalte, ale civilizației și progresului.

Privită în evoluția ei dialectică, în strînsă interdependență a fenomenelor, *Istoria unică și unitară a poporului român* urmărită de autorul lucrării pe care o analizăm în laturile și aspectele ei fundamentale, definitorii, vedește încă o dată rolul precumpănitor al istoriei în înțelegerea procesului de devenire a poporului nostru și, pe această cale, a forței educative, formative a istoriei, subliniind cu argumentul faptelor adevărul cu putere de axiomă formulat de secretarul general al partidului că „Nu se poate vorbi de educație patriotică socialistă fără cunoașterea și cinstirea trecutului, a muncii și luptei înaintașilor noștri”.

Ultimul ciclu al lucrării, *Miscellanea historica*, cuprinde două eseuri: *Importanța istorică a făuririi P.C.R. pentru dezvoltarea luptei revoluționare a maselor muncitoare din România și Istoria și spiritul revoluționar*. „Există — arată Ion Popescu-Puțuri — un specific al gândirii istorice: cu un prilej sau altul, atunci

cînd este marcat un moment important al istoriei naționale sau universale, ea tinde spre ample retrospectivă” (p. 336). Departe de a se constitui în scopuri în sine, aceste retrospectivă își asumă destinația de a ajuta la înțelegerea prezentului și de a juca un substanțial rol prospectiv, deoarece, „fiind ea însăși o importantă parte componentă a practicii umane — și anume a practicii de cunoaștere —, gîndirea istorică se străduiește să pătrundă profund sensul evoluției îndelungate a practicii generale umane, adică tocmai a celui liant care leagă într-un *tot complex* trecutul, prezentul și viitorul” (p. 336).

La concluzii asemănătoare ajungea reputatul istoric britanic al culturii Arnold J. Toynbee: „Cunoștințele și experiența noastră prezentă — arată savantul britanic — duc la concluzia că habitatul cetățenilor biosferei pe suprafața planetei Pămînt continuă să fie limitat, în această capsulă, înăuntrul căreia viața, în forma cunoscută nouă, și-a făcut apariția... Aceste condiții ne avertizează să ne concentrăm gîndurile și eforturile noastre în această biosferă, să-i cercetăm istoria, să-i prevedem perspectivele și să facem orice ca acțiunea umană să poată asigura ca această biosferă — care pentru noi este biosfera — să rămînă locuibilă”.

Împreună cu A.J. Toynbee, Ion Popescu-Puțuri găsește în istorie profunde sensuri filosofice, exemple cu puteri generalizatoare și soluții pentru înțelegerea prezentului și viitorului, văzute în latura lor cognoscibilă și perfectibilă. Istoria se înfățișează astfel ca o neconținută confruntare a noului cu vechiul (care-i și conferă spiritul revoluționar).

Datoria istoricului — observator și investigator al trecutului — este aceea de a releva capacitatea noului de a învinge și de a depăși împrejurări care păreau de neînvins. Pentru că — și aceasta este concluzia finală a cărții lui Ion Popescu-Puțuri (admirabilă pledoarie pentru forța educativă a istoriei) — „Totul se poate cînd cel chemat să realizeze obiectivul propus este însușit de un spirit revoluționar și pregătit după ultimele cuceriri ale științei. Istoria poporului nostru certifică și ea... tradiția pe care o moștenim în acest domeniu, vocația spiritului revoluționar” (p. 348).

CRISTIAN POPIȘTEANU

MARELE MIRCEA VOIEVOD,

Editura Academiei R. S. România, București, 1987, 536 p.

Aniversarea a 600 de ani de la urcarea pe tronul Țării Românești Muntenia a ilustrului domnitor Mircea cel Mare a antrenat frontul istoric românesc într-un amplu demers de investigare științifică, sub multiple aspecte, a societății românești la confluența veacurilor XIV—XV, decisiv marcată de gândirea și fapta marelui voievod. Una din cele mai valoroase contribuții în această direcție este lucrarea *Marele Mircea Voievod*, volum omagial care reunește 23 de studii, avînd ca autori prestigioși istorici, specialiști de recunoscută competență în cercetarea trecutului poporului român.

Lucrarea se distinge prin larga sa arie tematică, colectivul de autori evidențiind: caracteristicile vieții economico-sociale și politice din epoca respectivă și colaborarea strînsă între românii de pe ambele versante ale Carpaților; eforturile întreprinse de popor, sub conducerea lui Mircea, pentru consolidarea statalității românești, în condițiile unor intense presiuni externe, îndeosebi acțiunile de larg orizont inițiate de voievodul român pentru stăvilirea expansiunii otomane; semnificația excepțională a marilor victorii românești împotriva noii puteri aflate într-o neîncetată ofensivă în zona balcanică și sud-est europeană etc. Este conturat, astfel, într-o manieră veridică, tabloul unei epoci glorioase din istoria noastră națională, caracterizată printr-o viguroasă afirmare a energiilor neamului, prin realizări de excepție în diferite domenii, dovadă peremptorie a geniului creator al poporului român.

Utilizînd o gamă variată de metode și tehnici de investigare, autorii au întreprins un remarcabil efort de reinterpre-

tare și de analiză riguroasă a surselor documentare și a altor categorii de izvoare privitoare la această perioadă. De asemenea, sînt introduse în circuitul științific și o serie de date și fapte noi, sînt lărgite și nuanțate semnificațiile unor evenimente istorice, sînt formulate opinii curajoase, care amendează puncte de vedere încetățenite în istoriografia română și străină. Chiar dacă unele din ipotezele propuse se cer a fi confirmate de noi izvoare și analize, ele au marele merit de a deschide cercetării istorice românești generoase orizonturi, de a întretine un climat de dezbateri fertil, capabil să asigure progresul științei istorice pe calea relevării adevărului. Totodată, un merit incontestabil al cărții îl reprezintă efortul de a integra realitățile autohtone și acțiunile întreprinse de Mircea cel Mare într-un context larg european. Sub acest raport, analizele comparatiste și concluziile autorilor evidențiază cu putere geniul politic și militar al lui Mircea cel Mare, faptul că el a îmbinat strălucit spiritul epocii sale cu cutezanța previzionară, interesele locale cu cele de largă arie continentală. Trăind într-o epocă de profunde restructurări ale echilibrului european, domnitorul român are merite excepționale în coalizarea statelor creștine în fața pericolului otoman, în zăgăzuirea ofensivei musulmane pe linia Dunării și implicit în salvarea Europei centrale și apusene, în configurarea, printr-o luptă permanent biruitoare, în fruntea poporului român, a hărții politice a acestei zone a continentului pentru o jumătate de mileniu. În lumina faptelor sale, Mircea cel Mare este apreciat, cu temei, ca fiind „cel mai de seamă și mai prestigios suveran din aceste părți ale Europei” (p. 34), „primul mare apărător european al liniei Dunării împotriva hotărîrii Imperiului otoman de înstăpînire asupra fluviului” și „unicul șef de stat creștin care a reușit să zdrobească pe cîmpul de luptă în confruntare directă o armată condusă personal de sultan” (p. 277), păstrînd „ființa statală de sine stătătoare a țării sale, într-o perioadă în care alte state erau transformate în provincii ale statului otoman” (p. 253).

Volumul debutează, sugestiv, cu studiul *Unitatea și continuitatea — caracteristici fundamentale ale istoriei poporului român*, de Mircea Mușat. Autorul evidențiază epopeea glorioasă a luptei înaintașilor noștri împotriva dominației străine, pentru independență și unitate. Locuind permanent într-o arie geografică de răs-

cruce, poporul român s-a confruntat cu nenumărate adversități și vicisitudini: valurile populațiilor în migrație; războaiele pustiitoare duse de marile imperii înconjurătoare — otoman, habsburgic și țarist; jefuirea unor mari valori materiale și spirituale; încorporarea de teritorii românești în cadrul marilor puteri ale timpului. „Dar, în pofida acestor grele furtuni ale istoriei — apreciază cu justețe autorul —, cu o mină pe plug și cu alta pe sabie, el (poporul român — n.n.) și-a păstrat ființa etnică și de stat, hotărîrea de a fi unit, liber și pe deplin stăpîn în propria țară“ (p. 9).

Ștefan Pascu, în studiul *Personalitatea Marelui Mircea Voievod*, relevă dimensiunea națională și internațională a domnitorului român. În lunga sa domnie, de aproape 32 de ani, Mircea a consolidat temeinic țara în interior, i-a lărgit hotarele prin unificarea altor teritorii românești, a integrat-o, cu deplin succes, printr-o vastă activitate diplomatică, în viața politică a continentului, a apărut-o cu vitejie împotriva unor invadatori ce se credeau de nebiruit. Toate acestea îl desemnează pe Mircea drept „cel dinții dintre voievozii români a cărui personalitate a depășit hotarele țării, fiind ridicat încă din timpul vieții pe pedestalul de erou“ (p. 37). Un asemenea statut a fost întregit de conștiința urmașilor și consolidat, din punct de vedere științific, de generații de istorici.

Studiul lui Ștefan Ștefănescu: *Situația politică din centrul, răsăritul și sud-estul Europei la sfîrșitul secolului al XIV-lea și începutul secolului al XV-lea. Rolul Țării Românești*, conturează cadrul internațional complex și notabilele modificări ale hărții politice a acestei zone, ca urmare a puternicei ofensive otomane — Imperiul bizantin, cu teritoriul substanțial micșorat, a fost nevoit să accepte suzeranitatea otomană, iar statele balcanice de la sud de Dunăre, marcate de o endemică criză internă, au căzut, rînd pe rînd, sub dominația sultanilor. Este contextul în care, confruntat cu spectrul amenințător al primejdiei otomane, peste care s-au suprapus mai vechile tendințe expansioniste ale regatelor polon și ungar, poporul român a avut în Mircea cel Mare omul politic lucid și conștientul experimentat care i-a salvat ființa etnică și statală.

Un studiu despre *Viața economică a Țării Românești în epoca lui Mircea cel Mare* semnează Adina Berciu-Drăghicescu și Dinică Ciobotea. Autorii evidențiază politica activă a marelui domn de impulsinare a activității economice, ce cunoaște un avînt remarcabil, complementaritatea economiei celor trei țări

române, rolul lor însemnat în dinamica relațiilor comerciale internaționale ale epocii respective. Succesele pe tărîm economic au constituit, astfel, temelia pe care Mircea și-a clădit marile sale victorii politice și militare. În aceeași arie de preocupări, întregind concluziile autorilor mai sus citați, se înscrie și studiul: *Date noi privind emisiunile monetare ale lui Mircea cel Mare*, aparținînd Constantei Sîrbu și Paraschivei Stancu.

Noi contribuții la cunoașterea structurilor sociale din timpul domniei lui Mircea cel Mare aduc Florin Constantiniu și Andrei Busuioceanu. Florin Constantiniu abordează o problemă de real interes, dezbătută aprins în istoriografie, aceea privind *Țărănimia dependentă în timpul lui Mircea cel Mare și formarea lexicului social-rural*. Trecînd în revistă principalele contribuții în acest domeniu, autorul se delimitează, în bună măsură, de ele și, pe baza unei analize riguroase a izvoarelor, formulează ipoteze noi, cum ar fi, de exemplu, aceea a originii bizantine a termenului de „vecin“, ca desemnînd masa țărănimii dependente. De asemenea, istoricul evidențiază și contextul în care termenul de „vecin“ a fost înlocuit, în Țara Românească, cu cel de „rumân“. Inițial, „rumân“ reprezenta un etnicon, dar pe măsura stratificării sociale, el a suferit o mutație semantică de ordin social, ajungînd să desemneze totalitatea populației neprivilegiate. Concluzia autorului este că „lexicul social a evoluat în strînsă legătură cu schimbările survenite în structurile socio-economice ale societății românești, mai ales cu evoluția dependenței țăranului de stăpînul feudal“ (p. 136).

La rîndul său, Andrei Busuioceanu, pe linia unor preocupări mai vechi, analizează *Imunitatea feudală din Țara Românească în timpul lui Mircea cel Mare*. Pe baza unei analize comparative între imunitățile feudale occidentale, bizantine și mongole și cea românească, autorul conchide că ultima a reprezentat o sinteză între realitățile autohtone, ce s-au dovedit determinante, și influențele externe. Astfel, între particularitățile semnificative ale imunității feudale românești este menținerea obligației serviciului militar în cvasitotalitatea cazurilor de imunitate cunoscute. Aceasta este o dovadă grăitoare a caracterului popular al războaielor de apărare a români. În condițiile în care înaintarea otomană „reprezenta o teribilă amenințare pentru existența însăși a statelor feudale românești, mobilizarea întregului potențial demo-militar — subliniază autorul — era o necesitate inexorabilă bine înțeleasă de domnii români“ (p. 147).

Raporturile marelui domn cu țările românești Transilvania și Moldova sînt analizate de Nicolae Edroiu (*Mircea cel Mare și Transilvania*) și de Constantin Cihodaru (*Relațiile dintre Țara Românească și Moldova în timpul domniei lui Mircea cel Mare*). Cei doi autori argumentează temeinic faptul că domnia lui Mircea cel Mare a inaugurat o nouă etapă, superioară în raporturile tradiționale dintre cele trei țări românești. Confruntat cu o situație internațională dificilă, Mircea a înțeles că una din căile salvagărdării intereselor românești o constituie înmănuncherea energiilor întregului neam. În acest scop, el a revigorat legăturile economice, a adîncit colaborarea pe plan politic și diplomatic, a condus efortul armat împotriva invadatorilor, punînd bazele blocului românesc comun antiotoman.

Problematica relațiilor interromânești este dezbătută și de Anca Ghiață, în studiul: *Mircea cel Mare — apărător al integrității teritoriale românești și al independenței statale*. Sînt reliefate, documentat, rolul strategic important al ținuturilor de margine românești și eforturile stăruitoare ale lui Mircea de a le uni cu statul de la sud de Carpați. Sub acest aspect, subliniază cu justețe autoarea, Mircea este „un unificator de pămînturi românești, care a deschis însă și complexul proces istoric de unificare politico-statală la români, care avea să se încheie exact peste cinci secole” (p. 252). O altă concluzie demnă de reținut este aceea că Mircea a păstrat intactă integritatea teritorială a Țării Românești, ale cărei hotare se întindeau din părțile Banatului pînă la Marea Neagră și din Transilvania pînă la Dunăre. Toate acestea îl desemnează pe Mircea ca un ilustru precursor al lui Mihai Viteazul, lucru sesizat, la vremea lui, de Nicolae Bălcescu: „Acum întiași dată vedem ideea de unitate a se arăta, idee care va fi idealul seculilor și a tuturor voievozilor noștri cei mari”.

Alexandru V. Diță, în studiul: *17 mai 1395, o dată importantă în istoria universală — victoria românească de la Rovine*, abordează două probleme de importanță majoră — data bătăliei de la Rovine și dimensiunea internațională a acestei mari înclăștări româno-otomane. În legătură cu primul aspect, pornind de la ideea exprimată de B.P. Hasdeu, acum

mai bine de un veac, autorul, pe baza unei atente investigații a izvoarelor, precizează că data reală a bătăliei este 17 mai 1395 și nu 10 octombrie 1394, care a cunoscut o largă difuziune în istoriografia română și străină. Rovine, subliniază autorul, în continuare, este una din cele mai strălucite biruințe din istoria militară a poporului român, ale cărei consecințe pentru istoria românească și europeană sînt cu adevărat excepționale. Victoria românească de la Rovine, prima de asemenea proporții obținută de un popor european împotriva imperiului otoman, a zăgăzuit ofensiva acestuia la Dunărea de Jos pentru sute de ani. Succesul obținut de Mircea a impus, astfel, factorul militar românesc în conștiința europeană, facilitînd, în mod direct, încheierea primei coaliții continentale antiotomane.

La rîndul său, Dan Zamfirescu, în studiul: *Mircea cel Mare, factor hotărîtor în configurarea politico-istorică a sud-estului european*, relevă anvergura politicii interne și externe a domnului român, care i-a asigurat statutul de principal factor de influență în sud-estul european. Marile victorii antiotomane, activitatea diplomatică de larg orizont, intervenția directă în luptele intestinale din Imperiul otoman, după bătălia de la Ankara (1402), susținuta activitate de sprijinire a statelor creștine în lupta împotriva pericolului otoman l-au impus pe Mircea drept cel mai activ șef de stat din această arie continentală. Biruitor pînă la capăt în lupta cu Poarta, Mircea cel Mare a obligat-o să accepte, în relațiile cu românii, un sistem de raporturi speciale, care au consacrat, pentru secole, autonomia statală a poporului român. Acest sistem este transpus de Filippo Buonacorsi Callimachus într-o remarcabilă formulă politică: „după ce au respins armele și încercările (românii) s-au învoit prin tratate, nu ca învinși ci ca învingători”.

Virgil Joița, în studiul: *Domnia lui Mircea cel Mare — temelie a independenței și renașterii naționale a poporului român*. Între politică și istorie în epoca luminilor, prezintă contextul și modul în care au fost reconstituite, în timpul Congresului de la Focșani, din 1772, textele capitulațiilor otomane referitoare la țările române.

Natura și conținutul raporturilor româno-otomane în timpul domniei lui

Mircea fac obiectul studiilor lui Tahsin Gemil și Mihai Maxim. Tahsin Gemil, în studiul: *Raporturile româno-otomane în vremea lui Mircea cel Mare*, relevă capacitatea politică deosebită a lui Mircea de a găsi cele mai potrivite soluții pentru a face față imensului pericol otoman ce măturase până atunci statele din Balcani. Spre deosebire de sudul Dunării unde, la venirea otomanilor, exista o stare de tulburări și de confuzie generală, la nord ființa un stat încheiat, pe deplin independent, cu o remarcabilă forță politică și militară. Acest fapt i-a permis ilustrului voievod să reziste cu succes presiunii otomane și, mai mult, să intervină activ în interregnumul otoman de la începutul veacului al XV-lea, inițiativă unică, ce dovedește cuprinzătoarea viziune politică a lui Mircea.

La rindul său, Mihai Maxim, în studiul: *Cu privire la înțelegerile de pace româno-otomane din timpul domniei lui Mircea cel Mare*, susține punctul de vedere potrivit căruia românii au recurs la o soluție negociată cu Poarta otomană, ceea ce le-a asigurat „un statut internațional de durată, cel mai favorabil cu putință în condițiile date” (p. 34). Statutul de autonomie, recunoscut de către otomani, apare astfel ca „opera celor 32 de ani de luptă tenace dusă de marele Mircea întru dăinuirea țării și a libertății sale” (p. 395).

Valeriu Veliman, în studiul: *Domnia lui Mircea cel Mare în viziunea istoriografiei otomane (sec. XV—XVII)*, întreprinde o analiză a operelor cronicarilor otomani și în special a modului cum acestea reflectă realitățile domniei marelui voievod. Autorul oferă informații noi, înlătură o serie de aprecieri eronate și confuzii, nuantează semnificația unor evenimente, ceea ce permite cunoașterea profundă a opticii otomanilor asupra domniei lui Mircea. În pofida subiectivității de care dau dovadă cronicarii otomani, subliniază autorul, ei au fost nevoiți să recunoască personalitatea de excepție a domnului român, marile sale fapte, natura specială a relațiilor româno-otomane, ale căror temelii au fost puse în această perioadă.

Sergiu Iosipescu, în studiul: *Două chestiuni de geografie istorică ; I) în Podunavia sub Marele Mircea Voievod al Țării Românești ; II) Locul bătăliei de la Rovine*, abordează problemele localizării Podunaviei și bătăliei de la Rovine. În legătură cu primul aspect, autorul opinează că termenul de Podunavia, ce apare în titlul purtat de Mircea, desemnează, ca realitate geografică, teritoriul „de pe ambele maluri ale Dunării

de Jos și al fațadei pontice, ținut mărginit la nord de Valul lui Traian și la sud de masivul forestier al Deliormanului” (p. 436). În ceea ce privește locul marii confruntări româno-otomane, după ce trece în revistă principalele ipoteze avansate până în prezent, autorul consideră că acesta este, foarte probabil, Curtea de Argeș.

Studiile lui Răzvan Theodorescu — *O epocă de statornicie culturală : Țara Românească la 1400, și Cristian Moises-cu — Arhitectura epocii lui Mircea cel Mare*, conturează o altă dimensiune a domniei lui Mircea — aceea a realizărilor pe plan cultural-artistic. Epoca lui Mircea nu s-a consumat numai în bătălii glorioase, argumentează autorii, ci a lăsat o moștenire culturală remarcabilă, ce dezvăluie forța de creație a poporului nostru, vocația sa constructivă. Faptul merită subliniat cu atât mai mult cu cât realizările pe acest tărîm s-au plămădit în condiții vitrege, atunci cînd ființa etnică și statală românească era grav primejduită.

Volumul se întregeste, în chip firesc, cu studii dedicate reverberațiilor adînci în conștiința românească ale personalității și faptelor marelui domnitor, acoperite, generație după generație, secol după secol, de nimbul legendei. Urmașii, la ceas de bucurie, i-au slăvit faptele, la vremuri de restriște și cumpănă au găsit sfat și mîngiere, precum și putere de rezistență în fața vitregiilor istoriei, în clipele de împlinire, l-au simțit alături veghind permanent la destinul poporului său. Intensificarea luptei de emancipare a românilor în prima jumătate a secolului al XIX-lea a dat o nouă actualitate figurii lui Mircea. Acest lucru este analizat de Ion Pătroi în studiul: *Personalitatea Marelui Mircea în concepția generației de la 1848*. Pentru revoluționarii de la 1848, subliniază autorul, Mircea și epoca sa au reprezentat atît un mobilizator îndemn la acțiune hotărîtă pentru împlinirea legitimelor aspirații ale poporului român de unitate, independență și progres economico-social, cît și un neprețuit tezaur de experiență și învățăminte, a cărui aprofundare trebuia să asigure triumful cauzei românești.

Pe aceleași coordonate, Mihai Ungheanu, în studiul: *Mircea cel Mare în literatură*, analizează modul în care literatura a reținut figura viteazului domnitor și a fixat-o puternic în conștiința colectivă românească. Sînt reliefate contribuțiile lui Grigore Alexandrescu și Dimitrie Bolintineanu, dar cel mai mare spațiu revine lui Mihai Eminescu, a cărui operă a contribuit decisiv la înțelegerea dimensiunilor excepționale ale personalității lui Mircea cel Mare, pe care,

prin pana sa nepereche, a împlîntat-o etern în conștiința patriotică a poporului român.

Volumul se încheie cu studiul lui Mircea Mușat și Ion Pătroi: *Epoca demnității și împlinirii marilor idealuri naționale*, în care autorii evidențiază, cu deosebită forță, contribuția esențială a tovarășului Nicolae Ceaușescu la dezvoltarea cercetării istorice românești, la așezarea ei pe temeliile obiectivității științifice și adevărului, la relevarea caracteristicilor evoluției unitare a poporului român. Personalitatea lui Mircea cel Mare a fost evocată în repetate rânduri de tovarășul Nicolae Ceaușescu, relevându-i marile merite care-l situează în galeria ilustrelor personalități ale istoriei noastre naționale și îl îndreptățesc la recunoștința statornică a urmașilor. Ide-

urile apărute cu vigoare de marele domn și slujite cu dăruire de generații și generații de patrioți și revoluționari și-au găsit o deplină împlinire în anii de după Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, în epoca cea mai fertilă și mai dinamică din întreaga noastră istorie — Epoca Nicolae Ceaușescu.

Din perspectiva acestor ani de rodnice împliniri, lucrarea *Marele Mircea Voievod* reprezintă o remarcabilă izbândă istoriografică, o contribuție de seamă la înțelegerea aprofundată a unei epoci glorioase din istoria patriei, la relevarea dimensiunilor naționale și universale ale personalității complexe a marelui Mircea, ilustrînd, o dată în plus, disponibilitățile creatoare și progresul cercetării istorice românești.

PETRE OTU

HORIA BRESTOIU,
IMPACT LA PARALELA 45°. INCURSIUNE ÎN CULISELE
BĂTĂLIEI PENTRU PETROLUL ROMÂNESC,
Editura Junimea, Iași, 1986, 564 p.

Omniprezent în viața omului contemporan, petrolul își revedică cu justificare o poziție de vîrf în ierarhia resurselor energetice ale planetei. El a pătruns demult — insidios sau brutal — și în raporturile politice, „dezlegînd” sau blocînd complexe probleme internaționale, ca să nu mai vorbim de cele militare, în care rolul său este suveran. Monedă de schimb forte, „aurul negru” își probează incontestabila forță, ritmurile exploatării

și nivelul prețurilor sale fiind surse emergente ale destabilizării vieții economice și politice, dar și a pieții valutare. Se vorbește despre o „eră a atomului”, dar de fapt sîntem încă într-o „eră a petrolului”.

Acestei teribile forțe energetice și repercusiunilor politice și militare asupra României, datorate ei, într-o lume tensionată de contradicții ireconciliabile, într-o lume „neosalbătică” ca urmare a propriilor sale slăbiciuni și compromisiuri inacceptabile — cum a fost omenirea în preajma și în timpul celui de-al doilea mare „seism” militar — îi este consacrată și interesanta lucrare de față.

Impact la paralela 45° este titlul cărții care, dacă n-ar fi fost subtitrat („Incursiune în culisele bătăliei pentru petrolul românesc”), la o primă vedere, conduce imaginația spre „zone” mai mult sau mai puțin apropiate subiectului propriu-zis. De fapt, subtitlul clarifică problema din start, cititorul știind în ce „lume” va pătrunde și intuind eventualele surprize pe care le va întîlni în lectură sa. „Tehnica” aceasta, care se arată a fi de multe ori și riscantă, îndepărînd interesul pentru o lucrare, este utilizată de autor cu conștiința faptului că amenințarea anticipată a subiectului nu va avea acest efect, din contră. Fiind în dezbateră impactul intereselor externe cu cea mai importantă rezervă naturală

a României și „jocul de culise“ generat de aceste interese, cu implicații dramatice asupra evoluției românilor, atracția nu poate lipsi, căci cititorul român este sensibil la tot ce este de natură să-i dezvăluie „fețele“ necunoscute ale unei epoci nu atât de îndepărtate.

Destinul i-a hărăzit României nu numai o poziție geografică și strategică importantă, dar și considerabile bogății naturale, stîrnind de timpuriu invidii nedismulate, care s-au tradus în cîmpiri, ocupații succesive și dominații imperiale de secole, ale căror efecte se cunosc și se resimt încă.

Horia Brestoiu, căruia îi datorăm și alte lucrări, studii și articole de specialitate ce pun în circulație nu numai o informație cuprinzătoare, dar și numeroase idei demne de a fi reținute, ca orice cunoscător al publicului cititor, începe cu „punerea în temă“, prezentînd, atît cît trebuia, istoricul exploatării petrolului (inclusiv a celui din România), precum și al complicatelor probleme pe care le-a creat României „diplomația“ estorcării propriilor bogății naturale de către monopolurile străine. Nici după încheierea primei conflagrații mondiale, cînd principiile willsoniene creau iluzia unei alte lumi postbelice, întemeiate pe echitate și raporturi interstatuale democratice, fără amenințări, presiuni, ingerințe și cu atît mai mult agresiuni, „politica“ față de petrolul românesc nu-și schimbă înfățișarea.

Iluzia, în ce privește România, avea să se destrame repede, deoarece chiar la Conferința de pace din 1919—1920, marile puteri învingătoare, în virtutea dreptului celui puternic, au impus statului nostru condiții grele și nemeritate. „Nu întîmplător — scrie autorul — s-a apreciat că *«o ofensivă militară a fost apărută cu onoare pe cîmpul de luptă și apoi pierdută în culisele păcii de la Paris!»*“ (p. 22—23).

Interesante sînt datele furnizate de autor privind „peisajul“ combustibililor lichizi la nivel planetar, ca și distribuția lor pe zone „fierbinți“. Se creează — necesar, apreciem noi — imaginea de ansamblu a potențialului productiv și a rezervelor naturale existente în lume în perioada imediat următoare încheierii primului război mondial (cap. II). În logica expunerii autorului nu puteau să lipsească (cum nu lipsesc de altfel) explicațiile privind ascensiunea interesului Germaniei, mai ales după 1933, pentru regiunile petrolifere din Europa sau din alte continente. „Jocul concesiilor“, după aprecierile lui Horia Brestoiu, a reprezentat o „semnătură în alb“ dată Reichului hitlerist pentru pregătirea agre-

siunilor sale, la fel de condamnat ca în-săși dezlănțuirea războiului.

Din acest moment, România intră în calculele strategiilor militare și politice-nilor Reichului, care se străduiesc să o atragă în sfera lor de interese. Pe măsura accelerării pregătirilor de război, Germania are tot mai clar conturată imaginea că fără petrolul românesc tentativele sale agresive riscă să fie compromise, afirmația lui René Sédillot, în acest context, dobîndind o deplină justificare: „Hitler n-are șanse să rezolve aceste probleme decît prin ocuparea României“ (*Istoria petrolului*, Editura politică, București, 1979, p. 229).

Spusele istoricului francez, coroborate cu analiza lucidă a situației României întreprinsă de Grigore Gafencu, dau imaginea reală a posturii de neînviat în care se afla aceasta în imediata apropiere a declanșării așa-zisului „blitzkrieg“ hitlerist. „Dintre toate țările din Est — afirma Gafencu —, România era țara cea mai tentantă. Reichul găsea în România tot ce-i trebuia pentru a se întări în timp de pace și a lupta în timp de război, și anume, cereale, petrol și materii prime. Este sigur că șefii Reichului, înainte chiar de a fi decis o ofensivă politică contra României, incluseseră deja această țară în spațiul lor vital“ (p. 33).

„Destinul“ hărăzit României de către Germania hitleristă, chiar dacă s-a împlinit forțat și nedorit de către poporul nostru, n-a fost totuși atît de ușor atins, după cum au sperat cercurile imperia-liste berlineze. Autorul reușește să prezinte convingător eforturile României de a amîna „scadența“, de a se sustrage cît mai mult posibil presiunilor germane, de a eluda angajamentele încheiate, atunci cînd războiul era deja o realitate dramatică pentru toți. În acest „joc“ periculos al României au fost angrenați numeroși factori politici și importante forțe „de șoc“ care, în bună măsură, și-au atins obiectivele propuse.

Un revelator material inedit arhivistic pune în circulație autorul atunci cînd sînt prezentate acțiunile întreprinse în acest sens de către aparatul român de informații și contrainformații (îndeosebi cel militar), care a contribuit, uneori decisiv, la contracararea unor acțiuni sau manevre subversive ale agenturilor hitleriste, ce urmăreau crearea condițiilor sau mobilurilor înfeudării României. Dar nu numai Germania hitleristă a avut în obiectiv asemenea intenții. După cum se subliniază în lucrare, România s-a văzut în situația de a respinge și planuri ale „puterilor aliate“, cu obiective deloc liniștitoare pentru soarta sa, planuri care eșuează însă în contextul în care Ber-

linul își impune cu forța propria politică expansionistă.

Statul român, în împrejurările dezlănțuirii celui de-al doilea război mondial, așa cum s-a întâmplat și în condițiile precedentei conflagrații, rămâne practic singur în fața iminentei primejdii externe. Forțat, el face mai întâi „concesii” teritoriale, pentru ca apoi să fie constrins să participe la aventura războinică a Axei.

Circumstanțele dramatice din vara și toamna anului 1940, de tristă amintire pentru România, precum și derularea fazelor războiului hitlerist sînt evidențiate și mai pregnant prin ilustrarea activității unor politicieni români care s-au străduit fie să stopeze cursul periculos al evenimentelor, fie măcar să-l atenueze parțial. Din acest orizont, materialul documentar inedit pus cu generozitate la dispoziția cititorilor în filele lucrării ne introduce în lumea nevăzută a tratatelor diplomatice, de unde irump adevăruri ce emoționează prin marile tensiuni sau trăiri umane, care dezvăluie caractere românești animate de puternic patriotism. Din această ipostază credem că este important de subliniat faptul că unii politicieni — cum a fost și Mihail Moruzov — apar într-o altă lumină decît cea percepută pînă în prezent. Este meritoriu, credem, că Horia Brestoiu, dincolo de subiectivismele interpretative care se mai manifestau încă, conferă dimensiunile reale rolului jucat de Mihail Moruzov în atît de complicatele sale misiuni diplomatice de la Berlin. Apar limpede eforturile acestuia de a tempera zelul unor importante căpetenii naziste, de a găsi soluții de mediere în „epoca” imediat premergătoare Dictatului fascist de la Viena sau de a promova cu discreție și tact raporturi de colaborare și de schimb pe planul informațiilor cu servicii speciale ale Aliaților, de a asigura protecția cadrelor acestor servicii infiltrate în România, chiar în momentele de maximă periculozitate, determinate de măsurile represive ale hitleriștilor împotriva tuturor adversarilor potențiali și reali ai celui de-al III-lea Reich.

Din nefericire însă, cu toate eforturile lui Moruzov (asasinat de legionari) și a altor politicieni ai vremii, amputarea teritorială a statului român nu a putut fi evitată, cum nu a putut fi oprit nici cursul angrenării României la caruselul războinic fascist, al integrării ei în dispozitivul strategic nazist după 6 septembrie 1940. Germania hitleristă își atinsese obiectivele urmărite și se putea declara satisfăcută: România era subordonată intereselor ei economice, politice și militare. Era o supunere realizată în stilul nazist caracteristic, smulsă prin

amenințare, forță, șantaj și intimidare, în care „atribuirea” gratuită și neavenită a teritoriului României de nord-vest Ungariei horthyste a reprezentat introducerea „calului troian” în cetatea românilor, arma de șoc a Germaniei pentru îngenuncherea statului român.

O deosebită forță evocatoare și emoțională au paginile descriind injoncțiunile horthysto-fasciste „aplicate” populației românești din teritoriul vremelnice ocupat care, declarat, aveau drept țel fundamental schimbarea raportului național-demografic în favoarea Ungariei horthyste.

Prin prisma intereselor Germaniei naziste față de petrolul românesc, se urmăresc, în continuare, desfășurările de forțe din România și din exteriorul ei, mai ales pe teatrele de operații militare care solicitau hitleriștilor noi și importante cantități de carburanți pentru blindate, avioane și vehicule. Deși în producția de petrol a României se înregistrau substanțiale sporuri la capitolul „consum” german (în 1941, comparativ cu 1940, aproape cu 3 milioane tone mai mult), se remarcă însă tendința sustragerii progresive a autorităților române de la obligațiile „contractuale” româno-germane, tendință întărită de numeroase voci lucide ale vremii, care avertizau asupra pericolelor care planau asupra țării.

La contenciosul economic net nefavorabil României, care a tensionat raporturile româno-germane, autorul demonstrează că s-a adăugat un alt „contencios”, de natură militară, în sensul că animozitățile (cu accente deosebite uneori) erau provocate de atitudinea in calificabilă a autorităților militare germane de pe frontul de răsărit față de corpul de comandă și de soldații Armatei 3 și 4 române, dispuse pe aliniamentele aflate pe direcțiile de străpungere ale trupelor sovietice. Animizitățile nu s-au „cantonat” doar în aceste „zone fierbinți”, ele luînd amploare și extinzîndu-se și asupra sferelor decizionale românești, fapt ce determină conducerea Reichului nazist la prudență față de România și la proiectarea unor măsuri de „redresare” a situației, inclusiv prin asasinarea mareșalului Antonescu și înlocuirea lui la conducerea statului român cu o echipă de legionari.

Autorul consideră mișcarea de rezistență antihitleristă din România ca o manifestare de anvergură națională, organizată și condusă de către Partidul Comunist Român, care a avut rolul hotărîtor în pregătirea terenului declanșării actului de la 23 August 1944, act suveran și în deplin consens cu istoria poporului român, cu voința lui fermă de

a fi liber și independent. Măreț act istoric, el a constituit „o *inițiativă exclusiv românească*, concretizată cu energie de întreaga națiune, mobilizată și condusă de Partidul Comunist Român, *care s-a efectuat fără nici o înțelegere prealabilă* cu țările din coaliția Națiunilor Unite asupra momentului sau modului în care avea să se desfășoare. Se poate spune chiar că declanșarea revoluției de la 23 August — ale cărei comandamente erau redobîndirea independenței și suveranității naționale, dezvoltarea democratică a țării — *a luat prin surprindere ambele tabere* angajate în războiul care răvășea întreaga lume în acel timp” (p. 530).

Este de la sine înțeles că o prezentare, oricît de cuprinzătoare ar fi ea, nu

poate să redea întreg conținutul de fapte, idei, interpretări și concluzii al lucrării, cum nu poate, de asemenea, să releve toate virtuțile ei. În încheiere subliniem din nou valoarea acestei cărți, care asociază, într-un tot unitar, competența profesională, pasiunea pentru cercetare, registrul larg al disponibilităților interpretative ale autorului, inedite informații științifice. Este, credem, o reușită a autorului, care se va bucura de audiență la publicul cititor, atît pentru factura și conținutul original al lucrării sale, cît și pentru coerența structurii, stilul clar, vioi și colorat și, deci, captivant, care fac din aceasta o lectură agreabilă și instructivă.

FLORIAN TĂNĂSESCU

„REVISTA ARHIVELOR“,
nr. 1—4/1987

De la an la an, „Revista arhivelor“, editată sub egida Direcției Generale a Arhivelor Statului, s-a impus ca o publicație cu o personalitate distinctă în rândul periodicelor științifice din țara noastră, prin contribuțiile sale remarcabile, de originalitate, întemeiate pe fructificarea celor mai noi și mai elocvente cercetări din domeniul istoriei și al științelor speciale ale acesteia. Studiile, articolele, comunicările, prezentările de fonduri documentare, materialele referitoare la legislația și la teoria arhivistică, precum și participarea fecundă, prin recenzii și note bibliografice, la schimbul de opinii pe marginea aparițiilor editoriale recente în literatura de specialitate fac

din „Revista arhivelor“ o publicație de interes național, cu o ținută științifică pe măsură.

Sub acest semn se înscriu cele patru numere ale acestei publicații apărute în anul 1987, care rețin atenția prin aportul lor la cunoașterea istorică a diferitelor domenii de viață social-economică, politică și culturală a țării, la adâncirea domeniilor de strictă specialitate arhivistică, la dezvoltarea teoriei și practicii conservării, cercetării și valorificării documentelor. Prin rigoarea informării științifice, prin competența documentară în examinarea și tălmăcirea istorică a bogatului tezaur al Arhivelor Statului, materialele apărute în revistă oferă specialiștilor din domeniul arhivistic, istoricilor îndeobște, ca și publicului larg, prețioase elemente de noutate în materie, de îmbogățire a orizontului lor de specialitate și cultural-istoric în genere.

Fiecare din cele patru numere ale revistei este consacrat unei tematici bine definite și de un interes apropiat pentru cititorii ei, în cadrul căreia se detașează problematica și direcțiile fundamentale de ascensiune a poporului nostru în evul său contemporan, marile făuriri, momente și trăsături caracteristice istoriei noastre noi, cu deosebire epocii inaugurate de Congresul al IX-lea al partidului, din 1965. Se relevă, în acest sens, studiul: *Epoca Nicolae Ceaușescu — epoca marilor împliniri ale poporului român* (nr. 4), de Vasile Moise, directorul Arhivelor Statului. „În această epocă glorioasă, înscrisă cu litere de aur în

cartea istoriei românești — subliniază autorul —, România a făcut pașii cei mai marcanți spre viitorul ei comunist, și-a sporit în ritmuri necunoscute altădată avuția națională, s-a consolidat neconținut unitatea de nezduncinat a poporului în jurul partidului, s-a întărit unitatea oamenilor muncii. Toate marile înfăptuiri obținute de poporul nostru în această epocă — se reliefează în continuare — sînt indisolubil legate de prodigioasa activitate teoretică și practică a secretarului general al partidului, președintelui Republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu, militantul revoluționar și patriot, gînditorul de impresionantă profunzime și creație novatoare, ctitor de istorie dreaptă și demnă, în care glasul acestui pămînt se întruchipează în mod suprem“ (p. 359).

Sub genericul : *40 de ani de la proclamarea Republicii*, a fost publicat articolul lui Iulian Cărtănă și Constantin Mocanu, intitulat *Proclamarea Republicii — act de voință a întregului popor român* (nr. 4), iar la împlinirea a 25 de ani de la încheierea cooperativizării, articolul *De la cooperativizare la noua revoluție agrară* (nr. 1), de Gheorghe Solcol.

Sînt evocate, prin contribuții specifice, mari momente ale istoriei noastre mai îndepărtate sau mai apropiate care au fost aniversate în anul 1987. Împlinirea a 1900 de ani de la urcarea pe tron a regelui erou Decebal a fost marcată printr-un grupaj de izvoare pe tema : *Permanență și continuitate în vatra strămoșească* (nr. 3), realizat prin strădania unui colectiv de arhiviști, izvoare care atestă existența neîntreruptă a înaintașilor pe pămîntul strămoșesc, lupta lor pentru realizarea unității naționale. Menționăm că, în acest grupaj, a fost inclus, ca prim izvor, un fragment din lucrarea *De materia medica*, aparținînd medicului grec Dioscorides din Anazarba, în care sînt citate denumirile dacice ale unor plante, atestînd, în acest fel, limba poporului dac.

Prin aceeași modalitate a graiului documentelor se evocă *110 ani de la dobîndirea independenței* (nr. 2). Documentele date publicității sînt deosebit de valoroase, relevînd într-un mod profund reprezentativ lupta poporului român pentru libertate națională și socială, pentru dreptul de a fi stăpîn în propria țară, pentru afirmarea sa ca națiune liberă și independentă. Ele evidențiază realitatea că idealurile independenței, suveranității și unității naționale au reprezentat o constantă a gîndirii și acțiunii forțelor înaintate ale poporului român în toate epocile istorice, împletindu-se indisolubil cu idealurile de progres

social. Documentele externe înfățișează relațiile diplomatice dintre marile puteri, interesele acestora în Balcani, poziția de neutralitate a României și acțiunile judicioase pe care le-a întreprins în sprijinul luptei popoarelor din această zonă și al propriei cauze. Subliniind ideea că „independența României este singura soluție posibilă prin care toate interesele pot fi satisfăcute, interesele echilibrului“, cum glăsuiește una dintre mărturiile (p. 114), se demonstrează, prin forța de netăgăduit a documentului, vitejia, curajul, eroismul armatei române pe cîmpul de luptă, admirate de opinia publică internațională.

La împlinirea a 550 de ani de la răscoala de la Bobilna, revista a consacrat temei studiul intitulat : *Dreptul de liberă strămutare al țăranilor din Transilvania și răscoala din 1437* (nr. 2), de Avram Andea, iar rememorarea marii răscoale revoluționare a țăranimii române din 1907 a prilejuit publicarea, sub titlul : *1907 — coordonate ale istoriei la Flămînzii*, a unui grupaj de documente, în marea lor majoritate inedite, aflate în fondurile Arhivelor Statului din București și ale filialelor din țară, care oglindesc cauzele, desfășurarea și semnificația răscoalei, reacția deosebit de violentă a claselor exploatare față de lupta țăranimii.

O diversitate de cercetări istorice au văzut lumina tiparului în cadrul rubricii *Studii și comunicări*, una dintre rubricile de bază, cu caracter permanent, ale revistei. Semnalăm, în rîndul acestora, studiul : *Aspecte ale luptei moșilor pentru pămînt oglindite în documentele de arhivă* (nr. 2), de Traian Rus, care, întemeiat pe surse documentare inedite, configurează momente din luptele moșilor în perioada 1922—1938 împotriva marilor proprietari funciari, pentru aplicarea corectă a prevederilor legii de reformă agrară, integrate organic în mișcarea socială a maselor împilate din România în anii interbelici. În două numere consecutive (3 și 4), Ion Dumitriu-Snagov prezintă *Pagini noi din istoria strategiei deznationalizării românilor*, temă de o mare complexitate și de un deosebit interes. Autorul își construiește studiul — așa cum relevă, de altfel — pe bază de documente cu valoare obiectivă și subliniază, dintru început, faptul că „toate aceste izvoare atestă o realitate incontestabilă : strategia politici de deznationalizare nu a aparținut maselor de oameni în coabitare, ci unor organe politice care justificau oprimarea pentru apărarea privilegiilor proprii“ (nr. 3, p. 258). Autorul demonstrează absurditatea strategiei deznationalizării prin intermediul alianței dintre autoritățile de

stat austro-ungare și cele eclesiastice, respectiv Curia centrală a bisericii catolice.

În cadrul aceleiași rubrici, *Ion Ranca* prezintă *Noi contribuții documentare privind Unirea Transilvaniei cu România* (nr. 3), cu referire expresă la activitatea desfășurată în această direcție în capitala Imperiului austro-ungar de către Senatul Militar Român Central în toamna anului 1918. În lumina documentelor examinate — apreciază autorul —, „activitatea Senatului Militar Român Central din Viena ne apare acum, în pofida unor interpretări subiective ce i s-au dat, meritorie și importantă, reprezentând o contribuție valoroasă la realizarea Marii Uniri din 1918, iar protocoalele acestuia izvoare de prim rang în procesul de cunoaștere a multiplelor aspecte privind Unirea Transilvaniei cu România” (p. 286).

Studiul intitulat : *Constante ale unității românești. Polarizări alternative în economia și demografia carpato-danubiană (secolele XIV—XV)*, apărut în nr. 3, la aceeași rubrică, și datorat lui *Radu Constantinescu*, argumentează că, „pe teritoriul românesc, nu există o transhumanță propriu-zisă, așadar o deplasare de populație în urma turmelor, ci numai mișcări mono ori bipendulare, la distanțe mai mari ori mai mici, cu excepția — foarte importantă pentru un istoric — a unor sate de colonizare pastorală, specializate..., iar satele-pendant ale oierilor ardeleni, la sud de munte, reprezintă numai aderescențe pastorale de «ungureni», apărute abia în secolul al XVIII-lea, așadar sate de români veniți din zona supusă craiului Ungariei, români veniți pe o vatră de «pămînteni» statornici precedenți, care-i îngăduia în hotarul lor” (p. 403).

Mai semnalăm, la aceeași rubrică, studiul lui *Gheorghe Untaru*, cu titlul : *Iarmarocacele în ținuturile sudice ale Moldovei între anii 1800—1864* (nr. 4), în care, pe baza documentelor de arhivă, se face o amplă prezentare a activității comerciale în partea sudică a Moldovei în prima jumătate a secolului al XIX-lea, recompunându-se drumul complex al dezvoltării relațiilor de tip capitalist în cadrul economiei țărilor românești și implicațiile lor legislative, demografice, edilitare, de transport, pornind de la vechile forme feudale de comerț-bilciuri — pînă la târgurile permanente ale orașelor și târgușoarelor.

O rubrică de strictă specialitate a revistei, substanțial reprezentată în fiecare număr, se intitulează : *Teorie și practică arhivistică*, prin intermediul căreia cercetătorii arhiviști își îmbogățesc

informația de specialitate cu ultimele concluzii și puncte de vedere referitoare la diverse probleme legate de activitatea în domeniu. În același timp, această rubrică se afirmă ca un cadru de stimulare a schimbului de idei în domeniul perfecționării muncii profesionale, al pregătirii de specialitate. Materialele publicate aici rețin interesul prin dezbaterile a numeroase aspecte legate de măsurile necesare conservării, evidenței, prelucrării sau regisirii informațiilor furnizate de arhive.

În primele două numere din 1987 ale revistei a fost publicată o masă-rotundă cu titlul : *Considerații privind valoarea documentar-istorică a documentelor create în domeniul juridic și necesitatea perfecționării indicatoarelor termenelor de păstrare*, iar în numărul 4 masa-rotundă pe tema *Modalități de perfecționare a evidenței fondurilor și colecțiilor arhivistice*. La această rubrică, în numărul 3, *Natalia Drăghici* și *Maria Dogaru* semnează articolul : *Mulaje sigilare realizate de Arhivele Statului în sprijinul activităților cultural-educative*.

Interesante contribuții ne revelează rubrica *Opinii*, ale căror materiale sînt circumscrie, mai cu seamă, unor probleme deosebit de importante referitoare la evidența fondurilor și colecțiilor arhivistice. În acest sens cităm articolele : *Perfecționarea evidenței fondurilor și colecțiilor arhivistice* (nr. 2), de *Eleonora Mitrescu* și *Categorii de documente cu caracter permanent create și deținute de unitățile din rețeaua sanitară* (nr. 3), de *Ion Sabău*.

„Revista arhivelor” cuprinde și alte rubrici care tind să se permanentizeze și care aduc elemente deosebit de valoroase în domeniul informării specialiștilor istorici, punînd în circuitul științific noi documente, fonduri și colecții achiziționate și prelucrate de cercetătorii de la Arhivele Statului. Rubrici ca *Prezentări de fonduri și colecții* ; *Documente* ; *Achiziții noi* au găzduit, în anul trecut, o serie de materiale care aduc însemnate valori documentare noi. *Nicolae Isar* prezintă, în numerele 1 și 2, *Un tezaur documentar inedit : corespondența lui Al. Christofi (1852—1856)*, care cuprinde date inedite cu privire la revoluționarii români de la 1848 exilați la Constantinopol, Brusa, Smirna și Chios, legăturile acestora cu mișcarea democratică europeană, precum și la opiniile lor cu privire la politica marilor puteri, mijloacele de realizare a idealurilor de unitate și independență națională ale poporului nostru. Sub titlul : *Dascăli ardeleni în Țara Românească (1832—1848)* (nr. 2), *Viorel Grozav* publică un grupaj de documente care relevă contribuția românilor tran-

silvăneni la organizarea și la dezvoltarea învățământului românesc modern, între care Florian Aaron la Craiova, Dionisie Romano la Buzău, Gheorghe Ardeleanu la Slatina, Alece Popovici la Roșiori de Vede, Ion Marinescu la Cerneți și Craiova.

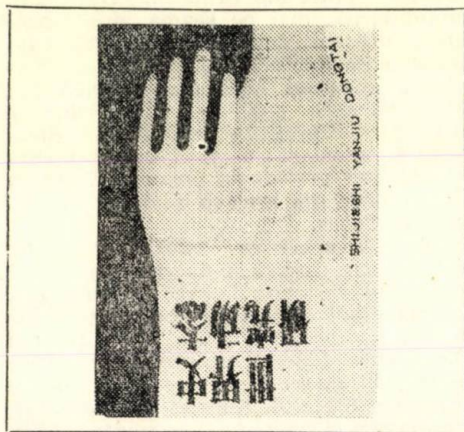
Ștefan Ștefănescu, în studiul : *Destinul unui document de la Ștefan cel Mare* (nr. 3), analizează un hrisov al marelui voievod român, datat 6 martie 1478, prin care, de la Suceava, întărea o bucată de pământ lui Toader Tansea. Pe lângă valoarea istorică propriu-zisă — ca izvor genealogic și de vechi drept românesc —, hrisovul, scris pe un pergament lung de 42 cm și lat de 33,5 cm, prezintă

o importanță deosebită ca document de limbă și de geografie istorică, evidențiind, în același timp, după cum subliniază autorul, raportul existent între genealogie și istorie.

Alte rubrici ale revistei, nu mai puțin interesante : *Cronica vieții științifice* ; *Recenzii și prezentări* ; *Instrumente de lucru*, au, la rîndul lor, o contribuție însemnată la continua dezvoltare a teoriei și practicii arhivistice potrivit cu nivelul și cu exigențele de actualitate ale domeniului, la cunoașterea mereu mai adîncă și la promovarea mereu mai eficace a istoriei.

GHEORGHE NEACȘU

REVISTA „SHIJIESHI YANJIU DONGTAI“ („Curente în cercetarea istoriei universale“) despre studiile românești privind rezistența antifascistă și antiimperialistă în Asia și Africa

În anul 1986, sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., a apărut o nouă lucrare, intitulată : *Rezistența antifascistă și antiimperialistă în Asia și Africa (1931—1945)* *, care constituie continuarea lucrărilor *Mișcarea de rezistență din țările Europei centrale și sud-estice*, apărută în 1973, și *Mișcarea de rezistență din Europa de vest și de nord*, apărută în 1976, în Editura militară. Cartea are 400 de pagini și, în afara Cuvîntului înainte, cuprinde 12 capitole : Solidaritatea poporului român cu mișcarea de rezistență

a popoarelor cötropite din Asia și Africa, China, Coreea, Etiopia, Africa de Nord (Tunisia, Algeria, Maroc), Indochina, Birmania, Indonezia, Filipine, Thailanda, Malaysia și Singapore, Japonia.

Autorii urmăresc cu rigurozitate redarea succesiunii evenimentelor istorice, investigînd și cercetînd mișcările de rezistență antifascistă desfășurate în țările din Asia și Africa, plasîndu-le în cadrul general al istoriei universale și, totodată, în cadrul istoric specific al fiecărei țări. Țările analizate în volum, cu excepția Japoniei, erau țări înapoiate din punct de vedere economic, care au suferit, într-o măsură mai mare sau mai mică, în urma agresiunii și asupririi imperialiste ; dintre acestea, cu excepția Chinei, Thailan-dei și Etiopiei, toate erau sau colonii sau țări dependente de Anglia, Franța, Statele Unite ale Americii, Olanda și Japonia și înainte de război luptaseră o perioadă lungă de timp împotriva imperialismului și colonialismului. Pentru ele instaurarea fascismului german și italian, ca și a militarismului japonez nu a însemnat altceva decît schimbarea firmei statului suzeran, cu toate că asuprirea colonială s-a accentuat, esența problemei nu s-a schimbat și mișcarea de rezistență antifascistă a popoarelor a constituit continuarea, în noile condiții, a luptei lor antiimperialiste. Trăsăturile specifice ale luptei de rezistență antifascistă ale acestor țări nu puteau să nu poarte amprenta urii popoarelor lor față de foștii impe-

* Recenzie reprodușă din revista chineză „Shijieshi Yanjiu dongtai” („Curente în cercetarea istoriei universale”), nr. 8/1987. Traducerea : Ana Budura.

riaști și față de tactica de asuprire aplicată de imperialismul nou sosiți. Autorii acestei lucrări consideră, în unanimitate, că mișcările de rezistență din aceste țări, în afara principalului lor caracter antifascist, aveau și un caracter general antiimperialist. Acest fapt explică și alegerea de către autori, drept titlu al cărții : „Rezistența antifascistă și antiimperialistă în Asia și Africa“.

Spre deosebire de mișcările de rezistență din țările europene independente, în aceste țări din Asia și Africa mișcările de rezistență trebuiau să împiedice ca roadele victoriei luptei antifasciste să fie răpite de statele suzerane antebelice, cu alte cuvinte să preîntâmpine ca, „după plecarea noilor, să se întoarcă vechii stăpîni“ ; se impunea ca, în timp ce se ducea lupta de rezistență împotriva fascismului german, italian și japonez, să se urmărească cu atenție tendințele Angliei, Franței, S.U.A., Olandei. Aceste popoare din Asia și Africa trebuiau, în timpul desfășurării mișcării de rezistență, să nu piardă din vedere viitorul, deoarece „izgonirea fasciștilor“ nu constituia sfîrșitul mișcării de rezistență, pentru că scopul ei era cucerirea independenței naționale. Din această cauză, mișcările de rezistență din aceste țări nu se aliau, necondiționat, cu Anglia, S.U.A. și alte țări, deoarece ele, pe lângă latura lor de luptă antifascistă, urmăreau și o latură care viza preîntîmpinarea reîntoarcerii stăpînirii vechilor state suzerane. Acest fapt este ilustrat, cu pregnanță, de relațiile, atît de alianță, cît și de luptă, între țările din nordul Africii și Indochina cu „Franța Liberă“ ; de mișcarea de rezistență din Birmania și de lupta anti-hitleristă a Angliei ; de luptele din Indonezia și de acțiunea antihitleristă din Olanda. În aceasta constă motivația faptului că mișcările de rezistență din multe țări asiatice și africane erau independente nu numai din punct de vedere politic și organizatoric, ci dovedeau și o flexibilitate tactică proprie.

O altă caracteristică a prezentei lucrări constă în faptul că ea redă, în mod obiectiv, rolul conducător al partidelor comuniste și al altor forțe de stînga din țările Asiei și Africii în cadrul mișcării de rezistență și al realizării frontului unic național, subliniind sprijinul, influența și legăturile reciproce dintre acestea și războiul de rezistență anti-japoneză din China. Acest fenomen a fost determinat atît de motive geografice, cît mai ales de sarcinile comune ale revoluțiilor democratice și naționale antiimperialiste și antif feudale din țările respective. Pe lângă acestea, autorii evidențiază în mod special rolul și contribuția chinezilor re-

zidenți în țările din sud-estul Asiei la mișcarea patriotică de rezistență. În afara acestor trăsături comune, fiecare capitol își are specificul său atît în ceea ce privește conținutul, cît și în concepția și metodologia de redactare.

Autorii capitolelor *Coreea* și *Indochina* sînt Milică Moldoveanu și Lucian D. Petrescu. Ei consideră că, dat fiind faptul că înainte de război *Coreea* era o colonie a Japoniei, mișcarea de rezistență din timpul războiului a constituit o continuare a luptei împotriva colonialismului japonez și, ca atare, între cele două faze a existat o legătură intrinsecă, indisolubilă. În capitolul *Indochina*, autorii subliniază colaborarea dintre militarismul japonez și autoritățile colonialiste ale guvernului de la Vichy, ca și faptul că lupta dusă de popoarele din Indochina atît împotriva fascismului cît și împotriva Japoniei a constituit un specific al mișcării de rezistență din aceste țări.

Autorul capitolului *Birmania*, Marin Badea, expune propriile sale opinii cu privire la caracterul puterii politice a burgheziei, care a colaborat cu Japonia în timpul războiului. El consideră că această putere politică nu a reprezentat „o coloană a cincea“, precum consideră unii istorici din Occident, că ea nu poate fi, fără nici un discernămint, numită marionetă a militarismului japonez, ci se impune o analiză concretă în ceea ce privește puterea politică, ca și cele două forțe existente în cadrul acesteia. Autorul consideră că puterea politică a aparținut burgheziei naționale, care înainte de război se afla în fruntea mișcării de eliberare națională antibritanică. Înființarea organizațiilor „Birmania noastră“, „Liga Libertății“ și a altora a avut de înfruntat represalii crunte din partea autorităților coloniale britanice. Din această cauză, după izbucnirea războiului, pe fondul tendințelor Japoniei de a atrage Birmania de partea sa și ale anglo-americanilor de partea lor, ocuparea Birmaniei de către japonezi, în mai 1942, a fost salutată, într-o oarecare măsură, de către masele populare. Mai tîrziu, însă, marea majoritate a forțelor naționale, concentrate în guvernul de marionete, pe măsură ce asuprirea politică de către autoritățile de ocupație se adîncea, exploatarea economică se agrava, iar rezistența populară anti-japoneză se dezvoltă, starea de spirit antibritanică și anti-americană s-a ameliorat, ea îndreptîndu-se împotriva Japoniei, concretizîndu-se în formarea Partidului Revoluționar Popular al Birmaniei. Acest partid, ca și Partidul Comunist Birman, împreună cu alte forțe anti-japoneze, au rupt cu lacheii ade-vărați din cadrul guvernului de mario-

nete și au format Liga antifascistă a libertății poporului, avînd în frunte, ca președinte, pe Aung San, și, ca secretar general, pe conducătorul Partidului Comunist Birman, Takin Tan Tun. În martie 1945, Liga a declanșat o insurecție de mari proporții, iar după război a forțat guvernul englez să treacă la concesii și, la 1 aprilie 1948, s-a declarat independența Birmaniei.

Situația politică din *Indonezia* (autorul capitolului este Ion Calafeteanu) în preajma și în timpul războiului a fost asemănătoare cu cea din Birmania. Între militariștii japonezi și colonialiștii olandezi s-a dus o luptă acerbă pentru stăpînirea Indoneziei. În acest context, o parte a burgheziei naționale indoneziene se pronunța pentru subordonarea temporară a mișcării de eliberare fascismului german și japonez, iar o altă grupare considera că se poate profita de conflictele dintre țările imperialiste, pentru a colabora vremelnic cu Japonia, în scopul satisfacerii propriilor sale interese. Cei din urmă erau reprezentați de Sukarno. Autorul face o prezentare pozitivă și obiectivă a poziției adoptate de acesta, în sensul de a colabora vremelnic cu japonezii, dar urmărind, în secret, lărgirea forțelor de sub influența sa pentru a obține capitalul necesar și o bază în vederea cuceririi independenței după război. După capitularea Japoniei, Sukarno, bizuindu-se pe forțele proprii, a declarat independența Indoneziei, angajindu-se în luptă cu Olanda și Țările Aliate și obținînd, pînă la urmă, victoria finală. Calea de cucerire a independenței naționale a Indoneziei — subliniază autorul — a fost o cale specifică.

Autoarea capitolului *Filipine*, Ana Budura, arată că, după declanșarea războiului, Japonia a adoptat față de Filipine, spre deosebire de China, o modalitate de agresiune mascată. Japonia s-a folosit de nemulțumirea populației locale față de dominația colonială americană și a recurs, cu precădere, la metode de penetrație economică, culturală și ideologică, care au jucat un anumit rol în inducerea în eroare a populației autohtone. În afară de aceasta, autoarea a demascat, fără rezerve, politica de asuprire și de amăgire la care a recurs Japonia imperialistă după ce, în anul 1942, ocupase Filipinele.

Guvernul thailandez, în tot timpul războiului, a fost constrîns de Japonia să semneze un tratat de alianță nipono-thailandez, devenind, în acest fel, un satelit al acesteia. Autorul capitolului *Thailanda*, Constantin Bușe, redă, într-un stil concis, politica adoptată de guvernul trădător Thibun Songkhram, dezintegrarea sa internă, activitatea partidului comu-

nist thailandez și a altor forțe democratice anti-japoneze, cit și a mișcării „Thai Liberi”, condusă de burghezia națională, în frunte cu Pridi Panomyong.

Autorul capitolului *Malaysia și Singapore* este tot Constantin Bușe. El analizează obiectiv locul strategic al Singaporei în comunicațiile dintre Orient și Occident, situația creată de Marea Britanie, care a fortificat apărarea navală a Singaporei, neglijînd, în schimb, apărarea sa terestră, ca și planul tactic al Japoniei, care îl considera pe acesta drept „Pearl Harbour” al Angliei și care a atacat Malaysia și Singapore pe cale terestră. Autorul acordă atenția cuvenită descrierii rolului jucat de armata anti-japoneză organizată de către Partidul Comunist din Malaysia, format din malaysieni, chinezi (rezidenți — *n. tr.*) și indieni, precum și zădărnicii încercărilor Japoniei de a submina mișcarea anti-japoneză prin incitarea disensiunilor naționale.

Autorii capitolului *Japonia* sînt Constantin Botoran și Milică Moldoveanu. Ei consacră un spațiu considerabil descrierii divergențelor existente între opoziția moderată a burgheziei și elementele de dreapta, aparținînd clicilor militariste din rîndul cercurilor dominante din Japonia, în problema războiului. Desigur, în acest capitol, în mod justificat, accentul se pune pe descrierea mișcării anti-războinice a forțelor de stînga conduse de Partidul Comunist Japonez.

Etiopia este singura țară care a avut posibilitatea să evite procesul de colonizare a Africii. Autorul acestui capitol, Constantin Botoran, redă, în mod veridic, spiritul patriotic neînfrcat care a cuprins toate straturile sociale în momentul în care guvernul și poporul etiopian au făcut obiectul agresiunii italiene, înțelegerea eroică, plină de sacrificii, ca și succesele strălucite ale guvernului, ale detașamentelor de partizani și ale poporului, analizînd, în profunzime, caracterul popular al acestui război.

Autorul capitolului *Africa de Nord*, Marin Badea, își expune propriile sale păreri cu privire la complexitatea mișcării de rezistență din Africa de Nord, desfășurată în condițiile celui de-al doilea război mondial. Autorul își exprimă dezacordul cu unii oameni de știință din Occident care apreciază drept pozitive sau negative mișcările de rezistență, în funcție de atitudinea adoptată de acestea față de Țările Aliate. El își concentrează atenția asupra interesului fundamental al celor trei țări din Africa de Nord (Tunisia, Algeria și Marocul) și anume — cucerirea independenței naționale, criticînd manifestările colonialiste ale statelor

Aliate în cadrul mișcării de rezistență. Înainte de război, aceste trei țări fuseseră colonii franceze, iar mișcarea de eliberare națională era contrară intereselor Franței. O dată cu începerea războiului popular, cele trei țări considerau că atît statele Axei, cît și Țările Aliate adoptau o atitudine ostilă față de independența lor politică și suveranitatea națională. După înfringerea Franței, însă, popoarele Tunisiei, Algeriei și Marocului se aflau într-o situație contradictorie : pe de o parte doreau răsturnarea puterii politice colonialiste franceze, dar, pe de altă parte, nutreau temeri că locul acesteia va fi ocupat de fascismul german și italian. Ulterior, desconsiderarea dezideratelor de independență națională și înăbușirea mișcării de eliberare națională a acestora de către Germania hitleristă și guvernul de la Vichy au dovedit justetea aprecierilor celor trei popoare. Revendicările lor naționale juste au fost refuzate pînă și de „Franța Liberă“ ; cu toate acestea, încercarea ambelor părți angajate în conflict de a atrage Africa de Nord de partea lor a creat condiții favorabile popoarelor din această regiune să obțină eliberarea națională.

Marea Britanie, S.U.A., Franța (Franța Liberă) au depus toate eforturile pentru a atrage populația din Africa de Nord în război, reușind să mobilizeze trei milioane de combatanți în rîndurile Armatei Națiunilor Unite. Din moment ce au apelat la sprijinul popoarelor din Africa de Nord, dezideratele naționale ale acestora nu mai puteau fi desconsiderate, mișcarea de rezistență antifascistă căpătînd o amploare tot mai mare.

Recurgînd la un stil curgător și concis, autorul expune mișcările politice, militare și culturale ale clerului, curților regale, ale diferitelor straturi sociale ale populației (inclusiv ale partidelor comuniste și socialiste) din cele trei țări din Africa de Nord, tendințele lor politice : de independență, filo-anglo-americane, de atașament față de „Franța Liberă“, filo-germane și italiene sau filo-vichyste, expunînd trăsăturile distincte ale mișcării de rezistență, ca, de pildă, conditionarea de către marile puteri, specificul imprimat de islamism și procesul de creștere a forțelor de stînga reprezentate de partidele comuniste și altele. Autorul a pus accent pe elementul esențial caracteristic fiecărei fracțiuni din cadrul mișcării de rezistență și anume atingerea obiectivului de cucerire a independenței naționale. Aceasta va constitui temelia continuării luptei de eliberare națională de către popoarele celor trei țări după război și cuceririi independenței în anii '50.

Capitolul *China*, care reprezintă circa o șesime din lucrare, a fost întocmit de Ana Budura, care se ocupă de mulți ani de cercetarea istoriei acestei țări. Articolul, atotcuprinzător, are o expunere ideatică clară, o structură riguroasă, iar opiniile sînt exprimate în mod limpede. Autoarea îmbină în mod echilibrat redarea obiectivă a evenimentelor istorice cu o științifică analiză teoretică, rezolvînd unitatea organică dintre factorii istorici și tratarea teoretică. Caracteristicile studiului mai sus amintit se evidențiază în mod particular prin următoarele : 1. Este demascată, în toată profunzimea sa, evoluția militarismului japonez începînd din primii ani ai secolului al XX-lea și în special după primul război mondial, politica de expansiune agresivă a acestuia, care avea drept element central „Zona de coproșperitate a Marii Asii de Est“ ; 2. Recurgînd la o documentație atotcuprinzătoare și meticuloasă întocmită, autoarea a redat, în mod argumentat, procesul și etapele evoluției luptei dintre Japonia agresoare și China care opunea rezistență agresiunii ; sînt redate marile bătălii ale războiului de rezistență anti-japoneză, a cărei forță principală erau Guomindang-ul (Partidul Național) și Partidul Comunist, cît și succesele strălucite ale războiului popular ; 3. Sînt redată cu obiectivitate și analizate în mod științific pozițiile adoptate față de agresiunea japoneză de către Guomindang, Partidul Comunist și „forța a treia“, adică forțele democratice patriotice, ca și relațiile dintre acestea ; 4. Sînt analizate locul și contribuția războiului de rezistență anti-japoneză în cadrul celui de-al doilea război mondial.

Se impune în mod deosebit evidențierea faptului că autoarea, recurgînd la metoda de analiză marxistă, a analizat în profunzime și a expus opinii originale cu privire la fondul, evoluția, specificul și importanța creării frontului unit național chinez anti-japonez. Autoarea a analizat rădăcinile de clasă ale politicii de nonrezistență adoptată față de Japonia de către guvernul Guomindang după evenimentele de la 18 septembrie (1931 — *n.tr.*), subliniind că Partidul Comunist Chinez a înțeles în mod corect necesitatea subordonării contradicțiilor de clasă rezolvării problemelor naționale, a lansat chemarea luptei unite anti-japoneze a întregului popor, lozincă care a găsit un puternic ecou în rîndurile armatei, ale poporului, ale organizațiilor obștești și ale altor organizații din întreaga țară. Tocmai datorită eforturilor depuse de Partidul Comunist Chinez în rîndul întregului popor, în sensul de a duce un necruțător război, guvernul Jiang Jieshi a acceptat propunerea pre-

zentată de P.C.C. de a forma un front unit anti-japonez, după evenimentele de la 7 iulie (1937 — *n. tr.*) fiind dată o proclamație solemnă anti-japoneză. Autoarea apreciază, în mod pozitiv, acțiunile anti-japoneze, îndreptate spre binele țării, ale guvernului Guomindang după formarea frontului unit anti-japonez și în special ale unor comandanți de oști patrioți. În același timp, se evidențiază limitele de clasă în privința traducerii în viață a frontului unit național anti-japonez de către Jiang Jieshi, subliniindu-se că în perioada războiului anti-japonez acesta nu a uitat nici o clipă crezul său : „pentru a respinge agresiunea din afară trebuie pacificată înainte toată țara“, fapt care a provocat ciocniri și a dat naștere, de repetate ori, la acțiuni anti-comuniste.

Ana Budura redă, în mod obiectiv, rolul conducător al Partidului Comunist Chinez în cadrul războiului anti-japonez, ca și acțiunile acestuia de rezistență împotriva armatelor agresoare japoneze și armatelor fantoșe. Totodată, ea face o descriere concisă a concepției tactice și a succeselor strălucite repurtate de conducătorii militari ai Partidului Comunist Chinez, a marilor bătălii purtate de aceștia în etapele de defensivă strategică, ca și de ofensivă întreprinse de Armata a 8-a și de Noua Armată a 4-a, a orientării Partidului Comunist de a menține, în condiții extrem de grele, acordind înțietate marii cauze naționale, a frontului unit ; în același mod sînt redată crearea, de către Partidul Comunist Chinez, a bazelor din spatele liniilor inamice și a puterii democratice la sate, ca și organizarea mișcării de reglementare a stilului de muncă, campania pentru creșterea producției și reducerea aparatului de stat și de partid. Autoarea elogiază în mod deosebit ideea războiului popular propovăduită de Partidul Comunist Chinez, prezentînd formele concrete ale războiului de partizani, ale războiului mobil, respectiv ale războiului minelor și ale celui purtat în tunele.

Ana Budura dă o înaltă apreciere contribuției Chinei la desfășurarea războiului mondial antifascist, arătînd că : „În cei opt ani de «război total» și 14 ani de «război parțial», națiunea chineză a înscris o pagină de cea mai mare însemnătate în istoria luptei popoarelor lumii împotriva agresorilor străini și a dat cele mai grele jertfe în confruntarea cu militarismul nipon. În timpul războiului de

rezistență anti-japoneză, conform unor statistici incomplete, și-au pierdut viața 18 000 000 de persoane, iar pe cîmpul de luptă au căzut 3 800 000 de militari. Națiunii chineze i-au fost distruse inestimabile valori materiale și culturale ale patrimoniului său național, pierderile materiale și cheltuielile de război fiind apreciate la 100 miliarde de dolari americani. China a constituit principalul front al teatrului de război din Asia, unde armata și poporul chinez s-au confruntat în toți acești ani cu 70—80% din totalul armatei terestre a Japoniei și au scos din luptă, între anii 1937—1945, conform statisticilor oficiale japoneze, peste 1 330 000 de soldați și ofițeri niponi“.

Autoarea consideră că războiul de rezistență anti-japoneză ocupă un loc important în evoluția istorică a Chinei, marcînd „încheierea unei etape importante a luptei de eliberare națională a poporului chinez, în cursul căreia s-a maturizat conștiința națională și s-au copt condițiile eliberării depline a acestuia de sub dominația imperialistă și asuprirea feudală. În confruntarea cu inamicul din afară și cu forțele reacționare din interiorul țării, Partidul Comunist Chinez s-a dovedit a fi singura forță politică din țară capabilă să conducă la victorie lupta seculară pentru eliberare socială și națională a poporului chinez și să-i ofere alternativa unei Chine noi, democratice, unite și prospere“ (p. 96).

Se impune constatarea că includerea războiului de rezistență anti-japoneză din China, alături de mișcarea de rezistență din țările Asiei și Africii, într-un singur volum monografic intitulat *Rezistența antifascistă și antiimperialistă din Asia și Africa* ar putea fi considerată ca inopertună. Cu toate acestea, autoarea, prin redarea locului Chinei în teatrul de război din Asia și Pacific, a colaborării chino-americano-engleze în bătăliile purtate în provincia Yunnan și în Birmania, a pozițiilor ocupate de China în Organizația Națiunilor Unite, a desfășurării întîlnirilor de la Quebec și Cairo din 1943, a evidențiat în mod obiectiv poziția internațională a Chinei în rîndul celor patru mari puteri. Așa cum arată autoarea, datorită „creșterii importanței Chinei pe plan mondial, ea a fost recunoscută ca partener egal al marilor puteri aliate“.

KANG CHUNLIN

СОДЕРЖАНИЕ

70-ЛЕТИЕ ВЕЛИКОГО ОБЪЕДИНЕНИЯ 1918 Г.

ИОН ТИБЕРИАН: Непрерывность экономических связей между румынскими княжествами — предпосылка формирования единого национального государства 3

АУГУСТИН ДЕАК: Рабочий класс — активный фактор борьбы за осуществление румынского единого национального государства 17

КОНСТАНТИН КОРБУ: Вклад крестьянства в осуществление Великого объединения 1918 г. 36

ИОН ЯКОШ: Интеллигенция — неотъемлемая часть народно-национального движения за объединение 53

ШТЕФАНИЯ МНХЭИЛЕСКУ: Всенародная поддержка и одобрение великого акта Объединения Румынии 1918 г. 72

ИСТОРИЧЕСКИЕ СВИДЕТЕЛЬСТВА

Документы и новые свидетельства об европейском политическом кризисе 1938—1939 гг. (I): Вуорика Мойсук 91

СТРАНИЦЫ ВСЕМИРНОЙ ИСТОРИИ

Международное рабочее движение 1921—1933 гг. 104

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

Румынско-израильский научный симпозиум (Бухарест, 8-10 июня 1988 г.): Ион Калафетяну 123

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

ION POPESCU-PUTURI, „Istorie și revoluție“ («История и революция»), Издательство Албартос, Бухарест, 1987, 350 стр.: Кристиан Попицтяну 132

„Marele Mircea Voievod“ («Великий Мирча Боевода»), Издательство Академии СРР, Бухарест, 1987, 536 стр.: Петре Оту 141

HORIA BRESTOIU, Impact la paralela 45°. În cursiune în culisele bătăliei pentru petrolul românesc“ («Столкновение на параллели 45°. За кулисами борьбы за румынскую нефть»), Издательство Жунимия, Яссы, 1986, 564 стр.: Флориня Тэниеску 145

ОБЗОР ЖУРНАЛОВ

„Revista arhivelor“ («Журнал архивов»), Но. 1-4/1987: Георге Някичу 149

Revista „Shijieshi Yanjin dongtai“ (Журнал «Разные течения в исследовании всемирной истории») о румынских трудах посвященных антифашистскому и антиимпериалистическому сопротивлению в Азии и Африке: Кун-Кун 152

CONTENTS

70 YEARS SINCE THE GREAT UNION OF 1918

IOAN TIBERIAN: The Permanence of Economic Relations among the Romanian Countries — a Premise of the Unitary National State Foundation 3

AUGUSTIN DEAC: The Working Class — an Active Factor in the Struggle for Setting Up the National Unitary Romanian State 17

CONSTANTIN CORBU: The Contribution of the Peasantry at the Foundation of the great Union of 1918 36

ION IACOS: The Intelligentsia — an Organic Constituent of the National and People's Movement for the Great Union 53

STEFANIA MIHĂILESCU: All the Romanian Citizens' Adhesion, Regardless of Their Nationality, to the Great Act of the 1918 Union 72

HISTORICAL EVIDENCE

Unpublished Documents and Evidence Referring to the European Political Crisis During 1938—1939 (I): Viorica Moisuc 91

PAGES OF UNIVERSAL HISTORY

The International Working Class Movement during 1924—1933 104

SCIENTIFIC LIFE

Romanian — Israelite Scientific Symposium (Bucharest, Juni 8—10, 1988): Ion Calafeteanu 123

CRITICISM AND BIBLIOGRAPHY

ION POPESCU-PUTURI, „Istorie si revolutie“ („History and Revolution“) Albatros Publishing House, Bucharest, 1987, 350 p.: Cristian Popişteanu 132

„Marele Mircea Voievod“ („The Great Prince Mircea“) The Academy of the S.R. of Romania Publishing House, Bucharest, 1987, 536 p.: Petre Otu 141

HORIA BRESTOIU, „Impact la paralela 45“. Incursiune in culisele bătăliei pentru petrolul românesc („Impact on the 45° Parallel. Excursion into the Side Scenes of the Battle for the Romanian Oil“), Junimea Publishing House, Jassy, 1986, 564 p.: Florin Tănăsescu 145

REVIEWS' REVIEW

„Revista arhivelor“ („The Archives Review“), nr. 1-4/1987: Gheorghe Neacşu 149

The Review „Shijieshi Yanjiu dongtai“ („Trends in the Research on World History“) about the Romanian Studies on the Antifascist and Anti-imperialist Resistance in Asia and Africa: Kang Chunlin 152

SOMMAIRE

70 ANS DEPUIS LA GRANDE UNION DE 1918

IOAN TIBERIAN: La continuité des relations économiques entre les pays roumains — base de la formation de l'état national unitaire .. 3

AUGUSTIN DEAC: La classe ouvrière — facteur actif dans la lutte pour la création de l'état national unitaire roumain 17

CONSTANTIN CORBU: La contribution de la paysannerie à l'accomplissement de la Grande Union de 1918 36

ION IACŌŞ: Les intellectuels — force composante organique du mouvement national et populaire pour l'Union 53

STEFANIA MIHĂILESCU: L'adhésion de tous les citoyens de la Roumanie, sans distinction de la nationalité, au grand acte historique de l'Union de 1918 72

TEMOIGNAGES HISTORIQUES

Documents et témoignages inédits concernant la crise politique européenne pendant 1938—1939 (I): Viorica Moisuc 91

PAGES D'HISTOIRE UNIVERSELLE

Le mouvement ouvrier international pendant 1924—1933 104

LA VIE SCIENTIFIQUE

Colloque scientifique roumain — israélien (Bucarest, 8-10 juin 1988): Ion Calafeteanu .. 123

CRITIQUE ET BIBLIOGRAPHIE

ION POPESCU-PUTURI, „Istorie si revolutie“ („Histoire et révolution“), Editions Albatros, Bucarest, 1987, 350 p.: Cristian Popişteanu 132

„Marele Mircea Voievod“ („Le grand Voievode Mircea“), Editions de l'Académie de la R.S. de Roumanie, Bucarest, 1987, 536 p.: Petre Otu 141

HORIA BRESTOIU, „Impact la paralela 45“. Incursiune in culisele bătăliei pentru petrolul românesc („Impact au 45-ème parallèle. Incursion dans les coulisses du combat pour le pétrole roumain“), Editions Junimea, Jassy, 1986, 564 p.: Florian Tănăsescu 145

REVUE DES REVUES

„Revista arhivelor“ („La revue des archives“), nr. 1-4/1987: Gheorghe Neacşu 149

La revue „Shijieshi Yanjiu dongtai“ („Courants dans la recherche de l'histoire universelle“) sur les études roumaines concernant la résistance antifasciste et anti-impérialiste dans l'Asie et l'Afrique: Kang Chunlin 152

INHALT

70 JAHRE SEIT DER GROSSE VEREINIGUNG VON 1918

IOAN TIBERIAN: Die Permanenz der ökonomischen Beziehungen zwischen den rumänischen Staaten Voraussetzung der Bildung des einheitlichen Nationalstaates 3

AUGUSTIN DEAC: Die Arbeiterschaft — aktiver Faktor in dem Kampf um die Durchführung des rumänischen einheitlichen Nationalstaates 17

CONSTANTIN CORBU: Der Beitrag der Bauernschaft zur Leistung der Grosse Vereinigung von 1918	36
ION IACOS: Die Intelligenz — organischer Bestandteil der national — Volksbewegung für die Vereinigung	53
STEFANIA MIHĂILESCU: Die Adhäsion Rumäniens alle Staatsbürger, ohne Unterschied der Nationalität, zu der grosse Vereinigungsurkunde von 1918	72

HISTORISCHE BEWEBE

Unbekannte Dokumente und Beweise mit Bezug auf die politische Krisis von Europa zwischen 1938—1939 (I): <i>Viorica Moisuc</i>	91
---	----

BLÄTTER AUS DEN WELTGESCHICHTE

Die internationale Arbeiterbewegung zwischen 1924—1933	104
--	-----

WISSENSCHAFTLICHES LEBEN

Rumänische — israelischen wissenschaftliche Tagung (Bukarest, 8-10 Juni 1988): <i>Ion Calafeteanu</i>	123
---	-----

KRITIK UND BIBLIOGRAPHIE

ION POPESCU-PUTURI, „Istorie și revoluție“ („Geschichte und Revolution“), „Albatros“ Verlag, Bukarest, 1987, 350 s.: <i>Cristian Popișteanu</i>	132
„Marele Mircea Voievod“ („Der Grosser Mircea Woivod“), Akademieverlag der R.S.R., Bukarest, 1987, 536 s.: <i>Petre Otu</i>	141
HORIA BRESTOIU, „Impact la paralela 45°. Incursiune în culisele bătăliei pentru petrolul românesc“, („Zusammenstoss ans die 45° Parallele. Ein Streifflug in den Kulissen der Schlacht um das rumänisches Erdöl“), „Junimea“ Verlag, Iași, 1988, 564 s.: <i>Florian Tănăsescu</i>	145

ZEITSCHRIFTENSCHAU

„Revista arhivelor“ („Die Zeitschrift der Archive“), 1-4. Nr./1987: <i>Gheorghe Neașu</i>	149
Die Zeitschrift „Shijieshi Yanjiu dongtai“ („Strömungen in der Forschung der Weltgeschichte“) über die rumänische Studien bezüglich des antifaschistischer und antiimperialistischer Widerstand von Asien und Afrika: <i>Kang Chunlin</i>	152

SUMARIO

70 ANOS DESDE LA GRAN UNIÓN DE 1918 IOAN TIBERIAN: La continuidad de las relaciones económicas entre los países rumanos-la premisa de la formación del Estado nacional unitario	3
--	---

AUGUSTIN DEAC: La clase obrera — factor activo en la lucha por el cumplimiento del Estado nacional unitario rumano	17
--	----

CONSTANTIN CORBU: La contribución del campesinado a la creación de Gran Unión de 1918	36
---	----

ION IACOS: La intelectualidad — componente orgánica del movimiento nacional-popular por la Unidad	53
---	----

STEFANIA MIHĂILESCU: La adhesión de todos los ciudadanos de Rumania, sin diferencia de nacionalidad, en gran acto de la Unión de 1918	72
---	----

TESTIMONIOS HISTÓRICOS

Documentas y testimonios inéditos con respecto a crisis política europea en los anos de 1938—1939 (I): <i>Viorica Moisuc</i>	91
--	----

PÁGINAS DE HISTORIA UNIVERSAL

El movimiento obrero internacional en los anos de 1924—1933	104
---	-----

VIDA CIENTÍFICA

Simposio científico rumano-israelita (Bucarest, 8-10 de junio de 1988): <i>Ion Calafeteanu</i> ..	123
---	-----

CRITICA Y BIBLIOGRAFIA

ION POPESCU-PUTURI, „Istorie și revoluție“ („Historia y revolución“), Editorial Albatros, Bucarest, 1987, 350 p.: <i>Cristian Popișteanu</i>	132
--	-----

„Marele Mircea Voievod“ („El gran Mircea Voievod“), Editorial de la Academia de la Republica Socialista de Rumania, Bucarest, 1987, 536 p.: <i>Petre Otu</i>	141
--	-----

HORIA BRESTOIU, „Impact la paralela 45°. Incursiune în culisele bătăliei pentru petrolul românesc“ („Impacto en la paralela 45°. Incursión entre los bastidores de la batalla por el petróleo rumano“), Editorial Junimea, Iași, 1986, 564 p.: <i>Florian Tănăsescu</i>	145
---	-----

REVISTA DE LAS REVISTAS

„Revista arhivelor“ („La revista de los archivos“), nr. 1-4/1987: <i>Gheorghe Neașu</i>	149
---	-----

La revista „Shijieshi Yanjiu dongtai“ („Corrientes en la investigación de la historia universal“) sobre los estudios rumanos con respecto a la resistencia antifascista y antiimperialista en Asia y Africa: <i>Kang Chunlin</i>	152
--	-----

Redactori : Ion Mamina, Vasile Niculae, Constantin Petculescu, Nicolae Raus

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17 01 60, interior 722 ; 442.

Revista „Anale de istorie” a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Prețul unui număr — 12 lei ; abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROMPRESFILATELIA” — Sectorul export-import presă, P.O. BOX 12—201, telex 10.376 prsfir. București, Calea Griviței nr. 64—66.

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Șcintei”

**LA LOTTA DEL
POPOLO ROMENO
PER L'INDIPENDENZA**

I

EDITORI RIUNITI

**LA LOTTA DEL
POPOLO ROMENO
PER L'INDIPENDENZA**

II

EDITORI RIUNITI

**LA LOTTA DEL
POPOLO ROMENO
PER L'INDIPENDENZA**

III

EDITORI RIUNITI

**Au
apărut**

**LA LOTTA DEL
POPOLO ROMENO
PER L'INDIPENDENZA**

IV

EDITORI RIUNITI

**LA LOTTA DEL
POPOLO ROMENO
PER L'INDIPENDENZA**

V

EDITORI RIUNITI

Istituto di studi storici
politici e sociali - Bucarest
**Problemi di storia
della Romania**

**LA LOTTA DEL
POPOLO ROMENO
PER L'INDIPENDENZA**

VI

EDITORI RIUNITI

**LA LOTTA DEL
POPOLO ROMENO
PER L'INDIPENDENZA**

VII

EDITORI RIUNITI

J21954

**anale
de istorie**

anul XXXIV

6

1988

1930

19

21954.

22 IUL. 2005

Proletari din toate țările, uniți-vă!

**INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE
DE PE LÎNGĂ C. C. AL P. C. R.**

**anale
de istorie**

Anul XXXIV

6

1988

63
2004

SUMAR

70 DE ANI DE LA MAREA UNIRE DIN 1918

ION POPESCU-PUȚURI : Marea Adunare Națională Constituantă de la Alba Iulia — for Parlamentar — votează Unirea Transilvaniei cu România . . .	3
ILIE CEAUȘESCU : Tradițiile multimilenare ale luptei poporului român pentru unitate și întregire statală	20
ION ARDELEANU : Lupta românilor din teritoriile aflate sub dominație străină pentru unitate național-statală (I)	40
GHEORGHE ZAHARIA : Apărarea unității, independenței și integrității patriei — obiectiv fundamental al gândirii și acțiunii politice ale P.C.R. (1921—1944)	63
ȘTEFAN LACHE : Anularea Dictatului fascist de la Viena și recunoașterea caracterului său nul și neavenit de Conferința de pace de la Paris (1946—1947)	80
MARIN BADEA : Partidul Comunist Român — liantul unității și coeziunii poporului în opera de ridicare a patriei pe noi trepte de civilizație socialistă	100
GHEORGHE PRISĂCARU : Concepția președintelui României, tovarășul Nicolae Ceaușescu, privind dreptul inalienabil al popoarelor la independență și suveranitate națională	116

MĂRTURII ISTORICE

Documente și mărturii inedite privitoare la criza politică europeană din 1938—1939 (II) : Viorica Moisuc	129
--	-----

44920.

CRITICĂ ȘI BIBLIOGRAFIE

- PAMFIL MATEI : „Astra». Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român. 1861—1950“, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1986, 364 p. + 28 p. planșe : *Ion Babici* 144
- MILAN VANKU, „Nicolae Titulescu, promotor al politicii de pace și colaborare în Balcani. 1920—1936“, Editura politică, București, 1986, 140 p. : *Gelcu Măcutovici* 148

REVISTA REVISTELOR

- „Revista de istorie“, nr. 1—12/1987 : *Ion Bulei* 151
- „Viitorul social“, nr. 1—6/1987 : *Florian Tănăsescu* 155

COLEGIUL DE REDACȚIE

ION ARDELEANU, AUGUSTIN DEAC, GHEORGHE I. IONITA,
MIRCEA T. MUȘAT, NICOLAE PETREANU, VASILE PETRIȘOR —
secretar responsabil de redacție, NICOLAE POPESCU, GHEORGHE
SURPAT, GHEORGHE UNC, GHEORGHE ZAHARIA

MAREA ADUNARE NAȚIONALĂ CONSTITUANTĂ DE LA ALBA IULIA — FOR PARLAMENTAR — VOTEAZĂ UNIREA TRANSILVANIEI CU ROMÂNIA

ION POPESCU-PUȚURI

Edificiul național al unui popor este susținut de coloanele puternice și trainice ale marilor sale evenimente istorice. Între coloanele de susținere a edificiului național de astăzi al poporului român, România socialistă, un rol important, hotărîtor a avut și are aceea pe care se află gravat anul revoluționar 1918, care întruchipează un moment epocal în istoria multi-milenară a poporului nostru — *făurirea statului național unitar român* —, verigă importantă în lanțul nesfîrșit de strădanii și lupte, de aspirații și înfăptuiri ale poporului român de-a lungul veacurilor pe drumul dobîndirii dreptății sociale, independenței și deplinei unități național-statale.

Unirea cea Mare a fost proclamată în 1918, în cadrul unei mărețe Adunări Naționale Constituante, cu caracter plebiscitar. A fost o împlinire care-și avea rădăcinile în veacurile îndepărtate. Cu 2 060 de ani în urmă, strămoșii românilor, geto-dacii, conduși de puternicul și înțeleptul lor rege Burebista, au înfăptuit statul centralizat și independent, Dacia, în întreg spațiul carpato-dunăreano-pontic. Renumită în epoca respectivă prin dezvoltarea materială, prin înflorirea culturală, ca și prin întărirea permanentă a capacității sale de apărare, Dacia a întreținut și a cultivat relații multiple cu o seamă de popoare ale lumii, influențîndu-se reciproc. Bogăția și prestigiul ei au făcut ca Dacia să fie rîvnită de puterile vecine cotropitoare.

Sînt cunoscute războaiele geto-dacilor — despre care Herodot a scris, cu peste 2 500 de ani în urmă, că sînt „cei mai viteji și cei mai drepecți dintre traci” — pentru apărarea pămîntului străbun. Trăind la interferența intereselor expansioniste ale unor mari imperii și regate, poporul român, care și-a făurit și permanentizat pe aceste meleaguri o trainică civilizație, cu o distinctă personalitate, cu o concepție înaintată despre lume și viață, s-a ridicat împotriva tuturor celor care căutau să-i atingă integritatea teritorială, să-i știrbească suveranitatea. Această particularitate și-a pus amprenta asupra întregii evoluții a României, asupra felului de a fi și de a gîndi al poporului român, asupra însuși destinului său istoric, caracterizat prin lupta hotărîită, plină de sacrificii, pentru libertate și unitate statală, pentru dreptul de a fi stăpîn în propria țară. Istoria, în general, și istoria noastră, în special, demonstrează, cu exemple concludente,

că asuprirea străină poate întârzia pentru o vreme dezvoltarea unui popor, dar nu-i poate stinge voința fermă de libertate națională și de dreptate socială, aspirațiile spre progres și civilizație, iar popoarele care s-au com- plăcut sub ocupație au fost sortite dispariției.

Poporul român a dat, de-a lungul veacurilor, strălucite dovezi ale hotărârii sale pentru apărarea ființei statale, a pământului unde s-a născut și pe care l-a locuit neîntrerupt, l-a lucrat și apărat neconținut împotriva oricăror cotropitori, dovezi ale voinței sale nestrămutate de a-și croi, în pofida tuturor vicisitudinilor, o viață liberă și demnă, într-o țară unitară și independentă, așa cum au avut înaintașii săi în timpul lui Dromichete, Burebista, Decebal. Stau mărturie paginile de epopee ale luptei eroice conduse de marii domnitori patrioți, precum Mircea cel Mare, Vlad Țepeș, Iancu de Hunedoara, Ștefan cel Mare sau Mihai Viteazul, voievodul ce a refăcut unitatea vechii Dacii, eveniment care, subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „s-a înscris pentru totdeauna, cu litere de aur, în hronicul țării, acest act devenind un simbol strălucit, însuflețitor pentru toate generațiile care au aspirat spre constituirea statului unic național“¹.

Deși imperiile străine erau interesate în împiedicarea oricăror schimbări cu caracter progresist și, în special, în înăbușirea aspirațiilor de unire și dezvoltare de sine stătătoare a poporului român, nimeni și nimic n-a putut opri procesul obiectiv de dezvoltare economică, socială și politică a poporului român, drumul său ascendent pe calea civilizației și progresului. Revoluția din 1784 condusă de Horea, Cloșca și Crișan, mișcarea de eliberare națională susținută de Supplex Libellus Valachorum din 1791, revoluția din 1821 în fruntea căreia s-a situat Tudor Vladimirescu, revoluția burghezo-democratică de la 1848, Unirea Principatelor Moldova și Țara Românească în 1859, războiul pentru obținerea independenței depline de stat a României din 1877—1878 reprezintă mari momente ale istoriei patriei, ale luptei pentru libertate și dreptate socială, pentru afirmarea drepturilor naționale ale poporului român. Ele au exprimat hotărârea tuturor românilor de a realiza unirea în cadrul frontierelor unuia și aceluiași stat național independent, pe pământul Daciei străbune.

Lupta românilor pentru consolidarea independenței și pentru desăvârșirea statului național unitar a reprezentat un comandament major al celor patru decenii care au urmat dobândirii independenței de stat depline, mai ales că, așa cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, „în această perioadă, situația populației românești din Transilvania cunoștea o deosebită înrăutățire. Crearea dualismului austro-ungar în cadrul Imperiului habsburgic și includerea Transilvaniei în Ungaria, prin lichidarea statutului de principat autonom de care se bucurase timp de sute de ani au avut consecințe grave pentru români. În loc să îndeplinească promisiunile făcute în cursul revoluției burghezo-democratice, de acordare a unor drepturi mai largi românilor, în Transilvania se desfășoară un proces de asimilare forțată, urmărind — evident, fără nici o șansă de izbândă — schimbarea realităților istorice, deznaționalizarea românilor și modificarea structurii și caracterului populației. Se poate spune că, prin această politică de restrângere și chiar lichidarea completă a drepturilor românilor — fapt criticat și de cercuri și personalități progresiste maghiare —, peri-

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvârșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 708.

oada respectivă s-a înscris ca cea mai neagră din istoria poporului român din Transilvania”².

Împotriva acestei politici retrograde, de asuprire națională și dez-naționalizare, dusă de clasele dominante austro-ungare s-au ridicat la luptă atît românii din Transilvania, cît și celelalte popoare din întreaga monarhie dualistă austro-ungară. În mod firesc, oprimarea națională din Transilvania s-a lovit de riposta populației românești, din rîndurile căreia a pornit o mișcare națională deosebit de intensă, care urmărea drepturi egale cu celelalte națiuni, înlăturarea asupririi naționale și crearea premiselor pentru unirea Transilvaniei cu România.

Lupta românilor pentru formarea statului lor național unitar a fost ridicată pe noi trepte de clasa muncitoare, în frunte cu partidul său revoluționar, făurit în anul 1893, care a preluat steagul marilor idealuri ale poporului român, ale luptei de eliberare națională și socială de pe ambele versante ale Carpaților. „*Voim Dacia așa cum ea fu* — scria, în 1883, revista socialistă semnificativ intitulată „Dacia viitoare” —, fiindcă istoria și dreptul, tradițiunea și plebiscitul, trecutul și prezentul ne dau dreptul de a aspira la o Dacie română”³.

Problema luptei de eliberare națională și-a găsit o temeinică fundamentare, pe baza materialismului istoric, în programele socialiste, în scrierile unor militanți de frunte ai partidului politic proletar, care s-au ridicat cu tărie împotriva dominației străine și au proclamat solemn dreptul imprescriptibil și inviolabil al națiunii noastre ca, de altfel, al tuturor națiunilor, la o viață liberă și independentă. C. Dobrogeanu-Gherea scria, în 1911 : „O țară, ca un organism social, trebuie să se dezvolte ca un organism întreg în marginile sale etnice”⁴, iar M. Gh. Bujor sublinia, în 1916, că pentru socialiști „patriile sînt cadre naturale și istorice de dezvoltare a popoarelor”, că ei „se ridică împotriva ciuntirii țărilor constituite, împotriva frîngerii popoarelor în bucăți, împotriva suprimării vieții naționale a popoarelor”⁵.

La începutul secolului al XX-lea dezvoltarea social-economică și politică a României, ca și creșterea conștiinței naționale a poporului român de pe ambele versante ale Carpaților au ridicat în fața națiunii necesitatea desăvîrșirii unității statale, a eliberării provinciilor românești aflate sub dominație străină și a unirii lor cu Țara. Însăși participarea României la prima conflagrație mondială, în anii 1916—1918, alături de Puterile Antantei, s-a făcut cu acest unic scop. În luptele pentru apărarea pămîntului patriei împotriva ocupanților militariști ai Puterilor Centrale, pentru salvagardarea unității și integrității noastre teritoriale, armata română, masele populare din întreaga țară au înscris, la Mărăști, Mărășești, Oituz și în multe alte locuri, pagini nepieritoare de eroism și abnegație, de spirit de jertfă și patriotism fierbinte.

Imperativul istoric obiectiv al înmănuncherii tuturor românilor într-un singur stat național unitar și independent, rod al luptei maselor largi populare, al muncitorimii, țărănimii, intelectualității, cercurilor înaintate

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 26, Editura politică, București, 1984, p. 434.

³ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1879—1892*, Editura politică, București, 1973, p. 165.

⁴ C. Dobrogeanu-Gherea, *Opere complete*, vol. 5, Editura politică, București, 1978, p. 59.

⁵ „Calendarul muncii pe anul 1916”, Cercul de editură socialistă, București, 1915, p. 55.

ale burgheziei, operă a întregului popor, s-a realizat în 1918, pe baza principiului dreptului popoarelor la autodeterminare, pe fondul prăbușirii imperiilor țarist și habsburgic, ca urmare a ascuțirii contradicțiilor sociale și naționale din timpul războiului și a victoriei Marii Revoluții Socialiste din Octombrie. Își afla, astfel, împlinirea geniala previziune a lui Friedrich Engels care scria, în 1888, socialistului român Ioan Nădejde : „dacă miine despotismul din Petersburg ar cădea, poimîine n-ar mai fi în Europa nici o Austro-Ungarie“⁶.

În lunile octombrie-noiembrie 1918 lupta de eliberare națională a românilor, ca și a altor popoare oprite din monarhia dualistă Austro-Ungară a atins punctul culminant. Monarhia dualistă a fost cuprinsă de flacăra revoluțiilor naționale, care au dus la destrămarea și la prăbușirea ei. Trăsătura distinctivă, fundamentală a acestor lupte revoluționare a fost largul lor caracter de masă, faptul că ele au antrenat muncitorimea, țărănimea și intelectualitatea, principalele clase și pături sociale ale popoarelor oprite.

Luptele revoluționare, care au cunoscut o nemaîntîlnită intensitate și diversitate de forme și metode, specifice fiecărei țări, de la greva generală, însoțită de mari demonstrații de stradă și de puternice agitații și revolte țărănești, pînă la lupta cu arma în mînă desfășurată de soldații veniți de pe front, de voluntarii constituiți în gărzi naționale, au determinat înlăturarea vechiului aparat opresiv, prăbușirea monarhiei și constituirea statelor naționale și independente — Cehoslovacia, Iugoslavia, Polonia, ca și a Austriei și Ungariei.

Un conținut specific, original, profund democratic și plebiscitar, a îmbrăcat lupta românilor subjugăți pentru unirea lor cu patria mamă — România.

După ce, la 27 martie/9 aprilie 1918 Sfatul Țării, întrunit la Chișinău, a proclamat unirea Basarabiei cu România, iar la 15/28 noiembrie 1918, Congresul General al Bucovinei, reunit la Cernăuți, a hotărît și el unirea acestei străvechi provincii românești cu Țara, în Transilvania urma să se desfășoare ultima fază a procesului de făurire a statului național român unitar.

În fruntea luptei s-a aflat Consiliul Național Român Central, instituit la inițiativa socialiștilor și compus din cîte șase reprezentanți ai celor două mari partide politice ale românilor transilvăneni — Partidul Național Român și Partidul Social-Democrat Român⁷. Sediul Consiliului a fost stabilit la Arad. Anunțînd, într-o ediție specială, crearea forului suprem al luptei de eliberare națională, ziarul social-democrat „Adevărul“ scria : „Revoluția a învins. S-a constituit Consiliul Național Român (Central)... Azi, cînd toate semînțele, cînd toate neamurile se ridică la lumină și-și cer dreptul lor, a trebuit ca și neamul nostru să facă așisderea și, prin unirea tuturor fiilor acestui neam, fără deosebire de vederi politice, să se alcătuiască înaltul Sfat al Națiunii Române, care singur este chemat să reprezinte interesele neamului nostru față de națiunile surori lui, cu care trăim împreună, precum și față de străinătate“⁸.

La 9 noiembrie 1918, Consiliul Național Român Central a adresat un ultimatum guvernului ungar, în care se sublinia : „Desfășurarea fur-

⁶ *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. I (1865—1900), partea I (1865—1889), Editura politică, București, 1964, p. 190.

⁷ A se vedea : 1918. *Unirea Transilvaniei cu România*, ediția a III-a, revăzută și adăugită, Editura politică, București, 1978, p. 514 și urm.

⁸ „Adevărul“ din 21 octombrie/3 noiembrie 1918.

tunoasă a evenimentelor ne-a dus la convingerea că, pe baza dreptului la autodeterminare a popoarelor și în scopul apărării ordinii publice, a securității personale și materiale, în interesul națiunii noastre și al minorităților conlocuitoare pe aceleași teritorii cu noi, de pe acum credem să preluăm întreaga putere de guvernare asupra regiunilor din Ungaria, Transilvania locuite de români”⁹.

Între 13 și 15 noiembrie 1918 au avut loc, la Arad, tratative între delegația Consiliului Național Român Central și delegația guvernului Mihály Károlyi, condusă de Jászi Oszkár, la care a fost discutat acest ultimatum. Poziția guvernului ungar, de a nu recunoaște Consiliului Național Român Central dreptul de autodeterminare a Transilvaniei, a dus la eşuarea acestor tratative.

În fața acestei situații, la 18 noiembrie 1918, în numele Marelui Sfat al Națiunii Române, Ștefan Cicio Pop — președinte, și Gh. Crișan — secretar, s-au adresat cu un manifest *Către popoarele lumii*, prin care se făcea cunoscut refuzul guvernului ungar de a lua în considerare revendicările juste ale populației românești și se afirma că „națiunea română... este hotărâtă a-și înființa, pe teritoriul locuit de dînsa, statul său liber și independent”. Anunțînd popoarelor lumii întregi voința și hotărîrea sa, națiunea română declara, prin manifest, că ea „din ceasul acesta, oricum ar decide puterile lumii, este hotărîtă a pieri mai bine decît a suferi mai departe sclavia și atîrnarea”. În vederea realizării acestui deziderat, în încheierea manifestului se cerea sprijinul întregii populații românești din Transilvania și se exprima încrederea „că în năzuințele ei pentru libertate o va ajuta întreg neamul românesc, cu care una vom fi de aici înainte în veci”¹⁰. Manifestul — operă a lui Vasile Goldiș —, care, prin intermediul stației de telegrafie din Praga, a fost difuzat în lumea întreagă, a produs sentimente de satisfacție în rîndurile opiniei publice progresiste din diferite țări, dar și consternare în sînul unor cercuri aristocratice ungurești.

În legătură cu manifestul românilor, prefectul județului Arad, dr. Varjassy Lajos, a făcut următoarea declarație : „Pe mine nu m-a surprins manifestul C.N.R., și încă din două motive : încă la consfătuirea prezidată de dr. Jászi Oszkár a reieșit cît se poate de clar că C.N.R. s-a pus pe poziția statului național român suveran. În afară de aceasta, știm cu toții cîtă amărăciune și suspiciune s-au acumulat în sufletele românilor datorită comportării vinovate a fostului regim politic ungar. Cîtă înrîncenată supărare mocnește în inima lor nimeni nu o dovedește mai bine decît faptul că nici măcar Jászi Oszkár, care a venit să ne vorbească în numele unei Ungarii renăscute în spiritul democrației, n-a fost în stare să ne-o spulbere și că tot ceea ce ungurimea de azi promite românilor — egalitatea în drepturi și sinceritate deplină — este prea puțin pentru echilibrarea eforturilor lor pentru libertate și pentru ca să poată fi ștearsă lunga asupra pe care au fost supuși vreme îndelungată din partea reacțiunii ungare”¹¹.

Făcînd un impresionant rechizitoriu la adresa politicii reacționare a claselor dominante austro-ungare, dr. Varjassy Lajos arăta că : „Nu trebuie să luăm în nume de rău dacă românimea continuă să privească cu neîncredere viitorul pe care noua Ungarie îl promite. Opinia publică un-

⁹ „Românul” din 1/14 noiembrie 1918.

¹⁰ „Românul” din 6/19 noiembrie 1918.

¹¹ „Aradi Hirlap” din 25 noiembrie 1918.

gară, în orice domeniu, nu s-a lăsat atât de ușor indusă în eroare ca tocmai în problema naționalităților“. Iar în privința revendicărilor românilor, el recunoștea : „Eu găsesc că se poate de natural ca un popor plin de demnitate să nu mai vrea să tolereze robia — cum nici noi (ungurii — *n.n.*) nu am tolerat-o față de Austria. Întreaga mea convingere sociologică s-ar revolta la gândul ca vreuna din naționalități să trăiască în dependență și servitute față de Ungaria“¹².

Într-un articol intitulat *Impresii din Arad*, publicat în ziarul german bănățean „*Temeswarer Zeitung*“, Josef Striegel demonstra voința populației românești de a se uni într-un singur stat : „Nimeni nu trebuie să se îndoiască că această Românie... va lua ființă în viitorul apropiat... Cine nu vrea să înțeleagă aceasta, fie că nu are curajul să privească în față adevărul, ori este un analfabet din punct de vedere politic“¹³.

Subliniind necesitatea primordială a desăvîrșirii statului național român, ziarul „*Unirea*“ din Blaj scria : „Celelalte (deziderate care stăteau spre rezolvare în fața poporului român — *n.n.*) se vor face cînd vom vorbi de o singură națiune română, de un singur teritoriu românesc, cînd o singură stăpînire va lua frînele ocîrmuirii în mînă și nici un român nu va mai fi sub oblăduirea străină... Un singur program și o singură țintă urmărim : eliberarea tuturor energiilor de sub jugul sub care gem azi și concentrarea tuturor forțelor în serviciul acestei idei“¹⁴.

Pe temeiul aspirațiilor unanime ale românilor transilvăneni spre unitate și independență, Consiliul Național Român Central, la propunerea reprezentanților Partidului Social-Democrat Român, a hotărît convocarea, pentru 1 decembrie 1918, a Marii Adunări Naționale Constituante de la Alba Iulia, menită a decide soarta acestei vechi provincii românești, viitorul Transilvaniei. Reprezentanții clasei muncitoare concepeau, deci, reunirea unui *Parlament*, nu a unei simple manifestații publice. Numai astfel hotărîrea de Unire nu putea fi niciodată contestată de către nimeni. Acest punct de vedere just a fost însușit de întregul Consiliu Național Român Central. De aceea, Marea Adunare Națională Constituantă de la Alba Iulia a fost un *Parlament*, compus din deputați aleși pe baza sufragiului universal, introdus în urma revoluției burghezo-democratice din toamna anului 1918, care depășea caracterul îngust al îngrădirilor electorale de pînă atunci, ei reprezentînd populația românească din circumscripțiile electorale existente pe teritoriul Transilvaniei, precum și din deputați aleși de diferitele organizații și instituții social-politice, economice, culturale, de învățămînt, de femei, de tineret, religioase, militare de pe întreaga arie a acestui străvechi teritoriu românesc.

Caracterul larg democratic al reprezentării locuitorilor satelor, comunelor, districtelor, plaselor, orașelor, comitatelor din Transilvania la Marea Adunare Constituantă rezultă cu claritate și din faptul că, dacă pînă atunci, fiecare circumscripție electorală trimitea în Parlamentul de la Budapesta doar un singur deputat ales pe baza majorității voturilor obținute, de data aceasta fiecare circumscripție electorală urma să fie reprezentată prin cîte cinci deputați, aleși pe baza sufragiului universal — principiu democratic pentru care partidul clasei muncitoare militase cu consecvență de la începutul existenței lui. Iar pentru a lărgi și mai mult cadrul democratic al reprezentării tuturor straturilor sociale, pe lângă de-

¹² *Ibid.*

¹³ „*Temeswarer Zeitung*“ din 16 noiembrie 1918.

¹⁴ „*Unirea*“ din 11/24 noiembrie 1918.

putații aleși în circumscripții electorale s-a mai stabilit ca și diferitele instituții și organizații social-economice, politice, culturale, militare, etc. să-și poată alege câte doi deputați.

În această compoziție, izvorită din exprimarea directă a voinței poporului, Marea Adunare Națională Constituantă avea, astfel, împuternicirea și dreptul de a exprima voința întregului popor român din teritoriile respective. De aceea *Parlamentul*, convocat la Alba Iulia pentru ziua de 1 decembrie 1918, a avut un caracter *Constituant*, întrucît reprezenta interesele maselor largi populare românești majoritare în această provincie, fiind expresia voinței acestora de a adopta legi fundamentale, constituționale pentru viitorul Transilvaniei. Marea Adunare Națională Constituantă a avut, totodată, și un caracter profund *plebiscitar*, întrucît, față de răspunsul negativ al guvernului ungar de a nu recunoaște românilor transilvăneni dreptul de aplicare a principiilor autodeterminării naționale, de rupere a Transilvaniei de statul ungar și de unire cu România, ea era chemată ca, prin reprezentanții aleși ai românilor, să hotărască, de drept, să decidă soarta Transilvaniei, cadrele ei viitoare de stat.

Relevantă, sub acest raport, a fost poziția socialiștilor români transilvăneni. La 10 noiembrie 1918, într-o proclamație intitulată *Ce vrem ?*, publicată în „Adevărul“, după ce se analiza modul în care revoluțiile de eliberare națională, desfășurate în toamna anului 1918 în monarhia dualistă, au pus capăt situației deosebit de grele, insuportabile de pînă atunci a popoarelor asuprite, printre care și a românilor, se exprima următoarea hotărîre : „Noi, românii din Ungaria și Transilvania, o singură dorință am avut totdeauna, aceea ca să putem trăi liberi și să nu fim supuși, să nu fim slugi nimănui. Această dorință a noastră e acum pe cale de îndeplinire. Nimeni nu va fi în stare s-o zădărnicească... *Prin urmare, a sosit timpul cînd sîntem chemați să spunem ce vrem. Consiliul Național Român este chemat, acum, a merge cu un pas mai departe și a declara, în mod clar și lămurit, că voim ca întreg poporul român din Ungaria, Transilvania și Banat să fie întrebat, prin referendum, printr-o votare obștească în ce cadre de stat voiește să trăiască în viitor. Că ne vom îndești c-o autonomie sau vom alcătui, din provinciile locuite de români, un stat cu desăvîrșire independent, ori se va cere ca toți românii să se unească într-un singur stat, aceasta s-o hotărască poporul întreg al acestor provincii prin votul său. Noi, social-democrații, numai voința poporului o cunoaștem de suverană*“ (subl. ns.)¹⁵.

Tocmai ținînd cont de atitudinea care trebuia adoptată la Marea Adunare Națională Constituantă, deputații circumscripțiilor electorale, ca și cei ai diferitelor organizații și instituții, au fost aleși, pentru a îndeplini un mandat imperativ și limpede, definit clar de către alegători și anume de a le exprima voința neclintită de unire cu România.

De aceea, tuturor deputaților aleși li s-au remis, de către adunările electorale locale, împuterniciri speciale, care aveau diferite denumiri : *mandat, credențional, literă credențională, aviz, proces verbal* etc., toate cu indicația precisă „de a lua parte, cu vot decisiv, la deciderea asupra soartei viitoare a neamului român din Transilvania“.

Iată, așadar, cum trebuie privită și apreciată această Mare Adunare Națională Constituantă a românilor transilvăneni : ca un *Parlament*, care

¹⁵ „Adevărul“ din 28 octombrie/10 noiembrie 1918.

a întrunit deputații aleși pe baza sufragiului universal, de către întreaga suflare românească, din toate categoriile și straturile societății transilvănene, Parlament cu profund *caracter plebiscitar* și cu funcție de *Constituantă*.

Subliniem, totodată, faptul că Marea Adunare Națională Constituantă nu a avut loc spontan, nu s-a desfășurat ad-hoc, ci a fost temeinic pregătită și organizată, pentru ca hotărârile ei să rămână, peste timp, ca o expresie a voinței și dorinței de unire a întregului popor român din Transilvania.

Caracterizându-și poziția de principiu, Consiliul Național Român Central, în circulara *Către toate consiliile naționale române comitatense, cercuale și comunale de pe teritoriile locuite de români ale Ardealului, Ungariei și Banatului Timișan*, emisă la 2/15 noiembrie 1918, după ce releva că, „Aflînd Consiliul Central Național Român că, în împrejurările date, voința suverană a națiunii române din Transilvania, Ungaria și Banatul Timișan, singură dispunătoare asupra sorții sale viitoare, trebuie să afle cît mai urgent legitima sa exprimare decisivă“, se dispunea ca „în termen de 12 zile, socotite de la datul acestui ordin, să se facă în toate comitatele locuite de români și fără osebite în fiecare cerc electoral din aceste comitate, alegeri de delegați (deputați) cercuali pentru Marea Adunare Națională Română, ce are să fie convocată în scurt“. Circulara mai sublinia : „Nu ne îndoim, așadar, că industriașii, comercianții, țărani și muncitorii fruntași, decizi și devotați intereselor mari ale neamului românesc, vor afla, în frățească înțelegere, designarea lor ca deputați ai cercurilor singuratic. Sîntem siguri că profesorii marcanți ai institutelor noastre de învățămînt nu vor fi dați uitării“.

Textul convocării Marii Adunări Naționale Constituante de la Alba Iulia a fost publicat la 7/20 noiembrie 1918. Documentul, pătruns de un fierbinte patriotism, sublinia uriașa însemnătate pe care o avea, pentru poporul român, Marea Adunare Națională Constituantă de la Alba Iulia : „În numele dreptății eterne și al principiului liberei dispozițiuni a națiunilor, principiu consacrat acum prin evoluțiunea istoriei, națiunea română din Ungaria și Transilvania vrea să-și hotărască însăși soarta sa de acum înainte“¹⁶.

Pătrunși de înțelegerea faptului că decretarea unirii Transilvaniei cu România o puteau face numai reprezentanții tuturor claselor și categoriilor sociale din rîndurile populației acestei provincii, în convocare se sublinia că, la Adunarea Națională, sînt invitați să participe deputați ai clerului celor două confesiuni românești ; cîte doi deputați ai societăților culturale („Astra“, Fondul de teatru, Asociația Arădeană etc.) ; cîte doi deputați din partea fiecărei reuniuni de femei ; de la fiecare școală medie (gimnaziu) și de la fiecare institut teologic, pedagogic și școală civilă cîte unul al colegiului profesoral ; cîte doi deputați ai fiecărei reuniuni de învățători ; garda națională urma să fie reprezentată prin cîte un ofițer și un soldat din fiecare secțiune județeană ; cîte doi deputați ai fiecărei reuniuni de meseriași ; numărul deputaților Partidului Social-Democrat Român, ca reprezentanți ai muncitorimii organizate, era nelimitat ; tinerimea universitară trebuia să-și delege cîte doi deputați și, în fine, fiecare circumscripție electorală din Transilvania urma să trimită cîte 5 deputați, aleși de obștea populară.

În afară de acești deputați, Consiliul Național Român Central a făcut apel la întreaga populație română din Transilvania, chemînd-o să fie prezentă, într-un număr cît mai mare, la Alba Iulia. „Sîntem convinși — se sublinia în convocare — că, în afară de cei care vor reprezenta, în chipul arătat mai sus, toate păturile sociale ale națiunii noastre, la această istorică adunare, unde se va hotărî soarta neamului nostru poate pentru vecie, se va prezenta însuși poporul românesc, în număr vrednic de cauza mare și sfîntă“¹⁷.

Relevînd semnificația istorică a acestei înflăcărate chemări, gazeta socialiștilor români, „Adevărul“, sub titlul *La Alba Iulia*, declara: „Românii din Ungaria și Transilvania, fără deosebire de clasă, voiesc să se unească cu frații lor de peste munți, ca, împreună cu basarabenii și bucovinenii, să alcătuiască o Românie mare, în care să li se asigure toate mijloacele unei dezvoltări înfloritoare. Prin aceasta se vor înfăptui, în fine, ceea ce, înainte cu trei sute de ani (în timpul lui Mihai Viteazul — *n.n.*) a fost zdruncinat prin uneltirile barbare ale unor tirani... Drama națională săvîrșită pe cîmpia Turzii se va ispăși acum, prin hotărîrea istorică ce va lua-o Adunarea Națională de la Alba Iulia“¹⁸.

Hotărîrea de a se convoca Marea Adunare Națională Constituantă la Alba Iulia a fost primită cu mare entuziasm. În întreaga Transilvanie, după apelul de convocare a Adunării, împuterniciți ai Consiliului Național Român Central s-au deplasat pentru a explica și a da informații concrete asupra modului de alegere și de participare la înaltul for parlamentar.

Pentru alegerea deputaților, populația română, organizată în consilii naționale locale, a fost convocată în adunări populare, pe circumscripții electorale. „Plugarii și muncitorii români, care au împlinit 24 de ani și au locuință stabilă în Mintia (Deva — *n.n.*), sînt invitați, prin aceasta, a se întruni duminică 24 nov. a.c., cu scopul de a alege delegații pentru Adunarea generală națională ce se va ține la Alba Iulia“¹⁹, se menționa, de exemplu, în convocatorul Consiliului național român din această comună.

Printre deputații românilor, aleși să le reprezinte interesele vitale, puteau fi întîlniți numeroși țărani, muncitori, avocați, medici, învățători, preoți, studenți etc. Toți erau animați de năzuința de a exprima, la Adunarea Constituantă de la Alba Iulia, voința fermă a populației românești din Transilvania de unire într-un singur stat național. Elocvente prin conținutul lor, mandatele emise purtau semnăturile organelor alese să conducă adunările electorale și, de cele mai multe ori, cuprindeau, pe lângă sigiliile consiliilor respective, și semnăturile împuterniciților tuturor localităților din circumscripțiile electorale.

Iată cîteva mărturii. „Subscrisul birou al Adunării generale a poporului român din Țințari (Făgăraș — *n.n.*), ținută la 24 noiembrie a.c. — se menționa în Adresa *Către măritul Congres Național Român din Alba Iulia* —, constată cum că Marea Adunare Obștească, cu mare însuflețire a ales ca reprezentant al său la mărita Adunare Națională Română, care se va ține duminică în 1 decembrie a.c., la Alba Iulia, pe Ilarie Honțea din localitate, obligîndu-l ca, necondiționat, să se prezinte acolo încă sîmbătă pe 30 l.c. și, în numele celor 2 800 de suflete române care locuiesc în această comună românească, să declare dorința noastră nestrămutată

¹⁷ *Ibid.*

¹⁸ „Adevărul“ din 18 noiembrie/1 decembrie 1918.

¹⁹ Arhiva Muzeului Unirii din Alba Iulia, fondul Documentele Unirii, vol. I, fila 818.

de a ne alipi României și, prin aceasta, a contribui la unirea tuturor românilor într-un singur stat național și independent“²⁰.

Adunarea electorală a românilor din comuna hunedoreană Lesnic, care a avut loc la 28 noiembrie 1918, a ales, „în unanimitate de voturi, ca reprezentanți ai ei la Marea Adunare Națională ce se va ține la Alba Iulia, pe învățătorul local Ioan Comșea, George Istvan și pe Nicolae și Aron Poruțiu, pe care îi posedă cu acest credențional, împuternicindu-i ca, în numele nostru al tuturor, să ia parte la Marea Adunare Națională și, acolo, în numele la toată suflarea românească din comuna Lesnic, să adereze și să declare sfânt și solemn că noi toți vrem întruchiparea (respectiv făptuirea) marelui ideal național român, adică unirea tuturor românilor într-un stat național român... care va avea să ne ocrotească și păzească pe noi toți copiii ei, aceasta o vrem, pentru aceasta trăim și muncim“²¹.

Românii din comuna Strei-Singiorgiu (Alba) împuterniceau pe Dănescu Moise al lui Petru, „ca, în numele nostru, să ia parte la Adunarea națiunii române... Acolo să vorbească în numele nostru, contribuind cu votul său la hotărîrea ce se va aduce în acea adunare, primind votul lui ca și cînd ar fi votul nostru al tuturor“²².

Adunarea electorală din comuna Certejul Superior (Hunedoara) dădea mandat reprezentanților ei ca, la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, să reprezinte comuna și să voteze pentru întruparea idealului național : unirea Ardealului cu România²³.

Zece comune aparținînd cercului electoral al Branului (Făgăraș), autorizau pe deputații lor, Ioan Munteanu și Nicolae Boboc, aleși prin „aclamațiune unanimă“, de „a lua parte cu vot decisiv la Marea Adunare Națională Română... și a contribui cu votul lor la deciderea asupra sorții viitoare a neamului românesc din Transilvania, Ungaria și Banatul Timișorean“²⁴.

Că împuternicirile date cuprindeau voința hotărîtă a populației românești de a nu mai trăi sub asuprire străină ne-o ilustrează elocvent și *Protocolul* încheiat în ziua de 27 noiembrie 1918 la adunarea populară din Berchies (Cluj), unde preotul local, Augustin Laurențiu, ca președinte ad-hoc, „aduce la cunoștință că românii din Berchies declară solemn și în unanimitate că pretind alipirea lor către statul român“²⁵.

Sfatul național român din comuna Ghimbav (Sibiu) a delegat pe sublocotenentul Simion Stănuleț să reprezinte la Alba Iulia pe locuitorii din Ghimbav, cu însărcinarea de a transmite Adunării voința locuitorilor de unire, „într-un singur stat național român“²⁶.

Sfatul național român din Lugoj, cercul Sebeș, împuternicea pe membrii lui, George Ștefan Bucurescu și Ion Cată, să-l reprezinte la Alba Iulia și „să voteze în acea conferință, în numele nostru și al celor 2 500 suflete ce reprezentăm, exclusiv pentru unirea Ardealului, Banatului și Maramureșului cu regatul României“, adăugînd că „orice altă votare n-are pentru noi de obligămînt și valoare“²⁷.

Împuternicind patru deputați, obștea românească din comuna Piș-

²⁰ *Loc. cit.*, vol. II, fila 689.

²¹ *Loc. cit.*, fila 795.

²² *Loc. cit.*, fila 838.

²³ *Loc. cit.*, fila 759.

²⁴ *Loc. cit.*, fila 875.

²⁵ *Loc. cit.*, fila 649.

²⁶ *Loc. cit.*, vol. III, fila 442.

²⁷ *Loc. cit.*, vol. II, fila 410.

cari, cercul Arded (Sătmar), se adresa Marii Adunări Naționale Constituante cu cuvintele: „Scumpii noștri frați ! Destinul fericirii tuturor românilor din Ardeal și Ungaria este depus în mâinile domniilor voastre. Noi, una comună veche, curat românească, cu 1 200 suflete..., cu toată ardoarea inimii și neclintită încredere aderă [la]... decizul vostru. Depărtarea e mare, dar uniți sîntem în simțiri și cugete și ne încredințăm în înțeleapta-vă ob-lăduire și puternică apărare“²⁸.

Semnificative pentru puternica dorință de unire cu România a populației românești sînt și cuvintele adresate Adunării în împuternicirea dată deputaților lor de locuitorii comunei Beba Veche (Torontal) : „Noi, românii din cea mai nordică comună românească a comitatului Torontal, noi care, secole de-a rîndul, am fost strajă neadormită a întreg neamului românesc, noi care am simțit mai grav tirania dominațiunii străine, noi, din cuibul nostru Beba Veche — unde ne zac îngropați și moșii și părinții noștri morți cu dorul unui vis neîmplinit —, trimitem azi, cînd la Alba Iulia aleargă tot românul de bine, măritei Adunări Naționale salutul nostru frătesc. Iar pe delegații noștri îi împuternicim ca, în fața întregii noastre Adunări Naționale, să fie rostitorii înflăcărați ai adevăratelor noastre sentimente românești, să adereze, în numele nostru, la toate hotărîrile Adunării Naționale luate pentru asigurarea binelui și fericirii tra-inice a neamului românesc de pretutindeni și să roage pe conducătorii mari ai neamului nostru să nu-și uite nici de cea mai expusă comună românească și pe locuitorii ei scăpîndu-i de sub jugul oricărei asupriri străine, și să o încorporeze la neamul românesc“²⁹.

Românii din Panorel (Turda), în *Declarația* din 28 noiembrie 1918, afirmau că doresc „să se unească cu toți frații români“, pentru ca, în felul acesta, „să formeze un singur stat național român“³⁰.

În *Credenționalul* Comitetului național român din Cistelec (Cluj) se declara : „Vrem ca scumpul și înstrăinatul nostru Ardeal, cu toate teri-toriile locuite de neamul nostru, declarîndu-se odată de independent, să se alăture apoi la scumpa noastră Românie“³¹.

În *Credenționalul* dat de Colegiul cercului electoral Careii Mari, în-trunit în ziua de 28 noiembrie 1918, se împuterniceau cinci deputați, între care și Valentin Vanca, mașinist din Careii Mari, care „sînt autorizați a lua parte, cu vot decisiv, la Marea Adunare Națională Română ce se va convoca prin Consiliul Central Național Român, în numele tuturor româ-nilor din acest cerc electoral și la alte mari adunări naționale române care eventual o să mai fie convocate în decursul anului acestuia ori în anul următor și a contribui, cu votul lor, la deciderea asupra soartei viitoare a neamului român din Transilvania, Ungaria și Banatul Timișan“³².

În *Procesul verbal* încheiat în adunarea electorală a membrilor Parti-dului Social-Democrat Român, secția Orăștie (Hunedoara), ținută la 10/23 noiembrie 1918, avînd ca președinte pe Ioan Herța iar ca secretar pe notarul Ioan Popovici, „se constată că unanimitate de voturi au întru-nit d-nii Ioan Herța din Orăștie, Adam Oltean din Orăștie ; ca urmare pre-zidiul declară pe d-nii Ioan Herța și Adam Oltean, aleși din partea Parti-dului Social-Democrat Român din Orăștie, cu vot universal, ca delegați

²⁸ *Loc. cit.*, fila 256.

²⁹ *Loc. cit.*, vol. VI, fila 561.

³⁰ *Loc. cit.*, fila 579.

³¹ *Loc. cit.*, fila 564.

³² *Loc. cit.*, vol. III, fila 1 171.

ai acesteia, îndreptățiți și îndatorați a lua parte cu vot decisiv în Marea Adunare Națională Română“.

La 14/27 noiembrie 1918, secțiunea română din Lugoj a Partidului Social-Democrat a eliberat o *Legitimație* pentru delegatul său, George Urzica, „încredințat să participe și să vorbească în numele muncitorilor români organizați din Lugoj la Adunarea Națională Română ce se va ține la Alba Iulia“.

Credenționalul secției P.S.D. din Turda-Arieș pentru delegații săi la Adunarea de la Alba Iulia, emis la 28 noiembrie 1918, stabilea : „Subscrișii, adevărim că Secțiunea Social-Democrată din Turda (comitatul Turda Arieș) au ales, în adunarea de azi, ca delegați, pe d-nii Ioan Pescariu și Ioan Chișiu, drept aceea susnumiții delegați sînt prin acesta autorizați a lua parte cu vot decisiv la Marea Adunare Națională ce se va convoca prin C.N.R., în numele tuturor românilor și la alte mari adunări naționale române care eventual o să fie convocate în decursul anului acestuia ori în anul următor și a contribui, cu votul lor, la decidera asupra sorții viitoare a neamului românesc din Transilvania, Ungaria și Banatul Timișan“.

În legătură cu numărul total al deputaților, pe lângă cei 1 228 de deputați prezenți în sala de ședință și luați în considerare de comisia de validare ca reprezentanți oficiali ai circumscripțiilor electorale și ai instituțiilor și organizațiilor politice, culturale, de învățămînt, religioase, militare, de femei, de tineret etc., au mai fost unii deputați care n-au putut veni la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, datorită epidemiei de gripă ce cuprinsese Transilvania. Aceștia și-au exprimat, prin scrisori, adeziunea totală la hotărîrile Marii Adunări Constituante *. Tot drept de vot au avut și numeroși *deputați supleanți*, aleși în adunările electorale pe circumscripții, care au fost și ei prezenți la Marea Adunare, dar ale căror împuterniciri n-au fost luate în considerare. Se impune, deci, concluzia că numărul deputaților aleși a fost mult mai mare decît cel anunțat de președintele comisiei de validare, de 1 228. De asemenea, numeroase comune și-au trimis împuterniciți speciali, înzestrați cu documente, pentru a le reprezenta la Marea Adunare Națională Constituantă, cărora Comitetul organizator le-a eliberat *legitimații* de acces în sala de ședință, ca și deputaților de drept.

* Astfel, scria, la 28 noiembrie 1918, din Vașcău, deputatul Adrian Desearu : „Pentru a manifesta sentimentele mele și atitudinea mea față de marile probleme ale poporului nostru, probleme care-și vor afla dezlegarea acum la Alba Iulia, mi-a rămas singura cale adresa prezentă, prin care mă declar aderent neclintit al Marelui Sfat al Națiunii Române din Ungaria și Transilvania, ale cărui hotărîri, atît în prezent cît și în viitor, le voi considera obligatorii. Rog, totodată, Înalțul Prezidiu să fie considerat și votul meu... care este : dezlipirea totală a poporului român de legăturile ce le-a avut pînă acum cu maghiarii, unirea tuturor românilor de pretutindeni și alipirea noastră către regatul României libere“. La 30 noiembrie 1918, Victor Todășanu, președintele Reuniunii meseriașilor din Sibiu, își exprima regretul pentru neparticipare, adăugînd : „Sufletește sînt însă acolo... marea familie a meseriașilor sibieni, reprezentată prin trimiși speciali, își înclină steagul în fața hotărîrilor ce se vor lua de Majestatea Sa Poporul Românesc, cu care hotărîri ne identificăm. Trăiască România Mare !“. Iar în scrisoarea lui Ioan Sociu, din Sibiu, adresată „Marelui Meeting din Alba Iulia“, se conchidea : „Sufletește însă sînt cu voi, iubii frați români, și cu tot focul și căldura sufletului — care a pătimit 27 luni temniță cea mai barbară în bastiliile [ungurești] din Brașov, Sibiu, Oradea și Cluj — aderez la hotărîrea Constituantei, la decretarea unirii tuturor românilor din Transilvania și Ungaria cu dulcea noastră mamă : Țara Românească. Trăiască unitatea tuturor românilor ! Trăiască Daco-România ! Trăiască România Mare !“.

Cît privește caracterul profund plebiscitar al Marii Adunări Naționale Constituante de la Alba Iulia, este de subliniat și faptul că, între cei aproape 200 000 de români care au venit din toate părțile Transilvaniei la Alba Iulia, *foarte mulți au fost desemnați special de obștea locuitorilor satelor și comunelor transilvane*. În general, fiecare localitate a trimis la Alba Iulia între 12 și 25 de reprezentanți, iar din localitățile județelor apropiate Cetății Alba Iulia au venit cu sutele și miile. Așa că aceștia trebuiesc socotiți ca *delegați însărcinați anume de consătenii lor pentru a veni la Marea Adunare Națională Constituantă, spre a însoți pe deputații aleși și a susține dorința și voința neclintită a tuturor locuitorilor români din satele, comunele și orașele Transilvaniei de a se uni cu România*.

În multe cazuri, acești împuterniciți ai satelor au adus cu ei documente scrise, avînd diferite denumiri, precum *Hotărîrea noastră* sau *Declarație*, adoptate în adunări populare deschise, documente semnate de toți locuitorii majori ai satelor și comunelor, prin care aceștia își manifestau dorința lor de unire cu România. Aceste *Hotărîri* și *Declarații* au fost depuse pe masa de lucru a Marii Adunări Naționale Constituante de la Alba Iulia. Înfățișăm și dintre acestea cîteva exemple. „Obștea poporului român din comuna Vlădeni, din îndemn propriu și fără nici o silă sau ademenire — se menționa în *Hotărîrea* adoptată —, dă la iveală dorința fierbinte ce însuflețește inima fiecărui român și declară că voința sa nestrămutată este : voim să fim alăturați, împreună cu teritoriile românești din Ardeal, Banat, Ungaria și Maramureș, la regatul României, sub stăpînirea Majestății Sale, regelui Ferdinand I. În această hotărîre a noastră așternem tot ce au dorit strămoșii noștri, tot ce ne încălzește pe noi, cei de față, și tot ce va înălța pururea pe fiii și nepoții noștri“.

„Subscrișii locuitori din comuna Lupșa, pretura Trăscău, comitatul Turda-Arieș — se arăta în *Declarația* lor —, declarăm prin aceasta sărbătorește, atît în numele nostru, al familiei noastre, cît și al întregului popor român din comuna Lupșa, în număr de 3 000 (trei mii) de suflete, cum că pretindem și dorim nestrămutat ceea ce au dorit și strămoșii noștri, Unirea tuturor românilor din Ungaria și Ardeal cu frații noștri de un sînge și o limbă care locuiesc în Bucovina, România și Basarabia, aderăm, deci, cu tot sufletul nostru, la hotărîrea ce se va aduce în acest înțeles de Marea Adunare Națională din Alba Iulia care se va ține în 1 dec. 1918 st. n.“.

În *Hotărîrea noastră*, întărită cu 766 de semnături, obștea românilor din comuna Hărman (Brașov), „din îndemn propriu și fără nici o silă sau ademenire din vreo parte“, își exprima dorința fierbinte ce însuflețea inima fiecărui român, declarînd voința sa nestrămutată de unire. „În această hotărîre a noastră — declarau locuitorii din Hărman — așternem tot ce au dorit strămoșii noștri, tot ce ne încălzește pe noi cei de față și tot ce va înălța pururea pe fiii și nepoții noștri“³³.

Din comuna Albac sosea la Alba Iulia următoarea *Declarație*, deosebit de sugestivă pentru reliefarea voinței și dorinței poporului român : „Atît Sfatul Național Român, cît și întregul popor din comuna Albac, la adunarea națională (locală — *n.n.*) în 14/27 noiembrie 1918, cu unanimitate au declarat că unica și nestrămutată lor dorință, nemaiputînd suferi jugul străin, este unirea românilor și că cu toți aderă și se vor supune întru toate tuturor hotărîrilor aduse de Adunarea Națională Română din

³³ Arhiva Muzeului Unirii din Alba Iulia, fondul Documentele Unirii, vol. IV, filele 126—137.

Alba Iulia, care se va ținea la 1 decembrie st. n. 1918. Regretăm mult adunarea că, pe de o parte, în lipsa de comunicație și depărtarea cea mare, pe de altă parte lipsa de îmbrăcăminte potrivită acestui timp nu le permite a lua parte cu toți, însă și cele 3 000 de suflete rămase acasă, a căror inimă bate după mult așteptata libertate, vor striga în 1 decembrie 1918, acasă, «Să trăiască unirea tuturor românilor!»³⁴.

În istorica zi de 1 decembrie 1918, la deschiderea lucrărilor Marii Adunări Naționale Constituante, salutînd pe toți cei prezenți la Parlament, cu credința că aici se va pune „piatra fundamentală a fericirii neamului nostru românesc“, președintele înaltului forum, George Pop de Băsești, declara Marea Adunare Națională „constituită și deschisă“.

Marea Adunare Națională Constituantă a românilor din Transilvania s-a desfășurat în deplină libertate. Prin forma de organizare, prin reprezentarea largă a maselor de către deputații aleși prin votul unanim al populației din întreaga Transilvanie, prin cei aproape 200 000 de români prezenți pe Cîmpul lui Horea — după cum aprecia militantul socialist Emil Isac, participant activ la eveniment —, Marea Adunare Națională a căpătat un profund caracter *constituțional*, *plebiscitar*, reprezentînd populația românească majoritară pe aceste meleaguri, care era în drept să hotărască asupra soartei sale.

În raportul prezentat Adunării, Vasile Goldiș, membru marcant al Consiliului Național Român Central, a relevat că teritoriul Transilvaniei, locuit de români de la nașterea poporului nostru, a fost și a rămas teritoriu românesc. „Nu există putere de a suci logica pînă acolo — remarcă raportorul — ca invadările elementelor străine, dirijate pe aceste teritorii în chip artificial și prin abuzul de putere al statului (ungar — *n.n.*), cu scopul desființării noastre naționale, să poată clătina dreptul nostru de proprietate asupra acestor teritorii“. Raportorul a evocat, apoi, suferințele pe care le-a îndurat, secole de-a rîndul, populația românească din Transilvania și a conchis că „numai credința în noi înșine, în neamul nostru românesc ne poate mîntui. Să jurăm credință de aici înainte numai națiunii române, dar tot atunci să jurăm credință tare civilizației umane“.

Toate națiunile, a arătat Vasile Goldiș, „trebuie eliberate. Între aceste națiuni se află națiunea română din Banat și Transilvania. Dreptul națiunii române de a fi eliberată îl recunoaște lumea întreagă. Libertatea acestei națiuni înseamnă unirea ei cu Țara Românească. Bucățirea poporului românesc n-a fost urmarea vreunei legi economice, în care terminologie se ascunde minciuna. Dimpotrivă..., teritoriile locuite de români au fost teritorii românești. După drept și dreptate, românii din Ungaria și Transilvania, împreună cu toate teritoriile locuite de dînșii, trebuie să fie uniți cu regatul român“³⁵.

În încheierea raportului, el a propus acceptarea de către Marea Adunare Națională Constituantă a proiectului de *Declarație* în care, la primul punct, se prevedea : „1. *Adunarea națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba Iulia, în ziua de 18 noiembrie / 1 decembrie 1918, decreteză unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dînșii cu România*“³⁶.

³⁴ 1918. *Unirea Transilvaniei cu România*, p. 604—615.

³⁵ *Marea Adunare Națională întrunită în ziua de 1 decembrie 1918. Acte și documente*, p. 10.

³⁶ *Ibidem*, p. 11.

Printre cei care au luat cuvîntul la Marea Adunare Națională s-au aflat și reprezentanții celor două partide politice românești din Transilvania — Partidul Național Român și Partidul Social-Democrat. Relevînd importanța actului de Unire a Transilvaniei cu România, reprezentantul muncitorimii române a declarat : „Astăzi venim și noi aici, adevărații reprezentanți ai muncitorimii române din Transilvania și Banat, venim să declarăm în fața dv., în fața Internaționalei socialiste și în fața întregii lumi că vrem unirea tuturor românilor. Noi vrem și sîntem gata de a lupta cu toate mijloacele pentru înfăptuirea și apărarea unirii. Noi sîntem proletari, ducem lupta socială de clasă, în lupta aceasta sîntem solidari cu toți frații noștri de orice neam ar fi ei... Dar solidaritatea aceasta n-o înțelegem în așa fel ca să fim și pe mai departe o clasă fără importanță, care n-are la dispoziție nici mijloacele de afirmare și dezvoltare ; de aceea, cînd aderăm la unirea tuturor românilor, voim totodată și posibilitatea de dezvoltare a muncitorimii române, voim să deschidem porțile largi ca în această țară românească nouă să se dezvolte și să progreseze și poporul muncitor român așa cum au progresat popoarele muncitoare din Apus. Social-democrația nu-i identică cu lipsa simțului național. Noi... vrem să fim în viitor o floare neatîrnată în marele buchet al Internaționalei“.

A urmat momentul solemn cînd președintele Adunării, George Pop de Băsești, a formulat întrebarea : „Primește onorata Adunare rezoluțiunea propusă de d-l Goldiș în întregimea ei ?“. Adunarea a izbucnit în aprobări unanime : „Primim !“ Minute în șir însuflețirea tuturor s-a manifestat prin aclamații frenetice. Apoi, președintele a anunțat că „*Adunarea națională a poporului român din Transilvania, Banat și părțile ungurene a primit rezoluțiunea prezentată prin Vasile Goldiș în întregimea ei și astfel unirea acestei provincii românești cu țara-mamă*“³⁷.

De menționat că, după votul unanim al deputaților de Unire necondiționată a Transilvaniei cu România, reprezentanții Marelui Sfat Național au ieșit din sala de ședință, anunțînd această istorică hotărîre mulțimii participanților, delegați și ei din partea obștei locuitorilor satelor, comunelor și orașelor, care, la citirea Declarației de unire a Transilvaniei cu România, au aclamat puternic, adoptînd-o, în fapt, și ei.

Totodată, în ziua de 1 decembrie 1918, în toate localitățile transilvănene, românii rămași acasă s-au întrunit în mari adunări, hotărînd și ei ceea ce la scara întregii Transilvanii se înfăptuia la Alba Iulia — *Unirea cu Țara*. Astfel, la întrunirea ce a avut loc la Beiuș, locuitorul Constantin Pavel a spus, printre altele : „Onorată Adunare, neamul românesc... azi prăznuiește, pe de o parte, dezrobirea sa de sub jugul vremurilor de urgie și umilire, iar, pe de altă parte, proclamă și rostește în fața lumii întregi că, în urma dreptului de liberă dispunere asupra sorții sale, se unește cu frații din liberul regat român...“ Și, în aplauzele nesfîrșite ale participanților, el a relevat : „În Bălgradul Ardealului, în cetatea durerilor noastre de ieri și a nădejdlor noastre de mîine, astăzi se spune lumii întregi că voim să fim liberi și neatîrnați de nimeni, voim să fim un suflet al neamului românesc de pretutindeni“³⁸.

Imediat după Marea Unire, o delegație a românilor transilvani, formată din Miron Cristea, Iuliu Hossu, Al. Vaida-Voievod, Vasile Goldiș, a sosit la București pentru a prezenta, în mod solemn, Parlamentului și re-

³⁷ 1918. *Unirea Transilvaniei cu România*, p. 621.

³⁸ *Ibidem*, p. 624.

gelui Ferdinand, Declarația de unire a Transilvaniei cu România. La 11/24 decembrie 1918 a fost emis decretul-lege care da consacrare juridică Marii Uniri.

Astfel, pe temeiul acestor năzuințe ale maselor largi populare din Transilvania, lupta pentru unire a atins cea mai înaltă treaptă a maturității, iar *Marea Adunare Națională Constituantă de la Alba Iulia de la 1 decembrie 1918 a constituit finalul apoteotic al luptei bimilenare pentru făurirea statului național unitar român independent și suveran, prin reunirea, într-o singură țară, a tuturor fiilor aceleiași națiuni pe strămoșescul pământ al vechii Dacii.*

Făcînd o paralelă între actul unirii din 1859 și cel al Marii Uniri din 1918, ziarul „România liberă” scria, sub titlul semnificativ *Reîntregirea neamului românesc* : „După cum prin unirea efectuată pe timpul domnitorului Cuza, Milcovul a secat odată, ca prin minune, și cele două surori, Moldova și Muntenia, își deschid brațele larg una alteia și formează iarăși un trup sănătos, singur și indivizibil, Carpații devin ca o cîmpie întinsă și mănoasă și, într-un strigăt entuziast de mare bucurie, Ardealul dă mîna cu sora lui mai mare România și alcătuiesc iarăși o țară mare și frumoasă, își realizează, în parte fiecare și toate împreună, sfîntul lor ideal național, unirea și consolidarea adevăratului stat românesc”³⁹.

Unirea realizată la 1 decembrie 1918 de către *Parlamentul de la Alba Iulia*, pe baza dreptului de autodeterminare al românilor, care formau majoritatea a populației Transilvaniei, a constituit un act legitim, obiectiv, un eveniment de o covîrșitoare importanță în viața poporului român, care a marcat împlinirea unei cerințe fundamentale a procesului istoric obiectiv de dezvoltare a societății noastre.

Măreț act de dreptate istorică, făurirea statului național unitar român, subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „a constituit o strălucită victorie istorică a luptei eroice, îndelungate a maselor populare, a marcat împlinirea visului secular al tuturor românilor de a trăi uniți în granițele aceleiași țări, într-un stat unic, liber și independent”⁴⁰.

La scurt timp după istorica înfăptuire de la 1 decembrie 1918, naționalitățile conlocuitoare și-au exprimat adeziunea, prin reprezentanții lor autentici, la actul Unirii, iar în plan internațional făurirea statului unitar național român a fost consacrată prin tratatele de pace încheiate în urma primului război mondial, ca o realitate istorică datorată luptei poporului român întreg.

Făurirea statului național unitar român în 1918, rezultat al consensului forțelor sociale și politice din întreaga țară, a ridicat pe o treaptă și mai înaltă comunitatea statinicită de-a lungul veacurilor între toate provinciile României, a realizat cadrul național și social-economic pentru dezvoltarea mai rapidă a forțelor de producție.

Rod al luptei revoluționare a maselor populare de pe întreg teritoriul țării, unirea național-statală a răspuns necesității istorice fundamentale a dezvoltării poporului român, constituind un moment de mare însemnătate în procesul de dezvoltare a națiunii și a statului român. Înmănuncherea energiilor și a capacităților creatoare ale poporului nostru, unificarea la scară națională a mișcării muncitorești, revoluționare, ca și a

³⁹ „România liberă” din 21 noiembrie/4 decembrie 1918.

⁴⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 26, p. 430.

tuturor forțelor politice înaintate ale patriei, au creat condiții mai favorabile pentru desfășurarea luptelor revoluționare ale proletariatului și țărănimii, pentru activitatea forțelor progresiste ale societății românești.

Partidul clasei muncitoare din România, ca reprezentant al întregului popor de la orașe și sate, a fost primul partid politic din țară care a militat pentru unificarea tuturor forțelor sale într-un singur partid revoluționar — Partidul Comunist Român, făurit în 1921, pe temelia României reîntregite —, partid menit „să ducă înainte lupta clasei muncitoare din noua Românie spre realizarea idealului ei socialist de dezrobire de sub apăsarea burghezo-capitalistă. România nouă de astăzi trebuie să devină România socialistă de mâine”⁴¹.

Deținerea puterii în stat și după 1918 de către burghezie și moșierime, cu limitele lor de clasă, a făcut ca o serie de năzuințe ale maselor populare să nu fie soluționate pe deplin. Clasele stăpînitoare urmăreau să folosească noile împrejurări pentru a-și întări pozițiile politice, economice, accentuînd exploatarea clasei muncitoare, a celorlalți oameni ai muncii și continuînd să lege interesele României de marile puteri imperialiste. Aceasta a condus la ascuțirea contradicțiilor de clasă, la intensificarea luptei clasei muncitoare și a partidului ei pentru apărarea aspirațiilor maselor populare, împotriva exploatării și asupririi, pentru cucerirea de noi drepturi și libertăți democratice.

Subliniind importanța istorică a activității Partidului Comunist Român în noua etapă istorică, tovarășul Nicolae Ceaușescu apreciază : „Preluînd și ducînd mai departe cele mai bune tradiții ale poporului, animat de fierbinte patriotism, partidul comunist s-a ridicat pentru aspirațiile de bunăstare și progres ale maselor, pentru dreptate și egalitate între toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, pentru înlăturarea exploatării și asupririi sociale și naționale. Partidul nostru s-a situat cu fermitate în apărarea independenței naționale, a integrității și suveranității patriei”⁴². Astfel, Partidul Comunist Român a înscris în istoria patriei inegalabile pagini de eroism, de abnegație revoluționară, de profund patriotism.

După victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944, Partidul Comunist Român s-a afirmat ca singura forță politică în stare să conducă poporul pe calea socialismului, înfăptuind, astfel, aspirațiile de veacuri spre libertate, dreptate socială și națională, spre independență și asigurînd întregului popor o viață nouă și demnă, posibilități de afirmare multilaterală.

Continuînd și îmbogățind tradițiile luminoase, multimilenare ale poporului român, astăzi, în *Epoca Nicolae Ceaușescu*, Partidul Comunist Român — centrul vital al întregii noastre națiuni — își îndeplinește cu cinste misiunea istorică de a lupta pentru întărirea independenței și suveranității naționale. Întreaga activitate a Partidului Comunist Român a demonstrat și demonstrează că el nu are țel mai înalt decît slujirea intereselor poporului, făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate și a comunismului în patria noastră, garantarea independenței și suveranității țării, victoria ideilor socialismului în lume, dezvoltarea colaborării internaționale și instaurarea păcii pe planeta noastră.

⁴¹ Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921, Editura politică, București, 1966, p. 166—167.

⁴² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 26, p. 441—442.

TRADIȚIILE MULTIMILENARE ALE LUPTEI POPORULUI ROMÂN PENTRU UNITATE ȘI ÎNTREGIRE STATALĂ

ILIE CEAUȘESCU

Unirea politico-statală a românilor a constituit dintotdeauna o necesitate istorică, logică și obiectivă, determinată de caracteristicile evoluției poporului român, de unitatea sa etnică, lingvistică, etnografică, socială, politică și militară, de armonia și omogenitatea spațiului geografic locuit de el fără întreruperi. Efortul desăvârșirii unității politice s-a înscris ca una din coordonatele fundamentale de evoluție istorică, de patru ori milenară, a poporului nostru, a cunoscut repetate concretizări strălucite, din antichitatea îndepărtată pînă în timpul epocii moderne, cînd s-a făurit — prin voința și acțiunea întregii națiuni — statul român unitar, întregit la dimensiunile sale firești. „Din cele mai vechi timpuri, idealurile unirii, libertății și independenței au însuflețit permanent poporul român — arată președintele României —, constituind făclia care a luminat, generație după generație, drumul spre dreptate, spre progres, spre o viață mai bună, liberă și demnă”¹.

La baza unității poporului român a stat însăși unitatea spațiului pe care acesta s-a plămădit și pe care au viețuit înaintașii lui, legăturile complexe, neîncetate și puternice dintre teritoriile românești de o parte și de alta a Carpaților, complementaritatea lor peste hotarele politice artificiale impuse de dominațiile diverselor imperii și regate expansioniste. „Cea dintîi unire a românilor — afirma, pe bună dreptate, Nicolae Iorga — a existat cînd în capul cărturarilor nu răsărise această idee, în unitatea perfectă a vieții economice, așternută pe unitatea perfectă a vieții generale”². Evoluția unitară a poporului român s-a manifestat deopotrivă în multitudinea desfășurărilor social-politice din țările române, în relațiile pe cît de multiple pe atît de strînse dintre ele, menținute trainic și în condițiile vitrege ale existenței pluralismului statal medieval. De asemenea, a fost exprimată în comunitatea spirituală a românilor de pe ambele versante ale Carpaților, pentru care, în zorii epocii moderne, o pleiadă întreagă de cărturari și reprezentanți ai forțelor progresiste au militat pentru cultiva-

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 26, Editura politică, București, 1984, p. 431.

² Nicolae Iorga, *Elementele economice în cultura românească*, în *Conferințe și prelegeri*, vol. I, București, 1943, p. 53.

rea limbii naționale, pentru promovarea învățămîntului românesc, pentru popularizarea istoriei naționale.

În pofida politicii de cotopire promovată de unele state vecine, soldate cu ocupații și rapturi teritoriale care i-au frînat serios dezvoltarea, poporul român a luptat neostenit pentru strîngerea laolaltă a tuturor fiilor săi, într-o patrie liberă. Împotriva tuturor potrivnicilor și vexațiunilor de tot felul, „*ideea unirii țărilor românești, idealurile formării unui stat puternic pe meleagurile Daciei nu au putut fi ucise niciodată, pentru că ele sînt adînc împlîntate în înseși sîngele, în conștiința și spiritul întregului nostru popor*“³.

Încă din cele mai vechi timpuri, geto-dacii, „*cei mai viteji și cei mai drepți dintre traci*“⁴, și-au făurit în spațiul carpato-danubiano-pontic structuri economice, politice și culturale care le-au permis să opună o rezistență susținută împotriva invaziilor străine, cum a fost cea din anul 514 î.e.n. condusă de regele persan Darius. Cu mai bine de două milenii în urmă a luat naștere statul dac centralizat și independent de sub conducerea regelui Burebista. Se realiza, astfel, prima unificare statală a strămoșilor noștri, unul „*dintre cele mai remarcabile creatoare state aborigene ale antichității*“⁵. Dacii, sub conducerea lui Burebista, „*cel dintîi și cel mai mare dintre toți regii din Tracia*“⁶, și-au consolidat unitatea internă și și-au sporit potențialul militar pentru a rezista expansiunii Imperiului roman în sud-estul Europei.

Reunificarea politică a dacilor sub scepstrul regelui-erou Decebal (87—106 e.n.) a fost grăbită de amenințarea tot mai accentuată a Imperiului roman pe linia Dunării. În timpul acestui mare rege, dacii au desfășurat o susținută luptă de rezistență pentru apărarea independenței și unității, culminînd cu marile războaie din anii 101—102 și 105—106 e.n.⁷.

Ulterior, deși o parte din teritoriul lor a căzut sub ocupația romană, în zonele rămase libere dacii și-au păstrat structurile social-economice și politico-administrative, elemente caracteristice unei existențe statale proprii, *Dacia liberă* reprezentînd, în continuare, o prezență distinctă în lumea antică, un centru care a polarizat efortul permanent de reconstituire a statului unitar și independent dinainte de cucerirea romană.

În condițiile existenței neîntrerupte a unei organizări statale, atît în teritoriul ocupat cît și în cel liber, al continuității și stabilității elementului dac, în secolele I—III s-a desfășurat procesul de formare a poporului român. Contopirea civilizațiilor dacă și romană și preluarea de către poporul dac a limbii latine au fost principalele elemente ale etnogenezei românești, un bloc etnic viguros, evoluînd spre forme superioare de viață statală, care a rezistat valurilor populațiilor migratoare ce s-au succedat, apoi, vreme de o mie de ani, peste pămîntul Daciei.

La începutul evului mediu funcția de apărare a ființei proprii a fost îndeplinită de obștile teritoriale românești, organizări social-politice de

³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 11, Editura politică, București, 1975, p. 694.

⁴ Herodot, *Istorie*, IV, 93, în *Izvoare privind istoria României*, vol. I, Editura Academiei R.P.R., București, 1964, p. 49.

⁵ Paul MacKendrick, *Pietrele dacilor vorbesc*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1978, p. 9.

⁶ Apud: Vasile Pârvan, *Getica. O protoistorie a Daciei*, București, 1926, p. 78—79.

⁷ *Istoria militară a poporului român*, vol. I: *Din cele mai vechi timpuri pînă în secolul al XIV-lea*, Editura militară, București, 1984, p. 141—179.

tipul „romaniilor populare“⁸, un factor de unitate, de conservare și dezvoltare a limbii și civilizației proprii, din care au izvorât cnezatele și voievodatele românești în a doua jumătate a mileniului I. Geograful armean Moise Chorenat înscrisa pe hărțile sale din a doua jumătate a secolului al IX-lea o țară a românilor la nord de Dunăre⁹, iar în 971, cronicarul bizantin Giorgios Kedrenos consemna că „fortărețe ridicate dincolo de Istru“ trimiteau soli împăratului de la Constantinopol¹⁰.

Despre existența unor formațiuni politice românești în partea de vest și centrală a fostei Dacii, cu care au luat contactul triburile ungare după așezarea lor, în secolele IX—XI, în Pannonia, relatează cronicarul anonim al regelui Bela al IV-lea. Tot acesta vorbește pe larg despre prezența formațiunilor românești cu o existență mult anterioară venirii migratorilor unguri, cum erau voievodatul din Crișana, condus de Menu-morut, voievodatul din podișul Transilvaniei al lui Gelu Românul, voievodatul din Banat al lui Glad. Toate aceste formațiuni s-au opus vreme îndelungată agresiunii triburilor lui Arpad, luptînd cu vitejie pentru apărarea pămîntului românesc, întărind voievodatul ca instituție tradițională de organizare și conducere statală a românilor¹¹.

Expansiunea regatului feudal ungar nu s-a limitat doar la teritoriul românesc de la vest de Apuseni și din interiorul arcului Carpaților. Ea s-a manifestat în întregul ev mediu — avînd trăsături caracteristice aproape similare și nuanțe diferite, dar în fond aceleași — cu o vigoare deosebită și asupra Slovaciei, Croației, Dalmației, Sloveniei, Serbiei și spre Ucraina subcarpatică, teritorii unde lupta împotriva subjugației ungare s-a desfășurat, secole de-a rîndul, în forme asemănătoare cu cele folosite de românii transilvăneni.

Totodată, relațiile de schimb de tip feudal au permis ca mici comunități sătești maghiare să se stabilească în zona muntoasă și depresionară de la est și sud de Carpați, conviețuirea lor cu populația autohtonă românească fiind ea însăși o demonstrație elocventă a modului tolerant cu care poporul nostru și-a tratat întotdeauna vecinii cînd aceștia au dovedit intenții pașnice. De altfel, alogeni — fie ei maghiari sau de alte naționalități — s-au putut așeza pe întregul areal românesc, conviețuind pașnic cu masa poporului român, putînd să-și conserve limba și obiceiurile proprii.

Un caz deosebit l-a reprezentat colonizarea sașilor și secuilor în interiorul arcului carpat, expresie a politicii regalității ungare de rupere a omogenității blocului etnic românesc. Contrar acestor intenții, comunitățile de sași și secui s-au integrat armonios în viața economico-socială a românilor autohtoni, participînd activ, de nenumărate ori, la lupta acestora pentru libertate socială și națională.

În același timp, pe întreg teritoriul românesc — în Transilvania, la sud de Carpați, între Carpați și Nistru, în Dobrogea —, românii au

⁸ Ștefan Olteanu, *Structuri social-economice și politico-militare pe teritoriul României în secolele II—XI e.n.*, în *File din istoria militară a poporului român. Studii*, vol. 10, Editura militară, București, 1982, p. 51—64.

⁹ Aurel Decei, *Românii din veacul al IX-lea pînă în al XIII-lea, în lumina izvoarelor istorice armenesti*, în „Anuarul Institutului de istorie națională“, Cluj, vol. VII, 1936—1938, București, 1939, p. 439—440.

¹⁰ Giorgios Kedrenos, *Compendiu de istorii*, în *Fontes Historiae Daco-Romanae*, vol. III : *Scriitori bizantini* (sec. XI—XIV), Editura Academiei R. S. România, București, 1975, p. 141.

¹¹ *Izvoarele istoriei românilor*, vol. I : *Faptele ungarilor de secretarul anonim al regelui Bela*, trad. de G. Popa-Lisseanu, București, 1934, p. 9 și urm.

creat și alte forme politice asemănătoare, cunoscute sub numele de „țări”. Ele sînt dovedite și la românii din sudul Dunării, pînă în Grecia, sub denumiri ca „Valahia”, „Vlahia Mare”, „Vlahia”, „Vlahia de Sus” etc.

În secolele XI—XIV, această etapă a fost precedată, în teritoriile de la sud și est de Carpați, de prezența a numeroase și puternice formațiuni prestatale, constituite în Dobrogea, la sud de Carpați — unele dintre acestea amintite la 1247 în Diploma cavalerilor ioaniți —, sau la est de arcul muntos, acestea din urmă menționate într-un document franciscan de la 1340. În sudul Dunării, românii au constituit statul Asăneștilor, expresie a vitalității și perenității politice românești, al cărui apogeu a fost atins în timpul domniei lui Ioniță (1197—1207), în confruntarea directă cu Imperiul bizantin ¹².

Procesul evolutiv statal românesc a continuat în tot cursul secolului al XIII-lea și la începutul veacului următor, concretizîndu-se — cu toate impedimentele create de politica expansionistă ungară sau de invazia mongolă din anii 1241—1242 — în apariția statelor feudale de sine stătătoare ¹³.

Statul feudal românesc Transilvania, constituit la începutul secolului al X-lea, prin unificarea formațiunilor autohtone ce-au succedat și moștenit necurmata statalitate a înaintașilor, s-a afirmat, de la început, în raporturile politico-juridice cu Ungaria, ca o entitate distinctă, profund autonomă, fapt evidențiat de istoricul maghiar Szilágyi Sándor, care sublinia că Transilvania și Ungaria nu s-au confundat niciodată și totdeauna ele au format două țări diferite ¹⁴.

Celelalte două state feudale românești independente și-au semnat actele de naștere prin victorii militare asupra regatului Ungariei, cum a fost aceea cîștigată de statul feudal român Muntenia, sub conducerea lui Basarab I „Întemeietorul”, la Posada (9—12 noiembrie 1330), împotriva oastei regelui Carol I Robert de Anjou sau, peste trei decenii și jumătate, a voievodului Bogdan I, care, cu sprijinul românilor din Muntenia și Transilvania, a pecetluit — printr-o izbîndă asemănătoare — constituirea statului distinct Țara Românească Moldova. Făurirea țărilor române Transilvania, Muntenia și Moldova nu a rămas singulară în spațiul carpato-danubiano-pontic, ci a fost completată prin organizarea politico-statală a românilor dintre Dunăre și Marea Neagră. Astfel, s-a format și statul românesc dobrogean, care, sub domnia lui Dobrotiță, a jucat un rol important în Peninsula Balcanică ; ulterior, unindu-se cu Muntenia, condusă de Mircea cel Mare (1386—1418), se realiza primul pas spre unitatea legică a tuturor teritoriilor locuite de români și se închea un puternic front comun de luptă împotriva expansiunii otomane.

Pluralismul statal românesc, înscriindu-se în realitățile europene din evul mediu, a fost caracterizat de particularitățile avantajante pe care marii voievozi și exponenți ai poporului le-au înțeles și le-au folosit cu măiestrie în opera de păstrare a entității de neam și a libertății. Avînd fiecare o suprafață de aproximativ 100 000 km p și o populație ce număra cîteva milioane de locuitori, statele feudale românești au putut să se opună puterilor vecine — Ungaria, Imperiul otoman, Polonia, iar mai tîrziu imperiilor habsburgic și țarist —, realizînd, în nenumărate rînduri,

¹² Gheorghe I. Brătianu, *Tradiția istorică despre întemeierea statelor românești*, Editura Eminescu, București, 1980, p. 49—83.

¹³ A se vedea : *Constituirea statelor feudale românești*, Editura Academiei R.S. România, București, 1980.

¹⁴ Ioan Lupaș, *Scrieri alese*, vol. I, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1977, p. 40.

la caz de primejdie și la scara întregii statalități românești, frontul unic al luptei de apărare. Unul din factorii hotărâtori care au asigurat unitatea și existența de sine stătătoare a țărilor române în evul de mijloc, în pofida pluralismului statal, l-a reprezentat îndelungatul și eroicul efort de apărare la care a luat parte întregul popor român¹⁵.

Frontul comun de apărare realizat de Moldova, Muntenia și Transilvania, caracterul de masă, popular al „oștirii celei mari“, precum și arsenalul tactic tradițional folosit de acestea explică modul în care țările române s-au menținut și consolidat ca entități statale distincte și autonome, într-o vreme când o serie întreagă de alte state din sud-estul continentului nostru au dispărut definitiv sau temporar. Țările române nu numai că au rezistat agresiunilor externe, îndeosebi ale Imperiului otoman, dar, în numeroase situații, au constituit un front românesc unitar, condus când de o țară când de alta, la care s-au raliat și alte popoare interesate în respingerea expansiunii Porții. Capacitatea de ripostă a unui astfel de front românesc unitar a reprezentat întotdeauna un obstacol în fața agresorilor, îndemnându-i la prudență sau chiar la renunțare. Anton Verancsics consemna, în scrierile sale, o indiscutabilă realitate atunci când nota : „s-a temut sultanul ca nu cumva când ar încerca el să ocupe Transilvania sau Țara Românească sau Moldova, toate aceste țări să se unească împreună și să se apere“¹⁶.

Primul dintre conducătorii statelor românești care a materializat și condus frontul românesc antiotoman a fost Mircea cel Mare, domnul Țării Românești Muntenia. Sub sceptrul lui, românii și-au conjugat, timp de un sfert de secol, eforturile pentru păstrarea independenței statale¹⁷. În veacurile următoare, conducerea frontului românesc pentru apărarea independenței a fost exercitată, pe rînd, de voievozii Transilvaniei, Moldovei sau Munteniei, această realitate constituind o permanență a unității de voință și acțiune a poporului român.

O pleiadă de iluștri domnitori au înțeles că nu pot să apere independența și integritatea țărilor lor fără concentrarea eforturilor întregului popor românesc. Prin acțiunea lor, ei au lăsat urme adînci în inima și conștiința românilor. Așa au fost : Iancu de Hunedoara, voievod al Transilvaniei (1441—1456), făuritorul unui redutabil bloc antiotoman al statelor române, socotit drept „căpitan“ și „părinte“ al celorlalte două țări românești ; Vlad Tepeș, domnul Munteniei (1448, 1456—1462, 1476), pentru care Muntenia și Transilvania erau „o singură țară“¹⁸ ; Ștefan cel Mare, domn al Țării Românești Moldova (1457—1504). Pentru a face față pericolului otoman, Ștefan cel Mare și-a extins, la un moment dat, autoritatea asupra Munteniei, „l'altra Valachia“, cealaltă țară românească cum o denumea el. Domnul Moldovei a căutat, în același timp, să-și asigure colaborarea Transilvaniei, unde stăpînea întinsele domenii ale Ciceului și Cetății de Baltă, colaborare care era dorită și de locuitorii voievodatului transilvănean, cum reiese dintr-o scrisoare a brașovenilor din 1479, care

¹⁵ General-maior dr. Ilie Ceaușescu, *Războiul întregului popor pentru apărarea patriei la români. Din cele mai vechi timpuri pînă în zilele noastre*, Editura militară, București, 1980, p. 83—109.

¹⁶ *Călători străini despre țările române*, vol. I, Editura Academiei R. S. România, București, 1968, p. 418.

¹⁷ A se vedea : *Marele Mircea Voievod*, Editura Academiei R. S. România, București, 1987.

¹⁸ I. Bogdan, *Documente privitoare la relațiile Țării Românești cu Brașovul și cu Țara Ungurească în sec. XV și XVI*, vol. I (1413—1508), București, 1905, p. 317.

il chemau cu „mare dragoste și dor a se apropia de această țară (Transilvania — *n.n.*) spre a o feri de acei turci, preacumpliți“¹⁹. Cîteva decenii mai tîrziu, făclia libertății și unității o va prelua domnitorul Petru Rareș al Țării Românești Moldova (1527—1538, 1541—1546), ce intenționa să realizeze „o adevărată uniune dacică“²⁰, și care, conștient de importanța consolidării frontului comun românesc antiotoman, îl va sprijini pe voievodul transilvănean Ioan Zapolya pentru a prelua tronul Ungariei. Brașovenii recunoșteau atunci că „țara noastră (Transilvania — *n.n.*) și țara mării sale (Moldova — *n.n.*) au fost totdeauna o țară și noi ne-am ajutat totdeauna“²¹.

Cel care a dus pe cele mai înalte culmi, în evul mediu, lupta pentru unitate a fost Mihai Viteazul, domnul Țării Românești Muntenia (1593—1601). El a dat glas hotărîrii maselor largi de pe ambele versante ale Carpaților, din întreaga arie a vechii Dacii, de a avea un stat centralizat și independent, proclamîndu-se, la 27 mai 1600, „domn al Țării Românești și al Ardealului și a toată Țara Moldovei“²². „Un eveniment memorabil în istoria poporului nostru este unirea vremelnică a Țării Românești, Moldovei și Transilvaniei într-un stat feudal centralizat, sub conducerea marelui voievod Mihai Viteazul“ — arată secretarul general al partidului —, subliniind că Unirea din 1600 „S-a înscris pentru totdeauna, cu litere de aur, în hronicul țării, acest act devenind un simbol strălucit, însuflețitor pentru toate generațiile care au aspirat spre constituirea statului unic național“²³. Acest moment înălțător a jucat un rol de seamă în dezvoltarea conștiinței unității de neam, a dovedit că țările pe care le-a unit Mihai Viteazul aparțin aceluiaș popor, cu adînci rădăcini istorice în spațiul carpato-danubiano-pontic.

Unirea Munteniei, Moldovei și Transilvaniei sub sceptrul marelui domnitor Mihai Viteazul, deși a durat puțin, datorită, mai ales, uneltirilor imperiilor vecine, care, prin crearea unui stat românesc puternic își vedeau amenințată politica lor de cotropire, s-a transformat, ulterior, într-un imbold spre acțiunea hotărîtă a românilor de pretutindeni în vederea realizării unității național-statale și a independenței.

Astfel, principele Țării Românești Transilvania, Gabriel Bethlen (1613—1629), sprijinit, în ascensiunea spre tron, de domnul din Muntenia, Radu Mihnea, și cel din Moldova, Ștefan Tomșa, se vedea în fruntea unui „regat al Daciei“²⁴. Între Muntenia și Transilvania s-au încheiat tratate de alianță, în 1638, de către Matei Basarab (1632—1654), domn al Munteniei, și principii Transilvaniei, Gheorghe Rákóczi I (1630—1648) și Gheorghe Rákóczi II (1648—1660), despre importanța cărora domnitorul muntean spunea, în 1652 : „De cine ne vom teme dacă țările noastre vor

¹⁹ I. Bogdan, *Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. II, *Hrisoave și cărți domnești 1493—1503. Tractate, acte omagiale, solii, privilegii comerciale, saluconduce, scrisori. 1457—1503*, București, 1913, p. 344 ; 354.

²⁰ N. Iorga, *Istoria românilor*, vol. IV, București, 1937, p. 409. A se vedea și : *Petru Rareș. Culegere de studii*, Editura Academiei R. S. România, București, 1978.

²¹ I. Bogdan, *Documente moldovenești din sec. XV—XVI în arhivele Brașovului*, în „Convorbiri literare“, anul XXXIX (1905), p. 853.

²² *Documenta Romaniae Historica*, B. Țara Românească, vol. XI, 1553—1600, Editura Academiei R. S. România, București, 1975, p. 553—554.

²³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 707—708.

²⁴ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, p. 164.

păstra buna înțelegere de pînă acum. În afară de Dumnezeu, de nimeni”²⁵. Personalitate proeminentă, considerat de contemporani adevăratul „stăpîn și voievod al acestor țări dacice”, Matei Basarab a fost desemnat, în 1646, anul constituirii ligii antiotomane, formată din Transilvania, Moldova, Muntenia, Rusia și Polonia, drept „comandant general al întregului Răsărit”²⁶. Ideea refacerii unității politice a țărilor române se va regăsi și în politica domnului muntean Mihnea al III-lea care, în anii 1658—1659, a încheiat o alianță antiotomană cu Transilvania, menită a servi cauzei unirii celor trei țări române, ca și în unele inițiative ale lui Șerban Cantacuzino, domnul Munteniei (1678—1680).

Ideea de unitate și independență a căpătat noi valențe în secolul al XVI-lea și la începutul celui următor, datorită contribuției marilor noștri cronicari și cărturari, cum au fost Grigore Ureche, Miron Costin, stolnicul Constantin Cantacuzino, Dimitrie Cantemir, care au adunat noi mărturii documentare despre ideea comunității de origine, de limbă și teritoriu a poporului român. „Locul dară acesta, unde este acum Moldova și Țara Românească — scria Miron Costin — este drept Dachia, cum și tot Ardealul și Maramoreșul și cu Țara Oltului”, la care adăuga „și peste Dunăre, Misiile amîndouă (Moesia Inferior și Moesia Superior — *n.n.*), cărora le zicem noi acum Dobrogea”, subliniind, totodată, că în toate provinciile amintite numele locuitorilor este acela de român²⁷. Unitatea poporului român era subliniată și de stolnicul Constantin Cantacuzino, care, în lucrarea sa *Istoria Țării Românești*, spunea : „Însă rumâni înțeleg nu numai ceștea de aici (din Muntenia — *n.n.*) ce și den Ardeal, carii încă și mai neaoși sînt, și moldovenii, și toți cîți și într-altă parte se află și au această limbă”, pentru că „toți aceștia dintr-o fîntînă au izvorît și cură”²⁸. La rîndul lui, Dimitrie Cantemir sublinia că, „locuitorii Valahiei și Transilvaniei au aceeași limbă ca și moldovenii”²⁹ și promova ideea reconstituirii unei țări românești unitare scriind *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*.

La începutul secolului al XVIII-lea, statutul politic al celor trei țări române a cunoscut modificări importante datorită politicii anexioniste duse de marile imperii cu care se învecinau și care vor afecta serios unitatea vetrei străbune. Transilvania a trecut sub stăpînirea Imperiului habsburgic, păstrîndu-și individualitatea ca mare principat ; în 1775 Poarta a cedat Imperiului habsburgic un teritoriu de 10 441 km p din Moldova de Sus, ce va primi curînd denumirea de Bucovina, încorporată, pînă în 1848, provinciei imperiale Galiția. În urma războiului ruso-otoman din 1806—1812, la care au luat parte și voluntari români în speranța obținerii independenței țării lor, Rusia a încorporat teritoriul românesc al Moldovei dintre Prut și Nistru, denumit ulterior Basarabia.

Românii de pe teritoriile încorporate au fost supuși, din partea cercurilor guvernamentale străine, unui aspru regim politic, economic, fiscal,

²⁵ I. Lupaș, *Documente istorice transilvane*, vol. I, 1599—1699, Cluj, 1940, p. 171.

²⁶ Ion Bianu, Nerva Hodoș, *Bibliografia românească veche. 1508—1830*, tomul I, 1508—1716, București, 1903, p. 134.

²⁷ Miron Costin, *Opere*, Editura pentru literatură și artă, București, 1958, p. 254—255.

²⁸ *Cronicari munteni*, vol. I, Editura pentru literatură, București, 1961, p. 52.

²⁹ Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Editura Academiei R. S. România, București, 1973, p. 367.

juridic, social și cultural, fapt care va determina o viguroasă reacție, o mișcare tot mai amplă pentru libertate și unitate națională. La agravarea situației poporului român a contribuit și faptul că, în disputele pentru supremație, marile puteri au desfășurat numeroase operații militare pe teritoriul țărilor române, devenite teatre ale războaielor ruso-otomane sau ruso-austro-otomane, acestea soldându-se pentru români cu distrugerii materiale și pierderi umane considerabile.

În aceste condiții, centrul de greutate al luptei românilor pentru emancipare și unitate s-a deplasat în plan ideologic și cultural, luînd, în principal, forma specifică a memoriilor înaintate Curților europene. În aceste cereri erau expuse unele din principalele deziderate sociale și naționale ale românilor, de satisfacerea cărora depindea mersul înainte al societății noastre. Declanșată în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și continuată în primele decenii ale veacului următor, acțiunea a avut în vedere, printre altele, ideea constituirii unui stat românesc care, „sub numele de regat al dacilor“, a fost prezent aproape în toate memoriile redactate în această perioadă. Nicolae Mavrogheni, domnul Munteniei, scria, în 1788, că Moldova, Muntenia și Transilvania trebuie „să se alcătuiască iarăși la Țara Românească de unde s-a dezghinat“³⁰.

Au fost însă și situații în această perioadă cînd lupta pentru emancipare națională și socială a luat forma confruntărilor armate, arătînd astfel hotărîrea românilor de a nu precupeți nici un efort, nici un sacrificiu pentru realizarea eliberării națiunii lor. Cea mai amplă mișcare, cea pe care Karl Marx o va numi „simbolul renașterii Daciei“, a fost revoluția din 1784 din Transilvania, moment de explozie al luptei de emancipare socială și națională din această țară românească.

Revoluția condusă de Horea a stîrnit un amplu ecou în Moldova și Muntenia, datorită, în primul rînd, consensului național românesc deosebit de puternic pe care l-a avut, nefiind deci un fenomen local, izolat, ci unul cu implicații asupra conștiinței maselor populare românești de pretutindeni, Horea devenind pentru poporul său un conducător necontestat, intrat în conștiința contemporanilor și a urmașilor ca un adevărat „Rex Daciae“, o personalitate care, ca și mișcarea pe care a condus-o, a cunoscut un puternic și puțin obișnuit răsunset european³¹. În istoria patriei, revoluția de eliberare socială și națională din 1784 are valoarea unui prag între două epoci, prefatînd secolul revoluției și emancipării românești. Prin obiectivele sale sociale — sfărîmarea relațiilor de producție ale vechii orînduiri feudale și naționale — libertatea și unitatea politică a poporului român, revoluția lui Horea așează ferm temeliile epocii moderne în viața națiunii noastre.

Pe acest fundal istoric, mișcarea de emancipare românească a căpătat contururi din ce în ce mai pronunțate. În 1791, cărturarii români transilvăneni redactează și înaintează Curții de la Viena un memoriu intitulat *Supplex Libellus Valachorum*, adevărat program de revendicări re-

³⁰ Apud : Mihail Popescu, *Contribuțiuni la domnia lui Mavrogheni*, în „Țara Birsei“, anul IX, 1937, p. 143.

³¹ A se vedea : David Prodan, *Răscoala lui Horea*, vol. 1—2, Editura științifică și enciclopedică, București, 1984 ; Ștefan Pascu, *Revoluția populară de sub conducerea lui Horea*, Editura militară, București, 1984.

voluționare, act fundamental al mișcării de emancipare națională și socială a românilor transilvăneni ³².

Transformările din domeniul social-economic, politic, al conștiinței naționale petrecute la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și în primele decenii ale celui următor au contribuit hotărîtor la cristalizarea programului unității și independenței naționale și la crearea mijloacelor pentru înfăptuirea lui.

Un moment important pe traiectul luptei pentru făurirea statului național unitar și suveran l-a constituit revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu, impunătoare ridicare a românilor pentru cucerirea libertății naționale și sociale ³³. În cuvîntul pentru deschiderea cursului de istorie națională, ținut la Academia Mihăileană în ziua de 24 noiembrie 1843, Mihail Kogălniceanu a spus că Tudor Vladimirescu a ridicat, „în Valahia, steagul național, vestind românilor că vremea venise pentru ca țara să scuture stăpînirea străinilor, să depărteze abuzurile care o rodeau și să dobîndească guvern național” ³⁴.

Conducătorul revoluției, exponent al năzuințelor de veacuri ale poporului român pentru unitate, libertate socială și națională, și-a propus, în consecință, înlăturarea jugului exploatații interne și a dominației otomane, principala frînă în calea progresului societății românești. Revoluția a cuprins, în scurt timp, întreg teritoriul Țării Românești Muntenia, devenind o mișcare generală națională, de luptă pentru libertatea poporului român, pentru alungarea dominației și imixtiunilor străine, care, sub pavăza „Sfintei Alianțe”, tindeau să se intensifice.

Luptînd cu hotărîre pentru „restaurarea drepturilor și pronomiilor Țării Românești”, Tudor Vladimirescu a urmărit, totodată, să realizeze unitatea politică a neamului românesc, numai așa capabil să reziste cu succes în fața presiunii și ingerințelor brutale ale marilor puteri. De aceea, el va cere legături cît mai strînse cu moldovenii, „ca unii ce sîntem de un neam, de o lege..., fiind la un gînd și într-un glas cu Moldova, să putem cîștiga deopotrivă dreptățile acestor principaturi, ajutorîndu-ne unii pe alții” ³⁵. Acțiunea lui Tudor Vladimirescu a avut, de altfel, un amplu ecou în țara românească de la est de Carpați, de unde agentul austriac la Iași, Iosef von Raab, îi scria cancelarului Metternich că ideile capului revoluției au fost „primite cu satisfacție și lăudate în mod public și de tîrgoveții de aici, de mica nobilime și de țărani, care oftează sub apăsarea principilor greci și a marilor boieri înțeleși cu aceștia” ³⁶. Un ecou asemănător a avut revoluția condusă de Tudor și peste Carpați, în Transilvania. Agentul austriac din București, von Hakenau, scria la Viena că nu-și poate „ascunde îngrijorarea întemeiată, anume că spiritul de libertate și nesupunere, insuflat de slugerul Tudor și tovarășii lui românilor oprimați, va

³² David Prodan, *Supplex Libellus Valachorum*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1984 ; Pompiliu Teodor, *Epoca luminilor și lupta de eliberare socială și națională a românilor din Transilvania*, în *File din istoria militară a poporului român*, vol. 11, București, 1987, p. 252—266.

³³ Andrei Oțetea, *Tudor Vladimirescu și revoluția din 1821*, Editura științifică, București, 1971.

³⁴ Mihail Kogălniceanu, *Scrieri istorice*, vol. II, Editura Academiei R. S. România, București, 1976, p. 396.

³⁵ *Documente privind istoria României. Răscoala din 1821. Documente interne*, vol. II, Editura Academiei R.P.R., București, 1959, p. 33.

³⁶ *Revoluția de la 1821 condusă de Tudor Vladimirescu. Documente externe*, Editura Academiei R. S. România, București, 1980, p. 91.

cuprinde ca o boală contagioasă și pe românii vecini din Transilvania“³⁷, exprimînd o temere împărtășită deopotrivă de autoritățile habsburgice și nobilimea ungară, temătoare la posibilitatea resurecției spiritului revoluționar pe care îl răspîndea nu cu mulți ani înainte ridicarea românilor conduși de Horea.

Revoluția din 1821 a conferit noi dimensiuni efortului luptei de eliberare națională și socială inaugurat de marea ridicare populară din 1784 și, cu toate că a fost înăbușită, idealurile ei nu vor pieri, ci vor călăuzi tot mai energic mersul înainte al națiunii române pe drumul progresului, în vederea unirii tuturor românilor în cuprinsul aceluiași hotare. Cu toată intervenția străină, prin forțele sociale participante, program și mod de desfășurare, prin puternicul ecou avut în întreg spațiul românesc, prin consecințe și, mai ales, prin deschiderile operate, revoluția din 1821 reprezintă un fenomen istoric profund ancorat în realitățile pămîntului străvechi Dacii.

După 1821 lupta românilor pentru unitate s-a intensificat, desfășurîndu-se pe multiple planuri atît în țară cît și în afara hotarelor ei, reflectînd necesitatea obiectivă, legică a creării unei armături statale unitare și independente. Manifestările de solidaritate și cooperare între locuitorii de pe întreg spațiul românesc s-au înmulțit, conștiința dreptății și legitimității cauzei pentru care militau s-a adîncit.

În întreaga vatră istorică a poporului nostru se observa o încordare tot mai energică a forțelor democratice și progresiste naționale, angajarea lor din ce în ce mai conștientă și mai fermă în acțiunea pentru dobîndirea drepturilor naționale, ideea unității politice a tuturor românilor fiind prezentă, explicit sau implicit, în toate demersurile lor. Ea va fi promovată consecvent de membrii societăților literare, culturale și politice, de literatură și presa românească din toate provinciile, va fi consemnată în proiectele de reformare și modernizare a țării redactate de forțele înaintate ale vremii.

Un memoriu anonim din 1822 înscris în paginile sale că poporul român „are nevoie de un corăbier iscusit... și acesta este *unirea românilor*“³⁸; în 1829, în timpul tratatelor de pace de la Adrianopol, s-a cerut ca Moldova și Muntenia să se unească într-un principat de sine stătător. Peste cîțiva ani, într-un memoriu din 1833, ideea unității a fost formulată pe cît de limpede, pe atît de cuprinzător: ne „trebuie mai mult decît o Valahie; ne trebuie Transilvania, Moldova, Basarabia, Bucovina, ne trebuie, într-un cuvînt, aceste cinci provincii deodată, care cu toate au aceeași limbă, aceeași religie, aceleași moravuri, care odinioară nu făceau decît una... și care se vor putea electriza și conduce împotriva dușmanului, reamintindu-le trecutul lor și făcîndu-le să apere într-un același viitor o aceeași mare patrie“³⁹.

Actul de unire și independență, redactat de mișcarea națională din Muntenia de sub conducerea colonelului Ioan Cîmpineanu și publicat la 1 noiembrie 1838, se pronunța pentru „o patrie slobodă și independentă“, formată din românii munteni, „rumânii Moldavii... și toți acei frați ai lor

³⁷ *Ibidem*, p. 83.

³⁸ Ioan C. Filitti, *Cîteva documente politice muntene de la 1822*, în „Arhivele Olteniei“, anul X, nr. 54—55, 1931, p. 255.

³⁹ Gh. Duzinchevici, *Documente din arhivele polone relative la istoria românilor (secolele XVI—XIX)*, Vălenii de Munte, 1935, p. 40—41.

care gem acum supt un giug din cele mai despotice și cele mai barbare“⁴⁰. Aceeași voință de unire răzbate și din programul mișcării revoluționare de la 1840 din Muntenia, care proclama o „România Nouă“ republicană⁴¹.

În această perioadă se întreprinde un excepțional efort conjugat al cărturarilor și forțelor progresiste pentru cultivarea limbii naționale, pentru promovarea învățămîntului românesc, pentru popularizarea istoriei naționale și, în cadrul acesteia, a marii împliniri a Viteazului din 1599—1600. Mihail Kogălniceanu declara public, în 1843, de la catedra Academiei Mihăilene din Iași : „Eu privesc ca patria mea toată acea întindere de loc unde se vorbește românește și, ca istorie națională, istoria Moldovei întregi, înainte de sfîșierea ei, a Valahiei și a fraților din Transilvania“⁴². Această efervescență națională pentru unitate și independență nutrea și spiritul românilor de peste munți, din Transilvania și Banat, unde George Barițiu și Eftimie Murgu au militat, alături de alți cărturari români, pentru unirea națională, singura care dă „tăria și puterea unui popor“.

Ideea unității naționale s-a maturizat într-atît încît a cuprins toate spiritele, toate conștiințele românești. Atît în scrieri cît și în actele oficiale termenii de *român* și de *România* s-au generalizat. Necesitatea națiunii române unitare a penetrat cu putere și conștiințele oamenilor de cultură, politici și diplomaților străini de vreme ce, încă din 1834, diplomatul francez Charles Joseph Bois le Comte întrevedea posibilitatea creării „unui mare ducat al Daciei“, ca o expresie a „dorinței celei mai generale“⁴³.

Ideea unirii reprezenta, la începutul anului 1848, idealul catalizator al tuturor energiilor românești. Desfășurată într-o strînsă interdependență, fiind expresia aceluiași cerințe obiective ale dezvoltării societății românești, revoluția română de la 1848 „a exprimat — subliniază secretarul general al partidului — programul unitar al întregului popor, în centrul căruia obiectivul cel mai imperios era unitatea tuturor românilor în granițele aceluiași stat național, democratic, modern și independent“⁴⁴.

Declanșată în martie 1848 în Moldova, revoluția s-a extins în scurt timp pe aproape toată aria de trăire românească, în Transilvania, Muntenia, Banat, Crișana, Maramureș și Bucovina. Printre obiectivele comune, idealul unirii, înrădăcinat puternic în convingerea maselor, a fost prezent neconținut în cugetul și năzuința revoluționarilor români. La Adunarea Națională de pe Cîmpia Blajului, din 3/15 mai 1848, românii din Transilvania s-au ridicat împotriva unirii cu Ungaria, exprimînd în schimb, prin strigătul celor peste 40 000 de țărani : „Noi vrem să ne unim cu Țara !“⁴⁵, o doleanță unanimă a românilor de pretutindeni, dorință formulată ulterior și în adunările din iunie 1848 de la Lugoj și Timișoara. Revoluționarii români însciau în programul intitulat *Prințiipiile noastre*

⁴⁰ Cornelia Bodea, *1848 la români. O istorie în date și mărturii*, vol. I, Editura științifică și enciclopedică, București, 1982, p. 118.

⁴¹ G. Zane, *Le mouvement révolutionnaire de 1840, prélude de la révolution roumaine de 1848*, Editura Academiei R.P.R., București, 1964, p. 11—106.

⁴² Mihail Kogălniceanu, *Opere*, tomul I : *Scrieri istorice*, București, 1946, p. 647—648.

⁴³ Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, vol. XVII : *Correspondență diplomatică și rapoarte consulare franceze (1825—1846)*, București, 1913, p. 394.

⁴⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Editura politică, București, 1973, p. 392—393.

⁴⁵ Victor Chereșteșiu, *Adunarea Națională de la Blaj. 3—5 (15—17) mai 1848*, Editura politică, București, 1966, p. 512.

pentru reformarea patriei, din 12/24 mai 1848, obiectivul unirii Moldovei și a Munteniei într-un singur stat neatârnat românesc⁴⁶. La Cernăuți, pe plaiurile Bucovinei, ai cărei locuitori se simțeau legați de Moldova „prin fireștile legături ale aceleiași naționalități”, Mihail Kogălniceanu a redactat programul *Dorințele partidei naționale în Moldova* (6/18 august 1848), în care unirea Moldovei cu Muntenia era considerată drept „cheia bolței, fără care s-ar prăbuși tot edificiul național”⁴⁷. Această aspirație arzătoare spre înfăptuirea statului național era exprimată cu optimism, în iulie 1848, de gazeta „Pruncul român”, care apărea la București : „România toată, această mare familie de frați, nu poate fi fericită, nu poate fi tare și puternică decît numai prin unire ; prin unire numai vom alcătui un stat mare, un stat care nu are a se teme de nici o putere străină și care să fie considerat între celelalte staturi libere”⁴⁸.

Faptul că românii de pretutindeni se considerau o „mare familie de frați” s-a văzut în anii 1848—1849, cînd împotriva revoluției române au intervenit armatele imperiilor reacționare vecine. Românii din Transilvania și Banat s-au arătat gata de a veni în ajutor pentru „scăparea Principatelor” Moldovei și Munteniei invadate de trupele țariste și otomane, dovadă peremptorie de „duhul ce insuflă astăzi pe toți românii”⁴⁹ ; iar revoluționarii munteni și moldoveni au luptat cu arma în mînă în Transilvania, pentru apărarea idealurilor revoluției române.

Intervenția trupelor străine țariste, otomane și habsburgice, factorul principal care a contribuit la înfrîngerea revoluției burghezo-democratice din anii 1848—1849, nu a înăbușit însă și setea de unitate și libertate a națiunii române. În anii postrevoluționari s-a dezvoltat noua tactică în privința căilor și etapelor realizării obiectivului fundamental al unirii românilor. Apărută în deceniile anterioare, fără să abandoneze vreodată planul unirii tuturor fiilor pămîntului românesc într-un singur stat național, aceasta preconiza unirea, într-o primă etapă, a Moldovei cu Muntenia, iar apoi aducerea în jurul acestui catalizator național a celorlalte teritorii naționale aflate sub dominație străină, pînă la reconstituirea României în granițele istorice de pe harta străvechii Dacii.

În aceste circumstanțe, idealul unității național-statale a cunoscut o maturizare rapidă, o forță de exprimare și de acțiune deosebite. Un analist străin de mai tîrziu, referindu-se la efortul multilateral al poporului nostru pentru realizarea unității sale politice, conchidea : „Nici un popor însă n-a luptat mai mult ca românii pentru susținerea țelurilor sale naționale”⁵⁰. La acest proces au contribuit românii de pretutindeni, atît cei din țară cît și cei aflați în exil. Marele patriot revoluționar Nicolae Bălcescu, în lucrarea sa *Mersul revoluției în istoria românilor*, publicată la Paris în septembrie 1850, dădea glas crezului unității românești cu o deosebită forță și clarviziune : „Vrem să fim o nație una, puternică și liberă prin dreptul și datoria noastră, pentru binele nostru și al celorlalte nații, căci voim fericirea noastră și avem o misie a împlini în omenire”⁵¹.

⁴⁶ Cornelia Bodea, *op. cit.*, vol. I, p. 508.

⁴⁷ *Anul 1848 în Principatele Române. Acte și documente*, tomul IV, București, 1903, p. 109.

⁴⁸ *Ibidem*, tomul II, București, 1902, p. 484—485.

⁴⁹ Teodor Bălan, *Activitatea refugiaților moldoveni în Bucovina. 1848*, Sibiu, 1944, p. 81—83.

⁵⁰ T. W. Riker, *Cum s-a înfăptuit România. Studiul unei probleme internaționale. 1856—1866*, București, 1944, p. 61.

⁵¹ N. Bălcescu, *Opere*, vol. II : *Scrieri istorice, politice și economice. 1848—1852*, Editura Academiei R. S. România, București, 1982, p. 111.

Unirea principatelor române a devenit rapid o problemă de interes european⁵². Cu prilejul Congresului de pace de la Paris din 1856, unde, cu tot jocul de interese al marilor puteri, s-a hotărât ca locuitorii Moldovei și Munteniei — state intrate sub garanția colectivă a puterilor europene — să-și exprime liber opțiunile asupra viitoarei organizări a structurilor lor politice statale.

Prin adunări reprezentative, ale căror lucrări au avut loc la Iași și la București, românii au făcut cunoscut lumii întregi că dorința lor cea mai fierbinte era realizarea unirii, întemeierea statului național modern. Însă, datorită obstrucțiilor Imperiului otoman, Marii Britanii și Austriei, Convenția de la Paris din 7/19 august 1858 nu a ținut seama de dorința poporului român, adoptînd o formulă de compromis, crearea unei uniuni sub numele de „Principatele Unite ale Moldovei și Țării Românești“, fiecare cu domn, guvern și parlament separate.

Cîteva luni mai tîrziu, în ianuarie 1859, au avut loc alegerile stipulate prin Convenția de la Paris. Cu acest prilej națiunea română și-a arătat hotărîrea de a-și lua soarta în propriile mîini, alegînd, la 5 și 24 ianuarie 1859, domn, în ambele principate, pe colonelul Alexandru Ioan Cuza. „Unirea principatelor — subliniază secretarul general al partidului — a avut o uriașă însemnătate pentru evoluția social-politică a poporului nostru, ea a deschis noi perspective dezvoltării forțelor de producție, angajării României pe drumul civilizației moderne, constituind un moment epocal în procesul plămădirii statului național unitar român“⁵³.

Evenimentul, considerat ca „începutul unei ere nouă în sistemul politic al Europei“, după cum spunea omul politic italian Camilo Benzo Cavour⁵⁴, a avut un puternic ecou printre românii aflați sub dominația străină, încît, după cum scria Alexandru Papiu-Ilarian, „entuziasmul la românii din Transilvania era poate mai mare decît în Principate“⁵⁵.

Ulterior, statul român modern, creat la începutul anului 1859, a adoptat o serie de reforme largi și radicale în toate sectoarele vieții publice. Constituirea sa a dat un imbold puternic luptei de eliberare națională, acesta transformîndu-se, în deceniile următoare Unirii din 1859, într-un centru polarizator și dinamizator al luptei tuturor românilor pentru desăvîrșirea unității.

Imediat după proclamarea sa ca domn al Principatelor Unite, Alexandru Ioan Cuza, privit de românii de pretutindeni drept simbolul ideii de unitate națională, s-a aplecat cu multă înțelegere asupra soartei românilor subjugăți, asigurînd sprijinirea materială și morală a acestora, adoptînd față de ei o atitudine în care se vedeau, fără tăgadă, gîndurile sale privind reunirea tuturor românilor într-un singur stat. Acțiunile sale, mai ales în sprijinul Transilvaniei, au fost urmărite cu multă atenție de diplomații austrieci. Într-un raport din 30 noiembrie 1860, baronul Karl von Eder, consulul austriac la București, exprima superiorilor săi de la Viena

⁵² A se vedea : Leonid Boicu, *Diplomația europeană și triumful cauzei române (1856—1859)*, Editura Junimea, Iași, 1978.

⁵³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 26, p. 433—434.

⁵⁴ Apud : V. Alecsandri, *Proză*, București, 1966, p. 558—559.

⁵⁵ Al. Papiu-Ilarian, *Memorand despre raporturile românilor cu nemții, cu slavii și cu ungurii, în timp de pace și în cazul unei revoluții în răsăritul Europei, prezentat principelui Cuza în 1860*, în „Revista pentru istorie, arheologie și filologie“, București, anul I, vol. I, 1883, p. 145.

temerea că românii urmăreau „crearea unui stat daco-român independent care să cuprindă pe toți românii”⁵⁶.

Acum au luat naștere numeroase societăți literare, care, pe lângă promovarea limbii și culturii românești, au urmărit cu temeinicie ideea desăvîrșirii unității statale. Legăturile societăților din țara liberă cu cele din Transilvania, Bucovina sau Banat s-au intensificat, contribuind la fortificarea conștiinței naționale, la consolidarea societății românești. Cuvințele lui Timotei Cipariu, vicepreședinte al Societății literare române — viitoarea Academie Română — cu prilejul inaugurării, la 1 august 1867, a primei sesiuni a acestui adevărat „parlament” cultural al românilor de pretutindeni : „Am început a ne libera patria, am început a ne libera limba. Am început, domnilor, abia am început, dară nu am terminat ; rămîne ca să continuăm și să terminăm”⁵⁷, reprezentau o profesiune de credință care a găsit un puternic ecou în inima fiecărui român.

Dimensiunile la care evoluase conștiința națională au fost relevate cu putere în anul 1867, cînd, prin semnarea pactului dualist austro-ungar, Transilvania — împotriva protestelor întregii națiuni române — a fost anexată Ungariei pentru 51 de ani.

Românii și-au înmulțit demersurile împotriva acestui act, însoțit de amplificarea oprîmării naționale, a persecuțiilor și terorii, al căror obiectiv final viza anularea caracterului etnic și politic eminamente românesc al Transilvaniei, și au simțit imediat sprijinul fraților lor de peste Carpați. Lupta împotriva regimului dualist a fost sprijinită moral, material și politic de statul român, fiind considerată o luptă a întregii națiuni pentru salvagardarea ființei sale și unirea cu Țara.

M. Kogălniceanu a declarat în Parlament că adversarii națiunii române din Transilvania e bine să știe că „lîngă românii din Transilvania și din Banat este națiunea română”⁵⁸. Totodată, s-au făcut cunoscute opiniei publice actele de represiune la care erau supuși românii transilvăneni și, deopotrivă, revendicările lor fundamentale. Într-un memoriu-protest numit „Pronunciamentul de la Blaj” (3/15 mai 1868), s-a cerut autonomia Transilvaniei, redeschiderea dietei transilvane pe baza reprezentării populare, aplicarea legilor prin care era recunoscută existența națiunii române și se garanta limba și individualitatea ei politico-administrativă, legi votate de Dieta de la Sibiu în 1863—1864⁵⁹. Peste un an, în 1869, în Banat și, respectiv, în Transilvania au luat ființă partidele naționale românești, momente deosebite în organizarea mișcării naționale de emancipare de peste munți, în intensificarea legăturilor politice dintre românii de peste Carpați cu cei din țara liberă. Așa cum declara Vincentiu Babeș, președintele Partidului Național Român din Transilvania, la 2 mai 1870 : „Românii din țara întreagă, chiar și mai mult, toți românii din întreg orientul Europei sînt una și urmăresc același scop politic național”⁶⁰, lăsînd să se înțeleagă că rostul acestor partide este ac-

⁵⁶ R. V. Bossy, *L'Autriche et les Principautés Unies*, București, 1938, p. 288—289.

⁵⁷ *Gîndirea social-politică despre unire* (1859). Culegere, Editura politică, București, 1966, p. 316—317.

⁵⁸ „Monitorul oficial”, nr. 63 din 18/30 martie 1867, p. 370.

⁵⁹ S. Retegan, *Pronunciamentul de la Blaj* (1868), în „Anuarul Institutului de istorie din Cluj”, IX, 1966, p. 127—142.

⁶⁰ Apud : Ștefan Pascu, *Românii din monarhia habsburgică împotriva dualismului, în Românii din Transilvania împotriva dualismului austro-ungar (1865—1900)*. Studii, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1978, p. 18.

țiunea solidară a tuturor românilor pentru atingerea obiectivului suprem al desăvîrșirii unității naționale.

Solidaritatea, identificarea tuturor românilor cu obiectivele majore ale națiunii s-au vădit cu tărie în 1877—1878, cînd România și-a proclamat, la 9 mai 1877, independența deplină de stat și și-a apărât această decizie istorică cu arma în mînă pe cîmpurile de luptă ale războiului român-ruso—otoman⁶¹. Unitatea în cuget și simțiri a întregii suflări românești a fost probată prin fapte exemplare, cu un puternic răsunset, care au dovedit solidaritatea românilor transilvăneni, bănățeni, bucovineni cu lupta dreaptă purtată de frații lor din țara liberă, convingerea lor că independența deplină va însemna un pas decisiv pe drumul spre realizarea desăvîrșirii unității naționale. „Cauza ostașului român“ a fost considerată „cauza generală română“, iar victoria armatei române drept o victorie a „întregii națiuni“⁶². Revista „Familia“ a lui Iosif Vulcan, anunțînd marea izbîndă de la Plevna, scria : „Armata română în războiul actual și-a cîștigat stima și admirațiunea lumii întregi. Toți românii se gîndesc cu mîndrie la ea“⁶³. Conștiința nestrămutată a unui destin unic, împărtășirea de către întreg poporul român, atît din țara liberă cît și din teritoriile aflate încă sub dominație străină, a acelorași aspirații istorice au relevat pregnant voința națiunii române de a împlini cît mai curînd, prin propriile sale forțe, țelul desăvîrșirii unității naționale și mărețul său rost istoric.

După obținerea independenței și revenirea străvechiului pămînt românesc al Dobrogei la patria-mamă, obiectivul luptei națiunii române s-a focalizat spre desăvîrșirea statului național, lupta pentru unire deplină găsind în statul român independent forța catalizatoare și mobilizatoare a întregii națiuni în vederea realizării mărețului ideal.

Cu toate că România, datorită împrejurărilor politice internaționale defavorabile, a fost determinată, în 1883, să adere la Tripla Alianță, niciodată cei care au guvernat viața politică românească nu i-au abandonat pe românii din Austro-Ungaria. Ori de cîte ori a fost cazul, prin modalități specifice, inclusiv diplomatice, au intervenit în apărarea conaționalilor de peste munți, încercînd să modereze dacă nu să stăvilească măsurile represive luate împotriva acestora de autoritățile austro-ungare. Într-un raport din septembrie 1881 al publicistului și diplomatului austriac Friedrich Lachmann se afirma, în mod categoric, că guvernul român susține, „pînă la un anumit grad, din punct de vedere moral și poate și material, mișcarea (națională — *n.n.*), care devine din ce în ce mai pronunțată“⁶⁴. De aceea, nu este de mirare că în Austro-Ungaria, îndeosebi la Budapesta, exista, după cum consemna, la începutul secolului nostru, Alfred von Kiderlen-Wächter, ministrul plenipotențiar al Germaniei la București, „teamă că o Românie înfloritoare și puternică va exercita o forță de atracție sporită asupra românilor din Ungaria“⁶⁵.

⁶¹ Liviu Maior, *Transilvania și războiul pentru independență (1877—1878)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1977 ; Ion Nistor, *Consecințele războiului pentru neatîrnare asupra românilor din Bucovina și Basarabia, în Războiul neatîrnării. 1877—1878*, București, 1927, p. 153—186.

⁶² „Gazeta Transilvaniei“, nr. 42 din 2/14 iunie 1877.

⁶³ „Familia“ (Oradea), nr. 48 din 27 noiembrie/7 decembrie 1877, p. 574.

⁶⁴ 1918 la români. *Desăvîrșirea unității național-statale a poporului român. Documente externe*, vol. I, 1879—1916, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, p. 137.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 310.

Ideea că „naționalitatea română nu va prospera în adevăr, că viitorul ei nu va fi asigurat, că însuși statul român nu-și va realiza toate condițiunile unei neatîrnări depline, decît atunci cînd soarele libertății va luci deopotrivă pentru toți românii“⁶⁶, răspîdită în 1884 de societatea „Carpați“ („Iredenta română“) de la București, chemînd la stringerea rîndurilor întregului popor pentru salvarea ființei de neam, era împărtășită de întreaga națiune română. La rîndul ei, mișcarea socialistă și muncitorească din România s-a raliat efortului națiunii pentru desăvîrșirea unității, militînd cu consecvență pentru a se reînvia „Dacia așa cum ea fu, fiindcă istoria și dreptul, tradițiunea și plebiscitul, trecutul și prezentul ne dau dreptul de a aspira la o Dacie română“⁶⁷.

Lupta românilor din provinciile aflate încă sub stăpînire străină a primit un nou imbold prin crearea, la 2/14 mai 1881, a Partidului Național Român unic din Transilvania și Banat, iar în 1892 a Partidului Național Român din Bucovina, ambele partide înscriind în programele lor apărarea drepturilor naționale, menținerea autonomiei și apărarea ființei etnice.

Momentul culminant în lupta împotriva dualismului și pentru afirmarea individualității politice a românilor în perspectiva înfăptuirii idealului Marii Uniri l-a reprezentat înaintarea, în 1892, a Memorandului adresat Curții din Viena. Document de profundă analiză a situației românilor din dubla monarhie, Memorandul demasca abuzurile și vexațiunile politice ale guvernanților unguri. Din momentul înmînării lui, inimile tuturor românilor au bătut alături de cei care sfidau atît de curajos autoritățile austro-ungare, solidarizarea lor pronunțîndu-se răsplat în mari întruniri atît în țara liberă, la București, Iași, Brăila, Craiova, Ploiești, Bîrlad, cît și în Transilvania, unde „aspirațiile a aproape trei milioane de daco-români — după cum scria ministrul belgian la Viena — tind în mod vizibil spre București în speranța de a vedea realizîndu-se într-o zi visul legendariei României Magna“⁶⁸.

Prin mișcarea memorandistă problema românilor din Transilvania a reintrat în atenția opiniei publice europene la cotele cele mai înalte, găsind pretutindeni înțelegere și simpatie. Condamnarea la ani grei de închisoare a semnatarilor documentului nu a descurajat pe cei ce militau împotriva monarhiei bicefale, ci, dimpotrivă, a condus la noi și variate forme de exprimare a protestului împotriva politicii de deznaționalizare duse de autorități, la corelarea luptei românilor cu celelalte popoare asuprite din Austro-Ungaria. Astfel, în 1895, sub președinția lui Gheorghe Pop de Băsești, vicepreședintele Partidului Național Român — alegere care însemna recunoașterea implicit a rolului de prim ordin al mișcării românești în rîndul celorlalte mișcări din imperiu — a avut loc primul Congres al naționalităților oprite din monarhia austro-ungară, eveniment de seamă al luptei antidualiste.

„Cazul românesc“ prezenta pentru guvernele de la Viena și Budapesta o îngrijorare în plus datorită sprijinului ferm, neînterupt, pe care poporul român îl acorda conaționalilor aflați sub dominația străină. „Este inimaginabilă — avea să recunoască contele Bethlen István în Parlamentul ungar — influența spirituală exercitată de existența statului român independent asupra sufletelor românești... Pe măsură ce a crescut pre-

⁶⁶ „Unitatea națională“, anul I, nr. 1 din 6 decembrie 1884.

⁶⁷ „Dacia viitoare“, anul I, nr. 2 din 16 februarie 1883.

⁶⁸ Arhivele Statului București, fondul *Microfilme Belgia*, rola 26, c. 193—194.

stigiul României independente în ochii românilor din Ungaria, în aceeași măsură politica lor a devenit mai îndrăzneată. Ei urmăresc ca teritoriul locuit de ei să poată fi unit într-un moment favorabil cu regatul român⁶⁹.

Încă din primii ani ai secolului al XX-lea, lupta pentru desăvîrșirea unității naționale a luat o amploare și mai mare, mișcarea românească din imperiu fiind condusă de Partidul Național Român din Transilvania și Banat și de Partidul Național Român din Bucovina. În urma conferinței naționale de la Sibiu a Partidului Național Român din Transilvania (1905) s-a adoptat un program de luptă activă, care urma să ducă la satisfacerea unor revendicări naționale, politice, sociale, economice, culturale și religioase. Guvernul ungar a răspuns prin legi antinaționale, cum au fost „Legea Appony” și „Legea Darány”, a căror finalitate viza maghiarizarea forțată și înăsprirea exploatării maselor muncitoare țărănești. În atare condiții, românii și-au strîns rîndurile pentru a răspunde măsurilor represive ale guvernelor ungare, fiind conștienți, după cum se arăta la lucrările conferinței Partidului Național Român din Transilvania din 1910, că victoria se va obține „numai prin o conștiință și continuă luptă politică, purtată pe toate terenurile vieții publice” și prin realizarea „cele mai stricte solidarități a întregului popor român”⁷⁰.

Academia Română, societățile cultural-artistice, asociațiile cu caracter politic și-au intensificat, la rîndu-le, activitatea și în străinătate, ca și pe întreg teritoriul locuit de români, în Țara liberă, în Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș, Bucovina și Basarabia, obiectivul primordial urmărit fiind realizarea unității naționale. În sprijinul lor a acționat presa românească de pretutindeni, ziarele și publicațiile devenind adevărate tribune de propagandă ale cauzei românești.

Aniversarea unor personalități și momente cruciale ale istoriei naționale și ale luptei pentru unitate — cum au fost comemorarea a 300 de ani de la moartea lui Mihai Viteazul (1901), a 400 de ani de la cea a lui Ștefan cel Mare (1904), inaugurarea Muzeului Astei de la Sibiu (1905), aniversarea a 50 de ani de la înființarea Astei (1911) și altele —, au prilejuit în rîndul tuturor claselor manifestări puternice ale spiritului național românesc, ale dorinței nestăvilite pentru realizarea Marii Uniri. Nicolae Iorga scria, în acești ani, că problema națională „se întinde asupra întregului teritoriu românesc și asupra tuturor domeniilor de viață ale neamului nostru... Ea e valoarea noastră națională exclusivă în tot cuprinsul teritoriului locuit de români”⁷¹.

Izbucnirea primului război mondial a găsit mișcarea românească pentru unitate pregătită, hotărîtă de a materializa visul de veacuri al realizării unei patrii a tuturor românilor. Conflagrația a fost considerată ca prilejul nimerit ca Țara să porceadă, cu arma în mînă, la eliberarea fraților aflați sub diverse stăpîniri străine. Intrarea României în coaliția Antantei, care ne garanta recunoașterea drepturilor noastre asupra teritoriilor subjugate de monarhia austro-ungară, era considerată ca singura opțiune viabilă în acele împrejurări, fiindcă, după cum spunea Take Ionescu : „Dacă însă ne-am închipui noi că (aliații — *n.n.*) învingînd fără noi, vor învinge pentru noi, ar trebui să fim adevărați nebuni. Victoria lor, fără noi, poate

⁶⁹ Apud : *România în anii primului război mondial*, vol. 1, Editura militară, București, 1987, p. 205—206.

⁷⁰ Apud : 1918. *Unirea Transilvaniei cu România*, ediția a III-a, revăzută și adăugită, Editura politică, București, 1978, p. 286.

⁷¹ „Neamul românesc”, anul IV, nr. 129 din 15 noiembrie 1909.

să ne scape viața materială de azi, nu ne poate însă scăpa nici viața noastră morală, nici drepturile generațiunilor noastre viitoare”⁷².

În perioada neutralității, 1914—1916, numeroase personalități politice, culturale, militare au desfășurat o vie activitate pentru ca alianța cu Antanta să se concretizeze cât mai curînd. Conducători ai luptei naționale românești din Transilvania și Bucovina au sosit pe meleagurile țării libere, de unde, alături de ceilalți promotori ai realizării Marii Uniri, au militat susținut pentru cauza desăvîrșirii statului național. Noile dimensiuni pe care le căpătase lupta pentru unitate s-au vădit la 14 decembrie 1914, cînd una din cele mai puternice organizații ale luptei pentru unire — „Liga culturală” s-a autointitulat „Liga pentru unitatea politică a tuturor românilor”. Larga audiență a ideii desăvîrșirii statului național unitar reieșea la fiecare pas, din orice gest, încît, după cum își amintea generalul Al. Averescu, „toți soldații chemați la concentrare în timpul neutralității cîntau *Ardealul și Pe-al nostru steag*”⁷³, cu gîndul la eliberarea fraților lor.

Peste munți, declanșarea conflagrației mondiale a adus o înrăutățire accentuată a soartei românilor transilvăneni și bucovineni. Numeroși patrioți români au fost arestați și judecați pentru vederile lor, multe din ziarele românești au fost interzise. Între 1914 și 1918, autoritățile ungare au arestat și deportat aproape 50 000 de români transilvăneni⁷⁴ din milioanele care vedeau și simțeau că viața națională nu e cu puțință decît „sub filiierea flamurilor tricolore pe cetatea zimțată de munți a Carpaților ardeleni”⁷⁵.

Așteptarea plină de nerăbdare a românilor a luat sfîrșit la 14/27 august 1916, cînd România a intrat, de partea Antantei, în războiul de reîntregire națională. „Cu toate că primul război mondial a avut un caracter imperialist — subliniază secretarul general al partidului —, poporul român nu a participat la acest război călăuzit de intenții de cotropire și anexiune teritorială”⁷⁶. Aspirațiilor profunde ale poporului român spre unitate le-au dat glas declarațiile oamenilor politici ai vremii, presa, puternicele manifestări publice care au avut loc cu acest prilej pe întreg cuprinsul țării, numeroșii cetățeni, atît din România liberă cît și din Transilvania și Bucovina care s-au înrolat voluntar să lupte pe front și, în mod deosebit, entuziasmul nemărginit cu care ostașii noștri au fost întîmpinați în Transilvania de populația românească⁷⁷.

După o ofensivă victorioasă, care a dus la eliberarea unei părți din Transilvania, împrejurări politico-militare defavorabile au obligat armata română să treacă la apărare și apoi să reziste pe alinamente succesive pînă la stabilizarea frontului în Moldova, pe Carpați, Siret și Dunărea maritimă, la sfîrșitul lui 1916 și în primele luni ale anului 1917. Cu toate acestea, încrederea românilor aflați sub dominație străină nu a scăzut nici o clipă, ei întrevăzînd, ca de altfel întreg poporul, clipa apropiată a vic-

⁷² Take Ionescu, *Pentru România Mare. Discursuri din război. 1915—1917*, București, 1919, p. 38.

⁷³ Mareșal Alexandru Averescu, *Notițe zilnice din război. 1914—1916*, București, 1937, p. 22.

⁷⁴ *România în anii primului război mondial*, vol. I, p. 99.

⁷⁵ „Tribuna”, anul I, nr. 3 din 5 aprilie 1915.

⁷⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, Editura politică, București, 1968, p. 467.

⁷⁷ Ion Popescu-Puțuri, *Pentru o cauză dreaptă. Intrarea României în război în august 1916*, în „Anale de istorie”, anul XXIV, nr. 2/1978, p. 3—16.

toriei cauzei naționale a unirii într-o singură patrie a fiilor neamului românesc în totalitatea lor.

În pofida acțiunilor represive — printre care este de amintit mobilizarea și trimiterea în prima linie a numeroși români, a înăsprii condițiilor de muncă și viață, a interzicerii publicațiilor românești, a deportării românilor din anumite zone, a internărilor în lagăre, a confiscării averilor, a execuțiilor —, lupta pentru libertate și unitate nu a slăbit nici o clipă, asigurînd mersul ascendent al revoluției de eliberare a poporului român. Cu toate că „românii erau pretutindeni supravegheați și suspectați“, iar „pe stradă, în localurile publice, în tren, ochii agenților oficiali erau asupra lor“⁷⁸, riposta împotriva autorităților dualiste s-a făcut simțită permanent și pretutindeni.

În anul 1917, sub conducerea clasei muncitoare, au fost organizate demonstrații cu prilejul zilei de 1 Mai sub lozincile încetării războiului imperialist, pentru libertăți sociale și naționale, în orașele Timișoara, Arad, Reșița, Brașov etc., greve pe Valea Jiului și în localitățile Simeria, Timișoara, Arad, Oradea, Reșița, Cluj etc. Dar forma superioară de manifestare a conștiinței apartenenței la același neam, la aceleași aspirații politice și naționale o va avea înrolarea românilor transilvăneni, bănățeni și bucovineni, foști militari în armata austro-ungară, ca voluntari în armata română. „Credem — se arăta într-un memoriu al acestora — că e o datorie de onoare pentru noi ca, în acest război, să înscriem pe paginile istoriei fapte care să arate urmașilor că și românii din ținuturile subjugate au luptat alături de ostașii regatului pentru întruparea României... și că, prin sîngele lor, au răscumpărat unitatea politică la care au visat veacuri de-a rîndul“⁷⁹. Au fost create Corpul voluntarilor români transilvăneni și bucovineni și Legiunea română de voluntari din Italia. Sosirea voluntarilor români la Iași a însemnat un important eveniment istoric, subliniat de șeful statului român prin cuvintele: „Pe voi, orașul acesta unde s-a făcut Unirea Principatelor vă salută cu dragoste ca pe întîii soli ai neamului românesc. Armata, în a cărei familie ați intrat astăzi, vă primește cu brațele deschise ca pe niște frați iubitori, căci știe că inima voastră bate spre biruință..., că visul atîtor veacuri se va împlini“⁸⁰.

Cîmpurile de luptă de la Mărăști, Mărășești și Oituz au fost martore ale vitejiei și puterii de sacrificiu ale voluntarilor români care și-au adus o importantă contribuție la marile victorii românești din vara anului 1917. Jertfele românilor nu au fost zadarnice, idealul lui Mihai Viteazul găsindu-și, în anul 1918, împlinirea prin voința întregii națiuni.

Începînd cu primele luni ale anului 1918, pe întreg teritoriul românesc aflat sub dominație străină s-a generalizat o amplă ridicare revoluționară, cu un caracter plebiscitar, profund progresist. Revoluția populară, care urmărea refacerea unității politice a vetrei etno-lingvistice a neamului românesc, și-a deschis prima pagină la 27 martie/9 aprilie 1918, cînd Sfatul Țării din Chișinău a hotărît unirea Basarabiei cu România⁸¹. Evenimentele s-au succedat, apoi, cu repeziciune. La 15/28 noiembrie 1918 Congresul reprezentanților populației din Bucovina a adoptat, în unanimitate, „Unirea necondiționată și pe vecie a Bucovinei, în vechile ei hotare

⁷⁸ Augustin Chirilă, *Amintiri. Calvarul național*, Manuscris în fondul documentar al Centrului de studii și cercetări de istorie și teorie militară.

⁷⁹ Valeriu Achim, Aurel Socolan, *Dr. Vasile Lucaciu, luptător pentru drepturile românilor și unirea Transilvaniei cu România*, Baia Mare, 1968, p. 122.

⁸⁰ Arhivele Statului București, fondul Casa Regală, dosarul nr. 9/1917, filele 1—2.

⁸¹ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 567 și urm.

pînă la Ceremuș, Colacin și Nistru cu Regatul României”⁸², iar la 18 noiembrie/ 1 decembrie 1918, Marea Adunare Națională Constituantă de la Alba Iulia a votat unirea cu Țara a Transilvaniei și Banatului, act care desăvîrșea făurirea statului național unitar român⁸³. „Desfășurarea evenimentelor istorice — arată secretarul general al Partidului Comunist Român — demonstrează în modul cel mai categoric faptul că Unirea nu a fost efectul unei întîmplări, rodul unei simple conjuncturi favorabile sau al înțelegerilor intervenite la masa tratativelor, ci rezultatul luptei hotărîtoare a celor mai largi mase ale poporului, un act de profundă dreptate națională, realizarea unei concordanțe legice între realitatea obiectivă și drepturile inalienabile ale poporului, pe de o parte, și cadrul național cerut cu stringență de aceste realități. Tratatul de pace încheiat ulterior n-a făcut decît să consfințească starea de fapt existentă, situația creată ca urmare a luptei maselor populare din România și din Transilvania, a întregului nostru popor”⁸⁴.

Înfăptuirea Marii Uniri a încheiat un proces istoric ale cărui obîrșii se regăsesc tocmai la strămoșii noștri geto-daci și, în același timp, a creat condițiile necesare afirmării nestăvilite a potențialului creativ multilateral al poporului român într-o țară întregită în hotarele ei firești. Înfăptuirea Marii Uniri a avut, totodată, o înrîurire deosebită în afirmarea României pe arena internațională ca un stat încheiat și suveran, animat de dorința sinceră de a milita în mod activ pentru menținerea păcii între state, pentru intensificarea colaborării între popoarele din Europa și din întreaga lume.

⁸² 1918 la români. Desăvîrșirea unității național-statale a poporului român. Documente externe, vol. II, 1916—1918, Editura științifică și enciclopedică, București, 1983, p. 1240.

⁸³ Ibidem, p. 1 246.

⁸⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 17, Editura politică, București, 1979, p. 275.

LUPTA ROMÂNILOR DIN TERITORIILE AFLATE SUB DOMINAȚIE STRĂINĂ PENTRU UNITATE NAȚIONAL-STATALĂ (I)

ION ARDELEANU

În procesul destrămării orînduirii feudale, al apariției și dezvoltării relațiilor capitaliste, elementele de unitate materială și spirituală, de limbă și cultură, de unitate etnică și a conștiinței de neam, de aspirații și idealuri comune au fost stimulate de progresul economic, de nevoia lărgirii și asigurării unei piețe unitare. Astfel năzuința de unitate a devenit un scop politic, țelul unirii tuturor forțelor românești într-un stat național unitar.

Mari distrugeri de valori materiale au produs poporului român nemăsuratele războaie izbucnite între marile imperii vecine. Țările române, fiind așezate într-o zonă unde se ciocneau interesele rapace ale acestor mari puteri, au fost nevoite, în decursul veacurilor, să suporte desfășurarea unor mari bătălii în interiorul hotarelor lor sau să asigure întreținerea trupelor unuia sau altuia dintre imperiile care se confruntau și care ocupau fără condiții țările române. În această situație, au suportat obligații în bani și produse, au suferit jafuri, incendieri de orașe, pagube imense. Toate acestea au frînat cursul ascendent al dezvoltării societății românești. În același timp, au dus la creșterea puternică a conștiinței naționale a tuturor românilor, la înțelegerea adîncă a necesității luptei hotărîte a poporului împotriva dominației străine, pentru independență desăvîrșită și unitate statală.

În pofida tuturor acestor vicisitudini ale istoriei, nimeni și nimic nu a putut opri ascensiunea poporului român spre făurirea unității naționale și statale. Rar se poate întîlni în istoria Europei un popor care să fi înfruntat atîtea greutăți, să fi făcut atîtea jertfe pentru păstrarea gliei strămoșești, a ființei naționale și de stat, și care în epoca modernă să-și cucerească independența și să-și desăvîrșască unitatea de stat, odată cu cele mai multe state de pe continent.

Curtea imperială habsburgică urmărea de multă vreme să își extindă dominația asupra unor teritorii străine. Pentru realizarea acestui deziderat a profitat de pericolul pe care îl prezenta Imperiul otoman. Erijîndu-se în mare putere, în lupta pentru apărarea creștinătății, împă-

ratul Austriei a apreciat, la 1686, că a sosit timpul să pună mîna pe Principatul Transilvaniei, ceea ce mărea considerabil puterea politică și militară a Imperiului habsburgic. Cu acest gînd, bine chibzuit, a reușit să determine pe principele Mihail Apafi să încheie tratatul de la Blaj, din 28 iunie 1686, prin care se permitea staționarea trupelor austriece pe teritoriul Transilvaniei. Împăratului nu i-a fost greu să obțină consimțămîntul principelui, după victoria repurtată asupra turcilor în anul 1683, cînd aceștia asediaseră Viena. Victoria a insuflat multă încredere lui Mihail Apafi, convins că puterea Porții este în declin. În acest fel, datorită unei diplomații abile, a început dominația habsburgică, ale cărei privilegii au fost confirmate prin *Diploma leopoldină* din 4 decembrie 1691 și, după cum nota istoricul ungar Mihai Cserey, Transilvania a fost nevoită, prin pacea de la Carlowitz din 1699, să schimbe „jugul de lemn otoman cu jugul de fier habsburgic”¹.

În 18 puncte din *Diploma leopoldină* se stabileau principiile după care urma să fie condusă Transilvania în cadrul Imperiului habsburgic. Se asigura respectarea celor patru religii recunoscute : catolică, luterană, calvină și unitariană ; se confirmau toate donațiile și privilegiile făcute de principii Transilvaniei, inclusiv în Partium (comitatele vestice) ; rămîneau în vigoare vechile legi ale țării (Tripartitul lui Werböczi, Aprobatae-le și Compilatae-le) ; erau recunoscute vechile instituții administrative, judecătorești și economice ; sașii și secuii erau menținuți în privilegiile lor din vechime ; în dregătorii urmau a fi numiți transilvăneni (unguri, sași și secuii), fără deosebire de religie ; moșiile lipsite de proprietari urmau a fi dăruite numai ardelenilor ; guvernatorul Transilvaniei trebuia ales din rîndurile nobililor sau magnaților țării, dintre catolici sau de altă religie recunoscută ; generalul comandant al armatei, cancelarul, consilierii și alți demnitari trebuiau să fie ardeleni, confirmați de împărat ; comandantul armatei imperiale nu putea fi decît german (austriac) ; comerțul rămînea liber, respectîndu-se privilegiile nobilimii ; contribuția Transilvaniei se stabilea la 112 500 florini aur anual în timp de pace și la 400 000 florini renani anual în vreme de război ; dările nu erau sporite ; se asigurau dijele pentru feudali².

Diploma, care va constitui baza constituțională a Principatului Transilvaniei pentru mai bine de un veac și jumătate, a fost redactată cu multă abilitate, lăsîndu-se, astfel, Curții vieneze posibilitatea de a se amesteca în problemele interne ale Transilvaniei. Se recunoșteau, în principiu, tradițiile de autonomie ale țării, statutul separat al Transilvaniei, supus direct împăratului, constituția lui întemeiată exclusiv pe păturile dominante ale celor trei națiuni politice și pe cele patru religii recepte, românii ortodocși fiind excluși, ceea ce marca dubla oprimare, socială și națională, la care era supus poporul român ; erau încadrate la Transilvania teritoriile apusene, „Partium” (Maramureșul, Satu Mare, Crasna, Solnocul de Mijloc, Bihorul, Zarandul, Aradul, cu părți din Ugocea, Szabolcs, Hajdu, Békés, Cenad), ca și părțile recucerite de la turci pînă la acea dată din Banat (Caransebeș, Lugoj, Orșova)³.

Transilvania urma a fi condusă de un guvern (gubernium) investit cu atribuțiuni administrative și judecătorești ; în fruntea guvernului se

¹ G. Petrescu, D. A. Sturdza, D. C. Sturdza, *Acte și documente relative la istoria renașterii României*, vol. I, Tipografia Carol Göbl, București, 1888, p. 23.

² I. Lupăș, *Documente istorice transilvănene*, Cluj, 1940, p. 360.

³ Ștefan Pascu, *Istoria Transilvaniei*, Sibiu, 1943, p. 162.

afla un guvernator, ales de Dietă și confirmat de Curtea imperială. Ca reprezentant al guvernului pe lângă Curtea din Viena, a luat ființă Cancelaria aulică transilvană, ai cărei membri erau numiți de Curtea imperială, și care, în scurtă vreme, a devenit cel mai important organ politic, servind interesele dinastiei habsburgice. Problemele financiare erau conduse de un tezaurariat, care se ocupa de taxe, vămi, monopolul sării și minelor țării. Problemele militare erau rezolvate de Consiliul de război al Curții, iar ca reprezentant al acestuia în Transilvania a fost numit un comandant general, cel mai important personaj al noilor stăpîni. Cea mai înaltă instanță judecătorească era „Tabla regească”, care continua să aplice o justiție de clasă cu caracter feudal. Organul legislativ al țării rămînea Dieta, alcătuită din reprezentanții „celor trei națiuni” și ai celor patru religii recunoscute, adică ai nobilimii maghiare, patriciatului săsesc și fruntașilor secui și catolicilor, luteranilor, calvinilor și unitarienilor. Curtea din Viena lua în stăpînire pozițiile cheie : politica externă, puterea militară, finanțele, guvernarea internă, transformînd, treptat, instituțiile politice în organe executive ale puterii centrale.

Pe măsura consolidării dominației sale în Transilvania, Curtea de la Viena și-a subordonat principalele instituții politice, administrative, fiscale și religioase. Dominarea Dietei, căreia i s-au restrîns, treptat, atribuțiile, era asigurată prin deputații numiți direct de împărat ; guvernul și-a redus rolul, devenind organ executiv al hotărîrilor Curții imperiale ; guvernatorul era numit direct de împărat, neținîndu-se seama de voturile Dietei ; tezaurariatul era subordonat Cancelariei aulice de la Viena, care, împreună cu generalul comandant al armatei imperiale, numit de împărat și totdeauna austriac, conduceau efectiv țara ⁴.

În perioada anilor 1688—1867, cît timp Transilvania a fost sub dominația habsburgică, nu se poate considera că a existat o stăpînire ungară asupra acesteia. Principatul Transilvaniei avea o Dietă proprie, independentă de cea a Ungariei, și o administrație de stat proprie. Ca și Transilvania, Ungaria era sub dominația habsburgică. Intenția împăratului de a subordona Principatul Transilvaniei direct Curții imperiale și de a recunoaște principilor acestuia dreptul de a exercita unele atribuțiuni de suveranitate teritorială, care le confereau o oarecare independență, rezultă chiar din tratatul încheiat la Blaj. Privitor la trupele imperiale aflate în Transilvania, în textul acestuia se arăta că ele „rămîn sub jurisdicția și conducerea militară a comandantului imperial, doar atîta vreme cît acestea rămîn în hotarele Transilvaniei”. Majestatea cezaro-regească urmează „să încredințeze conducerea armatelor domnului principe și urmașilor săi, în mîna cărora va rămîne, cît le va fi nevoie” ⁵. Faptul că tratatul s-a încheiat cu principele Transilvaniei și nu cu regele Ungariei, era o dovadă a recunoașterii suveranității principatului, a independenței lui față de Ungaria ⁶.

Imperiul habsburgic, alcătuit dintr-un conglomerat de state și popoare, a folosit catolicismul, alături de celelalte elemente de coeziune (dinastia, absolutismul monarhic, birocrăția, armata), drept instrumente politice de dominație și unificare. Paralel cu măsurile de protejare și întărire a catolicismului, foarte slăbit în Transilvania la acea dată, austriei

⁴ *Relațiile internaționale ale României în documente (1368—1900)*, Editura politică, București, 1971, p. 236—239.

⁵ I. Lupaș, *op. cit.*, p. 214.

⁶ Ștefan Pascu, Vladimir Hanga, *Crestomație pentru istoria statului și dreptului*, vol. III, Editura științifică, București, 1963, p. 180, 483—485.

au încercat și alte mijloace. Prin cîștigarea românilor de partea sa, stăpînirea habsburgică s-ar fi întărit și, totodată, și-ar fi putut lesne întinde antenele peste Carpați. De aceea s-au folosit persuasiunea și ademenirea, înșelăciunea și amenințarea. Mai întîi, trebuia cîștigată preoțimea, prin avantaje materiale : egalitatea cu preoțimea catolică, privilegiile și veniturile acesteia. Făgăduielile erau ademenitoare, deoarece preotul, aproape iobag, era ridicat la o stare socială privilegiată ; toleratul era recunoscut între „națiunile“ constituționale. Începutul unirii bisericești s-a făcut în Sinodul de la Alba Iulia, din 1697, iar hotărîrea a fost luată în cadrul altui Sinod din anul următor, în prezența a 38 de protopopi⁷. Aceștia au acceptat unirea, dar cu condiția să-și păstreze obiceiurile și ritul ortodox, recunoscînd cele patru puncte : papa ca șef suprem al bisericii, purgatoriul, filioque și împărțășania cu pîine nedospită. *Diploma leopoldină* din 16 februarie 1699 a legalizat unirea, ridicînd preoțimea unită la o situație egală cu preoțimea catolică.

Reacția împotriva unirii n-a întîrziat. Mai întîi, din partea claselor dominante, care se împotriveau să se acorde românilor drepturi mai mari decît cele de pînă atunci, deoarece pierdeau, astfel, importante surse de venituri din dubla opresiune — socială și națională — a poporului român.

Cea mai mare împotrivire a venit, însă, chiar din partea românilor din Transilvania, mai ales din a celor din regiunile sudice : brașovenii, făgărășenii, sibienii, hunedorenii și din alte părți. O nouă Diplomă, din martie 1701, asigură, încă o dată, biserica, preoțimea și țărănimea unită de privilegiile bisericii și ale credincioșilor catolici, dar îngrădea acțiunile episcopului prin prezența unui „teolog“ catolic la curtea sa. Noua Diplomă, care scotea poporul român din situația de tolerat și-i oferea perspectiva de a putea face parte din națiunile constituționale, nu s-a aplicat, însă, niciodată în aceste puncte. Cu toate acestea, ea va constitui un punct de sprijin în mișcarea politică românească pe care avea să o înceapă episcopul Inochentie Micu (1728—1751).

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, ciocnirea de interese dintre marile imperii ajunsese la apogeu, punînd în pericol existența și ființa națională a popoarelor din centrul și răsăritul Europei. Prima a căzut pradă Polonia, împărțită, în 1772, între Prusia, Imperiul habsburgic și Imperiul țarist.

Vitregia soartei s-a abătut și asupra țării românești a Moldovei. După încheierea păcii de la Kuciuk-Kainargi — care consfințea încetarea ostilităților militare ruso-turce —, Austria, deși nu luase parte la război, profitînd de slăbirea beligeranților, și-a concentrat trupe la hotarul de nord al Moldovei, urmărind să anexeze cel puțin o parte din această țară. Pentru a îmbrăca în formule juridice această anexare, guvernul habsburgic pretexta că, în vechime, Pocuția ar fi stăpînit și regiunea de nord a Moldovei, numită acum Bucovina. Prin împărțirea Poloniei, din 1772, Pocuția (împreună cu Galiția) fiindu-i atribuită Austriei, tot ei i-ar fi „revenit“, chipurile, și dreptul de a stăpîni regiunea menționată. Răpirea unei părți din pămîntul românesc era motivată de Austria și prin necesitatea de a stabili o comunicație mai directă între Transilvania și Galiția. Odată pretextele găsite, în toamna anului 1774, după retragerea armatei ruse din Moldova, trupele habsburgice au ocupat, succesiv, ținuturile Cer-

⁷ Silviu Dragomir, *Istoria desrobirii religioase a românilor din Ardeal în secolul al XVIII-lea*, vol. I, Sibiu, 1920, p. 2—37.

năuțiului, Cîmpulungului și Sucevei, „împlintînd pajurile imperiale pe unde le conveneau”⁸.

După ocuparea Bucovinei, Curtea de la Viena a folosit „intimidarea, coruperea și alte mijloace convingătoare” — cum le caracteriza însuși cancelarul austriac Kaunitz⁹ — pentru a obține din partea Porții otomane recunoașterea faptului împlinit. Folosind, pe de o parte, intimidarea, prin concentrarea de trupe la graniță, iar, pe de alta, făgăduieli dibace pentru viitoarele intervenții ale Austriei în conflictele pe care Poarta le-ar fi avut cu Rusia, habsburgii s-au străduit să demonstreze sultanului că „bucătica de pămînt” cerută e mult prea mică în comparație cu prietenia lor „atît de folositoare”¹⁰. La 7 mai 1775, printr-o convenție¹¹ încheiată la Constantinopol, Poarta a consimțit la cedarea Bucovinei către Austria.

Guvernul habsburgic a denumit, la început, noul teritoriu „Moldova austriacă”. Curînd, însă, pentru a masca anexiunea, Austria a denumit acest teritoriu „Bucovina”, după denumirea pădurilor de fagi de la Cosmin. Pînă în 1786, Bucovina a fost menținută sub dominația militară austriacă, iar după această dată a fost alipită la Galiția, ca o simplă circumscripție administrativă a acestei provincii¹².

În secolul al XVIII-lea lupta românilor transilvăneni pentru drepturi politice și naționale a căpătat un caracter tot mai pronunțat. Deschițătorul ei, episcopul Inochentie Micu (1692—1768) a pornit pe firul promisiunilor *Diplomei leopoldine*, legate de unirea religioasă, în special de la Diploma a doua, cea contestată de Dietă. El a stabilit obiectivele luptei potrivit cu nevoile proprii ale întregului popor român, făcînd ca, în programul său, să primeze elementul național față de cel confesional. El a cerut ca românii să fie egal îndreptății cu celelalte „națiuni” ale Transilvaniei, iar „plebea română” să fie considerată egală cu plebea celorlalte națiuni, să i se acorde dreptul de liberă strămutare, accesul la învățătură și meșteșuguri etc. Programul lui Inochentie Micu a întîmpinat, desigur, o înverșunată opoziție din partea stărilor privilegiate din Transilvania. Dieta și Guberniul au respins revendicările românești, invocînd argumentele juridice furnizate de legiuirile feudale ale Principatului.

Lupta antifeudală a țărănimii a continuat și în deceniile următoare, fără a mai avea însă aspectul confesional. Această luptă a culminat prin revoluția din anul 1784, condusă de Horea, Cloșca și Crișan, ea avînd profunde semnificații naționale prin faptul că marea majoritate a țărănimii iobage era de naționalitate română, fiind confruntată cu exploatarea și asuprirea stăpînilor de alt neam. „Lupta națională a celor de jos — arată David Prodan — pornește, deci, din realitățile social-economice, din separațiile etnice, de neam și de credință, din antagonismele naționale empirice dintre neamuri și mai ales dintre stăpîinii de alt neam și supușii români. Prin firea lucrurilor, deci, lupta trebuie să fie în același timp și

⁸ A. D. Xenopol, *Războaiele dintre ruși și turci*, vol. I, Iași, 1880, p. 121—123.

⁹ Vezi nota lui Kaunitz către Thugut din 20 ianuarie 1775, în Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria Românilor*, vol. VII, 1750—1818, București, 1876, p. 127.

¹⁰ A.D. Xenopol, *op. cit.*, p. 116—117, 124.

¹¹ Eudoxiu de Hurmuzaki, *op. cit.*, vol. VII, p. 159—161.

¹² Dimitrie A. Sturdza și C. Colescu-Vartic, *Acte și documente referitoare la istoria renașterii României*, vol. I, partea a II-a, București, 1900, p. 292—293.

națională”¹³. Ca și răscoala de la Bobilna din 1437, ca și războiul țărănesc al lui Doja din 1514, revoluția din 1784 — una din marile mișcări europene ce au precedat izbucnirea revoluției franceze — a fost o ridicare la luptă a românilor, dar și a exploataților de altă origine etnică, împotriva condițiilor inumane la care erau supuși de asupritorii străini. Așa cum atestă documentele vremii, românii erau supuși unui șir întreg de persecuții și vexațiuni: li se interzicea să poarte arme, să aibă cai, să poarte cizme și pantaloni de stofă, să poarte cămăși de pînă fină, li se interzicea — printr-o lege specială — chiar purtarea unor pălării ce ar fi costat mai mult de un florin. Robota (zilele de muncă gratuită) pe seama stăpînului feudal, ajungea la 4 zile pe săptămînă pentru iobagi și la 3 zile pe săptămînă pentru jeleri. Mulți nobili răstălmăceau, însă, legea, silind pe iobagi la 4 zile robotă pe săptămînă cu vitele și la 3 cu brațele, adică toate zilele săptămînii în timpul muncilor agricole majore.

Țăranii iobagi trebuiau să dea stăpînului de moșie a zecea parte din toate produsele agricole și din animale. Al treilea capitol mai mare al obligațiilor feudale din Transilvania era censul, care putea fi în bani sau în natură. Pe lângă acestea, țăranii trebuiau să facă daruri în natură, din toate produsele, și să plătească diferite taxe. Curtea imperială de la Viena, la rîndul ei, se gîdea la posibilitatea de a-și spori propriile venituri. Vistieria imperială pretindea țăranilor o listă întreagă de contribuții, de taxe.

Revoluția din 1784 a urmărit, pe lângă emanciparea țărănimii române din servitutea apăsătoare, și emanciparea națională a acesteia, iar unii conducători ai ei, îndeosebi Horea, s-au gîdit chiar la unirea Transilvaniei cu Principatele Române.

În Transilvania, la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, nobilimea cerea restituirea vechilor sale privilegii. Componenta Dietei, deschisă la Cluj, la 21 decembrie 1790 (296 regaliști și dregători înalți și doar 120 aleși), și compoziția ei socială (85% nobili) era un indiciu cu privire la scopurile urmărite: restituirea vechilor autonomii și instituții feudale, a imunităților și privilegiilor nobiliare, înăsprirea regimului social al iobăgimii¹⁴. În această Dietă a fost discutat și Memoriul națiunii române, cunoscut sub numele de *Supplex Libellus Valachorum*. Memoriul din martie 1791 a reprezentat momentul culminant al luptei național-politice de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea. *Supplex Libellus* cuprindea, într-o amplă sinteză, cererile formulate disparat în petițiile prezentate între 1728—1751 de Inochentie Micu, ca și în cele care au urmat. A fost redactat de Iosif Mehesi, înalt funcționar la Cancelaria aulică transilvană, cu colaborarea celor mai de seamă învățați dintre românii de atunci, istorici și filologi, Samuil Micu, Ioan Piuariu Molnar, Gheorghe Șincai, Petru Maior, Ioan Budai Deleanu și alții.

Obiectivul fundamental al Memoriului era revendicarea obținerii străvechilor drepturi (pristina jura) de care fusese despuiată națiunea română, în totalitatea ei.

Supplex-ul a fost cel dintîi program politic al poporului român din Transilvania, o sintetizare, o aprofundare și o temeinică fundamentare ideologică a programului formulat cu 50 de ani în urmă de Inochentie

¹³ David Prodan, *Răscoala lui Horea*, vol. II, Editura științifică și enciclopedică, București, 1980, p. 278—279.

¹⁴ David Prodan, *Supplex Libellus Valachorum*, ediția a II-a, Editura științifică, București, 1971, p. 164.

Micu. Bazându-și cererile pe principiul firesc ca cei mulți, care poartă greutățile, să beneficieze de drepturi, pe principiul egalității tuturor locuitorilor și reprezentării lor proporționale în viața publică, memoriul din 1791 a fost, fără îndoială, un act progresist.

Supplex-ul a fost respins de nobilii feudali, cu motivarea că recunoașterea unei noi „națiuni“ ar răsturna sistemul constituțional al Principatului.

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, perioadă care a coincis cu începuturile capitalismului în țările române și cu biruința ideilor iluministe în Apus, mișcarea istoriografică românească s-a manifestat cu mai multă vigoare în Transilvania, luînd, totodată, și un accentuat caracter politic. S-a constituit, pornind de la concepțiile cantemiriene și de la ideologia „luminilor“, Școala istorică națională ce avea să fie numită Școala Ardeleană.

La originea manifestărilor Școlii Ardelene se aflau acțiunea politică pentru recunoașterea drepturilor politice și sociale ale poporului român din Transilvania, considerat numai ca plebe „tolerată“, ca și scrierile cu privire la limbă și istorie ale primilor elevi români ai universităților din Viena și, îndeosebi, de la Roma, discipoli, în același timp, ai mișcării iluministe europene. Era vorba de Samuil Micu (1745—1806), Gheorghe Șincai (1753—1816), Petru Maior (1761—1821), Ioan Budai Deleanu (1760—1820) și alții.

Opera filologică, istorică și literară a Școlii Ardelene a avut un rol major nu numai în afirmarea cultural-națională a românilor din Transilvania, ci și în pregătirea ideologică a întregii mișcări naționale românești de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea.

Se mai poate afirma că românii au avut conștiința originii comune și unității de neam în tot cursul secolelor trecute. Această conștiință s-a generalizat în secolul al XVII-lea, în secolul al XVIII-lea, devenind o armă politică, iar la începutul secolului al XIX-lea se va transforma în conștiință națională.

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, noțiunea de „națiune“ medievală a fost înlocuită cu cea de națiune, în accepțiunea sa modernă. A folosit-o Horea, în ultima clipă a vieții sale, cînd a strigat : „mor pentru națiune“. În același înțeles au folosit-o autorii *Supplex-ului* în motto-ul „națiunea română e cea mai veche“, în cuprinsul lui, pretinzînd drepturi pentru „națiunea română“, ca și la sfîrșitul memoriului, cînd acesta a fost iscălit de „întreaga națiune română din Transilvania“. Înțelesul e identic și în scrierile cu caracter istoric și lingvistic ale reprezentanților Școlii Ardelene și ale altor iluminiști din Transilvania, Țara Românească și Moldova. Ceea ce înseamnă că se petrecuse o prefacere esențială în structura societății, un salt de la categoria istorică de popor la cea de națiune, odată cu transformarea conștiinței de neam în conștiință națională.

Zdruncinat puternic de lanțul neîntrerupt al mișcărilor sociale, Imperiul habsburgic, pentru a-și procura mijloacele necesare supraviețuirii, a intensificat exploatarea economică și fiscală. Transilvania a resimțit din plin consecințele acestei politici. Exploatată puternic din punct de vedere economic, provincia a fost subordonată deplin politicii centrale. În lipsa Dietei — aceasta nu a mai fost convocată pînă în 1834 —, Transilvania era guvernată de Cancelaria aulică din Viena, prin intermediul guvernatorului și al înalților funcționari numiți de Curtea imperială.

Perspectivile dezvoltării românismului, ca rezultat al maturizării conștiinței naționale pe ambele părți ale Carpaților, au fost întrevăzute cu îngrijorare de către nobilimea maghiară, deținătoarea puterii politice în Transilvania. De aceea, procesul de liberalizare și democratizare a regimului de guvernare feudală din Transilvania ar fi fost deosebit de spinos, impunând, în primul rînd, acordarea de drepturi majorității românești, ceea ce ar fi însemnat sinuciderea politică a nobilimii maghiare. Or, pentru evitarea românizării firești a structurii politice transilvane, nobilimea a recurs la soluția maghiarizării forțate. Tonul l-a dat, începînd din 1833, Wesselényi Miklós, cel mai ardent reprezentant al maghiarizării Transilvaniei. „Consider — scria atunci Wesselényi — nu numai corect, dar și foarte necesar ca poporul de jos să nu se bucure de drepturi naționale și de reprezentare decît dacă va deveni cu adevărat maghiar, dacă se va contopi cu națiunea de ale cărei drepturi vrea să beneficieze, dacă prin limbă și obiceiuri se va identifica cu ea. Aceasta nu este o metodă de discriminare sau de constrîngere. Pentru o atît de magnifică recompensă, prețul e doar învățarea unei limbi, ceea ce nu este peste puterile nimănui. Astfel, cei care acum nu vorbesc ungurește sau nu sînt unguri, pe măsură ce s-ar maghiariza, cu încetul ar primi și drepturi naționale”¹⁵. Prețul eliberării urma deci să fie maghiarizarea.

În lumina acestei concepții, înțelegem limpede motivul pentru care nobilimea maghiară din Transilvania puna atîta preț pe unirea Transilvaniei cu Ungaria, pe înăbușirea mișcării naționale a românilor. Chiar nutrind concepții liberale, această nobilime nu recunoștea nici existența și nici drepturile vreunei alte națiuni în afara celei maghiare, considerată de ei una și indivizibilă, cu o singură limbă, în hotarele istorice ale miticului stat al lui Ștefan cel Sfînt. Se înțeleg astfel cauzele care au dus la accentuarea contradicțiilor naționale ce aveau să se înfrunte atît de puternic în preajma și în timpul revoluției de la 1848.

Afirmarea națiunii române, creșterea conștiinței național-statale au dus la accentuarea luptei în toate domeniile vieții social-politice. De la Inochentie Micu și de la *Supplex*, mișcarea românilor a făcut progrese remarcabile, situîndu-se pe noile coordonate impuse de dezvoltarea forțelor de producție, de noul profil social-politic al națiunii române, de sporul conștiinței naționale a acesteia, realizat în decursul transformărilor înnoitoare care au cuprins societatea românească în întregul ei. În îndelungata luptă pentru păstrarea, afirmarea și dezvoltarea ființei naționale, românii s-au convins că nobilii tirani nu puteau fi înduplecați „cu argumente filozofice și umanitare, ci cu lancea, ca pe timpul lui Horea”¹⁶.

În acest context, în 1842 s-a votat în Dietă proiectul de lege care prevedea introducerea, în mod progresiv, în răstimp de zece ani, a limbii maghiare ca limbă oficială a Transilvaniei. Împotriva acestei „tocmeli de rușine și legi nedrepte”, cum a numit-o Simion Bărnuțiu, sau „sentința de nimicire a naționalității românești”, după expresia lui George Barițiu, s-au ridicat proteste vehemente, atît ale românilor, cît și ale sașilor.

¹⁵ Wesselényi Miklós, *Balítélékröl (Despre prejudecăți)*, Budapest, 1833, p. 232—233.

¹⁶ Cornelia Bodea, *1848 la români. Mărturii*, vol. I, Editura științifică și enciclopedică, București, 1982, p. 481.

Revoluția română a început la sfârșitul lunii martie 1848 și a durat pînă în august 1849. Obiectivele ei au fost formulate într-o serie de programe avînd caracter unitar, derivat din cauzele generale, comune, ale revoluției, din situația obiectivă în care se aflau țările române în perioada anterioară anului 1848, din identitatea obiectivelor sociale și naționale ale unuia și aceluiași popor. Indiferent de locul și momentul în care a fost formulat un program sau altul, ideile și principiile lor au fost aceleași, aparținînd programului revoluționar unic al poporului român.

În Transilvania, împotriva interdicției oficialității, la Blaj, la 30 aprilie 1848, românii au cerut eliberarea de șerbie și au protestat împotriva pretențiilor zgomotoase ale nobilimii maghiare de „unire” a Transilvaniei cu Ungaria. Așa cum preciza Karl Marx, „cînd a izbucnit revoluția din februarie 1848 maghiarii au crezut momentul sosit de a întemeia, pe ruinele celorlalte naționalități, marea patrie ungară, puternica și viguroasa națiune ungară”¹⁷. Constituția ungară, adoptată în martie 1848, prevedea, în art. 7, încorporarea Transilvaniei la Ungaria și decreta aplicarea unor măsuri foarte drastice față de cei „care ar îndrăzni să vorbească împotriva perfecte unități a națiunii ungare”¹⁸. Românii, și alături de ei croații, slovenii, sîrbii, slovaci au opus o dirză rezistență acestor grave încălcări ale drepturilor lor naționale. „Noi românii nu vrem pînă atunci despre unirea asta cu voi ungurii a vorbi, pînă cînd nu se va pune nația românească iar la vrednicia aceea politică de care ați dezbrăcat-o voi ungurii-secui și sașii”¹⁹. Din miile de glasuri ale românilor se înmănunchiau cuvintele : „Nu vindem țara, nu vrem să știm nimic despre unirea ce vrea să o facă domnii (nobilii maghiari — *n.n.*) fără știerea românilor, noi vrem, înainte de toate, să fim liberi în țara noastră, ca șerbi nu putem face învoieli cu țări străine ; după ce vom fi liberi, națiune liberă, vom vedea apoi cu ce țară ne unim și vom avea de-a face”²⁰.

Dorința de unire va fi exprimată fățiș de mulțimile adunate, după două săptămîni, pe Cîmpia Libertății de la Blaj, la 3/15 mai 1848. Oficialitatea maghiară s-a dovedit de-a dreptul reacționară prin măsurile luate pentru a împiedica mersul revoluției, ridicînd spînzurători în hotarul satelor, trimițînd gărzile înarmate pentru masacrarea țăranilor. Răspunsul celor amenințați a fost tot atît de prompt : țăranimea nu a mai ascultat dispozițiile oficialităților și a intrat cu forța pe pămînturile ce îi fuseseră răpite de nobilime, punînd stăpînire pe ele ; gărzi naționale românești s-au format pentru apărarea vieții celor amenințați. Hotărîrea românilor de a rosti deschis drepturile strămoșești la unitate și independență nu putea fi stăvilită. La 3/15 mai a avut loc o impresionantă Adunare Națională pe cîmpia din marginea orașului Blaj, care, de atunci, se va chema Cîmpia Libertății. Națiunea română se declara și se proclama națiune de sine stătătoare pe temeiul libertății egale, depunea jurămint de credință față de împărat și față de națiunea română, de a o urma pe calea dreaptă și legiuită, de a o apăra cu toate puterile, contra oricărui atac și a asupririlor.

¹⁷ K. Marx, *Însemnări despre români*, Editura Academiei R.P.R., București, 1964, p. 146.

¹⁸ *Ibidem*, p. 147.

¹⁹ V. Chereșteșiu, *Adunarea de la Blaj. 3—5 (15—17) mai 1848*, Editura politică, București, 1966, p. 211.

²⁰ Ștefan Pascu, *Legături și trăsături de unitate ale revoluției de la 1848 în țările române*, în „Anale de istorie”, anul XIX, nr. 2/1973, p. 61—73.

Adunarea de la Blaj, prin maturitatea dovedită în cumpănirea lucrurilor și a hotărârilor luate, a fost o manifestare fără precedent. S-au cerut acolo o viață omenească pentru mulțimile oprite, drepturi naționale pentru poporul român, unirea politică într-un singur stat a întregii națiuni române.

Entuziasmul general de pe Cîmpia Libertății și din toată Transilvania a impresionat adînc pe cei prezenți, munteni, moldoveni, ardeleni și chiar străini. Participanții erau stăpîniți de un gînd comun, anume că „mîntuirea” de orice domnie „străină” se putea obține numai „prin unitate națională”. Acest fapt îl însuflețea pe George Barițiu cînd replica, plin de curaj, la lozinca nobilimii maghiare : „uniune sau moarte”, cu o alta, plină de semnificație : „soarta națiunii române se va hotărî în București și în Iași, iar nu în Cluj, nici în Blaj, nici în Buda”²¹.

Obiectivul emancipării naționale și sociale a românilor din Transilvania a fost limpede exprimat în programul *Puncturile națiunii române transilvane*, precum și în *Jurămînt*, adoptate, în unanimitate, de participanții la adunarea de la Blaj. „Națiunea română — se declara în primul din aceste documente —, rezimată pe principiul libertății, egalității și fraternității, pretinde independența națională în respectul politic, ca să figureze în numele său, ca națiunea română să-și aibă reprezentanții săi la Dieta țării în proporțiune cu numărul său, să-și aibă dregătorii săi în toate ramurile administrative, judecătorești și militare în aceeași proporțiune, să se servească cu limba sa în toate treburile ce se ating de dînsa, atît în legislațiune cît și în administrațiune... Națiunea română, ajungînd la conștiința drepturilor individuale, cere, fără întîrziere, desființarea de iobăgie fără nici o despăgubire din partea țăranilor iobagi”²².

Adunarea de la Blaj a avut urmări importante pentru desfășurarea revoluției : s-a întărit conștiința națională a poporului român, s-a accentuat spiritul revoluționar al maselor țărănești. Pentru întîia dată s-au întîlnit sute de revoluționari români din toate părțile Transilvaniei cu cei veniți din Moldova și Țara Românească. Cu gîndul la aceste realități, Stephan Ludwig Roth scria, „copleșit de impresiile” adunării de la Blaj : „Masele care au venit la această grandioasă adunare porniseră pentru a auzi cuvîntul despre desființarea robotelor... În fiecare participant, însă, carc urmase vreo școală cît de modestă, se deșteptase gîndul naționalității. Acest gînd prinse rădăcini atît de adînci, încît el nu va mai putea fi niciodată scos din inimile românilor”.

La 25 septembrie 1848, în a treia adunare populară de la Blaj, reprezentanții poporului au declarat solemn că poporul român „nu vrea să recunoască uniunea Transilvaniei cu Ungaria ; el cere Dietă transilvană și guvern provizoriu pentru Transilvania, ambele compuse din reprezentanți români, maghiari, germani, în proporție cu numărul fiecărei națiuni, spre a hotărî starea viitoare a țării”²³. „Firea ne-a așezat într-o patrie ca împreună să asudăm cultivînd-o, împreună să gustăm dulceața fructelor ei”, scria Avram Iancu, referindu-se la conlucrarea româno-maghiară, în timp ce revoluționarul Simonffy Jozsef afirma : „Români și unguri au neapărată trebuință de cea mai strînsă frăție. Doar astfel își vor asigura existența. Prin urmare, cine seamănă discordie, ură și pro-

²¹ Cornelia Bodea, *op. cit.*, p. 12.

²² T. V. Păcățian, *Cartea de aur sau luptele politice-naționale ale românilor de sub coroana ungară*, vol. I, Sibiu, 1904, p. 330.

²³ *Ibidem*, p. 427.

duce vărsare de sânge între aceste două națiuni surori este trădător al propriei națiuni“²⁴.

Pentru a înfăptui programul revoluției, românii din Transilvania au trecut la organizarea și desfășurarea luptei armate împotriva represiunii aristocrației reacționare maghiare din Transilvania, unită cu cea din Ungaria, țară care se afla în lupta cu habsburgii pentru cucerirea propriei independențe. Împotriva românilor au fost însă aduse puternice forțe armate din Ungaria, ai cărei lideri în frunte cu Kossuth, conducătorul revoluției ungare de la 1848, n-au înțeles necesitatea acordării libertății naționale popoarelor asuprite de coroana ungară. El spunea că: „Integritatea teritorială și unitatea politică a țării (Ungariei feudale — *n.n.*) reprezintă acel hotar în limitele căruia trebuie să-și găsească rezolvarea problema națională.... Dezmembrarea țării după limbi, destrămarea unității sale politice conform limbilor, o consider drept crimă împotriva patriei“²⁵.

Așa se înțelege refuzul principalilor conducători ai revoluției ungare de a recunoaște drepturile poporului român ca națiune politică, precum și hotărîrea de a menține în Transilvania stările feudale retrograde, conservatoare, de a trimite trupe pentru masacrarea populației românești. Românii, aflîndu-se între doi opresori, s-au postat de partea habsburgilor, care, cel puțin, le-au promis recunoașterea drepturilor lor naționale, ceea ce n-au făcut conducătorii unguri. În loc ca popoarele asuprite, român și ungar, să-și unească toate forțele împotriva Curții imperiale de la Viena, dușmanul libertății lor, ele au ajuns la conflicte armate, ceea ce a facilitat, în cele din urmă, înfrîngerea și dominarea lor de către habsburgi.

Revoluția română de la 1848, confruntată cu atîtea interese contrarii, a fost puternic lovită prin înfrîngerea ei în Muntenia de către forțele armatelor otomane și țariste, tocmai cînd colaborarea revoluționară de o parte și de cealaltă a Carpaților era pe cale să se cristalizeze sub o conducere unică.

În septembrie 1848, în noua adunare de la Blaj, dîrzenia hotărîită a românilor din Transilvania de a se împotrivi celor care nu le recunoșteau libertatea a fost exprimată în cuvintele rostite de Avram Iancu, tribunul poporului român: „Pretențiunile noastre sînt sfinte, precum e sfînta dreptate, și noi, românii, vom fi gata a le apăra cu orice preț“²⁶. În Făgăraș, Hunedoara, Zarand, Cetatea de Baltă și în alte părți ale Transilvaniei s-a instaurat administrația românească, aleasă în mod democratic. Pe o mare întindere, cu centrul în Munții Apuseni, sub conducerea lui Avram Iancu, a fost cucerită puterea politică, instituindu-se un regim popular, avînd organizată și o armată populară. Comentînd acest fapt deosebit de important, Nicolae Bălcescu aprecia începutul organizării Transilvaniei ca parte a revoluției din „țara românească“. Această întinsă regiune a devenit atunci centrul luptei întregii revoluții române.

²⁴ Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, ediția a II-a, Editura științifică, București, 1968, p. 242.

²⁵ G. Barițiu, *Părți alese din istoria Transilvaniei*, vol. II, Sibiu, 1890, p. 755—757.

²⁶ Al. Papiu-Ilarian, *Istoria românilor din Dacia superioară*, vol. III, Sibiu, 1943, p. 59.

Revoluționarii români, în frunte cu Nicolae Bălcescu și Avram Iancu, au încercat, în numeroase rânduri, să-l determine pe Kossuth să recunoască drepturile naționale ale românilor, dar acesta încerca să întemeieze statul burghez ungar „pe ruinele celorlalte naționalități“, după cum aprecia Karl Marx. Foarte târziu, când a acceptat colaborarea, nu s-a mai putut face nimic. Intervenția armatelor țariste și habsburgice a pus capăt revoluției în Transilvania. Însuși Ludovic Kossuth a afirmat, în 1850, că ideea statului unitar „daco-român“ era cu neputință să nu preocupe pe români, pentru că „nu există putere omenească care să împiedice ca sentimentul, dorința și instinctul [național] să rămână vii în conștiința poporului“²⁷.

După înăbușirea revoluției de la 1848—1849, în provinciile românești aflate sub stăpânire străină a continuat asupra socială și națională. Curtea de la Viena, fără Dietă și fără Cancelarie aulică, a încercat să tempereze contradicțiile dintre reprezentanții autorităților imperiale și nobilimea ungară care-și pierduse unele drepturi prin măsurile așa-zise de „pacificare“ a provinciilor. Promotorul acestei politici a fost ministrul de interne Alexander von Bach.

Stăpînii de pămînt nu s-au resemnat, însă, cu ideea că trebuiau să renunțe la pămîntul urban. De aceea, asigurîndu-și sprijinul și complicitatea autorităților locale habsburgice, s-au dedat la tot felul de abuzuri, refuzînd să împartă pămînt țăranilor, silindu-i, în continuare, la munci gratuite.

În asemenea împrejurări, țăranimii nu-i rămînea de ales decît calea rezistenței îndîrjite și smulgerea cu forța a drepturilor refuzate. Centrul mișcărilor țărești a rămas și după 1849 tot Munții Apuseni, sub conducerea fruntașului revoluției de la 1848, Avram Iancu. În numeroase locuri, foștii iobagi și jelerii au atacat moșiile părăsite de proprietari, punînd stăpînire asupra pămînturilor și pădurilor.

Patentele urbariale din 1853 și 1854 reglementau raporturile dintre foștii stăpîni feudali și foștii lor supuși și stabileau reciprocele relații dintre aceștia și stat. Față de legea din 1848, ele extindeau emanciparea de sub dependența feudală și asupra jelerilor, dar cu despăgubirea moșierilor de către jeleri. Pășunile, pădurile și stufărișurile, folosite în exclusivitate de iobagi, deveneau proprietate țărească. Asemenea transformări n-au însemnat, însă, nici nivelarea societății și nici îndepărtarea exploatarea socială și a opresiunii naționale.

După înfrîngerile armatei austriece din vara anului 1859 de la Magenta și Solferino, în Transilvania au avut loc mișcări de și mai mare amploare. Masele populare românești luptau alături de maghiari, germani și sîrbi împotriva oficialităților. În multe locuri autoritățile au fost alungate, iar poruncile superiorilor neluate în seamă.

În astfel de condiții, reprezentanții politici ai românilor, alături de fruntașii maghiarilor și sașilor din Transilvania, precum și ai altor naționalități din Imperiul habsburgic, profitînd de criza prin care trecea Curtea din Viena, și-au expus, în Senatul imperial „întărit“ (Verstärkter Reichsrat), în primăvara anului 1860, părerile în problema reorganizării monarhiei sub forma federalizării. Deputatul român bănățean Andrei Mocioni susținea ideea reorganizării monarhiei pe baza principiului egalității naționale, politice, profesionale și culturale pentru toate popoarele

²⁷ Cornelia Bodea, *op. cit.*, vol. II, p. 1154.

ei. Propunerile lui au stîrnit, însă, împotrivirea aristocrației și burgheziei austriece și a nobilimii ungare. Unii dintre aceștia le calificau drept „tendințe garibaldiene“, urmărind distrugerea monarhiei. Românii, cehii, rutenii și slovacia, dimpotrivă, au salutat cu căldură asemenea propuneri. Puternicele frămîntări sociale și naționale care cuprinseseră întreg imperiul au obligat Curtea de la Viena să accepte unele reforme; în climatul acestor evenimente hotărîrea de unire a Transilvaniei cu Ungaria a fost abolită, în schimb, românii din Imperiul habsburgic s-au văzut divizați în patru unități administrative diferite, și anume: Transilvania „istorică“; Banatul, inclus în Voivodina sîrbească; Bucovina — devenită din 1849 ducat autonom; Crișana și Maramureșul, incluse în Ungaria²⁸. Aceasta reprezenta aplicarea în practică a clasicului dicton „divide et impera“, cu ajutorul căruia guvernul imperial de la Viena urmărea să împiedice constituirea oricăror state naționale. Limba germană a fost declarată limbă oficială de stat, instrument în mîna politicii de dez-naționalizare forțată.

Cererea reprezentanților români ca din teritoriile supuse monarhiei cu populație majoritară românească — Principatul Transilvaniei, Banatul, Crișana, Maramureșul și Bucovina — să se formeze o provincie autonomă, în care să fie garantată folosirea limbii române și administrarea prin funcționari români, n-a fost luată în considerare. Mulți români își dădeau, astfel, seama că națiunile supuse împăratului au primit de la habsburgi drept răsplată ceea ce „rebelii“ primiseră drept pedeapsă.

În aceste împrejurări, Unirea Principatelor Române, înfăptuită la 24 ianuarie 1859, a fost socotită, pe bună dreptate, pentru Austria o amenințare „pînă în măduva oaselor“ și orice acțiune care putea contribui la sporirea acestei „primejdii“ era împiedicată cu severitate. Totuși, între Transilvania și Principatele Unite — sau România —, legăturile n-au putut fi împiedicate. Numeroase rapoarte ale autorităților militare și civile locale, trimise Curții din Viena, consemnau frămîntările și agitațiile populației românești din Transilvania, solidaritatea acesteia cu actul din 1859 și dorința ei de a se uni cu moldovenii și muntenii.

Ca atare, în Transilvania istorică a fost reintrodusă administrația civilă, urmînd să se convoace o Dietă separată a acestei provincii. În acest cadru, românii din Transilvania au ales o delegație care să prezinte Curții de la Viena drepturile politice ale națiunii române, pe principiul egalității cu cele trei națiuni (maghiari, germani, secui), să ceară autonomia Transilvaniei, reprezentarea proporțională a românilor și alegeri pentru Dieta Transilvaniei, întrunirea unui Congres național al românilor etc.

La Conferința de la Alba Iulia, din 11 februarie 1861, întrunită pentru stabilirea unei unități de vederi între reprezentanții celor trei națiuni: română, maghiară și săsească, deosebirile de vederi ale reprezentanților respectivi erau, însă, atît de accentuate, încît divergențele erau greu de înlăturat. Reprezentanții maghiari încercau să reînvie hotărîrile arbitrare de la 1848, printre care și uniunea Transilvaniei cu Ungaria, pe cînd românii pretindeau o lege care să recunoască drepturi egale națiunii române și exercitarea acestor drepturi în proporția participării la susținerea statului.

Anii 1861—1863 au fost rodnici în acțiuni politice și culturale. S-a înființat acum (1861) „Asociațiunea transilvană pentru literatura română și

cultura poporului român“ („Astra“), cu cele trei secții (filologică și literară ; istorică ; științifică), cu membri aleși din toate provinciile istorice locuite de români. După exemplul ardelenilor, și-au întemeiat și maramureșenii „Asociația pentru cultura poporului român din Maramureș“, apoi bucovinenii, „Societatea pentru cultura și literatura română din Bucovina“, cu membri, de asemenea, aleși dintre învățații români de pretutindeni. În sfârșit, după același model, s-a organizat „Societatea culturală română din Arad“.

După reorganizarea politică și administrativă a Principatului Transilvaniei, făcută în baza Diplomei imperiale și a Patentei din 26 februarie 1861, cu aprobarea ministrului-președinte Anton von Schwerting²⁹, intelectualii români au organizat o conferință la Sibiu, în zilele de 13—16 ianuarie 1863, sub președinția episcopilor Andrei Șaguna și Alexandru Sterca Șuluțiu. Cu această ocazie s-a analizat situația românilor, cărora încă nu li se recunoscuse dreptul de egalitate cu celelalte națiuni prin text de lege. S-a reținut că, în Dietă, naționalitățile din Transilvania nu erau reprezentate în raport cu populația, ceea ce dezavantaja pe români, și că în administrația de stat erau puțini funcționari de origine română. Conferința a hotărât să se ceară Curții imperiale elaborarea unei noi legi electorale care să dea drept de vot tuturor bărbaților majori care au pământ, casă de locuit sau un venit anual de cel puțin 50 de florini, iar votul să fie secret. Pentru a comunica hotărîrea și a susține interesele românilor în fața împăratului Austriei, Francisc Iosif, s-a format o delegație compusă din trei membri : dr. Ioan Rațiu, Iacob Bologna și Ilie Măcelariu³⁰.

Curtea de la Viena a convocat alegerile pentru Dieta Transilvaniei la 1 iulie 1863. Un suflu de nădejde cuprinsese poporul român. Rezultatul a fost peste așteptări. Conștiința politică a țărănimii române s-a verificat și cu prilejul acestor alegeri, cînd toate voturile au fost acordate propriilor candidați. În baza acestor alegeri au fost desemnați în Dietă : 46 români, 42 maghiari și 32 sași, la care s-au adăugat deputații regaliști numiți de împărat : 11 români, 12 maghiari și 11 sași ; astfel, Dieta era formată din 57 români, 54 maghiari și 43 sași³¹. Deși numărul deputaților nu era proporțional cu populația celor trei naționalități pe care le reprezentau, pentru români rezultatul constituia însă o izbîndă. Se recunoștea că formau majoritatea. În al doilea rînd, deputații maghiari nu mai puteau decide singuri elaborarea legilor. Dacă românii nu au obținut un număr proporțional de deputați s-a datorat barierelor impuse prin votul censitar și prin numirea de „regaliști“ în Dietă. La dezbaterile dietale însă n-au participat decît deputații români și sași (57+43), la care s-au adăugat 4 regaliști maghiari, fiindcă deputații maghiari aleși (împreună cu ceilalți 8 regaliști), neputîndu-și asigura majoritatea, au refuzat să mai participe³².

Prima sesiune a Dietei a fost convocată la Sibiu pentru ziua de 15 iulie 1863. Dîndu-și seama că nu își mai pot împune punctul de vedere, fiind în minoritate față de o eventuală coaliție între români și sași, deputații maghiari nu s-au prezentat, motivînd că Dieta Transilvaniei nu era constituită legal. Din moment ce în 1848 Transilvania s-a unit cu Ungaria — susțineau deputații maghiari —, Transilvania nu mai putea avea o

²⁹ Teodor V. Păcățian, *op. cit.*, vol. II, Sibiu, 1904, p. 612—614, 684—685, 787—799.

³⁰ *Ibidem*, p. 777—779.

³¹ V. Moldovan, *Dieta Ardealului din 1863—1864*, Cluj, 1932, p. 45—49.

³² *Ibidem*, p. 51—56.

Dietă proprie și, prin urmare, competența de a elabora legi revenea Dietei Ungariei. Implicit, prin această atitudine se contesta autonomia internă a Principatului Transilvaniei, ceea ce constituia o manifestare ostilă și față de Curtea imperială din Viena.

În cele două sesiuni ținute la Sibiu, la 15 iulie—13 octombrie 1863 și 23 mai—29 octombrie 1864, Dieta Transilvaniei a votat legi importante privind bazele economice și politice ale Principatului. Pentru români prezentau interes deosebit două legi votate și promulgate în anul 1863, prin care li se acorda drepturi de care erau privați în trecut. Astfel, paragraful 3 al „Legii transilvane pentru egala îndreptățire a națiunii române“, pune pe picior de egalitate națiunea română cu cele privilegiate în legislația anterioară : „Cele patru națiuni recunoscute de lege, adică națiunea maghiarilor, secuilor, sașilor și românilor, față una cu alta sînt pe deplin egal îndreptățite și, ca atare, să se folosească în sensul Constituțiunii transilvane de asemenea drepturi politice“. Se garanta „liberul exercițiu religios, precum și egalitatea de drept cetățean și politic tuturor locuitorilor țării, fără distincțiune de naționalitate și confesiune“. În acest fel, națiunea română și religia ortodoxă încetau să fie doar tolerate. Mai mult, paragraful 5 prevedea că „în marca Marelui Principat al Transilvaniei se va introduce o emblemă proprie pentru națiunea română“³³.

Paragraful 1 din „Legea transilvană pentru folosirea limbilor în afacerile oficiale“ prevedea că : „Cele trei limbi ale țării, adică limba maghiară, germană și română sînt egal îndreptățite în comunicațiunea publică oficioasă“. Cererile verbale ale părților și declarațiile martorilor „se vor lua, la protocol, într-una din cele trei limbi ale țării și anume în aceea pe care o va numi partea“ (paragraful 3). Limba de predare în școlile primare („populare“), medii și în institutele de învățămînt superior o vor stabili „aceia care au dreptul de a îngriji pentru susținerea școalelor respective și a institutelor de învățămînt“ (paragraful 18). Toate dispozițiunile contrare legii au fost abrogate³⁴. Din păcate, cele două legi, cu vădit caracter democratic, au avut o viață scurtă.

Noua Dietă și-a început lucrările la Cluj, la 20 noiembrie 1865. Cu toată împotrivirea românilor, aceasta a votat unirea Transilvaniei cu Ungaria, hotărîre confirmată de Dieta Ungariei, la 14 decembrie 1865³⁵. În ziua de 9 ianuarie 1866, Curtea imperială a prorogat Dieta, act prin care Transilvania își pierdea autonomia. Peste voința românilor, autonomia transilvană devenise din nou un trafic între habsburgi și nobilimea ungară.

Românii au protestat împotriva hotărîrii de unire. În *Memorandumul* adresat împăratului, ei cereau menținerea autonomiei și aplicarea legilor votate de Dieta din Sibiu. Se contesta legalitatea Dietei clujene, nefiind constituită potrivit prevederilor Constituției. Memoriul, însoțit de 37 de plenipotențe, semnate de 1 493 reprezentanți ai românilor, a fost predat împăratului, la Viena, la 31 decembrie 1866, cînd Ioan Rațiu a fost primit în audiență³⁶. „Uniunea“ Transilvaniei cu Ungaria apare astfel ca expresia politică a intereselor unor minorități dominante, de clasă, împotriva intereselor și fără consultarea maselor largi ale poporului din Transil-

³³ *Din istoria Transilvaniei*, vol. II, p. 182 ; vezi și Teodor V. Păcățian, *op. cit.*, vol. III, Sibiu, 1905, p. 252—253, 377—379.

³⁴ Teodor V. Păcățian, *op. cit.*, vol. II, p. 254—258.

³⁵ *Ibidem*, vol. IV, Sibiu, 1906, p. 6—7.

³⁶ *Ibidem*, p. 127—136 ; vezi și *Din istoria Transilvaniei*, vol. II, p. 184—185.

vania. „Tot ce s-a făcut între 1866 și 1868 — scria Nicolae Iorga — s-a petrecut numai în lumea „cărturarilor“, cînd zic cărturar înțeleg pe cărturarii cei de sus, nu lumea învățătorilor și preoților. Țăranilor nu li s-a vorbit nimic în problema încorporării Ardealului la Ungaria“³⁷.

Ziua de 8 iunie 1867, cînd Francisc Iosif a fost încoronat și rege al Ungariei, a constituit, de fapt, data încetării absolutismului austriac și începutul dualismului austro-ungar. Transilvania va intra pentru 51 de ani sub dominația nobilimii ungare, care uneltise de secole aceasta. „Ungurii nobili — scria Louis Léger —, cu egoismul lor obișnuit, nu se gîndiseră decît la propriile lor interese ; ... ei au profitat de victoria lor pentru a face să apese o grăa dominație asupra românilor, a sîrbilor și a slovacilor“³⁸. Dar, în realitate, dualismul nu a oferit nobilimii ungare poziția unui partener egal cu habsburgii, dacă avem în vedere că ministerele cheie ale imperiului (externe, finanțe, interne și război) erau, în continuare, conduse de către imperiali.

Transilvania, ajunsă mijloc de trafic între habsburgii imperiali și oligarhia ungară, a fost supusă stăpînirii nemijlocite a Ungariei, anulîndu-i-se astfel atît autonomia (statutul ei de individualitate istorico-politică), cît și legile votate la Sibiu.

Reacția românilor împotriva încorporării forțate a Transilvaniei la Ungaria și deci împotriva compromisului austro-ungar a atins încă în anii negocierilor o intensitate fără precedent de ambele părți ale Carpaților. Programul național-politic românesc a fost făcut cunoscut opiniei publice prin editarea, în presa din interiorul și din afara imperiului, a Memoriului-protest numit *Pronunciamentul de la Blaj* (15 mai 1868). Fiind elaborat cu ocazia adunării de la Blaj din 3/15 mai 1868, *Pronunciamentul* avea caracterul unui protest de masă împotriva unirii forțate a Transilvaniei la Ungaria. S-a demonstrat și de data aceasta că marea majoritate a populației din Transilvania considera actul unirii ca o nedreptate istorică împotriva căreia trebuia să lupte. Concentrat în trei postulate majore, acesta revendica : restituirea autonomiei administrativ-politice a Transilvaniei ; recunoașterea și aplicarea legilor votate în Dieta de la Sibiu din 1863—1864 ; redeschiderea Dietei transilvane pe baza unei adevărate reprezentări populare³⁹.

După încheierea compromisului dualist austro-ungar lupta românilor pentru drepturi politice a intrat într-o etapă nouă. S-a conturat tot mai mult în rîndurile fruntașilor politici români și ai celorlalte națiuni oprite, ideea că numai sprijinindu-se pe masele populare și cu ajutorul opiniei publice din întreaga Europă se puteau obține rezultatele dorite în lupta națională. Opinia publică românească a devenit tot mai conștientă de necesitatea luptei în mod organizat. În legătură cu aceasta s-au conturat două curențe : al continuării luptei în Parlament, constituind grupul activiștilor, avînd în frunte pe mitropolitul Andrei Șaguna, și acela al refuzării de a participa la lucrările parlamentare, formînd secțiunea pasiviști-

³⁷ N. Iorga, *Istoria românilor din Ardeal și Ungaria*, vol. II, București, 1916, p. 221—222.

³⁸ Louis Léger, *Histoire de l'Autriche-Hongrie*, Nouvelle édition, Paris, 1920, p. 557.

³⁹ T. V. Păcățian, *op. cit.*, vol. IV, p. 354—355.

lor, susținut de George Barițiu. Acest curent a câștigat, treptat, majoritatea opiniei publice românești ⁴⁰.

În același timp au intrat în acțiune și fruntașii români din Banat, Crișana și Maramureș. Deși inițial ei au practicat activismul, totuși, au fost preocupați de elaborarea unei noi tactici în sprijinul luptei de eliberare națională. În acest scop s-a convocat o adunare la Timișoara pentru 7 februarie 1869. Au fost prezenți circa 500 de intelectuali români din Banat și din părțile de la Tisa și Dunăre.

După vii dezbateri, adunarea de la Timișoara a hotărât înființarea unui partid politic național cu următorul program : solidaritatea cu celelalte națiuni cu aceleași interese ; sprijinirea luptei în problema autonomiei Transilvaniei ; combaterea, prin toate mijloacele legale, a legii naționalităților ; sprijinirea programului național al croaților în privința autonomiei țării lor ; adoptarea principiilor liberalismului și democrației în toate sferele organismului vieții publice ⁴¹. În fruntea Partidului Național a fost ales Alexandru Mocioni.

Constituirea Partidului Național Român din Banat și Ungaria a însemnat un nou pas în strângerea legăturilor cu românii din Transilvania, respectând tactica lor și susținând autonomia acestui principat, a colaborării cu deputații sârbi și croați. Semnificativ pentru intensificarea legăturilor dintre mișcarea națională a românilor, sîrbilor și croaților este și faptul că la Conferința sîrbilor, din Becicherecul Mare, din 28 ianuarie 1869, s-a introdus, în programul reprezentanților lor, „apărarea integrității Transilvaniei, pe baza dreptului politic al acesteia“.

În aceste condiții se simțea nevoia urgentă a organizării unei consfătuiri și a fruntașilor politici români din Principatul Transilvaniei, în care să se dezbată toate problemele și să se stabilească o tactică politică unitară. Consfătuirea a avut loc în zilele de 23—24 februarie/7—8 martie 1869 la Miercurea Sibiului, cu următorul program : 1. Constituirea Partidului Național Român și 2. Statornicirea unei atitudini unitare față de viitoarele alegeri pentru Dieta din Pesta și în privința apărării intereselor național-politice ale națiunii române. Au luat parte circa 300 de fruntași români din toate părțile Transilvaniei. S-a hotărât tactica pasivistă, ceea ce nu însemna o renunțare la viața politică, dimpotrivă, o activitate intensă pentru interesele Transilvaniei, în afara parlamentului. Totodată, s-a constituit Partidul Național Român din Transilvania, condus de un Comitet național central cu sediul la Sibiu, în fruntea căruia a fost ales Ilie Măcelariu ⁴².

Organizarea în partide a burgheziei române a însemnat o nouă fază în lupta de eliberare națională. Cu toate că din punct de vedere tactic cele două partide se deosebeau, activitatea amîndurora a avut o însemnătate deosebită.

Activiștii, prin participarea la lucrările parlamentului ungar, au reușit să mențină în centrul preocupării opiniei publice din Ungaria problema națională. Urmări și mai importante a avut activitatea pasiviștilor, deși la 22 martie 1869 Partidul Național din Transilvania a fost dizolvat. Românii transilvăneni și-au continuat însă activitatea prin conferințe și cercuri electorale, reușind să conștientizeze masele populare la o activitate politică organizată.

⁴⁰ *Ibid.*

⁴¹ *Ibid.*

⁴² *Ibidem*, p. 359.

Constituirea celor două partide politice a marcat emanciparea conducerii mișcării naționale a românilor transilvăneni de sub tutela celor două biserici, ortodoxă și unită.

Lupta românilor sub forma pasivismului și activismului a continuat pînă în 1887, după care pasivismul a fost adoptat ca poziție unică și secundat de o febrilă activitate pe toate celelalte planuri : politic, economic, cultural, publicistic. Toate eforturile aveau în vedere același scop : conservarea identității naționale, rezistența împotriva politicii brutale și agresive a statului ungar, tradusă, în ultimă instanță, în efortul de maghiarizare forțată a românilor.

Rezistența românilor față de dualismul austro-ungar a căpătat dimensiuni noi în împrejurările cuceririi independenței absolute de stat în 1877 și ale afirmării statului român în relațiile internaționale. Proclamarea independenței României și războiul victorios care a consfințit independența țării au impulsivat lupta națională a românilor din monarhia habsburgică. În Transilvania, Banat și Bucovina, domnea, în timpul războiului, o mare însuflețire față de luptele eroice ale soldaților români. În orașe și în numeroase sate din Transilvania și Bucovina au luat ființă comitete de ajutorare a răniților. În Transilvania se cunosc circa 350 de asemenea comitete, conduse de cei mai de seamă oameni ai locului. Deși autoritățile ungare și austriece, înspăimîntate de entuziasmul populației românești pentru susținerea răniților și a războiului, au interzis activitatea comitetelor, ele au continuat să funcționeze, adunînd mari sume de bani și ofrande pentru armata română. În apelurile diferitelor comitete se invocă „vocea singelui“, „frăția“, „legăturile de lege și cultură“; se sublinia faptul că victoria ostașilor români era „a întregii națiuni, fie aceea risipită în orice parte a lumii“. O impresiionantă solidaritate națională s-a manifestat între toți „aceia în al căror piept bate o înfierbîntată inimă de român“, între toți „cei ce luptă pentru gloria și viitorul românesc“, între toți cei legați „prin intime legături de sînge“ care „nu se vor destrăma decît odată cu viața“.

Mii de tineri din teritoriile românești aflate sub ocupația străină, cu toate piedicile și amenințările autorităților, au trecut munții, înrolîndu-se voluntari în armata română : studenți, elevi, ofițeri, medici, funcționari etc. Alături de frații lor din România, acești voluntari au săvîrșit fapte de eroism în cele mai grele bătălii purtate împotriva oștilor otomane.

Într-un memoriu din anul 1881, întocmit de ministrul de externe al Austro-Ungariei, Gustav Kalnoky, se arăta : „Apărut din începuturi modeste, statul român a știut să-și cîștige mai întîi recunoașterea independenței sale, apoi, treptat, rang internațional și poziție internațională. Capacitatea de dezvoltare culturală, în sensul ideilor de stat modern, nu poate fi contestată neamului românesc. Punerea în funcțiune a spiritului său național a dus la întemeierea — și, după toate aprecierile, la o întemeiere durabilă — a unui stat, desigur nu ireproșabil, dar absolut plin de viață și eficientă“⁴³; iar, mai departe, el constata : „A fost inevitabil ca privirile românilor din Transilvania să se îndrepte spre frații lor de dincolo de Carpați, spre statul înrudit ca neam, care s-a înălțat devenind un membru al familiei popoarelor europene, egal în drepturi pe plan internațional, care își sporește forțele, își lărgeste capacitatea militară la început subapreciată și care, în mod vizibil, a obținut în afară putere și prestigiu. A

⁴³ Arhivele Statului București, Colecția microfilme, Austria, rola 225, c. 728—757.

oferit cu plăcere tuturor elementelor nemulțumite un azil pentru prezent și o speranță pentru viitor. Populația României și-a unit cu înflăcărare glasul în lupta împotriva politicii de deznaționalizare și samavolnicie“⁴⁴.

Înțelegerea dintre vîrfurile burgheziei habsburgice și grofii unguri, concretizată în dualismul austro-ungar, cortegiul de măsuri reacționare, antinaționale luate împotriva românilor și a celorlalte popoare din imperiu erau departe de a împiedica lupta pentru reîntregirea sau constituirea de state naționale. Intelectualii români au opus o rezistență dîrză, curajoasă împotriva acțiunii de maghiarizare. Amenințările autorităților, în loc să-i înspăimînte, i-au îndîrjit și mai mult în lupta pentru drepturi naționale și sociale. Guvernele ungurești n-au fost în stare să înăbușe conștiința națională a unui popor unit, dornic de libertate, unitate și independență națională. Asociațiile culturale și presa — „Astra“, „Gazeta Transilvaniei“ și „Telegraful român“ — și-au intensificat activitatea și au combătut cu vigoare măsurile de oprimare a românilor, continuînd să ceară recunoașterea de drepturi egale pentru toate naționalitățile din Transilvania.

În decembrie 1867, Imperiul dualist a adoptat o nouă Constituție. În problema națională, Constituția a fost completată de legea ungară din 6 decembrie 1868, care a proclamat existența unei singure națiuni politice — „indivizibila, unitara națiune maghiară“ — și decreta limba ungară ca singura limbă oficială, prevăzînd și posibilitățile de „întrebuințare oficială“ a limbii naționalităților. Aceste libertăți și drepturi nu numai că nu au fost asigurate sau respectate, dar au fost încălcate violent, aplicîndu-se o politică tot mai dură de maghiarizare. O serie de legi și măsuri, adoptate succesiv în 1879, 1883, 1891, 1893, privind învățămîntul de toate gradele, administrația etc., au anulat, în fapt, prevederile amintite mai sus ale Constituției⁴⁵.

În acest context, cea mai mare parte a românilor erau preocupați îndeaproape de organizarea luptei politice. Un moment însemnat în această luptă a fost Conferința de la Sibiu din 12—14 mai 1881 a cercurilor electorale ale românilor din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș, care a hotărît unificarea Partidului Național Român din Banat și Ungaria cu Partidul Național Român din Transilvania într-un singur partid — Partidul Național Român⁴⁶. În programul noului partid erau înscrise obiective ca autonomia Transilvaniei, lupta împotriva asupririi naționale, dreptul de a se folosi limba română în administrația de stat și în justiție, în ținuturile locuite de români să se numească funcționari români sau care cunosc limba română, revizuirea legilor naționalităților, legi electorale care să asigure sufragiul universal sau să se asigure dreptul de vot cel puțin celor care sînt impuși la dare directă, să se asigure funcționarea școlilor confesionale. Avînd în vedere că „prosperitatea statului este condiționată de mulțumirea tuturor civililor săi, iar prin protejarea unei naționalități și suprimarea celorlalte se provoacă nemulțumiri, se tulbură liniștea civililor de stat și se nutrește ură reciprocă, partida națională va lupta contra tuturor tendințelor de maghiarizare manifestate din partea organelor statului pe cale directă sau indirectă ca împotriva unor fapte nepatriotice“, conchidea punctul 7 din Programul de la 1881 al Partidului Național Ro-

⁴⁴ Loc. cit.

⁴⁵ Samuel Friedman, *Le problème des minorités ethniques et sa solution par l'autonomie et la personification*, Librairie générale de droit et de jurisprudence, Paris, 1927, p. 44.

⁴⁶ Din istoria Transilvaniei, vol. II, p. 253.

mân. Conferința a însărcinat pe George Barițiu cu redactarea unui memoriu care să analizeze, sub toate aspectele, situația românilor din monarhia habsburgică ⁴⁷.

Guvernul ungar nu a putut tolera un partid politic românesc atât de revendicativ. Astfel, prin Ordinul nr. 321/1894 s-a dispus dizolvarea Partidului Național Român, iar în Ordinul circular din 6 ianuarie 1895 se arăta : „Prin urmare, oricine participă la întrunirile ori la convocarea întrunirilor ce răspund direcțiunii numitului partid va fi pedepsit, în conformitate cu paragraful 16 al articolului de lege XL din 1879 și în temeiul acestui ordin, cu închisoare pînă la 15 zile și cu amendă pînă la 100 florini” ⁴⁸.

De dreptul electoral acordat la începutul secolului al XX-lea au beneficiat foarte puțini români. Conform legii electorale aveau drept de vot doar nobilii, moșierii, clerul, avocații, funcționarii și țărani înstăriți. Cum toți țărani români înainte de 1848 fuseseră iobagi, puțini dintre ei au ajuns „înstăriți”, în spiritul legii electorale, ca să li se acorde dreptul de vot. Pe de altă parte, numărul deputaților nu se stabilea în raport de populația pe naționalități. Din această cauză, în 1910, din Parlamentul de la Budapesta făceau parte 413 deputați, din care : 393 unguri, 13 germani, 2 slovaci și 5 români (Vasile Damian, ales la Baia de Criș ; dr. Teodor Mihali, la Iclanda Mare ; dr. Ștefan Cicio Pop, la Șiria ; dr. Nicolae Șerban, la Făgăraș ; dr. Alexandru Vaida-Voievod, la Arpașul de Jos) ⁴⁹. Proportional cu numărul lor în structura populației, românii ar fi avut dreptul la un număr mult mai mare de deputați. Este lesne de înțeles că cei 5 deputați români nu puteau face altceva decît să arate doleanțele și revendicările lor.

Maghiarizarea, practică cu cele mai diferite mijloace și prin multiple forme, departe de a duce la rezultatele scontate, a determinat întărirea rezistenței naționale, intensificarea luptei pentru eliberare. Raportul din iunie 1891 al consulului general al Marii Britanii la Budapesta, Arthur Nicholson, către ministrul de externe britanic, consemna, cu privire la situația românilor din Transilvania : „În timpul călătoriei mele, de curînd încheiate, în Transilvania, am găsit la toți intelectualii români sentimentul unei nemulțumiri foarte mari, căruia i s-a dat expresie și formă printr-un sistem de opoziție bine organizat. De asemenea, Regatul României nu se limitează la exprimarea deschisă a simpatiilor pentru frații oprimați, ci mai curînd acolo există preocuparea de a găsi mijloacele pentru a-i sprijini pe aceștia în lupta lor. Plîngerile românilor transilvăneni sînt determinate în primul rînd de maghiarizarea școlilor întreținute de ei din fondul bisericesc. Este aproape imposibil să scoți în număr suficient învățători români cunoscători ai limbii maghiare, de aceea există temerea că școlile naționale bisericești vor fi înlocuite din ce în ce mai mult cu școli maghiare de stat. Cererile românilor pentru deschiderea de școli medii au rămas nerezolvate și, din 1868, n-a mai putut fi întemeiat nici un gimnaziu românesc. O a cincea școală medie care le aparținuse mai înainte a fost chiar închisă” ⁵⁰.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 153.

⁴⁸ „Nemzeti Ujsag” din 9 ianuarie 1895.

⁴⁹ Teodor Pavel, *Mișcarea românilor pentru unitate națională și diplomația Puterilor Centrale (1894—1914)*, Editura Facla, Timișoara, 1982, p. 142.

⁵⁰ Arhivele Statului București, Colecția microfilme, R.F.G., rola 14, c. 50—62.

Cu toate măsurile opresive luate pentru deznaționalizare, făcînd un bilanț al celor trei decenii de eforturi în acest sens, ziarul „Egyetértés”, constata, în iunie 1904 : „după treizeci de ani de legislație maghiarizantă, maghiarizarea naționalităților este o imposibilitate, o halucinație care nu face decît să alimenteze și să ațîțe mereu adîncă nemulțumire a naționalităților nemaghiare”⁵¹. Tot atunci, ziarul „Budapesti Hirlap”, sub pana lui Gustav Bekists, promotor și susținător al politicii de maghiarizare forțată, constata cu amărăciune : „Stăpînirea limbii nu face pe nimeni maghiar, cînd acesta nu simte în același timp o dragoste adevărată pentru patria maghiară. Tocmai agitatorii daco-români și slovaci cunosc cît se poate de bine limba maghiară. Clasele culte ale slovacilor și valahilor vorbesc, în general, limba noastră. Cu toate acestea ele nu s-au alăturat, din păcate, cauzei național-maghiare”⁵².

Guvernul Tisza, care a durat cincisprezece ani, de la 1875 la 1890⁵³, a intensificat politica de ungurizare a celorlalte naționalități din Imperiul dualist. După el, toate celelalte guverne ungare care s-au succedat la conducere nu au mai considerat Ungaria decît prin prisma supremației ungare asupra celorlalte popoare. Politica guvernelor a diferit poate numai în ceea ce privește modul de desfășurare a procesului de ungurizare și a violenței cu care era forțat scopul urmărit, acela de a crea „un stat național ungar, centru de gravitate al viitoarei monarhii”. În asemenea condiții a fost elaborată de Ministerul de Externe ungar, sub redacția lui Huszar Antal, o amplă lucrare (circa 1 000 p.) cu caracter strict secret, tipărită într-un număr foarte mic de exemplare și destinată exclusiv membrilor guvernului, referitoare la românii din Ungaria⁵⁴. Plecînd de la numărul existent al românilor din Ungaria și din Transilvania, autorii analizau principalii factori ce susțineau mișcarea națională românească, care „aprind, zi de zi, tot mai intensiv în poporul român sentimentele și năzuințele îndreptate contra statului ungar și care se ascund sub numele de conștiința națională”. Printre acești „factori”, cu rol deosebit, erau enumerate : „școlile românești” (cele trei milioane și jumătate de români aveau 4 licee și un gimnaziu susținute de biserica ortodoxă), considerate a fi „cuiburi calde” și „izvoare” ale sentimentelor și aspirațiilor separatiste ale românilor ; biserica ortodoxă, ai cărei slujitori erau „cei mai activi agenți ai P.N.R.”, autorii considerînd, totodată, îngrijorător faptul că Mitropolia ortodoxă din București se intitula Mitropolie a Ungro-Vlahiei, fiindu-i subordonată deci și biserica ortodoxă din Transilvania ; instituțiile culturale românești, în special „Astra”, despre care se afirma că, „de la înființare, în 1861, și pînă azi a servit, fără întrerupere, scopurilor naționaliste române, fiind unul din principalii factori ai agitațiilor române și cel mai periculos element din punctul de vedere al politicii de stat ungare”⁵⁵. Referindu-se la bogatele activități culturale ale „Astrei”, autorii afirmau că ele, „în realitate, sînt cele mai potrivite ocazii pentru a trezi în poporul român din diferite regiuni conștiința națională” ; se

⁵¹ „Egyetértés” („Înțelegerea”) din 8 iunie 1904.

⁵² „Budapesti Hirlap” („Cotidianul budapestan”) din 18 mai 1904.

⁵³ *Din istoria Transilvaniei*, vol. II, p. 243.

⁵⁴ Huszar Antal, *A magyarországi Romanok. Bizalmas Hasznalatra (Românii din Ungaria. Spre întrebuințare confidențială)*, Budapest, 1907 ; vezi și „Revue de Transylvanie”, Cluj, nr. 1/1934 ; „Tribuna”, Cluj, nr. 70—74/1939 ; Onisifor Ghibu, *Un plan secret al guvernului unguresc din 1907 privitor la maghiarizarea românilor din Transilvania*, Institutul de arte grafice „Ardealul”, Cluj, 1940.

⁵⁵ Huszar Antal, *op. cit.*, p. 522.

preciza, totodată, că din punctul de vedere al politicii de stat ungar și în cadrul ideii de stat ungar, „cultura română nu poate fi încadrată nici într-un fel, căci în Ungaria există numai cultura ungară”⁵⁶. Presa românească, la care colaborează și un mare număr de oameni de litere, istorici, scriitori, publiciști din România, cât și din alte provincii românești, era văzută a fi „cel mai activ și eficient factor al politicii naționale românești”⁵⁷. Instituțiile de credit și financiare românești (cu cei aproximativ 600 de funcționari), în special băncile, prin legăturile întinse pe care le întrețineau, constituiau „un mecanism complex al mișcării naționale”. Situația băncilor românești urma să se întărească, arată autorii, ca urmare a Conferinței din 26 septembrie 1906, care a decis înființarea unei societăți sub numele de „Solidaritatea”, avînd ca scop „întărirea activității economice românești”⁵⁸.

Desființarea învățămîntului teologic românesc (ortodox), limitarea activității băncilor românești existente și interzicerea apariției altora (prin impunerea unor condiții foarte grele privind înființarea lor), organizarea, în regiunile românești, a așa-ziselor Bănci populare județene maghiare, care să combată activitatea băncilor românești, dizolvarea Partidului Național Român, erau menite să contracareze elementul românesc.

Măsurile luate în anii următori, indiferent ce natură au avut și cît de drastice au fost, nu și-au atins scopul final — sugrumarea luptei de eliberare națională nici a românilor și nici a altor națiuni oprite. Ele au făcut însă mult rău, au cauzat multe și mari suferințe generației greu încercate a acelor timpuri. Printre măsurile luate, un loc aparte l-a ocupat faimoasa lege a școlilor, votată în anul 1907 și a cărei eficiență o anunța astfel, în Cameră, realizatorul ei, contele Albert Appónyi : „în cîțiva ani, ea [legea] va nimici toate școlile nepatriotice”⁵⁹, deoarece „fiecare școală și fiecare învățător, fără considerare la caracterul școalei și la împrejurarea că beneficiază sau nu de ajutorul de stat, se îndatorează a dezvolta și întări în sufletul elevilor spiritul de alipire către patria ungară. Punctul acesta de vedere trebuie să predomine întreaga instrucțiune”⁶⁰.

Tisza s-a opus cu înverșunare dreptului electoral universal, motivînd că „aceasta ar fi fost mai fatal decît orice pericol de criză, întrucît el ar fi nimicit în mod definitiv statul național ungar”⁶¹. De asemenea, el a susținut modificarea codului penal (1894), pentru a se face față „agitațiilor celor fără de patrie”, căci „ochiul ager și mîna care pedepsește și apără statul ungar trebuie să intervină cu autoritate. Noi am tratat pînă acum această problemă prea cavalereste !”⁶².

Draconicele măsuri adoptate mai tîrziu de guvernul Fejervary au încercat să ofere statului noi mijloace de represiune a luptei naționale: mărirea numărului de jandarmi, punerea la dispoziția comandamentelor

⁵⁶ *Ibidem*, p. 541.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 550.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 887.

⁵⁹ Lazăr Triteanu, *Școala noastră. 1850—1916. Ziua culturală*, Tiparul tipografiei arhiepiscopale, Sibiu, 1919, p. 23.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 22. Dezbaterile lungi și dificile din Parlamentul Ungariei în jurul acestei legi au prilejuit luări de poziții ale reprezentanților națiunii române. (Vezi „Lupta”, nr. 51 din 2/15 martie 1907).

⁶¹ Horváth Zoltán, *Magyar Dázadforduls*, Budapest, 1961, p. 249.

⁶² Aurel C. Popovici, *Stat și națiune. Statele Unite ale Austriei Mari*, Fundația pentru literatură și artă, București, 1939, p. 46.

teritoriale de jandarmi a „forței armate necesare“, interzicerea adunărilor publice, simplificarea procedurii penale „în cazuri de instigație și răzvrătire pentru pedepsirea neîntârziată a celor considerați vinovați“⁶³ ș.a. Întreg acest ansamblu de legi și măsuri represive vizînd maghiarizarea românilor și „pacificarea statului ungar“ au fost departe de a-și atinge scopul. Românii și-au intensificat lupta pe toate planurile și prin toate mijloacele pentru supraviețuire, pentru dreptul legitim de a trăi în propria țară. Manifestările și activitatea societăților, asociațiilor culturale, presei, a Partidului Național Român, în pofida măsurilor represive, au crescut în intensitate mai ales după cucerirea independenței depline de stat a României. Astfel, după ce, în 1882, a apărut, la Sibiu, *Memoriul explicativ* al lui George Barițiu, prima publicație de acest gen destinată străinătății, cîteva luni mai tîrziu au avut loc adunări și manifestații de protest ale românilor la Sibiu, Blaj, Deva și în alte localități din Transilvania împotriva celei de-a doua legi școlare promulgate de parlamentul ungar. O importanță deosebită a avut apariția, la 26 aprilie 1884, la Sibiu, a ziarului politic și cultural „Tribuna“ (pînă la 16/29 aprilie 1903), condus, între 1884 și 1886, de Ioan Slavici. Ziarul a avut un rol important în lupta de eliberare națională a românilor din Transilvania, în jurul lui grupîndu-se elementele tinere ale Partidului Național Român („tribuniștii“), care urmăreau să imprime luptelor politice un pronunțat caracter social-politic.

Lupta pentru unitate națională a luat amploare zi de zi, antrenînd, deopotrivă, românii de pe ambele versante ale Carpaților, din toate teritoriile cوتropite. Ea avea să crească în anii de început ai secolului al XX-lea, să cunoască noi dimensiuni în anii grei ai primului război mondial și să-și găsească împlinirea definitivă în memorabilul an 1918, cînd, la 1 decembrie, prin voința unanimă, s-a creat statul național unitar român.

APĂRAREA UNITĂȚII, INDEPENDENȚEI ȘI INTEGRITĂȚII PATRIEI — OBIECTIV FUNDAMENTAL AL GÎNDIRII ȘI ACȚIUNII POLITICE ALE P.C.R. (1921 — 1944)

GHEORGHE ZAHARIA

Înfăptuirea unității statului național român în urma actelor plebiscitare din 1918 a marcat un eveniment epocal în istoria țării, încheind lupta de optsprezece secole a poporului român pentru reunirea sa într-un singur stat. Totodată, s-a creat cadrul național și social-economic în care s-au înlăptuit o serie de reforme menite să înscrie țara pe calea dezvoltării moderne.

Dînd o înaltă apreciere actului care a constituit cea mai mare realizare națională a poporului român în epoca modernă a istoriei sale, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu, subliniază esența consecințelor acestei împliniri istorice, reliefînd că ea a creat „premise pentru dezvoltarea mai intensă a forțelor de producție, pentru accelerarea progresului economic și cultural al țării. În același timp, aceasta a avut ca urmare creșterea forțelor proletariatului, ale mișcării muncitorești revoluționare, intensificarea luptei democratice”¹.

În perioada de după 1918, în fața poporului român s-au pus cu acuitate probleme importante referitoare la consolidarea statului național unitar și crearea premiselor dezvoltării ulterioare economico-sociale a țării : unificarea administrativ-teritorială, legislativă, monetară, eliminarea consecințelor economice grave provocate de operațiile militare și de regimul prădalnic de ocupație.

Societatea românească înfățișa tabloul unei națiuni viguroase, intrate istoricește pe făgașul firesc al unității ei politico-administrative, cadru prielnic descătușării energiilor creatoare, atît pe planul construcției economice, cît și pe plan revoluționar. Greutățile începutului au fost suportate de către masele largi de oameni ai muncii, cu deosebire de către proletariatul și țărănime.

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 17, Editura politică, București, 1979, p. 279—280.

Pe plan extern, pentru a face față cu succes complicatelor probleme ale perioadei interbelice, România a militat pentru : menținerea statu-quo-ului consfințit prin tratatele de pace de la Paris și prin cele adiacente; instaurarea unui climat de pace ; crearea unor zone regionale de securitate ; stabilirea unor relații de bună vecinătate ; realizarea unor tratate sau convenții mutuale ; lupta împotriva politicii de revizuire teritoriale care a marcat perioada de ascensiune și instaurare în multe țări europene a unor regimuri fasciste și dictatoriale.

După cum se știe, încă de la sfârșitul celui de-al doilea deceniu și începutul deceniului al treilea ale secolului XX, forțele cele mai reacționare ale burgheziei din unele țări europene au trecut la lichidarea libertăților democratice și la instaurarea unor dictaturi militare sau fasciste. În 1920 a venit la putere dictatura fascistă horthystă în Ungaria, în 1922 s-a instaurat fascismul la conducerea Italiei, în 1923 a triumfat dictatura fascistă în Bulgaria, iar în 1926 în Portugalia. A urmat, în același an 1926, instaurarea dictaturii militare în Polonia, în 1929 a dictaturii militaro-regale în Iugoslavia, iar în 1933 a dictaturii fasciste hitleriste în Germania. În anul 1934 se instaurează fascismul în Austria, în 1936 vine la putere dictatura militară în Grecia, iar în 1939 s-a instaurat dictatura fascistă în Spania².

În acele împrejurări pline de pericole, ceea ce a caracterizat politica externă a României a fost cuprinderea tuturor acțiunilor sale într-un sistem menit să asigure dezvoltarea luptei împotriva fascismului și a revizionismului teritorial, pentru menținerea unui climat de pace, securitate și bună înțelegere între toate națiunile lumii. Liga Națiunilor a constituit pentru România interbelică tribuna internațională de la care și-a putut face cunoscute opiniile și aspirațiile. „Izvorînd din poruncile unității noastre naționale — arăta Nicolae Titulescu —, politica noastră externă are ca scop principal : păstrarea ei, iar ca metodă constantă de lucru, coordonarea progresivă a acțiunii noastre cu aceea a statelor cu interese comune, pînă la integrarea ei în grupuri internaționale din ce în ce mai mari. De la național, prin regional, la universal, iată lozincă României peste graniță”³.

În noile condiții istorice, a revenit Partidului Comunist Român, făurit în mai 1921 pe temelia României reîntregite, misiunea istorică de a prelua și ridica pe o treaptă superioară tradițiile de luptă ale poporului, ale mișcării noastre muncitorești și socialiste. „Preluînd și ducînd mai departe cele mai bune tradiții ale poporului, animat de profund patriotism — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, partidul comunist s-a ridicat pentru aspirațiile de bunăstare și progres ale maselor, pentru dreptate și egalitate între toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, pentru înlăturarea exploatării și asupririi sociale și naționale. Partidul nostru s-a situat cu fermitate în apărarea independenței naționale, a integrității teritoriale și suveranității patriei”⁴.

Oricine își va îndrepta atenția spre acei ani de luptă eroică, plină de sacrificii, dar încununată de victorii, va constata că unul dintre fac-

² Vezi, pe larg : *Regimurile fasciste și totalitare din Europa*, vol. I—II, Editura politică, București, 1979, 1981.

³ Nicolae Titulescu, *Documente diplomatice*, Editura politică, București, 1967, p. 484.

⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 26, Editura politică, București, 1984, p. 441—442.

torii hotărâtori ai acestor victorii a fost acel spirit creator, acea capacitate de a descifra din complexul evenimentelor tendințele principale și direcțiile de acțiune necesare, care au caracterizat activitatea Partidului Comunist Român și i-au dat putința de a-și îndeplini nobila misiune de conducător al luptei de eliberare a poporului.

Continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării noastre muncitorești și socialiste, Partidul Comunist Român a luptat neobosit pentru apărarea intereselor fundamentale ale poporului și patriei, împotriva exploatării și asupririi, dînd o înaltă pildă de patriotism, de devotament față de aspirațiile sociale și naționale ale națiunii române. Reușind să elimine din practica sa politică și ideologică concepțiile false respinse de masa membrilor de partid cu privire la stadiul dezvoltării capitalismului în România, la caracterul statului român ș.a., impuse de anumiți conducători ai Cominternului, vizînd, în fond, destrămarea României, comuniștii români au acționat cu fermitate, riscîndu-și libertatea și chiar viața. Reprezentanți și conducători legitimi ai clasei muncitoare, ei și-au tras vigoarea din seva istoriei milenare a poporului român, din conștiința unității lui naționale și din dragostea profundă față de patrie, fiind stegarii luptei pentru apărarea drepturilor maselor muncitoare, pentru salvagardarea și consolidarea independenței și suveranității naționale a României.

Partidul Comunist Român s-a impus în viața social-politică a României, așa cum o făcuse partidul clasei noastre muncitoare din momentul constituirii lui, în 1893, ca o forță politică distinctă. El a devenit purtătorul înflăcărat al nobilelor idealuri ale maselor pentru cucerirea unui democratism popular, pentru o Românie socialistă. Partidul a înfățișat întregului popor perspectiva însuflețitoare a transformării revoluționare a societății, prin lichidarea exploatării omului de către om, a inechităților sociale, reușind să mobilizeze în jurul obiectivelor sale de luptă masele largi muncitoare, forțele politice progresiste ale întregii națiuni.

Fidel intereselor și năzuințelor clasei muncitoare, ale întregului popor, Partidul Comunist Român s-a situat în fruntea luptei împotriva compromisurilor și concesiilor făcute de cercurile guvernante monopoliztilor străini, compromisuri ce afectau într-o măsură însemnată independența economică și, implicit, politică a statului român, ca și a altor state mijlocii și mici din sud-estul continentului nostru. În această luptă el a acumulat o bogată experiență în acțiunea de făurire a unității clasei muncitoare, a tras prețioase învățăminte asupra valorii inestimabile a tendinței spre unitate, care s-a manifestat în rîndurile proletariatului în toate momentele importante, în pofida scindării temporare a mișcării sale politice și profesionale. Remarcînd caracterul acut al crizei și politica marilor monopoluri occidentale de a trece cea mai mare parte a poverilor pe umerii partenerilor slabi, P.C.R. arăta, într-o broșură din vara anului 1929, că „marile puteri înlănțuie în împrumuturi micile state din răsăritul Europei, ca România, Iugoslavia, Polonia“. El aprecia, în aceeași idee, în toamna anului următor, că „actuala situație economică și politică din România, din Balcani și din întreaga lume capitalistă, devine din ce în ce mai insuportabilă pentru noi. Criza economică a căpătat un caracter catastrofal...“⁵.

⁵ *Contra războiului imperialist*, Editura P.C.R., 1929, p. 3 ; vezi și manifestul C.C. al P.C.R. și al organizațiilor de masă din luna octombrie 1930, în Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. (în continuare Arh. I.S.I.S.P.), cota Ab XIII—1 ; cota XIV-15.

Sesizînd orientarea spre pregătirea unui nou război pentru reîmpărţirea lumii, Partidul Comunist Român a organizat acţiuni cu caracter antirăzboinic, fiind un detaşament activ al măsurilor luate în acest sens pe plan internaţional. El a iniţiat răspîndirea apelului pentru pregătirea unui congres internaţional antirăzboinic, lansat în primăvara anului 1932 de intelectuali progresişti din mai multe ţări ale lumii, şi a chemat masele, toate forţele patriotice să sprijine organizarea congresului. În iulie 1932 s-a constituit *Comitetul Naţional Antirăzboinic*, iar la 1 august — ziua internaţională de luptă împotriva războiului —, Partidul Comunist Român a semnat, împreună cu partidele comuniste din Cehoslovacia, Germania, Italia, Franţa, Marea Britanie, Polonia şi S.U.A., un apel în care se sublinia însemnătatea unirii forţelor muncitorimii de pretutindeni şi a luptei hotărîte a acestora împotriva fascismului, reacţiunii şi războiului⁶.

La Congresul antifascist de la Amsterdam, din august 1932, profesorul universitar Petre Constantinescu-Iaşi a făcut cunoscută poziţia Comitetului antirăzboinic, a sindicatelor, a Ajutorului muncitoresc, a altor organizaţii democratice şi progresiste din România în problemele păcii şi războiului, a dezvăluit planurile agresive care ameninţau securitatea şi suveranitatea poporului român⁷. Poziţia exprimată de delegatul român la Congres era susţinută în ţară de manifestări cu acelaşi caracter, organizate de comunişti şi desfăşurate în întreprinderi, instituţii, în adunări publice.

Luptele revoluţionare din anii 1929—1933, deşi au fost reprimare sîngeroase, au avut consecinţe pozitive pentru ţară. Desfăşurate în zilele cînd monopolurile occidentale se amestecaseră fătîş în treburile interne ale României, cînd cercurile militariste revanşarde germane instaurau dictatura hitleristă în Germania, luptele revoluţionare ale muncitorilor români au avut, pe lîngă caracterul lor economic şi politic, unul profund patriotic, antiimperialist, de salvagardare a independenţei naţionale. Ele s-au înscris printre primele mari acţiuni ale clasei muncitoare internaţionale după instaurarea nazismului la putere în Germania.

Ascensiunea la putere a hitlerismului în Germania (30 ianuarie 1933) a dat naştere, în centrul Europei, unui periculos focar de război. Supranumită de nazişti „poarta către Orient”, România constituia unul dintre obiectivele importante în planurile agresive ale Germaniei, obiect de tirguală între marile puteri, ţintă a politicii de revizuire teritoriale din partea unor vecini ai săi. Hitleriştii au speculat anticomunismul şi teama burgheziei româneşti de vecinătatea cu Uniunea Sovietică, situaţia precară a relaţiilor economice externe ale României, au folosit întregul arsenal de mijloace, pînă la presiuni brutale, în scopul includerii ei în „spaţiul vital german”.

Un rol însemnat în penetraţia Germaniei în ţara noastră l-a avut cunoscuta coloană a cincea. Devenită agentură a Germaniei naziste şi susţinută din punct de vedere moral şi material de aceasta, Garda de fier — organizaţie teroristă de tip nazist — cerea în mod deschis legarea soartei României de cea a Germaniei. Totodată, cu sprijinul fătîş al guvernului de la Berlin, naziştii germani din România desfăşurau o propagandă asiduă pentru promovarea ideologiei naziste şi a intereselor celui de al III-lea Reich.

⁶ „La Correspondance internationale”, Paris, 6 august 1932.

⁷ Titu Georgescu, *Organizaţii de masă legale conduse de P.C.R. 1932—1934*, Editura politică, Bucureşti, 1967, p. 70.

Pericolului hitlerist i se opuneau, de pe poziții și cu nuanțe diferite, o serie largă de forțe social-politice, cuprinzând marea majoritate a poporului român — muncitori, țărani, intelectuali, mici meseriași, funcționari, cercuri importante ale burgheziei. În contextul unei asemenea atitudini politice față de creșterea pericolului revanșismului fascist și al politicii de revizuire teritoriale, România a participat activ la viața politică internațională, fiind inițiatoarea unor acțiuni menite să asigure statu-quo-ul postbelic, pacea și securitatea colectivă în Europa⁸.

În sprijinul politicii externe antihitleriste și împotriva revizionismului horthyst s-au pronunțat consecvent partidul comunist și celelalte partide muncitorești. Fidel intereselor și năzuințelor clasei muncitoare, ale întregului popor, Partidul Comunist Român s-a situat în fruntea luptei pentru apărarea independenței economice și, implicit, politice a statului român, ca și a altor state mijlocii și mici din sud-estul continentului nostru. Sesizând, totodată, orientarea spre pregătirea unui nou război pentru reimpărțirea lumii, Partidul Comunist Român a organizat ample acțiuni cu caracter antirăzboinic, fiind un detașament activ al măsurilor luate în acest sens pe plan internațional. Marile acțiuni politice antifasciste desfășurate începând din iunie 1933, când Comitetul Antirăzboinic s-a transformat în Comitetul Național Antifascist, până în 1939, au evidențiat hotărîrea fermă a poporului român, a forțelor sale democratice și progresiste, în frunte cu comuniștii, de a apăra integritatea teritorială a țării în fața pericolului nazist și al revizionismului horthyst.

Reprezentanții mișcării antifasciste din România, provenind din toate straturile sociale, au luat parte la Congresul mondial antifascist al studenților de la Bruxelles (decembrie 1934), la Congresul reuniunii universale pentru pace de la Bruxelles (septembrie 1936), la Conferința internațională pentru apărarea democrației, păcii și personalității umane de la Paris (mai 1939), precum și la alte manifestări similare.

Comuniștii români s-au ridicat cu fermitate în apărarea statului sovietic, au popularizat cu mari eforturi și sacrificii politica lui internă și externă. Această activitate, desfășurată nemijlocit de partidul comunist sau prin intermediul organizațiilor de masă create, conduse sau aflate sub influența sa, a avut ecou în rîndurile societății românești și a determinat crearea Asociației „Amicii U.R.S.S.” (1934) și „Societății pentru întreținerea raporturilor culturale dintre România și Uniunea Sovietică” (1935—1937), în cadrul cărora au activat personalități marcante ale vieții sociale și obștești. Se conturase un larg curent de opinie pentru promovarea relațiilor de prietenie și de bună vecinătate cu Uniunea Sovietică, pentru participarea României la acțiunile comune pe plan internațional, pentru securitatea europeană.

Evoluția vieții politice din anii crizei economice a determinat partidul comunist să se orienteze spre apropierea de unele grupări politice burgheze, pe care le-a privit diferențiat, criteriul principal fiind atitudinea lor față de fascism. În 1934, P.C.R. s-a orientat spre autodizolvarea Consiliului General al Sindicatelor Unitare și încadrarea membrilor sindicatelor unitare, ca fermenți revoluționari, în sindicatele afiliate Confederației Generale a Muncii, adoptînd, în anul următor, hotărîri ferme în acest

⁸ A se vedea, pe larg: Gheorghe Zaharia, *Unitatea național-statală, independența și progresul social — esența vieții poporului român*, Editura militară, București, 1986, p. 165—186.

sens. Discuțiile îndelungate purtate în jurul unor propuneri reciproce ale P.C.R. și P.S.D. s-au soldat cu încheierea, în octombrie 1934, a unui protocol de front unic între delegații organelor de conducere ale celor două partide, alcătuindu-se și un comitet al „Frontului unic”. Deși viața acestuia a fost scurtă, fiind dizolvat de autorități după o lună de zile, existența lui a întărit spiritul de unitate, a dinamizat mișcarea muncitorească și influența ei în viața politică a țării.

Sprijinind orice acțiune îndreptată contra agresiunilor fasciste în Europa, în martie 1934, P.C.R. a apreciat constituirea Înțelegerii Balcanice ca „o nouă regrupare a statelor antirevizioniste, în frunte cu Franța, împotriva statelor revizioniste, în frunte cu Italia și Germania”, iar în aprilie același an a semnat o declarație comună cu partidele comuniste din Bulgaria, Grecia, Iugoslavia și Turcia, în care se aprecia că Pactul balcanic era rezultatul creșterii pericolului de război în sud-estul Europei, ca urmare a agresivității sporite a Germaniei fasciste, a contradicțiilor marilor puteri agresive în această parte a continentului⁹.

În februarie 1935, plenara Comitetului Central al P.C.R. a făcut o analiză temeinică a activității sale pe linia unirii forțelor clasei muncitoare, care trebuia să constituie pilonul central al luptei antifasciste. Rezoluția adoptată stabilea liniile directoare ale unei politici flexibile față de partidele social-democrat și socialist, față de diferitele grupări politice ale burgheziei. Orientarea dată de plenară a avut consecințe pozitive pentru activitatea ulterioară a partidului comunist; ea a stat la baza poziției corecte susținută de delegația P.C.R. la Congresul al VII-lea al Internaționalei Comuniste din iulie-august același an; în mișcarea antifascistă, comuniștii au fost inițiatorii și însuflețitorii unor largi acțiuni duse sub steagul apărării democrației, independenței și integrității teritoriale a țării.

Adresându-se conducerii partidelor muncitorești și democrat-burheze, P.C.R. a trimis delegați care să trateze cu liderii acestora realizarea frontului popular. În iulie 1935 a avut loc la Cluj o întâlnire între reprezentanții P.C.R. și președintele Frontului plugarilor, dr. Petru Groza. În cadrul discuțiilor, reprezentantul Frontului plugarilor a acceptat propunerea partidului comunist de a se încheia o înțelegere în vederea ducerii luptei în comun împotriva pericolului fascist. Textul definitiv al acordului a fost semnat, după zece zile, la Deva. Este semnificativ faptul că partidul comunist realiza prima sa înțelegere de luptă antifascistă tocmai cu organizația democratică a țăranimii. Aceasta avea să aducă o contribuție prețioasă la întărirea alianței muncitorești-țăărănești.

Un nou și însemnat pas pe linia ralierei, pe o platformă comună, a forțelor democratice a fost făcut la Băcia, în cadrul întrunirii din 24 septembrie 1935 a delegaților Frontului plugarilor și ai Uniunii oamenilor muncii maghiari din România (Madosz). Semnatarii acordului de la Băcia au lansat, cu acest prilej, un însuflețitor apel adresat tuturor organizațiilor democratice de a se strânge „toți într-o tabără, cu un program comun de revendicări imediate, pentru a preveni primejdiiile care amenință poporul”. În ședința din 18 octombrie 1935 a conducerii Blocului democratic, acordul de la Băcia a fost apreciat ca „un prim început de front popular și credem că acest exemplu de unire a forțelor democratice și de înfrățire a

Acest succes nu a fost — desigur — obținut întâmplător, ci era rezultatul unor valoroase acumulări înregistrate în anii anteriori de forțele democratice. El s-a înscris, de asemenea, pe linia succeselor obținute de forțele democratice europene, marcate prin făurirea fronturilor populare în Franța și Spania, chemate să salveze pacea lumii.

Realizarea frontului popular antifascist nu s-a putut însă împlini atunci pe plan național, datorită condițiilor grele în care se ducea lupta, poziției oscilante pe care s-au situat unele cercuri politice chemate să contribuie la constituirea acestui front, schimbării raportului de forțe pe plan internațional în favoarea statelor fasciste și revizioniste. Dar experiența a fost de un real folos în anii dictaturii militaro-fasciste, când, din inițiativa comuniștilor, au fost puse bazele Frontului Unic Național de luptă pentru eliberarea țării de sub dominația celui de-al treilea Reich.

Deplasările intervenite în politica mondială în anii 1935 și 1936, implicațiile lor pentru pacea și securitatea popoarelor au fost analizate cu minuțiozitate și realism politic de Partidul Comunist Român. El a susținut sancțiunile propuse a fi aplicate Italiei pentru agresiunea ei asupra Etiopiei; discuțiile purtate în cadrul Societății Națiunilor și divergențele ivite au fost apreciate ca semne evidente ale adâncirii contradicțiilor „dintre țările imperialiste și, în primul rînd, între Anglia și Italia, de o parte, între Franța și Anglia, de altă parte”¹⁰. Conducerea P.C.R. considera că „independența poporului român este amenințată de statele din blocul fascist, format sub hegemonia imperialismului german, care se înarmează în goană nemaipomenită pentru cîmpirea în primul rînd a orientului european”¹¹.

Pe aceeași linie de orientări se înscriu și lucrările Plenarei lărgite a C.C. al P.C.R. din august 1936, care au preconizat măsuri de ordin economic, politic, social și militar pentru „întărirea capacității de apărare a țării și a armatei române”, precum și un program de organizare a rezistenței poporului român împotriva unui eventual atac din partea fascismului german. Atrăgînd atenția că „România poate deveni numai obiect de reîmpărțire nouă, imperialistă, a Europei, iar nu subiect”, rezoluția plenarei preciza că triumful imperialismului german va însemna începutul înrobirii poporului român de către fascism și al „dezmembrării României în folosul țărilor vecine”. Și cu acest prilej, s-a subliniat că, în cazul în care Germania hitleristă, împreună cu Ungaria horthystă, va ataca România, „comuniștii vor considera necesară apărarea fiecărei palme de pămînt a țării noastre”, că ei „vor intra în primele rînduri ale luptătorilor pentru respingerea agresiunii fasciste”¹².

În revista săptămînală „Rundschau”, ce apărea la Basel (Elveția), conducerea P.C.R. își preciza poziția cu privire la pericolul care amenința țara: „În momentul de față, cînd situația se caracterizează printr-o creștere a primejdiei de război, rolul României în menținerea păcii este de cea mai mare însemnătate. Primejdia de război amenință și România, deși nu în primul rînd, deoarece revizionismul ungar, stimulat de Hitler, periclitează independența României. Hitler și Horthy vor să transforme România în arsenalul unui viitor război. Fascismul din România militează întru totul pentru cauza lui Hitler”. Conștient de faptul că tendințele

¹⁰ „Scînteia” din 10 octombrie 1935.

¹¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 16.

¹² Arh. I.S.I.S.P., cota Ab. XX—3, inv. 956.

revizioniste ale Germaniei hitleriste și ale Ungariei horthyste primejduiau însăși existența României, partidul comunist preciza : „Pentru a-și păstra independența și granițele actuale, România trebuie să stabilească o alianță activă cu toate acele state care duc o adevărată politică de pace și care reprezintă o garanție pentru independența României. Singura politică externă posibilă pentru România constă în menținerea păcii pretutindeni și cu toate țările împotriva tuturor agresorilor fasciști, organizarea colectivă a păcii indivizibile în cadrul unei Ligi a Națiunilor, consolidată printr-o convenție de asistență mutuală, la care pot să participe toate țările“ ¹³.

Cînd, la 1 noiembrie 1936, Mussolini a făcut la Milano declarația provocatoare cu privire la „necesitatea“ revizuirii frontierelor țărilor dunărene, C.C. al P.C.R. a difuzat un manifest în care își exprima încă o dată hotărîrea de a lupta contra oricărei revizuiri a tratatelor de pace pe calea armelor. Totodată, partidul comunist considera folositoare și necesară orice „acțiune care duce la întărirea relațiilor dintre statele Micii Antante, Înțelegerii Balcanice cu Franța, U.R.S.S., la întărirea Ligii Națiunilor și a legăturilor cu toate țările pacifiste, ca acte pozitive în lupta pentru împiedicarea războiului pe care-l pregătește imperialismul fascist“ ¹⁴.

Înfruntînd măsurile reacționare adoptate de organele represive, nu de puține ori sîngeroase, muncitorimea română a organizat, sub semnul unității, mari acțiuni și greve care au ținut trează conștiința politică a maselor. Acestea s-au ridicat împotriva crimelor monstruoase ale hitlerismului săvîrșite față de poporul german și contra actelor agresive în exterior, împotriva crimelor fasciștilor austrieci, italieni și spanioli. O luminoasă pagină în istoria P.C.R., a luptei antifasciste a poporului român, a solidarității sale militante, a constituit-o mișcarea de sprijinire a Spaniei republicane. Animați de profunde sentimente patriotice și internaționaliste, circa 600 de comuniști și alți antifasciști români, constituiți în unități militare, și-au adus voluntar contribuția, în cadrul brigăzilor internaționale, la lupta pentru apărarea poporului spaniol și a regimului său popular ¹⁵.

La începutul anului 1937 Partidul Comunist Român a făcut o analiză amplă a situației interne și internaționale a României. Cu acest prilej, el aprecia că „pe arena internațională se manifestă o inconsecvență și toleranță din partea marilor țări imperialiste, Franța și îndeosebi Anglia, față de țările fasciste agresive și în primul rînd Germania și Italia, care își desfășoară nestingherite politica lor hrăpărească, agresivă“. Într-o asemenea situație, P.C.R. se pronunța din nou pentru întărirea alianțelor în cadrul Micii Înțelegeri și Înțelegerii Balcanice, încheierea unei alianțe cu U.R.S.S. ; forța internă, care să susțină o astfel de politică externă, trebuia să fie frontul larg al tuturor partidelor și organizațiilor democratice și patriotice interesate în întărirea capacității de apărare a țării, în pregătirea armatei pentru rezistență ¹⁶.

În scopul apărării independenței și suveranității naționale, al integrității teritoriale a patriei, Partidul Comunist Român, în colaborare cu

¹³ *Căile politicii externe a României*, în „Rundschau“ din 18 iunie 1936.

¹⁴ Arh. I.S.I.S.P., cota A. XX—22, inv. 947 (Manifest : Partidul Comunist din România și discursul lui Mussolini ținut la Milano în ziua de 1 noiembrie 1936).

¹⁵ *30 de ani de la înființarea brigăzilor internaționale din Spania*, în „Anale de istorie“, anul XVII, nr. 5/1966, p. 83—84.

¹⁶ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 52.

alte partide și grupări democratice, a reușit să ralieze mase largi aparținând celor mai diferite categorii sociale, de cele mai variate orientări politice. În țară luase naștere și se dezvoltase mișcarea antifascistă și anti-hitleristă, marcată de demonstrațiile din anii 1934—1937, organizate la București, Timișoara, Craiova, Iași, Cluj ș.a. împotriva acțiunilor revanșarde ale Germaniei naziste și ale agenturii acesteia din România. Înfrângerea forțelor fasciste în alegerile parlamentare parțiale din 1936 și în alegerile locale din 1937 demonstrase existența posibilităților și a forțelor necesare înlăturării primejdiei fasciste, pentru apărarea independenței țării.

Un puternic ecou a avut în opinia publică vibrantul manifest al Comitetului Central al P.C.R. din ianuarie 1938 care răscolea conștiința patriotică a maselor prin evocarea faptelor eroice din trecut. „Ne cheamă la luptă sîngele lui Doja, Horea și Tudor Vladimirescu. Ne cheamă la luptă dragostea de țară, pe care nu vrem s-o vedem sfîșiată și cotropită, dragostea de acest popor pe care nu-l vrem îngenuncheat și robit“. Arătînd gravitatea cotropirii Austriei pentru România, dată fiind importanța ei strategică și economică, un alt manifest, din aprilie 1938, spunea : „După cotropirea Austriei de către armatele lui Hitler, independența țării noastre este grav amenințată, împreună cu existența țărilor mici vecine“¹⁷.

În timpul presiunilor hitleriste asupra Cehoslovaciei, P.C.R. reliefa interdependența evenimentelor privitoare la Cehoslovacia cu sarcinile și perspectivele ce se conturau în fața altor țări, printre care și România: „Dar nu numai la hotarele Cehoslovaciei se adună norii negri ai războiului. Soarta României și a tuturor țărilor de pe valea Dunării este strîns legată de soarta Cehoslovaciei... o victorie hitleristă asupra acestor țări va apropia ceasul primejdiei, în răsărit, de Polonia, iar în apus, de Franța. Iar războiul antisovietic, pentru care Germania hitleristă caută aliați și complici, este de mult fixat drept punct central al politicii externe germane“. În continuare, Comitetul Central al Partidului Comunist Român sublinia necesitatea stringentă de a se adopta măsuri eficiente „împotriva atacului războinic pregătit de hitlerism“, recomandînd „formarea unui bloc puternic al tuturor statelor amenințate“, bloc care să se sprijine pe „o strînsă alianță politică și militară cu Uniunea Sovietică“. Partidul comunist cerea, totodată, „să se afirme, prin fapte concrete, principiul securității colective în cadrul principiilor de bază ale Ligii Națiunilor“¹⁸.

Relevînd cu clarviziune mijloacele și căile folosite de Germania, precum și faptul că acțiunile ei agresive se bucurau de aprobarea tacită a unor cercuri britanice, partidul comunist a inițiat o campanie de solidaritate cu Cehoslovacia. Ca urmare, în septembrie 1938, Comitetul teritorial al P.C.R. din Transilvania și Banat a adoptat o hotărîre specială cu privire la apărarea Republicii Cehoslovace, angajîndu-se să sprijine țara vecină și prietenă, grav amenințată de agresiunea fascistă. Reflectînd caracterul patriotic și solidaritatea militantă ale politicii comunistilor români și ale luptei antifasciste din România, în hotărîre se arăta că „atunci cînd noi apărăm independența și libertatea Cehoslovaciei, ne apărăm pe noi înșine, apărăm pacea Europei împotriva dușmanului nostru comun, fascismul hitlerist“¹⁹.

¹⁷ Arh. I.S.I.S.P., cota A. XXII—5.

¹⁸ Loc. cit.,

¹⁹ Loc. cit., cota Ab. XXIII—9.

În urma cuceririi Cehoslovaciei și ajungerii armatelor Germaniei naziste la frontierele României, Comitetul Central al P.C.R. a apreciat că se deschisese o etapă nouă în „lupta țărilor fasciste pentru dominație în Balcani și la gurile Dunării”, ceea ce pune a „țara noastră în fața unor mari și amenințătoare primejdii”. În continuare, se arată că în planurile agresive ale celui de-al III-lea Reich, România juca un rol de frunte, deoarece Germania avea „neapărată nevoie de griul și petrolul țării noastre”, din care cauză lupta „sistematic și cu înverșunare pentru a ne monopoliza comerțul extern” și a deveni „stăpîna Dunării”. Referindu-se la mijloacele folosite pentru subordonarea României scopurilor expansioniste agresive ale nazismului, raportul remarcă: „Ea (Germania — *n.n.*) întreține în România agenturi numeroase bine subvenționate, începînd cu cea mai primejdioasă — Garda de fier — și terminînd... cu tot felul de agenții de spionaj economic, politic și militar”. În încheiere, se sublinia că „acest «interes» pe care ni-l poartă agresorul german, aceste uneltiri din afară și dinăuntru granițelor României arată cît de ascuțită este primejdia ce ne amenință țara și cît de urgentă este organizarea unei reale apărări a independenței naționale, unei reale apărări a păcii în aceste părți ale Europei”²⁰. Ca urmare, partidul a cerut membrilor și simpatizanților săi să se prezinte la unitățile militare și să lupte „pentru întărirea forței politice și morale a armatei contra Germaniei hitleriste și statelor revizioniste”, subliniind că „războiul poporului român pentru apărarea independenței și granițelor țării, contra agresiunii fasciste, este un război drept”²¹.

Chemările Partidului comunist pentru apărarea drepturilor cetățenești și a integrității țării au avut ecou larg în rîndurile muncitorilor care, „imediat, cu cea mai mare disciplină, au îndeplinit ordinea (ordinul — *n.n.*) de mobilizare”. Ei au dus cu succes în rîndurile soldaților „linia partidului în ce privește organizarea rezistenței, pentru apărarea independenței României”²².

Un larg ecou în țară și peste fruntariile ei au avut demonstrațiile patriotice, antirăzboinice și antirevizioniste din ziua de 1 Mai 1939, desfășurate pe bază de front unic între comuniști, socialiști și social-democrați. În organizarea și conducerea amplei demonstrații muncitorești din Capitală, una dintre cele mai mari din acea epocă plină de amenințări și pericole, tînărul militant comunist Nicolae Ceaușescu a acționat dinamic, mobilizator, în direcția unirii eforturilor pentru salvagardarea independenței naționale. Combativitatea acestor demonstrații antifasciste a fost remarcată de Conferința mondială pentru apărarea păcii și personalității umane de la Paris, din 12—24 mai 1939, care aprecia, în rezoluția adoptată, că ele constituiau o dovadă a voinței poporului român de a lupta împotriva agresiunii și fascismului.

Münchenul și dezmembrarea completă a Cehoslovaciei, în martie 1939, au agravat și mai mult situația externă a României. Ea pierduse un aliat important, iar Mica Înțelegere își înceta, de fapt, existența mult șubrezită în ultimii ani.

²⁰ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa 22/1939 (Raport asupra activității partidului, prezentat în ședința C.C. al P.C.R. din martie 1939).

²¹ *Lupta pentru apărarea independenței țării contra agresiunii fasciste*, în „Lupta de clasă”, nr. 6, august 1939.

²² Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, inv. 18 I.C., dosarul nr. 166, filele 17—22.

În noua conjunctură internațională din primăvara anului 1939, România, aflată tot mai mult sub amenințarea și presiunea forțelor fasciste agresive, lipsită de sprijinul marilor puteri occidentale, a început să se orienteze spre modalități care să evite agresiunea Germaniei, bazându-se pe compromisuri de natură economică. Tratatul economic româno-german, încheiat la 23 martie 1939 sub presiunea brutală a naziștilor, deși constituia un acord cadru ce trebuia concretizat prin convenții separate, avea să atragă asupra țării, în condițiile și împrejurările interne și externe ce au urmat, grave repercusiuni, sesizate de la început de forțele sociale cu pondere în viața politică a României. În numeroase întruniri din diferite orașe, în adunări ale breslelor, oamenii muncii, ca și importante cercuri ale burgheziei, cele mai diferite grupări și personalități politice, figuri proeminente ale științei și culturii, deosebite prin orientarea lor pe plan social și fără a fi încheiate într-un front unitar, dar având comună atitudinea antihitleristă, și-au exprimat protestul împotriva acestui act încheiat sub amenințarea forței.

Apărător consecvent al intereselor fundamentale ale poporului, Partidul Comunist Român a arătat că poziția capitulantă a dictaturii regale pe tărâm economic știrbea independența și ducea „la cucerirea țării noastre, la fel cum s-a întâmplat cu Austria și Cehoslovacia“. El cerea arestarea imediată a agenților hitleriști aflați în țară, desființarea organizațiilor fasciste germane, curățirea organelor de stat de elementele trădătoare, denunțarea tratatului economic româno-german, reintroducerea libertăților democratice²³.

În mai 1939, partidul comunist s-a adresat din nou partidelor politice burgheze nefasciste cu propunerea de a se încheia un larg front patriotic, singurul în măsură să apere independența țării. Și cu această ocazie el aprecia că „unirea tuturor forțelor într-un larg front de acțiune o credem mai necesară decât oricând, socotind totodată că tactica pasivității este de la început condamnată insuccesului“²⁴.

Organizînd lupta maselor populare împotriva „coloanei a cincea“ hitleriste — grupările fasciste și progermane care militau pentru subordonarea țării celui de-al III-lea Reich —, ca și împotriva actelor antipopulare ale dictaturii regale, de restrîngere a drepturilor și libertăților civice și a politicii sale externe conciliatoare, comuniștii au aprobat, în același timp, acțiunile guvernului Armand Călinescu îndreptate împotriva agresiunii fasciste, pentru apărarea frontierelor naționale.

Plenara a VI-a a C.C. al P.C.R. din iulie 1939 a aprobat linia politică urmată de partid în perioada anterioară și a semnalat din nou că „primejdia dezmembrării și ocupării României de către Germania fascistă și statele revizioniste a crescut enorm în urma aderării Ungariei la pactul anticomintern și a creșterii influenței fascismului în Bulgaria și Iugoslavia“. În rezoluția adoptată de plenară se insista asupra necesității ca România să ducă o politică de securitate colectivă în alianță cu statele democratice, de transformare a Înțelegerii Balcanice „într-un bloc de apărare împotriva agresorilor“²⁵.

Un merit remarcabil al Partidului Comunist Român îl constituie faptul că el nu și-a schimbat atitudinea politică fermă antinazistă și anti-

²³ Loc. cit., fondul nr. 95, dosarul nr. 4 565, fila 2 (Manifest editat de Comitetul regional P.C.R. Prahova în cinstea zilei de 1 mai 1939).

²⁴ Loc. cit., fondul nr. 1, dosarul nr. 160, filele 62—63.

²⁵ „Scînteia“ din 26 iulie 1939.

legionară nici după răsturnarea raportului de forțe pe arena mondială după 23 august 1939, prin semnarea tratatului politic dintre U.R.S.S. și Germania, cînd se crease o mare confuzie în rîndurile partidelor comuniste și muncitorești, ale mișcării antifasciste internaționale.

Poporul român a primit cu profundă indignare și îngrijorare vestea declanșării atacului asupra Poloniei și începutul celui de-al doilea război mondial. Organele de stat informau că „întreaga populație română este hotărît ostilă Germaniei și în special cancelarului Hitler și regimului național-socialist, care au dezlănțuit războiul”²⁶.

Făcîndu-se interpretul acestor sentimente, Partidul Comunist Român a cerut luarea unor măsuri eficiente „pentru apărarea și menținerea integrității granițelor noastre”²⁷. Comuniștii români au înfierat „agresiunea ucigătoare a lui Hitler contra poporului polonez”, declarînd că „vor lupta în fruntea poporului român contra Germaniei fasciste și imperialiste”²⁸.

Pornind de la interesele vitale ale poporului nostru, Partidul Comunist Român s-a adresat tuturor cetățenilor țării, atrăgîndu-le din nou atenția „asupra pericolului principal, asupra fascismului și asupra reprezentantului lui cel mai barbar și sîngeros, Germania hitleristă, care, după cîmpirea Poloniei, amenință România”²⁹. În pofida versiunii propagandei hitleriste, potrivit căreia asasinarea — la 21 septembrie 1939 — a primului ministru Armand Călinescu ar fi fost opera Intelligence Service-ului, Comitetul Central al P.C.R. a demascat pe adevărații făptași și planurile fascismului german de a ataca și ocupa România : „După I. G. Duca, mîna hitleristă l-a ucis pe Armand Călinescu. Ca și I. G. Duca, Armand Călinescu a fost ucis de legionarii lui Hitler. Ordinul de asasinare a primului ministru a fost dat la Berlin”³⁰.

Protestul opiniei publice, în fruntea căreia se aflau oamenii muncii, a ținut la stîlpul infamiei pe asasini, cerînd luarea unor măsuri energice împotriva organizațiilor care trădau interesele țării. Conducerea P.C.R. a dat cuvînt de ordine comuniștilor să dezbată cu muncitorii organizați în bresle problemele politicii externe, îndemnîndu-i să ceară guvernului ieșirea din pasivitate, ruperea relațiilor economice cu Germania, „lupta contra agresorilor fasciști, pentru apărarea și menținerea granițelor țării noastre”³¹.

După înfrîngerea Franței și eșecul bătăliei pentru Anglia, Germania și alte state și-au multiplicat eforturile pentru extinderea influenței lor în țările din sud-estul Europei, aflate într-o situație politică extrem de complicată.

În urma unui schimb de note între guvernul sovietic și guvernul german, între guvernul sovietic și guvernul român, între acesta din urmă și guvernele german și italian, la 28 iunie 1940 Basarabia și partea nordică a Bucovinei au fost incluse în componența Uniunii Sovietice.

²⁶ Arhiva Ministerului de Interne, Direcția generală a Poliției, dosarul nr. 9 300 A. C., vol. 29/39 (Nota Inspectoratului de poliție al Ținutului Bucegi din 4 septembrie cu privire la starea de spirit a populației).

²⁷ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 225, fila 28.

²⁸ „Scînteia” din 8 septembrie 1939.

²⁹ Arh. I.S.I.S.P., cota A. XXIII—22.

³⁰ Loc. cit., cota A XXIII—17 (Manifestul editat de C.C. al P.C.R. în septembrie 1939).

³¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 225, fila 28.

La 27 iunie 1940, guvernul ungar, care era la curent cu poziția guvernului sovietic, considera că România va trebui să procedeze în mod asemănător față de pretențiile revizioniste ungare, luînd concomitent măsuri de mobilizare a armatei și de concentrare a trupelor la frontiera cu România ³².

La 30 august 1940, României i-a fost impus Dictatul fascist de la Viena, de către Germania hitleristă și Italia fascistă. Ungaria horthystă a anexat partea nord-vestică a României, reprezentînd o suprafață de 43 500 km² și o populație de peste 2 500 000 de locuitori, din care majoritatea erau români. O adîncă durere și revoltă au străbătut întregul popor român, silit să fie martor la sfîșierea teritoriului său, pentru a cărui apărare, unitate și integritate se jertfise pe parcursul unor secole de luptă. Continuînd activitatea pe linia luptei patriotice, comuniștii au chemat masele la apărarea teritoriului național ³³.

Experiența dobîndită de mișcarea muncitorească și antifascistă din România împotriva pericolului nazist avea să-și dea roadele în anii sumbri care au urmat.

În zilele de la sfîrșitul lunii august și începutul lunii septembrie 1940, la București, Cluj și în alte localități, comuniștii s-au situat în fruntea demonstrațiilor populare de protest împotriva sentinței fasciste de la Viena. La Brașov comuniștii au folosit tribuna adunării pentru a demasca pe naziștii germani și pe fasciștii italieni, principalii vinovați de ciuntirea țării. Poziții asemănătoare au adoptat comuniștii și cu ocazia demonstrațiilor de la Timișoara, Baia Mare, Oradea etc.

Raptul fascist asupra României a produs o puternică reacție și în opinia publică democratică din numeroase țări ale lumii care l-a blamat, considerîndu-l drept un nou act de brutalitate fascistă, de rău augur atît pentru România, cît și pentru Ungaria și sud-estul Europei.

Este de subliniat, în această privință, inclusiv atitudinea Partidului Comunist din Ungaria care susținuse cu justețe, încă în iunie 1937, în ziarul „Dolgozok Lapja” („Foaia muncitorilor”) că „alianța cu fasciștii germani și italieni” însemna, de fapt, „un pericol de război iminent și, pe deasupra, că Ungaria ar putea să-și piardă, de asemenea, și independența națională în caz de război, fie că ar ieși învingătoare, fie că ar ieși învinsă”. Soluția salvatoare pentru Ungaria — susținea gazeta — era încheierea unui „tratat de neagresiune cu țările înconjurătoare. Aceasta ar atenua considerabil încordarea politică ce domină Valea Dunării și ar pune bazele colaborării amicale a statelor dunărene..., buna înțelegere cu statele vecine este cu atît mai ușor de realizat, cu cît pericolul nazist le amenință pe toate”. Calificînd anexiunea din august 1940 ca o expresie a politicii imperialiste a statelor fasciste cu care se raliase de mult guvernul horthyst, comuniștii din Ungaria — se spunea într-un articol publicat în 1982 într-o revistă de la Budapesta — au apreciat cu îngrijorare situația internă și externă a țării lor. Astfel, într-o hotărîre din 5 septembrie 1940, se preciza: „În opoziție cu rezolvarea naționalistă, cu arma în mînă, a problemei naționale, trebuie asumată sarcina de a

³² Gyula Juhász, *La politique exterieure de la Hongrie du 1933 jusqu'à 1939*, în „Revue d'histoire de la deuxième guerre mondiale”, nr. 62/1966, Paris, p. 24.

³³ Ion Popescu-Puțuri, Mircea Mușat, *Lupta P.C.R. pentru unitatea clasei muncitoare și coalizarea tuturor forțelor de stînga, democratice împotriva fascismului, pentru preluarea puterii și construirea socialismului*, în „Anale de istorie”, anul XXI, nr. 2/1975, p. 110 și urm.

rezolva această problemă în mod principal, în spirit internaționalist. În acest scop, partidul trebuie să lupte pentru dreptul de autonomie, inclusiv dreptul de separare de stat a ucrainenilor, românilor și slovacilor asupriți...". Pentru Transilvania, hotărîrea prevedea necesitatea de a fi lansate lozinci adecvate, ca, de exemplu, „apărarea pămîntului aflat în posesia țăranilor români și maghiari, împotriva anulării sau reexaminării reformei agrare românești efectuată în detrimentul latifundiilor moșierilor unguri. Masele să fie mobilizate împotriva asupririlor politice care încep în Ardeal și a presiunii economice legată de schimbarea banilor". Autorul articolului din care cităm cele de mai sus adaugă că, dată fiind politica guvernului horthyst, „în zadar sublinia P.C.U. că pentru Ungaria, în situația dată, o politică potrivită ar fi fost înțelegerea și colaborarea cu micile națiuni vecine, amenințate și lovite de agresiunea fascistă”³⁴.

După cum se știe, în împrejurările de mai sus, la 6 septembrie 1940, Carol al II-lea a abdicat în favoarea fiului său Mihai, iar la 14 septembrie a fost instaurată dictatura legionaro-antonesciană, legionarii avînd rolul dominant în guvern. România a fost proclamată „Stat național-legionar”, iar în cursul lunii octombrie, cu acordul noului guvern, în România au intrat trupe germane, care au fost instalate în principalele puncte strategice, în special în zona petroliferă³⁵. La 23 noiembrie 1940 dictatura legionaro-antonesciană a aderat la „Pactul tripartit” — alianță politico-militară ce fusese încheiată la 27 septembrie 1940, la Berlin, între Germania, Italia și Japonia —, iar la 22 iunie 1941, împotriva voinței poporului nostru, România a fost împinsă în războiul hitlerist ce îi fusese impus. În țară s-a instaurat un val de teroare fascistă, anticomunistă și antidemocratică.

Situîndu-se în fruntea mișcării de rezistență, Partidul Comunist Român a elaborat, la 6 septembrie 1941, o platformă-program judicioasă în vederea eliberării țării de sub dominația Germaniei hitleriste și pentru răsturnarea guvernului antonescian, platformă intitulată semnificativ *Lupta poporului român pentru libertate și independență națională*³⁶. În esență, platforma stabilea obiectivele rezistenței și modalitatea înfăptuirii lor, unirea într-un front unic național de luptă a tuturor forțelor politice și personalităților culturale și științifice antihitleriste ale țării. Obiectivele rezistenței constau în : răsturnarea regimului antonescian și instaurarea unui guvern format din reprezentanți ai tuturor forțelor patriotice ; încetarea războiului dus împotriva U.R.S.S., a stării de război cu Marea Britanie și S.U.A. și alungarea trupelor germane din România ; restabilirea independenței naționale ; eliberarea părții de nord-vest a țării, smulsă României prin Dictatul de la Viena ; instaurarea unui regim de largi drepturi și libertăți democratice.

Avînd un caracter preponderent politic, datorită împrejurărilor specifice în care a fost instaurată dictatura militară-fascistă și dominația Germaniei naziste asupra României, lupta maselor populare a îmbrăcat

³⁴ Kövágó László, *A KMP a revizióról és a nemzetiségi kérdésről. 1936—1942* (Partidul comunist din Ungaria despre revizuire și problema națională. 1936—1942), în „Parttörténeti Közlemények”, nr. 2/1982, p. 50, 63—65.

³⁵ Vezi, pe larg : A. Simion, *Regimul politic din România în perioada septembrie 1940—ianuarie 1941*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1976.

³⁶ Ion Popescu-Puțuri, *Spiritul creator al Partidului Comunist Român în pregătirea și înfăptuirea insurecției naționale armate, antifasciste și antiimperialiste, în Insurecția din august 1944 și semnificația ei istorică*, Editura militară, București, 1974, p. 17—29.

forme dintre cele mai diverse. Au fost organizate acte de sabotaj în uzine, în transportul feroviar, au fost incendiate depozite de muniții și armament. Linia politică promovată de P.C.R., acțiunile antihitleriste ale muncitorilor au avut un puternic ecou în rîndurile țărănimii, care se sustrăgea de la mobilizări, concentrări și rechiziții. Intelectualitatea înaintată condamna războiul hitlerist, se opunea ofensivei ideologiei fasciste, apăra tradițiile progresiste, umaniste ale culturii românești.

Pe baza propunerilor Partidului Comunist Român din iunie 1943, în toamna aceluiași an s-a realizat *Frontul patriotic antihitlerist*, la care participau partide și organizații patriotice de stînga, cum erau Frontul plugarilor, Uniunea patrioților, Uniunea oamenilor muncii maghiari din România (Madosz), Partidul Socialist-Țărănesc de sub conducerea profesorului universitar Mihail Ralea, fost național-țărănist, și a socialistului Lothar Rădăceanu. La această coaliție a aderat vremelnice (o lună) și Partidul Social-Democrat.

În conjunctura politică și militară din primăvara și vara anului 1944, s-a realizat, la jumătatea lunii aprilie, *Frontul Unic Muncitoresc* (Partidul Comunist și Partidul Social-Democrat), la baza căruia a fost pusă o platformă antifascistă și antiimperialistă care exprima linia luptei pentru realizarea unui front unic național antihitlerist. Existența Frontului Unic Muncitoresc a constituit pilonul fundamental pe care s-a clădit, la scurt timp, o coaliție largă, ceea ce a constituit cadrul social și politic necesar înfăptuirii insurecției. În luna mai s-au creat: *Coaliția Național Democratică* (Partidul Comunist Român, Partidul Socialist-Țărănesc, Partidul Național Democrat și gruparea liberală de sub conducerea fostului prim-ministru Gheorghe Tătărescu) și *Comitetul Central de Acțiune* (Partidul Comunist Român, Partidul Social-Democrat, Partidul Național-Țărănesc și Partidul Național Liberal — Brătianu), urmate, în iunie, de înțelegerea cu Palatul regal și constituirea *Blocului Național Democrat* (Partidul Comunist Român, Partidul Social-Democrat, Partidul Național-Țărănesc și Partidul Național Liberal — Brătianu). Toate aceste înțelegeri au constituit, în fond, *Frontul Național Antihitlerist*, al cărui nucleu dinamizator și liant a fost Partidul Comunist Român, prezent în toate alianțele politice enunțate mai sus.

O importanță specială s-a acordat legăturilor cu numeroși generali și ofițeri superiori, pentru atragerea armatei alături de forțele naționale patriotice. În această privință, un rol important a avut prezența monarhului și a anturajului său în cadrul înțelegerilor realizate.

O puternică influență asupra creșterii voinței de luptă a poporului român au avut amploarea tot mai mare pe care o căpăta lupta popoarelor copleșite de naziști, victoriile Uniunii Sovietice, izbînzile celorlalte forțe ale coaliției Națiunilor Unite.

În aceste împrejurări politice și militare interne și externe, Partidul Comunist Român și celelalte forțe politice cu care colabora, avînd efectuate pregătirile pentru insurecție, au considerat că a sosit timpul să treacă la declanșarea ei. Momentul prielnic l-a constituit ofensiva sovietică de la Iași-Chișinău, începută la 20 august, care a reușit, în decursul a patru zile, să angajeze în lupte rezervele operative ale germanilor, punîndu-i în imposibilitate de a le folosi contra forțelor interne ridicate la luptă.

În după amiaza zilei de 23 august 1944, mareșalul Ion Antonescu, Mihai Antonescu, cîțiva miniștri și slujitori importanți ai dictaturii antonesciene au fost arestați.

Desfășurată în zilele de 23—31 august, insurecția poporului român a eliberat jumătatea sudică și sud-vestică a țării ; ulterior, luptele purtate de armatele române, cot la cot cu armatele sovietice, au eliberat partea nord-vestică ce fusese anexată de Ungaria în urma Dictatului fascist de la Viena, din 30 august 1940.

Istorică ridicare la arme din august 1944 a poporului român și contribuția sa la înfrângerea celui de-al treilea Reich — acte de consens național, ca în toate momentele hotărâtoare din istoria sa — au constituit forma principală a rezistenței antifasciste, corolarul ei, precum și principalul aport la efortul general al popoarelor pentru cucerirea victoriei împotriva fascismului.

Evenimentele militare la care România a participat după 23 august 1944 cu aproape 540 000 de oameni, din rîndul cărora au căzut în lupte 167 525 (morți, răniți și dispăruți) ³⁷, s-au împletit organic cu evenimentele politice, economice și sociale interne.

Masele muncitoare, ridicate la luptă revoluționară, urmînd calea indicată de Partidul Comunist Român, au instaurat, la 6 martie 1945, regimul revoluționar democratic al muncitorilor și țăranilor, și-au unit rîndurile în lupta hotărîită pentru înfăptuirea idealurilor lor de eliberare socială și independență națională.

Lupta cu armele împotriva Germaniei naziste și democratizarea vieții publice au readus partea nord-vestică a teritoriului național în frontierele firești, suprafața țării fiind, la acea dată, de 237 500 km pătrați, iar populația ei de aproximativ 15 milioane de locuitori.

Tratatul de pace dintre România și Puterile aliate și asociate, pe care și-au pus semnăturile, la 10 februarie 1947, reprezentanți împuterniciți ai U.R.S.S., S.U.A., Marii Britanii și ai altor state, a reconfirmat pe plan internațional actele plebiscitare din 1918 ale românilor din teritoriile ce fuseseră anexate de Imperiul austro-ungar.

Astfel, istoria poporului român a demonstrat din nou — așa cum a remarcat secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu — că „un popor hotărît să-și apere glia, libertatea și neatințarea, decis să nu precupească nimic pentru a-și afirma drepturile inalienabile, pentru a-și cuceri un loc demn sub soare nu poate fi înfrînt și îngenuncheat de nimeni, nici odată ! Chiar dacă el poate suferi înfrîngeri vremelnice, chiar dacă un timp forțele agresoare se dovedesc superioare, pînă la urmă el nu poate fi oprit din drumul său, victoria cauzei sale nu poate fi împiedicată și, mai devreme sau mai tîrziu, acel popor va ieși triumfător în lupta sa dreaptă” ³⁸.

Transformarea socialistă a României în anii ce au urmat a omogenizat națiunea română, a întărit unitatea sa moral-politică, a creat baza materială a progresului ei pe calea socialismului multilateral dezvoltat, precum și mijloacele necesare apărării unității, independenței și suveranității României socialiste.

³⁷ *România în războiul antihitlerist*, Editura militară, București, 1966, p. 580—588.

³⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 14, Editura politică, București, 1977, p. 332.

ANULAREA DICTATULUI FASCIST DE LA VIENA ȘI RECUNOAȘTEREA CARACTERULUI SĂU NUL ȘI NEAVENIT DE CONFERINȚA DE PACE DE LA PARIS (1946-1947)

ȘTEFAN LACHE

Revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă din August 1944 a constituit o strălucită afirmare a hotărârii poporului român de a fi liber și stăpîn pe țara sa, pe destinele sale. „Declanșarea revoluției de eliberare socială și națională din august 1944 — subliniază secretarul general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu — a inaugurat o etapă nouă în istoria patriei, a deschis calea împlinirii idealurilor și năzuințelor de dreptate și libertate ale poporului român, a cuceririi depline a independenței și suveranității naționale, a afirmării României ca națiune liberă și demnă în rîndul națiunilor lumii”¹.

Revoluția a eliberat România de sub dominația Germaniei hitleriste și a alăturat-o, cu întregul ei potențial de luptă, Națiunilor Unite, a doborât regimul dictatorial antonescian și a adus în avanscena vieții politice masele largi muncitoare, forțele cele mai înaintate ale națiunii, în frunte cu Partidul Comunist Român. Prin întreaga sa activitate revoluționară, pusă în slujba intereselor vitale ale societății, prin unirea în jurul său a tuturor forțelor social-politice progresiste, democratice și patriotice, Partidul Comunist Român, care, începînd de la 23 August 1944, a devenit participant la guvernarea țării, și-a cîștigat rolul de conducător al luptei întregului popor pentru redobîndirea independenței și suveranității naționale, pentru dezvoltarea societății românești pe coordonatele progresului social și național.

Operă a maselor populare, expresie vie a voinței întregii națiuni de a-și făuri în mod conștient și de sine stătător viitorul, revoluția din August 1944 a redeschis poporului român calea spre realizarea năzuințelor sale seculare de libertate națională, independență și progres eco-

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 18, Editura politică, București, 1979, p. 581.

nomic și social². Prin consecințele sale multiple și profunde, imediate și de perspectivă, actul revoluționar de la 23 August 1944 a determinat întreaga evoluție postbelică a României atât în planul vieții social-politice interne, cât și în acela al relațiilor internaționale.

Documentele politice fundamentale ale revoluției aduse la cunoștința națiunii române și întregii lumi la 23 August 1944 — documente în elaborarea cărora partidul comunist a avut un rol precumpănitor — au definit fără echivoc caracterul suveran al deciziei României de a rupe legăturile care îi fuseseră impuse în cadrul blocului politic-militar dominat de cel de-al treilea Reich și de a se angaja plenar, alături de Națiunile Unite, în lupta împotriva fascismului. Astfel, în Proclamația șefului statului, citită la posturile românești de radio în seara zilei de 23 August 1944, se arată : „Din acest moment, încetează lupta și orice act de ostilitate împotriva armatei sovietice, precum și starea de război cu Marea Britanie și Statele Unite. Primiți pe soldații acestor armate cu încredere. Națiunile Unite ne-au garantat independența țării și neamsecul lor în treburile noastre interne... Poporul nostru înțelege să fie singur stăpîn pe soarta sa. Oricine s-ar împotrivi hotărîrii noastre libere luate și care nu atinge drepturile nimănui este un dușman al neamului nostru”³. În același document se sublinia că apărarea independenței, afirmată odată cu declanșarea revoluției, era condiționată de efortul întregii națiuni, de unitatea de voință și de acțiune a întregului popor : „Români, de curajul cu care ne vom apăra cu armele în mînă independența împotriva oricărui atentat la dreptul nostru de a ne hotărî singuri soarta depinde viitorul țării noastre”⁴.

Declarația guvernului de uniune națională, instituit de revoluție, la 23 August 1944, releva, de asemenea, caracterul suveran și conform imperativului salvagărdării independenței naționale, al deciziei României : „De acum înainte înțelegem să fim stăpîni pe destinele noastre. Hotărîrea denunțării tratatelor de alianță cu puterile Axei * și încetarea stării de

² A se vedea pe larg : Gheorghe Zaharia, *Insurecția din August 1944, începutul revoluției de eliberare socială și națională și însemnătatea ei istorică*, în *Contribuții la studierea istoriei contemporane a României*, vol. 1, Editura politică, București, 1980, p. 215.

³ 23 August 1944. Documente. Vol. II. Colectivul de coordonare : Ion Ardeleanu, Vasile Arimia, Mircea Mușat, Editura științifică și enciclopedică, București, 1984, p. 415—416.

⁴ *Ibidem*, p. 416.

* Nu au existat, în fond, asemenea tratate, actul juridic formal al „alianței” României cu puterile Axei reprezentîndu-l aderarea de către Ion Antonescu la 23 noiembrie 1940, la Pactul tripartit. Acest act a fost înfierat cu promptitudine de Partidul Comunist Român, care a arătat, de la început, consecințele lui dezastruoase, România devenind astfel un satelit al Germaniei naziste (Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., cota Ab—XXV—37). Hotărîrea generalului dictator a atras și protestele partidelor politice burgheze. În decembrie 1940, într-o scrisoare adresată de C. I. C. Brătianu și Iuliu Maniu, liderii partidelor național-liberal și, respectiv, național-tărănesc, lui Ion Antonescu, se menționa, referitor la consecințele aderării la un asemenea pact : „pentru ce și pentru cine ați iscălit pactul?... Apoi, oricît ne-am afla sub influența Germaniei, poate ea să ne oblige să apărăm țările care ne sînt vrăjmașe, să intrăm în război în contra celor care ne-au fost pînă astăzi amici, să ieșim din neutralitatea noastră și să luăm o atitudine pe față contra puterilor cu ajutorul cărora am înfăptuit România Mare ?” (Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 8 174, fila 68. A se vedea și : general-locotenent dr. Ilie Ceaușescu, colonel dr. Florian Tucă, maior dr. Mihail E. Ionescu, căpitan Alesandru Dușu, *România și marea victorie. O contribuție de seamă la înfrîngerea fascismului. 23 August 1944—12 mai 1945*, Editura militară, București, 1985, p. 32).

război cu Națiunile Unite sînt expresia voinței întregului popor român. Aceste hotărîri nu nesocotesc drepturile vreunui stat străin, după cum nu ating nici interesele altor neamuri”⁵.

Afirmarea în declarațiile instanțelor supreme ale statului român a independenței naționale ca expresie a voinței poporului român de a se dezvolta de sine stătător a fost asociată în mod firesc și legitim cu revendicarea suveranității absolute asupra teritoriului românesc transilvănean, smuls României prin amenințarea cu forța de către marile puteri fasciste prin Dictatul de la Viena din 30 august 1940⁶. Astfel, în textul proclamației șefului statului român se preciza că, „mobilizînd toate forțele națiunii, vom trece hotarele impuse prin actul nedrept de la Viena pentru a elibera pămîntul Transilvaniei noastre de sub dominația străină”, iar declarația guvernului sublinia că „recunoașterea de către guvernele din Moscova, Londra și Washington a nedreptății făcute României prin Dictatul de la Viena deschide posibilitatea ca armatele românești, alături de armatele aliate, să elibereze Transilvania de nord de ocupația străină”⁷.

În consens cu obiectivele revoluției, a cărei declanșare o pregătise cu minuțiozitate, Partidul Comunist Român a reliefat atribuțiile esențiale ale statutului internațional al țării. În prima sa declarație adresată țării în dimineața zilei de 24 august 1944, C.C. al P.C.R. chema „muncitorimea, țărănimea, intelectualii și pe toți cetățenii României la luptă fără cruțare, cu toate armele” împotriva trupelor hitleriste, pentru apărarea intereselor vitale ale națiunii: independența, suveranitatea, eliberarea țării de sub ocupația străină, instaurarea unui regim de drepturi și libertăți publice⁸.

În concepția Partidului Comunist Român și a tuturor forțelor politice care sprijineau guvernul instituit la 23 August 1944, prin ieșirea efectivă și fără nici o defecțiune din războiul hitlerist și întoarcerea armelor împotriva Germaniei, România accepta fondul propunerilor de armistițiu ale Aliaților din 12 aprilie 1944 și reiterate în nota Comisariatului Afacerilor Externe al U.R.S.S. din 27 august 1944 — care considerau Dictatul de la Viena „nul și neavenit”⁹ — și se încadra în statutul de cobeligeranță de partea Națiunilor Unite. Cu acest mandat și în acest spirit s-a prezentat, la Moscova, în 29 august 1944, delegația guvernamentală română, împuternicită să semneze Convenția de armistițiu și în același chip s-a căutat să se realizeze cooperarea cu unitățile sovietice în marș pe teritoriul României¹⁰.

Pînă la sfîrșitul lunii august 1944 armata română și formațiunile patriotice de luptă, sprijinite de populație, au eliberat părțile centrală, de sud-est, sud și sud-vest ale țării, provocînd armatei germane pierderi cifrate la peste 61 000 de militari (prizonieri și căzuți în lupte) și capturînd o mare cantitate de tehnică de luptă și mijloace de transport. În luptele purtate la București și împrejurimi, pe Valea Prahovei, în Bărăgan, Dobrogea, Oltenia, în porturile dunărene, în Banat și în zonele sudice

⁵ *Ibidem*, p. 417.

⁶ Ilie Ceaușescu, *Contribuția României la obținerea victoriei din mai 1945 asupra fascismului*, în „Anale de istorie”, anul XXXI, nr. 2/1985, p. 32.

⁷ 23 august 1944. *Documente*, vol. II, p. 417.

⁸ „România liberă”, nr. 11 din 24 august 1944.

⁹ 23 August 1944. *Documente*, vol. II, p. 596—597.

¹⁰ Traian Udrea, *Preliminariile diplomatice ale semnării Convenției de armistițiu dintre România și Națiunile Unite*, în „Revista de istorie”, tomul 40, nr. 8/1987, p. 780—786.

ale Transilvaniei, forțele militare și populare românești s-au acoperit de glorie¹¹.

În ședința Consiliului de Miniștri din 31 august 1944, șeful Marelui Stat Major a raportat că, în ziua precedentă, când se împlineau patru ani de la Dictatul fascist de la Viena, armata română, executînd ordinul guvernului, a trecut dincolo de linia vremelnică de demarcație și a înaintat circa 10 km în direcțiile Sfîntu Gheorghe—Baraolt și Reghin, eliberînd primele localități din teritoriul românesc ocupat de horthyști în 1940¹².

Odată cu încheierea operațiunilor insurecționale, militarii români erau însuflețiți de hotărîrea de a trece imediat la acțiune pentru eliberarea întregii părți de nord-vest a țării de sub ocupația horthysto-fascistă. Reflectînd această stare de spirit, generalul de divizie Constantin Visarion, comandantul Diviziei 20 infanterie-instrucție, într-o cuvîntare rostită la 30 august 1944, sublinia: „Ostași! Dictatul de la Viena a căzut. Stați astăzi cu fața către Ardealul nostru drag ocupat vremelnic de unguri, care nu au nici un drept să-l stăpînească. Țara noastră se află în momentul cînd datoria ne cheamă la luptă, care nu poate să fie fără sacrificii, dar pe care trebuie să le facem cu conștiința împăcată că vom vărsa sîngele nostru pentru dezrobirea fraților noștri... Ostași! Fiți demni de înaintașii voștri! Un Horea, un Cloșca, un Crișan, un Avram Iancu, toți au pus mîna pe arme ca să obțină libertatea fraților lor români, dar n-au avut parte să-și vadă visul împlinit... Fiți gata ca, atunci cînd va fi dat semnalul, să mergeți la luptă cu tot sufletul, dezarmînd toate rezistențele care vi se vor pune în calea voastră. Parte din voi aveți ocazia ca acum să luați botezul focului luptînd pentru dezrobirea fraților noștri; este cea mai mare cinste pentru voi și pentru părinții voștri și pentru neam. Fiți demni de precursorii voștri și luptați cu tot avîntul, căci în vinele voastre curge sîngele urmașilor lui Traian și Decebal“¹³.

Eliberarea teritoriului național a constituit mobilul în virtutea căruia România a declarat război Ungariei. În declarația ministrului român al Afacerilor Externe, făcută la 7 septembrie 1944, se reamintea faptul că, prin documentele statale din 23 August, România nu recunoaște Dictatul de la Viena, prin care partea de nord-vest a teritoriului său i-a fost răpită de către puterile Axei în contra principiilor dreptului internațional, dreptului de autodeterminare a popoarelor și că, prin condițiile de armistițiu oferite României de U.R.S.S., împreună cu Marea Britanie și S.U.A., se recunoaște, de asemenea, nedreptatea și nevalabilitatea aceluiași dictat, ceea ce îndreptățește guvernul român să considere întreaga Transilvanie „ca făcînd parte din teritoriul național“¹⁴. În consecință, guvernul României nu socotise necesar „să ia inițiativa unei declarațiuni de război și se aștepta ca guvernul ungar să recunoască el însuși această stare de drept“. Întrucît, însă, „guvernul de la Budapesta înțelegea să-și păstreze prada obținută prin Dictatul de la Viena „și să fie, în continuare, solidar cu „politica germană de agresiune și de oprimare a altor popoare“, dispunînd ca trupele ungare, împreună cu cele germane, să atace forțele

¹¹ Constantin Olteanu, Ilie Ceaușescu, Florian Tucă, Vasile Mocanu, *Armata română în revoluția din August 1944*, Editura politică, București, 1984; *România în războiul antihitlerist. 23 August 1944 — 9 Mai 1945*, Editura militară, București, 1966, p. 139—145.

¹² Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 8 467, fila 61.

¹³ 23 August 1944. *Documente*, vol. II, p. 617—618.

¹⁴ „Universul“, nr. 248 din 9 septembrie 1944.

armate române, guvernul român — se preciza în declarație — considera că, „prin această nouă agresiune, Ungaria s-a pus în stare de război cu România“ ¹⁵.

În aceste condiții, eliberarea părții de nord-vest a țării de sub ocupația horthysto-hitleristă s-a impus ca obiectiv esențial al națiunii române după victoria insurecției din August 1944. În realizarea acestui obiectiv, România acționa implicit în conformitate cu textul Convenției de armistițiu din 12 septembrie 1944, care, la articolul 1, consfințind o stare de fapt, stipulă: „De la 24 august 1944, ora 4 a.m., România a încetat cu totul operațiunile militare împotriva Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste pe toate teatrele de război, a ieșit din războiul împotriva Națiunilor Unite, a rupt relațiile cu Germania și sateliții săi, a intrat în război și duce războiul alături de Puterile Aliate împotriva Germaniei și Ungariei cu scopul de a restaura independența și suveranitatea României“ ¹⁶. Una dintre cele mai importante prevederi ale Convenției de armistițiu era conținută în articolul 19, care consemna: „Guvernele aliate socotesc hotărârile arbitrajului de la Viena, cu privire la Transilvania, ca nule și inexistente și sînt de acord ca Transilvania (sau cea mai mare parte a ei) * să fie restituită României, sub condiția confirmării prin Tratatul de pace, și guvernul sovietic este de acord ca forțele sovietice să ia parte, în acest scop, în operațiuni militare comune cu România, contra Germaniei și Ungariei“ ¹⁷.

Desigur, prin prevederile sale, Convenția de armistițiu avea un caracter contradictoriu, unele dintre aceste prevederi, cum sînt cele menționate, reflectînd situația reală a României de participant la războiul dus de Națiunile Unite și care indicau „toate elementele de bază ale unei alianțe militare“ ¹⁸, iar altele îi impuneau un statut paradoxal, „de țară învinsă și ocupată“ ¹⁹. Acest fapt nu a diminuat, însă, cu nimic angajarea tuturor forțelor sociale și politice din țară, a întregului potențial uman și material al națiunii în războiul antihitlerist. Dînd dovadă de alese virtuți ostășești, de eroism individual și colectiv, avînd un valoros corp de comandă, armata română a zdrobit ofensiva hitleristo-horthystă din septembrie 1944, trecînd, apoi, în cooperare cu trupele sovietice, la eliberarea părții de nord-vest a teritoriului României. Acțiunile armatei au avut sprijinul larg și eficace al tuturor cetățenilor țării, al unanimității forțelor social-politice naționale, în frunte cu Partidul Comunist Român. Au fost refăcute și puse în funcțiune întreprinderile, căile ferate și mijloacele de transport, trupele au fost aprovizionate cu tot ceea ce le era necesar. Atît în cadrul guvernului, cît și în activitatea practică de organizare și de asigurare a producției pentru apărare, de mobilizare a eforturilor populației, s-au manifestat, în continuare, consensul național, colaborarea tuturor forțelor politice din țară.

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ 23 August 1944. Documente, vol. II, p. 707.

* Guvernul sovietic s-a declarat de acord cu restabilirea graniței româno-ungare, rezerva exprimată în formula „Transilvania sau cea mai mare parte a ei“, fiind introdusă la cererea guvernului britanic, căruia i s-a asociat și guvernul american.

¹⁷ *Ibidem*, p. 709.

¹⁸ A se vedea: Valeriu Dobrinescu, *Acțiuni diplomatice ale României pentru recunoașterea statutului de cobeligeranță*, în *Actul de la 23 August în context internațional*, Editura Junimea, Iași, 1986, p. 430.

¹⁹ Gheorghe Zaharia, *Unitatea național-statală, independența și progresul social — esența vieții poporului român*, Editura militară, București, 1986, p. 35.

Rezultatul nemijlocit al operațiunilor militare desfășurate în lunile septembrie și octombrie 1944 a fost eliberarea deplină a teritoriului patriei de sub ocupația fascistă, *anularea — în fapt — a Dictatului imperiulist de la Viena*.

La 11 octombrie 1944 a fost eliberat municipiul Cluj-Napoca, ceea ce a prilejuit importante declarații politice. În declarația făcută în numele C.C. al P.C.R., Lucrețiu Pătrășcanu sublinia : „Armistițiul de la Moscova a asigurat victoria de la Cluj. Acolo s-a hotărât lupta în comun pentru eliberarea Ardealului. Acolo s-au asigurat drepturile poporului român asupra Transilvaniei și marele ajutor al glorioasei Armate Roșii“. Menționînd că lupta nu s-a terminat, reprezentantul P.C.R. releva necesitatea continuării războiului pînă la izbînda finală, înfrîngerea totală a hitlerismului fiind „condiția existenței noastre ca popor liber“²⁰.

La rîndul său, Constantin-Titel Petrescu, președintele P.S.D., declara : „Armata țării, împreună cu armata aliată sovietică, a înfrînt rezistența hitleristă și horthystă. Clujul românesc a fost eliberat, îndeplinindu-se astfel un act de dreptate istorică definitivă... Partidul Social-Democrat din România, consecvent cu principiile afirmate de el prin rezoluția de la Alba Iulia (din 1 Decembrie 1918 — *n.n.*) salută eliberarea Clujului și dezrobirea Ardealului de nord, convins că ele înseamnă începutul unei așezări mai drepte a vieții națiunilor din centrul Europei, înfrățite în spiritul democrației sociale“²¹.

„După patru ani de suferință, prin lupta eroică a trupelor române și ruse — se arăta în cuvîntul președintelui P.N.L., C.I.C. Brătianu — Clujul este astăzi eliberat de stăpînirea ce i-a fost impusă prin Dictatul odios de la Viena... Actul de teroare din 1940 n-a putut zdruncina temeinicia drepturilor românești asupra Transilvaniei, nici desființa voința poporului nostru de a trăi liber și stăpîn pe pămîntul pe care sute de ani a suferit și a rezistat în contra tuturor cîmpitorilor. Ceea ce s-a împlinit astăzi nu este decît restaurarea firească a Unirii de la 1918. Cu sprijinul armatei sovietice, într-un război comun, în care singele s-a înfrățit, poporul român a șters astfel una din paginile cele mai triste ale istoriei sale. Această luptă comună, prin care inima țării începe din nou să bată, însemnează și începutul unei comunități sufletești cu marele nostru vecin de la răsărit, alături de care România contribuie, cu toate energiile și cu tot devotamentul, la realizarea cît mai grabnică a victoriei finale“²².

„Vestea eliberării Clujului — menționa președintele P.N.Ț., Iuliu Maniu — umple toate inimile românești de o nemărginită bucurie. Înclinăm capetele noastre, cu recunoștință neștearsă, în fața sacrificiilor imense ale scumpei noastre armate, în fața vitejiei și priceperii fără seamăn a armatelor glorioase sovietice, care, deodată cu avansarea victorioasă militară, au cîmăntat și drumul spre o frăție trainică și prin nimic disolubilă între cele două popoare“²³.

La 25 octombrie 1944, odată cu înfrîngerea rezistenței inamice din zonele Satu Mare și Carei, ocupanții fasciști au fost alungați peste granița româno-ungară. În aceeași zi, comandantul Armatei a 4-a române raporta președintelui Consiliului de Miniștri : „Trupele Armatei 4 au cucerit, prin

²⁰ 23 August 1944. Documente, vol. II, p. 825.

²¹ Ibidem, p. 826—827.

²² Ibidem, vol. III, p. 137.

²³ Ibidem, p. 136.

lupte grele, frontiera de nord-vest a României, eliberînd pentru vecie ultimul colț robit al pămîntului românesc“, fapt de arme „menit să asigure unitatea și libertatea patriei“²⁴. Se realiza astfel un obiectiv de luptă la care au fost chemate masele populare de către Partidul Comunist Român încă din toamna anului 1940 — anularea Dictatului de la Viena —, obiectiv subliniat în Platforma-program din 6 septembrie 1941. „Ardealul sfînt, leagăn scump al românismului, furat printr-un odios dictat, oferit cu generozitate de dictatorii Europei magnaților unguri pentru întregirea latifundiilor lor, a revenit azi, prin luptă dreaptă și jertfă vrednică, la patria din care a fost rupt“ — consemna Ordinul general al ministrului de război din 26 octombrie 1944²⁵.

Armata română a participat, în continuare, alături de armata Uniunii Sovietice, la eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei și Austriei, luptînd împotriva Germaniei naziste pînă la capitularea acesteia și la încheierea războiului în Europa. Punînd în slujba luptei Națiunilor Unite întregul său potențial militar și economic — într-un moment în care soarta războiului nu era încă decisă, iar Germania era departe de a fi învinsă —, poporul român a adus o contribuție remarcabilă la grăbirea victoriei asupra fascismului, dovedind astfel că fascismul i-a fost întotdeauna străin, că independența și suveranitatea țării își au temei de neclintit în jertfele și sacrificiile pe care le-a făcut pentru cauza libertății popoarelor²⁶.

Încheierea războiului a adus pe primul plan al preocupărilor Națiunilor Unite problematica elaborării tratatelor de pace și a reglementării relațiilor internaționale postbelice. În acest sens, marile puteri ale coaliției antihitleriste au pornit de la înțelegerile convenite cu prilejul conferințelor tripartite la nivel înalt de la Moscova și Teheran (din 19—30 octombrie 1943 și, respectiv, 28 noiembrie—1 decembrie 1943) și de la Ialta (4—11 februarie 1945). Un rol important în pregătirea tratatelor de pace a avut Conferința de la Potsdam din 17 iulie—2 august 1945²⁷, care a decis, între altele, constituirea Consiliului miniștrilor de externe ai U.R.S.S., Marii Britanii, S.U.A., Franței și Chinei, însărcinat să continue activitatea pregătitoare necesară reglementării păcii și să trateze toate celelalte chestiuni care ar necesita consensul celor cinci mari puteri. Prima sesiune a noului organism urma să aibă loc la Londra, nu mai tîrziu de 1 septembrie 1945²⁸. Ca sarcină imediată de importanță majoră, Consiliul era autorizat să elaboreze pentru a fi supuse Națiunilor Unite tratatele de pace cu Italia, România, Bulgaria, Ungaria și Finlanda și să supună spre reglementare chestiunile teritoriale pendinte de sfîrșitul războiului în Europa²⁹.

²⁴ *Ibidem*, vol. II, p. 832.

²⁵ *Ibidem*, p. 833.

²⁶ A se vedea: Ilie Ceaușescu, *op. cit.*, p. 27—55; Ion Alexandrescu, *Contribuția României la înfrîngerea fascismului și la scurtarea duratei celui de-al doilea război mondial*, în „Anale de istorie“, anul XXXIV, nr. 4/1988, p. 61-80; Gheorghe Zaharia, *Semnificația istorică a revoluției de eliberare socială și națională*, în „Revista de istorie“, tom. 40, nr. 8/1988, p. 769—778.

²⁷ Traian Udrea, *Preliminariile diplomatice ale semnării tratatului de pace dintre România și Națiunile Unite*, în „Revista de istorie“, tom. 40, nr. 2/1987, p. 196—197.

²⁸ *Ibidem*, p. 201. Noul Consiliu al miniștrilor de externe înlocuia și prelua, cu sarcini și plenipotențe sporite, activitatea fostei Comisii consultative europene, care funcționase pînă atunci la Londra.

²⁹ *Relații internaționale în acte și documente*, vol. II (1939—1945), Editura didactică și pedagogică, București, 1976, p. 243—244; „Scînteia“, nr. 293 din 5 august 1945.

Prima sesiune a Consiliului miniștrilor de externe, ținută în capitala Marii Britanii, s-a încheiat după trei săptămâni, fără rezultate concrete, ajungându-se în fața unor divergențe ascuțite, care păreau de neînălțurat. Secretarul de stat al S.U.A. și ministrul britanic al afacerilor externe au refuzat să accepte propunerile omologului lor sovietic privind proiectele tratatelor de pace cu Bulgaria, România și Ungaria, punând, în schimb, în discuție caracterul regimurilor politice din aceste țări. Înfruntările, punctate, adeseori, de acuzații și învinuiri reciproce între reprezentanții celor trei mari puteri, începute la Potsdam și amplificate în cadrul Consiliului miniștrilor de externe, reflectau contradicțiile profunde și încordarea care se manifestau în viața internațională la sfârșitul celui de-al doilea război mondial și care au dus, cum se știe, la nașterea fenomenului politic-diplomatic și militar denumit „războiul rece“.

Guvernele S.U.A. și Marii Britanii, altele decât cele din timpul războiului — Harry S. Truman devenise președinte al Statelor Unite ale Americii în aprilie 1945, după încetarea din viață a lui Franklin D. Roosevelt, iar laburistul Clement R. Atlee l-a înlocuit pe Winston Churchill, în vara anului 1945 — se situau pe poziții de forță în relațiile cu U.R.S.S. și considerau că predecesorii lor făcuseră concesii prea mari lui I.V. Stalin. Ostile prefacerilor revoluționare și democratice care aveau loc în țările din centrul și sud-estul Europei, cercurile conducătoare din S.U.A. și Marea Britanie au încercat să schimbe orientările politicii interne și externe ale acestor țări, iar prilejul cel mai potrivit era tocmai elaborarea și definitivarea tratatelor de pace. Această situație se complica cu atât mai mult cu cât problemele care urmau să-și găsească soluții prin tratatele de pace și care priveau întreaga zonă ce se întindea de la Marea Barentș până la Marea Neagră, precum și în Mediterana erau aprig disputate între marile puteri, ale căror interese erau, de cele mai multe ori, contradictorii. Acestea se vor mai atenua mai ales după întrunirea miniștrilor de externe ai U.R.S.S., S.U.A. și Marii Britanii de la Moscova, din decembrie 1945, astfel încât, în prima jumătate a anului 1946, Consiliul miniștrilor de externe, reunit la Paris, în două sesiuni consecutive, a putut definitivă proiectele tratatelor de pace cu Italia, România, Bulgaria, Ungaria și Finlanda, iar la 4 iulie 1946 a hotărât ca acestea să fie supuse dezbaterii Conferinței păcii.

La soluționarea principalelor probleme care făceau obiectul confruntărilor din cadrul Consiliului miniștrilor de externe a contribuit, după cum aprecia comisarul poporului pentru afaceri externe al U.R.S.S., „împrejurarea că, potrivit propunerilor Guvernului sovietic, la baza menționatelor tratate de pace au fost puse condițiile de armistițiu, în care au fost incluse, la timpul lor, numai obligațiile esențiale ale statelor satelite, ceea ce asigură integral interesele legitime ale Aliatilor“³⁰.

La 29 iulie 1946, când au început lucrările Conferinței, pe arena internațională se petreceau mari schimbări; în numeroase țări, de pe toate continentele, se dezvoltău procese revoluționare și mișcări de emancipare socială și de renaștere națională, determinând modificarea raportului de forțe în favoarea democrației și socialismului. „Sfârșitul celui de-al doilea război mondial, marea victorie asupra fascismului — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — au dat un puternic impuls forțelor de eliberare socială și națională, au deschis calea unor profunde transformări revo-

³⁰ V. M. Molotov, *Probleme de politică externă. Discursuri și declarații. Aprilie 1945 — iunie 1948*, Editura de stat, București, 1951, p. 27.

luționare, a afirmării dreptului popoarelor de a fi deplin stăpîne pe bogățiile naționale, de a se dezvolta liber și independent, corespunzător intereselor și năzuințelor proprii“³¹.

Dincolo de carențele și limitele apărute în cursul preliminarilor și apoi al desfășurării lucrărilor sale, Conferința de la Paris a marcat și momente de înțelegere și de colaborare internațională, ducînd, pînă la urmă, la definitivarea și la semnarea tratatelor de pace³². În declarația făcută reprezentanților presei din U.R.S.S., la 26 mai 1946, în legătură cu rezultatele activității desfășurate de Consiliul miniștrilor de externe, consacrată elaborării proiectelor tratatelor de pace, V. M. Molotov, subliniind rolul pozitiv jucat de diplomația sovietică în acest sens, aprecia că : „în privința tratatelor de pace cu România, Bulgaria, Ungaria și Finlanda, în care răspunderea principală o poartă U.R.S.S., au rămas numai unele divergențe, care nu trebuie exagerate“³³. Dacă Puterile Aliate și Asociate învingătoare au ținut cont, în primul rînd, de interesele lor, nu este mai puțin adevărat că ele au fost nevoite să ia în considerare și drepturi și interese adesea vitale ale unor țări mici. În cazul României, Conferința, recunoscînd drepturile legitime ale poporului nostru, s-a pronunțat pentru anularea „de jure“ a Dictatului fascist de la Viena din 30 august 1940. Hotărîrea adoptată de Conferința de pace privind lichidarea consecințelor dictatului comis asupra României de Germania hitle-ristă și Italia fascistă trebuie subliniată atît datorită caracterului ei obiectiv și imparțial, cît și faptului că era o expresie concretă a aplicării principiilor echității și justiției în relațiile internaționale.

Recunoașterea deplină a dreptului inalienabil al României asupra întregii Transilvanii a fost și rezultatul politicii sale externe și, ca expresie a acestei politici, a activității delegației guvernamentale române la Conferință, care a fost larg apreciată ca demnă, realistă și constructivă. După prezentarea Declarației guvernului român în ședința plenară a Conferinței din 13 august 1946³⁴, corespondentul special al Agerpres transmitea din Paris : „Putem afirma că dintre toate țările foste inamice, România a făcut cea mai fermă impresie la Conferință. Memoriul (Declarația — *n.n.*) delegației române a fost singurul care nu a ridicat împotrivă nici o voce din cele douăzeci și una“³⁵.

Conferința de pace de la Paris din 1946, prima confruntare politică-diplomatică postbelică de mari proporții la care România a luat parte, a prilejuit o puternică afirmare a concepției P.C.R., a celorlalte forțe revoluționare și democratice, care a pornit de la ideea că observațiile, sugestiile și propunerile guvernului, ale delegației trimise la Conferință trebuie să se inspire din drepturile de apărare a independenței și suveranității naționale, din necesitatea refacerii și dezvoltării economice a țării și a reglementării echitabile a relațiilor României cu statele coaliției anti-hitleriste, cu toate statele, contribuind, totodată, la crearea unui nou

³¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 11, Editura politică, București, 1975, p. 562.

³² Vezi Ștefan Lache, Gheorghe Tuțui, *România și Conferința de pace de la Paris din 1946*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1978.

³³ V. M. Molotov, *op. cit.*, p. 42.

³⁴ „Scinteia“, nr. 603 din 18 august 1946.

³⁵ *Ibid.*

sistem de relații internaționale întemeiat pe principiile egalității, respectului reciproc, ale cooperării și înțelegerii între popoare ³⁶.

România se prezenta la Conferință cu prestigiul dobândit ca urmare a contribuției deosebite pe care a adus-o la obținerea mării victorii a popoarelor asupra fascismului. În adevăr, după cum se știe, la 23 August 1944, țara noastră, prin propria sa voință, a ridicat armele împotriva Germaniei naziste și a luptat în continuare, timp de aproape nouă luni, alături de U.R.S.S., de celelalte puteri aliate, până la încheierea războiului în Europa, pentru cauza eliberării sale și a celorlalte țări subjugate de fascism, cu întreaga armată de peste o jumătate de milion de oameni, cu toate resursele sale economice și umane. Poporul român a dovedit astfel, ca de atâtea ori de-a lungul zbuciumatei sale istorii, atât hotărârea de a-și apăra cu orice sacrificiu libertatea și independența națională, cât și sentimentele sale internaționaliste.

În aprecierea poziției României la Conferința păcii trebuie luate în considerare postulatele tradiționale ale politicii externe românești, liniile lor de continuitate în anii postbelici ³⁷. În același timp, nu trebuie uitat faptul că ea a fost supusă dominației celui de-al treilea Reich în anul 1940 și că, până atunci, acționase împotriva politicii revanșarde și revizioniste teritoriale. Împingerea României, contrar voinței poporului, în războiul împotriva U.R.S.S. și punerea ei în stare de război cu alte state din coaliția antihitleristă au avut loc, astfel, într-un context internațional profund nefavorabil țării noastre, în care Germania hitleristă reușise să cucerească și să domine cea mai mare parte a Europei. Adevăratele convingeri și sentimente ale poporului român au fost puse în lumină cu prisosință de revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă declanșată la 23 August 1944, de uriașul efort de război făcut alături de Națiunile Unite. Recunoscînd această realitate, în cuvîntarea rostită la Conferință, în ziua de 13 august 1946, locțiitorul șefului delegației U.R.S.S., A. I. Vișinski, spunea : „La 23 August 1944... politica externă a României a luat o întorsătură hotărîtoare. România a încetat complet operațiunile militare împotriva Uniunii Sovietice pe toate teatrele de război, a ieșit din războiul împotriva Națiunilor Unite, a rupt legăturile cu Germania și sateliții ei, a intrat în război de partea Națiunilor Unite, împotriva Germaniei și Ungariei... Prin aceasta România a acordat ajutor Națiunilor Unite și, în primul rînd, Uniunii Sovietice, care, mai mult decît celelalte țări, a suportat greutățile atacurilor militare din partea Germaniei și a sateliților ei” ³⁸.

Cu toate că României nu i s-a recunoscut, cum era drept, statutul de țară cobeligerantă, Conferința avea să aprecieze importanța actului istoric de la 23 August 1944 și a contribuției țării noastre la războiul antihitlerist, Tratatul de pace consemnînd că „ea a participat activ la războiul împotriva Germaniei” ³⁹. Puterile Aliate și Asociate se angajau, totodată, „să sprijine cererea României de a deveni membră a Organizației Națiu-

³⁶ A se vedea : Ștefan Lache, *Conferința de pace de la Paris din 1946 și semnificația ei pentru afirmarea independenței și suveranității naționale a României*, în „Anale de istorie” anul XXXII, nr. 4/1986, p. 44—59.

³⁷ Elisabeta Petreanu, *Impactul evenimentelor din August 1944 asupra politicii externe românești. Orientări imediate și de perspectivă*, în „Revista de istorie”, tom. 41, nr. 8/1988, p. 779—789.

³⁸ „Scînteia”, nr. 601 din 16 august 1946.

³⁹ *Tratatul de pace între România și Puterile Aliate și Asociate semnat la Paris la 10 februarie 1947*, Ministerul Afacerilor Străine, București, 1947, p. 7—8.

nilor Unite, precum și de a adera la orice convențiune încheiată sub auspiciile Națiunilor Unite“⁴⁰.

Proiectul Tratatului de pace dintre România și Puterile Aliate și Asociate, supus dezbaterii Conferinței, elaborat de miniștrii de externe ai Uniunii Sovietice, Statelor Unite ale Americii și Marii Britanii, a fost adoptat de Consiliul miniștrilor de externe și dat publicității la 31 iulie 1946. Unul dintre articole, adoptat în unanimitate de Consiliu, încă la 7 mai 1946, era cel care consemna că „Hotărârile sentinței de la Viena din 30 august 1940 sînt declarate nule și neavenite. Frontiera dintre România și Ungaria este restabilită prin articolul de față, astfel cum exista la 1 ianuarie 1938“. Acest text a fost aprobat de Conferința de pace și reluat ad litteram în Tratatul de pace semnat la 10 februarie 1947. Se consfințează astfel, printr-un act juridic internațional, o *realitate de drept și de fapt* întemeiată pe cele mai sacre drepturi istorice ale poporului român.

Declarația șefului delegației României, Gheorghe Tătărăscu, făcută în ședința plenară a Conferinței din 13 august 1946 releva că anularea Dictatului fascist de la Viena și recunoașterea drepturilor inalienabile ale României asupra părții de nord-vest a teritoriului său, „smuls patriei române prin violență și constrângere, pune, în sfîrșit, capăt pentru vecie opresiunii îndelungate și repetate a cărei victimă a fost poporul român. Pronunțată în numele justiției și, în același timp — sîntem convinși —, în numele sacrificiilor consimțite de întreaga națiune română, această hotărîre deschide perspective serioase unei colaborări fecunde între poporul român și poporul ungar și promite să se stingă ultimele focare de agitații, care au împiedicat pînă astăzi stabilirea unor relații amicale între aceste două popoare“⁴¹.

Reluînd aceste idei și subliniind că meritele și sacrificiile poporului român în lupta împotriva fascismului sînt recunoscute de toate Puterile Aliate și Asociate, în ședința plenară a Conferinței de pace din 10 octombrie 1946, șeful delegației sovietice, V. M. Molotov, declara : „Este suficient să spunem că noi toți recunoaștem că este necesar și drept ca Tratatul de pace să rezolve problema Transilvaniei de nord într-un mod care să corespundă intereselor naționale vitale și dorințelor poporului român“. La un asemenea rezultat se va ajunge, însă, după dezbaterile prelungite din cadrul Conferinței de pace și în afara ei, generate, mai ales, de insistențele guvernului Ungariei, guvern dominat de Partidul Micilor Agrarieni, de memoriile și intervențiile delegației acestei țări, care a încercat să obțină sprijinul Puterilor Aliate și Asociate în reanexarea a cel puțin unei părți din Transilvania. În ședința plenară a Conferinței din 14 august 1946, ministrul de externe și șeful delegației ungare, Gyöngyösi János, considera că frontiera româno-ungară nu constituie „obiectul unei reglementări definitive“ și a pretins să se anexeze Ungariei 22 000 km pătrați din teritoriul României.

Discursul șefului diplomației de la Budapesta, care abordase și problema naționalității conlocuitoare maghiare din Cehoslovacia, punînd în discuție problemele de ordin național și teritorial, modul în care acestea fuseseră soluționate de Conferința de pace de la sfîrșitul primului război mondial, a determinat o vie reacție negativă. În rîndurile delegaților și ale ziariștilor prezenți la Paris se comenta total defavorabil faptul că, în

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ *Recueil des documents de la Conférence de Paris*, Palais du Luxembourg, 29 Juillet — 15 Octobre 1946, tome II, p. 209.

expunerea sa, reprezentantul guvernului ungar nu a găsit un singur cuvânt de condamnare a regimului horthyst, care a legat soarta Ungariei de cea a Germaniei hitleriste, mergînd alături de ea pînă la înfrîngere, că nu a înțeles să ia atitudine împotriva fascismului ungar și a curentelor șoviniste, care au înveninat relațiile Ungariei cu vecinii ei. „Credeam că mă înșeală auzul cînd l-am auzit ieri vorbind pe delegatul Ungariei — arăta ministrul de externe al Cehoslovaciei, Jan Masaryk —. Dacă închideam ochii mi se părea că aud unul din acele discursuri rostite de reprezentanții Ungariei între anii 1918—1938... Ministrul de externe al Ungariei a adoptat politica revizionistă, politica reviziunii Tratatului de la Trianon pe care au făcut-o toate guvernele ungare reacționare înainte de cel de-al doilea război mondial“⁴².

În Comisia politică și teritorială pentru Ungaria, delegația Cehoslovaciei a propus includerea în Tratatul de pace a unei clauze care să considere propaganda revizionistă din Ungaria ca „asimilată organizațiilor de tip fascist“⁴³. Susținînd cu promptitudine această propunere, delegatul iugoslav, Edvard Kardelj, a spus, printre altele, că singura idee care își face loc din documentele prezentate de delegația ungară „este aceea că revizionismul și fascismul ungar, care, în cele din urmă, au condus Ungaria în război împotriva aliaților, alături de Hitler, nu sînt rezultatul politicii anumitor forțe interne din Ungaria, ci urmarea unei așa-zise «stări de lucruri tulburi» în bazinul dunărean, stările de lucru care ar fi apărut după prăbușirea monarhiei austro-ungare. Prin urmare, răspunderea participării Ungariei în război alături de Hitler nu cade asupra lui Horthy și asupra forțelor conducătoare din Ungaria, ci asupra popoarelor care, în 1918, au scuturat jugul opresiunii austro-ungare și și-au creat state naționale“⁴⁴. Subliniind că un astfel de punct de vedere al documentelor oficiale ungare este nedrept în sine, în sensul că ascunde pe adevărații vinovați, și, mai mult, tăinuiește poporului ungar faptul că adevărații vinovați se află chiar în Ungaria ; pe de altă parte că acest punct de vedere este indulgent față de fascism și că, în plus, poartă în el și revizionism, delegatul iugoslav arăta că, „punînd astfel problema, guvernul ungar nu are oare conștiința că respinge o mîină întinsă de către vecinii săi care doresc să ajute poporul ungar să iasă din catastrofa în care l-au aruncat conducătorii săi ?“ În continuare, reprezentantul Iugoslaviei atrăgea atenția că, prin pretențiile sale teritoriale, „guvernul ungar se angajează pe o cale foarte primejdioasă“, care „provoacă în țările vecine bănuiala că actuala Ungarie are intenția de a continua politica Ungariei vechi“, politică pe care o caracteriza ca fiind „izvorul permanent al revizionismului ungar și al tuturor tendințelor antidemocratice posibile“⁴⁵.

Opinia publică din România a luat cunoștință de pretențiile teritoriale ungare, după cum remarcă „Scînteia“, cu „adîncă revoltă“, considerîndu-le „ecoul unui glas pe care, spre binele poporului maghiar însuși, îl credeam amuțit pentru totdeauna“⁴⁶. Organul central de presă al C.C. al P.C.R. înregistra starea de spirit generală a națiunii atunci cînd ex-

⁴² „Scînteia“, nr. 602 din 17 august 1946.

⁴³ „Scînteia“, nr. 630 din 20 septembrie 1946 ; „Timpul“, nr. 3 240 din 20 septembrie 1946.

⁴⁴ *Ibid.*

⁴⁵ *Ibid.*

⁴⁶ „Scînteia“, nr. 603 din 18 august 1946.

prima „indignarea pe care o simte orice democrat, orice patriot român în fața atitudinii delegației Ungariei“, atitudine pe care o califica drept „o sfidare adusă dorinței de înțelegere, de concordie manifestată de reprezentanții României“. Dînd glas sentimentelor de amărăciune și de regret pentru readucerea în fața Conferinței de pace a unei „probleme închise“, „definitiv și drept rezolvată“, „Scînteia“ releva, totodată, dorința poporului român de edificare a unor raporturi prietenești, de bună vecinătate între cele două țări, precum și hotărîrea fermă a României de a respinge „orice încercare de a repune în discuție drepturile sale asupra Ardealului“⁴⁷.

În presă, în declarații și în cuvîntări publice ale militanților P.C.R. și ai celorlalte forțe politice democratice, inclusiv ale reprezentanților naționalității conlocuitoare maghiare din România, s-a atras atenția asupra gravelor consecințe pe care le putea aduce acceptarea revendicărilor teritoriale ungare, arătîndu-se, printre altele, că „ar ascuți antagonismele între naționalitățile conlocuitoare și popoarele ambelor țări“, că „orice cedare de teritoriu din corpul unitar al Transilvaniei nu rezolvă problema relațiilor și a conviețuirii pașnice între cele două popoare, ci creează antagonisme și mai mari în dauna democrației, a păcii și securității în centrul Europei“⁴⁸. „Maniera în care delegația ungară a formulat pretenții teritoriale, reclamînd o mare parte din Transilvania — arăta Lucrețiu Pătrășcanu, la o conferință de presă ce s-a ținut la Ambasada României de la Paris — nu ne-a surprins, datorită unei lungi campanii de presă, în cursul căreia oameni politici unguri au lăsat să se înțeleagă că vor formula pretenții teritoriale. Aceste pretenții găsesc delegația guvernamentală a poporului român pe aceeași poziție a răspunsului hotărît că frontiera de vest a României este definitiv fixată. Susținînd acest punct de vedere la Paris — releva L. Pătrășcanu —, noi avem convingerea că exprimăm nu numai sentimentul unanim al poporului român, dar și credința că aducem o contribuție însemnată la o pace dreaptă și trainică. Această pace, care fixează astăzi frontierele noastre la apus, este, într-adevăr, o pace dreaptă și echitabilă“⁴⁹.

În atmosfera generală antirevizionistă, speranțele cercurilor reacționare ungare în redobîndirea a cel puțin unei părți din Transilvania aveau să se spulbere foarte repede. În ședința Comisiei politice și teritoriale pentru Tratatul de pace cu Ungaria, din 28 august 1946, cererile din memoriul delegației ungare, care relua ideile expuse în fața întregii Conferințe la 14 august, n-au fost adoptate, constatîndu-se că nimeni nu dorește să le susțină. Problema urma să fie reluată însă de Comisia politică și teritorială pentru România. Întrebat de corespondentul special al Agerpres dacă vreo delegație și-a însușit amendamentul ungar referitor la Transilvania, D. Z. Manuiski, președintele Comisiei, a dat următorul răspuns : „Acest amendament nu s-a discutat, dar, după părerea mea, nu cred să fie vreuna din delegații care să-l susțină. Afară de delegația maghiară, bineînțeles“⁵⁰. Același corespondent transmitea din Paris că, potrivit unor „informații din cercurile maghiare, nu toți membrii guvernului ungar și nici toate partidele nu au fost de acord cu poziția lui Gyön-

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ A se vedea : „Scînteia“ nr. 609, 628 și 630 din 27 august, 18 și 20 septembrie 1946.

⁴⁹ „Timpul“, nr. 3 216 din 22 august 1946.

⁵⁰ „Scînteia“, nr. 603 din 18 august 1946.

gyösi. S-a remarcat, de asemenea, lipsa unui membru al Partidului comunist în delegația ungară⁵¹.

Așa cum rezultă din analiza documentelor, conduita generală și pretențiile concrete ale delegației Ungariei la Conferința de pace au fost precedate de o intensă acțiune politică, diplomatică și de propagandă. Astfel, în a doua jumătate a anului 1945 și în prima jumătate a celui următor, cu ocazia vizitelor făcute la Moscova, Londra, Washington și Paris, premierul Ferenc Nagy a expus pretențiile ungare referitoare la Transilvania și a încercat să obțină sprijinul marilor puteri pentru satisfacerea lor. În același scop s-a acționat prin memorii adresate Consiliului miniștrilor de externe și prin delegația social-democrației ungare participantă la Conferința de la Londra a Internaționalei Socialiste⁵². Concomitent, presa din Ungaria sau de peste hotare lăsa loc frecvent unor articole cu caracter revizionist.

În urma publicării proiectului Tratatului de pace cu Ungaria, s-au făcut încercări de analiză mai realistă a cauzelor reale care puneau, în adevăr, Ungaria într-o situație dificilă în fața Conferinței de pace. Organul de presă social-democrat „Népszava“, spre pildă, critica orientarea politicii externe a Ungariei, care, potrivit opiniei sale, „putea să fie condusă, în linii mari, cu multă competență“ și menționa consecințele grave ale faptului că, în ultimii douăzeci și cinci de ani, Ungaria se aflase pentru a doua oară de partea imperialismului german și că a rămas timpul cel mai îndelungat alături de aceasta, cât și motivului că „nici acum — în 1946 — clasa dominantă nu se debarasează cu hotărâre de trecut, continuă să calomnieze și să submineze democrația ungară“. Cu toate acestea — aprecia același ziar —, se putea face mai mult pentru ameliorarea situației externe a Ungariei și oferea ca exemplu acțiunile întreprinse de social-democrați, care, „de la Moscova pînă la Washington, au cutreierat într-una lumea ca să cîștige prieteni“⁵³. În aceeași chestiune, articolul intitulat : *Rezultatele Conferinței de pace de la Paris*, publicat în revista „Társadalmi Szemle“, arăta că, la prima punere a problemei, din cei 13 membri ai Comisiei politice și teritoriale pentru Tratatul de pace cu Ungaria nici unul nu și-a însușit pretențiile de revizuire a graniței româno-ungare⁵⁴. „Delegația ungară a făcut mari eforturi pentru a putea să-și expună cel puțin verbal punctul său de vedere. Ministrul de externe Gyöngyösi și tovarășul Gerő au făcut o vizită lui Stancovici* și lui Pușkin, ambasadorul U.R.S.S. la Budapesta și, într-adevăr, am reușit să obținem audiență“⁵⁵.

Abordînd aceleași probleme din unghiul de vedere al atitudinii pe care Ungaria, spre deosebire de România, a avut-o față de Germania, ziarul „Szabad Nép“, organul central de presă al Partidului Comunist Ungar, în articolul : *Pacea ungară și Partidul Comunist*, arăta adevărații vinovați de situația în care fusese adusă Ungaria — „în primul rînd, regimul din trecut, guvernele din timpul războiului, Horthy Miklós și clica

⁵¹ Ibid.

⁵² *Conferința de la Paris a miniștrilor de externe ai U.R.S.S., Statelor Unite, Marii Britanii și Franței*, Ministerul Informațiilor, Direcțiunea Radio (20 aprilie — 16 mai 1946 și 16 iunie — 12 iulie 1946), filele 59—61 și 132—133.

⁵³ „Népszava“, nr. 174 din 4 august 1946.

⁵⁴ „Társadalmi Szemle“, nr. 11, septembrie 1946.

* Dr. Sinisa Stancovici (Iugoslavia) era președintele Comisiei politice și teritoriale pentru Tratatul de pace cu Ungaria.

⁵⁵ „Társadalmi Szemle“, nr. 11, septembrie 1946.

lui". Ziarul releva necesitatea întăririi democrației în Ungaria, ca o condiție a îmbunătățirii relațiilor ei internaționale. Făcînd, însă, concesii campaniei revizioniste agitate de cercurile reacționare și adoptînd formula „nu tot, dar ceva”, același organ de presă scria : „Știm că România a contribuit cu armele la victoria împotriva lui Hitler, iar noi numai prin muncă. Dar, în numele ajutorului pe care l-au acordat muncitorii și țărani unguri Armatei Roșii, cerem interpretarea în favoarea noastră a punctului referitor la Transilvania din Convenția de armistițiu sovieto-română”⁵⁶.

Formulată, chipurile, în numele prieteniei româno-ungare și al intereselor democrației din ambele țări, această cerere contravenea poziției principiale și realiste a Partidului Comunist Ungar afirmată în timpul războiului, prin care condamna Dictatul de la Viena și se pronunța pentru soluționarea definitivă și în spirit etic a diferendului artificial creat de Hitler și Mussolini între cele două țări. Astfel, la 22 mai 1944, postul de radio „Kossuth”, aparținînd comuniștilor unguri, declara : „Nu avem nici un drept etnic de a menține cu forța ținuturile pe care le-am răpit de la cehi, sirbi și români, astfel că argumentul că, în cazul ieșirii din război, Slovacia, Croația și România ne-ar ataca nu are nici un sens, căci nici așa nu vom putea păstra teritoriile care ne-au fost atribuite de către nemți”. Pentru atitudinea adoptată în această problemă este, tot asemenea, concludent următorul pasaj din Apelul adresat la 7 septembrie 1944 de postul de radio „Kossuth”, în numele Partidului Comunist și al Frontului Ungar (Uniunea antifascistă a partidelor democratice ungare ilegale, creată din inițiativa comuniștilor în mai 1944) : „Noi am accentuat întotdeauna că sentința de la Viena nu constituie o sursă de drept privitoare la Transilvania. Dimpotrivă, cine a primit un teritoriu în dar de la Hitler, poate socoti cu siguranță că îl va pierde, mai curînd sau mai tîrziu. Am pretins ca Ungaria să declare fără valoare sentința de la Viena. Dar ca și cum am fi vorbit unor pereți”⁵⁷.

Departajînd poporul ungar animat de sentimente antifasciste și democratice, de politica reacționară și șovină a claselor dominante, comuniștii unguri cereau oamenilor muncii, tuturor forțelor sociale progresiste și antifasciste din Ungaria să militeze pentru o apropiere între popoarele vecine, pentru lichidarea animozităților provocate de consecințele politice revizioniste promovate de cercurile guvernante reacționare.

Aluziile făcute în presa din Ungaria, ca și în demersurile diplomatice ale guvernului acestei țări în preajma și în timpul Conferinței de pace, la Convenția de armistițiu dintre guvernul României și guvernele U.R.S.S., S.U.A. și Marii Britanii, semnată la Moscova, la 12 septembrie 1944, porneau de la cele două rezerve pe care articolul 19 al acestui document le cuprindea, cu privire la întinderea teritoriului ce urma să fie restituit României și confirmarea hotărîrii respective prin Tratatul de pace⁵⁸. Aceste rezerve, ca și măsura luată de Comandamentul militar sovietic în luna noiembrie 1944, de înlăturare, în unele județe din partea de nord a Transilvaniei, a autorităților românești, instaurate după eliberare,

⁵⁶ „Szabad Nép”, nr. 181 din 10 august 1946.

⁵⁷ Arhivele Statului București, fondul Ministerul Propagandei Naționale, Buletine, dosarul nr. 237, fila 117.

⁵⁸ Kállai Gyula, *A magyar függetlenség mozgalom. 1936—1945 (Mișcarea ungară de independență. 1936—1945)*. Reprodus după „Magazin istoric”, nr. 8 (161), august 1980, p. 42.

au deschis, ulterior, cercurilor politice din Ungaria posibilități de manevră, făcându-le să speră că s-ar putea obține interpretarea textului articolului 19 al Convenției de armistițiu dintre România și Națiunile Unite în favoarea Ungariei. Din conținutul Convenției de armistițiu cu Ungaria, semnată la Moscova, la 25 ianuarie 1945, rezultă, însă, că marile puteri ale coaliției antihitleriste nu erau dispuse să dea câștig de cauză pretențiilor teritoriale ungare. Articolul 2 al Convenției preciza că „Ungaria a acceptat obligația de a evacua, în limitele frontierelor ungare existente la 31 decembrie 1937, toate trupele și toți funcționarii unguri din teritoriile Cehoslovaciei, Iugoslaviei și României, pe care aceasta le ocupase; ea a acceptat, de asemenea, să abroge dispozițiile legislative și administrative relative la anexarea la Ungaria a teritoriilor cehoslovace, iugoslave și române”. Iar articolul 19 stipula că: „Sentința arbitrală de la Viena din 2 noiembrie 1938 și sentința de la Viena din 30 august 1940 sînt declarate de către cei prezenți nule și neavenite”⁵⁹.

Cam în aceeași perioadă, însă, adică în preajma Conferinței de la Ialta, Statele Unite și Marea Britanie se situau pe poziția de a obține în convorbirile cu U.R.S.S. o soluție care să dea o oarecare satisfacție pretențiilor Ungariei. Sesizînd faptul că lipsa de fermitate a guvernelor marilor puteri ale coaliției antihitleriste favorizaseră manevrele politice-diplomatice ungare, istoricul și juristul american John Campbell, fost membru al delegației S.U.A. la Conferința de pace, scria că: „Guvernul sovietic părea hotărît să confirme dreptul României asupra întregii Transilvanii”, ceea ce și făcuse la 13 martie 1945, cînd acceptase instaurarea oficială a administrației românești în acest teritoriu și reintegrarea lui în granițele statului român, dar — observa J. Campbell — „reprezentantul sovietic la Budapesta nu șovăie să vorbească despre posibilitatea de a face ceva pentru a satisface cerințele Ungariei, însă la Londra și la Paris (la sesiunile Consiliului miniștrilor de externe — *n. n.*) delegația sovietică a sprijinit România”⁶⁰.

Potrivit hotărîrii unanime adoptate de Consiliul miniștrilor de externe la 7 mai 1946 privind anularea Dictatului de la Viena și restabilirea graniței apusene a României pe traseul existent la 1 ianuarie 1938, la Conferința de pace nici una dintre marile puteri nu s-a pronunțat în favoarea pretențiilor teritoriale ungare, acestea fiind respinse de Comisia politică și teritorială pentru Tratatul de pace cu Ungaria la 28 august 1946. Profitînd, însă, de neatenția unor delegații și de neînțelegerea reală a situației din partea altora, reprezentanții Ungariei au reușit să determine reluarea discuției asupra cererilor lor. Astfel, la propunerea delegației Australiei, s-a stabilit o procedură de lucru în comun a comisiilor politice și teritoriale pentru România și Ungaria, cu invitarea reprezentanților celor două țări. Ca urmare, în perioada 31 august—5 septembrie 1946, au avut loc ședințe ale comisiilor politice și teritoriale respective, reunite, în prezența delegațiilor României și Ungariei, care și-au expus, succesiv, punctele de vedere. Primul a fost audiat Pál Auer, ambasadorul Ungariei la Paris. El a prezentat vechile cereri, dar mai reduse, limitîndu-se la una pe care o socotea modestă — 4 000 km pătrați din teritoriul României, incluzînd orașele Arad, Oradea, Salonta, Carei și Satu Mare. Concomitent, delegatul ungar a reluat atacurile la adresa Tratatului de la

⁵⁹ *Relații internaționale în acte și documente*, vol. II (1939—1945), p. 180 și 182.

⁶⁰ John Campbell, *Fixarea frontierelor teritoriale în Europa*, în „Foreign Affairs”, New York, nr. 1, octombrie 1947.

Trianon. Odată cu multe date istorice eronate, Pál Auer a pretins că noua cerere a delegației ungare „avea caracterul unei simple reajustări de frontieră”⁶¹.

Delegația română a putut spulbera cu ușurință aserțiunile lui Pál Auer. În expunerea din 2 septembrie 1946 a delegației române, Gheorghe Tătăărăscu a făcut o temeinică argumentare, bazată pe date istorice, etnice și economice, precum și pe concluziile rezultate din activitatea comisiei internaționale care studiaseră problema frontierei româno-ungare în vederea încheierii tratatelor de pace de la sfârșitul primului război mondial, demonstrând lipsa de consistență a concepției susținute de delegația ungară. Frontiera româno-ungară stabilită atât prin Tratatul de pace de la Trianon, cât și prin proiectul de tratat în discuție — arăta reprezentantul României — „este o frontieră etnică”, Transilvania fiind leagănul însuși al națiunii române și „care, în ciuda vitregiei vremurilor, a știut să rămână o provincie românească, populată ieri, ca și astăzi, de o majoritate românească”. Pentru această frontieră — reamintea Gh. Tătăărăscu — „s-au pronunțat, încă din 1919, experți americani care, după luni de studiu, au ajuns la concluzii identice cu cele ale diplomaților”, în sensul că ea era fixată „conform liniei de demarcație etnografică între popoarele interesate”, luându-se în considerație, totodată, configurația fizică a teritoriilor, nevoile vieții economice normale și căile de comunicație⁶². Experții americani, printre care figurau profesorii Coolidge de la Universitatea Harvard, Charles Seymour de la Universitatea Yale, Douglas Johnson de la Universitatea Columbia, au colaborat cu alți specialiști de înaltă autoritate, ca André Tardieu și Jules Laroche (Franța), sir Eyre Crowe, sir James Headleam-Morlew și Allen W. A. Leeper (Marea Britanie), ale căror studii și rapoarte au contribuit, de asemenea, la trasarea liniei de frontieră, cu competență, ținând seama de realitățile etnice-geografice și de indivizibilitatea spațiului economic unitar al Transilvaniei.

În același timp, delegația română a arătat cât de greșită era informația delegației ungare potrivit căreia unirea Transilvaniei cu România s-a produs „fără consultarea populațiilor interesate”. În adevăr, asemenea altor națiuni subjugate de Imperiul austro-ungar, angajate în marele act istoric al emancipării, al realizării idealului național, la deschiderea Conferinței de pace de la Paris din 1919—1920, România era, de fapt și de drept, stat național unitar, constituit pe teritoriul locuit dintotdeauna de români. Actele fundamentale cu valoare de lege care consfințeau aceasta erau hotărârile colective plebiscitare din 1918, precum și tratatele de alianță din 1916, în baza cărora România participase la primul război mondial și care promiteau satisfacerea dezideratului unității naționale⁶³. Reamintind declarația de autodeterminare a românilor, adoptată la Oradea, la 12 octombrie 1918, și citită peste câteva zile, la 18 octombrie, în Parlamentul din Budapesta, precum și Rezoluția Marii Adunări Națio-

⁶¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 9 015.

⁶² „Libertatea”, nr. 615 din 5 septembrie 1946.

⁶³ A se vedea: Ștefan Pascu, *Făurirea statului național unitar român*, vol. 1—2, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1984; Viorica Moisuc, *Tratatul de la Trianon — consacrare internațională a legitimității unirii Transilvaniei cu România*, în „Anale de istorie”, anul XXII, nr. 3/1976, p. 44—57; Mircea Mușat, *Confirmarea internațională a făuririi statului național român unitar în memorabilul an 1918*, în *Contribuții la studierea istoriei contemporane a României*, Editura politică, București, 1980, p. 27—42.

nale de la Alba Iulia de la 1 Decembrie 1918, delegația României a ținut să sublinieze că, date fiind aceste fapte, Tratatul de pace semnat la Trianon la 4 iunie 1920 nu a făcut altceva decât să recunoască actul istoric de unire a Transilvaniei cu România. În consecință, delegația română s-a opus cu hotărîre cererii de a ceda cei 4 000 de kilometri pătrați ceruți de Ungaria, cu atît mai mult cu cît această ar fi însemnat și „o decapitare economică, feroviară, culturală și religioasă a Transilvaniei apusene”.

În legătură cu starea de spirit a cetățenilor români de naționalitate maghiară, prezentată fals de delegatul Ungariei, delegatul român a adus la cunoștință Rezoluția Comitetului Executiv Central al Uniunii Populare Ungare, reunit între 15 și 18 noiembrie 1945, la Tîrgu Mureș, care proclama: „Nu putem aproba nici o încercare, fie că vine din partea ungară, fie din partea română, care să creeze din nou în Transilvania, prin mijloace similare celor ce au dus la arbitrajul de la Viena, un focar de război în slujba reacțiunii internaționale”⁶⁴. În aceeași Rezoluție, după ce se sublinia că „rezolvarea problemei naționale din Transilvania nu este o problemă de frontieră, ci realizarea efectivă a întăririi democrației, a egalității în drepturi naționale”, se exprima recunoștința față de guvernul României, prezidat de dr. Petru Groza, „pentru eforturile ce le face în scopul asigurării drepturilor noastre politice, atît pentru posibilitățile ce ne oferă de a ne instrui în limba noastră maternă, cît și pentru protecția intereselor noastre economice”.

„Guvernul român — conchidea Gh. Tătărescu — declară că orice act tinzînd să modifice frontiera româno-ungară ar echivala cu distrugerea unei opere de justiție și cu crearea unui nou focar de agitație în această parte a Europei și că orice act menit să-l angajeze într-o discuție asupra politicii sale interne și a legilor sale organice ar fi considerat ca o știrbire a suveranității și independenței sale”.

După audierea celor două delegații, s-a trecut la discutarea articolului 2 al proiectului Tratatului de pace cu România. Reprezentanții U.R.S.S., Marii Britanii, Franței și S.U.A. au expus, succint și foarte clar, considerentele avute în vedere atunci cînd s-a căzut de acord asupra articolului respectiv. Astfel, delegatul Angliei, Gladwyn Jebb, afirma: „Cînd Consiliul celor patru (miniștri de externe — *n.n.*) a luat o hotărîre în această privință, nici unul din cei patru miniștri de externe nu era absolut convins de temeinicia revendicărilor ungare”. Pentru acest motiv, ei s-au pronunțat în favoarea menținerii frontierei din 1938⁶⁵. Era, deci, limpede că, în urma examinării documentelor depuse de Ungaria, reprezentanții marilor puteri nu putuseră găsi o bază obiectivă de argumentare care să dea credibilitate pretențiilor ungare. Realitatea istorică, faptele din trecutul îndepărtat, ca și din cel apropiat, confirmau, dimpotrivă, apartenența organică a întregii Transilvanii la România. Un argument important adus în discuție de reprezentantul britanic era acela că „administrația românească a Transilvaniei din ultimii 20 de ani a dus la ridicarea ei la un nivel economic înfloritor”. El s-a arătat, de aceea, cu totul de acord cu teza potrivit căreia rectificarea de frontieră propusă de Ungaria ar constitui „o ruptură a sistemului economic românesc”⁶⁶.

⁶⁴ „Libertatea”, nr. 615 din 15 septembrie 1946 ; „Világosság” (Cluj) din 21 noiembrie 1945.

⁶⁵ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fondul Conferința de pace de la Paris, dosarul nr. 89.

⁶⁶ *Loc. cit.*

Reprezentantul Franței, generalul Georges Catroux, a adăugat că adoptarea articolului 2 are o mare valoare morală, căci „implică o condamnare formală a sentinței arbitrare de la Viena, act de violență criminală“. El accentua, de asemenea, că „articolul trebuie acceptat și pentru a nu distruge integritatea economică a României“⁶⁷.

Delegatul sovietic, A. E. Bogomolov, înfierînd Dictatul de la Viena, a adăugat la cele expuse de Jebb și de Catroux că în Consiliul miniștrilor de externe s-a examinat cu deosebită atenție problema frontierei ungaro-române și, după serioase deliberări, s-a anulat Dictatul și s-a hotărît restabilirea frontierei din 1938. Susținînd că „Transilvania trebuie să revină în întregime României, așa cum s-a hotărît în toate reuniunile internaționale“, reprezentantul U.R.S.S. a spus că un alt considerent avut în vedere a fost importanta contribuție a României în războiul antihitlerist.

La rîndul său, A. Harriman a menționat că guvernul S.U.A. nu mai insistă asupra sugestiei făcute în septembrie 1945 privind modificarea frontierei româno-ungare și a declarat, de asemenea, că „sprijină articolul 2, așa cum a fost el întocmit și aprobat de Consiliul miniștrilor de externe“⁶⁸.

La 5 septembrie 1946, Comisia politică și teritorială pentru România a adoptat articolul 2 al proiectului Tratatului de pace⁶⁹; la 10 octombrie 1946, ședința plenară a Conferinței de pace a aprobat, de asemenea, fără nici o modificare și fără nici un vot împotrivă, același articol, care prevedea anularea Dictatului de la Viena din 30 august 1940 și menținerea graniței de nord-vest a României „așa cum era ea la 1 ianuarie 1938“⁷⁰.

În acest fel, din nou, un for internațional, la care participau și cele două mari puteri, dintre care una — U.R.S.S. — nu semnase, iar alta — S.U.A. nu ratificase Tratatul de la Trianon din 1920, reconfirma justetea clauzelor incluse în acel Tratat privind frontiera româno-ungară. Analiza documentelor Conferinței de pace de la Paris atestă pe deplin că această decizie s-a bizuit pe argumentele de nezdruccinat al dreptății și ale adevărului istoric.

Anularea Dictatului fascist de la Viena a constituit, în esență, o expresie a condamnării politicii bazate pe dominația forței, imoralității și in justiției în relațiile internaționale, pe învrăjbire între state și națiuni. De aceea, recunoașterea caracterului nul și neavenit al Dictatului imperialist din 30 august 1940 a fost privită în România nu numai ca un act de justiție, ci și ca unul deschizător de noi posibilități dezvoltării relațiilor multilaterale dintre cele două popoare vecine, al căror trecut de luptă pentru emancipare națională și progres social, fiind atît de legat, pleda și pledează pentru excluderea în viitor a oricăror raporturi statale în afara respectului reciproc, colaborării și prieteniei.

Este de relevat că noul prim-ministru ungar, Dinnyés Lajos, care, în zilele de 23—25 noiembrie 1947, a condus o delegație guvernamentală ungară aflată în vizită în România, declara cu satisfacție că „Problema litigioasă dintre cele două țări o considerăm rezolvată“. Afirmînd că guvernul României, prezidat de dr. Petru Groza, „a inaugurat o eră nouă

⁶⁷ Loc. cit.

⁶⁸ Loc. cit.

⁶⁹ *Recueil des Documents de la Conference de Paris*, tome IV, p. 193—194. Au votat pentru: S.U.A., U.R.S.S., Franța, Marea Britanie, R. S. S. Bieloruscă, Canada, India, R. S. S. Ucraineană, Noua Zeelandă, Cehoslovacia. S-au abținut: Australia și Uniunea Sud-Africană.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 169.

în istoria raporturilor româno-ungare“ și că „Ungaria democratică nu cunoaște și nu tolerează nici un revizionism șovin“, premierul ungar arăta că, în spatele litigiilor și divergențelor dintre cele două țări „au stat întotdeauna tendințele marilor puteri imperialiste de subjugare concomitentă a poporului ungar și a poporului român. Manifestarea cea mai brutală a acestora am putut-o vedea în anii celui de-al doilea război mondial, cînd Hitler, începînd cu așa-zisul arbitraj de la Viena, a ținut permanent în evidență problema Transilvaniei și a șantajat cînd România, cînd Ungaria, în scopul războiului său fascist, cîmpitor“. Conchizînd, primul-ministru al Ungariei sublinia necesitatea de a se ține seama de trista experiență a trecutului, care dovedea că neînțelegerile și divergențele „au servit exclusiv dușmanilor din interior și din afară și adevăratele victime ale litigiilor au fost întotdeauna interesele adevărate ale popoarelor noastre”⁷¹.

Dictatul fascist de la Viena din 30 august 1940, respins de la început, cu profundă indignare și revoltă, de poporul român, precum și de forțele democratice din întreaga lume, de opinia publică progresistă mondială, a fost denunțat de instanțele supreme ale statului român la 23 August 1944, odată cu declanșarea revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă. În noile condiții istorice, create de victoria revoluției, pînă la 25 octombrie 1944, armata română, luptînd eroic, alături de trupele sovietice, și avînd sprijinul unanim al națiunii, a eliberat în întregime partea de nord-vest a României de sub ocupația fascisto-horthystă, ceea ce a marcat *anularea în fapt* a odiosului verdict imperialist din 1940. Conferința de pace de la Paris din 1946 a consfințit această realitate și i-a dat o consacrare juridică internațională, recunoscînd caracterul nul și neavenit al Dictatului fascist de la Viena din 30 august 1940. Decizia Conferinței de la Paris din 1946, înscrisă în Tratatul de pace semnat la 10 februarie 1947, reprezintă o confirmare a adevărului că relațiile de forță și dictat, de încălcare a integrității teritoriale, a independenței și suveranității naționale sînt condamnate de istorie și sortite eșecului.

⁷¹ „Scînteia“, nr. 986 din 28 noiembrie 1947.

PARTIDUL COMUNIST ROMÂN — LIANTUL UNITĂȚII ȘI COEZIUNII POPORULUI ÎN OPERA DE RIDICARE A PATRIEI PE NOI TREPTE DE CIVILIZAȚIE SOCIALISTĂ

MARIN BADEA

Comuniștii, toți oamenii muncii, întregul nostru popor, într-o indisolubilă unitate, aniversează, în acest an, împlinirea a șapte decenii de la făurirea, în 1918, a statului național unitar român, moment de însemnătate crucială pentru dezvoltarea națiunii, pentru ascensiunea țării pe treptele progresului istoric, pentru creșterea și amplificarea mișcării muncitorești, ca forță de regenerare revoluționară fundamentală a societății. Așa cum relevă secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Înfăptuirea unității statului român — operă a maselor largi din întreaga țară, a întregului nostru popor — a realizat cadrul național și social-economic pentru dezvoltarea mai rapidă a forțelor de producție ; înmănuncherea laolaltă a energiilor și capacităților creatoare ale poporului nostru a creat condiții favorabile activității forțelor progresiste ale societății, mișcării muncitorești revoluționare”¹.

În noul cadru istoric de după Marea Unire, forțele revoluționare ale societății și, în primul rînd, clasa muncitoare, în frunte cu comuniștii, s-au afirmat cu o vigoare mereu sporită. Partidul clasei muncitoare a cunoscut, după Marea Unire, și pe temeiul acestei mărețe împliniri istorice, un amplu și semnificativ proces de maturizare politică-ideologică, în cadrul căruia au fost redefinite liniile programatice ale mișcării revoluționare, au fost fixate formele și mijloacele de luptă corespunzător noilor condiții social-politice.

Ancorat organic în realitatea istorică românească, preocupat să-și alcătuiască și să pună în valoare un program de acțiune politică revoluționară inspirat în permanență din dorul nestins al poporului de a trăi într-o societate a dreptății sociale și libertății naționale, din întreaga lui experiență de muncă și de luptă, partidul comuniștilor s-a afirmat ca exponent fidel al gîndurilor și năzuințelor celor mai arzătoare ale oame-

100 ¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 350.

nilor acestei țări, ca o neînfricăată călăuză în lupta revoluționară a maselor largi pentru o nouă condiție a existenței lor.

P.C.R. a apreciat, în mod consecvent, că pentru zdrobirea fascismului și apărarea cu succes a integrității teritoriale, a independenței și suveranității țării era nevoie de unitatea tuturor forțelor sociale, politice, de coeziunea întregului popor în jurul unei platforme politice naționale, ceea ce, de fapt, s-a și realizat în România. Capacitatea partidului de a dirija energiile revoluționare, patriotice ale națiunii, de a stabili obiectivele esențiale ale luptei acesteia a făcut ca din mișcarea antifascistă a întregului popor să se dezvolte nemijlocit revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, deschizătoare a unei ere noi în dezvoltarea poporului român, în efortul său de făurire a unei vieți noi. Referindu-se la semnificația evenimentului de la 23 August 1944, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază că „Înfăptuirea actului istoric de la 23 August a deschis o eră nouă în istoria poporului român — era unor profunde transformări democratice, revoluționare, a realizării deplinei independențe și suveranități naționale, a făuririi unei vieți noi”².

Se verifica astfel, o dată mai mult, justetea istorică a strategiei politice promovate de comuniști, al cărei temei l-a constituit preocuparea permanentă pentru stimularea spiritului viu al luptei populare, pentru angajarea, sub steagul idealurilor nobile de libertate socială, de independență și suveranitate națională, a celor mai largi categorii sociale. De altfel, marile obiective istorice, atât sociale, cât și naționale, nu puteau fi atinse decât prin încordarea forțelor întregului popor, prin angajarea lui conștientă, sub conducerea partidului politic consecvent revoluționar, așa cum este partidul comunist. Numai un asemenea partid politic putea filtra adevăratul conținut al experienței istorice deja acumulate, putea sesiza sensul real al dezvoltării social-economice a țării și, pe această bază, să proiecteze căile și mijloacele adecvate de acțiune. Realitatea istorică arată că tocmai din perspectiva unei astfel de necesități istorice și a acuității cu care și-a găsit reflectarea în conștiința politică a poporului român au gândit și au acționat comuniștii, fie în cursul rezistenței antihitleriste, fie al desfășurării revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, când au pus accentul tocmai pe imperativul stringent al unității de acțiune a tuturor forțelor social-politice, pe angajarea în luptă a întregului popor. Referindu-se la locul și rolul P.C.R. în desfășurarea proceselor istorice premergătoare revoluției din August 1944, tovarășul Nicolae Ceaușescu reliefează că „Partidul nostru a pornit de la faptul că răsturnarea dictaturii militaro-fasciste, ieșirea din războiul antisovietic și participarea la lupta împotriva Germaniei fasciste constituiau o necesitate istorică națională, iar realizarea acestor obiective impunea colaborarea cu toți aceia care erau gata, într-o formă sau alta, să ia parte la această mare bătălie”³.

Așadar, în însăși retorta vie a istoriei, respectiv în desfășurarea evenimentelor care au marcat pregătirea și desfășurarea victorioasă a revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă, ca, de altfel, prin întreaga suită de fapte care marcase drumul său eroic de luptă și jertfe, Partidul Comunist Român a probat convingător că este

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 10, Editura politică, București, 1974, p. 623.

³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 10, p. 243.

forța politică ferm atașată maselor largi populare, că se identifică întru totul cu cauza libertății sociale, cu năzuințele întregului popor de libertate, independență și suveranitate națională. În conștiința politică a maselor, a poporului s-a oglindit adevărul că pentru comuniști concordanța dintre vorbe și fapte este reală, că devotamentul și spiritul de jertfă în concretizarea programului revoluționar de luptă pentru libertate, pentru socialism caracterizează cu adevărat conduita partidului comunist.

Aceasta a făcut ca prestigiul și autoritatea partidului în rîndurile maselor să sporească neconținut, iar încrederea cu care a fost urmat de clasa muncitoare, de țărănime, de intelectualitatea progresistă și democratică în anii grei ai ilegalității, iar apoi în cursul rezistenței antihitleriste, al desfășurării revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă să capete noi dimensiuni, să fie un impuls real în lupta pentru transformări revoluționare.

În această lumină, se relevă, în marea ei semnificație, concluzia riguroasă întemeiată din punct de vedere științific pe care o datorăm secretarului general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, potrivit căreia „Partidul nostru nu și-a impus rolul de forță politică conducătoare în societatea noastră; el și-a cîștigat acest rol prin lupte grele, prin singele militanților săi vărsat în bătălii de clasă cu exploatorii, prin dragostea și abnegația cu care comuniștii au servit și servesc interesele supreme ale întregului popor”⁴. Este o apreciere ce și-a găsit reflectarea și în Programul P.C.R., în care se subliniază că rolul partidului ca forță politică conducătoare a societății, recunoscut de întregul popor, „este rezultatul politicii sale juste, marxist-leniniste, al identificării lui depline cu interesele vitale ale maselor populare, al capacității sale de a conduce cu fermitate poporul pe calea eliberării sociale și naționale, a făuririi societății socialiste, a ridicării bunăstării materiale și spirituale”⁵.

Politica P.C.R. de slujire a intereselor naționale ale poporului, de asigurare a independenței și suveranității patriei imediat după încheierea celui de-al doilea război mondial și în anii care au urmat, forța cu care a mobilizat clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea animată de vederi progresiste și democratice pe calea luptei pentru transformarea revoluționară a societății, pentru socialism au făcut ca încrederea în justa programul de acțiune al comuniștilor să se amplifice neconținut. O încredere viu atestată de faptul că masele largi populare, urmînd partidul comunist, au acționat consecvent pentru înlăturarea vechilor structuri sociale, care asiguraseră exercitarea dominației de clasă a exploataților, pentru edificarea societății noi, socialiste. O încredere alimentată și fortificată neconținut de cursul ascendent al procesului revoluționar, care făcea să se realizeze, prin opera maselor, transformarea din temelii a structurilor societății românești și, astfel, să devină realitate proiectul politic revoluționar elaborat de partid. În acest sens, sînt profund semnificative forța și eficiența pe care le-a relevat lupta revoluționară a clasei muncitoare la 11 iunie 1948, cînd principalele mijloace de producție au fost transferate din proprietatea burgheziei în proprietatea sa, cînd, la

⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, Editura politică, București, 1970, p. 642.

⁵ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura politică, București, 1975, p. 112.

calitatea de producător, clasa muncitoare și-a adăugat, mai întâi, pe aceea de proprietar, iar prin actul creator al muncii, și pe cea de beneficiar.

Pe firul aceleiași curs revoluționar de înlăturare a relațiilor sociale proprii vechii orînduirii, Partidul Comunist Român a condus procesul istoric de transformare socialistă a agriculturii, declanșat în martie 1949 și încheiat în primăvara anului 1962. De asemenea, în strînsă legătură cu idealurile socialismului, cu necesitatea construirii noii societăți, P.C.R. a inițiat și a condus opera de făurire a unei culturi noi, a unui tezaur spiritual caracteristic unei epoci de adînci transformări economice și sociale, în care să-și găsească o reflectare adecvată aspirațiile maselor largi de oameni ai muncii, de libertate socială și națională, de împlinire a personalității umane.

Dar operă revoluționară a fost nu numai acțiunea de înlăturare a vechii orînduirii, ci și angajarea fermă a clasei muncitoare, a țărănimii, a intelectualității, a tuturor oamenilor muncii pe frontul luptei pentru refacerea economiei naționale după distrugerile provocate de război. În cadrul acestei grandioase acțiuni, s-a realizat efortul eroic de dezvoltare a industriei, s-a materializat ideea programatică a P.C.R. ca, într-o perioadă cît mai scurtă, să fie depășită starea de subdezvoltare economică a țării — una din moștenirile istorice grele lăsate de clasele exploataatoare și de asuprirea străină, care s-a exercitat secole de-a rîndul asupra poporului nostru. Iar primele succese obținute pe frontul reconstrucției economice și apoi al politicii promovate stăruitor de partidul comunist pentru industrializarea țării au contribuit și mai mult la întărirea convingerii maselor largi ale poporului că munca și rezultatele efortului propriu nu vor mai răspunde decît rosturilor exprimate de țară, de națiune, că împlinirea aspirațiilor de progres și civilizație va depinde doar de ele, de propria capacitate de muncă, de creație materială și spirituală.

Cu prețul multor eforturi, România a fost transformată într-un veritabil șantier. Fabriци și uzine au împînzit țara, făcînd să sporească mereu rîndurile clasei muncitoare, să-i ridice necontenit competența, calificarea și, implicit, forța de creație.

Un rol important în desfășurarea procesului revoluționar de creare a infrastructurii societății socialiste a avut ritmul imprimat de partid dezvoltării agriculturii, științei, învățămîntului și culturii, altor domenii de activitate, cu reflexul lor obiectiv în planul dezvoltării forței și capacității de creație ale țărănimii, intelectualității, ale tuturor oamenilor muncii. Și aceasta cu atît mai mult cu cît, programatic, partidul comunist s-a preocupat permanent de creșterea nivelului de conștiință revoluționară al maselor, care a înregistrat trepte noi, tot mai înalte ; munca politică-ideologică desfășurată de partid, de organizațiile de masă s-a dovedit a fi, chiar din perioada de început a revoluției și construcției socialiste, o importantă forță modelatoare. Factorul conștiință a ajuns să capete, în mod obiectiv, noi valențe, să fie din ce în ce mai mult o forță propulsoare pentru acțiunea social-politică, partidul acționînd consecvent pentru punerea sa efectivă în valoare.

Toate acestea au permis clasei muncitoare, tuturor oamenilor muncii să se manifeste în forme tot mai active în viața țării, să aibă un rol deosebit nu numai în procesul productiv, în edificarea bazei materiale a societății socialiste, ci și în făurirea noilor raporturi sociale.

În același context istoric nou, caracterizat prin ample și semnificative mutații, cantitative și calitative, cu repercusiunile obiective care s-au imprimat în fizionomia de ansamblu atît a clasei muncitoare, cît și

a celorlalte categorii de oameni ai muncii, s-a produs și o restructurare continuă a conținutului relațiilor dintre clasa muncitoare și țărănime, dintre aceste două clase și intelectualitate, ceea ce a avut ca efect istoric obiectiv dezvoltarea comunității de interese economice, politice și ideologice, a unității de aspirații a oamenilor muncii în baza cărora avea să se și realizeze convergența de acțiune în clădirea societății socialiste. O unitate de interese care explică însuși procesul istoric de fortificare neconținută a legăturilor dintre partid și popor, implicit de creștere a rolului P.C.R. ca forță politică conducătoare în societate.

Sigur că procesul revoluționar din țara noastră, mai ales în primele două etape — 1944—1947 și 1948—1964 — nu a cunoscut o desfășurare lină. Dimpotrivă, în derularea lor, revoluția și construcția socialistă au pus în evidență și unele greutăți, unele erori de înțelegere a fenomenelor economice-sociale, a căilor și mijloacelor de acțiune pentru transformarea societății. Au putut lua naștere stări de lucruri negative atât în domeniul construcției economice, cât și în planul relațiilor sociale, în învățămînt, știință și cultură, în funcționarea sistemului politic, ca și în alte sfere de activitate. Este evident că asemenea erori n-au putut să nu se răsfrîngă ca atare în planul conștiinței politice a maselor, a poporului, cu efecte nedorite pentru dinamica specifică procesului revoluționar. La Congresul al IX-lea al partidului, din inițiativa tovarășului Nicolae Ceaușescu, s-a procedat cu îndrăzneală — avîndu-se în vedere tocmai necesitatea fortificării continue a legăturilor dintre partid și popor, a amplificării încrederii maselor în forța politică desemnată de istoria însăși să le conducă pașii pe calea edificării socialismului — la dezvăluirea greutăților și a erorilor și, mai ales, a surselor care le-au generat. Analiza critică a unor stări negative din trecutul mai apropiat sau mai îndepărtat s-a relevat a fi o necesitate, impusă ca atare de practica politică, de imperativul stringent al asigurării unui curs nou activității generale de transformare revoluționară a societății. „Tot ce am înfăptuit — spunea tovarășul Nicolae Ceaușescu în fața delegaților la Congresul al IX-lea al partidului — s-a obținut prin munca plină de eroism și abnegație a întregului nostru popor. Calea pe care am străbătut-o nu a fost netedă și ușoară. Am avut de înfruntat și greutăți, în munca noastră s-au manifestat și lipsuri, unele, desigur, inerente operei de mare amploare pe care o înfăptuim. Considerăm că e necesar să ne oprim asupra unor deficiențe mai importante din această perioadă, spre a trage învățăminte pentru îmbunătățirea activității noastre în viitor“⁶.

Analiza critică realizată la Congresul al IX-lea, continuată pe fiecare domeniu de activitate la congresele următoare, la conferințele naționale, în alte forumuri de partid și de stat, a fost însoțită de măsuri concrete cu caracter economic, politic, legislativ ș.a., în lumina convingerii exprimate limpede în iulie 1965, ca și ulterior, de către secretarul general al partidului, că, dincolo de realizările obținute, oricît de mari și oricît de spectaculoase, comuniștii trebuie să considere, pornind de la aprecierea lucidă și realistă a nivelului atins, că „mai avem încă mult de făcut pe calea dezvoltării industriale a țării, a făuririi unei agriculturi moderne, pentru ridicarea patriei la nivelul țărilor cu economie avansată, la acel

stadiu care să asigure poporului român o viață îmbelșugată, o înaltă civilizație materială și spirituală”⁷.

În același timp, s-a apreciat, cu deplin temei, că analiza critică a realității nu este totul, că rezultatele ei trebuie să se constituie în premisă pentru fundamentarea previziunii și elaborarea științifică a planurilor dezvoltării ulterioare, pentru definirea și argumentarea obiectivului revoluționar primordial — ridicarea patriei pe trepte noi, calitativ superioare, pentru creșterea continuă a capacității de creație a maselor, a poporului, implicit a unității și coeziunii lor în jurul partidului ca forță politică conducătoare. Și din acest punct de vedere Congresul al IX-lea s-a dovedit a avea o importanță deosebită. La acest istoric forum al partidului, datorită inițiativei teoretice a tovarășului Nicolae Ceaușescu a fost abordată într-un mod nou problema desfășurării operei de edificare a socialismului. Pornind de la ideea fundamentală, profund novatoare, a continuității procesului revoluționar, partidul a elaborat o strategie amplă a dezvoltării, concepută astfel încât să cuprindă toate domeniile de activitate : economic, științific și cultural, pentru ca — așa cum releva tovarășul Nicolae Ceaușescu în Raportul prezentat la Congresul al IX-lea al partidului — „o dată cu dezvoltarea forțelor de producție să perfecționăm continuu și relațiile de producție. În cadrul acestui proces complex se vor asigura dezvoltarea întregii societăți, ridicarea nivelului de conștiință și de cultură al poporului”⁸.

În această viziune, care a cunoscut dezvoltări teoretice ulterioare în documentele partidului, în opera secretarului său general, ca, de pildă, la Congresul al X-lea al partidului, s-a acționat pentru realizarea societății socialiste multilateral dezvoltate. În vederea îndeplinirii acestui obiectiv — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, „trebuie să dezvoltăm nu numai baza materială, foarte importantă de altfel, ci toate celelalte compartimente ale societății, inclusiv activitatea de educație, cultura, conștiința socialistă, democrația, participarea maselor la conducerea societății”⁹. Așadar, prin însăși formularea tezei de o excepțională însemnătate teoretică și practică privind făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate și prin activitatea de realizare a structurilor ei, de elaborare și concretizare a programului de acțiune pentru atingerea unui asemenea obiectiv strategic, s-a procedat la reorganizarea generală a societății, la înnoirea susținută a cadrului instituțional, la crearea mecanismelor și pîrghiilor cu ajutorul cărora să se acționeze simultan și eficient pentru perfecționarea continuă a tuturor laturilor vieții sociale, stimulîndu-se neconținut nu numai forța și capacitatea de creație ale maselor, ci și consolidarea unității poporului, a coeziunii sale în jurul partidului. Așa cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu în Tezele din aprilie, „partidul nostru, îndeosebi după Congresul al IX-lea, a adoptat o serie de măsuri și a perfecționat activitatea de conducere, de planificare, de organizare, inclusiv

⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, p. 18.

⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, p. 18—19.

⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 18, Editura politică, București, 1979, p. 403.

dezvoltarea democrației socialiste, așa cum este bine cunoscut. De aceea, pentru noi acum nu se pun asemenea probleme“¹⁰.

Temeiul obiectiv al unității și coeziunii poporului, al legăturilor organice dintre partid și popor îl constituie baza materială, nivelul avuției naționale. Angajînd poporul pe calea făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, a civilizației noi, socialiste, partidul a considerat, cu deplin temei, că elementul fundamental al politicii sale trebuie să-l constituie preocuparea pentru dezvoltarea puternică a forțelor de producție, pentru făurirea unei economii moderne, de înaltă productivitate, avînd ca bază încorporarea celor mai noi cuceriri ale științei și tehnologiei contemporane, asigurarea dezvoltării echilibrate a ramurilor ei componente, cu accent pe latura calitativă a produselor, însoțită de repartizarea rațională, armonioasă a obiectivelor industriale pe întreg teritoriul național și de schimbarea, pe această bază, a înfățișării tuturor localităților țării.

Materializîndu-se orientările de bază ale Congresului al IX-lea, ale congreselor și conferințelor naționale ulterioare ale partidului, ridicîndu-se la cote superioare forța și capacitatea de creație ale clasei muncitoare, modernizîndu-se neîncetat agricultura, ca una din ramurile fundamentale ale economiei, România a fost transformată dintr-o țară slab dezvoltată într-o țară industrial-agrară, cu o industrie modernă, puternică, avînd la bază cele mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, cu o agricultură socialistă în plin progres. Dacă în momentul naționalizării principalelor mijloace de producție valoarea fondurilor fixe productive era doar de circa 80 de miliarde lei, în prezent se ridică la peste 2,5 trilioane lei. Producția industrială este de 120 de ori mai mare decît în 1945, cea agricolă de 4 ori mai mare față de același an, în timp ce venitul național este de peste 32 de ori mai mare. Există, de asemenea, un potențial de cercetare științifică și tehnologică în măsură să ofere răspunsuri eficiente cerințelor economice-sociale, o rețea largă de instituții pentru dezvoltarea armonioasă a învățămîntului și culturii.

Înscrisă pe un viguros făgaș de ascensiune, țara noastră se află actualmente în faza superioară a făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și creării condițiilor pentru trecerea la edificarea societății comuniste. În realizarea acestui obiectiv, potrivit hotărîrilor Congresului al XIII-lea al partidului, pînă în 1990 România va depăși stadiul de țară socialistă în curs de dezvoltare și va trece la un stadiu nou, superior — cel de țară socialistă mediu dezvoltată. De altminteri, din punct de vedere al producției pe locuitor, România se situează, încă de pe acum, la nivelul multor țări mediu dezvoltate, iar în cîteva domenii industriale importante chiar la nivelul unor țări cu cea mai mare dezvoltare, în timp ce, din punct de vedere social, „prin realizarea principiilor socialiste de proprietate, de repartitie, de etică și echitate, se află cu mult înaintea celor mai dezvoltate țări capitaliste“¹¹. Așa cum a subliniat tovarășul Nicolae Ceaușescu în Raportul prezentat la cea de a V-a Conferință Națională a P.C.R., din decembrie 1987, „odată cu înfăptuirea Programului partidului — deci în jurul anilor 2000 — într-o perioadă de 50 de ani, vom putea

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la unele probleme ale conducerii activității economico-sociale, ale muncii ideologice și politico-educative, precum și ale situației internaționale*. 29 aprilie 1988, Editura politică, București, 1988, p. 36.

¹¹ Nicolae Ceaușescu, *Raport la Conferința Națională a Partidului Comunist Român*. 14—16 decembrie 1987, Editura politică, București, 1987, p. 15.

spune că am realizat societatea socialistă multilateral dezvoltată, că socialismul își va confirma cu putere caracteristicile sale superioare în domeniile economic și social, al bunăstării materiale și spirituale a întregului popor, în dezvoltarea societății în toate domeniile”¹².

Depășirea stadiului de țară în curs de dezvoltare și atingerea stadiului superior, de țară mediu dezvoltată, sînt riguros fundamentate ca obiectiv istoric, atît prin documentele Congresului al XIII-lea, cît și prin cele adoptate la Conferința Națională din decembrie 1987, prin Programul însuși al partidului. Strategia dezvoltării accelerate a României, așa cum a fost ea definită la Conferința Națională, înscrie ca elemente componente o creștere puternică a forțelor de producție, avînd la bază dezvoltarea intensivă a industriei, a agriculturii, a celorlalte sectoare de activitate, înfăptuirea în practică a noii revoluții tehnice-științifice și a noii revoluții agrare, realizarea, pe această bază, a unei noi calități a muncii și a vieții, concomitent cu perfecționarea continuă a relațiilor sociale, a structurilor politice-instituționale, asigurîndu-se astfel dezvoltarea și perfecționarea tuturor palierelor societății, a întregului sistem social.

S-a reafirmat, în cadrul analizei făcute de Conferința Națională a partidului din decembrie 1987 cu privire la stadiul dezvoltării societății noastre socialiste, la nivelul la care se află forțele de producție, că esențial a fost în strategia de ansamblu a făuririi socialismului faptul că, după Congresul al IX-lea, o treime din venitul național al țării a fost alocat pentru dezvoltare.

La efortul material care se face pentru asigurarea unui ritm accelerat de dezvoltare a forțelor productive se adaugă preocuparea partidului pentru dezvoltarea intensivă, pentru obținerea unei calități noi, superioare a produselor, pentru modernizarea continuă a producției și asigurarea unei competitivități economice ridicate pe piața internațională. Iar una dintre pîrghiile esențiale ale acestui salt calitativ este cercetarea științifică și tehnologică. În Raportul prezentat la Conferința Națională, conducătorul partidului și statului nostru a subliniat cu tărie că „Trebuie să acționăm cu toată hotărîrea în direcția intensificării activității de cercetare, pentru legarea și mai strînsă a cercetării cu producția și învățămîntul, soluționarea într-un termen scurt a problemelor multiple și complexe ale progresului tehnic, ale introducerii rapide în producție, în toate sectoarele, a noilor realizări ale științei și tehnicii”¹³.

Procesul istoric al făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și proiecția programatică a acestui obiectiv strategic al partidului în virtutea căruia se realizează angajarea efortului constructiv al poporului nu înseamnă numai creșterea continuă a potențialului economic al țării, ci implică realizarea unei concordanțe cît mai depline între nivelul crescînd al forțelor de producție, pe de o parte, și relațiile de producție și sociale, pe de altă parte. Și aceasta cu atît mai mult cu cît dezvoltarea forțelor de producție nu se constituie într-un scop în sine, ci are o finalitate socială, avînd a răspunde cît mai eficient nevoilor umane, ridicării continue a gradului de civilizație al poporului. De unde și preocuparea partidului, sub impulsul hotărîtor al secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, de a supune perfecționării continue relațiile

¹² Nicolae Ceaușescu, *Raport la Conferința Națională a Partidului Comunist Român*. 14—16 decembrie 1987, p. 16.

¹³ Nicolae Ceaușescu, *Raport la Conferința Națională a Partidului Comunist Român*. 14—16 decembrie 1987, p. 25.

economice și sociale, pentru a se ajunge, într-o perspectivă cât mai apropiată posibil, la traducerea integrală în viață a principiilor socialiste de muncă și de viață.

În desfășurarea acestui proces istoric de perfecționare a relațiilor de producție și sociale, hotărîtor pentru fortificarea continuă a unității și coeziunii poporului, o atenție principală a acordat și acordă partidul dezvoltării proprietății socialiste, care determină, în ultimă instanță, noul statut social al oamenilor și, în primul rînd, amplificării dimensiunilor proprietății socialiste, respectiv ale avuției naționale. Este ilustrativ faptul că, în prezent, așa cum s-a reliefat în Raportul prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu la Conferința Națională a partidului din decembrie 1987 și în Tezele din aprilie, mijloacele fixe reprezintă peste 3 200 de miliarde lei, din care peste 80% s-au realizat în ultimele peste două decenii, că fiecare cetățean al țării are în proprietate peste 140 000 de lei din fondurile fixe. „Creșterea continuă a bogăției naționale — se subliniază în Tezele din aprilie —, în primul rînd a fondurilor fixe, pe baza celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii avansate, repartizarea echitabilă a venitului național reprezintă singura cale pentru ridicarea patriei noastre pe noi culmi de progres și civilizație, pentru ridicarea continuă a bunăstării materiale și spirituale a întregului popor, pentru întărirea independenței și suveranității României”¹⁴.

O altă direcție importantă de acțiune pentru perfecționarea relațiilor de producție și sociale o constituie promovarea consecventă a principiilor autoconducerii și autogestiunii economice-financiare, creșterea spiritului de răspundere al organelor colective de conducere în gospodărirea cu eficiență maximă a fondurilor care reprezintă proprietate socială. În acest sens, la Conferința Națională a partidului din decembrie 1987, ca și în expuneri și cuvîntări ulterioare, tovarășul Nicolae Ceaușescu a subliniat că „Este necesar să continuăm cu fermitate dezvoltarea proprietății socialiste, aplicînd neabătut principiile autoconducerii, autogestiunii, să asigurăm creșterea răspunderii colectivelor de oameni ai muncii — în calitatea lor de proprietari și producători — pentru administrarea unei părți a avuției generale a națiunii încredințate lor spre folosință”¹⁵.

Se relevă, de asemenea, importanța perfecționării formelor de repartiție ca element al relațiilor sociale, prin aplicarea fermă a cointeresării, a principiilor acordului global direct, în așa fel încît să se realizeze în permanență corelația dintre quantumul venitului, pe de o parte, iar pe de altă parte aprecierea rezultatelor actului creator prin cantitatea, calitatea și importanța socială a muncii depuse.

Este de observat că și în planul relațiilor de producție și sociale s-a acumulat o bogată experiență, s-a creat, după Congresul al IX-lea al partidului, un cadru organizatoric profund democratic, de natură să pună în valoare valențele superioare ale socialismului și, prin aceasta, forța și capacitatea de creație ale poporului român. Una dintre principalele preocupări ale partidului este aceea de a se asigura valorificarea optimă a acestui cadru, care, așa cum este conceput, nu reclamă modificări de fond. „Principiile economice, cadrul organizatoric pe care îl avem — arată to-

¹⁴ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la unele probleme ale conducerii activității economico-sociale, ale muncii ideologice și politico-educative, precum și ale situației internaționale*. 29 aprilie 1988, p. 20.

¹⁵ Nicolae Ceaușescu, *Raport la Conferința Națională a Partidului Comunist Român*. 14—16 decembrie 1987, p. 34.

varășul Nicolae Ceaușescu în Tezele din aprilie — corespund actualei noastre etape de dezvoltare. Avem deja o experiență îndelungată și, pentru noi, nu se pune astăzi problema de a le aduce modificări structurale, ci de a asigura realizarea lor mai bună și de a lua măsuri pentru a perfecționa continuu activitatea. Pornim de la faptul că aceasta reprezintă o necesitate permanentă, de zi cu zi. Nu există nimic care a fost rezolvat o dată pentru totdeauna. Permanent să avem în vedere că trebuie să perfecționăm și să aducem îmbunătățiri întregii noastre activități, corespunzător noilor obiective, etapei de dezvoltare pe care o parcurgem în toate domeniile !¹⁶.

Mutațiile profunde înregistrate în plan economic, reflex nemijlocit al industrializării și al dezvoltării intensive a agriculturii, al folosirii rezultatelor revoluției științifice și tehnice, au antrenat prefaceri calitative în structurile sociale ale țării, în însăși fizionomia forțelor sociale existente în societate, care au unul și același statut — de proprietari, producători ai bunurilor materiale și spirituale și de beneficiari nemijlociți ai rezultatelor obținute. Acesta este pedestalul istoric pe care s-a dezvoltat și se dezvoltă o comunitate autentică de interese și, ca atare, raporturi calitativ noi, de colaborare și de întrajutorare tovarășească. „Structura societății socialiste românești — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — este astăzi alcătuită din clase și categorii sociale care participă activ la producția de valori materiale și spirituale, stăpinesc în comun toate mijloacele de producție, întreaga bogăție națională, sint deopotrivă interesate și acționează în strânsă unitate pentru făurirea orînduirii dreptății și echității sociale, pentru edificarea socialismului și comunismului“¹⁷.

Dezvoltarea și perfecționarea continuă a noilor raporturi sociale, în pas cu progresul economic și cultural, implicit a procesului de omogenizare a societății, care face să se micșoreze neconținut diferențele între muncitori, țărani, intelectuali, ca și deosebiri, încă evidente, dintre munca fizică și cea intelectuală, dintre sat și oraș, conduc în mod obiectiv către consolidarea procesului de omogenizare socială și a unității poporului român.

Un rol de însemnătate deosebită pentru întărirea unității socialiste a poporului îl au rezultatele pozitive generate de modul științific, permanent confirmat istoricește, în care partidul a conceput și a realizat practic egalitatea între toți cetățenii țării, fără deosebire de naționalitate, asigurînd înlăturarea raporturilor de inegalitate, a discriminărilor pe criterii de apartenență etnică și ridicarea principiului egalității depline în drepturi la rangul unei politici de stat odată cu garanțiile materiale necesare pentru aplicarea în viață a acestui principiu. „Lichidarea exploatării omului de către om — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, triumful definitiv al socialismului reprezintă nu numai baza libertăților și drepturilor sociale de care se bucură azi oamenii muncii din țara noastră, fără deosebire de naționalitate, ci și baza coeziunii întregului nostru popor. Desființînd nedreptățile de ordin social, discriminarea de rasă, de sex, de naționalitate, socialismul a garantat tuturor oamenilor muncii

¹⁶ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la unele probleme ale conducerii activității economico-sociale, ale muncii ideologice și politico-educative, precum și ale situației internaționale*. 29 aprilie 1988, p. 34—35.

¹⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 12, Editura politică, București, 1976, p. 376.

drepturi egale în cadrul societății, accesul neîngrădit la viața economică, socială și politică, la învățămînt și cultură”¹⁸.

Dacă elementele de natură economică și socială pe care se edifică unitatea socialistă a poporului dețin rolul determinant în susținerea acestei realități în continuă dezvoltare, o importanță evidentă prezintă și cele care țin de sfera practicii politice. Se relevă, din acest întreg cadru, preocuparea partidului pentru amplificarea vieții democratice, pentru afirmarea uneia din relațiile politice fundamentale — participarea maselor largi de oameni ai muncii la conducerea întregii vieți social-politice și de stat. Pe această linie, o importanță deosebită are teza după care unitatea poporului este o premisă și, totodată, o condiție a întregii dezvoltări, teză viguros afirmată în documentele programatice ale P.C.R., în opera teoretică a tovarășului Nicolae Ceaușescu și materializată în practica politică de zi cu zi a partidului, în transpunerea reală în viață a principiilor democrației socialiste, a drepturilor și libertăților democratice, firește în strînsă legătură cu dezvoltarea spiritului de răspundere, a nivelului de conștiință politică a întregului popor. Partidul desfășoară o vastă activitate politică-ideologică pentru modelarea neîncetată a conștiinței omului, pentru făurirea unei personalități multilaterale, conferindu-se astfel noi dimensiuni procesului de făurire conștientă a istoriei, un proces istoric fundamental, care înrîurește sensibil dezvoltarea unității și coeziunii poporului. O unitate ce se concepe și se realizează în jurul partidului, ca arhitect al întregii opere de transformare socialistă a țării, al programului de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare treptată spre comunism, prin care și-au găsit o nouă și mobilizatoare proiecție, științific argumentată, aspirațiile istorice ale oamenilor acestor meleguri.

Unitatea și coeziunea poporului în jurul partidului, al secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, au fost temeinic cimentate de cadrul ideologic nou ce s-a făcut începînd cu Congresul al IX-lea, cadru marcat de spiritul profund creator imprimat activității teoretice a P.C.R., de aportul hotărîtor al gândirii novatoare, proprii personalității conducătorului partidului și statului nostru, care a demonstrat, prin întreaga sa activitate de militant revoluționar, că a acționa pentru transformarea neconținută a realității înseamnă, întii de toate, forță și capacitate de cunoaștere profundă a acestei realități, o perfectă stăpînire a dialecticii revoluționare, o excepțională receptivitate față de fenomenele și problemele noi pe care le ridică practica social-istorică în desfășurarea ei. Înseamnă, de asemenea, a fi posesorul unei gândiri care nu se cantonează în concepte abstracte și rigide, în construcții speculative și sterile, ci care se afirmă ca o gândire vie, activă, creatoare, capabilă să reflecteze cu rigoare și discernămint atît asupra teoriei, cît și a practicii, să elaboreze, pe baza datelor oferite de practică, idei, teze, concepte originale, care, încorporate în viața de zi cu zi a oamenilor, a societății, să aibă forța de propulsare a mișcării istorice. Așa ni se prezintă, mai ales din perspectiva celor peste 23 de ani care au trecut de la istoricul Congres al IX-lea, activitatea de gînditor politic revoluționar a secretarului general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, contribuția sa deosebită atît la dezvoltarea teoriei, cît și a practicii social-politice, aportul său, deschizător de orizon-

turi noi, la clarificarea unor probleme principiale de maximă importanță pentru desfășurarea procesului revoluționar contemporan.

Încercînd a prezenta succint principalele domenii ale cunoașterii și practicii edificării socialismului, fertilizate de gîndul și fapta tovarășului Nicolae Ceaușescu, să ne oprim, mai întîi, la viziunea nouă prin filtrul căreia a fost și este privită istoria poporului român, un domeniu al cunoașterii care, într-o anumite perioadă, a fost în cea mai mare măsură afectat de dogmatism și în care fuseseră introduse felurite teze și interpretări eronate, falsuri grosolane și escamotări primitive, ce denaturau în mod intenționat imagini fundamentale despre dezvoltarea noastră ca popor, ca națiune, toate acestea fiind puse, chipurile, sub semnul celei mai avansate concepții despre lume și viață.

Și cît de grave au fost implicațiile denaturării imaginilor despre dezvoltarea istorică a poporului român, cît de grele s-au dovedit a fi consecințele unui asemenea mod de alcătuire a istoriei ca știință pentru conștiința istorică a poporului român, pentru cursul practicii politice. Așa cum a arătat tovarășul Nicolae Ceaușescu, în Expunerea rostită la Consfătuirea de lucru cu activul și cadrele de bază din domeniile activității organizatorice, ideologice și politico-educative care a avut loc în iunie 1988, după Congresul al IX-lea al partidului, din 1965, „Am parcurs un drum lung, de luptă politică, ideologică. Am desfășurat o intensă activitate de construcție economico-socială, de dezvoltare generală a patriei, în lupta hotărîită împotriva dogmatismului, imobilismului, a șablonismului și — aș sublinia, în mod deosebit — a cursului foarte periculos, care își făcuse loc la un moment dat, chiar de negare a trecutului și istoriei milenare a poporului nostru, a caracteristicilor limbii române, de nihilism, de cosmopolism, de ploconire față de tot ce era străin, de servilism, de lipsă de patriotism și spirit revoluționar”¹⁹.

În strînsă corelație cu adevărata imagine a istoriei poporului român, cu principiile metodologice care trebuie să guverneze realizarea actului cunoașterii și redării adevărului istoric au fost formulate și criteriile menite a fundamenta opera de valorificare a moștenirii culturale, fără de care nu poate fi definit nici sensul real al devenirii civilizației socialiste, nici construcția însăși a noilor valori prin care să se răspundă exigențelor și nevoilor spirituale ale etapei istorice pe care o cunoaște desfășurarea procesului revoluționar. Pornind de la ideea că, în artă, în literatură, ca, de altfel, în orice domeniu, nici un progres nu se poate clădi pe un teren gol, ci pe munca, pe realizările înaintașilor, că aspirația spre mai bine este o lege a dezvoltării noastre, dar că ea nu trebuie să se manifeste prin negarea valorilor acumulate pînă în prezent, ci prin continuarea și dezvoltarea lor în noile condiții, tovarășul Nicolae Ceaușescu a făcut să fie înlăturate erorile și în acest plan din prima parte a revoluției și construcției socialiste. „Și în valorificarea moștenirii trecutului — arată secretarul general al partidului — s-au făcut greșeli, într-o perioadă nesocotindu-se sau chiar blamîndu-se opere remarcabile ale înaintașilor, de pe poziții ideologice dogmatice, rigide, străine materialismului dialectic și istoric, iar altele elogiindu-se fără discernămint

¹⁹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la perfecționarea activității organizatorice, ideologice și politico-educative în vederea creșterii rolului conducător al partidului în întreaga viață economico-socială*. 23 iunie 1988, Editura politică, București, 1988, p. 9.

lucrări conținând idei retrograde sau avînd o calitate artistică discutabilă, nereprezentativă pentru patrimoniul nostru cultural“²⁰.

Reinterpretarea istoriei a fost o condiție sine qua non pentru a se conferi un temelie obiectiv și necesar pe care să se sprijine întreaga gândire politică a partidului și, implicit, practica edificării noii societăți. Dintr-o asemenea perspectivă s-a revăzut, de pildă, conceptul de națiune, fixîndu-se o nouă viziune, și teoretică, și practică, în legătură cu locul și cu rolul națiunii în lumea contemporană și au fost respinse teoriile cosmopolite ale ideologilor imperialiști, menite a justifica încălcările brutale ale suveranității popoarelor. Pe de altă parte, a fost supusă criticii din interiorul marxismului interpretarea eronată a raportului dintre național și internațional, o interpretare care supraestima latura internaționalistă în detrimentul specificului național, al rolului națiunii ca forță propulsoare a progresului în lumea contemporană. S-a putut proclama astfel necesitatea edificării unor noi raporturi în viața internațională, întemeiate pe deplina egalitate în drepturi, respectul independenței și suveranității naționale, neamestecul în treburile interne, avantajul reciproc, renunțarea la forță sau la amenințarea cu forță. Aceste strălucite principii, care și-au găsit concretizarea în practica edificării societății noastre socialiste, în afirmarea viguroasă a României pe planul vieții politice internaționale, au conferit impulsuri noi conștiinței și mîndriei naționale, care, la rîndul lor, au alimentat dezvoltarea unității și coeziunii poporului în jurul partidului, al secretarului său general. „Lichidînd stările negative din trecut — precizează tovarășul Nicolae Ceaușescu —, s-a redat poporului nostru sentimentul mîndriei patriotice, de respect pentru trecutul său milenar, de demnitate națională și sentimentul forței și capacității sale de a-și făuri viața nouă, socialistă, așa cum o dorește“²¹.

Și din perspectiva teoriei revoluționare și din aceea a practicii politice, o dată cu Congresul al IX-lea s-a acordat o atenție deosebită locului și rolului partidului în societate, căutîndu-se acolo forme și mijloace de acțiune care să-i permită, în calitatea sa de forță politică revoluționară, să ofere cele mai potrivite soluții pentru problemele și cerințele concrete ale noii etape de desfășurare a procesului revoluționar, implicit de fortificare a unității și coeziunii poporului în jurul său. Demersul teoretic întreprins de secretarul general al partidului a vizat, cu prioritate, descifrarea viguroasă a factorilor istorici obiectivi care determină creșterea continuă a rolului conducător al partidului în societate, dar și identificarea modalităților concrete celor mai eficiente de exercitare de către partid a misiunii sale în societatea românească. Astăzi, partidul nu mai este doar avangarda conștiință a clasei muncitoare, ci însăși conștiința vie a națiunii, centrul ei vital, fiindcă, așa cum atît de elocvent îl definește tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Partidul reprezintă centrul vital al întregii națiuni, de la care radiază energia și căldura revoluționară, care dinamizează întreaga activitate economico-socială“²².

²⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, Editura politică, București, 1977, p. 55.

²¹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la perfecționarea activității organizatorice, ideologice și politico-educative, în vederea creșterii rolului conducător al partidului în întreaga viață economico-socială*. 23 iunie 1988, p. 10.

²² Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la perfecționarea activității organizatorice, ideologice și politico-educative, în vederea creșterii rolului conducător al partidului în întreaga viață economico-socială*. 23 iunie 1988, p. 17.

Iar una din laturile fundamentale ale realității social-politice românești care determină înfăptuirea rolului partidului ca centrul vital al națiunii este tocmai unitatea în jurul său a clasei muncitoare, a țărănimii, a intelectualității, a întregului popor. O unitate care-și are unul din multiplele ei izvoare în legătura nemijlocită cu masele, în creșterea continuă a rîndurilor sale cu cei mai buni fii ai poporului, în preocuparea stimulative pentru adîncirea continuă a spiritului revoluționar. Activitatea partidului, a membrilor săi — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — trebuie să se ridice la un nivel nou, să fie pătrunsă de un spirit revoluționar militant, necesar înfăptuirii neabătute a Programului partidului, ridicării patriei noastre pe noi culmi de progres și civilizație, întăririi suveranității și independenței sale : „Pentru a asigura înfăptuirea Programului partidului este necesar să acționăm întotdeauna ca revoluționari, să dezvoltăm tot mai puternic spiritul de sacrificiu, spiritul de luptă revoluționară, împotriva a tot ceea ce este vechi și perimat, pentru promovarea cu îndrăzneală a noului, a tot ceea ce corespunde noii etape de dezvoltare, progresului economico-social, făuririi în cele mai bune condiții a socialismului și comunismului“²³.

În gîndirea și activitatea practică ale partidului, ale secretarului său general, de o abordare creatoare se bucură teoria statului socialist. După Congresul al IX-lea, au fost redefinite, și teoretic, și practic, funcțiile statului și raporturile dintre partid și stat. A fost abandonată noțiunea de stat al dictaturii proletariatului, noțiune învechită, depășită de mersul însuși al istoriei, lipsită de sens, de vreme ce, după înlăturarea din societate a forțelor exploatoare, s-a ajuns la o unitate de interese între toate categoriile de oameni ai muncii. Pornindu-se de la noua realitate istorică, de la ceea ce reprezintă procesul de consolidare continuă a unității și coeziunii social-politice a poporului, a fost adoptată noțiunea de stat al democrației muncitorești, revoluționare, ca organism investit cu funcția de administrare a avuției naționale nu deasupra poporului, ci în numele poporului și pentru popor, ale cărui atribute se perfecționează în permanență pe măsura creșterii complexității vieții sociale, a problemelor ridicate de cursul procesului revoluționar. „În aceste împrejurări — preciza tovarășul Nicolae Ceaușescu, în fața delegaților la Conferința Națională a partidului —, statul nu numai că nu poate să renunțe la funcțiile sale, dar trebuie să le îndeplinească în mai bune condiții, în mod democratic“²⁴.

O semnificație cu totul deosebită pentru dezvoltarea unității și coeziunii întregului popor în jurul partidului, al secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a avut și are spiritul nou de înțelegere a raportului dintre socialism și democrație. Așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu, „Pornim de la concepția că adevăratul creator al istoriei este poporul, că edificarea socialismului și comunismului nu se poate realiza cu succes decît în condițiile în care clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, întregul popor participă activ la elaborarea și înfăptuirea politicii interne și externe a statului, la conducerea societății, la făurirea conștientă a propriului său destin liber, comunist“²⁵.

²³ Nicolae Ceaușescu, *Raport la Conferința Națională a Partidului Comunist Român*. 14—16 decembrie 1987, p. 35.

²⁴ Nicolae Ceaușescu, *Raport la Conferința Națională a Partidului Comunist Român*. 14—16 decembrie 1987, p. 38.

²⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 16, Editura politică, București, 1979, p. 300.

De o atenție deosebită, și marcînd un capitol distinct al gîndirii teoretice contemporane, s-a bucurat, în opera tovarășului Nicolae Ceaușescu, analiza naturii contradicțiilor în socialism, privite din perspectiva procesului de omogenizare socială și de amplificare continuă a unității socialiste a poporului. S-a arătat că în socialism continuă să acționeze legea universală a dialecticii, a luptei contrariilor, a înfruntării dintre vechi și nou și s-a respins viziunea idilică despre socialism ca un marș triumfal, ca o înaintare lipsită de greutate, de limite și chiar de greșeli. Secretarul general al partidului a cerut să se studieze atent și permanent realitatea, pentru a se surprinde laturile negative ale contradicțiilor în socialism și a se putea găsi cele mai bune soluții de remediere a situațiilor de frînă, de preîntîmpinare a altora, astfel încît, în mod conștient și organizat, să se asigure un curs dinamic acțiunii de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate. Partidul nostru concepe unitatea socialistă a poporului nu în sensul dispariției anumitor interese specifice, rezultate din deosebiri ce persistă și vor persista vreme îndelungată între diferitele clase și categorii sociale, ci pornind de la existența unor asemenea interese care, prin natura lor, generează unele contradicții neantagonice, dar care pot căpăta un conținut antagonic dacă nu sînt sesizate la timp, dacă nu este înlăturată sursa ce le produce. Conducînd opera de edificare a noii orînduirii, partidul caută în permanență să asigure soluționarea contradicțiilor ce se ivesc, ținînd seama atît de interesele claselor și grupurilor sociale existente, cît și ale întregii societăți. Se învederează astfel că unitatea de interese în socialism nu este o împlinire automată, că, procesual, această unitate se realizează sub incidența a două tendințe istorice interdependente : cea a omogenizării sociale și, respectiv, a dezvoltării unității și coeziunii întregului popor.

Pe linia reevaluării raportului dintre obiectiv și subiectiv în dezvoltarea socială, o însemnătate deosebită de ordin principal a avut și are aportul secretarului general al partidului la fundamentarea tezei cu privire la rolul conștiinței socialiste ca factor propulsor, ca forță motrice a dezvoltării noii orînduirii și care își exercită puterea de înrîurire asupra procesului de dezvoltare a unității și coeziunii poporului în jurul partidului. Combătînd teza de factură fatalistă potrivit căreia conștiința trebuie să urmeze existenței, fără îndoială demobilizatoare prin raportare la practica socială, tovarășul Nicolae Ceaușescu a adus în prim-planul gîndirii revoluționare o concepție esențialmente activă, subliniind forța militantă a teoriei, a ideologiei atunci cînd se imprimă în conștiința maselor și deschizînd noi perspective activității ideologice și de educație, de formare a omului nou.

Însuși conceptul de om nou, de personalitate multilateral dezvoltată a căpătat, în concepția partidului nostru, în opera teoretică a tovarășului Nicolae Ceaușescu, un conținut nou, în sensul că omul reprezintă scopul și valoarea supreme ale întregii vieți și activități economice, social-politice și culturale. Umanismul societății noastre este un umanism revoluționar, un umanism *in actu*, fiindcă a fost așezat pe temeiul real al democrației economice, politice și culturale de tip socialist. Un umanism ce reflectă dialectica individ-societate prin clădirea unor raporturi noi între oameni, opuse celor de tip individualist, caracteristice orînduirii capitaliste. Socialismul dă naștere unor raporturi noi, superioare, în cadrul cărora libertatea omului se edifică nu în mod singular, individual, și în contradicție cu societatea, ci în ansamblul societății și în legătură cu ea.

revoluționar — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, în care omul să se poată afirma plinar, în strinsă legătură cu societatea, cu colectivitatea din care face parte. Numai așa, fiecare om, fiecare personalitate, își poate pune mai bine în valoare capacitatea, talentul, energia și forța creatoare, se poate afirma în viața colectivității, a întregii noastre națiuni“²⁶.

Unul din scopurile fundamentale ale activității politice-educative de formare a omului nou, pe fondul comunității de interese generale ale tuturor claselor și categoriilor sociale, este obținerea unei reflectări cât mai viguroase, în planul conștiinței, a acestei realități, cât și a necesității armonizării, în perspectivă, a intereselor specifice. Altfel spus, pe temeiul obiectiv al unității social-politice a societății se făurește o puternică unitate ideologică și morală, finalitatea propriu-zisă a vastei activități politice-educative desfășurate de partid pentru formarea și dezvoltarea conștiinței socialiste, pentru afirmarea socialismului științific ca ideologie dominantă în societatea noastră fiind unitatea ideologică și morală a poporului. Existind și cadrul cel mai larg de afirmare a spiritului revoluționar, de coparticipare conștientă și convergentă a tuturor forțelor și categoriilor sociale la înfăptuirea unor vaste programe de dezvoltare intensivă, de valorificare superioară a resurselor materiale și umane de care dispune societatea noastră, conștiința unitară socialistă se constituie în suport subiectiv, de o importanță deosebită pentru dezvoltarea procesului de omogenizare, unitate și coeziune a poporului, pentru crearea, în perspectivă istorică, a societății unitare a oamenilor muncii, a poporului unic muncitor. Definind unitatea indisolubilă a clasei muncitoare, țărănimii, intelectualității și celorlalte categorii sociale muncitoare ca temelia de granit a orînduirii noastre socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază, în Tezele din aprilie, că „Acest proces legic revoluționar va duce, treptat, dar inevitabil, la întărirea unității și omogenizării clasei muncitoare, țărănimii, intelectualității, a celorlalte categorii sociale, care în cadrul diviziunii sociale a muncii vor forma un popor unic muncitor, constructor conștient al destinelor sale, al celei mai drepte orînduirii din cîte a cunoscut omenirea — comunismul“²⁷.

²⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 15, Editura politică, București, 1978, p. 458.

²⁷ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la unele probleme ale conducerii activității economico-sociale, ale muncii ideologice și politico-educative, precum și ale situației internaționale*. 29 aprilie 1988, p. 29.

CONCEPȚIA PREȘEDINTELUI ROMÂNIEI, TOVARĂȘUL NICOLAE CEAUȘESCU, PRIVIND DREPTUL INALIENABIL AL POPOARELOR LA INDEPENDENȚĂ ȘI SUVERANITATE NAȚIONALĂ

GHEORGHE PRISĂCARU

Una din ideile majore care străbate întreaga gândire social-politică și neobosita activitate internațională desfășurată de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, o constituie aceea privind *dreptul inalienabil al popoarelor la independență și suveranitate națională, la dezvoltarea lor liberă, de sine stătătoare*. Pornind de la analiza științifică, de pe pozițiile materialismului dialectic și istoric, a marilor transformări și mutații pe care le-a cunoscut și le cunoaște lumea contemporană, președintele Nicolae Ceaușescu a elaborat o concepție revoluționară, de înaltă viziune, în legătură cu rolul independenței și suveranității naționale în afirmarea unei politici noi, democratice în viața internațională, în asigurarea dreptului popoarelor de a-și făuri singure destinele, progresul neîntrerupt al societății omenеști.

Cei peste 23 de ani care au trecut de la Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român — cînd, prin voința unanimă a întregii națiuni, tovarășul Nicolae Ceaușescu a fost învestit cu funcția supremă în fruntea partidului și a statului nostru — au marcat, în planul elaborărilor teoretice și al acțiunii practice, acumulări de excepțională valoare, care au îmbogățit tezaurul de gândire și experiență revoluționară, au stimulat lupta forțelor progresiste și democratice, a popoarelor de pretutindeni pentru libertate, independență și suveranitate națională, pentru promovarea neabătută între toate statele a unor relații noi, bazate pe principiile dreptului internațional, pentru făurirea unei lumi mai drepte și mai bune de natură să asigure afirmarea nestingherită a capacităților creatoare ale fiecărei națiuni.

În rapoartele prezentate la congresele și conferințele naționale ale partidului, în cuvîntările rostite cu prilejul forumurilor politice naționale, în interviurile acordate unor prestigioase publicații sau rețele de televiziune din diverse țări, precum și în dialogul realizat cu șefi de state și guverne, cu alte personalități politice de frunte ale lumii contemporane,

tovarășul Nicolae Ceaușescu a evidențiat, cu consecvență, faptul că, astăzi, condiția esențială a menținerii și întăririi păcii este respectarea riguroasă a independenței și suveranității fiecărei națiuni, a dreptului fiecărui popor de a fi liber, de a se dezvolta corespunzător intereselor și aspirațiilor sale fundamentale, fără nici un amestec din afară. În același timp, afirmarea tot mai puternică a luptei popoarelor împotriva vechii politici imperialiste, colonialiste și neocolonialiste, a politicii de forță, dominație și dictat în relațiile internaționale, pentru asigurarea dezvoltării libere, potrivit voinței proprii, constituie una din caracteristicile de bază ale situației politice mondiale și, totodată, o importantă transformare revoluționară produsă în lumea contemporană, în dezvoltarea conștiinței umane.

Popoarele sînt, după cum bine se știe, rezultatul unei îndelungate evoluții istorice. Fiecare își are tradițiile și valorile sale culturale, fiecare — indiferent de mărime — și-a adus și își aduce contribuția specifică la dezvoltarea civilizației universale, la marile transformări revoluționare care au loc în lume. Astăzi, toate popoarele doresc să joace un rol tot mai important în viața internațională, respectarea independenței și suveranității lor naționale reprezentînd factorul esențial a dezvoltării mondiale, care asigură condițiile pentru ca fiecare popor să-și poată afirma individualitatea și personalitatea, să se poată bucura pe deplin de binefacerile civilizației, de munca și resursele sale materiale și umane.

Evidențierea însemnătății acestor procese revoluționare s-a asociat și se asociază, în planul acțiunii practice, cu strălucita și neobosita activitate desfășurată de președintele Nicolae Ceaușescu în direcția sprijinirii luptei popoarelor pentru dobîndirea și consolidarea independenței lor naționale, pentru lichidarea politicii de inechitate și dominație, de forță și dictat, de jefuire a propriilor resurse și bogății de către puterile străine, pentru înfăptuirea unor relații noi, de deplină egalitate între toate statele lumii. Vizitele efectuate de tovarășul Nicolae Ceaușescu, împreună cu tovarăsa Elena Ceaușescu, pe toate meridianele globului, numeroasele întâlniri la nivel înalt de la București, inițiativele și propunerile — de larg răsunset mondial — în direcția soluționării problemelor majore ale lumii contemporane reprezintă contribuții de inestimabilă valoare la apărarea dreptului fundamental al popoarelor la existență liberă și independentă, la viață și pace. Nu există practic document semnat de președintele Nicolae Ceaușescu care să nu cuprindă atașamentul României față de noile principii de relații dintre state — deplina egalitate în drepturi, respectarea independenței și suveranității naționale, neamestecul în treburile interne, renunțarea la forță și la amenințarea cu folosirea forței —, față de dreptul popoarelor de a-și alege, în mod liber, calea propriei lor dezvoltări economice și sociale. Aceste principii sînt singurele care pot oferi posibilitatea unei conlucrări pașnice între state, pot asigura calea dezvoltării economico-sociale independente, a ridicării bunăstării tuturor națiunilor lumii, pacea și înțelegerea internațională.

Concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu cu privire la independența și suveranitatea națională își trage seva, înainte de toate, din experiența istorică a poporului român, care, aflat timp de cîteva secole sub dominația străină, și-a cîștigat libertatea prin lupte și jertfe grele. „Lupta necurmată pentru dezvoltarea de sine stătătoare, pentru libertate și neafrînare — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — constituie trăsătura caracteristică fundamentală a întregii istorii a poporului nostru, determi-

nînd însuși modul lui de existență, concepțiile și idealurile sale“¹. Nenumăratele bătălii pe care poporul nostru a fost nevoit să le poarte împotriva cuceritorilor străini, jafurile distrugătoare la care a fost supus, birurile pe care a trebuit să le plătească au avut, desigur, consecințe negative asupra dezvoltării sale, au îngreunat și încetinit evoluția sa economică și socială, au determinat rămînerea lui în urmă. În același timp, însă, aceste lupte l-au oțelit, i-au călit voința și dîrzenia, i-au sporit dragostea de țară, hotărîrea de a nu pregeta, în fața nici unei jertfe, pentru apărarea libertății și independenței patriei.

Păstrînd de la daci setea nestinsă de libertate, voința de a nu-și pleca fruntea sub jugul străin, hotărîrea de a rămîne unic stăpîn pe viața și pe soarta sa, poporul român avea să împlinească, într-o existență de peste două milenii, „un eroic, zbuciumat și măreț destin istoric, dezvoltîndu-se continuu și afirmîndu-se cu putere în rîndul popoarelor și, astăzi, al națiunilor lumii“². Tocmai de aceea, poporul român este profund atașat cauzei libertății și independenței patriei sale și, totodată, sprijină activ lupta popoarelor din întreaga lume împotriva dominației imperialiste, pentru cucerirea și consolidarea independenței naționale, pentru asigurarea dreptului lor sacru de a-și făuri singure destinele, fără nici un amestec din afară.

Adversar al oricăror tipare învechite — neadekvate mutațiilor rapide din lumea contemporană, noilor valori autentic democratice pe care trebuie să se întemeieze raporturile dintre state — tovarășul Nicolae Ceaușescu a adus și aduce, cu extraordinara sa putere de analiză și sinteză, o contribuție remarcabilă la descifrarea proceselor și tendințelor noi din viața internațională, la fundamentarea și definirea, pe această bază, a unor direcții de acțiune în măsură să asigure înfăptuirea aspirațiilor legitime ale popoarelor de libertate, independență și pace. În acest sens, secretarul general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a relevat că trăim o epocă în care pe plan internațional au loc mari transformări revoluționare naționale și sociale, în care raportul mondial de forțe se schimbă tot mai mult în favoarea popoarelor care luptă pentru lichidarea dominației imperialiste, colonialiste și neocolonialiste, își afirmă tot mai mult voința de a fi pe deplin stăpîne pe bogățiile naționale, de a acționa, într-o strînsă solidaritate, pentru făurirea unor relații noi, democratice pe plan mondial, care să garanteze dreptul fiecărui popor de a fi stăpîn pe destinele sale, de a-și făuri viața așa cum o dorește el, în mod liber.

Încercînd să oprească uriașul proces revoluționar al lumii contemporane, forțele imperialiste, reacționare își îndreaptă atacul principal împotriva politicii de independență și suveranitate națională a popoarelor. În acest scop, ele au acreditat teza că națiunea, independența națională sînt categorii sociale perimate, ce nu mai corespund actualului stadiu al dezvoltării istorice, că omenirea a intrat într-o epocă a companiilor multinaționale sau a diferitelor organisme supranaționale. Pe plan teoretic se fac încercări de a convinge popoarele că trebuie să renunțe la independență și suveranitate, sau măcar să cedeze o însemnată parte din acestea, lăsîndu-și soarta în mîinile organismelor supranaționale, care reprezintă de fapt o nouă formă a politicii de dominație și asuprafire. Prin aceasta se ur-

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 14, Editura politică, București, 1977, p. 321.

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 14, p. 319.

mărește perpetuarea politicii de ingerință în treburile interne, de exploatare a bogățiilor naționale ale altor state, frînarea dezvoltării tinerelor state independente și diminuarea rolului lor în viața contemporană.

Abordînd de pe poziții marxiste, științifice problema națională, tovarășul Nicolae Ceaușescu a subliniat că, în zilele noastre, națiunea se afirmă ca o forță motrice de seamă a dezvoltării istorice, fiind chemată să joace încă mult timp un rol deosebit de important în progresul societății omenеști. „Lumea contemporană — subliniază secretarul general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu — cuprinde națiuni aflate în diferite stadii ale evoluției lor istorice, precum și popoare care luptă încă pentru încheierea lor ca națiuni, pentru afirmarea ființei lor naționale și apărarea suveranității, împotriva imixtiunilor din afară, pentru o dezvoltare de sine stătătoare. Afirmarea liberă și independentă a fiecărei națiuni, deplina egalitate în drepturi a tuturor națiunilor, respectarea aspirațiilor lor legitime spre progres și bunăstare, a dreptului de a hotărî singure asupra propriilor lor destine reprezintă una din cele mai importante premise ale mersului înainte al societății“³.

În ultimele patru decenii am fost martorii unei uriașe mișcări mondiale, profund revoluționare, de rededeptare națională a popoarelor, ai luptei pentru eliberare de sub dominația colonialistă și de lichidare a rușinosului sistem colonial, de afirmare tot mai puternică a voinței națiunilor de a pune capăt oricărei politici imperialiste de dominație, ingerințe și dictat, a oricăror forme de asuprire străină. Urmare a luptei de eliberare națională, peste 100 de state și-au cucerit independența și au pornit pe calea închegării, consolidării și dezvoltării ca națiuni de sine stătătoare. Noile națiuni, profund însetate de independență, sînt conștiente că întărirea și consolidarea acestei mari cuceriri necesită o lungă perioadă de timp și, totodată, o luptă continuă pentru afirmarea lor independentă, pentru a-și valorifica în interes propriu bogățiile naționale, pentru a ieși într-un timp cît mai scurt din starea de subdezvoltare și a se elibera definitiv de orice tutelă colonialistă și neocolonialistă. Aceste popoare acționează cu fermitate pentru înlăturarea oricărei forme de dominație imperialistă, pentru a decide singure asupra modului de valorificare a potențialului material și uman, asupra organizării vieții social-politice, pentru a participa activ la soluționarea problemelor majore ale vieții internaționale, impunîndu-se, prin aceasta, ca o puternică forță a progresului în lumea contemporană.

Chiar și în țările capitaliste dezvoltate — subliniază, pe bună dreptate, președintele Nicolae Ceaușescu —, unde națiunea burgheză a ajuns la maturitatea dezvoltării sale, lozinca apărării independenței naționale găsește o profundă rezonanță în rîndul maselor populare, al forțelor sociale progresiste, inclusiv în rîndul unor cercuri ale burgheziei naționale. Este adevărat că, în capitalism, evoluția națiunilor are loc în condițiile inegalității sociale, ale dependenței economice și politice, ale amestecului cercurilor imperialiste în treburile interne ale statelor. Dezvoltării libere a națiunii în țările capitaliste i se opun o serie de teorii privind necesitatea „integrării“, diferite organizații suprastatale și firme multinaționale, care îngădesc și tind să lichideze suveranitatea și independența națională, să extindă sub forme noi dominația imperialistă și neocolonialistă asupra popoarelor. Evenimentele demonstrează că, în ță-

³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, Editura politică, București, 1968, p. 494.

rile capitaliste, inclusiv din Europa, unde există națiuni dezvoltate, apărarea independenței și suveranității naționale este o cauză prioritară a luptei forțelor social-politice înaintate, a popoarelor respective. Masele muncitoare, cercurile progresiste din aceste țări, nefiind dispuse să cedeze prerogativele suverane, se pronunță cu hotărîre și acționează prin inițiative multiple pentru promovarea unei politici independente, autonome, în concordanță cu interesele naționale ale fiecărui popor.

În concepția partidului nostru, națiunea nu-și încetează rolul și misiunea nici după transformarea revoluționară a societății pe baze socialiste. Dimpotrivă, trecerea de la capitalism la socialism reprezintă ridicarea națiunii pe o treaptă calitativ superioară ; întemeindu-se pe lichidarea exploataării și asupririi, pe instaurarea dreptății și echității sociale, națiunea socialistă asigură pentru prima dată în istorie îmbinarea intereselor tuturor claselor, punerea în valoare și dinamizarea energiei întregului popor în direcția progresului și prosperității. Viața însăși a invalidat teoriile unor filozofi care, invocînd concepția marxist-leninistă, au încercat să subaprecieze sau chiar să nege rolul națiunii în socialism, principiile independenței și suveranității naționale. În contradicție totală cu legitățile și adevărurile general-valabile, cu concepția materialismului dialectic și istoric, aceștia au susținut că națiunea și-ar fi încheiat misiunea istorică și că, în socialism aceasta nu ar mai avea nici o perspectivă, că politica de apărare a independenței și suveranității naționale ar reprezenta un pericol în lupta revoluționară, o negare a internaționalismului proletar și o alunecare pe pozițiile naționalismului burghez.

Popoarele din țările socialiste sînt profund interesate în dezvoltarea lor independentă, în afirmarea plenară a națiunii noi, socialiste, care reprezintă o uriașă forță dinamică în mobilizarea energiilor întregii societăți în lupta pentru înflorirea economică, științifică și culturală a patriei, pentru edificarea socialismului și comunismului. Este știut că pe calea socialismului au pornit multe țări mai puțin dezvoltate, că în unele din acestea dezvoltarea națiunii era deja în plin proces. De aceea, consolidarea națiunii socialiste, dezvoltarea sa liberă și independentă constituie un factor esențial în unirea eforturilor întregului popor pe calea afirmării noii orînduirii, a înfăptuirii programelor de propășire economică și socială, a progresului, colaborării și păcii.

Însăși formarea națiunii române a avut loc — datorită unor condiții istorice deosebit de vitrege, a îndelungatei dominații străine — mult mai tîrziu ca în alte țări. Abia după victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă declanșată în august 1944, energiile creatoare ale națiunii noastre s-au transformat într-o uriașă forță pe drumul progresului și civilizației, poporul român cîștigîndu-și, cu consecvență, libertatea și independența, dreptul suveran de a-și hotărî singur destinele, fără nici un amestec din afară.

Partidul Comunist Român, secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, subliniază că numai în socialism se creează condițiile pentru afirmarea deplină a independenței și suveranității naționale, a deplinei egalități între toate națiunile. Eliberîndu-se pe sine de exploatare și asuprire, clasa muncitoare își asumă răspunderea eliberării sociale și naționale a întregului popor, a salvărdării independenței și suveranității sale. „Istoria, viața demonstrează zi de zi vechiul adevăr marxist potrivit căruia nu poate fi liber un popor ce asuprește alte popoare sau nu recunoaște dreptul lor la independență. Nu trebuie uitat nici un moment că apărarea libertății și independenței este o condiție esențială a înfăptuirii idealurilor socia-

lismului și comunismului în lume...“⁴ Tinerele state independente, popoarele de pretutindeni doresc să vadă în relațiile dintre țările socialiste un model de raporturi profund democratice cu putere de exemplu pentru toate statele lumii, prototipul relațiilor de mîine, ale zilei cînd pe întreg globul va triumfa socialismul, adică relații bazate, înainte de toate, pe respectul independenței și suveranității naționale, care să permită înflorirea liberă, deplină a fiecărei națiuni.

Realitățile lumii contemporane arată că apărarea și consolidarea independenței naționale, a autonomiei fiecărei națiuni, a dreptului suveran al fiecărui popor de a fi stăpîn în propria țară constituie o legitate obiectivă a însăși dezvoltării social-istorice, o cerință progresistă, revoluționară a zilelor noastre și, totodată, o condiție indispensabilă a menținerii păcii și securității internaționale. Așa cum subliniază partidul nostru, de respectarea acestui deziderat și realizarea lui în practică depind însăși posibilitatea promovării unei politici noi în viața internațională, înfăptuirea aspirațiilor popoarelor de a trăi într-o lume lipsită de războaie, a păcii, înțelegerii și colaborării internaționale.

De aceea, Partidul Comunist Român a condamnat și respins cu vehemență o serie de idei anacronice și nefaste, cunoscute sub denumirea de „teoria suveranității limitate“, care a generat, în planul practicii sociale, consecințe profund negative, a adus daune prestigiului și forței de atracție a socialismului în lume. La fel de condamnabile sînt și acele teorii promovate, în prezent, în unele forumuri internaționale potrivit cărora, în condițiile creșterii interdependenței dintre state, noțiunea de suveranitate ar căpăta chipurile „un sens nou“, că unele probleme, cum sînt organizarea internă și modalitățile de soluționare a unor probleme ale dezvoltării economico-sociale, nu ar mai putea fi privite ca probleme strict interne ale fiecărei țări. Este de la sine înțeles că asemenea concepții — derivate din defuncta teorie a „suveranității limitate“ și promovate nu numai de teoreticieni, dar și de reprezentanți oficiali ai unor state —, urmăresc golirea suveranității de atributele sale fundamentale, crearea condițiilor de natură să deschidă calea amestecului deschis în treburile interne ale altor state. „Trebuie să se pornească în toate împrejurările — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — de la adevărul că principiul suveranității este universal valabil și același pentru toate statele, indiferent de mărimea sau de orînduirea lor socială, că el nu poate fi conceput decît într-un singur sens și în nici un caz nu poate fi aplicat sau interpretat în mod diferit față de o țară sau alta“⁵. În același timp, suveranitatea nu poate fi decît suveranitate, adică deplină, integrală, neștirbită și aceasta presupune excluderea oricăror forme de amestec, indiferent sub ce formă ar fi acesta prezentat sau ce teorii l-ar justifica.

Partidul Comunist Român pornește în mod constant de la adevărul că socialismul se construiește în condiții diferite de la o țară la alta și că revine fiecărui partid, fiecărui popor dreptul și îndatorirea de a-și alege în mod independent și suveran căile de edificare a noii orînduiri, aplicînd în mod creator în fiecare țară — în funcție de tradițiile istorice și culturale, de condițiile economice-sociale concrete — legile obiective și principiile socialismului. Experiența edificării noii orînduiri arată în mod lim-

⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 12, Editura politică, București, 1976, p. 609.

⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 12, p. 301—302.

pede că nu există rețete sau tipare general-valabile în construcția socialistă, că nimeni din afară nu poate să aprecieze și să judece cum trebuie rezolvată, într-o țară sau alta, o anumită problemă concretă, nimeni nu poate — sub nici un pretext — să-și aroge „dreptul” de a da sfaturi și a prescrie „lecții” asupra căilor de soluționare a problemelor complexe pe care le ridică viața, dezvoltarea economico-socială a fiecărei țări. „Trebuie să pornim de la faptul că nimeni nu se poate socoti deținătorul adevărului asupra vreunei probleme — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, că felul cum se soluționează problemele — repet — depinde de conducere și de fiecare partid. Singurul judecător este poporul din țara respectivă”⁶. Rezultatele pe care poporul român le-a obținut în anii construcției socialiste și, în special, în perioada de după Congresul al IX-lea, atașamentul cu care toți oamenii muncii urmează neabătut Partidul Comunist Român sînt dovezi concludente că politica noastră este justă, că ea corespunde intereselor și aspirațiilor fundamentale ale întregii națiuni.

Aserțiunile despre „sensul” nou al suveranității vin în totală contradicție cu noile principii de relații între state, cu dreptul suveran al fiecărui popor de a decide asupra problemelor care privesc existența sa, propria sa dezvoltare. Partidul Comunist Român respinge orice tendință și practică de imixtiune în treburile interne, indiferent sub ce formă sau pretext s-ar manifesta — fie că este vorba de acțiuni arbitrare pe plan economic sau financiar, fie de activități politice sau de altă natură. Viața însăși arată că asemenea practici, tributare vechiului mod de gîndire, politicii de forță și dictat în relațiile internaționale, tendințelor de hegemonie și dominație aduc grave prejudicii dezvoltării libere a propriilor popoare, subminează încrederea și înțelegerea, împiedică promovarea unor bune raporturi și a colaborării dintre state, înveninează climatul politic internațional.

Pornind de la aprecierea că situația internațională se menține deosebit de gravă și complexă, că în evoluția ei nu s-a produs încă o cotitură radicală, menținîndu-se pericolul izbucnirii unui nou război mondial — care s-ar transforma inevitabil într-o catastrofă nucleară —, președintele României a subliniat necesitatea intensificării eforturilor tuturor statelor în direcția unei noi abordări a problemelor politice mondiale, a trecerii hotărîte la înfăptuirea dezarmării și, în primul rînd, a dezarmării nucleare, a asigurării păcii și colaborării, a dreptului fiecărui popor la viață, la existență liberă și independentă.

Expresia bogatei activități internaționale desfășurate de România, de tovarășul Nicolae Ceaușescu în vederea atingerii acestui obiectiv o constituie, înainte de toate, *amplourea, profunzimea și calitatea raporturilor de prietenie și conlucrare statornicite între țara noastră și celelalte state ale lumii*, indiferent de orînduirea socială, de mărimea sau poziția lor geografică. Cu convingerea că dialogul politic și colaborarea în cele mai diferite domenii — îndeosebi în cel economic, tehnico-științific și cultural — reprezintă, în zilele noastre, factori de seamă ai promovării păcii și înțelegerii internaționale, România întreține relații diplomatice și economice cu 155 de țări, de pe toate continentele.

A fost și rămîne o preocupare majoră a președintelui Nicolae Ceaușescu dezvoltarea continuă a relațiilor României cu toate statele socialiste și, în primul rînd, cu statele socialiste vecine, întărirea unității și colaborării, depășirea divergențelor și statornicirea între ele a unor raporturi de tip nou, care să constituie un exemplu pentru întreaga comunitate

internațională. Avînd în vedere că țările socialiste construiesc noua orînduire în condiții economice-sociale și istorice specifice, partidul nostru consideră că principiile și formele de conlucrare dintre țările socialiste trebuie să pornească de la necesitatea exercitării suverane a atributelor pe care fiecare partid le are în conducerea economiei naționale, a asigurării rolului său conducător în edificarea societății socialiste și comuniste, ceea ce face inacceptabilă orice formă de organizare cu caracter supranațional. Promovînd ferm concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu, potrivit căreia deosebirea de forme și metode utilizate în construcția socialistă, de păreri și aprecieri asupra evoluției lumii contemporane nu trebuie să afecteze buna lor conlucrare, România a acționat pentru înlăturarea neînțelegerilor și contradicțiilor dintre ele, pentru ca problemele litigioase să fie soluționate prin mijloace pașnice, politice, pentru dezvoltarea coeziunii, solidarității și colaborării acestora.

Aspirațiile comune de progres și prosperitate, lupta comună pentru abolirea politicii imperialiste, colonialiste și neocolonialiste, a politicii de inechitate și spoliere a bogățiilor naționale, pentru promovarea unor relații noi, democratice, în viața internațională constituie factori obiectivi care au făcut din *dezvoltarea colaborării și solidarității cu noile state independente, cu țările în curs de dezvoltare, nealiniat una din orientările de bază ale activității internaționale a României socialiste*. În anii de după Congresul al IX-lea al partidului, relațiile României cu aceste state au cunoscut un adevărat salt cantitativ și calitativ, au căpătat o amplitudine și un conținut fără precedent, atît pe plan bilateral, cît și în sfera vieții internaționale. Astfel, țara noastră întretine, în momentul de față, relații diplomatice cu 95 de țări în curs de dezvoltare din Africa, Asia, America Latină și Orientul Apropiat, față de numai 30 în 1964, promovează cu acestea o amplă colaborare economică, tehnico-științifică și culturală. Luînd în considerare realitatea că unele popoare care și-au dobîndit independența politică continuă să se zbată în crîncenă sărăcie ca urmare a spoliei bogățiilor naționale de către marile monopoluri supranaționale, că economia lor depinde pe mai departe de puterile imperialiste, neocolonialiste, România consideră că numai o dezvoltare economică independentă este de natură să asigure independența lor reală, progresul și bunăstarea acestora. Marile acțiuni de cooperare — în domeniile industriei, agriculturii, științei și tehnicii, miile de specialiști români care-și desfășoară activitatea în țările în curs de dezvoltare, precum și cei aproximativ 15 000 de tineri care învață în România sînt dovezi concludente ale sprijinului pe care președintele Nicolae Ceaușescu îl acordă țărilor respective în dezvoltarea forțelor de producție, în valorificarea superioară — în mod suveran — a resurselor materiale și umane, în propășirea lor economică și socială independentă.

Avînd în vedere realitățile obiective ale lumii contemporane, faptul că, coexistența pașnică între țări cu orînduiri social-politice diferite reprezintă singura alternativă capabilă să asigure supraviețuirea și progresul civilizației umane, președintele Nicolae Ceaușescu a acordat o atenție permanentă *dezvoltării raporturilor României, în diverse domenii de activitate cu țările capitaliste dezvoltate, cu toate statele lumii*, indiferent de sistemul lor social, de mărimea și nivelul lor de dezvoltare, de puterea lor economică sau militară, de apartenența la anumite organisme politice, economice sau militare.

La temelia raporturilor sale cu toate statele lumii, România a așezat și așează cu consecvență și fermitate principiile independenței și suverani-

tății naționale, egalității depline în drepturi, neamestecului în treburile interne, nerecurgerii la forță și la amenințarea cu folosirea forței, avantajului reciproc. De fiecare dată România a acționat numai și numai de pe poziția respectării, în raporturile cu toate statele și în toate împrejurările, a acestor principii, pe care președintele Nicolae Ceaușescu le aprecia, în urmă cu două decenii, ca fiind pentru societatea contemporană, pentru relațiile internaționale, precum apa și aerul pentru existența umană.

Este bine știut că, timp de secole, raporturile dintre state, impuse de colonialism și imperialism, s-au întemeiat pe primatul forței, pe „dreptul” celui mai mare și mai puternic de a-și impune voința și dominația, de a subjuga și exploata alte popoare, sute și sute de milioane de oameni fiind condamnați la înapoiere și mizerie.

Transformările revoluționare care au avut loc pe harta lumii — prin apariția noilor state independente, prin voința statelor mici și mijlocii de a participa, în condiții de egalitate, la soluționarea problemelor lumii contemporane —, au pus cu acuitate și problema înlocuirii vechiului sistem de relații cu un sistem nou, bazat pe principii democratice. De aceea, constituie o mare cucerire a popoarelor faptul că aceste principii își găsesc o tot mai largă recunoaștere internațională. Desigur, ele au fost înscrise în Carta O.N.U. și în alte documente internaționale; prin eforturi comune — la care România și-a adus o importantă și larg recunoscută contribuție —, aceste principii au fost precizate în Actul final al Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa, semnat la Helsinki. De asemenea, noile principii ale relațiilor dintre state se află înscrise la loc de frunte în tratate, declarații solemne și declarații comune, comunicate, acorduri și alte documente semnate de președintele Nicolae Ceaușescu cu șefi de stat și guvern de pe toate continentele. România consideră că, în condițiile actuale, cerința fundamentală o constituie respectarea integrală de către toți și față de toți a acestor principii, că numai acționând astfel, numai asigurând fiecărui popor dreptul de a se dezvolta de sine stătător, de a-și făuri viața potrivit voinței și aspirațiilor sale, se poate edifica o lume a păcii și justiției, a înțelegerii, colaborării și progresului.

Cunoscând el însuși, timp de mai multă vreme, dominația străină, jefuirea de către imperiile înconjurătoare a bogățiilor naturale, poporul român a sprijinit activ din punct de vedere material, politic și diplomatic mișcările de eliberare națională, lupta popoarelor pentru abolirea oricăror forme de asuprire imperialistă, colonialistă și neocolonialistă, a politicii de discriminare rasială și de apartheid, pentru preluarea în propriile mâini a bogățiilor naționale și folosirea lor în scopul dezvoltării libere, de sine stătătoare.

Trăgînd învățăminte din experiența istorică, secretarul general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a relevat, în repetate rânduri, că o condiție de bază a asigurării libertății, independenței și suveranității statelor o reprezintă *unirea pe plan național și internațional a eforturilor tuturor forțelor progresiste și democratice, a popoarelor de pretutindeni* în lupta pentru lichidarea definitivă a colonialismului și neocolonialismului, a rasismului și apartheidului, a politicii imperialiste de hegemonie, dominație și dictat, de ingerințe sub cele mai diverse forme în viața națiunilor.

Cucerirea și consolidarea independenței naționale, realizarea unui progres rapid pe calea propășirii economice și sociale de sine stătătoare impun, ca o legitate obiectivă, unirea înainte de toate a tuturor forțelor

sociale și politice *naționale* interesate în lichidarea dominației și asupririi străine, în asigurarea unei dezvoltări libere și independente. „Realizarea năzuințelor de progres în toate domeniile, de independență — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — cere unitate, unitate și iar unitate a tuturor patrioților, a celor care își iubesc poporul, care doresc ca poporul lor să trăiască liber, să fie stăpîn pe destinele sale. Pot exista deosebiri de păreri într-o problemă sau alta, sînt deosebiri de concepții religioase, de concepții filozofice, dar acestea nu trebuie să împiedice o colaborare și o unitate strînsă în lupta pentru bunăstarea, fericirea, independența și suveranitatea fiecărui popor”⁷.

Chiar experiența noastră arată că făurirea, în urmă cu 70 de ani, a statului național unitar român — măreț act de dreptate istorică —, a fost rodul *luptei unite* a tuturor claselor și păturilor societății, a întregului nostru popor, care a asigurat unitatea deplină și pentru totdeauna a națiunii noastre, deschizînd calea afirmării ei libere și tot mai puternice în viața internațională. De asemenea, victoria revoluției de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă declanșată la 23 August 1944 este rezultatul unirii, sub conducerea Partidului Comunist Român, a tuturor forțelor patriotice, democratice și antifasciste ale țării, inclusiv armata, în cea mai vastă alianță politică din istoria poporului român pentru răsturnarea dictaturii militare-fasciste, pentru apărarea independenței și suveranității naționale.

În același timp, lichidarea vechii politici anacronice de amestec în treburile interne, de încălcare a libertății și independenței popoarelor reclamă unirea strînsă *pe plan internațional* a eforturilor tuturor popoarelor, a forțelor progresiste, antiimperialiste de pretutindeni, întărirea conlucrării și solidarității acestora în lupta pentru asigurarea unei dezvoltări libere, independente și suverane a națiunilor, pentru făurirea unei lumi a păcii, înțelegerii și colaborării. Realizarea acestui obiectiv este deosebit de stringent în etapa actuală, cînd asistăm la ascuțirea contradicțiilor dintre diferite state și grupări de state, la o accentuare a politicii de reîmpărțire a zonelor de influență și dominație în diferite părți ale lumii, la încercări de revenire la politica colonialistă și neocolonialistă, ceea ce creează grave pericole pentru dezvoltarea economică-socială independentă a popoarelor, pentru securitatea și pacea întregii omeniri.

Evidențiind că aberanta cursă a înarmărilor, îndeosebi nucleare, constituie principalul instrument al menținerii și împărțirii sferelor de influență, al politicii imperialiste de forță și dominație, de ingerințe în treburile interne și de încălcare a independenței naționale, îndeosebi a țărilor mici și mijlocii, tovarășul Nicolae Ceaușescu a făcut din *lupta pentru dezarmare și, în primul rînd, pentru dezarmare nucleară*, pentru făurirea unei lumi fără războaie, a colaborării și înțelegerii între toate națiunile, una din orientările fundamentale ale politicii externe a României socialiste. Salutînd acordul sovieto-american cu privire la lichidarea rachetelor nucleare cu rază medie și mai scurtă de acțiune, țara noastră se pronunță pentru realizarea în cel mai scurt timp a prevederilor acordului, precum și pentru încheierea unui tratat privind reducerea cu 50 la sută a armelor nucleare strategice. Cu convingerea că adoptarea unor măsuri concrete de dezarmare va conduce la însănătoșirea climatului politic internațional,

⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 9, Editura politică, București, 1974, p. 305—306.

România se pronunță pentru eliminarea armelor chimice, pentru reducerea substanțială a armelor convenționale, a cheltuielilor și efectivelor militare.

România a fost unul din promotorii cei mai activi ai Conferinței pentru Securitate și Cooperare în Europa, acționând pentru dezvoltarea colaborării economice, științifice și tehnice, a întăririi încrederii și conlucrării între statele continentului, pentru aplicarea integrală a noilor principii de relații interstatale înscrise în Actul final, pentru făurirea unei Europe unite, bazate pe respectarea orînduirii sociale din fiecare țară, fără arme și fără războaie. În același timp, România, președintele Nicolae Ceaușescu acționează pentru transformarea Balcanilor într-o zonă a păcii și colaborării, lipsită de arme nucleare și chimice, de baze militare străine, pentru dezvoltarea unor relații care să excludă politica de bloc, folosirea forței și amenințarea cu forța, orice intervenție din afară în treburile interne ale statelor balcanice, să garanteze independența și suveranitatea acestora, să asigure progresul și bunăstarea fiecărui popor.

Una din problemele cardinale ale lumii contemporane, căreia președintele Nicolae Ceaușescu îi acordă o maximă atenție și a cărei soluționare va fi de natură, în perspectivă, să consolideze independența și suveranitatea națională a popoarelor o constituie *lichidarea fenomenului subdezvoltării și instaurarea unei noi ordini economice internaționale*.

Cu toate că perioada pe care o parcurgem a făcut dovada unor capacități economice și tehnice fără precedent, prăpastia dintre țările bogate și cele sărace s-a adîncit continuu : deși în statele în curs de dezvoltare trăiesc peste două treimi din omenire, acestea nu beneficiază decît de o cincime din produsul mondial ; ponderea lor este de 35 la sută din producția agricolă, de numai 13 la sută din cea industrială și de mai puțin de 5 la sută din activitatea de cercetare tehnico-științifică.

Partidul nostru a subliniat cu consecvență că perpetuarea acestei stări de lucruri — consecință nemijlocită a politicii imperialiste, coloniale și neocoloniale, a vechilor relații de inechitate, dominație și exploatare — constituie nu numai o flagrantă violare a celor mai elementare norme de justiție, dar și o gravă amenințare la adresa păcii și securității internaționale, a libertății și independenței popoarelor. În concepția președintelui Nicolae Ceaușescu, instaurarea unei noi ordini economice internaționale înseamnă : lichidarea cu desăvîrșire a politicii de inegalitate, dominație și asuprire ; respectarea dreptului fiecărui popor de a fi deplin stăpîn pe bogățiile naționale, de a-și alege liber calea dezvoltării economice-sociale, fără nici un amestec din afară ; valorificarea la maximum de către fiecare țară a mijloacelor și resurselor proprii, dezvoltarea forțelor de producție ale țării, crearea unei industrii moderne și a unei agriculturi de mare productivitate ; promovarea unei cooperări internaționale în condiții de deplină egalitate și avantaj reciproc de natură să sprijine eforturile proprii ale țărilor în curs de dezvoltare. România se pronunță pentru o conferință internațională, în cadrul O.N.U., la care să participe toate statele, în scopul reglementării globale a problemelor subdezvoltării, inclusiv a datoriilor externe ale țărilor în curs de dezvoltare.

Desfășurarea evenimentelor internaționale arată că imperialismul, neîmpăcîndu-se cu pozițiile pierdute și dorind să cucerească noi poziții dominante în diferite zone ale lumii, recurge pe mai departe la intervenții și presiuni, la amestecul brutal în treburile interne ale țărilor mici și mijlocii, la promovarea unor războaie așa-zis locale între țările în curs de

dezvoltare, la menținerea unor focare de tensiune și conflicte. Toate acestea constituie grave pericole la adresa păcii și colaborării internaționale, a independenței și libertății popoarelor. De aceea, România se pronunță cu consecvență pentru *renunțarea cu desăvârșire la politica de forță și dictat, la amestecul în treburile interne ale altor state, pentru soluționarea tuturor problemelor litigioase dintre state exclusiv pe cale politică*, în interesul dezvoltării independente a fiecărui popor, al păcii și securității internaționale. Țara noastră a salutat încetarea războiului dintre Iran și Irak și își exprimă speranța că, în cadrul negocierilor directe, se vor depune eforturi pentru găsirea de soluții reciproc acceptabile, care să ducă la instaurarea deplină a păcii în această regiune, în interesul libertății și independenței celor două popoare, al securității și colaborării în întreaga lume. De asemenea, România se pronunță pentru încetarea conflictului din Orientul Mijlociu, pentru organizarea în cel mai scurt timp a unei conferințe internaționale — sub egida O.N.U. — la care să participe toate țările interesate, inclusiv Organizația pentru Eliberarea Palestinei, precum și Israelul.

România apreciază că de mare importanță pentru asigurarea independenței și suveranității națiunilor este promovarea unor relații de bună vecinătate între state, de stimă și respect reciproc, care să conducă la dezvoltarea unei largi și fructuoase colaborări în diferite domenii de activitate. Acestui scop îi servește și punctul înscris de țara noastră pe agenda actualei sesiuni a Adunării generale a O.N.U., intitulat „Răspunderea statelor de a nu admite pe teritoriul lor și de a nu instiga și sprijini pe teritoriul altor state manifestări șoviniste, rasiste sau altele de natură să ducă la învrăjbirea între popoare; angajamentul guvernelor și al mijloacelor de informare în masă pentru combaterea unor asemenea manifestări și pentru educarea popoarelor, a tinerei generații în spiritul colaborării pașnice și înțelegerii internaționale; evaluarea înfăptuirii declarației cu privire la promovarea în rândurile tineretului a idealurilor de pace, respect reciproc și înțelegere între popoare”.

O privire asupra tabloului evoluției contemporane arată că, în lume, continuă să existe o multitudine de probleme complexe care își așteaptă soluționarea. În condițiile interdependenței tot mai strânse dintre țări, soluționarea acestora nu se poate realiza — potrivit orientării principiale a partidului și statului nostru — decât printr-o participare activă, pe baza deplinei egalități a tuturor statelor, indiferent de orînduirea lor socială, de mărimea teritoriului și a populației, de forța economică și militară. Fără a încerca minimalizarea rolului însemnat pe care îl au țările mari în această direcție, complexitatea vieții internaționale evidențiază că problemele de care depind pacea și progresul lumii, libertatea și independența popoarelor nu mai pot fi rezolvate — așa cum s-a întâmplat în alte perioade istorice — doar de un grup restrîns de state.

Fiecare țară — mare, mijlocie sau mică — are dreptul și îndatorirea de a-și aduce contribuția activă la impunerea pe arena mondială a principiilor dreptului internațional, a respectului voinței și interesului tuturor popoarelor. O contribuție deosebită sînt chemate să aducă, în această direcție, țările mici și mijlocii — din rîndul cărora face parte și România —, care au jucat un rol important în transformarea revoluționară a lumii, în lupta de eliberare națională, și care sînt profund interesate în dezvoltarea lor independentă, în promovarea unei politici noi în viața internațională, în făurirea unei lumi a dezarmării, păcii și colaborării.

Este meritul istoric al României, al președintelui Nicolae Ceaușescu de a se fi aflat, în mod consecvent, alături de lupta și aspirațiile popoare-

lor vizînd lichidarea politicii de forță și dictat în viața internațională, a practicilor care atentează la suveranitatea națiunilor, la asigurarea dezvoltării lor libere și independente. În acest sens, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază, pe bună dreptate, că independența nu este o problemă de zile mari, ci una de viață, de existență a fiecărei națiuni, ceea ce presupune o luptă continuă, permanentă pentru asigurarea, în practică, a dreptului fiecărui popor de a-și hotărî în mod liber calea de dezvoltare, de a decide în mod liber și suveran — fără nici un amestec din afară — asupra propriilor sale probleme, de a le soluționa potrivit nevoilor și aspirațiilor sale.

Prin ampla și neobosita sa activitate consacrată libertății și independenței popoarelor, cauzei păcii și înțelegerii internaționale, tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a consacrat, în conștiința lumii, ca o exemplară și prestigioasă personalitate, ca un strălucit și neobosit promotor al celor mai nobile idealuri ale popoarelor, dornice de a trăi și a se afirma într-o lume mai bună și mai dreaptă.

DOCUMENTE ȘI MĂRTURII INEDITE PRIVITOARE LA CRIZA POLITICĂ EUROPEANĂ DIN 1938-1939 (II)

În septembrie 1938, la München, Hitler, Mussolini, Chamberlain și Daladier și-au arogat dreptul de a decide mutilarea teritoriului Cehoslovaciei, stat independent și suveran, înfăptuit prin voința și lupta poporului cehoslovac în 1918 și recunoscut pe plan politic internațional prin tratatele de pace de la Versailles, Saint-Germain și Trianon. Cele patru guverne, reprezentate la München prin șefii lor, aveau obligații contractuale, înscrise în acorduri și tratate, de a respecta integritatea teritorială a statului cehoslovac și de a-i asigura asistență în caz de agresiune neprovocată. După cum se știe, concesiile făcute lui Hitler pe seama Cehoslovaciei, în septembrie 1938, nu numai că „n-au asigurat pacea pentru o generație”, dar au mărit apetitul acestuia, au agravat criza politică europeană, momentul de apogeu fiind marcat de agresiunea contra Poloniei, un an mai târziu, și declanșarea celui de-al doilea război mondial.

Criza politică europeană din anii 1938—1939 a afectat profund, direct și indirect, toate statele antirevizioniste din centrul și sud-estul Europei, rămase, rînd pe rînd, la discreția planurilor imperialiste ale lui Hitler și ale susținătorilor săi.

★

Urmărind, în continuare, desfășurarea crizei politice europene din perioada amintită, cu implicațiile ei grave asupra României, punem la dispoziția cititorilor o serie de documente inedite, altele parțial sau mai puțin cunoscute, mărturii provenite din arhive străine și românești. În acest număr, continuăm să publicăm alte două capitole din lucrarea memorialistică manuscrisă a lui Edouard Daladier — primul ministru al Franței în perioada crizei cehoslovace — consacrată conferinței de la München. Scrisă într-o perioadă ulterioară, în această lucrare retrospectivă autorul a folosit, pe lângă însemnările și amintirile sale, mărturii ale contemporanilor, documente din arhiva personală, documente publicate, informații documentare diverse. În ansamblu, lucrarea memorialistică a lui Edouard Daladier reprezintă o sursă de informații de un interes aparte.*

Păstrată, împreună cu întreaga arhivă privată a fostului premier francez („Papiers Edouard Daladier”), la Fondation Nationale des sciences politiques din Paris (2 DAi Dr 3), lucrarea cuprinde 12 capitole (128 de pagini dactilografiate) și are, în forma ei definitivă, numeroase intervenții ale autorului, atât în text, cât și marginalmente. Pentru mai bună înțelegere a evenimentelor la care se referă autorul, am făcut precizările de rigoare, marcate în text prin paranteze drepte, iar în subsol prin foarte sumare note explicative. Nu au fost operate tăieturi sau comprimări ale textului de bază; punctele de suspensie din text aparțin lui Edouard Daladier.

VIORICA MOISUC

* Capitolele IV și V au fost publicate în „Anale de istorie”, anul XXXIV, nr. 5/1988, p. 91—103.

p. 60

În timp ce ministrul afacerilor externe continua aceste negocieri diplomatice, eu mă ocupam mai ales de executarea programelor noastre de înarmare. Am constatat, foarte repede, că creditele înscrise în bugetul anului 1938 [pentru înarmare] erau insuficiente.

Într-o reuniune comună din noiembrie 1937, miniștrii de război, ai marinei și aerului căzuseră de acord asupra unui credit total de 14 miliarde [franci] și asupra repartiției sale pe cele trei arme.

Georges Bonnet, pe vremea aceea ministru de finanțe în cabinetul Chautemps, declara că nu putea să le acorde decît 11 miliarde. În caz contrar, bugetul pentru anul 1938 ar fi fost dezechilibrat și francul ar fi fost amenințat [de devalorizare]. Mai mult, conform unei tradiții bine stabilite, el însuși a fixat, în final, partea care ar reveni din această sumă fiecăruia dintre ministerele militare. Ministerul aerului își vedea reduse cu aproximativ două miliarde creditele pentru comenzi și creditele pentru plăți pe care le ceruse. La o reuniune prezidată de Chautemps, la care au asistat Léon Blum, eu insumi, Cot * și [César] Campinchi, ministrul marinei, nu s-a putut obține nici o ameliorare, în afară de un plus de 200 milioane [franci] acordat aviației. Georges Bonnet a declarat că mai degrabă preferă să demisioneze decît să consimtă la această sporire importantă a creditelor pentru aviație.

Această decizie era cu alit mai gravă cu cît Pierre Cot dăduse în fabricație două aparate moderne — avionul de vînătoare Morane 405 și bombardierul Potez 63. Primul avea o viteză de 488 km pe oră, cel de-al doilea 450 km pe oră și era dotat cu două tunuri. Un prototip Bloch 150 anunța performanțe egale.

Nu se putea pune problema reducerii creditelor [Ministerului] de Război și [Ministerului] Marinei și nici de asumarea răspunderii unei noi crize ministeriale.

Cînd am devenit Președinte al Consiliului **, de acord cu [Paul] Marchandeu, ministrul finanțelor, am adoptat un decret-lege care acorda credite de 16 miliarde [franci] apărării naționale și am fixat astfel repartiția fondurilor : 42% — aviației, 36% — [Ministerului] de Război și 22% — marinei.

p. 61 Guy La Chambre, care-l înlocuise pe Cot ca ministru al aerului, a stabilit, împreună cu Consiliul superior al aerului, în cursul unei reuniuni la care am asistat și eu, ca și generalii [Maurice] Gamelin și [Joseph-Alphonse] Georges, un nou plan care prevedea [producerea a] 2 617 avioane moderne, [inclusiv] motoarele lor. Executarea [acestui plan] cerea trei ani, dar încă din primul an se putea conta pe o îmbunătățire a producției [față de] anii precedenți.

Aceasta n-ar fi fost [însă] suficient, dacă noi eram singurii care am fi ajutat Cehoslovacia atacată de Germania. Trebuia să mai căutăm și alte ajutoare.

Guy La Chambre era [și el] de această părere. Am căzut de acord să apelăm la Statele Unite. L-am rugat pe ambasadorul [William] Bullitt, cu care eram prieten încă din timpul războiului din 1914, să intervină pe lângă președintele Roosevelt ***. Ne autoriza el să trimitem în Statele Unite o misiune franceză care să aibă sarcina de a cumpăra avioane americane ? Ne-a răspuns prin telefon că era de acord cu trimiterea unei misiuni restrinse și discrete. A avut, de asemenea, câteva cuvinte amabile pentru mine, pentru care i-am mulțumit tot prin telefon.

Locotenent-colonelul Jacquin și cîțiva tehnicieni au plecat deci în Statele Unite ****. Ei au revenit la sfîrșitul lunii mai. În realitate, industria de război americană era slabă în ceea ce privește aviația ¹.

Pentru exercițiul financiar 1937—1938, creditele nu permiteau decît construirea a nouă sute de avioane, care erau împărțite între Ministerul Marinei și Ministerul de Război. Jacquin a putut comanda o sută de avioane de vînătoare Curtiss Wright P.

* Pierre Cot, ministrul aerului.

** Aprilie 1938.

*** Însemnare marginală a lui Daladier : „insuficient“.

**** Însemnare marginală a lui Daladier : „Criza = motorul Denain. Cot. Starea avioanelor“.

¹ În cartea sa *Prêt-Bail (Acont la contract)*, Stettinius, care a avut sarcina de a organiza ajutorul acordat de Statele Unite Aliaților în timpul celui de-al doilea război mondial, scria „că, în 1938, industria de avioane de război americană era foarte slab dezvoltată (à l'état de squelette)“.

36 și a obținut o opțiune pentru alte o sută. La teste, acest aparat se dovedea egal, dacă nu superior, avionului german Messerschmidt 109, care săvîrșise o adevărată revoluție în domeniul aviației de vînațoare.

Am acceptat această primă comandă și opțiune. Guy La Chambre a înfrînt opoziția Comisiei Aerului de la Palatul Bourbon și, într-un discurs viguros, a compromis campania citorva ziare care, de altfel, nu era pentru noi o surpriză.

Știrile care ne parveneau de la Berlin confirmau opinia noastră că Hitler era hotărît să atace Cehoslovacia în octombrie, [atac] pe care îl pregătea cu grijă. El grăbise data manevrelor armatei germane și profitase de acestea pentru a mobiliza contingentele recent eliberate și pe ofițerii în rezervă. În felul acesta crease divizii noi, care ar fi fost menținute sub drapel în vederea războiului ce urma să-l declanșeze la 1 octombrie. Guvernul britanic s-a neliștit și lordul Halifax a cerut explicații, cu moderația sa obișnuită. N-a primit nici un răspuns. Dimpotrivă, generalul [Karl] Bodenschatz, directorul de cabinet al lui Goering, a făcut importante confidențe adjunctului atașatului aerului al ambasadei franceze. Căpitanul [Paul] Stehlin era un tînăr alsacian pe care cunoașterea aprofundată a limbii germane, distincția și calitățile de bun aviator îl făcuseră foarte simpatic nu numai generalului, ci și lui Goering și suorii feldmareșalului, Olga Riegele, de o vîrstă avansată, dar foarte amabilă. p. 62

Bodenschatz anunțase pe căpitanul Stehlin că Hitler decisese construirea de fortificații de la frontiera elvețiană pînă la Marea Nordului, pe o adîncime de o sută de kilometri. Ele comportau o mulțime de adăposturi betonate, prevăzute cu arme antitanc. Erau folosiți aici la muncă o sută de mii de oameni, șazece și cinci batalioane de geniu, ca și întreprinderi civile. Generalul a adăugat că Franța nu ar avea de ce să se îngrijoreze, fiind vorba de o acțiune pur defensivă. Adevăratul scop al Germaniei era să obțină spațiul vital în est și să exploateze bogățiile Ucrainei.

Hitler a luat această decizie la 28 mai. El afirma că fortificațiile vor fi gata înainte de sosirea iernii, ceea ce trebuia să precizeze și în fața Congresului Partidului Nazist, fixat pentru 12 septembrie. Căpitanul Stehlin a promis să survoleze în câteva reprize teritoriile vizate de aceste lucrări. El cunoștea prea bine metodele germanilor care constau adesea în dezvăluirea proiectelor lor, exagerîndu-le chiar, pentru a ne demonstra inutilitatea vreunui efort militar. În orice caz, puteam fi siguri că sintem exact informați asupra importanței acestor lucrări, asupra forței lor și mai ales asupra timpului realmente necesar pentru executarea lor.

În timpul lunilor iunie și iulie m-am ocupat mai ales de probleme militare cu generalul Gamelin, șeful Statului Major General și generalul [Louis] Colson, șeful Statului Major al armatei. Fabricarea materialului de război îmi reținea întreaga atenție.

Generalii au procedat la concentrarea a șase sute de mii de rezerviști, care-și executau perioada de instrucție pe cît posibil în tabere. Ei pregăteau chemarea sub arme a contingentelor eliberate anul trecut, precum și menținerea celor ce urmau a fie eliberați în septembrie. Propuneau organizarea unei acoperiri întărite ca o ultimă măsură înainte de mobilizarea generală. În ceea ce privește fortificațiile, ei nu credeau că vor fi terminate la data de 1 octombrie. În orice caz, pentru că Hitler — în planurile sale — urmărea distrugerea Cehoslovaciei „în câteva zile”, [se presupunea] că el nu va păstra, la începutul războiului, efective numeroase în zona [fortificată] ce se construia atunci. p. 63

În ceea ce privește armamentul, am avut discuții și cu M. [Robert] Jacomet, secretar general al Ministerului de Război, cu Direcția de fabricare [a armamentului] și cu cîțiva ingineri. Mărisem numărul acelor colaboratori indispensabili (276 unități) care lucrau cu oamenii cei mai bine pregătiți) care măriseră producția uzinelor de [material de] război naționalizate, mai ales aceea de tancuri și tunuri antitanc.

Dar trebuia să fie rezolvată o gravă problemă și anume aceea a duratei zilei de lucru.

În arsenalele de stat, ca și în industriile naționalizate, procesele de fabricație înregistraseră progrese importante în comparație cu anii trecuți, grație recurgerii la orele suplimentare, prevăzute de legea care instituise săptămîna de lucru de 40 de ore. Dar industriile private, care aprovizionau arsenalele și stabilimentele naționalizate cu materii prime și cu produse semifabricate refuzau să mărească durata lucrului. Din aceasta rezultau foarte grave întîzieri. Mi-a fost supus spre analiză un dosar care nu făcea decît să illustreze cu prisosință neliniștea acestor directori și ingineri, al căror patriotism îl cunoșteam.

Aveam datoria să răspund la apelul lor. Responsabilitatea mea era mult mai mare decît a lor. La amenințarea Germaniei naziste nu era suficient să se răspundă 131

numai cu măsuri militare. Independența și libertatea țării noastre depindea și de efortul cotidian al uzinelor, al atelierelor, al tuturor șantierelor de lucru. Am luat deci decizia de a mă adresa țării, la 21 august, prin intermediul unui discurs radio-difuzat, a cărui concluzie o reproduc :

p. 64 Legea de patruzeci de ore și aplicarea sa. „În nici-o țară din Europa, în afara Franței, săptămîna de lucru de 40 de ore nu constituie un regim normal de lucru. Dar cită vreme situația internațională va rămîne atît de delicată va trebui să lucrăm mai mult de 40 de ore, pînă la 48 de ore, în întreprinderile legate de apărarea națională. În fața unor state dictatoriale care se înarmează, fără să acorde nici cea mai mică importanță duratei [săptămîinii de] lucru, Franța amenințată își va pierde timpul în

controverse care să-i compromită viitorul ? În actuala situație din Europa și din lume, toți francezii trebuie să facă efortul pe care-l reclamă salvarea patriei noastre. Franța va trebui să muncească și vom salva Franța și pacea !”.

A doua zi, 22 august, doi miniștri — ministrul lucrărilor publice și ministrul muncii — mi-au înaintat demisiile lor. În cursul dimineții, i-am înlocuit cu [Anatole de] Monzie și Pomaret, care au acceptat numirea prin telefon, unul din Saint-Céré și celălalt de pe aeroportul din Roma, unde făcea o escală în drumul spre Atena.

S-au auzit proteste. Au fost organizate mitinguri. Se cerea îndepărtarea ministrului [muncii], convocarea parlamentului : unii se și vedeau miniștri.

Pomaret a revenit la Paris cu avionul și a preluat imediat funcțiunile delicate ale postului său. Decretul adoptat îl autoriza să acorde orele suplimentare cerute de industriile a căror activitate interesa apărarea națională. El a procedat la o scurtă consultare a organizațiilor interesate, urmînd ca să ia apoi, în mod liber, decizia. Pomaret a fost un excelent ministru al muncii. El a pus ordine în dosarele a citorva mii de întreprinderi private ; a fost ajutat în această sarcină dificilă de către directorul Parodi, care i-a fost un colaborator deosebit de competent și devotat.

La 24 august l-am primit pe generalul [Joseph] Vuillemin care se întorsese de la Berlin dintr-o vizită făcută generalului Milch, ca răspuns la vizita pe care acesta i-o făcuse în anul precedent lui Pierre Cot, ministrul Aerului. [Vuillemin] fusese primit cu mari onoruri de Goering și șefii aviației germane. Ei l-au invitat să asiste la numeroase manevre, să viziteze principalele centre de producție de avioane de vînătoare și bombardament. Era încă sub penibila impresie a marii superiorități a aviației germane și prevedea că, în caz de război, aviația noastră va fi foarte rapid distrusă. Emoția sa era atît de mare încît mi s-a părut inutil să prelungească întrevvederea noastră, după cele cîteva cuvinte de mulțumire ce i le-am adresat pentru faptul de a-mi fi vorbit deschis și sincer.

p. 65 Misiunea lordului Runciman. În aceeași vară, guvernul britanic, care constata că negocierile lui Beneș cu sudeții nu ajungeau la niciun acord, a exercitat asupra acestuia o presiune puternică. El a însărcinat pe ambasadorul său la Praga să-l informeze [pe Beneș] că a hotărît să trimită în Cehoslovacia, ca mediator între Partidul sudeților și guvern, o înaltă personalitate britanică, lordul Runciman. Dacă Beneș refuza, refuzul lui ar fi fost făcut public. La început Beneș a protestat cu indignare : „Nu voi ceda acestui șantaj. Englezii n-au decît să publice răspunsul meu”. Apoi a cedat și a acceptat chiar ca Chamberlain să declare că el, Beneș însuși, a solicitat această mediere. La 26 iulie [1938], primul ministru a anunțat Camera Comunelor că guvernul său, „ca răspuns la o cerere a guvernului cehoslovac, a acceptat să propună ca o persoană cu o experiență deosebită să se deplaseze la fața locului... pentru a sugera modalitatea ca negocierile să se încheie cu bine”. Era vorba de lordul [Walter] Runciman.

În timpul călătoriei suveranilor britanici în Franța, la 19 iulie 1938, lordul Halifax m-a anunțat, înaintea unui dejun la Quai d'Orsay, despre misiunea lordului Runciman la Praga. Inaștebat dacă aș accepta să desemnez un francez care să i se alăture. Am refuzat să agravez situația, și așa destul de dificilă a Cehoslovaciei.

Opoziția generalului Beck. Cam în același timp, proiectele lui Hitler, războiul preconizat de el împotriva Cehoslovaciei, suscita unele neliniști printre generali germani cu grad înalt. Generalul Ludwig Beck, șeful de Stat Major General al armatei, avea convingerea că Germania nu era destul de puternică pentru a învinge puterile occidentale, Franța și Marea Britanie, cărora, fără îndoială, li s-ar fi alăturat și U.R.S.S. Politica lui Hitler ar conduce Germania la o catastrofă. Printre altele, el a criticat planurile de atac în mai multe memorandumuri, pe care le adresase comandantului armatei de uscat, generalul [Walter] von Brauschitch. La 16 iulie el i-a înmînat un studiu foarte complet și i-a cerut să reunească pe generali de cel mai înalt grad, cărora urma să-l citească și cu care urma să-l comenteze. El le-ar propune să-i facă cunoscută lui Hitler opoziția lor la politica sa și, în caz că nu se va arăta dispus să-i asculte, [generalii] să demisioneze.

Această întâlnire secretă a înalților șefi ai armatei a avut loc la 4 august și, în cadrul ei, generalul Beck a dat citire memorandumului său.

Ca și șeful lor, generalii au ezitat și au dat înapoi în fața perspectivei unei demisii colective, în virtutea jurământului pe care-l depuseseră față de Führer. Nu au luat nici o decizie.

Informat despre această reuniune, Hitler a convocat, în cuibul său de vulturi de la Berghof, pe generalii cu grad mai mic și, timp de trei ore, le-a expus politica și planul de război.

Ei nu l-au criticat în niciun fel, cu excepția generalului von Wietersheim, p. 66 șeful Statului Major al armatei de vest, care avea sub comanda sa pe unul dintre cei mai respectați generali, Adam. „Apărarea de vest — a strigat Wietersheim — nu poate rezista mai mult de trei săptămâni. Ea nu va dispune decât de cinci divizii active“. „Va rezista mai mult de trei ani“ — urlă Hitler la rindul său. Apoi îi condecie și decise că nu va mai permite astfel de discuții cu generalii săi ².

Cîteva zile mai tîrziu, la 15 august, asistînd la o manevră la Jüterborg, Hitler a declarat generalilor săi că era hotărît să lichideze chestiunea cehoslovacă chiar în toamna aceea.

La 18 august, generalul Beck și-a prezentat demisia. Ea a fost imediat acceptată, dar a primit ordinul de a o ține secretă. Generalul Halder i-a luat locul ca șef de stat major general. De altfel, Beck însuși îl recomandase generalului von Brauschitch ca pe eventualul său succesor.

CAPITOLUL VII

DE LA PLANUL BENEȘ LA CONGRESUL NAZIST DE LA NÜRENBERG ; INTREVEDEREA DINTRE CHAMBERLAIN ȘI HITLER ; ACORDURILE DE LA LONDRA (4—20 septembrie 1938)

p. 67

Se apropia data Congresului Partidului Național-Socialist. El trebuia să se reunească între 6 și 12 septembrie. În încheiere urma să fie pronunțat un important discurs al lui Hitler.

Chamberlain se temea că în lipsa oricărei înțelegeri între delegația germanilor sudeți și guvernul de la Praga, „Führer-ul să nu se dedea la vreo acțiune extremă fie la Nürnberg, fie după congres“. Primul ministru, iritat „de încetineala negocierilor care se desfășurau de cinci luni fără nici un progres“, a remis un „Aide-mémoire“ lui [Basil Cochrane] Newton, căruia i-a dat o misiune imediată la Praga. El trebuia să ceară în mod imperativ guvernului cehoslovac ca „imediat, și fără rezerve, [să acorde] concesiuni [sudeților], fără de care era imposibil să se regleze în mod pașnic chestiunea sudetă“.

Planul IV al lui Beneș. În realitate, Beneș a făcut, de repetate ori, numeroase propuneri de reforme sudeților. Dar poziția sa era extrem de dificilă. Cînd reprezentanții lui Henlein le socoteau insuficiente, cînd Consiliul de Miniștri le considera excesive și nefaste. În acest fel trei planuri ale președintelui Republicii fuseseră în mod succesiv respinse.

La 4 septembrie, Newton și-a îndeplinit misiunea cu oarecare duritate, ca și cînd ar fi fost mesagerul unui ultimatum. „De acum, Cehoslovacia trebuie să meargă pînă la limita concesiunilor și această limită nu trebuie să se oprească dincoace de cele opt puncte ale Congresului sudet de la Karlsbad — a spus el. Opțiunea guvernului britanic va fi cu siguranță programul de la Karlsbad și nu războiul“.

Beneș a cedat. La 5 septembrie, după patru ore de deliberări, în majoritate Consiliul de Miniștri a acceptat planul său, „Planul IV“. Partidul Social-Democrat ceh îi era ostil. El a publicat un protest care purta un milion de semnături din întreaga țară.

² Totuși, spre sfîrșitul lunii, la 26—28 august, Hitler a întreprins o călătorie oficială în Renania, în timpul căreia a vizitat fortificațiile. Generalul Adam, care avea misiunea să le apere cu ajutorul a cinci divizii active, i-a declarat că acest lucru îi va fi imposibil. Hitler a protestat, dar i-a dat [încă] șapte divizii de rezerviști și un grup de avioane de bombardament.

La puțin timp am primit Protocolul și anexele, ca și un lung raport din partea reprezentantului nostru diplomatic, d-l [Victor] de Lacroix. Condițiile [Congresului Partidului sudet], formulate la Karlsbad, erau acceptate, chiar și punctul 6 al programului lui Henlein, care prevedea „repararea nedreptăților pe care sudeții le-au suferit adesea după anul 1918”.

Acest articol se referă de fapt la situația întreprinderilor sudete care fuseseră excluse de la comenziile statului și care suferiseră mult în timpul crizei economice serioase din anul 1935 *. Prin Protocolul [amintit] guvernul cehoslovac le rezerva o parte importantă din împrumutul de șapte sute de milioane coroane pe care urma să-l contracteze. Acești industriași ar fi fost deci despăgubiți de pierderile [suferite].

Revocarea unui mare număr de funcționari germani, sau pensionarea lor înainte de termen, din motive politice, urma să fie anulată. În plus, în regiunile sudete, unde germanii dețineau majoritatea, 70 la sută dintre funcționari trebuiau să fie germani. În scopul realizării acestei proporții, statul era obligat să recruteze 40 000 de funcționari germani într-o perioadă de zece ani.

Egalitatea în drepturi între cehi și sudeți ar fi fost pe deplin asigurată. Teritoriul acestora din urmă trebuia să fie delimitat printr-un acord comun. Acolo ei și-ar fi exercitat autodeterminarea. Personalitatea lor juridică urma să fie recunoscută prin lege. În fine, poliția ar fi fost sub controlul exclusiv al autorităților locale. Numai jandarmeria de stat s-ar mai fi menținut.

Dacă un astfel de plan ar fi fost propus în cursul verii, Beneš ar fi evitat trimiteră misiunii Runciman în țara sa. [Planul] ar fi fost acceptat, fără îndoială, de numeroși sudeți și ar fi făcut dificilă propaganda nazistă. Evenimentele ar fi luat, poate, un curs cu totul diferit.

„Ni s-a acordat totul“ — a exclamat Kundt, șeful delegației sudete în timpul convorbirilor.

- p. 69 La început, Henlein a fost stupefiat. La 1 septembrie, la Berchtesgaden, Hitler, Ribbentrop, generalul von Bodenschatz, care-l reprezenta pe Goering, și Henlein însuși, au decis că în timpul viitoarei întrevederi cu Beneš, delegația sudeților să ceară în mod imperativ acceptarea integrală a condițiilor de la Karlsbad, avînd certitudinea că va fi refuzată, cum se întimplase mereu.

Delegația sudetă avea stabilită o întîlnire cu guvernul din Praga, miercuri 7 septembrie, în scopul studierii, în comun, a Planului IV. În miercurea aceea, printr-o întîmplare neobișnuită, trei sute de sudeți s-au revoltat la Moravska-Ostrava, pentru eliberarea a 82 dintre ai lor care erau deținuți în închisoare sub acuzația de spionaj și de contrabandă cu arme. În cursul furtunoaselor ciocniri cu poliția, un sudet, membru al parlamentului, a fost lovit de un ofițer, care fusese, la rîndul său, atacat. Imediat, delegația a anunțat ruperea negocierilor.

Declarația oficială a lui Chamberlain. Dimpotrivă, la Londra, propunerile lui Beneš au creat un reviriment în cadrul opiniei [publice] engleze. Cea mai mare parte a ziarelor, cu excepția lui „Times“, le-au aprobat. Mulți seriau că Anglia nu putea rămîne neutră dacă Germania va recurge la forță contra Cehoslovaciei. Atunci, Chamberlain a făcut să parvină presei, prin intermediul Ministerului de Externe, o Declarație al cărei autor era și care întrunea adeviziunile lui Attlee, liderul Partidului Laburist, al lui Archibald Sinclair, liderul Partidului Liberal, a lui Churchill și a lui Eden. „Guvernul cehoslovac a făcut concesii mai mari decît putea altădată spera și, grație acestei atitudini, cele două puncte de vedere s-au apropiat.

Guvernul german nu trebuie să-și facă nici o iluzie că ar putea întreprinde o agresiune rapidă și incununată de succes contra Cehoslovaciei fără teama [că acest act] va atrage intervenția Franței și chiar a Marii Britanii”.

Acest text, reprodus pe larg în Anglia, mai puțin în Franța, deși autenticitatea sa nu era pusă la îndoială, în dominiile și în Statele Unite, a produs o impresie profundă. Diplomații germani în funcție în aceste țări au telegrafiat guvernului lor că propunerile cehice sînt întîmpinate peste tot foarte favorabil și că se formează un larg curent de opinie împotriva unei acțiuni violente a Germaniei. La fel, atașaii militari pe lângă aceste ambasade își manifestau [și ei] neliniștea. Atașatul naval de la Londra bănuia că amiralitatea britanică pregătea o mobilizare cel puțin parțială.

„Royal Oak“, cel mai mare cuirasa [britanic] și cea de-a patra flotilă de torpiloare se îndreptau către Portland și către Scapa-Flow, așa cum fusese prevăzut. La Paris, generalul Gamelin, de acord cu mine, l-a convocat pe atașatul militar german,

generalul K hlenthal. Acesta a fost informat că, drept răspuns la inarmarea Germaniei, vom lua  i noi unele măsuri militare  i că, după stabilirea primelor dispozitive de apărare, vom proceda la lărgirea numărului contingentelor mobilizate.

La 12 septembrie i-am primit din nou pe generali Gemelin, George  i [Gaston] Billotte, care studiaseră posibilit  ile de ajutorare a Cehoslovaciei împotriva agresiunii hitleriste dacă Bene  putea opune rezisten  armată. Situația se schimbase foarte mult de la data de 7 martie 1936. Ca urmare a reocup rii militare a Rhenaniei de către Germania, prin violarea tratatelor,  i profit nd de iner ia franceză, regele Leopold al Belgiei, pe atunci aliatul nostru, a pronunțat, în octombrie 1936, un important discurs în cadrul Consiliului său de Mini tri. El voia să promoveze, din acel moment, „politica miinilor libere“. Cu alte cuvinte, el anunța că renunță la alianța cu Franța, că Belgia r m ne neutră, „ ntr-o neutralitate garantată  i nu garant “, după cum preciza unul dintre miniștrii săi. Ea a fost negociată  i, în cele din urmă, acceptată de Anglia, de Germania cu bucurie, de Franța cu triste e, în 1937. Belgia neutră renunța, deci, la securitatea colectivă, prefer nd asigurarea prin asistenț mutuală. Ea se opunea trecerii prin teritoriul ei a unei armate franceze care să meargă în ajutorul Cehoslovaciei. „Dacă armata franceză va traversa  ara noastră, declara la vremea aceea ministrul Paul-Henri Spaak ambasadorului nostru Paul Bargeton, se va lovi de armata belgiană“.

Prin urmare, acțiunea militară a Franței nu se putea concretiza dec t într-o ofensivă frontală între Rin  i Moselle. Dar generali noștri nu reu eau să înțeleagă prea bine distinc ia între planul unui război de coaliție  i planul unui război dus de Franța singură în apărarea Cehoslovaciei. De asemenea, ei ezitau  i asupra datei începerii ofensivei : a  aptea zi, cu acoperirea  nt rit , sau a 15-a, cu primul e alon. Am făcut observa ia că cea de-a doua dată este mult prea tardivă  i că estimarea for elor este cam vagă, ca  i aceea a valorii fortifica iilor actuale. Mi-am dat  n ilnire cu generalul Gamelin la 14 septembrie, pentru a reexamina aceste probleme.

Congresul de la Nürenberg (6—12 septembrie). Congresul Partidului Național-Socialist, îndelung  i cu grijă pregătit de către Goebbels, a avut o strălucire excep ional . A fost, în fond, adunarea a sute de mii de nazi ti din toate regiunile Germaniei, tineri de la Oficiul muncii care, cu bustul dezgolit  i cu cazmalele pe umăr, au defilat în entuziasmul mulțimii, batalioane ale Reichwehr-ului, masa i pe marele stadion Zeppelin. Era, în adevăr, Congresul Marii Germanii, care venea să- i aclame zeul în viață.

Hitler ordonase să fie expuse aici emblemele Sf ntului Imperiu romano-german, coroana imperială, spada, globul terestru, simboluri ale dominării lumii. El voia să reamintească, astfel, nu numai poporului german, ci lumii întregi că, cu mai mult de o jumătate de mileniu înainte de descoperirea Lumii Noi, existase deja un imperiu german puternic... „Astăzi — striga el —, poporul german se instituie pe sine drept purtătorul coroanei milenare“.

După diverse discursuri, printre care  i cel al lui Goering care, la 10 septembrie,  i trata pe Bene   i pe cehi drept ni te „mizerabili pigmei, în spatele cărora se ascund Moscova  i evreii“, Hitler a luat cuv ntul, la 12 septembrie, în fa a unei impozante mase de oameni.

L-am ascultat la Ministerul de Război, împreună cu colaboratorii mei civili  i cu generalul Decamp,  eful cabinetului militar, asistat de doi of i eri care cuno teau perfect limba germană.

A fost discursul unui orator care  tia să domine mul timea, să o subjuge  i să o conducă, printre aclama ii, către deciziile pe care le luase în cursul unor lungi medita ii. Era un discurs abil, în care el ba poza în pacifist ne n eles, ba denun a cu violență pe inamicii poporului său, democrații decaden i, evreii, Moscova ;  i vocea lui se ridica furioasă  i r gu it .

A teptam cu oarecare nerăbdare părțile din discurs dedicate Cehoslovaciei.

El a descris îndelung „suferințele, martiriul pe care-l sufereau de douăzeci de ani fra ii săi germani (dacă era să- i credem !), determinate de violarea prevederilor Conferinței de Pace. El nu va mai tolera mult timp ca poporul său să trăiească ca o turmă de animale h r uite de h i a i... Este treaba guvernului cehoslovac să se înțeleagă cu reprezentanții desemnați de germanii din Sudeți pentru a ajunge, într-un fel sau altul, la o  n elegere. Nu mai pot să suport ca trei milioane  i jumătate de germani să fie oprima i  i persecuta i  i-i rog pe oamenii de stat străini să înțeleagă că aici nu este vorba de vorbe în v nt...“ El îl atacă, de asemenea, pe Bene , cu o extraordinară violență, acuz ndu-l de la itate : „Acest Bene , care a fugit în timpul războiului-

p. 71

p. 72

lui, în timp ce era combatant". O adevărată ură personală îl anima în timp ce-și aducea aminte de criza de la 20 mai, când Beneș ar fi mințit, pretinzând că Hitler se retrăsese în fața amenințărilor sale. Apoi s-au auzit adevărate urlete pe această temă: „N-am dat niciodată înapoi și nu voi ceda niciodată !”.

Apoi, a reamintit că, la 28 mai, datorită acestor insulte, a ordonat construirea imediată, la vestul Germaniei, a celui mai formidabil sistem de fortificații din toate timpurile, care urma să fie terminat înainte de începutul iernii.

Și, în timp ce răsunau aclamațiile, el invocă în ajutorul lui și al fraților lui germani, ajutorul Atotputernicului.

Acest discurs ne-a făcut o impresie foarte penibilă prin violența urii manifestate de Führer, prin minciunile despre pretinsul martiriu al sudeților și prin aclamațiile frenetice cu care această imensă mulțime îl saluta și îl suținea în insultele pe care Hitler le arunca asupra lui Beneș și a cehilor, a hotărârii lui de a termina cu ei.

În cele din urmă am reținut, mai ales, două concluzii : prima era abilitatea cu care Hitler câștigase partida afirmând că „liberarea fraților săi germani”, prin anexarea lor la Reich, era ultima sa cerință, că nu avea nici o altă pretenție. El încuraja, astfel, propaganda partizanilor pe care-i recrutase în Franța și Anglia. Dădea asigurări multor oameni de bună credință care gindeau că dacă cehii și sudeții nu se puteau înțelege era mai bine să fie separați decît să se pornească un război care va aduce moarte și ruină.

p. 73 Cea de-a doua era că Hitler, după ce ceruse imperios, la Praga, executarea programului de la Karlsbad, nu s-a mai interesat de el din momentul în care Beneș l-a acceptat. Ceea ce cerea astăzi era autodeterminarea germanilor din regiunea sudetă, în virtutea dreptului popoarelor de a dispune de ele însele, drept proclamat de președintele Wilson*. El cerea un plebiscit... Dacă l-ar fi obținut s-ar fi supus Hitler hotărârilor sale ? Și cit timp ?

La sfîrșitul acestei serii, agențiile de presă, ziarele de seară au publicat lungi extrase din discurs. Cele de a doua zi i-au consacrat lungi editoriale. În marea lor majoritate, în Franța, ele au afirmat că acest discurs nu era ultimatumul de care ne temem, că poarta rămînea deschisă negocierilor și că, la urma urmelor, nimic nu era încă pierdut.

Totuși, amenințarea era reală. La Nürenberg, Hitler își luase un angajament solemn. El va fixa data și ora pe care le va crede favorabile.

Insurecția sudetă. O atmosferă de război domnea deja în orașele districtelor sudete unde trăia o populație amestecată. Au izbucnit tulburări la Karlsbad, Asch, Locket, Cheb, Marienbad, Eger, Reichenberg în noaptea de 12 și în ziua de 13 septembrie 1938. S-au înregistrat numeroși răniți de o parte și de alta. Rebelii au atacat posturile de poliție și jandarmerie, gările, birourile de poștă. Ei au spart vitrinele magazinelor cehe, au atacat școlile cehe și prăvăliile evreiești. Arborau crucile încîrligate. Pe ziduri se puteau vedea inscripții ca acestea, scrise cu litere groase : „Un popor, un Reich, un Führer”. Era un apel ? În orice caz, Praga a proclamat legea marțială și a aplicat-o. Henlein lansă atunci un ultimatum, acordînd guvernului un răgaz de șase ore pentru a-și retrage forțele. Consiliul de Miniștri cehoslovac, permanent prezent la sediu, a decis să negocieze. Hodja, spre marea mea surpriză, a acceptat ultimatumul și sudetul Kundt a plecat din Eger spre Praga. Dar Henlein a venit la Asch, a dizolvat delegația și a declarat că cele opt puncte de la Karlsbad sînt depășite.

În seara de 12 septembrie, avînd în vedere aceste violențe, la orele 19, l-am chemat pe Chamberlain la telefon. El cunoștea angajamentele Franței în caz de agresiune, dacă Beneș va opune rezistență armată. Nu am putea evita războiul printr-un acord în cadrul programului de la Karlsbad ? De ce să nu examinăm această posibilitate cu Hitler și să afirmăm solidaritatea națiunilor noastre ? Dar comunicarea telefonică era proastă. Am repetat mesajul, dar răspunsul s-a auzit prost. I-am cerut ambasadorului Marii Britanii, pe care l-am primit la ora 21, să binevoiască să transmită mesajul meu. Răspunsul a sosit la orele 3.20 dimineața.

p. 74 „Primul ministru recunoaște cu prisosință necesitatea unei acțiuni imediate, avînd în vedere rapiditatea cu care se desfășoară evenimentele. El a examinat cele două mijloace de acțiune propuse de dvs. și crede — ca și dvs. — că, fie unul, fie altul, fie ambele, ar putea fi utile. Dar înainte de a lua vreo hotărîre cu privire la propunerile dvs. primul ministru studiază, în această noapte, o altă posibilitate de acțiune directă la Berlin, cu privire la care speră să vă poată da informații complete miine”.

Marele proiect al lui Chamberlain. În realitate, de la 3 septembrie, Chamberlain se gîdea la un mare proiect. El scria, chiar în ziua aceea, într-o scrisoare adresată alor săi : „Nu încetez să-mi storc creierii încercînd să găsesc un mijloc de a evita catastrofa... Mă gîndesc la un mijloc puțin obișnuit și atît de îndrăzneț, încît simpla lui prezentare să-i taie răsufllarea lui Halifax“.

La 10 septembrie, Chamberlain a împărțit planul ministrului său de interne, Samuel Hoare. I-a spus că „situația a devenit extrem de critică... Cînd, două zile mai tîrziu, Hitler a luat cuvîntul la Congresul de la Nürenberg, o intervenție spectaculoasă era indispensabilă dacă se intenționa evitarea unei calamități îngrozitoare“. Atunci Chamberlain i-a dezvăluit proiectul său de a întreprinde o vizită personală la Hitler ; se hotărîse la acest pas de cîteva zile. Samuel Hoare l-a aprobat.

În aceeași zi, convocîndu-i în cabinetul său pe sir John Simon și pe lordul Halifax le-a făcut aceași confidență. Amîndoi l-au aprobat cu entuziasm.

La 11 septembrie, pe cînd Ministerul de Externe era autorizat să publice această Declarație presei britanice, el scria unui corespondent, al cărui nume nu este menționat : „Nu vreau să fac nimic care ar putea compromite șansele de succes ale planului amîntit. Repercusiunile punerii sale în aplicare ar putea oferi ocazia unui reviriment complet în situația internațională“.

În noaptea de 13 spre 14, la orele 23, Chamberlain a adresat un mesaj lui Hitler : „În fața agravării situației, propun să vin la dvs, pentru a încerca să găsim p. 75 împreună o soluție pașnică. Aș putea să mă urc în avion și să plec chiar miine. Vă rog să-mi comunicați data cea mai apropiată la care a-ți dori să mă primiți și să precizați și locul întîlnirii. V-aș fi recunoscător dacă mi-ați răspunde cît mai curînd“.

Răspunsul lui Hitler fixa data întîlnirii la 15 septembrie, la ora prînzului, la Berchtesgaden.

În după amiaza zilei de 14, către ora 15, înainte ca acordul să fie oficial anunțat, Chamberlain m-a chemat la telefon. El s-a scuzat că nu m-a putut preveni mai din timp despre demersul său. Teama de o agravare bruscă a crizei, al cărei semn al putea fi considerat revolta din 13 septembrie, l-a determinat să acționeze fără întîrziere. El spera că această acțiune directă va fi utilă menținerii păcii. I-am răspuns că-i urez succes în inițiativa sa foarte curajoasă.

[Inițiativa] a fost primită cu entuziasm de către presa britanică. Mulțimea s-a adunat în cartierul Downing Street și l-a aclamat pe primul ministru. A doua zi, în ciuda orei matinale, mulțimea l-a însoțit cu urale la aeroport. În numeroase țări opinia publică era emoționată de modul cum acest om, șeful unui mare imperiu, pleca la drum ca un pelerin al păcii, străduindu-se să-l convingă pe Hitler să renunțe la violență. În Franța, majoritatea presei îl felicita pentru nobila sa îndrăzneală. Cele două mari asociații ale foștilor combatanți — Uniunea națională, de dreapta și Uniunea federală, de stînga — aflate atît de des în opoziție, se uniseră într-o aprobare unanimă. După neliștea zilelor precedente, creștea speranța că pacea va fi menținută.

Va accepta Hitler ramura de măslin pe care Chamberlain i-o întindea ? Dimpotrivă, eu credeam că [Hitler] își va preciza exigențele pe care le prezentase deja la Congresul de la Nürenberg, atenuîndu-le totuși cu unele pasaje abile ale discursului său ; ceea ce îi făcea pe mulți să creadă că ușa nu era închisă concilierilor și că nimic nu era încă pierdut.

Chamberlain se caracterizase pe sine, în scrisorile adresate surorilor lui și prietenilor, ca fiind „un om al păcii în adîncul sufletului lui“. El nu dorese niciodată „să dea garanții nici Cehoslovaciei, nici Franței în ceea ce privește [problema] cehoslovacă“. Desigur, dacă Franța ar fi într-o zi în pericol el i-ar veni în ajutor, în virtutea legăturilor dintre țara sa și a noastră, a comunității idealurilor și pentru că p. 76 Franța era pe continent, ceea ce, în limbaj militar, s-ar putea numi „însăși pavăza pentru țara sa“. Dar el considera, în forul său interior, că era imposibil ca Germania să fie împiedicată să subjuge Cehoslovacia.

Înainte de Conferința de la Londra (18 septembrie). La întoarcerea sa de la Berchtesgaden, Chamberlain ne-a rugat să ne ducem la Londra, la 18 septembrie, pentru a lua parte la o conferință despre întrevvedere sa cu Hitler.

În dimineața zilei de 18 septembrie, înainte de a pleca spre Londra, am recitat dosarul pe care-l constituisem cu privire la acțiunea diplomatică a Franței. Georges Bonnet avusese numeroase întîlniri cu șefii guvernelor prietene sau cu miniștrii lor de externe. În ciuda eforturilor sale, trebuia să tragem concluzia, după părerea lui, că se [realizase] izolarea diplomatică a Franței³.

³ Vezi capitolul V — *Negocierile diplomatice*.

În ceea ce privește Societatea Națiunilor, ea era foarte slăbită. Trei mari puteri, Japonia, Germania și Italia, o înfruntaseră fără nici un risc, apoi au părăsit-o cu dispreț. Altele, printre care Belgia și statele din nordul Europei, își proclamaseră neutralitatea. Altele insistau ca articolul 16, adevăratul suport al asistenței mutuale, să înceteze de a mai fi obligatoriu.

La 16 septembrie 1938, șefii delegațiilor britanică și franceză la Geneva au dat asigurări în acest sens, [și anume] că se țin cont de poziția geografică, de situația specială, așa încît articolul 16 devenea facultativ.

Propunerile lui Beneș. Cedări teritoriale. Cam în punctul acesta mă afluam cu reflexiile mele cînd d-nul Blumel, directorul de cabinet al lui Léon Blum, mi-a remis o notă a lui Beneș și extrasul unei hărți a Cehoslovaciei, în care erau însemnate amplasamentele fortificațiilor regiunii sudeților. Aceste documente fuseseră aduse în mare secret lui Léon Blum de către ministrul ceh Necas, din partea lui Beneș. Era atașată o scrisoare personală în cehă, adresată lui Necas, care trebuia distrusă după citire, după cum distrusă trebuia să fie nota. În nici un caz nu trebuia să se știe oficial că Beneș ar fi fost autorul.

p. 77

Eram stupefiat. Cu o zi în urmă, la 16 septembrie, Beneș avusese o altercație violentă cu lordul Runciman. Îl acuzase de o parțialitate intolerabilă și strigase că se va opune cu forța, „chiar dacă țara lui va rămîne singură“, plebiscitului propus de mediatorul britanic.

Și iată că astăzi, prin nota și harta pe care mi le trimisese, Beneș propunea, în vederea Conferinței de la Londra, „cedarea către Germania a trei importante zone din Boemia, care reprezentau 8 000 km pătrați, cu o populație de 800 000—1 000 000 locuitori de rasă germană“.

„Mai mult decît atît, guvernul german trebuia să instaleze, pe propriul său teritoriu, un alt milion de sudeți“.

„Astfel, minoritatea germană în Cehoslovacia se va reduce la un milion două sute de mii de locuitori, din care cel puțin jumătate erau socialiști și evrei, ostili regimului nazist“.

Beneș făcea astfel o breșă periculoasă în politica de integritate teritorială promovată de douăzeci de ani. El făcea un efort de conciliere pentru a evita războiul, dar i s-ar fi cerut și al treilea milion de populație germană, din moment ce cedase atît de ușor pe primele două. Avea să i se spună că plebiscitul este mai simplu și mai ușor de realizat.

Puțin mai tîrziu, Quai d'Orsay imi comunica textul unui lung raport al domnului de Lacroix, reprezentantul nostru la Praga : Beneș i-a mărturisit, la 15 septembrie, că în timpul Conferinței de Pace, la Versailles, de acord cu Masaryk, au prevăzut să nu includă în țara sa trei zone [locuite] de sudeți. Le-a acceptat doar la insistențele lui André Tardieu, ale lui Lloyd George și ale lui Clemenceau. Este vorba de regiunile menționate în nota pe care mi-o transmisese Necas.

p. 78

Beneș îi ceruse lui de Lacroix să păstreze secretul cu privire la această întrevedere, în afară însă de guvernul francez. De ce ar fi avut el această lungă conversație cu de Lacroix, în ajunul Conferinței franco-engleze de la Londra, relevînd această importantă amintire de la Versailles dacă nu pentru a ne sugera și a ne inspira în negocieri, bineînțeles fără a face aluzie la ele ?

Mărturisesc surpriza mea vie la lectura acestui nou document. Puteam să-l laudăm pe Beneș pentru acest efort de conciliere, chiar a doua zi după întîlnirea furtunoasă cu lordul Runciman și pentru mesajul său adresat lui Chamberlain. El cerea să nu fie menționat în cursul dezbaterii noastre de la Londra și eu îi înțelegeam motivele, pentru că-și asuma singur o mare responsabilitate.

În funcție de atmosfera de la Conferință, urma să văd dacă voi putea face cunoscute propunerile sale lui Chamberlain, fără a revela numele autorului. Dar poate că le cunoștea deja pe alte căi ? Și nu constituiau ele o breșă prin care alte condițiuni, și mai grele, ar fi putut fi impuse ?

Nu-mi răspunsese Chamberlain oare că dacă i se propune lui Hitler să i se cedeze trei teritorii de frontieră cu aproximativ un milion de sudeți ca populație, primind la el în țară un alt milion, nu s-ar mira dacă i s-ar refuza al treilea milion ?

Conferința de la Londra. S-a deschis la 18 septembrie 1938, orele 11, în Downing Street, în marele cabinet al dl. Chamberlain, asistat de trei miniștri importanți, lordul Halifax, Sir John Simon și Samuel Hoare, în prezența a numeroși înalți funcționari.

La început dl. Chamberlain ne-a făcut o lungă dare de seamă asupra întrevederii sale cu Hitler, care a durat trei ore. Primul ministru își propusese să vorbească mai întîi de politica britanică în raporturile sale cu Germania. Dar Hitler a declarat că „numai chestiunea cehă prezenta un caracter urgent ; trei sute de sudeți

fuseseră omoriți, în timp ce un mare număr dintre ei se refugiaseră în Germania“. Această cifră era falsă și Chamberlain știa.

Hitler a făcut atunci un larg tur de orizont asupra raporturilor sale cu națiunile vecine, cu scopul de a demonstra că el este un om al păcii. El semnase tratate cu Polonia, cu Belgia, Olanda; renunțase la drepturile asupra Alsaciei și Lorrainei. Dar încă din copilărie visa la unitatea rasei germane. Reunise în Reich șapte milioane de austrieci. Rămăneau cele trei milioane de sudeți.

Era gata să rîste un război mondial pentru a-i elibera. Să presupunem, a răspuns Chamberlain, că germanii din regiunea sudetă și-ar proclama alipirea la Reich. Ar fi acesta sfîrșitul revendicărilor dvs, sau veți avea altele mai tîrziu? Sau doriți dezmembrarea Cehoslovaciei și ocuparea de teritorii vaste?

Atunci Hitler explodează: „Prin alianța ei cu Sovietele, Cehoslovacia este ca un pinten care mă apasă în coastă.

Dacă germanii din regiunea sudetă își recîstigă dreptul de a dispune de ei înșiși, polonezii, ungurii și încă alții îi vor cere și ei și ceea ce va rămîne atunci din Cehoslovacia va fi ceva atît de neimportant încît pe Hitler nu-l mai interesează“.

Chamberlain: „Dacă sînteți hotărît să folosiți forța, prefer să plec“.

Atunci Hitler a vorbit calm: „Dacă dvs. acceptați acest drept al popoarelor de a dispune de soarta lor, lucru pe care nu eu l-am inventat, ci pe care Wilson l-a proclamat la Versailles și pe care l-a violat, vom putea discuta procedurile care urmează să le aplicăm“.

Dar Chamberlain a răspuns că trebuie să consulte mai întîi guvernul francez și pe lordul Runciman. Apoi va avea o altă întrevvedere cu Hitler.

Führer-ul a aprobat. El a promis să nu pună în mișcare mașina de război germană, sub rezerva că nu se vor produce evenimente deosebite în Cehoslovacia.

După ce „și-a golit sacul“, după propria lui expresie, Chamberlain ne-a făcut cunoscută, în fine, părerea sa. „Asigurările date de Führer ne acordă un scurt răgaz pentru luarea unei decizii. Este clar că singura soluție care permite evitarea unui conflict trebuie căutată în recunoașterea dreptului popoarelor de a dispune liber de ele însele“.

Mă gîndeam că situația era de așa natură încît nu aveam altă ieșire decît să ne inspirăm, fără a-l implica pe Beneș, din propunerile pe care el le-a prezentat domnului de Lacroix și reluate în nota transmisă de către ministrul său, Necas.

p. 80

La început am combătut ideea plebiscitului și dreptul popoarelor de a dispune de soarta lor, pe care Proudhon o criticase atît de puternic la vremea lui. De altfel, o minoritate este un popor? În orice caz, dacă am aplica acest principiu în Europa, așa cum rezultă din tratatele de la Versailles, unde națiunile noi, cum este Polonia, sau națiunile întregite, cum este România, cuprind și minorități, această Europă ar cunoaște războaie fără sfîrșit.

Adevărata protecție a minorităților rezidă în federalismul care le asigură o autonomie legală și serioasă. În realitate, plebiscitul în miinile lui Hitler poate însemna dezmembrarea Cehoslovaciei. Acesta este adevăratul său țel. El l-a proclamat cu cinism în cursul întrevederii de la Berchtesgaden.

„Fie — zise Chamberlain —, împărtășesc opinia voastră, dar evenimentele demonstrează că sudeții și cehii nu pot trăi împreună; trebuie să întrevedem o altă alternativă decît plebiscitul“. Apoi, referindu-se la documentul care tocmai i se adusese, el declară că, „după informațiile pe care le-a primit, pregătirile militare ale Germaniei, departe de a se micșora după vizita sa la Berchtesgaden, s-au intensificat. Ce alternativă propuneți dvs. în locul plebiscitului?“

I-am răspuns că știam că „douăzeci de divizii erau deja dirijate spre Boemia. Dacă se produce o lovitură în timpul tratativelor noastre, în ciuda promisiunilor pe care vi le-a făcut Hitler la Berchtesgaden, Franța va onora angajamentele sale împotriva acestei agresiuni neprovocate. Nu dați crezare anumitor ziare sau propagande, mai mult sau mai puțin inspirate; nici un francez nu va fugi de la datorie. Nici guvernul francez, nici poporul francez nu dorește războiul și de aceea căutăm împreună cu d-vs. o reglementare pașnică [a problemei], dar nu va fi vorba niciodată ca noi să ne înclinăm în fața agresiunii“.

Guvernul britanic s-a gîndit cu siguranță la o alternativă care să înlocuiască plebiscitul. El a deliberat îndelung alaltăieri. Lordul Runciman a fost ascultat în fața Consiliului de Miniștri. Ce propunere a rezultat din aceasta?

p. 81

Lord Halifax a luat cuvîntul. Pericolele pe care le prezintă un plebiscit sînt evidente, dar primul ministru a avut impresia netă că o reglementare pașnică nu este posibilă decît pe această singură bază a autodeterminării... Miniștrii britanici împărtășesc toate neliniștile și preocupările președintelui Consiliului francez în ceea ce privește consecințele pentru viitorul Europei, avînd în vedere oricare din soluțiile

139

care ar putea fi adoptate... Dar trebuie să facem față realităților practice ale situației prezente.

„Toată lumea va fi fără îndoială de acord că indiferent ce-ar putea face rușii, englezii sau francezii, este practic imposibil să fie protejată Cehoslovacia. Nu este deloc posibil să avem un război general împotriva agresorului și este evident că, în momentul în care va fi vorba să se redacteze un nou tratat de pace, frontierele Cehoslovaciei nu vor fi trasate așa cum se prezintă ele astăzi“.

În cea ce mă privește gindeam că dacă rușii, englezii și francezii ar fi fost de acord să protejeze Cehoslovacia contra unei agresiuni, ar fi fost îndoielnic ca Hitler să mai facă război. Dar eforturile diplomației franceze fuseseră pînă atunci neputincioase în realizarea acestui acord.

Sedința de după amiază — ora 15,30. În timpul pauzei ședinței am telefonat la Paris ca să mă informez exact cu privire la preparativele germane. Mi s-a confirmat că douăzeci de divizii păreau clar concentrate în direcția Boemiei. Pe de altă parte, dl. [Stephane] Osuski, reprezentantul diplomatic al Cehoslovaciei la Paris, a informat că guvernul său are motive să se teamă de o agresiune bruscă a Germaniei, dar că refuza totuși să decreteze mobilizarea generală, pentru a aștepta rezultatele eforturilor pacifice ale guvernelor britanic și francez. Am răspuns, prin generalul Decamp, că dacă lui Beneș situația i se pare foarte gravă, el este, desigur, liber să acționeze.

- p. 82 Chamberlain mi-a propus să intervin la Berlin, în numele celor două guverne ale noastre, pentru a-i aminti lui Hitler angajamentele sale de a nu întrerupe negocierile prin acțiunea sa militară.

La reluarea discuției, Chamberlain a propus să fie sfătuit guvernul de la Praga [să realizeze] un aranjament, aplicabil numai germanilor sudeți, fără a mai ridica problema plebiscitului cu toate consecințele sale periculoase semnalate de către președintele Consiliului de Miniștri francez.

Accept, sub rezerva avizului guvernului ceh, ca Franța și Marea Britanie să sfătuiască Praga să cedeze o parte din regiunile ocupate de către germanii sudeți. Dar va trebui să facem uz de persuasiune și de menajamente și să ne inspirăm din proiectele pe care delegația cehă la Conferința de Pace le-a înaintat pentru a încorpora mai puțini germani în cadrul frontierelor sale.

Chamberlain gindea că aceasta nu va fi suficient, Hitler afirmându-i că vrea anexarea întregii regiuni sudete; apoi primul ministru a obținut ca Hitler să accepte majoritatea sudeților cu teritoriul lor.

Georges Bonnet a făcut atunci observația că va trebui să facem distincție între populație și teritoriu și, dacă va fi necesar, să recurgem la un transfer de populație cu scopul de a asigura Cehoslovaciei garanții de securitate.

Dar Chamberlain nu este de acord și revine la cedarea majorității populației germane și a teritoriului ocupat de ea. Atunci am făcut remarcă primului ministru că este vorba de sacrificii mari și că Cehoslovacia nu le poate accepta dacă nu are garanția din partea Angliei pentru securitatea sa.

Problema, a spus el, este de o asemenea gravitate că trebuie să cerem o suspendare a ședinței.

Ea a durat de la ora 17 la ora 19,30.

La reluare, Chamberlain s-a scuzat foarte insistent pentru această întârziere. Este foarte probabil că a folosit [pauza], cel puțin în parte, pentru a redacta un mesaj comun pentru Beneș, pe care să-l putem examina.

Acesta a făcut obiectul unei noi reuniuni la ora 22,30.

- p. 83 Nimic nu-mi era mai penibil decît să semnez acest text, dar, oricît de dureros era, dacă permitea evitarea războiului, menținînd, în același timp, o Cehoslovacie viabilă, trebuia să mă resemnez. Dar textul nu putea fi adoptat decît după aprobarea lui de către Consiliul de Miniștri francez. Trebuia, de asemenea, ca Cehoslovacia să-l accepte. Chamberlain s-a mirat. El ar fi vrut ca acest mesaj să fie adresat lui Beneș chiar în noaptea aceea. Am convocat pe miniștrii francezi a doua zi la ora zece la Elysée. „Veți avea acest răspuns la amiază“.

Era aproape miezul nopții⁴. Am luat avionul a doua zi și la ora zece Consiliul de Miniștri se reunea la Elysée.

Consiliul de Miniștri de la Elysée din 19 septembrie. Timp de aproape o oră, am informat Consiliul de Miniștri despre rezultatele întrevederii dintre Chamberlain și Hitler de la Berchtesgaden și cu privire la textele acordurilor anglo-franceze

⁴ În scrisoarea către sora sa, Chamberlain scria: „Am avut o zi extenuantă cu miniștrii francezi, o zi extenuantă care nu s-a terminat decît tîrziu, după miezul nopții“.

aprobate de Conferință, după o îndelungată și penibilă dezbatere. „Vă sfătuiesc să le acceptați, dar vă respect în mod expres libertatea de decizie“.

Discuția a fost mai scurtă decît mă așteptam. Georges Mandel a făcut precizarea ca planul să fie întîi propus lui Beneș și să nu fie transmis la Berlin decît după acceptarea sa de Praga.

„Și dacă Beneș refuză?“ a întrebato un ministru.

[Camille] Chautemps declară atunci că este cinstit și obligatoriu din partea noastră să-l prevenim că în caz că refuză nu mai poate conta pe noi. „Nu voi admite niciodată ca Franța, care a acceptat planul, să fie constrinsă să intre în război prin hotărîrea arbitrară luată de Praga. O țară mare, de 40 de milioane de locuitori, nu se poate lăsa [trasă în război] de o țară de cîteva milioane de locuitori“. Mai mulți miniștri au protestat.

Georges Bonnet a spus că dacă Beneș refuză, el ne va cere să interpretăm tratatul nostru cu cehii. El a făcut observația că n-am fost niciodată într-o situație mai proastă din punct de vedere diplomatic. Numeroși miniștri au exclamat că nu poate fi vorba de așa ceva. Era vorba să știm dacă acceptăm sau nu planul care ni se propusese.

Amințesc că dacă Beneș refuză sau dacă Hitler este cel care refuză (căci trebuia prevăzut și cazul acesta), voi cere o reuniune imediată de Consiliu, cu scopul ca fiecare din noi să-și asume responsabilitățile.

„Astăzi, chestiunea este de fapt de a ști dacă Consiliul aprobă acordurile franco- p. 84 engleze. Credeți că noi le-am acceptat cu inima ușoară? Noi am apărat pozițiile mai puțin dure care ne-au fost, de altfel, sugerate de către Praga. Eforturile noastre de cîteva ore n-au dus la niciun rezultat. Am simțit o mare tristețe, ca să nu spun — cum a scris sir Samuel Hoare — «o adevărată deznădejde». Totuși, am măsurat gravitatea unei rupturi cu Anglia, de la care încă mai speram ajutor dacă acțiunea sa de conciliere ar fi fost, în cele din urmă, respinsă.

Cehoslovacia pierde mai mult de jumătate din germanii sudeți care sînt hotărîți să devină supușii lui Hitler. Ea pierde fortificațiile construite pe teritoriul ocupat de sudeți dar își păstrează o armată omogenă. Poate însă supraviețui. Anglia este gata să participe la garantarea independenței sale, de acord cu alte țări“.

N-a mai cerut nimeni cuvîntul. Albert Sarraut, ministrul afacerilor interne, care s-a însărcinat să redacteze comunicatul, a remarcat că s-a obținut unanimitatea. Nu s-a manifestat nici o opoziție. Comunicatul a consemnat acest lucru.

Negocierile franco-cehe. La 19 septembrie, la sfîrșitul ședinței Consiliului de Miniștri, Georges Bonnet a adresat nota anglo-franceză guvernului de la Praga. Ea a fost primită la orele 14,00. După amiază, miniștrii cehoslovaci au fost convocați pentru deliberare.

Către sfîrșitul zilei, am telefonat la Quai d'Orsay pentru a vedea dacă Georges Bonnet a primit unele informații de la ministrul nostru la Praga dl. de Lacroix. El mi-a răspuns că dezbaterile se prelungesc mult timp avînd în vedere divizarea partidelor politice. N-am fost surprins: din aprilie 1936 ne fusese semnalată această situație de către Léon Noël, din timpul șederii sale la Praga, și ea se agravase între timp. La 17 septembrie, ministrul sovietic la Praga, Alexandrowski, informa pe Comisarul poporului cu afacerile externe că „în sinul guvernului continuă să domnească confuzia“ și că „mai mulți dintre membrii săi au, în mod vizibil, intenția să capituleze“.

Totuși, prin publicarea, mult mai tîrziu, a documentelor sovietice, s-a aflat p. 85 că, în realitate, Beneș îl convocase pe Alexandrowski chiar la 19 septembrie, după amiază. Îi informase despre propunerea anglo-franceză de a ceda Germaniei regiunile în care germanii sudeți constituiau peste 50 la sută din populație. „Nu se spunea direct că Franța și Anglia nu ar ajuta Cehoslovacia împotriva agresiunii, dar el crede că acest lucru este posibil; în orice caz, nu-i rămîne Cehoslovaciei altă soluție decît să se apere... Guvernul a decis deja că această propunere este inacceptabilă“.

Deci, el l-a rugat pe Alexandrowski să-și întrebhe guvernul: 1. dacă îi va da un ajutor imediat, în cazul cînd Franța îi va acorda ajutorul ei; 2. dacă l-ar susține pe Beneș în situația cînd se va produce un atac german, și el va cere Consiliului Societății Națiunilor aplicarea articolelor 16 și 17, care asigură ajutorul membrilor săi aceluia dintre ei care este victima unei agresiuni. El dorea să aibă precizări imediate pentru că ar putea să fie obligat să proclame mobilizarea generală a doua zi seara, la 20 septembrie.

În timpul acestei convorbiri, s-a telefonat de la Paris lui Beneș că șase miniștri francezi deciseseră să demisioneze. Ei dezaprobaseră Nota anglo-franceză pe care tot ei o aprobaseră în dimineața de 19 septembrie.

Credeam că Beneș era lămurit asupra răspunsului afirmativ al U.R.S.S. la cele două întrebări ale sale. El l-a primit, în ziua de 20 septembrie. Se ridică o a

treia întrebare, pe care ne-o puneam și noi de o lună : cum ne veți veni în ajutor cită vreme Rusia și Cehoslovacia nu aveau frontiere comune ?

„În caz de atac, spunea Beneș lui Alexandrowski, el va adresa o telegramă Consiliului Societății Națiunilor pentru a cere aplicarea articolelor 16 și 17. Se aștepta la un sabotaj al deciziei, dar credea că acest sabotaj nu putea fi prelungit“.

p. 86 Am spus la Conferința de la Londra — și am insistat asupra acestui punct la reuniunea Consiliului de Miniștri din ziua de 20 septembrie — că nota anglo-franceză nu era un ultimatum. Beneș era liber să refuze. În cazul acesta, eu voi convoca din nou Consiliul pentru ca fiecare să-și poată asuma răspunderile. Eu însumi credeam că Beneș mai întâi va refuza dar că se va izbi de diferențele de păreri dintre partidele politice cehoslovace. În cartea sa cu privire la „tragedia cehoslovacă“, Pierre Buck afirmă că, în cadrul guvernului însuși și al partidelor de guvernământ, unii îl susțineau pe Beneș, alții erau gata să procedeze la o schimbare radicală a politicii externe și să încerce o înțelegere cu Germania.

Pe de altă parte, dacă insurecția cantoanelor sudete, în care germanii reprezentau 80 la sută din populație, a fost crunt reprimată, Henlein, refugiat în Germania cu statul său major, proclamase, la 17 septembrie, formarea unui corp liber de sudeți încadrați în SS și SA. El a întreprins diverse lovituri în regiunile de frontieră. Va conta în curând pe câteva mii de bărbați, unii estimând această cifră la 40 000.

Minoritățile poloneze și ungare sînt departe de a fi în stare de revoltă. Dar [Joseph] Lipsky, ambasadorul Poloniei în Germania, primit de Hitler la Berlin la 20 septembrie, s-a pus de acord cu el asupra viitoarei intervenții a trupelor poloneze în regiunea Teschen. În chiar aceeași zi, Hitler a primit — adus de avionul său personal — pe Imredy, președintele Consiliului, și pe Kanya, ministrul afacerilor externe al Ungariei ; el a insistat pe lângă ei cu scopul de a participa, cînd va fi momentul, la eliberarea sutelor de mii de unguri care fuseseră anexați cu teritoriul lor la Slovacia. În această provincie partidul populist se agita. Șefii săi intraseră în relații cu Henlein.

În acest timp, în ziua de 20 septembrie, informațiile venite de la Praga erau rare. Telefoniez în câteva reprize lui Georges Bonnet. În telegramele reprezentantului nostru diplomatic se vorbește mereu despre deliberările miniștrilor cehi, căora li s-au alăturat șefii partidelor majorității. Aceste tergiversări au avut drept rezultat zvonuri cu privire la posibilitatea unei crize ministeriale în Franța.

În fine, la ora 19,30, Bonnet mi-a telefonat că dl. de Lacroix l-a anunțat „că o personalitate bine informată i-a sugerat că o intervenție a generalului Gamelin pe lângă generalul Krejci, șeful statului major al armatei ceh, în favoarea acceptării notei anglo-franceze, va fi fără îndoială eficientă“.

p. 87 Consider această propunere extravagantă. Georges Bonnet crede același lucru. Prevenit de sosirea unui mesaj cifrat de la Lacroix, mă duc la Quai d'Orsay către ora 21. Alexis Léger, secretar general al Ministerului Afacerilor Străine, Jules Henry, directorul cabinetului ministrului, sînt alături de Georges Bonnet.

„Guvernul cehoslovac face cunoscut — scrie de Lacroix — că nu poate accepta propunerea franco-engleză. El se pronunță pentru un recurs la arbitraj, fie în fața Curții de la Haga, fie în fața oricărei altei organizații internaționale. Hitler însuși, cînd a repudiat acordurile de la Locarno, s-a angajat în mod expres să respecte tratatul pe care Beneș și ministrul german [Gustav] Stresemann, îl încheiaseră atunci. Ei au decis că dificultățile care puteau surveni între țările lor să fie supuse acestei negocieri. Soluția a fost sugerată de către Briand, care îi dăduse garanția Franței.“

Niciunul dintre noi nu s-a opus la această decizie a guvernului de la Praga, confirmată puțin după aceea de o telegramă din partea lui Krofta, ministrul afacerilor externe.

Cîteva minute mai tîrziu, de Lacroix l-a chemat pe Bonnet la telefon. El l-a rugat să nu dea nici o urmare acestei telegrame înainte de a primi pe aceea pe care el tocmai o cifra și care i se părea de o mare importanță. Noi am primit-o la ora 21,15.

„Președintele Consiliului tocmai m-a convocat. De comun acord cu președintele republicii — a zis el —, mi-a declarat că, dacă chiar în acea noapte, eu îi voi declara d-lui Beneș că, în caz de război între Germania și Cehoslovacia — în legătură cu germanii sudeți —, Franța nu se va mișca din cauza aranjamentelor sale cu Anglia, președintele republicii va lua act de această declarație ; președintele Consiliului va convoca imediat Cabinetul, ai cărui membri erau încă de pe acum de acord cu președintele republicii și cu el însuși, în ideea de a ceda.

Conducătorii cehoslovaci au nevoie de această acoperire pentru a accepta propunerea franco-engleză. Ei sînt siguri de armată, ai cărei șefi au declarat că un conflict de unul singur cu Germania ar însemna sinucidere. D-ul Hodja declară că demersul pe care-l sugerează este singurul mijloc de a salva pacea.

El dorește ca totul să se termine înainte de miezul nopții, dacă este posibil, în orice caz în cursul acestei nopți. Președintele Consiliului va face aceeași comuni- p. 88 care primului ministru al Angliei“.

Nu aveam nici cel mai mic dubiu cu privire la veridicitatea mesajului lui Hodja. Cum ar fi putut el decide, din propria sa inițiativă, să afirme acordul lui Beneș la propunerea sa dacă nu ar fi avut acest acord? Putea el să comită o înșelăciune care l-ar fi dezonorat pe veci? De altfel, cunoșteam autoritatea pe care-o exercita asupra miniștrilor săi președintele Republicii Cehoslovace. El l-ar fi distrus pe Hodja dacă acesta ar fi acționat fără acordul său și Hodja știa lucrul acesta.

Mai tirziu, Beneș a presupus — pentru a se acoperi — că Hodja fusese victima unui complot, fără a furniza nici cel mai mic amănunt cu privire la această pretinsă conjurație.

În două rinduri, în timpul exilului lor comun la Londra, Hodja a afirmat, fără nici o ezitare, în fața lui Osuski⁵, că el acționase cu acordul deplin al lui Beneș.

M-am gândit că șeful statului cehoslovac era descurajat de disensiunile care existau în sinul majorității sale, în care agrarienii se opuneau cu forța partidelor de stînga, și că era preocupat de atitudinea Poloniei și a Ungariei, de acum încolo legate de Hitler. Ar fi fost un război pe trei fronturi și poate [și] acțiuni ale minorităților poloneze și ungare în interiorul țării.

Această telegramă de acoperire a fost, deci, redactată precum urmează :

„Franța, de acord cu Marea Britanie, a propus singura procedură pe care ea — în condițiile actuale — a considerat-o aptă să împiedice intrarea trupelor Germaniei în Cehoslovacia. Respingînd propunerea franco-britanică, guvernul ceh își ia răspunderea de a determina Germania să recurgă la forță. El rupe solidaritatea franco-britanică și anulează, în felul acesta, orice eficacitate practică a unei asistențe din partea Franței...“.

Era aproape de miezul nopții. Președintele republicii trebuia avertizat pentru a-și da acordul. Bonnet l-a chemat, deci, la Rambouillet și a dat citire telegramei din Praga, apoi proiectului nostru de răspuns pe care el l-a aprobat. Ca și noi, Albert Lebrun dorea convocarea Consiliului de Miniștri, dar constata, de asemenea, dificultățile materiale. La miezul nopții nota noastră este trimisă lui de Lacroix.

De partea sa, guvernul britanic însărcinează pe ministrul său Newton să p. 89 comunice la Praga răspunsul său :

„Dacă, după o nouă examinare a situației, guvernul ceh se simte obligat să respingă din nou propunerea noastră, el va fi, firește, liber să-și ia toate măsurile pe care le va crede potrivite pentru a face față situației care va rezulta“.

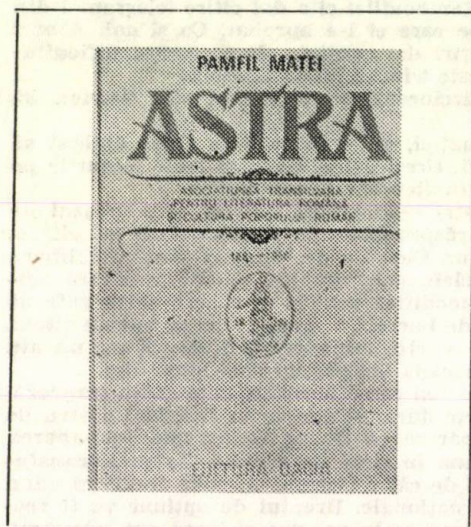
La ora două dimineața, cei doi miniștri — englezul Newton și francezul de Lacroix — au adus guvernului de la Praga răspunsurile pe care acesta le solicitase. Beneș era foarte emoționat. Dar el convocă un Consiliu de Miniștri care va delibera o parte din noapte. Se părea că de la Paris telefoanele anunțau că, sub presiunea opiniei parlamentare, guvernul francez își va modifica poziția și că era chiar gata să demisioneze. Am primit și o telegramă de la de Lacroix : „Beneș vrea să aștepte cîteva ore înainte de a da răspunsul“. În realitate, o criză ministerială franceză era un atu decisiv în jocul lui Hitler, cum a fost cazul aceleia din timpul Anschluss-ului.

În fine, la 21 septembrie, orele 17, guvernul ceh a acceptat nota anglo-franceză. A fost un sacrificiu dureros, o încercare foarte dură. Spusesem în Consiliul nostru de Miniștri, din 19 septembrie, că eram de părere că Beneș va accepta propunerea noastră. Ea îl scutea de o majoritate germană în stare de revoltă. Asigura transferul de teritoriu înainte de ocuparea militară de către Germania, noua frontieră fiind stabilită sub controlul unei organizații internaționale. Dreptul de opțiune va fi respectat. Dacă Chamberlain câștigase în controversele noastre și dacă era adevărat, cum susținea el, că Hitler va fi satisfăcut de reunirea la Reich „a fraților săi germani oprimați“, că se va putea apoi organiza, în comun, o pace durabilă, atunci încercarea prin care trecea Cehoslovacia era mai puțin dură. Dar eu credeam, dimpotrivă, că Hitler nu va accepta propunerea anglo-franceză, că scopul său real era dezmembrarea Cehoslovaciei, aservirea statului cehoslovac astfel redus, în cazul în care nu s-ar fi lovit de coaliția care urma să-i bareze marșul spre dominarea întregii Europe.

⁵ Declarația lui Osuski făcută autorului.

PAMFIL MATEI,
**ASTRA. ASOCIAȚIUNEA TRANSILVANĂ PENTRU
 LITERATURA ROMÂNĂ ȘI CULTURA
 POPORULUI ROMÂN. 1861—1950,**

Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1986, 364 p. + 28 p. planșe

Orice încercare de prezentare a istoriei culturii românești în general, a celei transilvănene, în special, nu poate eluda sau minimaliza contribuția, locul și rolul prestigioasei instituții culturale cunoscute sub denumirea de „Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român” (ASTRA). Este argumentul care l-a determinat pe Pamfil Matei să-i consacre monografia apărută la Editura Dacia din Cluj-Napoca.

Este în afara oricărui dubiu faptul că lucrarea ce ne stă în atenție este rezul-

tatul unei pasionate și îndelungate strădanii, a unei vaste și profunde investigații științifice — mărturie sînt cele 260 de titluri ale bibliografiei selective ce însoțește volumul — în cîmpul căreia au fost cuprinse materiale arhivistice, volume de documente, presa vremii, scrieri mai vechi despre „Astra” aparținînd unor membri marcanți ai ei sau unor intelectuali ce i-au sprijinit activitatea, precum și lucrări sau studii apărute pe această temă de-a lungul anilor. Acestea conferă lucrării o solidă argumentație documentară, utilizată cu discernămint de autor pentru a oferi cititorului o imagine veridică asupra unei pagini de referință din istoria românească.

Originală și salutară, dintru început, apreciem ideea autorului de a-și prefăa lucrarea cu extrase, inserate în ordine cronologică, din aprecierile unor personalități proeminente ale vieții culturale și politice românești, precum Andrei Șaguna, Timotei Cipariu, George Barițiu, Iosif Vulcan, Alexandru Mocioni, Nicolae Iorga, Vasile Goldiș, Onisifor Ghibu, Ion Agârbiceanu, dr. Petru Groza și alții, referitoare la activitatea „Astrei” consacrată emancipării materiale și spirituale a românilor.

Lucrarea lui Pamfil Matei este împărțită în nouă capitole, după cum urmează : 1. *Considerații introductive* ; 2. *Asociațiunea între anii 1861—1918. Inițiative și realizări mai importante* ; 3. *Activitatea Asociațiunii după înfăptuirea statului național unitar* ; 4. *Asociațiunea — societate culturală și științifică de factură academică* ; 5. *Asociațiunea și problemele*

limbii române ; 6. *Principalele direcții de acțiune și obiective ale sistemului de propagandă culturală al Asociațiunii* ; 7. *Poziția Asociațiunii față de țărâtime, muncitorime și intelectualitate* ; 8. *Aspecte ale raporturilor Asociațiunii cu naționalitățile conlocuitoare și cu oficialitățile vremii* ; 9. *În loc de concluzii*. Monografia este însoțită de un indice de nume, un rezumat în limba germană, precum și de 28 de pagini planșe, cuprinzând fotografii ale luptătorilor de seamă pentru cauza națională și afirmarea culturii românești, ale președinților *Asociațiunii*, precum și ale unor personalități care au sprijinit activitatea acesteia de-a lungul existenței sale (1861—1950), facsimile din documentele și publicațiile „Astrei”.

Inițierea *Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român* („Astra”) — se arată în lucrare — „marchează o încununare a unor preocupări îndelungate și susținute, în care s-au înfruntat piedici oficiale și greutatea materiale ; ea realizează o punte de legătură între eroica generație de cărturari ai Școlii ardelenice și cei care au avut bucuria de a finaliza și trăi marea victorie a unirii politice și culturale a tuturor românilor din anul 1918” (p. 17). Constituită la Sibiu, în toamna anului 1861, *Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român* a avut printre membrii fondatori, menționați de autor, pe Al. Sterca Șuluțiu, Andrei Șaguna, Andrei Mocioni, Ilie Măcelariu, Visarion Roman, George Barițiu, Pavel Vasici, Zaharia Boiu, Axente Sever, Simion Balint, Timotei Cipariu și alții ; totodată, adunarea generală de constituire a proclamat ca „membri onorari” ai „Astrei” un număr de 27 de personalități românești din diferite centre ale teritoriului național, dar și de alte naționalități : Aaron Florian, Simion Bărnuțiu, C. Hurmuzachi, A. T. Laurian, Ioan Maiorescu, Al. Papiu Ilarian, Aron Pumnul, Csáki George, George Fontanini (Cracovia), Aurel Kecskemeti (Pesta) și alții.

Partea introductivă a demersului său științific, Pamfil Matei o consacră momentului înființării Asociațiunii și prezentării direcțiilor principale ale acțiunii ei, subordonată multiplelor cerințe ale vieții sociale, culturale și politice a românilor transilvăneni, în care aspectul cultural a fost în permanență dublat de cel politic. „Importantă era și convingerea conducătorilor Asociațiunii — afirmă, cu îndreptățit temei, autorul —, chiar dacă deseori n-au putut-o afirma deschis, că, prin întreaga sa activitate, se urmăreau nu numai scopuri culturale, ci și politice, că ea patrona lupta națiunii române pentru existență

liberă și demnă, pentru unitate națională” (p. 27). Deși a fost nevoită de împrejurări la o anumită prudență, pentru a nu-și periclita existența prin aderearea deschisă la mișcarea națională, „Astra” s-a aflat permanent pe o poziție de frunte în frontul luptei naționale.

Analizînd în capitolul următor activitatea „Astrei” în perioada 1861—1918, autorul subliniază că în cele cinci decenii de oprimare și umilire, de stăpînire străină austro-ungară, de interdicții sistematice pentru români pe plan politic, cultural, social și administrativ, de persecuții, de brutală și permanentă politică de deznaționalizare, românii din Imperiul austro-ungar au fost obligați să îndure frecvențele și agresivele legi anti-românești, emise de oficialitățile vremii, prin care se lovea sistematic în tot ce constituia ființa națională. Astfel, frustrați de drepturi politice, românii din monarhia austro-ungară își vedeau amenințate limba străbună, cultura, școlile, progresul economic și social, precum și împlinirea idealului unității naționale, care înflăcăra inimile românilor de pretutindeni.

În pofida greutăților de tot felul, arată autorul, analiza atentă a preocupărilor și realizărilor Asociațiunii dinainte de 1918, pune în evidență „un prim deceniu (1861—1870), cu realizări importante pe linia conturării unui program cultural bogat și stabilirii unui cadru organizatoric adecvat, urmat, apoi, de acumulări mai lente, de eforturi pentru înființarea departămintelor și agenturilor comunale, pentru popularizarea intențiilor Asociațiunii și pentru atragerea intelectualității românești la vasta operă preconizată, de stimulare a dezvoltării științelor și artelor și, mai ales, de ridicare a poporului român prin cultură” (p. 43). Iar expresia cea mai elocventă a modului în care Asociațiunea a reușit să-și îndeplinească în această perioadă importanta sa misiune culturală și politică a constituit-o aniversarea semicentenarului creării sale, în 1911, dar, mai ales, participarea reprezentanților „Astrei” la Marea Adunare Națională Constituantă de la Alba Iulia, din 1 Decembrie 1918, care, legiferînd, prin votul națiunii, Unirea Transilvaniei cu România, a marcat făurirea statului național unitar român. Salutînd acest memorabil act istoric, revista „Transilvania” din decembrie 1918 dădea expresie opiniei „Astrei” potrivit căreia „prin hotărîrea epocală adusă în 1 i.c. (decembrie — *n.n.*), la Alba Iulia, de a ne împreuna pentru toate timpurile cu frații noștri de peste munți, s-a înfăptuit visul de veacuri al neamului nostru, s-a dat cea mai firească soluție năzuințelor noastre politice” (p. 47).

În continuare, Pamfil Matei se ocupă, pe larg, de activitatea „Astrei” după desăvîrșirea statului național unitar, la 1 Decembrie 1918, cînd ea și-a făcut un titlu de mîndrie din faptul că, prin activitatea de peste o jumătate de veac, a slujit, în permanență, interesele culturale și politice majore ale românilor și era hotărâtă să-și continue, cu avînt sportiv, programul său, încrezătoare fiind că, dacă în perioada dualismului austro-ungar nu a primit, dar nici nu a dorit, ajutorul regimului străin asupritor, de acum înainte va beneficia de sprijinul statului român. Împărtășind satisfacția poporului român pentru realizarea visului de unitate al întregii națiuni, „Astra” se angaja, deci, să contribuie, alături de alte asociații similare, în măsură mult mai mare, la ridicarea materială, morală și intelectuală a națiunii române, îndeosebi la înfrățirea sufletelor „care vor forma, pentru vecie, pe lîngă unitatea politică, legătura cea mai puternică a tuturor celor de o limbă și un sînge” (p. 48).

Se detașează din cadrul acestui dens capitol paginile de puternică forță evocatoare dedicate celor două manifestări, cu semnificație națională, care au contribuit la reafirmarea prestigiului „Astrei” de societate culturală a întregii națiuni: „serbările înfrățirii culturale” (mai-iunie 1924) și aniversarea centenarului nașterii lui Avram Iancu (august-septembrie 1924); analizele pertinente ale autorului privind raporturile „Astrei” cu alte societăți culturale, și cu statul, activitatea regionalelor Asociațiunii, Congresul său cultural din aprilie 1930, atitudinea de virulentă stigmatizare a fascismului agresor și revizionist, de caldă pledoarie pentru apărarea independenței, suveranității și integrității teritoriale a patriei.

Sînt, de asemenea, remarcabile analizele în legătură cu atitudinea și acțiunea fermă ale „Astrei” — în multiple și variate forme de exprimare —, de demascare a politicii revizioniste a forțelor fasciste și, în acest context, a odiosului dictat fascist de la Viena din august 1940.

În noul ev din istoria țării, inaugurat de revoluția de eliberare socială și națională, antifascistă și antiimperialistă declanșată în august 1944, în programul și în atitudinea frunțășilor Asociațiunii au apărut, în mod firesc, reorientări, sarcini noi determinate de profundele prefaceri care aveau loc în societatea românească. În acest context, autorul sur-

prinde dimensiunile reale ale adevăratei „Astrei” la obiectivele patriotice, democratice ale noii orînduiri, pentru realizarea cărora a acționat, intens și rodnic — în pofida dificultăților materiale și a unor limite ale conducerii Asociațiunii din acei ani —, în cercurile culturale din comune, în cartierele orașelor, în rîndul meseriașilor și muncitorilor, prin conferințe, biblioteci, școli țărănești, cărți, propagandă economică și cooperatistă etc. Deși în toamna anului 1950 și-a încetat activitatea — apreciată de autor drept o „cerință impusă de politica regimului democrat-popular care a preluat, firesc, și sarcina conducerii și îndrumării unitare a culturii, pe baza unei noi concepții și a unei noi metodologii și organizări” (p. 142) —, totuși „spiritul Astrei” a continuat să se manifeste prin „Biblioteca Astra” — cea mai veche bibliotecă publică românească, ale cărei fonduri de etnografie și istorie au fost integrate și valorificate în cadrul secțiilor Muzeului Brukenthal din Sibiu — sau prin despărțămintele și cercurile culturale care s-au contopit cu așezămintele de cultură înființate de stat.

Un loc pe măsura cuvenită îl ocupă în lucrarea lui Pamfil Matei prezentarea și analiza principalelor direcții de acțiune și obiective ale sistemului de propagandă culturală al Asociațiunii, care pune în evidență complexitatea și importanța programului pe care și l-a propus, statornicia și meticulozitatea organizării operei sale culturale. Sînt prezentate cititorului organismele și instituțiile culturale proprii prin care „Astra” a acționat continuu pentru răspîndirea culturii în masele largi ale poporului: despărțămintele și cercurile comunale, secțiile științifice și literare, publicațiile, bibliotecile populare, Muzeul istoric și etnografic din Sibiu și Muzeul național „Avram Iancu” de la Vidra, cele două Conservatoare de muzică de la Brașov și Sighet; totodată, autorul înfățișează, detaliat, interesul Asociațiunii pentru dezvoltarea și afirmarea teatrului românesc, preocupările sale pentru propaganda economică, pentru problemele de învățămînt și pedagogie ș.a.

Deosebit de interesant ni se pare capitolul consacrat de autor analizei poziției „Astrei” față de țărănime, muncitorime și intelectualitate. Este în afara oricărui dubiu că atenția Asociațiunii s-a îndreptat cu predilecție spre locuitorii satelor,

spre țărâtime, deși, precizează Pamfil Matei, „n-au fost excluse interesul ei culturalizator nici muncitorimea de la orașe, meseriași, intelectualii și alte categorii sociale“ (p. 289). O atare orientare își avea explicația în ponderea majoritară a țărânimii în raport cu întreaga masă a populației din provinciile românești din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în valorile materiale și spirituale pe care le-a creat și conservat, de-a lungul secolelor, și, nu în ultimă instanță, în tradițiile progresiste, în uriașul său potențial revoluționar manifestat în multe împrejurări.

Atenția prioritară acordată emancipării economice și culturale a țărânimii a dus, uneori, la interpretări și aprecieri unilaterale asupra activității „Astrei“, neglijându-se interesul manifestat de la întemeierea sa și pentru celelalte clase și păături sociale. În acest sens, autorul reevaluează și demonstrează amplu, documentat, preocupările Asociațiunii pentru instruirea și educarea muncitorilor, a meseriașilor, pentru însușirea meseriilor și a comerțului de către români, prin importante ajutoare bănești acordate ucenicilor, calfelor și elevilor de la școlile de comerț și meserii. Astfel, chiar în adunarea de constituire a „Astrei“, din octombrie-noiembrie 1861, un loc central l-a ocupat problema acordării de stipendii pentru tinerii săraci, pentru a urma școli sau pentru a-și însuși diferite meserii. Nu trebuie uitat, arată autorul, că frunțașilor intelectualității române din Transilvania le revin meritele de a fi luptat pentru constituirea Asociațiunii și de a fi materializat, timp de aproape nouă decenii, un vast program cultural și științific de emancipare politică, economică și socială a românilor.

Analizind vasta și multilaterală activitate desfășurată de această importantă societate academică transilvană, autorul pune în evidență, totodată, atitudinea sa constant pozitivă față de naționalitățile cu care românii conviețuiau în teritoriul etnogenezei lor, cât și față de alte popoare, respectul față de acestea, dorința de a trăi în armonie și frăție, care s-au constituit drept „unele dintre cele mai luminoase obiective, caracteristici și merite ale Asociațiunii“ (p. 303). Asemenea concepție avansată, progresistă a „Astrei“, care a promovat cu consecvență ideile bunei conviețuiri cu aceste naționalități, ale egalității și respectului dem-

nității naționale ale fiecăreia, ale combaterii oricăror manifestări șovine, de deznăționalizare și asuprire, a caracterizat esența acțiunii politice și culturale a generațiilor de cărturari care au servit cu credință cauza românilor din Transilvania în primul rînd, dar și a culturii naționale.

În încheiere, autorul subliniază : „Fără îndoială că istoria *Asociațiunii transilvane pentru literatura română și cultura poporului român* nu a cunoscut numai realizări de seamă sau progrese evidente și continue. Ea a străbătut și perioade contradictorii, inegale, de nesiguranță și stagnare, cînd chiar existența și prestigiul ei erau puse în pericol. Dar dincolo de orice observații critice posibile (uneori justificate), dincolo de orice nuanțări necesare cu privire la conținutul și orientarea muncii sale în diferite etape, rămîne sîmburele de aur al luminoaselor sale aspirații fundamentale, ale numeroaselor sale înfăptuiri de mare importanță pentru cultura națională, pentru ridicarea poporului printr-o amplă și sistematică operă de luminare, de împlinire a visului unității naționale, de realizare a progresului economic, social și moral al celor mulți, toate obținute prin eforturi deosebite, prin sacrificii chiar, de generații succesive de cărturari și alți oameni de bine, uniți de o cauză patriotică pilduitoare“ (p. 327—328).

La capătul acestor scurte considerații menționăm că lucrarea ar fi avut de cîștigat în conținut dacă autorul ar fi analizat și activitatea filialelor „Astrei“ din partea de nord-vest a României după Dictatul fascist de la Viena din august 1940, cînd unii frunțași ai Asociațiunii, pentru „vina“ de a fi popularizat țelurile „Astrei“, au fost asasi-nați de horthyști, ca, de pildă, președintele despărțămîntului Huedin. Această observație însă nu știrbește cu nimic valoarea lucrării ASTRA. *Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român*, care, prin conținutul său intrinsec, prin acuratețea stilului folosit de autor în înfățișarea faptelor, oamenilor și evenimentelor, se înscrie între contribuțiile de seamă ale istoriografiei noastre la mai buna cunoaștere și dreapta apreciere a unei pagini memorabile din istoria culturii și spiritualității românești.

MILAN VANKU,
NICOLAE TITULESCU, PROMOTOR AL POLITICII DE PACE
ȘI COLABORARE ÎN BALCANI. 1920—1936,
Editura politică, București, 1986, 140 p.

Milan Vanku este cunoscut specialiștilor în istorie, ca și publicului larg din țara noastră, prin lucrarea *Mica Înțelegere și politica externă a Iugoslaviei. 1920—1938*, publicată în limba română, la Editura politică, în 1979, precum și prin întinsele sale studii asupra perioadei interbelice, mai cu seamă prin cele referitoare la raporturile româno-iugoslave. Cartea de față, tradusă din limba sârbocroată, vine să extindă informația despre activitatea și personalitatea lui Nicolae Titulescu și, mai ales, să adauge, în mod fericit, prin exegezele unui istoric iugoslav contemporan nouă, elemente noi la conturarea imaginii globale a prestigiului internațional de care acesta avea să se bucure în epocă și după aceea, cu profunde și trainice ecouri pînă în zilele noastre. Milan Vanku ne oferă aici o interesantă sinteză a celor mai proeminente acțiuni politice și diplomatice ale lui Nicolae Titulescu legate de promovarea unei politici de pace și colaborare în Balcani, menită să stabilizeze bune raporturi între popoarele din această zonă, cu consecințe benefice pentru pacea întregului continent. Astfel, prezenta lucrare se constituie, în același timp, într-un adevărat omagiu adus diplomatului de talie mondială Nicolae Titulescu, politiciii lucide și realiste pe care a desfășurat-o, în numele României, rolului țării noastre în fondarea unor alianțe defen-

sive capabile să se opună politicii revizioniste și revanșarde a fascismului.

În preambulul cărții, intitulat: *Către cititorii din România*, autorul mărturisește că a fost fascinat de personalitatea marelui diplomat român încă din anii '30, cînd era elev. „Ceea ce m-a atras în-deosebi la el — scrie Milan Vanku — era faptul că milita pentru drepturile popoarelor, indiferent de mărimea lor, prin urmare și pentru drepturile țării mele, se opunea fascismului și militarismului, care începuseră să ia amploare pe plan internațional, amenințînd securitatea tuturor țărilor, dar, în primul rînd, pe cea a țărilor mai mici și mai slabe“ (p. 28). Într-o perioadă ulterioară — mărturisește autorul —, „cînd am început să studiez mai larg relațiile internaționale din perioada interbelică, am putut să cunosc mai bine complexitatea personalității lui, despre care se va scrie încă mult timp“ (p. 28). Pe temeiul unei vaste și fertile prospecții a materialului istoric, Milan Vanku va surprinde semnificația activității omului politic și diplomatului român în contextul internațional dat: „El a jucat un rol de primă mărime în diplomația mondială, în activitatea Societății Națiunilor, a Micii Înțelegeri și Înțelegerii Balcanice, servind în primul rînd interesele patriei sale — România. Titulescu s-a numărat printre puținii politicieni din vremea respectivă care au avut curajul să lupte cu perseverență împotriva revanșismului și revizionismului, împotriva fascismului de orice fel, pentru dreptul la viață al tuturor popoarelor, aceasta într-o perioadă grea, cînd fascismul cîștiga tot mai mult teren, cînd se produsese primelor acte de agresiune în Europa, anunțînd un nou război mondial“ (p. 28—29).

În partea întâi a lucrării, sub titlurile: *Tineretea care promite; Debutul în viața politică; În fruntea Ministerului Afacerilor Externe*, sînt surprinse momente semnificative din viața lui Nicolae Titulescu legate de formarea universului spiritual și de ascensiunea sa politică, iar în subcapitolele *În fruntea Societății Națiunilor; Eforturi ale Micii Înțelegeri pentru depășirea efectelor crizei economice și Titulescu împotriva terorismului fascist* se conturează dimensiunile personalității sale. În subcapitolele: *Titulescu și Pactul celor patru; Definiția*

agresiunii. Contribuția lui N. Titulescu; Conferința dezarmării și poziția Miciei Înțelegeri, titluri sugestive pentru conținutul problematicii expuse, Milan Vanku detașează aportul constructiv al diplomatului român în condițiile în care în viața internațională se confruntau atunci diverse concepții, pe care le prezintă critic și analitic. El aduce însemnate contribuții, unele inedite, bazate pe documente de arhivă și lucrări de specialitate, în legătură cu tendințele și substratul lor ideologic.

Cu o remarcabilă finețe, autorul analizează situația existentă în acea perioadă în Balcani, poziția pe care s-au situat țările din această zonă în condițiile cunoscutelor evoluții politice internaționale, ale tendințelor spre conturarea de noi tabere, tendințe ce începeau să iasă la suprafață prin declarații, acorduri sau luări de poziție, inclusiv la Societatea Națiunilor. În acest context, este examinată politica externă a României la sfârșitul primei conflagrații mondiale și în anii următori, precum și acțiunile întreprinse de Nicolae Titulescu, ca exponent de seamă al pozițiilor României pe arena politică internațională. Autorul subliniază însemnătatea acordurilor de colaborare intervenite între statele din zona centrală și sud-est europeană, a Miciei Înțelegeri, a luptei împotriva războiului, împotriva revizuirii tratatelor de pace, combătând unele lucrări care conțin date eronate în această privință și care fac aprecieri totalmente greșite asupra rolului Miciei Înțelegeri și Înțelegerii Balcanice în viața internațională. Această primă parte a cărții se încheie cu interesante considerații referitoare la poziția Miciei Înțelegeri față de problema dezarmării.

A doua parte a lucrării cuprinde capitolele: *Securitatea; Pactul de la Atena — februarie 1934; Conferința de la Stresa — aprilie 1935 — și acțiunea lui N. Titulescu*. Pornind de la ideea că „sistemul de securitate bazat pe tratatele de pace și Pactul Societății Națiunilor fusese zdruncinat prin venirea naziștilor la putere” (p. 103), Milan Vanku scoate și de această dată în evidență rolul Miciei Înțelegeri, al alianțelor politice și militare regionale antirevizioniste, poziția diferitelor state europene față de problema apărării păcii și securității. În mod deosebit sînt prezentate acțiunile României, Iugoslaviei, Franței, diferitele contacte dintre ele în scopul promovării unei largi colaborări internaționale, al apropierii între popoare. În formulări clare, de sinteză, sînt definite pozițiile României, Iugoslaviei, Greciei, Turciei, Bulgariei, Albaniei față de problema aderării la Înțelegerea Balcanică. Pe teme-

iul cuprinderii celor mai semnificative date și fapte, autorul analizează tratativele și modul în care s-a ajuns la semnarea de către miniștrii afacerilor externe ai României, Turciei, Greciei și Iugoslaviei (Titulescu, Rüstü, Maximos și Jevtić). a Pactului Înțelegerii Balcanice, la Atena, la 9 februarie 1934. Așa cum avea să sublinieze Nicolae Titulescu, „Înțelegerea Balcanică este, deci, o vastă asociere de state, avînd drept scop menținerea păcii prin crearea unei forțe colective, impunătoare, pusă în slujba practicilor internaționale cele mai corecte și mai amiabile”.

Alianța rămînea deschisă și celorlalte țări balcanice (Albania și Bulgaria). Albania a întreprins cîteva acțiuni în direcția apropierii și, eventual, chiar a aderării la Înțelegerea Balcanică, dar, aflîndu-se sub dependența economică a Italiei fasciste, a fost împiedicată să-și concretizeze intențiile. Într-un recent studiu al unui istoric albanez se apreciază că, „În virtutea tratatului de prietenie turco-albanez, semnat la Ankara încă la 15 decembrie 1923, guvernul turc, personal Mustafa Kemal-Atatürk, care nutreau simpatii față de poporul albanez, cu ocazia celei de-a doua Conferințe Balcanice, care a avut loc la Istanbul, la 20 octombrie 1931, au încercat să se apropie de Albania și să o atragă în alianța popoarelor balcanice, dar, la 9 februarie 1934, cînd a fost semnat Pactul Balcanic între România, Iugoslavia, Grecia și Turcia, ultimele două state n-au mai insistat să atragă Albania, pentru a nu intra în conflict cu Italia fascistă”*. Tot asemenea, din documente de sursă românească transpare intenția Albaniei de a se alătura celorlalte state balcanice, dar presiunea Italiei fasciste asupra acestei țări și, indirect, și asupra altora, a fost hotărîtoare. „Albania — conchide autorul — a rămas în afara blocului balcanic, la fel ca și Bulgaria, aceasta reprezentînd un punct vulnerabil pentru realizarea păcii în Balcani” (p. 123).

Din nefericire, în fața presiunilor brutale ale statelor fasciste și în condițiile dramaticei derulări a evenimentelor politice din această zonă, încercările României și ale altor țări prietene de a pune opreliști politicii de război au fost risipite, iar alianțele destrămate.

În continuare, este expusă poziția lui Nicolae Titulescu față de Conferința de la Stresa din aprilie 1935 și de alte debateri privind problema securității europene, în calitatea sa de președinte al celor două organizații: Mica Înțelegere

* Kopl Kycyku. *Aspekte në marrëdhënie shqiptare-turke gjatë viteve 20-30 të shekullit tonë (Aspekte ale relațiilor albanano-turce în anii 20-30 ai secolului nostru)*, în „Studime Historika” (Tirana), nr. 2/1986, p. 66-67.

și înțelegerea Balcanică, precum și față de pericolul pe care-l reprezenta înarmarea Germaniei naziste și de faptul că Societatea Națiunilor nu mai avea capacitatea necesară pentru a sancționa încălcările acordurilor internaționale.

Ultima parte a cărții abordează: *Problema securității în centrul și sud-estul Europei după 7 martie 1936*; *Sesiunea Înțelegerii Balcanice și a Micii Înțelegeri de la Belgrad — 6 mai 1936*; *Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică la Conferința de la Montreux și Tratatul Titulescu—Litvinov de la Montreux*. Sînt aspecte strîns legate între ele ca problematică, dar și din punct de vedere al poziției statelor din cele două alianțe regionale față de noile evenimente internaționale, de amenințarea crescîndă, din partea puterilor fasciste, la adresa independenței și suveranității țărilor mici și mijlocii. Milan Vanku stăruie asupra înțelesurilor documentelor și a rolului jucat de Nicolae Titulescu ca fidel reprezentant al țării sale în întreaga politică europeană din acea perioadă: „În tumultul evenimentelor internaționale ce pregăteau un nou război mondial, ce avea să aducă și României, ca și altor țări din această zonă geografică, mari prejudicii morale și materiale — scrie Milan Vanku —, Nicolae Titulescu a rămas, pînă la sfîrșitul vieții sale, același dîrz oștean al țării lui. El a crezut permanent în dreptatea cauzei păcii, a avut convingeri la care n-a renunțat niciodată. Poporul român a avut în Nicolae Titulescu un reprezentant eminent al celor mai valoroase tradiții ale istoriei și culturii sale“ (p. 179).

Desigur, Milan Vanku a realizat această interesantă monografie pe baza unor profunde și îndelungi cercetări, fapt deosebit de meritoriu și, în același timp, și-a individualizat tema la acțiunile și

aportul lui Nicolae Titulescu la cauza promovării politicii de pace și cooperare în Balcani, fără a avea pretenția de a cuprinde toate aspectele vastei activități politice și diplomatice a omului politic român. El se dovedește, în același timp, un cunoscător apropiat al arhivelor și lucrărilor românești în problemă, pe care le invocă și le consideră științific în cadrul analizelor sale. De altminteri, fiecare din cele trei părți ale cărții este însoțită de note și trimiteri semnificative, de autoritate științifică, la surse arhivistice și lucrări în majoritate românești și iugoslave.

A rezultat, în acest fel, o carte al cărei caracter științific este dat de analiza temeinică și probă a ansamblului problemelor legate de apărarea securității țărilor din centrul și sud-estul Europei printr-o realistă politică de alianțe, în care a excelat geniul diplomatic al lui Nicolae Titulescu. Așa cum afirmă el, „Cînd pacea este amenințată, nu se răspunde cu războiul, ci cu organizarea păcii“. Prin întreaga sa activitate, Nicolae Titulescu s-a dovedit a fi un vajnic apărător al principiului egalității în drepturi, independenței și suveranității naționale a tuturor popoarelor și este un motiv de satisfacție că această recunoaștere obiectivă vine și din partea unui valoros istoric iugoslav, prin cartea de față și prin alte lucrări anterioare ale sale. Fără îndoială că cercetările lui Milan Vanku se încadrează în fructuoasă și îndelungată tradiție de colaborare și respect reciproc între țările și popoarele noastre, fiind o importantă contribuție la o mai bună cunoaștere a istoriei perioadei interbelice, precum și o expresie a bunelor relații de prietenie și colaborare dintre România și Iugoslavia.

GELCU MAKSUTOVICI

„REVISTA DE ISTORIE“,
nr. 1—12/1987

Bogat și variat este, și în anul 1987, conținutul „Revistei de istorie“. În cadrul unor rubrici consacrate (generalități, istoriografie, teoria și metoda istoriei, istoria României, istoria universală, documentar, memorii, corespondență, însemnări, probleme ale istoriografiei contemporane, cronica vieții științifice, cartea românească și străină de istorie, revista revistelor de istorie) ni se oferă numeroase pagini de cercetare istorică făcute cu dăruire, cu pasiune și știință. Școala istorică românească își demonstrează utilitatea ori de câte ori are prilejul s-o facă.

Spre deosebire de alți ani, revista nu publică, de această dată, studii de istorie veche românească. Și mai înainte erau puține. Acum nu mai sînt deloc.

Și credem că nu e bine, pentru că „Revista de istorie“ este o reprezentantă a domeniului cercetării istorice în toată întinderea lui. Așa a fost pînă acum și așa ar fi bine să rămînă. Nici istoria veche universală nu se bucură de mai multă atenție. Există un singur studiu, foarte bun, consacrat ideologiei imperiale din timpul lui Caligula, datorat lui Ramiro Donciu (nr. 6), care, prin schimbarea unghiului de interpretare a domniei singerosului fiu al lui Germanicus, schimbă ceva și din imaginea sa tradițională.

Atrag atenția studiile de istorie medievală românească și universală. Virgil Ciocîltan reia discuția cu privire la unele pasaje referitoare la români din **Cronica notarului anonim al regelui Bela** (nr. 3). Punctul de plecare este o sursă din veacul al XV-lea, care confirmă identitatea dintre Blocus și Român și exclude confuzia dintre Blocus și Olasz (ultimul cuvînt indicînd numai pe latinii din Occident). Demonstrația lui Virgil Ciocîltan e strînsă și logică, la fel ca și aceea asupra termenului de Gelu, care nu derivă din Gilău și nu e o invenție a notarului, cum o afirmă unii istorici unguri, ci, dimpotrivă, toponimul derivă din numele de persoană.

Radu Constantinescu prezintă **un cod agrar românesc din secolul al XV-lea** (nr. 9), de fapt situația juridică din secolele al XIV-lea și al XV-lea din Țara Românească — vreme în care structurile agrare din Țările Române capătă o coloratură feudală —, o situație încă prea puțin lămurită și care rămîne

destul de încurcată în stadiul de acum al cercetărilor. Cristina Feneșan scrie un studiu foarte documentat asupra extracției miniere din Banat în secolele XVI—XVII (nr. 9 și 10). Confruntându-se informațiile furnizate de documente turcești, cu rapoartele reprezentanților administrației habsburgice în momentul ocupării Banatului și cu datele consemnate de inginerul de mine G. Marka, sint cercetate regimul proprietății miniere, prospecțiunile miniere și utilizarea forței de muncă în exploatarea miniere. Concluzia este aceea că și sub turci minele Banatului au funcționat, chiar dacă amploarea exploatarea lor a fost restrânsă.

Un foarte interesant subiect abordează Mircea D. Matei în studiul său dedicat genezei vieții urbane medievale în Țara Românească și Moldova (nr. 3), îndepărtînd falsa imagine a unei uniformități tipologice a primelor așezări urbane extracarpătice și impunînd necesitatea reconsiderării lor ca veritabile părți componente ale civilizației urbane medievale europene și nu ca variante „periferice” minore ale acestei civilizații. Radu Manolescu, în analiza sa asupra orașelor din Europa apuseană în evul mediu timpuriu (nr. 2), oferă un cadru posibil de încadrare și a orașelor românești, adică nu între orașele care au avut o continuitate de dezvoltare din antichitate pînă în evul mediu (cazul centrelor urbane din Italia, Peninsula Iberică sau Galia), ci al celor care și-au început viața în primele secole ale evului mediu (în cea mai mare parte a Germaniei, în Europa Centrală, în țările scandinave). Asupra acestor din urmă orașe se oprește și Florentina Căzan, evidențiind creșterile de populație din perioada previngă și vikingă atestate în activitatea economică a centrelor urbane din nordul Europei (nr. 3). Perioada dintre secolele V—X, arată autotarea, n-a fost doar una de regres economic general. Ca întotdeauna în istorie, viața a continuat în ciuda războaielor dese, a migrațiilor și dislocărilor de populații. Deschiderea celei de-a doua mari artere comerciale, Marea Baltică, în secolele VI—VII, constituie o dovadă concludentă.

Vieții urbane, de data aceasta localizată în Bucureștiul anilor 1774—1829, îi consacră un studiu și Ileana Căzan-Neagu (nr. 3), evidențiind particularitățile modernizării orașului (europenizării sale) în condițiile existenței a multor tradiții balcanice. Bucureștiul acestei perioade era un oraș al Orientului, un amestec de civilizație orientală și occidentală sau se îndrepta cu

pași rapizi spre o modernizare de tip occidental? Studiul nu evită să se pronunțe pentru această din urmă caracteristică. Și s-o și demonstreze.

De remarcat este și studiul lui Ștefan Andreescu: **Transilvania la începutul secolului al XVII-lea: acțiuni și proiecte pentru unitatea spațiului carpato-danubian** (nr. 5 și 6). Pe baza unei bogate informări, Ștefan Andreescu reinterpretează relațiile politice ale țărilor române între anii 1606—1629. Amprenta acestor relații, precizează autorul, fusese pusă de Mihai Viteazul în 1599—1600, care, prin înfăptuirea sa, a lăsat o urmă profundă în orientarea politică ulterioară a societății românești. Ștefan Andreescu analizează, în detaliu, legăturile dintre Transilvania, Țara Românească și Moldova și aduce lumină în mult dezbătută problemă a proiectelor lui Gabriel Bethlen de a fi „rex Daciae” (inițiativă habsburgică pentru un regat catolic, transformată de principele transilvan, spre sfîrșitul domniei, în intenția proprie a unei Dacii protestante).

Mihai Maxim, pornind **Din nou pe urmele vechilor tratate ale Moldovei și Țării Românești cu Poarta otomană** (nr. 2), face un bilanț al investigațiilor sistematice de pînă acum în arhivele turcești, din care rezultă că existența acestor vechi tratate „este atestată fără nici o îndoială de zeci de surse turcești oficiale, de cronicari otomani, de surse românești și europene, de argumente de natură juridică, ale istoriei comparate și ale logicii”. Demonstrația lui Mihai Maxim este pe deplin convingătoare.

Între studiile de istorie a evului mediu atrage atenția contribuția lui Stelian Brezeanu: **Relații Occident, Bizanț și lumea islamică în secolele XI—XIII. Cruciadele** (nr. 4). Autorul, cunoscător al lumii bizantine, constată, mai întîi, pierderea priorității economice, politice și culturale de către Bizanț și Islam în secolele XI—XIII, ceea ce a favorizat cruciadele; caracterizează, apoi, și explică fenomenul atît de controversat al cruciadelor, oprindu-se asupra consecințelor sale: îmbogățirea Occidentului pe toate planurile de pe urma contactului cu Bizanțul și lumea islamică și accentuarea declinului și izolarea acestora din urmă.

Studiile de istorie modernă sînt, ca și în alți ani, mai numeroase. Semnalăm, mai întîi, pe cel semnat de Georgeta Penelea asupra **Spiritului public în epoca regulamentară** (nr. 6 și 7), interesant prin interpretarea nuanțată și modernă a unei probleme care ține de cunoașterea mentalităților unei epoci,

totdeauna greu de sesizat. Autoarea observă, cu justețe, că influența franceză din această epocă în Principatele Române a contribuit „în mod salutar la modernizarea societății românești” (p. 581), adoptînd, în această privință, poziția cercetătorului doritor de a interpreta corect realitățile și nu o atitudine exclusivistă, din unghiul unui autohtonism ultragiat. Analiza ideilor vremii și a mijloacelor de răspîndire și formare a lor este făcută cu detaliată cunoaștere și cu o mare disponibilitate de încadrare în context.

Ca și altă dată, remarcăm studiile lui Grigore Chiriță. El publică **Dieta Transilvaniei de la Sibiu (1863) în conștiința politică românească a epocii** (nr. 11) și **Unirea Principatelor, edificarea statului modern în perspectiva dezvoltării națiunii române. 1856—1866** (nr. 1 și 2). În cel dintîi analizează ecoul acțiunii românilor transilvăneni din Dieta de la Sibiu în opinia publică românească în genere, ceea ce dă prilej să se constate cit de activă era conștiința națională românească, în stare să reacționeze unitar dincolo și dincoace de Carpați. În cel de al doilea, el reia cîteva momente esențiale din perioada 1859—1866, interpretîndu-le prin perspectiva dezvoltării națiunii române: dubla alegere a lui Cuza, reforma agrară, venirea pe tron a lui Carol I ș.a.

Foarte interesant este studiul lui Miodrag Milin asupra raporturilor dintre România și Serbia în timpul războiului de independență (nr. 4), raporturi marcate de rivalitatea austro-rusă în spațiul dunărean. Atrage atenția prezentarea atitudinii conducătorilor Serbiei față de succesele politico-militare ale României.

Virgil Joița reinterpretează documentele de la 1821 prin prisma dezvoltării conștiinței naționale la care ele au contribuit atît de mult (nr. 9), iar Nicolae Isar, detaliînd unul dintre aspectele analizate de Georgeta Penelea, prezintă activitatea lui A. Ubicini în slujba cauzei Unirii Principatelor (nr. 1).

Mai multe studii abordează lupta pentru unitatea deplină a românilor. Alexandru Dinu prezintă aspecte ale luptei pentru unitate a românilor din Oltenia (nr. 1), Victor Grecu despre „Telegraful român” și acțiunea sa împotriva politicii de deznationalizare a românilor transilvăneni în timpul dualismului austro-ungar (nr. 11), iar Constantin Paraschiv, continuînd și adîncind o preocupare mai veche a lui A. Bunea, scria despre **Parlamentul român și pregătirea Marii Uniri** (nr. 1). Nicolae Dascălu și Daniela Bușe, pe

baza rapoartelor legăției franceze din Iași și ale misiunii militare a generalului Berthelot, au întocmit un studiu asupra felului în care s-a oglindit situația de pe frontul românesc din vara anului 1917 în această corespondență (nr. 7 și 8). Șerban Rădulescu-Zoner și Irina Gavrilă prezintă cîteva **Date privind populația orașului București în anii războiului de întregire a României. 1916—1918** (nr. 7). Datele, provenite din recensămîntul făcut de trupele germane la 6 februarie 1917, corelate cu acelea din 1912, permit unele concluzii foarte sugestive asupra fluctuației populației în anii războiului și, în genere, asupra neconținutei creșteri a importanței Bucureștiului. Ion Stanciu se oprește asupra misiunii generalului Hugh Scott în România (nr. 7), unde, la 3 iulie 1917, a avut convorbiri cu I. I. C. Brătianu, cu generalul Prezan, cu Take Ionescu ș.a., acestea avînd un efect cu totul pozitiv asupra raporturilor româno-americe.

În 1987 s-au împlinit 80 de ani de la marea ridicare la luptă a țărînimii din România. Mircea Iosa descifrează sensurile răscoalei din 1907 în viața țărînimii și a României moderne, evidențiînd importanța acestei mari mișcări sociale în istoria deceniilor ce au urmat (nr. 2).

Studii interesante de istorie modernă semnează și alți cercetători. Constantin Căzănișteanu prezintă un aspect legat de sistemul militar de apărare a României după obținerea independenței de stat depline din 1877—1878 și anume activitatea generalului Brialmont în România, cel care a întocmit planurile fortificațiilor Bucureștiului (nr. 6), iar Mihai Manea analizează politica lordului Palmerston în Europa în anii 1830—1848 (nr. 12).

Mircea N. Popa înfățișează cîteva considerații privind raporturile Europei cu lumea extraeuropeană la sfîrșitul epocii moderne (nr. 12), constatînd că hegemonia europeană în lume a luat sfîrșit îndată după primul război mondial, chiar dacă o mai deplină clarificare a raportului de forțe pe terra a adus-o cea de-a doua mare conflagrație mondială. Autorul observă, totodată, că europenii din occidentul continentului au contractat o uriașă datorie materială și morală față de lumea extraeuropeană, pe care sînt departe de a o fi achitat.

Din mai vechile sale preocupări, Georgeta Tudoran publică un studiu, al treilea în această revistă, referitor la lupta socialiștilor din România pentru afirmarea politică a femeii (nr. 5).

Dintre paginile de istorie contemporană găzduite de revistă menționăm pe acelea semnate de Traian Udrea asupra preliminarilor diplomatice ale semnării Tratatului de pace dintre România și Națiunile Unite (nr. 2 și 8). Gheorghe Zaharia reanalizează actul de la 23 August 1944, dezvăluindu-i însemnătatea pe plan intern, din punct de vedere militar și politic (nr. 8). Bazându-se pe surse de arhivă, pe cercetări istoriografice deja întreprinse, pe debaterile parlamentare și mai ales pe presa timpului, Nicolae Dascălu scrie despre felul în care a urmărit România criza renană din martie 1936, un moment crucial din evoluția raporturilor internaționale din perioada interbelică (nr. 12). Poziția României, conchide autorul, poate fi considerată ca un model de atitudine realistă, conformă, deopotrivă, cu interesele sale și ale păcii în Europa.

Nicolae Petreanu dedică studiul său împlinirii a 40 de ani de la proclamarea Republicii (nr. 12). Acest însemnat act politic este prezentat ca rezultat al unui întreg proces revoluționar început odată cu 23 August 1944 și, în același timp, ca un moment care a deschis o nouă perioadă de dezvoltare a României, calea unor transformări radicale în toate domeniile, calea socialismului. Cît de însemnat a fost progresul economic și social al României în anii Republicii ne-o demonstrează Gheorghe Surpat în studiul său, publicat în nr. 12. Tot Gheorghe Surpat semnează și articolul: **Agricultura românească la 25 de ani de la încheierea cooperativizării. Înfăptuirea noii revoluții agrare** (nr. 4).

Pe lângă studiul, revista publică și literatură memorialistică. În numerele din 1987 au fost incluse câteva fragmente din **Amintiri din viața-mi** (vol. III), datorate lui Alexandru Candiano-Popescu, „eroul de la Grivița” din 1877. Din cele două volume, rămase nepublicate, nu întîmplător, deci, Radu-Dan Vlad a ales câteva părți din capitolul „Războiul de independență” (nr. 8, 9 și 10). Însemnările lui Candiano-Popescu nu sînt importante prin valoarea lor estetică. Amintirile sale au valoare prin inedit, prin importanța evenimentelor descrise, prin cunoașterea mai bună a oamenilor politici și a militaților mai de seamă ai vremii.

Un spațiu larg acordă revista problemelor istoriografiei contemporane. Sînt combătute teze și cărți false privind istoria poporului român și a limbii române apărute în R.P. Ungară. Ștefan Pascu,

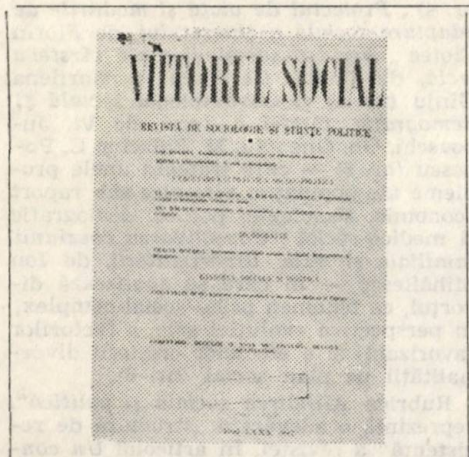
Mircea Mușat și Florin Constantiniu au în vedere **Istoria Transilvaniei (Erdely Története)**, ampla sinteză în trei volume, însumînd circa 2 000 de pagini, realizată de un colectiv de cercetători, redactor responsabil fiind Köpeczi Béla, ministrul culturii din R.P. Ungară. „Cu părere de rău, scriu recenziții, constatăm, de la început, că ne aflăm în fața unei lucrări care nu se deosebește în ceea ce privește tezele și concluziile ei fundamentale de vechea istoriografie ungară de orientare șovinistă și revizionistă” (nr. 4, p. 418). Asupra aceleiași lucrări scriu Dumitru Berciu, Lucia Marinescu, Iancu Fischer, Gheorghe Tudor, care demonstrează falsitatea tezelor în domeniul istoriei vechi, în vreme ce Nicolae Edroiu, Constantin Căzănișteanu, Ladislau Gyemánt și Ion Pătroiu combat afirmațiile eronate ale lucrării cu referire la anii dualismului austro-ungar. Nu mai puțin interesantă este intervenția lui Oliver Lustig pe marginea aceleiași lucrări. El atrage atenția asupra denaturărilor și falsificărilor care jignesc și profanează memoria victimelor terorii horthyste din Transilvania de nord.

Ca în fiecare an, revista are bogate relatări asupra vieții științifice desfășurate de cercetătorii Institutului de istorie Nicolae Iorga sau ai Facultății de istorie și filosofie a Universității din București, prezentarea unor sesiuni științifice, mese rotunde, a unor expoziții și conferințe, întîlniri cu istorici străini, călătorii de studii în diferite țări.

De asemenea, întîlnim destul de multe prezentări de carte românească și străină de istorie. Foarte necesare, aceste prezentări ar fi bine să fie însoțite și de articole de dezbatere critică. Istoriografia din acest punct de vedere a rămas în urma altor domenii culturale, de pildă cel literar sau cel artistic, realizările istoriografice nefiind întîmpinate, la apariția lor, decît de simple consemnări, aproape totdeauna la fel făcute. Există și în 1987 o revistă a revistelor de istorie, unde sînt prezentate revista belgiană „Memo” din 1986—1987, „Hispania”, revista spaniolă de istorie din 1985, „Tools and Tillage”, revista similară daneză din 1985 și revista de demografie istorică poloneză din 1984. Sînt prezentări pline de interes. Ele ar putea fi înmulțite cu altele din diverse țări, iar revistelor străine li s-ar putea adăuga revistele românești similare.

ION BULEI

„VIITORUL SOCIAL“, nr. 1—6/1987

Cele șase numere ale revistei tipărite în anul 1987 se înscriu, prin tematica, contribuțiile teoretico-metodologice și cercetările concrete prezentate într-o apariție așteptată și necesară. De fapt, „Viitorul social“ este cea mai reprezentativă publicație de sociologie și științe politice din țară și „încărcătura“ responsabilității ce-i revine este cu atât mai mare, cu cât posibilitățile de raportare la alte tipărituri similare sînt aproape inexistente, în contextul în care acestea fie au circuit restrîns (avînd „statutul“ buletinelor informative), fie sînt destinate cercurilor științifice din străinătate și, în consecință, au alte obiective și, implicit, alt diapazon tematic.

Cît de importantă apare cunoașterea „faptului“ social, în reala sa înfățișare, este o chestiune de mult lămurită și trasată în favoarea sociologiei. De aici necesitatea ca această știință să-și motiveze integral și eficient demersul științific, care se traduce prin discernerea genezei „mecanismelor“ sociale (atît de diverse și complexe), a funcționalității, componentelor și interrelațiilor dintre ele, a efectelor pe care le produc la nivel grupal sau macrosocial. Cînd profesorul Dimitrie Gusti califica sociologia drept „știința realităților sociale“, el lua în calcul nu numai aceste aspecte, dar și implementarea sociologiei în însăși acțiunea socială remodelatoare, în procesele de modificare, schimbare sau transformare socială. În aceste generoase perspective se înscriu și eforturile „Viitorului social“ care se implică cu devotament și pasiune în slujirea vocației și

„chemărilor“ sociologiei și științelor social-politice din România.

Intrată deja în tradiția publicistică, marcarea unor evenimente importante din istoria trecută și actuală a poporului român se constituie și pentru revistă în momente de relevare a importanței acestora, a locului și rolului lor în procesul general istoric al românilor. Astfel, cu prilejul împlinirii a 110 ani de la cucerirea independenței absolute de stat s-au publicat studiile: *Cucerirea independenței României, moment decisiv al istoriei naționale*, de Dan Berindei și *Independența României — istorie și contemporaneitate*, de Gheorghe I. Ioniță (ambele în nr. 2), iar la sărbătorirea a 40 de ani de la proclamarea Republicii, studiul: *O evoluție social-politică de patru decenii* (nr. 6), de Ștefan Lache.

În contextul manifestărilor aniversare prilejuite de împlinirea a 350 de ani de la nașterea marelui cărturar român Nicolae Miclescu, în nr. 6 al revistei își găsesc locul articolele: *Nicolae Miclescu — un mare european*, de Lucian Stanciu și *Spătarul Nicolae Miclescu, enciclopedist și personalitate de valoare universală*, de I. C. Chițimia. Din primul, ne rețin atenția deschiderile interpretative privind rolul umanistului român în stimularea interesului față de Moldova, atribuindu-i-se acestuia meritul de a fi contribuit, în calitate de sfetnic al țarului Petru I, la încheierea Tratatului de la Luțk (13 aprilie 1711), dintre Rusia și Moldova. „Acest tratat — susține autorul —, întocmit cu multă cumpătare și abilitate diplomatică, prolog al acțiunii militare, rupea Moldova de obligațiile față de Poartă și îi garanta independența absolută de stat și integritatea teritorială“ (p. 125). Al doilea, accentuează asupra personalității și prestigiului științific al enciclopedistului român, relațiilor sale cu iluștri savanți ai occidentului european, aprecierile formulate la adresa activității sale laborioase de către aceștia. „A devenit în timpul vieții — relevă autorul — o bancă de informații științifice, cu cele mai neașteptate difuziuni, dacă, de exemplu, un primar al Amsterdamului îl recomandă filozofului Leibniz pentru intenția acestuia de a organiza la Moscova o academie de studii orientale, agreată de Petru cel Mare, sau dacă el personal i-a furnizat geografului și istoricului suedez J. G. Sparwenfeldt date despre o populație gotică în Crimeea (s-au întîlnit la Moscova în 1684), acesta obținînd și o copie a *Călătoriei* în

China... De altfel, numele lui Milescu și opera sa de explorare orientală au intrat tot mai mult în vogă europeană, de vreme ce numeroși occidentali, oameni de carte, se referă la personalitatea și opera lui, precum între alții o fac mai insistent un Philippe d'Avril sau Foy de Neuville, dar și alții" (p. 120).

Problematica actualității noastre socialiste, demersurile demiurgice ale poporului român pentru propășirea patriei, liniamentele strategice ale orientării partidului și statului nostru în politica internă și externă sînt dezbătute în fiecare număr al revistei „Viitorul social”. Mihail Florescu semnează studiul *Concepția tovarășului Nicolae Ceaușescu privind rolul științei și tehnologiei în dezvoltarea economică și socială a țării* (nr. 1). Ion Holban tratează tema *Fundamentul democratic al educației moderne* (nr. 3). Mihnea Gheorghiu proiectează imaginea tulburătoare a „artei filmului”, a „artei transparenței”, cum o definește în studiul *O artă a deschiderii*, studiu care se încheie incitant: „Efortul ce ni se cere este unul solidar, între artiști și tehnicile de specialitate, între profesioniști, între generații, și să înnoibilăm acest climat de emulație colegială cu grijă pentru viitor. Diferența specifică a artei și tehnicii filmului intră în socoteala celor ce sînt chemați să răspundă la bătaia lungă a deschiderii spre secolul și mileniul următor prin planificarea viitorului concept ca o victorie a inteligenței creatoare. Forța de persuasiune pe care o implică creația filmică, mereu mai puternică prin noile medii de comunicare, va da un impuls fără precedent tuturor celorlalte arte, în pragul unui viitor pe care îl dorim mai bun pentru țara noastră și pentru cultura națională” (nr. 3, p. 210).

Unele aspecte ale raporturilor internaționale sînt abordate de Ion Mitran — *Dialectica raportului național-internațional în dezvoltarea istorică* (nr. 4) și Ion Diaconu — *Dezarmarea și contextul securității europene* (nr. 5).

„Cercetarea și practica social-politică” — rubrică de permanență a revistei —, înscrie și în anul care a trecut contribuții de substanță la investigarea și interpretarea unor importante aspecte de natură socială, din perspectivă sociologică sau pluridisciplinară. Amintim studiile: *Poiana Mărului — o comunitate de muncă și de viață*, de Maria Cobianu-Băcanu — o analiză a comunităților de tip „colonie de muncă” (nr. 1); *Aspecte sociologice ale locuirii în satul românesc*, de Trăilă Cernescu, Marilena Gînju și Dorina Turcu (nr. 2); *Particularități ale procesului de secularizare în societatea socialistă* (nr. 3); *Mobilitate socială*:

proces și tendințe, de Honorina Cazacu și *Dinamica orașelor României — o tipologie multicriterială a dezvoltării urbane*, de Dorel Abraham (ambele în nr. 4); *Proiectul de viață și modurile de adaptare socială a tineretului*, de Florin Ciotea; *Aspecte sociologice ale vîrstei a treia*, de Trăilă Cernescu și Marilena Gînju (nr. 1) și *Gerontologia socială și demografia vîrstei a treia*, de Vl. Jucovschi, Gh. Ghenciu, M. Balaci și C. Popescu (nr. 3) — care tratează unele probleme ale populației vîrstnice sub raport economic, sociologic, politic, demografic și medico-social; *Consolidarea coeziunii familiale și rata divorțialității*, de Ion Mihăilescu — în care se analizează divorțul, ca fenomen psiho-social complex, în perspectiva evoluției sale, a factorilor favorizanți și a efectelor creșterii divorțialității pe plan social (nr. 6).

Rubrica „Gîndirea socială și politică”, reprezintă o adevărată „structură de rezistență” a revistei. În articolul *Un congres care nu a avut loc*, Ștefan Costea înfățișează pregătirile minuțioase făcute în vederea Congresului mondial de sociologie, care urma să-și desfășoare lucrările în capitala României la începutul lunii septembrie 1939. Prin amploarea participării și tematica abordată Congresul s-ar fi înscris ca un moment de referință în ascensiunea sociologiei și, deopotrivă, în recunoașterea nivelului și valorii școlii sociologice românești. „Programul Congresului — consemnează autorul — a fost conceput și structurat pe două coordonate majore, contribuțiile științifice la lucrările acestuia fiind grupate în două secțiuni: prima cuprindea «comunicările» științifice care urmau să fie susținute în ședințe de dimineață; a doua consta în «dezbateri» științifice (urmînd a se desfășura în ședințe de după amiază). Acestora li se adăugau excursia științifică și vizitele organizate la Muzeul satului și Expoziția sociologică de la București și pe mai multe trasee în țară, pentru a permite participanților la congres cunoașterea nemijlocită, atît a echipelor de cercetare sociologică, cît și a realităților sociale românești pe care acestea le investigau” (nr. 1, p. 29). Aria tematică largă a dezbaterilor înscrise pe ordinea de zi a congresului este sugestivă pentru înțelegerea gradului de implementare a sociologiei românești din acea vreme în realitățile sociale, în însăși demersul factorilor decizionali pentru realizarea unei imagini cît mai cuprinzătoare a „socialului”, ca element fundamental al evoluției țării pe coordonatele progresului socio-economic, cultural, tehnic, științific. Așa după cum se cunoaște, în contextul declanșării

cele de-a doua conflagrații mondiale, congresul și-a aminorat lucrările.

În articolul *Modelul socio-cultural românesc și programul revoluționar al lui Ioan Heliade Rădulescu*, semnat de Lucian Stanciu, se relevă : „Gîndirea și acțiunea sa au generat un program de acțiune socială și culturală fundamentat prin prisma sistemului său sociologic al echilibrului antitezelor, program care, la rîndul său, a structurat și orientat, în toate etapele lui ulterioare, gîndirea și acțiunea lui Heliade. Izvorit dintr-o analiză socială metodică, la curent cu toate înnoirile europene în planul ideilor, programul a fost pus în aplicare cu o perseverență și consecvență care n-au slăbit o clipă pînă la sfîrșitul vieții. Un program care s-a lărgit și îmbogățit treptat și din care s-a cristalizat, după o lungă geneză, *Proclamația de la Islaz*” (nr. 6, p. 529).

Rubrica amintită mai cuprinde și alte interesante contribuții, precum : *C. Rădulescu-Motru despre rolul și funcțiile culturii în viața socială*, de Dumitru Otovescu (nr. 1) ; *I.D. Ștefănescu — istoric, filosof și sociolog al artei și culturii*, de Mircea Voicana (nr. 4) ; *Gîndirea social-politică a lui Simon Bolivar și Europa*, de Constantin Bușe (nr. 3) ; *Dimensiuni sociologice ale activității științifice a lui Virgil Madgearu*, de Constantin Ionescu și Ilie Bădescu (nr. 6). *Familia în tranziție. „Criza familiei” în debaterile contemporane*, de Sorin M. Rădulescu și Dan Banciu.

Consecvență în promovarea unui orizont științific larg și cuprinzător, revista acordă atenție și aspectelor metodologice ale științelor sociale (Dumitru San-

du, *Profilul epistemologic al noțiunii de fenomen în demografie și în sociologie* — în nr. 2), demografice (Vladimir Tribici, *Demografie și etnografie : pentru o abordare multidisciplinară a populației* — în nr. 1 ; Smaranda Mezei, *Ciclu de viață familială : probleme sociologice și demografice* — în nr. 2 ; Vasile Ghițu, *Fertilitatea unor generații feminine în România* — în nr. 6) și antropologice culturale (Gheorghe Geană, *Testări paremiologice în trei sate din Vrancea* ; Caliochia Radu, *Mass-media și difuzarea cunoștințelor culturale, științifice și tehnice* — ambele în nr. 5).

Un real interes îl trezește rubrica consacrată comentariilor. Este suficient să amintim cîteva titluri : *Abordarea comparativă a sistemelor politice din țările socialiste*, de Dorel Sandor (nr. 2) ; *Spre un model dialectic al dezvoltării social-istorice*, de Traian Dinorel Stănculescu ; *Paradoxul dezvoltării industriale și actualitatea tehnologiilor de formare a atitudinii față de muncă*, de Nicolae Radu, Carmen Furtună și Carmen Cornelia Grămadă (în nr. 4) ; *Fenomene și procese caracteristice lumii contemporane*, de Roman Moldovan ; *Computerul și școala peste hotare*, de Nicolae Radu și Mircea Radu (în nr. 5) ; *Echilibrul și performanța sistemului social-economic — unele considerații*, de Daniel Dăianu (nr. 6).

Revista mai cuprinde, de asemenea, rubrici destinate vieții științifice interne și de peste hotare, recenziilor și notelor de lectură, prezentării unor publicații românești și străine.

FLORIAN TĂNĂȘESCU

СОДЕРЖАНИЕ

70-ЛЕТИЕ ВЕЛИКОГО ОБЪЕДИНЕНИЯ 1918 Г.

ИОН ПОПЕСКУ-ПУЦУРИ: Великое национальное учредительное собрание в г. Алба-Юлия — парламентский форум-голосует Объединение Трансильвании с Румынией 3

ИЛИЕ ЧАУШЕСКУ: Многовековые традиции борьбы румынского народа за единство и государственную целостность 20

ИОН АРДЕЛЯНУ: Борьба румын на территориях находящихся под иностранным господством за национально-государственное единство (I) 40

ГЕОРГЕ ЗАХАРИЯ: Защита единства, самостоятельности и неприкосновенности родины — основная цель политической мысли и действия РКП (1921—1944 гг.) 63

ШТЕФАН ЛАКЕ: Анулирование Венского фашистского диктата и признание его как недействительный и незаконный на Мирной конференции в Париже (1946—1947 гг.) 80

МАРИН БАДЯ: Румынская коммунистическая партия — ядро единства и сплоченности народа в деле возвышения родины на новых ступенях социалистической цивилизации 100

ГЕОРГЕ ПРИСЭКАРУ: Концепция президента Румынии, товарища Николае Чаушеску относительно неотъемлемого права народов на национальную независимость и национальный суверенитет 116

ИСТОРИЧЕСКИЕ СВИДЕТЕЛЬСТВА

Документы и новые свидетельства об европейском политическом кризисе 1938—1939 (II): Виорика Мойсук 129

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

PAMFIL MATEI: „Astra“. Asociațiunea transilvană pentru literatură română și cultura poporului român. 1864—1950 („Астра“. Трансильванское общество по румынской литературы и культуры румынского народа. 1864—1950 гг.), Издательство Дакия, Клуж-Напока, 1986, 364 стр. + 28 п.: Ион Бабиш 144

MILAN VANKU: „Nicolae Titulescu, promotor al politicii de pace și colaborare în Balcani. 1920—1936“ („Николае Титулеску, инициатор политики мира и сотрудничества на Балканах. 1920—

1936 гг.“), Политическое Издательство, Бухарест, 1986, 140 стр.: Дэйелку Максимош .. 148

ОБЗОР ЖУРНАЛОВ

„Revista de istorie“ („Исторический журнал“), No. 1—12/1987: Ион Фулей 151
„Viitorul social“ („Социальное будущее“), No. 1—6/1987: Флориан Тэуэску 155

CONTENTS

70 YEARS SINCE THE GREAT 1918 UNION

ION POPESCU-PUTURI: The Great National Constituent Assembly in Alba Iulia — a Parliamentary Forum — Votes the Union of Transylvania with Romania 3

ILIE CEAUȘESCU: The Age-Old Tradition of the Romanian People's Struggle for Unity and State Reunification 20

ION ARDELEANU: The Struggle of the Romanians Inhabiting the Territories under Foreign Rule for National and State Unity (I) 40

GHEORGHE ZAHARIA: The Defence of Homeland's Unity, Independence and Integrity — a Basic Object of the Romanian Communist Party's Policy and Thought 63

STEFAN LACHE: The Annulment of the Fascist Vienna Dictate and the Acknowledgement of its Null and Void Character by the Peace Conference in Paris (1946—1947) 80

MARIN BADEA: The Romanian Communist Party — the Prime Constituent of the People's Unity and Solidarity in the Process of Romania's Reaching New Stages of Socialist Civilisation. 100

GHEORGHE PRISĂCARU: The Outlook of Romania's President, Comrade Nicolae Ceaușescu, on the Peoples' Undeniable Right to Independence and National Sovereignty 116

HISTORICAL EVIDENCE

Inedited Documents and Evidence Concerning the European Political Crisis during 1938—1939 (II): Viorela Moisuc 129

CRITICISM AND BIBLIOGRAPHY

PAMFIL MATEI, „Astra“. Asociațiunea transilvană pentru literatură română și cultura poporului român. 1864–1950“ („Astra“ The Transylvanian Association for Romanian Literature and the Romanian People's Culture. 1864–1950“), Dacia Publishing House, Cluj-Napoca, 1986, 364 p. + 28 p. illustr.: *Ion Babici* 144

MILAN VANKU, „Nicolae Titulescu, promotor al politicii de pace și colaborare în Balcani. 1920–1936“ („Nicolae Titulescu, a Champion of Peace and Cooperation Policy in the Balkans. 1920–1936“), Political Publishing House, Bucharest, 1986, 140 p.: *Gelcu Maksutovici* 148

REVIEWS' REVIEW

„Revista de istorie“ („History Review“), nr. 1–12/1987: *Ion Bulei* 151

„Viitorul social“ („Social Future“), nr. 1–6/1987: *Florian Tănăsescu* 155

SOMMAIRE

70 ANS DEPUIS LA GRANDE UNION DE 1918

ION POPESCU-PUTURI: La Grande Assemblée Nationale Constituante d'Alba Iulia – forum parlementaire – vote l'Union de la Transylvanie avec la Roumanie 3

ILIE CEAUSESCU: La tradition multi-millénaire de la lutte du peuple roumain pour l'unité et l'achèvement de l'Etat 20

ION ARDELEANU: La lutte des Roumains habitant les territoires sous domination étrangère pour l'unité nationale et de l'Etat (I) 40

GHEORGHE ZAHARIA: La sauvegarde de l'unité, de l'indépendance et de l'intégrité de la patrie – le but essentiel de l'activité et pensée politique du Parti Communiste Roumain (1921–1944) 63

STEFAN LACHE: L'annulation du Diktat fasciste de Vienne et la reconnaissance de son caractère nul et non avenu par la Conférence de Paix à Paris (1946–1947) 80

MARIN BADEA: Le Parti Communiste Roumain la force déterminante de l'unité et de la solidarité du peuple dans le processus d'élévation de la Roumanie aux nouveaux degrés de civilisation socialiste 100

GHEORGHE PRISĂCARU: La conception du président de la Roumanie, camarade Nicolae Ceausescu, concernant le droit inaliénable des peuples à l'indépendance et souveraineté nationale 116

TEMOIGNAGES HISTORIQUES

Documents et témoignages inédits concernant la crise politique européenne de 1938–1939 (II): *Viorica Moisuc* 129

CRITIQUE ET BIBLIOGRAPHIE

PAMFIL MATEI: „Astra“. Asociațiunea transilvană pentru literatură română și cultura poporului român. 1864–1950“ („Astra. L'Association transylvaine pour la littérature roumaine et la culture du peuple roumain. 1864–1950“), Editions Dacia, Cluj-Napoca, 1986, 364 p. + 28 p. estampes: *Ion Babici* 144

MILAN VANKU, „Nicolae Titulescu, promotor al politicii de pace și colaborare în Balcani. 1920–1936“ („Nicolae Titulescu, promoteur de la politique de paix et coopération dans les Balkans. 1920–1936“), Editions Politiques, Bucarest, 1986, 140 p.: *Gelcu Maksutovici* 148

REVUE DES REVUES

„Revista de istorie“ („Revue d'histoire“) nos. 1–12/1987: *Ion Bulei* 151

„Viitorul social“ („L'avenir social“), nos. 1–6/1987: *Florian Tănăsescu* 155

INHALT

70 JAHRE SEIT DER GROSSE VEREINIGUNG VON 1918

ION POPESCU-PUTURI: Die Grosse Verfassungsgebende Nationalversammlung von Alba Iulia – parlamentarisches Forum – stimmt für die Vereinigung Siebenbürgens mit Rumänien 3

ILIE CEAUSESCU: Die vieltausendjährige Traditionen des Kampfes des rumänischen Volkes für Einheit und staatliche Ergänzigkeit 20

ION ARDELEANU: Der Kampf der Rumänen aus den Gebiete unter fremde Herrschaften für national-staatliche Einheit (I) 40

GHEORGHE ZAHARIA: Die Verteidigung der Einheit, Unabhängigkeit und Integrität des Vaterlandesgrundlegendes Ziel der Gedanken und der politische Aktion der R.K.P. (1921–1944) 63

STEFAN LACHE: Die Annulierung des faschistischen Diktat von Wien und die Erkenntnis seine null und nichtige Natur an der Friederkonferenz von Paris (1946–1947) 80

MARIN BADEA: Die Rumänische Kommunistische Partei – Leiter der Einheit und Kohäsion des Volkes in das Werk des Errichtung des Vaterlandes am neuen Stufen der sozialistische Zivilisation 100

GHEORGHE PRISĂCARU: Die Konzeption des Genossen Nicolae Ceausescu, Rumäniens Präsident, in Bezug auf das unveräusserliches Recht des Volkes am Unabhängigkeit und nationale Souveränität 116

HISTORISCHE BEWEISE

Unbekannte Dokumente und Beweise mit Bezug auf die politische Krisis von Europa zwischen 1938–1939 (II): *Viorica Moisuc* 129

KRITIK UND BIBLIOGRAPHIE

PAMFIL MATEI, „Astra“. Asociațiunea transilvană pentru literatură română și cultura poporului român. 1864–1950“ („Astra“, Die Siebenbürgische Assoziation für rumänische Literatur und für die Kultur des rumänischen Volkes. 1864–1950“), „Dacia“ Verlag, Cluj-Napoca, 1986, 364 s. + 28 Tafeln: *Ion Babici* 144

MILAN VANKU, „Nicolae Titulescu, promotor al politicii de pace și colaborare în Balcani. 1920–1936“ („Nicolae Titulescu, Unterstützer der Friedens-und Zusammenarbeitpolitik in Balkan, 1920–1936“), Politischer Verlag, Bukarest, 1986, 140 s.: *Gelcu Maksutovici* 148

ZEITSCHRIFTENSCHAU

„Revista de istorie“ („Die Zeitschrift für Geschichte“), 1-12. Nr./1987: *Ion Bulei* 151
 „Viitorul social“ („Die sozialische Zukunft“), 1-6. Nr./1987: *Florian Tănăsescu* 155

MARIN BADEA: El Partido Comunista Rumano — el núcleo de la unidad y de la cohesión del pueblo el proeso de elevación de la patria hacia nuevas cumbres de civilización socialista 109
 GHEORGHE PRISĂCARU: La concepción del presidente de Rumanía, el camarada Nicolae Ceaușescu, con respecto al derecho inalienable de los pueblos por la independencia y la soberanía nacional 116

SUMARIO

70 ANOS DESDE LA GRAN UNIÓN DE 1918

ION POPESCU-PUTURI: La Grand Asamblée Nacional Constituyente de Alba Iulia — foro Parlamentario — vota la Unión de Transilvania con Rumanía 3
 ILIE CEAUȘESCU: Las tradiciones multimilenarias de la lucha del pueblo rumano por la unidad y la integridad estatales 20
 ION ARDELEANU: La lucha de los rumanos desde los territorios bajo la dominación extranjera por la unidad nacional-estatal (I) 40
 GHEORGHE ZAHARIA: La defensa de la unidad, independencia e integridad de la patria — objetivo fundamental del pensamiento y de la acción política del Partido Comunista Rumano (1921-1944) 63
 STEFAN LACHE: La anulación del Dictado fascista de Viena y el reconocimiento de su carácter nulo e inválido por la Conferencia de paz de París (1940-1947) 80

TESTIMONIOS HISTÓRICOS

Documentos y testimonios inéditos con respecto a la crisis política europea de 1938-1939 (II): *Viorica Moisuc* 129

CRITICA Y BIBLIOGRAFIA

PAMFIL MATEI, „Astra“. Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român. 1864-1950“ („Astra. La asociación transilvana por la literatura rumana y la cultura del pueblo rumano. 1864-1950“), Editorial Dacia, Cluj-Napoca, 1986, 364 p. + 28 p. estampas: *Ion Babici* 144
 MILAN VANKU, „Nicolae Titulescu, promotor al politicii de pace și colaborare în Balcani. 1920-1936“ („Nicolae Titulescu, promotor de la politica de paz y de la colaboración en Balcanos. 1920-1936“), Editorial política, Bucarest, 1986, 140 p.: *Gelcu Maksudovici* 148

LA REVISTA DE LAS REVISTAS

„Revista de istorie“ („La Revista de historia“), nr. 1-12/1987: *Ion Bulei* 151
 „Viitorul social“ („El futuro social“), nr. 1-6/1987: *Florian Tănăsescu* 155

Redactori: **Ion Mamina, Vasile Nicolae, Constantin Petculescu, Nicolae Rauș**

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10-12.

Adresa redacției este: București, strada Ministerului nr. 4, telefon: 17 01 60, interior 722; 442.

Revista „Anale de istorie“ a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Prețul unui număr — 12 lei; abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROMPRESFILATELIA“ — Sectorul export-import presă, P.O. BOX 12-201, telex 10.376 prsfir. București, Calea Griviței nr. 64-66.

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Scintei”

ROMANIA

1918

EDITORI RIUNITI

**80° ANNIVERSARIO
DELLA FONDAZIONE
DEL PARTITO POLITICO
DELLA CLASSE OPERAIA**

IN ROMANIA

EDITORI RIUNITI

**LE ORIGINI DEL PARTITO
COMUNISTA ROMENO**

1921

EDITORI RIUNITI

***Au
apărut***

**CLASSE OPERAIA
E MOVIMENTO
CONTADINO IN**

ROMANIA

EDITORI RIUNITI

ROMANIA

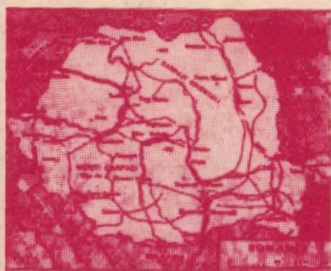
1933

**LE LOTTE DEI FERROVIERI E
DEGLI OPERAI DEL PETROLIO**

EDITORI RIUNITI

il calendario del popolo

**LA REPUBBLICA
SOCIALISTA DI
ROMANIA**

**LA LIBERAZIONE
DELLA ROMANIA
DAL FASCISMO**

XXX ANNIVERSARIO

EDITORI RIUNITI

**LA ROMANIA NELLA
GUERRA ANTIFASCISTICA**

1944 - 1945

EDITORI RIUNITI